Stenografički zapisnici

abora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

petogodište

1887 —1892.

od

CXXXII. do uključivo CLXII. saborske sjednice

od

21. svibnja 1891. do 13. svibnja 1892.

Svezak V. Godina 1891./1892.

Prilozi i zapisnici k stenografičkim zapisnikom

abora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

petogodište

1887.—1892.

od

CXXXII. do uključivo CLXII. saborske sjednice

od

21. svibnja 1891. do 13. svibnja 1892.

Svezak V. Godina 1891./1892.

U Zagrebu, 1892.
Tiskarski zavod „Narodnih Novinah“.

Stenografički zapisnici

sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

petogodište

1887—1892.

od

CXXXII. do uključivo CLXII. saborske sjednice

od

21. svibnja 1891. do 13. svibnja 1892.

Svezak V. Godina 1891./1892.

Prilozi i zapisnici k stenografičkim zapisnikom

sabora kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

petogodište

1887.—1892.

od

CXXXII. do uključivo CLXII. saborske sjednice

od

21. svibnja 1891. do 13. svibnja 1892.

Svezak V. Godina 1891./1892.

U Zagrebu, 1892.
Tiskarski zavod „Narodnih Novinah“.

Kazalo

k stenografičkim zapisnikom sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za periodu 1887.—1892

Svezek V. — Godina 1891.

*

*

*

*

*

Tek. broj	Predmet	Broj, dan i godina saborske sjednice, u kojoj je predmet razpravljan	Broj strane
461	Francisci Hinko izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	CLXI. s. sj. od 21. sieč. 1892.	ex 1892. 30
462	Ferrich Franjo izabran u zastupničku kuću zajed. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
463	Galliuff Ljud. izabran u zastupničku kuću zajedn. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
464	Gjurgjević Vaso izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
465	Gjurković Gjuro izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
466	Grlić Gjuro izabran u zastupničku kuću zajedn. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
467	Josipovich Imbre izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
468	Josipovich Stjepan izabran u zastupn. kuću zajed. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
869	Josipovich Gejza izabran u zastupničku kuću zajedn. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
470	Junkovič Petar izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
471	Kolarić Makso izabran u zastupničku kuću zajed. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
472	Krestić Gjorgje izabran u zastupničku kuću zaj. ug.-hrv. državnoga sabora	„	30
473	Kritovac Vaso izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
474	Dr. Kršnjavi Iso izabran u zastup. kuću zajedn. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
475	Dr. Lončarić Marko izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
476	Mandić Petar izabran u zastup. kuću zajedn. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
477	Marković Andrija izabran u zastup. kuću zajedn. ug.-hrv. drž. sabora	„	30

Tek. broj	Predmet	Broj, dan i godina saborske sjednice, u kojoj je predmet razpravljan	Broj strane
478	Mašeg Lavoslav izabran u zast. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	CLXI. s. sj. od 21. sieč. 1892.	ex 1892. 30
479	Dr. Matunci Martin izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
480	Miletić Ćiro izabran u zastup. kuću zajed. ugar.-hrv. drž. sabora	„	30
481	Pauković Vaso izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
482	Pavić Armin izabran u zastup. kuću zajed. ugar.-hrv. drž. sabora	„	30
483	Pintarić Mavro izabran u zastup. kuću zajed. ug-hrv. drž. sabora	„	30
484	Popović Stevan izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
485	Rukavina Josip izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
486	Riffer Drag. izabran u zastup. kuću zajed. ugar.-hrv. drž. sabora	„	30
487	Seitz Vinko izabran u zastup. kuću zajed. ugar.-hrv. drž. sabora	„	30
488	Sliepčević Petar izabran u zast. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
489	Dr. Spevec Franjo izabran u zastup. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
490	Dr. Šević Jovan izabran u zast. kuću zajed. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
491	Šorak Petar izabran u zastup. kuću zajedn. ugar.-hrv. drž. sabora	„	30
492	Šteković Jovan izabran zastup. kuću zajed. ugar. hrv. drž. sabora	„	30
493	Thanhoffer Milan izabran u zastup. kuću zajedn. ug.-hrv. drž. sabora	„	30
494	Vukotinović Ljud. izabran n zastup. kuću zajedn. ug.-hrv. sabora	„	30

Tek. broj	Predmet	Broj, dan i godina saborske sjednice, u kojoj je predmet razpravljan	Broj strane
	Odgovori na interpelacije:		ex 1892.
495	Odgovor kr. zem. vlade (odjel. predstoj. Stanković Daniel) na interpelaciju Ivana Urpania glede sbivših se požarah u obćini Hreljin i Krasica krivnjom ug. drž. željeznice	CLXI. s. sj. od 21. sieč. 1892.	30
496	Zapisnik CLXI. sab. sjednice od 21. siečnja 1892. pročitan i ovjerovljen. Vidi arak 2. ex 1892. str. 9. iza stenografič. zapisnikah	"	32
497	Predsjedničtvo sabora objavlja smrt nar. zastupnikah dra. Ignjata Brlića i Makse Rosenberga	CLXII. sj. od 12. svib. 1892.	33
	Podnesci:		
498	Kr. zem. vlada priobćuje, da je osnova zakona o proračunu za g. 1892. zadobila previšnju sankciju	"	33
499	Kr. zem. vlada priobćuje, da je osnova zakona kojim se djelomice preinačuju osobne i plačevne šeme upravnih urednikah i službenikah zadobila previšnju sankciju	"	33
500	Kr. zem. vlada, priobćuje, da je osnova zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obć. pašnjake zadobila previšnju sankciju	"	33
501	Kr. zem. vlada priobćuje, da je osnova zakona ob umirovljenju i obskrbi zem. urednikah i službenikah u kralj. Hrvatske i Slavonije, njihovih udovah i sirotah zadobila previšnja sankcija .	"	34
502	Ban priobćuje, da je Nj. Veličanstvo njega ovlastilo, da kao kr. povjerenik na dan 13. svibnja t. g. zaključi sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Usljed toga, da će rečenoga dana u 10 satih prije podne sabor zaključiti	"	34
503	Barčić Erazmo i drug. podnose predlog da se izposljuje od nadležnih faktorah izvršba izbornog reda od god. 1888. u gradu Rieci i u njegovom kotaru	"	34
504	Dr. Vrbanić Franjo i dr. podnose predlog, da se pozove kr. zem. vlada da sačuva slobodu izbora kod predstojećih izborah narodnih zastupnikah. Predsjedničtvo sabora izjavlja, da pošto je sab. period dopisom preuzv. g. bana zaključen, da se ti prekasno predloženi predlozi nemogu u pretres uzeli	"	34

Stenografički zapisnik

o CXXXII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 21. svibnja 1891.

Sadržaj.

Predsjednik priobćuje vis. saboru smrt zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Mihalovića.

Predsjednik priobćuje, da će se popuniti verifikacionalni i gospodarstveni odbor, te kraljevinski sud svaki s jednim članom.

Podnesci:

Preuzv. gosp. ban priobćuje, da su Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo kralj, Njez. Veličanstvo premilostiva carica i kraljica i Njez. Visost prejasna gospodja nadvojvodkinja udova priestolonasliednica Štefanija blagoizvoljeli uzeti na znanje čestitke sabora podnešene k novoj godini 1891.

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apost. Veličanstvo podielilo previšnju sankciju osnovi zakona o proračunu za g. 1891.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo osnovi zakona o provedbi §. 10. zakona od 29. rujna 1888. podielilo previšnju sankciju.

Kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo podieliti previšnju sankciju osnovi zakona, kojim se §§. 11. i 12. zakona od 14. studenoga 1874. preinačuju.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. c. i kralj. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo podieliti previšnju sankciju osnovi zakona od 10. prosinca 1890. ob osobnih odnošajih, ured. dužnostih i karnost. odgovornosti pravos. činovnikah, osnovi zakona od 11. prosinca 1890., kojom se odredjuju kazn. ustanove sbog zavedenja na nepokornost vojničkoj pozivnoj zapovjedi i zak. osnovi od 22. prosinca 1890. ob urbarskih poslovih.

Predsjednik zast. kuće zajedničkog sabora dostavlja obračun za god. 1887.

Preuzv. g. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

Kr. zem. vlada, odjel za unut. poslove i za bogoštovje i nastavu, podnosi računske zaključke zem. zakladah za god. 1889.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje gradu Zemunu prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna uz kupovninu od 4400 for.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostavlja radi proglašenja zajedničke zakone zak. čl. XXXIX., XL., XLI. i XLII. od god. 1890. te zak. članke I., II., III., IV., V., VI., VII. i VIII. od god. 1891.

Zast. Filip Konrad podnosi izborni zapisnik za 43. izborni kotar Rasinja.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostavlja zamolbu kr. kot. suda u Zagrebu, za kazneni progon nar. zast. Julija pl. Jellachicha radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja na štetu Janka pl. Labaša.

Kr. sudb. stol u Zagrebu moli za ukinuće imuniteta nar. zast. Miloša Zeca radi kazn. progona.

Kr. županijska oblast u Belovaru predlaže peticiju skupštine županije belovarsko-križevačke u pogledu ustanovljenja izmjeničnog obdržavanja županijskih skupštinah u Belovaru i Križevcih.

Zast. Marko Bahovec moli dopust od dva mjeseca

Ustanovljenje dnevnoga reda sliedeće sjednice.

(Početak u 11 satih i 24 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarz.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presvietla gg. odjelni predstojnici **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Visoki sabore, usljed ovlasti dane mi u 131. saborskoj sjednici sazvao sam sjednice visokog sabora za današnji dan.

Prije svega imadem visokom saboru izvjestiti, da je dne 19. veljače t. g. preminuo nadbiskup zagrebački kardinal Josip Mihalović. On se nije rodio u ovoj zemlji, ali je bio sin našeg naroda i takovim se uviek držao. Zasluge njegove za ove kraljevine biti će uviek poznate. Njemu se imade najviše zahvaliti, da je god. 1873. pošla za rukom revizija nagodbe i tim položen temelj pravednom i stalnom odnošaju kraljevinah ovih napram kraljevini Ugarskoj. Njemu se imade mnogo zahvaliti, da je razvojačena krajina materi zemlji konačno utjelovljena.

On bijaše muž blage ćudi, koji nije bio pohlepan za slavu, i s toga nije svoja djela dao u sviet trubiti. Njegova usta nisu bila uviek puna ljubavi, ali srdce njegovo nije poznalo pizme i nije poznalo osvete. Slava mu.

(Slava mu).

Visoki sabore: Verifikacijonalni odbor imade se popuniti s jednim članom. Isto tako i gospodarstveni odbor, a u kraljevinski sud imade se izabrati jedan član. Ja predlažem, da se u prvoj budućoj sjednici sabora izbor provede.

Na visoki sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Preuzvišeni gospodin ban priobćuje, da su Njegovo c. i kralj. apostolsko Veličanstvo kralj, Njezino Veličanstvo, premilostiva nam kraljica i Njezina Visost prejasna gospodja nadvojvodkinja udova prestolonasljednica Stefanija blagoizvoljeli uz izraz previšnje hvale uzeti na previšnje znanje čestitke sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podnešene prigodom nastupa nove godine 1891.

Uzima se na znanje.

Preuzvišeni gospodin ban priobćuje, da je Njeg c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 23. prosinca 1890. osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljev. Hrvatske i Slavonije za god. 1891. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Prima se na znanje.

Kralj. zem. vlada. odiel za unutarnje poslove. priobćuje, da je Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo previšnjim riešenjem od 9. siečnja t g. blagoizvoljelo osnovi zakona o provedbi §. 10. zakona od 29. rujna 18~8., kojim se preinačuju nekoje ustanove žak. čl II : 1870. ob uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Kralj. zem. vlada, odiel za bogoštovje i nastavu, priobćuje. da je Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 11. prosinca 1890. osnovi zakona, kojim se §§. 11. i 12. zakona od 14. studenoga 1874. o uredjenju plaćah za učitelje srednjih učilištah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji preinačuju, premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Pravosudni odiel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo blagoizvoljelo podieliti previšnju svoju sankciju zakonu od 10. prosinca 1890. ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnikah kraljevine Hrvatske i Slavonije i zakonu od 11. prosinca 1890., kojim se odredjuju kaznene ustanove zbog zavedenja na nepokoravanje vojničkoj pozivnoj zapoviedi i zakonu od 22. prosinca 1890., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove postupka u poslovih urbarskih.

Uzima se na znanje.

Predsjednik zast. kuće zajedničkoga ug.-hrv. državnoga sabora dostavlja po obim kućam ug.-hrv. državnoga sabora pregledani obračun izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1887. (Prilog 1.)

Ide odboru za proračun i odboru za razsudbu zemaljskih računah.

Preuzvišeni g. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke. (Prilog 2.)

Ide odboru za unutarnju zem. upravu.

Kr. zem. vlada odiel za unut. poslove i odiel za bogoštovje i nastavu podnaša računske zaključke zemalj. zakladah za godinu 1889.

Ide odboru za razsudbu zem. računah.

Kr. zem. vlada odiel za unutarnje poslove dostavlja molbu kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje gradu Zemunu prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna uz kupovninu od 4.400 for.

Ide odboru za proračun.

Kr. zem. vlada odiel za pravosudje dostavlja proglašenja radi previšnjom potvrdom providjene hrvatske izvornike na zajedničkom ugar.-hrv. državnom saboru donešenih skupnih zak. čl. i to: zak. članka XXXIX., XL., XLI. i XLII. od godine 1890. te zakon. čl. I., II., III., IV., V., VI., VII. i VIII. od god. 1891.

Staviti će se na dnevni red za prvu buduću sjednicu.

Filip Konrad podnosi izborni zapisnik po kojem je izabran za narodnog zastupnika, za 43. izborni kotar Rasinja.

Ide odboru za verifikaciju.

Kr. zem. vlada odiel za pravosudje dostavlja zamolbu kr. kot. suda u Zagrebu, kojom moli, da mu se dozvoli kazneni progon narodnog zastupnika Julija pl. Jellachicha radi prekršaja počinitog proti sigurnosti poštenja na štetu Janka pl. Labaša.

Ide imunitetnomu odboru.

Kr. sudb. stol u Zagrebu moli za ukinuće imuniteta narod. zastupnika g. Miloša Zeca u svrhu kaznenog progona proti prestupku suprot sigurnosti poštenja tiskopisom na štetu Marka Milojevića, paroha u Čemernici.

Ide imunitetnom odboru.

Kr. županijska oblast u Belovaru predlaže peticiju skupštine županije belovarsko-križevačke u pogledu ustanovljenja izmjeničnog obdržavanja županijskih skupštinah u Belovaru i Križevcih.

Ide peticijonalnom odboru.

Marko Bahovec, narodni zastupnik, u Samoboru moli za dopust na 2 mjeseca.

Predlažem, da mu se ovaj dopust podieli pošto je gospodin zastupnik bolestan. (Dozvoljava se).

Visoki sabore! Pošto na dnevnom redu današnje sjednice ništa neima, to ću zaključiti ovu sjednicu, a drugu uričem za ponedjeljak 25. o mj. Dnevni red je proglašenje zajedničkih zakonah, zatim izbor jednog člana u verifikacijonalni odbor, jednog u gospodarstveni odbor i jednog u kraljevinski sud.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem u ponedjeljak 25. ov. mj. u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 11 satih i 34 min.)

Stenografički zapisnik

o CXXXIII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 25. svibnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 15 časakah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: **Ivan Jagić**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarz** čita zapisnik 133. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na visoki ovaj sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Kraljevinski odbor podnosi izvješće o vodjenoj razpravi sa kraljevinskim odborom ugarskim o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnog nameta, dotično osnovu zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. od god. 1868.

Pošto je ovo izvješće tiskano i razdieljeno medju članove vis. sabora predlažem, da se stavi na dnevni red dne 29. o. mj.

(Prima se.)

Stavit će se na dnevni red dne 29. o. mj.

Zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja zamolbu kralj. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje razpoložive sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača kotara mitrovačkog.

Ide proračunskomu odboru.

Kralj. zemalj. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o pravu na vodu.

Ide odboru za unutarnju zemaljsku upravu.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o ribarstvu.

Ide odboru za unutarnju zemaljsku upravu.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu proglašenje zajedničkih zakonah. Molim g. bilježnika, da izvoli čitati.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarz** čita sliedeće zak. članke zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora:

Zakonski članak XXXIX. : 1890. o državnom proračunu za god. 1891.;

Zakonski članak XL. : 1890. o dozvoli momakah, koji se imadu staviti god. 1891.;

Zakonski članak XLI. : 1890. o uzakonjenju trgovačke konvencije sklopljene s Egiptom dne 16. kolovoza 1890.;

Zakonski članak XLII. : 1890. o privremenom uredjenju naših trgovačkih odnošajah sa turskim carstvom i Bugarskom.

Zak. čl. I. : 1891. o ponovnih državnih pogodnostih, koje će se davati vinogradskim zemljištam;

Zak. čl. II. : 1891. ob odobrenju i uzakonjenju ugovora, koji je na temelju zak. čl. XXXI. : 1890. dne 16. lipnja (4. srpnja) tek. god. sklopljen glede odkupa željezničkih prugah dioničkoga družtva sjevero-iztočne željeznice;

Zak. čl. III. : 1891. o predmetu uzakonjenja u Beču dne 8. srpnja 1890. sa Talijanskom sklopljenog državnog ugovora radi uzajamne zaštite prava autorah književnih ili umjetničkih dielah;

Zak. čl. IV. : 1891. tičućeg se uzakonjenja sa Švicarskom dne 5. prosinca 1890. sklopljene veterinarske konvencije;

Zak. čl. V. : 1891. ob uzakonjenju utanačbe, sklopljene glede produljenja roka, ustanovljenoga za odkazanje s Talijanskom dne 7. prosinca god. 1887. sklopljenoga, te zak. čl. IV. : 1888. uzakonjenoga trgovačkoga i brodarstvenoga ugovova;

Zak. čl. VI. : 1891. o preinaki nekojih ustanovah zak. čl. VIII. : 1874. o uvedenju metričke mjere;

Zak. čl. VII. : 1891. ob uzakonjenju ugovora sklopljenoga dne 2. prosinca sa njemačkom carevinom, glede priključenja austrijske obćine Mittelberg k carinskom sustavu njemačke carevine; i

Zak. čl. VIII. : 1891. ob uvadjanju bosansko-hercegovačkih bojnih četah na teritorij zemalja ugarske kruneh.

Predsjednik: Visoki sabore! Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, t. j. na izbor jednoga člana u verifikacionalni odbor, jednoga člana u gospodarski odbor i jednoga u kraljevinski sud.

Ja mislim, da bi se svi ovi izbori na jednom obaviti mogli.

(Prima se.)

Imena čitati će g. bilježnik Ivan Jagić, a skrutinij obaviti će g. bilježnik dr. Ljud. Švarz i gg. zastupnici Vinko Seitz, Vaso Kritovac i dr. Mirko Mikulčić.

Dok se obavi skrutinij, rieč ima gosp. zastupnik Miljan, da stavi interpelaciju.

Zast. **Josip Miljan**: Visoki sabore! Zak. čl. IX. zajedničkoga sabora od godine 1883. propisuje u §. 2., kako se imade razporezivati vojno-oprostna taksa.

Druga alineja §. 2 glasi:

„Obranbeni obvezanici, koji u II. i III. razred tecivarine kano glave obitelji ili kano članovi obitelji spadaju, plaćaju u ime vojničko-oprostne takse na temelju ukupnih državnih porezah i zemljorazteretnog prinoska, što no su na njih, dotično na glavu obitelji, predidući godine razpisani:

3 fr. ako temelj poreza nije veći od 10 fr.
5 „ „ „ „ „ „ „ 25 fr.
8 „ „ „ „ „ „ „ 50 fr.
16 „ „ „ „ „ „ „ 100 fr.
24 „ „ „ „ „ „ „ 300 fr.
i t. d.

Treća alineja istoga paragrafa glasi doslovce: „Temeljem razpisivanja takse uzima se porez glave obitelji i u onom slučaju, kada malodobni obranbeni obvezanik imade samostalnoga svoga imetka; nu onaj porez, koji od svojega samostalnoga imetka plaća, manji je od poreza, koji je glavi obitelji razpisan“.

Nadalje: „Ako takova glava obitelji, koje godišnji državni porez i zemljorazteretni prinosak nepremašuja 500 for., imade više taksi podvrženih obiteljskih članovah, dokle taj slučaj postoji, ima se vojnička oprostna

taksa iza jednoga člana obitelji sa cielim iznosom taksovne stavke, a iza svakog od ostalih članovah obitelji sa polovinom iznoska taksovne stavke odmjeriti".

Na temelju toga zakona, visoki sabore, ima se za podlogu vojno-oprostne takse uzeti *porez*, koga plaća glava obitelji, ne pako cielokupna zadruga. Je li tako biva u istinu? Baš protivno. Financijalne oblasti čini se, da su i nehotice pomiešale pojam obitelji sa pojmom zadruge; a to je razlika. Što je zadruga? Definiciju zadruge nalazimo jasno označenu u našem zak čl. IV. od god. 1870., i glasi ovako: „Više obiteljih (porodicah) ili kućanah (domarah), koji na jednoj podkućnici (domu), i pod jednim kućegospodarom živu i zajedno gospodare, t. j. teže nerazdieljene nepokretnine i zajedno uživaju plodine istih: sačinjavaju onu patrijarkalnu svezu, koja se zadruga zove."

Po tom, gdje više obiteljih zajedno živi u jednoj svezi i zajedno gospodari, to je zadruga. Obiteljih imade mnogo svuda, ali zadrugah neima. Na to se nije obaziralo porezno nadzorničtvo u Karlovcu god. 1886., kada je naložilo obćinskomu poglavarstvu u. Draganiću, koju obćinu imam čast u ovom vis. saboru zastupati, da na temelju poreza ukupne zadruge odmjeri vojno-oprostnu taksu pojedinih njezinih članovah. To je posve neopravdano i nepravedno, zatim pretežko za zadruge i neosnovano.

Ova je odredba poreznog nadzorničtva neopravdana i nepravedna, jer zakon nedozvoljava, da se vojno-oprostna taksa razpisuje na temelju poreza svih članovah zadruge, već na temelju poreza glave obitelji dotičnoga vojnoga obvezanika. Zakon naredjuje, da se neima kumulirati porez glave obitelji sa porezom samoga vojnoga obvezanika. Od kuda dakle poreznom nadzorničtvu pravo, da ono odredjuje kumuliranje poreza više obiteljih u zadrugi, pak da na tom temelju odredjuje razpisivanje vojno-oprostne takse, pak u veoma mnogih slučajevih nisu pojedine obitelji u zadrugi medju sobom više u nikakovom rodbinstvu niti po kanoničkom niti po gradjanskom pravu.

Ova je odredba teretna za to, jer kad e temelj propisivanja vojnooprostne takse težak, nemože ni samo propisivanje biti lahko, uzrok zao, posljedica zla.

Budi mi dozvoljeno navesti nekoje zadruge, koje su nepravedno oporezovane.

Zadruga Domladovac kuće broj 4 iz mjesta Lazine obćine Draganić plaća poreza 210 for., a prinos vojno-oprostne takse im je odmjeren sa 24 f. Ta zadruga sastoji iz pet ravnopravnih obiteljih, po zakonu kad bi se ta zadruga dielila polazila bi dioba na pet jednakih dielovah, jedna petina toga poreza bila bi 42 fr., dakle bi vojno-oprostna taksa iznosila za pojedinca 8 fr. na temelju zak. čl. IX. zajedn. sabora od godine 1883., prema tomu ova zadruga od god. 1886. plaća nepravedno više 16 for.

Zadruga Turčić k. br. 35. iz Lazine obćine Draganić plaća poreza na godinu 111 f. 63 nvč.

Vojno-oprostna taksa propisana joj je za jednoga člana sa 24 for., a za drugoga sa 12 for. Ona sastoji iz tri ravnopravne obitelji; koje bi za slučaj diobe na tri jednaka diela spale, pak bi $^1/_3$ bila 37 fr. 21 nč., te bi po tom jedan iz jedne obitelji plaćao 8 for., a drugi iz druge obitelji 8 for. vojno-oprostne takse, a ta je zadruga nepravedno oporezovana god. 1886. i plaća više 20 for.

Zadruga Vučković k. br. 3. plaća poreza 246 for. Obranbeni obvezanici oporezovani su jedan sa 24 f. vojno-oprostne takse, a drugi sa 12. Sastoji se ta zadruga iz šest ravnopravnih obiteljih, koje si nisu ništa u rodu, pak bi bila $^1/_6$ 41 fr. 65 nvč., pak bi na temelju citiranog zakona plaćao jedan vojni obvezanik 8 fr., a drugi 8 fr. Ova zadruga plaća dakle od god. 1886. više 20 fr. na godinu.

Zadruga Jurčić k. br. 39 iz Lazine obćine Draganić plaća vojno-oprostne takse 56 for., a sastoji od 3 ravnopravne obitelji, pak bi morala biti oporezovana taksom od 15 fr., a plaća nepravedno od god. 1886. više 41 f. na godinu.

Ovako nepravedno oporezovanih zadrugah ima u draganičkoj obćini 106.

Već sam spomenuo, visoki sabore, da se vojno-oprostna taksa neima odmjerivati na temelju poreza čitave zadruge, već na temelju poreza, koji odpada na glavu obitelji

dotičnoga vojnoga obvezanika. Već sam spomenuo i to, da nije slobodno po zakonu kumulirati porez glave obitelji sa porezom vojnog obvezanika, porez otca sa porezom majke. Ako otac plaća 100 for. poreza, a mati 100 for., nebi se smjela odmjeriti vojno-oprostna taksa za vojnog obvezanika od 200 for., već samo od poreza glave obitelji od 100 for., a to bi bilo tek 16 fr.

Tako je sudilo samo financijalno upravno sudište god. 1884. pod brojem 1291. I kod samih trgovačkih tvrdkah, koje sastoje iz više interesenatah, plaćaju pojedini članovi tvrdke vojnu oprostnu taksu na temelju svoga poreza, t. j. na temelju poreza, koji odpada na njih, a ne na temelju poreza što ga plaća ciela tvrdka.

Tako je sudilo upravno financijalno sudište god. 1885. pod br. 7111.

Visoko ministarstvo financijah izreklo je naročito naredbom od 20. rujna 1880. br. 61.002, da se kod potajno razdieljenih zadrugah porez imade razdieliti na pojedine obitelji, pak da se na temelju tog razdieljenog poreza ima propisati vojno-oprostna taksa. U ovoj naredbi nije doduše rečeno, da to vriedi i za nerazdieljene zadruge; ali ja držim, da neima pravne razlike izmedju potajno razdieljene i nerazdieljene zadruge; i držim da bi bilo nepravedno naredbenim putem stvarati ovakovu razliku, a bilo bi to osim toga i štetno i neoprostivo. Kad bi se to dalo opravdati, onda obćini draganičkoj, koju imam čast zastupati, nebi preostalo ino nego dieliti se na harmak sada, gdje vlada u vinogradih filoksera, po šumah i voćnjacih gusjenice, svuda narod, a uz to se još propisuje i utjerava ovako nepravedna vojno-oprostna taksa. Ovakovo propisivanje i utjerivanje vojno-oprostne takse, prava je nesreća po zadruge.

Ja neću duljiti, već sam slobodan staviti na visoku vladu sliedeću interpelaciju (čita):

„Je li voljna vis. vlada počam od god. 1886. sistematično nezakonito razpisivanje vojno-oprostne takse u obćini Draganić izpraviti dati tako, da se putem likvidacije ustanovi, koliko su žitelji draganićki vojnooprostne takse više platili, nego što su po zakonu platiti dužni bili, pak odrediti, da jim se taj višak povrati".

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se zemaljskoj vladi.

Visoki sabore, rezultat skrutinija jest sliedeći: glasovalo je 59 članova visokog sabora; od ovih je dobio g. zastupnik Josip Miljan 59, te je izabran u verifikacionalni odbor, u odbor gospodarski izabran je gosp. zastupnik Petar pl. Junković sa 59 glasovah, a u kraljevinski sud gosp. Vladislav Bunjevac sa 59 glasovah.

Pošto je dnevni red današnje sjednice izcrpljen, ja današnju sjednicu završujem i drugu uričem za petak dne 29. o. mj. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom: razprava o izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično o osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. od god. 1868.

(Konac sjednice u 11 satih.)

Stenografički zapisnik

o CXXXIV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 29. svibnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 15 časakah)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Oskar Kiš.**

Od strane kralj. zemalj. vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice

Bilježnik **Ivan Jagić** (čita zapisnik 133. saborske sjednice).

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispieli su sliedeći podnesci:

Kombinirani odbor za zem. proračun i za razsudbu zem. računah podnosi izvješće o obračunu izmedju Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1887. (Prilog 6.)

Staviti će se na dnevni red.

Proračunski odbor podnosi izvješće o zamolbi kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu za podjeljenje privole za prodaju obćini grada Zemuna prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke i grada Zemuna, kao i za prodaju razpoložive sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača kotara mitrovačkoga. (Prilog 7.)

Stavit će se na dnevni red.

Odbor za unutarnju zem. upravu podnosi izvješće o osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke. (Prilog 8.)

Stavit će se na dnevni red.

Verifikacionalni odbor podnosi sa izvješćem predlog, da se naknadno izabrani narodni zastupnici ovjerove. (Prilog 9.)

Stavit će se na dnevni red.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostavlja molbu kr. kot. suda u Karlovci za dozvolu sudbenog progonjenja nar. zastupnika g. Vase Paukovića.

Ide odboru imunitetnomu.

Molba Ivana Baćana, provizioniranog zemaljskog nadcestara u Brestu, kotara sisačkog, za stalnu mirovinu.

Ide odboru peticionalnomu.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu razprava o izvješću kraljevinskoga odbora o zemljo-razteretnom nametu dotično o osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1968.

Molim g. bilježnika, da bi izvolio pročitati izvješće.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** (čita izvješće. Vidi prilog 3.)

Predsjednik: Na ovaj predlog podnio je g. zastupnik Folnegović i drugovi sljedeći protupredlog.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** (čita): S razloga, što je zemljo-razteretna zaklada Hrvatske ukupnost onih prihodah, što ih hrvatski narod uplaćuje u ime odštete za urbarska podavanja;

s razloga, što je hrvatski sabor vršeć neodtudjivi narodni suverenitet samostalno i neodvisno jur čl. XVII. : 1848. izrekao ukinuće svih urb. službah i daćah, te zajamčio vlastelinom za to podpunu naknadu, kojoj svrsi služi kašnje previšnjom odredbom utemeljena zemljo-razteretna zaklada;

s razloga, što tako ova zaklada kao vlastita uredba ove zemlje imade izključivo služiti probitkom kraljevine Hrvatske;

s razloga, što bi se samo zakonom hrhvatskoga sabora višak mogao i smio upotrebljivati za ine svrhe, poglavito pako za promicanje postojećim sustavom posve zanemarenog i zaostalog gospodarskog i kulturnog stanja hrvatskoga naroda;

s razloga, što ta posvetna narav ovoga viška nedopušta, da se isti uporabi za druge ma pod kojim naslovom s drugim narodom nametnute t. z. zajedničke poslove;

s razloga, što je kraljevina Hrvatska i onako prisiljena, da pod imenom zajedničkih poslovah veći dio svojih javnih prihodah izručuje drugomu narodu;

s razloga, što se povrh toga nastoji time prikazati neistina, da je Hrvatska pasivna zemlja, koju Ugarska uzdržava, i time k neizmjernoj gospodarskoj šteti pridaje još i hotomična uvreda;

s razloga, što ovakav odnošaj hrvatski narod nikakvim činom odobriti nemože i nesmije, neće li svoje sveto državno pravo oskvrnuti i svoj obstanak žrtvovati drugomu narodu;

s razloga, što predlog kraljevinskog odbora ide za tim, da se višak zemljo-razteretne zaklade Hrvatske većim dielom upotrebi na predmete zvane zajedničkimi poslovi i da se uprava same zemljo-razteretne zaklade prepušta tudjim faktorom označenim „zajedničkimi organi“:

Podpisani odklanjaju predlog kraljevinskoga odbora i stavljaju:

Protupredlog:

Hrvatska zemljo razteretna zaklada sa čitavim suviškom imade se izručiti kraljevini Hrvatskoj u neograničeno vlastničtvo, posjed i upravu, a kr. zem. vlada ima saboru podnieti shodan predlog, u koju svrhu da se taj višak upotriebi.

Predsjednik: Glavna razprava počima. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Alexander Egersdorfer**: Vis. sabore! Pitanje o promjeni §. 21. nagodbenoga zakona, kojim se imao ovaj kraljevinski odbor baviti jest toli u odgovoru ovoga kraljevinskoga odbora na poruku kraljevinskoga odbora ugarskoga, koli u sada pročitanom izvješću tako svestrano razpravljeno, da mi je u istinu nemoguće ikakvu novu činjenicu iznieti pred vis. sabor ili stvar sa ikakvoga novoga gledišta, s kojega dosada nebi pretresivana bila, razpraviti. S toga ću biti tako slobodan ona pitanja, kojih se tekom razprave kraljevinski odbor dotaknuti morao, u niz nanizati, pa pokušati sabrati jih i predočiti vis. saboru u jednoj cieloj, organičkoj suvislosti.

Ja mislim, da je nuždno kod razprave tih pitanjah početi sa izhodišta same zaklade t. j. sa utemeljenjem njezinim.

Zaklada sama temelji se na ces. patentu od 2. ožujka 1853., kojim je u §. 1. i 50. i 56. izrečeno, da se imadu ukinuta podanička podavanja i gospoštijska sudbenost odštetiti. Nadalje temelji se zaklada na ces. patentu od 16. siečnja 1854, kojim je ona kao posebna zaklada za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju osnovana. Konačno je tu od bitne važnosti ces. naredba od 12. lipnja 1857., koja radi ob odplati zemljorazteretnoga duga i o načinu njegove amortizacije.

Što se tiče patenta od 16. siečnja 1854., na kojem se temelji ustrojstvo zaklade same, to je već u odgovoru kraljevinskoga ovoga odbora na poruku kraljevinskoga odbora ugarskoga razloženo, da je ova zaklada posebni nosioc u zakonu točno označenih pravah i obvezah.

Iz ovih zakonskih ustanovah nastaju tri glavna odnošaja za tu zakladu. Ona je u prvom redu ovlaštena od porezovnika zahtievati točnu uplatu zemljo-razteretnog nameta. To je njezino glavno pravo, kojemu odgovaraju dvie glavne dužnosti, a te su: s jedne strane ukamaćenje i prema osnovi udešeno amortiziranje zemljo-razteretnih zadužnicah, dakle dugovni odnošaj zaklade napram posjednikom tih zadužnicah, a s druge strane dužnost povratiti državi predujmove, koje je zemljo-razteretna zaklada tečajem vremena iz državne blagajne primila. Ovo potonje normira dugovni odnošaj zaklade naprama državnoj blagajni.

Što se tiče odnošaja zemljo-razteretne zaklade prema posjednikom razteretnicah, spomenuti mi je, da je prvobitno dugovno stanje iznosilo 14,732.000 for., od kojih se je iznos od 12,440.000 for. 31. listopada 1857. imao početi odplaćivati, a iznos od 2,688.000 for. imao se početi odplaćivati 10 god. kasnije t. j. 31. listopada 1867. Tu mi valja spomenuti, da je efektivno stanje nadmašivalo 14,732.000 for., jer je naknadno putem kasnije likvidacije urbarskih odštetah izdano zemljo-razteretnih zadužnicah.

Ukupni dug iznosio je 30. rujna 1890. 7,486.010 for.

Iz toga odnosno iz zakonskih ustanovah spomenutih ces. patenatah sliedi, da zemljo-razteretnoj zakladi, kao posebni nosioc pravah i obvezah imade dužnost plaćati kamate i amortizirati glavnicu.

Što se tiče odnošaja zemljo-razteretne zaklade prema porezovnikom, to se on sastoji u pravu iskati od porezovnikah točno plaćanje zemljo-razteretnoga prireza.

Taj prirez odmjerivao se do g. 1869. u stanovitom postotku nameta, koji bi se nametao na izravni porez i to na sveukupne izravne poreze plaćane u Hrvatskoj i Slavoniji. Ovaj namet iznosio je g. 1854. : 17½ % ; g. 1855. : 21½ % ; g. 1856. : 21¾ % ; god. 1857. : 51¾ % ; g. 1858. : 52½ % ; g. 1859. : 47½ % ; g. 1860. : 53½ % ; g. 1861. : 48½ % ; 1862. : 58½ % ; g. 1863. : 45 % ; g. 1864. : 52 % ; g. 1865. : 52½ % ; g. 1866. : 54½ % ; g. 1867. : 54½ % ; g. 1868. : 56 %. Ovaj namet plaćao se je od svih ukupnih izravnih porezah, kao namet, koji se od godine do godine, kako se iz navedenoga vidi, odmjeruje prema potrebam zakladnim s jedne strane, a s druge prema plaćevnoj snazi zemlje.

Takovo bijaše stanje sve do g. 1869., kad je u tom pogledu nastupila promjena, o kojoj ću biti tako slobodan malo poslje govoriti. Najprije mi je još spomenuti treći pravni odnošaj, u kojem stoji zemljo-razteretna zaklada, a to je odnošaj prema državnom eraru.

Prema §. 3. ces. patenta od 16. siečnja 1854. imade zaklada pravo od državnoga erara tražiti predujmove u svrhu da uzmogne pokriti redovite potrebe, koje iziskuje ukamaćenje i amortizacija zemljo-razteretnih obveznicah. Ovi predujmovi imadu se prema §. 3. pomenutog ces. patenta zakladi dati uz kamate. To odredjuje alineja 2. i 3. §. 3., koje glase:

„Ako se pri ovom računu obnadje kakova imalina fonda razteretnoga, tad treba da isti odmah u gotovu novcu dodje u taj fond; a nasuprot imalina državne blagajnice treba da se kao kamatonosna tražbina, koju ista blagajnica ima prema fondu razteretnomu, upiše u vjerovne knjige toga fonda“.

Dakle prema temeljnoj ustanovi ces. patenta od 16. siečnja 1854. imali su se državni predujmovi ukamaćivati. Nu g. 1857. izišlo je poznato previšnje riešenje, koje ustanovljuje, da se svi predujmovi, narasli do 30.

*

listopada 1857. smatraju bezkamatnimi predujmovi i da ih imade zemljo-razteretna zaklada povratiti onda, kada će to dohodci te zaklade dopustiti. Istim previšnjim riešenjem dopitan je toj zakladi za g. 1858. subsidium od 150.000 for. srebra.

Iz toga biva jasno, da su predujmovi, koji su dani do 30. listopada 1857. bezuvjetno po državi pruženi kao bezkamatni predujmovi. Ali pitanje je moglo nastati glede onih 150.000 for. srebra, glede kojih previšnje riešenje ne kaže niti da su dani kamatno, niti bezkamatno, već za koje se jedino kaže, da su subsidium za g. 1858., dakle samo za jednu jedinu godinu. Nu jer je zaklada već imala pravo na temelju §. 3. ces. patenta tražiti kamatne predujmove, dakle jer je imala pravo na kamatne predujmove ne samo od 150.000 for. nego od toliko, koliko je trebala, zato nebi taj subsidium, kad bi se kamatnim smatrao, nikakvoga smisla imao, jer onda nebi bilo ništa drugo, nego opetovanje onoga, što je ces. patentom odredjeno bilo. Zato je ta odredba morala imati značenje to, da je tih 150.000 for. bezkamatno dano; pitanje je samo, da li je dano samo za g. 1858. ili se to imade i na sljedeće godine protezati.

Doduše ovdje je učinjena pogrieška u toliko, što je bilo predvidjeno, da će imati ministarstvo financijah u sporazumljenju sa ministarstvom unutarnjih posalah svake godine izhoditi novo previšnje riešenje za subsidium, odnosno glede tog subsidia svake godine preponiznu predstavku podastrieti. To doduše nije učinjeno, ali su zato ipak sve vlade, koje su kašnje nadošle, priznavale iznos od 150.000 for. kao bezkamatni predujam i kao takovi zaračunavale. Da li to bijaše zakonito ili da li su vlade u tom obziru možebiti prekoračivale svoju vlast, u to se nije trebao kraljevinski odbor upuštati za to, jer postoji od g. 1866. izmedju državnoga erara i zemljo-razteretne zaklade obračun, koji obračunava sa svotom od 3,120.683 fr. 77 nč.

Pošto tu predleži jedan zaključak, t. j. obračun od god. 1866., za to se nije trebao kraljevinski odbor upuštati u način obračunavanja prije g. 1866., jer je naišao na stalan temelj, koji leži u napomenutom obračunu od g. 1866.

Kako se imade svota od 3,120.683 for. 77 nč. poslie g. 1866. ovamo računati, to ću takodjer biti tako slobodan kasnije razložiti.

Takovo bijaše stanje stvari g. 1868. G. 1868., kad je nagodba sklopljena, takodjer je u tom temeljnom zakonu glede zemljo-razteretne zaklade baš u §. 21., glede kojega je ovaj kraljevinski odbor razpravljao, stvorena glede zemljo razteretnog nameta sliedeća uredba (čita):

„Zemljo-razteretni namet pako ima i nadalje rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah i financijalno ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljo-razteretnoga ravnateljstva izručivati sve dotle, dok se podpuno neizplati zemaljski dug kraljevine Hrvatske i Slavonije. Sasvim tim uzdržaje se zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljo-razteretni dug nadalje takodjer, i u tu svrhu može biti potrebita pripomoć predujmljivat će se iz zajedničke državne blagajne polag dosadanjega načina i običaja".

Pošto je ovaj §. 21. donjekle novi temelj imao udariti odnošaju zemljo-razteretne zaklade i pošto je §. 21 objekt djelatnosti kraljevinskoga odbora bio; to mi neka bude dozvoljeno, da ga kratkoj analizi podvrgnem.

Taj paragraf ustanovljuje prvo, da zemljo-razteretni namet imade nadalje rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah; drugo, financijalno ravnateljstvo imade namet izručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva. Iz toga sliedi, da je razpisivanje i utjerivanje toga nameta §. 21 predano financijalnim oblastim, jer ga one imadu izručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva. Čim ga one moraju izručivati moraju ga odnekle dobivati t. j. moraju ga utjerivati, dakle i razpisivati.

„Zemljo-razteretno ravnateljstvo imade i nadalje rukovoditi namet" t. j. ovo imade i u buduće istu funkciju, koju je obavljalo do g. 1868., dakle §. 21. nagode hoće da uzdrži netaknut onaj obseg ovlasti zemljo-razteretnog ravnateljstva, koji je ono posjedovalo do g. 1868.

Do g. 1868. imalo je zemljo razteretno ravnateljstvo po §. 10. patenta od 16. siečnja 1854. sliedeću djelatnost (čita):

„Dužnost je direkcije: izdavati zadužnice zemljištno-razteretne, brinuti se da obskrba (dotacija), odredjena fondu razteretnomu, uredno dolazi i da se gotovina koristno ulaže polag osobitih naredabah, koje o tom budu izdate; dužnost je takodjer direkcije strogo bditi nad rukovanjem pjeneznice i nad knjigovodstvom, i napokon izvršivati žriebanje, izplaćivanje i uništivanje zadužnicah“. U ovih riečih označen je djelokrug zemljo-razteretnog ravnateljstva i taj djelokrug ostavio je §. 21. zak. čl. I : 1868. netaknut.

„Ovaj namet imade se izručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva, dok se podpuno ne izplati dug“, dakle najprije se ustanovljuje vrieme: Tako dugo, dok ne bude dug podpuno namiren, imade sve, što je pod imenom nameta plaćeno, ići u blagajnu zemljo-odkupne zaklade. Tražbina zaklade naprama porezovnikom je u onaj čas, kad bude izplaćena blagajni zakladnoj, vlastnost te zaklade, ona dobiva narav vlastničtva zemljo razteretne zaklade.

„Državna pripomoć imade se nadalje polag dosadanjeg načina i običaja pružati toj zakladi“, — dakle niti glede načina podavanja te pripomoći ne nastupa uslied §. 21. zak. čl. I. : 1868. nikakva promjena.

Sad nastaje pitanje samo to, kako se ta pripomoć imala do sada davati. Do sada, kako sam prije spomenuo, bili su predujmovi dani do konca listopada 1857. bezuvjetno bezkamatni, i ti se dakle nadalje imadu bezkamatnim držati. Do sada je imala zaklada pravo na subsidij godišnjih 150.000 fr. srebra, koji je subsidij bio bezkamatan. Iz svega toga je zaključio kraljevinski odbor, da imade taj subsidij i nadalje ostati bezkamatan. U koliko je kašnje nastala u obračunu promjena u tom obziru to ću o toj promjeni i razlozima, koji su kraljev. odbor u tom obziru vodili, govoriti nešto kašnje.

Pod konac je rečeno u §. 21., da se zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljo-razteretni dug i nadalje uzdržaje u kriepostì.

Iz toga dakle sliedi, da je u §. 21., odredjen — a to je najvažnije — djelokrug zemljo-razteretnoga ravnateljstva, i opredieljen onakav, kakav je do onda bio, i da je financijalno rukovanje, kažem samo rukovanje sa tim zemljo-razteretnim nametom, povjereno financijalnom ravnateljstvu.

Nastaje pitanje, tko imade unapred odredjivati visinu zemljo-razteretnog nameta, ili bolje rekuć tko ga imade razpisivati?

O tom nekaže niti §. 21. nag. zak., ni druga koja nagodbena ustanova ma išto. Dakle imade ostati, kako je do sada bilo. Nastaje pitanje, tko je do onda odredjivao zemljo-razteretni namet? Niti ga je odredjivala zemljo-razteretna zaklada, niti ga je odredjivala uprava zemlje, koja se uprava uviek od zemljo-razteretne zaklade strogo lučiti imade; jer ravnateljstvo zemljo-razteretno, kako je carskim patentom zasnovano, jest sasvim posebno tielo. Nego odredjivao se iznos zemljo-razteretnoga nameta u skladu sa tradicijom absolutne vladavine od godine do godine posebnim previšnjim riešenjem, koje je izašlo na preponiznu predstavku ministra financijah, koji se, prije nego je tu predstavku podnio, imao sporazumjeti sa upravom zemaljskom, prije sa ministrom unutarnjih poslah, a kašnje sa dvorskom kancelarijom.

Dakle u smislu tradicijah absolutne vladavine do nagodbenoga zakona ustanovljivao se je zemljo-razteretni namet u formi absolutne vladavine t. j. previšnjim riešenjem na predlog ministra financijah.

Kad je ustav uveden, odnosno uzpostavljen, naravno je, da taj odnošaj nije mogao dalje ostati. Kraj te okolnosti, da su ustavne forme u svih područjih državne uprave zavedene, moralo je i opredieljivanje zemljo-razteretnoga nameta preći na jedan ustavni faktor. Pošto je do sada, kako iz ovoga razlaganja sliedi, opredieljivanje zemljo-razteretnoga nameta, kao i financijalna strana uprave spadala u resort financijah, moralo je preći opredieljivanje zemljo-razteretnog nameta na ono zakonodavno tielo, na koje je prešlo zakonodavstvo glede financijalnoga resorta, a to je zajedničko zakonodavstvo; to je do sada bila stvar financijalna, a pošto polag §. 8. nagodbenog zakona financijalne agende postaju agendami zajedničkimi, to iz toga sliedi logičnom dosliednošću, da je i ta financijalna agenda, što se tiče propisivanja i pobiranja zemljo-razteretnoga nameta morala postati zajednička.

Uslied toga su izašli g. 1869. porezni zakoni, koji su iznos tih zemljo razteretnih nametah opredieljivali. Tu je nastala bitna razlika glede prijašnjega vremena. Spomenuo sam prije, da se zemljo-razteretni prirez putem nameta na sveukupne poreze odmjerivao od godine do godine. Od sada su stanovite vrsti izravnih porezah odredjeni. od kojih se imade odmjerivati, dotično od kojih se plaća zemljo-razteretni namet. Te vrsti poreza jesu najprije zemljarina, onda osobna tečevnarina i dohodarina, na mjesto koje je kašnje stupila tecivarina, onda porez na kamate i rente, nadalje porez od poduzećah i družtavah, koja moraju polagati račune, porez rudarski i kućarina. Od kućarine, tecivarine, poreza na kamate i rente, poreza na poduzeća i družtva, koja moraju javno polagati račune i poreza rudarstvo, odpada 30% državnoga poreza na zemljo-razteretni namet. (Dr. Ante Starčević: sad 50%) Nije, to je bilo godine 1868.; od zemljarine odmjereno je do godine 1884. 9%, od god. 1884. 8·4% od čistoga prihoda kao zemljo-razteretni namet.

Ja sam te iznose zato spomenuo, da se vidi, da je uslied reforme u načinu razpisivanja zemljo razteretnog nameta, taj namet pao, jer mi imademo iz prijašnjih godinah skoro uviek 50 i više postotakah, a sad imademo 30%, dakle svakako mnogo manji iznos.

U tom se sastoji financijalna strana zemljo-razteretne zaklade, t. j u ovom se sastoji pravo te zaklade, koji ona imade proti poreznikom na uplatu zemljo-razteretnoga prireza. Ali bio taj faktor, koji zemljo-razteretni namet ustanovljuje ili ustavni ili absolutni, ili ovaj ili onaj, uviek stoji to kao nepomično načelo, da polag §. 21. nag. zak. sve što je sub titulo zemljo-razteretnog nameta uplaćeno, za to, jer je sub titulo toga nameta uplaćeno, čini taj namet, a po tom tražbinu zemljo-razteretne zaklade, koja mora u zemljo-razteretnu zakladu unići. Na to stanovište postavio se kraljevinski odbor, i toga se stanovišta držao od početka razprave, pak sve do konca.

Iz toga sad sliedi nadalje, da taj dodatak, kao dohodak zakladni imade u zakladu unići; da onako, kao što svaki drugi prihod ma koje druge zaklade sačinjava tražbine odnosne zaklade, da u svom rezultatu, u svom efektu, sačinjava vlastničtvo te zaklade, dakle da imade ono opredieljenje, koje mu zaklada daje, ili da se poslužim riečima, koje je upotriebila regnikolarna deputacija, da je zemljo-razteretni namet svrhom zakladnom vezan dohodak zemljo-razteretne zaklade

Tu sad nastaje pitanje, što onda, kad je taj namet, — a to je bio povod razpravi kraljevinskoga odbora — veći, nego li je potreba zaklade. Na prvi mah mogao bi mi svatko reći, ta to je ne moguće. To i jest bilo ne moguće, to se nije moglo pomisliti do g. 1868., jer se imalo od godine do godine budgetirati zemljo-razteretna zaklada, t. j. ustanovljivalo se, koliko treba za ukamaćenje, koliko za amortizaciju, eventualno, košto je prijašnjih godinah bilo, koliko je trebalo za podporu urbarskih sudovah, onda za upravu; dakle cielokupna potreba je tolika, i odmjerilo se za onu godinu ovolik i ovolik namet Po tom se od godine do godine zemljo-razteretni namet mienjao, i to prema potrebi; dakle ne može biti viška, zaklada mora prema namisli svojoj bilancirati.

Drugačije je uslied načina odmjerivanja zemljo-razteretnoga nameta, uslied koga je on zadobio karakter stalnoga iznosa; ovdje je višak ne samo moguć, nego je bio vjerojatan; jer se moglo predvititi, da će izdatak pasti, a porezi da će rasti. Taj višak je i nastao. Sad nastaje pitanje, kako treba prema svrsi i smislu same zaklade ovu anomaliju odkloniti?

Tu ću najprije govoriti o odnošaju za buduće. Uzmimo, da su se kraljevinski odbori onda sastali, kad je nastao višak, jer onda bi se bili mi morali sastati, pošto je nastao višak, a treba glede njega nešto odrediti, to bi onda dakle ležalo sve u budućnosti. Pošto u temeljnom smislu zaklade leži, da ona više dohodakah neima, nego li potrebe njezine iziskuju za to bi se imao u budućnosti jednostavno zemljo-razteretni namet obaliti, i to obaliti na onu svotu, koja je potrebna prema potrebi zaklade; uslied toga nebi bilo sa toliko porezne snage razpoloženo za koliko je obaljen zemljo-razteretni namet; onda obstoji mogućnost, da zajedničko zakonarstvo za

toliko porez povisi, za koliko je bio namet snižen. Da to nije samo eventualnost, to sliedi iz predloga ministra financijah, koji tu okolnost pred očima imade, i koji izrično kaže, da bi on to predložio zajedničkom zakonarstvu, ako nebi regnikolarne deputacije inače predvidile. U tom predlogu rečeno je naime: „Niti visina ugarskih, niti visina hrvatskih autonomnih potrebštinah nedozvoljuje ukinuće zemljo-razteretnoga prireza ili umanjenje poreznog ključa“. Mogao bi se doduše dosadanji porezni sistem preinačiti, na takav način, da bi se razpisni ključ zemljo-razteretnog prireza obalio, a ključ državnog poreza povisio, kroz što visina ukupnog prijetka nebi trpila promjene, na ime: sada naime pada od čistoga prihoda zemljarine 17.1% na državni porez, a 8·4% na zemljo-razteretni prirez, kod ostalih vrstih izravnih porezah na državni porez 70%, a na zemljo-razteretni prirez 30% — razpisni ključ mogao bi se dakle tako preinačiti, da bi se u buduće kod svake vrsti poreza smatralo 85% državnim porezom, a 15% zemljo-razteretnim prirezom, — ali usljed fluktuacijah, koje se kod izravnih porezah mogu opaziti, mogao bi lahko nastati slučaj, da bi primitbeni uspjesi zemljo-razteretnog prireza prekoračili potrebštine zemljo-razteretnoga duga ili bi ostali izpod istih. U oba slučaja bi kako glede suvišakah, tako glede manjakah potrebnom postala posebna očevidnost i tako bi zamršeni obračunski sustav i na dalje ostao“.

Dakle, kad bi se jednostavno snizio zemljo-razteretni namet, tada bi zajedničko zakonarstvo opeta za toliko podiglo državni porez. Uslied toga je jasno, da je onaj način, koga su odabrali kraljevinski odbori mnogo shodniji, mnogo jednostavniji i mnogo praktičniji, a u efektu svom ni najmanje ništa ne mienja.

Drugačije je, što se tiče odnošaja za prošlosti. Ja sam imao prilike opetovano naglasiti, da ono, što se sub titulo zemljo-razteretnog nameta plaćalo, da to spada u vlastničtvo zaklade zemljo-razteretne; makar je to dakle i odviše plaćano pod tim naslovom, jer je plaćano pod tim naslovom, i to na temelju zakona; a dok taj zakon obstoji, dotle treba, da to sačinjava vlastničtvo zaklade. Za to spada onaj višak, koji je u prošlosti nastao u zakladu samu, kao vlastničtvo zaklade. To je bilo stanovište kraljevinskoga odbora. Nu drugo gledište jest opeta ovo: da li je shodno, da ta svota, koja se nalazi i mora nalaziti u zemljo-razteretnoj zakladi, da ona u toj zakladi ostane. Ako ona u zakladi ostane, pošto zaklada neima druge zadaće nego razterećivati, to se mora opet ta svota upotriebiti za razterećivanje, t. j. na amortizaciju razteretnicah. Jer se zaklada ne može baviti drugim zadatkom, to mora dakle ta svota ako se hoće upotrebiti u druge van zakladne svrhe najprije prestati biti vlastničtvom zaklade i postati dohodkom kraljevine Hrvatske i Slavonije, dohodkom s kojim se može razpolagati na druge potrebe ovih kraljevinah. Da to bude, za to treba nešto učiniti, za to treba čin, to ne može biti samo; iz zakladnoga vlastničtva ne može bez daljnjega djelanja kakovog nastati vlastničtvo zemaljsko; da se to dozvoli i da se pretvori zakladno vlastničtvo u nezakladno, mora se nešto dogoditi, mora nastati akt, koji to pretvori. Nastaje pitanje, kako može taj akt postati; tko je nadležan taj akt učiniti. Polag nazora kraljevinskoga odbora ugarskoga bio bi vlastan učiniti to samo zajednički sabor; polag nazora hrvatskog kraljevinskoga odbora nadležne su samo to učiniti regnikolarne deputacije, a to zato, jer je u §. 21. nag. zak. statuirano, da se zemljo-razteretni prirez imade uplatiti u zemljo-razteretnu zakladu; za to, jer je ta norma sadržana u nagodbi, za to ju i ne može promjeniti jednostavno zajedničko zakonarstvo, nego se mora promjeniti istim putem kako je nastalo t. j. regnikolarnom deputacijom.

Nagodba kaže, što se u ime zemljo-razteretnog nameta plaća, ima se u blagajnu zemljo-razteretnoga ravnateljstva izručivati, to je dakle vlastničtvo zemljo-razteretne zaklade. Da se ova narav ovom plaćanju oduzme, zato treba onih istih momentah, treba onih istih faktorah, koji su stvorili ovu ustanovu Zato treba §. 21. zak. čl. I.:1868. promjeniti onamo, da se oni višci, koji su u prošlosti narasli, rieše svoje naravi zakladne i da se pretvore u javni dohodak kraljevinah

Hrvatske i Slavonije, to jest u dohodke, koji se mogu u drugu ruku upotriebiti.

Sad nastaje pitanje, kada se ti višci svoje zakladne naravi rieše i pretvore u javni dohodak, u što se mogu pretvoriti. Po mom nazoru ne mogu se u ništa drugo pretvoriti, nego u javne dohodke kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Svi dohodci ovih kraljevinah jesu ili zakladni ili nezakladni javni dohodci. Ove viške ne možemo pretvoriti u zakladne, jer ih upravo hoćemo lišiti njihove zakladne naravi. Preostaju nam dakle ostali javni dohodci, koji su ili resortni ili fiskalni u užem smislu. Rezortnih dohodakah imademo u resortu bogoštovnom, u resortu pravosudnom, u resortu komunikacionalnom, u resortu za poljodjelstvo, obrt i trgovinu itd. Ovih višakah nemožemo pretvoriti u resortne dohodke, jer ovi dohodci moraju imati svoj izvor u samom dotičnom resortu, moraju proizteći iz agendah samog dotičnog resorta. Pa kad bismo ih i htjeli pretvoriti u resortne dohodke, nastalo bi pitanje, u dohodke kojeg resorta da ih uvrstimo, da li u dohodke resorta domobranskoga. za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, ili kojega drugoga? Ovi višci mogu se pretvoriti prema tomu samo u fiskalne javne dohodke u užem smislu. Ovi se pako javni dohodci polag nagode moraju podvrći percentuaciji.

Ovdje mi neka bude dozvoljeno osvrnuti se sa nekoliko riečih na protupredlog poštovane opozicije. Koliko sam letimice mogao razabrati iz pročitanog protupredloga, žele gospoda sa protivne strane, kao što i mi, da bi valjalo ovaj višak pretvoriti u javne dohodke kraljevinah Hrvatske i Slavonije. To smo i mi učinili promjenom §. 21. nagodbe, gdje smo rekli, da se svota od 2,660.000 fr. pretvara u javne dohodke kraljevinah Hrvatske i Slavonije. (Dragutin Pisačić: Jeste paušalno).

Mi smo dakle učinili ono isto što i gospoda žele. Ako ja gospodu razumijem, onda neide tenor njihovog predloga na ono, što dobiti imademo, već na izadatak toga, što ćemo dobiti. Mi se slažemo u tom, da imademo dobiti cielu svotu od 2,660.000 for., ali se razlikujemo u tom, kako ćemo tu svotu izdati. U primitku se podpuno slažemo; mi primamo isto, što i gospoda žele dobiti, ali se razilazimo u tom, kako ćemo taj primitak potrošiti. Gospoda hoće, da cielu svotu od 2,660.000 for. potroše na tri resorta, a mi hoćemo, da cielu svotu potrošimo na sve resorte. Nerazlikujemo se dakle u tom, što ćemo dobiti, nego u tom, kako ćemo to potrošiti. Sada dolazim do načina, kako ćemo taj novac potrošiti. I meni bi draže bilo, da se potroši onako, kako ja hoću, na tri resorta, ili možda samo na pravosudni resort, ili samo na bogoštovni. Zašto da se potroši baš na tri resorta, zašto ne na jedan od tih resortah? Gdje ćete ovdje naći načelo, kojega se čovjek mora držati, kad se radi o izdatku ovoga viška? Uzmimo mi, da nisu samo ova tri resorta naša autonomna, nego uzmimo, da se težnje gospode sa ljeve strane ove vis. kuće obistine, pak da su svi resorti naši autonomni, onda bismo cielu ovu svotu od 2,660.000 for. potrošili, ali nesamo na ova tri resorta, koja su sada autonomna, već na sve. Zar je Ugarska potrošila svoj višak samo na unutarnju upravu, bogoštovje i nastavu. Ja držim, da ga je i na druge resorte potrošila. Nu ja neznam, kako ga je potrošila. Ali razlika izmedju nas i Ugarske postoji u tom, što u Ugarskoj budgetiranje biva svake godine, a kod nas djelomično svake godine, u koliko se najme tiče autonomnih resortah, a glede razvrstbe medju autonomne i druge resorte od 10 na 10 godinah. Mi imamo u nagodbenom zakonu izraženo načelo, da se od svih javnih dohodakah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji imade upotrebiti 45% na autonomna tri resorta, a 55% na ostale resorte.

Kad bismo mi imali, kako sam rekao, autonomiju u svih resortih, onda bismo ovaj višak po volji potrošili, ali ovako smo vezani na ovu zakonsku diobu. Unutar te diobe mi možemo raditi, kako hoćemo, mi možemo ono, što nam dopadne, potrošiti ne baš na sva tri autonomna resorta, nego može biti na jedan. Ali što se tiče diobe izmedju autonomnih i zajedničkih resortah, vezani smo nagodbenim zakonom. Na tom stanovištu stojimo što se tiče načela, kako se imadu upotrebiti višci, koji su narasli u prošlosti.

Što se tiče svote tih višakah, ja sam prije naglasio, da ću kašnje razložiti račun, koga se je držao kraljevinski odbor, kada je

visinu tih višakah računao. U skrižaljci, koja je priključena odgovoru hrvatskog kraljevinskog odbora na poruku kraljevinskog odbora ugarskog, navedeni su ti višci točno. Prvi višak pokazao se je g. 1869., drugi g. 1872., treći g. 1873., četvrti g. 1874., a peti god. 1876.; od onda unapred imade viška svake godine.

Ove svote viška, koje su navedene u skrižaljci, mogu se kao posve točne i pouzdane uzeti. Da su točne, to se najbolje vidi odatle, što su skoro na novčić iste svote izažle, kad se je računalo u Zagrebu i u Budimpešti, premda su sasvim drugi ljudi računali, neznajući jedni za druge, da računaju. Kada su se rezultati računanja prispodobili, slagali su se skoro na novčić. Računi, koji su u Zagrebu bili načinjeni, načinjeni su prije mnogo godinah, pak su se ipak slagali skoro sasvim točno sa računi, obavljenimi po računarskih uredih budapeštanskih. Iz toga sljedi, da su ovi računi posve točni i pouzdani, premda se je kod ovako ogromnog materijala lahko mogla dogoditi pogrieška. Što se dakle tiče svote viška, nemože o njem biti dvojbe.

Drugo je pitanje, koje se tiče zaračunavanja predujmovah za pokriće manjakah zemljo-razteretne zaklade. Ja sam prije spomenuo, da je g. 1866. bio obavljen obračun izmedju zaklade i obstojalog austrijskog državnog erara, ter da se je izpostavila tražbina državnog erara napram zakladi od 3.120.683 for. 77 nvč., koja se tražbina ima smatrati bezkamatnom. Nadalje se je još valjalo osvrnuti na predujmove dane zakladi po državi u godinah 1866., 1867., 1868., 1870. i 1871. Hrvatski kraljevinski odbor mislio je, da mora ove predujmove računati prema načelom prijašnjeg računanja tako, da se uzima svake godine svota od 150.000 for. srebra kao bezkamatna. Kad se je došlo do ustmenog dogovaranja sa zajedničkom vladom i do ustanovljenja te svote, izjavila se doduše zajednička vlada, da ona priznaje svotu od 3,120.683 for. 77 nvč. za bezkamatnu do g. 1866. za to, jer je onda bezkamatno računata, jer imade obračun u prošlosti, načinjen po njezinom predšastniku, koga ona priznati mora.

Dapače je to priznanje sa strane zajedničke vlade i dalje išlo, te je ona priznala, da se ima subsidij od 150.000 for. srebra do g. 1866. računati kao bezkamatni i to za to, jer je do onda zaklada još uvjek pasivna bila. U tom se je razilazilo stanovište kraljevinskog odbora hrvatskog od stanovišta zajedničke vlade, jer je kraljevinski odbor hrvatski držao, da su ta subsidia od godišnjih 150.000 for. srebra i od g. 1866. ovamo bezkamatna bez obzira na to, da li je zaklada pasivna ili aktivna bila. Zajednička vlada je nasuprot rekla, jest, i mi priznajemo, da je godišnji subsidij od 150.000 for. srebra bezkamatan, ali samo dotle, dok zaklada nije postala aktivnom, jer je sama narav subsidija kao podpore takova, da se pruža samo onomu, koji podpore treba, koji je pasivan, a i obračuni, koji su se obavili izmedju zaklade i vlade, padaju u ono vrieme, kada je zaklada bila pasivna. Onim trenutkom, kada je zaklada prestala biti pasivnom, neima više nikakvog razloga iskati bezkamatnog prědujma za to, jer neima razloga za podporu, subsidij neima razloga za onoga, koji ga netreba, koji već sam imade viška. To je predložena naredba obstojalog ministarstva financijah, iz koje proizlazi, da je 'preponizna predstavka, uslied koje je izašlo previšnje riešenje o tih subsidijih, stajala na istom stanovištu, koje je ovdje iztaknuto. Dotično mjesto glasi u njemačkom jeziku (čita):

„Schon in der Verhandlung, welche dem a. u. Vortrage des damaligen Ministerium des Innern in der hierauf erfolgten A. H. Entschl. vom 7. Juni 1857. vorherging (h. v. Note vom 7. Mai 1857. Zahl 776./F. m.), wurde ausdrücklich die Zustimmung zu dem a. u. Antrage auf einen unverzinslichen Vorschuss (Subsidie) unter der Bedingung ertheilt, dass für die Tilgung der sämmtlichen Forderungen an den Grundentlastungsfond rechtzeitig Vorsorge getroffen und die Verzinsung derselben dann eingeleitet werden, wenn dies im Laufe der Jahre geschehen könne".

Dakle da ima ukamaćenje nastati, kada bude to moguće, t. j. kada bude zaklada aktivna. Obzirom na ovaj sadržaj predstavke i obzirom na narav subsidija kao pripomoći nije kraljevinski odbor mogao na ino, nego priznati

izpravnost načela, da su ta subsidija bezkamatna do onoga vremena, kada je zaklada postala aktivnom. Iz te okolnosti proiztiče razlika izmedju obračuna, što ga je kraljevinski odbor napravio u Zagrebu, i onoga; što ga je napravio u Budimpešti.

U ostalom su sva načela, koja je kraljevinski ovaj odbor postavio, prihvaćena. Samo se je pod konac radilo još kod razprave o zaračunanju aktivnih kamatah, kojih aktivnih kamatah kraljevinski ovaj odbor nije tražio, jer nije hotio niti pasivnih računati za subsidija, pa je držao, da kad nezaračunava pasivnih kamatah, nemože tražiti niti aktivnih. Kada su sada na pasivnoj strani računane kamate u većoj mjeri, nego li ih je kraljevinski ovaj odbor zaračunao bio, mislio je kralj. odbor, da bi pravedno bilo, da bi se i aktivni kamati zaračunali. I tomu je udovoljeno, samo tom razlikom, da aktivne kamate nisu u 5% iznosu računane, nego u 3%.

Ovaj postupak opravdava se time:

1) jer niti erar nije mogao uz veće kamate ulagati svoje gotovine; 2) jer niti zaklada, kad bi višci bili u rukama iste, nebi u stanju bila kraj velike svote i uz opreze, koji su nuždni kod ulaganja javnih novacah, dobit veći kamatnjak; a 3) jer se od svih aktivnih stavakah za cielo vrieme računaju kamati. Dočim se pasivne stavke ne računaju za cielo vrieme, niti od svih predujmovah, to je pravedno, da su aktivne kamatne stavke manje nego pasivne. Dakle ovdje je mjerodavan moment pravičnosti, a iz toga rezultira nagodbena svota, koja je predložena u osnovi promjene §. 21. zak. čl. I. od g. 1868., sa svotom od 2,660.000 for. Ova promjena §. 21. udešena je u svemu prema onomu, što sam bio slobodan prije razložiti i što sada naglasujem, da se glede budućnosti odredi, da se snizi zemljo-razteretni namet i da se ovaj iznos, za koliko se je snizio, priklopi državnom porezu To odgovara onoj eventualnosti, koju sam malo prije bio slobodan ovdje razložiti.

Ovaj način računanja počima od 1. siečnja 1890., a to zato, jer do onda je bilo 45% zaračunano, a od onda opet 44% obračunano. Glede viškah pro praeterito od 31 prosinca 1889. predlaže ova zakonska osnova u §. 20., da se ovi višci sa svotom od 2,660.000 for. fiksiraju i da se cielom ovom svotom postupa u smislu alineje 1. i 2. 5. zakona od 27. studenoga 1880., t. j. da se pretvore u javne dohodke Hrvatske i Slavonije, koji se percentuirati imadu.

Tim, vis. sabore, završujem ovo svoje razlaganje s preporukom, da vis. sabor blagoizvoli ovaj zakon primiti i odobriti rad kraljevin. odbora. Ja sam toga tvrdoga uvjerenja, da je kraljev. odbor time, što je ova zak. osnova uglavljena, ne samo zemlji na razpolaganje za svoje kulturne svrhe i za nutarnje potrebe pribavio veliku i znamenitu svotu, nego je kraljev. odbor otvorio za budućnost domovine izdašno vrelo za podmirivanje njenih materijalnih i kulturnih potrebah.

S ovih razlogah preporučam vis. saboru, da izvoli ovu zakonsku osnovu prihvatiti. (Na desnici: Odobravanje. Živio!)

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Folnegović.

Zast. **Fran Folnegović**: Vis. sabore! Ja ću biti, gospodo, veoma kratak. Velevriedni g. izvjestitelj govorio je o svem, ter je jako temeljito moj protupredlog obrazložio, da nebi niti ja mogao to temeljitije obrazložiti. Tko je čitao izvješće na renuncij kraljev. odbora, koga je ovaj kraljev. odbor podnio, vidit će, da to nije ništa drugoga, nego motivacija našeg predloga. Tko pozna poviest i narav razteretnih zakladah ma bilo u kojoj zemlji, a najpače u zemljah austro-ugarske monarkije, gdje se analogno postupa, vidit će, da se ne može korektno pitanje ovoga predloga drugčije tumačiti i shvaćati, nego kako je to učinjeno u predlogu, koji sam imao čast sa svojimi prijatelji i drugovi predložiti.

Ide li se s nagodbenog stanovišta, kako vaš renuncij govori, govori takodjer za taj predlog; a ipak smo se na koncu razišli. Razlika izmedju mene i g. izvjestitelja počiva u tom, premda smo inače načelno sporazumni, da se u posljedicah ne slažemo, a te su posljedice te, da taj zemljorazteretni namet, koji ima po našem sudu čim izplati dug ima prestati a po vašem ima nadalje postojati u drugoj formi, naime pod imenom državnoga poreza. Razlika je ta medj menom i g. izvjestiteljem, da će jedan dio dosadanjih prihodah ostati u ruku Magjarah i oni s njim gospodariti, kako

budu htjeli, a po našem mnienju imao bi o tom jedino i izključivo odlučivati naš sabor. Posljedica bit će dalnja ta, glede čega nas je doduše on umirio, da mi hoćemo taj dohodak razdieliti na tri resorta, a on hoće, da razdieli medju sve resorte. To je sva razlika izmedju nas i njega.

Bene. Ja to akceptiram i primam ad notam, a za koju godinu vidjeti ćemo — ja se nadam —, da će vis. vlada vis. saboru podnieti predlog, kako da se višci, što će nas zapasti po vašem predlogu, upotrebe na naše potrebe autonomne. Tada imati ćemo prilike sravniti kako će se ti višci potrošiti na naša tri autonomna resorta, a kako pak na one resorte, koje zovete zajedničkimi. Vi ćete imati prilike ovo sravniti, a ne dvojim, da ćete svoj predlog prihvatiti.

Ja držim da u ovoj stvari nije potrebno niti jednu rieč više govoriti, pa sam radi toga slobodan preporučiti vis. saboru protupredlog moj i mojih prijateljah.

Predsjednik: Rieč imade g. zast. Starčević.

Zast. dr. **Ante Starčević**: Gospodo! Ja sam stvar, što je evo na dnevnom redu, drugom jednom prilikom nasjekao i to u interpelaciji, na koju mi nije odgovoreno.

U ovoj hrpi spisah, koja mi se čini još većma zamršenom, nego mi se je onda činila, ovdje ne vidim dokaza nikakova, a vidim mnogo svačesa, što po mom sudu nikako ovamo ne spada, nego samo stvar zapliće.

Za razložiti moje stajalište u tom pitanju, moram — ako mi bude dopušteno — kazati narav i postanak vrsti toga duga. Ja ovdje nisam nikakov strukovnjak, ali ću ipak ovdje koju reći. — Ja nisam našao od onda, kad se u Hrvatskoj razvila dinastija, da neki idu za tim, da Ungarija gospoduje, ali nalazim, da su Hrvati doduše bili slobodni; ne plemić ne uživaše sva prava plemića, ali na svojoj zemlji življaše ipak, kako i plemić na svojoj. Koji pak ne imadjahu zemljišta, a htjedoše živjeti, moradoše se pogadjati s onima od kojih uzimaše. Tako isto biva i danas. I u ovom dielu Hrvatske sa Ungarijom razvila se je osobita vrst. Neplemić, bio koji hoće, izvan gradovah i povlaštenih mjestah nije mogao postati vlastnikom. To stanje bilo je sablažnjivo i škodljivo po sav narod. Bolji i pametni sinovi, osobito ondjašnji Ungari, uvidiše tu krivicu skopčanu sa težkom pogibelju i odlučiše stati joj na put; ali kako će proti sili tolikih predsudah, taštinah i sebičnosti? Većina skupnoga sabora Hrvatske i Ungarije od g. 1847. i 1848. bila je za težnju, da se kmeti proglase slobodnimi i ništa drugo. To je bila vrst zastupstva, kakove od onda do danas nisam vidio. Ali samo gg. Košut i Klausal bili su zato, da se kmetsko tlo odkupi, ali kako, to bistro nekazivahu, pa zato je dotični članak ob odkupu neobično nejasan. Doskora se postubaše otačbenici, kad su vidili, da će trebati šaku naroda i svi složno primiše načelo odkupnine. Evo, gospodo, zakon i to sa zakonitim vladarom priznadoše načelno vrst tu, vrst duga, naime odkupninu. Ta dva činitelja imadijahu stvar ovu izvesti, naime najizvjestnije izvesti i zakonom urediti.

To nije učinjeno, nego je samo u Beč pozvano pod imenom pouzdanikah nekoliko ljudih, u koje domaća zemlja nije imala pouzdanja. Ovi ljudi, neznam skime, urediše tu stvar po svoju. Bivši kmetovi nisu obskrbljeni sa dovoljno zemlje za uzdržavati svoju obitelj, kako se imalo učiniti, nego pridržaše, što su posjedovali kao kmetovi bez obzira na mužke glave. Tu se je samovoljno doznačivala različna odkupna svota vlastelinom gornjega i dolnjega posjeda. Tu za izazivati smutnju medju razredi naroda uplitana su i druga pitanja, koja više ili manje stajahu u savezu s tim. Tu bivši kmeti radiše sebi i vlastelinom, a ne pripravni na te velike promjene često ne htjedoše raditi ni za sebe, niti za plaću za vlastelina. To je bilo godine i godine. Vlastelini, koji nisu bili zaduženi, moradoše se zadužiti. Tu padoše razmjerno za dane razne okolnosti težke štibre na seljake i vlasteline; tu ovi kasnije dobiše naknadu u slaboj vriednosti i cieni, a k tomu moradoše podnositi dug.

Ja sam osvjedočen, da su vlastelini svoju naknadu i kmetovi svoju grudu zemlje već davno u štibrah preplatili. Ja sam siguran, da budu ustanovljene razložne ciene za težake, da se nebudu onakve daće srušile na sav narod, da bi sami seljaci za desetak go-

dinah bili to sve odkupili, a medjutim na dobro svoje, a ne vlastelinom i cieloj zemlji davajuć težake ne za onoliko, za koliko nisu u glavnici izplaćeni, odkupljivali su za ne govoriti o gradjanih na koje ta stvar niti najmanje ne spada, a ipak plaćaju i ovi za odkupninu.

U ono vrieme za opravdati pred prostotom neobične štibre, za ogorčiti seljake proti vlastelinom, a udobrovoljiti jih naprama čudnom sustavu, čulo se je govoriti, da kralj mora te velike štibre pobirati samo na izplatu odkupnine vlastelinom, koju bi odkupninu morali seljaci sami plaćati za oslobodjenje, što da jim je sam kralj pribavio. Iskrena despocija odredila je plaćati dug, košto i sredstva i vrieme za izplatu. Meni se čini, da su njezini nasljednici sami to sve pokvarili. Ja sudim, čim je veći prihod za izplaćivanje duga, da se taj dug mora prije izplatiti. Namet za razteretnice naprama vremenu, kad jim je svota ustanovljena i način i vrieme podpune izplate, taj se je namet podvostručio, a možda je danas peterostruk i još veći. Po tome taj dug morao se je već davno izplatiti, taj namet morao je prestati ili zakonom dalje urediti.

Dok je počela svota postotakah nameta rasti, tu su bila dva zakonita puta: ili se onaj postotak razmjerno umanjio, pak se dug izplaćivao onako, kako se je s početka učinilo, ili se pridržao onaj postotak duga i razmjerno moralo više odplaćivati. A što gledamo? Postotak je pridržan, svota je rasla, dug nije izplaćen, a ima se višak. Pita se sada, komu taj višak pripada?

Gospodo! To je preveć velika stvar, koja nadmašuje moj razum i moje mišljenje, jer nebi rado bio na mjestu onih, koji drugčije sude. U svakoj zemlji, u kojoj je zakonah i oblastih, kad se dug načini, odredi se stanoviti postotak za izplatiti ga s vremenom, ali taj postotak nepripada nikomu i ničemu nego onomu dugu.

Ako je nužda, da se taj postotak drugamo potroši, ter se izplaćivanje duga obustavi, to se kaže onim, na koje stvar spada, ter se od njih išće i možda dobiva dozvola za to. Kod nas toga ničesa neima. Već je to zlo, da ima suviška kod razteretnicah, dok one nisu izplaćene. To je dokaz, da se za nje novac pobira, a ne troši. Toga suviška nebi smjelo biti, a kad je već tu, to isti ne pripada niti Hrvatskoj niti Ungariji nego hrvatskim zemljorazteretnicam, za koje se novac pobira. Gdje je dokaz, da je taj suvišak zbilja samo onolik, koliki se u tih spisih izkazuje; gdje je dokaz za doznati, koliko su Magjari iz Hrvatske u to ime primili. Ja neznam za nijedan dokaz, a bojim se, da nećete niti vi znati. Ja neznam, a možda ni vi neznate, kolik je bio s početka taj dug zemljo-razteretni, koliko se toga duga odplatilo, i koliko je neuplaćeno ostalo?

Ovo je pitanje zamršeno na prvi mah u toliko, košto sam već u interpelaciji spomenuo, kako je ministar financijah saboru kazao, da je zemljo-razteretnih obveznicah, a time i duga toga više nego je na početku odredjeno bilo i da će on tih zemljo-razteretnih obveznicah izdati jošte na 10,000.000 for. Istina on je to rekao o razteretnicah Ungarije i Erdelja, ali gdje je jamstvo, gdje je dokaz, da se tako neradi, ili da se tako neće raditi i u Hrvatskoj i ondje izdati ovakvih razteretnicah. Dakle, košto rekoh, mi neznamo, da li taj naš dug neraste, ni kad će biti izplaćen, samo to znamo, da naš narod na njegov račun premnogo plaća.

Tu se vidi posljedica rodoljubah i dobročiniteljah naroda gg. Strossmayera, Mažuranića i njegovih drugovah, (Na desnici: Smieh.) koji su sve predali Magjarom, a i ovaj postotak od naših javnih prihodah, a ne iskaše i ne dobiše dokazah, iz kojih bi se mogao doznačiti taj prihod, a time i svota postotka.

Gospodo! U stvari računice ne vjerujem nikomu nego čistim i pravilnim računom. Ovomu ne nalazim niti traga ovdje, pa zato nije moguće razpravljati to pitanje, kako bi trebalo i kako ja želim. Meni je s toga dosta izjaviti se proti tom vašem predlogu, a za predlog mog prijatelja gosp. Folnegovića. U ostalom znadem, da ova izjava moja vašem predlogu ne škodi, a našem ne koristi, jer ćete vi, kako ste primili drugih stotinu primiti valjda i ovaj predlog. (Na ljevici odobravanje.)

Predsjednik: Vis. sabore! Pošto se nije

nitko prijavio za rieč . . . . . . (Zast. dr. Neumann prijavljuje se za rieč.)

Ja bi molio gg. zastupnike, da bi se izvoljela za vremena prijaviti. Rieč ima g. dr. Neumann.

Zast. dr. **Drag. Neumann**: Vis. sabore! Možda je neobično, ako se ja kao novajlija prijavljam za rieč glede predmeta, koji je na dnevnom redu. Nu obzirom na važnost toga predmeta, zatim obzirom na okolnost, što bi se po mom osvjedočenju, kad bi se primio predlog poštovane regnikolarne deputacije, naniela nepravda materijalnim interesom naše kraljevine, a ujedno povriedili postojeći zakoni, držim, da bi bila dužnost svakoga pojedinoga člana ove vis. kuće, da uzme rieč, ma da se samo jedan jedini član u saboru našao, koji bi stavio predlog, košto je predlog, što ga je stavila poštovana regnikolarna deputacija.

Meni je osobito milo, što se u jednom pravcu mogu slagati sa gosp. izvjestiteljem u pravcu naime, da je za prosudjenje pitanja zemljo-razteretne zaklade od velike važnosti pitanje, kako se je ta zemljo-razteretna zaklada tečajem vremena razvila, kakva joj je povjest, kakvo joj je današnje stanje, jer se inštitucija, košto je inštitucija zemljo-razteretne zaklade, može valjano, temeljito i po postojećih zakonih prosuditi samo onda, ako se prouči njezina historija i ako čovjek na temelju pozitivnih zakonah, koje imademo, sam sebi odgovori na pitanje, kakove je naravi, kamo spada, ako ima viška, čiji je višak. Ako je gosp. izvjestitelj i bio tako dobar pak je prešao historički razvitak ove zaklade, to ću ipak biti tako slobodan s razloga toga, da upozorim vis. kuću na pojedine istinite činjenice i zakonom ujamčene ustanove, iz kojih proizlazi protivno od onoga, što je iz historičkoga razmatranja deducirao g. izvjestitelj.

G. je izvjestitelj iztaknuo, da se zemljo-razteretni fond kraljevine Hrvatske i Slavonije osniva na carskom patentu od 2. ožujka 1853. U glavnom ima pravo, ali ja bih rekao, kad čovjek razvija historičku genesu zemljo-razteretne zaklade, da nije dosta, da se to potegne iz jednoga kamena, nego treba da se ide sasvim na temelj, a taj se temelj nalazi u 27. članku od g. 1848., u kom se veli izrično, da se ukidaju svekolike službe, i da se dokidaju daće urbarske; nadalje §. 5. izrično ustanovljuje, da država jamči vlastelinom, da će dobiti naknadu za ukinute službe i da će im se naknaditi šteta, što su ju imali time, što im je pravo krčmarenja stegnuto.

U zak. čl. 27. od god. 1848. leži prvi temelj kašnjega ustroja zemljorazteretne zaklade, a to tim više, što obstoji previšnja odredba od 7. srpnja godine 1849. i carski patent od 31. prosinca od g. 1851., koji u načelu potvrdjuje zak. čl. XXVII. sabora hrvatskoga od g. 1848. To po kruni potvrdjeno načelo, izraženo je godine 1853. previšnjim carskim patentom, u kojem se u §. 1. veli, da se ukidaju svekolike službe i da prestaju urbarske daće, u §. 2. da se ovlaštenici imaju odštetiti iz prihoda pokrajinskih; u §. 8. ustanovljuje se, kolika će odšteta biti, naime tu se veli, da će ovlaštenici za jedno selište u kraljevini Hrvatskoj dobiti 400 for. kapitalne odštete, a u kraljevini Slavoniji 260 for. Ujedno se ustanovljuje, da se u kraljevini Hrvatskoj u ime žilarskog posjeda u' dobiva 50 for., a u kraljevini Slavoniji 40 for

To sam iztaknuo, da odatle izvedem dokaz, da je velika nepravda, da se pridrži zemljo-razteretni prirez u sadanjoj visini, jer absolutno neima dvojbe, naročito što se tiče Slavonije, da je u oči okolnosti, što se u Slavoniji za jedno selište plaćalo 260 fr. i što ciela odštetna glavnica u Slavoniji iznosi 3,142.940 forintih, velika nepravda, ako se zemljo-razteretni namet i danas jošte jednakom visinom pobire, jer sam čvrsto osvjedočen, kad bi imao pri ruci dokaza i izkaze zemljo-razteretnog prireza, koji su se po Slavoniji pobirali, da je Slavonija podpuno to izplatila. O tom sam osvjedočen onako, košto sam, da je jedan put jedan jedan, dva put dva četiri to jest, da su naročito porezovnici u Slavoniji podpuno namirili zemljo-razteretni dug. Ako je to istina, onda nije pravedno, niti u nikom obziru osnovano, a niti se može po pravu zahtievati, da se danas uvadja zakon, po kom će se zemljo-razteretni prirez i na-

dalje plaćati. (Preuzv. gosp. ban: Ne prirez, nego porez).

Što se tiče daljnjega historičkoga razvitka zemljo-razteretne zaklade, to je već u §. 16. previšnjeg car. patenta od 2. ožujka 1853, izrečeno, da će izaći naknadna naredba, kojom će se ustanoviti, kako i na koji način ima se pobirati prihod, da se odštete ovlaštenici. Ta naredba izašla je 16. siečnja 1854. Tu se veli u §. 1. naročito da se za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju ustraja posebni zemljo-razteretni fond, iz kojega će se dati odšteta, koja se nabaviti imade iz prihodah zemaljskih, dakle iz prihodah kraljevine Hrvatske i Slavonije; u §. 3. se ustanovljuje ona ustanova, koju je izvolio g. izvjestitelj iztaknuti, da će se učiniti obračuni do godine 1854. izmedju blagajne i erara i tako ustanoviti, koliko ima erar, koliko eventualno blagajna dobiti, eventualno da će se tražbina erara imati zakamatiti, a država da će fondu prema potrebi davati predujmovah, u §. 7. ustanovljuje se ustrojstvo ravnateljstva, koje je izključivi faktor, koji upravlja cielom zakladom, koji ima paziti, da se prihod plaća u zemljorazteretnu blagajnu i bditi nad tim, da se sve dužnosti strogo izpunjuju; napokon §. 10. veli, da je dužnost toga ravnateljstva odnosno komisije bditi nad tim, da se eventualni višci koristonosnoulože, da se dakle zakamaćuju. Kad je g. 1857. izašlo na vidjelo, da se ima ustanoviti definitivni način, kako će se taj dug odplatiti, izašao je previš. patent od 7. lipnja 1857., koji ustanovljuje amortizaciju zemljorazteretnog duga i odredjuje, da će se one razteretnice, koje se nalaze u ruknh privatnikah počam od g. 1857. žriebom namiriti kroz 40 godinah, te će imati prestati g. 1897., a ostale razteretnice da će se počam od god. 1867. takodjer za 40 godinah žriebom namiriti, te imadu prestati g. 1907.

U isto po prilici vrieme, se izpostavilo, da zemljorazteretni namet, koji se svake godine zasebice ustanovljuje, ne dosiže, naime da ga neima toliko, da bi se njime moglo namiriti onoliko, koliko treba, da se ovlaštenikom svake godine dade; kad je izašlo to na vidjelo, da fond od godine do godine sve više državi duguje, to se je iz osobite milosti ustanovilo, da dug izračunan koncem listopada 1857. na 1,948.500 for. ima ostati bezkamatan. Nadalje je odredjeno bilo, da za g. 1858 zaklada ima dobiti subvenciju odnosno subsidij od 150.000 forintih srebra, odnosno 157.500 for. današnje vriednosti.

Tražbina erara prema fondu rasla je medjutim sve više, zemlja nije bila kadra namiriti niti kamatah, a još manje, da bi kadra bila namiriti kapitala. Usljed toga je g. 1866. izmedju financijal. ministarstva i namjest. vieća ugovoren naputak sljedeći: Da se ustanovljuje, da svota, koja bude do konca ožujka 1866. zaračunana ima biti bezkamatni dug zaklade, a osim toga štogod bude preko godišnjega subsidija od 150.000 for. da se ima zakamaćivati sa 5% kamati ili drugimi riečmi, da se predujam do 150.000 for. ne treba zakamaćivati. Naročito u §. 4. se veli, da se ima nastojati oko toga, da se koncem ožujka svotom ustanovi postojeći dug fonda naprama eraru.

Taj dug ustanovljen je koncem ožujka 1866. a iznosi 3,120.683 for. 77 nč., te se ima prema sklopljenoj pogodbi pod svaki uvjet smatrati bezkamatnim.

Taj dug glede koga je namjest. vieće u zastupanju naše kraljevine, s druge strane financijalno ministarstvo ustanovilo, ima ostati bezkamatan, potvrdila je naredba financijalnoga ministarstva od 5. travnja 1867., kojom je bilo izrično konštatovano, da se taj dug, koji je uglavljen sporazumno, koji je izračunan pravovaljano ima odsele voditi kao bezkamatan dug hrv. zem. razteretne zaklade.

Da mi se možda neprigovori, da je to bilo za vrieme absolutizma, pa kad je došao ustav, kad je nagoda stvorena, da su promienjeni odnošaji, da to ne veže danas ugarsku regnikolarnu deputaciju koja, da ima praviti razliku izmedju duga uvjetno i bezuvjetno bezkamatnog, prema tomu kako je već glavnica uvjetna ili bezuvjetna, iztičem već sada, da taj prigovor ne stoji, nego da i današnju regnikolarnu deputaciju isto tako veže ustanovljeni bezkamatni dug, i to zato, što je 16. kolovoza 1872. ministarstvo financijah pod br. 19373 izrično priznalo, da je račun, koji je g. 1866. ustanovljen tako, da zaklada duguje eraru 3,120.683

f. 77 nč., da je taj račun pravovaljan, pa prema tomu, da se taj dug ima smatrati kao bezkamatan dug. Ako je tomu tako, ako je to priznalo ministarstvo financijah g. 1872., onda nemože nijedna regnikolarna deputacija pravom zahtievati, da se danas jednostavno kaž-: Mi ćemo računati ono, što je g. 1857. kao bezkamatan dug uglavljeno, bez kamatah, a ono što je kašnje došlo sa subsidijom, ono ćemo računati uvjetno bezkamatnim t. j. to se zakamaćivati imade, kad zaklada bude imala viška. Ja držim, da je ta ustanova tako odlučna, da nemože glede toga biti nikakove dvojbe.

Tečajem razvitka zemljorazt. zaklade došla je g. 1868., a š njom i nagoda. U §. 8. nagode veli s izrično, koji će biti zajednički financijalni poslovi. (Čita: Razpisivati poreze, rukovoditi i ućerivati i t. d.) Po tom su u §. 8. taksativno navedeni fin. zajednički poslovi, koji nisu navedeni to nisu financ. zajednički poslovi. §. 20. govori o zemaljskom nametu na taj način, da se taj namet ima spojiti, kao što u kraljevini Ugarskoj, sa državnimi porezi. „zemljo-razteretni namet pako, veli §. 21., ima se i nadalje rukovoditi po zemljo-razteretnom povjerenstvu" sve dotle, dok se podpuno ne izplati.

Iz toga sliedi da zemljo-razteretni namet, zemljorazteretni prirez s nikakvog gledišta po postojećih zakonih ne spada u zajedničke poslove. Ne spada ni po § 8., nagodbe, jer taj paragraf taksativno navadja sve poslove financijalne koji spadaju u zajedničke poslove.

Ali ne samo da to §, 8. nagodbe kaže — argumento a contrario —, nego to isto sliedi i iz §§. 20 i 21. nagodbenog zakona. Vriek se pravila razlika za absolutne vlade izmedju tzv. zemaljskog nameta i zemljo-razteretnog nameta Ta razlika pravi se još i dan danas u Austriji gdje su ti fondovi ustrojeni i utemeljeni po istim načelima kao i naš. (Na desnici: A — a!) Jest, sasvim po istih načelih.

I pošto se u prvom početku počela praviti razlika izmedju zemaljskog nameta i zemljorazteretnog prireza vodila se ta razlika do nagodb. zakona, kojim je preinačena u toliko, što je rečeno da zemaljski namet prestaje, a zemljo-razteretni namet imade se i nadalje rukovoditi po zemljorazt. ravnateljstvu ovih kraljevinah i financijalno ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva uručavati sve dotle, dok se podpuno ne izplati dug kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Odavde sliedi nepobitno, da zemljorazteretni prirez nije stvar zajednička. Da je tomu tako, i da je to shvaćanje pravo shvaćanje i da se svako drugo shvaćanje, koga bi se čovjek latio, protivi i pozitivnom zakonu i logičnom shvaćanju i jurističkoj hermeneutiki, to će svaki, koji je kano jurista temeljito proučio te naredbe i te zakone morati uviditi; on mora doći do tog rezultata, da zemljo-razteretni prirez nije zajednički posao. Na tom temelju i na temelju toga osvjedočenja zahtievala je hrvatska vlada g. 1870., dakle vlada, koja je nagodbu sklopila, da se podnese saboru zakonska osnova na ustavno pretresivanje i to osnova o budgetu zemljorazteretne zaklade. Ta je osnova podnešena putem hrvat. ministarstva previšnjoj kruni, ali u hrv. ministarstvu je zapela i tadanji hrv. ministar Bedeković izvjestio je tadanjeg bana Raucha, da nemože da to ravno podnese na predhodnu sankciju, jer da je morao otvoriti pregovore sa ministrom financijah. Kratko vrieme iza toga dobio je tadanji ban od tadanjeg ministra financijah Lonyaja odgovor, da to ne treba, jer da je onim prirezom, koji je god. 1869. u zajedničkih financ. zakonih ustanovljen kao zemljo-razteretni prirez osigurano unapred, da će Hrvatska dobivati svoj prirez, jer § 21. nagodbe i onako propisuje, da se taj prirez ima šiljati zemljorazteretnom ravnateljstvu; da je dakle svaka osnova u tom obziru suvišna, a ako bude suviška, da će se slati ovamo, a ovdje neka se troši, kako je potreba. Kratko po tom odstupio je ban Rauch, i tako je stvar zaspala, pa je pri tom ostalo do god 1887., dok nije neodvisna nar. stranka izniela predlog na usta svog člana Zorića, kojim se pozivala vlada, da podnese budget o toj zakladi i izvješće o stanju te zaklade od njezina početka pa do danas.

Taj predlog bude upravljen na odbor, u kom nije bilo ni jednoga člana, koji bi dvojio o tom, da je ova zaklada čista hrvatska zaklada. Odbor prihvatio je jedan dio predloga, a drugi ne, t. j. on je prihvatio onaj dio predloga, da se vlada pozove, da imade čim

prije podnieti izvješće o stanju zemljorazteretne zaklade.

To izvješće nije podnešeno. God. 1889. su izabrane regnikolarne deputacije, koje su se izvršujuć dužnost svoju, upustile i u razmatranje toga pitanja. i tom sgodom zahtievao je tadanji član poštovane ugarske regn. deputacije Kol. Szel, da se jednostavno višak, koga imade i glede koga je bila i jedna i druga regnikolarna deputacija na čistu, da se po percentuaciji, koja je postojala, podieli. Na to hrv. regnikol. deputacija nije pristala. Jednom riečju, do sporazumka nije došlo i tako je pokojni Miškatović god. 1889. — ako se nevaram — mjeseca studena podnio novi predlog, u kom je po prilici isto predložio, što je u svoje vrieme bio predložio Zorić, naime, da se podnese potanko izvješće o stanju ciele ove zaklade i pitanje definitivno rieši. Stvar je razpravljena u odboru i u saboru, a vis. sabor zaključio je, da prihvaća predlog odbora, koji je glasio, da se ima hrv. vlada pozvati, da po obstojećih propisih u skladu sa ustanovom §. 21. nagodbe i u skladu sa svimi odnosnomi faktori podnese izvješće o stanju zemljo-razteretnoga fonda, i da se imade nastojati oko toga, da se to pitanje jedanput definitivno rieši. Sliedeći čin, koji je na to sliedio, bio je previšnji reskript, kojim se pozivlje visoki sabor, da izabere regnikolarnu deputaciju, i ta poštovana regnikolarna deputacija podniela je danas svoj predlog.

To je po prilici historički razvitak i geneza cielog zemljo-razteretnog pitanja.

Ako si čovjek sada stavi na temelju tog historičkog razmatranja pitanje: da li se može predlog poštovane regnikol. deputacije primiti, to onda moram odgovoriti: „absolutno ne“.

Poštovana regn. deputacija izvješćuje u svom predlogu po prilici sliedeće: Ona kaže, da je već u prvom času, kad se sastala došla do uvierenja, da ne može drugčije biti nego, da sav višak ide u zemljorazt. blagajnu, i da je vlastnost toga fonda. Ona veli nadalje, da se je toga držala od početka do kraja i da je ostala vierna tomu načelu. Ja velim, da nije. Evo dokaza: Poštovana regn. deputacija čekala je, da ug. regn. deputacija izidje na vidjelo i kaže za što traži promjenu §. 21. nagodbe; zašto o prošlosti neima nikakova spomena, a glede budućnosti proizviruje samo to, da bi se imao dieliti taj višak. Na to se odgovorilo sa strane ug. regn. deputacije, da razlog leži u ovom: zemljorazt. zaklada imade višak, zemljorazt. zaklada viška ne bi smjela imati i pošto je višak tu, to se imade riešiti pitanje, što će bit s njim da ga ne stane. U tom obziru predložila je ug. regn. deputacija, da bi se imalo ili taj viška učiniti, da ga ne stane tako, da se prirez obali, ili upotrebiti taj višak u druge svrhe. Da se prirez obali, veli pošt. ug. regnikolarna deputacija, da to ne dopuštaju prilike zemaljah krune ugarske, a s druge strane, da to ne bi ni odgovaralo današnjim okolnostim, dakle da druge ne ima nego da se taj višak jednostavno upotrebi na druge svrhe. Jednom riečju, vis. sabore, poštovana ug. regnik. deputacija ne navadja nijedan drugi razlog za to, da se modificira §. 21. nagodbe u onom smislu, kako ga poštovana naša regnikol. deputacija predlaže, nego jedino taj, što imade viška, a viška ne bi smjelo biti.

Na to odgovara hrvatska-regnikolarna deputacija, da se je tim temeljitim razlogom poštovane ugarske regnikolarne deputacije morala pokloniti i nije mogla oglušiti i uslied toga pravednog zahtjeva ugarske regnikolarne deputacije pristala je glede budućnosti u promjenu §. 21. nagode.

Ja naročito iztičem to, da u izvješću poštov. naše regn. deputacije izrično stoji da se naša regn. deputacija nije mogla oglušiti, nego morala se je pokloniti „temeljitim razlogom“ ugar. regnik. deputacije, kojim se obrazloženjem zahtieva promjena §. 21. nagodbe, a ipak jedini razlog, što ga navadja pošt. regn. deputacija jest taj da veli, da ne bi smjelo biti viška.

Ja ću sada dokazati. da tih višakah smije biti. Da je tome tako to sliedi od tuda, što se u previšnjem patentu od 16. siečnja 1854. u §. 10. izrično veli, da će zemljorazteretno ravnateljstvo imati dužnost rukovoditi i upravljati etc. etc. i bditi nad tim, da se gotovina koristonosno uloži. Ako se ima nešto koristonosno ulagati, ako se donekle zakonom zapovjeda, da se imade paziti na to, da se nešto koristonosno ulaže, to

onda sliedi odatle, da mora nečega biti, a može ga biti, ako imade novacah t. j. viška u blagajni.

Dakle ne stoji razlog ug. deputacije, koja veli, da nebi smjelo biti viška.

Još jedan argumenat. U §. 6. prev. patenta od 7. lipnja 1857., u kom se odredjuje, kako i na koji će se amortizirati zemljo-razteretni fond stoji izrično, da će se taj dug moći namiriti i prije. Ako će se moći namiriti i prije, od kuda, pitam, ako ne bude viška, ako svake godine ulazi samo toliko, koliko treba. Ako se dakle veli u tom zakonu, da će se imati odplaćivati i prije, to onda sliedi, da će biti u polažaju, da imade i viška, kojega ne treba. Što sliedi odatle? Odatle sliedi, da je previš. patenti od 16. siečnja 1854. i od 7. lipnja 1857. nepobitno izrečeno, da hrvat.-slav. zemljo-razteretna zaklada može imati viška. Ako može imati viška, onda ne stoji ono, što je ug. regn. deputacija navela, kano jedini razlog za promjenu §. 21. nagode.

Ako pako to ne stoji, onda ne valja niti ono, što je poštovana hrv. regn. deputacija navela, kad je kazala, da se nije mogla oglušiti „temeljitim razlogom i pravednom zahtjevu“ ug. regn. deputacije obzirom na zahtjev, da se §. 21. nagodbe preinači.

Visoki sabore! polazeć iz tog stanovišta, čovjek mora doći do zaključka, da onaj zahtjev, da se preinači §, 21. nagodbe, nije osnovan, da nije ničim obrazložen To je glede budućnosti.

Glede prošlosti poštovana hrvatska regnikolarna deputacija zauzimala je iz početka takovo stanovište, da sam ja, koji sam iz daleka to pratio i čitao, mislio i kombinirao ovako: ja se bojim, da će po svoj prilici glede budućnosti izići tako, da će ona pristati na predlog ug. regn. deputacije i da će se višak glede budućnosti dieliti; ali što se tiče prošlosti, to nije moguće, da će napustiti to stanovište, po gotovo ne, kad je zauzela i najodlučnije zastupala mnienje i zahtjev, da je taj višak vlastnost zemljo-razteretnog fonda i to izključivo hrv.-slavonskog, dakle vlastnost kraljevine Hrvatske. Žali bože prevario sam se u i tom obziru.

Što navadja hrv.-regn. deputacija za osnovanja svoga predloga glede prošlosti? Jednostavno argumentira ovako: Mi smo iz početka zahtjevali, da se to, što smo proračunali na 3,234164. for. 44 nč. preda u izključivu vlastnost fonda, dakle mi glede toga ne popuštamo i to nam se mora vratiti. Na to odgovara ug. regnik. deputacija: to je liepo, ali mi neimamo nikakva mandata glede toga i ne možemo se u razpravljanje toga pitanja upustiti. Sada je tek izišlo na vidjelo, zašto zak. osnova §. 21. glede prošlosti prelazi na dnevni red, zašto su samo predložili zak. osnovu pro futuro a pro praeterito ništa. Jednom riečju, ja si nisam mogao ni pomisliti, da bi bilo moguće, da će se višak barem glede prošlosti podieliti. Što se navadja za razlog?

Dok su bili ustmeni dogovori, zauzela je ug. regn. deputacija, veli izvješće, stanovište, da je kazala glede tih višakah što se prošlosti tiče, te već i po nagodi imamo pravo zahtjevati, da se podiele. Na to je s hrv. strane sa svim logično odgovoreno, ako imadu to po nagodbi pravo tražiti, onda da ne treba mienjati nagodbu. Čim je medjutim sa strane ug. regn. deputacije rečeno: mi smo pripravni to i nagodbenim putem riešiti, onda je hrv. regn. deputacija kazala: i mi smo pripravni, kraj svega toga, što je od prvog početka stojala na tom temelju, da će jedino zahtjevati to, da ti višci dosadanji imadu pripasti hrv.-slav. zemljo-razteret. fondu. A koja je posljedica bila toga? Bila je ta, da ne samo, da su popustili glede prvog zahtjeva, kojim su zahtjevali 3,234.164 for. 44 nč. nego popustili su i glede toga, a pri tom abstrahirajmo, da na spomenutu glavnicu nisu tražili kamate, što bi imali pravo zahtievati i po priv. pravu, a osim toga i zato, što država i ugar. razter. fondu na njegove viške plaća 5% kamate, tako da ciela naša tražbina glede viška do konca 1889. i kamatah do konca 1890. iznosi 3,868.724 for. 9 novč.

Ja sam stvar, što se je dalo, pročitao i proučio, i došao sam do osvjedočenja, da se po postojećih zakonih absolutno nesmije praviti razlika izmedju uvjetno bezkamatnih i bezuvjetno bezkamatnih predujmovah, jer je god. 1866. na temelju citiranog naputka bilo ustanovljeno, da će onaj predujam, koji je do konca ožujka 1866. bio izračunan sa 3,120.683

for. 77 novč., imati ostati bezkamatan. Još dalje se išlo i rečeno je, što se bude preko dosadanjeg bezkamatnog duga od 157.500 for. davalo, to ovaj dug ostane kamatan i od njega plaćati će se kamati. Odavle sliedi tim više, što je potvrdjeno god. 1872. — kako sam prije citirao — jednom riešitbom ministra financijah od 16. kolovoza 1872. br. 19.373 . . . (Gjurković: Tko je podpisao?) Ministar financijah. (Gjurković: Nije.) To je sve jedno; ministarstvo financijah ju je izdalo. Recite, da nije! Ta je odredba izašla i u njoj je rečeno, da tih 3,120.683 for. 77 novč. imade biti bezkamatni dug i bezkamatni predujam. Što sliedi odatle? Sliedi, da se je naša regnikolarna deputacija imala držati toga i odlučno ostati kod toga, da se imade smatrati tih 3,120.683 f. 77 n. bezkamatnim dugom i nije smjela dopustiti, da se pravi razlika izmedju uvjetno i bezuvjetno bezkamatnih dugovah. Rezultat toga popuštanja je taj, da na mjesto, da su još zahtjevali 3,234.164 for. 44 novč., da su došli do toga, da je, čini mi se, iznosila ta glavnica viška 2,494.559 for. 96 novč. i to na onom principu, da imade takodjer uvjetno bezkamatnih predujmovah, koji se imadu zakamaćivati počam od onog dana, od kad bude viška.

Gosp. izvjestitelj je to argumentirao ovako: on kaže mi imademo predujmovah već od prije; mi smo imali predujmovah takovih, da bezuvjetno nismo imali plaćati nikakovih kamatah; a sad imademo takovih, glede kojih nije precizno rečeno, hoće li biti bezkamatni ili kamatni, i obzirom na to, što imade višakah, pravedno je, da se iz tih višakah jednostavno plate kamate. Ja velim, da ta argumentacija nestoji. Mi smo stekli podpuno pravo onim časom, kad je rečeno, da imademo bezkamatni predujam od 3,120.683 for. 77 novč., zahtjevati, da se s tom činjenicom računa.

A ona druga okolnost, naime, da neima nikakvog smisla dati nekom subsidia, kad već imade suvišakah, stoji, ali nisu više ta subsidia onda ni davana, kad smo imali višakah. Čim smo došli do pravih u zakladne svrhe neizdanih višakah, nismo više subsidija ni dobili, a budući da je glede prijašnjih dobivenih subsidijah bila uglavljena bezkamatnost, imala je deputacija ostati kod prvašnjeg svog stanovišta.

Vis. sabore! Ne samo da je glede glavnice naša regnik. deputacija popustila, i ne samo da je od 3,234.164 for. 44 nč. zaboravila računati kamate i ne samo, da je od tih $3^1/_4$ milijunah for. spala na $2^1/_2$ mil. još i onda nije ostala čvrsta i nije zahtjevala, da se imadu ti predujmovi zakamaćivati onako, kao što je to činila i sama pasivna strana sa 5%. To donosi sobom već načelo privatnog prava. Taj se novac imao šiljati od godine do godine, i to svaki novčić u smislu temeljnog drž. zakona u Zagreb ravnateljstvu zemljorazteretne zaklade i za svaki forint, glede kojeg nije to učinjeno, dužna je zajednička blagajna već po načelu privat. prava plaćati zatezne kamate. To je prvi razlog, a drugi je sliedeći.

Ugar. zemljo-razt. zaklada ima takodjer višakah, i tu je bilo obračuna izmedju države i te zaklade. Ako čovjek uzme obračun za ug. zakladu, to će se uvjeriti, da se računalo s tim viškom i da se plaćalo kamate 5% u korist ug zemljorazt. zaklade. Ako se to čini sa strane Ugarske glede ug. zemljorazt. zaklade, onda mislim, da i naša siromašna kraljevina ima pravo zahtjevati, da se to isto učini. To učinjeno nije, nego su računani 3% kamati i to za to, jer smo imali predujmovah bez kamatah, a jer da neimamo baš podpuni temelj i pravo tobože kamatah zahtjevati. Ali ni to nije još sve. Kad bi se točno izračunalo, koliko iznose ti kamati, onda bi morali doći do rezultata da iznose 2,731.988 for. 10 nč. To takodjer nije učinjeno, nego mjesto toga pristalo se na 2,660.000 for.

Vis. sabore! Ja držim, da postupak poštovane regn. deputacije nije onakav da bi odgovarao postojećim zakonom, nije takov, da bi se zauzeo za pravo kraljevinah Hrvatske i Slavonije, i nije takav da bi u sebi involvirao zaštitu i obranu hrvatskih interesah. Po postojećih zakonih, ako čovjek sve abstrahira i jedino drži u glavi, da je previš. patentom od 16. siečnja 1854. ustrojen zemljo-razteretni fond poseban za Hrvatsku i Slavoniju i da će se dugovi toga fonda namirivati iz pokrajinskih prihodah, a §. 21. nagodbe da veli, da se zemljorazt. namet ima i nadalje

rukovoditi po zemljorazt. ravnateljstvu ovih kraljevinah i financ. ravnateljstvo da ga ima u blagajnu zemljorazt ravnateljstva u Zagrebu izručiti, kad to sve imade čovjek pred okom, pa sve to sravni sa ustanovom zakonske osnove što ju predlaže poštovana regnikolarna deputacija, mora doći do tog rezultata, da se stvar izvraća na gore. Po ustanovi §. 21. nagodbe od g. 1868. mi imademo podpuni pravni naslov i to takov, da nam ga nitko ne može oborit, zahtjevati, da se sav zemljo-razteretni prirez šalje u hrvatsku zemljo-razteretnu blagajnu. To nam se pravo absolutno ne može uzeti. Glede predloga stvar se imade sasvim drugčije, jer se veli: „Godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrv.-slav. zemljo-razteretnog duga, pokrit će se do podpunog izplaćenja toga duga iz ujedinjenih hrv.-slav. izravnih porezah i zemljo-razteretnog prireza, te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrv.-slav. zemljo-razteretnog ravnateljstva". Odavle sliedi, da prestaje onaj pravni naslov, koji je u §. 21. nagodbe i s kojim možemo uviek izaći na vidjelo i zahtjevati, da se izruče nama svi zemljo-razteretni prirezi. Mi ćemo odsele imati dobivati samo ono, što bude faktično u ime toga duga potrebno.

Meni će se možda prigovoriti, da u toj ustanovi § 21. nagodbe ne leži tolika promjena nagodbe, koliko se misli. Medjutim to bi mnienje bilo posve krivo, jer ako je poštov. g. izvjestitelj rekao, da ćemo mi i onako biti gospodari svih tih prihodah i da jedina intencija ove zakonske osnove je to, da ono, što budemo imali preko svoje potrebe na izplaćivanje amortizacije svake godine, upotrebimo na sve ressorte, višak biti će naš, samo će se upotrebiti za sve ressorte, ako to veli g. izvjestitelj, onda ja odvraćam stojeći na stanovištu nagode, kakva je danas, da mi imademo pravo zahtjevati, da se svi ti prihodi u našu korist uporabe, a pozivam se na ustanove nagode, da mi tim što plaćamo 55% od svih javnih prihodah namirujemo svoju dužnost za zajedničke poslove. Ako to stoji, da smo do konca g. 1889. namirili podpuno svoju dužnost sa 55% svih svojih prihodah i ako netrebamo više ni krajcare platiti, onda pitam, kako dolaze zajednički poslovi za koje plaćamo 55% i platili smo ih već sasvim, do toga, da dobiju od ovih 3—4 mil. 55%. Ako je istina, da je nagodom ustanovljeno, da sa 55% namirujemo sve svoje dužnosti za zajedničke poslove i ako je istina, da smo to učinili, to glede onog, što se prošlosti tiče neimamo te milijune s nikim dieliti.

Mi smo svojoj dužnosti zadovoljiti i g. izvjestitelj je na krivom putu ako misli, da imademo dužnost, da danas dielimo sa zajedničkimi poslovi nešto, što je izključivo naše i glede koga . . . . . . (Izvjestitelj dr. Egersdorfer: Ja nisam rekao, da smo dužni.) A? Nismo dužni? Dakle, Vi ste to putem nagodbe učinili. Onda je još gore. Mi nismo u položaju, da se nagadjamo s nekim, da mu bez dužnosti dajemo milijune. Naše gospodarstveno stanje tako pada i naša kultura tako je nizka, da moramo gledat na svaki krajcar i štediti, a ja priznajem, da se štedi u istinu. Ako nam se odvraća, da treba štediti i da bi visoka vlada rado poduprìela mnoge nuždne zahtieve, ali da nemože, jer neima sredstavah, onda mi nemožemo djeliti milijune. To je primjetba takova, da ju ja moram s moje strane najodlučnije odkloniti.

Visoki sabore! Ja ću biti kratak. Pita se je li osnovano, da mi prihvatimo predlog, što ga predlaže poštov. regnikolarna deputacija. Taj predlog obsiže prošlost i budućnost. Glede budućnosti predlaže se, da višak dijelimo. Ja, vis. sabore, velim, da se tim nanaša nama nepravda, jer mi imademo dosada podpuni pravni naslov zahtjevati sav prihod od zemljo-razteretnog nameta, a tim što ćemo promjeniti §. 21. nagode, tim se odričemo toga pravnog naslova. Gosp izvjestitelj je rekao, da je sa strane zajedničke vlade rečeno: ako nećete pristati mi ćemo povisit porez. Ja sam u tom obziru ovog mnienja. Recimo n. pr. da u istinu mi imademo svake godine 4—500.000 for. viška u zemljo-razteretnoj zakladi i da ne pristajemo na to, da se taj podieli, a zajednička vlada odgovara: Mi ćemo povisiti porez. Što će biti posljedica? Da bi se to učinilo, morala bi se posebna zak. osnova podnieti u zajedničkom saboru, a ja dvojim da bi ovaj pristao na povišenje poreza, jer bi se to povišenje preko sadanjeg prireza ticalo jednako i ugar. porezovnikah. Ali

recimo, da bi pristao, što sliedi odatle? Sliedi, da bi mi ipak onih 4—500.000 for. što ih svake godine kao višak imademo, imali i upotrebili u naše gospodarske svrhe i taj novac došao bi u narod i u zemlju našu. Dočim ako mi od tog novca 55% dademo preko, ja sam došao do izkustva da prvo od toga jako malo imamo, a drugo, naši porezovnici za zajedničke poslove doprinašati razmjerno više nego ugarski, jer je višak od zemljo-razteretnog prireza u Hrvatskoj i Slavoniji razmierno veći od onoga u Ugarskoj. Vis. sabore, to je glede budućnosti.

Glede prošlosti ja u istinu ne mogu, a da se ne sgražam vrhu predloga, što ga poštovana regn. deputacija predlaže. Ja ne mogu da shvatim, kako može hrv. regn. deputacija ovaj višak, koji je čisto naš, i glede koga nitko ne može podići pravni naslov, predlagati, da se podieli, i to u zajedničke svrhe, kojim smo mi na temelju postojećeg zakona posve udovoljili. Ja dakle ne mogu glede prošlosti shvatiti, kako se može predložiti takova nagoda, da se taj višak glede prošlosti podieli. Vis. sabore! Ili je to što poštovana regn. deputacija pro praeterito predlaže u skladu sa zak. nagodbenim ili nije . . . (Na desnici: Promjena nagodbe). Molim, ja stojim na stanovištu nagodbe, ja nisam za to, da se nagodba na gore promjeni. Dakle, ili je to, što se predlaže pro praeterito u skladu s nagodbom ili nije. Ako je u skladu s nagodbom . . . (Na desnici: Nije) to prelazim preko toga. (Na desnici. Promjena). Ako je promjena, onda je podpuno dokazano, da je to promjena takova, koja nam uzima preko milijun for., jednostavno pod nikakovim naslovom. To je nagodba, u kojoj leži takov značaj, da se jednostavno naše stanje pokazuje kano generozitet i kano, da bi mi u milijunih plivali.

Mi imamo mnogih potrebah: Mi bi trebali hipotekarnu banku, mi bi trebali tehniku, u Slavoniji je gospodarstvo na najnižem stepenu, tu bi trebali podići gospodarstvene škole. Osiek zaostaje od godine do godine, on propada; u njem bi valjalo podići trg. akademiju; gradu Osieku trebala bi obrtna umjetnička škola. Sve se to uvidja, i čvrsto sam osvjedočen, da bi vis. vlada imala volju da to izvede, ali žali bože neima sredstavah. Ako neimamo sredstavah, onda ne smijemo u ovakovom času, gdje imademo temeljni državni zakon uz nas, sa svoje strane pristati na to, da se milijuni dijele.

Ja za takovu osnovu i predlog nisam, zato odklanjam osnovu poštov. regn. deputacije i prihvaćam protupredlog g. Folnegovića i dr. (Živio na ljevici).

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen - Héderváry**: Vis. sabore! Nije moja zadaća, da branim izvješće i rad regnik. deputacije, nu ipak mislim, da moram za razjašnjenje i olahkoćenje debate nekoliko riečih kazati.

Istina, da ću se morati osvrnuti na govore, koje su netom ovdje izušteni. Tu je najprije protupredlog, podnešen po g. zastupniku Švaračkom, sam g. zastupnik pokušao obrazložiti, nu on je to tako kratko obavio. te mi se čini, da je hotio ostaviti drugovom, koji su protupredlog podpisali, da ga temeljito obrazlože.

Bit će tomu valjda i taj razlog — što meni dašto nije izpitivati, — da gospoda, koja su podpisala taj protupredlog, stoje na sasvim protivnih načelih, jer onaj, koji stoji na temelju nagodbe, mora doći do drugog zaključka i izhodišta, nego ona gospoda, koja ne stoje na temelju nagode. (Folnegović: Tu se svi slažemo!) Tako? Žalim, što g zastupnik nije u svom govoru dokazao, da se toliko slažemo.

Gosp. zast. čabarski i ovom je prilikom priznao ono, što svakom sgodom priznaje, naime, da nije niti u ovom pitanju strukovnjak. On nam je vrlo liepo i poučno razvio historiju o postanku razterećivanja zemaljah, no nije se toliko bavio s ovimi podlogami, koje se temelje na pozitivnih zakonih, s kojima mi praktični ljudi, koji stvaramo zakone, eventualno promjene, moramo računati. Ja neću poreći, da se je prvobitna namisao oslobodjenja zemljištah tekom vremena izvrgla i dobila drugi oblik i da ono razterećenje zemljištah, kako je kašnje bilo odredjeno, nije strogo odgovaralo onomu, što su patriote prije g. 1848. zamislili, da se zemljišta oslobe. Niti najmanje ne poričem to g. zast. čabarskomu. Nu makar kako to bilo, neću kazati, da je pravo

bilo, ali mi stojimo danas pred jednim faktom, s kojim se mora računati, a mi praktični ljudi ovoga svieta, bavimo se tim, što nam je pod rukom i nastojimo, da to uredimo što bolje za sadanju generaciju.

Gospodin zastupnik čabarski rekao je, da je uvjeren, da bi seljaci bili svoj posjed sami za desetak godinah odkupili. To je moguće, ako strogo računamo, što se svega plaćanja poreza tiče, da se je mogao posjed odkupiti. nu to je teorija, koja, ako stoji za nas, stoji po cielom svietu, jer ako bi računali. koliko se u Francezkoj i Njemačkoj zemljištno-razteretnoga poreza plaćalo, moglo bi se i o njima kazati, da bi za 40 godinah svaka bila svoja zemljišta odkupila.

Nu mi hoćemo, da popravljamo. Ja mislim, da težnja naša ide baš za tim, da nešto izpravimo, što po mojem mnienju nije bilo pravilno; naime da je po stanju ovdašnjega zakonodavstva rečeno, da se namet u to ime plaća, da se zemljište raztereti.

To nije odgovaralo pravomu stanju stvari, jer da to tako bude, nebi taj namet tako visok bio i nebi se namet bio udarao na takove vrsti poreza, koje niesu imale nikakova saveza sa razterećivanjem zemljištah. To dakle nije odgovaralo pravomu stanju stvari, a mi nećemo da obsjenjivamo prostotu; mi hoćemo da ravno kažemo: mi hoćemo toliko i toliko poreza plaćati, pa od toga poreza udovoljiti onim dužnostim, koje nam se nalažu kao nasljednikom napram posjednikom razteretnicah. Ostalo je sve porez. Tu dakle, gospodo, neima obsjenjivanja, tu su računi čisti. tu je posao čist, te se nemože predbacivati i kazati, da se više plaća za razterećivanje, nego li je potrebno, jer po strogom računu moglo bi se doći do onoga zaključka, što ga je g. zastupnik čabarski hotio ovdje predočiti.

Ovdje mi je nešto napomenuti, da izpravim g. zastupnika čabarskoga. On je predmnjevao i predmnjeva, da mi neznamo, koliki je bio prvobitni dug. koliko odplaćujemo i koliko duga imamo danas; nu ja mogu uvjeriti g. zastupnika čabarskoga, koji doduše u tom pogledu nije strukovnjak, pa nam niti ne mora vjerovati, da mi to znamo do kraja. Ja se čudim, da toga g. zastupnik čabarski nezna. Prvobitni je dug bio 12,044.000 for., kasnije je taj dug usljed naredabah, zakonah i patentah povišen za 2,688.000 for., dakle je ukupan dug ravan glavnici od 14,732.000 for.

Tada su se izdavale zadužnice, a izdavaju se i danas, i to sasma na temelju zakona. Medjutim je duga odplaćeno, te je ostalo na temelju računa zadnjega septembra prošle godine 7,480.000 for. 1. novembra je još izžriebana jedna svota, a sada 1. svibnja i opet jedna. U toliko se razlikuju same svote koje sam spomenuo.

To sam imao primjetiti, pošto je g. zastupnik čabarski predbacio, da mi neznamo, koliki je bio zemljo-razteretni dug na početku. koliko li je sada i dok toga neznamo, da ne imamo prava govoriti; pošto mi to znamo, imamo pravo govoriti, imamo pravo doći do onoga zaključka, do koga je i on sasma pravilno došao, kad je kazao, da nas neće osvjedočiti, i da u obće ne može vis. kuću osvjedočiti, budući je on već unapried uvjeren. da nije nikoga osvjedočio. pa tako i opet nije uspio svojim mnienjem.

Gosp. zastupnik osječki nadovezao je odmah u početku svoga govora misli, s kojima je blizu gosp. zastupniku čabarskomu, te se je pozvao na zak. članak od g. 1848.

Za historiju može biti da je interesatno. što je u ono doba bivalo s jedne i druge strane u Ugarskoj i Hrvatskoj. Čudnovato, da se sve slieva na jedno. te je napokon sve ostalo kod patenta od god. 1853. i u Ugarskoj i u Hrvatskoj, a taj patenat od g. 1853, koji je i naš temelj, odlučan je i za Ugarsku i za nas, što je zaključeno u ugarskom i hrvatskom saboru; — za nas je samo ta razlika, što je naša odšteta manja, nego ugarska.

Dobro je kazao g. zastupnik osječki, da je u Hrvatskoj opredieljena odšteta sa 400 for., a u Slavoniji samo sa 260 for., neznam zašto, valjda su u Slavoniji manje vriedna zemljišta. Ja drugog razloga nebih znao. G. 1853., koliko je meni znano, nisu Magjari vladali, a ipak su oni dobili najviše odštete, dobili su 500 for. na temelju istoga patenta od god. 1853. (Smieh.)

Ako hoćemo da gledamo historiju, mi možemo doći do takova pitanja, ali efekt toga

pitanja (Žamor na ljevici Predsjednik zvoni) — jest pitanje, da li su ta pitanja odlučne naravi za stvar, koju imamo danas riešiti. Ja bih rekao, da niesu, ali zato niti neću dalje iztraživati, zašto je u Hrvatskoj dano 400 for. odštete, a u Slavoniji samo 260 for. (Žamor.) Ja žalim, da nije u Slavoniji više.

Ja samo moram toliko kazati, da ono, što je bilo za hrvatski ili ugarski sabor odlučno, nije bilo od nikakove vriednosti za doba absolutizma, što dokazuje fakt, da je ovaj patent od god. 1853. prešao preko toga, pa je sam nudio stvar onako, kako je danas uredjena, a to je izhodište te zaklade, kako je dosada postojala.

Gosp. zastupnik je na dalje kazao, da ne odgovara nagodbenom stanju stvari, kad se tvrdi, da je zemljo-razteretni namet financialna stvar i da kao takova spada na ugarski sabor, jer da po §. 22. nagodbe ima drugu narav, naime autonomnu. To je, meni se čini, smisao onoga, što je gosp. zastupnik dokazivao, pa iz toga hoće da izvede, da bi hrvatski sabor imao taj namet opredieljivati, a ne kao što ostali porez, sabor zajednički.

Gosp. zastupnik rekao je: ako pogledamo narav te zaklade, doći ćemo do konklusije jednakog uredjenja, naime, da bi se imalo to jednako urediti, kako je u Austriji i u cieloj monarkiji. U Austriji imadu i danas pokrajinski sabori posebni namet razpisivati, a budué da je tako tamo, to bi se imalo danas i kod nas učiniti.

Ako ćemo na temelju takove analogije zaključak stvarati, onda moram spomenuti g. zastupniku, da austrijske provincije neimadu financijalne nagodbe sa državom, nego da stoje na sasvim drugom financijalnom stanovištu, nego što mi stojimo naprama državi. Može biti, da smo mi u tom pogledu u nepovoljnijoj situaciji, nego li su austrijske provincije — ja neću poreći, da to nije moguće — ali ja mislim s druge strane, da bi svaka tih provincijah rado izmienila odnošaj svoj sa našim (Živio! na desnici), i isti financijalni odnošaj, jer austrijske zemlje imadu pravo i slobodu, ali i dužnost plaćati zemaljski namet, što mi, hvala Bogu neimamo. Ako nam nedosiže naš dohodak za pokriće svih troškovah, koje imamo kao dionici države, to jih mi, kao što vrlo dobro znamo, ne moramo plaćati. Mi možemo ostati dužni, mi ne moramo namiriti toliko, koliko je odredjeno, mi možemo ostati dužni (Zast. Neumann prigovara) . . Ali molim vas, gospodine zastupniče, kako je to u Austriji? Što je ondje državnog poreza, ide u državnu blagajnu. Ako provincija hoće što drugo da stvori, onda joj je slobodno udariti namet. (Zast. dr. Neumann: Porezi su manji. Žamor i prigovori. Predsjednik zvoni.)

Možebiti je g. zastupnik kada bio u kojem sretnom kraju, gdje su porezi manji, ali, koliko je meni znano, oni prieko u Austriji uviek dokazuju, da mnogo više plaćaju poreza; a oni to dokazuju efektom naprama Ugarskoj u regnikolarnih deputacijah, koje se sastaju svake 10. godine, kad se financijalni odnošaji s Ugarskom imadu urediti. Oni su dokazali, da više poreza imadu plaćati, akoprem je jedna i druga pola glede površine jednaka i ako prem glede broja pučanstva neima velike razlike, oni s toga razloga doprinose više za zajedničke troškove, jer oni plaćaju 70%, a Ugarska skupa s nama 30%.

G. zastupnik osječki drži, da je zemljo-razteretni namet poseban namet, i da smo mi svi o tom osvjedočeni, da o njem ima razpravljati samo hrvatski sabor, pak da je g. 1870. ondašnja vlada naša, polazeći s ovoga stanovišta i predložila zakonsku osnovu, kojim bi se imao taj namet opredieliti prema potrebam.

Navodeći to, gospodin zastupnik samo je zaboravio jedno, a to jest, da je vlada pok. baruna Raucha odustala od izvedenja te namjere, jer je ministar financijah dokazao, da to nije dobro. Ondašnja vlada uvidjela je, da ministar financijah ima pravo, te nije stvar dalje tjerala, već je zak. osnovu natrag povukla A što je bilo poslje vlade pok. baruna Raucha?

Nasljednici bana Raucha, Strossmayer, Mažuranić i drugi, niesu, kako je pravo primietio zastupnik čabarski, sa svoje strane uvidjeli onu potrebu, koju je uvidio ban Rauch, te im nije nikada na um palo, predložiti osnovu, kako ju je predložio ban Rauch. (Živio! na desnici). Nedržeći to na pameti, g. zast. osječki došao je do toga, te je rekao, kako je pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi spavalo

uslijed krivnje ili nekrivnje mjerodavnih faktorah sve do g. 1887., kad je na sreću bivši sesvetski zastupnik Zorić upozorio ovu vis. kuću na razteretnu zakladu

Ja mogu gosp. zastupnika umiriti, da nije jedini g. Zorić u ono doba mislio na tu zakladu, već da ima liepe korespondencije kod vlade iz g. 1884. i 1885., koja se već onda brinula za ovo pitanje isto tako, kako vlada ugarska. No ja mogu i to reći: hvala Bogu, da to pitanje nije onda riešeno, nego da je čekalo regnikolarne deputacije, jer je ovako sada po nas svakako izpalo povoljnije.

Što se pako tiče onoga poziva, koji je uslied mocije g. zast. Borića učinjen, izpraviti mi je u toliko podatke gosp. zastupnika osječkoga, da vlada, ne ću kazati baš na temelju poziva g. Zorića, ali svakako u izvedenju te namisli g. zastupnika nije doduše predložila izvješća saboru, nego ga je predložila onoj regnikolarnoj deputaciji, koja se u ono doba sastala i bavila tim pitanjem.

G. zastupnik osječki napomenuo je u savezu s tim, kako je ona regnikolarna deputacija, koja se bila sastala, hotjela potaknuti to pitanje, ali da se je s ugarske strane to pitanje shvaćalo tako, da je naša regnikolarna deputacija odbila namisao ući u debatu glede te stvari, jer nije imala zato mandata.

Budući da nisu uspieli pregovori izmedju jedne i druge regnikolarne deputacije, hrvatske i ugarske, onda, kad je sklopljena financijalna nagoda, pozvana je vlada, da ona gleda to pitanje posebno riešiti.

Zaključkom, koji je stvoren u ovom saboru prigodom, kad se je razpravljalo izvješće regnikolarne deputacije o financijalnoj nagodbi, izjavljeno je, da se vlada pozove, da imade to pitanje shodno riešiti.

Vlada se je na temelju toga zaključka zbilja stavila u dogovor s ugarskom vladom, koji je urodio navedenim dopisivanjem od godine 1884. i godine 1885., te je ugarsku vladu pozvala, da na temelju §. 21. izruči onaj višak zemljo-razteretnoga nameta, koji je tu. Hrvatska vlada nije uspiela, jer nije mogla doći do rezultata, pa onda joj nije drugo preostalo, nego tražiti onaj jedino preostali put, kojim se može doći do konkretnoga rezultata, izazvati naime regnikolarne deputacije.

Ja se vrlo dobro sjećam, kad se je radilo o tom pitanju, da je g. zastupnik vinkovački izrekao tu bojazan, da se ovo pitanje drugčije neće moći riešiti, već samo regnikolarnom deputacijom. Dobro se sjećam, da sam ga tada umirio, da po mojem mnienju nebi dobro bilo u tom zaključku odmah govoriti o regnikolarnoj deputaciji, jer ako se to pitanje može riešiti bez deputacije, bilo bi mnogo bolje, nego izazvati regnikolarnu deputaciju, o kojoj se već predmnieva, da će dirati u postojeći nagodbeni odnošaj, jer se samo u tu svrhu saziva regnikolarna deputacija. Nego, ako se to pitanje nebi moglo riešiti, što je bilo predvidjeti, kako mi želimo, da mogu umiriti g. zastupnika, da ćemo sigurno doći do regnikolarne deputacije.

Regnikolarna se deputacija zbilja sastala.

G. zastupnik osječki pita za tim, što je bio povod regnikolarnoj deputaciji, što je bilo izhodište, da je ugarska vlada, respektive ugarska deputacija kazala, što je povod, da se ima promieniti §. 21., pa veli, da je ugarska deputacija rekla, da su nastali višci, a takovih višakah nesmije biti. Buduć da jih imade, treba nešto učiniti, da jih nebude. No gosp. zastupnik kaže, da višakah smije biti, pa da nije potrebno mienjati §. 21.

Ja ipak mislim, da višci mogu biti izhodištem za promjenu §. 21. nagodbe; ako jih ima; jer ako to stoji, da treba toliko nameta udariti, koliko treba za odplaćivanje duga, onda nebi smio obstajati uvjek jednak namet, nego bi se morao mienjati prema potrebi tako, da nebi bilo viška. Zato ja mislim, da je ugarska deputacija imalo pravo, da, ako je to posebni namet, onda nebi smjelo biti viška, jer taj namet mora biti tako udešen, da odgovara samo onim potrebam, kojim ima služiti. A čim odgovara potrebam, kojim mora služiti, onda neima viška.

Može biti viška — to je upravo hrvatska deputacija tvrdila — jer se do krajcare nemože izračunati namet za zakladu, za to je bilo nuždno, odrediti, što ima s tim viškom biti. Hrvatska je deputacija rekla, da može biti viška i da dapače može biti providjeno,

što da se učini s tim viškom. A to je baš ovo pitanje, što se ima učiniti s tim viškom, zašto smo došli do promjene §. 22. nagodbe, jer, gospodo moja, da nije providjeno, da se oni višci imadu upotrebiti za umaljenje duga, onda zbilja nebi trebalo mienjati ništa.

Ja sam mislio, da nebi bilo u interesu zemlje, da se umanjuje dug, nego da je više u interesu zemlje, da se novac upotriebi po mogućnosti za današnju generaciju i to tim više, što nije u naših rukuh umanjiti ovaj postotni namet.

Ja sam se stavio na stanovište, da je do nas stajalo razteretni namet u obće opredieliti, da bi ga mi što manje udarili. Ja ću za čas prihvatiti nazor, da bi mi imali pravo razpisivati zemljo-razteretni namet i da bi mi to pravo vršili ovako, da umjesto 7 ili 8% od zemljištnoga prihoda udarimo samo $4^1/_2$ do 5% nameta. I mi bi to učinili, jer odgovara potrebi. Drugo je, što nestoji u naših rukuh, naime, da se nepovisuje porez, to je u rukuh zajedničkoga sabora, jer odredjenje ovih porezah sasma je zajednička stvar. Ako se povisi porez, nama nebi bilo ništa pomoženo; na jednoj strani mi bi manje plaćali nameta, a na drugoj plaćali bi više poreza. Zašto da mi sami sebe varamo? A to bi bila posliedica.

Mi mislimo, da je mnogo bolje sasvim otvoreno kazati, što i situaciji odgovara i prihvatiti to načelo: sve, što se danas plaća, to je porez. Iz toga će se poreza najprije namiriti potrebe, koje su nuždne, da se razteretni dug odplaćuje, a ostali dio ćemo onda dieliti, jer ma što drugo učinili, dolazimo do istoga rezultata. Mi naravno nesmijemo tako optimistički misliti, jer na to nesmije nijedan osbiljni faktor računati, kao što računa zastupnik osječki, koji misli, da ugarski sabor nebi povisio poreza (Na desnici: Živio! Prigovori na ljevici.)

Ugarski sabor nije sbilja povisio poreza, nego je rekao: što si dosada plaćao, plaćat ćeš i dalje, ja bih se dao na to sklonuti, jer bih se bojao, da bi u protivnom slučaju povisio porez. (Živio! — Zast. dr. Neumann prigovara.)

Predsjednik: Ja bi molio g. zastupnika dra. Neumanna, da bi se izvolio uzstrpiti.

Ban grof **Khuen-Hédervàry**: (nastavlja) Višci u Slavoniji veći su nego u Hrvatskoj zato, jer je kapital za odštetu u Slavoniji mnogo manji nego u Hrvatskoj, a ipak Slavonija više plaća, jer i više zasluži, nego Hrvatska. Nu sada nemojmo u to dirati

Za razjašnjenje mogu gosp. zastupniku kazati, da Ugarska ima danas preko 11 milijunah godišnjeg viška na razteretnom nametu. (Zast. dr. Neumann: Razmjerno manje, nego mi.) Ja neznam, kako je to razmjerno manje, kada imamo mi samo 400.000 fr. bez konverzije.

Rekao je g. zastupnik, da je naša deputacija sasma pravo postupala, kad se je protivila onomu zahtjevu ugarske deputacije, da bi se ta stvar samo za buduće uredila, a za prošlost da se nebi uredila.

Ja sam toga nazora, da je logično odgovorila hrvatska deputacija, ako se pitanje mora za budućnost, da se mora svakako i za prošlost urediti. To je sasma logično. I ja drugoga razloga za to neznam.

Moment, zašto se je ta stvar nagodbenim putem riešila, leži u tom, da ako je naše vlastničtvo bio razteretni namet, to je taj namet bio vezan za zakladne svrhe. Dakle, ako smo mi htjeli doći do toga, da taj novac upotriebimo za druge svrhe, mi smo se morali s drugimi faktori nagoditi, a to je upravo moralna pogodba te nagodbe, da smo imali razlog u tom pogledu popustiti, jer smo tim baš najveću korist zemlji doprinieli.

Ja se neću u pitanje subsidija upustiti, to će ostala gospoda protumačiti prilikom ove debate, samo bih na to upozorio, da pojedine korespondencije, koje su se vodile izmedju raznih ministarstvah, ne mogu imati absolutne vriednosti. Ja se moram načelno na ovo stanovište staviti. Podloga, koja nam mora služiti za temelj zakonodavnoga rada, može biti samo opet korespondencija i rad zakonodavnih faktorah. Kad mi hoćemo, da kao zakonodavci radimo, moramo uzeti jedino patent od godine 1853, koji je jedini stalni temelj. U njem neima govora, da bi se bezkamatni predujmovi davali; onda imamo previšnje riešenje, dakle u doba absolutističko od zakonodavca, koji opredieljuje, da se imadu višci bezkamatnimi smatrati. I tu je rečeno, da je ona svota, koja se onda izkazala kao preduj-

movna, bezkamatna. Nu izim toga rečeno je u tom reskriptu od god. 1857., koji je ujedno opredielio namet za god. 1858., da će se za g. 1858. iznimno davati subsidija od 150.000 for. bez kamatah, ali u buduće, da će se svake godine imati putem preponizne predstavke izhoditi posebno riešenje, što ima u buduće biti.

Samo u g. 1857. uzsliedilo je to riešenje, a od ove godine nije bilo takova, dakle sa pravnog stanovišta predujmljivanje od god. 1858. ovamo, davano u iznosu od 150.000 for., nije bilo bezkamatno, jer to nije bilo previšnjim riešenjem odredjeno.

Mi tu govorimo o zakonodavnih faktorih, s kojimi treba da računamo. Ako se mi udaljimo od njih, još će žalostnije stvar za nas izpasti; oni su jedina podloga, koju smo poprimili, pa se pokazala shodna i u interesu našem.

G. zastupnik osječki rekao je, ako je to promjena nagodbenoga zakona, što mi činimo, onda je to gore, nego ako je to samo posljedak nagodbenoga zakona.

Samo po sebi ne može biti drugo nego promjena, jer se promjena predlaže, a za to nemožo biti gora od prijašnjega stanja.

Ja držim, da je bila ta promjena nuždna baš u interesu našem, jer ćemo tim doći do razvezanoga dohodka, koji ćemo moći upotrebiti za zemaljske svrhe.

Tu se dakako jako razlikujemo, ako nećemo prihvatiti onaj nazor, da mi imademo doprinašati za sveukupne potrebe države.

Ja to razumijem od stranke prava, ali manje razumijem sa stanovišta gosp. zast. osječkoga, koji tvrdi, da stoji na temelju nagode.

Ako je tako, onda mi izim naših potrebah imademo i drugih potrebah, naime zajedničkih, koje moramo namiriti, a u našem je interesu, da ih i sbilja namirimo.

Moj ponos, oprostite, ide još dalje od ponosa g. zast. osječkoga, jer ja hoću, da namirim ono, što ima da namirimo, pak ću za to radje pristati na to, da što više doprinesemo zajednici, jer ako izpunimo svoju dužnost, imademo i pravo više govoriti. (Odobravanje na desnici.)

G. zastupnik dobro kaže, da mi nismo dužni plaćati na zajedničke troškove više nego što nosi naših 55 postotakah. To je donekle istina. Mi bi naime bili dužni plaćati i mi smo dužni ostali, ali ne moramo platiti.

Ja ne ću da ostanem što dužan niti da dodjem u priliku, da ostanem što dužan, što moram platiti. Da ne moramo vratiti, taj moment nije odlučan, jer ja neću da dodje do momenta, da ako što imam vratiti, da ne vratim, jer ne moram kašnje namiriti.

Gosp. zastupnik prigovara nam, da mi prema Ugarskoj galantno postupamo i njoj nešto poklanjamo, dočim mi niesmo tako bogati, da bismo mogli Ugarskoj što pokloniti. Istina je i ja zastupam uviek to, da žali bože ne možemo namiriti sve, što bi morali i da neimamo što poklanjati, ali mi ne poklanjamo ništa, nego hoćemo, da po mogućnosti doprinašamo ono, što bi morali doprinašati po istoj nagodi, koju g. zast. čabarski zove revidiranu po g. Strossmayeru, Mažuraniću i drugovih. (Odobravanje na desnici; prigovor na lievici).

Ako pada odium na gospodu, koje sam naveo, ja velim, da rado š njimi dielim taj odium, jer se ja ne dielim od Strossmayera, Mažuranića i drugovah u tom pogledu, budući da stojim na temelju iste nagode. (Odobravanje na desnici). Ja bih rekao, da će g. zastupnik nastojat pokazati, u kakovih smo materijalnih odnošajih, pa da će nam drugom prilikom dokazati, kako smo bogati. (Smieh na desnici).

Ja doduše nisam prorok, te se ne bavim tim poslom, ali će prvaci raznih stranakah znati gosp. zastupniku to dokazati. (Zast. dr. Neumann: Tim bolje.)

Za sada konstatujem samo to, da nismo bogati, pak da će nam dobro doći koja krajcara, koja će baš po ovoj nagodi s promjenom §. 21. nagodbe nam pripasti, i to liepi krajcar od jedan i pol milijuna forinti, koje će i u sliedećem proračunu dohodak u velike dignuti.

Ovaj dohodak pomnožiti će se uslied konverzije, koja će se što skorije provesti, jer ću o tom za koji dan podnieti vis. ovom saboru zakonsku osnovu. (Živio! na desnici).

Ja mislim, da će ovaj dohodak i preko moje nade tako pomnožiti dohodak ove zemlje,

da ćemo koju tu potrebu moći namiriti, ako i ne sve potrebe grada Osieka, jer imademo i drugih krajevah zemlje i gradovah, koji imadu potrebah, ali valjda će se i koja potreba Osieka moći namiriti. Ja neznam, da li će one potrebe biti po njegovom nazoru, ali valjda ćemo se složiti, jer kad budemo imali čim, onda ćemo jih namiriti.

Posljedak rada regnikolarne deputacije, po mojem mnienju jest taj, da će financijalni odnošaji po zemlju biti mnogo izdašniji i da će od toga imati zemlja velike koristi.

I ako se tu može i opet govoriti nešto o prošlosti i o budućnosti, može se zaključiti efektivnim rezultatom, a taj je rezultat tu. Gospoda misle, da je premalen taj rezultat, jer bi želila sve imati.

Nu ako i jest manji rezultat, nego što bi oni željeli, ali rezultat jest taj, da ćemo imat više novca, a taj se rezultat temelji na onom postupku regnikolarnih deputacija obih kraljevinah, na kojem je sklopljena financijalna nagoda, o kojoj su ista gospoda kazala, da je na propast ove zemlje, da će financijalne odnošaje pokvariti — jer da hrvatska regnikolarna deputacija nije takovog stanovišta zauzela, to ova zemlja nebi došla do tih rezultatah.

Ja na temelju u prošlosti dokazanoga probitka mogu unapried kazati, da ako i jest danas ovim povodom, kako nekoja gospoda misle, premalo polučeno, te se neka gospoda nemogu podpuno tim zadovoljiti, ja ipak unapred kažem, da je to temelj, koji će dobro doći onim, koji će u buduće financijalnu nagodbu sklapati, pak ja s toga sa svoje strane preporučam mirne duše ovaj predlog na prihvat. (Odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za nastavak ove debate za sutra u 10 satih prije podne.

(Konac sjednice u 2 sata.)

Stenografički zapisnik

o CXXXV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 30. svibnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 17 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen-Héderváry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Oskar** pl. **Kiš** čita zapisnik 134. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li visoki sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Pošto primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj visoki sabor stigli su sliedeći podnesci:

Zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje čestice bašće, spadajuće bivšemu inžinirskomu stanu, sada stanu podžupana u Gospiću, na žitelja Josipa Mikšića uz cienu od 2 for. 50 novč. za kvadratni hvat.

Ide odboru za proračun.

Zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu za privolu na prodaju krajiškog erarskog razpoloživog zemljišta u obćini Gornje Dubrave ležećeg.

Ide odboru proračunskomu.

Rieč ima g. zastupnik Pisačić, da stavi interpelaciju na ovo predsjedničtvo.

Zast. **Dragutin** pl **Pisačić**: Visoko predsjedničtvo! Dozvolom visoke kuće neka mi

bude dozvoljeno sliedeći upit staviti na vis. predsjedničtvo.

Čast i dostojanstvo naroda traži, da sam si uzeo slobodu staviti sliedeći upit na visoko predsjedničtvo, naime, što se tiče zasjedanja hrvatskog i ugarskog sabora. Pitam s toga visoko predsjedničtvo, biraju li zastupnici ove vis. kuće, koji se evo ovdje nalaze u zasjedanju, plaću u ime dnevnicah i miljarinu za ugarski sabor? To sam bio slobodan radi razjašnjenja obćinstvu visoko predsjedničtvo upitati. (Smieh na desnici i ljevici).

Predsjednik: Na ovaj upit g. zastupniku reći mi je, da po zakonu ob. uredjenju sabora imadu zastupnici na ovom vis. saboru dnevnice 5 for., a konakovine 1 for. To njim dakle po zakonu pripada, a ja jim bez obzira, da li oni biraju još druge kakove plaće ili ne, to izplaćivati moram. (Zastupnik Pisačić: Ali za oba sabora!) Ja mislim da će gosp. interpelant dobro znati, da ja neimam nikakova upliva na zajednički sabor, niti na izplaćivanje dnevnicah na zajedničkom saboru. Mene se tiču samo izplaćivanja dnevnicah i konakovine zastupnikom na ovom vis. saboru. (Odobravanje).

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu nastavak razprave o izvješću kraljevinskog odbora o konačnom uredjenju zemljorazteretne zaklade, odnosno ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. od god. 1868.

Rieč imade zast. g. Gjurković.

Zast. **Gjuro** pl. **Gjurković**: Vis. sabore! Neka je veleštovana opozicija uvjerena, da je govorom jučerašnjim, bar govorom gg. zastupnika čabarskog i švaračkog jako iznenadila većinu ovog visokog sabora.

Mi smo mislili po glasilih jedne i druge stranke, mi smo mislili po neprestanih tvrdnjah tih glasilah, po nezadovoljstvu, koje se tobož usljed njihova stanovišta po narodu širilo; mi smo se nadali, da će bar biti jučer velikih govorah, koji će poticati iz onog razpoloženja naroda, koji je kao nezadovoljan, tečajem posliednjih godinah nekoliko velikih skupštinah naredio, od naroda, koji je dokazao, da je nesporazuman sa držanjem naše regnikolarne deputacije, koje nije bilo tajna već nekoliko mjesecih. Ali od svega toga nije bilo ništa. (Zast. Nikola Crnković: Parturiunt montes, et nascitur ridiculus mus). Niti je narod naredio skupštine, niti se je narod pritužio, da 4,600.000 for. poklanjamo Magjarom, niti su se gospoda juče trudila dokazati ono, što su toliko putah u svojih glasilih dokazivali, da mi zaista imademo od Magjarah tražiti 4,600.000 for. Od svega toga nije bilo u jučeranjim govorima ništa. Što više, da iskreno kažem, ja sam nekom zebnjom pratio posljeduje putovanje preuzvišenog g. bana, jer sam se nadao, da će se bar narod popovački dignuti, pa će doviknuti banu: „Bane, bane! Redde mihi milliones meas!“

Od svega toga, kao što rekoh, nije bilo ništa. I sasvim je istina ono, što je malo prije dobacio moj veleštovani drug i prijatelj g. zastupnik gjurgjevački: „Tresli su se bregovi, a izašao je miš“, i to neki čudnovati stvor s glavom od „stekliša“, a s repom od „Obzoraša“. (Odobravanje na desnici). Motivacija je stekliška, a protupredlog je gospodo onaj g. zastupnika dr. Brlića.

Ja još današnji dan nerazumijem, kako su se sva gospoda od opozicije mogla u takovom predlogu i u takovoj motivaciji sastati, i takav predlog pred ovaj vis. sabor iznieti. Imade na tom predlogu podpisano 8 steklišah i 4 Obzoraša.

Predsjednik: Molim g. zastupnika da nebi ovakovih riečih izvolio upotrebljivati.

Zast. **Gjuro** pl. **Gjurković** (nastavlja): Neka mi oprosti vis. predsjedničtvo, ovo su ime u prošloj sesiji sami izabrali i priznali. (Zastupnik dr. Vrbanić: „Izvolite samo dalje“. — Zast. Folnegović: „Neženirajte se ništa, samo govorite“. — Zast. Amruš: „Pressa“ govori.)

Izgleda mi po ovom protupredlogu, da je nastupila ona fuzija, za kojom su čeznula gospoda s ove strane (umjerene opozicije) vis. kuće, te izgleda, da su oni priklonili glavu onako, kao što je to stranka prava od njih tražila. Jer absolute nije moguće inače, da obe stranke složno dodju do ovakova protupredloga i s ovakovom motivacijom, jer nije inače razum-

ljivo, kako ju g. zastupnik vinkovački, osječki i vrpoljački pristali na ovakovu motivaciju, koja je po svom značenju i po cielom svom sadržaju protivna nagodbi. To ću idući od alineje do alineje iz protupredloga g. švaračkoga zastupnika dokazati.

U drugoj alineji govori protupredlog o zč. čl. XXVII. 1848. Ja se čudim gospodi s one strane (umjer. opoz.) vis. kuće kako su oni mogli na takova što pristati, jer prvo taj zakonski članak nije nikada sankcijoniran (Glas s lievice: „Načelo je bilo". — Zast. Crnković: „Načelo se nesankcionira".) A drugo je, da taj članak može da dovede — ako se Magjari stave na stanovište te gospode, — u opasnost cieli temelj naše razprave, cieli temelj naše zemljo-razteretne zaklade. Jer onaj, koji stoji na temelju toga zakonskoga članka nije obvezan, da prizna patent od 1853. god., niti je obvezan, da prizna dopise ministarstva; koji su u vrieme od g. 1848. do g. 1868. u toj stvari napisani i izdani. (Zast. dr. Neumann prigovara).

Predsjednik: Molim gosp. zastupnika osječkoga, da nebi upadao u rieč. Ja to dopustiti nemogu tim manje, što njega u njegovom govoru nitko nije bunio.

Zast. **Gjuro** pl. **Gjurković** (nastavlja.) Kod alineje treće budi najpre mimogred spomenuto, da gosp. zastupnik osječki, koji je tako živo zastupao interese Slavonije — a ja sam mu kao njegov komšija i zastupnik iz Slavonije zato vrlo zahvalan — čini mi se prevideo, da u cielom tom protu-predlogu fali izraz „Slavonija", dočim je po nagodi zvanični naziv ovih kraljevinah „Hrvatska i Slavonija". (Glasovi s lievice: „I Dalmacija"). Zašto su g. stranke prava izostavili tu rieč, to oni valjda znaju, ali gospoda, koja se iskreno drže nagode, treba da na takovu „krupnu" sitnicu bolje da paze.

U petoj alineji kaže protupredlog, da „s razloga, što narav toga viška nedopušta, da se isti pod kojim god naslovom uporabi za druge s drugim narodom nametnute t. zv. zajedničke poslove." Ja neznam, koji je to „drugi narod?" Gosp. zastupnik švarački nije si dao truda, da kaže, koji je to narod, a niti su g. zastupnik čabarski, i g. zastupnik osječki taj narod pobliže označili. Ja ga neznam, jer to mogu biti Dalmatinci i Kranjci (Zast. Folnegović: „I Kinezi"). Gospodinu, koji mi je sada upao u rieč imam reći samo to, da valjda za to nije protestirao g. zastupnik osječki protiv onog neodredjenog izraza jer nije g. zast. švaračkoga pitao, kako drugi narod — recimo onaj u Ljubljani — misli o Hrvatskoj. Jer da ga je zapitao on bi bio valjda dobio takav odgovor, da bi onda g. zastupnik osječki sigurno tražio, da se taj narod, koji se u predlogu samo izdaleka spominje, imenom svojim označi.

Veli se dalje: „nametnute tako zvane zajedničke poslove". Niti su to „nametnuti", niti su „tako zvani zajednički poslovi", nego su to poslovi zajednički po sklopljenoj nagodi, koju kao takovu svatko mora priznati, koji kaže, da stoji iskreno na temelju zakona.

Nadalje se veli u protupredlogu: „s razloga, što se povrh toga nastoji tim prikazati neistina, da je Hrvatska pasivna zemlja, koju Ugarska uzdržava itd.". Ja još nisam nikada čuo od gospode u opoziciji, koja stoje na temelju nagode, da Hrvatska i Slavonija neimadu nikakvog deficita. Oni uvjek deficit priznavaju, i samo to pobijaju, da deficit nije tako velik, kako se predstavlja u obračunima medju Ugarskom i Hrvatskom. Valjda dotična gospoda (od umjerene opoz.) nisu razmislila, što ova izreka znači, pa tako i u ovom pitanju po svom adetu prikloniše glave i podpisaše ovaj protupredlog.

Nadalje se veli, (čita): „s razloga, što ovakav odnošaj hrvatski narod nikakvim činom odobriti nemože i nesmije, ne će li svoje sveto državno pravo oskvrnuti i svoj obstanak žrtvovati drugomu narodu". Ja drugo državno pravo neznam, nego nagodbu, a ona je zaista sveto državno pravo za nas. A ono: „Svoj obstanak žrtvovati drugomu narodu" spada medju ona pretjerivanja, koja su obična kod gospode od stranke prava, od kojih bi gospoda, koja u opoziciji zastupaju nagodbu, trebala ipak malo da prezaju.

Posljednja alineja toga protupredloga glasi (čita): „s razloga što predlog kraljevinskoga odbora ide za tim, da se višak zemljo-razteretne zaklade Hrvatske većim dielom upotriebi na predmete zvane zajednič-

kimi poslovi i da se uprava same zemljo-razteretne zaklade prepušta tudjim faktorom označenim „zajednički organi".

Ova alineja je sigurno lapsus calami, jer se nemože predpostaviti, da gospoda nisu čitala predlog o novom §. 21. nagodbe, jer u tom predlogu neima niti rieči, da će itko drugi nego naša zaklada upravljati zemljo-razteretnim fondom. Stoji baš u našem predlogu izrično, da će i nadalje u koliko je nuždno za odplaćivanje zemljo-razteretnog duga, naša uprava u Zagrebu sa zakladom upravljati. Neima dakle nigdje govora o tom, da će „strani narod" ili strani faktor sa našom zakladom u buduće upravljati.

Ja sam zato ovako postupao sa protupredlogom, da pružim gosp. predlagaču priliku, da on, poslie odgovarajući na moje primjetbe, obrani svoje stanovište. Jučerašnji govornici stranke prava sljedovali su načelo: „aut Ante, aut nihil", a jučer bijaše, čini mi se, dan, da se baš „nihil" kaže. Neka mi bude dozvoljeno, da predjem najprije na one govornike stranke prava, koji su jučer bili vrlo sitnih riečih, i kojimi su mi izgledali kao kreč, koga valja dobro vodom politi, da se malo čuje. (Smjeh na desnici.).

G. zastupnik švarački nije našao za vriedno, da najzanimiviju tvrdnju glasila stranke prava dokazima podkriepi, naime, da nas uvjeri, da ona svota, koju nam Magjari duguju, iznosi baš 4,600.000 fr. Ali g. zastupnik baš o tom nije htio ništa da govori. A g. zastupnik čabarski je rekao u pogledu na sumarnu svotu viška jednostavno: „Ja ne vjerujem vašim računom, niti se razumijem u te račune, niti se razumijem u to cielo pitanje, ali za to ipak odklanjam vaš predlog". A i inače bi baš dužnost g. zastupnika švaračkoga bila, da prema vrlo temeljitim i jasnim razlaganjem g. izvjestitelja točku po točku svoje stanovište razjasni i da dokaže, u koliko je pogriešno stanovište kralj. odbora.

G. zastupnik švarački nije ni o tom govorio: zašto on smatra zemljo-razteretnu zakladu podpunom svojinom Hrvatske i Slavonije; pa onda po kome paragrafu bi Hrvatska i Slavonija imala podpuno pravo, da neograničeno razpolaže sa viškom, koji se nalazi u blagajni zemljo-razteretne zaklade. Svega toga on nije spominjao, nego je g zastupnik švarački samo kazao: „Izvolite govoriti, a ja ću vam onda odgovarati; ja nemogu ili neumjem da vas napadnem, napadnite dakle vi mene, a ja ću odgovarati, pa ćemo valjda tako opet doći do naše jako izgubljene popularnosti". Samo, — kao što to već češće biva kod stranke prava —, gospodin se zastupnik čabarski približio u svom govoru stanovištu regn. deputacije, pa je tako došao u oprieku sa onim predlogom, koga je podpisao. Ja sam ga bar tako razumio, da on smatra svaki višak u blagajni zemljo-razteretne zaklade vezanim u tu cielj, da se svaki višak može samo na amortizaciju zemljo-razteretnoga duga upotriebiti. Ali to stanovište stoji u očitoj oprieci sa protupredlogom, koji je gospodin zastupnik čabarski podpisao. U ostalom ima u protupredlogu toliko „licentia politica", da se ja ni ovom protuslovju ne mogu čuditi.

Prelazeći na gosp. zastupnika osječkoga najprije mi je spomenuti, da je on negirao: da odmjerivanje zemljo-razteretnog nameta spada u dužnosti zajedničke vlade, rešpektivno zajedničkoga sabora. Neka pogleda gosp. zastupnik osječki u starije odredbe austrijskog ministarstva financijah, u stare patente i neka posmatra one faktore, koji su pre 1868. god ustanovljivali zemljo-razteretne namete i on će — kao što je to već i gosp. izvjestitelj rekao i dokazao — morati priznati, da su kruna i austrijska vlada od godine do godine naš zemljo-razteretni namet percentualnim brojevima na porez ustanovljivala.

Da je nagoda od god. 1868. proti tomu htjela nešto ustanoviti, onda bi se negdje izrikom reklo, da odmjerivanje zemljo-razteretnog nameta nespada u zajedničke poslove. Ali, gospodo, kad nagoda govori o cielom „poreznom sustavu', kad ona govori u §. 8. o pobiranju svijuh porezah, kad se znade, da se zemljo-razteretni namet samo percentuacijom na porez ustanovljuje; kad §. 21. nagodbe kaže, da „i nadalje mora zakladu rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo itd. itd.", — onda se iz svega toga vidi, da je namjera nagode bila, da se kontinuitet vladinih organah, koji financijama u svakom pogledu upravljaju, održi; da oni riešavajući faktori, koji su poslje 1868.

stupili na mjesto austrijske financialne uprave mogu samo biti zajedn. ministar financijah, i onaj faktor, koji je u ustavnom životu primio na sebe jedan dio zakonodavstva — t. j. da su zajedn. min. financ. i zajedn. sabor oni faktori, koji imadu sada pravo o zemljorazt. nametu zaključivati

Nu recimo, gospodo moja, za časak, da bi po želji i po stanovištu veleštovane opozicije, hrvatski sabor mogao svake godine ustanovljivati namet zemljo-razteretne zaklade. Što bi onda bilo? Hrvatski sabor bi svake godine za odplatu zemljo razteretnog duga ustanovio onakov namet i prinos, koji bi bio dovoljan, da ona godišnja rata unidje, koja je za amortizaciju baš potrebna. Ali onda sigurno nebi bilo viška, jer nebi naš sabor niimao prava ni razloga za to. Jasno je valjda po sebi, da hrvatsko - slavonski sabor nebi takav namet mogao ustanoviti, koji bi prouzrokovao veliki višak. Nebi bilo dakle viška i onda bi sve one svote — koje se od godine 1884. nalaze u viščima — spadale u razne javne prihode, i ti bi prihodi bili podieljeni po nagodbenoj percentuaciji. Neću sad ni da govorim o onom vremenu pre 1873. god., kad je bio ustanovljen paušal, jer bi onda Hrvatska još gore prošla, nego samo o onome vremenu, kad mi od svakog javnoga prihoda koji ulazi u zajedničku blagajnu dobijamo 45%. Iz svega ovoga pak sliedi, da kad bi sabor hrvatsko-slavonski ustanovio zemljo - razteretni namet, da bi baš onda ono stanje nastupilo, koje stvara novi §. 21. nagodbe, što smo ga danas pred vis. ovaj sabor donieli, t. j. zemlj.-razt. namet bio bi samo one veličine kako to amortizacija iziskuje, a sve što bi od poreza preko nameta došlo, spalo bi pod percentuaciju.

Poziva se g. zastupnik osječki na predstavku pokojnoga bana Raucha 1870., koji je tražio, da se proračun zaklade preda saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije, i da naš sabor može rukovati s cielom zakladom. Ali gospoda su prećutala ono, što je vrlo važno u ovom pitanju t. j. odpis ministra financije, koji je sljedio na predstavku banovu. Ja ću da čitam taj dopis, te da dokažem, da je ono stanovište, koje se osniva na predstavci bana Raucha od 31. ožujka 1870. uslied odpisa ministrovog superirano. A to najbolje dokazuje to, da poslje godine 1870. nije ni jedna vlada više to pitanje o zemlj.-razt. zakladi u smislu i obliku Rauchove predstavke izniela na razpravu. Ministar financijah odgovara na ovu predstavku 6 svibnja 1870. br. 1100. sliedeće (čita): „da posebno ustanovljenje nameta za hrv.-slav. zemljo - razteretnu zakladu ima prestati, jer da je u tom pogledu jur providjeno zak. člancima o izravnim porezima, a što se tiče ustanove §. 21. nagod. zakona, da ta ustanova istina uzdržaje u krieposti rukovodjenje zem.-razter. zaklade; nu da tom ustanovom nije opredieljen način rukovodjenja, iz kojega bi se moglo izvoditi posebno kakovo pravo za Hrvatsku i Slavoniju glede utemeljivanja rečenoga nameta.

Na temelju ustanovah zak. čl. o izravnim porezima prestala je počam od g. 1869. potreba ma kakove osobite skrbi kr. zemalj. vlade kao ravnateljstva zemljorazteretne zaklade glede pokrića i potrebštinah iste zaklade, te je stvar izključivo financijalne uprave zemaljah krune ugarske prigodom proračuna o porezu providiti u tom pogledu“.

Na ovaj odpis nije sljedovala nikakova remonstracija niti sa strane hrvatsko-slavonskog sabora, niti sa strane regnikolarnih deputacijah od g. 1870. ovamo. A tom prilikom valja naročito uzeti na oko baš onu stranku i onu gospodu, u kojih redovih se nalaze oni ljudi, koji su god. 1873. revidirali nagodu i koji su g. 1877. ustanovljivali novu financijalnu nagodu a nisu nipošto potakli pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi. Odvraća nam na to g. zastupnik osječki: zašto nismo baš mi prilikom posljednje financijalne nagodbe g. 1889. to pitanje uzeli u pretres?

G. zastupnik osječki nije onda bio u saboru i može biti da je za to i previdio razloge, koji su bili onda za nas mjerodavni i koje sam baš ja imao čast prilikom razprave 1889. god. ovdje navesti. Razlog bio je taj, da se naša regnikolarna deputacija nije hotjela upustiti u razpravu zemlj.-razt. pitanja za to, jer bi kroz prerano riešenje toga pitanja nastao mnogo veći godišnji prihod naše zemlje i mi bi eventualno došli u tu opasnost, da bi prilikom nove tangente morali popustiti još jedan ili dva procenta (Zast. dr. Vrbanić: To je bar iskreno!) Mi smo

zato onda izjavili, da neimamo mandata za razpravu toga pitanja, i tako se je riešenje budućnosti zemlj.-razt. zaklade onda na našu sreću napustilo.

G. zastupnik osječki polemizira u svom govoru proti ugar. regnikolarnoj deputaciji zato, što je ista tvrdila, da naša zaklada nemože imati viška. Ali da je on pročitao pazljivo izvješće naše regnikolarne deputacije, našao bi bio sliedeće (čita): „Ako dakle neima sumnje, da zemljo-razteretna zaklada u ono doba, kad u cielom obsegu obvezanostim svojim udovolji viška posjedovati ne može, a to je u drugu ruku isto tako stalno, da ona do toga doba takovih višakah u veoma znamenitih iznosih ne samo posjedovati može nego i mora. Jer ako i zakon odredjuje, da se gotovina zakladna imade plodonosno ulagati i da se iz dohodakah zakladnih imadu dobljeni predujmovi vraćati, to predpostavlja očito, da u zakladi ima gotovine preko potrebe itd." — To gospodo stoji u našem renunciju.

Ja ne razumijem dakle zašto je g. zast. jučer toliko vremena gubio, dokazivajući, — ne nam, nego Magjarom — da viška može biti. A on pored toga još tvrdi, da je to bio jedini razlog, zašto smo pristali na predlog ugarske regnikolarne deputacije. Ja ću mu spomenuti baš onu stavku našeg renuncija, t. j. one razloge, zašto smo pro futuro pristali na predlog ugarske regnikolarne deputacije.

Mi smo to za to učinili — kao što je to i spomenuto u renunciju ugarskom — jer bi se svaki višak, koji bi se u buduće pojavio u zemljo-razteretnoj zakladi, mogao tim onemogućiti, da od vremena do vremena ili od godine do godine zajedničko ministarstvo financijah, odnosno zajednički sabor ustanove dotični ključ za zemljo-razteretni namet. Posliedica toga bila bi ta, da bi ostali dio postojećega poreza ostao u poreznih blagajnah i ti bi se porezi imali onda djeliti po procentu 44% i 56%.

Dakle da nismo pristali na predlog ugarske deputacije nebi dobili ništa — ni načelno ni novčano. A g. zastupnik osječki se jako vara, ako on misli, da kad bi se obalio ključ zemljo-razteretnoga nameta, da bi se onda valjda smanjio cieli porezni ključ. G. zastupnik može biti uvjeren, da bi se ministarstvo financijah po potrebi države — kojoj se niti današnji dan nemože udovoljiti — stavio na to vrlo prosto stanovište, da porezna snaga naroda raste i da je nemoguće porez sniziti, ako je i prestao zemljo-razteretni namet.

Taj siguri izgled je bio glavnim razlogom, zašto je naša deputacija pristala na predlog ugar. deputacije pro futuro.

Najveća navala, gospodo moja, ide na naš kraljevinski odbor radi popuštanja t. zv. pro praeterito. Po § 21. nagodbe ima zemljo-razteretna zaklada svoju strogo označenu zadaću t. j. da se amortizira zemljo-razteretni dug — i ništa više. U §. 21. neima niti rieči o tomu, da bi višak iz te zemljo-razteretne zaklade uprava ili zemlja mogla upotrebiti u drugi cilj. Ona to ne smije isto tako, kao što ne smije niti uprava vjerozakonske zaklade niti zem. vlada upotrebiti prihode te zaklade za drugi cilj makar kakov god on bio. Ako je tako, onda je konsekventno bilo ono stanovište, koje smo mi u našem renunciju označili, t. j., da se svi višci, koji su narasli kroz vremena predadu blagajni zemljo-razteretne zaklade, pa da se upotrebe samo na amortizaciju postojećega duga.

Sada, gospodo moja, nastaje pitanje: zašto mi na to nismo pristali? Evo za to, jer smo imali pred nami s jedne strane stanovište ugar. regnikolarne deputacije, koja je izjavila, da ona neima mandata, da se upusti u razpravu toga pitanja — i tako bi ostalo pitanje pro praeterito sa svim ne riešeno. A pro futuro bi se riešilo, kako sam već spomenuo, t. j. ministar financije i zajednički sabor bi svake godine ustanovili namet tako, da nebi nikad bilo viška, dočim bi postojeći višak pro praeterito ostao u zajedničkoj ili u zemljo-razteretnoj zakladi dotle netaknut, dok se njegova sudbina ne rieši.

Nu još je nešto bilo, što nas je rukovodilo da odustanemo od našeg stanovišta pro praeterito, a to je bio obzir napram konverziji zemljo-razteretnoga duga. A konverzija je nuždna za to, jer su potrebe naše zemaljske tako porasle, da moramo na sve strane tražiti da se naši dohodci pomnožo, što se svakako konverzijom zemljo-razteretnoga duga postizava

— i tako nam se činilo za umjestno, da pristanemo na poznati kompromis.

Ako misle gospoda s one strane visoke kuće, da se pitanja novčane i materijalne naravi u takovih prilikah drugačije nego kompromisom riešavaju, onda neka jasno i glasno govore da se to čuje. Mi smo pak uvjereni da drugog puta nije bilo.

Naša je regnikolarna deputacija dakle devinkulirala višak pro praeterito od svoje zakladne zadaće, i pretvorila ga je u javni prihod i tako smo pro praeterito došli do onoga predloga, koji se nalazi u novom §. 21.

Pita g. zastupnik osječki odkuda to, da mi nismo tražili — kad smo već platili passivne kamate, koje su nam uračunati za stari dug — zašto nismo tražili 5% aktivne kamate za višak, koji se od 1884. god. skupio u zajedničkoj blagajni? Ja sam već jučer dobacio gosp. zastupnika osječkomu, neka nam kaže: da li on poznaje ugovor ili zakon, da li znade sudsku odluku, po kojoj je obvezana zajedn. blagajna, da plaća baš 5% aktivni kamatah za naše viške. Neka je gosp. zast. rečeno, da naš kraljevinski odbor nije smeo tako plitko stanovište zauzeti, kao što nam savjetuje g. zastupnik osječki.

Naše stanovište bilo je ovo: Mi smo zajedničkom ministarstvu financijah i ugarskoj regnikolarnoj deputaciji rekli, da su se po §. 21. nagode imali svi višci našoj zemljorazteretnoj zakladi izdati, a ova bi te viške uložila u državne papire i tim plodonosno upotrebila. Ovim putem bi višci još većma narasli u blagajni i tako smo mi našim razlaganjem uvjerili ministra, kao i regnikolarnu deputaciju ugarsku, da nekako praktičkim načinom imamo pravo aktivne kamate za naše viške od 1884. g. ovamo da tražimo.

G. zast. osječki je još jednu stvar krivo razumio, a to je, da smo mi za viške bez razloga pristali na 3%. Nije baš tako, jer smo mi pro praterito ne samo 3% kamate, nego i kamate od kamatah dobili. Nije dakle baš tako velika razlika medju svotom, koja je izračunana sa prostim 5% i medju svotom, koja se sa 3% računa sa kamatima od kamatah.

Neka mi je dozvoljeno i opet spomenuti, da u takovim prilikama, gdje se radi o tumačenju raznih odredabah iz absolutističke ere, gdje se mogu u sumnju dovesti ustanove ces. patenta iz nekonstitucijonalnoga doba, gdje se dovode u dvojbu odpisi jednoga savjetnika ministarstva financijah — kao što se je dogodilo s onim od g. 1872., o kojem je govorio g. zastupnik osječki — u takovim prilikama, gospodo, nama nije ostalo drugo nego dobro promišljeni kompromis. (Tako je na desnici.)

Ja sam se nadao, gospodo, u interesu našega političnog ponosa, da će jučer naš sabor sa izvješćem regn. deputacije onako postupati, kako ono ugarski sabor prije nekoliko danah, kad je bez svake debate prihvatio predlog svoga kralj. odbora. (Na desnici: Odobravanje.)

To sam ja želio radi političkog ugleda ovoga sabora i radi dokaza, da u istinu postoji medju kraljevinom Ugarskom i ovimi kraljevinami bratstvo i prijateljstvo. Ja sam to naročito zato želio, jer je baš ugarski sabor, ili barem njegova opozicija, mogla zauzeti sasma drugo stanovište u ovom pitanju.

S radošću mogu konstatirati, da je ugarska regnikolarna deputacija ovaj put u većini prepornih pitanjah popustila. Ona je popustila u pitanju višakah pro praeterito, tako u pogledu na kamate; dapače i u samoj formi i tehnici legislativnoj je ona popustila. Dakle, ako je itko imao razloga protiviti se zaključku regnikolarnih deputacijah, to ga je imao ugarski sabor, a naročito opozicija ugarskoga sabora — i to svakako mnogo više i prije nego vi. (Zast. Nikola pl. Crnković: Tamo biste mogli što godj naučiti.)

Ja držim, da smo svakako, donesavši svotu od 1,200.000 for. kući, učinili nešto, što vriedi mnogo više, nego da smo — riešavajući ovo pitanje već prije nekoliko godinah — svake godine dobili 150.000 više, jer se sa svotom od 1,200.000 for. može u jedan mah mnogo lakše veća poduzeća podpomagati. Ja bih želio, da se sve želje g. zastupnika osječkog izpune, nu tvrdim, da se niti jedna, dakle niti ona o medicinskom fakultetu nebi mogla izpuniti, kad se ne bi onako postupalo, kao što je naš kralj. odbor postupao, kad je svotu od 1,200.000 for. donieo u zem. blagajnu. I ovako se je napokon riešilo pitanje, koje je kroz toliko godinah i u ovom

vis. saboru i u našem novinstvu toliko razpravah prouzrokovalo i to, kako smo vidjeli, do danas bez ikakovoga ploda, jer tek su kralj. odbori konačno ovo pitanje mogli riešiti.

Da ja protupredloga g. zastupnika švaračkoga ne mogu primiti, to je valjda po ovom razlaganju sasvim razumljivo. Ja bih pri kraju poštovanoj opoziciji samo savjetovao, da svoj protupredlog metne u saborski muzej, gdje se nalaze već toliki šareni programi i stanovite adrese, pa da onaj miš i čudnovati stvor, o kom sam govorio, — s onom stekliškom glavom i s onim obzoraškim repom — stavi u spirit. Onda neka se gospoda redom lievom rukom prekrste, pa neka g. Obzoraši uzkliknu: „Bog i Hrvati!" a gospoda pravaši neka reknu: „Strossmayer, Mažuranić i drugovi!" pa će onda za potomstvo sve biti u najljepšem redu.

Usljed toga molim vis. sabor, da izvoli primiti izvješće regnikolarne deputacije na znanje.

(Živio! Pljesak i burno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Vrbanić.

Zast. dr. **Fran Vrbanić**: Visoki sabore! Gospodin je zastupnik daljski, moram iskreno priznati, govorio veoma liepo i veoma sgodno, samo u svem onom, što je govorio, ne nalazim niti hrvatskog repa, niti hrvatske glave, nego stanovište, koje po mom sudu ne odgovara nipošto ni koristi, ni probitku, a najmanje pravu našega naroda. To u ostalom, gospodo, i nije čudo, kad poštovani g. zastupnik daljski već u početku govora izriče tvrdnju, koja po mom mnienju neima nikakovoga osnova.

G. zastupnik daljski prije svega izrazio je s nekim veseljem, kako je iz tih velikih brdah izišao neznatan miš, koji imade rep obzoraški, a glavu steklišku, pak pita: gdje je taj narod bio, koji se kraj sve vaše vike i buke nije potužio, koji se nije sastao ni u kakovu skupštinu, ni u kakov sastanak? (Glasovi na desnici: Čujmo! Čujmo!)

Ja ću mu u kratko navesti razlog tomu; to se je dogodilo za to, jer imade u hrvatskom narodu ljudih, koji su narodu okresali nokte i jer narod bez tih nokatah nemože ići u skupštine i sastanke. Ali makar su mu nokti okresani, to jošte nije u njem usahnula životna snaga; njemu će nokti i opet narasti i onda će doći može biti vrieme, gdje će novo poraštenimi nokti tima ljudima oči izkopati.

Gosp. se zastupnik daljski čudi, kako se mi ovdje na ovoj strani vis. kuće, imenito ja i moji uži drugovi, koji stojimo na temelju nagode, kako se mi možemo pozivati na zak. članke od g. 1848., jer da je posliedica toga pozivanja nepriznavanje ces. patenatah. Gospodo, znajući, što se je dogodilo iza godine 1848., znajući za cesarsku naredbu na pok. bana Jelačića, držim, da tu neima protuslovja, jer je kruna priznala načelo, izraženo hrv. saborom g. 1848., te je baš obzirom na to načelo kruna u dotičnom patentu na pok. bana Jelačića rekla, da će, priznavajući načelno stanovište, kasnije izdati potrebne odredbe, da se to načelo provede. I tako su kasniji ces. patenti bili nadopunjak (Izvjest. dr. A. Egersdorfer: Kako se pretvara!) ovoga glavnoga načela, koje je usvojio hrvatski sabor.

Pita g. zastupnik daljski, kako je moguće da Obzoraši uz ovakvu motivaciju mogu pristati na nagodu? Ja moram odgovoriti, da je to moguće, i to za to, jer ova motivacija po našem uvjerenju i po našem sudu odgovara pravu i koristi naše zemlje, a moguće i za to, jer ako je moguće nešto gorega, tada je moguće i nešta boljega, a ono što je gore i što u istinu postoji, to je na vašoj strani. Vi se proglašujete branitelji i zaštitnici nagode. Pogledajte kako ta nagoda danas izgleda! Vi ste bili oni, koji ste ju pomogli rušiti, vi stojite na ruševinah nagode. Mi branimo nagodu, a vi branite ruševine njezine. Ako je dakle to moguće, onda je jošte prije ono moguće, što vi nama iztičete kao protuslovje.

Da je sbilja tako, ja ću biti slobodan tečajem svoga razlaganja pokazati, da se je tako sbilo i u ovom pitanju, te da poštovani kraljev. odbor i većina nisu branili nagode ni ovaj put, nego da su ju pomogli rušiti.

Tečajem dalnjega govora biti će prilike da se osvrnem i na ostale opazke gosp. zast. daljskoga, te ću nastojati prikazati, kako ona

podloga, na koju se je postavila većina, ne odgovara nagodi, na kojoj mi stojimo, ali ju branimo, nagodi, na kojoj vi stojite, ali ju rušite.

Doista čitavo ovo pitanje o zemljo-rrazteretnoj zakladi i o zemljo-razteretnom nametu imade, kako je već rečeno, svoju historiju, i to daljnju i bližu, koja potonja je barem mene prilično razočarala.

Kad su g. 1883., dakle po prilici iste godine, kad su nastali višci u zemljo-razteretnom fondu, Obzoraši u svom listu prvi put ustali na obranu zemljo-razteretne zaklade i isticali, da je taj višak naš, i kad se kasnije u saboru inicijativom ove strane vis. kuće povela rieč o toj zakladi, tada nitko niti s ove, niti s vaše strane nije mislio, da bi se to pitanje moglo riešiti onako, kako se danas riešava.

Čitajući i prateći razprave kraljev. odbora, više putah sam pomislio na onu hrvatsku poslovicu, da smo tjerali zeca, a iztjerali vuka. Mi smo s ovoga kraja bili ustali na obranu našega prava za tu zakladu i tražili samo to, da se vrši zakon i to zakon nagodbeni; tražili smo ono, što je naše, a što si Ugarska protuzakonito prisvaja. Ali, gospodo, umjesto da se je naša želja izpunila, umjesto da se izpunilo ono, što odgovara zakonu, eto nam predloga poštovanog kraljevin. odbora, koji u jezgri potvrdjuje one protuzakonitosti, koje su se sbile upravo obzirom na zemljo-razteretnu zakladu, te broj zajedničkih poslovah s Ugarskom sve to više razširuje, a broj autonomnih suzuje.

Doista, gospodo, kad čovjek sve to gleda, mora nehotice pomisliti, da je čudna sudbina našeg nagodbenog odnošaja s kraljevinom Ugarskom. Umjesto da se je temeljna podloga, na kojoj taj odnošaj počiva, t. j. načelo jednakosti i ravnopravnosti, tečajem ovih 20 i nekoliko godinah usavršavala i razvijala, umjesto da su se u to vrieme stvorile stalne garancije, koje će biti kadre obezbiediti nagodom zajamčena prava, mi postajemo od dana na dan sve to ovisnijimi od Ugarske. Naša prava tečajem ovoga doba ostaju velikim dielom na papiru, a donjekle nam se mienjaju na gore, manje više uslied naše vlastite privole, kao što se evo i u ovom pitanju dogadja.

Gospodo, proti nagodi uvodi se u zajedničke urede danas magjarski jezik, proti nagodi namještaju se u te urede tudjinci, dok se hrvatskim sinovom tek gdjegdje koje mjestance otvara; proti nagodi vriedja se u zajedničkih zakonih pravo naše sudbenosti, koje nam daje nagoda; proti nagodi komuliraju se danas mnogi zajednički poslovi s poslovi unutarnjimi tako, da može danas sutra doći vrieme, gdje se neće moći razlikovati što jest i što nije naše; proti nagodi ukinuto je obćinam pravo na potrošarinu; proti nagodi dogadja se mnogo koješta, što sam imao sgode dosti često iztaknuti; i proti nagodi evo danas na stolu vis. kuće predmeta o zemljo-razteretnoj zakladi.

Hrvatski je sabor, gospodo, dakle imao dosta sgode, i to ne samo ovaj, nego svaki sabor tečajem ovog nagodbenog odnošaja od god. 1868., da se ugleda u magjarski sabor, koji je uviek, kad se je radilo ob odnošaju izmedju Austrije i Ugarske, znao ne samo sačuvati nepovriedjeno stanovište, što mu ga zajamčuje zak. članak od god. 1867., nego je uviek nastojao ovaj odnošaj naprama Austriji u korist Ugarske što više učvrstiti.

Ali većina našega sabora nije se žalibog ugledala u onu ugarskoga sabora, ona nije u ovom odnošaju nagodbenom za Hrvatsku naprama Ugarskoj nikada radila ono, što čine Magjari za se naprama Austriji, a ipak je povoda tomu dosta bilo; a napose ga ima ovaj put kod pitanja o zemljo-razteretnoj zakladi.

Već prvi početak, kako je započela ta razprava, već izhodište našeg kraljev. odbora moram reći da je takovo, da ga ja nipošto ne mogu usvojiti.

Dosada je bio uviek običaj — je li dobar ili ne, u to se ne upuštam, bila je, rekoh, praksa, da su kod razpravah kraljev. odbora izmedju nas i Ugarske vazda sa svojimi željami i zahtjevi na poprište, bar službeno, izašli Hrvati. To se sbivalo i onda, kad je inicijativa potekla sa strane ugarske. Ovaj put, vis. sabore, dogodilo se protivno, te je prvi korak, prva poruka potekla sa strane ugarske kralj. deputacije.

Ako ikada, a to je ovaj put bilo povoda, da naša regnikolarna deputacija izadje prva na poprište, bilo je povoda da mi dignemo tužbu, da tu tužbu razložimo, da tražimo garanciju, da se u buduće zakon ne bude vriedjao kao što dosele.

U hrvatskom saboru, gospodo, povela se prvi put rieč o tom zemljo-razteretnom nametu. Ne ću reći, da je bilo dovoljno, što je zaključio u tom pogledu naš sabor, te ne bi li za današnju razpravu bilo od većega upliva, da je tada hrvatski sabor pošao drugim putem i usvojio predlog zastup. Zorića. Bilo kako mu drago, faktum je, da je ovaj put od nas poteklo to pitanje, jer smo mi imali dosta povoda, da ga potaknemo.

Vis. sabore, historički razvoj zemljo-razteretnog nameta i zaklade, bio je već jučer spomenut. Ja ću markirati samo jedno. Faktum je, da su poslje god. 1848., kad su dokinuti feudalni odnošaji, da su isti vladar, i ista vlada, isti zakonodavni faktori stvorili načela i potanke ustanove, kako provede razterećenje zemlje u cieloj monarkiji. Ta načela sadržana su u ove dvie točke: za svaku krunovinu u monarkiji stvorena je posebna zemljo-razteretna zaklada; a princip te zaklade bio je taj, da je razterećenje zemlje poslom svake pojedine krunovine, da se ono provadja na račun svake pojedine krunovine. Na tom temelju, vis. sabore, stajale su kasnije ces. odredbe, na tom temelju stoji i ces. patent od god. 1854. odnosno 1853.

U patentu od g. 1854. kaže se na tom temelju u §. 1.: „za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju utemeljuje se osobiti fond razteretni“. U §. 2. opredjeljuju se sredstva potrebita za taj fond, te se veli: „novčane svote, potrebite za osiguranje odštete, koja se po §. 1. ovoga patenta daje iz fonda razteretnoga, imaju se nabavljati doplatci k izravnim porezom . . .“. „O načinu i postupku izplaćivanja zadužnicah fonda razteretnoga, što će se po §. 5. izdati, a tako i o sredstvih, što će ih radi toga izplaćivanja imati nabavljati pokrajina, obznaniti će se pobliže ustanove naredbom osobitom“.

Dakle, vis. sabore, kako se iz ovoga vidi, sredstva neće nabavljati nitko drugi, nego pokrajina. To sliedi već iz §. 2. ces. patenta od 2. ožujka 1853., gdje se naročito kaže: „Ovu odštetu dati će pokrajina iz prihodah pokrajinskih“.

Ova narav fonda, kako je ustanovljena u ono doba za vlade absolutističke, ta narav nije se mienjala za prvoga razdobja do god. 1868. nigdje u monarhiji; ta je narav ostala u zapadnom dielu monarkije sve do danas ista, onakova kako je ustanovljena ovim patentom za Hrvatsku, a sličnimi patenti i načeli i za ostale pokrajine monarkije. Ta narav nije se promjenila za Hrvatsku ni onda, kad se sklopila nagoda g. 1868. To je temeljno stanovište naše, to je i razlika, koja dieli nas od poštovane većine ovoga sabora.

A kad se sklopila nagoda g. 1868. moralo je dakako biti govora i o zemljo razteretnoj zakladi i to prvo za to, jer je do god. 1868. jamčila država cielokupna za izplatu razteretnih zadužnicah, god. pako 1868. promienio se odnošaj državopravni monarkije te je valjalo urediti u nagodbi tko će pružati u buduće jamstvo, te u obće hoće li se pridržati to jamstvo ili će se bez jamstva urediti taj predmet. Drugo moralo je o tom biti govora za to, jer se namet pobire zajedno sa državnim porezom. Država je bila po ovom patentu, — da rečem — komisijonarom pojedinih pokrajinah, ona je pobirala zemlje-razteretni prirez za pokrajine i kao mandatar bila dužna prirez uručivati pokrajinam. Treće, moralo je o tom biti govora, jer se imalo odlučiti, hoće li se zemljo-razteretni poslovi uručiti zajednici ili će ostati autonomni kraljevini Hrvatskoj.

To su razlozi, s kojih je trebalo u nagodi reći koju o zemljo-razteretnom nametu i zemljo-razteretnom fondu. I sbilja u prvom svojem elaboratu pokojni Žuvić predložio je, da zemljo-razteretni predmeti budu zajedničkim poslom izmedju Hrvatske i Ugarske. Nu kraljevinski odbor je to stanovište zabacio i predlog taj nije prihvatio, te toga nije dopustio. Kad je to pitanje riešeno, pristupilo se, da se ustanovi, koji su poslovi zajednički, ti su poslovi u nagodi, kako je poznato, taksativno navedeni, a svi koji nisu zajednički, te koji nisu kao takovi navedeni, ostali su autonomni.

Prema tomu principu urbarski poslovi, i sve što se toga tiče, prešli su u zakonodavnu i izvršbenu vlast Hrvatske. Kad je nagoda

strorena pridržano je to komisionarstvo države, te je usvojeno načelo, da država pobire na račun i u ime Hrvatske taj prirez, i sada je bilo povoda, da se ustanovi nešto u nagodi o zemljo-razteretnom nametu, te je prvi razlog posebnoj ustanovi u nagodbi taj, da se osigura Hrvatska, da će organi zajednički, koji pobiru na račun naš taj zemljo razteretni prirez, da će ga predavati u blagajnu ne financijalnoga ravnateljstva, nego zemljo-razteretnoga ravnateljstva, te da se taj prirez neće miešati sa porezom. To je razlog ovoj ustanovi nagode naše, koja kaže prvo: „zemljo razteretni namet imade rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah", naime Hrvatske i Slavonije, i drugo: „financijalno ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljo-razteretnoga ravnateljstva izručivati." Drugi razlog posebnoj odredbi nagode jest taj, što je pridržano jamstvo kraljevinam krune ugarske za ovaj zemljo-razteretni dug.

Sada najednoć pokraj ove jasne odredbe nagodbenoga zakona dolazi velepoštovani gosp. izvjestitelj, pa pripovieda na ime regnikolarne deputacije, da je §. 21. stvorio novi nekakav temelj. On pripovieda, da iz nagode sliedi, da isti oni organi, koji su obnašali prije funkcije financijalne, imadu se pridržati i nadalje. Neka oprosti gosp. izvjestitelj, ako velim, da to ne stoji, jer nagoda ne odredjuje funkcije financijalnih organah, ona ne prepušta rukovodjenje zemljo-razteretnog prireza financijalnom ravnateljstvu, nego naročito veli, da rukovodi namet zemljo-razteretno ravnateljstvo, kojemu je predsjednik ban hrvatski, a financijalni organi neimaju drugoga posla, nego pobirati od porezovnikah taj namet i uručivati ga u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva

Ja držim, visoki sabore, da tvrdnja gosp. izvjestitelja nipošto ne stoji i da usljed toga padaju sve konsekvencije, koje je izvolio iz toga načela izvesti. Nije nagoda promienila temelja, na kojem se do sada pobirao zemljo-razteretni namet, nego dapače protivno; ja ću kasnije dokazati, što znači rukoviditi zemljo-razteretni namet, koji se posao daje hrvatskim autonomnim organom, a ne zajedničkim. Ja ću značenje rieči: „rukoviditi" razložiti, ne iz svoga umovanja, nego na temelju tumačenja samoga zajedničkoga sabora.

Nagoda dakle nije u ničem mienjala ustanovu ces. patenta od godine 1854., ona se nije ni miešala u te poslove.

Nagodi bila je nakana pružiti garancije, da će Hrvatska dobivati hrvatski zemljo-razteretni prirez, kojega će kao komisionar pobirati financijalni organi. Odlučivati o nametu samom pridržala si je Hrvatska sama, jer njoj je to pravo davao i cesarski patent jedan i drugi. Medjutim Ugarska bila je dužna kao svaki komisionar na račun komitenta pobirati taj prirez i cieli prirez platiti u zemljo-razteretnu zakladu, a za upravu i potrebe te zaklade nije ju bilo ništa briga.

To je smisao nagode, a nikako drugčije. Svako drugo tumačenje nagode ja smatram donekle takovim, koje proizlazi iz samovolje pojedinca, a da je tako, ja se pozivam na predstavku pokojnoga bana Raucha. U toj predstavci pok. ban Rauch, stvoritelj nagode, zauzimlje podpuno ovo moje stanovište, što sam ga razložio, dapače pok. ban Rauch je onu predstavku na krunu, ako se dobro sjećam, glede zemljo-razteretnoga nameta poslao na zahtiev samoga hrvatskoga sabora, onoga istoga sabora, koji je stvorio nagodbu; taj sabor zahtievao je za sebe ono pravo, za koje je znao, da ga nije prije poldrug godine ustupio Ugarskoj.

Posljedica nagode bila je zakon o ustrojstvu zemaljske vlade. U tom zak. članku o ustrojstvu zem. vlade rečeno je, da spada uprava zemljo-razteretnog nameta odnosno zemljo-razteretnoga fonda u kompetenciju unutarnjega odiela, te je bila dužnost na temelju toga zakona svakoj vladi, da ona svake godine donese ovom saboru izvješće i proračun te zaklade.

Ali, gospodo, ja ću otvoreno reći, nijedna vlada to nije dosele vršila. Vlada Rauchova počela je vršiti, ali kasnije ipak nije toga izpunila — a ne izpunjava te dužnosti ni današnja vlada u tom predmetu, kao što je ne vrši ni u drugom jednom sličnom predmetu, t. j. u predmetu novca ob odkupu gornih i činženih zemaljah. Mi od god. 1876. do danas nismo dobili ni jedno izvješće o tih novcih i o toj zakladi, a ipak je onda u sa-

boru naročito rekao zastupnik vlade, da ti odkupni novci stoje pod kontrolom sabora i da će vlada svake godine dati izkaz odnosno račun o tih novcih. Ja držim da će, ako se bude prakticiralo s tim novcem onako, kao što sa zemljo-razteretnim prirezom, jednoga dana dogoditi se isto kao sa zemljo-razteretnom zakladom.

U savezu s tim izvolio je preuzvišeni g. ban jučer naglasiti, da je vlada Rauchova odustala od one namisli, od onoga shvaćanja, koje sam spomenuo malo prije. Moram reći, da se tu ne slažem sa preuzv. g. banom, jer vlada Rauchova nije imala ni puno vremena, da se zauzme za poslove spomenute predstavke. Ta predstavka, odnosno odgovor ministra financijah, datirana je mjeseca svibnja, a još iste godine ban Rauch otišao je sa banske stolice. Ja dvojim, da je u to kratko vrieme dospio ban Rauch, da se za nju brine ili da odustane od toga načelnoga stanovišta. Da je on ostao na vladi, to bi on, koliko ga poznam, koji je za svoje čedo, za nagodu znao svaki put uložiti svoju oštru rieč, on bi to načelo bio i proveo. (Glasovi sa desnice: A što je radio Mažuranić?) Preuzv. g. ban ovom istom prilikom jučer osvrćuć se na izjavu g. zast. čabarskoga, izvolio je reći, ako sam ga dobro shvatio, da ako imade krivnje u kojoj vladi, da onda ni Strossmajer ni Mažuranić nisu kušali učiniti ono, što je učinio ban Rauch. Ja moram reći, kao što god sam se smijao sličnim riečima g. zast. čabarskoga, da mi je bilo ne ugodno kad sam čuo od preuzv. g. bana u malo drugoj možda formi to isto, a to zato, jer držim, da tvrdnja nije sasma izpravna. Jer, pitam gospodo, kako dolazi preuzv. g. biskup Strossmajer u ovo kolo; on, koliko mi je poznato, nije stvarao nagode, on, gospodo, niti je bio u saboru niti je sudjelovao u eksekutivi, kako dakle privatni čovjek, koji nije sudjelovao ni u legislativi ni u eksekutivi (Glasovi sa desnice: Predsjednik je bio . . . . . .) . . . molim liepo, on je prije baš otišao iz regnikolarne deputacije nego je posao dovršen, jer nije bio u suglasju sa revizijom nagode. Pitam dakle, kako dolazi privatna osoba do toga, da joj se sa koje god strane predbacuje krivnja u tom poslu?

Ja dopuštam i reći ću otvoreno, da Mažuranićeva vlada nije vršila u tom pogledu svoje dužnosti. Nu ja donjekle izpričavam Mažuranićevu vladu za to, jer onaj moment nije to pitanje bilo flagrantno, ali ne mogu izpričati one iste većine, koja je „mit Sack und Pack“ prešla onamo, gdje i danas sjedi; vi ste (prema desnici) gospodo, oni glavni krivci, koji niste vršili svoje dužnosti, koji niste poticali vladu da u tom pogledu vrši svoju. dužnost (Glasovi sa desnice A vi? žamor . . . dr. Milan Amruš: dr. Vrbanić je bio u opoziciji! Sa desnice: a Brlić? . . . dr. Milan Amruš: Brlić nije bio u saboru!)

Kad stvar ovako stoji, kad je stanovište nagode po mom shvaćanju onakovo, kako su ga shvaćali oni prvobitni pravi ölfarb-magjaroni, tada držim, da je bilo opravdano, da su se u hrvatskom saboru dizale tužbe, da je bilo opravdano, kad je hrvatski sabor g. 1887. onakove zaključke stvorio, kakove je stvorio.

Dakle, gospodo, bilo je povoda dosta, da prvi ustanu naši, i da zahtievaju ono, što traži pravo i čast hrvatskoga naroda. Ali naša regnikolarna deputacija drži svaki mjesec po jednu sjednicu, za što, to na mene medjutim ne spada, i čeka mirno, dok se magjarska regn. deputacija odazove.

I doista doskora eto magjarske poruke. Kakva je mogla biti ta poruka? Ja držim, da nije mogla biti drugčija, nego onakva, kakva je bila. Pitam vas, jesmo li mi mogli očekivati od Magjarah, da će tužiti sami sebe, da će ustati proti onome, što se sbivalo sa našom zemljo-razteretnom zakladom i sa našim zemljo-razteretnim nametom? Magjari se nisu trebali ni morali obazirati na ono, što je bilo; njim je bilo samo do toga, da se opravda dosadanji postupak sa zemljo-razteretnom zakladom.

I sada, kad je došla ta poruka magjarskoga kraljevinskog odbora poslje 37 godinah pripovieda se u Hrvatskoj prvi put, premda je zemljo-razteretni namet i fond uvela ista kruna i stvorila ista vlada, sad se pripovieda u Hrvatskoj, da je narav tog zemljo-razteretnog fonda i nameta kod nas čisto druga, nego u drugih zemljah monarkije, da je temeljno načelo tog nameta i fonda drugčije,

nego je prvobitno namišljeno; sad najedanput poslje magjarske poruke pripovieda se, da je u Austriji drugčije, nego u Hrvatskoj.

Po ovom principu vašem, odnosno po stanovištu magjarskog kraljevinskog odbora, nije zemljo-razteretni namet više posao hrvatski; on se ne provodi više na račun Hrvatske, nego je posao zajednički i provodi se na račun zajednice.

Taj prirez po tom načelu ima karakter javnih daćah, od tog prireza ima se izručiti Hrvatskoj toliko koliko treba.

Ovo je držim jezgra mislih poruke kraljevinskoga odbora ugarskog, koju ste vi usvojili. Pak, da se te misli opravdaju, stavile se kojekakve tvrdnje, koje u mnogom pogledu nisu niti izpravne. Ja ću biti tako slobodan, visoki sabore, iztaknuti neke te tvrdnje iz nuncija, koje tvrdnje naš kraljevinski odbor nije niti kušao pobiti.

Prije svega se veli u nunciju, da „zemljo-razteretna zaklada ima značaj u posebnu svrhu ustrojene sabirne i plaćevne blagajne, u koju teče stanoviti unapred ustanovljeni dio javnih dohodakah". Ovom tvrdnjom podkopan je po mom sudu koren čitavom našem zemljó-razteretnom nametu i zemljo-razteretnom fondu. Čim fond nije drugo nego li blagajna sabirna i plaćevna, tada taj fond ima posve drugi zadatak, ima posve drugi položaj, nego ga ima svaka druga zaklada; svaka blagajna opredieljena je za stanovite primitke i stanovite izdatke, i prema tomu ima ona i svoju kompetenciju; ali taj pojam nije jurističan ni malo, svaka blagajna je ili sbirna, ili plaćevna, ili jedno i drugo, ali ona je samo puki organ druge neke cjeline, organ koji je nastao uslied diobe radnje.

Čim je pako ta blagajna podredjena tomu drugomu organu, tada ona nije drugo nego puki automat toga višega organa, koji automat neima drugo činiti, nego što mu se naluže.

Ja se opirem očito tomu shvaćanju, da je naša zemljo-razteretna zaklada takav automat, jer znadem, da na čelu uprave zemljo-razteretne zaklade u Hrvatskoj stoji ban hrvatski, a ja bana hrvatskoga neću da snizim do pukoga Zahlmeistera drugoga organa, da se bude jednostavno blagajnik te plaćevne i sabirne blagajne. Ni po patentu od godine 1854. to jednostavno ne može da bude: a taj patenat, — neću dalje da citiram i dosadjujem sa citatima — kao što znade gospodin izvjestitelj točno razlikuje blagajnu od fonda; jedno je glava, a drugo je onaj automat, koji podpada toj glavi.

Drugo, gospodo moja, veli se u nunciju, da samo iztaknem još nešto — da „taj prirez bi se imao spojiti sa ostalimi javnimi prihodi i ovimi zajedno rukovoditi zakonom ustanovljenim načinom, kako je to §. 20. z. čl. XXX. : 1868. odredio glede obćega zemaljskoga nameta".

Visoki sabore, ja se čudim, da naš kraljevinski odbor nije baš na temelju ovom ustao na obranu Hrvatske, i to uz pripomoć samog nagodbenog zakona. §. 20. kao što je rekao i moj poštovani predgovornik, gospodin zastupnik osiečki, govori o obćem zemaljskom nametu, a §. 21. dolazi upravo u oprieku sa onim što je odredjeno u §. 20.; izvolite gospodo pogledati spise regnikolarne deputacije od g. 1868., tu ćete vidjeti, da se je o §. 20. i 21. razpravljalo u isto doba, i zaključilo onda, tako rekuć u jedan čas, da §. 20. ima glasiti tako, da se zemaljski namet spoji sa porezom, a §. 21., koji se odnosi na zemljo-razteretni prirez, kaže: „zemljo-razteretni namet pako ima i nadalje rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah". Ja mislim, tko znade hrvatski, tomu je jasno, što znači taj „pako", da jedno izključuje drugo, i da je § 21. postavio načelo, da za zemljo-razteretni prirez ne vriedi ono što je odredjeno za zemaljski namet.

Veli se dalje u nunciju — što je i vrlo čudno — sliedeće: „stanovište ovo zauzima i §. 21. nagodbe. Taj paragraf ustanovljuje, da je zemljo-razteretni prirez u prvom redu odredjen za pokriće glavnice, kamatah itd." Gospodo moja, ja do toga „u prvom redu" držim jako mnogo, jer kad bi to bilo ustanovljeno, tomu bi bila naravska posliedica ta, da u drugom redu, kad što ostane, imade služiti u svrhu kao što je spomenuo kraljevinski odbor ugarski. Tih riečih „u prvom redu", neima nigdje u §. 21., i zemljo-razteretni namet neima služiti ni u prvom ni u drugom redu ničemu, nego on ima služiti jedino svojoj svrhi.

Nakon ovakovih tvrdnjah naš kraljevinski odbor ipak nije našao u svojem renunciju niti jedne rieči, da bar razbistri mnienje poštovanoga ugarskoga kraljevinskoga odbora.

Ja se neću dalje upuštati u razglabanje ostalih točakah, jer ih je donekle već razložio poštovani g. zastupnik osiečki, već pitam: što je na sve ovakve i slične stvari odgovorio naš kraljevinski odbor? On kao da nije mandatar hrvatskoga sabora, on se čini mi se, na interese svoga mandanta ni malo ne obazire; tužbe, koje su se dizale u zemlji i saboru, makar i s ove strane, te tužbe za njega ne postoje; kraljevinski odbor mjesto da ustane proti povredi našega prava, mjesto da ustane proti povredi nagodbenoga zakona, on dapače usvaja načelno stanovište ugarskog kraljevinskog odbora, te u glavnom neima razlike medju regnikolarnom deputacijom ugarskom i našom.

Dapače, što veli naš kraljevinski odbor? „Ugodno se dojmilo kraljevinskoga odbora hrvatsko-slavonskoga, da i poštovani kraljevinski odbor ugarski i štovana zajednička vlada polaze od toga gledišta, da je povod razpravam kraljevinskih odborah dala ta okolnost, što zemljo-razteretna zaklada od nekih vremenah ima višakah". Ja neznam, bili i ja te ugodnosti osjećao, ali ja bi bio rekao, da je to stanovište krivo; ja dopuštam, da mogu takova šta tvrditi Magjari, kojim je bilo do toga, da se njihov protuzakoniti postupak sa zemljo-razteretnom zakladom od god. 1889. do danas sankcionira; ali nisu to smjeli učiniti Hrvati, jer nije povod tomu višak, nego pravim povodom razpravama jesu, ako budete išli na dno stvari, naše tužbe; povodom je pravim povreda zakona, povodom pravim jest, što nam nisu Magjari izručivali naš zemljo-razteretni prirez, i što vlada zajednička odlučuje proračunom zemljo-razteretne zaklade. To je stanovište, koje je imalo služiti i našemu kraljevinskomu odboru, to je izhodište, sa koga je on imao polaziti, kad je odgovarao na nuncij ugarskoga kraljevinskoga odbora. Magjarska je poruka prema tomu, po mom sudu i uvjerenju, negacija našega autonomnoga položaja; magjarska je poruka izvraćanje nagodbenoga zakona. A naš kraljevinski odbor, mjesto da ustane proti toj negaciji, proti toj povredi, mjesto da brani hrvatsko pravo, on svega toga ne čini, o svemu tomu u našem renunciju na magjarsku poruku neima ni govora; dapače što čini naša deputacija? Ona se u prvoj odmah alineji slaže sa onim, da je zemljo-razteretni fond plaćevna i sabirna blagajna; premda joj se je to činilo čudnovato, pak je bila prisiljena učiniti salto mortale i dopustiti, da je to fond.

I naš kraljevinski odbor treba odredbu zakona, što će biti s timi višci; ali ne treba odredbe zakona, što će ju stvoriti hrvatski sabor, nego treba odredbu zakona, koja će se stvoriti na zajedničkom saboru. I tu se slaže liepo magjarski i naš kraljevinski odbor.

Da vidimo, koji su razlozi vodili naš kraljevinski odbor, da se je u tom pitanju složio sa magjarskim kraljevinskim odborom. Iz govora g. zastupnika daljskoga i štovanoga g. izvjestitelja, moglo se to onako prilično vidjeti, ali posve jasno i ne dvojbeno izražen je odgovor na ovo pitanje u izvješću, što ga je sastavio izvjestitelj našega kraljevinskoga odbora, koje je izvješće služilo podlogom za razpravu našega odbora, bar što se tiče temeljnoga stanovišta. Pak što veli g. izvjestitelj, zašto treba odredba zajedničkoga sabora? Prvo zato, jer se veli, da je bez dvojbe stvar zajednička ustanovljivati namet; drugo, jer je od g. 1869. nastala bitna promjena u razpisivanju nameta; od to doba, veli se, zemljo-razteretni prirez nerazpisuje se kao namet na državni porez, nego zajednički zakoni opredieljuju jedan dio državnoga poreza za namirenje zemljo-razteretne zaklade; dakle zaključak je: do god. 1869. plaćao se je namet povrh državnoga poreza, a sada se jedan dio poreza posvećuje toj svrsi, svrsi zemljo-razterećivanja.

To su one dvie glavne točke, s kojih drži kraljevinski odbor, da je posao zajedničkoga sabora opredjeljivati, što će biti sa timi višci, ta dva razloga nalaze se u izvješću g. izvjestitelja hrvatskog kraljevinskog odbora, a spomenuo ih je u svom govoru, ako se ne varam, i preuzv. g. ban. (Izvjestit. dr. Egersdorfer prigovara.). To stoji tamo napisano, a iz riečih g. izvjestitelja razabrao sam, da on stoji i sada na tom stanovištu, da namet ima opredjeljivati zajednički sabor.

Ja ću se osvrnuti na one dvie točke i na jednu treću, koju je, ako se ne varam, spomenuo u svom govoru preuzv. g. ban.

Ja ću biti prije svega tako slobodan, da se osvrnem na drugu točku, da se je naime do g. 1869. plaćao namet povrh državnog poreza, a sada da se jedan dio posvećuje toj svrsi. Ja držim, da ova razlika, ako i postoji, ne odlučuje ništa, da se ovom okolnošću, ako ona i postoji, ne može u ničem alterirati nikakvo pravo, a najmanje da se njome može alterirati temeljni zakon, jer je ova razlika, na koju se postavlja tolika važnost, naravi financijalno tehničke, nipošto pako naravi juridičke, pak zato niti neima juridičke važnosti. Tamo, gdje se je s tehničkih razlogah namet mogao nametnuti na porez, kao kod svih kontingentiranih porezah, ondje je to učinjeno, kao kod zemljarine. Kod kvotitetnih porezah je stvar nešto težja, jer se mora uzeti dvostruko porezno mjerilo, jedno za porez, a drugo za namet.

Tako bi se n. pr. kod tecivarine trećega razreda moralo reći, da se plaća 7% poreza, a povrh toga 3% nameta; pak da nebude tolikih poreznih mjerilah, reklo se je, da će se plaćati 10%, te se je kontingentirao konačni uspjeh medju porez i namet tako, da je 70% od toga odpalo na porez, a 30% na prirez. Ali to nikako nemože biti odlučno u pitanju, koje je naveo g. izvjestitelj; radi toga ne može zajednički sabor opredjeljivati naš razteretni namet. (Izvj. dr. Egersdorfer: Toga ja nisam tvrdio.). Izvolite čitati. To je u vašem izvješću napisano.

Ako je to načelno, te da se na tom može reći, da zemljo-razteretni prirez hrvatski opredjeljuje zajednica, to bi se onda to načelo morala provesti kod svih porezah. To bi valjalo dakle u ovom slučaju provesti i kod zemljarine, pak ipak, kako i g. izvjestitelj tvrdi, kod zemljarine nije to učinjeno, već se kod nje nameće prirez povrh poreza.

Ali kad bi to pitanje i bilo načelno, kad bi to i stajalo, što je rekao g. izvjestitelj, pitam ja, da li bi zajednički sabor mogao, da li bi bio vlastan to učiniti?

Po kojem pravu bi mogao zajednički sabor odlučivati o zemljo-razteretnom prirezu, kad to pravo po nagodbenom zakonu pripada hrvatskom saboru. Do toga bi moglo doći samo usljed promjene nagodbenog zakona načinom propisanim u §. 70. nagodbe.

To me vodi do one druge odnosno prve točke, gdje se kaže, da je bez dvojbe zajednički predmet ustanovljivati namet.

Visoko predsjedničtvo, ja bih ljepo molio za mali odmor.

Predsjednik: Pošto je 12 satih, rieč ima gosp. zastupnik Pisačić, da stavi interpelaciju.

Zastup. **Dragutin Pisačić**: Vis. sabore! Da ne duljim ove veoma važne razprave i pošto sam u istom predmetu već jedan put interpelirao, biti ću slobodan samo pročitati svoju interpelaciju (čita).

„Znade li visoka kr. zem. vlada, da su obstojale kr. podžupanije krapinsko - toplička i zlatarska za oživotvorenje zagorske željeznice preuzele novcem odkupa javnih radnjah i gradjevinah dionice zagorske željeznice?

Pošto su prerečene podžupanije preustrojstvom zemlje naše prestale, znade li visokoista, koja oblast upravlja prerečenimi dionicami, polaže li o prihodu istih račun i komu, i bili mogla vis. kr. zem. vlada čim skorije priobćiti, koliko je koja od prespomenutih podžupanijah dionicah preuzela, za koliki iznos, koji se dobitak od istih od dana otvorenja zagorske željeznice polučio sve do ove godine, i da li se isti upotrebljava u svrhu javnih radnjah i gradjevinah područja obstojalih gore kr. podžupanijah, a ujedno pozvati dotične oblasti, da godimice o prihodu istih račun polažu u županijskih skupštinah?

Predsjednik: Interpelacija dostavit će se kr. zem. vladi.

Ja odgadjam sjednicu na četvrt sata.

(Poslje odmora).

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim g. zast. dra. Vrbanića, da izvoli nastaviti.

Zast. dr. **Franjo Vrbanić**: Hvaleć vis. saboru na dobroti i strpljivosti, što mi je dozvolio kratak odmor, nastavit ću kod prve

točke, gdje se kaže: „da o tih viših imade bezdvojbe odlučivati sabor zajednički". — Izvjestitelj tvrdi naime u svom izvješću, a iztakao je istu misao jučer, da je bez dvojbe stvar zajednička ustanovljivati namet. U svom izvješću izvjestitelj odmah spominje i razloge tomu. — Tamo se veli od riječi do riječi ovo: polag nagodbe neima Hrvatska niti glede onih strukah, u kojih je autonomna, votirati iznos prihodah; glede cijelog autonomnog budgeta votira prihod zajedničko ministarstvo. — Ne može se zahtjevati iznimka ni za zemljo-razteretnu zakladu. — Ona bi, misli g. izvjestitelj, imala biti izrikom u zakonu normirana. To je razlog, s kog gosp. izvjestitelj tvrdi, da je bez dvojbe stvar zajednička ustanovljivati namet. — Ova tvrdnja, vis. sabore, po mom uvjerenju protivi se duhu nagodbe, protivi se slovu nagodbe, protivi se dosadanjoj praxi. Protivi se slovu nagodbe, jer su nagodbu sklopila dva ravnopravna faktora, sklopile su dvie kraljevine. One su ugovorile stanovite poslove kao zajedničke, a štogod nije ugovoreno kao zajedničko, spada u podpunu autonomiju za Ugarsku u ugarsku, a za Hrvatsku u hrvatsku. U okviru te autonomije vlastna je i jedna druga kraljevina preduzeti one poslove, koji nisu zajednički, ona je vlastna, u koliko treba za te poslove namaknuti i potrebna sredstva. Ako si toga prava nevidiciramo, onda ciela naša autonomija ne vriedi, oprostite trivijalni izraz, ni šupljega boba. Preuzvišeni g. ban snuje, kako je imao dobrotu saobćiti nam u proračunskom odboru, uvesti u županijah kućanstvo Ja si toga kućanstva nemogu pomisliti bez prava županijah u stanovitom okviru opredjeliti potrebita novčana sredstva, isto tako kao što ne može biti govora ob autonomiji obćinah, ako neimaju prava opredjeliti stanovite namete.

Gospodo! Kao što to vriedi za svako autonomno tielo, tim više to mora vriediti za kraljevine. S duhom nagodb. zakona ne može se s toga nipošto spojiti stanovište g. izvjestitelja, da glede dohodakah Hrvatske pripada zajednici votirati iznos istih.

Ne stoji ta tvrdnja niti u suglasju sa ustanovom nagodb. zakona. U §. 8., koji je višeput ovdje spomenut, izrično su navedeni oni poslovi, koji su zajednički. Tu neima nigdje ustanove, da Ugarska ili bolje zajednički sabor ima votirati iznos prihodah, koji će trebati Hrvatska za svoje potrebe. Kad nije to naročito spomenuto u nagodbenom zakonu, onda neznam, odkud se može izvoditi, da iznos ovih prihodah ima opredieliti zajednički sabor. Protivna je nadalje toj tvrdnji i praksa. Prije svega znamo, da si u Hrvatskoj svi samoupravni organi, košto su obćine i gradovi, sami stanovite iznose opredieljuju. Ako vi vindicirate to pravo obćinam i gradovom, da si mogu stanovite iznose prihoda votirati, onda ja neznam, kako se to može zanijekati jednoj kraljevini. Drugo je, gospodo, zakon o izvedenju javnih radnjah. U tom se zakonu naročito normira, da se ima platiti u ime odkupnine za svaku mužku glavu do 60. godine života 1 for. 20 nč., za svaku glavu tegleće stoke 1 for. Je li taj zakon stvorio zajednički sabor; je li on ingerirao na stvaranju toga zakona; da li zajednički sabor dozvoljava iznos tih prihodah? Ne, taj zakon stvoren je ovdje, iznos prihoda se ovdje opredieljuje, a zajednica u to neima ništa uticati.

Imamo nadalje zakon od god. 1876. o odkupu gornjo-činženih zemaljah, koji je prilično, što se naravi posla tiče, ravan razterećenju. Zar i tu dotični prihod opredieljuje zajednica; zar zajednički sabor ingerira u opredieljivanje tih prihodah? Zaista ne.

Gosp. izvjestitelj veli u izvješću rieč po rieč, da glede čitavog autonomnog budgeta votira prihod zajednica. Ta tvrdnja, gospodo, ovako stavljena, ne stoji. Tko uzme proračun Hrvatske u ruke, viditi će n. pr., da je godine 1890. ustanovljena potreba sa 6,647.756 for.; tangenta od 44% iznosi 6,254.325 for., a po tomu ostaje svota od 393.431 for. Tko je votirao tu svotu? Zar je tu svotu votirao zajednički sabor; je li zajednica ingerirala na ustanovljenje ove svote? A gdje je onih 700.000 for, što unilazi od odkupnine, koja se upotrebljuje u svrhu proračuna, prem da jih vlada neizkazuje u proračunu, nego u posebnom računu? U to nije ingerirala zajednica u nijednom pogledu.

Ne stoji dakle tvrdnja, koja je povod stanovištu, da glede autonomnog budgeta votira prihod zajednica.

Ali ta tvrdnja ne stoji niti glede tangente od 44%, jer nigdje nije u nagodbenom zakonu rečeno, da je zajednički posao votiranje prihoda za autonomne poslove. Na zajednicu nipošto nespada, da votira 44% tangentu.

Ja se u tom pogledu pozivam na nagodbeni zakon. Prije svega spominjem §. 8., koji govori samo o poreznom sustavu, te kaže dalje, da spada u zajednicu ustanovljivati proračun zajedničkih troškovah.

Gospodo! U kasnijoj reviziji financijalne nagode od 1889. veli se u §. 4.: Potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije imadu se prije svega pokrivati sa 44% izravnih i neizravnih porezah, t. j. tolik postotak čistih dohodakah iz tih kraljevinah imade se izručivati Hrvatskoj i Slavoniji za njihove potrebe, odnosno zakonodavstvu i vladi ovih kraljevinah, dočim 56% svih dohodakah Hrvatske i Slavonije ima se izručiti za pokriće zajedničkih troškovah u zajedničku blagajnu. Po tome, gospodo, nigdje ne stoji, da zajednica ima dozvoliti i votirati ove svote, koje nam pripadaju na temelju tih 44%; dapače stoji protivno, jer ta 44% niti ne dolaze u zajedničku blagajnu. Od porezah, koji se ovdje pobiraju 56% predaje se u zajedničku blagajnu, a 44% u našu blagajnu. Tu zajednica neima nikakvog posla; zajednički sabor ne može niti odobriti niti neodobriti tih 44%, oni idu jednostavno, kad se poberu, bez ikakve dozvole i votiranja u našu blagajnu.

Dakako, gospodo, ja dopuštam, da u praksi biva protivno danas, ali ta je praksa protuzakonita, koja ne može mienjati temeljni zakon zemlje, pak premda se u ovo desetak godinah ponavlja ta protuzakonita praksa, to ipak nije došlo do toga, da se je ta praksa protuzakonita sankcionirala, nego su ostavljene prvobitne ustanove, koje nipošto neidu za tim, da sama zajednica dozvoljava i votira tih 44%.

Nije, dakle gospodo, osnovano u nagodi, da je zajednička stvar ustanovljivati prirez zemlje. Kad bi stajala ta tvrdnja, tada bi Hrvatska bila uz nagodu u mnogo gorem položaju, kako je to jučer rečeno, nego i jedna pokrajina zapadne pole monarkije. Austrijske pokrajine gospodo, same si opredieljuju taj prirez, austrijske pokrajine same sklapaju zajmove, one za svoje potrebe opredieljuju i potrebite poreze, a Hrvatska evo po ovoj tvrdnji g. izvjestitelja o tom neima ni rieči, jer taj prihod ima opredjeliti zajednica. (Dr. Egersdorfer: Tako je!)

S tim u savezu osvrnuti ću se na jučerašnju tvrdnju preuzvišenog g. bana, koji je izvolio izjaviti, da austrijske provincije ne imadu nagode, da stoje na drugom financijalnom stanovištu. Ja priznajem, da te pokrajine stoje na drugom financijalnom stanovištu glede državnoga poreza, jer mi dobivamo od državnih porezah 44%, a one ništa, ali jim za to, gospodo, nije oduzeto pravo, da imadu u tom okviru potrebah i koliko jih imadu, da ih mogu podmiriti iz drugih prihodah, koje mogu same ustanoviti. Veli dalje preuzv. g. ban, da se u Austriji plaća više poreza nego u Ugarskoj. Ta tvrdnja preuzv. g. bana absolutno uzeta stoji u toliko, što u Austriji sbilja in generali unilazi veća svota u ime poreza, nego li u iztočnoj poli monarkije. Iz toga ipak ne sliedi, da se u Austriji više poreza plaća nego u Ugarskoj, pače znamo, da je relativni odnošaj u tom pogledu mnogo povoljniji u zapadnoj poli monarkije, nego li u iztočnoj. Tako se izravnog poreza plaća u Ugarskoj 5 for. na glavu, dočim u zapadnoj poli samo 4 for., dakle je porezna snaga kod nas jače obterećena, nego ondje (Preuzv. g. ban: A namet!) Veli dalje preuzv. g. ban, da bi se svaka austrijska zemlja rado zamienila sa položajem Hrvatske (Preuzv. g. ban: I Ugarska bi se sa Hrvatskom zamienila!)

Gospodo! Onaj tko je samo čitao nagodbeni zakon možda bi to učinio, ali kad se znade, kako se nagodb. zakon provadja, kad se znade, da je veći dio ustanovah nagodbenog zakona samo na papiru, da se nagodbeni zakon ne izvršuje, nego samo ruši, onda dvojim, da bi se ikoja zemlja zapadne pole monarkije htjela zamieniti sa položajem, koji danas mi u Hrvatskoj imamo. Ako uzmete k tomu u obzir materijalne odnošaje, u kojih se nalaze pokrajine zapadne pole monarkije, onu brigu i skrb, kojom zajednica nastoji oko napredka njihova; kad uzmete na um što se

*

kod nas u tom pogledu čini, tada, gospodo jedva da će tko htjeti s nama mienjati.

Ali gospodo! Niti sa strane magjarske nije se sve do najnovijega doba nigdje tvrdilo niti zagovaralo ono stanovište, na kom stoji g. izvjestitelj, naime da je opredieljivanje nameta posao zajednice; dapače sve do ovoga nuncija kraljev. odbora imade pojavah, koji posve protivno dokazuju. (Izvj. Dr. Egersdorfer: Na primjer!) Ja ću znatiželjnosti g. izvjestitelja odmah zadovoljiti.

Prigodom razprave s Austrijom g. 1887. u poruci magjarskoga kraljev. odbora kaže se: „Odbiv one svote, koje nesačinjavaju dio izravnih porezah, medju koje spada zemljo-razteretni namet". Dakle Magjari onda zemljo-razteretni namet nisu uvrštivali u porez, nego su ga posve eliminirali. (Izvj. dr. Egersdorfer: Izravni porez!) To je tvrdio g. izvjestitelj kraljev. odbora Falk g. 1887., koji danas zagovara stanovište, da je zemljo-razteretni prirez integrirani dio poreza. (Dr. Egersdorfer: Neizravni porez!) Ja ne znam, koji su razlozi g. izvjestitelja sklonuli, da u tako kratkom razdobju ovo načelno stanovište promieni.

U izkazih vlade, koji su predloženi kraljevinskom odboru, uvršten je zemljo-razteretni namet u izkaz, koji nosi naslov: „Izkaz onih u zemljah krune Ugarske unišlih svotah, koje su samo prolazne naravi ili ne čine pravi dohodak države". (Na desnici jedan glas: Tako je!) Ako gospodo velite, da zemljo-razteretni prirez spada u neizravne poreze, onda vas ovo pobija, jer je zemljo-razteretni prirez uvršten u izkaz, koji ima izdatakah prolazne naravi ili takovih, koji ne sačinjava pravi dohodak države, (Izvjest. dr. Egersdorfer: Tako je!) onda nije porez; (Izvj. dr. Egersdorfer: Namet je.) a onda neima karakter javnih daćah.

U zaključnih računih nigdje se ne mieša zemljo-razteretni prirez sa državnim porezom, dapače se razlikuje zemljarina: državni porez, zemljo-razteretni prirez; kućarina: državni porez zemljo-razteretni prirez. U obračunih medju Hrvatskom i Ugarskom nigdje se brojevno ne navodi dohodak zemljo-razteretnog prireza. Kad bi to bio takov dohodak, o kom imade zajednica odlučivati, to bi bilo posve logično, da to dodje u obračun. U obračunu izmedju Hrvatske i Ugarske neima o tom govora, što više u zaključnih računih računarskog dvora, dok je zemljo-razteretni fond naš bio pasivan, navodi se točno, koliki je dug na predujmovih, a kad je ta zaklada postala aktivna, tada onaj višak, onaj suvišan iznos hrvatske zemljo-razteretne zaklade figurira kao tudji novac. Ako je taj višak javna daća, ako o njem odlučuje zajednica, tada taj višak nije tudji novac, nego je novac zajednički. (Preuzv. g. ban: Zakladni.)

Ne samo vlada, nego i zajedničko zakonarstvo nije dosele nikada zemljo-razteretni prirez shvaćalo takovim prihodom, koji bi spadao pod kompetenciju zajednice. U §. 3. zak. članak XL. od g. 1881. o preinaci nekojih ustanovah čl. VII. od g. 1879. veli se rieč po rieč: „pri čemu Hrvatska i Slavonija samostalno rukuje — dakle isti izraz košto i u nagodi — zemljo-razteretni namet, to će se u ostalih djelovih države razpisati svota, potrebita za godišnje potrebštine zemljo-razteretne zaklade u posebnom postotku, koji iznos nesmije prekoračiti 11 milijunah — —"

Što sliedi iz ove odredbe zak. čl. XL.? Prvo, da je zajednički sabor priznao Hrvatskoj pravo, da zemljo-razteretni namet sama rukuje onako, kao što to odredjuju zajednički zakoni; drugo, da zajednički sabor sam tumači, što to znači rukovati, i to time, što veli, da će se s toga razloga u posebnom postotku, jer pripada Hrvatskoj pravo samostalno rukovati, razpisati svota potrebita za zemljo-razteretnu zakladu ostalih djelovah države, dakle izuzev Hrvatsku i Slavoniju; i treće da u tih djelovih izvan Hrvatske ne smije biti taj namet veći od 11 milijunah for. Glede Hrvatske, što se tiče nameta, nije ovdje ništa odredjeno, nego joj je prepušteno, da si ona to sama uredi. Zak. čl. XLVI. od g. 1881. ovlašćuje ministarstvo, da dio zemljo-razteretnog postotka ustanovi tolikim iznosom, da svota zemljarine bez zemljo-razteretnog prireza neprekorači 26 milijunah. Dakle ovim zak. čl. XLVI. nije zajedničko zakonarstvo u ničem diralo u ustanove čl XL. od g. 1881., te je usljed toga opet priznalo zakonarstvo, da pravo odredjivati zemljo-razteretni prirez za Hrvatsku pripada samo njoj.

Sada je istom, gospodo, došlo ministarstvo, te je naredbenim putem ustanovilo postotak zemljarine sa 17·1%, nameta sa 8·4%. Sada se pita, gospodo, kojim se pravom može protegnuti ta naredba, što se tiče zemljo-razteretnog prireza, na Hrvatsku. Zak. članak XL. u §. 3., kako sam spomenuo, naročito veli, da Hrvatska sama rukuje zemljo-razteretnim prirezom, a ministarstvo proti zakonu odredjuje zemljo-razteretni prirez i za Hrvatsku. Po tom, gospodo, vidimo, da zajedničko zakonarstvo nije do sada shvaćalo odnosne odnošaje tako, da bi zemljo-razteretni prirez imala opredjeliti zajednica.

Nu, gospodo, što nije učinila zajednica, što nije učinila zajednička eksekutiva, što nije zajednički sabor izrekao, to čini, gospodo, naš poštovani kraljevinski odbor, koji se je stavio posve jasno i glasno na stanovište, da je namet bez dvojbe stvar zajednička, a zajednička je za to, prikrivalo se to ovako ili onako, izlazi sve na jedno, jer se zemljo-razteretni prirez uvršćuje u kategoriju poreza. To je bivstvo cielog pitanja, jer inače gospoda nebi našla bila nijedne točke, kako da zemljo-razteretni prirez u obće stave pod ustanove §. 8. nagodbenog zakona.

Ja se, gospodo, neću dalje upuštati u razmatranje toga, je li zemljo-razteretni prirez porez ili nije, ja se pozivam na ono, što je naveo posebni votum g. zast. Brlića, za koga mi je žao, da nije ovdje, da sam brani svoje separatno mnienje, koje je on odlučno i dobro zastupao.

Gospodo! Čim je odbor priznao, da je zemljo-razteretni namet jedan dio poreza, da o njem ima odlučivati zajednica, tada je time po mom mnienju izgubljen princip i čitavo pitanje riešeno, tada je partija izgubljena pro futuro. Čim je odbor usvojio to stanovište, a je dosljedno morao priznati, da ono, što su Magjari u tom pogledu radili nije povreda nagode; morao je dalje priznati, da oni, koji su stvorili nagodu, nisu imali niti pojma o zemljo-razteretnom nametu. Sbog toga je došlo do zaključka, da se ima §. 21. nagode promjeniti.

Kako glasi ta promjena? Ona odgovara posve stanovištu, što ga je zauzeo kraljevinski odbor, te glasi: zemljo-razteretni namet i izravni porez kumuliraju se, iz ovih kumuliranih porezah izdaje zajednička blagajna Hrvatskoj i Slavoniji svotu, koju ona treba.

S kojegod strane motrim ovu promjenu §. 21. ona nije ništa drugo, nego povrieda našega prava; ona nije ništa drugo, nego povrieda naših materijalnih odnošajah; ta promjena nije ništa drugo, nego dobrovoljna sankcija onih povriedah nagodbenoga zakona, koje je Ugarska u pogledu zemljo-razteretnog nameta dosada provadjala; ta promjena §. 21. nije ništa drugo, nego dobrovoljna kapitulacija Hrvatske pred Ugarskom.

Gospodo! Što znači ta promjena? Znači prvo, kumuliranje državnih porezah i zemljo-razteretnog nameta dokida razliku izmedju jednog i drugog posve. Čim se zemljo-razteretni namet neupotrebljuje više u svrhe zemljo-razteretne, onda prestaje podpuno biti time, što jest, on je postao državnim porezom.

Drugo znači: Ova promjena, da se oduzima Hrvatskoj svako rukovanje sa zemljo-razteretnim nametom, odnosno usljed ove promjene posve se dokidaju odredbe i glavna podloga carskoga patenta od 1854., kojim je za Hrvatsku utemeljen posebna zemljo-razteretni fond. Naša zemljo-razteretna zaklada istom sada usljed ove promjene postaje u istinu onim, čime ju naziva ugarska deputacija naime, ona postaje samo prosta blagajna zemljo-razteretnog fonda.

Treće sliedi iz ovo promjene, ako hrvatski sabor prihvati ovu promjenu, da se je Hrvatska odrekla tom promjenom prava, da sama stvara zakone i odredbe u poslovih urbarskih bar, koliko se tiče financijah; time se u Hrvatskoj broj autonomnih poslovah suzuje, a razširuje se broj posalah zajedničkih.

Hrvatskoj se ovom promjenom oduzima danas ono pravo, što je po carskom patentu dobila Hrvatska poput svake i zadnje pokrajine u monarkiji, prem je to pravo Hrvatskoj nagodom imenito §. 21. nagodbe zajamčeno. Nadalje četvrto, ovom promjenom vriedjaju se po mom sudu temeljna načela svake pravne države; vriedja se podloga svakog financijalnog sistema, vriedja se princip jednakosti.

Uz svu kumulaciju poreza i prireza ipak ostaje i nadalje razdieljen dug zemljo-razte-

retni u Ugarskoj od duga zemljo-razteretnog u Hrvatskoj.

Koncem god. 1890. bio je u Hrvatskoj po prilici taj dug zemljo-razteretni 7,200.000 for., a u Ugarskoj iznosio je taj dug po prilici 197 milijunah. Dakle se može reći, da je u Ugarskoj zemljo-razteretni dug veći 28 putah, nego li je naš. Hrvatska za amortizaciju toga duga treba danas oko 900.000 for. G. 1897. odnosno po izminuću te godine trebati će Hrvatska za amortizaciju po prilici 100.000 for., a g. 1907. neće trebati Hrvatska za to ništa plaćati.

Gospodo! Da postoji onaj odnošaj, koji je prvobitno uglavljen, koji ima postojati po intenciji carskoga patenta, ta stvar nebi ništa smetala, niti bi se mi brinuli za zemljo-razteretni dug Ugarske, niti Ugarska za naš, (Izvj. dr. Egersdorfer: A višak!) taj bi se dug rukovao u Ugarskoj za sebe, a u Hrvatskoj za sebe.

Što sliedi odatle? Sliedi to, da Hrvatska treba već danas mnogo manji namet nego li je bio dosada, a Ugarska treba mnogo veći zemljo-razteretni prirez, nego li ga treba Hrvatska. Moj poštovani kolega Neumann izvolio je jučer spomenuti, da se je u Slavoniji za jedno selište plaćalo ovlaštenikom 260 for., u Hrvatskoj 400 for., a u Ugarskoj po prilici i 500 for. Naglasiv ovu okolnost, nije htio time reći, da je time učinjena nepravda ovlaštenikom, nego je htio iztaknuti, da u Hrvatskoj ima već danas krajevah, medju koje spada i Slavonija, gdje se zemljo-razteretni namet plaća, prem je već svota odterećenja izplaćena, dočim u Ugarskoj još se na to niti ne misli.

Podjemo li, gospodo, na stanovište, da je porez sa zemljo-razteretnim nametom kumuliran, tada uslied kumulacije plaćati će se u Ugarskoj i Hrvatskoj jednak prirez, košto se i danas plaća. Nu dok usljed konverzije u Ugarskoj od ukupne svote, kolika unilazi u ime zemljo-razteretnog prireza, treba plaćati nešto preko 50% u svrhu, da se svake godine podmiri odplata glavnice i kamatah, kod nas će trebati i onda, kad se konvertira zemljo-razteretni dug najviše samo 30% za odplatu kamatah i duga Odatle sliedi ta posljedica, da Hrvatska plaća od svote unišle za zemljo-razteretni prirez 70% u ime porezah, a Ugarska plaćati će samo 50%, jer drugih 50% ide za pokriće vlastitog zemljo-razteretnog duga.

Dakle će, gospodo, porez u Hrvatskoj, ako ništa drugo, a ono barem za 20% biti veći nego li u Ugarskoj, premda princip svake države zahtjeva, da bude porez jednak, da jedan kraj od drugoga ne plaća po poreznom ključu više. (Preuz. g. ban: Koliko Slavonija plaća više nego Ugarska?)

Gospodo! Glavna važnost toga odnošaja vidi se pak u tom, da kad bi mi pridržali pravo razpolagati sami sa zemljo-razteretnim nametom, da bi g. 1897. moglo nestati u Hrvatskoj svakoga zemljo-razteretnog nameta. dočim bi se u Ugarskoj morao taj namet i nadalje plaćati kao i danas.

U savezu s tim, gospodo, spomenuti mi je jednu izjavu preuzv. g. bana. Ponajprije mi je naglasiti tvrdnju, koju je spomenuo g. izvj. Egersdorfer, da bi ministar mogao povisiti porez, u savezu s tom tvrdnjom pita on: što vam onda hasni, ako dobijete namet u svoje ruke, jer morate plaćati kao i dosele — efekat bio bi isti?" Nu prije svega pitam gosp. izvjestitelja, čemu bi trebalo povisiti porez? Ako je postignuto ravnovesje, ako je istina, kako se to s magjarske strane tvrdi da zemljo-razteretni namet nije nikada uvršten niti u državni proračun niti u državne zaključne račune, kako bi onda taj iznos uplivao na bilancu? Blagajnički rezultat g. 1890. pokazuje nam višak i onda ako izlučimo iz toga zemljo-razteretni namet. Dakle ja ne vidim neobhodne potrebe povisiti namet.

Preuzv. gosp. ban izvolio je u savezu ovim reći: Nebi odgovaralo stanju stvari, d se plaća veći namet nego li treba, a da s ne obsjeni prostota, reći ćemo, pak će se pla ćati porez. Nu, gospodo, sada je pitanje, tk je proizveo to stanje, da se plaća u ime zen ljo-razteretnog nameta više? Zar mi? N nego Magjari, koji su se proti zakonu i prav išli mješati u naše poslove i ustanovljiva zemljo-razteretni namet umjesto da su p stili to ustanoviti nama. Dakle samo zato, se ne obsjeni prostota, valjalo bi povisiti por samo za to imalo bi se poprimiti sredstv koje se protivi nagodbenom zakonu? Zar ne

bilo korektnije, da se uvede postupak, koji je dosada postajao po zakonu, da se zahtjeva promjena odnošajah protuzakonitih, koji se danas sbivaju? Neka se to učini, pak će se uzpostaviti, što ban želi.

Veli dalje preuzv. g. ban, da ne stoji u naših rukuh, da se ne povisi porez, pa da nam ne bi bilo pomoženo, da se i snizi namet.

Moguće, ali bi onda posve drugi odnošaji nastali; kad bi se uzčuvala samostalnost Hrvatske glede zemljo-razteretnog prireza, nastalo bi to, da Hrvatska opredjeljuje sama svoj zemljo-razteretni namet, a Ugarska opet sama svoj. Neka zajednica izvoli uz uvokovo stanje zemljo-razteretnog prireza povisiti porez za nas i za Ugarsku onoliko, koliko odgovara načelu jednakosti te neka uz to svakoj kraljevini ostavi na volju, da si opredjeli zemljo-razteretni namet, kolik potreba. Onda će biti provedena jednakost poreza, onda će Magjari uz jednak porez plaćati za sebe još 30%, a mi mnogo manje, a doskora ništa. Neka se zemljo-razteretni namet nekumulira s porezom, pak ćete onda viditi, da će Ugarska plaćati više od nas za onoliko, koliko imade više razteretnog duga. Po tom načelu mi bi g. 1907. bili prosti od razteretnog nameta, a Ugarska bi ga morala plaćati i nadalje.

Evo gospodo uslied ove kumulacije nastaje, da se kod nas ne provadja glavni princip jednakosti, nego da ćemo mi plaćati porez veći nego li Ugarska.

Ovo su, gospodo, blagodati te preinake §. 21. Ja znam, što će mi se reći. Reći će se, da Hrvatska ima ipak koristi od toga, jer će dobiti tangentu od 44%, pak će se ta tangenta povisiti za onaj iznos, za koji će zemljo-razteretni namet podpasti pod percentuaciju. Ta je korist na godinu 150.000 for. a kad se provede konverzija zemljo-razteretnog prireza još će biti veća.

Ja vjerujem, da će nastati ta korist, da ćemo usljed ove promjene imati veći dohodak, ali kako dugo? Mi jako dobro znamo, kako se postupa, kad se financijalna nagodba obnavlja. G. predgovornik daljski razložio je to i danas?

Da nismo postupali kod posljednje obnove financ. nagode, kako jesmo, veli gosp. zastupnik, kazali bi Magjari, vi imate više prihoda, te nebi bili onda dobili niti 44%. To stoji, da ste spasili do buduće revizije fin. nagode jednu svotu, ali kad se bude revidirala nagoda, onda će se reći, da Hrvatska nesmije imati prihoda više nego stanovitu svotu, onda će tvrditi Magjari: vaš prihod je povišen usljed zemljo-razteretnog prireza, te nećete dobiti 44% nego samo 30%. Biti će, gospodo, onda posve onako, kako je bilo nakon što se je Krajina spojila s materom zemlje, onda bi postotak naš po tadanjem ključu iznosio 53 do 54, to bi imala biti tangenta, da smo ostali na istom temelju, ali Magjari su rekli, da su se naši dohodci povisili te su nam dali samo 44%. Tako će biti, gospodo, kad dodjemo do buduće revizije nagode, onda će nestati svih tih vaših probitakah, za koje mislite, da su nastali usljed ovog dogovora.

Nije to samo moja kombinacija, to je izraženo jasno i glasno u nunciju kraljevinskoga magjarskoga odbora, gdje se kaže rieč po rieč ovo: „da je to povišenje prihodah javnih već onda, t. j. za sklapanja nove financijalne nagode, postojalo, promienio bi se tim prinosbeni razmjer za Hrvatsku nepovoljnim, a za Ugarsku povoljnim načinom". Ugarska je deputacija pak milostiva, te veli, da danas ne će poticati toga pitanja, ali medju redci čitamo prietnju: kad drugi put dodjete, proći će vas volja od ovoga viška.

Pitam sada, gospodo, pogledom na sve to, zar nebi bilo po Hrvatsku dostojnije, zar nebi bilo povoljnije, da mi ne pristanemo na ovakvu preinaku nagode, nego da pridržimo naše pravo, da razpolažemo sami sa nametom, kako to dozvoljuje nagodbeni zakon, te da onda, kad se izplati zemljo-razteretni fond, snizimo plaćanja i da tako olahkotimo našem narodu nositi terete?

Ja držim, gospodo, da je ovo mnogo povoljnije nego ovakav postupak, makar ne dobili onaj milijun i nekoliko forintih. Sjećam se ovom prilikom jedne izreke, koju je rekao glasoviti magjarski državnik Deak, koji veli: „ono, što nam se uzme, to nismo izgubili, ali smo izgubili ono, što smo sami dali". Bilo bi dobro, da si gospodo ovo zapamtite. Mi smo dali dobrovoljno Magjarom naše pravo,

mi smo ga doista time izgubili. Od nas se zahtjeva, gospodo, da štujemo nagodu, da vršimo zakon — i pravo je —, ali kad se radi o našoj koži, tada se to s druge strane ne čini. Kad se radi o tom, da se vrši nagodbeni zakon, pak kad to nije drugoj stranci po ćudi umah eto predlogah i razpravah, koje idu za tim, da se nagodbeni zakon promjeni onako, kako će biti nama na štetu.

Evo, gospodo, ovo su posljedci naše financijalne ovisnosti od kraljevine Ugarske.

Da mi imademo vlastite financije, da je višak zemljo-razteretnog fonda bio u našoj ruci, da smo mi to pobirali, nebi došli do ove preinake. (Glas na desnici: Do suviška!) Usljed toga, gospodo, što drugi imaju našu kesu i ključe k toj kesi, onda nastaju kojekakve komplikacije, koje se protežu ne samo na financijalno polje, nego i na drugo, mi postajemo uslied toga ovisniji i u drugih predmetih.

Posljedica toga stanja pokazala se je i ovih danah; ona se tiče konverzije našega zemljo-razteretnoga duga. U zajedničkom saboru podnio je ministar financijah zakonsku osnovu o konverziji našega duga. Preuzvišeni g. ban izvolio je medjutim jučer obećati, da će i on podnieti zakonsku osnovu o tom. Ja ne mislim, da će te zakonske osnove biti suglasne, jer će ovoj našoj biti temelj ona zak. osnova, koju je ministar financijah predložio zajedničkomu saboru, kojom zajednica dozvoljava konverziju našega zemljo-razteretnoga duga.

Ja opet kažem gospodo, da je taj postupak protuzakonit, jer ja odričem ministru financijah prava pačati se u našu konverziju i to radi toga, jer bi sa cielom zemljo-razteretnom zakladom morao u svakom pitanju imati posla samo hrvatski sabor, te jer je i u pitanju tom izključeno sudjelovanje zajedničkog sabora.

A da je tako, dokazom nam je opet i zajednički sabor. Kad je god. 1880. i 1888. zajednički sabor stvorio zakon o zemljo-razteretnicah svojih, tada se on nimalo nije obazirao na naše zemljo-razteretnice nego je neovisno odlučivao konverziju za zemljo-razteretnice ugarske i erdeljske, a danas se te agende stavljaju u red zajedničkih poslovah. To je opet posljedica vašeg dogovaranja s Ugarskom.

Kad je gospodo, kraljevinski odbor zauzeo evo ovakovo stanovište, kad je prije svega izjavio, da bez dvojbe na zajednicu spada opredjeljivati zemljo-razteretni prirez, te kad je komulirao taj prirez s porezom s razloga navedenog, što se je tada moglo očekivati, da će kraljevinski odbor učiniti glede prošlosti? Ja držim, ništa drugo, nego da će se preinaka §. 21. nagodbe protegnuti natrag, t. j. da će se povriedi nagodbenog zakona i protuzakonitom postupku Magjarah dati naknadna privola i naknadna sankcija. I tako se dogodilo. Pro praeterito dieliti će se zemljo-razteretni višci u razmjeru 45 i 55. Dakako, da je kraljevinski odbor morao prikazati narodu, kako se je on borio i za tu veliku blagodat, pak je zapalio u toj svojoj borbi veliku bengaličku vatru, da narod vidi, kako je tobože težko bilo doći i do toga rezultata. Ali kad je nestalo te vatre, vidjela se prava slika čitavoga njegovoga postupka. Kraljevinski odbor da prikaže svoju borbu izmislio je čudnovatu neku teoriju, po mom sudu čudnovatu, jer kaže, da je zemljo-razteretni prirez svrhom zakladnom vezani porez.

Ja neznam, bi li kraljevinski odbor dobio kakav patenat na taj izum. Porez je porez, porez neima nikakvog specijalnog opredieljenja, on se ima upotrebljavati u obće u svrhe državne. Ono, što imade specijalno opredieljenu svrhu i pobire se lih za tu svrhu, to više nije porez. To imade sasvim drugi karakter i sasvim drugi naziv. Tu biste mogli bolje reći, da je to kakova pristojba, jer se daje naknada ovlaštenikom za ono, što su prije imali. Ali porez to nije. Možete ga nazvati, ako vas je volja, i prinosom, ali ne porezom. (Izvjestitelj dr. Egersdorfer: Dohodkom u obće, koju god rieč hoćete). Nakon ovog postupka našeg kraljevinskog odbora, bilo je posve naravno, kad se je bengalička vatra izpalila, da nije ništa ostalo. Zašto? Zato, jer se odbor nije borio za načelo. On ga je iz prve ruke bacio u kut. On mjesto da je razvio barjak, pod kojim će zahtjevati neokrnjena prava domovine i zadovoljštinu za povriedjeni zakon, mjesto da je zahtjevao garanciju, da će se nagodbeni zakon u buduće

vršiti. on mjesto svega toga zadovoljio se je sa zdjelicom leće, te za volju 1 milijuna i nekoliko hiljadah forintih, žrtvovao pravo Hrvatske na zemljo-razteretni namet, razširio broj zajedničkih posalah, i suzio broj autonomnih posalah, te posvetio bezzakonja, koja su od god. 1869 do danas u tom pogledu sa strane Ugarske počinjena. Pitam vas sada, gospodo, je li dopušteno žrtvovati ova prava za 1 milijun i nekoliko hiljadah forintih, i to za novac, koji je još uz to naš vlastit novac, koji je radi povrede zakona došao u posjed drugoga.

Ja, vis. sabore! držim, da se zbilja protivi i svjesti vlastitog dostojanstva i pravo shvaćenim interesom domovine, ako kupujemo ono, što je naše, za naš vlastiti novac uz žrtvu drugih isto tako važnih i svetih pravah.

Citavo djelovanje ovog kraljev. odbora vrtilo se je, kao što je naravno, čim je žrtvovano načelo, oko toga, kako da se sračuna taj višak. Odbor se je uslied toga ograničio, po mom sudu doduše na važnu, ali na nuzgrednu stvar. On je za volju te nuzgredne stvari zaboravio, da je zadatak njegov drugi i daleko važniji. Ono, što je napokon uradio odbor, to bi bila mogla učiniti i sama eksekutiva, da se je ne oskvrnjeno sačuvalo pravo Hrvatske. Gospodin zastupnik dr. Brlić pokazao je u tom pogledu put koji bi bio imao kraljevin. odbor učiniti pro praeteri to glede tih višakah. O tih višcih imade odlučivati jedino hrv. zakonodavstvo i nitko drugi, pak za to je trebalo pro praeterito te viške tražiti i zahtjevati, da se ti višci predadu Hrvatskoj. Istom, kad bi se postiglo to, istom onda bilo je vrieme, da se računa koliki su ti višci, ali dok toga nije bilo, dok se to načelo nije priznalo, nije naš odbor mogao drugo učiniti nego ograditi se proti dosadanjem postupku i odlučno odbiti svako daljnje pregovaranje sve dotle, dok se ne zadovolji zakonu.

Pitanje je drugo, kako je odbor postupao u računanju tih samih višakah. Ja se u razmatranje toga ne upuštam, to je za mene prilično drugotna stvar, čim je žrtvovano načelo. Dosta će biti ako uz ono, što je spomenuo g. dr. Neumann, konstatiram, da je koncem g. 1889. hrv. kraljev. odbor sam sračunao te viške na 3,234.164 for., te da je napokon spala ta svota na 2,660.000 for., odbor je dakle popustio od svoga vlastitoga računa za kojih 574.000 for. Čudno mi je, gospodo, jedno kod tih kamatah. Gosp. izvjestitelj jučer se naprezao, da dokaže potrebu računanja kamatah od onih subsidijah, što smo ih mi primili, te koje nam je davala Ugarska iz zajedničkih novacah. Ugarska u ono doba, kad smo trebali tu subsidiju nije bila aktivna nego pasivna; ona je za podmirivanje svojih potrebah morala učiniti zajmove. Nu od tih zajmovah u zajedničkom obračunu računaju se nama svi potrebiti kamati, dakle i od one svote, koja nam se davala kao pripomoć razteretnoj zakladi, a sada za isti novac, za koji smo plaćali kamate opet nam se po drugi put računaju kamati. Je li to pravo?

Sada bi samo još jedno molio g. izvjestitelja, da bi mi izvolio jednu okolnost razjasniti. Iz računarskog zaključka i iz izjave poštov. gosp. izvjestitelja vidi se, da su koncem ožujka 1866. računi fonda zaključeni s bezkamatnim dugom u svemu od 3,120.683 for. Ovaj zaključak potvrdilo je zajedn. c. i kr. ministarstvo financijah. Medju tim, gospodo moja, sklopljena je nagodba izmedju Austrije i Ugarske. Neima sumnje, da je tom sgodom bilo govora i o tom dugu našem. Sad ja neznam kad je dospio taj dug. S tim dugom moglo se je samo dvoje učiniti: ili je on prešao u zajednička aktiva, i tada bi morala Ugarska plaćati zajedničkom ministarstvu financijah kamate, a mi bi morali plaćati samo tolike kamate, koliko ih Ugarska plaća; ili taj dug nije prešao u aktiva, nego je valjda Ugarska izplatila taj dug zajednici... (Izvjestitelj dr. Egersdorfer: Niti jedno, niti drugo). Ako je to drugo, onda neznam, na kojem temelju mi imademo kamate platiti. Pošto je zajedn. vlada taj dug izjavila kano bezkamatan, tada je bila dužnost ug. vlade, ako je preuzela taj dug, da dodje pred zakonodavstvo i od njega zahtjeva, da može tražiti od te svote kamate, ugarska vlada nije mogla bez te dozvole tražiti kamate, jer što je mogla absolutna vlada nije mogla ustavna.

Meni nije poznat niti jedan zakon, da bi ugarska exekutiva zahtjevala od zajedničkog sabora, da može od Hrvatske pobirati kamate za predujmove dane našemu fondu. Te dvije okolnosti su meni ne jasne i ja bi bio vrlo zahvalan g. izvjestitelju, kad bi mi to razjasnio, ako ne s drugoga razloga, a ono da zadovolji mojoj znatiželjnosti.

Gospodo moja, jedna mi je okolnost u tih pregovorih vrlo čudna. Čudnovato mi je to cincarenje Ugarske s Hrvatskom glede tih nesretnih kamatah. Koliko put se je izticala sa strane Ugarske bratska ljubav, koliko put se naglašivalo bratsko susretanje Ugarske napram Hrvatskoj, koliko put se je uzdizala ta naša ljubav, dapače u zadnjoj zajedničkoj sjednici kraljevinskih odborah, naglasio je presvietli gospodin predsjednik našeg kraljevinskog odbora, kako će ovaj rad učvrstiti bratski vez izmedju Ugarske i Hrvatske. Nu ja, gospodo moja, mislim, da bi za učvršćenje bratskih svezah trebalo malo drugčije postupati i drugčije susretati Hrvatsku. Ja ću Vam ovdje spomenuti samo jedan primjer i to primjer iz Cislajtanije, kako tamo vlada susreće svoje krunovine. Ja neću govoriti o Galiciji. Prije malo danah predložena je rajhsratu zak. osnova, kojom se uredjuje odnošaj države s bukovinskim saborom obzirom na zemljo-razteretnu zakladu. Po ovoj osnovi imati će se predujmovi, što ih je država dala Bukovini u iznosu od 10,340.000 for. odpisati. Nadalje se predlaže u toj osnovi, da država od god. 1890.—1893. dozvoli godišnju podporu od 206.000 for., koja se podpora netreba vratiti. Zatim se dozvoljuje bezkamatni predujam od 150.000 for., koji će se vratit bez kamatah. Ostatak, koji bude potreban podmiriti će se iz zemljo-razt. prireza, i istom kad to nebude dovoljno, onda dati će se predujam uz kamate i taj će se podmiriti nakon god. 1905. kad se izplati zemljo-razteretni fond, a zemljo-razt. prirez produljiti će se za 2—3 godine dotle, dok se izplati taj zajam. Evo ovako postupa država napram svojoj podaničkoj pokrajini.

Ovako rade u Austriji, a kako rade u Ugarskoj napram ravnopravnoj kraljevini? Izmisliše uz Vašu pripomoć novu teoriju, da zemljo-razter. prirez nije prirez nego porez. Oni su u Vaših dogovaranjih postupali s Vama ne kao brat s bratom, nego kao trgovac s trgovcem. Ova okolnost najbolje svjedoči jedna žalostna istina, a ta je, da Ugarska niti napram Hrvatskoj niti napram Vama, t. j. naprama poštovanoj većini ove visoke kuće, niti drži do simpatijah, niti goji onakove simpatije, kakove si Vi utvarate, jer da je Ugarskoj stalo do tih simpatijah, imala je ona sada najljepšu sgodu, da Vam otvori put, da pokažete narodu, kako su Magjari bili kulantni s Vama, te kako obzirom na tu ljubav nisu ništa tražili u ime kamatah. To bi služilo bez dvojbe jako za učvršćenje vašeg položaja u narodu. To su imali Magjari tim više učiniti, jer vi, kako ste im odani, u ovoj zemljo-razteretnoj zakladi podupirete Ugarsku ne onako, kako bi ju podupirao državnik, nego onako bezobzirce, kako ju podupiru ljudi, kojim nije stalo do onakove zajednice, koja odgovara pravu i časti Hrvatske.

Magjari su tako postupali po svoj prilici za to, jer su uvjereni, dok je u njih sile i vlasti, da njima ne treba niti simpatijah Hrvatske niti simpatijah vaših, nego da oni mogu gospodovati s nama onako, kako bude njihova volja.

Ja ovo načelo držim pogubnim u interesu Ugarske i u interesu Hrvatske, ja bi volio, da u našem odnošaju vlada načelo pravičnosti i pravednosti; to načelo ako ikada, imalo se je provadjati i ovaj put kod ovih dogovorah glede zemljo-razteret. nameta. Taj princip, ta justitia fundamentum regnorum imala bi biti ona sveza, koja bi vezala nas s Ugarskom. Ali Ugarskoj nije do tog principa, a Vi mjesto da Ugarsku vodite na taj put, Vi ju odvraćate od toga tim, jer ju podupirete u svemu, što god ona čini napram Hrvatskoj.

Ja držim, da rezultat dogovaranja kraljevin. odbora ne odgovara tomu načelu pravičnosti i pravednosti, i s toga ne mogu pristati uz mnienje kraljevinskog odbora, nego ću glasovati za protupredlog. (Burni živio na lievici).

Predsjednik: Visoki sabore! Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za ponedjeljak 1. lipnja t. g. u 10 satih prije podne sa nastavkom ustanovljenog dnevnog reda.

(Svršetak sjednice u 1 sat 34 časa.)

Stenografički zapisnik

o CXXXVI. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 1. lipnja 1891.

(Početak u 10 satih 15 časak ih.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: **Ivan Jagić**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen-Hédervåry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarz** čita zapisnik CXXXV. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na visoki ovaj sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Preuzv. gosp. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnog duga.

Ide odboru za proračun.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 26. svibnja t. g. blagoizvoljelo podieliti previšnju Svoju sankciju osnovi zakona o komasaciji zemljišta.

Uzima se na znanje.

Odbor za razsudbu zemalj. računah podnaša izvješće o zaključnih računih zemaljskih zakladah za g. 1889.

Stavit će se na dnevni red.

Predsjedničtvo sabora podnaša račune saborske blagajne vrhu troškovah sabora ovih kraljevinah za vrieme od 1. listopada 1890. do uključivo 30. travnja 1891.

Ide odboru za razsudbu zemaljskih računah.

Prelazi se na dnevni red. Rieč ima g. zast. dr. Mikulčić.

*

Zast. dr. **Mirko Mikulčić**: Vis. sabore! Sa strane opozicionalnih gospode govornikah čuli smo braniti tezu tu, da način dotacije zemljo-razteretne zaklade nije stvar zajednička već autonomna, a treba tu tezu kao preduvjet braniti s toga, jer se inače nebi mogao opravdanim smatrati zahtjev protupredloga naime, da svi višci, koji su se nabrali u zemljo-razteretnoj zakladi amo od 1884. imadu se nama izručiti. Premda neću reći dosadanja praksa, već dosadanje izvršivanje zakonitih propisah neide u prilog toj tezi, to se ona ipak brani raznimi argumenti, koji su spretni i nespretni, mogući i nemogući, kao što onda to uviek biva, ako si tko uzme tezu a priori i onda tek traži argumente za podkriepiti tu svoju tezu.

Ja u obće tu težnju, koja ide za tim, da mi imademo više, nemogu bezuvjetno odsuditi, ali ona mora da je u suglasju sa svimi propisi pozitivnih zakonah i onda je posve opravdano, da svako traži ono, što ga po zakonu ide. Ali ako se takove težnje upiru o takove argumente, koji se dižu i dizati mogu jedino na ruševinah nagodbe i koji se pače toj nagodbi protive ili oslanjaju se na nekakovu idealnu nagodbu, koja nepostoji, onda ja moram takove težnje izjaviti neopravdanimi i nepatriotičnimi.

Jedan interesantan argument naveo je veleštovani gosp. zastupnik vinkovački, kad nam je kazao, da zajedničko zakonodavstvo od godine 1869., kad je porezni sustav bio uveden, nije bilo korektno, nije bilo pravilno ili da rabim onaj izraz, koji je običajan kod nas, da je ono povreda nagode. Ja se moram čuditi, da poslie 22 godine po prviput čujemo o nekakvoj povriedi nagode, a osobito čuditi se moram, što je u tom razdobju bilo zvaničnih prilikah, gdje je bilo moguće opaziti tu povriedu i sanirati ju. Na pr. g. 1873. kad se prvobitna nagodba revidirala; svi znamo, da je tadanjem hrv. kraljevinskomu odboru bio predsjednikom preuzvišeni gosp. biskup Strossmayer i svi znademo, da pod predsjedničtvom takove ličnosti sigurno je garancije za to, da se neće ništa nepravilna dogoditi i garancija je za to, da će se nepravde od prije postojeće sanirati. Tim više mogu nalaziti u toj ličnosti te garancije, što je upravo kano podkriepa toga djela brzojavnim putem iz Rogatza svoj blagoslov tomu djelu podielila bila. Nu u zakonu od 30. studenoga 1873. mi nenalazimo ništa, da bi tu bilo spomena o kakvoj nepravilnosti od god. 1869., ili da bi sanirana bila kakva nepravilnost, dapače o svemu tomu neima niti traga. Druga zvanična prilika bila je godine 1880. I ovdje nije se to spominjalo, dapače u zakonu od 27. studenoga 1880. nenalazimo takodjer ništa o tom, da bi se taj povriedjen sustav porezni od god. 1869. ili promienio ili popravio. Prije nekoliko godinah bila je treća prilika zvanična, a niti ovdje nije ništa glede toga učinjeno. Kad dakle kroz toliko vremena i kod takovih eklatantnih zvaničnih prilikah nije se nitko pronašao, da bi rekao, da je taj porezni sustav povreda nagodbe, nego se sad tek iztiče prigodom ove razprave ob izvješću kraljevinskoga odbora, to se u meni radja temeljita sumnja, da je taj argument samo argument ad hoc.

Nu da budem pravedan moram reći, da postoji nekakvo nesuglasje u uporabi toga argumenta. Najprije iznio se taj argument u protupredlogu gosp. zastupnika brodskoga i čini se, da ga od njega posudio gosp zast. vinkovački. Ali tu postoji velika razlika, jer dočim se isti u protupredlogu gosp. zastup. brodskoga oštro iztiče kano karika, koja ako se izpusti, to onda čini da propada ciela argumentacija, to opet g. zast. vinkovački je liberalniji i on dopušta, da su mogli biti tehnički razlozi, koji su preporučali taj sustav. Gospodin pako zast. osječki niti nenapominje taj argument. Za njega porezni sustav od g. 1869. nije nikakva povreda. Kad mi vidimo, da glede jednog važnog argumenta neima sklada izmedju opozicionalnih govornikah, jer jedan ga iztiče, a drugi ga niti nespominje, onda mislim, da nas nisu mogli uvjeriti, da je sustav porezni od god. 1869. povreda nagodbe i da je to valjan argument za tezu, koju si je poštov. opozicija postavila.

Već je, vis. sabore, g. izvjestitelj naglasio u svom uvodnom govoru, da je onaj percentualni prirez, koji je opredjeljen kao dotacija zemljo-razt. zaklade, svojina te zaklade. To je jasna stvar. S druge pako strane morat će svatko dopustiti, da taj novac nije

mogao zatajiti svoje poreklo, da je potekao iz žepa porezovnikah i da ab origine sačinjava dio naših javnih dohodakah. Gosp. zast. vinkovački oborio se nadalje na §. 21. nagodbe napose na ustanovu, koja veli, da zemljo-razt. namet ima i nadalje rukovoditi zemljo-razt. ravnateljstvo ovih kraljevinah. On je to rukovanje tako izticao i više put spominjao, kao da je to važniji argument za njegovu tezu. Nu u čem se sastoji to rukovanje, odnosno djelokrug zemljo-razt. ravnateljstva? Gosp. izvjestitelj pročitao je već u uvodnom govoru zakonsku ustanovu, koja govori o tom djelokrugu toga ravnateljstva i ja neću dosadjivati vis. kući, da ju na novo pročitam, nego ću samo to kazati, da sam u toj zak. ustanovi svega našao. ali samo ne onoga, što je najglavnije i najodlučnije, a to je to: tko će odmjerivati visinu nameta i propisati ga. Ta pako stvar nije spadala u djelokrug ovog ravnateljstva. Ako to nije, a to je naglavnije, onda je rukovanje ovog ravnateljstva veoma stegnuto, jer se moglo odnositi samo na to, da se rukuju one svote, koje su predane toj zakladi, da ona izpuni svoju svrhu.

Tu ja nemogu naći argumenta za tezu, koju si je pošt. opozicija postavila, a još manje nekakav zaključak na nekakov položaj komisionalni, u kom bi se državna vlast nalazila napram tom ravnateljstvu. Gosp. zast. vinkovački pomješao je tu pojmove, jer on govori, da bi tu bila država komisionar, a drugdje opet mandatar, a ipak izmedju komisionara i mandatara postoji velika razlika. Ja držim, da se zasade privatno-pravne nemogu uporaviti na odnošaje javnopravne, i to se osobito vidi ondje, gdje bi prema tomu taj odnošaj bio sad komisija, a sad mandat. Po tom, što smo vidjeli, kakav je djelokrug te zaklade bio, kažem i tvrdim, da postoji javno-pravni mandat, jer je zemljo-razt. ravnateljstvo postojalo kao posebni organ državne vlasti sa specialnom svrhom, u koju je svrhu dobilo mandat To nije komisija Nestoji to, da bi držav. vlast bila vlastitom organu komisionar, nego izmedju državne vlasti i zemljo-razt. ravnateljstva postoji odnošaj javno-pravnog mandata.

Jasno je, da svaka država može dio svojih dohodakah, ma od kud oni došli, posvetiti stanovitoj specialnoj svrhi, n. pr. da će poslati ekspediciju na sjeverni pol. Država će dotirati expediciju i netreba da ta dodacija potiče iz poreza, ali ako prestaje takova specijalna svrha i preostane od te dotacije novacah, kamo će, pitam ići taj novac? Onamo od kud je potekao, pošto je potekao iz jav. dohodakah, morat će se povrati medju javne dohodke.

Gosp. zast. vinkovački spomenuo je zak. čl. XL. od g. 1881. i ja sam si uzeo truda, da dotični §. 3. u originalu pročitam. Moram priznati, da tu nisam našao valjani argument za onu tvrdnju, koju si je g. zastupnik postavio, jer se veli, da se opredieli svota, koja se ima državi u ime zemljo-razt. zaklade izručiti, a ta je 11,000.000 for. i tu nespadamo mi. Ali da bi ono rukovanje onoliko moglo odlučiti, da se smatra način dotacije takodjer kao autonomna, toga nisam mogao iz te ustanove razabrati, već pogledom na stegnuti upravo djelokrug ravnateljstva; ono neima razpisivati porez i opredjeljivati visinu nameta i pošto neima svojih dalnjih organah, to bi bilo od potrebe, da mu država dade na razpolaganje svoje financijalne organe, nu tomu nije tako, te iz svoga toga nemogu izvesti onoga, što g. zast. vinkovački. On je uzeo još u pomoć i obćinski namet. Istina je, da je samo malo govorio o njem, jer je ćutio valjda, da je to nezahvalan predmet, o kojem u cielom nagodb zakonu neima spomena. To je dokaz, da nespada u okvir onih predmetah, koje normira nagodb. zakon. Samo zemljo-razteretni namet spominje se u nagodb. zakonu i to je dokaz, da ta dotacija spada u okvir tih predmetah, obćinski namet jest dio ovih dohodakah, a zemljo-razteretni jest javno i zemaljsko dobro.

Koliko poštovani gosp. zastupnik vinkovački toliko i osječki pobrali su §§. 21., 20. i 8. nagodbe i uzeli ih zajedno kano argument za svoju tezu. Ja činim isto i dolazim do drugih rezultatah nego oni, jer ako ova 3 paragrafa uzmem u jedno, onda mi se tendencija §. 21. pokazuje u tom, da je za buduće t. j. za odnošaje, koji će uslied §. 8. nastati, odredjena garancija, da bude naša zemljo-razteretna zaklada valjano dotirana. To proviruje iz one predpostave, koja se nalazi

u §. 41. nagodbe. Ova predpostava sadržaje priznanje, da je način dotacije te zaklade zajednički. Ova predpostava zrcali se u sliedećem (čita): „Financ. ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljo-razt. ravnateljstva izručivati".

Sa svim je sgodno gosp. izvjestitelj opazio, da ako financ. ravnateljstvo imade tu dužnost, onda mu se mora dati i mogućnost da toj dužnosti i zadovolji, jer ako neima mogućnosti onda može nastati ono: ad impossibilia nemo tenetur. Od potrebe je predpoštaviti, da financ. ravnateljstvo razpisuje i pobire taj namet, ali ono kano zajed. organ nemože to činiti svoje volje, nego samo na temelju zakona, a §. 8. ovakovo zakonodavstvo izručuje zajedničkom saboru.

Evo tu je predpostavio §. 21. nagodbe, da je način te dotacije zajednički. Ja držim prema tome, da oni argumenti, kojimi sam se bavio, nisu mogli dokazati thezu, da je način dotacije te zaklade autonomna stvar, negledeć na to, da vis. kuća nije došla u položaj, da opredieli samu visinu ove dotacije. Dapače ja držim, pošto se takova predpostava nalazi u §. 21. nagodе, da o tom nemože biti daljnje diskussije, da način dotacije jest stvar zajednička.

Ja prelazim na pitanje, da li je kralj. odbor shodno radio, kad je pustio, da se ovi suvišci devinkuliraju t. j. da se oduzmu iz svrhe zaklade. Ja držim, da to nije pitanje pravno, već je to pitanje shodnosti. Onda naime bilo bi to pitanje pravno, kad bi takova kombinacija predležala, uslied koje bi eksistencija samo zaklade došla u pitanje, da li može svojoj svrsi odgovoriti, jer u tom slučaju povredilo bi se pravo posjednikah zemljo-razteretnice, koji imadu pravo zahtjevati, da im se u vrieme dospjetka izplate povriedilo se jamstvo, koje je država preuzela. Svega toga neima, jer zakonska osnova hoće i u buduće tu zakladu dotirati i to tako, da će moći zadovoljiti svojoj svrsi i bez obzira na suviške. Prema tomu mogu smatrati to pitanje pitanjem shodnosti. Nu pošto su navedene financ. okolnosti kano glavni motiv, ja prihvaćam te motive, jer mi je jasno, da neima smisla prekinuti anuitete i platiti zajam, kad dužnik nije u stanju da to čini. Nadalje mi stim viškom nebi mogli naplatiti sav dug, jer kad bi mogli sve izplatiti, onda bi se dalo disputirati; za što nebi, kad bi se riešili duga Kod naših porezovnikah nebi tim nikakav efekt bio već samo u našem proračunu, a ja moram reći, da volim u proračun viške, nego u zemljo-razt. zakladi. Ako sa svoje strane mogu pristati, da se devinkuliraju ti višci, onda pitam, dali se imadu podieliti izmedju zajednice i nas po razmjerju 55. i 45.? Nije to načelno pitanje, nego je to puka konsekvencija toga, da devinkulacijom prestaju ti suvišci i postaju dielom naših javnih dohodakah. Gosp. zast. osječki neprima tu kombinaciju, jer on veli, ako će se za buduće primiti ta kombinacija, da će zaklada dobiti manje. To je naravna stvar, ali nije velika nesreća. Što je svrha te zaklade? Ništa drugo nego da u svoje vrieme izplati pojedine obveznice i nosi trošak svoje uprave, sada, kad neima predujmovah povraćati. Dalnje zadaće ona neima, a za tu zadaću dobiva dovoljnu dotaciju. Nije ta zaklada nikakva banka, koja bi morala imati rezervni kapital i koja bi igrala na burzi i trebala bi pokriće za diferencije i premije. Gosp. zast. osječki primjetio je još, da mi gubimo tim 4—500.000 for. viška, koje bi mogli upotriebiti u svoje svrhe. Ako on misli, da bismo mogli iz te zaklade uzeti novacah, kako nas je volja, to se on nalazi u bludnji, jer taj novac je svojina zaklade i zaklada je kano nosilac prava pravna osoba. Kako bi mi mogli lahke ruke uzeti novacah? To bi bilo nasilje. Mi bi morali tražiti pravnu formu, a ta je zajam.

Ako to hoćemo, onda neima nikakova profita, jer se za zajam imadu plaćati kamate, a i zajam se ima povratiti.

Ali gosp zastupnik osječki nije zadovoljan, da se razdieli suficit medju zajednicu i nas, te ističe tu jedan osobiti argumenat, koji nemogu mukom mimoići. On kaže po prilici ovako, da je kroz cielo vrieme dobila zajednica od našega dohodka 55% za pokriće zajedničkih državnih troškovah, a pošto neima prava više dobiti, kaošto ni u onom slučaju, kad 55% nebi bilo dosta za pokriće zajedničkih troškovah. Hrvatska da neima više davati, te da neima naslova, da od viška traži 55%.

Gospodin zastupnik pregledao je, da bi se istim pravom i Magjari proti nama istim argumentom poslužili i kazali: Vi ste cielo

vrieme dobili 45% (Glas na ljevici: To su naši novci), vi za ovo vrieme neimate ništa više dobiti, nego ako dokažete, da ste sve zajedničke troškove pokrili. Dakle neimate ništa dobiti, jer niste svih troškovah namiriti, pa cieli višak ide u državnu blagajnu.

Ja sam osvjedočen, da ako bi s takovimi argumenti vojevali naš i ugarski kraljevinski odbor, neznam, je li bi došlo do sporazumljenja. Svakako je jedan i drugi argumenat loš, kako je već g. izvjestitelj izrekao. Sadanje je stanje svakako identično, analogno onomu stanju, koje bi bilo nastupilo god. 1884., da je prirez zemljarinski odnosno dotacija zemljo-razteretne zaklade obaljen, jer one svote, koje su od toga vremena do danas uplaćene i koje se kao suvišci u zakladi nalaze, te svote bi bile plaćene, pak bi se kao javni dohodak podielile izmedju zajednice i Hrvatske.

Ja sam osvjedočen, da bi se gosp. zastupnik rukama i nogama branio proti ovakovoj argumentaciji Magjarah, te da bi ovakovo razlaganje najvećom nepravdom nazvao, a imao bi i posve pravo. A tako imade i drugi pravo sa gledišta zajedniče nazvati takove argumentacije, navedene po gosp. zastupniku osječkom, najvećom nepravdom. Ali ja konstatiram, da se u ugarskom saboru nijedan opozicionalac nije poslužio takovimi argumenti proti nama, što dokazuje, da opozicija magjarska više poštuje pravo Hrvatske, nego li naša opozicija poštuje pravo zajednice. (Na desnici: Tako je!)

Prije nego svršim, hoću da se s nekoliko riečih dotaknem protupredloga, nu na toliko samo protupredloga, jer držim, da je sasma dostatno, što je g. izvjestitelj o njem kazao, već samo, u koliko se tiče jedne motivacije. U tom protupredlogu, naime u 2. alineji sliedeća je motivacija (čita:) „s razloga, što je hrvatski sabor vršeć neodtudjivi narodni suverenitet samostalno i neodvisno izrekao ukinuće svih urb. službah i daćah“ itd. Meni se čini, da je ovo stieg, pod kojim vojuje skrajnja ljevica ove vis. kuće, te mi je sada prilika dana, da pod ovom neodsvojivosti upoznam zastavu skrajnje ljevice.

Ja se neću upuštati u duge diskusije o toj teoriji, nego ću se pozvati na jednu učiteljicu, koja je u tom jako važna. Ta učiteljica je povjest. Ja neću pozvati u poviest davnine, nego ću ju uzeti iz sadašnjosti, kojoj smo mi contemporanei. Tu ćemo nalaziti takov pojav, koji posve pobija tu teoriju.

Pogledamo Englezku i Škotsku, koje su prije bile dvie nezavisne kraljevine, a sada su sdružene; to nebi smjelo biti po teoriji skrajnjih ljevičarah; pa kad se nebi mogli pogoditi, neka se kolju i biju.

Imademo Švedsku i Norvežku, gdje nije samo osoba kraljeva jedinstvena, nego je zastupanje prema vanjštini, što je napeklatantnije corolar suvereniteta naroda — i to nebi smjelo biti, već bi morale biti razdružene i mrziti se.

Nu i u samom središtu Europe nailazimo na takove pojave, koji tu teoriju pobijaju, pače ideju narodnostih postavljaju na glavu. Eto Švicarske, gdje ima Njemacah, Francezah, Taljanah, pa uzprkos što se Njemačka ujedinila, isto tako Italija, a Francezka za vrieme carstva Napoleonova pokazala toliku silu pred svietom, ni švicarski se Niemci nisu odtudjili Švicarskoj i pridružili Njemačkoj, nego su ostali u Švicarskoj, a isto tako i Taljani i Francezi.

To su pojavi, koji su kadri posve pobiti stanovište, koje se postavlja u toj motivaciji.

Kad bi mi hotjeli tu ideju prihvatiti, onda bi se morali opasati kinezkim zidom, da tim načinom odbijamo i s ostalim svietom svake dodirne točke.

Kad ovakovi pojavi to pobijaju, nedržim, da mi je dalje o tom duljiti, te prelazim preko te teorije na dnevni red.

Ja zaključujem, te izjavljam, da ću glasovati za predlog i za zak. osnovu, kako je g. izvjestitelj predlaže. (Na desnici „Živio“.)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Pisačić.

Zastupnik **Dragutin** pl. **Pisačić**: Visoki sabore! Neka bude dozvoljeno i meni koju reći, koji sam nasljednik vlastelinske obitelji, koja je dobila odštetu u ime odkupa robote, koji sam iz kraja onoga, gdje još danas živu nasljednici kmetovah, koji podavaše stanovitu robotu mojim predšastnikom.

Koliko, vis. sabore, koristi imade današnje doba, toli kmetovi ondašnji, koli nasljednici vlastelinstva?

Ja mislim, da će svakomu znano biti, koji znade, koju korist crpi taj kmet, koji se evo sada, kako vidjamo, većim dielom pogospodio, pa taj gospodin nemari više za svoje članove, za svoga roditelja, jer se lišio tobož kmetstva i robstva, te ima sada prilike, da šalje svoju djecu u školu; ta djeca zaboravljaju sada na onu razliku, koja je bila medju roditelji njihovimi. Ta djeca zaboraviše, moja gospodo, na roditelje svoje. Kad dolazim u prigodu kakove pravde bud pred kotar. sud bud pred kot. oblast vidim, kako se osorno tu ponaša prama vlastelimi i prema onomu što vlastelin zahtieva. A taj uvjek nije kriv već više špan, koji je takodjer seljak, jer je prijateljevao s gospodinom malo više, a sada se druži s grofom i baruni pa misli, da je i on takov.

To bilo u kratko o slobodi, sudite imadem li pravo.

Sada, gospodo, da vam reknem, što nam je držati do svote, koja nam se ovdje predstavlja koli po g. izvjestitelju regnikolarne deputacije, toli po izjavi preuzv. g. bana današnjega, glede te tužne svote, glede odkupa zemljo-razteretne zaklade, koli glede svote one, koja nam se u izjavi preuzv. g. bana naviestila u sabornici ovoj, kakova ta svota sada obstoji i kolika bi mogla biti. Ako bi se odbila još svota od izžriebanih razteretnicah, 1. studenoga, ako se nevaram, prošle godine, a naša je regnikolarna deputacija viećala u veljači ove godine, mogla bi bila i tu svotu navesti, da bi se točno moglo znati, koliko još imamo plaćati u ime toga duga. Još su mogli u razpravu povući i svotu za izžriebanje razteretnicah 1. svibnja o. g., pak bi se onda ova svota mogla odbiti od 7 miljunah i toliko tisućah i mi bi znali točno cieli dug.

Moja gospodo! Ja mislim, da je imao pravo g. zastupnik čabarski, kad je rekao, da on računah na ovaj način nerazumije i da ti računi nevaljaju. To je rekao s razloga, a ja moram reći, zašto ja njemu moram vjerovati; jer je po zapisniku V. regnikolarne deputacije od 28. veljače, jedan član te regnikolarne deputacije, komu je dobrobit Hrvatske osobito na srcu, zastupnik daljski, rekao je, da preporuča o razpravi najveću tajnu.

Ja mislim, da tu netreba nikakove tajne nego i te kakove javnosti, da sav sviet znade, a i onaj, koji si je slobodu zadobio i riešio se robstva, hoće li biti gotov s porezom, koji mu se godimice namiče.

Ja mislim, vis. sabore, da nemože biti niti jednoga vlastelina, niti jednoga vriednoga člana ove vis. kuće, koji je potekao od kmetstva, da bi se proti ovoj mojoj izjavi, koju imam sreću izjaviti vis. saboru, protivio. Ja se, kako velim, niti najmanje nemogu zaufati u brojeve, da su točni, jer zašto nam nije vis. vlada priobćila, kad je razprava gotova bila, kako velik dug još postoji, a mi bi se članovi ovoga vis. sabora u periodi od 5 godinah pobrinuli, da bi do istine tih računah došli i da bi se osvjedočili, je li istina, što se u izvješću regnikolarne deputacije navadja, i je li istina, što je preuzv. g. ban izvolio reći. Komu je do istine, taj znade, da se je tajna razprava povela i to na predlog muža, koji je poznat iz slavne uspomene patriarhe Angjelića; taj će znati, da je takova razprava, tajnom držana, osobito pako od onog člana, koji ju je preporučio ostalim članovom, koji su ju prihvatili. Vriedni naš predsjednik sabora revno je prisustvovao razpravam ovdje i u Pešti uz našega preuzvišenoga bana. Gospodo! Clara pacta, boni amici. Čemu neizlazite sa činjenicami; kad vam koji zastupnik neistinu kaže, kažite mu u brk: To je laž! (Smieh.) Taj član toliko će do svoga dostojanstva držati, pa neće više ući u ovu sabornicu.

Ja mislim, da član, koji predlaže, da se tajne razprave vode u sjednicah, pa ako je to istina, a opravdao se nije za ono, što se govori, da je njegovim uplivom okresnuta opera s pozornice, a ja vidim, da će biti okresnut i koji miljun iz dohodka zemljo-razteretne zaklade; ja mislim, da niti ja niti vi toga člana, dok se opravdao nebi, u sredini ove vis. kuće . . . . .

Predsjednik: Molim g. zastupnika, da prestane govoriti ob osobnih stvarih, koje nespadaju na predmet.

Zast. **Dragutin** pl. **Pisačić** (nastavlja): Ja mislim, da to nisu nikakove osobnosti; nu neka bude, ja to primam. (Smieh.) Ja velim, kad je taj član to zahtievao, a preuzv. ban, koji uvjek veli, da mu je dobrobit Hrvatsku na srcu i da hvali Bogu, što je sada mnogo polučio za našu zemlju, a kad se pogleda na najnoviju točarinu, koja je toliko hvaljena kao dobrobit naše zemlje, pa ako pogledamo obćine, kolik imadu namet s malene potrošarine, koja je pala usljed uvedene točarine, pitajte obćine, koje su preuzele točarinu, jer su se silile na ladanju, da moraju to preuzeti, s ovih opravdanih razlogah nemogu vjerovati . . . .

Predsjednik: Molim opetovano g. zastupnika, da nebi govorio o stvarih, koje nespadaju na stvar. (Zast. Pisačić: Ovo spada na stvar.) Ovo je druga opomena.

Dragutin pl. **Pisačić** (nastavlja): Ja neznam, da li je po Hrvatsku koristna ovakova nova nagodba, usljed koje ste se za prošlost zadovoljili s paušalom, a za budućnost ste uzeli procente, koje ste sami uveli: 45 prema 55, odnosno 46 prema 54. U kratko, da nerazteżem ovim velim, da se vam svaki put smiešno čini, kad zastupnik s ove strane vis. kuće istinu reče.

Ja, vis. sabore, prihvaćam predlog vriednoga člana gosp. Folnegovića, a odbijam izvješće regnikolarne deputacije, jer mene niti svota toli bivše prvobitne ukupne zemljo-razteretne zaklade, a niti najnovija od 7,480 000 for. veže, od koje svote nisu odbite netom izžrebane razteretnice.

Pošto ja u te svote nevjerujem, jer je jedan član predložio tajnost viećanja, i jer je preuzvišeni g. ban ovdje bio prorok kao i kod točarine, za koju je jasno rekao, koliko će koristi od nje imati zemlja, pa je i poslje govorio glede toga paušala od 2 milijuna i toliko tisućah, te je rekao, da će to biti temelj dobitka za našu zemlju, to ja za ovako malen temelj, gdje bi se mogao veći polučiti, a još i ta malena svota nebude nam na razpolaganje, nego će se opet u zajedničku zakladu opredieliti, nemogu glasovati. (Smieh na desnici. Odobravanje na ljevici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Crnković.

Zast. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Visoki sabore! Poštovani drug moj i zastupnik, g. izvjestitelj, nacrtao je obširno postanak i razvitak zemljo-razteretne zaklade i to ne samo u historijskom pogledu, nego i naročito u pogledu, kako su razprave tekle u regnikolarnoj deputaciji. On je to tako točno ocrtao, da je sama poštovana opozicija njemu to priznanje izrazila.

Gosp. zastupnik osječki izvolio se potruditi, da to izvješće popuni, te nam je recitirao sve austrijske patente, pače i pojedine paragrafe stranom u podpuno izpravnoj formi, stranom u formi, koja je baš samo njegovim nazorom odgovarala, a g. zastupnik vinkovački nije uzmanjkao, da nam predoči historijski cielu razpravu o zemljo-razteretnoj zakladi i da na široko i na daleko razvije, kako je zaklada naša — o čem niti mi nedvojimo — kako je počela i kako je naše razpisivati namet i t. d., i t. d.; kad bi i ja tim pravcem pošao, značilo bi praznu slamu mlatiti — ne — ja vas, gospodo, neću tim dugočasiti, nego ja sam ustao, da opravdam kao član te regnikolarne deputacije svoj votum, koji sam dao u Budapešti za ovu osnovu, kako danas predleži, a i to, zašto ću i ovdje za nju glasovati.

Ja ću u prvom redu razviti situaciju, koja je postojala u regnikolarnoj deputaciji koli našoj toli ugarskoj, a zatim ću nastojati, da izpravim one pomutnje, koje su ovdje iznesene s one strane vis. kuće, i ujedno da izvadim izpod stola, što su ta gospoda zaboravila tamo.

Ja držim, a i nadam se, da će moje razlaganje u savezu sa razlaganji veleštovane gospode predgovornikah uvjeriti, ako i ne g. zastupnika osječkoga, komu je sada još mnogo nepojmljivo, to svakako triezno misleće muževe i ujedno dokazati, da je rad regnikolarne deputacije takov bio, kao što je morao biti, ter da je smjerao samo na korist i interese ove zemlje. Uredjedje razteretne zaklade odvisi od jednoga uvjeta, naime od sporazumljenja mjerodavnih faktorah, a taj je uvjet upravo odvisan od toga sporazumka faktorah.

Da se imade urediti pitanje, u tom bijahu ti faktori sporazumni, nu „kako“ da se imade urediti, u tom pogledu nisu bili sporazumni.

Bila su tri načina za uredjenje. Prvi način, ja mislim, da odgovara zahtjevu opozicije, naime, da nam se dadu svi suvišci na slobodno razpoloženje; drugi je način, koji je našao izraza u našem renunciju, a taj kaže, da se imadu višci dati u svrhu, opredieljenu u §. 21., naime u svrhu, da se odplati dug. Treći je način onaj, koji mi na prihvat preporučamo.

Moja gospodo! Ja mislim, da ćete mi vjerovati, jer sam uvjek iskren čovjek, ako vam kažem, da ja u ovom pitanju nezauzimljem stanovište magjarsko, premda sam ja već u mnogih pitanjih upravo u ovoj sabornici to stanovište zauzeo, dočim sam u Budapešti zauzeo uvjek stanovište hrvatsko. Ja dakle u tom pitanju nezauzimljem stanovište magjarsko. Ja sam proti ugarskomu stanovištu i tim uvjerenjem išao sam u Budapeštu, te premda sam u regnikolarnoj deputaciji glasovao za renuncij ovakav, kako je odaslan ugarskoj deputaciji, to sam se ipak nadao, da će nam tečajem zajedničkih razpravah za rukom poći postići ono, t. j. prvi način riešenja toga pitanja, predaju naime viška na slobodno razpoloženje.

Ja sam, gospodo, u tom svom uvjerenju izraza dao u prvoj sjednici napram faktoru, koji je svakako mjerodavan, a to je ugarski financministar, da nam se višci imadu dati na slobodno razpoloženje. A što je ugarski financministar, koji je i naš financministar, odgovorio? On je rekao: Onaj, koji je garant, imade pravo i govoriti o razpoloženju. Kada sam mu ja na to odgovorio, da netrebamo garancije, jer imamo viška, onda je on odgovorio, kako može dugo višak trajati?

Dopustite, gospodo, da vam kažem, da sam ja odustao od zahtjeva, a držim, da bi bili i vi odustali.

Drugi je način izražen u renunciju. Taj način odredjuje, da nam se vrate višci, ali u svrhu opredieljenu. Ja držim, da smo posve pravilno radili, kada smo tečajem razprave ovaj način primili, koga smo saboru predložili. Vlada ugarska bila je pripravna na to; ona bi nam bila izdala višak, ali vlada ugarska nije bila vlastna višak onaj uzeti, kako smo mi, t. j. regnikolarna deputacija, ustanovili, nego je ugarska vlada bila vezana na onu stanovitu oblast, koja nas mora vezati, a to je vrhovni računarski dvor. Ta vrhovna oblast izračunala je višak na 1,600.000 for. Taj višak nebi bili dobili na slobodno razpoloženje, već bi se bio upotrebio na izvanredne amortizacije. Ako bi se izvanredne amortizacije prije svršile i namirili dug, to se opet porez nebi umanjio, a što bi bila posljedica? Da mi nebi nikakove koristi imali od toga 1,600.000 for., jer nebi imali slobodno razpoloženje, dočim bi se porez povisio.

Dakle je ostao treći način. Sva gospoda svojataju pravo, da je njihovom inicijativom pitanje u obće o riešenju i uredjenju te zaklade iztaknuto i u tečaj stavljeno. Ja ću to dopustiti, pa ću reći, da je to — bilo to po neodvisnoj stranci ili po predlogu Zorića učinjeno — uzgredna stvar (Glas na desnici: Priprava za izbore!), za ovu je stvar odlučno to, da čim se je višak pojavio, da je izmedju vlade hrvatske, inicijativom dakle naše vlade nastala razprava s vladom ugarskom glede toga viška.

Preuzvišeni je gosp. ban nedvojbenim načinom izjavio u posliednjoj saborskoj sjednici, da se sporazumljenje nije postiglo. Sada vi, gospodo, kažete: To je nesporazumljenje, to se nesporazumljenje ima u tom saboru riešiti. A to je pogrieška. Ako vlada ugarska i vlada hrvatska u jednom pitanju nisu sporazumne, a hrvatski bi sabor to pitanje imao riešiti, onda je to povrieda; isto je tako povrieda, kada to pitanje uzimlje u riešenje ugarski zajednički sabor, pa da je uzprkos tomu vlada izniela pred sabor ovo pitanje, kažite mi, gospodo moja, koje bi tomu bile posliedice? Bio bi konflikt vlade autonomne sa vladom zajedničkom, konflikt bio bi oštar, a posliedica bila bi, da bi ostao status quo ante. Mi ne bi imali viška, niti većega prihoda. Ja držim, da vlada, negledeći na to, da se takovo pitanje razmirice izmedju jedne i druge vlade neiznaša pred forum parlamenta, već da je vlada dobro uradila, kad je izhodila sazov regnikolarne deputacije. Vlada je opet po mom uvjerenju i po uvjerenju svakoga nas učinila pravo, jer je sliedila zakon.

obezbiedi, da mi to pitanje kao ravnopravni faktor sa kraljevinom Ugarskom riešavamo. Naš položaj u ugarskom saboru i u regnikolarnoj deputaciji nije bio najpovoljniji, to moram kazati. Glede budućnosti mi smo se napokon u našem nunciju sporazumili, a što se tiče prošlosti, to je bilo, kao što je već rečeno, a to želim jasno ovdje naglasiti, izmedju naše deputacije i ugarske velikih načelnih razlikah. Ja držim bar to za načelne razlike — ja neznam, kako vi to mislite, jer je ugarska deputacija iste viške smatrala kao javni dohodak ex primo dekreto, te je držala, da se ti višci jednostavno u zajedničkom saboru predlože i podiele poput inih javnih dohodakah. Hrvatska je regnikolarna deputacija bila načelno proti tomu, jer je rekla: Ti su višci danas po §. 21. nagodbenog zakona jedino za to opredieljeni, da služe svrsi bilo u ovoj svoti, koliko je opredieljeno po amortizacionalnom ključu, bilo kao suvišci. Ako se je htjelo percentuirati po praetento i futuro, onda se je morala tim viškom njihova pravna narav, t. j. svrha zaklade oduzeti, jednom rieči morala se je devinculatia svojstva preduzeti.

To bijaše oprieka izmedju regnikolarne deputacije ugarske i naše, a dopustit ćete, gospodo, pošto se je regnikolarna deputacija u prvom svom nunciju na to stanovište stavila, da se to imade jednostavno kod zajedničke vlade riešiti, da je svakako težko bilo tu deputaciju sklonuti na to, da stupi na paritet, pa da mi nagodbenim putem §. 21. tamo promienimo, da se taj višak riešava svoje pravne naravi i da postane javni prihod.

Ja opet u tom djelovanju nazrievam, da smo radili zakonito; ja tu nazrievam, da smo radili triezno i kao sviestni patriote. Ja držim, kad smo se mi ovakovim postupkom poslužili te nagodbu sklopili, kako se predlaže, da smo primili svu odgovornost, koju mi nosimo, a ne vi, pa da ćemo za taj svoj čin svagda nositi podpunu odgovornost.

Veli se s protivne strane, da je nagodba povriedjena, da je pravo naše povriedjeno, da smo — neznam što sve — napustili. A što smo napustili? U čem je nagodba povriedjena? Ja neznam, te bih se usudio upitati gospodu, što bi bilo, da smo došli re infecta? Izvolite na to odgovoriti! Mi bi danas imali 1,200.000 for. manje na slobodno razpolaganje, a to je svotica, koja se nemože prezrieti; a imali bi izim toga manji prihod od kojih 400.000 for. A što bi bilo sa višci u budućnosti, to neznate niti najmanje vi, a niti mi ne. Prema tomu stanju stvari, kako sam razložio, radili smo mi sasma zakonito, a nismo nagodbe povriedili, jer smo dapače načinom, koji propisuje §. 70. nagodbe, promienili §. 21. na način, koji svakako korist nosi, ako ne nosi onu korist, koju vi želite — to neću poricati — ali rezultat je svakako koristan.

Ja, gospodo moja, držim, da sam djelovanje naše deputacije opravdao, a sada mi nepreostaje drugo, van da se osvrnem na pojedine velepoštovane govornike. Početi ću sa g. protupredlagateljem, zastupnikom švarčkim.

Gosp. zastupnik švarački nije za svoj predlog ništa kazao, nu g. zastupnik poslje svoga govora jednomu govorniku doviknuo, da mi, t. j. naša stranka, radimo i sada kao što i dosele, bez glave i repa. Ja ću gosp. zastupniku švaračkomu odgovoriti, da ja nisam toga nazora; ja držim, da smo dosele, odkako smo zajedno, radili uvjek s glavom; što se repa tiče, pokazati će se kašnje, da li će biti u skladu sa glavom.

Vindiciramo si, da smo od one strane, od koje je taj povik došao, ukinuli divljačtvo i uveli u saborniei parlamentarnu pristojnost, a kad smo tu parlamentarnu pristojnost uveli, onda smo sustavno stvarali i stvaramo zakone, koji će svakako u sklad dovesti taj rep s glavom.

Gosp. zastupnik čabarski nije oduševljen za patente, a najmanje je oduševljen za one ljude, koji su te patente stvorili, jer veli, da su te patente stvorili doduše ljudi domaći, ali ljudi, u koje zemlja nije imala pouzdanja.

Ja se slažem s gosp. zastupnikom čabarskim u tom pogledu, ali neznam, da li se slažu s tim njegovi najnoviji drugovi iz fuzije, koja te patente i te ljude uvjek s velikim zanosom uzvisuju.

Gosp. zastupnik sasma pravilno shvaća razteretnu zakladu, odnosno njezinu narav. I opet moram kazati, da se i tu slažem za g. zastupnikom Starčevićem, ali se čudim, da on sasma drugo govori u obranu toga predloga,

nego sam predlog kaže. Gosp. zastupnik čabarski naime kaže, da razteretni namet nije spadao Ungariji niti Hrvatskoj, nego da spada u svrhe, u koje je opredieljen, dočim predlog kaže drugo.

Gosp. zastupnik čabarski, čini mi se, da nije oduševljen o toj najnovijoj fuziji, jer je kod prve prilike na one ljude, koji su se složili, nabacio, da su ovi, odnosno njihovi drugovi, najviše krivi tomu zlu, koje se danas u Hrvatskoj dogadja. Dokle ja odtuda samo to izvoditi moram, premda se mene netiče, i ja neću tu slogu mutiti, ali mi se ta sloga jako sumnjiva čini. O samoj stvari g. zastupnik čabarski nije ništa rekao.

Gosp. zastupnik osječki mnogo je toga pripovjedao o višku, te ga temeljio na patent. Ja se neslažem s gosp. zastupnikom, jer ja u tih patentih ne mogu naći ono, što je on kazao. Ako se nevaram, spomenuo je §§ 3. i 10., koji govore o „Fructifizirung der Baarschaft". On drži, da su taj „Baarschaft" ti višci; ja nedržim, da su to višci, jer taj „Baarschaft" može biti prinos, koji se je kao paušal pošiljao u blagajnu, te se vraćao, kad je tomu vrieme dospjelo.

Gosp. zastupnik osječki, a š njim i gosp. vinkovački veli, da razteretni namet nije zajednički predmet. Je li tako? (Zast. dr. Vrbanić: Jest). Ja tvrdim na temelju iste ustanove, na koje se jedan i drugi zastupnik poziva, da jest, te ću biti tako slobodan upitati g. zastupnika, je li razteretni namet predmet financijalni. (Glasovi: Nije.) Nego kakav je? Molim, da mi se na pitanje odgovori! (Na ljevici glas: U §. 8. nije naveden kao takav.) Nepitam, da li je u §. naveden, nego kakav je? (Na ljevici povici: Financijalne naravi nije. — Na desnici: Bogoštovni! Crkveni!) Svaki zemljo-razteretni predmet jest naravi financijalne, a kažite, da li nije razteretni namet financijalni predmet. (Zast. Popović: Onda što bi se njima razgovarali!?) Ja bi želio odgovor na to pitanje, a ja ću poslje na to doći (Žamor).

Ja tvrdim, da je to predmet financijalni.

Isto tako ćete dopustiti, da je garancija za zemljo-razteretni dug predmet financijalni, tičući se svih zemaljah krune sv. Stjepana. To stoji. Kad je garancija za taj dug stvar svih zemaljah krune sv. Stjepana, tada je naravno, da su sve odredbe, koje se na taj dug odnose, bile one u zakonu specijalno navedene ili ne, stvar zajednička. To sliedi iz §. 8. nagodbenog zakona, koji moj nazor potvrdjuje.

G. zastupnik osječki je ovdje opet konac §. 8. pod stolom ostavio, a čitao samo prvi dio toga §., gdje su tobože taksativno navedeni svi zajednički poslovi. Ja poričem, da su ti poslovi u tom §. taksativno navedeni, jer onda nebi bilo potrebno u §. 8. dodati: „. . . i u obće svaka odredba, odnoseća se na takove financijalne predmete, koji su svim zemljam krune sv. Stjepana zajednički". Dug zemljo-razteretni je svim zemljam krune sv. Stjepana zajednički (Na ljevici: Prigovaranje i žamor.), a odredbe glede toga duga jesu financijalne naravi — dakle su i odredbe, koje se odnose na zemljo-razteretni namet isto tako opravdano zajednička stvar. Ja bar tako shvaćam (Na ljevici glasovi: To je drugo!), a vi drugčije shvaćate (Na desnici: Veselost. Glasovi: I to je drugo!), samo je ta razlika, da je naše shvaćanje do sada uviek do rezultata vodilo, a vaše je shvaćanje išlo za obsjenom naroda. (Na ljevici: Prigovaranje. Nemir. Glasovi: Kakovi su to rezultati. Vi sami sebe precienjujete!) Molim! Mi smo vas jako mirno (Glas na desnici: I dugo! Veselost. Smieh) — i dugo slušali, pa dozvolite i meni, da mirno stvar razpravljam.

Ja nenalazim onoga protuslovja i one opreke medju §§. 20. i 21. nagode, koju nalazi g zastupnik. On tvrdi, da smo mi vlastni taj zemljo-razteretni namet odredjivati i razpisivati. Je li tako? Ja to nemogu izvoditi iz §. 21. U §. 21. ima se po mom nazoru — i tu se opet razilazim sa gosp. zastupnikom osiečkim — naglasak i važnost postaviti na rieč „nadalje". Rieč „nadalje" znači, da rukovodjenje s tom zakladom imade i nadalje ostati onakovo, kakovo je bilo po ces. patentu sve do nagode. Tim se je u nagodi samo htjelo tomu rukovodjenju izraza dati, a rieč „nadalje" ima se i na financijalni dio odnositi, a financijalni dio nije niti prije nagode imao kakov autonomni organ, nego, kako je to i g. izvjestitelj jasno kazao, ministar financijah. (Na ljevici: Nemir i prigo-

varanje. Glas na ljevici: Tko je prije ustanovljivao namet?) G. izvjestitelj je to jasno kazao. (Izvj. dr. A. Egersdorfer: Ugarski ministar financijah).

G. zastupnik nemože shvatiti kako se taj višak percentuirati može i kako dolazi do toga, da mi od toga viška 55% dajemo zajednici. Jer on kaže: mi smo sa 55% namirili sve zajedničke zahtjeve. Ja ću to do nekle dopustiti, ali opet moram reći, da je i tu nešto pod stolom ostalo g. zastupniku. Mi sa 55% namirivamo po ključu 5·9 opredieljenu zajedničku potrebu, ali ako tih 55% nedostaje za namirenje, to mi ipak, ako i nismo vezani §. 27. platiti manjak — tu se sasvim slažem s izjavom preuzv. gosp. bana, moramo radi našega ponosa i naše časti ići za tim, da nenamirene dugove svakom prilikom, svakom sgodom namirivamo. (Na ljevici nemir i prigovaranje).

Predsjednik: Molim dolujo-gradskoga osječkoga g. zastupnika, da se priuči slušati i protivna mnienja. Ja mislim, da se on nedrži nepogriešivim, tako da mu se nebi moglo prigovarati. Kao što njega gospoda sa protivne strane mirno slušaju, tako parlamentarna pristojnost zahtjeva, da i on protivnike mirno sluša.

Zast. dr. **Nikola Czernkovich** (nastavlja): Ja g. zastupnika uvjeravam, da kad nas nebi ta mora tiskala, taj dug, koji bez dvojbe postoji, kako to godišnji obračuni pokazuju, samo što ga nismo obvezani vraćati, kad nebi toga bilo, mi bismo sasma druge zahtjeve stavljali, a valjda druge rezultate i postigli. Dakle ne ovisi o našoj generoznosti da smo dali jedan milijun i toliko, nego o političkoj pristojnosti. (Na ljevici: A! A! Nemir.) Jest! Iz nagode htjeti uvjek samo koristi i prava crpiti, a dužnost, bila ona sad zakonom ustanovljena ili moralna, nazivati povriedom, — takov postupak ja nazivam političkom nepristojnošću. (Dr. Fran Vrbanić: A magjarski jezik? Što je to?) Odmah ću i na to doći, — upravo ću sada biti tako slobodan, da se bavim sa g. zastupnikom vinkovačkim.

G. zast. vinkovački nije u magjarskom nego u hrvatskom govoru počeo s kresanjem nokatah, i to je učinio odmah iza govora g. zastupnika Gjurkovića. Ja ovdje nisam pozvan da branim g. zast. Gjurkovića, niti on to od mene zahtjeva, ali ja sam tu kao hrvatski narodni zastupnik, da od hrvatskog naroda odklanjam uvriedu, koju mu je nanio gosp. zastupnik vinkovački tvrdeći, da hrvatskom narodu može pojedini čovjek nokte okresati. Ako g. zastupnik misli sebe ili mene ili budi koga, da bi kadar bio to učiniti, to ja sa svoje strane proti tomu prosvjedujem. Mi ne krešemo nokatah, ali, kad se već o toj stvari govori, ja ću spomenuti, da narod za to nije skupštine sazivao, da tobože vaše izjave po dupre, jer ste mu vi podkresali vjeru u vas, jer se narod osvjedočio, da mi doduše malo obećajemo, ali da ono malo što obećajemo i držimo, dočim vi, što god ste obećali, to nigda niste držali. (Na desnici: Odobravanje! Živio! Zast. Pisačić: A naši spisi, naš arhiv? Na desnici glas: Dobro su spravljeni! Na desnici: Smieh, veselost.)

Gospodin je zast. vinkovački opet zapjevao staru pjesmu (Dr. Fr. Vrbanić: Uvjek je nova!) Magjari su krivi, da je filoksera došla, oni su krivi da kiša pada, i neznam što sve ne. (Na ljevici glasovi: Vi ste krivi! Vi!) Na to je toliko putah odgovoreno, da mi nepreostaje drugo odgovoriti, nego gospodu pitati: što bi vi obće govorili, kad ne bi Magjarah bilo? (Na desnici: Smieh!)

G. zast. vinkovački poziva se rado na praksu, samo što nije dosljedan. On govori o praksi samo onda, kad mu ide u prilog, a kad to nije, onda ju pobija, — tako da to izgleda nekako kao da bez stalnoga načela postupa. G. zastupnik usljed te prakse želi, da mi prvi damo nuncij. Ja nisam toga mnienja. Bilo je o tom govora i u regnikolarnoj deputaciji, ali sam ondje ja, kad su se ostali složili, bio za to, da se s one strane prvi nuncij dade; i to za to, jer se u političkom životu kontinuitet mora držati.

Pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi potaknuto je prvi put u regnikolarnoj deputaciji, izaslanoj radi obnove financijalne nagode, i to, kao što je pravo kazao g. zast. osječki, sa strane Magjarah, i to od strane predsjednika magjarske regnikolarne deputacije Kolomana Szella. Mi smo posve dobro radili, kad smo

rekli: vi ste to zahtievali, dajte prvi svoj nuncij. Da je to shodno bilo, potvrdit će odvjetnik i zastupnik g. dr. Neumann, jer je uviek laglja uloga onoga, koji odgovara, nego li tužitelja. Ja sam uvjeren, da bi naša uloga laglja bila, da niste upravo vi piskarali po javnih glasilih i stavljali nekakove nebulozne, neizvedive zahtjeve, (Na desnici: Tako je! Odobravanje.) te tim povoda dali ugarskoj regnikolarnoj deputaciji, da je takav nuncij poslala, kakav jest. Ja sam uvjeren, da kad nebi bilo onoga nesmotrenoga piskaranja po novinah, da bi zahtjev s one strane sasvim drugi bio, a mi nebi došli u položaj, da smo se morali najviše za načela boriti.

G. zastupnik vinkovački da utvrdi svoju praksu, poziva se na pok. baruna Raucha. U tom pogledu imam u govoru g. zastupnika nešto izpraviti. On je naime kazao, da je Rauch prerano odstupio, a da bi bio mogao pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi riešiti.

Ja dopuštam g. zastupniku, i uviek tvrdim, da je pok Rauch prerano odstupio, ali za ovo pitanje ne. G. barun Rauch dobio je prvu izjavu ugarske vlade u svibnju 1870., a odstupio je u siečnju sliedeće godine. Kroz osam mjesecih bilo je dosti vremena, da se to pit..nje uredi. Ja sam uvjeren, da je pok. barun Rauch bio u istom položaju, u kom se naša vlada nalazi, dapače još i u gorem, jer je imao takovu opoziciju proti sebi, koja je stajalište njegovo tako podrovala od zdola, da mu se je laglje opiralo od sgora, a u tom pogledu imade današnja vlada bolji položaj. Ja se doista čudim g. zastupniku, da slavi Raucha. (Dr. Fr. Vrbanić: Ja ga nisam slavio!) Molim, g. zastupnik je kazao od prilike ovo: „koliko sam ja poznavao Raucha, on bi svakako bio nastojao, da svomu djetetu, nagodi, zadovoljštinu pribavi". Čudim se, kako rekoh, jer stranka, kojoj g. zastupnik vinkovački pripada, nije u doba banovanja Rauchova nasmagala dosti pogrdah, tako da po mom mnienju u hrvatskom leksikonu neima više pogrdah, nego što su na Raucha sasute. Dapače, stranku, kojoj g. zastupnik pripada, nije smetalo, da u času, kad je pok. barun Rauch na odru ležao, na njegovu uspomenu najsmradnije pogrde izriče. (Na ljevici glas: To nestoji!) U tom pogledu moram priznati stranci prava, da je premda njegova protivnica, ipak pietetom uspomenu na njega štovala. Danas pozivanje na Raucha nemože na me nikakovoga utiska učiniti, ali ja sam uvjeren, koliko sam ja poznavao pok. Raucha u politici, i po čijoj sam inspiraciji mnogo činio i gdje-što pisao, da bi Rauch danas u naših redovih stajao i s nami glasovao, jer je isto tako triezan politik kao što smo mi, jer je upravo tim stvoren temelj, na kom se mi danas krećemo. Njegovo spominjanje u ovoj sabornici uviek je opravdano, a ja sam, gospodo, uvjeren, da kad nas nebude ovdje, nego kada ćete eventualno vi ove stolice zauzimati, da će tadanji vaši protivnici nas spominjati, a vi ćete imati dužnost onako se o nama izjavljivati, kao što se mi izjavljujemo o barunu Rauchu. (Na desnici: Tako je! Na ljevici: Prigovaranje.) Medjutim ja otvoreno kažem, da ja sadanje opozicije ne korim.

Ja u pitanjih financijalnih rado uvidjam, da tu opoziciju vodi dobra volja i iskrena želja, da se narodu što više koristi pribavi: ali kad mi to u opozicije predpostavljamo, onda ujedno tražimo od opozicije lojalnost prema nama, te se ogradjujemo proti tomu, da nam se predbacuje, da smo koje pravo podkopali i pogazili ili da smo mu povriedu nanesli. Mi smo vršili našu dužnost kako smo najbolje znali; mi smo našoj zemlji donieli korist, koju i vi priznajete, jer je g. zast. vinkovački dobro kazao, da će naš prihod kroz kojih 10 godinah veći biti.

Mi smo učinili, što smo znali, a vi nas sudite. (Na desnici: Burni „Živio!" pljesak i odobravanje).

Predsjednik: Vis. sabore! Pošto više nije nijednoga predbilježenoga govornika, to je glavna razprava završena, i rieč imade g. zastupnik Folnegović.

Zast **Fran Folnegović**: Gospodo! Svako parlamentarno pitanje, svaki predmet, koji dolazi na stol vis. kuće, dužan je narodni zastupnik samo sa dva stanovišta promatrati: sa stanovišta narodnoga prava i sa stanovišta narodne koristi.

Kad sam ja preuzeo dužnost, da ovaj predlog prvi podpišem i kao takav zagovaram,

moram iskreno kazati, da sam došao u veoma neugodnu situaciju, i to za to, jer mi se to činilo upravo onako, kao kad bi mi netko naložio, da napišem razpravu od nekoliko štampanih arakah o tom, da su dva puta dva četiri. U takovoj se situaciji nalazim danas, kad moram tako jasnu stvar i sa pogleda koristi i s pogleda prava ovdje zastupati i o njoj govoriti.

To je i uzrok, da sam pri nastupu debate tek sa nekoliko riečih preporučio predlog moj i mojih drugovah. A sada na koncu dužan sam, pa to se od mene i zahtieva, da o toj stvari ipak više rečem, pa ću nastojati toj dužnosti zadovoljiti mirom i objektivnošću, koju mi nalaže moje zvanje branitelja predloga, koji je po dvih parlamentarnih frakcijah podpisan.

Pravna strana ovoga pitanja, gospodo, sa našega stanovišta, naime onoga stranke prava, u samom je obrazloženju sasma razgovjetno i jasno iztaknuta. O njoj ovdje više govoriti čini mi se sasvim suvišnim.

Gospoda, koja su s one strane visoke kuće pokušala pobijati predlog, stavila su se na sasvim drugo stanovište, naime na stanovište nagode, a na taj način voditi polemiku, stvar je posve suvišna i nevodi absolutno ničemu. Meni se to čini upravo tako, kao da od nas u ovom saboru jedan govori hrvatski, a drugi magjarski, a nijedan nezna oba jezika. Takova debata nevodi ničemu. Preuzvišeni gospodin glavar zemlje nas je jedini razumio, jer je to i izrično kazao, jer on znade kad hoće dobro i hrvatski i magjarski.

Po tom pravnom stanovištu da obširnije govorim s naše strane, najpače iza besjede vriednog mog druga g. zastupnika čabarskoga, držim indi izlišnim. Ali dozvolite, da konstatiram činjenicu, da se mi u ovom predmetu nalazimo složnimi u bitnosti ne samo sa drugovi svojimi od umjerene opozicije, što se nekako čudnovato i zazorno činilo gospodi od većine, nego i sa samim g. izvjestiteljem, sa samim prvim renuncijem kraljevinskoga odbora, sa samim radom većine ovoga sabora i same vlade sve do pod konac, kad se imala pogodba sklopiti.

Je li zaklada zemljo-razteretna svojina autonomna kraljevine Hrvatske ili je to skupna imovina, skupni predmet, o tom se govori jako mnogo ovdje. Čudnovato, svaki je od g. protivnikah naših govorio najprije upravo u prilog tvrdnji našoj, kako su i oni bili o tom osvjedočeni, da je to autonomno. Poslje se ipak stvar, najpače sa strane g. izvjestitelja izobličila u protivno. Da ta zaklada stoji pod rukovodstvom bana, šefa autonomije Hrvatske, da se njezini prihodi sabiru izključivo iz ove kraljevine, da je posvetna svrha zaklade naime reguliranje urbarskih odnošajah skroz autonomno pitanje, da se taj predmet u svih ostalih dielovih austro-ugarske monarhije priznaje kao sasma autonomno provincijalni predmet, da se toga mnienja drži i sam kraljevinski odbor u svojem prvom renunciju, da u samoj razpravi o predlogu g. Miškatovića, koji predlog je dao povoda današnjim našim razpravam, dakle prošle godine jošte nitko ni iz vaše sredine kao ni sa naše strane nije se usudio niti pomisliti na mogućnost, da bi to bila stvar zajednička. To su, gospodo, činjenice, koje prejasno i preočito govore kako se ima shvaćati to pitanje sa naše strane ovdje bez obzira na frakcije, ili državopravno stanovište stranakah. I za to se čudim, što su gospoda, koja su našla nas podpisane na jednom predlogu od strane dviju političkih frakcijah, — našla u tom nešto čudnovata, pače zazorna, i čemu one vrlo trivialne doskočice gosp. zast. daljskoga o toj stvari, o tom našem kompromisu?

Jedino za to, jer su zajednički organi sabirali i što su razpisivali namet, htjeti danas dokazivati, da je to predmet zajedničke naravi, čovjek bi rekao, da to znači upravo tjerati ad absurdum argumentaciju, kao na primjer kad bi obć. blagajnik naše autonomne uprave, jer razpisuje i utjeruje javne daće, zahtievao, da jedan dio javnih daćah, koje on utjeruje, za to reklamira za svrhe obćinske autonomije.

Njeg. preuzvišenost osvjedočen je bar sada, iza svršenog posla regnikolarne deputacije, da je zaklada zajednička zaklada (Glas sa desnice: Nije!) barem je ovaj predmet postao zajedničkim. Dapače on je u svojem govoru izvolio svojim načinom kazati, da je moguće, da smo mi u tom pogledu možda manje autonomni nego ostale provincije au-

strijske, ali da odatle ne sliedi da je naša autonomija gora, nego autonomija ostalih provincijah. Ali zašto i odakle on tu mogućnost dopušta, o tom nismo ništa čuli, a po svoj prilici za to ne, jer preuzvišeni gospodin, koji se svakako može pohvaliti velikom kriepošću, da običaje iskreno govoriti, ovdje iskreno govoriti nebi mogao, ako nebi iznio jedan angument, a taj je: jer oni, koji imadu vlast u ruci, tako nagodu tumače.

G. izvjestitelj stavlja sam sebi pitanje, tko imade pravo zemljo-razteretni namet razpisivati, pa odgovoriv si na to pitanje progutnuo je sam svoje vlastito diete: renuncij. Jer zajednički organi razpisuju namet, veli on, posljedica je ta, da si dielimo i dobitak i tim je svršena stvar.

Neka mi ne bude zamjereno, ako kažem, da mi se takova argumentacija čini kao neka obsjena, kojoj se ili on sam podaje, ili misli nas u nju zavesti. Jer je potrebna svrha zaklade tako jasno opredieljena, te su potrebe njezine mjerodavne za razpis i odmjeru nameta, a te ustanovljuje zemljo-razteretno povjerenstvo pod nadzorom Njeg. preuzvišenosti, dakle upravo faktori, koji reprezentiraju našu autonomiju.

Odatle izvoditi, da je to pitanje zajedničke naravi, čini mi se čudnovato.

Ja sam osvjedočen, gospodo, da nije bilo predmeta i da ga neće tako brzo biti izmedju nas i Ungarije, gdje bi kraljevinske deputacije imale laglji zadatak, nego je ova imala u ovom predmetu. Po mom dubokom uvjerenju sa pravne strane nemože biti jasnijega ni manje zamršenoga predmeta u čitavoj nagodi, nego baš ovaj. Da si je naša regnik. deputacija primivši mandat dala predložiti podatke, koji su za to nuždni, kao što je to i učinila, pa da si je dala sastaviti izkaze viška, da se je dalje upitala, gdje se nalaze ti višci, morala bi bila doći na jedan jednostavni i jedino opravdani upit prema ugarskoj regn deputaciji i prema vladi. Molimo vas, kako dolazi vaš dosadanji postupak u sklad sa ovom istom nagodom, koja u §. 21. jasno i otvoreno kaže (čita): Zemljo-razteretni namet ima i nadalje rukovoditi zemljo-razteretno ravnateljstvo ovih kraljevinah i financ. ravnateljstvo ima ga u blagajnu zemljo-razteretnoga ravnateljstva izručivati sve dotle, dok se podpuno ne izplati zemaljski dug kraljevine Hrvatske i Slavonije". Kako to, da vi tomu jasnomu zahtievu zakona zadovoljili niste, kako to, da sav novac, što ga pod imenom zemljo-razteretnog nameta sabirete, niste izručili zemljo-razteretnoj blagajni? Tako dugo, dok tomu zahtjevu zadovoljili niste, kako možete misliti, da mi možemo imati mandat i razložno ga izvršivati, da u toj stvari u obće s vami razpravljamo.

Nego čudnovato, da moramo doživiti uviek od Magjarah, kad naša regnikol. deputacija kakove zahtieve stavlja, da oni kažu „mi neimamo mandata". Što je njim zazorno, jednostavno kažu, „mi zato neimamo mandata", kao što su i ovdje kazali. Ako nebi zadovoljili tomu opravdanomu zahtievu naše regnik. deputacije, regnik. deputacija imala je pred sabor doći i kazati: mi držimo, da nemožemo uspješno i koristno po zemlju riešiti ovo pitanje, a dok se tomu zahtjevu nezadovolji, obrati se vis. sabore na krunu, da pribavi respekt zakonu, za koji se ovdje imamo boriti . . . (Sa desnice: Tako to neide: to bi bio konstitucijonalizam!?)

Oprostite gospodo, ja se čudim, ako mi imademo sa jednim drugim faktorom posla, sa saveznikom, da niti nemožemo imati drugoga puta i načina, nego obratiti se na krunu. Ja držim tako dugo, dok tako mogu nagodu shvaćati, da su tri faktora, koja mogu naše odnošaje regulirati s jedne strane Hrvatska, s druge Ugarska, a s treće kruna. Ako to nije — vi, gospodo, bolje poznate nagodu, nego ja — dopuštam, ali onda je nagoda jošte gora nego si ju dosele predstavih!

Da se je sa strane kraljevinske deputacije tako postupalo, mi bi bili svi ovdje jedni i vi nebi imali razloga čuditi se, da smo se mi dvie opozicionalne frakcije oko jednoga predloga skupile, jer bi to bio predlog identičan s onim, što smo ga mi vam stavili.

Dakle razprava o tom pitanju sa pravne strane držim, da je stvar sbilja suvišna, poslje kako se u prilog našega predloga sa svakoga stanovišta i nagodbenoga i izvan njega i od svih frakcijah daleko više za, nego proti kazalo.

Pitanje je drugo i mjerodavno i odlučno za nas, da li je vaš predlog ili naš koristniji za naš narod, za one, koji su nas ovamo poslali. I to je stvar jako evidentna i očita, pa je čudno, da se o toj stvari mora govoriti kod nas. No mora se govoriti za to, jer se kod nas neka osobita pažnja stavlja u to, da se, što je jasna stvar, nastoji što više zamrsiti te prikazati drugčije, nego što jest.

Naš predlog pita, da se novac zakladni stavi u posjed zakladni, koja je pod upravom kr. zem. vlade, a kr. zem. vlada da u toj stvari iznese predlog, kako da se imade sa eventualnimi višci razpolagati.

Odatle izvodi g. izvjestitelj, da se to može tumačiti samo na jedan način, kako je to, mislim, u kraljevinskom odboru zastupao i izticao g. zast. Brlić, da mi hoćemo, da se ovaj višak podieli na tri autonomna, dočim gospoda od većine misle, da se podieli na sve resorte javne uprave, dakle i one, koji se zovu zajedničkimi. On to čita u našem predlogu i ništa drugo. Gospodo, tomu nije tako. Sabor hrvatski, kad bi imao prilike, da on o tom predmetu odlučuje, nebi stajao samo pred ovom jednom alternativom, on bi imao raznih alternativah, da ovo pitanje rieši, a budite osvjedočeni i mogli ste razabrati iz govora g. zastup. čabarskoga, da bi predlog glede viška sa naše strane sasma drugčije glasio. Mi bi na se uzeli zadaću, koju su naši predšastnici, stari pošteni unionisti Hrvati od g. 1861. kao glavnu svoju zadaću pred narodom prikazivali, a ja sam osvjedočen, da su ju prikazivali iskreno. Tko se sjeća naše ustavne borbe od g. 1861., znati će, kako se u ovom domu sa strane onih unionistah, koji su g. 1848. konsekventno branili načelo saveza i vapili za savezom sa Ugarskom, jer da inače pogibosmo od teretah, što ih navalio Beč na naša ledja.

Tko se nebi sjećao, gospodo, koji je iole malo zavirio u anale našega konstitucionalizma, govorah g. Bedekovića, Petra Hrvata, Keglevića i drugih u tom smislu! A kako stojimo danas, odkako je nagodba sklopljena, sa timi tereti? Oni nisu smanjeni, oni su — ja bih rekao — potrostručeni, pa ću u dokaz toga samo upozoriti i opet na govor g. izvjestitelja, kojega sam ja podatke uviek morao sasma izpravnimi smatrati i koji nam je kazao, da je prije nagodbe zemljo-razteretni namet dosizao do 56%, danas pak da iznosi 30% javnih teretah. Pak ipak onda je taj namet bio jošte uviek tako malen, da je trebalo subsidijah od preko 150.000 for. za pokriti potrebe zemljo-razteretne zaklade, a danas pretiče od ovih 30% mnogo više, nego je treba za godišnji anuitet. To sasma jasno dokazuje, da su onda bile javne daće daleko manje i naravno uslied toga i namet manji. To dokazuje činjenicu, da su javne daće u Hrvatskoj danas tri put veće, nego onda. Da li je, gospodo, i blagostanje naroda u istom razmjeru napredovalo?

Naravna stvar, da bi se svaki nas i vi i mi morali radovati većemu porezu, ako imamo dokaza, da se je i blagostanje naroda u istom razmjeru diglo. No o tom vi i nitko nije kadar na svietu smoći podatakah, makar tko mu drago statistiku pravi. Dapače, da blagostanje u većem dielu naroda sve dublje svaki dan pada, te se samo sporadički i kod pojedinca diže, to je žalostna činjenica, u koju vi isto tako vjerujete, kao i mi (Glasovi sa desnice: Ne! . . . A grad Zagreb?) . . . i samo grad Zagreb, i to izvolite pitati prvu hrvatsku štedionicu, što ima Zagreb. (Glas sa desnice: Hodite u Peštu!)

Gospodo! Izvolite pribaviti statističke podatke, koliko je seljačkih posjedah i selištah prodano na javnoj dražbi, odkad je nagodba u život stupila . . .

Predsjednik: Molim g. zastupnika, ja mislim, da nije na dnevnom redu pitanje, je li nagodba od g. 1868. dobra ili nije, da li se ima promieniti ili ne, nego da se govori o zemljo-razteretnom nametu, a cielo njegovo razlaganje nije drugo, nego dokazivanje, kakova je nagoda od g. 1868. Molim, da bi se g. zastupnik predmeta držao.

Zast. **Fran Folnegović**: Molim, neka mi vis. predsjedničtvo dozvoli na to odgovoriti. Ja ću moliti g. predsjednika, da prije nego budem govorio, da izvoli pročitati moje govore, za da se osvjedoči, da ja nikada nisam imao namjere govoriti o čem, što nije u savezu sa predmetom, koji je na dnevnom redu.

Ako činim govorničke refleksije, to čine svi, a najviše g. glavar zemlje, a nitko u tom pogledu ništa zazorna ne nalazi.

Ja sam bio tako slobodan ovu refleksiju ovdje staviti, a morao sam to učiniti, jer sam izpitivao ovaj predmet dnevnoga reda sa strane koristi naroda, pa moram nastaviti tu refleksiju, ako mi dozvoli vis. predsjedničtvo.

Ja sam se pitao, što je koristnije, pak sam navadjao razloge; ja sam kušao dokazati, da bi hrvatski sabor, kad bi usvojio naš predlog, mogao doći u položaj, da sa ovim viškom sasma drugčije i mnogo koristnije disponira, nego je predpostavio g. izvjestitelj, ja sam hotio dokazati — da bi najkoristnije bilo, da se, čim bude zemljo-razteretni dug izplaćen, namet jednostavno dokine. A da to mogu dokazati, za to sam hotio predočiti sliku naše otačbine, odkad je nagodba stupila u život, da su svaki dan veći javni tereti, i da ih mi danas sve teže snašamo, pa da je za to namet za nas ubitačan, te bi najbolje bilo, da ga nestane. To je bila zadaća moga govora, pak mislim, da će sada vis. predsjedničtvo dopustiti, da nisam prešao granicah, u okviru kojih se govornik u generalnoj debati u svakom predmetu služiti može.

Predsjednik: Izvolite oprostiti, ali ja nisam niti sada uvjeren o tom. Ja sam i sada uvjeren, da ste izvolili govoriti o stvarih, koja na predmet nespadaju.

Zast. **Fran Folnegović**: Ja moram kazati, da bi mi, kad bi došli u položaj, stavili ovdje predlog, zahtievali, da se razteretnice što prije izplate i taj namet ukine, da bi to najopravdaniji predlog bio, koji bi odgovarao najviše koristi našega naroda, držim, da je suvišno o tom govoriti, da bi bilo pače suvišno osvjedočavati i vas, koji morate kao i mi viditi i osjećati težinu javnih teretah. Vi proti tomu ni ne navodite nešta druga, nego to, da prilike ugarske države nedopuštaju mogućnosti, da bi se javni tereti umanjili i tim ste došli u ovom predmetu na ono polje, gdje vas ja niti želim, niti mogu sljediti.

Posljedica toga, što ovaj sabor nemože doći u priliku, da ovakav zaključak stvori, da ovako ovo pitanje rieši, biti će to, da će se ono, što smo od našega naroda sabrali za odplatu zemaljskoga duga, koji je narod već davna izplatio, od sada morati in continuo i dalje plaćati do neizvjestnoga vremena, to jest dok budu Magjari imali u svojih rukuh naše financije, da će se taj njegov namet pretvoriti u javne daće, da će te javne daće neprekidno rasti, te sve to jače tištiti našu zemlju i da će biti mogućnost ovdje u ovom zakonu utemeljena, da će javne daće u Hrvatskoj za 30% biti veće, nego li one u Ugarskoj. Mi bo neimamo prava u ugarskom saboru o razteretnih pitanjih magjarskih govoriti oni mogu danas ovaj razteretni dug izplatiti, mogu taj namet ukinuti. Kod nas će on pak hvala ovomu vašemu predlogu i dalje po nagodbi postojati. Mi ćemo plaćati faktično zemljarinu kao i druge javne daće za 30% više nego Magjari, premda smo u istoj državi i premda imademo jednake financijalne zakone.

Ja ću dopustiti, da bi hrvatski sabor mogao i inače disponirati sa svimi višci, nego li što bi bilo po predlogu, što sam ga malo prije iztaknuo, ali ja držim, da ako bi i inače disponirali, da nebi morali tihvišakah razdjeliti na 3 resorta autonomna, kako to iz našega predloga izvodi gosp. izvjestitelj. Mi bi imali razloga viške trošiti u one svrhe, premda drugim načinom, u drugoj formi, za koje je svrhe ovaj novac sabran. Ovaj je novac sabran za reguliranje agrarnih odnošajah, za provedenje največe agrarne reforme ovoga vieka. Ovom agrarnom reformom nastao je silni preokret, pa je državi nametnut velik zadatak, koji nije time jošte nimalo riešen, što je odkupnina za kmotove izplaćena. Treba tu ljudskoga rada i materijalnih žrtavah, za da se gospodarstveno i kulturno stanje naroda što više digne.

Kad se jednom izplati ovaj razteretni dug, mogao bi indi ovaj namet imati svoju opravdanu svrhu, da se upotrebi u gospodarstvenu kulturnu svrhu, da se njime podigne ratarstvo u ovoj zemlji. To nebi po mom mnienju doduše bilo u duhu prakse parlamentarnog zakonodavstva modernog, ali bi podpunoma odgovaralo prekoj potrebi našega naroda. Mi stradamo nesamo od največe elementarne nesreće, a to su javni porezi, od kojih neima Hrvatska niti najmanje koristi, nego i od drugih elementarnih nesrećah, koje

ratarstvo u Hrvatskoj tište. Tako se danas narod na hiljade seli iz naše domovine, jer mu je trsna uš uništila vinograde i po tom sav prihod. Danas se više poreza iz Amerike pošalje kući u županiji ogulinsko-riečkoj, nego li se tamo faktično pobere. Iz drugih krajevah je naroda na hiljade u Ameriku otišlo. Od onih, koji su u Americi, na stotine hoće da se vrate kući, jer neimaju zasluge, ali se neimaju čim vratiti, pak vape za pomoćju, te žene u jaskanskom kotaru prodaju gruntove u bezciene, da pošalju muževom novac za povratak, da ih bar žive vide. (Dr. Egersdorfer: A Magjari se sele u Slavoniju.) Ja neznam, što g. izvjestitelj hoće tim da kaže. Ali, ako sam ga dobro razumio, onda je ta njegova erupcija, po mom mnienju, najveći prikor za vladu, koja nezna ništa učiniti, da regulira razselitbene odnošaje u našem narodu. (Nikola pl. Czernkovich: Savjetujte vi.) Ja sam to i kušao učiniti, kako će Njegovoj preuzvišenosti poznato biti.

Kakova nas indi korist čeka sada od ciele te stvari? Mi moramo pohvaliti, ili bar se želi, da pohvalimo rad kraljevinske deputacije, jer nam je doniela 1,000.000 for. za naša 3,000.000 for., koja su bezzakonito, proti jasnom slovu §. 21. nagodbe, proti jasnom slovu §. 3. patenta od g. 1854. bez svakoga temelja pridržani u blagajnicah magjarskih, oni su nam dali samo jednu trećinu ili nešto više, od onoga što su od naše otačbine pobrali, a mi, velite, moramo i za to Bogu hvaliti! Hoće li se od onoga, što je ostalo u Pešti, onakova poraba učiniti, kako to navješta g. izvjestitelj, kad veli, da vi nećete drugo, nego da se ti višci potroše na sve resorte, a ne samo na naša tri autonomna? Hoće li se zbilja ti višci trošiti tako, o tom si možete gospodo sud stvoriti iz rieči Njegove preuzvišenosti, koji je rekao, da se samo po sebi razumije, da će biti pravedno, ako taj višak dademo, da umanjimo dug naš, što no ga dugujemo Magjarom. Hoće li se usljed toga više u Hrvatskoj investirati na račun zajednice? Hoće li se i jedna krajcara potrošiti za Hrvatsku od onih 1,600.000 for. koje ste ostavili u Pešti? Ja neznam, da li ima g. izvjestitelj ikakovih podatakah, kad tvrdi, da će tako biti.

Kad bi se ti višci već prije redovito izkazivali te onda u proračun skupni uvrščivali, Vi, koji sjedite u peštanskom saboru možda bi bili koju tu investiciju za Hrvatsku iz ovoga novca izmoljakali. Ovako ovi su milijuni za Hrvatsku izgubljeni netragom.

U budaće pak, hoćete li usljed toga silnoga povišenja zajedničkih prihodah išto više za korist Hrvatske ondje izvojštiti. Tko to zna? Ali tko se može tomu nadati, dok vi sami računate, da još uviek dugujemo godišnjih 6 do 7 milijunah Magjarom bez da ste ikada zahtievali neka vam se otvori contocorrente zajedničkoga računarskoga dvora, pa da vidimo, koliko je sbilja u Hrvatskoj investirano od onih ogromnih dugovah koje su Magjari načinili i za koje nam računaju u ime samih kamatah preko pet milijunah na godinu? A tek kad vidite, koje su to investicije u Hrvatskoj učinjene, pitajte se, nisu li one učinjene više proti gospodarskom interesu Hrvatske, a na korist baš samo Magjarske.

Tu se moram i nehotice sjetiti Njegove preuzvišenosti, koja nam kaže: danas vapite za tim novcem, jer smo tako siromašni, a sutra ćete početi dokazivati, kako smo bogati. U tom nalazi Njegova preuzvišenost protuslovje. Ja držim, da je to protuslovje umišljeno, ako se jedna moralna istina uvaži, da nije bogat onaj, koji mnogo ima, nego onaj, koji malo treba. Mi nismo tako bogati, da možemo velevlastne težnje magjarskoga naroda dovoljno dotirati; tako bogati nismo, niti nećemo nikada biti. Mi ćemo biti na temelju vaše nagodbe uvjek Magjarom dužni. Ali da se zadovolji čednim državnim potrebam kraljevine Hrvatske, Hrvatska je dosta bogata, te daće javne nebi morale niti tolike biti, kolike su danas, a mi bi drugčije napredovali, nego li napredujemo danas! (Tako je! Živio na ljevici.)

Premda je dakle, gospodo, sa gledišta prava i koristi ovo pitanje dovoljno pročišćeno i svakomu jasno, premda smo se, kako vidite, prosudjujuć ovo pitanje sa pravne strane i sa strane koristi naše zemlje, svi našli na okupu, ono se za nas ipak riešava nesretno. Naša domovina lišava se jednoga velikoga diela javnoga prihoda u bezkorist, i ujedno

*

se alterira naša nagoda opet na gore. (Glas: Vašu?) Kako da nije i naša, kad ju osjećamo u svih kotrigah?

Ovdje mi je dužnost pripomenuti, da je u pitanju ovom upravo sa stanovišta nagodbe u svih detailih protupredlog branjen od mojih predgovornikah dra. Vrbanića i dra. Neumana tako obsežno i temeljito, da bi bilo upravo suvišno, da i ja u tom pogledu ovdje š njimi konkuriram.

Nego sam prisiljen svratiti pozornost mojih poštovanih drugovah kod ovoga predloga na jednu osobitu obstojnost, koja mi se danas ovdje nameće. Nikada jošte nije ni kraljevinski odbor, ni ovaj sabor na temelju same nagodbe mogao laglje i uspješnije štititi interese hrvatske, nego baš u ovom pitanju. Pak smo ipak i ovdje podlegli Magjarom i još nam se ironično od strane daljskog zastupnika kaže, da su Magjari nam popustili.

Što to dokazuje, gospodo? Dokazuje i opet onu našu staru istinu, da je nagoda takova institucija, koja se uvjek, kad dodje do kakove oprieke izmedju nas i Magjarah, čita onako, kako je za nas nepovoljnije, kako je za nas gore. Što je dalnja posljedica toga, gospodo? Razmislite, da li vaš obstanak kao stranke, te vaš rad može biti od ikakova uspjeha za narod, dok vi stojite na istom državopravnom stanovištu, na kom i većina. Budimo iskreni, gospodo, jer mi ovdje nismo samo politici, nego i patriote, pak se pitajmo, da li bi ikoja druga nagodbena vlada u današnjoj situaciji, recimo, ma i vi na kormilu, da li bi mogli drugo što polučiti, nego li su ova gospoda polučila. Vi vrlo dobro znate, da je glavno poticalo za medjusobne koncesije medju mjerodavnimi faktori zamjenito neograničeno povjerenje. Vi znate dobro, da je to povjerenje Ugarije napram Hrvatskoj odavno uzdrmano, i ako ga ima gdje, a ono ga ima u redovih sada vladajućih krugovah. Bez toga povjerenja htjeti na ovom sadašnjem stanovištu nad Hrvatskom vladati, znači, htjeti sadašnje stanje još pogoršati. Zato ja neuvidjam raison d'être opozicije, koja stoji na stanovištu nagodbenom.

Za to priznajem otvoreno i sasvim iskreno kažem, da bi gospoda, koja svoje umne sile sa opozicionalnoga stanovišta iztiču, više mogla postići, kad bi stupila u redove one stranke, s kojom stoje na istom državopravnom stanovištu. Ja bi to kao objektivan i miran patriota mogao sa svoje strane prije shvatiti kao koristno za naš narod, nego li današnje ove naše stranačke odnošaje, koji za ništa drugo neslužе, nego da u narodu šire pomutnje, da on nevidi načelne razlike, da nerazlikuje pravih svojih prijateljah od onih ljudih, koji misle, da su mu prijatelji, a faktično su mu, možda i proti svojoj volji, najveći neprijatelji.

Ja bi želio, da ova debata, koja je opet dokaz naše podpune odvisnosti od Magjarah, otvori oči i onim ljudem u Hrvatskoj, koji još misle, da se na temelju nagodbe može išto do te naše autonomije držati. Ja bih želio, da otvori oči onim ljudem, koji misle, da je duh ove nagode što drugo, nego ona prva etapa, za kojom teži svaki Magjar, da se iz Hrvatske učini prije ili kašnje druga Slovačka. Ja bi želio, da gospoda uvide i valjda će uviditi, da Hrvatska ima razloga težiti za savezom sa Ungarijom, da je kraljevini Hrvatskoj moguć razvoj i obstanak u savezu sa kraljevinom Ungarijom, nikada pako u odvisnosti od Ungarije, u kakovoj se sada ona nalazi. Ja želim, da rieči ove, koje sam ovdje izustio, uzmete kao rieči čovjeka, druga vašega, koje su potekle iz iskrenoga srdca, koje su nadahnute mojim dubokim uvjerenjem, koje nisu naperene proti nijednoj osobi, nego su naperene samo proti onomu sastavu, koji i u ovom pitanju dokazuje, da je samo na žalost, nesreću i sramotu ove domovine stvoren. Rekoh. (Živio na ljevici!)

Predsjednik: Rieč imade preuzvišeni g. ban.

Njeg. preuzv. gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédérváry**: Visoki sabore! Budući da sam sad prvi put čuo obranu protupredloga, donešenoga po gospodinu zastupniku švaračkomu, to ću ponajprije na njegove rieči nekoliko opazakah učiniti, jer ono, čim se je branio do sada protupredlog, to su sasvim drugi razlozi bili, nego li su bili oni, koji su vodili onoga, koji ga je iznio. Dobro je kazao

gospodin zastupnik švarački, da ja razumijem i hrvatski i magjarski, kad je tim reći htjeo, da ja razumijem i stekliše i Obzoraše. (Smieh na desnici.) Ja, budući da ih razumijem, opetovano mogu samo toliko kazati, da mi se taj protupredlog sada čini još smješniji; jer dok gospodin zastupnik švarački sam kaže i sada je ponovno ovdje velikom emfazom nama i cielomu narodu tumačio, koliko je štetna ta nagodba, da on nemože na temelju nagodbe nikakova prava tražiti, to su ostala gospoda upravo na temelju nagodbe tražila, da se to pitanje inače rieši, nego je predloženo po kraljevinskom odboru. Doduše istina, da imade pravo i u tom pogledu gospodin zastupnik švarački, da se on u nekakvom čudnovatom položaju nalazi, kad brani ovaj predlog, kao što je to odmah s početka kazao; jer se je i on morao staviti, da dodje do ikakvoga rezultata, na temelj nagodbeni, da dodje za prošlost do onoga, što traži njegov predlog, jer njegov protupredlog nebavi se sa budućnosti nego sa prošlošću. Sasvim dobro kaže gospodin zastupnik, da smo se mi bili svi složili u tom predmetu, da je narav toga novca po §. 21. nagodbe takva, da ti višci svakako sačinjavaju naše vlastničtvo.

To ja neporičem i tvrdim to isto i danas, kao što je tvrdila i regnikolarna deputacija hrvatska, da su po §. 21., kako je on bio do eventualne promjene, ti višci naše vlastničtvo; dapače ja bi rekao, da se regnikolarna deputacija hrvatska nedieli niti od mnienja gospodina zastupnika švaračkoga, niti od mnienja g. zastupnika čabarskoga ni u tom pogledu, da je to vlastničtvo i vezano naime vezano u zakladne svrhe. U tom se slažemo i mi svi sa gospodom zastupnicima koji pripadaju stranci prava. Neslažemo se sa gospodom, koje stoje na drugom stanovištu političkom. I tu nam je gosp. zastupnik švarački rekao i razloge, zašto je on to tako tražio; jer onda bi se odplatio taj dug i ako bi se dug odplatio, onda bi se obalio namet i to bi bila korist po zemlju, što neću ni najmanje da poričem.

Nu gospodin je zastupnik kod te prilike rekao i to, da se to nagodbeno stanovište, označeno u §. 21., pogoršava, jer odsele biti će ta zaklada zajednička, te će izgubiti autonomnu narav. Ja moram tu izpraviti g. zastupnika; niti sam ja to tvrdio u mom govoru prijašnjem, niti mogu danas to tvrditi, jer promjena predložena po regnikolarnoj deputaciji i danas uzdržaje podpunoma autonomnu narav zemljo-razteretne zaklade; u tom pogledu neima nikakve razlike izmedju prošlosti i budućnosti.

Zaklada će se i u buduće isto tako rukovoditi, po zemljo-razteretnom ravnateljstvu kraljevinah Hrvatske i Slavonije, kojem na čelu stoji ban, kako i do sada. (Glas na ljevici: A višci?) Moliti ću. Što se dohodakah iz nameta tiče, to će nastati promjena u buduće, to neima dvojbe. Buduć da u §. 21., kako je do sada u nagodbi, nije ništa odredjeno za slučaj, da bude višak. Nešto je odredjeno u patentu naime, ako jest višak, da se upotriebi za izvanrednu amortizaciju, u koliko je ta izvanredna amortizacija dopuštena, ali i to nije izriekom rečeno. Jedno je, što manjka u §. 21., i što je to pitanje pomutilo i zamrsilo. To mi nemože nitko poreći, da je tomu tako. Da nije u nagodbi rečeno u §. 21., da mi imademo odredjivati namet, dakle dohodak te zaklade opredjeljivati, nego je rečeno, da imademo taj namet rukovoditi, t. j. kad je unišao, kad ga izruči financijalno ravnateljstvo blagajni, da onda imademo taj namet rukovoditi, svrsi ga privesti etc. To je do sada učinjeno; nikada se nije drugačije postupalo, nego su dohodci, gospodo moja, i to svi dohodci nameta su se upotriebili do god. 1884. u zakladnu svrhu, nije se dielilo ništa do 1884., nego su se upotriebili ti višci da se dug odplati, dakle cieli namet je došao u razteretnu blagajnu, i onda se je upotriebio dielomice za ukamaćenje i amortizaciju duga, a s druge strane višak, koji je od god. 1876. nastao, upotriebio se, da se odplate, da se povrate oni predujmovi, koje je država prije dala.

Dakle podpuno smo do onoga časa izpunili to, da smo namet rukovodili i sasvim njime razpolagali. Od god. 1884. ovamo, tu se je faktično dogodila promjena u toliko, što je dug naprama državi odplaćen bio i dohodci razteretnoga nameta su veći bili, nego je redovita amortizacija iznosila. U ono doba, kako sam ja u mom prvom govoru na-

tuknuo, je to pitanje bilo izmedju obe vlade predmetom razpravah; i ja moram priznati, — ja ću iskreno govoriti, — da sam ja u ono doba nagovarao ugarsku vladu, da se to pitanje što prije rieši, naime da se izpuni manjak §. 21., jer se nismo mogli složiti u tumačenju §. 21. Kad se nismo mogli složiti, i budući da nećemo rat voditi, — to je jedna razlika izmedju nas i gosp. zast. švaračkoga, onda nam je valjalo uputiti stvar na onaj faktor, koji je pozvan to riešiti.

Ja sam se obratio na ugarsku vladu, da bi se to pitanje čim prije riešilo, jer čim će se kašnje riešavati to pitanje, tim će se teže riešiti. Koji su to razlozi, da do toga nije došlo, to neznam; ali danas moram iskreno kazati, da sam veoma zadovoljan, da nisam uspio, jer da sam uspio, da se u ono doba sazovu regnikolarne deputacije, budite, gospodo, uvjereni, da nebi tu bilo viška, jer bi se bilo onda došlo do toga, da se zemljo-razteretni namet obali, i to sa strane zajedničkoga sabora, koji bi to bio regulirao, on bi bio kazao, da netreba 8·4% od prihoda zemljarine, nego dosta će biti 5%, ili kako bi se već uzelo, a ostalo će biti porez. Onda nebi bilo nikakova viška, nego bi onda godišnji potrošak iznosio plus kakvih 50.000—60.000 f.; pak nebi i narod i zemlja imala veće kakve koristi; a danas, pošto su se nagomilali ti višci, sad je zemlja došla do svote, koja se neće sigurno upotriebiti na štetu zemlje.

Gospodin je zastupnik mislio, da se je danas promienila narav autonomne zaklade, i da je postala zajedničkom. Ja sam prije naglasio, da se to nije učinilo. A što se predlaže promjena, to je u toliko, da se samo onaj hiatus § 21. izpravi, da se naime tu izrično kaže, da će se namet sjediniti sa porezom, i dakako da će se onda i znati tko ga imade u obće opredieljivati; a ja mislim, da je to reformatio in melius, jer se tu nešto sasvim jasno kaže, što do danas nije jasno bilo. Istina da se i do danas tako postupalo, ali ne na temelju jasne odredbe, nego na temelju analogije, iliti stečene prakse. Da bi mi išli iztraživati narav toga nameta, onda bi došli do smiješne konkluzije; jer ako se danas otvori u Zagrebu fabrika konjaka, koja nije imala ikakvog posla sa razterećivanjem zemlje gospodina Pisačića, kako dolazi ta fabrika do toga, da ona plaća zemljo-razteretni namet.

To je upravo smiešno. Ako je tako, onda su svi višci smiešni, jer bi onda zemljo-razteretni namet morali plaćati samo oni, čija su zemljišta odterećena, a onda nebi bilo viška. Ali budući da su svi slojevi naroda doprinjeli tomu, da se ta zemljišta razterete, to je tako samo moglo doći do viška; a kad se je prešlo na tu narav nameta, onda se tu nemože kazati, da se radi o nametu u kakvu posebnu svrhu, nego da je to porez, kao i ostali porez. Do sada to nije bilo jasno izrečeno, nego je sad tek jasno rečeno, a ja volim jasnu situaciju; nego li mutnu — to je opet razlika medju nama i gospodom s one strane. Za to ja mislim, da niti najmanje nije osnovan onaj razlog, koji mi nameće gosp. zastupnik švarački, kad veli, da bi morao, da iskreno govorim, kazati, da je tu odlučila moć jačega. Ni najmanje nebi mogao to kazati; nego, kako se je to pitanje razvilo, sasvim se je naravno moralo doći do iste konkluzije.

Gospodin je zastupnik onda kritizovao rad same regnikolarne deputacije, i već mu nije bilo po volji, da je u ovom pitanju ugarska deputacija počela to pitanje zametati.

Na to je već odgovorio gospodin zastupnik gjurgjevački i mislim, da ima posve pravo. Ja mislim, da je bilo na njima pitanje to potaknuti, jer oni su tražili promjenu §. 21., a mi nismo ništa, bar ne hrvatska vlada, tražili, nego da nam se izruči onaj višak, dakle nismo mi mogli doći pred ugarsku deputaciju, da tražimo promjenu §. 21.; mi ga nismo htjeli ni promjeniti, nego mi smo htjeli samo imati naš novac. (Zast. Folnegović: Pak zašto ga niste dobili? Zast. Egersdorfer: Jesmo ga dobili. Zast. Folnegović: Odlučilo je pravo jačega). Kako sam prije kazao, ako gospodin zastupnik može imati jedan nazor, ja mogu imati drugi nazor, a ugarska vlada može imati treći nazor. Tada smo se imali po nagodbi na temelju §. 70. sastati, nastojati jedan drugoga uvjeriti i po mogućnosti tražiti razjašnjenje, da bude glavni princip sačuvan. Ali dakako tu se strašno onda razilazimo. Što je nam glavnim principom? Nam je glavnim principom uzdržati savez sa Magjari, a ne svadjati se s njima. A kad je tako, onda

ćemo naći već način, kako da se izravnamo. Kad nebi to bio naš princip, onda bi, kao i g. zastupnik, volili kavgu. Lakše je reći narodu: prevarili su nas, nedadu nam naš novac. (Živio na desnici.) To je lahko učiniti, kad se nekaže narodu sad su nas prevarili, izvaditi ćemo posliedice iz toga, i boriti ćemo se. To se nekaže, nego posliedice se onda same po sebi izpostavljaju, da narod, koji je već prije strašno stradao, još više strada. Imali smo već zato prilike, netreba daleko ići. (Tako je! Živio! na desnici.)

Što je onda gosp. zastupnik govorio, da ako se mi nemožemo pozvati na krunu, da onda nagodba manje vriedi, nego je ona do sada vriedila, to je sasvim krivo; jer ako se mi možemo pozvati na krunu, može se pozvati i Ugarska. A hoće li gospodin zastupnik absolutno pristati na to, ako kruna pristane uz nazor Magjarah? (Živio! na desnici). Gospodo moja, kruna stoji na mnogo većem stajalištu, nego da ona bude sudijom razmiricah medju Magjari i nama. (Zast. Folnegović: Ja volim absolutizam krune, nego li Magjarah. Zast. Czernkovich: To je fraza). To je dakako lahko nabacivati takve fraze, ali tu se neradi o volji Magjarah, nego se radi o interesu zajednice, radi se o zajedničkih interesih, koji su nama zajednički upravo tako, kako i Magjarom. To je bitna stvar. Dakako, ako gospoda neće priznati zajedničkih interesah, da nećemo doći ni do konkluzije, jer neimamo zajedničkih premisah.

Gospodin je zastupnik onda kazao i to, da su kod stvaranja nagodbe pošteni unioniste imali pred očima to, da ćemo onda manje poreza plaćati, nego li pod absolutizmom Austrije. Ja mislim, ako u onoj formi i nisu imali pravo, da su imali pravo u tom, da bi naš deficit naprama Austriji bio bar za 60% veći. Jer budući da Austrija ima za zajedničke poslove monarkije plaćati 70%, to bi i mi imali u razmjerju toliko plaćati, koliko i ostale pokrajine Austrije, onda toga nebi mogli namiriti, pa opet nebi to gospodi bilo pravo. A danas imademo, kad smo u savezu sa Ugarskom, doprinašati samo 30% za poslove zajedničke čitavoj monarkiji. Dakle su u tom pogledu oni unioniste imali sasvim pravo, kad su se odlučili tako raditi, jer i danas se nakon toliko godinah vidi, da je u tom pogledu naš položaj svakako povoljniji.

Gospodin zastupnik onda kaže, da nisu manji porezi, nego da su veći. O tom neima sumnje. I nas sve tište povećani porezi. To nećemo niti dokazivati, da su kod nas manji postali porezi; ali nisu porezi niti u Austriji manji postali; dakle ako bi šanžirali, nebi ništa profitirali.

Za tim je natuknuo gospodin zastupnik drugo pitanje: da li je u tom razmjerju, kako su porezi narasli u narodu takodjer i blagostanje napredovalo; i tu on kaže, makar mu koliko podatakah pružili, da nam nebi vjerovao. I to je istina, da na temelju statističkih podatakah jako bi se težko složili. Ali ako pogledamo ne samo Zagreb, nego i cielu zemlju, vidjeti ćemo, koliko naš narod imade većih potrebah.

G. zastupnik doduše kaže, da je onaj narod bogatiji, koji neima potrebah, ili koji ima manje potrebah, a ja mislim, da je to dokazom, da je narod u boljem stanju, ako su mu potrebe narasle. Uzmite, gospodo, samo tu okolnost, ja se toga dobro sjećam i mogao bi se za to okladiti, da se prije 20 ili 30 godinah nije moglo naći u cieloj zemlji u seljačkoj kući petroleumska lampa, ili štogodj sličnoga, a danas možebit neima niti najmanje kućice, gdje takove lampe nebi bilo Ima i drugih stotinu stvarih, koje su dokazom, da napokon blagostanje raste.

Ako ćemo, gospodo, pogledati stanje gradjanstva našeg, to vidimo dućane, košto jih ima u Zagrebu i u drugih gradovih, takove kakovih prije nije bilo. Odakle je to, kako je došlo do toga? Od naroda, jer narod ide u dućane, kupuje robu, poslovi idu bolje, moraju veći porez plaćati, a što veći porez plaćaju, to bolje prosperiraju. Sada ima na stotine liepih dućanah, kakvih nije bilo prije 30 godinah ni jednog. Konkurencije može biti samo gdje ima velike trgovine, a gdje toga neima, neima niti nje. Tako je neima na Kongu (Glas sa desnice: Niti u Zanzibaru), niti u Zanzibaru.

Istina, neću poreći, da u prelaznom stanju, u kojem svi živimo, da nam se dakako ukazuju i štetne posliedice toga prelaza, naime vidimo u kojem kraju, kako jedan dio

naroda propada, to nemogu poreći, jer bi morao sliep biti, da nepotvrdim ono, što je istina, ali tomu su krivi drugi razlozi.

Napomenulo se je ovdje samo kratko to, da kako je to, da se naši sele u Ameriku, a s druge strane u isto doba useljuje se drugi narod ovamo. Ta valjda zemlja, u koju drugi narod dolazi, mora biti bolja od one, iz koje se izseljuje, jer se drugčije nebi dao narod na izseljivanje. Ako dakle ima kod nas ljudih, koji si djelomično ovdje neznadu urediti svoje interese, pak isti znadu bolje si urediti u Americi, što dokazuje to, jer pošiljaju ovamo novac za porez, što nije štetno, to je dobro, da neidu upotriebiti naše blago za plaćanje poreza, nego idu — da se tako izrazim — za to oglobiti Amerikance. (Tako je! na desnici.) Da stanje naše nije absolutno zlo, dokazom je i taj moment, da Magjari, Česi, Moravci, Talijani dolaze u našu zemlju na stotine i hiljade, pak si znadu ovdje sasvim dobro svoje poslove urediti. Ovo su ljudi, kao što i naši, moraju raditi i znadu raditi, da si osiguraju ovdje sadašnji obstanak. Ja sam uvjeren, kad se naši povrate iz Amerike, a redovito se svi vraćaju, da će biti okriepljeni ne samo materijalno, nego i duševno, pak će onda biti od veće koristi zemlji i narodu, nego su dosada bili, dok su kod kuće spavali.

G. zastupnik je rekao, da bi trebalo taj višak upotriebiti za obalu duga i onda dokinuti cieli namet. Da je to u našim rukama, ja sigurno nebi imao ništa proti tomu, ali ja sam rekao, da mi nismo nikada izvršivali to pravo, ako je i obstojalo, da ga sami opredielimo, ali ga nismo opredielili. Zašto ne? Ja ću kazati, zato ne, jer je hiatus u §. 21., a ima i drugih razlogah, koji su razloženi. Vidimo, da su se vlade mienjale, ali u tom su sve konsekventne bile, da nije ni jedna došla na misao izim baruna Raucha, da se namet ima opredieliti po našem saboru. Ako sabor neima pravo opredieliti namet, onda ga neima pravo izvan krieposti staviti. Ja ostajem kod toga, što sam već spomenuo, da smo mi to učinili, da su Magjari priznali, da imademo opredieliti namet, buduć da netrebamo nameta toliko, to bi ga obalili, što bi narodu dobro došlo i tada bi slavili kod kuće: evo kakvi smo mi velikani, sada smo Magjare jedanput predobili, sada je za narod velika korist, jer će se toliko procenta manje plaćati. Mi bi to učinili, a za pol godine kašnje povisio bi zajednički sabor za toliko procentah porez, za koliko bi mi obalili namet. To je vjerojatno, da bi to sasvim naravski uzsliedilo. (Zastupnik Fran Folnegović: Samo u Hrvatskoj!)

Ne samo u Hrvatskoj nego i u Ugarskoj se plaća više nego treba, sasvim jednako kao što kod nas. Onda bi bila dakako vrlo povoljna situacija po slavnu opoziciju, a da su gospoda na vladi, ja mislim, da bi se sgražali, kako su jih Magjari prevarili, jer su jim s jedne strane dopustili, da si sami namet obale, a na drugoj strani porez povećali. Gospoda bi se onda strašno dičila time, kako su vragometni ljudi, koji znadu namet obaliti, a Magjari prokleti saveznici povećali porez i time jih prevarili; oni bi slavje slavili, a cieli odium bacili na Magjare, što bi jako ugodno bilo.

To nemože biti namjera onoga i onih, koji idu za učvršćenjem saveza, jer oni neidu za tim, da jedan drugomu predbacuje odium, nego za tim, da urede poslove, da budu po mogućnosti pravedno i jednako uredjeni u zajednici. Radi toga što se je ovo pitanje riešilo ovako, kako se riešilo, to se sasvim izjednačili naši odnošaji naprama zemljo-razteretnoj zakladi sa odnošaji, u kojima Magjari stoje prema istoj zakladi, i time smo postali sasvim ravnopravni. U Ugarskoj i kod nas glede nameta i poreza neima razlike, niti može biti razlike u većem ili manjem doprinašanju daćah. Mi idemo dalje, da tu jednakost podržavamo podpuno, naime idemo konvertirati dug na isto toliko doba, na koliko je i ugarski dug. Istina, da mi nebi dug konvertirali, odplatili ga za nekoliko godinah, onda bi se sbilja desilo, da bi u formi poreza više plaćali buduć da bi Magjari plaćali djelomice porez u formi nameta. Da to nebude i da nebude nikakve razlike, tada idemo konvertirati, da u poreznom pogledu nebude nikakve razlike. Izim toga svakako će nam još dobro doći, jer ćemo uživati plodove povišenog našeg dohodka.

Ja sam uvjeren, što g. zastupnik kaže, da bi se naši novci opredieliti mogli za kul-

turne svrhe, ako se nebi razdielili na tri resorta, da sabor može taj višak razdieliti, da svaki odjel naš autonomni bude dobio isti razmjerni dio, ali to nemora biti, jer sabor može kazati: stvaram jednu kulturnu zakladu od milijun i dviesto tisućah forintah. Strogo gledeć na pravnu narav, odakle proizlazi taj novac, najbolje još bi bilo ovakvu zakladu stvoriti, iz kamatah koje zaklade moglo bi se podupirati n. pr.: šumarstvo, gospodarstvo, dakle bi se novac upotriebio baš u kulturne svrhe. O tom će medjutim sabor posebno odlučiti, a ja neću da najmanje praejudiciram.

G. zastupnik kazao je za sav rad, koga je regnik. deputacija nama predočila u izvješću svojem, koji je štetan po nas, koji krnji pravo nagodbeno, pravo ovih kraljevinah, da je ta regnik. deputacija išla hvalu tražiti. Ja mislim, da bi to svrha bila izvješću regn. deputacije, da si ona nebi truda dala, da napiše svoje izvješće, za hvalu sigurno ne. Bez te hvale regnikolarna deputacija biti će umirena, ako dodje do priznanja njezina rada, i ako se u broj onih, koji će to priznati, i neće moći ubrojiti gospoda, koja stoje uz protupredlog. Regnik. deputacija biti će umirena, makar koliko će biti gospodi žao, ako nedobije ovo priznanje, a mislim, prem nisam s nikim o tom govorio, da su članovi regnik. deputacije unapred u tom pogledu sasvim na čistu, makar da su mjesto 3% i 5% zaračunali kod kamatah, da hvala nebi bila veća niti manja nego li je unapred predvidjeno bilo. (Odobravanje na desnici: Tako je!)

G. zastupnik je rekao, da se u tom radu opetovano vidi, da se radi proti nagodi. Radi se proti nagodi istina u toliko, da neće biti za buduće stanje ovoga paragrafa, koji je danas u nagodi, nego paragraf promjenjen. Čim se je nagoda promjenila, onda se ona neviedja, nego se izmienjuje sa ustanovom, kakova dosada bila nije. Da se je bez promjene nagode išla ona tumačiti ovako za budućnost, kako odredjuje promjena, to bi bila povrieda. To sam mnienje zastupao ja, a zastupala je i regnik. deputacija upravo napram ugarskoj deputaciji, da ono, što su mislili za prošlost, može se ovako tumačiti, kako je u formi promjene učinjeno, to bi bila zbilja očita povrieda, jer je tu odredjeno, da je taj novac vezan za zakladnu svrhu. Ja mislim, da se proti nagodi nije ništa radilo, nego se uvidilo iz paragrafa nagode, da neodgovara više niti prijašnjemu razvitku stvari, niti današnjoj potrebi, pa se je to promjenilo u ovakvoj formi, kako će to bolje odgovarati budućnosti.

G. zastupnik kazao je dalje, što će biti s ostalimi djelovi toga viška, koji ostaju u ugarskoj blagajni. Ja neznam, što će sa istima biti, valjda će ostati kao zalog novčani, košto jih imade više. Tražiti u ime toga posebne investicije, to nebi imali pravo. G. zastupnik kaže, propadaju gradovi Sisak, Senj itd. To biva na cielom svietu, da nekoji gradovi i mjesta propadaju, a drugi se dižu; to nije samo na našem teritoriumu, nego i drugdje, n. pr. izvolite pogledati u Ugarsku, pak ćete viditi, kakva su velika tržišta bili prije 30 godinah gradovi Gjur i Mošun, a danas je ovo potonje prosto selo, a i Gjur je sigurno toliko nazadovao, kao što Sisak. Jesu li Magjari išli, da unište ta mjesta? Nisu, nego željeznice proizvele su promjenu prometa tako, da ona mjesta koja su se prije služila naravnimi uvjeti, koji su istim dobro došli, a kad su odpali ti naravni uvjeti, onda su morala ta mjesta stradati. Naša zemlja može doći u takov položaj, da koji grad i koje mjesto žalibože propada, ali izvoditi odatle, da ciela zemlja propada, to nije pravo.

Sada sam opet naišao na jednu kontradikciju g. zastupnika, kad je kazao: da je onaj bogat, koji manje treba. Istina čim manje treba, to mora manje trošiti, čim ima manje potrebah tim je bogatiji Ako g. zastup. drži do tog načela, ja bi mu svjetovao, da onda nebi potaknuo svakom prilikom nove i nove potrebe, jer svaka nova potreba koja se potakne u ovom saboru, biti će uviek na štetu našeg bogatstva; nova potreba se neslaže s načeli bogatstva, onda nesmije biti, jer čim manje trošimo, tim postajemo bogatiji. S toga nemojmo nove institucije stvarati, to su nove potrebe, nemojmo nove potrebe izazivati onda ćemo biti bogatiji.

G. zastupnik na koncu kaže: evo tu se naša nagoda krnji, i time što se krnji, ujedno se ruši ugled one stranke, koja ima u prvom redu podržavati nagodu, te nije čudo, da se s druge strane povjerenje Magjarah sve više umanjuje naprama onim, koji se tobože drže

saveza sa Magjari. To prosuditi, da li se to povjerenje povisuje ili umanjuje, o kom je g. zastup. govorio, u ovom odnošaju nuždno pouzdanje, ja mislim, da on nije kadar. To će se dati s vremenom dokazati, kako se je u ovom ili onom deceniju radilo, da li se je to povjerenje povisilo ili umanjilo. Ako se je to povjerenje nešto uzdrmalo naprama Hrvatskoj, neću to reći prema jednoj i drugoj stranci, ali mislim, da su gospoda s ove strane vis. kuće bar nešto doprinjela, da se to povjerenje uzdrma. (Zast. N. pl. Czernkovich: To je istina) Ja nikada nisam čuo toga do današnjih riečih g. zastupnika švaračkog, koji je danas za se i svoju stranku rekao: mi hoćemo s Ugarskom biti u savezu — u kakvom, to si neznam predstaviti — nu kad neće on u onakvom savezu, u kojem mi stojimo, onda neznam, da li će način saveza promienjenog uspjeti, kad se nastoji s druge strane uvjek u onoj slici prikazati Magjare, da Magjari idu silom za tim, da zatru Hrvatsku, onda dvojim, da će taj način osvjedočiti Magjare, da ste jim prijatelji, i ja moram dvojiti, da će taj način Magjare osvjedočiti, da ludo rade, kad Vam nevjeruju, kad jih psujete.

Na koncu bi mogao o tom govoriti, kako se do hvale veleštovane gospode stranke prava računati imade, i da ima pravo regnikolarna deputacija, kad joj nije toliko do hvale, jer mi se čini čudan način onaj, kojim je g. zastupnik izrekao hvalu u ime stranke njegove napram onoj gospodi od umjerene opozicije, koji su pomogli do protupredloga. (Smieh.) To je svakako čudnovat način. Ja izvodim za sebe odatle konkluziju, da se dobri odnošaji mute i ja se nadam, da će gospoda bolje dokazati, makar ovako radili, da je savez medju njima nuždan i dobar, nego jim je uspjelo dosada naprama Magjarom. Ako g. zastupnik misli, da na tom temelju, koga je u odnošaju tih dvijuh stranka nacrtao, druga opozicionalna stranka neima pravi raison d'être, koja stoji na temelju nagodbe, onda neznam, kako može biti druga stranka opravdana, koja nestoji na temelju, na kom zemlja stoji, koja hoće da ruši ono, na čem drugi hoće da gradi, koja si uzimlje samo jedan punkt u zraku, na kom će dalje da gradi. To nemogu pojmiti. To se nemože predstaviti, niti pomisliti, da bi naš narod, koji ima u tom pogledu dosta dobro shvaćanje, koji uvjek trezno razmišlja, makar se za čas odkrene od pravog puta, poći za njima; ja dvojim, da će gospoda, koja na tako slaboj gradji hoće svoju politiku graditi, zadobiti ikada većinu. (Odobravanje na desnici. Zast. Folnegović: Mi smo Deakovci.).

Moram na kratko preći na ono, što su ostala gospoda govorila. Idem na ono, što je kazao g. zast. sveto-križki, da nije pravo uredjena zemljo-razteretna zaklada i namet, jer se vidi pozitivna jedna posljedica toga odterećenja, da od toga naši seljaci postaju gospoda. G. zast. nije pravo, ako seljaci postanu gospoda, a nebi to niti dobro bilo, to je istina. Kakva je tu konkluzija? Konkluzija mora biti ta, da nije dobro po narod, ako se pogospodi, ako mu ide bolje, a onda je u oprieci sa svojom strankom i s g. Folnegovićem, koji voli, da narod propada. Kad narod gospoduje, onda nepropada, nego se diže. (Zast dr. Pisačić: Pojedinci) Ako je tako, onda se izpravlja. (Smieh.) Ako je zlo po narod, da se pogospodi, a pogospoduje se po razterećenju, onda bi za g. zastupnika mnogo bolje bilo, da se je ostalo pri starom i pri batinah. Budué nije moguće po mom mnienju, da se prijašnje stanje uzpostavi, to se u tom pogledu nemožemo ni najmanje prepirati sa g. zastupnikom sveto-križkim.

Gosp. zastupniku nije bilo pravo, što su se te razprave tajno vodile. On je za zlo uzeo onomu članu regnikolarne deputacije, koji je rekao, da bi se imala tajna držati. Ja mislim, da bi se imala još većma tajna držati, jer to bi samo u prilog nama bilo. Vidite, gospodo, vi se često pozivljete na praksu Magjarah, pak da vidite, kako se je u Ugarskoj radilo u to doba? Nemožete mi nijedan članak pokazati, niti u glasilu službenom, niti opozicionalnom, da bi se bilo nešto govorilo i pisalo. Zašto? Jer nisu imali razloga, da svoje argumente unapred izdadu. (Glas sa desnice: Toga on nerazumije! Zast. Drag. Pisačić: Poruku su Vam poslali!) Mi nismo imali nikakova razloga, da unapred kažemo svoju taktiku, jer da se je radilo samo o tom, da obaviestimo g. zast. Pisačića, onda bi regnikolarna deputacija sigurno na to pristala.

Nije se radilo o tom, da se tajno drže ove razprave pred narodom ovim, nego su se imale tajne držati naprama onomu, s kim se ima dogovarati. Zar mislite, da ministar komunikacijah gosp. Baross, kad se nagadja sa austrijskimi željeznicami, da tada u novinah kaže, kako će se nagadjati? Ili mislite, da uprava austrijskih željeznicah unapred piše o tom, kako će se proti tomu boriti? Nepada niti jednomu na um. Oni, koji se imaju nagadjati, moraju se reservirati, da neodadu razlogah svojih, jer onda u obće nebi sgodno bilo u razprave izaći, onda bi se javno ta pitanja na ulici mogla riešiti i dobio bi u profitu onaj, koji bi od svoga protivnika dobio više razlogah.

Dobro je bilo to, što je gosp. zastupnik sasvim dobro naglasio: Clara pacta, boni amici! Da je to opet polučeno u ovom radu, danas nemože o tom nikakove dvojbe biti. Danas nemože o tom nitko dvojiti. To je na čistu, što je namet? Taj namet nije ništa drugo, nego porez, kako je i dosada bivalo. Sada — iskreno rečeno — znamo po onom „Clara pacta, boni amici“ stalno, da je namet porez i dohodak, da se dieli. Polučili smo u ovom pogledu načelo, koje je g. zast. iztaknuo.

G. zastupnik je rekao, da će taj posao izpasti onako, košto točarina i kao što pada potrošarina sa uvedenjem točarine. Ja sam si dao donieti nekoliko akatah, kojimi ću mu dokazati, da to nestoji. Hoće li on tomu vjerovati ili ne, toga neznam. (Glas sa desnice: Neće!), jer on stoji na temelju načela g. zast. čabarskoga, koji u obće u računih nevjeruje niti samomu sebi. Dakle ja ću pokušati, da nešto demonštriram g. zastupniku. On je rekao, a ima i pravo, barem ondje, gdje ima prilike da sam motri, u sv. križkoj obćini, da se je umanjio dohodak od potrošarine. Tu se je sbilja umanjio dohodak i to za 698 for. 40 novčićah Sad je jedino to, što nemogu iz ovoga izkaza znati naime, da li se je umanjio dohodak usljed uvedenja točarine, ili usljed koje druge okolnosti, ali faktum je, da se je u ovoj obćini dohodak umanjio. Ja ću pokazati g. zastupniku druge obćine ili ciele županije, kako ondje stoji sa tim pitanjem. N. pr. u belovarskoj županiji, tamo nije doduše višak velik, ali ipak iznosi, 1311 for. 33 nvč. Dakle jest veći. U virovitičkoj županiji je dohodak veći za 11.128 for. 65 nvč. U istinu ali, ja hoću, da govorim jasno, čisto i iskreno, da što više vjeruje g. zast. svetokrižki — u županiji varaždinskoj se je umanjio dohodak i to za 11.000 for. u cieloj županiji. Ali g. zastupnik se vara, ako misli, da se to ima točarini pripisati. Jer ja, gospodo, vidim, da u cieloj zemlji protivno stoji i žalim što neimam podatke za cielu zemlju. (Zast. Pisačić: To mene interesira, ja bi rado za cielu zemlju znati.) U županiji požežkoj narasao je za cielih 16.060 fr. To dakle za požežku 116.060 fr., za belovarsku 1300 for., za virovitičku za 11.128 for. Tu se vidi samo sobom, da ako se u ostalih dielovih povećao dohodak potrošarine, a u njegovom nije, da to nije posljedica točarine, nego da treba tomu drugdje razlog tražiti. U županiji varaždinskoj, gdje je trsna uš najviše harala, tamo mora i biti šteta najveća po točenje pića. Ako će filoksera još više napredovati, to će se dohodak točarine još više umanjiti, ali ne usljed točarine. Gdje pak neima filoksere, kao n. pr. u požežkoj županiji, tamo se je digla potrošarina za 16.000 forintih. To iznosi, gospodo moja, upravo 23% u jednoj godini više nego u prošloj godini. Tu se nemože reći absolutno, da ima tu točarina kakve štetne posljedice. Najbolji je primjer za to grad Zagreb. (Glas sa desnice: Još nevjeruje).

G. zastupnik svetokrižki nemože nikako vjerovati prošlim računom, kako bi mogli očekivati, da će vjerovati budućim? Mi ćemo se morati od njega dieliti iskrena i skrušena srca i naš posao svršiti s tim, da ga nismo mogli uvjeriti niti za prošlost, a valjda niti za budućnost. Valjda će doći prilika, gdje će nam to za rukom poći, ako nam to i nije ovoj čas pošlo za rukom.

Tu mogu nadovezati g. zast. vinkovačkomu, koji je sa svoje strane rekao, da se tu i opet krni autonomija naših pravah, ne samo tim, što se magjarski jezik uvadja, što se uvadjaju tudjinci u javne službe, i to smo bar već 100 ako ne 1000 putah morali čuti, nego i tim, što je pravo potrošarine čak dokinuto. Na to moram reći sasvim kratko, da neupotriebim malo strožu rieč, koja bi

*

ovdje sasvim opravdana bila, da to nije istina. Iz ovih izkazah, koje sam napomenuo, vidi se, da se potrošarina i ove godine diže, ona nije dokinuta, košto to g. zast. vinkovački tvrdi, nego se i danas pobire. Ja moram spomenuti i čuo sam, da se o tom već u Brckovljanih govori, da je potrošarina dokinuta. (Glas na desnici: Zorić). Ja moram kazati, da se nije dokinula, ona se pobire danas, košto i prije. Ne samo, da se pobire, nego ta potrošarina danas je većim dielom veća, nego je dosada bila. Nipošto nije istina, da je potrošarina dokinuta.

G. zastupnik na dugo hoće da tumači, kako je naš odnošaj u pogledu zemljo-razteretne zaklade jednak sa onim austrijskih pokrajinah. Ja se čudim, da se uviek naglašuje odnošaj pokrajinah, zastupanih u carev. vieću, kad se radi o našem odnošaju. Mi nismo u takovom odnošaju hvala Bogu, moram opetovano naglasiti. U financijalnom pogledu jest veća autonomija u pokrajinah austrijskih. Nu ja sam uvjeren, da bi veći dio tih pokrajinah tu svoju autonomiju zamjenio sa autonomijom ovih kraljevinah.

Košto i mogu uvjeriti g. zastupnika, da bi Ugarska Hrvatskoj financijalnu autonomiju prepustila rado u onom obliku, košto ju uživaju austrijske pokrajine, da može napustiti našu nagodu. (Na desnici: Tako je.) Tu je dakako velika razlika izmedju odnošaja tih pokrajinah naprama državi i našega odnošaja naprama ugarskoj zajednici. Što su nekoja gospoda u ono vrieme, kada se je nagoda sklopila, govorila i negovorila, ako ćemo na to ići, to je sbilja težko doći do konkluzije. Možebit, da će netko poslije 20 godinah čitati govor g. Vrbanića pak ako iz toga bude izvodio kakov zaključak, neznam, da li će doći do toga, što odgovara stanju stvari i razvitku kojega pitanja. Niti neću da reflektiram na to.

§. 21. nagode opredieljuje, tko ima rukovoditi zakladu, a koji opredieljuje namet to nije nikada u ovom §. spomenuto. To je velika razlika, koja leži medju nama i gospodom. Da toga hiatusa nije u zakonu, onda nebi moglo biti ovo prieporno. To stoji i budué da to nije u ovom zakonu, zato je moralo doći pred regnikolarnu deputaciju, mimo koje se ta stvar nije mogla riešiti. Nemože se niti najmanje taj namet sravniti sa odkupom gornjo-činženih zemaljah. Ako pogledate odkup gornjo-činženih zemaljah, to je onda takov odkup, kakov bi morao biti onaj odkup raztereéivanja selišta. Nu kod razredjivanja selištah, kako su gospoda dokazala, tu se je drugačije postupalo.

Gosp. zastupnik je meni lično predbacio, zašto sam napomenuo preuzv. gosp. biskupa Strossmayera. Ja moram kazati, da to nebi učinio sa svoje strane, ja sam se samo poslužio riečima g. zast. čabarskoga, saveznika g. zastupnika vinkovačkoga (Smieh.) i upotriebio sam jedan naziv obćeniti, kojim se nazivlje stanovita stranka. Da je slučajno preuzvišeni gospodin unutra, tomu ja nisam kriv. Ja neću niti tim da objedim preuzv. gosp. vladiku. Ja neznam, zašto je gosp. zast. vinkovački više za zlo uzeo, kad sam njegovo ime spomenuo, nego kad sam spomenuo ime g. Mažuranića i ostale drugove, koji svi spadaju zajedno.

Gosp. zastupnik vinkovački je onda odmah još rekao, da preuzvišeni biskup neima nikakove odgovornosti. Ja mislim, gospodo moja, ako govorimo o odgovornosti, da se čovjek nemože onda izvući iz odgovornosti, kad neprisustvuje kod kakova posla. (Na desnici: Tako je!) A najmanje čovjek, koji uživa takov glas i takovo ime, kakovo uživa g. vladika Strossmayer. I šutnjom kod takove ličnosti skopčana je velika odgovornost i to svakako veća, nego li pada na onoga, koji javno izpovieda ono, što misli. (Na desnici: Burni živio!)

G. zastupnik je onda rekao, valjda da izpriča bana Mažuranića i njegovu vladu, da to pitanje nije bilo onda flagrantno. Ja mogu kazati, da ovo pitanje, o kom se radi, bijaše uviek flagrantno od god. 1868., naime tko da ima namet opredieliti o tom je moglo biti svake godine govora. Gospoda nisu zato potrebe uvidjala. Zato sam i kazao naprama riečima g. zast. čabarskoga, kad sam prvi put govorio, da se u tom pogledu ja nedielim od gospode Strossmayera, Mažuranića itd. nego da stojim na sasvim istom stanovištu. Kako se može onda meni za zlo uzeti, ako se na njih pozivljem, ja isto činim, što su i

oni činili, ja nikomu ništa nepredbacujem. Ja velim, da su oni pravo imali, kad su tako radili.

Ako, gospodo moja, tko tvrdi, da stoji na temelju nagode — a vi stojite na temelju nagode, ako se nije od jučer na danas što promienilo — onda moraju nešto držati do nagode, više barem nego g. zast. švarački. Ako pako kažemo, da je preuzv. g. vladika kumovao kod te nagode, da li se tim dira u njegovu čast, kad je on stvorio nagodu, na kojoj vi stojite?

Ako je iskreno pristajanje uz nagodu, onda je po biskupa Strossmayera častno, da je on kumovao toj nagodi. Ako nedržite iskreno do nagode, onda imam svoj razlog, da drugčije mislim o vašemu štovanju prama biskupu Strossmayeru.

Zatim predstavio je gosp. zastupnik rad regnikolarne deputacije onako, kano da smo mi imali tužiti Magjare, da im dokažemo, kako oni nas globe i tlače. Mi bi morali na temelju onoga, što je gosp. zastupnik govorio, potući se, i onda tekar kad smo se svaki malo umekšali na temelju prvobitne introdukcije, doći do razprave. Da li bi se to nas ugodno dojmilo, to neznam: nu mislim, da će se Hrvatske ugodnije dojmiti onaj postupak, kog su odabrale regnik. deputacije.

Gosp. zastupniku nije po volji ni taj stil, o tom može se prepirati, da li je uljudan stil umjestniji, ili nije umjestan. To je stvar ukusa. Neki ljudi misle, da s uljudnošću dodju dalje nego s grubijanštinom, nu nekoga siliti, neka bude uljudan, to nije moguće. (Smjeh.)

Ja mislim, da je gospodi za to nepovoljno riešenje toga pitanja, što je to pitanje u obće riešeno. Ja moram i o tom da govorim. O čem se radilo tu? Tu se radilo o jednom pitanju, koje je po dokazivanju gospode i s protivne strane jako zamršeno. Tu su naime bili patenti i razni zakoni i cieli postanak nameta izrodio se tekom vremena u sasma drugu narav, nego li je prvobitno bila zamišljena. Svakako bilo je tu zamršeno pitanje i ovo imalo se je riešiti. Mi smo to zamršeno pitanje sada sretno ili manje sretno — o tom ne ću ja da sudim — riešili i na čistac izveli. Možete nas slobodno grditi, da nismo povoljnije uredili ga, to vam ja neću poreći, ali to nam morate priznati, da smo to pitanje na čistac izveli i da danas nemože biti dvojbe o tom, kako će se u buduće s tim nametom postupati. U tom pogledu došli smo do jasne situacije, a sada stoji stvar onako, kako to gosp. zastupnik svetokrižki veli: Clara pacta, boni amici.

I zato meni se bar tako čini, da glavni efekt našeg rada nije gospodi po volji, jer smo opet odstranili jedan kamen smutnje, koji je gospodi vazda dobro došao. (Smjeh na desnici. Zast. Czernkovich: Smutljivci.) Jer ako imade prepirakah uslied nejasnih odredbah nagodb. zakona, to ide u prilog gospodi od opozicije, a neide doista vladi i ovoj stranki, koja podupire vladu. Za to ja podpuno shvaćam položaj ove gospode s one strane (pokazujuć na lievicu), da je njima opet jedna prilika oduzeta, da dalje mute oko ovog pitanja. Za to ja dolazim do te konkluzije, da se opet više potvrdjuje i ovo, da smo opet dobili novih dokazah o onoj iskrenosti, s kojom gospoda zagovaraju nagodbu.

Gosp. zastupnik rekao je, da je izum odbora, da je novac zaklade vezan; nu ja mogu uvjeriti g. zastupnika, da to nije izum odbora, da je taj novac vezan, nego je to odredba §. 21. nagodbe.

§. 21. nagodbe naime kaže, da se dohodak tog nameta imade izručivati sve dotle zemljo-razteretnoj blagajni, dok nebude dug odplaćen.

Dakle tu taj vez leži u §. 21. nagodbe i za to imadu pravo i g. zastupnik čabarski i g. zastupnik švarački kad kažu, da se samo u zakladne svrhe ima upotrebiti taj novac. Tu se mi slažemo, ali drugdje se neslažemo. Dakle vezan je novac, i to nije izum regnik deputacije hrv., nego je to odredba zakona koja i tim više vriedi, pošto i ona gospoda, koja ništa nedrže do nagodbe, priznaju u tom pogledu, da smo pravo radili.

Gosp. zastupnik kazao je nadalje, da smo izumili to, da je taj namet porez. To mi nismo izumili, nego onamo ide promjena. Mi smo kazali, do sad bio je taj namet vezan izključivo u zakladne svrhe, a u buduće promieniti ćemo to tako, da imade karakter poreza. Dakle mi smo u prošlosti tumačili onako, kako je do sad zakon odredjivao. Buduć smo

pako vidjeli, da to današnjim prilikam neodgovara, pristali smo na to, da taj namet dobije karakter poreza i poreznog dohodka.

Ja ću u kratko svršiti, da dodjem do konkluzije: što je bila zadaća regnikolarne deputacije.

Ja ću u kratko ponoviti historiju cielog ovog pitanja, kako sam to već naglasio u mom današnjem govoru.

G. 1884. kad je odplaćen ovaj dug državi, koji je nastao uslied predujmovah, nastali su višci, i ug. i hrv vlada stavile su se u korespondenciju, kako da se to pitanje za budućnost uredi. Ja sam naglasio, makar sam u interesu mira i zajednice zahtjevao, da se to pitanje odmah rieši, da sam danas sretan, što nisam uspio; jer svakako se je tim, što se je pitanje kasnije riešilo, po nas mnogo povoljnije izpostavilo i riešilo. Jer onda nebi bilo tih višakah, o kojih mi danas govorimo, i koje ćemo mi dobiti Kad se je radilo o financ. nagodbi, onda je to pitanje akutnim postalo, jer je hrv. regnik. deputacija hotjela na čistac izvesti to pitanje tako — bez pozitivnog predloga — da je samo hotjela sjetiti ugarsku vladu, da izpuni ono, što je u §. 21. nagodbe naloženo. Ugarska deputacija hotjela je onda riešiti to pitanje, ali ne pro praeterito, nego samo pro futuro, da je to učinjeno, bilo bi samo na štetu našu.

To je istina. Hrvatska deputacija je sasvim dobro shvatila svoj položaj, kada je mandat odbila i rekla: da se ona nemože kod te prilike o tom nagadjati s ugarskom deputacijom, jer da neima drugo riešiti, nego financijalni odnošaj, koji se od deset do deset godinah ima ustanoviti, a ne promjeniti ikakav paragraf nagode, a budući, da se to pitanje nemože drugačije riešiti, nego promjenom §. 21. nagodbe, to mandat odbija.

Tim je u onom času hrvatska deputacija dobila za svoju stran ono, što je bilo koristnije i bolje po zemlju, koju je ona zastupala.

Financijalna je nagoda sklopljena na temelju izkazanoga dohodka i potrebah naših, te je na tom temelju ustanovljen ključ, po kojem sada dielimo.

Pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi moralo se riešiti posebno, i ja sam se s toga od vremena do vremena po uputi i zaključku vis. ovoga sabora obratio na ugar. vladu, da nam izda te viške.

Ugarska se vlada nikada nije stavila na stanovište, da ti višci nam nepripadaju, već je ona rekla, da računi o tih višcih nisu točno vodjeni, pa da se moraju rektificirati, a dok se to neučini, nemože odgovoriti na naše pitanje.

Istina je bila, da su se u račun uvukle pogrješke, te su se ove morale riešiti, a dok se neriešе, nije bila tražbina likvidna, naime dok nisam znao, da su računi dobri i čisti, nisam mogao reći, da su likvidni i staviti zahtjev: „vi ste to dužni, to morate dati“.

Ovo je trajalo do prošle godine, kada su računi bili sasvim dogotovljeni, nu medjutim su izazvane regnikolarne deputacije, koje su imale to pitanje riešiti.

Ugarska je deputacija samo o budućnosti govorila i to s razloga toga, što je bila na to napućena zakonom od god. 1882., koji nalaže vladi, da ona imade medjutonje odredjivati naredbenim putem porezni ključ na temelju novoga katastra i za godinu danah predložiti zakonodavstvu shodnu odredbu za uredjenje poreznoga ključa i razteretnoga nameta.

U našem je interesu bilo, da se to pitanje rieši, a da se to pitanje nije riešilo, nebi se mogao bio ustanoviti porezni ključ tako, da budu porezni tereti u Ugarskoj i Hrvatskoj jednaki, a nebi se to moglo učiniti, jer bi bio §. 21. nagodbe na putu stajao, koji opredieljuje, da se taj namet nemože upotrebiti na ine svrhe, dok taj dug postoji.

Oni su dakle imali razloga tražiti promjenu, a kad se došlo do toga pitanja, onda je Hrvatska kazala: „dobro! i ja hoću imati promjenu i uvidjam razloge promjeni, ali ja neću na ovu promjenu pristati, dok se nećemo sporazumjeti o prošlosti“.

Tu su posve pravo imali, i ja sam uvjeren, da nije došlo do sporazumka o prošlosti, da se nebi bili sporazumjeli niti za budućnost. To bijaše i jača pozicija hrvatske regnikolarne deputacije, koja je napokon dovela do toga, da se sbilja stvar i za prošlost riešila.

Važno je bilo, da se ovo pitanje pro praeterito nagodbenim putem rieši, a to je efektivno polučeno.

Što se koristi zemlje tiče, to je stvar sasvim jasna, jer ćemo mi na temelju tih višakah moći što stalna za zemlju učiniti, jer će biti veća svota, dočim bi se inače u budgetu razdielila, pak jedna tisuća ovamo, druga onamo.

Za buduće na temelju te nagode, kad se konverzija provede, ja mogu okruglo reći, da će se naš prihod za 500.000 for. povećati. Ova svota za naše prilike nije šala, jer mi hvala Bogu imademo više potrebah, nego bi milo bilo g. zastupniku švaračkom, nu mi hoćemo po mogućnosti, da ih namirimo, pa se evo sada pruža prilika, da ih namirimo, a u ostalom sam sretan, da sam u tom pogledu sporazuman sa g. zastupnikom vinkovačkim, koji je priznao, da je istina, da ćemo u budućnosti za koju godinu imati veći prihod.

Ovaj pol miljuna više na godinu će nam dobro doći prigodom financijalne nagodbe i ja sam uvjeren, da se i u tom pogledu možebiti vara g. zastupnik vinkovački, ako misli, da će ta dobit trajati samo nekoliko godinah.

Ja mislim, da ono što će sada biti, da će svakako dobro doći i u budućnosti, jer se naša tangenta računa na temelju naših potrebah i naših dohodakah u prošlosti. Ako su oni sada veći, to će svakako u računu prilikom nove financijalne nagode nama dobro doći. —

Ja dakle mogu konkludirati tim, da se naše stanovište nije niti pogoršalo obzirom na nagodbu, jer nije niti najmanje povredjena, u koliko se nepostupa u budućnosti na temelju sadanje nagodbe, te je upravo radi toga promjenjena nagodba, da se nemože povriediti.

Dakle s pravnog stanovišta je to stvar sasvim jasna, a što se koristi tiče, to mislim, da netrebam nikomu dokazivati, da ako usljed takove pogodbe dobivamo pol miljuna, da nemože biti od štete, a to tim manje, kad se tim djelovanjem nisu napustila nikakova prava, nego se je dapače dohodak povisio.

Napokon je ta nagoda i u interesu zajednice. Tom se nagodom više doprinaša nego do sada u prilog onom savezu, koji je na korist i probitak ovim kraljevinam i cielomu narodu.

Ja sam za to uvjeren, bez obzira na to, dali tko hvali ili ne — napokon to nemože biti odlučno — da svaki onaj, koji je u tom poslu sudjelovao, mirne duše može kazati: „dao Bog opet takovo pitanje onako sretno riešili, kao što je ovo riešeno“. Sigurno mirnije duše nemože toga mirnije reći za nikakvo drugo pitanje nego za ovo. Hvala Bogu, da sličnoga pitanja više nevidim, te sa svoje strane želim, da ovako zamršenih pitanjah više nebudemo imali riešavati. To je valjda jedno od zadnjih pitanjah, koja su se imala riešiti; to je u interesu mirnoga razvitka zemlje, a da li je u interesu mirnoga razvitka opozicije, to napokon nije glavni interes zemlje i naroda.

Za to opetovano preporučam izvješće odbora visokomu saboru na prihvat. (Živio! Živio! i odobravanje sa desnice.)

Predsjednik: Visoki sabore! Na dnevni red buduće sjednice stavljam osim nastavka razprave osnove zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I.: 1868.:

1. Izvješće odbora za unutarnju zemaljsku upravu ob osnovi zakona ob uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

2. Izvješće odbora proračunskoga o zamolbi kralj. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu glede prodaje nekretninah, ležećih u mjestu Drežniku, kotara slunjskoga.

3. Izvješće istoga odbora o zamolbi kralj. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu za prodaju prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke i grada Zemuna i o prodaji nekretninah, zvanih „Ugljara“, ležećih u obćini Rača.

4. Izvješće odbora verifikacijonalnoga i

5. Izvješće odbora ad hoc, izaslanog u poslu ustrojenja medicinskog fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

Današnju sjednicu dižem, a sliedeću uričem za sutra u 10 satih prije podne sa ustanovljenim dnevnim redom.

(Konac sjednice u 2 sata 25 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CXXXVII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 2. lipnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 15 časakah)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarz**.

Od strane kralj. zemalj. vlade prisutni: Njeg. preuzv. g. ban grof **Khuen-Hédervåry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Ivan Jagić** (čita zapisnik 136. saborske sjednice).

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Visoki sabore! Pošto neima podnesakah, prelazi se na dnevni red.

Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Pitanje o zemljo-razteretnoj zakladi, odnosno pitanje o promjeni §. 21. zak. čl. I. od god. 1868. svestrano je pretresano najprije u odgovoru na poruku ugar. regnikolarne deputacije, dalje u izvješću kraljevinskoga odbora, napokon u raznih govorih ovdje u saborniei izušćenih, tako obširno, da mogu reći, da možda nijedno pitanje, koje je iznešeno pred zakonodavno tielo, nije tako potanko pretresano bilo toli s jedne strane, koliko s druge strane. Zato mi je doista preostalo malo štogodj da reknem, ako neću opetovati, što su drugi pred menom rekli i što sam sam rekao. U kratko biti ću daklem samo slobodan da prodjem cieli tok razprave, da nastojim suzbiti prigovore, što su jih gospoda s protivne strane iznjela proti radu kraljevinskoga odbora, proti izvješću i predloženoj promjeni §. 21. nagodbenoga zakona.

U tu svrhu moram se još jedanput svratiti, doduše mimogredice, samo na histor. razvoj, jer mi se je tom prilikom predbacilo najprije sa strane g. zast. osječkog, a čini mi se, da se je njemu priključio u tom obziru i g. zast. vinkovački, da sam netočno predočio historički razvoj, jer da nisam nadovezao na onu točku, na koju bi imao nadovezati, naime na sankcionirani zak. čl. XXVII ili XXVIII. od g. 1848. Ja ću kašnje reći, zašto nisam nadovezao na taj zakonski članak, a sada bi hotio spomenuti samo to, da nisam imao razloga upustiti se u pitanje, da li je taj zak. članak sankcioniran ili nije, i kad bi se upustio u razpravu toga pitanja, držim, da bi mi jako težko bilo odlučiti u tom obziru, jer moram iskreno priznati, da treba osobito specialnog iztraživanja u ovom pitanju onomu, koji hoće to pitanje da uspješno rieši.

Zak. članci zaključeni po saboru od g. 1848. bili su podnešeni na previšnju sankciju, a zvanično riešenje glede ovih zak. članakah sadržano je u carskoj naredbi od 7. travnja 1850. br. 3. zemaljskog i vladinog lista za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju od god. 1850. Tamo se kaže izrično: (čita). „Što se tiče u člancih 27., 28. i 30. sadržanih predlogah glede razmierjah urbarskih i služnostih, priuzdržavamo sebi riešenje istih izdati u osobitih naredbah.“ To mi je da iskreno kažem, čudnovata forma sankcije. Ja znadem razne sankcije u Ugarskoj i kod nas n. pr. u Ugarskoj obavlja se sankcija ovako: ovaj zak. čl. nam je dopadan i mi ga potvrdjujemo kriepošću našom itd.; u Cislajtaniji sankcija je imperativna: mi to odredjujemo, a kod nas se opet sankcija obavlja podpisanjem, ali da se ovako sankcionira: riešenje pridržajemo sami sebi, to je svakako čudnovata forma sankcije. U tomu nije ništa drugo rečeno nego: „šuti, ja ću to odrediti;“ ovakve sankcije dosada nisu jošte bile obične. Gospoda se specialno bave sa dobom od god. 1848., oni potanko uče tu dobu, pak će bolje znati, da li je možda onda zakonito, kad se ovako sankcioniralo: šuti, ja ću to učiniti.

Ja nisam imao povoda, da specialno razmatram ovo pitanje zato, jer sam počeo sa patentom o zemljo-razteretnoj zakladi, a zemljo-razteretna zaklada, odnosno namet, kako sam naglasio i kako smo svi sporazumni, temelji se na carskom patentu od 16. siečnja od g. 1854. Ovaj carski patent kaže u §. 1.: (čita). „Za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju utemeljuje se osobiti fond razteretni iz kojega će se odšteta po propisu §§. 2., 55. i 56. patenta od 2. ožujka 1853. pronadjena, koja se nabavit ima iz prihodah zemaljskih itd.“

Ovaj §. 1. upućuje me na §§. 2., 55. i 56. patenta od 5. ožujka 1853. Ovaj pako patent niti u §. 2., niti u §§. 55. i 56. niti u §. 1. nepoziva se zakonske članke od god. 1848. Ja sam dakle sliedio tako dugo, dok se jedan zakon poziva na drugog, a kad sam došao do toga, da se na nikoga više ne poziva, onda sam ostao kod njega. Iz toga može razabrati i visoki sabor, da carski patenti jedan drugog jako dobro poznadu, ali da ne poznadu zakonski članak od god. 1848. Zašto to ne biva, glede toga nisam si trebao stvoriti mnienje, ali mi se čini, da će biti valjda po sriedi a izmedju zakonskih članakah i patenta ona sankcija: „Šuti“. To je uzrok, zašto patent nezna za taj zak. članak. To je samo što sam htio reći glede historičkoga razvoja u tom obziru, a mislim, da sam bio toliko točan koliko je nuždno bilo za sam predmet, radi čega sam se obazirao na zak. ustanove, koje su potrebne u riešenju ovog pitanja, te da sam sliedio tako dugo, dok se poziva jedan zakon na drugog, a kad se prestaje pozivati i kad jedan nezna za drugoga, onda nisam imao niti prilike niti razloga, da ih pratim i šnjimi se bavim.

Izmedju pitanja, koja su se kao prieporna izniela ovdje u saborniei, najvažnije je po mom sudu pitanje o zemljo-razteretnom nametu, dotično pitanje, tko ima pravo, tko je ovlašten zemljo-razteretni namet razpisivati? Oko tog pitanja s jedne i s druge strane, košto i oko pitanja o načinu obračunanja višakah, koji su u prošlosti narasli, grupirala se ciela debata, makar se kadkada odielila od jednog i drugog uviek se znala vratiti u dotičnu središnu točku, oko koje se sve kretalo.

Tom prilikom nemogu na ino, a da najprije neiztaknem, da su gospoda sa protivne strane boreć se proti stanovištu, koje je zauzeo kraljevinski odbor stranom krivo shvatila izjavu i renuncija i izvješća i izjave

dane u ime kraljevinskoga odbora, a stranom, da su izrično kraljevinskomu odboru imputirali stanovište, kojega on nije nikada zauzimao i da su oni napokon razbijali otvorena vrata i ubijali mrtvace, kad su izticali na dugo i široko ono, što je i kraljevinski odbor izticao i što je napokon priznato bilo. Što se tiče krivih predpostavah sa kojih gospoda sa protivne strane proizlaze, to mi je dužnost najprije nekoliko spomenuti.

Gosp. zastupnik osječki rekao je ovako: kraljevinski ugarski odbor naveo je jedan razlog, zašto da za budućnost nastupa promiena §. 21. zak. čl. I. od g. 1868., naime da nemože razteretna zaklada imati viška, a hrv. kraljevinski odbor, da je rekao, da su ga osvjedočili glede toga temeljiti razlozi kraljev. ugarskoga odbora, da je implicite hrv. kraljevinski odbor priznao, da zaklada nemože imati viška. Gosp. zastupnik ide za tim, dalje, da dokaže, da zaklada može imati viška, a pri tom skoro od rieči do rieči služi onim dokazivanjem i opetuje ono, što je kraljevinski odbor sam rekao u svom odgovoru na nuncij kraljev. ugarskoga odbora. Ako ja nadjem nekoga, koji dokaže, da zaklada može imati viška, onda nemogu reći, da stojim na stanovištu, da jih imati nemože. Tu se nešto kraljevinskom odboru imputira. što se protivi izrično njezinoj izjavi učinjenoj u najsvečanijoj formi, u renunciju samom. Dakle će nešto drugo morati biti, što je kraljevinski odbor hrvatski sklonulo i što je kraljevinski ugarski odbor sklonulo na to, da se promjeni §. 21. za budućnost, a ne pitanje, da li zaklada može ili nemože imati viška. U ostalom kraljevinski odbor ugarski nije to niti onom oštrinom naglasio, kojom oštrinom tvrdi gosp. zastupnik osječki, da je isti to učinio. Kraljevinski odbor ugarski u svojoj poruci izrično kaže (čita): „Po ovom je dakle jasno, da u blagajni zemljo-razteretne zaklade tako rekuć nebi imalo biti nikada viška.“ Dakle nije rekao, da nemože biti viška, nego tako rekuć nebi imalo biti viška, a to je velika razlika. Dalje se veli: (čita) „jer čim je ova blagajna odgovorila u cielom obsegu obvezanostmi svojimi naprama ovlaštenikom, te čim je vratila takodjer primljene od državo predujmove, neima od ovog vremena blagajna ta nikakvih dalnjih obvezanostih.“

Zato kraljev. odbor hrvatski, kad je dokazivao, a čini mi se, da je i dokazao, da hrvatska zemljo-razteretna zaklada može imati viška i izrično je tvrdnju svoju ograničio do onoga vremena, kad će nastupiti taj moment, kad će se izplatiti sve zadužnice, onda nemože biti viška, onda mora bilancirati. To stoji, ali unutar toga vremena može imati viška, što smo mi u našem odgovoru na poruku ugarskog kraljevinskog odbora obširno dokazali, a dokazali smo istimi riečmi, dapače istimi argumenti, koje je upotriebio proti nama g. zast. osječki. Eto opet jedna otvorena vrata, koja su išli gospoda s protivne strane razbijati.

Gosp. zast. vinkovački isto tako meni imputira, da sam rekao, da je §. 21. nov temelj udaren pitanju o zemljo-razteretnom nametu. Ja sam na dotičnom mjestu, a to je u uvodnom svom govoru, izrično konstatirao, kad sam §. 21. analizirao, da tim paragrafom do sada postojeće odredbe ostaju netaknute, da nije tim ništa promienjeno. To sam izrično rekao, to je bilo moje dokazivanje, a sad neznam, kako se može reći, da sam rekao, da §. 21. nešto nova odredjuje. Ja sam obratno rekao, da taj paragraf ništa nova neodredjuje t. j. da po §. 21. ostaje djelokrug zemljo-razteretnog ravnateljstva isti, da ostaju funkcije financijalne oblasti iste kao i prije, da će ostati odnošaji zaklade naprama porezovnikom isti, koji su i prije bili, da ostaje pravo zaklade tražiti od države predujmove isto kao i prije. Sad neznam, kako se može reći, da sam tvrdio, da usljed §. 21. nastaje nekakova promiena. Toga nisam nikada rekao, jer sam dokazivao, da sve ostane isto Pa kakva je onda promiena nastala? Ja sam naveo, da se temelj zemljo-razteretne zaklade sastoji iz napomenutih dvajuh patentah i jedne carske naredbe i iz §. 21., koji je četvrti temelj i nov temelj.

Dakle samo §. 21. je nadošao, a ostalo je ostalo — kako sam ja rekao — kako je prije bilo. Ako mi g. zastupnik nevjeruje, ja mu mogu to pročitati. Evo ovako glasi: (Čita) „Taj §. ustanovljuje prvo, da zemljo-razteretni namet imade nadalje voditi zemljo-razteretno

*

ravnateljstvo ovih kraljevinah; drugo, financijalno ravnateljstvo imade namet izručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva. Iz toga sliedi, da je razpisivanje i utjerivanje toga nameta §. 21. predano financijalnim oblastim, jer ga one imadu izručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva. Čim ga one moraju izručivati, moraju ga odnekle dobivati t. j. moraju ga utjerivati, dakle i razpisivati."

„„Zemljo-razteretno ravnateljstvo imade i nadalje rukovoditi namet"" t. j. ovo imade i u buduće istu funkciju, koju je obavljalo do god. 1868. dakle §. 21. nagode hoće da uzdrži netaknut onaj obsjeg ovlasti zemljo-razteretnog ravnateljstva, koje je ono posjedovalo do g. 1868.

Do g. 1868. imalo je zemljo-razteretno ravnateljstvo po §. 10. patenta od 16. siečnja sljedeću djelatnost:

„„Dužnost je direkcije izdavati zadužnice zemljo-razteretne, brinuti se, da obskrba, odredjena fondu razteretnomu, uredno dolazi i da se gotovina koristno ulaže polag osobitih naredabah, koje o tom budu izdane; dužnost je takodjer direkcije strogo bditi nad rukovanjem pjeneznice i nad knjigovodstvom i napokon izvršivati žriebanje, izplaćivanje i uništivanje zadužnicah."" U ovih riečih označen je djelokrug zemljo-razteretnog ravnateljstva i taj djelokrug ostavio je §. 21. zak. čl. I. 1868. netaknut.

„„Ovaj namet imade se uručivati u blagajnu zemljo-razteretnog ravnateljstva, dok se podpuno neizplati dug"" dakle najprije se ustanovljuje vrieme: Tako dugo, dok nebude dug podpuno namiren, imade sve, što je pod imenom nameta plaćeno, ići u blagajnu zemljo-odkupne zaklade. Tražbina zaklade naprama porezovnikom je u onaj čas, kad bude izplaćena blagajni zakladnoj, vlastnost te zaklade, ona dobiva narav vlastničtva zemljo-razteretne zaklade.

„„Državna pripomoć imade se nadalje polag dosadanjega načina i običaja pružati toj zakladi"" — dakle niti glede načina podavanja te pripomoći ne nastupa uslied §. 21. zak. čl. I : 1868. nikakova promjena.

Ja sam dakle izrično kazao, da ne nastaje usljed §. 21. promjena, a ne da se §. 21. nešto mienja na dosadanjih odnošajih.

Isto tako je sasvim neizpravno i tu je opet g. zast. vinkovački uzeo rušiti jedna otvorena vrata, kad je kazao, da ugarski kraljevinski odbor tvrdi, da je zemljo-razteretni namet porez, a hrvatski kraljevinski odbor, da je na to pristao. Na to hrvatski kraljevinski odbor nije nikada pristao, nepredleži niti jedna izjava hrvatskog kraljev. odbora, iz koje se može ma samo posredno zaključiti na to, jer se nenalazi takva nijedna rieč niti u renunciju, niti u jednom zapisniku, niti u izvješću, da bi se hrvatski kraljev. odbor postavio na stanovište, da je zemljo-razteretni namet porez. Ovo jednostavno nestoji, to je puka tvrdnja. Sada gosp. zast. vinkovački postavi si ovakvu tvrdnju, načini si na ovaj način objekt, proti komu će se boriti. (Zast. dr. Vrbanić prigovara.) Ja sam mislio, da se dogodila možda pisarska pogrieška, da negdje stoji „zakladnom svrhom vezni porez", to se je moglo dogoditi. Ja sam išao tražiti naziv „porez", radi čega sam pročitao cieli renuncij, izvješće, ali toga naziva nisam našao. To je dakle jednostavna tvrdnja, tu nam se podmiće nešto, što nismo nikada rekli, jer smo mi upotrebili izraz „dohodak", dočim smo se klonili navlaš i hotice izraza „porez". To dakle nestoji, da je kraljevinski odbor ikada smatrao dohodak zaklade porezom nego ga je smatrao javnim dohodkom, a smatra ga tako još danas. Ako se taj zakladni dohodak ućerava u formi nameta pokrajinskog, onda taj namet nemože imati drugi karakter nego karakter javnog dohodka. Ja pitam sada, zar su ovi prirezi pokrajinski dohodci privatno-pravne naravi, da li proiztiču iz vlastničtva ili dugovnih odnošajah? Ne, ovo su dohodci javni, zemaljski namet je javan dohodak. Izraz porez dakle nije upotrebio kraljevinski odbor nego obćenit izraz javan dohodak. Neka taj dohodak kvalificira tko hoće, kao prirez ili pristojbu ili kako drugčije, ali kraljev. odbor upotrebio je izraz dohodak.

Nadalje g. zast. vinkovački kaže, da se je kraljev. odbor postavio na stanovište, da je zajedničko zakonarstvo zato ovlašteno odredjivati zemljo-razteretni namet, jer je taj namet dio državnog poreza. Niti to nismo rekli.

Ja sam izrično naveo razloge i kašnje ću iste opetovati, s kojih razlogah drži kralj. odbor, da zajedničko zakonarstvo odredjuje namet, ali da je zato zajedničko zakonarstvo nadležno odredjivati namet, jer je to dio državnog poreza, to nismo nikada rekli. (Zast. dr. Vrbanić: U izvješću vašem!) U mom izvješću o nadležnosti opredieljenja zemljo-razteretnog nameta sa strane zajedničkog zakonarstva nije rečeno s kog razloga je to zakonarstvo nadležno ili nije ustanoviti namet. Ovo izvješće stoji na stanovištu jednostavnom uzimajuć kao činjenicu, da je zajedničko zakonarstvo nadležno odredjivati namet.

Ovo je izvješće uzelo to kao faktum, a nije rečeno u izvješću, da je nadležno zato, jer je namet dio državnog poreza U obće zašto je zajedničko zakonarstvo nadležno, to nije rečeno u izvješću, a ja mogu kazati gosp. zastupniku, zašto to nije rečeno. Razlog nije u izvještaju naveden zato, jer predleži zaključak kraljev. odbora, da se u to nedira, nego da se uzme ovo pitanje kao odlučeno, da se neima svojatati ovo pravo opredieljivanja zemljo - razteretnog nameta. To je bila za mene stvar svršena.

Na temelju toga ja sam konstatirao na jednom mjestu ono, što je sam g. zast vinkovački konstatirao i priznao, da se u istinu jedan dio zemljo-razteretnog nameta pobira sada u formi državnih porezah kao dio državnih porezah, kad sam rekao u izvješću: (čita) „Premda ovi zakoni uviek strogo luče, što je državni porez, što li zemljo-razteretni prirez, to se ipak nesmije s vida pustiti okolnost, da su iznosi, koje zakoni zemljo-razteretnim prirezom nazivaju, osim onih, koji se od zemljarine plaćaju, u istinu dielovi državnog poreza, da bi daklem kad bi zemljo-razteretni dug izplaćen bio polag slova sada valjajućih zakonah, prestao samo prirez kod zemljarine, dočim bi zemljo-razteretni namet kod svih ostalih porezah, jer je on od početka svoj dio državnog poreza, ipso fakto priraso državnom porezu". Dakle ja sam uzeo samo onu formalnu stranu svega pitanja, jer sam hotio dokazati samo to, da kad bi bio zemljo-razteretni dug izplaćen, da bi bez dalnje promjene prirasao državnom porezu kod ovih vrstih porezah.

Na strani 9., što se s gornjim mora zajedno uzeti, veli se u mom izvješću: (čita) „Nu proti tome govore opeta drugi razlozi. Gore smo rekli, da je zajedničko zakonarstvo kompetentno ustanoviti visinu zemljo-razteretnog nameta, a ono to sve do današnjega dana učinilo u dosadanjem iznosu. što je daklem plaćeno pod tim naslovom jest polag zakona zemljo-razteretni prirez, imade narav takovog, oni koji su platili odnosne svote temeljem zakona nisu platili porez već zemljo-razteretni prirez, a to što se u to ime plaća imade po §. 21. nagodbe ići u zemljo-razteretnu blagajnu, jest tražbina te blagajne proti poreznikom na temelju zakona. Ako to stoji, onda imadu se svi u prošlosti narasli višci uručiti zemljo-razteretnoj zakladi".

Ja mislim, da je tu jasno rečeno; te što se tiče izvješća samog, negirano je, da je zemljo-razteretni prirez porez, jer izrikom rečeno su oni, koji su platili zemljo-razteretni prirez, platili namet, a ne porez. Ako se poziva g. zastupnik na moje izvješće, koje u ostalom niti nije izvješće, regnik. deputacije, to sljedi iz tog izvješća, da ja zauzimljem stanovište, da zemljo-razteretni prirez nije porez nego namet. Ovo nije niti kraljevinski odbor nikada tvrdio niti jednim slovom, kraljevinski odbor je doduše pošao sa stanovišta, da je zajedničko zakonarstvo nadležno ustanoviti taj namet, ali ne zato, jer je porez nego iz razlogah, koje sam zadnji put napomenuo i koje ću odmah nadovezati.

Isto tako je g. zast. švarački polazio sa sasvim krivog stanovišta, a to valjda zato, jer nije sasvim točno proučio izjave kraljev. odbora, kad je kazao, da je kraljev. odbor rekao i da sada kaže, da je zemljo-razteretna zaklada stvar zajednička. To nije kazao kraljev. odbor, niti sada nekaže, to nemože reći, jer bi se nalazio u protuslovju s cielim svojim radom. Kraljev. odbor kaže samo to, da je nadležan faktor za ustanovljenje nameta zajednički sabor, dočim u svem ostalom zaklada i namet, čim je ustanovljen i uplaćen, uprava svega toga jest stvar autonomna. Nije istina, da mi stojimo na stanovištu, da bi to bila stvar zajednička.

Sada nakon što sam ova razmatranja tako razbistrio, neka mi bude dozvoljeno, da

odgovorim na glavno pitanje, tko ima ustanoviti zemljo-razteretni namet. Kako sam rekao, to je bila stožerna točka, oko koje se razprava vrtila. S protivne strane hoće nam se dokazati, da je nadležan hrvatski sabor ustanoviti zemljo-razteretni namet.

Najprije neka mi bude dozvoljeno ovdje svratiti pozornost gospode s protivne strane, da je cieli financijalni položaj Hrvatske naprama nagodi takav, da se o pravu opredjeliti ma kakov namet nemože govoriti, jer mi moramo najprije uzeti, kakva je promjena nastupila u Hrvatskoj usljed sklopljenja nagode u financijalnih pitanjih. Razlika je tu velika izmedju naše kraljevine i pojedinih krunovinah i zemaljah zastupanih u carevinskom vieću. Gospoda se pozivaju na ovaj odnošaj i kažu, kad pojedine pokrajine imadu pravo opredieljivati namet, kako da ga mi neimamo, po tomu da smo manji nego pokrajine, jer imamo manje prava nego austrijske provincije. Kod toga se nepita za kvantitet, tu se ništa ne važe, ništa ne broji, ovdje se pita samo za kvalitet. Po tomu naše pravo nije manje niti veće, to se neda reći nego je drugčije. U čemu se razlikuje od prava pokrajinah? Razlika sastoji u tom, da je autonomija Hrvatske državo-pravna, a autonomija provincijah cislajtanskih upravna upravo onako, košto je autonomija naših jurisdikcijah. Naše jurisdikcije imadu ono pravo koje i provincije austrijske. Neka bude glede toga umiren gosp. zast. vinkovački, jer to stoji da mogu municipaja i jurisdikcije namet ustanoviti, ali zato neimadu državnopravne autonomije nego samo upravnu autonomiju, dočim kraj državnopravne autonomije, košto ju ima Hrvatska, nemože biti posebne jošte upravne autonomije, kakvu imadu obćine, municipija kod nas i austrijske provincije.

Naša je automija državopravna, jer nosi tri funkcije državne vlasti, to naše pravo izvire iz §. 13. usljed kojeg da imademo pravo na dio javnih dohodakah t. j. da nam se mora dio javnih dohodakah dati tolik, kolik je nuždan za pokriće naših troškovah, koji su potrebni za našu autonomiju. Da bi mi razpisivali zemaljski namet, to bi bila ludorija, kako bi bila ludorija u Ugarskoj razpisivati namet, košto da bi Francezka razpisala namet uz porez. Mi smo nosioci funkcijah državne vlasti, zato participiramo na državnom porezu, a ne može biti kod nas radi toga nameta provincialnog, jer naša autonomija nije upravna nego državopravna. To je dakle sasvim drugo stanovište kod nas, jer je kod nas nešto po sriedi, čega u Cislajtaniji neima. Kako su provincije došle do ustanovljenja nameta, o tom ćemo kašnje govoriti.

G. zast. osječki pozivajuć se na §. 8. nagodbe veli, da su u tom paragrafu taksativno navedene agende zajedničkih financijah, a pošto medju timi agendami nenalazi opredieljivanje zemljo-razteretnog nameta, to opredieljivanje zemljo-razteretnog nameta nije zajednička stvar. Ja mu odvraćam, da je istina, da su u nagodbi u obće navedeni i nabrojeni taksativno oni resorti, koji su zajednički, ali koje agende u koji resort spadaju, to nije nabrojeno, jer kako bi izgledao takov zakon, kad bi se u njem sve nabrojilo, što u koji resort spada? Da §. 8. nenabraja taksativno agende financijah, to sliedi iz onoga, što je već jučer spomenuo gospodin zastupnik kloštarski, naime iz zadnjega dodatka §. 8.: „svaka odredba odnoseća se na financijalni predmet, koja je svim zemljam krune ugarske zajednička“, ja si nemogu pomisliti taksativno štilizirani paragraf, koji se svršava onda riečima „i sve ostalo jošte“. U toj ustanovi leži negacija, da je gore taksativno navedeno to je protivno pojmu taksacije, to je samo demonstrativno navedeno. To će biti jasno g. zast. osječkom iz jedne ustanove, odnosno glede agende, glede biljegah i taksah, koje ovdje nisu navedene, a ipak neće nitko reći, da netreba biljege i takse plaćati, dalje nije navedena agenda dohodarstvenog kaznenog prava, a ipak se smatra za zajedničku agendu, prem nije ovdje navedeno.

Imade n. pr. jošte k tomu erarsko rudarstvo kano dohodak, i to nije navedeno. Dakle iz toga da obstoje i druge agende, koje nisu navedene u §. 8. nagodbe, biva jasno, da nabrajanje u §. 8. je demonstrativno, a da nije taksativno. Meni se tako čini, a to mora biti svakomu jasno, koji prodje rad kraljevin. odborah od godine 1868. To sliedi i iz svih spisah, da su oni hotjeli ustanoviti samo to, koji resorti imadu zajednički biti

a koji autonomni. Okolo toga kretao se je rad njihov i nikad nisu bile pojedine agende predmetom razpravah kraljev. odbora od god. 1868. nego se je pitalo, hoće li biti financije, hoće li biti komunikacije, domobranstvo zajedničko ili autonomno, a nije se pitalo, hoće li biti pojedini predmeti, koji spadaju u dotično ministarstvo zajedničkim ili autonomnim. Dakle ako to načelo stoji, da je predmetom zajednice ne agenda nego resort, da je taj postao zajedničkim, onda se već približujem dokazu, koji ću kasnije navesti u dokaz tomu, da je zajed. ministarstvo nadležno ustanovljivati zemljo-razteretni namet. Ovdje sam se, gospodo, u obće morao taknuti predmeta, koji nas bitno razlikuje od gg. s protivne strane i koji stvara ovaj tako rekuć nepremostivi jaz izmedju naše stranke i t. zv. umjerene opozicije. Taj se sastoji u tom, da si gg. načine nekakvu nagodbu in partibus infidelium, koje još nikada nije bilo, i koja nikad nije provedena, i onda si tu nagodbu postave u nekakvi oblak, te uviek kažu, ako taj sviet neodgovara njihovu oblaku, da je to povreda oblaka, a nam kažu: vi vriedjate nagodbu.

Ne mojte nam, gospodo, nikada kazati mi nagodbu vriedjamo, jer da tko vriedja zakon, može se samo kazati onomu, koji znade da zakon drugčije uporabljuje, nego bi ga imao uporaviti. Ali kad smo mi čvrstog mnienja, da se nagodba na naš način tumačiti imade, i kad mi onda postupamo onako, kako mi nagodbu tumačimo i kad radimo prema našem osvjedočenju, onda nam nemojte reći da mi vriedjamo nagodbu. (Dr. Vrbanić: Magjarski jezik.)

Ja svraćam pozornost gospode na odnošaj, koji je obstojao g. 1872. Kad je god. 1873. hrv. sabor izabrao regnik. deputaciju u svrhu saniranja nagodbe, onda je ona regn. deputacija u svom nunciju rekla, što ona hoće, da se na toj nagodbi mienja. (Žamor. Glasovi: Čujmo! Predsjednik zvoni.) To je jasno bilo. U tom možeme naći izražaj željah naroda u ono doba i izražaj želja toga naroda napram ovoj nagodbi. U tom spisu makar ga još tako točno pročitate, o svim tim rekriminacijama, koje gospoda sa svoje strane sada navadjaju, neima jošte govora, barem ne o velikom dielu istih. Kako može čovjek u ime svog naroda doći pred sviet i stupiti pred drugi narod i reći ovo i ovo i ono, kad nam se može odvratiti: ta molim vas kod kuće vam svaki dan nešto drugo zahtjevaju. Jedanput zvanično kazati: ovo su želje naše, a za dvie godine opet drugo kazati i za osam danah opet nešto treće, te kad se u kavani kod partije taroka baš nenadje treći tada si za skratit vrieme stvoriti novu povredu nagodbe, ako se ovako temeljni zakoni shvaćaju, onda dozvolite, gospodo, da naše shvaćanje boljim držim, nego vaše, jer mi smo kod našeg ostali, dočim vi vaše svaki dan ienjate.

Nu ako bi i hotio ja poći putem gospode s one strane (opozicije) i hotio prilagoditi se njihovom načinu shvaćanja nagodbe i tumačenju toga zakona, to nebi mogao zato, jer bi me gospoda plašila. Oni kažu o sebi — ko što gosp. zastupnik vinkovački — mi nagodbu branimo, vi ju rušite; mi stojimo čvrsto na toj nagodbi i mi visoko dižemo zastavu nagodbe. Njihova je interpretacija, koja brani i učvršćuje nagodbu i koja gradi, a naša je, koja ruši; a ipak oni svojom interpretacijom dolaze do rezultata, koji je sadržan u protupredlogu. (Smjeh na desnici)

Hvala vam za takovu interpretaciju, ako me vodi do ovakvih rezultatah — do negacije onoga, što hoću potvrditi, dakle do protivnog onomu, što hoću. Ta mora biti nevaljana.

Zato mi tim putem nemožemo ići i moramo ostati kod toga, da je naše shvaćanje ovog zakona izpravnije, jer nas nije nikada vodilo do takovih rezultatah, do kojih vaše. Ako smo mi pako utvrdjeni u tom i uvjereni o tom, da je ovo shvaćanje naše pravo i da odgovara smislu i duhu zakona i volji onih, koji su taj zakon stvorili i ako mi postupamo polag ovog osvjedočenja našega, onda nam vi nemojte reći, da vriedjamo i kršimo nagodbu; jer onomu, koji radi u smislu svog uvjerenja nemožeš reći, da vriedja pravo.

Ovdje tvrdi gosp. zastupnik švarački, da je kraljevinski odbor u odgovoru na pitanje, tko imade odredjivati zemljorazteretni namet, progutao svoj vlastiti renuncij. To nije istina, jer kraljevinski odbor nije niti u

renunciju niti nikada prije stajao na drugom stanovištu, nego uviek, što je i g. zastupnik vinkovački konstatovao, držao postojano, da je zajedničko zakonodavstvo zvano ustanovljivati zemljo-razteretni namet. Na tom stanovištu stojimo mi od početka i nismo dakle ništa mogli kasnije progutati.

Sad jošte, visoki sabore, nekoliko riečih, da suzbijem one dokaze, koje su gospoda s protivne strane navela, kad su dokazivali, da je Hrvatska vlastna odredjivati zemljo-razteretni namet.

Gosp. zastupnik vinkovački navadja ovdje najprije dva slučaja, i to odkup gornjo-činženih zemaljah s jedne strane, a s druge strane odkup rabote, javnih radnjah.

Što se tiče odkupa gornjo-činženih zemaljah, tu je samo pravni odnošaj, koji se ima razriešiti analogno s odnošajem, koji se razriešuje ovdje; ali način, kojim to biva, je bitno različit od načina ovdje. Ovdje u istinu preuzima država, hoćete reći, zemlja, jednostavno javnost, obćinstvo razterećivanje, a tamo kod odkupa gornjo-činženih zemaljah je samo državna vlast posrednik izmedju onoga, koji se odkupljuje i onoga, od kog se odkupljuje. Kod odkupa gornjo-činženih zemaljah odkupljuje se u istinu gornjak i činženjak od svog gornog gospodara, a država imade samo funkciju posrednika, koja posreduje ovaj odkup pojedinca od pojedinca. Ovdje pako ukida u istinu državna vlast zakonom jedan odnošaj, i taj ukinuti odnošaj javnost, obćinstvo, pokrajina, država, uzmite izraz, koji hoćete, odštetuje i odkupljuje. To je sasma drugi odnošaj, za to neima tamo nameta i neima tamo javnih dohodakah niti podavanjah. Ovdje je sasma privatan odnošaj. Onaj, koji je odkupljen, taj mora i platiti.

Što se tiče odkupa rabote, to je opet odnošaj sasma drugi od zemljo-razteretnog. Ja sam već spomenuo u uvodnom svom govoru, da obstoji razlika izmedju dohodakah, koji su resorni i fiskalni.

Ja priznajem, da odkup javnih radnjah imade karakter dohodka čisto autonomnog, jer je to dohodak cestogradjevnog resorta, jer je to odkup na onih cestah, zemaljskih i kotarskih, na kojih su prije radili javni težaci. Glede ovih cestah odkupljene su ove javne radnje i to je za to dohodak jednog resorta, i to resorta cestogradjevne uprave. Dakako, da tamo spada, kamo i cestogradjevna uprava, i kad bi tu upravu prenieli nekamo drugamo, to bi i taj dohodak išao s tom upravom. Dakle niti ovdje neima analogije.

Nadalje kaže g. zast. vinkovački, da niti sa strane Magjara nije se prije do najnovijeg doba nigdje tvrdilo, da ono stanovište stoji, da bi imalo zajedničko zakonodavstvo odredjivati zemljo-razteretni namet i za dokaz toga poziva se na spise priležeće razpravam kraljevinskih odborah izmedju Ugarske i Austrije od g. 1887. Istina je, da su tamo dohodci zemljo-razteretnog nameta izlučeni iz onih dohodakah, koji se imadu sravniti izmedju jedne i druge pole monarkije, istina je, da su uslied toga izlučeni takodjer i iz onih dohodakah, koji su se sravnili izmedju Hrvatske i Ugarske. To biva izmedju Austrije i Ugarske za to, jerbo su se ovdje izlučivali dohodci nesamo zemljo-razteretne zaklade, nego i svi oni dohodci u kojih se razlikuje porezno zakonodavstvo i koji bi mogli za posljedicu imati nejednakost u porezu. Nije tamo samo zemljo-razteretni namet izlučen nego su izlučene sve one vrsti poreza, koje nisu jednake bile u Cislajtaniji i u Ugarskoj. Glede ovih drugih ipak neima dvojbe, da su to porezi i javni dohodci, a ipak su se izlučili. Iz toga zato nesliedi, da nije nadležno zajedničko zakonodavstvo odredjivati zemljo-razteretni namet, jer su se izlučili. Tako su se i drugi izmučili, glede kojih je bez dvojbe nadležno zajedničko zakonodavstvo ustanovljivati ih. Dakle to nije argument. To se moralo učiniti radi jednakosti računa.

Jednako imade se sa §. 3. zak. čl. XL. od god. 1881. Taj §. ustanovljuje troje: 1. pravo kraljevine Hrvatske na upravu zemljo-razteret. nameta uzdržaje se u krieposti baš onako, kako stoji u nagodbi. Tu nije ništa promienjeno. 2. Privilegija Krajine ostaje u krieposti. 3. U ostalih pokrajinah države ne smije zemljo-razteretni namet obsizati više nego toliko i toliko. Odatle ne sliedi, da mi imamo pravo ustanovljivati taj namet. Ovdje je samo ustanovljeno, koliko imade u ostalih djelovih države iznašati namet. A da je naše

pravo uzdržano u kriepošti, to je dobro, ali toga nije trebalo, jer je to već u nagodbi rečeno. Ako se za to stvar opetuje i tri put isto reče, to je opet isto. Ako se tri put reče istina, onda je opet jedna istina, kao i ono, ako se tri put reče neistina, to je opet neistina. U tom dakle nije nikakva promjena nastala. Ja zaključujem, da je zajedn. zakonodavstvo nadležno ustanovljivati zemljo-razteretni namet iz trih razlogah, koje sam čini mi se već naveo i to ponajprije, kako rekoh, iz cielog financ. položaja zemlje. Ja sam prije naglasio, da je uslied položaja kraljevinah Hrvatske i Slavonije, uslied koga one imadu državopravnu autonomiju, te imadu ona tri resorta državne uprave u svojoj autonomiji, koja inače sačinjavaju substrat državne uprave, da uslied toga imadu pravo participirati i na državnih dohodcih. Kao što je sasma proturazložno o nekakvom državnom nametu govoriti, tako bi bezrazložno bilo govoriti o kakvom hrvatskom zemalj. nametu, jer mi neimamo ništa drugo nego samo tri resorta državne uprave. Mi imamo, što se uprave tiče samo jedan dio te i to ona tri resorta, koji nose na sebi qualifikaciju državne uprave. Za to sasma u savezu sa ovim principom §. 20. nagodbe ukida taj namet. Dakle uviek, kad bi hotjeli uvadjati kakav zemalj. namet, došli bi u protimbu s §. 20. nagodbe, koji je taj namet ukinuo. Dakle bez promjene §. 20. i bez promjene cielog odnošaja našeg, koji je izražen zakonito u nagodbi, mi nebi nikada mogli odredjivati zemalj. namet.

Drugi razlog, kako sam već spomenuo na drugom je mjestu taj, da se i dohodci naši, u koliko potiču iz javnih dohodakah, votiraju na zajedn. saboru. Proti tomu ustao je doduše g. zastupnik vinkovački i iztaknuo, da imade i drugih dohodakah, koji se ne votiraju na zajedn. saboru. To je istina, ali to su dohodci, koji spadaju u dotični resort. Ja ne niečem našem saboru votirati one dohodke isto tako, kao što naš sabor votira po drugi put onaj dohodak, koji je već zajedn sabor votirao. Neima dvojbe, da je naš dohodak u nagodbi ustanovljen i da ga zajedn. sabor mora tako votirati, ali svakako naš budget prima dohodak iz zajedn. budgeta. To stoji. Ako to glede ciele ostale uprave valja, onda bi se najviše moglo zahtjevati, da naš sabor ustanovljuje budget izdatakah zemljo-razteret. zaklade, a glede primitka, da bi se postupati moralo kao što se postupa glede svih ostalih primitakah. O tom nemože biti dvojbe, da je zemljo-razteretni dohodak ipak javni dohodak, da potiče iz javnopravnog naslova, jer je takodjer namet cislajtanskih provincijah dohodak javnopravnog naslova. Što se tiče ovog cislajtanskog nameta, to mi je dodati jošte samo to, da gospoda nesmiju zaboraviti, da je pravo ustanovljivanja nameta u Cislajtaniji tekar posebnim zakonom od god. 1861. dano provincijam, i to u isto doba, kad Hrvatskoj dano nije.

Mi dakle u Cislajtaniji imademo poseban akt, kojim je opredieljivanje nameta preneseno iz agendah ministarstva financijah u autonomiju dotične pokrajine. Kod nas toga akta neima. Tu se vraćam na ono, što sam u svom uvodnom govoru rekao, naime, da je opredieljivanje zemljo-razt. nameta uviek spadalo u resort financijah i da nikad nije spadala niti na zemljo-razt. zakladu niti na unutarnju upravu. (Žamor. Glasovi: Čujmo! — Predsjednik zvoni.) Najprije spadalo je to na resort zajedn. austrijskog ministarstva financijah. Ja mogu uvjeriti gospodu, da je 1868. spadalo i opredieljivanje zemljo-razter. nameta u resort ugarskog minist. financijah i da je zemljo-razt. namet za g. 1868. prije nego li je zajed. sabor stao votirati taj namet, ustanovilo zajedn. ministarstvo, dakle ustanovljivanje zemljo-razt. nameta iz toga resorta nije nikad izašlo od prvog časa, sve do g. 1868. Onda naravno kad je uveden ustav, onda je zakonodavstvo zajedničko preuzelo i ustanovljivanje zemljo-razt. nameta.

U Cislajtaniji je dakako to drugčije bilo, a nebi bilo drugčije, da nije 1861. izrično zakonom odredjeno t. zv. zemaljskimi redovi, da opredieljivanje zemljo-razteretnih nametah spada u kompetenciju državnoga sabora, odnosno zemaljskog odbora i zemalj. sabora.

Toliko, vis. sabore, glede pitanja o pravu opredieljivanja zemljo-razteretnih nametah.

Što se tiče toga, da smo mi pristali na novu stilizaciju §. 21. nagodbe, to se opet u tom pitanju vara gosp. zast. osječki, kad misli, da smo mi zato pristali na predležeću promjenu §. 21. zak. čl. I. od god. 1868., jer

da smo se tobož držali dužnim pristati na to. Nismo mi bili dužni pristati na to. Gospoda hoće uviek ovako stvar tumačiti. Oni nam imputiraju, da mi smatramo zemljo-razteretni namet državnim porezom i onda dakako da smo morali konsekventno priznati, da je opredieljivanje njegovo predmet zajednički i da se mora dieliti. Nije, gospodo, tako bilo. Mi nismo to nigdje rekli i niti iz nijednog spisa to neproizlazi, nego obratno mi smo govorili, da naša zaklada imade pravo zahtjevati taj dohodak. Konačno in ultima linea nije nam niti druga bila nakana. Ali smo vidjeli, da je shodnije, da pristajemo na promjenu nagodbe. To je pitanje shodnosti. Mi smo našli, ako bi se prvi naš zahtjev izražen u renunciju izpunio, da bismo bili gore prošli nego ovako i uvjerili smo se, da ovako, kako smo učinili, je koristnije po zemlju. Nije s toga istina, da smo mi bili dužni pristati na kakvu promjenu, nego smo pristali za to na tu promjenu, jer smo vidjeli, da ide u očitu korist zemlje.

Sad ću biti tako slobodan još s nekoliko rieči osvrnuti se na pitanje onačinu obračuna. Tim se ponajviše bavio g. zast. osječki. Ja sam već, vis. sabore, strpljivost vis sabora tako dugo zlorabio, da ću pokušati ovdje, da budem što moguće kraći.

Gosp. zst. osječki kaže najprije, da je g. 1866. ustanovljen iznos izmedju obstojale dvorske kancelarije i ministarstva financijah sa svotom od 3,120.683 for. 77 nč. bezkamatan, a da je u naredbi odnosno u sporazumku medju dvorske kacelarije i financ. ministarstva utanačeno, da se imadu svakogodišnja subsidija od 150.000 for. srebra opet računat kano bezkamatna. To smo i mi rekli u renunciju. To su opet otvorena vrata, koja gosp. zastupnik provaljuje i tu je opet jedan mrtvac, kog je on junački zaklao. To smo i mi rekli i na široko dokazivali, dakle to nam nije ništa nova, a kad smo mi od ovog načela ipak odustali, to je moralo biti razloga tomu, ja sam taj razlog već spomenuo. Gosp zastupnik kaže: jest, ali ug. vlada je takodjer priznala taj način obračuna g. 1872. jošte. Jest, priznala ga je, a ja dalje idem i kažem: ona ga i danas priznaje i u našem računu, koga smo u Budimpešti načinili, priznala ga je, ali uviek za ono vrieme kad je zaklada bila pasivna. Ova pako naredba od g. 1866. i od 1872. izašla je u vrieme, kad je zaklada bila pasivna. Svake naredbe pako, koje se tiču načina obračunavanja i koje imadu administrativnu narav, nevriede za sva buduća vremena, nego samo za ono vrieme i za onaj odnošaj za koji se izdaju. Naredba od g. 1866. izdana je glede računanja i obračunanja zaklade za vrieme, kad je zaklada bila pasivna, dakle morala je imati pred očima one odnošaje, koji su tada vladali: Isto tako je i naredba od g. 1872. imala pred sobom pasiv. zakladu, pak je za to mogla uredjivati samo odnošaje pasiv. zaklade. Nisu ove dvie naredbe izašle za sva buduća vremena, kad će zaklada biti aktivna. Ne stoji u nijednoj od ovih dvih naredbah §. taj i taj: kad će jednom biti zaklada aktivna imade se tako računati nego one naredbe odredjuju obračun za ono vrieme, kad se je račun obavljao.

Kad smo mi pristupili k obračunu, mi smo morali druge norme praviti t. j. mi smo morali na temelju onih zak. normah, na kojih su i naredbe od god. 1866. i 1872. osnovane tražiti ključ obračuna i iz istih zak. odredabah morali smo naša načela izvoditi. Tu imademo mi previšnje riešenje, obražloženje k tomu riešenju i patent. Iz ovog trojeg su one naredbe od god. 1866. i 1872. dok su zaklade bile pasivne izvodile načelo, kako se imade za vrieme pasiv. zaklade računati, a iz ovih istih zak. temeljnih ustanovah morali smo i mi izvoditi načelo, kako se imade računati sa zakladom u doba, kad je aktivna. Prema naredbi od g. 1866. i 1872. računalo se za g. 1866. i 1872. Po njoj nismo mi računali za ono vrieme, za koje one nevaljaju i za koje vrieme nisu one izdane. U tom da je kraljevinski odbor ovo gledište u prvi mah pregledao, leži pogreška, ali za to su razprave i dogovori na svietu, da se bistre pojmovi i da se mogu pogreške, koje je jedna stranka ili druga učinila, izpraviti. Kao što smo mi imali jednu izpraviti pogrešku tako je ug. kraljevin. odbor imao mnogo više toga izpraviti u shvaćanju toga predmeta. Jest onako kao što je glede računanja ovih predujmovah krivo stanovište g. zast. osječ-

kog, isto tako čini mi se, da se on vara, što se tiče računanja aktiv. kamatah za budućnost.

Gosp. zast. osječki jednostavno pomaže se tim jako lahkim načinom kad operira s privatno pravnimi kategorijama, sa zateznimi kamati naime. Stvar nije niti glede zateznih kamatah po privatnom pravu tako jasna i oni uviek nepripadaju, kad je tražbina dospiela. Imade slučajevah, gdje je možebiti tražbina dospjela, a ipak su kamati izključeni. Ja se neću ovdje u to upuštati, nego on će mi dozvoliti, da su i po privatnom pravu izključeni zatezni kamati, ako dotična tražbina nije brojevno likvidna. Višci morali su se izlučiti, ali uviek tekar nakon obračuna. Kad smo mi pristupili k radu, i da ste tada nas ili ug. kraljevin. odbor upitali, od koje godine počimaju višci, nebi vam na to niti jedan niti drugi znao odgovoriti. Kad smo glede toga upravu financijah pitali, to nam nije niti ona znala odgovoriti, nego je rekla: to ćemo znati onda, kad će nam gospoda reći, kako imademo računati, jer ako hoćemo po ovom računu, onda će biti ova godina. Mi smo rekli: ovaj račun mi nećemo, a uprava je odgovorila: onda neznamo godinu. Niti nije bilo jasno, da se od g. 1884. imadu računati višci, jer ako se drugčije računa, to počinju višci mnogo kašnje. Dakle ovdje tražbina nije bila brojevno likvidna, a kad je to, onda nemogu od nje odpasti zatezni kamati. S toga ova privatnopravna kategorija ovdje nepomaže, a i inače, čini mi se, da se kod ovakih pitanjah neoperira privatnopravnimi kategorijama. Mogu se doduše u njima naći čvrste analogije i jako dobra načela, ali da su za javno-pravne odnošaje obvezatne tako, kao što za odnošaje privatnog života, o tom ja dvojim.

Ovo obračunavanje kamatah bilo je jednostavno stvar nagodbe, jer mi nismo imali pozitivne ustonove i nije bilo analogije, kako da se imadu ti kamati računati. Mi dakle nismo mogli računati zatezne kamate, a pravedno je ipak bilo, da smo dobili odštetu, ovdje su bili bitni momenti pravičnosti i ti su morali vladati na obih stranah, koji su nas naguali na nagodbu, koja je bila ovdje absolutno nuždna.

Gosp. zast. osječki kaže jošte, kako je to, da mi dielimo za prošlost iznos od for. 2,660.000 na autonomne i na zajedničke resorte, kad smo mi već polag §. 27. nagodbe zadovoljili našoj dužnosti. Tu je opet jedan §. sa posebnim svojim shvaćanjem, gdje nastaje razlika izmedju nas i vas (pokazujuć na lievicu).

Ako taj §. strogo uzmemo, to on ne kaže ono što hoće gospoda, premda i ja to kažem. On ne kaže, da Hrvatska ne ostaje dužna nego samo izključuje kompenzaciju. To je sasma nešto drugoga. Dvie tražbine nemogu biti nesposobne, da se kompenziraju ali za to mogu stati kano tražbine. Taj §. 27. kaže samo to (čita): „To će višak ovaj na razpolaganje kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji pripasti, bez da bi ove kraljevine za to bile dužne one svote naknadno pokriti, koje u prediducih godinah glede zajedničkih troškovah uplatile nisu“.

Dakle onda, kad naraste taj višak, nemože nastati kompenzacija. §. 27. izključuje kompenzaciju, ali ipak stoji, to da mi nismo dužni platiti, jer to proizlazi iz cielog smisla i duha nagodb. zak. naročito iz §. 13. — To je temelj, na kojom ciela naša financ. nagodba počiva. Ja sam to samo zato hotio napomenuti da dokažem, kako gospoda neće nikada priznati, kad se tvrdi: to je smisao nagodbe, to je duh nagodbe, na to smiera nagodba, već kažu: to nije taksativno navedeno u nagodbi; ali kad se radi o drugom nečem, onda se zadovoljuju s tim, da se postupa prema duhu i smislu nagodbe i prema namjeri zakonodavca. To je dakle istina, da Hrvatska neima vratiti ono, za što se tvrdi da je ostala u prošlosti dužna. Mi nismo dielili te iznose zato, jer da smo dužni što iz prošlosti vratiti i da namirimo prošla passiva. To nam nije došlo na pamet. Mi smo u sadašnjosti dielili, a to nije dioba pro praeterito, već se samo radi kratkoće naziva tako. To nije dioba, koja bi se imala retrakcijom povući natrag, jer bi se onda imali izpraviti svi obračuni i uviek svake godine bi se imala odbiti dotična svota. Nu mi to nismo učinili. Iz toga sliedi, da mi nismo mislili, da ta dioba vriedi za vrieme koje je svršeno nego

*

dioba biva u iznosu sada i danas u smislu nagodbe.

I kao što mi danas dobivamo za naša tri resorta našu tangentu tako i ugarska država dobiva za ostale zajedničke resorte svoju tangentu, ali to niti najmanje nesmeta račune glede prošlosti, jer smo glede prošlosti svršili, te hrvatska nedobiva za to niti novčića, nego što je ostalo preko ona tri resorta, to nije ostalo za prošlost, već za sadašnjost i budućnost.

G. se zastupnik vinkovački opetovano pozivlje na odnošaje, koji postoje u Cislajtaniji, te je poimence kod načina obračunanja naveo Bukovinu. Ja neznam zašto nije kraći bio i naveo Galiciju, jer što se tiče Bukovine, to je ova zakonska odredba prije donešena u Galiciji, a pošto su odnošaji, kako kaže obrazloženje zak. osnove, sasvim jednaki sa odnošaji u Bukovini, to je taj zakon iz Galicije na Bukovinu protegnut. Tamo pako, vis. sabore, su odnošaji prema državi sasvim protivni nego li su odnošaji naši prema državi i to nesamo glede predujmovah nego i u obće glede načina i glede temelja raztere-ćenja.

Iz toga temelja sliedi, da je njemačko novinarstvo samo zasliepilo publiku, kad je reklo, da je država nešto poklonila Galiciji, jer je protivna tvrdnja Galicije izpravna, da je ona mnogo poklonila državi. Država je morala popustiti, a bila je dužna popustiti Galiciji, jer je ona dobila svoju tražbinu, a Galicija je preuzela veliki teret na korist države. Stvar je naime ovako. U Galiciji je preduzeto raztere-ćenje ne na teret zemlje, nego na teret države i to usljed izrične ustanove patenta od 17. travnja 1847., koji kaže, da imade razterećenje bivat „aus dem Staatsschatze“, a kad je izašao patent od 4. ožujka g. 1849. ustanovljuje taj patent u §. 34. da ostaju glede kraljevine Galicije posebne odredbe prije spomenutoga patenta od god. 1847. u krieposti.

Dakle Galicija nije nikada imala razterećivati svoje podanike i zemlju, nego je to imala činiti država.

G. 1861. kad su nastupile poznate promiene uslied zemaljskih redovah, onda su jednostavno na ledja bacili Galiciji te zaklade, a kad Galicija nije hotjela te zaklade primiti, kazala je država: „uzmite samo, mi ćemo se već narediti“. Medjutim su se ti iznosi vodili kao predujam, iz kojega je izašlo onih miljunah. Kad je država to kao predujam uzela, onda je naravno to raslo poput glivah. To su svakako drugi odnošaji.

Kad je Galicija preuzela tu cielu zakladu i cieli dug, a ostalo je samo, što je bilo u prošlosti razterećeno, državi, tad je nastala strašna halabuka, koliko se Galiciji poklonilo, a nije ništa drugo učinjeno nego je Galicija preuzela ono, što joj je pripadalo.

G. je zastupnik vinkovački upravio na mene jedno pitanje, što je sa iznosom 3.120.000 fr., koji su u prošlosti narasli, koji su narasli prije uvedenja dualizma.

Istina ovaj iznos bio je u zajedničkih aktivih uvršten kao tražbina monarkije medju tražbine naprama razteretnim zakladam, naime naprama zakladam ugarskim, naprama našoj i naprama svim austrijskim.

Nu spomenuti mi je samo to, da je u ono doba računarstva zajedničkog ministarstva financijah u Beču nam od naših predujmovah uviek računali 5% kamatah ni nepitajuć za previšnje riešenje, a da je to tako dalje ostalo mi bi jako skupo to platili.

Nu Cislajtanija je trebala glede svojih razteretnih zakladah slobodne ruke. Nekoliko godinah kašnje neznam 1874. ili 1875. nastao sporazumak izmedju obih vladah, da se tražbine erara proti raznim zemljo-razteretnim zakladam iz zajedničkih aktivah izluče i da medjusobno bez daljnih obračunah svaki financijalni erar preuzme tražbine proti svojim zemljo-razteretnim zakladam. Dakle je Ugarska preuzela te tražbine onakve kakove su bile sa onimi istimi pravi i istimi dužnostmi, koje je njezin pravni predšastnik ili prednik imao

Jedino bi mogao g. zastupnik prigovoriti to, da su 3 milijuna uzeta od negdje, a odkale? Kada ste vi sada obračunali, sada se ova 3 milijuna faktično plaćaju, jer kao tud novac leže, a to je dohodak zajednice, koji iz Hrvatske potiče. A što je s ovim dohodkom? Kaošto su ovi predujmovi dani iz gotovinah, nalazećih se u blagajni, a nikada vjerovnom operacijom, nego uvjek iz dotičnih gotovinah,

tako i ovaj povratak sada opet povećava blagajničku gotovinu — Cassabestand. Ovi predujmovi preuzeti su iz ovih svotah te idu opet tamo i biti će „Cassabestand" za 3 milijuna viši, te će biti efekt toga svega zajedničko vlastničtvo.

Ovo moje razlaganje, vis. sabore, već je prilično obširno postalo, ali ja sam se morao upuštati u detailnu razpravu zato, jer su se i pojedini od gg. govornikah takodjer upustili u detaile i prigodom razprave tih detailnih pitanjah, kako smo vidjeli, kadkada su netočno i krivo shvaćene izjave kraljevinskoga odbora i moje malenkosti. Zato sam morao i ja saći u detail, da ova kriva shvaćanja djelomično s jedne strane izpravim, a s druge strane, u koliko u mojih silah leži, stanovište kraljevinskoga odbora razložim.

Meni se čini, da ja tim mogu svršiti, da je dobitak, koji za Hrvatsku iztiče iz ove nagodbe, u svakom obziru znamenit, da je ta nagodba koristna zemlji u materijalnom i moralnom obziru. Korist je materijalna, jer ako si predstavimo sliku, kakva bi bila, kad bi bili upregli sve sile, i kad bi uspjeli onim smjerom, kako to gospoda hoće, što bi bili postigli? Ništa nebi drugo postigli, nego da bi svake godine opredjeljivali zemljo-razteretni namet, koga bi mogli opredieliti samo onoliko, koliko bi bilo od potrebe. Uplata toga nameta bi se potrošila na zemljo-razteretnice, dakle materijalno nebi ostalo ništa, te nebi odatle bilo nikakove koristi. Glede prošlosti morali bi se točno držati ustanovah §. 21. nagodbenog zakona, koja po shvaćanju kraljevinskoga odbora i obih vladah ide onamo, da se ova gotovina zemljo-razteretne zaklade može upotriebiti samo u zakladne svrhe. Rezultat bio bi dakle s jedne strane, da za budućnost nebi nikakova dobitka imali, a za prošlost sastojao bi dobitak u tom, da bi imali za 1,600.000 for. manje zemljo-razteretnicah Ako ovu sliku uzmemo naproti slici, što ćemo ju sada dobiti i to najprije 1,200.000 for., kojimi možemo podmirivati naše autonomne potrebe, a s druge strane nam se godišnji dohodak povisuje za skoro $^1/_2$ milijuna forintih

Ja mislim, vis. sabore, da nemože biti pitanje, da li je kraljevinski odbor radio na materijalni probitak domovine naše. Da je moralni dobitak znamenit, o tom mogu gospoda biti uvjerena, jer se saveznik naš mogao osvjedočiti o tom, da su samo stvarni razlozi, koje Hrvatska iznaša, i da se ona samo stvarnim razlogom klanjati hoće

Iz toga je naš saveznik mogao razabrati, da izmedju nas vlada onaj duh promicnljivosti, duh spoznanja zajedničkih interesah i interesah zajedničke države. A tim smo mi mnogo više koristili u moralnom obziru našoj domovini, nego li bi tim koristili, ako bi još 100 maljušnih povriedah nagodbe pronašli.

S ovih razlogah preporučam vis. saboru, da bi ovaj predlog izvolio primiti za podlogu specijalne debate. (Dugotrajno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Visoki sabore! Sada će se glasovati. Najprije će se glasovati ob osnovi zakona, kako ju predlaže regnikolarna deputacija; ako ova nebi bila primljena, glasovati će se o protupredlogu.

G. zastupnik dr. Vrbanić i drugovi, za tim g. zastupnik Simonović i drugovi traže poimenično glasovanje. Usljed toga glasovati će se poimenično.

Gosp. bilježnik Jagić čitati će imena, a gg. zastupnici dr. Švartz i Nikolić bilježiti će glasove.

Glasovati će se ovako: gospoda, koja su za predlog kraljevinskoga odbora, glasovati će sa „da", a koja su proti sa „ne".

Bilježnik **Ivan Jagić** (čita imenik saborskih članovah te sliedi glasovanje.)

Amruš Milan dr. ne. Banjavčić Ivan dr. ne. Bahovec Marko (odsutan). Barlović Stjepan, da. Barčić Erazmo, (odsutan). Barišić Milan, (odsutan). Binički Antun, da. Berković Franjo, da. Blažić Vjekoslav, (odsutan). Branković Georgij (odsutan). Brlić Ignjat dr., (odsutan). Bothe Eugen F., da. Bojničić Ivan dr. pl., da. Budisavljević Bude pl., (odsutan). Budisavljević Jovo pl., (odsutan). Czernkovich Nikola pl., da. Cseh Ervin pl, (odsutan). Ćirić Iso dr., da. Drašković Teodor grof, (odsutan). Drašković Josip grof. (odsutan). Drašković Ivan grof, (odsutan).

Dragišić Petar, da. Dedović Gjuro, da. Egersdorfer Šandor dr., da. Eltz Jakov grof, (odsutan). Erdödy Stjepan grof ml., (odsutan). Filip Konrad, da. Follert Franjo, da. Folnegović Fran, ne. Francsci Hinko pl., da. Femenić Juraj pl., da. Ferić Franjo pl., da. Galliuff Ljudevit pl., da. Grlić Gjuro, (odsutan). Gjurković Gjuro pl., da. Gjurgjević Vaso, da. Gvozdanović Dragutin pl., (odsutan). Hideghety Mirko pl., (odsutan). Jakčin Gjuro, ne. Janković Ladislav grof, (odsutan). Janković Vladimir grof, (odsutan). Jagić Ivan, da. Jellačić Gjuro grof, (odsutan). Jellačić Julio pl., da. Josipović Imbro pl., da. Josipović Geza pl., (odsutan). Josipović Stjepan pl., da. Junković Petar pl., da. Krapac Ivan, da. Keglević Oskar grof, (odsutan). Klein Vjekoslav, da. Klemenčić Oktavio, (odsutan). Krestić Gjoko, da. Kršnjavi Izidor dr., da. Kiepach Stjepan pl., da. Kiš Oskar dr. pl., (odsutan). Kritovac Vaso, da. Kolarić Makso, da. Kovačević David, da. Kovačević Stjepan, da. Khuen Karlo stariji grof, (odsutan). Kušević Svetozar pl., (odsutan). Lončarević Makso, (odsutan). Lončarić Marko dr., da. Majstorović Mojo, (odsutan). Mandić Petar, da. Matunci Martin dr., da. Mašeg Lavoslav, da. Marković Andrija, da. Marković Franjo dr., (odsutan). Madjerek Franjo, (odsutan). Mikšić Koloman pl., da. Milić Nikola pl., da. Miković Teodor pl., da. Miljan Josip, da. Milekić Ćiro pl., da. Mikulčić Mirko dr., da. Mindszenty Rudolf dr., da. Morphy Panajot, da. Neuman Dragutin dr, ne. Nikolić Miron, (odsutan). Nikolić Vladimir dr., da. Nović Pajo pl., (odsutan). Nugent Artur grof, (odsutan). Ožegović Tito pl., ne. Oršić Robert grof, (odsutan). Oršić Stjepan grof. (odsutan). Ottenfels Žiga barun, (odsutan). Pavlešić Janko, (odsutan). Paukovič Vaso, (odsutan). Pavlović Milan, ne. Pavelić Matija dr., (odsutan). Pavić Armin, da. Pejačević Ladislav grof, (odsutan). Pejačević Teodor grof dr, (odsutan). Pisačić Dragutin pl, ne. Pintarič Mavro, da. Popović Stevo, da. Posilović Juraj dr. (odsut.) Rauch Gejza barun dr., (ods.). Reizner Ljud. pl., da. Riffer Dragutin, da. Rosenberg Makso, (odsutan). Rubido-Zichy Radoslav pl., (odsutan). Rukavina Gjuro barun, ne. Rukavina Josip vitez, (odsutan), Rukavina Konstantin barun, (odsutan). Sladović Mato pl., (odsutan). Seitz Vinko, da. Simonović Stevan, da. Spevec Stj. dr., da. Spevec Fr. dr., da. Sliepčević Petar, da. Sliepčević Kosta, (odsutan). Simić Vatr. pl., da. Stanković Dane, da. Starčević Antun dr., (odsutan), Stipetić Gjuro, (odsutan). Šaj Ferdo dr., (odsutan). Šorak Petar, (odsutan). Švarz Ljudevit dr., da. Šević Jovan dr., da. Šteković Jovan, da. Thanhoffer Milan pl., (odsutan). Thaller Filip pl., (odsutan). Tüköry Vjekoslav (odsutan). Urpani Ivan (odsutan). Valušnig Andrija, ne. Vučetić Stjepan dr. pl., da. Vukotinović Ljudevit pl., da. Vrbanić Franjo dr., ne. Vurdelja Uroš (odsutan). Zec Miloš, da.

(Nakon sbrojenja glasovah.)

Predsjednik (zvoni): Visoki sabore! Glasovalo je ukupno 75 članovah ovog vis. sabora, i to sa „da“ glasovalo je 64, sa „ne“ 11. Tim je predlog kraljevinskog odbora primljen za temelj specialne razprave.

Biljež. dr. **Ljudevit Švarc** (čita): Osnova zakona o promjeni §. 21. zakonskoga članka I. : 1868. — (Prilog 3.).

Predsjednik: Prima li visoki sabor ovaj naslov?

(Prima.)

Naslov je primljen.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**: (čita §. 21.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 21., kako je pročitan?

(Prima.)

§. 21. je primljen. — Tim je riešen prvi predlog dnevnoga reda.

Prelazi se na drugi predlog dnevnoga reda, na izvješće odbora za nutarnju zemaljsku upravu ob osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita izvješće (prilog 8.) i osnovu zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke (prilog 2.).

Predsjednik: Glavna razprava počimlje. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Obrazloženje, koje kr. zemaljska vlada priklapa ovoj zakonskoj osnovi, glasi ovako (čita obrazloženje, prilog 2.)

Prema tomu obrazloženju predlažem u ime odbora za unutarnje poslove, da bi ovu osnovu vis. sabor izvolio prihvatiti za podlogu specialne debate.

Predsjednik: Pošto se nitko nije za rieč prijavio, pitam, prima li vis. sabor predležeću osnovu zakona za podlogu specialne debate?

(Prima.)

Ova osnova zakona primljena je za podlogu specialne debate.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita naslov.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor ovaj naslov?

(Prima.)

Naslov ovaj je primljen.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**: (čita §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?

(Prima.)

§. 1. je primljen.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita §. 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?

(Prima.)

§. 2. je primljen.

Prelazi se na treći predmet dnevnoga reda na izvješće proračunskoga odbora glede prodaje erarskih nekretninah ležećih u Drežniku kotara slunjskoga.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita). Proračunski odbor uzeo je u svojoj sjednici od 3. prosinca 1890. u razpravu dostavljenu mu zamolbu za prodaju u modruško-riečkoj županiji, kotaru slunjskom, u mjestu Drežniku ležeće krajiško-erarske sgrade, bivši stan gruntovničara, a prije toga satnijskoga liečnika, upisane na uložku br. 169. obćine Drežnik, kojoj spada kućište i dvorište pod top. br. 69. u površini od 199□°, vrt pod top. br. 443. u površini od 1010□°, te koja je sgrada uslied naravne svoje ruševnosti postala neuporabivom, i za svaku javnu svrhu nepotrebnom.

Prorač. odbor, uvjeriv se o potrebi prodaje gore naznačenih državnih nekretninah, podnosi vis. saboru sliedeći predlog: Sabor kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. z. čl. I.: 1868. privoljuje na prodaju gori navedenih drzavnih nekretninah i to u mjestu Drežniku, kotaru slunjskom ležeće krajiško-erarske sgrade, bivši stan gruntovničara, upisane u gr.ulož. 169. obć. Drežnik, kojoj spada kućište i dvorište pod top. broj 69. u površini od 199□° i vrt pod top. br. 443. u površini od 1010□°.

Predsjednik: Prima li vis. sabor izvješće?

(Prima.)

Izvješće proračun. odbora za prodaju erarskih nekretninah u Drežniku, kot. slunjskom, ovim je primljeno.

Sliedi četvrti predmet dnevnoga reda.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** (čita izvješće proračunskoga odbora glede prodaje nekojih državnih nekretninah. — Prilog 7.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog prorač. odbora, da se privoljuje na prodaju prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna, kao i na prodaju erarske sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, ležeće u obćini Bača, kotara mitrovačkoga.

(Prima.)

Ovaj je predlog primljen.

Prelazi se na peti predmet dnevnoga reda, na izvješće verifikacionalnoga odbora.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** (čita izvješće verifikacionalnoga odbora. — Prilog 9.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog verifikacionalnog odbora?

(Prima)

Predlog verifikacionalnog odbora je primljen i tim su gg. Barešić Milan, Dragi-

šić Petar, Filip Konrad, dr. Neumann Dragutin, pl. Reizner Ljudevit verificirani članovi ovoga vis. sabora.

Prelazi se na šestu točku dnevnoga reda, na izvješće odbora ad hoc glede ustrojenja medicinskoga fakulteta.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita izvješće. — Prilog 37. od god. 1890.)

Predsjednik: Na ovaj je predlog podnio gosp. zastupnik dr. Amruš sliedeći izpravak. —

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita): Neka se izpuste rieči u prvom redku „što skorijeg", ter umetne prije rieči ožitvorenja rieč „postepena", a poslie rieči Franje Josipa I. „najkašnje do 1. listopada g. 1895." ; nadalje se izpuste rieči „u koliko to budu dopustila razpoloživa sredstva" ; nadalje u zadnjoj alineji nek se izpuste rieči „što izdašniju" pa nek se uvrste poslie rieči „svotu" i rieči „od najmanje 100.000 for."

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Iso Ćirić**: Vis. sabore! Zak. člankom od 5. siečnja 1874., kojim je ustrojeuje univerzitete Franje Josipa I. u Zagrebu naredjeno, to se sveučilište sastoji od četiri fakulteta, naime bogoslovnoga, medicinskoga, pravo- i državoslovnoga i mudroslovnoga. U §. 81. istoga zak. članka naredjuje se, da se medicinski fakultet imade ustrojiti postepeno onda, kad se za to nuždna sredstva za ustrojenje i uzdržavanje toga fakulteta namaknu Od toga je vremena prošlo već 17 godinah i mi do danas neimamo još medicinskoga fakulteta na našem sveučilištu. Uzrok, što je tomu tako, držim, da će nam svim biti poznat. Zemalj. vlada, koja je imala toliko posla, da obavi organizatorne poslove s ustrojenjem političke i sudbene struke, s ujedinjenjem vojne Krajine i s ujedinjenjem njezinih ustanovah i dalje s pitanji ekonomsko važnimi, od kojih zavisi snaga pučanstva; sve je to dalo vladi i ovom vis. saboru dovoljno posla, a da neuzmogoše pristupiti k izvršenju zakona od 5. siečnja 1874.

Poglaviti uzrok, zašto dosada nije udovoljeno slovu zakona biti će, što nenadjosmo novčanih sredstavah, po kojima je uslovljeno ustrojenje medicinskoga fakulteta, a što je danas ta prilika na bolje okrenula, ne malo je zasluga vlade i vis. ovoga sabora.

Univerziteti vis. sabore jesu ustanove, produkt srednjega vieka — klasičnoga vieka i kako onda bijahu ustanove, tako su u zapadnoj Evropi s malom iznimkom iste i danas ustrojene. Isto tako je i naše sveučilište ustrojeno, te imade isto ustrojstvo, kao što i sveučilišta u zapadnoj Europi.

Universitas scientiarum t. j. ukupnost znanja i nauke, imadoše za zadaću, da sve grane nauke šire i njeguju.

Ove su nauke razdieljene u četiri grupe, koje sam već imao čast ovdje spomenuti. Istina, da ove univerzitete neizcrpljuju sve nauke, jer se od onoga doba razviše i druge pojedine nauke, te dadoše povoda mnogim državam i vladam, da umnože broj fakultetah tako, da su iz jedne morali ustrojiti dva ili više fakultetah. Tako u Ugarskoj od pravo- i državoslovnoga fakulteta napraviše dva, a na drugih univerzitetih postoje i drugi fakulteti, kako i doktorati lučbe itd.

Mi ćemo se zadovoljiti, ako za sada imademo četiri fakulteta, a zadaća nam je, da osnujemo i medicinski fakultet.

Potreba toga leži već u samom nazivu „univerzitet", koja je i zak. čl. od g. 1874. iztaknuta, a držim, da nam je u prvom redu izvesti zakon.

Govoriti obširno o toj potrebi, nije moj zadatak, pa ću samo naglasiti neke momente, s kojih će se uvidjeti ta potreba.

Medju svimi naukami postoji harmonična sveza, postoji suvislost, postoji medjusobni uticaj te nauke se ni nemogu drugačijo kultivirati, nego u cjelokupnosti, jer jedan čovjek nemože sveukupno znanje pobrati, premda je centrum svega znanja i naukah u prvom redu čovjek, po onoj grčkoj „γνῶτι σεαυτόν" — poznaj sama sebe. Baš ovaj fakultet jest, na kojem čovjek upoznava sama sebe, na kojem upoznava svoje fizičke sile i duševnu snagu. U prvom je dakle redu znanstvena potreba, da se na našoj univerziteti ustroji medicinski fakultet.

Nu ima tu još jedan drugi momenat, naime momenat oportuniteta. Mladići naši, koji teže naukom, neimajući ovdje prilike za to, da se obrazuju za liečnike, nagrnuli su na ostale med. fakultete u velike. Na našem sveučilištu ima razmjerno dovoljno slušateljah, ali svi su se podielili na filozofski i pravoslovni fakultet. Svi oni, koji kane postati liečnici, moraju ići izvan zemlje, a to je s velikim troškom skopčano, i to s većim troškom, nego za ijednu drugu naučnu struku.

Pa što vidimo? Vidimo, da ti liečnici, koji su vani crpili svoju obrazovanost, vrativši se, riedko će se nastaniti na selu, nego većinom u gradovih (Glas s desnice: Zašto?), — jer u gradovih imadu prilike steći mnogo više zaslugah.

U provinciju dolaze liečnici najviše sa strane ili opet oni, koji neimaju pravoga liečničkoga usposobljenja: ranari ili kirurzi. Drugčije bi to bilo, kad bi se naši mladići mogli u svojoj zemlji, na svojem univerzitetu mogli obrazovati. Oni bi onda mogli poslužiti i gradovima i ladanju, a što je veoma važno, poznavali bi bolje sve okolnosti naroda. To je momenat oportuniteta.

Ujedno bi se našim mladićima otvorilo polje novoga zanimanja i zasluge svagdašnjega hljeba.

Naš akademički senat sveučilišta Franje Josipa I. osjećajući živo potrebu ustrojenja medicinskoga fakulteta stao je na čelo cielomu pokretu i zaista u pohvalnoj revnosti. On je dao izraza obćemu mišljenju, da taj fakultet valja što prije osnovati. On je prije svega saslušao stručnjake u tom pogledu, pa pripravivši izjave njihovoga mnienja uputio je ovom saboru predstavku, u kojoj potanko izlaže potrebu ustrojenja medic. fakulteta, način i njegovo uzdržavanje.

Iz te njihove predstavke i iz mnienja strukovnjakah crpljeni su podatci, koje ću ovdje navesti i koji vojuju za priznanje potrebe što skorijega ustrojenja medicinskoga fakulteta.

Da bi se naš med. fakultet napučio, da bi imao dovoljno slušalacah, dokazuje naš akademički senat primjerom, crpljenim iz drugih universitetah. Konstatirano je naime, da broj slušateljah medicine na ostalih universitetih u monarkiji iznosi od prilike 47% ukupnih sveučilištnih slušateljah izuzevši bogoslove. Po svoj prilici da bi i naš broj slušateljah medicine bio tolik i iznosio može biti još veći postotak, kad se uvaži, da u svih pokrajinah na slavenskom jugu neima med. fakulteta. Uzme li se tu u račun i to, da hrvatskih medicinarah ima na vanjskih učilištih oko stotine, to neima dvojbe, da bi naš med. fakultet bio sasvim dovoljno napučen.

Što se tiče pitanja, bili ti liečnici u svojoj zemlji i posla našli, dokazano je i to da bi. Kad se naime sravni %, razmjer liečnikah sa brojem pučanstva u ostalim pokrajinama monarkije, nalazi se, da na 100.000 dušah u pokrajinama Austrije dolazi 30 do 32 liečnika, dočim ih u nas dolazi samo 12, i to se tu još i ranari uračunavaju. Svakako vidi se, da je velika razlika izmedju tih razmjerah kod nas i u pomenutim pokrajinama. U samim alpinskim pokrajinama, u Galiciji i Bukovini razmjer je mnogo povoljniji nego naš, osobito pako ako se uzmu neki naši predjeli kao n. pr. Lika, gdje je taj razmjer još nepovoljniji.

Da bi dakle liečnici našli u zemlji dovoljno zanimanja neima dvojbe. Tim se opet pokazuje potreba što skorijega ustrojenja med. fakulteta, koja potreba sve je veća i veća.

Nu, vis. sabore, ima jošte jedna okolnost, koja tako rekuć sili i prešnim čini tu potrebu, a to je, da su med. fakulteti na stranim sveučilištima već prepuni i da sbog toga, što je silna navala na fakultetu u Beču i Gracu oni nemogu da odgovaraju svojoj zadaći, ne mogu slušateljem podati one spreme koja je sposobnu liečniku potrebna. To je potaklo strana sveučilišta, da ograniče broj slušateljah medicine i da stvore t. zv. numerus clausus, a dogodi li se to, što ipak držim da neće biti tako skoro, onda bi naši mladići bili izključeni, te bi im se tako oduzela mogućnost slušati medicinu.

To su, gospodo, glavni momenti u dokaz, da je nuždno, da se otvori medicinski fakultet.

Mogao bih jošte napomenuti okolnost, da u našoj zemlji na 200□ klm. dolazi jedan liečnik, dočim u Austriji dolazi ih 30 do 40, a u najnepovoljnije situiranim pokrajinama još je taj razmjer bolji nego u nas, jer u

Galiciji i Bukovini dolazi jedan liečnik na 137 i 170□ klm.

Nastaje pitanje: kako ustanoviti, kako ustrojiti taj med. fakultet? Tu dolazi do pitanja nervusa rerum, tu upravo leži čvor, a taj čvor treba razriešiti. Akademički senat u velikoj revnosti svojoj, koju ja hvalim, nije nakanio riešiti taj čvor nego ga je presjekao. — ali presječeno po mom uvjerenju nije razriešeno.

Da bi se ovdje mogao ustanoviti med. fakultet, nuždno je prije svega, da za to budu preduvjeti izpunjeni. Ti preduvjeti jesu: da ima med. fakultet svoje skrovište, svoj stan, svoj hram i sve pomoćne prostorije, treba da ima klinički i anatomički materijal, izvrstne nastavničke snage i najposlije treba novčanih sredstavah za uzdržavanje, tako za nabavu potrebnih aparatah, za dotiranje pojedinih zavodah, u obće za režiju, dakle sve nisu ogredni troškovi, koji ipak iznose veliku svotu.

Akad. senat, u želji da se med. fakultet što prije ustroji i otvori, predlaže jedan način, a to jest, da se obje gradske bolnice: bolnica milosrdne braće i ona milosrdnih sestarah uzmu kao bolnice za universu, i da se tu nekim načinom stvore nuždne klinike.

Ja držim, visoki sabore, da to znači u pravom smislu pravit račun bez birtaša. Bolnice te nisu zemaljske nego su strane, tudje, što više, koliko je meni poznato, u posljednje je doba dapače nastupio neki priepor izmedju grada Zagreba i milosrdne braće o vlastnosti cielog tog bolničkog zavoda. Nu dozvolivši, da bi vlastnici tih bolnicah privolili na to da se za med. fakultet upotriebe, pitam: mogu li se te bolnice tako preustrojiti i udesiti, da će moći vršiti zadaću bolnicah i klinikah?

Ja držim, da bi to veoma težko išlo i veoma velikih troškovah stajalo, a ipak nebi bilo vriedno, niti bi odgovaralo cilju. Jošte mi je napomenuti, da bi nastajali konflikti izmedju uprave medicinskog fakulteta i izmed profesorah i bolnicah samih, jer nitko neće htjeti trpjeti tudjinca u svojoj kući da mu zapovieda; a ako se učini ovo, što akad. senat predlaže, naime da se predstojnici odjeljenjah bolnicah postave za upravitelje klinikah i da im se dade venia legendi, bila bi to velika pogrješka. Bilo bi konflikta oko namještenja profesorah, oko uvjeta kvalifikacije i t. d. — sama pitanja, na koja neodgovara akademički senat.

Dakle, gospodo, bolnice neima, a jedan od glavnih strukovnjakah profesor dr. Jiruš kaže u svom operatu, da bez bolnice netreba ni počinjati. Bez dobro i shodno uredjene bolnice bio bi sav novac upravo u Dunav — ili ako hoćete — u Savu bačen.

Kad ovako kaže jedan od glavnih strukovnjakah, koga nisam ja izabrao nego senat, kojemu je on morao vjeru pokloniti, onda ja držim, da se tomu moram pokloniti i priznati, da bez takove jedne dobro uredjene bolnice za razne klinike nemožemo početi ciele stvari.

Nu pitanje je sada: da li možemo iz sredstavah autonomnoga budgeta takovu bolnicu podići i uzdržavati? Prije svega se dakle pita: koliko bi to stojalo? Ja se i tu držim moga putovodje dr. Jiruša, koji kaže, da bi uredjenje takove bolnice stojalo od prilike 350.000 for. On naime uzima svotu od 310 000 for. potrebnom za podignuće takove sgrade, a osim toga za prve investicije 45.000 for. Ja se neću upuštati u pojedinkosti, jer bi me to suviše daleko odvelo, to je sve dr. Jiruš tako potanko izveo, da svatko mora priznati, da je ono, što je naveo, nepobitno.

Dolazim dalje do pitanja: kako će se uzdržavati medicinski fakultet? Tu moram prije svega trošak razdieliti prvo, na osobni, drugo na režiju i treće, na stvarne troškove. Po računu prof. dra. Jiruša, opet je u to ime potrebna ogromna svota svake godine, koja neiznosi manje nego 76.000 for. samo za prvi čas. Ako se ustroji medicinski fakultet kako treba, iznosila bi 92.000 for. na godinu i tu nije, vis. sabore, ništa pretjerana u tom računu, jer su prvo plaće profesoru uzeto u istom iznosu, u kom ih imadu profesori ostalih fakultetah, a to je 1800 for. plaće i 350 for. stanarine.

Gospodo, dobiti profesore uz tako malenu plaću i to profesore valjane, koji će moći podieliti slušatelju nuždnu obrazovanost, tako, da našim doktorom bude priznat paritet sa doktorima ostalih universitetah, nemo-

žemo, jer to bi bili većinom mladji ljudi, a ovakve nemožemo namjestiti na medicinskom fakultetu za profesore. I na najslavnijih medicinskih fakultetih, gdje je plaća mnogo veća, nemogu da izlaze na kraj, nego moraju, da importiraju strane profesore s većom plaćom, da podignu ugled svoga fakulteta. Tako vidimo, da je popriečni iznos plaće profesorah medicinskog fakulteta sa dodatci mnogo veći, nego što iznose redovite plaće.

O tom, da možemo izaći na kraj sa ovako plaćenimi profesori nemože biti govora. Jošte treba uzeti u obzir okolnost, da za prvi mah nebi bile sve katedre popunjene, nego po nazoru profesora Jiruša samo 10 stolicah redovitim profesorima, a 5 vanrednim. Kasniji trošak, kad bi se sve stolice popunile, bio bi mnogo veći, a i stvarni troškovi bili bi mnogo veći, tako da suma od 92.000 for. nije niti najmanje pretjerana.

Svota od 76.000 for. odgovara svoti, potrebnoj na insbručkoj universi, a ta imade najmanji medicinski fakultet u Austriji.

Kad je tomu tako, vis. sabore, onda želju akademičkog senata, da se odmah ustroji medicinski fakultet, nemožemo ozbiljno uzeti, nego ju možemo tek smatrati pohvalnim nastojanjem, da se što skorije ustroji taj fakultet.

Pitanje je sada, kakva nam sredstva stoje sad na razpolaganje. Mi znamo naš godišnji budget, mi znamo, što imamo. Možemo li smoći svote, potrebne za ustrojenje i uzdržavanje medic. fakulteta, kad se ište za samu bolnicu 400.000 for., a preliminari su obično manji od prave potrebe. Kad se uzme, da ima jošte i drugih, sitnih i nepredvidivih potrebah, onda je to tako velika svota, koje iz našeg redovitog budgeta nikako nemožemo nabaviti, premda nam sada predstoje veći prihodi.

Nu koja korist o tom govoriti, kad neimamo preduvjetah, a ja držim zajedno sa dr. Jirušom, da nemožemo početi, ako neimamo svih preduvjetah, jer tek kakav god zakutni medicinski fakultet, „Winkelfakultet“, nećemo stvarati. Naš medic. fakultet mora prednjačiti ovdje dolje na jugu, on mora podmirivati jednu potrebu za veliki obseg. Mi povjeravamo budućim liečnikom, koji će iz toga fakulteta izići, najveće i najdragocienije naše blago, naše zdravlje, naš život.

Liečnici našega naroda moraju u neku ruku biti još drugčije spremljeni nego oni, koji dodju iz vana.

Jošte ima jedan obzir, koji moram iztaknuti, a to je potreba, da se ustanovi i da se uzdržaje medic. fakultet pronikla je naš narod i mi vidimo svaki dan mnogo veledušnih darovateljah, koji su pregli svojim darovima, da se omogući otvorenje med. fakulteta. Tim neka bude ovdje hvala izrečena, ali ta hvala bit će dostojna tekar onda, ako svaki novčić onako upotriebljen bude, kako su darovatelji namislili, t. j. na osnovanje medic. fakulteta, dostojnoga ove zemlje. Ako taj novac bacimo lahkoumno na krparenje, ogriešili bi se o veledušne intencije darovateljah.

To je sve naveo odbor ad hoc, da je, tražeći put i način, kako da se ostvari ova liepa misao, predložio vis. saboru, da se pozove kr. zem. vlada, da u godišnji proračun stavi svotu, kojoj nije granica postavljena, da se tako po malo svake godine stavlja na stranu i pri štedjuje neki iznos, pa da se tim načinom fundira medic. fakultet, a da nebude njegovo oživotvorenje izvrženo fluktuaciji našega budgeta.

Ja molim vis. sabor, da ovaj predlog usvojiti izvoli.

Sada moram reflektirati na amandement vriednoga druga i prijatelja moga dra. Amruša.

On predlaže, da se u mjesto rieči „što skorije“ stavi „postepeno“. Ja držim, da je to izlišno. I sam zakon u §. 81. z. čl. od 5. siečnja 1874. naredjuje, da se medic. fakultet ima „postepeno“ osnovati. Dakle se po sebi razumije rieč postepeno. Ja držim, da rieč „što skorije“ jošte više izražuje, nego „postepeno“, te držim, da mi više tražimo, nego on. Jer ako se samo „postepeno“ veli, jošte neima izraza pregnuća, kojim se želi, da to što skorije bude. „Postepeno“ mora biti u smislu zakona, a „što skorije“ po našoj želji.

Nadalje g. dr. Amruš predlaže, da se u taj predlog kao zaključak stavi termin, do kojega bi se imao med. fakultet otvoriti. Ja držim, da se to nemože usvojiti. Toga mi nemožemo znati. Ja sam naveo sve nuždne

*

troškove, koji iznose gotovo 500.000 for., a možemo li mi, pitam, za 4 i pol godine namaknuti taj novac? Nemožemo, a kad nemožemo bila bi to iluzija, isto takova iluzija, kao što ma kakova dalnja zakonska ustanova. Ta mi imademo zakon od g. 1869. i od g. 1874. o medicinskom fakultetu na našem universitetu; ovim se dakle dodatkom nebi takodjer mogao ostvariti.

Dalje veli g. zastup. dr. Amruš, da se vladi naloži, da ima svake godine uvrstiti u u budget 100.000 for. To nemožemo unapried odrediti, jer zemlja imade toliko potrebah, koje se nedadu uviek predvidjeti. Sa tih 100.000 for. nebi postigli cilja, za kojim težimo. Kad želimo što skorije ustrojenje med. fakulteta, ja držim, da će vlada toj želji u susret ići i koliko moguće veću svotu stavljati u budget.

S ovih razlogah molim vis. sabor, da izvoli odkloniti amandement g. dra. Amruša, pa da izvoli usvojiti izvješće odbora. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Amruš.

Zastup. dr. **Milan Amruš**: Vis. sabore! Tenor govora g. izvjestitelja odbora ad hoc za pretresivanje spomenice akademičkog senata našeg sveučilišta glede ustrojenja medicinskog fakulteta glasi onamo, da je potreba ustrojenja hrvatskog medicinskog fakulteta u priestolnici hrvatskoj prešna i radi toga da nije nuždno tu potrebu obširnije razlagati, pak je glavni moment svoga razlaganja stavio tamo, da po materijalnih okolnostih nije moguće prieći na ostvarenje medicinskog fakulteta polag mog predloga.

Glede potrebe, gospodo, dozvolite, da i ja nekoliko riečih rečem na razlaganje moga vriednoga g. predgovornika, zastupnika dobrinačkoga.

Visoki sabore! Veli se, da narod naš nezove liečnika. To je samo donjekle istina i to radi toga, jer svaki nas, koji smo bili na selu, zna, kako je težko i sa koliko troška je skopčano dobiti liečničku pomoć. To biva već radi toga, jer ono malo liečnikah, što ih Hrvatska ima, masiraju u gradove i trgovišta, a to biva radi toga, — kao što je sasma izpravno iztaknuo g predgovornik, jer neimamo hrvatskog medicinskog fakulteta. Mladići, koji se hoće posvetiti ovoj nauci, treba da idu u strani sviet. Tamo je nauk mnogo skuplji i uslied toga vidimo, da razmjerno malo Hrvatah polazi, da se posveti nauku medicinskom. Ja sam imao sam često sgode govoriti sa roditeljem, koji je kazao, moj bi se sin rado posvetiti nauci liečničkoj, ali nemože, jer neima toliko novca, da bi ga mogao u strani sviet poslati, da se tamo posveti liečničkom nauku, koji je, kao što je poznato, i najskuplji. Medicinari naime imadu najviše kolegijah, a osim toga kolegiji sami nisu dovoljni, pa treba i mnogo raznih kursovah i uslied toga velikog troška roditelji nemogu svoju djecu poslati na medicinska študija.

Gosp. predgovornik se je sasma točno i izpravno izjavio i rekao, da je kod nas u Hrvatskoj broj liečnikah u obće vrlo malen. Dolazi naime, kao što je gosp. predgovornik rekao, po prilici po 13 liečnikah na 100.000 dušah, dočim u Cislajtaniji dolazi 33, dakle za dva i pol puta više nego kod nas, i da je kod nas u tom gori odnošaj nego u Galiciji i Bukovini, gdje razmjerno, izuzev možda alpinske zemlje, imade najmanje liečnikah. Ovo pomanjkanje liečnikah kod nas u Hrvatskoj dovodi do toga, da si seljaci nemogu pribaviti potrebite liečničke pomoći, jer im je preskupa. Što bude više liečnikah, tim će biti bolja prilika i onda će seljak radje i laglje liečničku pomoć tražiti tim više, jer je onda i jeftinija.

Poznata je, vis. sabore, ona izreka i izravna, da je čovjek najveće blago države. Istina je to; to su uvidjali u prijašnja vremena, to se danas uvidja, i to će se uvidjati uviek.

Kako glede toga stoji kod nas?

Ja ću ovdje samo napomenuti dvie činjenice, koje ilustriraju, kamo vodi današnje pomanjkanje liečničkih silah u Hrvatskoj. Poznato je, vis. sabore, da su do konca prošloga stoljeća boginje bile bolest, koja je hiljade i hiljade ljudih usmrtila — a i danas vidimo u zemljah, u kojih ciepljenje i dociepljivanje provedeno nije, da tamo i danas razmjerno mnogo ljudih poumire od te bolesti, negle-

dajuć na to, koliko ih osliepi, izgubi sluh, zadobije nakaženo lice i t. d. Ima doduše ljudih, koji donjekle negiraju korist ciepljenja i dociepljivanja — ali napokon, gospodo, bilo je uviek ljudih, koji su obće poznatu istinu poricali, a ima ih valjda i danas, i uviek će ih biti.

Nu ovdje neka govore brojke. U Pruskoj, gdje je to ciepljenje i dociepljivanje obligatorno već od nekoliko decenijah, tamo pomrlo od boginjah u jednoj godini u razdobju 1882.—87. od 1,000.000 ljudih njih 5, dočim kod nas u Hrvatskoj od g. 1876. do 1883. umrlo je od iste bolesti godišnje od 1,000.000 ljudih 750 do 800 dušah. Dakle 160 putah toliko ljudih pomrlo je u Hrvatskoj od boginjah više, nego u Pruskoj. Mi imademo danas zakon, kojim je ciepljenje i dociepljivanje odredjeno, ali uz današnji mali broj liečnikah ovaj se zakon neda točno provadjati, barem ne tako, kako bi to bilo moguće, da imamo dovoljan broj liečnikah.

I glede pomora mi u Hrvatskoj veoma nepovoljno stojimo. Od g. 1875. do 1883., za koje vrieme nije bilo osobite epidemije, pomiralo je prosječno 35 od 1000 ljudih. U čitavoj Njemačkoj bilo je to razmjerje od g. 1841. do 1888. prosječno izmedju 26 i 28, a godine 1871., koja je bila vrlo nepovoljnija godina, 31 osoba na hiljadu. I tako vidimo, premda je broj poroda u Hrvatskoj neizmjerno povoljan, da u Prusiji i u čitavoj Njemačkoj usljed toga što je jako povoljan broj pomora, razmjerno puno brže raste broj pučanstva.

Ja sam uzeo, meni se čini, god. 1888., pa se izpostavilo, da je u Pruskoj iznosio naravni pomnožaj pučanstva, dakle suvišak porodah nad pomori 14 na hiljadu, a kod nas 10 na hiljadu.

Ovo nekoliko statističkih cifrah pokazuje nam štetne posljedice ovoga pomanjkanja liečničkih silah u našoj Hrvatskoj domovini.

Ja se, gospodo, podpuno slažem sa poštovanim g. predgovornikom, da je dalnja posljedica toga, što naše hrvatsko sveučilište neima medicinskoga fakulteta, da se mladići, hoteći se izobraziti, posvećuju u koliko neimaju zvanja za svećenike, naukam na filozofskom i juridičkom fakeltetu i naravno je, da se usljed toga razmjerno odviše mladićah posvećuje dotičnim naukam tako, da se nemogu lahko okrušiti kad svrše nauke. To je velika nesreća po njih. Dakako, nemože biti ovdje moja nakana, htjeti da ikoga odvraćam od polazka viših naukah; usuprot, ja bih želio, da se što više mladićah posveti nauci. Samo nešto, što bih želio jest, da bi se ono isto kod nas dogadjalo što se u naprednijih zemaljah dogadja, da ima naime seljakah, koji maturu svrše, pa se vraćaju na selište; da ima obrtnikah, koji su izučili srednja učilišta. Radi toga bih to želio, jer po mojem najdubljem uvjerenju stališ seljački i obrtni jesu najčvršća podloga države, a tako i Hrvatske.

Ja dodušo nespadam u školu fiziokratah, ali izkustvo me uči, da ova dva stališa mogu biti najslobodnija radi toga, jer nikoga netrebaju, a mi svi od tih stališah živimo. Ja bih rado da pobudim dozvoljeni ponos u stališu seljačkom i obrtničkom u Hrvatskoj, jer držim, da to može biti samo na korist naroda hrvatskoga.

Još jedna okolnost, koja nadolazi, sili nas, da gledamo, da se čim prije otvori medicinski fakultet; naime imademo već dva zakona, koja nalažu otvorenje medicinskog fakulteteta na hrv. sveučilištu u Zagrebu. Ja držim, da svaki koji ište od drugoga, da poštuje zakon, treba da i sam poštuje zakone. Tako treba, da i mi koji poštovanje zakonah zahtievamo, i svojimi silami gledamo, da se i ovaj zakon izpuni, koji odredjuje, da se medicinski fakultet što prije ustroji. Kako je, vis. sabore, potreba otvorenja medicinskog fakulteta prouiknula u čitav narod hrvatski, najbolje dokazuje to, što se nemože sastati hrvatsko družtvo, u kojem se nebi kupilo za medicinski fakultet. Svaki dan čitamo u novinah, kako Hrvati u hrvatskom družtvu davaju novčić po novčić, sekser po sekser, da doprinesu na oltar domovine za ustrojenje medicinskoga fakulteta.

Vis. sabore! Ja držim, da mi je dužnost imenito ovdje, da izrečem moju harnost svim, koji su radili oko ostvarenja i izgradjenja medicinskoga fakulteta. Pa kao što ja tako sjegurno i čitav narod biti će haran svim onim, koji su do sada što učinili za

osnovanje medicinskoga fakulteta. Hrvatski narod, kojemu je glavna kriepost zahvalnost za dobročinstva, nedvojim, da će taj narod onim, koji će u to ime raditi, svoju zahvalnost i harnost izkazivati, ali nezahvalnim bi se pokazao, kad se nebi sjetio muža, koji je svojom inicijativom učinio, da se osnovalo hrvatsko sveučilište, koji je neprestano pripomogao i uviek još pripomaže, da se hrvatsko sveučilište i izgradi, a to je veliki dobrotvor hrvatskoga naroda, slavni biskup preuzvišeni gosp Josip Juraj Strossmayer. (Živio! na ljevici.) Davno i davno biti će mu plemenito i uzvišeno srdce, koje kuca samo za dobro i uzvišeno, darežljiva, blagotvorna ruka, koja na sebi štedi da narodu dade, usahnut u pepeo, kao što to biva sa svim ljudskim stvarima, — al djela njegova za kulturni napredak naroda hrvatskoga i time za napredak čovječanski, slavit će uspomenu njegovu, dok bude ljudskog roda i stvora.

Gosp. zast. dobrinački, moj veleštovani predgovornik, rekao je, kako ja držim podpuno izpravno, da će bit dosta slušalacah na hrvatskom medicinskom fakultetu. Švicarska imade 2,600.000 stanovnika a četiri fakulteta, Danska samo 2,000.000 stanovnika, pak imade svoju podpunu univerzu, Njemačka na 45,000.000 stanovnikah ima 20 podpunih univerzah, a mi ovdje sama Hrvatska ima nekoliko milijuna stanovnikah, a osim toga mora se uzeti takodjer, da će ovamo doći i dosta Slovenacah i Srbah i možda Bugarah. Dakle neima dvojbe, da će broj slušatelja biti dosta velik. Ja to spominjem, jer tu podpuno dielim mnienje velikana našeg medicinskog slavnog profesora Billrotha, koji je rekao: najbolji broj djakah za uspješno predavanje jest, ako neprmašie na medicinskom fakultetu 125 djakah. Kod nas će ih biti mnogo više.

Dolazim sada na onu točku moga predloga, u kojoj se diametralno razilazim od moga pošt. g. predgovornika, a ta se tiče mogućnosti, da se medicinski fakultet otvori. Poštovani moj g. predgovornik, citirajuć iz predstavke akademičkog senata hrvatskog sveučilišta, držim da nije postupao, kao što bi ja bio postupao. Poštovani moj predgovornik citirao je samo jednoga od strukovnjaka, koje je akademički senat zapitao bio. To je vrlo uvaženi profesor glede teoretičke struke za medicinare. Bilo je tu i odlično mnienje vrlo štovanoga muža i slavnoga u znanosti praktika, koga mnienje absolutno mora da bude i jest mjerodavno. Da one dvie bolnice, koje imademo ovdje u glavnom gradu Hrvatske, (Glas na desnici: Države.) — Na službu, države hrvatske, ako izvolite — nespadaju Hrvatskoj, pa usljed toga da se u njih nedade smjestiti, ili da bi bar bilo s potežkoćami smjestiti tamo kliniku, to ja poričem već radi toga, jer su one dvie bolnice obće, pa jer one stoje pod kontrolom vlade. Kad bude tamo klinika namještena, to će tamo biti prema danas jedina ta razlika, da će se u onih sobah, gdje su danas bolestnici, držati i predavanja, kako je to upravo bilo i u Insbrucku. Kad se je reklo, 1. oktobra te i te godine otvara se četvrti tečaj medicinskog fakulteta, onda je profesor koji je ujedno bio i primarius tamo u bolnici, svojim slušateljem predavanja držao, kako je to činio Opolzer u bečkoj bolnici, za koju se znade, da neodgovara onomu, što se danas sa sanitarnoga gledišta od bolnice traži.

To je bilo važno mnienje onoga praktika, koji je g. predgovornik trebao, da ovdje spomene. Danas više netreba na samu sgradu stavljati onakovih zahtjevah sa gledišta sanitarnog, kako je to bivalo prije dok se nije doznalo zaslugom velikih muževah, na kakav način se mogu uništiti bakterije ili bakcili. od kojih napokon sve bolesti potiču. Danas provedenje desinfekcije nije težka stvar, pa kao što danas tamo u ovogradskih bolnicah odjeli bolnički i to javne bolnice, upravo tako se lahko može iz jedne ili dvie tih sobah načiniti klinike. Jer, gospodo moja, — i to je, što moramo ovdje iztači — za jednu kliniku netreba 100 krevetah. U Insbrucku ubuhvaća uutarnja klinika 20 posteljah, a gdje sam ja učio, bile su 24 postelje. U Beču je prije 4 godine primarius, danas redoviti profesor Schrötter dobio veniam legendi, pak je počeo predavati znanost medicinsku u istih prostorijah, gdje je dosad vodio bio svoj bolnički odjel.

Ako hoće g. izvejestitelj čekati, dok bude zemlja mogla graditi zemaljsku bolnicu, onda neće biti moguće još 20 do 30 godinah otvoriti medicinskoga fakulteta Ovo mnienje moga štovanoga predgovornika značilo bi, da je izpravno, ad kalendas graecas odgoditi otvorenje medicinskoga fakulteta, Danas, koliko je meni znano, neradi se o tom, da Hrvatska sagradi bolnicu, nego da ju sagradi korporacija, s kojom će se utanačiti kako treba glede toga postupati! Neka mi tu nezaboravi velešt. g. predgovornik, da je dobit za svaku korporaciju, ako dobije od zem. vlade povlast da njezina bolnica dobiva karakter obće javne bolnice, jer to nosi vrlo mnogo novacah. Da danas kr. zemalj. vlada nedozvoli ili oduzme pravo javnosti kojoj od ovih bolnicah, to bi bio vrlo velik i težak udarac za dotičnu korporaciju. S toga nebi htjela doći dotična korporacija u konflikt sa kr. zem. vladom, kad bi ova tražila, da se odjeli bolnice u klinike pretvore.

Gospodin predgovornik mora uzeti u obzir, da, kad bi se sagradila zem. bolnica, nebi bilo dosta ni 300.000 fr., jer tom svotom bi se mogla sagraditi bolnica jedva za 300 posteljah, a danas mi imamo u glavnom gradu Hrvatske do 700 posteljah, pak imade perioda, gdje ni ove nedostaju. Buduć pak mi moramo željeti. da se bolnice iz sredine grada odstrane, to bi se morala graditi bolnica sa najmanje 800 posteljah, a to stoji preko 900.000 for.

Ako se to uzme u obzir, onda bi se još mnogo dalje oteglo otvorenje medicinskoga fakulteta. Ja držim, a to je moje duboko osvjedočenje, osnovano na znanosti i na praktičnom izkustvu, da se sasvim dobro može otvoriti medicinski fakultet i uz današnje bolnice kako je bilo i mnienje onog drugog strukovnjaka.

Ja nedvojim, da će kr. zem. vlada danas vrlo lahko to postići i da se neće nijedna od današnjih korporacijah htjeti suprotiviti njezoj želji, ako bude željela, da se kod onih bolestnikah, koji u naših javnih bolnicah leže, od 1 oktobra koje godine slušateljem medicine predavanja drže. (Dr. Egersdorfer: Onda će više dobiti). Naravno, da bi to za nje bilo veoma koristno.

Još bi nešto rado g. predgovorniku odgovoriti. Meni je žao, kad je gospodin predgovornik mnienje jednoga strukovnjaka ovdje predočio, da nije predočio i mnienje drugoga strukovnjaka, koji je kao praktik kod toga pitanja imao mnogo veći auktoritet, nego li onaj teoretik, koji može biti odličan teoretik i kompetentan kad se radi o botaničkom vrtu, ali kad se radi o bolnici, onda neću pitati za mnienje botaničara, nego kirurga.

Što se tiče troškovah, tu čovjek može raditi, kako ga je volja. Ovaj moj kaput košta mene 35 do 40 for., a drugi plaća možda i 120 for. za crni kaput svoj, pak meni ovaj moj kaput istu uslugu čini, kao što i drugomu onaj, koji stoji 120 for. Da je potrebno za medicinski fakultet velebne sgrade graditi, to ja poričem. Za to mi služi dokazom bečka škola. Tamo je Rokitansky u malenih dvih sobicah, kao što su tu u bolnici one na dvorištu, podučavao u teoriji patoložke anatomije, kojom je osvojio čitav sviet. Onamo su hrlili Amerikanci i Englezi, ne u velike sale, nego k autoritetu, koji je u malenih sobicah podučavao Gospodo, Rokitansky je kao mlad čovjek postao profesorom.

Gospodo, ja poznam hrvatski narod, on je jako darovit narod. Netreba čovjeku, da bude star, da postane učen, nego biva upravo protivno, da kad čovjek ostari, pokazuje se, da ima naravni zakon moć i nad najvećim ženijem, kako nas to današnja poviest uči. Tko je ženijalan, on se rodi kao ženijalan, on se neodgoji ženijem. Ja držim, da ima hrvatski narod sinovah svojih, koji bi se mogli takmiti sa sinovi svakoga naroda.

Da netreba čovjeku postati starim, da bude ženijalan, sljedi već iz toga, što glede intuicije vriedi. Tu vriedi za znanost, što i za muziku, pak je Mascagni mlad, mislim u kojih 20-tih godinah napisao krasno djelo, a Mozart nije niti ostario, pak kolika je remek djela skladao. Koliko ima slavnih učenjakah, koji su mladi umrli. Bilroth je sa jedno 26 godinah bio profesor na züriškom sveučilištu, i k tomu još kako slavan. Majka hrvatska je zdrava i čila majka, koja mnogo čile i darovite djece na sviet stavlja i odgaja. Factum je, što se toga tiče, da netreba čekati, da 20 godinah netko bude asistent, koji hoće po-

stati profesorom. Za znanost netreba duge prakse, tu odlučuje duh ženijalnosti. Ja ću spomenuti samo Billrotha, koji kako rekoh je sa kojih 26 godinah postao profesorom.

Što se tiče troška, insbruški medicinski fakultet otvoren je sa troškom godišnjim nešto preko 40.000 fr. Naravno, da je danas trošak toga fakulteta skuplji, jer potrebe i na medicinskom fakultetu svedjer rastu, ali to stoji, da čovjek može za malo novacah otvoriti medicinski fakultet. Ja kažem još jedanput, da je medicinski fakultet insbruški otvoren sa godišnjih nešto preko 40.000 forintih.

Što se tiče troška, ja sbilja ovo financijalno pitanje nebi tako iztakao, kako ga je iztakao moj poštovani g. predgovornik i to radi toga, jer kad Hrvatska imade danas 17 i više milijunah forintih godišnjega dohodka, pa da od toga nebi čovjek mogao za tako prieku potrebu, kao što je medicinski fakultet, dati svotu od 50.000 for. godišnjih, to je najstroži sud čitavoga sustava. Ja nebi tako sudio. Ja ovaj argument nedostatka novacah nebi nipošto uporabio. I to tim manje, kad vidimo, da mala Meklenburžka, koja ima nešto više od ½ milijuna stanovnikah, ima podpunu univerzu, da Badenska sa 1,600.000 stanovnikah ima 2 podpune univerze, da Hessenska, koja ima nešto više od 900.000 stanovnikah, ima podpunu univerzu, da kanton Basel sa 65.000 stanovnikah, te kanton züriški sa 317.000 stanovnikah, imadu svaki podpunu univerzu, da kanton bernski sa nešto preko pol milijuna stanovnikah, ima podpunu univerzu, da kanton genfski, koji imade 100.000 stanovnika, imade podpunu univerzu. Kad ovi kantoni, kad ove državice njemačke, koje skoro nisu veće od dvih županijah hrvatskih, mogu nasmagati sredstavah, da osnuju po jednu univerzu, onda je to najstroži sud, da hrvatska kraljevina, koja ima preko 17,000.000 for. dohodka, nemože smoći sredstavah, da ustroji medicinski fakultet.

Ja, visoki sabore, moram kazati jošte sljedeće: Ja sam osvjedočen o tom, da zbilja postoji sa mjerodavne strane volja medicinski fakultet otvoriti. Ja čujem to, i neimam nikakva razloga o tom podvojiti. Ali govor poštovanoga moga gospodina predgovornika mogao bi Hrvate doista uvjeriti, da neima dovoljne volje, da se otvori medicinski fakultet. Tko nam ovakove potežkoće ovdje predstavlja glede medicinskoga fakulteta, i tim nam bjelodano dokazuje glede troškovah, da ih nemožemo smoći, to se sigurno nemože uzeti dokazom, da se hoće ustrojiti medicinski fakultet. Mene za to govor moga poštovanoga g. predgovornika, makar bio još kako točno i liepo sastavljen, nemože od moga mnienja odvratiti, da ja držim, da mjerodavni faktori sbilja hoće ustrojiti medicinski fakultet. I to tim prije držim, da to stoji, buduć, da eto i što se novčanih prilikah tiče, imademo dva faktora tu, koji će financijalno omogućiti, da se ovaj fakultet čim prije oživotvori.

Prvo imademo višakah zemljo-razteretne zaklade ex praeterito o kojih sam čuo, da će jedan dio biti u tu svrhu upotrebljen, radi česa ja niti nisam stavio u amendementu ovakova poziva, jer držim, da bi suvišno bilo pozvati mjerodavni factor glede nečesa, glede česa vjerujem, da postoji odluka, da se učini. Ali što držim, da je potrebno i zašto sam svoj amendement stavio, jest sljedeće: Ja držim, da je potrebno, da se fiksira termin, kada se imade ožitvoriti medicinski fakultet. Ja nisam metnuo u svoj predlog na mjesto rieči „što skorije“ rieč „postepeno“, da tim rieč „što skorije“ eliminiram, već sam eliminirao rieči čim skorije tim, što sam postavio dies ad quem do 1. oktobra g. 1895, postavio termin, do kada se ima medicinski fakultet ustrojiti, a rieč „postepeno“ ostavio sam prema onoj latinskoj: superflua non nocent. Moja je narav takova, da volim izvjestno, nego neizvjestno, pa kad bi se prihvatio moj predlog, nastala bi izvjestnost, da će se sbilja stvoriti medicinski fakultet 1. listopada god. 1895.

A kakvu bi to imalo praktičnu korist? Praktična korist toga bila bi, da bi mladi Hrvati doktori, znajući da će se za 4 godine otvoriti medicinski fakultet, pošli na strane univerze, da se tamo izobraze, da postanu ovdje profesori. Moram spomenuti, da i u Cislajtaniji i svuda na svietu tako biva, da asistenti postaju profesori. Ja znam mnogo slučajevah, gdje je tako bivalo. U Insbrucku postao je profesor anatomije prof. Holl, koji je bio dosta mlad asistent kod prof. Langera

a tako biva svuda. Ove četiri godine bile bi spacium, za kojega bi se naši mladi ljudi mogli odlučiti, da se posvete karieri profesorskoj i da se za nju izobraze. Ovo vrieme bi bilo onim, koji su talentirani dovoljno za izobrazbu za prof. na med. fakultetu.

To je jedan amandemenat, koji mislim, da je potreban, a drugi amendement jest taj, da bi se kralj. zem. vlada pozvala, da odredi kao minimalnu svotu, koja bi se imala svake godine uvstiti u budget svotu od 100.000 for. Ja sam postavio kao minimum 100.000 for godišnjih. Mi smo bo danas čuli od g zast. bistranskoga, da će višci, koji će nastati u budgetu, u redovitom pokriću, poslie konverzije zemljo-razteretnog duga, iznositi po prilici godišnjih pol milijunah forintib. pak držim, da ako se za ovako prieku potrebu, kao što je mediciuski fakultet odbije od tog pol milijuna viška godišnjih 100.000 for. to bi se do 1. listopada 1895. sabralo 400.000 for., pak ako se doda ovom iznosu još svota od 300.000 for. iz višakah zemljo-razteretne zaklade iz prošlosti, to ćemo imati tada svotu od 700.000 for., koja bi bila dostatna kao fond medicinskog takulteta. Ja nebi svjetovao zem. vladu, da bi ona učinila velike investicije kod otvorenja med. fakulteta, već neka ona u današnjih prostorijah sveučilišta otvori med. fakultet.

Taj fond neka se onda ili poveća kamatima, ili neka se kamatima, u koliko bi bilo potrebno, redovitim budgetom priskoči u pomoć. Moram još i to spomenuti, da ako će i trošak medicinskog fakulteta u kasnijih decenijah narasti, da će, velim, kako nas izkustvo uči, i dohodci hrvatske države od godine do godine rasti.

Ako je dakle tako, visoki sabore, ako dakle svi uvidjamo, da je od prieke nužde ustrojenje medicin. fakulteta u Hrvatskoj državi, pak ako hoćemo ostvarati medic. fakultet u onih granicah u kojih to učiniti možemo, eto imademe potrebitog novca, áko nigdje drugdje, a to u ovih višcih zemljo-razteretne zaklade pro praeterito i u višcih budgeta, koje će imati Hrvatska iz budgeta od god. 1890. počam; pak zato ja držim, da netrebamo časiti, da pristupimo osnovanju medic. fakulteta, kako predložih, pak onda sbilja možemo primiti amendement, koji sam imao čast predložiti vis. saboru i glede koga sam predložio, neka bi se izvolio prihvatiti. — (Živio! na ljevici!)

Predsjednik: Visoki sabore! Prije svega imam primjetiti gospodinu govorniku, da nije vlastan iskrenost intencijah pojedinih članovah bud visokoga sabora, budi vlade u dvojbu staviti. To je neparlamentarno. Ja molim, da se to više nedogodi.

Zast. dr. **Milan Amruš**: Visoko predsjedničtvo! Ja sam izrično rekao, da nestavljam u dvojbu iskrenost niti vlade, niti pošt. gospodina predgovornika. Ja sam samo kazao, da bi govor g. predgovornika mogao do toga dovesti. Ja to odbijam. Ja nestavljam u dvojbu iskrenost niti vlade, niti g. predgovornika.

Predsjednik: Jako mi je drago, da g. zastupnik opoziva rieči, koje je prije kazao. i da nije ničiju iskrenost u dvojbu stavljao. (Dr. Amruš: Ja nisam opozvao.) Ja smatram stvar svršenom.

Visoki sabore!

Prije svega ima se ustanoviti dnevni red buduće sjednice. Ja za dnevni red buduće sjednice predlažem nastavak sadašnje razprave, zatim treće čitanje osnove zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I : 1868., dalje treće čitanje osnove zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije virovitičke i napokon razprava o izvješću odbora proračunskoga i odbora za razsudbu zemaljskih računah o obračunu medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom za g. 1887.

(Prima se.)

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za prekosutra dne 4. t. mj. u 10 satih prije podne.

(Konac sjednice u 2 sata 45 minutah po podne.)

Stenografički zapisnik

o CXXXVIII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 4. lipnja 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CXXXVII. saborske sjednice.

1. Podnesci:

Proračunski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona ob odkupu zemljo-razteretnog duga.

2. Razprava o izvješću odbora ad hoc u predmetu otvorenja medicinskoga fakulteta.

3. Treće čitanje osnove zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. od god. 1868.

4. Treće čitanje osnove zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

5. Odgovor vlade na interpelaciju zastupnika Drag. Pisačića glede temeljnih dionicah zagor. željeznice, koje su preuzele bivše podžupanije varaždinska, krapinsko-toplička i zlatarska.

(Početak u 10 satih 20 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Vladimir Nikolić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen-Héderváry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita zapisnik CXXXVII. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li visoki sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Pošto primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj visoki sabor prispio je sliedeći podnesak:

Proračunski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga. (Prilog 12.)

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Rieč ima g. zastupnik Vukotinović.

Zast. **Ljudevit pl. Vukotinović**: Visoki sabore! Ne za to, što sam imao čast biti predsjednikom odbora ad hoc, nego za to, što je to moje najdublje uvjerenje, izjaviti ću se i glasovati za predlog odbora.

Kod obrazloženja svoga izpravka, izvolio je g. zastupnik dr. Amruš napomenuti ime preuzv. g. biskupa djakovačkoga, pak ću se i ja ovom prigodom pozvati na njega i napomenuti njegovo ime. Neću to učiniti onako, kako je to učinio g. zastupnik dr. Amruš, pa mislim, da preuzv. gosp. biskup, kao visoki crkveni dostojanstvenik, nije tako tašt, da bi očekivao ili zahtjevao, da se njegova slava iznosi u ovom saboru. Neću to činiti niti radi

*

toga, jer bi mogao i koji drugi zastupnik onim istim pravom izjaviti se za drugog kojeg slavnog muža, pak bi onda ovaj sabor došao u neugodnu situaciju, da o tom razpravlja, koji je od njih više, a tko manje slavan. (Tako je! na desnici.) To ovamo nespada. Ja žalim, da preuzv. gosp. biskupa djakovačkog neima ovdje, da zauzme svoje uzvišeno mjesto, zato neću polemizirati s njime, jer je odsutan.

Spomenuti ću samo ono, što je pisao, držeći se one: non quis, sed quid scripsit. Spomenuti ću njegovo pismo, koje je pisao rektoru hrvatskog sveučilišta glede ustrojenja medicinskoga fakulteta. Iz toga pisma prihvaćam samo onu stavku, kojom on daruje 20.000 for. za ustrojenje medicinskoga fakulteta. To prihvaćam i zahvalan sam njemu i svakomu, koji što doprinosi u tu svrhu.

Ali onih nazorah, koje je u tom pismu razvio, nemogu prihvatiti. On govori da moraju Hrvati biti oni doktori, koji će biti profesori na medicinskom fakultetu, jer da bi jedino doktori Hrvati bili u stanju liječiti Hrvate. Nadalje spominje vjeru, da bi profesori na medicinskom fakultetu morali biti kršćani, jer da jedini oni mogu izvrstno i točno liječiti, jer samo oni poznadu odnošaje tjela i bolestih prema nebesam. Ja neznam, gospodin dr. Amruš je u tom pitanju veći vještak, nego ja — da li to stoji u savezu sa medicinom i anatomijom, da li je koji vještak ove ili one vjere, ili narodnosti, ja prepuštam o tom sud vještakom, ali ja mislim, da taj nazor nestoji. Ja sam samo želio iztaknuti, da ja nebih nikada pristao na to, da se na ovakovih nazorih pristupi k utemeljenju medicinskoga fakulteta, jer medicinska znanost je svjetska, tiče se svijuh narodah, te se neobazira na vjeru ni narodnost.

Kod ustrojenja medicinskoga fakulteta odlučna je u prvom redu sgrada, jer medicinski fakultet mora imati svoju sgradu, te nestoji nazor g. zastupnika dra. Amruša, da netreba velike sgrade, da bi se mogla i u maloj sgradi predavanja držati. Gospodin dr. Amruš je načelnik zagrebački, te dobro znade, kako se gradi u Zagrebu, da li se gradi jeftino ili skupo. Kad se u Zagrebu ovakove skupe sgrade grade za pučke škole, kakova sgrada bi se morala istom sagraditi za medicinski fakultet?

Drugo, što je neobhodno potrebito, jest bolnica. Kao što je potrebna za šumara šuma, za vrtlara vrt, tako je za medicinski fakultet nuždna bolnica. G. dr. Amruš kaže, da imademo u Zagrebu bolnice sa stotine i stotine kревetah. Ali nastaje pitanje, jesu li ove bolnice vrstne vršiti onu zadaću, koja se traži od medicinskoga fakulteta. To će gosp. dr. Amruš bolje znati, nego li ja. Ali ja držim, da bolnica, koja služi medicinskom fakultetu, mora biti sasma drugčije uredjena, u njoj mora vladati velik red, posebna disciplina itd. To su posebni odnošaji, udešeni prema onoj svrsi, koju imadu takove bolnice. Naše bolnice nevaljaju za tu svrhu. One bi se morale za tu svrhu s temelja preustrojiti i preinačiti.

G. dr. Amruš izvolio, je prispodabljati medicinske fakultete u inozemstvu, kojih imade jako mnogo i u malih gradovih i koji su u malenom obsegu osnovane, kao što n. pr. u Saksonskoj, Hessenskoj, Bavarskoj, Badenskoj itd. Ali ovi svi med. fakulteti u Njemačkoj sačinjavaju nekakvu korporaciju, stojeći svi skupa na jednom temelju literature i znanosti, oni se rekrutiraju jedan iz drugoga, iz manjega dolaze slavni profesori na veće, te tako pomažu jedan drugomu i sačinjavaju tako rekuć jednu cjelinu. Ja vas molim, da hladnokrvno prispodobimo ovu našu zemlju ovdje, u kojoj bi se imao ustrojiti medicinski fakultet, ove naše zemlje ovdje na jugu, kakvi su ovdje odnošaji, kakvo je stanje kulturno, koliko je pučanstva, prema stanju u Njemačkoj, pak da se onda pitamo, kako bi se medicinski fakultet u Zagrebu pomogao, kad nebi podpuno stajao na svojih noguh, kad nebi na sve strane bio gotov i vrstan vršiti svoju visoku zadaću. To je velika razlika. Za to će mi dopustiti g. zastupnik dr. Amruš, da to nipošto nemože biti dokazom.

Gospodin je zastupnik takodjer prigovorio dr. Jirušu kao vještaku, koji je u ovom pitanju na predlog senata dao svoje mnienje, koje mnienje ja visoko cienim, jer sam imao prilike upoznati g. dra. Jiruša, dok je bio u Zagrebu, kao ozbiljnog čovjeka, koji je točno shvatio, kolika je to zadaća ustrojenje medicinskog fakulteta prema njegovoj svrsi i s

kolikimi je to skopčano troškovi. On je nakon poduljeg računa rekao: u ostalom ako neimate dosta novacah, nemojte ni počimati. G. dr. Amruš rekao je, da je dr. Jiruš teoretik. On nije doduše praktični liječnik bio, ali on se bavio u svojem laboratoriju sa znanostmi, koje stoje u najtjesnijem savezu sa medicinskom znanošću.

Neka mi dopusti gosp. dr. Amruš ovu opazku, — neću ni najmanje dirati u njegovu radinost — ja mislim, da ni on nije sad praktičan liečnik, jer kao gradski načelnik, kao zastupnik, kao političar metnuo je praktično liečenje sasvim na stranu.

Dakle je teoretik i gospodin zastupnik dr. Amruš. (Tako je! na desnici). Meni se čini, da je račun g. dra. Amruša odviše na lahku ruku sastavljen, premda ja dobro znam, da je on vrlo dobar gospodar i računar. Meni se ipak čini, da je u ovom računu razbacao simo tamo vrlo malene svote za uzdržanje medic. fakulteta u Insbrucku. Ali kad bi to i stajalo, to nas nebi moglo osvjedočiti, da se ovdje može ustrojiti medicinski fakultet, kao što u Insbrucku. Ovdje treba da bude medicinski fakultet ustrojen tako, da bude uzor za sve provincije. koje ovdje leže. Ako bude takav, kao onaj u Insbrucku, bolje je, da nebude nikakav.

Još bi opazio, gospodo moja, da s druge strane g. dr. Amruš kaže, da bi se imalo u tu svrhu uvrstiti 100.000 for. svake godine u proračun, što za 4 do 5 godinah čini $^1/_2$ milijuna for. To nestoji u skladu sa onim njegovim računom, kojeg je u svom razlaganju naveo.

U ostalom valja da prije svega sabor sam vidi, koja mu novčana sredstva stoje na razpolaganje, pak tek onda neka se odvaži na osnovanje takova zavoda, na koji će svi na okolo nas paziti i suditi prema tomu ozbiljnost i zrelost našega naroda, kako i kad se upušta na utemeljenje takvoga zavoda, koji zahtjeva ogroman trošak, a to tim više, što medicinska znanost sve više napreduje. Mi smo vidjeli, da je u Berlinu ustrojen veliki laboratorij za tobožnje iznašće gosp. Kocha, koje je progutalo možda milijun marakah, pak se je izjalovilo. Isto tako je g. Pasteur u Parizu za svoje pokuse, za koje se još nezna jesu li valjani ili nisu, dobio. laboratorij, koji stoji mnogo novacah. Medicinski fakultet treba da, kad se što pronadje, stupi napried, negledajuć, od kuda će se smoći potrebit novac. Bez zamjere, samo bi još napomenuo, da ona gospoda, koja uvjek iztiču, da narod naš propada, da nazaduje u svakom obziru, nebi smjela zahtjevati, da se tako skupi zavod na prečac ustroji, jer je narod naš, ako ta strašna bolest kod njega postoji, na rubu propasti, pak ga neće izliječiti medicinski fakultet, nego kruh, kojeg mu treba dati. Ja tim svršavam. (Živio! Živio! na desnici).

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Njeg. preuzv. gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Visoki sabore! Ja neću da govorim o tom, da li je potrebno ustrojiti medicinski fakultet ili nije. Ja predpostavljam, da visoki sabor pozna moje nazore, respective i nazore vlade u tom pogledu, koje sam imao čast po više putah zastupati i u visokom saboru i u proračunskom odboru, izaslanom iz krila ovoga visokoga sabora Nu meni je stalo do toga, da u kratko obrazložim stanovište, koje ja zauzimam naprama predlogu, kao i naprama izpravku, donešenom na ovaj predlog.

Vlada prihvaća ovaj predlog, kako je stavljen po odboru ad hoc, i to s razloga toga, što ona misli, da je nuždno, da se s vremenom ustroji medicinski fakultet, koji će izpuniti sveučilište naše, to će vlada za to skrbiti što prije i doprinjeti, koliko je moguće namaknuti razpoloživih sredstavah. Čim se prije tomu pristupi, tim prije će doći onaj rok, kad će se moći pristupiti samom ustrojenju, ako i ostali uvjeti, koji su tomu potrebni, budu osigurani. —

O njih neću dulje da govorim, jer je baš malo prije velevriedni član ovog vis. sabora, presv. g. Vukotinović, vrlo dobro i temeljito kazao, da utemeljenje medicinskog fakulteta neovisi samo o novčanih sredstvih, nego da tu treba mnogo drugih uvjetah, da zbilja bude medicinski fakultet onakav, kako sigurno želi da bude i gosp. zastupnik dr. Amruš, koji je iznio izpravak na ovaj predlog.

Dakle vlada pristaje, i ja sa svoje strane izjavljujem, da pristajem na predlog, ali tim ni najmanje nebih hotio dati nade, da će se zato u onom roku, ili još u kraćem, kako to misli g. zastupnik Amruš, moći pristupiti utemeljenju medicinskog fakulteta. — Korak je jedan tu učinjen sada, a treba još mnogih. Može biti, da će dulje ili kraće vrieme trajati, dok se izpune oni potrebiti uvjeti, ali to neka nas neprieči, da i mi, da i naša generacija doprinesemo koliko možemo ustrojenju medicinskog fakulteta, koji će možda istom druga generacija imati otvoriti i uživati plodove njegove. — Ako budu oni nas u grobu hvalili, milije će mi biti, nego da nas danas hvale, jer ta hvala nebi imala pravog uzroka, nebi bila izpravna. — Ja dakle, ako prihvaćam predlog odbora ad hoc, moram odbiti izpravak g. zastupnika vrpoljačkog. — (Živio! Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Jakčin.

Zast. **Gjuro Jakčin**: U predlogu stojećem danas na dnevnom redu u ovom visokom saboru naime o predlogu akademičkog senata biti ću tako slobodan kazati nekoliko riečih. Po razlaganju g. izvjestitelja čini mi se, da je ovaj predlog jedan od riedkih slučajevah u našem parlamentarnom životu, da predleži predmet u kojem su svi članovi ovoga visokoga sabora načelno sporazumni. Ja to osobito naglašujem s razloga, da oprovrgnem prigovor koji nam se svakom prilikom dobacuje, da mi jesmo i da ćemo uviek načelno odbijati svaki predmet, koji se sa one strane visokoga sabora iznese, ma bio on na najveću korist zemlje.

Još prekjučer mišljah, da smo svi jednoga mnienja u tom pogledu, da svi članovi ovoga visokoga sabora priznavaju koli znamenitost, toli važnost, a i korist koju bi ustroj medicinskoga fakulteta po hrvatski narod imao, ali danas usljed slušanih izjavah se je to moje mnienje znatno oslabilo. Ja se takodjer slažem sa motivacijom g. izvjestitelja, kojom je on nastojao upravo dokazati eminentnu važnost i opravdanu nuždu što skorijeg ustrojenja medicinskog fakulteta. G. izvjestitelj je tom prilikom glavno iztaknuo, da je ustroj medicinskoga fakulteta prvo: postulat samoga zakona sveučilištnoga od god. 1874., drugo: da su naši sanitarni odnošaji gori nego su u ma kojoj provinciji Austrije; a dokazom toga, da i u vladinoj stranci vlada to uvjerenje jest, da i u glasilih službenih dolaze članci, koji oštro žigošu naše sanitarne odnošaje na ladanju, osobito mrtvozorstvo, dakle da je prieka nužda, da se ovim nedostatkom što prije na put stane. I gosp. izvjestitelj je u svojem govoru takodjer ra..vio razlog, zašto svi naši liečnici teže u središta gradska, zašto ih dakle neima na ladanju, napokon treća točka, kojom g. izvjestitelj preporuča svoj predlog jest ta, da se imade uzeti u obzir okolnost, da je prieka potreba, da se ustroji medicinski fakultet što prije, pronikla u sav narod, koji svakom prilikom u tu svrhu dobrovoljne prinose sabire.

Nu kao što rekoh, da se slažem sa motivacijom g. izvjestitelja, kojom je on nastojao dokazati prieku nuždu što skorijeg ustrojenja medicin. fakulteta, čudim se, da je na temelju takve motivacije došao do predloga, u kojemu ova prešnost ni najmanje izražena nije, nego kojim predlaže. da se ova stvar prepusti sasvim visokoj vladi, da ona po uvidjavnosti svake godine neku svotu uvrsti u tu svrhu u proračun, i to u koliko to razpoloživa sredstva dopuste.

Visoki sabore, ako se ovaj predlog prihvati, to ja mislim, da visoki sabor nije učinio ništa, da pospješi svestrano priznatu potrebu što skorijega ustrojenja medicinskoga fakulteta. Jer nije izvjestno, da visoka vlada takodjer tu prešnu potrebu isto onako shvaća, kao što ovaj visoki sabor, te nije izključena mogućnost, da visoka vlada neće uvrstiti godišnju svotu recimo od 20, 10, 5 tisućah forintih, koja bi zaključku visokoga ovoga sabora posve zadovoljavala, ali kojom bi se sa ustrojenjem medic. fakulteta moglo čekati još kojih 50 godinah. S toga ja držim izpravak gosp. zast. vrpoljačkog posve umjestnim i opravdanim, i to s razloga, što je u njem izrečen minimum svote, koja se ima staviti u proračun, i drugo, što je precizirano vrieme, kad se ima medicinski fakultet otvoriti. Prihvatom ovakvoga konkretnoga predloga držim, da bi bar narod

bio umiren, da se ozbiljno nastoji o ostvarenju ove vruće želje i potrebe svega naroda. Ako bi predležao zaključak, da se imade u godišnji proračun staviti minimalna svota od 100 000 u svrhu ustrojenja medicinskog fakulteta, to sam uvjeren, da bi visoka vlada iz autonomnog budgeta, koji iznaša do blizu 7 milijunah for., naravno uz primjerenu prištednju kod drugih naslovah, znala i mogla tu svotu namaknuti i za nju pokriće naći, a da se to ni osobito opazilo nebi. Ovakvim postupkom vršila bi visoka vlada dužnost i dokazala bi, da teži za moralnim i materijalnim napredkom našega naroda.

Što se tiče ostalih navodah gosp. izvjestitelja, kojimi je on nastojao pobiti izpravak gosp. dra. Amruša, to mislim, da mi se nije njimi obširno baviti s razloga, što je gosp. dr. Amruš sa strukovnoga stanovišta oprovrgao, a mislim, da nije danas ni presv. gosp. Vukotinović uspio njegove nazore pobiti, a dokazao je takodjer i sa financijalnoga stanovišta, da se uz naše prilike i odnošaje može, ako se samo hoće, ustrojiti medicinski fakultet.

Gosp. izvjestitelj u svojem razlaganju pozvao se na jednog strukovnjaka, koga je mnienje bilo izraženo u predstavci akademičkoga senata, koja je predložena ovom visokom saboru; ali nijednom riečju nije spomenuo, da je upravo na temelju toga temeljitoga i izcrpljenoga elaborata gosp. dra. Jiruša, jedan praktični strukovnjak i učenjak na glasu, glasoviti profesor i dvorski savjetnik dr. Albert svoje mnienje o ustrojenju medicinskoga fakulteta izrekao. Neka mi bude dozvoljeno, da iztaknem samo glavne momente o izjavi prof. Alberta o elaboratu gosp. dra. Jiruša. Ja ću naglasiti osobito pitanja, koja su kod nas, kako smo čuli, odlučujuća, iz kojih se takodjer ustrojenje našeg medicinskog fakulteta kod nas zateže. Tu su pitanja sliedeća: prvo je bolnica, a drugo je pitanje financijalno.

Gosp. dr. Jiruš u svom razlaganju po navodu gosp. izviestitelja veli, da bez dobro i shodno uredjene bolnice netreba ni počimati. Gosp. prof. Albert veli, pozivajući se na svoje osamgodišnje izkustvo u Insbrucku, ja se protivim tomu mnienju, da je nuždno, da se bolnica sagradi prije ustrojenja medicinskog fakulteta, ja nedržim, da mora biti preduvjet bolnica za medicinski fakultet, te podkriepljuje svoje mnienje tim, što veli, da je današnje stanje antiseptike u takvom razvitku, da se u najnepovoljnijih okolnostih mogu polučiti najpovoljniji rezultati, a on kaže, da je on sam u groznih bolnicah u Insbrucku najbolje rezultate polučio, te mnije, da može medicinski fakultet već i postojati, i da upliva na izgradak bolnice; on veli, da je dostatno, ako ima dosta kliničnog i anatomičnog materiala, a to je od svih strukovnjakah priznato, da ga u Zagrebu dosta imade.

Drugo pitanje, naime financijalno, o kojemu se gosp. prof. Albert izrazio o elaboratu gosp. Jiruša, je sliedeće: on veli, dr. Jiruš je hvalevriednom marljivošću račun sastavio, koga ja priznajem, ali dr. Jiruš je stajao na stanovištu, da bude medicinski fakultet u jedan mah gotov, i da bude u istom času tako uredjen, kao što su medicinski fakulteti u Grazu, u Insbrucku, u Krakovu. On veli i opet, pozivajuć se na vlastito izkustvo u Insbrucku. Ja znadem, kako je bivalo u Insbrucku, ja znadem kako je bivalo u Grazu i Krakovu, da su bili početci sasvim maleni, da se institucije nigdje nisu i nemogu na jedan put stvoriti, nego da se jedna institucija za drugom stvara, život medicinskoga fakulteta jest postepeni napredak vlastitih početakah.

Nadalje veli: Računi g. dra. Jiruša posve su izpravni, ako se uzme, da je medicinski fakultet definitivno gotov; ali da se to postigne, treba po mom shvaćanju čitav ljudski viek. To su dva glavna momenta, koja su iztaknuta, naime bolnica i financijalno pitanje, kako se o njih praktični strukovnjak izjavio. To je, gospodo, mnienje svjetskoga učenjaka, koji još danas praktično vrši svoje uzvišeno zvanje, koje je izrekao na temelju elaborata dra. Jiruša.

Ja mislim, da se ovakvo na vlastitom osvjedočenju osnovano strukovno mnienje svjetskog učenjaka ignorirati nesmije. Ja držim, da bi g. izvjestitelj mnogo objektivnije radio, da je u izvješću ovom vis. saboru takodjer predložio mnienje ovog svjetskog uče-

njaka, koje se nalazi takodjer u predstavci akademičkog senata, koja predleži ovom vis. saboru.

S razloga što je ovo eminentno strukovno mnienje izrečeno upravo na temelju elaborata ovoga teoretika, i to izrečeno od praktičnog liečnika i profesora, s razloga, što je ovo mnienje usvojio takodjer jedini, koji je po zvanju u ovom vis. saboru na to zvan strukovnjak, a to je g. dr. Amruš, to mirne duše njegov izpravak prihvaćam.

Vis. sabore! Moje je čvrsto uvjerenje, da su prijašnje, vlade, naročito za vremena ustrojenja našeg sveučilišta, ozbiljno nastojale oko toga, da se medicinski fakultet u život što prije uvede, da su uvršćivale u proračun svake godine takovu svotu, što se učiniti moglo, da se je htjelo, to bi naš medicinski fakultet danas već i kako prosperirao. Ali nije bilo žalibože ozbiljne volje, pa stoga držim, da će vis. ovaj sabor, ako prihvati predlog odborov uz izpravak g. dra. Amruša, vršiti samo svetu zadaću, da dokaže u istinu ozbiljno nastojanje, da se to pitanje potrebe naroda i vruće želje naroda u istinu sada koncu privesti kani. Ja s ovog razloga preporučam predlog odbora uz izpravak dra. Amruša što odlučnije.

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Popović.

Zast. **Stevan Popović**: Visoki sabore! Trudit ću se, da sa što manje riečih izložim svoje primjetbe na razloge, izložene u motivaciji izpravka, podnešenog na predlog odbora ad hoc, u pitanju uzpostavljanja uvjeta otvorenju medicinskog fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. S toga i neću držati sustavno sastavljenog govora, nego ću samo u nekoliko primjetabah da osvjetlim razloge, koji su navedeni u podkriepu toga „izpravka“.

Već je neposredni moj predgovornik završio svoj govor tvrdnjom: da je medicinski fakultet „narodna potreba“, i da se već zato mora što skorije ostvariti. Tom tvrdnjom kazana je u isti mah i prava geneza ovoga pitanja, koje se sada ovdje razpravlja. Ja sam pak slobodan na suprot tomu reći : da nestoji tvrdnja u istini, kao da bi ustrojenje medicinskoga fakulteta bila doista prava „narodna potreba“, nego tvrdim sa svoje strane: da se to vještačkim putem, neprestanom agitacijom, t. j. tim, što se neprestano trubi i ovdje i u novinah, da se u narodu stvori uvjerenje, kao da bi to zbilja bila narodna potreba.

Doduše, ja bi mogao odmah reći, što to znači, no kazati ću malo kasnije. Sada ću se ograničiti samo na to, da kažem, da narodna potreba nije to: imati na sveučilištu našem medicinski fakultet, nego je narodna potreba: imati dovoljan broj valjano spremljenih liečnikah u zemlji. To izlazi jasno i iz motivacije izpravka, podnešenog na predlog odbora ad hoc po g. nar. zastupniku vrpoljačkom, a to izlazi jasno i iz razlogah, navedenih inače u drugim prilikama u ovoj visokoj kući, kao i u javnih glasilih, kad god se o ovom pitanju rieč povela. Narodna je potreba dakle imati dobre i dovoljno liečnikah, a ne medicinski fakultet, i pitanje, kako ćemo ih dobiti, to je glavno pitanje! U tome se ja razlikujem od nazorah iztaknutih ovdje, što ja želim, da se dietetu dade pravo ime, jer hoću reelno da sudim o suštini pitanja, koje je na dnevnom redu ove razprave.

Govor svoj, kojim je motivirao svoj izpravak, osnovao je g. zastupnik vrpoljački na tri razloga: 1. na zakon, kojim je utemeljeno sveučilište i u kome se kaže: da se isto ima svojedobno proširiti uzpostavom medicinskog fakulteta; 2. na oskudici liečnikah u zemlji; 3. na tom: da ima mladićah, koji bi se posvetili medicini, u koliko neosjećaju u sebi poziva za svećenički stalež, no kad medic fakulteta neima, prinudjeni su ići u pravnike i filosofe.

Ja se osvrćem na ova tri razloga, kojima je izpravak veleuvaženog zastupnika vrpoljačkog podkrepljen zato, što hoću da pokažem, sa koliko malo zbilje taj gospodin vojuje u ovako važnoj stvari i tako eminentnoj „narodnoj potrebi“. Ni jedan od ta tri razloga negoni na ono, što izpravak hoće, naime, da se u tako kratkom vremenu uspostavi i otvori medicinski fakultet na našem sveučilištu. Negoni prvi razlog, t. j. naredba zakona, jer je zakon rekao, da se taj fakultet ima uspostaviti, naravno onda, kad to budu dopuštala sredstva zemaljska. Takvoga zakona

nebi ni moglo biti, koji bi mogao apodiktički naložiti, da se nešto izvrši, što je van domašaja mogućnosti. Nekaže narodna poslovica badava ovu rieč: „gdje ništa neima, tu nemože ni car ništa uzeti!"

Što nije medicinski fakultet do sada otvoren, ma da je prošlo mnogo vremena od onoga doba, kako je taj zakon donešen i sankcioniran, već to dokazuje, da zakon negoni na tako brzo ustrojenje medicinskog fakulteta, kako to hoće g. zastupnik vrpoljački sa svojim izpravkom; nije pak taj fakultet do sada ustrojen zato, što prema zemaljskim sredstvima to nije bilo moguće učiniti. A nije moguće, po mome mnienju ni u iduće četiri godine. Dakle taj prvi razlog, koji bi trebao, da podkriepi i opravda podnešeni izpravak, odpada.

Drugi je razlog: oskudica liečničkog osoblja u zemlji. Toj oskudici ima se pomoći ustrojenjem medicinskog fakulteta.

Istina je, da je oskudica liečničkog osoblja u zemlji. Ali toj oskudici mislim, da se neće moći pomoći niti medicinskim fakultetom, jer ovaj neće biti u stanju odkloniti uzroke toj oskudici. Jer šta kaže gospodin zastupnik vrpoljački u svojoj motivaciji na ovaj svoj drugi razlog? On kaže: da je u našoj zemlji pomor velik i da nestoji u povoljnom razmjeru sa percentom poroda. Tome pak da je uzrok, što neimamo u narodu dovoljno liečnikah, ovih pak da neima za to, što neimamo medicinskoga fakulteta. No po mome mnienju ni ovaj navod nestoji. Ako neimamo medicinskoga fakulteta, imamo pravnički, pak evo šta vidimo. Kad pravnik svrši svoje nauke, onda oni, koji nestupe u državnu službu, nego se odaju slobodnijem radu, odvjetničtvu, netraže manja mjesta, nego svi teže u gradove. Svaki bi htio, da se nastani u Zagrebu, Osieku, Karlovcu, Zemunu, Mitrovici, Varaždinu itd., a nitko nebi htio ići u manje mjesto, Jasku ili Šid. I tako bi i bilo, da vlada nije zadržala sebi pravo, odredjivati broj odvjetnikah za pojedina mjesta, te tim tako reći prisiliti, da i u manja mjesta moraju ići. Tako bi isto bilo i sa liečnici. I ovi bi svi hrlili u gradove kao i do sada, i onda, kad bi se izučili na našem medicinskom fakultetu, a nebi išli u sela, da budu seljakom na usluzi, osim ako bi im vlada mogla odrediti mjesta, u kojima će vršiti svoju liečničku praksu.

G. zastupnik vrpoljački sigurno je uvjeren o mome visokom štovanju kako njegove osobe, tako i njegovog patriotizma, te zna, da ja nečinim aluzije na njega sa kakvom sporednom tendencijom, — s toga mi, nadam se i neće zamjeriti, ako u dokaz ove moje tvrdnje baš na njegovu osobu ukažem. On je baš poznat i čuven sa svoga rodoljublja i požrtvovanja, pa ipak kao vrlo sposoban liečnik nije eto otišao u koje selo da tamo pomaže čuvati siromašni narod od tog grdnog pomora, nego je došao ovamo u glavni grad, da bude gradonačelnik. Kad on eto svojim primjerom dokazuje, da svaki teži na bolje, kako se može nadati, da će drugi medicinari težiti u sela medju seljake, a ne u gradove, da neće težiti za udobnijim životom, kao i on, pak ma i na našem universitetu medicinu svršili!

Nebi dakle ustrojenje medicinskog fakulteta na našem sveučilištu pripomoglo tomu, da se doskoči oskudici liečnikah u narodu, naročito u selima. Ako bi što moglo pomoći to bi bilo samo to: ako bi se vladi dala moć, da može liečnikom odrediti mjesto njegove liečničke prakse, onako, kao što daje stalum agendi odvjetniku, za njegovu odvjetničku praksu.

Medicinski fakultet onaki kakav je u Insbrucku, nije u mojim očima uzor kome treba težiti, a i taki fakultet, stajao bi velikih novčanih svotah, te mi se čini, da bi nas svaki liečnik, izučen na našem medicinskom fakultetu stajao tri četiri puta skuplje, nego ako bi sa najboljih evropskih universiteta, na osnovu sustava štipendijata, dobavljali liečnike. Ako po računu stručnjaka g. prof. Jiruša stoji samo god. uzdržavanje medicinskog fakulteta u najmanju ruku 90.000 for. onda bi se za tu svotu moglo držati na najboljim universitetima svietskim do 100 štipendistah medicinarskih godišnje. Sa dovoljno velikim štipendijama mogli bi najdarovitije mlade sile naše zadobiti za liečničtvo, te obrazujuć ih u prvih svjetskih emporijih, dobili bi nesamo dobre liečničke stručnjake, nego i ljude prostranog višeg, obćeg obrazovanja. A i to

je našoj zemlji jako potrebno. (Istina! na desnici.)

Objektivno presudjujući ovo pitanje, mora se reći, da stvar stoji tako, i da prema tome zaista nije „narodna" potreba stvarati medicinski fakultet, nego je potreba nabaviti dovoljan broj dobrih liječnikah, te ih razmjestiti i smjestiti u narodu, a ovi se na osnovu stipendijatskog sustava mogu bolje i jeftinije nabaviti nego putem uzpostave medicinskog fakulteta na našem sveučilištu. Ipak ja neimam ništa protiv toga, da se taj fakultet uzpostavi, ako zemaljska sredstva dopuštaju. Ako ja i nesmatram da je to „narodna potreba", da se medicinski fakultet stvori, ja ga smatram kao proizvod težnje, da se naša zemlja što više izjednači sa drugim kulturnim narodima, te bi prema tome smatrao uzpostavljenje ovog fakulteta kao stvar narodnog ponosa, kao narodni luksus — ako ga možemo imati. Težnja izjednačiti se sa boljim od sebe, urodjena je i narodima kao i individiuu, i ja tu težnju smatram opravdanom i u našem narodu. Samo želim, da se to onda i kaže otvoreno, a ne da se izvode razlozi i tvrdnje, koje nestoje, te koje nemogu ni koristiti namjerama, kojima hoće da služe.

Ja sam iztakao misao štipendijatskog sustava, jer smatram, da je za nas probitačnija, i jer sam htjeo da ostane traga, da je na to netko mislio, kad se radilo o pitanju: kako ćemo doskočiti nestašici liečnikah u narodu? A to smatram da je jezgra pitanja. Misli li se pak, da je koristnije i bolje otvoriti medicinski fakultet, neću ni tomu smetati. Samo sam slobodan izjaviti svoje mnienje: da ja nevjerujem, da će naš medicinski fakultet biti bolji od kojega najlošijega i najmanjega medicinskoga fakulteta na kojem malom njemačkom universitetu. Nevjerujem u to, jer nisam optimista, kao g. predlagač izpravka. Isto tako nevjerujem ni u to, da će taj naš fakultet biti toliko posjećen, koliko se misli, ma da se tu računa na slušaoce ne samo iz kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i Kranjske, nego još i Srbije i Bugarske; u to nevjerujem, jer nevjerujem u privlačnu moć toga fakulteta na zemlje van naših kraljevinah.

Srbi iz kraljevine Srbije i Bugari činiti će i u buduće, što su dosad činili sa uspjehom t. j. oni će na osnovu štipendijatnog sustava podmirivati svoje potrebe na liečnicima, te će daklo i u buduće slati sa štipendijama svoje mladiće u Beč, Berlin, Paris, Petrograd i t. d., kao što su činili i do sada. Oni će činiti tako i na dalje u uvjerenju, da će njihovi liječnici, vrativ se sa prvih svjetskih universitetah, donieti u svoju zemlju ne samo sumu stručnog medicinskog znanja, koje se u obće dade pribrati i steći, nego će donieti i bogatu dozu svjetskog znanja i poznavanja literature, družtvenih i političkih institucijah dotičnih državah i narodah i t. d. Takove nam je uspjehe pokazao sustav stipendijata u Srbiji n. pr. na dru. Vladanu Gjorgjeviću, na oba dra. Milana Jovanovića, na žalibože već pokojnima drima Lazi K. Lazareviću i Milanu Radovanoviću i ml. dr., koje neću poimence spominjati. Stručnjaci sa onolikom spremom i osobe onolike nauke i obrazovanja i pogleda na sviet, kakove su spomenute ličnosti, mogu se dobiti samo sa velikih, usavršenih, znanstvenih izvorah, sa prvih univ rsitetah. Ja nemogu predpostaviti — izuzam slučajeve ženijaliteta, koje je spomenuo g. nar. zastupnik Vrpoljački, a koji se tek sporadično javljaju u svakom narodu — da bi marljiv, radin čovjek, na jednom malom, skromnimi sredstvi i profesori sekundarne vriednosti razpolažućem fakultetu, došao do istog uspjeha u svojoj nauci, kao što može doći kod prvih i najboljih fakultetah, uloživ isti trud i volju u svoje obrazovanje. Spomenuti narodi u našem susjedstvu već i zato neće slati svoje mladiće na naš univerzitet radi medicinskoga fakulteta, što bi ovdje mogli u najboljem slučaju dobiti samo strukovnu spremu; obćoj naobrazbi nebi im bavljenje ovdje ništa doprinieti moglo, jer bi ovdje našli u tom pogledu ono isto, što imaju i kod kuće. Stranih jezikah nebi tako lahko naučili, a bez toga nije moguće crpiti znanja iz bogate riznice stranih literaturah, te ga unositi u svoj narod.

Ako dakle uzmemo obzir samo na efektivnu potrebu, t. j. na oskudicu liečnikah, onda se tomu dade sasvim dobro doskočiti štipendijama, i to po mome uvjerenju ko-

ristnije nego sa ustrojenjem medicinskoga fakulteta. Onda ćemo moći imati liečnikah i u selih, jer je štipendistu moguće obvezati, da ondje služi, gdje mu vlada odredi. Štipendisti je moguéno kazati: dajem ti štipendij pod uvjetom, da po svršetku naukah moraš u tom i u tom mjestu služiti pet ili šest godinah; nebudeš li htio toga uvjeta izpuniti, vratiti ćeš štipendium natrag. Dogodi li se ovaj drugi slučaj, zemlja je dobila svoje novce natrag, te će ih upotriebiti, da obrazuje drugoga liečnika, a ipak ima jednoga obrazovanoga člana više. Tko pak o svom trošku izuči medicinu, tomu nemože ni vlada niti itko diktirati, gdje će on svoju liečničku praksu vršiti, a tada opet nećemo imati liečnikah van u gradovah, pa ma se oni izučili na medicinskom fakultetu našega sveučilišta.

Neka mi se oprosti, što moram kazati, da je ciela argumentacija, kojom je motivovan izpravak zastupnika vrpoljačkog, vrlo površna, očevidno sračunjena na naše lahkovierstvo ili na predpostavku, da ju nismo u stanju kritički ocjeniti. Tvrdi se naime, da je zato veliki pomor u našem narodu, što neima liečnikah, koje bi seljaci mogli upotrebiti. Medjutim, mени, koji stalno živim na selu, poznato je: da seljaci neće liečnika ni po koju cienu, ni onda ne, ako im ga kogod badava pošlje. A ako i dodje dotle, da liečnik prepiše medicinu ili je i gotovu pošlje takovu patientu, to je ovaj baci. Isto tako nestoji tvrdnja, da je s toga ta razlika izmedju percenta mortaliteta u Njemačkoj od 14, a kod nas od 10 na hiljadu, što mi neimamo liečnikah u selih.

Ja nesumnjam u izpravnost tih cifarah; sigurno da će ta razmjera zbilja postojati. Ali niti je ta razmjerica mortaliteta posliedica oskudice liječnikah u selih, niti je istina, da je broj poroda u Hrvatskoj povoljan. Na visinu cifre mortaliteta u našoj zemlji ima više i odlučnijeg upliva: hrana, stanovi, način života našeg naroda, nošnja, materijalno stanje mjestimice i klimatski odnošaji itd. što će reći cielokupno kulturno stanje naše zemlje. Porod pak u Hrvatskoj nije u povoljnoj razmjeri; bar je svakome poznato, da je u Slavoniji nerazmjerno nepovoljan, što su i sama gospoda, koja sad stoje uz ovaj izpravak, ne jednom ovdje konstatovala. Ako ipak pučanstvo raste, to je usljed useljavanja stranog elementa u našu zemlju, a ne što bi istina bila, da je broj poroda u našoj zemlji u povoljnom razmjeru. Ona pak razlika od 4 na 1000 nije bog zna kako znamenita, kad se uzme u obzir, da je Njemačka puna gradovah u kojima su mnogi dobri liečnici itd., ili recimo: kad se uzme u obzir, da je ta razlika proizvod kulturnog razvitka Njemačke. Uzme li se, da je Njemačka puna velikih gradovah, mnogo većih od našeg Zagreba i puni liečnikah, te kad bi se izlučile u statističkih podatcih, koje govore o mortalitetu u Njemačkoj cifre, koje se odnose na gradove, a ostale tek sravnile s našim ciframa o pomoru, težko da nebi Njemačka za svoje seljačtvo pokazala istu cifru, koju imamo i mi.

Taj argumenat dakle neznači ništa, kao god što neznače ništa ni ono pozivanje na onu silesiju universitetah u Njemačkoj. Imala Njemačka ma koliki broj universitetah, mi ipak zato nemožemo osnovati medicinski fakultet, ako neimamo novacah, koliko za to treba. I uzme li se u obzir razmjer, onda ni Njemačka nedokazuje mnogo, jer i tamo dolazi jedno sveučilište na 2,200.000 dušah. Nedokazuje za naše okolnosti ništa, ni ono pozivanje na to, da u Njemačkoj ima universitetah podpunih u mnogo manjim gradovom, nego je Zagreb. Oni su universiteti postali pod raznim povoljnim okolnostima, usljed utakmice pojedinih državah i državicah, dinastijah, gradovah, u Švajcarskoj kantonah itd. Ali nevalja zaboraviti, da su ti universiteti namienjeni onima, koji govore njemački i francezki jezik — na kojima se predaje — a tih je do u 80 i 100 milijunah. Odtuda se oni mogu izdržati i biti posjećivani.

Kad bi se usvojio izpravak g. zastup. vrpoljačkog, te se za četiri godine ustrojio medicinski fakultet na našoj univerzi, držim, — i ako nisam računao — da bi nas jedan svršen medicinar, na našem fakultetu, toliko stajao, koliko pet, ako ne i više, najbolje dotiranih štipendistah na prvima svjetskim universitetima. Mi bi ovako dobili jako skupo kupljene liječnike, neznam koliko i kako stručno spremne, ali bi tim bila uzkraćena mogućnost, da pored naobrazbe stručne, mogu razviti i

naobrazbu obću, kako to mogu postići na velikim sveučilištima.

Ona grdna cifra od 17 milijunah for. našeg godišnjeg dohodka, gospodo, što ju spominje g. zastupnik vrpoljački, sračunana je da obmane kakvog učitelja, kapelana ili gostioničara u mome kraju, koji, da bogme, videći toliki dohodak, treba da se izjavi za podizanje medicinskog fakulteta. To je namjerna obmana, kad se nekaže: da mi iz tih 17 milijunah imamo da doprinosimo naš dio na uzdržavanje previšnjeg dvora, dalje na spoljne poslove, zastupstva monarkije na strani, na vojsku, na financije, na komunikaciju, trgovinu itd., i tek jedan, dosta skroman dio da ostaje na potrebe nastave, kuda spada i ovaj fakultet. Taj dio pak daleko je zaostao od 17 milijunah.

Jošt mi je spomenuti i onaj navod, kojim se hoće da u narodu održi pogriešno mnienje, kao da je ovo „narodna potreba", a to je: pozivanje na dobrovoljne novčane prinose pojedinacah u korist ovoga fakulteta. Svuda, pak i ovdje se govori, kako je i to dokaz, da je cieli narod prožman potrebom toga fakulteta, što se po cieloj zemlji novčani prinosi kupe. Kad se tako što govori u privatnom družtvu, onda je to liepo i plemenito, jer se tim potiče družtvo na prilaganje. Ali kad se tako što iznosi ovdje, u saboru javno i to kao neki dokaz, onda ja, radi konsekvencijah te tvrdnje, moram kazati, da odbijam to od onoga naroda, u čije se ime tako što govori.

Za prilaganje na medicinski fakultet agitira se ovo nekoliko posljednjih godinah svom snagom, naročito u javnom glasilu stranke, kojoj pripada g. predlagač ovoga izpravka. A pored tolike agitacije, palo je preko toga glasila do sada svota od 5401 for. 06 novč., do jučer. Uzme li se u najbolju ruku, da je jošt kod drugih listovah predato jošt toliko, onda to znači: da taj narod nije za toliko godinah, na ovu svoju „najpreču potrebu", bio kadar dati ni $^1/_4$ novčića po osobi. Sad je od dvoga jedno: ili je taj narod tako strašno siromah, onda mu se druge potrebe imaju prije podmiriti i to one, koje će ga materijalno malo oporaviti, pa tek onda, kad uzmogne više, ma po 1 novčić za dušu žrtvovati na ovu svoju potrebu, na fakultet medicinski ili — da nije istina, da narod osjeća tu potrebu. I kako nije istina, da je narod tako baš ubog, kao što bi od ovud izašlo, to je onda istina ovo drugo, naime: da narod zbilja neosjeća potrebu uzpostave medicinskoga fakulteta, nego da se ta vrst narodne potrebe može nazvati luksusom narodnim potičućim iz težnjah, da se kraljevine Hrvatska i Slavonija uzpnu na visinu na kojoj stoje druge kulturne države. A u tom obziru mislim da je dovoljan predlog odbora ad hoc da tu potrebu namiri, te s toga se protivim izpravku zast. vrpoljačkoga. Završujem stim, da ostajem pri tome, da je sustav štipendijata za nas najshodniji, ali neću kvariti vaše harmonije svojim glasom, te smatrajući da je predlogom odbora ad hoc udovoljeno i ovim višim ciljevima za kojima ova zemlja hoće da teži, prihvaćam predlog odbora (Odobravanje)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Vrbanić.

Zast. dr. **Franjo Vrbanić**: Vis. sabore! Razprava ova o predlogu odbora samo je potvrdila u meni ono uvjerenje, koje sam o tom predmetu gojio još prije nego je akademički senat pripravio predstavku na vis. sabor. Moje je uvjerenje to, da iz toga brašna neće biti pogače, a pogače neće biti zato, jer niti vis. vlada, a još manje većina ove vis. kuće hoće, da se taj predmet kraju privede. Da je do toga, gospodo, danas došlo, tomu je dokazom prije svega okolnost ta, da je trebalo pune tri godine danah, dok je poštovani odbor izašao s predlogom pred ovu vis. kuću. Koji je razlog, da se to pitanje tako dugo zavlačilo, to neznam. Neću reći, da je možda razlogom tomu okolnost ta, što je preuzv. g. Strossmayer prvi postavio temelj za taj fakultet i pripomogao u najnovije doba, da se ova ideja proširi, ali mi se svakako čudnim čini, da je istom nakon tri godine donešen ovaj predlog. Akademički senat, kad je g. 1888. podnio predstavku na visoki sabor, mislio je, da se pristupi ustrojstvu medicinskog fakulteta tom svečanom prilikom, „da se u vjekovitu spomen četrdeset godišnjice sretne vladavine Njegovoga apoštolskoga Veličanstva, našega premilostivoga kralja Franje Josipa I. uzvišenoga

mudroga zakladatelja universah i prejasnoga zaštitnika znanostih, ustroji na kr. hrvatskom sveučilištu, nosećem previšnje Njegovo ime, liečnički fakultet".

Gospodo! Ja se nipošto nisam nadao, da će vis. sabor odnosno odbor ovu intenciju prihvatiti, ali toliko sam očekivao, da će odbor za vremena predložiti predlog saboru, da li se ovaj petit akademičkog senata prihvati ili odbije. Nu niti to nije odbor učinio nego je nakon pune tri godine izišao evo sada ovim predlogom, ne u svrhu, da se što prije pristupi ustrojstvu medicinskoga fakulteta, nego da se ustrojstvo toga fakulteta zakopa. Sve to proviruje, gospodo, iz izjave mog štovanog predgovornika, a proviruje najiskrenije iz ustijuh preuzv. g. bana, koji je ovdje posve jasno i glasno kazao: „generacija ova neka pripravlja, da možebiti sliedeća generacija pristupi k ustrojstvu toga fakulteta". Tako iskreno nije se izjavio niti odbor, tako iskreno niste ni vi govorili, te bi bilo naravnije, da ste rekli: nas nije volja, da se ustroji medicinski fakultet, pak ćemo radi toga odbiti i ovaj predlog odborov.

Predsjednik: Ja molim g. zastupnika, pošto sam već g. zastupniku vrpoljačkom kazao, da nemogu dopustiti, da se ovdje čije intencije sumnjiče, a sada je opet g. zast. vinkovački na isto polje stupio, da to nikako nemogu dopustiti, da se intencije čijeg domoljubja u sumnju dovode.

Zast. dr. **Franjo Vrbanić**: Visoki sabore! Na razloge moga štovanoga druga zastupnika vrpoljačkoga osvrnuo se je danas presvietli gospodin zastupnik Vukotinović. Ja, visoki sabore, moram reći, da mi nije podpuno jasno, s kojih je razlogah presvietli gospodin opet spomenuo ime preuzvišenoga gospodina Štrosmayera? Ja se nebi dotaknuo toga pitanja, da nije presvietli gospodin izveo dvie okolnosti, koje mu se čine, da nestoje, a navedene su u pismu preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga.

Presvietli gospodin Vukotinović rekao je naime, da se nemože nikako složiti s tom mišlju, kao da bi narodnost i vjera donekle možebit zahtievali, da se medicinski fakultet ustroji prije, nego li se s druge strane misli to učiniti. Što se tiče narodnosti, ja mislim, da je meni suvišno dokazivati, ako na ijedan stališ upliva narodnost, da je ona od upliva na vršenje zvanja lječničkoga, taj je upliv važan imenito obzirom na naše seljačtvo.

Ja bi se, visoki sabore, u tom pogledu mogao pozvati na uspjeh onih vojničkih lječnikah, koji nepoznavaju jezika dotičnih pukovnijah, u kojih služe, a inače su vrstni lječnici. Uspjesi tih lječnikah nisu vazda najbolji s toga, jer se često sbiva, da dotični lječnici nerazumiju jezika momčadi.

Ja bi mogao upravo pogledom na presvietlog gospodina Vukotinovića u tom obziru neke zaključke izvesti. — Neka presvietli gospodin bude uvjeren, da mu ja želim dug život, dobro i što čvršće zdravlje i nedao Bog da presvietli gospodin oboli, — ali kad bi došao presv. gospodin slučajno u taj položaj, pak kad bi u pomanjkanju drugoga lječnika došao ga lječiti kakav kinezki lječnik. U kakovoj bi se poziciji nalazio presvietli gospodin? U onoj istoj, u kojoj naš seljak prema onomu lječniku, koji nezna njegova jezika. Ja kažem s toga, da upravo pogledom na narodni moment postoji velika nužda, da se ostvari u Zagrebu lječnički fakultet i to što prije.

Što se tiče vjere to i ona stoji po mom sudu osobito pogledom na seljačtvo u svezi s tim znanjem. Ja nestojim doduše na temelju onih liberalnih načelah na kojih i gospodin zastupnik Vukotinović, te se nebi mogao pohvaliti tim liberalizmom; ali kažem upravo zato, da i vjerski odnošaji lječnika jako utiču i jako uplivaju na bolestnika.

Gospodo moja, nije pravi lječnik samo onaj, koji znade lječiti tielo, nego onaj, koji ujedno u najkritičnijem momentu života znade uplivati na dušu njegovu, onaj je pravi lječnik, koji podjedno znade osjećati vjerska čuvstva ona, koja osjeća i njegov bolestnik. (Glasovi na desnici: Oho!).

Vi, gospodo, koji stojite na stanovištu liberalnom, kojim je svejedno, je li vjera ovo ili ono, vi ćete to poricati. Nu ja sam tvrdo uvjeren i znam, što vriedi liečnik, kad stoji u vjerskom pogledu u suglasju sa svojim bolestnikom. Te dvie tvrdnje presvietlog g.

Vukotinovića dakle po mom uvjerenju nipošto nestoje; ja te tvrdnje pripisujem velikom liberalizmu, kojim se je vazda odlikovao i odlikuje presvietli gospodin. (Zastup. Nikola pl. Czrnkovich: Natražnjačtvo!) Ja, koji se s tim liberalizmom neslažem, razlikujem se i u tom pogledu od njega.

Veli presvietli gospodin, da nam je potreban kruh, a ne medicinski fakultet. Ja kažem takodjer, da trebamo kruha; ali kad bolestnik nemože jesti kruha, treba mu pripraviti zdravlje, da može u sebe primati taj kruh. Pošto se pako mi niti brinemo za medicinski fakultet, niti za kruh naroda, s toga nam ostaje narod i gladan i bolestan.

Moj neposredni govornik g. zastup. Popović rekao je, da nije narodna potreba medicinski fakultet, nego da je to luxus, a potreba je samo, da bude liečnikah. Kako on može u svezu dovesti jedno i drugo, to neka bude njegova stvar. Ja ću se osvrnuti samo na dvie tvrdnje, koje po mom sudu nestoje, barem ne u onom obliku, u kojem ih je izvolio prikazati g. zastupnik Popović. G. zast. Popović rekao je, da seljak neće liečnika. Ja ću dopustiti, da u jednom ili drugom slučaju to stoji, ali u sto slučajevah nestoji. Ja znam seljaka, koji je hotio liečnika, ali ga nije imao; a zato jer ga nije imao, morao je propasti i propao je. Veli g. zastupnik Popović, da nestoji tvrdnja zastupnika vrpoljačkoga, da je porod tako povoljan, nego da su odabrani podatci, kako je nama shodnije. Nemogu g. zastupniku drugčije odgovoriti, nego da ga uputim, neka se — kad mine saborska sjednica — potrudi u statistički ured, tamo će moći dobiti uvjerenje, da su porodni odnošaji upravo u Sriemu povoljniji, nego igdje. (Zast. Popović: Kod naseljenikah!) Bit će mi jako milo, ako se uvjerite o istinitosti toga. (Zast. Popović: Meni bi bilo milo, da nije tako.)

G. predgovornik kaže nadalje, da bi se sa štipendiji moglo postići ono, što on misli, naime, da bi se štipendiji odkloniti mogla potreba, koja postoji u pogledu liečnikah, a poziva se u tom pogledu na Srbiju.

Ja priznajem i velim, da je sbilja Srbija svojimi stipendiji postigla to, da se je dvojica, trojica četvorica, recimo više gospode naobrazilo, koji su kano liečnici postigli znamenit glas i bili narodu od koristi. Ali g. zastupnik prešutio je onu drugu stranu, t. j. koliko se je od onih štipendistah, koji su dobili stipendij, kako se veli po djački, zabumlalo na sveučilištih? Koliko je njih, koji su svršili nauke, a koliko, koji su propali i potepli stipendije, koje im je vlada dala, te narod nije imao ništa od toga.

Gospodo moja, ja mislim, da nam najbolji dokaz za to, kako se može sa stipendijama odmoći potrebam liečničtva, pruža vojnička uprava, kad se je prije nekoliko godinah dokinuo Jozefinum, tvrdilo se je, da se može sa štipendiji isto postići, što se je s tim zavodom moglo, naime, da će vojska dobiti valjanih liečnikah tim, da se podieljuju potrebita stipendija za one, koji kane postati vojnički ljećnici. Nu do kog se je došlo rezultata? Do toga da je uprav od onog doba, od kad se počelo prakticirati sa štipendiji liečničkimi, u vojsci znatno palo liečničtvo, i da su vrlo riedki oni liečnici u vojsci, koji su na glasu svojom liečn. vještinom, a oni koji jesu, to su oni, koji potiču iz starije dobe iz Jozefinuma. Posljedica toga jest, da se ministarstvo ratno silno tuži na oskudicu liečničtva u vojsci i silno traži, da bi se uzpostavila prijašnja institucija t. j. Jozefinum i da bi se prestalo sa sistemom štipendije. Hoće li poći ministarstvu ratnom za rukom, na to sklonuti delegacije ili ne, to neznam, ali faktum je taj, da je vojnička uprava uvjerena, da sistem štipendijah neodgovara svrhi. Ja se jako bojim, da će tako biti i kod nas, da nećemo uz sistem štipendijah imati dostatnih liečnikah.

Na druge prigovore, koje je gosp zast. Popović stavio, ja se neću osvrtati s razloga toga, jer je moje podpuno uvjerenje, da nam je liečnički fakultet danas nuždan kao korica kruha, i to je dokazao moj pošt. drug gosp. zast. vrpoljački, a nepobitno je to dokazao i sam akadem. senat u svojoj predstavci. Do vas je, gospodo, da li ćete tomu udovoljiti ili ne, ali po ovom predlogu, što ga je predložio pošt. odbor ad hoc mi nikada nećemo doći do medicinskoga fakulteta. Mi nećemo doći do medicinskoga fakulteta dotle, dok nebude odlučne i odvažne volje, da se pristupi k tomu činu. Ja držim, da razlozi, koji se na-

vode, zašto se nepristupa k oživotvorenju medicinskoga fakulteta, nisu osnovani. Jer budite iskreni i priznajte mi, da kad se hoće što izvesti, tada se to izvede, zato se imade vazda novacah, a kad se neće izvesti, onda se tomu prigovara. Tako je i s ovim predlogom odborovim.

Ja odklanjam predlog odbora. (Odobravanje i živio na lievici.)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zast. dr. Egersdorfer.

Dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Kano član odbora, koji je imao razpravljati o predstavki akad. senata, neka mi bude dozvoljeno nekoliko riečih reći, da objasnim stanovište, koje sam ja zauzimao osobito obzirom na to, što je sada glede toga izvolio reći pošt. g. zast. vinkovački.

Ovaj predlog odbora glasi: da se u svrhu što skorijeg oživotvorenja medicinskog fakulteta na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu svake godine u koliko to bude dopustila razpoloživa sredstva uvrsti u proračun potrebah unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije što izdašnija svota kao prinos u gore označenu svrhu.

Odbor dakle stojao je na stanovištu, da se imade medicinski fakultet što skorije otvoriti, jer je svrha, u koju on predlaže, da se imade prinos uvrstiti u proračun, što skorije otvorenje medicinskog faklteta. Na tom stanovištu stojao sam ja kao član odbora i ja mislim na tom stanovištu stoje i oni koji će za taj odborov predlog glasovati. Da je ovdje izraženo stanovište, iz kog bi se moglo zaključiti, da se neće, odnosno da se težko odvažilo na osnutak medicinskog fakulteta, onda bi ja razumio prigovore s protivne strane, ali ti nemogu stojati obzirom na predloženi zaključak odbora. Odbor sam nije mogao pitanje, da li se imade medicinski fakultet otvoriti, uzeti u razpravu i nije ga uzeo za to, jer je smatrao, da je pitanje osnutka medicinskog fakulteta već svršeno pitanje Odbor nije uzeo u razpravu, da li se ima otvoriti medicinski fakultet ili neima, da li je shodno otvoriti ga ili nije shodno, nego on je uzeo činjenicu, da se imade otvoriti, jer tako glasi zakon. Tu mi neka oprosti moj vrlo štovani drug g. zast. moravički, ako se ja svratim na ono, što je on rekao, jer ja mislim, da mi je nuždno naglasiti, da sve što se kaže proti medicinskom fakultetu, to nije drugo nego govoreno proti otvorenju sveučilišta u obće. Ja time mogu predstaviti, da glede medicinskoga fakulteta ima nešto drugo valjati nego glede drugih fakultetah. Ja priznajem istinitost onoga, što je g. zastup. moravički rekao, da se sa štipendijalnim sistemom može to isto postići, a može biti još i bolji rezultati. Ali ja velim, da to može biti ne samo na med. fakultetu nego i na svih drugih fakultetih. Ja priznajem i to, da može biti slučajevah, da jedan djak stoji na fakultetu vlastitom mnogo više nego bi stajala tri djaka sa štipendijem. To je istina, ali to nebi bilo samo na medicinskom fakultetu nego mogu pouzdano tvrditi, da danas u pojedinoj filozof. struci djak u Zagrebu više stoji, nego tri štipendista vani.

Ja polazim i dalje i velim, to nije samo kod nas, nego to je svagdje. To je i u Insbruku. Ondje stoji jedan medicinar više nego bi tri štipendista u Beču stajali. A ipak pitam ja, zašto su Francezi, Niemci u tom ipak tako glupi, da prave manja sveučilišta. Zašto oni neukidaju uz bečko ono u Insbruku i Gradcu, nego prave još jedno u Černovicah. Tu mora ipak jedan razlog biti. Kad vidimo, da cieli sviet jednu ludoriju pravi, to držim, da je ta ludorija pametna.

Dakle to su sve razlozi, koji govore proti sveučilištu, a ne proti medicinskom fakultetu

Zašto se prave sveučilišta? Po mom nazoru nije sveučilište ona fabrika za 2—3 tuceta perovodnih vježbenikah, kapelanah, suplenatah i nekoliko sekundarnih liečnikah. To nije u prvom redu škola strukovna, nego sveučilište je po poriekiu svojem i ono ima biti i mora ostati u istinu universas literarum. Sveučilište mora biti izraz znanstvenog pregnuća dotičnog naroda; ono mora da stoji na čelu znanstvenog, literarnog i kulturnog rada dotičnog naroda. To je sveučilište, a nije škola Ako ono hoće, da to bude, onda mora znanost obuhvatiti kano takovu i to je za to pogrieška na našem sveučilištu ovdje, da ono

neobuhvaća znanost kano takovu, kao cjelinu, da je usljed toga jednostrano i da je zagrezlo po jednom smjeru, sasma je naravno, jer tomu zavodu fali ravnovesje, koje leži u gojenju naravóslovnih znanostih. Ovdje manjka universitas literarum, cielokupna znanost. To je manjak na tom sveučilištu i ja kažem, da je bolje neotvoriti nikakvo sveučilište nego ga držati nepodpunim, jer nepodpuno otvoreno sveučilište je izbačen novac, pošto se s istim novcem mogu čisto školske svrhe mnogo bolje postići na drugi način, nego s nepodpunim sveučilištem. Samo podpuno sveučilište udovoljuje onoj svrhi, koju imade i samo onda je taj novac plodonosno uložen. Dakle za odbor nije niti momenat bilo dvojbe, da se taj fakultet imade otvoriti i nije o svem tom, što sam sada naglasio bilo razprave u odboru i to zato ne, jer smo stojali pred faktumom da je zakonom odredjeno da se fakultet ima otvoriti i tu se samo radi o „kada“ t. j. o mogućnosti toga otvorenja.

Ja mislim, vis. sabore, da obstoje svakojake potežkoće za otvorenje toga fakulteta, i da je taj fakultet teže otvoriti nego prijašnja tri fakulteta.

Nemojmo zaboraviti, gospodo, da smo imali od tih trih fakultetah, tako rekuć dva gotova, a od trećeg već neke predmete i da onda nismo s mjesta sva tri fakulteta mogli otvoriti, nego smo treći otvorili prve godine takodjer samo djelomično. Ova potežkoća lebdila je bez dvojbe pred očima odboru, kad je on doduše naglasio, što skorije otvorenje, ali podjedno je označio put kojim načinom se može što skorije po njegovom nazoru doći do tog cilja. Ove potežkoće jesu koli duševne toli materijalne. Neima o tom dvojbe, ako bi mi danas otvorili med. fakultet, da sutra nebi jošte bilo silah profesorskih, ako se nebi tudje pozivale, jer vlastitih neimamo i to nam mora svaki i praktični i teoretički liečnik dopustiti. Da ih može biti to je naravno. O tom da je obzirom na profesore teže otvoriti med. fakultet, nego koji drugi, to jednostavno nestoji, jer mi možemo za te struke dobiti baš onakve učitelje, kakove imademo za druge fakultete. I ja nedržim, vis. sabore, i neka mi to oprosti g. zast. vrpoljački, da je medicina znanost svih znanostih na svietu, ja nedržim da smo mi Hrvati dosta pametni za doktore teologije, za juriste za profesore i za sve najabstraknije filosofske znanosti i samo bi prebedasti bili za medicinu. Medicinari su baš toliko pametni kao i mi juriste, filozofi etc. Ako za naše struke imademo ljudih to bi i za medicinu imali nuždne zalihe u našoj domovini. (Dr. Amruš: To sam ja rekao.) Lahko Vam kad ste vi takodjer jurista (Smjeh) Dakle da nebi moguće bilo stvoriti taj materijal za profesore medicine o tom neima dvojbe. Ali da ga već imademo to ne stoji.

Što se tiče materijalnih sredstavah, tu neka mi oproste gospoda s protivne strane, da se tu u bitnosti razlikujemo i da ću i tu iztaknuti stanovište odborovo. Gosp. izvjestitelj pravo je imao, da se pozvao na mnienje g prof. Jiruša. On je to morao učiniti za to, jer se i odbor držao toga mnienja. Sravnjujuć pojedina mnienja, koja su predležala odboru, činilo mi se je, da je mnienje prof. Jiruša najtočnije i najobširnije izraženo i specijalno izradjeno na poznavanju naših odnošajah, sa strane čovjeka, koji je ovdje naravoslovni odiel filosofskog fakulteta tako rekuć osnovao i na njemu radio. Što se razloga tiče toga njegovog mnienja i mnienja profesora Alberta, to ja priznajem tu razliku. Prof. Albert kaže, baš ne mora biti bolnica iz prvog početka, ali on nekaže, da je netreba. Ako je netreba već iz prvog početka, trebat će je kod drugog početka, pak i onda nećemo ju dobiti badava. Ako mi danas otvorimo medicinski fakultet bez bolnice, to ćemo onda poslie 2 godine, ako nećemo Haupttreffer dobiti, opet trebati novacah za bolnicu. Dakle u svakom slučaju treba novacah, da se načini bolnica. Ja nekažem, da se mora bolnica učiniti na zemaljski trošak, moguće je, da će se naći i privatnik, koji će ju načiniti, jer je to dobar posao, pošto bere dvostruke i trostruke pristojbe za bolestnike. To je mogućnost, ali bolnica se mora svakako načiniti i mi nemožemo misliti na to, da ćemo te troškove prištediti. Tim što se veli, da netreba bolnice iz prvog početka, tim nije manji trošak, nego je samo odgadjanje od ove na sliedeću godinu, ali imati je moramo. Što se tiče pitanja postepenog otvorenja, to poste

peno davat ćemo isti novac, koji je proračunan. Dakle odbor si je predočio to, da treba za osnutak med. fakulteta onu svotu, koja je u računu prof. Jiruša. I ako je to, onda mogli smo reći: te svote nećemo na jedanput imati To može učiniti država, koja imade vlastiti proračun i taj može prekoračiti za 1—2 mil. i može to na jedan put učiniti, ali mi, koji to nemožemo, nebi nikad mogli imati 1 milijun suficita u našem budgetu. (Zast. Pisačić: Dok smo u savezu s Magjari, ne ćemo nikad imati.) Zar si g. zast. križki predstavlja, da bi mi bez saveza sa Magjari imali svake god. 1 milijun suficita? Ja poznam jako dobre narode u Europi i koji nisu u savezu s Magjari i neimadu 1 milijun suficita. (Smieh). Dakle taj milijun suficita nećemo nikad imati i moramo si ga pribaviti na obroke. obročnimi uplatami i odatle namaknuti svotu, da se može osnovati medicinski fakultet.

Sad je pitanje, kolika može biti ta obročna uplata? Ustanoviti i vezati se na jednu stanovitu svotu, to je težko. Tu se ne radi o vezanju vlade, kao što gospoda kažu, jer nebiva vlada vezana nego mi, jer mi pravimo budget i ustanovljujemo ga, a vlada stavlja nam samo predlog. Mi bi samo sebi ruke vezali, kad bi stanovitu svotu metnuli jedanput za uviek u proračun. Nu obzirom na potrebe, koje mogu doći, sasma je naravno i shodno, da si visoki sabor neveže ruke nego da metne od godine do godine u budget, koliko će prema ondašnjem dohodku biti moguće. Tako će se tekom vremena nabrati nuždna svota za otvorenje medicinskog fakulteta. U intenciji odbora leži, da to bude što skorije, jer je u predlogu odborovu izrično rečeno: što skorije. Dakle intencije odbora idu za tim, da prinosi godišnji budu što izdašniji. Ako gosp. nam nevjeruju, da smo tako mislili, kako smo rekli, to ćemo mi gledati, da ćemo se vrhu toga tješiti kako ćemo znati, nu konačno nemožemo reći drugo, nego ono što smo rekli.

Ja preporučam vis. saboru, da odkloni izpravak g. dra. Amruša i prihvati predlog odborov. (Odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Visoki sabore! Ja glavnu rapravu zaključujem i podieljujem rieč presv. gospodinu predstojniku odiela za bogoštovje i nastavu.

Odielni predstojnik dr. **Stjepan Spevec**: Vis. sabore! Premda je gosp. zast. bistranski već ovu razpravu prilično sveo na pravu mjeru i mnogo krivih nazorah izpravio, to ipak neka bude dopušteno i meni, da nekoliko riečih prosborim obzirom na rieči, koje su jučer i danas pale u ovom predmetu.

Ciela ova razprava o koristi ili o potrebi medicinskog fakulteta, je čisti anakronizam. Ta razprava je svršena već g. 1869. odnosno 1873. kad je razpravljen zakon od 5. siečnja g. 1874. Tada je priznano, da je i medicinski fakultetat koristan i potreban. Dakle sve, što se do sada u tom obziru govori, čini mi se, da je palo u nesgodno vrieme ili da je u najboljem slučaju sasma suvišno. Takova debata mogla bi se voditi samo onda, kad bi bio donešen predlog da se dokinu ustanove sveučilištnoga zakona od g. 1874., kojimi se naredjuje, da se imade medicinski fakultet otvoriti. Toga predloga nije nitko učinio, a nadam se, da danas nebi nikomu na pamet došlo, da to učini. Za to je suvišno o tom debatirati.

Svaki prosvjetni institut je koristan. Medicinski fakultet je prosvjetni institut, dakle je koristan. O njegovoj koristi moglo bi se podvojiti, kad bi se moglo reći, da je suvišan, a to bi se moglo tvrditi, kad bi već bilo kod nas takovih fakultetah, no pošto mi neimamo još nijednoga fakulteta medicinskoga, ne može se takova šta tvrditi, te neima dvojbe, da je koristan. Potreba pak njegova resultira iz koristi njegove. Premda nemogu niti malo dvojiti o koristi toga zavoda, to ipak ja nevjerujem u ona čudesa, kojim se nada g. zast. vrpoljački od ovog zavoda. Ja nevjerujem, da će biti mortalitet mnogo povoljniji i da ćemo imati u svakom i najzabitnijem zakutku liečnika, koji će stojati na razpolaganje i najsiromašnijem stanovniku ove zemlje. Toga ja nevjerujem, a razlozi tom navedeni su već s više stranah i nije potrebno, da ih ja ponavljam. Liečnici tuže se i sada, da nemogu eksistirati i traže namještaj u javnoj službi, pače ako je kot. liečnikom, to

nije dovoljno, već treba da bude županijskim, da si osjegura eksistenciju, jer mu je praksa tako malena i nesigurna, da mu je ona osjegurati nemože. Tim jedinim što ćemo više liečnikah odgojiti, neće se svim neprilikam odmoći. Narod treba da osjeća potrebu liečnika i da mu rastu sredstva, kojimi će moći zadovoljiti toj potrebi. Vi ste čuli, gospodo, jer se često spominjalo, da imade seljakah, koji je više zabrinut i na veće žrtve spreman kad mu krava oboli, nego kad mu oboli koji član obitelji. Te stvari popravit će se s vremenom malo po malo, a medicinski fakultet će bez dvojbe takodjer koristno djelovati. To su uvidjeli i predšastnici naši, kad su stvarali zakon o sveučilištu.

Akadem. senat obratio se g. 1888. na ovaj visoki sabor s predstavkom, da se još iste godine na uspomenu 40-godišnjeg presretnog vladanja Njegovog Veličanstva našeg kralja ili gospodara ustroji medicinski fakultet. Ako je ovo akadem. senat ad verbum uzeo, onda je tražio nešto suvišnog, jer je zakonom od 1874. već ustrojen medicinski fakultet, ustanovljena ciela naučna osnova glede toga fakulteta, te je dapače odredjeno glede tentamina, kada se imadu polagati Sve je to zakonodavnim putem gotovo; jedino ako bi se tu imalo raditi o strogih izpitih, koji su medjutim na ostalih fakultetih naredbenim putem uredjeni i da bi se zahtjevalo, da se i to još uredi zakonodavnim putem. Ako je akad. senat pako mislio, da se otvori med. fakultet. onda se ja moram jako čuditi akad. senatu, da je mogao tražiti, da se već ima g. 1888. otvoriti.

Zakon od g. 1874. predvidjao je, da će biti poteškoća i sa ona tri fakulteta, koji su se imali odmah otvoriti, te je §. 81. naredio medic. fakultet imade se otvoriti i to počam od I. tečaja postupice, ali neprekidno, čim budu osigurana sredstva za podignuća pojedinih institutah i za uzdržavanje toga zavoda. Tamo je mandat za vladu sadržan, i ona imade pristupiti k otvorenju medicinskog fakulteta, čim budu sredstva osigurana za podignuće pojedinih institutah i za uzdržavanje njihovo. Akad. senat nije dokazao, da su ta sredstva osigurana. On je doduše nastojao tomu prigovoru ukloniti se time, što je prilično jeftini, no vrlo optimistički proračun za med. fakultet sastavio, a glede sredstavah uputio jednostavno na krajišku investicionalnu zakladu. No neglede ć na to, što je ova zaklada namienjena izključivo prometnim i prosvjetnim svrham bivšega krajiškoga područja. mora se ovdje iztaknuti, da ta zaklada još nije riešila svoje zadaće, za koju je osnovana, a akad. senat znade dobro, da dok ona svoje zadaće, za koju postoji, nije riešila, da se dotle nesmije njezina imovina drugoj kakovoj zadaći namjeniti. Osim toga ta zaklada nestoji pod ingerencijom ovog visokog sabora, nego imade svoju svrhu, svoju upravu itd. To je mogao, tko je mirno razmišljao, a priori znati, da se odavle neće moći dobiti sredstavah za otvorenje medicinskog fakulteta. U ostalom, kad bi i bilo tih sredstavah, to nije bilo vremena, da se otvori med. fakultet, jer nije bilo silah, s kojim bi se bile moglo popuniti profesorske stolice. Što se tiče tih silah, to se kaže: našlo se i silah za ostale fakultete, našlo bi se i za medicinski. Ja dopuštam to, ali moram ipak iztaknuti, da tu postoji velika razlika, jer fakultet bogoslovni imao je za svoje sile seminarij u rim. kat. sjemeništu u Zagrebu, juridički fakultet imao je svoje sjemenište u pravoslovnoj akademiji, gdje su se bar neki za to pripravljali i u prvi mah ih se dotjecalo, da nije stvar zapela, i filozof. fakultet imao je sjemenište u naprednijih gimnaz. učiteljih, koji su grčki jezik, latinski jezik ili naravnoslovne znanosti kroz više godinah uspješno naučali.

Svaki od ovih trih fakultetah imao je dakle neko sjemenište u samoj domovini, a ipak morao se popunjavati silama iz vana. Med. fakultet takvoga sjemeništa neima. Čast i poštenje gg. praktičnim liečnikom, nu ja mislim, da mi neće zamjeriti, ako kažem, da nijedan praktični liečnik koji bi dobio u svibnju ili lipnju profesorski dekret, nebi mogao već u listopadu i. g. držati predavanja. To držim, da nije moguće, kao što sam uvjeren, da to nebi mogao učiniti niti odvjetnik na juridičkom fakultetu, ako hoće dostojno na profesorsku stolicu stupiti, valjana predavanja držati. Kad bi dakle i bilo sredstavah, to se g. 1888. nebi bio mogao otvoriti med. fakultet.

Što se proračuna tiče, to je imenito gosp. zastupnik svetonedjeljski, gosp. Jakčin, izvolio reći i predbaciti samom gosp. izvjestitelju, da se je pristrano pozivao na prof. Jiruša, a ne prof. Alberta. Ja moram iskreno kazati, da prof. Jirušu dajem prednost, jer je on bio medju onima, koji su morali prokuburiti otvorenje sveučilišta sa nedostatnimi sredstvi i nedovoljno pripravljenimi zavodi. On je došao na filozofički fakultet i morao je raditi s nedostatnimi sredstvi nekoliko godinah, te je vidio, kako to djeluje na djake i na profesora, kad s tako nedostatnimi sredstvi pristupa na tako ozbiljan rad, kao što je rad sveučilištnog profesora.

Predbacuje se visokom saboru, da je tri godine čekao, dok je ovo izvješće iznio pred visoki sabor. Nu, gospodo, nigdje nije propisano, u kom roku imadu se predlozi saboru podnieti; a ja mogu svakako kazati gosp zastupniku svetonedjeljskomu, da to nije navlašno i hotomično zatezanje. Vlada nije mogla, imajuć pred očima faktično stanje proračuna, dulje vremena niti na to pristati, da se obveže, da će svake godine stanovitu svotu u tu svrhu na stran metnuti. Nu od kad se je počelo — osobito poslie posliedujuće financijalne nagodbe — stanje budgeta popravljati, uvidila je vlada, da će moći stanovitu svotu bez uštrba za upravne ostale grane, koje se moraju uzdržavati, opredieliti u svrhu otvorenja medicinskog fakulteta. Od kad je ta mogućnost došla u izgled, mogla je vlada pristati na predlog odbora, kojim se pozivlje, da svake godine što moguću veću svotu metne i u tu svrhu opredieli.

Gospodin zast. Jakčin predbacuje dosadanjim vladam, da su one propustile pobrinuti se za materijalna sredstva, kojimi bi se otvorenje ovog fakulteta osiguralo bilo. Ja moram iskreno kazati, da je to jednostavna tvrdnja, koja nije ničim dokazana. Vis. saboru biti će dobro poznato, da se novac proračuna nije razbacivao, nego da se je s njim strogo gospodarilo i da se je često moralo odkidati ovdje da se uzmogne pokrpati ondje, kako je već koja potreba preća bila. Nemože se dakle reći, da se trošilo na izlišne stvari ili u tutanj i da se nije htjelo trošiti za] med. fakultet. Trošilo se prema našim potrebam nastojeć uviek, da se najprije podmiri, što je najpreče, a namirenje potrebah manje prešnih moralo se je odgoditi na bolja vremena.

Gosp. zast. vinkovački sasvim je u tonu stanovitog žurnalističkog organa nabacio se opet i danas ovdje i na vladu i na stranku, da ona jednostavno neće fakultet medicinski i da ga neće niti vlada niti stranka, jer neimaju i nečuvstvuju za nj i jer nisu patriotični. Ja se dakako ni najmanje nečudim takim prigovorom sa one strane, koja si i u saboru i novinstvu prisvaja izključivi patent na pravi patriotizam, kao što si prisvaja takav patent i na čuvanje vjerske čistoće i konfesionalnih interesah. (Vel. župan Kovačević: Sad možete ići u fratre!)

Ja žalim jako, da se ovdje može tako govoriti i to od strane ljudih sveučilištnih profesorah, koji moraju svakako ozbiljno promisliti, što tvrde, te da se ovdje nabacuju takovim osvadama, koje vriedjaju i većinu i vladu. Ja za svoju osobu neću odstupiti niti najmanje niti jednom od gospode s protivne strane u patriotizmu. (Živio na desnici.) Dapače ja držim, ako gospoda iskreno misle, što govore, da im nemogu priznati sposobnosti, da bi oni mogli usrećiti Hrvatsku. (Vel. žup. Kovačević: Utamanili bi ju.)

Čudo je veliko danas iznošeno na tapet pred ovu vis. kuću, da se naime i u medicini mora gledati u vjerska čuvstva i na vjeru. Dakle sad i medicina ima postati konfesionalnom. Kad bi to imalo biti na medic. fakultetu hrvatskom, ja iskreno izjavljujem, da nebi bio zanj, jer nebi bio nikakva sreća po Hrvatsku. (Živio! na desnici). Mi se nebrinemo za ništa, predbacuje se vladi i većini, a moglo bi se učiniti sve, samo da se hoće. I meni je poznata francezka rečenica: „pouvoir c'est vouloir“, ali ja mislim, da bi g. zastupnik vinkovački morao znati, da upravljena na naše odnošaje, neodgovara im sasma. Zašto? Zato jer se naše potrebe moraju udesiti prema sredstvom, s kojim razpolažemo. Mi dakle nemožemo sve, što bi htjeli, nego moramo htjeti što možemo. To je razborita politika za naše odnošaje.

Što se tiče izpravka g. zastupnika vrpoljačkog, to mi je izjaviti, da je onaj prvi

*

izpravak naime da se mjesto „što skorije“ uvrsti „postepeno“ sasvim suvišan, jer već zakon od 5. siečnja 1874. odredjuje u §. 81. da se medicinski fakultet ima postupice otvoriti. Tu se nešto predlaže, što je već u zakonu sadržano. Medicinski fakultet nemože se drugčije ni otvoriti nego postupice.

Kod zavodah, kojih neima u zemlji može se početi samo prvom godinom ili s I. tečajem i onda drugoj s II. itd., zakon pak naročito dodaje, da se ima to otvorenje neprekidno od I.—V. tečaja provesti. Odatle pako sliedi, da se nesmije postupati tako, da se otvori I. tečaj čim su sredstva za jednu godinu osjegurana. To bi bilo lahkomišljeno, jer bi se moglo zapeti. Nama moraju biti zajamčena sredstva za svih pet tečajah i onda se tek može pristupiti u smislu zakona k otvorenju medic. fakulteta.

Gosp. zast. vrpoljački predlaže, da se ta svota osigura time, da se mjesto izraza „što više“ metne 100.000 for. svake godine. Ja ovo izvjestnu svotu nebi mogao zagovarati radi toga, što nebi bilo shodno, da se vladi i vis. saboru vežu tako rekuć ruke na pet godinah. Jer po naravi našeg proračuna može se tek onda, kad se proračun sastavlja odnosno razpravlja vidjeti, koliko će se moći u tu svrhu opredieliti. Moguće, da će koji put biti 100.000 for., a moguće je, da će drugi put okolnosti biti take, da će i manje izpasti. Vis. sabor imati će prilike prigom ustanovljivanja proračuna zaključiti, da li će ostati kod 100.000 for, ili će manje ili više opredieliti za medic. fakultet.

U ostalom ja moram kazati gosp. zast. vrpoljačkom, da njegov predlog, ako bi se i doslovce izveo, neosigurava otvorenje medic. fakulteta već g. 1895., jer po njegovom predlogu nabralo bi se do onda 500.000 for., a osim toga ima u blagajni sada 100.298 for. 22 nvč., dakle bi svega bilo nešto preko 600.000 for.

Uzmimo sada, da će prinosi — o čem dvojim — narasti opet za 100.000 for. Prema tome bilo bi god. 1895. nešto preko 700.000 for. Ja moram iskreno kazati i makar će mi se kazati, da nisam patriotičan, da ja nebi imao odvažnosti, da učinim predlog preuzv. gosp. banu, da se pristupi k otvorenju med. fakulteta kad budemo imali 700.000 for. Ja držim, da je to jako premalena svota, i da je potrebno u tu svrhu najmanje 1 milijun for., koji bi se mogao upotrebiti za investicije i za podizanje ovih ili onih institutah. Što je pak još važnije, jest to, da se imade stalno stabilizirati u proračunu takovi odnošaji; da će se moći svake godine uzeti znamenita svota za uzdržavanje med. fakulteta. Dok to nebude, ja nebi mogao preuzeti odgovornosti, da se otvori med. fakultet. Kaže se: dakako, vi to hoćete sjajno, ali to se može s manjim početi, te se pri tom pozivaju na Rokitanskoga i druge, koji su počeli s neznatnimi sredstvi, a postigli izvanredno velike rezultate.

Ja dopuštam, da je to moguće u pojedinosti, ali su to riedki slučajevi, a s timi vlada nemože računati. Ona nemože računati na to, da će dobiti kakovoga Rokitanskoga itd., pa kada bi i to bilo, nevalja zaboraviti, da su se okolnosti danas tako promjenile, da nije vjerojatno, da bi bio danas Rokitanski zadovoljan, da onako počme raditi u tiesnoj sobici, kaošto je nekada radio. U vrieme, kad se u Zagrebu treba 80.000 for. za pučku školu jednostavnu, u to vrieme nemože se računati kod medicinskoga fakulteta na to, da bude tko u tamnoj sobici lubanje čistio, i preparate pravio. To se danas nemože očekivati.

U ostalom meni je poznato iz vlastitog izkustva, što no vriedi, kad se kaže: „Mi ćemo to jeftino, malo po malo učiniti, a s vremenom bit će sve krasnije“. Tako se kod nas radilo sa filozofskim fakultetom koji treba raznih zavodah, pa se reklo: „To neće biti težko. Mi neimamo doduše n. pr. kemičkoga laboratorija, a što nam ga treba? Ta eto ga u velikoj realci zagrebačkoj. Tamo se može nekoliko godinah s njime profesori služiti, a s vremenom imati ćemo novacah, pa ćemo zidati“. Nu što se dogodilo? Vlada je mislila profesora iz labaratorija za sveučilište uzeti, samo da bi se laglje taj laboratorijum upotriebio. Profesor nije hotio ići na sveučilište, a drugi profesor, koji je imenovan za sveučilište, nije hotio niti čuti, da bi u laboratoriju realke radio, pa ga nije niti pogledao.

A što je bila posljedica? Posljedica bila je ta, da se morala privatna kuća na brzu ruku za skupe novce najmiti, te se je s velikim troškom krparilo i krparilo, nu ne na korist znanosti i na ponos sveučilišta. To je bila posljedica.

Isto tako pokušalo se sa zemaljskimi muzeji i zoologičkim i mineralogičkim. Ali na žalost moram priznati, da pokus nije svuda uspio i punim plodom urodio, kako se očekivalo.

U prvu ruku, osobito uz zanešenost, patriotizam i svakojake druge razloge mi ćemo po malo raditi, nu kada ćemo početi raditi, nećemo nasmagati dosta novacah.

Ja sam sudjelovao kod preustrojstva drih zavodah, gdje nije bilo dostatno novacah. Tako, kad se je akademija od 3 na 4 tečaja protegnula i kad je nekoliko novih predmetah uvedeno, a dotacija je ostala stara, nisu se mogli profesori za nove predmete naći, niti su se mogle knjige kupiti, a niti su djaci mogli dobiti knjige u knjižnici. Isto se tako kuburilo, a donekle se još i danas na sveučilištu kuburi s knjižnicom, koja još uviek nije onako popunjena niti glede postojećih fakultetah kako je poželjno, a za medicinski fakultet nije naravno niti obzir ikakav uzeti.

Ja to navadjam, vis. sabore zato, jer držim, da treba vrlo oprezno i trezno postupati, kada se ovaku ozbiljna poduzeća poduzimlju.

Priznavajuć podpunu korist medicinskoga fakulteta, ipak držim, da nije tako prieka nužda, da bi morali tako naprečac početi, pa da onda kuburimo i mučimo se. Ja neću priznati, da je opravdano ono, što je bilo ovdje rečeno i što je donekle g. zastupnik bistranski oprovrgao, da je surogat medicinskomu fakultetu štipendacija; kako je on dobro rekao, isto bi valjalo i za druge fakultete.

God. 1879. bilo je baš s lieve strane vis. kuće rečeno: Čemu trošimo toliko na juridički fakultet? Za taj bi novac mogli vani naobraziti više pravnikah, kad bi jim se naime štipendiji dali.

Visoki sabore! Kad bi ja i dopustio, da se sa 100.000 fr. može 100 medicinarah u Parizu, Berlinu, Beču i t. d. naobraziti, ja bih ipak tvrdio, da to nije svejedno i da je mnogo važnije i koristnije za stanovitu zemlju, da se takova svota upotriebi za ustrojenje zavoda, jer takav zavod nedjeluje samo time, što odgaja stotinu medicinarah, ili recimo pravnikah, nego on djeluje već svojim bitisanjem u zemlji mnogostručno na razne načine i strane. Ta se korist doduše nedade pravo mjeriti novcem, ali i u narodno-gospodarstvenom obziru velika je razlika, da li se 100.000 for. potroši u zemlji za uzdržavanje prosvjetnoga zavoda, lli pako u inozemstvu na štipendiste. Dakle sa narodno-gospodarstvenoga gledišta nije to svejedno, a i u moralnom pogledu velika je razlika, jer ako se 100.000 for. troši u Zagrebu za medicinski fakultet, tu imade profesorah, koji će svakako stajati na višem niveau-u znanstvenom, nego li stoje praktični liečnici. Oni će svojim djelovanjem u praksi vrlo uspješno i koristno djelovati, a to se neda, kako rekoh, novčano izraziti, ali se mora uvažiti, kad se radi ob ovakvom zavodu.

Pošto ja, vis. sabore, nevidim, da bi se izpravkom g. zastupnika vrpoljačkoga moglo pospješiti otvorenje medicinskoga fakulteta, a s druge strane vidim, da bi mogle nastati neprilike iz izpravka, po kojem bi se unapred ustanovila svota, koja se opredieljuje za med. fakultet, a isto tako nastala bi neprilika odatle, kad bi se medicinski fakultet morao otvoriti 1. listopada 1895, to se moram sasma odlučno izjaviti proti izpravku i molim, da se prihvati predlog odbora, koji ide za istom svrhom, ali meni se čini shodnijim putem i shodnijimi sredstvi. (Dugotrajni živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Iso Ćirić**: Visoki sabore! Poslje ovako svestrano izcrpljene debate, mislim, da mogu biti vrlo kratak i da se mogu ograničiti samo na neke prigovore, koje su meni kao referentu odbora ad hoc i samomu odboru učinjene.

Prije svega odgovoriti mi je gosp. zastupniku vrpoljačkomu dru. Amrušu na onaj prigovor, da sam bio jednostran onda, kad sam se pozvao na strukovnjačko mnienje dra.

Jiruša, dočim sam dra. Alberta mukom prošao.

Visoki sabore! Ja ću odmah priznati, da sam to navalice učinio, a ne iz zaboravi, a ja ću to opravdati, zašto. Da to mogu opravdati, moram se poslužiti — neka mi dozvoli g. zastupnik vrpoljački — njegovim kaputom. (Veselost.)

Moj veleuvaženi zastupnik izvolio je pokazati na svoj kaput i uztvrditi, da taj kaput, ma da i nije skup, ipak vrši podpuno dužnost pristojnoga kaputa i da je š njime zadovoljan.

Ja ću imati toliko diskrecije, da neću zaviriti u taj kaput, čime je podstavljen, da vidim njegova dugmeta, ali to ću priznati, da mu prilično stoji i da je jako dobar. (Vel. župan Kovačević: Feš!)

Ali, vis. sabore, gosp. zastupnik vrpoljački mora to priznati, da onda, kad je došao do toga kaputa, morao je doći do čovjeka, koji mu je taj kaput sašio i recimo, da je taj čovjek tu čoju pozajmio, kao što želi g. zastupnik, da i mi pozajmimo dvie bolnice: bolnicu milosrdne braće i milosrdnih sestarah.

Idem dalje. Da je taj kaput tako krasno, lako fino i prikladno mogao izpasti, to se je morala uzeti mjera; moralo se izmjeriti, koliko treba, da je dugačak rukav, koliko je široka struka, koliko su krila dugačka itd., a sigurno nije onako gotova bacio na njega.

Visoki sabore! Tako mi stojimo sa mnienjem strukovnjaka dra. Jiruša naprama mnienju strukovnjaka dra. Alberta Strukovnjak dr. Jiruš potanko nam je sve pojedine potreboće medicinskoga fakulteta iztaknuo, te je naveo kod svake pojedine potreboće. što će vriediti u novcu. On je rekao: Vam treba ovoliko redovitih stolicah, ovoliko izvanrednih, ovoliko asistentah, ovoliko poslužničkog osoblja, ovoliko zavodah itd, te je svuda naveo, što će stajati, nu nije naveo visoke cifre, nego onakove, koje su nam prikladne. Konačno je napravio sumu od 76.000 for. na godinu.

Pitam sada, vis. sabore, kako se mogu osloniti na mnienje strukovnjaka dr. Alberta, koji suvereno kaže: Sve potrebe mogu se namiriti sa 52.000 for. — Ja se moram držati strukovnjačkog mnienja dr. Jiruša, a nemogu se pridružiti mnienju dr. Alberta.

To je jedan razlog.

Drugi je razlog, zašto sam pored svega toga, što dr. Amruš više uvažava mnienje dr. Alberta, nego li mnienje dr. Jiruša, držao dr. Jiruša jedinim kompetentnim organom u tom slučaju, jer je bio preslušan o samom pitanju liečnički sbor kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji se je izjavio podpuno za mnienje dr. Jiruša, a ne za mnienje dr. Alberta.

Neka mi oprosti gosp. zastupnik vrpoljački, ma da je on takodjer strukovnjak, ipak će se valjda pokloniti mnienju svojih kolegah u liečničkom sboru. On doduše sada kao strukovnjak sjedi na kurulskoj stolici gradskog načelnika, a ja kao nestrukovnjak moram da zastupam medicinski fakultet. (Smieh i odobravanje.)

Visoki sabore! Meni je predbacio gosp. zastupnik vrpoljački, da sam suviše iztaknuo financijalnu stranu toga pitanja, i ujedno mi je, da tako kažem, podvalio, da ja tim pravim potežkoće ostvaranju medicinskoga fakulteta. Ja neznam, kako on dolazi do takova predbacivanja. Ja znam, da se s oduševljenjem mnogo što daje postići, a oduševljenja imade u moga poštovanoga sudruga dovoljno. Ali realiziranje životnoga pitanja nedade se samim oduševljenjem postići. Svaka dobra stvar treba da ima oduševljenja, ali kada dodje do ostvaranja, mislim, da je mišljenost i ozbiljno pregnuće ono, što odlučuje.

Kada sam ja iztaknuo financijalne potežkoće, ja držim, da nisam hotio stvar time nazaditi, nego naproti da sam hotio, da ju unapredim i razjasnio sam sve, što može stvar promaknuti i nazaditi, da se tako latimo sredstva, kojimi smo kadri odklonuti ove potežkoće.

Ja, vis. sabore, nikako nemogu biti onakova oduševljenja, kao što je bio neki ciganin, koji je, našavši podkovicu, odmah u svojoj fantaziji sjeo na konja paripa, i pošao u goste svomu kumu A vrativši se natrag, supruga njegova po pravu pariteta, hoće i ona da sjedne na konja, da podje u svoju rodbinu, a on ju pošteno izbije, zašto da štrapacira umorna konja! (Smieh i odobravanje)

Tako isto našli smo ovdje podkovicu, malene naime darove, pa smo već stvorili gotovu universitetu te šiljamo doktore na sve strane Hrvatske i Slavonije. Tako meni ta stvar izgledje.

Visoki sabore! Moram se još osvrnuti na prigovore, učinjene od strane moga poštovanoga saborskoga sudruga Jakčina. On reče, da predlog odbora ad hoc nestoji u skladu sa motivacijom, koju sam ovdje razvio.

Ja držim, da podpuno stoji u skladu, jer što hoćemo? Hoćemo, da ustrojimo medicinski fakultet, a prema tomu tražimo sredstva. A što hoće protivnici naši? Ja ću to u kratko kazati. Oni hoće karikaturu jednog medicinskog fakulteta. Oni traže, gospodo, nešto, što nije njihovo, traže bolnice, traže tudje, a pravoga materijala nisu nikakova pribavili.

Tko dakle ozbiljnije shvaća ovo pitanje? Mi ili oni? Ja držim, da mi, koji svaku krajcaru za tu stvar čuvamo, koju idemo za tim, da se stvar što sigurnije poluči, a ne oni, koji hoće lahkoumno razbacati prištedjeni i poklonjeni krajcar.

Imadem se još osvrnuti na prigovor g. zastupnika vinkovačkoga, g. dra. Vrbanića, koji je posumnjao u našu iskrenost.

Neznam, kojim je pravom to posumnjao. (Vel. župan Kovačević: „To je njegova stvar“.)

Toga prava on neima. Iskrenost naša neka se sudi po našim djelima, a ne po riečima; naša djela odgovarati će za nas, a mi za naša djela; narod će pako ta naša djela opravdati ili osuditi.

Ja nemogu nikomu priznati pravo, da sumnja u našu iskrenost, u našu odlučnu volju.

Ja sam rekao, da je naša tvrda nakana i namjera, da zemlji osnujemo pravi medicinski fakultet, a ne nadrifakultet.

Predbacio je g. zast. dr. Vrbanić još i vis. vladi i to, da je već evo 17 godinah proteklo od stvorena zakona, a još se nije udovoljilo tomu zakonu glede ustrojenja fakulteta.

Molim g. zastupnika, da se tim okrene onamo, kuda treba da to ide, a to je, na vladu onu, koja je ovoj predhodila. Ovoj vladi i ovom vis saboru nemože se glede toga ništa predbaciti, niti s česa okriviti.

Vis. sabore! Ja neću da dalje ulazim u osobnu polemiku, ali nemogu na ino, nego da se dotaknem jedne okolnosti.

Moj poštovani prijatelj dr. Amruš izvolio je ovdje poglavito ime preuzv. g. biskupa Strossmayera iztaknuti i uzvisio ga kao onoga, koji je položio temelj medicinskom fakultetu i mnogim drugim krasnim stvarim u našoj otačbini.

Ja sam već u uvodnom govoru dao poštovanje i hvalu veledušnim darovateljem, nu nisam posebno iztaknuo ničije ime, a držim, da sam umjestno radio, jer ako spomenem jedno ime, moram i drugo. Ako hoćemo biti pravedni, moram svakako spomenuti tom sgodom i ime blagopokojnoga kardinala zagrebačkoga Mihalovića, koji je 30.000 for. darovao za sveučilište (Comes Josipović: „Pa nije šume posjekao“). Spomenuti bi morao i grad Zagreb, a i najzadnjega muža, koji je za taj cilj dao toliko, koliko je crno izpod nokta.

Nu ja držim, da red onih darovatelja, koji misle pomoći svojimi prinosi ustrojenje fakulteta, nije zaključen i da će se u vrieme, kad ćemo otvoriti medicinski fakultet, kad se bude čitala čitulja svih veledušnih darovnikah dostojno i njihova imena spomenuti. (Odobravanje na desnici.)

Tim, moja gospodo, mislim, da mogu završiti svoj govor, izjavivši, da mene nisu uzdrmala protivna dokazivanja s one strane, dokazivanja, koja tvrde, da se već sutra može otvoriti medicinski fakultet.

Ja ostajem pri tom, da je predlog odbora cilju najshodniji i kao takova preporučam vis. saboru na usvojenje, te molim, da se zabaci amendement g dr. Amruša.

(Živio! i odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban

Njeg. preuzv. gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervàry**. Visoki sabore: Ja bih samo za malo umolio rieč, da se osvrnem na govor g. zastupnika vinkovačkoga, koji je nešto predbacio, ili bar stavio neko pitanje, koje njemu nije bilo jasno; zašto naime odbor, komu je to pitanje bilo povjereno, nije isto prije u razpravu uzeo! On je rekao:

valjda zato, što je u odnosnoj spomenici akademičkoga senata bilo spomenuto ime gosp. biskupa djakovačkoga, jer nemisli da je moglo biti uzrokom, što je u onoj spomenici akademički senat iztakao, da bi se u proslavu 40-godisnjice vladanja Njegovoga Veličanstva imao ovaj fakultet otvoriti.

Ja sigurno nijesam o tom razmišljao, koji su bili razlozi, koji su vodili odbor, da nije došao prije do razprave toga predmeta. Nu sad mogu kazati, da je odbor posve pravo imao, što to nije g. 1888. učinio.

One rieči, koje smo čuli od g. zastupnika vinkovačkoga glede četrdesetgodišnjeg vladanja Nj. Veličanstva, dovode me na to, da bi ta proslava imala bila poslužiti nečijoj drugoj slavi, slavi drugoga nekoga muža. (Burno odobravanje na desnici).

Imam tim više pravo da to kažem, što je ovdje prije povrh slave onoga muža, o kom se govori, bilo se sasvim zaboravilo na četrdesetgodišnjicu vladanja Njegova Veličanstva. (Živo odobravanje na desnici.)

Što ću da kažem o onima argumentima koje je g. zastupnik naveo, da dokaže potrebu narodnih i vjerskih liečnikah?

Takvi argumenti čini mi se dolaze iz one zemlje, iz koje je onaj liečnik, kojim se ję g. zastupnik grozio presvietlomu g. Vukotinoviću (Vrlo dobro!)

Iste je naravi i onaj argumenat zastupnika vinkovačkoga, da treba čovjeka prije ozdraviti, da može kruh jesti. Ja mislim, da treba čovjeku prije kruh dati, da može u obće oboljeti.

Nu nije to, što sam do sada kazao, radi čega sam rieč uzeo, nego ja imam drugu namjeru, hoću naime da dokažem, da neima niti g. zastupnik, koji je izpravak predložio, a niti g. zastupnik vinkovački pravo, kad kažu, da je ustrojenje medicinskoga fakulteta narodna potreba, te da narod to traži. Kad bi to bila istina, onda bi to žalostno bilo po medicinski fakultet.

Gospoda koja ovako argumentiraju morala bi konsekventno istomu narodu kazati: ako ćemo da broj liečnikah pomnožamo, onda moramo skrbiti za to, da ovi liečnici mogu i živjeti, a buduć da oni liečnici, koji su namješteni u zemlji, s ovom plaćom, koju dobivaju, nemogu živjeti, to bi se ponajprije morala istim plaća povisiti, a pošto bi broj liečnikah bio znatno pomnožan, to bi se nešto drugo moralo učiniti naime obćine imperativno obvezati na to, da imadu liečnike držati.

U sljedstvu toga izvolite dakle narodu i to kazati, da bi mu se namet usljed toga bar za 30% povisio. Ako to narodu kažete, vi ćete vidjeti, hoće li narod potrebu liečnikah iztaknuti.

Ja neiztičem potrebu medicinskog fakulteta, ali kad to činim, onda to činim na temelju onoga načela, koje je razvio g. zastupnik bistranski, naime radi širenja znanostih i znanstvenih pojavah u narodu. A to je dobro, jer čim se više bude u narodu širila znanost, tim će se više u zemlji širiti slobodoumlje, pred kojim će nesnosljivost, taj plod natražnjačtva, bježati, kao što bježi Belzebub pred tamjanom. (Burno odobravanje na desnici.)

Ovo je pak velika potreba našega naroda i dobro će mu doći isto tako kao što i vjeri, osobito u zemlji našoj u kojoj živi narod raznih vjerah. (Burno i dugotrajno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje.

Pitam: prima li vis. sabor predlog odbora ad hoc izaslanoga za ustrojenje medicinskoga fakulteta?

(Prima.)

Predlog je primljen. Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda: treće čitanje osnove zakona o promjeni §. 21. z. čl. I. od g. 1868

Bilježnik **Jovan Budisavljević** (čita dotičnu osnovu).

Predsjednik: Prima li visoki sabor sada pročitanu osnovu zakona o promieni §. 21. z. čl. I. od god. 1868.

(Prima.)

Osnova je primljena u trećem čitanju, te će se podnieti Njegovomu Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na daljnji predmet dnevnoga reda: treće čitanje osnove zakona o uzako-

njenju promjene u zaokruženju županije virovitičke odnosno požežke.

Bilježnik **Jovan Budisavljević** (čita odnosnu osnovu).

Predsjednik: Prima li vis. sabor pročitanu osnovu zakona o uzakonjenju promiene u zaokruženju županije virovitičke odnosno požežke.

(Prima.).

Ova je osnova zakona primljena, te će se podnieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Rieč ima presv. g. predstojnik unutarnjega odjela da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! G. je zastupnik sveto-križki stavio na vladu sliedeću interpelaciju:

(Čita odnosnu interpelaciju, vidi stenog. zapisnik br. 85.).

Na ovu interpelaciju čast mi je u ime kr. zem. vlade odgovoriti što sliedi:

Kr. zem. vladi poznato je, da su skupštine bivših podžupanijah varaždinske, krapinsko-topličke i zlatarske, votirale doprinose za nabavu temeljnih dionicah zagorske željeznice na račun $^3/_4$ odkupnine javnih radnjah, te da je u tu svrhu navlastito votirala skupština županije varaždinske 28.000 fr, skupština podžupanije krapinsko-topličke 35.000 for., skupština podžupanije zlatarske 37.000 for., da su dakle skupštine rečenih podžupanijah votirale ukupno 100.000 for. za nabavu temeljnih dionicah zagorske željeznice. Te doprinose obvezale su se skupštine upitnih podžupanijah platiti u desetgodišnjih obrocih, dakle 10.000 for. na godinu. Tim zaključkom rečenih skuštinah udielila je kr. zemaljska vlada svoje odobrenje.

Temeljne dionice zagorske željeznice glase na 200 for.; za 10.000 for. dobiva se dakle 50 temeljnih dionicah rečene željeznice. —

Kr. zemalj. vlada doznačila je dosada iz $^3/_4$ odkupnine javnih radnjah sedam obrokah, dakle 70.000 for., te je za to primila 350 temeljnih dionicah zagorske željeznice, svaku po 200 for., koje se nalaze u pohrani u kr. zemaljskoj blagajni.

Pošto su medjutim prestale rečene podžupanije, te pošto je i jedan dio zlatarske podžupanije pripojen županiji zagrebačkoj, odredila je kr. zemalj. vlada, da se upitne dionice nabavljaju u razmjerju od 16% za županiju zagrebačku, a 84% za županiju varaždinsku na račun odkupnine javnih radnjah uplaćene u tih upravnih područjih. U tom razmjerju pripada rečenim županijam i prihod od kouponah rečenih temeljnih dionicah. Taj prihod iznosio je do konca god. 1889. 2.140 for., te odpada od toga prihoda prema gornjem razmjerju za područje županije varaždinske 1.797 for. 60 nč., a na područje županije zagrebačke 342 for. 70 nč. Kupon za prošlu godinu dospieva na izplatu tekar 1. srpnja t. g. Kr. zemalj. vlada izdala je naredbu županiji zagrebačkoj i županiji varaždinskoj, da novac unišli od kuponah u računu o prihodu $^3/_4$ odkupnine javnih radnjah uvrste u primitak, te da ga upotriebe za uzdržavanje i uredjenje kotarskih i zemaljskih cestah odnosnoga područja.

Prema zakonu o izvedenju javnih radnjah i gradjevinah od 30. prosinca 1873. imadu se one tri četvrtine odkupnine, koje su namienjene zemaljskim i kotarskim cestam upotriebiti samo u području onoga županijskoga ili gradskoga municipija, u kojem su utjerane.

Naprama tomu predlažu županijske oblasti godimice obračune o tih odkupninah zemalj. vladi, koja po spomenutom zakonu o izvedenju javnih radnjah i gradjevinah upravlja zemaljskimi radnjami i gradjevinami posredovanjem županijskih i gradskih vlastih.

Te obračune daje kr. zem. vlada izpitati po svojih organih, te ih povraća izpitane rečenim vlastim, a županijske oblasti priobćuju županijskim skupštinam stanje prihoda i razhoda triuh četvrtinah odkupnine. To je odgovor na interpelaciju g. zastupnika sv. križkoga, koju sam malo prije imao čast pročitati, a tim sam ujedno odgovorio i na interpelaciju, koju je isti g. zastupnik izvolio 21. studenoga 1889. upraviti u istom predmetu na kr. zem. vladu.

Ja molim vis. sabor, da izvoli odgovor primiti na znanje.

Predsjednik: Rieč ima g. interpelant.

Zast. **Dragutin** pl. **Pisačić**: Ja primam taj odgovor na znanje. Ja sam š njim zadovoljan.

Predsjednik: Pitam, vis. sabor, da li prima odgovor vlade na znanje?

(Prima).

Odgovor vlade je primljen na znanje.

Vis. sabore! Ja ću današnju sjednicu zaključiti, al prije se ima ustanoviti dnevni red sliedeće sjednice.

Na dnevni red buduće sjednice stavljam osim predmeta, koji je ostao od današnjega dnevnoga reda naime razprava o izvješću proračunskoga odbora i odbora za razsudbu zemaljskih računah o obračunu medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom za g. 1887.; još razpravu o izvješću proračunskoga odbora o osnovi zakona ob odkupu hrv.-slav. razteretnoga duga; izvješće odbora za razsudbu zemalj. računah o zemalj. zakladah za g. 1889.

Današnju sjednicu dižem i uričem sliedeću za sriedu dne 10. o. m. u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 1 sat).

Stenografički zapisnik

o CXXXIX. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 10. lipnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 20 časakah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Vladimir Nikolić**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen-Héderváry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Vladimir Nikolić** čita zapisnik CXXXVIII. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na visoki ovaj sabor prispio je slijedeći podnesak:

Odbor za unutarnju zemaljsku upravu podnosi izvješće ob osnovi zakona „o vodnom pravu“. (Prilog 13.)

Vis. sabore, ja sam zato, da se ova osnova stavi na dnevni red dne 18. o. mj.

(Prima se.)

Dakle se ova osnova stavlja na dnevni red za dan 18. o. mj.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu na prvom mjestu izvješće odbora za proračun i za razsudbu zem. računah ob obračunu medju kraljevinami Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom za god. 1887.

Molim g. bilježnika, da bi izvolio pročitati izvješće.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (Čita. Vidi prilog 12).

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Kombinovani odbor za zem. proračun i za izpitivanje zem. računah predlaže vis. saboru obračun izmedju kraljevine Ugar-

ske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1887. s tim, da ga vis. sabor na temelju §. 28. nagodbenog zakona na znanje uzeti izvoli.

§. 28. nagodb. zakona glasi. (Čita):

„Obračunavanje o dohodcih kraljevinah Hrvatske i Slavonije ima se načiniti po načelih u prediducih paragrafih spomenutih, i takovo skupa sa zaključnimi računi svih zemaljah krune ugarske u isto vrieme predložiti zajedničkomu zakonodavstvu svih kraljevinah ugarske krune.

Ovdje izpitani račun priobćit će se znanja radi saboru kraljevinah Hrvatske i Slavonije".

Na temelju ove ustanove, te na temelju ustanovah navedenih u prediducih paragrafih nagodbenog zakona, koji sadržaju temeljna načela, polag kojih se imade sastavljati obračun izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije, sazvana bje god. 1871. konferencija u Budimpeštu od izaslanikah koli naše toli i zajedničke vlade, koja je u svojih sjednicah, držanih 30. listopada i sliedećin danah, zapisnički ustanovila način sastavka obračuna i odmah obavila obračun za god. 1869. i 1870.

Ustanove nagodb. zakona, sadržane u §. 28. z. čl. I : 1868. i u prediducih paragrafih, nadalje načela ustanovljena u pomenutom zapisniku, jesu načela, po kojih se imade sastavljati obračun. Doduše su i u kasnijih nagodbenih zakonih, tako u reviziji nagode od g. 1873., nadalje u financijalnoj nagodi od god. 1880. i 1889. takodjer neka načela ustanovljena u pogledu načina obračunavanja, i to najprije u §. 3. z. čl. od god. 1873. i u §. 5. i 6. financ. nagodbe od god. 1880., te konačno u §. 4., 5. i 6. nagode od g. 1889. Ti su zakoni donekle promienili u nekih točkah ustanove, donešene dogovorno, a sadržane u spomenutom konferencijalnom zapisniku od god. 1871.

Zadaća je dakle odbora bila da izpita, da li je obračun za god. 1887. sastavljen tako, da odgovara ustanovam nagodb. zakona i konferencijalnom zapisniku od god. 1871., ter ustanovam revizije nagode i ustanovam obnove financijalne nagode. O tom nije moglo biti dvojbe, da su u svakom obziru mjerodavna načela konferencijalnog zapisnika od godine 1871. ne samo za to, jer su se svi dosadanji obračuni po ustanovah ovoga zapisnika sastavljali, nego što je na temelju ovako označenoga obračunavanja financijalna nagoda dva puta obnovljena bila, a u §. 6. obnovljene financijalne nagode od god. 1889. izrečena je dapače i sankcija ovakovoga načina obračunavanja.

Pretresujući odbor predloženi obračun uvjerio se je, da je točno sastavljen prema načelom sadržanim u konferencijalnom zapisniku od godine 1871. i prema načelom sadržanim u kasnijih zakonskih ustanovah nagodbenoga zakona, koje sam jur spomenuo.

Ovaj obračun izkazuje glavni dohodak Hrvatske i Slavonije za godinu 1887. sa 10,450.090 for. $15^1/_2$ novč., od kojega se odbijaju manipulacijonalni troškovi sa 1,857.317 for. 71 novč., usljed čega ostaje čisti dohodak sa 8,592.772 for. $44^1/_2$ novč. Od toga ide 55% za poslove skupne sa 4,726.024 for. $84^1/_2$ novč., a za pokriće autonomnih troškovah 45% sa 3,866.747 for. 60 novč. K' ovom potonjem iznosu pribraja se za područje belovarske županije župnički bir sa 20.309 for. 77 novč. i paušal u ime poreza za odpremu i biljeg. pristojbe željezničkih i parobrodarskih poduzećah sa 20.000 forintih — ukupno dakle 3,907.057 for. 37 novč.

Skupni izdatak svih zemaljah krune ugarske za godinu 1887. iznosi 219,775.710 for. 22 novč., a skupni dohodak 38,629.331 for. $07^1/_2$ novč., po čem je skupni čisti izdatak 181,128.379 for. $14^1/_2$ novč.

Prema ugovorenom postotnom ključu od 5·57 imala bi Hrvatska i Slavonija doprinašati 10,089.029 for. 85 novč., a pošto smo gore izkazanu svotu od 4,726.023 for. $84^1/_2$ novč. u to ime doprinesli, pokazuje se ukupni manjak Hrvatske, koji ona ne mora naknaditi, sa 5,363.005 for. $^1/_2$ novč.

Pošto je ali za god. 1887. pod naslovom „autonomna potreba" za Hrvatsku i Slavoniju faktično izplaćeno 3,879.712 for. 34 nč., to imade prema tome jošte Hrvatska za ovu godinu tražiti za pokriće autonomnih potrebah 27.345 for. 3 nč. Ako se k tomu doda tražbina iz obračuna od god. 1886. sa 81.423 for. 18 nč., pokazuje se čista tražbina Hrvatske i Slavonije koncem godine 1887. sa 108.768 for. 21 nč.

Ovo su posljedice obračuna, koji je točno sastavljen polag zakonskih ustanovah, koje glede sastavljanja toga obračuna vladaju. Pošto dakle obračun odgovara zak. propisom, koji glede njegova sastavljanja postoje, to odbor nije imao povoda ikakove opazke glede toga obračuna učiniti, pa predlaže vis. saboru, da ga na temelju §. 28. bez ikakove primjetbe na znanje uzeti izvoli. (Živio! i odobravanje na desnici).

Predsjednik: Želi li još tko govoriti? (Javlja se zast. dr. Vrbanić.) G. zastupnik Vrbanić imade rieč.

Zast. dr. Fran Vrbanić: Visoki sabore! Svaki put, kad je god hrvatski sabor imao sgode svoju reći o obračunu izmedju kraljevine Hrvatske i Slavonije, te kraljevine Ugarske, prigovaralo se je s ove strane vis. kuće načinu, kako se taj obračun sastavlja, a napose pako opetovano se je naglašivalo, da se ob ovom obračunu neda temeljito razpravljati, ako se podjedno nepredlože zaključni računi, u koliko se tiču ovoga obračuna. Nedavno je u odboru proračunskom i moj prijatelj dr. Amruš, zastupnik vrpoljački, napose razložio razloge, s kojih nemože primiti ovaj obračun za temelj specijalne razprave; ali kao što su svi dosadanji prigovori, tako je i ovaj njegov ostao glas vapijućega.

Obračuni medju kraljevinom Ugarskom te kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom od prvoga početka, pak sve do danas sastavljaju se uzprkos naših prigovorah vazda jednakim načinom, koji neodgovara temeljnom načelu, na kom počiva zajednica naša s kraljevinom Ugarskom. Posljedica toga jest ta, da se Hrvatska u tih obračunih prikazuje kao zemlja pasivna, kao zemlja, koju Ugarska uzdržavati mora, te kojoj Ugarska svake godine tako rekuć poklanja nekoliko milijunah forintih.

Ovaj postupak, gospodo, ne samo da neodgovara našemu pravu, nego on vriedja čast i dostojanstvo naroda hrvatskoga.

Ja se neću upuštati u potanje razlaganje ovoga obračuna; o tom se je pitanju toliko putah u ovom saboru temeljito i obširno govorilo, da bih ja morao samo opetovati sve, što je u tom pogledu rečeno. S toga mi je naprosto izjaviti u ime svoje i u ime svojih političkih prijateljah, da nemožemo primiti ovaj obračun, koji leži na stolu vis. kuće, do znanja, te da uzdižemo odlučno svoj glas ne samo proti povriedi prava našega, nego i proti povriedi časti i dostojanstva naroda hrvatskoga, koja nam se povrieda nanaša tim, što se u tom obračunu Hrvatska svake godine prikazuje kao zemlja pasivna, kao zemlja, koju uzdržava kraljevina Ugarska. (Živio! na ljevici.)

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvj. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Kaošto g. predgovornik, bit ću i ja tako slobodan izjaviti, da bi opetovati ono, što se je reklo glede načina obračunavanja toliko puti u ovoj sabornici, u istinu značilo badava tratiti vrieme.

Gospoda su nam u prošloj i u predprošloj godini obširno predočili nagodu, kakovu oni imaju, a mi smo im predočili našu nagodu, kako ju mi imamo. O tom se obširno razlagalo. Za sada postoji ali jošte naša nagoda, kakovu mi imamo, dočim njihova ne valja, za to je sada ovako, a možda će onda, kad njihova nagoda do valjanosti dodje, drugačije biti. O svem tom trošiti vrieme, baš je uzaludno, ali neka mi bude dozvoljeno, da na jedno upozorim vis. sabor, a naročito gospodu sa protivne strane vis. kuće, a to je, da sve ono, što neprestano u tom predmetu razlažu, nije ništa drugo, nego razlaganje de lege ferenda, a ne de lege lata, a mi imamo obračun stvarati na temelju obstojećih propisah. Gospoda s ljevice uviek ističu, kakovi bi ti propisi po njihovom shvaćanju imali biti. To je sasvim nešto drugo. Ja priznajem, da bi se obračun drugčije mogao učiniti — neznam doduše, kako bi se to bolje dalo učiniti, to valjda znadu gospoda, ali žalibože drže to kao svoju državnu odnosno stranačku tajnu, ter nam neće toga kazati. Možebiti da će nam to jedanput reći, možebiti da će za to doći vrieme, vrieme koje je konačno i u samom zakonu predvidjeno, naime kad se ustanovljuju načela, po kojih se sastavlja obračun. Mi smo ta načela višeput ustanovljivali, tako n. pr. prigodom revizije

nagode i prigodom obnove nagode g. 1880. Prigodom obnove financ. nagode god. 1889. pošli su dapače kraljevinski odbori, a po tom i zakonodavna tiela jošte dalje, ter su stvorili o tom u §. 6. obnove financijalne nagodbe prilično obsežne odredbe. Na temelju toga imade se svaki obračun prosudjivati, a ono što gospoda hoće, to je pitanje: kako bi se propisi glede obračuna donieti imali, kako bi se opet imala revidirati nagoda. To je dakle pitanje, kakav bi se imao zakon stvoriti. Meni se taj postupak gospode s protivne stranke čini baš onako, kao kad bi sudac, kad mu se predlože uskladjeni spisi, počeo u osudi pisati, kako bi se imao drugi gradj. zakon uvesti, kako cielo pravo ništa nevalja, kako bi mi morali recipirati Code Napoléon itd. Zar se tako riešavaju stvari? Nipošto, nego se moraju riešavati po postojećih propisih. Gospoda neiztiču nikada, da obračun neodgovara postojećim propisom, nego oni tvrde, da neodgovaraju njihovoj nagodi, koju treba istom stvoriti.

Ovaj obračun, košto rekoh, odgovara povjerenstvenom zapisniku od g. 1871., koji je sankcioniran revizijom nagode od godine 1873. i obnovom financ. nagode od g. 1880. i 1889., a napose je u §. 6. revizije nagode od g. 1889. izrično naglašeno, da se obračun na istih načelih i nadalje sastavljati imade.

To sam imao primjetiti na opazke g. predgovornika, pa preporučam opetovano izvješće odbora, da ga vis. sabor izvoli bez primjetbe uzeti na znanje. (Na desnici: Živio! Odobravanje).

Predsjednik: Rieč imade preuzvišeni gospodin ban.

Njeg. preuz. ban grof **Khuen-Héderváry**: Visoki sabore! Predmet, koji je danas na dnevnom redu, svake godine se ponavlja, te bih vam, gospodo, morao ponoviti i sada sve ono, što svakom sgodom govorim, kad se radi o obračunu, koji se ima po zakonu primiti na znanje.

Ja nebih sada imao ništa drugo iztaći; nego ono, što je g. zast. vinkovački iztaknuo, da je po njegovom priznanju obračun od g. 1887. sastavljen sasma na istih načelih, na kojih su sastavljeni i svi ostali obračuni, koji su po ovóm vis. saboru primljeni na znanje. Ja mislim, da bi vis. sabor svakako pošao zlim putem, ili bar ne dobrim, ako nebi i sada isto učinio, što je činio kod drugih sgodah, dok valja §. 27. nagodbe, gdje je to načelo posebno iztaknuto, naime proti kojemu se g. zastupnik ogradjuje, da je mogućnost tu, da Hrvatska nebi mogla namiriti sve dužnosti naprama zajednici, i u tom slučaju, da ona nije prinuždena niti kasnije ih namiriti, kad bi više dohodka imala. Gospodinu zastupniku ova odredba nagodbe nije povoljna, a to mu je i slobodno.

Nu ja sa svoje strane ogradjujem se proti tomu, da bi to moglo vriedjati čast i dostojanstvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije, a ogradjujem se naročito proti tomu, da bi samo od ograde gosp. zastupnika vinkovačkoga ovisilo, da se čast i dostojanstvo ovih kraljevinah uzčuva, jer se ono samo može obezbiediti, ako se postojeći zakoni poštivaju, a to se čini, kad se na temelju §. 27. nagodbe obračuni sastavljaju, i po nadležnih faktorih razpravljaju.

Ja sad neimam ništa više da dometnem, nego molim vis. sabor, da na temelju §. 28. nagodbenog zakona i ovaj obračun primi na znanje. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor obračun izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije utanačen za god. 1887. na znanje?

(Prima.)

Obračun ovaj uzet je na znanje.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, na razpravu o osnovi zakona ob odkupu hrv.-slav. razteretnoga duga. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati osnovu.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita prilog 11.)

Predsjednik: Počima glavna razprava. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Pitanje o konverziji zemljo-ra

teretnoga duga, koje je sada izneseno pred visoku kuću, već je predvidjeno i nije drugo nego nedužna konsekvencija iz onog načina upotrebljivanja zemljo-razteretnoga nameta, koji je odredjen u minuloj razpravi kraljevinskog odbora, što se tiče njegovoga pobiranja i načina, kako će se trošiti u budućnosti.

Kad je ustanovljeno promjenom §. 21. z. čl. I. : 1868., da će se za buduće zemljo-razteretni namet sjediniti sa državnim porezom, a Hrvatskoj ustupiti za ukamaćenje i amortizaciju ona svota, koja je potrebna u tu svrhu, biva jasno, da je shodno po zemlju, ako se konverzija zemljo-razteretnoga duga preduzme, te ako se cjela svota zemljo-razteretnoga duga uz povoljnije uvjete, nego su sada te svote pribavljene, pribave.

Sadanje stanje tržišta je takovo, da je moguće, da se ta svota, koja izstoji na zemljo-razteretnom dugu, uz jeftiniji kamatnjak i uz bolje uvjete priskrbiti može. Ova svota iznaša 6,927.380 for. u kovanom novcu ili 7,273.749 for. a. vr.

Ako se 4% obveznice emitiraju sa 90% trebati će za to glavnica od 8,082.000 for. a. v., a na godinu trebalo bi za pokriće troškovah ukamaćenja i amortizacije 346.738 fr. 80 nč. ili okruglo 347.000 for. Prema tomu je teret što ga sada zemljo-razteretna zaklada ima, u velike snižen tako, da ostaje na čisto razpolaganje zemlje mnogo znamenitija svota, naime svota od blizu 1 milijun for.

Pošto je ova operacija namišljena i ne samo predvidjena u samoj razpravi kraljevinskog odbora i u saborskoj razpravi, koja je ovdje vodjena, nego još i više: pošto je ova financijalna operacija takodjer jako koristna po zemlju, s toga sam tako slobodan vis. saboru preporučiti, da prihvati predloženu zakonsku osnovu za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Rieč imade g. predstojnik za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Ja ću biti tako slobodan, da samo nekoliko riečih dodam onomu, što je navedeno u obrazložbi zakonske osnove, koja je danas na stolu vis. kuće.

Bitna ustanova ove zak. osnove sastoji u tom, da će se neodplaćene dosada 5% zemljo-razteretne zadužnice uvuči te izdati nove zemljo-razteretne zadužnice ukamative sa 4%. Takova pretvorba zemljo-razteretnih zadužnicah u nove zadužnice sa nižim kamatnjakom nemože se izvesti, a da se posjednikom zemljo-razteretnih zadužnicah nepusti na volju, ili da prime nove zadužnice nižih kamatah, ili da im se izplati ciela nominalna vriednost zadužnicah opredieljenih za odkup. U suglasju stim načelom ovlašćuje §. 1. ove zakon. osnove vladu, da posjednikom zemljo-razteretnih zadužnicah odkaže glavnicu, te da u gotovu novcu izplati nominalnu vriednost uvučenih zadužnicah, onim posjednikom istih zadužnicah, koji nisu voljni, primiti zadužnice nižih kamatah.

Od konverzije, koju ovaj zakon imade pred očima, biti će izključene rente, koje se plaćaju nižem kuratnom svećenstvu za izgubljeni duhovni desetak U tom pogledu odredjuje §. 56. previšnjeg patenta od 2. ožujka 1853., da se nižem kuratnom svećenstvu imade za izgubljeni desetak na temelju popisa svećeničkih dohodakah od g. 1802. odmjeriti odšteta kao renta iz zemalj. sredstavah. Prema previšnjem patentu od 16. siečnja 1854. imadu se pak godišnje rente odmjerene nižemu kuratnom svećenstvu u ime odštete za izgubljeni duhovni desetak plaćati u gotovu a da se neizdavaju glavnične zadužnice. Suglasno s tim ustanovljuje i naputak izdan godine 1854. za organe pozvane, da upravljaju zemljo-razteretnom zakladom, da se ob upitnih rentah neimadu izdavati glavnične zadužnice, nego rentovne izprave, kojo valja da glase na godišnji rentovni prihod na korist dotične ovlaštene župne nadarbine.

Takovih rentovnih izpravah izdano je ukupno 59 komadah, koje predstavljaju sveukupni godišnji prihod od 11.456 fr. 64½ nov. Jasno je dakle, da o rentah, koje su ovdje u pitanju, nisu izdane zadužnice, te da one nisu podvržene amortizaciji. Naprama tomu nemogu te rente biti predmetom konverzije, kakovu uzimlje u izgled predležeća zakonska osnova. U smislu §. 2. zak. osnove može se glavnica odkazati samo na dan do-

spjetka kamatnih kuponah, a odkaz valja da se provede bar 3 mjeseca prije roka, ustanovljena za odplatu. Kuponi zemljo-razteretnih zadužnicah dospjevaju 1. svibnja i 1. studenoga svake godine. Vlada je dakle nakana, ako to bude moguće obzirom na nuždne pripreme, posjednikom hrvatsko-slavonskih zemljo-razteretnih zadužnicah odkazati glavnicu prije prvoga kolovoza t. g. tako, da bi rok za odplatu pao na 1. studenoga t. g. U tom bi slučaju danom 31. listopada ove godine prestalo ukamaćivanje odkazanih zemljo-razteretnih zadužnicah.

Iz §. 3. ove zakonske osnove i iz onoga, što je u tom pogledu navedeno u vladinoj obrazložbi sliedi, da se nove zadužnice neće izdavati izpod 90%. Razlika izmedju vriednosti novih zadužnicah i nominalne vriednosti odkazanih zemljo-razteretnih zadužnicah izjednačit će se gotovim novcem. Kurs od 90%, izpod kojega se neće izdavati nove zadužnice, vrlo je povoljan po razteretnu zakladu, kad se uzme na um, da su nove ugarske, 4% zemljorazteretne zadužnice izdane kursom od $86^1/_2$%. Vlada će osigurati provedbu konversije zemljo-razteretnoga duga ugovorom s acreditiranim novčanim zavodom, te su u tom pogledu pregovori jur zametnuti. Sniženjem kamatah i produljenjem amortizacionalnog roka zemljo-razteretnih zadužnicah svakako će se pomnožiti višak zemljo-razteretnog nameta, što će dobro doći zemalj. budgetu, a tim i promicanju kulturnih interesah zemlje.

Iz toga razloga pridružujem se molbi g. izvjestitelja, da vis kuća izvoli osnovu zakona ob odkupu hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnog duga uzeti za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik barun Rukavina.

Zast. **Gjuro** barun **Rukavina**: Gospodo! Čita li se predležeća osnova i izvješće odbora, čini se čovjeku na prvi pogled ova osnova bezazlenom, ali u bitnosti imati će drugih posljedicah. Da će to sljediti, dokaz nam je prijašnja razprava, koja je u svezi s ovom osnovom, a to je izvješće regnikolarne deputacije. Ovdje se je vidjelo, da su naši gospodari u ovoj zemlji povisili razteretni namet na visinu, na koju su htjeli, i da su razpolagali s tim novcem, kako su htjeli, a vi ste na sve to pristali.

Ovdje u ovom izvješću dopuštate, da bude dug preko 800.000 for. veći, jer ovdje se kaže, da sada iznosi dug 7,273.749 for., a onda će iznositi 8,082.000 for. Sada kažete u izvješću, da je potrebno, da se konvertira i odkaže kapital. Zašto je to potrebno? To nije potrebno. To su samo financijalne vitle, kojimi hoćete opet izvitlati veći dohodak za zajedničku upravu, a veći teret za naš narod.

Kaže se doduše u zakon. osnovi, da se preko 347.000 for. na godinu nesmije uzeti. Ali će i opet praksa naših gospodarah, ako bude potrebno, i to povisiti, a vi ćete i na to opet vaše odobrenje naknadno dati. (Smieh na desnici.) Vi se, gospodo, smijete, a meni je stvar ozbiljna, jer je naš odnošaj, jer je odnošaj Hrvatske tužan i sramotan napram Magjarom.

Vi u vašoj nagodi kažete, da ste nagodu sklopili s Ugarskom, a vi ste ju sklopili s magjarskom pasminom u Ugarskoj. Jednoj deputaciji glasoviti je magjarski patriot Horvat kazao: vaša je monarkija moloh, koji sve proždire. Sravnite položaj Magjarah u monarkiji i sravnite vaš odnošaj prema Magjarom, pak ćete vidjeti, da je Ugarska sada, od kad su Magjari u njoj gospodari, veći moloh za nas, nego li monarkija za Magjare. Magjari bar imadu političku i ustavnu slobodu, a mi niti toga neimamo. Mi neimamo slobode izbora, niti slobode sastajanja. (Ban grof Khuen-Hédervàry: Svaki dan.) Molim. (Ljud. Vukotinović: Nitko vas neprieči.) Ja ću to upotrebiti. (Ban grof Khuen-Hédervàry: Svaki dan.) Hvala, ja ću to prihvatiti. (Ban grof Khuen-Hédervàry: Neimate meni hvaliti, nego svakomu.)

Potreba ovoga zakona jednostavno se ovdje podkriepljuje tim, što je Ugarska preduzela konverziju svojih razteretnicah. To nije nikakov razlog, jer ovdje jednostavno, ako ostanemo kod staroga duga, neće se dug povisiti, pak ćemo platiti samo ono, što sada obstoji, naime oko 7,000.000 for.

Ja usljed toga, što je to opet samo na teret hrvatskoga naroda, samo da se poveća

dohodak uprave naše zajednice, ovu osnovu zakona neprihvaćam. Vi tu osnovu, primiti morate, jer vam predstoji, ili ovu osnovu, kao što i sve ostale osnove, primiti, ili odreći se pogodnosti, koje uživaste služeć današnjem sistemu. Ja ovu osnovu odklanjam.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Gospodin predgovornik sasvim pravo ima, kad kaže, da ovu osnovu moramo primiti. O tom neima dvojbe, jer ima više stvarih koje čovjek učiniti mora. Sve, što je pametno, mora se učiniti. Istina, da si g. zastupnik može protivnu slobodu za se svojatati, ali mi smo se odrekli slobode učiniti ono, što neodgovara zdravomu razumu čovjeka. Dakako da to nije najveća sloboda, ali mi takove slobode nećemo.

G. predgovornik kaže, da će se podići dug za 800.000 fr. To je istina, da će se podići i za više, nego 800.000 fr. Ali on će se podići uslied toga, jer se za prvobitni dug emitira novi, i to sa 90%. To je za savkoga, koji je čitao ovu zak. osnovu, sasvim jasno. Tu nastaje pitanje, da li je to koristno, ili nije. G. predgovornik kaže, da konverzija nije koristna, jer prvo, da će se njom navaliti na narod novi tereti i drugo, da će se njim doći veći prihod za upravu. Ovo potonje je istina. Zašto nebismo htjeli više imati za upravu? Ono, što se potroši na upravu, potroši se na potrebe ove zemlje, pak je onda sasvim naravno, da hoćemo imati veći dohodak za upravu. Ako vi pristajete uz načelo, da je dobro imati čim manji dohodak, izvolite to provesti, to se dade lahko provesti.

S one strane vis. kuće (ljevice) čuje se viek predbacivati, da zemlja imade premalo dohodka, pak da treba podići prihod zemlje, a sada se ističe, da je nesreća po narod veći dohodak za upravu. Za čim treba dakle težiti, za većim, ili manjim dohodkom? Ja mislim, da nam valja težiti za većim dohodkom.

Ono drugo, što je naveo g. predgovornik, nije istina, naime, da navaljujemo veći izdatak na narod, jer je jasno svakomu, koji je čitao ovu zak. osnovu, da se neće niti novčića više plaćati, da će usliod te financijalne operacije biti manji izdatak za dug, pak da će tim ostati više za potrebe naše uprave. To biva kod svih t. zv. konverzijah. Po cielom svietu ine države gledaju konvertirati svoje dugove, koje su s svoje vrieme kontrahirale uz skupe kamate, na niže kamate, da tim nešto prištede.

Samo gospodin predgovornik hoće, da plaćamo veće kamate. To je baš ono, što obično vjerovnici hoće. Ja neznam kako je to, da i gospodin predgovornik to želi, osim ako možda ima on u svojih rukuh onih 7 mil. forintih zemljo-razteretnoga duga, pak hoće da dobije više kamatah. Dužnici se nikada i nigdje nebrane proti tome, da se kamati snize. Ili možda g. predgovornik za to neće, da se provede konverzija, jerbo imade države, kojoj ovakova konverzija nije pošla za rukom. Ja neznam, s kojih razlogah to g. predgovornik neće. Ali ako pametno mislim i mirno razmatram stvar, meni se čini, ako mogu uz niže kamate dobiti novacah, da neću pod silu nositi veće kamate. Meni bi se sviet smijao, kad bi plaćao za novčić veće kamate, nego li moram.

Ja nemogu shvatiti u čem se sastoji šteta, koju bi ta osnova imala donieti; ja vidim samo korist, koju će ova osnova donjeti, jer ćemo biti uslied ove osnove dužni plaćati manje kamate. To je po sadanjoj logici povoljno. Možda dodjemo s vremenom do novih načelah i logike i razuma, onda ćemo naravno i drugčije suditi. Ali kada stojimo na dosadanjem stanovištu, moramo se držati načela, da je koristno, ako čovjek može dobiti novacah uz niže kamate. Možda će doć novi viek, koji nam navieštaju proroci, kada će se drugačije suditi i kada će razumno biti, što je sada nerazumno i obratno, kad će se ludim smatrati, što se sada za pametno drži. Ali sada, po starom receptu, koji kaže, da je povoljno za nas, da plaćamo manje kamate, ova je zakonska osnova koristna po zemlju i po narod. Uslied toga preporučam opetovano visokom saboru, da je izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Nj. preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervâry**: Visoki sabore! Ja bi samo nekoliko riečih spomenuo, da izpravim nazore g. zastupnika koprivničkoga, koji načelno nije proti konverziji — u koliko je izjavio, da mu se na prvi čas pričinja ova zak. osnova bezazlenom, ali da se boji posljedicah njezinih i za to da ju odklanja.

Gospodin je izvjestitelj doista obširno tumačio, da tu pogibelji neima, nego da se je samo nadati koristi. G. se zastupnik koprivnički vara, kad misli, da bi se tim ma i najmanji teret naroda povisio. Porezi s nametom spojeni će ostati isto tako visoki, kao što su i sada, te se neće umanjiti niti povisiti. Ali će izdatak biti manji, pošto je za ukamaćenje i amortizaciju manja svota potrebita.

G. se zastupnik boji, da bi se s vremenom svota od 347.000 mogla povisiti. Zašto se boji, to ja neznam. (Bar. Gjuro Rukavina: I milijoni). To ja nerazumijem. (Bar. Gjuro Rukavina: Glavnica). Ja neznam zašto, da se povisi glavnica, jer neima za to prilike, osim ako bi se opet konverzija izvela, uslied čega bi se morao kapital povisiti, da se kamati opet snize. Tako radi Francezka, u kojoj barem vlada velika sloboda, tako radi i Rusija, koja znade dosta pametno udesiti svoje poslove. Ja mislim, da je gosp. zastupnik istoga nazora, kao što i ja, da imade i drugih narodah i manjih državicah, koje idu istim putem, koje čine isto, pako ako i mi to činimo neimademo krivo.

Gosp. je zastupnik onda načelno bio proti ovoj zak. osnovi, jer da je ona posliedica nagodbenog stanja. Nije se moći sa g. zastupnikom u tom pogledu pravdati, da li je nagodba dobra ili ne, jer on ima u tom pogledu ukorienjeno načelo i nazor. Samo bih rado nekoje izpraviti, što je g. zastupnik kazao. Ta nagodba po mome mnienju nije tako zla, kako on misli, da jest. G. je zastupnik htio izvesti, da je posljedica nagodbenog stanja, da mi neimamo slobodnih izborah.

Ja neznam, da je on voljom Magjarah ovdje izabran. (Barun Gjuro Rukavina: Dozvolom). Ja se čudim, kako se to slaže sa čašću i dostojanstvom gosp. zastupnika, da on dozvolom Magjarah dolazi ovamo i ovdje sjedi. Ja mislim, da bi on takovu dozvolu imao odbaciti. Po mom nazoru dokazuje ta okolnost, što je on ovdje, da nagodba nestoji na putu slobodnom izboru. (Bar. Gjuro Rukavina: Da ste sve zatvorili, nebi sjedili u ovoj sabornici). Čini se, da to nije učinjeno.

Drugo, što je gosp. zastupnik predbacio nagodbi, kano štetno po zemlju, jest, da u ovoj zemlji neima slobode sastajanja. Ja sam već onda u rieč pao gosp. zastupniku, te se moram radi toga izpričati. Ja sam mu rekao, da se može slobodno sastajati, makar svaki dan, a on mi se je za to zahvalio. Ja sam mu na to kazao, da neide mene hvala, nego zakonu, koji reguliše pravo sakupljati se. Da on nezna za taj zakon, ja se nečudim, jer on naših zakonah nesmatra zakoni, a kad je tomu tako, onda gosp. zastupnik i nemože znati, da mi imamo zakon, koji reguliše slobodu sakupljanja. Mi ćemo na temelju toga zakona samo u toliko ograničivati slobodno sakupljanje, u koliko nam pruža zakon u danoj sgodi za to prilike. Ja sam toga nazora, da treba to učiniti, kada bi to skupljanje bilo teretno po narod, a svakako je teretno za njega, kad se odviše često sakuplja. U koliko je pako to sakupljanje koristno po narod, sigurno može gospodin zastupnik, kad hoće, sazvati skupštinu ili sastanak, da se porazgovori s interesovanimi krugovi, ali dakako samo u okviru zakona. Ali to je g. zastupniku težko, jer on zakona nepripoznaje.

Ja nakon toga, buduć da mislim, da sam izpravio nazore gosp. zastupnika, neimam ništa dodati onomu, što je gosp. izviestitelj rekao u preporuku ove zak. osnove, koja ide za tim, da se manjim iznosom ukamati i amortizira zemljo-razteretni dug, te i sa svoje strane preporučam ovu zak. osnovu visokomu saboru na prihvat. (Živio! Živio! na desnici).

Predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona ob odkupu hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog duga za podlogu specialne debate?

(Prima).

Osnova zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnog duga primljena je za podlogu specialne debate.

Prelazi se na specialnu debatu.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (Čita naslov. Vidi prilog 11.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?
(Prima).
Naslov je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1?
(Prima).
§. 1. je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?
(Prima).
§. 2. je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 3.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?
(Prima).
§. 3. je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 4.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?
(Prima).
§. 4. je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 5.)

Predsjednik. Prima li vis. sabor §. 5.?
(Prima).
§. 5. je primljen.

Bilj. dr. **Vl. Nikolić**: (čita §. 6.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.?
(Prima).
§. 6. je primljen.

Prelazi se na treći predmet dnevnoga reda. Na dnevnom je redu izvješće saborskoga odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih zemaljskih zakladah za godinu 1889.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita izvješće. Vidi prilog 10.)

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. dr. **Alexander Egersdorfer**: Visoki sabore! Pošto su ovomu izvješću priložena tri priloga i to prvo: priegled o posliedku gospodarenja sa zemaljskimi zakladami godine 1889., drugo izkaz aktivnih i pasivnih zaostatakah ovih zakladah koncem g. 1889. i treće, izkaz nezaduženoga imetka tih zakladah, iz kojih prilogah može visoki sabor točno razabrati gospodarenje sa ovimi zakladami, kao što i njihovo sadanje stanje, to mi netreba upuštati se u potanje razlaganje odborovog izvješća.

Glede ovih trih izkazah spomenuti mi je samo to, da iz njih proizlazi, da je glavnično stanje svih zakladah naraslo, osim zaklade stradajućih i zaklade za realnu vjeresiju. Što se tiče zaklade stradajućih, to ona po svojoj svrsi mora kadkada pasti, ali je taj manjak donjekle izjednačen u blagajničkoj zalihi koncem g. 1889., koja iznosi 5410 for. 36 nč. Isto tako je i manjak zaklade za realnu vjeresiju izjednačen gotovinom u blagajni, koja iznosi 13.628 for. 14 nč.

Pošto se iz toga dade razabrati, da je gospodarenje sa zakladami takovo, da se stanje zaklade povoljno ukazuje, ter od godine do godine sve povoljnije, preporučam vis. saboru, da izvoli prihvatiti izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah, kojim predlaže, da se odobre računski zaključci zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i za bogoštovje i nastavu, za god. 1889.

Predsjednik: Pošto nitko više neželi govoriti, pitam visoki sabor, prima li izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah, kojim predlaže, da se odobre računski zaključci zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i za bogoštovje i nastavu, za god. 1889.?
(Prima).
Izvješće je primljeno.

Visoki sabore! Tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. Ja današnju sjednicu zaključujem, a drugu uričem za četvrtak dne 18. t. mj. za 10 satih prije podne

sa sliedećim dnevnim redom: prvo, treće čitanje osnove zakona ob odkupu hrvatsko-slavonskog zemljo - razteretnog duga; drugo, osnova zakona o vodnom pravu.

Medjutim molim, da bi odbor za unutarnju zemaljsku upravu do buduće sjednice izvolio uzeti u pretres osnovu zakona o ribarstvu, da se njegovo izvješće u budućoj sjednici može razdieliti medju članove visokoga sabora.

Zast. **Svetozar** pl. **Kušević**: Visoko predsjeoništvo! Čast mi je izjaviti, da je sjednica odbora za unutarnju zemalj upravu zakazana za dne 15. o. mj. prije podne, te da će se u toj sjednici uzeti u pretres osnova zakona o ribarstvu.

Predsjednik: Sjednicu zaključujem.

(Svršetak sjednice u 11 satih 35 časakah.)

Stenografički zapisnik

o CXL. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 18. lipnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 17 časakah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarz.**

Od strane kralj. zemalj. vlade prisutni: Njeg. preuzv. g. ban grof **Khuen-Hédervάry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita zapisnik 139. saborske sjednice).

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor stigli su sliedeći podnesci:

Predsjednik zastupničke kuće zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora dostavlja po obim kućam ugar.-hrv. državnoga sabora odobreni obračun izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1888.

Ide odboru za proračun i odboru za razsudbu zemaljskih računah.

Saborski odbor za proračun podnosi izvješće o podnešenih po kr. financijalnom ravnateljstvu zamolbah za dozvolu prodaje jedne čestice bašće, spadajuće na bivši inžinirski stan u Gospiću i erarskog zemljišta, ležećeg u obćini Dubrava.

Stavit će se na dnevni red.

Saborski odbor za promicanje gospodarstvenih interesah podnosi predloge u pogledu poglavja za podporu gospodarstva u zemaljskom proračunu za g. 1892.

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu treće čitanje zakonske osnove ob odkupu hrvatsko-slavonskog razteretnog duga.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita dotičnu zak. osnovu, prilog 11.).

Predsjednik: Prima li vis sabor sada pročitanu osnovu zakona ob odkupu hrv.-slav. razteretnog duga?

(Prima.)

Ova je osnova zakona primljena, te će se podnieti na previšuju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, na izvješće odbora za unutarnju zemaljsku upravu o zakon. osnovi o vodnom pravu.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita izvješće odbora za unutarnju zemaljsku upravu, prilog 13. i osnovu zakona o vodnom pravu do §. 69., — a zatim do konca bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**, prilog 4.)

Predsjednik: Počima glavna razprava. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Kolikogod je študium vodnoga prava sam po sebi tegotan, jer neobsiže samo pravna pitanja, nego se bavi i upravom, koja opet zahtieva znanje tehničko, znanje narodno-gospodarstveno i znanje naravoslovno, to je tim teži študium nazočne zakonske osnove, što je ona različna od postojećih dvajuh zakonah u austro-ugarskoj monarkiji, naime zakon austrijski i zakon ugarski postavljajuć načelo, da jedino, eksklusivno gradjan. zakon uredjuje pravne odnošaje vodah. Kao što rekoh, študium po samoj naravi stvari obzirom na brzinu, kojom se imala ta zakonska osnova pretresti, bio je tako tegotan, da izvjestitelj, što sam ja, nije mogao prodrieti u sve tančine, koje bi se po pravu od njega zahtievati mogle. Zato mi je čast prije svega vis. sabor najsmjernije umoliti, da izvoli imati dobrohotni obzir sa mnom, tim više, što mogu uvjeriti, da mi nije manjkalo niti dobre volje, niti napora.

Neima dvojbe, da voda stvara najrazličitije djelovanje medju ljudmi i neima dvojbe, da se usljed toga stvaraju najrazličitiji odnošaji medju ljudmi medju sobom s jedne strane, a s druge strane prema državi i obćinstvu. Voda može postati po svojoj zloj naravi, po svojih zlih svojstvih štetnom i usljed toga nastaje predmetom obrane, a s druge strane voda može postati koristnom i usljed toga postaje predmetom porabe. Dakle poraba vode i obrana vode glavni su kriteriji ove zak. osnove i onih načelah, koja su se već od davnih vremenih u pogledu vodnoga prava primila.

Štetno djeluju vode u sanitarnom pogledu, štetno djeluju u narodno-gospodarstvenom pogledu, te su usljed toga samo oni narodi, koji stoje na stanovitoj visini kulture, u stanju udesiti obranu proti tim štetam. Tako n. pr. obrana obalah, obrana odvodjenjem vodah, regulacija vodah itd. Isto tako pokazuje se različita djelatnost glede porabe, jer voda djeluje koristno kao prometno sredstvo; djeluje koristno kod liečenja; djeluje koristno kod industrialnih poduzećah; djeluje koristno u gospodarskom pogledu natapanjem neplodnih zemljištah, a djeluje koristno i tim, što se iz vodah mogu dobavljati proizvodi, spadajući u carstvo bilinstva, rudstva i u carstvo životinjstva.

Raznolik je, kako rekoh, djelokrug ljudski glede porabe vode i glede obrane od vode, a prema tomu stvoreni su i razni odnošaji, koji imadu dvostruku narav.

S jedne strane, u koliko se voda tiče djelatnosti samih posjednikah i u koliko se tiče posebnih interesah pojedinacah, u toliko regulira te odnošaje privatno pravo; a u koliko se tiče obćenitosti, u koliko se stvaraju glede porabe i obrane norme, tičući se obćenitosti, u koliko se stvaraju ograničenja i dužnosti za pojedince prema cielosti i javnosti, u toliko su ti odnošaji predmetom javnoga prava.

Vodno pravo po tom imade uredjivati i podpuno urediti pravni red glede vodah, a imade urediti i postupak, da se može zadovoljiti svim zahtjevom razvitka ekonomskoga. O pravnoj naravi vode nazori su različiti. U najnovijoj znanosti nepriznaje se vlastničtvo na vode tekućice, premda i ta najnovija znanost dopušta uporabu tih vodah i prema tomu taj odnošaj podpada pod privatno pravo.

Predložena zakonska osnova nije zauzela stanovište najnovije znanosti, ali je ipak.

premda je razdielila vode na javne i privatne, tolika ograničenja postavila na tako zvane privatne vode, koja je uzela iz zakonah, koji ovu razdiobu nepoznavaju, da se to vlastničtvo na privatne vode, kako ih osnova nazivlje, u istinu pokazuje kao fikcija.

Ja bi mogao, proučavajuć tu zakonsku osnovu citirati jedan citat, koji naročito kaže, što je kazao učenjak Baumert, koji je o vodnom pravu kazao i kritizirao njemački zakon, ali pošto sam i onako razložio svoje nazore, to mislim, da će me vis sabor toga citiranja riešiti, nu kazati ću ipak, ako i neima vlastničtva na vode tekućice, to ipak može biti predmetom privatnoga prava i porabah vodah.

Poraba vode — mora biti isto tako kao i usus na stvar točno opredieljena i točno ograničena, kao n. pr. ako hoće koji posebnik providiti vodom svoje stanare ili ako hoće natapati svoje livade i t. d, ali i tuj se pokazuje ograničenje, da se nitko nemože poslužiti onim načelom privatnoga prava: qui suo jure utitur neminem laedit, jer se za javnost stavlja takovo ograničenje, koje i ovo načelo ograničuje.

Isto tako kao što je poraba vode tako je i obrana od vodah tolikimi javnimi obziri ograničena, da presiže daleko granice privatnoga prava i da s toga podpada ona pod ustanove i pod prosudjivanje javne uprave

Uz odredbe glede obrane i glede porabe vode, imade vodno pravo uredjivati i odredjivati zajednički rad onoga kulturnoga organizma, koji se u javnom životu za koristnu porabu odnosno obranu od vodah stvara.

Ti organizmi jesu ili družtva ili one državne vlasti koji su ograuak oblasti

Vodno pravo nije ništa nova.

Vodnom pravu nalazimo trag, ako se obazremo na vrelo, već u rimskom pravu. Tamo je bilo ono načelo izraženo, koje i današnja najnovija znanost zauzimlje, a to je flumina omna sunt publica. Ne samo u rimskom pravu, nego i u naših starih zakonih nalazimo tragove, ako i neću reći takovih načelah, kojim se pravna narav vodah ustanovljuje, ali je svakako raznih načelah glede postupka ekspropriacije, glede vodogradjevinah i t. d.

Ja sam tako slobodan citirati nekoje zakone, koji su danas u mnogom pogledu, ako i ne baš u toj formi, nego u drugoj formi našli svoj izraz u predloženoj zakonskoj osnovi. Tako je n. pr. z. čl. XVII. od 1807., koji govori o povodnih gradjevinah, koje imadu podignuti posebnici o svom trošku za tim z. čl. XXXVI. 1836.: „U prilog povodnim gradjevinam gradjenim od sukromnika“ i konačno z. čl. X. 1840. de aquis et canalibus.

U §. 7. izražuje se naročito načelo današnjih vodnih zadrugah. Taj paragraf glasi (čita): „Za potrebni trošak na vodne gradjevine dužan je doprinjeti svaki suvlastnik prama posjedu i prama očekivanju koristi.

Dakle i lokalni interesi silili su ljude na prinose, kao što upravo i danas lokalni interesi sačinjavaju bitni kriterij zadrugah.

§§. 1. i 2. istoga zak. članka od god. 1840. izražuju načelo o ekspropriaciji, a isto tako i z. čl. XXV. 1836. govori o tom, da se imadu izvlastiti stanovita zemljišta za obće koristne svrhe; nadalje z. čl. XX. 1807. govori ob odredbah, koje se imadu učiniti, da se pjeskovita zemljišta poprave i kako se imadu ta popravljena zemljišta medju interesente razdieliti.

Svi su ovi zakonski članci, stvoreni u ugarskom saboru, koji je onda bio naš zajednički sabor, jer mi u ovom predmetu nismo bili autonomni, kao što smo danas, valjani za nas, ali i u kasnije doba rabljeni svi ti zakoni kod nas kao što dokazuje zak. čl. II. od god. 1868, koji spominje zak. čl XXXVI. 1836.

U Bachovo vrieme izdavane su razne naredbe, naročito naredba o mlinskom i potočnom redarstvu. A kad je u Austriji i u Ugarskoj zakonarstvo stvorilo ovakov zakon, prinukani smo i mi takov zakon stvoriti.

Moram kazati, da je ova osnova imala u toliko mnogo laglji položaj, kad se stvarala, nego li su imale osnove u Austriji i Ugarskoj, jer je ono doba bilo doba priprave, a ova je osnova našla dva gotova zakona, te je prema izkustvu, koju je od jedne i druge strane crpila, i prema našim odnošajem moglo stvoriti ono, što je potrebito

Ja se nemogu i neću upuštati u detaile same osnove za sada, jer je obrazloženje vlade

toli glede glavnih načelah, koli glede sustava tako jasno, da bi ja morao samo opetovati ono, što samo obrazloženje kaže.

Osnova ova sadržaje naime tri glavna momenta, koja mislim, da mi valja ipak iztaknuti, a to je: 1. uredjuje pravne odnošaje i sadržaje glede svijuh pravnih odnošajah, glede svih odnošajah materialni dio vodnoga prava; 2. ustanovljuje organizam, koji imade upravljati, kompetenciju i postupak oblastni; 3. imade narodno - gospodarstveni moment, ustanove o zadrugah, ustanove o koncesijah, ustanove za slučaj kulizije. To su glavni momenti, koji su u toj osnovi sadržani.

U §. 1. osnove izrečeno je to načelo, — da, kako ga ja shvaćam —, imade sve pravne odnošaje, izuzam ondje, gdje zakon inače neodredjuje, prosudjivati po načelih obćeg gradjanskog zakona. U tom se razlikuje ova zakonska osnova od austrijskog i ugarskog zakona, jer austrijski zakon, po mojem shvaćanju i po shvaćanju onih, koji su mnogo o austrijskom zakonu pisali, postavlja glavno načelo, da se imadu svi odnošaji u prvom redu prosudjivati po vodnom zakonu, dakle je glavni izvor i vrielo za prosudjivanje svakoga pitanja vodni zakon, a tekar, ako ovaj izvor nebi dotekao, onda dolazi drugi, naročito gradjanski zakon.

Ugarski zakon polazi sa stanovišta, da ugarsko privatno pravo nepoznaje nikakova vlastničtva na vode tekućice; stoga ugarski zakon nije smatrao potrebnim, stvarajuć vodni zakon, riešavati kod vodnoga zakona pitanje vlastničtva, nego ugarski zakon kaže, da se ustanove obćeg gradjanskog zakona imadu na privatno pravo ovim zakonom uredjene odnošaje samo u toliko uporabljivati u koliko ih ovaj zakon neizključuje.

Ja u tom nalazim veliku razliku, i prema tomu je ugarski zakon mogao vode razdieliti drugčije, nego ih je razdielio naš. Posve je opet dosljedno, da je naš zakon morao vode razdieliti na javne i privatne, pošto mu je glavno načelo glede svih pravnih odnošajah obći gradj. zakon.

Nu ja neću nazrievati u tom nikakva zla, jer je osnova pošla sa stanovišta, da su se kroz 30godišnju valjanost obćeg gradj. zakona ovdje tolika prava stekla, da se ova prava moraju štititi. S druge strane ja nedržim, da se je upravo radi toga morao obći gradjanski zakon u toj formi nategnuti, jer i ugarski zakon štiti prava, stečena od prije, jer i u Ugarskoj je vladao gradj. zakon ako ne kroz 30 godinah, a ono kroz 12 godinah i on ih u §. 5. u 2. alineji štiti.

Nu pošto držim, da je ovo pitanje glede pravne naravi vode jošte donjekle teoretično i pošto ja s druge strane držim, da je bojazan, koja je vladala u sastavitelja ove zak. osnove sasma opravdana u pogledu zaštite stečenih pravah i pošto držim, da je ova zak. osnova narodno - gospodarstvene naravi, koja imade složiti jedinstvene ustanove, koje idu za uredjenjem svih odnošajah, smjerajućih na razvoj ekonomski, to se nisam žacao primiti osnovu i preuzeti izvjestiteljstvo

Što je najvažnije u ovoj osnovi, to je podjeljenje interesiranih sferah medju 2 faktora. Jedan je faktor interesent, a drugi faktor je upravna vlast, državna vlast. Ovisiti će samo o valjanom djelovanju obijuh faktorah, da li će moći ova zakon. osnova one koristi nositi u pogledu ekonomskom, u pogledu prometa i trgovine, koje se za provedenje njezino zahtjeva. Jedan faktor, i to interesent nalazi za se veliko uporište u zadrugah. Te vodne zadruge razlikuju se od ostalih sličnih družtvah recimo od akcijonarnih družtavah ili od tečevnih družtavah kroz jedan bitni kriterij, a to je mjestni. Samo onaj, koji na stanovitom zemljištu prebiva i iz toga položaja ima koristi ili štete, on može pristupiti u zadrugu i može biti po okolnosti i prisiljen, da u nju pristupi. Pošto se djelovanje zadrugah netiče samo osobnih interesah, nego zasiže i u javne, obćenite interese, to stoji pod nadzorom državne vlasti i moraju ingerenciju državne vlasti podnositi. Dakle to su razlike izmedju običnih družtavah i zadruge vodne.

Upravna vlast, koja je po zakonu jedina kompetentna da uredjuje te odnošaje vodne, jest drugi faktor, koji imade u najvećem dielu doprinašati za valjano i koristno provedenje toga zakona. Pa kao što je nedvojbeno zadaća uprave, da u obće stvara uvjete za gospodarstveni razvoj, gdje si ih pojedinac stvoriti nemože, tako neima dvojbe, da se uprava

niti kod provadjanja zakona o vodnom pravu te dužnosti riešiti nesmije i nemože. Pak kao što uprava kod svakoga predmeta, tičućeg se narodno - gospodarstvene naravi, mora, ako želi, da ga unapredi, pružati i dobru i sgodnu i brzu pomoć, tako uprava, koja bi se u provadjanju vodnoga prava izgubila u sićušnih formalizmih, u osobnih obzirih, u veksacijah, nebi vodila do unapredjenja narodno - gospodarstvenog razvoja, nego do usmrćenja svake inicijative i do diskreditiranja zemlje.

Izkustvo je pokazalo, da samo ona uprava, koja je odvažna i koja imade smier na obću korist ciljajući, da je ona ponajviše u takovom djelovanju bila redovito glavno sredstvo, kojim se djelatnost privatnika podbadala i kojim se u privatnika stvarala inicijativa. Za tim idemo svi, da ovaj zakon stvori gospodarstveni napredak, za tim idemo svi, da provedenje zakona podporu nadje u dobrih upravnih organah. Za tim ciljem, držim, ide i zak. osnova, makar se teoretički u nekih pitanjih dielim, al u glavnih se slažem, da u svakom pogledu unapredi narodno - gospodarstveno stanje i za to predlažem vis. saboru tu zak. osnovu, da ju izvoli prihvatiti. (Živio! na desnici,)

Predsjednik: Rieč imade gospodin predstojnik odiela za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Vis. sabore! Kako se obćenito razvija narodno gospodarstvo i kako se svjetski promet sve to više dojimlje pojedinih zemaljah, svaka je zemlja dužna nastojati oko toga, da se što više okoristi prirodnim blagom i prirodnimi silami, koje su u njezinom području.

Takovih nam koristih mogu da davaju vode, što ih ima u tolikoj množini na razpolaganje, bud tako, da se voda kao sila sama po sebi oplodjujuća više rabi po poljodjelstvu, bud da pokretna snaga tekuće vode služi kao motor kod strojevah industrijalnih napravah, pak konačno i tiem, da se vode suvišne i štetne po poljodjelstvo shodnim načinom odvode i tako tlo sve više poboljšava. Jamstvo, da će se sve te svrhe moći polučivati, imati ćemo samo onda, ako se shodnim načinom uredi sama poraba vode i zemljištah, stojećih s njom u savezu i ustanovi mjera, u kojoj će se moći rabiti voda. To jamstvo može pružati samo zakon, uredjujući vodno-pravne odnošaje, a tim je već dokazana potreba sustavnog zakona o pravu na vode.

U svakom slučaju, kad se radi o tom, da se donese novi zakon, nuždno je a i poučno znati, kako se razvijalo zakonodavstvo u tom predmetu. Gosp. je izvjestitelj hvalevriednom točnošću naslikao sliku toga razvoja i mene riešio dužnosti, da se obširnije bavim historičkom stranom ovoga predmeta.

Ja se mogu dakle ograničiti na to, da i sa svoga stanovišta naglasim, kako zak. čl. X. : 1840. o vodah i priekopih sadržaje stanovita glavna načela o pravu na vode. Po tom zakonu zabranjeno je sprečavati budi kojim načinom ili oblikom naravni odticaj vode na štetu drugih interesentah i tužbe, koje se u tom pogledu pojave, imaju rješavati upravne oblasti. Nove se vodne naprave nesmiju dizati bez oblastne dozvole, te se na uredjivanje i odvadjanje vode mogu interesirani posjednici prisiliti po većini posjednikah, u kojem se pogledu može potražiti pomoć kod županije. Posjedniku zemljišta oštećena uredjivanjem vode ide odšteta.

Zabranjeno je na obalah vode pasti blago, a na površinah, podvrženih vododerinam, sjeći drva. Napokon zabranjuje napomenuti zakon onesnaživati vode odpadci, gnojem i zemljom, te oštećivati obale i nasipe. Gr. žak., koji je u krieposti u ovih kraljevinah, označuje u §. 287. velike i male rieke, morske obale i luke javnim dobrom, te sadržaje i druge ustanove o vodnopravnih odnošajih. Naročito govori §. 340. o vodogradjevinah; §§. 407.—412. o načinu, kako se stiče vlastničtvo novih otokah, osušenih koritah, naplavah i zemljištah odtrgnutih vodom; §. 413. o zaštiti obalah; §§. 477., 490., 496., 497. o vodnih služnostih, §. 854. o medjašnih privatnih potocih i napokon §. 1459. o zastari vodnih porabnih pravah.

Posmotri li čovjek sve te ustanove, doći će do osvjedočenja, da nam do dan danas u vodopravnih poslovih manjka zakon, koji bi obuhvaćao ne samo privatno već i javno pravo, te koji bi ravnim načinom uzimao obzir na industriju i na zemaljsku kulturu. Takovih

zakonah imade u Francezkoj, Italiji, Pruskoj, Bavarskoj, Badenskoj i još u nekih njemačkih državah.

U kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću donešene su zakonom od 30. svibnja 1869. one ustanove vodnoga prava koje su pridržane državnom zakonodavstvu, pa su na temelju toga zakona kasnije izdani za pojedine kraljevine i zemlje zemaljski zakoni o pravu na vodu.

U Ugarskoj uredjeni su vodno-pravni odnošaji z. čl. XXIII. 1885., koji je 1. siečnja 1886. stupio u život. Ustanove ovoga zakona protegnute su na područje ovih kraljevinah, jedino glede uredjenja vodah u brodivih riekah, onda glede ustanovljenja zaštitnoga okoliša za rudna i ljekovita vrela i vode, te glede kopanja i vrtanja unutar toga zaštitnoga okoliša.

Zakonskoj je osnovi, koja je danas na stolu ove vis. kuće, zadaćom, da uredi sustavno vodopravne odnošaje u autonomnom području ovih kraljevinah.

Mi živimo dan danas u vieku, gdje nije tajnom ono, što biva u zakonodavstvih drugih državah, te gdje nijednoj zemlji nije dopušteno, oglušiti naprama idejam, kojimi su nadahnuta zakonodavstva svih kulturnih državah, te koje zakonodavstvom tih državah davaju više manje jednoliki pravac.

I zemaljska je vlada stvarajuć spomenutu zakonsku osnovu nastojala oko toga, da zak. uredbe, koje postoje u zemlji glede vodopravnih odnošajah nadopuni i usavrši prema prokušanim zak. uredbam u drugih zemljah. Naročito je zem. vladi lebdio u tom pogledu pred očima ugarski zak. čl. XXIII. : 1885. jedno s toga, što je to jedan od najnovijih zakonah na polju vodno-pravnoga zakonodavstva, a drugo, što su odnošaji srodni i što jednimi te istimi riekami na temelju nagodbenoga zakona upravlja stranom zajednička vlada, a stranom autonomna vlada ovih kraljevinah.

Već su u pismenoj obrazložbi zem. vlade navedeni oni razlozi, s kojih nebijaše moguće jednostavno recipirati zak. čl. XXIII. : 1885. o pravu na vode.

Ja ću ovdje samo iztaknuti, da naš gradjanski zakon dieli vode u javne vode i vode privatne.

Pitanje o tom: kako da se povuku granice izmedju javnoga dobra i privatne vlastnosti kod vodah, tako je težko i zamršeno, da su se o tom pitanju razbile u mnogih državah razprave ob uredjenju vodopravnih odnošajah, ali je to pitanje barem urodilo tom posliedicom, da su ustanove o pravnom svojstvu vodah izpuštene iz odnosnih zakonah. Ove potonje ustanove izpuštene su navlastito u z. čl. XXIII. : 1885. jedno s toga, što ugarsko privatno pravo nepozna razlike izmedju javnih i privatnih vodah, a drugo, što će pitanje glede pravnoga svojstva vodah imati da rieši novi gradj. zakon, koji se sada izradjuje u Ugarskoj.

Spomenuti zakonski članak dieli vode u takove, kojimi je vlastniku zemljišta slobodno razpolagati, i u takove, koje podpadaju oblastnom odredjivanju.

Oblastnomu odredjivanju podvrgnute su pak prema ustanovam navedenoga malo prije zak. članka sve vode tekućice; samo vodami i njihovimi odtoci, koje nastaju s izvora, vodah podzemnicah i oborinah, vlastan je onaj, na čijem posjedu izvire vrelo, voda podzemnica ili su se spustile atmosferske oborine, slobodno razpolagati dotle, dok te vode nisu prešle granicah njegova posjeda.

Voda tekućica podvržena je dakle i po ugarskom vodnom zakonu razpoložbi posjednika zemljišta, ali samo dotle, dok neostavi zemljište, na kojem izvire, odnosno na kojem se sakuplja. Takova ustanova, da privatna voda gubi to svojstvo, čim predje granice zemljišta, gdje joj je izvor, nemože se pak dovesti u sklad s ustanovami gradj. zakona. To je jasno, kad se uvaži, da §. 287. o. g. z. označuje samo velike i male rieke, morske obale i luke javnim dobrom.

Gdjegodj inače govori gradj. zakon o vodah, iztiče se uviek njihovo privatno svojstvo. Tako govori §. 477. o poljskoj služnosti crpiti vodu; §. 496. o pravu crpiti tudju vodu, što je dokazom, da se takova voda mora nalaziti u privatnoj vlastnosti, jer se inače juristički nebi mogla na njoj konstruirati služnost. Paragraf 854. veli pak izrikom, da se privatni potoci, koji se nalaze medju susjed-

nimi zemljišti, zajedničko vlastničtvo posjednika zemljišta. Ravnim načinom kaže i §. 1459. o. gr. z., da prava koja čovjek ima nad svojom vlastnosti, n. pr. služiti se svojom livadom ili svojom vodom, nezastaruju.

Nedvojbeno je dakle, da naš gr. zakon pozna privatne vode, a te vode negube toga svojstva, kad ostave zemljište, gdje im je vrelo, već su kao takove pripadnošću zemljišta preko kojih i izmedju kojih teku.

U istinu nebi se ni slagalo s pojmom javnoga dobra, koje upravo u tom stoji, da je prepušteno svakomu na porabu, kad bi se medju javno dobro uvrstio njeki potočić, koji teče preko zemljišta sukromnika, te koji poradi toga bez dozvole ovoga potonjega nije nikomu pristupan.

Ja dopuštam, da potok ili izvor nemože biti predmetom vlastničtva u užem smislu, jer tekući talas kao i zrak nisu po svojoj naravi prikladni za stalni i izključivi posjed. Ali iz okolnosti, da se poradi posebnih svojstvah predmeta nemogu steći sva prava vlastničtva na vodu tekućicu, nesmije se jošte zaključiti, da posjednik zemljišta nemože steći nikakova stvarnoga prava na vodu tekućicu, dakle niti prava, tu vodu rabiti. I kao što godj množina zraka oviesno nad zemljištem pripada posjedniku zemljišta, ako i ne poput pravoga vlastničtva, a ono bar u toliko, da on može rabiti taj zrak i svakoga drugoga od te porabe izključiti, tako mora i vlastniku obale i korita pripadati spojeno s tim vlastničtvom pravo na porabu potoka.

Van svake jo dakle dvojbe, da se je tečajem dosta dugoga niza godinah na osnovu o. gr. zakona u ovih kraljevinah razvio dvojaki sustav vodah; sustav vodah javnih, služećih obćoj porabi i sustav vodah privatnih, koje su pripadnošću zemljištah, preko kojih i medju kojimi teku. Proglasiti sve vode tekućice bez razlike javnim dobrom, značilo bi dakle dirnuti u stečena prava, a tim putem nesmije po mom mnienju da podje zakonodavstvo bez opravdane nužde.

Zakonska osnova mienja doduše donjekle gradjanski zakon, ona ga naime nadopunjuje glede vlastničtva korita brodivih riekah, a preinačuje ga glede vlastničtva otokah u brodivih riekah i glede ostavljenoga korita. Sve te promiene idu pak u prilog obalnim posjednikom, dočim bi promjene gradj. zakona u smislu onom, da se sve vode tekućike bez razlike izjave javnim dobrom, bila štetna po vlastnike zemljištah, preko kojih i izmedju kojih privatni potoci i ine vode tekućice teku.

Te promiene bile bi, kako sam već rekao, opravdane samo onda, kad bi za to govorila neodoljiva potreba. Te potrebe pako neima, jer se i odnošaji glede privatnih vodah mogu urediti, a zakonska ih osnova sbilja uredjuje tako, da su i te vode podpuno stavljene u službu narodno-gospodarstvenih interesah.

U istinu pripada javnoj vlasti i u pogledu privatnih vodah pravo nadzora i pravo odredbe u svih onih slučajevih, gdje dolaze u pitanje interesi trećih osobah, ili javni obziri, dapače javna je uprava vlastna u svrhu, da se što koristnije rabi ili da se odvrate štete od nje, narediti, da je posjednik vode tekućice, ako je sam netreba, dužan ustupiti ju uz primjerenu odštetu drugim, koji ju mogu korišću rabiti. Čemu dakle preinačivati na štetu stečenih pravah temeljnu ustanovu gradj. zakona, te tako napustiti ovaj zakon, koji je za nas najsigurnija podloga za uredjenje vodnopravnih odnošajah.

Zak. osnova zadržala jo dakle i nadalje razliku izmedju javnih i privatnih vodah, te se je u tom pogledu više oslonila na zakone postojeće u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom viećn, koje imadu isti gradjanski zakon.

Vodnopravni odnošaji ili su privatnopravne ili javno-pravne naravi. U očigled te dvojake naravi izriče §. 1. zak. osnove, da pravne odnošaje glede vodah valja, u koliko ovaj zakon nesadržaje o njih drugih ustanovah, prosudjivati po načelih o. gradjanskoga zakona.

Naravno je, da se tuj odnošaji privatnopravni, jer druge neuredjuje gr. zakon, a isto se tako samo kaže, da će glede javno-pravnih odnošajah biti odlučan zakon o pravu na vodu.

U tom svietlu nerazlučuje se po mojem mnienju §. 1. zakonske osnove bitno i načelno od §. 1. zak. čl. XXIII. 1885. o pravu na vode. —

*

Glede priv. pravnih odnošajah u vodnih poslovih jest ova zak. osnova doista naravi novelarne, i toj naravi odgovara podpuno stilizacija §. 1. iste osnove. Zak. osnova nije mogla usvojiti stilizacije §. 1. zakona od 30. svibnja 1869., valjana za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću, jer gr. zakon sadržaje i drugih ustanovah o vodnopravnih odnošajih, a ne samo one, koje se odnose na pravno svojstvo vodah. Povrh toga nesmije se s uma vrći, da ova zak. osnova donekle preinačuje ustanove gradj. zakona, da dakle gradjanski zakon i vodni zakon neće moći uzporedno valjati za prosudjivanje privatnopravnih odnošajah glede vodah.

Paragraf 2. zak. osnove u skladu je u bitnosti svojoj sa §. 280. o. gr. zak. Ova ustanova nesadržaje nikakove definicije, a nesadržaje niti točne razlike medju javnimi i privatnimi vodami, ona ustanovljuje samo one predpostave. pod kojima se rieke imadu smatrati javnim dobrom.

Voda je najnuždniji pratioc čovjeka kroz cieli njegov život, obći boljak zahtieva dakle, da se pojmu javnoga dobra kod vodah dade što veći i što širi objem. To je uzrok, da je u §. 3. zakonske osnove ustanovljena predmnieva, da u dvojbi valja i nebrodive i nesplavne vode svake vrsti smatrati javnim dobrom, dok se nedokaže, da komu pripadaju bud na temelju zakona, bud po posebnih privatno-pravnih naslovih.

G. je izvjestitelj povukao u krug svojih razmatranjah i pitanje: da li se ustanovami §§. 2., 3. i 5. riešava i pitanje vlastničtva glede vodah tekućicah.

Zak. osnova nespominje ništa o vlastničtvu, ona se tomu izrazu uklanja uprav pogledom na posebnu narav vodah tekućicah. Pojam jav. dobra, koji u tom sastoji, da je stvar prepuštena svakomu na porabu, u diametralnoj je protimbi s pojmom vlastničtva, kojega je bitno obilježje izključivost.

Značaj javnoga dobra kod vodah sadržaje u sebi dva momenta, naime pravo pristojeće svakomu rabiti javnu vodu, a onda pravo državne vlasti, uredjivati tu porabu sa stanovišta javnoga prava onako, kako će to najbolje odgovarati obćemu boljku.

Odkada je državna vlast uvidila, da nije njezinim zadatkom samo pravna zaštita, već da je ona zvana i promicati javni boljak, odkada je javna uprava stala svoj djelokrug protezati na vode, sve je više i više taj dielokrug postajao podlogom, na kojoj su se vode dielile u vode javne i vode privatne. Namjesto regaliteta kao prava na fiskalni dohodak stupilo je vrhovno pravo države, t. j. pravo državne vlasti činiti za promicanje javne dobrobiti odredbe glede vodah. Pravo, što ga imade državna vlast glede vodah, temelji se dakle na tom vrhovnom pravu dakle ili na pravu javnom, a ne na vlastničtvu, osnovanu na privatnom pravu.

Zakonska osnova nije pak po gotovo išla za tim, da konstruira pojam vlastničtva države na tekuće valovje u javnih vodah, i to tim manje, čim ona dopituje vlastničtvo, korito rieke, koje je sastavni dio rieke, u svih javnih vodah posjedniku obale.

I u §. 5. neima spomena o vlastničtvu, već se samo kaže, da su privatni potoci i ine vode tekućice, ako se protivno nedokaže pripadnošću zemljištah, preko kojih i medju kojima teku.

Predmetom vlastničtva jesu ili stvari ili prava. I kod vodah imade vlastničtvah na prava, a to su porabna prava, te se pod riečju „pripadnost“, koja dolazi u §. 5. zak. osnove, imade razumievati vlastničtvo prava, rabiti vodu.

U pogledu ostalih ustanovah ove zak. osnove mislim, da mi je dovoljno pozvati se na pismenu obrazložbu zem. vlade. Samo ću ovdje jošte naglasiti, da glavno načelo, na kojem ova zak. osnova počiva, u tom sastoji, da se svatko može na temelju oblastne dozvole koristiti suvišnom vodom.

Drugo je glavno načelo, da se posjednikom zemljišta mogu nametnuti prisilne služnosti u slučajevih onih, kad se inače nebi mogla voditi voda preko tudjega zemljišta.

Nova je u tom pogledu u našem zakonodavstvu ona ustanova zakonske osnove, prema kojoj se može dozvoliti izvlastba u slučajevih onih, gdje neima mjesta uporavi §. 365. o. g. z. U vodnom je pravu ta ustanova veoma nuždna, jer se inače u premnogo slučajevah nebi mogla voda podpuno izrabiti, te će tako

ta ustanova dobro doći i industriji i poljodjelstvu našem.

Dalnje načelo ove zak. osnove jest, da ona nečini razlike izmedju porabe vode u svrhe obrtne i u svrhe poljodjelske, već da obima po mogućnosti jednakom mjerom mjeri.

Prevažno je načelo u vodnom pravu ono, da se vodne zadruge mogu osnivati prisilnim načinom. Kako je već g. izvjestitelj iztaknuo vodne su zadruge vezane na stanovita prostorno omedjašena područja, a neposredno im je zadaća uzpostavljati, popravljati i uzdržavati stanoviti vodotok, da se voda odvraća od stanovitoga predjela, gdje štetno djeluje ili da se voda odvede onamo, gdje koristno dieluje. Samo posjednici takovih nekretninah i napravah, kojim se po položaju njihovu imade namaći korist ili od kojih se imadu odvratiti štete prieteće od vode, mogu biti članovi vodne udruge i oni moraju u pravilu pristupiti u zadrugu, jer se inače nebi polučila svrha.

Gdjegod dakle javni interes zahtieva ustrojenje vodne zadruge ili gdjegod je takovo ustrojenje uvjetom fizičnoga i narodno-gospodarstvenoga razvitka, tamo je opravdano i prisilje naprama onim, bez kojih se svrha nebi mogla polučiti. Ono isto načelo, na kojem počiva izvlastba, naime da je izvlastba neobhodno nuždni uvjet narodno-gospodarskoga napredka, jest dakle podlogom i prisilnim zadrugam u vodnom pravu.

Vode su zadruge tiela samoupravna, ali veliki broj njihovih članovah od kojih obično nisu svi svojevoljno pristupili zadrugi, veće vodne naprave, koje podpadaju javnom pravu, prostorno veliko područje, koje one zauzimaju, uzrokom su, da su s obstankom takovih zadrugah spojeni vrlo važni gospodarski i javni interesi, a od tuda se opet razvija kod takovih zadrugah sasvim posebna oblastnim pravom nadjevena ili barem pod oblastnim nadzorom djelujuća uprava. Taj oblastni značaj vodnih zadrugah i njihove uprave nalazi svoj izraz u pravu predsjednika, kazniti pojedine članove zadruge, u pravu neposrednoga nadzora nad vodami i vodnimi napravami u cielom području zadruge i napokon u pravcu činiti neodgodne odredbe u javnom interesu. Upravo radi javnih interesah, koji su skopčani sa vodnimi udrugami, zajamčuje im vodni zakon veću zaštitu, daje im mnogovrstne pogodnosti i dozvoljuje im u mnogom pogledu, da svoje poslove mjesto putem gradjanskopravnim urede putem upravnim.

To su ona obilježja, kojimi se vodne udruge razliknju poglavito od drugih tečevnih družtvah, i ta su obilježja podobna da razsviete mnogu ustanovu ove zakonske osnove u dielu onom, koji se odnosi na vodne zadruge.

Načelo, da su upravne oblasti nadležne u svih poslovih, koji se tiču reguliranja i porabe vode i obranu od vode, nije novo u našem zakonodavstvu. To je načelo izraženo već u zak. članku X. : 1840., o vodah i priekopih, izrečeno je i u ministarskoj naredbi od 19. siečnja 1853., izdanoj na temelju previšnjeg riešenja od 14. rujna 1852., a i organični zakoni zemlje, doneseni ustavnim putem izručuju nadležnost u tih poslovih oblastim upravnim.

Napokon je načelom ove zakonske osnove i to, da imadu u krieposti ostati sva dosada bona fide stečena porabna prava na vode, te odnosna zakonska odredba udešena prema načelu pravnoga kontinuiteta.

Zakonski članak XXIII. : 1885. osigurava vodnim zadrugam u Ugarskoj oprost od poštarine, a uredovanju skopčanu sa prijavom postojećih vodnih napravah i porabnih vodnih porabnih pravah zajamčuje isti zakon oprost od biljegah i pristojbah. Te odredbe spadaju u krug zajedničkog zakonodavstva, te će vlada voditi brigu preko zajedničke vlade, da se te pogodnosti izhode i za područje ovih kraljevinah.

Glede izvlastbe valja u autonomnom području ovih kraljevinah ministarska naredba od 21. travnja g. 1857., koje je predmetom izvlastbeni postupak kod izvadjanja cesto- i vodogradjevinah, onda izvlastbeni zakon za glavni grad Zagreb od 26. studenoga 1876. Provedba zakona o vodnom pravu zahtjevat će bezuvjetno podpun i sustavan izvlastbeni zakon, pa će vlada nastojati, da pred vis. ovu kuću stupi čim prije sa osnovom izvlastbenoga zakona.

Visoki sabore! zakonskoj osnovi, o pravu na vodu, dvojaka je težnja: s jedne strane

da uredi pravne odnošaje u pogledu vodah, a s druge strane da se vode učine što više moguće koristnimi, a što moguće manje štetnimi po cielokupno narodno gospodarstvo. U očigled toga ova je zakonska osnova jedna od najvažnijih, koje su razpravljene u ovoj vis. kući, njoj je zadaćom, stvoriti mogućnost, da se silnim blagom, koje leži u vodah — tomu daru božijemu, što bolje okoristimo na polju industrije i poljodjelstva, te da se što uspiešnije obranimo od štete, koje nam priete od vodah. Ja se nadam, da će ova zak. osnova, postavši zakonom, zadovoljiti tomu zadatku, te da će zakon o vodnom pravu biti jedna od najglavnijih polugah za promicanje materijalnoga blagostanja u zemlji.

U toj nadi i vjeri molim vis. kuću, da izvoli osnovu zakona o vodnom pravu primiti za podlogu specijalne debate. (Živio! živio! na desnici).

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Veoma je dobro presv. g. predstojnik iztaknuo, da skoro nije bilo u ovom vis. saboru zak. osnove, koja je od tolike važnosti, koja tako duboko zasieca u život ciele zemlje i naroda, u život cielog narodnog gospodarstva, kao što ova zak. osnova. Temeljita razmatranja načela, što ih sadržaje ova zakon. osnova, od strane presv. g. predstojnika najbolji je dokaz. da se i od strane vis. vlade zakonu o vodi i ovoj zakonskoj osnovi posvećuje ona važnost, koja ju ide.

Nego jedna je okolnost, koju je iztaknuo g. izvjestitelj i s kojom se okolnošću ja podpuno slažem, a to jest, da nam je jako kratko i prekratko vrieme bilo pruženo, da proučimo ovu zak. osnovu, koja tako duboko zasieca u život cieloga naroda i čitave zemlje, da ju proučimo onako, kako bi ju trebalo proučiti u svrhu, da s njom stupimo oboružani pred ovaj visoki sabor.

Ako čovjek uzme smatrati, kako su ovakvi zakoni, ko što je ova zak. osnova, o kojoj razpravljamo, postali u drugih državah, vidi, da su se tamo kroz godine i godine vodile razprave o osnovi zakona, prije nego se je zak. osnova izniela pred parlamenat; viditi ćemo, da se je osnova izradjivala temeljito, da je donašana od jedne komisije k drugoj, od druge k trećoj, da su o njoj saslušana razna družtva, pa tek kad je bilo sakupljeno mnienje ciele zemlje, došla je osnova pred parlamenat i uzela se u pretres.

Ja sam o tom čvrsto osvjedočen, da je vlada postupala slično sa ovom zak. osnovom, da ju je predložila našim gospod. družtvom, našem kulturnom vieću, da se o njoj saslušala naše trgovačke i obrtničke komore, ja sam čvrsto osvjedočen, da danas ova osnova nebi u ovoj formi pred vis. saborom ležala, najme u formi posve kompilatornoj, nego da bi u njoj bile mnoge i mnoge ustanove, koje bi se odnosile na posebne odnošaje naše zemlje. Jer, visoki sabore, sve je badava, tudji zakoni mogu biti tako izvrstni, da im neima prigovora za zemlju, za koju su stvoreni, ali nikada se i nikada nemože tudji zakon u drugi narod presaditi sa tim uspjehom, da tamo isto tako dobro djeluje kao u zemlji, za koju je stvoren. Najbolji dokaz tomu leži u tom, što samo onaj zakon podpuno vrši svoju zadaću i samo onaj zakon može uspješno i blagotvorno djelovati u zemlji i narodu, koji je sa svim prilagodjen individualnosti dotične zemlje i dotičnog naroda, te koji sasvim izcrpljuje odnošaje te zemlje. A, visoki sabore, kad čovjek pročita ovu zak. osnovu — ja sam ju pročitao i proučio, koliko se je dalo za ovo kratko vrieme — onda vidi, da u njoj neima nijedne ustanove, koja bi se odnosila specifično na našu zemlju, koja bi bila proiztekla iz potrebe pojedinih specifičnih odnošajah naše zemlje. (Prigovaranje na desnici.) Jest, upravo ni jedne! Kad to stoji, onda čovjek može unapred kazati, da ta osnova, premda će biti kao zakon bolja i ovakova, nego da neimamo nikakvog zakona o vodi, neće onako izpunjavati svoju zadaću, kao što bi trebalo, da ju izpunjava. Jedno samo hoću da u tom obziru iztaknem, a to jest, da se neda pravo pomisliti, da naša administracija, za koju se kaže, da je jako dobra, nebi bila mogla u zemlji naći nijednog specifičnog odnošaja, kojemu bi trebalo, da se prilagodi osnova zakona o vodnom pravu. U ovoj osnovi takove ustanove neima. To je počam od prvoga do

zadnjega paragrafa puki prevod austrijskog, českog ili ugarskog vodnog zakona.

Kad bi htjeo iztaknuti pojedina glavna načela ove zak. osnove, morao bi u glavnom opetovati ono, što je rekao g. izvjestitelj i i presv. gosp. predstojnik. Nego jedno ipak moram spomenuti, a to je evo ovo: Ja, vis. sabore, držim, kad već kod nas postoji gradjanski zakon i kad u njemu ima takvih ustanovah, koje se odnose na vodno pravo, da bi bilo konsekventnije i bolje, da se nije diralo u načela tih ustanovah, jer je gradj. zakonik još i danas zakon tako plastično izraženih načelah. . . (Glas na desnici: Al nespominje nijednog specifičnog odnošaja.) Ja vam na to odvraćam, da je taj zakon kroz preko 30 godinah stvorio ovdje pravne odnošaje i pravne osjećaje, s kojima možemo biti zadovoljni. On je stvoren prije sto godinah, pak zauzima još i danas medju gradj. zakoni takovo mjesto, da je najbolji njegov poznavalac Unger pred nekoliko danah u gospodskoj kući u Beču rekao, da nebi savjetovao, da se dira u načela gradjanskoga zakona. Ja bi dakle volio, da su ustanove vodnog zakona osnovane i izvedene na temelju gradj. zakonika. Medjutim ako to učinjeno nije, ja bi volio da se sasvim recipira i ugarski zakon o vodnom pravu, nego da je osnova izašla ovako kako jest, da u njoj imamo ustanovah, koje se osnivaju na gradj. zakonu, takovih, koje pobijaju gradj. zakon, i napokon ustanovah prevedenih iz ugarskog vodnog zakona. Posljedica toga jest ta, da su se u osnovu uvukla takova protuslovja, da ako i bude moguće nekoja u specijalnoj debati izpraviti, neće biti moguće sve te sa raznih načelih polazeće ustanove svesti u podpuni sklad. Dalnja posljedica tomu će biti, da će u praksi kod provadjanja dovoditi do dvojbe do raznovrstnoga shvaćanja i do raznovrstnih protuslovnih riešitbah, jednom riečju, da neće moći izvršavati podpunu svoju zadaću.

Rekao sam, da u toj zak. osnovi imade protuslovlja, i biti ću tako slobodan, pak ću to podkriepiti. §. 6. kaže: „Obale i korita vodah jesu vlastnošću posjednikah obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda". Ova je ustanova sa gradj. zakonom u protuslovju, što gradj. zakonik neima nikakve ustanove i koritu, te što polazi sa gledišta da korito spada na samu rieku, da sačinjava sastavni dio rieke, pak da nemože biti zanj druge ustanove nego one, koja po gradj. zakonu valja za rieku, najme princip, da je svaka rieka javno dobro.

Neima dakle dvojbe, da je po gradj. zakonu korito rieke javno dobro, premda o tom neima nigdje izrične ustanove, jer je ustanova da se u principu rieke tekućice imadu smatrati javnim dobrom uzeta iz rimskog prava, a rimsko pravo kaže izrično, da nije moguće, da korito javne rieke nebude javno dobro. (Glas sa desnice: A alveus derelictus?).

O ovom govori izrično gradjanski zakon, te kaže, ako voda ostavi svoje korito, da na to korito imadu pravo oni, koji su oštećeni novim tekom vode. (Prigovaranje na desnici.)

Vi se varate, ako mislite, da to stoji u protuslovju sa mojom tvrdnjom, to nasuprot moj nazor potvrdjuje.

Time što gradj. zakon dozvoljuje onomu, koji je oštećen novim koritom, da se odšteti ostavljenim starim koritom, izriče načelo, da je alveus javno dobro, jer kad bi bio privatnim vlastničtvom, nebi mogao gradjanski zakon te okupacije dozvoliti. Jednom riečju i za naš gradj. zakon valja načelo, da alveus fluminis publici mora biti publicus.

Što odavlje sliedi? Sliedi, da je ustanova §. 6. u protuslovju sa gradj. zakonom, jer §. 6. kaže, da će korito biti vlastničtvo dotičnih vlastnikah zemljišta, uz čija zemljišta graniči. To je promjena gradj. zakona. Da li je dobra, ili nije, to je drugo pitanje. Recimo medjutim, da je dobra.

Što veli §. 18.? On veli: „Rabiti vodu u privatnih vodah tekućicah za kupanje, pranje, grabljenje vode ručnimi posudami i napajanje slobodno je svakomu".

Alinea 2. kaže: „Za javne gradnje, cestne i vodne, vlastni su organi javne uprave vaditi bez odštete šljunak iz privatnih vodah".

Dakle i iz privatnih vodah dozvoljeno je po ovoj zak. osnovi vaditi šljunak za javne gradnje cestne i vodne bez svake odštete.

Još jedna, alineja treća, §. 19. osnove kaže: „Svakomu je dakle slobodno . . . va-

diti te izvažati bilje, mulj, zemlju, pjesak, šljunak, kamenje itd.“

Ako je to slobodno, ako je slobodno vaditi sve to iz korita, onda je to evidentno protuslovje sa načelom sadržanim u §. 6. osnove, da je naime korito vlastnost posjednika zemljišta. To je protuslovje tim osjetljivije iz sljedećeg razloga.

Ugarski vodni zakon kaže, korito svake rieke jest vlastničtvo dotičnoga posjednika zemljišta. Odatle sliedi, da je on absolutni gospodar svega onoga, što u tom koritu naraste, što se nakupi, da može s tim po volji disponirati. On je vlastnikom šljunka, kamenja i trske, koja se ondje nalazi. Ugarski zakon proveo je dakle to načelo o vlastnosti korita strictissime, sasvim, dok naš s jedne strane izriče vlastnost korita, a s druge ju u §. 18. i 19. opet pobija. Još više se opaža to protuslovje, ako čovjek uvaži sljedeće: Uzmimo u Ugarskoj obćinu, koja posjedom svojim graniči o rieku, u koritu koje ima vrlo mnogo šljunka, pak recimo, da se nadje poduzetnik za gradnju javne ceste ili vodogradjevine kojemu treba šljunka. Ta će obćina moći, makar dotični poduzetnik gradio i državnu cestu, ili rabio šljunak u obće u državne gradjevne svrhe, vrlo dobro prodati svoj šljunak.

A kako je kod nas? Recimo, da koja naša obćina imade na Savi posjeda, ona će morati dozvoljavati, da šljunak iz odnosnog korita upotrebi kako tko hoće i to ne samo u svrhe javne gradjevne, jer tako ustanovljuje §. 18. i 19. osnove.

To je svakako vrlo osjetljiva nepravda, jer, ako smo mi dužni parcipirati kod svih zajedničkih gradjevinah preko u Ugarskoj, pak ako tamošnji vlastnici nisu dužni trpiti, da se iz njihovih riekah vadi šljunak za takve gradjevine, kako dolazimo mi do toga, da upravo mi dademo badava materijal za takve gradjevine. Istina, tu se u obrazloženju kaže, da je ta ustanova uzeta iz ministarske naredbe od god. 1857., koja govori o ekspropriaciji. Jest, tamo dolazi ta ustanova, da je za javne gradnje cestovne i vodne slobodno vaditi šljunak; ali ta ustanova izdana je na temelju gradj. zakona, koji polazi sa toga stanovišta, da je dotično korito javno dobro. Ako mi ovdje velimo, da je korito vlastnost privatnika, onda nesmijemo pristati na to, da j vlastnik dužan dati šljunak iz privatne riek za javne gradjevine, a iz rieke javne ne sam za javne gradjevine već naprosto svakomu to ne samo šljunak, već i kamenje, bilje mulj, zemlju i pjesak. Dakle protuslovje je t takovo, da je ono s jedne strane samo p sebi kao povrieda privatnog prava osjetljiva a s druge je strane neopravdano i nepra vedno, što ćemo se mi u tom obziru baciti gorji materijalni položaj napram javnim gra djevinam od onoga položaja, u kojem se na laze ugarski vlastnici korita.

Slična je nedosljednost u ustanovi, kojoj se veli, da se stečena prava moraju svakom pogledu štititi. Svatko, tko je doseli stekao kakvo pravo na vodu, tko ima pravo upotrebljavati ju, bilo to osnovano na zakonu bilo na kakovom privatno-pravnom naslovu biti će s jedne strane po ovoj osnovi u svom pravu štićen. To se samo sobom razumije to je posljedica gradjanskog zakona, jer bi bila povrieda pravnoga poredka, da ovaj vodni zakon dobije takvu retraktivnu moć, da uzmogne i već postojeća stečena prava kasirati. Nu kad se čovjek drži toga gledišta i kad razmotri, kako je to pitanje riešeno preko u Austriji, gdje je stvoren vodni zakon na temelju gradj. zak., viditi će, da oni imadu jedno stavno čistu i jasnu ustanovu, da se već ste čena postojeća prava imadu respektirati, redbenim putem da će se odrediti, kako ta prava imadu uvesti u vodnu knjigu. naša zakonska osnova polazi sa načela, da imadu prava već stečena štititi. Ali mje da kod toga principa ostane i da ga stric sime provede, propisuje u §. 178. takav stupak, da se je jako bojati, da će se st čena prava lahko porušiti. Tu se propisu da će se u stanovitom roku pozvati vlastn postojećih vodogradjevinah i ovlastiti na rabu vode, neka se izkažu, da ili imadu zvolu za dotičnu gradjevinu, ili da bar hove vodo-gradjevine 20 godinah neprekid postoje. To je ustanova, koja bi sama po se bila osnovana; nego dalje je još nadoda sljedeća: „Ali imadu izkazati i to, da o nevredjaju opravdanih interesah, te da ih nadležne oblasti nisu pronašle štetnimi. In

držati će se, da njihove koncesije više nepostoje".

Ja držim, da je ta ustanova vrlo osjetljive naravi, i bojati se je, da će oblasti kod provadjanja ove ustanove, kod izpitivanja pitanja, da li dotična vodo-gradjevina, koja već 20 godinah postoji, nevredja opravdanih interesah, moći postupati jednostrano. Tu se nekaže, kakvi su to interesi, čiji interesi, niti u kojem pravcu da ima ležati štetonosnost. Ja si nemogu predstaviti vodogradjevinu, koja bi bila u absolutnom skladu sa svimi privatnimi interesi.

Ako je tomu tako, onda se je bojati, da će se tim postupkom vodogradjevine i porabe vode, koji danas postoji, te se osnivaju ili na privilegiju, ili na kojem drugom naslovu, jednostavno rušiti, jer će se vrlo lahko naći razlog, „da vriedjaju opravdane interese, ili da ih je oblast našla štetnimi". Ali pri tom valja uvažiti i to, da neima nigdje ustanove, da se takva vodogradjevina odštetiti imade.

Sve ustanove u ovoj zak. osnovi o vodnih zadrugah uzete su iz ugarskog vodnog zakona. U njih leži kao glavno načelo to, da se dotična zadruga nemože ustrojiti, da nemože živjeti, da nemože svršiti svoj život bez naročitog nadzora i bez privole državne vlasti, jednom riečju, da svaki i najmanji korak, što ga zadruga poduzme, stoji pod nadzorom vlade. Što više, taj nadzor tako daleko ide, da je vlada dapače vlastna i ureda radi ustrojiti vodne zadruge i odrediti, da li će stanovita zadruga i dalje postojati, ili ne. Kad se daje takov nadzor i toliko pravo eksekutivnoj vlasti, bilo bi s druge strane potrebno, da zemlja i država, koja tu javnu vlast repraessentira, pritekne u pomoć dotičnoj zadrugi novčanimi sredstvi, kao što to u Ugarskoj biva. Ugarski zakon izrično kaže, da će vodne zadruge pod stanovitimi uvjeti dobivati državnu subvenciju. To isto bi trebalo i u našem zakonu odrediti, jer kad se daje tolika moć javnoj oblasti sa gledišta javnih interesah, onda je naravno, da taj javni interes vodne zadruge i materijalno podpomogne.

Ja se bojim, da će nastati konfuzija kod provadjanja pojedinih pitanjah o porabi vode, jer nije precizno izraženo, da li je upravna oblast absolutno nadležna uredovati u svih poslovih, što bi se moglo zaključiti iz §. 149., koji kaže: „U svih poslovih, koji se prama ovom zakonu tiču reguliranja i porabe vode i obrane od vode, nadležnom je upravna oblast".

Nasuprot §. 3. alineja 2. veli. Propisi obćega gradjanskoga zakonika, kojimi se zaštićuje posjed, ostaju tim netaknuti.

Što sljedi odavle? Odavle sljedi, da se je jako bojati, da će se kod provadjanja toga zakona pitanja o smetanju posjeda svakako riešavati, da će ih jednom riešavati upravna, a drugi put sudbena oblast, da se neće moći točno ustanoviti granica nadležnosti izmedju upravnih i sudbenih oblastih.

To će doći; ja sam o tom uvjeren. To je tim sigurnije, jer je to izašlo na vidjelo preko i u Austriji usljed ustanove §. 3. državnog vodnog zakona, iz kojeg je ova naša alineja 2. §. 3. izvadjena I tamo su se porodile u praksi dvojbe, da li su u pojedinom slučaju nadležni sudovi ili upravne oblasti.

Visoki sabore! U osnovi, o kojoj razpravljamo, ne samo da ima znatnih protuslovjah, kojih bih mogao još mnogo nabrojiti, što neću da učinim, da nebih dalje dosadjujem vis. saboru, u njoj ima i ustanovah, koji nisu sasvim jasne. Ja priznajem iskreno, kad sam prvi put čitao zak. osnovu, da mnogih ustanovah nisam sasvim razumio. Istom kad sam ušao u trag, iz kojeg je zakona dotična ustanova prevedena, da li iz ugarskog ili iz austrijskog zakona, razumio sam i one ustanove naše osnove, koje nisu sasvim jasne i sasvim precizno izražene.

Uzmimo ustanovu §. 119., koja govori o onih iznosih, što će ih pojedini član zadruge plaćati, te kaže:

„Iznosi, što ih zadruga razporeže, obterećuju odnosni posjed tako, da ih ide svojstvo izravnih porezah sa pravom prvenstva, i prednost pred svimi pače i uknjiženimi tražbinami". Ja se jako bojim, da će tim nastati jako velika dvojba kod razdiobah kupovnine, da li ti iznosi, kad uživaju prednost pred svimi tražbinami, idu pred porezom, pred obćinskim nametom, ili uporedo s njimi, ili iza njih. Ta rieč „pred svimi" vodit će do

jako velikih neprilikah, radi nje biti će utokah na volju.

Ako čovjek pročita osnovu, pak razvidi, kakav li postupak treba razviti, ako vodna zadruga kani izvesti kakvu vodogradjevinu, morati će doći do toga rezultata, da nisu sasvim dobro ograničeni pojedini dielovi postupka, koji dotična zadruga ima povesti, da uzmogne doći do svoga cilja. Ja držim, a biti će i intencija ove zak. osnove, da prije svega sve tehničke radnje, koje se odnose na samu vodogradjevinu, imadu biti odobrene; a istom kad su odobrene, kad je sigurno, da će se smjeti izvadjati, da se onda tekar imade preduzeti inundacionalni kataster, ustanoviti klasifikacija i ključ prinosa za pojedine članove.

To je nuždno. Jer ako se to tako neuzme, ako bi se zahtievalo, da se sav postupak kumulira, moglo bi se dogoditi, da se ustanovi inundacionalni kataster, koji je sa neizmjernimi troškovi skopčan, zatim klasifikacija zemljišta, i ključ prinosa za pojedine članove, pak kad je to sve gotovo, onda istom može doći riešenje, da se zasnovana gradjevina neodobrava. Ja mislim i tako tumačim, da osnova u tom obziru razlikuje posve točno prvo onaj postupak, kojim se ima ustanoviti, da li će se dotična gradjevina izvesti smjeti, a drugo postupak, koji se odnosi na sastavak inundacijonalnog katastra, klasifikacije i ključa za prinose. Točno i precizno ta razlika nije izražena.

Princip je u ovoj osnovi, da će tekućice, tekuća voda, bila brodiva ili ne, biti javno dobro, a od ovoga principa imade iznimakah u toliko, u koliko to ustanovljuje §. 4. i naročito ona iznimka §. 3., koja kaže: „ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatno-pravnih naslovih“. Što sliedi odavde? Sljedi, da može biti i takovih brodivih riekah, koje nisu svojom cielom dužinom javno dobro, a ipak §. 2. osnove proglašuje sve brodive i splavne rieke javnim dobrom.

Što je brodiva i splavna rieka? Osnova to pitanje neriešava; po njoj je rieka, po kojoj brod plovi, od izvora do ušća javno dobro. To je pitanje i u doktrini preporno, pošto pojam brodivosti nije ni u gradjanskom zakonu jasno ustanovljen. Gradjanski zakon imade, koliko se sjećam, jednu jedinu ustanovu o „brodivih“ riekah, a to je ona, gdje odredjuje, da su otoci vlastničtvo posjednika obale, a jedino u brodivih riekah, da su vlastničtvo države. Ta je ustanova u gradj. zakonu porodila priepor o pitanju, koja je rieka brodiva i da li se rieka, na kojoj plove brodovi već od izvora njezina u smislu gradj. zakona zove „brodivom“ riekom? Samo se sobom razumieva, da su se redaktori austrijskog vodnog zakona u tom obziru poslužili rezultatom doktrine, pak su §. 2. zak. od 30. svibnja 1879. pobliže ustanovili pojam „brodive“ rieke veleć, da se rieka zove brodivom počam od onoga mjesta, od kojega po njoj počimaju ploviti brodovi i svezane splavi, a u savezu s tim ustanovljuje austr. vodni zakon, da je svaka rieka javnim dobrom počam od onoga mjesta, od kojega po njoj plove ladje i svezane splavi. Ja neznam, zašto se nije ta ustanova uzela i u našu osnovu. Svakako bi više odgovarala preciznosti i nebi dovadjala do protuslovja izmedju §§. 2. i 4. sl. a).

Govorio sam malo prije o otocih. Po austrijskom državnom zakonu je otok, koji nastane u brodivoj rieci, vlastničtvo države. Kod nas nasuprot po osnovi biti će otok vlastničtvo dotičnog vlastnika zemljišta. Ali §. 8. ustanovljuje. „Otoke i naplave, koji nastanu iza što je zadobio kriepost ovaj zakon, slobodno je ukloniti za 30 godinah bez ikakve odštete po zemljište, ako li uztreba, da se urede rieka ili plovitba, ali za sgrade na tih otocih i naplavah, za nepobrani još prirod i nasade ide odšteta i za toga vremena.“

Ja, vis. sabore, držim, da ova rieč „nasad“ nije sasvim precizna, a to iz sliedećih razlogah: Uzmimo, da je na Dravi ili Savi veliki otok, uzmimo, da dotični posjednik zemljišta, koji je usljed toga postao vlastnik zemljišta, preuzme otok i nasadi, to vlastnik za implataciju, za nasad koji je sam zasadio, dobiva po ustanovi §. 8. odštetu. Nu mi znamo iz izkustva, da se takovi otoci nezasadjuju, nego da je vegetacija na otocih bujna tako, da na istih za 20—30 godinah nastanu najljepše samonikle šume, od kojih plaćaju porez dotični posjednici. Vlastnik ovakove

šume treba, da šumu čuva, jer je vezan na ustanove šumskog zakona, kojih se mora držati glede šume, vlastnik dakle ima troška. Po ustanovi §. 8. za takove šume, koje su samonikle, nebi mogao vlastnik dobiti nikakove odštete, ako je unutar 30 godinah rieci potrebno, da se otok odkloni, a nebi mogao dobiti odštetu, jer nije šuma po njemu nasadjena, nego samonikla. Pa buduć da vlastnik ima samoniklu šumu treba da dobije odštetu, to mislim, da je to takova ustanova, koja nemože ležati u intenciji zakonodavca i stoga sigurno držim, da će taj izraz zamjeniti u izpravku drugim izrazom. (Glas na desnici: Čemu?)

Ako razmotrimo dalje ustanove glede globah, to §. 176. osnove kaže, da će sve globe ići u zakladu za zemaljsko-kulturne svrhe, — ta je ustanova, koliko se sjećam, uzeta iz českoga vodnoga zakona — a s druge strane u §§. 85., 92., 98. i 100. ustanovljuju, da će globe ići u pričuvnu zakladu odnosne zadruge (Zast. dr. Egersdorfer: To su druge globe.).

Dakako, da su druge globe, ali se u osnovi nepravi nikakva razlika. To će biti sigurno pometnja i prevelika brzina kriva, kojom je odbor tu osnovu razmotrio i proučio, jer su pojedine ustanove u osnovi stilizirane tako, da se vidi iz prevoda, da su iz ugarskog i austrijskog zakonika sliepo prevedene, a kadkada je izašla misao, koju dotični original nije niti mislio reći. Da ima i slučajevah, da se citiraju paragrafi, koji kad se sravna sa zak. ustanovami ove osnove, stoje u protuslovju medjusobno tako, da čovjek nezna, što hoće da dotična ustanova rekne.

Tako §. 72. kaže: (čita) „Ako bi zasnovana zadruga djelatnošću svojom trebala da zasegne u područje više municipijah, to će na podnesak interesentah kr. zem. vlada opredieliti onu županijsku oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj da se predlože spomenute osnove i izprave na uredovanje prama §. 71. . .“ Kad čovjek uzme sravniti §. 71., onda vidi, da taj §. negovori o nikakvom uredovanju, koje bilo normirano, da bi isto imalo §. 72. pobliže tumačiti.

Isto tako ustanova §. 114. kaže: (čita) „Ustanove §§. 111. i 112. valja svakako uporabljivati na zadruge stvorene ureda radi prama §. 80. . .“ Kad čovjek prolista §. 80. (Glas sa desnice: To je štamparska pogrieška) onda vidi, da se tu neradi o nikakvom stvaranju zadrugah. To nije štamparska pogrieška (Glas sa desnice: Štamparska pogrieška.) Nije! To je u osnovi zato tako, jer se taj §. 80. i u ugar. zakonu citira, a ugar. §. 80. nosi u našoj osnovi posve drugi broj. Dozvolite mi, gospodo, ovo ovdje spomenuti, to je u interesu same stvari. (Glas sa desnice: To spada u specijalnu debatu.) Spada i u generalnu, jer time hoću da dokažem, da se ova osnova nebi smjela uzeti za temelj specijalne debate.

Ja sam slobodan visoki sabor upozoriti na još jednu ustanovu osnove, a to je §. 178. (čita): „Za dvie godine računajući od dana, kojim zakon ovaj zadobije kriepost, valja da nadležna oblast prve molbe oglasom tri puta uvrštenim u službene novine i važnije časopise dotičnoga kraja, te oglašenim i po občinah, pozove vlastnike ovih postojećih vodogradjevinah i ovlastih na porabu vode, kojim se po §. 20. ovoga zakona hoće oblastna dozvola“. Ako se pogleda §. 20., to se u njem ništa o tom nenalazi. (Glas sa desnice: To je štamparska pogrieška, jer ima biti §. 24. to nije manjak zakona.) Jednom riečju zak. osnova i s gledišta, što se je stavila na stanovište ugarskog vodnog zakona, ne samo da je došla do znamenitih protuslovjah, ona je kako se vidi u svakom obziru manjkava, koja se neće moći u specialnoj debati izpraviti.

Vis. sabore! Jedno je od neizmjerne važnosti, a to je: vodna zadruga moći će uspjevati, prosperirati, moći će svoj kulturni zadatak vršiti, ako bude imala sa svakog gledišta i sa svake strane podpunu podporu oblastih. U tom obziru ovaj je zakonik recipiran iz ugarskog vodnog zakona. Naš vodni zakon po tom ima sve ustanove, koje ima ugarski vodni zakon, samo nesadržaje jedne ustanove, a ta je ona, da će država, ako će trošak vodogradjevine prelaziti 60% dvadeseterostrukog čistog prihoda dotičnog zemljišta, respektive, ako nije novi kataster izveden, ako će trošak prelaziti 20% od dvadeseterostrukog

čistog prihoda, što bude preko tih postotakah zadrugi u ime pripomoći, iz svoga dati. Što sliedi odavle? Sliedi to, da mi kod subvencijah, što ih daje zajednička vlada u takove gradjevine, imamo participirati, a to zato, jer je dotični zakon zajednički zakon, pa po tom bi i mi imali participirati kod regulacijah, što jih preduzimaju ugarske zadruge javnoga interesa, i to sa tangentom, kojom imamo doprinašati za zajedničke terete, dočim u ovom zakonu o subvenciji kakvoj neima govora.

Ja držim, da je ta subvencija tim prešnija, jer se u svakom predjelu, gdjegod je postulat javne potrebe, da se ustroji vodna zadruga, gdje sviet vapi za ovim zakonom, nadaju i izčekuju, da će taj vodni zakon pružiti ne samo pravo, da će većina moći prisiliti manjinu, da se ustroji vodna zadruga i izvedu potrebne vodogradjevine, nego da će i država i zemlja dotičnu zadrugu podupirati i materijalnimi sredstvi. O tom u ovoj zakonskoj osnovi neima ni rieči.

Još je jedno. Zadruga, koja se je ustrojila — neima dvojbe, da će se ustrajati brzo — morati će raditi sa kreditom, naime, morati će na zajmove novac uzeti, u koju svrhu će se obraćati na novčare, te čim sigurniji bude za novčare dotični posao, da dadu novac u zajam, tiem će biti s druge strane po zadrugu novac jeftiniji.

Vis. vlada si je po ovoj osnovi vodnoga zakona pridržala pravo u svakom slučaju odlučiti, da li će zajam potreban biti ili ne; jednom riečju, od vis. vlade odvisi, da li će zaključak zadruge glede zajma odobriti ili ne. S druge strane jedna ustanova, kao da je izpuštena u osnovi, koja je u §. 122. i 123. ugarskoga vodnoga zakona sadržana.

Tako §§. 120. i 138. kažu, da će iznose, koji će se razporezati na pojedine članove zadruge, pobirati obćinski organi, koji danas pobiru poreze. To bi bila velika blagodat, ako bi se ovo odnosilo nesamo na iznose, koji involviraju troškove svakogodišnje, nego i na one svote, koje budu ustanovljene za zakamaćivanje i amortizaciju zajmovah, jer onda se samo sobom razumieva, da će dotičnim vjerovnikom biti mnogo više garancije, da će se izpuniti dužnost, što zadruga preuzima, čega nebi bilo, kad toga nebi bilo.

U našoj osnovi neima nikakove ustanove, da će se po obć. organih pobirati nesamo iznosi, koji se tiču troškovah svakogodišnjih, nego da će se pobirati i iznosi, koji se repartiraju na pojedine članove zadrugah obzirom na ukamaćenje i amortizaciju zajma. Ja neznam, da li je pod riečju „iznos“ u osnovi jedno i drugo kumultativno rečeno ili se pako odnosi samo na dotične svakogodišnje troškove. Ako se uzme u obzir, da su sve ustanove, koje se odnose na ovaj zakon izvadjene iz ugarskog vodnog zakona; kad se uzme u obzir, da ugarski vodni zakon pravi izričnu razliku izmedju prinosa za svakogodišnji trošak i prinos za ukamaćenje i amortizaciju zajma: kad ug. zakon kaže, da će se nesamo iznosi, koji se odnose na svakogodišnje troškove, nego i iznosi za ukamaćenje i amortizaciju zajma, pobirati po organih, koji pobiraju porez, a te ustanove da u našem zakonu neima, onda čovjek dolazi do konkluzije, da naši obćinski organi neće pobirati iznose, opredieljene za ukamaćenje i amortizaciju zajma nego samo prinose, koji budu potrebni za pokrivanje inih troškovah.

Vis. sabore! Kad čovjek sa svakog gledišta razmotri ovu osnovu, mora priznati, da je intencija ovoj osnovi plemenita. Ja bi od svega srdca želio, da se ta intencija podpuno izpuni, jer sam čvrsto osvjedočen, ako se bude brižljivo išlo za tim, da se zadruge onako podupru, da uzmognu nesamo svoju uzvišenu kulturnu zadaću vršiti, nego i u narodno-gospodarstvenom pogledu sa državnog i fiskalnog gledišta napredovati, postići će se, da će se tisuće i tisuće jutarah zemljišta najbolje vrsti oteti propasti, a porezna snaga zemlje i naroda da će se dići.

Kad razmotrim tu osnovu, vidim s jedne strane tu plemenitu intenciju doduše, ali s druge vidim iz te osnove i to, da i najplemenitija njezina intencija zapinje, te nemože da jasnoj ustanovi zadobije svoju zakonsku formu; pa kad čovjek vidi, da je uviek neka zaprieka, koja nedade da se sasvim iz temelja podpomogne svrha, u koju se vodne zadruge ustrajaju, onda mora doći do uvjerenja, da mi žalibog kulturno nemo-

ćemo napredovati onako, kako bi inače mogli napredovati, ter da nemože naše narodnogospodarstvo da procvate, makar imalo sve uvjete procvata, dok nebudemo imali svoju vlastitu kesu, dok nebudemo imali autonomne financije.

Kad budemo to postigli, onda će u našem narodu nesamo kultura, nego i narodno gospodarstvo procvasti, onda će tek kod nas moći nastati narodno blagostanje! (Prigovanje na desnici.) Jest, tek onda!

Stojeć, gospodo, u bitnom na stanovištu ove osnove, iztaknuo sam neke razloge i okolnosti, koje govore proti toj osnovi, pa bih s toga morao reći, da tu osnovu neprimam za podlogu specialne debate. Medjutim ja i moji jednomišljenici uvjereni, da narod već dugo nije očekivao tolikom čeznjom zakona, kao što ovaj zakon očekuje, dolazimo do uvjerenja, da je bolji ovakov zakon, kakov jest, nego nikakov, pa zato u ime svoje i svojih jednomišljenikah izjavljujem, da mi ovu zak. osnovu primamo za podlogu specialne debate i da si pridržajemo pravo kod pojedinog paragrafa staviti svoje izpravke. (Živio i odobravanje na ljevici.)

Predsjednik: Rieč ima g. zastup. dr. Franjo Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Vis. sabore! Ja ću se samo u kratko, tek nekolikim riečima osvrnuti na predležeću zakon. osnovu, ter označiti svoje stanovište prema njoj, o kojoj sam već na drugom mjestu, u skupštini pravničkog družtva, izrekao svoj sud.

Predloženu zakonsku osnovu sigurno će pozdraviti i prihvatiti svaki, komu je do napredka i do toga, da budu pravni odnošaji vode uredjeni i bistri, a zabacit će ju onaj, komu je do toga, da ti odnošaji ostanu i nadalje neuredjeni i mutni, pak da onda u mutnoj vodi lovi ribu. Neima dvojbe, da predložena zakon. osnova izpunjava veliku prazninu u dosadašnjem našem pravu, napose u upravi gospodarskoga života. Ja sam osvjedočen, da će ta osnova djelovati bolje, nego dosadanje pravo, uzprkos bojazni velevriednoga gosp. predgovornika dra. Neumanna, naime da neće djelovati zato dobro, jer mi nismo gospodari svoje kese. Mi jesmo gospodari svoje kese, odnošaj bo financijalni, u kojem se nalazimo, nije nam nitko nametnuo, već smo si ga stvorili sami.

Nego premda sam osvjedočen, da ta osnova u cjelosti izpunjava veliku prazninu u dosadanjem našem pravu, to moram ipak iskreno reći, da žalim, što se ta osnova nije stavila na stanovište najmodernijih zakonah o vodi, stanovište, koje i znanost označuje kao jedino korektno. Moderni zakoni o vodi razkrstiše se sa starim pravom, koje je dugo vremena gospodovalo, kojemu je brodivost i splavnost bila kriterijem, po kom su se razlikovale vode, ter u javne vode brojile vode samo brodive i splavne. S punim pak pravom razkrstilo se moderno pravo s tim kriterijem i ostavilo to staro stanovište; jer vode po njihovoj brodivosti nije dielilo niti rimsko pravo, niti najstarije germansko, niti slavensko. Najprije čini to konstitucija Fridrika I. od g. 1158. pod naslovom constitutio de regalibus, no čini to s čisto fiskalnih razlogah, koji danas nemogu biti odlučni. Neda se poreći, da plovitba spada medju najvažnije koristi, što ih donosi brodiva rieka, zato već rimsko pravo i svi noviji zakoni štite interese plovitbe u prvom redu i daju joj prednost pred svimi drugimi porabami vode. No odatle nesliedi, da za brodive rieke imadu valjati posve druga načela, nego za nebrodive, jer plovitba nije jedina korist, što ju donosi brodiva voda. Ona je važna i za natapanje zemaljah, odvodnju, i za industrijalna poduzeća.

Glede svih tih pako porabah imaju vriediti i za brodive i za nebrodive rieke ista načela.

S toga je opravdano, što moderni zakoni neuzimlju brodivosti kao temelj za dieljenje i razlikovanje vodah, ter proglasuju kao javne vode sve tekuće vode i u načelu sve jednako prosudjuju. Dočim nadalje staro pravo smatra javne, t. j. brodive i splavne vode kao vlastnost države, a ostale vode kao vlastnost privatnikah; to moderni zakoni s punim pravom negovore o vlastnosti, jer voda kao voda, dok teče nemože biti predmet vlastnosti, jer nije moguća na njoj izključiva faktična vlast pojedinca, ako nećeš, da joj promieniš njezinu narav. Tekuća voda, kako jo

se sastojine neprestano mienjaju, svaki čas je druga, ona kao tekuća voda, što neprestano pritječe i otječe, nemože biti predmet vlastnosti. Kad s toga staro pravo govori o vlastnosti na vodi, nemože ipak niti ono izvoditi odatle svih konsekvencijah, koje su sadržane u pojmu vlastnosti. Tako ta vlastnost nije ni po starom pravu istina, niti tobožnja državna niti opet vlastnost pojedinacah na ostaloj vodi. S toga opet bolje čine moderni zakoni, koji kad ta vlastnost nije moguća, o njoj niti negovore.

Medju modernije zakone, kao što je zakon weimarski, oldenburžki, altenburžki, braunšvaižki i dr., spada i ugarski zakon o vodi od g. 1885. Pak kako se naša domovina nalazi u uzkoj zajednici sa Ugarskom, pak kako su mnogi naši odnošaji, napose prilike gospodarskoga života vrlo srodne sa onima u Ugarskoj, bilo je očekivati, da će se naša osnova staviti barem načelno na stanovište ugarskoga zakona.

Medjutim voljela se je osloniti na stanovište austrijskoga prava, koje je starije, koje uvažava kod klasifikacije vodah momenat brodivosti, i koje luči javne i privatne vode. Presv. g. predstojnik unutarnjega odjela trudio se je dokazati, da osnova nekonstruira vlastnosti države na javnih vodah i da u obće osnova niti negovori o vlastnosti na vodi. Nu iz ciele se osnove vidi, napose iz obrazloženja, da naša osnova stoji na stanovištu obćega gradj. zakonika, a g. predstojnik sam je rekao, da se §. 2. osnove posve slaže s §. 287. o. g. z.; obć. gradj. zakonik pak smatra javne t. j. brodive vode kao javno, ne kao obće dobro, on ih uzporedjuje s cestama, zajedno s njima smatra ih kao vlastničtvo države, ter ih stavlja u opreku s onim stvarima, što se nenalaze u ničijoj vlastnosti. U ostalom dovoljno je, da u tom pogledu spomenem Randu, koji je nedvojbeno auktoritet na polju austrijskoga privatnoga prava, koji takodjer to isto tvrdi. Slobodan sam upozoriti i na to, da je u vrieme, kad se je stvarao gradjanski zakonik, bilo to obćenito shvaćanje, a tako shvaća i prusko zemaljsko pravo i francezki code civil. Što se tiče ostalih vodah, koje nisu brodive, tu je čini mi se dosta jasno, da osnova konštrukcija vlastnosti na tim vodama. Ono „pripadati“, „pripadnost“ neznači ništa drugo, nego vlastnost, a i inače se vidi, da osnova prolazi s toga stanovišta, da oni, koji su dokazali, da je rieka voda njihova, vlastnici su te vode.

Nu razlog onaj, koji se navodi, da osnova nije mogla drugčije postupati s obzirom na o. g. z., koji vriedi u nas, taj razlog nestoji. Obći gradj. zakonik pored sve svoje vrstnoće ima mnogo ustanovah zastarjelih, ako se sad budemo mi bojali u te zastarjelosti dirati, košto se boje u orientu dirati u one svete zakonike, onda neće biti nikada moguć napredak. Prema tomu nebi mi stvarajući zakon o posjedu, mogli reći drugčije nego da je posjed stvarno pravo, jer gradjanski zakonik veli tako. U ostalom sama osnova reformira neke ustanove obćeg gradjanskoga zakona n. pr. glede korita i ostrva, što se porodi u vodi. Kako je osnova ovdje mogla mienjati propise obćega gradjanskoga zakonika i složiti se sa ugarskim zakonom, tako bi bila to mogla učiniti i glede shvaćanja pravne naravi vode To bi bilo tim bolje, jer bi osnova mogla bila tako spasiti svoje jedinstvo, dočim ovako uzimlje nešto iz austrijskoga, a nešto iz ugarskoga zakona, a jedan i drugi nalazi se na drugom stanovištu. Osnova je prema tomu mogla po mom osvjedočenju načelno proglasiti sve tekuće vode za obće dobro, to bi bilo sigurno bolje, nego što uzima to tek u dvojbi. Stečena privatna prava naravno su se mogla i kod toga zaštititi. U tom pogledu nalazila bi se osnova u istom položaju, u kakovom svi oni moderni zakoni i ugarski s njima. I ti su zakoni imali pred sobom starija prava. i njima bilo se je razkrstiti s tim pravom, i oni su se razkrstili s njim, a ipak su zaštitili stečena privatna prava. Da je osnova prihvatila načelo, da su sve tekuće vode načelno obće dobro, ona bi stajala bliže narodnomu shvaćanju, nego to ovako stoji: jer to shvaćanje drži, da je voda svima prosta, da nemože biti nikomu zabranjena.

Treba samo u tom pogledu sravniti, što vele vrstni poznavaoci narodnih običajah u Bogišićevom sborniku pravnih običajah. Go-

vori se tamo, kao što govori Latona u Ovidovim metamorfozama:
Quid prohibetis aquis, usus communis aquarum.
Nec solem proprium Natura nec aëra focit,
Nec tenues undas: ad publica munera veni.

Tako dakle ova osnova u tom pogledu, naime glede shvaćanja pravne naravi vode, nepokazuje nikakovoga napredka. Neka mi pako, vis. sabore, nitko neveli, da je svejedno, da li se proglasi voda za privatnu vlastnost i onda ta vlastnost u javnom interesu ograniči, ili se pak umah proglasi voda kao obće dobro. Jer je i za praksu osobito prosudjenje još neriešenih, zakonom nepredvidjenih slučajevah, od eminentne važnosti, ako se postavi unapried valjan princip.

Osnovi manjka nadalje jedinstvo, razlog je pak tomu taj, što stoji načelno na stanovištu austrijskoga prava, a uzima mnogo iz ugarskoga zakona o vodi. No mnogo toga dati će se izpraviti u specijalnoj razpravi, kamo takodjer spada ono, što je govorio moj vriedni predgovornik g. dr. Neumann.

Pored svih spomenutih manjakah, kojih ima u ovoj osnovi ima mnogo toga, što je bez dvojbe dobro. Premda osnova polazi sa stanovišta vlastnosti na vodi, ona ipak ograničuje tu vlastnost na vodi tako, kako je dobro spomenuo g. izvjestitelj, da od te vlastnosti neostaje ništa. Prema tomu i osnova vlastnost na jedna vrata uvadja, na druga ju vrata van baca. I za porabu privatne tekuće vode vriede u bitnosti ista načela, koja i za porabu javnih vodah. Vlastnik i privatne vode mora dopustiti nekoje porabe i drugima, a za druge porabe mora sam tražiti koncesiju. Princip koncesije provadja osnova u obilnoj mjeri i ne samo kod porabe javnih, nego i privatnih vodah, a to je sigurno važno i dobro.

Znamenitu korist možemo očekivati od institucije vodnih zadrugah. Brigu državne uprave oko racijonalne porabe vode i zaštite od nje provode stranom organi državne uprave, stranom korporativno organizovane zadruge. Institucija zadrugah, što ih osnova uvadja, omogučit će mnoga racionalniju porabu vode, koja nije bila dosele moguća, omogučiti će, da se odkloni mnogu šteta, koje nije bilo moći dosele odkloniti. Tako dakle neima dvojbe, da se s ovom osnovom dade, kada postane zakonom, polučiti bolje stanje, nego je to do sada bilo. Mnogi baroviti predjeli moći će se pretvoriti u plodno tlo, neće biti n. p. moguće, da je — košto sam nedavno vidio — jedna pilana opoganila vodu i učinila ju neporabnom za više obćinah. Držeći ja dakle i ovu osnovu koristnom, ja ću osnovu prihvatiti za podlogu specijalne debate u nadi, da će se u toj spec. debati dati što šta popraviti. Kad bi mi tko prigovorio, zašto prihvaćam osnovu, čije temeljno načelo osudjujem, jer da bi bolje bilo čekati, dok se donese druga osnova, koja odgovara svim zahtjevima, kad bi mi dakle rekao kogodj s Reimarus-om: „Man darf das trübe Wasser nicht eher wegschütten, bis man reines hat"; onda bi mu ja odgovorio s Lessingom: „Aber wer das trübe nicht auschütet, kann doch nie reines bekommen". Ja sam osvjedočen, da ćemo i po ovoj osnovi dobiti bistriju vodu t. j. uredjenije pravne odnošaje glede vode, nego su bili dosadanji, i za to ja osnovu prihvaćam.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Jakčin, da stavi interpelaciju.

Zastupnik **Gjuro Jakčin**: Visoki sabore! Svakom sgodom, svakom prilikom nastoje gospoda slavne većine potvarati nas s ilojalnosti i to: budi izjavami u saboru, budi svojim pisanjem u službenih novinah. Ja evo kao član kluba stranke prava moram ustati, da prosvjedujem proti napadaju, koji je učinjen na čuvstvo lojalnosti hrvatskoga naroda.

Kako je poznato, za koji dan ima Njegovo Veličanstvo, naš previšnji vladar, doći u hrvatski grad Rieku. U svetčanostnom programu prigodom previšnjeg boravka spominje se za vrieme previšnjeg boravka takodjer i posjet privatnih družtvah, kao što casino patriotico i filarmonico dramatico, čiji je predsjednik upravo prije nekoliko danah radi prevare zatvoren, a podpredsjednik osudjen, a hrvatska čitaonica, nastanjena na Rieci, koja ima do 200 članovah, najodličnijih riečkih gradjanah, koji representiraju čisti hrvatski živalj na Rieci, nije dobila mjesta u tom svetčanostnom programu, koji je sastavljen

po guverneru Zichy-u po i intenciji njegovih gospodarah u Pešti.

Ovim se postupkom ide za tim, da se Njegovom Veličanstvu hotice hrvatski grad Rieka pokaže u očito krivoj slici, naime kao da je to grad, u kom neima hrvatskoga življa; ovim postupkom zavadja se vladar na pristranost proti narodu, koji je uviek zaslužio njegovu ljubav i štovanje; ovim postupkom nanaša se uvrieda onoj dvie stotini najodličnijih riečkih gradjanah i narodnosti njihovoj, kojom se ponose i kojoj se pravom pribrajaju; ovim postupkom zadaje se uz težku nepravdu, koja je hrvatskom narodu i onako riečkim pitanjem nanešena, jošte i uvrieda hrvatskom narodu.

Ovo sve može služiti svemu prije nego gojenju lojalnog čuvstva naprama kruni, koje u grudima hrvatskog naroda nije nikada potreseno, koje pristrani vlastodržci ovakvim postupkom iz temelja potresti kane. Napokon ovaj je postupak nedostojan, jer se uzvišena i posvećena osoba vladara rabi demonstrativno u svrhe političke agitacije jednoga naroda prama drugomu.

S ovih razlogah slobodan sam staviti na preuzvišenoga gospodina bana sliedeću interpelaciju (čita):

„U programu svečanosti prigodom boravka Njeg. Veličanstva kralja na Rieci spominje se posjet privatnim družtvom te medju inimi družtvi casino patriotico i filarmonico dramatico, a nije uvršten u program svečanosti posjet hrvatskoj čitaonici, koja ima 200 najodličnijih Riečanah za članove.

Pošto bi se ovakovim postupkom uvriedila većina pučanstva toga hrvatskoga grada i pošto je to očito napereno proti riečkim Hrvatom, a time i proti svemu hrvatskom narodu, pitam:

Je li preuzvišenomu gospodinu banu poznata ta činjenica i ako jest, što on u tom pogledu još za vremena kani učiniti". (Živio! na lievici.)

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Njeg. preuzv. gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Vis. sabore! Ja ću imati čast odmah da izjavim moje stanovište napram ovoj interpelaciji. Kod toga žalim samo, što je g. zastupnik odmah i sud rekao o toj stvari, naime, da se je htjelo dokazati nelojalnost hrvatskog naroda pred vladarom. Ja poričem, da je to moguće i dodajem, da je od njega smjelo što takova tvrditi, jer nitko neće staviti u dvojbu lojalnost hrvatskoga naroda naprama vladaru (Živio! na desnici). G. zastupnik je kazao, da je to učinjeno, (Zast. Gj. Jakčin: Ja sam protivno rekao.) on je to svakako predpostavio

Što se same stvari tiče, to mi je žao, što nemogu odgovora dati na ovu interpelaciju. Ja neznam, da li su se dotična gospoda, koja stoje na čelu ovoga družtva, pobrinula zato, da posjeti Njegovo Veličanstvo i njihov zavod. Svakako to ovamo nespada, nego spada na mjestne oblasti riečke, koje imadu u tom pogledu shodna učiniti, pa zato neka se gospoda izvole onamo obratiti, ondje će dobiti odgovora. Buduć ja nisam glavar mjestnih oblastih riečkih, to moram sa svoje strane izjaviti, da nemogu dati odgovora na ovu interpelaciju. Nego ponovno odbijam tvrdnju da bi se hrvatski narod po ikomu nelojalnim pokazati htjeo pred vladarom.

To je moguće samo u glavah onih, koji navlaš tako misle, jer drugomu nikomu na pamet šta takova neće doći. (Živio! na desnici.) Ja sam uvjeren, ako nebude dotično družtvo posjećeno po vladaru, da se time neće mienjati čuvstvo vladara naprama narodu, košto niti čuvstvo naroda naprama vladaru (Živio! Živio! na desnici).

Predsjednik: Vis. sabore! Ja današnju sjednicu završujem . . . (Zast. Gj. Jakčin kima glavom).

Molim gosp. zastup. Jakčina, neka se nečudi ništa, jer mu ja rieč dati nemogu, pošto je preuzv. g. ban izjavio, da na ovu interpelaciju odgovoriti nemože i da neima povoda, da odgovori g. zastupniku na njegovu interpelaciju, a da je preuzv. g. ban na interpelaciju odgovorio, ja bi mu sigurno rieč dao.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra u 10 satih prije podne sa nastavkom današnjeg dnevnog reda: naime generalna, eventualno specialna razprava o zakonu o vodnom pravu.

(Svršetak u 1 sat i 12 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CXLI. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 19. lipnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 15 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Oskar Kiš.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen Hédervâry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik CXL. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li visoki sabor kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Pošto primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Visoki sabore! Pošto podnesakah neima, prelazi se na dnevni red.

Rieč ima g. zastupnik Dragutin Riffer.

Zast. **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Moj vrlo poštovani drug zast. osječki, gosp. dr. Neumann, podvrgao je jučer predležeću zakonsku osnovu tako oštroj kritici, da je na posljedku došao do rezultata, da na toj zakonskoj osnovi skoro ništa nevalja, a od komplimenta, što ga je u uvodu svoga govora učinio visokoj vladi, da se naime visokoj vladi imade zahvaliti na trudu, što je izradila ovu zakonsku osnovu, ostalo je na koncu samo toliko, da se vladi zahvaliti ima na dobroj volji, ali da joj žalibože nije pošlo za rukom stavljenu si zadaću sretno riešiti. Kad se k tomu uzme u obzir, da je g. zastup. osječki izrazio svoje osvjedočenje onamo, da će ova zakonska osnova i u koliko je valjana, ipak ostati samo na papiru, a narod se s njom neće pomoći već s razloga toga, što neimamo samostalnih financijah, onda moram naglasiti, da se upravo čudim, kako je gosp. zastupnik osječki uzprkos prigovorah mogao ovu zak. osnovu primiti za podlogu specijalne debate. (Dr. Neumann: Bolje je i to nego ništa.)

Ja neću, gospodo, izpitivati razloge, koji su ga pri tom rukovodili, a možda je tomu razlog taj, da je bolje i to, nego ništa, možda pak ga je vodio i razlog oportuniteta. Nu meni je samo dužnost naglasiti ovo protuslovje, koje postoji u govoru g. zastupnika osječkog.

Ako bi u ovoj zakonskoj osnovi i moglo ovo ili ono bolje biti, i ako bi se ovo ili ono

pitanje moglo sretnije riešiti, to ipak ja držim, da je kritika g. zastupnika osječkog pretjerana, preveć oštra i da nije obrazložena. To pako vidi se najbolje u tom, što je g. zast. osječki u generalnoj debati sasvim ozbiljno naveo kao razloge, zašto se ova zak. osnova ima odkloniti, i takove sitnice, koje nespadaju u generalnu debatu i koje nemogu biti razlogom, da se radi njih ova zakonska osnova odkloni. G. zastupnik veli, da je ova zakonska osnova loš prevod. O tom, gospodo, da li je koji prevod loš ili sretan, može biti raznih nazorah, osobito obzirom na naše odnošaje, jer u našem jeziku imamo tri nariečja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko; nu zato se ovoj zakonskoj osnovi, što je ona sastavljena u štokavskom nariečju, pak ako slučajno imade koji izraz iz kajkavskog nariečja, nemože prigovarati, da je loš prevod. Loš prevod bio bi onda, kad se nebi mogla osnova razumjeti, ali ovu zakonsku osnovu može svatko razumjeti. To su sitnice, a isto tako je situica i ono, kad je dalje g. zastupnik osječki prigovorio ovoj osnovi, da su u njoj tri paragrafa zlo citirana.

Visoki sabore! Tri paragrafa zlo citirati jest crimen laesae majestatis! To su tiskarske i pisarske pogrieške, jer žalibože ljudska narav nije tako savršena, da bude bez pogrieške. Imade osim tih trih paragrafah i drugih pogriešakah, i ja ću spomenuti još i to, da imade na jednom mjestu u ovoj zakonskoj osnovi, gdje stoji rieč „promjena“, a na drugom mjestu „premjera“. Nu to valjda nije tako strašno, da bi se radi takovih sitnicah morala ova zakonska osnova odkloniti.

Nu g. zast. osječki nije naveo samo takove neopravdane sitnice, nego on je i inače naveo važnijih prigovorah proti ovoj zakonskoj osnovi. Nu svi ti prigovori, kao što je već jučer spomenuo g. zast. dr. Spevec, spadaju osobito sa stanovišta g. zast. osječkog, koji osnovu ipak prihvaća, u specijalnu debatu i s toga se ja na njegove prigovore nemogu sada osvrnuti, već odgovoriti će mu se na nje u specijalnoj debati.

Vis. sabore, ja ću se u ovom svom govoru ograničiti samo na to, da se osvrnem na neke prigovore obćenite naravi, koje je g. zastup. osječki predbacio predležećoj zakon. osnovi. Gosp. zast. osječki prigovara ovoj zakons. osnovi, da su pojedine njezine ustanove u protuslovju s drugim ustanovama. Ja mislim, da su to samo umišljena protuslovja, g. zast. osječki nije ih ni naveo i nije niti obrazložio u čem da se ta protuslovja sastoje, i s toga ja niti nemogu kazati i dokazati, koje postoje, a koje da su umišljene. Gosp. zast. osječki prigovara nadalje i to, da pojedine ustanove ove zak. osnove pobijaju ustanove gradjanskog zakona, dočim se opet s druge strane osnova načelno bazira na obćem gradj. zakonu. To, gospodo, opet nestoji, jer to nije pobijanje ustanovah gradj. zakona, nego su to reforme, jer ova predležeća osnova nestoji samo sliepo na stanovištu gradj. zakona, nego ona prihvaća u načelu stanovište gradj. zakona, pak ga ipak popunjuje i razširuje, jednom riečju reformira, — a pitanje može samo nastati, jesu li to reforme in melius ili in pejus. To se nemože smatrati pobijanjem, već to znači reformirati budi sada in pejus ili in melius. Da su te reforme pak in pejus učinjene, nije g. zastupnik dokazao.

Nadalje prigovara g. zast. osječki i to, da imade dvojbe glede tumačenja pojedinih ustanovah ove zak. osnove. Taj prigovor može se svakomu zakonu staviti, jer nijedan zakon nemože biti tako savršen, da nebi mogla nastati dvojba o pojedinih ustanovah i nijedan zakon neriešava svako pitanje tako, da nebi moglo nastati dvojbe. To će biti stvar kritike, komentara i prakse, da se takove dvojbe razprše i raztumače.

Nadalje prigovara g. zastupnik osječki, da se predležeća zak. osnova nije niti najmanje osvrnula na naše specifične potrebe zemlje. To takodjer nestoji, i to za to ne, jer joj sam g. zast. osječki s druge strane opet predbacuje, da je ostala na stanovištu gradjanskoga zakona. Baš to, što je ova zak. osnova ostala na tom stanovištu, jest takova specifična potreba i odnošaj naše zemlje.

U savezu s ovim stavlja g. zastupnik osječki predležećoj zak. osnovi drugi prigovor, naime taj, da je ona nesretna kompilacija iz austrijskoga i ugarskoga zakona, da to nevalja, već da bi se valjalo odlučiti za jedan ili za drugi zakon. To je stvar nazora, i to je quaestio facti, da li je kompilacija jednog

zakona drugim sretna ili ne. I ovdje se sada pita samo to, je li ova kompilacija sretna. Ja mislim, da je ova kompilacija jako sretna, da je ova kompilacija dobra, da je razložno izvedena, i da je izvedena obzirom na specifične potrebe naše zemlje. To ću lako dokazati. Dvojaka je zadaća ove zak. osnove, naime urediti vodene privatno-pravne i javno-pravne odnošaje. Što se tiče ovih prvih, to je osnova pošla s toga gledišta, da joj treba ostati na dosadanjem stanovištu. Do sad, kao što je vrlo dobro razložio u svom uvodnom govoru presvietli g. odjelni predstojnik, vriedilo je u tom pogledu ono, što sadržaje gradj zakon. To mislila je ova zakonska osnova, da mora sačuvati obzirom na to, da je naš gradj. zakon tako savršen zakon, što priznaje i znanost, a priznaje to i g. zast. osječki, da je on ne samo od svojih suvremenikah najbolji zakon, da je savršeniji od pruskog Landrechta i od francezkog Code Napoleon, nego da je savršeniji od novijih zakonah o privatnom pravu, kao što je opet g. zastupnik osječki sam iztaknuo, kad je citirao vrlog učenjaka dr. Angera i njegove o tom netom izuštene u carevinskom vieću rieči. Kad je kod nas 38 godišnja praksa upućivala nas, da u tom pogledu ostajemo na stanovištu gradj. zakona i da ga samo nadopunimo prema potrebi, onda je naravna stvar, da se to nadopunjenje i usavršenje u ovoj zak. osnovi mora u skladu sa ustanovami gradj. zakonika izvesti. Kad se to pak mora u skladu sa ustanovami gradj. zakona izvesti, to je onda jasno, zašto se je predležeća zak. osnova osvrnula na austrijske zakone o vodnom pravu i recipirala ustanove iz tih zakonah austrijskih u pogledu uredjenja privatno-pravnih odnošajah. U tom, držim, leži baš dobra strana ove zak. osnove i ne, da se ona imade radi toga odsuditi.

Druga zadaća ove zak. osnove jest urediti javno-pravne odnošaje. U tom pogledu imala je ona izpuniti drugu zadaću. Tu nije ju vezala niti prošlost niti sadašnjost na Austriju, nego tu je zak. osnova i visoka vlada imala drugo nešto pred očima. Ona je imala pred očima to, da postoji izmedju nas i Ugarske zajednica, jednaki gospodarstveni odnošaji i uzki saobraćaj jednog i drugog naroda, te tiesni dodir samih tih javno-pravnih odnošajah. Obzirom na sve ove okolnosti prihvatila je zakonska osnova u tom pogledu stanovište ugarskog zakona i recipirala odnosne ustanove zak. čl. 23. od g. 1885. To je pak po mom mnienju sretno riešenje toga pitanja, jer vis. vlada nije mogla ništa boljeg učiniti. Baš iz tih razlogah, koje je dakle naveo gosp. zast. osječki proti ovoj zak. osnovi i radi kojih ona tobože nevalja, ja ju pozdravljam s največim oduševljenjem i radošću, jer je tako sretno riešila ovo težko pitanje i izjavljujem, da ju prihvaćam za podlogu specijalne debate. (Odobravanje na desnici. Živio!)

Predsjednik: Rieč ima g. zastupnik dr. Banjavčić.

Zast. dr. **Ivan Banjavčić**: Vis. sabore! Ja rado vjerujem riečim g. izvjestitelja, da je odbor, pretresujuć ovu predloženu zakonsku osnovu, imao mnogo dobre volje i napora. Ja vjerujem, da čovjek mora truditi se, ako imade pred očima zadaću stvarati zakone svom narodu, znajući, da zakoni imadu odgovarati potrebam naroda i da imadu biti jedino izliev narodnih odnošajah — to je tim teže, čim je više o tom osvjedočen. Ja vjerujem g. izvjestitelju, da je odbor imao veliki napor kod razprave predležeće zak. osnove, a taj napor morao je biti tim veći, što je vriedni g. predgovornik netom razložio, kako ta zak. osnova nije ništa drugo nego recepcija austrijskog i ugarskog zakona. Udubsti se u narav ovih dvih zakonodavnih tjelah, koja su imala i morala imati pred očima potrebe svoga naroda i prenieti se iz tih odnošajah u našo odnošaje, pa imajuć na umu, da ova zakon. osnova imade i svoju strukovnu stranu, sve to je zbilja naporno; nu gospodo, koliko god ja taj napor slavnog odbora hvalim, to ipak vidim, da taj napor nije imao željeni uspjeh.

Po mom nazoru ova zak. osnova neodgovara potrebam našeg naroda i nije posljedak odnošajah naših. Ja bi želio, da legislatorna djelatnost ovog sabora bude manje plodna, ali da bude više odgovarala, bar u koliko se dade, našim odnošajima. Legislatorna djelatnost našeg sabora i težnja naše vlade jest ta: davati mnogo zakonskih osnovah te pokazati tim, da se zbilja u ovoj legislativnoj

periodi mnogo radi. Ja, gospodo, naravno proti tomu neimam ništa, jer svaka marljivost je hvale vriedna, ali to nije dosta i nesmije biti sve. — Kako biva u našem zakonodavnom tjelu mislim da tako nebiva u drugih parlamentih. Vi ste imali sgodu, gospodo, tečajem ovih četirijuh godinah pretresti toliko zakon. osnovah, koje su i zakonom postale, da čovjek znajući, kako su velikog zamašaja ti zakoni, mora se diviti quantitativnoj djelatnosti te legislative. Ali zakone valja stvarati naprama potrebam naroda.

Moći će se kazati, da mi stojimo u savezu monarkije Austro-Ugarske i da treba, da naši zakoni budu s tima u skladu. Koliko god to znam, to ipak držim, da naše potrebe iziskuju druge liekove nego li one ostalih narodah ove monarkije, a tomu dosliedno moraju biti različite i zakonske norme. Naprama odnošajem i potrebam naroda valja priudesiti zakone. Samo takvi zakoni mogu biti koristni te služiti na slavu zakonodavnog tiela.

Pripomenuv ovo stavljam si pitanje, da li ova zakonska osnova odgovara potrebam i odnošajem u našem narodu. Znanost nas uči, da vodarstvo može nastati tek ondje, gdje je gospodarstveni život jednog naroda razvio odnošaje i poduzeća takova, za kojih poraba i potrošak vode postaje neodklonivim uvjetom. Ako se ova zasada upotrebi na predležeću zakonsku osnovu, onda se pita, da li sbilja ova osnova odgovara gospodarstvenom životu našeg naroda. Prema ovoj zak. osnovi stavljaju se zakonske mjere glede porabe, glede očuvanja, rukovanja s vodom itd. Ja žalim, gospodo, da oni odnošaji, koji su bili prije kojih 25—30 godinah, danas u nas neobstoje. Promjena prijašnjih odnošajah posljedica je današnjega vieka. Po mom mnienju bila je prije 30 godinah poraba vode u Hrvatskoj mnogo veća nego li danas. Ja bi rekao, da je sadašnji viek viek pare, a prije da je bio viek vode (Dr. Egersdorfer: Para dolazi od vode.) Prije kojih 30 godinah mi smo imali sijaset vodenicah i naša je industrija tako rekuć bila na vrhuncu u svojih vodenicah i mlinovih, onda je bilo više potrebe nego danas, da se poraba vode kondificiranim zakonom uredi. Danas naše vodenice stoje, one se danas nerabe, jer ih je iztisnula moć pare. Neću time da reknem, da valjanog zakonodavstva glede vodah netreba, nu svakako tvrdim, da imamo prečije potrebe zakona u drugih granah narodnog života. Poduzeća, koja bi iziskivala porabu i potrošak vode, žali bože, kod nas su dosta malena, a ono, što će nastati, netrebamo u napried siliti, da se to prilagodjuje normam ove osnove zakona. Zakon nesmije da bude takav normativ, koji po svom kalupu odnošaje stvara, nego treba da zakon postane iz života naroda, a ovdje iz razvitka gospodarskih potrebah. Neslažem se s nazorom mojih vriednih predgovornikah, koji su jučer, iztičući mane ove zakonske osnove, izjavili, da je bolje imati makar i ovakav zakon nego nikakov. U koliko se porabe vode prema našim odnošajem tiče, to imademo prilično mnogo odredabah, koje to normiraju, a kad bi se to htjelo sve zakonom kodificirati, onda bi ja zahtjevao — kao što je rekao jučer g. dr. Neumann — da se ovakova zak. osnova dade najprije na pretres enqueti, da se čuje mnienje ljudih vještakah, koji su gospodari, koji su industrijalci i onda tek da se kodificira zakon. Neću da se u potankosti ove zak. osnove upuštam, pošto bi opetovao samo ono, što je jučer vrlo liepo izveo g. zast. Neumann, ja prisvajam svo one prigovore u pojedinosti, koje je on iztaknuo, te na nje svraćam pozornost ove vis. kuće.

Znanostnu stranu o razvitku vodnog prava vrlo je temeljito razvio g. dr. Spevec. I ova gospoda su proučila tu zak. osnovu i čuli ste gospodo, mnienje njihovo. Ako sliedimo razlaganja, onda izmedju njih i mene je ta razlika, da ja iz onih premisah stvaram drugi zaključak, oni primaju za podlogu specijalne debate ovu zak. osnovu, dočim bi ju po svojih razlozih odputiti morali kao neprikladnu za podlogu specijalne debate.

Ono, što neodgovara potrebam naroda, valja odkloniti i čekati vrieme, dokle se donese valjana zak. osnova. Ja opet i onu nauku iztičem, koja kaže, da privatno vlastničtvo vode dolazi u pravnom životu jednog naroda samo tada do pravog izražaja, kad to privatno pravo vode dolazi u protimbi i sukob s javnom porabom. U koliko poznam odnošaje u našoj domovini, ja nebi rekao, da je tih slu-

čajevah tako mnogo, da javna poraba vode kod nas dolazi u sukob s privatnim vlastničtvom drugoga. Vi ste, gospodo, u ovoj zak. osnovi mogli razabrati, da ne samo, što se tiče porabe vode, nego i na uzgredna pitanja o vodi samoj, da se ta normiraju na vrlo kompliciran način. Ovdje n. pr. gdje se govori o porabi vode, kako se imade u buduće postupati, kad tko hoće na svojoj zemlji zdenac kopati itd., vidi se jasno neprestan propis i kompliciran način. Čemu da se otežčuje našem narodu poraba vode? Ako zbilja nije nastala potreba, čemu da se otegoćuju pojedini vlastnici, koji na svom zemljištu kane rabiti vodu! U ovoj zakonskoj osnovi imade vrlo zamašnih odredabah glede odvadjanja vode, glede naplavljivanja itd. Gospodo, ja bi takodjer rekao, da ova zak. osnova i tu naše odnošaje komplicira i narod na muke stavlja.

Ustanove ove zak. osnove, gdje se normira, kako imadu ostali interesenti nositi terete, ako je tko god uredio vodu na svom zemljištu ili poduzeo osušenje zemljišta, nisu valjane i dobre, te će napraviti u našem narodu neizmjerne štete i neprilike. Ja bi rekao, da se na gospodarstvenom polju nesmijemo staviti strogo na polje gradjanskopravnih odnošajah. Akoprem po našem zakonu onomu, koji bi radio kao negotiorum gestor, imade se naknaditi u koliko je trećemu koristio, to ipak držim, da ovo načelo nesmije se nikako odobriti na polju gospodarstvenom. Moguće će mi tko god prigovoriti, da to biva u drugih zakonodavstvih, nu poznavajuć naše odnošaje, ja bi rekao, da takove ustanove samo otežčuju naš narod i makar je kod svih drugih državah, to ju ja barem za sada nebi kod nas uveo.

Na veliko hvale se od mojih predgovornikah ustanove o vodnih zadrugah. Ja nekažem, da zadruge same po sebi nisu gospodarstvu dobre i da te zadruge nebi imale svoju svrhu. Ja to priznajem. Udruživanje u obće je do sada učinilo čudesa i sasvim je naravno, da uredjujuć pravne odnošaje vode može se to o tom i ovdje kazati. Nu ako uzmete na um ustanove ove zakonske osnove, kako se tu uredjuju gospodarske udruge, vidit ćete, da se tu stvara aparat vrsti činovničke naravi, interesentom bo nalažu se veliki tereti i daje se zadrugi lice ureda birokratičkoga. — Ja u obće neidem s ovog gledišta, da vlada imade u gospodarstvenih poslovih i u gospodarstvu samom stvarati same nekakve institucije poput ovih zadrugah; a po osnovi našoj kaže se, da vlada može stvarati takove udruge. Žalostno je za one gospodarske odnošaje, ako dotični interesenti nisu proniknuti korišću ove inštitucije, koja se stvara i tako interesenti neuvidjaju koristi, da stvore zadrugu, ta zadruga, koju će vlada stvoriti, neće imati mnogo vriednosti na polju gospodarstva. Treba da dovedemo naš narod onamo, da bude znao ocieniti gospodarstvo, i da bude znao sam, što treba za unapredjenje pojedinih gospodarstvenih granah, kad si narod sam stvori takve institucije, onda će one napredovati. Vodna zadruga po ovoj osnovi ima plaćenog predsjednika i druge odličnike, a to za naše odnošaje nije.

Vriedni gosp. izvjestitelj iztaknuo je, da ovakove odredbe i norme, kakove su ove zak. osnove, jesu kod drugih narodah posljedak decenijalnog razvitka i nauke, a ja bi pako rekao, da tu nisu decenija, nego su dapače stoljeća. Dok se došlo do današnjih normah glede vodnog prava, prošlo je i 200 godinah. Od onog vremena, kad je Francezka, koja je čini mi se prva stvorila kodificirani zakon o vodnom pravu, svoj „ordonnance des eaux et forets“, prošlo je 200 godinah. Vidite, gospodo, pojedini narodi i države išle su postupice i razvijali to vodno pravo prema potrebam svoga naroda, danas vidimo, da se te silne uredbe prenašaju k nama. Ja mislim, da je to preveliki saltus. Ja sam uvjeren, da ovakve uredbe, kako ih druge države imadu glede zadrugah vodnih, nije kod njih prije bilo, dok nije za nje potreba nastala. To je tekom vremena i razvitka došlo, i mi takove uredbe nebismo smjeli podnieti, jer našem narodu nemogu koristiti.

Ja, gospodo, s ovih razlogah nemogu preporučiti predležeću osnovu za podlogu specijalne debate. Zak. ova osnova nemože se učiniti valjanom s pojedinimi izpravci.

Svaka zakonska osnova, svaki zakon treba da bude harmonična, organična cjelina. Budemo li mi, gospodo, pojedine izpravke davali, mi tada nećemo imati harmonične

cjeline, već raztrgane nesuvisle zakonske ustanove.

S toga ja, vis. sabore, ovu osnovu nepreporučam za podlogu specijalne debate, nego želim, da se odboru natrag vrati i da se preradjena opet donese u pretres. (Živio! na ljevici).

Predsjednik: Rieč imade zastupnik g. Egersdorfer.

Zastupnik dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Kao što je već g. izvjestitelj naglasio, ova zakonska osnova imade dva temelja; ona ima dvie vrsti ustanovah naime: čisto pravnih, koje uredjuju pravne odnošaje glede vode, a s druge strane ustanovah upravno-gospodarstvenih. O jednih i drugih ustanovah bilo je ovdje na daleko i široko govora.

Ja, da iskreno kažem, držim one druge ustanove naše zakonske osnove, koje su naime administrativno-gospodarstvene naravi, mnogo važnijimi od onih prvih, nego scienim, da u ovih ustanovah leži težište cielog zakona, leži središte njegovo. Ove ustanove, koje će djelovati u narodu, koje će neposredno na odnošaje naroda uplivati imadu doista veću važnost, nego cieli taj pravno-teoretički krumpir, o kojem se ovdje razlagalo i s raznih gledištah ga omastilo.

Ja dakle scienim, da su sve ustanove, koje se tiču čisto pravno-teoretičke strane ove zakonske osnove, jedva toliko vriedne, složili jih ovako ili onako, koliko je na njih već ovdje riečih potrošeno. Pa ne zato, da bi osjećao potrebu i držao, da su od važnosti, nego zato, da i sa moje strane omastim taj krumpir (Veselost.), neka mi bude dozvoljeno nekoliko riečih spomenuti.

Meni se čini, da toli g. izvjestitelj, koli i g. zastupnik virovitički, sasvim s krivoga stanovišta polaze, kad misle, da ova predležeća zakonska osnova stoji na stanovištu, da je ma kakova voda tekuća vlastničtvo, bilo vlastničtvo privatno, bilo vlastničtvo javno. O vlastničtvu neima u ovoj zakonskoj osnovi niti rieči. Zakonska osnova govori na prosto o javnih i privatnih vodah; da li je to vlastničtvo ili nije, — o tom neima govora. A nestoji niti to, da naš obći gradjanski zakonik na tom stanovištu stoji, jer naš gradjanski zakonik nigdje nekaže niti jednom rieči, da su vode tekuće vlastničtvo u privatno-pravnom smislu.

§. 287. kaže o javnih riekah samo to, da su to stvari, koje su svim državljanom dozvoljene u porabu. Čije su to stvari, to se nekaže. Taj paragraf nazivlje jih samo javnim dobrom, a iz toga naziva možemo samo na privatno-pravno vlastničtvo zaključiti s veoma kompliciranom i jako dvojbenom argumentacijom.

Iz §§. 286. i 290. sliedi, hoće li se naime zaključiti, da su stvari, koje su javno dobro vlastničtvo državno. Ali to stoji samo u smislu onom, koji odgovara teoretičkom stanovištu, s kojega naš gradjanski zakonik polazi, odgovarajući teoriji iz prošloga stoljeća, koju je i presvjetli gosp. odjelni predstojnik spomenuo i koja konstruira poznati „dominium eminens“. Po tom paragrafu sve su stvari vlastničtvo države, koje nisu privatnikom ostavljene: dakle donjekle i „res nullius“ pa se zato kaže, da država dozvoljava, da se mogu okupirati. To nije ništa drugo nego teoretički doduše krivi izraz za pravo visosti. Da li su rieke javne ili privatne, da li pripadaju u vlastnost ili državi, ili obćini ili privatnim, to nije rečeno u ovoj predležećoj osnovi, a niti u gradjanskom zakonu.

Nu i gospoda, koja su protivnoga mnienja, moraju priznati, da imade javnih i privatnih vodah. O tom neima dvojbe. To oni i sami priznavaju i na tom stoji ona najmodernija teorija, koja se ovdje spominje. Što ja o toj modernoj teoriji držim, biti ću odmah slobodan reći. Po toj najnovijoj teoriji imade i privatnih vodah — o tom neima dvojbe, jer one vode, koje su zatvorene, svakako su privatne. Dakle privatnih vodah imade.

Sve tekuće vode su javne, dakle imade javnih i privatnih vodah; to je jasno. Nu sada se pita za razliku: koje su vode javne i koje privatne. Privatne su jedino one, koje su zatvorene kažu jedni, a drugi kažu, da imade i tekućih vodah, koje su proglašene privatnimi. Razlika izmedju javnih i privatnih vodah neda se eskamotirati, ta razlika eksistira.

Kakovo je stanje stvari bilo do sada? Bilo je ovakovo: Bilo je javnih i privatnih vodah bez dvojbe. Privatne vode bijahu sve one, koje su zatvorene bile, a od tekućih vodah bilo je nekih privatnih. A koje su bile te privatne vode, to nije jasno u gradjanskom zakonu izraženo, nego samo posredno i to je bilo veoma preporno, jer se je to dalo zaključiti iz ustanove o otocih, nastavših u rieci. Da se brodive i splavne rieke imadu smatrati javnimi, to je posredno dokazano i bilo je prieporno.

Gradjanski dakle zakon govori o javnih i privatnih tekućih vodah, ali neodlučuje, koje su javne i koje su privatne. U ostalom kod nas dolazi još i to, da i na javnih vodah imademo privatnog ovlaštenja, koje potiče iz vremena prije uvedenja obćeg gradjanskog zakona. Ovo ovlaštenje glede vodah sastoji se u stanovitom skupu pravah, u vršenju stanovitih pravah.

Ta prava na javne rieke, polag ustanovah od vremena prije gradjanskog zakona, pripadala su privatnikom, dakle pravo na porabu javne vode obstoji kod nas za privatnike.

Sad dolazi ova osnova, pa nailazi na stanovite pravne ustanove; pa se imade pitati: u koliko moram te ustanove mienjati, da li ih u obće moram mienjati. Ja držim, da za svaku promjenu treba razlog; zašto da se zakon mienja, kad neima razloga.

Koji je dakle razlog bio, da mienjamo zakon?

Gospoda su mislila, da treba prihvatiti ono, što kaže najmodernija teorija.

Što se tiče te moderne teorije, neka mi bude dozvoljeno reći, da svako vrieme, svaka generacija — ne — svakih deset dapače i pet godinah imade svoju najmoderniju teoriju.

Ja se moram čuditi g. zastupniku virovitičkomu, kad je kazao, da je njegovo stanovište jedino opravdano znanstveno stanovište.

Znanstvenih stanovištah ima svaki dan drugih, a tako i teorijah; svako vrieme misli, da je njegova teorija prava i najbolja. Oni, koji su stvarali gradjanski zakon, rekli su baš tako i sad ga imademo, to je prava teorija i najmodernija.

Za par godinah vidimo, da je druga moda, pa i druga teorija, pa ja mislim, da je mnogo teže učiniti moderni kaput, nego izmisliti novu modernu jurističku teoriju. To je stvar, koja se mienja svake godine. Toga ima više, nego glivah poslie kiše.

Dakle moderna teorija je razlog za promienu zakona, a druga razloga neima, pa drugi nije niti naveden, nego da bude moderan i da bude učinjen polag sadašnje moderne teorije.

Kako rekoh, nije uviek najbolje, najozbiljnije i najpametnije ono, što odgovara sadanjoj modi, jer inače bi najozbiljniji, najbolji i najpametniji ljudi bili Gigerli, jer su oni po najmodernijoj modi obučeni.

Najnovija teorija nije za mene razlog, da mienjam zakon. Ja trebam drugi razlog, usljed kojega treba mienjati zakon.

Pitam sada, visoki sabore, da li su te ustanove obć. gradj. zakona ikada bile na putu, da se nije moglo zadovoljiti potrebam, mi znademo, da imade glede drugih ustanovah zemaljskog zakona praktičnih slučajevah gdje se nije moglo zadovoljiti potrebam, gdje se nije dalo provesti, ali pitam, da li je u tom području bilo nestašice?

Nije. Ja znam za druge ustanove gra djanskoga zakona, koje bi trebalo reformirati, tako na primjer poglavlje o naknadi štete. Gospoda koja se praksom bave znadu, da je zakon ovdje nedostatan zato, jer ima slučajevah, koji se nedadu pravo riešiti, jer potrebam neodgovaraju i t. d.; ali ustanove glede pripadnosti vode, neznam, da li bi bile ikada ili ikomu na špačku bile ili da nebi odgovarale potrebam. Zašto dakle da mienjamo zakon, kad neima tomu razlog?

Samo radi mode? To za mene nije dovoljno.

Usljed toga, kad ova osnova naidje na stanovite ustanove i kad neima razloga s kojih se imadu te ustanove mienjati, onda je dakle logička konsekvencija, da ju pridržimo. Drugačije nemože biti.

Što kaže sada ta osnova? Ona dakle nije imala razloga da napusti razliku izmedju javnih i privatnih vodah.

Kako ona opredieljuje pojam javnih i privatnih vodah? Ovdje je trebalo to opredieliti, a zašto? jer gradjanski zakon doduše dieli vode na javne i privatne, ali se jasno neizrazuje, koje se vode imadu smatrati jav-

nimi, koje privatnimi. U tom obziru treba stvar objasniti i nadopuniti.

Ova osnova ide tako daleko, kako se po mom nazoru, ikako moguće bilo daleko ići.

Nesmije se uzeti samo §. 2. koji kaže: sve rieke brodive i splavne su javne, jer su ne samo brodive i splavne rieke, nego po §. 3, koji se mora zajedno s drugim uzeti, jer su sve ostale rieke, potoci, jezera dapače i sve ostale stojeće i tekuće vode javne vode, a ne samo brodive i splavne rieke, izim ako komu pripadaju po zakonu ili po kojem privatnom pravnom naslovu.

Ja mislim, da je pravedno pravo na vode razvrstiti, kako to gradjanski zakon čini na javne i privatne vode, a onda je najpravednije, ako se kaže sve je javno, ako nepripada nikomu privatnomu.

Pravednije se nemože po mom nazoru ovdje postupati. Polag predležeće ove zakon. osnove sve su vode javne izim prvo zatvorenih, a drugo onih vodah, glede kojih po obstojećih zakonah ili po privatnom pravu nepripada nikomu pravo.

Ja držim, da je ta ustanova pravedna, da odgovara potrebam i da nadopunjuje gradjanski zakon, kako se bolje nadopuniti nemože.

G. je zastupnik osječki kazao, da nije dobra ustanova §. 2., koja ustanovljuje, da su brodive i splavne rieke javno dobro, nego ih opredieljuje tako, da budu brodive i splavne rieke javne vode samo u koliko se upotrebljuju faktično za brodarenje i splavljenje.

Ja držim, da bi to značilo pogoršati osnovu zakona za to, jer bi tim došla do jedne neprilike, kako su došli u Cislajtaniji, kad su tamo u zakon takovu ustanovu stavili.

Usljed toga su došli do toga rezultata, da su one vode držali javnimi, koje su onaj čas, kad je zakon stupio u kriepost, brodive i splavne bile. Tako bi bilo po tamošnjem stanovištu, dočim po ovoj zak. osnovi jesu rieke u toliko javne u koliko su brodive i splavne, bez obzira, da li se u istinu faktično brodari na njih ili ne.

Ja držim, da je mnogo bolje, savršenije i točnije, ako se sposobnost, vlastitost i kvalitet vode uzima kao mjerilo, a ne slučaj, da li sada idu po njih brodovi ili ne.

Gosp. je zastupnik osječki tom prilikom iztaknuo, da su po njegovom nazoru §§. 6., 18. i 19. u protuslovlju.

Pošto je po predležećoj zak. osnovi korito i obala rieke vlastničtvo obalnoga posjednika, to drži, da ustanove §. 19., po kojih može svatko iz javne rieke vaditi šljunak, piesak, mulj i zemlju, stoje u protuslovlju sa vlastničtvom, s konstruiranim vlastničtvom, u korist obalnoga posjednika.

Ja mislim, da to nestoji s kojega godar gledišta mi tu stvar shvatili.

To se pitanje može na dva načina shvatiti, ili tako, da se postavi ova teorija: dok voda teče jest korito makar i privatno vlastničtvo ipak kao pripadnost javne rieke u javnoj porabi; dakle makar je privatno vlastničtvo, ipak je za javnu porabu opredieljeno. Privatno vlastničtvo neizključuje javnu porabu, pošto znamo, da imade i privatnih mostovah, koji kano privatno vlastničtvo ipak stoje u javnoj porabi. Može se na temelju istih zak. ustanovah i druga teorija postaviti, pa se može reći, da se pravo kopati, pravo uzimati zemlju i t. d. neprotivi privatnomu vlastničtvu zato, jer se tereti neprotive vlastničtvu, nego predpostavljaju vlastničtvo. Ako postoji u mo'u korist teret na drugom tudjem vlastničtvu, to ovo nije negacija tudjega vlastničtva, jer inače nebi bilo mog tereta. S drugimi riečmi, da se u kratko poslužim s običnimi izrazi: može se stvar konstruirati tako, da ostaje korito u javnoj porabi premda je privatno vlastničtvo ili kano legalna služnost na tudjem vlastničtvu.

Takovih legalnih služnostih poznaje ne samo ova zak. osnova, nego i gradjanski zakon i sijaset drugih zakonah.

Dakle u eventualnoj legalnoj služnosti neleži nikakova negacija vlastničtva, neleži nikakova opreka niti protuslovje naprama §. 6.

Meni se čini, da sam o ovih juristično-teoretičkih pitanjih već više govorio, nego u obće ta pitanja zaslužuju, nego li je u obće vriedno, jer bi ova zakonska osnova ostala tako dobra, kakova je, pa makar da svih tih

ustanovah ni neima. (Zast. dr. Neumann: Bolje bi bilo, da jih neima). Meni je svejedno.

Sada ću se svrnuti na upravno-ekonomičko stanovište, jer držim, da je to važno, i kako sam već prije naglasio, da je to najvažnija strana ove zakonske osnove. S ovoga gledišta osnovu gospoda nisu pobijala, osim danas g. zastupnik karlovački. Ovdje neka mi bude dozvoljeno, da se svratim na dva prigovora, koje su prigovore donieli jučer g. zastupnik osječki, a danas zastupnik karlovački, najprije da je bilo premalo vremena, da se ova zakonska osnova dobro prouči.

Ja molim, vis. sabore, da dobro razlikujmo, da za naučiti predmet o vodnom pravu, svakako je bilo vrieme prekratko, ali toliko vremena nemože nijedan sabor dati. To se je već prije moralo znati, a to je sasma naravno, jer tako dugo zakonska osnova nemože ležati na stolu vis. kuće, dok se naučimo vodno pravo. Pita se samo, da li je dovoljno vremena bilo, zakonsku osnovu proučiti. (Zast. dr. Neumann: Sam izvjestitelj je kazao, da nije bilo dosta vremena). Gosp. izvjestitelj spada takodjer k vam — to je svejedno. (Veselost).

Gospoda su rekla, da je za proučenje te osnove bilo premalo vremena. Meni se čini, da kad dva dana debatiramo o kakovoj stvari, valjda smo ju prije proučili, nego li smo išli o njoj debatirati.

Osobito gosp. zastupnik karlovački, koji je zabacio osnovu, morao ju je dobro proučiti, kad ju je zabacio, jer kako bi inače zabacio osnovu, da ju nije proučio? (Veselost.) A da ju je g. zastupnik osječki proučio, dokazuje to, što je 88 amendementah na 155. §§. podnio (Smieh.) — pa da ju onda nije proučio! A koliko je još drugih amendementah, ja neznam, to ćemo vidjeti. Ja mislim, da taj faktum najbolje pobija gospodu.

Da se dade ova osnova raznim družtvom, — neznam već kojim — (Zast. dr. Kršnjavi: Trgovačkoj komori. — Milanu Krešiću.) — prije na mnienje kao vještakom i strukovnjakom, ja neimam ništa proti tomu, ali zašto baš kod te osnove da to bude. Imade osnovah, koje takodjer zasiecaju u narodno gospodarstvo; imade i čisto jurističkih i pravosudnih osnovah, koje jako duboko zasiecaju u narodno-gospodarstvene odnošaje, pa bi stoga sliedilo, da bi uvjek zakonodavno tielo imalo pred sobom jedan forum, koji forum bi imao prije o stvari odlučiti, a zakonodavno tielo imalo bi samo sankcionirati i izjaviti, da li pristaje na to ili nepristaje.

Ja mislim, da to nije zadaća zakonodavnoga tiela, i da se tako nigdje drugdje neradi, nego da uvjek odluka leži u zakonodavnom tielu, koje imade prosuditi dotičnu osnovu sa stvarnoga i tehničkoga gledišta, pa baš zato zakonodavno tielo sastoji iz osobah najrazličitijega the stališa i zanimanja, dakle mora zakonodavno tielo zato i sposobno biti. Ako nebi bilo sposobno, to bi u tom ležala negacija cieloga parlamentarnoga sustava.

Drugi prigovor obćinite naravi, na koji ću se sada osvrnuti, jest t. j. da ova osnova neodgovara osobitim potrebam našega naroda. To jako često čujemo. Kada god koja osnova dodje, ako neima drugih prigovorah, onda se veli: sve je dobro, samo što neodgovara osobitim odnošajem i potrebam našega naroda. A nitko još nije rekao, koji su to odnošaji i potrebe. To još nismo čuli.

Ako meni tko kaže: Zakon neodgovara odnošajem i potrebam naroda, onda mora reći, koji paragraf i koje su to ustanove, koje neodgovaraju odnošajem i potrebam našega naroda. Mora reći: To i to nevlada kod drugog naroda, pa ako drugi odnošaji eksistiraju, koji kod nas nevladaju, tada taj paragraf neodgovara ovim odnošajem. Ako se tako kaže, biti ću zadovoljan.

Doduše gosp. je zastupnik karlovački kušao nam te odnošaje predočiti, ali jako obćenito i kako mi se čini, došao je u protuslovje. Najprije hotio je on dokazati, da mi na nekom nižem stepenu kulture stojimo i glede porabe vode, glede odvodnje vode i kulturnih radnjah nestoji naš narod na tolikom stepenu kulture, da bi bile te radnje potrebite. Da se drugimi riečmi izrazim, da je gospodarstvo našega naroda ekstensivno, da radnje oko melioracije nisu osnovane, da je industrija i obrt na tako nizkom stepenu, da netreba vode kao silu. To bi nešto bilo, ali s druge strane opet kaže, da je sada vrieme pare, da je voda, koja je prije bila, danas iztišnjena kod nas parom. Sve da se

kod nas parom radi. Ako je tako, onda smo opeta na višem stepenu. Mi smo sada na visokom stanovištu kulture, a sada smo već opeta u pari, sada smo dakle gori, a prije smo bili dolje.

On se obraća i na zadruge, pa kaže, da su zadruge dobre, ali da neimaju biti prisilne. To može biti kod drugih narodah, ali osobiti odnošaji našega naroda nedozvoljuju jih i zato nisu dobre za naš narod, jer nestoji na takovom stepenu kulture, da bi bilo razloga siliti ga: Ti moraš svoje tlo meliorirati. On hoće ekstensivno gospodariti i stoji na ekstensivnom gospodarstvu, ali neće da se sili, da zemlju u drugu kulturu obraća.

Čudnovato, što se sve u našem narodu nedogadja! Zakonski članak od g. 1840. stoji na stanovištu prisilnih zadrugah, dakle su naši starci bili na tom niveau-u kulture, da su trebali prisilne zadruge, a mi sada od g. 1840. do danas pali smo u kulturi tako daleko, da jih više netrebamo, jer one nam neodgovaraju. Zašto smo u kulturi pali i nazadovali, to pravo neznam, ali znam to, da g. 1840. nismo imali stranke prava.

Ja držim, da se sa tako obćenitimi riečmi nemože odlučiti o pitanju, da li stanovita zakonska osnova odgovara potrebam naroda ili ne. Kad bi se doniela zakonska osnova, Bog zna iz kakova kraja, n. pr. da se danas u Siciliju donese zakon iz Norvežke, — tamo je vruće, a tu je zima — (Smieh), to bi bio već nekakav razlog, ali kad se uzmu ustanove zakona iz zemlje, koja neposredno s nami graniči, gdje se gospodarstvo tjera kao kod nas, gdje je podnebje isto, gdje su rieke iste, jer valjda Dunav, kad dodje na našu stranu, nepromieni svoju narav, a valjda Drava neima na jednoj obali ovu, na drugoj drugu narav. Valjda te vode neteku drugim pravcem kod nas, te nemogu biti različite kod nas, nego li su u Ugarskoj, koja je teritorialno i geografički sasvim suvisla s našom zemljom, koja čini sasvim s nami jednu geografičko-organičku cjelinu.

Dakle ja nemogu presumirati, da u zakonu, koji vlada tamo, gdje su sasma analogni odnošaji, imade ustanovah, koje nebi mogle odgovarati našim potrebam. Ako tko to tvrdi, onda mora navesti pozitivne odnošaje, kojim neodgovaraju.

Važna strana predležeće zak. osnove, kako sam naglasio, leži u administrativno-ekonomijskom djelu, t. j. u dvojem: Najprije u pitanju o porabi vode, a onda u pitanju glede zadrugah.

Što se tiče porabe vode, to nastaje svaki dan, a to znade svatko, koji se praksom bavi, potreba, da se način ove porabe uredi zakonskim propisom, jer dandanas ako se osnuje kakav mlin bez dozvole, pa drugomu tim nanese štetu, to se iz toga porodi parnica. Tu neima dozvole ni navedenih uvjetah, pod kojim se dotična voda kao kretalo upotriebiti može. Dakle da se ti odnošaji moraju urediti, to je jasno za svakoga, koji prepirke neželi i koji želi, da sviet živi u uredjenih odnošajih.

Ako se ta poraba uredi, onda su odnošaji bolji, jer su uredjeni, a ako se neurede, ostanu neuredjeni odnošaji.

Što se tiče najvažnije strane ove zakonske osnove, to leži ona u tom, da se kulturne radnje omoguće. Već je gosp. izvjestitelj naglasio, da se tim zakonom, strogo uzamši, glede toga ništa nova nedonaša, jer da su zak. članci od god. 1832., 1836. i 1840. pitanje o udruživanju glede odvodnje vode tako točno i za ono vrieme faktično savršeno uredili; ovi zak. članci formalno i dan danas valjaju, te se po njih postupa, kad se već postupati mora. Dakle oni zakonski članci stoje po prilici na istih načelih, na kojih stoji dotično poglavje predležeće zakonske osnove.

Ova zakonska osnova nije ništa drugo, te neide za drugim, nego da modernizira načela, koja su sadržana u dotičnih, navedenih zakonskih člancih, a ovo moderniziranje ide samo tako daleko, da dotična načela dovede u sklad sa obstojećim sustavom, upravom i gospodarsko-financijalnimi prilikami.

O tom nemože biti dvojbe. To mora jasno biti, ako hoćemo shvatiti dotične ustanove predležeće zakonske osnove, naime teret oko reguliranja vode je teret dotičnih interesenatah. O tom nemože biti dvojbe, jer je to temeljno načelo. Ako gospoda hoće ustati proti ovoj zakonskoj osnovi, neka pobiju ovo načelo, neka načelno razprave, tko mora nositi teret

oko onih radnjah, koje su nuždne za odvadjanje vode, za privednju vode i za zaštitu povodnje.

Moguće je na razne načine ovo pitanje provesti, moguće je, da se kaže, država ih ima provesti, moguće je, da ih municipija imadu provesti, a moguće je opet, da se ustanove obćine, koje ih imadu provesti, a napokon je moguće, da se stanovite zajednice stvore u tu svrhu, ali svi ti sustavi imadu jedno zajedničko, tko imade nositi teret, naime narod i nitko drugi, jer da li se namet dobije ili putem municipalnog ili putem obćinskog nameta, ili putem povišenja poreza, ili putem nameta na ad hoc stvorenu zajednicu, uvjek je svota ista, makar ju promotrili kako hoćemo; uvjek treba za stanoviti rad i djelo niti manje niti više. Tu svotu će morati uviek plaćati dotični, koji imade sve nositi, koji sve plaća, a to je narod.

Koji je sustav od ovih trih najbolji? Da li je bolje namaknuti dotični trošak putem povišenja poreza, putem obćinskoga nameta ili putem nameta ad hoc? U ovih se pitanjih mora odlučiti za namet na zajednicu ad hoc, jer, po mom nazoru, obćeniti namet — a to je bilo obćinski, bilo municipalni, bilo povišenje poreza, — ne pravo, jer tim moraju i oni doprinositi, koji absolutno neimaju nikakove koristi od dotičnoga djela.

Djelo pako, koje neima svrhe obćenite, nego lih korist pojedinacah, za takovo djelo iziskuje pravednost, da nedoprinose k njemu oni, koji neimaju od njega koristi. To bi tako bilo, kao da industrijalno koje poduzeće mora doprinosit obćenit namet za djelo, od kojega ono neima nikakve koristi. Nasuprot pravednost iziskuje, da se namet udari na one, koji odatle korist imadu. U tom leži zahtjev pravednosti, te nemože biti nepravde, ako se uviek pred očima ima, da ma kako se god udesila stvar, da će se morati uviek dotične svote namaknuti putem stanovitih podavanjah. Podavanja moraju biti, jer države, zemlje, obćine nedobivaju od nikuda ni novčića osim onoga, što im njihovi stanovnici plaćaju.

Tu nastaje pitanje, kako da se osnuju dotični organizmi, koji se u tu svrhu moraju stvarati. U toj organizaciji leži jamstvo, da će dotično razporezivanje pravedno, a dotično djelo od uspjeha biti. Meni se čini, da je dotični organizam tim savršeniji, čim je veći, t j. čim veći obseg imade, čim više ljudih u njem sudjeluje, jer se tim mogu tereti na više osobah na više imetka, na više vremena porazdieliti i usljed toga postaju ti tereti laglji, a dotični organizmi podobni za izvedenje velikih djela.

Zak. osnova, ako hoće poći pravim putem, mora biti tako udešena, da omogućuje netrajanje velikih zajednicah ili nazovimo obćinah, odvodnih kotarah ili zadrugah, jer to je samo ime, dočim pojam im je teritorijalan, te odgovara pojmu obćinah, kotarah, koji su stvoreni ad hoc u svrhu dotičnih radnjah.

Još moram spomenuti, da danas smjer u upravnom zakonodavstvu u drugih državah ide upravo za tim, da se stvaraju obćine u stanovite svrhe. Tako imademo u novijem njemačkom zakonodavstvu primjera, gdje se ustrojavaju sasma posebne obćine za škole, posebne obćine za kulturne radnje, posebne obćine za takove odvodne radnje, posebne obćine sanitarne, riečju za stanovite svrhe stvaraju se zajednice, obćine, teritorijah, a to je zato dobro, što se u stanovitu svrhu, koja se imade polučiti, može posebna zajednica složiti, svaka zajednica neodgovara svakoj svrsi. Može biti dobra koja zajednica u svrhu odvodnje, ali jako nespretna za škole. Dakle u stanovitu svrhu imade se zajednica stvoriti. Ovu zajednicu nazivlje zak. osnova zadrugom, a dobra strana te osnove pri tom jest, da omogućuje stvaranje velikih teritorijalnih zajednicah, koje će moći dotične radnje uspješno provadjati.

Kod ovih se radnjah mogu razlikovati tehnički 4 sustava: ili sustav jednostavnoga zagatjenja . . . . — to je najstariji i najpodpuniji — ili sustav t. z. kanalizatorni ili treće, — to je jedan od najnovijih — sustav suzdržavanja vode u gorah, u stanovitih jezerih ili napokon sustav kombiniran od drugoga i trećega. Tako se dade iz toga razabrati, to samo onaj prvi sustav zahtjeva male zajednice a svaki ostali predpostavlja velike teretorijalne zajednice.

Ovdje mi je spomenuti nešto, na što se je g. zast osječki osvrnuo. On je naime rekao, da u magjarskom zakonu imade dr-

žava stanovit postotak iz državne blagajne doprinesti zadrugi, ako ova nije u stanju na vlastiti trošak dotično djelo izvesti; — a drugo, da imade glede utjerivanja plaćanja anuitetah od zajmovah u ugarskom zakonu posebnih ustanovah. Ove ustanove nisu prešle u ovu našu zak. osnovu, a to čini mi se da je dobro; jerbo u tom, ako nisu prešle, neleži negacija da neima država te zemlja doprinositi ovim potrebam, nego u tom leži samo to, da se uvidilo i da po mom nazoru stoji, da je stanoviti postotak neshodan, jerbo vezati o stanovit postotak dotično pravo znači, jednu šablonu na sve slučajeve udariti. Isto biva i kod zajmovah.

Koje povlastice treba za stanovit zajam i kako će se u stanovitom slučaju postupati, to je doduše u ugarskom zakonu navedeno, ali ovdje nije, a to za to, jer je to shodnije, jer se uvjeti od slučaja do slučaja mienjaju prema zahtjevom dotičnika, koji zajam i kredit daje; on veli: ja dajem pod ovimi i ovimi uvjeti i okolnosti i zahtjevam ova i ova privilegija, a onda treba za svaku zajednicu posebnu ustanovu stvarati glede konkretnog kredita, glede zahtjeva, što će ih dotični staviti, koji ga daje. Isto biva i glede zemaljske podpore. Jednostavno reći da se udara ta podpora na stanovit postotak, je neshodno za to, jer niti može zadruga onda više dobiti, a niti može zemlja, kad tomu neima razloga, manju svotu opredieliti. Ja si predstavljam tu stvar sasma jednostavno. Zadruga se može složiti i reći: Jest, mi možemo to učiniti, ako zemlja dade toliko i toliko podpore i onda se obratiti na sabor, na zemlju ili na koji drugi faktor, da li može u tu svrhu toliko i toliko pripomoći dati. Ta pripomoć može eventualno veća biti nego procenti po ugarskom zakonu, a i manja, ako je manja potreba. Ali po mom nazoru je bolje, da se to to od slučaja do slučaja opredieli.

Iz ovoga razlaganja može v. sabor, mislim, razabrati a i meni se tako čini, da je ova zakon. osnove priudešena u istinu potrebam zemlje, ne možebiti, onim umišljenim osobitim potrebam, nego faktičnim, obstojećim potrebam zemlje tako, da će omogućiti radnje, koje su već zasnovali prijo mnogo godinah predji naši, ali ih nisu bili u stanju izvesti. Tomu zakonu biti će rezultat taj, da će narod uviditi, da ako se on u velike skupine slaže ili ako u stanovitu dobru svrhu ulaže svoje sile, da si sam svojim radom i nastojanjem može ekonomski položaj u veliko poboljšati, ... (Nemir).

Predsjednik: (zvoni): Molim gospodo!

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: . . . biti će rezultat, da će se prestati sve očekivati od vlade, kano da ona ima bog zna kakve rudokope u Americi ili da će doći nekakav bogati ujaki i pod konac sve platiti, da će se jedanput odučiti od toga i uvjeriti se, da samo zajedničkim postojanim radom može svoje ekonomske prilike popraviti. Pa ako ta zak. osnova i neima drugog rezultata, nego taj, ja mislim, da će već tim biti na sreću našega naroda i domovine, pa zato prihvaćam tu osnovu za podlogu specijalne debate. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Ja završujem glavnu razpravu; rieč imade g. predstojnik za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Vis. sabore! Prema ustavnim načelom pretresivaju se u generalnoj debati samo glavna načela, a tek u specijalnoj debati pojedine ustanove odnosnog zakonskog predloga.

Poštovani g. zastupnik gornjeg grada Osieka nije se jučer držao toga pravila, nego je — spustiv se s visine načelne razprave — odmah stao pretresivati pojedine ustanove zakonske osnove, što je — kako rekoh — stvar specijalne, a ne generalne debate. Tim je došao poštovani g. zastupnik osječki u položaj, da će morati u specijalnoj debati ponoviti ono, što je već kazao i razlagao u generalnoj debati, pa je tako i mene prisilio, da dosta toga reknem nunc pro tunc. Takovim postupkom ogriešio se je g. zastupnik osiečki ne samo proti parlamentarnom običaju, nego takodjer i proti modernom načelu diobe radnje.

Poštovani g. zastupnik, o kojem sada govorim, žali, da nije imao dosta vremena, da prouči ovu zak. osnovu. Ta bi žalba bila osnovana samo onda, kad bi ta zak. osnova

spadala u takovo zakonarsko područje, koje ili nije nikako ili bar jako slabo obradjeno. Vodopravno područje spada pako medju onu struku zakonodavstva, kojom su se bavila više ili manje zakonodavstva gotovo svih kulturnih državah.

Čovjeku pravniku, koji učestvuje u pravnom životu svoga vieka, lahko je dakle brzo pohvatati sve konce u pitanjih, koja se odnose na vodopravne odnošaje.

I poštovani gospodin zastupnik osiečki mogao je za tri nedjelje danah tim lagje proučiti ovu zak. osnovu, čim on sam kaže, da je ona kompilacija ustanovah vodnih zakonah, valjanih u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću i vodnoga zakona, koji je u kriepošti u Ugarskoj.

Ta se kompilacija nesvidja gospodinu zastupniku gornjega grada Osieka. Po njegovom mnienju trebala je osnova ili ostati strogo na stanovištu gradj. zakona ili recipirati jednostavno ugarski zakon. Ja vrlo žalim, da nam poštovani g. zastupnik nije pobliže označio, kako bi mi kraj ustanovah gradjanskoga zakona mogli osnovu o pravu na vode glede razdiobe vodah postaviti na stanovište, koje u tom pogledu zauzimlje ugarski vodni zakon u §§. 10 i 18.

Ja držim, da bi mi morali u tom slučaju promieniti ustanove gradj. zakona, sloveće o pravnoj naravi vodah, a za to nebi imali nikakov uzrok u ugarskom vodnom pravu, jer to vodno pravo neriešava pitanje o pravnom svojstvu vodah, već će to pitanje riešiti novi gradjanski zakon.

Kako sam već jučer imao čast naglasiti, vrlo je zamršeno pitanje, kako da se povuče granica izmedju javnoga dobra i privatnoga vlastničtva kod drugih vodah. To pitanje nije dan danas precizno riešeno u zakonih, valjanih za kraljevine i zemlje, zastupane u carev. vieću, a u Ugarskoj nije jošte u obće riešeno.

Jesmo li mi zvani, da to pitanje prvi riešimo? Ja odgovaram na to pitanje, da nismo, već da nam čednost a i mudrost nalažu, da ostajući na sigurnu i prokušanu temelju gradjanskoga zakona motrimo dalje razvoj toga pitanja.

G. zast. osječki tvrdi, da mu je zakon nejasan i da ga je razumio tek onda, kad je pročitao analogne ustanove ugarskoga vodnog zakona i vodne zakone, valjane za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću. Ja nerazumijem, što g. zastupnik tim hoće da dokaže. Po mojem mnienju nedokazuje to ništa drugo, van da g. zastup. gornjeg grada Osjeka bolje razumije njemački jezik, nego li hrvatski (Glas sa desnice: I magjarski! Dr. Dragutin Neumann: Dakako, to se zna!)

Uzrok tomu, da je g. zastupnik osječki našao u zakonskoj osnovi i ustanovah vodnih zakonah valjanih u drugoj polovini monarkije i ustanovah ugarskoga vodnoga zakona sasvim je naravan i jednostavan. Ustanove vodnih zakonah valjanih u drugoj polovini monarkije našle su naime mjesta u zakonskoj osnovi poradi toga, što s kraljevinami i zemljami druge pole monarkije imademo jednak gradjanski zakonik, a ustanove ugarskoga vodnoga zakona preuzeta su u zakonsku osnovu s toga, što s Ugarskom živimo u jednoj državnoj zajednici, što ugarski zakon o pravu na vode valja i u području ovih kraljevinah, te napokon što su i naše gospodarske prilike najsrodnije onim u Ugarskoj.

Takovo spojenje ustanove dvajuh zakonah, koji nestoje na jednakom stanovištu u zakonskoj osnovi, nedopada se poštovanom g. zastupniku osječkom, jer da time pojedine ustanove zak. osnove dolaze medju sobom u protuslovje.

Dakako da je to mučan posao, stvoriti skladan zakon iz dvajuh zakonah, koji nepolaze s jednoga izhodišta. Ali ako gospodin zastupnik osječki kraj svega svoga oštroumja nije našao drugih protuslovjah do onih, koja nam je jučer nabrojio, onda sam ja ovlašten smatrati dokazom, da je kod stvaranja zakonske osnove postupano velikom pomnjom i obzirnošću.

Tako on nazrieva protuslovje izmedju §. 6. zakonske osnove, koja korita vodah izjavljuje vlastnošću posjednika obale i izmedju §. 18., koji organom javne uprave dozvoljuje za javne gradnje cestne i vodne voditi bez odštete šljunak iz privatnih vodah.

Gospodin zastupnik osječki priznaje izpravnom tvrdnju u pismenoj obrazložbi zem.

vlade, da je slična ustanova sadržana u ministarskoj naredbi od 21. travnja 1857, kojoj je predmetom izvlastbeni postupak za cesto- i vodogradjevine, ali tvrdi, da je onda glede korita voda vriedio gradjanski zakon, kojega §. 6. zakonske osnove sada preinačuje na korist posjednika obale.

Meni se čini, da se g. zast. osječki u ovoj stvari nalazi u bludnji.

Vlastnost korita u privatnih vodah pripadalo je po gradjanskom zakoniku uviek, dakle i godine 1857. obalnomu posjedniku, u tom pogledu nemjenja dakle zakonska osnova upravo ništa. U očigled toga nedolazi zakonska osnova u nikakvo protuslovje, kada ona odredbu obstojeću u krieposti te služeću javnomu interesu u nepromienjenih okolnostih uzdržaje i nadalje u valjanosti.

Isto je tako netemeljita tvrdnja gospodina zastupnika osječkoga, da si protuslove ustanove §§. 7. i 8. zakonske osnove. Poštovani gospodin osječki iztiče naime, da su po §. 7. zakonske osnove naravne naplave i otoci u svih vodah prirastkom obalnoga posjeda, a da su po § 8. zak. osnove ipak može otok, koji nastane iza krieposti ovoga zakona unutar roka od 30 godinah, bez odštete za zemljište odstraniti u prilog uredjenja vode ili plovitbe.

Po propisih gr. zakona jesu otoci, koji nastaju u brodivih riekah, vlastničtvo države. Ta ustanova nije naravi privatne, nego joj je temelj u javnom pravu, u zaštiti interesa plovitbe. Izručujući ova zakonska osnova vlastničtvo glede otokah u svih vodah, dakle i u riekah brodivih, vlastniku obalnoga posjeda, imala je ona pravo ustanoviti uvjete, pod kojimi to čini, a ti su uvjeti sadržani u §. 8., a svrha toj opet na osnovu javnoga prava počivajućoj ustanovi nije druga, van zaštita interesa brodarstva. I tuj neima dakle nikakova protuslovja.

G. zastupnik osječki i g. zastupnik karlovački tvrdili su u jedan glas, da zak. osnova koju danas razpravljamo, nije uzela dovoljno obzira na posebne gospodarske prilike ovih kraljevinah. Niti g. zast. osječki niti g. zast. karlovački nije naveo pobliže, koje su te gospodarske prilike, koje ova zak. osnova nije dostatno uvažila.

Njihova je dužnost bila naznačiti te gospodarske prilike i staviti predloge, kako da se odnosne praznine izpune u zakonskoj osnovi, čemu su se oni uklonili, valjda radi toga da nepruže dokaz, kako dan danas nije u svietu ništa tako riedko, kao nove misli.

Gospodinu je zastupniku osječkomu krivo, da u zak. osnovi neima one ustanove ugarskoga vodnoga zakona, prema kojoj država imade u stanovitom slučaju doprinašati troškovom onih vodnih zadrugah, koje su ureda radi ustrojene. Sasvim je naravno, da takove ustanove nema u zakonskoj osnovi, jer autonomni zakon nemože prema nagodbenom zakonu razpolagati sredstvi zajedničkogu erara. Zemlju pak nismo mogli obvezati sličnom ustanovom, te naprtiti joj dužnost, da namiruje alikvotni dio troškovah vodnih zadrugah, ustrojenih ureda radi.

Takova je bo obveza neopredieljena, te bi bila podobna tim laglje dovesti zemlju u financijalne stiske, čim se sredstva zemlje ograniče, te čim se ona naročito nemože poslužiti javnim kreditom. Zemlja će rado podupirati zadruge spomenute vrsti koliko god bude mogla, ali joj nesmije zakon naprtiti već unapried terete, — koji bi — kako rekoh — mogli nadmašiti financijalnu snagu njezinu.

G. zast. osječki naveo je, da je u §. 72. krivo citiran §. 71., a u §. 114. da je krivo citiran §. 80. Paragraf 72. zakonske osnove korespondira sa §. 73. ugars. zakona, a §. 114. sa § 116. ug. zakona. U §. 73. ug. zakona nije pak citiran §. 71. nego §. 74., a u §. 116. ug. zakona nije naveden §. 80. nego §. 82. Negledeć na to tvrdi g. zast. osječki, da se je ta pogrieška dogodila samo tako, što su §§. 72. i 114. zakonske osnove jednostavno, dakle sa spomenutimi krivimi citati prepisani iz ugarskoga vodnoga prava. Tim se je g. zast. osječki parlamentarno govoreći udaljio od istine i to jedino u svrhu, da dokaže, kako se je ova osnova površno i bez glave sastavljala. Takovimi doskočicami nebi se smio služiti duhovit muž, i to tim manje, čim su takove doskočice veoma prolazne vriednosti i čim one slabe snagu i onim tvrdnjam dotičnika, koje počivaju možda na solidnijoj podlozi. (Na desnici: Tako je!) Takove se pisarske i tiskovne pogrieške lahko

dogadjaju kod toli obsežne zakonske osnove, no nigdje na svietu necrpe se iz takovih pogriešakah razlozi proti stvarnoj vriednosti osnove.

G. zastupnik osječki boji se, da u §. 120. nije javno izrečeno, da li su u rieči „prinos" sadržani i prinosi pojedinih dobarah za ukamaćivanje amortizacijah zadružnih zajmovah. Ja mislim, da §. 119. izključuje svaku dvojbu u tom pogledu, ustanovljujuć naročito, da k iznosom, što ih razporezuje zadruga, spadaju i prinosi pojedinih dobarah za ukamaćivanje i amortizaciju zadružnih zajmovah.

G. zastupniku osječkomu nije pravo, da zakonska osnova u §. 2. svojstvo javne vode čini ovisnim samo o brodovitosti rieke, a da nesteže to svojstvo samo na one poteze odnosnih riekah, kojimi sbilja plove brodovi i splavi.

Ja sam jučer imao čast napomenuti, kako je voda neobhodno nuždna svakomu čovjeku i kako poradi toga javni interes zahtieva, da se javnomu dobru kod vodah dade što širi objem. Zato je zakonska osnova u skladu sa gradjanskim zakonom uzela samo brodivost rieke za njezino obilježje kao javne vode. To je tim više opravdano, čim je okolnost ona, kojimi poteзi brodivih riekah faktično plove brodovi i splavi, sasma slučajna. Sava je n. pr. sada brodiva do Capraga, odnosno do Galdova, a biti će, ako bog dade, s vremenom brodiva i do Zagreba.

Ja nemogu usvojiti stanovište g. zastupnika osječkoga i poradi toga, što bi država mogla doći u taj nesgodni položaj, da bi morala dielove brodivih riekah izvlastiti u svrhu, da ih učini brodivimi, što ničim nebi bilo opravdano.

Napokon tvrdi gospodin zastup. osječki, da su i ustanove glede globah nejasne, u toliko, što §. 176. ustanovljuje, da globe imadu uticati u zakladu za zemaljsku kulturu, te što ustanove §§. 85., 92. i 98. protivno tomu odredjuju, da globe, koje se nameću vodnim zadrugam, imadu teći u pričuvnu zakladu tih zadrugah.

Ja u tim ustanovam nenalazim nikakovoga protuslovjah, jer §. 176. sadržaje obćenito pravilo, koje valja za sve slučajeve, osim globah nametnutih vodnim zadrugam, glede kojih globah zakonska osnova ustanovljuje iznimku, odredjujuć, da imadu uticati u pričuvnu zakladu odnosne vodne zadruge.

Ova je iznimka po mom mnienju tim više osnovana, čim su i pričuvne zaklade vodnih zakladah zaklade za promicanje zemaljske kulture.

Razstajući se tim sa gosp. zastupnikom osječkim, dolazim gospodinu zastupniku virovitičkom, koji se u svojem jučerašnjem razlaganju kretao sasvim u okviru načelnih razmatranjah. Odgovarajuć tomu poštovanomu gospodinu zastupniku moći ću biti tim kraći čim je g. zast. bistranski sbilja temeljito oprovrgao tvrdnju g. zast. virovitičkoga, da se §§. 2., 3. i 5. zakonske osnove rješava pitanje vlastnosti vode, navlastito u onom pravcu, da su sve javne vode vlastnost države.

I zakonodavstvo, koje je stvorilo zakon od 30. svibnja 1869., na koje se oslanjaju ustanove §. 23. i 5. zakonske osnove, nije polazilo s toga stanovišta. Za dokaz tomu navodim, da se u izvješću odbora carevinskoga vieća, koji je imao izpitivati osnovu zakona o ustanovah vodnoga prava, pridržanih državnom zakonodavstvu izrično veli: „ova osnova pokazuje, da u nju nisu uvršteni obćeniti pojmovi, te da je propustila povući točnu razliku izmedju državnih i zemaljskih riekah i izmedju javnih i privatnih vodah. I poslje zakona od 30. svibnja 1869., koji slovi o ustanovah vodnoga prava, pridržanih zajedničkom zakonodavstvu, ostaje razlika izmedju riekah državnih i zemaljskih, a to nebi bilo moguće, kad bi stojala teorija g. zast. virovitičkoga, jer bi onda sve javne vode morale biti državnimi riekami.

Mimogred budi rečeno, da pitanje, koje su rieke zajedničke i koje da spadaju u autonomno područje ovih kraljevinah nerješava zakon o pravu na vode, nego temeljni zakon ove zemlje t. j. nagodbeni zakon.

Priepor, koji je zapodjenuo g. zastup. virovitički u ovoj vis. kući, o vlastnosti vodah tekućih, izazvao je i u carev. vieću najživlju razpravu, gdje se je takodjer zahtievalo, da se vode tekućice izjave javnim dobrom. Taj zahtjev nije prodro, jer se je uvidilo, da se to načelo nemože poprimiti, a da se ne dirne u stečena prava, te je uslied toga zakon od

30. svibnja 1869. ostao glede pravnih svojstva vodah na temelju gradj. zakona.

Mnienje, koje ja zastupam, nije dašto samo moje, nego je longus ordo eorum, koji su istoga mnienja, a medju njimi ima sigurno odličnih pravnikah, koji takodjer stoje na visini pravne znanosti.

Gosp. zastup. karlovački danas me je veoma iznenadio. Poštovana opozicija uviek predbacuje vladi, da nerazvija dosta djelatnosti na zakonodavnom polju.

Danas kara g. zast. karlovački vladu, da previše zak. osnovah podnosi ovomu vis. saboru. To je sasvim prozirna taktika. Sada je ovaj zakon prerano podnešen, a u proračunskoj razpravi sigurno upisivalo bi se vladi u smrtni grieh, da nije toli važnu i toli nuždnu osnovu zakona, kao što je ova o vodnom pravu, predložila vis. saboru. (Na desnici: Istina! Povladjivanje.) U očima slavne naše opozicije, osobito najskrajnjega krila njezina neima vlada nikada pravo.

G. zastupnik karlovački tvrdi, da prisilne vodne zadruge neimadu korjena u narodu, jer da bi trebalo neznam koliko godinah zakonskoga rada, dok bi nastali potrebiti uvjeti za takove zadruge.

Prisilne vodne zadruge uvedene su već zak. čl. X. : 1840., koji slovi o vodah i prekopih i koji bijaše takodjer kriepostan u ovih kraljevinah. Uvedenjem prisilnih zadrugah neuvodi se u zakonodavstvo ovih kraljevinah ništa nova, nego se samo pobliže izvodi ono, što je već sadržano u starijih zakonih ove zemlje.

Na ostale prigovore gospodina zastupnika karlovačkoga mislim, da mi se nije osvrtati, jer ih je dovoljno suzbio g. zast. bistranski. —

Gospodin zastupnik karlovački završio je da možemo čekati na ovaj zakon. Ali žali bože neće naše rieke i vode da čekaju na ovaj zakon, nego sveudilj haraju i uništuju najplodnije prediele naše zemlje.

Zakonodavstvo je dužno pružiti posjednikom odnosnih zemljištah sredstva, da se brane proti elementarnoj sili vode i proti golemim štetam, koje od poplavah nastaju. Ta sredstva dobit će oni u ovoj zak. osnovi, kad postane zakonom, i za to opetovano molim vis. kuću, da izvoli zak. osnovu o vodnom pravu uzeti za podlogu specijalne debate. (Živio! i odobravanje na desnici: Tečajem ovoga govora zauzeo je predsjedničku stolicu drugi saborski podpredsjednik g. Hinko pl. Francisci.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Ja sa svoje strane mogu biti s ovom debatom zadovoljan, i bio bih doista skroz zadovoljan, da mi veleštovani moj drug gosp. zastupnik karlovački nije pomutio moga zadovoljstva. Nu i s njim sam zadovoljan, tako da je moje zadovoljstvo obćenito, jer su sva gospoda govornici i oni, koji su govorili za osnovu i oni, koji su proti njoj govorili, tu osnovu primili za podlogu specijalne debate, — jedini g. zast. karlovački govorio je proti osnovi i nije je uzeo za podlogu specijalne debate. Ja od svoje strane, kao što moram vriednom drugu g. zastupniku osječkom izraziti svoje nezadovoljstvo, tako moram g. zast karlovačkom izraziti svoje zadovoljstvo.

G. zast. karlovački polazi sa svoga stanovišta iskreno i konsekventno, on osnovu kritizira sa svoga stanovišta i neprima je na podlogu specijalne debate, dočim ju g. zast. osječki kritizira tako, kako je sgodno rekao moj štovani drug g. zast. dr. Riffer, da od nje nije ostalo više niti slova, — ali on osnovu prima za podlogu specijalne debate. G. zast. osječki izpalio je jednu vrhovnu pravnu raketu, koja se je ali prije nego što se upalila — razplinula.

G. zast. karlovačkomu, koji osnove neprima za podlogu specijalne debate, odgovaram s jednim komplimentom odvraćajući mu ono, što je on danas naprama nama učinio.

Ja mu činim kompliment, ne samo radi konsekvencije, nego i za to, što se je on, neprimajuć osnove za podlogu specijalne debate, kanio svakog državo-pravnog zanovetanja, što je znak velikoga napredka sa ove strane (ljevice) visoke kuće, da se u pitanjih čisto narodno-gospodarske naravi državo-pravne rakete nepuštaju.

Gospodin je zastupnik osječki nadalje medju ostalim rekao — neznam, da li je u

tom oprovrgnut — da on nedopušta, da se tudji zakoni kod nas uvadjaju ili recipiraju; s druge strane je tvrdio, da bi on želio, da se ugarski zakon kod nas recipira; nadalje je opet rekao, da je ugarski zakon za nas tudj i da je Ugarska za nas tudja zemlja.

Ja nerazumijem, što on hoće time da kaže. Ja držim, da ugarski zakon za nas nije tudj, i to s razlogah, koje je gosp. zastupnik Egersdorfer naveo, da su naši zajednički odnošaji tako uzko skopčani, da je posve opravdano, da imamo slične zakone glede odnošajah, koji su veoma slični, dapače često i jednaki.

Ja nisam imao sreću čuti glede onoga, što je gosp. zastupnik kazao, da se za stanovite specijalne odnošaje posebne zakonske ustanove stvore, koji su ti specijalni odnošaji. Ja ih neznam. Voda, obrana od vode, poraba vode, dozvola ili koncesija za porabu vode, to su sve odnošaji, koji su svuda jednaki, dakle mislim, da za to moraju slične ustanove prema okolnostim biti i u zakonu, koji se stvara u ovom saboru, kao i u onih, koji su stvoreni u Ugarskoj i u Cislajtaniji. Gosp. zastupnik tih specijalnih odnošajah nije naveo; a mi bi rado primili bili, da nam je naveo, koje specijalne odnošaje treba posebnimi zakonskimi ustanovami regulirati.

Gospodin zastupnik osječki zadjeo se je u to pitanje, i tu je glasovitu raketu izpustio, da naš zakon neima ustanove glede subvencije, jer da mi samo terete nosimo za zajedničke stvari, a da subvencije neimamo, da je drugdje pridržana. Gdje je regulacija zajednički posao, tamo se na nju odnosi i zajednička subvencija, jer §. 194. ugarskoga zakona točno ustanovljuje, u koliko je taj zakon i za nas zajednički. Gdje se radi o regulaciji zajedničke rieke, tamo je državna pomoć ista za nas, koja je i za onu stranu. Ali primili mi tu ustanovu, ili neprimili, ja mislim, da bi bila isto tako na papiru kod nas, kao što je u Ugarskoj samo na papiru.

Oni bar imadu svoju sferu, kako je g. zastupnik kazao, pak još nije niti jedna zadruga dobila subvencije od države, jer se uvjek kaže, u proračunu neima za to providjenog novca, te se nemože ništa u to ime dati. Dakle bila ta ustanova u zakonu, ili nebila, resultat ostaje isti. Ako se hoće dati podpora, daje se, kako je kod nas davana više putah, kao što nam je presvj. g. predstojnik kazao, pak će se i na dalje davati.

G. zastupnik karlovački, s kojim sam, kako rekoh, inače zadovoljan, izvolio je kazati, da ova zakonska osnova neodgovara, jer odnošaji, koji su prije 25 godinah obstojali, danas više nepostoje. To je istina, i upravo za to držim, da ona odgovara, jer su danas novi odnošaji. Za odnošaje, koji su bili prije 20, 25 godinah, valjali su zak. članci od g. 1836., 1840. itd. U ostalom, da je danas poraba vode manja, nego je prije bila, to bi ja poreko. To će g. zastupnik najbolje znati iz svoje vlastite blizine, da mlin na čigre u Karlovcu treba vode, da industrijalno poduzeće u Dugoj Resi treba vode i da upravo ovo posljednje poduzeće, koje je jedno od prvih u našoj zemlji, ima radi porabe vode toliko neprilikah, koje će se ovim zakonom odstraniti. Dakle nemože biti govora o manjoj porabi vode, dapače, ja bih rekao, da se može govoriti o većoj porabl.

Ta se poraba ovom zakonskom osnovom tako uredjuje, kako je pravo g. zastupnik Egersdorfer rekao, da će ju svatko moći rabiti kako treba.

G. zastupnik je kazao, da je ova zak. osnova veliki salto mortale, da prije nije ništa bilo, a sada da je na jednom došla ova zak. osnova.

Ja mislim, da sam jučer, razvijajuć historiju vodnog prava, citirao mnogo zakonah počam od g. 1751. ovamo, koji su uredjivali kod nas odnošaje vode. Oni zakoni nisu imali, kako je pravo rekao g. zastupnik bistranski, konkretne forme, kako ju danas zakoni imadu, oni su danas modernizirani, ali su već prije postojali, dakle tu salto mortale nije učinjen.

G. zastupnik priznaje doduše, da vodne zadruge imadu plemenitu svrhu, ali da je uredjen neki aparat, koji tu instituciju strašno komplicira i to zato, što te zadruge velik teret nose i što vlade kod njih ingerira. Upravo radi toga, što vlada ingerira, veli, da nevaljaju. Ja ću g. zastupniku pročitati iz knjige čovjeka, koji se vodnom znanošću ekskluzivno bavi, kako on vodne zadruge i njihov viši

službeni karakter shvaća. To je djelo Karla Peyera, gdje se veli:

Was die Verwaltung betrifft, so gehören zwar sowohl die gewöhnlichen Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften als auch die Wassergenossenschaften der Selbstverwaltung an. Allein bei den ersteren ist die Verwaltung, da sie ausschliesslich die privaten Interessen der Genossenschaft und ihrer Mitglieder verfolgt, mehr nach privatrechtlichen Grundsätzen organisirt und von der Staatsverwaltung unabhängig; dagegen knüpfen sich an das Institut der Wassergenossenschaften wegen ihrer Ausdehnung auf eine grosse Anzahl von theilweise nicht freiwillig beigetretenen Mitgliedern, auf grössere schon an sich dem öffentlichen Rechte unterliegende Anlagen an den Gewässern und auf ein räumlich ausgedehntes Gebiet zahlreiche wichtige wirthschaftliche und auch öffentliche Interessen und entwickelt sich hieraus für die Wassergenossenschaften nothwendig auch ein eigenes von jenen anderer Verbände und Wirthschaftsgenossenschaften wesentlich gesondertes Rechtsleben und eine besondere theilweise mit amtlichen Rechten ausgestattete oder doch unter staatlicher Aufsicht fungirende Verwaltung. Sowie in Frankreich die örtlichen Wasserverbände (associations syndicales) einen halb amtlichen Charakter haben.

Dakle gdje postoje ovakove zadruge, koje imadu nesamo privatne interese, nego djeluju i u javnom interesu, moraju stajati pod javnim nadzorom, jer kroz taj nadzor mogu najbolje vršiti ona prava, koja im zakon daje.

Moj veleštovani prijatelj g. zastupnik Egersdorfer izvolio je naše stanovište koje zauzimljemo u pogledu pitanja o vlastničtvu vode, nazvati i prispodobiti naše nazore modi kako se kaput pravi, i konačno, ja neznam, jesam li ga pravo razumio, izvolio je takodjer kazati, da se najljepša moda pokazuje na Gigerlih, s toga valjda da su Gigerli i najpametniji i najbolji pravnici. On je izvolio kazati, da gradjanski zakon nepoznaje vlastničtva na javnih riekah. Ja se nisam u svom životu uviek bavio sa komentiranjem zakona, ali sam rado uvjek učio ono, što su drugi učenjaci kazali. Ja ću ovdje navesti Randu, koga je g. zastupnik sigurno i bolje čitao, nego ja:

B. Der gegenwärtige Stand der Wassergesetzgebung.

Das a. b. G. B. unterscheidet in §. 287. unter den zum „Staatsgut" (§. 286.) gehörigen Sachen zwei Categorien:

C. Sachen, welche zur Bedeckung der Staatsbedürfnisse bestimmt sind, als das Münz-, Post- und andere Regalien, Kammergüter, Berg- und Salzwerke . . .; sie werden als „Staatsvermögen" bezeichnet. Das Gesetzbuch erklärt hiemit die „Ströme" und „Flüsse" für Staatsgut oder öffentliches Gut, welches dem Gemeingebrauche gewidmet ist, für res publicae, quae in communi usu sunt, wobei unter res publica „ein durch den Gemeingebrauch beschränktes Staatseigenthum verstanden wird!

(Dr. Aleksander Egersdorfer: A gdje su dokazi?)

Ako je Randa Gigerl, onda i ja rado uzimam na sebe svojstvo Gigerla. G. je zastupnik zaboravio kod toga na razliku izmedju modernoga i modernoga. Moderna znanost predstavlja najnovije rezultate znanosti; ona ostavlja stalan trag u povjesti znanosti, dočim je modno prolazan pojav u solidnom životu, koji se ozbiljno uzeti nemože. Na temelju moderne znanosti stvaraju se zakoni, a oni koji se modernoj znanosti priključuju, prihvaćaju ju sa svom ozbiljnošću, nemisleć si tim niti iz daleka prisvojiti kakovo gigerlstvo. Ja gospodinu zastupniku rado prepuštam modu, a ja za sebe zadržajem modernu znanost.

Ja sam nastojao pobiti prigovore, koji su se digli proti mom stanovištu, koje je, osim jednoga pitanja, identično sa stanovištem vlade glede ove zakon. osnove, te mi nepreostaje na koncu drugo ništa, nego, kao što su to učinili i moji predgovornici, ovu osnovu, koju držim veoma važnom i koristnom za ekonomski i narodno-gospodarstveni napredak u našoj zemlji što toplije preporučiti vis. saboru, da ju izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate. (Živio! na desnici).

(Predsjedničku stolicu zauzeo je tečajem ovog govora saborski predsjednik presv. gosp. Mirko Hrvat).

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje. Prima li vis. sabor osnovu zakona o vodnom pravu za podlogu specijalne debate?

(Prima).

Osnova zakona o vodnom pravu primljena je za podlogu specijalne debate.

Sljedi specijalna debata.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita naslov. Vidi prilog 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima).

Naslov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 1.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?

(Prima).

§. 1. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 2.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita): „Prvi i drugi red §. 2. osnove da se izpusti, a mjesto toga da se uvrsti: „Rieke su od onog mjesta počam, od kojega po njih plove brodovi, ladje i svezane splavi, javnim dobrom.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Razlog zašto sam predložio ovaj izpravak k §. 2. leži u tom, što je §. 2., kako ga osnova preporuča, veoma absolutan, što ustanovljuje bez svake iznimke, da su rieke brodive i splavne javno dobro.

Pod ovu ustanovu nemože se subsumirati iznimka §. 3., koja kaže, da će se i sve ostale rieke, potoci, jezera i druge stojeće ili tekuće vode, ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatno-pravnih naslovih, držati javnim dobrom. Ova iznimka vriedi dakle samo za ostale potoke i rieke, koje nisu brodive i splavne. Ja odavle zaključujem ovo: ako se primi stilizacija osnove, držati će se svaka rieka, koja je brodiva i splavna, bez svake iznimke, javnim dobrom, dakle će biti svaka brodiva i splavna rieka od svoga izvora do kraja javno dobro. Ja mislim, da to nemože ležati u intenciji ovoga zakona.

To je razlog, zašto hoću, da se pobliže ustanovi, koja je rieka brodiva, a koja splavna. Izraz brodiva rieka dolazi, koliko se siećam u §. 407. gr. zakona i to na onom mjestu gdje se pravi razlika medju otoci, koji nastaju u brodovih riekah i onimi, koji nastaju u nebrodivih riekah. Taj izraz proizveo je u doktrini veliki prepor, jer se je pitalo, koja je rieka brodiva. Rezultat tomu preporu bio je taj, da su se složili, da se brodivom ima smatrati rieka, ne ciela od izvora do kraja, nego od onoga mjesta počam, gdje počima biti brodiva, gdje plove po njoj brodovi. Kao rezultat te doktrine navedeno je u §. 2. austrijskog vodnog zakona ono isto, što i ja predlažem u mom izpravku.

Danas su pojedini govornici iztakli, da neima pravoga razloga reći, kojo su rieke brodive i splavne, jer da se je bojati, da bi se to moglo interpretirati tako, da su samo one rieke, koje su danas brodive, javno dobro, a koje nisu danas brodive, pak sutra postanu brodive, da se nebi smatrale javnim dobrom.

Ja držim da taj nazor nije osnovan, jer ako bude §. 2. glasio, kako ga ja predlažem: rieke su od onoga mjesta počam, od kojega po njih plove brodovi, ladje i svezane splavi, javnim dobrom, ako se bude reklo, da su rieke od tih mjestah javnim dobrom, to se neće moći protezati jedino na one rieke, koje su sada brodive i splavne, nego i na one rieke, koje budu i u buduće brodive i splavne. Predlog moj ima tendenciju, da se označi brodivost riekah, a da se zaprieči krivo tumačenje, koje sigurno leži u intenciji zakona, da nijedan dio brodive rieke nebi mogao biti privatnim dobrom. Ako bude §. 2. glasio, kako ga predlaže osnova, morat će se deducirati, da su brodive i splavne rieke javno dobro od izvora do ušća. S toga preporučam svoj izpravak vis. saboru na prihvat.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

*

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Ja sam već suzbijajuć prigovore gosp. zastupnika osječkog, koje je jučer podigao proti ovoj zak. osnovi, naveo razloge, s kojih ja mislim, da nije osnovan ovaj izpravak. Ja sam navlastito naglasio, da se ova ustanova u bitnosti sudara sa §. 287. o. gr. z. i nadovezao sam tomu, da se okolnost ona, po kojih potezih rieke faktično plove brodovi i splavi, stvar slučaja. Danas plove brodovi i splavi do ove točke, a sutra do druge kraće ili duže. Najjači razlog proti tom izpravku sastoji u tom, da bi država mogla doći u položaj, da mora izvlastiti pojedine dielove brodivih riekah, da ih učini prikladnimi za plovitbu.

To svakako neleži u interesu zemlje, koji zahtieva, da se plovitba sve to više širi po zemlji.

Ja nenalazim nikakva protuslovja izmedju §. 2. i §. 3. Paragraf 2. govori o brodivih i splavnih riekah, a §. 3. govori o riekah, koje nisu brodive ni splavne. To se kaže za one potonje, da su dotle javno dobro, dok se nedokaže, da komu pripadaju budi na temelju zakona, budi na temelju kakvog privatno-pravnog naslova. Glede ovih potonjih riekah, §. 3., dopušten je dakle dokaz, da komu pripadaju, a glede brodivih i splavnih riekah izključen je taj dokaz u §. 2.

Ja neuvidjam razloga, zašto da se taj izpravak primi, pak molim vis. kuću, da ga neizvoli odlikovati svojim prihvatom.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Stojeć na načelu, da su sve vode tekućice javne, pak da je izključeno na njih svako privatno pravo vlastnosti, moram amendement g. zastupnika osječkoga, kroz koji bi se moglo to pravo privatnikom dati, odkloniti.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 2. primljen je po predlogu odbora i tim odpada izpravak g. zast. Neumanna.

Bilježnik **Jovan Budisavljević** (čita §. 3.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Spevec izpravak, da se druga alineja izpusti.

Rieč ima g. zastupnik Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec** Vis. sabore! Druga alinea §. 3. nova je, nje nepozna obći gradjanski zakon, ona je, ako bih htjeo govoriti poput g. zastupnika bistranskoga, pravi Gigerl, pa se onda nečudim kako je ona došla u osnovu. Jer osnova, kako je naglasivao g. zastupnik bistranski, nije htjela da za volju moderne znanosti mienja propise obćega gradjanskoga zakona, ako je dakle ovdje učinila promjenu, nije učinila za volju moderne znanosti, već za volju Gigerla.

Tim, što je priznao g. zastupnik brodski, da osnova nije htjela mjenjati za volju moderne znanosti propisa obćeg gr. zakonika, tim je implicite priznao, da ova osnova nestoji na stanovištu moderne znanosti, da prema tome ni o. g. z,, na čijem se stanovištu nalazi osnova, nestoji glede toga na stanovištu moderne znanosti.

Predsjednik: Ja bi molio gospodina zastupnika, da nereflektira na ono, što je u glavnoj razpravi rečeno, jer inače bi nastalo uz 100 izpravakah, koji su podnešeni, 100 glavnih razpravah.

Ja molim gosp. zastupnika, da se drži strogo predmeta.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Ja se držim strogo predmeta, ja znadem što spada na predmet i mislim, da je drugomu u obće težko unapred znati, što čovjek kani reći. Ja sam htio u dalnjem toku svoga govora dokazati, da je to u savezu i da bi protiv ove ustanove mogao biti i g. zastupnik bistranski, jer je nova ustanova, koje neima u gradjanskom zakoniku, makar i nebi bio on protiv nje s toga, što neodgovara znanosti. Alinea 2. §-a 3 ide za tim, kako kaže obrazloženje, da se zaštiti posjed i zaposjednuće na onakvih vodah, za koje se nemože dokazati, da su privatne, za koje se nemože dokazati njihovo privatno pravno svojstvo. Dakle po ovoj ustanovi ima se štititi posjed na javnih vodah, a po obćem gr. zakoniku nije moguć

posjed na stvarih, koje se nalaze in usu communi, dakle nije moguć posjed na vodah, koje su javno dobro. Tim bi se štitio posjed stvari, na kojoj posjed po o. g. z. nije moguć.

Da se ukloni ta anomalija, ja sam predložio svoj izpravak. Za zaštitu stečenih privatnih pravah dovoljno je, da se kaže, da neke vode pripadaju onim, koji dokažu, da im pripadaju; ako oni svoga prava nemogu izkazati, imadu se te vode smatrati javnim dobrom. Ako je pak stanovita voda javno dobro, onda služi za obću porabu, a onda je neznam, kako se može štititi nečiji posjed na toj vodi, koji izključuje obću porabu.

Premda je ova ustanova nova, ja je ipak odsudjujem, jer neodgovara znanosti, koje se ja nežacam ovdje zastupati, ma govorio g. zastupnik bistranski o tom, kako ga volja; s toga preporučam, da se prihvati moj izpravak i da se 2. alineja §. 3. izpusti.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Mi znamo, da je posjed dvojak, naime posjed stvarni i posjed pravah. Juristički može se dakle svakako govoriti o posjedu posebnih pravah na vodu i o zaštiti toga posjeda. S toga gledišta nemanjka upitnoj ustanovi pravna podloga, a da ona nesadržaje nesmisla u sebi, vidi se već od tuda, da je ta ustanova sadržana i u zakonu od 30. svibnja 1869., koji vriedi za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću.

Ne dakle iz razloga, kojim je dao izraza g. predgovornik, već poradi toga, što bi ova ustanova mogla dati povoda krivomu tumačenja i suporom glede nadležnosti izmedju sudbenih i upravnih oblastih, izjavljujem, da vlada pristaje na izpravak g. zastupnika virovitičkoga.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj

Izvj **Nikola** pl. **Czernkovich**: I ja pristajem na ovaj izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 3. uz izpravak g. zastupnika virovitičkoga?

(Prima.)

§. 3. primljen je uz izpravak g. zastupnika virovitičkoga.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?

(Prima.)

§. 4. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 5.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak:

„Iza ustanove toga paragrafa da se nadoveže: . . . „i to prema daljini obale dotičnoga zemljišta".

Rieč ima g. zastupnik Neumann.

Zastup. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ustanova §. 5. osnove prevedena je iz vodnoga zakona austrijskoga i to iz §. 5. Jedino je izpušteno na kraju dolje: „i to prema daljini obale dotičnog zemljišta". Ja držim, da je intencija ove ustanove naše osnove ista, koja je i u austrijskom vodnom zakonu. Ako je tako, držim, da je potrebno, da se ta ustanova ciela provede i da se prema tomu doda: „i to prema duljini obale dotičnoga zemljišta".

Inače bi se obzirom na tu okolnost, što je §. 5. proveden i što je izpušteno pobliže ustanovljenje, moglo doći do krive interpretacije.

Ja molim s toga visoki sabor, da taj izpravak primi.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

Predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Ja se moram izjaviti proti ovomu izpravku, jer se to samo po sebi razumije i jer je to sasvim jasno izrečeno u §. 17. zakonske osnove.

Predsjednik: Pošto nitko više neželi govoriti, pitam: prima li visoki sabor §. 5. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 5. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 6.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.?
(Prima).
§. 6. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7.?
(Prima).
§. 7. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 8.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je gosp. zast. Neumann sliedeći izpravak:

„U predzadnjem redu osnove, da se iza „prirod" postavi zarez, za tim da se „i nasade" izbriše, te mjesto tih riečih uvrsti: za nasadjeno ili samoniklo rašće".

Rieč imade g. zast. Neumann.

Zastup. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! §. 8. ustanovljuje, da će vlastnik otoka morati dozvoljavati i trpiti, u slučaju ako uztreba, da se uredi rieka ili plovitba, da se uz 30 godinah dotični otok, koji nastane u rieci, smije ukloniti, a da će vlastnik dobiti odštetu jedino za nepobrani prirod i za nasade. Vlastnik dakle ima pravo iskati naknadu za sgrade, za nepobrani prirod i za nasade.

Moj izpravak naperen je jedino proti izrazu „nasadi". Zašto? Zato, jer ako vlastnik ima dobiti odštetu jedino za ono, što je nasadjeno, neće imati pravo tražiti odštete, ako je na dotičnom otoku šuma sama narasla. Izkustvo nam dokazuje, da je obično takov otok jako bujan i da ima mnogo šume, koja reprezentira veliku vriednost, da on od te šume mora plaćati porez i da ju mora čuvati. Ako ostane izraz, kako ovdje glasi, on obće dobiti odštete, jer nije šume nasadio. Dakle moj izpravak ide za tim, da posjednik dobije odštetu za šumu, koja je sama nastala.

Ja mislim, da je moj izpravak u svakom obziru opravdan, pak ga preporučam vis. saboru na prihvat.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Egersdorfer.

Zast. dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Meni se čini, da ta pogibelj neobstoji, nego da je ona predloženom stilizacijom odklonjena. Samonikla stabla nepodpadaju doduše pod nasade, jer nisu posadjena, ali podpadaju pod plod, jer je svakako samoniklo stablo plod šume, dakle se ima subsumirat pod pojam ploda, kao što je trava plod sjenokoše, tako je i stablo plod šume. Polag načela šumskoga zakona ima se smatrati stablo plod šume.

S toga ja mislim, da ta pogibelj neobstoji, da je već tu, što on hoće postići svojim izpravkom, pak za to odklanjam ovaj izpravak.

Predsjednik: Rieč imade g. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: S razloga, koje je naveo g. predgovornik, ja se izjavljujem proti ovom izpravku.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 8. po predlogu odbora?
(Prima.)

§. 8. je primljen po predlogu odbora i tim odpada izpravak gosp. zastupnika Neumanna.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 9.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 9?
(Prima.)
§. 9. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 10.)

Predsjednik: Na ovaj paragraf podnio je g. zastupnik Spevec izpravak, da se citiranje §. 4. izpusti.

Rieč ima g. zast. Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Vis. sabore! Načelo, što ga izriče §. 10., da vlastnik zatvorene privatne vode može vodu za se i za druge po volji rabiti i trošiti, nemože vriediti za sve one vode, što su navedene u §.

4. Ovo se načelo može uporaviti na zatvorene vode u strogom smislu rieči, što se navode u §. 4 sl. a), b) i c), ali nemože vriediti za pretoke t. z. zatvorene vode, spomenute u §. 4. sl. d). Na te vode nemože se aplicirati pojam vlastnosti, za nje nemože vriediti ono. što kaže §. 10., da njima može vlastnik po volji razpolagati. Jer je primjerice jasno, da on nemože promjeniti tok vode na štetu susjeda, nesmije pomješati vodu škodljivimi stvarmi, nesmije je poganiti itd. Za nje vriedi ono, što odredjuje §. 14. osnove o vodah tekućicah. Prema tomu predlažem, da se izpusti citacija §. 4., pak će se znati, što se imade razumjevati pod zatvorenom privatnom vodom.

Predsjednik: Rieč imade g. predstojnik za unutarnje poslove.

Odj. predstojnik **Danilo Stanković**: Čast mi je izjaviti, da se vlada slaže s tim izpravkom.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: I ja prihvaćam taj izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 10. po predlogu odborovu?

(Ne prima).

Prima li visoki sabor §. 10. sa izpravkom gosp. zast. Spevca?

(Prima).

§. 10. je primljen sa izpravkom zast. Spevca.

Biljež. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 11.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 11.

(Prima.)

§ 11. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita §. 12.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 12.?

(Prima.)

§. 12. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 13.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 12.?

(Prima.)

§. 13. je primljen

Visoki sabore! Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra dne 20. lipnja u 10 satih prije podne sa nastavkom današnje razprave.

(Svršetak u 1 sat 15 časakah.)

Stenografički zapisnik

o CXLII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 20. lipnja 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CXLI. saborske sjednice.

Nastavak specialne debate (od §. 14.—138.) osnove zakona o vodnom pravu.

Interpelacija narodnog zast. dra. Matunci-a o molbi mjestne obćine ždalske za ustrojenje nove župe na Ždalu.

Interpelacija narodnog zast. dra. Matunci-a o predstavci županijske skupštine županije belovarsko-križevačke za izmjenično obdržavanje županijskih skupštinah u Belovaru i Križevcih.

Interpelacija narodnoga zast. Fr. Madjereka glede prodaje državnog dobra „Veliki Tabor".

(Početak u 10 satih 25 časak h.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Vladimir Nikolić**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzv. g. ban grof **Khuen-Hédervary** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** čita zapisnik CXLI. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu specijalna razprava osnove zakona o vodnom pravu.

Sliedi §. 14.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 14.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita):

§. 14. Da se u drugoj alineji mjesto rieči „onesnaži" rekne „zagali".

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ja predlažem, da se izraz „onesnaži" u §. 14. zamieni s riečju „zagadi" i to s razloga toga, što po mom osvjedočenju rieč onesnaži nedolazi nigdje u literaturi hrvatskoj; to je provincializam, pak je zato bolja rieč „zagadi" nego „onesnaži".

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja se istina neubrajam medju štiliste hrvatske, ali ipak poznam rieč „onesnaži". Pošto je ta

rieč primljena u zakonu, to neima razloga, da se drugom zamieni, pa zato molim vis. sabor, da prihvati §. 14. po predlogu odbora.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 14. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 14. primljen je po predlogu odbora. Sliedi §. 15.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 15.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita) §. 15. Da se mjesto rieči „predje na tudje zemljište" na kraju trećeg redka uvrsti: „se takne tudjega zemljišta".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zastupnik **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Gospoda veleštovane većine, koji su sami branili ovu zak. osnovu, dodjoše do uvjerenja, da je djelom prevedena iz austrijskoga, a djelom iz ugarskog vodnog zakona. Tako §. 15. ove zak. osnove odgovara §. 12. austr. vodnog zakona.

Ja polazim sa toga stanovišta, da kad se što prevadja iz austrij. vodnoga zakona, da se imade strictissime prevesti, a i intencija je bila, da se prevod slaže sa ustanovami sadržanimi u tom paragrafu austr. vodnog zakona. U §. 12. austr. vodnog zakona veli se, da vodu valja vratiti u prijašnje korito, ne prije nego „predje" na tudje zemljište nego prije nego se „takne" tudjega zemljišta.

S razloga što držim, da su i redaktori ove zak. osnove htjeli izraziti ono, što veli §. 12. austr. vodnog zakona, to molim, da se u ovaj §. uvrsti: „prije nego li se takne tudjega zemljišta".

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Pošto nenalazim nikakve razlike izmedju rieči takne i predje, to odklanjam izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 15. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 15. primljen je po predlogu odbora.

Bilježnik: **Jovo Budisavljević**: čita (§. 16.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 16.?

(Prima.)

§. 16. je primljen po predlogu odbora.

Bilježnik: **Jovo Budisavljević**: (čita §. 17.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita) §. 17. Da se 1.) u prvom redu brišu rieči „s obje strane", a izmedju „li" i „obale" da se uvrste rieči: „nasuprot ležeće". 2.) mjesto „ide" u drugom redu, da se rekne: „imadu". 3. mjesto „vlastnike" u četvrtom redu da se rekne: „vlastnici".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Razlog, zašto sam te izpravke predložio, leži u tom, što sam osvjedočen, da će, ako se ti izpravci primu, biti ustanove §. 17. jasnije.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: I ovdje ne nalazim nikakov razlog, da se izpravak primi, zato ga odklanjam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 17. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 17. je primljen po predlogu odbora.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita §. 18.)

Predsjednik: Na ovaj §. pednio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita). §. 18. Ustanova druge alineje počam od „za javne“ do kraja da se izpusti.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Izpravak ovaj, što sam ga tako slobodan podnjeti na §. 18., od vrlo je velike važnosti. On je materijalne naravi, a sastoji se evo u ovom. Po ustanovi §. 18., kako ju osnova predlaže, biti će iz privatnog potoka vlastni organi javne uprave vaditi šljunak bez odštete za javne gradnje, cestne i vodne. §. 6. ove osnove kaže, da su korita privatna vlastnost posjednika zemljišta. U tom obziru, ako su korita privatna vlastnost posjednika zemljišta, leži nedosljednost u ustanovi §. 18., koji kaže, da će se za javne gradjevne svrhe moći voditi šljunak bez svake odštete. Medjutim dopuštam, da se zakonodavnim putem može stegnuti i obteretiti vlastnost; ali jedna je okolnost, koja me sili, da o njoj upozorim vis. kuću, da nebi bilo sgodno, da se ta ustanova uvrsti, premda se može legalnim putem uvrstiti, a to je evo ovdje.

U ugarskom vodnom zakonu neima te ustanove. Po ugarskom vodnom zakonu jesu vlastnici dotičnih koritah privatnih posvemašnji vlastnici, pa zato nisu dužni trpiti, da se iz njihovih privatnih vodah vadi šljunak makar za javne cestne i vodno-gradjevne svrhe. Po našoj osnovi, akoprem leži u tom osnova u protuslovju sa §. 6., biti će naši vlastnici dotičnih koritah dužni dopustiti, da se iz njihovih vodah privatnih vadi šljunak za javne gradjevne svrhe.

Ja držim, da je to nepravda, i to iz toga razloga, jer ako se budu, recimo, u Ugarskoj gradile javne ceste, to će Ugarska doprinositi po svom % za gradjevne svrhe, a mi ćemo opet doprinositi po svom %, po svojoj tangenti, ali pri tomu ugarski vlastnici dotičnih koritah nisu dužni trpiti, da se uzima iz njihovih privatnih vodah materijal za gradnju cestah, oni će taj materijal moći prodati i unovčiti, dočim nasuprot kod nas, ako bude trebalo za javne svrhe materijala iz privatnih koritah, biti će naši posjednici dužni dozvoliti, da se šljunka uzme, koliko ga treba i koliko se hoće. Posljedica toga biti će ta, da će Ugarska za javne gradjevne svrhe manji % doprinositi, nego li ga ima doprinositi po nagodbenom zakonu. To je razlog, zašto stavljam ovaj izpravak, koga preporučam vis. saboru moleć, da se primi.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik za unutarnje poslove.

Predstojnik unutarnjeg odjela **Danilo Stanković**: Vlada je u obrazložbi ove zak. osnove navela, da se zadnja stavka §. 18. zak. osnove osniva na ministerijalnoj naredbi od 21. travnja 1857., kojoj je predmetom izvlastbeni postupak za cesto- i vodogradjevine. U toj se naredbi naime izrikom odredjuje, da su organi javne uprave vlastni za javne gradnje cestne i vodne, vaditi bez odštete šljunak iz privatnih potokah.

Gospodin zastupnik osječki nazrieva u toj ustanovi nedosliednost naprama §. 6. zakonske osnove, koji izriče, da su obale i korita vodah vlastnošću posjednika obale. Posjednici obale privatnoga potoka jesu vlastnici korita toga potoka i po ustanovi gradjanskoga zakona oni nepostaju dakle vlastnici toga korita tek na osnovu §. 6. zakonske osnove.

Vlastnici obale privatnih potokah bili su prama tomu vlastnici korita tih potokah i godine 1857., pa to ipak nije smetalo, da jih je spomenuta ministerijalna naredba obvezala, da dopuste, da se iz korita potokah, koji su pripadnošću njihovoga obalnoga posjeda, vadi šljunak bez odštete za javne cesto- i vodogradjevine. To je učinjeno iz javnih obzirah, i budući da ti javni obziri još sveudilj postoje, nije zakonska osnova ni najmanje nedosliedna, kada preuzimlje u pitanju stojeću stegu iz ministerijalne naredbe od 21. travnja 1857., koja je još uviek valjana u ovih kraljevinah. U istinu nemienja §. 6. zakonske osnove ništa glede prava obalnih posjednikah na korito privatnih potokah, pa stoga neima niti razloga, činiti kakovu promjenu u pogledu teretah, koje im postojeći propisi nalažu u obziru upitnoga korita.

Iztaknuta ministerijalna naredba nije u krieposti u Ugarskoj, pa je stoga naravno, da slična ustanova nije našla izraza u ugarskom zakonu o pravu na vode.

Moram priznati, da mi je sasvim nejasna tvrdnja g. zastupnika osječkoga, da će Ugarska kraj ustanove zadnje stavke §. 18. za javne gradjevne svrhe manji postotak doprinašati nego li ga ima doprinašati po nagodbenom zakonu. Postotni ključ ustanovljen je u nagodi za skupne poslove u obće, na taj ključ nemože po mojem mnienju nikako uticati odredba §. 18. zakonske osnove.

Iz tih razlogah, i buduć da se obalnim posjednikom u pogledu korita privatnih potokah namiće ovom zakonskom osnovom teret veći od onoga, koji jih je i dosele teretio u sasvim jednakih okolnostih, molim vis kuću, da izvoli ovaj izpravak odkloniti.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 18. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 18. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 19.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

§. 19. U zadnjoj alineji: 1. da se iza riečih veznih „i" izpusti, te na njegovo mjesto postavi „zarez"; 2. iza riečih „grabiti" da se uvrsti „i led"; 3. iza rieči „izvažati", da se postavi točka, a od počam rieči „bilje" sve do kraja da se izpusti.

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Neumann.

Zast dr. **Neumann**: Visoki sabore! Po ustanovi §. 19. zakonske osnove — u §. 18. govori se o privatnih vodah, a ovdje se govori o javnih vodah — biti će ne samo državi i javnoj vlasti, nego svakomu pojedincu slobodno iz javnih vodah vaditi i izvažati bilje, mulj, zemlju, piesak, šlunjak, kamenje i led. Ja, vis. sabore, držim, da to stoji s jedne strane — opet se vraćam na ono, što sam prije rekao — u nedosliednosti §. 6., koji je uzet iz ugarskoga vodnoga zakona, te koji je dosliedno proveden, tako, da prema tomu po ugarskom vodnom zakonu nije slobodno svakomu vaditi iz javnih vodah mulj, šljunak, bilje i t. d., dočim s druge strane stoji osnova u protuslovju s mnogimi stečenimi pravi naše zemlje.

Jučer su nam gospoda sa strane poštovane većine predbacili, da opozicija tvrdi, da osnova neuzima obzir na postojeće odnošaje u zemlji, a ni jedan od opoz. govornikah da to nije dokazao. Ja sam jučer bio slobodan staviti izpravak glede rieči „nasad", koji je u svakom obziru obzirom na odnošaje naše zemlje, osobito dolje u Slavoniji kraj Drave i Dunava, od velike važnosti.

Isto se tako ovaj izpravak, koji podnosim na §. 19., odnosi specifično na odnošaje spomenutih dolnjih krajevah. Zašto? Tamo kraj Drave i Dunava ima silnih pobočnih strugah, u kojih raste neizmjerna množina trstike. Trstika dobivena odavle dade se jako dobro unovčiti i nosi znatan prihod. Po ovoj ustanovi zak. osnove biti će svakomu dozvoljeno — ovdje se govori o javnih vodah, a javno su vode i pobočne struge, jer su u smislu §. 2. ove zak. osnove pobočne struge javno dobro, — uzeti si sa pobočnih strugah, kojih je korito ipak privatno vlastnost, trske, kolikod bude hotio; a isto tako mulja, šljunka, pieska itd.

Iz razloga toga, što se timi ustanovami ustanovljuje nešto, čega u ugarskom vodnom zakonu neima, iz razloga, što će se tom ustanovom povriediti obstojeća privatna prava: molim da se moj izpravak primi.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik unutarnjega odiela.

Predstojnik unutar. odjela **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Prije svega mi je iztaknuti, da je gospodin predgovornik u bludnji glede toga, da te ustanove neima nigdje, jer je slična ustanova sadržana i u zakonih vodnih, koji valjaju u zemljah zastupanih u carevinskom vieću. (Zastup. dr. Neumann: Glede javnih vodah!)

Naravno glede javnih vodah, a samo o tih je govor u §. 19. zakonske osnove.

Ova zakonska osnova polazi sa stano-

višta, da su javne vode javnim dobrom, t. j. da su one prepuštene svakomu na porabu.

Korita su sastavni dio riekah, ona se — dok su pokrivena vodom — nemogu sasvim odlučiti od naravi rieke, kojoj su — kako rekoh — sastavnim dielom.

Gradjanski zakonik nije točno precizirao, tko je vlastnikom korita javnih vodah. Samo se iz okolnosti one, da su otoci na riekah ladjonosnih vlastničtvom države, zaključuje, da su korita u brodivih riekah vlastničtvo države.

Isto tako može se izvesti iz one ustanove gradjanskoga zakona, da obalni posjednici imadu izključivo pravo prisvojiti si otok, koji postane u nebrodivih riekah, da su korita nebrodivih javnih vodah vlastničtvom obalnih posjednikah. Ugarski zakon o pravu na vode izjavljuje obale i korita vodah vlastnošću posjednikah obale i nerastavnom sastavinom obalnoga posjeda. Mi smo tu ustanovu, jer imademo pograničnih s Ugarskom riekah, takodjer uvrstili u zakonsku osnovu. I tako su obalni posjednici postali vlastnici korita u svih javnih vodah, dakle i u brodivih riekah. Budući pak da su javne vode prama temeljnoj ustanovi ove zakonske osnove javno dobro i da su kao takove prepuštene svakomu na porabu, te budući da su korita javnih vodah sastavni njihov dio, to moraju i korita javnih vodah, dok su pokrivena vodom, donekle služiti obćoj porabi. Vlastničtvo korita u javnih vodah moralo se je dakle iz javno-pravnih obzirah stegnuti u većoj mjeri, nego kod vodah privatnih, a to je učinjeno u §. 19. ove zak. osnove.

Tu neima dakle nikakova protuslovja izmedju §. 6. i 19. zakonske osnove. Zakonska osnova uredjuje usum publicum kod javnih vodah isto tako kao i vodni zakoni valjani za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću.

Ta ista nedosljednost, koju gospodin zastupnik osječki predbacuje zakonskoj osnovi, mogla bi se predbaciti i odnosnoj ustanovi vodnih zakonah valjanih u drugoj polovici monarkije.

Kako sam to već gore iztaknuo, imadu po gradj. zakonu obalni posjednici izključivo pravo, prisvojiti si otoke, koji nastanu u nebrodivih javnih vodah, pa im ipak vodni zakoni u drugoj polovici monarkije nedopitaju izključivo pravo izvažati bilje, mulj, zemlju, pjesak, šljunak i kamenje iz javnih nebrodivih riekah. Da opere opoziciju od osvade, da ona samo tvrdi, da zakonska osnova neuvažuje dovoljno posebne potrebe zemlje, ali da ona nije niti označila tih posebnih potrebah, naglasuje gospodin zastupnik osječki, da je on jučer kod §. 8. glede rieči „nasad“ stavio izpravak, koji da je pogledom na odnošaje naše zemlje, a osobito u Slavoniji kraj drave i Dunava, od velike važnosti. Ja pitam gospodina zastupnika nevladaju li ti odnošaji i u Ugarskoj glede Dunava, pa je ipak §. 8. zakonske osnove doslovce suglasan sa §. 7. zakonskoga članka XXIII. : 1885.

Javne su rieke i dosada po gradj. zakoniku bile javnim dobrom, dakle prepuštene javnoj porabi. Neosnovana je dakle tvrdnja gospodina zastupnika osječkoga, da se tom ustanovom §. 19. zakonske osnove vriedjaju obstojeća privatna prava.

U Ugarskoj su na osnovu tamošnjega privatnoga prava postojali drugi odnošaji glede korita vodah, pa je naravno, da ugarski vodni zakon nije mogao formulirati usum publicum kod vodah onako, kako to čini zakonska osnova. Kod nas su javne vode javno svakomu na porabu prepušteno dobro, pa moraju dosljedno tomu i korita javnih vodah, koja su sastavnim dielom tih vodah, doniekle imati svojstvo javnoga dobra upravo tako kao tekuća voda, koja ih pokriva. (Zast. dr. Neumann prigovara). U ostalom pripada vlastniku korita javnih vodah pravo na naravne naplave, otoke, osušeno korito i na ribariju. Njemu pripadaju dakle izključivo sva važnija prava skopčana s vlastničtvom, samo ga neidu izključivo uživanja navedena u §. 19. zak. osnove, koja po mojem mnienju nisu od velike praktične vriednosti . . . (Nemir. Zast. dr. Neumann prigovara. Komeš Stjepan Josipović: Jesu!)

Predsjednik: Molim g. zastupnika, neka se izvoli uztrpiti, a ne upadati u rieč.

Predstojnik unut. odjela **Danilo Stanković** (nastavlja): Ja mislim, da sam dovoljno dokazao, da prigovori, kojimi je ustao gosp.

zastupnik osječki proti §. 19. zakonske osnove, nisu opravdani, pa s toga molim vis. sabor, da njegov izpravak neizvoli primiti.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik dr. Spevec Franjo.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Vis. sabore! Ja držim izpravak g. zast. Neumanna opravdanim i zato ću biti slobodan glasovati zanj. Po §. 6. ove zak. osnove bezuvjetno je korito bez obzira na to, je li javna ili privatna voda, nerazdjelna sastavina obalnog posjeda. Po tom neima dvojbe, da je vlastnik obalnog zemljišta vlastnik korita i javne vode. Ja razumijem, da je ta vlastnost ograničena dotle, dok teče voda koritom, jer dotle nije moguće, da se ta vlastnost podpuno vrši. Ja bi razumio i to, da se vlastnost ograniči u javnom interesu tako, da se za javne interese vadi šljunak, mulj, pjesak, ali čini mi se, da se predaleko ide, kad se ograničuje ova vlastnost toliko, da se i drugomu svakomu privatniku dopusti, da uzima iz korita takvog šlunjka, pjeska itd.

Ja bi razumio, kako rekoh, ograničenje vlastnosti u javnom obziru, naime expropriaciju u javnom interesu, ali čini mi se, da se ide predaleko ustanovom, kojom se vlastnost ova ograničuje u interesu svakoga, a takve ustanove neima u ugarskom zakonu.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik za unutarnje poslove.

Predst. unutarnjeg odjela **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Gospodin zastupnik virovitički nije stavio poseban izpravak k §. 19. zakonske osnove, već je dokazivao, da je izpravak gospodina zastupnika osječkoga izpravan, te je očitovao, da će on za nj glasovati. Ja se mogu dakle i naprama njemu pozvati na ono, što sam već naveo glede upitnoga izpravka, i to tim više, što gospodinu zastupniku virovitičkomu nije pošlo za rukom oprovrći moje razloge. Nepobitna je istina, da su javne vode prama zakonskoj osnovi javno dobro, prepušteno svakomu na porabu, pa da s toga usus comunis mora kod javnih vodah počivati na podlozi širjoj, nego li kod vodah privatnih. Visoki je sabor već prihvatio §. 18. zakonske osnove, koji uredjuje porabu privatne vode, te bi prihvatom izpravka gospodina zastupnika osječkoga nastao taj nesklad, da bi prave razpoložbe vlastnika korita privatne vode s proizvodi toga korita bilo više stegnuto, nego li kod vodah javnih. Iz toga razloga opetovano molim, da visoka kuća izvoli ovaj izpravak odkloniti.

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Egersdorfer.

Zast. dr. **Egersdorfer**: Visoki sabore! Meni se čini, da ustanova §. 19. nije u neskladu sa ostalimi ustanovami ovoga zakona, jer ako je istina, da je korito vlastnost obalnog posjeda, to će biti istina i to, da se ta vlastnost, ko što i svaka druga vlastnost, može ograničiti. Da ovo ograničenje može uzsliediti u javnom obziru, to nestoji, jer legalne služnosti druge, koje navadja ova zakon. ustanova, obstoje ne samo u interesu javnih osobah, nego i u interesu privatnih osobah. Legalna je služnost dakle u korist privatnih osobah, ko što i svaka druga služnost.

Ja sjećam glede toga na služnost koritnice, koja nije u interesu države ili zemlje, nego u interesu svakoga, koji se tom koritnicom služi, dakle u obćenitom interesu pučanstva. Možebiti i u javnom interesu u toliko, u koliko ta služnost služi javnom interesu, ali u svom efektu može biti na korist privatnika.

Što se tiče primjetbe, da ima koristi od bilja, poimence kao što je to navedeno od trstike, koja bi korist sada u javnim riekama svima pripadala, meni se čini, da i sada privatniku pripasti nije moglo, a ako je to učinjeno faktično, nije pravno učinjeno, jer su javne rieke bile i do sada javno dobro. Po tome koristi po obćem gradjanskom zakoniku bile su na javnu porabu, a ako si je to netko anektirao, iz toga nemože sliediti razlog, da se prema ovomu protuzakonitomu stanju ravna zakonska osnova, jer su i do sada bile rieke, koje su proglašene javne i brodive, svakako javno dobro. Dapače i dalje mnogi su držali, da je korito u javnih riekah javno dobro i da pripada državi usljed čega su svi užitci

dosada mogli biti javni, a ne privatni, a ako se je to dogodilo, da su bili privatni, to je abusus, za koji neima razloga, da se sankcionira u zakonu, te da zakon dalje ide nego li je dosada zakonito stanje bilo. Držeći da ustanova §. 19. stoji u skladu sa ostalimi ustanovami zakona i da konačno na štetu pučanstva nemienja pravno stanje, ja sam zato, da se prihvati ova zakonska ustanova, kako ju je odbor predložio.

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti prelazi se na glasovanje. Pitam, prima li vis. sabor §. 19. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 19. primljen je po predlogu odbora?

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 20.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovan Budisavljević**: (čita) §. 20. Zadnja rieč „splavi" neka glasi „splavmi", nadalje da se izpusti točka iza rieči „splavi" te nadodadu rieči: „i bez uštrba za plavljenje drva."

Predsjednik: Rieč ima zastupnik gosp. Neumann.

Zast. dr. **Neumann**: Visoki sabore! Ja predlažem, da se mjesto zadnje rieči „splavi" metne rieč „splavmi", jer je to po svoj prilici tiskarska pogrieška, pošto se je mislilo na instrumental pluralis, a taj glasi splavmi. Drugi izpravak ide za tim, da se iza rieči „splavi" nadoveže „i bez uštrba za plavljenje drva". Taj izpravak predlažem zato, jer je ustanova §. 20. strogo prevedena iz §. 20. ugarskog vodnog zakona, a u tom ugarskom zakonu stoji ta ustanova „i bez uštrba za plavljenje drvah". Ako bi se prigovorilo, da sliedeći §. 21. odredjuje, da porabu vodah za plavljenje drvah uredjuje šumski zakon, taj bi prigovor bio neumjestan, jer je ista ustanova dana u §. 20. ugar. vodnoga zakona, pa se ipak u §. 27. ugar. vodnoga zakona, koji govori ob ovom izpravku, izrično kaže, da se poraba javnih vodah smije vršiti bez uštrba za plavljenje drvah.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Što se tiče stilističkog izpravka, to se izjavljujem glede toga izpravka, kao što i glede svih prijašnjih i većine budućih izpravakah stilistične naravi, da je ovaj zakon po vještacih redigiran, kada je osnovan, pak su s toga izrazi, koji su u ovom zakonu rabljeni, vještački izrazi. S toga ovaj izpravak, kao što i ostale buduće iz istog razloga, koji sam spomenuo, odklanjam.

Što se tiče izpravka drugog, to izjavljujem, da pošto odnošaje te uredjuje šumski zakon, to je s toga ovaj izpravak suvišan.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 20.?

(Prima).

§. 20. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 21.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 21.?

(Prima.)

§. 21. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 22.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 22.?

(Prima.)

§. 22. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 23.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 23.?

(Prima.)

§. 23. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 24.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. dr. Neumann sliedeći izpravak:

Jovo Budisavljević (čita): „da se u prvoj alineji iza rieči „potrebite" postavi zarez, a zatim umetnu rieči: ako mienjanje ili podignuće tih napravah utiče na svojstvo, na tok ili na visinu vode ili ako obale izvrgava pogibelji, nadalje da se u drugoj alineji mjesto rieči „dira" rekne: „utiče" i napokon da se iza zadnje rieči druge alineje „vode" izpuste točke, te još nadoveže „u javnih vodah".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis sabore! Ustanova §. 24. osnove uzeta je iz §. 17. českog vodnog zakona. Ta ustanova regulira dozvole, što ih treba kod porabe privatnih vodah, dočim ustanova §. 41. ove zak. osnove, koja je prevedena iz §. 42. českog vodnog zakona regulira propise, koji su potrebni za dozvolu kod gradjevinah, koje bi se imale podići u javnih vodah. Jedna i druga ustanova je u českom vodnom zakonu istoglasna, pa stoga je absolutno potrebno, da i u ovoj osnovi text tih ustanovah bude jednoglasan. Sravni li se alinea 2. §. 24. i alinea 2. §. 41. naše osnove, to se vidi razlika, a gospoda pravnici ove vis. kuće znati će, da kad se misli u zakonu ustanoviti na više mjestah jedno, te da jurišta nemože bolje postupati, nego da iste ustanove istimi riečmi izrazi, kao što je učinjeno i u českom zakonu. To je razlog, zašto predlažem, da se u ovom paragrafu isto rekne kano i u §. 42. naime: ako mienjanje ili podignuće tih napravah utiče na svojstvo, na tok ili na visinu vode ili ako obale izvrgava pogibelji". Napokon da se uvrsti na kraju druge alineje: „u javnih vodah", jer je to izrično rečeno u §. 17. českog vodenog zakona i jer je dapače poštovani odbor za zemaljsku upravu izrično predložio kod §. 41. dodatak „kod javnih vodah", što je propustio učiniti kod §. 24.

Iz svih tih razlogah, molim, da se primi moj izpravak.

Predsjednik: Rieč imade presv g. odjelni predstojnik.

Odj. predstojnik **Dane Stanković**: Vis. sabore! Paragraf 24. uredjuje u prvoj stavci porabu javne vode. Tu se kaže obćenito: „slobodno je rabiti javne vode, te praviti ili mienjati naprave tomu potrebite samo dozvolom upravne oblasti". Stega koja sastoji u riečima: ako mienjanje ili podignuće tih napravah utiče na svojstvo, na tok ili visinu vode, ili ako obale izvrgava pogibelji". izpušteno je poradi toga, što se nije htjelo prepustiti stranci, da ona prosudjuje, hoće li mienjanje ili podignuće upitnih napravah imati te posliedice.

Zakonska osnova stoji na stanovištu, da je za svaku porabu javnih vodah napravami nuždna oblastna dozvola, što je sasma opravdano, jer bi se inače ta naprava često putah na veliku štetu stranakah moralo rušiti, kad bi se kasnije pronašlo, da neodgovaraju.

U drugoj stavci §. 24 radi se o porabi privatne vode, a tu je dovoljno, da se oblastna dozvola stegne samo na slučajeve predvidjene u toj stavci.

Molim stoga, da vis. sabor izvoli ovaj §. primiti po predlogu odbora.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 24, po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 24. primljen je po predlogu odbora.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 25.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 25.?

(Prima.)

§. 25. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 26.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita):

Da se u prvoj alineji iza rieči „strane" uvrste rieči „prema potrebi molitelja dozvole, s druge pako strane".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Prva alineja §. 26. osnove glasi ovako (čita): „kolika obsege da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prema tome, koliko će vode obzirom na promjenljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu". A počem će s druge strane odlučivati, o tom neima ništa. Ustanova toga §-a. uzeta je iz §. 20. českog vodnog zakona. Tamo je to izraženo, i biti će po svoj prilici krivnja redakcije, da se uvukla pogrieška kod prevadjanja. Ja sam uvidio česki vodeni zakon i vidio sam, da se ondje kaže: (čita) „kolika obsega da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prema potrebi molitelja dozvole' s druge pako strane po tom koliko će vode

obzirom na promjenljivu joj visinu preticati za drugu porabu".

Molim s toga, da se moj izpravak primi.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Pošto je ovaj izpravak opravdan i pošto bez njega §. 26. nebi dovoljne jasnoće pružao, to kao izvjestitelj ovaj izpravak primam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 26. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 26. po predlogu odbora s izpravkom g. zast. Neumana.

(Prima.)

§. 26. primljen je po predlogu odbora s izpravkom g. zast. Neumana.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 27.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 27.?

(Prima)

§. 27. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 28.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 28.?

(Prima.)

§. 28. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 29.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 29.?

(Prima.)

§. 29. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 30.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 30.?

(Prima.)

§. 30. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 31.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 31.?

(Prima.)

§. 31. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 32.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 32.?

(Prima.)

§. 32. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 33.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 33.?

(Prima.)

§. 33. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 34.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita):

1. Mjesto prve rieči „dozvolu" da se rekne „dozvolom".

2. Iza rieči „vode" u prvom redu, da se mjesto rieči „vrši" rekne „služi se".

3. Mjesto rieči „ona" u drugom redu, da se rekne „ista".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Ja držim, da je ovo samo jezični izpravak, akoprem je g. izvjestitelj rekao, da je ova zak. osnova bila kod vještakah i da su ju izpitali, to ipak držim, da su gospoda vještaci ovo pregledali. Kaže se u §. 34. (čita) „dozvolu za porabu vode vrši vlastnik zemljišta". Ja držim, da hrvatski jezik nekaže, da se „dozvola vrši", nego da se netko dozvolom služi.

Izpravak moj glasi ovako (čita): dozvolom za porabu vode služi se vlastnik zemljišta ili vodogradjevine, ako ona nije stegnuta izključivo na jednu osobu". Po mom osvjedočenju u hrv. jeziku nemože nitko kazati, da dozvolu vrši nego da se dozvolom služi.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Visoki sabore! Ja sam rekao, da je većina budućih ipravakah take stilističke naravi, da ih netrebamo primiti, ali nisam to rekao za sve. Pošto držim ovaj izpravak gosp. zastupnika opravdanim, to ga primam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 34. po predlogu odbora.

(Neprima).

Prima li vis. sabor §. 34. po predlogu odbora sa izpravkom g. zastupnika Neumanna.

(Prima).

§. 34. je primljen po predlogu odbora sa izpravkom g. zast. Neumanna.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 35).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

„da se 1. u toč. 2. izmedju rieči „podhvat" i „tri" uvrste rieči: „krivnjom poduzetnika".

2. da se toč. 4. sasvim izpusti.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! §. 35. ove osnove odredjuje, u kojih će slučajevih utrnuti poraba na vodu i kaže se, da će dozvola utrnuti 1. ako se vodogradjevine nesgotove u opredjeljenu roku; 2. ako podhvat tri godine neposluje. Ja držim, da ova potonja tako generalno stilizirana ustanova može voditi do vrlo neugodnih posljedicah, jer se može dogoditi, da u istinu pojedini podhvat tri godine neposluje usljed elementarnih odnošajah, a ne krivnjom dotičnog poduzetnika. Zato ja držim, da će biti bolje, ako se reče: „dozvola za porabu vode utrnuti će onda, ako podhvat krivnjom poduzetnika neposluje tri godine". Nije pravedno ako bez njegove krivnje neposluje, da se dozvola porabe ukine.

Drugo predlažem, da se kod §. 35. toč. 4. izpusti. Tu se kaže naime, da će dozvola utrnuti, ako ustanovljena odšteta nije kako valja izplaćena onomu, koga ide. Ja, visoki sabore, držim, da je preveć osjetljiva ustanova. Ja sam mnienja, ako se ustanovi upravnim putem kakva odšteta, koju imade poduzetnik porabe vode platiti, da se onda nekaže, da prestaje dozvola, jer držim, da se tim odviše dira u privatna prava, pa s toga mislim, da će bolje biti, ako se izpusti ova 4. točka. Onaj, koji će dobiti odštetu, neka si ju eksequira od dotičnog poduzetnika, a nije pravedno, da se ovlašteniku odmah oduzme dozvola. Ja bi to tim više preporučio, jer u §. 36. ugarskog zakona te ustanove neima. Ova ustanova izvadjena je iz §. 29. alinea 2. češkog vodnog zakona. Tamo se kaže, ako ustanovljena odšteta nije izplaćena onomu, koga ide, onda može oblast dozvolu uzeti, ali nesliedi, da će utrnuti dozvola i da mu se mora uzeti. Ja držim, da je prerigorozno, ako se kaže: ako ustanovljena odšteta nije kako valja izplaćena onomu, koga ona ide, dozvola utrnjuje. Tom ustanovom mnogo se više veli nego onom ustanovom u českom vodnom zakonu. S toga molim, neka se jedan i drugi izpravak primi, prvi je opravdan, jer nebi bilo pravedno, da se vlastniku dozvola na porabu vode oduzme, kada uslied elementarnih nesrećah nemože raditi, a drugi je opravdan po privatnom pravu.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Visoki sabore! Što se tiče izpravka na 2. točku §. 35. to držim, da je opravdano, da se ova ustanova uzdrži što obćenitijom, kao što je u 2. alineji. U ostalom po sebi se razumjeva ono, što je gosp. zastupnik kazao, da se neće obzir uzimati na elementarne nesgode. Elementarne nesgode su slučaj, a komu se dogodi taj ih mora trpiti.

Što se tiče izpravka na 4. točku, to je istina, da je neima u §. 36. ug. zakona, ali zato, što je je ondje neima nesliedi, da je nebi smjeli mi uzeti za osiguranje onoga, od kog se uzima poraba vode i da ga za odštetu osiguramo. S toga ja držim, da je ova ustanova jako dobra i dapače kad je nebi bilo, to bi držao, da se upravo onom od kog se voda uzima, osjetljiva šteta nanosi i da bi se u njegovo pravo diralo, jer bi se drugom dozvola davala, da rabi njegovu vodu, a on bi ostao bez odštete. Ja mislim, da onaj, koji daje, imade pravo da odštetu dobije. Posve je pravo, da se onomu, koji neplaća, smatra dozvola utrnutom. Ja držim, da je ova ustanova, ako je i neima u ug. zakonu, jako dobra; a onaj način, kako ga g. zastupnik predlaže, ako se nebi plaćala odšteta, da

se putem eksekucije utjera, taj odklanjam, jer držim, da se u ovom zakonu, koji je naravi gospodarstvene, imade što više sudbeni postupak izbjegavati. Predlažem s toga, da se izpravak g. zast. Neumanna neprimi.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 35. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 35. je primljen po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (šita §. 36.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 36.?

(Prima.)

§. 36. je primljen.

Jovo Budisavljević (čita §. 37.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

„Da se izmedju rieči „ne troši" i „preko" uvrsti rieč „daleko".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! §. 37. glasi: (čita) Dozvoljene gradnje i naprave i vodostroje dužan je ovlaštenik sagraditi i uzdržavati tako, da može voda bez zapreke odticati, a led što laglje prolaziti, da se bez potrebe nespriečuje ribarenje i druga poraba vode, napokon da se voda netroši preko potrebe". Vis. sabore! ova ustanova, da se voda netroši preko potrebe, po mom je mnienju takve naravi, da bi mogla za dotičnog ovlaštenika postati vrlo neugodna, ako bi se oblast držala strictissime ove ustanove? Zašto? Zato, jer znamo iz izkustva, da onaj, koji je ovlašten vodu rabiti, nemože udesiti porabu vode tako, da mu se nebi moglo reći, da ju rabi preko potrebe. Kad se sravni §. 21. českog vodnog zakona, odakle je naš preveden, to ćemo vidjeti, da ondje stoji „Wasserverschwendung". To je mnogo više, nego „netroši preko potrebe'. Zato, da se ovlaštenik neizvrgava eventualnim veksacijama sa strane oblasti predlažem, neka se rekne u §. 37.; da se voda netroši daleko preko potrebe.

Predsjednik: Rieč ima gosp. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Ja nenalazim u ustanovi §. 37. nikakva izraza, koji bi štetan bio po ovlaštenika, jer rieč „Wasserverschwendung", koju upotriebljuje §. 21. cislitavskog zakona i „da se voda ne troši preko potrebe" je isto. Ako s toga uzmemo ovu rieč „daleko"u strogom smislu to opet ona neodgovara onomu, što se veli u §. 21. cislitav. zakona, „Daleko preko potrebe" nije ono, što „Wasserverschwendung", jer to bi bilo po prilici ono, kad bi se voda razkošno rabila. Sasvim jasno rečeno je u §. 37., da se voda netroši preko potrebe, i ja nenalazim potrebu to zaoštravati i stoga molim, da se odbije izpravak g. zast. Neumanna.

Predsjednik: Prima li vis. sab. §. 37. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 37. primljen ja po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 38.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u 2. redu izpusti rieč „dozvoljena", a mjesto nje, da se uvrsti „ovlašteno obstojećeg".

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Taj izpravak podnio sam za to, jer više odgovara ustanovi §. 22. češkog vodnog zakona, odakle je §. 38. ove osnove preveden, nego li text osnove.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Visoki sabore! Pošto ja držim, da ono, što je dozvoljeno i ovlašteno obstoji, s toga odbijam izpravak g. zast. Neumanna.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 38. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 38. primljen je po predlogu odbora.

*

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 39.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 39.?

(Prima).

§. 39. je primljen.

Bilj. **Jovan Budisavljević**: (čita §. 40.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 40.)?

(Prima).

§. 40. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 41.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Egersdorfer sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): U trećoj alineji neka se izpuste rieči u javnih vodah" uslied čega bi ta alineja glasiti imala: „Glede radnjah, što će ih izvoditi zajednička ili autonomna vlada netreba takve dozvole".

Predsjednik: Zatim g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se zadnja alineja §. 41. sasvim izpusti.

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Egersdorfer.

Zast. dr. **Aleksander Egersdorfer**: Vis. sabore! Alineja 3. §. 41. glasi: (čita) „Glede radnjah, što će ih u javnih vodah izvoditi zajednička ili autonomna vlada, netreba takove dozvole". Dakle polag ove zakonske ustanove nebi trebalo dozvole za radnje one, koje javna oblast preduzimlje u javnih vodah, a trebalo bi koncesije za sve one radnje, koje će poduzeti u privatnih vodah. Tu dolazimo do toga, da bi vlada morala tražiti koncesije od političke oblasti t. j. od kotar. oblasti, koja je njoj podčinjena. Vlada bi, kad bi joj to kotar. oblast zabranila i nebi htjela dati koncesije, mogla uložiti utok na sebe i sebi dati koncesiju. Ja mislim, da zakon, koji nas dovadja u postupku do takovih eventualitetah nemože biti shodno udešen i predlažem, da se rieči „u javnih vodah" izpuste i da bi §. 41. glasio: „Glede radnjah, što će ih izvoditi zajednička ili autonomna vlada netreba take dozvole t. j. za sve radnje, koje vlada u javnih i privatnih vodah izvesti kani netreba ona koncesije, jer bi to bilo protuslovje samo u sebi. Predlažem, da visoki sabor izvoli prihvatiti moj izpravak.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Četvrta alineja §. 41. glasi: (čita) Ob onih vodogradjevnih poslovih, što ih na temelju ovoga zakona izvodi zemaljska vlada na brodivih odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će ban u interesu reguliranja vodah i brodarenja sporazumivši se sa zajedničkim stručnim ministrom".

Ta ustanova, vis. sabore, spada u zaglavne ustanove, pa obzirom na to, što tamo spada i što u zaglavnih ustanovah u §. 182. dolazi ta ista ustanova, §. 182. naime glasi: „Ako bi se vodogradnje, koje prema ovom zakonu spadaju u djelokrug bana, doticale brodivih odnosno zajedničkih riekah ili u obće kakve zajedničke udesbe (željeznice, državne ceste, plovitba itd.) ili ako bi se imao ustanoviti prinos sa strane takove zajedničke udesbe: postupati će u takovih slučajevih ban u dogovoru i sporazumu sa nadležnim zajedničkim ministrom". Dakle ustanova ta spada po jurističkoj hermeneutici u zaglavne ustanove i s toga molim, da se u §. 41. izpusti.

Predsjednik: Rieč ima presvj. g. odjel. predstojnik.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Visoki sabore! Prema §. 194. zak. čl. 23. od god. 1885. proteže se valjanost toga zakona i na područje kraljevinah Hrvatske i Slavonije glede reguliranja vodah u brodivih riekah. Radnje, koje će vlada izvadjati uz i na brodivih riekah u interesu zemaljske kulture mogu vrlo lahko zasegnuti u područje reguliranja vodah i u interese brodarstva. Naravno je, da u takvom slučaju zem. vlada mora se staviti u sporazum sa onim faktorom, u kojega nadležnost spada reguliranje vodah i brodarstvo, a to je zajednički stručni mini-

star. To je smisao zadnje alineje §. 41. Istina je, da imade u zaglavnih ustanovah i to u §. 182. obćenita ustanova u tom pogledu, ali jasnoće radi neškodi niti najmanje, da je to i u slučaju, koji imade pred očima §. 41., napose rečeno. Molim, da vis. sabor. izvoli odbiti izpravak g. zastupnika gornjeg grada Osieka.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 41. po predlogu odbora?

(Neprima).

Prima li vis. sabor §. 41. po predlogu odbora sa izpravkom g. Egersdorfera?

(Prima).

§. 41. primljen je po predlogu odbora samo sa izpravkom g. Egersdorfera.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 42.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. dr. Stj. Spevec sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Rieč „uzdržavati" u prvoj alineji neka se zamieni sa: „držati u dobrom stanju".

Predsjednik: Rieč ima g. zastupnik dr. Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Visoki sabore! Od raznih sistemah, što ih sliede zakoni o vodah glede toga, tko je dužan brinuti se za korito i obalu, čini mi se, da je najneshodniji onaj, koji nalaže tu dužnost vlastniku obale dotično korita. Bolji je sistem onaj, koji tu dužnost nalaže interesentom, a tomu približuje se i naša osnova po primjeru ugarskog zakona. Nu i kod toga sistema radjaju se razne poteškoće imenito glede toga, tko se imade brinuti za držanje koritah i obalah u redu, koji su interesenti i u kom obsegu imadu se oni za to brinuti. To su uvidjeli neki noviji zakoni i s toga odredjuju, da se javne korporacije imadu skrbiti za dobro stanje vodah, jer je jasno, da će čišćenje vodah biti uzpješnije, ako se nečisti na komadiće, nego u veliko. Ja medjutim toga nepredlažem, jer bi se trebalo preraditi čitavo ovo poglavje i spojiti sa vodnim redarstvom, kamo to spada, a znadem, da s tim nebi uspio; imenito bi ljubitelj antiquitetah, neprijatelj svega, što je moderno, g. zastupnik bistranski, sa svom silom svojih vicevah udario protiv toga.

Moj izpravak ide tamo, da se mjesto izraza „uzdržavati" uzme „držati u dobrom stanju", jer to bolje odgovara onom, što se htjelo reći. Preporučam visokom saboru moj izpravak.

Predsjednik: Rieč ima presvj. gospodin odielni predstojnik.

Odielni predstojnik **Danilo Stanković**: Ja u ime vlade izjavljujem, da neimam ništa proti tomu, da se rieč „uzdržavati" zamjeni s riečmi „držati u dobrom stanju".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 42. po predlogu odbora.

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 42. po predlogu odbora sa izpravkom g. dra. Spevca.

(Prima).

§. 42. primljen je po predlogu odbora sa izpravkom dra. Spevca.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**. (Čita §. 43.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u 1. alineji rieči „ili podhvata", a u alineji 2. rieči „i zbilja" izpuste, a mjesto rieči „ako se pravno" itd. do kraja, da se rekne „ako drugo razmjerje pravno neobstoji".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Prvi izpravak odnosi se na 1. alineju § 43. koja glasi (Čita): „Uzdržavati i čistiti kanale i umjetne vodotoke, te uzdržavati sve naprave za porabu vode, dužan je vlastnik vodogradjevine ili podhvata". Ja držim, da se nemože reći, da je neko vlastnik podhvata i mislim, da je dosta reći vlastnik vodogradjevine, a podhvata, da se izpusti.

Što se tiče druge alineje, koja glasi (čita): „a ne može li se pronaći vlastnik, dužni su to činiti oni, koji i zbilja rabe odnosne naprave". Držim da ovo „i zbilja" moglo bi dovadjati do krivih interpretacijah i da je sgodnije, da se izpusti i da se kaže:

a ne moželi se pronaći vlastnik dužni su to činiti oni, koji rabe odnosne naprave".

Napokon treći izpravak sastoji se u ovom. U drugoj alineji kaže se: „a nemože li se pronaći vlastnik, dužni su to činiti oni, koji rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist, ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje. Ja predlažem, da se mjesto: „Ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje," kaže: „ako drugo razmjerje pravno neobstoji", jer pravno razmjerje se uviek dade drugčije ustanoviti, i tako je ova ustanova iluzorna. Ja držim, da ove rieči: ako se vlastnik nemože pronaći, da su dužni to činiti oni, koji rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist, ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje, neizpravno, nego da mora stojati, ako se drugo razmjerje pravno neustanovi. Kod a gradjevinah kaže se: ovaj će u ovom, a onaj onom razmjerju participirati, dakle ako je ovo razmjerje ustanovljeno, onda netreba drugoga. Ovaj §. 43. preveden je iz češkog vodnog zakona, gdje stoji „ako drugo pravno razmjerje neobstoji".

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Prije svega kažem, da brisanje rieči „i zbilja" primam i preporučam da se primi taj izpravak, ali neprimam onaj izpravak, da se brišu rieči „ili podhvata", jer je to potrebno, pošto može biti ne samo vlastnik nego i podhvatnik dužan uzdržavati kanale i naprave, te onda u ovom slučaju nebi bilo ustanove u zakonu.

Što se tiče izpravka: „ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje t. j. posljednja alineja §. 43., to predlaže g. zast. gornjeg grada Osieka, da se promjeni sa: „ako drugo razmjerje pravno neobstoji." Ja prije svega nenalazim razlike u ovom, a kad bi je i bilo, to držim sgodnije stilizaciju §. 43., jer se kod ovakih pitanjah treba nešto ustanoviti i ako se nešto neda ustanoviti, onda može nastati ono, što §. 43. zahtjeva.

Držeći s toga, da je taj izpravak nepotreban, ja ga odklanjam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog odbora?

(Neprima).

Prima li vis. sabor §. 43. po predlogu odbora s onim izpravkom, koga je usvojio g. izvjestitelj.

(Prima).

§. 43. primljen je po predlogu odbora sa izpravkom da se rieči „i zbilja" izostave.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 44).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita).

Mjesto rieči „neoštećuju", da se rekne „nepovredjuju".

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Ja sam predložio, da se u §. 44., gdje se kaže „nasipe, obale i korita vodah, zatim sve vodogradjevine u i na tekućih vodah valja po §. 413. o. g. z. urediti i uzdržavati tako da neoštećuju tudjih pravah" metne nepovredjuju, jer po mom mnienju nemože se u hrv. jeziku reći, da se prava oštećuju, nego povredjuju, oštetiti može se osoba ili stvar, a pravo se nemože oštetiti nego povrediti.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja ovaj izpravak primam, pošto je stilistički korektan.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 44. po predlogu odbora.

(Neprima).

Prima li vis. sabor §. 44. po predlogu odbora sa izpravkom g. Neumanna.

(Prima).

§. 44. je primljen po predlogu odbora sa izpravkom g. Neumanna.

Bilj. **Jovo Budisavljeivć** (čita §. 45).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 45?

(Prima).

§. 45. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 46.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 46?
(Prima).
§. 46. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 47).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):
Da se rieči: „radnjami, koje će se za to izvoditi" brišu, a mjesto njih, da se uvrsti: „pomoćju u tu svrhu izvedenih radnjah".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Izpravak što ga predlažem daje §. 47. drugi smisao, nego što ga imade po osnovi. Ja držim i osvjedočen sam, da ako se prihvati taj izpravak, da će tim §. 47. imati isti smisao, koji imade §. 44. ugarskoga vodnoga zakona, od kuda je ova ustanova prevedena. — §. 47. osnove glasi ovako: (čita) „Pokaže li se za uredjivanja vodah i osušivanja, da se radnjami, koje će se za to izvoditi, mogu ameliorirati i druga zemljišta, vlastni su posjednici tih zemljištah tražiti, da i oni pod uvjeti §. 36. učestvuju kod toga podhvata."

Dakle §. 47. osnove kaže, da ako se pokaže, da će se radnjami, koje će se za to izvoditi, moći ameliorirati i druga zemljišta vlastni su posjednici tih zemljištah tražiti da se i njihova zemljišta potegnu u grupe vodogradjevinah. Što sliedi iz toga? Iz toga sliedi, da ako su možda već izvedene i gotove vodogradjevine, da onda vlastnici tih tudjih zemljištah, ako i hoće svoga zemljišta meliorirati, nebi mogli iskati, da se potegnu u grupu vodogradjevinah. Intencija §. 44. ugar. vodnoga zakona, od kojega, kako rekoh, je ta ustanova prevedena, jest ta, pače i onda, kad su vodogradjevine već izvedene ili se izvadjaju, mogu vlastnici drugih zemljištah učestvovati kod podhvatah, kojimi se zemljišta amelioriraju.

Iz ovoga razloga predlažem izpravak, koji glasi: (čita) Da se rieči „radnjami, koje će se za to izvoditi" brišu, a mjesto njih, da se uvrsti „pomoćju u tu svrhu izvedenih radnjah."

Jednom riečju, intencija toga izpravka je ta, da se §. 47. dade smisao taj, da mogu vlastnici drugih zemljištah iskati, da se i njihova zemljišta amelioriraju, odnosno da se potegnu u grupu vodogradjevinah, još onda, ako su prvotne vodogradjevine već izvedene. Iz ovoga razloga molim, da se taj izpravak primi.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Vis. sabore! Izpravitelj ima pravo, jer je njegov izpravak posve opravdan, pošto se nemože govoriti o radnjah, koje će se izvadjati prije, nego li su izvedene. I ovoga razloga ja njegov izpravak primam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor ovaj paragraf po predlogu odbora?
(Neprima).
Prima li visoki sabor ovaj paragraf po predlogu odbora sa izpravkom g. zastupnika Neumanna.
(Prima).
§. 47. je primljen sa izpravkom g. zast. Neumanna.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 48.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 48.?
(Prima).
§. 48. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 49.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 49.?
(Prima).
§. 49. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 50.).

Predsjednik: Na ovaj je paragraf podnio g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): U prvoj alineji, četvrti redak, da se mjesto rieči „trebaju" rekne „treba".

Predsjednik: Rieč ima gospodin zast. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Izpravak, što ga imadem čast predložiti, jezične je naravi. U §. 50. po osnovi se kaže (čita): „Ako su rieke zagaćene mogu se zemljišta medju nasipi u primjerenoj normalnoj širini tehnički ustanovljenoj, te zemljišta, koja trebaju . . . itd.".

Ja držim, da bi bilo korektnije u smislu hrvatskoga jezika, da se ovdje veli: „zemljišta, koja t r e b a za obranu od izvirućih i probijajućih vodah . . . itd.".

Nekaže se, da zemljišta „trebaju" obranu, nego zemljišta, koja t r e b a u tu svrhu itd.".

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Držeći da je izraz u osnovi korektniji od izraza u predloženom izpravku, odklanjam izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 50. po predlogu odbora.

(Prima).

§. 50. je primljen po predlogu odbora.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 51.).

Predsjednik: Na ovaj je paragraf podnio g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich** (čita): Da se kao treća alinea uvrsti: „Ako propusti i mostovi na cestah i željeznicah nisu tako izvedeni, da voda naravnim tokom odticati može, te ako ta manjkavost nedolazi od kašnije izvedenih vodogradjevinah, dužni su vlastnici cestah i željeznicah unutar za to odredjenoga zakona na svoj trošak izvesti one radnje, koje su potrebne, da voda uzmogne odticati".

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Ustanova, koju ja predlažem kod ovoga §. 51., sasvim je izvadjena iz ustanove §. 50. ugarskoga vodnoga zakona, odkuda je u naš §. 51. preveden, ali samo ova ustanova, koju ja predlažem, nije prevedena.

Ja, visoki sabore, kad se već gleda na konformitet pravnih odnošajah jedne i druge kraljevine, Hrvatske i Ugarske, mislim, da valja recipirati i ono, što nam u prilog ide. Ako mi tu ustanovu izpustimo, naši će se interesi zapostavljati; nećemo moći crpiti onu korist, koju ustanovljuje ugarski vodni zakon u §. 50.

Intencija te ustanove je ova Ako li se možda grade željeznice i ceste, pa bi se uzpostavilo, da neima dosta propustah i mostovah tako, da voda nemože odticati, morati će kod nas sami interesenti ili zadruge o svom trošku izvesti kroz ceste ili kod željeznicah propuste i mostove.

Ako se pako moj izpravak primi, onda neima dvojbe o tom, da će se ti mostovi i propusti, u svrhu, da može voda odticati, izvesti po onom, čija je željeznica ili dotična cesta. Držeći, da će se tom ustanovom interes naše zemlje uzeti u zaštitu, preporučam svoj izpravak.

Predsjednik: Rieč ima presv. g. predstojnik unutarnjega odjela.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković** Vis. sabore! Ustanova, koja se izpravkom g. zastupnika osječkog, predlaže, jest takove naravi, da spada u krug zajedničkoga zakonodavstva, pa za to nije uvrštena u ovu zak. osnovu.

U ostalom uredjeno je pitanje glede gradnje mostovah i propustah kod željeznicah i cestah izmedju ove vlade i dotičnoga stručnoga ministarstva naredbenim putem; s toga nije nuždno, da se ta zak. osnova providi dotičnom ustanovom.

Za to molim vis. kuću, da odkloni taj izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 51. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 51. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 52.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 52.?
(Prima).
§. 52. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 53.).

Predsjednik: Na ovaj je paragraf podnio g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich** (čita): Da se zadnji redak druge alineje „a oblast ih je odredila“ izpusti, te mjesto toga rekne: „te koje u tu svrhu oblast odredi“.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Izpravak moj jezične je naravi. Ja držim, da je ovdje mnogo bolje reći, „te koje u tu svrhu oblast odredi“ nego „a oblast ih je odredila“.

Izvjestitelj **Nikola pl. Czernkovich**: Ja nenalazim nikakve razlike izmedju jednoga i drugoga, pa držim za shodnije, da se ostane kod redakcije.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 53. po predlogu odbora?
(Prima).
§. 53. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita § 54.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 54.?
(Prima).
§. 54. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 55.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 55.?
(Prima).
§. 55. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 56.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 56.?
(Prima).
§. 56. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 57.).

Predsjednik: Na ovaj je paragraf podnio g. zastupnik Neumann izpravak, da se u prvom redku mjesto rieči: „pogibelj“ rekne „pogibelji“.
Rieč ima g. zast. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Ustanova §. 57. osnove počima ovako: „Ima li pogibelj, slobodno je pristati svigdje“ itd.
Ja mislim, da se hrvatski nemože kazati ima li „pogibelj“, nego da ima ovdje biti genitiv „pogibelji“.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Pošto je gosp. zastupnik osječki tako ljubezan te i pisarsku pogriešku s izpravkom izpravlja, ja sam mu za to jako zahvalan za taj njegov izpravak, koji rado primam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 57. po predlogu odbora sa izpravljenom rieči „pogibelj“ u „pogibelji“.
(Prima.)
§. 57. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 58.)

Predsjednik: Na ovaj je §. podnio g. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich** (čita): Da se na početku četvrtoga redka mjesto „vlastni su posjednici“ rekne: „vlastan je svaki pojedini posjednik“.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ustanovom §. 58. osnove moglo bi se doći do krive interpretacije, a ovako uz moj izpravak glasila bi dotična ustanova ovako (čita:) „Prieče li predmeti, što jih je naniela voda naravnu odticanju vode, te ima li odatle štete po posjednike zemljišta uz ili niz vodu, vlastan je svaki pojedini posjednik interesovanih zemljištah potražiti, neka dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti, koji prieče odticanju ili neka jih ukloni sam, „načinom, koji mu stoji na volju“.

Ustanova §. 58. osnove nasuprot kaže, da su posjednici interesovanih zemljištah vlastni to tražiti itd. Iz ustanove, kako sada glasi, moglo bi se lahko doći do zaključka, da samo svi posjednici zajedno mogu iskati, da dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti. Obzirom na to, da neće biti intencija te ustanove, da moraju svi posjednici biti složni, predlažem, da se primi jasnija štilizacija, koja glasi: „vlastan je svaki pojedini posjednik".

U ostalom taj izpravak odgovara i izvorniku, naime §. 58. ugarskoga vodnoga zakona.

Izvjestitelj **Nikola** plem. **Czernkovich**: Premda nebi ništa na stvari mienjalo, da ostane ova štilizacija, koja je u osnovi, to ja ipak, da nestane bojazni u gosp. zastupnika, prihvaćam njegov izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 58. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 58. kako je sada izpravljen?

(Prima.)

§. 58. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 59.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Da se mjesto rieči „izvode" u prvom redu rekne: „poduzimaju".

Predsjednik: Rieč imade gospodin dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ako se u štilizaciji osnove ostavi rieč „izvode", onda bi se moglo interpretirati tako, da se ta ustanova odnosi samo za taj slučaj, kad se faktično već „izvode", pa držim, da će bolje biti, ako se rekne: „poduzimaju", te bi po tom dotična ustanova glasila (čita): „Ako li se poduzimaju u javnom interesu vodogradjevine" itd.

Ovo bi mnogo bolje odgovaralo intenciji dotične ustanove tim više, što taj izraz odgovara i originalu, odkale je ta ustanova povedona, naime §. 69. českoga zakona.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Držeći, da je jedan i drugi izraz identičan, odbijam taj izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 59. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 59. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 60).

Predsjednik: Na ovaj je §. podnio g. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se 1. u četvrtom redu rieč: „li" izpusti; 2. da se medju rieči „obalami" i „prolazi" u petom redu umetne: „koliko neobhodno treba".

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Moj izpravak smjera jedino na to, da se ustanova §. 60. pobliže precizira. Ja sam osvjedočen, ako se taj izpravak primi, da neće biti glede te ustanove nikakove dvojbe a neprimi li se, može lako nastati dvojba.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Pošto u izpravku nenalazim nikakove veće preciznosti, nego u samoj osnovi i pošto je to u osnovi dovoljno jasno, odbijam izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 60. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 60. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 61.)

Predsjednik: Na ovaj je §. podnio zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich** (čita): Da se u drugoj alineji u trećem redu izpuste rieči: „nu po okolnostih po oblastih“, nadalje da se iza rieči „roku“ u istom redu izpusti zarez, a izmedj rieči „roku“ i „opredieljenu“ da se uvrste rieči: „po oblasti prema postojećim okolnostim“, napokon da se u zadnjoj alineji izpuste rieči · „ako posjednik“ sve do uključivo „zemljište“, te mjesto toga rekne: „Ako bi usljed takovoga vodovoda ili vodogradjevine dotično zemljište po posjedniku izgubilo svoju svrsi shodnu uporabivost“.

Predsjednik: Nadalje podnio je na taj paragraf zastupnik g. dr. Spevec sliedeći izpravak:

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Rieč „uzdržavati“ u prvoj alineji neka se zamieni sa: „držati u dobrom stanju“.

Predsjednik: Rieč imade gospodin dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ja predlažem na ovaj §. dva izpravka. Prvi se odnosi na alineju 2. §. 61. Ja držim, da ovaj izraz u toj alineji „u roku opredieljenu po okolnostih po oblastih“ može jako lahko dovesti do krive interpretacije, jer bi se moglo interpretirati, da je prema okolnostim vlastna oblast opredieljivati taj rok. To nije intencija te ustanove, već se hoće da se rekne, da je oblast dužna taj rok opredieljivati prema obstojećim okolnostim. Zato predlažem, da se štilizira alineja 2. §. 61. po mojem izpravku.

Drugi se predlog odnosi na zadnju alineju §. 61. Ja držim, da je ovaj izraz, „ako posjednik nebi više korišću mogao rabiti svoje zemljište“, da se samo onda zemljište odkupi, preširok i to iz ovoga razloga. Ako se kaže, da se samo onda, ako nebi posjednik više korišću mogao rabiti zemljište, zemljište ima odkupiti, mora se ispitati, da li može sbilja s korišću rabiti svoje zemljište. Može nastati 100 slučajevah, da će moći korist vaditi iz toga zemljišta, ali neće moći rabiti ta zemljišta prema svrsi. Zato ja držim da bi moglo, ako bi ustanova §. 61. u zadnjoj alineji glasila, kao što glasi u osnovi, jako lahko doći do toga, da se odkupi zemljište jedino u takovom slučaju, gdje dotični vlastnik absolutno nemože više rabiti zemljišta korišću, što nebi bilo prema intenciji izvornoga zakona, koji hoće, da se zemljište odkupi već i onda, ako se zemljište moglo svrsishodno rabiti kao prije.

Stoga preporučam svoj izpravak.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Visoke sabore! Karakteristično je, da se u interesu racijonalne porabe vode i obrane od nje dopušta ekspropriacija ne samo kad to traži javni interes, nego i u interesu pretežito privatnom. Tako daleko polazi i austrijski i ugarski zakon, pa se za njim povadja i §. 61. naše osnove, te odredjuje, da uvjek onda, kad se radi o tom, da se voda koristno upotrebi, ili da se odstrane štete, koje voda može nanieti, mora vlastnik zemljišta dopustiti, da se smije voda preko njegova zemljišta voditi i odvoditi. No i po austrijskom i po ugarskom zakonu izuzete su sgrada, dvorišta i vrtovi.

Držeći, da je to opravdano, htio bi, da tu iznimku prihvati i osnova, pak predlažem i preporučam svoj izpravak.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestit. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja odklanjam jedan i drugi izpravak i to prvi izpravak, koji zahtieva, da se uvrsti rieč „po oblasti prema postojećim okolnostim“. Taj izpravak najveći naglasak postavlja na rieč „postojećim okolnostim“. Ja držim, da je to neka vrst pleonasma, jer okolnosti nemogu biti niti prošle niti buduće, nego samo one, koje sada postoje, dakle prema onim okolnostim, koje sada postoje. Nemogu se predvidjeti niti buduće, a nemože se niti na prošle obazrieti.

Što se tiče drugog izpravka, to je po mojem mnienju ustanova zakonske osnove posve jasna i u zadnjoj alineji, jer zahtjeva, da se: „ako posjednik zemljišta sbog takova vodovoda ili vodogradjevine nebi više korišću

*

mogao rabiti svoje zemljište, morati će se, ako on to uztraži, odkupiti cielo odnosno zemljište".

Gosp. zastupnik traži, da se uvrste rieči „svrsi shodno", a ja mislim, da sve, što nije svrsi shodno, nije ni koristno (Zastupnik dr. Neumann: Jest!), a ono, što je svrsi shodno, jest koristno. Stoga je štilizacija zak. osnove opravdana. Izpravak g. zastupnika dra. Spevca s razlogah, koje je naveo, prihvaćam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 61. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 61. sa izpravkom zastupnika g. dra. Spevca.

(Prima.)

§. 61. primljen je sa izpravkom zastupnika g. dra. Spevca.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 62.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 62.?

(Prima.)

§. 62. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 63.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 63.?

(Prima.)

§. 63. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 64.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 64.?

(Prima.)

§. 64. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 65.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 65.?

(Prima.)

§. 65. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 66.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u drugoj alineji izmedju rieči „ovlasti" i „nije" uvrsti rieč „svojevoljno".

Predsjednik: Rieč ima g. dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! §§. 66. osnove kaže u drugoj alineji: „Ako se ovlaštenik za trajanja ovlasti nije tri godine služio vodovodom, to će vlastnik zemljišta obterećena služnosti biti vlastan potražiti u oblasti, da se služnost dokine i prije nego li što mine rok."

Ja molim, da se prihvati ovaj moj izpravak, koji je već u sličnom slučaju primljen, naime, ako se ovlaštenik svojevoljno nije tri godine služio vodovodom, jer ako su ga n. pr. priečili elementarni slučaji, nebi bilo pravo, da vlastnik zemljišta može iskati, da se ukine služnost.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: S razloga, što ovomu sličan izpravak nije primljen, ja ovaj izpravak odklanjam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 66. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 66. je primjen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 67.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 67.?

(Prima.)

§. 67. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 68.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 68.?

(Prima.)

§. 68 je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 69.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 69.?

(Prima.)

§. 69. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 70.)

Predsjednik Prima li vis. sabor §. 70.?

(Prima.)

§. 70. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 71.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u trećoj alineji iza prve rieči „svi“ još nadoveže „ti“.

Predsjednik: Rieč ima zastupnik g. dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! §. 71. u alineji predzadnjoj kaže: „Svi zaključci valja da se predlože županijskoj oblasti na uredovanje prema §. 73.“

Ja predlažem, da se tu metne: „Svi ti zaključci“, jer to odgovara intenciji ove ustanove.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja smatram ovaj izpravak bezpredmetnim, s toga ga odklanjam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 71. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 71. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 72.)

Predsjednik Na ovaj §. podnio je zastupnik g. Riffer sliedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): „U 7. redku neka se mjesto §. 71. metne §. 73.“

Predsjednik: Na isti §. podnio je zastupnik g. dr. Neumann sliedeći izpravak:

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se mjesto citiranog §. 71. uvrsti §. 73.“

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Riffer.

Zast. **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Ja i veleštovani g. zastupnik dr. Neumann donieli smo izpravak sasma jednak na ovaj §. i to s razloga, što se u 7. redku, gdje se upućuje na §. 71., podkrala tiskarska ili pisarska pogrieška, s toga smo oba predložili, da se mjesto „§. 71.“ citira „§. 73“.

§. 71. je krivo citiran, jer on ne radi o postupku, već o tom radi §. 73.

Molim, da se ovaj izpravak primi.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Ja pristajem uz obrazloženje g. zastupnika Riffera.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja primam oba izpravka.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 72. sa ovim izpravkom?

(Prima.)

§. 72. je primljen sa izpravkom g. zast. Riffera.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 73.)

Predsjednik: Na ovaj paragraf podnio je gosp. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich** (čita): Da se na koncu pete alineje izpusti točka te još dodadu rieči: „na konačno odobrenje“, a u zadnjoj alineji u 4. redu da se mjesto rieči „ustanovljuje“ rekne „odobrava“, napokon da se zadnja alineja §. 73. sasvim izpusti. (Zast. Popović: To je nerazumljivo. — Zast. dr. Neumann: Nije. — Zast. Popović: Izvolite motivirati.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastup. dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Ja predlažem dva izpravka; jedan se odnosi na petu alineju §. 73. i predlažem, da se nadovežu rieči „na konačno odobrenje“. Ja molim, da se dodadu ove rieči „na konačno odobrenje“ zato, jer stoje i u originalnom §. 74. ugarskoga vodnoga zakona. Ako se to nenadoveže, moglo bi veoma lahko dovesti do krive interpretacije, a mislim, da bi se to tim više imalo uzeti, jer stoji i u ugar zakonu.

Drugi moj predlog glasi, da se izpusti zadnja alineja toga paragrafa.

Ja sam već prije imao čast iztaknuti kod sličnoga predloga, da ovaj dio ustanove spada medju zaglavne ustanove, budući da §. 182. sadržava tu ustanovu, s toga mislim, da je ovdje suvišna (Žamor)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Popović.

Zast. **Stevo Popović**: Vis. sabore! Čini mi se, da g. predlagač objasnjuje nešto, što vrlo čudnovato izgleda. Kako sam pazio i bilježio, g. je predlagač izvolio izpravak donieti na posliednju, t. j. petu alineju §. 73. glaseću tamo, da se rieč „ustanovljuje“ izbriše, pa da se zamieni s riečju „odobrava“, a onda dolazi sa drugim izpravkom, naime, da se ciela ta zadnja, t. j. peta alineja ovoga paragrafa izpusti.

Ovdje bi se sbilja čovjek mogao i nehotice sjetiti na poznati recept, kako se pravi šalata od krastavacah: krastavci se naime liepo oljušte, onda izsjeku na skriške, posole te pokriju drugim tanjirom. Zatim se voda izcіedi, pak se preliju uljem i octom, obibere se i doda malo biela luka, pak se onda otvori prozor i baci se sve van!

Isto je tako sa izpravci g. zastupnika osječkog. I on hoće najprije, da se alineja peta ovoga paragrafa izpravi, pa tek tako izpravljena, da se sasvim izpusti. No pošto je to sad razjašnjeno, odpada potreba, da se dalje bavim sa timi izpravci. Ali postoji nešto drugo, na što moram svratiti pažnju visokog sabora.

G. zastupnik naime donosi na ovu zak. osnovu veliku seriju izpravakah, većim dielom jako neznatnih, a po gotovo neosnovanih i neopravdanih. Taj pak postupak g. predlagača ovih silnih izpravakah nije tako nevin, kako možda izgleda neizvježbanom za ove poslove oku, nego je proizvod jedne skrivene misli. Ta pak misao jest ona poznata taktika one stranke, u koju je g. predlagač upao, da se neistinito predstave činjenice onom dielu publike, koja iz daleka prati rad ovoga sabora. Ovi izpravci nesmjeraju na drugo, nego da se neobavještenoj masi kroz organ družine, u koju je gosp. zastupnik osiečki upao, rekne: „Vidiš, narode, kako je nesposobna i ova vlada i ova saborska većina, koja je tu osnovu sastavila i u odborih i klubu pretresala, ta zakonska osnova tako nevalja ništa, da smo mi, „cviet inteligencije“, morali preko 80 izpravakah na nju podnieti, da bi ju, sa paragrafa na paragraf, koliko toliko popravili“. Eto, to se hoće da kaže neobavještenom dielu naroda sa timi silnimi izpravcima i ja tu namjeru te gospode evo ovdje odkrivam.

Držim za suvišno naročito naglašivati predusretljivost saborske većine prema tom dielu opozicije, koja je ove izpravke podniela. Ta se predusretljivost izrazuje i u tomu, što je većina prihvatila do sada svaki izpravak g. zastupnika, koji je god iole bio opravdan. Ali kad se stavljaju izpravci, koji, kad bi se prihvatili, mjesto da poprave samo bi pokvarili zakonsku osnovu, onda se nemože reći drugo, do to, da se sa timi izpravcima ide za onom svrhom, koju sam već iztaknuo, a ne za popravkom zakonske osnove. Taki pak izpravci, koji bi izkvarili osnovu, mjesto da ju poprave, većim su dielom oni stilistične naravi, koji kipte od germanizma, te se i nemogoše usvojiti. — Sa lošijimi izpravcima, nego što je tekst osnove, nesmjera se na popravak zakona, nego se ide za efektom, koji hoće da kaže narodu, kako sve ono ništa nevalja, što dolazi od sadanje vlade i narodne stranke u ovom saboru.

Smatrao sam, vis. sabore, za dužnost, da ovo kažem zato, što organ one stranke, u koju je upao g. zastupnik osječki, svaku priliku upotriebljuje, da neistinito predstavi narodu rad vlade i narodne stranke Vjerojatno je, da će me taj organ opet napasti, da sam i ovimi riečima htio da spriečim razvitak hrvatske kulture; no ja se nebojim napadaja i ocrnjivanja te stranke, koja — kako sada vidimo — kad misli, da nemože napadati državopravni temelj ove zemlje, ostavlja svog novoga druga samoga na cjedilu, izloživ ga svojim skrivenim smjerovima, a njegovo inače liepo ime kritici, koju neće tako lahko moći podnieti.

Smatrajući oba ova izpravka suvišnimi, glasovat ću za §. 73., kako po predležećoj zak. osnovi glasi. (Odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima g. zastupnik dr. Neumann na osobnu primjetbu.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Visoki sabore! Ja sam u generalnoj debati naveo razloge, s kojih ja, kraj svega toga, što je ta zakonska osnova veoma manjkava, nju ipak prihvaćam za podlogu specijalne debate. Ja sam to učinio za to, jer sam uvjeren o tom, da je bolje, ako ova zakonska osnova bude prihvaćena kao zakon, nego da se težko i željno izčekivanje toga zakona jošte i dalje odulji; pak obzirom na to i obzirom na okolnost i što sam se nadao, da će se tečajem specijalne debate putem izpravka moći ovdje ondje štogod popraviti, primio sam ju za podlogu specijalne debate.

Ako sam dakle, vis. sabore, ovdje ondje podnio po koji predlog, po koji izpravak, to s tim predlogom odnosno izpravkom nisam imao druge namjere i intencije do li te: da po svojoj dužnosti kao narodni zastupnik doprinesem štogod k boljem razumievanju i poboljšanju ove zakonske osnove.

Mnienja pojedinih članovah ove visoke kuće mogu biti različita, pa s toga neima prigovora, ako se moj izpravak zabaci; ali proti čemu se najodlučnije ogradjujem, jest insinuacija g. predgovornika da ja svoje izpravke podnašam drugom intencijom, a ne da koristim stvari. U ostalom, ja se absolutno po nikomu sumnjičiti nedam, pa kraj svega toga, što na tu osnovu imam još više izpravakah, drage volje izjavljujem, da od njih na želju poštovane većine odstupam.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Visoki sabore! Ja rado vjerujem g. zastupniku gornjega grada Osieka, što je sada kazao, da je naime imao najbolju intenciju, kad je podnašao svoje izpravke; ali se uviek obistinjuje ona stara poslovica: „čuvaj se svojih prijateljah, jer od neprijateljah znat ćeš se već sam braniti". Prijatelji gosp. zast. Neumanna doveli su do toga, da je došlo tuj do enuncijacije, koju ja odobravam.

Što se tiče izpravakah, to je prvi, koji se tiče alineje pete, po kojoj bi se dotična točka imala brisati i dodati rieči „na konačno odobrenje", prihvaćam.

Što se tiče izpravka, koji je stavljen na posljednju alineju, da se ona sasma briše, nemogu ga prihvatiti s razloga, što ih je presv. gosp. predstojnik za unutarnje poslove naveo kod §. 41.

S toga preporučam vis. saboru, da se §. 73. primi s prvim izpravkom, odnosećem se na alineju petu, a onaj, odnoseći se na posljednju alineju, da odbije.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 73. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 73. s izpravkom g. zast. dra. Neumanna, da se u petu alineju uvrste rieči: „na konačno odobrenje"?

(Prima.)

§. 73. primljen je po predlogu odbora s izpravkom g. zast. dra. Neumanna.

Prelazi se na interpelacije.

Rieč imade g. zast. Matunci da stavi interpelaciju.

Zast. dr. **Martin Matunci**: Vis. sabore! Interpelacija, koju namjeravam danas staviti na vis kr. zem. vladu, tiče se ustrojenja nove župe na Ždali.

Kako je vis. sabor poznato Ždal je u području županije belovarske s onu stranu Drave upravo na medji Ugarske i Hrvatske. Ovo mjesto broji do 1200 katoličkih stanovnikah, imade do 150 školskih sposobnjakah, a udaljeno je od svoje župne crkve u Goli poldrugi sat. Zabrinuti žitelji ovoga mjesta za religiozno-moralni uzgoj svoje djece, svoga mladjega naraštaja, a i za sebe da uzmogu dužnosti svojoj glede polazka crkve udovoljavati, podnesoše molbu svoju preko duh. nadb. stola zagrebačkog na visoku kr. zem. vladu, u kojoj mole, da bi blagoizvolila ustrojiti u njihovom mjestu župu. Nadbiskupski duhovni stol uzeo je u pretres ovu molbu i uvidivši potrebu, da se na Ždali ustroji župa podnio ju je vis. vladi s preporukom na uvaženje.

S razloga, što je mjestna obćina na Ždali za ustrojenje župe već znatne doprinjela žrtve, jer ima gotovu crkvu, gotov župni stan i po-

trebite gospodarstvene sgrade, a pripravna je župniku dati jošte i 6 ralih zemljišta i sva beriva, koja ga idu; s razloga, što je to mjesto, kako spomenuh, poldrugi sat daleko od župne crkve u Goli, te je u zimsko doba više put nemoguće onamo poći, premda je i ljeti ova daljina vrlo nesgodna;

zatim s razloga, što u toj obćini imade do 150 školskih sposobnjakah, a narod je veoma marljiv, radin i nabožan, pun želje, da mu za školu odrasla mladež, kako zakon propisuje, sv. misu polazi ne samo na nedjelje i blagdane, nego svaki dan u tjedno doba; napokon

s razloga, što ta obćina ništa drugo netraži, nego da se župnik imenuje, ter mu se doznači kongrua iz zem. sredstvah od 500 fr.; s razloga, što tamošnje pučanstvo jedva izčekuje vis. riešenje svoje molbe od kr. zemaljske vlade;

usudjujem se ja ovu molbu vis. saboru i zem. vladi što toplije preporučiti i sliedeću na vis. vladu u tom pogledu staviti interpelaciju (čita):

„Je li vis. kr. zem. vlada voljna molbu mjestne obćina ždalske za ustrojenje nove župe na Ždali uvažiti, i ako jest, što je dosele u tom pogledu učinjeno i ima li nade, da će se to pitanje na skoro riešiti, odnosno nova župa na Ždali ustrojiti?

(Tečajem ovoga govora zauzeo je predsjedničku stolicu drugi saborski podpredsjednik g. Hinko pl. Francisci).

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se zem. vladi.

Rieč imade isti g. zastupnik, da stavi dalnju interpelaciju.

Zast. dr. **Martin Matunci**: Visoki sabore! Poznato je ovomu vis. saboru, kako je ustrojstvom političkih oblastih god. 1885. županija križevačka sjedinjena sa belovarskom, te ovoj skupnoj belovarsko-križevačkoj županiji ustanovljeno sjedište u Belovaru. Tim ustrojstvom polit. oblasti prestala je županija križevačka biti samostalnom i grad Križevac, stari ovaj grad, koji bijaše sielom županije, izgubio je tim svoju historičku i avitičku stečevinu, a prije toga izgubio je i županijski sudbeni stol.

Kao naknadu priegora, kako sama županijska reprezentacija spominje, zadobila je županija ime „belovarsko-križevačka“, da se uzčuva uspomena bivše nekoć županije križevačke.

Ta promjena glede županije i sudb. stola neugodno se dojmila grada Križevca. kao što bi se svakoga drugoga grada u zemlji, komu bi oduzete bile takove oblasti i drugamo premještene, zato je sasvim pojmivo, što se nemože Križevac, kao što se nebi i drugi grad u njegovoj situaciji mogao tako lahko primiriti i pregorjeti.

Za to se je župan. skupština belovarsko-križevačka već god. 1886. obratila sa svojom reprezentacijom na vis. sabor i na kr. zem. vladu, da bi se županijske skupštine izmjenično obdržavale u Belovaru i Križevcih, i budući da ova nije bila uslišana, obratila se je žup. skupština po drugi put god. 1888. opet na vis. sabor i na kr. zem. vladu, ali ni ova, kao ni ona prva reprezentacija nije se mogla uvažiti, nego je bila odbita.

S kojih razlogah nije vis. vlada obnašla da joj udovolji i kakove su tomu izvedenju zaprieke na putu stajale, to meni nije poznato; nu sudeći po tom, što se žup. skupština županije belovarsko-križevačke sada po treći put obraća i na vis. sabor i na kr. zem. vladu, moleći, da bi se zakonom ustanovilo, da se župan. skupštine izmjenice obdržavaju u buduće u Belovaru i u Križevcu, odnosno, da se vel. župan županije belovarsko-križevačke opunovlasti, da on prema potrebi, prema interesu službe po svojoj uvidjavnosti saziva skupštinu sad u Belovar, a sad u Križevac, držim, da županijska skupština goji nadu, da će joj se molba uslišiti.

U ovoj trećoj reprezentaciji žup. skupštine na vis. sabor i na kr. zem. vladu izniela je ona potežkoće, koje su se izprva radjale, naime financijalnu stranu, tičuću se troška skopčana s tim, što bi se žup. skupštine obdržavale izmjenice u Belovaru i u Križevcih.

U svojoj reprezentaciji navodi ona, da cieli trošak nebi iznosio više od **205** for. za magistrat, a što se tiče kotarskih predstojnikah, to bi se jedno s drugim izjednačilo,

jer kako je nekojemu bliže Belovar, drugim je bliže Križevac.

S razloga, što neima tolikih zapriekah, koje bi ovomu izvedenju na putu stojale, a i županija belovarsko-križevačka opetovano se obratila na vis. sabor i na kr. zem. vladu, ter u svojoj skupštini dala izraza čuvstvu političke pravednosti u odnosnom svom zaključku; zatim s razloga, što je ona sasvim točno razjasnila pitanje financijalno, t. j. pitanje o troškovih, potrebnih za obdržavanje žup. skupštine u Križevcih, koji bi može biti nastali; s razloga, što bi se tim načinom upravo živoj želji svih tamošnjih skupštinarah i županije i grada Križevca udovoljilo; napokon s razloga toga, što je mnogim skupštinarom, kako se i u reprezentaciji kaže, nekako laglje i priličnije doći u Križevac nego li u Belovar, iz ovih indi razlogah, i zamoljen za to po žup. skupštini belovarsko-križevačkoj, da njezin predlog što toplije preporučim vis. saboru i kr. zem. vladi, čemu sam se radostno odazvao, preporučam tu molbu i vis. saboru i vis. kr. zem. vladi, ter si u to ime uzimam čast na vis. vladu staviti sliedeću interpelaciju: (Čita:)

„Kani li visoka kr. zem. vlada predstavku županijske skupštine županije belovarsko-križevačke za izmjenično obdržavanje županijskih skupštinah u Belovaru i Križevcih uvažiti, i ako ne, koje zapricke stoje na putu tomu izvedenju?"

Predsjednik: Interpelacija dostavit će se zem. vladi.

Rieč imade gosp. zastupnik Franjo Madjerek.

Zast. **Franjo Madjerek**: Visoki sabore! Gorak je i ljut boj za obstanak. Žalibog, da takav boj bije Zagorac, koji je toli mnogobrojan, da neima niti toliko hljeba, koliko bi mu dostajalo za nuždno uzdržavanje tečajem ciele godine. Dok nebje nemiloga gosta, trsnoga ušenca, praćena isto tako opasnom peronosporom, koja prieti posvemašnjim uništenjem vinovoj lozi, bijaše jošte kako tako; ali kako je tek sada, gdje u nas industrije neima, obrt spava, a promet nije upravo nikakav.

U svom kotaru gornjo-zagorskom gornji Zagorci upućeni su jedino na težanje zemlje. Ali kad bi bilo i tako! Je li čudo, da u toj očajnoj borbi, posvema odieljeni od svieta, uzimaju na obradjivanje zemlje iz petoga, dočim narod u ostaloj Hrvatskoj i po Slavoniji sličan posao odklanja. Napokon mogao bi mi koji od gospode doviknuti: čemu se nesele? Pokušalo se je i tim, nu kako je naš Zagorac mukotrpan i stradanju navikao, a napose gorjan, koji se težko dieli od svoje rodjene grude, to on jedanput od nje odieljen tako dugo bolno za njom uzdiše, dok se na nju nepovrati. Osim toga za selitbu treba novacah, bez kojega se neda ni pomisliti na uredjenje gospodarstva, naročito na uredjenje posve novoga gospodarstva.

U jednom dielu kotara, koji imam čast zastupati, zasja im tračak nade na bolje, kad se koncem godine 1888. pronio glas, da će se državno dobro Veliki Tabor prodati. Doista, kako je poznato, podnielo je financijalno ravnateljstvo molbu vis. saboru za dozvolu, da može neka erarska dobra, a medju njimi i Veliki Tabor, prodati. Sabor Hrvatske i Slavonije u svojoj 62. sjednici, držanoj dne 1. prosinca 1888. pristao je na to, ali upravo gledom na zemljom i drvom stradajuće Zagorce, uz izričnu klauzulu, da se državno ovo dobro ne u cielosti, već čestimice proda. Narod poveselivši se iz početka tomu saborskomu zaključku, razžuži se domalo, čitajući u raznih javnih glasilih oglas dražbe za dan 5. siečnja 1889. u protivnom smislu. Nu srećom dražba s nestašice kupacah osta bez uspjeha. Zabrinut s toga narod, da mu nedodje nezvan gost u njegov kraj, da mu šumu izsieče, zemljište proda, pa da mu ono malo soka i krvi u žilama neizsiše, obrati se na svoga bana, pred stavkom, moleći, da se zauzme za nj i da nedozvoli prodaju dobra Veliki Tabor proti zaključku sabora.

Preuzvišeni g. ban primivši blagonaklono izaslanstvo obreče nesamo provedbu prodaje u žudjenom smislu po narod, nego u istinu milostivo obeća pogodnost amortizacionalne odplate.

Budući da je od onoga doba mnogo vremena prošlo, a narod držeći se uvjek jošte o rieč svoga bana, čvrsto se nada, da će ovo pitanje biti povoljno po nj riešeno i s toga usudjujem se na vis. vladu, odnosno na nje-

zinoga čeonika staviti sliedeću interpelaciju (čita):

„I. U kojem je stadiju prodaja državnog dobra „Veliki Tabor“ i hoće li se ova provesti u smislu saborskog zaključka od 1. prosinca 1888., te kada?

II. Ako ne, koji su razlozi ponukali kr. financijalno ravnateljstvo u Zagrebu, da je propustilo provedbu prodaje u žudjenom po narod smislu?“

(Predsjedničku stolicu zauzimlje presvj. gosp. saborski predsjednik Mirko Hrvat).

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se vis. vladi.

Prelazi se na nastavak specijalne debate. Molim g. bilježnika da pročita §. 74.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 74.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. dr. Neumann sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se izmedj rieči „primjerak“ i „njezinih“ uvrsti: „potvrdjenih“.

Predsjednik: Rieč imade g. zast. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Pročitani izpravak usvajam, jerbo mi se čini, da je izmedj rieči „primjerak i „njezinih“ izostala rieč „potvrdjenih“, odnosno, ako bi se ta rieč uvrstila bitno bi služila za bolje razumjevanje toga §., za to, jerbo svakako treba, da pravila budu prije potvrdjena, nego će se pohraniti u arhivu.

Usljed toga predlažem, da visoki sabor taj amendement izvoli prihvatiti.

Predsjednik: Rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja prihvaćam ovaj amendement i preporučam vis. saboru, da ga prihvati.

Predsjednik: Pitam, prima li vis. sabor §. 74. po predlogu odbora?

(Ne).

Prima li vis. sabor §. 74. sa izpravkom g. zast. dr. Neumanna?

(Prima).

§. 74. je primljen sa izpravkom gosp. zast. Neumanna. § 75.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 75.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 75.?

(Prima.)

§. 75. je primljen. §. 76.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 76.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 76.?

(Prima).

§. 76. je primljen. § 77.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 77.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor § 77.?

(Prima).

§. 77. je primljen. §. 78.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 78.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 78.?

(Prima).

§. 78. je primljen. §. 79.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 79.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. dr. Neumann izpravak, da se u drugoj alineji mjesto rieči „potvrdi“ rekne „odobri“. Rieč imade g. zast. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! I ovaj izpravak usvajam. On je doduše samo stilističke naravi, ali mislim, da se sa rieči „odobriti“ točnije označuje ono, što se htjelo sa riečju „potvrditi“ reći. S toga predlažem, da vis. sabor taj izpravak prihvatiti izvoli.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 79 po predlogu odbora?

(Ne).

Prima li vis sabor §. 79. sa izpravkom g. zast. Neumanna?

(Prima).

§. 79. primljen je sa izpravkom g. dra. Neumanna. §. 80.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 80.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnesao je g. zast. dr. Neumann sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se izpusti iza rieči „koje“ u drugom redu sve do uključivo rieči „zadaću“, a mjesto toga da se uvrsti „neimaju za riešenje svoje zadaće prikladnih granicah“.

Predsjednik: Pošto g. izpravitelja neima, pitam, prima li visoki sabor §. 80. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 80. po predlogu odbora primljen je. §. 81.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 81.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 81.?

(Prima).

§. 81. je primljen. §. 82.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 82.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 82.?

(Prima).

§. 82. je primljen. §. 83.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 83.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnesao je g. zast. dr. Neumann sljedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Da se 1. u prvoj alineji izpuste rieči „prema tomu, kako tko“, te mjesto njih uvrsti „po onom razmjerju, po kojem tko“.

Predsjednik: Rieč imade gosp. zast. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! I ovaj izpravak je samo stilističke naravi, ali po mojem nazoru mnogo bolje glasi i mnogo točnije i preciznije označuje pojam, što ga prva alineja §. 83. hoće označiti riečima „prema tomu, kako tko“, jer rieči „po onom razmjerju, po kojem tko“ svakako razumljivije, jasnije i točnije kažu, što se kazati hoće, nego rieči po odborovu predlogu.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 83. po predlogu odbora?

(Ne.)

Prima li vis. sabor §. 83. sa izpravkom g. Neumanna?

(Prima.)

§. 83. primljen je sa izpravkom dra. Neumanna. — §. 84.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 84).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 84.?

(Prima.)

§. 84. primljen je. — §. 85.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 85.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak:

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): U zadnjoj alineji da se iza rieči „ide“ briše rieč „pričuvi“, a mjesto ove uvrsti: „u pričuvnu zakladu“.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 85. po predlogu odbora.

(Prima.)

§. 85 primljen je po predlogu odbora. § 86.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 86).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 86.?

(Prima.)

§. 86. primljen je. — §. 87.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 87.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 87.?

(Prima.)

§. 87. primljen je. — §. 88.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 88.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 88.?

(Prima.)

§. 88. primljen je. — §. 89.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 89.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. dr. Neumann sljedeći izpravak.

*

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita). Da se u drugoj alineji, zadnjem redu izmedj rieči „se" i „sazove" uvrste rieči „u ustanovljenu svrhu".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 89. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 89. primljen je po predlogu odbora. §. 90.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 90.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann izpravak.

Da se iza rieči „glasa" u drugom redu pod zaporkom citira „(§. 83)". Rieč imade g. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Ja usvajam ovaj izpravak iz sljedećih razlogah: Ako se uzme, kako odbor predlaže „jedna trećina članovah imajućih pravo glasa" ako se ovaj dometak po izpravku g. zastupnika Neumanna nedoda, mogla bi nastati dvojba, da li će se ti glasovi brojiti polag glavah ili redovitim načinom propisanim u §. 83. Pošto §. 83. za sve zadruge način glasovanja jednako uredjuje, to držim, da bi se i u ovom slučaju na isti način glasovi imali brojiti, pa s toga, da se svaka dvojba odstrani, držim shodnim, da se ovdje §. 83. citira. Tako će se znati jasno, kako se „jedna trećina glasovah" računati imade.

S toga predlažem, da vis. sabor izvoli prihvatiti ovaj izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 90. po predlogu odbora?

(Ne).

Prima li vis. sabor §. 90. sa izpravkom g. Neumanna?

(Prima).

§. 90. po predlogu g. Neumanna primljen je. — §. 91.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 91).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 91.

(Prima).

§. 91. primljen je. — §. 92.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 92.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

Da se u četvrtom redu druge alineje izpuste rieči „po vladinu povjereniku", a mjesto njih da se rekne: „putem vladina povjerenika", a na koncu iste alineje da se izpusti točka, te još dodade: „na odobrenje".

Predsjednik: Rieč imade g. zast. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egesrdorfer**: Vis. sabore! Prvi dio ovoga izpravka neprihvaćam, nego prihvaćam sa svoje strane drugi dio, naime da se dodadu u drugoj alineji pod konac iza rieči „kr. zemaljskoj vladi" rieči „na odobrenje". a to za to, da se odstrani svaka dvojba u koju svrhu da ovo predloženje vladi uzsliodi. Rieč „na odobrenje" je prema rieči „odobri" u §. 79., gdje je vis. sabor već rieč „potvrdi" izmjenio sa rieči „odobri". S toga predlažem, da vis. sabor izvoli taj drugi izpravak prihvatiti.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 92. po predlogu odbora?

(Ne).

Prima li vis. sabor §. 92. po predlogu odbora sa izpravkom da se u drugoj alineji izpusti točka i dodaju rieči „na odobrenje".

(Prima).

§. 92. s tim izpravkom je primljen §. 93.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 93.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 93.?

(Prima).

§. 93. primljen je. — §. 94.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 94.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 94.?

(Prima).

§. 94. primljen je. — §. 95.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 95)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 95.
(Prima).
§. 95. primljen je. — §. 96.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 96.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita): U 3. alineji da se mjesto rieči „mjerničku" rekne „inžinirsku".

Predsjednik: A gosp. zast. dr. Franjo Spevec sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

1. U §. 96. alineja 3. mjesto „koji ima mjerničku diplomu" moralo bi glasiti: „koji ima inžinirsku diplomu, stečenu na tuzemskoj ili inozemskoj tehnici, odnosno koji ima diplomu kao ovlašteni civilni inžinir".

2. U istomu §. u 4. alineji isto tako mjesto „koji imaju samo diplomu zemljomjersku" moralo bi glasiti: „koji imaju samo diplomu kao ovlašteni gradjevni mjernik ili kulturni tehnici sa diplomom".

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Franjo Spevec.

Zast. dr. **Franjo Spevec**: Vis. sabore! Svrha je ovoga izpravka samo ta, da bude §. 96. osnove u suglasju sa statutom za civilne tehnike, uredjenim naredbom vis. vlade od 26. veljače 1887.

S toga preporučam vis. saboru, da izvoli izpravak prihvatiti.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Pošto je taj izpravak podpuno opravdan, s toga ga prihvaćam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 96. po predlogu odbora?
(Neprima),
Prima li vis. sabor §. 96. sa izpravkom g. zast. Spevca?
(Prima.)

§. 96. primljen je sa izpravkom g. zast. Spevca. — §. 97.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 97.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 97.?
(Prima).
§. 97. primljen je. — §. 98.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 98.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 98.?
(Prima).
§. 98. je primlien. — §. 99.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 99.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 99.?
(Prima.)
§. 99. primljen je. — §. 100

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 100.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 100.?
(Prima.)
§. 100. primljen je. — §. 101.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 101.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u četvrtom redu iza rieči „prinosem" uvrste rieči: „onda, ako pravila zadružna neodredjuju inako ili", a rieči „po zadružnih pravilih ili" u petom i šestom redu prve alineje da se izpuste.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 101. po predlogu odbora?
(Prima.)

§. 101. primljen je po predlogu odbora. §. 102.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 102.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 102.
(Prima.)
§. 102. primljen je. §. 105.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 103.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sljedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): U trećoj alineji, drugom redu, da se mjesto rieči „u kojem" rekne „unutar kojega";

zatim, da se u drugom redu alineje četvrte mjesto rieči „stvoriti" rekne „ustrojiti";

napokon, da se u trećem redu iste alineje mjesto rieči „je" rekne „nije".

Predsjednik: Rieč imade g. zast. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Od ovih predloženih izpravakah prihvaćam treći, naime, koji mienja u četvrtoj alineji rieč „je" u „nije", jer je ova riečca očito došla u tekst osnove uslied tiskarske pogrieške.

Uslied toga predlažem, da vis. sabor izvoli prihvatiti taj treći izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 103. po predlogu odbora?

(Ne.)

Prima li vis. sabor §. 103. sa izpravkom, da se u četvrtoj alinji rieč „je" izmieni sa „nije"?

(Prima.)

§. 103. je sa rečenim izpravkom primljen.

§. 104.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 104.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 104.?

(Prima.)

§. 104. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 105.)

Predsjednik: Na ovaj § podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se u prvom redu prve alineje izmedju rieči „interese" i „u" uvrsti rieč „pravo".

Predsjednik: A g. zast. Riffer sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): „U prvom redu prve alineje neka se mjesto rieči „imaju" metne rieč „mogu".

Predsjednik: Rieč imade g. zast. Riffer.

Zast. **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Moj izpravak, da se u §. 105. u prvoj alineji metne mjesto rieči „imaju" rieč „mogu", izrično kaže ono, što se samo po sebi razumije, te je samo karaktera jezičnoga. On ide za istim onim, što namjerava postići g. zastupnik dr. Neumann sa svojim izpravkom. Ja držim, da je moj izpravak korektan, te ga preporučam vis. saboru na prihvat.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 105. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 105. sa izpravkom g. zast. Riffera?

(Prima.)

§. 105. primljen je sa izpravkom gosp. zast. Riffera.

Zast. **Jovo Budisavljević** (čita §. 106)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 106.?

(Prima.)

§. 106. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 107.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se na koncu toga §. još nadoveže ustanova: „u protivnom slučaju prosto je odlukom županijske oblasti nezadovoljnoj stranci — nu bez odgodne moći — udariti redovitim putem pravde".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 17. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 107. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 108.)

Predsjednik: Prima li vis. §. sabor 108. ?
(Prima.)
§. 108. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 109.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 109. ?
(Prima.)
§. 109. je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 110.)

Predsjednik: Na ovoj §. podnio je g. zast. Neumann izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se mjesto rieči „za pet ili najviše 8 godinah" rekne „nakon izmaka od najmanje pet, a najviše osam godinah".

Predsjednik: Prima li vis. sabor § 110. po predlogu odbora?
(Prima).
§. 110. je primljen po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 111.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se iz četvrtog i petog reda izpuste rieči „u roku urečenu zemaljskom vladom", a u drugom redu izmedju rieči „radi" i „neustanovi" uvrste rieči „u roku odredjenu zemaljskom vladom".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 111. po predlogu odbora?
(Prima.)
§. 111. je primljen po predlogu odbora:

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 112.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 112.?
(Prima).
§ 112. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 113.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u trećem redu prve alineje izpusti rieč „neprihvati" te mjesto nje uvrste rieči „u pravo vrieme nezapočme".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 113. po predlogu odbora?
(Prima.)
§. 113 primljen je po predlogu odbora.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita §. 114.)

Predsjednik: Visoki sabore! Ovdje je pogrešno citovan §. 80., dočim mora biti §. 81.
Prima li vis. sabor §. 114.?
(Prima.)
§. 114. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 115.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 115.?
(Prima.)
§. 115. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 116.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u trećem redu druge alineje izpuste rieči „te će ju", a mjesto njih da se uvrste rieči: „i to tako da ju", da se nadalje u istom redu izpusti rieč „god" i napokon, da se u četvrtom redu druge alineje izpusti rieč „moći" te mjesto nje uvrsti „u svaki čas može".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 116. po predlogu odbora?
(Prima.)
§. 116. je primljen po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 117.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 117.?
(Prima.)
§. 117. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 118.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 118.?
(Prima.)
§. 118. je primljen.

Bilj. **Jovo Budsavljević** (čita §. 119.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 119.?
(Prima.)
§. 119. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 120.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u trećem redu četvrte alineje iza rieči „utjeruju" uvrsti rieč „koli", a iza rieči „zaostatke" rieči „za zadružne troškove toli oni za ukamaćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 120. po predlogu odbora?
(Prima.)
§. 120. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 121.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 121.?
(Prima.)
§. 121. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 122.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se u drugom redu pete alineje iza rieči „vrieme" uvrste rieči „po izminuću ovoga kraćega vremena".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 122. po predlogu odbora?
(Prima.)
§. 122. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 123.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 123.?
(Prima.)
§. 123. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 124.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Neumann sliedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): „Da se iz drugoga reda prve alineje rieči: „a svake godine najmanje po dva puta izpuste".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 124. po predlogu odbora?
(Prima).
§. 124. je primljen po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 125.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor § 125.?
(Prima).
§. 125. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 126?)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 126.?
(Prima).
§. 126. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 127.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se mjesto rieči „valjano" u predzadnjem redu rekne „svrsi shodno".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 127. po predlogu odbora?
(Prima).
§. 127. je primljen po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 128.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zast. g. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se u točki 3. mjesto rieči „valjanu" rekne „svrsi shodnu".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 128. po predlogu odbora?
(Prima)
§. 128. primljen je po predlogu odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 129.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 129.?

(Prima).

§. 129. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 130.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 130.?

(Prima.)

§. 130. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 131.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 131.?

(Prima.)

§. 131. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 132.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 132.?

(Prima.)

§. 132. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 133.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 133.?

(Prima.)

§. 133. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 134.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 134.?

(Prima.)

§. 134. je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 135.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 135.?

(Prima.)

§. 135. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 136.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 136.?

(Prima.)

§. 136. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 137.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 137.?

(Prima).

§. 137. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 138.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. Neumann sliedeći izpravak.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Da se pred rieč „prinosi" u četvrtom redu uvrsti rieč „koli", a iza rieči „prinosah" u istom redu, da se uvrste rieči „zadružne troškove toli oni za ukamaćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah".

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 138. po predlogu odbora?

(Prima.)

§. 138. je primljen po predlogu odbora.

Visoki sabore! Ja današnju sjednicu zaključujem, a drugu uričem za utorak dne 23. t. mj. u 10 satih prije podne sa nastavkom današnjeg dnevnog reda, zatim stavljam na dnevni red treće izvješće peticionalnoga odbora i napokon izvješće odbora za promicanje narodnog gospodarstva.

(Konac sjednice u 1 sat 35 čas. po podne.)

Stenografički zapisnik

o CXLIII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 23. lipnja 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 43 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **'van Jagić.**

Od strane kralj. zemalj. vlade prisutna sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Vladimir Nikolić** čita zapisnik CXLII. saborske sjednice do §. 114.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarz** čita zapisnik CXLII. saborske sjednice od §. 114. *do kraja.*

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakove *primjetbe* na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira. Visoki sabore! Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom redu jest specijalna razprava osnove zakona o vodnom pravu.

Molim g. bilježnika, da izvoli čitati.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 139.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 139.?

(Prima.)

§. 139. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 140.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 140.?

(Prima.)

§. 140. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 141.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 141.?

(Prima.)

§. 141. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 142.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 142. po predlogu odbora?

(Prima).

§. 142. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 143.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 143. ?
(Prima)
§. 143. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 144.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 144. ?
(Prima.)
§. 144. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 145.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 145. ?
(Prima.)
§. 145. je primljen.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 146.)

Predsjednik: Prima li vis. §. sabor 146. ?
(Prima.)
§. 146. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 147.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 147. ?
(Prima.)
§. 147. je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 148.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 148.?
(Prima).
§. 148. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 149.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 149. ?
(Prima.)
§. 149. primljen je.

Bilješ. **Jovo Budisavljević** (čita §. 150.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 150. ?
(Prima.)
§. 150. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 151.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. .151 ?
(Prima).
§. 151. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 152.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 152.?
(Prima).
§. 152. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 153.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 153.?
(Prima).
§. 153. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 154.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 154.?
(Prima.)
§. 154. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 155.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 155.?
(Prima).
§. 155. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 156.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 156.?
(Prima).
§. 156. primljen je.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 157)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 157.?
(Prima.)
§. 157. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 158).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 158.
(Prima).
§. 158. primljen je.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 159).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 159.?
(Prima.)
§. 159. primljen je.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 160.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 160.?
(Prima.)

§. 160. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 161.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 161.?
(Prima.)
§. 161. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 162).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 162.?
(Prima).
§. 162. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 163.?)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 163.?
(Prima).
§. 163. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 164.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 164.?
(Prima.)
§. 164. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 165.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 165.?
(Prima.)
§. 165. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**. (Čita §. 166.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Egersdorfer sliedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): Predlažem, da se u drugoj alineji §. 166. izpuste rieči: „odnosnoga municipija“.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! U drugoj alineji §. 166. jesu rieči „odnosnoga municipija“ suvišne, jer se ova alineja dade sasvim dobro razumjeti, dapače je ona jasnija bez tih rieči. Po tomu glasiti će druga alineja §. 166.: Postupak moći će se i ureda radi odrediti po kotarskoj oblasti gradskom poglavarstvu) ili po kr. zemaljskoj vladi. Pošto je uslied ovog amendementa druga alineja §. 166, kraća i jasnija, to molim, da izvoli vis. sabor ovaj amendement prihvatiti.

Izvj. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Ja prihvaćam ovaj amendement.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 166. po predlogu odbora.
(Neprima.)
Prima li vis. sabor §. 116. sa izpravkom g. zast. dr. Egersdorfera.
(Prima).
Time je §. 166 primljen sa izpravkom g. zast. dr. Egersdorfera.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 167.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 167.?
(Prima.)
§. 167. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 168.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 168.?
(Prima).
§. 168. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 169.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 169.?
(Prima).
§. 169. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 170.)

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 170.?
(Prima).
§. 170. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 171.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 171.?
(Prima).
§. 171. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 172.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 172?
(Prima.)
§. 172. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 173.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 173.?
(Prima.)
§. 173. primljen je. — §. 174.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 174.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 174.?
(Prima).
§. 174. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 175.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 175.?
(Prima).
§. 175. primljen je.

Bilјež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 176.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 176.)?
(Prima.)
§. 176. je primljen.

Bilјež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 177.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 177.?
(Prima.)
§. 177. je primljen.

Bilјež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 178.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 178.?
(Prima.)
§. 178. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 179).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 179?
(Prima).
§. 179. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 180.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 180.?
(Prima).
§ 180. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 181.):

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 181.
(Prima).

§. 181. je primljen. G. zast. dr. Egersdorfer predlaže, da se poslje §. 181. metne novi paragraf §. 182.

Bilјež. **Jovo Budisavljević** (čita):
„Predlažem, da se u prelazne ustanove uvrsti novi

§. 182.

Dok nepredju obstojeći nasipi na vodne zadruge, valjaju glede njih obstojeći propisi u koliko nisu ovim zakonom promienjeni. Tko k uzdržavanju obstojećih nasipah doprinositi imade ustanovljuje se posebnim postupkom, koji će kr. zem. vlada naredbenim putem urediti“.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zast. dr Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Po obstojećem zakonu pala bi dužnost uzdržavati nasipe na zemaljski erar, na trošak budgeta. Ovaj zakon nije bio nikada izveden, jer je po svojoj naravi bio neprovediv, radi čega se je običajem udomila praksa, da interesenti nasipe nesamo načine u zaštitu svoju i svojih dobarah, nego da je takodjer i uzdržavaju, te pošto nisu zakonitim putem uredjeni običaji, koji su glede toga valjali, bijahu ovi običaji veoma nestalni.

Glede ovoga pitanja jest stvar na čistac izvedena poimence §. 42., koji govori o vodogradjevinah, ter u obće u drugoj alineji ustanovljuje, da trošak uzdržavanja svih gradjevinah pada na sve, kojim s njega potiče korist i to razmjerno prema koristi. U ovoj je alineji ustanovljen pojam interesenta t. j. interesent je onaj, kojemu sa dotične gradnje potiče korist i to u onom razmjeru, u kojem ima korist. Treća alineja istoga paragrafa dalje provadja ovu ustanovu kad kaže: (čita) „Po tom valja, da troškovom oko gradnje i uzdržavanja napravah i gradjevinah, nadalje oko izvedbe radnjah, kojimi se bud od štetah vode zaštićuju obale, zemljišta, sgrade, ceste, željeznice i druge gradjevine na riekah i potocih, bud uklanja nastala već pogibelj, ponajprije doprinose oni, čije su nekretnine i gradjevine, kojim je zaprietila pogibelj ili s[illegible]

već oštećene. Dakle ovdje je pojam interesenta opredieljen, naime najprije posjednici dotičnih nekretninah, posjednici gradnjah, vlastnici cestah, željeznicah, u obće svih gradjevinah, koji odatle crpe korist.

Prema tomu ukazuje nam se ustanova zakonska, usljed koje uzdržavanje nasipa pada na teret zemlje, državе, ovim zakonom promienjena u toliko, u koliko će odsele biti dužni doprinositi na uzdržavanje tih nasipah svi interesenti t. j. svi posjednici zemljištah, cestah, željeznicah, sgradah i drugih gradjevinah, koji iz obstanka nasipa crpe korist. Nu tu valja razlikovati glede takvih nasipah one, koji će se u buduće načiniti, i one, koji sada obstoje. Isti će nasip načiniti u buduće zadruga, pak tu je ustanovljeno, da svatko, tko je član zadruge, ima doprinositi za uzdržavanje istoga; ili će biti sagradjen po komu drugom ili nekolicini njih, onda će onaj drugi ili ona nekolicina kao interesenti, jer crpe korist odatle, imati uzdržavati nasipe. Kod zadruge je ustanovljen postupak, tko je dužan uzdržavati nasipe, jer kad se osnuje zadruga, kad je ustanovljeno, tko je član zadruge, to će uzdržavati nasip svaki interesent zadruge. Ako takov nasip podigne tko drugi, onda će biti ustanovljeno, kad se podieli drugomu koncessija za izvedenje dotične vodogradjevine, u dotičnoj koncesionalnoj izpravi, tko ima doprinositi za uzdržavanje.

Ovako će biti stvar jasna glede svih gradjevinah, koje će u buduće nastati; ali nastaje pitanje, što ima biti sa obstojećimi nasipi? Po načelu §. 42. imadu takve nasipe uzdržavati oni, koji su interesenti, a to su posjednici cestah, željeznicah, sgradah i t. d. ali tu nije ustanovljen postupak, tko se ima smatrati interesentom u konkretnom slučaju, kako se pronadje osoba dotičnog interesenta, jer će svatko reći, ja nisam interesent, ja neimam koristi nego ti si interesent, jer ti imaš korist. Dakle tko ima doprinositi za uzdržavanje obstojećih nasipah, toga neima u zakonu, jer se to osniva na koncesionalnom postupku, a ja dvojim, da će kazati koncesija, da se ima uzdržati obstojeći nasip. Po tom neima postupka, kojim će se ovi interesenti ustanoviti.

Ovaj moj amandement je prelazne naravi, ter ide tamo, da se ustanovi postupak glede obstojećih nasipah, koji će postupak odrediti načela prema kojim se ima opredieliti svaki interesent u konkretnom slučaju. Pošto rekoh ove su ustanove prelazne naravi, jer čim će jedanput osnovane biti vodne zadruge, onda naravno dotični nasipi prelaze na zadruge, koje će nadalje te nasipe uzdržavati. Nu do onoga vremena, dok nebudu svagdje ustrojend zadruge — nije bo predviditi, da će se za kratko vrieme ciela zemlja razdieliti na same zadruge, jer do toga vremena proći će još koja godina — treba odrediti postupak, koji ima propisati, kako se prema §. 42. pronadju oni, koji su dužni doprinositi na uzdržavanje u konkretnom slučaju, a da se omogući ovaj postupak tamo smiera moj amandement, koji kaže u alineji I. (čita): „dok nepredju obstojeći nasipi na vodne zadruge valjaju glede njih obstojeći propisi, u koliko nisu ovim zakonom promienjeni“, naime §. 42 ustanovljuje načelo: tko ima doprinositi za uzdržavanje nasipa. U alin. II. veli se, da ima vlada naredbenim putem izdati jedan postupak, po kom će u konkretnom slučaju odlučiti, tko je interesent tko nije.

Da se taj postupak odredjuje naredbenim putem, a da se zakonom neodredjuje, razlog je taj, jer je ciela ta ustanova prelazne naravi radi toga, jer taj postupak vriediti će samo dotle, dok se neustroje vodne zadruge i dok se istim nepredaju nasipi u posjed.

U stvari ovo nije nov predlog, nego se s ovim dovadja u sklad praktična potreba s propisom §. 42. o. z. i sa obstojećim zakonom. To će biti dobro, da se postupak koji živi samo u običaju, koji se prakticira kod jedne oblasti ovako, kod druge onako, da će taj postupak biti jednoličan, da će oblasti znati, kako će postupati glede toga, tko ima doprinositi za uzdržavanje nasipa, a dobro će biti i za pučanstvo, jer će svatko znati, tko je dužan doprinositi i u kom razmjeru za uzdržavanje nasipa. Tim će se privesti pravno stanje, koje je bilo kao naravno bilo sasvim nestalno. Iz ovih razlogah preporučam vis. saboru, da prihvati moj amandement.

Predsjednik: Rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvjest. **Nikola** pl. **Czernkovich**: Gosp. zast. dr. Egersdorfer obrazložio je ovaj izpravak tako obširno, da tomu neimam ništa više dodati nego da prihvaćam.

Predsjednik: Prima li visoki sabor izpravak g. zast. dr. Egersdorfera, da se iza §. 181. metne novi §. 182.

(Prima.)

Time je primljen izpravak g. zast. dr. Egersdorfera, pa će prema tomu svaki sliedeći §. biti za jedan broj veći.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 183.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 183.?

(Prima.)

§. 183. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 184.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 184.?

(Prima.)

§. 184. primljen je.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 185.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 185.?

(Prima.)

§. 185. je primljen.

Biljež. **Jovo Budisavljević** (čita §. 186.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 186.?

(Prima.)

§. 186. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (šita §. 187.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 187.?

(Prima.)

§. 187. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita predlog zaključka odbora za unutarnju zem upravu.)

Konačno je odbor stvorio zaključak, da se visoka kr. zem. vlada pozove, da što prije podnese visokomu saboru zakonsku osnovu ob odvodjenju gorskih bujicah, ter i ovaj zaključak preporuča visokomu saboru na prihvat.

Predsjednik: Prima li vis. sabor zaključak odbora za unutarnju zemaljsku upravu.

(Prima.)

Predlog zaključka je primljen.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda na izvješće peticionalnoga odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita): (Vidi prilog 35 ex 1890.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor prvi predlog peticionalnoga odbora?

(Prima.)

Prvi je predlog primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita II. predlog).

Predsjednik: Na ovaj predlog podnio je g. zast. Egersdorfer sliedeći izpravak:

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita):

„Predlaže se, da se ova molba ustupi kr. zemalj. vladi na uredovanje.“

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Prema zakladnici sirotinske zaklade zemaljske dohodci ove zaklade troše se samo na sirotinju, dakle na djecu bez roditeljah. To je opredieljeno zakladom samom, radi čega je već jedanput odlučeno, vis. sabore, onamo, da se sve podpore, koje se plaćaju iz ove zaklade drugim, a ne sirotinji, imadu ukinuti. Usljed toga predlažem da se ustupi molba ova kr. zemaljskoj vladi na uredovanje

Izvj. dr. **Ivan Bojničić**: Visoki sabore! Ovaj izpravak g. zast. Egersdorfera prihvaćam.

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog drugi odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor drugi predlog odbora sa izpravkom g. zast. Egersdorfera.

(Prima.)

Time je primljen drugi predlog odbora sa izpravkom g. zast. Egersdorfera.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita III. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor treći predlog odbora?

(Prima.)

Treći predlog odbora je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita IV. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor četvrti predlog odbora?

(Prima.)

Četvrti predlog odborov je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita V. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor peti predlog?

(Prima).

Peti predlog odbora je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita VI. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor šesti predlog odbora?

(Prima).

Šesti predlog odbora je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita VII. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor sedmi predlog odbora?

(Prima.)

Sedmi predlog odbora je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita VIII. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor VIII. predlog.)

(Prima.)

Osmi predlog odborov je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita IX. predlog.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor deveti predlog odbora?

(Prima.)

Deveti predlog odborov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita X. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor deseti predlog odbora?

(Prima.)

Deseti predlog odborov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita XI. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor jedanaesti predlog odbora?

(Prima).

Jedanaesti predlog odbora je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita XII. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor dvanaesti predlog odbora?

(Prima.)

Dvanaesti predlog odbora je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita XIII. predlog):

Predsjednik: Prima li vis. sabor trinaesti predlog odbora?

(Prima).

Trinaesti predlog odborov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita XIV. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor četrnaesti predlog odbora?

(Prima).

Četrnaesti predlog odborov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita XV. predlog).

Predsjednik: Prima li vis. sabor petnaesti predlog odbora?

(Prima).

Petnaesti predlog odborov je primljen.

Prelazi se na treći predmet dnevnog reda: na izvješće odbora za promicanje narodnog gospodarstva.

Rieč ima izvjestitelj g. Jagić.

Zast **Ivan Jagić**: Vis. sabore! Narav predloga, što ga gospodarski odbor predlaže ovoj vis. kući, toli je jednostavan, toli blizak,

toli već davno poznat, da bi suvišno bilo široko i daleko preporučivati ga, pa zato mislim, da je bolje i nuždnije, da navedem razloge, zašto se nije dosada u ma kojem pravcu učinilo više, nego se je učinilo, može da kažem koju i ob obliku, u kojem je ovo došlo na stol vis. kuće. Značilo bi zlorabiti strpljivost vis. kuće, kad bi na temelju državopravnoga zakona zemlje, kojim su uredjeni naši javni odnošaji, išao dokazivati, da u okvir autonomnih dužnostih i pravah spada skrb za našu zemaljsku kulturu i one ogranke, koji su s tom kulturom spojeni.

Valja spomenuti samo 12. naslov našeg proračuna, pak će se viditi, da je primjerice ove godine 200.000 for. uvršćeno za razne narodno-gospodarstvene svrhe. Dok gospodarski odbor nije točno znao, koliko će porasti zemaljski dohodci za buduću godinu, nije mogao opredieliti svotu, niti ciframi označiti koliko će trebati za pokriće raznih zemaljskih potrebah za buduću godinu, pak je držao dovoljnim, da je izmedju priekih potrebah i zadatakah izabrao samo najpreče, koji se doista više odgadjati nemogu i da je te zadatke i potrebe najjače preporučio zemaljskoj vladi za one prilike, kad se bude sastavljao proračun za g. 1892.

Ipak prije nego se je gospodarski odbor upustio, da razpravi prve potrebe i gospodarstvene zadatke, zapelo mu je oko o neshodnu načinu, kojim se sastavlja proračun o zemaljskih potrebah, pa je tu našao, da podnipošto neide u prilog jasnoći same stvari onaj način, kako su potrebe u naslovu o prinosu gospodarskih potrebah kumulirane. Tako primjerice ima jedna stavka, kojom se opredieljuje 300.000 for. u ime subvencije raznim granam gospodarstva, pak se tu spominje najprije potreba gospodarska za nabavu originalne stoke, a tad odmah nagrada za štipendiste za ratarnicu i napokon nagrada za tvornicu pamuka u Dugojresi itd. I za sve to opredieljuje se jedna nerazdieljena svota bez oznake, koliko će se za što izdati. O potrebi filoksernoga povjerenstva neima ni spomena.

Kako je prava jasnoća glavni temelj razvitku svakoga gospodarstva, tako je nuždna jasnoća i tu, pa je odbor mislio i našao za dobro, da upozori zemalj. vladu, da pazi na jasnoću kod sastavka proračuna, da se svaka pometnja ukloni.

Prošav gospod odbor na izpitivanje najpoglavitijih i najvažnijih zadatakah naših, morao se je zaustaviti pred onom ogromnom narodnom nesrećom, koja je počela pred 10 godinah a poslje se sve jače širi, mislim na zarazu filoksere. Od 76.000 hektarah vinograda u Hrvatskoj i Slavoniji već je dosada propalo 15.000 hektarah, a 15.000 hektarah jeste zaraženo; nu kad se veli „zaraženo“, to znači upravo toliko, kao da je već propalo. Neima sumnje, da ćemo doživiti doskora, da će biti velik dio vinogradah usljed filoksere podpuno opustošen.

Ovo je nesreća po život narodni, komu je vino gotovo potreba kao i hrana, pa baš radi nestašice vina širi se alkoholizam na golemu nesreću naroda. S druge strane je i gubitak u narodnom imetku i blagostanju velik te osobito težak, osobito u našoj zemlji, koja je eminentno agrikulturna zemlja, a vino je njezin proizvod, koji je najvažniji predmet trgovine domaće i izvozne.

Kad nesreća stigne pojedinca, on se nastoji od iste odbraniti. Tako i privatni vinogradar, koji štetu trpi, nastoji u prvom redu, da se oporavi, da gubitak nadomjesti. Nu u drugom redu iz gubitka vinogradarah nastaje šteta po obćinu i po državu, pa radi toga nastaje dužnost obćine i države, da svojim obćinarom i državljanom pomogne, u onom gdje nije sam tomu dorasao, gdje mu sile ponestaju.

Ako se osvrnemo 10 godinah natrag, od kada zaraza filokserna vlada, morati ćemo priznati, da je narodno zastupstvo i zemlja kao namjestnica države učinila, koliko je učiniti mogla, ter je svake godine zastupstvo uvršćivalo u proračun stanovitu svotu stavljajuć ju vladi na dispoziciju, da sama radi prema izkušajem, što su jih polučili veći i moćniji narodi od nas, a s druge strane, da podupre obćine, udruge i privatnike, koji bi se na taj težak zadatak dali.

Posve je naravno vis. sabore, da se nije mogla zemlja upustiti u bog zna kako velike akcije, skopčane sa troškovi, dok su ti troškovi glede rezultata bili dvojbeni, dok se je moralo sumnjati, dali će novci, koji se ulažu u regeneraciju

vinogradah, uroditi plodom. Još se je manje čuditi, što se nisu obćine i privatnici sami po svom nagonu i o svom trošku dali na regeneraciju vinogradah.

Sad ovih zadnjih dvih godinah stvar je postala jasnija, te nije samo Francezka doživila sigurne rezultate u regeneraciji vinogradarstva, osobito gdje su uvjeti vinogradarstvu izvanredno povoljni. Svakako ti rezultati pokazuju jasno, da je regeneracija vinogradarstva moguća i ti rezultati nevide se samo u Francezkoj nego imade ih u Ugarskoj, u Austriji, pak i kod nas ima jur plodna rada, što je kod nas učinjeno na tom polju stranom na temelju tudjeg izkustva i stranom na temelju vlastitih proučavanjah. Povrh toga obstoji način spašavanja starih vinogradah sumpornim ugljikom. Akoprem neima nade, da će ih taj do kraja spasiti, ipak on podieljuje jamstvo, da će uzdržati u toliko vinograde, dok se regeneracijom nepostigne novo vinogradarstvo i to naročito sadjenjem amerikanske loze. Ja sam već prije spomenuo, da su se ti rezultati postigli najjače u Francezkoj i to u krajevih, gdje su izvanredno povoljni uvieti za vinogradarstvo, dočim tih jošte neima u srednjoj Francezkoj. Ali i tu je izkustvo i izučavanje u toliko napredovalo, da već danas prvi ugledni dosta sigurno navieštaju. da će i ta regeneracija poći za rukom; dakako s više troška, ali će svakako uspjeti.

Tu mislim nebi hramala prispodoba, da će od ovih pokušajah, što su do danas kod nas urodili liepimi rezultati i do onog sretnog doba, dok bude naš seljak gniečio na hektolitre vina iz nove američke loze oplemenjene našim trsom, potrajati toliko vremena, koliko ga ima proteći od prve Edisonove svietiljke sve donle, dok bude zagrebački postolar i krojač radio kod električnog svjetla. Preduvjeti su tu, ali tu treba radnog kapitala i novčanog kapitala. Kapital rada imade naš seljak, i dapače on više put traži i moli, neka bi mu se naznačio način, kojim bi se spasio Ali seljaku netreba reći da ima laka izgleda, da će bez muke obnoviti vinograde, nego mu valja reći, da treba i puno jače raditi, ako hoće, da se vinograd novom lozom obnovi. S druge strane treba nabavljati stranu lozu. Mi je već u zemlji imamo na tisuće komadah, ali jako se bojati, da je imade mnogo onakove, kakova na slabu tlu niti u Francezkoj niti u Ugarskoj neuspjeva. Ja sam živo uvjeren, da se onaj skepticizam, koji je u Ugarskoj nastao poslie pet godinah punog uvjeravanja, da je spas jur gotov, imade pripisati tomu, što se je obnova vinogradarstva pokušala na temelju one loze, koje je u Francezkoj bilo neizmjerno mnogo, te se na tisuće iz zemlje k nama turala, a poslie se pokazalo, da nevalja. Kod obnove vinogradarstva s amerikanskom lozom treba velike pažnje i izučavanja, najpače velike priprave tla, i s toga nebi dobro bilo, da se tu neoprezno novac troši. Gospodarski odbor nije prihvatio onoga predloga, koji mu se je učinio, naime neka bi vis. vlada darovala onim siromašnijim seljakom, koji hoće uspostaviti svoje vinograde, veliku množinu amerikanske loze. Kad amerikanska loza dodje u ruke čovjeku nevieštu, i koji misli, da je to čudesna loza i kad bi se u tu lozu uložio velik zemaljski novac, on bi, moram reći, bez traga izginuo i nebi donio nikakove koristi. Nego tu se valja osloniti na udruge, a naročito na obćine, koje budu radile pod vještačkim nadzorom. Ovakove udruge šire se već po zemlji i njim valja ići na ruku onda, kad one pokažu volje i požrtvovnosti za rad.

Tu će trebati, da zemlja odvažno priskoči svojom pomoći, a osobito obćinam. Od tuda je, vis. sabore, potekao predlog gospodarskog odbora glede amerikanske loze. Ovom prilikom, kad se spomenulo, da se ima u zemlju i nadalje uvažati američke loze, čim bude samo moguće, i da se ima raditi oko njezina pomnožanja u lozištih, što ih imadu županije i obćine, onda nastade pitanje o nadzoru toga rada. Tu je sasma naravna stvar, da je oko odbora zapelo o onu instituciju, koja postoji u županijah za nadzor gospodarstva, a to je institucija gospod. izvjestitelja. Ali tko zaviri u zakon onaj, kojim je ta institucija u život uvedena, naime u zakon od 5. veljače 1886., viditi će, da ti izvjestitelji imadu dosad jako malen djelokrug, i da je ta služba povjerena ljudem, koji joj nemogu odgovarati prema svom položaju onako, kako bi zahtjevala važnost i

veličina predmetah, koji bi im se imao sada izručiti. Od tuda rodio se ovaj predlog, neka bi vis. zemaljska vlada tu instituciju zakonitim putem dala preudésiti ili neka bi povjerila zvanje gospodarskih izvjestiteljah u županiji takovim ljudem, koji bi se imali s većom pomnjom s više vremena posvetiti ovom zvanju, te razvoj gospodarstva u čitavoj županiji nadzirati.

To su dva najvažnija predloga, što ih predlaže gospod. odbor visokoj ovoj kući i za tim sliedi predlog odbora o uzdržavanju zem. pivnice.

Kad se zem. pivnica ustrojavala, onda niti iz daleka nisu bili odnošaji vinogradarstva u Hrvatskoj i Slavoniji tako nepovoljni kao danas. Zaraza filoksere bila je tu, ali najveći vještaci nadali su se, da će poći za rukom na temelju teorije i prakse pronaći način, kojim će se filoksera ubiti ili zaustaviti.

Poznato je, da je u našoj domovini bilo jošte prije pet godinah toliko vina, da se je vino u necjenu nudilo i da se nije moglo prodati i znalo se, da nam fali umno i dobro pivničarstvo. Tko, gospodo, putuje Francezkom i pije vino kod franc. seljaka, vidi, da mu produkt nije bolji nego li je naš, a kod vinskih trgovacah francezkih vidi, da im je vino poprieko za nas izvanredno dobro. Što je to učinilo? ništa drugo nego pivničarstvo. Stoga se i kod nas nadalo, da će se ustrojenjem zemalj. pivnice postići prvo da se popravi produkt i tad da će pivničarstvo pomoći, da se razbiju predsude, koje su vladale kod nas, da je svatko, tko je radio nešto oko vina, bio proglašen pančarom.

Zemalj. pivnica imala je dakle dobrih razlogah, s kojih je ustrojena, ali poslie počelo se žaliti, zašto se je ustrojio institut, komu manjka predmet. Medjutim ove prilike, koje nastaju sada, davaju nam novih razlogah, da bi pivnicu, kad je nebi imali, morali ustrojiti. Kontinuitet u našoj proizvodnji vina jamačno se neće prekinuti, te će i sada obstojati potreba, da se proizvodi dobro vino; kasnije imati ćemo ga stranom iz našeg groždja, koje je ciepljeno na američku lozu i stranom iz direktnih produktah američkih. Vino od takovog groždja treba izvanredne pivničarske vještine, da se dade spremiti u stanje, da se bude moglo smatrati ne samo okrepnim nego i ugodnim pićem. Upravo sada biti će nuždna pivnica, ona će i od sada imati svoj raison d' être, i zasluživati će, da se podupre.

Što dalje sliedi, da se zemalj. zaklada za podizanje gospodarstva popuni, preporuča se samo sobom. Isto tako predlaže se, da se nekretna imovina obstojale gospodarske bratovštine u Petrinji upotriebi za osnov podići se imajućega gospodarskog zavoda u istom gradu. Potreba ovog zavoda jasna je, pak ga treba, i to osobito u okolici petrinjskoj i za samo vinogradarstvo, jer ondje još nije vinogradarstvo propalo, a ima nade, da će i potrajati.

Što se tiče inštituta kulturnih inžinirah, i osobito toga, da se njihov broj poveća, to je dovoljno zaviriti u statistiku i svatko će se uvjeriti, da dočim u Hrvatskoj i Slavoniji pokrivaju vinogradi $1^1/_2$ % površine zemlje, to livade pokrivaju 10%. Nu naše livade u tako su misernom stanju, da čovjek, koji je viknuo smatrati pravu livadu livadom, taj drži naše livade pašnjakom ili drugim nekulturnim tlom. Najveća zaprieka dobru livadarstvu je ta, što čovjek sam nezna, kako da si pomogne, jer ili imade previše ili premalo vode, a radnje kulturnih inžinirah tako su skupe, da se siromašni gospodar nemože na to odvažiti. Sasma će biti drugčije, kad bude imao na uslugu kulturnog inžinira, koji će te radove izvesti badava. Doživjeli smo slučajevah, da je u pojedinoj obćini, gdje je narod prionuo uz rad i dao sam ručne radnje, izveo neke radnje, koje će služiti i na čast zemlji i na korist narodu.

Što se tiče predloga, da se pomnoža broj strukovnih činovnikah kod zemalj. vlade, to je ona sama uvidila veliku potrebu njihovu, ali nije imala silah, no sad ih ima i to sposobnih; jer su se vratili stipendisti te ima garancije, da će struke one, kojim će predstojati, umjeti zastupati onako, da će biti na korist kulturnom napredku zemlje.

Napokon dolazi predlog, da se namjesti posebni izvjestitelj za voćarstvo. Ja sam prije spomenuo, kako imade sigurne nade i kako je pozitivno dokazano, da će se vinogradarstvo preporoditi, al sam ipak rekao, da

će proći više godinah prije nego će se to dogoditi. Voće služi narodu i za hranu i izvoznim predmetom i može se iz njega praviti izvanredno dobro piće. Tko, gospodo, pregleda izvješće Francezke, uvjerit će se, da su u Francezkoj prošle godine od voća proizveli pola toliko vina koliko iz groždja. To je piće obljubljeno i zdravo. Naše jabuke u Hrvatskoj mogle bi donekle nadomjestiti vinogradarstvo, a poslie kad se vinogradi oporave mogle bi nositi liep novac narodu.

Ovaj ogranak gospodarstva u zemlji nemože napredovati, ako nebude kod vlade namješten stručnjak, koji će znati posao ne samo teoretički rukovoditi, nego koji će zaviriti i u zemlju, i koji će znati postarati se, da ono, što je u to ime uloženo neće propasti.

Što se tiče zadnjeg predloga, da se ustroji zavod za pivničarstvo u sremskim Karlovcima, to mislim, da nije nitko proti tomu predlogu, već da želi svatko, da se to čim prije izvede.

Svršetak napokon izvješća, gdje je odbor mislio, da imade odbiti molbu fruškogorskih vinogradarah, imade se tako shvatiti, da odbor neima razloga preporučiti nabavu samportnog ugljika, jer premda taj način obrane ima mnogo za sebe i daje neke garancije, da se vinogradi mogu spasiti, on se ipak samo ondje izplaća, gdje su nasadi plemeniti, i gdje se izplaćuje taj trošak. Odbor bi želio, da se ostane kod onog, da se prave pokusi i ide na ruku ljudim, koji hoće da kulturalno rade, nu odbor je uvjeren, da će svakako regeneracija biti brža i laglja amerikimi nasadi osobito u Sriemu, koji je svojim pokusi dokazao, da ga je zbilja išao naslov „deliciae Romanorum.“

Ja mislim, da sam ovako zadovoljio svojoj dužnosti i stoga toplo preporučam izvješće gospodarskog odbora (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Vrbanić.

Zast. dr. **Fran Vrbanić**: Visoki sabore! Da je poštovani gospodarski odbor ostao kod prvoga diela svoga predloga, te da se je ograničio samo na one točke, koje se tiču regeneracije vinogradarstva, ja nebi našao povoda, da ustajem u ovoj razpravi; ali pošto je gospodarski odbor pošao za korak dalje, te je sašao u onu kolotečinu, koja mu je po mom sudu po intenciji sabora bila prvobitno namienjena, i evo prvi put, odkad je izabran podnaša saboru predlog naravi obćenite, predlog, koji nije samo odgovor na dostavljeni mu podnesak, dužan sam izjaviti svoje mnienje o tom izvješću. Čitajuć visoki sabore ovo izvješće poštovanog gospodar. odbora moram reći da mi je donekle težko izjaviti se, koji položaj da zauzmem kao zastupnik naroda u tom pogledu.

Promatrajuć svaku točku ovoga izvješća za sebe, morao bi zbilja biti te misli, da bi bar načelno mogao prihvatiti predložene točke; ali gledajuć to izvješće u cjelini svojoj, moram reći, da me ono nije kadro zadovoljiti, jer je nepodpuno i jer neima nikakvog sustava. One pojedine točke, koje predlaže odbor, tako mi se vide, kano da ih je voda naniela. Ja izjavljujuć, vis. sabore, ovo, imam na umu prvobitni zadatak, što ga je visoki sabor bio namienio ovomu odboru. Ako se nevaram, bilo je to u sjednici od 24. kolovoza 1884., tada bio je izvjestiteljem gospodarskoga odbora sadanji mu predsjednik presvjetli g. Vukotinović; tada bilo je zaključeno, da se poslovnik sabora ima promjeniti u toliko, da ovaj gospodarski odbor bude neki permanentni organ sabora, kao što su i drugi odbori, te da se s toga na početku svake zakonarske periode imade birati takav odbor.

Djelokrug ovog odbora po mom sudu mnogo je samostalniji i od veće važnosti nego ijednog drugog saborskog odbora. Sjećajuć se govora tadanjeg izvjestitelja a sadanjeg predsjednika tog odbora presvjet. gospodina Vukotinovića, čini mi se, da ovaj odbor nije dobio zadaću, da riešava samo pojedine komade dodieljene mu po visokom saboru, nego da mu je namienjen zadatak taj, da prema potrebi zauzme i inicijativu u poslovih gospodarskih, po prilici onako, kao što je ovaj put, i to prvi put, učinio. Ovaj odbor imao bi biti po mom sudu da pravo reknem neka živa savjest i vladi i saboru u gospodar. pitanjih. Intencija sabora, kad je odredio da ovaj od-

bor bude stalni organ sabora, bila je ta, da on bude ne samo neka kontrola u gospodarskih pitanjih, nego da potiče i sabor i vladu na rad na tom važnom polju uprave. Kad je ovakov bio zadatak tog odbora, tada držim, da je i odbor već u prvom početku imao shvatiti svoju zadaću s ovoga gledišta, te žalim s toga, da on istom sada pod kraj saborske periode po prvi put izlazi s takovimi predlozi.

Po mom sudu imao je taj odbor već prve godine zauzeti svoje stanovište obzirom na gospodarske odnošaje Hrvatske, te i vladi i saboru pokazati put, kojim imadu poći u tom pogledu, da se uzdigne u nas ratarstvo. Ja držim, da je ovaj odbor imao prije svega predočiti visokom saboru podpunu i jasnu sliku cieloga našega gospodarskoga života. Kad bi to bio učinio, onda je imao razmotriti što je učinjeno do sad na tom polju i prema tome predložiti saboru odnosno preko sabora vladi sredstva, koja su nuždna, da se nadopuni ono, što je do sad u tom pogledu učinjeno i prema potrebi uvedu nove odredbe. Dakako da bi taj rad, da bude od uspjeha, morao biti sistematičan, te upravo radi toga bio je zadatak odbora, da si prije svega stvori i nama predoči obćenitu sliku naših gospodarskih prilikah.

Visoki sabore! Meni nije nužda ovdje govoriti, da ako igdje u javnoj upravi treba sistema, točna rada, da ga treba na polju gospodarskom. Ako se tu nebude radilo sistematično, ako nebude jedna odredba podupirala drugu, tada, ako ništa drugo, ako nenastane veće zlo, to će biti za stalno bačen onaj novac, koji se u to ime ulaže. Ovog temeljnog načela imao se je držati i odbor, te da u upravi gospodarskoj zaprieči nesustavan rad, bio mu je zadatak pokazati, kojim putem ima poći sabor i vlada, da se pridigne naše gospodarstvo. Ali poštovani odbor, koliko vidim iz ovog izvješća, nije se stavio na ovo višje gledište, on nije shvatio svoga zadatka, kao što bi morao. On se upustio u razmatranje pojedinih pitanjah, koja mogu možda za čas pomoći ovoj ili onoj potrebi, ali koja neće nikad biti u stanju dignuti naše gospodarstveno stanje do onoga stepena, koji želimo. Ja, vis. sabore, znam, kad bi gospodarski odbor bio pošao s ovoga gledišta, da bi bio došao do uvjerenja, da su sve one odredbe, koje se imadu učiniti na polju ratarskę prigledbe, spojene karike jednoga lanca. Pak kao što karike u lancu jedna sa drugom sačinjavaju jednu cjelinu, tako bi i ove institucije na polju uprave gospodarske morale sačinjavati onu cjelinu, koja je zvana pridići ratarstvo u našem narodu. Ja znam dobro, da bi odbor, vršeći tako svoju zadaću, morao zapeti svakako i o državno-pravnu stranu naših odnošajah. Jer badava je govoriti o promicanju gospodarstva i gospodarskih interesah, a netaknuti se n. pr. sustava poreznoga. Težko je govoriti o napredku gospodarske kulture, a ne zapeti o željezničkoj politici, težko je govoriti u obće o tih pitanjih, a zaboraviti na carinsku tarifu itd. Ja, gospodo, neću dirati u to pitanje ovaj put, da poštovani g. zastupnik gjurgjevački nenadje povoda priekoriti me onako, kao što je moga poštovanoga druga g. dra. Neumanna kod prošle debate o vodnom pravu. Moje je medjutim podpuno uvjerenje, da o podpunom razvoju naših gospodarstvenih odnošajah, dakle i našega ratarstva, nemože biti govora dotle, dok Hrvatska u svih pitanjih gospodarskih nebude sama svoja. Nu ja ću preći preko toga pitanja, pak ću reći poštovanomu odboru, da je mogao, stojeć i uvažujuć prilike, u kojih živimo, prebroditi barem donekle ovu točku, te da je u okviru postojećih odnošajah svakako imao svratiti svoju obću pozornost na sve gospodarske prilike, kako nam se one prikazuju u zemlji, a nije imao ograničiti se samo na riešenje ovih predloženih pojedinih točakah. Da je naš odbor to učinio, ja mislim, da bi on i u tom pogledu našao do sada dosta neobradjeno polje. On bi bio došao do uvjerenja, da i ono, što je do sada učinjeno, neodgovara našim potrebam, te da bi valjalo mnogo toga preinačiti.

Ja, vis. sabore, nesmatram svojim zadatkom, da potanko razvijem, kako si ja predstavljam taj obćeniti rad našega odbora, jer nebih rado, da mi se dogodi ono, što se dogodilo prekjučer g. zastupniku dru. Neumannu, te da mi stanoviti ljudi, držeć se poslovice, reci mu, du ti nerečem, nepredbace svojih vlastitih intencijah i nakanah, kako ih ne-

davno predbaciše zastupniku, koji na takove intencije nije niti mislio. (Stevo Popović: Vidite jučerašnji „Obzor.").

Ja se s toga neupuštam u potanko razglabanje svega rada, kako si ga ja predstavljam, te kako ga je morao obaviti gospodarski odbor, ali ipak moram spomenuti 2—3 točke.

Ja mislim n. pr. da odbor, kad se je primio hvalevriednog zadatka, da udari putem inicijative, nije mogao mimoići pitanja o svilarstvu, koje danas obećaje biti u Hrvatskoj jednom od najglavnijih privredah gospodarstva. Ja držim nadalje da nije odbor mogao ni smio mimoići pitanja o kolonizaciji, koja bi danas može se reći imala biti najglavnija briga uprave osobito obzirom na Zagorje naše i na gornju Krajinu. Ja držim nadalje, da naš odbor, kad se je upustio u ovako obćenito razlaganje nije smio s vida pustiti još jednog pitanja, koje je kod nas jedino tako rekuć posvema neuredjeno, a to je pitanje o uredjenju raznih imovnih obćinah. Tu nemislim na krajiške imovne obćine nego na onu množinu imovnih obćinah, koja postoji još u provincijalu, te za koje do danas osim vladine naredbe od 1871. glede uredjenja šumah neima niti jedne pozitivne odredbe. Ja mislim, da će obzirom na napredak i razvoj ratarstva, morati vlada što prije pristupiti k riešenju ovih odnošajah.

Nu sve su to malenkosti kraj jednog pitanja, koje absolutno odbor nije smio mimoići, a to je pitanje o organizaciji seljačkog kredita. Liepo je ovdje govoriti i liepo se piše i čita, da se imadu: urediti voćarstvo, izkrčiti šikare, natopiti polja itd., ali svi znamo, da se za to hoće novacah, jer bez novacah neda se žalibože ništa učiniti, a to je upravo ono, česa naš seljak neima. Vi, gospodo, koja zalazite u narod više nego ja, znati ćete, kolikih neprilikah ima hrv. seljak baš radi toga, jer u najvećoj nuždi nemože doći do potrebnog novca, da plati porez i podmiri najnuždnije potrebe, a kamo li da što investira. Usljed toga prisiljen je seljak često putah prodati svoje zadnje blažče, a napokon dolazi žalibože do toga, da mu se stavi čitavi imetak na bubanj, te da postane prosjakom. Tu bi trebalo što prije pomoći narodu, tu bi trebalo odlučno nastojati, kako da se narodu pribavi s jedne strane jeftin novac, kojega će moći lahko odplaćivati, a s druge strane da se način kreditiranja uredi tako, da se pruži sigurnost kako će seljak upotriebiti pozajmljeni novac u investicije svoje imovine. Ja držim, da je razprava o drugih gospodar. pitanjah u oči toga prilično, moram reći, irelevantna i slabe vriednosti, dok u tom pogledu nepripomognemo našemu seljaku. Koliko se sjećam to se pitanje vuče već od g. 1874„ ali žalibože nije do danas ništa učinjeno. Istina je, da se govori o hipotekarnoj banci. Ja se neću upustiti u razmatranja, hoće li doći do osnutka toga zavoda, ali uzmimo da se danas doista i ustroji hipotekarna banka, to ona ipak neće odgovarati tomu zadatku i mi nećemo time biti riešeni odgovoriti na pitanje: kako da se organizira seljački kredit, jer će ta banka služiti najviše velikom i srednjem posjedu i može biti podlogom za daljnji razvoj seljačkog kredita, ali samomu seljaku ona pomoći neće.

Kad je odbor već primio inicijativu, nije smio s vida pustiti ove točke, on se je na nju morao obazreti. Ali kao što rekoh, poštovani odbor nije se osvrnuo na to pitanje, za njega kao da ono nije ni postojalo. Odboru je bilo do toga, da ustanovi načelo, kako da se u proračunu za god. 1892. uredi poglavje o potrebah i o pokrićih u svrhu narodno-gospodarstvenu.

Vis. sabore! Po mom sudu odbor nije mogao zadovoljiti podpuno ni ovoj svojoj zadaći, koja mu je kao što vidimo bila jedna od glavnih, jer da tomu zadovolji morao je prije svega poznati točno sve potrebe; on je morao znati, koje potrebe treba najprije podmiriti, kojim redom i u kojoj mjeri, a toga nije mogao znati dotle dok si nije stvorio osnovu o sustavnom radu, te dok te osnove nije priobćio saboru.

Odbor se je, kao što rekoh, svrnuo u prvom redu na jednu točku i obzirom na nju stavio predlog, a ta se točka tiče vinogradarstva.

Ja u tom pogledu poštovanom gosp. izvjestitelju i odboru ništa neprigovaram, što više, ja izjavljujem, da se je poštovani odbor

zadovoljio samo s ovom točkom, ja nebih ni prigovarao ovomu izvješću, tim manje, kad znam, kako je izvolio gosp. izvjestitelj kazati, da je danas zaraženo od filoksere do 30.000 katastralnih jutarah vinogradah, a ja ću reći, oslanjajuć se na razdieljeno izvješće, da je manje, naime 22.000 jutarah. Kad to znamo, pa kad vidimo, što je u tom pogledu od god. 1878. do danas u Hrvatskoj učinjeno, to onda sa žalošću moramo reći: ništa.

U razdieljenom izvješću rečeno je, da je do sada u svemu usadjeno 625.850 komadah amerikanske loze, dakle nedolazi niti 30 komadah američke loze na jedno jutro. Eto, to je sve, što je do sada učinjeno.

U tom pogledu neima dakle dvojbe, da se na tom polju mora što prije odlučnije postupati i za to s te strane nebi mogao prigovarati izvješću, ali prigovarati moram onomu drugomu dielu, koji po mom sudu nije sgodan, jer kad se je odbor već upustio na to polje, tada je bilo potrebno, da se načinom sistematičkim prikaže sav rad odbora.

Ja ću spomenuti samo neke točke. Tako veli se u izvješću odbora (čita):

„Neka se po mogućnosti popuni i umnoži zemaljska zaklada za podizanje gospodarstva, što je jur bila postigla visinu od preko 100.000 for., ali je velikim dielom potrošena na razne kulturne investicije“.

Prije svega moram se čuditi, i bio bi zahvalan gosp. izvjestitelju, kad bi mi izvolio reći, kako je to, da je ta zaklada potrošena. Mi smo imali neki dan u razpravi izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah i ondje se kaže, da ta zaklada broji 127.630 for., a ja nemislim, da se je za godinu danah ta zaklada umanjila. Možda je tu kakva pogreška, ja to neznam, te ću biti zahvalan, ako dobijem razjašnjenje. Nu nije glavno, da se povisi ta zaklada, nego da se njezin prihod troši u gospodarske svrhe; žao mi je s toga, da se odbor nije osvrnuo baš na ovu okolnost, jer, gledajuć proračun te zaklade, vidimo, da se nije u kulturne svrhe od njezinog prihoda ništa trošilo.

Čitav proračun ove zaklade iznosi 460 do 470 for. u ime poreza i 50 for. u ime raznog troška. Sav ostali prihod nije upotrebljen u kulturne svrhe, nego se na prosto kapitalizira. Bio je s toga zadatak odbora, da se na ovu okolnost osvrne.

Nadalje preporuča poštovani odbor u 7. točki vladi, neka instituciji kulturnih inžinirah poda neku eksenzivnu snagu. To je sve liepo, ali ja držim, da je nedostatno. Kad bi bio odbor shvatio svoj zadatak sa višega gledišta, svakako bi bio tražio od vlade, da uvrsti koju svotu u proračun za podporu onoga rada, komu su namienjeni ti inžiniri. Meni je n. pr. znano, da je u Ugarskoj u savezu s tom institucijom u razdoblju od god. 1879. do 1888. potrošeno do blizu 700.000 for. u svrhu amelioriziranja tla, te da je nekoliko stotinah tisućah rali ameliorizirano.

Ja nedvojim, da je naša vlada u tom pogledu voljna raditi, pak za to zahtjevam od odbora, da neostane kod tog jedinog zahtjeva, da se pomnoža broj inžinirah, nego da pokaže put vladi, kako da se razgrani rad te institucije.

Nadalje, visoki sabore, da neduljim, spomenut ću još jednu točku. Ovdje na više mjestah, i to točka 3., 8, 9., govori se o posebnih organih, koji bi se imali stranom stalno namjestiti, a stranom preurediti u svrhe gospodarske uprave.

Ja bi jako želio, da je poštovani gospodarski odbor ovo pitanje ob organizaciji gospodarske uprave shvatio sa gledišta toga, te da je sve te točke uzeo u jednu cjelinu i pokazao ovom vis. saboru i vladi put, kako da se ta organizacija valjano izvede, ali kako sam već iz početka naveo, i one točke, koje je gospodarski odbor u tom pogledu naveo, tako su razpršene, kano da ih je voda razniela.

Tu se n. pr. govori u jednoj točki o tom, da se jedan izvjestitelj voćarstva namjesti kod vis. vlade.

Ja doduše nemogu prosuditi, da li je to neobhodno nuždno ili nije, ja ću dopustiti, da bi takav izvjestitelj potreban bio, ali toliko mogu reći, da nebi namještenje takovoga izvjestitelja dovoljno bilo, da se digne voćarstvo, jer kako je, vis. sabore, poznato, već imade godinah i godinah što se produciraju plemenite voćke i u školskih vrtovih i u pokušalištih, te se svake godine do stotinu tisućah kalama dieli medju narod, može

se s toga reći, da je do sada već nekoliko milijunah komadah medju narod podieljeno, ali uza sve to opravdano je, ako se pitamo: da li je u narodu voćarstvo napredovalo? Ja držim, da nije, jer su drugi razlozi zapriekom tomu, a te zaprieke neće odstraniti niti takav izvjestitelj, ako se neuzpostave drugi uvjeti, na koje se nije osvrnuo naš odbor.

Ja držim s toga, da je poštovani gospodarski odbor imao potanje izpitati put, kojim udariti treba, da se gospodarstvo razgrani. Buduć pako scienim, da je pitanje o gospodarskoj upravi sbilja jedno od najvažnijih pitanjah u tom obziru, te je baš za to bila zadaća poštovanog gospodarskog odbora, da nam stavi konkretan predlog, kako bi se provela ta organizacija stranom u županijah, stranom kod vlade, jer nije dovoljno, ako se saboru na prihvat predlože samo pojedine razbacane točke.

U tom je obziru već, koliko se siećam, godine 1875. predložila enqueta, koju je vlada sazvala, da se preuredi kod zem. vlade gospodarski odsjek i tamo namjeste posebni strukovnjaci, a tomu odsjeku da se po boku stavi posebno kulturno vieće. Po nazorih, izjavljenih u ovoj anketi, počelo se je i raditi, te je ustrojeno kod vlade kulturno vieće, ali to kulturno vieće dotjeralo je do toga, da ono postoji samo na papiru, a u najvažnijih pitanjih, koje je zakon od god. 1876. izrično namienio tomu kulturnomu vieću, ono se ni nepita, kao da ga ni neima. Tako ću samo spomenuti osnovu zakona o vodnom pravu; vodno pravo imalo bi po izričnoj odredbi spomenutoga zakona od god. 1876. doći u razpravu pred to kulturno vieće, ali se to dogodilo nije, te kulturno vieće nije ništa doznalo o toj osnovi.

Kad je tako, tada treba tu instituciju kulturnoga vieća ili dokinuti ili preurediti, te ju zamieniti takvom, koja će odgovarati današnjemu stanju. Ovako bi se mogle provadjati i one točke u organizmu gospodarske uprave, koje predlaže odbor.

To su moje primjetbe, koje sam imao primjetiti na izvješće odbora gospodarskoga.

Kad bi danas bilo vremena, te kad naša saborska perioda nebi još razmjerno kratko vrieme trajala, ja bi se usudio bio staviti predlog, kojim bi se pozvao gospodarski odbor, neka s ovakovoga višega gledišta prosudi naše gospodarsko stanje i stavi shodne predloge kako da se urede naši gospodarski odnošaji. Nu kad bi ja to danas učinio, ja sam uvjeren, da bi to bilo prekasno, te da odbor nebi mogao udovoljiti svojoj zadaći, a u tom kratkom vremenu mi nebi mogli toga zahtievati od odbora, usljed toga, jer u ovaj čas nemožemo ni tražiti ni dobiti što boljega, to ću i ja za ovo izvješće glasovati.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Kušević.

Zast. **Svetozar** pl. **Kušević**: Vis. sabore! Ja neću sliediti štovanoga g. predgovornika u kritici, što bi trebalo i što bi cilju bilo shodno, nego ću samo svoju reći u obranu gospodarskoga odbora.

Onda, kad je ovaj vis. sabor odlučio i odredio, da se ustroji gospodarski odbor, bio je taj cilj, da ako pojedina pitanja narodnoga gospodarstva dodju pred ovu vis. kuću, da će biti posebni odbor, koji će predmet pretresivati i vis. saboru predlagati.

Ja stoga držim, da nije zadaća tomu gospodarskomu odboru predlagati prostrane programe i razvijati učenosti, koje treba da razvijaju stalni posebni odbori. (Zast. dr. Vrbanić: Izvolite pogledati saborski dnevnik od g. 1884.)

Saborskomu gospodarskomu odboru razvijati političko-nacijonalna gospodarska pitanja nije moguće, jer to zavisi od individualnosti.

Svaki čovjek može kritizirati rad odbora, kako hoće; svaki čovjek može misliti, što bi trebalo i kako bi bilo bolje, ali da se to postigne treba godine, treba velikoga izkustva, treba mnogo izkusnih ljudih i vještakah, koji bi to izvršili i učinili. Nu to nije bio zadatak ovoga odbora.

Kaže g. predgovornik nadalje, da nije gospodarski odbor uzeo nikakove inicijative, a ja vidim, da su pojedine točke predloga učinjene inicijativom odbora, koji će biti sigurno koristni i zemlji i narodu.

Dalje g. zastupnik kaže, da je odbor nešto počeo raditi, al da bi morao bio sve

pojedine točke u jedno svesti; i da tu treba velike inicijative, a drugo da je suvišno.

Ja držim, da ove primjetbe nisu tako stvarne i od takove važnosti, da bi se pobliže š njimi baviti morao.

Ono što želi g- predgovornik, to zavisi od vremena i odnošaja naše zemlje, a kad bude moguće sigurno će se stvoriti i njegovoj želji udovoljiti.

To sam bio slobodan kazati, a uvjeren sam, da će na pojedine primjetbe točku po točku g. izvjestitelj odgovoriti, kako treba odgovoriti. (Živio na desnici.)

Predsjednik: Pošto nitko više neželi govoriti . . . . (Ustaje g. zast. Pisačić.)

Molim nitko se više nije javio za rieč.

Rieč ima g. zast. Pisačić.

Zast. **Dragutin** pl. **Pisačić**: Vis. sabore! Neka bude i meni kano članu toga odbora i kao gospodaru iz ladanja o toj stvari govoriti.

Kao što se kod svih saborskih odborah vidja, da je manjina vrlo slabo u njih zastupana, tako imadem i ja čast reći, da sam bio jedini u tom odboru od manjine, gdje sam po mogućnosti mogao koju reći.

Videći, što nam se predlaže po predsjedniku istoga odbora, ja sam bio zadovoljan i koliko je moguće preporučam predloge. (Živio na desnici.)

Nu što imam na srdcu, moram i danas ovdje iztaknuti, jer želim, da se narodu pomogne, za koga sabor radi i za koga i vlada raditi ima, kako to uviek veli, da radi. Ja želim, da ovi predlozi badava nebudu po saboru doneseni, nego da ih vlada prihvati i da ih što odlučnije izvršuje, te da se što izdašnija svota zato žrtvuje.

Ja sam u odboru natuknuo glede pivnice, da nije shodno, da se sada gradi, kad nije vina, a nije se gradila onda, kad je bilo dosta vina. Mi ćemo tom pivnicom drugim pomagati, naime onim, od kojih da ćemo morati vina nabaviti.

S tom uzornom pivnicom možda će se nekoja gospoda okoristiti, ali neće narod.

Kao što je vazda nesretne ruke bila vlada kod stvaranja zakonah, tako je i ovdje što se tiče uništenja filoksere.

Naš narod osobito u onoj okolici iz koje sam ja, sasvim je uništen usljed filoksere, a mjesto da mu se pomogne postavljeni su učitelji, koji imadu narod učiti kako se loza ima ciepiti, a ovi se bave drugim zanimanjem, a ne gospodarstvom

Ti učitelji, koji se razašilju po ladanju ili zanemaruju dužnost, o koju su vezani ili nisu niti najmanje kadri ono u narodu proizvesti, što im nalaže njihova savjest i dužnost, što su naime preuzeli, da će u narodu uvriežiti onu nauku, kako će on ovim novim ciepljenjem mjesto svoje uništene loze podići novu.

Ja, gospodo, nemislim niti najmanje, da će dotični učitelj, koji se šalje van, u jedan ili dva dana naučiti sve u ciepljenju lozah. On jedva nauči one 20 ili 30 iz najbliže blizine, ali narod poučiti i to ciepljenje uvriežiti u narod, nemože on.

Kad bi vis. vlada nastojala, da se u školah osobito u preparandijah, od kuda dobivamo učitelje na ladanje, pripravili za to tako, da bi u opetovnicah podučavali mladež u toj struci. Ovi naskoro izlaze iz opetovnice te rabljeni kod kuće kao i kod vlastelina u vinogradih lahko se usavršuju i svoje znanje uporabe.

Ja mislim, da bi se tim više polučilo nego li šiljanjem pojedinih učiteljah po vis. vladi, koji tim zanemaruju svoj rad tamo, gdje su namješteni.

Želim dakle, da bi visoka vlada nastojala onamo, da naši seoski učitelji po mogućnosti bez uštrba nauke školsku djecu osobito opetovničare u toj struci dobro poduče.

Ja mislim, da bi se u praznicih imali ustrojiti tečaji, kamo bi pojedini učitelji zvani bili, da se sami izobraze i da onda o tom u školah djecu podučavaju.

Rekoh, kao što uviek, tako je i sada nesretne ruke vlada kod stvaranja te institucije, jer nije našla pravi način, kako da se u istinu pomogne narodu. Vlada ide ustrajat nešto, što nije treba, tako uzornu pivnicu, mjesto da za podignuće vinogradarstva podieli bezplatno ljudem loze, što bi se moglo i moralo činiti, jer narod sam nemože ni neima sredstva, niti znade, kako se postupati ima oko loze.

S toga bi se iz vladinih i obćinskih ložnjakah moralo bezplatno dati seljakom reznikah, ključicah i t. d., a ne samo onim, koji su članovi dotične podružnice gospodarskoga družtva, jer se tako više imućniji ljudi pomažu nego li siromak seljak.

Meni je do toga, da ovi predlozi gospodarskoga odbora, koji su vis. saboru preporučeni, nebudu samo na papiru, nego da budu što točnije izvršeni i da se u našem budućem proračunu u tu svrhu što izdašnija svota upotriebi, makar kao zaklada ustroji, da se siromaku seljaku pomogne i to ako ne u naravi, to mu se neka dade novac, da si može nabaviti lozu.

Ja sam, vis. sabore, imao to reći i preporučam predloge. (Živio na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Vukotinović.

Zast. **Lj.** pl. **Vukotinović**: Vis. sabore! Ja ću samo u kratko primjetiti nekoliko riečih na izjavu g. zastupnika svetokrižkog, koji predstavlja u tom pitanju praksu praktičkoga gospodara, a s druge strane na obširnu izjavu g. zastupnika vinkovačkoga, koja je u mojih očijuh puka teorija. (Zast. dr. Egersdorfer: „Teoretički krumpir". Smieh.)

Razlika je ta, da teorija slika liepo i lahko, a kako praktički gospodar sudi, koliko može rabiti tu teoriju, kada i pod kojimi uvjeti, to spada na drugo stanovište. Za to mislim, da u onom smislu, kako je gospodin zastupnik svetokrižki primio zaključke odbora, da će tako te zaključke primiti svi praktički gospodari s veseljem, kao što jih je on ovdje primio. Polag onoga, što g. zastupnik vinkovački predlaže, ostao bi prilično tok stvari isti, kao dosada, a tim putem nemože ići.

Ja nisam scienio, da je gospodarski odbor pozvan postaviti i predložiti gospodarski program u veliko za cielu zemlju, to u obće nije zadatak pojedinoga odbora. (Na desnici: Tako je.)

Svako pojedino pitanje imade se riešiti po vremenu, kako je naime nuždno, pa tako smo i mi ovdje u našem odboru izradili one točke, koje su glavne i koje se nalaze u provadjanju, te kojim treba pribaviti podpore u tu svrhu prije nego bude proračun sastavljen, da tako pritečemo u pomoć narodu.

Što se tiče, gospodo moja, pivnice, spomenuo je g. predgovornik, da bi tobože suvišna bila, (Zast. Pisačić: Za sada.) jer smo ju počeli graditi, kad nestaje vina. Ja dvojim i tvrdo držim, da narav, priroda neće dopustiti, da bi se jedna vrst rastline onako uništila, da bi je posve nestalo sa ovoga svieta. Ja to nevjerujem. Vina će biti, ako i ne, kao što dosada, ako i ne u onoj mjeri, ali će ga biti uzprkos filokseri i to iz vinogradah, koji će se regenerirati. Ono, što će se producirati, treba da se sposobnim učini za trgovinu. To je zadaća pivnice za to mislim, da nije suvišna, dapače, da je jako potrebna.

Ja sam mislio još to napomenut, da bi bila ova razprava mogla teći i dovršiti se, a da se nebi koja gorka kaplja bacila, kao što je ideja, ljubimac g. zastupnika vinkovačkoga, naime nagoda. On je tako dobar bio i spomenuo nagodbu, koja da prieči sve naše odnošaje i sav razvitak naših ekonomskih radnjah.

To nipošto nestoji. (Zast. dr. Vrbanić: To nisam rekao. Zast. Crnković: Per tangentem). To sve zavisi o našem narodnom životu; ako budemo radili, onda ćemo napredovati; ako ne, onda su badava i teoretička predavanja, i mi ćemo ostati, kako smo do sada bili.

Ono što je odbor izrazio u svom zadnjem zaključku, naime, da preporuča vladi, da popuni dotični odsjek, koji se bavi s gospodarstvenimi poslovi, po mojem je mnienju, jako velike važnosti, jer upravo taj odsjek, koji rukovodi gospodarstvene poslove, imade zadaću, da poprimi inicijativu, i da ono predloži, što gospoda napominju, naime nekakov program u veliko za razvitak rada u cieloj zemlji.

Gospodarski taj odsjek ima to pripraviti, te točno obrazloženo zemaljskoj vladi podastrieti, a vlada zemaljska priobćiti će to saboru.

Što se tiče izvjestiteljstva u struci voćarskoj, to je po mojem mnienju jako velike važnosti, jer ono, što je dosada u tom pogledu radjeno, i što je g. zastupnik vinkovački glede učiteljah spomenuo, premda je

hvale vriedno, ipak žalibože, kako sam čuo od strukovnjaka, sve je većom stranom u voćarstvu radjeno onako, kako nebi smjelo biti. Dakle treba da se voćarstvo stavi na sistem, koji vlada u drugih narodih, koji se bave voćarstvom.

Zato držim i preporučam opetovano vis. vladi, da u obzir uzme predlog, da se postavi izvjestitelj, koji će imati nalog, da predloži sistematičku osnovu, kako da se voćarstvo utemelji i kako da se na tom utemeljenom sistemu postepeno dalje radi.

Sada, gospodo moja, moglo bi biti, da ovaj odbor nebi ništa činio, da se nebi niti sastao. Onda nebi nitko ništa govorio. (Smieh.) Sada, kad smo radili, i kad smo htjeli, da nešto učinimo, sada nas opet kore. (Smieh i odobravanje.)

Ja mislim, da to nipošto nezaslužuje ukora. Ono što smo mogli i što se prema današnjim okolnostim može izvesti, to smo učinili.

Ja mislim, ako budu te točke primljene i izvedene, da će biti svakako od velike koristi za napredak.

Zato preporučam predloge vis. saboru. (Burno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade presvjetli g. predstojnik nutarnjeg odjela.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Ja mislim, da nije meni odgovarati na one primjetbe, kojimi je g. zastupnik vinkovački ustao proti postupku gospodarskog odbora. Na te primjetbe odgovorio je već vrlo poštovani zastupnik ludbrežki, a uvjeren sam, da će i gosp. izvjestitelj obračunati u tom pogledu s gospodinom zastupnikom vinkovačkim.

Meni se je ovdje osvrnuti na ono, što je gosp. zastupnik vinkovački kazao glede zaklade za promicanje gospodarskih svrhah kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Iz te je zaklade dozvoljen predujam od 32.000 for. za gradnju bubare u Osieku. To je — kako rekoh — predujam, koji se vraća spomenutoj zakladi. Isto tako dozvoljen je iz te zaklade privolom visoke kuće predujam od 48.000 for. za gradnju uzorne pivnice u Zagrebu, a dozvoljeno je toj uzornoj pivnici iz iste zaklade i dalje predujam od 8000 for. za namirenje raznih potrebah, a imenito za namirenje troškovah skopčanih s izložbom, na kojoj ona imade da pruži sliku našega cielokupnoga vinogojstva.

Iz toga se vidi, da zaklada za promicanje gospodarskih svrhah nije potrošena, nego su iz te zaklade predujmljeni razni iznosi za promicanje raznih gospodarstvenih svrhah. Ovi se predujmovi imadu vratiti upitnoj zakladi.

Izpraviv tim činjenice glede zaklade za promicanje gospodarskih svrhah, čast mi ujedno izjaviti, da će zemaljska vlada drage volje i s najvećom pripravnošću doći u susret predlogom gospodarskoga odbora, koliko to iole budu dopuštala sredstva, koja joj stoje na razpolaganje.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Ivan Jagić**: Visoki sabore! Premda su mene jako izkusni muževi uvjeravali, da uslied ovih predlogah saborskog gospodarskog odbora neće biti debate, ja sam ipak očekivao prigovore s one poštovane strane, s koje smo ih čuli, te sam bio malo ne sigurno uvjeren, da će se iztaći tri stvari: 1. naš državopravni položaj, 2. da neima u tih predlozih sustava, a 3. da neima u njima svilarstva. I sbilja, što sam očekivao — premda nisam stari parlamentarac — to se izpunilo. Nu gospoda govornici s ove strane, odgovorili su temeljito na sve tri prigovore.

Ja mislim i sa svoje strane velim samo toliko, da sam smatrao odbor odborom za promicanje gospodarstva, a ne za studiranje nacionalne ekonomije. Kod nas mnogo se putah grieši time, što se zamienjuju zadatci narodnoga gospodarstva sa zadatci gospodarstva u užem smislu, t. j. onoga gospodarstva, što no se njemački zove „Landwirtschaft“, ili što ga braća Srbi nazivlju „poljoprivredom“. — Ja držim, da zadatci takove „poljoprivrede“ ovamo spadaju, pa da je taj odbor sve svoje sile posvetio, da te zadatke rieši i on je savjestno vršio taj svoj zadatak. Odbor je uvjeren, da je dobro radio, i da nije učinio ono,

što je gosp vinkovački zastupnik spomenuo, naime, da je stvorio predloge, koji niti najmanje neće dignuti gospodarstva. To vjeruje g. zastupnik vinkovački samo zato, što neima u odborovih predlozih sve ono, što bi on želio.

Ja se sjećam ovaj čas, kako sam prije više godinah posjetio gospodarski zavod u Mariboru, koji spada medju najljepše zavode naše monarkije. Tu onda nije bilo pčelarstva, pa upitah ravnatelja zavoda, gdje je pčelarstvo? a on mi reče, da tu pčelarstvo neuspjeva, pa da ga zato neima u zavodu. Ja bi morao po teoriji g. zastupnika vinkovačkoga reči, da čitav zavod nevalja ništa.

Poslje sam jedan put posjetio nekog jako umnog pčelara, koji je pčelarstvo gojio velikom pomnjom i uzornim redom, a nedaleko imao je manje uredjen vinograd. Kad sam ga upitao za razlog, zašto mu i vinograd nije uzoran, odgovori mi: Ja neimam vremena — jer sam uvjek kod pčelarstva — a neimam niti toliko novacah, da ga ulažem ovamo i onamo. Poslovi su ipak tomu čovjeku izvrstno išli; on je bio marljiv i napredan muž. Njemu nitko nemože reći, da nije privredio ne samo sebi već i narodu.

Dakle, ja mislim, ako nismo mogli svega učiniti, a to smo učinili onoliko, koliko smo mogli. (Tako je! na desnici.)

Što se tiče svilarstva, ja sam često sam sobom uzporedio rad, što sada u nas biva oko podignuća svilarstva, sa onim radom, što se zadnjih godinah opaža u Francezkoj oko vinogradarstva. Ondje je sama akademija 300.000 franakah nagrade razpisala za onoga, koji bi pronašao liek od filoksere.

Svilarstvo je bilo kod nas propalo, a ja sam uvjeren, da se je kod nas razpisalo 100-000 for. nagrade za podignuće svilarstva, da bi to bio zastupnik vinkovački odobrio. A evo, što se je i bez nagrade dogodilo. Našao se čovjek vještak, čovjek strukovnjak, koji je faktično naše svilarstvo digao tako, da danas cvate malo ne u čitavoj domovini, kao nikada prije. Ljudi tim dobivaju novac i hvale svilarstvo.

Bivši na izložbi u Osieku, ljudi su mi pripoviedali, da nisu imali nikada toliko nuzgredne privrede dok nije bilo svilarstva. Ipak ima u našem budgetu za podignuće svilarstva jedna tisuća i nekoliko stotinah forintih, da se naime pribavi sjeme i najmarljiviji svilari da se nagrade. Čovjek, koji se prije nudio da rukovodi naše svilarstvo sad je u Srbiji, te nepita za naše svilarstvo; nije li dakle najbolje, da nastavimo svoje držanje prema današnjem tečaju našega svilarstva i da ga ostavimo za sada u rukama, što su u tom ogranku polučile u istinu sjajne rezultate?

Što se tiče kolonizacije Zagoracah u Slavoniji, za koju se zanima g. zast. vinkovački, reči mi je, da je dalje iz Zagorja u Slavoniju, nego iz Zagorja u Zagreb, pa gledajte, koliko imade iz Zagorja služinčadi u Zagrebu. Zovite jih, plaćajte ih, oni neće doći, jer neće služiti, možda neće doći, jer im je odveć omiljela njihova nasliedjena gruda zemlje.

Pitam g. zastupnika svetokrižkoga, koliko imade Kranjacah, Slovenacah i Magjarah u Zagorju, koji tamo služe? Zašto Zagorci neće da služe? Zagorci radje gladuju, nego da služe. Treba jim dakle uzgoja, škole, jednom rieči treba narod uputiti, kojim će načinom što god zaslužiti. Narodu bi trebalo nešto više i o tom pripovjedati, čemu je sám kriv, a ne uviek, što su skrivili Magjari. (Na desnici: Tako je!) Treba više o tom govoriti, da će narod sam sebi pomoći svakim poštenim radom, te da nije sramota tražiti zaslužbu i nešto dalje od otčinske kuće. (Živio! na desnici.)

Radilo se već o tom, da se Zagorci spreme u Slavoniju. Išlo im se na ruku da im se dobave zemljišta, ali oni su voljeli gladovati, nego ići onamo.

Što se tiče izseljivanja u Ameriku dokazano je, da naš narod u obće nepojmi svoga stanja i nerazumije sama sebe, jer izčekuje preko mora neku bajnu sreću i čudesa od dohodka.

Tko svoju zemlju teži ili u domovini služi, neće moći steći velika dobitka, al je taj dobitak siguran, to bi ga nanj imali pravi prijatelji upućivati, mjesto da mu poput pričah u „hiljadi i jednoj noći" obećavaju izvanrednu sreću, a nesavjetuju mu ono, što bi bilo prvo, da si vlastitim radom pomogne.

Što se tiče imovnih obćinah, priznati mi je, da glede toga fali zakon. Ali nemogu shvatiti, kako to, da baš to u naš djelokrug

spada, u odbor naime za promicanje gospodarstva. Reći mi je ipak, da se je i tomu mnogo pomoglo naredbenim putem i ja sam uvjeren, da uspjeh najviše odvisi od dobrih kotarskih oblastih, od sastavne i uredne uprave, od valjanih kotarskih predstojnikah, jer ako oni svoju zadaću shvaćaju, moraju imovne obćine napredovati, buduć da se nemogu ni za vlas odmaknuti od regulativa viših propisah.

Ako dakle dospieva na taj rad kotarska oblast, te ima vremena, da sdušno i marljivo imovne obćine nadgleda, to nije ogromna pogrieška, ako o tom neima zakona.

Što se tiče seljačkoga kredita, neumijem o njem toliko govoriti, jer nisam nikada sustavno učio narodne ekonomije. Zato i neimam onakove upute, kao što gospoda, koja su se tomu posvetila. Ja se bavim praktičnim gospodarstvom.

Sjećam se ipak jednog fakta, što ovamo spada. Bilo je prije šest godinah. Onda su se u dolnjo-austrijskom saboru počeli tužiti, kako seljački narod propada i da ga najviše zatire lihvarstvo. Jedan je gospodin — neznam mu više imena — spomenuo, zašto se narod nenapućuje na solidne kreditne zavode? Na to mu je odgovoreno, da su kreditni zavodi, kakovi jesu, propast narodu.

Poznam veoma ugledna i obrazovana čovjeka, koji pozna i ljubi naš narod, te je rekao: Posudite našemu čovjeku novacah, pa ste ga upropastili.

U dolnjo-austrijskom saboru zaključili su tada, da se izašalju dva praktična čovjeka — jedan je bio ravnatelj gradjanske škole, a drugi upravni činovnik, — koji su imali u Bavarskoj proučiti Reifeisenove udruge. Oni su se vratili i svoj operat podnesli. Ja sam taj opetat čitao. Sada vele, da u dolnjoj Austriji nekoji takovi zavodi napreduju, ali gdje neima volje za udruživanje, tamo propadaju.

Što bi mogli mi učiniti, da odbor ovo pitanje na tapet donese? Kako je to bilo u dolnjo-austrijskom saboru, tako bi i mi mogli zaključiti, da idu naša dvojica u dolnju Austriju; oni bi se vratili, te izvješće od kakova četiri arka podnieli, ali bi li tim stvar za korak napred pošla, zato ja nejamčim.

Sada mi je samo još izpraviti, što je rekao g. vinkovački zast., naime o tobož pogriešnoj cifri zaraženih vinogradah, da je naime u odborovu operatu prikazana mnogo veća, nego li je u vladinom izvješću. Podatci ovoga izvješća dvie su godine stari, i kako se zaraza sve više širi, sigurno biti će već danas broj tih zaraženih vinogradah i veći. Ono, što je g. zastupnik rekao, da Ugarska daje toliko tisućah za melioraciju tla, istina je, ali to je bilo za melioraciju državnog tla, a ne privatnoga. Državi se dopituje novac za državno tlo, da tim pješćane obale Dunava, Tisze i Blatnog jezera u kulturnu zemlju pretvori. Država svoj novac ulaže za svoje zemlje, a ne za privatne, a tako biva ne samo u Ugarskoj, nego i svagdje drugdje. Nigdje se 700.000 for. neopredieljuje, da vlastelin ili seljak meliorira svoje tlo.

Spomenuo je g. zastupnik vinkovački, da ovi predlozi izgledju, kao da jih je voda naniela. U svakdašnjem životu gospodarske potrebe često u istinu nadolaze vatrom ili vodom, ili drugom kakovom elementarnom nesrećom, te se tad ondje radi, gdje je najnuždnije I nam je poput vode naniela priroda nesreću, doniela nam je kojekakve potrebe, a mi jih eto riešavamo redom, kako nas najveć bole.

Što se tiče voćarstva, reći mi je upravo ono, što je kazao i g. zastupnik vinkovački, da dovoljno nenapreduje. Ja to pripisujem tomu, što nije bilo valjana nadzora, te upravo zato treba postaviti čovjeka, koji bi nadzirao, ne iduć od sela do sela. nego koji će organizirati nadzor voćnjakah, da nose plod.

Žalibože imam se tu potužiti na naš narod. Ja sam svojima očima vidio, kako je u kotaru slunjskom revni predstojnik dao posaditi voćke uz put, a kad smo iza nekoliko danah onuda putovali, polovice voćakah nije bilo, jer ih je narod posjekao.

Vi sami pripoviedate u svojih glasilih, koliko se sgadja vandalizma na javnih nasadih. Treba nam dakle kulture i blagoslovljen onaj čovjek, koji se brine, da se odstrane stare ukorienjene predsude, i koji nastoji, da se narod pouči u dobru.

Gosp. zastupnik svetokrižki izvolio je reći, da je vlada bila nesretne ruke oko za-

tora filoksere. Žalibože i druge vlade bile su u tom nesretne. A ja velim, da je velika sreća, da se prvih godinah nije učinilo ono, što se je zahtjevalo sa strane opozicijah i nekih drugih ljudih u javnih zborovih. Tako je u županijskoj skupštini zagrebačkoj jedan zastupnik, koji je sjedio baš tamo, gdje sjedi g. zastupnik vinkovački, zahtievao već prije 5 godinah, da se imade nabaviti nekoliko milijunah američke loze. Ljudi misle, da je američke loza kao jodoforum, kojim se sve rane mogu zacieliti.

Ja sam na to onda odgovorio, da je to nemoguće. Opozicija se strašno razsrdila, što tobož priečim napredak. Nu da smo onda za 100.000 for. nepripravni kupili američke loze, mi bi taj novac možda bili bacili, kao što su ga mnogo bacili i Francezi, jer gdje nije prikladno tlo, tamo američka loza neuspjeva.

Tako je rekao i veliki vinogradar ugarski iz Miskolcza, gospodin doktor Julij Szabó na posljednjem vinogradarskom kongresu: Gospodo! Ako nabavljate divlju ripariu za prèdiele plitka i loša tla, vi bacate novac u vjetar, a narod će gubiti i novac i vrieme.

Evo, gospodo moja, mi nismo bili odmah za onaj recept, te možemo biti sretni, što nismo platili naukovine, već ju drugi platiše, a mi sada možemo da se poslužimo rezultatom drugih i da radimo uspješno.

Ja mislim, da su tim riešeni svi prigovori i da neimam više što reći. (Odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog odbora za promicanje gospodarstva, sadržan u izvješću, u dotičnom zapisniku od 10. srpnja o. g.

(Prima.)

Predlozi su primljeni i time je dnevni red današnje sjednice izcrpljen.

Na dnevi red buduće sjednice stavljam: Treće čitanje osnove zakona o vodnom pravu; zatim izvješće proračunskog odbora o zamolnici za prodaju nekih erarskih sgradah.

Današnju sjednicu dižem, a buduću uričem za sutra u ½11 satih prije podne.

(Svršetak u 1 sat 10 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CXLIV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 24. lipnja 1891.

(Početak u 10 satih 45 časakah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Ivan Jagić** čita zapisnik CXLIII. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona o vodnom pravu.

Molim g. bilježnika Budisavljevića, da izvoli pročitati osnovu zakona.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita osnovu zakona).

Predsjednik (zvoni): Prima li vis. sabor sada pročitanu osnovu zakona, kako je izišla iz specijalne debate?

(Prima.)

Osnova zakona o vodnom pravu će se podnieti Nj. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda na izvješće proračun. odbora. Molim g. bilježnika, da izvješće pročitati.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita prilog 14.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog proračun. odbora za dozvolu prodaje nekih zemlj. parcelah razpoloživog zemljiša erarijalnog u obćini Dubravi i Gospiću.

(Prima).

Predlog je primljen.

Visoki sabore! Tim je obavljen dnevni red današnje sjednice.

Ja današnju sjednicu završujem a s privolom vis. sabora sjednice odgadjam na neizvjestno vrieme, te ću u svoje vrieme sjednice ovoga vis. sabora sazvati.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik današnje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik CXLIV. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li vis. sabore kakove primjetbe na zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Gospodo moja, ja vam želim, da se sretno opet svi vidimo. (Burni živio predsjednik!)

(Svršetak sjednice u 11 satih 28 časakah.)

Stenografički zapisnik

o CXLV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 16. studenoga 1891.

Sadržaj.

(Početak u 11 satih 20 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: odjelni predstojnici gg. **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Na ovaj visoki sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

*

Preuzvišeni gosp. ban priobćuje, da će se u slavu previšnjega imendana Njez. Veličanstva premilostive carice i kraljice Jelisave dne 19. studenoga t. g. obslužavati svečana služba božja u 9 satih u jutro u prvostolnoj crkvi.

Ja članove vis. ovoga sabora k ovoj svečanoj službi božjoj pozivam, a ujedno predlažem, da se u zapisnik današnje sab. sjednice stavi izraz naše najodanije vjernosti i neograničene podanične ljubavi prema Njez. Veličanstvu premilostivoj carici i kraljici.

(Burni: Živila!)

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo sa zahvalom uzeti na previšnje znanje čestitke i izražaj vjernosti ovoga vis. sabora, podnešene povodom previšnjega rodjendana, imendana i sretnog svog povratka iz Češke.

Preuzv. gosp. ban priobćuje, da je Njez. Visost prejasna gospodja udova priestolonasljednika nadvojvodkinja Stefanija blagoizvolila uz izraz milostive zahvale uzeti na znanje čestitku sabora podnešenu prigodom vis. imendana.

Prima se na znanje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. ces. i kralj. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 6. srpnja t. g. po saboru hrv.-slav. zaključenoj osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 12. srpnja t. g. po hrv.-slav. saboru podnešenoj osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. L. 1868. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 6. srpnja t. god. po saboru kralj. Hrv. i Slav. votiranoj osnovi zakona o ciepljenju boginjah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji podieliti previšnju svoju sankciju.

Prima se na znanje.

Kr. zem. vlada, kao zemljo-razteretno ravnateljstvo, priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 12. srpnja t. g. osnovi zakona o odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnog duga premilostivo podieliti svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah. (Prilog 19.)

Vis. sabore, ja predlažem, da se ova zak. osnova izruči odboru ad hoc, sastojećem se od 11 licah. Ako bi vis. sabor na ovaj predlog pristao, to predlažem, da se taj odbor u današnjoj sjednici izabere.

Prima li vis. sabor ovaj predlog?

(Prima).

Predlog je primljen.

Ova zakonska osnova ustupiti će se odboru ad hoc od 11 licah, koji će se u današnjoj sjednici izabrati.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja po računarskom uredu kr. zem. vlade sastavljene računske zaključke o autonomnom budgetu za g. 1889. (Prilog 17.)

Ide odboru za razsudbu zem. računah.

Kr. zem. vlada odjel za pravosudje dostavlja proglašenja radi previšnjom potvrdom providjene hrvatske izvornike na zajedničkom ug.-hrv. državnom saboru donešenih skupnih zak. članakah i to 10., 11., 12., 13., 14., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26,, 28., 29. i 30. od g. 1891.

Predlažem, da se ovo proglašenje u današnjoj sjednici obavi.

(Prima se.)

Dakle proglašenje obaviti će se u današnjoj sjednici.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, moli za dozvolu prodaje erar. sgrade, bivši stan upravnoga častnika, poslje kr. kot. sudca u Drežniku, crkvenoj obćini Drežnik, u svrhu stalnog smještenja župnika uz kupovninu od 132 for.

Ide odboru proračunskomu.

Barun Denis Hellenbach podnio je svoju pozivnicu bansku.

Ide odboru verifikacionalnomu.

Dr. Mirko Mikulčić polaže svoj zastupnički mandat za 17. izborni kotar Glina, kao što i mandat za zastupnika na zajedničkom saboru u Budimpešti.

Vis. sabore, s ovim odreknućem izpražnjeno je jedno mjesto u dolnjoj kući zajedn. ug.-hrv. drž. sabora, te će se izbor ovaj staviti u svoje vrieme na dnevni red.

Osim toga izpražnjeno je jedno mjesto u odbor za pravosudje. Ja predlažem, da se u današnjoj sjednici ovo mjesto popuni.

(Prima se.)

Osim toga pozvati će se kr. zem. vlada, da u 17. izbornom kotaru odredi novi izbor narodnoga zastupnika.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja po gradjevnom uredu kralj. zem. vlade za jubilarnu gospodarsku-šumarsku izložbu u Zagrebu sastavljenu knjigu o izvedenih:

1. zemaljskih cesto-gradjevinah god. 1874.—1890.;

2. o izvedenih vodo-gradjevinah godine 1874.—1890.; i

3. ob oborinah, i

4. o opažanju vodostajah na riekah, u svrhu razdieljenja medju zak. članove.

Pošto je od knjige pod brojem 1. i 2. dostavljeno 100 eksemplarah, to će se ova knjiga medju gospodu članove ovog vis. sabora podieliti.

Narodni zastupnik Makso Rosenberg moli radi bolesti dopust od mjesec danah. Ja mislim, da mu se dade taj dopust.

(Prima se.)

Dopust je dozvoljen.

Narodni zastupnik Teodor Miković moli dopust od 14 danah radi bolesti. Ja predlažem, da mu se dozvoli dopust.

(Prima se.)

Dopust je dozvoljen.

Ferdo Gregorić, bivši pravi učitelj kr. velike realke u Osieku, te prije pet godinah radi bolesti riešen službe, moli za podporu.

Ide odboru peticionalnom.

Vis. sabore! Pristupiti će se k izboru odbora ad hoc od 11 lica, gosp. bilježnik dr. Švarc čitati će imenik, a gosp. bilježnik Jagić, gg. zastupnici Madjerek i Pisačić voditi će skrutinij.

Ja predlažem, da se izbor odbora od 11 licah i jednog člana u odbor za pravosudje u isti mah preuzme.

(Prima se.)

Molim gosp. bilježnika, da izvoli čitati imenik.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**: (čita imenik).

(Nakon glasovanja.)

Predsjednik: Vis. sabore! Za obavljanja skrutinija proglasiti će se zajedn. zakoni.

Bilj. dr. **Ljudevit Švarc** (čita):

1. Zak. čl. X.: 1891., kojim se razširuju ustanove zak. čl. XX. od g. 1887. ob obskrbi častničkih i momčadskih udovah i sirotah vojske, bojnoga pomorstva, domobranstva i pučkoga ustanka;

2. Zak. čl. X.: 1891. o dozvoli nabave pušakah opetušah, potrebitih za popunjenje pričuvnih zalihah domobranstva;

3. Zak. čl. XII.: 1891. u predmetu dozvoljenja dobitnoga zajma, koji se ima sklopiti u korist unijatske-evangeličke reformirane javne zaklade i istu svrhu imajuće sjedinjene zaklade evangeličke crkvene obćine augsburžkog vjeroizpovjedanja;

4. Zak. čl. XIII.: 1891. ob obustavi obrtne radnje po nedjeljah;

5. Zak. članak XIV.: 1891. o podupiranju obrtnih i tvorničkih namještenikah u slučaju bolesti;

6. Zak. čl. XVIII.: 1891. o odredbah, koje se imaju učiniti u provadjanju zak. čl. XVI.: 1889. glede pripojenja područja slobodne luke Rieke austro-ugarskomu carinskomu području;

7. Zak. XIX.: 1891. o pristupu k odredbam, koje će vlada u carevinskom vieću zastupanih kraljevinah i zemaljah učiniti u pogledu pripojenja Trsta austro-ugarskomu carinskomu području;

8. Zak. čl. XX.: 1891. ob uvedenju na porez od sladora, na porez od mineralnoga ulja, kao i na potrošarinu od sladora i piva odnosećih se zakonah u dosadanjem riečkom carinskom području;

9. Zak. čl. XXI.: 1891. o preinaci priloga IV. V. i VI. zak. čl. LI.: 1875. o vojničkoj obskrbi osobah zajedničke vojske (bojnoga pomorstva) i kr. kr. ugarskoga domobranstva;

10. Zak. čl. XXII.: 1891. o pomnožanju bakrenog sitnog novca;

11. Zak. čl. XXIII.: 1891. o dozvoli troškovah, koji nastaju tim, što se po zajedničkom ministru rata ugarskomu pučkomu ustanku ustupljene Werndlove puške i k istim spadajući naboji odpremaju natrag;

12. Zak. čl. XXIV.: 1891. o budapeštanskoj parovoznoj kružnoj željeznici na desnoj obali Dunava;

13. Zak. čl. XXV.: 1891. ob odkupu ugarskih željezničkih prugah družtva povl. austro-ugarske državne željeznice;

14. Zak. čl. XXVI.: 1891. o osiguranju troškovah, potrebitih za sagradjenje i prometno uredjenje pruge od Velikoga Sibinja do Feleka vicinalne željeznice Veliki-Sibinj-Vöröstorony;

15. Zak. čl. XXVIII.: 1891. ob upotrebljenju do 31. prosinca 1889. iz dohodakah hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga nameta naraslih suvišakah i ob odkupu hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga;

16. Zak. čl. XXIX.: 1891. ob ukinuću brodarstvenoga i poštanskoga ugovora, koji postoji s parobrodarskim poduzećem austr.-ugar. Lloyda, te je uzakonjen zak. čl. XXI.: 1888., kao i o preinaci VI. čl. carinskoga i trgovačkoga saveza, koji je produljen zakonskim čl. XXIV.: 1887. i

17. Zak. čl. XXX.: 1891. o uzakonjenju ugovora, sklopljenoga s ugarskim pomorskim brodarskim dioničkim družtvom Adria.

Predsjednik: Visoki sabore! Sada proglašeni zajednički zakonski članci povratit će se zem. vladi, odjelu za pravosudje.

(Medjutim je obavljen skrutinij.)

Resultat skrutinija je sliedeći: Za odbor ad hoc glasovalo je 47 članova ovoga sabora, pa su sa 47 glasova izabrana sliedeća gospoda: Grof Theodor Drašković, Dedović Gjuro, Ferić Franjo, Filip Konrad, Folnegović Fran, Gjurgjević Vaso, Jagić Ivan, dr. Dragutin Neumann, Riffer Dragutin, Seitz Vinko i dr. Švarc.

Za izbor jednoga člana u odbor pravosudni glasovalo je 35 članovah, te je isto toliko glasovah dobio g. zast. Drag. Riffer.

Vis. sabore, ja mislim, da bi se sada izabrana gospoda odbornici sutra u 10 satih ovamo potrudila, da se odbor uzmogne konstituirati.

Ja današnju sjednicu savršujem, a drugu ću ureći po potrebi.

(Živio predsjednik!)

(Svršetak sjednice u 12 satih).

Stenografički zapisnik

o CXLVI. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 23. studenoga 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CXLV. sjednice.

Podnesci:

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892.

Izvješće odbora jedanaestorice ob osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zem. urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Izvješće odbora za razsudbu zem. računah o pregledanju zaključnih računah o autonomnom budgetu za god. 1889.

Predsjedničtvo sabora podnaša račune o saborskih troškovih za vrieme od 1. svibnja 1891. do konca listopada 1891.

Narodni zastupnik Marko Bahovec moli radi bolesti dopust od šest nedjeljah.

Narodni zast. Josip Kukavina moli radi bolesti dopust od četiri nedjelje.

Interpelacije:

Interpelacija nar. zast. Dragutina Pisačića o imenovanju ravnatelja kr. zem. arkiva.

Interpelacija nar. zastup. dra. Franje Vrbanića o ustanovah i provadjanju zakona o porezu na žestu (zak. čl. XXIV. od god. 1888. zajed. sabora).

Interpelacija nar. zast. Erazma Barčića o riečkih dogodjajih.

(Početak u 11 satih 15 časovah).

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: **Ivan Jagić**.

Od strane kralj. zemaljske vlade prisutna sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilj. dr. **Ljudevit Schwarz** (čita zapisnik 145. sab. sjednice).

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Zemalj. vladni odjel za unutarnje poslove dostavlja osnovu zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892. na ustavno pretresivanje. (Prilog 18.)

Ide odboru za proračun.

Odbor jedanaestorice podnosi izvješće ob osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah. (Prilog 20.)

Pošto je ovo izvješće tiskano, to predlažem, da se stavi za četvrtak 26. o. m. na dnevni red.

(Prima se.)

Izvješće odbora jedanaestorice stavlja se dakle na dnevni red za četvrtak 26. o. m.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće o pregledanju zaključnih računah o autonomnom budgetu za god. 1889. (Prilog 21.)

Staviti će se na dnevni red.

Predsjedničtvo sabora podnosi račune o saborskih troškovih za vrieme od 1. svibnja 1891. do konca listopada 1891.

Ide odboru za razsudbu zemaljskih računah.

Gosp. zastup. Marko Bahovec moli radi bolesti šestnedjeljni dopust.

Vis. sabore! Ja mislim, da se dozvoli zamoljeni dopust.

(Prima se.)

Dopust šestnedjeljni dozvoljuje se zast. g. Marku Bahovcu.

Narodni zastupnik Josip Rukavina moli bolesti radi četirinedjeljni dopust.

Ja predlažem, da mu se dozvoli.

(Prima se.)

Dopust od četiri nedjelje dozvoljen je g. zast. Josipu Rukavini.

Prelazi se na interpelacije.

Rieč ima g. zast. Pisačić, da stavi interpelaciju.

Zast. **Dragutin** pl. **Pisačić**: Visoki sabore! Prigodom proračunske razprave za ovu godinu u sjednici držanoj 13. prosinca 1890. bio sam ja u poglavju 3. proti naslovu petom, koji slovi o plaći ravnatelja zemaljskog arkiva. Bijah pako s toga razloga proti, jer u onaj čas nije bilo nikakva ravnatelja, a za doba kad je bio, nije uredovao u tom arkivu. Čega radi, kako nam je znano, propadoše nam mnogi spisi, kojih do danas neima. Nu na to se je meni odgovorilo od strane g. izvjestitelja dra. Kršnjavog, da se on ogradjuje proti tomu shvaćanju mojemu, da se ti spisi neće vratiti nikada, pače da je u interesu povratka tih spisah, da se taj naslov prihvati. Presvjetli g. predstojnik nutarnjeg odjela, zagovarajući naslov 5., poglavje 3., rekao je, da su zakonom normirana beriva za ravnatelja zemaljskog arkiva, te se nesmije to mimoići, jer ako ovaj čas baš nije imenovan, on će biti imenovan; dakle mora i u proračunu biti za njega ustanovljena plaća.

S tih izjavah, gospodo, toli izvjestitelja, koji stoji na visokom znanju, da može kvalificirati čin preuzvišenog gosp. bana, koji nam je odpremio arkivalija u Budimpeštu, a nije jih povratio do danas, pa iz izjave presvj. g. predstojnika, koji je odgovoran saboru za propuste, što se nitko ne brine za te spise — mislim, da je nuždna današnja moja interpelacija toga radi, i stoga uslobodjujem se ovo pročitati (čita):

„S razloga, što su u proračunu osigurana beriva u poglavju III. naslovu 5. za ravnatelja zemaljskoga arkiva, a ova godina je jur na izmaku, te isti nije sve do sada imenovan, stavljam na visoku kr. zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju:

1. Koji su razlozi i to opravdani, što vis. kr. zemaljska vlada nije sve do sada imenovala ravnatelja za zemaljski arkiv.

2. Hoće li ga barem koncem ove godine imenovati, da isti svoju službu nastupiti može početkom dojduće godine?"

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se kr. zem. vladi.

Rieč ima g. zast. dr. Vrbanić da stavi interpelaciju.

Zast. dr. **Franjo Vrbanić**: Vis. sabore! Boraveć posliednji put u svom izbornom kotaru, imao sam prilike gledati narod kod jedne najznamenitije grane ratarske privrede — kod pečenja rakije. Kako je ove godine bila godina na šljivi plodna, narod se je radovao obilnomu prirodu, ali je žalio, da nemože od njega izvući one koristi, koju bi imao, kad bi državna vlast valjanom financijalnom politikom gledala više na poreznu snagu i interese naroda, nego li na momentanu svoju korist.

Neima dvojbe, vis. sabore, da je porez na rakiju jedan od najneugodnijih i najtegotnijih porezah, te da se njim znatno poskupljuje produkcija rakije. Ali još više, gospodo, nego li sam porez, djeluje štetno na produkciju rakije način, kojim se provadja

zakon o oporezivanju žeste, te se može reći, da upravo ta provedba ubija u srdce produkciju same rakije. I prije zak. čl. XXIV. god. 1888. bilo je takodjer poreza na žestu, ali taj porez na žestu nije niti iz daleka onako spriečavao produkciju rakije, kao što to čini današnji zakon, i to opetovano velim: ne toliko visinom poreznih stavakah, koliko načinom, kojim se provadja. Prije, gospodo moja, košto je to vama, koji ste se bavili s gospodarstvom, bolje poznato, nego meni, bio je postupak oporezivanja mnogo jednostavniji. Kad su šljive urodile, otišao je seljak do financijalnog organa, prijavio je količinu priroda; financijalni organ pregledao je, koliko ima šljivah, i odmjerio porez, a seljak je platio pristojbu, te je mogao peći rakiju, kako ga je volja i kad ga je volja. Danas nije tomu tako. Danas je taj postupak mnogo kompliciraniji i mnogo tegotniji po seljaka. Seljak, želeć peći rakiju, mora otići prije svega k financijalnom organu prijaviti svoju nakanu, te izhoditi tako zvanu buletu. U načelu, gospodo, niti ja, a niti drugi može prigovarati tomu; ali s tom prijavom po današnjoj provedbi zakona spojeno je vrlo mnogo neprilikah. U praksi je taj postupak tako uredjen, da seljak tim izgubije kadkada 3 do 4 dana, dok mu financijalni organ dade odnosnu buletu, i tako izgubi on na vremenu često putah više, nego li iznosi sama porezna pristojba. Kad mu podje za rukom, da dobije buletu, tad mu se daje dozvola, da peče rakiju, i odmjeri pristojba. Ta dozvola daje mu se samo na dane, te mu se ne mjeri porez prema količini izpečene rakije, nego prema vremenu, koje mu je dozvoljeno za pečenje. Što se zbiva uslied toga? Zbiva se s jedne strane, da onaj, koji imade malo komovine, jer mora platiti od jednog kotla toliko, kao da je napunio tri kotla, neće da peče rakiju, nego ako mu je preostalo od droždja za jedan kotao, tada voli to droždje baciti, nego li peči rakiju i platiti pristojbu za tri kotla; s druge strane onaj, koji ima više od tri kotla komovine, žuri se s pečenjem rakije, da što više u opredieljeno vrieme izpeče, ne gledeć na kakvoću proizvoda. Uslied toga nastaje to, da je produkcija rakije obzirom na kakvoću većom stranom nevaljana i da bi seljaku uz isti trošak, kad bi porezna manipulacija bila druga, mogao izpeči daleko bolju rakiju i više za nju privrediti.

Pokraj toga nastaje druga neprilika tim, što je seljaku odmjereno vrieme, kad mora početi i kad mora prestati peći rakiju, jer je potonje vezano na sate. Tko zna, kako se u praksi provodi ova ustanova, tko zna, kako se često razlikuju ure financijalnih organah od urah, po kojih se narod ravna, tko zna, koliko put financijalni organ radi zlobe svoju uru pomakne napried ili natrag; taj se neće čuditi, ako je usljed toga narod ni kriv ni dužan izvrgnut globam. Seljak, misleć, da je zapalio vatru u odredjeno vrieme, kako to pokazuje njegova ura, mora platiti znatnu globu, jer se na jedanput izpostavi dolazkom financijalnoga organa, da na njegovoj uri nije toliko satih, koliko je ubogi seljak držao, da jest.

Isto je tako onda, kad seljak prestaje peći. Seljak ugasi vatru, kad na tornju udari odredjeni sat, ali eto financijalnog organa, kod seljaka gori još vatra, a na uri financijalnog organa minulo je već davno vrieme, pak opet udri seljaka globom. Nije dakle čudo, da narod gubi volju baviti se ovom granom privriede, te da se on upravo odvraća od produkcije rakije. Bilo bi najjednostavnije doskočiti ovim neprilikam, kad bi se oporezivanje rakije uredilo putem paušala; t. j. putem nagode, te da se seljaku nakon plaćene pristojbe prepusti, da peće rakiju kako ga je volja i kad ga je volja; nu paušaliranje dozvoljeno je samo velikim producentom, a siromak seljak ne ima danas izgleda, da se tom pogodnosti služi. Daljnja nuždna odredba bila bi, da se financijalni organi što više kontrolišu, neka vrše svoju dužnost i neka bez potrebe ne veksiraju narod.

Još je jedno, što je vrlo težko i neprilično kod pečenja rakije. Poznato je, da je po zakonu o porezu za žestu dozvoljeno seljaku peći stanovitu količinu rakije bez pristojbe, to je tako zvana dušna rakija, kako ju zove narod, jer se njezina količina opredieljuje prema broju dušah jedne kuće. Ova pogodnost medju tim je samo prividna, i to sbog nevaljane manipulacije ovoga zakona. Istina je, da je posve u redu, da seljak mora prijaviti, kad kani peći ovu dušnu rakiju, te da mu je do-

zvoljeno peći ovu rakiju samo u ono vrieme, koje će financijalna oblast opredieliti. Ali obično zbiva se, da financijalna vlast neproglasi vrieme, kad je narodu slobodno peći onu rakiju, koju može peći bezplatno. S toga se zbiva, da narod, ne znajući za to vrieme, često putah i nemože peći rakije proste od poreza.

Imade slučajevah, ja bi ih mogao točnije označiti, da se je seljak prijavio za pečenje ove rakije u ožujku, nu rekoše mu, prijatelju sad si zakasnio; vrieme za to bilo je opredieljeno u veljači; druge godine prijavio se je u veljači, ali mu i ovaj put rekoše, da je zakasnio, jer je to vrieme bilo u siečnju. Ove godine, gospodo, sbilo se je, da je financijalna vlast sbilja oglasila vrieme, kad će moći narod peći tu t. zv. dušnu rakiju. Ali kako je to učinjeno? Vrieme to opredieljeno je od 1. rujna do konca listopada. Svatko, tko imade pojma o upravi, kakova bi morala biti, taj će pomisliti, da se je narodu doista proglasilo prije 1. rujna, kad će moći peći bezplatno rakiju; ali to nije tako učinjeno; već je financijalna oblast istom 6. ili 7. listopada proglasila tu odredbu, dakle nakon što je već od dozvoljenog vremena izminulo 40 danah, preostalo je dakle narodu jedva oko 20 danah, da se može poslužiti tom pogodnošću. Je li je moguće, gospodo, da se je narod mogao poslužiti tom pogodnošću i peći ovu rakiju u 20 danah, koju mu zakon dozvoljuje bez poreza? Ja držim, da nije, ne samo zato, jer je minulo već 40 danah, nego jer ovo preostalo vrieme pada u razdobje, kad su bili poljski poslovi najveći, u to doba bilo je brati kukuruz i grožđje itd. Nu kad svega toga i nebi bilo, nije se mogao narod u tih 20 danah poslužiti s tom pogodnošću, kad se zna, da neima svaka kuća kotla, nego da obično na 30 do 40 kućah dolazi po jedan kotao. Tako prodje i to vrieme ban badava, te je uzaludnom ona ustanova zakona, kojom se narodu pogoduje. Kad je pošlo seljaku za rukom, da dodje do kotla i izpeče rakiju, prošlo je dozvoljeno vrieme. Nu, gospodo, nije ni ovo sve; kad je seljaku pošlo za rukom izpeći rakiju, eto nove neprilike i novog belaja.

Po zakonu, koji su pomogli stvarati i naši zastupnici na zajedničkom saboru, ne smije nitko prodavati manje nego 1 htl. rakije. Uzmite sada seljaka, koji je izpekao 80 do 90 litarah rakije. Svaki, koji racijonalno sudi, drži, da bi bilo najbolje, kad bi seljak nekoliko litarah pridržao za kućnu porabu, a drugo prodao; ali naš zakon ne dopušta toga, već on veli, da se može prodati najmanje 1 htl., dakle onomu, koji neima više od 90 lit. ne preostaje drugo, nego da rakiju sa svojimi domari popije. Je li to mudro i pametno, to prepuštam vama, koji ste glasovali za taj zakon i pomogli ga stvoriti. Ja držim, da je tom odredbom počinjena pogrieška proti jednom temeljnom principu svakog poreza, proti načelu, koje kaže, da porez ne smije nemoralno djelovati. A upravo ovaj porez djeluje nemoralno na narod, jer podtiče na prekomjerno uživanje rakije.

Ja znam, da će mi se prigovarati, da ne spada moja interpelacija ovamo, nego na forum zajedničkoga sabora. Ja to priznajem, ali kad se od vas 40 zastupnikah nije našao nijedan, da tečajem godinah, od g. 1888., odkada vriedi ovaj zakon, digne svoj glas naobranu naroda našega, to sam ja prisiljen, da to ovdje učinim. Ja sam uvjeren, da bi moj glas bio od kud i kamo od većeg uspjeha, kad bi Hrvatska imala svoje vlastite financije; ja sam uvjeren, da bi ove jadikovke naroda bolje uspjele, kad bi Hrvatska razpolagala svojom kesom. Ali i u ovih prilikah, kakove jesu, nek se čuju jadi naroda, i to tim više, jer držim, da je dužnost vis. vlade bditi nad tim, kako djeluju u narodu zajednički zakoni, da joj je dužnost bditi nad tim, da li se ti zakoni provadjaju onako, kako odgovaraju koristi i probitku naroda, da joj je dužnost, kad opazi nedostatke, bilo u provedbi, bilo u samom zakonu, ustati kod nadležnih faktorah, i nastojati, da se štetni uplivi odstrane i eventualno sam zakon promieni. Obzirom na sve to slobodan sam na vis. vladu staviti sljedeću interpelaciju (čita):

1. Je li vis. vladi poznato, da se zakon o porezu na žestu provadja načinom, koji narodu u velike otegoćuje produkciju rakije?

2. Ako vis. vladi to nije poznato, je li voljna obaviestiti se o tom, kako zak. čl. XXIV. 1888. zajed. hrvat.-ugarskoga sabora o porezu na žestu i njegova provedba djeluju na produkciju rakije?

3. Ako je vis. vladi sve to poznato, odnosno ako je ona sklona obaviestiti se o tom: je li voljna prema resultatom tih izvidah zauzeti se kod nadležnih za to faktorah, da se zakon taj provadjao bude načinom što manje tegotnim po narod, da se uklone one zaprieke za produkciju rakije, koje postoje u provedbi zakona o porezu na žestu, te da se prema potrebi promiene i same ustanove toga zakona?

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se kr. zem. vladi.

Rieč ima g. zast. Barčić, da stavi interpelaciju.

Zast. dr. **Erazmo Barčić**: Visoki sabore! Ja se smatram vrlo zadovoljnim, da ovdje kano Riečanin mogu podići svoj glas na obranu hrvatskih pravah i hrvatske narodnosti na Rieci. Ovu mi priliku pružiše posljednji dogodjaji, sbivši se na Rieci prigodom boravka Njeg. ces. i kralj. apoštolskog Veličanstva. Ovi su dogadjaji uzvitlali strašnu parlamentarnu prašinu u ugarskom saboru, te su dali povoda interpelacijam obih oporbah i odgovorom sa vladine strane. Ja se moram čuditi posvemašnjem neznanju, koje su interpelacije zasvjedočile u korifejah obadvijuh oporbah i vladinih ljudih. Iz tih interpelacijah i iz tih odgovarah ja crpih uvjerenje, da nadležni faktori ustavnog života u Ugarskoj neimaju niti pojma o pravom stanju riečkih odnošajah, te da hotice neće, ili da u istinu neznaju prosuditi domašaj priljepljenog §. 66. nagodbe, koji po mnienju vladinih ljudih bi imao biti stožerni kamen, na kojem bi imalo počivati državno pravo obadvijuh kraljevinah na Rieku i po čijih bi se ustanovah imalo riešiti riečko pitanje glede još visećih prieporah. Ja, gospodo, neću dokazivati neoborivo pravo Hrvatske na Rieku, utemeljeno na historiji i zajamčeno riečju kraljevom. Ja neću izticati, da Rieka po narodnosti i etnografiji nemože biti drugo i nije drugo, nego što je, naime hrvatska, nego ja ću iztaknuti zaključak, stvoren u sjednici od 21. travnja god. 1882., kojim je hrvatski sabor jednodušno pred cielim svietom proglasio, da Rieka sačinjava cielokupni dio Hrvatske i da tomu pravu Hrvatske ne može prejudicirati §. 66. nagodbe.

Godine 1868. Rieka se jošte nalazila u pravom i faktičnom posjedu Hrvatske. Tadašnji hrvatski sabor, premda je bio sastavljen od zastupnikah sklonih na svaku moguću popustljivost prama Ugarskoj, ipak nije mogao nipošto da popusti u pitanju riečkom, što nam svjedoči izvorni tekst §. 66. nagodbe, na komu je preko noći priljepljena glasovita krpica, sadržavajuća novu redakciju, koja sada unatoč prenavedenom zaključku hrv. sabora, mora da bude mjerodavna za prosuditi riečko pitanje. Po toj krpici Rieka i kotar sačinjava separatum sacrae regni coronae adnexum corpus; dakle po tom Rieka nepripada neposredno niti Hrvatskoj niti Ugarskoj, već kruni sv. Stjepana, koja je po nagodbi zajednička i Hrvatskoj i Ugarskoj.

Visoki sabore! Tadašnji priljepitelji one krpice i izumnici one redakcije ipak se ne usudiše činiti sa pravom hrvatskim na Rieci „tabula rasa", pa toga radi ostaviše in suspenso riešenje toga pitanja, glede kojega je po nagodbi pridržana podpuna autonomija Hrvatskoj, naime u poslovih nutarnjih, nastavnih i bogoštovnih, te pravosudnih. Ovo dakle pitanje ostaviše in suspenso, nu ujedno utanačiše takav način riešenja, po kojem to pitanje neće nikada biti riešeno.

Visoki sabore! Ja držim, da po toj ustanovi uprava u stvarih zajedničkih morala bi se bila odmah uzeti pod centralnu ugarsku vladu na Rieci, a poslovi autonomni pod hrvatsku vladu, koje je Hrvatska pravno i faktično tada izvršivala, naime u rukuh Hrvatske nalazila se ta uprava u tih poslovih, pa se nije niti priljepljenim §. 66. toga odrekla. Nu tadašnji hrvatski vlastodržci neoprostivom su griešnom popustljivosti i u tom pitanju Magjarom popustili, te na temelju provizorija od godine 1870. uprava glede tih poslovah bijaše izručena Ugarskoj i tim bijaše Hrvatska krivnjom vlastitih svojih sinovah lišena svake direktne ingerencije na Rieci, izim što su sudstveni poslovi podpadali pod kompetenciju kralj. sudbenog stola na Rieci u prvoj molbi, u drugoj molbi pod banski stol, a u trećoj molbi pod stol sedmorice. A ta rana ne bijaše još zacieljena, već osvane naredba ministra predsjednika ugarskoga i bana hrvatskoga. na temelju koje bijaše uveden za Rieku i njezin okoliš novi sud,

*

te druga i treća molba bijaše prenešena u Peštu, te je odredjen kao službeni jezik talijanski za ovo sudište, pa je tako na sramotu vlade štetovala Hrvatska, jer je hrvatski ban privolio, da se sudstvo od Hrvatske odciepi i da se u sudstvenih poslovih uvede kao službeni jezik talijanski.

Žalibože u riečkom je pitanju magjarska vjera punička vjera.

Izvorni tekst §. 66. nagodbe bijaše eskamotiran krpicom, a krpica bijaše eskamotirana s provizorijem od g. 1870., a provizorij od g. 1870. bijaše eskamotiran naredbom od 14. rujna 1871.

Na Rieci usljed toga nije ostalo drugo, nego kraljevski sudbeni stol, kraljevska županijska oblast i kraljevska hrvatska gimnazija. Nu ti ostanci hrvatskog prava na Rieci nisu bili mili Magjarom, koji digoše silnu viku u ugarskom saboru, da se ti zavodi iz Rieke odstrane. I doista našlo se naši ljudih, koji da udovolje ovomu ne opravdanomu zahtjevu magjarskomu, izumiše sredstva, kako da se ta posliednja uspomena hrvatskoga prava iz Rieke odstrani.

Prva je dala tomu opaki primjer Mažuranićeva vlada, koja je zakonom od g. 1876. brisala na Rieci kraljevski sudbeni stol, a nije čudo, što se današnja vlada povela za onim opakim primjerom i zakonom ob uredjenju političke oblasti maknula s Rieke kraljevskog velikog župana, a kotarsku oblast smjestila na Sušak.

I tako smo, gospodo moja, došli do stadijuma, u koji nas nagodbeni čuvari hrvatskog prava dotjeraše u riečkom pitanju, gdje nije sada ostalo drugo nego sjedište kr. hrvatske gimnazije, i crkva, koja je podčinjena vlasti senjskoga biskupa.

Ali i ta relikvija hrvatskoga prava na Rieci je trn u oku ne toliko magjarskoj, koliko talijanaškoj stranki na Rieci, a naročito onim pridošlicam, koji su se ovamo doselili iz iredentnih stranah Istre i Tirola. Tim ljudem nije stalo do magjarske državne ideje, tim ljudem je samo do toga stalo, da izkorene iz Rieke i posliednji živalj hrvatski, pa da pomoćju ugarske vlade utisnu Rieci izključivi karakter talijanski.

Ja znadem da, dok će sadašnja politička situacija veoma povoljna Ugarskoj potrajati, nije moguće pomisliti, da bi se riečko pitanje moglo riešiti u prilog Hrvatske i državnoga prava hrvatskoga. Nu makar nebi obstojalo to pitanje, makar da je riešeno već u prilog Ugarske, makar da je Rieka definitivno de jure i de facto pripojena Ugarskoj, i makar Hrvatskoj ne pripadalo više nikakovo pravo na Rieku, to je ipak postupak magjarske vlade na Rieci prema Hrvatskoj vjeroloman i za samu Ugarsku štetan i pogibeljan, a mogao bi postati i poguban.

Ugarski državnici moraju priznati fakat, da su oni došli do današnjega položaja na Rieci samo usljed griešne ničim ne opravdane popustljivosti prijašnjih hrvatskih saborah i hrvatskih vlastodržacah, jer bez te popustlivosti Ugarska se nebi bila mogla dočepati Rieke van samo silom, ali bi tim izigrala bila svaki sporazumak s Hrvatskom.

Ali oni sabori i vlastodržci nisu niti u snu mogli pomisliti, da će Ugarska tu toliko koristnu popustljivost prema Ugarskoj, koja se svakom prigodom iztiče kano posestrima Hrvatskoj, tako nagraditi, da će naviestiti najljući rat hrvatskoj narodnosti na Rieci i uporabiti sva moguća i nedopuštena sredstva, da se iz Rieke izkorjeni hrvatska narodnost.

Posljednji narodni popis, koji je rukovodjen po riečkom magistratu pristrano na korist taljanštini, nije mogao zatajiti, da na Rieci živi do 9 tisućah stanovnikah Hrvatah ili kako popis kaže „ilirske narodnosti". Po tom živi na Rieci barem jedna trećina Hrvatah, pa ipak, gospodo moja, ovo devet tisućah Hrvatah ne imade niti jedne narodne, pučke-elementarne učione; u srednjih gradskih učilištih nastavni je jezik taljanski, a u državnih magjarskih, nastavni je jezik taljanski i magjarski jezik, a u nijednom se učilištu ne predaje hrvatski jezik kao obligatan predmet. Nu ni to nije dosta nego u pučkih školah na Drenovi i Plase, gdje su sgoljni Hrvati, nastavni je jezik taljanski. Iz svih je uredah hrvatski jezik izagnan. (Komes turopoljski Josipović: „I iz obitelji".)

Industrijalna oblast t. j. obrtna oblast, koja izdaje obrtnice, naročito u istih nalaže, da naslovi i napisi nad poslovnicami imadu biti taljanski, svi se oglasi izdavaju taljanski, a od ureda državnih takodjer magjarski.

Gospodo! Trst je za cielo više talijanski grad nego Rieka, pa ipak tamošnje c. kr. na-

mjestničtvo postupa pravednije, te svoje oglase izdava ne samo u talijanskom i njemačkom već takodjer i u hrvatskom i u slovenskom jeziku.

Riečko se pučanstvo odgaja sistematično u duhu posve neprijateljskom prama vlastitom narodu; iz punih rukavah siplju se pogrde, poruge i prezir na hrvatsko ime, a tomu na čelu stoje tamošnje novine, a naročito poluslužbene novine „La Bilancia", koja je subvencionirana od ugarske vlade.

Gradsko zastupstvo, da dade izraza svojoj mržnji prema Hrvatskoj, zaključuje, a riečka gubernija, koja ima pravo „Veta", nesistira zaključak, da se neće nijednomu mladiću, koji bi se usudio polaziti hrvatsko sveučilište, podieliti štipendij, prem grad nije vlastnik, već samo upravitelj tih stipendijah. (Žamor. Glasovi: Čujmo!)

Nu to sve nije dosta, već stvar ide tako daleko, da se dira i u svetinje katoličke crkve, te se zaključuje, da se imadu poduzeti najenergičniji koraci, da se hrvatska liturgija iz riečke crkve odstrani; liturgija, koja već obstoji od vjekovah na temelju papinskih bulah, i to pape Ivana VIII., Inocenta IV. i Benedikta XIV. Ovu su liturgiju riečki patriciji najživlje proti svakomu napadaju branili, scieneći, da svaki napadaj na liturgiju riečke crkve praejudicat immunitatibus comunitatis et ecclesiae nostrae. (Žamor. Glasovi: Čujmo!)

Da bude raznarodjenje na Rieci sjegurnije djelo, sva najvažnija gradska mjesta zauzimlju najstrastveniji taljanomaši i najokorjeli Hrvatoždeři; riečko se redarstvo nalazi u rukuh tudjinacah, od kojih su dvojica taljanomanski Istrani; najvažnija referada, naime nastava i bogoštovje, povjerena je u ruke poznatog jednog iredentiste; cieli gradjevni ured zauzimlju sami tudjinci, a ostala mjesta dielom takodjer tudjinci.

U riečkom zastupstvu, premda kod riečkoga izbora ugarska vlada vrši sa svojimi činovnici odlučan upliv, sjedi 17 tudjinacah. Glavnu rieč proti Hrvatskoj vode tu dva talijanska taljanomaša i jedan Mletčanin, koji se nalazi u državnoj službi. (Žamor. Glasovi: Čujmo".)

Na predlog magjarske vlade bijahu imenovana riečkimi kanonici dva strastvena taljanomaša, a javna je tajna, da je riečkom župniku Bediniu ugarska vlada osjegurala godišnji doplatak od 2.000 forintih uz uvjet, da mora nastojati, da odstrani iz riečke crkve hrvatsku liturgiju i da se odciepi riečka župa od senjske biskupije. Te taj u pravom smislu rieči simonijak pokušao je već oskvrnuće hrvatske liturgije u crkvi.

Govoriti po ulicah hrvatski, ako je čovjek po evropski odjeven, je pogibeljno, klicati „Živio", izvjesiti hrvatske zastave, nositi hrvatske znakove, to je zabranjeno; dočim članovi svakojakih družtvah, koji sa svih stranah svieta dolaze u posjet na Rieku, kao što Alpinci, industrijalci, pjevači itd. smiju si nakititi grudi svojimi narodnimi znakovi, samo Hrvatom u vlastitoj njihovoj kući, to je zabranjeno. (Žamor. Glasovi na lievici: „Čujmo!") Fukara očito podmićena i zaštićena po gradskih organih, može slobodno klicati: „smrt Hrvatom", „pogan. Hrvatom"; skidati hrvatske zastave, vući ih po blatu kroz gradske ulice, a zato nije kažnjena, dapače povladjivana. (Žamor na lievici). Evo, gospodo, kakovo stanje magjarska vlada na štetu i sramotu Hrvatske na Rieci trpi, pače ga podupire.

Ja držim, da to stanje, koje magjarska vlada podupire, mora svakoga Hrvata, pak bio on ne samo okolnosti radi, već iz dubokoga svoga osvjedočenja prijatelj saveza Hrvatske s Ugarskom, bio on i obožavatelj nagode — ozlovoljiti.

Ja držim, da su gg. zastupnik kloštarski i komeš turopoljski sigurno s osvjedočenjem obožavatelji nagodbe, ali ipak u njihovih magjarofilskih grudih kuca hrvatsko srdce, pa ja ne mogu pomisliti, da znajući za povriede, kojimi se tamo obsipljuje hrvatsko ime i izvrgava porugi hrvatska zastava, ovaj najsvetiji simbol svakoga naroda, znajući oni za pokolj, koji se izvadja na hrvatskoj narodnosti, — da jim nebi krv s gnjeva i pohote za osvetom uzkipila; nije moguće, da se u njih nebi potresla odanost prema magjarskoj braći, koja takove infamije trpe, koje su moguće samo u državi, gdje je zakon i pravo samo prazna rieč bez smisla. (Na ljevici: Živio!)

Nu ako je magjarska vlada tom svojom protuhrvatskom politikom na Rieci ozlovoljila cielu Hrvatsku u pogledu riečkoga pitanja bez

razlike stranakah i ako je stekla neprijateljstvo riečkih Hrvatah i hrvatskog primorja, je li se može pohvaliti s kakovom stečevinom kod riečke talijanomaške stranke. U tih 25 godinah, da li je magjarski jezik štogod napredovao u toj stranci? Niti za korak se nije napred pomaknuo. Je li ta stranka proniknuta čuvstvom solidarnosti sa magjarskim narodom? Nipošto. Da li je otačbeničtvo te talijanomaške stranke možda nadahnuto dužnošću požrtvovanja i zatajenja samoga sebe za pobjedu ugarske državne ideje? Jok. Patriotizam te stranke, taj toliko razvikani magjarski patriotizam nikao je i hrani se samo nadom materijalne koristi, a čim ta nada izčezne, tim će nestati i takova patriotizma.

Čarobni je utisak kazalištnih zavjesah iz daleka vidjenih, nu čim se bliže k njoj primakneno, tim više nestaje čara, a na koncu neimamo pod sobom nego nedokučivu črčkariju.

Isto tako se magjarskim državnikom, koji iz daleka prosudjuju riečke odnošaje, čine ti odnošaji liepi, mili i ružičasti, kako ih tamošnja taljanaška stranka predstavlja. Ali Magjari, koji tamo stanuju i imadu prilike upoznati se tamošnjimi odnošaji, razočarani znadu, da taj toli razvikani magjarski patriotizam nije drugo, nego pazar najniže vrsti, koji upriličuje samo nekolicina prevejanih lijah za svoju osobnu korist.

Utočište dakle iredentizma, koje probudjena hrvatska sviest sa svih krajevah Istre i Dalmacije potiskava, bi imala postati pod okriljem Magjarah hrvatska Rieka.

Ja, visoki sabore, držim, da u ovoj visokoj sabornici možda izim mene neima nijednoga zastupnika, koji nebi bio više manje proniknut nuždom saveza Hrvatske s Ugarskom. Ta isti prvak stranke prava, kojoj je i meni čast pripadati, izvolio je poručiti, da priznaje dodirnih točakah izmedju Hrvatske i Ugarske. A tko bi se usudio zatvoriti oči pred historijom? Historija hrvatska, osjećaji hrvatski imadu više točakah, gdje se sastaju s historijom Ugarske, i s' osjećaji Magjarske. Patnje Hrvatske od Osmanlijah i od Austrijanacah zajedničke su, a isto tako i pobjede su zajedničke. Hrvatski Zrinjski, junak sigetski, slava je Ugarske i Hrvatske. Dakle tim osjećajem, tim dodirnim točkam imade prostrano polje na hrvatskoj Rieci, dočim u potalijančenoj Rieci takova neima.

Što može vezati potalijančenu Rieku sa Magjari izim materijalni probitak — ja drugoga nevidim. Feud Frankopana, prešav na Duine, iz ovih na Walsee, pa na austrijske nadvojvode, g. 1779. inkorporiran neposredno kraljevini Hrvatskoj, a kroz istu kruni svetoga Stjepana, za vrieme Napoleona odciepljena te podčinjena Francezkoj, a poslje predana Austriji, godine 1823. reinkorporirana kruni sv. Stjepana, god. 1848. izručena Hrvatskoj, a godine 1868. predana je provisorno Ugarskoj

Gospodo! U svih tih glavnih crtah riečke historije imade li točakah, koje bi mogle vezati riečke osjećaje s magjarskimi, — ja dvojim. Rieku potalijančenu će talijanska knjiga, talijanska historija uzhititi; za talijansku slavu će joj uzkipiti krv radosti, dočim će joj srce pucati za talijanske narodne tuge. Njezin je ideal Italija, pa makar ju skrivala pod plašt magjarske trobojnice, ipak imade momenta, kad se odkrije. A da se gospoda Magjari o toj istini uvjere, nek izvole prisustvovati, kad se predstavlja na riečkom kazalištu historična drama: „Arduin, markiz Ivrejski, prvi kralj talijanski", pak će biti svjedoci onoga mahnitoga, frenetičkog, bezkonačnog aplausa, koji prasne sa svih stranah dubkom napunjene kuće, kad je Arduin po saboru u Paviji izabran kraljem talijanskim, pa naviešta rat ablegatom cara njemačkoga, te držeći taljansku trobojnicu, kaže:

Altra

„Pugna v' aspetta al limitar d' Italia.
Non più divisa in cento stati, e retta
Da cento mani una coll' altra in guerra
Ma fatto un corpo delle membra sparte
Sotto un sol capo ed una sol bandiera".

Te rieči, u iredentističkom duhu izrečene, probudjuju takav aplaus, koji upravo izdaje pravo čuvstvo onih ljudih.

Gospodo! Na Rieci nije goruće pitanje državopravno, nego je goruće pitanje narodnosti, pitanje eksistencije hrvatstva.

Ja držim, da bi si hrvatska vlada stekla velike zasluge kod hrvatskog naroda, a bili bi joj oprošteni i mnogi njezini griesi, kad bi izposlovala od magjarske vlade, da postupa na Rieci pravedno i obzirno sa hrvatstvom, da mu zajamči ono mjesto, koje je u prošlosti imalo i koje ga prama broju njegovih pripadnikah ide. Sigurno tim će Ugarska steć

simpatije Hrvatah na Rieci, koje će blagotvorno djelovati i na susjednu Istriju i Dalmaciju i ublažiti one opreke, koje sada postoje u riečkom pitanju medju obima kraljevinama.

Ja pojmim, ako Magjari nastoje pomagjariti krajeve slovačke, srbske, rumunjske, ali ne mogu pojmiti razlog, radi kojega oni, ne mogući pomagjariti Rieke, svom silom hoće da ju potalijanče. Zar ne zadaje magjarskim državnikom dosti glavobolje pitanje o narodnostih, čijim bolnim vapajem ne mogu ostati neosjetljivi njihovi susjedi na iztoku i na sjeveru? Zar treba im čislo ovih pitanjah umnožati još potalijančenom Riekom? Ne znadu li oni, da u geografskih kartah za porabu talijanskih učionah obuhvaćaju granice Italije i Rieku? Ne misle li oni na to, da bi mogao svanuti dan, kad bi Italija, ćuteći se dosta jakom, mogla po narodnom pravu reklamirati, a takodjer i posvojiti sve krajeve, u kojih dominira talijanski jezik?

Dakle u vlastitoj koristi, u vlastitom interesu leži, da magjarska država hrvaštinu na Rieci podupire, a nipošto talijanštinu.

Sada, pošto sam dokazao, da je protuhrvatska politika Magjarah na Rieci vjerolomna proti kraljevini Hrvatskoj, da je pogibeljna i štetna po samu Ugarsku, neka mi bude dopušteno, da se povratim na pravi povod moje interpelacije.

Kako rekoh, na Rieci postoji jošte kr. hrvatska gimnazija i crkva, koja je podčinjena vlasti senjskoga biskupa.

Hvastanje, netom izraženo po novo imenovanom riečkom župniku Bediniu jednom suradniku magjarskih novinah „B. Hirlapa", da će on pomoću ugarskog ministra nastave, g. Albina Csaky-a, za osam danah maknuti s Rieke hrvatsku liturgiju, odciepiti riečku župu od senjske biskupije i pridružiti ju kojoj magjarskoj biskupiji, odviše je smješno, za da bi moglo koga zabrinuti, tim manje, što se znade, da u vatikanu vlada načelo: „nihil innovetur".

Nego ozbiljnije stvar stoji s hrvatskom gimnazijom, na koju složno udaraju riečka talijanska stranka i magjarski otačbenici u ugarskom saboru.

Iza god. 1884. prekinutih razpravah regnikolarnih deputacijah ne bijaše na veliku žalost talijanaške stranke na Rieci više povoda, da se to pitanje opet iznese na tapet. Taj je povod imao pružiti talijanaškoj stranci dolazak Nj. ces. i kr. apoštolskog Veličanstva na Rieku.

Znalo se je, da ća se u pratnji Njeg. Veličanstva nalaziti ministar predsjednik ugarski i Nj. preuzvišenost ban hrvatski. Znalo se je, da bi glede odstranjenja riečke gimnazije posljednju rieč morala imati Nj. preuzvišenost, a znalo se je i to, da premda je Nj. preuzvišenost pripravna magjarskim zahtjevom udovoljiti, ipak u toli važnom i škakljivom pitanju, kao što je odstranjenje hrvatske gimnazije sa Rieke, da ipak nebi sigurno dala svoju privolu bez barem prividno osnovana motiva. Taj prividni motiv, mislila je talijanaška stranka pribaviti, ako prigodom pomenute svečane sgode prikaže Rieku u čisto talijanskom ruhu odstranjujući sve, štogodj bi moglo odati hrvatski živalj na Rieci.

Program, što ga je izradio riečki guverner u sporazumku s gradonačelnikom, nastojao je u istinu, da sve to odaleči, a naročito je ignorirao hrvatsku gimnaziju, kojoj nije doznačio mjesta kod dolazka Nj. Veličanstva, i samo uslied pritužbe ravnateljstva riečke gimnazije i uz intervenciju Njeg. preuzvišenosti bana bijaše doskočeno tomu ignoriranju ili bolje rekavši tomu preziranju.

Iz posjetah po programu bijaše opet hrvatska gimnazija na Rieci izpuštena, premda u niz tih posjetah bijaše prihvaćeno neznatno sirotište Marijino. Riečka čitaonica, koja po socijalnom položaju svojih članovah, po njihovom naobraženju i po porezu zauzima prvo mjesto medju sličnimi družtvi na Rieci, bijaše lišena one počasti, koja je pala u dio družtvom „casino patriotico" i „società filarmonica".

Ali g. guverner riečki i gradonačelnik učinili su, što no rieč, račun bez krčmara. Goropadna bijaše uvrieda nanešena riečkim Hrvatom. Otačbenici riečki stupiše u dogovor, kako da udese svoje držanje prama nanešenom im poniženju. Ja sam, gospodo, bio mnienja, da riečki Hrvati neimadu razloga izraziti radost, nego da bi imali dati izraza tuzi i žalosti. Ali hrvatska vjernost, koja stoji jošte uviek nad istim pravom naroda, preovladala

je i ovaj put, i riečki su Hrvati dočekali kralja načinom dostojnim i svečanim.

Naročito riečka čitaonica iznenadila je svakoga impozantnom ovacijom, kad je Njeg. Veličanstvo mimo družtvene sgrade prolazilo. Kiša cvieća, što ga je do stotinu gospodjah, sakupljenih na družtvenoj altani, sipala, urnebesni: „živio kralj!“ članovah i svjetine na ulici pružili su uz sviranje carevke dokaz o eksistenciji i dinastičkoj vjernosti Hrvatah na Rieci. „Živio“ nadvladao je i „Eljen“ i „Evviva“, i svaki stranac, koji je kroz ona dva dana na Rieci bio, morao je ponesti utisak, da je Rieka više hrvatski nego talijanski grad. (Na ljevici: Živio! Dr. Amruš: Živila hrvatska Rieka!).

Čudan, ali ipak u ovoj državi nevjerojatnosti pojimljiv je prigovor, što ga je ratno ministarstvo podielilo zapovjedničtvu Jelačićeve pukovnije, koje je naime dozvolilo glasbi, da u čitaonici svira carevku prigodom ovacije, koju je hrvatska viernost kralju priredila i koja je kralju očito godila.

Fiasko riečkog guvernera i načelnika bijaše podpun, a da se izpravi, naručena bje gungula, da se uzmogne kašnije baciti krivnja na riečke Hrvate, dotično na mladež hrv. gimnazije i na momčad Jelačićeve pukovnije, pa da se tim i opet uzmogne opravdati u ime javnoga reda i poredka zahtjev za odstranjenje riečke gimnazije i Jelačićeve pukovnije. I doista, jošte Njeg. Veličanstvo nije sašlo sa „molo Adamović“ na čamac, da se do parobroda doveze, već je buknula neopisiva gungula na trgu Adamovićevom.

Fukara, koju su predvodili fakini parobrodarskog družtva „Adria“, subvencijoniranoga po državi, ojačana po djacih magjarske državne gimnazije i bosonogoj dječurliji, stala je napadati ne samo riečmi već i tvorom na pojedine Hrvate, a gradski stražari mjesto da izgrednike aretiraju, oni su aretirali uvriedjene Hrvate. Cielim gradom, urlikajući, stupaše ta fukara te pred svakim stanom, gdje god se je vijala hrvatska zastava, zahtjevaše urlikanjem, žviždanjem, porugami, bacanjem blata i kamenja, da se skine. Taj je slavni posao nastavljala ta rulja na oči gradskog redarstva, dok zastava nije bila skinuta. Polupaše prozore na sgradi hrv. gimnazije i vriedjaše pojedine vojnike.

Kad bi se što takova dogodilo u kakovom magjarskom gradu, da bi tamo podkupljena fukara stala vikati „smrt Magjarom“, da bi magjarske zastave vriedjala, pa da bi kod toga gadnoga prizora prisustvovala gg. Horanski, Ugron, Beöthy makar pod c. i k. uniformom, pitam, bi li se ograničili samo na rieči, koje je izustio kapetan Uzelac: „Neće biti mira, dok se ne bude pucalo na svjetinu“, radi kojih se toliko sablažnjuju, ili bi ujedno učinili porabu oružja (Tako je! na ljevici i nemir), da zaštite čast magjarskoj zastavi od namienjene i nanešene uvrede.

Ja poznam patriotizam te gospode, pa sam uvjeren, da bi potonje radili, i dobro bi radili; jer, gospodo, izpod uniforme nije ugaslo čuvstvo patriotizma, ljubav za svoju domovinu i za svoj narod! Ugušite to čuvstvo u vojnika, učinit ćete od njega niemu ratnu mašinu, imat ćete vojsku janjičarah, a ne vojsku zatočnikah narodne slobode i časti, vojsku kadru najuzvišenijih poletah, najvelebnijih junačtvah, koja može proizvesti samo patriotična ljubav i koja jedina odlučuju o udesih bitakah.

Usljed tih izgredah bijaše skovano i proglašeno poznato izvješće šefa riečkoga redarstva Biscontinija. Ovo je izvješće od početka pa do konca sasma izkrivljeno, prepuno najbezobraznijih lažih, potvorah, denunciacijah proti Hrvatom riečkim, a naročito proti mladeži riečke gimnazije i momčadi Jelačićeve pukovnije, za to samo, da se hrvatska gimnazija i Jelačićeva regimenta sa Rieke makne. Ovo je izvješće, kako je poznato, dalo povoda interpelacijam u ugarskom saboru, koje podnieše Horanski i Ugron, dalo je i povoda da se izašalje nekakvo iztražno povjerenstvo na Rieku, pa na temelju njegova operata uzsliedio je odgovor ministra-predsjednika.

Visoki sabore! U toj cieloj affairi najžalostnije je držanje hrvat. zastupnikah na ugarskom saboru. (Tako je! na ljevici.) Nijedan od njih nije pronašao za vriedno, da ili putem interpelacije ili drugom kojom formom digne svoj glas na obranu hrvatstva na Rieci. (Glas sa ljevice: Gjurković!) Ili da su gospoda barem zahtievala, da se tomu iztražnom povjerenstvu pridoda koji član kr. hrv. zem. vlade, što bijaše tim opravdanije, jer se u onom izvješću riečkog redarstva potvara mla-

dež hrv. gimnazije, koja je na temelju provizorijuma od g. 1870., sankcionirana po Nj. Vel., podčinjena hrv. vladi i saboru, da bijaše poticateljica uličnih izgredah.

Ali jošte je žalostnija činjenica, što su hrv. zastupnici na ugarskom saboru, mjesto da su ustali na obranu Hrvatah, uzeli do znanja odgovor ugarskog ministra-predsjednika, kojim on navješćava sasma otvoreno, da će povredom §. 11. sporazumne naredbe ministarstva i hrvatske vlade od 14. rujna 1871., nastaviti uvadjanje magjarskih zakonah na Rieku. Tim su putem, gospodo, već sbilja uvedeni na Rieci zakon kazneni ugarski, ugarski postupnik o prekršajih, ugarski stečajni red, ugarski bilježnički red, red služinski i magjarski sirotinski zakon.

Ja sam imao čast već više putah u ovoj sabornici vis. vladu interpelirati glede te povrede §. 11. rečene naredbe, ali nisam bio sretan dobiti odgovora, valjda za to, jer Nj. preuzvišenost g. ban stavlja i ovu moju interpelaciju, kojoj je težnja obraniti hrvatska prava na Rieci, u red onih, koje, kako se je izvoljela Nj. preuzvišenost izraziti u sjednici od 13. prosinca 1890., nije vriedno u ovoj sabornici iznašati.

Ali je žalostnija činjenica, da su hrvatski zastupnici uzeli na znanje odgovor, kojim ministar predsjednik stavlja u izgled, da, kao što se je našao način, da se s Rieke odstrane kr. sudb. stol i političke oblasti, da će se tako, ako budu odnošaji s Hrvatskom dobri, naći način, da se odstrani i hrvatska gimnazija.

Taj dio odgovora ministra-predsjednika, s kojega je uznemirena hrvatska sviest, nukala me je na današnju interpelaciju tim više, što iz odgovora ministra predsjednika hrvatski patriota ne može crpiti utjehe, da će se odsele postupati sa Hrvati na Rieci obzirnije i pravednije nego dosele.

Pošto sam duboko uvjeren, da, dok traje provizorij na Rieci, pristoji hrvatskomu banu pravo i prinadleži dužnost, da reklamira od ugarskog ministarstva zaštitu hrvatske narodnosti na Rieci, poštovanje hrvat. zastave, hrv. časti i narodnih znakovah; pošto sam duboko uvjeren, da na temelju provizorija Nj. preuzvišenosti pristoji pravo i prinadleži dužnost reklamirati od ugarske vlade, da se ustanove §. 11. min. naredbe sa strane ugarske točno na Rieci izvršuju, a pošto držim, da je dužnost Nj. preuzviš., da u oči izjave ug. ministra predsjednika glede odstranjenja hrv. gimnazije sa Rieke, označi na umirenje hrv. naroda kakovo stanovište on zauzima u ovom važnom pitanju, toga radi slobodan sam na Nj. preuzvišenost g. bana staviti sliedeću interpelaciju. (Čita):

„Scieni li preuzv. g. ban, da je nuždno zaštititi hrv. narodnost na Rieci od propadanja, kojim usljed postupka gradskog zastupstva i ugarske vlade ide sve više u susret; pa u afirmativnom slučaju je li je Nj. preuzvišenost voljna reklamirati od ugarske vlade uvedenje takovih odredabah, na temelju kojih bude hrvatskoj narodnosti ondje osjeguran položaj odgovarajući njezinoj prošlosti i broju njezinih pripadnikah?

2. Je li je voljna Nj. preuzvišenost reklamirati u ugarske vlade uvedenje na Rieci mjerah, nuždnih na zaštitu hrvatske časti i hrvatskih narodnih znakovah?

3. Je li je voljna Nj. preuzv. od ugar ske vlade zahtjevati točno izpunjenje §. 11. minist. i banske naredbe od 14. rujna 1871.?

4. Ako bi se povelo pitanje odciepljenja riečke župe od senjske biskupije, kakovo je stanovište nakana Nj. preuzvišenost u pogledu toga pitanja zauzeti?

5. Je li je voljna Njeg. preuzvišenost udovoljiti sveobćoj želji hrvatskoga naroda, te se oprieti svakomu pokusu odstranjenja hrvatske gimnazije sa Rieke?“ (Burni živio na ljevici. — Živila hrvatska Rieka! — Živio Barčić!)

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se Nj. preuzvišenosti g. banu.

Vis. sabore! Ja današnju sjednicu dižem, a buduću uričem za četvrtak dne 26. o. m. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

(Glasovi sa ljevice: Živio Barčić! Živila hrvatska Rieka!)

Predsjednik: Molim! . . . Glavna razprava o osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah.

(Svršetak sjednice u 12 satih 30 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CXLVII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 26. studenoga 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CXLVI. saborske sjednice.

Podnesci:

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastav.. dostavlja proračun zakladah narodnih učionah i zaklade Marije Terezije za godinu 1892.

Generalna debata osnove zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

(Početak u 10 satih 19 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Jovan Budisavljević.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: odjelni predstojnici gg. **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Ivan Jagić** čita zapisnik 146. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj visoki sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, dostavlja proračun zakladah narodnih učionah i zaklade Marije Terezije za godinu 1892. (Prilog 25.)

Ide odboru za proračun.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava izvješća odbora ad hoc ob osnovi zakona o umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Molim g. bilježnika, da bi pročitao izvješće i osnovu.

Bilj. **Jovan Budisavljević** (čita izvješće i osnovu, prilog 19. i 20.).

Predsjednik: Glavna razprava počima. Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Dragutin Riffer**: Vis. sabore! Već se je odavna osjećala potreba, da se jedinstvenim zakonom uredi obskrba naših autonomnih zemaljskih činovnikah i njihovih udovah i sirotah. Što je dosada u tom pogledu bilo normah, to je razbacano po raznih zakonih, naredbah i dvorskih dekretih medjusobno često nesuglasnih, potičućih iz davnih vremenah i temeljećih se na zastarjelih na-

zorih stranom nepodpuno, često neshodno i nepravedno. To dosadanje pravno stanje nije uzimalo obzir na to, da svaki činovnik ima pravo zahtievati, da mu se svaka u službi provedena godina uračuna prigodom odmjerenja njegove mirovine, a ne da mu se samo uračuna službeno vrieme u odsjecih od 5 do 5 godinah tako, da je činovnik, ako je proveo u službi $24^3/_4$ godine, isto tako situiran, kao i činovnik, koji je proveo u službi 20 godinah. Nepravednost te ustanove mora svakomu da upadne u oči.

Manji službenici dobivali su u ime obskrbe nekoliko novčićah, t. zv. dnevne provizije, a uzgojninu samo u slučaju, ako je činovnik ostavio četvero djece, — inače ne. Pogrebnina davala se je samo onim obiteljim činovničkim, gdje plaća činovnika nije bila veća od 600 fr. i pod dalnjim uvjetom, da se ima dokazati, da iza pokojnika nije ostalo toliko imovine, da bi se iz nje mogli namiriti troškovi pogrebni, kao što i troškovi bolovine. Udove činovnikah dobivale su mirovine tek nakon 10 godišnjeg službovanja supruga, a iznos udovičke mirovine bio je često nepravedno odmjeren. Mirovina činovnikah do osmoga naddnevnoga razreda iznosila ja $^1/_3$ njegovih berivah, koja u većini slučajevah nije dosegla za eksistenciju najnuždnijeg minimuma. Mirovina činovnikah viših naddnevnih razredah, od 5. do 8., davala se je stalno prema službenom značaju supruga. Tu je nastala nepravednost, da se nije uzeo obzir na viši plaćevni razred istog naddnevnog razreda tako, da je supruga viećnika sa plaćom od 1800 fr. glede mirovine isto tako situirana, kao i udovica viećnika, koji je imao 1600 fr. godišnje plaće. Glede mirovine udovah viših činovnikah izpod 5. naddnevnog razreda se je od slučaja do slučaja moralo izhoditi previšnje riešenje.

Sve ove nedostatke osjećalo je naše autonomno činovničtvo odavna. U zadnje vrieme osjećalo se je to tim teže, kad je g. 1885. zak. člankom XI. obskrba zajedničkih činovnikah regulirana, kojim su zak. člankom svi ti nedostatci izgladjeni glede zajedničkih činovnikah, pa su isti po tom bolje situirani od naših autonomnih činovnikah. Od to doba čuli su se sve glasniji vapaji našega činovničtva za sličnimi reformami, ter se je u viših krugovih uvriežilo osvjedočenje, da su te reforme nuždne i neodgodive, ter se je opravdanost tih reformah priznala i na najvišem mjestu. Tako je u previšnjem reskriptu od 18. kolovoza 1887., kojim je ovaj sabor otvoren, naglašena medju naslovi zakonodavnimi potreba, da se donese novi mirovinski zakon.

Kad se je vis. kr. zemaljska vlada ovom zak. osnovom toj svestranoj potrebi odazvala, tko će da taj korak nepozdravi sa zadovoljstvom i priznanjem, kad se radi o tom, da se obezbiedi naše činovničtvo za crne dane, tko će pokraj tako težkog položaja, pokraj tako velikih zahtjevah toga uzvišenog zvanja i velike odgovornosti toga stališa uzkratiti mu pripomoć svoju u tom opravdanom nastojanju njegovom. Poboljšanje materijalnog stanja našega činovničtva nije neblagodarna investicija, jer se samo od onoga činovničtva može punim pravom zahtjevati odvažnost i požrtvovnost u službi, komu je eksistencija osigurana toliko, da se nemože izvrći oskudievanju, a u tu svrhu svaka država mora da namakne nuždna sredstva.

Predležeća zak. osnova, ako i neriešava pitanje obezbiedjenja činovničtva u cielosti, opravdana je, ako doprinosi poboljšanje materialnog stanja našeg činovničtva, a toj zadaći odgovara naša zakonska osnova u tom pogledu, kako se svatko iz nje osvjedočiti može. Polag predležeće zakonske osnove je stanje činovničtva poboljšano u toliko, što je iznos mirovine povišen, jer nakon 10-godišnjeg službovanja činovnik dobiva 40% uračunivih berivah, dočim dosada dobiva $30^1/_3$%. Zatim manji službenici nadareni su ovom zak. osnovom bolje u pogledu obskrbe nego do sada, jer se uzgojnina daje po ovoj osnovi u tom slučaju, ako ostane iza činovnika troje djece, a pogrebnina daje se bez razlike svakoj kategoriji činovnika primjerena dakako našim sredstvom. I udovička mirovina je liberalno riešena, jer udova dobiva iza smrti svog supruga činovnika nakon 5 godinah službovanja iznos mirovine povišen u toliko, da do plaće činovnika od 600 for. dobiva 50%, a od viših berivah dobiva 20%.

Tako ova zak. osnova, vis. sabore, riešava svoju zadaću na način dostojan položaju,

ugledu i važnosti činovničtva, riešava svoju zadaću na način liberalan i pravedan uviek se obazirajući na naše financijalne prilike i autonomni budget. U koliko je ova zakonska osnova za tim iztaknutim ciljem zaostala, nastojao je po ovoj vis. kući izabrani odbor ad hoc, da taj cilj tim sigurnije postigne sa izpravci, koji predlaže na ovu zak. osnovu. Po odboru predloženi izpravci imadu na umu liberalnost i pravednost u tom, da se poboljša obskrba i službenikah najniže vrsti i kategorije.

Tako je odbor predložio, da se promjene ustanove §§. 25., 41. i 51. ove zak. osnove u pravcu u izvješću iztaknutom.

Što se tiče preinake §. 25., koji radi o iznosu mirovine nižih službenikah, obnašao je odbor za nuždno staviti promjenu osnove, polag koje cestari u ime mirovine dobivaju 60 for. i t. d., te je zaključio i predlaže vis. saboru za prihvat, da se taj iznos mirovine njihove kao i onako za eksistenciju najnuždniji minimum za stalan prihvati bez ograničenja, koje je sadržano u zadnja tri redka, koji se izpustiti imadu. Isto tako u §. 41. osnove, koji se tiče cestarah, predlaže se, da se uzgojnina glede njihove djece povisi za svako diete na 12 for. godišnje, što je sigurno pravedno i naš zemaljski budget odviše neobterećuje. Najmanje se je mogao odbor oteti obziru, da pravednost zahtieva, da i obitelj najnižih službenikah dobije pogrebnine, pak se zato u §. 51. predlaže, da i u §. 25. napomenuti službenici imadu dobiti primjerenu pogrebninu, makar minimum neki, a da se time nebi odviše obteretio budget, predloženo je, da se pogrebnina kod viših činovnikah primjereno snizi. Druge su promjene samo stilističke naravi, dočim u načelnom pogledu nije ništa preinačeno.

Budući se ova zak. osnova odnosi na pravo obskrbe i način obskrbe našega činovničtva, to u ime odbora ad hoc predlažem, da vis. sabor izvoli ovu zak. osnovu sa odnosnimi preinakami primiti za podlogu spec. debate.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik za unutarnje poslove.

Predstojnik unut. odjela **Dane Stanković**: Visoki sabore! Vlada je u pismenom obrazloženju, kojim je popratila ovu zakonsku osnovu, razjasnila potanko pojedine ustanove njezine. I gospodin je izvjestitelj temeljitim razlaganjem svojim razbistrio predmet današnje razprave u tolikoj mjeri, da ja mogu malo toga dodati njegovom razlaganju. Prieka je nužda, da se obskrba zemaljskih urednikah i službenikah uredi putem ustavnim i da se u tom pogledu donese zakon, osnovan na skladnih načelih. Vlada se je oslonila, sastavljajuć ovu zakonsku osnovu, na zak. čl. XI. od g. 1885. o umirovljenju državnih urednikah i službenikah: jedno, što se ovaj zakon proteže na urednike i službenike, namještene kod zajedničkih uredah u ovih kraljevinah, a drugo, što je ovaj zakon uzeo dostojan obzir na sadanje družtvene i gospodarstvene prilike, udesiv naprama tim prilikam mirovinske užitke državnih urednikah i službenikah.

Prema glavnomu načelu dosadanjih mirovinskih uredabah imade zemlja namaknuti sredstva za mirovinske užitke zemaljskih urednikah i službenikah. Zakonska osnova, koja je danas na dnevnom redu, počiva na istom glavnom načelu. Gospodarsko je stanje zem. urednikah dosta oskudno napram drugim granam privrede, košto su: trgovina, tvorničarstvo i gradjanski obrti. Zemlja zahtieva ipak od svoga činovničtva i veću požrtvovnost i veću naobrazbu, a i sama djelatnost toga činovničtva iziskuje veće umne sile, nego što gradjanski život zahtieva u pravilu od ljudih industrijalacah. Dužnost je dakle zemlje, da sačuva one, koji joj posvećuju svoj život, u starosti i u nemoći od nevolje i nedostojno oskudice.

Ta se dužnost proteže i na udove i sirote zemaljskih urednikah i službenikah, te s toga počiva ova zakonska osnova na drugom glavnom načelu, da pravo na obskrbu, koje je stekao zemaljski urednik i službenik, prelazi iza njegove smrti na njegovu porodicu. I one ustanove ove zak. osnove, koje se odnose na obskrbu zemaljskih urednikah i službenikah i ustanove, koje se tiču obskrbe njihovih udovah i sirotah povoljnije su od ustanovah, koje u tom pogledu sada stoje u kriepost Navlastito moraju se ustanove u pogledu obskrbe udovah i sirotah zemaljskih urednikah i službenikah

označiti znatnimi poboljšicami naprama sadanjem stanju.

Te su poboljšice navedene u pismenom obrazloženju zemaljske vlade, a malo ih je prije živo predočio g. izvjestitelj vis. kući. Mislim dakle, da nije mojim zadatkom, da te pogodnosti s ovoga mjesta nabrajam po treći put. —

Nova je ustanova u ovoj zak. ustanovi ona, koja daje banu i odjelnim predstojnikom zemalj. vlade pravo na mirovinu i u onom slučaju, ako zato nepostoje obćeniti uvjeti. Vlada je pri tom polazila sa stanovišta, da u ustavnoj zemlji materijalni odnošaji nesmiju biti zapriekom, da se muževi, koji se odlikuju svojom čestitošću, svojim talentom i svojom marljivošću neuzdignu na najviše mjesto u zemlji. Mjesta bana i njegovih doglavnikah — odjelnih predstojnikah — netreba da budu pristupna samo imućnim ljudem.

Ta mjesta treba da budu otvorena i onim muževom, koji živu u neodvisnom položaju, ali se ne nalaze u osiguranih imućtvenih okolnostih. I buduć da je položaj bana i odjelnih predstojnikah u ustavnom životu izvržen promjenam, mogu upitna mjesta biti pristupna rečenim muževom samo onda, ako se banu i odjelnim predstojnikom opredieli nakon stanovitog vremena mirovina i za onaj slučaj, kad svojevoljno odstupe s razloga, što nemogu više voditi posalah zemlje prema svom osvjedočenju i prema svojoj savjesti. Pravo bana i odjelnih predstojnikah na mirovinu čini zak. osnova ovisnim od trogodišnjega službovanja, jer izkustvo uči, da je povratak u prijašnji način življenja nakon trogodišnjega prekinuća često upravo nemoguć, a u svakom slučaju vrlo težak. Ova je ustanova po razvoj ustavnog života neobhodno potrebna, pa je zato vlada smatrala svojom dužnošću, da ju uvrsti u zak. osnovu.

Vis. sabore! Ova je zakonska osnova znamenit korak na putu, koji vodi k poboljšanju javne uprave. Samo činovnik, koji je osiguran za dane starosti i nemoći, te koji je prost od brige za svoju porodicu nakon svoje smrti, samo takov činovnik kadar je odati se sav svomu zvanju. Zemaljski će dakle činovnici — o tom sam uvjeren — požrtvovnim radom i marom naknaditi zemlji onaj veći trošak, za koji će narasti mirovinski užitci. Taj veći trošak ići će ponajviše u prilog udovam i sirotam, dobro će doći uzgoju činovničke djece, te će tim načinom biti u zadnjoj liniji uložen u korist otačbine naše. U svakom slučaju bit će pak ovaj zakonski predlog, postavši zakonom, živi spomenik budne brige, kojom svi ustavni činbenici nastoje oko poboljšanja sudbine zemaljskih urednikah i službenikah.

Na osnovu tih razlogah čast mi je umoliti vis. kuću, da izvoli osnovu zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah primiti za podlogu specijalne debate.

Toj molbi častim se jošte dodati izjavu, da se vlada neprotivi preinakam, koje je predložio odbor, izaslan, da izpita ovu zakonsku osnovu. (Živio! Živio!)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Folnegović.

Zast. **Franjo Folnegović**: Vis. sabore! Dužnost mi je barem s nekoliko riečih kazati, zašto ja predležeću zak. osnovu odklanjam i neprimam za podlogu specijalne debate. Nu dok to kažem, želim, da odmah na početku naglasim i priznam, kako obrazloženje, s kojim je vis. vlada poduiela tu zak. osnovu, opravdava podpuno nuždu, da se u tom pogledu mora nešta učiniti. Ja te razloge uvažavam; ali držim, da ovo riešenje, kako je u predležećoj zak. osnovi, nije sretno, da nije pravedno, dapače držim ga pogibeljnim, a u mnogom pogledu nepotrebnim. Ove sve točke, koje sam ovdje naglasio, želim samo s nekoliko riečih obrazložiti. Istina, ideje, koje mene vode u pobijanju ovoga zak. predloga, tako su veliko i prostrane, da bi za opravdanje njihovo imao razloga vrlo dugo govoriti. Nu ja sam osvjedočen jedno, da to nebi promjenilo sudbinu ove zak. osnove, a drugo, nisam niti najmanje duševno razpoložen, da dugim govorom gospodi možda dosadjujem.

Ja sam najprije kazao, gospodo, da ta zak. osnova po mom uvjerenju grieši proti

obzirom pravednosti. Kad sam to rekao, ja si prikazujem svoje djelovanje kano narodni zastupnik ovdje u drugom liku, nego možda vi gospodo. Svaki zahtjev, koji se donaša na stol vis. ove kuće, za mene je samo jedna karika u onom lancu, koji lanac kad se zaokruži i savije, izvrgnuti će narod i domovinu pogibelji i nesreći. Svi zakoni moraju biti u nekakvom skladu medju sobom i samo ta podpuna harmonija zakonodavstvenog rada odgovara zahtjevom i potrebam naroda i samo takovu ja sam kadar poduprieti. Ja tu nevidim te harmonije, dapače nešta sasvim protivna. Gledajmo, gospodo, kako živi naš narod u svih slojevih. Ko što manje više u svakoj modernoj državi, to sigurno i svaki hrvatski državljanin nije drugo, nego svoje vrsti činovnik ili službenik državni.

Pa kako se godi tomu činovniku i službeniku države? Što se čini za obezbiediti njegovu eksistenciju u stare dane njegove? Osim za zločince i činovnike — ništa. Gledajte seljaka, i pitajte se, što naše zakonodavstvo čini, da mu obezbiedi obstanak u stare dane? Ništa, dapače vrlo mnogo proti tomu radi, te i oni zakoni, koji su u tom smislu izdani, ako možebiti nisu proti napredku i boljoj eksistenciji naroda napereni, provadjaju se u velikom dielu upravo tako, da seljak i radnik, koji je najradiniji i najmukotrpniji činovnik države, u stare dane ništa neima. Rapidna propast našeg naroda u svih slojevih trgovine i obrta i poljodjelstva očevidna je svakomu. Svaki vas, koji je iole imao prilike zaviriti ma u koji predjel naše domovine, naći će jednoga, dva, tri u selu, koji su se digli i pomogli, ali i tu do stotine i tisuće seljakah propadaju i svatko će priznati, da se na desetke tisućah naroda u našoj domovini nalazi, koji i na sam Božić i Vazam zavidi onomu zločincu, koji sjedi u Lepoglavi, onaj zalogaj, kakova on niti na Božić u svojoj kući nema. Dok su te okolnosti takove, pitam se ja, što je legislativa u obće kanila učiniti i što čini, da se ovo zdvojno stanje i sistematično osiromašenje svih slojevah družtva, da se ova pogibelj za svakog državljana, koji nezna, kamo će u stare dane zakloniti svoju glavu, odstrani da se zajamči eksistencija svakomu poštenomu državljanu u stare dane.

Isto ono, što vi želite zajamčiti samo jednomu stališu svake časti dostojnomu, koji je ali samo mali ogranak velikog naroda, želim ja svim. Neimamo li prečih dužnostih? Imamo, ako hoćemo biti pravedni. Ruku metnimo na srdce i savjestno izpitujmo svoje državanje kano narodni zastupnici: u kakvom se stanju nalazi naša domovina? Kako se očajno bori sviet samo za koricu kruha, doživjeli smo nedavno ilustraciju, dokaz grozan i nečuven.

Medju vami, gospodo, imade sigurno mnogo vrlo izkusnih muževah, koji ste vrlo mnogo čuli i čitali i najpače o kriminalistici, pak vas molim, neka mi tko kaže, ja barem neznam, tko zna za takav slučaj u poviesti čovječanstva, kakav se je dogodio u našem pitomom Zagorju, da sin ubija i otca i majku. Dogodilo se je i bilo je otcoubojicah ili materoubojicah; ali jedan sin, da otca i mater smakne, to je užasan dogodjaj i to još u onom kraju, gdje živi najkroći i najpitomiji dio našeg plemena. Tu treba izpitivati uzroke ovakovim užasnim pojavom. Kad to izpitujete, morati ćete doći do uvjerenja, do kojega sam i ja došao, da je tu ona užasna borba za koricu kruha svoju kulminaciju postigla, a s druge strane da država i oblast, ako već nije voljna i nesmatra dužnošću svojom, da gleda svakom državljanu omogućiti eksistenciju barem toliku, da neskapava od gladi, da nije učinila u onom pogledu svoju dužnost, da onemogući razumnom upravom i motrenjem života narodnog u svih njegovih prilikah, da se ovakova užasna katastrofa dogodi. Mi imademo silan aparat činovničtva, a čemu služi? On gotovo kano da neshvaća domašaj svoje zadaće. On je tako zapremljen dužnošću svoga zvanja za čuvati postojeći ovaj sustav, da nemisli, kako bi se pobrinuo za trajno blagostanje svoga naroda. Je li je dakle pravedno, da se samo jednom stališu i to stališu, koji je brojem tako neznatan, zajamči sigurna i dobra eksistencija, dočim se za nikoji drugi stališ u tom pogledu ne samo ništa neradi, nego se pače proti interesom svakog drugog stališa sistematično radi i najpače sredstvom ovog stališa, kojega kanimo favorizirati? Ja držim, da nije pravedno.

Nu meni se to čini i pogibeljno i to u dvojakom pogledu. Pogibeljno za ravnovesje

našeg budgeta, a pogibeljno takodjer i u moralnom pogledu. Mirovine su, gospodo, u našem budgetu stavka, koja od svih stavkah najrapidnije raste. Ona je danas dosegla visinu od 700.000 for., nu još ovogodišnjeg proračuna nisam gledao, ali ona će, kako sami znate, po novom zakonu porasti na novo za 100.000 for. Kako je ona dosele rapidno napredovala, to će ta stavka jošte većim razmjerom napredovati. Činovnici će se još više boriti, da idu u mir, jer je manje više svakomu malo težko podnositi sudbinu, koja ga u njegovoj službi čeka, gdje znade, da nesmije niti na glas slobodno misliti, pa će se ta stavka dizati sve više i više i po onom, što smo dosad doživili, neima razloga sumnjati o tom, da će u nekoliko godinah segnuti dotle, da će absorbirati 15 po sto svih prihodah, a može se dignuti i dotle, da će potrošiti jednu petinu svih naših prihodah. To će se pako sve učiniti na trošak i na štetu ostalih potrebah zemlje, koje su sigurno jako prieke u svakoj grani javnog života te — to je naravna stvar — samo pospješiti onu pogibelj, da će narodu morati dozlogrditi sustav sistematičnog osiromašenja, koji stvara hiljadu prosjakah za jednomu namaknuti malo bolji zalogaj i koji se nije u ničem pobrinuo, da narod i svi družtveni slojevi uzpored napreduju. Odvisni položaj činovničkog stališa od vlade i postojećeg sustava jest poznat. Taj stališ postaje ovim zakonom favoriziran na štetu svih ostalih stališah. Pošto je njegova odvisnost s jedne strane poznata, to se tim favoriziranjem za njegov odvisni položaj daje njemu nagrada. Naravska je posljedica, da će ga narod prije ili kasnije, — što kažem kasnije, već se je to dogodilo — smatrati ne članom i udom svojega tiela, nego kastom privilegiranih, koju mora skupo plaćati, (Dr. Schwarz: Da, kad se ovako govori.) i koju mora za to skupo plaćati, jer joj je zadaća podržavati ga u njegovom podredjenom i odvisnom položaju i moralnom i materijalnom. (Veliki župan Kovačević: Nebojte se, slušati će nas uviek.)

To je, gospodo, svakako u moralnom pogledu velika pogibelj za narod. Ja nebi želio, da tako bude. Ja bi želio, da se svi sinovi u domovini, ma kojom strukom se bavili, smatraju braćom, koja se imadu zamjenito podupirati, a ne da jedan na trošak drugoga udobno živi.

Je li je i nuždno ovakov zakon stvarati? Ja držim, da nije. Neima dvojbe i u redu je, da se država pobrine za obstanak onoga, koje sile svoje njoj posvećuje i u tom se slažem s nazori g. izvjestitelja i s nazori vis. vlade. To je istina, ali zar to mora biti ovim načinom? Držim, da nemora biti. Držim, da bi bilo pravednije i da bi se izbjeglo svakoj pogibelji, da se i za činovnički stališ učini ono, što su si drugi mnogi službenici privatni i javni učinili, naime, da si činovnički stališ sam stvori fond, iz kojega će se u stare dane obskrbljivati. Ako je to mogao učiniti siromašnih pučkih učiteljah stališ i ako to mogu činovnici na državnih željeznicah učiniti, zašto nebi i činovnici autonomni, zašto da oni padaju na teret ukupnosti? Dakako bilo bi u redu, dok bi se takav fond stvorio, da se onim činovnikom, koji su mirovinu zaslužili, makar i fond nebi doticao, dadu mirovine; to jest, da se fond dotira i sa strane zemaljskog budgeta. Ali zašto da bude taj teret konstantan u našem budgetu? Zašto da se nebi takav fond stvorio, toga neuvidjam, ako nebi išao jedan razlog tražiti u tome, da se kani zbilja, što moguće više iz autonomnih sredstavah naših upotriebiti u neproduktivne svrhe, da se kani što više podržavati i učvršćivati ovaj sustav, komu je zadaća osiromašeni narod skučiti sasvim u materijalnom i moralnom pogledu, da se nebude mogao maknuti.

Ja držim, da bi se mogao ovakav fond stvoriti tim laglje, jer ga je mogao stvoriti za sebe siromašni stališ učiteljski; a mogao bi se dotirati i iz zemaljskog budgeta tim laglje, ako bi se broj činovničtva što moguće više smanjio i stegnuo, te onim, koji bi preostali i radili, da se dohodci razmjerno povise, da mogu pristojno živiti. Tu sam doduše dirnuo u stvar, koja se bude nekomu možda vrlo čudnom činila, gdje se svaki dan radi o tom, da se broj činovničtva povisi, a ja govorim o smanjenju činovničtva.

Ja sam bio sam činovnik i vrlo mnogo obćim i drugujem s činovnici, te prilično pomno pratim rad našeg aparata službenog i mogu mirne duše kazati, da bi polovica sa-

danjeg činovničtva dotegla, da zadovoljuje potrebi. Ja znam sudca ne jednog, koji je kazao: dajte mi još dva askultanta, ja ću obavljati posao čitavog ovog suda, gdje danas radi 15 konceptualnih silah. Kad bi se u tom smjeru reformatorni rad naše legislative razvio, ja bi ga sa svoje strane iskreno i veselo podupro, ali u svem ovom vidim skroz protivan smjer. Vidim, da se dosljedno nastavlja raditi u dojakošnjem sistemu, koji je u svih linijah naperen proti materijalnim i moralnim interesom moje domovine i zato niti ovu zak. osnovu nemogu prihvatiti za podlogu specijalne debate. (Živio! na lievici).

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Filip.

Zastup. **Konrad Filip**: Visoki sabore! Meni je ponajprije očitovati, da nazočnu zakonsku osnovu prihvaćam za podlogu specijalne debate, pak mi je navesti i razloge, koji me na to sklanjaju. Ja ću, visoki sabore, nastojat ove svoje razloge pridesiti govoru mojega velecienjenoga predgovornika, gospodina Folnegovića, koji je proti ovoj zakonskoj osnovi govorio i dokazati, da razlozi njegovi, koje je on naveo proti ovoj zakonskoj osnovi, ni s daleka nisu jednaki razlogom, koje vojuju za primitak ove zakonske osnove. Ja držim, da se nedostatnost tih razlogah imade ponajviše pripisati indispoziciji, kojom je g. zast. Folnegović entrirao svoj govor i da na račun ove indispozicije ide mnogi grieh, koji on čini u svom obrazloženju za neprihvat ove zakonske osnove. — Visoki sabore! Ja držim, da se ovoj njegovoj indispoziciji ima pripisati, što on dolazi sa zahtjevom, da se mirovine u Hrvatskoj neodmjeruju samo činovničtvom, nego da se to čini svakomu članu naroda hrvatskoga, svakomu seljaku i svakomu obrtniku i trgovcu i advokatu. — Ja držim ovu okolnost i ovaj navod g. zast. Folnegovića tako naivnim, da sam uvjeren o tom, da kad će on taj predlog i ovaj razlog vidjeti u dnevniku našeg sabora napisan, da on bezuvjetno bude zanekao, da ga je rekao. Visoki sabore! G. Folnegović nevotira ovog zakona s razloga, što on drži, da će ovaj zakon već sada mirovinsko stanje našega budgeta koje po njegovu mnienju već danas iznaša 700.000 for., još za 100.000 for. obteretiti. Ja bi se usudio uztvrditi, da g. zast. Folnegović neima u tom pogledu pravo, da će ovaj zakon s mjesta obteretiti naš budget za 100.000 for. On će ga doduše nešto obteretiti, ali to obterećenje sliedit će uzastopce tako, da se to u našem budgetu jedva bude opazilo. Uzmemo li proračun za buduću godinu u ruke, koji je danas u vis. ovoj kući razdieljen, to vidimo iz njega, da taj veći potrošak uslied predležeće zakonske osnove nesačinjava 100.000 for. — nego u svih trih odsjecih zemaljske vlade samo 13.145 for. Još je jedna okolnost nova, kojom g. zast. Folnegović iznenadjuje visoki ovaj sabor, te ju navadja kao razlog, zašto on neglasuje za nazočnu zakonsku osnovu, a ta je okolnost, što on drži, da bi se ova mirovinska stavka, koja danas služi za namirenje mirovine, imala po samih činovnicih namaknuti, da bi se ova stavka mogla s vremenom sasvim iz proračuna brisati, jer da bi činovnici, isto tako kao što su i pučki učitelji stvorili svoj vlastiti fond, mogli takodjer ovaj mirovinski fond stvoriti. Visoki sabore! G. zast. Folnegović zaboravlja, da je današnje stanje našega činovničtva mnogo lošije i mnogo gorje nego ono učiteljstva i da je učiteljstvu pučkomu mnogo laglje bilo stvoriti ovakav fond, nego li što bi to bilo u stanju učiniti činovničtvo. G. zast. Folnegović misli, da bi bilo najbolje, kad bi se ovo činovničtvo svelo barem na polovicu njegovog dosadašnjeg broja, te se za podkriepu ovoga svoga mnienja, a jamačno još uvjek na račun svoje indispozicije, pozivlje na sama sebe, koji je takodjer bio činovnik i koji zna vrlo dobro, da je činovnikah barem za polovicu previše.

Visoki sabore! Gospodin zastupnik Folnegović zaboravlja, kakovi su se zahtjevi sa strane javne uprave stavljali na činovnike onda, kad je on činovnikom bio, i kakovi se zahtjevi stavljaju danas na činovničtvo.

Ja poznam takodjer jednog umirovljenog kotarskog sudca, koji se nemože dosta načuditi, kako to činovničtvo može imati tolikoga posla. On dapače misli, da si naše činovničtvo samo taj posao natrpava. — Ja, gospodine, veli on, kad sam bio sudac

isto tako velikog kotara, kao što je taj isti kotar i danas velik, nisam niti stoti dio toga posla imao, ja držim, da si ovi činovnici i sudci sami ovaj posao gomilaju na vrat; — ja sam, gospodine, polovicu njih, koji su došli k meni, naravnao, jer su se sami htjeli naravnati, a drugu polovicu, ako se i nisu htjeli naravnati, naravnao sam takodjer, odpraviv ih iz ureda. Tek onim malkontento, koji se nikako nisu htjeli nit od svoje nit od moje volje naravnati, sam izrekao odsudu i budite uvjereni, da te odsude nisu premašile broja deset njih na godinu — To je bio sudac iz šestdesetih godinah, kad je i gosp. zastupnik Folnegović bio u službi, koju službu on navadja danas, da podkriepi svoju tvrdnju, da bi za tu službu bila dovoljna i polovica današnjeg činovničtva. No gledajmo sud od danas, promislimo, da taj današnji sud imade do 10.000 brojevah civila, 4—5000 kriminala i 3—4000 brojevah gruntovnih, negovoreći o onih drugih nebrojenih brojevih, koji k tomu još dodju. I ovaj ogromni posao, visoki sabore, sravnjiva gosp. zastupnik Folnegović sa onim poslom, što su ga obavljali činovnici u godinah šestdesetih, onda, kad je i on službovao.

Pak ipak, visoki sabore, premda se taj posao neizmjerno nagomilao, premda naše činovničtvo rek bi dan i noć uredjuje i radi, plaća njegova ostaje i danas malne onakova, kao što je bila plaća i onog netom spomenutog kotarskog sudca iz šestdesetih godinah. I vi hoćete, gospodo, da činovnik iz ove plaće jošte nešto prištedi za svoje stare dane, vi hoćete dapače, gospodo, da on iz ove svoje kukavne plaće, naročito ako se uvaži sigurno 50% veća skupoća, koja danas vlada, naprama onomu vremenu, da si stvori neki fond, iz kojega će se on i njegova udova i sirotčad za stare dane i za slučaj smrti njegove obskrbiti.

Ja držim vis. sabore, da to nemože biti i držim, da je donešenje ovoga zakona sasvim opravdano i pravedno; ja držim donešenje ovoga zakona opravdano i pravedno već radi toga, što u tom pogledu do danas nisu nikakve stalne i pozitivne norme postojale, koje bi bile uredjivale umirovljenje činovnikah naših. Te naredbe, ti dekreti posižu dapače i u prošli viek; one stoje medju sobom kadkad u tolikom protuslovju, da se je moralo posizati i za prisilnom interpretacijom, za analogijom, dapače u mnogom slučaju upravo radi netemeljitosti i protuslovnostih ovih ustanovah moralo se uznemirivati i Njegovo Veličanstvo, da putem milosti izrekne svoju. Donešenjem ovoga zakona sve je to prestalo. Donešenjem ovoga zakona znade činovnik, kakova prava ima prama državi, a zemlja znade, koju dužnost imade prema njemu — činovniku.

Ja držim, da je donešenje ovoga zakona, koji takove mutne ustanove zakonske, potičuće dapače i iz prošlog vieka, dokida, sasvim dobro došlo i da to našemu zakonodavstvu samo na čast služi, što iz tame prošloga vieka zalazi u redove najnaprednijih državah Evrope, koje su te odnošaje modernimi, liberalnimi i humanimi zakoni uredile. Ja podupirem ovu zakonsku osnovu i za to, što se njom donekle udovoljuje i mojem ustavnom čuvstvu.

Vi sabore! Sve one naredbe, dekreti i odredbe, koje su do sada mirovine uredjivale, nisu nikad u Hrvatskoj ustavno uvedene i proglašene i nisu nikad postale ustavnimi ustanovami ove zemlje, dočim mjesto njih dola[illegible] eto u kriepost ustavni zakon, kojega viso[illegible] ova kuća na poziv Njeg. Veličanstva ustavni[illegible] putem stvara.

Vis. sabore! Ja držim bezuvjetno ne[illegible] pravednim po domaće naše autonomno činov[illegible] ničtvo, kad se ono u pogledu umirovljen[illegible] zapostavlja činovničtvu hrvatskom u zaje[illegible] ničkih uredih i zajedničkih službah. Činovni[illegible] hrvatski, služeći u zajedničkih uredih, imad[illegible] već od god. 1885. uredjene mirovine svoj[illegible] svojih udovah i svoje sirotčadi, dočim aut[illegible] nomni činovnici još uvjek nisu postali dioni[illegible] ove blagodati.

Ako napokon uvažimo i humanitet, koj[illegible] odiše ovaj zakon diljem svojih ustanovah, [illegible] ročito pako gledom na obskrbu udovah i s[illegible] rotčadi, onda držim, vis. sabore, da sam [illegible] crpio razloge, koji neobhodno nuždnim po[illegible] zuju, da se taj zakon primi.

Još je jedan razlog, vis. sabore, [illegible] me sklanja na to, da ovaj zakon toli rado[illegible] votiram. Ovaj moj razlog dolazi u koliziji[illegible] nazori gosp. zast. Folnegovića, koji veli, [illegible]

taj zakon nije potreban, da naše činovničtvo i tako dobro stoji, da bude dapače moglo i fondove stvarati s vremenom, iz kojih fondovah će se za stare svoje dane moći dostatno obskrbiti — da naše činovničtvo nije za drugo ovdje, nego da na štetu ostalih stavakah budgeta zaokuplja i troši najveći dio dohodakah zemlje, i napokon da ovo činovničtvo na štetu svih ostalih slojevah pučanstva bere najviše iz tog budgeta. A zašto? Da služi pogubnom po zemlju sistemu.

Vis. sabore! Ja bi se usudio protusloviti tomu, jer držim, ako i dopuštam, da najveći dio naših dohodakah trošimo na činovničtvo, da mi toga nečinimo, da podržavamo činovničtvo naše u službi pogubna po mnienju g. Folnegovića sistema — već trošimo taj novac na činovničtvo, jer je taj potrošak postojećimi ustavnimi zakoni ove zemlje sistemizovan. —

Ja svečano prosvjedujem proti insinuaciji, kojom se našemu vriednomu činovničtvu predbacuje, da ono naš budget tereti samo zato i da svoje plaće samo zato pobire, da služi sistemu. —

Ono se plaća za svoj naporni rad, koji posvećuje lih dobrobiti i blagostanju naroda. Naše činovničtvo vrši svoje tegotne dužnosti onako savjestno i u korist povjerena mu naroda, da donekle imade i pravo, svaku poboljšicu svoga stanja od ove vis. kuće i to punim pravom zahtievati. Moja gospodo! Naše činovničtvo je marljivo i revno; naše činovničtvo je pošteno, naše činovničtvo je praktično; naše je činovničtvo napokon prema postojećem sustavu i lojalno. Moja gospodo, ja držim, da je mnogi od vas, koji je imao prilike doći u doticaj sa našim činovničtvom, uvjerio se, kako to činovničtvo, od prvog činovnika ove zemlje pak do posliednjeg ascultanta ili praktikanta, ni negovoreć o manipulacionalnom osoblju — niti nepozna više uredovnih satovah, doli jedino možda još na papiru. Ovo činovničtvo vrši svoju dužnost marljivo i revno, te uređuje, kad potreba naroda zahtieva. Ovo činovničtvo vrši svoju dužnost marljivo i revno, jer je podpunoma shvatilo načelo, da narod nije tu radi činovničtva, nego činovničtvo radi naroda, te prema ovomu načelu sve svoje sile posvećuje lih službi povjerenoga mu naroda; — pak držim, da se ovomu činovničtvu ništa predbaciti nesmije i nemože. Vis. sabore! Ovo je činovničtvo i pošteno.

Mi smo tako malen narod, da tako rekuć u 24 sata znamo, što onaj veliki župan, što ovaj podžupan kuha, jede, što li sanja. Zavirimo nešto u prošlost — u prošla tri decenija ustavne uprave u zemlji, pa uzmimo 10 prsti obijuh rukuh — ja dvojim, da ćemo svih 10 prsti trebati i da ćemo naći 10 slučajevah nepoštenog postupka naših činovnikah. U ostalom i statistika će nam u tom pogledu vrlo dobro poslužiti, jer ćemo iz nje razabrati, da bi postotni broj, koliko ćemo nepoštenih činovnikah naći, trebao hiljadarke i hiljadarke, da bi se statistički moglo ustanoviti broj nepoštenih hrvatskih činovnikah. — A nije li, vis. sabore, ovo činovničtvo i patriotičko? Ja mislim, visoki sabore, da su pojedini članovi ove visoke kuće imali mnogo putah priliku vidjeti ono čeznuće i ono veliko pregnuće pojedinih činovnikah, da si u ovom ili onom kraju izvojšte školu. Vi ste imali prilike vidjeti mnogo putah, kolikim pregnućem, kolikim patriotičkim žarom i oduševljenjem hrle u skupštine i sjednice gospodarskih podružnicah. Vi ste vidjeli, kako je ovo činovničtvo vodilo na stotine naroda hrvatskoga u Zagreb k jubilarnoj izložbi, ne rad svoje zabave i svoje znatiželjnosti, nego da ga upućuje i poduči, što mu valja učiniti, da bude duševno i materijalno napredovao.

Moja gospodo! Ovako radi samo patriotički činovnik, ovako radi naše hrvatsko činovničtvo. — Ali, vis. sabore, naše činovničtvo je i lojalno — lojalno prema postojećem sutstavu. Ja nemogu podnipošto dopustiti, da se našem činovničtvu insinuira ono, što sam već više putah imao prilike i čuti i čitati, da naše činovničtvo sa postojećim sistemom nije sporazumno, da naše činovničtvo u svojoj nutarnjosti stoji u oprieci sa ovim sistemom. Ja ovu insinuaciju sa činovničtva hrvatskoga svetčano odklanjam i mislim, da se netrebam za drugo pozivati, nego na okolnost onu, da činovničtvo svaki put, kad ga eminentno ustavno pravo zove na biralište, baš protivno dokazuje, te da naše činovničtvo državnu zajednicu, koja u nagodi svoj temelj imade, svagda visoko štuje i priznaje. I ovom či-

novničtvu marljivom. revnom, poštenom, patriotičkom i lojalnom ja votiram ovaj zakon. Meni je jako žao, da se za ovo činovničtvo ovaj čas nemože više učiniti; meni je jako žao, da na stolu ove vis. kuće nestoji već danas zakonska osnova, gdje se sadašnje stanje ovog činovničtva u bitnosti poboljšava. Ali ja sam uvjeren, da će vlada ovu zakonsku osnovu naskoro na stol ove vis. kuće donieti, pak se danas zadovoljavam tim, što se odužujem barem donekle kao narodni zastupnik vrlom ovom našem činovničtvu za njegov marljiv i revan, pošten i patriotičan te požrtvovan rad oko unapredjenja tako duševnoga kao i materijalnoga napredka i blagostanja naroda našega prihvatom barem ove zakonske osnove ob umirovljenju njegovom, te njegovih udovah i sirotčadi. (Na desnici: Živio!)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zast. Pisačić.

Zast. **Dragutin Pisačić**: Vis. sabore! Neka bude i mojoj malenkosti dozvoljeno reći koju o ovoj zak. osnovi za obskrbu čičinovničtva.

Gospodo, pročitavši predloženu osnovu, vidio sam kano prijatelj činovničtva, da upravo za najniže činovničtvo je najmanje radjeno, već sve za najviše činovničtvo naše zemlje. Ovom zak. osnovom kani se poboljšati eksistencija za stare dane i to je hvalevriedno, jer to zaslužuje onaj, koji je bio pravedan i značajan činovnik za trud, kojega je imao u svom zvanju. Ali da se današnjem najvišem glavaru, podkralju naše zemlje, dopituje, ako 3 godine služi, iznos od 4000 for. mirovine, mislim, da je to po onog muža reć bi i nedostojno, da tako maleni iznos primi. (Dr. Schwarz: Ovaj služi preko 3 godine.) Velim samo tri godine. Mi možemo biti uvjereni, da košto su se sustavi već tolikoput mienjali, da već imademo 6—7 banovah da će tako biti i u buduće, i kad bi taj zakon natrag djelovao, kakova bi onda bila korist po zemlju, da plaća te mirovine.

Nemožemo biti tako naivni, da ćemo možda misliti, da će ostati uviek taj današnji sustav, kojega vi tako podržavate i kojemu se hoće i ovom zak. osnovom naći ljudih, koji će mu morati služiti i proti volji upravo 3 godine, a već im je i pol godine težko proti savjesti činiti ono, što im se nalaže, da čine. Ja scienim, da će biti i danas odjelnih predstojnikah, koji savjestno svoju dužnost vrše, ali da se predstojniku mnogo put sluči, da mu se od glave zemlje naše današnje nalaže ono, što sigurno kano niklomu iz naroda čovjeku neodgovara savjesti njegovoj, ali hoće li, da bude tudjer, mora se pokoravati i savjest svoju ugušiti i prionuti uz nalog njegovog nadstojnika.

Ja rekoh s prvice, da sam prijatelj činovnikah i to onih, koji vrše službu svoju i baš kao takovim želim, da im se za mladjih danah obskrbi toli obitelj kao i on, a ne kad bude 65 god. star, jer ova zakonska osnova veli, da mora dotle službovati, dakle kad već bude sasvim iznemogao i tjelesno i duševno.

Gospodo, znano nam je, da čim nauke svrši mladić, prvo mu je, da se brine za družicu svoju. A što mu je prvobitna pripomoć, prvobitni adjutum? Imade li prijateljah, dade mu se pripomoć od 400—500 for., a nemade li ih, mora bezplatno služiti. Pitam ja vas, ako ovakav nesretnik 3 do 4 god. budi s neznatnim adjutumom, budi bezplatno služi, je li on kadar nastojati, da se bude danas sutra uzpeo do one sretne plaće, i onog mjesta, gdje vidimo naše odjelne predstojnike i našu glavu zemlje, naime s plaćom od 35.800 for., 6000 i 5000 for. Pitam ja, bude li taj tako sretan, da će moći tih 40 god. služiti?

Ja opažam, da je upravo naše niže činovničtvo s djecom obilno nadareno, a kakova mu je plaća? Po 800, 900 for. na godinu. Pitam sada i naše kotarske sudce na ladanju, koji imadu odraslu djecu, je li su oni kadri svoju djecu izškolati, je li su kadri za nju po 25 i 30 for. na mjesec plaćati? A je li mu se od ikoje strane pomaže za uzgoj njegove djece? A nakon smrti, što mu se daje za uzgoj njegove djece, to će jedva dosizati, da si knjige kupe i školarinu plaćaju, jer danas su već i oni riedki, koji se od školarine oslobadjaju. Pitam ja, je li im je taj prinos za odielo dostatan? Nije. Sve je to onako, kako se veli: za živjeti je premalo, a za umrieti preveć. (Smieh.)

Gospodo? Naglasilo se je sa strane činovničtva, da ono dolazi u gospodarske podružnice, da tu radi, da se tu prikuplja i da plaća prinose za gospodarske podružnice. Ja velim takodjer, da je to istina i da je hvale vriedno, ako naši činovnici nagovaraju seljake, da to isto čine, nu bilo bi dobro, da tako ne samo jedan, nego svaki činovnik u svom kotaru radi, da bude i kotarski predstojnik narodu, s kojim živе, vazda savjetom i pomoćju pri ruci.

Ja, koji potičem sa ladanja, protivim se toj zakonskoj osnovi, premda, kako rekoh, imade činovnikah, koji rado narodu savjetom potiču u pomoć, nu, gospodo, dodje u obćinskoj sjednici više putah kakav predlog, kako bi se narodu pomoglo, koji skapava bud s epidemičke bolesti, bud s gladi i u kojem slučaja trebalo bi, da se kotarska oblast odmah pobrine za pomoć.

Ja sam ove godine pisao kotarskoj oblasti u Zlatar, da bi se pomoglo narodu, koji si ne može plaćati niti liečnika, niti liekarije. Doduše, moja je molba posluhnuta, te je izaslan dotični liečnik, ali ne iz paušala kotarske oblasti, nego na obćinski trošak, a sve su obćine po Hrvatskoj, kako se može vis. vlada osvjedočiti, nametom već providjene sa 27 do 40 po sto.

Kad sam ja upućivao seljake, te jim rekao: Hodite ili pošaljite seoskog pandura, do obćinske ili do kotarske oblasti, pa ćete dobiti liečnika, rekoše mi: Gospodine moj, ako ja za moga bolestnika ili rodjaka zaištem pomoć, doduše neću ja za to plaćati sada, nego ću to sigurno poslje plaćati u nametu, a ako umre, platiti će njegovi nasljednici.

Vi, gospodo, znate teret, što ga nosi veliki i mali posjednik. Ja znam i uvjeren sam, da imadu danas i veći posjednici velikih potežkoćah za služinčad, većih nego prije, a koliko su veće tek gospodarske potreboće, to danas svatko osieća ; taj je teret danas mnogo veći, nego prije kojih 100 godinah, — neću reći 100 — nego prije 50 ili 40 godinah. Danas sigurno svatko uvidja, da mu je vrlo težko za eksistenciju za stare dane skrbiti ; pa tako je i kod velikog i malog posjednika, koji se imade za stare dane sam poskrbiti i tako rekuć osigurati život sebi, svojoj supruzi i djeci.

Pitam vas, koji je danas gospodar kadar hvastati se, da mu je čisti dohodak takav, te može razpolagati sa 100 for.? Takove ćete riedko naći, osim ako je izvanredno špekulativan čovjek, da si tu svoticu kako pribavi.

Ja sam često i siromaka upućivao te mu rekao: Prijatelju dragi, deder, ako ti težko dodje na jednom plaćati porez, a ti plaćaj makar po jednu forintu, poreznik mora i tu forintu uzeti, a za ostalo će počekati, pa će biti lakše nego li na jednom smoći 20 ili 50 forintih, a ovako nećeš bar plaćati zateznih kamatah, te nećeš imati nikakovih neprilikah. Dakle nečekaj zadnjega trenutka, kada moraš platiti, a ti plati prije. Ali mi on veli: Gospodine, to je sve pravo, a je li ja mogu plaćati? Sada već i veće vlastelinstvo u malom broju obradjuje zemlje, nego ih daje u zakup, a oni, koji neimaju kod kuće zemljišta, moraju ga od vlastelinstva uzeti, ali ako je porodica slaba i mala, mora najmiti težake i za nje plaćati. A koliko seljak može smagati novacah, kad ih nije mogao smagati posjednik, koji imade većih vrelah, to vam je svakomu poznato. Ovakav absorbira sve, što si je pribavio za težanje zemljišta, a neima ništa više, što da proda.

Ja mislim, da ćete naći vrlo malo seljakah, koji žitak prodavaju, nego ćete jih svakako više naći, koji žitak kupuju. Ono, što je malo prije rekao Fran Folnegović, da bi se naime imao stvoriti fond, iz kojega bi si činovničtvo pribavilo eksistenciju za stare dane, ja mislim, da nebi bilo težko izvesti.

Kada ja znam, da imadem stalni mjesečni iznos, ja ću si taj iznos za življenje znati razdieliti, da neću niti više niti manje trebati, nego li imadem.

Ja mislim, kada si gospodar, koji imade dosta većih potrebah, nego li koji činovnik, koji sve uz lakšu cienu dobiva, nego nas koji na ladanju, može sve to pribaviti, može si to i činovnik, a ponajviše ban, koji imade sigurnih 35.000 for. na godinu, a gdje su još druge hiljade, koje mogu u isto tolikom iznosu unići! A naši predstojnici, koji imadu po 6000 i 5000 for. na godinu, zar oni mo-

raju sav taj iznos potrošiti? Zar oni nebi mogli takodjer koju svoticu uštediti i metnuti u štedionicu, da si osiguraju život? (Smieh na desnici).

Ja nisam protivnik mirovini, ali bi bio zato, da se to postepeno i prema plaći uredi. Nu da se za godinu ili za tri godine odredjuje mirovina banu i našim predstojnikom, gdje se kod nas sustavi dnevice mienjaju, to bi bio veoma veliki teret po našu zemlju, jer bi se dogoditi moglo, da bi bio prevelik broj takovih banovah i prestojnikah, koji bi brali mirovinu. A pošto naši saveznici često što protivna nalažu, pa kad bi oni zahtjevali, da se to izvede, a da oni toga nečine, nego da su veći prijatelji naših saveznikah, nego li sami saveznici nam, tada bi morali odstupiti. (Žamor).

Ja sam s ovoga razloga proti toj zakonskoj osnovi, osobito sada, gdje je došla naša zemlja do novih teretah, te oskudjeva, neimajući ona vrela, iz kojih bi crpila pomoć, naime vinograde.

Pitam, gospodo, kako se brine visoka vlada za narod, koji oskudjeva poradi filoksere? Ja mogu reći u hvalu velikomu županu varaždinskomu, da se u svojoj županiji za to brine, jer nam je proglašeno, da će seljak dobiti reznjakah i korenjakah bezplatno, a mali posjednici uz malu odštetu. Tim će narod doći opet do jednoga vriela privrede.

Pitam ostale župane, što oni rade? Pitam našu vis. zemaljsku vladu, koliko ona daje iznosa u tu svrhu, da se narodu pribave reznici i korenjaci i to u onih županijah, gdje to županije nemogu davati?

Ja mislim i uvjeren sam za svakoga vas ovdje — da nebudete mislili, da ja za izbore govorim, jer ja niti neimam više izbornog kotara — da svaki vas u srdcu osjeća, da je sve istinito, što rekoh.

S tih razlogah neprihvaćam ove ovako sastavljene zakonske osnove.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik unutarnjega odjela.

Danilo Stanković: Visoki sabore! Gosp. zast. rasinjski sveo je već prigovore g. zast. švaračkoga proti ovoj zak. osnovi na pravu mjeru, pa je time i meni olahkotio zadatak. Gospodin zastupnik švarački spoznaje u jednu ruku nuždu, da se pitanje obskrbe zemaljskih urednikah i službenikah uredi, a u drugu ruku tvrdi, da je u pitanju stojeća zakonska osnova nepotrebna.

To je protuslovje, koje samo po sebi već dokazuje, kako je slaba pozicija, koju rečeni gospodin zastupnik u ovom pitanju brani.

S prigovorom, da je ova zakonska osnova nepravedna, nije gospodin zastupnik takodjer uspio. On nazrieva naime tu nepravednost u tom, što se zakonska osnova brine samo za stališ činovnički, a neosvrće se i na ostaleststališe, navlastito pak da se zak. osnova ne stara, da seljačkomu stališu obezbiedi starost.

Po mojem je mnienju velika razlika izmedju odnošaja, u kojem stoji s jedne strane zemaljsko činovničtvo, a s druge strane seljačtvo naprama zemlji. Seljak obradjuje svoju zemlju, te nastoji da svojim radom i gospodarstvom prehrani sebe i obitelj svoju. (Zast. Pisačić: I državu.) Činovnici posvećuju pak svu svoju silu i snagu zemlji, oni nerade dakle za se, već za zemlju.

Samo onda kada bi odnošaj posvema bio jednak, pa kad bi se zemlja brinula samo za starost činovnikah, a ne i za starost seljakah, samo onda bi bio gospodin zastupnik švarački ovlašten govoriti o nepravdi naprama seljačtvu. Badava je gospodinu zastupniku švaračkom tvrditi, da svi stališi rade za državu. Jest, svi stališi vrše svoje državljanske dužnosti. Ali te obćenite državljanske dužnosti vrše i zemaljski urednici i službenici. Zar nemoraju i oni izpuniti vojničku dužnost, zar nemoraju i oni nositi javne terete? Povrh izpunjenja tih obćenitih državljanskih dužnostih, služe zemaljski urednici i službenici još napose zemlji. Za tu posebnu službu ide ih pravo na posebnu nagradu, koga prava ostali stališi, dakle i seljački u zemlji neimadu.

Gdje je dakle nepravda za ostale stališe, a imenito za stališ seljački, ako zemlja obskrbljuje svoje urednike i službenike za slučaj starosti ili nemoći? Gosp. zastupnik švarački narisao je — kao obično — vrlo crnimi bojami gospodarsko stanje zemlje.

Ja mislim, da je netom minula izložba pokazala, da gospodarski odnošaji u zemlji nenazaduju, nego da napreduju.

Sav sviet nalazi se danas u gospodarskom pogledu u nekom prelaznom stanju, koje je skopčano s mnogimi nevoljami I naša je zemlja u takovom prelaznom stanju, pa sam ja uvjeren, da će nepristrani motrioc naših odnošajah doći do zaključka, da kod nas nije gore, nego u drugih zemljah.

Gosp. zastupnik švarački tvrdi, da naš narod zavidja kažnjenikom u Lepoglavi radi zalogaja, koga da on neima ni na blagdane. Ja mislim, da naš narod voli živjeti u poštenju, nego se nasladjivati u Lepoglavi ma kako dobrimi zalogaji. Takovimi dosjetkami nedokazuje se ništa, nego se samo nanaša uvrieda narodu hrvatskomu. (Dugotrajno odobravanje na desnici. — Glasovi: Tako je! Živio!)

Borba za svakodnevni obstanak ili za svagdanji kruh vodi se na cielom svietu, te uradja ta borba često putah svakojakimi sukobi i zločini. Zločin kakav je počinjen u Zagorju, dogadja se dakle i u drugih zemljah. (Glasovi na desnici: Tako je!)

Takove zločine nemože zapriečiti niti uprava niti zakonodavstvo. Nepravedno je dakle sbog djela pojedinca čovjeka učiniti odgovornom upravu, kako to čini g. zastupnik švarački (Veliki župan Kovačević: Možda su ga uništili lihvari ili parcelacija.)

Spomenuti malo prije gosp. zastupnik rado se nabacuje osvadami, za koje nedoprinosi nikakova dokaza. Tako on tvrdi, da se zakoni, koji baš nisu napereni proti boljku naroda, provadjaju tako, da seljak rapidno propada.

Za tu osvadu ostao je g. zastupnik dokaz dužan, pa zato odbijam tu osvadu što odriešitije. Nepojmim, zašto gosp. zastupnik nekim osobitim naglaskom ističe podredjenost činovnikah; ta svagdje na svietu su upravni činovici podredjeni višim poglavarom. Dužnost je javnih urednikah, da vrše zakone i da štite pravni poredak u zemlji. Što traži dakle g. zastupnik švarački od zemaljskih činovnikah?

Traži li on, da zemaljski činovnici ruše pravni poredak, koji je povjeren njihovoj pazki? Misli li on, da može tražiti od zemaljskih urednikah, da sudjeluju s opozicijom, koja sustavno ide za tim, da sruši postojeći pravni poredak u zemlji.

Toga on nemože tražiti od zemaljskih urednikah, jer bi oni time počinili vjerolomstvo, koje nemože trpiti nijedna vlada, ako neće da propadne na unutarnjem razdoru. (Živio! na desnici.). Vlada mora od zemaljskih urednikah bezuvjetno zahtievati, da se vladaju prema svojoj položenoj prisegi. (Na desnici: Tako je!).

Naši činovnici proniknuti su svieśću svojih dužnostih, a u rodoljublju nezaostaju oni za nijednim drugim staležom u zemlji. Ja odbijam dakle osvade, koje je podigao proti činovničtvu gospodin zastupnik švarački, a navlastito se moram ograditi proti uvriedljivoj tvrdnji njegovoj, da zemaljski urednici vrše dužnosti zvanja svoga proti svojem osvjedočenju.

Naši činovnici uživaju u narodu ugled i privrženost, a u narodu se negoje proti činovnikom osjećaji onakovi, kakovim je g. zastupnik švarački izraza dao.

Bojazan g. zastupnika švaračkoga, da će narod ustati proti činovnikom radi mirovinah nemogu držati iskrenom tim manje, čim njegov govor neodiše prijaznošću naprama činovničtvu, te čim njegov govor neide za tim, da tu bojazan odstrani. (Na desnici: „Živio". „Tako je". Veliki župan Kovačević: To oni i rade vani, ali bezuspješno).

Ja sam u govoru svom na početku glavne razprave dokazivao, da je zemlja dužna namaknuti sredstva za obskrbu zemaljskih urednikah i službenikah. I nepokušav mene oprovrći, zahtieva gospodin zastupnik švarački, da si činovnički striliš stvori mirovinsku zakladu, kako su to učinili pučki učitelji i željeznički činovnici. Gospodin zastupnik zaboravlja pri tom, da pitanje glede obskrbe zemaljskih urednikah i službenikah drugačije stoji. I u zemljah, zastupanih u carevinskom vieću i u Ugarskoj, a i u ovih kraljevinah plaćaju činovnici kod svakoga imenovanja, odnosno promaka titulo prava na obskrbu takse, koje teku u državnu blagajnu, odnosno u ovih kraljevinah i u zemaljsku blagajnu prema nagodbenomu ključu. Naravna je posliedica toga odnošaja, da dr-

žavna blagajna i u Ugarskoj i u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću smaže troškove za obskrbu državnih urednikah; pa je isto tako naravno, da u jednakih okolnostih i kod nas zemlja namiče sredstva za obskrbu zemaljskih urednikah i službenikah.

Gospodin zastupnik švarački zahtieva, da se smanji broj činovničtva. Takovomu zahtievu morao bi predhoditi dokaz, da broj činovnikah nije u razmjeru s množinom poslovah, koje ti činovnici moraju svladati. Taj dokaz hoće gospodin zastupnik da vodi time, da zna sudca ne jednoga, koji je kazao: dajte mi dva askultanta, pa ću uraditi sve, što radi čitavi sud. U istinu može sudac uz dva izvježbana prislušnika obaviti poslove manjega inokosnoga suda. To nedokazuje dakle ništa, već bi g. zast. morao doprinieti dokaz, da su kod manjega inokosnoga suda namještene uz sudca više no dvie pomoćne sudačke sile. Ako se je pak delija sudac hvastao, da će sa dva askultanta obaviti sve poslove sbornoga suda, onda je to šala, za koju se čudim, da ju je gospodin zastupnik smatrao ozbiljnom. Na upravu se stavljaju najveći zahtievi tako, da činovnici moraju upregnuti svu svoju snagu, da udovolje zadaći, koju moraju da vrše. Treba samo uzeti na um, koliko radnih silah iziskuju poslovi oko provadjanja potajnih diobah i odkupa regalnoga prava, koliko će truda trebati provedba zakona o komasaciji zemljištah i o pravu na vode, pa da svatko odmah vidi, koliko vriedi tvrdnja g. zastupnika, da se broj činovnikah može reducirati na pol. (Na desnici: Tako je!)

Gosp. zast. švarački iztiče, kako mirovinski etat sveudilj raste; to je istina, ali to biva i u drugih zemljah i možda još više nego kod nas.

Gosp. zast. želio bi, da se i drugim stališem zajamči eksistencija isto onako kao stališu činovničkom. Tako daleko nemože u brizi oko boljka svojih državljanah poći nijedna država, nemože poći ni bogata Francezka, a kamo li naša zemlja.

A šta bi tek onda bilo iz ravnovesja našega autonomnoga budgeta, koje gosp. zastupnik švarački vidi u pogibelji već u sliedstvu ovoga zakona, odnosno uslied povišenih mirovinskih užitakah činovničkoga stališa? Prije no što se razstanem s gospodinom zastupnikom švaračkim umirit ću ga glede bojazni, da će se sada mnogi činovnici još više žuriti u mir. Prema zakonskoj osnovi zavisi pitanje, ima li se zemaljski urednik ili službenik umiroviti samo u dva slučaja od volje dotičnika, kad je naime navršio 65 godinu života ili 40-tu godinu službovanja.

Iz toga se vidi, da upitna bojazan nije opravdana. Gospodin zastupnik svetokrižki zamiera zakonskoj osnovi, što ona pogoduje višjemu, a škrtari prama nižem činovničtvu.

Ja mislim, da gospodin zastupnik neima pravo u tom pogledu; upitna zakonska osnova počiva bo na skladnih načelih, te uvadja glede pojedinih kategorijah urednikah i službenikah jednako razmjerje glede obskrbe. Istomu gospodinu zastupniku daje se na žao, što se banu i odjelnim predstojnikom zemaljske vlade opredieljuje mirovina već nakon trogodišnjega službovanja.

Ja sam već imao čast tu ustanovu pobliže obrazložiti, pa ću ovdje samo ponovno naglasiti, da slična ustanova postoji i u zakonodavstvu kraljevinah i zemaljah zastupanih u carevinskom vieću, a i u zakonodavstvu kraljevinah Ugarske i u istoj Englezkoj, koja je uzor ustavne države.

Ako mogu ugarski i austrijski ministri brati mirovinu, ja neznam, zašto bi bilo nedostojno po bana, da on mirovinu bere.

Na bansku stolicu i na mjesta odjelnih predstojnikah mogu doći muževi, koji nerazpolažu imetkom; zašto da se takovi muževi izvrgavaju pogibelji, da moraju paktirati sa svakim sustavom, samo da zadrže svoja mjesta.

Tko pozna odnošaje našega činovničtva, taj će se s menom slagati, da to činovničtvo u pretežnom dielu svom nije kraj najbolje volje u stanju poslušati saviet gospodina zastupnika svetokrižkoga, da štedi i da time obezbiedi svoju i svoje porodice budućnost

Gospodin zastupnik svetokrižki tvrdio je, da odjelni predstojnici često putah moraju raditi proti svojoj savesti i svom osvjedočenju. Ja se proti tomu najodrješitije ogradjujem. I ja i moji drugovi u službi znali bi što nam valja raditi, ako bi ikada u poslovanju svojem došli u sukob sa savješću i osvjedočenjem svojim. (Na desnici „Živio".)

Ostale izvedbe gosp. zastupnika svetokrižkoga neodnose se strogo na predmet, te mislim, da ih mogu mimoići.

Dokazav, da su svi prigovori proti zakonskoj osnovi bez stvarnoga temelja, opetujem svoju molbu, da vis kuća izvoli zak. osnovu primiti za podlogu specijalne debate. („Živio" na desnici).

Predsjednik: Pošto se nitko više nije za rieč prijavio, to je glavna razprava završena, a rieč imade g. izviestitelj.

Medjutim ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra u 10 satih prije podne sa nastavkom današnjega dnevnoga reda.

(Svršetak u 12 satih 10 časakah).

Stenografički zapisnik

o CXLVIII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 27. studenoga 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 15 časovah).

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Jovo Budisavljević.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njeg. preuzv. g. ban grof **Khuen-Héderváry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković**, dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** čita zapisnik 147. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Preuzv. gosp. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih. (Prilog 23.)

Ide odboru za proračun.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, zatim osnovu zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. (Prilog 22. i 24.)

Visoki sabore! Obje ove zakonske osnove idu odboru pravosudnomu, da pretrese one djelove istih osnovah, koji spadaju na ustrojstvo, zatim će se zaključci toga odbora priobćiti kratkim putem proračunskom od-

*

boru, da pretrese one ustanove tih osnovah, koje spadaju na novčanu stranu.

Podvornici sudbenog stola, kotarskog suda, županijske i kotarske oblasti u Belovaru mole za razmjerno izjednačenje plaće i mirovine njihove i njihovih udovah i sirotah sa činovnici nižjeg razreda.

Ide odboru peticionalnom.

Prelazi se na dnevni red

Rieč ima gospodin izvjestitelj.

Izvjestitelj **Dragutin Hiffer**: Visoki sabore! Proti ovoj osnovi ustala su s one strane vis. kuće dva vrlo poštovana gospodina, g. zastupnik švarački i g. zast. križki. Nu u njihovom razlaganju proti osnovi nisu naveli ni jedan načelni razlog, s kojeg ovu zakonsku osnovu odklanjaju. Obadvojica naročito priznavaju, da postoji potreba obskrbe zemaljskih činovnikah, i idu još dalje, i priznaju, da obstoji potreba, da se činovnikom povise njihova stalna beriva, što i s ove strane vis. kuće svatko priznaje; a uvjeren sam, da to uvjerenje dieli i visoka vlada, i da će u svoje vrieme svojim putem nastojati, da se ta beriva povise; ali se samo bojim, da će i u tom slučaju gospoda s one strane vis. kuće prigovarati toj osnovi.

Ako dakle gospoda s one strane vis. kuće nisu navela nikakovih načelnih razlogah proti ovoj osnovi, već ju samo odklanjaju, onda pitam, s kojih razlogah to oni čine?

Ja moram sa svoje strane reći, da nisam našao ni jednog stvarnog razloga proti u razlaganju njihovom. Gosp. zast. švarački kaže, da se grieši proti pravednosti, ako se radi, da se samo jedan stališ i to stališ činovnički obskrbi, a da se za ostale stališe, i to naročito za seljački, toga najradinijega i najrevnijega činovnika ove zemlje, nečini ništa. Te rieči držim, da nije g. zastupnik mogao ni htio ozbiljno i promišljeno reći. A da je tomu tako, dokazuje ta okolnost, što bi te rieči ozbiljno i promišljeno izrečene, bile otvoreno proglašenje rata proti poštenomu radu. U tim riečima izražena je komunistična tendencija, mnogo pogibeljnija od svih naukah ove vrsti. Što treba više nego seljaku reći: ti se netrebaš brinuti za tvoju budućnost i za tvoje crne dane, već, što zaslužiš, potroši, i tebi ima država dati rentu za tvoje crne dane, kao što ju daje svojim činovnikom. Kud bi došli s takvom naukom, neka promisli gosp. zastupnik švarački, kojemu prepuštam i odgovornost pred Bogom i narodom za te rieči.

Ako pako g. zastupnik nije te rieči tako razumio, nego je on samo hotio tim riečima da predbaci našoj vladi, da ona dosta ne radi za ostale slojeve pučanstva, i to poimence za seljake, to mislim, da bi po mojem mnienju imao te rieči zaodjeti u drugu formu, i da je imao tražiti izraz malo oprezniji. manje komunistični i manje demagožki.

Što se pak tiče samoga prigovora, koji je naperen proti visokoj vladi, to moram kazati, da taj prigovor nestoji. Istina je, težka su vremena, naš narod stenje pod velikimi porezi i inače ga razne nevolje tište; ali, vis. sabore, tomu nije zemaljska vlada kriva, niti njezin tobože nemar za obstanak našega naroda. To su pojavi obćeniti, pod tim stenje sva monarkija, i tako rekuć ciela Europa; a razlog je tomu drugi i obće poznat. Našu vladu ide priznanje, koje će joj svaki pošten patriota sjegurno i dati, da je ona u kulturnom i gospodarskom pogledu mnogo više uradila, nego sve ostale vlade, i po njoj u tom pravcu donešeni zakoni i institucije kao zemaljsko-kulturno vieće, uzorna zemaljska pivnica i druge institucije, nisu bile kadre blagostanje našega naroda dosada dovesti na vrhunac. To je razumljivo, jer takve uredbe nisu kadre stvarati čudesa preko noći.

Dosta je, da vlada nastoji pomoći i pokazuje mar, a na našem je seljaku, da prione uz rad, da se nauči racionalnom gospodarstvu i da sluša činovnike, koji će ga uputiti. Gosp. zastupnik švarački bolje bi dakle učinio, da mu je doviknuo onu staru istinitu: Pomozi si sam i bog i vlada će ti pomoći, umjesto što je doviknuo one rieči kroz prozor: kod nas se samo skrbi za zločince i činovnike. Tom frazom, koju je izustio g. zastupnik švarački, samo se razdražuje naš narod, koji je i onako prema savjetom i podukam činovnikah indolentan, i potiče na odpor, kad mu se prikazuje nekim načinom činovnik kao nametnik na njegovu tielu, koga mora seljak hraniti sa svojom mukom.

Gosp. zastupnik švarački čini vladu i činovničtvo odgovornim i za to, što se je u Zagorju dogodio žalostan slučaj, da je sin otca i mater si ubio. Na to mu je dobro odgovorio presv. g. predsrojnik nut. odjela, da se čudi, kako se može vlada i činovničtvo grditi i odgovornim činiti za to. Takvi se slučajevi dogadjaju i u prosvjetljenijih zemljah nego što je naša, pak nikomu nije palo na um, da se toga radi protivi vladi i odklanja zak. osnovu, koja radi ob obskrbi i umirovljenju službenikah i urednikah te njihovih udovah i sirotah.

Ali nije istina ni to, da imademo tako silan aparat činovničtva za to, da očuvamo postojeći sustav, jer činovnici nedospjevaju, da vrše dužnosti, koje su im nametnute. Koliko posla naše činovničtvo imade polag zahtjeva današnjeg vremena, to bi se mogao g. zastupnik uvjeriti, kad bi se uputio u bližu koju obćinu, n. pr. sesvetsku, gdje bi vidio, kako su obterećeni biljeźnik i načelnik tako, da su primorani namjestiti još kakovih 10 ljudih, da savladaju svoje poslove. I ovdje u Zagrebu su mu poznate tužbe, da je na našem magistratu čitava legija činovnikah. Ali g. zastupnik znade, za što su ti činovnici — ne da čuvaju postojeći sustav. To on razumije i uvidja; ali samo glede zemaljskih činovnikah toga neće da uvidi.

Preostaje mi, pošto su pres. g. predstojnik i g. zastupnik Filip navedene prigovore sa one strane vis. kuće temeljito oprovrgli, da se obazrem na konac govora g. zastupnika švaračkoga i na predlog, koji je prihvatio i g. zastupnik svecokrižki, da treba činovnikom prepustiti samim, da si iz uplatah svojih stvore fond, iz kojeg će sebe i svoje udove i sirote obskrbljivati.

Ta misao nije nipošto nova, nego moram punim pravom reći, da se je već od davna preživila. Bilo je takvih fondovah penzionalnih i u nas i u drugih zemljah mnogo prosvjetljenijih, bilo ih je u Francezkoj i Njemačkoj i odavno se odustalalo od njih, Francezka je, ako se nevaram, g. 1854. sve slične fondove konfiscirala i preuzela obskrbu činovnikah u svoje ruke.

Isto je tako učinjeno i u Njemačkoj, gdje se zakonom od 20. svibnja 1882. o obskrbi činovnikah i sirotah njihovih u §. 22. naročito zabranjuje državnim činovnikom, da budu dionici zavodah za obskrbu udovicah i sirotah, te se nalaže, da imadu uplate činiti u državnu blagajnu, akoprem i danas još postoji u Njemačkoj sličan fond glede pučkih učiteljah. Za zemaljske činovnike nepostoji to više. To je isto stanovište, koje je i kod nas, jer ni naši činovnici nedobivaju tu obskrbu badava, nego moraju prije svega kod prvoga imenovanja plaćati $^1/_3$, a tako i kod svakoga daljega povišenja svoje plaće.

Državi je dužnost brinuti se za svoje činovnike, jer oni su drugo nego seljaci, njima je i onako tako malena plaća doznačena, da jedva mogu prokuburiti, a država im zabranjuje mogućnost, da si na drugi način što steku. Oni su dakle ograničeni na svoju plaću, iz koje nemogu ništa prištediti za svoju budućnost.

Stoga je pravo, da se država brine i skrbi za svoje činovnike i njihove udove i sirote.

Naša osnova, kad stoji na temelju takovom, posve je opravdana, pak ju stoga još jedan put preporučam i molim, da ju vis. sabor primi za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje. Pitam, prima li vis. sabor osnovu zakona ob umirovljenju i obskrbi zem. urednikah i službenikah i njihovih udovah i sirotah za temelj specijalne debate.

(Prima)

Osnova zakona ob umirovljenju i obskrbi zem. urednikah i službenikah i njihovih udovah i sirotah primljena je za temelj specijalne debate.

Sliedi specijalna debata.

Molim g. biljeźnika, da izvoli čitati.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita naslov).

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima.)

Naslov je primljen

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?
(Prima.)
§. 1. je primljen.

Biljcžnik **Jovo Budisavljević** (čita: §. 2).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik dr. Egersdorfer sljedeći izpravak.

Bilj. dr. **Ljudevit Švarc** (čita izpravak).
„Da se iza točke 2. uvrsti kao točka treća: 3) u staležu oružničke momčadi“, a usljed toga da se sadanja treća točka pretvori u četvrtu, a četvrta u petu.

Predsjednik: Rieč ima g. dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Glede umirovljenja i obskrbe oružnikah kao straže sigurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji postoji specijalni zakon od 26. prosinca 1889.; ali na ovo oružničtvo će se unapred odnositi kano obćeniti zakon i ustanove ovog predležećeg zakona, u koliko nestoje u oprieci sa specijalnim zakonom i u koliko nisu promjenjene. Za to držim, da je nuždno, da se u ovom §. 2., gdje se u obće navadjaju kategorije onih službenikah, koji imadu pravo na mirovinu i obskrbu iz zem. sredstavah, spomene i momčad oružnička pošto polag zakona od 26. prosinca 1889. imade pravo na takovu obskrbu iz zem. sredstavah i oružnička momčad, i pošto će se neke ustanove ovog predležećeg zakona odnositi na tu oružnižničku momčad. Za to je osnovan moj predlog, da se u ovom §. 1. spomene i oružnička momčad.
Za to preporučam moj amandemont vis. saboru na prihvat.

Predsjednik: Rieč ima g. zastupnik dr. Švarc.

Zast. dr. **Ljudevit Švarc**: Vis. sabore! §. 53. zakona ob uredjenju gradskih obćinah sadržaje ustanovu tu, da u pogledu umirovljenja i obskrbe gradskih činovnikah valjaju one iste ustanove, koje i za zem. urednike. Predležeća zak. osnova nabraja u §. 2. one kategorije službenikah i urednikah, kojim izim zem. službenikah pripada mirovina po ustanovah ovog zakona. Medju ovimi kategorijami izpušteni su gradski činovnici.

Ja kano pravnik znam, da je vis. vlada, neuvrstiv gradske činovnike u ove kategorije, pravo učinila, ali pošto su se u tom pojavile bojazni sa strane gradskih činovnikah i službenikah, da bi se možda komu svidjelo i rekao bi, da ovaj zakon kano pozniji derogira ustanovi §. 53. zakona ob uredjenju gradskih obćinah, slobodan sam staviti na vis. vladu upit odnosno moliti, da bi se vis. vlada izvolila u tom pogledu jasno očitovati, da prestanu te bojazni.

Predsjednik: Rieč ima odjelni predstojnik za unutarnje poslove

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Gradski činovnici nisu uvršteni u §. 2. radi toga, što ovaj §. radi samo ob obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah, a u tu vrst nespadaju gradski činovnici. Nu tim, što oni nisu uvršteni u §. 2. ovog zakona nederogira se §. 53. zakona ob ustroju gradskih obćinah, te ostaje ovaj paragraf i nadalje u krieposti.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Ja pristajem na amandement g. zast. dra. Egersdorfera iz razlogah po njem navedenih.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2. po predlogu odbora?
(Neprima.)
Prima li vis. sabor §. 2. po predlogu odbora sa izpravkom g. zastupnika dra. Egersdorfera?
(Prima.)
§. 2. je primljen po predlogu odbora sa izpravkom g. zast. dra. Egersdorfera.

Biljcžnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 3.)

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 3.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?
(Prima).
§. 3. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?
(Prima).
§. 4. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 5.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 5.?
(Prima).
§. 5. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 6.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.?
(Prima).
§. 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7.?
(Prima).
§. 7. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 8.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zastupnik Gjurgjević izpravak.

Bilj. dr. **Ljudevit Švarz** (čita): Izmedju prve alineje iza točke 4. i druge alineje, da se umetne sliedeća nova alineja:

„No ako kod tih oblastih i uredah probavljeno službeno vrieme polag za iste valjanih obskrbnih propisah nije uračunivo, ili ako tko i za te službe posebnu obskrbu imade, onda se neće to prijašnje službeno vrieme kod odmjerivanja mirovine uračunati.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Vaso Gjurgjević.

Zast. **Vaso Gjurgjević**: Visoki sabore! Kad se pročita prva alineja §. 8. s ovimi pojedince navedenimi slučajevi pod br. 1., 2., 3. i 4. i kad se pročita moj izpravak, onda bi skoro bilo suvišno govoriti što, da se preporuči taj izpravak, jer se sam sobom preporuča tim, što neke slučajeve, koji još nisu nabrojeni, nadopunjuje.

Ovdje se najme govori o tom, da oni činovnici, koji su namješteni kod oblastih u §. 8. pod br. 1.—4. navedenih, kad predju k nam ovamo u autonomnu službu, imadu pri odmjerivanju mirovine pravo, da jim se uračuna i ono vrieme, koje su sproveli kod oblastih, navedenih pod 1.—4. §. 8. Moj izpravak ide onamo i kaže, da to imade biti samo onda, ako jim je ono službeno vrieme, koje su tamo obavili, uračunivo, jer, ako nije, onda se neće niti kod nas uračunati kod odmjerivanja mirovine.

To je jedan slučaj, a drugi je, ako ti činovnici, koji od ovih oblastih predju k nam u službu, već polag tamo postojećih propisah imadu obskrbu, onda neće jim se kod nas uračunati ono vrieme, za koje već imadu posebnu obskrbu.

Ova dva slučaja predvidjena su u mom izpravku, i zato držim, da je on opravdan premda bi se strogo uzevši imalo već po sebi razumjevati, da se onim činovnikom, ako jim nije bilo uračunivo ono vrieme, koje su sproveli kod spomenutih oblastih pod br. 1.—4. §. 8., nemože to vrieme niti kod nas uračunati. To se može kazati, da se razumjeva već samo po sebi; ali ja mislim, da je bolje, da ono, što se po sebi razumije, bude i u samom zakonu, da nebude dvojbe niti sumnje, kako se imade postupati u tih slučajevih.

S toga molim, da vis. sabor izvoli prihvatiti moj izpravak.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Veće jasnoće radi, koju intendira ovaj izpravak, ja pristajem uza nj.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 8. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 8. po predlogu odbora sa izpravkom g. zast. Gjurgjevića?

(Prima.)

§. 8. je primljen po predlogu odbora sa izpravkom g. zast. Gjurgjevića.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 9.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 9.?
(Prima.)
§. 9. je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 10.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 10.?
(Prima).
§. 10. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 11.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 11.?
(Prima.)
§. 11. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 12.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 12.?
(Prima).
§. 12. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 13.).

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 13.?
(Prima).
§. 13. je primljen

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 14.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 14.?
(Prima).
§. 14. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita § 15.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 15.?
(Prima.)
§. 15. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 16.).

Pedsjednik: Prima li vis. sabor §. 16.?
(Prima)
§. 16. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 17.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 17.?
(Prima.)
§. 17. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 18)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 18.?
(Prima.)
§. 18. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 19.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 19.?
(Prima.)
§. 19. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 20.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 20.?
(Prima.)
§. 20. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 21.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 21.?
(Prima.)
§. 21. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 22.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 22.?
(Prima.)
§. 22. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 23.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 23.?
(Prima.)
§. 23. je primljen.

Bilj **Jovo Budisavljević** (čita §. 24.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 24.?
(Prima)
§. 24. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 25.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 25.?
(Prima.)
§. 25. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 26.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 26.?
(Prima.)
§. 26 je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 27.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 27.?
(Prima.)
§. 27. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 28.).

Predsjednik Prima li vis. sabor §. 28.?
(Prima.)
§. 28. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 29.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor § 29.?
(Prima.)
§. 29. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 30.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 30 ?
(Prima.)
§. 30. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 31.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 31.?
(Prima.)
§. 31. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita poglavje III. i §. 32.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 32.?
(Prima.)
§. 32. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 33.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 33.?
(Prima.)
§. 33. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 34.)

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je zastupnik g. dr. Egersdorfer sliedeći izpravak.

Bilj. dr. **Ljudevit Švarc** (čita):
„Da se u drugoj alineji iza rieči „podvornika“ uvrste rieči: „oružničkih podčastnikah“, a rieči „službenikah naročito“ da se brišu.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! U savezu s onim, što sam rekao kod §. 2., da se ima spomenuti osoblje oružničko, dosljedno tomu imali bi se medju ovimi navedenimi kategorijami službenikah napomenuti i podčastnici oružnički, a to sliedi iz onoga, što sam rekao onom prigodom, kad sam obrazlagao amendement k §. 2. Da se izpuste rieči „službenikah naročito“, to predlažem, jer mi se čini, da su te rieči izlišne, dapače ovo bi moglo dati povoda pitanju, da li je ovo nabrajanje taksativno ili demonstrativno. Po ovom je štilizacija kraća i jednostavnija, ako se izpuste rieči „službenikah naročito“, a po mom nazoru je to i razumljivije. S toga razloga predlažem vis. saboru, da prihvati moj amendement.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Dragutin Riffer**: Visoki sabore! Ja pristajem na amendement g. zast. Egersdorfera.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 34. po predlogu odbora?
(Neprima).
Prima li vis. sabor §. 34. sa izpravkom g zast. Egersdorfera?
(Prima).
§. 34. je primljen sa izpravkom g. zast. Egersdorfera.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 35).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 35.?
(Prima)
§. 35. je primljen

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita §. 36.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 36.?
(Prima.)
§. 36. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 37.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 37.?
(Prima).
§. 37. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 38.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 38.?
(Prima.)
§. 38. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 39.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 39.?
(Prima.)
§. 39. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 40.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 40.?
(Prima.)
§. 40. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 41.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 41.?
(Prima.)
§. 41. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 42.).

Predsjednik: Priima li vis. sabor §. 42.?
(Prima.)
§. 42. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 43.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 43.?
(Prima.)
§. 43. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 44.).

Predsjednik: Prima ii vis. sabor §. 44.?
(Prima.)
§. 44. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 45.).

Predsjednik: Na ovaj §. podnio je g. zast. Egersdorfer sliedeći izpravak.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarz** (čita):
Da se ovom §. doda kao treća alineja, posliednja alineja §. 62., koja glasi: „Snadje li oružničkoga častnika ili oružnika u vršenju službe smrt usljed zadobivene ozlede bez vlastite mu krivje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripadala u onom slučaju, kad bi bio navršio 40. godinu službe“.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! §. 45. govori o udovah, djeci i sirotah onih urednikah i službenikah, kojih je suprug dotično otac izgubio život u vršenju službe ili usljed vršenja službe. O istom predmetu, što se tiče oružničtva govori §. 62. u trećoj alineji, koja glasi: „Snadje li oružničkoga častnika u vršenju službe smrt usljed zadobivene ozlede bez vlastite mu krivnje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripala u onom slučaju, kad bi navršio 40. godinu službe“. Po naravi same stvari predmet, o kom treća alineja §. 62. radi, spadao bi u §. 45., koji ex professo radi ob obskrbi iza urednikah poginulih u vršenju službe. Za to smjera moj predlog tamo, da se u ovom §. 45. uvrsti kao treća alineja posliednja alineja §. 62., da budu dotične ustanove, koje rade o istom predmetu, spojene u jednom paragrafu. S toga samo iz razloga formalnih i bolje tekstuacije predlažem visokom saboru, da izvoli prihvatiti ovaj moj amendement.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Dragutin Riffer**: Ja, visoki sabore, priznajem shodnost predloga gosp. zastupnika Egersdorfera, pa zato pristajem na njegov izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 45. po predlogu odbora?
(Neprima).
Prima li vis. sabor §. 45. sa izpravkom g. zast. Egersdorfera?
(Prima).

§ 45. je primljen sa izpravkom gosp. zast. Egersdorfera.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 46.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 46.?
(Prima.)
§. 46. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 47.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 47.?
(Prima.)
§. 47. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 48.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 48.?
(Prima.)
§. 48. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 49.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 49.?
(Prima.)
§. 49. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 50.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 50.?
(Prima.)
§. 50. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljevič** (čita §. 51.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 51.?
(Prima.)
§. 51. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 52.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 52.?
(Prima.)
§. 52. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 53.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 53.?
(Prima.)
§. 53. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita poglavlje IV. §. 54.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 54.?
(Prima.)
§. 54. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 55.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 55.?
(Prima.)
§. 55. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 56.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 56.?
(Prima.)
§. 56. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 57.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 57.?
(Prima.)
§. 57. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 58.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 58.?
(Prima.)
§. 58. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 59.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 59.)?
(Prima.)
§. 59. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 60.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 60.?
(Prima.)
§. 60. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 61.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 61.?
(Prima.)
§. 61. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 62.).

*

Predsjednik: Na ovaj paragraf podnio je g. zastupnik Egersdorfer sliedeći izpravak.

Bilj. Dr. **L. Švarz**: (čita)

Ovaj paragraf da glasi: „Ovaj se zakon proteže i na oružničtvo s tim dodatkom, da §§. 1—7 zakona od 26. prosinca 1889. o umirovljenju i obskrbi oružničtva, kao straže sigurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i nadalje u krieposti ostaje."

Predsjednik: Rieč ima g. zast. Egersdorfer.

Zast. dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Prigodom razprave §. 45. prenio sam posliednju alineu ovoga paragrafa u §. 45., uslied čega odpada zadnja alinea ovoga paragrafa, ter ostaju samo prve tri alinee. Druga i treća alinea ovoga paragrafa nije ništa drugo nego doslovan prepis iz §. 7. zakona od 26. prosinca 1889. Kad su ove dvie alinee prepis iz §. 7. rečenog zakona, a u prvoj alinei stoji, da ustanove §§. 1.—6. istoga zakona ostaju i nadalje u kriepoti, to je mnogo jednostavnije, da se taj paragraf složi na taj način, da se druga i treća alinea izpusti, pak se kaže: „Ovaj se zakon proteže i na oružničtvo s tim dodatkom, da §§. 1.—7. zakona od 26. prosinca 1889. ostaju i nadalje u krieposti. Ovo je bitni sadržaj moga amendementa, koji je složen onako, kako je vis. saboru bio pročitan, koga predlažem vis. saboru, da ga izvoli prihvatiti.

Predsjednik: Rieč ima g. izvjestitelj.

Izvj. **Dragutin Riffer**: Ja preporučam vis. saboru amendement g. zast. Egersdorfera.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 62. po predlogu odbora?

(Neprima.)

Prima li vis. sabor §. 62. sa izpravkom g. zast. Egersdorfera.

(Prima.)

§. 62. je primljen sa izpravkom g. zast. Egersdorfera.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 63.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 63.?

(Prima.)

§. 63. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 64.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 64.?

(Prima.)

§. 64. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 65.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 65.?

(Prima.)

§. 65. je primljen.

Time je vis. sabore dnevni red današnje sjednice obavljen.

Na dnevni red buduće sjednice stavljam:

1. Treće čitanje osnove zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah;

2. Izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih potrebštinah autonomnoga budgeta za g. 1889.

Današnju sjednicu završujem, a drugu ću ureći, kad će odbori svoja izvješća podnieti.

(Svršetak u 11 satih i 35 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CXLIX. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 7. prosinca 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 30 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Ivan Jagić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: preuzvišeni gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**, presvjetla gosp. odjelni predstojnici **Danilo Stanković**, dr. **Izidor Kršnjavi** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 148. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj visoki sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 26. studenoga t. g. predstojnika kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu dra. Stjepana Spevca premilostivo imenovati predsjednikom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, a kr. sveučilištnog profesora i narodnoga zastupnika na hrv.-slav. saboru i ugarskom državnom saboru dra.

Izidora Kršnjavia premilostivo imenovati predstojnikom kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu. (Burni: Živili!)

Uzima se na znanje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade dostavlja na ustavno pretresivanje proračun zem. zakladah za god. 1892. (Prilog 25.)

Ide odboru proračunskomu.

Presvj. g. dr. Stjepan Spevec priobćuje, pošto je previšnjim riešenjem od 26. studenoga t. g. imenovan predsjednikom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, to u smislu čl. III. zakona od 28. veljače 1874. o sudačkoj vlasti, polaže svoj zastupnički mandat za 2. izborni kotar Gospić.

Pozvat će se kr. zem. vlada, da za 2. izborni kotar Gospić novi izbor narodnoga zastupnika razpiše.

Ujedno obaviti će se u svoje vrieme izbor za zastupničku kuću ug.-hrv. državnoga sabora.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade moli za dozvolu sudbenog progona narod. zastupnika dr. Matije Pavelića.

Ide imunitetnomu odboru.

Narodni zastupnik dr. Matija Pavelić moli, da se udovolji zamolbi kr. sudbenog stola u Belovaru glede njegovog izručenja.

Ide odboru imunitetnom.

Pošto imunitetni odbor neima predsjednika, koje mjesto je smrću izpražnjeno, stoga pozivljem isti odbor, neka bi se sutra u 10 satih izvolio sastati, da izabere novoga predsjednika, da dodieljene mu poslove uzmogne obaviti.

Proračunski i pravosudni odbor podnose izvješće o osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji. (Prilog 28. i 29.)

Proračunski i pravosudni odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji. (Prilog 27.)

Proračunski odbor podnosi izvješće o osnovi zakona, kojim se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih. (Prilog 30. i 32.)

Ja predlažem, da se sve ove tri zakonske osnove stave za subotu, dne 12. o. mj, na dnevni red.

(Prima se.)

Dakle ove će se osnove staviti u subotu dne 12. o. mj. na dnevni red.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće o računih sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891. (Prilog 26.)

Vis. sabore, ja mislim, da bi se i ovo izvješće stavilo u subotu, 12. ovoga mj., na dnevni red.

(Prima se).

Stavlja se dakle za 12. o. mj. na dnevni red.

Kanceliste kr. sudb. stola u Belovaru, Križevcu i Zagrebu mole, da se i u statusu sudbenih kancelistah osnuje analogno svim ostalim činovnim razredom višji plaćevni razred, odnosno da se isti u pogledu svojih berivah izjednače sa akcesisti kr. kot. oblastih, stojećih s njimi u istom nadnevnom razredu.

Ide odboru proračunskomu. Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu na prvom mjestu treće čitanje osnove zakona ob umirovljivanju i obskrbi zem. urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Molim g. bilježnika.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (Čita osnovu zakona. Vidi prilog 19.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor sada pročitanu osnovu zakona ob umirovljivanju i obskrbi zem. urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

(Prima.)

Osnova je primljena, te će se Nj. ces. i kr. apoštolskom Veličanstvu podnieti na previšnju potvrdu.

Prelazi se na daljnju točku dnevnoga reda. Na drugom mjestu dnevnoga reda je izvješće sab. odbora za razsudbu zemaljskih računah o potrebi i pokriću autonomnoga budgeta kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 188.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (Čita izvješće. Vidi prilog br. 21.)

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj **Miloš Zec**: Vis. sabore! Koliko ja poznam računske zaključke autonomnoga budgeta, niti jedne godine nije bio račun. zaključak tako povoljan, kao što je ovaj za g. 1889., o kojem mi je čast u ime odbora za razsudbu zemaljskih računah izvjestiti.

Po proračunskom zakonu od 25. prosinca 1889. ustanovljena je ukupna potreba autonomnoga budgeta na 6,444.960 for.

Tečajem godine pako doznačila je kr. zemaljska vlada, dotično izdalo se ukupno 6,457.013 for. 5$^1/_2$ nč. Doznačeno je dakle više ukupno 12.053 for. 5$^1/_2$ nč.; izražen u postotcih, predstavlja ovaj iznos 0·18% prema ukupno preliminaroj odobrenoj potrebi. To je tako neznatno prekoračenje, da prema potrebi od 6,444.960 for. gotovo izčezava.

Ovo je, visoki sabore, radostan dokaz, da se je kr. zem. vlada strogo i tačno držala proračunskim zakonom ustanovljenih potrebah. Valja mi to tim većim priznanjem iztaknuti, što je na poglavje prvo: sabor, proračunskim zakonom odobrena potreba prekoračena za znatni iznos od 37.890 for., zatim što je godine 1889. zdravstvena služba iziskivala većih izdatakah, nego što bijahu proračunom predvidjeni, i napokon za to, što je kr. zem. vlada pri svem tome znatnih iznosah smogla u produktivne svrhe, na investicije i na stipendije.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah prihvatio je s toga sa zadovoljstvom i priznanjem zaključne račune autonomnoga budgeta za godinu 1889., te mi je čast zamoliti vis. sabor, da izvoli ove račune odobriti.

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti, pitam: prima li visoki sabor predlog odbora za razsudbu zem. računah, da se zaključni računi za god. 1889. odobre?

(Prima.)

Zaključni računi za godinu 1889. odobreni su.

Prelazi se na interpelacije. Rieč imade gosp. zastupnik Valušnik, da stavi interpelaciju.

Zast. **Andrija Valušnik**: Visoki sabore! Narod, koji nezna čuvati svoj jezik kao zenicu oka, nije dostojan da živi. Naš je narod vazda pokazao, koliko neizmjerno ljubi svoj jezik, na obranu koga je pripravan na svaku žrtvu. Radi toga su hrvatski sabori bez razlike stranakah vazda ustali na obranu hrvatskoga jezika, a dokazom su tomu ustanove §§. 56. do uključivo §. 59. nagodbe. Na temelju §. 57. hrvatski jezik mora da bude službeni jezik za organe zajedničke u granicah ove kraljevine. Žalibože ova se ustanova vriedja neprestano od strane zajedničke vlade. Ali tako eklatantnim povriedam, kao što se sbiva kod kr. lučkih uredah u našem Primorju, neima primjera. Unutarnje poslovanje kod tih uredah vodi se u talijanskom jeziku; isto tako izdavaju se u talijanskom jeziku odredbe i izprave strankama; službeni pečat tih uredah nosi talijanski napis; oglasi sastavljaju se u talijanskom i magjarskom jeziku; dopisivanje kr. pomorske oblasti na Rieci i kr. lučkih uredah u Primorju vodi se takodjer u talijanskom jeziku, dočim hrvatskom jeziku u tih uredih neima ni traga.

Ove obstojnosti, koje ja cienim uvredljivim za hrvatski narod, nukaju me, da na vis. kr. zemaljsku vladu stavim sliedeću interpelaciju (čita):

„Je li poznato vis. kr. zemalj. vladi, da je kod lučkih uredah u Primorju talijanski jezik službeni jezik, te da dopisivanje tih uredah sa kr. pomor. oblasti na Rieci sliedi u talijanskom jeziku?

Ako je to vis. vladi poznato, što je uradila, da se ta protuzakonitost odstrani, i da kod istih uredah uzpostavi hrvatski jezik kao izključivo službeni jezik?

Ako to nije vis. vladi poznato, je li voljna se o istinitosti mojih navodah informirati, pak za tim poprimiti nuždne mjere, da se pribavi od strane zajedničke vlade poštovanje ustanovi sadržanoj u §. 57. nagode?"

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi. Rieč imade gosp. zast. Jakčin, da stavi interpelaciju.

Zast. **Gjuro Jakčin**: Visoki sabore! Naš

odvisni gospodarstveni položaj u kojem se krivnjom vlastitih sinovah nalazimo, i koji se krivnjom vlastitih sinovah još uvjek podržava i podržavati želi, pruža nam svaki dan silu dokazah, kako se u svakoj grani obrta i trgovine sa strane naših takozvanih saveznikah, a u istinu gospodarah, upravo sve čini, da se ono malo poduzetnoga duha, što ga imade, uništi i da se kapital i novac nemože onako prometnuti, kako bi to bilo u interesu dotičnih poduzećah, a i zemlje, kojoj se porez plaća.

Najznamenitija grana trgovine kod nas jest trgovina drvom. To je trgovina svjetska, ta se je trgovina znala uza sve kad i kad veoma nepovoljne trgovačke konjunkture održati sjajno na onom niveauu, na kojem još i danas stoji. A baš to čini se, da je možda zazorno našoj prekodravskoj braći, kojoj smo mi na temelju nagodbe upravu šume izručili, te oni nastoje u najnovije vrieme, da ovu trgovinu uzdrmaju. Ova bojazan uznemirila je tečajem zadnjih godinah sve slojeve naših trgovacah drvom, te su se sve žešći glasovi pojavljivali, toli glede prodaje šumah, koli glede uprave dotično pošumljenja.

Naši su trgovci toj bojazni dali oduška i u našem novinstvu, te su se raznimi predstavkami i upiti obraćali na ministarstvo, nebi li na taj način izazvali kakav umirujući odgovor. Ali na sve to niti je službeni list donio kakov dementi, koji bi te bojazni razpršio, niti su bili odgovori ministra takvi, da bi ih mogli razpršiti; naprotiv, predvidjeni dogodjaji, o kojih se u početku samo govorilo kao o zlokobnoj slutnji, dobivaju svakim danom sve to konkretniju formu, te su najnovijim dražbenim oglasom za 30. prosinca o. g., kojim se prodaje 2481 ral naših šumah, tako rekuć ostvareni.

Naši trgovci su ovim oglasom dražbe upravo zatravljeni, jer koli tim oglasom samim, toli prodajnimi uvjeti u njih vidi se sistematično nastojanje ugarskoga ministarstva, da se domaći trgovci, kojih je svaki pojedini tečajem desetakah godinah platio više milijunah forintih, kod prodaje najboljeg diela naših šumah mimoidju.

To je uzrok, da sam primio častnu zadaću, da u formi interpelacije iznesem pred visoku kuću, koli upravo nevjerojatno stanje naše trgovine drvom, toli i gospodarenje s državnimi našimi šumami, te ću biti slobodan razdieliti moju motivaciju u dva diela, i to prvo, što se tiče prodaje šumah, a drugo, što se tiče uprave i zagajivanja.

Kao što je obće poznato, nastala je u posliednjih godinah ozbiljna kriza u trgovini drvom, i to prevelikom produkcijom u Bosanskih šumah koje su u bezcienu tamošnjim trgovcem izručene. Ta nesretna okolnost djelovala je naravno nesretno i na našu trgovinu drvom, jer je ciena dužicam tako nizko pala, da naši trgovci nisu bili kadri konkurirati sa bosanskom robom, te su morali ili takodjer drva prodati u bezcienu, ili ih držati neprodana. Ta kriza žalibog postoji još uviek i trebati će dosta vremena i ozbiljnoga i racionalnoga gospodarenja, dok se ona posve izgubi.

Najboljim dokazom tomu, da interesenti ovim nepovoljnim stanjem trgovine drvom računaju, jest taj, što je gospoštija Dolnji Miholjac razpisala dražbu za dne 5. listopada o. g. za 2400 stabalah, pak što je ona sama opozvala izričnim oglasom tu prodaju radi nepovoljnih trgovačkih konjunkturah u trgovini drvom.

A što radi u oči ovakovih faktično postojećih odnošajah kr. ugarsko ministarstvo, koje upravlja našimi šumami? Ono nesamo da prodaje onaj po gospodarskoj osnovi opredieljeni dio šumah, nego ono za vrieme ove nesretne krize baca na tržište preko svakoga reda, preko svake nužde, preko turnusa, više tisućah stabalah upravo najbolje i najzdravije dielove naših državnih šumah, i to na do sada sasvim neobičan način. (Dr. Egersdorfer: Zar u svrhu izgradjivanja dužicah? Dr. Švarc: Izvan turnusa?) Jest, i za dužice, i izvan turnusa. (N. pl. Czernkovich: To treba dokazati.) Molim liepo.

Ja držim, da mi je nuždno izpričati cieli niz dogodjajah, koji su bili kadri uznemiriti naše trgovačke krugove, da time jasno predočim postupak kralj. ugar. ministarstva prigodom prodaje naših šumah.

Prvo, što je začudilo naše domaće trgovce, jest to, da je domaćem trgovcu njekom Njeržu, koji je molio za dozvolu, da smije postaviti pilu u Vrbanji na erarskom

zemljištu, molbu nakon mnogih urgencijah kr. ug. ministarstvo odbilo.

Naši trgovci našli su skoro ključ toj odredbi ministarstva, jer su saznali zadnji čas, i to pukim slučajem, da je ministarstvo nakanilo, kako se svestrano govorilo, bez predhodne prociene i dražbe, izručiti čitav kompleks tih šumah nekom inozemnom družtvu, koje imade nekoga moćnoga zagovornika u Pešti, i da je odredjeno, da se pila, koju to družtvo u Barču posjeduje, prenese tamo.

Ja rekoh, da se je govorilo: bez predhodne prociene i dražbe. Ja sam nebih mogao vjerovati, da je to moguće, ali značajno je to, da je to bilo obće mnienje; a što to znači, znati će trgovci, koji se time bave.

Meni je po strukovnjacih razjašnjeno ovako: naši slavonski hrastovi obično imadu 10—12 kub.-m. drva; od toga drva može biti 5 kb.-m. drva, koje je prikladno za tehničke svrhe, i to se drvo plaća sa 10, 12 i 14 for. po kb.-m.; ostalo je pak drvo za gorivo, te se računa kubični metar sa 60 novčićah. Uslied toga, ako je dotični procienitelj naklon dotičnomu kupcu, on može mirne duše hrast, koji je vriedan 70 for. procieniti samo sa 40 for., jer veći ga je dio prikladan za gorivo, a manji za tehničke svrhe. A ako se uzme, da se ovakav kompleks prodaje komu bez predhodne dražbe i prociene, onda nije izključena mogućnost, da se i prociena u prilog dotičnomu kupcu obavi.

Naši trgovci, saznavši o ovoj prodaji, obratiše se u Peštu, da prosvjeduju proti takvoj prodaji, veleć, da oni, koji već desetke godinah kupuju od države šume, reflektiraju na tu prodaju; upitaše se, da li je to moguće, da se šume u ovo nesgodno vrieme prodavaju. Oni dobiše odgovor, da se u istinu šume prodavaju. Ministarstvo je pozvalo trgovce, da stave svoje ponude. Ali to trgovci nehtjedoše učiniti, nego umoliše ministarstvo, da dade šume procieniti i da razpiše dražbu, kako to uviek biva, i kako to zakon propisuje. Uslied takvoga protesta domaćih trgovacah budu te šume procienjene, ali reservatno, kako se u trgovačkih krugovih saznalo, bude svim šumskim uredom zabranjeno, da u te prociene itko uvidi. Ta dosada neobična tajinstvenost uznemiri naše trgovce. Počeli su kolati razni glasovi; neki su govorili, da su iz šume Dešičevo prodana god. 1887. 463 hrasta za 38.500 for., dakle hrast po 83 for., te da je sadanja prociena po tom prenizka; u ovoj procieni dolazi hrast na jedno 50 fr., dakle da je prociena sa 1,800.000 for. prenizka; drugi su rekli, da u ovom kompleksu ima više stabalah nego je izkazano. Ta je tajinstvenost bila povodom, da su se takvi glasovi javljali.

Pošto je ova viest toliko prašine uzvitlala i pošto se je novinstvo svojski zauzelo za to, mislili su naši trgovci, da će ministar odustati od velike prodaje. Oni su se obratili na ministra u tu svrhu i dobili su od ministra Bethlena 21. listopada t. g. sliedeći odgovor;

„Meine zukünftige Entscheidung mache ich hauptsächlich von Ergebnisse der Licitation abhängig."

Dražba je bila razpisana za 30. listopada t. g.

Visoki sabore! Ovaj odgovor preuzvišenog gospodina ministra je značajan i to radi svoje dvoličnosti. Logična interpretacija ovoga odgovora mogla je jedino biti ta: nebude li kod dražbe postignut tolik utržak, da bude ministar mogao prokriti budgetni preliminar, biti će prinužden na izvanredan ovaj korak; bude li pako mogao pokriti butgetni preliminar, to će on od te velike prodaje odustati. To je ponukalo naše trgovce, da su pokupovali sve uz povoljne ciene u nadi, da o velikoj prodaji neće biti govora. Ali u tom su nasjeli, jer je jasno, da su se prevarili, kada su računali na logiku preuzv. g. ministra. Oni sada imadu svi šumu za buduće vrieme, te se nemogu upustiti u dalje veće podhvate. Tim je položaj njihovog konkurenta, inozemnog družtva, postao mnogo povoljniji.

Da podkriepim moju tvrdnju, da je ministar kod ovog podhvata kanio mimoići naše trgovce, neka mi bude dozvoljeno navesti sliedeće činjenice, koje proizlaze djelomice iz samog oglasa dražbe, iz kojeg će svatko uviditi, da je nemoguće za naše trgovee kod te dražbe na šume reflektirati.

Iz toga oglasa vidimo, da je isti prvi put dne 21. studenoga oglašen, te da se dražba odredjuje na 30. prosinca t. g.

Kako mi trgovci rekoše, običajno je

vrieme najmanje šest tjedanah prije dražbe, da se svi uvjeti i procjene trgovcem na uvid štave, ali to biva samo u onih slučajevih, gdje se radi samo o parcelarnoj prodaji šumah, tako da svaki nudioc i trgovac imade dostatno vremena, da si na temelju tih podatakah službenih sam procieni šumu, pak da tako prosuditi uzmogne, koliko za istu može dati.

Kod ove prodaje izrično je naglašen uvjet, da će se samo na onu ponudu obzir uzeti, koja je stavljena na čitav kompleks od 2481 ral šume. Pošto detaljni uvjeti još do danas nigdje trgovcem na uvid stavljeni nisu, pošto ih do prekjučer ni u Pešti ni u Vinkovcih trgovcem na uvid bilo nije, proći će još koji dan, dok trgovci budu u stanju, da se u šumu upute.

Trgovci bi dakle morali od 10 do 30 pros. t. g. procieniti čitavu tu šumu. Neračunajuć, da su sada najkraći dani, da je najgore vrieme, da ima najviše svetacah, mogli bi dakle u najboljem slučaju 20 danah u šumi raditi. Po tom bi morali svaki dan 3100 hrastovah i 4000 dugih stabalah t. j. svaku minutu 8 hrastovah i 20 dugih stabalah, jasenah i brestovah, procieniti, izmjeriti debljinu, taksirati visinu, uvesti u procjenbeni zapisnik i prosuditi tehničku vriednost. Kad se znade, da jedan hrast po 50 for. stoji, jasno je, da mora trgovac kod ovog posla veoma oprezan biti, da neizgubi sve, što ima.

Ja sam ovom jednom jedinom činjenicom dokazao, da je trgovcu absolutno nemoguće u tako kratkom vremenu ovaj posao svladati, te da već s toga nijedan trgovac nemože taj posao preuzeti, već da to učiniti može samo onaj, koji je imao priliku kod ministarstva točno informirati se o stanju stvari. Drugo, što u tom proglasu u oči pada, jest to, da se taj kompleks prepušta kupcu na izradnju tečajem 10 godinah na iste ciene. Do sada su domaći trgovci uvjek dobivali toliko drva, koliko su mogli na jedan put platiti. Ako se uzme u obzir, da ciena hrastovom drvetu svaki dan raste, te da je u posljednjih 10 godinah za 100% narasla, onda se vidi, kolika je to šteta za našu šumsku imovinu i naš autonomni budget.

Isto tako se nemože opravdati niti ona ustanova prodajnih uvjetah, da se taj kompleks samo onom nudiocu dopitati može, koji na cieli posao ponudu stavi, jer je izkustvo pokazalo, da su najbolje prodane one šume, koje su prodane u manjih česticah, jer je bilo više nudiocah.

Ustanova, kojom se kupac veže na proizvadjanje stanovite vrsti robe, naperena je upravo proti našim trgovcem, jer oni na nju nikako pristati nebi mogli, a time pada i ciena, jer to svakomu ne konvenira; država bi morala nastojati, da iz stanovite količine prodanih šumah što veću korist povuče, a ona čini upravo protivno na korist pojedinacah, a na obću štetu.

Ja sam time prikazao postupak ministarstva kod prodaje naših šumah državnih, te sam ujedno orisao položaj domaćih trgovacah. No za primjer, kako se drugdje sa domaćimi trgovci sa strane države postupa, neka mi bude dozvoljeno navesti sliedeće:

U Bavarskoj prodavala je država šumu Eberbergerpark, te je na tu šumu stiglo ponudah od domaćih trgovacah i od raznih francezkih i talijanskih tvrdkah. Te strane tvrdke nudile su procienbenu vriednost, a domaći trgovci 17% izpod procjenbene vriednosti. Vlada je prihvatila ponudu domaćih trgovacah, jer su ovi kupovali od nje kro[z] desetke godinah šume i jer će ih ona i ope[t] trebati, kad nebude ponudah stranih tvrdkah. To je posve opravdano, jer je dužnost svak[e] države u prvom redu štititi domaći trgovač[ki] stališ, da nebude morala odvisiti od trgovac[ah] izvanjskoga svieta.

I kod nas je bilo vrieme, kad su tuđ[i] trgovci dominirali našimi šumami, ali to j[e] bilo onda, kada su se hrastovi, koji danas 5[0] for. stoje, prodavali po tri cvancige. Što se je trgovina drvom tako digla kod nas, ima[mo] demo poglavito zahvaliti radinosti i uztraj[]nosti naših domaćih trgovacah, koje se hoć[e] sada mimoići.

Jedno je, što naše trgovce kod ove stva[ri] najviše uznemiruje, a to je neobičajna tajin[]stvenost kojom se ministarstvo kod ove pro[]daje služi, jer niti su naši trgovci u ob[će] znali, da će se prodavati šuma, niti da će [se] toliki kompleks prodavati, dok nisu sami sl[u]čajno to nanjušili, niti im je sve do sad[a]

gdje je već prekasno, dozvoljen uvid u proračun, ni u prodajne uvjete.

Naši trgovci vide u ovoj tajinstvenosti ozbiljnu pogibelj za cielu budućnost, a ne samo za ovaj slučaj. Oni nemole milosti, već traže, da se vrši zakon, traže javnost, koja je zakonom propisana; oni ali mole, da se u interesu domaće trgovine i u interesu šumske imovine preprieči veoma štetna i samovoljna velikoprodaja naših državnih šumah.

Ja prije spomenuh, da ću se prigodom ove moje interpelacije takodjer osvrnuti na upravu naših državnih šumah Neću da budem preobširan, nego ću samo njekoliko riečih o tom spomenuti. Obće je poznata važnost šumah, koli za zdravstveno stanje, toli za klimatične odnošaje zemlje. Stoga postoje po cielom svietu šumski zakoni, kojim je zadaća zaštititi šume, te koji normiraju koli dozvoljenu porabu iste, toli nuždne ustanove uzgoja, dotično pošumljenja.

I mi imamo šumski zakon, koji takodjer sadržaje ustanove o tako zvanih gospodarstvenih osnovah, kojim su podvrgnute sve šume, a nekmoli državne.

Kako pako kr. ug. ministarstvo ove ustanove provadja, najbolje dokazuje to, da go dine 1886., 1887., 1888. i 1889., nije nudiocem dozvolilo dražbe preko odredjenih dielovah šume još 200 do 300 jutarah šume zrele za sječnju i to sa motivacijom, da gospodarstvena osnova absolutno nedozvoljava više nego odmjerenu prodaju, a sada, gdje još postoji kriza u trgovini s drvom, dozvoljuje gospodarstvena osnova, da se preko običnoga turnusa baci na tržište 2481 ral najbolje i i najzdravije šume.

Isto se tako ugarsko ministarstvo ništa nebrine za pošumljenje, zagajenje i pomladjivanje šumah, iz kojih svake godine toliko milijunah izvadi.

Meni su pripovjedali strukovnjaci, da je stanje naših posječenih šumah upravo užasno, da to nije nego šikara i grmača brestovine i jasenovine, te da je upravo slučaj, ako čovjek naidje na koji mladi hrastić. Oni vele, da racionalno gospodarstvo nedozvoljuje šumu sjeći, dok se nije dosta sjemenjakah povoljno razvilo, da je time budući nasad osiguran. Kod nas se na to nepazi, što je tim štetnije, jer se nenastoji umjetnim načinom gornju pogrešku popraviti. Kod nas se šuma posjeće, te se sama sebi prepusti. Uslied toga se druga stabalca, koja brže od hrasta rastu, razviju, te i onaj hrastić, koji se slučajno pomoli, uguše. Ovim načinom uništuju se naše šume i njihova vriednost za uvjek, jer nikada iz njih neće više postati takova hrastova šuma kakva je bila. Šteta, koja se ovakovim gospodarenjem našoj šumi nanaša, neprocjenjiva je, a mi joj evo nasuprot stojimo posve nemoćni, jer neimamo više vlasti u naših rukuh, da reknemo: ovako dalje biti nesmije. Nama je na temelju hvaljenoga našega sustava jedino preostalo prepokorno moliti, da se čuva naša šumska imovina. A to je, gospodo, žalostno, da nerečemo što više.

Ja, završujući ovu moju interpelaciju, izjavljujem, da sam ju stavio na direktni poziv naših trgovačkih krugovah, a da sam ju stavio i kao narodni zastupnik u interesu naše šumske imovine.

Ja sam uvjeren, da u ovom pitanju, gdje se radi o imovini naše zemlje, nemože biti razlike stranakah, nego da ću naći iskrenu podporu od svakog člana ove vis. kuće kao i kod vis. vlade, da zajednički odbijemo štetni udarac, koji prieti našoj šumskoj imovini i našoj trgovini. S toga se uslobodjujem na preuzv. g. bana staviti sliedeću interpelaciju (čita):

„1. S kojih razlogah je odredjena za 20. prosinca o. g. izvanredna prodaja državnih šumah od 2481 jutra u procieni od 3,342.631 for. preko običajnog gospodarstvenog turnusa i to baš u eri, gdje još traje kriza u trgovini drva?

2. S kojih razlogah je prodaja čitavoga kompleksa ukupno odredjena, ne pako kao uvjek do sele parcelarno?

3. Zašto je u uvjetih prodajnih izrično u uvjet stavljeno, da se nesmije više od 10% rabiti u produkciju duge?

4. Zašto je dražba u tako kratkom roku razpisana, jer je nemoguće radi kratkoće vremena sustavno 190.000 stabalah pregledati, uslied čega može samo uspješno na taj posao reflektirati onaj, koji je po kr. ug. ministarstvu prije valjano informiran, te zašto detailni prodajni uvjeti još danas oglašeni nisu?

*

5. Jeli voljna Njeg. preuzvišenost gosp. ban u interesu autonomnog budgeta i u interesu trgovačko ekonomskom svoj odlučni upliv uložiti, da se ta toli štetna dražba još pravodobno osujeti?

6. Jeli voljna Njeg. preuzvišenost gosp. ban svoj upliv uložiti u interesu racionalnoga gospodarenja našom šumskom imovinom, kako to dotični zakonski propisi zahtjevaju?" (Živio! na ljevici.)

Predsjednik: Interpelacija dostavit će se kr. zem. vladi.

Rieč ima preuzv. g. ban.

Preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Visoki sabore! Predmet ove interpelacije, čini se, da je u nekih krugovih pobudio bojazan, pak, budući da se stvar sama ima u kratko vrieme konačno riešiti, mislim, da će mi se oprostiti, ako, makar i ne sasma obavješten, odgovorim na glavna pitanja g. interpelanta i da dadem odmah razjašnjenje i g. interpelantu i visokom saboru.

Gospodin se zastupnik ponajprije poziv1je na nagodbeni zakon, koji je krivnjom vlastitih sinovah ustalio i osjegurao ono tako žalostno i nesnosno stanje, kojemu je valjda uzrokom i predmet njegove interpelacije. Ja se čudim, da on u toj formi govori o nagodbi odmah iza govora onoga gospodina zastupnika, koji je na temelju nagodbe tražio prava naroda našega. Dakle valjda je to krivnja vlastitih sinovah, što imademo na temelju nagodbe tražiti pravo, kao što je to činio gosp. zastupnik Valušnik. To je samo mimogredce rečeno. Ja imam sasvim druge nazore o sinovih domovine, koji su stvorili nagodbu. Ja držim, da će moje mnienje naći u budućnosti mnogo više pristašah, nego li mnienje gosp. zastupnika, koji tako omalovažava rad sigurno veoma poštovanih rodoljubah.

Trgovina sa drvom u domovini našoj sigurno je jedna od najvažnijih, o tom nema dvojbe. I zato se može kazati, da velik dio naših trgovacah, u koliko se bave domaći sinovi većom trgovinom, su trgovci s drvi, i vrlo je ugodno konstatovati, da se ta trgovina u krugu naših sinovah sve više širi, i da su naši sinovi znali iztisnuti tudje elemente, koji su se najprije latili toga posla, i uputu im davali, kako treba tu trgovinu udesiti. Zato bi ja rekao, ako ide zasluga domaće sinove, što sve više prijanjaju oko toga posla, to treba i tudjincu zahvaliti, da je drvo kod nas u obće do ciene došlo. Gosp. je zastupnik nesistematično udesio svoj govor, zato ću samo po bilježkama moći sliediti njegov govor; morati ću od jednoga predmeta skakati na drugi u toku svoga odgovora; ali ja ću sliediti govor gosp. zastupnika, pak zato neka mi se to oprosti.

Gosp. je zastupnik rekao, da je velika kriza nastala u trgovini drvah, pak da je šteta, da se u takvo doba prodaja drvah po državi preduzima. Nema dvojbe, da je kriza u trgovini drvom, ali samo u jednoj vrsti, naime u trgovini sa dužicama; jer inače u trgovini sa drvi nema ni traga kakvoj krizi. A da opet ova prodaja, o kojoj je tu govora, nije tako štetno djelovala na ostale prodaje šumah u zemlji, znakom je okolnost ta, što je nakon proglašenja ove prodaje od 2400 jutarah na 10 godinah obavljena licitacija imovnih šumah u brodskoj imovnoj obćini, pak je polučena kupovnina, koja iznosi 11% preko procjene.

Istina, kod te je prilike ostalo je nekoliko parcela, al to su šume takove, koje ni prošle godine nisu našle kupacah, gdje može biti da procjena nije sasvim odgovarala vriednosti, i makar da su trgovci znali tu procjenu, jer se nije tajinstvenom držala, jer su se šume već tri, četiri godine gledale, ipak se nije kupac našao. Dakle izuzam ovih nekoliko parcelah, mislim šest na broju, ostale su šume prodane i to za 11% preko procjene. Dakle nije toliko djelovala ta prodaja na trgovinu sa drvi, kao što to misli g. zastupnik, a ni najmanje nije djelovala na trgovinu sa dužicami. One parcele, koje su u brodskoj imovnoj obćini prodane, prodane su upravo za dužice, jer modus tih prodajah uvjetuje, da se tako rekuć ni nemože na drugu vrst drvo izradjivati, već upravo samo dužice, jer se mora za godinu danah izraditi šuma. G. zast. je onda spomenuo, da je jedna privatna gospoštija obustavila prodaju.

G. zastupnik je rekao, da je to učinjeno uslied nepovoljnih okolnostih; al ja bih samo

toliko opazio, da što može voditi privatna čovjeka, nemora biti mjerilom države. Država mora imati drugi momenat pred očima, nego li privatnik.

Ako neću ništa drugo spomenuti, to moram barem na to upozoriti, da država mora imati pred očima taj interes, da mora imati prihoda, da pokrije stalnimi dohodci budgetne potrebe, dočim privatnik može i bez posebnoga pokrića svoga privatnoga budgeta koju godinu živiti.

Ja bih rekao, da g. zastupnik nije ni onda bio dobro obavješten, kad je rekao, da se ta prodaja obavlja mimo turnusa, i da ministarstvo u obće nepazi na interese trgovine, već da uviek preko turnusa obavlja prodaju, te da je to i sada učinilo. Tu mi je upozoriti, da je državna uprava upravo zadnjih godinah baš stoga, što je ciena pala dužicam i u obće hrastovomu drvu, umanjila kompleks šumah, što su se prodale prošle godine i ove godine. Dakle je imala obzira naprema krizi, što je u trgovini sa dužicama nastala, a i sada, kod prodaje 2400 rali, ne ide preko okvira turnusa, nego se drži sasvim turnusa, jer prodaje tu šumu na 10 godinah. Na godinu odpada 246 ili 248 ralih, a to je dakako sasvim druga stvar, nego 2400 ralih; 248 jutarah dadu se sasvim liepo spraviti u okvir godišnjega turnusa, koji iznaša po prilici — koliko znam — 1000 ili 1100 jutarah na godinu. Dakle je posve prema sječnoj osnovi ona količina šume, koja se iz državnih šumah u onom području godimice prodaje. Imamo dakle iz 1100 jutarah godišnje 240 jutarah, a to je jedna petina šume, što se godimice prodaje. Turnus dakle nije prekoračen, nego je samo uvedena druga vrst unovčenja godišnjega turnusa, koja ide po mojem mnienju i tvrdom uvjerenju u prilog trgovini s drvi i to baš zato, da se nečini šteta onima, koji danas sa dužicama trguju, jer se ovo drvo neće na dužice izradjivati, nego izrično u drugu vrst. Uslied ove prodaje nije ona trgovina, koja se dužicami bavi, dobila nikakove konkurencije, nego će se dapače jedan dio tih šumah nesamo za ovu godinu već i za deset godinah unapred izvaditi iz one količine, koja bi inače svakako išla u konkurenciju prodaje sa dužicami. To je naravna stvar, jer da se nije odabrao ovaj način prodaje, to bi se kao i dosada svake godine imala prodati jedna stanovita površina, koja bi se morala u dotičnoj godini izraditi, a budući da izraditi hrastovu šumu u godinu danah nije moguće inim načinom, nego ili na dužice ili na šlipere, nu šliperi se nerade od ovakove šume, jer je previše skupa, to bi svakako bilo na štetu trgovini sa dužicami. Uslied ove prodaje biti će kvantitet opredieljen za dužice za 240 jutarah godimice manji, t. j. trgovini sa dužicami biti će osigurano unapried, da će se za toliko manje prodati, dakle se nemože govoriti podnipošto o kakvoj konkurenciji. U obće nije ni vriedno govoriti o tih 240 jutarah, kad se neradi o godišnjih 2400 jutarah.

Ja znam i naših trgovacah....

(Zast. Gj. Jakčin: Prigovara).

G. zastupnik će se bolje razumjeti u trgovinu s drvi i ja ću drage volje drugi put slušati njegove nazore u tom pogledu, ali ja znam, da ima i naših trgovacah, ne samo stranih, koji su sami kupovali po 240 ralih na godinu. Znam nekoliko njih i ove godine. Dakľe to nije bog zna kakvo iznenadjenje i teret za našu trgovinu. Ako su znali tako radit do sad, znat će i od sele, a još kad se može udesiti posao na deset godina unapried, to svakako ide u prilog trgovini.

(Zast. Gj. Jakčin: Dotičnikom...)

Dakako onoj gospodi, koja će kupiti. Sigurno, jer će oni unapried znati udesiti svoj posao na deset godinah, a stoga će i dati veću cienu. Znam takodjer, da izim onoga, koji bi rado kupiti te šume ima i drugih, koji znam, da će konkurirati i u tom kratkom razpisanom roku.

(Glas na desnici: Bit će ih deset!)

Znam. Naši trgovci vrlo dobro računaju i znadu za korist, koja leži u tom, da si čovjek za deset godina unapried osigura posao, za to će oni i konkurirati, a ja se nadam, da će biti i dostalci. Tako će se pokriti i interesi u obće trgovine sa hrastovim drvom, izbjeć će se barem djelomice konkurenciji trgovine sa dužicom, a osjegurat će se veće ciene, jer tko zna za dobar posao, taj će dati i bolje ciene, makar on bio tko mu drago, i tako će se šume bolje unovčiti.

Zašto je odbito onomu trgovcu u Vrbanji, da postavi ondje pilu, to mi nije poznato, tu bih se morao obavjestiti. G. zastupniku nebih znao odmah u tom odgovoriti, jer niesam imao prilike, da se obavjestim.

G. zastupnik je onda rekao, da se je glasalo već mnogo vremena prije, no što je ta prodaja oglašena, da će se tajinstven jedan posao izvesti. To je istina i ja sam čuo za taj glas i to od samoga ministra prije godinu danah. Znam i to, da se je radilo o tom, da je jedan konsorcij trgovacah, ne samo tudjih nego i domaćih, dao offert ministru i tražio prodaju tih šumah, a ne samo tih nego i više drugih. Dakako, da je taj konsorcij htio, da se prodaje tajinstveno, da ne bude konkurencije. To je i naravno, jer to bi svatko htio, ali što se je njima snilo, to se baš ministru nije htilo i zato se je ta stvar vukla preko godinu danah. Oni su širili taj glas i strašno druge uznemirili; ali bez razloga, jer nitko nije htio da nasjede ovoj propoziciji, koja je izgledala vrlo zamamljiva, ali je imala tu šepavu stranu, što bi izključila konkurenciju, koja se nesmije mimoići.

G. zastupnik se tuži i na tajinstvenost kojom se izvadja procjena šumah. Ja mislim, kad se šuma procjenjuje od ureda šumskoga, to je stvar, koja se tiče samo šumskoga personala, koji ima odgovarati prema višoj oblasti. Ako je može biti dosada bivalo to, da su se kod tih procjenah zajedno sa lugarom šetali i trgovci i gledali kako se to procjonjuje, onda držim, da je vrlo dobro, što se je taj način procjene odstranio, jer tu nije svaki trgovac mogao znati, kada se te procjene prave, već samo gdjekoji. Taj je onda došao i sliedio lugara, a drugi nije k tomu imao prilike. Ovaj je onda imao svakako prednost prema onomu, koji nije imao ugleda u te procjene, kao onaj prvi, koji se je šetao s lugarom. Zato mislim, da je pravedno i prema svima jednako, ako nitko neprisustvuje kod tih procjenah, da se one obave sasvim objektivno, a onda može svaki na temelju procjene opet šumu pogledati i sam za se izračunati, koliko bi mogao dati za dotičnu šumu. Dakle ta tajinstvenost može samo dobro doći objektivnosti u trgovini. Tako se mogu upravo i tumačiti velike razlike, koje se često opažaju kod javnih dražbah. Jedan kupac neda i nemože dati ni dvie trećine one ciene, koju bi može biti drugi dao, a to je sigurno onaj, koji nije imao prilike sam uviditi procjene, te je tako zaostao, dočim je onaj mogao više dati, koji je sam bio kod procjene.

Nakon svega toga kazao bih ja, da po mojem uvjerenju ova prodaja nije ni najmanje štetna po trgovinu s drvi, dapače ide u korist trgovini sa dužicami, jer se je jedna površina hrastovih šumah izključila iz konkurencije, koja bi mogla nastati na štetu trgovini sa dužicami, ako bi se i to drvo sa dužice izradjivalo. Buduć da se ova površina prodaje u deset godinah unapred, dakle da se radi o 240 jutarâh, koja će se na godinu izsjeći, a to čini samo jednu petinu godišnje prodane površine, onda se vidi, da turnus nije prekoračen. Zato ni nemogu s jedne strane kazati, da bi ova prodaja štetna bila, a sdruge strane mislim, da ovaj način prodavanja šumah dolazi samo u korist unovčenja šumah i tako u korist i našemu butgetu.

I ja sam uvjeren, da, kad bi se mogao naći modus, da se sve šume ovim načinom prodadu, da bi to bilo u korist sveobćoj trgovini s drvi, jer bi se tako mogla izbjeći svaka izvanredna kriza, ako bi se unapred prodale šume na više godinah i u većih površinah. To bi se istina moglo učiniti samo u više parcelah, a onda bi se konkurencija ravnala prema potrebama trgovine, a nebi tako često krizah nastalo, koje se namiću, kad se mora samo jedna vrst drva izradjivat, t. j. samo dužice.

G. zastupnik se tuži, da je prekratak rok za procjenu šumah. Ja u tom nisam vještak, da bih mogao absolutno mnienje izjaviti, ali meni se čini, da je pravedno, da se taj rok produži. Ja doduše znam, da ima naših trgovacah, koji to netraže i koji su i danas pripravni otići na tu dražbu od 30. prosinca i koji misle, da će s uspjehom stupiti u konkurenciju. Njima dakle nije ovaj rok prekratak, al svejedno meni se čini, da nebi štetno bilo, da se taj rok produlji. Ja sam na molbu trgovačke komore, koja se je u tom poslu na me obratila, pisao ministru, da bi se to moglo izvesti, ako neima inih razlogah Sa svoje strane sam zagovarao pro-

duljenje toga roka dražbe, jer mislim, da štetno nemože nipošto biti. Ali ako se rok i neprodulji, ja znam iz ličnih ubavjestih, da će biti dosta konkurentah, i bez produljenja roka pokazat će se veća konkurencija kod dražbe. Znam to iz toga, što su mnogi od onih, koji su se tužili, da je rok prekratak, znali posve točno označiti, koja je šuma dobra, koja bolja, a koja je lošija . . .

(Glas na desnici · Dakle neima tajnah!).

Ako oni to znadu, onda su već pregledali te šume, a ja sam o tom tim viša uvjeren, što je svaki od većih trgovacah, koji se može u posao upustiti, već od godinu danah razgledao te šume, naime od onoga časa, kad se je prvi glas o prodaji tih šumah razneo bio.

Svatko je imao interesa znati za te šume, ako nije sam kupac, a ono barem da zna, tko će konkurirati, i za to prigovor o kratkoći roka nestoji, al kako rekoh, ni ja nisam protivan, da se produlji.

G. zastupnik prešavši s ovoga predmeta na odgajanje šumah, rekao je, da u tom pogledu neima državna uprava nikakvog sistema, te je za primjer naveo tu okolnost, da su u prijašnjih godinah, kad su trgovci tražili, da jim se izim obično prodanih hrastovah, prodade neka količina hrastovog drva zrielog i prezrielog, da su odbijeni radi toga, što se neće prodati preko siečne osnove, a sada na jedanput, da neima te zaprieke, nego se preko sječne osnove prodaje 2.400 ralih.

Ja sam prije spomenuo, da se neprodaje preko sječne osnove nego u okviru sječne osnove, dakle onaj prigovor nestoji, jer se niti jedno jutro više neprodaje, nego se je obično prodavalo, samo se jedan dio godišnje sječe prodaje unapried.

Glede uzgoja šumah rekao je g. zastupnik, da su njemu pripovjedali ljudi, u kakvom su stanju te šume. Sada, čast komu čast, ali neka mi oprosti g. zastupnik, ako ću njemu vjerovati, zato nemoram vjerovati onim, koji su njemu što šta pripovjedali, tim manje neću jim vjerovati, što znadem iz vlastitog izkustva, jer putujem okolo i videć šume, znadem razlikovati dobru šumu od loše, a k tomu imadem dosta dobro oko, da znadem lučiti, kad putujem željeznicom, koje su šume državne, imovnih občinah, koje opet privatnikah, a to se može ponajviše radi toga znati i razlikovati, što su državne šume u vrlo liepom stanju. (Zast. Gjuro barun Rukavina: Stare, ali mlade ne.) G. zastupnik će znati, da su stare šume proredjene time, što se je svakomu davao iz njih po jedan hrast, dočim su mlade šume tako guste, da bi g. zastupnika, ako bi ga izabrali zastupnikom usred šume, njegovi izbornici mogli težko naći. (Smieh.) Ja bi po tom rekao, da g. zastupnik neima pravo, kada predočuje ono, što bi se istom dokazati imalo, kao strašilo i kao stvar, koja se nebi smjela trpiti, pak to temelji na pripovjedanju ljudih neopredieljenih. (Zastupnik Gjuro Jakčin: To su strukovnjaci. Glas na desnici: Koji su to strukovnjaci? Ta ima i strukovnjakah raznih. Tako je! na desnici. Glas sa ljevice: I glavarah ima raznih.) G. zastupuik je jedan poglavar, pa će znati valjda, da jih ima raznih.

Što g. zastupnik kaže, da vidi žalostno stanje odgoja šumah, da je najžalostnije, što neimamo nikakovog prava, da to popravimo, nego da samo možemo moliti, to mu moram poreći, jer mi neimamo samo pravo, da molimo, nego imamo upravo pravo, da nadziremo. (Zast. Gjuro Jakčin: A eksekutivna vlast?) Ta je sigurno naša, o tom neima dvojbe. Ja neznam, tko bi drugi imao eksekutivu u našoj zemlji, nego mi po onoj nesretnoj nagodi. (Smieh. Tako je! na desnici.) Imademo ju dapače i u onih poslovih, koji su zajednički. Ja dakle nemogu povoljan odgovor dati g. zast. u nijednom pogledu.

Što se prvog pitanja tiče, to mogu kazati, da za ovu prodaju znadem. Glede drugog pitanja, zašto je prodaja toga kompleksa odredjena, tu absolute odgovora dosada niti sam dao, niti ga nebi mogao dati, nego iz onoga, što znadem uslied razprave, koja se je vodila sa ministarstvom, u kojoj sam svom nazoru takodjer izraza dao, držim, da je po mom mnienju prodaja ovim načinom sasvim opravdana. Glede dalnjeg pitanja gospodina zastupnika, zašto se nesmije više od 10% dužicah izradjivati, mislim, da je to baš u interesu toga, da ova prodaja nebude štetna trgovini s dužicami, koja se danas zbilja nalazi u nekakovoj krizi. Po tomu dolazi ova prodaja u prilog trgovini s dužicami.

Što se tiče kratkog roka, to sam rekao, da, ako i ja sa svoje strane nedielim bojazan, kojoj je izraza dao g. zastupnik, nisam absolute uvjerenja, da se taj rok nebi mogao produljiti, pak zato sam se obratio na ministarstvo s mnienjem mojim onamo idućim, da mislim, da bi se možebit taj rok mogao produljiti. Ja ću dakle, ako dobijem odgovor od ministarstva, saznati za njegovo mnienje jestno ili niječno. U tom drugom slučaju saznati ću sigurno i za razloge, koji bi mogli voditi ministarstvo na to, da se rok neprodulji, a možda će biti i jestan odgovor — to neznam. Ovime sam odgovorio i na petu točku interpelacije, u koliko sam u današnjem odgovoru rekao, da što sam mislio učiniti u interesu našem, to sam i učinio, a ino što učiniti sa svoje strane nebi našao za shodno, pa zato i neću preduzimati ine korake.

Što se pako zadnjeg pitanja tiče, da li sam voljan brigu svoju uložiti za racionalno gospodarstvo naših šumah, koje stoje pod državnom upravom, to imadem čast izjaviti, da po onom, što znadem na temelju službenih podatakah, a ne po pripoviedanju ljudih, da neimam nikakovog razloga podvojiti o zbilja racionalnom gospodarenju s državnimi šumami, te nekanim upravo nikakve korake u tom pogledu učiniti. Time sam odgovorio, u koliko mi je bilo u ovaj čas moguće, na interpelaciju g. zastupnika, ter podjedno izjavljam unapred, da ako bi g. zastupnik usljed toga, što mu nisam mogao sasvim točno odgovoriti, ponovno donio interpelaciju, a ja bi se u to vrieme mogao točno obavjestiti ob onih točkah, na koje nisam mogao danas točno odgovoriti, da ću mu isto tako rado odgovoriti, kao što danas.

Sada bi imao čast moliti vis. sabor, da primi moj odgovor na znanje. (Živio! Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Jakčin.

Zast. **Gjuro Jakčin**: Visoki sabore! Ja žalim, da moram izjaviti, da mene obrazloženje preuzv. g. bana nije moglo uvjeriti u glavnom, što me je na tu interpelaciju potaklo, naime o shodnosti i nuždi, da se te šume na takov način prodavaju.

Preuzv. g. ban rekao je, da to nije štetno, nego da je koristno, po čemu nebi znao, u koliko me je njegovo obrazloženje moglo uvjeriti. Niti je stanje trgovine naše takovo, da se nebi moglo misliti, da će se tečajem deset godinah ove šume moći i uz bolje ciene prodati, a ono što preuzv. g. ban veli, da je to specijalno koristno za produkciju dužicah, te ustanove nemogu razumjeti.

Ta mi se ustanova čini, neka mi se oprosti izraz, samo za obsjeniti, jer prvo niti je moguća kontrola ovih 10% izradbe dužicah, ta je kontrola iluzorna, ta ustanova može biti povoljna za ugodne kupce ministarstva, a za neugodne kupce ministarstva može biti strašna. A drugo, tko jamči, ako se podigne trgovina s dužicami, da neće istim putem, kojim je sada razpravljana čitava ta prodaja, stupiti onaj kupac danas sutra s molbom pred ministarstvo i reći: Ministre, trgovina sa dužicami se je podigla, dajte mi dozvolu, da mogu više dužicah izradjivati. Ja držim, da je ovih 10% samo iluzorno, što može biti najpače neugodno domaćim trgovcem, koji su vezani na trgovinu sa dužicami.

Preuzv. g. ban rekao je, da se je o toj prodaji šumah preko godinu danah radilo. Tim više je onda čudnovato, zašto nisu niti dosada detailni uvjeti te prodaje stavljeni na uvid, gdje se je godinu danah radilo, da se imadu šume prodati. Faktum jest, da se niti u ministarstvu u Pešti, niti u Vinkovcih ne mogu pobliže uvidjeti uvjeti detailni prodaje niti sada, gdje imamo samo 23 dana do dražbe. To je jako čudnovato, što upravo moram spotaknuti.

Meni je preuzv. g. ban predbacio, da sam rekao, da sam to čuo od strukovnjakah, da su mi to i to kazali strukovnjaci. Ja moram otvoreno reći, da me je tim izazvao na nešto, što bi volio prešutiti. Ja sam samo jednom došao u Slavoniju i to pred mnogo godinah, a zadnjih godinah nisam imao prilike onamo ići. Nasuprot ima mnogo gospode slavonskih zastupnikah u ovoj sabornici, koji bi mogli iz vlastitog izkustva bolje to znati i o tom bolje informirani biti.

Buduć da je to stvar, o kojoj se govorilo mjesece i mjesece po svoj Slavoniji, da se u toj stvari mora nešto učiniti, ipak nije nijedan našao za dobro. da to iznese prije pred sabor, nego ako se je tkogod od dotičnih interesiranih krugovah u razgovoru obratio na koga od ove gospode, (pokazuje na desnicu) dobio je za odgovor, da bi jako dobro bilo, da to dodje pred sabor, ali on to nemože učiniti, jer je vezan klubskim zaptom, pa da je bolje, da to dodje sa strane opozicije. (Nemir. Povici sa desnice: Tko je to!) Tako se samo stvar zateže. (Povici sa desnice: Tko je to!)

Predsjednik (zvoni): Ja nemogu dopustiti, da g zastupnik govori ob osobah, a da nenaznači imena. (Nemir. Povici sa desnice: Tko je to? Zvoni.).

Zast. **Gjuro Jakčin**: Čemu imena naznačiti.

Predsjednik: Imena treba naznačiti, jer drugčije to znači prosto potvarati, „calumniare".

Zast. **Gjuro Jakčin**: Presvietli gospodine! To se je govorilo samo u razgovoru više putah i u drugih slučajevih, da gospodu veže klubski zapt, da oni ovakve stvari neiznašaju pred sabor, pa je bolje, da se to iznosi pred sabor od strane opozicije. (Povici sa desnice: To nije istina. Nemir.)

Predsjednik (zvoni): Dočim g. zastupnik imena nenaznačuje, to njegove rieči izjavljujem nedostojnom potvorom.

Zast **Gjuro Jakčin**: Presv. gospodine! Ja nisam absolutno nikoga uvriediti hotio, nego sam samo na izaziv preuzv. gosp. bana obrazložio, kako dolazi do toga, da mi moramo govoriti, što nam se po strukovnjacih pripovieda. (Dr. Ljudevit Švarc: I mi bi mogli staviti interpelaciju, ali se trgovačka komora u toj stvari obratila na preuzv g. bana.)

Pošto se nisam mogao uvjeriti o tom, da je u obće koristna ova prodaja, to žalim, da se nemogu zadovoljiti odgovorom preuzv. gospodina bana.

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervàry**: Ja ću u kratko kazati. buduć da gosp. zastupnik nije niti najmanje dokazao sa svoje strane, da prodaja šumah nije koristna, da ostajem kod svojih razlogah, koje sam spomenuo, kad sam dokazivao, da je prodaja koristna, od toga neimam ništa oduzeti, niti tomu ništa dodati Mislim ipak. da nije isključena mogućnost, da nebude ciena drva u budućnosti gora. To nije tako absolute isključeno. G. zastupnik, koji se bavi sam sa poslovi, koji zasižu u trgovinu sa drvi, znati će, da je konkurencija iz Rusije i Amerike s ovom vrsti drva sve veća i jača, pa neznam, da li neće ona biti takova, da će uplivati na cienu hrastovah, kako je američka pšenica uplivisala na cienu naše pšenice. Koliko znadem, ciene, koje će se polučiti dražbom, to su minimalne ciene, a ciene kupovne, koje se imadu polučiti godimice, imadu se ravnati po prosječnoj cieni one godine, kada se dotična šuma preuzima.

Gosp. je zastupnik toga mnienja, da se nebi moglo kontrolirati to, da se ima samo 10% na dužice izraditi. Ja mislim, gospodo moja, da na teritoriju od 240 jutarah nije ta kontrola nikakov kunst, jer se može jako lahko kontrolirati, pošto se taj teritorij može za 8 danah tri put obići, ako nije dovoljno jedan put. Buduć da je vjerojatno, da će se najveća količina drva na pili izraditi, onda će malo drva ostati u šumi, koje će se u šumi izraditi, a onda je lahko kontrolirati, koliko je drva izradjeno na pili, a koliko u šumi. To nije tako težko, najmanje onim, koji se bave timi poslovi, koji su već imali prilike kontrolu ovakovu vršiti. Ima ovdje u sabornici gg. zastupnikah, koji nisu imali nikada prilike ovakovu kontrolu vršiti, pa se lahko dade na bielo crno namalati i ono, što nije tako crno. Tko se razumije u te poslove, on će se o tom uvjeriti, da se dade kontrola u tom pogledu mnogo laglje vršiti, nego kontrola na drugom mjestu. Za onaj slučaj, koji bi nastao, kako g. zastupnik kaže, tko će osigurati, da se nebi dozvolilo kupcem, ako poraste ciena dužicam, da veću količinu na dužice izrade,

ja sam uvjeren, ako bude takov slučaj, ter ministarstvo pristane na to, da to neće nikomu škoditi. (Zast. Gjuro Jakčin: Ali sada škodi.) Dok to bude škodilo trgovcem dužicah, neće se dozvoliti, a u čas, kad neće nikomu škoditi, onda neće biti nikomu stalo, da jim se nebi pomoglo.

Što se posebnih detailnih uvjetah tiče, to neznam razloge, zašto se nepredlože, a učinio sam korake u tom pogledu, pa se nadam, da ću dobiti i odgovora. Što se stanja šumah tiče, to ostajem kod onoga, što sam rekao, jer na ovakvo neopredieljeno pripovjedanje ljudih, makar i strukovnjaci bili, sa svoje strane nemogu ništa dati.

Ja mislim, da bi se g. zastupnik, toli zabrinut za imovinu zemlje, mogao sam potruditi, da sazna konkretne slučajeve, pa ako će iznjeti konkretne slučajeve, to mogu g. zastupniku kazati i to, da makar se s koje strane iznjeli ovakvi konkretni slučajevi, da bi svakako u trag išao takvim stvarim. Kad bi išli na neopredieljeno pripovjedanje uredovati, to bi strašna posla imali. Ja, hvala bogu, pripoviedanja rado neslušam, pa kad bi jih slušao i slušati hotio, onda nebi bila oba moja uha dovoljna, da obavim te poslove, (Smieh) a da se toga posla riešim, obično svakomu kažem: Izvolite mi konkretni slučaj iznieti, onda ćemo se razgovarati. To je odgovor, koga dajem g zastupniku u tom pogledu.

Predsjednik: Prima li visoki sabor odgovor preuzv. g. bana na znanje?

(Prima).

Odgovor preuzvišenoga g. bana primljen je na znanje.

Predsjednik: Rieč ima gosp. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Visoki sabore! Gospodin zastupnik bošnjački stavio je na vladu sliedeću interpelaciju (čita):

Visoki sabore! Na ovu interpelaciju čast mi je odgovoriti sliedeće: Zemaljskoj je vladi poznato, da se na cestah izbornoga kotara bošnjačkog voze težke stabla i iz tamošnjih državnih šumah i iz šumah investicionalne zaklade. Na istih cestah voze se pak i stabla iz šumah imovne obćine, iz kojih dobivaju obćine stabla za popravak mostovah. Investicionalna zaklada doprinosi znatnu svotu od preko 20.000 for. za uzdržavanje glavne ceste Županja-Bošnjaci-Spačva, a zemaljski budget uzdržava mostove na cesti Bošnjaci-Topola, te pruža i doprinosi za uzdržavanje mostovah na znatnijih cestah tako, da na obćine odpada mali trošak za uzdržavanje mostovah, koje i obćinari rabe za svoje potrebe. U ostalom, ako se koja obćina putem upravnih oblastih obrati na zemaljsku vladu radi doprinosa za uzdržavanje mostovah na obćinskih cestah i ako se potreba takova doprinosa dokaže, to se takova pripomoć pruža prema dopustivosti zemaljskih sredstavah. Molim visoki sabor, da ovaj odgovor izvoli primiti na znanje.

Predsjednik: Rieč ima g. zastupnik dr. Kršnjavi.

Dr. **Izidor Kršnjavi**: Ja se zadovoljavam sa odgovorom visoke vlade.

Predsjednik: Rieč ima g. odjelni predstojnik g. Dane Stanković, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik presvietli g. **Dane Stanković**: Visoki sabore! Isti g. zastupnik stavio je nadalje na vladu sliedeću interpelaciju (čita):

Odgovarajući na ovu interpelaciju, čast mi je iztaknuti, da u predjelu izmedju Rajevog sela, Vrbanje, Drenovacah i Račinovacah poplavna voda nemože nakon odlazka visoke vode u Savi odticati iz barah poradi toga, što u tom predjelu neima gotovo nikakvih strugah. Da se taj predjel spasi od poplave, valja ga kanalizirati, te napraviti umjetnim načinom potrebne struge.

Za kanalizaciju cielog predjela izmedju Save i Studve sastavljen je generalni projekt, prama kojemu se obsežne radnje moraju razdieliti na više godinah, da se previše neobterete niti interesenti, niti investicionalna zaklada, koja za takove radnje zamašnu podporu doprinaša. Rečena kanalizacija započela je ove godine kopanjem kanalah „Jasenovac“, dug 6.2 kilometra, „Bistra“, dug 6.4 kilometra kod Vrbanje, i kanala „Teče“ kod Ra-

činovacah, koji je dug 13.3 kilometra. Kanali projektirani su zemljoradnjom od 152.000 □ metarah i troškovi od 26.353 for., koje će pokriti investicionalna zaklada i brodska imovna obćina, te je u tu svrhu u ovogodišnji proračun investicionalne zaklade uvrštena primjerena svota. Kod gradnje mostovah i ustavah sudjelovati će i upravne obć. dotičnog predjela.

Označene kanale izvadja poduzetničtvo, koje je obvezano, da dovrši posao do konca ove godine.

Ja molim, da vis. sabor izvoli uzeti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zast. Dr. Kršnjavi.

Zast. Dr. **Izidor Kršnjavi**: Ja se zadovoljujem sa odgovorom vis. vlade.

Predsjednik: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima).

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Vis. sabore! Ja današnju sjednicu zaključujem, a drugu uričem za subotu 12. o. m. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. izvješće odbora proračunskoga o osnovi zakona ob ustrojstvu drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji; 2. izvješće istog odbora o osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji; 3. izvješće odbora proračunskoga o osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih i 4. izvješće odbora za razsudbu zem. računah o računih sabora za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891. Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem u subotu u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 12 satih 35 časakah.)

Stenografički zapisnik

o CL. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 12. prosinca 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika 149. sab. sjednice.

Podnesci:

Pravosudni saborski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad zem. kaznionami.

Vukovarski gradjani mole za ukinuće vlastelinske malte.

Glavna i specijalna razprava ob osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Interpelacije:

Interpelacija zast. baruna Gjure Rukavine glede budućih izborah.

Interpelacija zast. Drag. Pisačića ob uredjenju gorno-činženih zemljištah.

Glavna razprava o zakonskoj osnovi, kojom se nadopunjuju ustanove ob ustrojstvu sudovah, i o zakonskoj osnovi kojom se preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

(Početak u 10 satih 20 časakah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kralj. zemaljske vlade prisutni: preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervary**, presv. gg. odjelni predstojnici **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Ivan Jagić** čita zapisnik 149. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Pravosudni sab. odbor podnosi izvješćé ob osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. (Prilog 33.)

Staviti će se na dnevni red.

Molba vukovarskih gradjanah, da se ukine vlastelinska malta u Vukovaru.

Ide odboru peticionalnomu.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je na prvom mjestu izvješće pravosudnoga odbora ob osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Molim g. bilježnika, da pročita izvješće, dotično osnovu zakona.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita prilog 28., 29. i 24.

Predsjednik: Glavna razprava počima. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Franjo Spevec**: Visoki sabore! Predložena osnova tiče se izključivo organizacije državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah, čiju zadaću i čije funkcije normiraju posebni zakoni, u koje ova osnova nedira; osim što §. 7. predložene osnove pridržaje držav. nadodvjetničtvu i nadalje njegove civilno-pravne funkcije kao zastupnika zemaljskoga erara i pravnoga konzulenta zemalj. vlade.

Što se pak tiče organizacije državnih odvjetničtvah, koja sačinjava glavni predmet ove osnove, to osnova, u oprieci sa dosadanjim pravom, odieljuje državno odvjetničtvo od sudovah i stvara za nj posebni status.

Da je to opravdano, sliedi iz same naravi stvari, jer ako i jest identična državna zadaća, oko koje rade sudovi i državna odvjetničtva, to je ipak državno odvjetničtvo poseban organ različit od sudovah, ako i jesu oba organi javnog interesa, to je ipak svaki u drugom smislu i u drugoj ulozi.

Razlog, što do sada nisu činovnici državnih odvjetničtvah imali svoj posebni status, već su smatrani za članove onog suda, kod kojega su namješteni, razlog tomu nije bila sama narav stvari, nego vanjske više slučajne okolnosti. Tako se reklo, da neima dosta izkusnih i prokušanih silah, te da bi status bio premalen i promaknuće sporo i slabo.

Ti razlozi više nepostoje za ovu osnovu, kako i kaže njeno obrazloženje, pak ona daje držav. odvjetničtvu kao posebnoj oblasti i poseban status.

Daljnja novost i daljnja promjena dosadanjega prava stoji u tom, što se držav. nadodvjetniku i njegovim zamjenikom te državnom odvjetniku u Zagrebu povisuje rang.

Obrazloženje osnove motivira potrebu toga tako jasno, da mi netreba o tom dalje govoriti.

Inače ostaje držav. odvjetničtvo i nadalje kao i dosele: oblast pravosudne uprave. Organizacija njegova ostaje i nadalje po primjeru najvažnijih kontinentalnih državah, koje su ostale vjerne francezkom uzoru, birokratička t. j. nekolegijalna, hijerarska.

Držav. odvjetničtvo prema tomu je jedinstvena oblast, a pojedina držav. odvjetničtva jesu tako rekuć samo stacije, a sva su spojena u jednu jedinstvenu oblastnu organizaciju.

Iz te jedinstvene organizacije državnog odvjetničtva sliedi, da vrhovna uprava i vrhovni nadzor nad svimi državnimi odvjetnici pripada šefu pravosudne uprave, u nas banu; odatle sliedi jedinstvena direkcija pojedinih državnih odvjetničtvah, a pojedina ta državna odvjetničtva nemogu imati kolegijalnoga ustrojstva, niti mogu sastojati od više samostalnih i ravnopravnih članovah, već moraju biti sva spojena u jednoj jedinstvenoj glavi.

Kod pojedinih držav. odvjetničtvah se doduše postavlja više činovnikah, ali jedan je samo drž. odvjetnik u pravom smislu, a ostali su tek zamjenici i pomoćnici njegovi.

Toj organizaciji odgovara predložena zak. osnova, a naročito §§. 2., 3. i 6.

Takova je, vis. sabore, u bitnosti organizacija i u svih većih kontinentalnih državah, koje su, kako rekoh, u tom pogledu sliedile primjer Francezke, ali ipak nisu dale držav. odvjetniku toliku vlast, koliko ima u Francezkoj.

Zanimati će one, kojima se osobito mile ruske uredbe i koji te ruske uredbe u velike hvale, ako spomenem, da je i u Rusiji organizacija držav. odvjetničtvah onakova, kako to orisah. Ruska prokuratura neposredno je podčinjena ministru pravosudja i ima se ravnati po njegovih službenih naputcih. Ministar pravosudja postavlja prokuratore, premješta jih i skida.

Funkcije činovnika ruske prokurature jesu po prilici onakove, kakove su državnih odvjetnikah u Francezkoj, te osim kriminalno-pravnih funkcijah imadu činovnici ruske prokurature bditi nad obdržavanjem zakona; imadu davati mnienje u svih pitanjih kompetencije, u ženitbenih pitanjih, u stvarima fiska, maloljetnikah, duševno bolestnih itd. Okolnost ona, što je organizacija našega državnoga odvjetničtva u bitnosti onakova kao

što u Francezkoj i u Rusiji, u tim državama, koje naša opozicija danas najviše ljubi, okolnost ta sklonuti će bez dvojbe i poštovanu našu opoziciju, da prihvati predloženu osnovu, ako možda ne uztraži, da se vlast držav. odvjetnika proširi, kako je to u Rusiji i Francezkoj, u državah, koje, kako rekoh naša opozicija najviše ljubi. (Veselost.)

U toj nadi predlažem ovu zak. osnovu za podlogu specijalne debate. (Živio na desnici).

Predsjednik: Rieč ima zastupnik gosp. dr. Starčević.

Zast. dr. **Antun Starčević**: Gospodo! Na koliko razabirem, ovdje se radi o javnom, o službenom, o državnom tužiteljstvu. Težko bi se dalo pomisliti načelo svetije u monarkijah. koje su zakonite, i za život nuždnije načelo od onog, koje bi moralo u toj osnovi načinjeno biti.

Ja nemogu pomisliti načela prokletijeg, nego li je ono, po kojem čini mi se ta osnova složena. Iz nje mora sliediti zlo još veće od dosadašnjega.

Ja poznajem tu uredbu i ovu osnovu, koja o njoj radi. Za razvidjeti, bili se u obće bez ove moglo biti i kako ona odgovara tomu, a za opravdati ovo, što rekoh i poradi zamašaja stvari, ja i proti volji moram zagristi ponešto u povjest; njezini su dokazi čvršći nego svi drugi.

Mnogi se čudiše Ljudevitu XIV. te ga osudjuju poradi izreke: „Ja sam država". On imadjaše krivo, u koliko je to u nepravom smislu govorio, izdavajući sam sebe za svu državu i sav narod. Ali u pravom smislu izraza svaki državljanin i svi, u koliko su prosvietljeni reć bi slobodom i srećom narodah, onako ćute i govore. Njih svaki smatra se udom države, od koje dobiva slobodu, pravicu, sigurnost, blagostanje, prosvjetu i sve blagodati, koje bi izgubili, kad u njoj nebi bili ili kad bi iz nje izstupili.

Ako je jedno udo ranjeno, onda cielo tielo boli. Ako jih više boluje, tielo je tim slabije i nemoćnije te mora propasti sa udovi, ako se ova za vrieme neizlieče i nezaklone od ranah i od vriedjanjah.

Kod Grkah je moralo biti zajedničarstva državljanah u svih javnih i navlastnih stvarih, na koje oni uplivaju. Ako je bio jedan uvriedjen ili je kakovu nepravednu muku trpio. svi ostali ćutijahu i smatrahu se uvriedjenimi, jer su znali, da u onom patniku trpi ciela država, i što je danas učinjeno onomu, da se to sutra i drugom svakomu može učiniti. Zato radio je svaki za sve i svi za svakoga; zato su tužili ne samo uvriedjenici, nego i ostali državljani imadjahu to pravo i njim su se služili.

Znam, da je najbolji Aeschinov govor, kojim je tužio Timarka poradi razuzdana življenja. Takav čovjek u javnosti nije imao rieči, jer se znalo, da bi radio za dobro obćenito onako, kako je radio i za svoje. I tim je Timarko obsudjen.

Po današnjem načinu mišljenja to je sablažnjivo, jer se drži za načelo: kako tko gospodari i živi, to je njegova stvar, samo neka nedira u me. Ali onda se je drugačije sudilo. Razsipnik, razuzdanik kvari svoje zdravlje i duh, pak nemože po svojoj dužnosti služiti domovini, niti obavljati koristne poslove. On, ako poživi, i njegova obitelj, ako ju ima, s vremenom moraju se upuštati u zlo i tim načinom bez koristi i bez potrebe pasti na vrat državi, on svojim primjerom kvari mladost, jer ju na zlo uči i potiče

Kod Rimljanah i ta je uredba bila jošte bolja i sustavnija. Ovdje je censor bio nad navlastnim življenjem državljanah i gledao ih u redu držati. Osim toga svaki mogaše svakoga javnoga službenika, dok je ovoga služba prestala, tužiti na polaganje računa o svojoj upravi. Službe bijahu razmjerno kratke. Za mirovinu čovjeka ikoliko poštena i zdrava, uz dobro uzgojivanje, u zemlji dobro uredjenoj, kao poniženje i sramotu nije se znalo. Dok je služio, dobivao je razmjernu plaću za trud oko javnih posalah i za štetu u vlastitom gospodarstvu, nemogavši za se raditi.

Imamo Ciceronovu obranu za Flacca, tužena poradi zle uprave u svojoj pokrajini i tužbu proti Verresu takodjer poradi zle uprave. Danas bi se reklo: što spada na me, kako koji službenik upravlja i radi, samo kad nije proti meni, ali onako radeći Rimljani su imali cieli sviet, za koji su znali.

I tako kod dvajuh znamenitih narodah nije bilo državnih odvjetnikah, ona su oba bila presretna. Ali zli sustav vlade i vladari pokvariše narav države i tim pojam državljanah o njoj. Ona postade posjedom pojedinca i nekih njemu podčinjenih ili posjedom nekih, medjusobom jednakih.

Tu je moralo nestati državljanskoga i otačbeničkoga duha i ćutenja, tu je od same one družbe ovisio cieli udes svih državljanah i njihovoj se volji pripisivalo sve dobro, što ga je možebiti tko imao, a sva zla bacala bi se na državu, premda je ona družba sama stvorila i izazvala svu nesreću i sve zlo. Tu je čovjek morao postati vrst zvieri, koja se brani i radi samo za se; tu je postala poslovica, koja kaže: da je čovjek čovjeku vuk; tu je moglo biti deset susjedah oštećeno i okradjeno i ubijeno, bez da je susjed, koji je taj put ciel ostao, za to mario, a kamo li tužio. On se je smatrao sretnim, što red već nije i na njega došao, ili je kazivao, da su si oni nesretnici sami krivi, jer nedrže sa vladom za ovoga ili onoga ili se je bojao zamjeriti oblastnikom.

Znamo, kamo su Grci i Rimljani kroz takav sustav došli.

Dok od države tko neima ništa dobra nego samo zlo, za nju nemari. Vriedjanja proti državljanom rastijahu tim brže i bujnije, što se uvriedjenici neusudiše tužiti, jer su se bojali, da neće pravice dobiti, da će tim samo ogorčiti svoje neprijatelje.

Tu je nastala sebičnost, zloba. Kad ja neimam ništa, zašto bi drugi imao? Kad ja trpim, zašto nebi drugi trpio? I tako je radio jedan proti drugomu i veselio se njegovoj nesreći. Tu se pojaviše i potajni prijavljivaoci, koji dobiše stanoviti diel imetka od svojih žrtvah, zanat, koji danas u nekih zemljah za plaću cvate, kako nikada nigdje drugdje, znak, koji se uvjek vidja prije propasti države ili bar sustava

Tu se ljudi povražiše. Tu se uzelo za načelo: prosto je sve, što možeš i što hoćeš, samo se čuvaj jačega, ako s njim nedieliš dobitak, plien. Ali i oblastnici opaziše nakon obsjenjivanja, kvarenja i pljačkanja, da njihov udes stoji od svakoga vjetra, od prigode. Zato prama kraju našega trećega vieka rimska državna vlast udari dotične krivce i tužiti, i to je prvi put, što ja znam, da je državna vlast u tom poslu postupala, ali to nije ni iz daleka uredba današnjega državnog odvjetničtva.

Za feudalnog sustava svaki vlastelin na svom tlu svojim podložnikom bijaše vladar, pa ih je sam tužio i sudio onako, kako je htio i baš kao što je i njegov najviši gospodar suzeren njemu sudio, ali kroz svoga proskrbnika, procuratora. Ovi bijahu vrst današnjih drž. odvjetnikah, ali većinom su se bavili samo sabiranjem, utjerivanjem i prodavanjem daćah, pripadavših oblastim.

Jošte niti tu neima traga današnjim državnim odvjetnikom. Istom u 14. vieku u Francezkoj promienilo se načelo o kraljevstvu i tim o državi.

Odprije kralj bijaše sam najviši gospodar svojim vlastelinom, a sada on se izdade za kralja i njim i njihovim. On uze stražu nad cielom državom, on se učini zastupnikom ciele domovine, pa se tako javni, obćeniti probitci pomiešali s njegovim osebnim, ter vlast njegovih osebnih službenikah protegnu se na cieli narod. Zato se može reći, da je državno odvjetničtvo kakovo je danas, biljka u Francezkoj nikla i uzgojena. Razumije se, da je i tu vlast vlastelina padala u istoj mjeri, u kojoj je ona podpunih vladarah rasla, i da se je ta uredba kroz viekove svakojako mienjala.

Veliki prevrat priznade javno tužiteljstvo u načelu, ali ga popravi, koliko se je moglo. On ga je razdielio u dvie grane. Jer kralj ima izvršivati zakon i bditi. da ga drugi izvršuju, jer narodu stoji do točna izvršivanja zakona, ako i nestoji osebno kralju, jer kralj nemože osebno svagdje biti, zato on u pomoć treba svojih povjerenikah, ljudih sposobnih i pouzdanih. On ih je sam postavljao, oni stojahu od njega sama. Imadjahu dužnost nadzirati sudce i sudove, da točno izvršuju zakon i nagoniti ih na to i prijavljivati neke izgrede, — jednom riečju njihova vlast bijaše samo nadzirati javne oblasti i u slučaju krivicu i krivce prijavljivati onomu, koji je za izvršivanje zakona odgovoran.

Ali ti povjerenici nisu mogli nikoga tužiti, jer je narod izabirao javne tužitelje, koji

imadjahu tužiti poradi izgreda, što ih porota naznači.

Sa kraljestvom palo je i to razdieljenje službe. Povjerenici su ukinuti, a njihov posao povjeren izabranim tužiteljem. No domala se te dvie službe opet razdieliše i opet sjediniše.

Eto gospodo, ako ikada u ikojem, u francezkom saboru, koji načini ustav od godine 1791. bijaše glavah, pa i one u stvari prihvatiše tu uredbu, koja, razumije se, opet je mienjana polag okolnostih i potrebe, ali nikad, niti prije niti poslije nebijaše napadana; eto zašto na početku rekoh, da je ona bila u danih okolnostih nuždna. Pokazah, da je nastala iz preke nužde, ili iz skovane nužde, da nje u zemljah zakonito uredjenih nije bilo, dakle da je nebi smjelo biti. Ali ona je činom tu, dakle kako voditi to baštinjeno zlo?

Ja odgovaram: treba sve javne i družtvene odnošaje priredjivati tako, da toga zla s vremenom nestane, a medjutim nastojati, da ono narodu što moguće manje škodi.

A kako se u toj osnovi ova uredba razvija i kako se narodu predstavlja?

Gospodo, ja neznam gdje bi počeo, gdje svršio i što li kazao.

Kruna izravno i neizravno postavlja i državne odvjetnike i sudce.

Tu tužba i osuda stoji od jedne i iste vlasti, koja tuži kad koga i kako i poradi česa ona samo hoće: dakle isti je i tužitelj i sudac. Kakovo tu može biti jamstvo za pravicu, za sigurnost, za čast, za imetak, za život ljudih? To gledamo i slušamo svaki dan. I nedavno bijaše progonjeno i na dulje vremena zatvoreno više ljudih, koji su konačno proglašeni nekrivi. Je li im naknadjena patnja, sramota i šteta, nanešena njihovom gospodarstvu?

U stotinu slučajevah takvih barem je 95. Ili nekrivi trpe ili krivi trpe više ili manje nego je pravedno ili netrpe nimalo, ter se u nje možebiti i nedira. U takovu postupanju mora biti krivnja na državnom odvjetničtvu, koji jednoga progoni bez razloga, a drugoga progoni uz razlog, — ili u sudovih, koji krive neosudjuju, a nekrive osudjuju, — ili zakon nevalja, a često to se sve troje služe.

Jedni kažu, da se redovito tuži i sudi jedino na temelju višeg naloga. Ja neznam, je li to istina, nu znam, da naloga netreba, gdje javni službenik i sva njegova budućnost stoji samo od tudje volje, a nimalo od njegovoga znanja, ponašanja i od marljivosti. Tu on mora svakim načinom raditi za umiliti se onoj volji, koja poput drugih imade svoje strasti i hire, koji nisu zakonom dosta vezani.

Samo porotnici, koji se nemoraju tih paragrafah učiti, sude po razumu i po duševnosti, po osvjedočenju, a kod nas je to dopušteno i sudcem, koji bi se morali samo paragrafa držati. Čemu su onda pravnički nauci, čemu roditelji i mladići na nje troše, čemu mladići gube vrieme, kvare zdravlje i duh?

Kad je osobno osvjedočenje nad paragrafi, a to uvjerenje svaki ima ili ga lahko može dobiti pa se ono zna i mienjati, što je dopušteno, gdje se radi o lakših stvarih, ali podnipošto gdje se radi o sreći drugih: Tu nije čudo, da često izlaze razne protuslovne osude, dakle da niti sudac niti odvjetničtvo niti stranke neznadu česa bi se držale, nego rade kano na sreću, jer vide: što je danas pravo kod ovoga, to je sutra krivo kod onoga i obratno. Kakav upliv tu može imati kruna, u koje ime izdaju se takove osude, ili javne oblasti, koje ih izdavaju i izvršuju, kakovo štovanje zakon, koji se ne ćuti, van samo u prilici. Drž. odvjetničtva po naravi stvari najuzvišenija i najteža su grana javne uprave, za to je i za nju najteže naći sposobnih ljudih, ter ih pravom vlada najbolje plaća i drži do skrajnosti. Evo prvi predsjednik francezkog ukidnog suda ima plaće 36.000, a državni odvjetnik 40.000 franakah. Ovaj poradi starosti nemože dobiti mirovine, ako nije navršio 75 god. života, pa služio koliko mu drago, a u svih drugih granah može je poradi starosti mirovinu dobiti i uz kakovu polovicu ovih godinah

U redu je, nuždno je da osobe te struke budu posebnim tielom, ali to valja i za sve ostale struke javne uprave. Treba da svaki radi posao, za koji jeste i za koji se izviežba, jer je to i njemu lakše i bolje za službu.

Ta osnova kaže, da tako hoće i neće biti, jer veli, da načelnik vlade može iz nje

službenika premjestiti u sudbenu struku, kojoj nije vješt. To znači, kako obično biva kod nas, da se čovjek mora mučiti, učeći razne grane javne službe, a dok se ponešto nauči, mora ju ostaviti i latiti se druge nepoznate mu. Tu službenik mora biti uviek manje više nesposoban, uviek na mukah, u strahu, stajati od tudje volje, riečju biti rob.

Kažu, da je neki objestnik svoga kočijaša učinio kuharom, i tukao ga zato, jer nije dobro kuhao. Udes toga kuhara može snaći svakoga našega javnoga službenika, ako mu nepodje za rukom ovim ili onim načinom ulagivati se neznam komu.

Montesquieu zagovara baštinjenje sudbene službe. Ja sam proti tomu, ali u danih okolnostih to je manje zlo od onoga, što je kod nas.

Gospodo, ja nemogu pojmiti preuredjenje jedne struke bez obzira na zakon i na druge struke, bez sklada svih. Ovdje preuredjenje državnih odvjetničtvah nije odvisno od sudovah i odnosnih zakonah. Po mojem osvjedočenju ni najbolje drž. odvjetničtvo nevriedi, ako sud nije dobro uredjen, ni sud, ako zakon nije dobar, a ni sud ni zakon ni drž. odvjetničtvo, ako nad njimi neima pravog nadzora, ter ako svaki može kako kad hoće raditi i zakon tumačiti, kako mu se svidi.

U svem tom kod nas imade manah.

Dakle ja ostavljajući vještijim glavam neka podpunije razpravljaju, sudim, da je meni dosta ovo, što kazah i nepristajem na taj predlog. (Živio! Na ljevici.)

Predsjednik: Rieč imade zastupnik g. dr. Banjavčić.

Zastupnik dr. **Ivan Banjavčić**: Visoki sabore! Nakon ovako umnoga razlaganja o ovoj osnovi, gospodo, što da ja reknem? Moj predgovornik tako je stvar sa gledišta historijskoga i nauke pravne države, kakova bi državna odvjetničtva imala biti, temeljito izcrpio, da će meni vrlo malo ostati o tom govoriti. Ja ću se samo osvrnuti na ona razlaganja, koja su povela visoku vladu, da predloži ovu osnovu vis. saboru.

Mene ni razlaganje veleštovanoga gosp. izvjestitelja, a niti obrazloženje vis. vlade nije moglo sklonuti, da ovu osnovu zagovaram. Ja scienim, kad se postojeća kakva uredba mienja, da tu mora biti temeljitih razlogah; scienim, da kod uvadjanja nove uredbe ova mora da bude mnogo bolja, nego ona stara.

Kad pomislim, gospodo, da je dosadanja uredba drž. odvjetničtva u nas već od 1875. odnosno od 1882., da je ta uredba sve do danas funkcionirala prema odredbam postojećeg kaznenog postupnika, onda bih rado znati razloge, s kojih se ostavlja dosadanja uredba drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah.

Ja mislim, da uredba, koja se sad ostavlja, mora da je neshodna, i da neodgovara odnošajem, u kojih je funkcionirala. Meni, gospodo, nije jasno, zašto je vis. vlada ovu dosadanju uredbu promienila. Ako se uzme obzir, da su drž. odvjetničtva u razdobju prvog desetgodišta imala mnogo više posla i kvalitativnoga i kvantitativnoga, nego li danas, onda se morate, gospodo, pitati, da li su ta drž. odvjetničtva odgovarala svojemu zvanju, da li su prema postojećim zakonom znala odgovarati i napram gore i napram koristi naroda. Ako, gospodo, uvažite, da su drž. odvjetničtva po dosadanjem ustrojstvu, kako se u obrazloženju same ove osnove navodi, vršila svoje dužnosti brzo i sa malim troškom, pitam, zašto da se stvara nova uredba i čemu pomnažati i dosele dosta visoke troškove dosadanje uredbe?

Meni je poznato sasma dobro, da su se od 3 do 4 godine ovamo agende drž. odvjetničtvah u cieloj domovini umanjile.

Sa radošću se opaža manje zločinah i radnja za drž. odvjetničtva tim biva sve manja. Iz statističkih podatakah o tom se može svatko osvjedočiti; kad je tako, onda ja neuvidjam razloga, da se dosadanje stanje mienja i da se zemlji veći trošak čini.

Odatle, što su agende drž. odvjetničtvah sve manje, moralo bi sliediti, da se imade smanjiti broj državnih odvjetničtvah, a mi vidimo prema ovoj osnovi, da se umnožava plaća i da se ustrojavaju razni razredi za funkcionare u drž. odvjetničtvu.

Gospodo! Kad u obrazloženju same ove osnove neimamo razloga proti dosadanjem

ustrojstvu, pitam, koji su razlozi, da se ta uredba mienja i čemu da se mienja?

Tu, vis. sabore, moram upozoriti na samo obrazloženje. U obrazloženju kaže se, da se uvadja ova promjena, da bude status državnih odvjetnikah poseban; da drž. odvjetničtva imadu vršiti velike zadatke, pa da radi velikog poznavanja zakona, radi taktičnosti, odlučnosti i radi govorničkoga dara treba ih izlučiti iz sudačkog organizma.

Vis. sabore! Zar dosada drž. odvjetnici nisu morali imati dovoljnog znanja? Zar dosada drž. odvjetnici nisu morali imati odlučnosti? Imali su je i morali su imati. Zar nisu morali imati dosta takta, i zar ga nisu imali? A, gospodo, kad se sve to navodi razlogom za promjenu dosadanje te uredbe, onda bih ja rekao, da bi po tomu morala osnova nešto novoga stvarati, da nova drž. odvjetničtva uzmognu steći ono, što se u osnovi o tom novom ustrojstvu zahtieva.

Gospodo! Proti tom, da drž. odvjetničtva moraju imati takta, odlučnosti, osobitog znanja itd. nitko razuman nemože ništa imati; ali mislim, da u naših odnošajih nitko nemože kazati, da bi morali drž. odvjetnici više znanja, takta itd. imati nego sami sudci. I dosadanji organi drž. odvjetničtva nisu drugo, nego izpitani sudci, te i po ovoj osnovi ostaju isto.

Po ovoj osnovi neuvodi se za drž. odvjetnike posebna vrst izpita, posebna škola, nego ostaje sve, kano što je i dosada u tom pogledu bilo. Nadalje, gospodo, veli se, da drž. odvjetnici moraju imati vještinu u govorničtvu! Ako vis. vlada ide sa toga gledišta, moram reći, kako stvari sada stoje, da si neće moći toga steći i koliko bi tko mogao, neće moći uspješno govornički talenat uporabiti. Govornički dar mogao bi se kod držav. odvjetnikah samo tada zahtievati, njim bi se dalo služiti samo tad, kad bi drž. odvjetnici imali tužbe svoje iznašati pred porotom. Te slobodne institucije mi neimamo, izim u tiskovnih stvarih kod sudb. stola u Zagrebu.

Velim, mi žalibože neimamo porote. Neću da na daleko razlažem, kako se kod nas smatra i obtužba i obrana, samo znam, da u našem sudstvu imade mnogo sudacah, kojim je obrana i obtužba samo dosadna forma. Naši mnogi sudci neimaju rado, budi da obrana razvije svoju govorničku silu, budi da obtužba velike elokvenciju iznaša.

Ja znam iz izkustva, da imade kod nas sudacah takovih, koji drže, da imadu osudu izreći prema prvom utisku, kojega su crpili iz glavne razprave, po svojoj razsudi, oni nepretresuju umovanja obtužbe ni obrane.

To je dakako krivo stanovište, ali većinom tako biva.

Kad je tako, pitam, što će koristiti po novoj osnovi, da imademo drž. odvjetnikah, koji imadu velikog govorničkog dara. Što se tiče same odlučnosti — energije — drž. odvjetnikah, oni su svoju energiju razvijali onako, kako se je od njih zahtievalo, i oni će ju i nadalje tako narinjati, kako se bude od njih zahtievalo.

A koji su drugi razlozi ovoj promjeni? Onaj samo razlog, da drž. odvjetničtva stvaraju jedno tielo za sebe, taj nije vriedan da se plaće povećavaju na teret ove zemlje.

Naša zemlja nije velika, a vidi se, da će svih osobah zajedno kod ovako povećanoga drž. odvjetničtva biti 18 do 20 kod 9 drž. odvjetničtvah. Takav broj činovnikah, da bude posebno tielo! — izmjenjivanje osobah u tom malom tielu djelovati će na razvoj same institucije više štetno nego uspješno.

U koliko god samo načelo, da drž. odvjetničtva imadu poseban status, nije za zabaciti, u toliko to načelo za naše malene odnošaje nije shodno. Veli se, da se iz dosadanjega sudačkoga organizma imade izlučiti drž. odvjetničtvo. Ali prema predležećoj osnovi, vidimo, da se to načelo strogo neprovadja.

Kad vidimo, da neima one mogućnosti, koja postoji u velikih državah za posebni status drž. odvjetnikah čemu da uvadjamo novotu na štetu našega proračuna, na štetu boljih investicijah, koje su našemu narodu toliko nuždne?! Upotrebite novac, ako ga imamo, na bolje svrhe!

U §. 6. ove osnove veli se, da onaj član državnog odvjetničtva ili nadodvjetničtva, koji bude riešen službe, imade se sa istom plaćom i istim dnevnim razredom staviti u sudačku službu.

Moj cienjeni predgovornik, dodirnuo se takodjer te točke. Gospodo, ako se državna

odvjetničtva razviju lih specijalno samo na polju kazneno-pravnom, ako kroz godine član držav. odvjetničtva neima se baviti nikakvom drugom znanošću, onda pitam, od kakve koristi bude mogao biti takov član drž. odvjetničtva kod sudbene struke? Sudbena struka, gospodo, nije tako malena; ona iziskuje veliku teoretičku naobrazbu, a zahtjeva takodjer i praksu. Onaj član držav. odvjetničtva, koji bude dodieljen nakon nekoliko godinah službovanja u državnom odvjetničtvu k sudstvu, makar bio ma kakav genij, trebat će mnogo godinah, dok bude koristan član sudstva. U gradjansko-pravnih poslovih, u mjenbeno-trgovačkih, u izvan parbenih poslovih nesamo, da se imade svladati silni upravo materijal pozitivnih zakonah, nego tu treba takodjer i vježbe.

Ako mi promatramo veliki zadatak sudstva, onda je ustanova u §. 6. ove osnove sasvim pogibeljna i sigurno neće nikada, kad se bude u praksi izvadjala, biti na čast i korist našega sudstva, a i nepravedna je ova ustanova, jer članovi drž. odvjetničtva u sudstvo stavljeni, preče napredak u avancementu sudb. statusa.

Mi, gospodo, kako vidimo, uvadjamo svaki čas nove uredbe, ali te uredbe takove su naravi, da davaju sve veću prerogativu državnoj vlasti. Ja bi htio, da se u našoj zemlji zbilja uvadjaju uredbe onakve, kakve kod slobodnih narodah i državah; ali takve težnje naše poštovane vlade ja nevidjam. Mi bi uredbe slobodnih narodah sigurno zagovarali, te nebi takvim osnovam oponirali.

Zašto se nebi uvelo kod nas recimo slobodouman zakon o poroti, zašto se neuvadja slobodouman izborni zakon, zašto se neuvadjaju slobodoumni zakoni o tisku? Kad bi mi imali u svemu takve uredbe, onda bi se mogla uredjivati uredba i ovakova kakova ova osnova predlaže.

Proti uredbi državnih odvjetničtvah u obće, sa gledišta moderne znanosti, nebi imao nikakav prigovor iztaći. Meni lebde pred očima uviek one krasne rieči čuvenoga francezkoga pravnika Portalisa, koji je bio ujedno i član napoleonske vlade. Kako si on zadatak državnih odvjetničtvah divno predstavlja! Uredba državnoga odvjetničtva, veli on, ako je zakonu organ, ako je kaznenom pravosudju regulator, ako je potištenomu utješljivo zaklonište, ako je javnomu pravu obrana, ako je družtvu zastupnik, uz to zločincu pako neumoljiv tužitelj, tada je ta uredba božanstvene naravi, ali ako ta uredba, stavljajuć se na dispoziciju vlastodržcem, sliedi naloge njihove, pak proganja možebiti i političke svoje protivnike, te ih u tamnicu baca, tada je ta uredba vražje iznašašće.

Gospodo kako znademo iz historije, bez dvojbe odkad ta institucija postoji, znala se je ona zlorabiti, kako ovaj čuveni pravnik nagoviešta. Ali je anomalija kod nas i ova, što naša državna odvjetničtva nisu podčinjene ministru pravosudja, kako to drugdje biva i po izreki štovanog gospodina izvjestitelja, nego su ona podčinjena onoj osobi, koja je ujedno i politički šef; to je bezdvojbeno vrlo pogibeljan položaj.

Ako vam, gospodo, ovo sve u pamet dozovem, onda ćete pojmiti, zašto nemogu zagovarati ovu osnovu. Ja ako nebi mogao promjeniti stvar na bolje, nebi htio promjeniti na gore odnosno na veći teret naroda. Po mojem nazoru, ako bi visoka vlada htjela organizirati državna odvjetničtva, ona ih je mogla tako organizirati, da po više sudbenih stolovah, n. pr. po dva sudbena stola spoji pod jedno državno odvjetničtvo, koje bi po današnjem stanju stvari moglo odgovarati agendam, a taj bi način mogao donieti mnogo prištednje, a prištedjeni novac mogao bi se vrlo dobro upotriebiti.

Ako, gospodo, uzmete, da bi mi trebali jako mnogo novih uredabah, koje sam malo prije spomenuo, to bi nas jako veselilo, kad bi se naša vlada ugledala u druge moderne države, pak nam doniela kakvu novelu kaznenoga zakona, kad bi nam stavila novelu sličnu ustanovi §. 344. kaznenoga zakona u njemačkom carstvu i u osnovi austrijskog kaznenog zakona takodjer predvidjenu, koja veli: činovnik, koji na štetu treće osobe, koje nekrivnja mu je poznata, predloži iztragu ili nastoji da se povedena nastavi, ima se kazniti tamnicom. Gospodo! Imamo li mi nade na takve zakonske osnove? — Reć bi, da naš narod nije tako sretan, da bi mu se pomagalo do njegove slobode i sreće.

A pošto ja vidim, da se za tim neteži, pošto vidim, da ova zak. osnova neće moći koristi nam donieti, to nemogu zagovarati, da bude primljena za podlogu specijalne debate. Ja se neću ticati plaćah, koje su ovom osnovom predložene, jer i mene vodi ono isto načelo, koje je moj veleštovani gosp. predgovornik zast. čabarski iztaknuo. Jer se nisam mogao uvjeriti, da će ova osnova biti koristna za naš narod, stoga ju odklanjam.

Predsjednik: Rieč imade gosp. predstojnik odjela za pravosudje.

Predstojnik odjela za pravosudje **Vjekoslav Klein**: Vis. sabore! Ja se neću osvrtati na razlaganje g. zast. čabarskoga, koji se je ovdje najviše bavio sa historičkim razvitkom državnog odvjetničtva kod Rimljanah, Grkah i Francezah, i koji je toliko raznih i protuslovnih stvarih izneo, da bi se moglo iz njih i za podporu ove zak. osnove koješta navesti, kao i protiv nje.

Ali ja se moram osvrnuti na razlaganja gospodina neposrednoga predgovornika, u koliko on napada osnovu, predloženu na ustavno pretresivanje, jer znadem, da je gosp. zast. dr. Banjavčić dobar kriminalista, da on i svagdašnjimi svojimi poslovi dolazi najčešće u doticaj sa državn. odvjetnikom, i da bi on sigurno mogao, kad bi htio bez strasti prosudjivati valjanost ove osnove, kako je to uzgredice i učinio, sa više razlogah poduprieti osnovu, nego li ju odkloniti.

Gosp. dr. Banjavčić najprije se čudi, da mi imamo od 17. svibnja godine 1875., kada je uveden kod nas novi kazneni postupak, državna odvjetničtva, koja su prilično odgovarala svojoj svrsi, pak da sada idemo tu instituciju mienjati. Prije svega moram iztaknuti, da je ta organizacija, kako ju predlaže osnova, već propisana u kaznenom postupniku, gdje se naglašuje, da drž. odvjetničtva imadu biti sasvim samostalna i odlučena od sudovah. Dosad se to posebno ustrojstvo i odlučenje nije provelo, premda ga je zakon odredio, jer u početku ta nova uredba nije mogla razpolagati sa prokušanimi silami, a s druge strane, kad se je u provincijalu udomila institucija državnog odvjetničtva, uveden je novi kazneni postupnik u krajini, te je valjalo i ondje isto ponavljati, što je prije učinjeno u provincijalu. Ali da se državna odvjetničtva uzimlju iz stališa sudbenih činovnikah, da se drž. odvjetnik imenuje sudbenim viećnikom, kojemu se povjeravaju funkcije držav. odvjetnika, a drž. nadodvjetnik da se imenuje viećnikom banskoga stola, te da mu se samo povjeravaju funkcije državnog nadodvjetničtva, to je bilo svakako proti duhu i slovu kaznenog postupnika, koji toliko godinah obstoji.

Gosp dr. Banjavčić se čudi, da se baš sada pristupa k organizaciji drž. odvjetničtva, gdje se je po statističkih podatcih pokazalo, da se kod svih sudbenih stolovah kao kaznenih sudovah umanjuju poslovi, jer pada broj zločinstvah, da dakle sada, gdje imade manje posla, te bi trabalo i manje osoblja, mi protivno postupamo. Meni je žao, da ja nemogu posve odobriti izreke gosp. predgovornika, da se kriminalni poslovi kod nas umanjuju, jer da pada broj zločinstvah. To je samo prividno. Poznato je, da smo mi u ovom saborskom zasjedanju uveli novelu kaznenom zakonu, gdje smo mi glede nekih deliktah opredielili sasvim drugu nadležnost sudovah tako, da sada velik broj deliktah podpada pod nadležnost kotarskih sudovah, koji su prije podpadali pod nadležnost zbornih sudovah. Poznato je i to, da je legislacija uvela novelu k kaznenom postupku, po kojoj je iz kruga banskoga stola sudovanje glede prekršajah u drugoj instanciji izlučeno i preneseno na zborne sudove prve molbe.

Ako je dakle može biti uslied tih promjenah pao broj zločinstvah kod sudbenih stolovah, to se s druge strane povisio broj prekršajah kod kotarskih sudovah, a usljed toga se je povisio i broj poslovnih agendah sudbenih stolovah kao prizivnih sudovah u prekršajih, a po tom se je povisio djelokrug državnih odvjetničtvah, koja pri tom sudovanju moraju zastupati zakon, moraju svoje predloge u sjednicah stavljati i proučavati spise. Ja dakle u toliko samo potvrdjujem izreku gosp. predgovornika, što je pao broj zločinstvah, ali nije pao broj agendah državnih odvjetničtvah, dapače se oni tuže, da nemogu točno kontrolirati sudovanja kotarskih sudovah, što je jedna od najglavnijih agendah dr-

žavnih odvjetničtvah, od kad je nadležnost kotarskih sudovah proširena

Isto tako je u bludnji g. zastupnik, kad misli, da se i osoblje drž. odvjetničtva pomnožalo. Mi smo glede broja radnikah uzeli baš sad postojeća državna odvjetničtva za podlogu i to činovničtvo državnih odvjetničtvah i državnog nadodvjetničtva, pak nismo ni jedne osobe više u status uvrstili, tako da će se po prilici sad postojeći činovnički materijal moći jednostavno u novi status prenieti.

G. predgovornik čudi se, da smo mi tek sada iznašli, kakve sposobnosti treba da imade državni odvjetnik, da on treba da bude savjestan, energičan, da dobro pozna kazneni zakon i da bude dobar govornik. Ta ista svojstva bila su i prije preduvjetom. To je u obrazloženju samo za to iztaknuto bilo, da se naglasi, koliko treba vrstnoga činovničtva za tu granu uprave, i koliko je nuždno, da se za tu granu činovničtva nešto učini.

Isto tako nemogu odobriti navoda g. predgovornika, da će se tim zemlji nanieti velik trošak, jer izim plaće drž. nadodvjetnika, njegovih zamjenikah i jednoga državnoga odvjetnika, plaće sistemizirane nisu ni promjenjene. On to sudi zato, jer imade dosada još dosta državnih odvjetničtvah, kojimi upravljaju kotarski sudci. Ali po dosadanjem sistemu bio je upravo za državno odvjetničtvo uveden sedmi naddnevni razred, koji je uveden i u novom zakonu.

G. predgovornik boji se, da će premalen broj osoblja priečiti, da se tko toj grani službe posveti, i da je to bio upravo razlog, što se nije državno odvjetničtvo prije posebice ustrojilo, nego da se je tako rekuć ostavilo u organizmu suda. Tu upravo moram kazati, da je tomu ljek pružen u onom paragrafu, gdje se odredjuje, da državni odvjetnik može biti svoga posla riešen i stupiti u pravosudnu struku, gdje može svojoj svrsi odgovarati. Mi imademo takovih sudbenih stolovah, kod kojih je gradjanska sudbenost tako mala, da su pretežnije agende kriminalne. Zašto nebi bilo moguće, da uprava revnoga i valjanoga državnoga odvjetnika predloži za predsjednika takvog kriminalnog suda? S druge strane nesmije se ni to zaboraviti, da može biti i razlog fizični, da čovjek, recimo radi bolesti, nemože svoju službu kao državni odvjetnik obavljati, nemože n. pr. putovati, a to mora drž. odvjetnik činiti, kad pravi izvidjenja, te da se s toga razloga mora odstraniti od državnoga odvjetničtva. Onda se mora za njega naći drugo opredieljenje, koje njegovim sposobnostim odgovara.

Takovih genijah, kao što ih je orisao g. predgovornik, niti u sudstvu neima, koji bi imali izvestnu kvalifikaciju i za civilnu struku i za trgovačku i za mjenbenu i za kaznenu. Za to se i u sudstvu mora gledati, da se po mogućnosti sudac prema svojim sposobnostim upotriebi i da se prema izkustvu specializira i praksa, kao što je u novije doba specializirana znanost.

Ja držim dakle, da se sasvim dobro dade pomisliti, da državni odvjetnik kao kriminalist izvrstno izpuni svoje mjesto kod sudbenog stola kao sudac iztražitelj, kao votant u glavnih razpravah ili kao referent kod druge instancije.

Gospodin predgovornik citira nam izvrstnoga francezkoga državnika i pravnika, koji instituciju državnih odvjetničtvah jako hvali, ako državno odvjetničtvo odgovara svojoj zadaći, i jako kudi, ako ono svojoj zadaći neodgovara.

Ja moram reći, da usvajam svako slovo tog francezkog državnika i pravnika; ali moram takodjer u čast našim državnim odvjetničtvom kazati, da su članovi naših državnih odvjetničtvah uvjek bili svjestni si svoje dužnosti, da nisu nikada hotice nikoga nedužnoga progonili, već da su uvjek gledali, da po savjesti svojoj vrše zakon i da budu uvjek neumoljivi tužioci onih, koji su došli u sukob sa kaznenim zakonom.

Konačno nam je g. predgovornik saobćio, kako bi mi mogli uz manje troškove reorganizovati državna odvjetničtva, te nam je predložio, da bi se jedno državno odvjetničtvo postavilo za dva sudbena stola. Ja sam se zapanjio pri pomisli, kako bi se ovaj predlog praktično provesti mogao. Državni odvjetnik bi morao trčati iz sjednice ili razprave jednoga sudbenoga stola k drugomu, te bi bio više na putu nego li u uredu, pak bi putni

troškovi progutali sav novac, koji bi tom preinakom prištedili, ako ne i više.

S toga se nemogu u ničem složiti sa g. predgovornikom, pak molim visoki sabor, da izvoli ovu zakonsku osnovu prihvatiti za podlogu specijalne debate, kako je predložena.

Konačno izjavljujem u ime kr. zem. vlade, da sasvim usvajam one male promjene, koje je pravosudni odbor predložio (Živio! Živio! na desnici.)

Predsjednik: Pošto se nitko nije više prijavio za rieč, rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvj. dr. **Franjo Spevec**: Visoki sabore! Kad čovjek hoće pod svaku cjenu da prigovara, svemu će na svietu moći prigovarati; osobito onaj, koga ne boli glava za to, dali su mu prigovori osnovani ili ne; komu je dakle do toga, samo da prigovara. Ali, visoki sabore, onaj, koji govori o svem i svačem samo ne o samoj stvari, o kojoj se radi, on dokazuje, neka mi se oprosti izraz, da o samoj stvari nezna ništa reći i nezaslužuje, da mu se odgovori, jer inače bismo mogli doći do toga, da vodimo razpravu o volapüku. Ovamo spada malo ne sav govor g. zastupnika čabarskoga, imenito historično razlaganje instituta državnoga odvjetničtva. O tom se neradi, da se državno odvjetničtvo sada uvede, to je učinjeno posebnim zakonom, u koji ova osnova nedira. U ostalom neka bude osvjedočen g. zastupnik čabarski, da tko će htjeti proučiti historiju instituta državnoga odvjetničtva, da će morati proučiti posve druga vrela, nego li je njegov govor. Stvarnoga, što bi se ticalo ove zakonske osnove, naime organizacije držav. odvjetničtva, nije rekao ništa.

Što je rekao, da je kod nas isti tužitelj i isti sudac, to je takova tvrdnja, koje nijedan jurista pojmiti nemože.

Ja sam u uvodnom svom govoru iztaknuo, da su doduše istovjetne državne zadaće, oko kojih rade sudci i državni odvjetnici, da su jedni i drugi organ javnog interesa, ali svaki u drugom smislu, svaki u drugom položaju. Da nam je g. zastupnik čabarski razložio položaj i djelovanje sudacah i državnih odvjetničtvah ter razložio, u kojoj ulozi zastupa javni interes sudac, u kojoj li državni odvjetnik, mjesto što je razvio historiju institucije državnog odvjetničtva, govorio bi bio više o stvari, nego li ovako.

Poštovanom g. zastupniku karlovačkomu već je na sve primjetbe odgovorio presvj. g. predstojnik pravosudnoga odjela, u koliko su se one ticale same zakonske osnove, jer i on je govorio o mnogom, što nespada na stvar, o slobodi izbora, o poroti i o svakojakih drugih stvarih. Jedino, što bi se o samoj stvari prigovoriti dalo i što je jedan i drugi od gospode predgovornikah učinio, jest to, da je državno odvjetničtvo odvisno od vlade. Ali te odvisnosti neuvadja ova zakonska osnova, nego ju propisuje §. 28. kaznenoga postupnika, kad veli, da su državni odvjetnici podčinjeni državnom nadodvjetniku, a ovaj banu; no danas se neradi o tom, da se promjeni kazneni postupnik, da se prema tomu ova ustanova o odvisnosti državnog odvjetničtva prihvati ili odstrani iz kaznenog postupnika.

I drugi su si ljudi, nego li su gg. predgovornici skupa samnom, razbijali glavu oko toga, bi li državno odvjetničtvo imalo biti odvisno ili neodvisno, pak su jedni zahtievali, da mora biti neodvisno od ministra pravosudja, a drugi isto tako vrstni pravnici izjavili su se za odvisnost, pak je ovo potonje danas pozitivno pravo u svih državah na europskom kontinentu. Shvaćanje, koje mogu reći, da je danas gospodujuće, jeste to, da progon zločina spada u upravno pravo, da je po tom državno odvjetničtvo upravna oblast, kojoj je zadaća, da se bavi tim progonom, te da prema tome mora biti odvisno od šefa pravosudne uprave, da se mora ravnati po njegovih naputcih. Pogibelji, koju nazire g. predgovornik, u tom neima, osim ako čovjek uviek ima pred očima nepoštenu vladu, državne odvjetnike i sudce. Ako se državnom odvjetničtvu i dogodi, da progoni nevinoga čovjeka, imademo nezavisne sudce, koji ga neće odsuditi. Ja nepojmim toga, kako protivnici neprestano tvrde, da kod nas neima nezavisnosti sudacah. Stvarna nezavisnost im je u zakonu zajamčena, a i osobna u koliko je to moguće.

Korektura monopola javne obtužbe nalazi se u našem kaznenom postupniku u tom,

da, ako državni odvjetnik neće koga progoniti, pripada povredjenom pravo subsidijarne tužbe.

Što su gospoda predgovornici, naročito g. zastupnik čabarski, naveli kao strahote i zlorabe vlasti državnog odvjetničtva, u koliko to nije pretjerano, nije ništa drugo van vršenje dužnosti. U ostalom uvjek će biti ljudih, kojim će se zamjeriti koja oblast, imenito biti mrzki državni odvjetnici, jer su došli u konflikt sa kaznenimi zakoni, ali zahtjevati, da se radi toga dotična oblast dokine, nemože nijedan ozbiljan čovjek.

Prije sam spomenuo i izjavio nadu, da će opozicija naročito skrajna ljevica, koja rado hvali uredbe ruske i francezke, pristati na ovu osnovu, jer ona uvadja kod nas ono, što su Rusi i Francezi već davno uveli, dapače kod njih imadu državni odvjetnici mnogo veću vlast, nego li kod nas. Ali sada im se nesvidjaju francezke i ruske uredbe, pak je g. zastupnik čabarski posegao čak za Grci i Rimljani. Čini se, da je on prijatelj popularne tužbe. Nu ja ću ga sjetiti na ono, što je rekao glasoviti jedan kriminalista, da zahtjevati popularnu tužbu znači izvrgavati pravnu sigurnost najvećoj pogibelji, znači do zivati natrag ono najpokvarenije vrieme rimske republike i rimskoga carstva, u kojem su obstojali zanatski tužitelji, za koje je već Tacit rekao, da su „unum maximum vitae humanae malum, delatorum exsecranda pernicies".

Englezki kriminalni proces se razlikuje od kontinentalnih, jer mu je temeljna misao: obće pravo na tužbu. No i tamo dizali su se rano glasovi za uvedenje inštitucije državnog odvjetničtva, koja je godine 1879. i uvedena.

Mi dakle imademo i prihvaćamo inštituciju, kakovu imadu i svi narodi na evropskom kontinentu, pak sada gospoda govore proti njoj. To znači, da ili nismo zreli poput ostalih evropskih narodah za nju, ili da stojimo više nego svi ti narodi, te nam netreba onoga, što svi ini evropejski narodi imadu. No kad bismo mi tvrdili prvo, naša opozicija bila bi za drugo, kad bi mi zagovarali drugo, ona bi bila za prvo. I tako neima nade, da ćemo se složiti, s toga ja zaključujem i preporučam visokom saboru osnovu zakona na prihvat za podlogu specialne debate. (Živio! na desnici.).

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Visoki sabore! Malo što imam još dodati onom, što su gospoda predstojnik odjela za pravosudje i izvjestitelj kazali. Ja se dielim od mojih predgovornikah u prosudjivanju govora g. zastupnika čabarskoga, jer ja uvjek velikim interesom slušam njegove govore, koji mi predočuju interesantnu sliku, kako čovjek na temelju jedne, čudnimi aforizmi praćene historijske gradje može razviti filozofiju, koja dokazuje, da sve, što je bilo, nije valjalo i da sve, što biva danas, nevalja, i nepruža niti najmanje izgleda, da bi ikada bolje biti moglo.

U jednom se slažem sa g. zastupnikom čabarskim, a to je u onom, kada g. zastupnik veli, da bi državni odvjetnici imali vršiti i braniti pravo i štititi zakon. To je istina. Nu ja nebi tražio od g. zastupnika, da on bude zagovaratelj prava i zakona, jer mi, koji smo često čuli rieči njegove, znamo, kakove on nazore imade o zakonu, o štovanju zakona, za to se ja moram pitati, da li ćemo se mi od njega učiti štovati zakon. („Živio! Tako je! Na desnici.)

Tim sam svršio sa g. zastupnikom čabarskim. Više stvarnoga kazao je g. zastupnik Banjavčić, koji je rekao, zašto se mienja odnošaj državnih odvjetnikah, od kojih se traže napokon svojstva takova u buduće, koja su oni imali i u prošlosti. Ja bi rekao, da se svojstva državnih odvjetnikah nesmiju mienjati, da ćemo mi od njih isto ono i danas tražiti, što se od njih do sada tražilo, ali budući se od držav. odvjetnikah zahtievaju posebna svojstva, to se mora ići za tim, da se po mogućnosti svi službenici te institucije održe što dulje u toj službi. To je ponajviše i smjer ove zak. osnove, da se onakova mjesta statuiraju kod držav. odvjetničtvah, koja pružaju mogućnost zaslužnim činovnikom u toj grani, da mogu u toj grani napredovati, što dosada nije bilo moguće, jer u organizmu držav. odvjetničtvah osim jednoga nije bilo

mjestah organiziranih, da bi činovnici drž odvjetničtvah mogli napredovati.

Što se tiče onoga prigovora, da ako je po ovoj zakon. osnovi dozvoljeno preći u sudstvo, da bi to moglo škoditi sudstvu u obće, jer da državni odvjetnik, koji će preći u sudstvo, neće imati toga izkustva na polju civilnog sudovanja, reći mi je, da ako je taj prigovor opravdan, još je više prije bio opravdan, jer su se državni odvjetnici i dosada rekrutirali iz sudbenih činovnikah. Ja mislim, da se ovom osnovom više stalnosti uvadja u status državnog odvjetničtva.

Gospodin je zastupnik onda naglasio, zašto da se od državnih odvjetnikah traži i zašto da se polaže osobita važnost na govorničtvo, dok to nije od važnosti, jer ma što govorio državni odvjetnik i branitelj, da će sudac ostati kod utiska, što ga je crpio već prigodom glavne razprave.

Ja sam uvjeren, da na sudca mora isto tako djelovati umno razlaganje državnoga odvjetnika, kao što i branitelja, kao i na porotu, ja dapače mislim i više, jer tko je pozvan po zvanju svojem, i na to tako rekuć pripravljen, da se kat exohen bavi sa pravosudjem, taj će mnogo više i bolje znati ocjeniti razloge dotičnih govornikah bili sad za ili proti, nego li ljudi, koji se obično nebave za pravosudjem. Ako bude utisak govornika uplivao na sudca, to mislim, da će uplivisati samo u interesu same stvari. Mogu uplivisati i moraju uplivisati, jer sudac nesudi strogo samo po paragrafu, nego sudi i po uvjerenju. a uvjerenje je stvar, koja ovisi o utisku, što ga čovjek o stanovitoj stvari dobije. Tko je ikoliko pratio sudovanje kod nas, zna veoma dobro, da mnogo putah nemože državni odvjetnik prodrieti sa svojim mnienjem, a obratno da ni branitelj neprodre svaki put, pak kako je koji bolje shvatio stvar, tako sudac uzme obzir ili na obranu ili na razlaganje državnoga odvjetničtva. Svakako mislim, da je govornički dar od velike važnosti za prosudjivanje stvarih, koje su često jako zamršene i koje se upravo imadu jasnim razlaganjem što bolje predočiti, da sudac može što temeljitije po svojem uvjerenju svoj sud izreći.

Već je rečeno, da ova promjena, koja je ovdje predložena, neće mnogo stajati, jer se neće povisiti broj činovnikah. Doduše broj je svakako veći nego li misli gosp. dr. Banjavčić, jer će kod 9 sudbenih stolovah i državnoga nadodvjetničtva biti svega do 30 konceptualnih silah državnih odvjetnikah i njihovih zamjenikah. Ako taj status i nije velik, ipak u maloj zemlji, kako je dobro rekao g. zastupnik, institucije mogu biti manje. O troškovih nije za pravo ni vriedno govoriti, jer ciela promjena iziskuje povišenje troškovah od svojih 4000 for. To nije tako ogromna svota, da bi porad nje bilo vriedno i opravdano staviti se u oprieku sa ovom zakonskom osnovom, koja svakako ima smier onaj, da se ova institucija, koja je zakonom već odavna uvedena, svede u takav oblik, da može bolje odgovarati svojoj svrsi.

G. zastupnik je onda citirao jednu izreku, na koju se i ostala gospoda pozivaju, on je oslikao instituciju državnih odvjetnikah u stanovitom slučaju i rekao, da bi ta institucija božanstvena bila. Ako može tko o ljudskim institucijama imati takova mnienja, to se ja nebih na takova autora pozvao, jer bila koja mu drago institucija ovdje medju nama, o nijednoj nemogu misliti, da bi mogla biti božanstvena, svaka će napokon ostati ljudska; a kako će ona znati odgovarati potrebam, to će ovisiti o onih, koji su pozvani da ju izvršuju.

G. zastupnik je onda rekao, da je to pogibeljna institucija u toliko, što se kod institucije državnih odvjetničtvah ne samo kod nas, nego kod svih skoro državah zapliće ona zadaća državnih odvjetnikah tjerati istinu i braniti zakon sa drugom zadaćom njihovom, naime progonom političkih protivnikah. Nu te zadaće neimaju oni ni kod nas ni drugdje. Što gospoda zovu proganjanjem političnih protivnikah, nije ništa drugo, do li tražiti, da se zadovolji zakonu u formi takovoj, koja stanovitoj gospodi nije po volji. To je istina, ali što se na tom polju traži, nije ništa drugo, nego da se zakon vrši i da se njemu zadovoljština dade.

A sada u kratko samo. Budać da se neće ni najmanje promjeniti institucija sama državnih odvjetnikah, jer će tražiti ista koja je i prije bila i budać se ne radi o velikih troškovih, nego o tom, da bi službenici kod

državnih odvjetničtvah mogli stalnije računati na izvršenje svoje službe na istom polju, mislim, da to najbolje opravdava nuždu, koju smo osjetili, kad smo ovu zakonsku osnovu predložili. Na ovom temelju zagovaram ovu zakonsku osnovu i molim, da se primi za podlogu specialne debate. (Živio!)

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje. Prima li vis. sabor osnovu zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za podlogu specialne debate?

(Prima).

Zakonska osnova je primljena za podlogu specialne debate. Sliedi specialna debata.

Molim g. bilježnika.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: čita naslov. (Vidi prilog 24.).

Predsjednik: Prima li visoki sabor naslov?

(Prima).

Naslov je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: čita §. 1.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 1.?

(Prima).

§. 1. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 2.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 2.?

(Prima).

§. 2. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 3.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 3.?

(Prima).

§. 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: čita §. 4.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?

(Prima).

§. 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 5.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 5.?

(Prima).

§. 5. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 6.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 6.?

(Prima).

§. 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 7.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 7.?

(Prima).

§. 7. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 8.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 8.?

(Prima).

§. 8. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 9. sa prilogom A.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 9. sa prilogom A.?

(Prima).

§. 9. sa prilogom A. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 10.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 10.?

(Prima).

§. 10. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 11.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 11.?

(Prima)

§. 11. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 12.

Predsjednik: Prima li visoki sabor §. 12.?

(Prima).

§. 12. je primljen, a tim je prihvaćena osnova zakona u cielosti.

Prelazi se na interpelacije.

Rieč ima gospodin zastupnik barun Rukavina.

Zastupnik **Gjuro** barun **Rukavina**: Interpelacija, koju ću ja staviti, tiče se takodjer zakona, a baš smo prije čuli sa stolice glavara ove zemlje rieči, koje smjeraju tamo, da se u našoj zemlji savjestno vrše zakoni, nu moja interpelacija stoji s tim u protuslovju. Ja mislim, da najveći povod, da se zakoni savjestno i točno nedrže, je taj, jer držanje zakona ovisi o volji vlastodržca, a ti vlastodržci gledaju, da se svimi mogućimi sredstvi uzdrže. Razlozi, koje ću poslie navesti, stvorili su kod mene odluku, da ovim saborskim zasjedanjem zaključim svoj politički rad.

Ja mislim, da sam i kao virilista i kao narodni zastupnik vršio svoju dužnost u tom pravcu, da nepristajem ni na najmanju povriedu časti hrvatskoga naroda, niti na najmanje okrnjenje prava i dobra i vlasti hrvatskoga naroda. Nu ja sam star i bolestan na noguh i veoma razdražljivih živacah, te nemam više tu spokojnost, da bih mogao i dalje zalaziti u ovo tielo.

Od mladosti posvećen vojničkomu staliśu, imao sam naravski pred očima, da se sudbina naroda riešava topovi i ostalim vojničkim orudjem; no i razpoloženje ove monarhije u pogledu slovinskoga življa, kamo spadamo mi Hrvati, Čehi i Slovaci, jest takovo, da neimamo nade, da će se zakonitim i javnim upravnim razvijanjem moći to nesnosno stanje tih narodah riešiti. Zato ja mislim, da nije dovoljno narodu našemu samo buditelja, nego da će naš narod trebati i osvetnika i saveznika za osvetit se moći.

Prije nego sam stupio u krug mojih sadašnjih drugovah i to od moje mladosti imao sam moj vlastiti program, a taj program bio je jako kratak, a glasio je: Tko proti Njemcu s tim ja, a tko sa Njemcem proti tomu ja, i mislim od trenutka, kad su me bacili medju Njemce u enženjersku akademiju u Beču, da se nisam tomu programu iznevjerio, niti onda, kad sam položio vojničku čast. A kad sam položio vojničku čast, mislio sam, da me bude druga zadaća zapala, a nisam ni sanjao, da bih ikada narodnim zastupnikom bio. To ni nije bila moja volja, nego otačbenički žar me prisilio, ako se nisam ni smatrao sposobnim za narodnog zastupnika, da primim mandat zastupnički.

Za sada sam zastupnik kotara koprivničkoga. Kotar koprivnički se sastojao onda, kad sam ja izabran, iz grada Koprivnice i bližnjeg mjesta zvanog Bregi. Ovi ljudi nisu nikakovih izgredah počinili, i vladajú se polag obstojećih zakonah, a vlada je poslala onamo vladina povjerenika. Zašto? To se može lahko dokučiti, kad, ako je tko šta naopako učinio, to je zbilja bio vladin čovjek.

Kako sam prije rekao, imao sam prije nego sam ovamo stupio svoj program. Medju ostalim moram opaziti, da se uvukla neka pogreška u našoj zemlji i to što se tiče naslova nekog magjarskog i naslova nekakvog hrvatskog bana. Hrvatski ban može samo onaj čovjek biti, koji je postavljen kao glavar ove zemlje i koji ima svojstva jednoga Hrvata, naime da Njegovu Veličanstvu, našemu kralju, samo lih hrvatske savjete daje, i našega vladara samo na hrvatske potrebe upućuje (Smjeh na desnici), a nipošto da služi jedino magjarskoj volji.

Idimo na izbore. Kojim načinom su posliednji izbori provedeni, to čitav narod zna i podnešena je ovoj kući pritužba, koja je liepim načinom zametnuta. Nu u toj pritužbi nije bio spomenut kotar zlatarski. U kotaru zlatarskom bio sam ja protukandidat. Neima čovjeka, komu bih bio ja i rieč kazao, da me bira, niti sam koga nagovarao. A što se je dogodilo? To, da su oni ljudi, koji su za me glasovali nagovaranjem drugih bili pozvani pred kotarski sud i tamo po kotarskomu pristavu šakom zlostavljani. (Glas na desnici: To nije istina!) Istina, istina, ja ću imena navesti. (Dr. Ljudevit Švarc: Rekli ste, da je pristav tukao, a to nije.)

A ja kažem, da jest. Koliko se riečima baš preuzvišenoga gospodina glavara ove zemlje

vjerovati može, neka izvoli uzeti njegov govor u pogledu izbora za ovaj sabor pa će se vidit, koliko je unutar istine. (Ban grof Khuen-Héderváry: Gdjé je taj govor?) Bio je i u „Pester Lloydu". (Glas na desnici: Prije osam godinah?) Ne, za ovog saborskog zasjedanja.

Uslied toga, što se kod naših izborah dogodilo svakojakih izgredah, poticanih od vladinih ljudih i što vlada i novčanimi sredstvi i pretnjami gazi pravo slobodnoga izbora, a najpače strogim nalogom činovnikom, koji se pod kontrolom vode, da moraju glasovati za vladina kandidata, stavljam sliedeću interpelaciju (čita):

Pošto je na domaku saborsko zasjedanje narodnog zastupstva za Hrvatsku i Slavoniju izabranog god. 1887., i pošto predstoje novi izbori, stavljam na kr. zem. vladu u Zagrebu glede budućih izborah sliedeće upite:

1. Je li budu budući izbori za svakog izbornika u Hrvatskoj i Slavoniji slobodni?

2. Je li bude upravnim i u obće svim činovnikom zabranjeno radi naumljenog izbora opozicionalnih kandidatah narodu prietiti, njega zlostavljati, zatvarati i dugotrajnim pijančevanjem demoralizirati. Da se sve to ne dogodi kao prigodom posliednjeg izbora?

3. Je li će vlada zapriečiti u buduće da se narod kod izbora zastupnikah nebude više demoralizirao sa mitom?

4. Koje jamstvo pružit će vlada Njeg. apoštol. Veličanstva Hrvatom Banovine, da budu mogli u buduće slobodno birati svoje zastupnike?

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Vis. sabore! Ja ću si uzeti slobodu na ovu interpelaciju odmah odgovoriti. Ponajprije moram iskreno kazati, da me je elegičan ton, kojim je započeo g. interpelant svoje obrazloženje, veoma neugodno dirnuo, a ja mislim, da bi i ova vis. kuća ganuta sa razlogah, s kojimi je opravdao svoj elegičan ton, zajedno samnom želila, da mu dobri bog povrati zdravlje i da se nadje jedan kutić u domovini, koji će, računajuć na njegovo domoljubje, i opet ga povratiti u ovu vis. kuću. (Smieh. Veselost. Zast. Gjuro barun Rukavina: Netražim).

Ja sam doduše malo prije u govoru kazao, da u ljudskom družtvu netražim nikada božanstvenih institucijah, a ovdje kažem, da sam opet došao do osvjedočenja, da se svi programi, koji se postavljaju, nemogu nazvati božanstvenimi, makar da su izušćeni od gospode, koji su u jednom i drugom svojstvu bili zakonodavci. Program g. zastupnika jest u istinu program mladosti, što u mom oku i izpričava taj program njegov, jer je taj program zbilja program mladosti, koji se osniva na preziranju drugih narodah. (Tako je! na desnici). Kad se je gosp. zastupnik odielio od mladosti, ja sam uvjeren, da se je odielio od toga programa. (Zast. Gjuro barun Rukavina: Nisam. Glas sa desnice: Dosta zlo).

Dalje je kazao g. zastupnik, da je on danas zastupnik grada Koprivnice Ja sam već prije o tom bio obavješten, ali primam to opetovno na znanje, košto i to, da u gradu Koprivnici za sada upravlja vladin povjerenik.

Meni se čini, da g. zastupnik zazire od tog vladinog povjerenika. jer samo tako si mogu misliti, kako on dovodi u savez okolnost tu, da zastupnik grada Koprivnice, s kojim sada upravlja vladin povjerenik, neće više da kandidira. To može biti, ali ja ga mogu utješiti i uvjeriti, ako će obćinstvo grada Koprivnice izkazati svoje povjerenje naprama g. zastupniku, da će se o tom osvjedočiti i vladin povjerenik, pak će on sa svoje strane sigurno drage volje tomu doprinieti, da bude opet izabran g. zastupnik. (Smieh.)

G. je zastupnik dalje kazao, koliko mu je žao, da se u zadnje vrieme u domovinu našu jedan nov pojam uvukao, da se je stvorila razlika izmedju magjarskog i hrvatskog bana. Ja dosada neznam, a niti sam u državnom pravu našem našao traga magjarskom banu niti u prošlosti, a mislim niti sada. Ja neznam, gdje ga je g. zastupnik odkrio?

Ja sam uvjeren, da će banovi, košto su su u prošlosti, i u buduće uviek samo zagovarati interese zemlje, kojom imadu upravljati, kako će najbolje odgovarati moći savjesti i sviesti njihovoj i dokazati će time, da su dobri sinovi domovine. Ako će to izpuniti, onda će oni mirno čekati i gledati, kako će historija o njima suditi. To mislim, da je

zadaća danas i u buduće banovah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, druge neznam.

G. zastupnik je dalje kazao, da je izim u gradu Koprivnici, gdje je izabran, bio kandidat i protukandidat u Zlataru. To se sbilo i drugim ljudem, da su bili kandidati ili da su bili protukandidati, ali i to se sbilo, da nisu bili posvuda izabrani. Jedno je rekao g. zastupnik i to kod te prilike, da je jedan službenik i sudbeni činovnik šakom zlostavljao one izbornike, koji su njemu u prilog glasovali. Ja neću vjerovati g. zastupniku niti rieči, dok neće tužbom udariti na one, kojim pripisuje ovaj čin (Tako je na desnici), jer takova šta razglasiti u saboru poslje pet godinah, kad se možebit nemogu ni naći svjedoci čina, to je veoma čudnovat, neću da drugo rečem, postupak. Ja opetujem, ako neće g. zastupnik udariti tužbom proti onim, kojim to pripisuje, ostaje osamljen i ja mu neću vjerovati niti rieči (Odobravanje: Tako je! na desnici.)

Gosp. zastupnik je napokon na temelju ovoga razlaganja, u kojem pravog saveza — moram iskreno reći — nisam našao, stavio interpelaciju u kojoj pita: (čita).

„1. Je li budu budući izbori za svakog izbornika u Hrvatskoj i Slavoniji slobodni?“ Ja sam u veoma sretnom položaju, što mu mogu unapred kazati, da sam uvjeren, da će g. zastupnik odgovor na ovaj upit do ugodnog znanja primiti, jer mu mogu kazati, da će tako biti.

(Čita): 2. „Je li bude upravnim i u obće svim činovnikom zabranjeno radi naumljenog izbora opozicionalnih kandidatah narodu prietiti, njega zlostavljati, zatvarati i dugotrajnim pijančevanjem demoralizirati?“.

Ja g. zastupniku na ovaj upit moram odvratiti, da danas niti ja znadem, niti itko može znati, tko će biti opozicionalan kandidat ili neće biti, jer može biti, da će oni, što jih g. zastupnik obilježuje opozicionalnimi kandidati, biti u vrieme izbora vladina stranka. (Smieh. Veselost.) Ja to nemogu znati, pa zato nemogu nikakvo stanovište uzeti prema odnošajem, koji mi danas nisu poznati. U sliedstvu toga nemogu nikakve mjere preduzeti, da se sve ono nečini, što i onako nesmije činiti nikako i nipošto niti proti opozicionalnom, niti proti vladinom kandidatu, jer ja mislim, da opozicionalni kandidati neimadu nikakve prednosti i preimućtva (Tako je na desnici), tu su svi jednaki. Zato mislim, kad se ovako shvati stvar, da neimam davati nikakve upute i naloge, jer sam uvjeren, da će činovnici sa svoje strane znati, što je po zakonu slobodno, a što nije slobodno.

Nu g. zastupnik je kod ovog upita dometnuo na koncu (čita): „Da se sve to nedogodi kao prigodom posliednjeg izbora?“ Meni u konkretnom takovi čini poznati nisu, pa na ovaj upit mogu kazati, da ako se ovaj upit osniva na onom, što je u prošlosti bilo, neimam ništa da odredim, jer o takovom postupku neimam znanja.

(Čita): „3. Je li će vlada zapriečiti u buduće, da se narod kod izbora zastupnikah nebude više demoralizirao sa mitom?“ Glede toga mogu g. zastupnika uvjeriti, da to sigurno neće vlada trpiti (Čita): „4. Koje jamstva pružiti će vlada Njeg. apošt. Veličanstvo Hrvatom Banovine, da budu mogli u buduće slobodno birati svoje zastupnike?“ Tu iskreno moram kazati, da drugog jamstva, nego je zakon nemogu pružiti i nemogu dati, i samo se ovo jamstvo može pravom tražiti. Na koncu molim vis. sabor, da ovaj moj odgovor na interpelaciju g. zastupnika primi na znanje. (Živio! Živio! Na desnici.)

Predsjednik: Pošto je g. interpelant odsutan, pitam: prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Rieč ima g. zast. Pisačić.

Zastupnik **Dragutin** pl. **Pisačić**: Visoki sabore! (čita.) „S razloga, što neodgovaju zemljištnici mnogih toli velikih koli malih posjednikah prema faktičnomu posjedu, jer su u njih pogriešno po koje čestice unešene stranom na jur davno preminule osobe, koje većkrat ni nasljednikah neimadu, a stranom i na živuće osobe, nu i koje, prem neimajući pravnoga naslova na unešene čestice, uzkraćuju svoju privolu strankam, tražećim brisanje pogrešno unešenoga imena na koju česticu cie-

lokupnoga posjeda, pače sluči se, da se stranke i oglušuju sudbenomu pozivu toga radi više put pozvane, radi čega za stranku mnogi troškovi nastaju, a bez uspjeha, koja ili mora i nadalje porez plaćati za zemljište, što drugi uživa, ili što nemože posjed svoj bud dioni bud cielokupni prodati, dok neizhodi zaželjeno brisanje, radi čega takodjer stranke kadkad imadu veliku štetu.

S razloga, što sudovi nemogu stranke, koje uzkraćuju brisanje pogriešno unešene čestice, prisiliti, da na ročište dodju toga radi pozvane, s toga se častim na visoku kr. zemaljsku vladu staviti sliedeću interpelaciju:

Jesu li visokoj kr. zem. vladi znani slučajevi prenavedeni, a ako nisu, je li si je voljna o tom podatke po sudovih sabrati i prema tomu bud zakonom bud naredbenim putem ustanoviti poziv i rok, do kojega se bezodvlačno stranka odazvati mora sudbenomu pozivu na zahtjev stranke, želeće pogrešno unešeno ime za česticu u cielokupnom svojem posjedu brisati, za koji se je izkazala pravnim naslovom, iza kojega b se roka i bez daljnjega saslušanja stranke brisanje po sudbenoj vlasti provesti moglo".

Za razjašnjenje budi toliko rečeno, pošto sam pročitao interpelaciju, da mi je znano, da imade mnogo veleposjednikah takovih, koji su imali i jošte danas imadu gorno-činžena zemljišta, pak se nalaze imena od bivših gornjakah i činženjakah unešena u zemljištniku koga veleposjednika. Ja mislim, da nisu podnipošto dotični gornjaci i činženjaci vlastnici tih zemljištah, jer su ili u naravi ili u gotovom prodata vlastelinom. Ja mislim, da kad takov posjednik hoće jednom svoj zemljištnik urediti, što je svaki gospodar dužan učiniti, da znade, što je njegovo, a što tudje, da mora doći k sudu s molbom, da se dotičnik pozove pred sud, gdje ima izjaviti odnosno očitovanje dati, da se briše njegovo ime ili da neće na to pristati.

Dogadja se, što je meni dobro znano, da se dotičnici pozivu sudbenomu odazvali nisu, pozvani po više put, radi čega se ročišta odgadjala i najposlje se je reklo stranci, da neka drugim načinom nastoji, da dotičnika sklone, da dade očitovanje na brisanje njegova imena u zemljištniku, jer pozvani, osobito zadrugari, nikada nedodju svi, nego samo nekolicina i onda se boje na ovakvo očitovanje križ metnuti, jer su naši seljaci toliko putah s raznih stranah prevareni.

S tih razlogah, što sam već u interpelaciji spomenuo, da zemljištnici mnogih velikih i malih posjednikah neodgovaraju faktičnom posjedu, da su mnoge čestice krivo upisane, a to se dogodilo krivnjom ili pometnjom onih dielovoditeljah raznih, koji nisu znali za našu okolicu, nisu znali jezika naroda, pak zato često dolaze upravo smiešno označene rudine u zemljištnicih. Ja mislim, da će vis. vlada uvažiti ovu moju smiernu prošnju i shodnim putem urediti, da se stranke ovakve nekim načinom prisile do stanovitog roka, da dadu svoje očitovanje za brisanje, a ako se nebi odazvala pozivu ovakova stranka, a stranka želeća izpravak zemljištnika izkazala se pravnim naslovom, da se iza toga roka može provesti brisanje i bez daljnjega saslušanja stranke ovakve, koja se sudbenomu pozivu odazvala nije.

Predsjednik: Interpelacija dostavit će se zemaljskoj vladi. Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda. Visoki sabore! Ja predlažem, da se obje ove osnove i to osnova zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i osnova zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, vode u generalnoj debati zajedno. — (Prima se.) Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati obje zakonsku osnove.

Bilježnik **Budisavljević** (čita gornje obje osnove).

Predsjednik: Počima glavna debata. Rieč ima gospodin izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Iz pročitane zakonske osnove dade se razabrati, da se predlozi kr. zemaljske vlade odnose na troje: prvo na povišenje nekih dosadanjih berivah; drugo na promaknuće nekih kategorijah činovnikah u viši plaćevni razred i treće na kreiranje nekih novih mjestah.

Što se prvoga tiče, to se imade polag predloga kralj. zem. vlade plaća predsjednika kr. stola sedmorice i banskoga stola povisiti za 1000 forintih, isto tako plaća odjelnog predstojnika za unutarnje poslove; dočim se plaće odjelnih predstojnikah ostalih dvajuh odjelah imaju povisiti za svotu od 500 for. Velikim županom ima se plaća povisiti na 4000 for., a ona prislušnikah i perovodnih vježbenikah na 500 for. U viši plaćevni razred pako, i to u šesti plaćevni razred, uvršćuju se podžupani, a u sedmi ide jedna trećina kotarskih predstojnikah. Novo kreira se mjesto jednoga podpredsjednika kr. banskoga stola i mjesta viećnikah kod sudbenih stolovah II. razreda.

Ove promjene u zakonu obrazlažu se sliedećim: Beriva višĭh činovnikah djelomice nisu u skladu sa temeljnimi berivi, kako ih ustanovljuje šema dnevnih razredah. a stranom pako jesu u istinu naprama nižem razredu nerazmjerno malena. Polag šeme dnevnih razredah službenike petog nadnevnog razreda ide plaća od godišnjih 4000 for. i 3600 for., dočim su veliki župani, koji su bili uvršteni u taj peti nadnevni razred, brali samo 3000 for. Isto tako u četvrtom dnevnom razredu redovita je plaća 5000 for., dočim su predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu i onaj odjela za pravosudje brali samo plaću od 4500 fr.

Iz toga se vidi, da je u istinu stanovita kategorija činovnikah, i to činovnikah političke struke, zapostavljena bila i da im je učinjena nepravda naprama plaćam odpalim za sudbene struke.

Dakle prvi postulat je ovdje bio izjednačiti službenike stojeće u jednom te istom činovnom razredu tako, da budu oni, koji u jednom te istom činovnom razredu stoje, makar bili u političkoj ili sudbenoj struci takodjer imali jedna te ista beriva.

Proti ovomu predlogu neda se razložno ništa prigovoriti. jer je on posljedak jednostavnog postulata pravednosti.

Što se tiče ostalih povišenjah plaće, to nailazimo na direktno povišenje plaće kod predsjednika stola sedmorice, kod onoga banskoga stola i kod predstojnika odjela za unutarnje poslove. Ali ako se uzmu dosadanja beriva tih službenikah i ako se ona sravne sa berivi službenikah istog položaja u drugih zemljah, tada se mora priznati, da su u Hrvatskoj do sada u istinu jako slabo plaćeni bili. Jer drugi predsjednik ugarskog vrhovnog sudišta bere ukupno 14.000 for., — dakle dvostruko onoliko, koliko je imao predsjednik stola sedmorice u Hrvatskoj, — a predsjednik suda druge molbe bere ukupno 7000 for., dakle ukupno više nego polag predležećih osnovah zakona predsjednik banskog stola; a oni u Cislajtaniji dapače 10.000 for. Iz tog se dade razabrati, da su službenici kod nas u ovih baš viših službah bili nerazmjerno gore plaćeni od onih u ostalih zemljah; dočim su pako službenici u nižih činovnih razredih barem donjekle bili izjednačeni sa onimi u drugih zemljah, poimence bili su u nekih razredih bolje plaćeni, nego u Ugarskoj.

A što se tiče povišenja plaće prislušnikom i perovodnim vježbenikom, to je tim uzpostavljen samo odnošaj, koji je prije obstojao i koji je na štetu službe bio dokinut, jer je prigodom preustrojstva zemaljske uprave onim činovnikom bila pripomoć obaljena na 400 i 500 for. To se je pako pokazalo kao jako neshodno, jer je imalo za posljedicu, da bolji elementi nisu htjeli ići u drž. službu, jer je prva početna plaća bila premalena i nije odgovarala minimumu za obstanak nuždnomu. Dakle s ovih razlogah ja držim, da su predložena povišenja plaće osnovana, osnovana po potrebi, osnovana po položaju dotičnih činovnikah, osnovana po odnosnih plaćah, kako su odmjerene u drugih zemljah.

Što se pako tiče postavljanja u viši činovni razred, to se najprije, kao što sam naglasio, uvršćuju veliki župani u šesti činovni razred. I u istinu, ako pogledamo u razredjenje činovnih razredah kod političke struke, tada vidimo, da su službenici u političkoj struci mnogo gorje postavljeni, nego oni u sudbenoj struci, jer se kod političke struke sva mjesta — tako rekući — nagomilavaju u nizih činovnih razredih, dočim je u višìh činovnih razredih bilo jako malo mjestah. Rezultat bio je taj, da u političkoj struci skoro nikakva avancementa nije bilo, tako da je bila izključena mogućnost, da činovnik napreduje. A to je imalo za posljedicu, da je u sudbenu struku hrlilo sve, što se je ikako tamo moglo

mjesta dočepati, dočim je za političku struku nedostajalo silah. To je sasma naravno, onamo, gdje dotični imadu više izgleda za promaknuće i gdje im je obezbiedjena bolja budućnost, tamo će ih ići više; a onamo, gdje neima izgleda na promaknuće, tamo će ih manje ići. I tako je politička struka u istinu oskudievala na dobrom naraštaju. Iz toga razloga bilo je nuždno, da se donjekle neki službenici promaknu u viši činovni razred tako, da da će biti mjesta u viših činovnih razredih i izgleda za mladje glede promaknuća. To je naravno, da je oko najprije zapelo na podžupanih, koji su tako rekući nosioci uprave same, koji imadu najveću odgovornost i s time u istinu skopčan i najveći teret poslovah. Nova se pako mjesta kreiraju podpredsjednik banskoga stola i viećnici sudbenih stolovah II. razreda. Što se tiče prvog mjesta, to je kreiranje toga mjesta osnovano u sve više rastućem broju agendah kod banskoga stola, koja množina posalah nedozvoljava, da jedna te ista osoba sve te poslove nadgledati i svimi timi upravljati može.

Kraj tih posalah svakako je nuždno, da se i banski stol dieli na pojedine odsjeke, na pojedine senate, na pojedine dielove itd., i da treba svakako osoba, koja ravna ovim dielom, koja je napose na to osposobljena, a nije možda slučajno došla u taj položaj. Što se pako tiče viećnikah sudbenih stolovah II. razreda, to su se ta mjesta imala kreirati za to, da budu odgovarajuća mjesta kotarskim sudcem, jer imade osobah — a to leži u individualitetu dotičnika — koje mogu jako dobre biti za sudbovanje gremijalno, a nemogu osposobljene biti — i to nesamo s intelektualnih stranah, nego i uslied tjelesnog razpoloženja — za službu kao kotarski sudci, koji imaju više doticaja sa strankama i mnogo napornijeg rada i trebaju stanovite samostalnosti u odluci svojoj, koja svakomu čovjeku polag naravi njegove nemora da je dana. Za to da se stvori mogućnost, da bude neka izmjena u personalu izmedju sudbenih stolovah i kotarskih sudovah, shodnost zahtjeva, da se takova mjesta viećnikah kod sudbenih stolovah II. razreda kreiraju.

Ovo su razlozi, koji obrazlažu predležeće zakonske osnove, kako su došle u odbor sa strane zemaljske vlade. Odbor je neke preinake na tih osnovah preduzeo, a poimence na onoj, koja se tiče službenikah političke struke. — Najprije se opazilo u administrativnom odboru, kamo je najprije došla, da podžupani, koji su uvršteni u šesti dnevni razred, dolaze u razrede takove, kojih službenike obično imenuje Njegovo Veličanstvo, koja ustanova je u ovom predloženom zakonu očito pomutnjom izostala i stoga je odbor dodao §. 3. alineju, koja kaže, da podžupana na predlog bana imenuje Nj. Veličanstvo. To je posljedica i odgovara u obće pragmatičkim propisom obstojećim. Za tim opazio je administrativni odbor, a tomu se je priključio i proračunski odbor, da ako se podžupani uvrste u šesti dnevni razred, da u sedmom dnevnom razredu tako rekući neostaje službenika, jer bi tada ostalo u sedmom dnevnom razredu samo deset vladinih tajnikah.

Bio bi dakle jedan dnevni razred, u kojem nebi bilo više nego deset osobah; dočim u osmi dnevni razred dolazi 6 vladinih perovodjah, 8 županijskih tajnikah i 66 kotarskih predstojnikah, ukupno 80 osobah, tako da bi prema 7. dnevnom razredu razmjer stojao kao 80 naprama 10; dakle tako nepovoljno, da bi imalo tu posliedicu, da bi skoro nemoguća i skoro izključena bila svaka mogućnost promaknuća iz 8. dnevnog razreda u 7. Jer kad na 10 službenikah dolazi u sliedećem dnevnom razredu 80, to znači za one zadnje toliko, da neće nikada biti promaknuti u svom životu. Dakle ono, što vladina osnova kani postići, da bude više službenikah u viših činovničkih razredih i da bude boljeg promaknuća i izgleda za mladje, to bi baš ovom osnovom, ne u šestom činovnom razredu, nego u sedmom bilo onemogućeno. Samo ona ista neprilika bila bi promaknuta u jedan činovni razred niže. Uslied toga predlaže ova zakonska osnova, da se ustanovi barem donjekle priličan broj službenikah za sedmi činovni razred, da se osam županijskih tajnikah promakne u sedmi činovni razred i jedna šestina, t. j. jedanaest kotarskih predstojnikah u isti taj razred, tako, da bi bilo u sedmom činovnom razredu 29 službenikah naprama 61, koji bi ostali u osmom činovnom razredu. Ja netajim, da je i ovo razmjerje jako

nepovoljno. osobito nepovoljno naprama dotičnim razredom u sudbenoj struci.

Ali konačno financijalna sredstva nedozvoljavaju, da se tu predaleko ide u ovom trenutku. Svakako je nešta postignuto, nešta je poboljšano i jedan korak je napred učinjen

Nadalje opazio je proračunski odbor, da su kotarski pristavi i županijski perovodje, koji se nalaze u devetom dnevnom razredu, plaćeni sa 1.000 i 900 for i 200 for. stanarine, dočim službenici odgovarajućeg devetog dnevnog razreda sudbene struke imaju 1.100 i 1.000 for. odnosno 200 for. stanarine. Uslied toga predlaže proračunski odbor, da se plaća ovih izjednači, dotično da se plaća županijskih perovodjah i kotarskih pristavah podigne na 1.100 for. i 200 for. stanarine, da budu dakle izjednačeni dnevni razredi u političkoj struci s onimi u sudbenoj struci. I tim ćemo onda postići skoro podpuno izjednačenje berivah u dotičnom činovnom razredu u sudbenoj struci i u političkoj upravi.

Te promjene, koje predlaže proračunski odbor, imadu i ovo još pred očima, da se tim pomaže donjekle, koliko je momentano moguće i službenikom nižih činovnih razredah, jedno tim, da im se podignu donjekle beriva, drugo tim, da ih se neki broj uvrsti u viši činovni razred, svi pako da imadu više izgleda na budućnost i promaknuće.

Svi ovi predlozi, ako ih skupa shvatimo i oni proračunskoga odbora i oni, koje je doniela vlada, smjeraju tamo, da položaj činovnikah poboljša, da se ljudem onoga stališa, koji svakako spadaju u red najizobraženijega diela naroda našega, stvori nekakav izgled na budućnost, da im bar bude pružena mogućnost, da u svojem zanimanju, u svojoj struci mogu doćerati na mjesta, za koja se natjecati, naprezati i boriti zaslužuje rad i naprezanje čovjeka.

Ja iz ovih razlogah predlažem visokom saboru, da izvoli toli predlog zakonske osnove, koli i promjene uzeti za podlogu specijalne debate. (Živio! na desnici.)

(Predsjedničku stolicu zauzima prvi saborski podpredsjednik Vaso Gjurgjević).

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Dr. Vrbanić.

Dr. **Franjo Vrbanić**: Vis. sabore! Meni je vrlo žao, da me razlaganja poštovanoga gosp. izvjestitelja nipošto nisu mogla sklonuti, da odustanem od toga, da se izjavim proti predlogu predloženih zak. osnovah.

Stanovište, s kojeg se mogu prosudjivati ove zakon. osnove, može biti različno. Moglo bi se n. pr. prigovarati, da su troškovi za plaće i obskrbu činovnikah i onako dosta veliki, te reći, kako nije uputno, da se plaće činovnikah povisuju sada, kad su narasli prihodi zemlje ne usljed porezne snage naroda, nego usljed prihoda, do kojega smo došli, što se je hrvatski sabor odrekao prava na zemljorazteretni prihod i što je uvedena točarina proti nagodbenom zakonu.

Moglo bi se nadalje pitati: je li baš hrvatsko činovničtvo zavriedilo one simpatije, koje bi bile odlučne, da se hrvatskom činovničtvu povisi plaća. Ja vis. sabore neću odgovoriti na to pitanje, ali bi mogao sjetiti vis. sabor na onaj postupak, kojim se je hrvatsko činovničtvo toliko putah ogriešilo o slobodu izbora; ja bi mogao spomenuti onu žestinu, koju hrvatsko činovničtvo pokazuje tolikoput ne u interesu naroda, nego u interesu vladajuće stranke; ja bi, vis. sabore, mogao spomenuti progonstva, kojimi je hrv. činovničtvo proganjalo nakon dovršenih izborah one, koji nisu glasovali za kandidate vladajuće stranke; ja bi mogao naglasiti način, kojim se vrši štamparski zakon, te spomenuti i onu lahkoću, kojom sudovi potvrdjuju odredjene konfiskacije novinah. Ali ja, vis. sabore, otvoreno velim, da to nisu obziri, koji će me voditi kod prosudjivanja ovih zak. osnovah. Ja ću nastojati prosuditi predložene osnove posve objektivno bez ikakvih osobnih razlogah i bez obzira na postojeće prilike; jer mi je reći, da mi je stalo do časti i ugleda hrvatskog činovničtva i jer želim, vis. sabore, da hrvatski činovnik bude narodu uzorom, kako se moraju vršiti dužnosti zvanja, jer želim, da hrvatski činovnik bude prednikom čitavom narodu u obiteljskom, družtvenom i gospodarskom životu.

Pak jer ja to želim, s toga moje nastojanje ide za tim, da hrvatsko činovničtvo bude u prvom redu zaštićeno proti višim organom sbog svih onih posljedicah, koje bi ga mogle

stignuti s jedne strane usljed samovolje tih organah, a s druge strane usljed pristrane provedbe samog zakona. Pokraj toga ide moje nastojanje za tim, da hrvatski činovnik bude zaštićen u svih svojih osobnih, gospodarskih i socijalnih interesih, te da mu ti interesi budu zakonom podpuno obezbiedjeni.

Sve to imalo se je učiniti tako, da je vis. vlada izašla pred sabor sa sistematičnom službovnom pragmatikom, koja bi imala vriediti za hrvatsko činovničtvo. U toj pragmatici imale bi biti jednim integriranim dielom one odredbe, koje smjeraju oko toga, da se urede plaće činovnikah. Ali mjesto toga, vis. vlada stavila je na stol vis. ove kuće posebne osnove o samo malenom dielu onoga, što bi imalo biti sustavnim dielom službovne pragmatike, a taj maleni dio su ove zak. osnove o povišenju plaćah.

Ja neću o jednoj niti o drugoj tvrditi, da je istina, što se obćenito govori, niti ću se upuštati u razlaganje, da li je pravo ili ne, kad se veli, da je tim osnovam prava nakana ta, da se u nekoj sgodnoj formi pruži nagrada stupovom današnjeg vladajućeg sistema. Nu ako i neću da razglabam istinitost ove tvrdnje, moram iskreno reći, kako mi se čini čitavo ovo pitanje o povišenju plaćah slično pojavu, koji nam se prikazuje, kad se ljeti nakon velike i dugotrajne žege teda negda spusti blaga kišica. Ova kišica najprije orosi samo vrhunce gornjeg granja, a ono granje, koje stoji izpod toga, koje je odozdol, željno čeka, neće li pasti koja kapljica, koja će i njega orositi. Tako se je dogodilo i ovdje. Velika gospoda, koja hvala bogu — neću reći, da uživaju bog zna kakovu plaću — ali ipak imadu takovu, da u današnjih prilikah mogu živiti onako, kako to zahtieva njihov socijalni položaj, ta gospoda dobivaju povišicu; a za onaj činovnički razred, koji se od dana do dana imade boriti s oskudicom, tugom i nevoljom, neima u ovih zak. osnovah niti jedne kapljice, da ublaži činovničku nevolju.

Ja ću dopustiti, vis. sabore, da plaće naših viših činovnikah, ako ih prispodobimo sa sličnimi plaćami, koje postoje u Austriji i Ugarskoj, njim podpuno neodgovaraju, ali ja držim, da to nije niti nuždno obzirom na socijalne prilike, koje postoje recimo, u glavnom gradu Beču, Pešti i ovdje kod nas u Zagrebu.

Ako gledamo socijalne krugove u Beču, Pešti i ovdje, to ćemo vidjeti, da tamo ti krugovi, u kojih se imade kretati više činovničtvo, disponiraju s ogromnimi prihodi od 100.000 i više forintih, dočim kod nas u Zagrebu, žalibože, da je tako, tako rekuć najimućniji krugovi disponiraju popriečno s prihodom od 5000 for.

U tih krugovih, koji su ekonomski tako stegnuti, može se naš viši činovnik bez obzira na svoj ugled socijalni dobro kretati. S toga gledišta dakle nije nužda povisivati našim višim činovnikom plaće. U ostalom broj tih činovnikah nije tolik, taj je broj razmjerno malen. Daleko veći je broj onih činovnikah, koji uz najveću štednju i samozataju moraju upravo oskudjevati, dapače još tvrdim, da je polovina činovnikah hrvatskih plaćena tako loše, da oni nezaostaju daleko niti za jednostavnimi radnici. Ako na temelju našeg proračuna prosudimo taj broj, te ako uzmemo u račun samo poglavje o unutarnjoj upravi i poglavje koje govori o pravosudju, pak ako podjedno iz tog proračuna uzmemo u obzir broj onih činovnikah, koji službuju u nastavnom odjelu kod centralne oblasti, ako dakle izuzmemo sve vrsti učiteljah tada dolazimo do rezultata, da od ukupnog broja tih činovnikah njih $3^1/_{10}$ % uživaju zajedno plaću i stanarinu od 3000 do 7500 for., $5^4/_{10}$ % imadu plaću od 2000—3000 for., $25^1/_2$ % uživa plaću od 1250—2000 for., $13^4/_{10}$ % bere plaću od 1200—1000 for., a $52^4/_{10}$ % činovnikah imade plaću od 400—1000 for.

Absolutan broj ovih potonjih, kako sam u kratko mogao razabrati iz proračuna. iznosi 698. Na ovaj dakle veći dio činovnikah zak. osnova niti jedna niti druga nije misli[illegible] premda moram priznati, da se u vrlo ma[illegible] lenom postotku popravlja ovo razmjerje uslie[illegible] onih opazakah i predlogah, što ih je učini[illegible] odbor. Nu kraj svega toga na veliki dio ovi[illegible] manjih činovnikah zakonska osnova nije [illegible] obazriela, nije uzela obzir na sirotinju čino[illegible] ničku, ona nije išla za tim, da izlieči tug[illegible] nevolju najnižih činovnikah, koji se od da[illegible] do dana imadu boriti upravo za komadić hlje[illegible]

Kad se pako pitam: koji su razlozi [illegible]

dili vis. vladu, zašto je predložila zak. osnovu, kojom se povisuje plaća samo višjim činovnikom, to odgovor na to nalazimo u obrazloženju. U obrazloženju vis. vlade prispodabljaju se naime plaće odjelnih predstojnikah i vel. županah sa plaćami sličnih viših činovnikah u zapadnoj poli monarkije i u Ugarskoj, te se dolazi do rezultata posve istinita, kako su gospoda napram onoj u Austriji i Ugarskoj slabo plaćena. Ja to dopuštam, ali, gospodo, valjalo je batinu okrenuti i pogledati, u kakovom razmjerju stoje plaće najnižih činovnikah kod nas s onimi n. p. u Austriji; da se je to učinilo onda bi došli do drugog rezultata, koji bi pokazao, da n. pr. u Austriji najmanja plaća činovnika iznosi 600 for., k tomu dolazi aktivitetni doplatak od 300 for., 180 for., 150 for. ili najmanje 120 for. tako, da u zapadnoj poli monarkije neima nijedan činovnik manje od 720 for. prihoda na godinu. K tomu dolazi još jedna važna okolnost, da uslied sustava toga aktivitetnog doplatka činovnik u Austriji imade sigurnost, da će svakako za razdoblje od 10 godinah dobiti najmanju plaću od 920 for.; jer poslje izmaka od svakih pet godinah, ako ne avancira, dobiva odredjenu povišicu. A kod nas?

Izvolite pogledati, koliko imade nižih činovnikah, koji imadu nade, da će za dosta velik niz godinah doći u kategoriju plaće od 920 for. U nas, gospodo, bez obzira na ovu potonju okolnost — ako i neračunamo pučke učitelje — ima preko 19% svih činovnikah, koji neimaju sa stanarinom zajedno više od 600 for. dohodka. Absolutni broj njihov iznosi 258, neuzev u račun pučke učitelje. Danas, gospodo, u Zagrebu iole bolji radnik zaslužuje mjesečno 35 do 40 for., a mi dajemo velikom dielu naših činovnikah samo 50 for. na mjesec. Koja je ipak razlika medju radnikom i činovnikom! Ako, gospodo, zahtjeva čast i dostojanstvo zemlje, da se izjednače plaće viših činovnikah naših s onimi u drugih zemljah, to ja tvrdim s druge strane, da zahtjeva čast i dostojanstvo zemlje, da u Hrvatskoj nebude činovnikah, koji će biti bosi i gladni. Gosp. izvjestitelj je naglasio, a bilo je govora o tom u odboru, kano da je vladu vodilo kod ovih osnovah načelo, da se imadu najprije izjednačiti plaće viših činovnikah, a da će kasnije doći red na to, da se povećaju plaće nižim činovnikom. Ja držim, da bi bilo mnogo laglje čekati na izjednačenje onim činovnikom, koji već imadu toliko, da mogu živiti, nego li na povišenje onim, koji se imadu svaki dan boriti za koricu hljeba.

Biti će vam, gospodo, poznat takozvani gvozdeni zakon o radničkoj plaći, koji igra toliku ulogu u današnjih socijalnih pitanjih, taj gvozdeni zakon o radničkoj plaći veli da radnička plaća imade biti najmanje tolika, da bude radnik mogao uzdržavati sebe i svoju obitelj. A je li prihod velikog diela naših činovnikah, 19% svih njih, takav, da oni mogu svojim prihodom uzdržavati sebe i svoju obitelj? Nu gospodo, dok se taj gvozdeni zakon o radničkoj plaći provadja u cielom svietu kod radnikah, mi neimamo obzira na taj zakon kod plaće hrvatskih činovnikah, mi se nebrinemo, da plaće naših činovnikah budu tolike, da oni budu mogli živiti sa svojom obitelju.

Pomislite si gospodo, činovnika, s prihodom od 600 for., koji imade 5—6 djece, koji čitavi dan sjedi prikovan uz svoj pisaći stol, te si nigdje nemože zaslužiti niti jedan novčić preko te plaće!

Pomislite si činovnika, koji s prihodom od 50 for. na mjesec mora uzdržavati sebe, ženu i 5—6 djece! Dok su prilike zdravstvene dobre, u ime božje; ali kad u takovoj obitelji zavlada bolest, tada, gospodo, nastaje tuga i nevolja, o kojoj može imati pojma samo onaj, koji je to vidio. Svaki posljednji radnik je u povoljnijem položaju od ovakvog činovnika, jer on neima obzira niti pogledom na odielo, niti pogledom na stan, košto ga mora činovnik imati. Ali ne samo oni, koji uživaju ovaj minimum plaće, nego i oni, koji imadu prihoda do 1000 for. nemogu se pohvaliti svojimi gospodarskimi prilikami, a takovih imade mnogo, preko 50%, medju njima ima takovih, koji zauzimlju važna mjesta, imadu položaj dosta odgovoran, te koji su na svoj uzgoj potrošili mnogo. Pitam vas, gospodo, imade li ovakav činovnik izgleda, da će kano brižan otac obitelji moći odgojiti svoju djecu onako, kako bi to kano dobar otac želio i košto se od inteligentna čovjeka može očekivati? Može li ovakav činovnik uz ovakvu malenu plaću učiniti išto za svoju

*

dalnju naobrazbu, može li posvetiti i jedan krajcar na to, da si kupi koju knjigu, da umnoži svoje znanje? Imade li napokon ovakav činovnik ujedno sa svojim potomstvom nade, da će se na njemu i njegovoj obitelji izpuniti onaj ekonomski zakon, po kojem svatko treba, da se iz nižeg gospodarskog razreda popne u viši razred? Ovakav činovnik, gospodo, neima te nade.

Jest, gospodo, tko je jedanput zavirio u ovu činovničku nevolju, on se mora zbilja diviti onoj moralnoj jakosti tih ljudih, koji su kadri bili uzdržati neokaljanu svoju čast i svoje poštenje. Ja, gospodo, kraj svih prigovorah, kojimi bi imao koješta prigovoriti hrvatskom činovničtvu, ipak moram u njegovu pohvalu otvoreno i javno priznati, da je hrvatsko činovničtvo u daleko najvećem broju u svoj oskudici znalo sačuvati neokaljano svoje poštenje i da nije palo u onu kaljužu, u koju obično padaju ljudi, koji se nalaze u biedi i nevolji. Meni se čini, gospodo, da sastavitelji osnove na sve to nisu mislili; meni se pričinjava, da se je tu izpunila ona narodna poslovica, koja veli, da sit gladna nerazumije, jer evo povisuju se plaće onim, koji bez borbe za svoj svagdanji kruh mogu prilično živiti, a nedaje se povišica onim, koji bi ju najviše trebali.

Kad, gospodo, sredstva novčana danas dopuštaju, da se popravi odnošaj činovnikah, tada mislim, da bi bila dužnost predlagatelja ove osnove početi odozdol prema gore, a ne odozgor prema dolje.

To, gospodo, traži čast zemlje, to traži prvo načelo humanitarnosti. Zahtjevati od činovnikah, da sdušno i revno vrše svoju dužnost, a nedati im ni toliko, da mogu sa svojom obitelju bez brige živiti, to je, gospodo, oprostite mi, ako reknem, u današnjem vieku, ako ništa više, a ono okrutnost.

Ja držim, da bi bila naša dužnost, da nastojimo oko toga, kako da se umanji broj činovnikah, kako će se namjestiti ljudi, koji će biti vrstni i sposobni u svakom pogledu odgovarati dužnostim svojim, ali onda treba, da ih platimo onako, kako će moći bez brige živiti. Onda ćemo većim pravom moći od njih zahtievati, da što revnije vrše dužnosti svoga zvanja. Bude li to, tada sam uvjeren, da će se ta veća plaća mnogo više izplaćivati, nego li to danas biva, jer će činovnik većim marom i radom raditi, nego li danas, kad se mora boriti oskudicom i nevoljom.

Obzirom na sve te okolnosti moram reći, da nemogu primiti predložene zakonske osnove za podlogu specialne debate.

Ni oni popravci, koje je predložio odbor, nisu u nijednom pogledu takovi, da bi me mogli odvratiti od ove moje odluke; tim više, jer ja niti u ovoj osnovi, niti u izpravcih, kako jih predlaže odbor, nevidim nikakova sistema. Tu je učinjena u razredbi činovnikah i njihovih plaćah neka razlika, ali bez obzira na onu nit, koja bi se morala protezati kroz cielu organizaciju činovničku i njihovu plaću. Mi vidimo n. pr. kako su vladini tajnici sa županijskimi tajnici u jednoj kategoriji obzirom na dnevni razred i na plaću; mi vidimo nadalje, da imade vladinih perovodjah, koji se nalaze u IX. dnevnom razredu, a imadu 1000 for. plaće, dočim županijski perovodje, koji su takodjer u IX. dnevnom razredu, imadu 1100 for. plaće; mi opažamo, kako se u proračunu postavlja novo mjesto obrtnog nadzornika u VIII. dnevnom razredu sa 1600 for. plaće, dočim drugi činovnici imadu tu plaću u VII. razredu. Mi vidimo napokon, kako u svih dnevnih razredih, pa i kod sudstva, postoje dvie kategorije činovničtva, a što nam pokazuje osnova? Ona nam pokazuje, da kotarskih predstojnikah imade četiri kategorije sa 1200, 1400, 1600 i 1800 for. plaće.

Ako dakle s tehničke strane stvar promotrimo, to absolutno nevidimo nikakova sustava. Ovakova razredba plaće činovnikah može samo štetno djelovati na službu i na činovničtvo. Stoga nemogu ni sa formalne strane ovu osnovu primiti za podlogu specijalne debate, te ću glasovati proti osnovi.

Predsjednik: Rieč imade preuzvišeni gospodin ban.

Ban, grof **Dragutin Khuen-Hédervàry**: Visoki sabore! Ja ću u kratko odgovoriti g. zastupniku i ujedno tom prilikom zagovarati obrazloženje zakonske osnove, u koliko to već nije učinjeno u onih razlozih, koji su nave-

deni u obrazloženju vlade i razlaganju g. izvjestitelja.

Držati ću se reda govora g. predgovornika, koji je kod ove prilike za umjestno držao, da nešto kaže, što po mom uvjerenju nestoji i neima druge svrhe nego li neuke harangirati, te reći, da je povriedom nagodbenoga zakona uvedena točarina. U kakovom savezu stoji povišenje plaćah sa točarinom? (Zast. dr. Vrbanić: To nestoji.) . . . To nije povrieda nagodbe. (Dr. Vrbanić: Mi smo to dokazali.) Vi ste to kazali, ali za to ipak nije.

Sada na stvar; nakon obračuna sa pitanjem političke naravi, kojim se je kanilo razširiti nazore, koji neodgovaraju pravom stanju stvari.

Gospodin si je zastupnik stavio pitanje, je li naše činovničtvo vriedno, da mu se povisi plaća i kod te je prilike govorio načinom, koji bi imao sakriti ono, što misli i nemisli o činovničtvu.

Gospodin je naime zastupnik tako govorio, da neznam od prije njegova mišljenja, koje je često obrazložio u ovom saboru, nebi znao, što pravo misli o činovničtvu.

Ja znam jako dobro, a i ovaj vis. sabor zna, a dobro je, mislim, da to naglasim, što on misli. On misli, da naše činovničtvo nevalja, da ono upliviše na izbore, da proganja one, koji biraju zastupnike u sabor njemu slične, da provadjajuć zakon o porabi tiska, ide za tim, da prekrši zakon. Da nisu oni sudci neodvisni, koji potvrdjuju predloge državnog odvjetničtva, ali su neodvisni oni, koji jih nepotvrdjuju. Tako on misli o činovničtvu; po njegovu dakle mnienju činovničtvo ništa nevalja.

Ja posve drugo mišljenje imam o činovničtvu, koje hvala bogu, nesamo u ovoj zemlji, nego i izvan ove zemlje, uživa liep glas. (Na desnici: Tako je! — Odobravanje.)

Gospodin je zastupnik rekao, da bi želio, da budu niži činovnici zaštićeni od samovolje viših. Dakako, po njegovu je nazoru samovolja to, kad podredjeni mora da sluša svoga poglavara. (Zastupnik dr. Vrbanić: Nijo tako.) Čini se, da jest, jer ako posluhne mladji starijega, to onda nije pravo, to je krnjenje slobode činovničtva.

Ja sa svoje strane neznam, gdje na svietu imade takovih službenih odnošajah, takove službene pragmatike, gdje mladji nebi morao slušati starijega. (Zastupnik dr. Vrbanić: Toga nisam rekao.) Ako to postoji, onda se nesmije kazati, da nije zaštićena sloboda činovnika.

Dakako, tko živi u tom, da kod nas svaki poglavar mora nižega gnjaviti i u pravu ga krnjiti, mora imati taj konsekventni nazor, da imade činovničtvo trpjeti od svojih viših kojekakvih samovoljah.

Što je samovolja ili nije, to je samo nazor. Kad se misli, da je samovolja, kad se vrši ono, što stariji traži, onda je sve samovolja. —

Ali to još nije obilježje samovolje. Ja mogu smiono tvrditi, da samovolja poglavara neodlučuje u prosudjivanju naših podredjenih činovnikah.

Gosp. zastupnik težio je, kad je išao to sada govoriti, gdje se radi o povišenju plaće viših činovnikah, da omrazi više činovničtvo u očijuh nižih činovnikah, te je dosljedno morao kazati, da se samo onim povišuje plaća, koji samovoljno vrše službu, i tim je hotio polučiti, da niže činovničtvo što više zamrzi više činovničtvo.

To je nakana gosp. zastupnika, ali mu, hvala Bogu, neće niti to za rukom poći, jer naše činovničtvo vrlo dobro znade svoj položaj, a cieni i svoje poglavare, pa će ono vršiti svoju službu revno i savjestno, kao što i do sada.

Ja sam malo prije spomenuo pragmatiku, koju gosp. zastupnik zagovara.

O službenoj se pragmatici mnogo govori kod nas, a drugdje još više.

Ja znam, da niti u Austriji, a niti u Ugarskoj, koja nam je najbliža, pragmatike neima; a to valjda za to, što su i u tih zemljah uvidjeli, da je sa mnogo potežkoćah skopčano pragmatiku zakonom normirati. A naročito, kad čovjek ima na umu ono, što je gosp. zastupnik kazao na koncu svoga govora, da bi trebalo broj činovnikah umanjiti, te ih samo toliko držati, koliko bi dostajalo za obavu redovitih posalah, ali ih za to bolje plaćati.

Takovi nazori ob uredjenju službenih odnošajah morali bi po mom mnienju izključiti svaku pragmatiku, jer ako bi ovako shvatili položaj činovničtva, onda bi poglavari bili kao kakvi fabrikanti ili drugi poduzetnici, koji rade sa svojimi činovnici i sa svojim osobljem sasvim po svojoj volji.

Tu bi svaka pragmatika morala stojati na putu, jer bi jedino o poglavaru ovisilo prosudjivanje, da li tko svoju službu vrši ili ne; dakle bi od sasvim relativnoga shvaćanja dotične osobe, koja je za rad odgovorna, ovisilo, hoće li tko ostati u službi ili ne, a sa manjim brojem činovnikah uz veću plaću obavljaii onaj posao, koji danas obavlja veći broj, značilo bi svakoga rad najmanjega razloga odstraniti iz službe, samo ako n. pr. nebi onoliko radio, koliko bi po mišljenju odgovornoga predstojnika morao raditi.

Gospodin je zastupnik onda rekao, da je očito, da je nakana ove zak. osnove nagraditi stupove sistema.

Ja mogu opet samo to kazati, da netreba tražiti nikakovih drugih nuzgrednih nakanah ni intencijah, već jedino ono, što je rečeno u obrazloženju, a to je istina, naime da naši viši činovnici nijesu imali plaću odgovarajuću dnevnomu razredu; za podlogu sravnjivanja naših odnošajah uzelo se stanje, koje vlada u Ugarskoj.

Kad je g. zastupnik sravnjivao, jedan put je uzeo Austriju, a drugi put Ugarsku, prema tomu, kako mu je kad trebalo. Mi smo se držali samo jedne zemlje kod naše prispodobe. Da je tomu tako, znade i g. zastupnik, jer inače nebi bio izbjegavao sravnjivanju odnošajah naših nižjih činovnikah sa onimi u Ugarskoj.

Kod nas su niži činovnici tako i bolje plaćeni, nego u Ugarskoj, dočim viši činovnici nisu tako dobro kod nas plaćeni, kao što su u Ugarskoj. Kad je g. zastupnik sravnjivao više činovnike, onda se je obazrieo, ne na Austriju, nego na Ugarsku, a kad je sravnjivao plaće nižih činovnikah, nije se obazrieo na Ugarsku, nego na Austriju.

To je sasvim logično i tako je g. zastupnik morao postupati, ako je htio dokazati, da u Austriji imadu manji činovnici veću plaću. Ali ako bi mi našim nižim činovnikom dali plaću, koju u Austriji imadu niži činovnici, onda bi viši činovnici morali mnogo veću plaću dobiti, nego li imadu po toj osnovi.

To nije kazao g. zastupnik. Ako hoćemo sistematično postupati, moramo jedan sistem tražiti, a po tom onda konsekventno postupati.

Gosp. je zastupnik i to kazao, da ako je više činovničtvo u Beču ili Pešti bolje plaćeno, nego kod nas, to su odnošaji činovnikah u tih gradovih drugačiji nego ovdje.

Jest, i ja to velim, ali činovnici u tih gradovih žive u krugovih, gdje pojedinci imadu dohodka 50.000, 60.000 i 100.000 for. na godinu, pa s toga neimadu ni iz daleka onolikih obvezah naprama obćinstvu, kao što viši činovnici ovdje, gdje takih i toliko bogatih ljudih neima.

U Beču i Pešti nestavlja nitko na više činovnike takove zahtjeve kao što ovdje, a to, kao što rekoh, radi toga, jer ondje imade krugovah, koji mogu sami udovoljit svemu onomu, što se od njih u družtvenom životu očekuje. U tih gradovih zauzimlje više činovničtvo tako nizki stepen u financijalnom pogledu, da nitko nemisli na to, da ga u onom smjeru i obliku obvezuje prama družtvu, kao što kod nas.

Pošto kod nas neima toliko elemenatah koji bolje stoje, nego viši činovci, to se svi slojevi družtva obraćaju na bolje plaćene činovnike; cielo obćinstvo svakoga, koji što traži, upućuje: izvoli otići kojemu višemu činovniku. To je ono, što otežčava položaj viših naših činovnikah. U nas neima drugih krugovah, koji bi mogli udovoljavati zahtievom družtva, kao što to biva u drugih gradovah i zemljah.

G. je zastupnik onda rekao, da imade u nas mnogo i mnogo malih činovnikah, koji su jako zlo plaćeni; pa kad se mislilo povisiti plaće činovnikah, da se je imalo najprije povisiti manjim činovnikom, koji bi to više trebali.

Svatko, tko razmišlja o položaju činovnikah, sigurno bi rado prihvatio nazor g. zastupnika, prema kojem bi se imalo pomoći najprije onim mnogobrojnim činovnikom, koji sa svojom plaćom nemogu tako lahko izlaziti.

Al, tu je g. zastupnik pao u bludnju sravnajući položaj nižih i viših činovnikah, jer

niži činovnik imade najviše putah izgleda, da postane viši, i to je važan momenat, — jer onaj, koji je gori, neima više toga izgleda. Ja ću sad još veoma kratak račun predočiti g. zastupniku.

Povišenje plaće, koje se tu predlaže, tiče se u svem 96 osobah, od tih je 14 viših, a ostali su manji činovnici.

Dakle i po ovom, što ovdje predlažemo, pogodovani su u većem broju niži činovnici, nego li viši. Što se pako toga samog povišenja tiče, svota, koja se tu traži, neiznosi više od po prilici 33.000 for. Ako uračunamo i činovnike sedmog nadnevnog razreda u one, — ja mislim, da g. zastupnik i ove činovnike ubraja medju one, koji su slabije plaćeni, a kojim pada u dio ona častna zadaća, da zauzimaju važni položaj u državi, i kojim bi se imala povisiti plaća, takovih ima svega skupa do uključivo sedmog nadnevnog razreda valjda do svojih 2500. Ako bi i ovim htjeli povisiti plaću sa ovimi 33 000 for, odpalo bi na svakoga po prilici 11 ili 12 for. Je li bi bilo pomoženo time ovim činovnikom? Ako ćemo na postotke računati, činovnici do sedmog nadnevnog razreda uživaju plaće u ukupnom iznosu od 2,400.000 for. Ako im hoćemo povisiti plaće, pak im hoćemo i najmanje pomoći, morali bi dati barem 10% više svakomu. Ja mislim, da nebi bilo previše, da se dade oficijalu za 60 for. više, ili profesoru, koji ima 1800 for. plaće, da se povisi plaća za 180 for., a ipak bi iznosila ta povišica 240.000 for. Dakle ako to hoćemo, i ja bi bio jako sklon tomu, da se plaće povise razmjerno i svim manjim činovnikom, ali to bi mnogo više žrtavah iziskivalo, nego li se danas traži. Ali da smo ovu svotu upotrebili na povišenje plaćah svim činovnikom nebi na pojedinca malo ne ništa odpalo, premda to liepo zvoni u ušijuh onih, koji za te račune neznadu, a na te baš gospodin zastupnik računa, koji toga neznadu. Zato je nuždno, da se tim ljudem s ove strane kaže: svakomu od vas, koje g. zastupnik uzima u zaštitu, pripalo bi po 10 for., kad bi se provelo ono, što g. zastupnik misli, da se ova svota razdjeli medju sve niže činovnike. Ja mislim, da će onda svatko od manjih činovnikah biti umiren, koji neće dobiti tih 10 for. više.

Ali ako ćemo već da govorimo o položaju činovničtva, to bi se gosp. zastupnik mogao obazrieti i na strane države. Dobro je pogledati, kako tamo biva. Nigdje nisu viši činovnici tako dobro plaćeni, kako u Francezkoj, o Englezkoj kao nekontinentalnoj državi nećemo govoriti, ali nigdje nisu tako slabo plaćeni manji činovnici kao u Francezkoj, a Francezka je dosta kulturna zemlja, kao što se znade, bar gosp. zast. to znade. Ako je to tamo kod njih tako udešeno, valjda to ima svoj razlog.

To sam morao naglasiti, da i naše niže činovničtvo znade, da njegov položaj nije tako žalostan, kao što je u drugih zemljah, i da naša monarkija bolje pogoduje manjim činovnikom, nego druge zemlje.

Da govorimo o Italiji, koja nije daleko, te bi se gospoda mogla vrlo lahko osvjedočiti, kakve su tamo plaće. Naši podvornici imadu veću plaću, nego ondje pomoćni činovnici.

Već sam prije rekao, što se tiče manjih činovnikah, da se njihov položaj nemože sravniti sa višimi, jer je velik percenat medju njimi onih, koji počimaju služiti, koji su u 18, 20. ili 22. godini; oni idu gore, pak godinama rastu njihove potrebe isto tako kao i plaće; oni napreduju, a na njihovo mjesto dolaze godinama mladji, koji neimaju takvih obvezah prema družtvu i obitelji, kao što stariji.

G se je zastupnik onda sgražao nad tim, da radnici često imadu veću plaću nego naši činovnici. To jest tako, ali to nije samo kod nas, nego svuda na svietu. Neima činovničtva, koje je tako plaćeno, kao izobražen radnik. Nemože ni biti, jer neima tu nikakve službene pragmatike kod radnika, neima nikakvih disciplinarnih iztragah, po kojih se imadu odnošaji udesiti, nego tu vlada puka samovolja, a ta se imade naplatiti, pak se za to i plaća više, a plaća se i zato više, što neima nikakove mirovine, a naši činovnici i najmanji imadu mirovinu.

A kad se govori o položaju činovnikah, ako misli gosp. zastupnik, da ima pravo, da iztakne njihovo oskudno stanje, ja držim, da se je pobrinuo visoki sabor za nje, kad je prihvatio osnovu zakona o umirovljenju činovničtva.

Novim mirovinskim zakonom najviše je pomoženo upravo onim, koji u družtvu zauzimaju najžalostnije stanje a to su udove sirote. Zato neima pravo gosp. zastupnik, ako kaže, da sit gladnu nevjeruje, jer tu neima govora o situ, nego tu se radi o interesu onih, koji su, služeći, izpunili svoju dužnost. A ako su siti nešto učinili, to su siti imali pred očima interese gladnih, što sam već spomenuo, a to su udove i sirote. Ovdje obratno stoji stvar, da se ponajprije mislilo na razred družtva, koji je u najžalostnijem stanju, a žrtve, koje se ovim moraju doprinjeti, su veoma velike. Ja se bojim, da ćemo to osjetiti tekom vremena, da se neće pomnožiti penzije viših činovnikah, nego će se u veliko pomnožati zahtjev za obskrbu udovah i siročadi mnogobrojnoga nižega činovničtva. Ako dakle g. zastupnik znade sa svoje strane iztaknuti žalostno stanje činovničtva i žaliti ga, što se na njega nemisli, ja sa svoje strane na temelju pozitivnih faktah iztičem, koliko je učinjeno upravo u interesu nižega činovničtva.

G. zastupnik je nakon toga prešao na samu ovu zak. osnovu, što ju je odbor predložio, ter je kazao, da cio ovaj zakon, ma bio za njega ili ne, već zato ga nebi mogao prihvatiti, jer je sastavljen sasvim bez sistema. Ja mislim, da je ovaj zakon, koliko je moguće, u sistematičnom smislu dobro sastavljen, da je baš ovim zakonom mnogo toga popravljeno, što u dosadanjem sistemu nije bilo dobro, jer je izpravljeno mnogo nepravilnostih izmedju nadnevnih razredah, što su u jednom istom nadnevnom razredu razni činovnici raznih granah uprave brali razne plaće, imajuć razna beriva.

Već je g. izvjestitelj iztaknuo, da je ovim zakonom veliki broj sudbenih i političkih činovnikah izravnan. Gosp. zastupniku nije pravo, što je vladin tajnik u istom nadnevnom razredu kao županijski tajnik. Zašto stoje viećnici sudbenih stolovah u istom nadnevnom razredu košto tajnici viših sudovah? Zašto stoje predsjednici sudbenih stolovah u istom nadnevnom razredu košto viećnici banskoga stola? To će biti uviek neodlučno od toga, gdje tko služi, ujkojem da bude nadnevnom razredu. To nije ništa nesistematičnog u ovoj zak. osnovi, što tu predleži, a što je ovoj osnovi odbor dodao, to je zato, da bude veća mogućnost promaknu i da imadu činovnici više izgleda, da se mogu promicati. Svakako, ako ima više nadnevnih razredah u viših službah, rasti će mogućnost, da manji činovnici dodju u te nadnevne razrede.

G. zastupnik je odmah kazao, da idemo ustrajati novo mjesto nadzornika i to u 8. nadnevnom razredu, a on ima više plaće nego onaj u 7. nadnevnom razredu. Mora se priznati, da je to jedan činovnik, koji neima izgleda na avancement, zato mu se mora dati i veća plaća. Što se tiče predstojnikah, da ima više kategorijah ovih, to ide u korist manjih činovnikah, jer čim ima više kategorijah u jednom nadnevnom razredu, tim je bolje po dotično činovničtvo. Ovo je posvuda priznata stvar i da bi moguće bilo, da je svaki nadnevni razred razdieljen na 3. plaćevne kategorije, to bi bilo samo u interesu činovničtva.

Po mom uvjerenju sasvim je jasno, da ovaj zakon nečini nikomu nepravo, dapače da on jednu nepravdu izcieljuje, a to je ta, što su viši činovnici dugo vremena obavljali svoju službu s manjom plaćom, koja nije odgovarala njihovom nadnevnom razredu, nego manji činovnici, koji su od dugo vremena uživali plaću, koja odgovara njihovom nadnevnom razredu. Ovdje se vidi, da se je išlo pogodovati nižem činovničtvu, dok nije bilo drugčije moguće, a samo onda, kad su se okolnosti malo poboljšale, išlo se je za tim, da se i višim činovnikom pomogne. To označuje ovu zak. osnovu, koja, kako sam s početka rekao, ipak u većem broju pogodjuje niže činovničtvo, nego li više činovnike.

Stoga ja ovu zak. osnovu mirne duše mogu preporučiti za podlogu specialne debate u podpunom uvjerenju tomu, da će i naše niže činovničtvo sasvim dobro shvatiti, što je smjer ove zakon. osnove, pa da će ono mnogo pravednije suditi o toj osnovi, nego li je to učinio g. zastupnik, a to radi toga, što je naše činovničtvo, hvala bogu, bolje disciplinirano, nego je možebit pravo g. zastupniku. Svako činovničtvo — to bi spadalo u prvo pravilo pragmatike — mora biti disciplinirano, jer disciplina činovničtva doprinos

tomu, da se uredi postepeno razredjenje njihovo i prelaz od nižih na više službe. Što je bolje udešeno ovo, to i bolje odgovara njihovim interesom, a sasma odgovara i interesu cieloga činovničtva, ako su viši činovnici siti. (Prigovara g. zastup. dr. Vrbanić), kako to veli gospodin zastupnik.

Ja sam toga uvjerenja, da i nižim činovnikom ovo u mnogom dobro dodje. Nu ako već govorimo o tom, kad je tko sit, to mislim, da je riedko kad tko sit sa plaćom, koju bere.

Ja barem, koliko sam crpio izkustva u životu, vidio sam to, i nisam nikomu ni zamjerao, ako je išao za tim, da bude još sitiji. To leži u ljudskoj naravi i opravdano je zato, jer je to naravski zakon. Tomu se oprieti nećemo. Kako malo prije rekoh, ja mislim, da ove zak. osnove u mnogom izcieljuju prijašnje nepravde i idu u prilog cielomu činovničtvu, te ih zato preporučam, da ih vis. sabor izvoli primiti za podlogu specijalne debate. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Vis. sabore! Ja današnju sjednicu završujem i na dnevni red buduće sjednice stavljam: treće čitanje osnove zakona ob ustrojstvu drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, zatim sliediti će nastavak današnjeg dnevnog reda i napokon izvješće odbora pravosudnog ob ustroju vrhovnoga nadzora nad zem. kaznionami.

Buduću sjednicu uričem za ponedjeljak 14. prosinca o. g. u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 2 sata 40 minutah).

Stenografički zapisnik

o CLI. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 14. prosinca 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 40 časovah).

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc**.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njeg. preuzv. g. ban grof **Khuen-Hédervâry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković, Vjekoslav Klein** i dr. **Izidor Kršnjavi**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilježnik dr. **Oskar Kiš** čita zapisnik 150. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeo je sliedeći podnesak:

Unutarnji odjel kr. zem. vlade dostavlja zamolbu kralj. financijalnog ravnateljstva za dozvolu prodaje erarskoga zemljišta sa kontumacionalnom kolibom i takozvanom kapetanskom barom, unešenom u gruntovnom listu broj 1 porezne obćine Srb.

Ide odboru proračunskomu.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom redu je treće čitanje osnove zakona ob ustrojstvu drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati ovu osnovu zakona.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita zakonsku osnovu ob ustrojstvu drž. nadodvjet-

ničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona ob ustroju drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, kako je sada pročitana?

(Prima).

Osnova zakona ob ustroju dr. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji je primljena, te će se podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnog reda. Rieč ima g. zast. dr. I. Banjavčić.

Dr. **Ivan Banjavčić**: Visoki sabore! Mi s ove strane uvjereni smo, da će se ova zak. osnova po poštovanoj većini primiti onako, kako i sve one dosad navedene; te kad bi mi razvili i Demostenovu govorljivost i Ciceronovu riečitost, ja sam uvjeren, da glede naših željah uspjeti nebi mogli. Pod dojmom ovakvim ja ću navesti samo nekoliko riečih za opravdanje moje duševnosti, zašto ovu zak. osnovu takodjer nemogu primiti za podlogu specijalne debate.

Osnovom ovom, kojom se nadopunjuju zak. ustanove ob ustrojstvu sudovah, stvaraju se kod sudovah nova mjesta i prave se razni čini razredah činovničkih i udesuju se razne plate. Ovom osnovom stvara se podpredsjedničtvo kod vis. kr. banskog stola, a ustrojavaju se kod sudb. stolovah takodjer mjesta, kojih dosad nismo imali i to više redovah prisjednikah tih sudbenih stolovah.

Ja, vis. sabore, u koliko sam upućen u naše prilike, rekao bi, da ovakve osnove u nas nisu baš razložne. Dosad naše prizivno sudište, kad je još imalo agende mnogo veće u kriminalu i kad je imalo mnogo veće agende u civilnih parnicah, nije imalo mjesto podpredsjednika. Doduše u obrazloženju same osnove navadja se razlog, zašto se kreira podpredsjedničtvo banskoga stola; ali ja s moga gledišta ovo obrazloženje nemogu za temeljito uzeti. Ako se i navodi u obrazloženju, da agende kod prizivnog sudišta od godine 1889. rastu, to ja po mom nazoru scienim, da su te agende prividne i da te agende nisu kvalitativno onakove, košto su bile u prijašnjih godinah.

Ako vas, gospodo, upozorim na samo razlaganje ove osnove, to ćete vidjeti, da je prizivno sudište odterećeno u mnogom obziru. Prizivno sudište, naš banski stol, nije više obterećeno s poslovi smetanja posjeda i s poslovi glede prekršajah u kaznenih stvarih, a ipak vidi se, da se po statističkih podatcih agende tobož umnažaju. U koliko ja to mogu shvatiti, to sudim, da te agende u koliko su kvantitativno porasle, da su kvalitativno pale, t. j. da iziskuju mnogo — mnogo manje intensivnog duševnog napora kod riešavanja nego li prije.

Ako samo malo promotrimo tok stvarih u našoj zemlji, to u koliko sam barem ja o tom uvjeren, vidjamo, da u našoj domovini velike parnice zamršenog sadržaja i juridički tegotne malakšu. A zašto malakšu? Zato, jer u nas nemože biti bog zna kako zapletenih pravnih odnošajah, pošto naša zemlja neobiluje na veliko trgovinom i na veliko industrijom; a gdje toga neima, tu se težko stvaraju zapletaji i tegotne pravničke naravi odnošaji.

Ako kod prizivnog sudišta ipak vidimo nešto veći broj, to mislim, da je taj broj nastao samo odatle, što bagatelni postupak, koji je kod nas nekoliko godinah ovamo uveden, daje prizivnom sudištu više brojevah. Nu, gospodo, vi sami znate, kakovi su to priepori u bagatelnom postupku. Tu neima bog zna kakovih zapletenih pravničkih razmiricah, a ipak ja bi rekao izmedju 100 njih ulaže 80 pritužbu i žalbu ništovnu na prizivno sudište u tih bagatelnih stvarih. Dokle neimamo pozitivnih podatakah o parnicah, koje se kod prizivnog sudišta riešavaju, pomnažanje brojevah kod tog sudišta tumačim si po mom uvidjanju.

Kod suda prve molbe imade zbilja toliko bagatelnih parnicah, da sudcem, koji si znadu 25 do 30 ročištah u bagatelnih stvarih na dan za razpravu staviti, u koliko bi se i mogla njihova vještina i sduševnost pohvaliti. tim sudcem kraj tako velikog materijala vrlo je težko riešavati sasvim objektivno i svestrano parnice bagatelne. Usljed tako silno nagomilanog posla biva, da se ljudi osjećaju s osudami povriedjeni u svom pravu i tako ulažu žalbe ništovne i tim se poslovi kod prizivnog sudišta uvećavaju.

Ali, gospodo, onaj način, kako se razpravlja po našem bagatelnom zakonu kod prvog suda, taj nedaje mnogo brige, mnogo razbijanja glave kod prizivnog sudišta radi onih žaobah, koje se proti prvim osudam ulažu. Ja sam u svoje vrieme, kad se je radilo o bagatelnom postupku, iztaknuo mane tadanje zak. osnove glede razpravljanja, ali žalibože prigovori naši se i tada nisu uvažili. Vještina, koja se suponira kod našeg prizivnog sudišta, riešava lahko one male razprave, koje su evidentne u zapisnicih bagatelnih parnicah, te nemoraju zadavati mnogo vremena prizivnom sudcu, kad se takovimi zapisnici bavi. Hoću da reknem, akoprem se je po obrazloženju visoke vlade posao pomnožio brojevno, to sudim, da je ipak posao kod prizivnog sudišta kvalitativno pao. Odatle sliedi, da ono osoblje, koje je kod banskoga stola postavljeno, može sbilja riešavati sasvim lasno one poslove. Prema tomu, gospodo, kad u ona vremena, gdje su prizivni sudci bili toliko obterećeni i kvalitativno i kvantitativno poslom, pak kod prizivnog sudišta nismo imali podpredsjednika — ja mnijem, da sada u prilikah, u kakvih jesmo, nebi smjeli stvarati ovakva mjesta. Ovo pitanje je, gospodo, važno i s financijalne strane. Podpredsjedničko mjesto kod priz. suda zahtieva i plaću odgovarajuću takvom visokom činovničkom rangu, a bez dvojbe će se obteretiti naš budget.

U pogledu druge ustanove, kojom se kod sudbenih stolovah kreiraju novi razredi, dozvolite mi, da i tu obrazložim s nekoliko riečih svoje stanovište. Poslovanje sudbenih stolovah kod nas u kaznenih stvarih, kao što sam prekjučer rekao, umanjilo se. Sudbeni stolovi osim zagrebačkog, bjelovarskog, mitrovačkog i donekle petrinjskog, rekao bi, da su prilično odterećeni u kaznenih agendah, a gospodo, oni sudbeni stolovi u poslovih gradjansko-pravnih, svi osim sudbenog stola zagrebačkog i mitrovačkog upravo oskudjevaju.

Ja sam uvjeren, da imade sudacah kod sudbenoga stola, koji bi već napredka svoga radi željeli da imadu mnogo više zanimanja u poslovih pravničkih; oni kao ljudi strukovne naobrazbe žele, da u svojoj sudbenoj praksi imadu i praksu u onoj nauci, kojoj su se posvetili. A, gospodo, koliko imade kod pojedinih sudovah talenatah, ljudih naobraženih, kojim se izmiče podloga za uporabu njihova znanja, radi pomanjkanja parnicah. Ako, gospodo, ovo uzmete u obzir, onda bih ja rekao, da bi bilo sbilja uputnije, da si vis. vlada stavi za zadaću naći modus, kojim bi se ti sudbeni stolovi mogli preustrojiti, te kod prve instancije, kotarskih naime sudovah i sudbenih stolovah, posao ujediniti onim načinom, da se jedan više odtereti, a drugi više obtereti. Nu to ja prepuštam brizi vis. vlade, ali kada vidim, kako je sbilja posao kod sudbenih stolovah pao, onda ja nebi znao razloga, zašto se kod sudbenih stolovah i opet nova mjesta kreiraju. Doduše u obrazložbi vis. vlade navodi se neki razlog za to, nu gospodo, taj nije kadar opravdati ovu osnovu. Ako tkogod kod kotarskih sudovah nije uporabiv, kao što se navodi u obrazložbi, osnove, pa da se dodieli zato sudbenomu stolu, to nije uputno.

Onaj činovnik, koji je kod kotarskoga suda stekao svoju stanovitu kvalifikaciju, treba da tu i ostane do svog promaknuća.

Ja si nemogu pomisliti mnogo slučajevah, da bi se kod onih činovnikah, koji su po vladi postavljeni kod kotarskih sudovah, poslje izpostavilo, da su za tu službu neuporabivi. Moguće da se ta neuporabivost kod pojedinih uvidja bud sa njihove komodnosti, bud neodlučnosti, ali, gospodo, ja mislim, da imade u tom pogledu vis. vlada remedium: zato treba takove činovnike pridržati, da vrše svoju dužnost, pa neka ostanu kod one oblasti, kod koje su već namješteni njihovim bo premještenjem sudb. stolu neće se ni tamo koristiti.

Razredi, kao što jih osnova navodi, — doduše moglo bi se reći — da su donekle dobri, jer reći će mi tkogod, da su ti činovnički razredi za to, da pojedini dobiju volju i veći mar, da u svojoj znanosti i u revnosti službe svoje što više napreduju. Nu, gospodo, ja držim ovakove razloge prividnimi. Činovnik treba da ima podpunu sposobnost za svoje zvanje, a kad je jedanput vlada uvidila, da je tako usposobljen, pravednosti bi odgovaralo, kad bi se za sve sudce postavila jednaka plaća; jednake dužnosti, jednake radnje treba da budu jednako i nagradjivane.

Ovakvo izjednačivanje plaćah jedne te iste vrsti službenikah nebi proizvelo ono trzanje za doći napried u plaćevni veći razred. Čestokrat biva, da činovnik, za doći napried, neteži za većim znanjem, neima velikog mara, već rabi kojekakova sredstva; ulaskiva i ulagiva se mogućnikom itd. — Gospodo, čovjek ostaje uvjek samo čovjek, pa jer i vlada sastoji samo od ljudih, to je prema tomu i ona čestokrat sklona ovakovim ljudem, te ovakovi dolaze u veće plaćevne razrede na štetu onih, koji su sbilja znanstveno naobraženi i u svojoj službi sdušni. Bez dvojbe odgovoriti će mi se, da tako biva posvuda, da se posvuda stvaraju razredi činovničke službe. Ako je, gospodo, moguće, da mi uvidimo prednosti drugog kojeg sistema, pa ako smo mi autonomni u zakonarstvu glede pravosudja, tada bi dobro bilo, da mi nešto svoga pokažemo.

Nisam, gospodo, sporazuman, da se sudbeni stolovi kod nas pomnožaju, odnosno, da se kod njih stvaraju novi razredi činovnički.

Glede plaćah, gospodo, koje se u ovoj osnovi iztiču, ja i danas sliedim ono načelo, koje sam rekao u subotu prigodom razprave o državnih odvjetnicih, a to je: „Tko radi, neka mu bude blagoslovljena njegova plaća, neka bude dostojno nagradjen“.

U obrazložbi ove osnove navode se neki razlozi radi povećanja plaćah kod nas. Istina je, da u Ugarskoj i u drugoj poli naše monarkije, imadu činovnici, o kojih je govor, znatne plaće; ali, gospodo, vi ćete mi dozvoliti, da ovakav primjer nije baš odlučan u naših odnošajih. Ugarska, gospodo, to ćete znati — imade s većimi sredstvi razpolagati, nego mi. U Ugarskoj činovnici ovakove vrsti, o kojoj govori osnova, imadu mnogo veći djelokrug, t. j. prostor na kojem vrše svoje funkcije mnogo je veći nego kod nas. A tako biva i u drugoj poli naše monarkije. Negledeć na to, gospodo, mi trebamo da prilagodimo naše nagrade, naše plaće prama našim odnošajem. Zar smo mi, gospodo, s onimi plaćami, koje imadu naši učitelji srednjih i viših školah, nagradili onu nauku na koju su trošili i muku, koji imadu kod obučavanja? Zar smo mi, gospodo, dali odštetu onim sudcem, koji kod prve inštancije imadu, kako rekoh, silnoga posla? Zar smo mi naše političke činovnike kod oblastih prve molbe dovoljno nagradili? Ja mislim, da nismo, a kako ja stvar shvaćam, mislim, da je čovjek u onih godinah, u kojih biva namješten kao činovnik u prvoj molbi, svojim umom najoštriji, da mu je znanje takodjer obilato, a radne sile najizdašnije. Prema tomu, gospodo, takovi činovnici mogu najviše koristiti državi i narodu. Ako dakle, gospodo, imamo nagradjivati, nagradimo i takove razrede činovničke.

Ako znamo, da i činovniku u većem razredu treba da nagradimo njegov rad, to nesmijemo zaboraviti, da treba nagrada i ovom razredu, koji sam sada spomenuo. Činovnici prve kategorije, u prvoj svojoj službi, prvih 10—15 g., imadu najveće potrebe. Oni si u to doba stvaraju obitelj, oni imadu usljed svoga položaja mnogo reprezentacije, pa ako jih, gospodo, nismo nagradili, kako treba, kojim načinom može se od njih zahtjevati, da budu oni valjani, da budu oni sbilja valjano odgojili svoju obitelj i da budu napram nami representirali onu čast, koju u zemlji obnašaju? U prvih ovih godinah, do svoje 30., 45. i 50. godine činovnik najviše troši. On mora odgajati svoju djecu; a gledj mi plaće povisujemo visokim činovnikom, a plaće nižih činovnikah ostaju nepromienjene.

Ako, gospodo, imade novacah, onda bi ja, sliedeć ovaj tok razlogah, posegnuo u ovaj razred, koji je sbilja veoma nuždan.

Ja rekoh, da veoma priuštim i onim visokim činovnikom, koji su kod prizivnog sudišta, veću plaću, ali, ako su odnošaji ovakovi, kako sam razložio, ako naše prilike nedopuštaju, da svim razredom možemo materijalno pomoći, onda bih ja rekao, da to pustimo do boljega vremena.

Ako mi ovakov razred činovnički stvaramo, činovničtvo pomnožavamo, pojedine činovnike, koji su jednaki u svojoj kvalifikaciji, različito nagradjujemo, onda, gospodo, mi ćemo moći postići to, da u nas bude svakim danom sve više takovih činovnikah, kakove Njemci označuju s riečju „Streber“, te će se u svietu o našoj zemlji kazati: „das Land der Beamtenstreber“.

Razpolažemo li novci, gledajmo, koliko moguće, stegnuti broj činovnikah, a onoga,

koji služi, platimo obilno, dostojno, te znojni novac naroda upotriebimo u korist narodu.

Razlozi, koji su navedeni ovdje za opravdati povećanje plaćah kod viših sudištah, kao što malo prije rekoh, nestoje. Ako se već imadu nekakove paralele praviti, kako se plaća u ovih ili onih zemljah, treba obzir uzeti na one zemlje, koje najviše odgovaraju naravi naše zemlje i razvoju njezinu.

Ja ću, gospodo, spomenuti, u koliko mi je poznato, poveću, dapače veliku državu, saveznicu kraljevinu Italiju, državu, koja imade svojih 25 milijunah stanovnikah. Po mom znanju — u Italiji vi nećete naći, da bi se ovako visoke plaće činovnikom više oblasti davale.

Nu puštajuć ovakove velike zemlje, svraćam pozornost na zemlje one, koje su, kako rekoh, više našemu razvoju slične. Uzmite, gospodo, kraljevinu Srbiju, uzmite novu državu, koja se razvila na Balkanu, Bugarsku; izvolite se u te države uputiti, pa ćete vidjeti, koliko imade tamo ovako velikih činovničkih plaćah.

Gospodo, i u ovih zemljah imade bez dvojbe težnjah, da se svaki činovnik nagradi za svoj rad, ali su tamo uvidjeli, da imade zemlja inih silnih potrebah, te su udesili plaću svojih službenikah prema svom stanju, a ne po uzoru inih državah.

Gospodo, s toga gledišta stvar razmatrajuć, te sliedeć prilike naše zemlje, nemogu zagovarati ovu osnovu vis. vlade, zato ju neprimam za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Pošto se nitko više za rieč prijavio nije, zaključujem glavnu razpravu.

Rieč imade presvjetli g. predstojnik pravosudnoga odjela.

Odjelni predstojnik **Vjekoslav Klein**: Vis. sabore! Moj neposredni predgovornik g. zastupnik karlovački napada predloženu osnovu zakona, kojom se donekle mnienjaju činovni razredi i plaće pravosudnih činovnikah najprvo zato, što mu se nesvidja, da se tom osnovom kreira kod našega višega sudišta, naime kod banskoga stola, mjesto podpredsjednika.

Ja moram prije svega naglasiti, da kod svih viših sudištah i austrijskih i ugarskih, akoprem je kod pojedinih djelokrug mnogo manji, nego li je onaj banskoga stola, i akoprem je puno manji poslovni obseg tih sudovah, nalazimo ipak takovih podpredsjednikah bud pod ovim imenom, bud pod imenom senatskih predsjednikah.

Razumljivo je, da se poslovni obseg od kojih 30.000 brojevah na godinu, koji se imadu sborno riešiti, nemože riešiti u jednom senatu pod jednim predsjednikom, već tu treba više silah, koje će predsjedati dotičnim senatom, koji riešavaju te poslove.

Ja moram nadalje iztaknuti, da je tečajem više godištah ovamo malo ne u svakoj proračunskoj razpravi bilo naglašeno, da treba pomoći banskomu stolu, te kreirati mjesto podpredsjednika ili nekoliko mjestah senatskih predsjednikah; nu kr. zem. vlada nije se tomu pozivu i to baš sa fiskalnog razloga do sada odazvala, nego je gledala prije svega umanjiti poslove banskoga stola i time na put stati opaženom rastenju poslovah. Ali uzprkos tomu, što su bagatelne stvari i predmeti glede prekršajah izlučeni iz strukovnoga obsega banskoga stola, ipak se je opazilo, da su glede ostaloga posla osobito u gradjansko-pravnih i gruntovnih stvarih svake godine poslovni brojevi kod banskoga stola tako ponarasli, da im više sam predsjednik nemože odoljevati.

Meni se čini, da se g. predgovornik nalazi u bludnji, da je većina poslovah kod banskoga stola sitnice, da su to najviše poslovi bagatelni, gdje banski stol, neimajući pismenoga materijala, samo potvrdjuje izreke prvoga sudca. Ja moram upozoriti g. predgovornika, da je kod naših sudovah prve molbe t. j. kod kotarskih sudovah obseg poslovah u bagatelnih stvarih veoma velik, te da se pretežni broj tih poslovah konačno riešava kod kotar. sudovah, jer su isti drugo-molbeni sudovi, a mjestni sudovi su prva molba

Banski stol imade riešavati samo važnije bagatelne stvari, i redovite parnice, te se je u tom pogledu obseg tih poslovah veoma razširio.

Ja neznam za razloge tomu, ali mislim, da je tomu razlog taj, što se je kod nas jače razvio promet, te da su s toga upravo mjenbene i trgovačke stvari i redovite parnice na-

rasle kod prvih molbah, pa da su dosljedno tome te stvari i kod banskoga stola ponarasle.

Ako mi uvadjamo institucije, koje posvuda postoje, i koje su opetovano predložene po saborskom strukovnom i po proračunskom odboru, onda mislim, da nismo pogriješili. — Izim toga se mora naglasiti, da je predsjednik banskoga stola često zapriečen, kada je n. p. odsutan ili bolestan, pa bi onda morale predsjedničke agende po sadašnjem sustavu preći u ruke onoga činovnika, koji je po rangu najstariji, dakle bi donekle bilo zastupanje predsjednika prepušteno slučaju. Nu, gospodo, svatko će dopustiti, da može najstariji činovnik biti dobar izvjestitelj, ali da nemora imati znanja i sposobnostih, koje se traže za administrativno zastupanje predsjednika.

Ove agende nisu malene, te moram vis. sabor i na to upozoriti, da broj predsjedničkoga uručbenoga zapisnika iznaša četiri do pet tisućah brojevah.

Gosp. zast. karlovačkomu nije pravo, da se ustrojava VIII. nadnevni razred kod sudbenih stolovah, te on u tom nevidi ništa drugo, nego pomnažanje osoblja kod sbornoga suda prve molbe, pa drži, pošto sborni sudovi imadu mnogo manje posla, nego kot. sudovi, da je to pomnožanje sasvim izlišno. Ja upozorujem na to, da se tom organizacijom neće pomnožati osoblje sudbenih stolovah, nego će se uvrstiti medju osoblje sudbenih stolovah, činovnici VIII. nadnevnoga razreda, koji su i do sada služili kod sudbenih stolovah, ali su kod njih samo dodieljeni bili, a vodili su se u statusu kotarskih sudacah.

U proračunu je radi toga izpušten odgovarajući broj pristavah I. razreda, pa tim neće sudbeni stolovi imati toliko pomoćnog osoblja, kano do sada, iz reda pristavah, već će imati mjesto njih svoje činovnike VIII. nadnevnoga razreda.

Ova stvar imade znamenovanje samo u toliko, u koliko se razlika izmedju plaće pristavah prvoga razreda i kotar. sudacah, odnosno viećnikah II. razreda, baca na teret zemaljskoga budgeta, ali ta razlika nije velika. S druge strane imade upravo ova promjena u organizaciji onaj smjer pred očima, koji je naglasio g. predgovornik, naime, da će ljudi, koji rade, biti nagradjeni. Mi smo dosada bili prisiljeni usljed toga, što se gdjekoji kotar. sudac u svom djelokrugu nije tako kretao, da je mogao ravnati i upravljati kot. sudom, kako valja, a gdjekoji je iz zdravstvenih obzirah bio zapriečen, da obavlja poslove kotar. suda, dodieliti ih sudbenim stolovom.

Ovimi promjenami je nestalo nepravilnostih, koje su često naglašivane od strane naše opozicije, da smo morali sudove povjeravati pristavom, koji nisu mogli dočekati avancementa, jer se je moglo u proračun uvrstiti samo onoliko kot. sudacah, koliko je bilo kot. sudovah.

Razlogu, koji je naveo gosp. zastupnik karlovački, da bi naime valjalo sve sudce jednako nagradjivati, jer imadu jednaku kvalifikaciju, mislim, da neće nitko pokloniti svoju privrženost, jer bi mi tim podkopali svaku ambiciju i težnju za napredkom.

Ja držim, da nije kr. zemalj. vlada tečajem tolikih godinah postupala pristrano, već je ona uviek uvažavala sposobnost i rad svojih činovnikah, te je samo valjane promicala; a nasuprot nije nikada nagradjivala ljudih, koji su se pokazali sa svojimi machinacijami kao „Streberi".

G. se predgovorniku nesvidja, što mi naše više činovnike nagradjujemo po istom razmjerju, kako u Ugarskoj, jer da tamo činovnici imadu mnogo veći djelokrug.

Ja držim, da je g. zastupnik karlovački i u tom pogledu u bludnji, jer mi nismo našega predsjednika stola sedmorice uvrstili u onaj rang, koji zauzimlje predsjednik kurije, već samo u rang podpredsjednika kurije, kojih u Ugarskoj ima više.

G. predgovornik će mi dopustiti, da n. pr. poslovni obseg tabule u Pečuhu ili Kološvaru nije veći, pače niti iz daleka nije tako velik, kao što je poslovni obseg našega banskoga stola, a ipak ima u Ugarskoj podpredsjednik tabule istu plaću kao što kod nas predsjednik banskoga stola, dočim onaj u Budapešti imade još i znatan doplatak; pače i oni u provincijalu imadu veće doplatke, nego li naš predsjednik banskoga stola. Pošto me nisu uzdrmali u mom uvjerenju navodi gospode predgovornikah, to ja preporučam osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustroju sudovah u kraljevinah Hr-

vatskoj i Slavoniji, te molim, da ju izvoli vis. sabor prihvatiti, kako je po kr. zemalj. vladi predložena. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Nakon onoga, što je u prošloj sjednici rekao preuzv. g. ban i nakon riečih, što ih je sada izustio presvj. g. predstojnik odjela za pravosudje, u istinu meni jako malo preostaje, da kažem.

Dva su govornika bila proti predloženoj zak. osnovi i to g. zastupnik vinkovački i g. zastupnik karlovački, koji su bili u jednom suglasni, naime, da je pogriešno povisiti plaće višim činovnikom, pa da bi se odozdol moralo početi, naime, da bi se imalo nižim činovnikom povisiti plaće. Ali inače stoje oni na sasvim različitom stanovištu, te svaki od njih polazi sa drugoga gledišta.

G. je zastupnik vinkovački najprije rekao, — premda izriče u nekako prikritoj formi svoj sud o našem činovničtvu, ali se iz njegovih riečih dade ipak razabrati — da je dvojbeno, da li je naše činovničtvo zavriedilo, da mu se povisi plaća.

To je stvar nazora, a ja nemogu zaći u njegovo mišljenje i u njegove nazore, ali to moram kazati, kad se zahtieva, da se tom činovničtvu izradi za to pragmatika, da se u njoj ustanove dužnosti i prava činovnikah, da bi se to činovničtvo jako liepo zahvalilo na takovoj pragmatici, koju bi izradili oni, koji za to činovničtvo tako malo simpatijah goje. (Odobravanje na desnici).

I ja sam bio jedan put činovnik, pa bi ja bio jako prosvjedovao, da oni ljudi za činovničtvo izradjuju pragmatiku i da ustanovljuju mjere, po kojih će se mjeriti njihova dužnost i njihovo pravo. Da oni to činovničtvo ljube i tolikom jih simpatijom susreću kako kažu, onda mu nebi predbacivali, da se ogrješuje o slobodu izbora, da se ogrješuju o slobodi tiska itd. itd., pa se tuže, da to činovničtvo stoji pod užasnom stegom i disciplinom.

Ako je tako grozna ta disciplina, onda bi morali tražiti, da bude takova disciplina, kakova je kod vojničtva, da se doskoči tomu; ali oni, koji tako misle o tom činovničtvu, hoće, da se grozniti ljudi puste sasvim slobodni, da bude još gorje.

Ja mislim, gospodo, da je tu strašno protuslovlje u tih nazorih, kako su predočeni.

Sasvim drugačije sudi g. zastupnik karlovački. On sudi po mom nazoru mirno o toj stvari, te kaže, da hoće, da se nagradi svaki rad činovnikah, on traži, da se svaka radnja dostojno naplati; ali kraj toga čini mi se ipak, da se posve š njim slažem, a slažem se i sa nekimi drugimi stvarmi, kao n. pr. da je osvjedočen, da će ta zak. osnova biti primljena, o tom sam osvjedočen i ja. (Veselost.)

Imade dakle mnogo toga, u čem se slažemo, ali meni se ipak čini, da onaj način, kojim bi rado on to provesti, nije sasvim uspješan. On bi naime rado, da budu svi, koji su osposobljeni za sudstvo, jednako plaćeni. Kako jednako? Zar svi kao septemviri? Onda idem i ja medju askultante. (Veselost.)

Ili da uzmemo popriečnu plaću? Onda je ta plaća 1000 for. Pitam, tko će za ovu plaću postati sudac? Ja mislim, da će se onda bježati iz staleža sudačkoga. Njegov dakle način, kako on to misli provesti, sasvim je neshodan.

Što se tiče njegova nazora, da je obterećen banski stol s peticijami o stvarih podredjene važnosti, to je već oprovrgnuo presv. g. predstojnik pravosudnoga odjela. Ja bi ga mogao podsjetiti samo na to, da, što god zakonarstvo od toliko godinah ovamo radi u pravosudnoj struci, sve ide za tim, da se manje stvari banskomu stolu oduzmu. Cielo zakonarstvo od prije i danas oduzelo je sve manje stvari banskomu stolu, a ostao je samo bagatel. A koliko je za to od malih stvarih ne tolike važnosti oduzeto: svi prekršaji i pravni liekovi u stvarih smetanoga posjeda oduzeti su banskomu stolu, a ipak rastu agende banskoga stola, dakle nemogu biti ono manje stvari, što rastu, jer uzprkos tomu, što su manje stvari oduzete, ipak rastu agende.

G. je zastupnik pitao: kako da ima u zemlji većih sudbenih stvarih, kad neima trgovine ni obrta?

Meni se čini, da ti poslovi mogu radjati parnice samo o većem petitu, a nipošto o većem jurističkom zamršenju. Po mojem

nazoru trgovačke parnice, koje se radjaju u obrtnih krugovih, nisu najzamršenije; one su najveće, što se tiče petita, ali što se tiče težkoće obradjivanja, što ih ja poznam, nisu takove.

Sada ću biti tako slobodan, da se na ono najvažnije svratim, što su gospoda s one strane (ljevice) izticali, naime, zašto se povisuje plaća samo višim činovnikom, a zašto da se nepovisi i nižim činovnikom.

Ja bi tu g. zastupniku karlovačkomu samo to rekao, da mu se jako čudim, kako on najedanput u ovoj razpravi brzo mienja svoje nazore, kako on tu sada zagovara niže činovnike, da im se udes poboljša, a prije nekoliko danah, kad se je radilo o novom mirovinskom zakonu, onda je njegova stranka bila proti tomu. Ja mislim, da u tom leži ona obskrba, kada idemo najveću sirotinju obskrbiti, naime udovice i sirotčad. Kad se dakle za tu sirotčad brinemo, onda su gospoda s one strane proti tomu, a kada donosimo kakovu osnovu, po kojoj bi se višim činovnikom povisile plaće, onda zaboravljaju, što su prošli tjedan rekla, zaboravljaju dakle, što su za niže činovničtvo rekla.

Meni se čini, kad je g. zast. uvjeren, da će ova osnova biti primljena, da sam i ja uvjeren, da bi on govorio proti svakoj zakonskoj osnovi, koju bi mi donieli.

Što se pako tiče onoga pitanja, da li su u istinu kod nas plaće nižih činovnikah prenizke, to ja jednostavno poričem i kažem, da su i sada još plaće viših činovnikah prem povišene, ipak nerazmjerno nizke naprama plaćam nižih činovnikah. Ja ću biti tako slobodan, pa ću pokušati, da to dokažem.

Ja priznajem, što je g. zastupnik vinkovački rekao, da nemogu za nas biti mjerodavne plaće onih činovnikah, koji služe u većih državah po centralnih uredih, zato ne, jer ti živu u gradovih, koji se nedadu sa središtem naše domovine u razmjerje staviti; ciene u Pešti, Beču, Berlinu, Parizu itd. i odnošaji ondje nedadu se sravniti s našimi odnošaji.

Ja to neću učiniti, nego ću sravniti druge odnošaje.

Za podlogu uzimam ovdje plaćevni šema, kako je izradjen za Cislajtaniju, a uzimam za to zemlje zastupane u carevinskom vieću, jerbo ja držim, da od svih državah, koliko je meni bar poznato, plaćevna šema Cislajtanije najviše pogoduje nižim činovnikom, jer u drugih državah su viši činovnici nerazmjerno bolje plaćeni od nižih, pa se stavljam na najpovoljnije stanovište po protivnike.

Šta tu vidimo? Vidimo u prva četiri nadnevna razreda jedinstvenu plaću, od petoga razreda dalje imademo tri plaćevne stavke, i kako je g. zast. vinkovački naveo, dolazi činovnik od 5 do 5 godinah iz niže u višu plaćevnu stavku. On bi želio, da se to i kod nas uvede. Kad bi se to moglo, ja nebih imao ništa proti tomu, ali meni se čini, da bi to bilo jako pogibeljno za naše okolnosti, jer prema tomu nebi mogli plaće stalno budgetirati, već bi se taj izdatak od vremena do vremena mienjao, pak bi se dapače moglo dogoditi i to, da bi ovakovo uredjenje činovničkih plaćah bilo na uštrb nuždnim investicijam u zemlji.

Za naše je odnošaje sustav, koji je naše zakonodavstvo od prije prihvatilo, mnogo bolji, jer uzima u svakom nadnevnom razredu dvie razne stavke: jedna polovica činovnikah je u višoj, a druga polovica u nižoj. Iz toga sliedi, da se kod budgetiranja može točno znati, kolika je potreba za plaće činovnikah. Ciela je stvar kao u Cislajtaniji, to jest: činovnik dolazi iz nižega razreda u viši, samo što nije vrieme n. pr. od pet godinah ustanovljeno, nego se činovnici pomiču, kad po redovitom promaknuću na njih red dolazi.

U trećem dnevnom razredu, koji kod nas počima, jesu namjestnici i predsjednici prizivnih sudištah. Ja neću uzeti u obzir one predsjednike, koji živu u velegradovih kaošto su: Beč, Prag, Lavov, Krakov itd. nego one, koji su u Gracu, Cejlovcu, Insbrucku itd. dakle u gradovih, gdje odnošaji odgovaraju od prilike našim. Tu imademo plaću sa 8000 for. i 2000 for. funkcijonalnog doplatka, a ovaj odgovara našoj stanarini. Kod nas se to tako zove, a ondje aktivni doplatak od petoga nadn. razreda dolje. U trećem je dakle razredu ustanovljena plaća sa 10.000 for., a kod nas polag zak. osnove, koja se predlaže, biti će ta plaća 7.500 for., to jest u plaći manje za 1.000 for., a u funkcijonalnom doplatku 1.500 for manje, ukupno manje za

2500 for., ili, ako uzmemo plaću trećega razreda u Cislajtaniji sa 10.000 for. t. j. 8.000 + 2.000 for., čini to kod nas za 25% manje.

U četvrtom dnevnom razredu iznosi plaća 7.000 for. i n. pr. kod senatskih predsjednikah 3.000 for. doplatak, — a kod nas je u četvrtom dnevnom razredu plaća 6.450 for. Razlika je u plaći 1.000 for., a u doplatku 2.550 for., ukupno 3.550 for., dakle kod nas manje za 35%. Na isti je način u V. dnev. razredu plaća kod nas manja za 20%, u VI. već samo za 8%, u VII. za 19% manja, u VIII. za 14%, u IX. za 11%, u X. za 14%.

Dakle dočim se kreće razlika u plaći kod nižih činovnikah izmedju 11 i 14%, kreće se ta razlika kod viših činovnikah izmedju 25 i 35%. Pak i sada usljed ove zak. osnove jošte uviek postoji nerazmjerje na štetu viših činovnikah naprama onomu što obstoji u Cislajtaniji.

Iz toga se takodjer dade razabrati, da plaće, kako su sada po plaćevnoj šemi odmjerene za niže činovničtvo, podpuno odgovaraju našim okolnostim, jer u plaćah nižih činovnikah kod nas nije tako velika razlika od cislajtanskih, u VI. bo razredu iznosi manje 200 for., u VII. 400 for., u VIII. 200 for., u IX. 100 for. i 50 for. To nije tako užasno mnogo manje. Nerazmjerje je prilično u VII. razredu, i u istinu je VII. razred razmjerno najslabije plaćen. Razlika i tu obstoji samo u aktivitetnom doplatku, pošto je kod nas odmjerena stanarina za VII. razred prema onoj, kakova je za gradove od 10.000 stanovnikah. To je svakako premalo, te bi stanarina za taj razred imala biti odmjerena onako, kako je u Cislajtaniji za gradove od 10 do 50.000 stanovnikah.

Iz svega se toga, gospodo, vidi, da je razmjerno naše niže činovničtvo jako dobro postavljeno, jer sravnjujući ga sa sustavom, koji najviše od svih zemaljah pogoduje nižim činovnikom, vidimo, da je razmjerje kod nas obzirom na više činovnike jošte nepovoljnije nego li za niže.

G. zast. vinkovački rekao je: činovnik ima najnižu plaću od 600 for., a radnik zasluži mjesečno od 30—40 for., pa ipak kolika je medju njima razlika. Što li se sve ne zahtieva od činovnika! Kako on mora svoju djecu uzgajati?

Stvar ipak nije tako, jer mi moramo razlikovati izmedju onih, kojim je to početak njihova službovanja, koji sa 600 for. počimaju, kad su svršili sveučilištne nauke. Oni s tom plaćom ostaju nekoliko godinah, — ali u te dvie tri godine valjda nedobiju familiju od sedmero djece, — to neide tako brzo! A dok oni steku kakovu obitelj, dotle će već doći u viši plavni razred. Nu imade opet dosti nižeg manipulacionalnog činovničtva, koje više mehaničku radnju obavlja, i koji doista nedotjeraju daleko više od 6 do 7 ili 800 for. Pak pitam: kakova je razlika izmedju takovoga činovnika i inteligentnoga radnika? On u istinu i nije drugo nego radnik, koji materijalnu silu ulaže u svoj posao. Prepisivač, rigistrator itd. i nije drugo nego inteligentni radnik, a bez dvojbe je uviek bolje situiran nego radnik, jer ne samo da ima 600 for. stalnoga dohodka, već i 7 do 800 for., te je s tom svotom obskrbljen i on sam za stare dane i njegova obitelj.

Dočim je sasvim nešto drugo, kad čovjek, koji imade znanja, nauke, imade 600 for. kao askultant, — ta on to neće biti cieli život.

To nije tako užasno, kako je to g. zastupnik vinkovački prikazao. Jedno ću mu dopustiti, a to je: što iz ovoga moga razlaganja sliedi, da je 7. dnevni razred u istinu zlo plaćen i da s tim dnevnim razredom jako mnogo činovnikah svoju karieru zaključuje, pa da bi uputno bilo s vremenom kod toga razreda podignuti plaću. Za drugo priznati ću i to, da ima stanovitih tehničkih službah, kod kojih negovore momenti avancementa, koji govore za političke i sudbene službe. To je naime kod službah, kod kojih nemože polag njihove naravi biti toliko mjestah, da bi pojedini činovnici s vremenom mogli doći u bolji položaj. Kod tih službah ostaju ljudi nerazmjerno dugo u tako nizkih plaćah, koje činovnici političke i sudbene struke samo prolaze. Glede toga biti će po mom nazoru svakako nuždno, da se u najbližjoj budućnosti donesu zak. osnove, ali te zak. osnove nesmiju biti sliepo povišenje plaćah, već organizatorne, koje će dotične struke preustrojiti podpuno i tom prilikom tako te odnošaje nor-

*

mirati, da će dotični činovnik, ako i cieli svoj život ostane u nižem plaćevnom razredu, imati takovu plaću, s kojom će moći pristojno uzdržavati sebe i svoju obitelj.

Dakle, ako uzmemo u obzir cielo činovničtvo, imade štošta, da se popravi, ali odatle ne sliedi, da se imade ova zakonska osnova zabaciti, jer zato, ako ja nemogu ekvipaže držati, nesmije se reći, da si nesmijem cipelah kupiti. To je razlika. Ako vidimo, da imade razloga ono, što je manjkavo, popraviti, moramo u tu svrhu zak. osnove pripraviti; jerbo u tom, što valja nešto odstraniti, što se po našem uvjerenju mora odstraniti, ali se za to na jedaput nemože zak. osnova stvoriti, u tom neleži razlog, da se zabaci i ova zak. osnova, te uslied toga predlažem vis. saboru opetovano, da ovu zak. osnovu izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje. Prima li vis. sabor osnovu zakona, kojom se nadopunjuju zak. ustanove ob ustrojstvu sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za podlogu spec. debate?

(Prima).

Osnova zakona primljena je za podlogu spec. debate.

Prima li vis. sabor osnovu zakona, kojom se preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih za podlogu specijalne debate?

(Prima.)

I ova osnova primljena je za podlogu spec. debate.

Prelazi se na spec. debatu osnove zakona, kojom se nadopunjuju zak. ustanove ob ustrojstvu sudovah u Hrvatskoj i Slavoniji.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita naslov):

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima.)

Naslov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 1.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?

(Prima.)

§. 1. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?

(Prima).

§. 2. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 3.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?

(Prima).

§. 3. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?

(Prima).

§. 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 5. sa prilozi a) b) c) d).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 5. sa prilozi a) b) c) d)?

(Prima.)

§. 5. je primljen sa prilozi.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 6.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.?

(Prima.)

§. 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7.?

(Prima).

§. 7. je primljen.

Prelazi se na spec. razpravu osnove zakona, kojom se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita naslov).

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov? (Prima.)
Naslov je primljen

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.? (Prima.)
§. 1. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 2.).

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Pisačić.

Zast. **Dragutin** pl. **Pisačić**: Vis. sabore! Za prijašnjeg proračuna od g. 1889. pa i za vrieme prošlogodišnjeg proračuna opažali smo, da nisu popunjena sva mjesta velikih župana, a ti veliki župani usljed preogromnog ... budu imali sada veću plaću. Ja ne mislim, da je to nuždno, jer kad tko nemože ... jednom županijom dosta posla imati, mogu mu se dati dvie za upravu, košto vidimo i sada, pa bi se tim u proračunu moglo što ...štediti.

Ja mislim, da su to više dostojanstveniki, dignitari, a ne da se sposobnosti od ...h iziskuju, jer sve što se radi u županijah, ...e podžupani, kojim neka se slobodno ...ši plaća, jer to zaslužuju. Veliki župani imaju toliko muke, van kad su izbori, za to ...a proti tomu povišenju plaće velikim župa...nom.

Predsjednik: Rieč imade g. odjelni predstojnik Danilo Stanković.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: ...oki sabore! Veliki župani uvršteni su ...konom od 5. veljače 1886. ob ustroju ...panijah i uredjenju uprave u županijah i ...tarih u peti činovni razred, uzporedjeni su ...kle sa viećnici stola sedmorice. Viećnici ...a vrhovnoga sudišta beru plaću od 4.000 ...r. odnosno 3.600 for., a vel. županom opredieljena je navedenim zakonom plaća samo ...nosom od 3.000 for. U redu je dakle, da ...e ta nejednakost izravna, te da se velikim ...upanom obzirom na to, da im nadleži i duž...ost reprezentacije, ustanovi plaća iznosom od 4.000 for. Istina je, da jedan župan upravlja dvima županijama, ali je to odredba naravi skroz privremene. S navedenih razlogah molim visoku kuću, da izvoli predlog gospodina zastupnika svetokrižkoga odkloniti.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.? (Prima.)
§. 2. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 3.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.? (Prima.)
§. 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 4.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.? (Prima.)
§. 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 5.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 5.? (Prima.)
§. 5 je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 6.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.? (Prima.)
§. 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7.? (Prima.)
§. 7. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 8.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 8.? (Prima.)
§. 8. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 9.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 9.? (Prima.)
§. 9. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 10.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 10.?

(Prima.)

§. 10. je primljen.

Predsjednik: Prelazi se na 4. predmet dnevnoga reda, na izvješće odbora za razsudbu zem. računah o računih sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (Čita izvješće. Vidi prilog br. 26.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog odbora za razsudbu zem. računah o računih sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.?

(Prima.)

Predlog odbora je odobren.

Prelazi se na 5. točku dnevnoga reda, na razpravu osnove zakona ob ustrojstvu vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (Čita osnovu. Vidi prilog br. 33).

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Franjo Spevec**: Visoki sabore! Kako su različiti sistemi, po kojima se ovršuje kazan slobode, tako je različita u pojedinim državama i organizacija uprave kaznionah; dapače iste države, u kojima se ovršuje kazan slobode po istom sistemu, ipak imadu često različito organiziranu upravu kaznionah. Niti glede toga neima suglasja, u koji ressort spada ta uprava po svojoj naravi, pa je u mnogim državama ona sastavina unutarnje uprave, kako je bila do novijega vremena kod nas i kako je danas u Rusiji. U drugim opet državama spada ta kaznionička uprava u djelokrug pravosudne uprave, kako je to sada u večini njemačkih državah, u Austriji, a danas i kod nas.

Spadala medjutim uprava kaznionah u ovaj ili u onaj ressort, to stoji, da se hoće za nju posebnih, upravo za nju osposobljenih organah, da iziskuje ona posebno znanje i vještinu, kakove neima sam po sebi već svaki činovnik unutarnje ili pravosudne uprave. Stoga sve države, u kojima se to uvidja, a gdje se kaznioničtvo ne smatra kao što prije, kao nešto nuzgredna, imadu za upravu kaznionah posebne, samo njoj namienjene organe.

Pored kazničkoga činovničtva, koje služi neposredno u samim kaznionama, postoji za višu upravu posebni organ, neposredno podčinjen dotičnomu ministarstvu. Veće države imadu u pravilu u dotičnom ministarstvu posebni odjel za tu upravu. Tako n. pr. u Rusiji, gdje uprava kaznionah spada u djelokrug ministarstva nutarnjih posalah, vodi tu upravu posebni organ, t. zv. „главное тюремное управление“, komu je na čelu chef sa svojim pobočnikom, sa šest inspektorah i s posebnim viećem. U manjim naprotiv državama ta je organizacija i može biti jednostavnija.

Kod nas tek se u najnovije vrieme poče posvećivati veća pažnja ovršivanju kazni i upravi kaznionah. Da je ta briga posve opravdana pače neobhodno nuždna, toga nebi trebalo niti spominjati; pa kad je nedavno g. zast. švarački označio brigu oko osudjenih zločinacah i oko ovršivanja kazni kao karakteristikon sadanjega sistema i vlade i prekorio ih s te brige, onda nije moguće, da je to mislio ozbiljno, pa će biti, da je i ta tvrdnja samo jedna od onih frazah, kojima se g. zastupnik tako rado služi i kojih imade u njega u obilju. Jer kad bi se ozbiljno uzele njegove rieči, ili bi trebalo osudjene zločince s mjesta poubijati ili ih ne osudjivati, jer ako ih osudiš, a neubiješ, već pustiš na životu, moraš se brinuti za njih, osim ako ih se tako želiš riešiti, da ih privežeš za hrast i ostaviš da poginu od gladi. Onda nebi trebalo niti sgradah, niti hrane za njih. Ali takovoga načina ovršivanja kazni neželi sigurno niti sam g. zast. švarački, pa nas stoga njegov prigovor u brizi za zločince ni malo ne smeta.

Toj brizi namjenjena je i priložena zakonska osnova. Ova hoće da popuni upravu kaznionah tim, što stvara kod najviše instancije organ, kojemu će biti briga lih upravа kaznionama. Dosada je obavljao poslove, skopčane s vrhovnim nadzorom kaznionah jedan činovnik zem. vlade, koji se mora baviti i drugim poslovima. Nu, vis. sabore, neima

dvojbe, da oni poslovi, imenito od kada su preuzete kaznione i bivšega krajiškoga područja, iziskuju posebnu, cielu silu za sebe.

U našoj zemlji imade više samostalnih kaznionah. Zadaća im jest, da se u njima izvršuje kazan slobode, te da se djeluje na trajno poboljšanje kažnjenikah. Da se poluči ta svrha načelo je, da se imadu kažnjenici shodnim načinom uzgajati i različitim radnjama zabaviti. Oko provedbe ove zadaće posluje dosti znatan broj činovnikah i raznih drugih službenikah, a da se uzmogne s uspjehom voditi vrhovni nadzor o tom: da li se ona zadaća provodi kako treba, prvi je zato uvjet, da onaj, kojemu je taj vrhovni nadzor povjeren kod najviše instancije nesamo dobro poznaje ustrojstvo kaznionah i načela uprave kaznionah, nego da neprestano motri i prati tu upravu. To će mu pak biti samo onda moguće, ako se izključivo tim poslom bavi. U tu svrhu ustrojava predložena zak. osnova kod pravosudnog odjela zem. vlade mjesto nadzornika zemaljskih kaznionah.

Njegova bit će zadaća, da nadzire ne samo nutarnju upravu i službovanje u svim kaznionama, da bdije nad tim, da li se ovršba kazne propisno provodi, nego će imati nadzirati i ekonomsku upravu, a ta briga tim je važnija, što kaznione i onako mnogo stoje i što je prihvaćeno opravdano načelo, da se kažnjenici imadu baviti radom. Baveći se izključivo, poslovima, koji se tiču uprave kaznionah, nadzornik će bez dvojbe usavršivati se u toj upravi, pa će na temelju vlastitoga izkustva upozorivati na mane, koje bi trebalo ukloniti, izticati uviek sve ono, što je potrebno da se kaznioničtvo, što većma usavrši.

Imajući to sve pred očima, pravosudni je odbor prihvatio osnovu stom jedinom promjenom, što netraži, kako je osnova tražila, da nadzornik kaznionah mora biti izpitani sudac, već samo to, da mora imati onu kvalifikaciju, koja se iziskuje od činovnika za pravosudnu upravu.

Biti će, vis. sabore, bez dvojbe pravilo, da će se, kao što za pravosudnu upravu u obće, tako i za nadzornika kaznionah uzimati onaj, koji je izpitani sudac, ali pravosudni odbor nije htio, da to bude upravo uvjet, da vlada bude vezana samo na onoga, koji imade sudački izpit. Sudački izpit sam po sebi neusposobljuje dotičnika za upravu kaznionah. U sudačkoj praksi, na temelju koje se polaže sudački izpit, nemože se i onako steći posebna kaznionička praksa, jer uprava kaznionah nije stvar sudovah, nego stoji pod neposrednim nadzorom pravosudnog odjela zemalj. vlade. Sudačka praksa dakle sama po sebi nedaje više znanja o kaznionama, nego što ga ima svaki absolvirani pravnik, koji je tečajem studija o kriminalnom pravu morao upoznati se sa glavnim načelima kaznioničtva, sa glavnim sistemima, po kojima su ustrojene kaznione i po kojima se ovršuje kazan slobode.

Kvalifikacija dakle, što ju ima svaki absolvirani pravnik, nepovećava se obzirom na upravu kaznionah samo sudačkom praksom, naprotiv za osposobljenje za upravu kaznionah treba znati mnogo toga, što se nepolučuje sudačkim izpitom: psihologije, etike, narodnoga gospodarstva, statistike itd. Moglo bi se sada slučiti, da netko imade sva ta svojstva, da si je pribavio znanje i vještinu, koja ga osposobljuje za nadzor nad kaznionama, pa da se nemože on jedino za to upotriebiti za nadzornika kaznionah, što neima sudačkoga izpita, nebi bilo nipošto opravdano.

Ostale ustanove predložene zak. osnove prihvatio je pravosudni odbor bez promjene, a tako je i ovaj propis prihvatio, koji veli, da će se funkcije nadzornikah kaznionah urediti posebnim naputkom, znajući, da se i u drugim državama norme za upravu kaznionah tek malim dielom osnivaju na zakonu u pravnom smislu, već većinom na naredbama.

Na temelju svega toga, što sam razložio, molim vis. sabor u ime pravosudnoga odbora, da ovu zakonsku osnovu izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate. (Na desnici: Živio!)

Predsjednik: Želi li tko govoriti?

(Nitko se nejavlja.)

Pošto nitko neželi govoriti, pitam: prima li vis. sabor zak. osnovu ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zem. kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za podlogu specijalne debate?

(Prima).

Osnova primljena je za podlogu specijalne debate.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita naslov).

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov? (Prima).

Naslov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.? (Prima.)

§. 1. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.? (Prima.)

§. 2. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 3.).

Predsjednik: Prima li vis. §. 3.? (Prima.)

§. 3. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.? (Prima).

§. 4. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 5.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 5.? (Prima).

§. 5. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita §. 6.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 6.? (Prima).

§. 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7.? (Prima.)

§. 7. je primljen.

Vis. sabore, tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. Na dnevni red buduće sjednice stavljam:

1. Treće čitanje osnove zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji;

2. Treće čitanje osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih;

3. Treće čitanje osnove zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu ću sazvati onda, kad odbor proračunski izvješće svoje o zemaljskom proračunu za god. 1892. podnio bude.

(Svršetak sjednice u 12 i ½ satih.)

Stenografički zapisnik

o CLII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 19. prosinca 1891.

(Početak u 10 satih 20 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Ivan Jagić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: preuzvišeni gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervàry**, presvjetla gosp. odjelni predstojnici **Danilo Stanković**, dr. **Izidor Kršnjavi** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 151. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj visoki sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Odbor proračunski podnosi izvješće ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892. (Prilog 37.)

Izvješće ovo i razpravu ob osnovi zakona stavljam na dnevni red za ponedjeljak na 21. prosinca t. g.

Odbor za proračun podnosi izvješće o proračunu zemaljskih zakladah za god. 1892. (Prilog 36.)

Staviti će se na dnevni red.

Proračunski odbor podnosi izvješće o zamolbi kr. financijalnoga ravnateljstva za dozvolu prodaje nekojih erarskih nekretninah, ležećih u Drežniku i Srbu. (Prilog 35.)

Staviti će se na dnevni red.

Odbor za proračun i razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće ob obavljenom obračunu izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1888. (Prilog 38.)

Staviti će se na dnevni red.

Imunitetni odbor podnosi svoje izvješće. (Prilog 34.)

Isto izvješće staviti će se na dnevni red.

Odjel za bogoštovje i nastavu dostavlja u svrhu podieljenja medju saborske članove 150 primjerakah izvješća o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1889./90.

Prima se na znanje.

Dr. Karlo Herić podnosi izborni zapisnik, po kojem je izabran za narodnoga zastupnika za 17. izborni kotar Glina.

Ide odboru verifikacionalnomu.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu na prvom mjestu treće čitanje osnove zakona, kojom se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Molim g. bilježnika, da izvoli čitati.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita dotičnu osnovu).

Predsjednik: Prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji?

(Prima.)

Tim je osnova zakona primljena, ter će se podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na treće čitanje osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita dotičnu osnovu).

Predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i, od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih?

(Prima.)

Osnova je primljena, ter će se podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na treće čitanje osnove zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita dotičnu osnovu).

Predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji?

(Prima.)

Osnova je primljena, ter će se podnieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Time je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. Prelazi se na interpelacije. Rieč ima g. zast. dr. Neumann, da stavi interpelaciju.

Dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Kad se je g. 1867. i 1868. radilo u sklapanju nagode, nijedan grad u domovini nije toli-

kom odlučnosti, nije tako živo i tolikom ljubavju pristajao uz državnu ugarsko-hrvatsku zajednicu, košto je pristajao grad Osiek.

Ako taj pojav pobliže razmotrimo, to leži donekle s jedne strane u geografskom položaju toga grada, a s druge strane u trgovačkoj znamenitosti toga grada, koju je on ono vrieme još imao. Geografskim položajem spustio se je grad Osiek na obalu Drave; stoji neposredno na granici Hrvatske i Ugarske; komunicirao je od vajkada sa ugarskom trgovinom, ter je trgovina susjedne Ugarske bila znatno koncetrirana u Osieku. Već sama okolnost susjedstva veže i vezala je grad Osiek na to, da pristane na zajednicu gospodarstvenih i financijalnih interesah izmedju Ugarske i Hrvatske s jedne strane, a s druge strane bio grad Osjek u ono vrieme emporij trgovine na jugu. Taj grad bio je srdce trgovačkoga života na jugu monarkije; tu se je koncentrirala trgovina nesamo Slavonije nego i Bosne, u koliko je dolazila u našu monarkiju iz susjedne Srbije. Taj grad, koji je bio u ono vrieme tako živo napredovao, koji je izmedju god. 1860. i 1870. tako napredovao, da se je vidjelo, da su mu svi uvjeti trgovačkoga života prijatni, taj grad nije mogao drugačije nego unapred imati uvjerenje o tom, da će zajednica gospodarstvenih i trgovačkih interesah još bolje grad unaprediti nego je bio unapredjivan od god. 1860. do 1870. Uz to su poznati glasovi, koji se dolazili s ugarske strane. Govorilo se je, da će zajednica gospodarskih interesah biti od neizmjernog interesa naročito za Hrvatsku i Slavoniju, te se je dokazivalo, da će i zajednica trgovačka biti mnogo bolja i uspješnija po gospodarstveni i trgovački život nego ako bi trgovački interesi dolazili sa dalekog Beča. Slavonijom su prolazili mjernici, mjerilo se na sve strane, projektirale se željeznice na sve strane, a sve su se imale koncentrirati u gradu Osieku.

Sve te okolnosti govorile su za to, da se grad Osjek sklone na zajednicu gospodarstvenih i trgovačkih interesah, pak je on u istinu patriotično na tu zajednicu pristao. Tako je bilo prije 24 godine. A danas? Ako prije 24 godine nije bilo u domovini grada, koji bi s takvom odlučnom ljubavju pristao bio uz zajednicu, to možemo za danas reći, da u svoj domovini neima grada, koji bi bio sa izkustvom i uspjesi te zajednice tako razočaran kao grad Osiek, da neima grada u domovini, koji bi se nad posljedicami te zajednice imao tako težko tužiti kao grad Osiek.

Od projektiranih željeznicah nije izgradjeno skoro ništa. Bosanska željeznica, za koju se je govorilo, da će ići kroz Osiek, upravo pred nosom grada Osieka, kod Dalja i Gombosa, prelazi u Ugarsku. Od projektirane željeznice Barč preko Osieka, s kojom bi se imao spojiti Osiek sa Riekom i morem, od te željeznice neima ništa. Odustalo se je od gradnje svih željeznicah, koje su projektirane, da se koncentriraju u srdcu Osjeka. Kakve željeznice ima grad Osiek? Ima željeznicu, koja dolazi od Dalja do dolnjega grada Osieka, a odavle ide nešto u gornji grad, što iznosi jedan kilometar izmedju tvrdjave i gornjeg grada, a onda predje u Ugarsku.

To je komunikacija stanovništva grada Osieka. Da je taj grad razočaran, to može svatko razumjeti, jer svatko uvidja, da moderne komunikacije imadu takove posljedice, da nije moguće drugčije, nego da nastaju trgovačka mjesta usljed modernih komunikacijah, gdje jih prije nije bilo, a trgovačka mjesta, koja su prije modernih komunikacijah bila znamenita, u svojoj trgovačkoj znamenitosti padaju. To je istina, s tom se činjenicom mora računati. S druge strane istina je i to, da, ako obstoje trgovačka mjesta, ako su u tima mjestima koncentrirani svi uvjeti trgovačkoga života, kao što u gradu Osieku, da odatle nesliedi, da je nužda, da se takovi trgovački gradovi u trgovačkom životu unište i ubiju, ako je takova komunikacijonalna politika, koja računa sa interesi koga grada, ako mu vriednost padne, to nije nuždna posljedica, da bi taj grad morao sasvim propasti.

U gradu Osieku vidi se, da zajednička vlada nije obzir uzela na interese grada Osieka u trgovačkih odnošajih, nego se vidi da je taj grad ignoriran glede trgovačkih odnošajah. Glasovi trgovačke i obrtničke komore za Slavoniju bili su uviek glas vapijućega u pustinji. Silna poslanstva, što jih je taj grad šiljao k zajedničkoj vladi, da uzme

u zaštitu interese grada Osieka, dobila su odgovor jedan put, sastojeći u liepom obećanju, a drugi put nisu dobili nikakov odgovor, a faktično nije učinjeno ništa.

Kraj takvoga stanja gleda grad Osiek zabrinut u budućnost, a ta zabrinutost je tim veća, što dvie okolnosti potiču, da se o njima razmišlja. Te dvie okolnosti su sliedeće. Prije više godinah podieljena je dozvola za gradnju željeznice Osiek-Našice-Batrinja. Interesenti ležeći na toj pruzi sami podupiraju tu gradnju time, što će dati badava zemljište za prugu, te dalje tim, što su se obvezali uzeti znamenit broj temeljnih akcijah, a i grad Osiek, da se ovako realizira pruga, koja bi donekle popravila, u koliko je bosanska željeznica, koja kod Dalja prelazi preko Dunava, nanjela štete. Nu financiranje te pruge zapinje već toliko godinah, pa kad se vidi, kako zapinje, onda se moramo sdvojnošću pitati: je li ikada izgleda, da će se ta željeznica realizirati.

Kad se uzmu u obzir činjenice, da su se tolike željeznice u Ugarskoj izgradile iz zajedničke blagajne; kad se uzme u obzir, da zajednica hrvatsko-slavonsko-ugarska danas neće da podupire izgradnju te projektirane pruge, onda je u istinu to uzrok, da grad Osiek gleda zabrinut u budućnost, što će s njim biti, pa da glas svoj digne i zatraži na kompetentnom mjestu podporu.

Drugi razlog, koji grad Osiek kidiše je sliedeći: U novije vrieme podieljena je predhodna koncesija željeznici, koja bi kod sv. Lovrinca i preko Našicah i Viljena imala se spojiti sa željeznicom bosanskom. Ako si predstavimo geografski položaj grada Osieka i ako poprimimo, da se i ta posljednja pruga izgradi, to vidimo, da bi grad Osiek postavljen bio u trokut, u kojem bi mu bila s iztočne strane željeznica bosanska-daljska, a sa zapadne lovrinačko-daruvarsko-tovarničko-vrpoljačka. Da kraj takovih željeznicah grad Osiek morao bi u budućnosti sasvim propasti, to je evidentno za svakoga, tko može računati sa činjenicama. Istina, podieljena je samo predhodna koncesija ovoj željeznici, ali bojati se je, da bi iz te predhodne mogla nastati definitivna koncesija i da bi grad Osiek mogla, postići sudbina takova, da ako se može reći da mu je daljska željeznica zadala udarac takav, od kojega se sigurno neće moći nikad oporaviti, da bi mu ta željeznica zadala smrtni udarac.

Taj glas, koji sam slobodan podići u vis. ovoj kući, je glas grada Osieka, je glas propadajućeg grada, koji je zabrinut za svoju budućnost.

Ja sam čvrsto osvjedočen, da Njeg. preuzvišenost gosp. ban, koji uživa podpuno povjerenje zajedničke vlade, ako se uzhtjede zauzeti za jednu i drugu od ovih okolnostih, da će moći gradu Osieku mnogo pomoći. Ja sam čvrsto osvjedočen, da preuzvišeni gosp. ban imade i dobru volju, da će to učiniti; a s druge strane osvjedočen sam i o tom, da ta molba, taj zahtjev grada Osieka leži s jedne strane u pravu Njeg. preuzvišenosti, a s druge strane u dužnosti.

Kraj tih činjenicah ja sam tako slobodan upraviti na preuzvišenoga gosp. bana dvie intepelacije.

Prva glasi (čita):

„1. Zna li Vaša preuzvišenost, da bi dozvoljena jur željeznička pruga Osiek - Našice-Batrnja bila od znatne koristi za srednju Slavoniju u obće, a za grad Osiek napose?

2. Je li Vaša preuzvišenost voljna svoj moćni upliv kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade uložiti u to, da državna ugarsko-hrvatska zajednica svojom podporom omogući izgradnju dozvoljene željezničke pruge Osiek - Našice-Batrnja?“

Druga interpelacija glasi (čita):

„1. Je li Vašoj preuzvišenosti poznato, da se u zadnje vrieme našao poduzetnik, koji je od zajedničke ugarsko-hrvatske vlade dobio dozvolu za gradnju željeznice, koja bi se imalo od sv. Lovrinca preko Viljeva i Našicah spojiti sa željeznicom bosanskom?

2. Zna li Vaša preuzvišenost, da bi ta željeznica, ako se izgradi, bila na očevidnu štetu, dà na trgovačku propast grada Osieka?

3. Je li Vaša preuzvišenost voljna sav svoj moćni upliv kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade, a na obranu interesah grada Osieka za vremena uložiti u to, da se zajednička ugarsko-hrvatska vlada neodluči na podieljenje konačne dozvole za gradnju te željeznice“.

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervary**: Visoki sabore! Buduć da predmet ovih interpelacijah nespada u ovaj vis. sabor, to će moj odgovor, kojega ću dati g. zastupniku, biti veoma kratak.

Željeznice, košto sigurno znade g. zastupnik, koji je tako temeljito proučio nagodbu, spadaju u djelokrug zajedničkog sabora i za to mogao bi u kratko kazati mu toliko, da ove interpelacije nespadaju pred ovo vis. tielo i da neimam na nje što odgovoriti. Nu g. zastupnik je ipak stavio pitanje u takovom obliku, da mu mogu dati nekakav odgovor, a da nepresižem moj djelokrug.

Gosp. zastupnik je pitao: da li ja znadem, da bi bila od znatne koristi gradnja željeznice Osiek-Našice-Batrinja i to od obće koristi za srednju Slavoniju i u obće za grad Osiek? Ja mislim, da onaj, koji je i najmanje upućen u ono, što ja mislim o tom, nije trebao nikakovog pitanja staviti, a stanovničtvo grada Osieka, izuzam može biti g. zastupnika, je o tom predmetu najbolje upućeno. Još mnogo prije, nego je g. zastupniku, bilo u obće moguće zauzeti se u ovom vis. saboru za interese grada Osieka, našli su se rodoljubi, koji su se sastali za to, da omoguće izgradjenje ove pruge, a vlada je učinila sa svoje strane sve moguće, da tomu podhvatu ide na ruku i to zajednička vlada isto tako, košto i naša zemaljska vlada; a od strane g. zastupnika i onih, koji-su oko njega, našli su to susretanje, da su bili ti rodoljubi izmjehivani.

U koliko je interes grada Osieka u pitanju kod gradnje te željeznice, to valjda grad Osiek zna najbolje ocieniti i po onih podporah, koja su za izgradnju te željeznice davane od strane zajedničke države, pojedinacah i grada Osieka, koje iznose 990.000 for. ukupno, a grad Osiek dao je 25.000 for. Dakle ja mislim, ako tko zna ocieniti koristi te željeznice, to su valjda oni, koji su od 990.000 for. dali 965.000 for., a od tih odpada 660.000 for. na zajedničku vladu.

Tim sam odgovorio i na to, što zajednička vlada radi za tu željeznicu. Ona je najveći dio doprinjela, da se omogući izgradnja te željeznice.

Drugo je pitanje, da li sam ja voljan svoj upliv uložiti, da svoju podporu dade zajednička vlada. — Ja sam već malo prije rekao, da je zajednička vlada sa svoje strane više učinila, nego li svi interesenti kod nas. Dakle ja nisam ništa morao, a ako sam što učinio, već je uspjeh tu, jer je dokazano, da je podpora pružena sa strane zajedničke vlade, i to veća nego je ona, kojom je grad Osiek sam ocienio važnost te željeznice i daleko je veća, nego li je ono, što su svi ostali interesenti učinili.

Gospodin zastupnik pitao je u drugoj interpelaciji, da li je meni poznato, da je dana predkoncesija za izgradnju željeznice Sv. Lovrinac-Viljevo-Našice. — Tu mogu odgovoriti gosp. zastupniku, da mi je ista poznata, pošto mi mora biti poznata svaka takova koncesija, koja može samo preko mojih rukuh doći do onoga, koji ju traži. — Drugo, da li ja znadem, da bi ta željeznica bila na štetu i na trgovačku propast grada Osieka? To neznam. Ja dapače mislim, da je svaka željeznica samo u korist zemlje, u kojoj se gradi. Ja bi sigurno želio, da se gradi što prije željeznica, koja uživa toliko pogodnosti od strane zajedničke vlade, u interesu Osieka; ali ja bi želio, da se grade i ostale željeznice, koje takove podpore sa strane zajedničke vlade još neuživaju. — Napokon, da li bi ja voljan bio moj upliv uložiti u to kod zajedničke ugarske vlade, da se ona u interesu grada Osieka neodluči na konačno podieljenje dozvole za gradnju te željeznice? Tu mi je odgovoriti toliko, da, što sam učinio do sada, uvidivši interes grada Osieka, da ću kod toga ostati i nadalje, pa da ću zagovarati ono, što nije samo za Osiek, nego i za sav onaj kraj od velike koristi. Za to se neću protiviti tomu, da se i koja druga željeznica gradi.

Tim bi ja odgovorio bio na pojedina pitanja, koja je stavio gosp. zastupnik na me. Nu ja bi ipak nekoliko riečih odgovorio i na obrazloženje, kojim je popratio tu interpelaciju, koja se meni čini, da nije u skladu s vjerom, koju polaže u me, da bi naime samo od mene odvisilo, popraviti ono žalostno stanje, koje se po njegovom nazoru pokazuje u

gradu Osieku. Ja sam mislio, da bi gosp. zastupnik danas kroz druge očale morao gledati sviet, kad je tekar od jučer zastupnik grada Osieka, rekao bi u užem smislu, i da bi on morao imati više uzroka radosti, nego li žalosti u takvom momentu.

Ja obratno gledam stvar, ja radostno gledam na grad Osiek, što grad Osiek i bez željeznice dobro uspjeva, što se upravo od vremena, od kada žali nad svojom propasti, ili nazadovanjem, da se sve više diže tako, da imade danas oblik većega grada, što ga žalibože prije 15—16 godinah nije imao. Ja žalim samo to, da stanovničtvo grada Osieka ili barem jedan dio stanovničtva grada Osieka, neće da uvidi, da mu sada ide bolje, nego li mu je išlo prije. To žalim. Ali kad s druge strane vidim, da se u takvom razpoloženju grad Osiek sve više i više diže, to se ja moram radovati toj žalosti stanovničtva grada Osieka, te bi morao željeti, da bude što žalostnije stanovničtvo (Smieh na desnici.), jer bi onda znao, da grad Osiek sve više raste i napreduje.

Ali o tom sam ja, koji dobro poznam stanovničtvo grada Osieka, uvjeren, da u velikoj većini svojoj to stanovničtvo ni najmanje nezdvaja, dapače, da ono vrlo dobro znade, kako ono liepo uspjeva, i kako se diže u blagostanju, a da nateže sve svoje sile, da se još boljega dostane; pa će mu svakako dobro doći, ako će mu još koja željeznica u pomoć priteći u tom pogledu.

Ako nešto žalim, to je samo to, da je grad Osiek, kao što sam već imao prilike izjaviti, svojedobno sam bio uzrokom, da su se željeznice drugim pravcem gradile, nego li bi se imale graditi. Grad je Osiek kad se je radilo o izgradnji t. zv. Alföldske željeznice, svojim zastupnikom izrazio nepouzdanicu u onaj čas, kad se je zaključilo, da bi se imala ona željeznica graditi, za koju se g. zastupnik toliko zauzimlje. To je pogrieška, koju je vrlo težko popraviti, a gosp. zastupnik traži, da se to sada od strane druge popravi. Istina, drugi će morati ono popraviti, što je stanovničtvo grada Osieka svojedobno na savjet neznam koga, ali dosta pogriešno učinilo. Ja bi ga tu sjetio na onu njemačku poslovicu · „Den vorlorenen Augenblick bringt keine Ewigkeit zurück“. Ja mislim, da valjda poslovica neće imati posvema pravo.

Bit će zajednička vlada, koja će povratiti onaj „Augenblick“, koji je Osiek odbio od sebe; a bit će uz sudjelovanje onih rodoljubah, koji su sa strane stanovničtva grada Osieka i gosp. zastupnika izvrgnuti svaki čas samo ruglu. Oni će doprinieti k tomu, da se povrati taj „Augenblick“.

Kad bi ja s druge strane imao toliko vjere u gradnju te željeznice, koliko ima vjere gosp. zastupnik u moj upliv, u moje rodoljublje i u moje nastojanje oko procvata grada Osieka, bilo bi žalostno po taj podhvat; ali ja imam više vjere, i ja sam podpunoma osvjedočen, da rad rodoljubah, koji od dana do dana nastoje da se što čini, podupiranjem vlade i jedne i druge, da će tu nevjeru, rekao bi, — oboriti, koja se s druge strane pokazuje naprama onima, koji su uviek pokazali, da su skloni gradu Osieku.

Ja molim vis. sabor, da se mojim odgovorom na tu drugu interpelaciju zadovolji.

Predsjednik: Rieč imade gospodin zastupnik dr. Neumann.

Zast. dr. **Dragutin Neumann**: Ja veoma žalim, da se odgovorom preuzvišenog gosp. bana nemogu zadovoljiti. — Što se tiče prve moje interpelacije, ja sam zamolio, da Njeg. preuzvišenost izrazi, da li je pripravan, da svoj moćni upliv uloži u to, da se sagradi željeznička pruga Osiek-Našice-Batrinja. Na to pitanje preuzvišeni gosp. ban odgovorio nije. Ja neizmjerno žalim, da se nemogu zadovoljiti odgovorom Nj. preuzvišenosti glede prve interpelacije.

Što se tiče druge interpelacije, gdje je Njeg. preuzvišenost izvolila izjaviti, da nemože izhoditi, da se neprizna definitivno koncesija gradnje željeznice od Sv. Lovrinca preko Viljeva i Našicah i da se ta pruga pripoji državnoj željeznici ili t. z. bosanskoj željeznici, to je Njeg. preuzvišenost motivirala tim, što drži, da joj je dužnost imati pred očima ne samo interese pojedinog grada, nego interese ciele zemlje; ja taj razlog uvažavam; ali s druge strane držim, da se imade uzimati obzir kod gradnje željeznicah na po-

jedine glavne gradove. Ako uzmemo u ruke kartu Cislajtanije ili kartu Ugarske, to ćemo viditi, da se svuda uzima obzir na provincijalne gradove kod gradnje željeznicah i da oni sačinjavaju srce i glavnu točku tih željeznicah. Ako pako pogledamo Osiek, to ćemo vidjeti, da je Osiek u tom obziru sasvim zanemaren. Njegova preuzvišenost veli, da grad Osiek liepo napreduje i bez željeznicah. Ja to s jedne strane dopuštam, da grad Osiek donekle napreduje, ali taj svoj napredak imade zahvaliti svomu rodoljubivom i požrtvovnom gradjanstvu osiečkom. Ako je tomu tako, da je grad Osiek i bez željezničkih komunikacijah napredovao, kad se je trgovina danas faktično umanjila, kako bi onda taj grad bio napredovao, da se to nije dogodilo. Ja držim, i o tom nemože biti dvojbe, da bi se taj grad bio razvio i da to nebi bilo na štetu Ugarske, već da bi to bilo na probitak jedne i druge kraljevine.

Njegova preuzvišenost izvoljela je reći i to, da se s ove strane vis. kuće i s moje strane rodoljubi izvrgavaju ruglu. Ja, gospodo, u tom obziru ogradjujem kako ovu stranu, tako i samoga sebe proti tomu. Ja sam čovjek, koji poštujem uvjerenje svakoga i neizvrgavam nikoga ruglu, ali molim, neka se i moje uvjerenje poštuje. (Živio! na ljevici.)

Predsjednik: Rieč imade preuzvišeni gospodin ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervåry**: Vis. sabore! Ja sam obratno vrlo zadovoljan s odgovorom g. zastupnika na moj odgovor, i to zato, što sam se iz toga njegovog odgovora uvjerio, da grad Osiek sbilja nije propao i ne propada. G. zastupnik zauzeo je u tom odgovoru sasvim protivno stanovište od moga u razlaganju svoje interpelacije, gdje je dokazivao, da grad Osiek propada. (Zastup. dr. Neuman: U trgovačkom obziru.)

U deset minutah stvar se je okrenula na bolje i grad Osiek evo već se diže. Ja sam vrlo zahvalan g. zastupniku, da je sa svoje strane podupro moje razlaganje. Dakle jošte smo već polučili na temelju interpelacije g. zastupnika. G. zastupnik je s druge strane hotio dokazati, kako ja neću da se izjavim u tom pogledu, da li ću uložiti svoj upliv za gradnju željeznice Osiek-Našice-Batrinja.

Ja sam malo prije rekao u svom odgovoru, što je sve učinjeno u interesu te željeznice i to sa strane mjerodavnih faktorah, te netrebam toga opetovati i posebice dokazivati i to, da sam i ja svoj upliv uložio u to, da je moglo do toga doći.

Rekao sam i to, da košto se je do sada oko te željeznice mnogo toga radilo, da se nadam, da će se i u buduće raditi, ponajpače da ćemo uspjeh dočekati, i da ću dragovoljno oko toga uspjeha sudjelovati. To sam sve rekao u svom odgovoru.

Ako sam pako rekao, da su oni, koji su se starali, da se ova željeznica što prije sagradi, bili izvrgnuti ruglu, to ne trebam na ništa drugo pokazati, nego na obrazloženje g. zastupnika, koji je sam rekao, koliko je deputacijah išlo, pa se obećalo i nije se obećalo. Gospodin zastupnik je sličnomu mišljenju dao izraza u svojem obrazloženju, koje smo dosta putah čitali u novinstvu, koje nalazi podpore sa strane g. zastupnika ili koje podupire g. zaztupnika. (Zast. dr. Dragutin Neumann prigovara).

Jest, to je ruglo, jer se uviek govorilo, da idu gospoda gore da metanišu, da puze, da neznam što rade, a da ipak neimaju uspjeha, a gospoda su se tomu uviek radovala, dakako, jer su drugi bili, koji su oko interesa grada Osieka radili mjesto njih. Ja mislim, da sam podpuno pravo imao kazati ono, što sam kazao, i ostajem kod toga, da je meni svejedno i da neću ni najmanje priečiti rad drugih. Neka samo izvole udesiti svoj rad tako, kao što i dosada, ali ja ću sa svoje strane ići onim putem, kojim sam i dosada. Ja mislim, da je ovaj put bolji, nego li put g. zastupnika i onih, koji slično misle, kao što i on, jer se tim putem nije ništa izhodilo, dočim su se ovim drugim putem izhodile one velike podpore i pogodnosti, koje su već do danas pružene za izgradnju željeznicah.

S ovim, odgovoriv na protuodgovor g. zastupnika, mogu samo ponovno moliti vis.

sabor, da primi moj odgovor na interpelaciju na znanje. (Živio! na desnici).

Predsjednik: Pošto se g. interpelant nije zadovoljio odgovorom Njegove preuzvišenosti pitam: prima li visoki sabor odgovor Njegove preuzvišenosti na znanje.

(Prima).

Odgovor Njegove Preuzvišenosti primljen je na znanje.

Rieč ima predstojnik unutarnjih odjelah, da odgovori na interpelaciju.

Predstojnik unutarnjeg odjela **Danilo Stanković**: Vis. sabore! G. zastupnik vinkovački stavio je u predmetu neurednostih, počinjenih navodno po obćinskom načelniku Stanku Vraničiću u Cerni, sliedeću interpelaciju na kr. zemaljsku vladu: (Čita.)

Obrazlažući ovu interpelaciju, iztaknuo je g. interpelant ponajprije, da je proti izboru načelnika Stanka Vraničića zastupnikom obćinskim podnešen u svoje vrieme prigovor, koji bi ga, da je istinit, svakako izključio od prava izberivosti u obćinsko zastupstvo, no da je taj prigovor po kotarskoj oblasti u Vinkovcih odpućen naprosto samo poradi toga, što nije podnešen u propisanom vremenu.

Prema podatkom, crpljenim iz službenog izvješćah, izabran je kr. umirovljeni nadlugar Stanko Vraničić g. 1888. zastupnikom obćine Cerne, te su Petar Jurišić i drugovi podnieli prigovore proti tomu izboru, navodeći, da je Stanko Vraničić god. 1851. sbog kradje degradiran i tjelesno kažnjen bio, te da je tim izgubio pasivno izborno pravo za obćinskoga zastupnika Kotarska oblast u Vinkovcih odputila je taj prigovor odlukom od 30. siečnja 1888. iz uzroka, što nije podnešen u roku, opredieljenom u §. 8., točki 2. reda za obćine u bivšoj vojnoj Krajini, te što se u dotičnih kaznenih registrih nije moglo pronaći, da je Stanko Vraničić kažnjen bio.

Županijska oblast potvrdila je usljed utoka Petra Jurišića i drugovah rješitbom svojom od 24. veljače g. 1888. spomenutu prvomolbenu odluku i iz daljega razloga, što se je sposobnikom, izdanim po kr. nadšumarskom uredu u Vinkovcih dokazalo, da je Stanko Vraničić 40 godinah, 1 mjesec i 20 danah bio neprekidno u državnoj službi, a da nije bio degradiran, te da prema tomu nije mogao biti ni tjelesno kažnjen radi tobožnje kradje. Proti ovoj drugomolbenoj odluci nije utok uložen; ona je stoga postala pravomoćnom, uslied česa je i po Petru Jurišiću naknadno i neposredno kr. zemaljskoj vladi podnešena, te županijskoj oblasti u Vukovaru na uredovanje dostavljena pritužba riešitbom rečene županijske oblasti od 15. rujna g. 1889. odpućena.

Iz svega ovoga vidi se, da nestoji tvrdnja, da je upitni prigovor odbijen naprosto sa formalnog razloga, odnosno sbog promašenog roka, nego da je odpućen i iz stvarnih razlogah.

Nadalje je g. interpelant u podkriep svoje interpelacije naveo, da je kot. oblast u Vinkovcih naložila obćini ceranskoj, da načelniku Stanku Vraničiću naknadi štetu od preko 110 fr., počinjenu mu na jednom zemljištu, premda je zastupstvo sa 13 glasovah proti 3 glasa zaključilo, da mu ta odšteta nepripada i premda je 10 obćinskih zastupnikah molilo, da se stvar pobliže izvidi i u tu svrhu sazove izvanredna sjednica obćinskoga zastupstva. Stvar se ima ovako:

Načelniku Stanku Vraničiću izčupano je i pogaženo u vinogradu 4. svibnja 1888. g. 240 komadah dvogodišnjih korenjakah u vriednosti od 24 for., dne 6. svibnja 1888. porušena mu je na pašnjaku ograda u duljini od 160 metarah u vriednosti od 6 for. 20 nč. a noćju od 29. rujna 1888. posječen mu je na livadi konj vriedan 80 fr. sjekirom. Rečeni obćinski načelnik molio je s toga, da mu se šteta naknadi iz obćinske blagajne. Zaključkom od 30. listopada 1888. odbilo je obćinsko zastupstvo tu molbu sa 13 proti 3 glasa, pa je kotarska oblast u svrhu, da se pronadju krivci, izdala 10. studenoga 1888. oglas, da će se na sve mužke glave sela Cerne razpisati i od njih utjerati kvar od 110 for. 20 nč., nebudu li, žiteljstvu dobro poznati počinitelji toga kvara, oblasti prijavljeni. Molbu obćinskoga zastupnika Martina Jurišića, da se glede odštete upitnoga kvara sazove izvanredna sjednica obćinskoga zastupstva, odputila je kotarska oblast riešitbom od 27. studenoga 1888. jedino s razloga, što se je obćinsko

zastupstvo jednom već izjavilo proti naknadi spomenute štete iz obćinskih sredstavah.

Pošto su Martin Žaborović i drugovi podnieli utok županijskoj oblasti proti odredbi kotarske oblasti zbog naknade štete Stanku Vraničiću, obustavljena je izvršba napadnute odredbe, tim više, što je proti Petru Jurišiću i Stjepanu Kuzkunoviću kao navodnim počiniteljem toga kvara — nadjene su naime kod njih krvave sjekire, — podnešena kaznena prijava, te se je čekalo na posliedak kaznene iztrage.

Prema priobćenju kr. kotarskoga suda u Vinkovcih od 12. rujna 1889. obustavljen je svaki daljnji progon proti rečenim osumnjičenim osobama, pa je s toga županijska oblast u Vukovaru uzela utok Martina Žaborovića i drugovah u meritorni pretres, te je riešitbom od 24 srpnja 1890. ukinula prvomolbenu odluku i time zadovoljila zahtjevu utjecateljah.

Napokon je g. interpelant iztaknuo, da su zastupnici obćine Cerna podnieli županijskoj oblasti proti rečenomu obćinskomu načelniku pritužbu radi nepravilne uprave sa obćinskim imetkom moleći, da se sve točke te pritužbe izvide po izaslaniku županijske oblasti, kojoj molbi da nije zadovoljeno, već je odredjeno, da kotarska oblast u Vinkovcih sama obavi izvide i donese odluku u prvoj molbi. Ta prvomolbena odluka da je i donešena, ali da su proti njoj neki obćinski zastupnici uložili utok, što ih je kotarski predstojnik preslušao samo o dvijuh točkah spomenute pritužbe.

Ta se stvar ima pak ovako. Na pritužbu Martina Žaborovića i drugovah, podnešenu neposredno velikomu županu županije sriemske, proti obćinskomu načelniku Stanku Vraničiću, zbog loše uprave s obćinskom imovinom, zatraženo je od kotarske oblasti u Vinkovcih izvješće, uslied čega je kotarski predstojnik sam glavom obavio na lice mjesta potrebite izvide, i to ne samo glede onih u samoj pritužbi sadržanih 9 točakah, već i glede onih, što su ih pritužitelji prigodom preslušanja kod kotarskoga ureda dne 16. siečnja 1889. naknadno još naveli, te je kotarski predstojnik o uspjehu odnosnih izvidah podnio izvješće velikomu županu sriemskomu.

Riešenjem od 10. veljače 1889. pozvao je veliki župan kotarsku oblast u Vinkovcih, da o tih pritužbah izreče u prvoj molbi odluku, kojoj je odredbi kotarska oblast zadovoljila donesav 8. ožujka 1889. g. prvomolbenu odluku u tom predmetu.

Utoke, što su ih Martin Žaborović i drugovi uložili proti spomenutoj odluci, odpustila kao neosnovane županijska oblast u Vukovaru u drugoj molbi, a kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove u trećoj molbi.

U očigled svega, što sam naveo, nebijaše razloga mimoići kotarsku oblast, izaslati na istragu županijskoga činovnika i po zahtievu utjecatelja suspendirati rečenoga obćinskoga načelnika, pa s toga neima zemaljska vlada povoda, da u tom, redovitim molbenim putem riešenom predmetu, učini kakvu odredbu, a to tim manje, što je povodom tužbe bivšega obćinskoga pisara Martina Vučevca proti istomu obćinskomu načelniku izaslano povjerenstvo, sastojeće od članovah županijske oblasti i financijalnoga ravnateljstva, dana 27. listopada 1889. godine našlo obćinske račune i obćinska blagajna u podpunom redu.

Na koncu moga razlaganja čast mi je spomenuti, da je mjeseca siečnja o. g. obavljen novi izbor obćinskoga zastupstva u Cerni, te je tom sgodom izabran i novi načelnik u osobi Mijata Vučevca, koji sada ureduje. Molim visoku kuću, da izvoli ovaj odgovor uzeti na znanje.

Predsjednik: Pošto interpelant nije prisutan, pitam: prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje. (Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje. Rieč imade predstojnik unutarnjeg odjela, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Gosp. zastupnik krasički podnio je na vladu sliedeću interpelaciju. (Čita.) Odgovarajući na ovu interpelaciju, čast mi je prije svega naglasiti, da ovaj predmet prema svojoj zajedničkoj naravi spada u krug i nadležnost zajedničke vlade i zajedničkoga sabora. Interpelacijam o predmetih ove vrsti pravo je dakle mjesto u zajedničkom saboru. S raz-

loga pako, što ovdje dolaze u pitanje ustanove temeljnoga zakona ove zemlje, nije svietli ban oklievao, tražiti od zajedničkoga ministarstva financijah razjašnjenje, te mi je čast na temelju obaviestih, primljenih od zajedničkoga ministra financijah, odgovoriti na interpelaciju g. zastupnika krasičkoga sliedeće:

Tvrdnja g. interpelanta, da se u carinskom uredu u Zemunu obavlja nutarnja služba u jeziku magjarskom, skroz je netemeljita. Upisi u registre, popisi vodjeni po uredu, izkazi, uručbeni zapisnici vode se svi u jeziku hrvatskom. Isto su tako pisana jezikom hrvatskim sva izvješća na više oblasti i sva dopisivanja s inimi oblastmi, osim onih, koja su upravljena na austrijske oblasti i urede, koja su u interesu stvari i da se izbjegne prevadjanju, sastavljena u jeziku njemačkom.

Da se interpelaciji priložene najavnice u nekih slučajevih, naime kod pošiljakah u Ugarsku, izpunjuju magjarski, ima se po izjavi zajedničkog ministra financijah pripisati jednostavno tomu, da te najavnice sadržavaju primjetbe, odnosno naputke, opredjeljene za željezničke organe i za ugarske carinske urede u unutarnjosti zemlje, pa ako se te primjetbe, odnosno naputci nerazumiju, može to služiti temeljem, da se počine pogrieške u carinarskom rukovanju dalje upućene robe.

Istina je, da na upitnih najavnicah dolazi rieč „pokrajina“, koja po izjavi zajedničkog ministarstva financijah bezdvojbeno još potiče iz onoga vremena, kada su njemačke tiskanice prevedene bile na jezik hrvatski, te je do sada propušteno izpraviti ove pogrieške sbog toga, što je to pregledano. To je tim jasnije, čim su ostale izprave sve bez iznimke providjene oznakom „kraljevina“. Zajednički je ministar financijah u ostalom ovim povodom učinio odredbu, da se ove najavnice s pogriešnim tekstom uzmu iz prometa i da se u buduće zamjene s tiskanicami hrvatskoga i magjarskog teksta, koje su providjene valjano oznakom: „zemlje krune ugarske“.

Molim visoku kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Pošto g. interpelant nije prisutan, pitam visoki sabor, prima li odgovor vlade na ovu interpelaciju na znanje.

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Rieč imade gosp. predstojnik odjela za unutarnje poslove, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Gospodin zastupnik bakarski stavio je na vladu sliedeću interpelaciju. (Čita.) Na ovu interpelaciju čast mi je odgovoriti, da vlada nije do sada imala povoda, izdavati odredbe glede obdržavanja naredbe c. kr. namjestničtva od 3. svibnja 1858. o spoljašnjem svetkovanju nedjelje i praznikah, jer joj s nijedne strane nebijaše izviešćeno, da se ova naredba nevrši. Sudeći po mnogobrojnih utocih, koji su dospjevali na riešenje u posliednjoj molbi glede prekršaja te naredbe, crpila je vlada pače uvjerenje, da oblasti rečenu naredbu provadjaju i pučanstvo na svetkovanje nedjeljah i praznikah pridržavaju.

Položaj radničke klase uredjen je trećim poglavjem obrtnoga zakona od g. 1884. naročito pod sl. D. Ako su dakle nuždne reforme, te reforme imalo bi donieti zajedničko zakonodavstvo. U ostalom je zajedničko zakonodavstvo već donielo zakonski članak XIII.: 1891. ob obustavi obrtnih radnjah po nedjeljah i praznicih, te će zajedničko zakonodavstvo u pogledu uredjenja radničkih odnošajah, u koliko spadaju u krug zajedničkog zakonodavstva, stvoriti i daljih zakonskih odredabah, koje će odgovarati zahtjevom pravednosti i interesom radničkog striliša.

Ja molim visoku kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Rieč imade gosp. zast. bakarski.

Zast. **Ivan Urpani**: Visoki sabore! Presvietli gosp. predstojnik unutarnjega odjela je u odgovoru na moju interpelaciju naglasio, da će ugarski sabor u tom predmetu naredbu ili zakon stvoriti, koji bi imao za Hrvatsku valjanost. Ako je u tom smislu odgovorio, da će ugarski zakon za Hrvatsku valjati, ja bi sam svojemu političkomu načelu protuslovio i

nedosljedan bi bio ovomu načelu, u kojem sam osiedio, kad bi se zadovoljio s ovim odgovorom. Ja dakle kao član stranke, kojoj imam čast pripadati, kao član stranke prava, nemogu se zadovoljiti s odgovorom visoke vlade.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Visoki sabore! Vlada stoji na osnovu nagodbenoga zakona, kao temeljnog zakona ove zemlje. Prema tomu zakonu je zakonodavstvo u obrtnih poslovih zajedničko, pa je prama tom zakonitomu stanovištu udešen odgovor na interpelaciju poštovanoga zastupnika bakarskoga.

Ja opetujem dakle molbu, da vis. kuća izvoli primiti odgovor vladin na znanje.

Predsjednik: Prima li vis. kuća odgovor vlade na interpelaciju na znanje? (Prima).

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Visoki sabore! Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za ponedjeljak 21. ovoga mjeseca u 10 satih prije podne sa dnevnim redom: osnova zakona o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892.

(Svršetak u 11 satih 40 min.).

Stenografički zapisnik

o CLIII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 21. prosinca 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLII. sab. sjednice.

Podnesci:

Izvješće verifikacionalnoga odbora o verifikaciji viriliste bar. Hellenbacha i zast. dr. Herića.

Generalna razprava o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892.

Razprava o izvješću verifikacionalnoga odbora o verifikaciji viriliste bar. Hellenbacha i nar. rast. dra Herića.

(Početak u 10 satih 20 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Jovo Budisavljević.**

Od strane kralj. zemaljske vlade prisutni: preuzv. g. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, presv. gg. odjelni predstojnici Danilo Stanković i Vjekoslav Klein.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik Jovo Budisavljević čita zapisnik 152. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeo je sliedeći podnesak:

Izvješće verifikacionalnoga odbora o verifikaciji viriliste bar. Denisa Hellenbacha i nar. zast. dra. Karla Herića. (Prilog 39.)

Visoki sabore, ja bi predložio, da se ovo izvješće uzme u pretres pod konac današnje sjednice.

(Prima se.)

Izvješće verifikacionalnoga odbora stavlja se na dnevni red pod konac današnje sjednice.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu izvješće proračunskoga odbora o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

Molim gosp. bilježnika, da izvoli pročitati izvješće odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita izvješće proračunskoga odbora. Vidi prilog 37.).

Predsjednik: Glavna razprava počima. Rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvj. dr. **Alexander Egersdorfer**: Visoki sabore! Neka mi bude dozvoljeno popratiti izvješće prorač. odbora o proračunu za god. 1892. u kratko sa nekoliko riečih. Ja ću te rieči nadovezati na četiri poglavja o pokriću, i to sa dva razloga. Prvo za to, jer se meni

čini, da je shodno razpraviti naš proračun najprije sa stanovišta pokrića, a onda tekar preći na izdatak, obratno nego li to drugdje biva, a to za to, jer visina pokrića kod nas odvisi od stalno postojećeg ugovora, te se ima uzeti kao činjenica, po kojoj se onda izdatak ravnati mora. Drugo, napose ove godine za to, jer sam u istinu u ugodnom položaju, da mogu vis. saboru saobćiti i naglasiti, da se na pitanje o pokriću veoma povoljno odgovoriti može. Pokriće, što se tiče tangente poreza i inih javnih dohodakah, što sačinjava najveći dio pokrića, naraslo je od minule godine za 668.792 for.

Premda nas kod izdatakah osobito ova svota zanima, to ipak nije ta svota ona, na koju bi ja rado pozornost visokoga sabora u prvom redu ovdje svratiti, nego odnošaj visine pokrića za god. 1892. sravnjen sa visinom pokrića za god. 1889. To bo bijaše zadnja godina, u kojoj se je postupalo polag prijašnje financijalne nagode po percentuaciji 45 i 55. —

God. 1889., dakle polag stare percentuacije, obstojale financijalne nagode, iznašao je dohodak 6,063.530 for., a god. 1892., naime polag percentuacije nove financijalne nagode, 44 odnosno 56, iznosi dohodak 6,923.216 for. Ukupno je dakle od god. 1889. ovamo narasao dohodak tangente poreza i inih javnih dohodakah za 859.586 for. Ja neću ovdje govoriti o tom, što je već više putah ovdje u ovoj vis. kući, a i izvan nje razpravljano, naime o razlici izmedju percentuacije po obstojaloj financijalnoj nagodi, i percentuacije, kako ona danas biva. Mi smo doduše imali priliku ovdje slušati i čitati, dapače porugljive glasove slušati, da mi hoćemo dokazati, da je 44 više od 45, i bog zna koliko dobrih i loših doskočicah, koje napokon znademo i mi praviti.

Ja se neću obazirati na to, nego ću konštatirati samo tu činjenicu, da je, hoćete li uzprkos ili uslied nove nagode, narasao dohodak kraljevinah Hrvatske i Slavonije od god. 1889. ovamo za 859.586 for. Dohodak kraljevine Hrvatske i Slavonije narasao je dakle od god. 1889. ovamo za 859.586 for., što čini 14% dohodakah godine 1889. Dohodak dakupne ugarske države iznosio je god. 1889. 359,663.124 forintih, a godine 1891. 369,008.583 for.

Dakle je narasao dohodak ukupne države u istom razdobju za 5%. To je činjenica, koja se neda tajiti. Makar imadu isti porezni sustav i slični odnošaji valjaju u istim državama, to je činjenica, da je naš dohodak narasao u toj zajednici za 14%, dočim je narasao dohodak ciele zajednice za 5%. Ja mislim, da je ovo moment tako povoljan, da si ja nebi mogao odnošajah predstaviti, koji bi po nas mogli povoljniji biti.

Kad si to predočimo, onda moramo reći, da se u istinu, što se tiče financijalnog položaja -- mislio čovjek ovako ili onako, u stvari je sasvim svejedno — naša zemlja nalazi u odnošajih veoma povoljnih, jer vidimo, da dohodci naše zemlje rastu razmjerno više nego li dohodci drugih zemaljah, kod kojih su financijalni odnošaji drugačije uredjeni.

Sada nastaje pitanje, što se je učinilo s dohodkom, koji je za toliko narasao u ovo zadnjih godinah; što je nastalo iz ovih višakah, koji su narasli prošlih godinah? Visokom saboru je može biti to poznato, jer je vis. sabor razpravljao svake godine o proračunu. Ovdje mene zanima u prvom redu ona stavka, koja je izkazana u ovom predlogu proračuna, naime razlika izmedju svotah prošlogodišnjih proračunah i svote proračuna ove godine, akoprem ovaj ima više za 668.792 for.

Nastaje pitanje, kako predležeća osnova proračuna ovu svotu razvršćuje, jer je to pitanje, koje nas u drugom redu zanimati može. Prvo je bilo pitanje, koje nas zanimati može, ono, o kom se razpravlja, kako stojimo financijalno, kako se od godine do godine mienja naše financijalno stanje, da li pada ili se diže? Drugo je pitanje, kad smo vidili, da se je naš dohodak podigao, kako ga trošimo i kamo ide taj dohodak.

Prema predležećem proračunu je ova svota od 668.792 fr., za koju je prošlogodišnji proračun nadmašen, ovako razredjena: na cesto- i vodogradjevine uvršteno je više za 134 000 for.; u svrhu sagradjenja sgradah, koje služe javnoj upravi, sudstvu, u obće javnim svrham više je uvršteno 194.000 for.; za konjogojstvo i gospodarstvene zavode više

za 7.770 for.; za vinogradarstvo, za tamanjenje filoksere, za pomoložki zavod, za enoložki zavod za 22.000 for. više nego prošle godine; za pučke škole, za glasbeni zavod, za štipendije i za naobrazovne svrhe 18.580 for.; za medicinski fakultet 10.000 for.; za troškove bolnicah, za liečničke troškove, za obskrbu 17.000 for. više nego prošle godine; za ciepljenje boginjah 5.000 for. više nego prošle godine; za provedenje jedne radnje, koja već od mnogo godinah sačinjava i želju naroda i izraženu želju ovog visokog tiela, naime za pospješenje gruntovnog uredjenja potajnih diobah uvršteno je više od prošle godine za 13.000 for.; za osnivanje gruntovnih uložakah, naime za posao, od koga odvisi poboljšanje kredita u našoj zemlji i uredjenje pravne sigurnosti glede nekretninah, uvršteno je više 2.000 for. Ukupno dakle za radnje oko zdravstva, oko gospodarstva, oko gradnjah i kulture, oko izobrazbe naroda, naime oko zavodah naobrazbenih u svemu, što sve nazivljem investicijami, uvršteno je više za 487.000 for. više nego prošle godine; dočim je ostatak od 181.792 for. potrošen za uredjenje novih uredah, za podignuće plaćah i za uredničke potrebe i t. d. Od ovog viška 668.792 for. potrošeno je za kulturne, gospodarske i sanitarne mjere 72·8%, dočim je za radnje t. zv. neproduktivne upotrebljeno 27·2%.

Ja mislim, da je to razmjerje izmedju jedne i druge strane tako povoljno, da si, gledeć budgete drugih narodah i državah, povoljnijega odnošaja niti pomisliti nemožemo. Sretna bi bila i druga zemlja i druga država, kad bi joj moguće bilo budget tako sastaviti, da bi uviek 70% išlo na investicije, a 30% na druge potrebe, jer se obično protivno dogadja. Kad je ovaj višak ovako potrošen i upotriebljen, kako se ovdje predloži, da 70% ide na investicije, a 30% ide na t. zv. neproduktivne potroške, to se povoljnija razvrstba ovoga viška nemože pro... Toliko, što se tiče predležeće osnove budgeta.

Sada s nekoliko riečih da razložim one promjene, koje je proračunski odbor preduzeo u svojoj osnovi proračuna.

Što se tiče izvješća, to mi je dužnost, slavni sabore, ovdje iztaknuti nekoliko tiskarskih pogriešakah. Najprije na prvoj strani točka 1. poglavje III. stavka I. mora glasiri: t. br. 3. Na istoj strani odozdol u 5. redku: 25 kotarskih pristavah sa plaćom od 900 for., čini ukupno 22.500 for., a ne 25.000 forintih. Na drugoj strani u točki 5. poglavje V. navedeno je 56 viećnikah, a mora biti 53.

Što se tiče promjenah, to se ove osnivaju na onih zakonih, koje je visoki sabor prije nekoliko danah imao prilike prihvatiti. U koliko su ovdje nekim činovnikom povišena beriva, u koliko je drugi razred nižih činovnikah uvršten u viši plaćevni razred, u toliko su se morale neke stavke proračuna promjeniti prema onim promjenam, koje je vis. sabor preduzeo na zakonskoj osnovi, koju je predložila kr. zemaljska vlada.

U poglavju III. naslov 12. stavke 4: tek. br. 4. sl. c) imadu izostati rieči: „Zagrebu i Osieku“, jer dotičnih zavodah neima nego samo u Senju, a to su troškovi za podučavanje trgovačke i obrtničke mladeži u večernjih tečajih. Ovih tečajah po imenu neima u Zagrebu i Osieku, nego samo u Senju, pa su zato ove rieči morale izostati.

Drugo je ono, što je ovaj proračun uvrstio svotu od 10.000 fr. u ime sesionalne odštete svećenstva pravoslavne crkve u županiji belovarskoj. Sesionalnu odštetu svećenstvo pravoslavne crkve skoro u cieloj ostaloj krajini uživa iz zemaljskog budgeta, dočim u belovarskoj županiji morao je tu sesionalnu odštetu platiti sam narod, naime parohijani. Ova je razlika potekla odatle, što je belovarska županija u drugo doba razvojačena, pa se ovi odnošaji nisu dobro razvidili i ovako se jednostavno na ovo pitanje zaboravilo, naime na sesionalnu odštetu. Pošto pravoslavno svećenstvo mora živjeti, to nije preostalo drugo, nego da se ova odšteta od naroda ućerava. Kod dalnjeg razvojačenja krajine, pošto je to pitanje odštete razjašnjeno bilo, uzela je zemlja na sebe tu odštetu, premda je već prije razvojačena krajina ovo na se uzela.

Sada, kad je utjelovljen ovaj drugi dio krajine, dolazi do čudnovate oprieke, koja proiztiče iz toga, što je utjelovljena bila u razno doba, da u jednom dielu mora plaćati

odšteta svećenstvu pučanstvo samo, dočim se za druge djelove ta odšteta plaća iz zemaljskog budgeta. Da se to izjednači, jer je u istinu nepravedno, da se jednom kraju namethe teret, koji je svaljen sa pučanstva drugog kraja, iz toga je razloga uvrštena u proračun za ovu godinu svota od 10.000 for. u ime sesionalne odštete za pravoslavno svećenstvo županije belovarske. Nu uvršćujuć ovu svotu u proračun, nemisli se konačno time ovo pitanje riešiti, nego je ovo pitanje prepušteno kralj. zemaljskoj vladi, da ga do sliedećeg proračuna još jedanput točno razvidi i onda konačno predloži, da li ima ta svota unapred dalje ostati u proračunu ili se preinačiti na način, kako se već ovo pitanje dade drugčije riešiti.

U poglavju V. umjesto 56 viećnikah kod sudbenih stolovah uvrstiti se ima samo 53 i to s razloga toga, jer se je izpostavilo, da se mogu tri sile kod sudbenih stolovah prištediti radi toga, jer je državno odvjetničtvo odieljeno od sudbenih stolovah, od kojih je dosada uzimalo svoje radne sile. Pošto je sada drž. odvjetničtvo odieljeno od sudbenih stolovah, i sačinjava poseban status, jer ima svoje posebne sile, koje netreba rekrutirati od sudbenih stolovah, to se je mogao umanjiti broj viećnikah sudbenih stolovah. Time je s jedne strane preduzet veći izdatak od kojih 15.000 for., ali je s druge strane prištedjeno kojih 6000 for., pa je za to trebalo okruglu svotu od 8000 i nekoliko forintah u tu svrhu u budget uvrstiti, koja se je morala od druge svote odbiti, da se uzpostavi ravnovesje u ovom proračunu. Ova je svota odbita od svote odredjene za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici i to zato, jer je taj trošak uvršten samo kao prva rata za sagradjenje rečene kaznione, pa će se morati i dalje troškovi unapred uvršćivati, a pošto je svejedno, kolik je baš taj prvi obrok, jer je predvidjeti, da će prve godine od 80.000 for. biti dovoljno 70.000 for. za gradnju kaznione, to se može odavle uzeti, jer se može sliedeće godine uvrstiti u to ime veći obrok, ako nebi dostajao prvi obrok.

Ovo su razlozi, koji su vodili proračunski odbor, da prihvati one promjene, koje je on na budget u svom izvješću visokom saboru predložio. Iz razlogah, koje sam naveo, predlažem vis. saboru, da izvoli toli predlog kr. zemaljske vlade, koli predlog proračunskoga odbora prihvatiti na podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik odjela za unutarnje poslove.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Visoki sabore! Odpočimajuć glavnu debatu ob autonomnom budgetu za buduću godinu, g. je izvjestitelj izcrpio sve, što se može kazati u ovom stadiju razprave. U svom razlaganju razbistrio je g. izvjestitelj mnoga pitanja, koja sam i ja bio nakan povući u krug svojih razmatranjah. Ja dakle mogu biti kratak i to tim laglje, što je vlada već u pismenom obrazloženju, s kojim je popratila autonomni budget za buduću godinu, dala potrebita razjašnjenja.

Meni je ovdje ponajprije iztaknuti, da su svekolike autonomne potrebe proračunane sa 7,311.100 for. i da su te potrebe pokrivene sa dohodkom u istom iznosu. Tangenta izravnih i neizravnih porezah i inih dohodakah proračunana je na osnovu zakona od 10. prosinca 1889. ob uzakonjenju financijalne nagode i na zakonu od 12. srpnja 1891. o promjeni §. 21. zak. čl. I. od g. 1868. Na račun suviška od državne potrošarine nije u poreznu tangentu, koja je uvrštena u proračun za buduću godinu, uvršten nikakov iznos, jer još nisu ustanovljene svekolike odštetne svote.

Nezna se dakle, kolik će iznos biti potrebit za ukamaćenje, kolik za amortizaciju odštetnih glavnicah, pa se zato u taj čas ne može ustanoviti, kolik je suvišak od točarine, koja se pobire u ovih kraljevinah. Regalni odštetni posao napreduje pak tako, da će se suvišak točarine odpadajući na nas prema nagodbenom ključu moći uvrstiti u proračun za godinu 1893. U ostalom može se već [illegible] predvidjeti, da će od suviška točarine [illegible] iznos doći u prilog autonomnom budgetu za buduću godinu, a taj će se iznos ustanoviti u obračunu izmedju ovih kraljevinah i kraljevine Ugarske za g. 1892.

Proračun autonomni za godinu [illegible] odskočio je znatno naprama proračunom [illegible]

lih godinah, jer je u njem izkazan veći dohodak od preko 663.000 for. Kako je taj veći dohodak razvršćen medju pojedine naslove proračuna, navedeno je i u obrazloženju zemaljske vlade i u obsežnom razlaganju g. izvjestitelja.

Daleko veći dio toga prihoda namienjen je investicionalnim svrham, navlastito razširenju komunikacijah, unapredjenju narodnoga gospodarstva i promicanju kulturnih i prosvjetnih cielih.

Svote, koje se uvršćuju u proračun u svrhe investicionalne, rastu godimice ponajvećma. Tako su u proračunu godine 1885. iznosile investicije 1,347.138 for., ostali trošak 4,947.756 for., a sav trošak ukupno 6,294.894 for. U proračunu za g. 1892. iznose pak investicije 1,860.963 for., ostali trošak 5,450.137 for., a sav trošak 7,311.100 for. Od cieloga troška išlo je g. 1885. investicije 21·40 postotka, a ostali trošak 78·60 postotaka. Godine 1892. ide pak od cieloga troška investicije 25·43 postotakah, a ostali trošak 74·57 postotakah.

Prama g. 1885. iznose g. 1892. investicije u cielom 513.825, a u postotku 38·14, a ostali trošak više u cielom 502.381, a u postotku 10·15. Iz ovoga se vidi, da su se investicije ukupno podigle od g. 1885. do g. 1892. za 38·14%, a ostali troškovi samo za 10·15 postotakah. To je po mojem mnienju svakako povoljno razmjerje, a to će se razmjerje u buduće još više razmaknuti u korist investicijah.

Kao što dosele, tako će i odsele zemaljska uprava obavljati javne poslove unutar granicah postojećih zakonah. Navlastito će zemaljska uprava nastojati oko provadjanja potajnih diobah, kojih je prema stanju od 31. kolovoza 1889. u županiji zagrebačkoj 10.828, u varaždinskoj 6.519, u belovarsko-križevačkoj 2.196, u požežkoj 2.608, u virovitičkoj 1.818, u sriemskoj 1.436, u ličko-krbavskoj 8.228, a u modruško-riečkoj 5.257.

U sudbenih kotarih, gdje povjerenici rade oko sastavljanja novih gruntovnih uložakah, provadjaju se potajne diobe, ako zadrugari pred izaslanikom upravne oblasti izjave, da se zadovoljavaju sa faktičnim stanjem.

Tim je načinom u 15 sudbenih kotarah prvobitnih 874 zadrugah porazdieljeno u 3.108 novih zadrugah. U takovih kotarih pak, gdje su nove gruntovne knjige već osnovane, provadjaju potajne diobe posebna povjerenstva, sastojeća od upravnog organa, zemljomjera i aktuara. Ta povjerenstva postupaju prema naputku od 16. prosinca 1889., koji je izdan u poslu provadjanja potajnih diobah.

Četiri takova povjerenstva posluju sada i to: u Otočcu, Klanjcu, Krapini i Požegi. U ta 4 kotara, odnosno u 90 poreznih občinah ima potojno razdieljenih zadrugah 2903, od kojih su do konca listopada 1891. 2143 zadruge dale potrebito, za provedbu potajne diobe zapisničko očitovanje, a 760 zadrugah uzkratile su to očitovanje.

Od svih potajno razdieljenih zadrugah u rečenih kotarih dali su dakle 74 postotka zapisničko očitovanje, a samo 26 postotakah nedadoše toga očitovanja. To je razmjerje svakako povoljno, a bilo bi još povoljnije, da u otočkom kotaru nebijaše u ljetno doba mnogo odsutnih zadrugarah, koji se toga radi nemogoše preslušati.

U spomenutih kotarih provedena je do konca listopada 1891. dioba u 1168 prvobitnih zadrugah, te je uslied te diobe nastalo novih zadrugah, odnosno dielbenikah 3627.

U proračunu za buduću godinu uvrštena je još veća svota za provadjanje potajnih diobah, te će zemaljska uprava razviti još veći rad u ovom vrlo važnom poslu.

Zemaljska će uprava u budućoj godini posvetiti osobitu brigu svoju regeneraciji vinogradah, koji su stradali uslied filokserne zaraze. Već je i ove godine zemaljska uprava učinila u tom pogledu sve, što se je moglo izvesti, ali je u svojem djelovanju bila sapeta tim, što je uslied Black-rot bolesti bio zabranjen uvoz američke loze. Ta je zabrana sada dokinuta, pa buduć da je i u proračun za buduće godinu uvrštena znatno veća svota za mjere proti filokseri, nego što je bila na razpolaganje tekuće godine, bit će zemaljska uprava u položaju, da još uspješniju djelatnost razvije u obrani proti spomenutoj zarazi.

Na polju zemaljske kulture čeka javnu upravu buduću godine još i dalje vrlo važni zadatci, medju koje u prvom redu brojim

provadjanje zakona o komasaciji zemljišta i zakona o pravu na vode.

Zemaljska uprava neće s vida pustiti, da je njezin zadatak promicati materijalni i duševni napredak zemlje, a buduć da zemaljska uprava tome treba sredstavah, koja joj može na razpolaganje staviti samo ustavnim putem ustanovljeni proračun, pridružujem se molbi gospodina izvjestitelja, da vis. kuća izvoli osnovu autonomnoga proračuna za g. 1892. prihvatiti za podlogu specijalne debate, izjavljujuć podjedno, da vlada pristaje na promjene, koje je predložio proračunski odbor. (Na desnici: Živio!)

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik Barčić.

Dr. **Erazmo Barčić**: Visoki sabore! Proračunska razprava u hrvatskom saboru nije nego gorka šala, koju današnji vlastodržci igraju sa mukotrpnim hrvatskim narodom. I doista vladini su glasovi već izbrojeni, vladi je osigurana većina. Mi ovdje nečinimo drugo nego bezkoristno razsipanje vremena i riečih, i toga radi, po mojem mnienju, nebi ni vriedno bilo uzeti rieči u ovoj debati; nu pošto bi se šutanje moglo tumačiti kao svestrani glas povjerenja prema visokoj vladi i sveobće saborsko odobravanje današnjih, po našu otačbinu neizmjerno tužnih prilikah, toga radi sam si uzeo slobodu nekoliko riečih u ovoj debati progovoriti, da mogu u ime mojih komitentah izraziti visokoj vladi nepovjerenje.

Na temelju nagode nalazi se hrvatski narod prema Ugarskoj u odnošaju, u kojem se nalazi skrbljenik prema skrbniku, koji doznačuje skrbljeniku stanovitu svotu iz vlastitih dohodakah skrbljenikovih, da se jedva prehraniti i odjevati može. Tako na temelju nagode prepušćeno je Hrvatskoj iz vlastitih dohodakah 44%, a to je jedva dostatno za pokriće autonomnih potrebah, dočim ostatak teče u blagajnu Ugarske. Najžalostnija je pri tom ona okolnost, da je Hrvatskoj nagodom oduzeto pravo povisivati vrela svojih dohodakah i time mogućnost promicati materijalno i duševno blagostanje naroda.

Nagoda, vis. sabore, udarila je na čelo Hrvatske žig sramotne nesposobnosti upravljati sama svojim vlastitim imetkom, žig sramotnoga priznanja, da treba u Ugarskoj tutora, a taj tutor, dočim eksploatira za svoje posebne svrhe bogatstvo Hrvatske, prikazuje pred stranim svietom Hrvatsku kao prosjaki nju, koju mora uzdržavati o svom trošku. Toga radi ja scienim, da svjestan otačbenik hrvatski nemože dozvoliti budgeta toj vladi, kojoj je zadaća učvrstiti i uzdržati prenavedeno žalostno stanje, a najmanje može taj budget dozvoliti pristaša stranke prava, koja ima programom nezavisnost i ujedinjenje otačbine na temelju državnoga prava. To državno pravo utemeljeno je na cetinjskom ugovoru od godine 1527. i na pragmatičkoj sankciji od god. 1712. To državno pravo daje jedino habsburžkoj monarkiji naslov na posjed ovih kraljevinah, koji će naslov dotle obstojati, dok će dinastija znati čuvati i braniti upitne temeljne ugovore.

Prigovara se stranci prava, da njezin program sadržaje samo ideju i konačni cilj stranke, koja ipak da neima akcionog programa za ostvarenje toga ideala. Neosnovana i besmislena je ova osvada. U ovom vis. saboru obstoji — moram sa zadovoljstvom konstatirati — izmedju mene i preuzv. g. bana podpuno suglasje u pogledu ostvarenja pravaškoga programa.

Preuzv. g. ban u proračunskom govoru, držanom u sjednici od 12. prosinca 1890., okrenut prema ovoj strani vis. kuće, izjavio je, da poriče, da bi se moglo ujedinjenje i nezavisnost Hrvatske polučiti parlamentarnim putem. Sveta istina, koju ja izpovjedam! Misliti, da je moguće ostvariti ujedinjenje Hrvatske i njenu nezavisnost parlamentarním djelovanjem jest utopija, sažaljenja vriedna. Tko uči, da je to moguće parlamentarnim putem polučiti, taj ili obsjenjuje sama sebe ili zasliepljuje lakovjernike.

Ujedinjenje i nezavisnost Hrvatske spada u red dogadjajah, koji se nedadu redovitim tokom stvari i normalnimi sredstvi polučiti. Veliki prevrat od g. 1789. naviestio je narodom Europe, da će odsele vladati svietom načela bratinstva, slobode i jednakosti; ali unatoč pobjedam, koje su sinovi prvoga na ovom svietu naroda na bojnom i na kulturnom polju izvojevali, pošlo je za rukom ko-

ličiji tiranah njihov velebni zadatak obezuspješiti. Na temelju medjunarodnog ugovora od g. 1813. sklopljenoga u ime svetoga trojstva, sveta alianca je u ime svetoga trojstva sapela okovi sužanjstva narode Europe. Ali osvješteni narodi revolucijom od god. 1848. raztrgaše ove okove. Ni sin velike revolucije Napoleon III., premda se bio postavio na uslugu reakcije, nemogaše obustaviti napredak liberalnih idejah, koje ga napokon prisiliše na rat od g. 1859. Solferino donese Italiji jedinstvo . . . . . (Komes Josipović: Kozačka kopita!) Do tog ćemo doći, oprostite! Sadowa donese Njemačkoj jedinstvo, Ugarskoj supremaciju u habsburžkoj dinastiji, a Sedan donese Francezkoj republiku.

Ja sam samo zato ove obće poznate historičke dogodjaje naveo, da Njegovu preuzvišenost bana uputim i da iz tih može Njegova preuzvišenost crpiti razjašnjenje o onomadnom mojem nišanjenju na prvi hitac puške na Visli, koji da će narodom slavenskim ove monarhije navjestiti, da je kucnula hora njihova odkupa, i glede kojeg nanišanja Njegova preuzvišenost u prenavedenom govoru od 12. prosinca 1890. god. nije se mogla snaći. Nu ja moram Njegovu preuzvišenost upozoriti, da na granicah monarhije, na kojih Visla teče, monarhija ima dva susjeda, — koji je za monarhiju pouzdaniji, to će Njegovu preuzvišenost uputiti sedamgodišnji i sedamdnevni rat Hohenzollerna u Šlezkoj s jedne, a intervencija Romanova od g. 1848.—49. u Ugarskoj s druge strane.

Jest dakle vrlo drzovita osvada neloyalnosti, koja se vladinih klupah nabacila na ovu stranu vis. kuće.

Čega smo mi krivi? Možda smo zato demagogi i razvratnici, jer držimo visoko zastavu hrvatskoga prava, jer nećemo da priznamo pravnu valjanost nagode — pošto je protuzakonito sklopljena —, jer hoćemo da uzčuvamo otačbini baštinu, njena nezastariva prava, — jer ta prava branimo, — jer hoćemo, da nam bude otačbina jedna, nezavisna. Doista, vis. sabore, ta osvada je prelošćena parodija.

Država, koja neće ili nezna riešiti zadaću pravnoga izjednačenja izmedju svih svojih narodah, država, koja žrtvuje većinu tih narodah duševno i materijalno manjini, ta država stoji u oprieci sa poslanstvom, koje je providnost božja namienila državam i koje poslanstvo jedino opravdava njihovu raison d' être. A pošto danas vladajući sistem u ovoj monarhiji stoji u očitoj oprieci sa ovim poslanstvom, to se nebih smatrao vriednim hrvatskoga imena, kad bih dozvolio vis. vladi i jedan novčić za uzdržavanje i učvršćenje nesrećne nagode, koja je jedna karika u ovom nesretnom i za našu otačbinu ponizujućem sistemu.

Mi ćemo spokojno čekati na velike dogodjaje, koji će imati riešiti sudbinom i udesom Slavenah na jugu, ali da nas ti dogodjaji nebi snašli nepripravne i da odlučujući krugovi budu upućeni o postulatima hrvatskoga naroda, mi ćemo držati visoko zastavu državnoga hrvatskoga prava, mi ćemo buditi hrvatsku sviest, mi ćemo podučavati narod o nezastarivih njegovih pravih, o velikoj njegovoj budućnosti, mi ćemo ga neustrašivom uztrajnosti bodriti na obranu svoga prava i u tom našem patriotičnom radu neće nas smetati okolnost, što imamo proti nama tu velikobrojnu saborsku većinu, jer Hrvatska zna uslied kakovih protuzakonitih, prisilnih i koruptivnih sredstvah je ta većina postala. Hrvatski narod razumije dobro tu većinu, i narod na vas, gospodo, budnim okom bdije.

Ako dakle iz toga glavnoga gledišta hrvatski otačbenik nesmije da vis. vladi dozvoli budgeta, pitam ja, je li se možda može vlada barem u okviru nagodbe izkarati kojom stečevinom na korist naroda hrvatskoga?

Da moj odgovor na ovo pitanje bude razumljiv, moram predpostaviti, da ja visoku vladu identificiram sa štovanom većinom, koju je ona stvorila, koju ona nadahnjuje i koja je tumač njezine volje. Za mene štovana većina nije drugo, nego vladina emanacija. Pak pitam ja: tečajem ove petgodišnje na umoru nalazeće se parlamentarne periode, može li se vladina emanacija pohvaliti, da je hrvatskom narodu kakove pogodnosti doniela? Je li je vladina emanacija u ugarskoj delegaciji ikada digla svoj glas proti godimice rastućim zahtjevom ces. i kralj. zajedničkog ratnog ministarstva? (Na desnici: Nije).

Znam da nije, zato i pitam.

*

Ovim zahtjevom je, gospodo, svrha, da se pomnoži oružana sila ove monarkije na uzdržanje i na uzčuvanje izvanjske nesretne politike trojnog saveza, zazornog većini slavenskih narodah; pa premda je vladina emanacija znala, da je svrha tim godimice rastućim zahtjevom ces. i kralj. ratnog ministarstva uzdržanje protuslavenske izvanjske politike, (Czernkovich: Obratno.) ipak je iz zdenca vladinih naklonostih crpila smjelosti, da proti intencijam svoga naroda i na prezir većine slavenskih narodah podupire tu politiku i da pomaže svojim glasom oderanje do zla boga oguljenih narodah monarkije.

Pitam ja: je li se vladina emanacija možda bolje i koristnije za hrvatski narod poniela u ugarskom saboru? Mjesto da se konstituira kano posebna nezavisna stranka sa točno opredieljenim hrvatskim ciljem, ona se je poput glasujuće mašine postavila na bezuvjetnu uslugu magjarskom ministarstvu i tako raznim zakonskim osnovam zazornim i Ugarskoj i Hrvatskoj osigurala većinu, koju inače magjarsko ministarstvo nebi nikada polučilo.

Pogubna za našu domovinu trgovačka i komunikacijonalna politika magjarskog ministarstva nije naišla na odpor vladine emanacije, već dapače ju glasovi svojimi podupirala. Neću izbrojati sve zakonske osnove, štetne i Hrvatskoj i Ugarskoj, za koje je veleštovana vladina emanacija glasovala, nego ću samo jednu za dokaz iztaknuti i ova će biti dostatan dokaz. — Zakonska osnova o državnoj točarini bijaše zazorna i Ugarskoj i Hrvatskoj, i premda taj zakon vriedja ustanove §. 18. nagodbe, koja bi barem za štovanu većinu morala biti svetinja, ipak je štovana većina za ovu zakonsku osnovu glasovala.

Hrvatski otačbenik mora sa stida porumeniti, kad pomisli na krvave uvriede, koje se više put nabacuju u ugarskom saboru proti časti i ponosu hrvatskog naroda. (Dr. Egersdorfer: Kada?)

Ja to neću izbrajati. Citajte novine i sliedite parlamentarni rad ugarskog sabora; nu ipak ću vam navesti i to, samo oprostite, da idem svojim redom.

Pitam ja: je li je tko god od hrvatskih zastupnikah ustao, da suzbije one grdne napadaje i da prosvjeduje proti podlim uvriedam, s kojih opetovano je ugarska sabornica više put na štetu hrvatskog naroda odjekivala? —

Da ti moji navodi nisu puka neosnovana rekriminacija, neka mi je dopušteno iz više takovih obružujućih za naš narod epizodah ugarskog parlamenta jednu samo navesti.

Častničtvo pukovnije broj 79 (Na desnici: A a—a!) prigodom ovogodišnjih vojničkih vježbah u Samoboru, dakle u blizini Novih dvorih, gdje leže ostanci njezinog vlastnika, htjede izvršiti čin pieteta, posjetiv njegov grob i položiv na nj vienac sa zelenom vrpcom, koja je boja pukovnije. Kod svakog prosvjetljenog naroda taj čin pieteta bio bi sasma razumljiv; on nebi mogao izazvati čuvstvo negodovanja, nego čuvstvo priznanja, jer je dužnost častničtva one pukovnije slaviti uspomenu vojnika, koji je, vjeran kralju, vodio pukovniju na obranu prestolja od pobjede do pobjede. Niti medjutomna promjena nutarnjeg sustava ove monarkije nemogaše brisati zasluge Jelačićeve za dinastiju i za monarkiju.

Ali što se nemože dogoditi u nijednoj drugoj prosvjetljenoj državi, to se je dogodilo u ovoj dualističkoj državi, jer car. i kr. ratno ministarstvo je ovaj čin pieteta, premda lišen svake političke boje, odsudilo s netaktičnosti; a u ugarskom parlamentu ovaj čin bijaše označen kao demonstracija proti prisegi okrunjenog kralja, onog kralja, komu je vojska Jelačićem predvodjena spasila priestol proti debrecinskim zaključkom, kojimi je prejasna habsburžka dinastija s priestola svrgnutom proglašena. Niti to nebijaše dosta magjarskom šovinizmu, već je onaj čin pieteta žigosao kao pogrdu po monarkiju, ime koje nosi pukovnija br. 79. sramotom, infamijom! Srdce mi puca i duša mi se ciepa od žalosti, kad pomislim, da izmedju 42 hrvatska zastupnika nije se nijedan digao, da osveti podlu uvriedu nanešenu u uspomeni Jelačića bana hrvatskomu ponosu; — jer sudilo se kako mu drago o Jelačićevoj akciji, to ipak stoji nepobitno, da Jelačićeva ličnost u historiji preporoda južnih Slavenah zauzima jedno od najslavnijih mjestah. Za razsudjivanje Jelačićeve akcije nije mi mjerodavan tečaj i uspjeh te akcije, nego ideja, koja je

tu akciju nadahnjivala. Magjarska preuzetnost na usta diktatora Košuta zaludo je tražila na karti Evrope točku, koja bi označivala Hrvatsku . . . . .

Predsjednik: Molim. Ja sam mnogo ne samo neparlamentarnih nego i nepristojnih izrazah gosp. zastupnika pregledao i molio bi ga, da to u buduće neučini, jer ću mu rieč inače oduzeti. On neima prava većinu ove vis. kuće nazivati emanacijom vladinom, pošto nije nju vlada izabrala, nego narod; a dokaz za to, ako mu drugo nije, je taj, da je skoro većina većine jednoglasnim izborom izabrana bila. Nemože se zato većini vis. ovog sabora kazati, da je ona emanacijom vlade. Osim toga nesmije se pogrdjivati sdruženi s nama narod i ja to više neću dopustiti, te molim gosp. zastupnika, da to ne čini. (Na desnici: Živio predsjednik!)

Dr. **Erazmo Barčić**: Ja mislim, da nepogrdjujem nikoga, nego samo navadjam činjenice. Ja mislim, da nije pogrda ono, što se je u istinu zbilo u ugar. saboru.

Predsjednik: Ja mislim, da se mora gosp. zastupnik učiti pristojno i parlamentarno govoriti. (Drag. Pisačić: Od velikog župana.) Gosp. Pisačić imati će prilike govoriti i neka onda svoje mnienje kaže, a sad se neka neupliće u rieč.

Dr. **Erazmo Barčić**: Zakoni od godine 1848. hotjelo se utopiti hrvatsku narodnost u magjarsko more. Jelačić usta. On je znao probuditi i uzhititi hrv. sviest na samosvojnu obranu, i unatoč nesretnom razvoju kasnijih dogadjajah, ipak to stoji neprigovoreno, da je Jelačićeva akcija osujetila ostvarenje magjarskih zakonah od godine 1848. u Hrvatskoj; i Hrvatska imade toj akciji zahvaliti kasniji čl. 42. od g. 1861., kojim je Hrvatskoj povraćeno pravo samoodluke.

Šutnju hrv. zastupnikah proti tim uvriedam u uspomeni Jelačića bana hrvatskom ponosu nanešenim ja nemogu kvaliticirati. Ali, vis. sabore, njihov čin položenja vienca na aradskom spomeniku, na zemljištu nakvašenom krvlju naših junakah, poginulih u obranu hrvatskih pravah u borbi proti najžešćem neprijatelju, taj čin . . .

Predsjednik: Molim. Ja g. zastupniku nedozvoljavam o tom govoriti. Ako su aradski po njegovom t. z. mučenici sgriešili, oni su sgriešili proti svomu kralju. Kralj je tu njihovu pogriešku koprenom zaboravnosti pokrio i ja nemogu dopustiti, da onaj, kojega se to ne tiče, tu koprenu hoće raztrgati.

Dr. **Erazmo Barčić**: Nu ako vis. kr. zemaljska vlada i veleštovana većina po mom skromnom mnienju, dakle to je samo moje skromno mnienje — nisu obranili niti interes niti čast hrvatskog naroda u ugarskoj delegaciji i u ugarskom saboru, pitam: što je uslied njihova rada u ovom saboru dobro donešeno hrvatskom narodu? Je li ovdje učinjen i jedan zakon, kojim bi bio zaštićen, ali ne prividno već reelno zaštićen, napredak liberalnih inštitucijah u ovoj zemlji? Neka mi se pokaže samo jedan zakon, kojim se promiče kulturno i materijalno stanje našeg naroda. Ja ga nepoznam, ali znadem, da na početku ove petgodišnje na umoru nalazeće se saborske periode bijaše na predlog vis. vlade dozvoljena dvogodišnja dalnja obustava porote i dvogodišnja dalnja obustava zakona o neovisnosti sudacah. Znadem, da iza povraćene porote uslied nesretnog objektivnog postupka je iluzorna sloboda štampe. Znadem, da uslied krivog i pogriešnog uporavljivanja zakona o tisku sloboda je štampe izručena na milost i nemilost kojekakvih kotarskih sudacah. Znadem, da zakon o karnostnoj odgovornosti sudbenih činovnikah briše neodvisnost i inamovibilitet sudacah.

Znadem, da je financijalna nagodba Hrvatsku prikratila za 1%; jer prije te financijalne nagodbe dobivala je 45% iz svojih dohodakah za podmirivanje svojih nutarnjih potrebštinah, dočim sada dobiva samo 44%. Znadem, da zakon o točarini vriedja i umanjuje obćinam dohodak iz potrošarine na vino i meso, koja na temelju §. 18. nagodbe morala bi služiti izključivo za pokriće obćinskih potrebštinah i koja potrošarina na temelju §. 16. i 17. nagodbe je izuzeta od onih dohodakah, koji se imadu razdieliti izmedju Hr-

vatske i Ugarske. Znadem, da usljed rada regnikolarnih deputacijah, izaslanih u pogledu zemljorazteretnog fonda, bijaše Magjarom dozvoljeno, da nam odnesu 55% tih naših zemljorazteretnih prištednjah. Znadem, da zakon o umirovljenju i obskrbi oružničtva otvara širom vrata magjarskomu ministru za domobranstvo, da utiče u jednu struku naše samouprave, koja na temelju §. 47. i 48. nagodbe je izključivo priuzdržana autonomnom djelovanju ovih kraljevinah. Znadem, da zakon o posljedicah kaznenih osudah i kaznah zaostaje glede liberalnosti prema svim sličnim zakonom u drugih prosvjetljenih državah i naročito prema samom ugarskom sličnom zakonu. Znadem, da zakonom o izbornom redu uništeni su oni izborni kotari, koji su se odlikovali sa svojom samosviesti i svojom patriotičnosti.

Znadem, da pitanje o sdruženju Dalmacije, da pitanje riečkih odnošaj i naročito o zaštiti tamo propadajuće hrvatske narodnosti, da pitanje o medicinskom fakultetu i da pitanje o sagradjenju zemaljskoga kazališta duboki san spavaju.

Ali ako usljed ovog petgodišnjeg saborskog rada vis. vlade i štovane većine Hrvatska je zaostala u svih granah duševnog i materijalnog blagostanja, ako nije napredovala, nego nazadovala u slobodnih inštitucijah, ako su joj tereti povišeni i ako joj bijaše okrnjeno i ono malo pogodnostih, koje joj nagodba pridržaje, ipak visoka kr. zem. vlada i štovana većina znali su za sebe skrbiti i za svoje kreature. Dokaz je tomu: dopitanje službovine saborskom predsjedniku i saborskim bilježnikom. (Buka na desnici i povici: A, a!)

Predsjednik: Ja molim, da bi gosp. zastupnik izvolio opetovati svoj izraz.

Dr. **Erazmo Barčić**: Dokaz je tomu: zakon o ustrojenju dvih unosnih sinekurah naime udobnog ali suvišnog mjesta podpredsjednika banskog stola i nadzornika zemalj. kaznionah; zakon, kojim se povisuje plaća drž. nadodvjetniku i pravosudnim i upravnim činovnikom, nalazećim se u viših nadnevnih razredih; zakon o mirovinah, kojim se osigurava mirovina preuz. g. banu i presvietloj gg. odjelnim predstojnikom. I tako dočim korica hljeba oteta narodu baca se za osiguranje razkošnijeg i udobnijeg života višim činovnikom dosele prilično plaćenim; to s druge strane pruža se vis. vladi još veća mjera oružje korupcije, s koje je cieli naš javni politički život izkrivljen

Pošto po mom najdubljem uvjerenju današnji sustav imade za podlogu nepravdu i nemoral (Vel. župan Kovačević: To nije pogrda!) Ja negrdim nikoga. Ako mi nećete dopustiti, da izrazim svoje misli, ja ću sjediti. Budite uvjereni, da od toga neima nitko koristi, a niti ja. (Na desnici: Niti mi štete neimamo). Ali ako je slobodno svakomu kazati svoje mnienje, ja ću ga kazati. (Na desnici: Čujmo!).

Ja nevriedjam nikoga, niti mi je ikada bilo u misli, da vriedjam koga; i ako to izlazi iz mojih riečih, ja kažem očito, da ću uvrede potegnuti natrag. (Folnegović: To ih boli, zato i viču. — Na desnici: Smieh. Vel. župan Kovačević: Vidit ćete kod izbora. Na ljevici: To znamo unapred). — Pošto ovim zakonom Hrvatska je zaostala u svih granah materijalnog i kulturnog blagostanja; pošto taj sustav samo guli i izsisava hrvatski narod samo za to, što imade sreću biti udom magjarsko-njemačke protuslavensko države; pošto ovim sustavom izčezava politički individualitet ovoga naroda i gazi mu se narodnost, pa se čast i ponos njegov izvrgava preziru, — to ja, gospodo, nemogu svojim glasom doprinieti da se vis. vladi dozvoli budget i toga radi odklanjam predležeću proračunsku zakonsku osnovu. — (Živio na ljevici).

Predsjednik: Rieč imade gosp. zastupnik Reizner.

(Predsjedničku stolicu zauze drugi saborski podpredsjednik Hinko Francisci)

Ljudevit pl. **Reizner**: Visoki sabore! U stara čovjeka neima doduše više niti onog uzleta duha niti one riečitosti, koja mladje sile ukrasuje, ali ima obilnog izkustva, koje me je prinukalo uzeti rieč za izjavu, da primam na temelju sliedećeg kratkog razmatra-

nja predležeći na stolu visoke kuće predmet za podlogu specijalne debate.

Glavni razlog, radi kojeg se godimice budget uzkratiti namjerava, sačinjava nagodba. Valja indi nagodbu tom razmatranju u toliko podvrći, da se dobije osvjedočenje, da taj razlog nestoji.

Sveza naša s kraljevinom Ugarskom, odnosno s krunom sv. Stjepana, obstoji već skoro osam stoljećah. Odnošaj naš prema kraljevini Ugarskoj tečajem tih osam stoljećah dieli se u dva razdjela; naime od početka sveze pa do prevrata. — God. 1848. uživasmo t. zv. municipalna prava, a današnji naš položaj ustanovljen je nagodbom od godine 1868., koja je načelno god. 1873. razširena. Valja indi vidjeti, je li prijašnji ili sadašnji naš odnošaj koristniji i probitačniji po našu zemlju, da se prigovor taj valjano ocieniti uzmogne.

God. 1102. pod kraljem ugarskim Kolomanom ugovoriše 12 izaslanikah kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i 12 izaslanikah kraljevine Ugarske t. zv. pacta conventa, uslied kojih stupiše kraljevine naše u svezu krune sv. Stjepana, pridržav svoja prava i svoje običaje uz obvezu, da će ipak u slučaju rata staviti i uzdržavati o svom trošku vojsku kraljevu. Za podkrepljenje svoga navoda nemogu se doduše pozvati na pismeni dokumenat od onoga doba, jer tada nebje u običaju uviek o ugovorih zapisnike sastavljati. No to priobći potomstvu u spisih svojih arcidjakon spljetski Toma; a to se vidi i iz drugog dekreta kralja Matije Korvina, članka 13. od god. 1464. Sveza je dakle ta obstojala faktično kroz stoljeća, indi je nepobitnom istinom. — Iz toga tom prvobitnom nagodbom ugovorenoga odnošaja nastaše tečajem stoljeća municipalna prava naša, koja su uzakonjena u tadašnjem zajedničkom zakoniku, tripartitumu Verböczyjevu, te sastojahu u sliedećem:

Prvo. Glasom zakon. član. 27. i 28. od god. 1609. jest u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji od Jadranskog mora do Drave iza Njegovog Veličanstva kralja najveći dostojanstvenik ban, koji je bio obvezan u ovih kraljevinah stalno prebivati, što se vidi iz čl. 47. god. 1741.

Drugo: Glasom čl. 38. od god. 1613. je bio ban glavni sudac u kraljevinah ovih i bio je kao takav predsjednik banskoga stola, što se vidi iz čl. 3. od god. 1575., te si je mogao kao takav imenovati zamjenika, što se vidi iz član. 85. od god. 1723. Od banskoga stola išli su prizivi na kraljevsku kuriju.

Treće: Glasom član. 80. od god. 1659. imao je ban svoj posebni banderij, kojim je vojevao. To bje tečajem vremena promienjeno u to, da je ban bio vrhovni kapetan ciele vojne krajine; a to je opet pretvoreno tečajem vremena u vlastničtvo druge banske pukovnije, što se vidi iz članka 5. od g. 1808.

Četvrto: Kraljevine ove držahu kraljevinske svoje skupštine na saziv i pod predsjedničtvom bana, te su imale pravo stvarati posebne štatute, koji su se ipak imali Njegovu Veličanstvu kralju na previšnje potvrdjenje podnieti, kako se to vidi iz članka 66. od god 1681. Skupštine te izašiljale su na zajednički sabor tri svoja naputkom providjena zastupnika, od kojih je jedan kraljevine ove u gornjoj kući, t. zv. kući velikaškoj, a dva su kraljevine ove u dolnjoj kući, t. zv. kući stališah i redovah, zastupali, gdje je i mjesta imao bilježnik kraljevinah ovih, što se vidi iz čl. 52. od god. 1682. Bilježnika birahu te skupštine glasom povelje kralja Matije od 1465. iz osobah po banu predloženih.

Peto: Glasom štatuta utanačenog u toj skupštini 28. studenog god. 1805., potvrdjenog previšnjom sankcijom od 6. veljače 1806. i člankom 120. od god. 1715., bio je u kraljevinah ovih službeni jezik latinski.

Šesto: Porez bio je dvostruk, naime porez vojnički, koji je dozvoljen u svrhe vojničke, a kasnije služio glavno za uzdržavanje vojne krajine, a porez taj bio je razdjeljivan po portah. U to ime doprinašahu kraljevine naše razmjerno za polovicu manje od onoga, što je doprinašano po kraljevini Ugarskoj, jer se je od jedne porte ovdje za polovicu manje plaćalo, što se vidi iz čl. 2. od god. 1492., constitutiones regni Slavoniae, i za tim iz čl. 9 od god. 1596., i više drugih zakonskih članakah. Kad god je porez vojnički dozvoljivan, naglašeno je, da kraljevine ove za polovicu manje doprinašaju. — Drugi je porez domaći.

U tom nebje nikakva propisa. Porez domaći služio je za namirenje troškovah domaće uprave. Taj bje polag dikah razporezivan, te bje godimice po županijskoj skupštini pod nadzorom kraljevskog konzilija dozvoljivan.

Sedmo: Dielovi kraljevinah ovih uživahu morsku sol jeftinije, uslied čl. 5. od godine 1492.

To su naša municipalna prava, koja uživasmo do prevrata. Kakov pako odnošaj obstoji sada uslied nagodbe od god. 1868, odnosno 1873. utanačene, obće je poznato. — No za uzporedjivanje s prijašnjim stanjem neka mi bude dozvoljeno nekoje glavne samo točke napomenuti.

Prvo: Danas nam je u svemkolikom javnom životu hrvatski jezik službeni jezik To se doduše uzimlje danas sasvim naravno; a koliko je napora, rada, borbe stajalo, dok se je to polučilo! Muževi, koji su o tom nastojali, bjehu slavljeni kao patriote (Veliki župan Kovačević; A danas smo izdajice), a danas se ti isti muževi djelomice drugčije apostrofiraju.

Drugo: Danas uživamo podpunu toli zakonarsku, koli upravnu autonomiju u svih poslovih, nutarnjih, bogoštovja i nastave i pravosudja.

Treće: Danas nama stoji na razpoloženje 44% svih porezah i dohodakah naših za zemaljski naš budget.

Četvrto: Občine naše uživaju za namirenje svojih upravnih troškovah potrošarinu od sječenja, mesa i točenja žestokih pićah.

(Predsjedničku stolicu zauzme sab. predsjednik Mirko Hrvat.)

Kako god ja po tom prispodabljam sadanje naše stanje sa prijašnjim stanjem, kojim god utezima ih vagao, dolazim uviek do toga osvjedočenja, da je sadašnjom nagodbom polučeno stanje naše mnogo bolje, mnogo koristnije, i dosljedno tome, da razlog, kojim se radi nagodbe budget uzkratiti namjerava, nestoji. Ako je i tom nagodbom državopravno naše pitanje podjedno konačno, a i koristno po nas riešeno, to se ipak žaliti mora, što se to pitanje sveudilj još na dnevnom redu umjetnim načinom uzdržava. Koristnije bi se moglo po našu zemlju upotrebiti ono vrieme, kojim se i izvan visoke kuće u svih slojevih družtvenih tim pitanjem bavimo. No ne samo, da se to učinilo nije, već nama to pitanje sveudilj raztvara socijalni život. To je tako daleko dospjelo, da je razdor već i u obitelji dopro. Kako ugodan je bio prije život u Hrvatskoj, negda za vrieme manjih municipalnih pravah, u obziru kojih je na glasu hrvatski družtveni život, koji se je rajskim nazivao. Poznata je i hrvatska gostoljubivost, kada se je govorilo: „Extra Croatiam non est vita, es si est vita, non est ita." Zašto je to tako bilo? Jer nebje državopravnog pitanja na dnevnom redu. I pošto bje Bachovo doba, koje nebje nikomu po ćudi, zavladalo, i kad nije bilo nikakve ustavnosti, ipak je i tada bio udoban život jer nebje državopravnog pitanja na dnevnom redu.

A kako danas stoji u tom pogledu? Akoprem je to pitanje prije 20 i više godinah koristno po nas riešeno, to nam ipak danas ogorčava socijalni život i zapriečava djelatnost. Ako svrnemo okom samo na bieli naš glavni grad, kako bi se u njem prom... sa stranci, trgovačko obćenje i tim materijalno blagostanje razvilo, da toga pitanja na dnevnom redu neima.

Dokazom tomu najboljim je minula naša izložba, za vrieme koje je izčeznulo to pitanje sa dnevnog reda Pa kako je u to doba sjao naš glavni grad, te što se je u njem za vrieme od nekolikih nedjeljah sve privriedilo! Nebi li taj odnošaj prijateljski i na dalje mogao obstojati? Bi doista, samo da se u privatnih krugovih državopravna pitanja sa dnevnog reda skinu.

Od kad je svieta i vieka bili su ljudi raznih mnienjah, a toga će i kasnije biti, ali zato netreba boj voditi i sumnjičiti, ... može svaki svoje mnienje na mjestu za to ustanovljenu zastupati.

Da se ja nebi krivo razumio, ja bi, prije nego nastavim svoje razmatranje, izjavio, da ja štujem svako u ovoj vis. kući obstojeće političko mnienje, jer sam uvjeren, da svatko svojoj zemlji najbolje želi. No akoprem naša narodna poslovica kaže, da svi putevi vode

kim. ipak držim, da jedino ovaj pravac, kojim narodna stranka stupa, vodi željenoj svrsi, naime k unapredjenju narodnog boljka, akoprem taj pravac nije cviećem posut, već tu valja i po trnju hodati, te se često apostrofirati dati, treba dakle i tu požrtvovnog patriotizma. Držim pako, da se tamo tjera politika čuvstva, koja je doista liepa, oduševljuje mladost i pripravlja popularitet. Ta politika nikada jošte dobrim plodom urodila nije, dapače naprotiv pogibelju i propašću. Čuo sam s jedne strane opetovano prigovarati: „Ali državu niste ustrojili!“ Istina, nagodbom nije ta država ustrojena, ali je polučeno sve ono, što se je u obstojećih okolnostih koristna za našu zemlju polučiti dalo, te je narodna stranka na temelju te nagodbe i kasnije svakom sgodnom prigodom nastojala boljak narodni unapređiti, a to će i u buduće učiniti. Da je moguće bilo tada i da je probitačno bilo državu ovu ustrojiti, to bi zaista gospoda imajuća god. 1873. kormilo u rukuh učinila bila. Ali naprotiv, to im nije za rukom pošlo. Držim, da je taj prigovor više iz šale i kroz prozor, nego li ozbiljno stavljen. Poznato je bo, da se mi nalazimo prije svega u Europi, gdje često velike države nemogu izvesti ono, što bi želile, već se mudrom diplomacijom prilagodjuju obstojećim okolnostima. A mi se vrhu toga nalazimo u monarkiji Austro-Ugarskoj, gdje jošte manje mogu narodi učiniti ono, što bi im se htjelo, već imaju prije svega obzirati se na potrebu obstanka i blagostanja ciele monarkije, te prema tomu svoje želje suziti.

Nu uzmimo, da bi moguće bilo ustrojiti tu državu, tada bi nastalo glavno pitanje, da li bi to probitačno bilo za nas. Kolikogod ja scienim patriotičnost te ideje, ipak bi na to pitanje odgovorio sa „ne“, jer ili bi ta namienjena država zauzimala obseg današnje naše kraljevine, te bi trebalo za uzdržanje državnog ravnovjesja sada postojeći porez najmanje podvostručiti, a ja jedva smažem današnji porez, s toga liepa hvala na toj blagodati, — ili bi se ustrojila ta velika jugoslavenska država, u kojoj bi kraljevina naša izčezavala, pa i na toj državi liepa hvala. Ja volim ostati Hrvat u Hrvatskoj. Iz toga se vidi, da i taj prigovor stoji na slabih noguh.

Dalnji razlog, s kojega se budget godimice namjerava uzkratiti, sačinjava vlada. Valja indi sadanje stanje naše zemlje uzporediti s prijašnjim, za da se prigovori s one strane valjano ocieniti uzmognu.

Kojigod predmet javne uprave, ili javne naše obstojnosti tomu razsudjivanju podvrgnem, dolazim do toga osvjedočenja, da je to stanje dovoljno napredovalo — bar do sada — da je naša vlada radina i valjana.

Da neduljim govorom, neka mi bude dozvoljeno, neke glavne predmete napomenuti. Svrnemo li se na javni promet, to je poznato, da nije tomu još tako daleko, što nije uprava obilovala dobrimi obćili, što je trgovački promet otegoćivalo, a danas vidimo cielu našu zemlju dobrimi cestami providjenu i prepletenu, koje se godimice znatnimi investicijami umnožavaju. Kako se je razgranio željeznički promet pod sadanjom vladom, to je obće poznato, te je upravo tim u tom pogledu i trgovački promet napredovao. (Na desnici: Tako je!)

Poznato je i to, a tomu nije tako dugo, da nismo obilovali učevnimi zavodi, a kako danas stojimo u tom pogledu, vidimo. U svakoj županiji velikim se troškom ustrojavaju pučke učione, koje već dosižu broj 1200. Mi vidimo, da su naše pučke škole uzorno ustrojene, da se mogu sa sličnimi zavodi svake napredne države uspješno uzporediti, da mi možemo od naše pučke škole očekivati dignuće duševnog stanja, s kojim je uzko skopčan razvitak i materijalno stanje naroda.

Isto je tako uzorno ustrojeno i naše srednje učilište, pa i dična naša „alma mater“, universa Franje Josipa I., na kojoj se naša mladež uspješno naobrazuje.

Nu jedan prigovor tu imadem i to taj, da, akoprem se učevni naši zavodi dično bave sa znanosti, to ipak donekle iz vida puštaju odgojivanje, naročito religiozno-socijalno odgojivanje mladeži, koje je svakako temeljem razvitku čovječjemu, te mi polag naših obstojnostih i polag duha našega naroda trebamo nesamo pametnu, nego i religiozno-socialno odgojenu mladež, na kojoj budućnost počiva, a povjerenje naroda steći će se jedino onda, ako se u tih zavodih to polučilo bude. (Živio! na desnici.)

Prigovori ti neidu na tu vladu, već idu na adresu onih ljudih strukovnjakah, koji su prigodom ustrojenja i preustrojenja naših učilištnih zavodah imali odlučnu rieč, koji su se onda više obazirali na moderna Bismarkova načela, koja niti u Njemačkoj nisu uspjela, te su iz vida pustili posebne potrebe našega naroda. S toga je željeti, da se nedostatci tečajem vremena postepeno poprave.

Koliko je se prašine bilo uzvitlano o pitanju narodnog kazališta! Danas možemo ponosom kazati, da imademo zemaljsko hrvatsko narodno kazalište, koje je socijalno-znanstveni zavod, te se u tom pravcu sa svakim kazalištem uzporediti može. Jedino je željeti, da se nešto više muzikom bavi, da se tako hrvatskoj operi put prokrči, jer i zemaljski muzikalni zavod napreduje, a to je naravski, da u tom hrvatska opera svoju podporu i razvitak naći imade. (Na ljevici: Živio!)

Ako se razgledamo po gradovih, opazit ćemo, da gradovi naši malom iznimkom liepo napreduju. Kako se divno razvio naš glavni grad u posliednje doba! Ja se siećam, da smo se u današnjoj gornjoj Ilici po daskah nz put položenih šetali, da smo na prolazištih po kamenju skakali, da nezalutamo u blato, a danas možemo glavni naš grad nazvati svjetskim gradom, te ga možemo sa svjetskimi gradovi uzporediti. Prijašnji naši zagrebački velikani Štajdohar, Bedeković, Vrbančić, Andrijević itd.. da se iz grobovah podignu, sigurno nebi prepoznali Zagreba, te bi mislili, da se u kakovom velikom svjetskom gradu nalaze. Taj će se grad još bolje materialno i socialno razviti, na što je i svojom ljepotom, svojim položajem, naobrazbom i uljudnošću svoga obćinstva, pa i prekrasnom svojom okolicom pozvan. A to će sigurno uzsliediti, čim državnopravno pitanje iz privatnih krugovah s dnevnoga reda izčezne.

Seoske naše obćine vidimo isto tako dobro ustrojene, kojim je zakonom dodieljen obsežni djelokrug. Njihovi stalno namješteni činovnici nesamo da vrše naravni obćinski djelokrug, oni vrše i prenešeni službeni djelokrug; oni vrše mjestno i poljsko redarstvo, sudjeluju kod uzdržavanja sigurnosti osobe i imetka, vrše mjestno sudstvo, razporezuju i pobiraju javni državni porez, ovršuju odkup javnih radnjah i inih pristojbah. Naravski, da stalno namješteni obćinski činovnici u tom djelokrugu sve svoje sile i sve svoje vrieme imadu posvetiti javnoj službi, te pored toga i pored slabih svojih berivah za svoju ostarjelost i nemoć, pa za svoju obitelj nista privriediti nemogu.

Nu pošto kod nas obstoje dva djelomice razna obćinska zakona, naime onaj za vojnu Krajinu i za stari provincial, potrebno je, da se jednak, današnjim potrebam odgovarajući zakon izradi Tom prilikom valja pravedan i blagotvoran obzir uzeti na mogućnost osiguranja ostarjelosti obćinskih činovnikah i njihovih obiteljih. To će se tim laglje polučiti, što si oni sami pomoćju obćinah, gdje služe, mirovinsku zakladu ustrojiti mogu, što će jim sigurno pod upravo[m] sadanje zemaljske vlade uspjeti. Ja sa[m] osvjedočen, da će naša brižljiva zemalj. vlad[a], koja je već toliko dobra učinila, predložiti [...] to saboru u pretres, gdje će naći shodno iz[...]hodište.

Seljak naš, koji je imao preboljeti so[...]cialno svoje preporodjenje, što mu je tim te[ško] bilo, jer ga sloboda 1848. godine nepriprav[na] zateče, te mu tajne diobe mnogo potežkoć[a] zadaše, preporodjen je socialno toli sretno. [...] mirne duše možemo kazati, da naš selj[ak] napreduje. Dokaz tomu je štatistika, a n[a]ročito minuli narodni popis, iz kojega se vi[di], da je minulih deset godinah mnogo kuć[a] na ladanju sagradjeno. Poznato je. da [...] nove kuće, koje su sagradjene, nenazaduj[u], nego napreduju. Dokazuje nam to i min[ula] naša izložba, na kojoj se je upravo naše [se]ljačtvo svojimi dobrimi proizvodi izkaz[alo]. Seljaci iz susjednih zemaljah preseljuju se [u] Ameriku. Iz naših gorskih neplodnih pre[de]lah idu takodjer seljaci za zaslužbom u A[me]riku, iz koje se pako riedkom iznimkom [...] vraćaju. To je dokaz, da jim kod kuće [...] zlo. —

Istina je, da nije sav taj napredak [po]lučen pod ovom vladom, da su i prij[ašnje] vlade sudjelovale, nu sve su naše vlade, [...] Nj. Veličanstva, koji takove intencije [...]duje vazda za probitak našega naroda. [...] o tom sam osvjedočen, da je istina, da je [...]

navedenom napredku upravo pod ovom vladom najviše učinjeno.

Pošto sam osvjedočen, da će ostale prigovore vrstnije sile razjasniti, zaključujem time, da ću glasovati za to, da se predložena na stol vis. kuće osnova proračuna primi za podlogu specialne debate. (Burno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Visoki sabore! Ja sam dočuo od više članovah ovog vis. sabora, da je g. zastupnik Barčić u svom govoru nekoje članove ovog vis. sabora nazvao kreaturami. (Glasovi na desnici: I više toga!) To je izraz, koji se nemože dopustiti. Ja bi molio g. zastupnika Barčića, da se očituje, je li to izjavio, pa ako je, da taj izraz opozove. (Glasovi: Neima ga. — Pobjegao je!)

Dakle morat će se izjaviti drugi put.

Rieč imade zastupnik g. Pisačić. (Glasovi: Neima ga.)

Pošto ga neima, imade rieč zastupnik g. Herić.

Dr. **Karlo Herić**: Visoki sabore! Uzimajući rieč u proračunskoj razpravi, naglasiti mi je ponajprije, da sam si skroz i skroz sviestan važnosti djelovanja zastupničkoga, i kad sam preuzeo djelovanje ovo, sviestan sam si bio, da imadem vršiti dužnosti i važnim zadatkom udovoljiti; dužnost zastupati svoj kotar, dužnost sudjelovati kod stvaranja zakonah, a naposeb zadatak kod razprave glede proračuna stavak za stavak uviriti u administraciju, u eksekutivu, koja zakone ovdje stvorene ostvaruje i u život dovadja.

Sviestan si svetih svojih dužnostih i zadatakah, znadem, da je svaka rieč važna, koju zastupnik progovori, jer je i psihologijski zakon, da svaka rieč, svaki čin imade svoje posljedice; kausalistički je zakon svemirski, jedan na drugi upliva, jedan od drugoga zavisi. Ja mislim, da je zadaća i dužnost zastupnička napose, da pazi na svoje rieči, da na koliko moguće neškodi, već obratno na koliko moguće svakom rieči, svakim činom koristi, je u tom se nalazi razlika izmedju čovjeka i naravi, da je čovjek jedini, komu je božja pamet volju stvorila, a ta volja traži posljedice i teži za ciljem, pa je za to zastupnička dužnost za ciljem težiti.

Uzimajuć, vis. sabore, rieč, izjaviti mi je, da ja proračun kakav je predložen i po izvjestitelju preporučen, primam. Ovu svoju izjavu imam obrazložiti u kratko sa dva gledišta, najprije sa negativnoga, buduć da sve primjetbe, kojem sam čuo od g. zastupnika Barčića bez opazke mimoići nemogu, dakle negativno; a s druge strane pozitivno, jer kanim u kratko navesti sve one razloge, koji moju saviest obvezuju na primanje proračuna.

Ja mislim, da se najprije mora negativno postupati, jer je načelo i teorija politike, da se najprije zaprieka odkloni, da se, prije nego se što hoće sagraditi, zaprieke odklone; dakle ja prije nego li bi mogao konstruirati svoje pozitivno uvjerenje, moram si sviest očistiti od one negacije, koja se čini, da obstoji, barem sa gledišta, tamo (na ljevici) s čvrstim uvjerenjem zastupanoga.

Najprije mi je naglasiti, da ja sa svoje strane neosjećam nepovjerenje prema vladi, već obratno osjećam najveće povjerenje, a to zato, jer mislim, da moram štovati vladu i onoga bana, od koje vlade i od kojega bana vidim, da se dušom i tielom žrtvuju za boljak i probitak budućnosti naše domovine, jer mislim, da je jedino onaj narod pozvan na ljepšu budućnost, koji znade štovati svoje izvrstne ljude.

Proniknut uvjerenjem, da na čelu vlade stoji muž, koji dušom i tielom s izvrstnimi svojstvi nastoji o blagostanju naroda, nemogu dokučiti, kako se može naći zastupnik, koji bi izrazio nepovjerenje per absolutum bez daljnjega obrazloženja.

Gospodin zastupnik Barčić obrazložio je svoje nepovjerenje, barem mislim, da je to rezultat onih pojedinih momenatah, s kojih on nepovjerenje zaključuje

Jedan je takov momenat, da smo mi Hrvati pod skrbničtvom.

Ja mislim, da skrbničtvo nije drugo nego rieč, koja u ovom slučaju ništa nedokazuje. Hrvatska je zemlja, koja sastoji iz prirode i iz žiteljstva. Ova zemlja i ovo žiteljstvo stoji u savezu s Ugarskom, kroz Ugarsku s Austrijom, a kao član monarkije s ostalimi državami.

*

Skrbničtva ja nevidim, ako se neće na nagodu gledati, a nagoda, po mom uvjerenju, nije skrbničtvo, već je ugovor, u kojem se u istinu skrbi za Hrvatsku, a Bog dao, da se što više skrbi. Iz rieči skrbničtvo samo po sebi se nemože izvesti, da je skrbničtvo zločesto, a ja mislim, da je sretno ono diete, koje imade što boljega skrbnika. Onda je kazano, da je nagoda žig i sramota našega naroda.

Ja mislim, da je nagoda ugovor, pa ako je ovaj ugovor, onda je i ugovor „Dreibund“ i „Fünfbund“ žig i sramota. Baš obratno, nagoda je temelj stalnomu razvitku, nagoda je sklopljena spontano, te nije žig i sramota, već je podloga i prvi uvjet stalnomu i svjestnomu napredku.

Ne pravi mi se nadalje čine izrazi s one strane, koje je izrekao gosp. zastupnik Barčić: da je ono stranka prava, kojoj on pripada.

Ja mislim, da ovaj naziv si nemože jedna stranka monopolizirati, a najmanje stranka, kojoj pripada g. zastupnik Barčić, jer ja mislim, ako imade stranke prava, onda je stranka prava ona, koja stoji na temelju zakona, dakle vladina stranka, koja sada obstojeće zakone vrši, dakle to je stranka prava. Sve druge stranke imadu na jednom ili drugom temelju samo aspiracijah i težnjah, ali da je to pravo, što oni hoće, što još nije, to je proti svakoj logici.

Nadalje je kazano, da parlamentarnim putem nije moguće postići neodvisnost.

Ja, vis. sabor, mislim, da, što se tiče neodvisnosti, mi danas nemožemo ništa govoriti, jer danas nismo pozvani, da o tom zaključimo, ima li Hrvatska biti neodvisna ili ne, i to prvo stoga, što na neodvisnost naš temeljni zakon niti malo nedaje podpore i drugo, što je jako težko s pravno-filozofičkoga temelja poželiti neodvisnost, jer za neodvisnost treba takovih kulturnih temeljah, da se narod može sasvim i u svačem ne samo razviti, nego i uzdržati. Kad mi znademo, da Hrvatska i Slavonija, kako je sada, nije dosta jaka, da na neodvisnost i pomisliti može, jer smo mi u kruni Ugarskoj jedan dio, a tim i u savezu s Austrijom; naš narod nikada u današnjih okolnostih na takovu neodvisnost aspirirati nemože, koji bi kulturnom zadatkom mogli udovoljiti.

Za to parlamentarnim putem izreći tu neodvisnost, jako bi težko bilo, jer bi se moralo dokazati, da su svi uvjeti mogući; a ti uvjeti, po mom dubokom osvjedočenju, u jednoj monarkiji, kako je naša, neobstoje, jer bi moralo dovoljno biti, da su kraljevine samo formalno svezane, da je jedna od druge sasvim neodvisna, naime da su skopčane samo personalnom unijom. Kad se znade, da napredak čovječanstva traži što više ugovorah, dakle ne što više odvisnosti, već što više uzajamne neodvisnosti, kako to vidimo na polju pošte, telegrafa, željeznice, a glede rata u „Genferconvention“, to neodvisnost u modernom, u kulturnom smislu dobiva sve više i više uži smisao

Ja mislim, da je naša neodvisnost na temelju nagode jako liepa, te da na temelju nagode možemo malo po malo doći do onoga, što se Hrvatskoj i Slavoniji najbolje može za budućnost preporučiti.

Nije istina, da nas ova nagoda potlačuje, već obratno, na temelju nagode Hrvatska će i Slavonija malo po malo procvasti.

Kakve su stečevine polučene na temelju nagode, ja što se tiče prošlosti niti sam pozvan, niti imadem pravnoga naslova povući u kritiku pojedine dosada stvorene zakone i posljedice njihove; ali ako se promisli, da je to na temelju nagode moguće, onda za buduće, što je za me od veće važnosti, nego prošlost, mislim, da imadem podlogu za obrazloženu tvrdnju, da može na temelju nagode biti što više stečevinah.

S ovim prelazim na pozitivni dio svoga govora.

Vis. sabore! Ja mislim, da nam je zadatak, razpravljajući ovdje proračun, razviditi pojedine stavke i glede troška i glede naslova iste stavke. To je najvažnija zadaća sabora, jer u tom promatranju stavke do stavke može se čitavo djelovanje vlade ugledati, kontrolirati i kritizirati i s raznimi predlozi za buduće proračun usavršavati.

Ovaj vis. sabor imade tri odsjeka odnosno tri strane javne uprave zastupati. Prvi je odsjek unutarnjih posalah, glede kojega imadem naglasiti, da mislim, da bi, u koliko

je moguće, najviše imao unapredjivati narodno gospodarske odnošaje.

Narodno gospodarstvo najprije iziskuje zdravlje, dakle uredjenje zdravstvenih odnošajah, jer bez zdravlja nemože pučanstvo živjeti, a drugo nastojati, da unapredi prirodne faktore i narodno-gospodarstvene faktore.

Ja sam osvjedočen — kako i dosada vidimo, i kako smo iz izvješća g izvjestitelja čuli, da je u tom pogledu od godine do godine sve ljepše djelovanje, — da je u ovom okviru moguć razvitak i napredak, te da ćemo zadobiti što ljepših daljnjih stečevinah.

Za tim u odjelu za pravosudje, kako je naglašeno, biti će novi kazneni zakon; biti će zakon o vodnom pravu, koji će na narodno-gospodarstvenom polju imati jako liepih uspjehah.

Treći je odjel za nastavu.

Što se tiče toga odjela, izjaviti mi je, da će taj odjel u buduće sve više stvarati najljepše uspjehe, a držim, da napredak jednoga naroda leži ponajprije u napredku pojedinacah.

Čim su jači, zdraviji, bogatiji, napredniji, razboritiji pojedinci, tim je jači i bogatiji narod. Upliv svećenstva i učiteljstva i svih slojevah pučanstva osobito vlastelinstva, daje puku nastavu, te tako čine, da narod postaje jači i naprednijí.

Ja sam uvjeren, da ako će se u tom obziru sve intenzivnije i naprednije djelovati, da će hrvatski narod jako liepo i skoro napredovati.

Tim sam u kratko obrazložio, zašto imadem u sada obstojeću vladu povjerenje i zašto stojimo na temelju sadašnjih zakonah, na temelju nagode.

Ja sam duboko uvjeren, da Hrvatska može napredovati, samo ako bude u prijateljstvu i mirnom savezu živila s Ugarskom (Na desnici odobravanje: Tako je) i to prvo radi toliko stogodišnjega historijskoga saveza, a drugo, što sam uvjeren, da će narod ugarski, po naravi svojoj tako obdaren, biti uviek na polju napredka, na polju liberalizma, na polju slobode; i budući, da smo mi Hrvati susjedi Magjarah, želim, da ovo susjedstvo bude uviek što ljepše i bolje.

Ja sam uvjeren, da će te intencije kad se budemo dobro razumievali s ove i s one strane, najljepšim plodom uroditi i za Hrvatsku i Slavoniju, kao što za čitavu krunu ugarsku. (Živio! na desnici).

Ja se s toga nadam, da će naš savez s Ugarsrom, da će naše zajedničko djelovanje s Ugarskom prema Austriji sve više napredovati, da ćemo naučiti štovati vrline izvrstnih ljudih, da ćemo gledati nastojati, da svaki pojedinac napreduje, pa onda će napredovati čitav narod, da ćemo dokučiti, da Hrvatska i Slavonija sama po sebi obstati nemože, jer ima susjede; a može obstati samo onda, ako od svojih susjedah bude u prijateljstvu uzdržana.

Ja sam osvjedočen, da je zastupnička dužnost dušom i tielom gledati na to, da ne samo, da bude što ljepši život, da nesamo, da budu prirodne okolnosti još savršenije, nego da budu i pojedinci još napredniji, što sretniji. Budući da vidim, da su pod sadanjim sustavom svi ti uvjeti, pa da samo ako hoćemo, možemo se složiti i ako hoćemo iskreno štovati jedan drugoga, to moramo energično vladu podupirati i koliko moguće sudjelovat kod svih plemenitih osnovah.

Osvjedočen, da ovaj proračun teži za tim, to s velikim pouzdanjem prihvaćam predloženu osnovu za podlogu specijalne debate. (Dugotrajno „Živio“).

Predsjednik: Vis. sabore! Pošto se nitko više za rieč prijavio nije, a oni, koji su se upisali, dali su se brisati, to ja glavnu raspravu završujem, te će imati rieč g. izvjestitelj i preuzv. g. ban.

Njeg. preuzv. ban Dragutin grof **Khuen-Héderváry**: Meni je vrlo olahkoćena zadaća ovaj put zagovarati proračun zemaljski, jer su mi slabi živci jednoga diela ove vis. kuće oduzeli podlogu, da zagovaram ono, što bi se s koje strane moglo prigovarati.

Ja, koji uvjek znadem cieniti razloge i podloge, koji potiču jednog i drugog na pozitivne i negativne čine, sasma mirno gledam na okolnost, koja je uzrokovala, da nam se je takva slika u ovom vis. saboru pružila, da se neprigovara proračunu.

Po mojem nazoru, razlog je tome, što ima i slabijih živacah ovdje, ali zato neimam ni povoda, da se osobito radujem tomu. (Zast. dr. Vrbanić prigovara.) To dokazuje slaboću stranke ili stranakah u zemlji, o kojih bi ja želio, da svaka bude jaka. (Živio! na desnici.)

A buduć da neću moći govoriti o proračunu, nemogu ga ni zagovarati sa svoje strane, te ću se usloboditi, da govorim u obće, i da zagovaram jednu točku proračuna našeg, t. j. onu potrebu, koje neima ove godine u našem proračunu. Ja mislim, da mi se onda neće moći kazati, da govorim pro domo.

Ja ću moći svakako slobodnije govoriti, jer netražim pokrića kakovih troškovah nego ću samo da reflektiram govorom na jednu stavku, koja je u prijašnji proračun bila uvrštena. Ja mislim, ako se toga držim, i ako si taj program postavim, da ću dokazati nešto, što se ovdje često rado poriče, naime, da će mi najeklatantnije za rukom poći dokazati, da je nagodba, koja je temeljni zakon, sbilja takova podloga, na kojoj smo i do sada vrlo liepih plodovah osjegurali, te koja nam može i za buduće dati što više nade, da ćemo još više moći za boljak naroda učiniti.

Buduć da mi je baš do toga stalo, da se ono ojača, što držim zdravim temeljem zemlje, za to ću govoriti o predmetu, o kojem sam si preduzeo da govorim, sasma u kratko. Nadovezao bih samo sa nekoliko rieči na rieči, koje su ovdje pale po g. zast. dru. Barčiću, kojimi tvrdi, da se neodvisnost zemlje parlamentarnim načinom neda polučiti. Mislim da je to svakako relativne vriednosti, već u toliko, što treba znati, što se razumieva u obće pod neodvisnošću za kojom se ide.

Ima stupanjah neodvisnosti, koji se možda parlamentarnim načinom dadu polučiti; nu ja sam podpuno uvjeren, da se ona neodvisnost, za kojom ide g. zast. Barčić, sbilja parlamentarnim putem neda postići (Živio na desnici). Zato je tako patetički mogao to iz javiti. Dakako, da bi onda morao strogo na ovom temelju povući dalnju posljedicu i kazati, kojim načinom se ima polučiti ta neovisnost. Taj način nemože biti drugi nego neparlamentaran, to jest revolucionaran. (Tako je! na desnici.) To je konsekvencija onoga, što g. zast. kaže, da je cilj stranke prava. Tim sam na čistu: On neće parlamentarnim načinom ići, jer hoće ono, što se tim načinom nemože polučiti; on hoće drugim putem udariti, i sad ide zatim, da predobije i šire krugove za se, da se njegov program može laglje izvesti.

Ja ću sa svoje strane, s interesom motriti, koliko je uspio! I da li su one t. zv. umjerene stranke u zemlji njega umirile, ili ih je on znao predobiti za izvedenje svoga programa.

Ali da kažem još jednu o neodvisnosti, koja je relativan pojam. Držim, da si gosp. zastupnik pod neodvisnošću misli samo onu neodvisnost, koja je uvjetovana odnošaji prema drugim ljudem. Jer na neodvisnost naprama pogibeljim, kojim je čovjek izvržen po naravnih zakonih, pogibeljim, koje su skopčane sa klimatičkimi ili sa geoložkimi odnošaji, neće valjda misliti g. zastupnik. Ako ja već idem za neodvisnošću, onda mislim, da barem imam ići zanajvećim stepenom neodvisnosti u odnošaju naprama ljudskomu družtvu, a onda je najneodvisniji čovjek onaj, koji živi u sredini Afrike, t. j. čovjek u divljem stanju. On neima nikakvih obzirah naprama drugim, on neodvisi od nikoga, jer tako rekuć i neima nikoga oko njega. (Tako je! na desnici.) On neima potrebah ni željah nikakvih, dakle nije o nikakvih potrebah i željah ovisan. Eto, to sam kazati želio onim, koji si postavljaju kao cilj neodvisnost najvećega stepena; takva neodvisnost se nalazi u sredini Afrike.

Ja sa svoje strane imam sasma drugi ideal. Ja hoću, da živim medju ljudmi i hoću, da budem odvisan od ljudih. Jer koliko sam više odvisan, tim više pokazujem, da imam više potrebah i željah, koje idu za tim, da kulturne potrebe moje mogu pokrića naći. (Tako je! na desnici.)

Nebojim se dakle ovisnosti o drugih, jer pod takvom ovisnošću ja pružam sa svoje strane i drugomu toliko, koliko mu dati mogu, a dobivam od njega često i više, nego što mu ja pružam. To je odnošaj, koji neide nikomu na štetu, nego samo u prilog obćeg napredka.

Za to s frazama o neovisnosti računati, to je samo računati na one, koji dublje u stvar neidu, koji pod neodvisnošću razumievaju to-

liko, koliko si možda u onom momentu zamisle, i kakav si o tom stvore pojam. Što se sbilja neodvisnošću drži i kako da se to polučiti imade, to se nenavadja i nepredočuje. A onako samo lutati po svietu i govoriti: mi idemo za neodvisnošću, to neznači upravo ništa. (Vel. župan Kovačević: Obsjeniti prostotu!)

A koliko je odvisnost ili neodvisnost, kako hoćemo, vriedna, vidi se upravo iz položaja, što ga zauzimamo na temelju nagodbenoga zakona.

Mi smo relativno odvisni t. j. odvisni i neodvisni — takav je naš odnošaj po nagodi, a taj odnošaj po nas nije nikako štetan.

Sada sam došao do stavke, koje neima u proračunu, a to je stavka, koja je bila prošle godine uvrštena za podporu za zem. izložbu u Zagrebu. Te stavke u ovogodišnjem proračunu neima, a neima je s toga jednostavnoga razloga, što neće biti izložbe.

Netom minulu izložbu gledao sam s jedne strane onakvim okom, koje pazi na financijalnu stranu, to jest na to: da li je izložba toliko vriedna bila, koliko se je za nju dalo, a s druge strane motrio sam ju kao ogledalo prošlosti, te vidio u tom ogledalu krasnu sliku, koja me je veoma obradovala tako, da moram reći, da mi je bilo milo, što se je prošle godine u proračun uvrstila posebna stavka u svrhu pokrića potrebah oko izložbe tim više, što sa financijalne strane ne samo da nije bilo nikakovoga gubitka, već usuprot samo dobitka. Nego što me je mnogo više obradovalo i što bi bilo podpuno opravdalo trošak za izložbu, da i nije s financijalne strane bilo uspjeha, jest momenat onaj, da se je naš narod i naša zemlja u tom položaju odvisnosti i neodvisnosti, u kom po nagodi živi, mogla u tako kratkom razdoblju razviti toliko, da je bila kadra pružiti krasnu sliku ne samo nama, nego i mnogim, koji prije izložbe nisu pravo ni znali za našu zemlju, koji do onda nisu imali prilike, da sude o stanju zemlje, već su tekar sada, došavši ovamo, u liepom okviru maloga toga ogledala upoznali sa narodom, sa zemljom, te doznali za institucije, za odnošaje, koji tu vladaju i pravim zadovoljstvom promatrali plodove našega rada na pomenutoj podlozi.

Kako napomenuh, izložba me je obradovala što se prošlosti tiče, jer mi je pružila priliku, da se osvjedočim, da mi stojimo na veoma zdravoj podlozi, da smo mi, stojeći na tako zdravoj podlozi, kao što je nagoda, makar da je komplicirana s odnošaji odvisnosti i neodvisnosti, ipak mogli tako krasnu sliku pružiti o našem radu, da nije mogla biti ni s koje strane podvrgnuta ikakovoj maljušnoj kritici. Što više, ja sam o uspjehu te izložbe vidio mnogo bolji dojam kod onih, koji mnogo dalje stoje od mene i nagode, nego li od onih, s kojimi u tom pogledu stojim veoma blizu, a budući, da uviek puno držim do kritike, — jer u takovih stvarih jedino kritika podaje pravu i istinitu sliku, pozivam se s ponosom na one, koji su na kritiku zvani, kad hvalim uspjehe nagode, hvalim uspjehe izložbe, obdržavane ove godine u Zagrebu. (Na desnici: Živio !Odobravanje.)

Na takovom temelju mogu se nadati samo boljemu, a nipošto nebi bilo opravdano, da, gledajući u to ogledalo prošlosti, nepovučem konsekvenciju tu, da će se ono, što nam se danas tako liepo prikazuje, u budućnosti u još mnogo ljepšoj slici prikazati, — u budućnosti, koja se neda točno proračunati, no koju ćemo valjda svi, koji smo ovdje, doživjeti. Kad u takovu budućnost gledam, onda neimam niti najmanje razloga, da se udaljim od onoga stanovišta, koje mi izgled u tu budućnost pruža. (Živio! Na desnici.)

Visoki sabore! Ja sam u kratko, kako sam si preduzeo, govorio o točki, koje neima u ovom proračunu, pa sve ako to možda i nije strogo opravdano, jer bih morao prije svega i ponajviše da zagovaram ono, što u proračunu tražim, to ipak držim, da se to opravdava tim, što sam tako svoju rieč uložio za cieli jedan princip, pokazavši na sliku, koja je posljedak i uspjeh onoga glavnoga temelja, na kojem počiva i cieli naš proračun, sve naše potrebe i sve ono, što vlada od zemlje traži.

Dakle, sve kad i nebih imao drugoga razloga umoliti vis. kuću, da prihvati ovaj proračun za potrebe naše zemlje, to bi, mislim, moja molba opravdana bila već tim, što na temelju uspjeha prošlosti, a ne na temelju

budućih obećanjah, tražim, da vis. ova kuća votira potrebe za buduću godinu.

Drugoga razloga zagovarati predloženi proračun neimam, jer kako sam na početku svoga govora spomenuo, oduzeo mi je žalibože tu priliku odnošaj odvisnosti čovjeka naprama naravskomu zakonu, u kojem se, kako se čini, nalazi glede svojih živacah i to u velikom stepenu jedna strana ove vis. kuće. Ja preporučam vis. saboru, da predloženu osnovu proračuna izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate. (Na desnici: Živo odobravanje! Živio! Veselost.)

Predsjednik: Vis. sabore! Rieč imade g. izvjestitelj; medjutim ćemo prije preći na razpravu izvješća verifikacionalnog odbora.

Bilj. **Jovo Budisavljević** (čita izvješće. Vidi prilog br. 39.).

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Vrbanić.

Zast. dr. **Fran Vrbanić**: Vis. sabore! Ja nipošto neću prigovoriti samom izbornom činu izabranog g. narodnog zastupnika, ali radi budućega ravnanja slobodan sam samo iztaknuti sa našega gledišta jednu okolnost, koja treba da mi je poznata, jer inače nebih mogao glasovati za verifikaciju g. zastupnika, a ta okolnost je sliedeća.

Ja neznam, da li je poštovani gosp. zastupnik dr. Herić unešen u listinu izbornikah u bilo kojem kotaru Hrvatske i Slavonije i da li je prema tomu mogao vršiti aktivno izborno pravo.

Druga okolnost jest, što prema §. 8. izbornog zakona ja zaključujem, da aktivno odnosno pasivno izborno pravo osim činovnika mogu imati samo oni, koji redovito stanuju u Hrvatskoj ili Slavoniji.

Budući da mi nisu poznate ove okolnosti, to molim g. izvjestitelja, da bude tako dobar, da mi te okolnosti razjasni, jer ću prema tomu moći odlučiti, da li ću glasovati za verifikaciju ili proti njoj.

(Izvjestitelj je odsutan.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog verifikacionalnog odbora?

(Prima.)

Predlog je primljen.

Vis. sabore, današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Nastavak razprave proračunske: specijalna debata.
2. Proračun zem. zakladah za god 1892.
3. Izvješće proračunskoga odbora o dozvoli prodaje erarskih sgradah u Drežniku i Srbu.

Izvješće odbora proračunskoga i odbora za razsudbu zem. računah i obračuna izmedju kraljevine Ugarske ter kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1888. i konačno

5. Izvješće imunitetnoga odbora.

(Svršetak u 1 sat 35 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CLIV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 22. prosinca 1891.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih 30 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervàry**, presvj. gg. odjelni predstojnici: **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita zapisnik 153. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li vis. sabor kakve primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor stigao je sljedeći podnesak:

Unutarnji odjel kr. zem. vlade podnaša na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojom se preinačuju, odnosno nadopunjuju §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu. (Prilog 40.)

Ide odboru za unutarnju zem. upravu.

Prije nego li se predje na dnevni red, rieč imade g. zast. Barčić.

Erazmo Barčić: Visoki sabore! Jučer sam bio odsutan iz saborske sjednice, te sam iz novinah razabrao, da me je presv. gosp. predsjednik sabora pozvao, da opozovem rieč „kreature“, koju sam u svom jučerašnjem govoru upotrebio.

Proti mojoj je ćudi ikoga vriedjati i radi toga može mi se oprostiti taj izraz, ako se njim smatra uvriedjenim koji član ove vis. kuće. Moja rieč „kreature“, koju sam jučer izustio, htjela je označiti plod, izljev stanovite stranke, koje obitelji, koje izpovjesti itd. Zato, ako tkogod meni kaže, da sam

kreatura stranke prava, to me sigurno neće uvriediti, dapače, ja ću se tim podičiti. Kad sam dakle jučer kazao, da je saborski bureau sastavljen od kreaturah, to sam tim samo htio reći, da taj bureau u istinu potiče i da je sastavljen — to stoji — samo od članovah većine vis. ovog sabora.

Ja radi toga, što moja rieč „kreature" nije imala smisao, da ikoga vriedja, neimam povoda, da tu rieč opozovem.

Predsjednik: Visoki sabore! Pošto je g. zast. krasički izjavio, da on sa riečju „kreature" nije nikoga mislio uvriediti, smatram stvar svršenom.

Rieč imade g. zast. dr. Herić na osobnu primjetbu.

Dr. Dragutin Herić: Visoki sabore! U jučerašnjoj sjednici kod razprave ob izvješću verifikacijonalnog odbora primjetio je gosp. zast. Vrbanić, da on nije jošte osvjedočen o tom, da li se može moj izbor za narodnoga zastupnika pravovaljanim smatrati, jer nije dokazano, da sam uvršten u listinu izbornikah trojedne kraljevine, pa si stoga smatram za dužnost izjaviti, da sam jako dobro znao, prije nego sam se posvetio kandidaturi i zastupničkom djelovanju, da mi je prva dužnost informirati se o izbornom redu i o svih naredbah, koje se na izbore protežu. Ja sam radi toga i nastojao, da budem što prije uvršten u listinu izbornikah, te mogu izjaviti, da sam u gradu Varaždinu u listinu izbornikah uvršten, što može najbolje potvrditi prisutni načelnik grada Varaždina, gosp zast. Femenić.

Ja dakle mislim, da je proti mojem izboru ta primjetba netemeljita i da će gosp. zast. Vrbanić uviditi, da usljed toga proti mojemu izboru nemože biti prigovora s nijedne strane.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Folnegović pozivom na poslovnik.

Zast. **Fran Folnegović**: Gospodo! §. 8. poslovnika kaže u al. 1. (čita): „Dok sabor neizreče nevaljanost kojega izbora, ili da kojemu pozvaniku virilni glas nepripada, može dotični izabranik ili pozvanik u saboru i u odsjecih sjediti i glasovati.

Kad se razpravlja, da li je izbor koji valjan ili pripada li komu virilni glas, slobodno je zastupniku ili pozvaniku, o kom se radi, sve na razjašnjenje priepora služeće podatke pružiti; nu nije mu prosto glasovati ni u odsjecih ni u saboru".

Jučer je vis. predsjedničtvo podielilo rieč g. zast. dr. Heriću prije nego je njegov izbor verificiran bio, te je on u proračunskoj razpravi govorio, dakle ne samo sjedio i glasovao. Ja to želim da se ovdje konstatira, ne zato, što bih bio uvjerenja toga, da je to proti pravilu i protuzakonito, dapače ja sam uvjeren, da je to sasma u duhu — ako i ne po slovu — ovoga poslovnika; nego želim, da se konstatira zato, jerbo sam ja bio nesretniji u tumačenju poslovnika bar na početku ovoga saborskoga zasjedanja, pošto sam se kao neverificiran član prijavio za rieč u proračunskoj razpravi prve godine, kad sam stupio u ovo visoko tielo, i rieč mi se nije podielila.

Ja se netužim i neželim, da se to smatra kano tužba, nego da se konstatira zapisnički, da se danas drugačije i po mojem uvjerenju bolje tumači sab. poslovnik.

Predsjednik: Ja se nebih čudio, da je ma koji član vis. ovoga sabora ovu primjetb[illegible] meni učinio, ali se čudim, da ju je učinio gosp. zast. Folnegović. Ja držim, da on nije tako kratke pameti, da nebi znao, što se je prije nekoliko godinah dogodilo. Prije nekoliko godinah bio je g. zast. Folnegović j[illegible] neverificirani član ovoga sabora, pa kad j[illegible] zahtievao rieč, tumačio je visoki ovaj sab[illegible] tako poslovnik, da premda se u njem nar[illegible] čito nekaže. da neverificirani član može g[illegible] voriti u saboru, nego samo da može u sabo[illegible] i u odsjecih sjediti i glasovati, ipak je pr[illegible] djašnji sabor tako tumačio poslovnik, da [illegible] može podieliti rieč neverificiranomu čla[illegible] i to je upravo g. zast. Folnegoviću bilo [illegible] zvoljeno. Ja neznam — dapače kažem, da [illegible] nije istina, da je g. zastupnik Folnegovi[illegible] ovom zasjedanju od mene rieč tražio. [illegible] mu je ja nisam podielio pod izlikom, da [illegible] verificiran. Ja to poričem i kažem, da [illegible] istina.

To je, što sam htio kazati. Da je ma koji član ovog visokog sabora to htio učiniti, nebih se čudio, ali se čudim g. zastupniku Folnegoviću.

Zast. **Fran Folnegović**: Neka mi bude dozvoljeno . . .

Predsjednik: Molim g. zastupnika . . .

Zast. **Fran Folnegović**: Presvietli gospodine! Dozvolite mi osobnu primjetbu, ja imadem baš sada razloga na osobnu primjetbu . . .

Predsjednik: Prelazi se na dnevni red.

Zast. **Fran Folnegović**: To se dogodilo u ovom saboru . . .

Predsjednik: Ja smatram tu stvar završenom, te nemogu dopustiti rieči onomu, koji izvraća činjenice.

Prelazi se na dnevni red.

Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Završujući ovu kratku proračunsku razpravu, jer nije bilo drugih izjavah sa protivne strane ove vis. kuće, baviti mi se je samo sa govorom g. zast. krasičkoga, koji je nazvao u svojem govoru opetovano ovu saborsku periodu umirućom. Ja bih to smatrao samo za izliev subjektivnih njegovih nazorah, kad me ta kratka razprava nebi bila o protivnom osvjedočila, jer mi se čini po čislu govornikah sudeći, da je u istinu jedna stranka ove vis. kuće već umrla, a i druga stranka da je u istinu nekako umiruća, jerbo je spala na jednu jedinu granu, koja doduše takodjer nije zelena, a to je g. zastupnik krašićki.

On je mislio, kad je ustao proti ovomu proračunu, da je umjestno ovdje razviti politički program svoje stranke. Dodušo on kao član stranke, kojoj on i pripada i nepripada, kojoj je on član, jer se nazivlje članom njezinim, ali se u njoj nenalazi, dakle kao nekakav član te stranke in partibus infidelium, on je razvio taj program. Pošto od nijednoga člana ove vis. kuće od protivne stranke drugoga razlaganja nisam čuo, on se u ovoj razpravi donekle ukazuje govornikom opozicije, te mislim, da mogu njegove izjave smatrati izjavami opozicije u ovoj vis. sabornici. On je razvio program opozicionalan, jedinstven. Taj mu se temelji na dvojem: Jedna mu je strana negacija, a druga afirmacija; a s jedne strane nieče, a na drugoj strani hoće nešto pozitivnoga da poda.

Što nieče, to je nagoda. Nagoda je negativna, nagoda, o kojoj kaže, da je udarila žig sramote na čelo Hrvatske.

Ja konštatiram, da u opoziciji vidim sada i opet jedan novi pojav. Mi smo čuli sa protivne strane ove vis. kuće, da je nagoda naša magna charta, da je temelj naših pravah, da je dobra, samo da se nevrši, itd. Sad doznajemo opet, da je udarila žig sramote na čelo Hrvatske. Ja to konstatiram, da se odatle vidi, kako se nazori mienjaju na sve strane.

Gosp. zastupnik prelazeći na pozitivnu stranu svoga razlaganja kaže, da je program njegove stranke ili u obće program opozicije, — u koje ime je on govorio — cjelokupnost i nezavisnost Hrvatske. O cjelokupnosti se dade govoriti. Ja držim, da se cjelokupnost kraljevine Hrvatske dade i parlamentarnimi, zakonitimi sredstvi postići, a što se tiče nezavisnosti, jučer je preuzv. g. ban naglasio, da je to pojam tako neopredieljen, da se s njime težko praktično operirati dade. Nu kako on smatra tu nezavisnost, možemo razabrati iz njegovog t. z. akcionog programa. U razlaganju, kako on tu nezavisnost kani postići, naišli smo na sredstva. On sasma otvoreno kaže, da opozicija nemisli, da se dade zakonitimi, parlamentarnimi sredstvi nezavisnost polučiti, već da se polučuje drugimi sredstvi. Kojimi? Historičko njegovo razlaganje čini se, da nam može vodićem biti glede tih sredstavah, s kojimi se ima postići nezavisnost Hrvatske.

On je počeo ovdje sa velikom revolucijom Francezke i u kratkoj slici predočio njezin historički razvoj. Velika francezka revolucija, onda kasnije izvojštena prava oduzeta narodom t. zv. svetom aliansom; kasnije g. 1848. narodi se podigli i opet putem prevrata izvojevali si slobodu itd. U toj historičkoj razpravi jedna je pogrieška. Valjda je g. zastupnik zaboravio, da su oni, koji su na

čelu te sv. alianse stajali, imali jednoga predšastnika, koji je slobodu velike revolucije konfiscirao, a to je bio veliki Korzikanac. Oni su bili samo nasljednici velikoga Korzikanca.

Nu ostavimo tu pogriešku, pa idimo na stvar.

Iz njegovoga razlaganja razabirem, što on smatra pod akcionim programom današnje opozicije u Hrvatskoj: On tu smatra sredstva ona, kojimi su se često put služili narodi: jedan put prigodom velike revolucije, drugi put god. god. 1848., a treći i četvrti put su možda samo pokušali, ali nisu izveli. To jednostavno sredstvo označio je g. zastupnik sasma dobro, da nije parlamentarno, jer da u istinu nije parlamentarno, o tom neima sumnje.

Nu nečemu se veoma čudim U redu narodah, koji su god. 1848. ustali i kojih se djela g. zastupniku tako svidjaju, bio je jedan narod, koji mu se nikako nesvidja, medju ovimi pojavi bio je jedan, koji mu se nikako nesvidja. Zašto mu se taj pojav nesvidja? Zašto mu se nesvidjaju pojavi, koji su se dogodili na teritoriju onom, ter na teritoriju ove monarkije? Zašto mu se ti pojavi drugdje svidjaju, a ovdje ne? Meni se čini, da se on mienja i koprca. Jedan put stoji na barikadi, drugi put ide sa soldateskom tjerati one, koji stoje na barikadi.

Nu vratimo se od historičkoga razmatranja na sadašnjost. G. je zastupnik historičko razmatranje upotriebio, da razvije svoj akcioni program i tu se dakako morao dosjetiti onoga, što je bio rekao, kad je govorio o hitcu, koji će puknuti na Visli. Sada čini se, da mu se to nedopada, jer veli: to nije ovakav hitac, to je sasvim drugčiji hitac, — na Visli ima dva susjeda! Dobro, makar imao i tri i četiri susjeda, ali da bi koji od njih iz prijateljske namjere u moju kuću pucao, to nikada neću pojmiti, već držim, da će takav hitac uviek biti neprijateljski. (Na desnici: Tako je!)

G je zastupnik rekao, da budućnost hrvatskoga naroda očekuje od toga hitca. Ja držim, da to nikako nemože biti prijateljski hitac, osim da će na Visli biti kakovo proštenje. Došao taj hitac ma od kuda, to stoji, da će biti neprijateljski, a on se od njega nada boljku naše domovine! (Na desnici: Veselost)

G. zastupnik pita: što smo mi uradili u delegacijah? Ništa, veli, nego ste samo votirali sredstva za vojsku.

Jest, to smo učinili, — a što bi gosp. zastupnik bio uradio? On ih valjda nebi votirao. Ja sad pitam, vis. sabore, da li je to veći posao i da li bi on morao više silah uložiti u to, kad nebi votirao, nego li mi, kad smo votirali? Da li bi on više sile i snage za domovinu uložio, kad po svom nazoru nebi votirao. Ja mislim, da bi se mi i on pri tom poslu jednako naprezali.

Nu g. zastupnik ide dalje. Kako bi on mogao votirati sredstva za oružanu silu monarkije, kad čeka na onaj prijateljski hitac sa proštenja na Visli? Ali mi, koji stojimo na protivnom stanovištu, koji držimo, da je budućnost hrvatskog naroda, naša sreća i naš obstanak uzko skopčan sa monarkijom, da ćemo samo u njoj veliki i sretni biti onda, kad ona velika i sretna bude. Mi smo zato i votirali sredstva za vojsku, ali g. zastupnik kaže, da kraj toga nismo ništa učinili. Mi smo baš toliko obavili glasujući sa „da“, koliko bi on učinio sa „ne“.

G. zastupnik kaže, a to sliedi jasno iz njegovih riečih, da naša monarkija neima raison d'être, ona je, kaže, država, „koja stoji u opreci sa poslanstvom, koje je providnost božja namienila državam i koje poslanstvo jedino opravdava njihovu raison d'être“. Dakako, kad g. zastupnik drži, da ta država neima raison d'être, onda joj naravno nemože votirati sredstva za obstanak, onda mora nas koriti, što smo joj ta sredstva votirali. To je sasvim konsekventno sa stanovišta opozicije. Ali kad g. zastupnik na tom stanovištu stoji, pitam ga: Kako on dolazi do toga, da na jedanput diže svoj glas u slavu bana Hrvatske, uz koga je za onda stojao cieli narod hrvatski, a stojao je uza nj zato, jer je [illegible] narod uviek stojao za onimi, kojim je pr[illegible] očima bila eksistencija, veličina i moć [illegible] monarkije. Kako sad najedanput dolazi g[illegible] zastupnik do toga, da se zauzima za mo[illegible]kiju, proti kojoj je malo prije ustao tvrd[illegible] da ona neima raison d'être? Kako to, d[illegible] na jedanput stupa na čelo onih regim[illegible]

i one vojske, kojoj neće da votira pušakah? (Na desnici: Živio!) Kako se on može veseliti pobjedam onih, kojim nije htio votirati sredstavah? Meni to izgleda, kao da g. zastupnik imade dvie duše, u jednoj se stanovita stvar predstavlja ovako, a u drugoj onako, a sve zajedno kao da pri koncu ove saborske periode hoće da zabavlja ovaj vis. sabor.

G. zastupnik pripovieda, kako je ban Jelačić svoju vojsku vodio od pobjede do pobjede, kako je hrvatski narod vjeran, itd., itd. To je sve istina, ali ja pitam, koga je taj vjerni hrvatski narod štitio, za koga je ustao, uz koga je i danas? Bez dvojbe za našu monarkiju, za državu, za zajednicu, u kojoj živi, za ovu istu monarkiju, za koju g. zastupnik danas tvrdi, da neima raison d' être.

Dakle što smo u delegacijah radili, to sam rekao: mi smo radili i radimo ono, što su Hrvati uviek radili, kadgodj su imali očitovati svoje misli i svoje osjećaje. Mi to radimo za to, da monarkiji pružimo sva sredstva za što sjajniji obstanak, da se uzmogne braniti od svojih vanjskih i unutarnjih neprijateljah. (Na desnici: Odobravanje. Živio!)

Što smo uradili u Pešti? G. zastupnik kaže: ništa, jer da mi nismo nikada ustali, kad se je radilo o časti Hrvatske, kad se je s strane Magjarah digao glas proti hrvatskom dostojanstvu i proti časti našega naroda. Pa kad smo ga pitali, kad je to bilo, onda nije znao ni rieči, već je samo znao navesti jedan slučaj, a to je bilo onda, kad se je radilo o viencu, što su ga častnici Jelačićeve pukovnije položili na njegovu raku.

Pa zašto nismo onda ustali? Ja ću na g. zastupniku krašićkomu vrlo jednostavno odgovoriti, da to bijaše zato, jerbo ima u Pešti baš onako pametnih ljudih kao što i u Zagrebu, to jest, jer tamo imade ljudih, koji su načinjeni iz iste sastojine, iz koje potiče i g. zast. Barčić, te koji tamo baš onako govore, kao što on ovdje, pa jer nećemo da nas učinite odgovornimi čini za ono, što g. zast. ovdje govori, za to nemožemo magjarski narod, niti ugarsku vladu, niti parlamenat odgovornim učiniti za to, što tamošnji Barčići govore. (Na desnici: Živio!)

Ako se nama kaže, da nismo u Pešti ništa učinili, ako nam se dovikuje: Ded recite samo jedan čin, koji ste u korist našu učinili, onda ću spomenuti jedno, a to je dosta. Mi smo ondje nešto učinili, čim smo našemu narodu učinili toliku uslugu, koju neće moći svi govori zastupnika krašićkoga i njegovih jednomišljenikah potamniti, a to jest, što smo odstranili ono nepovjerenje, koje je postojalo proti hrvatskomu narodu.

Ono nepovjerenje, koje je zavladalo bilo u istinitosti rieči, i u čistoću osjećaja hrvatskoga naroda, uslied toga, što su jedni naprama gore lagali, a naprama dolje varali, koje je zavladalo uslied onoga štropota kozačkih kopitah na bečkom taracu, i uslied pucketanja na Visli. To nepovjerenje je odstranjeno, te je time prouzročeno, da se opet vjeruje u rieč hrvatsku, da je ono, što Hrvati kažu istina, i izljev naših osjećajah. To nepovjerenje odstraniti, to nije bilo tako lahko, kako si g. zastupnik misli, te ako smo to postigli, to smo više postigli, nego bi gosp. zastupnik ikada postigao; mi smo više tim postigli, nego njegovi jednomišljenici, koji su govorili kroz prozor ove sabornice.

To je, što smo mi u Pešti učinili. Mi smo u Pešti to učinili, da možemo s poštenim licem stupiti pred našega saveznika, i on je došao do uvjerenja, da je vjera hrvatska tvrda i osjećaj hrvatski čist i da je ono, što nam je na srcu, i na ustih, to je rezultat, koji smo mi postigli i htjeli postići, to je ono, što smo mi u Pešti učinili.

A što smo učinili kod kuće s tim ću pitanjem biti jako brzo gotov. Gosp. je zastupnik tu trebao jako mnogo vremena, on je ni manje, ni više, nego čini mi se 14 raznih zakonah naveo i kazao, ja znam, da je to tako, ja znam, da je to tako, ja znam, da je to tako, i četrnaest putah je znao. A kad smo mi o onim zakonima razpravljali, onda on toga svega nije znao, nego je šutio (Nikola pl. Czernkovich: Niti ga nije tu bilo) Sada ja vidim, da je moja pozicija jako težka, ja mu se moram zahvaliti na trudu, jer on je ovih šest zadnjih mjesecih morao biti jako marljiv, jer on to sada na jedanput sve znade, a nije prije o tom ni rieči rekao, dok smo mi učinili, kako smo najbolje znali i kako smo držali, da je najprobitačnije za materijalne i kulturne potrebe našega naroda.

Kad smo mi to tako učinili, sad se on na jedanput naučio sve, i znade, da to nije pravo. Ja doduše nebi smio tako govoriti, jer svaka marljivost je hvale vriedna, i ako g. zast. na tom putu uztraje, držim da će moći prilično daleko dotjerati.

Kad se to uvaži, što sam rekao, da smo mi, radeć o onih zakonih, koji su se pretresivali u minule četiri godine, u te zakone uložili sve sile naše, da smo ih načinili polag našega najboljega znanja, t. j. kako smo najbolje razumjeli, da smo ih udesili tako, da udovolje materijalnim i kulturnim potrebam našega naroda, ja mislim, da sam došao na onaj teren, na kojem se ovdje kretati imademo razpravljajuć ovaj proračun i da se mogu svratiti na ono, što sam rekao na početku prvoga svoga govora. Kad se radi o proračunu u prvom se redu mora imati pred očima financijalno pitanje, u prvom redu moramo si predočiti financijalno stanje naše domovine.

G. zastupnik doduše kaže, da se žig sramote, koji je nagoda udarila na čelo Hrvatske, sastoji u tom, da je ona nesposobna upravljati sama svojim vlastitim imetkom. Nu meni se čini, da je g. zast. krasički, pošto je u tako kratko vrieme morao tako mnogo učiti, površno učio, i da kad dalje podje, da će uviditi, da je površno preučio stvar, i da to tako nestoji u nagodi, dapače da polag nagode Hrvatska isto tako odlučuje o svom imetku, o potrebah svojih, i o načinu kako se ima taj imetak razpravljati, kao svaka druga samostalna država, a samo je forma drugačija.

Ako Hrvatska svakih deset godinah opredieljuje stanoviti iznos, stanovitu tangentu, koja će se opredjeliti na ove resorte, i drugu tangentu, koja se ima opredieliti na druge resorte, koji su isto tako naši kao i ovi, Hrvatska odlučuje o svojem imetku, ali ne svake godine u proračunskoj razpravi, nego u stanovitih desetgodišnjih periodah, ona svoj imetak, koji se izkazuje, nerazvršćuje koliko ide na ovo, i koliko na ono svake godine, nego ona u stanovitih, desetgodišnjih periodah opredieljuje, da stanoviti iznos ide na agende jedne, stanoviti na druge agende. Da Hrvatska neodlučuje sa svojim dohodkom, to dakle nestoji; ona doduše neodlučuje o tom svake godine, nego periodično. To je dakle gosp. zastupnik samo površno čitao, te će se o tom uvjeriti, kad bude dalje čitao.

Nastaje samo pitanje, da li je razvršćenje shodno ili neshodno, i da li smo mi u ovoj sab. periodi, kad smo stvorili financijalnu nagodu, učinili takav odnošaj, da je to razvršćenje bilo shodno za našu domovinu, ili nije. To je pitanje. A iz onoga, što sam ja naglasio na početku svoga uvodnoga govora, mora biti svakomu jasno, da se shodnije nemože udesiti, jer brojke kažu, da je od g. 1889. naša tangenta narasla za 14%, dočim je ukupna ciele države narasla samo na 5%. Ja mislim, da nemožemo shodnije udesiti stvar, ako nećemo uzeti one puške sa Visle, i ići porobiti nekoga. Ja mislim, da ako ukupni dohodak raste u manjem postotku, nego onaj koga mi imademo za naše potrebe, ja mislim, da se stvar shodnije nemože udesiti.

A jer se ovo stanje pokazuje tako povoljnim za našu domovinu, da je moje tvrdo uvjerenje, da se u nikakvoj drugoj formi nebi moglo povoljnije stvoriti, premda bi se možda moglo učiniti takovo, koje bi bolje odgovaralo taštini naroda, svjetine i pojedinacah; ali materijalno shodnije i povoljnije nebi se dalo udesiti, i stih razlogah preporučam visokom saboru, da prihvati proračun za podlogu specijalne debate. (Burni živio na desnici.)

Predsjednik: Visoki sabore! Prelazi se na glasovanje. Prima li vis. sabor proračun o potrebi i pokriću unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892., kao i osnovu zakona o tom proračunu za podlogu specijalne debate?

(Prima se.)

Proračun i zakon o proračunu primljeni su za podlogu specijalne debate.

Sliedi specijalna razprava.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita: Vidi prilog 37.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor potrebu, poglavje I. sabor sa 75.000 for.?

(Prima se).

Poglavje I. je primljeno.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita poglavje II.).

Predsjednik: Prima li visoki sabor poglavje II. ban sa 35.800 for.?

(Prima se).

Poglavje II. je primljeno.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita poglavje III., naslov 1.).

Predsjednik: Prima li visoki sabor poglavje III. odjel za unutarnje poslove, naslov 1. središnja uprava sa 165.486 for.?

(Prima se).

Naslov prvi je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 2. gradjevni odsjek sa 33.013 for.?

(Prima se.)

Naslov 2. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 3.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 3. računarski ured sa 62.631 for.?

(Prima se.)

Naslov 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 4.)

Predsjednik: Prima li vis, sabor naslov 4. statistički ured sa 12.550 for.?

(Prima se.)

Naslov 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 5.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 5. zemaljski arkiv sa 3.550 for.?

(Prima se.)

Naslov 5. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 6.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 6, zemaljska blagajna sa 15.663 for.?

(Prima se.)

Naslov 6. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 7.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 7. županijske i kotarske oblasti sa 839.796 for.?

(Prima se.)

Naslov 7. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 8.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 8. zdravstvo i veterinarstvo sa 247.870 for.?

(Prima se.)

Naslov 8. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 9.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 9. zemaljsko ornžničtvo sa 529.276 for.?

(Prima se.)

Naslov 9. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 10.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 10. zemaljske i županijske sgrade sa 99.570 fr.?

(Prima se.)

Naslov 10. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 11.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 11. cesto i vodogradjevine sa 940.677 for.?

(Prima se).

Naslov 11. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 12.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 12., prinos narodno-gospodarstvenim svrham sa 282.364 for.?

(Prima se).

Naslov 12. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 13.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 13., prinos narodnim zavodom i zemaljski štipendiji sa 43.820 for.?

(Prima se).

Naslov 13. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 14.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 14., razne potrebe i nepredvidljivi troškovi sa 65.250 for.?

(Prima se).

Naslov 14. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 15.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 15., mirovine sa 358 262 for.?

(Prima se).

Naslov 15. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita poglavje IV., naslov 1.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor poglavje IV. naslov 1., središnja uprava sa 49.994?

(Prima se).

Naslov 1. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 2.)

Predsjednik: Prima li vis sabor naslov 2., zemaljski prinos u svrhe bogoštovne sa 301.868 for.?

(Prima se).

Naslov 2. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 3.)

Predsjednik: Prima li vis, sabor naslov 3., kr. sveučilište Franje Josipa I. sa 135.484 forinta?

(Prima se).

Naslov 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 4.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 4., srednja učilišta sa 345.051 for.?

(Prima se).

Naslov 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 5.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 5., strukovna učilišta sa 77.550 for.?

(Prima se).

Naslov 5. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita nasl. 6.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 6. učiteljske i pučke škole sa 257.183 for.?

(Prima se.)

Naslov 6. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita nasl. 7.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 7. stipendiji i obće obrazovne svrhe sa 57.683 for.?

(Prima se.)

Naslov 7. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita nasl. 8.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 8. zemaljske i školske sgrade sa 60.726 fr.?

(Prima se.)

Naslov 8. je primljem.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita nasl. 9.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 9. mirovine sa 105.799 for.?

(Prima se.)

Naslov 9. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita poglavje V., naslov 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor pogl. V., naslov 1. središnja uprava sa 40.420 fr.?

(Prima se.)

Naslov 1. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 2.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 2. kr. stol sedmorice sa 61.998 for.?

(Prima se.)

Naslov 2. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 3.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 3. kr. banski stol sa 135.047 for.?

(Prima se.)

Naslov 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 4.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 4. kr. državno nadodvjetničtvo i kr. državno odvjetničtvo sa 81.275 for.?

(Prima se.)

Naslov 4. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 5.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 5. kr. sudovi I. molbe sa 1,224.204 for.?

(Prima se.)

Naslov 5. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 6.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 6. kaznione sa 183.068 for.?

(Prima se.)

Naslov 6. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 7.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 7. zemaljske i županijske sgrade sa 176.558 for.?

(Prima se.)

Naslov 7. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita naslov 8.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov 8. mirovine sa 246.627 for.?

(Prima se.)

Naslov 8. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita pokriće, poglavje I.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor pokriće, poglavje I. odjel za unutarnje poslove sa 79.332 for.?

(Prima se.)

Poglavlje I. je primljeno.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita poglavje II.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor poglavje II. odjel za bogoštovje i nastavu sa 232.207 for.?

(Prima se.)

Poglavje II. je primljeno.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita poglavje III.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor pogl. III. odjel za pravosudje sa 76.445 for.?

(Prima se.)

Poglavje III. je primljeno.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita poglavje IV.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor pogl. IV. tangenta porezah i javnih dohodakah sa 6,926.116 for.?

(Prima se.)

Poglavje IV. je primljeno.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita naslov zakona.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima se.)

Naslov je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 1.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?

(Prima se.)

§. 1. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 2.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?

(Prima se.)

§. 2. je primljen

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 3.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?

(Prima se.)

§. 3. je primljen.

Bilјež. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 4.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4.?

(Prima se.)

§. 4. je primljen.

Bilj. **Jovo Budisavljević**: (čita §. 5.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 5.?

(Prima se.)

§. 5. je primljen.

Bilјež. **Jovo Budisavljević**: (čita predlog zaključka).

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog zaključka?

(Prima se.)

Predlog zaključka je primljen.

Tim je prvi predmet dnevnoga reda svršen. Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, na izvješće proračunskog odbora o proračunih zemaljskih zakladah stojećih pod upravom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu za god. 1892.

Bilјež. **Jovo Budisavljević**: (čita izvješće. Vidi prilog 36.)

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti, pitam, prima li vis. sabor izvješće proračunskog odbora o proračunu zem. zakladah, stojećih pod upravom kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu za godine 1892.

(Prima se.)

Izvješće ovo je primljeno.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra u 10 satih prije podne s sljedećim dnevnim redom: 3 čitanje osnove zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892. i onda nastavak današnjeg dnevnog reda.

(Svršetak sjednice u 11 satih 30 časakah).

Stenografički zapisnik

o CLV. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 23. prosinca 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLIV. saborske sjednice.

Podnesci:

Odbor za unutarnje poslove podnaša promjenu nekojih ustanovah zakona ob ustroju grad. obćinah.

Treće čitanje zak. osnove o zemaljskom proračunu za god. 1892.

Rasprava ob izvješću prorač. odbora o dozvoli prodaje erarskih nekretninah u Drežniku i Srbu.

Rasprava ob obračunu izmedju kraljevine Ugarske ter kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1888.

Izvješće imunitetnoga odbora ob izručbi zastupnikah dra. Matije Pavelića i dr.

Interpelacija dra. Vladimira Nikolića o mirovini obćinskih bilježnikah i obskrbi njihovih udovicah i djece i odgovor vlade na istu.

Interpelacija Gjure baruna Rukavine, zašto u gradu Koprivnici ima vlad. povjerenika; tko će platiti odštetu od 1000 for. trgovcem iz V. Kaniže protjeranim sa sajma iz Koprivnice; zašto je namještena u Koprivnici učiteljica židovske vjere, ter odgovor vlade na istu.

Odgovor vlade na interpelaciju zast. svetokrižkoga Drag. Pisačića glede izbora Josipa Oreškovića za načelnika obćine Podvinj.

(Početak u 10 satih 35 časovah).

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Ivan Jagić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njeg. preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry** i sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković, Vjekoslav Klein** i dr. **Izidor Kršnjavi.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 154. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeo je sliedeći podnesak:

Odbor za unutarnje poslove podnaša osnovu zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu. (Prilog 41.)

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita dotičnu osnovu.

Predsjednik: Prima li vis. sabor pročitanu osnovu zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892.?

(Prima).

Osnova zakona je primljena, te će se podnieti Njegovu Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda:

Predlog proračunskoga odbora o dozvoli prodaje erarskih nekretninah ležećih u Drežniku i Srbu.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita; vidi prilog 35.).

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti, pitam: prima li vis. sabor predlog odbora za proračun?

(Prima).

Predlog je primljen.

Treći je predmet dnevnoga reda:

Predlog odbora za proračun i odbora za razsudbu zemaljskih računah ob obračunu izmedju kraljevine Ugarske ter kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1888.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** (čita; vidi prilog 38.).

Predsjednik: Rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Ovaj predlog odbora sastavljen je u smislu onog načela, koje je u samom zakonu ustanovljeno, koje je ugovoreno u §. 6. minule financijalne nagodbe. Ova načela, kako je poznato vis. kući, ugovorena su bila svojevremeno izmedju jedne i druge vlade, izmedju kraljevinah naših i ministarstva financijah povjerenstvenim putem.

Polag tih načelah sastavljao se je proračun ovamo kroz toliko godinah tako, da se u sastavljanju obračuna ustanovila stanovita praksa, koju je praksu minula financijalna nagodba priznala i uzakonila.

Pošto je taj obračun polag načelah dosada uporabljenih i na način, kako ga propisuje zakon, sastavljen, s toga razloga predlažem visokoj kući, da predlog odbora primiti blagoizvoli, naime, da ga na znanje uzeti izvoli.

Predsjednik: Rieč ima gosp. zastupnik dr. Neumann.

Dr. **Dragutin Neumann**: Vis. sabore! Gosp. se izvjestitelj u svom govoru pozivlje na postojaku praksu, kojom se dosada obračunavalo izmedju kraljevine Hrvatske i Slavonije s jedne i kraljevine Ugarske s druge strane.

Ja, vis. sabore, držim, da se nikada nesmijemo pozivati na dosadanju praksu, već na ustanove, koje zakon o dotičnom predmetu propisuje. Te ustanove sadržane su jasno u §. 28. nagodbenog zakona, koji kaže izrično, da se obračunavanje o dohodku kraljevinah Hrvatske i Slavonije imade obaviti po načelih navedenih u prediducih paragrafih.

Koja su to načela?

Načela, koja nagoda u prediducih paragrafih spominje, jesu ta, da se prije svega valja držati ključa, koji ustanovljuje prinos, što ga imade kraljevina Hrvatska i Slavonija doprinašati za zajedničke poslove, a drugo da se imade držati nagodbom ugovorene percentuacije, po kojoj kraljevina Hrvatska i Slavonija doprinaša od svih čistih dohodakah 55% za zajedničke svrhe; to tako, da je tim svojoj dužnosti podpuno udovoljila. Ma Hrvatska i Slavonija sa tih 55% svih svojih čistih prihodah i nebi namirila onoliko, koliko bi po ugovorenom ključu trebala da namiri, ipak je svojoj dužnosti podpuno udovoljila. Dapače, ako bi se izpostavilo, da tih 55% iznašaju više u kojoj godini, nego što iznaša tangenta, koja se je opredielila po ključu, to se onda taj višak imade dati Hrvatskoj i Slavoniji, a nipošto se nesmiju tim namiriti možebitni stari dugovi i manjci iz prijašnjih godinah.

To su načela, vis. sabore, koja nagodba izrično iztiče; to su načela, koja navadja §. 28. nagode, koji govori o načinu obračunavanja izmedju kraljevine Ugarske s jedne strane i kraljevine Hrvatske i Slavonije s druge strane; to su ona načela, kojih se imade držati računarski dvor kod obračunavanja, zajednički sabor kod izpitivanja obračuna, a i

visoki ovaj sabor kod izvršivanja prava, koje mu pripada po §. 28. alineje druge nagod. zakona, koja glasi, da se na zajedničkom zakonodavstvu izpitani računi, imadu znanja radi priobćiti i hrvatskomu saboru.

Ja se, vis. sabore, neću upustiti u razmatranje te ustanove i prava, koja ovomu saboru temeljem te ustanove pripada, pa prelazim sada jedino na sam obračun, da izpitam. da li je taj obračun sastavljen po onom načelu, koje izrično propisuje nagoda.

Vis. sabore! Taj je obračun jedino onda valjan, ako je sastavljen po načelih, koja su temeljem državnoga zakona obvezatna za jednu i drugu kraljevinu Ako se tih načelah, koja propisuje zakon, kod sastavljanja obračuna nisu držali, bila praksa kakvagod, bila ona stogodišnja, ona se protivi ustanovam zakona, te nevalja, pa se takvoj praksi mora učiniti kraj. („Tako je“ na ljevici.)

Vis. sabore! Obračun, što ga računarski dvor sastavlja, koji se onda obračun izpituje na zajedničkom saboru, pa se onda podnaša saboru hrvatskom, sastoji iz dva diela.

Prvi dio obračuna govori o prihodih kraljevinah Hrvatske i Slavonije i u tom dielu obračuna stoji, koliko je kraljevina Hrvatska i Slavonija g. 1888. imala cjelokupnoga prihoda, a koliko je imala čistoga prihoda. Tu se kaže, da je skupni javni prihod iznosio 10,724.158 for. i 99 nvč.; po odbitku izdatka da ostaje čisti prihod 8,904.867 for. 89½ nvč. Od toga čistoga prihoda dužna je kraljevina Hrvatska i Slavonija doprinašati za zajedničke poslove 55%, dakle 4,897.677 for. 5 nvč., tako da ostalih 45% ostaje kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji za pokriće njeinih autonomnih potrebah, što iznosi 4,007.190 for. 33 nvč.

Drugi obračun, što ga podnaša računarski dvor sastoji se iz sljedećega. Najprije dolaze tu svi zajednički izdatci, onda dolaze zajednički primitci; zajednički primitci se odbijaju od zajedničkih izdatakah, pa ustanoviv ostatak izdatka proračunava se, koliko bi kraljevina Hrvatska i Slavonija imala po ključu od 5·57% doprinašati za zajedničke poslove, pa se onda izpituje, da li su kraljevina Hrvatska i Slavonija po tom ključu faktično svojoj dužnosti udovoljile.

Kada se to pravilo, koje jedino odgovara načelom ustanovah nagodbe, upotriebi pri izpitivanju ovoga obračuna, onda proizlazi, da svi zajednički izdatci iznose 234,573.486 for., a svi skupni primitci 63,884.293 forinta, da dakle po odbitku primitka ostaje skupnih izdatakah 170,689.192 for.

Sada valja za te skupne izdatke ustanoviti, koliko iznosi onaj prinos, što bi ga kraljevina Hrvatska i Slavonija imala doprinašati po ključu od 5·57%, pa se veli, da bi kraljevina Hrvatska i Slavonija imala po tom ključu doprinašati 9,507.556 for. Na to se nadovezuje, da je kraljevina Hrvatska i Slavonija tim, što je od svih čistih dohodakah dala 55%, platila samo 4,897.677 for., pa se napokon zaključuje, da sa tih 55% čistoga prihoda Hrvatska i Slavonija nije pokrila na nju odpadajuće skupne troškove do iznosa od 4,609.879 for.

To, vis sabore, u načelu sasvim odgovara ustanovam nagodbe rekao sam, vis. sabore, „sasvim“, jer kad bi bio izkaz izdatka i primitka točan, onda tomu obračunu nebi bilo nikakova prigovora. Medjutim, vis. sabore, te pojedine stavke, koje su sadržane medju zajedničkimi izdatci, pa isto tako i pojedine stavke, koje su sadržane medju zajedničkimi primitci, nisu točne. Imade stavakah takovih medju zajedničkimi izdatci, koje kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju po ustanovah nagodbe i po načelih nagodbenoga zakona nebi smjele obteretiti; obratno, imade takovih primitakah, koji su doduše zajedničke naravi, ali nisu sadržani medju zajedničkimi primitci.

Visoki sabore! Ja uztrpljivost vis. ove kuće neću stavljati na kušnju, te ću biti u tom obziru posve kratak, i držati ću se jedne temeljne misli, na koju ću odmah doći. Kod treće stavke stavljen medju zajedničke izdatke „državni sabor“ sa cielim iznosom, koji je preliminiran u proračun za god. 1888., naime za 1,252.771 for. 92 nč.

To, vis. sabore, neodgovara načelom nagodbe. Zašto ne? §. 39. nagodbena zakona kaže: Svi troškovi zajedničkog sabora, dakle dnevnice i konakovina hrvatskih zastupnikah namiruje se iz zajedničke državne blagajne. To su dakle troškovi zajedničkog sabora. (Smieh)

Molim, nije se tomu smijati, ja se tomu nesmijem, te ću biti vrlo zahvalan, ako me g. izvjestitelj znade o protivnom osvjedočiti. (Izvjestitelj dr. Egersdorfer: Onda ćemo se opet mi smijati.) Izrično tu stoje troškovi državnoga sabora, dočim u nagodbi stoji troškovi zajedničkoga sabora.

Ja ističem, kad se sastavlja obračun izmedju jedne i druge kraljevine, koje stoje na temelju financijalne zajednice, koje stoje na temelju državopravnih odnošajah, da se imadu strictissime držati ustanove zakona.

Ja dakle prije svega najodlučnije manišem taj iznos za državni sabor, jer njega nagodba nepozna, već pozna samo zajednički sabor; tu bi dakle imalo stajati: zajednički sabor i to ne sa cielokupnim iznosom, koji je proračunan u proračunu za g. 1888., nego jedino sa onim troškom, koji se odnosi samo na zajednički sabor, jer §. 33. nagodbe veli, da se troškovi zajedničkoga sabora imadu namirivati iz zajedničke blagajne. Sada nastaje pitanje, što se razumieva pod zajedničkim saborom?

Na to, visoki sabore, odgovara §. 31., koji kaže: Pravo zakonarsko glede onih predmetah, koji su kraljevinam ugarske krune i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički itd. te zakonarstvo za poslove zajedničke zemljam krune ugarske pripada zajedničkomu saboru svih kraljevinah ugarske krune . . . Sto sliedi odatle? Odatle, vis. sabore, sliedi nepobitna istina, da se pod zajedničkim saborom zemaljah krune ugarske razumieva onaj sabor, u kom se razpravljaju samo poslovi zajednički svim zemljam krune ugarske. Ako je tomu tako, onda se ova ciela svota od 1,252,771 for. 92 nč. nije smjela uzeti kao zajednički izdatak, jer su u njoj sadržani i svi oni izdatci ugarskoga sabora, koji se razlikuje od zajedničkoga sabora, te koji razpravlja one poslove, što jih razpravlja sabor hrvatski glede svojih autonomnih poslovah.

To, što sam sada naveo, proteže se na državni računarski dvor. Drž. računarski dvor imade agendah, koje se odnose samo na čisto ugarske poslove; da reknem na autonomne ug. poslove, to nebi možda bilo sasma korektno, jer nebi odgovaralo zakonitomu izrazu.

Ja, vis. sabore, ističem, da se medju zajedničkimi izdatci nalaze oni za šemničku akademiju i za rudarske škole. To su poslovi skroz autonomni ugarski. Mi nismo dužni doprinositi za ugarske škole ništa, već samo za takove institute, koji su zajednički Ugarskoj i Hrvatskoj.

Imade nadalje med zajed. izdatci stavka za gradnju stalne sabornice. Ako je ta stalna sabornica za zajednički sabor, onda toj stavci neima nikakovog prigovora, ali budući da ta sabornica nije sabornica jedino zajedničkoga sabora, nego budući će ta sabornica biti sabornicom i zajedničkoga sabora i ugarskoga sabora, to držim, da nije bilo opravdano, da se nama u teret uzme ciela svota, koja je za g. 1888. u to ime proračunana.

Ja bih, vis. sabor mogao upozoriti i na to, da u ovom obračunu dolaze središnje uprave pojedinih zajedničkih ministarstvah s onimi izdatci i u onoj visini, koja je u proračunu za g. 1888. proračunana, a znade se, da dotične središnje uprave imadu i drugih agendah osim zajedničkih poslovah, da imadu poslovah čisto ugarskih. Nije dakle opravdano, da se uvrsti ciela ta svota u proračun onako, kao da središnja uprava sbilja to sve potroši na uredovanje oko zajedničkih posalah.

Medjutim, vis. sabore, ja prelazim preko toga, to su nuzgredice, koje neigraju toliku ulogu, premda dokazuju, da obračun nije korektan i da neodgovara načelom i ustanovam nagode.

Glavno što hoću da iztaknem jest jedna okolnost, a to je ovo:

Najveća stavka, kojom se obterećuje Hrvatska i Slavonija, jest stavka, koja dolazi pod imenom državnih dugovah sa 103,150.229 for. 75 nč. Ta stavka sadržaje zakamaćivanje drž. duga, pa ta je stavka, vis. sabore, bezuvjetno neopravdano uvrštena u ovaj obračun. Ta stavka po ustanovah nagode, po temeljnih njezinih načelih absolutno nesmije biti u obračunu.

Ja ću biti slobodan, da to podpuno dokažem.

Načelo jest, da nagoda dvojako ustanovljuje dužnost Hrv. i Slav. za zajedničke poslove i to ponajprije po ključu, a zatim po

percentuaciji. Hrvatska i Slavonija imade za god. 1888. doprinositi za troškove svih zajedničkih poslovah po ključu 5·57 % ; ali §. 3. zakona od 27. stud. 1880. kaže, da kraljevina Ugarska pristaje na to, da kad budemo za zajedničke poslove dali 55 % od čistog prihoda Hrvatske i Slavonije, da će se tim smatrati dužnost Hrvatske i Slavonije sasma namirenom, makar bi Hrvatska i Slavonija po ključu od 5·57 % morala u to ime i više doprinašati.

Njezina se dužnost ima smatrati tako namirenom. da, ako bi može biti s vremenom tim. što tih 55 % iznosi više nego li tangenta, što ju Hrvatska i Slavonija mora doprinositi za zajed. poslove po ključu 5·57 %, da nikada neće biti Hrvatska i Slavonija dužna onaj stari manjak platiti.

Što sliedi odatle? Odatle sliedi nepobitno sliedeće. Uzmimo odmah početak god. 1868. Recimo, da se je g. 1868. obračunalo i da se izpostavilo, da je Hrvatska i Slavonija sa stanovitim iznosom ostala u manjku, to godine 1869. kraljevina ugarska absolutno nije mogla nikakvoga duga od god. 1868. metnuti u skupne izdatke, jer je Hrvatska i Slavonija svojoj dužnosti podpuno udovoljila tim, što je platila 55 % od svega čistoga prihoda. Dakle. vis. sabore, ako je nastao kakav dug, to on na nikakav način nemože teretiti kraljevine Hrvatsku i Slavoniju. Hrvatska i Slavonija nije za prošlost dužna namiriti niti jednoga novčića od duga, koji je kontrahiran možda baš u svrhu, da se njim namiri manjak, koji je ostao na strani Hrvatske i Slavonije. A ako Hrvatska i Slavonija nije dužna namiriti svoga eventualnoga manjka iz prijašnjih godinah, to sliedi, da nije dužna niti kamate od toga duga namiriti, što je posve naravno, jer ako nije dužna namiriti glavničnoga duga, nemože biti dužna platiti niti kamatah za taj dug.

Ako, vis. sabore, stvar tako stoji, ja ću biti zahvalan svakomu, ako mi tko na temelju ustanove §. 27., koja kaže, da, kad je Hrvatska i Slavonija platila 55 % svoga čistoga prihoda, da je tim podpuno udovoljila svojoj dužnosti, makar bi po ključu morala i više platiti, a ako bi kasnije 55 % njezinog čistog prihoda iznosilo više od iznosa, koji je Hrvatska i Slavonija po ključu od 5·57 % dužna platiti, da taj višak nije dužna dati zajednici, da nije dužna namiriti svoje manjke iz prijašnjih godinah, — ja ću biti zahvalan, ako me tko na temelju tih ustanovah uvjeri o protivnom. Nu to je absolutno nemoguće, jer je citirana ustanova tako jasna, da se sa ni jednog gledišta neda pobiti.

Ako mi imamo pravo zahtievati od Ugarske, da poštuje ustanovu nagode, koja kaže: kad smo namirili 55 % čistoga prihoda te ga dali zajednici, da onda nismo dužni niti jednoga novčića za prošlost platiti, ma mi u prošlosti može biti kakvoga manjka i imali, — ako, velim, imademo to pravo, onda odtud sliedi absolutnom nuždom, da nas niti državni dug, niti kamati toga duga nesmiju teretiti.

A kako onda stoji ovaj obračun? Onda jednostavna ona tangenta, koja po ključu odpada od onih 103,150.229 for. na Hrvatsku i Slavoniju, nemože teretiti ove kraljevine, pa ako je u obračun uvrštena, imade se iz njega eliminirati. Koliko iznosi po ključu tangenta Hrvatske i Slavonije od tih krivo uračunanih kamatah? Po ključu od 5·57 % kod svote od 103,150 229 for. iznosi ta tangenta 5,745.467 for. 75 nvč., i tako stojimo pred dokazanom činjenicom, da je iznos od 5,745.467 for. 75 novč. u ovom obračunu krivo i proti načelom nagode Hrvatskoj i Slavoniji u teret upisan

Ako je tako, vis. sabore, ako je proti izričnim ustanovam nagode, kojih se poštovana većina isto tako drži kao i mi, to učinjeno, onda iznos od 5,745.467 for. 75 nvč. treba eliminirati iz obračuna kao teret Hrvatske. Je li pako tomu tako, onda onaj manjak, o kom veli Ugarska, odnosno kr. drž. računarski dvor, da za Hrvatsku i Slavoniju iznosi u god. 1888. svotu od 4,609.879 for. 78 nvč., da taj manjak u istinu nepostoji, što više, da, kad se uzme u obzir, da je nama krivog više na teret uračunano 5,745.646 for. 75 novč., da ne samo da kraljevina Hrvatska i Slavonija nije bila pasivna, ne samo da nije ništa dužna ostala. nego nasuprot, da preko tangente, dužne po ključu, preostaje 1,135.588 for., a taj iznos od 1,135.588 for. jest. vis. sabore, po mom najdubljem uvjerenju novac, koji nama pripada po §. 27. na-

gode, koja kaže, da, ako bi nastalo vrieme, te bi naših 55% čista prihoda iznosilo više, nego li što smo dužni po ključu doprinositi zajedničkim poslovom, da imamo taj višak dobiti natrag, a da ga nismo dužni ostaviti za pokriće prijašnjih svojih pasivah.

Ja dakle, vis. sabore, stojim tu sa dokazanim resultatom, prema kojemu bi Hrvatska imala pravo zahtievati, da joj se 1,135.588 for. za godinu 1888. povrati.

Što sam rekao, osniva se strogo na ustanovah, na propisih, na načelih nagode. Stvar je jasna, brojke govore. Ako tko može na temelju ovoga zakona, na temelju ovoga krivo sastavljenoga obračuna dokazati, da je istina, da mi završujemo god. 1888. na temelju nagode i po načelih nagode sa pasivom od 4,609.879 for. 78 nvč., ako tko može da to dokaže podpuno i juristički, ja ću mu se pokloniti.

Ako se upotrebe stroga načela dokazivanja i strogi propisi nagode, čije ustanove čovjek absolutno nemože izvrnuti i krivo shvatiti, jer su u tom obziru jasne, ako se čovjek drži logične interpretacije i načelah interpretacije gramatikalne, ako se čovjek sjeti motivah, koji su vodili Ugarsku, kad je sklapala nagodu godine 1868., motivah s kojih je Ugarska dobro znala, zašto u §. 27 preuzima žrtavah za Hrvatsku, ona je dobro znala i uvidjala, da vez kraljevine Ugarske sa kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom znači za Ugarsku napredak i razvoj komunikacijah, da znači trgovačko blagostanje, da znači onaj položaj u Evropi, što ga Ugarska danas faktično ima, — ako se, rekoh, sve to uzme u obzir, neće se moći protivno dokazati od onoga, što ja tvrdim. Bez Hrvatske nebi Ugarska bila nakon 24 godine nikada postala ono, što jest, a za tu znamenitost i za taj svoj položaj preuze Ugarska obvezu §. 27. nagodb. zak.

Ako je, gospodo, tako, onda stoji ustanova §. 27. nagodb. zakona izvan svake dvojbe, jasna i otvorena kao knjiga. Pa ako po ustanovah nagode do sada Ugarska može biti i jest doprinosila, te u kojoj godini i pokrila koji manjak Hrvatske, ja najodlučnije tvrdim, da u g. 1888. nije pokrila nikakova manjka, što više, na temelju §. 27. nagode imamo pravo zahtievati, da nam se od 55% našega čistoga prihoda povrati 1,135.588 for.

Vis. sabore! Poštovana većina priznala je opetovano — to se je dogodilo prije 8 i prije 5 godinah — da su načela nagode u temeljih uzdrmana, (Na desnici: Oho! Nemir.) da je nagoda u svojih stožerih povriedjena. (Na desnici glasovi: Kada je to bilo?) To je većina izrazila g. 1883., to je ona izrazila opetovano g. 1886. To je istina, koja se neda poreći. (Na desnici: Nije! Nemir). To je istina. Ako je tako i ako stojimo pred činjenicom, da se tako obračunava izmedju Ugarske i Hrvatske, da nam se u izdatak stavljaju svote, kraj kojih Hrvatska i Slavonija nemože nikada doći do onoga stepena razvoja, na koji imade naslov i po božjem i po ljudskom pravu: onda mora svaki patriota nastojati, da se takovomu provadjanju nagodbenoga zakona kraj učini.

Visoki sabore! Ja sam unapred osvjedočen, da kraj svega toga, što je tako jasno, da nemože drugčije biti, da je moj zahtjev glede iznosa 1,135.588 for., koji bi mora[illegible] biti povraćen Hrvatskoj i Slavoniji, oprav[illegible]dan, da je taj zahtjev u skladu sa ustano[illegible]vami nagode; kraj svega toga, što po strogi[illegible] načelih nagode čovjek mora doći do ovo[illegible] rezultata, ja sam ipak osvjedočen i znam, [illegible] će biti obračun od većine ovog vis. sabo[illegible] odobren i na znanje primljen. (Na desnic[illegible] Tako je! To će i biti!) To je, gospodo, stv[illegible] vaša, ali znajte, da će o tom suditi poto[illegible]stvo (Na desnici: To sve znamo!), da će[illegible] svi mi, koji smo ovdje, koli pojedinci toli [illegible] zajedno za ono, što za naš narod i za na[illegible] domovinu na ovom svetom mjestu učini[illegible] odgovarati bogu, ljudem i povjesti. (Na d[illegible]nici: Sve to znamo!) Ja sam osvjedočen, [illegible] će jedan put doći vrieme, kad će se lj[illegible] s toga postupka sgražati.

Stojeći na temelju nagode, priznaje[illegible] kao faktični zakon i u tom se sasvim slaže[illegible] ipak kolike li razlike izmedju vas i n[illegible] (Na desnici glasovi: Velika je razlika! Ne[illegible]

Vi popuštate i popuštate i proti sv[illegible] osvjedočenju (Na desnici: Što? Oho!), [illegible] se mi izvrgavamo patnjam, pa se bori[illegible] materijalno blagostanje i napredak teško [illegible]kušanoga hrvatskoga naroda.

Ako sam iztako, da ima razlike izmedju većine ovoga vis. sabora i izmedju nas, valja mi još dodati, da ta razlika postoji jednostavno, praktično govoreći u tom, što će većina i ovaj obračun, koji tako evidentno govori, da nam se nanosi nepravda, primiti na znanje i odobriti, dočim mi nesamo da ga odbijamo i odklanjamo, mi što više najodlučnije prosvjedujemo proti takovom obračunu. sastavljenomu na način, koji se protivi najelementarnijim načelom nagode. (Na ljevici: Živio! Živio!)

Predsjednik: Rieč imade preuzv. gospodin ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervary**: Vis. sabore! G. zastupnik, koji neprima na znanje obračuna za god. 1888., rekao je naprama g. izvjestitelju, da se on poziva na praksu. Ja ponajprije moram to izpraviti tako, da g. izvjestitelj to nije kazao. G. izvjestitelj je kazao samo toliko, da se je god. 1871. utanačio jedan način obračunavanja, da se je na temelju toga utanačenja povela praksa, koja je §. 6. obnovljene financ. nagode uzakonjena. Tu se neradi više o praksi, već o paragrafu, o zakonu, a to je §. 6. obnovljene nagode. (Zastup. Nikola Czernkovich: Po vama obnovljene!) Ne oni. mi smo ju obnovili. (Glasovi sa ljevice: Vi ste ju revidirali, ne mi!) Taj §. 6. kaže (čita): „§. 18. zak. čl. I.: 1868. preinačuje se tako . . . .“ Dakle ovaj paragraf je sastavljen na temelju prakse, ali obračun se sastavlja na temelju ne prakse, nego na temelju §. 6. toga zakona.

G. zast. je nadalje rekao, da se on nedrži prakse nego zakona i misli, da tu neradi pravo g. izvjestitelj, ako se drži prakse, a ne zakona, ali da to baš i nije od tolike važnosti, od kolike je važnosti to, da li je obračun u obće točan. G. je zast. tu onda čitav niz pitanjah iztaknuo, te je konačno izjavio, da su to samo nuzgredna pitanja. I ja ću samo nuzgredice o njih govoriti.

Gosp. je zastupnik o državnom saboru rekao, da trošak toga sabora nespada strogo u ovaj obračun, a kod te prilike kaže, da naslov „državni sabor“ neodgovara nagodbenom zakonu. Gosp. zastupnik onda nije čitao nagodbe, jer u §§. 3., 8. i 44. svagdje se kaže . . . (Dr. Neuman: Svagdje se kaže zajednički!) Ali se kaže i državni . . . . (Dr. Neuman: To ništa nesmeta! Ako je zajednički sabor . . . Nemir.)

Predsjednik (zvoni): Molim g. zastupnika, on sada negovori. Dok je on govorio, nitko ga nije prekidao, dakle niti on neima nikoga prekidati.

Ban grof **Khuen-Hédervary**: G. se zastupnik vrlo lahko razljuti, naročito kad mu se istina predoči na temelju paragrafa . . . (Dr. Neumann: Molim, ja ne običajem, . . .)

Predsjednik: Ja ću g. zast. osječkomu podieliti ukor, ako se nebude prestao uplitati u druge govore.

Ban grof **Khuen-Hédervary**: Ja sa svoje strane nisam nikada uzbunjen, ako mi se takov prigovor učini, ja se tomu dapače radujem, jer znam, da onaj, koji se ljuti, nikada neima pravo. (Glasovi sa desnice: Živio! Istina je!) Ja sam to zato spomenuo, jer se gosp. zastupnik toliko pozivlje na nagodu i tvrdi, da je pravi nagodbenjak, pa sam mu morao kazati, da nije čitao nagodbe, jer da ju je čitao, nebi mogao bio izustiti onu rieč, za koju on kaže, da je neima u nagodbi.

Izvolite pročitati §§. 3, 8. i 44. stare i revid. nagodbe pa ćete svaki put naći rieč „državni sabor“.

Nu g. zastupniku je to nuzgredna stvar, nego mu je glavnije, da troškovi zajedničkog državnog sabora nespadaju u ovaj obračun. Po njegovom mnienju moralo bi se valjda dan po dan bilježiti, koji je dan zajednički, a koji posebni ugarski sabor. G. zastupnik nije nigdje u nagodbi našao, ni na temelju nagodbe dokazao, da ima poseban zajednički i poseban ugarski sabor. Uviek se spominje samo zajednički državni sabor.

Dakle onda neće ni troškovi toga sabora biti različiti, nego uviek jedni te isti. Tako je i sa zajedničkom vladom. Ima dakako troškovah, koji se nenalaze u ovom obračunu, a to su troškovi, koji se tiču samo Ugarske, i tu se strogo po nagodbenom za-

konu postupa tako, da samo zajednički troškovi dolaze u obračun. Nu to su za g. zastupnika samo nuzgredne stvari, na koje bi valjda i on pristao, da ima izvršivati nagodbeni zakon Jedno je ipak za njega najglavnije, naime, da se u obračun stavljaju stavke o ukamaćenju državnih dugovah. Dakako, to je već veća pozicija, za nju je već vriedno boriti se.

G. zast. misli, da zajedničkih dugovah neima.

Ponajprije moram sjetiti g. zastupnika, da smo mi — opet po nagodbi — priznali, odnosno da je Hrvatska i Slavonija priznala onu nagodbu, koju je Austrija i Ugarska sklopila zak. čl. XII. : 1867., a u tom zak. čl. XII. : 1867. ustanovljeno je, koji su dugovi, što ih Ugarska preuzima, dakle koji spadaju u državnu zajednicu, kako se u nagodbi veli. Državna zajednica preuzela ih je naprama Austriji. Ugarska se nije trebala pobrinuti za dugove, nego ih je dobila, kad se je sa Austrijom sklopila nagodba, a mi smo ih preuzeli, kad smo pristali u §. 5. nagodbe na to, da je taj z. čl. XII. : 1867. i za nas obvezatan.

G. zast. kaže: „Nesmiju nam se dugovi uračunati, jer u obće nismo ništa dužni po §. 27.“, pa ako smo namirili 55% naših javnih dohodakah, da se od nas više ništa tražiti nemože. To je istina, pa se ništa niti netraži, da se nenalazi svota, koja se u obračunu ističe svake godine kao onaj dio nepokrivenih troškovah sa naših 55%, to bi bilo krivo. Da se ova svota od 4,609.879 fr. $78^1/_2$ nvč., koja se izkazuje, da ju Hrvatska i Slavonija nisu namirile, za podmirenje zajedničkih troškovah po ključu neizkazuje, to bi bilo krivo, jer te svote nismo dužni namiriti. Dakle to nemože ići u račun dugovah, ali dugovi, što ih zajednica država za pokriće državnih potrebah čini. to su zajednički dugovi.

Gosp. zast. opet nije čitao nagodbe, jer u §. 8. nagodbenoga zakona izrično se kaže, što je zajedničko kraljevinam Ugarskoj, ter Hrvatskoj i Slavoniji. Ja ću iz toga paragrafa sve ostalo izpustiti, pa ću čitati samo ono, što se na tu stvar odnosi. Tu se kaže: „zatim spada na isti sabor: kontrahiranje novoga i konvertiranje već obstojećega drž. duga —“. Dakle §. 8. negodbe priznaje, da već ima starih državnih dugovah, a ustanovljuje, da može biti i novih. Faktično bilo je starih dugovah, a faktično ima i novih. Buduć je to zajednički posao, to se ima i u obračunu staviti kano zajednički posao. To je sasma jednostavna stvar. (Tako je! na desnici.) No da to nije tako jasno u nagodbi, ja bih se čudio, da bi to g. zast. zagovarao, da tko drugi za nas dugove plaća.

Da li se to slaže sa ponosom naroda, da potrebe, koje se za nas imadu pokriti, drugi u naše ime dugovima pokriva? Koliko sa svoje strane mogu činiti, ja nikada neću dopustiti, da drugi za me podmiruje svoje potrebe, nego ću doprinieti, koliko mogu sam. To odgovara po mojem nazoru narodnom ponosu.

Za to po mojem mnienju nije ni ovaj obračun krivo sastavljen, kako to g. zastupnik tvrdi. Toga g. zast. dokazao nije, on to samo naprosto tvrdi. Ja sam sa nekoliko već riečih dokazao, da nagodb. zakona g. zastupnik čitao nije i zato nemože na temelju nagodb. zakona nikakvoga dokaza pružiti svojim navodom, koj dokaza nezna, taj naprosto tvrdi.

Zato ja tvrdim, koji sam čitao nagodb koji sam citirao dotične paragrafe nagod zakona, ujedno i dokazao, da je taj obrač dobro sastavljen, — ja tvrdim, da nije obračun kriv, već da je dobar, ali opet tvrdim da je kriv nazor g. zastupnika.

Kada g. zastupnik kaže, da je Ugarsk znala što je radila, kad je nagodbu sklapal to tim ništa novoga nije kazao. Naravno je znala baš tako, kao što su i Hrvati zna zašto su sa Ugarskom sklapali nagodbu. (Tak je! na desnici). Ja mislim, da su to dap bolje znali od g. zastupnika (Smieh. Živ na desnici), jer da su bili tih nazorah gjari i Hrvati, kad se je sklapala nagod nebi nikada nagodbe bilo. Zato bih i ja kao, da je nagoda otvorena knjiga, ali bože da nezna svaki tu otvorenu knjiga tati, a to je ono, što je žalostno, ali sam one, koji neznadu čitati, dočim se oni, znadu čitati, samo smiju onim, koji ne

G. je zastupnik rekao i to, da strane većine ove visoke kuće izraž

onomu nazoru, da su uzdrmani stožeri nagode. Ja dvojim, da je to s te strane učinjeno. Ja ću još dopustiti, da je bilo vrieme, kad se je to uztvrdilo, ali ni onda se nije to tvrdilo u pogledu na financijalnu stranu nagodbe.

Ako g. zast. očekuje sud, koji će opravdati i pred ljudmi i pred bogom, što je on danas radio, to je to lahko mogao učiniti, jer je njemu ipak lakše dočekati taj sud, koji za pozitivan rad nenosi nikakovu odgovornost, nego onim, koji bez velike larme, a da se neljute i osobito neešofiraju, mirno radeći, kroz 24 godine uviek isto rade, jer oni imadu paziti na odgovornost i na sud iz mnogo više razlogah, ter se toga suda eventualno bojati. Za ono, što se pozitivno radi, može se očekivati, da će se i pozitivno suditi, ali onom koji ništa neradi, se mnogo prašta.

Za to mislim, da će g. zastupnik po mojem mnienju vrlo lahko čekati na taj sud.

Ja molim vis. kuću, da izvoli ovaj obračun primiti na znanje. (Burni živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Vrbanić.

Dr. Fran Vrbanić: Visoki sabore! O obračunu izmedju kraljevine Ugarske, te kraljevine Hrvatske i Slavonije govorilo se u ovom vis. saboru već toliko i tako temeljito, da mi se čini danas suvišnim i jednu rieč o tom predmetu progovoriti. Moram uslied toga iskreno reći, da do ovoga momenta nisam odlučio bio, da se dignem i koju reknem, dok nisam čuo iz ustiuh preuzv. gosp. bana neke izjave, koje si smatram za dužnost izpraviti.

Preuzv. gosp. ban izvolio je predbaciti momu veleštovanomu drugu i predgovorniku, da nije čitao nagodbenoga zakona, dočim se je preuzv. g. ban s druge pohvalio, da je on čitao nagodbeni zakon.

Ja ću vjerovati i moram vjerovati preuzvišenomu g. banu, da je čitao nagodbeni zakon, kao što vjerujem i momu drugu i predgovorniku, da je on čitao i proučio nagodu, i upravo obzirom na to nemogu se snaći, ni shvatiti neke izjave preuzv. g. bana, koje nestoje u suglasju s nagodom.

Preuzv. gosp. ban izvolio je odgovoriti momu veleštovanomu predgovorniku, da neima posebnog ugarskog i posebnog zajedničkog sabora, nego da obstoji samo zajednički sabor. Ja držim, da se ova izjava preuzv. g. bana netemelji na nagodi, jer slovo nagodbenoga zakona izrikom posve drugačije kaže. Nagoda poznaje ne samo zajednički sabor, nego poznaje za razpravljanje autonomnih poslovah kraljevine Ugarske i ugarski sabor. Nagodbeni zakon kaže u §. 31., da „pravo zakonarsko glede onih predmetah, koji su kraljevinam krune ugarske i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički . . , pripada zajedničkom saboru ovih kraljevinah krune Ugarske“. . . A §. 32 istoga zakona kaže: (Čita) „. . Ako bi se broj zastupnikah ugarskoga sabora s vremenom promienio, imat će se . . .“ itd. Dakle nagodbeni zakon poznaje napose ugarski sabor za razpravljanje poslovah autonomnih i napose zajednički sabor za razpravljanje poslovah zajedničkih.

Ja nisam kriv, da je tomu tako, ali nagodbeni zakon to naročito kaže, pa s toga ja u ime svoga druga odbijam tvrdnju preuzv. g. bana, kojom mu je predbacio, da nije čitao nagode. Ja držim, da je moj veleštovani drug čitao nagodu i da je samo na temelju toga mogao tu razliku učiniti.

Preuzv. g. ban kazao je jošte, da se kod sastavka proračuna neradi po praksi, nego po zakonu. a praksa da je u §. 6. revidirane nagode uzakonjena i da se obračun sastavlja po toj uzakonjenoj praksi.

Ovdje i opet moram prigovoriti preuzv. g. banu. (Na desnici: Oho! Oho!) Molim, kakav oho! Moram mu prigovoriti u toliko, što je §. 6., koji govori o načinu, kako se ima sastavljati obračun, ustanovljen zakonom od 10. prosinca 1889. Pošto se pako ovdje radi o obračunu za god. 1888., to se nisu načela novoga, revidiranoga zakona mogla uporabiti na sastavak ovoga obračuna, nego je sastavljen ovaj obračun po praksi postojećoj, ali po praksi protuzakonitoj.

Ta praksa dovela je do toga, da n. pr. u zajedničkom obračunu nisu uvrštene niti pošte kao prihod zajednički, te da usljed toga prihod od poštah nije bio podvrgnut percentuaciji.

Sada preuzvišeni gosp. ban tvrdi, da to odredjuje §. 6. revidirane nagode, u kojem da je praksa uzakonjena. Ja ću to dopustiti, ali pitam: kako je to, da su pošte izpuštene u obračunu za god. 1888.?

Ja sam, vis. sabore, imao samo ove dvie primjetbe staviti na izjave preuzv. g. bana, ter se u ostalom posve slažem sa onim, što je rekao moj poštovani drug g. zast osječki. Iz svega medjutim vidim, da je svakako čudna stvar, kad se na temelju jednog te istog zakona čita ovako i onako.

Ja sudim, da ova nejednakost u shvaćanju zakona nipošto nemože roditi dobrim plodom po našu domovinu. Ovu nejednakost prikazuje očito ona okolnost, što mi sa ove strane vis. kuće držimo, da je nagodbeni zakon u svojih temeljih povriedjen, dočim vi držite, da su te povriede zakonom opravdane. Usljed toga postoji medju nami i vami toliki jaz, koji se neće nikada izpuniti, te koji će dotle postojati, dok se nepovratite na stanovište samoga zakona. (Živio! na ljevici.)

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen - Hèdervàry**: Ja ću samo u kratko na rieči g. zastupnika da odgovorim. Ja rado priznajem, da sam pogriešio, kada sam kazao, da g. zastupnik osječki nije čitao nagode. Ja sam pogriešio u toliko, što sam htio reći, da nije dobro čitao, a da to može biti, dokazao je sada g. zastupnik dr. Vrbanić, koji sam veli i konstatira, da se nagoda može razno čitati. Po mom mnienju dakle g. zastupnik dr Neumann, ne da nije čitao, nego nije dobro čitao.

Što se pako tiče zajedničkog i ugarskog sabora, to ostajem kod onoga, što sam rekao, premda se u §. 32. nagode govori o ugarskom saboru. Gospodin zastupnik priznati će mi, da nagoda govori jedan put o zajedničkom saboru, drugi put o zajedničkom državnom saboru, onda o državnom saboru, onda o ugarskom saboru, da dakle imade u njoj svakakvih nomenklaturah.

Ali ovaj paragraf govori u cielosti o zajedničkom saboru, jer kaže, kako ima na tom saboru biti Hrvatska zastupana u slučaju, ako se broj zastupnikah njegovih s vremenom promjeni. Tu se dakle radi o broju zastupnikah iz Hrvatske i Slavonije napram broju ugarskih zastupnikah na zajedničkom saboru, jer da se radi tu o ugarskom saboru, o strogo ugarskom saboru, nebi moglo biti govora o broju zastupnikah iz Hrvatske i Slavonije. To je dosta jasno i tim mislim, da sam dokazao, da ja, po mom mnienju, bolje čitam nagodu od g. zastupnika.

Istina je nadalje to, da nisam imao pravo, kada sam se pozvao na §. 6. financijalne nagodbe od g. 1890., to priznajem, da, kada se radi o obračunu za g. 1888., nemože vrediti za nj zakon od g. 1890. Ali za to ostajem svakako kod toga, da se g izvjestitelj nije pozvao na praksu, jer je izveo ono, što sam i ja krivo izveo napram obračunu od g. 1888. Nu kad je gosp. zastupnik sam dokazao, da je praksa uzakonjena zakonom od g. 1890. i to §. 6. toga zakona, to je valjda ta praksa bila dobra, jer se nebi inače uzakonila bila, pak buduć da je do sada uvjek valjala, to držim, da ni sada neimamo razloga od nje se udaljiti.

Ja bi sa svoje strane na koncu samo toliko želio, da svi jednako, dobro čitamo i nadam se, da će se u budućnosti to dati polučiti. Ako nam bude nastavna politika dala za to preduvjete, da onda neće biti razlike u čitanju ma koje stvari. Ali, koliko ja znam, nečitamo mi različito samo nagodbeni zakon, nego ima i drugih zakonah i stvarih, koje ljudi razno čitaju; nu neodlučuje to, tko što kako čita, nego tko zna uz svoje čitanje više ljudih sakupiti, jer dotični onda ima uvjek pravo. (Tako je! Na desnici.) To je tako uvjek bivalo. Ja bih želio g. zastupniku, da si pribavi toliko ljudih za svoje čitanje, da bude on sa svojim čitanjem imao pravo. (Živio! Živio! Na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik dr. Amruš.

Zast. dr. **Milan Amruš**: Visoki sabore! Ja nebi bio ustao, da ovdje nisu neke stvari uztvrdjene, za koje držim, da nestoje. Rečeno je u ovoj razpravi, da u nagodi neima spomena čisto ugarskog sabora.

Ja ću biti tako slobodan, pak ću neke paragrafe nagode pročitati, iz kojih se vidi, da postoji po nagodi poseban sabor ugarski.

§. 66. nagode, koji govori o cjelokupnosti teritorija kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, veli sljedeće u alineji 1.: „Sve ono zemljište, koje sada skupa s gradom i kotarom bakarskim spada k županiji riečkoj, s izuzećem grada i kotara riečkoga koji grad, luka i kotar sačinjavaju posebno s ugarskom krunom spojeno tielo (seperatum sacrae regni coronae adnexum corpus), i glede kojega kao takova, posebne autonomije i na nju protežućih se zakonodavnih i upravnih odnošajah uredjenja, imat će se putem odborskih razpravah izmedju sabora kraljevine Ugarske i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i grada Rieke obće sporazumljenje postići". Tu se vidi, da eksistira poseban sabor ugarski. Da je tomu tako, da postoji poseban sabor ugarski, to se naročito navodi u svakoj reviziji nagode.

Tako se u reviziji nagode od 30. studenoga 1873. veli, da je sklopljena nagoda medju saborom kraljevine Ugarske s jedne strane i saborom kraljevinah Hrvatske i Slavonije s druge strane. Iz toga se jasno vidi, da postoji poseban, separatni ugarski sabor, koji jedini može sa saborom kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije utanačiti nagodu. Kada nagoda naročito veli, da postoji poseban ugarski sabor i kada to izrično potvrdjuju sve revizije nagode, onda ja nerazumijem, kako se može reći, da nagoda nepoznaje posebnoga ugarskoga sabora. Ako pako postoji poseban ugarski sabor, onda on mora imati i svojih posebnih troškovah, kojih nemože i nesmije nositi Hrvatska, jer nisu zajednički. Uzprkos tomu nedvojim niti časa, da su troškovi i onih sjednicah ugarskoga sabora uvršteni medju zajedničke, da su naši zastupnici dobili dnevnice i za one sjednice, u kojih je u ugarskom saboru razpravljena revizija nagode. Ja držim, da to neodgovara nagodbenomu zakonu, jer onda nije ugarski sabor razpravljao kao zajednički, nego kao separatno ugarski. To se mora točno lučiti, jer ako nebudemo ovako postupali, izgubiti ćemo našu autonomiju.

Mi treba da učimo od Magjarah, kako treba braniti svoja prava. Uzmite n. pr. samo, kako su se oni borili, da dobiju kod naslova zajedničke vojske umetak „i" (N. pl. Czernkovich: To dolazi i nam u prilog.), da se zove „carska i kraljevska".

Iz onoga, što sam naveo, vidi se, da nagoda poznaje posebni ugarski sabor. Nigdje u nagodi nestoji obaška državni sabor, već u §. 44. nagodbe nalazi se „zajednički državni sabor". Dakle kad se govori u nagodi ob ugarskom saboru, onda se razumjeva pod tim ugarski posebni, a kad smo u njem skupa, onda je to zajednički sabor. Nagoda govori samo na dva mjesta o zajedničkom državnom saboru u §. 8. i 44.; u hrvatskom tekstu se inače govori uvjek „zajednički", a u magjarskom „Közes gyules".

Po nagodi mi smo sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dočim se u evo predloženom izvadku iz zapisnika dne 26. svibnja 1891. držane 490. sjednice zastupničke kuće u Budimpešti veli, da će ob obračunu obaviestiti hrvatsko-slavonski sabor. To je protuzakonito, pak držim, da se to odrešito odbiti mora, jer mi nismo hrvatsko-slavonski sabor, već sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Još ću spomenuti samo jednu točku ovoga obračuna. Moje je čvrsto uvjerenje koje sam uvjek zastupao i koje ću zastupati, dok budem zastupnik države Hrvatske, da se Hrvatska u ovom obračunu, kako je to dokazao i g. zast. gornjeg grada Osieka, protuzakonito tereti sa troškovi. koje nebi trebala nositi. Ja držim, gospodo, da se ovakovim postupanjem niti najmanje nekoristi zajednici. Ja držim, da bi mnogo bolje služili zajednici, kad bi hrvatski narod bio zadovoljan, nego li joj služi današnje stanje, gdje se, kako je preuzv. g. ban izvolio kazati, nagoda može ovako i onako čitati.

Ja držim, gospodo, da uvidjate, da je protuzakonito, kada se naš sabor nazivlje hrvatko-slavonskim saborom, pak da ćete svi ustati na obranu ponosa i imena ovoga sabora, čiji je zakoniti naslov sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (Ban Dragutin grof Khuen-Héderváry: Toga nitko neporiče.) Nitko od vas nije ustao proti tomu. (Ban Dragutin grof Khuen-Héderváry: Izvolite pročitati ugarski tekst nagodbenog zakona.) Za nas vriedi hrvatski tekst

nagode. (Ban Dragutin grof Khuen-Hédervàry: Ta mi se i držimo hrvatskog teksta.)

Još ću jedno spomenuti. Ovdje se govori u jednoj točki obračuna „Za podporu redovitih parobrodarskih plovitbah uzduž ugarsko-hrvatske morske obale": Po nagodi neeksistira nikakav hrvatsko-ugarski teritorij, nego samo posebni ugarski i posebni hrvatski teritorij. §. 59. nagode izrično veli, da kraljevine Hrvatska i Slavonija imadu svoj poseban teritorij hrvatski, komu odgovara ugarski teritorij tamo preko Drave. (Tako je! Živio! na ljevici.)

Ugarsko-hrvatskog teritorija dakle neima po nagodi, već samo posebni hrvatski i posebni ugarski teritorij, jer su to dva razna teritorija. Kad se kaže, da je to ugarsko-hrvatski teritorij, onda se mora uzeti, da je to jedan te isti teritorij, a nagodba kaže, da Hrvatska sačinjava poseban teritorij — dakle je taj naziv proti nagodi.

Ja sam ovo nekoliko riečih iztaknuo, jer držim glede naziva, da je to principijelne važnosti, kao što je za mene od važnosti, da se Amruš zovem, a ne drugčije, te ću se i boriti za moje ime. Isto tako će se boriti i braniti će svaki član hrvatskoga naroda naziv, koji ga ide po zakonu.

Ja se glede merituma slažem sa nazori g. zastupnika gornjega grada Osieka. Nedvojim, gospodo, nagoda se nemože ovako i onako čitati, nego samo onako, kao što ju mi čitamo; za nas i naše tumačenje govori slovo i duh zakona, za vaše pako tumačenje govori moć, za koju današnje vrieme drži, da ona odlučuje o svem. Ovoliko sam mislio spomenuti. (Živio: na ljevici).

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti, rieč ima g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Aleksander Egersdorfer**: Visoki sabore! Nakon onoga, što je preuzv. g. ban rekao i što smo već toliko putah rekli u ovom vis. saboru ob ovom predmetu, nepreostaje mi ništa da kažem, jer ja držim, da je dugočasno opetovati neprestano ono, što smo već kazali. Na mene to pravi takav utisak, ... (Dr. Milan Amruš: Nas boli.) kad moram uvjek slušati isto i uvjek isto odgovarati. Ja bih mogao najkraće odgovoriti gospodi, kad bih im rekao: gospodo, izvolite pročitati dnevnik od prošle godine, strana ta i ta. Ako je medjutim g. zastupniku stalo svakako do toga, da čuje iz mojih ustijuh evangjelje, biti ću tako slobodan te ću kazati nekoliko riečih.

Vi morate uzeti, da je hrvatski narod od kad nagoda postoji prošao više fazah, da je stao u borbu proti nagodi i proti njenom tumačenju, da je rezultat te borbe bio sabor, koji se je sastao iz pristašah onih, koji su govorili onako, kako danas govore gospoda sa protivne strane ove vis. kuće. (Dr. Milan Amruš: To ste bili vi, narodna stranka.) Dakle smo bili mi, koji smo onda ovako govorili, kako vi sada.

Mi smo onda narod hrvatski poručili saveznom narodu ugarskom, da na toj nagodi imademo ovo i ovo izpraviti, ovo su glede nagodbe naše želje. Drugi kompaciscent, pošto je mislio, da ima sa razboritimi ljudmi posla, kad je dobio takovu poruku, morao je držati, da su to naše želje, i na temelju toga stali su ugovarati oba kompaciscenta. Rezultat toga ugovaranja bila je revidirana nagoda. Iza toga bilo je opet rekrimininacijah, opet se je s naše strane kazalo: ovo nije pravo, ovo se ima ovako tumačiti, a ovo ovako. Drugi kompaciscent, misleći opet, da ima s pametnimi ljudmi posla, upustio se je u dogovaranje, jer je držao, da su to narodne želje, što mu se s druge strane poručuje. O svem tom, što danas gospoda govore, nije bilo onda ni spomena. O tom u hrvatskom narodu do pred nekoliko godinah nije bilo ni govora, niti u saboru, niti izvan njega. Od nekoliko godinah kada se trojica sastanu, odmah idu za tim, da nadju nešto novoga i nadju sbilja nešto novoga. Tako se ali odnošaji izmedju dva naroda neuredjuju, da jedan narod dolazi svaki dan sa nečim novim, iza kako je njihov odnošaj zakonom uredjen, jer će neprestano moći jedna stranka što nova pronaći, te tako onemogućiti valjano uredjenje medjusobnog odnošaja; sasvim bo je naravno, da kako vi danas pronalazite svaki čas nešto novoga, da će tako uvjek moći doći netko, pa pronaći nešto novog i zahtjevati, da se preuredi ono što smo jučer uredili.

Ja se jako dobro sjećam, da su gospoda na početku ove sjeditbe iznjela cielu čitulju krivih interpretacijah nagode, onda su iznjeli svoje nazore en gros i mi smo o svem razpravljali, ali o državnih dugovih nije bilo govora. To su tekar sada pronašli. Dajte pronadjite jedanput sve i onda prestanite. (Smjeh na ljevici.)

Što se tiče primjetbe gosp. zastupnika gornjega grada Osieka, da ćemo mi taj obračun primiti, i da će o tom suditi narod, to moram primjetiti, da je već narod sudio. Zar je to prvi obračun? Narod je o obračunu već sudio. Bilo je obračunah prije revidirane nagode, i narod je o njih sudio, bilo ih je poslie nagode, i narod je o njih opet sudio. Narod je sudio, ali na nije odsudio radi obračuna.

Gosp. zast osiečki kaže glede državnoga duga ono, što su gospoda u najnovije vrieme iznašla. Ja nemogu ovdje ništa drugo reći, nego opet ono naglasiti, što je preuzv. gosp. ban rekao, da po §. 8. nagode jesu drž. dugovi zajednički, a ja si nemogu predstaviti zajednički dug, koji onda opet nije zajednički. Ja si nemogu predstaviti takav zakon, da u §. 8. stoji negacija §. 27., ili da §. 27. negira ono, što stoji i ustanovljuje §. 8. Mi moramo interpretirati zakon tako, da ima smisla, a ne da dolazimo do nesmisla.

Gospodin je zastupnik naglasio dvostruki savez. I to je novo iznašašće, ali malo je starije od državnoga duga. (Dr. Franjo Vrbanić: Od god. 1868.) Nije tako. Ja se jako dobro sjećam one prve poruke kraljevinskoga odbora, koji je imao revidirati nagodu, koji je ondje iztaknuo promjenu nagodbe, dakle skrajnje želje hrvatskoga naroda, naime autonomiju glede financijah, glede komunikacijah, dapače glede željeznicah, u koliko su vicinalne naravi i t. d. i t. d. To je bio velik program. Ali onda to nije nikomu došlo na pamet, premda su htjeli promjeniti odnošaje. Hrvatska htjela je imati samostalne financije i da će stanoviti percenat plaćati u zajedničku blagajnu. Ali nikada se nije govorilo, da sabor u Budimpešti nije zajednički, da su dva sabora. (Dr. Franjo Vrbanić: God. 1877. se dosta o tom govorilo.) Jest, bilo je o tom govora, ali tek prije pet šest godinah; ali ja sam rekao, da to nije sasvim novo iznašašće, nego da je malo starije. Ja se moram na to povratiti. Što će vam još pasti na pamet? Dakle kažite jedan put sve!

Ako oni, koji su načinili nagodbu, nisu smatrali, da ima dva sabora, dva ministarstva, dvie vlade itd., a niti oni, koji su revidirali nagodu, ako oni sve to nisu smatrali, onda pitam, kako mi dolazimo do toga, i to groznom interpretacijom; dakle ako vi tako interpretirate, vidjeti ćete, kako bi vam tek ja mogao interpretirati.

Tako vam mogu interpretirati ako hoćete, §. 32., tu se kaže: „ako bi se broj zastupnikah ugarskoga sabora s vremenom promjenio, imat će se broj zastupnikah za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju uz pridržanje razmjera pučanstva ustanoviti po istih načelih, koja budu upotrebljena kod opredieljivanja broja zastupnikah kraljevine Ugarske“.

Dakle u tom ugarskom saboru ima dva zastupnika, i to kraljevina Ugarska i valjda još netko drugi. Ja ću vam još nešto pokazati, kako se dade interpretirati. Uzmite §. 63. Tamo se kaže: „kad se razpravljaju zajednički poslovi, imadu se uz ugarsku zastavu i sjedinjena zastava kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razviti na sgradi, u kojoj se obdržava zajednički sabor zemaljah krune ugarske“, iz toga dakle sliedi, da se na zajedničkom saboru razpravljaju zajedničke stvari... (Smieh i prigovori na ljevici.) Molim, ja se nepozivam na to, nego kažem, da ako bi htio interpretirati nagodu kao vi, onda bi ovako govorio.

Dakako da imade ugarski sabor, to je istina, o tom neima dvojbe, jer svakako ga je bilo prije nagode; onda je morao biti ugarski sabor, jer sabor je tamo bio. U onom trenutku, kad se nagodba stvarala, bio je ugarski sabor, ali čim je nagodba učinjena, onda je on postao zajedničkim, i od onoga je vremena zajednički; i svaki put, kad mi dolazimo u isti položaj, t. j. kad stvaramo nagodu, tad se povraćamo u onaj položaj, u kojem smo bili prije nagode, to je karakteristika ove nagode, i našeg financijalnog i državo-pravnog položaja, da se od deset do deset godinah povraćamo natrag u ono vrieme

prije nagode. Iz toga sliedi naš paritet, on je desetgodišnji; kad sklopimo nagodu onda smo mi jednaki, a samo svaki put prigodom sklapanja nagode, i u onom trenutku postoji posebni ugarski i posebni hrvatski sabor.

O tom neima dvojbe, ali u vrieme, dok traje nagoda, onda je taj ugarski sabor učinjen zajedničkim.

Ja sam to naglasio, da se po zakonu imade tako sastavljati obračun, i to po §. 6. revid. nagode. Gosp. zast. vinkovački naglasio je, — on to priznaje, da će u buduće biti, — da se taj §. 6 nemože odnositi na ovaj obračun, jer je to nagodba od g. 1889., a to je obračun od g. 1888. Ali to jest tako. Taj se paragraf odnosi na ovaj obračun. Gosp. zast. vinkovački je nešto zaboravio Što je obračun? Obračun je izvedenje zakona. Dakle načela, na temelju kojih se sastavlja obračun, jesu načela interpretacije zakona; putem interpretacije zakona dolazimo do ovako, tako, onako sastavljena obračuna. Onaj, tko na ovaj način interpretira zakon, sastavit će ga na ovaj način, a tko zakon drugačije interpretira, taj će sastaviti drugačiji obračun. §. 6. nagode kaže, da se imade obračun obavljati onako, kao dosada. Taj je paragraf interpretativne naravi, on kaže, obračun se imade sastaviti onako, kao do sada, t. j. on interpretira način, kako se obračun imade sastaviti. Taj je paragraf naravi interpretativne, a takav zakon djeluje natrag; svaki interpretativni zakon mora djelovati natrag. (Dr. Franjo Vrbanić: Već je bio gotov obračun, kad se taj zakon stvarao.)

Ako bi bio gotov, i bio drugačiji, onda bi se bio morao promieniti na temelju §. 6., jer interpretativan zakon imade moć, da natrag djeluje. Kad sam se ja pozvao na §. 6., znao sam dobro, što sam činio.

Gosp. je zast. vrpoljački rekao, mislim, da je on bio, ili je bio g. zast. vinkovački, da ono, što oni govore, dakle da njihovo razlaganje i shvaćanje neće oštetiti zajednice. Ja to vjerujem, i to on nije trebao reći, jer oni su mnogo govorili, a zajednica nije ništa štetovala, mi dapače vidimo, da ona hvala bogu jako dobro stoji. Dakle ono, što oni govore, to joj neće moći škoditi. Ali ja mislim da, kad bi se u širem krugu tako govorilo, i mi nebi to ovdje oprovrgli, tada bi nam moglo škoditi, jer faktično sviet bi mogao doći do toga, da u Hrvatih nazrieva ljude, koji neznadu obračunavati, i da smatra u njih ljude, koji danas negiraju, što su jučer afirmirali, dakle da su olina, s kojom se neda računati, dakle kad bi većina tako govorila, a nebi se oprovrglo, nama bi to onda škodilo.

Što se tiče prigovora gosp. zast. vrpoljačkoga, on je sasvim druge naravi. Da ovdje stoji „sabor ugarsko-hrvatski", to neka oprosti gosp. zastupnik, jer to nismo mi pisali, to su pisali drugi, a valjda je za nje mjerodavan njihov tekst, a ne naš; kao što je mjerodavan za nas naš tekst, tako je za njih i njihov tekst, inače bi došlo do toga, da kad bi mi zahtjevali, da za nje bude mjerodavan naš tekst, to bi oni mogli i morali zahtjevati, da za nas bude mjerodavan njihov tekst. Ali čini se doduše, da gosp. zast. to nebi težko bilo, jer on, kako se čini, razumi magjarski tekst. Ali ja ga nerazumijem, ja dakle priznajem, da radje ostajem kod našega; a onda naravno moramo priznati, da i oni ostaju kod svoga; a valjda je on izpravan, jer oni kad upotriebljavaju svoj tekst, neizkrivljuju ga, dak valjda je izpravan. Ali to budi samo mim gredce spomenuto.

Razlika je izmedju nas, a ta je razli temeljna, da gospoda sa protivne strane shv ćaju nagodbu dvostruko, dvostruk sabor, dv struko ministarstvo, dvostruka vlada, dvostr dohodci, kod njih je sve dvostruko. To j istina. Imade u životu čovječjem stadij kad čovjek sve dvostruko vidi, a ja ra ostajem u onom stadiju, gdje sve jednostr vidim (Smieh.), i molim vis. sabor, da iz prihvatiti obračun.

Predsjednik: Prelazi se na glasov Pitam, prima li vis. sabor obračun obavlj izmedju kraljevinah Ugarske i Hrvatske i S vonije za g. 1888.?

(Prima.)

Obračun izmedju kraljevinah Ug Hrvatske i Slavonije za g. 1888. je pri

Prelazi se na daljnji predmet dnev reda, t. j. na izvješće imunitetnoga od Molim gospodina bilježnika, da ga izvoli čitati.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (Čita izvješće imunitetnoga odbora.)

Predsjednik: Rieč imade gospodin izvjestitelj.

Izvjest. dr. **Franjo Spevec**: Imunitetni odbor stvarajuć zaključak, da se dade dozvola za sudbeni postupak protiv onih narodnih zastupnikah, za koje se to traži, nije doduše polazio sa stanovišta moderne struje, koja je neprijazna imunitetu, kao i svakom privilegiju, te traži za sve jednakost pred zakonom; pa kad ipak preporuča vis. saboru, da se izruče rečeni zastupnici, čini s toga, što drži, da to u ovom slučaju neće biti na uštrb djelovanju ovoga sabora, koje imunitet u prvom redu zaštićuje, i koje je imao odbor prije svega pred očima. Nadalje drži, da se u ovom slučaju neradi o tom, da se veksira pojedini narodni zastupnik, već da se radi o tom, da se zaštite interesi pravnoga poredka. Imunitetni odbor bio je složan u svim slučajevima osim jednoga, naime slučaja kolege Pavelića. Bilo je u imunitetnom odboru glasovah, koji su zahtjevali, da se izručenje uzkrati i to stoga, jer, ako je Pavelić i počinio kažnjiv čin, da je toga kažnjivoga čina nestalo tim, što je pravodobno nadoknadjena šteta, naime prije nego je podnesena protiv njega kriminalna prijava, i stoga držali su ti glasovi, da je to sud imao znati i morao znati, i da nije imao tražiti izručenje.

Naprotiv toga stanovišta, drugi su članovi, i to punim pravom naglasivali, da je zadaća i sabora i imunitetnog odbora, imati u prvom redu pred očima interes sabora i njegovoga djelovanja; a što se tiče samoga čina, za koji se traži izručba, sabor može izpitivati samo to, da li je učinjeni čin kao takav kažnjiv po zakonu, a nemože iztraživati, da li je kriv onaj, protiv koga se taj čin imputira, jer razpitivanje toga, da li nisu možda nastale takve okolnosti, koje in abstrakto kažnjiv čin in konkreto čine nekažnjivim, to imade izpitivati sud; i obzirom na to, što je ta afera Pavelić u javnosti, čini se, mnogo pretjerivana, što je u interesu njegovom, a i nam će biti drago, da mu se dade pred sudom prilika, da dokaže svoju nevinost, i s obzirom na to, što sam gosp. Pavelić moli sabor, da ga izruči, što doduše nije odlučno za nas, ali sabor neima razloga, da se tomu protivi, zaključio je odbor. da se dade dozvola za sudbeni postupak i protiv njega: pa za to molim vis. sabor, da izvoli primiti izvješće imunitetnoga odbora.

Predsjednik: Pošto neželi nitko govoriti, pristupa se glasovanju, pak pitam, prima li vis. sabor predlog imunitetnoga odbora?

(Prima.)

Predlog imunitetnoga odbora je primljen, te je protiv dotičnikah dozvoljen sudbeni progon.

Prelazi se na interpelacije.

Rieč ima g. zast. Nikolić, da stavi interpelaciju.

Zast. dr. **Vladimir Nikolić**: Vis sabore! Ja ću biti tako slobodan, da na vis. kr. zem. vladu stavim interpelaciju, koje će se značajnost odmah razpoznati, kad naglasim, da se radi tu o jednom dielu činovničkog staleža, koji je, rekao bih, sasma previdjen ostao. Dočim se je na ime osigurala mirovina svim ostalim granam činovničtva, dočim je uredjena mirovina za profesore srednjih učilištah i za učitelje osnovnih školah, i zatim za upravne i pravosudne činovnike, dočim postoji mirovina za brzojavne i porezne činovnike, kao i za stališ samih podvornikah kod upravnih i sudbenih oblastih, ostao je stališ naših obćinskih bilježnikah bez svake zakonske skrbi, jedini od svih tih navedenih stališah.

Od profesorah zahtieva se, da je spreman za jedan ili dva predmeta za srednje škcle, od pučkog učitelja neka je sposoban specialno za svoje zvanje, isto tako od upravnog i pravosudnog činovnika; jedino se od obć. bilježnika traži, rekao bi čovjek, zvanje, koje daleko ide preko onoga, što sam malo čas naveo za druge činovnike.

Ako navedem ovdje, što sve spada u djelokrug jednoga občinskoga bilježnika, onda će se najbolje moći prosuditi, koliko je ovaj stališ zaslužio, da se i za njega što prije zakonita skrb uvede. Ja ću pročitati, što je djelokrug obć. bilježnika ali moram unapred

reći, da to nije niti iz daleka taksativno sve navedeno, nego samo ono, što sam na brzu ruku napisao i zabilježio, u koliko znadem, da te stvari svaki dan bilježnici trebaju i da bez znanja tih stvarih redovito uredovanje uprave ni moguće nije, niti se misliti daje. Tako se na priliku od obćinskoga bilježnika traži, da mora biti znalac obćinsko-upravnih zakonah; mora znati dobar dio vojničkih zakonah i propisah, mora znati zakone i propise za pučke škole; on mora znati propise porezne pristojbene i financijalne zakone; u mješovitih obćinah mora znati i autonomno uredjenje srbsko; mora znati izborne propise, zatim propise o dotaciji svećenstva; on mora znati nešto iz gradjanskog zakonika već sbog toga, što je on prvi savjetnik na selu svojim obćinarom i što je on na selu onaj, koji pravi svakojake ugovore, on mora znati zakon o komasaciji; mora znati zakon o poljskom redarstvu, zadružni zakon, bagatelni zakon i postupnik kod mjestnih sudovah, jer je u vrlo mnogo slučajevah obćinski bilježnik i mj. sudac, ili perovodja mjestnog suda; on mora znati zakon o ribolovu, zakon o vodi, zakon o lovu i šumarski zakon, ako ima obćina šumah; on mora znati gradjevni red, sanitarne propise, veterinarne propise, vatrog. propise, a nešto i iz kaznenog zakona i postupnika, jer je on donekle pozvan, da izvidja kod zločinah prve tragove; mora znati redarstvene propise, nešto i iz gruntovnog reda, jer on ponajviše pravi molbe na gruntovne oblasti; mora znati zakon o izboru za sabor, županiju, obćinu; on mora dalje znati zakon o uredjenju zavičajnih odnošajah i zakon o stečenju državljanstva — on mora jednom riečju znati sve i sva, i ako se nezahtjeva, da je to učio i naučio, i kao što sam malo čas rekao, nedržim, da sam ovim nabrajanjem izcrpio sve ono, što se zahtieva od obćinskog bilježnika znati.

Zato netko nije pretjerao, kad je rekao, da je valjan obćinski bilježnik prema ovomu upravo temelj uprave, jer na njegovim plećima stoji i porezna struka, i školstvo, i sigurnost i sve moguće, a pri svem tom ipak ovako situiran obćinski bilježnik neima zaštite, koja je podieljena ostalim činovnicima, koje sam čas prije naveo; šta više, on je prema činovnicima u gradu zapostavljen, jer zakon o uredjenju gradskih obćinah u §. 53. govori ovako: (čita) „Gradski činovnici i poslužnici namještaju se doživotno. Njima pripada stalna plaća i pravo na obskrbu za nje i njihove udove i sirote po propisih valjanih za kralj. činovnike".

Iz ovog se zakonskog mjesta vidi, da oni činovnici, koji su u gradskih obćinah, pa ma i ne bili strukovni činovnici, da su kud i kamo bolje situirani i da za nje zakon vodi bolju brigu, ako se i nezahtjeva od njih veća sprema.

U obće se mora kazati, da je po dosadanjem stanju obćinski bilježnik nepravedno zaboravljen i zanemaren, pa mi se čini, da bi se imala i morala u toliko veóma ta nepravda nanešena mu izpraviti, što je bilježnik onaj, kroz čije ruke prolaze hiljade i stotine hiljadah forintih javnih daćah i porezah, pa bi se takov čovjek trebao staviti svakako u takav položaj, da nedolazi u izkušnju, da čini ono, što je protuzakonito. Samo materialna obskrba i sigurna budućnost može ga držati na onoj etičkoj visini, na kojoj svaki javni činovnik treba da stoji, koji vjeru javnu uživa. Ja bi tim veóma preporučio obćinske bilježnike, što mislim, da je bilježnik jedan od onih činovnikah, za koga se može reći, da ima najviše dužnostih, a najmanje prava. Za njega, za njegovu udovu, za njegovu sirotčad poslie smrti njegove nebrine se nitko, pa jer obćinski bilježnik ima za života samo dotle dohodak i plaću uživa, dok je zdrav, dok je njegovo individualno zdravlje takovo, da može raditi, morala bi zemlja i družtvo nakon njegove smrti brinuti se za porodicu njegovu, koja nakon njega osamljena i neobskrljena ostaje.

Ja mislim, da bi bilo vrieme, da se neki koraci bilo od vlade, bilo s koje druge strane učine u tom pravcu, da se budućnost bilježnikah, njihovih udovah i sirotah osigura, jer to i oni i svi ostali obćinski činovnici zaslužuju, pa zato sam slobodan staviti na vis. kralj. zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju (Čita):

1. Kani li visoka vlada nuždne korake učiniti, da se obćinskim bilježnicima osigura mirovina?

2. Namjerava li tom prilikom tako isto izdati propise za osiguranje njihovih udovicah i sirotčadi?

Predsjednik: Rieč ima preuzvišeni gospodin ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen - Héderváry**: Visoki sabore! Ja ću si uzeti slobodu, da odmah odgovorim na ovu interpelaciju, kojom gosp. zastupnik pita (čita): „Kani li visoka vlada nuždne korake učiniti, da se obćinskim bilježnicima osigura mirovina? Drugo: Namjerava li tom prilikom tako isto izdati propise za osiguranje njihovih udovicah i sirotčadi?"

Na ovu interpelaciju imadem odgovoriti, da se je sa strane više županijah već učinilo toliko, da su stvoreni štatuti, koji idu za tim, da se obskrbe obćinski činovnici u obće, ne samo bilježnici. Ovi se statuti donekle razlikuju jedan od drugoga, ali se može kazati, prem jih više imade, da se drže tako rekuć svi jednog te istog principa.

Bilo je u krilu vlade pitanje, da li bi se ti štatuti mogli potvrditi na temelju postojećih obćinskih zakonah ili bi se morala izhoditi prije koja posebna zakonska odredba. Ovaj čas mogu izjaviti, da neće biti potrebno, da se posebna odredba zakonska izhodi ili stvori zakon, nego da će vlada na temelju postojećih zakonah ove štatute, koje sam spomenuo, potvrditi, i da će to naskoro uzsliediti, a tim će svakako prvi korak učinjen biti za obskrbu obćinskih činovnikah.

Ovaj čas neznam, da li su ovi štatuti imali obzir naprama udovicam i sirotčadi bilježnikah, ali ako i nebi bilo u njima, ja bi sa svoje strane želio, da se štatuti u tom pravcu popune. Nu ovo je stvar, koja će se moći eventualno i kašnje izvesti, glavna je stvar, da se u obće obskrba obćinskih činovnikah osigura. Za ovo su danas uvjeti tu, jer je većina, ako se nevaram, županijah stvorila ovakve štatute, a jam sam uvjeren, da će i ostale županije ići istim putem.

Vlada sa svoje strane radostno pozdravlja taj pokret u županijah, pa zato mislim, da neće imati prilike, da potakne ovo pitanje, koje je već s druge strane potaknuto, nego da će ona naprama dužnosti svojoj pregledati te štatute, ter da će je, u koliko neima s tehničkih razlogah prigovorah, i odobriti. Molim vis. sabor, da ovaj moj odgovor primi na znanje.

Predsjednik: Rieč ima g. interpelant.

Zast. dr. **Vladimir Nikolić**: Odgovor vlade primam na znanje.

Predsjednik: Pošto je gosp. interpelant primio odgovor vlade na znanje, pitam vis. sabor: prima li odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade je primljen na znanje.

Rieč ima g. zast. barun Rukavina, da stavi interpelaciju.

Zast. **Gjuro** barun **Rukavina**: Vis. sabore! Kad moram rieč uzeti, da stavim interpelaciju, moram se ponajprije osvrnuti na jučerašnju sjednicu, ter moram svoje sažaljenje izraziti nad onakvim postupkom predsjedničtva proti zastupniku švaračkom.

Govorilo se je već nekoliko putah sa stolice banove, kao takodjer i po izvjestitelju jučerašnjem, da i stranka prava priznaje djelomice nagodu. Ovo imadem pravo u mom svojstvu (Zast. dr. Švarc: Kao predsjednik kluba) od stranke prava odbiti. Naravno, da u toku govora o zakonih mora i pristaša naše stranke kadkada nagodu navesti, ali to ipak neznači, da mi u kojoj točki nagodu priznajemo.

Stranki prava je zadaća, da izvojuje za hrvatski narod i zbilja ustavan život, a ustavan je život za narod samo onda, ako obstoje dva faktora, a to su: vladar i narod. Je li takav ustav kod nas ovdje? (Zast. dr. Švarc: Jest!) Nije, nije istina, jer narod nemože izravno i u cjelosti svoj udes u ruke primiti.

Politika t. j. baviti se i vršiti nadzor vodjenja javnih poslovah u narodu, razvila se je na kojekakvi način, a najviše na način ubitačan po narod, samo da se dotični vlastodržci uzdrže svakojakimi sredstvi, nasiljem, dapače i iste zločine upotrebljuju, samo da narodom mogu vladati. (Na desnici: Zločine!? Smieh).

Način, kako se ti poslovi u našoj zemlji do danas vrše i vode od strane vladajuće, prenjet je ovamo njemačkim življem, koji se je ušuljao u naš narod pod plaštem kršćanah, a uspjeh bio je uviek taj, da je ovaj življ, kolikogod je uticao na udes i vodjenje javnih poslovah našega naroda, bio uviek na štetu hrvatskog naroda.

Žalibože i vaša braća Magjari su sliedili takodjer stope tih Njemacah, a kako to vrše, to je obće narodu poznato, mislim, da to svi osjećamo. Da više hrvatski narod neosjeća i da stranka prava još iole slobode imade, imamo zahvaliti samo tomu, da sa našimi protivnici nismo sami na svietu; a da smo sami na svietu, ja sam uvjeren, da bi nas još više ugnjetavali i još više pristrano proti nama zakon vršili.

Žalibože, pošto takovi odnošaji u našoj zemlji vladaju, puka je fraza, da se pojedinac može pritužiti proti samovolji javnih činovnikah i proti nevršenju zakonah. To jasno dokazuju postupci, koje javni činovnici vrše kod izbora proti političkom protivniku vlade.

Pitam ja, zašto jedno mirno mjesto, koje nije ništa drugo počinilo, nego da je mene zastupnikom izabralo, najedanput dobije vladinog povjerenika? (Glas na desnici: To smo već čuli.) Valjda sa kakvom odaljom nakanom, kako se vidi, a ta nakana je samo to, da se kojem političkom činovniku pruži nuzgredna zaslužba i da se pripravi za budući izbor vladi bolji terain Tako se uzkraćuje već osam mjesecih narodu tamo, da nemože, akoprem ima svoje zastupstvo, izabrati svoga načelnika.

Treća točka moje interpelacije tiče se jedne židovske učiteljice. Ovdje moram naglasiti, da moja stranka, koja je liberalna... (Dr. Ljudevit Švarc: Kako to dokazuje ta interpelacija! Na čast vam može služiti, da vam smeta siromašna židovska učiteljka!) ... i koja je sa jednim članom židovskoga naroda bila u dobru odnošaju, dok je bio pošten .. (Dr. Švarc: Dok je bio nezreo!) ... i kad je bio privrženik naše stranke. (Dr. Ljudevit Švarc: Izvolite promisliti vaše rieči.).

Predsjednik: (zvoni.) Molim g. zastupnik. da govornika neprekida.

Zast. **Gjuro** barun **Rukavina**: Ja u obće neimam ništa proti židovom govoriti kao pristaša stranke prava, niti nisam htjeo; ali moram staviti ovu interpelaciju, jer sam zastupnikom grada Koprivnice, a pučanstvo grada Koprivnice je tu interpelaciju od mene naručilo. Ja mislim, da je stranka prava sjajno dokazala našim vriednim bivšim drugom Singerom, da niesmo u obće proti židovom, a i ja sam samo prisiljen kao zastupnik koprivnički na zahtjev žiteljstva to učiniti i staviti sljedeću interpelaciju na kr. zemaljsku vladu (čita):

1. Zašto grad Koprivnica ima već 8 mjesecih vladinog povjerenika, te kada će već jednom gradsko zastupstvo načelnika izabrati moći?

2. Trgovci iz Velike Kaniže, koje je sa sajma u Koprivnici 28. listopada t. g. protjerao vladin povjerenik, traže odštetu od 1000 for. Tko će tu odštetu platiti? Valjda ne obćina Koprivnica?

3. Je li poznato zemaljskoj vladi, da je na obćoj mužkoj pučkoj školi u Koprivnici namještena po žup. oblasti u Belovaru učiteljica židovske vjere, proti volji i proti vjerskim osjećaji tamošnje kršćanske većine?

Predsjednik: Vis. sabore! Prije nego li visoka vlada odgovori na ovu interpelaciju, primjetiti mi je, da je sigurno cieli vis. sabor samnom u tom složan, da govor, kojega je g. zast. Rukavina držao, nespada niti najmanje na ovu interpelaciju, da je to valjda govor. pripravljen za proračunsku razpravu. (Gjuro barun Rukavina: Nije!)

Medjutim, ako i nije, vjerujem, ja ga niesam htio prekidati samo iz straha, da nebi u prvoj budućoj sjednici g. zastupnik švarački meni svoje najviše negodovanje izrazio.

Rieč ima preuzv. gosp. ban.

Ban **Dragutin Khuen Hédervàry**: Ja ću u kratko da odgovorim na prve dvie točke interpelacije g. baruna Rukavine. Najprije na prvu, naime: „zašto grad Koprivnica ima već 8 mjesecih vladinog povjerenika, te kada će već jednom gradsko zastupstvo načelnika izabrati moći“?

Na to mi je toliko odgovoriti, da su se gradu Koprivnici upravne agende u zadnje doba tako zamrsile, da ih urediti nije moguće i nebi bilo moguće bez izvanrednih mjerah, respektive takova upravitelja, koji pruža garancije, da će urediti poslove grada.

Kao što je poznato, umro je pred nekoliko godinah prvašnji načelnik grada Koprivnice, te nije izabran novi načelnik, nego je postavljen vladin povjerenik. Koliko sam dosad ubavješten, poslovi se uredjuju, i kad budu posve uredjeni, onda će se uredjena uprava predati opet samoupravi grada, od koje se nadam, da se neće opet zamrsiti gradski poslovi, kako je to žalibog već nekoliko putah bivalo. Bilo je već, da se je morao postaviti vladin povjerenik, koji je poslove gradske uredio, a za kratko vrieme samouprave, poslovi su opet zapeli. Ja bih mogao nabrojiti i konkretnih, vrlo žalostnih činjenicah o toj upravi, al mislim, da je to u obće dovoljno poznato, a i pisalo se o tom. Činjenica je, da poslovi gradski nezapinju više tako, odkada je vladin povjerenik tamo.

Čim poslovi budu uredjeni — a najveći ih je dio financijalne naravi, naime osiguranje tražbinah gradske uprave, koje nisu nikako osigurane bile, jer ih gradska uprava nije ni najmanje znala utjerati, a ne samo utjerati nego ni obračunati — predat će se poslovi gradski, kako rekoh, upravi grada. Imovinski odnošaji su tražili, da se uzpostavi red i vlada je preuzela tu odgovovnost na se, a s druge smo strane obavješteni, da je stanovničtvo grada Koprivnice posve zadovoljno sa vladinim povjerenikom. Čim dulje traje uprava vladina povjerenika, tim se više uvjerava obćinstvo, da je prije uprava vrlo loša bila i da je taj način upravljanja veoma do bar. Čak su se pronieli glasovi, da bi zastupstvo samo tražilo, da se nerazpiše izbor gradskog načelnika, da se i nadalje ostavi uprava u rukuh povjerenika po primjeru onih gradovah, koji su se svi obratili na vladu takovom molbom.

Da spomenem Petrovaradin, Karlovce i grad Zemun, koji su se svi obratili na vladu, da bi im ona putem vladinoga povjerenika uredila gradske poslove. Ja se nadam, da će tako isto proći vladin povjerenik u Koprivnici, kao što su prošli vladini povjerenici u Karlovcih i Petrovaradinu, gdje je vladin povjerenik na svršetku djelovanja bio odlikovan bakljadom.

Na drugo pitanje glede trgovacah iz Velike Kaniže — koji da su sa sajma u Koprivnici 28. listopada t. g. protjerani po vladinom povjereniku i koji traže odštetu od 1000 for., pa tko će tu odštetu platiti, valjda ne obćina Koprivnica — odgovoriti mi je, da meni nije poznato, da je vladin povjerenik protjerao trgovce iz Velike Kaniže, nego mi je poznato, da je on na temelju obrtnoga zakona uzkratio nekim ljudem — ne trgovcem iz Velike Kaniže — da ondje trguju.

To je on učinio sasvim na temelju obstojećih propisah. On dakle nije pogriešio, i zato on nemože nikakve odgovornosti nositi, t. j. on nosi cielu odgovornost, al ta mu neće po mojem mnienju nipošto prouzročiti neugodnost, da on plati odštetu, a još manje će to imati grad Koprivnica učiniti. Grad Koprivnica nije sam ni najmanje kriv, da su odpućeni neki takozvani trgovci po vladinom povjereniku.

Valjda je poznato i g. zastupniku, da je u tom pogledu pala interpelacija i na zajedničkom saboru, jer su se ovi takozvani trgovci obratili na jednog zastupnika na ugarskom saboru — isto tako, kao što su se neki izbornici obratili na g. zastupnika — da upita ministra trgovine radi toga slučaja. Kod te prigode imao sam priliku, da se uvjerim sam o djelovanju vladinoga povjerenika, koje je bilo uzrokom interpelaciji na ugarskom saboru i koje je takodjer danas g. zastupnik iztaknuo.

Budući da vladin povjerenik nije iz Koprivnice otjerao trgovce, već ljude, koji su bez obrtne dozvole i bez izpunjenja propisah, koje zakon iziskuje, htjeli trgovati, neće imati niti on niti grad Koprivnica kakvu odštetu platiti. Na treće pitanje nemogu sam da odgovorim, na to će valjda odgovoriti g. odjelni predstojnik.

Predsjednik: Rieč ima gosp. odjelni predstojnik za bogoštovje, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik dr. **Isidor Kršnjavi**: Na treću točku interpelacije baruna Rukavine imam odvratiti to, da na pučkoj školi u Koprivnici nije namještena jedna učiteljica židovske vjere, nego da je provizorno postavljena namjestna učiteljica mjesto oboljeloga učitelja Estera, koji ima dopust do konca prvoga poljeća. Čim on nastupi službu, bit će tamo postavljena namjestna učiteljica izpunila svoju zadaću. Ovu mjeru preduzela je županijska oblast zato, da obuka nezapne. Učiteljica, koju hvale, da je revna i inteligentna, stanuje u Koprivnici, županijska oblast učinila je sasvim shodnu odredbu tim, što joj je povjerila suplenturu za vrieme potrebe.

Vlada uzela je to priobćenje odobrenjem na znanje, jer sama nije imala uzroka odrediti drugčije, a to tim manje, što je 36 mužke djece izraelitske vjere u onoj školi. Postupak županijske oblasti u skladu je sa §. 20. školskoga zakona, koji kod mješovitih konfesionalnih školah zahtjeva, da se i na manjinu obzir uzme.

Po slovu zakona nebi mogla doduše biti definitivno imenovana, jer manjina nije dosta velika, da bi se smjela namjestiti učiteljica izraelitske vjere. Svakako nije županijska oblast učinila nešto nekorektna, što vlada nebi bila mogla odobriti. Molim vis. kuću, da izvoli ovaj odgovor uzeti na znanje.

Predsjednik: Rieč ima gospodin interpelant.

Zastupnik **Gjuro** barun **Rukavina**: Što se tiče prve točke moje interpelacije, to odgovor vlade na ovu točku neprihvaćam. Što se tiče druge točke, moram kazati, da sam baš ubavješten, da su dotični trgovci imali propisne obrtnice i putnice, nego jamčiti nemogu, jer jih nisam vidio. Što se treće točke tiče, moram kazati, ako su s tim Koprivničani zadovoljni, onda sam i ja zadovoljan.

Predsjednik: Pošto je g. interpelant odgovor vlade primio na znanje, to pitam vis. sabor: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima).

Odgovor vlade je primljen na znanje.

Rieč ima gosp. predstojnik unutarnjeg odjela, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Vis. sabore! Gosp. zastupnik svetokrižki stavio je 19. ožujka 1890. u predmetu izbora načelnika upravne obćine Podvinj na vladu sliedeću interpelaciju: (čita).

Odgovarrjuć na ovu interpelaciju, čast mi je prije svega naglasiti, da preuz. g. ban niti je obećao, niti je mogao obećati Josipu Oreškoviću potvrdu, jer on nepotvrdjuje obćinske načelnike.

Glede samoga izbora Josipa Oreškovića načelnikom upravne obćine Podvinj, odnosno glede nepotvrde toga izbora ima se ovako:

Izbor Josipa Oreškovića načelnikom rečene upravne obćine, obavljen 20. prosinca 1887, nije kotarska oblast u Brodu potvrdila radi toga, što je brat Josipa Oreškovića bio tada namješten u obćinskoj službi kao blagajnik, te što službeni obziri nedopuštaju, da dvie osobe u takovom srodstvu služe u istom uredu.

Kod iznovičnog izbora Josipa Oreškovića dne 30. siečnja 1888. nije doduše više obstojala ta zaprieka, pošto je njegov brat medjutim izstupio iz obćinske službe, ali se izbor nije mogao potvrditi, jer se je Josip Orešković sam dne 18. veljače iste godine dobrovoljno zahvalio na izboru. Ta okolnost nije pak smetala Josipa Oreškovića, da je nastojao oko toga, da bude opet izabran načelnikom, u kojem je nastojanju i uspio, jer je dne 23. veljače 1888. iznovično izabran obćinskim načelnikom u Podvinju. Taj nedosliedni postupak i raztrovani odnošaji u obćinskom zastupstvu, od koga se nije moglo očekivati uspješno djelovanje u interesu obćine, prinukali su kotarsku oblast u Brodu, da je razpustila obćinsko zastupstvo; županijska je oblast ovaj razpust zastupstva odobrila, a proti drugomolbenoj rješitbi nije s nijedne strane izazvana odluka treće molbe.

Novoizabrano obćinsko zastupstvo izabralo je dne 18. srpnja 1888. Josipa Oreškovića podnačelnikom obćine Podvinj, na kojoj se je časti on zahvalio 30. listopada 1888. Kod izbora obavljenoga dne 5. studenoga 1888. nije izabran Josip Orešković. Posliednji

zbor Josipa Oreškovica od 28. lipnja 1889. ustručavala se je kotarska oblast potvrditi s razloga, što su se poremećeni odnošaji u rečenoj obćini, prouzrokovani neprestanim trvenjem medju strankami i raznim spletkarenjem, stali okretati na bolje pod sdušnom i vještom rukom podnačelnika Gjure Galovića.

Kod izbora preduzetoga dne 20. ožujka 1890. nije Josip Orešković više izabran, ter s tim ova jedan dan prije toga izbora stavljena interpelacija g. zast. svetokrižkog postala *bezpredmetnom*. Molim vis. sabor, da izvoli ovaj odgovor primiti na znanje.

Predsjednik: Pošto g. interpelant nije prisutan, pitam: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima).

Odgovor vlade je primljen na znanje.

Vis. sabore! Današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za ponedjeljak dne 28. t. m. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Razprava ob osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

(Svršetak u 1 sat i 7 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CLVI. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 28. prosinca 1891.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLV. saborske sjednice.

Glavna i posebna razprava osnove zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 25. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

(Početak u 10 satih 33 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Vladimir Nikolić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: preuzvišeni gosp. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervár**y, presvjetla gosp. odjelni predstojnici **Danilo Stanković**, dr. **Izidor Kršnjavi** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ivan Jagić** čita zapisnik 155. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Pošto podnesakah nikakovih neima, prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava o osnovi zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30 i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati izvješće odbora i zakonsku osnovu.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: (čita izvješće odbora i zakonsku osnovu. Vidi prilog br. 40. i br. 41.).

Predsjednik: Glavna razprava počima. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Imade zakonah, o kojih se može reći, da se oni nesastavljaju načelno, da se nesastavljaju aprioristički, nego da su zakoni takovi, koji se prilagodjuju faktično nastavšoj potrebi, koji se stvaraju onda, kad konkretna potreba nastupi, i koji neimaju druge zadaće, nego da toj faktičnoj potrebi udovolje.

Jedan od takovih zakonah je predležeća zakonska osnova, koja za grad Zagreb stvara posebno izborničtvo: izborničtvo začastnih gradjanah. Razlog pako, zašto se ta osnova donaša, zašto je ona baš sada nuždna, leži u

velikom broju začastnih gradjanah grada Zagreba.

Mi znademo, da je uslied zakona od 28. siečnja god. 1881. o ustrojstvu gradskih obćinah izborničtvo razdieljeno po interesih, ter da u izborničtvu veleposjednikah, t. j. onih, koji su najviše oporezovani, glasuju takodjer začastni gradjani. Ova ustanova postojećeg zakona je — to ja priznajem — anomalija. Zašto je anomalija? Jer je interes, koji se osniva na velikom porezu, sasma drugi od onog interesa, koji leži u kvalifikaciji, koja je nuždna za začastnog gradjanina. Začastni gradjani pripadaju po naravi svojoj drugoj sferi nego veleporeznici.

Ali po dosadanjem zakonu je moguće bilo, da se ove dvie kategorije sdruže u jedno izborničtvo. Za što je moguće bilo? Za to, jer je broj začastnih gradjanah tako malen, da se nemogu složiti u jednu kuriju. Ovaj odnošaj obstoji i u drugih gradovih za to, jer se začastni gradjani u posebnu kuriju složiti nemogu, što bi već a priori nuždno bilo.

Samo u gradu Zagrebu, u gradu najvećem i u središtu naše domovine, našlo se je toliko začastnih gradjanah, da se iz njih već može složiti posebna kurija i stvoriti posebno izborničtvo.

Kad s jedne strane postoji ta mogućnost, da se stvori iz začastnih gradjanah posebno izborničtvo, i kad s druge strane postoji taj moment, da svuda biraju u veleporezničtvu, dakle u kuriji, u koju po naravi svojoj nepripadaju; kad si ta dva momenta predočimo, onda je jasno, da je sada nastupio trenutak, kad se može umjestno i koristno ovakova kurija i novo izborničtvo začastnih gradjanah uzakoniti. Ovo predlaže ova zakonska osnova.

U toj okolnosti samoj, naime u smislu zakona samog i u nastavšoj mogućnosti, da se taj smisao konzekventno provede, leži najbolje obrazloženje ove zakonske osnove, koju ja s toga razloga preporučam, da ju izvoli visoka kuća primiti za podlogu specijalne debate. (Živio! na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Vrbanić.

Zast. dr. **Franjo Vrbanić**: Vis. sabore! Tko je čuo poštovanog g. izvjestitelja, kako je obrazložio ovu zakonsku osnovu, taj bi mogao pomisliti, kako je bezazlena i kako je dobra osnova, koju nam predlaže visoka vlada. Komu, gospodo, nisu poznate prilike, u kojih danas živimo, taj će, pročitav ovu zak. osnovu, na prvi mah možebiti i odobriti načelo, da se izborno pravo začastnih gradjanah stegne u one granice, koje im odmjeruje upitna zakonska osnova, ali, gospodo moja, on će se umah i upitati: zašto se ta odredba, ako je ona od načelne važnosti, steže jedino na grad Zagreb, zašto se ta stega neprotegne podjedno i na ostale gradove naše domovine? Gospodo moja, odgovor na ovo pitanje daje nam donekle i samo obrazloženje visoke vlade.

Onaj, koji znade u kakvih prilikah živimo, taj će razabrati iz samog obrazloženja vladinog, da razlozi za preinaku izbornog prava, kako je ono uredjeno u zakonu ob ustroju gradskih obćinah, nepočivaju na temeljnom načelu, po kojem valja urediti izborno pravo u gradovih, nego da je stanovište, s kojega se ta preinaka uvodi, strančarsko, te da ono, žalibože moram reći, vodi i poštovanu većinu ove vis. kuće i vis. vladu. Veli se u obrazloženju vis. vlade, da je načelo, na kojem je stajao zakonodavac, kad je g. 1879. stvorio zakon o ustroju gradskih obćinah, glede izbornog prava bilo, da se to izborno pravo ima urediti prema principu zastupstva interesa. Motivacija predložene zak. osnove kaže izrično, da je to načelo pravedno, te žali, da je taj princip, na kojem je osnovan zakon od g. 1881. ob ustroju gradskih obćinah, poremećen velikim brojem začastnih gradjanah, koji su uvršteni u prvo izborničtvo prvog kotara grada Zagreba. Da li je ovaj princip zastupstva interesah sbilja pravedan, o tom bi se dalo razpravljati. Kako je, gospodo, poznato, postoji glede toga medju učitelji državoslovnih znanostih i praktičnimi državnici velikih razlikah.

Ja sa svoje strane držim, da taj princip zastupstva interesah ne samo da neodgovara načelu liberalnosti, kojim se toliko put hvali i vis. vlada i poštovana većina ove vis. kuće, nego moje je mnienje to, da taj princip neodgovara niti zahtjevom pravednosti: jer ako ti pojedini interesi neimaju toliko jakosti, da svojom nutarnjom snagom dodju

do zastupstva, tada držim, da nije razložno, da im se odredbom pozitivnog zakona daje ono, na što ti interesi nisu ovlašteni po svojoj unutarnjoj snazi. Nu nije danas vrieme upuštati se u razpravu toga pitanja, ja ću s toga pristati na stanovište - vis. vlade, te ću dopustiti, da je taj princip zastupstva interesah pravedan; ali kad to činim, tada zahtjevam odlučno, da se to načelo zastupstva interesah dosljedno provede u čitavom zakonu; tada zahtjevam, da se kojekakvimi obziri taj princip neruši, te da se nedozvoli, da se kojekakvimi ustanovami ovo načelo osujeti.

Vis. vlada u svojoj obrazložbi došla je do zaključka, da je to pravedno načelo i na njemu osnovano izborno pravo prvoga izborničtva u gradu Zagrebu poremećeno nerazmjerno velikim brojem začastnih gradjanah, koji se bez obzira na porez uvrštuju u prvo izborničtvo, medju najjače porezovnike, te da ovaj zamašni upliv začastnih gradjanah na sustav gradskog zastupstva nije spojen sa pravednim zastupanjem interesah niti sa smjerom zakona.

Prije svega slobodan sam u tom pogledu izjaviti, da se neslažem sa nazorom visoke vlade, koja drži, da se izborno pravo začastnih gradjanah neslaže sa smjerom zakona. Ja sam, visoki sabore, bio tako sretan, te sam baš kod stvaranja ovog zakona ob ustroju gradskih obćinah sudjelovao u svih njegovih fazah; ja sam bio članom odbora i dotičnoga pododbora; dakle moram reći, da je meni po bilježkah, što sam si ih u tom pogledu sačuvao, prilično znana intencija zakonodavca, kad je stvarao ovaj zakon. Znajuć to, moram reći, da zakonodavac u ono doba nipošto nije stojao na tom stanovištu, da obzirom na izborno pravo dosljedno provede princip zastupstva interesah; nego je stojao na principu mješovitom. Za dokaz toga navesti ću sliedeće.

Vladina osnova u ono doba, premda i ona nije posve stojala na principu zastupstva interesah, ipak je taj princip mnogo točnije i mnogo dosliednije hotjela provesti, nego ga je kasnije proveo sabor. To se vidi, gospodo, odtuda, što osnova vladina u ono doba nije hotjela, da se svi činovnici uvrste u jedno izborničtvo, a to s razloga toga, kako se veli u motivaciji tadanje vlade od godine 1879, (čita): „da se neporemeti pravedno razmjerje medju pojedinimi izborničtvi na uštrb prava izbornoga drugoga izborničtva, koje premda reprezentira mnogo veću poreznu dužnost nego prvo i treće izborničtvo, i premda je u istom najizdašnije zastupana inteligencija, ipak bira samo toliko zastupnikah, koliko svako drugo izborničtvo". Vladina dakle osnova nije hotjela dopustiti, da se svi činovnici uvrste u jedno izborničtvo, da se time posve neporemeti taj princip zastupstva interesah, već je vlada predložila, da se činovnici, koji imadu 800 i manje forintih plaće, uvrste u treće izborničtvo. Sad je došla odnosna osnova u odbor i u odboru se je reklo: kad vlada i onako nije u svojoj osnovi konsekventno provela princip zastupstva interesah, kad je taj princip donekle poremetila tim, što je uvrstila začastne gradjane u prvo izborničtvo, nestoji ništa ni odboru na putu, da kod činovnikah učini veću iznimku, nego je vlada učinila i da uvrsti bez obzira na plaću i porez činovnike u drugo izborničtvo. — Tako je odbor, a kasnije sabor taj princip zastupstva interesah još više poremetio, nego je to učinjeno u osnovi vladinoj, te su svi činovnici bez obzira na plaću i na porez uvršteni u drugo izborničtvo. Je li to bilo mudro, to je drugo pitanje. Ja sam i onda bio proti tomu; a žalibože uvjerio sam se tečajem vremena, da nije bilo uputno, da je zakonodavac tako učinio.

Bilo medjutim tomu kako mu drago, faktum je taj, da je zakonodavac uvrstio sve činovnike u drugo izborničtvo i odustao od toga, da konsekventno provede princip zastupstva interesah, zakonodavac je jednom rieči stojao na stanovištu mješovitom.

Kad to stoji, tad držim, da izbornim pravom začastnih gradjanah nije nipošto poremećeno ono stanovište, na kojem je stojao zakonodavac godine 1879.; on je, uvaživ zasluge, što ih imaju začastni gradjani i po domovinu i po grad Zagreb, hotio dati im barem ono pravo, što ga uživaju kod izbora oni, koji plaćaju najviše poreza. Prema tomu nestoji tvrdnja visoke vlade, da se neslaže sa smjerom zakona, ako se začastnim gradjanom daje pravo izbora u prvom izborničtvu. Ja držim, da se to posve slaže sa smje-

*

rom zakona, jer je smjer zakona bio onaj, što sam ga malo prije spomenuo. Sada eto dolazi vis. vlada s nakanom, da preokrene princip, na kojem je stojao zakonodavac godine 1879. glede izbornog prava; ona hoće, da se princip zastupstva interesah provede kod izbora za gradsko zastupstvo grada Zagreba. Kad je to nakana visoke vlade, tada je ona po mom sudu imala konsekventno provesti taj princip u cielom zakonu, te se nezaustaviti samo kod prvog izborničtva, nego je imala preći i na drugo izborničtvo, te regulirati pravo izbora činovnikah onako, da ovo bude odgovaralo principu zastupstva interesah. Tim bi načinom, vis. sabore, bila vlada izpravila nepravednost onu, da činovničtvo u drugom izborničtvu pravo izbora gradjanah upravo čini iluzornim.

Da je to pravo posve iluzorno, ja ću biti tako slobodan ovdje s jednim primjerom dokazati; samo mi je žao, da neimam pri ruci podpunih podatakah, koje bih trebao, jer sam ih morao proračunavati samo na temelju izbornih listinah i na temelju obrazloženja vlade.

Kod zadnjega izbora u gradu Zagrebu u 1. kotaru proračunalo se je, da svi izbornici plaćaju poreza okruglo u iznosu od 328.000 forintih. Prema tomu je za svako izborničtvo izračunano, da na njega odpada porez od 109.000 for.; kao najmanja porezna stavka, da netko dodje u prvo izborničtvo, odredjena je svota od 916 forintih, a kao najmanja porezna stavka, da netko dodje u drugo izborničtvo, odredjena je porezna svota od 221 forint. U drugo izborničtvo, visoki sabore, ubilježena su po izbornoj listini 904 izbornika; od tih imade 250 gradjanah i 654 činovnika. Ovih 250 gradjanah plaća u svem 109.000 forintih poreza, dakle jednu trećinu, koja odpada na cieli prvi kotar, dočim ova 654 činovnika sa 1525 izbornikah, koji su uvršteni u treće izborničtvo; plaća zajedno 109.000 forintih. Sada je tih 650 činovnikah iz trećega izborničtva izuzeto, te je bez obzira na porez, što ih plaća ovih 250 gradjanah, priklopljeno drugom izborničtvu.

Prema ovakovu razmjerju vidimo, da je zastupstvo interesah ovih 109.000 for., t. j. ove trećine poreza, i ovo pravo glasa ovih 250 gradjanah prema ogromnom broju činovnikah posve bez vriednosti. Tu, gospodo, prestaje zastupstvo interesah materijalnih, tu je taj princip interesah posve porušen, već je proveden princip strančarski. Dok je pako onaj prvi princip donekle dopustiv, nije dopustiv onaj drugi, jer, kako mi je iz izkustva poznato, — a mogao bih navesti i primjer pogledom na izbore u gradu Zagrebu — kod glasovanja činovnikah u drugom izborničtvu neodlučuje slobodna volja, nego odlučuje strah. Nepravednost, koja tobože nastaje po zastupanje interesah uplivom začastnih gradjanah te kojoj je htjela vlada izbjeći u prvom izborničtvu, u drugom je izborničtvu kud i kamo veća. Po zadnjoj izbornoj listini bilo je u 1. izborničtvu 60 izbornikah veleporeznikah i 23 začastna gradjana; nu broj ovih začastnih gradjanah danas je jako smanjen; a nevalja zaboraviti, da od tih začastnih gradjanah nedolazi ih niti jedna polovica na glasovanje, jer ih neima u Zagrebu. Uslied toga će kod sliedećih izborah biti začastnih gradjanah, koji će se poslužiti pravom glasa, jedva 7—8; nu uzmimo, da će ih biti najviše 20 proti 60 veleporeznikah. Ako se sada ovih 60 veleporeznikah složi, oni mogu vazda nadjačati uticaj začastnih gradjanah i njihov upliv posve osujetiti.

Ali, gospodo, ako se u drugom izborničtvu složi ovih 250 gradjanah, oni nikada nemogu nadvladati 650 činovničkih glasovah. Glasovi gradjanstva u drugom izborničtvu nikada nemogu doći do izvedenja. Kad se dakle znade za ovo nerazmjerje, te kad je poznato, da je izborno pravo od 250 gradjanah, koji plaćaju trećinu cieloga poreza, sasvim osujećeno, pa kada vis. vlada kani promjeniti upliv začastnih gradjanah u prvom izborničtvu, te ovdje provesti točno princip zastupstva interesah, zašto nije ona posegnula i dalje u drugo izborničtvo? Zašto nije taj princip interesa provela i pogledom na činovnike?

Ja ću dati odmah odgovor na to. Vlada toga za to nije učinila, jer joj to nije išlo u račun; i tu, gospodo, leži strančarska strana osnove, kojoj se ja svom silom opirem i oprieti moram. (Odobravanje na ljevici.)

Kako je, gospodo, poznato, u Zagrebu odlučuje ili ako hoćete daje „farbu“ grad-

skomu zastupstvu prvo izborničtvo, jer dok treće izborničtvo bira posve slobodno, bira drugo izborničtvo onako, kako to želi visoka vlada, odnosno, kako to želi ona stranka, koja podupire vis. vladu. Gradjanstvo u prvom izborničtvu kod svoga izbora, kako to izkustvo dokazuje, neda se vezati niti opozicijom, a još manje vladinom strankom; ono hoće da vazda bira podpunom slobodom, a uslied te slobode dogodilo se, da je uvjerenje izbornikah u prvom izborničtvu dosada odlučivalo u prilog opozicije; a to se je sbilo po nazoru vlade samo s toga, jer da su dosada začastni gradjani vazda odlučivali izbor u prvom izborničtvu u prilog opozicije; da dakle toga u buduće nebude, pak da i u prvom izborničtvu prodre ona stranka, koja će biti spremna one kandidate birati, koje budu predlagali vlada ili njezina stranka, mislilo se je, da je najjednostavnije, ako se začastnim gradjanom odume pravo glasa, tim se misli postići, da će biti u buduće većina u gradskom zastupstvu zagrebačkom onakova, kako to želi poštovana većina ove kuće i vis. vlada. Nu ja, gospodo, pitam: Čemu uslied današnjih okolnostih vladi i poštovanoj većini saborskoj većina u zagrebačkom gradskom zastupstvu? (Na desnici: A čemu ju hoćete vi?) Mi ju netražimo, ja sam rekao, da si prvo izborničtvo neda nametati nikakovih kandidatah, nego si jih bira svojom slobodnom voljom. Ali vi mislite, da to nebiva, da ćete moći uticati na prvo izborničtvo, te da ćete tako doći do većine. (Na desnici: Nam je svejedno.)

Čemu vam dakle ova osnova, kad vam je svejedno? (Dr. Egersdorfer: Da bude slobodno biranje.) Ja moram ostati kod pitanja: Čemu vam ova većina? Meni je ovo pitanje napose staviti na vis. vladu. Gradsko zastupstvo zagrebačko, kakovo je danas, za ovih 2—3 zadnjih godinah takovom urednosti obavlja svoje poslove, kakove još nije bilo. (Na desnici: Oho!) Današnja uprava grada, a napose uprava imetka gradskoga takova je, da se moj poštovani prijatelj, načelnik grada Zagreba, radi svoje štednje izvrgava kojekakovim neopravdanim i nezasluženim opazkam od mnogih stranah. (Na desnici: Od opozicije!)

Daklem pitam vas opet: Čemu vam u gradskom zastupstvu većina? Nu ja ću vam kazati. Vam nije po ćudi današnja većina u zagrebačkom gradskom zastupstvu, jer netjera politike. (Na desnici: Ta to baš mi nećemo.) Vi ste kušali, da tjerate politiku, ali onakovu, kakova je vami po ćudi (Smieh na desnici), vi bi htjeli, da takovu politiku tjera i zastupstvo grada Zagreba, vama nije pravo, ako se većina u političkih pitanjih drži indiferentno. Ja bi se, gospodo, mogao sa svakim okladiti, da je intencija te osnove ta, da u zastupstvo dodje onakova većina, koja će tjerati politiku, ali politiku takovu, koja će biti vama po ćudi, dočim vam ovakovo zastupstvo, kakovo je danas, nije po ćudi. (Zastupnik Czernkovich: Mi smo iz zastupstva baš odstranili politiku.) Ja bi mogao g. Czernkovichu primjere navesti, kako ste vi sa svoje strane baš u najneznatnijih stvarih tjerali politiku, dočim mi toga učiniti nehtjedosmo. (Zast. Czernkovich: To nije istina!)

Grad Zagreb, gospodo, nije si do sada dao nametnuti kandidatah, on si jih je postavljao vazda po svojoj volji, a to je, kako se čini, ona pogrieška, radi koje treba promjene u zakonu. Gospodo moja, razmatrajuć sve to, ja se nemogu oteti uvjerenju, da u ovoj zakonskoj osnovi očito proviruje stranačka ideja i stranačka tendencija. I to je ujedno razlog, zašto se ovaj novi zakon kani protegnuti samo na grad Zagreb, a ne i na druge gradove.

Ako, gospodo, razlozi navedeni u vladinom obrazloženju stoje, ako su ti razlozi od načelne vriednosti, tada oni vriede i za sve gradove, a nevriede samo za grad Zagreb. Te okolnosti i ti odnošaji, koji se spominju za začastne gradjane u Zagrebu, mogu nastati i u Varaždinu, Osieku, Koprivnici, Križevcih itd. (Zast. dr. Egersdorfer: Tada ćemo ih i tamo popraviti.) Čemu dakle iznimka samo za grad Zagreb? Meni se čini, da je ova zakonska osnova neki „Ausnahmsgesetz“, a ovakovi iznimni zakoni stvaraju se obično u vrieme nemirah, u vrieme neurednostih itd. Ali svega toga ja danas nevidim u gradu Zagrebu, dapače, baš je sada uprava u gradu Zagrebu bolja, nego li je ikada prije bila. (Na desnici smieh.)

Vladi nije došlo na pamet do ovoga časa, da postojeći zakon preinači; meni se stoga iz

svega toga čini, da se ovom zakonskom osnovom nenamjerava drugo, nego kazniti grad Zagreb, s toga, jer si dosele nikada nije dao nametati kandidatah za zastupstvo, nego si jih je uvjek birao po svojoj slobodnoj volji. (Tako je! na ljevici.)

Usljed toga mi je izjaviti, da sam proti ovoj zakonskoj osnovi, te da ću i proti njoj glasovati. Ja se medjutim neću opirati takvoj osnovi, koja će konsekventno u svih potankostih za sva izborničtva provesti princip zastupstva interesah, koja će to pravo urediti i za sve činovnike prema porezu, koji se plaća, te koja će taj princip jednako provesti za sve gradove u domovini, ja sam prvi, koji će za takov zakon glasovati; ali ovakovim zakonom, kakav se smiera stvoriti po ovoj osnovi, meni se čini, da se kani jedino provesti princip strančarstva i ništa više.

Ja pako nebih rado, da se kod nas u Hrvatskoj stvara zakon po takovom načelu, ja nemogu dopustiti, da se kod nas vodi uprava po tom principu, jer princip strančarstva vodi do samovolje i do nasilja; takov princip podkapa temelj ustavnosti i slobode; taj princip vodi do licumjerstva, do byzantinizma i sebičnosti. O državi, u kojoj zavlada taj princip, nemože se reći, da je država pravna Ja nebih rado, da se kod nas udomi taj princip, pak s toga nemogu glasovati za ovu zakonsku osnovu. (Odobravanje na ljevici.)

Predsjednik: Rieč ima preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervary**: Vis. sabore! Nisam se nadao, da ću imati prilike, da govorim ob ovoj zak. osnovi, jer sam mislio, da je u obrazloženju jasno i iskreno rečeno, što se kani s ovom zak. osnovom sa strane vlade. Prigovori g. zast. me ipak izazvaše, da još jedanput obrazložim predloženu zak. osnovu. Ja ću to činiti sliedeći njegov govor, a kušati ću, da sa svoje strane njegove nazore i njegova mišljenja o toj osnovi prikažem u drugoj slici. Ja mislim, ako ću to činiti, da će mi za rukom poći, da dokažem, koliko je bilo vladi stalo, da se kod izborah u gradu Zagrebu po mogućnosti udovolji principu slobodnoga izbora; te da se nije niti najmanje išlo za tim, da se umjetnim načinom podupire strančarstvo.

G. je zastupnik rekao, da nije ono temeljnim izhodištem ove zak. osnove, što je i iztaknula vlada u svom obrazloženju, nego da je upravo strančarstvo temelj ovoga zakona.

G. je zastupnik govorio u obće o načelu zastupstva interesah, ali nije izjavio, da li nalazi to načelo opravdanim; on je samo u svom razlaganju rekao, ako bi se već odlučio za načelo zastupstva interesah, onda bi tražio strogo provedenje toga načela u cielom zakonu.

Ja mislim, da bi svakako bilo bolje, da se taj princip provede u cielom zakonu, ali se bojim, da ako bi se kušalo provesti, što je g. zastupnik rekao, da bi se baš sa njegove strane reklo, da se kani promjeniti sadanji zakon samo radi strančarstva.

Ja ću pokušati to dokazati.

G. je zastupnik rekao, da je vlada, kad je g. 1881. predložila zak. osnovu, stajala na temelju načela zastupstva interesah, te da nije predložila, da svi činovnici biraju u drugom izborničtvu, već ih je razdielila i u ostala izborničtva; nu da je to sabor promjenio i tim da je, po njegovom mnienju, zakon pogoršan, jer su svi činovnici dodieljeni u drugo izborničtvo i tako su u tom izborničtvu činovnici dobili odlučujući upliv.

Ja neću poreći, da je tomu tako, da broj činovnikah u drugom izborničtvu zauzimlje takovo mjesto, da može u velike uplivisati na to izborničtvo, a ja neću niti poreći, da je tim po nazoru g. zastupnika poremećeno temeljno načelo predložene zak. osnove, naime načelo zastupstva interesah; ali ja moram dodati, da je to dobro došlo trećem izborničtvu, jer su tim iz trećega izborničtva izključeni činovnici, dakle bar po nazoru g. zastupnika, ovi slobodno biraju. (Zastupnik dr. Vrbanić: Tu je 1600 gradjanah, a ondje samo 250.)

Gosp. zastupnik je rekao, da se je tim pogoršala zak. osnova, prema onoj, kako ju je prvobitno predložila vlada saboru.

Moguće da je tomu tako i da bi pravedno i dosljedno bilo, da se je ostalo kod osnove, kako je bila predložena po vladi, nu, ako je istina, što g. zastupnik mnije, da je u II. izborničtvu dan činovničtvu nerazmjeran upliv, to smo po mom mnienju. učinili nešto

što ide u prilog njegovom načelu, kad predložemo, da se u I. izborničtvu odstrani nerazmjeran upliv začastnih gradjanah, i da onako postupamo, kako on to traži.

Mi u obrazloženju nismo kazali, da je izvanrednim i prekomjernim brojem začastnih gradjanah poremećen interes gradjanah u I. izborničtvu, već smo kazali, da je nerazmjernim brojem začastnih gradjanah dirano u princip zastupstva interesah u I. izborničtvu.

Kod toga moramo ostati, jer je nedvojbeno, da je broj nerazmjeran, pošto se je pokazalo kod zadnjega izbora, da je u I. izborničtvu 51 veleporeznik prema 23 začastnim gradjanom. To je svakako nerazmjeran broj prema onomu, koji imade po zakonu u prvom redu da odlučuje kod izbora u izborničtvu veleporeznikah.

Ja ću drage volje priznati, da načelo zastupanja interesah nije strogo provedeno u ovom zakonu, jer je temelj ovomu zakonu porez — što nemože niti g. zastupnik poreći — jer cielo razdieljenje izborničtva počiva na temelju poreza, dakle interesa. Neima dvojbe, da ondje, gdje je najveći interes zastupan, naime u I. izborničtvu, koje plaća jednu trećinu cieloga poreza, koji se plaća po gradjanih u gradu Zagrebu, da je baš u ovom izborničtvu najviše poremećen slobodan izbor. Ovi gradjani moraju imati znatan upliv na vodjenje gradskih poslovah, buduć da 51 veleporeznik plaća 109.000 fr. naprama 2500 izbornikah, koji plaćaju 218.000 for. poreza. Ako se dakle misli ovim gradjanom veleporeznikom iz kojega god razloga dati osobiti upliv, to se mora pomisliti, da se taj upliv nemože sasvim slobodno vršiti pod uplivom drugih elemenatah. Zakonodavac nije mogao pomisliti, da će začastni gradjani takav upliv izvršivati na veleporeznike, kao što danas vrše. To su izvanredne okolnosti, s kojimi se obično neračuna; nu kad se je pokazalo, da ovaj elemenat, koji nipošto neimade onaj opravdani upliv na izbor zastupstva, tako nerazmjerno djeluje na slobodan izbor I. izborničtva, to nam se nametnula misao, da moramo popraviti ono, što se praksom izvrglo na štetu slobodnoga izbora.

Ako u izborničtvu od 1300 izbornikah, koje spominje zastupnik, 600 činovnikah imade veliki upliv — što ja niti neporičem — to svakako veći upliv imadu u krugu od 51 izbornika ona 23 začastna gradjana, koji nikakovog zajedničkog interesa neimadu sa izbornici veleporeznici. (Zastupnik dr. Vrbanić: Imade medju njima i veleporeznikah.) Ako ih i ima, oni će kao veleporeznici i biti izbornici, ali imade mnogo začastnih gradjanah, koji nisu niti Zagrebčani, koji niti nežive u domovini, za koje se absolute nemože kazati, da imadu kakav posebni interes za grad Zagreb; pa ako se je pravo izbora podielilo tim, koji su postali začastni gradjani, to se tim nije mislilo, da oni mogu tim pravom osujetiti slobodnu volju onih, koji su u prvom redu zvani, da sude o interesih grada.

G. je zastupnik rekao, da je to žalostno, kad ovi sami nemogu da vrše svoje pravo u takovoj formi, da mogu svoju volju ostvariti, jer da se hoće veleporeznici složiti, nadvladali bi začastne gradjane. Ja neću poreći, da bi tako moglo biti, ali držim, da bi žalostno izgledalo, kad bi ljudi, koji žive uviek jednako uz ista načela i mišljenja, morali se složiti, da obore začastne gradjane, da ih sruše. Cilj kod izbora u zastupstvo nemože biti drugi nego taj, da se interesi grada očuvaju, a nipošto taj, da jedna klasa, koja imade izborno pravo, osujeti slobodan izbor drugih, jer bi to bilo samo štetno.

G. zastupnik je onda rekao, da se vidi, da se tu neradi o ničem drugom, nego o strančarstvu, jer da I. izborničtvo daje uviek farbu gradskomu zastupstvu. Što znači to, da daje farbu? Ako se tu neradi o strančarstvu, onda ja neznam, što je ta farba. Ja mislim, da ako I. izborničtvo daje farbu, da je ta farba uviek godila samo jednoj stranci, naime onoj, kojoj su služili začastni gradjani. Ja neznam, kako bi mogla sada ta farba kvarovati (Smieh na desnici.) — moguće je, ali pravo izbora začastnih gradjanah zato kvarovati neće. Mi smo pravo izbora začastnih gradjanah odlučnim načinom sačuvali, jer za nerazmjerno vrlo mali broj začastnih gradjanah postavili smo posebno izborničtvo, u kojem će ovi izbornici svoje izborno pravo moći vršiti. Farba jest svakako neka vrst strančarstva; te bi baš na temelju ovih riečih mogao kazati, da se je u I. izborničtvu često radilo o

strančarstvu (Zast. dr. Vrbanić: Ali ne u zakonu). Zakon je dao prilike tomu, da se radilo strančarski.

O tom neima dvojbe, jer to očevidno dokazuje ta okolnost, što, čim stanoviti broj začastnih gradjanah nastane, to većina gradskoga zastupstva opet nove začastne gradjane pronadje, koji tek u onom momentu steku zasluge za grad Zagreb, kad drugih nestane. (Na desnici: „Tako je“ i odobravanje. Na lievici glasovi: „Toga nije bilo“. Na desnici glasovi: „Dva put ste hotjeli proturati nove začastne gradjane, ali smo vam mi to zapriečili. To su ljudi, koji netjeraju politiku“. Žamor.)

Ja mislim, da će se s ovom odredbom u ovoj osnovi, koju sada predlažemo, u velike dići dostojanstvo začastnog gradjanstva, jer od ovoga momenta, ja sam uvjeren, da se neće izabirati začastni gradjani, do li onih muževah, koji su sbilja stekli zasluge za domovinu, ne samo za čas, nego kojih će zasluge ostati zaslugami za viekove (Zast. dr. Vrbanić: „Tako je bilo i dosada“. Prigovori s desnice).

G je zastupnik naveo, da je strančarska odredba, koja se tu predlaže, već s toga, što se predlaže samo za grad Zagreb, a ne ujedno i za ostale gradove, pa da se odtuda vidi neki strančarski biljeg ovoga zakona.

Ja mislim, gospodo, da se liek može samo ondje upotriebiti, gdje vlada bolest; a kad se ona na drugom kojem mjestu pojavi, tad ćemo ga mi kao praktični ljudi i ondje upotriebiti. Ali već unapred dekretirati nekomu liek, koji nije bolestan, bilo bi suvišno. (Odobravanje na desnici.)

G. se zastupnik čudi, toj, kako veli, strančarskoj mjeri, koja se u ovom času predlaže, kad je zastupstvo grada Zagreba toli lojalno i mirno i u obće u vrieme, gdje vlada mir.

Meni je vrlo milo, što se je ovdje konstatiralo, da je zastupstvo grada Zagreba lojalno i korektno. Meni je taj mir veoma ugodan, jer mislim, da se u vrieme mira sigurno više i bolje radi u interesu grada nego u vrieme, gdje vlada burnije mišljenje u gradjanstvu.

Ja mislim, da je takovo vrieme mira i najbolje, da se takove mjere preduzmu, jer onda nevladaju nikakove strasti, te se može objektivnije prosudjivati, nego u vrieme, kad su uzbunjeni duhovi.

Ja sam uvjeren i osvjedočen, da bi nam se pravednije prigovaralo, kad bi ovu ili sličnu mjeru prije nekoliko godinah predložili bili, kad još taj duh korektnosti i mira u gradskom zastupstvu zagrebačkom nije vladao. Tada bi se sigurno temeljitije moglo kazati, da se strančarski postupa, nego li u vrieme lojalnosti i mirnoga razpoloženja, koje hvali g. zastupnik. Sada dakle, kad živimo u tom miru, svakako je najshodnije vrieme te mjere preduzeti, pa nam se neće moći predbaciti, da tu nešto radimo, što ima stranački biljeg. (Odobravanje na desnici).

G. je zastupnik onda kazao, pa zašto idete za tim, koji je tomu razlog, ako nije strančarski?

Ja mislim, da bi bili imali više razlog ići strančarskim putem u ono doba, kad za-stupstvo grada Zagreba nije bilo tako korek-noga i mirnoga mišljenja, kao što danas. Ta bi mi bili svakako strančarski radili, i samo zato, da dodjemo do takovoga lojaln mišljenja — po nazoru naime g. zastupn Mi dakle toga netrebamo danas, jer nismo u prošlosti upotrebili ta sredstva, gurno danas nam to još manje treba.

Danas je zbilja takovo vrieme, koje najbolje, da se može predložiti ova zak. nova, i ista bez strasti i sasvim mirno p sudjivati, te može doista svatko doći do djenja, da se u toj zak. osnovi sbilja rad tom, da jedan dio izbornikah u gradu Zagr vrši svoje izborno pravo sasvim slobodno uticaja drugih elemenatah, i da tako d do izraza svoje volje.

Da li će komu to biti bolje, ja nem znati. Ako će veleporeznici bez uticaja častnih gradjanah nama dobro doći, ja o reno kažem, da to neću žaliti. (Živio! desnici.)

Ja se čudim, da je g. zastupniku farba, koja je nerazmjerno poremećena pod uplivom začastnih gradjanah, bil čudi. Čini se, da bez uticaja onoga elem koji po mojem nazoru nebi niti smio upliv da vrši na izborničtvo, velepor nebi za svoju farbu imao (Zast. dr. Vr

To ćemo vidjeti), što bi doista g. zastupniku bilo neugodno. Meni se čini, da se baš njegovi prigovori mogu nazvati strančarski, jer ona farba, koja bi se dala polučiti time, da se poremeti sasma slobodno vršenje izbornoga prava veleporeznikah, dobro je njemu došla dosada, a boji se, da tako neće biti u buduće.

Dakle, ako imade što strančarski biljeg, ja mislim, da ga imade mnogo više stanovište g. zastupnika, nego li stanovište vlade, jer ova zakonska osnova ide za tim, da se sasvim slobodno bez uticaja tudjih elemenatah vrši izborno pravo u prvom izborničtvu, pa došla ona komu god u prilog.

Jedno je gosp. zastupnik rekao, što po mom mnienju stoji, naime, da bi dosljedno bilo, da smo tim putem i dalje išli, i da smo ovo načelo, koje smo iztakli kod prvog izborničtva, strogo proveli i kod ostalih i da smo se tim povratili na stanovište prvobitne g. 1881. po vladi predložene zakonske osnove, pa da smo činovnike razdielili medju ostala izborničtva. To bi bilo svakako dosljedno, jer se onda nebi mogao u jednom izborničtvu tako nerazmjeran upliv činovnikom, kako to možda po današnjem zakonu biva.

Ja doduše neću i nebi mogao stojati na tom stanovištu, da činovnikom neide upliv kod izborah, (Na ljevici: Moraju ići glasovati.) jer su činovnici napose u gradu Zagrebu, vrlo odlučujući faktor; u gradu naime, u kojem činovničtvo u broju inteligentnog stanovničtva sačinjava veći dio. U takovom gradu svakako činovnikom ide vrlo znatan upliv nesamo u obće kod izborah, već napose kod izborah, gdje se radi o interesu grada Zagreba, onoga grada, u kojem toli velik broj činovnikah žive i u kojem gradu imadu isti veoma znatan interes.

Nu da se to provede, ja se bojim, da bi g. zastupnik još gore prigovarao zakonskoj osnovi, koja bi sadržavala ovakovu odredbu, jer bi se i u trećem izborničtvu ona „farba" poremetila, koja se g. zastupniku toliko svidja. (Na desnici smieh.)

Ja ću sasma jasno kazati, zašto toga dosada nismo učinili.

Vlada nije mislila toga učiniti s razloga, što, kako je često izjavila u ovom vis. saboru i u odborskih razpravah, kani predložiti vis. saboru zakonsku osnovu ob upravi u gradovih, kojim bi se zakonom imao izmjeniti dosadašnji zakon, valjan za upravu gradsku. Tada će biti vrieme i hora, da se strogo na temelju jednoga postavljenoga načela stvori sistematični i konsekventni zakon, u kojem će se po mogućnosti ići za tim, da se opravdani interesi izbornikah gradskih kao takovi sačuvaju.

U ovom času nije se radilo o tom, da mi sistematički jedno djelo iznesemo, nego se radilo o tom, da jednu bolest liečimo. To sasma iskreno i jasno izjavljujem, jer inače sbilja ova zakonska osnova nebi imala smisla.

Vladi se pokazalo, da u I. izborničtvu vlada nerazmjeran upliv jednog elementa na štetu slobodnoga vršenja izbornoga prava i zato smo predložili ovu zakonsku osnovu.

Ja se nadam, da će ova osnova dobro doći samom gradu Zagrebu, jer mnijem, da slobodno vršenje prava veleporeznikah u ovom gradu svakako će mu dobro doći. Upravo zato preporučam vis. saboru ovu zakonsku osnovu. (Burno odobravanje na desnici.)

Predsjednik: Rieč imade zastupnik g. dr. Herić.

Dr. **Karlo Herić**: Vis. sabore! Ja jako dobro znadem, da je bolje šutiti, kad se neosjeća dužnost govoriti, ali opet, kad se osjeća savjest obvezanom govoriti, da treba svoje osvjedočenje izjaviti.

Ja ću sasvim u kratko svoje primjetbe ovdje izjaviti prema onim najglavnijim točkam, koje je g. narodni zastupnik Vrbanić naveo za obrazloženje svoga stanovišta.

Ja ću najprije progovoriti u obće o stanovištu, a onda napose o njegovom konkretnom stanovištu, te gledati, da oprovrgnem ono, što je naveo, jer mislim, da se ovo stanovište sa znanstvenoga gledišta nemože obrazložiti.

G. zastupnik dr. Vrbanić zastupa u prvom redu teoriju znanosti, a znamo, da to nije nego destilacija izkustva. Znanost se može samo crpiti iz izkustva, a znanost se u tom sastoji, što su kroz tolika stoljeća znanstveni muževi u državah ljude doveli do stanovitih

teoretičkih nazorah. Ja tvrdim da svaki izbor mora biti nepravedan, jer izbor je samo onda moguć, ako se zemlja razdieli u izborne kotare, izborni kotari obuhvaćaju stanoviti broj izbornikah, gdje uviek većina nadvlada manjinu, a ta manjina nepravedno je izvrgnuta majoriziranju većine, pa je za to svakom izboru opredieljena neka nepravednost, neka slučajnost, za to može biti, da je u jednom kotaru opozicija u minoritetu, dočim bi u drugom kotaru taj minoritet nadvladao. To je uviek udes svakoga izbornoga kotara, da se u njem paritetno grupiraju stranke, te da po broju jedna drugu gleda nadvladati.

Kad već izbor u obće ovisi o konstelaciji teritorija onoga kotara, onda se svakako već unapred vidi, da se mora gledati u koliko moguće interese kotara zastupati.

Za to sam znanstveno uvjeren, da po mogućnosti bude svaki interes zastupan, t. j. da nebude niti jedan interes zapostavljen, već da bude koliko moguće občuvan.

Ja sam posve uvjeren, da je načelo zastupstva interesah teoretično izviruće iz izkustva prošlosti i sadašnjosti, a za buduće argumentirajući, u obće je filozofičko zastupstvo interesah idealni postulat

Ako se to dade polučiti, ja sam svakako zadovoljan.

Ja sada prelazim na konkretno pitanje: je li pravo. da se u I. izborničtvu preinakom zakona zastupanje interesah mienja.

G. zast. Vrbanić veli, da je to strančarstvo, jer do sada da je bila indolencija, mir, nehaj, a od sada boji se, da će biti bizantinizam. Ja vidim, da gospoda od protivne strane mirno mudruju, jer im je težko naći razloga, s kojimi bi svoje stanovište mogli obrazložiti. Pod konac nemudruju, nego bacaju fraze. To, gospodo, nije pravedno. Čovjek mora biti uvjek miran i kod obrazlaganja i kad svršava. Ako će ova osnova imati tu posljedicu, da će prestati indolencija, posve sam zadovoljan i moja zastupnička savjest je umirena, jer ja velim, da je grieh, ako koji izbornik svoje pravo neizvršava. Indolencija je nezahvalnost prema domovini .... (Dr. F. Vrbanić: Ja nisam ni spomenuo indolenciju!) Svaki zastupnik mora vršiti svoju dužnost, a da je to bizantinizam, ako vladina stranka tim putem, što poluči odgovoram ovo.

Sasma je naravno i temeljito, ako vladina stranka gleda, da se uzdrži. To je fiziološki zakon. Kao što svaki čovjek nastoji, da si uzdrži svoje zdravlje i život, tako i vladina stranka mora nastojati, da se uzdrži, tim više, što moramo reći, da svaka vlada pošteno misli i pošteno radi. Drugo je shvaćanje psiholožko i filozofičko. Bila bi žalostna konsekvencija, kad bi opozicija svaki put mogla lahko nadvladati.

Ta ima ljudih raznih nazorah; više ima opozicije na svietu, nego konservatizma, jer napredak ljude dovodi do novih nazorah, koji su u opoziciji sa starimi. Kad bi zastupstvo svaku novu teoriju, koju stvori i razvije koji profesor, odmah uzakonilo, koliko bi tu bilo civilnih i kaznenih pravah. To bi bila prava nesreća. Isto tako u socijalnoj politici. kad bi se sve ostvarilo, što koji radnik, fabrikant ili koji propalica, — jer to su najveći mudrijaši, koji nisu ništa poštena naučili — zasnovao. Kad bi to bilo, nebi bilo reda, a bez reda neima napredka. Dakle vlada pravo čini, kada uvjerena o plemenitih svojih zadatcih nastoji, da se što više ojači, što dakako mora činiti poštenimi sredstvi. Sredstvima prigovarati dopušteno je uviek, ali princip nazvati bizantinizmom, proti tomu se ja ogradjujem (Dr. Vrbanić: Ja sam rekao, da je u zakonu . . .) i zato u osnovi zakona ovaj principijelni momenat naglašujem i baš sa ovoga gledišta pridružujem se nazorom, izrečenim po preuzv. g. banu i priključujem svoje primjetbe kano osvjedočenje moje savjesti, te preporučam, da se ova zak osnova prihvati.

Predsjednik: Pošto nitko više neželi govoriti, završujem generalnu debatu. Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Vis. sabore! Samo ću staviti nekoliko primjetabah na ono, što je g. zast. vinkovački u poduljem svom govoru izustio.

Njemu se čini, da ova zak. osnova nestoji u skladu sa principom zakona samoga. t. j. on nazrieva, da u zakonu nije proveden princip zastupstva interesah.

On kaže: Kako se dolazi do toga, da je u jednom izborničtvu taj princip donekle uzpostavljen, dočim u ostala dva, naime u 2. i 3. izborničtvu, a osobito u 2., koje mu se nedopada, ovaj princip zastupstva interesah ostaje pomućen.

Neka mi ovdje bude dozvoljeno naglasiti sliedeće:

Zastupstvo interesah, što g. zast. dobro znade, nije samo zastupstvo polag poreza. To jedino neiziskuje princip zastupstva interesah, jer kad bi se izborno pravo lih, izključivo polag iznosa poreza prosudjivalo, opet nebi bio princip zastupstva interesah proveden, jerbo nisu svi interesi izraženi sa porezom.

Doduše jako su važni materijalni interesi, ali niti svi materijalni interesi neizražavaju se sa porezom, a osim toga ima i drugih interesah važnih, koji nisu materijalni. Dakle što g. zast. kaže, da u dosadanjem zakonu nevlada princip zastupstva interesah, nego neki mješoviti princip, to je istina, ali i sam princip zastupstva interesah je u svojem biću mješovit, i mora biti mješovit, jer inače nisu svi interesi zastupani. Dakle s ovoga gledišta nemože se ovo pitanje prosuditi.

On predstavlja stvar ovako: U prvom izborničtvu donekle jesu začastni gradjani ono, što su za drugo izborničtvo činovnici. Dakle kad se u prvom izborničtvu izpuštaju začastni gradjani, zašto se u drugom neizpuštaju činovnici?

Nu već je preuzv. g. ban naglasio, da nesmijemo s uma smetnuti karakter grada Zagreba. To se je sto putah kazalo, i reklo i pisalo, da je Zagreb u istinu grad činovnički. Ja držim, da je pravedno, da onaj dio gradjanstva, koji daje gradu svoj karakter, da on imade jedno izborničtvo, jedan izborni kotar, gdje može on odlučiti i gdje dominira. To je pravedno. Kad bi u kojem trgovačkom gradu bio izbor tako udešen, da trgovački stališ nebi mogao uplivati na izbor, bi li to bilo pravedno? Isto tako, da u kojem industrijalnom gradu po zakonskih ustanovah nebi industrijalci mogli sa svojimi nazori dominirati kod izborah, nebi bilo pravedno. Što vriedi glede trgovacah i obrtnikah vriedi i glede svakoga stališa, koji daje gradu karakter. To dakle vriedi i glede činovnikah. Pravedno je, da imade jedno izborničtvo onaj stališ, koji faktično ovomu gradu daje karakter, i da u tom imadu odlučujuću većinu.

Nu ja držim, da baš ovim zakonom dolazimo bliže onomu, što g. zastupnik želi, jer on kaže, da je prvo izborničtvo ono, koje si nije nikada dalo propisivati, koga će birati i za koga će glasovati, ono da se je uviek znalo od svakoga upliva s ove i s one strane slobodnim uzdržati. To je sasvim pravedno. Ako mi iz ovoga izborničtva izlučimo začastne gradjane, time mu nemienjamo karakter. Veleporeznikom se neoduzima njihov karakter tim, što začastni gradjani neglasuju s njimi, oni ostaju i nadalje oni isti, oni će i nadalje glasovati samostalno i neodvisno kao i dosada.

Kao što rekoh, mi se ovim zakonom u mnogom približavamo stanovištu gosp. zast. vinkovačkoga, jer u buduće imat ćemo samo jedno izborničtvo, a to je drugo, u kojem, da upotriebim njegove rieči, neodlučuje gradjanstvo. U prvom dakle i u trećem izborničtvu odlučivat će kao i dosada gradjanstvo. Mi smo stvorili jedno izborničtvo, u kojem će samo gradjanstvo odlučivati. To dosada nije bilo tako jasno, jer je mogućnost predležala sa začastnimi gradjani uviek uplivati na resultat izbora u prvom izborničtvu. G. zast. doduše kaže, da će začastnih gradjanah s vremenom znatno manje biti.

To je sve moguće, ali istina je i to, da se začastno gradjanstvo može svaki momenat pomnožati, a može ga pomnožati slučajna većina, koja sjedi u gradskom zastupstvu, pa bila ta većina od naše ili od druge stranke, to je sasma svejedno. Ali ja mislim, da nije u interesu začastnih gradjanah, da se od njih učini obično korteško sredstvo za izborne agitacije. Ja to govorim i za onaj slučaj, kad bi se to i sa naše strane htjelo učiniti. Zato je najbolje, da se začastni gradjani izluče, pa da ostane čisto gradjanstvo, u kom neima nikakovih drugih elemenatah.

Tako će dakle u prvom i trećem izborničtvu odlučiti gradjanstvo, a u drugom činovničtvo. Pri tom opetevano naglasujem, da je to pravedno kod grada, kojemu činovničtvo cieli karakter i izražaj daje. Tim, što mi prvo izborničtvo očistismo od svakoga upliva ljudih, koji nisu gradjani, time stvaramo jedno čisto

prvo gradjansko izborničtvo. Kraj toga moramo si i to predočiti, da čovjek može biti jako zaslužan po domovinu tako, da faktično zaslužuje, da bude odlikovan začastnim gradjanstvom, a da nestanuje u gradu, da nepozna gradskih prilikah, da neima onoga lokalnoga interesa, što ga ima svaki činovnik, koji u tom gradu živi. Dakle u interesih je tu tolika razlika, da se oni nemogu složiti u jednu sferu, u jedno zastupstvo interesa.

Što se tiče drugih gradovah, to sam već naglasio u svom uvodnom govoru, da ovaj zakon nije zakon aprioristićan, nego konkretan, jer nebi bilo u redu, da se dvojici ili trojici začastnih gradjanah kojega grada dade pravo na posebnu kuriju. Ja mislim, da interes samoga gradjanstva, koji ima dva čista izborničtva za se, da interes i ugled začastnog gradjanstva iziskuje, da se ova zakonska osnova prihvati, pa ju stoga ponovno preporučam vis. saboru, da ju prihvati za podlogu specijalne debate. (Živio na desnici.)

Predsjednik: Prelazi se na glasovanje, pa pitam, prima li vis. sabor osnovu zakona za podlogu specijalne debate?

(Prima).

Osnova primljena je za podlogu specijalne debate.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita naslov osnove.

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima.)

Naslov je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 1.

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 1.?

(Prima.)

§. 1. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 2.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?

(Prima.)

§. 2. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 3.

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?

(Prima.)

§. 3. je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević**: „§. 4."

Predsjednik: Molim! G. komes Josipović podnio je izpravak, da se izmedju §. 3. i 4. umetne novi §. 4., koji bi glasio: „Zakon ovaj stupa u kriepost danom proglašenja ovoga zakona u sborniku zakonah i naredabah.

Rieč imade g. komes Josipović.

Komes **Stjepan Josipović**: Visoki sabore! Pošto će zastupnici grada Zagreba, koji su birani godine 1887. naskoro morati izlučeni biti iz grad. zastupstva, te će se novi izbori obaviti, držim, da bi predložena zakonska ustanova od potrebe bila. Stoga preporučam svoj izpravak.

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Ja prihvaćam ovaj izpravak s razloga, navedenog po g. predlagatelju, ter što uvidjam, da bi mogao nastati slučaj, da ovaj zakon stupi u kriepost kasnije, nego li što će se obaviti budući izbori za zastupstvo grada Zagreba. Ako je neka stvar potrebna, nuždno je da bude podobna dotičnu potrebu podmiriti. S toga primam predloženi izpravak.

Predsjednik: Prima li vis. sabor izpravak komesa Josipovića?

(Prima.)

Izpravak je primljen.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita §. 4. odnosno 5.

Predsjednik: Prima li vis. sabor § 5.?

(Prima.)

§. 5. je primljen.

Visoki sabore, tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen.

Ja buduću sjednicu uričem za sriedu dne 30. o. mj. u 12 satih o podne sa dnevnim redom: treće čitanje ove osnove zakona.

(Svršetak sjednice u 12 satih 5 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CLVII. sjednici sabora

kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 30. prosinca 1891.

Sadržaj.

(Početak u 12 satih 22 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc**.

Od strane kralj. zemaljske vlade prisutni: preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervár**y, presv. gg. odjelni predstojnici **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein**.

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Vladimir Nikolić** čita zapisnik 156. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Peticionalni saborski odbor podnosi svoje izvješće. (Prilog 42.)

Staviti će se na dnevni red.

Miroslav grof Kulmer podnosi svoju bansku pozivnicu, da se verificira.

Ide odboru verifikacionalnomu.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjenju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu. Molim g. bilježnika, da izvoli čitati.

Bilježnik **Jovo Budisavljević** čita osnovu zakona.

Predsjednik: Prima li, vis. sabor, osnovu zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona

od 28. siečuja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu, kako je sada pročitana?

(Prima.)

Time je ova osnova zakona primljena, ter će se podnieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Rieč ima preuzv. g ban da odgovori na interpelaciju.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Héderváry**: Visoki sabore! G. zast. krasički stavio je na mene sliedeću interpelaciju (čita dotičnu interpelaciju).

Ponajprije imadem izjaviti, da ova interpelacija po svom sadržaju, izuzev dvie točke, nespada u djelokrug onaj, koji je meni odmjeren, pa zato na pitanja u tom pogledu stavljena nemogu odgovor dati. Stoga imade samo dva pitanja, na koje mogu odgovor dati, u koliko se tiču moga djelokruga, a to je ono treće pitanje o izvršivanju §. 11. ministarske naredbe od mjeseca rujna 1871., i zadnje radi riečke gimnazije.

Ja ću ipak imati prilike, da koju kažem o sadržaju te interpelacije, u koliko mi se je osvrnuti na govor g. zastupnika, kojim je obrazložio svoju interpelaciju. Ponajprije moram kazati, da me se je interpelacija g. zastupnika i ton njegove interpelacije veoma ugodno dirnuo. što moram iskreno kazati, i to poradi toga, što sam vidio po sadržaju njegovog govora, da se je njegovo mnienje u mnogom promjenilo, u koliko sam iz prijašnjeg doba poznavao njegovo mišljenje u pitanju riečkom, a to za to, što sam našao u toku njegova govora takovih izrekah i tvrdnjah, koje bi ja absolute i sa svoje strane podpisao. Ako je ipak g. zastupnik u nekim stavkama po mom mnienju prećerivao, ili se poslužio sa izrazi, koji su nekako poremetili ovaj ugodan sveobći utisak, što sam ga zaobio bio, to me neće smetati, da sa svoje strane tražim razjasniti predmet, koji je svakako dosta zanimiv.

Gosp. je zastupnik u prvom dielu svog govora, govoreći o položaju grada Rieke, rekao, da je po §. 66. nagode Rieka, kao što jest po zakonu „separatum sacrae regni coronae adnexum corpus“ i po tom Rieka nepripada neposredno niti Hrvatskoj, niti Ugarskoj nego kruni Sv. Stjepana, koja je po nagodi zajednička Hrvatskoj i Ugarskoj. Tim je g. zastupnik najbolje karakterizirao položaj grada Rieke. G. zastupnik doduše zatim kaže, da budući da je pitanje ovo ovako riešeno, — ma bilo to milo ili nemilo, — smatra, da bi se onda jednostavno imali poslovi zajednički predati Ugarskoj, kao što to biva i prema Hrvatskoj, a poslovi, koji se tiču autonomnog našeg djelokruga, da bi se za grad Rieku imali predati Hrvatskoj. Tu moram upozoriti g. zastupnika na to, da usljed toga, što je Rieka proglašena „separatum corpus“, da nije u tom pogledu teritorij Rieke državnopravno na istom temelju, kao što teritorij hrvatski. Kad je tomu tako, onda se nije moglo naprama Rieci izvršiti ono, što se je izvršilo naprama Hrvatskoj, te upravo ta pitanja autonomne političke uprave, bogoštovja i nastave, ter pravosudja. koja su nama po nagodi autonomne grane, uredjenje tih pitanjah, tko jih imade preuzeti, to je ostalo neriešeno, a to zato, što je poseban državopravni položaj grada Rieke po §. 66. nagode ustanovljen.

Dakle nije ništa, po mom mnienju, nekorektna učinjeno, kada se pogledom na teritorij grada Rieke nije učinilo ono, što se je moralo učiniti prema teritoriju kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Kod te prilike rekao je g. zastupnik, da je taj §. 66. nekakva krpica. Ja bih rado, da se o toj stvari jedanput jasno govori i da se zna, što se razumieva pod tom krpicom. Već su se često vodile razprave o tom i mislim, da je bilo već to i razjašnjeno ovdje u saboru; al je tomu dugo, pak je dobro, da se onim, koji se nesjećaju, kako se je stvorio §. 66., dozove to u pamet i da današnja generacija znade, što je sa §. 66., kako je nastao i kakvu ima vriednost. I tu ćemo, po mom mnienju, doći do one iste konkluzije, koja je izvedena i u prijašnjih sgodah, da je §. 66. isto tako zakonit, kao što ostali paragrafi nagodbenoga zakona.

Kao što je poznato onim, koji su se bavili historijom stvaranja nagodbe, nisu se regnikolarne deputacije, koje su bile izaslane da stvore nagodbu, mogle složiti u jednoj

točki, a to je bila ona pogledom na grad Rieku i za to je u §. 66., redigiranom po regnikolarnih deputacijah, bilo rečeno, da se regnikolarne deputacije nisu složile u pogledu grada Rieke. Tako je glasio §. 66. pogledom na Rieku, kako su ga regnikolarne deputacije bile utanačile. Naravno, da kruni to nije bilo po volji, da pri uredjenju posalah vrlo vitalne naravi ostane jedno pitanje državo-pravne naravi neriešeno i za to se je ona obratila reskriptom na jedan i na drugi sabor s predlogom, kako bi se taj §. 66. pogledom na grad Rieku imao promjeniti. Tim reskriptom, koji od rieči do rieči glasi jednako na ugarski i na hrvatski sabor, predlaže kruna, da bi jedno i drugo zakonodavno tielo prihvatilo ili redigiralo tako taj § 66., da to državnopravno pitanje neostane neriešeno.

Ugarski se je sabor upustio u razpravljanje toga poziva krune i, razpravljajući taj reskript, prihvatio je onu redakciju, koju je svietla kruna bila predložila, a isto je to učinio i hrvatski sabor, kojemu je bio predložen reskript. U sjednici od 17. studenoga 1868. izjavio je hrvatski sabor, da prima i prihvaća redakciju predloženu po kruni, i nakon što je to učinjeno bilo, dan kašnje, 18. studenoga 1868., bijaše nagodba po onoj tekstuaciji pročitana, kako što je danas taj zakon u valjanosti, naime obzirom na §. 66. sa promjenami, koje je kruna predložila. Jedan i drugi zakonodavni faktor, koji su imali stvoriti nagodbu, prihvatili su sasvim od svoje volje i samoodlukom predlog krune, koji je išao onamo, da se §. 66. promjeni u toliko. da pitanje, neriešeno po regnikolarnoj deputaciji, bude riešeno. Tako je §. 66. postao u ovom obliku. u kojem danas postoji zakonom.

S toga je, po mom mnienju, sasvim suvišno govoriti o kakvoj krpici, jer ono, što su zakonodavna tiela prihvatila i što su ona zaključila, to je postalo zakonom, a o krpici se može samo pogledom na to govoriti, što se je, po mom mnienju, taj neobični postupak, bih rekao, odabrao, da onda taj zakon nije na novo prepisan, nego da se je novi tekst na stari priljepio; al tim je isto učinjeno, kao da je na novo prepisan, jer i da je na novo prepisan, nebi ništa drugo sadržavao, nego što je na tako zvanoj krpici, i to legalno, jer je to sabor tako prihvatio.

Ja mislim, da je nuždno bilo, da se rieč o tom povede i da se ovo pitanje razjasni, jer ima mnogih, koji misle, da je ta krpica jedan nezakoniti čin, da je tim učinjeno nešto, što se je učinilo bez znanja i volje krune i hrvatskoga sabora. Svakako nebi dobro bilo, da se takovo krivo mnienje širi, pa zato je nuždno, da kažem, da je ono, što stoji na tom papiru, zakon, predložen po kruni i stvoren po hrvatskom saboru.

Nadalje je g. zastupnik kazao, da izvorni tekst §. 66. nagodbe bijaše eskamotiran krpicom; a krpica bijaše eskamotirana s provizorijem od g. 1870., a provizorij od god. 1870. bijaše eskamotiran naredbom od 14. srpnja 1871.

Ja sam već prije razložio, da izvorni tekst §. 66. nagode, onako kako su ga regnikolarne deputacije predložile, nije bio eskamotiran sa krpicom, nego je izmienjen novom tekstuacijom, predloženom po kruni i stvorenom po hrvatskom saboru; a drugo, da ovaj tekst, izpravljen po hrvatskom saboru, po mom mnienju, nije bio ni najmanje eskamotiran po provisoriumu od g. 1870., jer je taj provizorij stvoren sasvim legalnim načinom, t. j. ovlaštenjem i jednog i drugog zakonodavnog tiela: naime zaključkom ugarskog sabora od 15. ožujka 1870. i zaključkom hrvatskoga sabora od 20. srpnja g. 1870.

Jedan i drugi zakonodavni faktor je zaključkom svojim ovlastio dotičnu vladu na stvorenje provizorija; dakle opet nije eskamotažom, nego je sasvim legalnim načinom i putem stvoren jedan akt usljed ovlaštenja po dotičnih zakonodavnih faktorih. Tako je i sa naredbom od 14 rujna g. 1871., koja nije opet ništa drugo, nego izvedenje onoga, što je provizorijem pogledom na sudbene oblasti bilo odredjeno in principio, izvršenje onoga, što je provizorij dekretirao. Dakle sve ono, što je učinjeno, i što danas još biva, učinjeno je sasvim legalno i obstoji još i danas sasvim legalnim načinom.

Gosp. je zastupnik onda rekao, da se ni ono, što je zajamčeno po provizoriju, neobdržava više danas na Rieci, nego da je odstranjen sudbeni stol, koji je po provizoriju imao ostati na Rieci, a i županija. Nu vara se gosp. zastupnik, kad misli, da je to uči-

njeno usljed zahtjeva ugarske vlade ili požurenja s one strane, jer to nebijaše. Ja mogu svakog uvjeriti, komu je do toga stalo, da vlada nikada u tom pogledu nije bila pozvana, niti požurena, niti umoljena, da što učini. I nebi to imalo nikakvog smisla, jer ono, što je učinjeno pogledom na sud i županiju riečku, učinjeno je na temelju sasvim stvarnih razlogah, pa se nije moralo čekati na ponukanje i poziv ikoga.

Što se suda riečkog tiče, to je poznato, da je novim ustrojenjem sudovah u Hrvatskoj i Slavoniji god. 1876. promienjen djelokrug sudovah, da je naime sudovom prve molbe t. j. kotarskim sudovom realna sudbenost dana. Time sudbeni stol na Rieci absolute nije imao više zašto da obstoji ondje, jer je realnu sudbenost preuzeo najbliži kotarski sud. Što se pomorsko-trgovačkih posalah tiče, to su ti već i provizorijem predani riečkom sudu. Dakle nije drugo preostalo nego kazneno sudovanje za sudbeni stol, a to, kako je poznato, u Primorju hvala bogu vrlo malo posla daje sudovom. Dakle sasvim naravni i stvarni razlozi su vladu ondašnju prinukali, da sudbeni stol riečki ukine.

Tako je bilo i sa županijom, jer preustrojstvom uprave u zemlji god. 1886. tražili smo tako zaokružiti upravne kotare i županije, da budu najbolje odgovarale potrebam žiteljstva; a tu se nije moglo gledati na interese jednog ili drugog grada, nego na cielokupni interes onoga pučanstva, za koje je stvorena stanovita institucija. Opet dakle nije nikakvo vanjsko prinukanje nuždno bilo, da se ono učini, što se je u interesu velikog diela našeg stanovničtva u onom kraju učinilo.

Gosp. zastupnik kaže, da se sada već i ono zadnje, što postoji na Rieci na temelju provizorija, traži odstraniti. Tu mi se nameće pitanje, tko je tražio, da se to odstrani; jer ako se to netraži od koje strane, koja bi na to vlaštena bila, to nije i nemože biti od nikakvog znamenovanja. Ja znam i za tražbine, koje se ovdje u saboru često postavljaju, koje po mojem nazoru nisu umjestne, nisu zakonite; ali nikoga nesmetaju, jer do izvedenja njihova nemože doći. Ako dakle imade ljudih, kojim bi to može biti po volji bilo, to je slobodna volja svakoga, što god si želiti i tražiti; ali to nemože nikoga u strah utjerati, da će on svoja prava za to izgubiti, koja su temeljita.

Gosp. je zastupnik onda rekao, da ugarska vlada pogubno radi ne samo po Rieku i Hrvatsku, nego i po Ugarsku, kad ona ovako postupa, kako postupa. Nu gosp. zastupnik nije mogao dokazati, da ugarska vlada u tom pogledu stupa putem, koji nebi bio zakonit. Po mojem se znanju ugarska vlada — što se Rieke tiče — strogo drži odredabah provizorija i na tom temelju radi i udešava svoje djelovanje. Tomu nemože se nitko s uspjehom protiviti, jer nebi imao pravne podloge zato. Ima doduše — neću poreći — pojavah u gradu Rieci, koji se nesvidjaju svakom; nu ja mislim, da tim pojavom nije kriva ugarska vlada, nego da su može biti drugi faktori, koji su tomu krivi. — Ja moram tu sjetiti g. zastupnika na to, da grad Rieka uživa veoma obsežnu autonomiju, i da se ono, što biva na Rieci, imade upravo pripisati ovom autonomnom djelokrugu grada Rieke, budući da je ta autonomija toli obsežna.

Može biti da ova autonomija i prija jednomu dielu pučanstva, i da to gosp. zastupniku nije po volji; ali onomu, koji punim pravom zagovara uviek autonomiju gradovah, nemože samo u jednom gradu biti ta autonomija na putu. To je barem moje mnienje, da bi konsekventno bilo i ondje autonomiju u zaštitu uzeti i braniti ju in tesi, makar u danom slučaju meni ta autonomija i ne godila.

Gosp. zastupnik je onda napomenuo i pitanje liturgije. To je pitanje, koje nipošto nespada u moj djelokrug, pa ga moram odbiti i to iz dva razloga: jedno, što je bogoštovje i nastava stvar, koja je po provizoriju predana ugarskoj vladi, dakle nije u okrugu moje nadležnosti; drugo, što pitanja unutarnja crkvena nespadaju u djelokrug političke vlasti. Kod te prilike mi je ipak dužnost u zaštitu uzeti muža, kojega je gosp. zastupnik ovdje biedio vrlo oštrimi riečmi, i to tim više, što on sam to učiniti nemože, pa mislim, da je to postupak, kojega vis. sabor nikada odobravao nije.

Gosp. je zastupnik onda rekao, da je na Rieci hrvatstvo potišteno da se ondje ne-

smije ni hrvatski govoriti, da se nesmiju zastave izvjesiti i da se znakovi hrvatski neštite. Ja sam bio na Rieci i ja sam cielo vrieme, što sam boravio na Rieci — mogu kazati — tako rekući izključivo govorio hrvatski i to nesamo u zatvorenoj sobi, nego i na ulici, a nisam ni najmanje opazio, da je to komu krivo bilo; a ako je komu krivo bilo, jam sam jednako dalje hrvatski govorio. (Živio! Na desnici.) Što se pako zastavah tiče, to se je baš kod ove prilike, kad je Nj. Veličanstvo posjetilo Rieku, mogao svaki osvjedočiti, koliko je bilo zastavah hrvatskih izvješeno u gradu; a koliko sam ja vidio, nije se nijedna pogrdila i nije se nijednoj ništa dogodilo, što bi imali mi sa svoje strane žaliti Što se pako tiče drugih — neznam kakovih — narodnih znakovah, to mi je toliko poznato, da je baš po organu, koji stoji blizu g. zastupniku, riečki sud uzeo u zaštitu te znakove.

Iz svega toga ja mislim, da se nemože s pravom tvrditi, da ono, što se na temelju zakona dade i ima zaštititi, nebi bilo zaštićeno na Rieci. Što jest zaštićeno na Rieci najviše je zaštićeno upravo po ugarskoj vladi; jer da ona nepostupa ondje sasvim objektivno i pravedno, to bi može biti imao gosp. zastupnik mnogo više razloga žaliti se na odnošaje riečke.

Nu g. zastupnik kaže, da je nagoda svemu tomu kriva, što hrvatstvo nije zaštićeno na Rieci.

Po mom mnienju, ako odnošaji na Rieci nisu bolji nego li jesu, nije tomu nagoda kriva, nego su tomu krivi oni elementi, koji su uviek samo rušili nagodu, koji su ju ruglu izvrgavali i u takovoj slici pokazivali Hrvatom na Rieci, da je naravna posljedica bila, da se je drugi jedan elemenat zauzeo za nagodu i uživao na temelju njezinom bolji položaj, nego li bi to želio gosp. zastupnik krasički Jer da su rodoljubi, kojim ja neću poreći najbolje osjećaje, odmah s početka prionuli uz nagodu i na Rieci, ja sam uvjeren, da bi to isto tako dobro došlo bilo Hrvatom, košto su se timi okolnostmi dobro i povoljno drugi poslužili. Ja sa svoje strane žalim i to, što ova pitanja, koja sam u početku napomenuo, nisu još konačno riešena; a tu žalim opet i to, da naši rodoljubi, kad se je godine 1870. bila sastala regnikolarna deputacija, da rieši ovo pitanje o nutarnjoj upravi Rieke, nisu se složili u onom predlogu, kojega je izneo bivši tadanji ministar-predsjednik grof Andrássy. Ja žalim to tim više, jer da se je onda to pitanje riešilo u takovom smislu, kako je bilo od njegove strane predloženo, to bi sigurno barem za dvie trećine bilo manje povoda tužbam takovim, kakove je izneo gosp. zastupnik. Mogu pako tvrditi, da su to donekle i naši političari već godine 1883. uvidjeli, kad se je opet bila sastala regnikolarna deputacija; samo žalibože vremena se mienjaju i što se je godine 1870. vrlo lahko dalo izvesti, to se godine 1883. već nije dalo izvesti. (Tako je! na desnici).

Gosp. zastupnik kaže i to, da na Rieci i sami Magjari drugčije gledaju stvar, nego Talijani. Ja mislim, da to opravdava samo ono, što ja kažem, naime, da valjda Magjari na Rieci nemisle drugčije nego ugarska vlada i ako se onim Magjarom nemože ništa predbaciti po riečih gosp. zastupnika, to se sigurno nemože predbaciti niti ugarskoj vladi. Nu gosp. zastupnik, da bolje akcentuira, koliko bi dobro i nuždno bilo, da se poprave odnošaji na Rieci i to u takovom smislu, kako bi njemu i sigurno mnogim drugim milo bilo, veli, da bi to trebalo učiniti već na temelju toga, što je to jednaki interes i Ugarske i Hrvatske. A veli medju ostalim i to, da u ovom vis. saboru, možda i z i m n j e g a, neima nijednog zastupnika, koji nebi bio više manje proniknut nuždom saveza Hrvatske sa Ugarskom. Ja žalim, da je gospodiu zastupnik sebe izuzeo, kad je išao zagovarati nuždu saveza izmedju Ugarske i Hrvatske. Da se on nije izuzeo iz ovog kruga, njegove bi rieči sigurno važnije bile.

Ali kad onaj, koji sam kaže: „ja sam jedini, koji neuvidjam nuždu toga saveza", ide na temelju historije liepo dokazivati sve dodirne točke, koje obstoje izmedju Hrvatske i Ugarske; to mora u svakoga probuditi dvojbu, i to u dvojakom pravcu, naime: da li je to zbilja ozbiljno, kad g. zast. veli, da je on jedini, koji nedrži do toga saveza i da li je ono ozbiljno, što je on na temelju historičkih podatakah kano nuždno izpostavio. Ja sam

uvjeren, da bi g. zastupnik, uvidjajuć to, da je on jedini, koji neuvidja još uvjek potrebu toga saveza, te veleć nadalje, a tko bi se usudio zatvoriti oči pred historijom, po mom mnienju, a ja mislim i po njegovom mnienju — to moram predmnjevati — bio radio patriotičnije, da je on to svoje privatno mnienje zašutio i prepustio od godine 1870. do danas, da drugi, koji uvidjaju nuždu toga saveza, u takovom obliku predoče postojeću nagodbu, da bi i Hrvati na Rieci bili proniknuti tom nuždom i da bi si oni na temelju takovog mišljenja osigurali položaj, koji bi sigurno mio bio i g. zastupniku. (Odobravanje i živio! na desnici.)

Zatim se je g. zastupnik, ostavivši teoriju o nuždi toga saveza, bacio na praktično polje i rekao, da na Rieci nije goruće pitanje državopravno, nego da je goruće pitanje narodnosti. To je opet jedna od onih tvrdnjah, koju bi i ja podpisao. Košto je gosp. zastupnik sam sasvim dobro kazao, to je državopravno pitanje riešeno §. 66. nagode; a što nije riešeno, to su pitanja nutarnja riečka, a medju timi svakako imade važnu ulogu pitanje narodnosti. Tu odmah nadovezati mi je i iztaknuti to, kako g. zastupnik ima krivo, kad na drugom mjestu kaže, da se protupravno ili protuzakonito uvadjaju na Rieci ugarski zakoni; jer ako on uvidja, da je na Rieci goruće pitanje narodnosti, to bi onda ja na njegovu mjestu i s njegovog stanovišta bio zagovarao to, buduć da se drugčije neda sada učiniti, da se barem naredbenim putem i na teritoriju grada Rieke uvede zakon o ravnopravnosti narodnostih u Ugarskoj. Ja mislim, da bi to mnogo doprinielo tomu, da se udovolji onoj želji, da se goruće pitanje o narodnostih povoljno rieši.

G. zastupnik apelira i na naše srce i na našu patriotičnu ćud, kad kaže, da bi nam se oprostili mnogi naši griesi, kad bi se mi hotjeli zauzeti za hrvatstvo na Rieci. Ja se veoma čudim, da to g. zastupnik očekuje od jedne vlade, o kojoj on i u ovom trenutku kaže, da se je toliko ogriešila o narod i o zemlju; a još više se čudim, da on traži popravljenje onoga, što mu se vidi nekako žalnim, od nas, koji nismo poremetili odnošaje na Rieci, nego koji smo uviek vrlo žalostnim okom gledali, kako se žalibože naši Hrvati na Rieci nespretno vladaju. Da mi popravimo, što nismo poremetili, to je od nas odviše tražiti. Ja mislim, da je u prvom redu na onih, koji su pogriešku učinili, da ju poprave; a ja sam uvjeren, da bi taj postupak veoma koristan i veoma patriotičan bio.

Kad g. zastupnik u savezu s ovim apelom na današnju vladu hrvatsku kaže, da bi se ona imala zauzeti, da se liturgija nepromjeni, da se nestvori nova biskupija, da se Rieka neizuzme iz biskupije senjske, da bi se imala oprieti tomu, da se gimnazija odstrani iz Rieke, mogu mu samo toliko kazati:

Što se liturgije tiče, to na to nemogu izjaviti više, nego sam već rekao. Što se biskupije tiče, to sam toga mišljenja, da sam duboko osvjedočen o nuždi dodirnih točakah izmedju Ugarske i Hrvatske i velim, da sa svoje strane nebi želio, da se tu koja promjena učini.

Što se pako tiče mišljenja g. zastupnika, što bi se bilo imalo učiniti, kad je Njegovo Veličanstvo došlo na Rieku, to mi je vrlo milo, da je imao toliko samozataje, te nije izveo ono, što je namislio. Ja bi želio, da bi svaki put, kad se radi o interesih Rieke, s istom samozatajom zašutio, što misli, jer sam duboko uvjeren, da nije hotio provocirati onaj uspjeh, kojega je ipak u velike podpomagao provocirati, da su takove prilike danas na Rieci, koje su i njemu sada nemile; nu svakako bi se bila pooštrila situacija, da se izvelo ono, što je g. zastupnik smislio. Doduše se je u onom času pripravilo nešto, što nemogu nazvati nego demonstracijom.

Ja znadem i izkusio sam, a vidim i u historiji i u današnjem vremenu, da onaj, koji demonstrira, riedko uspije; ali tim samo odaje, što nije dobro odati, naime svoju slabost. Po mom mnienju nebi bilo u interesu Hrvatske, da se je to učinilo, a nebi bilo niti pravo, jer nepočiva na istini. Ja mislim, da Hrvati neimadu demonstracijami dokazati da živu i za to je onim, što je učinjeno na Rieci, po mom mnienju, cilj promašen.

Gosp. je zastupnik kritizovao odgovor ugarskoga ministra-predsjednika, te se nije zadovoljnim izjavio s njime, već se je čudio, da nisu drugi proti tomu odgovoru ustali. Ja

moram istinito kazati, da bi gosp. zastupnik morao biti posve zadovoljan s odgovorom g. ministra-predsjednika, jer je on izrično kazao, da su odnošaji na Rieci uredjeni provizorijem, kojega ugarska vlada hoće uzdržati tako dugo, dok se nerieše nutarnja pitanja onim putem, koji je u nagodbenom zakonu označen, naime regnikolarnimi deputacijami. Dakle od strane ministra-predsjednika je izjavljeno, da Ugarska nekani obići provizorij, nego da ga hoće održati.

G. je zastupniku stalo do toga, ako se već to pitanje nemože bolje riešiti, da se bar uzdrži provizorij; a to je rečeno po g. ministru-predsjedniku, a više se od njega nemože očekivati, jer je on u prvom redu zvan, da štiti ono, što je u zakonu odredjeno.

Ja se čudim g. zastupniku, da nije zadovoljan s odgovorom, u kojem je sam gosp. ministar-predsjednik rekao, da na temelju provizorija, koga hoće održati, Hrvati imadu pravo na Rieci držati hrvatsku gimnaziju. To je izrično kazao. To su pitanja, koja se tiču onih pravnih odnošajah, koji nas interesiraju, a tu je g. ministar-predsjednik, po mom mnienju, posve povoljno po nas izjavio i mi možemo biti zadovoljni.

G. je ministar-predsjednik pošao još dalje, pa je u izgled stavio mjere, koje će — po mom mnienju, a i po mnienju g. zastupnika, koji je kazao — ili što se bar može razabrati iz njegovoga govora, — da ugarska vlada i Magjari na Rieci objektivnije i bolje prosudjuju stvari, nego vladajući elementi na Rieci — jednako dobro i njemu doći, jer je g. ministar-predsjednik rekao, da će na Rieci ustrojiti posebno državno redarstvo. Istina, da se tim kani dirati donekle u autonomiju grada Rieke, ali mislim, da g. zastupnik ovaj put neće ništa proti tomu imati, da se dira u autonomiju, barem pravo nebi imao, da to čini.

G. je zastupnik dalje kazao, da bi trebalo u zaštitu uzeti hrvatsku narodnost na Rieci.

Ja veoma žalim, što je to g. zastupnik kazao, jer, po mom mnienju, ono što je zdravo, što imade životne snage, netreba štititi. Veoma bi žalostno bilo, kad bi se hrvatstvo na Rieci samo uz posebnu zaštitu moglo uzdržati.

Ovako sam sa svoje strane kritizovao govor g. zastupnika, kojim je popratio svoju interpelaciju, a činio sam to s razloga toga, što mislim, da je dobro, da se o tih stvarih s jedne i druge strane govori i tako bistri i razjašnjuje situacija.

Ja sam g. zastupniku veoma zahvalan, što je to pitanje izneo, a tim više sam mu zahvalan, što je izneo to pitanje u takvom obliku, koji mi je dao povoda, da se je moglo objektivno i s druge strane o tom pitanju govoriti. Ja mislim, da će mnogim, koji se nisu potanje bavili s tim pitanjem, kad će pročitati jedan i drugi govor, mnogo jasnije biti, što jim do danas jasno bilo nije. Ovo sve će dobro doći onomu historijskomu razvoju, kojega je g. zastupnik tako liepo iztakao, pa će se na temelju te prošlosti dalje razviti ona nužda dodirnih točakah, koja će najbolje osigurati položaj Hrvatah na Rieci, te i nje uvjeriti o koristi nagode. (Živio! na desnici.)

Kod ove sgode pada mi na um, koliko je ipak ta nagoda vriedna, jer da se ona proteže i na teritorij grada Rieke, g. zastupnik nebi imao prilike sažaliti položaj Hrvatah na Rieci. Takovih žalbah, kakovih je pogledom na Rieku izneo, na teritoriju, koji žive na temelju nagode, nebi mogao iznieti. (Na desnici: Tako je.) Neima niti jedne točke u Hrvatskoj i Slavoniji, o kojoj bi g. zastupnik mogao govoriti ono, što je govorio o Rieci, a to zato, jer stojimo na temelju nagode. (Odobravanje na desnici.)

Ja mislim, da je ostalo još jedno pitanje, o kojem bi morao jasno govoriti, a to je pitanje tičuće se hrvatske gimnazije na Rieci. — O tom moram već s toga obširnije govoriti, jer je to zavod, koji spada pod moj djelokrug, pak glede toga mogu na interpelaciju g. zastupnika sasvim točan odgovor dati.

Gosp. je ministar-predsjednik rekao, da nam pripada pravo na Rieci držati hrvatsku gimnaziju. To nije nitko u nikoje doba u dvojbu stavio, pa i ja moram sa svoje strane konstatovati, da to pravo obstoji, a dok obstoji na temelju provizorija, koji je stvoren zakonitim načinom i kojega se moramo držati. Dakle tu neima nikakove pogibelji. Nu budimo sasvim iskreni. Gosp. se je zastupnik

*

pozvao na to, da je g. ministar-predsjednik rekao, da bi se mogla kojim god načinom odstraniti s Rieke hrvatska gimnazija.

Sada gledajmo tomu pitanju u oči, nu ja dodajem, da niti ugarska vlada, a niti hrvatska vlada to neželi, ali gledajmo kako bi to bilo moguće. Na temelju zakona i postojećega zakonitoga stanja to nitko tražiti niti zahtievati nemože. To je konstatirano. Dakle kako bi se ipak to moglo učiniti? Na to se može pomisliti samo tako, kako je bilo sa sudovi i sa županijom, naime, kad bi Hrvatska imala interes, da se hrvatska gimnazija iz Rieke odstrani. Samo to bi bio jedini razlog. Ja doduše neuvidjam tu potrebu, to moram iskreno kazati, — a odmah ću i dokazati za što. Što bi bila posljedica, da se sbilja odluči vlada i sabor, da se odstrani hrvatska gimnazija iz Rieke? Posljedica bila bi ta — tako si bar ja to predstavljam — da bi se riečka gimnazija, koja je danas u iznajmljenoj kući na jednoj strani Riečine, premjestila u liepu palaču na Sušak.

Sada ja pitam, da li bi to bilo vriedno, da se učini i komu bi to napokon dobro došlo? Zar onim, koji to možda žele? Jer da imade takovih krugovah, koji to žele, neću poreći. Ja neznam, da li bi ta daljina od dvadeset ili trideset hvatih mogla iste zadovoljiti, jer onaj zadatak, koji imade ta gimnazija izvršivati, ja mislim, da može izvršivati i očuvati baš tako na jednoj kao i na drugoj strani Riečine. O tom sam podpuno uvjeren.

To je onaj modus, koga si ja predstavljam, ali kako rekoh, taj sigurno nebi zadovoljio one, koji žele odstraniti gimnaziju riečku sa teritorija strogo riečkog, kao što nebi ni najmanje škodio onim, koji imadu u tom interes, da se na Rieci gimnazija uzdrži, jer ma da je gimnazija u jednoj ili drugoj ulici, biti će interes isti, te će vršiti uvjek onaj zadatak, koji mora da vrši.

Ja sam jasno govorio, i to zato, da se netraži nikakovo strašilo ili iznenadjenje, što nitko nesnuje, nego ono, što se sasma naravnim putem namiće, kad razmišljamo o tom pitanju. Nu ja dodajem to: Buduć neuvidjam, da bi se ovakovim riešenjem nešto učinilo, što bi bilo bolje od današnjih odnošajah, to ja danas niti najmanje nesnujem o tom, jer razlika, koja bi se postigla, samo bi občini Sušak dobro došla; inače nebi se ništa postiglo.

A sada da u kratko odgovorim na pojedina pitanja.

Što se tiče 1., 2. i 4. točke, moram sasma jasno odkloniti odgovor na ta pitanja, stavljena tu na mene, jer se tiču predmetah, koji nespadaju u moj djelokrug, nego su po provizoriju, koji je zakonitim načinom i ovlaštenjem hrv. sabora stvoren, prepuštena ugarskoj vladi.

Što se tiče treće točke, da se vrši 11. točka naredbe od 14. rujna 1871. god., to mi je odgovoriti, da ova naredba nije ništa drugo, nego izvršbena naredba onoga, što je provizorijem g. 1870. odredjeno Konkretno reklo se je u toj naredbi, tko imade te poslove preuzeti, kamo ide sudbenost, gdje se ulažu utoci i prizivi, dakle strogo tehničko provedenje onoga, što je načelno u provisoriju bilo odredjeno, a od onoga časa, kada je to izvršeno, neima ta naredba dalje niti smisla. Ona je bila samo prelazne naravi.

Gospodin zastupnik oslanja se tu, kako vidim, ne toliko na §. 11., koliko možebiti na uvod, koji je na čelu te naredbe.

Ja mislim, da je onaj uvod dosta ne spretan — nemogu da drugi izraz upotrebim — ali kada je ciela sudbenost, cielo pravo predano po provisoriju Ugarskoj, to neima nitko više interesa za to, što se za tog vremena provisorija ondje na Rieci uvadja, jer sve ono, što se uvelo na Rieci od tog vremena, to je bilježnički red, kazneni zakon, odvjetnički red ugarski, — sve je to uvedeno naredbenim putem. Provisorijem je dakle kod svih prilikah sačuvan onaj državopravni položaj, koji Rieka zauzimlje već po §. 66. nagodbe, a napose sačuvan je odredbami provisorija karakter, da ono, što se na Rieci uvadja, može biti samo provisorno učinjeno, te se može dakle uvadjati samo naredbenim putem. — Ja moram iskreno kazati, da se nebi nikada protivio, kao što se niti nisam protivio u nekoliko slučajevah, kad je ugarska vlada pitala, da li imade s naše strane kakovih zapriekah, da se koji zakon ugarski naredbenim putem uvede na Rieci.

Kad bi se to svaki put učinilo, ja mo-
am izjaviti, da bi svaki put na to privoljeli,
r što se novih zakonah tiče, idu u prilog
dnomu i drugomu dielu pučanstva jednako,
novi zakoni, koji odgovaraju današnjim za-
tjevom, svakako će bolje odgovoriti i potre-
m onoga pučanstva.

Meni je milo, što se poslovi ondje ure-
uju po novih modernih zakonih, te je tako n.
. došlo do toga, da je na Rieci uveden
derni kazneni zakon ugarski, koji je sva-
ko samo dobro došao onomu pučanstvu i
movničtvu. Ja sa svoje strane nebi imao
akova razloga protiviti se tomu, da se ma
i novi zakon ugarski naredbenim putem
de na Rieci. Tim sam odgovorio na pi-
je g. zastupnika u 3. točki, naime, da ja
svoje strane neimam razloga, da tražim
enjenje jedne naredbe, koja je po mom
oru, kao što sam malo prije rekao, već
na provedena; a što se tiče uvedenja
ih zakonah, biti će sasma u interesu onih,
se služe timi zakoni.

Dodati mi je još i to, da u provisoriju,
je izhodište onoga, što danas provisorno
a Rieci, nije nigdje sadržano, da se u
što je jedanput predano komu, imadu i
i faktori umiešati.

Na 5. pitanje g. zastupnika, koje glasi
): „Je li voljna Nj. preuzvišenost udovo-
. sveobćoj želji hrvatskoga naroda te se
ti svakomu pokusu odstranjenja hrvatske
azije sa Rieke?" — imam odgovoriti,
„svakom pokusu" oprieti nemogu, jer
zastupnik pokušao je odstraniti nagodu
go što, a imade ljudih, koji bi rado od-
ti gimnaziju, — ja jim začepiti usta
gu. Proti „pokusom" ja nikakove mjere
ti nemogu, jer neznam, u kojem času
jem kraju svieta htio bi se kakav
učiniti. I s druge strane neimam ni-
razloga, da se oprem premještenju gi-
, jer ju nitko prenieti neće, nitko to
nitko to izvesti neće. Dakle ja se
prieti nemogu, ja bi jedino morao
sebi se oprieti, kad bih hotio odstra-
mnaziju sa Rieke. Kako malo prije
a nebi vidio u tom nikakove nesreće,
se to pitanje riešilo, kako sam to
predočio, nu nitko nemisli to izvesti, bar
danas nebi imao nikakova razloga zato.

Budući dakle, da bi se morao sam sebi
oprieti, a naprama drugim neznam, kako bi
se oprieti mogao, to nemogu g. zastupniku
dati povoljna odgovora, jer kad bih se htio
u obće proti svakomu pokusu oprieti, ja bi
uvjek morao čekati i paziti, gdje tko kakav
pokus namjerava, pa da se onda stavim u
defenzivu proti dotičniku, koji taj pokus na-
mjerava učiniti. Vlada imade položaj pozi-
tivni, a ne negativni. Mi hoćemo, da radimo
po zakonu i da vršimo zakon. Ono, što nam
je po zakonu namienjeno, mi unapredjujemo
i usavršujemo, a što nam je na putu, to od-
stranjujemo. To je naše pozitivno djelovanje.
Mi to provadjamo, a ako nam je tko na putu,
mi negledeći na to, što on misli, pa makar
je to po njegovu mišljenju možda i dobro,
mi hoćemo da radimo, pa mi i preko nje-
gove glave moramo da idemo. Naša je dakle
zadaća pozitivna, pa ako se hoće pozitivne
odredbe zahtjevati, a da se to slaže s našim
osvjedočenjem, to će vlada svoju učiniti. Ali
negativnu poziciju zauzeti, pa na to pozivati
vladu, to je meni nepojmljivo. Napram tomu
nemogu nikakova stanovišta zauzeti.

Ja svršujem time, da ostale 3 točke
moram odkloniti kao takove, koje nespadaju
u moj djelokrug, a na dvie točke odgovorio
sam g. zastupniku u tom smjeru, da u jednom
i drugom pogledu tih dvijuh točakah nebi
imao sa svoje strane ništa učiniti, jer nevidim
nikakove potrebe, da kakovo stanovište za-
uzmem, pa zato molim, da vis. sabor primi
moj odgovor na znanje. (Odobravanje na des-
nici. — Živio! Živio!)

Predsjednik: Rieč imade g. interpelant
Barčić.

Zast. **Erazmo Barčić**: Odgovor Njeg.
preuzvišenosti nemogu primiti na znanje, te
moram prije svega iztaknuti, da ja nepriznajem
pravne valjanosti nagodbe, pa ako sam se
više putah pozivao na ustanove nagodbe, to
sam činio samo zato, da upozorim vladu, da
su te ustanove prekršene, i prem je ona pre-
uzela zadatak čuvati nagodbu, to imade ipak
ustanovah, kojih se nedrži.

Njeg. preuzvišenost izvoljela je kazati, kako je postao §. 66. nagodbe, koji je prilieplјen u zakon. Ja držim, zakon koji se stvara, mora biti čist, a može samo takova zakonska osnova, koja se po zakonodavnom tielu primi i po Njeg. Veličanstvu sankcionira, za stanovitu zemlju zakonom postati. Da se §. 66. nije tako postupalo u tom toli važnom predmetu, sliedi iz samog govora Njeg. preuzvišenosti.

Saboru predložen je samo reskript do znanja, ali štilizacija niti zakonska osnova nikada nije predložena niti razpravljana po ovom saboru, već je samo zaključak predložen. — Čudnovato je, da taj zakon, koji hoćete da bude temeljni zakon, koji hoćete da bude magna carta Hrvatske, nosi — oprostite da tako kažem — sablaznjivu krpicu.

Kad bi stvari išle redovito zakonitim putem, imao bi se predložiti uz istu nagodu, jur prihvaćenu sa strane hrv. regn deputacije i sa strane sabora, kako se to predlaže, kad se sklapaju medjunarodni ugovori, apendix, pa bi se u tom dodatku izpraviti imao §. 66. onako, kako ga je sabor primio. To učinjeno nije, i radi toga ja držim, da je neizpravno, što je Njeg. preuzvišenost izvolila kazali glede zakonitosti ovoga paragrafa. No na temelju §. 66. ja mislim, da riečko pitanje nije sasma riešeno, kao što je i Njeg. preuzvišenost izvolila kazati. Pitanje nije riešeno stoga, jer je ostalo neriešeno u trih glavnih točkah, koje takodjer sačinjavaju suvereno pravo dotične zemlje, koja ga izvršava, a te tri točke su pravosudje, unutarnji poslovi i bogoštovje. Ja mislim, dok ta pitanja nisu riešena, da je Hrvatska, koja je izvršavala svoju upravu do onda na Rieci, imala tu upravu zadržati; njoj se uprava nebi bila imala tek predati, već bi ona imala naprosto kontinuirati ono, što je jur izvršivala.

To, gospodo, nije učinjeno, već je preko noći pomoću provisorija to pravo, pravo faktičkoga posjeda, oduzeto, a Hrvatska bila u tom sasvim izigrana. Ja veoma žalim, da je provisorijem to učinjeno, ali naravno, sada tomu nemogoh pomoći, nego sam htio žigosati postupak tadanjega sabora i tadanjih vlastodržacah u Hrvatskoj.

Nadalje je preuzv. g. ban u svom odgovoru izvolio kazati, da je nespretno držanje Hrvatah na Rieci mnogo doprinielo tomu, da se situacija na Rieci tako zaoštrila. U tom pogledu slobodan sam preuzv. gosp. bana izpraviti.

God. 1861. bijaše na Rieci za cielo hrvatska uprava. Kod te uprave sigurno je slobodoumni hrvatski elemenat jako malo udioničtvovao, niti je ikada dao povoda kakovom izgredu ili izazivanju, — dapače je Kačićeva svečanost obdržana na Rieci, a narodna čitaonica riečka prva je izvjesila magjarski i hrvatski barjak i tim ujedno dala primjer, da želi izmirenje izmedju gradjanah riečkih. Ali policija, podupirana istom hrvatskom vladom, znala je nahuškati tako elemente na Rieci, da su radili proti Hrvatom, da su se na Hrvate nabacivali svakojakimi uvrjedami i vazda proti njim radili. Kazati dakle, da je današnjoj situaciji kriv hrvatski elemenat na Rieci, jest netemeljita osvada, da nerabim drugoga izraza, koji bi dolikovao toj osvadi.

Ako itko, vis. sabore, a to je hrvatska vlada i poštovana većina i svatko, komu pripada pravo nastojati oko probitakah Hrvatske, imala nastojati, da se hrvatski elemenat na Rieci brani, da ga štiti. To je, velim, morala i to uviek mora vlada činiti bez obzira na načela, koja dotičnici ondje izpoviedaju.

Kako rekoh, ondje se neradi toliko o državo-pravnom pitanju, jer proti sili neima pomoći, i mi današnji položaj nemožemo promieniti, nego o tom, da se učini nešto, čim bi se mogla hrvatska narodnost na Rieci zaštititi, a to da je dužna učiniti hrvatska vlada i na to imade pravo. Radi toga upravo nemogu uzeti na znanje onaj dio odgovora preuzv. g. bana, kojim odklanja odgovor na prve tri stavke moje interpelacije.

Opetujem, gospodo, što rekoh, da bi naime preuzv. g. ban morao uplivati i nastojati oko toga, da se hrvatstvo na Rieci neprogoni, da se brani, da se ondje zaštiti hrvatska zastava i hrvatski znakovi. Dakle ako tražim upliv preuzv. g. bana kod magjarske vlade, koja faktično upravlja Riekom, mislim da tražim nešto, što je pravo i što je dužnost hrvatskoga bana činiti, i to tim veća dužnost što je riečko pitanje još otvoreno, a dotle s

Hrvatskoj nemože zaniekati pravo, da u isto svojim načinom i svojim putem utiče.

Ja se, visoki sabore, neću upuštati u dalnju polemiku s preuzv. gosp. banom, već kako rekoh, nemogu primiti na znanje odklanjanje odgovora na prve tri stavke moga upita.

Tako isto nemogu primiti na znanje odgovor preuzv. gosp. bana pogledom na četvrtu točku moje interpelacije, kojom pitam: da li je voljan preuzv. g. ban nastojati, da se ustanove ministarske naredbe od 14. rujna 1871. obdržavaju kako treba.

Preuzv. g. ban kaže, da se tom naredbom nije imalo ništa drugo postići, nego na Rieci uvesti novo sudstvo i nova uredba sudovah. Ali, vis. sabore, tomu nije tako.

§. 11. te naredbe, koja je stvorena sporazumno sa ug ministrom - predsjednikom i hrvatskim banom, kaže, da imadu na Rieci ostati u krieposti nepromienjeno oni isti zakoni, naredbe i običaji, koji su do onda bili u krieposti. Radi toga ja držim, da po samoj zdravoj logici sliedi, da se ondje nesmije ništa mienjati, već da imadu u krieposti ostati dondašnji zakoni, ma bili oni kada izdani, i sve naredbe, bilo kad mu drugo prije izdane. A ako bi se što imalo promjeniti, to se može promjena provesti samo uz privolu istih onih faktorah, koji su rečenu naredbu izdali, a pri tom imade preuzv. g. ban odlučnu rieč. Za oto mi je veoma žao, kad čujem preuzv. gospodina bana, gdje kaže, da je bio pitan i kad bi u buduće bio pitan, da se nebi protivio uvedenju novih magjarskih zakonah na Rieku. To mi je s toga žao, što se tim načinom nastoji sa strane magjarske vlade, koja je sigurno patriotična i koja bez dvojbe za stanovitim, točno opredieljenim ciljem ide, Rieku što više odtudjiti od Hrvatske, jer što više Rieka imade zakonah nezajedničkih sa Ugarskom, to se ona više otudjuje materi zemlji. (Na ljevici: Tako je!)

Što se tiče riečke gimnazije, izvolio je preuzv. g. ban kazati, da je riečkoj gimnaziji po istom provizoriju obstanak osiguran, te da preuzv. g. ban u tom pogledu nemože ništa učiniti, jer da se sa nijedne strane nije ništa poduzelo proti tomu, da se riečka gimnazija odstrani.

Ja, vis. sabore, držim, da je tu preuzv. g. ban izpustio jednu veoma važnu okolnost s vida.

Kad su se posljednji put regnikolarne deputacije sastale, predložila je ugarska regn. deputacija sa zastupnici grada Rieke neke punktacije, u kojih dolazi i pitanje o riečkoj gimnaziji, te se naročito zahtieva, da se hrv. gimnazija s Rieke odstrani. Kad je ministar - predsjednik na poznatu interpelaciju Horanskoga odgovarao, kazao je naročito, da ugarska vlade ide za tim, da se sve točke riečkoga provizorija ostvare, a medju njimi je i odstranjenje riečke gimnazije. Ministarpredsjednik rekao je, da dosada imadu Hrvati pravo na to, da hrv. gimnazija ostane na Rieci, ali je k tomu nadovezao, da će se onako, kako se je našao modus za odstranjenje sudbenoga stola i političkih oblastih sa Rieke, da će se onako, bude li dobra sporazumka izmedju Ugarske i Hrvatske, naći modus i za odstranjenje hrv. gimnazije.

Dakle zahtjev riečkoga zastupstva, da se hrv. gimnazija s Rieke odstrani, operat magjarske regnikolarne deputacije, zahtjev magjarskih patriotah u ugarskom saboru! Ja mislim, vis. sabore, da se je u oči tih dogodjajah moralo uzbuniti javno mnienje u Hrvatskoj glede obstanka te gimnazije i da se je podpunim pravom moglo očekivati i očekuje se takav odgovor preuzv. g. bana, koji nas u pogledu obstanka riečke gimnazije može umiriti. Jer ako ministar-predsjednik u izgled stavlja odstranjenje riečke gimnazije, a i predobro znamo koliko vriedi takova rieč iz ustijuh toli visoka dostojanstvenika, — tada je, držim, preuzvišeni g. ban imao dužnost, kazati odriešito: dok mene bude, neće se hrv. gimnazija s Rieke maknuti. Taj odgovor bio bi sigurno umirio hrvatski narod, dočim odgovor preuzv. g. bana o pravu odstranjenja i o pravu, što ga sada imade Hrvatska na obstanak hrv. gimnazije na Rieci, taj odgovor ipak jošte može učiniti mogućom misao, da bi preuzvišeni g. ban u danih okolnostih dao svoju privolu, da se hrv. gimnazija s Rieke odstrani. S tih razlogah odgovor preuzv. gosp. bana nemogu primiti na znanje. (Živio! Živio! na ljevici. Živila hrvatska Rieka!)

Predsjednik: Rieč imade preuzv. g. ban.

Ban **Dragutin** grof **Khuen-Hédervàry**: Visoki sabore! Ja ću samo u kratko osvrnuti se na govor g. zastupnika.

On je kazao, da nepriznaje nagodu. O tom ja nisam nikada podvojio i čudim se, da mi je to u svom odgovoru nekako predbacio. Može biti, da sam se u svom odgovoru držao više toga, što on kaže, da bi na temelju historičkih fakatah bilo više u interesu naroda. Dakako g. zastupnik sebe sama izuzima, kada se radi ono, što bi se u interesu naroda i zemlje dalo učiniti, pa tako i opet nisam imao ni najmanjega povoda misliti, da je g. zastupnik promjenio svoje nazore o nagodi

G. je zastupnik kazao, da §. 66. nagode u formi, u kojoj je stvoren, nevalja i da nipošto neodgovara zahtjevom zakona.

Meni je veoma milo, da se je g. zast. izjavio onako o §. 66. kako i jest, jer je tim rekao, da je samo u formi učinjena pogrješka, a u jezgri ne, jer niti pokušao nije oboriti to, da su odnošaji zakonito uredjeni onako, kako ih §. 66. uredjuje.

Da nešto bolje razložim ono, što tvrdim, sjetiti mi je one, koji kane zagledati u dnevnike onih vremenah, da je baš u reskriptu forma §. 66. onako stilizirana, kako je uvedena u zakonu i da je poziv krune išao onamo, da se prihvati tekstuacija, koju ista predlaže reskriptom. Tako je i u sankcijoniranom zakonu uvršten onaj isti tekst, koji je uvršten u pozivu samom.

Drugo, što želim iztaknuti, jest to, da se je razprava o svem tom vodila i u ovom saboru. To nije sabor god. 1868. šutnjom prihvatio, nego se je vodila dosta žestoka debata, u kojoj je udioničtvovalo zastupnikah i takovih, koji su isto govorili, što je g. zast. danas rekao. Dakle se nije ništa ušuljalo, ništa se nije učinilo, zašto se nebi znalo. Sabor je hrvatski, dobro znajući što radi, prihvatio reskript.

Kad se je pitanje stavilo na sabor, hoće li prihvatiti reskript ili ne, razvila se je oko toga razprava, kako da se postavi pitanje, — dakle se je dobro znalo sa obje strane, što se čini prihvatom reskripta i teksta reskripta, i nemože se reći, da sabor hrvatski nije učinio s podpunim znanjem ono, što je učinio. Nu, kao što sam rekao, mislim, da je šteta, što je forma neobična odabrana bila, ali kad je stvar dobra, lahko preko forme prelazim. Svakako bila bi mnogo veća pogrieška, da se je u formi liepo prepisala nagoda, a da se nije upisalo ono, što je sabor prihvatio. Onda bi se moglo prigovarati sa strane g. zastupnika — pa ma i sa koje druge strane — onda bi se mogla poreći zakonitost tih odredabah pa makar u najljepšoj formi bile pisane, da neodgovaraju onomu, što je sabor zaključio; ali sabor je ono zaključio, što je u izpravljenom §. 66. nagodbe, a tu je vanjska forma nuzgredna stvar, ma da bi mi milije bilo, da se ta forma nije odabrala. Ja gledam na stvar, a stvar je ovdje jasna.

G. je zast. rekao, da pitanje riečko nije riešeno. Ja se pozivam na njegove rieči, kojimi je rekao, da je po §. 66. nagode državopravno pitanje u pogledu teritorija Rieke riešeno, jer tim, što je Rieka označena kao corpus separatum, riešeno je pitanje teritorijalno.

Neriešeno je ostalo, što se i u nagodi kaže, pitanje unutarnje uprave i to u onih trih upravnih granah, koje su u nas autonomne. To je pitanje ostalo neriešeno, ali je odmah zato u reskriptu bio pozvan sabor i jedan i drugi, da stvori zaključak o tom, kojim putem da se imadu ta unutarnja pitanja riešiti. Usljed toga su se onda sazvale regnik. deputacije, da se ta unutarnja pitanja rieše, a budući da se to nije dalo riešiti, to je onda provizorij stvoren i to na temelju ovlaštenja, danoga mu po saboru. Ono, što je provizorij odredio, može biti komu pravo ili nepravo, ali što je odredio, odredio je na temelju ovlaštenja zakonodavnih faktorah, na to zvanih. To se može kritizirati, da li je dobro učinjeno ili ne, ali je zakonito učinjeno.

G. je zast. onda kazao, da sam naglasio, da su se naši rodoljubi na Rieci, po mojem mnienju, nespretno vladali u vrieme stvaranja nagodbe. To moram razjasniti. G. je zastupnik govorio o g. 1861. i sljedećih godinah; a ja nisam govorio o g. 1861. i sljedećih, već sam govorio samo o g. 1868. i o onom vremenu, koje je sliedilo iza 1868. Što se je god. 1860. i 1861. mislilo i snovalo ne samo na Rieci, već i ovdje u Hrvatskoj, bilo je,

mislim, sasma različno od onoga, što se je snovalo i radilo 1867. i sliedećih godinah.

Tko je pratio historiju, viditi će, da se je žalibože prije jako ljuljalo javno mnienje; ono je bilo već g. 1861. na sasma drugom stanovištu nego g. 1860., a 1868. opet na drugom nego li 1861. Hotio sam samo izpraviti g. zastupnika, da ja nisam govorio o g. 1861. nego o. g. 1868. i o vremenu, koje je iza toga sliedilo, pa zato ostajem i moram ostati kod toga, što sam kazao, da Hrvati na Rieci nisu onda žalibože dosta spretni bili. Ja neću patriotizam onih ljudih u dvojbu staviti, koji su ono stanovište zauzimali, ali žalim, to opet kažem, što su to stanovište zauzimali, jer nije bilo dobro. To je fakat, koji mi g. zast. neće poreći, jer je njegova interpelacija najbolji dokaz pružila tomu, da bi ono, što danas postoji, moglo biti mnogo povoljnije udešeno; a tomu su valjda najviše krive premise. Da su premise dobre bile, bilo bi i sadanje stanje bolje. Skokovah u naravi neima; sve u svietu mora naravskim putem ići.

Ako se postavi zdrav temelj, onda bi se i zdrave posljedice morale pokazati. Dok razvoj posljedicah nije dobar, ja moram ostati kod uvjerenja, da nisu bile premise dobre.

Ja se čudim, da g. zast. ponovno iztiče, da bi ja imao u zaštitu uzeti Hrvate na Rieci. Ja to nipošto nebih učinio, da se to traži, jer sam, — kao što rekoh, — uvjeren, da te zaštite netreba i u koliko je treba, da te zaštite ima. (Zast. E. Barčić: A hrvatske škole?) Ja sam rekao gosp. zastupniku, da je pitanje bogoštovja i nastave po provizoriju predano ugarskoj vladi, koja s njim upravlja, a najvećim dielom upravlja njim i autonomno grad Rieka. Zato sam iztaknuo i to, da žalim veoma, što regnikol. deputacija nije g. 1870. prihvatila ponude grofa Andrassya, pa velim, da mi onda nebi g. zastupnik sada u rieč upadao; onda bi pitanje bogoštovja i nastave na Rieci riešeno bilo. (Fran Folnegović: To je osveta proti Hrvatom na Rieci!) . . . Onda su Hrvati sami krivi toj osveti, jer oni nisu prihvatili ponude Andrassyeve ... (Fran Folnegović: Nisu pustili ono, što ih po pravu ide!)

Predsjednik: Molim g. zastupnika.

Ban grof **Khuen-Hédervàry**: Ja sam često kazao, da ako se u politici nešto u sgodan čas neprihvati, to se samo onaj, koji to neprihvati, ima kasnije za nos primiti. Ja žalim, a znam, da je i drugim to nemilo, što se nije ponuda Andrassyeva prihvatila, akoprem znam, da ih ima i sada, koji te ponude nebi ni danas prihvatili. Gospoda idu za devizom: ili sve ili ništa — dakle — onda ništa.. (Fran Folnegović: Ili pravo ili sila!)... Pravo ima svoj razvoj, sila neima; sila ide od časa do časa, a ja dvojim, da li će g. zastupnik silu ikada za se naći. Ako gospoda čekaju uviek na silu, onda moram ponoviti ono, što sam rekao prije nekoliko danah, da gospoda stoje na čelu revolucije, ništa drugo... (Fran Folnegović: Upravo kano Fran Deak u Ugarskoj.)

Najviše se čudim, da gosp. zastupnik misli, da je naša vlada na to pozvana, da ona uzme u zaštitu Hrvate na Rieci. Ako on vladi namjenjuje to, da je vlada kadra zaštititi Hrvate na Rieci, onda ta vlada nije tako zločesta, kako ju često predočuje gosp. zastupnik.

Ja se svakako liepo zahvaljujem na povjerenju od strane g. zastupnika; ali ja to povjerenje ad hoc nemogu da prihvatim, jer mislim, da nakana g. zastupnika odgovara više konsekventnom zastupanju onoga, što on inače tvrdi o hrv. vladi i da bi on rado možebiti to, da vlada ide preko svoga djelokruga — jer to bi činila, kad bi radila po sadanjem zahtjevu g. zastupnika — pa da onda posrne. To bi se dalo lahko polučiti, o tom neima dvojbe; nu ja mislim, da je svakako bolje, makar je neugodno, — ali to često biva, kad se hoće šta patriotičnoga uraditi — držati se strogo u okviru našega djelokruga.

Što se tiče naredbe od g. 1871. ona je stvorena zajednički po ministru pravde, ugarskom ministru-predsjedniku i banu za to, da se ono stanje, koje nije bilo uredjeno, na temelju provizorija uredi.

Istina, moglo bi se učiniti to, da ako bi se nešto promjenilo, što postoji na temelju te naredbe, da bi se opet zajednički naredba imala izdati. Ali ja moram gosp. zastupnika upozoriti na to, da se je naredba morala onda

izdati zajednički, jer se je onda radilo o tom, što će hrvatski sud preuzeti i što će predati, dakle radilo se je o interesih, koji nisu bili izključivo samo interesi ugarskog ministra pravosudja, ni samo interesi hrvatskog bana, nego zajednički, tičući se toga, kako će svaki od njih uputiti svoje organe, što da tko preuzima. Budući da je načelno predana stvar sasma u djelokrug jednoga ili drugoga faktora, nije bilo više nuždno izdavati zajedničke naredbe.

Možebit da bi se bilo formi kakovoj udovoljilo, kad bi se zajedničke naredbe izdale, nu i to poričem, — samo što se tim nebi ništa boljega postiglo. Ja doista neznam, kakva bi to vlada bila, koja nebi dopustila, da se naredbenim putem uvodi ono, što je u zakonodavstvu modernije i bolje. Tako je i radjeno. S druge strane mi neimamo interesa, da se stari absolutistički zakoni iz doba sasma različitog od sadašnjeg našeg života, uzdrže na kakovom teritoriju, nego mislim, da bolje odgovara, ako se sasma slobodoumni, na osnovu konstitucionalnih načelah stvoreni zakoni uvedu, jer ako ništa drugo, to će politički dobro djelovati na dotično stanovničtvo, koje će slobodoumnije i konstitucionalnije misliti i zdravije se razvijati.

Onda je gosp. zastupnik govorio još i o hrvatskom gimnaziju na Rieci, i o onom, što je g. ministar-predsjednjk izjavio u saboru. Gosp. je zastupnik rekao, da se moramo sjetiti i onoga, što je u regnikolarnoj deputaciji god. 1883. bilo rečeno, i da je ondje bilo upravo pozvano ministarstvo,. da ono učini, što je nuždno i shodno za uredjenje odnošajah na Rieci. Ugarska je vlada onda izjavila: jest, ono što je moguće, to ću izvesti, što je moguće učiniti zakonitim putem, to ću provesti zakonitim putem. to su naime sve grane uprave, koje su i onako zajedničke, u tom dakle nemože biti prigovora; a što nije moguće zakonitim putem, provesti, to ću nastojati, da provedem naredbenim putem, a to su novi zakoni ugarski, koji su uvedeni na Rieci. Ali se nije ministarstvo obligiralo, da će nešto učiniti, što bi bilo proti zakonu, što se nemože uvesti ni zakonitim, ni naredbenim putem. A ono nemože sa svoje strane niti naredbenim niti zakonitim putem odstraniti riečku gimnaziju. To ono nemože učiniti.

Dakle tu se neima od česa ni bojati. A s druge strane izjavio je gosp. ministar-predsjednik u odgovoru na poznatu interpelaciju, da pravo ide Hrvatsku držati gimnaziju na Rieci. Dakle tu je on izrično priznao, da on u pravo to neće dirati. Dakle to nespada u krug onih pitanjah, koja se mogu ili zakonitim ili naredbenim putem riešiti po Ugarskoj. A onda je gosp. zastupnik tražio od mene, da bi ja nekim paradnim, emfatičnim načinom, s nekim patosom izjavio, da ću se protiviti takvom odstranjenju. Ja sam se o tom već prije izjavio, a kad bi vojevao kao Sancho Panza ili Don Quichote proti utvaram, i sjeo se na konja, to bi se učinio smješnim. U ostalom ja nevidim neprijatelja, ja neimam nikakvoga razloga, da se u slici junaka predstavljam. U političkih pitanjih, gospodo moja, ja se uviek držim onoga načela, da treba ono činiti, što je prema obstojećim okolnostim shodno i dobro, a ne izjaviti, kojekakve stvari, za koje su se političari često kajali, kad su ih izjavili.

Ja znadem političarah, i to dobrih glavah, koji su izgubili svu reputaciju i svu budućnost svoju samo za to, što su se u danom momentu dali zavesti kojekakvimi poetičkimi uzhiti, pak su izjavili nešto, što su kašnje uvidili, da je bilo vrlo neshodno, i da je bilo rečeno samo za to, da se za čas neuki predobiju. Ja takvih stvarih neću upotrebljavati. Ja sam izjavio, što mislim o riečkom gimnaziju, i pošao sam dalje, nego bi morao bio ići. A zato neimam više šta izjaviti. Molim opetovano visoki sabor, da primi moj odgovor na znanje. (Burni „Živio!“ na desnici.)

Predsjednik: Pošto gospodin interpelant nije primio odgovora na znanje, pitam, prima li visoki sabor odgovor preuzviš. gosp. bana na znanje?

(Prima.)

Odgovor je primljen na znanje.

Rieč imade gosp. predstojnik unutarnjeg odjela, da odgovori na interpelaciju.

Predstojnik unutarnjeg odjela **Danilo Stanković**: Gospodin zastupnik sv. križki

stavio je u predmetu imenovanja ravnatelja zemaljskoga arkiva na vladu sliedeću interpelaciju: (čita dotičnu interpelaciju).

Na tu interpelaciju čast mi je odgovoriti, da kr. zem. vlada nije do sada imenovala ravnatelja zemaljskoga arhiva poradi toga, što za to mjesto nije našla sposobnoga kandidata. Kr. je zem. vlada razpisala natječaj za to mjesto, pa kad mine odnosni rok, uzeti će pitanje glede popunjenja mjesta ravnatelja zem. arkiva u pretres.

Molim vis. sabor, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Pošto g. interpelant nije nazočan, pitam, prima li visoki sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Rieč ima gosp. predstojnik pravosudnog odjela, da odgovori na interpelaciju.

Predstojnik pravosudnog odjela **Vjekoslav Klein**: Visoki sabore! Gosp. zast. Uroš Vurdelja stavio je u 122. sab. sjednici na vladu sliedeću interpelaciju: (čita dotičnu interpelaciju).

Na tu interpelaciju čast mi je u ime kr. zem. vlade odgovoriti sliedeće: Prigodom zadnjega ustroja političkih i sudbenih oblastih bilo je iztaknuto kao načelo, da imadu biti političke i sudbene oblastiu istih mjestih. Lokalne prilike nisu dozvolile u dva ili tri kotara, da se provede to načelo. U koliko su vladi dopuštala sredstva, doprinjela je ona velike žrtve, da se ostvari to načelo, te da izpuni svoje obećanje. S vremenom će to biti isto tako i glede glinskog sudbenog kotara, koji sad sastoji od glinskoga i vrginmostnoga političkog kotara. Uslied ove interpelacije odredila je vlada shodne izvide i osvjedočila se, da je obćina Vrginmost vrlo siromašna, i da nemože ništa doprinieti u tu svrhu, da nemože podići sgrade, niti inače pripomoći, da se tamo ustroji kotarski sud; pa pošto bi podignuće sgradah za sud i činovnike mnogo stojalo, to se je moralo za čas odgoditi ostvarenje toga, što je želja i vlade i naroda.

Nu da se doskoči potrebi naroda, odredjeno je, da se od vremena do vremena izašalje jedan sudbeni činovnik, koji će nekoliko danah uredovati u Vrginmostu, i koji će u mnogih manjih stvarih sud učiniti pristupnijim narodu.

Molim vis. sabor, da izvoli primiti odgovor vlade na znanje.

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Vurdelja.

Zast. **Uroš Vurdelja**: Visoki sabore! Iz odgovora visoke vlade doznajem, da ista smatra oživotvorenje kotarskoga suda u Vrginmostu nuždnim, pak da će taj sud podignuti, čim joj dopuste prilike; pak pošto čujem, da će na stanovite dane uredovati u Vrginmostu jedan sudbeni činovnik, te se tim pružiti tamošnjem pučanstvu velika blagodat i polakšica, to mi je čast izjaviti, da primam sa zadovoljstvom odgovor vlade na znanje.

Predsjednik: Prima li visoki sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. Na dnevni red buduće sjednice stavljam IV. izvješće odbora peticionalnoga.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za 11. siečnja god. 1892. u 10 satih prije podne.

Molim g. bilježnika, da izvoli sastaviti i pročitati zapisnik današnje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**: čita zapisnik CLVII. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Ja želim gospodi sretne svetke i sretnu novu godinu! (Burni živio! i odobravanje na desnici).

(Svršetak sjednice u 2 sata i 30 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CLVIII. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 11. siečnja 1892.

Sadržaj.

Podnesci:

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostaklja zak. osnovu o privrem. uredjenju prava dieliti obćinske pašnjake.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje previšnju sankciju osnove zakona o vodnom pravu.

Verifikacionalni odbor podnaša izvješće glede verificiranja banskoga pozvanika Miroslava grofa Kulmera.

Razprava IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe.

(Početak u 10 satih 30 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presvj. gg. odjelni predstojnici: **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sljedeći podnesci:

Zemaljska vlada, odjel za pravosudje, dostalja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake. (Prilog 1.)

Ide odboru za pravosudje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona o vodnom pravu.

Uzima se na znanje.

Verifikacionalni saborski odbor podnaša izvješće i predlog za verificiranje banskog pozvanika Milana grofa Kulmera. (Prilog 2.)

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu četvrto izvješće odbora za peticije i pritužbe.

Molim g. izvjestitelja, da bi izvolio zauzeti izvjestiteljsku stolicu.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita izvješće odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog broj 42. od g. 1891.).

Predsjednik: Visoki sabore! Ja predlažem, da se ide od predloga do predloga, i molim gosp. izvjestitelja, da bi izvolio pročitati prvi predlog.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita I. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog 42. od g. 1891.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor prvi predlog odbora za peticije i pritužbe?

(Prima se.)

Prvi predlog odbora za peticije i pritužbe je primljen.

Sliedi drugi predlog.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita II. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog 42.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog odbora za peticije i pritužbe?

(Prima se.)

Drugi predlog je primljen.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita III. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog 42.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor treći predlog odbora za peticije i pritužbe?

(Prima se.)

Treći predlog odbora za peticije i pritužbe je primljen.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita IV. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor četvrti predlog peticionalnog odbora?

(Prima se.)

Četvrti predlog peticionalnog odbora je primljen.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita V. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe.)

Predsjednik: Prima li visoki sabor peti predlog peticionalnog odbora?

(Prima se.)

Peti predlog peticionalnog odbora je primljen.

Visoki sabore! Tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. Buduć da za buduću sjednicu neima ustanovljenoga dnevnoga reda, to buduću sjednicu uričem za četvrtak 14. o. mj. u 10 satih prije podne, tim, da će se u toj sjednici dnevni red dojduće sjednice ustanoviti

(Svršetak sjednice u 10 satih 36 časovah.)

Stenografički zapisnik

o CLIX. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 14. siečnja 1892.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLVIII. saborske sjednice.

Podnesci:

Ban priobćuje previšnju zahvalu Nj. Veličanstva za čestitku sabora k novoj godini.

Ban priobćuje, da Njeg. Veličanstvo nije podielilo sankcije osnovi zakona o preinačenju osobnih i plaćevnih šemah upravnih urednikah i službenikah radi §. 5. te osnove.

Ban vraća osnovu zak. o proračunu za god. 1892. radi izpravka prema preinaci zak. osnove o osobnih i plaćevnih šemah upravnih činovnikah.

Pravosudni odjel kr. zemalj. vlade priobćuje, da je Nj. Veličanstvo podielilo sankciju osnovi zakona ob ustroju drž. nadodvjetničtva i drž. odvjetničtvah, zatim osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. kaznionami, napokon osnovi zakona, kojom se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah.

Ban priobćuje, da je Njeg. Veličanstvo podielilo sankciju osnovi zakona o preinačenju odnosno nadopunjenju zakona ob ustroju gradskih obćinah.

Pravosudni saborski odbor podnosi izvješće o zak. osnovi, ob uredjenju prava dieliti obć. pašnjake.

Predstojnik odjela unutarnjega odgovara na interpelaciju zast. Drag. pl. Pisačića glede povratka poreza, što su ga platili bivši vlastnici izvlaštenih zemljištah za zagorsku željeznicu u mjesto željezničkog družtva;

nadalje na interpelaciju dra. Frana Vrbanića glede doznačivanja kompetencije drva pravoužitnikom imovnih obćinah bivše vojne Krajine.

(Početak u 10 satih 33 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat**.

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presv. gg. odjelni predstojnici **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik posljednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 158. saborske sjednice.

Predsjednik: Ima li, visoki sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Preuzv. g. ban priobćuje, da mu je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo naložiti, da se hrv.-slav.-dalm. saboru izrazi previšnja zahvala za čestitke podastrte povodom nastupa nove godine. (Živio!)

Uzima se na znanje.

Preuzv. g. ban priobćuje, da Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo nije prema previšnjem riešenju od 12. siečnja t. g. bla-

goizvolilo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, ter predlaže, da se iznova uzme u saborsku razpravu §. 5. iste zak. osnove, te da se isti izpusti. (Prilog 4.)

Ide proračunskomu odboru.

Preuzv. g. ban dostavlja po vis. saboru jur prihvaćenu osnovu zakona o proračunu potrebštinah unutarnje samouprave za god. 1892. s molbom, da ju sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izpravi prema zaključkom svojim, što će jih stvoriti glede §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih. (Prilog 5.)

Ide proračunskomu odboru.

Vis. sabore! Čim će odbor proračunski na ova dva poziva svoje izvješće podnieti, dati ću ga tiskati i gg. članovom vis. sabora u njihove stanove razposlati tim, da će se u prvoj budućoj saborskoj sjednici moći uzeti u pretres.

(Prima se.)

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Uzima se na znanje.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. prihvaćenoj osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona, kojom se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Uzima se na znanje.

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 9. siečnja 1892. osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 20. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Pravosudni saborski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake. (Prilog 3.)

Stavit će se na dnevni red.

Rieč imade gosp. predstojnik odjela za unutarnje poslove, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Vis. sabore! G. zastupnik svetokrižki stavio je na kr. zemalj. vladu u predmetu plaćanja poreza za zemljišta izvlaštena za zagorsku željeznicu sliedeću interpelaciju (Čita dotičnu interpelaciju.)

Odgovarajući na ovu interpelaciju, čast mi je iztaknuti, da je kralj. sudbeni stol u Varaždinu odlukom od 15. listopada 1887. br. 4142. dostavio izkaze izvlaštenih zemljištah poreznomu uredu u svrhu izpravka katastralnih posjedovnih listovah i uputom provedbe odpisa poreza počam od 1. kolovoza 1885.

U to vrieme bio je pak prema zakon. članku 44. od g. 1883. jedino porezni nadzornik nadležan, izdavati odredbe glede odpisa izravnoga poreza. Neimajući naloga od poreznoga nadzornika u pogledu odpisa poreza, mogla su poglavarstva upravnih oblastih na osnovu spomenute odluke kr. sudb. stola u Varaždinu samo promiene u osobi vlastnika izvlaštenih zemljištah provesti u katastralnih posjedovnih listovih, te propisati porez od izvlaštenih zemljištah počam od g. 1888. na

teret novoga vlastnika, t. j. na teret družtva zagorske željeznice. To su obćinska poglavarstva i učinila, te su tim ta poglavarstva postupala u skladu sa postojećimi propisi, a navlastito s onimi, koji se odnose na vodjenje očevidnosti zemljarinskoga katastra.

Naprama tomu nemože se ovdje raditi ob odpisu poreza, nego o tom, da li prijašnji vlastnici izvlaštenih zemljištah imadu pravo zavrate naprama družtvu zagorske željeznice za one svote, koje su oni za izvlaštena zemljišta platili počam od 1. kolovoza 1885. ovamo.

Zemaljska vlada nije dakle u stanju naložiti poglavarstvu upravne obćine u sv. Križu, da na temelju spomenute odluke kr. sudbenoga stola u Varaždinu prijašnjim vlastnikom izvlaštenih zemljištah uračuna svote, što su ih titulo poreza platili za izvlaštena zemljišta počam od 1. kolovoza 1885. ovamo, u poreznu dužnost za posjed, koji im je preostao nakon izvlastbe odnosnih zemljištah. Nasuprot je zem. vlada pripravna posredovati, da družtvo zagorske željeznice naknadi prijašnjim vlastnikom izvlaštenih zemljištah one svote, koje su ti vlastnici platili umjesto rečenoga družtva u ime poreza za ta zemljišta nakon vremena, kad su ta zemljišta prešla u vlastničtvo i posjed spomenutoga željezničkoga družtva. To bi pak kr. zemalj. vlada mogla učiniti samo tada, kada bi dotičnici to zatražili propisanim putem i kada bi svoje zahtieve podkriepili valjanimi dokazi.

Ja molim vis. sabor, da ovaj odgovor izvoli uzeti na znanje.

Predsjednik: Pošto g. interpelant nije prisutan, pitam, prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Vis. sabore! G. zast. vinkovački stavio je na kr. zem. vladu u predmetu podavanja drva za gradju i za ogrjev pravoužitnikom u bivšoj vojnoj krajini sliedeću interpelaciju. (Čita dotičnu interpelaciju.)

Na ovu interpelaciju čast mi je primietiti, da sam već u 41. sab. sjednici, držanoj dne 27. lipnja 1888., imao prilike odgovoriti na sličnu interpelaciju g. zastupnika vinkovačkog, te pitanje glede podavanja drva za gradju i za ogrjev krajiškim pravoužitnikom svestrano razjasniti.

To drvo doznačuje se na temelju odobrene po zemaljskoj vladi specijalne drvosječne osnove svake godine u jeseni u prvom redu pravoužitnikom u onih sječnih kompleksih, u kojih su isti pravoužitnici prema ustanovljenom užitnom katastru ušumljeni.

Kr. zem. vlada izdala je naredbu, da se pravoužitnim mjestnim, crkvenim i školskim obćinam i ostalim pravoužitnikom kompetencija drva za ogrjev na temelju predložene sječne osnove, nečekajuć na potvrdu iste, može već u mjesecu rujnu svake godine u preliminiranih sječinah doznačiti, da si pravoužitnici mogu čim prije pribaviti drva za ogrjev.

Za omjer kompetencije drva za gradju i za ogrjev služi ustanovljeni godišnji etat, koji se u pojedinih šumskih srezovih može po načelih racionalnoga šumarenja potrajno dobivati.

Ovaj godišnji etat nesmije se pako po ustanovah šumskoga zakona te naprama ustroju imovnih obćinah nipošto prekoračiti, jer bi tim glavno načelo: potrajno gospodarenje u šumah imovnih obćinah, postalo iluzornim.

Posavske su šume brodske imovne obćine hrastove sastojine od najbolje tehničke kakvoće.

Iz dotičnih sječinah takovih šumah doznačuju se u u prvom redu za ogrjev pravoužitnikah jaseni, briesti, grabrovi i hrastovo drvo, koje je lih upotrebljivo za gorivo.

Najveći dio odnosne drvne gromade u tih sječinah reprezentiraju hrastovi, koji obzirom na svoju tehničku vrstnoću vriede prema tržištnim cienam 40 do 50 i više forintih po komad. Takove hrastove doznačivati za ogriev, nebi nipošto odgovaralo načelom dobroga šumskoga gospodarstva.

Ova okolnost ponukala je zastupstva imovnih obćinah, gdje postoje takovi odnošaji, a naročito zastupstvo imovne obćine brodske, da preostali nakon namirenja kompetencije drvah za gradju pravoužitnikah višak dragociene hrastove drvne gromade

putem javne dražbe unovči, a manjak na ogrievnom drvu da namakne kupom iz obližnjih državnih šumah.

Ta praksa postoji već nekoliko godinah u brodskoj, križevačkoj, gjurgjevačkoj, a djelomice i u drugoj banskoj imovnoj obćini. Tako je za upravnu godinu 1891/92. na predlog zastupstva brodske imovne obćine dozvolila zem. vlada, da se 84.000 m³ gorivog drva kupi iz erarskih šumah Boljkovo, Dež i Sveno u svrhu, da se namakne pripadajuća kompetencija ogrieva za pravoužitnike, župnike, škole, učitelje i obćinske urede.

Predposlav ovo, odgovaram na prvo pitanje g. interpelanta, da već postoje odredbe, da žiteljstvo bivše vojne krajine dobije iz šumah imovnih obćinah u prvom redu kompetenciju drvah za gradju i ogriev. Isto je tako učinjena odredba, da se pravoužitnikom doznači kompetencija njihova za vremena i po ustanovljenom omjeru užitnoga katastra, te da se dotle, dok se nenamiri ta kompetencija, u pravilu nedozvoljuje prodaja drvah u šumah imovnih obćinah. Od toga pravila odstupa se samo glede onih šumah imovnih obćinah, koje sastoje iz hrastovah od velike vriednosti. Tu se — kako gore navedoh — unovčuje putem javne dražbe ona hrastova drvna gromada, koja preostane nakon nadjelbe pravoužitnikah potrebitim drvom za gradju, a manjak na ogrievnom drvu namiče se pravoužitnikom u ustanovljenoj kompetenciji kupom gorivog drva iz obližnjih državnih šumah.

Kralj. zem. vlada opetovano je izdala najstrože naredbe na gospodarstvene urede imovnih obćinah, da šumsko-upravno osoblje imovnih obćinah postupa točno, savjestno i nepristrano kod doznačivanja drva pravoužitnikom za gradju i gorivo prema ustanovljenom omjeru užitnoga katastra u smislu naputka a) zakona od 11. srpnja 1881., kojim se razjasnjuju, odnosno preinačuju neke ustanove zakona od 15. lipnja 1873. o imovnih obćinah u bivšoj hrv.-slav. vojnoj Krajini. Kr. zem. vladi nije prispjela pritužba, da šumsko-upravno osoblje kod doznačivanja drvah budi za gradju, budi za ogriev postupa pristrano, a kad bi takova pritužba prispjela i kad bi se utvrdilo, da je osnovana, nebi jamačno izostala primjerena odmazda.

Ja odgovaram dakle na drugo pitanje g. interpelanta, da je kr. zem. vlada već izdala naredbu smierajuću onamo, da se osigura podpuna nepristranost kod doznačivanja drvah pravoužitnikom.

Napokom mi je čast na treće pitanje odgovoriti, da kr. zem. vlada smatra uredbe postojeće glede upitnih imovnih obćinah dostatnimi za polučenje glavne svrhe, naime, da se krajiškim pravoužitnikom osjeguraju trajno šumski užitci i ostale koristi, proiztičuće iz dohodakah šumah imovnih obćinah. O tom, da li sustav u upravi imovnih obćinah treba preinake, razmišlja kr. zem vlada, te će u tom pitanju saslušati i strukovnjake. Na temelju mnienja saslušanih strukovnjakah, i na temelju izkustva crpljena o valjanosti toga sustava do sada, učinit će kr. zem. vlada ono, što bude smatrala najshodnijim za pravoužitnike u bivšoj krajini.

Odgovorivši ovako na sva pitanja gospodina interpelanta, molim vis. sabor, da izvoli ovaj odgovor primiti na znanje.

Predsjednik: Rieč imade g. interpelant.

Dr. **Fran Vrbanić**: Vis. sabore! Ja sam slobodan glede odgovora presv. g. predstojnika izjaviti, da na drugo i treće pitanje moje interpelacije taj odgovor primam na znanje.

Odgovor na drugo pitanje primam na znanje s toga razloga, jer je presv. g. predstojnik izjavio, da vladi nisu prispjele nikakove pritužbe, a kad prispiju, da će vlada odrediti, što treba. Odgovor na treće pitanje moje interpelacije primam opet za to na znanje, jer je presv. gosp. predstojnik izjavio, da će vlada pozvati vještake i prema njihovom mnienju glede predmeta i sadržaja moje interpelacije shodna odrediti.

Ali glavno uporište moje interpelacije leži u točki prvoj, te mi je upravo s toga žao, što se glede te točke s odgovorom vlade nemogu zadovoljiti; a da mi se i ovaj put nepredbaci, da odbijam odgovor vlade samo poradi toga, jer je to moj običaj, biti ću slo-

bodan obrazložiti, zašto toga odgovora nemogu primiti na znanje.

Presvj. g. predstojnik izvolio je reći, da mjerilom za razdiobu drva pravoužitnikom služi godišnji etat, da se taj etat nesmije i nemože prekoračiti, te da narod dobiva iz šumah imovnih obćinah drva koliko treba, ali je dodao, da u onih šumskih kompleksih, koji sastoje iz hrastovine, narod nedobiva u naravi drvo, nego ekvivalenat u gotovom novcu ili u drvu, što ga imovna obćina kupi od državnog erara, a to pako da se čini za to, jer da bi značilo loše gospodariti, kad bi se liepa hrastovina dielila medju narod, kad se može dobro unovčiti.

Ja držim, da upravo u tom leži glavna pogrieška čitavoga gospodarenja i povreda postojećih odredabah i to ne samo previšnje odredbe od 11. srpnja 1881. nego i provedbene naredbe. Veli se naime u §. 4. prev. odredbe od 11. srp. 1881. ovo (čita): „Dobitak od drva i od onih šumskih proizvodah imovnoobćinskih šumah imade se u prvom redu upotriebiti za pokriće vlastite kućne potrebe članovah imovne obćine.“ U naputku za provedbu toga reskripta veli se u §. 24. (čita): „Kad po obavljenoj doznaci onoga, što pravoužitnikom po mjerilu njim neobhodno nuždne potrebštine pripada, jošte koji šumski dielovi preostanu, imade se unovčiti dohodak šumskih dielovah u drvu i inom.“

A §. 25. kaže: „Isto tako imadu se unovčiti, ako se kadkada od godišnjeg inog dohodka pokažu prištednje“.

Visoki sabore! Stanovište i previšnje odredbe od 11. srpnja 1881. i kasnijeg naputka jest dakle, da se od šumah imovnih obćinah u prvom redu imade podmiriti potrebe naroda za ogriev i gradju, pak ako što preostane, tada istom može se to prodati. Tu se dakle, visoki sabore, nerazlikuje, da li je dotično drvo hrastovo ili bukovo ili ino kakovo, jer je intencija previšnje naredbe ta, da narod bude imao dosta drva za ogriev. Ja držim s toga, da nije ovlaštena niti vlada, niti organi imovne obćine razlikovati, da li je drvo prikladno za prodaju ili nije. Pitam s toga vis. vladu, na kojem temelju ona odredjuje i dozvoljuje, da se narodu daje mjesto potrebnog drva za ogriev, novac? Kada se kaže, kao što je rekao presv. gosp. predstojnik, da je mjerilom za razdjelbu drva šumski etat, koji se prekoračiti nesmije, kako je to, da se narodu za ogriev nedavaju drva u okviru toga etata? Jer ili je drvah dosta prema etatu, kako je odmjerena kompetencija, ili nije. Ako nije drvah dosta prema etatu, da bi narod mogao dobiti onoliko drvah, koliko mu je potrebno, tada valja uporaviti §. 17. provedbenog naputka od 8 lipnja 1871., koji kaže, da se prema tomu imade sniziti razdjelba drvah; to da se svaki mora zadovoljiti po razmjeru manjega prihoda, koliko je dakle manje drvah, toliko će manje narod dobiti. U tom slučaju neće doista nitko prigovarati manjemu dohodku drvah. Ako li je pako drvah toliko producirano, koliko narod treba za ogriev i gradju, čemu onda narodu davati odštetu, kad mu se može dati toliko drvah, koliko za potrebe treba?

Što će narodu novac, ako zanj nemože kupiti drvo, koje mu treba? Ja mislim, da bi se svaki od vas, gospodo, zahvalio, kad bi dobio u ovoj zimi makar 200 for. za koje nemože dobiti drvah, mjesto nekoliko cjepanicah, s kojim bi se ogrijao. S novci se nepale peći, nego s drvi.

Vlada veli, da bi bilo zločesto gospodarstvo, kad bi se narodu davali dobri hrastovi za ogriev, te da je bolje, ako kupi drvo potrebno za ogriev od državnih šumah i dade narodu. Istina je, ja ću dati posve pravo g. predstojniku, neka se slobodno prodadu hrastići, pak za taj novac neka se narodu kupi drvo za ogriev iz državnih šumah. Ali kakovo drvo? Ne onakovo, kakovo dobiva narod. Izvolite se potruditi u brodsku imovnu obćinu, pak ćete se o tom osvjedočiti. Po odredbi vis. vlade iznosi, ako se nevaram, kompetencija, koja se ima dati pravoužitnikom, 20 metarah; nu velika je razlika, da li pravoužitnik dobije 20 metarah cjepanicah, ili 20 metarah trešća. Narodu se za njegovu kompetenciju nekupuju iz državnih šumah cjepanice, nego se kupuju odpadci, koji su preostali, nakon što je drvo izradjeno, pak tako pravoužitnik dobije mjesto pripadajućih mu 20 metarah cjepanicah, 20 metarah trešća, s kojim on nemože izaći niti 5, 6 danah, a

kamo li čitavu zimu. Evo, gospodo, dotle je dovela praksa, koja stoji na stanovištu, da je pogriešno davati narodu drva, te da je bolje ta drva prodavati i narodu dati novac, ili za taj novac kupiti trešće iz državnih šumah.

To gospodarstvo ide tako daleko, da je danas zavladala upravo neka manija, koja ide zatim, da se sve drvo ima unovčiti, da imovna obćina tako sabere što više novacah, makar narod i neimao potrebnog drva. Ja takovoga gospodarstva nerazumjem. Meni je poznato, da je izašao poziv na župne urede, kojim se pozivaju župnici, da, mjesto kompetencije u drvih, primu 10 forintih od hvata. Većina ih je bila pametna i rekla, da neće tih 10 for., već svoju kompetenciju u drvih, jer da nemogu dobiti za 10 for. hvat drva. Dok pako za narod neima drva, dok mu se mjesto cjepanicah daje trešće s razloga dobroga gospodarstva, gospoda, koja su kod šumskoga ureda, dobivaju najljepše cjepanice i najbolja drva. (Smieh i prigovaranje na desnici.) Za njih nevriedi ona odredba, da se dobro drvo ima unovčiti, jer oni vole, da im se odmjeri kompetencija u najljepših cjepanicah.

Visoki sabore! Ovo gospodarstvo vodi dotle, da se obzirom na to stvaraju u imovnoj obćini brodskoj zaključci, koje ja nemogu shvatiti.

Takovo se drvo iz šume imovne obćine prodaje, pa se veli, to bi bio veliki grieh, kad bi se hrast, koji vriedi 40 do 50 for. upotrebio za ogriev i dao narodu. Kad se uslied toga vlastita drva iz šumah imovne obćine nedaju narodu, nego se unovčuju, što se onda dogadja? Ovdje, gospodo, moram spomenuti, da je onaj, koji mi je ove podatke priobćio, pripravan pred sudom prisegom potvrditi, da su istiniti. U viećn imovne obćine brodske zaključeno je, da se za pravoužitnike kupe drva. Ja ću odmah navesti onoga, od koga su kupljena ta drva. To je neki trgovac Dražić. Od njega je kupljeno drva za 4000 for., da se uzmogne namiriti kompetencija narodu. Visoki sabore, to drvo, koliko je meni poznato, kupljeno je od erara po rečenom poduzetniku za 167 for. Imovna je obćina dakle kupila gorivo drvo za svotu od 4000 for., koje je drvo Dražić kupio za 167 for., mjesto da je narodu dala potrebito drvo iz svojih šumah.

U odborskoj sjednici od 20. listopada 1891. zaključeno je, da imovna obćina kupi od jednog trgovca drva za ogriev za 39.000 for., da ih uzmogne razdjeliti medju pravoužitnike dotične obćine. Dotični trgovac imao je za stalno veliki profit na tom drvu, a imovna obćina, imajuć svoje drvo, nije našla za shodno, da dade pravoužitnikom to drvo, nego je volila drvo kupiti.

Do ovakovih pojavah vodi gospodarstvo, koje si je postavilo za princip, da je bolje, da se drva prodadu, nego da se dadu narodu za podmirbu njegovih potrebah.

Ali ne samo obzirom na potrebu glede drvah za ogriev, nego je čudnovat postupak i glede potrebe naroda kod drva za gradnju. Žiteljstvo imovne obćine brodske nedobiva nuždno drvo za gradnju, a i ono drvo, koje dobiva, nije takovo, da bi se moglo s njim žiteljstvo podpuno poslužiti. Pokraj toga obzirom na tu šumsko-gospodarstvenu politiku, došlo se je do principa, da narod nedobiva niti potrebite balvane, da si uzmogne podgraditi kuće. Kad bi si žitelji mogli s potrebitim drvom podgraditi i popraviti kuće, trajale bi 100 godinah. Ali narod nedobiva toga drva, jer se veli, narod neka si gradi kuće od opekah. To je sve dobro, al opeku treba paliti, a za palenje opeke narod nedobiva opet potrebitog drva. Kako se meni čini, to je uzrok, da kuće sve to više propadaju; ono drvo, koje ima stanovitu mjeru, preko tri palca, mora se prodati, jer za to govori dobro šumsko gospodarstvo. Nije čudo, gospodo, ako se je uslied toga principa i uslied manije, da se drvo prodaje, mjesto da se daje narodu, već porodila misao, da će biti napokon najbolje, ako se narodu mjesto drva doznači kameni ugljen. I doista moram reći, da se je žiteljstvo u imovnoj obćini brodskoj donekle već preplašilo, da će zbilja dobivati ugljen mjesto drva, premda živi usred šume. Sve to biva, gospodo, radi te politike, po kojoj se sve drvo mora unovčiti.

A što se radi s tim novcem? Koliko sam doznao, moram se čuditi, da je u imovnoj obćini brodskoj došlo do toga, — te se je od toga kapitala kupilo izmedju ostalog imanje za 800 ili 900.000 for.

Koliko ja znam, financijalna znanost nipošto neodobrava, da velike korporacije svojim novcem gospodare ovim načinom, te da kupuju imanja. Čudim se s toga vis. vladi, da je ona pristala na to tim više, jer se u §. 27. naputka kaže, da se, ako što preostane od izvanredne potrebe, imade unovčiti tako, da se dotični novac uloži u papire.

Ja nevelim, da je to baš najbolje, ali za ovakve korporacije, kao što su velike imovne obćine, držim, da je svakako bolje uložiti dotični kapital ovako, nego li kupovati imanja.

Još mi je spomenuti jedno, a to je, da koliko sam god prije stavljao veliku važnost i odgovornost na organe, koji neposredno upravljaju sa šumami imovnih obćinah, toliko danas obzirom na postojeću praksu, moram iskreno reći, nemogu niti visoku vladu od te odgovornosti nipošto izuzeti tim više, jer, kako vidim, visoka vlada glede uprave imovnih obćinah hoće da odlučuje u najvećih potankostih, u kojih po mom sudu, nebi smjela odlučivati, nego samo vršiti svoje pravo nadzora. Tako n. pr. na temelju postojećih odredabah i autonomije imovnih obćinah nebi smjela vlada prečiti imovnim obćinam, da namještaju za svoje šumare one ljude, koje ih je volja, predpostavljajuć, da ti ljudi imadu potrebitu kvalifikaciju.

Meni se čini, da nije pravo, te da se neslaže s načelom autonomije, kad vlada hoće, da ima za činovnika imovne obćine specijalno svoga ili onoga; usljed toga dolazi donekle i u opasnost onaj veliki kapital, koji se stvara prodajom drvah imovnih obćinah, jer imovne obćine šalju mnogo svoje djece u križevački zavod u nadi, da će njihova djeca, kad dodju kući, te kad se izuče za šumare, preuzeti funkcije činovnika imovne obćine, ali vis. vlada toga neće, ona naročito odredjuje: ti moraš ovoga ili onoga namjestiti kod imovne obćine.

Usljed ovoga tutorstva vis. vlade, moram otvoreno reći, svaljuje se svakako odgovornost glede gospodarenja sa šumami imovnih obćinah i na vladu.

Ja neću, vis. sabore, dalje duljiti, nego zaključujem i velim, da ja odgovor vis. vlade obzirom na prvu točku moje interpelacije nemogu nipošto primiti na znanje, jer sam duboko uvjeren, da je intencija Njeg. Veličanstva išla za tim, da se drva u prvom redu imadu upotriebiti za potrebe naroda i to za ogriev i gradju, a istom onda, kad se ove potrebe podmire, da se može drvo prodati, pak bilo to liepo hrastovo ili bukovo drvo. Ovakova provedba previšnje odredbe bila bi koristna po narod, dočim ovo, što se danas prakticira, vodi do oskudice, do toga, da narod usred šume neima potrebitog drva, da se ugrije.

Predsjednik: Rieč ima g. predstojnik unutarnjeg odjela.

Predstojnik unutarnjeg odjela **Dane Stanković:** Vis. sabore! Ja sam tako slobodan, da se s nekoliko riečih osvrnem na primjetbe g. interpelanta. Zadovoljiv se mojim odgovorom na drugo i treće pitanje, nije gospodin interpelant utješen mojim odgovorom na prvo pitanje njegove interpelacije poradi toga, što da sam ja rekao, da narod u onih šumskih kompleksih, koji sastoje iz hrastovine, nedobiva drvo u naravi, nego ekvivalent u gotovom novcu ili u drvu, što ga kupi imovna obćina od državnoga erara.

Gospodin predgovornik nije mojim riečim dao izpravan izražaj. Ja sam naime kazao, da pravoužitnici dobivaju i drvo za gradju i drvo za ogriev u pravilu u prvom redu iz šumah imovnih obćinah, te da se od toga pravila odstupa samo glede šumah, koje sastoje iz hrastovah od velike tehničke vriednosti. I u tih šumah doznačuje se pravoužitnikom u prvom redu drvo za gradju, a samo se ona hrastovna drvna gromada, koja preostane nakon nadjelbe pravoužitnikah s drvom za gradju, unovčuje putem javne dražbe, a manjak na gorivom drvu namiče se pravoužitnikom kupom gorivih drvah iz erarskih šumah.

Gospodin interpelant nastojao je dokazati, da to stoji u protuslovlju s ustanovom §. 4. zakona od 11. srpnja 1881. i s §§. 24. i 25. provedbenoga naputka k tomu zakonu, koje ustanove da polaze sa stanovišta, da se iz šumah imovnih obćinah u prvom redu imadu namiriti potrebe naroda za ogriev i

Stenografički zapisnik

o CLVIII. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 11. siečnja 1892.

Sadržaj.

Podnesci:

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostaklja zak. osnovu o privrem. uredjenju prava dieliti obćinske pašnjake.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje previšnju sankciju osnove zakona o vodnom pravu.

Verifikacionalni odbor podnaša izvješće glede verificiranja banskoga pozvanika Miroslava grofa Kulmera.

Razprava IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe.

(Početak u 10 satih 30 časovah.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presvj. gg. odjelni predstojnici: **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sljedeći podnesci:

Zemaljska vlada, odjel za pravosudje, dostalja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake. (Prilog 1.)

Ide odboru za pravosudje.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona o vodnom pravu.

Uzima se na znanje.

Verifikacionalni saborski odbor podnaša izvješće i predlog za verificiranje banskog pozvanika Milana grofa Kulmera. (Prilog 2.)

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu četvrto izvješće odbora za peticije i pritužbe.

Molim g. izvjestitelja, da bi izvolio zauzeti izvjestiteljsku stolicu.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita izvješće odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog broj 42. od g. 1891.).

Predsjednik: Visoki sabore! Ja predlažem, da se ide od predloga do predloga, i molim gosp. izvjestitelja, da bi izvolio pročitati prvi predlog.

Izvjestitelj dr. **Ivan** pl. **Bojničić** (čita I. predlog IV. izvješća odbora za peticije i pritužbe. Vidi prilog 42. od g. 1891.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor prvi predlog odbora za peticije i pritužbe?

(Prima se.)

Prvi predlog odbora za peticije i pritužbe je primljen.

Sliedi drugi predlog.

gradju, a tek ono, što preostane, da se može prodati.

Da taj dokaz laglje konstruira, meće meni gospodin interpelant krivu tvrdnju u usta, da narod miesto drvah u naravi iz šumah imovnih obćinah dobiva ekvivalent u novcu ili drvo, što ga kupi imovna obćina od državnoga erara. Ja nisam ni rieči spomenuo o tom, da narod miesto drvah u naravi dobiva ekvivalent u novcu. Ja sam izrično tvrdio, da se manjak na gorivom drvu namiče pravoužitnikom kupom gorivih drvah iz državnih šumah, da dakle pravoužitnici dobivaju svoju kompetenciju gorivih drvah u naravi iz množine gorivih drvah, kupljenih od državnoga erara. Nije li narodu svejedno, da li dobije kompetenciju gorivih drvah iz šumah imovne obćine ili iz onih gorivih drvah, koje imovna obćina nabavi kupom iz državnih šumah? Gdje je dakle tu povrieda ustanovah zakona od 11. srpnja 1881. i provedbenoga naputka k tomu zakonu? Te povriede neima, ali imade vrlo dobrih razlogah, da se u pogledu namirenja kompetencije gorivih drvah u hrastovih šumah postupa onako, kako sam ja to označio u svom odgovoru na interpelaciju gospodina predgovornika.

Potrajno gospodarenje glavno je načelo, koje mora da rukovodi upravu imovnih obćinah. Doznačivanje skupocjenih hrastovah za ogriev bilo bi u najvećoj protimbi s tim načelom. U istinu, kad bi se tako postupalo, kako to želi gospodin interpelant, nebi doskora bilo niti šumah, niti hrastovah, a niti novca. (Tako je na desnici).

Sve uredbe tičuće se imovnih obćinah u bivšoj vojnoj krajini idu za tim, da se pravoužitnikom trajno osiguraju šumski užitci i ine koristi proiztičuće iz dohodakah imovnih obćinah. Šume imovnih obćinah nisu samo za ovu generaciju, one imadu služiti i potrebam budućih generacijah.

I budnć da šume nerastu kao kukuruz, valja ih uzgajati mnogo i premnogo godinah.

Tomu su potrebna velika novčana sred stva, a ta se mogu prikupiti najlagljim po pravoužitnike načinom tim, da se skupociena hrastova drva, koja preostanu nakon nadjelbe pravoužitnikah s drvom za gradju, unovče, a gorivo drvo priskrbi pravoužitnikom kupom iz državnih šumah. Gospodinu interpelantu valjalo je dokazati, da pravoužitnici tim postupkom nedospievaju do svoje kompetencije gorivih drvah, ali on te dokaze nije doprineo.

On je doduše tvrdio, da pravoužitnici nedobiju svoju kompetenciju u ciepanicah nego u trešću. (Sa desnice: To nije istina!) U dokaz te tvrdnje naveo je on samo okolnost onu, da pravoužitnici dobivaju svoja drva za gorivo iz odpadakah, što no preostanu od hrastovah nakon toga, što su izradjeni za tehničku porabu. Iz takovih odpadakah neprave se pak trešće, nego upravo ciepanice.

Ta okolnost nedokazuje dakle onoga, što je g. predgovornik njom htio da dokaže.

Povrh toga pitam ja, odkada se trešće slaže u metre? Nedvojbeno bi bilo pritužabah, kad bi pravoužitnici mjesto ciepanicah dobivali trešće, budnć da takovih pritužabah vladi prispielo nije, moram ja zaključiti, da drvo, koje dobivaju pravo užitnici za gorivo, odgovora toj svrsi.

Upitni postupak nepočiva u ostalom na odrebah vlade, nego na zaključcih zastupstva odnosnih imovnih obćinah, imenito zastupstva imovne obćine brodske, koje je pozvano, da u prvom redu prosudi interese svojih mandantah. Vlada neprieči imovnim obćinam, da u tom pogledu gospodare onako, kako drže, da je po njih najkoristnije, a ima vlada tim manje povoda priečiti jih u tom, čim se upitni postupak — kako sam to dokazao — kreće u okviru odnosnih zakonskih propisah.

Čini se, da gospodinu zastupniku u obće nije pravo, da se drva unovčuju, jer da narod, dotično pravoužitnici od odnosnih glavnicah slabu korist imadu. Ja mislim, da g. interpelant u tom pogledu nije dobro obaviešten, budnć da se iz dohodakah tih glavnicah ustrojavaju silne štipendije, grade se crkve, škole i ceste, podpomažu se siromašni ili elementarnom nesgodom u nevolju povučeni pravoužitnici, te se iz dohodakah tih glavnicah namiruje školski namet svih kolikih pravoužitnikah u brodskoj imovnoj obćini.

Napram tomu van je dvojbe, da pravoužitnici crpe iz dohodakah tih glavnicah mnogo veću korist od one, koja bi im pala u dio,

kada bi im se skupocieno hrastovo drvo doznačilo za ogriev.

Sabiranje upitnih glavnicah nije dakle manija — kako to tvrdi gosp. interpelant, nego je dokaz razborita gospodarstva.

Istina je, da je imovna obćina brodska kupila plemićko dobro „Pleternica-Velika" na temelju jednoglasnoga zaključka zastupstva te imovne obćine. Kupovnina za to dobro iznosila je — u koliko se u ovaj čas siećam — 550.000 for. — te je kupu toga dobra predhodila pomna procjena po vještacih, koji su se svi u tom mnienju složili, da je rečeno dobro kud i kamo vriedno naznačeni novac. To je dobro kupila imovna obćina poglavito poradi toga, jer šume dobra „Pleternica-Velika" graniče sa šumami imovne obćine brodske, i jer u šumah rečenoga dobra imade mnogo drvah, prikladnih upravo za ogriev, nabavila je imovna obćina brodska to dobro upravo zato, da može iz svojih šumah u naravi pokriti potrebe svojih pravoužitnikah glede gorivih drvah.

U šumah svih imovnih obćinah imadu pravoužitnici i tu pogodnost, da tri dana u svakoj sedmici mogu pobirati ležikovinu za ogriev te si i tim načinom pribavljati potrebitu zalihu goriva drva za zimu. Marljivi se zadrugari i služe u podpunoj mjeri tom pogodnošću.

G. zast. vinkovački zamjerava vladi takodjer, da ona zasiže u poslove imovnih obćinah preko svog djelokruga, navlastito time, što imenuje odnosne organe imovnih obćinah. Vlada se drži sasvim svoga djelokruga, a upravo mi je nerazumljivo, kako gospodin interpelant može tvrditi, da vlada prekoračuje svoj djelokrug, imenujuć organe uprave imovnih obćinah, kada §. 8. zakona od 11. srpnja 1881. izvikom odredjuje, da će u mjesto izbora i naimevanja činovnikah i službenikah prepuštenoga do sada u smislu članka 20. zakona od 15 lipnja 1873. zastupstvu imovne obćine, u buduće sliediti naimenovanje svih činovnikah i službenikah putem vrhovne zemaljske upravne oblasti na temelju prije podnešenoga obrazloženoga predloga gospodarskoga odbora i gospodarskoga ureda.

Sasvim u skladu s tom ustanovom imenuje kr. zemaljska vlada činovnike i službenike imovnih obćinah na temelju predlogah napomenutih organah. (Zast. dr. Vrbanić: „I kaže: Toga morate birati." Predstojnik Stanković: Navedite slučaj.)

Gospodin je interpelant iznio nekoliko slučajevah, da ilustrira lošu upravu imovnih obćinah.

Tako je gospodin interpelant tvrdio, da je brodska imovna obćina kupila od trgovca Dražića gorivo drvo za 4.000 fr. koje da je ovaj trgovac kupio od državnoga erara za 167 for. Meni je dopušteno o tom dvojiti, dok izvidi, koje će kr. zemaljska vlada u tom pogledu odrediti, nebude dokazano, da je ta tvrdnja istinita.

Nadalje je gosp. zastupnik pripoviedao, da je rečena imovna obćina na osnovu zaključka od 20. listopada 1891. kupila drva za pravoužitnike za kupovninu od 30.000 fr. i da je odnosni trgovac imao veliki profit. Gospodin interpelant nije naveo nijedne okolnosti, iz koje on to zaključuje, pa je upravo nemoguće na osnovu gologa navoda prosuditi, da li je i koliki profit imao dotični trgovac.

Napokon je gospodin interpelant tvrdio, da pravoužitnici u brodskoj imovnoj obćini nedobivaju drvo za gradju, a ono što dobiju, da nije takovo, da bi se dotičnici mogli s njim poslužiti. Pravoužitnici moraju dobiti potrebito drvo za gradju i moraju ga dobiti prije, nego li se dozvoli prodaja drvah u onoj sječini. Ako dakle koji pravoužitnik nije dobio drvo za gradju, ili nije primio valjanoga drva za gradju, prosto mu bješe nastupiti put pritužbe i on bi tim putem bio jamačno došao do svoga prava.

U obće mi se čini, da bi gospodin zastupnik odnosnim pravoužitnikom, koji su se nanj obratili, veću uslugu učinio, kad bi ih bio uputio sa pritužbom na nadležnu oblast, nego time, da u ovoj visokoj kući iznosi žalbe, sasvim obćenite naravi. (Tako je na desnici!)

Oprovrgnuv s onim, što sam naveo, prigovore gospodina interpelanta, opetujem svoju molbu, da vis. kuća izvoli odgovor na interpelaciju g. zastupnika vinkovačkoga primiti na znanje.

Predsjednik: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

*

Odgovor vlade primljen je na znanje,

Vis. sabore! Na dnevni red buduće sjednice stavljam:

1. Izvješće proračunskoga odbora, koje će se podnieti, o preinaci §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah; te izvješće prorač. odbora o izpravku osnove zakona o proračunu potrebštinah nutarnje samouprave za god. 1892., izpravljenu prema preinaci §. 5.

2. Izvješće pravosudnog odbora ob osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

3. Izvješće verifikacionalnog odbora.

Ja današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sriedu 20. o. mj. u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 11 satih 30 časakah.)

Stenografički zapisnik

o CLX. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 20. siečnja 1892.

Sadržaj.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLIX. saborske sjednice.

Podnesci:

Proračunski odbor predlaže promjenu §. 5. osnove zakona za preinačenje osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah.

Narodni zastupnik dr. Matija Pavelić polaže zastupnički mandat.

Razprava predloga proračunskoga odbora o promjeni §. 5. osnove zakona za preinačenje osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah.

Razprava pravosudnog odbora ob osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Razprava o izvješću verifikacionalnoga odbora.

Interpelacija zast. Urpanija o štetah, koje nastaju po obćine Hreljin i Krasicu usljed požarah nastalih krivnjom drž. željeznice.

Odgovor vlade na interpelaciju zastup. zlatarskog glede županijskih zakladah.

Odgovor vlade na interpelaciju zast. koprivničkog glede šumskog prekršaja, počinjenog po Nikoli Dragosavljeviću.

Odgovor vlade na interpelaciju zast. brodskog o provedbi prev. riešenja od 15. kolovoza 1875.

Odgovor vlade na interpelaciju zast. svetokrižkoga glede zakupa točarine u obćini Mače.

Odgovor vlade na interpelaciju zast. vrpoljačkoga glede sbivše se protuzakonitosti kod diobe zadruge Popović.

(Početak u 10 satih 50 časovah).

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: **Ivan Jagić.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. **Danilo Stanković, Vjekoslav Klein** i dr. **Izidor Kršnjavi.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima. Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik posliednje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 159. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Proračunski odbor podnaša izvješće o preinaci §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, te izvješće o izpravku osnove zakona o proračunu potrebštinah nutarnje samouprave za godinu 1892. prema preinaci §. 5. (Prilog 6.)

Stavljeno jur na dnevni red.

Gosp. dr. Matija Pavelić priobćuje, da polaže svoj zastupnički mandat.

Pozvat će se vlada, da odredi novi izbor za 51. izborni kotar sa biralištem u Peterancih.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu izvješće odbora proračunskoga o preinaci §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah i usljed toga promjena osnove zakona o proračunu.

Molim g. bilježnika, da pročita dotični predlog.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita (vidi prilog 6.).

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Šandor Egersdorfer**: Visoki sabore! Kako je poznato vis. saboru, odbor je proračunski i odbor za unutarnju zem. upravu u zak. osnovi, kojom se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, preduzeo neke promjene, koje smieraju onamo: 1. da se uvrste županijski tajnici u sedmi nadnevni razred; 2. da se u isti razred $^1/_6$ kotarskih predstojnikah stavi i 3. da se kotarski pristavi uvrste u deveti nadnevni razred, te prema tomu da im se oprediele plaće po 1100 fr. i po 1000 for., gdje su predložene samo po 1000 for. Od svih promjenah glasom dopisa kr. zemaljske vlade od 13. siečnja 1892. br. 2044 nije sankcionirana jedna od ovih promjenah, naime ona, usljed koje se $^1/_6$ kotarskih predstojnikah uvrštuje u sedmi nadnevni razred, dočim neima zaprieke, da one druge promjene do sankcije dodju.

Razlozi, zašto je proračunski odbor predložio vis. saboru ovu promjenu k prvobitnoj zakonskoj osnovi, poznati su vis. saboru, jer su isti razlozi vodili i samo ovo visoko tielo, kada je prihvatilo tu promjenu, naime one nepodobštine, koje leže u tom, da usljed toga, što podžupani dolaze u šesti nadnevni razred, u upravnoj službi sedmi nadnevni razred nestaje u toliko, što bi po prvobitnoj osnovi ostali samo vladini tajnici u sedmom nadnevnom razredu.

Usljed toga stvoren je sedmi nadnevni razred za županijske tajnike i $^1/_6$ kotarskih predstojnikah, da se omogući doći napred i to iz osmoga u sedmi nadnevni razred i dalje gore. Stoga je i odbor predložio bio ovu promjenu.

Razlozi, koji su vodili odbor i vis. ovaj sabor, ostaju i nadalje, ako i prihvatimo predlog krune, da se §. 5. izpusti. Ti razlozi i nadalje obstoje u pomanjkanju dovoljnog osoblja u sedmom nadnevnom razredu i tim se onemogućuje avancemet, da činovničtvo iz nižega dnevnoga razreda dospije u viši dnevni razred. Ostaje dakle isti nesklad, koji je bio povodom, da smo predložili promjenu.

Odbor je scienio, da može predložiti vis. saboru, da pristane na predlog krune zato, jer ta nužda nije momentana.

Osoblje u sedmom nadnevnom razredu prilično je mlado u dobi i u godinah službovanja, tako da neće budućih godinah, koliko se predvidjeti dade, nastati potreba većemu promaknuću. Taj odnošaj može uz ovaj nesklad i nadalje obstojati, jer nepredleži momentana potreba za promaknuće; nu kraj toga drži odbor pred očima, da će tekom vremena ovo pitanje opet doći do toga, da ćemo ga morati riešiti, jer tako rekući ovaj jedan nadnevni razred u cieloj činovničkoj hierarhiji ostaje na dulje vremena nemoguć.

No pošto se na to može čekati i pričekati doba, kad će druge možda uspješnije prilike nastati, to će se prema tomu ovo pitanje moći i urediti.

S ovih razlogah prihvatio je odbor predlog krune i predlaže vis. saboru, da ga prihvati.

Usljed toga nastala je nadalje naravna potreba, da se promieni i dotična plaćevna stavka u zemaljskom proračunu, pa je toga radi odbor i tu stavku promienio, te predlaže vis. saboru, da izvoli one pročitane promjene u proračunu prihvatiti i zaključiti, da se uvrsti u III. poglavje, 7. naslov, u devetoj stavci 22 kotarska predstojnika sa 1600 for. plaće, 22 sa 1400 for., a 22 sa 1200 for. pa da se usljed toga onih 2200 for. kao izvanredna potreba u stavci 21. izpusti, pa da se podigne stavka za trošak sagradjenja nove kaznione u Mitrovici na 71.335 for.

S ovih razlogah, ovdje navedenih, predlažem, da vis. sabor ovaj predlog odbora prihvatiti izvoli.

Predsjednik: Pošto nitko neželi govoriti, pitam: prima li vis. sabor predloge proračunskoga odbora, da se §. 5. osnove zakona, kojom se uredjuju beriva političkih činovnikah izostavi, da nadalje §§. 6., 7., 8., 9. i 10. imadu nositi brojeve: 5, 6, 7, 8 i 9; zatim predlog proračunskoga odbora, da se poglavje III., naslov 7., stavka 9. zem. proračuna za god. 1892. promieni sa 92.400 for. za plaće, a sa 9.700 fr. za stanarine; zatim da se stavka 21/a istoga naslova sa svotom od 2.200 for. izpusti; napokon, da poglavje V., naslov 7., stavka 9. istoga proračuna glasi: troškovi za predradnje za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici sa 71.335 for.

(Prima.)

Predlog proračunskoga odbora je primljen i prema tomu zaključku će se izpravljena osnova zakona, kojom se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, i osnova zakona o zem. proračunu za g. 1892. prema tomu preinačena podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, naime na izvješće pravosudnog odbora o osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc**: (Čita izvješće i osnovu zakona. Vidi br. 3. i 1. priloga k stenogr. izvješću.)

Predsjednik: Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvjestitelj dr. **Franjo Spevec**: Vis. sabore! Oni, koji su oduševljeni prijatelji naših zadrugah i koji naziru u zadruzi kao zajednici ne samo vlastnosti, nego i uživanja i svekolikog gospodarstva, uzornu sliku seljačkoga obiteljskog i života, oni će se bez dvojbe uzradovati predloženoj osnovi, jer i ona ide u prilog zajednici, ako i ne zajednici svih zemaljah, a ono barem zajednici pašnjakah. Naprotiv oni, koji drže, da su takove zajednice zapreka napredku u gospodarstvu, imenito oni, koji, i to s pravom, osudjuju stvaranje i uzdržavanje zajednicah pod silu, oni možebiti neće biti zadovoljni s predloženom zak. osnovom. Ali ove druge može da umiri već okolnost, što predložena osnova neide za tim, da definitivno ukine mogućnost diobe pašnjakah, nego hoće samo da provizorno ograniči dosadanju slobodu u diobi pašnjakah, a niti za taj provizorij nezabranjuje ona bezuvjetno svaku diobu. Oni drugi treba da nadalje imadu na umu, da je zajednica najstarija forma ne samo vlastnosti zemlje nego i uživanja, da je ta zajednica ukidana malo pomalo i to najprije glede dvorišta i vrtovah, onda glede oranicah, a glede šumah i pašnjakah najposlje tako, da su šume i pašnjaci zajednički ostali još dugo, kad je ostala zemlja već podieljena bila.

Istina, današnje je stoljeće pregnulo odlučno za diobom zajedničkih zemaljah, t. z. obćinah ili komunah; ali i to stoji, da se u najnovije vrieme opaža neka reakcija protiv te diobe; pa ako se i dopušta dioba, pravilno se ipak nedopušta tako slobodno, kao što to čini naš zakon od god. 1870., nedopušta se naime na zahtjev jednoga jedinoga ovlaštenika, već se pravilno zahtieva zaključak stanovite većine n. pr. $^2/_3$, pače i $^3/_4$ ovlaštenikah. Imenito oni zakoni zahtievaju takovu većinu, koji polaze sa stanovišta, da je dotični zajednički objekt imovina korporacije, dočim drugi zakoni, koji nepolaze s toga stanovišta, već drže, da je zajednička imovina suvlastničtvo ovlaštenikah, ipak s obzirom na gospodarske interese zahtievaju zaključak barem $^1/_3$ ili $^1/_4$ ovlaštenikah.

Ima li se dopustiti posve slobodna dioba pašnjakah ili ne, na to se, to je jasno, nemože odgovoriti lih sa stanovišta abstraktnoga pojma vlastnosti, već imadu i gospodarski interesi u tom pogledu veoma važnu rieč. Prema tomu prvo je pitanje, da li naše gospodarstvo, naše stočarstvo danas jošte treba pašnjakah. Meni se čini, da će većina naših gospodarah odgovoriti sa dá. Velikom bo dielu našega naroda je glavna grana privriede stočarstvo, koje, iza kako je nestalo vinogradah, najviše pomaže gospodara u neprilici. No rijedki su oni, koji svoju stoku hrane na jaslama, što je racijonalnije, već većina goni ju na pašu. Ako po tom stoji, da naše stočarstvo, kakovo je danas, jošte treba pašnjakah, onda sliedi, da se treba pobrinuti za to, da se pašnjaci očuvaju; a dok postoji potreba pašnjakah, čini mi se, da toj potrebi bolje zadovoljavaju zajednički pašnjaci

nego li pociepani. Dobro veli stari naš poljički statut: a ča je izpaša, ono se nemore diliti, ere se i tako li nebi moglo od seljanina braniti pasti.

Nu, vis. sabore, ako i stoji, da današnje naše stočarstvo treba pašnjakah, ako i dopuštamo, da postojećoj potrebi bolje zadovoljavaju zajednički pašnjaci nego razkomadani, ako s toga i stoji, da treba pašnjake konservirati, ipak nebi mogli dopustiti, da treba uzčuvati današnje stanje pašnjakah.

Današnji pašnjaci u istinu su većinom od neznatne koristi. Pase se bez svakoga reda, na pašu se gone u sploh sve gospod. životinje, a medju njima i krmci, koji su tim pogibeljniji, što nose, kako opet liepo veli poljički statut, dvoje oružje: kosu i motiku. Prema tomu se današnjim načinom paše pašnjaci samo ruiniraju, a nečini se ništa za njihovu poboljšicu.

Uzčuvati takovo stanje pašnjakah nebi doista bilo koristno, i kad bi to bila svrha predloženoj zak. osnovi, nebi se nipošto mogla zagovarati. Nu predložena osnova, predpostavljajući, da naše stočarstvo jošte treba pašnjakah, znade, da ih treba urediti drugčije, nego li što su danas, pa se zato u izgled stavlja zakon, koji će to učiniti i pašnjake urediti. A da bi se uzčuvao objekt, koji će taj novi zakon imati normirati, u tu svrhu je donešena predložena osnova, a razloge tomu, što se već sada nepredlaže zak. osnova, koja će definitivno urediti pašnjačke odnošaje, te razloge navodi potanko obrazloženje predležeće osnove, i ja se nadam, da niti poštovana opozicija neće uzkratiti zemaljskoj vladi priznanje, što pomno proučava to pitanje, tim više, što se i onako rado prigovara, da prenaglo stvaramo zakone, u kojem se prigovoru i ja pokadšto slažem sa štovanom opozicijom.

Imat će pako novi taj zakon urediti mnogo odnošajah, koji dosada nisu uredjeni, a medju njim i pravo paše tako, da će pašnjaci biti bolji nego što su današnji; imat će se u tom zakonu pobrinuti za to, da se kultiviranju pašnjakah posveti veća briga nego danas, da pašnjaci nebudu košto su danas gola pustoš, koja nevriedi mnogo, tako, da je usljed današnje slobodne diobe pašnjakah, spekulant mogao pokupovati za bagatelu čitave komade pašnjakah. Niesu pak ti spekulanti vazda samo racijonalni gospodari, oni su često stranci; a nama mora biti do toga stalo, da zemljište ostane naše makar neko vrieme i slabije obradjivano, a ne da ga pustimo u tudje ruke dospjeti samo za to, što se bolje kultivira.

Dotle dok se stvori novi zakon, hoće predložena osnova da sačuva objekt, koji će novi zakon imati urediti i koji je našemu gospodarstvu jošte potreban. U tu svrhu ograničuje osnova sadanju slobodu diobe, a nedokida je posvema t. j. nezabranjuje ju bezuvjetno već ju samo otegoćuje, dopušta ju samo, ako ju zahtieva $^4/_5$ ovlaštenikah.

Onaj, kojemu se čini, da se traži odviše, kad se traži privola $^4/_5$ ovlaštenikah, neka izvoli uvažiti to, da će ovo biti samo provisorni zakon, i da bi se s obzirom na njegovu svrhu dalo opravdati i to, da se za ovo kratko vrieme posve obustavi dioba pašnjakah, ako nam u istinu treba pašnjakah, koje valja urediti. Osnova medjutim nije se latila toga skrajnoga sredstva, da bi branila diobu i ondje, gdje velika većina ovlaštenikah drži, da je dioba koristna.

I zakoni drugih zemaljah, koji uredjuju diobu t. zv. komunah, traže za nju zaključak većine, što jednostavne, što kvalificirane većine. Kad se bude kod nas stvarao definitivni zakon, koji se obećaje, moći će se još razpravljati o tom, uz kakovu većinu da se dopusti dioba pašnjakah, i onda će po svoj prilici biti prihvaćeno drugo razmjerje nego $^4/_5$.

Glede načina, kako da se ustanovljuje većina, nije se složio pravosudni odbor sa prvobitnom osnovom, jer je ta osnova htjela, da se većina ustanovljuje po osobama, dočim je pravosudni odbor prihvatio načelo, da imadu glede diobe odlučivati djelovi zajedničkoga pašnjaka, tako da će biti odlučna većina pašnjaka, a ne većina osobah.

Što se tiče postupka, predležeća osnova pridržaje za slučaj, gdje će doći do diobe na temelju osnove, i nadalje urbarski postupak. Taj je postupak ovdje, gdje se radi o diobi urbarskih pašnjakah i za ovaj provizorij najsgodniji, dočim će definitivni zakon po svoj

prilici prihvatiti drugi postupak, valjda politički.

Da bi se što uspješnije polučila svrha, koju ima ova osnova pred očima, naime uzčuvati objekt očekivanoga zakona, odredjuje osnova, da kad postane zakonom, da neće taj zakon vriediti samo za one diobe, koje budu uztražene, iza kako zakon stupi u kriepost, nego i za neke diobe prije toga, naime za one diobe, koje su zamoljene iza 1. studenoga 1891., pače i za one, koje su prije toga roka uztražene, ali diobni postupak još nije došao dotle, da je dan mjerniku nalog, da izradi diobnu osnovu.

Tako će dakle novi taj zakon imati za neke odnošaje povratnu moć. Načelo je doduše, da zakon nedjeluje natrag, ali od toga načela ima iznimakah.

Zakonodavac stvarajući zakon može sam odrediti, da taj zakon za neke slučajeve može djelovati natrag, a medju razlozima za to vazda su bili gospodarski interesi veoma važni, kao što upravo i u ovom slučaju.

Zakon, čiju osnovu razpravljamo, biti će, kako je poznato, samo provizorni zakon, a da taj provisorij netraje predugo, zaključio je pravosudni odbor resoluciju, kojom se poziva kr. zem vlada, da najdulje za tri godine predloži osnovu, kojom će se definitivno urediti skupni užitci i pašnjački odnošaji.

Zem. vlada, kako se vidi iz obrazloženja, već sada radi oko toga, sabire potrebne podatke, a da za to treba više vremena, to je jasno kad se uvaži, za koliko se još neriešenih pitanjah ima sabrati materijal. Tako se n. pr. ima izpitati pravna narav objekta, imaju se ustanoviti ovlaštenici, koji mogu biti zajednice, koje su opet različite: urbarske, porezne, mjestne obćine, ili pojedine fizičke osobe; imade se ustanoviti samo pravo ovlaštenika: da li je vlastnost, suvlastnost ili služnost; ima se urediti uprava zajedničkih objekatah, diobni postupak itd.

Nadati se je, vis. sabore, da će taj očekivani zakon u istinu stvoren biti u odredjeno vrieme i da će sretno urediti odnošaje, koji dosada nisu uredjeni. U toj nadi prihvatio je pravosudni odbor predležeću osnovu, i u toj ju nadi ja preporučam vis. saboru, da ju izvoli prihvatiti za podlogu specijalne debate. (Na desnici: Živio! Odobravanje.)

Predsjednik: Rieč imade g. zastupnik Pisačić.

Drag. pl. Pisačić: Vis. sabore! Neka bude dozvoljeno meni, kao zastupniku obćine, koja imade šumom obrasle pašnjake, koju rieč kazati o nazočnoj osnovi. Ja ću, čuvši razloge, kojimi je g. predgovornik preporučio osnovu na prihvat, izjaviti, da ju primam, ali ću primjetiti, da bih želio, da se vis. vlada, kad bude stvarala definitivni zakon, neobazire na ovaj broj od četiri petine ovlaštenikah, nego da se i onda, kad i jedan samo ovlaštenik bude zahtievao diobu, da se dozvoli dioba pašnjaka. To mislim da je nuždno radi onih, koji neimaju nikakve koristi od pašnjaka radi udaljenosti, njim bi se imala dozvoliti dioba pašnjaka na ukupni trošak tako, da dobiju odštetu za svoj dio pašnjaka po procjenbenoj vriednosti. Tim će zajednice pašnjaka biti veće, a biti će bolje i za šumu, koja je sada u nemarnom stanju. Pašnjaci tamo nisu pašnjaci, nego se trava prodaje upravo nagovorom mojim. Imade i šumah u kojih imadu nekoji manje pravo, a jer su bliže imadu veću korist, dočim drugi, koji su dalje, premda imadu veća selišta i veća podavanja, dakle i veća prava, imadu manju korist. Za to mislim, da se za one, koji su odaljeniji, pa ne crpe od pašnjaka koristi, i rado bi se od te zajednice riešiti, nastoji, da im se dade prilike, da dobiju za to pravo primjernu odštetu i da se to u novom definitivnom zakonu uvaži.

Predsjednik: Rieč imade g. komes Josipović.

Komes **Stjepan Josipović**: Gospodo! Držim za dužnost, da koju progovorim u ovom predmetu, pošto je upravo u Turovom polju prošle godine provedena segregacija, kojom sgodom su bile povučene u segregaciju šume i pašnjaci od 16.000 jutarah, a od ovih su kmetovi dobili više od 400 ralih visoke šume u ime pašnjakah, a osim toga tangentu šumsku.

Gospodo moja, ja prihvaćam ovu zak. osnovu, ali ju neprihvaćam za to, da se možda — kako je izvolio gosp. izvjestitelj kazati — kultiviraju pašnjaci, jer gdje je o pašnjacih govora, ondje o kulturi neima spomena, nego ju za to prihvaćam — kako je opet gosp. izvjestitelj izvolio kazati — da se objekt sačuva. Naš seljak žalibože živi samo od danas do sutra i ne gleda, što će mu potomci imati; gdje može, on posječe hrast.

Prošle godine provedena je segregacija. Većinom su dobili seljaci visoke šume, a već su sada sva stabla posječena, i zemlja će ići sada na pazar. To netraže domaći žitelji, nego strani, koji dodju pak napute ljude, da traže to svoje pravo. — Kad zemlju prodadu, to od kupovnine nešto malo zapiju u krčmi, nešto odplate, a seljak ostane bez paše. Seljak je siromak, jer neima kamo da izagna blago.

Jučer sam u „Agramer Zeitungu" čitao, gdje jedan gosp. liepo piše, da bi se blago moralo na jaslah hraniti; da bi bilo bolje, da seljak ima jednu dobru nego 4 kržljave krave. No, kad ima 4 i kad mu jedna pogine, ostanu mu još 3, a kad bi ona jedna dobra krepala, što bi mu onda ostalo? Mi moramo sa postojećimi faktori računati, a ne sa idealnimi. (Na desnici: Tako je!) Dajmo današnjem našem Posavcu čistokrvno simentalsko ili meltalsko blago, ono će od zime parnuti, neima za to staje, vrata su mu na staji i premalena. Takove stvari trebaju vremena. To nemože zakon učiniti, nego osvjedočenje u ljudih, kad vide, da onomu, koji ima liepu kravu, ona više koristi nosi.

Ako dakle seljaku oduzmemo zakonom pašu, on neima krme, on ništa neima. Ako hoćemo da oplemenimo stoku našu, to je plemenito, ali znamo iz gospodarskih podružnicah, da je broj bikovah premalen, jer dolazi na 400 kravah jedan podružnički bik. Ako nedopustimo, da seljak kržljavu stoku goji, on neće imati ništa.

Ja primam ovu zak. osnovu i to zato, jer će i legislativa i vlada vremena imati, da prouči odnošaje naše domovine.

Ovaj se zakon neda za sve krajeve naše domovine jednakim učiniti, jer je n. pr. Zagorje sasma različito od Posavine. U Zagorju bio bi grieh, da bi se pašnjaci zakonom htjeli kultivirati. Tamo ima selo nekoliko kućah, nekoliko ralih pašnjaka i 20 prasacah: svaki na svojoj gužvi privezan, pasu jošte guske, a i konji — to nije pašnjak, to je više njekakav „Auslaufsort", kamo ide blago samo malo na zrak.

Usuprot kod nas u Posavini to je potrebno. Tamo seljak ima zemljišta dosta, kojega nitko i neobradjuje, i može da uživa pašnjak za pašu.

Što je izvolio g. zast. Pisačić kazati, da mnogi neimaju koristi od tih pašnjakah, jer da su im predaleko, to najbolje znademo, da je u Turovompolju, gdje ih imade, kojim su pašnjaci i po 20 kilometarah daleko, jer su pašnjaci u jednom komadu, pa su ih morali tamo dobiti. Nu ja mislim, da bi se dao naći modus, kako bi i udaljeni ovlaštenik od zajedničkog pašnjaka mogao uživati korist. Za to nam je primjer dala segregacija odnosno komasacija pašnjakah u urbar. obćinah kraj Zagreba.

Ja mislim, da je ova zak. osnova veoma koristna i da je skrajnje vrieme, da se jošte što uzčuva, jer mi žalibog uviek prekasno dodjemo, kao što je bilo i sa zadrugama: kad su zadruge sve raztrgane već bile, onda smo rekli, kako je to zlo. I ovdje je tako, ali može biti će se još nešto uzčuvati.

Kako se vremena mienjaju! Ja sam stari saboraš. Da je onda, kad su diobe zadrugah bile moda, tko ustao i počeo govoriti, kako je to štetno, da se razspu, onda bi mu se reklo, da je natražnjak, feudalac, koji će još i batine uvesti; zašto i kako čovjek nebi mogao sam svojinom svojom po svojoj volji razpolagati! A sad vidimo, kako je to bilo prerano učinjeno i štetno po narod i da bi bilo bolje, da su se zakoni stvorili za uzdržanje nego li za razdjeljenje zadrugah.

Ja, gospodo, u osvjedočenju, da ovaj zakon nije za uništenje pašnjakah, za kultiviranje, nego za konserviranje objekta i to objekta u rukuh naših ljudih, naših hrvatskih domorodacah — jer znamo, da naši ljudi novacah neimaju, već sve stranci kupuju — i u nadi, da će se u roku od tri godine stvar dobro moći izviditi i praktičan zakon stvoriti,

... predležeću zak. osnovu za podlogu specijalne debate. (Živio! Živio!)

Predsjednik: Rieč imade g. predstojnik odjela za pravosudje.

Predstojnik odjela za pravosudje **Vjekoslav Klein**: Vis. sabore! Čast mi je izjaviti u ime kr. zem. vlade, da pristajem na promjenu i izpravke, što ih je pravosudni odbor na predloženoj po vladi zak. osnovi učinio, te prihvaćam predlog odbora.

Primjetiti mi je samo u pogledu izjave g. zast. Pisačića, da je dosadanji zakon u istinu dopuštao svakomu pojedincu, da se odieli od zadruge i da je pašnjak mogao ostati zajednički ili podieljeni bili na suvlastnike. Ali upravo izkustvo uči, da kad se počme jednom dieliti i kad ljudi doznadu, da je dioba započela na vlastiti njihov trošak, svaki hoće izbjeći ponovnom procesu i ponomnom trošku, pa nastane manija dieljenja. Ova provizorna osnova stvorena je, da se za dojdući zakon sačuva objekt. Ujedno će imati novi zakon pred očima razlike odnošaja u našoj prostranoj domovini, koji su rek bi u svakoj županiji drugi, a meni se čini, da će se morati zakonom označiti samo obćenite pravo uprave i postupak pri diobi, dočim će i preko toga gotovo u svakoj županiji županijska oblast opredieliti poseban način i postupak dieljenja i kultiviranja pošnjakah.

Ja mogu i sada već izjaviti, da je velik dio materijala u tu svrhu sakupljen, te da će se sigurno, ako ne prije, a ono u roku naznačenom u rezoluciji pravosudnoga odbora, moći podnieti definitivni zakon o uredjivanju pašnjakah vis. kući.

Ja ponovno preporučam osnovu na prihvat vis. saboru.

Predsjednik: Pošto se nitko više nije prijavio za rieč, to je glavna razprava zaključena.

Rieč imade g. izvjestitelj.

Izvj. dr. **Franjo Spevec**: Kad se, gospodo, kod nas bude stvarao zakon o definitivnom uredjenju pašnjakah, uzet će se bez dvojbe obzir na današnju razpravu, a oni, koji će tada imati s tim posla, biti će bez dvojbe zahvalni g. zastupniku sveto-križkom i gosp. turopoljskom komesu, što pokrenuše neke misli, i sigurno će ih upotrebiti.

Što se tiče primjetbe g. komesa turopoljskoga glede kulture pašnjakah, to se ona osniva na nesporazumljenju, jer premda ja nisam mislio reći, da se pašnjaci kultiviraju kao oranice ili livade, ono ipak držim, da se pašnjaci mogu kultivirati tim, da se sije n. pr. koja dobra vrst trave, da se naplavljuje odnosno odvodnjava, da se blago negoni na pašnjak, kad je tako mokro, da se sva trava ugazi, da se šikara, gdje je ima, ukloni itd.

Ja, visoki sabore, ponovno preporučam predležeću zak. osnovu za podlogu specijalne debate.

Predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake, za podlogu specijalne debate?

(Prima.)

Osnova primljena je za podlogu specijalne debate. Prelazi se na specijalnu debatu.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita naslov).

Predsjednik: Prima li vis. sabor naslov?

(Prima se.)

Naslov je primljen.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita uvod i §. 1.)

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 1.?

(Prima se.)

§. 1. je primljen.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita §. 2.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 2.?

(Prima se.)

§. 2. je primljen

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita §. 3.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 3.?

(Prima se.)

§. 3. je primljen.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita §. 4.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 4. ?
(Prima se.)
§. 4. je primljen.

Izvj. dr. **Franjo Spevec**: (Čita §. 5.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor. §. 5.?
(Prima se.)
§. 5. je primljen.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Cita §. 6.).

Predsjednik: Prima li vis sabor §. 6.?
(Prima se.)
§. 6. je primljen.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita §. 7.).

Predsjednik: Prima li vis. sabor §. 7. ?
(Prima se.)
§. 7. je primljen.

Izvj. dr. **Franjo Spevec**: (Čita resoluciju.) „Poziva se kr. zem. vlada, da u izgled stavljenu osnovu zakona ob uredjenju t. zv. skupnih užitakah predloži saboru najdulje za 3 godine.“

Predsjednik: Prima li vis. sabor resoluciju ?
(Prima se.)
Tim je obavljen drugi predmet dnevnoga reda. Prelazi se na treći predmet dnevnoga reda.

Izvj. dr. **Fr. Spevec**: (Čita izvješće i predlog. Vidi br. 2 priloga k stenogr. izvješću).

Predsjednik: Prima li vis. sabor predlog verifikacijonalnog odbora, da se g. Miroslav grof Kulmer proglasi ovjerovljenim članom ovog vis. sabora.
(Prima.)
Tim je g. Miroslav grof Kulmer verificiran za člana vis. ovog sabora.

Visoki sabore, pošto je dnevni red današnje sjednice izcrpljen, prelazi se na interpelacije.

Rieč imade gosp. zast. Urpani, da stavi interpelaciju.

Zast. **Ivan Urpani**: Visoki sabore! Tko proputuje našim Primorjem, pa vidi onaj goli kamen, a izmedju njega gdjegdje poput oaze nešto šikare i kržljava stabalca, taj bi si jamačno stvorio pojam o vriednosti, što ga ono malo drvlja imade po siromašno pučanstvo u našem Primorju. Upravo radi toga posvetile su zem. upravne oblasti i obćine veliku brigu tomu, da se one oaze od obataljenja poštede.

Uslied odredabah oblasti pučanstvo, osobito pako siromašniji dio istoga, izvrženo je velikim žrtvam i najosjetljivijoj šteti samo u tu svrhu, da se one oaze po mogućnosti što bolje uzčuvaju. Poznato je, vis. sabore, od kolike je važnosti po siromašno pučanstvo gojenje kozah tako, da malo koja kuća nije držala bar jednu kozu, jer mu bieda nije dopuštala ili bar malo komu luksus držati si kravicu. Za uzčuvanje onih oazah u Primorju, odredjeno je i provedeno utamanjenje kozah, a tim je siromašno pučanstvo lišeno vrela, iz kojega je crpalo jedno izdašno vrelo svoga uzdržavanja.

Nadalje zabranjeno bje i jest sveudilj zabranjeno za palenje vapnenicah sjeći drvlje u predjelih bud obćinskih, bud privatnih; a u koliko treba pučanstvo vapno za domaću porabu, mora ili da kupuje vapno od druguda, ili da kupi za skup novac drugdje drva za palenje vapna. Izviše, a to je najteže, koliko treba za gorivo siromašno pučanstvo, mora da kupuje drva u državnih šumah više satih odaljenih od obćine. Tako mora drva, za skup novac kupljena, težkim trudom kući nositi.

Napokon je u tih predjelih za uzdržavanje onih oazah zabranjen pašnjak. Ja se s timi mjerami, unatoč tomu, što su one veoma teretne, pogledom na svrhu njihovu podpuno slažem. Ali osujećeno je postignuće svrhe, zaludne su svekolike žrtve siromašnoga pučanstva. A krivnjom koga ? Krivnjom države. Užasne iskre vrcaju iz dimnjakah željezničkih vlakovah sbog do kraja zločestoga ugljena, koje iskre prouzrokovaše u onih predjelih najužasnijih požarah, koji su u više mjestah one predjele nenaknadivo uništili.

Visoki sabore! Ja mislim, da bi se bilo dalo tomu nenadoknadivomu zlu doskočiti, kad

bi uprava državnih željeznicah namjesto zlo- čestoga ugljena, iz kojega siplju tako užasne, krupne i u neizmjernoj množini varnice i iskre, rabila bolji ugljen, iz kojega, kako je poznato, nesiplju iskre u takvoj množini.

Ali ne samo da država nemari za štetu, kojoj je izvrgnuto pučanstvo, nego dapače ona se ustručava, da mirnim putem obćine naknadi zbog štete; i zato su one prisiljene, da postupaju protiv željeznice tužbom. Od kad je željeznica karlovačko-riečka predana prometu, a ima tomu kojih 16—17 godinah, to su požari uzrokovali užasnih štetah na obćinskom dobru, a da obćine nisu primile pripadajuću im naknadu.

Prvi se veliki požar sbio pred kojih 10 do 12 godinah. Za taj požar obstojala županija riečka nije nikakve presude izrekla, nego je spise podniela vis. kr. zem. vladi, kod koje i danas ti spisi neriešeni leže. Za više jednako užasnih požarah, unatoč tomu, što su se tužbe podigle, nije poveden nikakov postupak. Presudom kr. kot. oblasti na Sušaku od mjeseca listopada 1889., potvrdjenom od kr. županijske oblasti u Ogulinu, odsudjena je uprava državnih željeznicah, da izplati obćini Hreljin iznos od 2.142 for. i nekoliko novčićah, za štetu, koju je prouzrokovao užasni požar, koji se sbio mjeseca srpnja 1889. god. Uslied utoka uprave kr. drž. željeznicah, spis bio je podnešen vis. kr. zem. vladi, od koje meritorne riešitbe ne samo neima ni danas, nego je odpisom od mjeseca svibnja 1890. obustavljeno izvedenje ovrhe do daljnjega riešenja.

Ja ću prestati sa nabrajanjem više drugih užasnih požarah, koji su užasne štete obćini Hreljin nanieli, samo hoću da dokažem, da je najviše kriva vis. kr. zemaljska vlada, što obćine nemogu doći do naknade i njezini organi. Ja moram konstatirati, da je vrlo čudnovato i žalostno, da vis. kralj. zemaljska vlada, kojoj su uvjek usta pune hvale o brzini i dobroti uprave, ovim činom dokazuje upravo protivno, jer tako važan predmet ostavlja godine i godine neriešen.

Pošto se, vis. sabore, ovdje radi o novcu i pošto taj postupak daje povoda raznim komentarom, koji nikako nisu laskavi po oblasti, odvažio sam se u interesu same vis. kr. zemaljske vlade, da na nju upravim sliedeću interpelaciju (čita):

1. S kojeg razloga visoka kr. zemaljska vlada zateže sa konačnim riešenje u preporih izmedju upravnih obćinah Krasica i Hreljin s jedne i uprave državnih željeznicah s druge strane glede naknade štete, istim obćinam prouzročene uslied požarah raznih njihovih ošumljenih predielah?

2. Je li voljna visoka kralj. zemaljska vlada shodne mjere preduzeti, da se pogibelj ponovnih požarah krivnjom željeznice po mogućnosti odstrani?

Predsjednik: Interpelacija dostaviti će se kr. zem. vladi.

Rieč ima g. predstojnik odjela za unutarnje poslove, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Vis. sabore! G. zastupnik zlatarski stavio je na vladu sljedeću interpelaciju u pogledu zakladah županije varaždinske: (čita dotičnu interpelaciju).

Na ovu interpelaciju čast mi je u ime kr. zem. vlade odgovoriti sliedeće:

Paragraf 18. zakona od 15. studenoga 1878. ob ustroju uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji doznačuje djelokrugu županijah poslove navedene u §. 3. slovo b) zakonskoga čl. XVII.: 1870. ob ustroju županijah, te nije izručio nadležnosti županijah i poslove navedene u §. 3. slovo f) zak. čl. XVII.: 1870., poslove naime oko uprave žup. imovine, njojzi povjerenih zakladah i zavodah. Prema toj zakonskoj ustanovi imale su prestati i tada obstojavše županijske blagajne, a njihova djelatnost imala je preći na hrvatsko-slavonsku zemaljsku blagajnu u Zagrebu.

Izvadjajuć taj zakon pozvala je kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, svojim odpisom od 21. studenoga 1874. br. 19.919. županiju varaždinsku, da u smislu dodatka točke 3. toga zakona podnese vladi mnienje županijske skupštine glede buduće uprave i razpoložbe sa županijskom imovinom i zakladami. Odazivljuć se tomu pozivu, podnjela je županija varaždinska izvješćem od 18. prosinca 1874. br. 5967. zapisnik županijske skupštine od

17. i 18. prosinca 1874., prema komu je županijska skupština zaključila, da se kr. zemaljskoj vladi imadu u upravu, odnosno nadzor izručiti županijske nepokretnine t. j. sgrade, radi njihove uporabe u javne upravne svrhe, onda zaklada županije varaždinske, opredieljenu za podieljivanje stipendijah pučku učionu polazećim domaćim sinovom siromašnih roditeljah i napokon ostale pod upravom županije bivše, po privatnih osobah u razne dobrotvorne svrhe utemeljene zaklade, osim zaklade grofice Eleonore Patačić za podporu postradalih bivših njezinih podanikah, koja da imade ostati i nadalje u upravi županije.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, odobrila je riešenjem svojim od 6. lipnja 1875. br. 22.151. zaključak županijske skupštine u cielosti, osim onoga diela toga zaključka, koji se odnosi na upravu zaklade grofice Eleonore Patačić, te je istim odpisom svojim odredila, da se i zaklada grofice Eleonore Patačić, glede koje se nikakova iznimka nije mogla praviti, kr. zemaljskoj vladi u upravu i nadzor izručiti ima.

Prema spomenutom odpisu kr. zemaljske vlade priposlala je rečena županija kr. zemaljskoj blagajni imovinu u gotovom novcu i vriednostnih papirih, spadajuću na dotične u upravu kr. zemaljske vlade predane zaklade.

Od ovih zakladah nalaze se sada pod upravom kr. zemaljske vlade, i to: pod upravom odjela za unutarnje poslove: zaklada Eleonore grofice Patačić sa 134.103 for. 40 nč.; zaklada županijske bolnice i braće milosrdnikah — sada zaklada krapinske bolnice — sa 7.680 for. 85 nč.; zaklada Roze Somodji-Habianec sa iznosom od 3.214 for. 34 nč.; zaklada Kegljević-Oršić sa 1.192 for.; zaklada Patačića grofa Bartola sa 1.885 for. 92 nč.; zaklada Žuvićeva sa 1.050 for. 64 nč.; zaklada Medjerieva sa 6.818 for. 92 nč.; zaklada Bedekovićeva sa 2.381 for. 7 nč.; a pod upravom odjela za bogoštovje i nastavu: zaklada Zemerer-Rifflova sa 2.042 for. 49 nč.; zaklada županije varaždinske — štipendijalna — sa 19.986 for. 27 nč.

S ostalimi zakladami u spomenutom zapisniku skupštine županije varaždinske od 18. prosinca 1874. učinjene su prema njihovoj posvetnoj svrhi shodne raspoložbe i to: zaklada viničke bolnice predana je u upravu vlastelinstvo Zelendvor; zaklada krapinsko-toplička predana je u upravu obćini Krapinsko-Topličkoj; zaklada bolnice u Bednji predana je vlastelinstvu Trakošćan; zaklada krapinske učione predana je u upravu obćine Krapina; te je napokon zaklada župnika Sačića odstupljena prema svojoj posvetnoj svrhi odjelu za bogoštovje i nastavu, a uslied naloga ovoga odjela predana nadbiskupskomu duhovnomu stolu u Zagrebu.

Prema §. 27. točka 5. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih dodieljena je dielokrugu županijskih skupštinah uprava županijske imovine, županiji povjerenih zakladah i zavodah. Županijske zaklade nisu se pak mogle dosele predati u upravu županijam poradi toga, što županije neimaju računarsko-blagajničkoga osoblja, koje je neobhodno nuždno za rukovanje imovinom tih zakladah i za obavu s tim rukovanjem spojenih računarskih i blagajničkih poslovah.

Kr. će zem. vlada predložiti vis. kući zakonski predlog, koji će urediti kućanstvo županijah. Na osnovu zakona ob uredjenju kućanstva županijah dobiti će županije strukovno računarsko-blagajničko osoblje, a onda će biti vrieme donieti odluku o tom, koje se zaklade prema posvetnoj svrsi i zakladnicam njihovim na osnovu §. 27. točka 5 zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih imadu predati u upravu županijah u obće i županiji varaždinskoj napose.

Molim vis. kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Pošto gosp. interpelanta neima, pitam, prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima).

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Visoki sabore! G. zastupnik koprivnički stavio je na vladu u predmetu šumskoga prekršaja, upisanog Nikoli Dragosavljeviću u grieh, sliedeću interpelaciju (čita dotičnu interpelaciju)

Na ovu interpelaciju čast mi je u ime kr. zem. vlade odgovoriti sliedeće:

Prema razpravnim spisom podnešenim u predmetu šumskoga prekršaja, koji se Nikoli Dragosavljeviću, žitelju iz Malih Grabićanah upisuje u grieh, zatekao je lugar imovne obćine gjurgjevačke Tomo Petrović dne 19. veljače 1889. istoga Nikolu Dragosavljevića na kolodvoru u Lepavini, gdje je poslovodji Vilimu Lichtu prodao 10 2 prostornih metarah prve vrsti bukovoga drva, a da se nije mogao izkazati o provenienciji toga drva, neimajući izvoznice.

Kr. je zem. vlada izdala naime strogu naredbu, da se svaki vozač ma kakove vrsti šumskih proizvodah imade izkazati izkaznicom o provenienciji drva, imenito o tom, da su drva dobivena redovitim putem. Prema toj naredbi imadu organi za to postavljeni svako drvo, o kojem se dotični vozač nemože izkazati izvoznicom, zaplieniti i prijavnicu o tom putem kotarske šumarije podnjeti nadležnoj kotarskoj oblasti. Ova je naredba izdana u svrhu, da se stane na put šumskim prekršajem, koji danomice sve to više preotimlju mah.

Upravo radi toga, da što uspješnije doskoči haranju svojih šumah, postavila je imovna obćina gjurgjevačka na kolodvorih u Lepavini i Križevcih posebne lugare, da kontroliraju privoz drva na rečene kolodvore.

Tako je došlo, da je postavljeni na željezničkoj postaji u Lepavini lugar te imovne obćine Tomo Petrović, — kako rekoh — zatekao Nikolu Dragosavljevića, gdje je na toj postaji prodao drva, o kojih nije imao propisane izvoznice.

Na temelju odnosne prijavnice povela je kr. kotarska oblast u Koprivnici propisani postupak proti Nikoli Dragosavljeviću, te ga je nakon provedene razprave odlukom od 27. travnja 1889. kaz. reg. br. 1860. odsudila na platež šumske odštete i troškovah postupka u sveukupnom iznosu od 10 for. 20 nč. i na zatvor od 4 dana. Proti toj osudi uložio je priziv na županijsku oblast u Belovaru, koja je riešenjem svojim od 5. srpnja iste godine br. 4876. potvrdila prvomolbenu odluku obzirom na izkaz zaprisegnutoga lugara. Nezadovoljan i s tom drugomolbenom riešitbom, podnio je Nikola Dragosavljević neposredno pritužbu na kr. zem vladu, koja je unatoč tomu, što u smislu §. 53. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih u predmetu šumskih prekršajah neima mjesta utoku proti riešenju županijske oblasti, potvrdjujućem odluku kotarske oblasti, dostavila tu pritužbu županijskoj oblasti u Belovaru na uredovanje. Usljed toga je županijska oblast naložila kotarskoj oblasti u Koprivnici, da stvar Nikole Dragosavljevića još jednom što točnije izvidi i ob uspjehu tih izvidah obrazloženo izvješće podnese.

To je učinjeno podneskom rečene kotarske oblasti od 2. listopada 1889. broj 6.833., pa buduć da naknadni izvidi nisu iznieli takovih činjenicah, koje nebi bile poznate za vrieme razprave: uputila je županijska oblast u Belovaru kotarsku oblast u Koprivnici odpisom od 24. listopada 1889. br. 10.457, da navedenu pritužbu povrati pritužitelju kao neuvaženu s uputom na §. 53. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Prema navedenomu stanju stvari postupale su oblasti u ovom predmetu sasvim u skladu s postojećimi propisi, te su dosliedno tomu i sve osvade, podignute proti tomu postupku, bez temelja.

Molim vis. sabor, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Pošto interpelant nije prisutan, pitam, prima li vis. sabor odkovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Gospodin je interpelant priložio svojoj pismenoj interpelaciji neke spise, koje ću, pošto nije prisutan, predati saborskoj pisarni, da mu ih povrati.

Visoki sabore! Gospodin zastupnik brodski, glede koga vrlo žalim, da ga već dugo neima u ovoj vis. kući radi bolesti, stavio je na vladu sljedeću interpelaciju u predmetu prava drvarije krajiških gradovah Bag, Senj,

Kostajnica, Belovar, Ivanić, Brod i Zemun u državnih šumah (čita dotičnu interpelaciju):

Na ovu interpelaciju čast mi je opaziti, da se pravoužitnikom rečenih gradovah drvo bud za ogriev, bud za gradju, kada oni to prema svojoj potrebi zatraže, doznačuje godimice od strane državnih šumskih organah. Imenito doznačuje se pravoužitnikom grada Broda kompetencija drva u šumi Slavir, te je istim pravoužitnikom već opetovano na molbu njihovu sa previšnjega mjesta podieljena dozvola, da radi udaljenosti toga šumskoga predjela od grada Broda, mogu putem javne dražbe dopitana im drva unovčiti i za dobiveni novac kupiti si potrebita drva u Brodu. Nestoji dakle tvrdnja gospodina interpelanta, da krajiški gradovi po dosadanjemu prakticiranju kr. državnih organah neimadu od svoga prava drvarenja skoro nikakove koristi.

U pogledu glavnoga pitanja, stavljena u interpelaciji, čast mi je odgovoriti, da je vlada već g. 1884. zamolila ministra za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, da se prava uživanja šumskih proizvodah iz državnih šumah gradovah Baga, Senja, Kostajnice, Belovara, Ivanića, Broda i Zemuna u smislu previšnjeg riešenja od 15. kolovoza 1877. čim prije konačno urede, odnosno, da se postojeće šumske služnosti odkupe izlučenjem primjerenih djelovah šumskih navedenim gradovom. Ta razprava dospjela je dotle, da se sada radi oko sastavka odnosne zakonske osnove. Opravdana je dakle nada, da će se i ti odnošaji do skora konačno urediti putem zakonodavnim.

Molim vis. kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Pošto interpelant nije prisutan, pitam, prima li visoki sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Visoki sabore! Gospodin zastupnik svetokrižki stavio je na vladu u predmetu zakupa državne točarine u obćini Mače sliedeću interpelaciju (čita dotičnu interpelaciju):

Na ovu interpelaciju čast mi je u ime kr. zem. vlade odgovoriti sliedeće:

Kod provadjanja zakona o državnoj točarini u obćini Mače nastojali su i obćinsko poglavarstvo i upravna oblast sporazumno s financijalnim ravnateljstvom, da se toj obćini osiguraju one pogodnosti, koje spomenuti zakon pruža onim obćinam, koje same uzmu pravo pobiranja državne točarine u zakup. Tomu je bilo tim više izgleda, čim je obćinsko poglavarstvo izvidilo, da se je u obćini Mače g. 1889. iztočilo 1028 hektolitarah vina, što predstavlja dohodarinsku daću od 3086 for., neračunajuć ovamo točarine od rakije i inih žestokih pićah, te čim je financijalna uprava bila sklona sklopiti nagodu sa obćinom na temelju ponude od 2100 for.

U tu svrhu bijaše obćinski odbor pozvan u sjednicu prvi put 10. svibnja, onda 17. svibnja i napokon 20. lipnja 1890.; u svih tih odborskih sjednicah ostala je ipak razprava bezuspješna, ter bješe nagoda glede zakupa državne točarine svaki put osujećena. Naprama tomu držanju obćinskoga odbora nije preostalo financijalnoj upravi drugo, van da dade državnu točarinu u zakup putem javne dražbe, a doznalo se je, da je posebnik Stjepan Mitretić ponudio financijalnoj upravi za zakup izključivog prava točenja i pobiranja točarine od maloprodaje žestokih pićah 2300 for. na godinu. Veliki župan varaždinski izvješten o neuspjehu točarinske nagode u obćini Mače i osvjedočen, da je postupak obć. odbora štetan po obćinu, te imajuć nade, da će financijalno ravnateljstvo još i sada dati prednost obćini u poslu zakupa državne točarine, odredio je upisom u uredovnu knjigu dne 21. lipnja 1890., da se obćinski odbor još jednom sazove u sjednicu i da uzme u pretres pitanje zakupa državne točarine. No i ova po obćinu toli koristna namjera velikoga župana razbila se je o odporu nekih odbornikah. U sjednici od 24. srpnja 1890., kojoj je prisustvovalo 18 odbornikah, nije bo došlo do nikakovog zaključka; odbornik Dragutin pl. Pisačić izišao je prvi iz sjednice, uz izjavu, da neće sudjelovati kod takove razprave i da se kani na obćinsko zastupstvo presija činiti, za njim poveló se je još 8 odbornikah, a onih 9 odbornikah, koji su ostali u sjednici, nisu mogli stvarati valjane zaključke.

Posljedak toga postupka obćinskoga od-

bora bio je taj, da je financijalna uprava dala Stjepanu Mitretiću u zakup izključivo pravo točenja i pobiranja točarine od maloprodaje žestokih pićah do konca god. 1892. uz godišnju zakupninu od 2300 for., da su usljed toga 24 krčmara obustavila krčmarenje i da je obćinska potrošarina znatno pala.

Iz ovoga na temelju službenih podatakah nacrtanoga stanja stvari sliedi, da je obćinski odbor u Mači u četiri sjednice unatoč dobrohotnim savjetom upravnih oblastih i prijaznom susretanju od strane financijalne uprave propustio osigurati obćini one pogodnosti, koju zakon zajamčuje onim obćinam, koje same uzmu u zakup točarinu, i da je tako brižljivo, uztrajno i svake hvale vriedno nastojanje velikoga župana oko unapredjenja dobrobiti i interesah obćine Mače, osujećeno upravo sa strane onih, koji su u prvom redu pozvani, da štite interes obćine.

U očigled svega toga nije kr. zemaljska vlada voljna učiniti kakovu odredbu glede u pitanju stojećega upisa u uredovnu knjigu, i to tim manje, čim obćinski odbor u sjednici od 24. srpnja 1890., sazvanoj upravo uslied toga upisa, nije niti prigovorio spomenutom upisu, niti je zahtievao zadovoljštinu ili opoziv toga upisa, te čim se naprama tomu gospodin interpelant u tom pogledu mora smatrati poslovodjom bez naloga. Molim visoku kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Rieč ima g. interpelant.

Zast. **Dragutin Pisačić**: Visoki sabore! Vrlo mi je drago, da sam sretan jednom dobiti odgovor od vlade na ovu moju davnu interpelaciju. Ja sam mislio, da ću danas bog zna kako ovdje pred visokom ovom kućom ocrnjen biti i da će se reći, da nije istina, što sam ovdje predočio.

Ja sam već više putah kazao, da mi nije na misli, da koga ocrnim, komu poštenje uzimam, ali si ni ja nedam poštenja uzimati.

Ne samo ja, da svoju osobu neiztičem, nego više vriednih članovah odbora, koji su za obćinu vazda svakojake žrtve doprinjeli i doprinašaju i danas, od onoga trenutka, odkada je upisana ona opazka u uredovnu knjigu po vrhovnom županu varaždinskom, odustalo je od dalnjega rada, zahvaliv se u nazočnosti sadanjeg predstojnika. Ja sam sa svoje strane rekao, da se smatram uvriedjenim, a mislim i svaki vriedni član odbora ovim uredovnim spisom, što ga je vrhovni župan načinio, kojim je sigurno ležeće, da obćina dobije korist. Ja sam osvjedočen, košto je i vis. kuća osvjedočena koli iz govorah, toli iz čitanjah vis. vlade po presvj. gosp. predstojniku, da niti nije bilo krčmarah, da toliko ponude, koji su najviše zvani na to, gdje sam jih nagovarao: Prijatelji, ako nećete dati po sdušnosti toliko, koliko ćete iztočiti, prema tomu dio eraru, zar ćemo mi mjesto vas dati? Stoga nastojte dogovoriti se i savjestno recite, koliko je tko pripravan dati. Gospodo moja! Na to su pozvani svi, došlo je njih dva ili tri, a ima jih 24. Čemu i kako da dodje koji drugi obćinar mjesto ovih, koji bi najveć korist crpili plaćajućim nametom.

Ja sam uvidio, da podnipošto obćina nemože imati koristi, a i sadanji zakupnik žali trenutak, da je vis. eraru toliko ponudio. Ja vjerujem, da je vis. eraru ležeće do toga, da to svali na obćine i gradove, jer je laglje od ovih više tražiti, nego od jednoga, ako propadne. Obćina mora dati, ima li ili neima, jer nas ima više, a ako pojedinac propadne, odkuda će on dati eraru.

Ja moram otvoreno kazati, da što se tiče odštete za točarinu, da će obćina sada gubiti, jer se je morala nagadjati i popuštati znatne iznose, koje bi mogla dobiti u ime odštete od vis. erara. Ovako vis. erar crpi korist od obćinah i privatnikah, a kad se radi ob odšteti, onda mora popustiti, da dobije odštetu. Ovdje će vis. erar kroz 70 godinah dobiti toliko i toliko tisućah, a što nudja privatnikom i obćinam? Samo koju stotinu forintah.

Ja sam bio već onda proti tomu, a danas sam još više osvjedočen, jer vidim u obćini sveto-križkoj, da imadu i te kakve namete, gdje su bili voljni uzeti svu točarinu, ali su se osvjedočili, da nemogu uzeti ovu točarinu, koju sada ima jedan privatnik, koji se takodjer tuži, što mu doprinašaju krčmari, od kojih preko zakona zahtieva po 10 novčićah više nego li ga po zakonu ide.

Ja neuvidjam, da se vrhovni župan zauzima više za obćinu nego dotični odbor, koji je bio proti točarini, da ju obćina preuzme, jer smo mi bili sigurno više u dogovoru sa ljudmi, koji su znali kako okolnosti stoje, jer mi s nikoje koristi nismo činili drugo nego lih nastojali oko onoga, što bude po obćinare i po dotičnu obćinu dobro. Ja sam osvjedočen o protivnom, da obćina neće crpiti korist iz onoga, što navadja vis. vlada, da se je naime za ono doba iztočilo toliko hektolitrah vina, pošto je tamo bila potvrda, da se je više svjetine sakupilo, nego odtuda, što onuda prolaze ljudi na Mariju Bistricu kroz dva, tri dana u godini, crpe korist oni krčmari, koji su u najbližoj blizini Mariji Bistrici. To neće moći niti vrhovni župan reći sada, da pošto je vidio, da se je onda toliko i toliko iztočilo vina, da će se sigurno i sada toliko iztočiti. Za ono doba moglo se je toliko iztočiti, jer je bilo vina, a danas ga, gospodo moja, nema.

Pitajte privatnike u obćini sveto-križkoj i u obćini mačanskoj, koliko sada iztoče? Pitajte privatnike, koliko koristi imadu? Jedini možda špekulanti imadu korist, koji svoje vino dobro ili zločesto toče uz veliku cienu. Ovo za moje opravdanje, da pošto sam molio vis vladu. da vrhovni župan ono opozove, a to nije učinjeno, da ja, — kako god je njemu stalo do poštenja, tako je i meni — koliko sam bio voljan raditi za narod, u koliko mi sile dopuštaju, dotle, dokle je on, nemogu biti odbornikom.

Predsjednik: Rieč ima gosp. odjelni predstojnik.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Vis. sabore! Ja sam imao čast iztaknuti u svom odgovoru, da je pobiranje točarine u obćini Mače dano posebniku u zakup uz godišnju zakupninu od 2300 for., a financijalna uprava da je bila pripravna, dati obćini Mače pobiranje točarine u zakup za 2100 for. na godinu. Kad je dakle posebnik mogao uzeti pobiranje točarine uz zakupninu od 2300 fr., zašto ju nebi bila mogla preuzeti obćina uz zakupninu od 2100 for. na godinu? Spojenje pobiranja državne točarine i obćinske potrošarine u jednoj ruci, bilo bi svakako koristno po obćinu i ona bi, da je uzakupila državnu točarinu, drugčije i bolje stala, nego li danas.

Nije se tu dakle radilo o koristi financijalne uprave, kako to tvrdi g. interpelant, nego o koristi obćine.

Istina je doduše, da je u obćini Mače godine 1889. iztočeno više vina poradi toga, što je te godine dieljena potvrda u Zagorju.

To je uvažila i financijalna uprava, pa nije nudila nagodu na osnovu zakupnine od 3068 for., koja bi svota odgovarala ključu od g. 1889., nego se je zadovoljila sa zakupninom od 2100 for.

Nitko nije dirnuo u poštenje gosp. interpelanta.

Veliki župan imao je pred očima samo jedan cilj, da unapredi dobrobit i interese obćine Mače. On je i ovom prilikom zasvjedočio, kako sviestno i kako ozbiljno shvaća svoj zadatak. Za to ga ide svaka hvala.

Molim opetovano vis. kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Prima li visoki sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: G. zastupnik vrpoljački stavio je na vladu u predmetu diobe zadruge Papić iz Podgorja kbr. 9. sliedeću interpelaciju: (čita dotičnu interpelaciju).

Na ovu interpelaciju čast mi je odgovoriti sliedeće: Zadruga Papić kbr. 9. iz Podgorja razdielila se je potajno već od g. 1871., ta potajna dioba provedena je po obstojaloj podžupaniji u Zlataru g. 1884., te je i gruntovno razpisana. Prigodom diobenoga postupka zatajili su zadrugari djevojku Janu Papić, 55 g. staru, pak budući da nije bila upisana u prvobitnom rodoslovlju, izdanom po župnom uredu u Mariji Bistrici, bude na temelju izpravljenoga rodoslovlja poveden naknadni postupak, da se Jani Papić osigura osmi dio zadružnih nekretninah. Budući da se je njezin brat Petar Papić, koji ima petero žive mužke djece, poslužio naprama njoj pogodnošću §. 14.

zakona od 3. ožujka 1874. o zadrugah, procienjena je po procienitelju ona polovica zadružnih nekretninah, koja je pripala potajnom diobom njezinu bratu Petru Papiću i drugovom na 4565 for. Na ustmeni prigovor Jane Papić, da prociena nevalja, da su procjenitelji obavili posao u sobi, a da ih nije ni bilo na licu mjesta, priznali su procienitelji Juro Vedrina i Stjepan Kefeček kod razprave 17. lipnja 1886. pred postojalom podžupanijom u Zlataru, da je tomu doista tako, te sastavljajuć procienu uzeli za temelj čisti godišnji prihod.

U molbenom tečaju došla je stvar pred kraljevsku zemaljsku vladu, te je ona prosudjujući vriednost nekretninah na istom temelju, dakle po čistom godišnjem prihodu, odnosno po stostrukom iznosu čiste zemljarine, došla do sasvim drugoga rezultata, naime da te nekretnine nevriede više od 826 for., dočim su procienitelji udarili vriednost nekretninah po stostrukom iznosu čistoga godišnjega prihoda, mjesto po stostrukom iznosu tomu prihodu odgovarajuće čiste zemljarine, te je nakon nekih obračunah dopitala Jani Papić $^1/_4$ vriednosti upitnih nekretninah, a u iznosu od 202 for. 23 nč.

Postupajuć tako, nije kr. zemaljska vlada učinila ništa protuzakonita, pošto zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah nije u §. 14. pobliže propisao, kojim načinom valja ustanovljivati vriednost zadružnih nekretninah, odnosno kojim načinom, da se obavi procjena nekretninah, o kojoj je govor u spomenutoj zakonskoj ustanovi.

Tek provedbeni naputak od 30. travnja 1874. povjerio je iz nužde taj posao procjeniteljem, budući da je za ono vrieme postojao još zemljarinski provizorij, nepouzdan isto toliko, koliko i stare gruntovnice. — Stvar se je okrenula na bolje osnivanjem novoga katastra, i sada se je često pružila prilika, izpravljati krive, pretjerane i nepouzdane procjene posve zakonitim načinom, uzimljući za vriednost nekretninah njihovu poreznu vriednost.

To je isto učinila kr. zemaljska vlada i u ovom slučaju, te je izpravila samo pogriešni račun na istom temelju, koji su u ostalom bili prihvatili i sami procjenitelji, znajući iz vlastitoga izkustva, da su zemljišta u Podgorju loša i pieskovita, te da neimadu one prometne vriednosti, koju imadu zemljišta ležeća u Mariji Bistrici, kamo godimice dolazi množtvo svieta na hodočašće U takovom stanju stvari osnovanom na razpravnih spisih, nije kralj. zemaljska vlada voljna preinačiti svoju riešitbu, buduć da je utemeljena na zakonu te odgovara faktičnim okolnostim. Molim visoku kuću, da izvoli uzeti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Rieč ima g. interpelant.

Dr. **Milan Amruš**: Meni je vrlo težko išta odgovoriti na odgovor vis. vlade, jer sam, kako mi se čini, pred tri godine stavio ovu interpelaciju. Od tada nisam pregledavao podatke, koji mi služiše za podlogu moje interpelacije. Da odvratim na odgovor kr. zem. vlade, morao bi imati sve podatke, onda sve dotične zakonske ustanove, koje o tom rade, a kako ću dakle odvratiti na odgovor kralj. zem. vlade, kad nisam znao, da će mi se odgovoriti. U drugih parlamentih vlada taj običaj, da vlada dan prije kaže zastupniku, da će odgovoriti na interpelaciju, a to porad toga, jer se zna, da se neinterpelira iz objesti, nego radi toga, da se dotična stvar točno izvidi i prouči. Ovakovim postupkom, kao što predležećim, izvrgnuto i izigrano je pravo interpeliranja, koje pripada zastupniku hrvatskoga sabora, kad se iznebuhe poslie tri godine dodje sa odgovorom u vrieme, kad zastupnik neima ni spisa, ni data pri ruci, da bi mogao prosuditi, da li odgovor vlade odgovara i postojećim propisom i okolnostim. Buduć principielno neodobravam ovakov postupak, nemogu primiti odgovor viade na znanje. (Živio! na ljevici.)

Predsjednik: Rieč imade odjelni predstojnik.

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Vis. sabore! Gospodin će mi zastupnik posvjedočiti, da sam mu svaki put priobćio, kad ću mu odgovoriti na interpelaciju. Ovaj put niesam bio u stanju to učiniti, jer mi je rečeno, da je poštovani g. zastupnik bolan. Sa odgovorom na njegovu interpelaciju nisam

mogao dalje oklievati, a imao sam i pravo, jer bi po onomu, što sam danas čuo od njega, još u većoj mjeri stekao njegovo nezadovoljstvo.

Pravno je pitanje u ostalom u stvari ovoj tako jednostavno, da bi tako odličan pravnik, kao što je gospodin interpelant i muž, koji razpolaže u izobilju sa duševnom vojnom spremom, morao u svako doba biti gotov, razpravljati ovakovu stvar. I buduć da on toga nije učinio, te nije naveo nikakovih stvarnih razlogah proti mojim izvedbam, nepreostaje mi ino, van ponoviti molbu, da vis. kuća izvoli primiti ovaj odgovor na znanje

Predsjednik: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade primljen je na znanje.

Vis. sabore! Pošto je Njeg. ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo sazvani g. 1887. zajednički ugarsko-hrvatski sabor razpustilo, te novi za 18. veljače ove godine sazvalo, to nastaje potreba, da ovaj vis. sabor nove zastupnike za isti sabor za gornju i dolnju kuću izabere. Pošto je dnevni red izcrpljen, to se ima ustanoviti dnevni red buduće sjednice.

Na dnevni red buduće sjednice stavljam:

1. Treće čitanje osnove zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake;

2. Izbor zastupnika za gornju i dolnju kuću hrvatsko-ugarskog zajedničkog sabora.

Današnju sjednicu završujem, a drugu uričem za sutra u 10 satih prije podne.

(Svršetak u 1 sat i 46 časovah).

Stenografički zapisnik

o CLXI. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 21. siečnja 1892.

Sadržaj.

nje i ovjerovljenje zapisnika CLX. saborske dnice.

e čitanje zakonske osnove ob uredjenju prava liti obćinske pašnjake.

no Barčić pita glede izbora zastupnikah za ednički sabor.

40 zastupnikah u zajednički sabor i 3 zastup- u velikašku kuću u Budimpešti.

vor. vlade na interpelaciju Ivana Urpanija ljenu u 160. sab. sjednici.

je i ovjerovljenje zapisnika CLXI. saborske nice.

(Početak u 10 satih 24 časa.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: djelni predstojnici: **Danilo Stanković**, slav **Klein** i dr. **Izidor Kršnjavi.**

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjed- počima.

Molim g. bilježnika, da pročita zapisnik nje sjednice.

Bilježnik dr. **Ivan Jagić** čita zapisnik 160. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Visoki sabore! Pošto nikakvi podnesci prispjeli nisu, prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je ponajprije treće čitanje osnove zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita zak. osnovu, kojom se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake).

Predsjednik: Prima li vis. sabor sada pročitanu osnovu zakona?

(Prima.)

Osnova je primljena, te će se podnieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda t. j. na izbor 3 člana u velikašku kuću i 40 članovah u dolnju kuću.

Erazmo Barčić: Molim rieč po poslovniku.

Predsjednik: Izvolite.

Erazmo Barčić: Vis. sabore! Po propisu §. 21. (čita): „Svaki predlog vlade ili sabor-

skoga člana, kao i sve pritužbe i molbenice, stigle na sabor, imaju se za predtečno viećanje odputiti na jedan od saborskih odborah. Samo u veoma prešnih slučajevih i o predlozih, o kojih se neima stvoriti zakon, može sabor sa dvie trećine glasovah zaključiti, da se uzme takov predlog u saborsko viećanje, a da nebude prije odpućen na koji odbor".

Ja držim, da pitanje o izboru zastupnikah hrvatskoga sabora na ugarski sabor je pitanje eminentno državo-pravno i da hrvatski sabor ima pravo zaključiti, da li će se imati pozivu odazvati i izabrati zastupnike za ugarski sabor i onda tekar na izbor prelaziti. Ja držim toga radi, da poziv za odaslanje zastupnikah hrvatskog sabora na ugarski sabor imao bi se svakako na viećanje saboru staviti predpostaviv, da bi vis. sabor morao sa dvie trećine zaključiti, da se taj predmet neima odputiti na posebni odbor. Imade u ovoj vis. kući stranka, koja nepriznavajuć pravovaljanost nagode . . .

Predsjednik: To nespada više na poslovnik, kad hoćete pretresivati državo-pravna pitanja.

Erazmo Barčić: Ja mislim, da spada.

Predsjednik: Ja držim, da nespada.

Erazmo Barčić: Ja držim, da spada. Izvolite mi oduzeti rieč.

Predsjednik: Ja ću odgovoriti g. zastupniku samo na ono, što se je pozvao na poslovnik. Istina je, da svaki predmet mora biti tri dana tiskan i podieljen medju članove vis. sabora prije nego se u razpravu uzme. Izbor zastupnikah na zajednički sabor nije predmet, koji bi se imao podvrći razpravi i nemože biti podvržen nikakvoj razpravi, niti je potrebno, da se takov predlog prije tiska i tri dana prije medju saborske članove podieli. Izbor je ovaj utemeljen na zakonu i zakonu se mora vis. ovaj sabor odazvati. Osim toga ja sam taj izbor jučer stavio na dnevni red današnje sjednice, bez da je tome ma itko prigovorio. S toga će se pristupiti k izboru.

Gosp. bilježnik Švarc čitati će imenik, a skrutinij voditi će g. bilježnik Jagić i gg. zastupnici Raizner i Vurdelja.

(Ljevica izlazi iz sabornice. Glasovi na desnici: Sretan vam put! Pristupa se glasovanju.)

Bilj. dr. **Ljudevit Švarc**: (čita imenik sab. članovah).

(Nakon obavljenog skrutinija.)

Predsjednik: (zvoni) Vis. sabore! Posljedak skrutinija je sliedeći:

Glasovalo je 57 članovah vis. ovoga sabora, a dobili su za velikašku kuću: Drašković Teodor grof 57 glasovah, Jellachich Julio 57, Kušević Svetozar 57; za dolnju kuću dobili su 57 glasovah: Barlović St., Binički Ant., Czernkovich Nikola, Ćirić Iso, Dedović Gjuro, Egersdorfer Aleks. dr., Francisci Hinko, Ferrić Franjo, Galliuff Ljud., Gjurgjević Vaso, Gjurković Gjuro, Grlić Gjuro, Josipovich Imbro, Josipovich Stjepan, Josipovich Gejza, Kolarić Makso, Krestić Gjorgje, Kritovac Vaso, Kršnjavi Iso dr., Lončarić Marko dr., Mandić Petar, Marković Andrija, Mašeg Lavoslav, Matunci Martin dr., Milekić Ćiro, Pauković Vaso, Pavić Armin, Pintarić Mavro, Popović Stevo, Rukavina Josip, Seitz Vinko, Sliepčević Petar, Spevec Franjo dr., Šević Ivan dr., Šorak Jovan, Steković Jovan, Thanhoffer Milan, Vukotinović Ljud., dočim 56 glasovah dobili su Junković Petar i Riffer Drugutin i tim s[illegible] ovi smatraju izabrani.

Rieč ima gosp. predstojnik unutarnje[illegible] odjela, da odgovori na interpelaciju.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Gosp. zastupnik bakarski stavio je u predmetu naknade štete prouzročene obćinam Krasica i Hreljin požarom u šumah na kralj. zem. vladu sliedeću interpelaciju: (čita.) N[illegible] ovu interpelaciju čast mi je odgovoriti sliedeće. Prema spisom, koji se nalaze kod [illegible] zemaljske vlade, dogodilo se je u područ[illegible] obćinah Krasica i Hreljin, u branjevinah L[illegible]kovo i Gubitnik više požarah.

Prvi požar dogodio se je dne 16. ožu[illegible] 1889., a i ostali požari sbili su se tečaje[illegible] godinah 1889. i 1890.

U poslu naknade štete, prouzročene ti[illegible] požari, uredovala je u prvoj molbi kraljevs[illegible] kotarska oblast na Sušaku, a u drugoj mo[illegible]

županijska oblast u Ogulinu, a sada se te živije odštetne stvari uslied utoka prometnoga ravnateljstva kr. ugarskih državnih željeznicah u Zagrebu nalaze u riešavanju kod kr. zemaljske vlade. Nestoji dakle tvrdnja gosp. interpelanta, da upitni odštetni predmeti leže neriešeni deset ili dvanaest godinah kod kr. zemaljske vlade.

Na drugo pitanje čast mi je odgovoriti, da je kralj. zemaljska vlada, čim su odnosni požari započeli, stupila u dogovor s kraljevskim ugarskim ministrom trgovine, da se ... po šumski podmladak u primorju veoma pogubnim požarom na put stane. Odnosni dogovori urodili su tim plodom, da je rečeno ministarstvo naputilo prometno željeżničko ravnateljstvo u Zagrebu, da propisane, oprezne mjere strogo uporavlja i da mjesto trifaljskoga ugljena upotrebljava na upitnoj željezničkoj pruzi ugljen iz Szaszvara, koji je bolje vrsti. Molim vis. kuću, da izvoli primiti ovaj odgovor na znanje.

Predsjednik: Rieč imade g. interpelant.

Ivan Urpani: Visoki sabore! Što se tiče odgovora presvietlog gosp. predstojnika na drugo pitanje interpelacije, primam ga na znanje u nadi, da će se dalnjoj šteti doskočiti.

Što se prvog pitanja tiče, žao mi je, ne mogu odgovor presvjetlog gosp. odjelnog predstojnika primiti na znanje s razloga ..., što je, kako sam kazao u obrazložbi svoje interpelacije, — činjenica, da je požara bilo ...et. Činjenica je i to, da o više požarah ... poveden nikakav postupak. Činjenica je da kod prvog velikog požara, koji se je ...odio pred 12 godinah, obstojala županija ...ka nije izrekla nikakvog riešenja, nikakve ...ude; nego spisi su podnešeni kralj. zem. ...i, gdje neriešeni leže i danas. Činjenica napokon i to, da o zadnjem požaru od g. ...9., od kojega će evo za dva mjeseca biti ... tri godine, nije nikakvo riešenje stiglo. ...h razlogah ja odgovor presvietlog gosp. ...stojnika nemogu primiti.

Predsjednik: Rieč imade gosp. odjelni ...stojnik.

Odjelni predstojnik **Danilo Stanković**: Ja opetujem, da se kod kr. zemaljske vlade nalaze u riešenju samo predmeti tičući se naknade štete prouzrokovane u branjevinah mjestnih obćinah požari, koji su sbili godine 1889. i 1890.

Tim požarom predhodili su prema spisom, koji se nalaze u pismari kr. zemaljske vlade, u branjevinah rečenih obćinah samo požari dogodivši se dne 19. rujna i 20. listopada 1888. i 23. siečnja 1889. Razprave glede naknade štete prouzročene ovimi požari davno su dovršene, odnosne su odluke postale pravomoćne, te je položena i dopitana odšteta u iznosu od 653 for. 96 novč. Drugih odštetnih predmetah obćinah Krasice i Hreljin osim onih, koji potiču iz godinah 1889. i 1890. neima neriešenih kod kr. zemaljske vlade. Ja tvrdim dakle opetovano, da je navod gospodina interpelanta, da ima odštetnih zahtievah rečene obćine, koji neriešeni leže 10 ili 12 godinah, bez svakoga temelja.

U istinu je navod gospodina interpelanta, da je županijska oblast spise glede požara sbivšeg pred 10—12 godinah podniela vladi, kod koje da i danas neriešeni leže, preveć obćenit i maglovit, a da bi mogao oberkriepiti moju tvrdnju osnovanu na spisih. Neriešeni su u ovaj čas, kao što rekoh, samo odštetni zahtievi upitnih obćinah, koje potiču od požarah sbivših se godinah 1889. i 1890.

Glede tih odštetnih zahtievah valja pak uvažiti, da se one mogu riešiti samo redovitim putem molbenim, a tomu da je trebalo više vremena.

(Ivan Urpani: Tako jednostavan predmet treba dvie godine.)

Odjelni predstojnik **Dane Stanković**: Nisu ti predmeti tako jednostavni, kako si to predstavlja gospodin interpelant, a i u spomenutom vremenu morali su upitni predmeti proći razne propisane štadije, što kao da nezna gospodin interpelant.

Opetujem dakle molbu, da visoka kuća izvoli ovaj odgovor primiti na znanje.

Predsjednik: Prima li vis. sabor odgovor vlade na znanje?

(Prima.)

Odgovor vlade je primljen na znanje.

Vis. sabore! Tim je dnevni red današnje sjednice izcrpljen. S toga ja današnju sjednicu završujem, te sjednice vis. sabora na neizvjestno vrieme odgadjam, a sazvati ću ga prema potrebi.

Molim g. bilježnika, da bi izvolio sastaviti zapisnik današnje sjednice, da se stante sessione ovjerovi.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita zapisnik 161. sab. sjednice).

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

Gospodo! Ja vam želim, da se svi opet sretno zdravi sastanemo. (Burni živio!)

(Svršetak sjednice u 11 satih.)

Stenografički zapisnik

o CLXII. sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 12. svibnja 1892.

Sadržaj.

Predsjednik saobćuje smrt zast. Makse Rosenberga i dra. Ignjata Brlića.

Podnesci:

Kr. zemaljska vlada priobćuje previšnje sankcije zakonskih osnovah, i to: zak. osnovu o proračunu za g. 1892.; zak osnovu o preinačenju plaćevnih šemah upravnih služhenikah; zak. osnovu o dielenju obćinskih pašnjakah i zak. osn. ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah.

Ban priobćuje previšnji odpis Njeg. c. i kr. apost. Veličanstva, kojim se ovlašćuje zaključiti sabor.

Predlog zast. dra. Erazma Barčića o pozivu Rieke na sabor.

Predlog zast. dra. Franje Vrbanića o slobodi izbora.

Čitanje i ovjerovljenje zapisnika CLXII. saborske sjednice.

(Početak u 11 satih.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: gg. odjelni predstojnici **Danilo Stanković**, **Vjekoslav Klein** i dr. **Izidor Kršnjavi.**

Predsjednik (zvoni): Vis. sabore! Sjednica počima.

Visoki sabore! Prije nego predjem na proglašenje podnesakah, priobćiti mi je vis. saboru žalostnu viest, da su od posliednjeg zasjedanja preminuli zast. Makso Rosenberg i dr. Ignjat Brlić. Zastupnik Makso Rosenberg, premda star i bolestan, vršio je ipak savjestno svoju dužnost, dok ga nije težka bolest shrvala. Zastupnik dr. Ignjat Brlić bio je mnogo godinah jedan od prvakah na polju naše političke radinosti; bio je iskren prijatelj naroda, a znao je biti i prijateljem političkoga protivnika. Slava im! (Slava!)

Vis. sabore! Na ovaj vis. sabor prispjeli su sliedeći podnesci:

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Nj. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 7. veljače 1892. osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892. preblagostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo previšnjim riešenjem od 7. veljače 1892. blagoizvoljelo osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga. 1874. ob ustroju političke uprave u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 7. veljače 1892. osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćiti občinske pašnjake premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 10. ožujka 1892. osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah, premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

Preuzvišeni gospodin ban priobćuje sliedeći odpis na vis. sabor.

Molim g. bilježnika da ga izvoli pročitati

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita):

Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je premilostivo ovlastiti me previšnjim kraljevskim odpisom iz Beča od 6. svibnja 1892., da sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na izmaku njegova petgodišnjega zakonarskoga perioda, dne 13. svibnja t. g. u previšnje Njegovo ime zaključim.

Častim se priobćiti to slavnom predsjedničtvu sabora s uljudnom zamolbom, da o tom visoki sabor obaviestiti, a ujedno i priobćiti izvoli, da ću zaključenje sabora preduzeti na rečeni dan u 10 satih prije podne uz obdržavanje postojećega običaja svečanim načinom, te da će se završiti službom božjom u crkvi sv. Marka.

Predsjednik: Vis. sabore! Osim ovih podnesakah prispjeo je još sliedeći predlog za zaključak od g. zast. Barčića.

Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati.

Bilj. **Dr. Ljudevit Švarc** čita:

„S razloga, što je grad Rieka s kotarom cjelokupni dio kraljevine Hrvatske, i da s toga ima biti zastupana u hrvatskom saboru,

s razloga, što na temelju §. 2. izbornoga reda od god. 1881. odnosno od godine 1888. grad Rieka s kotarom ima birati dva zastupnika za hrvatski sabor,

s razloga, što ipak u gradu Rieci i u njegovom kotaru nebijahu ća od god. 1866. obavljeni izbori za sabor hrvatski, i da tečajem cielog tog razdobja nebijaše u istom saboru zastupan,

s razloga, što trpljenje činjenice, da grad Rieka ne bira zastupnika za hrvatski sabor i da nije u istom zastupan, involvira povriedu hrvatskoga prava na Rieku,

s razloga, što su za izvršbu izbornog reda od god. 1887. odnosno od god. 1888., — protupodpisana po banu i po ministru dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom kod središnje vlade, — obadva odgovorna,

s razloga, što na temelju §. 66. nagodbe od g. 1868., koja danas služi faktičnom podlogom odnošajah izmedju Hrvatske i Ugarske. Ugarska po kralj. riečkom guverneru upravlja gradom Riekom i njegovim kotarom samo provizorno, dakle bez povriede hrvatskog prava,

s razloga, da je po tome Ugarska vlada dužna dati obaviti na Rieci i njezinom kotaru izbor zastupnikah za hrvatski sabor,

s razloga, što je izborni red od godine 1881. odnosno od god. 1888. sankcioniran po Nj. c. i kr. ap. Veličanstvu kralju svečanom izjavom, da kako će ga sam, tako da će ga po drugim obdržavati dati.

Podpisani predlažu vis. saboru sljedeći zaključak:

Sabor hrvatski poziva vis. kralj. zem. vladu, da pod svojom odgovornosti izposluje od nadležnih faktorah izvršbu izbornog reda od godine 1888. u gradu Rieci i u njegovom kotaru.

Molimo, da se ovomu predlogu prešnost prizna, i da se o prešnosti u današnjoj sjednici razpravlja.

Predsjednik: Zast. gosp. dr. Vrbanić predlaže sliedeći predlog na zaključak. Molim g. bilježnika da ga izvoli pročitati.

Bilježnik **Dr. Ljudevit Švarc** (čita):

„Poziva se kr. zem. vlada, da izda shodne odredbe, kako će se sačuvati sloboda izborah".

Predlagači mole, da se ovaj predlog proglasi prešnim.

Predsjednik: Vis. sabore! U smislu pročitanoga dopisa preuzvišenog g. bana, kojom se sadanji period visokog ovog sabora zaključuje, izjavljujem period vis. sabora sada zaključenim i dovršenim, a dosliedno tomu prekasno podneseni predlozi nemogu se u pretres uzeti.

Prije nego današnju sjednicu završim...

Dr. Fran Vrbanić: Još nije saborski period zaključen previšnjim reskriptom, pa zato molim rieč po poslovniku.

Predsjednik: Ja sam završio . . .

Dr. Fran Vrbanić: Kad se previšnjim reskriptom završi sabor, onda je završen period, a inače poričem predsjedniku, da on zaključuje saborski period.

Predsjednik: Previšnjim reskriptom razpustiti će se sabor, a ja sada završujem zasjedanje i djelovanje ovog vis. sabora po starom dosadanjem običaju.

Dr. Fran Vrbanić: Vi se držite poslovnika kako prvoga tako i zadnjega dana.

Predsjednik: Visoki sabore! Prije nego današnju sjednicu završim, neka mi bude dopušteno nekoliko rieči progovoriti.

Vis. sabore! Ja se radujem nad djelovanjem ovog visokog sabora. Visoki ovaj sabor nije postignuo nikakovih tako zvanih stečevinah, što je dokazom, da u zemlji vlada mir i red, a stečevine takve postizavaju se samo u burno i nemirno doba.

Zakoni, koje ste vi gospodo donieli, unapredit će razvitak i dobrobit našega naroda ne samo u duševnom nego i u materijalnom obziru, pa sam s toga uvjeren, da će na skoro budućnost vaš rad glede donešenih zakonah ne samo odobravati nego i blagoslivljati. Najveća zasluga i najveći razlog tomu uspješnomu radu, kako ja držim, jest ona sloga, koja je vladala izmedju vas i visoke vlade, te način, kojim ste znali postići povjerenje pridruženog nam naroda.

Ja sam uvjeren, gospodo, a i Vi ste uvjereni, da bi se može biti više postići moglo, nego li se postiglo, ali tomu su krivi napeti europski odnošaji, koji zahtievaju silnih žrtavah, i koje mi promieniti nemožemo. Valja da pazimo, da sile naše neprecienjivamo i da u narodu nebudimo nedostiživih pretenzijah, nego da jedino radimo u okviru državne naše autonomije i time korist i probitak našeg naroda unapredimo. (Burni: Živio!)

Vi ste, gospodo, tako radili, da sam uvjeren, da se mirnom dušom možete podvrgnuti sudu onoga, koji Vas je ovamo poslao i da će narod odobriti Vaš postupak i vama za revno djelovanje biti zahvalan.

Sada, gospodo, dopustite, da se s Vama oprostim i molim Vas, da me i dalje u Vašem prijateljskom osjećaju zadržite. (Burni: Živio!)

Visoki sabore! Današnju sjednicu zaključujem pa molim g. bilježnika da izvoli stante sessione zapisnik današnje sjednice sastaviti' da se uzmogne ovjeroviti.

(Nakon sastavka zapisnika.)

Predsjednik (zvoni): Visoki sabore! Ja današnju saborsku sjednicu završujem, a drugu, posljednju, za svečani zaključak sjednicu uričem za sutra 13. o. mj. u 10 satih prije podne; te molim gospodu članove vis. ovog sabora, da bi izvoljela doći u svečanom odjelu.

Molim gosp. bilježnika, da bi izvolio pročitati zapisnik današnje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** čita zapisnik 162. sab. sjednice.

Predsjednik: Ima li, vis. sabore, kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima.)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira.

(Burni „Živio predsjednik!")

(Svršetak u 11 satih 40 časakah.)

*

Stenografički zapisnik

o svetčanoj zaključnoj sjednici sabora

kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

dne 13. svibnja 1892.

Sadržaj.

(Početak u 10 satih.)

Predsjednik: **Mirko Hrvat.**

Bilježnik: Dr. **Ljudevit Švarc.**

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: presvj. gg. odjelni predstojnici: **Danilo Stanković** i **Vjekoslav Klein.**

Predsjednik (zvoni): Sjednica počima.

Preuzvišeni gosp. ban priobćio mi je sliedeći kraljevski odpis.

Molim g. bilježnika da ga pročita.

(Burno: Živio kralj!)

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita):

Dano u Beču dne 6. svibnja godine hiljadu osam sto devedeset i druge. Franjo Josip. (Burno: Živio kralj!)

Mi Franjo Josip I.

po milosti božjoj cesar Austrijanski, kralj češki i t. d. i apoštolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Vierni Nam iskreno mili!

Pošto se u smislu §§. 1. i 2. zakona od 24. travnja 1887. konac petgodišnjega zakonarskoga perioda sabora kraljevinah Naših Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, sazvana kraljevskim odpisom Našim od 6. kolovoza 1887. na dan 1. rujna iste godine približava, dostavljamo Vam kraljevski Naš, na spomenuti sabor upravljeni odpis u pogledu zakjučka i razpusta istoga, ovlašćujući Vas podjedno, da pročitav taj Naš kraljevski odpis u istom saboru dne 13. svibnja 1892. izjavite u Naše ime sabor zaključenim i razpuštenim.

Nalažemo Vam podjedno, da za sliedeći sabor razpišete u smislu zakona nove izbore i da Nam o danu, kojega bi se novoizabrani sabor istih kraljevinah imao sastati, shodan predlog podnesete.

(Burno: Živio kralj!)

Predsjednik: Visoki sabore! Po dosadanjem običaju uzimam si čast imenovati poslanstvo, koje će preuzvišenoga gosp. bana kao kraljevskoga namjestnika u našu sredinu dovesti i poslje obavljene službe božje kući odpratiti.

Ja bi u to poslanstvo imenovao sliedeću gospodu: Saborskoga podpredsjednika Hinka Franciscia kao vodju, Teodora grofa Pejačevića, Aladora grofa Jankovića, velikog župana Stjepana Kovačevića, zatim zastupnike

Nikolu pl. Crnkovića, Ljudevita pl. Galjufa, Kolomana pl. Mikšića, Teodora Mikovića, dr. Milana Amruša, dr. Martina Matuncia i Vjekoslava pl. Tükörya.

Ja bi molio, da bi se ova deputacija odmah izvoljela uputiti po preuzv. g. bana. (Burno: Živio ban!)

(Nakon povratka deputacije, 10 satih 10 čas.)

Preuzv. g. ban **Dragutin** grof **Khuen-Hedervåry**: (ulazi u saborsku dvoranu. — Burno: Živio ban! — čita:)

„Dano u Beču dne 6. svibnja 1892. Franjo Josip. (Burno: Živio kralj.)

Mi Franjo Josip I.

po milosti božjoj cesar Austrijanski,

kralj češki i t. d. i apoštolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Velmožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda, sakupljenim na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kraljevski Naš pozdrav!

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni i vjerni Naši!

Otvarajuć kraljevskim odpisom Našim od 18. kolovoza 1887. zakonski period sabora milih Nam kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, koji je evo na domaku, izrazismo nadu, da će Viernosti Vaše gorućom revnošću nastojati oko uspješnoga razvitka javnoga stanja u zemlji.

Dugi niz važnih predmetah, koji su riešeni u tom zakonarskom periodu, dobro došlo Nam je jamstvo, da su Viernosti Vaše podpuno opravdale očekivanje Naše.

Financijalna nagoda, potvrdjena zakonom od 10. prosinca 1889., obnovljena je putem kraljevinskih odborah na zadovoljstvo jedne stranke i druge, te je tim putem i načinom uredjeno i pitanje o manipulaciji hrvatsko-slavonskoga razteretnoga duga i o suviščih naraslih iz prihodah hrvatsko-slavonskih zemljo-razteretnih prirezah.

Pomirljivi duh, kojim su dotični dogovori vodjeni, te pravedno susretanje s jedne strane i s druge, novim je dokazom onoga dobroga sporazumka, koji postoji izmedju zemaljah krune sv. Stjepana, te koji na veliku radost Našu sve to dublji koren hvata.

Mudri i rodoljubni postupak Viernostih Vaših nije ostao bez žudjenoga ploda. Dohodci zemlje znatno su se podigli, a time su dobivena sredstva, da se unapriedi razvoj zemlje u svih područjih samoupravnoga života i namire svedjer rastuće kulturne potrebe.

Ti će se zemaljski dohodci pomnožati i dielom državne točarine, koja će prema nagodbenom ključu svake godine pripasti milim Nam kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji.

Potonji ovaj cilj polučen je dokinućem regalnoga prava točenja, a to je dokinuće podležalo tim manje poteškoćam, čim je to pravo preostanak prevladanoga sustava feudalnoga i čim su regalni ovlaštenici mjesto dosta nesigurnoga dohodka iz toga vrela, dobili primjerene odštetne glavnice, te tako došli u položaj, da udese svoje gospodarske prilike na sigurnoj podlozi.

I u ostalih područjih samoupravnoga zakonodavstva čekali su Viernosti Vaše vrlo važni zadatci.

Sjedinjenje bivše vojne krajine s materom zemljom zahtjevalo je bezuvjetno, da se pristupi reformam oko saborskoga izbornoga reda i uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Kao kod svake zdrave reforme, radilo se je ovdje o tom, da se ono, što je zastarjelo i više ne odgovara svrsi, ukloni, a ono, što je prikladno za život, uzdrži, te da se ciela reforma prisloni na pravni i povjestnički razvoj odnosnih uredabah.

Sniženjem broja izbornih kotarah i izjednačenjem censusa u cieloj zemlii polučena time, da je census stranom obaljen, stranom povišen, odstranjeni su glavni nedostatci prijašnjih izbornih redovah.

I budać, da je census u mjeri većoj obaljen nego li povišen, neima sumnje, da će na osnovu novoga izbornoga reda, kod budućih izborah u većem dielu zemlje učestvovati znatno veći postotak pučanstva, nego li kod izborah prvih.

Broj 'onih članovah sabora, koji vrše osobno pravo izbora na saboru, nije bio opredieljen u dosadanjem zakonu o uredjenju toga reprezentativnoga tiela.

Uredjenjem imućtvene kvalifikacije kod virilistah ustanovljeno je u novom zakonu o uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije stalno razmjerje medju biranimi zastupnici naroda i članovi sabora, koji imadu osobno pravo glasa.

Tom zakonskom odredbom odstranjen je davni nedostatak u dosadanjem zakonu ob uredjenju sabora, a da nije dirnuto u povjestničke temelje sastava toga zakonodavnoga tiela.

Reforme oko izbornoga reda i oko uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije znače dakle svakako napredak na tom polju zakonodavstva, te odgovaraju i odnošajem i potrebam zemlje.

U vrstu zakonodavne ove djelatnosti spada i zakon o uredjenju zadrugah, kojemu je svrha, da osigura onomu dielu seljačtva, koji živi još u zadružnoj svezi, čvršći gospodarski temelj, otegujući diobe i razkomadanje zadružnih zemljištah.

Prekomjerno razkomadanje zemljištah u istinu je najveća zaprieka uvedenju umnoga gospodarstva, a navlastito valjanomu i uspješnomu obradjivanju tla. Zle posljedice takovoga razkomadanja mogu se odstraniti samo valjanim zakonom o komasaciji zemljištah, koji je sudjelovanjem Viernostih Vaših takodjer donešen tečajem minuloga zakonarskoga perioda.

U Hrvatskoj i Slavoniji važna je grana narodnoga gospodarstva marvogojstvo; nedvojimo dakle, da će donešeni zakon o uredjenju veterinarstva takodjer najblagotvornije djelovati.

I zakon o vodnom pravu dobro će doći poljodjelstvu, obrtom, narodnom gospodarstvu i prometnim svrham.

Tim važnim zakonarskim radnjam pridružuje se dostojno i zakon ob umirovljenju zemaljskih urednikah i službenikah, njihovih udovah i sirotah, zajamčujući prema zahtjevom pravednosti onim primjerenu obskrbu, koji su svoj život posvetili javnoj službi i njihovim obiteljim.

Na polju pravosudja odieljena su državna odvjetničtva i državno nadodvjetničtvo od sudovah, te su ustrojena kao posebni organi, što odgovara i posebnoj zadaći, koja je namienjena tim organom.

Formalno pravo kazneno reformirano je takodjer u svrhu, da se pravednije podieli poslovni teret pojedinih sudbenih molbah, te ujednostruči sudbeni postupak, a kazneni postupak u poslovih tiskovnih, kojemu je temeljna odredba, da o zločinstvih i prestupcih počinjenih sadržajem kojega tiskopisa glede pitanja krivnje sude porotnici, uveden je putem zakona i u području bivše vojne krajine.

Isto su tako donešene zakonske odredbe, kojimi su uredjeni osobni odnošaji, uredovne dužnosti i karnostna odgovornost pravosudnih činovnikah, te navlastito neodvisnost sudacah zaokružena potrebitimi jamstvi.

Interesom pravosudja vrlo će poslužiti i zakoni, kojimi je propisan brži postupak u poslovih smetanja posjeda i u poslovih urbarskih.

I u području javne nastave donešeni su zakoni, podobni znatno promaknuti kulturni napredak zemlje. U vrst tih zakonah ubrajamo zakon ob uredjenju pučkih učiteljah, koji je pučkoj nastavi u cieloj zemlji udario jednake temelje.

Velike je važnosti i ustrojenje zemaljske obrtne škole u Zagrebu, koja će biti razsadnikom za dobre obrtnike i obrazovalištem za cviet budućega gradjanskoga striša.

Važni su dakle uspjesi polučeni u raznih granah autonomnoga zakonodavstva, a imenito su tečajem minuloga zakonarskoga perioda u važnih pravnih područjih uvedene jednake zakonske uredbe, valjane za obseg ciele zemlje, što daje upravi čvršći temelj, a osjećaju narodnoga zajedinstva sve to više hrane, sve to više snage.

Svi će dakle zakoni, o kojih govorismo, oko kojih su sudjelovale Viernosti Vaše, spasonosno djelovati na razvoj postojećega pravnoga poredka i na promak dobrobiti ukupne zemlje, te su Viernosti Vaše svojim mudrim i rodoljubnim zakonarskim radom stekle u punoj mjeri pravo na Naše kraljevsko priznanje,

Izrazujuć Viernostim Vašim drage volje to priznanje, izjavljamo sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije zaključenimi, a sabor sam razpuštenim.

U ostalom ostajemo Vam Našom kraljevskom milosti i prijazni i blagonaklonjeni".

(Burno: Živio kralj! Živio ban!)

Nakon pročitanog ovog kraljevskog odpisa u ime Nj. cesarsko i kraljevsko apoštolskoga Veličanstva izjavljujem sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije razpuštenim. (Burno: „Živio ban!)

Sada, da se na obavljenom radu zahvalimo svemogućemu, potrudit ćemo se u crkvu sv. **Marka.**

(Nakon povratka iz crkve u 10 satih 52 časa.)

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim g. bilježnika, da izvoli pročitati zapisnik današnje sjednice.

Bilježnik dr. **Ljudevit Švarc** (čita zapisnik svečane zaključne sjednice).

Predsjednik: Ima li vis. sabore kakove primjetbe na ovaj zapisnik?

(Neima)

Primjetbe neima, zapisnik se verificira. Gospodo moja! Naš je posao dovršen, ja Vam želim sve dobro i molim, da me u Vašem prijateljstvu zadržite. (Burno: Živio predsjednik!)

(Svršetak u 11 satih.)

Zapisnik

CXXXII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 21. svibnja 1891. u glavnom zemaljskom i kralj. gradu Zagrebu, pod presjedanjem predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 52. sab. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori saborsku sjednicu u 11 satih prije podne te javlja, da je za vrieme minulih saborskih praznikah preminuo dne 19. veljače t. g. kardinal i nadbiskup zagrebački Josip Mihalović i član kraljevinskog suda Makso Mihalić, i kod te prilike sjeti se predsjednik toplim riečima vrlinah i zaslugah preminulog crkvenog dostojanstvenika i saborskog člana, koje rieči poprati sabor sa „slava mu".

Usljed smrti člana kraljevinskog suda Makse Mihalića preduzeti će se u budućoj saborskoj sjednici izbor jednoga člana u kraljevinski sud; isto tako popuniti će se i verifikacionalni odbor sa jednim članom i narodno-gospodarstveni odbor jednim članom.

Predsjednik prijavlja, da su na visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

Br. 321 sab.

Preuzvišeni gosp. ban priobćuje, da su Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo kralj, Njezino Veličanstvo premilostiva nam kraljica i Njezina Visost prejasna gospodja nadvojvodkinja udova priestolonasliednica Stefanija blagoizvoljeli uz izraz previšnje hvale uzeti na previšnje znanje čestitke sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, podnešene prigodom nastupa nove godine 1891.

Uzimlje se na znanje.

Br. 783 sab.

Preuzvišeni gosp. ban priobćuje, da je Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 23. prosinca 1890. osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1891. premilostivo podjeliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

Br. 786 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 9. siečnja t. g. blagoizvolilo osnovi zakona o provedbi §. 10. zakona od 29. rujna 1888., kojim se preinačuju nekoje ustanove zak. čl. II. : 1870. ob uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije premilostivo podjeliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

Br. 779 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, priobćuje, da je Njegovo c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolielo previšnjim riešenjem od 11. prosinca 1890. osnovi zakona, kojim se §§. 11. i 12. zakona od 14. studenoga 1874. ob uredjenju plaćah za učitelje srednjih učilištah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji preinačuju, premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

Br. 785 sab.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo podjeliti previšnju svoju sankciju zakonu od 10. prosinca 1890., ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnikah kraljevinah Hrvatske i Slavonije, i zakonu od 11. prosinca 1890., kojim se odre-

djuju kaznene ustanove sbog zavedenja na nepokoravanje vojničkoj pozivnoj zapovjedi, i zakonu od 22. prosinca 1890., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove postupka u poslovih urbarskih.

Uzimlje se na znanje.

Br. 778 sab.

Predsjednik zastupničke kuće zajedničkoga ug.-hrv. državnoga sabora dostavlja po obim kućam ug.-hrv. državnoga sabora pregledani obračun izmedju Ugarske te Hrvatske i Slavonije za god. 1887.

Ide odboru za proračun i za razsudbu zemaljskih računah.

Br. 794 sab.

Preuzvišeni g. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

Ide odboru za unutarnju zem. upravu.

Br. 796 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove i odjel za bogoštovje i nastavu, podnosi računske zaključke zemaljskih zakladah za god. 1889.

Ide odboru za razsudbu zemalj. računah.

Br. 797 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu kr. financijalnog ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje gradu Zemunu prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna uz kupovninu od 4400 for.

Ide odboru proračunskomu.

Br. 788, 789 i 793 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, dostavlja proglašenja radi previšnjom potvrdom providjene hrvatske izvornike na zajedničkom ugar.-hrv. državnom saboru donešenih skupnih zak. članakah, i to: zak. čl. 39, 40, 41 i 42 od god. 1890., te zak. čl. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8 od god. 1891.

Staviti će se na dnevni red za 25. svibnja t. g.

Br. 795 sab.

Filip Konrad podnosi izborni zapisnik, po kojem je izabran za narodnoga zastupnika za 43. izborni kotar Rasinja.

Ide verifikacionalnom odboru.

Br. 790 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, dostavlja zamolbu kr. kot. suda u Zagreba, kojom moli, da mu se dozvoli kazneni progon narodnog zastupnika Julija pl. Jellachicha radi prekršaja počinitog proti sigurnosti poštenja na štetu Janka pl. Labaša.

Ide odboru imunitetnomu.

Br. 781 sab.

Kr. sudbeni stol kao iztražni sud u Zagrebu moli za ukinuće imuniteta narodnog zastupnika Miloša Zeca u svrhu kaznenog progona radi prestupka suprot sigurnosti poštenja tiskopisom na štetu Marka Milojevića, paroha u Čemernici.

Ide odboru imunitetnomu.

Br. 784 sab.

Kr. županijska oblast u Belovaru predlaže peticiju skupštine županije belovarsko-križevačke u pogledu ustanovljenja izmjeničkoga obdržavanja županijskih skupštinah u Belovaru i u Križevcih.

Ide odboru peticionalnomu.

Br. 798 sab.

Marko Bahovec, nar. zastupnik u Samoboru, moli za dopust na 2 mjeseca.

Zamoljen dopust dozvoljen.

Predsjednik zaključi današnju sjednicu u $11^1/_2$ satih do podne, te ureče buduću za dan 25. svibnja t. g. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom.

1. Proglašenje zajedničkih zakonskih članakah.

2. Izbor jednoga člana u verifikacionalni odbor, izbor jednoga člana u narodno-gospodarstveni odbor i izbor jednoga člana u kraljevinski sud.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 25. svibnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvat u prisutnosti 70 sab. članovah.

Od strane kr. zem. vlade prisutni sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu saborsku u 10 satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

Br. 800 sab.

Kraljevinski odbor podnosi izvješće o vodjenoj razpravi sa kraljevinskim odborom ugarskoga sabora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnog nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni § 21. zak. čl. ... : 1868.

Na predlog predstojnika staviti će se u petak dne 29. o. m. na dnevni red.

Br. 803 sab.

Kr. zemalj. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o pravu na vodu.

Ide odboru za unutarnju zemalj. upravu.

Br. 804 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o ribarstvu.

Ide odboru za unutarnju zemalj. upravu.

Br. 801 sab.

Kr. zemaljska vlada dostavlja zamolbu kr. financijalnog ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje razpoložive sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača kotara mitrovačkoga.

Ide proračunskomu odboru.

Prelazi se na dnevni red, na dnevnom redu je proglašenje zajedničkih zak. članakah i to:

1. zak. članka XXXIX. od god. 1890. „o državnom proračunu za godinu 1891.“

2. zak. članka XL. od god. 1890. „o dozvoli momakah, koji se imadu staviti godine 1891.“;

3. zak. članka XLI. od god. 1890. „ob uzakonjenju trgovačke konvencije, sklopljene s Egiptom dne 16. kolovoza 1890.“

4. zak. članka XLII. od godine 1890. „o privremenom uredjenju naših trgovačkih odnošajah sa turskim carstvom i Bugarskom“;

5. zak. članka I. god. 1891. „o ponovnih državnih pogodovnostih, koje će se davati vinogradarskim zemljištam“;

6. zak. članak II. god. 1891. „ob odobrenju i uzakonjenju ugovora, koji je na temelju zak. članka XXXI. od god. 1890. dne 16. lipnja (4. srpnja) tekuće godine sklopljen glede odkupa željezničkih prugah dioničkoga družtva ugarske sjevero-iztočne željeznice“;

7. zak. članka III. godine 1891. „u predmetu uzakonjenja u Beču dne 8. srpnja 1890. sa Talijanskom sklopljenog državnog ugovora radi uzajamne zaštite prava autorah književnih ili umjetničkih dielah“;

8. zak. članka IV. od god. 1891. „tičućeg se uzakonjenja sa Švajcarskom dne 5. prosinca 1890. sklopljene veterinarske konvencije“;

9. zak. članaka V. od god. 1891. „ob uzakonjenju utanačbe, sklopljene glede produljenja roka, ustanovljenoga za odkazanje s

Taljanskom dne 7. prosinca godine 1887. sklopljenoga, te zakonskim člankom XV. od godine 1888. uzakonjenoga trgovačkoga i brodarstvenoga ugovora";

10. zak. članka VI. od godine 1891. „o preinaci nekojih ustanovah zakonskoga članka VIII. od godine 1874. o uvedenju metričke mjere";

11. zak. članka VII. od god. 1891. „ob uzakonjenju ugovora, sklopljenoga dne 2. prosinca godine 1890. sa njemačkom carevinom glede priključenja austrijske obćine Mittelberg k carinskomu sustavu njemačke carevine", — te

12. zak. članka VIII. od godine 1891. „ob uvadjanju bosansko-hercegovačkih bojnih četah na teritorij zemaljah ugarske krune."

Ovi sada proglašeni zajednički zakon. članci povratiti će se kr. zem. vladi.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, t. j. na izbor jednoga člana u verifikacionalni odbor, jednoga člana u gospodarski odbor i jednoga člana u kraljevinski sud.

Predsjednik predlaže, da se svi ovi izbori na jednom obave.

Sabor prima.

Za skrutatore imenuje predsjednik sliedeće članove i to: saborskog bilježnika Ivana Jagića, koji će čitati imenik, te narodne zastupnike dra. Ljudevita Švarca, Vinka Seitza, Vasu Kritovca i dra. Mirka Mikulčića.

Dok se obavi skrutinij, stavlja narodni zastupnik Josip Miljan sliedeću interpelaciju: „Je li voljna vis. vlada počam od god. 1886. sistematično nezakonito razpisivanje vojnooprostne takse u obćini Draganić izpraviti dati tako, da se putem likvidacije ustanovi, koliko su žitelji draganički vojno-oprostne takse više platili, nego što su po zakonu platiti dužni bili, pak odrediti, da jim se taj višak vrati?"

Ova interpelacija dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi.

Nakon obavljena shrutiniuma proglasi predsjednik sliedeći resultat.

Glasovalo je 59 saborskih članovah, te su izabrani:

u verifikacionalni odbor Josip Miljan sa 59 glasovah, u odbor za gospodarstvo Petar Junković sa 59 glasova, u kraljevinski sud Vladislav pl. Bunjevac sa 59 glasovah.

Predsjednik zaključi današnju saborsku sjednicu u 11 satih do podne, te ureče buduću za petak dne 29. o. m. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Razprava ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnog nameta dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXIV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 29. svibnja 1891. u kr. zemaljskom i glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 76 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Njegova preuzvišenost ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori saborsku sjednicu u 10¼ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

Br. 809 sab.

Odbor za nutarnju zem. upravu podnaša izvješće ob osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 807 sab.

Kombinirani odbor za zemaljski proračun i za razsudbu zemalj. računah podnosi izvješće ob obračunu izmedju Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1887.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 808 sab.

Proračunski odbor podnosi izvješće o zamolbi kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu za podieljenje privole za prodaju obćini grada Zemuna prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke i grada Zemuna, kao i na prodaju razpoložive sgrade sa dvorištem „Ugljare" zvane, te ležeće u obćini Rača kotara mitrovačkoga.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 810 sab.

Verifikacionalni odbor podnosi sa izvješćem predlog, da se novo izabrani narodni zastupnici i to Milan Barešić za 45. izborni kotar Garešnica, Petar Dragešić za 65. izb. kotar Dvor, Konrad Filip za 43. izb. kotar Rasinja, Dragutin Neuman za 4. izbor. kotar grada Osieka i Ljudevit Reizner za 2. izborni kotar grada Zagreba ovjerove.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 811 sab.

Kr. zemalj. vlada, odjel za pravosudje, dostavlja molbu kot. sudu u Rumi, za dozvolu sudbenog progonjenja narodnog zastupnika g. Vase Paukovića radi počinitog prekršaja proti sjegurnosti poštenja na štetu upravitelja kr. kot. suda u Karlovcih Milana Rajnovića.

Ide imunitetnomu odboru.

Br. 806 sab.

Molba Ivana Bačana, zem. nadcestara u Brestu, kotara sisačkoga, za stalnu mirovinu i za drugu bolju obskrbu.

Ide peticionalnomu odboru.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu glavna razprava ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Nakon pročitana izvješća kraljevinskoga odbora bude pročitan protupredlog Ivana Folnegovića i drug., koji glasi:

„Hrvatska zemljo-razteretna zaklada sa čitavim suviškom imade se izručiti kraljevini Hrvatskoj u neograničeno vlastničtvo, posjed i upravu, a kralj. zemaljska vlada ima saboru podnieti shodan predlog, u koju svrhu da se taj višak upotriebi."

Počimlje glavna razprava ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta dotično ob osnovi zakona o promjeni § 21. zak. članka I. : 1868.

Predsjednik zaključi saborsku sjednicu u 2 sata po podne, te ureče buduću za subotu, dne 30. svibnja 1891., u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Nastavak razprave ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Mirko Mikulčić** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 30. svibnja 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 69 sab. članovah.

Od strane kr. zemalj. vlade prisutni: Njegova preuzvišenost gosp. ban Dragutin grof Khuen-Hédervåry, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori saborsku sjednicu u 10¼ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

Br. 812 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu, za dozvolu prodaje čestice bašće, spadajuće k bivšem inžinirskom stanu, sada stana podžupana u Gospiću, žitelju Josipu Nikšiću, uz cienu od 2 for 50 nvč. za četvorni hvat.

Ide proračunskom odboru.

Br. 813 sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja molbu kr. financijalnog ravnateljstva u Zagrebu za privolu na prodaju krajiškog erarskoga razpoloživoga zemljišta u obćini gornje Dubrave ležećega.

Ide proračunskom odboru.

Prije prelaza na dnevni red stavlja narodni zastupnik g. Dragutin pl. Pisačić na predsjedničtvo visokog sabora upit glede dnevnicah narodnih zastupnikah, koji su ujedno članovi zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora, na koji upit mu gosp. predsjednik odvrati, da dnevnica svih narodnih zastupnikah na ovom visokom saboru iznosi na temelju zakona o uredjenju sabora 5 for., a konakovina 1 for., a što se dnevnicah gg. članovah zajedničkoga sabora tiče, da ta stvar nespada u djelokrug predsjedničtva ove visoke kuće.

Prelazi se zatim na dnevni red.

Na dnevnom redu jest nastavak razprave ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljorazteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868. U 12 satih prekinuta je razprava i predsjednik podieljuje rieč narodnomu zastupniku Dragutinu pl. Pisačiću, koji stavlja na vladu sliedeću interpelaciju:

„Znade li visoka kr. zem. vlada, da su obstojale kr. podžupanije krapinsko - toplička i Zlatar, za oživotvorenje zagorske željeznice preuzela novcem odkupa javnih radnjah i gradjevinah dionice zagorske željeznice.

Pošto su prerečene podžupanije preustrojstvom zemlje naše prestale, znade li visokoisti, koja li oblast upravlja prerečenima dionicama, polaže li o prihodu istih račun i komu i bili mogla visoka kr. zem. vlada čim skorije priobćiti, koliko je koja od prespomenutih podžupanijah dionicah preuzela, za koliki iznos i koji li se dobitak od istih od dana otvorenja zagorske željeznice polučio sve do ove godine i da li se isti upotrebljava u svrhu javnih radnjah i gradjevinah područja obstojalih gore kr. podžupanijah, a ujedno pozvati dotične oblasti, da godimice o prihodu istih račun polažu u županijskih skupštinah“.

Interpelacija ova dostavit će se kr. zemaljskoj vladi.

Iza toga bude sjednica na četvrt sata prekinuta, a u 12 satih 20 časovah razprava opet nastavljena.

Predsjednik zaključi saborsku sjednicu u 1/2 2 sata po podne, te ureče buduću za ponedjeljak dne 1. lipnja 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Nastavak razprave ob izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXVI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 1. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 58 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor prispjeli sliedeći podnesci:

Br. 820 sab.

Preuzvišeni gospodin ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob odkupu hrvatsko-slavonskoga razteretnoga duga.

Ide odboru za proračun.

Br. 821 sab.

Unutarnji odjel kr. zemalj. vlade priobćuje, da je Njeg. ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 26. svibnja t. g. blagoizvolielo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona o komasaciji zemljišta. —

Uzimlje se na znanje.

Br. 818 sab.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće o zaključnih računih zemalj. zakladah za god. 1889.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 815 sab.

Predsjedničtvo sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije podastire račune saborske blagajne vrhu saborskih troškovah za vrieme od 1. listopada 1890. do uključivo 30. travnja 1891.

Ide odboru za razsudbu zemalj. računah.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je razprava ob izvješću regnikolarnoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Pošto se nitko više nije za rieč javio, proglasi predsjednik razpravu svršenom, te dade rieč predlagaču protupredloga g. Folnegoviću.

Predsjednik zaključi saborsku sjednicu u 2½ sata poslje podne, te ureče buduću za sutra, dne 2. lipnja 1891., u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Zaključak razprave o izvješću kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promieni §. 21. zak. čl. I. : 1868.
2. Izvješće odbora za unutarnje poslove o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.
3. Izvješće odbora za proračun o zamolbi kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu za dozvolu prodaje nekretninah, ležećih u mjestu Drežniku, kotara slunjskog.
4. Izvješće odbora za proračun o zamoljenoj dozvoli prodaje prava prevoza kod Zemuna i nepokretnosti zvane „Ugljara", ležeće u obćini Rača.
5. Izvješće odbora verifikacionalnoga, i napokon
6. Izvješće odbora ad hoc, izaslanoga u pitanju ustrojenja medicinskoga fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXVII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 2. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 75 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Hédervárу, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_4$ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Na visoki sabor nisu prispjeli nikakovi podnesci.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je svršetak glavne razprave ob izvješću regnikolarnoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično ob osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Poslie svršene glavne razprave priobćuje predsjednik, da će se ponajprije glasovati o predlogu odbora, a kada bi taj pao, da će se glasovati o protupredlogu Frana Folnegovića i drugovah, te predsjednik stavlja sliedeće pitanje:

Prima li visoki sabor predležeće izvješće kraljevinskoga odbora o konačnom riešenju pitanja u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, dotično osnovu zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Na predlog Steve Simonovića i drugovah kao i na predlog dr. Franje Vrbanića i drugovah bude preduzeto glasovanje poimence.

Nakon obavljenog glasovanja proglašuje predsjednik sliedeći rezultat:

Glasovalo je 75 saborskih članovah, i to: 64 sa „da“, a 11 sa „ne“, te je time većinom glasovah osnova zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868. primljena za podlogu specijalne razprave.

Prelazi se na specijalnu razpravu, te bude većinom glasovah prihvaćen §. 21. zak. čl. I. : 1868. po predlogu kraljevinskoga odbora, te glasi:

Zakon

od . . . . .

o promjeni §. 21. zakonskoga članka I. : 1868.

Prema sporazumku utanačenom izmedju sabora kraljevine Ugarske s jedne strane i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s druge strane, u §. 70. zak. čl. I. 1868. odobrenom, potvrdjenom i posvećenom po Njeg. c. i kr. apoštolskom Veličanstvu, promjenjuje se §. 21. zak. čl. I. od g. 1868. tako, da će unapried glasiti kako sliedi:

§. 21.

Godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog duga pokrit će se do podpunog izplaćenja toga duga iz ujedinjenih hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljo-razteretnog prireza, te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog ravnateljstva.

Ova ustanova imade se već i kod obračuna uporaviti, koji će se obaviti sa Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1890.

Glede višakah naraslih do 31. prosinca 1889. iz prihoda hrvatsko-slavonskih zemljo-razteretnih prirezah, kojih je iznos u zajedničkom sporazumku ustanovljen svotom od

*

2,660.000 for., odrediti će poseban zajednički zakon u smislu alineje 1. i 2. §. 5. zakona od 27. studenoga 1880.

Zajedničko jamstvo kraljevinah krune Ugarske za ovaj zemljo-razteretni dug ostaje i nadalje u krieposti.

Prelazi se zatim na razpravu o drugom predmetu dnevnoga reda, izvješće odbora za unutarnju zemaljsku upravu ob osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

Iza pročitanja predložene po odboru osnove zakona, bude ista većinom glasovah u glavnoj i specialnoj debati prihvaćena te ova osnova glasi:

Zakon

od . . . . .

o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

§. 1.

Promjena u zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke, odredjena naredbom kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 21. svibnja 1890. br. 5111., usljed koje je porezna obćina „Granice“ odlučena od upravne obćine Begtež, odnosno od upravnoga kotara i od županije požežke, te utjelovljena upravnoj obćini Našice, u istoimenom kotaru, odnosno županiji virovitičkoj, ovim se na temelju §. 88. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, uzakonjuje.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Treći predmet dnevnoga reda jest. izvješće proračunskoga saborskog odbora na zamolbu kr. zemaljske vlade radi dozvole prodaje erarskih nekretninah ležećih u Drežniku, kotara slunjskoga.

Iza pročitanoga izvješća odnosno predloga odborova prelazi se na glasovanje, te je većinom glasovah prihvaćen predlog sab. odbora za zemaljski proračun, koji glasi:

Sabor kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zak. čl.: I. 1868. privoljuje na prodaju gori navedenih državnih nekretninah i to u mjestu Drežniku, kotaru slunjskom, ležeću krajiško-erarsku sgradu i bivši stan gruntovničara, upisanu na uložku br. 169. obć. Drežnik, kojoj spada kućište i dvorište pod top. br. 69 u površini od 199□° i vrt pod top. br. 443 u površini od 1010□°

Nadalje se razpravlja izvješće odnosno predlog saborskoga odbora za proračun o zamolbi kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu za podieljenje privole za prodaju obćini grada Zemuna prava prevoza na Dunavu izmedju Crvenke i grada Zemuna, kao i za prodaju razpoložive sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača. kotara mitrovačkoga.

Nakon pročitanja izvješća i predloga odborova pristupi se ka glasovanju, te predlog taj proračunskoga odbora glasovanjem bude prihvaćen i glasi: sabor kraljevinah Hrvatske. Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zak. čl. I.: 1868. privoljuje na prodaju u području kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ležećih i to: prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna, kao i na prodaju erarske sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača, kotara mitrovačkoga.

Iza toga bude nadalje razpravljeno izvješće verifikacionalnoga odbora odnosno i predlog, da se novoizabrani narodni zastupnici, i to: Milan Barešić za 45. izborni kotar Garešnica, Petar Dragešić za 65. izborni kotar Dvor, Konrad Filip za 43. izborni kotar Rasinja, dr. Dragutin Neuman za 4. izborni kotar grada Osieka i Ljudevit Reizner za 2. izb. kotar grada Zagreba ovjerove.

Nakon pročitanja bude ovaj predlog verifikacionalnoga odbora većinom glasovah prihvaćen.

Prelazi se napokon na posliednji predmet dnevnoga reda, i to razpravu ob izvješću odbora ad hoc u predmetu predstavke akademičkoga senata kr. sveučilišta Franje Josipa I. u predmetu oživotvorenja medicinskoga fakulteta na istom sveučilištu. Predlog odbora ad hoc:

„Poziva se visoka kr. zemaljska vlada, da u svrhu što skorijeg oživotvorenja medicinskoga fakulteta na kr. sveučilištu Franje Josipa I. svake godine, u koliko to bude dopustila razpoloživa sredstva, uvrsti u proračun potriebah unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije što izdašniju svotu kao prinos u gore označenu svrhu."

Na taj predlog odbora ad hoc podnio je narodni zastupnik dr. Milan Amruš sliedeći izpravak:

Neka se izpuste rieči „što skorije" pa umetne tu rieč „postepeno" a poslie riečih „Franje Josipa I." rieč: svakako do 1. oktobra g. 1895." Nadalje neka se izpuste rieči: „u koliko to budu dopustila razpoloživa sredstva" i rieči „što izdašniju", pa neka se uvrsti poslie rieči „svotu" rieči: „od najmanje 100.000 for."

U 1/2 2 sata po podne zaključi predsjednik saborsku sjednicu i ureče buduću na dan 4. lipnja 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Nastavak razprave ob izvješću odbora ad hoc u predmetu predstavke akadem. senata kr. sveučilišta Franje Josipa I. u predmetu oživotvorenja medicinskoga fakulteta na istom sveučilištu;

2. Treće čitanje osnove zakona o uzakonjenju promjene §. 21. zak. čl. I. : 1868. ;

3. Treće čitanje osnove zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosnu virovitičke; i

4. razprava ob izvješću odbora proračunskoga i odbora za razsudbu zemaljskih računah ob obračunu medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1887.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Jovo Budisavljević v. r,
bilježnik.

Zapisnik

CXXXVIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 4. lipnja 1891. u kr. zemaljskom i glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 67 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Hédervárу, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_2$ satih do podne,

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Na ovaj visoki sabor stigao je sliedeći podnesak:

Odbor za proračun podnosi izvješće na osnovu zakona ob odkupu zemljo-razteretnoga duga.

Staviti će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu nastavak razprave ob izvješću odbora ad hoc u predmetu predstavke akademičkog senata kr. sveučilišta Franje Josipa I., u predmetu oživotvorenja medicinskog fakulteta na istom sveučilištu.

Po okončanoj razpravi pita predsjednik: prima li visoki sabor predlog odbora ad hoc u predmetu oživotvorenja medicinskog fakulteta na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, koji glasi: „Poziva se visoka kr. zemaljska vlada, da u svrhu što skorijeg oživotvorenja medicinskoga fakulteta na kr. sveučilištu Franje Josipa I. svake godine, u koliko to budu dopustila razpoloživa sredstva, uvrsti u proračun potriebah unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije što izdašniju svotu kao prinos u gore označenu svrhu."

Sabor prima.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda: treće čitanje osnove zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I.: 1868. koja glasi:

Zakon

od . . . . .

o promjeni §. 21. zakonskoga članka I.: 1868.

Prema sporazumku utanačenom izmedju sabora kraljevine Ugarske s jedne strane i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s druge strane, u §. 70. zak. članka I. : 1868. odobrenom, potvrdjenom i posvećenom po Njeg. c. i kr. apoštolskom Veličanstvu, promjenjuje se §. 21. zak. čl. I. od god. 1868. tako, da će unapried glasiti kako sljedi:

§. 21.

Godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog duga pokrit će se do podpunog izplaćenja toga duga iz ujedinjenih hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljorazteretnog prireza, te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog ravnateljstva.

Ova ustanova imade se već i kod obračuna uporaviti, koji će se obaviti sa Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1890.

Glede višakah naraslih do 31. prosinca 1889. iz prihoda hrvatsko slavonskih zemljorazteretnih prirezah, kojih je iznos u zajedničkom sporazumku ustanovljen svotom od 2,660.000 for., odrediti će poseban zajednički

zakon u smislu alineje 1. i 2. §. 5. zakona od 27. studenoga 1880.

Zajedničko jamstvo kraljevinah krune Ugarske za ovaj zemljo-razteretni dug ostaje i nadalje u kriepostì.

Predsjednik pita: Prima li visoki sabor ovako pročitanu osnovu zakona u trećem čitanju?

Sabor prima, te će se osnova podastrieti Njegovom Veličanstvu previšnje sankcije radi. —

Zatim se prešlo na treći predmet dnevnoga reda: treće čitanje osnove zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke, koja glasi:

Zakon

od . . . . . .

o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

§. 1.

Promjena u zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke, odredjena naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 21. svibnja 1890. br. 5111., uslied koje je porezna obćina „Granice" odlučena od upravne obćine Begtež, odnosno od upravnoga kotara i od županije požežke, te utjelovljena upravnoj obćini Našice, u istoimenom kotaru, odnosno županiji virovitičkoj, ovim se na temelju §. 88. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, uzakonjuje.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Predsjednik po pročitanju pita: Prima li visoki sabor ovako pročitanu osnovu zakona u trećem čitanju?

Sabor prima, te će se zakonska ova osnova podastrieti Njegovom Veličanstvu previšnje sankcije radi.

Zatim podieli predsjednik predstojniku unutarnjeg odjela kr. zemaljske vlade gosp. Danilu Stankoviću rieč, da odgovori na interpelaciju narodnoga zastupnika Dragutina Pisačića, stavljenu u 135. saborskoj sjednici od 30. svibnja 1891. u predmetu dionicah zagorske željeznice.

Predsjednik pita: Prima li visoki sabor na znanje odgovor vlade na stavljenu interpelaciju?

Sabor prima odgovor na znanje i interpelant se odgovorom zadovoljava.

U $1^1/_4$ sat po podne diže predsjednik sjednicu i ureče buduću za sriedu, dne 10. lipnja 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Razprava ob izvješću odbora proračunskog i odbora za razsudbu zemalj. računah o obračunu medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1887.

2. Izvješće ob osnovi zakona ob odkupu hrvatsko-slavonskog razteretnog duga, i

3. Izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih zemaljskih zakladah za god. 1889.

M. Hrvat v. r., predsjednik.

Dr. **Vladimir** pl. **Nikolić** v. r., bilježnik.

Zapisnik

CXXXIX. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 10. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sab. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 69 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Njeg. preuzvišenost gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_2$ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Na ovaj visoki sabor stigao je sliedeći podnesak:

Odbor za unutarnju zemaljsku upravu podnosi izvješće ob osnovi zakona o vodnom pravu.

Staviti će se na dnevni red za dne 18. lipnja t. g.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava ob izvješću odbora proračunskog i odbora za razsudbu zemaljskih računah ob obračunu medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1887.

Nakon svršene razprave pita predsjednik.

Prima li visoki sabor ovaj obračun izmedju kraljevinah Ugarske te Hrvatske i Slavonije za godinu 1887.?

Sabor prima taj obračun na temelju §. 28. zak. čl. I. : 1868. na znanje.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda: razpravu ob izvješću odbora za proračun ob osnovi zakova ob odkupu hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog duga.

Poslie svršene glavne razprave pita predsjednik:

Prima li visoki sabor pročitanu osnovu zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga za podlogu specijalne debate?

Sabor prima.

Sliedi specijalna razprava ob osnovi zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga.

Naslov primljen je po predlogu odbora te glasi:

Zakon

od . . . . .

ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga.

§. 1. primljen je po predlogu odborovu te taj §. glasi:

§. 1.

Zemaljska se vlada ovlaštuje, da privolom zajedničkoga ministra financijah posjednikom zadužnicah hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga odkaže glavnicu izraženu u zadužnicah još neodplaćenih, kad zakon ovaj zadobije kriepost, te da u gotovu izplati cielu nominalnu glavničnu vriednost uvučenih zadužnicah onim posjednikom zadužnicah za uvlaku opredieljenih, koji nebi bili voljni primiti zadužnice nižih kamatah, koje će se izdati prama §. 3. ovoga zakona.

Isto tako primljeni su po predlogu odbora i sliedeći §§. ove zakonske osnove, te isti glase:

§. 2.

Glavnica izražena u zadužnicah može se odkazati samo na dan dospjetka kamatnih ku-

ponah, a odkaz valja da se izvede bar tri mjeseca prije roka ustanovljena za odplatu.

Kad mine odkazni rok, prestaje i ukamaćivanje odkazanih zadužnicah.

Vriednost poslje odkazanoga roka dospjevajućih i manjkajućih kamatnih kuponah valja odbiti od glavnice, koja da se odplati.

§. 3.

Da se uzmognu uvući zadužnice zemljo-razteretnoga duga, mogu se u primjerenu broju izdati zadužnice, ukamative sa 4 postotka i oproštene od poreza i pristojbah, to se tako zemljo-razteretni dug pretvori u dug jedinstven, glaseći na austrijsku vriednotu i podvrgnut odplaćivanju.

Potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje novih zadužnicah ovako izdanih nesmije na godinu iznositi preko 347.000 forintih austr. vriednote.

§. 4.

Nove zemljo-razteretne zadužnice izdavati će zemaljska vlada kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade. Pod njezinim nadzorom one će se manipulirati i odplaćivati. A da se osjegura potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje, opredieljuje se pokriće, koje će se izručivati iz hrv.-slav. sjedinjenih izravnih porezah i zemljo-razteretnih prirezah, te će za zemljo-razteretni dug i nadalje zajednički jamčiti sve zemlje ugarske krune.

§. 5.

Nove zemljo-razteretne zadužnice valja da se odplate za 68 godinah, te je slobodno u tekstu njihovu obreći, da se one do 1. siečnja 1899. neće u većoj mjeri ni odkazati ni izžriebati.

§. 6.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Prelazi se na treći predmet dnevnoga reda, naime: razpravu ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih zemaljskih zakladah stojećih pod upravom kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, za godinu 1889.

Nakon svršene razprave pita predsjednik:

„Prima li visoki sabor predlog odbora, da se računski zaključci zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. zemalj. vlade odjela unutarnjega i odjela za bogoštovje i nastavu, za god. 1889. odobre"?

Sabor prima.

U $^3/_4$12 satih prije podne zaključi predsjednik današnju sjednicu i ureče buduću za dne 18. lipnja 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona ob odkupu hrv. slav. zemljo-razteretnoga duga.

2. Glavna razprava ob osnovi zakona o vodnom pravu.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Jovo Budisavljević v. r,
bilježnik.

Zapisnik

CXL. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 18. lipnja 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 67 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Njeg. preuzvišenost gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_2$ sati prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Na ovaj visoki sabor stigli su sliedeći podnesci:

Br. 828 sab.

Predsjednik zastupničke kuće zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora dostavlja po obim kućam ug.-hrv. državnoga sabora odobreni obračun izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1888.

Ide odboru za proračun i odboru za razsudbu zemaljskih računah.

Br. 830 sab.

Odbor za proračun podnosi izvješće o podnešenih po kr. financijalnom ravnateljstvu molbah za dozvolu prodaje jedne čestice bašće, spadajuće na bivši inžinirski stan u Gospiću i erarskog zemljišta, ležećeg u obćini Dubrava.

Staviti će se na dnevni red.

Br. 831 sab.

Saborski odbor za promicanje gospodarstvenih interesah podnosi predloge u pogledu poglavja za podporu gospodarstva u zemaljski proračun za godinu 1892.

Staviti će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu: treće čitanje osnove zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga, koja glasi:

Zakon

od . . . . .

ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga.

§. 1.

Zemaljska se vlada ovlaštuje, da privolom zajedničkoga ministra financijah posjednikom zadužnicah hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga odkaže glavnicu izraženu u zadužnicah još neodplaćenih, kad zakon ovaj zadobije kriepost, te da u gotovu izplati cielu nominalnu glavničnu vriednost uvučenih zadužnicah onim posjednikom zadužnicah za uvlaku opredieljenih, koji nebi bili voljni primiti zadužnice nižih kamatah, koje će se izdati prama §. 3. ovoga zakona.

§. 2.

Glavnica izražena u zadužnicah može se odkazati samo na dan dospjetka kamatnih kuponah, a odkaz valja da se izvede bar tri mjeseca prije roka ustanovljena za odplatu.

Kad mine odkazni rok, prestaje i ukamaćivanje odkaznih zadužnicah.

Vriednost poslje odkaznoga roka dospjevajućih i manjkajućih kamatnih kuponah valja odbiti od glavnice, koja da se odplati.

§. 3.

Da se uzmognu uvući zadužnice zemljo-razteretnoga duga, mogu se u primjerenu

broju izdati zadužnice, ukamative sa 4 postotka i oproštene od poreza i pristojbah, te se tako zemljo-razteretni dug pretvoriti u dug jedinstven, glaseći na austrijsku vriednotu i podvrgnut odplaćivanju.

Potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje novih zadužnicah ovako izdanih nesmije na godinu iznositi preko 347.000 forintih austr. vriednote.

§. 4.

Nove zemljo-razteretne zadužnice izdavati će zemaljska vlada kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade. Pod njezinim nadzorom one će se manipulirati i odplaćivati. A da se osjegura potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje, opredieljuje se pokriće, koje će se izručivati iz hrv.-slav. sjedinjenih izravnih porezah i zemljo-razteretnih prirezah, te će za zemljo-razteretni dug i nadalje zajednički jamčiti sve zemlje ugarske krune.

§. 5.

Nove zemljo-razteretne zadužnice valja da se odplate za 68 godinah, te je slobodno u tekstu njihovu obreći, da se one do 1. siečnja 1899. neće u većoj mjeri ni odkazati ni izžriebati.

§. 6.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Nakon svršenoga čitanja pita predsjednik:

Prima li visoki sabor pročitanu osnovu zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga?

Pošto ju je sabor primio, to će se podnieti Njeg. Veličanstvu previšnje sankcije radi.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda: razpravu ob osnovi zakona o vodnom pravu.

U 1 sat bude razprava prekinuta i predsjednik podieli rieč narodnomu zastupniku Gjuri Jakčinu, da stavi sliedeću interpelaciju:

„U programu svečanosti prigodom boravka Njegova Veličanstva kralja na Rieci, spominje se posjet privatnim družtvom te medju inimi družtvu „casino patriotico i filarmonico dramatico", a nije uvršten u program svečanosti posjet hrvatskoj čitaonici, koja ima 200 najodličnijih Riečanah za članove.

Pošto bi se ovakovim postupkom uvriedila većina pučanstva toga hrvatskoga grada i pošto je to očito napereno proti riečkim Hrvatom i proti cielom hrvatskom narodu: pitam:

Je li preuzvišenomu gospodinu banu poznata ta činjenica i ako jest, što on u tom pogledu još za vremena kani učiniti?

U $1^1/_4$ sat poslje podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu, i uredi buduću za dne 19. lipnja 1891. u 10 sati prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Nastavak glavne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu, eventualno specialna razprava.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 19. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 75 sab. članovah.

Od kr. zem. vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u 10¼ satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Pošto nije stiglo podnesakah na ovaj visoki sabor, to se prelazi na dnevni red.

Na dnevnom je redu nastavak glavne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu, eventualno specialna razprava.

U ¾1 sat poslje podne zaključena bi glavna razprava ob osnovi zakona o vodnom pravu, te predsjednik pita: Prima li visoki sabor predloženu osnovu zakona o vodnom pravu za podlogu specijalne razprave?

Sabor prima.

Počimlje specijalna razprava.

Naslov osnove primljen je po predlogu odbora, te glasi:

Zakon

od . . . .

o vodnom pravu.

§. 1. primljen je po predlogu odbora i glasi:

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravne odnošaje glede vodah valja u koliko ovaj zakon o njih nesadržaje drugih ustanovah prosudjivati po načelih obćega gradjanskoga prava.

Na §. 2. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: „Prvi i drugi red paragrafa drugog osnove da se izpusti, a mjesto toga da se uvrsti. Rieke su od onoga mjesta, počam od kojega po njih plove brodovi, ladje i svezane splavi, javnim dobrom."

Glasovanjem primljen bi §. 2. po predlogu odbora, a izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, te taj §. glasi:

§. 2.

Rieke brodive i splavne skupa sa pobočnimi jim strugami jesu javnim dobrom, te će to svoje svojstvo pridržati i tad, ako jim se spomenuta poraba bud prekine na vrieme bud posve prestane.

Na §. 3. stavi narodni zastupnik dr. Fr. Spevec, sliedeći izpravak: Posliednja alinea, koja glasi: Propisi obćega gradjanskoga zakonika, kojimi se zaštićuje posjed, ostaju tim netaknuti: — neka se posve izpuste.

Glasovanjem primljen je §. 3. sa izpravkom dra. Spevca, te po tom taj §. glasi:

§. 3.

Javnim dobrom držati će se i sve ostale rieke, potoci, jezera i druge stojeće ili tekuće vode, ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatnopravnih naslovih.

§. 4. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 4.

Sljedeće su vode, ako se neprotive prava stečena po drugih, svojinom privatnoga posjednika zemlje:

a) vode podzemnice, sadržane u njegovu zemljištu i izviruće odatle na površinu, osim slanih vrielah, podpadajućih monopolu soli, i cementnih vodah, spadajućih rudarskomu regalu;

b) vode, koje se na njegovu zemljištu sabiru sa zračnih oborinah;

c) vode, zatvorene u zdencih (izdanci), ribnjacih, cisternah ili drugih vodnjacih, nalazećih se na tlu posjednika zemlje, ili zatvorene u priekopih (kanalih), cievih itd., što jih je on izveo za privatnu svoju porabu;

d) odtoci iz spomenutih vodah, dok se nisu izlili u tudju, privatnu ili u koju javnu vodu i dok nisu prošli sa zemljišta posjednika zemlje.

Na §. 5. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Iza ustanove toga paragrafa da se nadoveže: „i to prema duljini obale dotičnoga zemljišta."

Glasovanjem primljen je §. 5. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna odklonjen, te po tom §. 5. glasi:

§. 5.

Privatni potoci i ine privatne vode tekućice držati će se, ako se protivno nedokaže, pripadnošću onih zemljištah, preko kojih i izmedju kojih teku.

§§. 6. i 7. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 6.

Obale i korita vodah jesu vlastnošću posjednikah obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda.

Granica medju obalnimi posjedi, koji leže jedan prama drugomu, čini srednja crta korita.

Vlastnik korita i obale smije vršiti svoje pravo vlastničtva samo tako, da nepriečí porabe vode, te da se drži redarstvenih propisah.

§. 7.

Naravne naplave i otoci, koji su se stvorili u koritu, jesu prirastkom obalnoga posjeda.

Ako se je otok stvorio u koritu, biti će posjednikom jedne te iste obale ona okomita crta, granicom, koja se daje povući od skrajnje točke posjeda na srednju crtu vodotoka.

K §. 8. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak:

U predzadnjem redu osnove da se iza „prirod" postavi zarez, zatim da se „i nasadi" izbriše, te mjesto tih rieči uvrsti: „za nasadjene ili samoniklo rašće."

Glasovanjem primljen je §. 8. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te taj §. glasi:

§. 8.

Otoke i naplave, koji nastanu, iza što je zadobio kriepost ovaj zakon, slobodno je ukloniti za 30 godinah bez ikakve odštete po zemljište, ako li to uztreba, da se uredi rieka ili plovitba; ali za sgrade na tih otocih i naplavah, za nepobrani još prirod i nasade ide odšteta i za toga vremena.

§. 9. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 9.

Ako voda tekućica napriečac napusti korito i zastruži drugim koritom, slobodno je za vremena od jedne godine i vlastniku napuštenoga i vlastniku novoga korita navesti vodu u prijašnji joj tok.

Na §. 10. podnio je narodni zastupnik dr. Fr. Spevec sliedeći izpravak: Citiranje §. 4. neka se izpusti.

Glasovanjem primljen je §. 10. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Fr. Spevca, te po tom taj §. glasi:

I. POGLAVJE.

O porabi vodah.

§. 10.

„Vlastnik zatvorene privatne vode vlastan je, vodu tu za se i za druge po volji

rabiti i trošiti osim iznimakah, osnivajućih se o posebnih pravnih naslovih.

§§. 11., 12. i 13. prihvaćeni su po predlogu odbora i glase:

§. 11.

Svatko je vlastan, prirediti si na svom posjedu zdenacah, koji će davati vodu za običnu potrebu života. Al novi zdenac valja sagraditi tako, da bude razmak od bar 3 metra medju njim i medju zdenci, jezeri, vrieli, priekopi ili kućami, što jih već ima u intravilanu obćine ili u obitavanu ekstravilanu, a razmak od bar 15 metarah medju njim i gradjevinami te vrsti, što jih ima izvan intravilana obćine.

Ako se ovi razmaci neodrže, valja zdenac zasipati, čim to uztraži interesovana stranka.

§. 12.

Vrtanjem, galerijami i artežkimi zdenci slobodno je dovoditi vodu na površinu zemlje samo pod uvjet, da se tim nestegne ili nezaprieči dosadanja faktična poraba drugih vodah.

Bez dozvole oblasti nesmiju se izvoditi vrtanja, galerije i artežki zdenci, koji nisu udaljeni bar 100 metarah od sličnih i postojećih već gradjevinah, vrielah, odtokah vode i priekopah, a bar 40 metarah od sgradah, željeznicah i zidanih cestah.

Ako se neodrže ovi razmaci, valja, čim to uztraži interesovana stranka, obustaviti radnje, započete bez dozvole oblasti.

§. 13.

U krajevih, koji trajno oskudjuju vodom, a gdje se nestašici nemože inače doskočiti, vlastna je oblast stegnuti i pravo slobodne razpoložbe s privatnom zatvorenom vodom, te dozvoliti porabu vode za piće, napajanje i kućnu porabu.

No tada valja, da se odnosni vlastnik podpuno odšteti, te da se održi postupak propisan §. 153. i sljedećimi paragrafi.

Zaprieti li pako pogibelj od vatre, vlastna je mjestna redarstvena oblast i privatnu zatvorenu vodu upotriebiti za gašenje bez ikakve odštete.

U $^1/_2$2 sata po podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu i ureče sliedeću za sutra, dne 20. lipnja t. g. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Nastavak specijalne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Oskar Kiš** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 20. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 68 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, i sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $^1/_4$ na 11 satih prije podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Pošto podnesak nije nikakav na visoki sabor prispio, prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu nastavak specijalne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu.

Čita se §. 14. koji glasi:

§. 14.

Kod privatnih vodah tekućicah stegnuto je pravo onoga, čija je voda, pravom drugih ovlaštenikah, te javnimi obziri, koji potiču sa suvislosti i neobhodne potrebe vodah.

Ponapose nesmije privatni vlastnik rabeći vodu, povrieditį tudja prava tim, da se voda onesnaži, da udari uzporom, da poplavi ili zamočvari tudja zemljišta.

Kojih li odredabah treba, da se odpadci i nečiste vode iz tvornicah, rudnikah i ostalih podhvatah mogu uvoditi u druge vode, o tom odlučuje oblast, imajući pred očima potrebu javnoga zdravstva i postojeća već prava na porabu.

Na ovaj §. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u drugoj alineji mjesto rieči „onesnaži“ rekne „zagadi“.

Glasovanjem primljen je §. 14. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen.

Na §. 15. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: „Da se mjesto rieči: „predje na tudje zemljište“ kraju trećega redka uvrsti: „se takne tudjega zemljišta“.

Glasovanjem primljen je §. 15. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen i glasi:

§. 15.

Vodu, koju je vlastnik zemljišta izveo iz privatne vode, a nije je potrošio, valja navratiti u prijašnje joj korito, prije nego li predje na tudje zemljište, osim ako nebude štete po ostale vodne ovlaštenike, ako li se voda odvede drugim kojim načinom.

§. 16. primljen je po predlogu odbora te glasi:

§. 16.

Slože li se vlastnici obalah, koje graniče jedna o drugu, da zajednički rabe ili vode vodu, to će jim se zemljišta prama trećim osobam držati jednom cielinom.

Na §. 17. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: da se 1. u prvom redu brišu rieči: „obie strane“, a izmedju „li“ i „obale“ da se uvrsti rieči „nasuprot ležeće“; 2. mjesto „ide“ u drugom redu, da se rekne „imadu“; 3. mjesto „vlastnike“ u četvrtom redu da se rekne „vlastnici“.

4

Glasovanjem primljen je §. 17. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, te taj §. glasi:

§. 17.

Pripadaju li obale s obje strane privatne vode tekućice raznim vlastnikom, to ide, ako li se nedokaže drugi koji pravni odnošaj, vlastnike jedne i druge obale prama dužini obalna jim posjeda pravo, rabiti polovicu protičuće količine vode.

Na §. 18. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Ustanova druge alineje počam od „za javne“ do kraja da se izpusti.

Glasovanjem primljen je §. 18. po predlogu odbora, a odklonjen izpravak dra. Neumanna te glasi:

§. 18.

Rabiti vodu u privatnih vodah tekućicah za kupanje, pranje, grabljenje vode ručnimi posudami i napajanje slobodno je svakomu, ako je poraba ta moguća, a da se za nju rabe dozvoljeni za to prilazi.

O porabi toj vlastna je upravna oblast izdati posebnih redarstvenih odredbah. Za javne gradnje, cestne i vodne, vlastni su organi javne uprave, vaditi bez odštete šlunjak iz privatnih vodah.

Na §. 19. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: U zadnjoj alineji 1. da se iza rieči veznih „i“ izpusti, te na njegovo mjesto postavi zarez; 2. iza rieči „grabiti“ da se uvrsti „i led“; 3. iza rieči „izvažati“ da se postavi točka, a počam od rieči „bilje“ sve do kraja da se sve izpusti.

Glasovanjem primljen je §. 19. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, te glasi:

§. 19.

U javnih vodah slobodno je svakomu rabiti vodu običnim načinom, koji netraži posebnih napravah, niti neizključuje drugih od jednake porabe.

Svakomu je dakle slobodno, dok se drži redarstvenih propisah i na mjestih, gdje to ovi propisi nebrane:

kupati se, prati, napajati, izpirati i vodu grabiti vaditi te izvažati bilje, mulj, zemlju, pjesak, šlunjak, kamenje i led, ako se tim neizvrgavaju pogibelji obale i tok vode, ako se tim nevriedja tudje koje pravo, niti se nitko neoštećuje.

Na §. 20. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Zadnja rieč: „splavi“ neka glasi „splavnici“, nadalje da se izpusti točka iza rieči „splavi“ te nadodadu rieči „i bez uštrba za plavljenje drva“.

Glasovanjem primljen je §. 20. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te taj §. glasi:

§. 20.

Poraba javnih voda smije se vršiti samo bez uštrba plovitbe brodovi i splavi.

Isto tako primljeni su po predlogu odbora §§. 21., 22. i 23., te oni glase:

§. 21.

Porabu vodah za plavljenje drvah uredjuje šumski zakon, a ribarenje u vodah zakon o ribolovu.

§. 22.

O vodah iz rudnikah odlučuje rudarski zakon.

§. 23.

Glede ustanovljivanja zaštitnoga okoliša za rudna i ljekovita vriela i vode i glede kopanja i vrtanja u tom zaštitnom okolišu odlučuju ustanove zakonskoga članka XXIII.: 18[illegible]

Na §. 24. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u prvoj alineji iza rieči „potrebite“ postavi zarez, a zatim umetnu rieči: „ako mienjanje ili podignuće tih napravah utiče na svojstvo, na tok ili na visinu vode ili ako obale izvrgava pogibelji“, nadalje da se u drugoj alineji rekne „utiče“ i napokon da se iza zadnje rieči druge alineje „vode“ izpuste točke, [illegible] još nadoveže „javnih vodah“.

Glasovanjem primljen je §. 24. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, te §. 24. glasi:

§. 24.

Gdje zakon ovaj nesadržaje posebnih odredbah. slobodno je rabiti javne vode te praviti ili mienjati naprave tomu potrebite samo dozvolom upravne oblasti.

Dozvole te treba i kod privatnih vodah, ako se porabom odnosno pravljenjem i mienjanjem potrebitih za nju spremah i napravah dira u tudja prava, te ako se tiem mienjaju svojstva, tok ili visina vode.

Vodostrojem, koji se nesmiju dizati bez privole nadležne političke oblasti, spadaju ponapose kretala i uzporišta.

§. 25. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 25.

U dozvolbenoj izpravi, što ju izdaje politička oblast o porabi vode, treba naznačiti: mjesto, obsjeg i način porabe. Prama okolnostim mogu se njom još ustanoviti posebni uvjeti, uredjujući i osjeguravajući obću porabu.

Ova dozvola može se podieliti samo na stanovito vrieme i to najviše na 50 godinah ili uz opoziv.

Čita se §. 26. koji glasi:

§. 26.

Kolika obsjega da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prema tomu, koliko će vode obzirom na promienljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu.

Nikad se poraba vode nesmije dozvoliti u toliku obsjegu, da bi s nje uzmanjkalo vode obćinam ili mjestom kod požarah ili njihovim žiteljem za gospodarske svrhe.

Na ovaj §. podnió je narod. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u prvoj alineji iza rieči „strane“ uvrste rieči: „prema potrebi molitelja dozvole, s druge pako strane“.

Glasovanjem primljen je §. 26. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna, da prema tomu taj §. glasi:

§. 26.

Kolika obsjega da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prema potrebi molitelja dozvole, s druge pako strane prema tomu, koliko će vode obzirom na promienljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu.

Nikad se poraba vode nesmije dozvoliti u toliku obsjegu, da bi s nje uzmanjkalo vode obćinam ili mjestom kod požarah ili njihovim žiteljem za gospodarske svrhe.

§§. 27., 28., 29., 30., 31, 32. i 33. primljeni su predlogu odbora i glase:

§. 27.

Dovodi li se iz javne koje vode voda u priekope, ribnjake i vodovode, sagradjene za privatne svrhe, odlučni su glede porabe i trošnje te vode uvjeti dozvole za to podieljene. Kod toga valjati će u dvojbenih slučajevih pravilom, da je pravo rabiti vodu dozvoljeno i stečeno samo za potrebu ovlaštenikova podhvata, te da, bude li vode i preko te potrebe, javnu upravu ide pravo razpolagati tim suviškom.

§. 28.

Kad treba podieliti dozvolu za porabu vode (§. 24. i 62.), odlučiti će interes onaj, koji je važnijim s gledišta narodno gospodarskoga.

Ako su podhvati jednake važnosti, ide prvenstvo posjednika obale.

Za njim sljedi onaj posjednik, koji doprinosi uzdržavanju vodotoka, a tek za njim red je na ostalih posjednicih.

Kraj jednakih prilika ide posjednika onoga zemljišta, koje duž vodotoka leži više, prvenstvo pred posjednikom zemljišta, koje leži niže.

§. 29.

Za uredjenje riekah i osušivanje moći će se dozvola podieliti i tada, ako bi za provedbu odnosnih radnjah trebalo stegnuti ili obustaviti porabu vode.

Ali tad ide podpuna odšteta stranku, kojoj se steže poraba vode.

*

§. 30.

Izim obrtnih podhvatah, koji kao što n. pr. talionice moraju neprekidno rabiti vodu, može se dozvola, rabiti za natapanje vodu, služeću obrtnim svrham, podieliti bez odštete pod sljedećimi uvjeti:

1. da se voda rabi za natapanje samo od devete ure na večer u subotu do ponedjeljka do treće ure u jutro;

2. da se voda crpi urednimi i stalnimi napravami;

3. da branu ili odvodnu splavnicu otvara i zatvara nadzornik, komu je taj posao naročito povjeren.

§. 31.

Preko stegah navedenih u §. 30. može se dozvola za natapanje podieliti samo pod sljedećimi uvjeti:

1. da se obrtni podhvat podpuno odšteti za to, što mu se radnje prekidaju ili stezavaju;

2. da se dozvola potraži bar na 30 godinah.

§. 32.

Ako li se tiem, da se preudese naprave, uredjene za porabu vode, a da se ipak nesprieči prvobitni podhvat, dade polučiti suvišak vode, moći će se podieliti dozvola za porabu toga suviška pod sljedećimi uvjeti:

1. Koncesijonar dužan je odštetiti posjednika prvobitnoga podhvata za to, što će s preudešavanja trebati obustaviti radnju, pak i za sve druge štete;

2. Koncesijonar dužan je preudesiti naprave o svom trošku.

§. 33.

Nastane li nestašica vode, to će izmedju više njih, koji su ovlašteni na porabu vode, nestašicu nositi onaj, koji je posljednji stekao ovlast; u jednakih pako prilikah onaj, koji bi u normalnih okolnostih posljednji rabio vodu.

Čita se §. 34. koji glasi:

§. 34.

Dozvolu za porabu vode vrši vlastnik zemljišta ili vodogradjevine, ako ona nije stegnuta izključivo na jednu osobu.

Ako li se, dok traje valjanost dozvole, promieni osoba koncesijonara, valja ovu promjenu prijaviti, da se upiše u vodnu knjigu.

Na ovaj §. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: 1. Mjesto prve rieči „dozvolu“ da se reknem „dozvolom“; 2. iza rieči „vode“ u prvom redu da se mjesto rieči „vrši“ rekne „služi se“; 3. mjesto rieči „ona“ u drugom redu da se rekne „ista“.

Glasovanjem primljen je predlog odbora sa izpravkom dra. Neumanna, te §. 34. glasi:

§. 34.

Dozvolom za porabu vode služi se vlastnik zemljišta ili vodogradjevine, ako ista nije stegnuta izključivo na jednu osobu.

Ako li se, dok traje valjanost dozvole, promieni osoba koncesijonara, valja ovu promjenu prijaviti, da se upiše u vodnu knjigu.

Na §. 35. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se 1. u točki 2. izmedju rieči „podhvat“ i „tri“ uvrste rieči „krivnjom poduzetnika“; 2. da se točka 4. sasvim izpusti.

Glasovanjem primljen je §. 35. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te prema tomu taj §. glasi:

§. 35.

Dozvola za porabu vode utrnuti će:

1. ako se vodogradjevina nesgotovi u opredieljenu roku;

2. ako podhvat tri godine neposluje;

3. ako proteče vrieme, na koje je dozvola bila podieljena, odnosno kod opozivnih dozvolah, ako se dozvola opozove;

4 ako ustanovljena odšteta nije kako valja izplaćena onomu, koga ona ide.

§. 36. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 36.

Ako li tko za svoju porabu tudjim zemljištem vodi vodu jarkom ili priekopom, moći će oblast posjedniku toga zemljišta podieliti dozvolu, da rabi vodu iz toga jarka ili priekopa pod uvjet:

1. da on tiem neosujećuje svrhe prvobitnoga podhvata;

2. da on doprinosi trošku i uzdržavanju postojećih već napravah razmjerno prama svojoj koristi;

3. da on nosi trošak, ako bi naprave uztrebalo proudesiti i uzdržavati jih.

Na §. 37. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se izmedju rieči „netroši" i „preko" uvrsti rieč „daleko".

Glasovanjem primljen je §. 37. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, i taj §. glasi:

§. 37

Dozvoljene gradnje i naprave i vodostroje dužan je ovlaštenik sagraditi i uzdržavati tako, da može voda bez zaprieke odticati, a led što laglje prolaziti, da se bez potrebe nesprieČuje ribarenje i druga poraba vode, napokon, da se voda netroši preko potrebe.

Ako bi onaj, koji je ovlašten na porabu vode, zapremio korito vode tekućice cielom svoj širinom, dužan je, ako bi to tražio interes ribarenja, namjestiti propust ili rešetke za ribe.

Dokažu li učestnici, da se ta odredba nije izvršila, valja da politička oblast, ako učestnici uztraže, naloži, neka se uklone nedostatci u primjerenu roku, te da jih, mine li rok bez uspjeha, ukloni o trošku nemarnoga ovlaštenika.

Na §. 38. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u drugom redu izpusti rieč „dozvoljena", a mjesto nje da se uvrsti „ovlašteno obstojećeg".

Glasovanjem prihvaćen je §. 38. po predlogu odbora dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te §. 38. glasi:

§. 38.

Mogu li se uzpori, zamočvarivanje ili druge oštete, koje su s dozvoljena uzporišta nastale po treće osobe, ukloniti tiem, da se uzporište snizi ili inače shodno prenapravi, a da se tiem neoslabi pokretna snaga dotičnoga stroja, dužan je posjednik gradjevine dozvoliti, da se izvedu potrebite prenaprave ili jih sam izvesti, i to uvjek o trošku onih, koji su uztražili prenaprave.

O posebnoj odšteti, koja možda pravom ide vlastnika gradjevine i glede koje valja uvjek imati pred očima omjer sadanjega prama budućemu trošku uzdržavanja, odlučuje ako neima nagode, politička oblast u molbenu tečaju.

Nezadovolji li se koja stranka odlukom političke oblasti ob iznosu odštete, otvoren joj je redoviti put pravde.

§§. 39. i 40. primljeni su po predlogu odbora te glase:

§. 39.

Kod svih vodnih kretalah i uzporištah valja, da se dozvoljeno najviše, pak ako ima dužnost držati vodu u stanovitoj visini, i dopustivo najniže stanje vode označi uzpornimi stupovi ili drugimi kojimi trajnimi uzpornimi mjerami, i to o trošku posjednika tih strojevah i gradjevinah.

Ova oznaka valja da se kod kretalah i uzporištah, koja će se tek podići na temelju ovoga zakona, izvede odmah, kad se podignu, kod postojećih pako kretalah, gdje oznake još neima, u roku od dvie godine, računajući od dana, kojim je zakon ovaj zadobio kriepost.

Uzpornu mjeru valja da na mjestu, gdje ju je lako vidjeti i koje je pristupno interesentom, interesenti namjeste i uzdržavaju po pravilih vodogradnje točno i tako, da se što bolje zaprieči, da ju tko hotice neošteti, te da ju neunište ni slučaj ni vrieme.

Koji da bude oblik uzpornih mjerah i kojim jih načinom valja namještati, ustanoviti će se naredbom.

§. 40.

Čim voda presegne visinu, ustanovljenu uzpornom mjerom, dužan je posjednik uzporišta, otvorivši splavnice i uklonivši sve ostale zaprieke, olakoćivati odticanje vode dotle, dok ona opet nespadne na normalno uzporno stanje.

Ako li on toga neučini, biti će oni, koji se tiem oštećuju ili jim odatle zaprieti pogibelj, vlastni uz pridržaj prava na odštetu

uztražiti, da mjestna redarstvena oblast odredi, neka se voda odpusti o trošku i pogibelji nemarna posjednika uzporišta.

Na §. 41. podnio je nar. zastupnik dr. Egersdorfer sliedeći izpravak: U trećoj alineji neka se izpuste rieči „u javnih vodah", uslied čega bi ta alineja glasiti imala:

Glede radnjah, što će ih izvoditi zajednička ili autonomna vlada, netreba takve dozvole.

A nar. zastupnik dr. Neumann podnio je sliedeći izpravak: Da se zadnja alineja §. 41. sasvim izpusti.

Glasovanjem primljen je §. 41. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Egersdorfera, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te taj §. uslied toga glasi:

II. POGLAVJE.

O vodnih gradjevinah.

§. 41.

Za sve gradjevine za zaštitu od vode i sve gradjevine za regulaciju vodah u javnih vodah, treba prije, nego li što će se izvesti, potražiti dozvolu nadležne političke oblasti.

Za takve gradjevine u privatnih vodah treba dozvola političke oblasti tada, ako se njimi utiče u tudja prava ili u svojstva, tok ili visinu vode u javnih vodah.

Glede radnjah, što će jih izvoditi zajednička ili autonomna vlada, netreba takve dozvole.

Ob onih vodogradjevnih poslovih, što, jih na temelju ovoga zakona izvodi zemaljska vlada na brodivih odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će ban u interesu reguliranja vodah i brodarenja, sporazumjevši se sa zajedničkim stručnim ministrom.

Na §. 42. podnio je narodni zastupnik dr. Fr. Spevec sliedeći izpravak: Rieč „uzdržavati" u prvoj alinei neka se zamieni sa „držati u dobrom stanju".

Glasovanjem primljen je §. 42. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Spevca, te po tom glasi:

§. 42.

Držati u dobrom stanju korito i obale dužan je posjednik korita, odnosno posjednik obale.

Troškovom toga uzdržavanja valja da doprinose svi, kojim s njega potiče korist, i to razmjerno prama toj koristi.

Po tom valja da troškovom oko gradnje i uzdržavanja napravah i gradjevinah, nadalje oko izvedbe radnjah, kojimi se bud od štetah s vode zaštićuju obale, zemljišta, sgrade, ceste, željeznice i druge gradjevine na riekah i potocih, bud uklanja nastala već pogibelj, ponajprije doprinose oni, čije su nekretnine, i gradjevine, kojim je zaprietila pogibelj ili su već oštećene.

Na §. 43. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: da se u prvoj alineji rieči „ili podhvata", a u alineji drugoj rieči „i sbilja" izpuste, a mjesto rieči „ako se pravno i t. d." do kraja, da se rekne „ako drugo razmjerje pravno neobstoji".

Glasovanjem primljen je §. 43. po predlogu odbora s onom točkom izpravka dra. Neumanna da se rieči: „i sbilja" izpuste, te prema tomu §. 43. glasi:

§. 43.

Uzdržavati i čistiti kanale i umjetne vodotoke, te uzdržavati sve naprave za porabu vode, dužan je vlastnik vodogradjevine ili podhvata, ako nije na to drugi tko pravno obvezan.

A nemože li se pronaći vlastnik, dužni su to činiti oni, koji rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist, ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje.

Na §. 44. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Mjesto rieči „neoštećuju" da se rekne „nepovredjuju".

Glasovanjem primljen je §. 44. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna, te glasi:

§. 44.

Nasipe, obale i korita vodah, za tiem sve vodogradjevine u i na tekućih vodah valja po §. 413. o. g. z. urediti i uzdržavati tako, da nepovredjuju tudjih pravah, te da se, koliko moguće, zaprieče poplave.

§§. 45. i 46. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 45.

Kod zemljištah, koja su napuštena, te s toga bez gospodara, jesu dotle, dok su zemljišta bez gospodara, vodne zadruge dužne, izvoditi gradnje za zaštitu i regulaciju, ako se zemljišta ona nalaze u njihovu području.

§. 46.

Ako li se radnjami oko uredjivanja vodah ili osušivanja diže vriednost tudjemu kojemu posjedu zemljišta, vlastan je podhvatnik radnjah tražiti od posjednika, da doprinese troškovom radnje u razmjerju koristi, koja će mu s nje poteći.

Tražbina ta zastaruje za pet godinah, računajući od dana, kojim su radnje dovršene.

Dužnost doprinositi trošku i iznos prinosa ustanovljuje oblast.

Na §. 47. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se rieči „radnjami, koje će se zato izvoditi" brišu, a mjesto njih da se uvrsti „pomoćju u tu svrhu izvedenih radnjah".

Glasovanjem primljen je §. 47. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna, i glasi:

§. 47.

Pokaže li se za uredjivanja vodah i osušivanja, da se pomoćju u tu svrhu izvedenih radnjah mogu amelijorirati i druga zemljišta, vlastni su posjednici tih zemljištah tražiti da i oni pod uvjeti §. 36. učestvuju kod toga podhvata.

§§. 48. i 49. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 48.

Na osušenih teritorijih dužni su vlastnici osušenih zemljištah odnosno zadruge, stvorene za reguliranje vode, brinuti se za to, da će moći odticati vode kišnice, snježnice i podzemnice, pritičuće s viših zemljištah.

§. 49.

Posjednici osušenih područjah odnosno zadruge za uredjivanje vodah, vlastni su ipak tražiti, da se odticanje vodah kišnicah, snježnicah i podzemnicah, nabirućih se iza nasipah i izvan osušena područja, postupice zatvara tako dugo, dok nedopusti visina vode u rieci, da se odpuste.

Al i tad slobodno jih je odpuštati samo redom, što ga oblast ustanovi.

Ako uztraže učestnici, valja da nadležna oblast odmah odredi što treba, da se izvedu ove ustanove, a ponapose da se za dobe izrade potrebiti tomu tehnički operati.

Na §. 50 podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: U prvoj alineji, četvrti redak, da se mjesto rieči „trebaju" rekne „treba".

Glasovanjem primljen je §. 50. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te §. 50. glasi:

§. 50.

Ako su rieke zagaćene, mogu se zemljišta medju nasipi u primjerenoj normalnoj širini, tehnički ustanovljenoj, te zemljišta, koja trebaju za obranu od izvirućih i probijajućih vodah, rabiti samo onimi metodami kulture, što jih je naredbom ustanovila kr. zemaljska vlada.

Ako su se zemljišta ova prije, nego li što je izdana naredba, rabila drugimi metodami kulture, a ponapose, ako za bolje odticanje vode uztreba dotično zemljište očistiti od drveća, bilja i drugih tvarih i to do granice, što će ju udariti kr. zemaljska vlada, saslušavši tehničke svoje organe, biti će dužan onaj u čijem se je interesu to odredilo, da naknadi trošak toga čišćenja, — pak i umanjaj vriednosti, koji poteče s promjene u metodi kulture.

Posječeno pako drveće i ostalo gradivo svojinom su vlastnika dotičnoga zemljišta.

Na §. 51. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se kao treća alineja uvrsti ustanova: „Ako propusti i mostovi na cestah i željeznicah nisu tako izvedeni, da voda naravnim tokom odticati može, te ako ta manjkavost nedolazi od kašnje izvedenih vodogradjevinah, dužni su vlastnici cestah i željeznicah unutar za to odredjenog roka na svoj trošak izvesti one radnje, koje su potrebne, da voda uzmogne odticati".

Glasovanjem primljen je §. 51. po odborovu predlogu, dočim je podnešeni po dru. Neumannu izpravak odklonjen, i taj §. glasi:

§. 51.

Ako se kojom vodogradjevinom tako promieni tok vode, da bi se tiem drugi oštetili, valja da oblast naloži vlastniku vodogradjevine, neka o svom trošku i u opredieljenu roku preudesi gradjevinu.

Za štetu, koja bi nastala, odgovoran je vlastnik vodogradjevine.

§. 52. primljen je po predlogu odbora te glasi:

§. 52.

Dozvolbenom izpravom valja takodjer opredieliti, do koje daljine mora da onaj, koji je ovlašten za porabu vode, u dobru stanju uzdržaje korito, obale i nasipe vodotoka.

Dužnost ta nemože se opredieliti dalje, već samo dokle dopire uzpor vode.

Na §. 53. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se zadnji redak druge alineje glaseći: „a oblast ih je odredila“ izpusti, te mjesto toga rekne: „te koje u tu svrhu oblast odredi“.

Glasovanjem primljen je po predlogu odborovu §. 53., dočim bi izpravak dra. Neumanna odklonjen, te glasi:

§. 53.

Da se zaprieče vododerine, posjednici su onih zemljištah, gdje se vododerine bud stvaraju bud ima prilike, da će se razširiti postojeće već vododerine, dužni, da u opredieljenu roku podignu zajaze, šibače i nasade, koji su prikladni spriečivati vododerine a oblast jih je odredila.

Al ako se odstranjivanju vododerinah hoće većih radnjah, biti će dužni doprinjeti trošku tih radnjah svi oni, kojim je bud poboljšica na korist, bud jim prieti pogibelj štete.

§. 54. primljen je po predlogu odborovu, i glasi:

§. 54.

Teritoriji, potrebiti za spriečavanje vododerinah, mogu se izvlastiti.

§§. 55. i 66. primljeni su po predlogu odbora i glase:

POGLAVJE III.

O vodnih teretih i služnostih.

§. 55.

Vlastnik zemljišta kojega nesmije na štetu nižega zemljišta svojevoljno promieniti naravno odticanje vodah, tekućih njegovim zemljištem.

Al ni vlastnik nižega zemljišta nesmije na štetu gornjega zemljišta priečiti naravno odticanje takvih vodah.

§ 56.

Posjednik obale dužan je bez odštete:

1. ostaviti duž brodivih i splavnih riekah za ljude i marvu kopitnicu širine, statutarno ustanovljene;

2. dozvoliti, da brodovi i splavi pristaju na mjestih, što jih je oblast opredielila;

3. onim, koji su ovlašteni plaviti drva i njihovim radnikom. ako to neobhodno treba za prevažanje — dozvoliti slobodnu komunikaciju na poljih, ležećih neposredno na obali;

4. dozvoliti, da se obale obadju s obzira vodnoga redarstva;

5. dozvoliti, da se gradjevine za obranu od vode, za reguliranje i porabu vode (§. 41.), što jih je oblast dozvolila ili odredila, izvedu u koritu odnosno u korito ugrade i u obale učvrste, pak da se bez odštete upotriebljuje materijal dobiven radnjami oko reguliranja i uredjenja korita, što jih valja izvesti u javnu interesu. Naprave ovako ugradjene svojinom su dotičnoga gradjevnoga podhvatnika.

Na §. 57. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u prvom redu mjesto rieči „pogibelj“ rekne „pogibelji“.

Glasovanjem primljen je §. 57. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna te glasi:

§. 57.

Ima li pogibelj, slobodno je svagdje pristati brodovi i splavi, izkrcati jih te jih izvući na obalu, al je tad posjednik obale

vlastan, potražiti odštetu štete, koja mu je nanesena.

Isto tako ide vlastnika odšteta za služnost za ona njegova zemljišta, na koja treba bud s kojega razloga preložiti ili izvesti kopitnice.

Na §. 58. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se na početku četvrtoga redka mjesto „vlastni su pojedinci“ rekne „vlastan je svaki pojedini posjednik“.

Glasovanjem primljen §. 58. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna i glasi:

§. 58.

Prieče li predmeti, što jih je nanjela voda, naravnu odticanju vode, te ima li odatle štete po posjednike zemljištah uz ili niz vodu, vlastan je svaki pojedini posjednik interesovanih zemljištah potražiti, neka dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti, koji prieče odticanju, ili neka jih ukloni sam načinom, koji mu stoji na volju.

Na §. 59. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se mjesto rieči „izvode“ u prvom redu rekne „poduzimaju“.

Glasovanjem odklonjen je izpravak ovaj, te bi §. 58. primljen po predlogu odbora i glasi:

§. 59.

Ako li se izvode u javnu interesu vodogradjevine za zaštitu, reguliranje obalah, osušivanje i druge svrhe, mora da se odstupe potrebita za to zemljišta i druge nekretnine, naprave i gradjevine, ili ustupi potrebita za to služnost na zemljište, i to u oba slučaja uz primjerenu odštetu.

Vodovodi i kanali mogu se takodjer, ako to traži javni interes, a svrha se gradjevine tiem neće osujetiti, preložiti i bez dozvole vlastnikah i onih, koji su ovlašteni na porabu vode. Trošak nositi će podhvatnici preložbe.

Na §. 60. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se 1. u četvrtom redu rieč „li“ izpusti; 2. da se medju rieči „obalami“ i „prolazi“ u petom redu umetne „koliko neobhodno treba“; 3. da se u drugoj alineji izpuste rieči „može se“ te mjesto njih uvrsti „ima oblast“.

Glasovanjem primljen je §. 60. po predlogu odbora dočim je podnešeni izpravak odklonjen, i taj §. glasi:

§. 60.

Da se uzmognu izvesti i uzdržavati vodogradjevine za zaštitu, reguliranje i druge svrhe, dužni su vlastnici obalah i to uz primjerenu odštetu, ako li neima prava na bezplatnu dozvolu, dozvoliti, da se obalami prolazi te gradja dovaža, odvaža, razmješta i pripravlja.

Uztraži li vlastnik obale, može se podhvatniku gradnje opredieliti primjeren rok, u kom da dovrši gradnju i odveze gradju.

Na §. 61. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u drugoj alineji u trećem redu izpuste rieči „mu po okolnostih po oblastih“, nadalje da se iza rieči „roku“ u istom redu izpusti zarez, a izmedju rieči „roku“ i „opredieljenu“ da se uvrste rieči „po oblasti prema postojećim okolnostim“; napokon da se u zadnjoj alineji izpuste rieči „Ako posjednik“ sve do uključivo „zemljište“ te mjesto toga rekne: „Ako bi uslied takovoga vodovoda ili vodogradjevine dotično zemljište po posjednika izgubilo svoju svrsi shodnu uporabivost“.

A nar. zast dr. Fr. Spevec podnio je na ovaj §. sliedeći izpravak: Na koncu neka se doda nova alinea: „Od služnosti u smislu ovoga §. izuzete su sgrade, dvorišta i vrtovi“.

Glasovanjem primljen je §. 61. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Spevca, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te prema tomu §. 61. glasi:

§. 61.

Ako i neima uvjetah za izvlastbu po §. 365. o. g. z., može javna uprava, da se vode mogu što koristnije rabiti i odstranjivati štete, što bi jih voda nanjela, odrediti:

a) da je posjednik privatne vode tekućice, ako je sam netreba, a nije je uzeo ni rabiti u roku, opredieljenu mu po okolnostih

po oblasti, dužan ustupiti ju uz primjerenu odštetu drugim, koji ju mogu korišću rabiti;

b) da su posjednici zemljištah dužni, uz primjerenu odštetu dozvoliti pravo služnosti na vlastitu posjedu za to, da se smije tudja voda voditi preko njihova zemljišta od jednoga mjesta do drugoga, te da za taj vodovod ondje smiju podići nuždne naprave i gradjevine.

Takve se služnosti mogu riešiti posjednici zemljištah, ako ustupe površine zemljištah, potrebite za provedbu vodovodah i potrebnih zanj gradjevinah. Tad jih za taj ustup ide primjerena odšteta.

Ako posjednik zemljišta sbog takva vodovoda ili vodogradjevine nebi više korišću mogao rabiti svoje zemljište, morati će se, ako on to uztraži, odkupiti cielo odnosno zemljište.

Od služnosti u smislu ovoga §. izuzete su sgrade, dvorišta i vrtovi.

§§. 62., 63., 64. i 65. primljeni su po predlogu odbora te glase:

§. 62.

Ako li se po §. 61. voda, koja vlastniku pretiče, podieli drugomu komu na porabu, treba u dozvolbenu izpravu (§. 25.) svakako uvrstiti i uvjet taj, da se onaj, komu je podieljena dozvola, mora njom i poslužiti u stanovitu za to opredieljenu roku, jer da će inače dozvola ona utrnuti.

§. 63.

Posjednik vodovodne služnosti valja da prije, nego li što se prihvati radnjah, odšteti posjednika zemljišta.

Iznos odštete obsiže:

1. procjenbenu vriednost zemljištah, koja će se upotriebiti;

2. jednu petinu procjenbene vriednosti, koja će se petina pribrojiti punoj procjenbenoj vriednosti;

3. odštetu za štete, koje bi se nanjele sgradam, usjevom i nasadom;

4. naknadu za štete, koje bi potekle odatle, što će se zemljište razkomadati ili inače oštetiti.

§. 64.

Ako na zemljištu kojem već ima vodovodni jarak, to mu vlastnik nemora trpiti, da se njegovim zemljištem izvede nov jarak, pod uvjet da jarak, koji već postoji, odgovara i novoj svrsi.

U takovu slučaju valja rabiti postojeći već jarak.

No posjednik služnosti nije toga vlastan zahtjevati.

§. 65.

Podhvatnici, koji izvode otvorene jarke i kanale, dužni su kraj obvezah, koje jim namiće §. 491. o. g. z. podići i uzdržavati mostove i brvi potrebite, da se spoje obje obale, a kod visoko gradjenih vodovodah i kanalah i nuždne propuste, te sve, što treba sjegurnosti osobah i imetka.

Na §. 66. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u drugoj alineji izmedju rieči: „ovlasti“ i „nije“ uvrsti rieč „svojevoljno“.

Glasovanjem primljen je §. 66. po predlogu odbora, dočim je podnešeni izpravak odklonjen, te §. 66. glasi:

§. 66.

Služnost utrnjuje u isto doba, kad i pravo na porabu vode.

Ako se ovlaštenik za trajanja ovlasti nije tri godine služio vodovodom, to će vlastnik zemljišta, obterećena služnosti, biti vlastan potražiti u oblasti, da se služnost dokine i prije, nego li što mine rok.

Čim je služnost utrnula, dužan je služnostni ovlaštenik, da o svom trošku u prekluzivnu roku, što će ga oblast ustanoviti najmanje na dva mjeseca, ukloni sve one sastojine vodovoda, koje nisu nerazstavnom sastojinom zemljišta. Ako toga neučini, to će posjednik zemljišta smieti slobodno razpolagati onimi sastojinami.

Posjednika služnosti tad neide pravo, potražiti, da mu se bud što povrati od iznosa odštete, po njem izplaćene.

§§. 67., 68., 69. i 70. primljeni su po predlogu odbora, te oni glase:

IV. POGLAVJE.

Vodne zadruge.

§. 67.

Prama zakonu ovomu mogu se stvarati vodne zadruge:

1. za reguliranje vode (reguliranje koritah, utvrdjivanje obalah, obranu od povodnjah i spojeno tim odvadjanje vode);

2. za porabu vode (natapanje, drenažu, osušivanje, kolmaciju, osušivanje močvarah itd.)

§. 68.

Vodne zadruge mogu kao takve pod svojim imenom sticati pravah, preuzimati obvezah i pred sudovi voditi parnicah kao tužitelji i tuženici.

A. Zadruge za reguliranje vode.

§. 69.

Posjednici inundacijonih područjah kraj riekah i vodah, koja su zaokružena zaštićenimi visinami ili u tehničkom smislu čine jednu cielinu, te posjednici otokah, vlastni su stvarati vodne zadruge za obranu od povodnjah.

Zadruge pako, kojim je zadaćom regulirati korito ili vodotok, ili zaštititi obale, mogu stvarati samo posjednici onakvih samostalnih zemljištah, gdje neće takva regulacija ni posjednikom na drugoj obali ni onim uz ili niz vodu nanjeti štetah takvih, da se ove nebi mogle ukloniti sličnimi radnjami.

Da li će od te regulacije poteći takve štete, pak ako poteku, što li bi trebalo odrediti, da se one uklone, o tom valja da se odluči postupkom ustanovljenim u §. 73.

§. 70.

Nemože li se zadruga stvoriti slobodnim sporazumkom svih interesentah, vlastna je proglasiti zadruga konstituiranom i većina jim koja će se ustanoviti prama tomu, koliko ona posjeduje jutara u inundacijonu području.

Na §. 71. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u trećoj alineji iza prve rieči „Svi" još nadovežu „ti".

Glasovanjem primljen je ovaj §. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te glasi:

§. 71.

Interesenti, voljni stvoriti zadrugu za reguliranje vode, dužni su da sastave glavni izkaz o tom, koliko jutarah obsižu interesovani posjedi, za tiem glavnu tehničku osnovu i proračun o trošku reguliranja, te da — pošto prijave županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) da su to učinili — sazovu sve interesente u glavnu skupštinu.

U toj glavnoj skupštini konstituirati će se zadruga, izabrati predsjednik i članovi odbora, sastaviti pravila i ustanoviti, po kojoj da se tehničkoj osnovi, kojim redom i u kojem roku izvedu radnje.

Svi zaključci valja da se predlože županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na uredovanje prama §. 73.

Tek kad se svi ti zaključci odobre, smieti će zadruga prionuti, da izvodi dalnje zadružne poslove.

Na §. 72. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se mjesto citiranoga §. 71. uvrsti „§. 73."

Na isti §. podnio je narodni zastupnik Dragutin Riffer ovaj izpravak: U 7. redku neka se mjesto „§. 71." metne „§. 73."

Glasovanjem primljen je §. 72. po predlogu odbora sa oba ova izpravka, te prema tomu on glasi:

§. 72.

Ako bi zasnovana zadruga djelatnošću svojom trebala da zasegne u područje više municipijah. to će na podnesak interesentah kr. zemaljska vlada opredieliti onu županijsku oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj da se predlože spomenute osnove i izprave na uredovanje prama §. 73., a da se je to učinilo, valja priobćiti ostalim županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom).

Na §. 73. podnio je zastupnik naroda dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se na koncu pete alineje izpusti točka, te još dodadu rieči „na konačno odobrenje"; a u zad-

njoj alineji u četvrtom redu da se mjesto rieči „ustanovljuje“ rekne „odobrava“.

Glasovanjem primljen je §. 73. po predlogu odbora sa izpravkom, podnešenim po dru. Neumannu, te §. 73. prema tomu glasi:

§. 73.

Čim je zadruga nadležnoj oblasti predložila glavne osnove o regulacijonih radnjah, valja da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) susjednim interesovanim zadrugam za reguliranje vode pak i obćinam, koje leže napramice i onim uz i niz vodu, u roku od 8 danah priobći, da su osnove predložene.

Obćine valja, da ne samo načinom oglašivanja, koji je u mjestu običajan, već i napose svim interesovanim neposrednim porezovnikom ili njihovim zastupnikom priobće, da su osnove predložene i da jih mogu razgledati.

Interesenti nemogu dalnjemu postupku prigovoriti razlogom, da nisu bili obavješteni, ako obćine dokažu poštarskom predatnicom ili dostavnicom, da su jim stvar priobćile.

Osnove biti će osim vremena od 8 danah, opredieljena za oglašivanje, još 30 danah, izložene, da jih može svatko razgledati. U tom roku valja da interesenti sve svoje primjetbe ob osnovah podnesu nadležnoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu).

Iza toga valja, da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) najkasnije za 30 danah izrekne odluku ob osnovi, te ovu zajedno s osnovom, s primjetbami, koje su joj podnešene i sa pravili zadruge predloži kr. zemaljskoj vladi na konačno odobrenje.

Istim načinom postupati će se, kad će trebati, da oblast odluči o detaljnih osnovah, što jih valja izraditi na temelju glavnih osnovah.

Obćenite i detaljne osnove onih zadrugah za regulaciju vodah, koje su se konstituirale duž brodivih, odnosno zajedničkih riekah, pak i preinake tih osnovah odobrava ban, sporazumjevši se sa vladom zajedničkom.

U $^1/_2$1 sat po podne prelazi se na interpelacije, te predsjednik podieli rieč nar. zastupniku dru. Matunciu, koji stavi sliedeću interpelaciju:

„Je li vis. kr. zem. vlada voljna molbu mjestne obćine ždalske za ustrojenje nove župe na Ždali uvažiti, i ako jest, što je dosele u tom pogledu učinjeno i ima li nade, da će se to pitanje na skoro riešiti, odnosno nova župa na Ždali ustrojiti?

Interpelacija ova dostavit će se kralj. zemaljskoj vladi.

Isti nar. zastupnik dr. Matunci stavi sliedeću interpelaciju:

„Kani li visoka kralj. zem. vlada predstavku županijske skupštine županije belovarsko-križevačke za izmjenično obdržavanje županijskih skupštinah u Belovaru i Križevcih uvažiti, i ako ne, koje zaprieke stoje na putu tomu izvedenju?“

Interpelacija ova dostavit će se kralj. zem. vladi.

Napokon stavi narodni zastupnik Franjo Madjerek sliedeću interpelaciju:

I. U kojem je stadiju prodaja državnog dobra „Veliki Tabor“ i hoće li se ova provesti u smislu saborskog zaključka od 1. prosinca 1888., te kada?

II. Ako ne, koji su razlozi ponukali kr. financijalno ravnateljstvo u Zagrebu, da je propustilo provedbu prodaje u žudjenom po narod smislu?“

Zatim se nastavlja specijalna razprava ob osnovi zakona o vodnom pravu.

Na §. 74. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se izmedju rieči „primjerak“ i „njezinih“ uvrsti „potvrdjenih“.

Glasovanjem primljen je §. 74. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna te on glasi:

§. 74.

Čim se se potvrde pravila, upisati će se zadruga u vodnu knjigu, te jedan primjerak njezinih potvrdjenih pravilah pohraniti u arkivu vodne knjige.

§§. 75., 76., 77. i 78. primljeni su po predlogu odbora te glase:

§. 75.

Predlažući prama §. 71. svoja pravila, valja da zadruga podjedno dokaže, da si je izabrala predsjednika i odbor.

Podnesak o tom treba da podpišu predsjednik i odbornici, a podpisi treba da se udostovjere.

§. 76.

Tko steče teritorij, spadajući u područje zadruge, postaje već tiem njezinim članom.

§. 77.

Članovi zadruge jesu ne samo svi interesovani posjednici zemljištah, već i svi pojedinci, korporacije i jurističke osobe, kojih se izravno tiče djelovanje zadruge.

Troškovom zadruge dužni su prama §. 109. doprinositi osim članovah zadruge još i vlastnici interesovanih priekopah, kružnih nasipah, sgradah, cestah i željeznicah.

§. 78.

Ob osobah, koje bi kasnije stupile u svezu zadruge, odlučuje §. 47. S druge strane ide i zadruge pravo, naknadno povući u svezu zadruge i sva zemljišta, što bi jih ona svojimi radnjami zaštitila ili jim povećala prihod.

Postupak, kojim tad valja udariti, opredieljuju §§. 102.—107. ovoga zakona.

Na §. 79. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u drugoj aliniji mjesto rieči „potvrdi" rekne „odobri".

Glasovanjem primljen je §. 79. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna i glasi:

§. 79.

Glavna skupština vlastna je zaključkom isključiti pojedina zemljišta, ako to traži svrha zadruge.

Zaključak ovakav treba da odobri kr. zemaljska vlada, te da se odštete posjednici isključenih zemljištah.

Na §. 80. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se izpusti iza rieči „koje" u drugom redu sve do uključivo rieči „zadaću", a mjesto toga da se uvrsti „neimaju za riešenje svoje zadaće prikladnih granicah".

Glasovanjem primljen je §. 80. po predlogu odbora, dočim je podnešeni izpravak otklonjen i taj §. glasi:

§. 80.

Zadruge za regulaciju vode i osušivanje, koje si svomu području nisu opredielile granicah prikladnih, da u njih vrše svoju zadaću, mogu se s nova organizovati i udariti si nove granice.

Ustanoviti uvjete i modalitete zadružbe stoji do sporazumka interesentah, ali ako se ovi nebi mogli sporazumjeti u prekluzivnu roku, što će ga ureći kr. zemaljska vlada, odlučiti će u svakom pojedinom slučaju kr. zemaljska vlada, saslušavši interesente.

§§. 81. i 82. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 81.

Uztreba li u javnu interesu ili za jednoliku obranu od povodnjah i za odvadjanje vode, stojeće s obranom u savezu, to je kr. zemaljska vlada vlastna inundacijona područja, koja već nisu dostatno zaštićena, pripojiti bud kojoj već postojećoj zadrugi, ili ureda radi stvoriti zadrugu od interesentah takova područja.

U prvom slučaju valja, da odnosna zadruga svojoj svezi utielovi dotično područje, držeći se postupka, propisana ovim zakonom o premjeri inundacijonih područjah i klasifikaciji jim, da nadalje od časa, kad je područje ovo utielovljeno, zauj odmjeri zadružne prinose po ključu za razporezbu, ustanovljenu na temelju klasifikacije, te da zato izvede obranbene gradnje, potrebite za obranu utielovljena zemljišta od poplavah i to kao sastavni dio postojećih već zadružnih obranbenih gradnjah.

Za područja pako, koja su zatvorena visinami, te se s toga nemogu utieloviti svezi koje od postojećih već zadrugah, valja sastaviti posebnih zadrugah; al tad tereti, koji će zapasti interesente, nesmiju da iznose više, nego li što će se obranom od povodnjah podići vriednost.

Kad se god stvori posebna takva zadruga, valja to priobćiti zakonodavnomu tielu.

Ako se po operatu o tehničkoj premjeri inundacijonoga područja pokaže, da jedno te isto područje spada u poplavišta više zadrugah, to će kr. zemaljska vlada, saslušavši

interesovane zadruge, odlučiti, kako da se to inundacijono područje porazdieli na odnosne zadruge.

§. 82.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;

2. svrhu zadruge;

3. kako će odbor biti ustrojen, kako će se on birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;

4. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština i kakva će biti djelokruga, kojim će redom ona razpravljati i kako stvarati zaključke, i što valja učiniti, ako sazvana već glavna skupština nebi bila sposobna zaključivati;

5. kakvo će pravo glasovanja ići članove i kako će ga oni vršiti.

Na §. 83. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u prvoj alineji izpuste rieči „prema tomu kako tko“ te mjesto njih uvrsti „po onom razmjerju, po kojem tko“.

Glasovanjem primljen je §. 83. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna i glasi:

§. 83.

Pravo glasovanja vršiti će se po onom razmjerju, po kojem tko učestvuje u zadruzi.

Stoga valja u pravilih ustanoviti, koja li najmanja mjera učestvovanja daje po jedan glas.

Oni, koji neučestvuju ni najmanjom tom mjerom, mogu se složiti u primjerene skupine, te će po svom punomoćniku ili svojih punomoćnicih imati toliko glasovah, koliko je glasovnih jedinicah sadržano u prinosbenu razmjerju, koje jih zapada.

Ako se oni, koji učestvuju sa manje nego li najmanjom mjerom, nebi mogli sporazumno složiti u skupine, zastupati će jih gornjim načinom načelnik obćine.

Nijednoga posjednika učestnika nemože da ide više od polovice svih glasovah zadruge.

Kod zadrugah za osušivanje ide, nakon što su ustanovljeni i operati o premjeri inundacijonoga područja, klasifikacija i prinosbeni ključ, po jedan glas onoga, koji je vlastnikom svake stotine procjenbenih jutarah inundacijonoga područja ili svake tisuće forintih vriednostne povišice.

§. 84. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 84.

Odbor upravlja svimi poslovi zadruge, koji nisu ovim zakonom ili zadružnimi pravili pridržani glavnoj skupštini.

Odbor sastoji se od predsjednika i najmanje četiri člana, izabrana izmedju članovah zadruge ili njihovih punomoćnikah.

Na §. 85. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u zadnjoj alineji iza rieči „ide“ briše rieč „pričuvi“, a mjesto ove uvrsti „u pričuvnu zakladu“.

Glasovanjem primljen je §. 85. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te glasi:

§. 85.

Članove odbora valja odmah prijaviti nadležnoj oblasti. da jih ova upiše u vodnu knjigu; podjedno valja opredieliti one članove odbora, kojim se mogu pravomoćno izručivati dostave, tičuće se zadruge.

Bude li promienah medju odbornici, valja i te promjene prijaviti nadležnoj oblasti, da jih ova upiše u vodnu knjigu.

Onaj odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će se po kr. zemaljskoj vladi svaki put kazniti globom od 5 do 500 fr., koja ide pričuvi odnosne zadruge.

§§. 86., 87. i 88. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 86.

Prama oblastim i trećim osobam zastupati će zadrugu njezin predsjednik ili član, šte ga je za to odabrao odbor.

§. 87.

S poslovah, što jih odbor po ovom zakonu i pravilih utanači u ime zadruge, nastaju po zadrugu prava i obveze.

Sklapanju zajmovah treba uvjek ovlast glavne skupštine.

§. 88.

Prama zadruzi valja da se odbor drži stegah, što mu jih namiću njegovo pravo zastupanja, pravila zadružna i zaključci glavne skupštine.

Na §. 89. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u drugoj alineji zadnjem redu izmedju rieči „se" i „sazove" uvrste rieči „u ustavljenu svrhu".

Glasovanjem primljen je ovaj §. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna odklonjen je, pa §. 89. glasi:

§. 89.

Glavna skupština valja, da se sazivlje svake godine bar po jedan put. U pozivu treba naznačiti predmete, o kojih će skupština razpravljati.

Pravomoćni zaključci mogu se stvarati samo o predmetih, označenih u pozivnicah. Iznimka odatle ima samo glede predloga, da se sazove nova glavna skupština.

Na §. 90. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se iza rieči „glasa" u drugom red pod zaporkom citira „(§. 83.)".

Glasovanjem primljen je §. 90. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Neumanna, te §. ovaj glasi:

§. 90.

Jedna trećina članovah imajućih pravo glasa (§. 83.), može kad joj volja pismeno, naznačivši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove glavna skupština.

Ako organ, ovlašten na saziv, neizpuni te želje za osam danah, računajući od dana, kad mu je predana pismena zamolba, to će na zamolbu interesentah odrediti kr. zemaljska vlada, odnosno vladin povjerenik, dodieljen zadruzi (§. 115.), da se sazove glavna skupština.

§. 91. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 91.

Predmeti, o kojih je vlastna zaključivati jedino glavna skupština, jesu sljedeći:

1. ustanovljivanje i mienjanje zadružnih pravilah;

2. osnove radnjah, što će jih zadruga izvesti;

3. ustanovljivanje broja, plaćah i djelokruga zadružnih činovnikah, slugah i stražarah nasipah te djelokruga i zamjenita odnošaja odbora i činovnikah;

4. izbor, dignuće i odriešenje predsjednika i odbora;

5. revizija računah;

6. ustanovljivanje proračunah;

7. sklapanje zajmovah;

8. ulaganje pričuvne glavnice i novacah;

9. razvrgnuće zadruge.

Za sklapanje zajmovah treba absolutna većina svih interesentah; al ako prva glavna skupština nije bila sposobna stvoriti zaključak, zaključiti će u glavnoj skupštini, koja će se s nova sazvati, oni, koji budu prisutni. Da se pako zadruga razvrgne, treba uvjek većina od dvie trećine svih interesentah.

Na §. 92. podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u četvrtom redu druge alineje izpuste rieči „po vladinu povjereniku" a mjesto njih da se rekne „putem vladina povjerenika", a na koncu iste alineje da se izpusti točka, te još dodate „na odobrenje".

Glasovanjem primljen je §. 92. po predlogu odbora sa drugim dielom izpravka dra. Neumanna, te prema tomu §. 92. glasi:

§. 92.

Zaključci glavne skupštine o promjeni pravilah, o razvrgnuću zadruge, o proračunu i o sklapanju zajmovah biti će pravno valjani, kad jih odobri kr. zemaljska vlada.

Zaključak glavne skupštine o proračunu troškovah za buduću godinu i o načinu kako će se pokriti zadružni izdatci, valja do 15. listopada prediduće godine po vladinu povjereniku dodieljenu zadruzi (§. 115.) predložiti kr. zemaljskoj vladi na odobrenje.

Ako se rok taj promaši bez dovoljna razloga ili ako se zaključci glavne skupštine

spomenuti u ovom §-u uzmu izvoditi, prem jih vlada još nije odobrila, moći će kr. zemaljska vlada kazniti zadrugu globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnoj zakladi odnosne zadruge.

O predloženu joj proračunu troškovah odlučiti će zemaljska vlada za 60 danah, računajući od dana, kad je proračnn uručen vladinu povjereniku, dodieljenu zadruzi. Ako kr. zemaljska vlada za toga roka neizda odluke, držati će se, da je proračun odobren.

§§. 93., 94. i 95. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 93.

Odbor upravlja poslovi zadruge, te su njemu podredjeni svi zadružni činovnici.

On izabire sve činovnike, nadzire njihov rad, imenito upravu zadružnom blagajnom, izpituje knjige, spise i blagajnu zadruge, te vrši u obće sve, što mu je zadaćom po ovom zakonu, po vladnih naredbah, zadružnih pravilih i pojedinih zaključcih glavne skupštine.

Da se dužnosti odbora točno vrše, odgovorni su odbornici.

§. 94.

Proti izboru zadružnih činovnikah mogu se interesenti zadruge za 14 danah, računajući od izbora, uteći zemaljskoj vladi, a ova je, ima li zakonitih i važnih razlogah, vlastna uništiti bud sve, bud pojedini koji izbor.

Mjesta ovako izpražnjena valja odmah popuniti.

§. 95.

Činovničko osoblje zadrugah čine: ravnatelj, nadinžinir (inžinir), potrebit broj odsječnih inžinirah, blagajnik, protustavnik i potrebito pomoćno osoblje.

Ravnatelj i nadinžinir (inžinir) mogu se u pravilu odpustiti disciplinarnim postupkom ili na temelju kaznene osude, nu predsjednik zadruge vlastan je svagda, ako na to privoli i odbor zadruge većinom od dvie trećine svih njegovih članovah, razriešiti službovni odnošaj odkazom na godinu danah.

Manjim zadrugam, koje nebi smogle sredstvah, da namjeste sve gore spomenute činovnike, može zemaljska vlada dozvoliti, da namjeste i manje činovnikah pod uvjetom, ako će i tad moći vršiti svoju zadaću.

Na 96. paragraf podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: U trećoj alineji da se mjesto rieči „mjerničku" rekne „inžinirsku".

A dr. Fr. Spevec podnio je ovaj izpravak: 1. U §. 96. alineja 3. mjesto „koji ima mjerničku diplomu" moralo bi glasiti: „koji ima inžinirsku diplomu, stečenu na tuzemskoj ili inozemskoj tehnici, odnosno koji ima diplomu kao ovlašteni civilni inžinir".

U istom §. u 4. alineji isto tako mjesto „koji imaju samo diplomu zemljomjersku" moralo bi glasiti: „koji imaju samo diplomu kao ovlašteni gradjevni mjernici ili kulturni tehnici sa diplomom".

Glasovanjem primljen je §. 96. po predlogu odbora sa izpravkom dra. Spevca, odklonuv izpravak dra Neumanna, te taj §. glasi:

§. 96.

Ravnatelj vodi upravu zadruge, a naloge daje mu odbor ili, ako ovaj nije na okupu, predsjednik.

Tehničke poslove obavlja nadinžinir (inžinir).

Nadinžinirom (inžinirom) moći će se izabrati samo onaj, koji ima inžinirsku diplomu, stečenu na tuzemskoj ili inozemskoj tehnici, odnosno koji ima diplomu kao ovlašteni civilni inžinir, a dokaže dvogodišnju praksu kod gradnjah za reguliranje riekah i gradnjah oko osušivanja.

Odsječnimi inžiniri slobodno je izabrati i one, koji imaju samo diplomu kao ovlašteni gradjevni mjernici ili kulturni tehnici sa diplomom, ako dokažu dvogodišnju praksu.

§§. 97., 98., 99. i 100. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 97.

Proti zadružnim činovnikom može se povesti disciplinarna iztraga.

Disciplinarnu iztragu može odrediti: glavna skupština ili odbor zadružni, te zemaljska vlada.

Onaj, koji odredi disciplinarnu iztragu, može činovnika, proti komu se iztraga povede, suspendirati.

Odbor valja tad da se za 14 danah, računajući od suspenzije, pobrine tko da zamienjuje dotičnoga činovnika.

Zemaljska vlada izdati će o disciplinarnom postupku posebnu naredbu.

§. 98.

O svakoj glavnoj skupštini i o svakoj odborskoj sjednici valja sastaviti zapisnik i u njem naznačiti imena prisutnih.

Zapisnike ove valja za 14 danah, računajući od dana odnosne sjednice, predložiti u izvoru ili prepisu zemaljskoj vladi, odnosno vladinomu povjereniku dodieljenu zadruzi, da ga ovaj podastre zemaljskoj vladi.

Odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

§. 99.

Zadruga razvrgnuti će se:

1. ako to zaključi glavna skupština;

2. ako se spoji s drugom kojom zadrugom.

U jednom i drugom slučaju valja zaključak glavne skupštine predložiti kr. zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Zemaljska vlada vlastna je uzkratiti odobrenje zaključku o razvrgnuću zadruge:

1. ako zaključak o razvrgnuću nije zakonito stvoren;

2. ako zadruga nije izpunila svojih obvezah prama trećim osobam a razvrgnuće nije zaključeno za to, da se zadruga prama §. 123. spoji s drugom kojom zadrugom;

3. ako drži, da u javnu interesu treba daljnji obstanak zadruge.

§. 100.

Ako se zadruga razvrgne odobrenjem zemaljske vlade, valja odboru prijaviti to nadležnoj oblasti, da razvrgnuće upiše u vodnu knjigu.

Ako li odbor toga neučini, moći će ga zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

Na §. 101. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u četvrtom redu iza rieči „prinosem“ uvrste rieči „onda, ako pravila zadružna neodredjuju inako, ili“ a rieči „po zadružnih pravilih ili“ u petom i šestom redu prve alineje da se izpuste.

Glasovanjem primljen je §. 101. po predlogu odbora a izpravak dra. Neumanna bi odklonjen, te potom §. 101. glasi:

§. 101.

Imovina zadruge, koja preostane nakon što su namireni dugovi, porazdieliti će se medju članove u razmjerju prama njihovim prinosom, ako se o njoj nije privolom zemaljske vlade drugčije odredilo po zadružnih pravilih ili zaključkom zadružne glavne skupštine.

Dugove će namiriti i preostalu imovinu porazdieliti medju zadrugare članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravili ili zaključkom glavne skupštine.

§. 102. primljen bi po predlogu odbora i glasi:

§. 102.

Ako se članovi zadruge nebi mogli dogovorno sporazumjeti o tom, kako da se ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja ili prinosni ključ, valja postupati po ustanovah sljedećih paragrafah 103.—107.

Na §. 103., podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: da se u drugom redu alineje četvrte mjesto rieči „stvoriti“ rekne „uztrojiti“, a u trećem redu iste alineje mjesto rieči „je“ metne „nije“.

Glasovanjem primljen je §. 103. po predlogu odbora sa drugim dielom izpravka dra. Neumanna pa po tom §. ovaj glasi:

§. 103.

Operat o premjeri inundacijonoga područja valja u glavnom tehnički izraditi.

Dužnosti ove riešene su zadruge, kojim je premjera inundacijonoga područja već pravno valjana ili ako i ne pravno valjana a ono

bar u tečaju; potonjim je zadrugam ponapose dozvoljeno, da premjeru inundacijonoga područja dovrše onim načinom, kojim su ju započele.

U operatu o premjeri inundacijonoga područja ustanovljuje se teritorij, u kojem valja interesentom doprinositi radnjam.

Kod zadrugah javnoga interesa, koje će se stvoriti ili već postoje a premjera inundacijonoga područja još nije u tečaju, ili kod kojih treba s nova opredieliti inundacijono područje, valja osnovom zu premjeru inundacijonoga područja uzeti najvišu razinu velike vode, koja se je bila ondje opazila do premjere inundacijonoga područja.

O tom, da se započme ili ponovi premjera inundacijonoga područja, odlučuje u prvoj molbi glavna skupština zadruge, te valja, da se zaključak taj za 30 dana priobći interesentom zadruge.

Stranka, koja nije zadovoljna odlukom, valja da za 14 danah, računajući od dana kad je obavještena, svoju pritužbu preda predsjedniku zadruge, a ovaj valja da pritužbu, takodjer za 14 danah, podastre zemaljskoj vladi, da ova o njoj konačno odluči u drugoj molbi.

Postupak glede tehničkoga operata o premjeri inundacijonoga područja urediti će se posebnom naredbom.

§. 104. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 104.

Gotov operat o premjeri inundacijonoga područja valja da odbor na 30 danah izloži na mjestu, interesentom lako pristupnu, gdje će ga svatko moći razgledati, te da interesentom dojavi, kad je i gdje operat izložen.

Interesentom valja, da svoje primjetbe za tih 30 danah pismeno predaju odboru, a ovaj predložiti će jih glavnoj skupštini.

Da se riešе predložene joj primjetbe, izaslati će glavna skupština jedno ili, ako uztreba prama posebnim prilikam raznih krajevah, više posebnih povjerenstvah. Svako povjerenstvo ima po pet članovah, a moći će valjano zaključivati samo, kad su prisutna bar tri člana.

Odluku povjerenstva valja da odbor priobći interesentom.

Na §. 105. ove osnove podnio je nar. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u prvom redu prve alineje izmedju rieči „interese“ i „u“ uvrsti rieč „pravo“.

A nar. zastupnik Dragutin Riffer podnio je na isti §. ovaj izpravak: U prvom redku prve alineje neka se mjesto rieči „imaju“ metne rieč „mogu“.

Glasovanjem primljen je §. 105. po predlogu odbora sa izpravkom Dragutina Riffera, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te §. ovaj glasi:

§. 105.

Proti ovoj odluci mogu interesenti u roku od 30 danah — računajući od dana dostave podnieti utok odboru, koji će ga predložiti na riešenje županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) nadležnoj prema §. 72.

Neće li županijska oblast (gradsko poglavarstvo) moći riešiti utok po predloženih spisih, odrediti će očevid na licu mjesta, a o tom obavjestiti interesente bar 14 danah prije roka, urečena za očevid.

Osim oblastnih stručnjakah mogu tomu očevidu i stranke dozvati svojih vještakah.

§. 106. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 106.

Čim se konačno ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja, izaslati će glavna skupština povjerenstvo od petorice članovah, da obavi klasifikaciju zemljišta u razmjerju, kojim ova učestvuju, i da ustanovi ključ za prinose.

Za klasifikacije i ustanovljivanja prinosnoga ključa valja postupati prama ustanovam gornjih paragrafah 104. i 105.

Na §. 107. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se na koncu toga §. još nadoveže ustanova: „U protivnom slučaju prosto je odlukom županijske oblasti nezadovoljnoj stranci — nu bez odgodne moći — udariti redovitim putem pravde“.

Glasovanjem primljen je §. 107. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te §. 107. glasi:

§. 107.

Proti odluci županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) glede premjere inundacijonoga područja, klasifikacije i prinosnoga ključa, ima mjesta utoka u roku od 14 danah — računajući od dana kad je odluka dostavljena, al samo s razloga, što se zakoni nisu održali ili što su se zlo uporavili i to odgodnom moći kralj. zemaljskoj vladi, koja će, dokine li odluku, stvar dodieliti drugoj županijskoj oblasti, da o njoj s nova odluči.

§. 108. primljen je po predlogu odborovu i glasi:

§. 108.

Kad se konačno ustanove: elaborat o premjeri inundacijonoga područja, klasifika[c]ija i prinosni ključ, osnovati će odbor grun[t]ovnicu o cielom inundacijonom području, [k]oja treba da se koliko moguće sudara sa [ze]mljarinskim katastrom.

U gruntovnici ob inundacijonom po[d]ručju valja da se označuju: imena pojedinih [p]osjednikah, lokalizacijoni broj područja, ob[se]g teritorijah i to posebice po pojedinih raz[re]dih i prinosni ključ.

§. 109. primljen je po predlogu odbora [t]e glasi:

§. 109.

Vlastnici priekopah, sgradah, kružnih [n]asipah, cestah i željeznicah, zaštićenih za[k]ružnimi nasipi i drugimi radnjami za regu[lov]anje vode, dužni su doprinositi troškovom [za]druge u razmjerju prama tomu, koliko bi [i]h više stajalo uzdržavanje odnosno osjegu[ra]vanje vlastitih jim gradjevinah, da nisu iz[ve]dene zaštitne gradnje.

Iznos toga prinosa ustanovljuje upravni [od]bor nadležnoga municipija, saslušavši inte[res]ente u prvoj molbi, a konačno zemaljska [vlad]a.

Glede vicinalnih željeznicah odlučan je §. [...] točka a) zakonskoga članka IV. 1888.

Na §. 110. podnio je narodni zastupnik Neuman sliedeći izpravak: Da se mjesto rieči „za pet ili najviše 8 godinah“ rekne „nakon izmaka od najmanje pet a najviše osam godinah“.

Glasovanjem primljen je §. 110. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, te taj §. glasi:

§. 110.

Pokaže li se za pet ili najviše 8 godinah, računajući iza dovršene klasifikacije, da klasifikacija neodgovara stanju, koje se je za toga razdobja polučilo, vlastni su interesenti koji drže, da su jim interesi povriedjeni, predložiti u glavnoj skupštini novu klasifikaciju.

Ako li se nezadovolje zaključkom glavne skupštine, to jih u roku od 14 danah, računajući od dostave zaključka, ide utok zemaljskoj vladi.

Na §. 111. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se iz četvrtog i petog reda izpuste rieči „u roku urečenu zemaljskom vladom“ a u drugom redu izmedju rieči „radi“ i „neustanovi“ uvrste rieči „u roku odredjenu zemaljskom vladom“.

Glasovanjem primljen je §. 111. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bje odklonjen, te ovaj §. glasi:

§. 111.

Ako li zadruga, koja treba da se prama §. 81 s nova ustroji ili stvori ureda radi, neustanovi svojih pravilah, neizabere svoga odbora ili nezapočme svoje djelatnosti u roku, urečenu zemaljskom vladom, to će zemaljska vlada imenovati zadružne činovnike.

Ovi su činovnici dužni postupati po uputah i naredbah vladinih.

U takvih će slučajevih zem. vlada sastaviti povjerenstvo od većih posjednikah inundacijonoga područja i zastupnikah interesovanih obćinah za to, da izjavljuje svoje mnienje o zadružnih poslovih.

Poslovnik toga povjerenstva ustanoviti će zem. vlada.

§. 112. primljen je po predlogu odbora te glasi:

*

§. 112.

Ako bud obzirom na jedinstvenu regulaciju koje rieke i osušivanje, stojeće s njom u savezu, bud s obzira na potrebe uprave i sjegurnosti u javnu interesu treba, da se podržavaju zaštitne gradnje koje zadruge, vlastna je zem. vlada odrediti ureda radi, da se uvrsti u proračun zadruge iznos, potrebit za uzdržavanje i nadziranje zadružnih zaštitnih gradjevinah, te da se iznos razporeže na zadružne članove.

Proti takvoj odredbi moći će zadruga za 14 danah, računajući od dana dostave, podići svoje prigovore kod zem. vlade. Al ako zem. vlada unatoč tim prigovorom nepromjeni svoje odredbe, dužna ju je zadruga odmah izvesti.

Odbornici zadruge dužni su pod odgovornost, iznos uvršten u odobreni proračun razporezati na zadružne članove po prinosnu ključu te pobrinuti se, da svaki član namiri iznos, koji ga je zapao.

Na §. 113. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u trećem redu prve alineje izpusti rieč „neprihvati", te mjesto nje uvrste rieči „u pravo vrieme nezapočme".

Glasovanjem primlje je ovaj §. po predlogu odbora, dočim je podnešeni izpravak odklonjen; te §. 113. glasi:

§. 113.

Ako zadruga, koju treba uzdržavati u javnu interesu, neizpuni svojih obvezah, ili ako se po nalogu zemaljske vlade neprihvati radnjah, što jih je vladin povjerenik, izvidivši sve na licu mjesta, označio potrebitimi, ili ako jih zadruga nedovrši onako brzo kako bi trebalo, moći će zemaljska vlada ureći prekluzivni rok, u kom valja zadruzi izpuniti svoje obveze, te izvesti radnje, što jih je vladin povjerenik označio potrebitimi.

Neizpuni li zadruga ni u prekluzivnom tom roku svojih obvezah, to će se zemaljska vlada pobrinuti, da se radnje o trošku zadruge izvedu i uzdržavaju. Podjedno biti će vlada vlastna razporezati potrebite za to iznose na interesente, čim se započme izvadjanje i to, ako se nebi dalo drugčije, t. j. ako još nebi bio ustanovljen prinosni ključ, provizorno u razmjerju prama zemljarini, koja se plaća od zemljištah u inundacijonom području.

Kad se ustanovi prinosni ključ, rektificirati će se po njem i izravnati prinosi ovako ubrani.

§§. 114. i 115. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 114.

O pitanju, da li koju zadrugu valja uzdržati ili konstituirati u javnu interesu, odlučuje zemaljska vlada, saslušavši odnosnu zadrugu ili interesente i susjedne zadruge.

Ustanove §§. 111. i 112. valja svakako uporavljivati na zadruge stvorene ureda radi prama §. 80. pak i na one zadruge, koje su zaključile razvrgnuće a vlada toga zaključka u javnu interesu nije potvrdila.

Na zadruge, koje se nemoraju podržavati u javnu interesu, nemogu se uporavljivati ustanove §§. 112. i 113.

§. 115.

Zemaljska vlada motri po svojih povjerenicih djelovanje zadrugah, te bdije nad tiem, da zadruge djeluju po ustanovah zakona, po svojih pravilih i po zaključcih glavne skupštine.

S toga valja vladinoga povjerenika pozivati svim sjednicam odbora i glavnoj skupštini. U tih sjednicah ide povjerenika rieč, te je on vlastan proti zaključkom uteći se za 14 danah zemaljskoj vladi, ako drži, da se timi zaključci podpuno neobezbiedjuju zaštitne gradjevine.

Na §. 116. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u trećem redu druge alineje izpuste rieči „te će ju", a mjesto njih da se uvrste rieči „i to tako da ju"; da se nadalje u istom redu izpusti rieč „god", i napokon da se u četvrtom redu druge alineje izpusti rieč „moći" te mjesto nje uvrsti „u svaki čas može".

Glasovanjem primljen je §. 116. po predlogu odbora, a izpravak dra. Neumanna bje odklonjen, i taj §. glasi:

§. 116.

Zadruge dužne su stvarati si pričuvne zaklade za obranu od vode. Iznos pričuvne zaklade sračunan po kilometru ciele linije, koju treba braniti, valja u pravilih točno ustanoviti.

Pričuvnom zakladom valja upravljati posebice, odieljeno od ostalih zadružnih novacah, te će ju zadruga, kad god nastane pogibelj, moći upotriebiti, da namiri trošak za obranu od povodnjah.

Iznos potrošen iz pričuvne zaklade valja, kad mine pogibelj, razporezati na članove zadruge, i od njih ubrati prama ustanovam §. 120. tako, da će se pričuvna zaklada opet dopuniti najkasnije za 6 mjesecih, nakon što je minula velika voda.

§§. 117., 118. i 119. primljeni su po predlogu odbora te glase:

§. 117.

Zadruge za obranu od povodnjah dužne su smjestiti vodomjere, opredieljene posebnimi odredbami i namjestiti dostatan broj stalnih stražarah.

Ustanova §. 173. tiče se i ovih zadružnih stražarah.

§. 118.

Na materijal i spreme potrebite uzdržavanju gradjevinah ili obrani i na pričuvnu zakladu za obranu od vode nemože se udariti ovrhom.

Ako s toga nebi bilo pokrića za tražbinu, koju bi valjalo utjerati ovrhom, to se mogu interesenti zadruge pridržati, da nadare manjak razmjerno po prinosnom ključu.

§. 119.

Iznosi, što jih zadruga razporeže (ovamo spadaju i prinosi pojedinih dobarah za ukamaćivanje i amortizaciju zadružnih zajmovah) obterećuju odnosni posjed tako, da jih ide svojstvo izravnih porezah sa pravom prvenstva, i prednost pred svimi pače i uknjiženimi tražbinami.

Na §. 120. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u trećem redu četvrte alineje iza rieči: „utjeruju" uvrsti rieč „koli", a iza rieči „zaostatke" rieči! „za zadružne troškove toli oni za ukamaćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah".

Glasovanjem primljen je §. 120. po predlogu odbora, dočim je podnešeni izpravak odklonjen, te taj §. glasi:

§. 120.

Ravnatelj zadruge valja da vlastnike dotičnih inundacijonih područjah pojedince obavješćuje, kolike li je godišnje prinose za zadružne troškove zadruga razporezala i koliki prinosi zapadaju pojedine posjede za ukamaćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah.

Članovi zadruge dužni su, da svoje prinose na mjestih, opredieljenih glavnom skupštinom, uplaćuju u četiri jednaka obroka i to prvoga dana svakoga četvrtgodišta, dakle 1. siečnja, 1. travnja, 1. srpnja i 1. listopada.

Tko svoga prinosa neplati do polovine drugoga mjeseca u dotičnu četvrtgodištu, dužan je za cielo četvrtgodište platiti 6 % zateznih kamatah i to od iznosa onoga, kojim je zaostao.

Ako zamoli zadruga, odrediti će zemaljska vlada, da organi obćinski pobiru i utjeruju prinose i zaostatke putem političkoga prisilnoga postupka.

O utjerivanju tih prinosah i zaostatakah izdati će zemaljska vlada naputak.

§. 121. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 121.

Potraži li koja zadruga, da se odobre (§. 92.) zaključci glavne skupštine o zajmu, što bi ga zadruga htjela sklopiti, valja da predloži zemaljskoj vladi sljedeće podatke:

1. zaključak glavne skupštine te obrazložbu, razlažuću, zašto zadruzi treba uzeti zajam;

2. uvjete zajma, imenito kamate, što bi jih plaćala i osnovu ob amortizaciji.

Na §. 122. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se u drugom redu pete alineje iza rieči „vrieme" uvrste rieči „po izminuću ovoga kraćega vremena".

Glasovanjem prihvaćen je §. 122. po predlogu odbora, izpravak dra. Neumanna bje odklonjen i §. 122. glasi:

§. 122.

Uzme li djelovanje zadruge zapinjati, neizpunjuje li ona unatoč ponovnim opomenam bitnih svojih dužnostih, označenih joj pravili, ili nastanu li financijalne neprilike, izaslati će zemaljska vlada vladinoga povjerenika, da upravlja zadružnimi poslovi.

Vladin povjerenik vrši, osim slučajevah nabrojenih pod točkami 1., 7. i 9. §. 91., prava glavne skupštine i odbora i obavlja njihove poslove.

Povjereniku pridieliti će zemaljska vlada povjerenstvo sastavljeno od članovah zadruge, da mu podaje mnienja.

Djelovanje povjerenika trajati će najviše dvie godine.

Čim mine taj rok, ili ako je povjerenik izaslan na kraće vrieme, sazvati će on glavnu skupštinu, da konstituira odbor, te će ovomu predati poslove zadružne, da njimi upravlja.

No djelovanje povjerenika moći će se produljiti i na dalnje dvie godine, ako bi to zemaljska vlada s važnih razlogah držala potrebitim, ili ako bi to zatražili sami interesenti. U odnosnoj naredbi valja tad u svakom slučaju naročito naznačiti, dokle će opet trajati djelovanje povjerenika.

§. 123. primljen je po predlogu odbora i glasi:

§. 123.

Radi li se o tom, da se sjedine dvie ili više zadrugah, valja se držati sljedećih ustanovah:

1. Imovinom zadruge, koja se spaja s drugom kojom zadrugom, valja napose upravljati dotle, dok se nenamire ili neosjeguraju zajmovi zadruge i ostale tražbine, što su jih prijavili vjerovnici za šest mjesecih, iza kako je sjedinjenje uneseno u vodnu knjigu; samu upravu vodi odbor nove zadruge.

2. Tereti iz prošle dobe te troškovi, potrebni, da se izgrade gradnje za regulaciju do dimenzijah jednako sjegurnih, obterećuju članove zadruge isto tako, kao da se sjedinjenje nije ni izvelo.

3. Sjedinjenje može se izvesti tek, kad ga odobri zemaljska vlada.

4. Je li se sjedinjenje izvelo, valja to odmah prijaviti nadležnoj oblasti, da ga zabilježi u vodnu knjigu.

Na §. 125. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se iz drugoga reda prve alineje rieči „a svake godine najmanje po dva puta“ izpuste.

Glasovanjem primljen je ovaj §. po predlogu odbora, dočim je podnešeni izpravak odklonjen, te §. 124. glasi:

§. 124.

Zemaljska vlada dati će, kad god uztreba a svake godine najmanje po dva puta, izpitati obranbene nasipe i ostale zadružne gradjevine.

Zadruge dužne su, da za državni nadzor plaćaju zemaljskoj blagajni godišnji paušal od 3 forinta po kilometru nasipa.

Osim toga paušala nemogu se od zadrugah u ime državnoga nadzora tražiti nikakva druga plaćanja za troškove spojene s tim nadzorom.

§§. 125. i 126. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 125.

Kod vodogradjevinah manje važnosti vlastna je zemaljska vlada na vrieme ili trajno odriešiti interesente formalnostih propisanih ovim odsjekom, pak i najmanje mjere učestvovanja, što ju §. 83. traži, da se uzmogne vršiti pravo glasovanja.

B. Zadruge za porabu vode.

§. 126.

Ustanove paragrafah 74., 75., 76., 84., 85., 86., 87., 88., 89., 91., 93., 100., 123. i 125. vriede i za zadruge za porabu vode; za zadruge stvorene za osušivanje tla vriede osim toga i paragrafi 77., 78., 83., 102., 110., za tiem 115., 119. i 122. ovoga zakona.

Na §. 127. podnio je narod. zastupnik dr. Neuman sliedeći izpravak: Da se mjesto

rieči „valjane“ u predzadnjem redu rekne „tvrsi shodno“.

Glasovanjem primljen je §. 127. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen, i glasi:

§. 127.

Nemože li se slobodnim sporazumkom interesentah sastaviti zadruga za osušivanje tla, vlastna je većina, sračunana prama obsjegu učestvujućih zemljištah, i proti volji manjine zaključiti, da se konstituira zadruga pod uvjet, da se zasnovane radnje nebi mogle valjano izvesti, ako se neprotegnu i na zemljišta manjine.

Na §. 128. podnio je narod. zastupnik dr. Neumann ovaj izpravak: Da se u točki 3. mjesto rieči „valjanu“ rekne „svrsi shodnu“.

Glasovanjem primljen je §. 128. po predlogu odbora, dočim podnešeni izpravak odklonjen, te §. 128. glasi:

§. 128.

Radi li se o natapanju tla, vlastna je većina od dvie trećine interesentah, sračunana prama razmjerju posjeda, i proti volji manjine konstituirati zadrugu pod uvjet:

1. da su se zemljišta, koja će se pripojiti zadruzi, stalno rabila kao livade ili pašnjaci;

2. da radnje obsižu bar 100 katastralnih jutarah;

3. da za valjanu provedbu radnjah treba da učestvuje i manjina.

Isto tako primljeni su po predlogu odbora §§. 129., 130., 131., 132., 133., 134., 135., 136. i 137. te glase:

§. 129.

Ako li koji učestnik, koji mora da po §§. 127. ili 128. učestvuju proti svojoj volji, dokaže, da se bar za pet godinah iza što je oblast ustanovila, da su radnje dovršene, nije glede vlastitoga mu zemljišta polučila svrha, za kojom se je išlo, vlastan je on potražiti, da mu se povrate prinosi po njem uplaćeni, i da se s njegova posjeda uklone gradjevine, kojih više netreba.

U tom postupat će se prema §§. 106. i 107. ovoga zakona.

Glavna je skupština takodjer, ako to dozvoli oblast i ako se dade primjerena odšteta, vlastna izključiti pojedine učestnike, ako odatle ima znatna korist po zadrugu ili ako bi se zemljište, koje se hoće izključiti, bolje moglo pripojiti drugoj kojoj zadruzi, ili ako bi se svrha, za kojom se je išlo, valjano dala polučiti posebnom kakovom uredbom.

§. 130.

Zadruga držati će se konstituiranom, čim zemaljska vlada odobri zadružna pravila, prihvaćena po glavnoj skupštini.

Oni, koji bi prije, nego li što se odobre pravila, uredovali u ime zadruge, biti će osobno i solidarno odgovorni.

§. 131.

Modifikaciji ili promjeni odobrenih glavnih ili detaljnih osnovah treba zaključak glavne skupštine i odobrenje oblasti.

§. 132.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;

2. svrhu zadruge;

3. kako će dugo trajati zadruga;

4. oznaku posjedah, spadajućih zadruzi, eventualno imenik članovah zadruge;

5. prinose pojedinih članovah troškovom zadruge;

6. kako će odbor biti ustrojen, kako će se birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;

7. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština, kakav će joj biti djelokrug, kojim će redom razpravljati i kako stvarati zaključke i što valja učiniti, ako sazvana već glavna skupština nebi bila sposobna zaključivati;

8. kakvo će pravo glasovanja ići članove i kako će ga oni vršiti.

§. 133.

Jedna trećina članovah, imajućih pravo glasa, može kad ju volja je pismeno, nazna-

čivši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove glavna skupština. Ako organ, ovlašten na poziv, neizpuni te želje za osam danah, to će na zamolbu interesentah zemaljska vlada odrediti, neka se sazove glavna skupština.

§. 134.

Zaključci glavne skupštine o promjeni pravilah i razvrgnuću zadruge biti će pravno valjani samo, ako jih odobri kr. zemaljska vlada.

§. 135.

Zadruga razvrgnuti će se:

1. ako mine vrieme, za koje se je zadruga konstituirala;

2. ako to zaključi glavna skupština;

3. ako se sjedini s drugom zadrugom.

U slučajevih označenih pod točkami 2. i 3. valja zaključak glavne skupštine predložiti zemaljskoj vladi, da ga odobri.

§. 136.

Imovina razvrgnute zadruge, koja preostane nakon što su namireni dugovi, porazdieliti će se medju članove razmjerno prama njihovim prinosom, ako se o njoj nije drugačije odredilo.

Dugove će izplatiti i preostalu imovinu medju članove porazdieliti članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravilî ili zaključkom glavne skupštine.

§. 137.

Zemaljska vlada vlastna je odrediti razvrgnuće zadruge, ako se zadruga, nakon što su joj odobrena pravila, nije u opredieljenu roku prihvatila svojih posalah, ili ako jih svojom krivnjom nenastavi tečajem dvijuh godinah.

Na §. 138. podnio je narodni zastupnik dr. Neumann sliedeći izpravak: Da se pred rieč „prinosi“ u četvrtom redu uvrsti rieč „koli“, a iza rieči „prinosah“ u istom redu da se uvrste rieči: „zadružne troškove toli oni za ukamaćivanje i amortizaciju zadružnih zajmovah“.

Glasovanjem primljen je §. 138. po predlogu odbora, dočim je izpravak dra. Neumanna odklonjen te prema tomu taj §. glasi:

§. 138.

Kod zadrugah stvorenih za natapanje, drenažu, osušivanje i kolmaciju vlastna je vlada, ako zadruga uztraži, dozvoliti, da se prinosi i zaostatci prinosah pobiru odnosno utjeruju načinom propisanim u §. 120.

U $1^1/_2$ sata poslje podne diže predsjednik današnju sjednicu, te ureče buduću za dne 23. lipnja 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Nastavak specijalne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu;

2. Izvješće peticionalnoga odbora, i

3. Izvješće odbora za promicanje gospodarstva.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Vladimir** pl. **Nikolić** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 23. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 67 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_2$ satih do podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Pošto na visoki sabor podnesak nijedan prispio nije prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu najprije nastavak specijalne razprave ob osnovi zakona o vodnom pravu.

§§. 139. do uključivo 165. primljeni su po predlogu odbora i glase:

V. POGLAVJE.

Ustanove o vodnom redarstvu.

§. 139.

Zadruge valja da odnosnoj oblasti prve molbe (§. 167.) prijave imena i stan svojih ravnateljah, inžinirah, stražarah ili drugih nadzornih organah.

§. 140.

Svaka zadruga za obranu od vode valja da najkasnije tri mjeseca, iza kako se je konstituirala, izradi detaljirani statut o tom, što da se učini kad zaprieti pogibelj i kako će se rukovati ustavami, ako ima ustavah ili ns ove zasnovane, te da statut taj podastre zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Koji prekrše te odredbe, moći će se kazniti globom od 5 do 500 forintih na korist pričuvne zaklade odnosne zadruge.

U tom statutu valja jasno i razgovjetno naznačiti, uz koji će vodostaj i uz koje okolnosti tιebati, da se strože vrši nadzor, da se upotriebi više radnih silah, da posreduju upravni činovnici, i da se pod silu radnici prizovu u pomoć, — pak ustanoviti, kako će se postupati u takvih slučajevih.

§. 141.

Čim voda uzme rasti do visine opredieljene u statutu za obranu od vode, dužna je zadruga priobćiti to nadležnoj oblasti.

Kad uztraži povjerenik zadruge, oblast će za radnje za obranu od visoke vode odrediti onoliko radnikah, koliko jih je zatražio povjerenik, te radnikom ustanoviti plaću, što ju valja da namiri odnosna zadruga.

§. 142.

Ima li razloga držati, da obranbeni nasip nije dosta jak, ili ako ga je visoka voda tako oštetila, da ga zadruga sama svojimi radnimi silami ili sredstvi nebi mogla uspješno obraniti, ili konačno, ako voda uzme rasti sve do tjemena obranbenoga nasipa, valja to odmah priobćiti nadležnoj oblasti i susjednim obćinam.

§. 143.

Čim nadležnoj oblasti stigne prijava drama §. 142., valja joj smjesta odrediti, da obćine u poplavištu odmah stave na razpolaganje javnu radnu snagu i materijal, ako to odredi oblast ili uztraži organ, što ga je za- druga već prije za to označila.

§. 144.

Nastane li koja od okolnostih spomenutih u §. 142., valja da nadležna oblast odmah izašalje na lice mjesta oblastnoga izaslanika, da ondje bdije, vrše li radnici naloge, da podupire obranbene radnje zadruge, te da pazi na obranbeni nasip.

§. 145.

U takvih je slučajevih oblastni izaslanik, ili dok on nestigne, povjerenik zadruge vlastan, zaustaviti i za obranu upotriebiti sav materijal i orudje, što ga ima u posjedu pojedinih žiteljah, posjednikah i obćinah; vlastan je nadalje odrediti na mjesto, gdje prieti pogibelj, svu radnu silu i vozila učestnikah, a ako ni to sve nebi doteklo, dužni su neprekidno obavljati obranbene radnje i svi žitelji susjednih obćinah sa svojim orudjem, svojom teglećom marvom i družinom.

Zadruga nemože se pridržati, da naplati javnu radnu silu, koja se je ovako smogla.

§. 146.

Čim mine povodnja, dužan je spomenuti oblastni izaslanik, da sudjelovanjem zadružnoga povjerenika, obćinskih organah, koji su priveli i upravljali radnom silom obćinah, te ostalih interesovanih stranakah, odmah sastavi izkaz o tom, koliko se je za obranbene radnje upotrebilo materijala i orudja i u kojoj vriednosti i koliko je štetah poteklo s obranbenih radnjah, pak da prama tomu izkazu pokuša nagodu odnosnih stranakah sa zadrugom. Nedodje li do nagode, valja da on za osam danah predloži izkaz kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na daljnje uredovanje.

Kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) ustanoviti će bud po predloženih mu spisih, bud, obnadje li potrebnim te izašalje stručno povjerenstvo, po procjeni toga povjerenstva iznos troškovah, koje zadruga valja da naknadi. Zadruga dužna je pod ovrhom izplatiti taj iznos za 30 danah, računajući od dana, kad joj je dostavljena odluka kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva).

Stranci nezadovoljnoj pravomoćnom odlukom kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva) otvoren je put pravde, al se tiem neobustavlja ovršba odluke upravne oblasti.

§. 147.

Ako li visoka voda unatoč svim tim odredbam poplavi zaštićeni teritorij, vlastna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), saslušavši interesovane stranke, odrediti, da se prosječe obranbeni nasip, te da se ovako voda, koja je provalila, navede u korito, al tad valja, da se unapried već pobrine, kako će se, čim odteče visoka voda ili i prije, ako uztreba prama vodostaju rieke, za dobe opet zabušiti prolom u nasipu.

§. 148.

Ustanove ovoga poglavja ob obrani od pogibelji vode ili o gradjevinah, izvedenih za tu obranu, vriede i za one privatne obranbene nasipe, koji su dozvolom oblastih podignuti, da se obrane od visoke vode pojedini predieli, pojedine obćine ili njihovi medjnici.

VI. POGLAVJE.

Oblasti i postupak.

§. 149.

U svih poslovih, koji se prama ovomu zakonu tiču reguliranja i porabe vode i obrane od vode, nadležnom je upravna oblast.

§. 150.

U poslovih podieljivanja dozvole (koncesijah) nadležna je županijska oblast u slučajevih navedenih u §. 41. sl. f. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, a u inih slučajevih kotarska oblast u prvoj molbi, u gradovih pako i poput gradovah uredjenoga trgovišta Rume gradsko poglavarstvo.

O molbenu tečaju odlučuju ustanove zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i ustroju uprave u županijah i kotarih, dotično ustanove zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah.

U koncesijonih poslovih o radnjah, koje da se izvedu na brodivih, odnosno zajednič-

kih riekah, odlučivati će, ako bi radnjam ovim prigovorili organi zajedničke vlade obzirom na potrebe reguliranja vodah odnosno brodarenja, ban, nakon što se je sporazumio za zajedničkim stručnim ministrom.

§. 151.

Zasiže li koja vodogradjevina u područje više municipijah, to ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba, da se povede postupak, valja da odmah prepis te molbe pošalje županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom) interesovanih municipijah za to, da uzmognu za 14 danah iza kako su obavješteni, eventualne svoje primjetbe o nadležnosti pismeno priobćiti onoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu), koja jim je poslala prepis molbe.

Ako te županijske oblasti (gradska poglavarstva) za 14 danah neprigovore nadležnosti, nadležna je u prvoj molbi ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba.

Je li se pako prigovorilo nadležnosti, valja da ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je molba predala, odmah sve spise podastre zemaljskoj vladi, da ova odluči o nadležnosti.

Nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) treba svakako da k razpravi pozove županijske oblasti (gradska poglavarstva) ostalih interesovanih municipijah.

Ako li od pozvanih županijskih oblastih (gradskih poglavarstvah) nitko nedodje k razpravi, to se s toga nesmije zategnuti ni postupak ni odluka.

§. 152.

Uztreba li na tudjih zemljištih i vodah obaviti predradnjah za vodogradjevine, a posjednik dotičnoga zemljišta to prieči, vlastan je podhvatnik u nadležne oblasti potražiti dozvolu za predradnje.

Dozvola za predradnje glasi na stanovito vrieme, a ovlašćuje koncesijonara, da se o svom trošku prihvati izvidah i studijah, potrebitih za zasnovani podhvat, te da obavi potrebite izmjere.

Kojega će se dana i gdje prihvatiti predradnjah, valja da koncesijonar bar tri dana prije prijavi načelniku dotične obćine, a ovaj priobćiti će to interesovanim posjednikom pojedince ili načinom običajnim ondje za oglašivanje.

Nanese li se komu za predradnjah kakva šteta, valja da ju koncesijonar odmah naknadi. Da se naknada ova zajamči, vlastna je nadležna oblast, ako to uztraži bud koja interesovana stranka, odrediti, neka se položi jamčevina u gotovu novcu ili u vriednostnih papirih, prikladnih za kauciju, te zabraniti podhvatniku, da se prihvati predradnjah ili jih nastavi prije, nego li što je položio jamčevinu.

§. 153.

Tko želi polučiti dozvolu za budi kakvu porabu vode ili vodogradjevinu, valja da oblasti prve molbe podnese molbenicu i njoj priloži po stručnjacih izvedene narise i osnove.

U molbenici valja mu naznačiti:

1. koji je obsjeg i koja svrha gradnji, a radi li se o porabi vode, koje li je ime i koja oznaka one vode, gdje je gradnja zasnovana, i koliko će trebati vode;

2. kako će izvesti radnje, zasnovane po predloženoj osnovi;

3. koja će korist poteći od radnjah, i koja bi šteta mogla nastati, da se one neizvedu;

4. kako se zovu oni, koji su ovlašteni na porabu vode i drugi interesenti, u čija će prava zaseći zasnovane radnje, i jesu li se i kako izjavili;

5. koja li pojedina zemljišta, vode i vodogradjevine treba steći ili obteretiti službošću i kako jim se zovu vlastnici.

§. 154.

Opire li se zasnovana gradnja javnomu kojemu interesu, valja molbu odbiti obrazloženom odlukom bez daljnje razprave.

Ako li tomu nije tako, treba molbu predati oblastnomu stručnjaku, da se o njoj izjavi. Ovaj će, ako uztreba, izaći i na lice mjesta, a valja da na pitanja oblastih ponajpače razjasni sljedeće točke:

1. je li gradnja u obće izvediva, pak ako jest, koji li je način najshodnijim;

*

2. koje li se koristi i štete mogu od nje očekivati i u kakvu su razmjerju koristi prama štetam, da li će se oštetiti treće osobe, ako li se prama osnovi promieni naravni vodotok, pak ako da, kolika je šteta i da li će se dovoljno naknaditi;

3. kako će se zasnovana gradnja dojmiti ostalih postojećih već vodogradjevinah;

4. valja li za gradnju steći tudje koje dobro ili ovo obteretiti služnosti;

5. treba li i u koliko privući gradnjam i druge interesente.

§. 155.

Prigovori li stručnjak osnovi, valja prigovore njegove priobćiti molitelju, da se o njih izjavi u prekluzivnu roku.

Ako stručnjak ništa neprigovori, ili ako molitelj, pošto su mu prigovori priobćeni, neodustane od svoje molbe, valja da oblast sonovu s primjetbami stručnjakah na 30 danah izloži na javni uvid na mjestu lako pristupnu, te da o tom i o vremenu, kad će se povesti razprava, oglasom obavjesti interesente.

Oglas valja da sadržaje:

kratak opis gradnje i osnove, mjesto, gdje su osnove izložene i gdje će se povesti razprava, vrieme kad će se povesti razprava, urečeno na koji dan iza kako mine vrieme za uvid i konačno poziv, neka interesenti eventualne svoje primjetbe predlože bud ustmeno, dok je vrieme uvidu, bud pismeno za razprave, jer da će se inače izreći odluka, a da se oni napose nesaslušaju.

§. 156.

Oglas treba u interesovanih obćinah pribiti na mjestu za to opredieljenu. Osim toga valja ga dostaviti interesentom, što jih je imenovao molitelj ili za koje oblast znade, za tiem vlastnikom zemljištah, što jih treba izvlastiti ili obteretiti služnošću.

§. 157.

Razprava je ustmena.

O razpravi valja sastaviti zapisnik i u kratko navesti izjave stranakah ili njihovih zamjenikah.

Zapisnik podpisati će svi, koji prisustvuju razpravi; ako tko uzkrati podpis, valja u zapisniku navesti razlog uzkrati.

§. 158.

Za razprave na licu mjesta valja, bude li prigovorah proti gradnji imenito pako glede odštetah, pokušati nagodu, a nagode li se stranke, valja punktacije nagode unieti u zapisnik.

Nedodje li do nagode, valja izcrpivo razpraviti sva pitanja, koja se pojave: razloge, navedene proti gradnji, način, kojim da se ova izvede, kojom da mjerom pojedinci učestvuju i kakvih će eventualno trebati služnostih.

§. 159.

Kad se dovrši razprava, valja o dozvoli gradnje izreći obrazloženu odluku.

U odluci odlučuje se, koji je obsjeg gradnji, kako će se izvesti i koji su joj uvjeti, ponapose do kojega vremena treba gradnju dogotoviti, da dozvola neutrne i konačno, koja će se zemljišta ustupiti i služnostmi obteretiti.

Odluku valja priobćiti interesentom, načinom opredieljenim u §. 156.

§. 160.

Trošak, potičući od dozvolbenoga postupka, nosi onaj, koji traži dozvolu, te ga on mora i predujmiti.

Oni troškovi postupka i razprave, koji će poteći u drugih poslovih privatnih stranakah, nositi će stranka ona, koja je zatražila, da se povede postupak ili ona, koja je svojom krivnjom a imenito tvrdokornim svojim opiranjem dala povoda postupku.

Postupajuća upravna oblast odlučivati će i o tom, u kojem da razmjerju pojedini učestnici nose trošak, ako ima zajednica interesah, i kako da se naknadi trošak, što ga je stranka, koja je podlegla u sporu, nanjela protivnoj stranci.

Iztražne troškove, potekle odatle, što su se prekršile ustanove zakona, nositi će uvjek onaj, tko se pronadje krivim.

Troškovi postupka i razprave pobirati će se administrativnim putem, odnosno utjerivati poput izravnih porezah.

§. 161.

Odlukom valja takodjer odrediti, kolika i kakva da se dade odšteta.

Iznos odštete ustanovljuje se: zamjenitim sporazumkom stranakah, ako je uspjela nagoda, ako li pako nije došlo do nagode, putem izvlastbe.

§. 162.

Tko se nezadovolji iznosom odštete, valja da to prijavi za 14 danah iza kako mu je odluka dostavljena, te da izjavi, da je voljan udariti parnicom.

U tom slučaju vlastan je dozvolbenik položiti iznos odštete ustanovljene putem upravnim kod realnoga suda, a čim se dozvolbenik izkaže o tom pologu, valja da se pravomoćna izvlastba provede bez obzira na povedeni sudbeni procjenbeni postupak.

§. 163.

Kad odluka postane pravomoćnom, izpati će se za vodogradjevinu ili porabu vode koncesijonalna izprava.

U koncesijonalnoj izpravi valja naznačiti:

1. ime i prezime koncesijonara;
2. vodu i mjesto, gdje da bude gradjevina ili poraba;
3. koja je svrha gradjevini ili porabi;
4. kako dugo traje koncesija i
5. na koju li se količinu vode podieljuje koncesija;
6. posebne uvjete.

§. 164.

Koncesijonalnu izpravu valja unieti u vodnu knjigu, a osnove, koje k njoj spadaju, pohraniti u arkivu vodne knjige.

§. 165.

Kad se dogradi dozvoljena vodogradjevina, pregledati će ju i izpitati oblast.

Zapisnik o pregledbi gradnje, izvedene po odobrenoj osnovi, valja položiti u arkiv vodne knjige.

Na §. 166. podnio je narodni zastupnik dr. Šandor Egersdorfer sliedeći izpravak:

Predlažem, da se u drugoj alineji §. 166. izpuste rieči „odnosnoga municipija".

Glasovanjem primljen je po predlogu odbora §. 166. sa izpravkom dra. Egersdorfera, te taj §. po tom glasi:

§. 166.

Radi li se o tom, da se doskoči vododerinam, vlastni su potražiti povedbu postupka koli posjednici zemljištah, izvrženih vododerinam, toli i interesovani posjednici zemljištah niže ležećih.

Postupak moći će se i ureda radi odrediti po kotarskoj oblasti (gradskom poglavarstvu) ili po kr. zemaljskoj vladi.

Za postupak nadležna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), gdje leži zemljište, izvrženo vododerinam.

Postupak udesiti će se prama §. 153. i sljedećim paragrafom, tičućim se dozvole.

§§. 167. do 181. primljeni su po predlogu odbora i glase:

§. 167.

Za nadzor nad vodogradjevinami i porabami vode, koncesijoniranimi prama ovomu zakonu te za odredjivanje o poslovih, kojim po ovom zakonu netreba koncesije, jest oblašću prve molbe kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), koja namješta i potrebite stražare.

§. 168.

Ako učestnici u opredieljenu za to vremenu neizvrše odredbe oblasti, oblast će o njihovu trošku izvesti potrebite radnje.

§. 169.

Odredbe uredujuće oblasti, neobhodno potrebite, da se ukloni pogibelj, izvesti će se i tad, ako je uložen utok.

§. 170.

Kod županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) svakoga municipija valja da se vodi vodna knjiga, sadržavajuća vodogradjevine i porabe vode, koje već postoje u području municipijah ili koje će se koncesioni-

rati prama ovomu zakonu, služnosti i podatke o zadrugah.

Svatko je vlastan ugledati vodnu knjigu i sbirku izpravah, te si odatle, položiv propisane pristojbe, izvaditi ovjerovljenih prepisah.

Neznanjem unosa u vodnu knjigu, nemože se nitko izpričati.

§. 171.

Tko propusti prijavu u vodnu knjigu, može se, gdje ovaj zakon neustanovljuje veće globe, kazniti globom od 5 do 100 for. po oblasti, koja vodi vodnu knjigu.

§. 172.

Posebna naredba urediti će, kako da se vode vodne knjige, kako da se udesi arkiv i kolike pristojbe da se plaćaju za prepise.

VII. POGLAVJE.

Ustanove o kaznah.

§. 173.

Tko bilo kako ošteti ili povriedi koju vodogradjevinu, a nije za to kažnjiv po obćem kaznenom zakonu, držati će se, da je počinio poljsku štetu, te će se proti njemu postupati po propisih, kojimi se zaštićuje poljsko dobro.

Pri tom ide djelokrug, što ga je zakon opredielio poljarskomu osoblju (osoblju za čuvanje poljah), pod uvjeti i oprezi propisanimi tim zakonom, takodjer i ono osoblje, koje je napose namješteno, da pazi na vode i naprave, služeće za obranu od vode, za porabu vode i da se vodi daje pravac.

§. 174.

Novčanom globom od 5 do 150 forintih kazniti će nadležna politička oblast onoga, tko prekrši bud ustanove, uredjujuće vodno pravo, bud naredbe i odredbe izdane za njihovu provedbu, a ponapose onoga, tko bez potrebite tomu oblastne dozvole podigne gradjevinu koju za porabu vode i obranu od nje ili rabi vodu, tko samovoljno preloži ili promjeni uzporišta, ili vodu izkvari tvarî, škodljivimi zdravju, a da nije taj prekršaj kažnjiv po obćem kaznenom zakonu.

Ako li onaj, koji je proglašen krivcem, nemože da plati globu, promieniti će mu se globa u zatvor, te se svakih 5 for. globe zamieniti zatvorom od jednoga dana.

Tko ponovi prekršaj moći će se, ako još nisu protekle dvie godine, što je pretrpio posljednju kazan, kazniti i zatvorom do mjesec danah.

§. 175.

U svih slučajevih, ako je tko zakon ovaj prekršio činom ili propuštajem, krivac je, osim što mu je pretrpjeti kazan i odštetiti oštećenika, dužan, da bud o svom trošku ukloni novu gradnju, koju je samovoljno bio podigao, bud nadomjesti radnju što ju je bio propustio, ako to uztraži onaj, koji je tiem oštećen ili mu prieti pogibelj, ili ako to traži javni interes.

Oblast valja da stvar što brže rieši, te da svoju riešitbu, ako uztreba, izvrši političkim prisilnim putem.

§. 176.

Globe, što će jih izricati oblasti, provadjajući ovaj zakon, uticati će u zakladu za promicanje gospodarskih svrhah kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§. 177.

Sbog zastare neće se prekršaji proti ovomu zakonu iztražiti ni kazniti tada, ako proti prekršitelju nije od dana, što je prekršaj počinjen, povedena iztraga: za tri mjeseca glede činah, označenih u §. 173., a za šest mjesecih glede prekršajah spomenutih u u §. 174.

Zastara, sve da je nastala, nedokida ipak dužnosti, koju §. 175. namiće prekršitelju, a ni dužnosti njegove, da odšteti oštećenika.

VIII. POGLAVJE

Prelazne ustanove.

§. 178.

Za dvie godine, računajući od dana, kojim zakon ovaj zadobije kriepost, valja da

nadležna oblast prve molbe oglasom tri puta uvrštenim u službene novine i važnije časopise dotičnoga kraja te oglašenim i po občinah, pozove vlastnike onih postojećih vodogradjevinah i ovlastih na porabu vode, kojim se po §. 24. ovoga zakona hoće oblastna dozvola, da u roku, što će ga oblast ona ureći i koji nesmije da je kraći od tri mjeseca od dana oglasa — a od dana, kojim će ovaj zakon zadobiti kriepost kraćim od jedne godine — predlože koncesiju o svojih ovlastih ili dokažu, da njihove vodogradjevine neprekidno postoje već dvadeset godinah — računajući natrag od dana, kojim je ovaj zakon zadobio kriepost, a da one nevriedjaju opravdanih interesah, te da jih ni nadležne oblasti nisu pronašle štetnimi.

Inače držati će se, da njihove koncesije više nepostoje.

Postupak taj moći će se odrediti posebice i u razno doba glede raznih vodah,

§. 179.

Oblast prve molbe priobćiti će ovlast, odnosno prijavu izkazujuću, da ova postoji 20 godinah, odnosnoj obćini, da interesenti uzmognu o njoj za 30 danah izjaviti svoje primjetbe.

Oblast prve molbe izreći će tad ob ovlasti odluku, koju valja priobćiti stranci i odnosnoj obćini. Je li bilo reklamacijah, ili je oblast prve molbe izjavila ovlast nedokazanom, moći će stranka za 14 danah uložiti utok nadležnoj višoj molbi.

Ovlasti, legitimirane pravomoćnom odlukom, valja da se unesu u vodnu knjigu.

Treba li za to uredovanje na licu mjesta, to će trošak zanj nositi ovlaštenik.

§. 180.

One, koji svoje ovlasti nemogu izkazati ili koji se za urečena roka neprijave za legitimaciju, valja oglasom ponovno pozvati, da za šest mjesecih, računajući od dana toga oglasa, potraže dozvolu, jer da će se, ako toga neučine, držati da jim je ovlast utrnula, da će oblast odrediti o njihovih vodogradjevinah.

§. 181.

Ustanove ovoga zakona nevriede glede obstanka, obsjega i trajanja pravah, koja su legitimirana po prediducih paragrafih i koja će i dalje vriediti, al o tom kako će se ta prava vršiti, odlučuju ustanove ovoga zakona.

Iza §. 181. podnio je narodni zastupnik dr. Šandor Egersdorfer sliedeći izpravak:

„Neka se uvrsti poslije §. 181. novi §. 182., koji imade ovako glasiti:

§. 182.

Dok nepriedju obstojeći nasipi na vodne zadruge, valjaju glede njih obstojeći propisi, u koliko nisu ovim zakonom promjenjeni.

Tko k uzdržavanju obstojećih nasipah doprinositi imade, ustanovljuje se posebnim postupkom, koji će kr. zem. vlada naredbenim putem urediti.

Glasovanjem primljen je ovaj izpravak dra. Egersdorfera, te se ima izpravak ovaj uvrstiti iza §. 181., po čem će se sliedeći paragrafi odborova predloga naznačiti brojem, za jednu jedinicu višim.

Sliedeći §§. odborova predloga: 182. do 186. ili sada 183. do 187. primljeni su glasovanjem po predlogu odbora, te glase:

IX. POGLAVJE.

Zaglavne ustanove.

§. 183.

Ako bi se vodogradnje, koje prama ovomu zakonu spadaju u djelokrug bana, doticale brodivih odnosno zajedničkih riekah ili u obće kakve zajedničke udesbe (željeznice, državne ceste, plovitba itd.) ili ako bi se imao ustanoviti prinos sa strane takove zajedničke udesbe (§. 109.): postupati će u takovih slučajevih ban u dogovoru i sporazumu sa nadležnim zajedničkim ministrom.

§. 184.

Glede uredjenja vodah na brodivih riekah valjaju ustanove zakonskoga članka XXIII.: 1885.

§. 185.

Danom, kojim ovaj zakon zadobije kriepost, izgubiti će kriepost svi zakoni i naredbe, koje se tiču predmeta ovoga zakona, a neslažu se s njegovimi ustanovami.

Oviem se dokida i zakonski članak II.: 1868. ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša.

§. 186.

Kojim će danom ovaj zakon zadobiti kriepost, opredieliti će ban naredbom.

§. 187.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu. —

Napokon prihvati visoki sabor predlog odbora, da se kr. zemaljska vlada pozove, da što prije podnese visokomu saboru zakonsku osnovu ob odvodjenju gorskih bujicah.

Prelazi se zatim na drugi predmet dnevnoga reda: razpravu ob III. izvješću stalnoga saborskoga odbora za peticije i pritužbe.

Točka I., koja glasi:

Upravljajući odbor slavonskoga gospodarskoga družtva u Osieku podnaša predstavku, da se rečenomu družtvu dosadašnja zemaljska subvencija od 2.000 for. povisi.

Ad 1.

Uzevši u obzir okolnost, da je djelovanje toga družtva za razvitak i napredak gospodarstva vrlo koristonosno i uspješno, predlaže odbor, da se ova molba ustupi vis. kr. zemalj. vladi na uvaženje sa preporukom, da vis. kr. zem. vlada izvoli u budget za sljedeću godinu uvrstiti veću svotu u ime subvencije za to družtvo.

primljena je glasovanjem po predlogu odbora.

Na točku II podnio je narodni zastupnik dr. Š. Egersdorfer ovaj izpravak:

Mjesto predloga ad II., kako ga predlaže odbor, neka se primi zaključak: Ova se molba ustupa kr. zem. vladi na uredovanje.

Glasovanjem prihvaćen je ovaj izpravak, te potom točka II. sa predlogom glasi:

II.

Augusta Zapletal, udova kr. kot. liečnika u Zagrebu moli za milostivo podielenje podpore iz sirotinske zaklade.

Ova se molba ustupa kr. zem. vladi na uredovanje.

Sliedeći predlozi od III. do XV. glasovanjem prihvaćeni su onako, kako ih odbor donio, i glase:

III.

Hrvatsko pripomoćno družtvo u Beču moli za novčanu podporu u družtvene svrhe.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi na uredovanje.

IV.

Nadničari visoke kr. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, u Zagrebu, mole za povišenje nadnice od 80 odnosno 85 novč. na 1 for. na dan.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi na uredovanje.

V.

Franjica Horvat, udova saborskog podvornika Vatroslava Horvata, moli za povišenje milostinje.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. predsjedničtvu sabora na uredovanje.

VI.

Franjo Š. Kuhač moli za trajnu obskrbu, pošto je uslied prevelikoga napora i forsiranoga rada tjelesno tako oslabio, da više nemože uzdržavati vlastitom snagom sebe i svoju obitelj.

Uzevši u obzir okolnost, da si je molitelj stekao velike zasluge na polju naše glasbene umjetnosti i glasbene znanosti, sabirajuć pučke naše popievke i plesove i drugi glasbeni materijal, stvoriv hrvatsku glasbenu terminologiju i muzikologiju, pišuć više glasbeno-znanstvenih i povjestnih razpravah i učevnih knjigah, te sudjelujuć svaki put i kod svake sgode, kada je trebalo na tom polju šta uraditi — predlaže odbor, da se ova molba ustupi vis. kr. zem, vladi se toplom preporukom na uvaženje.

VII.

Franjo Šimunec, saborski podvornik, moli za podieljenje novčane podpore.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. predsjedničtvu sabora preporukom na uvaženje.

VII.

Pisarničko osoblje kod vis. sabora moli za podielenje novčane podpore.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. predsjedničtvu sabora sa preporukom na uvaženje.

IX.

Mate Rakoci, saborski podvornik, moli za podielenje novčane podpore,

Odbor predlaže da se ova molba ustupi vis. predsjedništvu sabora sa preporukom na uvaženje.

X.

Mijo Janaković, saborski vratar, moli za podieljenje novčane podpore.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. predsjedničtvu sabora sa preporukom na uvaženje.

XI.

Saborski pomoćni podvornici mole za podieljenje novčane podpore.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. predsjedničtvu sabora sa preporukom na uvaženje.

XII.

Žitelji selah Sopje, Kapinci, Vaška, Predrievo i Noskovci mole za podieljenje dvajuh godišnjih sajmova u Sopju.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi na uredovanje.

XIII.

Podvornici kod kr. županije i kod kr. kot. oblastih u Zagrebu mole, da se beriva podvornikah i pomoćnikah kod drugo- i prvomolbenih političkih oblastih izjednače sa berivima podvornikah i pomoćnih podvornikah, namještenih kod kr. sudbenih stolovah i kr. kot. sudovah.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi na uredovanje.

XIV.

Ivan Sigur, obćinski bilježnik obćine Gora, kotara petrinjskoga, u ime svega obćinskoga činovničtva Hrvatske i Slavonije podnaša molbu, da visoki sabor nastojati blagoizvoli, da mu se tečajem ovoga saborskoga zasjedanja osnova zakona o ustanovljenju zaklade i obskrbe obćin. činovničtva pretresa radi preda.

Odbor, obzirom na okolnost, da obćinsko činovničtvo, koje sav svoj život bez ikakove nade za promaknuće, uz svoju kukavnu plaću a uz težku i veliku odgovornost za upravu tegotno vrši svoje zvanje, neima zakonom zajamčene obskrbe za svoje stare dane, — predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi sa preporukom na uvaženje.

XV.

Ivan Stepić, župnik grada Ivanić-tvrdje, moli k svojoj godišnjoj kongrui primjeran doplatak.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi vis. kr. zem. vladi na uredovanje.

Prelazi se na posljednu točku dnevnoga reda: razpravu ob izvješću odbora za promicanje gospodarstva od 16. lipnja 1891.

Izvješće ovo sa predlozi, u njem sadržanimi, prihvaćeno je glasovanjem po visokom saboru, te ono glasi:

Predmet viećanja bijaše, da se ustanove načela, po kojih se ima u zemaljskom proračunu za god. 1892. udesiti poglavje o potrebah i pokriću u svrhe narodno-gospodarstvene.

Odbor zaključi najprije, da se rezultat današnjega viećanja ima podastrti vis. saboru u obliku predlogah, koji se imadu preporučiti zem. vladi na uvaženje kod sastavljanja zem. proračuna za god. 1892.

1. Dosadašnji običaj, da se izkazuje podpora raznim granam gospodarstva pod jednim obćenitim naslovom nečini se odboru dovoljno jasan ni precizan, te stoga predlaže, da se u ovo poglavje uvrste svi posebni ogranci gospodarstva svaki svojom svotom pokrića.

2. Uvažujuć činjenicu, da je filoksera u području kraljevinah Hrvatske i Slavonije do kraja uništila od prilike šestinu vinogradah, a zarazila više manje malo ne sve obćine u svih županijah izim virovitičke i požežke, te je tako najjače vrelo narodne privrede dospjelo u opasnost, te bi moglo gotovo i usahnuti; uvjeren je odbor, da je nastao neodkloniv zadatak zastupstvu naroda, da opredieli za obnovu vinogradarstva razmjerno najveću svotu, svakako puno veću nego li je do sada u tu svrhu doznačivana.

Pitanje o načinu obnove vinogradarstva može se smatrati u glavnih načelih riešenim; narav američke loze, resistencija njezinih pojedinih vrstih, te uvjeti o uspjehu njezina oplemenjivanja evropskom lozom u toliko su proučeni, da nestaje bojazni, da će se izgubiti ili bez koristi uložiti zemaljski novac na uzdržavanje postojećih zemaljskih lozištah i za podporu onim udrugam, što jur postoje u nekojih županijah, a u drugih se osnivaju u svrhu, da udešavaju i uzdržavaju američka lozišta za proučavanje i za proizvodnju loze za razplodnju. Polazeć s ovoga stanovišta, preporuča odbor visokomu saboru predlog:

Neka se u proračun za g. 1892. uvrsti nuždna što veća svota za potrebe zem. filoksernoga povjerenstva, naročito za uzdržavanje i popunjivanje vinogradah na Lašćini, da se može u njih nastaviti sustavno izučavanje američke loze i njezino oplemenjivanje te po vremenu i proizvoditi za regeneraciju vinogradarstva nuždna loza.

Postojeći jur zemaljski ložnjaci u Šenkovcu, Samoboru i Gjurgjevcu, te oni subvencionirani u Dugomselu i Kamenici, neka se prema potrebi popune nabavom loze iz inozemstva, imenito takove, koje prema rezultatom znanstvena i praktična izučavanja pruže garancijah, da će se posao regeneracije njom pospješiti i olahkotiti. Isto tako neka se opredieli, koliko je moguće veća svota za podupiranje udrugah, što ili već postoje ili će se osnovati na temelju županijskih štatutah za obnovu vinogradarstva američkom lozom, kao što su udruge županijske u županiji varaždinskoj, sriemskoj i zagrebačkoj, te obćinske, kao što je udruga u Samoboru, što radi načinom kulturnim i američ. nasadi. Da se privatnikom olahkoti rad oko obnove vinogradarstva, neka zem. vlada i nadalje, čim bude dignuta zabrana uvoza loze iz inozemstva, upravlja nabavom loze za svoja ložišta i za privatnike, koji joj se budu u to ime prijavili.

3. Odbor uvažujuć potrebu, da se oko razplodnje američke loze te oko njezina oplemenjivanja radi sustavno i pod stručnim sveudiljnim nadzorom predlaže, neka bi zem. vlada ili instituciju gospodarskih izvjestiteljah zakonitim putem preustrojila ili neka bi gospodarskim izvjestiteljem stvorila mogućnost, da mogu sustavno i neprekinuto rukovoditi posao regeneracije vinogradarstva svaki u svojoj županiji.

4. Odbor je uvjeren, da se uz sustavno udešen rad vinogradarskih udrugah te uz podporu zemlje vinogradarstvo za koju godinu obnoviti na svom novom temelju i to tako, da se u zemlji ni za kratko razdoblje neće posvema prekinuti proizvodnja vina, a dosljedno da se neće obustaviti ni vinska trgovina.

Budući pako da trajnost i uspješnost vinske trgovine počiva na razumnu pivničarstvu, nuždno je, da se zavod zemaljske pivnice, koji s jedne strane ima djelom pokazivati rezultate, što se dadu polučiti na domaćem vinu uporabom razumna pivničarstva, a s druge strane ima načela umna pivničarstva da prenosi u vinogradarske razrede čitave zemlje, ne samo uzdrži nego da se i tako uredi, da može oba ova zadatka podpuno zadovoljavati. Čim je nova sgrada, u koju se taj zavod ima smjestiti, malo ne gotova, predlaže odbor, neka se uvrsti u zemaljski proračun dovoljna svota za nabavu u pivničarskoj tehnici nuždnih aparatah i vina, a isto tako nuždna svota za nagradu i uzdržavanje vještačkoga osoblja, što će podieljivati pivničarsku obuku zavodskim učenikom, što se usposobljuju za pivničare.

5. Da se osigura neko stalno vrelo za namirivanje raznih gospodarstvenih, često iznenadnih potrebah zemlje, predlaže odbor: neka se po mogućnosti popuni i umnoži zemaljska zaklada za podizanje gospodarstva, što je bila jur postigla visinu od preko 100.000 for., al je velikim dielom potrošena na razne kulturne investicije.

6. Odbor s odobravanjem prima na znanje nakanu preuzv. g. bana, da se nekretna imovina obstojale gospodarske bratovštine u Petrinji upotrebi za osnov podići se imajućega gospodarskoga zavoda u istom gradu.

Ujedno prihvaća predlog svoga člana, zastupnika g. Mandića, te preporuča zemalj. vladi, da što skorije oživotvori uvjete za podignuće gospodarskoge zavoda u Gospiću.

7. Uvjeriv se odbor o blagoslovnom djelovanju institucije kulturnih mjernikah na gospodarstveni napredak zemlje, prima radostno na znanje nakanu zem. vlade, da poda

ovoj instituciji veću ekstenzivnu snagu povećanjem broja kulturnih inžinirah.

8. Dnevice rastuće agende gospodarstvenoga odsjeka zem. vlade iziskuju imperativno veći broj za pojedine ogranke gospodarstva stručno obrazovanih činovnikah. U to ime usvojava odbor predlog: da se već u budući zem. proračun uvrsti te ruke potreba i njezino pokriće.

9. Najpače nastaje potreba, da se skrb za sustavno dizanje voćarstva, koje će imati da do regeneracije vinogradarstva barem donekle nadoknadi veliki gubitak u narodnogospodarstvenoj privredi, a kasnije za sva buduća vremena da otvori jako i za ovu zemlju toliko lahko vrelo dohodakah, — povjeri kod zem. vlade posebnomu, za taj zadatak navlaš izučenomu vještaku, pak s toga prima odbor predlog: neka se kod zemalj. vlade ustanovi mjesto posebnoga izvjestitelja za voćarstvo.

10. Odbor je proučio molbu fruškogorskih vinogradarah od 24. lipnja 1888., kojom ištu, da se u Sriemskim Karlovcima ustroji škola za pivničarstvo, te za sušenje i šećerenje voća, nadalje pčelinjaka, te višega i nižega vrtlarstva, te preporuča zem. vladi da po mogućnosti zadovolji molbi najpače glede podignuća škole za vinogradarstvo, za sušenje voća te pčelarstva i vrtlarstva, koji bi se ogranci u jednom te istom zavodu mogli gojiti.

11. Molbu istih vinograda za dozvolu predujma za izcieljivanje vinogradarah sumpornim ugljikom nemože odbor preporučiti s razloga, što su najnoviji radovi u Sriemu dokazali, da u njem ima svih uvjetah bržoj i stalnijoj regeneraciji vinogradah američkom lozom.

U 1 sat po podne zaključi predsjednik današnju sjednicu i ureče sliedeću za sutra dne 24. lipnja 1891. u $^1/_2$11 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona o vodnom pravu;

2. Razprava ob izvješću proračunskoga odbora o zamoljenoj po kr. financ. ravnateljstvu u Zagrebu dozvoli za prodaju njekih nekretninah, ležećih u Gospiću i Dubravi.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLIV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 24. lipnja 1891. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 68 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $10^1/_2$ satih do podne.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Pošto podnesak nijedan prispio nije, prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona o vodnom pravu, koja glasi:

Zakon

od . . . .

o vodnom pravu.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravne odnošaje glede vodah valja u koliko ovaj zakon o njih nesadržaje drugih ustanovah prosudjivati po načelih obćega gradjanskoga prava.

§. 2.

Rieke brodive i splavne skupa sa pobočnimi jim strugami jesu javnim dobrom, te će to svoje svojstvo pridržati i tad, ako jim se spomenuta poraba bud prekine na vrieme bud posve prestane.

§. 3.

Javnim dobrom držati će se i sve ostale rieke, potoci, jezera i druge stojeće ili tekuće vode, ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatnopravnih naslovih.

§. 4.

Sljedeće su vode, ako se neprotive prava stečena po drugih, svojinom privatnoga posjednika zemlje:

a) vode podzemnice, (izdanci) sadržane u njegovu zemljištu i izviruće odatle na površinu, osim slanih vrielah, podpadajućih monopolu soli, i cementnih vodah, spadajućih rudarskomu regalu;

b) vode, koje se na njegovu zemljištu sabiru sa zračnih oborinah;

c) vode, zatvorene u zdencih, ribnjacih, cisternah ili drugih vodnjacih, nalazećih se na tlu posjednika zemlje, ili zatvorene u priekopih (kanalih), cievih itd., što jih je on izveo za privatnu svoju porabu;

d) odtoci iz spomenutih vodah, dok se nisu izlili u tudju, privatnu ili u koju javnu vodu i dok nisu prošli sa zemljišta posjednika zemlje.

§. 5.

Privatni potoci i ine privatne vode tekućice držati će se, ako se protivno nedokaže, pripadnošću onih zemljišťah, preko kojih i izmedju kojih teku.

§. 6.

Obale i korita vodah jesu vlastnošću posjednikah obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda.

Granicu medju obalnimi posjedi, koji leže jedan prama drugomu, čini srednja crta korita.

Vlastnik korita i obale smije vršiti svoje pravo vlastničtva samo tako, da neprieči porabe vode, te da se drži redarstvenih propisah.

§. 7.

Naravne naplave i otoci, koji su se stvorili u koritu, jesu prirastkom obalnoga posjeda.

Ako se je otok stvorio u koritu, biti će posjednikom jedne te iste obale ona okomita crta granicom, koja se daje povući od skrajnje točke posjeda na srednju crtu vodotoka.

§. 8.

Otoke i naplave, koji nastanu, iza što je zadobio kriepost ovaj zakon, slobodno je ukloniti za 30 godinah bez ikakve odštete po zemljište, ako li to uztreba, da se urede rieka ili plovitba; ali za sgrade na tih otocih i naplavah, za nepobrani još prirod i nasade ide odšteta i unutar toga vremena.

§. 9.

Ako voda tekućica napriečac napusti korito i zastruži drugim koritom, slobodno je za vremena od jedne godine i vlastniku napuštenoga i vlastniku novoga korita navesti vodu na prijašnji joj tok.

I. POGLAVJE.

O porabi vodah.

§. 10.

Vlastnik zatvorene privatne vode vlastan je, vodu tu za se i za druge po volji rabiti i trošiti osim iznimakah, osnivajućih se na posebnih pravnih naslovih.

§. 11.

Svatko je vlastan, prirediti si na svom posjedu zdenacah, koji će davati vodu za običnu potrebu života. Al novi zdenac valja sagraditi tako, da bude razmak od bar 3 metra medju njim i medju zdenci, jezeri, vrieli, priekopi ili kućami, što jih već ima u intravilanu obćine ili u obitavanu ekstravilanu, a razmak od bar 15 metarah medju njim i gradjevinami te vrsti, što jih ima izvan intravilana obćine.

Ako se ovi razmaci neodrže, valja zdenac zasuti, čim to uztraži interesovana stranka

§. 12.

Vrtanjem, galerijami i artežkimi zdenci slobodno je dovoditi vodu na površinu zemlje samo pod uvjet, da se tim nestegne ili nezaprieči dosadanja faktična poraba drugih vodah.

Bez dozvole oblasti nesmiju se izvoditi vrtanja, galerije i artežki zdenci, koji nisu udaljeni bar 100 metarah od sličnih i postojećih već gradjevinah, vrielah, odtokah vode i priekopah, a bar 40 metarah od sgradah, željeznicah i zidanih cestah.

Ako se neodrže ovi razmaci, valja, čim to uztraži interesovana stranka, obustaviti radnje, započete bez dozvole oblasti.

§. 13.

U krajevih, koji trajno oskudjuju vodom, a gdje se nestašici nemože inače doskočiti, vlastna je oblast stegnuti i pravo slobodne razpoložbe s privatnom zatvorenom vodom, te dozvoliti porabu vode za piće, napajanje i kućnu porabu.

No tada valja, da se odnosni vlastnik podpuno odšteti, te da se održi postupak propisan §. 153. i sljedećimi paragrafi.

Zaprieti li pako pogibelj od vatre, vlastna je mjestna redarstvena oblast i privatnu zatvorenu vodu upotriebiti za gašenje bez ikakve odštete.

§. 14.

Kod privatnih vodah tekućicah stegnuto je pravo onoga, čija je voda, pravom drugih ovlaštenikah, te javnimi obziri, koji potiču sa suvislosti i neobhodne potrebe vodah.

Ponapose nesmije privatni vlastnik rabeći vodu, povriediti tudja prava tim, da se voda onesnaži, da udari uzporom, da poplavi ili zamočvari tudja zemljišta.

Kojih li odredabah treba, da se odpadci i nečiste vode iz tvornicah, rudnikah i ostalih podhvatah mogu uvoditi u druge vode, o tom odlučuje oblast, imajući pred očima potrebu javnoga zdravstva i postojeća već prava na porabu.

§. 15.

Vodu, koju je vlastnik zemljišta izveo iz privatne vode, a nije je potrošio, valja navratiti u prijašnje joj korito, prije nego li predje na tudje zemljište, osim ako nebude štete po ostale vodne ovlaštenike, ako li se voda odvede drugim kojim načinom.

§. 16.

Slože li se vlastnici obalah, koje graniče jedna o drugu, da zajednički rabe ili vode vodu, to će jim se zemljišta prama trećim osobam držati jednom cielinom.

§. 17.

Pripadaju li obale s obje strane privatne vode tekućice raznim vlastnikom, to ide, ako li se nedokaže drugi koji pravni odnošaj, vlastnike jedne i druge obale prama dužini obalna jim posjeda pravo, rabiti polovicu protičuće količine vode.

§. 18.

Rabiti vodu u privatnih vodah tekućicah za kupanje, pranje, grabljenje vode ručnimi posudami i napajanje slobodno je svakomu, ako je poraba ta moguća, a da se za nju rabe dozvoljeni za to prilazi.

O porabi toj vlastna je upravna oblast izdati posebnih redarstvenih odredbah. Za javne gradnje, cestne i vodne, vlastni su organi javne uprave, vaditi bez odštete šlunjak iz privatnih vodah.

§. 19.

U javnih vodah slobodno je svakomu rabiti vodu običnim načinom, koji netraži posebnih napravah, niti neizključuje drugih od jednake porabe.

Svakomu je dakle slobodno, dok se drži redarstvenih propisah i na mjestih, gdje to ovi propisi nebrane:

kupati se, prati, napajati, izpirati i vodu grabiti vaditi te izvažati bilje, mulj, zemlju, pjesak, šlunjak, kamenje i led, ako se tim neizvrgavaju pogibelji obale i tok vode, ako se tim nevriedja tudje koje pravo, niti se nitko neoštećuje.

§. 20.

Poraba javnih voda smije se vršiti samo bez uštrba plovitbe brodovi i splavi.

§. 21.

Porabu vodah za plavljenje drvah uredjuje šumski zakon, a ribarenje u vodah zakon o ribolovu.

§. 22.

O vodah iz rudnikah odlučuje rudarski zakon.

§. 23.

Glede ustanovljivanja zaštitnoga okoliša za rudna i ljekovita vriela i vode i glede kopanja i vrtanja u tom zaštitnom okolišu odlučuju ustanove zakonskoga članka XXIII. : 1885.

§. 24.

Gdje zakon ovaj nesadržaje posebnih odredbah, slobodno je rabiti javne vode te praviti ili mienjati naprave tomu potrebite samo dozvolom upravne oblasti.

Dozvole te treba i kod privatnih vodah, ako se porabom odnosno pravljenjem i mienjanjem potrebitih za nju spremah i napravah dira u tudja prava, te ako se tiem mienjaju svojstva, tok ili visina vode.

Vodostrojem, koji se nesmiju dizati bez privole nadležne političke oblasti, spadaju ponapose kretala i uzporišta.

§. 25.

U dozvolbenoj izpravi, što ju izdaje politička oblast o porabi vode, treba naznačiti: mjesto, obsjeg i način porabe. Prama okolnostim mogu se njom još ustanoviti posebni uvjeti, uredjujući i osjeguravajući obću porabu.

Ova dozvola može se podieliti samo na stanovito vrieme i to najviše na 50 godinah ili uz opoziv.

§. 26.

Kolika obsjega da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prema potrebi molitelja s druge pako strane prema potrebi molitelja dozvole, s druge pako strane

prema tomu, koliko će vode obzirom na promienljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu.

Nikad se poraba vode nesmije dozvoliti u toliku obsjegu, da bi s nje uzmanjkalo vode občinam ili mjestom kod požarah ili njihovim žiteljem za gospodarske svrhe.

§. 27.

Dovodi li se iz javne koje vode voda u priekope, ribnjake i vodovode, sagradjene za privatne svrhe, odlučni su glede porabe i trošnje te vode uvjeti dozvole za to podieljene. Kod toga valjati će u dvojbenih slučajevih pravilom, da je pravo rabiti vodu dozvoljeno i stečeno samo za potrebu ovlaštenikova podhvata, te da, bude li vode i preko te potrebe, javnu upravu ide pravo razpolagati tim suviškom.

§. 28.

Kad treba podieliti dozvolu za porabu vode (§. 24. i 62.), odlučiti će interes onaj, koji je važnijim s gledišta narodno gospodarskoga.

Ako su podhvati jednake važnosti, ide prvenstvo posjednika obale.

Za njim sljedi onaj posjednik, koji doprinosi uzdržavanju vodotoka, a tek za njim red je na ostalih posjednicih.

Kraj jednakih prilika ide posjednika onoga zemljišta, koje duž vodotoka leži više, prvenstvo pred posjednikom zemljišta, koje leži niže.

§. 29.

Za uredjenje riekah i osušivanje moći će se dozvola podieliti i tada, ako bi za provedbu odnosnih radnjah trebalo stegnuti ili obustaviti porabu vode.

Ali tad ide podpuna odšteta stranku, kojoj se steže poraba vode.

§. 30.

Izim obrtnih podhvatah, koji kao što n. pr. talionice moraju neprekidno rabiti vodu, može se dozvola, rabiti za natapanje vodu, služeću obrtnim svrham, podieliti bez odštete pod sljedećimi uvjeti:

1. da se voda rabi za natapanje samo od devete ure na večer u subotu do ponedjeljka do treće ure u jutro;

2. da se voda crpi urednimi i stalnimi napravami;

3. da branu ili odvodnu splavnicu otvara i zatvara nadzornik, komu je taj posao naročito povjeren.

§. 31.

Preko stegah navedenih u §. 30. može se dozvola za natapanje podieliti samo pod sljedećimi uvjeti:

1. da se obrtni podhvat podpuno odšteti za to, što mu se radnje prekidaju ili stezavaju;

2. da se dozvola potraži bar na 30 godinah.

§. 32.

Ako li se tiem, da se preudese naprave, uredjene za porabu vode, a da se ipak nesprieči prvobitni podhvat, dade polučiti suvišak vode, moći će se podieliti dozvola za porabu toga suviška pod sljedećimi uvjeti:

1. Koncesijonar dužan je odštetiti posjednika prvobitnoga podhvata za to, što će s preudešavanja trebati obustaviti radnju, pak i za sve druge štete;

2. Koncesijonar dužan je preudesiti naprave o svom trošku.

§. 33.

Nastane li nestašica vode, to će izmedju više njih, koji su ovlašteni na porabu vode, nestašicu nositi onaj, koji je posljednji stekao ovlast; u jednakih pako prilikah onaj, koji bi u normalnih okolnostih posljednji rabio vodu.

§. 34.

Dozvolom za porabu vode služi se vlastnik zemljišta ili vodogradjevine, ako ista nije stegnuta izključivo na jednu osobu.

Ako li se, dok traje valjanost dozvole, promieni osoba koncesijonara, valja ovu promjenu prijaviti, da se upiše u vodnu knjigu.

§. 35.

Dozvola za porabu vode utrnuti će:

1. ako se vodogradjevina nesgotovi u opredieljenu roku;

2. ako podhvat tri godine neposluje;

3. ako proteče vrieme, na koje je dozvola bila podieljena, odnosno kod opozivnih dozvolah, ako se dozvola opozove;

4. ako ustanovljena odšteta nije kako valja izplaćena onomu, koga ona ide.

§. 36.

Ako li tko za svoju porabu tudjim zemljištem vodi vodu jarkom ili priekopom, moći će oblast posjedniku toga zemljišta podieliti dozvolu, da rabi vodu iz toga jarka ili priekopa pod uvjet:

1. da on tiem neosujećuje svrhe prvobitnoga podhvata;

2. da on doprinosi trošku i uzdržavanju postojećih već napravah razmjerno prama svojojoj koristi;

3. da on nosi trošak, ako bi naprave uztrebalo preudesiti i uzdržavati jih.

§. 37.

Dozvoljene gradnje i naprave i vodostroje dužan je ovlaštenik sagraditi i uzdržavati tako, da može voda bez zaprieke odticati, a led što laglje prolaziti, da se bez potrebe nespriečuje ribarenje i druga poraba vode, napokon, da se voda netroši preko potrebe.

Ako bi onaj, koji je ovlašten na porabu vode, zapremio korito vode tekućice cielom joj širinom, dužan je, ako bi to tražio interes ribarenja, namjestiti propust ili rešetke za ribe.

Dokažu li učestnici, da se ta odredba nije izvršila, valja da politička oblast, ako učestnici uztraže, naloži, neka se uklone nedostatci u primjerenu roku, te da jih, mine li rok bez uspjeha, ukloni o trošku nemarnoga ovlaštenika.

§. 38.

Mogu li se uzpori, zamočvarivanje ili druge oštete, koje su s dozvoljena uzporišta potekle po treće osobe, ukloniti tiem, da se uzporište snizi ili inače shodno prenapravi, a da se tiem neoslabi pokretna snaga dotičnoga stroja, dužan je posjednik gradjevine dozvoliti, da se izvedu potrebite prenaprave ili jih sam izvesti, i to uvjek o trošku onih, koji su uztražili prenaprave.

O posebnoj odšteti, koja možda pravom ide vlastnika gradjevine i glede koje valja uvjek imati pred očima omjer sadanjega prama budućemu trošku uzdržavanja, odlučuje ako neima nagode, politička oblast u molbenu tečaju.

Nezadovolji li se koja stranka odlukom političke oblasti ob iznosu odštete, otvoren joj je redoviti put pravde.

§. 39.

Kod svih vodnih kretalah i uzporištah valja, da se dozvoljeno najviše, pak ako ima dužnost držati vodu u stanovitoj visini, i dopustive najniže stanje vode označi uzpornimi stupovi ili drugimi kojimi trajnimi uzpornimi mjerami, i to o trošku posjednika tih strojevah i gradjevinah.

Ova oznaka valja da se kod kretalah i uzporištah, koja će se tek podići na temelju ovoga zakona, izvede odmah, kad se podignu, kod postojećih pako kretalah, gdje oznake još neima, u roku od dvie godine, računajući od dana, kojim je zakon ovaj zadobio kriepost.

Uzpornu mjeru valja da na mjestu, gdje ju je lako vidjeti i koje je pristupno interesentom, interesenti namjeste i uzdržavaju po pravilih vodogradnje točno i tako, da se što bolje zaprieči, da ju tko hotice neošteti, te da ju neunište ni slučaj ni vrieme.

Koji da bude oblik uzpornih mjerah i kojim jih načinom valja namještati, ustanoviti će se naredbom.

§. 40.

Čim voda presegne visinu, ustanovljenu uzpornom mjerom, dužan je posjednik uzporišta, otvorivši splavnice i uklonivši sve ostale zaprieke, olakoćivati odticanje vode dotle, dok ona opet nespadne na normalno uzporno stanje.

Ako li on toga neučini, biti će oni, koji se tiem oštećuju ili jim odatle zaprieti pogibelj, vlastni uz pridržaj prava na odštetu uztražiti, da mjestna redarstvena oblast odredi, neka se voda odpusti o trošku i pogibelji nemarna posjednika uzporišta.

II. POGLAVJE.

O vodnih gradjevinah.

§. 41.

Za sve gradjevine za zaštitu od vode i sve gradjevine za regulaciju vodah u javnih vodah, treba prije, nego li što će se izvesti, potražiti dozvolu nadležne političke oblasti.

Za takve gradjevine u privatnih vodah treba dozvola političke oblasti tada, ako se njimi utiče u tudja prava ili u svojstva, tok ili visinu vode u javnih vodah.

Glede radnjah, što će jih izvoditi zajednička ili autonomna vlada, netreba takve dozvole.

Ob onih vodogradjevnih poslovih, što, jih na temelju ovoga zakona izvodi zemaljska vlada na brodivih odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će ban u interesu reguliranja vodah i brodarenja, sporazumjevši se sa zajedničkim stručnim ministrom.

§. 42.

Držati u dobrom stanju korito i obale dužan je posjednik korita, odnosno posjednik obale.

Troškovom toga uzdržavanja valja da doprinose svi, kojim s njega potiče korist, i to razmjerno prama toj koristi.

Po tom valja da troškovom oko gradnje i uzdržavanja napravah i gradjevinah, nadalje oko izvedbe radnjah, kojimi se bud od štetah s vode zaštićuju obale, zemljišta, sgrade, ceste, željeznice i druge gradjevine na riekah i potocih, bud uklanja nastala već pogibelj, ponajprije doprinose oni, čije su nekretnine, i gradjevine, kojim je zaprietila pogibelj ili su već oštećene.

§. 43.

Uzdržavati i čistiti kanale i umjetne vodotoke, te uzdržavati sve naprave za porabu vode, dužan je vlastnik vodogradjevine ili podhvata, ako nije na to drugi tko pravno obvezan.

A nemože li se pronaći vlastnik, dužni su to činiti oni, koji rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist, ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje.

§. 44.

Nasipe, obale i korita vodah, za tiem sve vodogradjevine u i na tekućih vodah valja po §. 413. o. g. z. urediti i uzdržavati tako, da nepovredjuje tudjih pravah, te da se, koliko moguće, zaprieče poplave.

§. 45.

Kod zemljištah, koja su napuštena, te s toga bez gospodara, jesu dotle, dok su zemljišta bez gospodara, vodne zadruge dužne, izvoditi gradnje za zaštitu i regulaciju, ako se zemljišta ona nalaze u njihovu području.

§. 46.

Ako li se radnjami oko uredjivanja vodah ili osušivanja diže vriednost tudjemu kojemu posjedu zemljišta, vlastan je podhvatnik radnjah tražiti od posjednika, da doprinese troškovom radnje u razmjerju koristi, koja će mu s nje poteći.

Tražbina ta zastaruje za pet godinah, računajući od dana, kojim su radnje dovršene.

Dužnost doprinositi trošku i iznos prinosa ustanovljuje oblast.

§. 47.

Pokaže li se za uredjivanja vodah i osušivanja, da se pomoćju u tu svrhu izvedenih radnjah mogu amelijorirati i druga zemljišta, vlastni su posjednici tih zemljištah tražiti da i oni pod uvjeti §. 36. učestvuju kod toga podhvata.

§. 48

Na osušenih teritorijih dužni su vlastnici osušenih zemljištah odnosno zadruge, stvorene za reguliranje vode, brinuti se za to, da će moći odticati vode kišnice, snježnice i podzemnice, pritičuće s viših zemljištah.

§. 49.

Posjednici osušenih područjah odnosno zadruge za uredjivanje vodah. vlastni su ipak tražiti, da se odticanje vodah kišnicah, snježnicah i podzemnicah, nabirućih se iza nasipah i izvan osušena područja, postupice zatvara tako dugo, dok nedopusti visina vode u rieci, da se odpuste.

Al i tad slobodno jih je odpuštati samo redom, što ga oblast ustanovi.

Ako uztraže učestnici, valja da nadležna oblast odmah odredi što treba, da se izvedu ove ustanove, a ponapose da se za dobe izrade potrebiti tomu tehnički operati.

§. 50.

Ako su rieke zagaćene, mogu se zemljišta medju nasipi u primjerenoj normalnoj širini, tehnički ustanovljenoj, te zemljišta koja trebaju za obranu od izvirućih i probijajućih vodah, rabiti samo onimi metodami kulture, što jih je naredbom ustanovila kr. zemaljska vlada.

Ako su se zemljišta ova prije, nego li što je izdana naredba, rabila drugimi metodami kulture, a ponapose, ako za bolje odticanje vode uztreba dotično zemljište očistiti od drveća, bilja i drugih tvarih i to do granice, što će ju udariti kr. zemaljska vlada, saslušavši tehničke svoje organe, biti će dužan onaj u čijem se je interesu to odredilo, da naknadi trošak toga čišćenja, — pak i umanjaj vriednosti, koji poteče s promjene u metodi kulture.

Posječeno pako drveće i ostalo gradivo svojinom su vlastnika dotičnoga zemljišta.

§. 51.

Ako se kojom vodogradjevinom tako promieni tok vode, da bi se tiem drugi oštetili, valja da oblast naloži vlastniku vodogradjevine, neka o svom trošku i u opredieljenu roku preudesi gradjevinu.

Za štetu, koja bi nastala, odgovoran je vlastnik vodogradjevine.

§. 52.

Dozvolbenom izpravom valja takodjer opredieliti, do koje daljine mora da onaj, koji je ovlašten za porabu vode, u dobru stanju uzdržaje korito, obale i nasipe vodotoka.

Dužnost ta nemože se opredieliti dalje, već samo dokle dopire uzpor vode.

§. 53.

Da se zapriečé vododerine, posjednici su onih zemljištah, gdje se vododerine bud stvaraju bud ima prilike, da će se razširiti postojeće već vododerine, dužni, da u opredieljenu roku podignu zajaze, šibače i nasade, koji su prikladni spriečivati vododerine a oblast jih je odredila.

Al ako se odstranjivanju vododerinah hoće većih radnjah, biti će dužni doprinjeti trošku tih radnjah svi oni, kojim je bud poboljšica na korist, bud jim prieti pogibelj štete.

§. 54.

Teritoriji, potrebiti za spriečavanje vododerinah, mogu se izvlastiti.

POGLAVJE III.

O vodnih teretih i služnostih.

§. 55.

Vlastnik zemljišta kojega nesmije na štetu nižega zemljišta svojevoljno promieniti naravno odticanje vodah, tekućih njegovim zemljištem.

Al ni vlastnik nižega zemljišta nesmije, na štetu gornjega zemljišta priečiti naravno odticanje takvih vodah.

§. 56.

Posjednik obale dužan je bez odštete:

1. ostaviti duž brodivih i splavnih riekah za ljude i marvu kopitnicu širine, statutarno ustanovljene;

2. dozvoliti, da brodovi i splavi pristaju na mjestih, što jih je oblast opredielila;

3. onim, koji su ovlašteni plaviti drva i njihovim radnikom, ako to neobhodno treba za prevažanje — dozvoliti slobodnu komunikaciju na poljih, ležećih neposredno na obali;

4. dozvoliti, da se obale obadju s obzira vodnoga redarstva;

5. dozvoliti, da se gradjevine za obranu od vode, za reguliranje i porabu vode (§. 41.), što jih je oblast dozvolila ili odredila, izvedu u koritu odnosno u korito ugrade i u obale učvrste, pak da se bez odštete upotriebljuje materijal dobiven radnjami oko reguliranja i uredjenja korita, što jih valja izvesti u javnu interesu. Naprave ovako ugradjene svojinom su dotičnoga gradjevnoga podhvatnika.

*

§. 57.

Ima li pogibelji slobodno je svagdje pristati brodovi i splavi, izkrcati jih te jih izvući na obalu, al je tad posjednik obale vlastan, potražiti odštetu štete, koja mu je nanešena.

Isto tako ide vlastnika odšteta za služnost za ona njegova zemljišta, na koja treba bud s kojega razloga preložiti ili izvesti kopitnice.

§. 58.

Prieče li predmeti, što jih je nanjela voda, naravnu odticanju vode, te ima li odatle štete po posjednike zemljištah uz ili niz vodu, vlastan je svaki pojedini posjednik interesovanih zemljištah potražiti, neka dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti, koji prieče odticanju, ili neka jih ukloni sam načinom, koji mu stoji na volju.

§. 59.

Ako li se izvode u javnu interesu vodogradjevine za zaštitu, reguliranje obalah, osušivanje i druge svrhe, mora da se odstupe potrebita za to zemljišta i druge nekretnine, naprave i gradjevine, ili ustupi potrebita za to služnost na zemljište, i to u oba slučaja uz primjerenu odštetu.

Vodovodi i kanali mogu se takodjer, ako to traži javni interes, a svrha se gradjevine tiem neće osujetiti, preložiti i bez dozvole vlastnikah i onih, koji su ovlašteni na porabu vode. Trošak nositi će podhvatnici preložbe.

§. 60.

Da se uzmognu izvesti i uzdržavati vodogradjevine za zaštitu, reguliranje i druge svrhe, dužni su vlastnici obalah i to uz primjerenu odštetu, ako li neima prava na bezplatnu dozvolu, dozvoliti, da se obalami prolazi te gradja dovaža, odvaža, razmješta i pripravlja.

Uztraži li vlastnik obale, može se podhvatniku gradnje opredieliti primjeren rok, u kom da dovrši gradnju i odveze gradju.

§. 61.

Ako i neima uvjetah za izvlastbu po §. 365. o. g. z., može javna uprava, da se vode mogu što koristnije rabiti i odstranjivati štete, što bi jih voda nanjela, odrediti:

a) da je posjednik privatne vode tekućice, ako je sam netreba, a nije je uzeo ni rabiti u roku, opredieljenu mu po okolnostih po oblasti, dužan ustupiti ju uz primjerenu odštetu drugim, koji ju mogu korišću rabiti;

b) da su posjednici zemljištah dužni, uz primjerenu odštetu dozvoliti pravo služnosti na vlastitu posjedu za to, da se smije tudja voda voditi preko njihova zemljišta od jednoga mjesta do drugoga, te da za taj vodovod ondje smiju podići nuždne naprave i gradjevine.

Takve se služnosti mogu riešiti posjednici zemljištah, ako ustupe površine zemljištah, potrebite za provedbu vodovodah i potrebnih zanj gradjevinah. Tad jih za taj ustup ide primjerena odšteta.

Ako posjednik zemljišta sbog takva vodovoda ili vodogradjevine nebi više korišću mogao rabiti svoje zemljište, morati će se, ako on to uztraži, odkupiti cielo odnosno zemljište.

Od služnosti u smislu ovoga §. izuzete su sgrade, dvorišta i vrtovi.

§. 62.

Ako li se po §. 61. voda, koja vlastniku pretiče, podieli drugomu komu na porabu, treba u dozvolbenu izpravu (§. 25.) svakako uvrstiti i uvjet taj, da se onaj, komu je podieljena dozvola, mora njom i poslužiti u stanovitu za to opredieljenu roku, jer da će inače dozvola ona utrnuti.

§. 63.

Posjednik vodovodne služnosti valja da prije, nego li što se prihvati radnjah, odšteti posjednika zemljišta.

Iznos odštete obsiže:

1. procjenbenu vriednost zemljištah, koja će se upotriebiti;

2. jednu petinu procjenbene vriednosti, koja će se petina pribrojiti punoj procjenbenoj vriednosti;

3. odštetu za štete, koje bi se nanjele sgradam, usjevom i nasadom;

4. naknadu za štete, koje bi potekle odatle, što će se zemljište razkomadati ili inače oštetiti.

§. 64.

Ako na zemljištu kojem već ima vodovodni jarak, to mu vlastnik nemora trpiti, da se njegovim zemljištem izvede nov jarak, pod uvjet da jarak, koji već postoji, odgovara i novoj svrsi.

U takovu slučaju valja rabiti postojeći već jarak.

No posjednik služnosti nije toga vlastan zahtjevati.

§. 65.

Podhvatnici, koji izvode otvorene jarke i kanale, dužni su kraj obvezah, koje jim namiće §. 491. o. g. z. podići i uzdržavati mostove i brvi potrebite, da se spoje obje obale, a kod visoko gradjenih vodovodah i kanalah i nuždne propuste, te sve, što treba sjegurnosti osobah i imetka.

§. 66.

Služnost utrnjuje u isto doba, kad i pravo na porabu vode.

Ako se ovlaštenik za trajanja ovlasti nije tri godine služio vodovodom, to će vlastnik zemljišta, obterećena služnosti, biti vlastan potražiti u oblasti, da se služnost dokine i prije, nego li što mine rok.

Čim je služnost utrnula, dužan je služnostni ovlaštenik, da o svom trošku u prekluzivnu roku, što će ga oblast ustanoviti najmanje na dva mjeseca, ukloni sve one sastojine vodovoda, koje nisu nerazstavnom sastojinom zemljišta. Ako toga neučini, to će posjednik zemljišta smieti slobodno razpolagati onimi sastojinami.

Posjednika služnosti tad neide pravo, potražiti, da mu se bud što povrati od iznosa odštete, po njem izplaćene.

IV. POGLAVJE.

Vodne zadruge.

§. 67.

Prama zakonu ovomu mogu se stvarati vodne zadruge:

1. za reguliranje vode (reguliranje koritah, utvrdjivanje obalah, obranu od povodnjah i spojeno tim odvadjanje vode);

2. za porabu vode (natapanje, drenažu, osušivanje, kolmaciju, osušivanje močvarah itd.)

§. 68.

Vodne zadruge mogu kao takve pod svojim imenom sticati pravah, preuzimati obvezah i pred sudovi voditi parnicah kao tužitelji i tuženici.

A. Zadruge za reguliranje vode.

§. 69.

Posjednici inundacijonih područjah kraj riekah i vodah, koja su zaokružena zaštićenimi visinami ili u tehničkom smislu čine jednu cielinu, te posjednici otokah, vlastni su stvarati vodne zadruge za obranu od povodnjah.

Zadruge pako, kojim je zadaćom regulirati korito ili vodotok, ili zaštititi obale, mogu stvarati samo posjednici onakvih samostalnih zemljištah, gdje neće takva regulacija ni posjednikom na drugoj obali ni onim uz ili niz vodu nanjeti štetah takvih, da se ove nebi mogle ukloniti sličnimi radnjami

Da li će od te regulacije poteći takve štete, pak ako poteku, što li bi trebalo odrediti, da se one uklone, o tom valja da se odluči postupkom ustanovljenim u §. 73.

§. 70.

Nemože li se zadruga stvoriti slobodnim sporazumkom svih interesentah, vlastna je proglasiti zadruga konstituiranom i većina jim koja će se ustanoviti prama tomu, koliko ona posjeduje jutara u inundacijonu području.

§. 71.

Interesenti, voljni stvoriti zadrugu za reguliranje vode, dužni su da sastave glavni izkaz o tom, koliko jutarah obsižu interesovani posjedi, za tiem glavnu tehničku osnovu i proračun o trošku reguliranja, te da — pošto prijave županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) da su to učinili — sazovu sve interesente u glavnu skupštinu.

U toj glavnoj skupštini konstituirati će se zadruga, izabrati predsjednik i članovi odbora, sastaviti pravila i ustanoviti, po kojoj

da se tehničkoj osnovi, kojim redom i u kojem roku izvedu radnje.

Svi zaključci valja da se predlože županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na uredovanje prama §. 73.

Tek kad se svi ti zaključci odobre, smieti će zadruga prionuti, da izvodi daluje zadružne poslove.

§. 72.

Ako bi zasnovana zadruga djelatnošću svojom trebala da zasegne u područje više municipijah, to će na podnesak interesentah kr. zemaljska vlada opredieliti onu županijsku oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj da se predlože spomenute osnove i izprave na uredovanje prama §. 73., a da se je to učinilo, valja priobćiti ostalim županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom).

§. 73.

Čim je zadruga nadležnoj oblasti predložila glavne osnove o regulacijonih radnjah, valja da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) susjednim interesovanim zadrugam za reguliranje vode pak i obćinam, koje leže napramice i onim uz i niz vodu, u roku od 8 danah priobći, da su osnove predložene.

Obćine valja, da ne samo načinom oglašivanja, koji je u mjestu običajan, već i napose svim interesovanim neposrednim porezovnikom ili njihovim zastupnikom priobće, da su osnove predložene i da jih mogu razgledati.

Interesenti nemogu daljnjemu postupku prigovoriti razlogom, da nisu bili obavješteni, ako obćine dokažu poštarskom predatnicom ili dostavnicom, da su jim stvar priobćile.

Osnove biti će osim vremena od 8 danah, opredieljena za oglašivanje, još 30 danah, izložene, da jih može svatko razgledati. U tom roku valja da interesenti sve svoje primjetbe ob osnovah podnesu nadležnoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu).

Iza toga valja, da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) najkasnije za 30 danah izrekne odluku ob osnovi, te ovu zajedno s osnovom, s primjetbami, koje su joj podnešene i sa pravili zadruge predloži kr. zemaljskoj vladi na konačno odobrenje.

Istim načinom postupati će se, kad će trebati, da oblast odluči o detaljnih osnovah, što jih valja izraditi na temelju glavnih osnovah.

Obćenite i detaljne osnove onih zadrugah za regulaciju vodah, koje su se konstituirale duž brodivih, odnosno zajedničkih riekah, pak i preinake tih osnovah odobrava ban, sporazumjevši se sa vladom zajedničkom.

§. 74.

Čim se potvrde pravila, upisati će se zadruga u vodnu knjigu, te jedan primjerak njezinih potvrdjenih pravilah pohraniti u arkivu vodne knjige.

§. 75.

Predlažući prama §. 71. svoja pravila, valja da zadruga podjedno dokaže, da si je izabrala predsjednika i odbor.

Podnesak o tom treba da podpišu predsjednik i odbornici, a podpisi treba da se udostovjere.

§. 76.

Tko steče teritorij, spadajući u područje zadruge, postaje već tiem njezinim članom.

§. 77.

Članovi zadruge jesu ne samo svi interesovani posjednici zemljištah, već i svi pojedinci, korporacije i jurističke osobe, kojih se izravno tiče djelovanje zadruge.

Troškovom zadruge dužni su prama §. 109. doprinositi osim članovah zadruge još i vlastnici interesovanih priekopah, kružnih nasipah, sgradah, cestah i željeznicah.

§. 78.

Ob osobah, koje bi kasnije stupile u svezu zadruge, odlučuje §. 47. S druge strane ide i zadruge pravo, naknadno povući u svezu zadruge i sva zemljišta, što bi jih ona svojimi radnjami zaštitila ili jim povećala prihod.

Postupak, kojim tad valja udariti, opredieljuju §§. 102.—107. ovoga zakona.

§. 79.

Glavna skupština vlastna je zaključkom izključiti pojedina zemljišta, ako to traži svrha zadruge.

Zaključak ovakav treba da odobri kr. zemaljska vlada, te da se odštete posjednici izključenih zemljištah.

§. 80.

Zadruge za regulaciju vode i osušivanje, koje si svomu području nisu opredielile granicah prikladnih, da u njih vrše svoju zadaću, mogu se s nova organizovati i udariti si nove granice.

Ustanoviti uvjete i modalitete zadružbe stoji do sporazumka interesentah, ali ako se ovi nebi mogli sporazumjeti u prekluzivnu roku, što će ga ureći kr. zemaljska vlada, odlučiti će u svakom pojedinom slučaju kr. zemaljska vlada, saslušavši interesente.

§. 81.

Uztreba li u javnu interesu ili za jednoliku obranu od povodnjah, i za odvadjanje vode, stojeće s obranom u savezu, to je kr. zemaljska vlada vlastna inundacijona područja, koja već nisu dostatno zaštićena, pripojiti bud kojoj već postojećoj zadrugi, ili ureda radi stvoriti zadrugu od interesentah takova područja.

U prvom slučaju valja, da odnosna zadruga svojoj svezi utielovi dotično područje, držeći se postupka, propisana ovim zakonom o premjeri inundacijonih područjah i klasifikaciji jim, da nadalje od časa, kad je područje ovo utielovljeno, zanj odmjeri zadružne prinose po ključu za razporezbu, ustanovljenu na temelju klasifikacije, te da zato izvede obranbene gradnje, potrebite za obranu utielovljena zemljišta od poplavah i to kao sastavni dio postojećih već zadružnih obranbenih gradnjah.

Za područja pako, koja su zatvorena visinami, te se s toga nemogu utieloviti svezi koje od postojećih već zadrugah, valja sastaviti posebnih zadrugah; al tad tereti, koji će zapasti interesente, nesmiju da iznose više, nego li što će se obranom od povodnjah podići vriednost.

Kad se god stvori posebna takva zadruga, valja to priobćiti zakonodavnomu tielu.

Ako se po operatu o tehničkoj premjeri inundacijonoga područja pokaže, da jedno te isto područje spada u poplavišta više zadrugah, to će kr. zemaljska vlada, saslušavši interesovane zadruge, odlučiti, kako da se to inundacijono područje porazdieli na odnosne zadruge.

§. 82.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;
2. svrhu zadruge;
3. kako će odbor biti ustrojen, kako će se on birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;
4. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština i kakva će biti djelokruga, kojim će redom ona razpravljati i kako stvarati zaključke, i što valja učiniti, ako sazvana već glavna skupština nebi bila sposobna zaključivati;
5. kakvo će pravo glasovanja ići članove i kako će ga oni vršiti.

§. 83.

Pravo glasovanja vršiti će se po onom razmjerju, po kojem tko učestvuje u zadruzi.

Stoga valja u pravilih ustanoviti, koja li najmanja mjera učestvovanja daje po jedan glas.

Oni, koji neučestvuju ni najmanjom tom mjerom, mogu se složiti u primjerene skupine, te će po svom punomoćniku ili svojih punomoćnicih imati toliko glasovah, koliko je glasovnih jedinicah sadržano u prinosbenu razmjerju, koje jih zapada.

Ako se oni, koji učestvuju sa manje nego li najmanjom mjerom, nebi mogli sporazumno složiti u skupine, zastupati će jih gornjim načinom načelnik obćine.

Nijednoga posjednika učestnika nemože da ide više od polovice svih glasovah zadruge.

Kod zadrugah za osušivanje ide, nakon što su ustanovljeni i operati o premjeri inundacijonoga područja, klasifikacija i prinosbeni ključ, po jedan glas onoga, koji je vlastnikom svake stotine procjenbenih jutarah inundacijonoga područja ili svake tisuće forintih vriednostne povišice.

§. 84.

Odbor upravlja svimi poslovi zadruge, koji nisu ovim zakonom ili zadružnimi pravili pridržani glavnoj skupštini.

Odbor sastoji se od predsjednika i najmanje četiri člana, izabrana izmedju članovah zadruge ili njihovih punomoćnikah.

§. 85.

Članove odbora valja odmah prijaviti nadležnoj oblasti, da jih ova upiše u vodnu knjigu; podjedno valja opredieliti one članove odbora, kojim se mogu pravomoćno izručivati dostave, tičuće se zadruge.

Bude li promienah medju odbornici, valja i te promjene prijaviti nadležnoj oblasti, da jih ova upiše u vodnu knjigu.

Onaj odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će se po kr. zemaljskoj vladi svaki put kazniti globom od 5 do 500 fr., koja ide pričuvi odnosne zadruge.

§. 86.

Prama oblastim i trećim osobam zastupati će zadrugu njezin predsjednik ili član, šte ga je za to odabrao odbor.

§. 87.

S poslovah, što jih odbor po ovom zakonu i pravilih utanači u ime zadruge, nastaju po zadrugu prava i obveze.

Sklapanju zajmovah treba uvjek ovlast glavne skupštine.

§. 88.

Prama zadruzi valja da se odbor drži stegah, što mu jih namiću njegovo pravo zastupanja, pravila zadružna i zaključci glavne skupštine.

§. 89.

Glavna skupština valja, da se sazivlje svake godine bar po jedan put. U pozivu treba naznačiti predmete, o kojih će skupština razpravljati.

Pravomoćni zaključci mogu se stvarati samo o predmetih, označenih u pozivnicah. Iznimka odatle ima samo glede predloga, da se sazove nova glavna skupština.

§. 90.

Jedna trećina članovah imajućih pravo glasa (§. 83.), može kad joj volja pismeno, naznačivši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove glavna skupština.

Ako organ, ovlašten na saziv, neizpuni te želje za osam danah, računajući od dana, kad mu je predana pismena zamolba, to će na zamolbu interesentah odrediti kr. zemaljska vlada, odnosno vladin povjerenik, dodieljen zadruzi (§. 115.), da se sazove glavna skupština.

§. 91.

Predmeti, o kojih je vlastna zaključivati jedino glavna skupština, jesu sljedeći:

1. ustanovljivanje i mienjanje zadružnih pravilah;
2. osnove radnjah, što će jih zadruga izvesti;
3. ustanovljivanje broja, plaćah i djelokruga zadružnih činovnikah, slugah i stražarah nasipah te djelokruga i zamjenita od nošaja odbora i činovnikah;
4. izbor, dignuće i odriešenje predsjednika i odbora;
5. revizija računah;
6. ustanovljivanje proračunah;
7. sklapanje zajmovah;
8. ulaganje pričuvne glavnice i novacah;
9. razvrgnuće zadruge.

Za sklapanje zajmovah treba absolutna većina svih interesentah; al ako prva glavna skupština nije bila sposobna stvoriti zaključak, zaključiti će u glavnoj skupštini, koja će se s nova sazvati, oni, koji budu prisutni. Da se pako zadruga razvrgne, treba uvjek većina od dvie trećine svih interesentah.

§. 92.

Zaključci glavne skupštine o promjeni pravilah, o razvrgnuću zadruge, o proračunu i o sklapanju zajmovah biti će pravno valjani, kad jih odobri kr. zemaljska vlada.

Zaključak glavne skupštine o proračunu troškovah za buduću godinu i o načinu kako će se pokriti zadružni izdatci, valja do konca listopada prediduće godine po vladinu povjereniku dodieljenu zadruzi (§. 115.) predložiti kr. zemaljskoj vladi na odobrenje.

Ako se rok taj promaši bez dovoljna razloga ili ako se zaključci glavne skupštine spomenuti u ovom §-u uzmu izvoditi, prem jih vlada još nije odobrila, moći će kr. zemaljska vlada kazniti zadrugu globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnoj zakladi odnosne zadruge.

O predloženu joj proračunu troškovah odlučiti će zemaljska vlada za 60 danah, računajući od dana, kad je proračun uručen vladinu povjereniku, dodieljenu zadruzi. Ako kr. zemaljska vlada za toga roka neizda odluke, držati će se, da je proračun odobren.

§. 93.

Odbor upravlja poslovi zadruge, te su njemu podredjeni svi zadružni činovnici.

On izabire sve činovnike, nadzire njihov rad, imenito upravu zadružnom blagajnom, izpituje knjige, spise i blagajnu zadruge. te vrši u obće sve, što mu je zadaćom po ovom zakonu, po vladnih naredbah, zadružnih pravilih i pojedinih zaključcih glavne skupštine.

Da se dužnosti odbora točno vrše, odgovorni su odbornici.

§. 94.

Proti izboru zadružnih činovnikah mogu se interesenti zadruge za 14 danah, računajući od izbora, uteći zemaljskoj vladi, a ova je, ima li zakonitih i važnih razlogah, vlastna uništiti bud sve bud pojedini koji izbor.

Mjesta ovako izpražnjena valja odmah popuniti.

§. 95.

Činovničko osoblje zadrugah čine: ravnatelj, nadinžinir (inžinir), potrebit broj odsječnih inžinirah, blagajnik. protustavnik i potrebito pomoćno osoblje.

Ravnatelj i nadinžinir (inžinir) mogu se u pravilu odpustiti disciplinarnim postupkom ili na temelju kaznene osude, nu predsjednik zadruge vlastan je svagda, ako na to privoli i odbor zadruge većinom od dvie trećine svih njegovih članovah, razriešiti službovni odnošaj odkazom na godinu danah.

Manjim zadrugam, koje nebi smogle sredstvah, da namjeste sve gore spomenute činovnike, može zemaljska vlada dozvoliti, da namjeste i manje činovnikah pod uvjetom ako će i tad moći vršiti svoju zadaću.

§. 96.

Ravnatelj vodi upravu zadruge, a naloge daje mu odbor ili, ako ovaj nije na okupu, predsjednik.

Tehničke poslove obavlja nadinžinir (inžinir).

Nadinžinirom (inžinirom) moći će se izabrati samo onaj, koji ima inžinirsku diplomu, stečenu na tuzemskoj ili inozemskoj tehnici, odnosno koji ima diplomu kao ovlašteni civilni inžinir, a dokaže dvogodišnju praksu kod gradnjah za reguliranje riekah i gradnjah oko osušivanja.

Odsječnimi inžiniri slobodno je izabrati i one, koji imaju samo diplomu kao ovlašteni gradjevni mjernici ili kulturni tehnici sa diplomom, ako dokažu dvogodišnju praksu.

§. 97.

Proti zadružnim činovnikom može se povesti disciplinarna iztraga.

Disciplinarnu iztragu može odrediti: glavna skupština ili odbor zadružni, te zemaljska vlada.

Onaj, koji odredi disciplinarnu iztragu, može činovnika, proti komu se iztraga povede, suspendirati.

Odbor valja tad da se za 14 danah, računajući od suspenzije, pobrine tko da zamienjuje dotičnoga činovnika.

Zemaljska vlada izdati će o disciplinarnom postupku posebnu naredbu.

§. 98.

O svakoj glavnoj skupštini i o svakoj odborskoj sjednici valja sastaviti zapisnik i u njem naznačiti imena prisutnih.

Zapisnike ove valja za 14 danah, računajući od dana odnosne sjednice, predložiti u izvoru ili prepisu zemaljskoj vladi, odnosno vladinomu povjereniku dodieljenu zadruzi, da ga ovaj podastre zemaljskoj vladi.

Odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

§. 99.

Zadruga razvrgnuti će se:

1. ako to zaključi glavna skupština;

2. ako se spoji s drugom kojom zadrugom.

U jednom i drugom slučaju valja zaključak glavne skupštine predložiti kr. zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Zemaljska vlada vlastna je uzkratiti odobrenje zaključku o razvrgnuću zadruge:

1. ako zaključak o razvrgnuću nije zakonito stvoren;

2. ako zadruga nije izpunila svojih obvezah prama trećim osobam a razvrgnuće nije zaključeno za to, da se zadruga prama §. 123. spoji s drugom kojom zadrugom;

3. ako drži, da u javnu interesu treba daljnji obstanak zadruge.

§. 100.

Ako se zadruga razvrgne odobrenjem zemaljske vlade, valja odboru prijaviti to nadležnoj oblasti, da razvrgnuće upiše u vodnu knjigu.

Ako li odbor toga neučini, moći će ga zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

§. 101.

Imovina zadruge, koja preostane nakon što su namireni dugovi, porazdieliti će se medju članove u razmjerju prama njihovim prinosom, ako se o njoj nije privolom zemaljske vlade drugčije odredilo po zadružnih pravilih ili zaključkom zadružne glavne skupštine.

Dugove će namiriti i preostalu imovinu porazdieliti medju zadrugare članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravili ili zaključkom glavne skupštine.

§. 102.

Ako se članovi zadruge nebi mogli dogovorno sporazumjeti o tom, kako da se ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja ili prinosni ključ, valja postupati po ustanovah sljedećih paragrafah 103.—107.

§. 103.

Operat o premjeri inundacijonoga područja valja u glavnom tehnički izraditi.

Dužnosti ove riešene su zadruge, kojim je premjera inundacijonoga područja već pravno valjana ili ako i ne pravno valjana a ono bar u tečaju; potonjim je zadrugam ponapose dozvoljeno, da premjeru inundacijonoga područja dovrše onim načinom, kojim su ju započele.

U operatu o premjeri inundacijonoga područja ustanovljuje se teritorij, u kojem valja interesentom doprinositi radnjam.

Kod zadrugah javnoga interesa, koje će se stvoriti ili već postoje a premjera inundacijonoga područja još nije u tečaju, ili kod kojih treba s nova opredieliti inundacijono područje, valja osnovom zu premjeru inundacijonoga područja uzeti najvišu razinu velike vode, koja se je bila ondje opazila do premjere inundacijonoga područja.

O tom, da se započme ili ponovi premjera inundacijonoga područja, odlučuje u prvoj molbi glavna skupština zadruge, te valja, da se zaključak taj za 30 dana priobći interesentom zadruge.

Stranka, koja nije zadovoljna odlukom, valja da za 14 danah, računajući od dana kad je obavještena, svoju pritužbu preda predsjedniku zadruge, a ovaj valja da pritužbu, takodjer za 14 danah, podastre zemaljskoj vladi, da ova o njoj konačno odluči u drugoj molbi.

Postupak glede tehničkoga operata o premjeri inundacijonoga područja urediti će se posebnom naredbom.

§. 104.

Gotov operat o premjeri inundacijonoga područja valja da odbor na 30 danah izloži na mjestu, interesentom lako pristupnu, gdje će ga svatko moći razgledati, te da interesentom dojavi, kad je i gdje operat izložen.

Interesentom valja, da svoje primjetbe za tih 30 danah pismeno predaju odboru, a ovaj predložiti će jih glavnoj skupštini.

Da se rieše predložene joj primjetbe, izaslati će glavna skupština jedno ili, ako uztreba prama posebnim prilikam raznih kraje-

vah, više posebnih povjerenstvah Svako povjerenstvo ima po pet članovah, a moći će valjano zaključivati samo, kad su prisutna bar tri člana.

Odluku povjerenstva valja da odbor priobći interesentom.

§. 105.

Proti ovoj odluci mogu interesenti u roku od 30 danah — računajući od dana dostave podnieti utok odboru, koji će ga predložiti na riešenje županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) nadležnoj prema §. 72.

Neće li županijska oblast (gradsko poglavarstvo) moći riešiti utok po predloženih spisih, odrediti će očevid na licu mjesta, a o tom obavjestiti interesente bar 14 danah prije roka, urečena za očevid.

Osim oblastnih stručnjakah mogu tomu očevidu i stranke dozvati svojih vještakah.

§. 106.

Čim se konačno ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja, izaslati će glavna skupština povjerenstvo od petorice članovah, da obavi klasifikaciju zemljišta u razmjerju, kojim ova učestvuju, i da ustanovi ključ za prinose.

Za klasifikacije i ustanovljivanja prinosnoga ključa valja postupati prama ustanovam gornjih paragrafah 104. i 105.

§. 107.

Proti odluci županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) glede premjere inundacijonoga područja, klasifikacije i prinosnoga ključa, ima mjesta utoka u roku od 14 danah — računajući od dana kad je odluka dostavljena, al samo s razloga, što se zakoni nisu održali ili što su se zlo uporavili i to odgodnom moći kralj. zemaljskoj vladi, koja će, dokine li odluku, stvar dodieliti drugoj županijskoj oblasti, da o njoj s nova odluči.

§. 108.

Kad se konačno ustanove: elaborat o premjeri inundacijonoga područja, klasifikacija i prinosni ključ, osnovati će odbor gruntovnicu o cielom inundacijonom području, koja treba da se koliko moguće sudara sa zemljarinskim katastrom.

U gruntovnici ob inundacijonom području valja da se označuju: imena pojedinih posjednikah, lokalizacijoni broj područja, obsjeg teritorijah i to posebice po pojedinih razredih i prinosni ključ.

§. 109.

Vlastnici priekopah, sgradah, kružnih nasipah, cestah i željeznicah, zaštićenih zadružnimi nasipi i drugimi radnjami za reguliranje vode, dužni su doprinositi troškovom zadruge u razmjerju prama tomu, koliko bi jih više stajalo uzdržavanje odnosno osjeguravanje vlastitih jim gradjevinah, da nisu izvedene zaštitne gradnje.

Iznos toga prinosa ustanovljuje upravni odbor nadležnoga municipija, saslušavši interesente u prvoj molbi, a konačno zemaljska vlada.

Glede vicinalnih željeznicah odlučan je §. 4. točka a) zakonskoga članka IV. 1888.

§. 110.

Pokaže li se za pet ili najviše 8 godinah računajući iza dovršene klasifikacije, da klasifikacija neodgovara stanju, koje se je za toga razdobja polučilo, vlastni su interesenti koji drže, da su jim interesi povriedjeni, predložiti u glavnoj skupštini novu klasifikaciju.

Ako li se nezadovolje zaključkom glavne skupštine, to jih u roku od 14 danah, računajući od dostave zaključka, ide utok zemaljskoj vladi.

§. 111.

Ako li zadruga, koja treba da se prama §. 81 s nova ustroji ili stvori ureda radi, neustanovi svojih pravilah, neizabere svoga odbora ili nezapočme svoje djelatnosti u roku, urečenu zemaljskom vladom, to će zemaljska vlada imenovati zadružne činovnike.

Ovi su činovnici dužni postupati po uputah i naredbah vladinih.

U takvih će slučajevih zem. vlada sastaviti povjerenstvo od većih posjednikah inundacijonoga područja i zastupnikah interesovanih obćinah za to, da izjavljuje svoje mnienje o zadružnih poslovih.

*

Poslovnik toga povjerenstva ustanoviti će zem. vlada.

§. 112.

Ako bud obzirom na jedinstvenu regulaciju koje rieke i osušivanje, stojeće s njom u savezu, bud s obzira na potrebe uprave i sjegurnosti u javnu interesu treba, da se podržavaju zaštitne gradnje koje zadruge, vlastna je zem. vlada odrediti ureda radi, da se uvrsti u proračun zadruge iznos, potrebit za uzdržavanje i nadziranje zadružnih zaštitnih gradjevinah, te da se iznos razporeže na zadružne članove.

Proti takvoj odredbi moći će zadruga za 14 danah, računajući od dana dostave, podići svoje prigovore kod zem. vlade Al ako zem. vlada unatoč tim prigovorom nepromjeni svoje odredbe, dužna ju je zadruga odmah izvesti.

Odbornici zadruge dužni su pod odgovornost, iznos uvršten u odobreni proračun razporezati na zadružne članove po prinosnu ključu, te pobrinuti se, da svaki član namiri iznos, koji ga je zapao.

§. 113.

Ako zadruga, koju treba uzdržavati u javnu interesu, neizpuni svojih obvezah, ili ako se po nalogu zemaljske vlade neprihvati radnjah, što jih je vladin povjerenik, izvidivši sve na licu mjesta, označio potrebitimi, ili ako jih zadruga nedovrši onako brzo kako bi trebalo, moći će zemaljska vlada ureći prekluzivni rok, u kom valja zadruzi izpuniti svoje obveze, te izvesti radnje, što jih je vladin povjerenik označio potrebitimi.

Neizpuni li zadruga ni u prekluzivnom tom roku svojih obvezah, to će se zemaljska vlada pobrinuti, da se radnje o trošku zadruge izvedu i uzdržavaju. Podjedno biti će vlada vlastna razporezati potrebite za to iznose na interesente, čim se započme izvadjanje i to, ako se nebi dalo drugčije, t. j. ako još nebi bio ustanovljen prinosni ključ, provizorno u razmjerju prama zemljarini, koja se plaća od zemljištah u inundacijonom području.

Kad se ustanovi prinosni ključ, rektificirati će se po njem i izravnati prinosi ovako ubrani.

§. 114.

O pitanju, da li koju zadrugu valja uzdržati ili konstituirati u javnu interesu, odlučuje zemaljska vlada, saslušavši odnosnu zadrugu ili interesente i susjedne zadruge.

Ustanove §§. 111. i 112. valja svakako uporavljivati na zadruge stvorene ureda radi prama §. 80. pak i na one zadruge, koje su zaključile razvrgnuće a vlada toga zaključka u javnu interesu nije potvrdila.

Na zadruge, koje se nemoraju podržavati u javnu interesu, nemogu se uporavljivati ustanove §§. 112. i 113.

§. 115.

Zemaljska vlada motri po svojih povjerenicih djelovanje zadrugah, te bdije nad tiem, da zadruge djeluju po ustanovah zakona, po svojih pravilih i po zaključcih glavne skupštine.

S toga valja vladinoga povjerenika pozivati svim sjednicam odbora i glavnoj skupštini. U tih sjednicah ide povjerenika rieč. te je on vlastan proti zaključkom uteći se za 14 danah zemaljskoj vladi, ako drži, da se timi zaključci podpuno neobezbiedjuju zaštitne gradjevine.

§. 116.

Zadruge dužne su stvarati si pričuvne zaklade za obranu od vode. Iznos pričuvne zaklade sračunan po kilometru ciele linije, koju treba braniti, valja u pravilih točno ustanoviti.

Pričuvnom zakladom valja upravljati posebice, odieljeno od ostalih zadružnih novacah, te će ju zadruga, kad god nastane pogibelj, moći upotriebiti, da namiri trošak za obranu od povodnjah.

Iznos potrošen iz pričuvne zaklade valja, kad mine pogibelj, razporezati na članove zadruge, i od njih ubrati prama ustanovam §. 120. tako, da će se pričuvna zaklada opet dopuniti najkasnije za 6 mjesecih, nakon što je minula velika voda.

§. 117.

Zadruge za obranu od povodnjah dužne su smjestiti vodomjere, opredieljene posebnimi odredbami i namjestiti dostatan broj stalnih stražarah.

Ustanova §. 173. tiče se i ovih zadružnih stražarah.

§. 118.

Na materijal i spreme potrebite uzdržavanju gradjevinah ili obrani i na pričuvnu zakladu za obranu od vode nemože se udariti ovrhom.

Ako s toga nebi bilo pokrića za tražbinu, koju bi valjalo utjerati ovrhom, to se mogu interesenti zadruge pridržati, da namire manjak razmjerno po prinosnom ključu.

§. 119.

Iznosi, što jih zadruga razporeže (ovamo spadaju i prinosi pojedinih dobarah za ukamaćivanje i amortizaciju zadružnih zajmovah) obterećuju odnosni posjed tako, da jih ide svojstvo izravnih porezah sa pravom prvenstva, i prednost pred svimi pače i uknjiženimi tražbinami.

§. 120.

Ravnatelj zadruge valja da vlastnike dotičnih inundacijonih područjah pojedince obavješćuju, kolike li je godišnje prinose za zadružne troškove zadruga razporezala i koliki prinosi zapadaju pojedine posjede za ukamaćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah.

Članovi zadruge dužni su, da svoje prinose na mjestih, opredieljenih glavnom skupštinom, uplaćuju u četiri jednaka obroka i to prvoga dana svakoga četvrtgodišta, dakle 1. siečnja, 1. travnja, 1. srpnja i 1. listopada.

Tko svoga prinosa neplati do polovine drugoga mjeseca u dotičnu četvrtgodištu, dužan je za cielo četvrtgodište platiti 6% zateznih kamatah i to od iznosa onoga, kojim je zaostao.

Ako zamoli zadruga, odrediti će zemaljska vlada, da organi obćinski pobiru i utjeruju prinose i zaostatke putem političkoga prisilnoga postupka.

O utjerivanju tih prinosah i zaostatakah izdati će zemaljska vlada naputak.

§. 121.

Potraži li koja zadruga, da se odobre (§. 92.) zaključci glavne skupštine o zajmu, što bi ga zadruga htjela sklopiti, valja da predloži zemaljskoj vladi sliedeće podatke:

1. zaključak glavne skupštine te obrazložbu, razlažuću, zašto zadruzi treba uzeti zajam;

2. uvjete zajma, imenito kamate, što bi jih plaćala i osnovu ob amortizaciji.

§. 122.

Uzme li djelovanje zadruge zapinjati, neizpunjuje li ona unatoč ponovnim opomenam bitnih svojih dužnostih, označenih joj pravili, ili nastanu li financijalne neprilike, izaslati će zemaljska vlada vladinoga povjerenika, da upravlja zadružnimi poslovi.

Vladin povjerenik vrši, osim slučajevah nabrojenih pod točkami 1., 7. i 9. §. 91., prava glavne skupštine i odbora i obavlja njihove poslove.

Povjereniku pridieliti će zemaljska vlada povjerenstvo sastavljeno od članovah zadruge, da mu podaje mnienja.

Djelovanje povjerenika trajati će najviše dvie godine.

Čim mine taj rok, ili ako je povjerenik izaslan na kraće vrieme, sazvati će on glavnu skupštinu, da konstituira odbor, te će ovomu predati poslove zadružne, da njimi upravlja.

No djelovanje povjerenika moći će se produljiti i na dalnje dvie godine, ako bi to zemaljska vlada s važnih razlogah držala potrebitim, ili ako bi to zatražili sami interesenti. U odnosnoj naredbi valja tad u svakom slučaju naročito naznačiti, dokle će opet trajati djelovanje povjerenika.

§. 123.

Radi li se o tom, da se sjedine dvie ili više zadrugah, valja se držati sljedećih ustanovah:

1. Imovinom zadruge, koja se spaja s drugom kojom zadrugom, valja napose upravljati dotle dok se nenamire ili neosjeguraju zajmovi zadruge i ostale tražbine, što su jih prijavili vjerovnici za šest mjesecih, iza kako je sjedinjenje unešeno u vodnu knjigu; samu upravu vodi odbor nove zadruge.

2. Tereti iz prošle dobe te troškovi, potrebni, da se izgrade gradnje za regulaciju do dimenzijah jednako sjegurnih, obterećuju

članove zadruge isto tako, kao da se sjedinjenje nije ni izvelo.

3. Sjedinjenje može se izvesti tek, kad ga odobri zemaljska vlada.

4. Je li se sjedinjenje izvelo, valja to odmah prijaviti nadležnoj oblasti, da ga zabilježi u vodnu knjigu.

§. 124.

Zemaljska vlada dati će, kad god uztreba a svake godine najmanje po dva puta, izpitati obranbene nasipe i ostale zadružne gradjevine.

Zadruge dužne su, da za državni nadzor plaćaju zemaljskoj blagajni godišnji paušal od 3 forinta po kilometru nasipa.

Osim toga paušala nemogu se od zadrugah u ime državnoga nadzora tražiti nikakva druga plaćanja za troškove spojene s tim nadzorom.

§. 125.

Kod vodogradjevinah manje važnosti vlastna je zemaljska vlada na vrieme ili trajno odriešiti interesente formalnostih propisanih ovim odsjekom, pak i najmanje mjere učestvovanja, što ju §. 83. traži, da se uzmogne vršiti pravo glasovanja.

B. Zadruge za porabu vode.

§. 126.

Ustanove paragrafah 74., 75., 76., 84., 85., 86., 87., 88., 89., 91., 93., 100., 123. i 125. vriede i za zadruge za porabu vode; za zadruge stvorene za osušivanje tla vriede osim toga i paragrafi 77., 78., 83., 102., 110., za tiem 115., 119. i 122. ovoga zakona.

§. 127.

Nemože li se slobodnim sporazumkom interesentah sastaviti zadruga za osušivanje tla, vlastna je većina, sračunana prama obsjegu učestvujućih zemljištah, i proti volji manjine zaključiti, da se konstituira zadruga pod uvjet, da se zasnovane radnje nebi mogle valjano izvesti, ako se neprotegnu i na zemljišta manjine.

§. 128.

Radi li se o natapanju tla, vlastna je većina od dvie trećine interesentah, sračunana prama razmjerju posjeda, i proti volji manjine konstituirati zadrugu pod uvjet:

1. da su se zemljišta, koja će se pripojiti zadruzi, stalno rabila kao livade ili pašnjaci;

2. da radnje obsižu bar 100 katastralnih jutarah;

3. da za valjanu provedbu radnjah treba da učestvuje i manjina

§. 129.

Ako li koji učestnik, koji mora da po §§. 127. ili 128. učestvuje proti svojoj volji, dokaže, da se bar za pet godinah iza što je oblast ustanovila, da su radnje dovršene, nije glede vlastitoga mu zemljišta polučila svrha, za kojom se je išlo, vlastan je on potražiti, da mu se povrate prinosi po njem uplaćeni, i da se s njegova posjeda uklone gradjevine, kojih više netreba.

U tom postupat će se prema §§. 106. i 107. ovoga zakona.

Glavna je skupština takodjer, ako to dozvoli oblast i ako se dade primjerena odšteta, vlastna izključiti pojedine učestnike, ako odatle ima znatna korist po zadrugu ili ako bi se zemljište, koje se hoće izključiti, bolje moglo pripojiti drugoj kojoj zadruzi, ili ako bi se svrha, za kojom se je išlo, valjano dala polučiti posebnom kakovom uredbom.

§. 130.

Zadruga držati će se konstituiranom, čim zemaljska vlada odobri zadružna pravila, prihvaćena po glavnoj skupštini.

Oni, koji bi prije, nego li što se odobre pravila, uredovali u ime zadruge, biti će osobno i solidarno odgovorni.

§. 131.

Modifikaciji ili promjeni odobrenih glavnih ili detaljnih osnovah treba zaključak glavne skupštine i odobrenje oblasti.

§. 132.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;
2. svrhu zadruge;
3. kako će dugo trajati zadruga;
4. oznaku posjedah, spadajućih zadruzi, eventualno imenik članovah zadruge;
5. prinose pojedinih članovah troškovom zadruge;
6. kako će odbor biti ustrojen, kako će se birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;
7. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština, kakav će joj biti djelokrug, kojim će redom razpravljati i kako stvarati zaključke i što valja učiniti, ako sazvana već lavna skupština nebi bila sposobna zaklju- vati;
8. kakvo će pravo glasovanja ići čla- ove i kako će ga oni vršiti.

§. 133.

Jedna trećina članovah, imajućih pravo asa, može kad ju je volja pismeno, nazna- ši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove vna skupština. Ako organ, ovlašten na po- , neizpuni te želje za osam danah, to će zamolbu interesentah zemaljska vlada od- liti, neka se sazove glavna skupština.

§. 134.

Zaključci glavne skupštine o promjeni vilah i razvrgnuću zadruge biti će pravno jani samo, ako jih odobri kr. zemaljska da.

§. 135.

Zadruga razvrgnuti će se:
1. ako mine vrieme, za koje se je zadruga stituirala;
2. ako to zaključi glavna skupština;
3. ako se sjedini s drugom zadrugom.

U slučajevih označenih pod točkami 2. . valja zaključak glavne skupštine predlo- zemaljskoj vladi, da ga odobri.

§. 136.

Imovina razvrgnute zadruge, koja pre- tane nakon što su namireni dugovi, poraz- eliti će se medju članove razmjerno prama hovim prinosom, ako se o njoj nije druga- je odredilo.

Dugove će izplatiti i preostalu imovinu medju članove porazdieliti članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravili ili zaključkom glavne skupštine.

§. 137.

Zemaljska vlada vlastna je odrediti raz- vrgnuće zadruge, ako se zadruga. nakon što su joj odobrena pravila, nije u opredieljenu roku prihvatila svojih posalah, ili ako jih svojom krivnjom nenastavi tečajem dvijuh godinah.

§. 138.

Kod zadrugah stvorenih za natapanje, drenažu, osušivanje i kolmaciju vlastna je vlada, ako zadruga uztraži, dozvoliti, da se prinosi i zaostatci prinosah pobiru odnosno utjeruju načinom propisanim u §. 120.

V. POGLAVJE.

Ustanove o vodnom redarstvu.

§. 139.

Zadruge valja da odnosnoj oblasti prve molbe (§. 167.) prijave imena i stan svojih ravnateljah, inžinirah, stražarah ili drugih nadzornih organah.

§. 140.

Svaka zadruga za obranu od vode valja da najkasnije tri mjeseca, iza kako se je konstituirala, izradi detaljirani statut o tom, što da se učini kad zaprieti pogibelj i kako će se rukovati ustavami, ako ima ustavah ili su ove zasnovane, te da statut taj podastre zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Koji prekrše te odredbe, moći će se kazniti globom od 5 do 500 forintih na korist pričuvne zaklade odnosne zadruge.

U tom statutu valja jasno i razgovjetno naznačiti, uz koji će vodostaj i uz koje okolnosti trebati, da se strože vrši nadzor, da se upotriebi više radnih silâh, da posreduju upravni činovnici, i da se pod silu radnici prizovu u pomoć, — pak ustanoviti, kako će se postupati u takvih slučajevih.

§. 141.

Čim voda uzme rasti do visine opredieljene u statutu za obranu od vode, dužna je zadruga priobćiti to nadležnoj oblasti.

Kad uztraži povjerenik zadruge, oblast će za radnje za obranu od visoke vode odrediti onoliko radnikah, koliko jih je zatražio povjerenik, te radnikom ustanoviti plaću, što ju valja da namiri odnosna zadruga.

§. 142.

Ima li razloga držati, da obranbeni nasip nije dosta jak, ili ako ga je visoka voda tako oštetila, da ga zadruga sama svojimi radnimi silami ili sredstvi nebi mogla uspješno obraniti, ili konačno, ako voda uzme rasti sve do tjemena obranbenoga nasipa, valja to odmah priobćiti nadležnoj oblasti i susjednim obćinam.

§. 143.

Čim nadležnoj oblasti stigne prijava prama §. 142., valja joj smjesta odrediti, da obćine u poplavištu odmah stave na razpolaganje javnu radnu snagu i materijal, ako to odredi oblast ili uztraži organ, što ga je zadruga već prije za to označila.

§. 144.

Nastane li koja od okolnostih spomenutih u §. 142., valja da nadležna oblast odmah izašalje na lice mjesta oblastnoga izaslanika, da ondje bdije, vrše li radnici naloge, da podupire obranbene radnje zadruge, te da pazi na obranbeni nasip.

§. 145.

U takvih je slučajevih oblastni izaslanik, ili dok on nestigne, povjerenik zadruge vlastan, zaustaviti i za obranu upotriebiti sav materijal i orudje, što ga ima u posjedu pojedinih žiteljah, posjednikah i obćinah; vlastan je nadalje odrediti na mjesto, gdje prieti pogibelj, svu radnu silu i vozila učestnikah, a ako ni to sve nebi doteklo, dužni su neprekidno obavljati obranbene radnje i svi žitelji susjednih obćinah sa svojim orudjem, svojom teglećom marvom i družinom.

Zadruga nemože se pridržati, da naplati javnu radnu silu, koja se je ovako smogla.

§. 146.

Čim mine povodnja, dužan je spomenuti oblastni izaslanik, da sudjelovanjem zadružnoga povjerenika, obćinskih organah, koji su priveli i upravljali radnom silom obćinah, te ostalih interesovanih stranakah, odmah sastavi izkaz o tom, koliko se je za obranbene radnje upotrebilo materijala i orudja i u kojoj vriednosti i koliko je štetah poteklo s obranbenih radnjah, pak da prama tomu izkazu pokuša nagodu odnosnih stranakah sa zadrugom. Nedodje li do nagode, valja da on za osam danah predloži izkaz kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na daljnje uredovanje.

Kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) ustanoviti će bud po predloženih mu spisih, bud, obnadje li potrebnim te izašalje stručno povjerenstvo, po procjeni toga povjerenstva iznos troškovah, koje zadruga valja da naknadi. Zadruga dužna je pod ovrhom izplatiti taj iznos za 30 danah, računajući od dana, kad joj je dostavljena odluka kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva).

Stranci nezadovoljnoj pravomoćnom odlukom kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva) otvoren je put pravde, al se tiem neobustavlja ovršba odluke upravne oblasti.

§. 147.

Ako li visoka voda unatoč svim tim odredbam poplavi zaštićeni teritorij, vlastna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), saslušavši interesovane stranke, odrediti, da se prosjeće obranbeni nasip, te da se ovako voda, koja je provalila, navede u korito, al tad valja, da se unapried već pobrine, kako će se, čim odteče visoka voda ili i prije, ako uztreba prama vodostaju rieke, za dobe opet zabušiti prolom u nasipu.

§. 148.

Ustanove ovoga poglavja ob obrani od pogibelji vode ili o gradjevinah, izvedenih za tu obranu, vriede i za one privatne obranbene nasipe, koji su dozvolom oblastih podi-

gnuti, da se obrane od visoke vode pojedini predieli, pojedine obćine ili njihovi medjnici.

VI. POGLAVJE.

Oblasti i postupak.

§. 149.

U svih poslovih, koji se prama ovomu zakonu tiču reguliranja i porabe vode i obrane od vode, nadležnom je upravna oblast.

§. 150.

U poslovih podieljivanja dozvole (koncesijah) nadležna je županijska oblast u slučajevih navedenih u §. 41. sl. f. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, a u inih slučajevih kotarska oblast u prvoj molbi, u gradovih pako i poput gradovah uredjenoga trgovišta Rume gradsko poglavarstvo.

O molbenu tečaju odlučuju ustanove zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i ustroju uprave u županijah i kotarih, dotično ustanove zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah.

U koncesijonih poslovih o radnjah, koje da se izvedu na brodivih, odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će, ako bi radnjam ovim prigovorili organi zajedničke vlade obzirom na potrebe reguliranja vodah odnosno brodarenja, ban, nakon što se je sporazumio za zajedničkim stručnim ministrom.

§. 151.

Zasiže li koja vodogradjevina u područje više municipijah, to ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba, da se povede postupak, valja da odmah prepis te molbe pošalje županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom) interesovanih municipijah za to, da uzmognu za 14 danah iza kako su obavješteni, eventualne svoje primjetbe o nadležnosti pismeno priobćiti onoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu), koja jim je poslala prepis molbe.

Ako te županijske oblasti (gradska poglavarstva) za 14 danah neprigovore nadležnosti, nadležna je u prvoj molbi ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba.

Je li se pako prigovorilo nadležnosti, valja da ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je molba predala, odmah sve spise podastre zemaljskoj vladi, da ova odluči o nadležnosti.

Nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) treba svakako da k razpravi pozove županijske oblasti (gradska poglavarstva) ostalih interesovanih municipijah.

Ako li od pozvanih županijskih oblastih (gradskih poglavarstvah) nitko nedodje k razpravi, to se s toga nesmije zategnuti ni postupak ni odluka.

§. 152.

Uztreba li na tudjih zemljištih i vodah obaviti predradnjah za vodogradjevine, a posjednik dotičnoga zemljišta to prieči, vlastan je podhvatnik u nadležne oblasti potražiti dozvolu za predradnje.

Dozvola za predradnje glasi na stanovito vrieme, a ovlašćuje koncesijonara, da se o svom trošku prihvati izvidah i studijah, potrebitih za zasnovani podhvat, te da obavi potrebite izmjere.

Kojega će se dana i gdje prihvatiti predradnjah, valja da koncesijonar bar tri dana prije prijavi načelniku dotične obćine, a ovaj priobćiti će to interesovanim posjednikom pojedince ili načinom običajnim ondje za oglašivanje.

Nanese li se komu za predradnjah kakva šteta, valja da ju koncesijonar odmah naknadi. Da se naknada ova zajamči, vlastna je nadležna oblast, ako to uztraži bud koja interesovana stranka, odrediti, neka se položi jamčevina u gotovu novcu ili u vriednostnih papirih, prikladnih za kauciju, te zabraniti podhvatniku, da se prihvati predradnjah ili jih nastavi prije, nego li što je položio jamčevinu.

§. 153.

Tko želi polučiti dozvolu za budi kakvu porabu vode ili vodogradjevinu, valja da oblasti prve molbe podnese molbenicu i njoj priloži po stručnjacih izvedene narise i osnove.

U molbenici valja mu naznačiti:

1. koji je obsjeg i koja svrha gradnji, a radi li se o porabi vode, koje li je ime i koja oznaka one vode, gdje je gradnja zasnovana, i koliko će trebati vode;

2. kako će izvesti radnje, zasnovane po predloženoj osnovi;

3. koja će korist poteći od radnjah, i koja bi šteta mogla nastati, da se one neizvedu;

4. kako se zovu oni, koji su ovlašteni na porabu vode i drugi interesenti, u čija će prava zaseći zasnovane radnje, i jesu li se i kako izjavili;

5. koja li pojedina zemljišta, vode i vodogradjevine treba steći ili obteretiti služnošću i kako jim se zovu vlastnici.

§. 154.

Opire li se zasnovana gradnja javnomu kojemu interesu, valja molbu odbiti obrazloženom odlukom bez daljnje razprave.

Ako li tomu nije tako, treba molbu predati oblastnomu stručnjaku, da se o njoj izjavi. Ovaj će, ako uztreba, izaći i na lice mjesta, a valja da na pitanja oblastih ponajpače razjasni sljedeće točke:

1. je li gradnja u obće izvediva, pak ako jest, koji li je način najshodnijim;

2. koje li se koristi i štete mogu od nje očekivati i u kakvu su razmjerju koristi prama štetam, da li će se oštetiti treće osobe, ako li se prama osnovi promieni naravni vodotok, pak ako da, kolika je šteta i da li će se dovoljno naknaditi;

3. kako će se zasnovana gradnja dojmiti ostalih postojećih već vodogradjevinah;

4. valja li za gradnju steći tudje koje dobro ili ovo obteretiti služnosti;

5. treba li i u koliko privući gradnjam i druge interesente.

§. 155.

Prigovori li stručnjak osnovi, valja prigovore njegove priobćiti molitelju, da se o njih izjavi u prekluzivnu roku.

Ako stručnjak ništa neprigovori, ili ako molitelj, pošto su mu prigovori priobćeni, neodustane od svoje molbe, valja da oblast osnovu s primjetbami stručnjakah na 30 danah izloži na javni uvid na mjestu lako pristupnu, te da o tom i o vremenu, kad će se povesti razprava, oglasom obavjesti interesente.

Oglas valja da sadržaje:

kratak opis gradnje i osnove, mjesto, gdje su osnove izložene i gdje će se povesti razprava, vrieme kad će se povesti razprava, urečeno na koji dan iza kako mine vrieme za uvid i konačno poziv, neka interesenti eventualne svoje primjetbe predlože bud pismeno. dok je vrieme uvidu, bud ustmeno za razprave, jer da će se inače izreći odluka, a da se oni napose nesaslušaju.

§. 156.

Oglas treba u interesovanih obćinah pribiti na mjestu za to opredieljenu. Osim toga valja ga dostaviti interesentom, što jih je imenovao molitelj ili za koje oblast znade, za tiem vlastnikom zemljištah, što jih treba izvlastiti ili obteretiti služnošću.

§. 157.

Razprava je ustmena.

O razpravi valja sastaviti zapisnik i u kratko navesti izjave stranakah ili njihovih zamjenikah.

Zapisnik podpisati će svi, koji prisustvuju razpravi; ako tko uzkrati podpis, valja u zapisniku navesti razlog uzkrati.

§. 158.

Za razprave na licu mjesta valja, bude li prigovorah proti gradnji imenito pako glede odštetah, pokušati nagodu, a nagode li se stranke, valja punktacije nagode unieti u zapisnik.

Nedodje li do nagode, valja izcrpivo razpraviti sva pitanja, koja se pojave: razloge, navedene proti gradnji, način, kojim da se ova izvede, kojom da mjerom pojedinci učestvuju i kakvih će eventualno trebati služnostih.

§. 159.

Kad se dovrši razprava, valja o dozvoli gradnje izreći obrazloženu odluku.

U odluci odlučuje se, koji je obsjeg gradnji, kako će se izvesti i koji su joj uvjeti, ponapose do kojega vremena treba gradnju dogotoviti, da dozvola neutrne i konačno, koja će se zemljišta ustupiti i služnostmi obteretiti.

Odluku valja priobćiti interesentom, načinom opredieljenim u §. 156.

§. 160.

Trošak, potičući od dozvolbenoga postupka, nosi onaj, koji traži dozvolu, te ga on mora i predujmiti.

Oni troškovi postupka i razprave, koji će poteći u drugih poslovih privatnih stranakah, nositi će stranka ona, koja je zatražila, da se povede postupak ili ona, koja je svojom krivnjom a imenito tvrdokornim svojim opiranjem dala povoda postupku.

Postupajuća upravna oblast odlučivati će i o tom, u kojem da razmjerju pojedini učestnici nose trošak, ako ima zajednica interesah, i kako da se naknadi trošak, što ga je stranka, koja je podlegla u sporu, nanjela protivnoj stranci.

Iztražne troškove, potekle odatle, što su se prekršile ustanove zakona, nositi će uvjek onaj, tko se pronadje krivim.

Troškovi postupka i razprave pobirati će se administrativnim putem, odnosno utjerivati poput izravnih porezah.

§. 161.

Odlukom valja takodjer odrediti, kolika i kakva da se dade odšteta.

Iznos odštete ustanovljuje se: zamjenitim sporazumkom stranakah, ako je uspjela nagoda, ako li pako nije došlo do nagode, putem izvlastbe.

§. 162.

Tko se nezadovolji iznosom odštete, valja da to prijavi za 14 danah iza kako mu je odluka dostavljena, te da izjavi, da je voljan udariti parnicom.

U tom slučaju vlastan je dozvolbenik položiti iznos odštete ustanovljene putem upravnim kod realnoga suda, a čim se dozvolbenik izkaže o tom pologu, valja da se pravomoćna izvlastba provede bez obzira na povedeni sudbeni procjenbeni postupak.

§. 163.

Kad odluka postane pravomoćnom, izdati će se za vodogradjevinu ili porabu vode koncesijonalna izprava.

U koncesijonalnoj izpravi valja naznačiti:

1. ime i prezime koncesijonara;
2. vodu i mjesto, gdje da bude gradjevina ili poraba;
3. koja je svrha gradjevini ili porabi;
4. kako dugo traje koncesija i
5. na koju li se količinu vode podieljuje koncesija;
6. posebne uvjete.

§. 164.

Koncesijonalnu izpravu valja unieti u vodnu knjigu, a osnove, koje k njoj spadaju, pohraniti u arkivu vodne knjige.

§. 165.

Kad se dogradi dozvoljena vodogradjevina, pregledati će ju i izpitati oblast.

Zapisnik o pregledbi gradnje, izvedene po odobrenoj osnovi, valja položiti u arkiv vodne knjige.

§. 166.

Radi li se o tom, da se doskoči vododerinam, vlastni su potražiti povedbu postupka koli posjednici zemljištah, izvrženih vododerinam, toli i interesovani posjednici zemljištah niže ležećih.

Postupak moći će se i ureda radi odrediti po kotarskoj oblasti (gradskom poglavarstvu) ili po kr. zemaljskoj vladi.

Za postupak nadležna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), gdje leži zemljište, izvrženo vododerinam.

Postupak udesiti će se prama §. 153. i sljedećim paragrafom, tičućim se dozvole.

§. 167.

Za nadzor nad vodogradjevinami i porabami vode, koncesijoniranimi prama ovomu zakonu te za odredjivanje o poslovih, kojim po ovom zakonu netreba koncesije, jest ob-

*

lašću prve molbe kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), koja namješta i potrebite stražare.

§. 168.

Ako učestnici u opredieljenu za to vremenu neizvrše odredbe oblasti, oblast će o njihovu trošku izvesti potrebite radnje.

§. 169.

Odredbe uredujuće oblasti, neobhodno potrebite, da se ukloni pogibelj, izvesti će se i tad, ako je uložen utok.

§. 170.

Kod županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) svakoga municipija valja da se vodi vodna knjiga, sadržavajuća vodogradjevine i porabe vode, koje već postoje u području municipijah ili koje će se koncesijonirati prama ovomu zakonu, služnosti i podatke o zadrugah.

Svatko je vlastan ugledati vodnu knjigu i sbirku izpravah, te si odatle, položiv propisane pristojbe, izvaditi ovjerovljenih prepisah.

Neznanjem unosa u vodnu knjigu, nemože se nitko izpričati.

§. 171.

Tko propusti prijavu u vodnu knjigu, može se, gdje ovaj zakon neustanovljuje veće globe, kazniti globom od 5 do 100 for. po oblasti, koja vodi vodnu knjigu.

§. 172.

Posebna naredba urediti će, kako da se vode vodne knjige, kako da se udesi arkiv i kolike pristojbe da se plaćaju za prepise.

VII. POGLAVJE.

Ustanove o kaznah.

§. 173.

Tko bilo kako ošteti ili povriedi koju vodogradjevinu, a nije za to kažnjiv po obćem kaznenom zakonu, držati će se, da je počinio poljsku štetu, te će se proti njemu postupati po propisih, kojimi se zaštićuje poljsko dobro.

Pri tom ide djelokrug, što ga je zakon opredielio poljarskomu osoblju (osoblju za čuvanje poljah), pod uvjeti i oprezi propisanimi tim zakonom, takodjer i ono osoblje, koje je napose namješteno, da pazi na vode i naprave, služeće za obranu od vode, za porabu vode i da se vodi daje pravac.

§. 174.

Novčanom globom od 5 do 150 forintih kazniti će nadležna politička oblast onoga, tko prekrši bud ustanove, uredjujuće vodno pravo, bud naredbe i odredbe izdane za njihovu provedbu, a ponapose onoga, tko bez potrebite tomu oblastne dozvole podigne gradjevinu koju za porabu vode i obranu od nje ili rabi vodu, tko samovoljno preloži ili promjeni uzporišta, ili vodu izkvari tvari, škodljivimi zdravju, a da nije taj prekršaj kažnjiv po obćem kaznenom zakonu.

Ako li onaj, koji je proglašen krivcem, nemože da plati globu, promieniti će mu se globa u zatvor, te se svakih 5 for. globe zamieniti zatvorom od jednoga dana.

Tko ponovi prekršaj moći će se, ako još nisu protekle dvie godine, što je pretrpio posljednju kazan, kazniti i zatvorom do mjesec danah.

§. 175.

U svih slučajevih, ako je tko zakon ovaj prekršio činom ili propuštajem, krivac je, osim što mu je pretrpjeti kazan i odštetiti oštećenika, dužan, da bud o svom trošku ukloni novu gradnju, koju je samovoljno bio podigao, bud nadomjesti radnju što ju je bio propustio, ako to uztraži onaj, koji je tiem oštećen ili mu prieti pogibelj, ili ako to traži javni interes.

Oblast valja da stvar što brže rieši, te da svoju riešitbu, ako uztreba, izvrši političkim prisilnim putem.

§. 176.

Globe, što će jih izricati oblasti, provadjajući ovaj zakon, uticati će u zakladu za promicanje gospodarskih svrhah kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§. 177.

Sbog zastare neće se prekršaji proti ovomu zakonu iztražiti ni kazniti tada, ako proti prekršitelju nije od dana, što je prekršaj počinjen, povedena iztraga: za tri mjeseca glede činah, označenih u §. 173., a za šest mjesecih glede prekršajah spomenutih u u §. 174.

Zastara, sve da je nastala, nedokida ipak dužnosti, koju §. 175. namiće prekršitelju, a ni dužnosti njegove, da odšteti oštećenika.

VIII. POGLAVJE

Prelazne ustanove.

§. 178.

Za dvie godine, računajući od dana, kojim zakon ovaj zadobije kriepost, valja da nadležna oblast prve molbe oglasom tri puta uvrštenim u službene novine i važnije časopise dotičnoga kraja te oglašenim i po obćinah, pozove vlastnike onih postojećih vodogradjevinah i ovlastih na porabu vode, kojim se po §. 24. ovoga zakona hoće oblastna dozvola, da u roku, što će ga oblast ona ureći i koji nesmije da je kraći od tri mjeseca od dana oglasa — a od dana, kojim će ovaj zakon zadobiti kriepost kraćim od jedne godine — predlože koncesiju o svojih ovlastih ili dokažu, da njihove vodogradjevine neprekidno postoje već dvadeset godinah — računajući natrag od dana, kojim je ovaj zakon zadobio kriepost, a da one nevriedjaju opravdanih interesah, te da jih ni nadležne oblasti nisu pronašle štetnimi.

Inače držati će se, da njihove koncesije više nepostoje.

Postupak taj moći će se odrediti posebice i u razno doba glede raznih vodah,

§. 179.

Oblast prve molbe priobćiti će ovlast, odnosno prijavu izkazujuću, da ona postoji 20 godinah, odnosnoj obćini, da interesenti uzmognu o njoj za 30 danah izjaviti svoje primjetbe.

Oblast prve molbe izreći će tad ob ovlasti odluku, koju valja priobćiti stranci i odnosnoj obćini. Je li bilo reklamacijah, ili je oblast prve molbe izjavila ovlast nedokazanom, moći će stranka za 14 danah uložiti utok nadležnoj višoj molbi.

Ovlasti, legitimirane pravomoćnom odlukom, valja da se unesu u vodnu knjigu.

Treba li za to uredovanje na licu mjesta, to će trošak zanj nositi ovlaštenik.

§. 180.

One, koji svoje ovlasti nemogu izkazati ili koji se za urečena roka neprijave za legitimaciju, valja oglasom ponovno pozvati, da za šest mjesecih, računajući od dana toga oglasa, potraže dozvolu, jer da će se, ako toga neučine, držati da jim je ovlast utrnula, te će oblast odrediti o njihovih vodogradjevinah.

§. 181.

Ustanove ovoga zakona nevriede glede obstanka, obsjega i trajanja pravah, koja su legitimirana po prediducih paragrafih i koja će i dalje vrieditі, al o tom kako će se ta prava vršiti, odlučuju ustanove ovoga zakona.

§. 182

Dok nepriedju obstojeći nasipi na vodne zadruge, valjaju glede njih obstojeći propisi, u koliko nisu ovim zakonom promjenjeni.

Tko k uzdržavanju obstojećih nasipah doprinositi imade, ustanovljuje se posebnim postupkom, koji će kr. zem. vlada naredbenim putem urediti.

IX. POGLAVJE.

Zaglavne ustanove.

§. 183.

Ako bi se vodogradnje, koje prama ovomu zakonu spadaju u djelokrug bana, doticale brodivih odnosno zajedničkih riekah ili u obće kakve zajedničke udesbe (željeznice, državne ceste, plovitba itd.) ili ako bi se imao ustanoviti prinos sa strane takove zajedničke udesbe (§. 109.): postupati će u takovih slučajevih ban u dogovoru i sporazumu sa nadležnim zajedničkim ministrom.

§. 184.

Glede uredjenja vodah na brodivih riekah valjaju ustanove zakonskoga članka XXIII.: 1885.

§. 185.

Danom, kojim ovaj zakon zadobije kriepost, izgubiti će kriepost svi zakoni i naredbe, koje se tiču predmeta ovoga zakona, a neslažu se s njegovimi ustanovami.

Oviem se dokida i zakonski članak II.: 1868. ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša.

§. 186.

Kojim će danom ovaj zakon zadobiti kriepost, opredieliti će ban naredbom.

§. 187.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu. —

Nakon pročitane osnove zakona pita predsjednik: Prima li visoki sabor osnovu zakona o vodnom pravu kako je sada pročitana?

Sabor prima.

Osnova zakona o vodnom pravu primljena je, te će se Njegovu Veličanstvu previšnje sankcije radi podnieti.

Sliedi drugi predmet dnevnoga reda i to:

Razprava o izvješću proračunskoga odbora, o zamoljenoj po kr. financijalnom ravnateljstvu privoli za prodaju sliedećih u bivšem krajiškom području ležećih razpoloživih erarijalnih nekretninah i to:

I. zemaljske čestice bašća top. br. 915/1. u površini od 103□° spadajuće bivšem inžinirskom stanu, sada stanu podžupana u Gospiću, unešena u gruntovnici obćine Gospić kao krajiško-erarsko zemljište, na žitelja istoga mjesta Josipa Mikšića uz cienu od 2 for. 50 novč. za □°, i

II. Zemljištne čestice br. 339. u površini od 1 rali i 854□°, ležeće u obćini Dubrava.

Iza pročitanog izvješća odnosno predloga odborova prelazi se na glasovanje, te je većinom glasovah prihvaćen predlog saborskog odbora za zemaljski proračun, koji glasi:

Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na temelju §. 8. zak. čl. I.: 1868. privoljuje na prodaju gore navedenih državnih nekretninah i to u mjestu Gospiću ležeću česticu bašće od 103□° unešenu pod top. br. 915/1. grunt. ulož. br. 21, kao i na prodaju zem. čestice br. 339. u površini od 1 rali i 854□° ležeće u obćini Dubrave.

Pošto je time dnevni red izcrpljen, odgadja predsjednik saborske sjednice na neizvjestno vrieme i saobćuje, da će predsjedničtvo u svoje vrieme po potrebi iste sazvati.

Sabor prima.

Predsjednik zaključi današnju saborsku sjednicu, i sjednice sabora odgadja na neizvjestno vrieme, te pozivlje saborskog bilježnika, da sastavi zapisnik da se uzmogne stante sessione ovjeriti.

Zapisnik bude pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 16. studenoga 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 65 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u 11¼ satih prije podne.

Predsjednik priobćuje, da će se povodom previšnjega imendana Njezinoga Veličanstva premilostive nam carice i kraljice Jelisave dne 19. studenoga t. g. u 9 satih u jutro obslužavati svečana služba božja u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj, na koju se gg. članovi sabora pozivlju. Ujedno predlaže, da se povodom previšnjega imendana Njezina Veličanstva u zapisnik stavi izraz naše najodanije vjernosti i neograničene podanične ljubavi prema Njezinomu Veličanstvu.

Sabor prima.

Predsjednik priobćuje, da su na ovaj visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 359. sab.

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Nj. c. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 9. listopada t. g. uz izraz najmilostivije zahvalnosti uzeti na previšnje znanje čestitku sabora podnešenu povodom previšnjega imendana.

Uzimlje se na znanje.

2. Br. 358. sab.

Preuzv. g ban priobćuje, da je Nj. c. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem uzeti na previšnje znanje čestitke i izražaj odanosti hrv.-slav. sabora podnešene prigodom previšnjega rodjendana.

Uzimlje se na znanje.

3. Br. 362. sab.

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Nj. c. i kralj. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 12. listopada t. g. uz izraz najmilostivije zahvale primiti na previšnje znanje čestitke sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, izražene povodom sretnog svog povratka iz Češke.

Uzimlje se na znanje.

4. Br. 355. pr. sab.

Preuzv. gosp. ban priobćuje, da je Njez. Visost prejasna gospodja udova priestolonasljednika nadvojvodkinja Stefanija, blagoizvolila uz izraz milostive zahvale blagohotno uzeti na znanje čestitke sabora, podnešene prigodom vis. imendana.

Uzimlje se na znanje.

5. Br. 843. sab.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. ces. i kralj. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 6. srpnja t. g. po saboru hrv.-slav. zaključenoj osnovi zakona o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

6. Br. 844. sab.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 12. srpnja t. g. zaključenoj po hrv.-slav. saboru osnovi zakona o promjeni §. 21. zak. čl. I. : 1868. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

7. Br. 845. sab.

Unutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 6. srpnja

t. god. po saboru kralj. Hrv. i Slav. votiranoj osnovi zakona o ciepljenju boginjah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

8. Br. 846. sab.

Kr. zem. vlada, kao zemljo-razteretno ravnateljstvo, priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 12. srpnja t. g. osnovi zakona o odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnog duga premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

9. Br. 860. sab.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji njihovih udovah i sirotah.

Ide odboru ad hoc od 11 licah, kojega izbor obavit će se u današnjoj sab. sjednici.

10. Br. 848. sab.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja po računarskom uredu kr. zem. vlade sastavljene računske zaključke o autonomnom budgetu za g. 1889.

Ide odboru za razsudbu zem. računah.

11. Br. 853. sab.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, moli za dozvolu prodaje erar. sgrade, bivši stan upravnoga častnika, poslje kr. kot. sudca u Drežniku, crkvenoj obćini Drežnik, u svrhu stalnog smještenja župnika uz kupovninu od 132 for.

Ide odboru proračunskomu.

12. 847., 849., 854. i 855. sab.

Kr. zem. vlada odjel za pravosudje dostavlja proglašenja radi previšnjom potvrdom providjene hrvatske izvornike na zajedničkom ug.-hrv. državnom saboru donešenih skupnih zak. članakah i to 10., 11., 12., 13., 14., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25., 26,, 28., 29. i 30. od god. 1891.

Proglašenje obavit će se u današnjoj saborskoj sjednici.

13. 856. sab.

Kr. kot. oblast u Stubici podnosi bansku pozivnicu za Denisa baruna Hellenbacha u svrhu verificiranja istoga.

Ide odboru verifikacionaluomu.

14. Br. 850. sab.

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja po gradjevnom uredu kralj. zem. vlade za jubilarnu gospodarsko-šumarsku izložbu u Zagrebu sastavljene knjige o izvedenih:

1. zemaljskih cesto-gradjevinah god. 1874.—1890.;

2. o izvedenih vodo-gradjevinah godine 1874.—1890.

Uzimlje se na znanje, te će se prispjele knjige razdieliti medju saborske članove.

15. 842. sab.

Dr. Mirko Mikulčić polaže svoj zastupnički mandat za 17. izborni kotar Glina, kao što i mandat za zastupnika na zajedničkom saboru u Budimpešti. Pozvati će se kr. zem. vlada, da izbor narodnoga zastupnika za 17. izborni kotar Glina obaviti dade, a izbor za ug. sabor staviti će se na dnevni red. Pošto je tom ostavkom izpražnjeno ujedno i jedno mjesto člana u pravosudnom odboru, popunit će se ono izborom u današnjoj sjednici.

16. Br. 857. sab.

Narodni zastupnik g. Makso Rosenberg moli bolesti radi dopust od mjesec danah.

17 Br. 861. sab.

Narodni zastup. g. Teodor Miković moli dopust.

Zamoljeni dopusti podieljuju se.

18. Br. 862. sab.

Gregorić Ferdo, bivši pravi učitelj kr. velike realke u Osieku, prije pet godinah radi bolesti riešen službe, moli za podporu.

Ide odboru peticionalnom.

Sliedi izbor odbora ad hoc od 11 lica i izbor jednoga člana u pravosudni odbor.

Za skrutatore imenuje predsjednik slieedeće članove, i to: sab. bilježnike Ivana Jagića i dra Ljudevita Švarca, koji će čitati imenik, te narodne zastupnike Franju Madjereka i Dragutina Pisačića.

Uspjeh izbora proglasit će se nakon proglašenja zajedničkih zak. članakah.

Sliedi proglašenje previšnjom potvrdom providjeni hrvatski izvornici na zajedničkom ug. hrv. državnom saboru donešenih skupnih zakonskih članakah i to:

Zak. članka XVIII. od god. 1891. o odredbah, koje se imaju učiniti u provadjanju

zak. čl. XVI. : 1889. glede pripojenja područja slobodne luke Rieke austro-ugarskomu carinskomu području;

Zak. članka XIX. od god. 1891. o pristupu k odredbam, koje će vlada u carevinskom vieću zastupanih kraljevinah i zemaljah učiniti u pogledu pripojenja Trsta austro-ugarskomu carinskomu području;

Zak. članka XX. od god. 1891. ob uvedenju na porez od sladora, na porez od mineralnoga ulja, kao i na potrošarinu od sladora i piva odnosećih se zakonah u dosadanjem riečkom carinskom području;

Zak. članka X. od godine 1891., kojim se razširuju ustanove zak. član. XX. od god. 1887. ob obskrbi častničkih i momčadskih udovah i sirotah vojske, bojnoga pomorstva, domobranstva i pučkoga ustanka;

Zak. članka XI. od god. 1891. o dozvoli nabave pušakah opetovakah, potrebitih za popunjenje pričuvnih zalihah domobranstva;

Zak. članka XII. od god. 1891. u predmetu dozvoljenja dobitnoga zajma, koji se ima dopiti u korist ugarske evangeličke reformirane javne zaklade i istu svrhu imajuće sjedinjene zaklade evangeličke crkvene obćine augsburžkog vjeroizpovjedanja;

Zak. članka XIII. od god. 1891. ob obustavi obrtne radnje po nedjeljah;

Zak. članka XIV. od god. 1891. o podupiranju obrtnih i tvorničkih namještenikah u slučaju bolesti;

Zak. članka XXI. od god. 1891. o preinaci priloga IV. V. i VI. zak. čl. LI.: 1875. o vojničkoj obskrbi osobah zajedničke vojske bojnoga pomorstva) i kr. kr. ugarskoga domobranstva;

Zak. članka XXII. od god. 1891. o povećanju bakrenog sitnog novca;

Zak. članka XXIII od god. 1891. o dozvoli troškovah, koji nastaju tim, što se po ministru rata ugarskomu pučkomu ustanku ustupljene Werndlove puške i k istim pripadajući naboji odpremaju natrag;

Zak. članka XXIV. od god. 1891. o budapeštanskoj parovoznoj kružnoj željeznici na desnoj obali Dunava;

Zak. članka XXV. od god. 1891. ob odkupu ugarskih željezničkih prugah družtva povl. austro-ugarske državne željeznice;

Zak. članka XXVI. od god. 1891. o osiguranju troškovah, potrebitih za sagradjenje i prometno uredjenje pruge od Velikoga Sibinja do Feleka vicinalne željeznice Veliki-Sibinj-Vöröstorony;

Zak. članka XXVIII. od g. 1891. ob upotrebljenju do 31. prosinca 1889. iz dohodakah hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga nameta naraslih suvišakah i ob odkupu hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga;

Zak. članka XXIX. od g. 1891. ob ukinuću brodarstvenoga i poštanskoga ugovora, koji postoji s parobrodarskim poduzećem austr.-ugar. Lloyda, te je uzakonjen zak. čl. XXI.: 1888., kao i o preinaci VI. čl. carinskoga i trgovačkoga saveza, koji je produljen zakonskim čl. XXIV. : 1887.

te napokon zak. članka XXX. od god. 1891. o uzakonjenju ugovora, sklopljenoga s ugarskim pomorskim brodarskim dioničkim družtvom Adria.

Sada proglašeni zajednički zak. članci povratit će se kr. zemaljskoj vladi, odjelu za pravosudje.

Predsjednik proglašuje zatim sliedeći resultat skrutinija:

Za odbor ad hoc glasovalo je 47 članovah sabora, pa su sa 47 glasova izabrani sliedeći: Theodor grof Drašković, Konrad Filip, Gjuro Dedović, Franjo Ferić, Franjo Folnegović, Vaso Gjurgjević, Ivan Jagić, dr. Dragutin Neumann, Dragutin Riffer, Vinko Seitz i dr. Ljudevit Švarc.

Za izbor jednoga člana u pravosudni odbor glasovalo je 35 članovah sabora pa je Dragutin Riffer izabran sa 35 glasovah.

Predsjednik pozivlje novo izabrane članove odbora ad hoc, da se sutra u 10 satih prije podne u svrhu konstituiranja sastanu.

Predsjednik zaključi današnju sjednicu u 12 satih o podne, a sliedeću ureći će po potrebi.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. Ljudevit Švarc v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLVI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 23. studenoga 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 55 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u $11^1/_4$ satih prije podne.

Zapisnik prošle 145. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da su na ovaj visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 871. sab.

Kr. zem. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892.

Ide odboru za proračun.

2. Br. 863. sab.

Odbor jedanaestorice podnosi izvješće ob osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zem. činovnikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Staviti će se dne 26. o. mj. na dnevni red. —

3. Br. 867. sab.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće o pregledanju zaključnih računah ob autonomnom budgetu za godinu 1889.

Staviti će se na dnevni red.

4. Br. 864. sab.

Predsjedničtvo sabora podnosi račune o saborskih troškovih za vrieme od 1. svibnja do 31. listopada 1891.

Ide odboru za razsudbu zem. računah.

5. Br. 865. sab.

Marko Bahovac, narodni zastupnik, moli bolesti radi šestnedjeljni dopust.

6. Br. 866. sab.

Josip Rukavina, narodni zastupnik, moli bolesti radi četirinedjelni dopust.

Zamoljeni dopusti dozvoljeni su.

Prelazi se na interpelacije.

Narodni zastupnik Dragutin Pisačić stavlja sliedeću interpelaciju:

1. Koji su razlozi i to opravdani, što kr. zemaljska vlada nije sve do sada imenovala ravnatelja za zemaljski arkiv?

2. Hoće li ga barem koncem ove godine imenovati, da isti svoju službu nastupiti može početkom dojduće godine?

Interpelacija ova dostaviti će se kralj. zemaljskoj vladi.

Narodni zastupnik dr. Franjo Vrbanić stavlja sliedeću interpelaciju:

1. „Je li visokoj vladi poznato, da se zakon o porezu na žestu provadja načinom, koji narodu u veliko otegočuje produkciju rakije?

2. Ako visokoj vladi to nije poznato, je li ona voljna ubavjestiti se o tom: kako zak. čl. XXIV.: 1888. zajedn. hrv.-ugar. sabora o porezu na žestu i njegova provedba djeluju na produkciju rakije?

3. Ako je visokoj vladi sve to poznato, odnosno ako je ona sklona ubavjestiti se o tom, je li voljna prema rezultatom tih izvidah zauzeti se kod nadležnih zato faktorah, da se zakon taj provadjao bude načinom što manje tegotnim po narod, da se uklone ove zapreke za produkciju rakije, koje postoje u

provedbi zakona o porezu na žestu, te da se prema potrebi promiene i same ustanove toga zakona?

Ova interpelacija dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi.

Nar. zastupnik Erazmo Barčić stavlja sliedeću interpelaciju:

1. „Scieni li preuzv. g. ban, da je nuždno zaštititi hrv. narodnost na Rieci od propadanja, kojim usljed postupka gradskog zastupstva i ugarske vlade ide sve više u susret; pa u afirmativnom slučaju je li je preuzvišenost Vaša voljna reklamirati od ugarske vlade uvedenje takovih odredabah, na temelju kojih bude hrvatskoj narodnosti ondje osjeguran položaj odgovarajući njezinoj prošlosti i broju njezinih pripadnikah?

2. Je li je voljna Njeg. preuzvišenost reklamirati od ugarske vlade uvedenje na Rieci mjerah, nuždnih na zaštitu hrvatske časti i hrvatskih narodnih znakovah?

3. Je li je voljna Nj. preuzv. zahtjevati od ugarske vlade točno izpunjenje §. 11. minist. i banske naredbe od 14. rujna 1871.?

4. Ako bi se povelo pitanje odciepljenja riečke župe od senjske biskupije, kakovo je stanovište nakana Vaša preuzv. u pogledu toga pitanja zauzeti?

5. Je li je voljna Vaša preuzvišenost udovoljiti sveobćoj želji hrvatskoga naroda, te se oprieti proti svakomu pokusu odstranjena hrvatske gimnazije sa Rieke?"

Interpelacija ova dostaviti će se kralj zemaljskoj vladi.

Predsjednik zaključi današnju sjednicu u 12½ satih poslie podne, a sliedeću uriče za četvrtak, dne 26. studenoga 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Razprava ob izvješću odbora jedanaestorice oh osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

XLVII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 26. studenoga 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 59 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvori sjednicu u 10¼ sata prija podne.

Zapisnik prošle 146. saborske sjednice pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da je na ovaj visoki sabor stigao sliedeći podnesak:

873. sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, dostavlja proračun zaklade narodnih učionah i stipendijalne zaklade Marija-Terezijanske za g. 1892.

Ide proračunskomu odboru.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava ob izvješću odbora jedanaestorice ob osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Nakon pročitane osnove zakona počimlje glavna razpravah ob osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

U ½1 sat po podne zaključi predsjednik današnju sjednicu, te uriče sliedeću za sutra u petak dne 27. studenoga 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Nastavak razprave ob osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihvih udovah i sirotah.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Oskar Kiš** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLVIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 27. studenoga 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 58 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni, preuzv. g. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, te odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, dr. Stjepan Spevec i Vjekoslav Klein

Predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih prije podne

Zapisnik prošle 147 saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da su na visoki ovaj sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 880. sab.

Preuzv. gosp. ban dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Ide odboru za proračun.

2. Br. 879. sab.

Pravosudni odjel kr. zemaljske vlade, dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Ide odboru za pravosudje, da onu stranu osnove, koja radi o nadopunjenju zakonskih ustanovah ob ustrojstvu sudovah u razpravu uzme. Zaključci istoga odbora predat će se kratkim putem odboru proračunskom, da novčanu stranu osnove razpravlja.

3. Br. 881. sab.

Pravosudni odjel kr. zemaljske vlade predlaže na ustavno pretresivanje osnovu zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Ide odboru za pravosudje, da onu stranu osnove, koja radi ob ustrojstvu, u razpravu uzme, te će se zaključci toga odbora predat kratkim putem odboru proračunskom, da novčanu stranu osnove razpravlja.

4. Br. 877. sab.

Molba podvornikah kr. sudbenoga stola, kr. kot. suda i županijske i kotarske oblasti u Belovaru za razmjerno izjednačenje plaće i mirovine njihove i njihovih udovah i sirotah sa činovnicima nižjega razreda.

Ide odboru peticionalnomu.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava ob izvješću odbora jedanaestorice ob osnovi zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Po svršenoj razpravi pita predsjednik:

Prima li vis. sabor predležeću osnovu zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah, za podlogu specijalne razprave.

Sabor prima.

Prelazi se na specijalnu razpravu.

Čita se naslov, koji glasi:

Zakon

od . . . .

ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Naslov se prima po predlogu odbora.
Čita se §. 1., koji glasi:

Poglavje I.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravo na obskrbu.

Kraljevski urednici i službenici, koji su po Njegovom Veličanstvu, po banu ili po organih, ovlaštenih na to zakonom, u bud kojoj struci spadajućoj u krug autonomije ovih kraljevinah uz stalnu plaću namješteni, te njihove udovice i sirote imadu pravo na mirovinu odnosno obskrbu prema propisu ovoga zakona.

Glasovanjem primljen je §. 1. po predlogu odbora.

Na §. 2. podnio je narodni zastupnik dr. A. Egersdorfer sliedeći izpravak: „Da se iza točke 2. uvrsti kao točka treća: „3. u staležu oružničke momćadi“, a uslied toga da se sadanja treća točka pretvori u četvrtu a četvrta u petu.

Glasovanjem prihvaćen je §. 2. sa izpravkom dr. Egersdorfera, te glasi:

§. 2.

Ista prava (§. 1. o. z.) u pogledu mirovine ili obskrbe uživaju urednici, profesori, učitelji i službenici, koji su namješteni:

1. kod sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i kod zemaljskog arkiva;
2. kod naukovnih zavodah, spadajućih u krug viših ili srednjih učilištah, koji se uzdržavaju iz zemaljskih sredstavah ili iz javnih zakladah, kojimi upravlja kr. zemaljska vlada;
3. u staležu oružničke momčadi;
4. kod javnih fundacijah (zakladah), kojimi upravlja kr. zemaljska vlada: napokon
5. nadcestari i riečki vidoci.

§§. 3. do 7. primljeni su po predlogu odbora, i glase:

§. 3.

Privremeno ili uz oprost dobe namješteni urednici i službenici ter njihove udove i sirote imaju pravo samo na trajnu obskrbu, ali neimaju pravo na odpravninu.

Nu ako su privremeno namješteni urednici i službenici neposredno prije privremenoga namještenja bili definitivno namješteni, pridržaju tako oni, kao što i njihove udove i sirote pravo na odpravninu, jur stečenu u prijašnjem definitivnom namještenju, ter im se i vrieme u privremenom namještenju provedeno, ima kao uračunivo u obzir uzeti.

Urednici i službenici, namješteni uz uvjet odkaza, kao što i oni, koji su unapred samo na opredieljeno vrieme ili samo na prelazno službovanje primljeni, ili kojih su beriva posebnimi ugovori ustanovljena, neimaju nikakova prava na obskrbu u smislu ovoga zakona.

§. 4.

Vrsti obskrbe.

Urednikom i službenikom ter njihovim udovicam, kao što i njihovoj djeci, pripada ili trajna obskrba, ili nadjelba jedanput za uvjek.

Pod trajnom obskrbom razumjeva se mirovina i uzgojnina; pod nadjelbom jedan put za uvjek odpravnina i pogrebnina.

§. 5.

Gubitak prava na obskrbu.

Trajna obskrba odnosno nadjelba nepripada onomu uredniku ili službeniku, a tako ni njegovoj udovici ili njegovim sirotam:

1. koji se svoga službenoga mjesta svojevoljno odreče;
2. koji svoje službeno mjesto samovoljno ostavi, ter se uzprkos opetovanomu pozivu predpostavljene mu oblasti na isto nevrati;
3. koji bez više dozvole stupi u služb[illegible] inostrane vlasti;
4. proti kojemu je sbog kažnjivoga dje[illegible] pravomočno izrečena osuda, s kojom je p[illegible] kaznenom zakonu skopčan gubitak službe;
5. koji je odpušten iz službe i napoko[illegible]
6. koji je počinio takovo djelo, radi ko[illegible] jega bi bio odpušten iz službe, a nemože s[illegible] proti njemu ni kazneno ni karnostno postupa[illegible] zato, što se je sam ubio, ili što je pobjega[illegible] ili ma iz kakovoga drugoga razloga, nu u ta[illegible] kovih slučajevih treba da nadležna discipli[illegible]

narna oblast izreče: da bi bio dotičnik iz službe odpušten.

U slučajevih nabrojenih u točkah 3., 4., 5. i 6. ima se jur odmjerena i u tečaj stavljena trajna obskrba obustaviti.

Ako se odpust tekar onda izreče, kad je jur dozvoljena obskrba udovi ili sirotam, tad ima stečeno pravo ovih ostati netaknuto.

§. 6.

Temelj obskrbe.

Temelj trajne obskrbe ili nadjelbe tvori:

a) trajanje uračunivoga službenoga vremena;

b) posljednja u službi uživana uračuniva beriva.

§. 7.

Uračunivo vrieme.

Uračunivim službenim vremenom smatra se ono vrieme, koje je tko, računajuć od [illegible]na položene prve službene prisege, neprekinuto probavio u službenom svojstvu označenu u §§. 1. i 2. ovoga zakona, do onoga [illegible]asa, do kojega je služio.

Učiteljem srednjih učilištah računa se kod odmjerivanja mirovine i ono vrieme, koje [illegible] nakon podpunog osposobljenja kao namješteni učitelji neprekinuto u službi sproveli.

Na §. 8. podnio je narodni zastupnik [illegible]so Gjurgjević sliedeći izpravak: Izmedju [illegible]ve alineje iza točke 4. i druge alineje da [illegible] umetne sliedeća nova alinea: „No ako [illegible]d tih oblastih i uredah probavljeno služ[illegible]no vrieme polag za iste valjanih obskrbnih [illegible]pisah nije uračunivo, ili ako tko iza te [illegible]žbe posebnu obskrbu imade, onda se neće prijašnje službeno vrieme kod odmjerivanja mirovine uračunati“.

Glasovanjom primljen je §. 8. sa izpravkom Vase Gjurgjevića, te po tom glasi:

§. 8.

Sa službenim vremenom, koje je pro[illegible]vljeno u službenom svojstvu, označenom u §§. [illegible]i 2. ima se jednakim smatrati ter dokle i [illegible] koliko uzajamnost (reciprocitet) postoji, [illegible]a se uračunavati i ono službeno vrieme, koje je tko neposredno prije i bez prekinuća probavio na sistemiziranom mjestu i u stalnom namještenju s redovitom godišnjom ili mjesečnom plaćom kod sliedećih granah službe:

1. U krugu previšnjega dvoranstva ili na obiteljskih dobrih previšnje vladajuće kuće.

2. Kod zajedničkih austro-ugarskih ministarstvah i kod zajedničkoga računarskoga dvora, kao i kod oblastih i uredah, ovim podčinjenih.

3. Kod zajedničke vojske (bojnoga pomorstva), domobranstva, pučkog ustanka, oružničtva, državnoga redarstva i kod uredah k ovim spadajućih, u aktivnom svojstvu.

4. Kod svih ugarskih ministarstvah i kod oblastih i uredah, stojećih pod ovimi ministarstvi; zatim kod kr. ugarskoga državnoga računarskoga dvora.

No ako kod tih oblastih i uredah probavljeno službeno vrieme polag za iste valjanih obskrbnih propisah nije uračunivo, ili ako tko iza te službe posebnu okskrbu imade, onda se neće to prijašnje službeno vrieme kod odmjerivanja mirovine uračunati.

Tko u zemaljskoj službi stoji, tomu se ima uračunati i službeno vrieme, sprovedeno neposredno prije u gradskoj ili municipalnoj službi. Nu u počastnom svojstvu probavljeno službeno vrieme nemože se uračunati, kao što ni ona gradska ili municipalna služba, za koju je dotičnik konačnu odpravninu primio.

Onim, koji se u vrieme, kad ovaj zakon stupi u kriepost, namješteni uračunavati će se u austrijskoj državnoj službi probavljeno vrieme.

Neposredno prije definitivnoga namještenja u privremenom namještenju probavljeno službeno vrieme ima se svakako uračunati kod ustanovljenja trajanja službenoga vremena.

Čitaju se §§. 9. do uključivo 33., koji su primljeni po predlogu odbora, te oni glase:

§. 9.

Prekinuće službenoga vremena.

Prekinućem službenoga vremena neima se smatrati:

a) medjutim dogodivše se umirovljenje;

b) u stanju razpoloživosti, u stanju obustave (suspenzije) ili na dopustu probavljeno vrieme; kao i

c) takov privremeni izstup iz službe, na koji je zemaljska vlada privolila uz priuzdržaj prava na obskrbu.

U službeno vrieme ima se uračunati: u stanju razpoloživosti probavljeno vrieme, ako je u razpoloživost stavljeni kao takov ipak faktično služio; — u stanju obustave probavljeno vrieme, ako je obustavljeni nevinim proglašen, ter na dopustu ili u stanju razpoloživosti nu bez faktičnoga službovanja probavljeno vrieme, ako u ovom slučaju neprekidno jednu godinu nepremašuje.

U službeno vrieme neima se uračunati jednu godinu premašujući dio onoga vremena, koje je neprekidno probavljeno na dopustu ili u stanju razpoloživosti bez faktičnoga službovanja, zatim u stanju mira probavljeno vrieme, kao što i u stanju obustave probavljeno vrieme, ako obustavljeni nije nevinim proglašen.

§. 10.

Računanje vremena.

Službeno vrieme ima se po gradjanskom računanju vremena ustanoviti. Nu za svaku pojedinu vojnu, tečajem koje je urednik ili službenik učestvovao ma u kakovoj službi, obavljenoj kod zajedničke vojske, bojnoga pomorstva, domobranstva ili pučkoga ustanka, ima se k njegovomu službenomu vremenu priračunati jedna godina (ratna godina), bilo da je dotičnik od početka do svršetka, ili samo za neko vrieme služio u dotičnoj vojni.

Uračunanju ima ipak samo onda mjesta, ako se odnosno razdobje previšnjom bojnom zapoviedju proglasi vojnom, odnosno ratnom godinom, i ako je dotičnik kod takove čete služio, na koju je ova pogodnost protegnuta.

Dvie vojne ili više njih, koje na jednu ter istu koledarsku godinu padaju, povećuju službeno vrieme samo za jednu godinu.

§. 11.

Ratno robstvo.

Kod onih, koji su dopali ratnoga robstva, ima se samo ona godina računati kao ratna godina, u kojoj su u robstvo pali; duže vremena trajuće ratno robstvo ima se uračunati samo kao obično službeno vrieme.

§. 12.

Nesposobnost za službu nastala tečajem vojne.

Kod odmjerenja mirovine onoga urednika ili službenika, koji je tečajem vojne postao za vojnu i za radnju nesposobnim, ima se uporaviti prema okolnostim probitačniji vojnički ili gradjanski obskrbni propis, a za temelj odmjerenja ima se višja plaća uzeti; nu ponajprije valja nesposobnost za vojnu i gradjansku službu prema propisu zak. članka LI. : 1875. po nadpreglednom povjerenstvu ustanoviti, u koje se povjerenstvo radi izvidjenja dotičnikove nesposobnosti za službu imade pozvati i gradjanski liečnik, odredjen u tu svrhu po zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

Od mirovine takovoga urednika ili službenika obterećuje samo ona mirovinska pristojba vojnički ili domobranski etat, koja na uračunivo vojničko službeno vrieme (§. 8. zak. čl. LI.: 1875.) odpada.

Mirovina onakovoga urednika ili službenika, koji je za vojničku službu nesposobnim ali za gradjansku službu sposobnim pronadjen, obterećuje izključivo gradjanski mirovinski etat.

Ranjenički doplatak kao i doplatak za kolajne nemože se niti u plaću, niti u mirovinu uračunati.

§. 13.

Uračuniva beriva.

Kod ustanovljenja pripadajućih posljednjih berivah imaju se u račun uzeti:

a) sistemizirana plaća;

b) osobni doplatak, koji je u dopunu prijašnje višje plaće uživan;

c) osobni doplatak, koji nije izključivo za vrieme trajanja uredovne djelatnosti dozvoljen i koji je izjednačen s plaćom ter označen uračunivim u obskrbu;

d) sistemizirani dobni doplatci (kvinkvenali), koji sačinjavaju dopunitbeni dio plaće.

§. 14.

Zaokruženje mirovine.

Trajna obskrba ima se uviek u čitavih forintah ustanoviti.

Dione svote dosižuće do polovine forinte, imadu se izostaviti, nasuprot iznosi, veći od polovine forinte, računaju se za čitavu forintu.

§. 15.

Izplata obskrbe.

Nadjelba ima se nakon njezina ustanovljenja odmah doznačiti i izplatiti; trajna obskrba pak ima se staviti u tečaj i plaćati mjesečnih anticipativnih obrocih, počam od prvoga dana onoga mjeseca, koji sliedi za tim danom, kojega je pravni naslov na trajnu obskrbu nastao, a obustavit ju valja koncem onoga mjeseca, u kojem pravni naslov prestane.

§. 16.

Zastara obskrbe.

Tko ima pravo na obskrbu, dužan je za uživanje odnosnoga svoga zahtieva zamotečajem jedne godine, računajuć od početka njegova pravnoga naslova.

Poslje jedne godine utrnjuje posve pravo nadjelbu, a trajna obskrba pripada tekar tim od onoga mjeseca, koji iza dana podnešene molbe sliedi.

§. 17.

Uživanje obskrbah u inozemstvu.

Uživanje trajnih obskrbah unutar područja austro-ugarske monarkije nije na mjesto vezano; nu za uživanje izvan granicah monarkije i za uživanje uzgojninah, pripadajućih u inozemstvu nalazećoj se djeci, zahtieva se posebna dozvola kr. zemaljske vlade.

§. 18.

Oprezi kod izplaćivanja obskrbah.

Putem naredbe bit će odredjeno, uz koje će se opreze izplaćivati trajne obskrbe, i s kakovimi će se dokazali imati potvrdjivati nepromjenjen obstanak pravnoga naslova i ostalih uvjetah.

Za izplaćivanje obskrbah osobam, koje žive u *inozemstvu*, moći će se naredbenim putem *odrediti* posebni uvjeti opreza.

Poglavje II.

Ob obskrbi urednikah i službenikah.

§. 19.

Slučajevi umirovljenja.

Svaki zemaljski urednik i službenik, koji je namješten u svojstvu, označenom u §§. 1. i 2., ter imade barem 10 godinah uračunive službe, ima u svakom od niže nabrojenih slučajevah pravo na mirovinu, koja mu pripada do smrti dotično u slučaju pod a) do ozdravljenja, a u slučajevih pod d) do možebitnoga novoga namještenja.

I to:

a) ako bude propisanim načinom ustanovljeno, da je radi tjelesne ili duševne mane postao nesposobnim za izvršivanje svojih uredovnih dužnostih;

b) ako je 65. godinu života navršio;

c) ako je obvezno službeno vrieme izpunio (§. 22. o. z.) ili

d) ako se usljed ustrojenja ili dokinuća uredah ili mjestah ili usljed izrečene proti njemu karnostne osude nemože na shodno mjesto namjestiti.

§. 20.

Definitivno i privremeno umirovljenje.

Ako je nesposobnost za službu posvemašnja tako, da neima nade, da bi dotičnik ikada mogao opet za službu sposobnim postati, ima se odrediti definitivno, a u svih drugih slučajevih nesposobnosti privremeno umirovljenje.

Oni, koji su 65. godinu života navršili ili su obvezno službeno vrieme doslužili, mogu ili na vlastitu svoju molbu ili na predlog predpostavljene im oblasti i bez posebnoga dokaza njihove nesposobnosti za službu umirovljeni biti, te se u tom slučaju imadu definitivno u mir staviti.

Naprotiv oni, koji se samo zato stavljaju u mir, jer se uslied uredskih promienah ili uslied izrečene proti njim karnostne osude nemogu odmah namjestiti, imadu se svagda samo privremeno u mir staviti.

*

§. 21.

Definitivno umirovljenje i reaktiviranje privremeno umirovljenih.

Privremeno umirovljeni urednici ili službenici mogu definitivno biti stavljeni u mir samo u slučaju ako su 65. godinu života navršili ili ako su za službu posve nesposobni postali.

Privremeno umirovljeni, ako razlozi privremenoga umirovljenja prestanu, imadu se opet namjestiti.

Ako pako i nisu posve prestali uvjeti privremenoga umirovljenja, ali važni službeni interesi zahtievaju, mogu privremeno umirovljeni odredjeni biti na službovanje, koje njihovim tjelesnim i duševnim sposobnostim i njihovomu službenomu svojstvu odgovara i to uz dozvolu doplatka, koj zajedno s mirovinom dosiže podpunu svotu berivah, koja su bila mjerodavna kod odmjerenja mirovine.

Kod onih, koji su sbog tjelesnih ili duševnih manah stavljeni privremeno u mir, imade nadležna oblast pravo liečnički ustanoviti, postoje li još uvjeti privremenoga umirovljenja.

§. 22.

Obvezno službeno vrieme.

Profesori i učitelji (§. 2. točka 2. o. z.) dužni su 30 godinah, ostali pako urednici i službenici dužni su 40 godinah neprekidno služiti (obvezno službeno vrieme).

U onom slučaju, kada tko iz profesorske (učiteljske) službe priedje u drugu zemaljsku službu, ili obratno iz ove u profesorsku (učiteljsku) službu, tada se kod ustanovljenja službenoga vremena imade u obadvih svojstvih probavljeno vrieme razmierno računati.

Svaki namještenik, ako prije nepostane za službu nesposobnim ili nenavrši 65 godinu života, dužan je izpuniti obvezno službeno vrieme pod inakim gubitkom prava na obskrbu.

§. 23.

Iznos mirovine.

Mirovina ima se odmjeriti za 10 službenih godinah sa četrdeset postotakah uračunivih berivah, koja su temeljem mirovine (§. 6. i 13. o. z.), a za svaku dalnju godinu uračunive službe kod profesorah i učiteljah sa tri postotka, a kod svih ostalih urednikah i službenikah sa dva postotka tako, da nakon navršenoga obveznoga službenoga vremena od 30 odnosno 40 godinah pripada dotičniku podpuna svota uračunivih berivah.

Viša mirovina od podpunih uračunivih berivah (§. 6. i 13. o. z.) nemože se nikomu dozvoliti, a maksimalna svota mirovine nemože u obće premašiti iznos od godišnjih 8000 for.

§. 24.

Iznos mirovine bana i predstojnikah vladnih odjelah.

Ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i predstojnici pojedinih odjelah kr. hrvatske, slavonske, dalmatinske zemaljske vlade, ako su kao takovi barem tri godine neprekidno služili, ter budu makar na vlastitu molbu riešeni službovanja, imadu pravo na mirovinu koja se za bana sa godišnjih 4000 for., a za odjelne predstojnike sa godišnjih 2000 for. ustanovljuje, ako usljed njihovoga dužega službenoga vremena neimaju pravo na višu mirovinu u smislu §. 23. ovoga zakona.

Za bana i predstojnike pojedinih odjelah kraljevske zemaljske vlade neimaju valjanosti one odredbe, koje se odnose na privremene umirovljenike.

§. 25.

Iznos mirovine nižih službenikah.

Uzničko i kaznioničko stražarsko osoblje, nadcestari i riečki vidoci imaju različito od gornjih pravilah iza 10—20 službovnih godinah $^1/_3$, iza 20—30 godinah $^1/_2$, iza 30 do 40 godinah $^3/_4$, a preko 40 godinah podpuni iznos njihovih uračunivih berivah kao trajnu mirovnu obskrbu dobiti.

Cestari, ako za službu nesposobnimi postanu, imaju dobiti iza 10 godinah 60 forintih, iza 25 godinah 80 for., a preko 40 godinah 100 forintih iznoseću trajnu mirovnu obskrbu.

§. 26.

Odpravnina.

Izim u §. 28. napomenuta slučaja, imadu oni zemaljski urednici i službenici,

koji jošte neimaju deset uračunivih službenih godinah samo pravo na konačnu odpravninu, makar i nastupili oni uvjeti koji su u točkah a) b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni, te se konačna odpravnina imade jedanput za uvjek odmjeriti do uključivo pet uračunivih službenih godinah sa jednogodišnjom svotom, a preko pet do deset godinah sa dvogodišnjom svotom uračunivih berivah.

§. 27.

Odpravnina nepripada.

Privremeno namješteni urednici i službenici, zatim cestari kao i oni, koji su uz oprost dobe namješteni bili, neimaju u obće prava na konačnu odpravninu, već se imadu jednostavno službene sveze riešiti, ako u točkah a), b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni uvjeti nastanu prije navršenja desete godine njihovoga službenoga vremena.

§. 28.

Iznimna mirovina.

Onomu uredniku ili službeniku, koji je u vršenju službe ili uslied vršenja službe postao za službu posve nesposobnim, ter je to nedvojbeno dokazano, može Njegovo Veličanstvo kralj podieliti iznimice na predlog bana mirovinu veću od one, kolika ga po pravilu ide.

Ako pako neima deset godinah uračunive službe, imade mu se na molbu mjesto odpravnine mirovina podieliti, nu ova nesmije premašiti polovicu njegovih na posliedku uživanih uračunivih berivah.

Ove ustanove protežu se i na one, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni.

§. 29.

Odkup mirovine.

Svaki umirovljenik može za odkup svoje mirovine moliti pod uvjetom, da se odrekne svakoga dalnjega zahtjeva, što bi ga staviti mogao, nu ako je oženjen, potrebna je tomu privola njegove supruge.

Odkup može ban u slučajevih obzira vriednih dozvoliti i iznos odkupa od slučaja do slučaja ustanoviti, nu iznos ovaj nesmije nikada premašiti dvogodišnju svotu onih berivah, koja su uzeta bila temeljem kod ustanovljenja mirovine.

Odkupu takovu ima samo onda mjesta, ako oblastni liečnik posvjedoči, da dotičnik može prema svojemu zdravstvenomu stanju barem još toliko godinah živiti, koliko mu se godišnjih mirovinskih iznosakah dozvoljuje u ime odkupa.

Osoba, koja je svoju mirovinu odkupila, neima podnipošto više prava tražiti mirovinu, niti u onom slučaju, ako bi voljna bila povratiti odkupnu svotu; dapače ako bi iznova namještena bila; tada joj se ono službeno vrieme, za koju je svoju mirovinu odkupila, nemože uračunati niti u slučaju njezinoga ponovnoga umirovljenja.

§. 30.

Prestanak mirovine.

Izplaćivanje mirovine, osim u §. 5 naznačenih slučajevah, prestaje:

1. ako umirovljenik umre;

2. ako bude iznova namješten u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi za trajanja toga namještenja;

3. ako privremeno umirovljeni urednik ili službenik, nakon prestanka uzroka privremenoga umirovljenja, neće da stupi iznova u službu.

§. 31.

Iznos mirovine u slučaju novoga namještenja.

U slučaju novoga namještenja u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi ima se mirovina samo na toliko obustaviti, na koliko su beriva, s novim namještenjem skopčana, zajedno sa mirovinom veća, nego li ona uračuniva beriva, na temelju kojih je mirovina odmjerena.

Ako bi mirovina urednika ili službenika u slučaju novoga umirovljenja iznosila manje od one, koju je jur prije uživao, može zahtjevati prijašnju višu mirovinu.

Poglavje III.

Ob obskrbi udovicah i sirotah.

§. 32.

Obći uvjeti za obskrbu.

Pravo na trajnu obskrbu imade uz niže naznačene uvjete samo ona udovica, koje je

suprug dotično ona zakonita djeca, kojih je otac u času smrti imao uračunive službe barem pet godina, a ako je uz oprost dobe namješten bio barem deset godinah.

To pravo ima udovica:

a) ako je sa suprugom svojim stupila u brak tečajem njegove aktivne službe ili prije toga;

b) ako je sa suprugom svojim do časa smrti njegove u nerazdruženoj zajednici živila;

c) ako ćudoredno živi.

§. 33.

Posebni uvjeti obskrbe.

Osim obćenitih uvjetah navedenih u §. 32. ovoga zakona ustanovljuje se za slučajeve, nabrojene u nižih točkah jošte sliedeće posebne odredbe:

1. Ona supruga, koja se je udala za takovoga umirovljenika, koji je umirovljen bio, izpuniv obvezno službeno vrieme, ili navršiv 65. godinu svoje dobe, kao i u tom braku rodjena djeca, neimaju prava na inu obskrbu izim pogrebnine.

2. Ona supruga, koja se je udala za takovog umirovljenika, koji je umirovljen bio prije, nego je izpunio obvezno službeno vrieme ili prije nego li je navršio 65. godinu svoje dobe, ter u ovom braku rodjena djeca, imadu osim pogrebnine pravo na obskrbu samo onda, ako je suprug iznova namješten, služio u aktivnoj službi barem još tri godine.

3. Ona supruga, koja se je udala za muža, aktivno služećega a starijega od 60 godinah, ima pravo na trajnu obskrbu samo onda, ako njezin suprug nakon sklopljena braka barem još tri godine služi, ili ako se u braku djeca rode ili se tim brakom djeca pozakone.

U ovom slučaju imadu u braku rodjena ili istim pozakonjena djeca takodjer po obćih propisih pravo na obskrbu.

4. Ona supruga, koja u času smrti svoga supruga nije snjim živila u nerazdruženoj zajednici, neima prava na nikakvu obskrbu, osim ako dokaže, da ona tomu nije kriva; nu njezina djeca, ako materi ni nepripada obskrba, al ako obstoje ini uvjeti, imaju svakako pravo na obskrbu, ter jih valja smatrati sirotami bez roditeljah.

5. Ona supruga, koja nećudoredno živi, ili koja je osudjena radi kažnjiva djela označena u točki 4. §. 5. ovoga zakona, neima pravo na nikakovu obskrbu, a ako joj je trajna obskrba jur doznačena, gubi istu; nu djeca njezina, ako uvjeti inače obstoje, imaju pravo na obskrbu i imadu se smatrati sirotami bez roditeljah.

Na §. 34. podnio je narodni zastupnik dr. Egersdorfer Šandor sliedeći izpravak: Da se u drugoj alineji iza rieči „podvornikah" uvrste rieči „oružničkih podčastnikah", a rieči „službenikah naročito" da se brišu.

Glasovanjem primljen je §. 34. s izpravkom dr. Egersdorfera, te po tom §. 34. glasi:

§. 34.

Iznos udovičke mirovine

Udove urednikah, ako imadu pravo na trajnu obskrbu, dobivaju do 600 for. uračunivih berivah suprugah (točka b.) §. 6. i §. 13. o. z.) u ime udovičke mirovine po petdeset postotakah (50%) ovih berivah; ako pako suprugova uračuniva beriva premašuju 600 for., tada od prvih šest stotinah for. dobivaju 50% a od onoga diela, koji 600 for. premašuje, dobivaju dvadeset postotakah (20%) u ime udovičke mirovine.

Udovam poslužiteljah, podvornikah, oružničkih podčastnikah, pomoćnih podvornikah, vratarah, uzničkih nadzirateljah, nadstražarah, kao i službenikah nabrojenih u §. 25. ovoga zakona, pripada u ime mirovine trećina uračunivih posliednjih berivah suprugah, dočim udovam cestarah pripada mirovinska obskrba od 60 for.

Čitaju se §§. 35. do uključivo 44., koji su primljeni po predlogu odbora, te glase:

§. 35.

Iznos mirovine za udove bana i odjelnih predstojnikah

Udovici bana i udovicam predstojnikah pojedinih odjelah kr. zemaljske vlade pripada uz uvjete, ustanovljene u točkah a) b) c) §. 32. i u točki 4. i 5. §. 33. pravo na trajnu obskrbu i u onom slučaju, ako im je u tom

službenom svojstvu suprug ma samo i tri godine služio, bez obzira na to, je li umro u aktivnoj službi, ili u stanju mira; u tom slučaju iznosi udovička mirovina za udovu bana 2000 for., a za udovice odjelnih predstojnikah 1000 for. u koliko im nebi prema postojećim propisom pripadala veća mirovina.

§. 36.

Dužnost uzdržavanja djece

Udovica dužna je iz svoje udovičke mirovine uzdržavati ne samo svoju vlastitu djecu, nego i onu djecu svoga supruga, koja su iz njegovoga prijašnjega braka preostala.

§. 37.

Uzgojnina

Ona udovica, koja u smislu ovoga zakona ima pravo na trajnu obskrbu i koja u vrieme smrti svoga supruga, odnosno ako je noseća ostala, nakon poroda ima u materinskoj obskrbi barem troje djece, bilo da su ta djeca njezina rodjena djeca, bilo pak da su joj pastorčad, dobiva za onu djecu, koja propisno doba (§. 39.) još postignula nisu i uzgojninu do postignuća njihove propisne dobe i to, ako je otac djeci budi posljednji preminuli suprug, budi takov prijašnji suprug, koji je takodjer imao pravo na obskrbu.

Uzgojninu dobivaju nadalje — bez obzira na njihov broj — i one sirote bez roditeljah, koje zakonom ustanovljeno doba jošte nisu postigle, ako bi mati dotično maćuha njihova imala pravo iza njihova otca na trajnu obskrbu.

Ako udovica ima pravo na trajnu obskrbu, tada ona okolnost, jesu li djeca rodjena tečajem aktivne službe ili za vrieme mira, neima upliva na uzgojninu.

§. 38.

S uzgojninom razpolaže mati odnosno skrbnik ili štitnik prema propisom obćega gradjanskoga zakonika.

§. 39.

Propisno doba.

Uzgojnina pripada mužkoj djeci urednikah (stavka 1. §. 34. o. z.) do navršene 20. godine, a ženskoj djeci do navršene 18. godine, dočim mužkoj djeci službenikah navedenih u drugoj stavci §. 34. ovoga zakona pripada uzgojnina do navršene 16. godine, a ženskoj djeci do navršene 14. godine njihove dobe.

§. 40.

Produljenje uzgojnine.

Uzgojninu za onu djecu, koja polaze školu u domaćih zavodih ili uče obrazovnu umjetnost, može ban i poslie navršene propisne dobe, do dovršenja njihovih naukah — ali najdulje do navršene 24. godine njihove dobe ostaviti, ako svoje napredovanje u naucih dokažu.

§. 41.

Iznos uzgojnine.

Uzgojnina za djecu bez otca, ustanovljuje se po glavi i posebno za svako diete u sliedećoj mjeri:

1. za svako diete preostalo iza urednikah, profesorah i učiteljah sa jednom šestinom ($^1/_6$) materi pripadajuće obskrbe.

Nu ukupni iznos uzgojnine, odpadajući na svukoliku djecu nesmije prenašati iznos ciele udovičke obskrbe.

Ako dakle imade više od šestero djece, kojoj pripada uzgojnina, tada se ima u ime uzgojnine za svako pojedino diete samo toliki iznos odmjeriti, koliki na jedno diete odpada, kada se ciela svota udovičke obskrbe podieli brojem diece.

Ali ako je više od šestero djece i ako kasnije uzgojnina jednoga djeteta ili više njih odpadne, ima se i preostala uzgojnina ovih u korist ostalim razdieliti tako, da udovičku obskrbu dosizuća čitava uzgojnina djeci ostane dotle, dokle uzgojnina svakoga pojedinoga djeteta nedostigne šestinu udovičke obskrbe;

2. za djecu, koja su preostala iza službenikah, nabrojenih u drugoj stavci §-a 34. ovoga zakona za svako sgodišnjih osamnajst forintah; za djecu cestarah pako za svako sgodišnjih dvanaest forintih.

§. 42.

Uzgojnina sirotah.

Sirote bez roditeljah ili takova djeca bez otca, kojih mati neima prava na trajnu

obskrbu iz ma kakova drugoga razloga, a ne zato, što joj suprug nije služio uračunavih pet godinah, ili kojih je mati to pravo izgubila usljed iznovične udaje ili ma iz kakovoga drugoga razloga, dobivaju bez obzira na njihov broj do postignuća u zakonu opredieljene dobe u ime uzgojnine poldrugostruki iznos one uzgojnine, kakova pripada djeci bez otca u smislu §-a 41. o. z.

§. 43.

Obskrba iza nestalih urednikah.

Supruzi, djeci i sirotam onoga urednika ili službenika, kojega je nestalo i koji se nemože naći, ako u ostalom zakoniti uvjeti postoje, ima se privremeno dozvoliti obskrba, ovim zakonom ustanovljena, sve dotle, dokle se suprug, dotično otac nepojavi ili dok nebude zakonito proglašen mrtvim, na koliko nebi pravo na uživanje obskrbe po ovom zakonu prije prestalo.

§. 44.

Obskrba iza umirovljenih urednikah.

Okolnost, da li je suprug odnosno otac umro u aktivnoj službi ili u stanju mira, neima upliva na pravo udovicah, djece i sirotah na trajnu obskrbu; nu ako je suprug odnosno otac u stanju mira umro, nemože pripadak udove i djece odnosno sirotah niti pojedince niti skupa uzevši biti veći od one mirovine, koju je suprug odnosno otac uživao.

Na §. 45. podnio je nar. zastupnik dr. A. Egersdorfer sliedeći izpravak: Da se ovom §. dodade kao treća alineja posliednja alineja §. 62., koja glasi:

Snadje li oružničkoga častnika ili oružnika u vršenju službe smrt uslied zadobivene ozliede bez vlastite mu krivnje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripala u onom slučaju, kad bi bio navršio 40 g. službe.

Glasovanjem prihvaćen je podnešeni ovaj izpravak, te po tom §. 45. glasi:

§. 45.

Obskrba iza urednikah, poginulih u vršenju službe.

Udove, djeca i sirote onih urednikah i službenikah, kojih je suprug dotično otac izgubio život u vršenju službe ili uslied vršenja službe, ako je to nedvojbeno dokazano, imadu uz ograničenja, u §§. 33. i 48. ovoga zakona sadržana, pravo na trajnu obskrbu prama propisom §§. 34., 35., 41. i 42. ovoga zakona i onda, ako im suprug odnosno otac doduše neima pet godinah uračunive službe, ali obstoje ostali uvjeti, propisani u §§. 33. i 38. ovoga zakona.

Ova pogodnost proteže se i na preostavšu obitelj onih, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni bili.

Snadje li oružničkoga častnika ili oružnika u vršenju službe smrt uslied zadobivene ozlede bez vlastite mu krivnje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripala u onom slučaju, kad bi bio navršio 40. god službe.

Čitaju se §§. 46. do uključivo 61., koji su primljeni po predlogu odbora, te glase:

§. 46.

Odpravnina.

Udovice i sirote, ako doduše i neimaju prava na trajnu obskrbu, ali im je suprug dotično otac namješten bio na mjestu ili u svojstvu takovom, s kojim je skopčano pravo na mirovinu i ako kod udovah obstoje uvjeti, u točkah a) b) i c) §. 32. ovoga zakona propisani, dobivaju, izuzam slučajeve u točkah 1. i 2. §. 33. ovoga zakona naznačene, skupa jednu četvrtinu posljednjih uračunivih godišnjih berivah supruga kao konačnu odpravninu jedanput za uviek.

§. 47.

Početak prava na obskrbu.

Pravo na obskrbu nastaje za udovice i djecu bez otca preminućem supruga dotično otca, za djecu, rodjenu poslie otčeve smrti, danom rodjenja, za one sirote, koje se kao bez roditelja smatrati imaju, preminućem

obijuh roditeljah, odnosno onoga dana, kojega je materino pravo na obskrbu ma iz kojega uzroka utrnulo.

§. 48.

Prestanak prava na obskrbu.

Pravo na trajnu udovičku obskrbu i na uzgojninu osim slučajevah u točki 5. §. 33. označenih, prestaje:

1. glede udovičke mirovine, ako se udovica opet uda, ili ako umre;

2. glede sirotah u obće, ako propisno doba postignu, ili ako preminu;

3. ako sirota uživa takovu zemaljsku javno-oblastnu ili zavodsku bezplatnu obskrbu, koje vriednost premašuje uzgojninu ili ako se žensko diete uda; nu pravo na uzgojninu nastaje iznova, ako je bezplatna obskrba prestala prije postignuća u §. 40. propisane dobe;

4. ako sirota osudjena bude radi kažnjivog djela, označenog u točki 4. §. 5. ovoga zakona. Ban može isto tako i onda oduzeti obskrbu siroti, ako osudjena bude na kazan slobode, koja traje dulje od 6 mjesecih.

5. kod djece bez otca onim danom, kada mati umre, kada se uda ili kad joj mirovina ma iz kojega uzroka prestane, usljed čega djeca stiču pravo na višu uzgojninu onakovih sirotah (§. 42. o. z.), koje se smatrati imadu, kao da su bez roditeljah;

6. kod onih sirotah, koje se smatrati imaju kao da su bez roditeljah, ako materino pravo na mirovinu opet nastane, usljed čega opet dobivaju uzgojninu, koja je opredieljena za djecu bez otca.

§. 49.

Odkup udovičke mirovine.

Udovička mirovina može se odkupiti dozvolom bana uz uvjet, ako se dotičnica odrekne svakoga dalnjega zahtjeva.

Odkupna svota nesmije premašiti dvogodišnjega iznoska odkupit se imajuće mirovine, nu oblastni liečnik treba da potvrdi, da udova prema njezinomu zdravstvenomu stanju može barem još dvie godine živiti.

Udovice bez djece, ako nisu noseće, mogu zamoliti za odkup mirovine; naprotiv one udove, koje neobskrbljenu djece imaju, dužne su izkazati se privolom štitničke oblasti.

Mirovina, koja je jedanput odkupljena, nemože se više dozvoliti, niti uz povratak odkupne svote.

Uzgojnina djece nemože se odkupiti.

§. 50.

Pridržaj udovičke mirovine.

Mirovina one udove, koja se iznova uda, obustavlja se doduše, ali udova imade pravo svoju mirovinu u smislu §. 49. ovoga zakona odkupiti ili ju pridržati za slučaj, ako opet obudovi.

U slučaju odkupa ima joj se dozvoliti dvogodišnji iznos odkupit se imajuće mirovine.

Za izbor izmedju odkupa ili pridržaja, dozvoljava se udovi počam od dana njezine udaje jednogodišnji rok; po izmaku toga roka nemože se više mirovina odkupiti nego ostaje udovi pridržana za slučaj, ako opet obudovi.

Udova, koja je izbor jedanput učinila, nemože od istoga odustati.

Ako ona udova, koja si je obskrbu pridržala, ubudovi i nakon drugoga njezinoga supruga, dobiva prijašnju obskrbu počam od dana smrti drugoga supruga, ako zakoniti uvjeti za istu još uvjek obstoje.

§. 51.

Pogrebnina.

Udovicam iza urednikah i službenikah, kao i njihovim sirotam, koje jošte nisu postigle propisno doba, pripada osim trajne obskrbe ili nadjelbe, naime osim udovičke mirovine, uzgojnine ili konačne odpravnine, još pogrebnina.

Pogrebnina ustanovljuje se iza onih urednikah i službenikah, koji su u aktivnoj službi preminuli, na temelju posliednjih uračunivih berivah, a iza onih, koji su kao umirovljenici umrli, na temelju iznoska mirovine, i to:

a) sa tromjesečnim iznosom, ako uračuniva beriva ili mirovina, nepremašuje godišnjih 1000 for.;

b) sa dvomjesečnim iznosom, ako godišnjih 1000 for. premašuje, ali neiznosi više od godišnjih 3000 for.; i

c) sa jednomjesečnim iznosom, ako premašuje godišnjih 3000 for.

U slučaju pod a) nemože pogrebnina iznositi viša od 200 for., u slučaju pod b) nemože više iznositi od 300 for., a u slučaju pod c) nemože iznositi više od 400 for.

Udovicam i sirotam uzničko-kaznićkostražarskog osoblja i cestarah pripada pogrebnina od 25 for., udovicam pako i sirotam riečkih vidokah i nadcestarah od 30 for.

Pogrebnina pripada samo udovam i sirotam onih urednikah i službenikah, koje imadu pravo na udovičku mirovinu, uzgojninu ili konačnu odpravninu; nu u slučajevih označenih u točkah 1. i 2. §. 33. ima se pogrebnina i onda dozvoliti, ako preostala obitelj neima prava na obskrbu.

§. 52.

Pogrebninom takodjer razpolaže udovica, nu u onih slučajevih kada udovica istu nemože zahtjevati, ali ima djece, koja imadu pravo na pogrebninu, tada ista ovim pripada, ter ju valja staviti štitniku ili skrbniku na razpolaganje.

§. 53.

Zapliena pogrebnine.

Pogrebnina nemože se redovito niti sudbeno niti administrativno zaplieniti. U ime troškovah pokojnikova liečenja može se ipak do trećine, a u ime troškovah pokojnikova pogreba u ostalom dielu zaplieniti.

Poglavje IV.

Zaključne i prelazne ustanove.

§. 54.

Obskrba namještenih ženah, njihovih suprugah i diece.

U koliko se na mjesta sistemizirana u javnoj službi namjeste ženske, imadu se ove kod prosudjivanja prava na obskrbu smatrati ravnimi mužkim.

Nu suprug neima iza svoje supruge nikakova prava na obskrbu osim prava na pogrebninu, pak i sirote mogu uzgojninu samo onda zahtjevati, ako se smatrati mogu sirotami bez roditeljah ili ako je njihov još živi otac bez imetka ili je nesposoban za privriedu.

§. 55.

Supruga ima i u onom slučaju pravo na mirovinu ili konačnu odpravninu, koja joj pripada iza vlastitoga namještenja, ako joj suprug jošte živi, ili ako iza njega posebnu obskrbu uživa; svoju trajnu obskrbu zadržava ona i u onom slučaju, ako iza supruga tekar kasnije dobije obskrbu, ili ako se iznova uda.

§. 56.

Sirote bez roditeljah mogu uzgojninu samo iza otca ili samo iza matere dobiti, te mogu onu uzgojninu zahtjevati, koja je za nje povoljnija.

Pogrebninu pako mogu iza otca i iza matere zahtjevati, a u onom slučaju, ako nemaju prava na uzgojninu, mogu zahtjevati i konačnu odpravninu kako iza otca tako i iza matere.

§. 57.

Namirenje zemaljskih tražbinah iz obskrbah.

Zemaljske tražbine, koje su nastale iz službenoga odnošaja osobe, koja je umirovljena, mogu se iz mirovine ili konačne njezine odpravnine propisanim putem ućerati, ter imadu prednost naprama tražbinam privatnih osobah.

Nu ovakove zemaljske tražbine nemogu se niti iz udovičke mirovine niti iz uzgojnine sirotah niti iz konačne odpravnine ućerati, osim ako je udovica svojevoljno na to pristala.

§. 58.

Odluka glede prava na obskrbu.

O pitanju imade li tko i na koliko pravo na obskrbu, odlučuje jedino i konačno kralj. zemaljska vlada.

§. 59.

Valjanost prijašnjih ustanovah.

Glede mirovinah, uzgojninah i konačnih odpravninah, koje su bile jur odmjerene u

vrieme oživotvorenja ovoga zakona, kao što i glede pogrebninah iza urednikah i službenikah, koji su umrli prije oživotvorenja ovoga zakona, ostaju dosadanji propisi i nadalje u krieposti, nu s tom preinakom, da u pogledu mjesta uživanja ter odkupa i prestanka svih gore spomenutih obskrbah zatim u pogledu produljivanja gore navedenih uzgojninah valjaju propisi ovoga zakona.

§. 60.

Milostinje.

Mirovine, uzgojnine i konačne odpravnine, koje neodgovaraju strogo ustanovam ovoga zakona, mogu se dozvoliti samo putem milosti na predlog bana.

Nu i kod ovakovih putem milosti dozvoljenih obskrbah mogu se samo oprostiti zakonom zahtjevani, nu manjkajući uvjeti, ter se nikada nemože dozvoliti viša obskrba od one, koja bi pripadala po ovom zakonu u onom slučaju, kad nebi manjkali odnosni uvjeti.

§. 61.

Rok za zastaru.

U §. 16. ovoga zakona ustanovljeno vrieme zastare ima se računati počam od oživotvorenja ovoga zakona i u onom slučaju, ako su joj uvjeti nastali prije krieposti ovoga zakona.

Na §. 62. podnio je narodni zastupnik dr. A. Egersdorfer sliedeći izpravak: Ovaj §. da glasi:

„Ovaj se zakon proteže i na oružničtvo s tim dodatkom, da §§. 1.—7. zakona od 26. prosinca 1889. ob umirovljenju i obskrbi oružničtva kao straže sjegurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i nadalje u krieposti ostaju".

Glasovanjem primljen je podnešeni izpravak ovaj, pa po tom ovaj §. glasi:

§. 62.

Ovaj se zakon proteže i na oružničtvo s tim dodatkom, da §§. 1.—7. zakona od 26. prosinca 1889. ob umirovljenju i obskrbi oružničtva kao straže sjegurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i nadalje u krieposti ostaju.

Čitaju se §§. 63., 64. i 65., koji su primljeni po predlogu odbora, te glase:

§. 63.

Stavljaju se izvan krieposti svi zakoni i propisi, koji stoje u protuslovju s ovim zakonom a naročito §§. 10—16 i 18—22 zakona od 5. siečnja 1874. o plaćah, nagradah i o mirovinah za učiteljsko i činovničko osoblje na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, zatim zakon od 6. rujna 1875. o mirovinah za učiteljsko osoblje srednjih učilištah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 64.

Stečena i zajamčena prava.

Do krieposti ovoga zakona stečena i zajamčena prava ostaju i nadalje valjana, ter se imadu prigodom umirovljenja u obzir uzeti.

§. 65.

Provedba.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

U $^1/_2$12 satih prije podne zaključi predsjednik današnju sjednicu, te će sliedeću ureći prema potrebi sa sliedećim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona ob umirovljivauju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hvvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.
2. Razprava ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih potrebštinah autonomnoga budgeta za g. 1889.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CXLIX. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 7. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 62 sabor. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih prije podne. Zapisnik prošle 148 saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor stigli sljedeći podnesci:

1. Broj 896/sab.

Preuzvišeni gosp. ban priobćuje, da je Njegovo c. i kr. Apoštolsko veličanstvo blagoizvolielo previšnjim riešenjem od 26. studenoga t. g. predstojnika kr. zemaljske vlade odjela za bogoštovje i nastavu, dr. Stjepana Spevca, premilostivo imenovati predsjednikom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, a kralj. sveučilištnog profesora i narodnoga zastupnika na hrv.-slav.-dalm. saboru i ugarskom i državnom saboru dr. Isidora Kršnjavija premilostivo imenovati predstojnikom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade odjela za bogoštovje i nastavu.

Uzimlje se na znanje.

2. Broj 883/sab.

Unutarnji odjel kr. zemaljske vlade dostavlja na ustavno pretresivanje proračun zemaljskih zakladah za godinu 1892.

Ide odboru proračunskomu.

3. Broj 888/sab.

Presvjetli gosp. dr. Stjepan Spevec priobćuje, pošto je previšnjim riešenjem od 26. studenoga t. g. imenovan predsjednikom kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice, to da u smislu članka 3. zakona od 28. veljače 1874. o sudačkoj vlasti polaže svoj zastupnički mandat za 2 izborni kotar Gospić.

Zamoliti će se kr. zem. vlada, da za 2 izborni kotar Gospič novi izbor narodnoga zastupnika obaviti dade.

Ujedno obaviti će se u svoje vrieme izbor za zastupničku kuću ug. hrv. državnog sabora.

4. Broj 884/sab.

Pravosudni odjel kr. zemaljske vlade moli za dozvolu sudbenog progonjenja narodnog zastupnika dr. Matije Pavelića.

Ide odboru imunitetnom,

5. Broj 900/sab.

Dr. Matija Pavelić, narodni zastupnik, moli da se udovolji zamolbi kralj. sudbenog stola u Belovaru glede njegoveg izručenja.

Ide odboru imunitetuom.

6. Broj 892/sab.

Proračunski i pravosudni odbori podnose izvješće ob osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Staviti će se na dnevni red u sjednici od 12. prosinca t. g.

7. Broj 894/sab.

Proračunski i pravosudni odbori podnose izvješće ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Staviti će se na dnevni red u sjednici od 12. prosinca t. g.

8. Broj 895/sab.

Proračunski odbor i odbor za unutarnju zemaljsku upravu podnose izvješća ob osnovi zakona, kojom se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga

1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Staviti će se na dnevni red u saborskoj sjednici od 12. prosinca t. g.

9. Broj 887/sab.

Odbor za razsudbu zemaljskih računah podnosi izvješće o računih sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.

Staviti će se na dnevni red u sjednici od 12. prosinca 1891.

10. Broj 8889/sab. Kancelisti kr. sudbenog stola u Belovaru, te kr. kotarskih sudovah u Belovaru, Križevcu i Zagrebu mole, da se i u statusu sudbenih kancelistah osnuje analogno svim ostalim činovnim razredom višji plaćevni razred, odnosno, da se isti u pogledu svojih berivah izjednače sa akcesisti kr. kot. oblastih, stojećih s njimi u istom nadnevnom razredu. Ide proračunskomu odboru.

Prelazi se zatim na dnevni red.

Na dnevnom redu je treće čitanje osnove zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavonij, njihovih udovah i sirotah, koja glasi:

Zakon

od . . . .

ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Poglavje I.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravo na obskrbu.

Kraljevski urednici i službenici, koji su po Njegovom Veličanstvu, po banu ili po organih, ovlaštenih na to zakonom, u bud kojoj struci spadajućoj u krug autonomije ovih kraljevinah uz stalnu plaću namješteni, te njihove udovice i sirote imadu pravo na mirovinu odnosno obskrbu prema propisu ovoga zakona.

§. 2.

Ista prava (§. 1. o. z.) u pogledu mirovine ili obskrbe uživaju urednici, profesori, učitelji i službenici, koji su namješteni:

1. kod sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i kod zemaljskog arkiva;

2. kod naukovnih zavodah, spadajućih u krug višíh ili srednjih učilištah, koji se uzdržavaju iz zemaljskih sredstavah ili iz javnih zakladah, kojimi upravlja kr. zemaljska vlada;

3. u staležu oružničke momčadi;

4. kod javnih fundacijah (zakladah), kojimi upravlja kr. zemaljska vlada; napokon

5. nadcestari i riečki vidoci.

§. 3.

Privremeno ili uz oprost dobe namješteni urednici i službenici ter njihove udove i sirote imaju pravo samo na trajnu obskrbu, ali neimaju pravo na odpravninu.

Nu ako su privremeno namješteni urednici i službenici neposredno prije privremenoga namještenja bili definitivno namješteni, pridržaju tako oni, kao što i njihove udove i sirote pravo na odpravninu, jur stečenu u prijašnjem definitivnom namještenju, ter im se i vrieme u privremenom namještenju provedeno, ima kao uračunivo u obzir uzeti.

Urednici i službenici, namješteni uz uvjet odkaza, kao što i oni, koji su unapred samo na opredieljeno vrieme ili samo na prelazno službovanje primljeni, ili kojih su beriva posebnimi ugovori ustanovljena, neimaju nikakova prava na obskrbu u smislu ovoga zakona.

§. 4.

Vrsti obskrbe.

Urednikom i službenikom ter njihovim udovicam, kao što i njihovoj djeci, pripada ili trajna obskrba, ili nadjelba jedanput za uvjek.

Pod trajnom obskrbom razumjeva se mirovina i uzgojnina; pod nadjelbom jedan put za uvjek odpravnina i pogrebnina.

§. 5.

Gubitak prava na obskrbu.

Trajna obskrba odnosno nadjelba nepri-

pada onomu uredniku ili službeniku, a tako ni njegovoj udovici ili njegovim sirotam:

1. koji se svoga službenoga mjesta svojevoljno odreče;

2. koji svoje službeno mjesto samovoljno ostavi, ter se uzprkos opetovanomu pozivu predpostavljene mu oblasti na isto nevrati;

3. koji bez više dozvole stupi u službu inostrane vlasti;

4. proti kojemu je sbog kažnjivoga djela pravomočno izrečena osuda, s kojom je po kaznenom zakonu skopčan gubitak službe;

5. koji je odpušten iz službe i napokon

6. koji je počinio takovo djelo, radi kojega bi bio odpušten iz službe, a nemože se proti njemu ni kazneno ni karnostno postupati zato, što se je sam ubio, ili što je pobjegao ili ma iz kakovoga drugoga razloga, nu u takovih slučajevih treba da nadležna disciplinarna oblast izreče: da bi bio dotičnik iz službe odpušten.

U slučajevih nabrojenih u točkah 3., 4., 5. i 6. ima se jur odmjerena i u tečaj stavljena trajna obskrba obustaviti.

Ako se odpust tekar onda izreče, kad je jur dozvoljena obskrba udovi ili sirotam, tad ima stečeno pravo ovih ostati netaknuto.

§. 6.

Temelj obskrbe.

Temelj trajne obskrbe ili nadjelbe tvori:

a) trajanje uračunivoga službenoga vremena;

b) posljednja u službi uživana uračuniva beriva.

§. 7.

Uračunivo vrieme.

Uračunivim službenim vremenom smatra se ono vrieme, koje je tko, računajuć od dana položene prve službene prisege, neprekidno probavio u službenom svojstvu označenu u §§. 1. i 2. ovoga zakona, do onoga časa, do kojega je služio.

Učiteljem srednjih učilištah računa se kod odmjerivanja mirovine i ono vrieme, koje su nakon podpunog osposobljenja kao namjestni učitelji neprekinuto u službi sproveli.

§. 8.

Sa službenim vremenom, koje je probavljeno u službenom svojstvu, označenom u §§. 1. i 2. ima se jednakim smatrati ter dokle i na koliko uzajamnost (reciprocitet) postoji, ima se uračunavati i ono službeno vrieme, koje je tko neposredno prije i bez prekinuća probavio na sistemiziranom mjestu i u stalnom namještenju s redovitom godišnjom ili mjesečnom plaćom kod sliedećih granah službe:

1. U krugu previšnjega dvoranstva ili na obiteljskih dobrih previšnje vladajuće kuće.

2. Kod zajedničkih austro-ugarskih ministarstvah i kod zajedničkoga računarskoga dvora, kao i kod oblastih i uredah, ovim podčinjenih.

3. Kod zajedničke vojske (bojnoga pomorstva), domobranstva, pučkog ustanka, oružničtva, državnoga redarstva i kod uredah k ovim spadajućih, u aktivnom svojstvu.

4. Kod svih ugarskih ministarstvah i kod oblastih i uredah, stojećih pod ovimi ministarstvi; zatim kod kr. ugarskoga državnoga računarskoga dvora.

No ako kod tih oblastih i uredah probavljeno službeno vrieme polag za iste valjanih obskrbnih propisah nije uračunivo, ili ako tko iza te službe posebnu okskrbu imade, onda se neće to prijašnje službeno vrieme kod odmjerivanja mirovine uračunati.

Tko u zemaljskoj službi stoji, tomu se ima uračunati i službeno vrieme, sprovedeno neposredno prije u gradskoj ili municipalnoj službi. Nu u počastnom svojstvu probavljeno službeno vrieme nemože se uračunati, kao što ni ona gradska ili municipalna služba, za koju je dotičnik konačnu odpravninu primio.

Onim, koji se u vrieme, kad ovaj zakon stupi u kriepost, namješteni uračunavati će se u austrijskoj državnoj službi probavljeno vrieme.

Neposredno prije definitivnoga namještenja u privremenom namještenju probavljeno službeno vrieme ima se svakako uračunati kod ustanovljenja trajanja službenoga vremena.

§. 9.

Prekinuće službenoga vremena.

Prekinućem službenoga vremena neima se smatrati:

a) medjutim dogodivše se umirovljenje;

b) u stanju razpoloživosti, u stanju obustave (suspenzije) ili na dopustu probavljeno vrieme; kao i

c) takov privremeni izstup iz službe, na koji je zemaljska vlada privolila uz priuzdržaj prava na obskrbu.

U službeno vrieme ima se uračunati: u stanju razpoloživosti probavljeno vrieme, ako je u razpoloživost stavljeni kao takov ipak faktično služio; — u stanju obustave probavljeno vrieme, ako je obustavljeni nevinim proglašen, ter na dopustu ili u stanju razpoloživosti nu bez faktičnoga službovanja probavljeno vrieme, ako u ovom slučaju neprekidno jednu godinu nepremašuje.

U službeno vrieme neima se uračunati jednu godinu premašujući dio onoga vremena, koje je neprekidno probavljeno na dopustu ili u stanju razpoloživosti bez faktičnoga službovanja, zatim u stanju mira probavljeno vrieme, kao što i u stanju obustave probavljeno vrieme, ako obustavljeni nije nevinim proglašen.

§. 10.

Računanje vremena.

Službeno vrieme ima se po gradjanskom računanju vremena ustanoviti. Nu za svaku pojedinu vojnu, tečajem koje je urednik ili službenik učestvovao ma u kakovoj službi, obavljenoj kod zajedničke vojske, bojnoga pomorstva, domobranstva ili pučkoga ustanka, ima se k njegovomu službenomu vremenu priračunati jedna godina (ratna godina), bilo da je dotičnik od početka do svršetka, ili samo za neko vrieme služio u dotičnoj vojni.

Uračunanju ipak ima samo onda mjesta, ako se odnosno razdobje previšnjom bojnom zapoviedju proglasi vojnom, odnosno ratnom godinom, i ako je dotičnik kod takove čete služio, na koju je ova pogodnost protegnuta.

Dvie vojne ili više njih, koje na jednu ter istu koledarsku godinu padaju, povećuju službeno vrieme samo za jednu godinu.

§. 11.

Ratno robstvo.

Kod onih, koji su dopali ratnoga robstva, ima se samo ona godina računati kao ratna godina, u kojoj su u robstvo pali; dulje vremena trajuće ratno robstvo ima se uračunati samo kao obično službeno vrieme.

§. 12.

Nesposobnost za službu nastala tečajem vojne.

Kod odmjerenja mirovine onoga urednika ili službenika, koji je tečajem vojne postao za vojnu i za radnju nesposobnim, ima se uporaviti prema okolnostim probitačniji vojnički ili gradjanski obskrbni propis, a u temelj odmjerenja ima se višja plaća uzeti; nu ponajprije valja nesposobnost za vojnu i gradjansku službu prema propisu zak. članka LI.: 1875. po nadpreglednom povjerenstvu ustanoviti, u koje se povjerenstvo radi izvidjenja dotičnikove nesposobnosti za službu imade pozvati i gradjanski liečnik, odredjen u tu svrhu po zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

Od mirovine takovoga urednika ili službenika obterećuje samo ona mirovinska pristojba vojnički ili domobranski etat, koja na uračunivo vojničko službeno vrieme (§. 8. zak. čl. LI.: 1875.) odpada.

Mirovina onakovoga urednika ili službenika, koji je za vojničku službu nesposobnim ali za gradjansku službu sposobnim pronadjen, obterećuje izključivo gradjanski mirovinski etat.

Ranjenički doplatak kao i doplatak za kolajne nemože se niti u plaću, niti u mirovinu uračunati.

§. 13.

Uračuniva beriva.

Kod ustanovljenja pripadajućih posljednjih berivah imaju se u račun uzeti:

a) sistemizirana plaća;

b) osobni doplatak, koji je u dopunu prijašnje višje plaće uživan;

c) osobni doplatak, koji nije izključivo za vrieme trajanja uredovne djelatnosti dozvoljen i koji je izjednačen s plaćom ter označen uračunivim u obskrbu;

d) sistemizirani dobni doplatci (kvinkvenali), koji sačinjavaju dopunitbeni dio plaće.

§. 14.

Zaokruženje mirovine.

Trajna obskrba ima se uviek u čitavih forintah ustanoviti.

Dione svote dosižuće do polovine forinte, imadu se izostaviti, nasuprot iznosi, veći od polovine forinte, računaju se za čitavu forintu.

§. 15.

Izplata obskrbe.

Nadjelba ima se nakon njezina ustanovljenja odmah doznačiti i izplatiti; trajna obskrba pak ima se staviti u tečaj i plaćati u mjesečnih anticipativnih obrocih, počam od prvoga dana onoga mjeseca, koji sliedi za onim danom, kojega je pravni naslov na trajnu obskrbu nastao, a obustavit ju valja koncem onoga mjeseca, u kojem pravni naslov prestane.

§. 16.

Zastara obskrbe.

Tko ima pravo na obskrbu, dužan je za realizovanje odnosnoga svoga zahtieva zamoliti tečajem jedne godine, računajuć od po stanka njegova pravnoga naslova.

Poslje jedne godine utrnjuje posve pravo na nadjelbu, a trajna obskrba pripada tekar počam od onoga mjeseca, koji iza dana podnešene molbe sliedi.

§. 17.

Uživanje obskrbah u inozemstvu.

Uživanje trajnih obskrbah unutar područja austro-ugarske monarkije nije na mjesto vezano; nu za uživanje izvan granicah monarkije i za uživanje uzgojninah. pripadajućih u inozemstvu nalazećoj se djeci, zahtieva se posebna dozvola kr. zemaljske vlade

§. 18.

Oprezi kod izplaćivanja obskrbah.

Putem naredbe bit će odredjeno, uz koje će se opreze izplaćivati trajne obskrbe, ter kakovimi će se dokazali imati potvrdjivati nepromjenjen obstanak pravnoga naslova i zakonitih uvjetah.

Za izplaćivanje obskrbah osobam, koje borave u inozemstvu, moći će se naredbenim putem odrediti posebni uvjeti opreza.

Poglavje II.

Ob obskrbi urednikah i službenikah.

§. 19.

Slučajevi umirovljenja.

Svaki zemaljski urednik i službenik, koji je namješten u svojstvu, označenom u §§. 1. i 2., ter imade barem 10 godinah uračunive službe ima u svakom od niže nabrojenih slučajevah pravo na mirovinu, koja mu pripada do smrti dotično u slučaju pod a) do ozdravljenja, a u slučajevih pod d) do možebitnoga novoga namještenja.

I to:

a) ako bude propisanim načinom ustanovljeno, da je radi tjelesne ili duševne mane postao nesposobnim za izvršivanje svojih uredovnih dužnostih;

b) ako je 65. godinu života navršio;

c) ako je obvezno službeno vrieme izpunio (§. 22. o. z.) ili

d) ako se usljed ustrojenja ili dokinuća uredah ili mjestah ili usljed izrečene proti njemu karnostne osude nemože na shodno mjesto namjestiti.

§. 20.

Definitivno i privremeno umirovljenje.

Ako je nesposobnost za službu posvemašnja tako, da neima nade, da bi dotičnik ikada mogao opet za službu sposobnim postati, ima se odrediti definitivno, a u svih drugih slučajevih nesposobnosti privremeno umirovljenje.

Oni, koji su 65. godinu života navršili ili su obvezno službeno vrieme doslužili, mogu ili na vlastitu svoju molbu ili na predlog predpostavljene im oblasti i bez posebnoga dokaza njihove nesposobnosti za službu umirovljeni biti, te se u tom slučaju imadu definitivno u mir staviti.

Naprotiv oni, koji se samo zato stavljaju u mir, jer se uslied uredskih promienah ili

uslied izrečene proti njim karnostne osude nemogu odmah namjestiti, imadu se svagda samo privremeno u mir staviti.

§. 21.

Definitivno umirovljenje i reaktiviranje privremeno umirovljenih.

Privremeno umirovljeni urednici ili službenici mogu definitivno biti stavljeni u mir samo u slučaju ako su 65. godinu života navršili ili ako su za službu posve nesposobni postali.

Privremeno umirovljeni, ako razlozi privremenoga umirovljenja prestanu, imadu se opet namjestiti.

Ako pako i nisu posve prestali uvjeti privremenoga umirovljenja, ali važni službeni interesi zahtievaju, mogu privremeno umirovljeni odredjeni biti na službovanje, koje njihovim tjelesnim i duševnim sposobnostim i njihovomu službenomu svojstvu odgovara i to uz dozvolu doplatka, koj zajedno s mirovinom dosiže podpunu svotu berivah, koja su bila mjerodavna kod odmjerenja mirovine.

Kod onih, koji su sbog tjelesnih ili duševnih manah stavljeni privremeno u mir, imade nadležna oblast pravo liečnički ustanoviti, postoje li još uvjeti privremenoga umirovljenja.

§. 22.

Obvezno službeno vrieme.

Profesori i učitelji (§. 2. točka 2 o. z.) dužni su 30 godinah, ostali pako urednici i službenici dužni su 40 godinah neprekidno služiti (obvezno službeno vrieme).

U onom slučaju, kada tko iz profesorske (učiteljske) službe priedje u drugu zemaljsku službu, ili obratno iz ove u profesorsku (učiteljsku) službu, tada se kod ustanovljenja službenoga vremena imade u obadvih svojstvih probavljeno vrieme razmierno računati.

Svaki namještenik, ako prije nepostane za službu nesposobnim ili nenavrši 65 godinu života, dužan je izpuniti obvezno službeno vrieme pod inakim gubitkom prava na obskrbu.

§. 23.

Iznos mirovine.

Mirovina ima se odmjeriti za 10 službenih godinah sa četrdeset postotakah uračunivih berivah, koja su temeljem mirovine (§. 6. i 13. o. z.), a za svaku dalnju godinu uračunive službe kod profesorah i učiteljah sa tri postotka, a kod svih ostalih urednikah i službenikah sa dva postotka tako, da nakon navršenoga obveznoga službenoga vremena od 30 odnosno 40 godinah pripada dotičniku podpuna svota uračunivih berivah.

Viša mirovina od podpunih uračunivih berivah (§. 6. i 13. o. z.) nemože se nikomu dozvoliti, a maksimalna svota mirovine nemože u obće premašiti iznos od godišnjih 8000 for.

§. 24.

Iznos mirovine bana i predstojnikah vladnih odjelah.

Ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i predstojnici pojedinih odjelah kr. hrvatske, slavonske, dalmatinske zemaljske vlade, ako su kao takovi barem tri godine neprekidno služili, ter budu makar na vlastitu molbu riešeni službovanja, imadu pravo na mirovinu koja se za bana sa godišnjih 4000 for., a za odjelne predstojnike sa godišnjih 2000 for. ustanovljuje, ako usljed njihovoga dužega službenoga vremena neimaju pravo na višu mirovinu u smislu §. 23. ovoga zakona.

Za bana i predstojnike pojedinih odjelah kraljevske zemaljske vlade neimaju valjanosti one odredbe, koje se odnose na privremene umirovljenike.

§. 25.

Iznos mirovine nižih službenikah.

Uznička i kaznioničko stražarsko osoblje, nadcestari i riečki vidoci imaju različito od gornjih pravilah iza 10—20 službovnih godinah $^1/_3$, iza 20—30 godinah $^1/_2$, iza 30 do 40 godinah $^3/_4$, a preko 40 godinah podpuni iznos njihovih uračunivih berivah kao trajnu mirovnu obskrbu dobiti.

Cestari, ako za službu nesposobnimi postanu, imaju dobiti iza 10 godinah 60 forintih, iza 25 godinah 80 for., a preko 40 godinah 100 forintih iznoseću trajnu mirovnu obskrbu.

§. 26.

Odpravnina.

Izim u §. 28. napomenuta slučaja, imadu oni zemaljski urednici i službenici, koji jošte neimaju deset uračunivih službenih godinah samo pravo na konačnu odpravninu, makar i nastupili oni uvjeti koji su u točkah a) b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni, te se konačna odpravnina imade jedanput za uvjek odmjeriti do uključivo pet uračunivih službenih godinah sa jednogodišnjom svotom, a preko pet do deset godinah sa dvogodišnjom svotom uračunivih berivah.

§. 27.

Odpravnina nepripada.

Privremeno namješteni urednici i službenici, zatim cestari kao i oni, koji su uz oprost dobe namješteni bili, neimaju u obće prava na konačnu odpravninu, već se imadu jednostavno službene sveze riešiti, ako u točkah a), b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni uvjeti nastanu prije navršenja desete godine njihovoga službenoga vremena.

§. 28.

Iznimna mirovina.

Onomu uredniku ili službeniku, koji je u vršenju službe ili uslied vršenja službe postao za službu posve nesposobnim, ter je to nedvojbeno dokazano, može Njegovo Veličanstvo kralj podieliti iznimice na predlog bana mirovinu veću od one, kolika ga po pravilu ide.

Ako pako neima deset godinah uračunive službe, imade mu se na molbu mjesto odpravnine mirovina podieliti, nu ova nesmije premašiti polovicu njegovih na posliedku uživanih uračunivih berivah.

Ove ustanove protežu se i na one, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni.

§. 29.

Odkup mirovine.

Svaki umirovljenik može za odkup svoje mirovine moliti pod uvjetom, da se odrekne svakoga dalnjega zahtjeva, što bi ga staviti mogao, nu ako je oženjen, potrebna je tomu privola njegove supruge.

Odkup može ban u slučajevih obzira vriednih dozvoliti i iznos odkupa od slučaja do slučaja ustanoviti, nu iznos ovaj nesmije nikada premašiti dvogodišnju svotu onih berivah, koja su uzeta bila temeljem kod ustanovljenja mirovine.

Odkupu takovu ima samo onda mjesta, ako oblastni liečnik posvjedoči, da dotičnik može prema svojemu zdravstvenomu stanju barem još toliko godinah živiti, koliko mu se godišnjih mirovinskih iznosakah dozvoljuje u ime odkupa.

Osoba, koja je svoju mirovinu odkupila, neima podnipošto više prava tražiti mirovinu, niti u onom slučaju, ako bi voljna bila povratiti odkupnu svotu; dapače ako bi iznova namještena bila; tada joj se ono službeno vrieme, za koju je svoju mirovinu odkupila, nemože uračunati niti u slučaju njezinoga ponovnoga umirovljenja.

§. 30.

Prestanak mirovine.

Izplaćivanje mirovine, osim u §. 5. naznačenih slučajevah, prestaje:

1. ako umirovljenik umre;

2. ako bude iznova namješten u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi za, trajanja toga namještenja;

3. ako privremeno umirovljeni urednik ili službenik, nakon prestanka uzroka privremenoga umirovljenja, neće da stupi iznova u službu.

§. 31.

Iznos mirovine u slučaju novoga namještenja.

U slučaju novoga namještenja u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi ima se mirovina samo na toliko obustaviti, na koliko su beriva, s novim namještenjem skopčana, zajedno sa mirovinom veća, nego li ona uračuniva beriva, na temelju kojih je mirovina odmjerena.

Ako bi mirovina urednika ili službenika u slučaju novoga umirovljenja iznosila manje od one, koju je jur prije uživao, može zahtjevati prijašnju višu mirovinu.

Poglavje III.
Ob obskrbi udovicah i sirotah.

§. 32.
Obći uvjeti za obskrbu.

Pravo na trajnu obskrbu imade uz niže naznačene uvjete samo ona udovica, koje je suprug dotično ona zakonita djeca, kojih je otac u času smrti imao uračunive službe barem pet godina, a ako je uz oprost dobe namješten bio barem deset godinah.

To pravo ima udovica:

a) ako je sa suprugom svojim stupila u brak tečajem njegove aktivne službe ili prije toga;

b) ako je sa suprugom svojim do časa smrti njegove u nerazdruženoj zajednici živila;

c) ako ćudoredno živi.

§. 33.
Posebni uvjeti obskrbe.

Osim obćenitih uvjetah navedenih u §. 32. ovoga zakona ustanovljuje se za slučajeve, nabrojene u nižih točkah jošte sliedeće posebne odredbe:

1. Ona supruga, koja se je udala za takovoga umirovljenika, koji je umirovljen bio, izpuniv obvezno službeno vrieme, ili navršiv 65. godinu svoje dobe, kao i u tom braku rodjena djeca, neimaju prava na inu obskrbu izim pogrebnine.

2. Ona supruga, koja se je udala za takovog umirovljenika, koji je umirovljen bio prije, nego je izpunio obvezno službeno vrieme ili prije nego li je navršio 65. godinu svoje dobe, ter u ovom braku rodjena djeca, imadu osim pogrebnine pravo na obskrbu samo onda, ako je suprug iznova namješten, služio u aktivnoj službi barem još tri godine.

3. Ona supruga, koja se je udala za muža, aktivno služećega a starijega od 60 godinah, ima pravo na trajnu obskrbu samo onda, ako njezin suprug nakon sklopljena braka barem još tri godine služi, ili ako se u braku djeca rode ili se tim brakom djeca pozakone.

U ovom slučaju imadu u braku rodjena ili istim pozakonjena djeca takodjer po obćih propisih pravo na obskrbu.

4. Ona supruga, koja u času smrti svoga supruga nije snjim živila u nerazdruženoj zajednici, neima prava na nikakvu obskrbu, osim ako dokaže, da ona tomu nije kriva; nu njezina djeca, ako materi ni nepripada obskrba, al ako obstoje ini uvjeti, imaju svakako pravo na obskrbu, ter jih valja smatrati sirotami bez roditeljah.

5. Ona supruga, koja nećudoredno živi, ili koja je osudjena radi kažnjiva djela označena u točki 4. §. 5. ovoga zakona, neima pravo na nikakovu obskrbu, a ako joj je trajna obskrba jur doznačena, gubi istu; nu djeca njezina, ako uvjeti inače obstoje, imaju pravo na obskrbu i imadu se smatrati sirotami bez roditeljah.

§. 34.
Iznos udovičke mirovine

Udove urednikah, ako imadu pravo na trajnu obskrbu, dobivaju do 600 for. uračunivih berivah suprugah (točka b.) §. 6. i §. 13. o. z.) u ime udovičke mirovine po petdeset postotakah (50%) ovih berivah; ako pako suprugova uračuniva beriva premašuju 600 for., tada od prvih šest stotinah for dobivaju 50% a od onoga diela, koji 600 for. premašuje, dobivaju dvadeset postotakah (20%) u ime udovičke mirovine.

Udovam poslužiteljah, podvornikah, oružničkih podčastnikah, pomoćnih podvornikah, vratarah, uzničkih nadzirateljah, nadstražarah, kao i službenikah nabrojenih u §. 25. ovoga zakona, pripada u ime mirovine trećina uračunivih posliednjih berivah suprugah, dočim udovam cestarah pripada mirovinska obskrba od 60 for.

§. 35.
Iznos mirovine za udove bana i odjelnih predstojnikah

Udovici bana i udovicam predstojnikah pojedinih odjelah kr. zemaljske vlade pripada uz uvjete, ustanovljene u točkah a) b) c) §. 32. i u točki 4. i 5. §. 33. pravo na trajnu obskrbu i u onom slučaju, ako im je u tom službenom svojstvu suprug ma samo i tri godine služio, bez obzira na to, je li umro u aktivnoj službi, ili u stanju mira; u tom slu-

čaju iznosi udovička mirovina za udovu bana 2000 for., a za udovice odjelnih predstojnikah 1000 for. u koliko im nebi prema postojećim propisom pripadala veća mirovina.

§. 36.

Dužnost uzdržavanja djece

Udovica dužna je iz svoje udovičke mirovine uzdržavati ne samo svoju vlastitu djecu, nego i onu djecu svoga supruga, koja su iz njegovoga prijašnjega braka preostala.

§ 37.

Uzgojnina

Ona udovica, koja u smislu ovoga zakona ima pravo na trajnu obskrbu i koja u vrieme smrti svoga supruga, odnosno ako je noseća ostala, nakon poroda ima u materinskoj obskrbi barem troje djece, bilo da su ta djeca njezina rodjena djeca, bilo pak da su joj pastorčad, dobiva za onu djecu, koja propisno doba (§. 39.) još postignula nisu i uzgojninu do postignuća njihove propisne dobe i to, ako je otac djeci budi posljednji preminuli suprug, budi takov prijašnji suprug, koji je takodjer imao pravo na obskrbu.

Uzgojninu dobivaju nadalje — bez obzira na njihov broj — i one sirote bez roditeljah, koje zakonom ustanovljeno doba jošte nisu postigle, ako bi mati dotično maćuha njihova imala pravo iza njihova otca na trajnu obskrbu.

Ako udovica ima pravo na trajnu obskrbu, tada ona okolnost, jesu li djeca rodjena tečajem aktivne službe ili za vrieme mira, neima upliva na uzgojninu.

§. 38.

S uzgojninom razpolaže mati odnosno skrbnik ili štitnik prema propisom obćega gradjanskoga zakonika.

§. 39.

Propisno doba.

Uzgojnina pripada mužkoj djeci urednikah (stavka 1. §. 34. o. z.) do navršene 20. godine, a ženskoj djeci do navršene 18. godine, dočim mužkoj djeci službenikah navedenih u drugoj stavci §. 34. ovoga zakona pripada uzgojnina do navršene 16. godine, a ženskoj djeci do navršene 14. godine njihove dobe.

§. 40.

Produljenje uzgojnine.

Uzgojninu za onu djecu, koja polaze školu u domaćih zavodih ili uče obrazovnu umjetnost, može ban i poslie navršene propisne dobe, do dovršenja njihovih naukah — ali najdulje do navršene 24. godine njihove dobe ostaviti, ako svoje napredovanje u naucih dokažu.

§. 41.

Iznos uzgojnine.

Uzgojnina za djecu bez otca, ustanovljuje se po glavi i posebno za svako diete u sliedećoj mjeri:

1. za svako diete preostalo iza urednikah, profesorah i učiteljah sa jednom šestinom ($^1/_6$) materi pripadajuće obskrbe.

Nu ukupni iznos uzgojnine, odpadajući na svukoliku djecu uesmije premašiti iznos ciele udovičke obskrbe.

Ako dakle imade više od šestero djece, kojoj pripada uzgojnina, tada se ima u ime uzgojnine za svako pojedino diete samo toliki iznos odmjeriti, koliki na jedno diete odpada, kada se ciela svota udovičke obskrbe podieli brojem diece.

Ali ako je više od šestero djece i ako kasnije uzgojnina jednoga djeteta ili više njih odpadne, ima se i preostala uzgojnina ovih u korist ostalim razdieliti tako, da udovičku obskrbu dosizuća čitava uzgojnina djeci ostane dotle, dokle uzgojnina svakoga pojedinoga djeteta nedostigne šestinu udovičke obskrbe;

2. za djecu, koja su preostala iza službenikah, nabrojenih u drugoj stavci §-a 34. ovoga zakona za svako sgodišnjih osamnajst forintah; za djecu cestarah pako za svako sgodišnjih dvanaest forintih.

§. 42.

Uzgojnina sirotah.

Sirote bez roditeljah ili takova djeca bez otca, kojih mati neima prava na trajnu obskrbu iz ma kakova drugoga razloga, a ne zato, što joj suprug nije služio uračunivih pet godinah, ili kojih je mati to pravo iz-

gubila usljed iznovične udaje ili ma iz kakovoga drugoga razloga, dobivaju bez obzira na njihov broj do postignuća u zakonu opredieljene dobe u ime uzgojnine poldrugostruki iznos one uzgojnine, kakova pripada djeci bez otca u smislu §-a 41. o. z.

§. 43.

Obskrba iza nestalih urednikah.

Supruzi, djeci i sirotam onoga urednika ili službenika, kojega je nestalo i koji se nemože naći, ako u ostalom zakoniti uvjeti postoje, ima se privremeno dozvoliti obskrba, ovim zakonom ustanovljena, sve dotle, dokle se suprug, dotično otac nepojavi ili dok nebude zakonito proglašen mrtvim, na koliko nebi pravo na uživanje obskrbe po ovom zakonu prije prestalo.

§. 44.

Obskrba iza umirovljenih urednikah.

Okolnost, da li je suprug odnosno otac umro u aktivnoj službi ili u stanju mira, neima upliva na pravo udovicah, djece i sirotah na trajnu obskrbu; nu ako je suprug odnosno otac u stanju mira umro, nemože pripadak udove i djece odnosno sirotah niti pojedince niti skupa uzevši biti veći od one mirovine, koju je suprug odnosno otac uživao

§. 45.

Obskrba iza urednikah, poginulih u vršenju službe.

Udove, djeca i sirote onih urednikah i službenikah, kojih je suprug dotično otac izgubio život u vršenju službe ili uslied vršenja službe, ako je to nedvojbeno dokazano, imadu uz ograničenja, u §§. 33. i 48. ovoga zakona sadržana, pravo na trajnu obskrbu prama propisom §§. 34., 35., 41. i 42. ovoga zakona i onda, ako im suprug odnosno otac doduše neima pet godinah uračunive službe, ali obstoje ostali uvjeti, propisani u §§. 33. i 37. ovoga zakona.

Ova pogodnost proteže se i na preostavšu obitelj onih, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni bili.

Snadje li oružničkoga častnika ili oružnika u vršenju službe smrt uslied zadobivene ozlede bez vlastite mu krivnje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripala u onom slučaju, kad bi bio navršio 40. god. službe.

§. 46.

Odpravnina.

Udovice i sirote, ako doduše i neimaju prava na trajnu obskrbu, ali im je suprug dotično otac namješten bio na mjestu ili u svojstvu takovom, s kojim je skopčano pravo na mirovinu i ako kod udovah obstoje uvjeti, u toćkah a) b) i c) §. 32. ovoga zakona propisani, dobivaju, izuzam slučajeve u točkah 1. i 2. §. 33. ovoga zakona naznačene, skupa jednu četvrtinu posljednjih uračunivih godišnjih berivah supruga kao konačnu odpravninu jedanput za uviek.

§. 47.

Početak prava na obskrbu.

Pravo na obskrbu nastaje za udovice i djecu bez otca preminućem supruga dotično otca, za djecu, rodjenu poslie otčeve smrti, danom rodjenja, za one sirote, koje se kao bez roditelja smatrati imaju, preminućem obijuh roditeljah, odnosno onoga dana, kojega je materino pravo na obskrbu ma iz kojega uzroka utrnulo.

§. 48.

Prestanak prava na obskrbu.

Pravo na trajnu udovičku obskrbu i na uzgojninu osim slučajevah u točki 5. §. 33. označenih, prestaje:

1. glede udovičke mirovine, ako se udovica opet uda, ili ako umre;

2. glede sirotah u obće, ako propisno doba postignu, ili ako preminu;

3. ako sirota uživa takovu zemaljsku javno-oblastnu ili zavodsku bezplatnu obskrbu, koje vriednost premašuje uzgojninu ili ako se žensko diete uda; nu pravo na uzgojninu nastaje iznova, ako je bezplatna obskrba prestala prije postignuća u §. 40. propisane dobe:

4. ako sirota osudjena bude radi kažnjivog djela, označenog u točki 4. §. 5. ovoga zakona. Ban može isto tako i onda oduzeti obskrbu siroti, ako osudjena bude na kazan slobode, koja traje dulje od 6 mjesecih.

5. kod djece bez otca onim danom, kada mati umre, kada se uda ili kad joj mirovina ma iz kojega uzroka prestane, usljed čega djeca stiču pravo na višu uzgojninu onakovih sirotah (§. 42. o. z.), koje se smatrati imadu, kao da su bez roditeljah;

6. kod onih sirotah, koje se smatrati imaju kao da su bez roditeljah, ako materino pravo na mirovinu opet nastane, usljed čega opet dobivaju uzgojninu, koja je opredieljena za djecu bez otca.

§. 49.

Odkup udovičke mirovine.

Udovička mirovina može se odkupiti dozvolom bana uz uvjet, ako se dotičnica odrekne svakoga dalnjega zahtjeva.

Odkupna svota nesmije premašiti dvogodišnjega iznoska odkupit se imajuće mirovine, nu oblastni liečnik treba da potvrdi, da udova prema njezinomu zdravstvenomu stanju može barem još dvie godine živiti.

Udovice bez djece, ako nisu noseće, mogu zamoliti za odkup mirovine; naprotiv one udove, koje neobskrbljenu djecu imaju, dužne su izkazati se privolom štitničke oblasti.

Mirovina, koja je jedanput odkupljena, nemože se više dozvoliti, niti uz povratak odkupne svote.

Uzgojnina djece nemože se odkupiti.

§. 50.

Pridržaj udovičke mirovine.

Mirovina one udove, koja se iznova uda, obustavlja se doduše, ali udova imade pravo svoju mirovinu u smislu §. 49. ovoga zakona odkupiti ili ju pridržati za slučaj, ako opet obudovi.

U slučaju odkupa ima joj se dozvoliti dvogodišnji iznos odkupit se imajuće mirovine.

Za izbor izmedju odkupa ili pridržaja, dozvoljava se udovi počam od dana njezine udaje jednogodišnji rok; po izmaku toga roka nemože se više mirovina odkupiti nego ostaje udovi pridržana za slučaj, ako opet obudovi.

Udova, koja je izbor jedanput učinila, nemože od istoga odustati.

Ako ona udova, koja si je obskrbu pridržala, ubudovi i nakon drugoga njezinoga supruga, dobiva prijašnju obskrbu počam od dana smrti drugoga supruga, ako zakoniti uvjeti za istu još uvjek obstoje.

§. 51.

Pogrebnina.

Udovicam iza urednikah i službenikah, kao i njihovim sirotam, koje jošte nisu postigle propisno doba, pripada osim trajne obskrbe ili nadjelbe, naime osim udovičke mirovine, uzgojnine ili konačne odpravnine, još pogrebnina.

Pogrebnina ustanovljuje se iza onih urednikah i službenikah, koji su u aktivnoj službi preminuli, na temelju posliednjih uračunivih berivah, a iza onih, koji su kao umirovljenici umrli, na temelju iznoska mirovine, i to:

a) sa tromjesečnim iznosom, ako uračuniva beriva ili mirovina, nepremašuje godišnjih 1000 for.;

b) sa dvomjesečnim iznosom, ako godišnjih 1000 for. premašuje, ali neiznosi više od godišnjih 3000 for.; i

c) sa jednomjesečnim iznosom, ako premašuje godišnjih 3000 for.

U slučaju pod a) nemože pogrebnina iznositi više od 200 for., u slučaju pod b) uemože iznositi više od 300 for., a u slučaju pod c) nemože iznositi više od 400 or.

Udovicam i sirotam uzničko-kaznioničko-stražarskog osoblja i cestarah pripada pogrebnina od 25 for., udovicam pako i sirotam riečkih vidokah i nadcestarah od 30 for.

Pogrebnina pripada samo udovam i sirotam onih urednikah i službenikah, koje imadu pravo na udovičku mirovinu, uzgojninu ili konačnu odpravninu; nu u slučajevih označenih u točkah 1. i 2. §. 33. ima se pogrebnina i onda dozvoliti, ako preostala obitelj neima prava na obskrbu.

§. 52.

Pogrebninom takodjer razpolaže udovica, nu u onih slučajevih kada udovica istu ne

može zahtjevati, ali ima djece, koja imadu pravo na pogrebninu, tada ista ovim pripada ter ju valja staviti štitniku ili skrbniku na razpolaganje.

§. 53.

Zapliena pogrebnine.

Pogrebnina nemože se redovito niti sudbeno niti administrativno zaplieniti. U ime troškovah pokojnikova liečenja može se ipak do trećine, a u ime troškovah pokojnikova pogreba u ostalom dielu zaplieniti.

Poglavje IV.

Zaključne i prelazne ustanove.

§. 54.

Obskrba namještenih ženah, njihovih supružah i diece.

U koliko se na mjesta sistemizirana u javnoj službi namjeste ženske, imadu se ove kod prosudjivanja prava na obskrbu smatrati ravnimi mužkim.

Nu suprug neima iza svoje supruge nikakova prava na obskrbu osim prava na pogrebninu, pak i sirote mogu uzgojninu samo onda zahtjevati, ako se smatrati mogu sirotami bez roditeljah ili ako je njihov još živi otac bez imetka ili je nesposoban za privriedu.

§. 55.

Supruga ima i u onom slučaju pravo na mirovinu ili konačnu odpravninu, koja joj pripada iza vlastitoga namještenja ako joj suprug jošte živi, ili ako iza njega posebnu obskrbu uživa; svoju trajnu obskrbu zadržava ona i u onom slučaju, ako iza supruga tekar kasnije dobije obskrbu, ili ako se iznova uda.

§ 56.

Sirote bez roditeljah mogu uzgojninu samo iza otca ili samo iza matere dobiti, te mogu onu uzgojninu zahtjevati, koja je za nje povoljnija.

Pogrebninu pako mogu iza otca i iza matere zahtjevati, a u onom slučaju, ako nemaju prava na uzgojninu, mogu zahtjevati i konačnu odpravninu kako iza otca tako i iz matere.

§. 57.

Namirenje zemaljskih tražbinah iz obskrbah.

Zemaljske tražbine, koje su nastale iz službenoga odnošaja osobe, koja je umirovljena, mogu se iz mirovine ili konačne njezine odpravnine propisanim putem ućerati, ter imadu prednost naprama tražbinam privatnih osobah.

Nu ovakove zemaljske tražbine nemogu se niti iz udovičke mirovine niti iz uzgojnine sirotah niti iz konačne odpravnine ućerati, osim ako je udovica svojevoljno na to pristala.

§. 58.

Odluka glede prava na obskrbu.

O pitanju imade li tko i na koliko pravo na obskrbu, odlučuje jedino i konačno kralj. zemaljska vlada.

§. 59.

Valjanost prijašnjih ustanovah.

Glede mirovinah, uzgojninah i konačnih odpravninah, koje su bile jur odmjerene u vrieme oživotvorenja ovoga zakona, kao što i glede pogrebninah iza urednikah i službenikah, koji su umrli prije oživotvorenja ovoga zakona, ostaju dosadanji propisi i nadalje u krieposti, nu s tom preinakom, da u pogledu mjesta uživanja ter odkupa i prestanka svih gore spomenutih obskrbah zatim u pogledu produljivanja gore navedenih uzgojninah valjaju propisi ovoga zakona.

§. 60

Milostinje.

Mirovine, uzgojnine i konačne odpravnine, koje neodgovaraju strogo ustanovam ovoga zakona, mogu se dozvoliti samo putem milosti na predlog bana

Nu i kod ovakovih putem milosti dozvoljenih obskrbah mogu se samo oprostiti zakonom zahtjevani, nu manjkajući uvjeti, ter se nikada nemože dozvoliti viša obskrba od one, koja bi pripadala po ovom zakonu u

onom slučaju, kad nebi manjkali odnosni uvjeti.

§. 61.

Rok za zastaru.

U §. 16. ovoga zakona ustanovljeno vrieme zastare ima se računati počam od oživotvorenja ovoga zakona i u onom slučaju, ako su joj uvjeti nastali prije krieposti ovoga zakona.

§. 62.

Ovaj se zakon proteže i na oružničtvo s tim dodatkom, da §§. 1.—7. zakona od 26. prosinca 1889. ob umirovljenju i obskrbi oružničtva kao straže sjegurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i nadalje u krieposti ostaju.

§. 63.

Stavljaju se izvan krieposti svi zakoni i propisi, koji stoje u protuslovju s ovim zakonom a naročito §§. 10—16 i 18—22 zakona od 5. siečnja 1874. o plaćah, nagradah i o mirovinah za učiteljsko i činovničko osoblje na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu, za tim zakon od 6. rujna 1875. o mirovinah za učiteljsko osoblje srednjih učilištah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 64.

Stečena i zajamčena prava.

Do krieposti ovoga zakona stečena i zajamčena prava ostaju i nadalje valjana, ter se imadu prigodom umirovljenja u obzir uzeti.

§ 65.

Provedba.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Poslie pročitanja osnove zakona pita predsjednik: „Prima li visoki sabor osnovu zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. njihovih udovah i sirotah, kako je sada pročitana?“

Sabor prima.

Pošto je osnova zakona primljena, dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi, da previšnju sankciju izhodi.

Sliedi razprava ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o potrebi i pokriću autonomnoga budgeta kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1889.

Nakon pročitanja toga izvješća pita predsjednik: „Prima li visoki sabor predlog, stavljen po odboru za razsudbu zemaljskih računah, da se zaključni računi autonomnoga budgeta za godinu 1889. odobre?“

Sabor prima.

Iza toga stavi narodni zastupnik Andrija Valušnik sliedeću interpelaciju:

1. Je li poznato vis. kr. zemalj vladi, da je kod lučkih uredah u Primorju talijanski jezik je službeni jezik, te da dopisivanje tih uredah sa kr. pomor. oblasti na Rieci sliedi u talijanskom jeziku?

2. Ako je to vis. vladi poznato, što je uradila, da se ta protuzakonitost odstrani, i da kod istih uredah uzpostavi hrvatski jezik kao izključivo službeni jezik?

3 Ako to nije vis. vladi poznato, je li voljua se o istinitosti mojih navodah informirati, pak za tim poprimiti nuždne mjere, da se pribavi od strane zajedničke vlade poštovanje ustanove sadržane u §. 57. nagode?

Ova interpelacija dostaviti će se kralj zemaljskoj vladi.

Narodni zastupnik Gjuro Jakčin stavlja sliedeću interpelaciju:

„1. S kojih razlogah je odredjena za 30. prosinca o. g. izvanredna prodaja državnih šumah od 2481 jutra u procieni od 3,342.631 for., preko običajnog gospodarstvenog turnusa i to baš u eri, gdje još traje kriza u trgovini drva?

2 S kojih razlogah je prodaja čitavoga kompleksa ukupno odredjena, ne pako kao uvjek do sele parcelarno?

3. Zašto je u uvjetih prodajnih izrično u uvjet stavljeno, da se nesmije više od 10% rabiti u produkciju duge?

4. Zašto je dražba u tako kratkom roku razpisana, jer je nemoguće radi kratkoće vremena sustavno 190.000 stabalah pregledati uslied čega može samo uspješno na taj posao reflektirati onaj, koji je po kr. ug. ministarstvu

prije valjano informiran, te zašto detailni prodajni uvjeti još danas oglašeni nisu?

5. Jeli voljna Njeg. preuzvišenost gosp. ban u interesu autonomnog budgeta i u interesu trgovačko-ekonomskom svoj odlučni upliv uložiti, da se ta toli štetna dražba još pravodobno osujeti?

6. Jeli voljna Njeg. preuzvišenost gosp. ban svoj upliv uložiti u interesu racionalnoga gospodarenja našom šumskom imovinom, kako to dotični zakonski propisi zahtjevaju?"

Na ovu interpelaciju odgovori preuzvišeni gospodin ban s mjesta.

Interpelant nije se zadovoljio s odgovorom preuzvišenog gosp. bana, dočim sabor prima odgovor do znanja.

Odjelni predstojnik g. Danilo Stanković odgovara zatim na interpelacije dr. Isidora Kršnjavia, stavljene u 60. dne 28. studenoga 1888. i u 81. dne 9. studenoga 1889. držanih saborskih sjednicah, i to u predmetu uzdržavanja mostovah u kotaru Bošnjaci i u predmetu kopanja kanala medju Rajevim selom, Drenovci, Vrbanjom i Račinovci.

Interpelant kao i sabor primili su odgovor kr. zemaljske vlade na znanje.

Predsjednik zaključi današnju saborsku sjednicu u 12$^1/_2$ satih poslie podne i ureče buduću za subotu dne 12. prosinca 1891. u 10 satih prije podne sliedećim dnevnim redom:

1. Razprava ob izvješćih proračunskog i pravosudnog odbora: a) ob osnovi zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji; b) ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i c) ob osnovi zakona, kojim se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

2. Razprava ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o računih sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CL. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držano dne 12. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 72 sabor. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Izidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih prije podne.

Zapisnik 149 saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da su na sabor stigli ovi podnesci:

1. Br. 899. sab.

Pravosudni saborski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zem. kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Stavit će se na dnevni red.

2. Br. 902. sab.

Vukovarski gradjani mole za ukinuće vlastelinske malte.

Ide peticionalnomu odboru.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je razprava ob osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Nakon pročitanja iste osnove počimlje glavna razprava o toj osnovi zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Iza dovršene glavne razprave pita predsjednik: „Prima li visoki sabor osnovu zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za podlogu specijalne razprave?“

Sabor prima.

Sliedi specijalna razprava. Čita se naslov, koji glasi:

Zakon

od . . . .

ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Predsjednik pita: „Prima li visoki sabor naslov“.

Sabor prima.

Čitaju se §§. 1. do 12., koji su primljeni svi po predlogu odbora, te po tom ti §§. glase:

§. 1.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji odjeljuju se od sudovah, ter jim osoblje sačinjava poseban osobni štatus.

§. 2.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva neposredno su podčinjena banu, dotično državna odvjetničtva državnomu nadodvjetničtvu.

§. 3.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike imenuje kralj na predlog bana.

*

Ostale činovnike državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah imenuje ban na predlog državnoga nadodvjetnika.

§. 4.

Pisarničko i podvorničko osoblje za državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva opredieljuje ban prama potrebi iz manipulacijonalnog i podvorničkog osoblja banskoga stola i sudbenih stolovah.

§. 5.

Zakon od 10. prosinca 1890. ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnikah kraljevinah Hrvatske i Slavonije (Sbornik br. 1. godine 1891.) proteže se i nadalje na činovničko osoblje državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah s tim ipak dodatkom, da proti rednoj kazni, koju odredi državni nadodvjetnik, pritužbi neima mjesta.

§. 6.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike može samo kralj na banov predlog — ostalo pak osoblje državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah ban u vlastitom djelokrugu odriešiti od funkcijah državno-odvjetničkih.

Odriešeni urednik imade u takovu slučaju biti namješten kod koje sudbene oblasti s istim rangom i jednakimi berivi.

§. 7.

Državno nadodvjetničtvo dotično državna odvjetničtva imadu i nadalje u smislu postojećih propisah u poslovih gradjansko-pravnih zastupati kraljevine Hrvatsku i Slavoniju ter pojedine županije ovih kraljevinah, zatim zaklade, što stoje pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i županijah; u tu svrhu nuždno osoblje dodieliti će se državnomu nadodvjetničtvu iz osoblja državnih odvjetničtvah.

Dosudjeni parbeni troškovi imadu se u zemaljsku blagajnu uplatiti.

Ako je ipak bila zastupana koja zaklada imaju se od utjeranih troškovah ponajprije povratiti u odnosnom predmetu iz zaklade predujmljeni iznosi.

§. 8.

Državni nadodvjetnik i podčinjeno mu osoblje jamči za svaku štetu, prouzročenu svojom krivnjom u poslovih predidućega §. 7.

§. 9.

Prilog A ustanovljuje kategorije službah i naddnevne razrede, plaće i stanarine činovnikah državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah.

§. 10.

Stavlja se izvan krieposti zakon od 21. studenoga 1874. (Sbornik br. 57. iz godine 1874.) kao i sve zakonske ustanove i naredbe, koje su s ovim zakonom u protuslovju.

§. 11.

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 11.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Razdjelba u činove razrede i beriva
perovodnoga osoblja, namještena kod državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Čin	Službeno svojstvo	Beriva	
		plaće	stanarine
		for.	for.
V.	Državni nadodvjetnik	4000	400
VI.	1. Zamjenici državnoga nadodvjetnika 2. Državni odvjetnik u Zagrebu	3000 2600	350
VII.	Državni odvjetnici (osim onoga u Zagrebu)	1800 1600	300
VIII.	Zamjenici državnih odvjetnikah I. razreda	1400 1200	250
IX.	Zamjenici državnih odvjetnikah II. razreda	1100 1000	200
X.	Zamjenici državnih odvjetnikah II. razreda	900 800	150

U $^3/_4$1 sat po podne prelazi se na interpelacije.

Narodni zastupnik Gjuro barun Rukavina stavi sliedeću interpelaciju:

„Pošto je na domaku saborsko zasjedanje narodnog zastupstva za Hrvatsku i Slavoniju izabranog god. 1887., i pošto predstoje novi izbori, stavljam na kr. zem. vladu u Zagrebu glede budućih izborah sliedeće upite:

1. Je li budu budući izbori za svakog izbornika u Hrvatskoj i Slavoniji slobodni?

2. Je li bude upravnim i u obće svim činovnikom zabranjeno radi naumljenog izbora opozicionalnih kandidatah narodu prietiti, njega zlostavljati, zatvarati i dugotrajnim pijančevanjem demoralizirati. Da se sve to ne dogodi kao prigodom posliednjeg izbora?

3. Je li će vlada zapriečiti u buduće da se narod kod izbora zastupnikah nebude više demoralizirao sa mitom?

4. Koje jamstvo pružit će vlada Njeg. apoštol. Veličanstva Hrvatom Banovine, da budu mogli u buduće slobodno birati svoje zastupnike?"

Preuzvišeni g. ban odgovori odmah na tu interpelaciju.

Sabor primi taj odgovor na znanje

Narodni zast. Dragutin Pisačić stavi zatim na kr. zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju:

„S razloga, što neodgovaraju zemljištnici mnogih toli velikih koli malih posjednikah prema faktičnomu posjedu, jer su u njih pogriešno po koje čestice unešene stranom na jur davno preminule osobe, koje većkrat ni nasljednike neimadu, a stranom i na živuće osobe, nu i koje prem neimajući pravnoga naslova na unešene čestice uzkraćuju svoju privolu strankam, tražećim brisanje pogrešno unešenoga imena na koju česticu cielokupnoga posjeda, pače sluči se, da se stranke i oglušuju sudbenomu pozivu toga radi više put pozvane, radi čega za stranku mnogi troškovi nastaju, a bez uspjeha, koja ili mora i nadalje porez plaćati za zemljište, što drugi uživa ili što nemože posjed svoj bud dioni bud cielokupni prodati, dok neizhodi zaželjeno brisanje, radi čega takodjer stranke kadkad imadu veliku štetu.

S razloga, što sudovi nemogu stranke, koje uzkraćuju brisanje pogrešno unešene čestice prisiliti, da na ročište dodju toga radi pozvane, s toga se častim na visoku kr. zemaljsku vladu staviti sliedeću interpelaciju:

Jesu li visokoj kr. zem. vladi znani slučajevi prenavedeni, a ako nisu, je li si je voljna o tom podatke po sudovih sabrati i prema tomu bud zakonom bud naredbenim putem ustanoviti poziv i rok, do kojega se bezodvlačno stranka odazvati mora sudbenomu pozivu na zahtjev stranke, želeće pogrešno unešeno ime za česttbu u cielokupnom svojem posjedu brisati, za koji se je izkazala pravnim naslovom, iza kojega bi se roka i bez daljnjega saslušanja stranke brisanje po sudbenoj vlasti provesti mogle".

Interpelacija ova dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, naime na razpravu ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, te na razpravu ob osnovi zakona, kojim se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Predsjednik predlaže, da se glavna razprava ob obih ovih zakonskih osnovah vodi u jednom.

Sabor taj predlog prima.

Iza pročitanih ovih zak. osnovah počimlje glavna razprava.

U $^3/_4$ na 3 sata poslije podne, zaključi predsjednik današnju sjednicu, te uriče sliedeću za ponedeljak, dne 14. prosinca 1891. u 10 satih prije podne s ovim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji;

2. nastavak razprave ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i

Slavoniji; te ob osnovi zakona, kojim se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih;

3. razprava ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o računih vrhu saborskih troškovah za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891., te napokon

4. razprava ob osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zem. kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Oskar Kiš** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 14. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 69sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Hédervárу i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Izidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u ½11 satih prije podne.

Zapisnik 150. sab sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da je na visoki sabor stigao sliedeći podnesak:

Br. 906 sab.

Unutarnji odiel kr. zemaljske vlade dostavlja molbu kr. financ. ravnateljstva za dozvolu prodaje erarskog zemljišta sa kontumacionalnom kolibom i tako zvanom kapetanskom barom, unešenoga u grunt. listu br. 1. porezne obćine Srb.

Ide proračunskom odboru.

Prelazi se na dnevni red. Na dnevnom je redu kao prvi predmet: treće čitanje osnove zakona ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, koja glasi:

Zakon

od . . . .

ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavonije.

§. 1.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji odjeljuje se od sudovah, ter jim osoblje sačinjava poseban osobni štatus.

§. 2.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva neposredno su podčinjena banu, dotično državna odvjetničtva državnomu nadodvjetničtvu.

§. 3.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike imenuje kralj na predlog bana.

Ostale činovnike državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah imenuje ban na predlog državnoga nadodvjetnika.

§. 4.

Pisarničko i podvorničko osoblje za državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva opredieljuje ban prama potrebi iz manipulacijonalnoga i podvrničkoga osoblja banskoga stola i sudbenih stolovah.

§. 5.

Zakon od 10. prosinca 1890. ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnikah kraljevinah Hrvatske i Slavonije (Sbornik br. 1 godine 1891.) proteže se i nadalje na činovničko osoblje državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah s tim ipak dodatkom, da proti rednoj kazni, koju odredi državni nadodvjetnik, pritužbi neima mjesta.

§. 6.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike može samo kralj na banov predlog — ostalo pak osoblje državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah ban u vlastitom djolokrugu odriešiti od funkcijah državno-odvjetničkih.

Odriešeni urednik imade u takovu slučaju biti namješten kod koje sudbene oblasti s istim rangom i jednakimi berivi.

§. 7.

Državno nadodvjetničtvo dotično državna odvjetničtva imadu i nadalje u smislu postojećih propisah u poslovih gradjansko-pravnih zastupati kraljavine Hrvatsku i Slavoniju ter pojedine županije ovih kraljevinah, zatim zaklade, što stoje pod upravom kr. hrvat.-slav.-dalm. zemaljske vlade i županijah; u tu svrhu nuždno osoblje dodieliti će se državnomu nadodvjetničtvu iz osoblja državnih odvjetničtvah.

Dosudjeni parbeni troškovi imadu se u zemaljsku blagajnu uplatiti.

Ako je ipak bila zastupana koja zaklada, imaju se od utjeranih troškovah ponajprije povratiti u odnosnom predmetu iz zaklade predujmljeni iznosi.

§. 8.

Državni nadodvjetnik i podčinjeno mu osoblje jamči za svaku štetu, prouzročenu svojom krivnjom u poslovih predidućega §. (7.)

§. 9.

Prilog A. ustanovljuje kategorije službah i naddnevne razrede, plaće i stanarine činovnikah državnoga nadodvjetničva i državnih odvjetničtvah.

§. 10.

Stavlja se izvan krieposti zakon od 21. studenoga 1874. (Sbornik br. 57 iz godine 1874.) kao i sve zakonske ustanove i naredbe, koje su s ovim zakonom u protuslovju.

§. 11.

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 12.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Razdjelba u činovne razrede i beriva

perovodnoga osoblja, namještena kod državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Čin	Službeno svojstvo	Beriva plaće for.	Beriva stanarine for.
V.	Državni nadodvjetnik	4000	400
VI.	1. Zamjenici državnoga nadodvjetnika 2. Državni odvjetnik u Zagrebu	3000 2600	350
VII.	Državni odvjetnici (osim onoga u Zagrebu)	1800 1600	300
VII	Zamjenici državnih odvjetnikah I. razreda	1400 1200	250
XI.	Zamjenici državnih odvjetnikah II. razreda	1100 1000	200
X.	Zamjenici državnih odvjetnikah II razreda	900 800	150

Iza pročitane ove osnove zakona pita predsjednik: „Prima li visoki sabor osnovu zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji?“

Sabor prima; na što predsjednik izjavlja, da će se ta osnova zakona podnieti na previšnju sankciju.

Sliedi drugi predmet dnevnoga reda:

Nastavak razprave ob osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, te ob osnovi zakona, kojim se djelomično preinačuju osobne i plačevne šeme upravnih urednikah i službenikah ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874 ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju župa-

nijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Predsjednik stavi iza dovršene glavne razprave pitanje:

„Prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za osnovu specialne razprave?“

Sabor prima.

Počimlje specialna razprava.

Čita se naslov, koj se prima po predlogu odbora, te glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Čitaju se §§. 1. do 7., koji se primaju po predlogu odbora, te glase:

§. 1.

Kod banskoga stola ustrojava se mjesto podpredsjednika, koji se uvrštuje u V. činovni razred, ter se ima voditi u statusu viećnikah kr. stola sedmorice.

§. 2.

Kod kr. sudbenih stolovah ustrojavaju se uz mjesta viećnikah sudbenoga stola u VII. činovnom razredu još prema potrebi mjesta viećnikah sudbenoga stola II. razreda u VIII. činovnom razredu.

§. 3.

Predsjedniku kr. stola sedmorice povisuje se plaća na 7000 for., a predsjedniku kr. banskoga stola na 6000 for.

§. 4.

Svim adjutiranim prislušnikom dozvoljuje se pripomoć u godišnjem iznosu od 500 for.

§. 5.

Prema ovim i ostalim dosadanjim preinakam uzakonjuju se ovim priloženi izkazi službenih kategorijah kod kr. kotarskih sudovah i kr. sudbenih stolovah A. i B., ter razdjelbe urednikah namještenih kod kr. sudovah, u činovne razrede, kao i njihovih berivah C. i D.

§. 6.

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 7.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Izkaz

službenih kategorijah kod kr. kotarskih sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno svojstvo	
	I. Perovodno osoblje:	
	Kotarski sudac	
	Sudbeni pristav I. razreda	
	Sudbeni pristav II. razreda	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Kancelisti	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornik	
	Pomoćni podvornik	

B.

Izkaz

službenih kategorijah kod kr. sudbenih stolovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno osoblje	
	I. Perovodno osoblje:	
	Predsjednik	
	Viećnici I. razreda	
	Viećnici II. razreda	
	Sudbeni pristavi I. razreda	
	Sudbeni pristavi II.	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Ravnatelj pomoćnih uredah	
	Oficijali	
	Kancelisti	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Tamničar	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornici	
	Pomoćni podvornici	
	Uznički nadziratelji	
	Podčastnici uzničke straže	
	Stražari	

C.

Razdjelba

urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji u činovne razrede.

Čin	Službeno svojstvo	
	perovodnoga osoblja	pisarničko-pomoćnoga osoblja
III.	Predsjednik stola sedmorice	
IV.	Predsjednik banskoga stola	
V.	1. Viećnici stola sedmorice 2. Podpredsjednik banskoga stola 3. Predsjednik sudbenoga stola u Zagrebu	
VI.	1. Viećnici banskoga stola 2. Predsjednici ostalih sudbenih stolovah	
VII.	1. Viećnici sudbenih stolovah I. razreda 2. Viećnički tajnik kod stola sedmorice	
VIII.	1. Kotarski sudci 2. Viećnici sudbenog stola II. razreda 3. Viećnički tajnici kod banskoga stola 4. Tajnički pristav kod stola sedmorice	1. Ravnatelj pomoćnih uredah kod kr. stola sedmorice i kod kralj banskoga stola
IX.	1. Pristavi I. razreda 2. Tajnički pristav kod kr. banskoga stola	1. Pristavi pomoćnih uredah kod kralj. banskoga stola 2. Ravnatelj pomoćnih uredah kod kr. sudbenih stolovah
X.	Pristavi II. razreda	1. Oficijali kod kr. stola sedmorice i kod kr. banskog stola 2. Gruntovničari I. razreda
XI.		1. Oficijali kod kr. banskoga stola i kod kr. sudbenih stolovah 2. Gruntovničari II. razreda
XII.		1. Kancelisti 2. Tamničari

D.

Beriva

urednikah, namještenih kod kr. sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji po činovnih razredih.

Čin	Plaća	Službovina	Stanarina	Opazka
	forintih			
III.	7.000	1.000	500	
IV.	6.000		450	
V.	4.000 3.600		400	
VI.	3.000 2 600		350	
VII.	1.800 1.600		300	
VIII.	1.400 1.200		250	
IX.	1.100 1.000		200	
X.	900 800		150	
XI.	700 600		100	
XII.	500		100	

Na to pita predsjednik:

„Prima li visoki sabor osnovu zakona kojim se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme u upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih za podlogu specijalne razprave?“

Sabor prima.

Počima specijalna razprava.

Čita se naslov, koj se prihvaća po predlogu odbora, te glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Čitaju se zatim §§. 1. do 10., koji se prihvaćaju po predlogu odbora, te glase:

§. 1.

Predstojniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, povisuje se plaća na 6.000 for., a predstojnikom ostalih dvajuh odjelah zemaljske vlade na 5.500 for. na godinu.

§. 2.

Velikim županom ustanovljuje se plaća sa 4.000 for. na godinu.

§. 3.

Podžupani uvršćuju se u VI. činovni razred, te jim se ustanovljuje plaća u dva stupnja iznosom od 3.000 for. i 2.600 for., i stanarinom od 350 for. na godinu.

Podžupane imenuje na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj.

§. 4.

Županijski tajnici uvršćuju se u VII. činovni razred a plaća im se opredieljuje u dva stupnja iznosom od 1800 for. i 1600 fr. i stanarinom od 300 for. na godinu. Plaća žup. perovodjah ustanovljuju se sa 1100 for. i 1000 for. i 200 for. stanarine na godinu.

§. 5.

Jedna šestina sistemiziranoga broja kotarskih predstojnikah uvršćuje se u VII. činovni razred s plaćom od 1800 for. i 1600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu. Ovi urednici sačinjavavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih predstojnikah I. razreda.

Ostali kotarski predstojnici ostaju kao kot. predstojnici II. razreda u VIII. činovnom razredu sa plaćom od 1400 for. i 1200 for. i stanarinom od 250 for. na godinu.

§. 6.

Jedna trećina sistemiziranoga broja kotarskih pristavah uvršćuje se u IX. činovni razred s plaćom od 1.100 for. i 1.000 for. i stanarinom od 200 for. na godinu.

Ovi urednici sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih pristavah I. razreda. Ostali pako kotarski pristavi spadaju u II. razred kotarskih pristavah, te valja glede činovnoga razreda i berivah njihovih ono, što je ustanovljeno zakonom od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

§. 7.

Pripomoć perovodnih vježbenikah ustanovljuje se sa 500 for. na godinu.

§. 8.

Ostale odredbe osobnih i plaćevnih šemah, ustanovljenih zakoni od 15. studenoga 1874. i od 5. veljače 1886., ostaju i nadalje u kriepost.

§. 9.

Ovaj zakon stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 8.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu.

Prelazi se na treći predmet dnevnoga reda: razpravu ob izvješću odbora za razsudbu zemaljskih računah o računih vrhu saborskih troškovah za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.

Iza pročitanoga izvješća pita predsjednik: „Prima li visoki sabor izvješće odbora za razsudbu zemaljskih računah o računih vrhu

saborskih troškovah za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891?"

Sabor prima, te se predsjedničtvu sabora podieljuje absolutorij.

Prelazi se na četvrti predmet dnevnoga reda:

Razpravu ob osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Poslije dovršene razprave predsjednik pita:

„Prima li visoki sabor osnovu zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za podlogu specialne razprave?"

Sabor prima, te se prelazi na specialnu razpravu.

Čita se naslov, koji se prihvaća po predlogu odbora, te glasi:

Zakon

od . . . . .

ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Čitaju se §§. 1. do uključivo 7., koji se svi prihvaćaju po predlogu odbora, te glase:

§. 1.

U svrhu vrhovnoga nadzora nad zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji ustrojava se kod kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, u odjelu za pravdsudje, mjesto kr. nadzornika zemaljskih kaznionah.

§. 2.

Kr. nadzornik zemaljskih kaznionah mora imati sposobnosti koje se iziskuje za konceptualne činovnike pravosudne uprave.

§. 3.

Kr. nadzornika zemaljskih kaznionah imenuje na predlog banov Njegovo Veličanstvo kralj.

§. 4.

Kralj. nadzornik zemaljskih kaznionah uvrštuje se u VI. nadnevni razred, ter dobiva beriva u iznosu, ustanovljenom za sudbene činovnike istoga nadnevnoga razreda.

Kr. nadzornik zemaljskih kaznionah ne uvrštuje se u status nijedne kategorije službene, ter će brati nižu plaću navedenoga nadnevnoga razreda, a ima biti promaknut u viši stupanj plaće nakon deset godinah, provedenih u tom službenom mjestu.

§. 5.

U podmirbu troška za službena putovanja pripadaju kr. nadzorniku zemaljskih kaznionah dnevnice i pristojbe, opredieljene za činovnike VII. nadnevnoga razreda.

8. 6.

Službeni odnošaj i funkcije kr. nadzornika zemaljskih kaznionah urediti će se posebnim naputkom, što će ga izdati kr. zem. vlada.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

U 12 satih zaključi predsjednik današnju sjednicu, izjavljajući, da će sliedeću saborsku sjednicu ureći, čim mu stigne izvješće proračunskoga odbora o proračunu, sa sliedećim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji;

2. treće čitanje osnove zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih; i

3. treće čitanje osnove zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 19. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 60 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni, preuzv. g. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry, te odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih do podne

Zapisnik prošle 151 saborske sjednice bje pročitan i bez prim etbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da su na visoki ovaj sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 913 sab.

Odbor za proračun podnosi izvješće ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

Staviti će se u ponedjeljak dne 21. prosinca t. g. na dnevni red.

2. Br. 911. sab.

Odbor za proračun podnosi izvješće o proračunu zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, za godinu 1892.

Staviti će se na dnevni red.

3. Br. 912. sab.

Odbor za proračun podnosi izvješće o zamolbi kr. financ. ravnateljstva za dozvolu prodaje njekih erarskih nekretninah ležećih u Srbu i Dnežniku.

Staviti će se na dnevni red.

4. Br. 915. sab.

Odbor za proračun i odbor za razsudbu zemalj. računah podnose izvješće glede obavljenog obračuna izmedju kraljevine Ugarske te kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1888.

Staviti će se na dnevni red.

5. Br. 910. sab.

Imunitetni sab. odbor podnosi izvješće glede zamoljene po kr. sudovih dozvole za sudbeno progonjenje narodnih zastupnikah gg. Gjure Grlića, Julija Jellachicha, dra. Matije Pavelića, Vase Pankovića, Koste Sliepčevića i Miloša Zeca.

Staviti će se na dnevni red.

6. Br. 9 4. sab.

Bogoštovni odjel kr. zemalj vlade dostavlja u svrhu razdieljenja medju saborske članove 150 primjerakah „Izviešća o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom godine 1889./1890".

Ovo izvješće razdieliti će se medju gg. sab. članove.

7. Br. 908. sab.

Dr. Karlo Herrich podnosi izborni zapisnik. po kojem je izabran za narodnoga zastupnika za 17. izborni kotar Glina.

Ide verifikacionalnom odboru.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, koja glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

Kod kralj. banskoga stola ustrojava se

mjesto podpredsjednika, koji se uvršćuje u V. činovni razred, ter se ima voditi u statusu viećnikah kralj. stola sedmorice.

§. 2.

Kod kr. sudbenih stolovah ustrojavaju se uz mjesta viećnikah sudbenoga stola u VII. činovnomu razredu još prema potrebi mjesta viećnikah sudbenoga stola II. razreda u VIII. činovnom razredu.

§. 3.

Predsjedniku kr stola sedmorice povisuje se plaća na 7000 for., a predsjedniku kr. banskoga stola na 6000 for.

§. 4.

Svim adjutiranim prislušnikom dozvoljuje se pripomoć u godišnjem iznosu od 500 for.

§. 5.

Prema ovim i ostalim dosadanjim preinakam uzakonjuju se ovim priloženi izkazi službenih kategorijah kod kr. kotar. sudovah i kr. sudbenih stolovah A, i B., ter razdjelba urednikah, namještenih kod kr. sudovah, u činovne razrede kao i njihovih berivah C. i D.

§. 6.

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 7.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Izkaz

službenih kategorijah kod kr. kotarskih sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno svojstvo	
	I. Perovodno osoblje:	
	Kotarski sudac	
	Sudbeni pristav I. razreda	
	Sudbeni pristav II. razreda	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Kancelisti	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornik	
	Pomoćni podvornik	

B.

Izkaz

službenih kategorijah kod kr. sudbenih stolovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno svojstvo	
	I. Perovodno osoblje:	
	Predsjednik	
	Viećnici I. razreda	
	Viećnici II. razreda	
	Sudbeni pristavi I. razreda	
	Sudbeni pristavi II. razreda	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Ravnatelj pomoćnih uredah	
	Oficijali	
	Kancelisti	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Tamničar	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornici	
	Pomoćni podvornici	
	Uznički nadziratelji	
	Podčastnici uzničke straže	
	Stražari	

C.

Razdielba

prednikah namještenih kod kr. sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji u činovne razrede.

Čin	Službeno svojstvo	
	perovodnoga osoblja	pisarničko-pomoćnoga osoblja
III.	Predsjednik stola sedmorice	
IV.	Predsjednik banskoga stola	

Čin	Službeno svojstvo	
	perovodnoga osoblja	pisarničko-pomoćnoga osoblja
V.	1. Viećnici kr. stola sedmorice 2. Podpredsjednik kr. banskoga stola 3. Predsjenik kr. sudbenoga stola u Zagrebu	
VI.	1. Viećnici kr. banskoga stola 2. Predsjednici ostalih kr. sudbenih stolovah	
VII.	1. Viećnici kr. sudbenih stolovah I. razreda 2. Viećnički tajnik kod kr. stola sedmorice	
VIII.	1. Kotarski sudci 2. Viećnici kr. sudbenog stola II. razreda 3. Viećnički tajnik kod kr. banskoga stola 4. Tajnički pristav kod kr. stola sedmorice	1. Ravnatelj pomoćnih uredah kod kr. stola sedmorice i kod kr. banskoga stola
IX.	1. Pristavi I. razreda 2. Tajnički pristav kod kr. banskoga stola	1. Pristavi pomoćnih uredah kod kr. banskoga stola 2. Ravnatelj pomoćnih uredah kod kr. sudbenih stolovah
X.	Pristavi II. razreda	1. Oficijali kod kr. stola sedmorice i kod kr. banskog stola 2 Gruntovničari I. razreda
XI.		1. Oficijali kod kr. banskog stola i kod kr. sudbenih stolovah 2. Gruntovničari II. razreda
XII.		1. Kancelisti 2. Tamničari

D.

Beriva

urednikah, namještenih kod kr. sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji po činovnih razredih.

Čin	Plaća	Službovina	Stanarina	Opazka
	f o r i n t i h			
III.	7.000	1.000	500	
IV.	6.000		450	
V.	4.000 3.600		400	
VI.	3.000 2.600		350	
VII.	1.800 1.600		300	
VIII.	1.400 1.200		250	
IX.	1.100 1.000		200	
X.	900 800		150	
XI.	700 600		100	
XII.	500		100	

Nakon pročitane osnove zakona pita predsjednik:

Primali visoki sabor osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji?

Sabor prima; na to izjavi predsjednik, da će se ova osnova zakona podastrieti Njegovomu Veličanstvu previšnje sankcije radi.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda:

Treće čitanje osnove zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, koja glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah,

ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1876. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

§. 1.

Predsjedniku kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, povisuje se plaća na 6.000 for. a predstojnikom ostalih dvajuh odjelah zemaljske vlade na 5.500 for. na godinu.

§. 2.

Velikim županom ustanovljuje se plaća sa 4.000 for. na godinu.

§. 3.

Podžupani uvršćuju se u VI. činovni razred, te jim se ustanovljuje plaća u dva stupnja iznosom od 3.000 for. i 2.600 for. i stanarinom od 350 for. na godinu.

Podžupane imenuje na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj.

§. 4.

Županijski tajnici uvršćuju se u VII. činovni razred, a plaća im se opredieljuje u dva stupnja iznosom od 1.800 for. i 1.600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu. Plaće županijskih perovodjah ustanovljuju se sa 1.100 for. i 1.000 for. i 200 for. stanarine na godinu.

§. 5.

Jedna šestina sistemiziranoga broja kotarskih predstojnikah uvršćuje se u VII. činovni razred s plaćom od 1.800 for. i 1.600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu. Ovi urednici sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih predstojnikah I. razreda.

Ostali kotarski predstojnici ostaju kao kotarski predstojnici II. razreda u VIII. činovnom razredu sa plaćom od 1.400 for. i 1.200 for. i stanarinom od 250 for. na godinu

§. 6.

Jedna trećina sistemiziranoga broja kotarskih pristavah uvršćuje se u IX. činovni razred s plaćom od 1.100 for. i 1.000 for. i stanarinom od 200 for. na godinu.

Ovi urednici sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih pristavah I. razreda. Ostali pako kotarski pristavi spadaju u II. razred kotarskih pristavah, te valja glede činovnoga razreda i berivah njihovih ono, što je ustanovljeno zakonom od 5. veljače 1876. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

§. 7.

Pripomoć perovodnih vježbenikah ustanovljuje se sa 500 for. na godinu.

§. 8.

Ostale odredbe osobnih i plaćevnih šemah ustanovljenih zakoni od 15. studenoga 1874. i od 5. veljače 1886. ostaju i nadalje u kriepost.

§. 9.

Ovaj zakon stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 10.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu.

Iza pročitanja ove osnove zakona pita predsjednik:

Primali visoki sabor osnovu zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15 studenoga 1874., ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5 veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih?

Sabor prima; našto predsjednik izjavi, da će se ova osnova zakona podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na treću točku dnevnoga reda:

Treće čitanje osnove zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji koja glasi:

Zakon

od . . . . .

ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

U svrhu vrhovnoga nadzora nad zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji ustrojava se kod kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, u odjelu za pravosudje, mjesto kr. nadzornika zemaljskih kaznionah.

§. 2.

Kr. nadzornik zemaljskih kaznionah mora imati sposobnosti koje se iziskuje za konceptualne činovnike pravosudne uprave.

§. 3.

Kr. nadzornika zemaljskih kaznionah imenuje na predlog banov Njegovo Veličanstvo kralj.

§. 4.

Kr. nadzornik zemaljskih kaznionah uvrštuje se u VI. nadnevni razred, ter dobiva beriva u iznosu, ustanovljenom za sudbene činovnike istoga nadnevnoga razreda.

Kr. nadzornik zemaljskih kaznionah ne uvrštuje se u status nijedne kategorije službene, ter će brati nižu plaću navedenoga nadnevnoga razreda, a ima biti promaknut u viši stupanj plaće nakon deset godinah, provedenih u tom službenom mjestu.

§. 5.

U podmirbu troška za službena putovanja pripadaju kr. nadzorniku zemaljskih kaznionah dnevnice i pristojbe, opredieljene za činovnike VII. nadnevnoga razreda.

§. 6.

Službeni odnošaj i funkcije kr. nadzornika zemaljskih kaznionah urediti će se posebnim naputkom, što će ga izdati kr. zem. vlada.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Nakon pročitanja zakonske ove osnove pita predsjednik:

„Prima li visoki sabor osnovu zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji?"

Sabor prima. Na to izjavi predsjednik, da će se ova osnova zakona podnieti na previšnju sankciju.

Prelazi se na interpelacije.

Narodni zastupnik dr. Karlo Neuman stavlja sliedeće dvie interpelacije:

1. Zna li Vaša preuzvišenost, da bi dozvoljena jur željeznička pruga Osiek-Našice-Batrnja bila od znatne koristi za srednju Slavoniju u obće, a za grad Osiek napose?

2. Je li Vaša preuzvišenost voljna svoj moćni upliv kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade uložiti u to, da državna ugarsko-hrvatska zajednica svojom podporom omogući izgradnju dozvoljene željezničke pruge Osiek-Našice-Batrnja?

A zatim:

1. Je li Vašoj preuzvišenosti poznato, da se je u zadnje vrieme našao poduzetnik, koji je od zajedničke ugarsko-hrvatske vlade dobio dozvolu za gradnju željeznice, koja bi se imala od sv. Lovrenca preko Viljeva i Našicah spojiti sa željeznicom bosanskom?

2. Zna li Vaša preuzvišenost, da bi ta željeznica, ako se izgradi, bila na očevidnu štetu da na trgovačku propast grada Osieka?

3. Je li vaša preuzvišenost voljna, sav svoj moćni upliv kod zajedničke ugarsko-hrvatske vlade, a na obranu interesa grada Osieka za vremena uložiti u to, da se zajednička ugarsko-hrvatska vlada ne odluči na podieljenje konačne dozvole za gradnju te željeznice?

Preuzvišeni gosp. ban odgovara smjesta na obe ove interpelacije. Interpelant nezadovoljava se odgovorom preuzvišenoga g. bana, dočim sabor prima odgovor na znanje.

Odjelni predstojnik g. Danilo Stanković odgovori na interpelaciju narodnoga zastupnika Erazma Barčića, stavljenu u 81. dne 9.

studenoga 1889. držanoj saborskoj sjednici u predmetu uporabe madjarskoga jezika kod carinarske ekspoziture u Zemunu.

Interpelant nije nazočan u saboru, a sabor primi odgovor na znanje.

Odjelni predstojnik gosp. Danilo Stanković odgovori zatim na interpelaciju dra. F. Vrbanića stavljenu u 75. dne 23. listopada 1889. držanoj saborskoj sjednici u predmetu neurednostih, počinjenih po obćinskom načelniku obćine Crna Stanku Vraničeviću.

Interpelant nije nazočan, a sabor primi odgovor na znanje.

Odjelni predstojnik g. Danilo Stanković odgovori napokon na interpelaciju narodnog zastupnika Ivana Urpania, stavljenu 130. dne 13. prosinca 1890. držanoj saborskoj sjednici radi svetkovanja nedjeljah i blagdanah.

Interpelant se nezadovoljava s odgovorom kr. zem. vlade, dočim sabor primi odgovor na znanje.

U $11^1/_2$ satih do podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu, te uriče sliedeću za ponedeljak dne 21. prosinca t. g. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Razprava ob izvješću proračunskoga odbora ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 21. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 59 sab. članovah.

Od strane kr. zem. vlade prisutni: preuzvišeni g. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Izidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih prije podne.

Zapisnik 152. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da je na visoki sabor stigao sliedeći podnesak:

Br. 918. sab.

Verifikacionalni saborski odbor podnosi izvješće o verifikaciji banskog pozvanika Denisa baruna Hellenbacha i novo izabranoga narodnoga zastupnika za 17. izborni kotar Glina dra. Karla Herrića.

Staviti će se još danas na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu glavna razprava ob izvješću proračunskoga odbora ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

Pošto se nitko više za rieč javio nije, proglasi predsjednik razpravu svršenom time, da će u budućoj sjednici imati rieč izvjestitelj i preuzvišeni gospodin ban.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, i to izvješće verific. odbora o verifikaciji banskoga pozvanika Denisa baruna Hellenbacha i novo izabranog narodnoga zastupnika za 17. izborni kotar Glina dra. Karla Herrića.

Predsjednik pita: Primali visoki sabor predlog verifikacionalnog odbora, da se banski pozvanik Denis barun Hellenbach i novo izabrani zastupnik 17. izbornog kotara dr. Karlo Herrić ovjerove?

Sabor prima.

U 2 sata poslie podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu, te ureče sliedeću za utorak dne 22. prosinca t. g. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Nastavak razprave ob izvješću proračunskog odbora ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevine Hrvatske i Slavonije za god. 1892.
2. Razprava ob izvješću proračunskoga odbora o pračunu zemaljskih zakladah za godinu 1892.
3. Razprava ob izvješću proračunskoga odbora o zamoljenoj dozvoli prodaje erarskih nekretninah, ležećih u Drežniku i Srbu.
4. Razprava ob izvješću proračunskog odbora i odbora za razsudbu zemalj. računah o obračunu izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za g. 1888.
5. Razprava ob izvješću imunitetnoga odbora.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Jovo Budisavljević v. r,
bilježnik.

Zapisnik

CLIV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 22. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 58 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: preuzvišeni g. ban Dragutin grof Khuen-Hédervàry i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Izidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10$^1/_4$ satih prije podne.

Zapisnik 153. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da je na visoki sabor stigao sliedeći podnesak:

Br. 921. sab.

Unutarnji odjel kr. zemaljske vlade dostavlja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Ide odboru za unutarnju zemaljsku upravu.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu nastavak razprave ob izvješću proračunskoga odbora ob osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892.

Nakon svršene razprave pita predsjednik.

Prima li visoki sabor proračun i osnovu zakona o proračunu potrebštinah unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892. za temelj specialne razprave?

Sabor prima.

Sliedi specialna razprava.

A. Potreba.

POGLAVJE I.

Sabor sa . . . . 75.000 for.

Prima se po predlogu odbora.

POGLAVJE II.

Ban sa . . . . 35.800 for.

Prima se po predlogu odbora.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov 1. Središnja uprava.

Svota redovitih potrebah sa	164.736 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	750 for.
Ukupno	165.486 for.

Naslov 2. Gradjevni odsjek.

Svote redovite potrebe sa . 33.013 for.

Naslov 3. Računarski ured.

Svota redovite potrebe sa .	62.421 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	200 for.
Ukupno	62.621 for.

Naslov 4. Statistički ured.

Svota redovite potrebe sa . 12.550 for.

Naslov 5. Zemaljski arkiv.

Svota redovite potrebe sa . 3.550 for.

Naslov 6. Zemaljska blagajna.

Svota redovite potrebe sa . 15.663 for.

Naslov 7. Županijske i kotarske oblasti.

Svota redovite potrebe sa .	821.796 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	18.000 for.
Ukupno	839.796 for.

Naslov 8. Zdravstvo i veterinarstvo.

Svota redovite potrebe sa . 244.320 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 3.550 for.
Ukupno . . . . 247.870 for.

Naslov 9. Zemaljsko oružničtvo.

Svota redovite potrebe sa . 523.000 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 6.273 for.
Ukupno . . . . 529.273 for.

Naslov 10. Zemaljske i županijske sgrade.

Svota redovite potrebe sa . 64.570 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 35.000 for.
Ukupno . . . . 99.570 for.

Naslov 11. Cesto- i vodogradjevine.

Svota redovite potrebe sa . . 940.677 for.

Naslov 12. Prinos narodno-gospodarskim svrham.

Svota redovite potrebe sa . . 237.364 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 45.000 for.
Ukupno . . . . 282.364 for.

Naslov 13. Prinos narodnim zavodom i zemaljski štipendiji.

Svota redovite potrebe sa . . 43.400 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 420 for.
Ukupno . . . . 43.820 for.

Naslov 14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi.

Svota redovite potrebe sa . . 42.050 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 23.200 for.
Ukupno . . . . 65.250 for.

Naslov 15. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa . . 358.262 for.

Prima se po predlogu odbora.

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1. Središnja uprava.

Svota redovite potrebe sa . . 49.694 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 300 for.
Ukupno . . . . 49.994 for.

Naslov 2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne.

Svota redovite potrebe sa . . 301.868 for.

Naslov 3. Kr. sveučilište Franje Josipa I.

Svota redovite potrebe sa . . 104.984 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 30.500 for.
Ukupno . . . . 135.484 for.

Naslov 4. Srednja učilišta.

Svota redovite potrebe sa . . 343.666 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 1.385 for.
Ukupno . . . . 345.051 for.

Naslov 5. Strukovna učilišta.

Svota redovite potrebe sa . . 77.550 for.

Naslov 6. Učiteljske i pučke škole.

Svota redovite potrebe sa . . 216.833 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 350 for.
Ukupno . . . . 217.183 for.

Naslov 7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe.

Svota redovite potrebe sa . . 53.683 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 4.000 for.
Ukupno . . . . 57.683 for.

Naslov 8. Zemaljske i školske sgrade.

Svota redovite potrebe sa . . 40.726 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 20.000 for.
Ukupno . . . . 60.726 for.

Naslov 9. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa . . 105.799 for.

Prima se po predlogu odbora.

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1. Središnja uprava.

Svota redovite potrebe sa . . 40.420 for.

Naslov 2. Kr. stol sedmorice.

Svota redovite potrebe sa . . 61.948 for.
Svota izvanredne potrebe sa . 50 for.
Ukupno . . . . 61.998 for.

Naslov 3. Kr. banski stol.

Svota redovite potrebe sa . .	133.547 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	1.500 for.
Ukupno	135.047 for.

Naslov 4. Kr. drž. nadodvjetničtvo i kr. drž. odvjetničtva.

Svota redovite potrebe sa . .	81.275 for.

Naslov 5. Kr. sudovi I. molbe.

Svota redovite potrebe sa . .	1,142.104 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	82.100 for.
Ukupno	1,224.204 for.

Naslov 6. Kaznione.

Svota redovite potrebe sa . .	181.268 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	1.800 for.
Ukupno	183.068 for.

Naslov 7. Zemaljske i županijske sgrade.

Svota redovite potrebe sa . .	74.573 for.
Svota izvanredne potrebe sa .	101.985 for.
Ukupno	176.558 for.

Naslov 7. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa . .	246.627 for.

Prima se po predlogu odbora.

Isto tako primljeno je po predlogu odbora:

B. Pokriće.

POGLAVJE I.

Odjel za unutarnje poslove.

Svota redovitoga pokrića sa . 79.332 for.

POGLAVJE II.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Svota redovitoga pokrića sa . 232.207 for.

POGLAVJE III.

Odjel za pravosudje.

Svota redovitoga pokrića sa . 76.445 for.

POGLAVJE IV.

Tangenta porezah i javnih dohodakah.

Svota redovitoga pokrića sa . 6,923.116 for.

Nadalje prihvaćena je po predlogu odbora i osnova zakona, koja glasi:

Zakon

od . . . .

o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. ustanovljuju se troškovi sa sedam milijunah, tri sto jedanaest tisuća i jedna stotina forintih a. vr. (7,311.100 forintih).

§. 2.

Svota ova razdjeljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

POGLAVJE I.

Sabor . . . . 75.000 for.

POGLAVJE II.

Ban . . . . 35.800 for.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov	1.	Središnja uprava .	165.486	for.
„	2.	Gradjevni odsjek .	33.013	„
„	3.	Računarski ured .	62.621	„
„	4.	Statistički ured .	12.550	„
„	5.	Zemaljski arkiv .	3.550	„
„	6.	Zemaljska blagajna	15.663	„
„	7.	Županijske i kotarske oblasti . . .	839.796	„
„	8.	Zdravstvo i veterinarstvo	247.870	„
„	9.	Zemalj. oružničtvo	529.273	„
„	10.	Zemaljske i županijske sgrade . .	99.570	„
„	11.	Cesto- i vodogradjevine	940.677	„
„	12.	Prinos narodno-gospodarskim svrham	282.364	„
„	13.	Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji . . .	43.820	„

Naslov 14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi . . . . . . 65.250 for.
„ 15. Mirovine . . . . 358.262 „

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1. Središnja uprava . . 49.994 for.
„ 2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne . 301.868 „
„ 3. Sveučilište Franje Josipa I. . . . . . 135.484 „
„ 4. Srednja učilišta . . 345.051 „
„ 5. Strukovna učilišta . 77.550 „
„ 6. Učiteljske i pučke škole . . . . . . 217.183 „
„ 7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe . . 57.683 „
„ 8. Zemaljske i školske sgrade . . . . . . 60.726 „
„ 9. Mirovine . . . . . 105.799 „

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1. Središnja uprava . 40.420 for.
„ 2. Kr. stol sedmorice . 61.998 „
„ 3. Kr. banski stol . . 135.047 „
„ 4. Kr. državno nadodvjetničtvo i kr. državna odvjetničtva . 81.275 „
„ 5. Kralj. sudovi prve molbe . . . . . . 1,224.204 „
„ 6. Kaznione . . . . . 183.068 „
„ 7. Zemaljske i županijske sgrade . . . . 176.558 „
„ 8. Mirovine . . . . . 246.627 „

§. 3.

Troškovi predidućim paragrafom odobreni imadu se pokriti:

1. Vlastitimi dohodci i to:

a) odjela za unutarnje poslove sa . . . . 79.332 for.

b) odjela za bogoštovje i nastavu sa . . . . 232.207 „

c) odjela za pravosudje sa 76.445 „

2. Tangentom izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije . . . . . 6,923.116 for.

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji niti medju naslovi ovih troškova.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Napokon je primljen predlog odbora, koji glasi:

Pozivlje se kr. zemaljska vlada, da molbu kancelistah sudbenoga stola u Belovaru, Križevcih i Zagrebu za izjednačenje njihovih berivah sa berivi akcesistah kr. kot. oblastih, stojećih s njimi u istom nadnevnom razredu, prigodom sastavljanja proračuna za godinu 1893. uvaži.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda, i to: Razpravu ob izvješću proračunskog odbora o proračunu zemaljskih zakladah stojećih pod upravom kr. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove i kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu za godinu 1892. koja glasi:

Proračunski odbor uzeo je u razpravu proračun zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, za godinu 1892., ter je taj proračun prihvatio bez promjene.

Uslied toga predlaže proračun zemalj. zakladah za godinu 1892., stojećih pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, vis. saboru na prihvat kako sliedi:

1. Sirotinska zaklada.

Redovito pokriće . . . . 50.613 for.
Potreba . . . . 21.000 for.
Višak . . . . . . 29.613 for.

2. Komercijalna zaklada.

Redovito pokriće . . . . 31.083 for.
Potreba . . . . 31.083 for.
Neopreostaje ništa.

3. Regnikolarna zaklada.

Redovito pokriće	19.152 for.
Potreba	17.853 for.
Višak	1.299 for.

4. Zaklada osječkog sirotišta.

Redovito pokriće	21.375 for.
Potreba	15.923 for.
Višak	5.452 for.

5. Zaklada stradajućih.

Redovito pokriće	1 206 for.
Potreba	668 for.
Višak	538 for.

6. Zaklada komasirana za dobrotvorne svrhe.

Redovito pokriće	5.389 for.
Potreba	810 for.
Višak	4.578 for.

7. Zaklada kazalištna.

Redovito pokriće	21.061 for.
Potreba	1.110 for.
Višak	19.951 for.

8. Zaklada za promicanje gospodarskih svrhah.

Redovito pokriće	23.943 for.
Potreba	462 for.
Višak	23.481 for.

9. Zaklada jamničke kiselice.

Redovito pokriće	5.977 for.
Potreba	3.989 for.
Višak	1.988 for.

10. Zaklada obće hrv.-slav. realne vjeresije.

Redovito pokriće	9.295 for.
Potreba	560 for.
Višak	8.735 for.

11. Zaklada narodnih učionah.

Redovito pokriće	35.430 for.
Potreba	35.430 for.
Nepreostaje ništa	

12. Zaklada štipendialna Marije Terezije.

Redovito pokriće	1.469 for.
Potreba	1.265 for.
Višak	204 for.

Nakon svršene razprave predsjednik pita: Primali visoki sabor predlog odbora proračunskoga, da se odobri proračun zemaljskih zakladah za godinu 1892. stojećih pod upravom kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, onako, kako je predložio odbor za proračun?

Sabor prima.

U ½12 satih o podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu i ureče sliedeću za 23. prosinca 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom.

1. Treće čitanje osnove zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892., kao i

2. Nastavak današnjega dnevnoga reda.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLV. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 23. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 55 sabor. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gosp. ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i odjelni predstojnici gg.: Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih prije podne.

Zapisnik 154. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da je na visoki sabor stigao ovaj podnesak.

Br. 923. sab.

Odbor za unutarnju zemaljsku upravu podnosi izvješće ob osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtva grada Zagreba.

Staviti će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu kao prvi predmet treće čitanje osnove zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892., koja glasi:

Zakon

od . . . .

o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

§. 1.

Za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. ustanovljuju se troškovi sa sedam milijunah, tri sto jedanaest tisuća i jedna stotina forintih a. vr. (7,311.100 forintih).

§. 2.

Svota ova razdjeljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

POGLAVJE I.

Sabor	75.000	for.

POGLAVJE II.

Ban	35.800	for.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov	1. Središnja uprava .	165.486	for.
„	2. Gradjevni odsjek .	33.013	„
„	3. Računarski ured .	62.621	„
„	4. Statistički ured .	12.550	„
„	5. Zemaljski arkiv .	3.550	„
„	6. Zemaljska blagajna	15.663	„
„	7. Županijske i kotarske oblasti . . .	839.796	„
„	8. Zdravstvo i veterinarstvo	247.870	„
„	9. Zemalj. oružničtvo	529.273	„
„	10. Zemaljske i županijske sgrade . .	99.570	„
„	11. Cesto- i vodogradjevine	940.677	„
„	12. Prinos narodno-gospodarskim svrham	282.364	„
„	13. Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji . . .	43.820	„

Naslov 14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi . . . . . . 65.250 for.
„ 15. Mirovine . . . . 358.262 „

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1. Središnja uprava . . 49.994 for.
„ 2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne . 301.868 „
„ 3. Sveučilište Franje Josipa I. . . . . . 135.484 „
„ 4. Srednja učilišta . . 345.051 „
„ 5. Strukovna učilišta . 77.550 „
„ 6. Učiteljske i pučke škole . . . . . . 217.183 „
„ 7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe . . 57.683 „
„ 8. Zemaljske i školske sgrade . . . . . . 60.726 „
„ 9. Mirovine . . . . . 105.799 „

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1. Središnja uprava . 40.420 for.
„ 2. Kr. stol sedmorice . 61.998 „
„ 3. Kr. banski stol . . 135.047 „
„ 4. Kr. državno nadodvjetničtvo i kr. državna odvjetničtva . 81.275 „
„ 5. Kralj. sudovi prve molbe . . . . . . 1,224.204 „
„ 6. Kaznione . . . . . 183.068 „
„ 7. Zemaljske i županijske sgrade . . . . 176.558 „
„ 8. Mirovine . . . . . 246.627 „

§. 3.

Troškovi predidućim paragrafom odobreni imadu se pokriti:

1. Vlastitimi dohodci i to:

a) odjela za unutarnje poslove sa . . . . 79.332 for.

b) odjela za bogoštovje i nastavu sa . . . . 232.207 „

c) odjela za pravosudje sa 76.445 „

2. Tangentom izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije . . . . 6,923.116 for.

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji niti medju naslovi ovih troškova.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Iza pročitane ove osnove zakona pita predsjednik: Prima li visoki sabor osnovu zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

Sabor prima.

Na to izjavi predsjednik, da će se ova osnova zakona podastrieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga reda; naime na izvješće proračunskoga odbora o zamoljenoj dozvoli prodaje erarskih nekretninah, ležećih u Srbu i Drežniku koje glasi:

„U svojoj sjednici od 17. prosinca t. g. proračunski odbor uzeo je u razpravu dostavljene mu molbe:

1. za dozvolu prodaje u Srbu ležećeg državnog zemljišta unešenoga u novoj gruntovnici pod br. 124. sastojećeg se iz česticah top. br. 330./1. od 800□° uz cjenu od 403 for. a. vr., česticu top. br. 330/2. od 296□° uz cjenu od 50 for. 50 novč., kao sastavnog diela zemljištnih česticah: top. br. 598 do 606, 608 i 654 tako zvane kapetanske bare, koje su privolom visokog sabora iz sjednice LXIII. od 4. prosinca 1888. već prodane;

2. za dozvolu prodaje bivšega stana upravnoga častnika u Drežniku, upisane u gruntovnici pod B. P. br. 75. sa kućištem i dvorištem od 227□° uz cienu od 132 for. za župni stan iste obćine.

Uvjeriv se iz predloženih spisah o potrebi prodaje istih državnih nekretninah, podastire visokomu saboru sliedeći predlog:

Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zakonskoga članka I. : 1868. privoljuje na prodaju gore navedenih državnih nekretninah u mjestu Srbu

kotara Gračac, zabilježenih u gruntovnom listu br. 124. pod top. br. 330./1. od 800□° i top. br. 330./2. od 296□° — kao i sgrade sa dvorištem i kućištem od 227□° površine u Drežniku, ubilježene u gruntovnici istoimene porezne obćine pod B. P. br. 72."

Nakon dovršene razprave pita predsjednik: Prima li visoki sabor predlog proračunskog odbora?

Sabor prima.

Sliedi razprava ob izvješću proračunskoga odbora i odbora za razsudbu zemaljskih računah o obavljenom obračunu izmedju kraljevine Ugarske te kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1888.

Nakon dovršene razprave pita predsjednik: Prima li visoki sabor predlog odbora, da se obračun obavljen izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1888. na znanje uzme.

Sabor prima.

Nakon toga prelazi se na posljednji predmet današnjega dnevnoga reda: naime na izvješće imunitetnoga odbora koje glasi:

Kr. kot. sud u Djakovu zamolio je dozvolu, da smije postupati protiv narodnoga zastupnika gosp. Gjure Grlića radi prekršaja §§. 492. i 496. k. z ;

Kr. kot. sud u Zagrebu zamolio je to isto glede narodnoga zastupnika Julija pl. Jellachicha radi prekršaja §. 496. k. z.;

Kr. sudbeni stol u Belovaru moli izručbu narodnoga zastupnika g. dra. Matije Pavelića radi povrede §. 183. k. z.;

Kr. kot. sud u Karlovcima moli to isto glede narodnoga zastupnika g. Vase Paukovića radi prekršaja §§. 487. i 488. k. z.; isto tako kr. kot. sud u Rumi radi prekršaja protiv sigurnosti poštenja;

Kr. kot. sud u Glini zamolio je to isto glede nar. zast. g. Koste Sliepčevića radi prekršaja §. 488. k. z.;

napokon kr. sudbeni stol kao iztražni sud u Zagrebu moli izručbu narodnog zastupnika g. Miloša Zeca radi prestupka protiv sigurnosti poštenja počinjenog tiskopisom.

Imunitetni odbor razpravio je sve spomenute zamolnice, kao što i molbu dra. Matije Pavelića, kojom sam moli, da se izruči; pa predlaže, da visoki sabor izvoli dati dozvolu za sudbeni postupak protiv navedenih narodnih zastupnikah.

Nakon svršene razprave pita predsjednik: Primali visoki sabor predlog imunitetnog odbora?

Sabor prima.

Nar. zast. dr, Vladimir Nikolić stavi sliedeću interpelaciju;

1. Kani li visoka vlada nuždne korake učiniti, da se obštinskim bilježnicima osigura mirovina?

2. Namjerava li tom prilikom tako isto izdati propise za osieguranje njihovih udovicah i siročadi?

Preuzvišeni gospodin ban odgovorio je smjesta na ovu interpelaciju te se interpelant zadovoljio, i sabor primi odgovor preuzv. g. bana na znanje.

Juraj barun Rukavina stavlja sliedeću interpelaciju:

1. Zašto grad Koprivnica ima već 8 mjesecih vladinog povjerenika, te kada će već jednom grad. zastupstvo načelnika izabrati moći?

2. Trgovci iz Velike Kaniže koje je sa sajma u Koprivnici 28. listopada t. g. protjerao vladin povjerenik, traže odštetu od 1000 for. Tko će tu odštetu platiti? Valjda ne obćina Koprivnica?

3. Jeli poznato zemaljskoj vladi, da je na obćoj mužkoj pučkoj školi u koprivnici namješćena po žup. oblasti u Belovaru učiteljica židovske vjere, proti volji i proti vjerskim osjećaji tamošnje kršćanske obćine?

Preuzvišeni gospodin ban i predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu odgovorili su smjesta na ovu interpelaciju.

Interpelant i sabor primili su odgovor na znanje.

Odjelni predstojnik g, Danilo Stanković odgovorio je na interperlaciju narodnoga zastupnika Dragutina Pisačića, stavljenu u 106. dne 16. ožujka 1890, držanoj saborskoj sjednici, glede toga, što upravlja s obćinom Podvinj njeki seljak podnačelnik Josip Oreškovič.

Interpelant nije prisutan, a sabor primi odgovor na znanje.

U 1 sat po podne zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu i ureče sliedeću za dan 28. prosinca 1891. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevvim redom:

Razprava ob izvješću odbora za unutarnju zemaljsku upravu ob osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLVI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 28. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 56 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gospodin ban Dragutin grof Khuen-Hedervary, i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10½ satih prije podne.

Zapisnik prošle 155. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Pošto nikakovih podnesakah na sabor prispjelo nije, prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu glavna razprava ob osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Nakon obavljene glavne razprave pita predsjednik: „Prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu, za podlogu specijalne debate?“

Sabor prima.

Prelazi se na specialnu debatu.

Čita se naslov, koj je primljen po predlogu odbora, te glasi:

Zakon

od . . . . .

kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Čitaju se §§. 1., 2. i 3., koji se primaju po predlogu odbora te glase:

§. 1.

Začastni gradjani obih izbornih kotarah grada Zagreba sačinjavat će u napredak posebno izborničtvo.

§. 2.

U prvom izbornom kotaru grada Zagreba (§. 30.) bira:

a) prvo izborničtvo devet;

b) drugo i treće izborničtvo po jedanaest zastupnikah;

c) izborničtvo začastnih gradjanah jednoga zastupnika.

§. 3.

Izborničtvo začastnih gradjanah bira iza prvoga izborničtva (§. 34.).

Član sabora gosp. Stjepan Josipović podnio je iza §. 3. sliedeći izpravak: Neka se nakon §. 3. uvrsti novi §. 4. sliedećega sadržaja:

„Zakon ovaj stupa u kriepost danom proglašenja u sborniku zakonah i naredabah“.

Glasovanjem prihvaćen je podnešeni izpravak, po tom §. 4. glasi:

§. 4.

Zakon ovaj stupa u kriepost danom proglašenja u sborniku zakonah i naredabah.

Čita se §. 5., koji se prima po predlogu odbora, te glasi.

§. 4.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

U 12 satih o podne zaključi predsjednik današnju sjednicu i ureče sliedeću za dan 30. prosinca 1891. u 12 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Treće čitanje osnove zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Vladimir Nikolić** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLVII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 30. prosinca 1891. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjeđanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 56 sab. članovah.

Od kr. zemaljske vlade prisutni: Preuzvišeni gospodin ban Dragutin grof Khuen-Hedervary i odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 12 satih o podne.

Zapisnik prošle 156. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik javlja, da su na vis. sabor stigli sliedeći podnesci:

I. Peticionalni sab. odbor podnosi IV. svoje izvješće.

Ovo izvješće staviti će se na dnevni red u budućoj saborskoj sjednici dne 11. siečnja 1892.

II. Milan grof Kulmer podnosi bansku pozivnicu i moli, da se na temelju iste ovjerovi.

Ide verifikacijonalnomu odboru.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu treće čitanje osnove zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu, koja glasi:

Zakon

od . . . . .

kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

§. 1.

Začastni gradjani obih izbornih kotarah grada Zagreba sačinjavat će u napredak posebno izborničtvo.

§. 2.

U prvom izbornom kotaru grada Zagreba (§. 30.) bira:

a) prvo izborničtvo devet;

b) drugo i treće izborničtvo po jedanaest zastupnikah;

c) izborničtvo začastnih gradjanah jednoga zastupnika.

§. 3.

Izborničtvo začastnih gradjanah bira iza prvoga izborničtva (§. 34.).

§. 4.

Zakon ovaj stupa u kriepost danom proglašenja u sborniku zakonah i naredabah.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Iza pročitane ove osnove zakona pita predsjednik:

Prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu?

Sabor prima.

Na to izjavi predsjednik, da će se ova osnova zakona podastrieti Njeg. Veličanstvu na previšnju sankciju.

Preuzvišeni gospodin ban odgovara na interpelaciju nar. zastupnika Erazma Barčića, stavljenu u 146., dne 23. studenoga 1891., držanoj sab. sjednici o riečkih odnošajih.

Interpelant nezadovoljava se, a sabor prima odgovor preuzvišenoga gosp. bana na znanje.

Odjelni predstojnik Danilo Stanković odgovori na interpelaciju Dragutina Pisačića, stavljenu u 146., dne 23. studenoga 1891., držanoj sabor. sjednici radi popune mjesta zemalj. arkivara.

Interpelant nije prisutan, a sabor primi odgovor kr. zemaljske vlade na znanje.

Odjelni predstojnik Vjekoslav Klein odgovori na interpelaciju narodnoga zastupnika Uroša Vurdelje, stavljenu u 122., dne 22. studenoga 1890., držanoj saborskoj sjednici, radi smještenja kr. kotarskog suda u Vrginmostu.

Interpelant i sabor uzimlju odgovor kr. zemaljske vlade na znanje.

Pošto je time dnevni red današnje sjednice izcrpljen, zaključi predsjednik današnju sab. sjednicu u $2^1/_2$ sata poslje podne i ureče sliedeću za dan 11. siečnja 1892. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

Razprava o IV. izvješću peticionalnoga odbora.

Na to predsjednik pozove sab. bilježnika, da sastavi zapisnik današnje saborske sjednice, da se uzmogne stante sessione ovjeroviti.

Zapisnik bude pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLVIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 11. siečnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 62 sabor. člana.

Od strane kr. zem. vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Iso Kršnjavi.

Predsjednik otvori sjednicu u 10 satih do podne.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 931. sab.

Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, dostalja na ustavno pretresivanje osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti pašnjake. — Ide odboru za pravosudje.

2. Br. 933. sab.

Uunutarnji odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Njeg. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. premilostivo podieliti zakonu o vodnom pravu previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

3. Br. 932. sab.

Verifikacionalni saborski odbor podnaša izvješće i predlog za verificiranje banskog pozvanika Milana grofa Kulmera.

Stavit će se na dnevni red.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu je razprava o četvrtom izvješću peticionalnog odbora. Toč. I., koja glasi:

I. Kr. županijska oblast u Belovaru predlaže peticiju skupštine belovarsko-križevačke u pogledu ustanovljenja izmjeničnoga obdržavanja županijskih skupštinah u Belovaru i u Križevcih.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

Primljena je po predlogu odbora.

II. Ivan Baćan, provizionirani nadcestar u Brestu, kotara sisačkoga, moli za stalnu mirovinu ili za drugu kakovu obskrbu.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

Prima se po predlogu odbora.

III. Ferdo Gregurić, bivši pravi učitelj kr. vel. realke u Osieku, te prije pet godinah radi bolesti riešen službe, moli za podporu.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj kr. zem. vladi preporukom na uvaženje.

Prima se po predlogu odbora.

IV. Molba podvornikah kr. sudb. stola, kralj. kotarskoga suda, županijske i kotarske oblasti u Belovaru, kojom mole za razmjerno izjednačenje plaće i mirovine njihove i njihovih udovah sa onom činovnikah nižjeg razreda.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

Prima se po predlogu odbora.

V. Vukovarski gradjani mole za ukinuće vlastelinske malte u Vukovaru.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

Prima se po predlogu odbora.

Pošto je time dnevni red današnje saborske sjednice izcrpljen, zaključi predsjednik sjednicu u $10^1/_2$ satih prije podne i ureče buduću za četvrtak dne 14. siečnja t. g. u 10 satih prije podne time, da će se u toj sjednici dnevni red za dojduću sjednicu ustanoviti.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLIX. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 14. siečnja 1892. u kralj. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sab. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 58 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković i Vjekoslav Klein.

Zapisnik prošle 158. saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovlj n.

Predsjednik javlja, da su na visoki sabor prispjeli sliedeći podnesci:

1. Br. 943. sab.

Preuzv. g. ban priobćuje, da mu je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo premilostivo naložiti, da se hrv.-slav.-dalm. saboru izrazi previšnja zahvala za čestitke podastrte povodom nastupa nove godine.

Uzimlje se na znanje.

2. Br. 940. sab.

Preuzv. g. ban priobćuje, da Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo nije prema previšnjem riešenju od 12. siečnja t. g. blagoizvolilo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, ter predlaže, da se iznova uzme u saborsku razpravu §. 5. iste zak. osnove, te da se isti §. 5. izpusti.

Ide odboru proračunskomu.

3. Br. 941. sab.

Preuzv. g. ban dostavlja po vis. saboru jur prihvaćenu osnovu zakona o proračunu potrebštinah unutarnje samouprave za god. 1892. s molbom, da ju sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izpravi prema zaključkom svojim, što će jih stvoriti glede §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Ide proračunskomu odboru.

4. Br. 937. sab.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Uzima se na znanje.

5. Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. prihvaćenoj osnovi zakona ob ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzima se na znanje.

6. Br. 939. sab.

Pravosudni odjel kr. zem. vlade priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1891. premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju osnovi zakona, kojom se nado-

*

punjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Uzimlje se na znanje.

7. Br. 942. sab.

Preuzv. g. ban priobćuje, da je Nj. c. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 9. siečnja 1892. osnovi zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

8. Br. 935. sab.

Pravosudni saborski odbor podnosi izvješće ob osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Stavit će se na dnevni red.

Nakon toga odgovori odjelni predstojnik g. Danilo Stanković na interpelaciju narodnog zastupnika Dragutina Pisačića, stavljenu u 36. dne 13. lipnja 1888. držanoj saborskoj sjednici u predmetu, što se od zagorskog pučanstva utjeriva porez od izvlaštenih zemljištnih parcelah za zagorsku željeznicu.

Interpelant nije prisutan, a sabor primi odgovor kr. zem. vlade na znanje.

Isti odjelni predstojnik Danilo Stanković odgovara nadalje na interpelaciju nar. zastupnika dra. Frana Vrbanića, stavljenu u 109. dne 22. ožujka 1890. držanoj saborskoj sjednici u pogledu podavanja žiteljstvu bivše krajine drva iz šumah imovnih obćinah.

Sabor primi odgovor kralj. zemaljske vlede na znanje.

Predsjednik zaključi po tom saborsku sjednicu u $^1/_2$12 satih do podne i ureče sliedeću za sriedu, dne 20. siečnja 1892. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Razprava ob izvješću proračunskoga odbora, o preinaci §. 5. osnove zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih; i

razprava ob izvješću proračunskog odbora u pogledu izpravka osnove zakona o proračunu potrebštinah nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892., prema zaključku sabora, kojeg će stvoriti glede §. 5. osnove zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

2. Razprava ob izvješću pravosudnog odbora ob osnovi zakona o diobi pašnjakah, i

3. Razprava ob izvješću verifikacionalnog odbora ob ovjerovljenju banskog pozvanika Milana grofa Kulmera.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLX. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 20. siečnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 57 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg.: Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Isidor Kršnjavi.

Zapisnik posljednje 159. saborske sjednice pročitan je i bez primjetbe ovjerovljen.

Predsjednik priobćuje, da su na visoki sabor prispjeli sliedeći podnesci:

1. Br. 945. sab.

Proračunski odbor podnosi izvješće na dopis kr. zem. vlade br. 2.044., kojim se vis. saboru saobćuje, da Njeg. ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo nije prema previšnjem riešenju od 12. siečnja 1892. podjelilo previšnju sankciju osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i ujedno predlaže, da se po predlogu kr. zem. vlade prihvaćeni po vis. saboru §. 5. izpusti.

Nadalje predlaže, da se prema tomu izpravi i poglavje III., naslov 7, stavka 9, tek. br. 1. zem. proračuna za god. 1892.

Ovaj predlog stavljen je na dnevni red za današnju sjednicu.

2. Br. 944. sab.

Dr. Matija Pavelić polaže mandat kao narodni zastupnik kotara peteranečkog.

Pozvati će se kr. zem. vlada, da odredi izbor za 51. izborni kotar Peteranec.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom je redu razprava ob izvješću proračunskoga odbora, kojim podnosi pod 1. navedeni predlog: da se po predlogu kr. zem. vlade prihvaćeni po visokom saboru §. 5. izpusti, i da se prema tomu izpravi i poglavje III., naslov 7, stavka 9, tek. br. 1 zem. proračuna za god. 1892.

Po svršenoj razpravi pita predsjednik: Prima li visoki sabor predlog proračunskoga odbora, koji glasi:

1. Da se §. 5. zakonske osnove, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih u onom obliku, kako ju je vis. sabor prihvatio u svojoj CLII. sjednici, držanoj dne 19. prosinca 1891., izpusti, usljed čega imadu daljnji §§. 6., 7., 8., 9. i 10. nositi brojke 5., 6., 7., 8. i 9.

2. Da poglavje III., naslov 7., stavka 9., tek. br. 1 zem. proračuna za unutarnju samoupravu kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892. unapred glasi:

66 kotarskih prenstojnikah:

22 po 1600 for.
22 po 1400 for.
22 po 1200 for. } plaće . . . . 92.400 for.

Stanarina po 250 fr. onih kot. predstojnikah, koji neuživaju stan u naravi . 9.700 fr.

3. Da se stavka 21|a istoga naslova sa svotom od 2.200 for. izpusti.

4. Da poglavje V.. naslov 7., stavka 9. zemalj. proračuna za unutarnju samoupravu kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. unapred glasi:

Troškovi za predradnje za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici . . . 71.335 for.

Sabor prima.

Nakon toga izjavi predsjednik, da će prema ovome zaključku promjenjene osnove zakona podnieti na previšnju sankciju.

Drugi predmet dnevnoga reda jest: razprava ob izvješću pravosudnoga odbora ob osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Po svršenoj razpravi pita predsjednik: Prima li vis. sabor osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake, kako ju predlaže pravosudni odbor, za podlogu specijalne debate?

Sabor prima, te se prelazi na specialnu debatu.

Čita se naslov, koj se prima po predlogu odbora te glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Čitaju se §§. 1. do 7. koji se primaju po predlogu odbora, i glase:

Dok zakonodavstvo inako neodredi, imadu glede diobe obćinskih pašnjakah valjati sliedeće ustanove:

§. 1.

Diobi urbarskoga obćinskoga pašnjaka ima mjesta samo onda, ako to zahtjevaju barem četiri petine svih ovlaštenih ovlaštenikah. Glasovi broje se po dijelovima.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah.

§. 2.

Ako li je obćinski pašnjak, koj se imade razdieliti, obrasao šumom, imadu ovlaštenici, koji traže razdiobu, prije svega izhoditi dozvolu političke oblasti. Dok se ta dozvola nedoprinese, nemože se sud upustiti u diobu šumom obraslog pašnjaka.

§. 3.

Postupak ravna se po ustanovah postupka u poslovih urbarskih i dosadanjoj praksi sudovah.

§. 4.

Ustanova §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 51. sbornika od god. 1870.) ukida se.

§. 5.

Ustanove ovoga zakona neprotežu se na one prije 1. studenoga 1891. zamoljene diobe, u kojih je djelujućemu mjerniku po sudu jur podieljen naputak za izradbu diobne osnove.

Nu i u tom slučaju ima se postupak obustaviti, ako to zahtjeva nadpolovična većina ovlaštenikah.

Dioba šumom obraslog pašnjaka ima se obustaviti i onda, ako nepredleži dozvola političke oblasti.

§. 6.

Obćinski pašnjaci u obstojalom krajiškom području nemogu se dieliti.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Nakon svršene špecijalne razprave zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake, dolazi u razpravu rezolucija pravosudnoga odbora koja glasi:

„Poziva se kr. zemaljska vlada, da u izgled stavljenu osnovu zakona ob uredjenju tako zvanih skupnih užitakah predloži saboru najdulje za 3 godine.

Sabor prima rezoluciju jednoglasno.

Na dnevnom je redu nadalje predlog verifikacionalnoga odbora koji glasi:

Visokom se saboru predlaže, da, budué da je gosp. Milan grof Kulmer pravovaljano pozvan u sabor, da ga izvoli verificirati.

Predlog odbora primljen je po saboru.

Budué da je dnevni red izcrpljen, prelazi se na interpelacije:

Narodni zastupnik Ivan Urpani stavi sliedeću interpelaciju:

1. S kojeg razloga visoka kr. zemaljska vlada zateže sa konačnimi riešenji u preporih izmedju upravnih obćinah Krasica i Hreljin s jedne i uprave državnih željeznicah s druge strane glede naknade štete, istim obćinam prouzročene uslied požarah raznih njihovih ošumljenih predielah?

2. Je li voljna visoka kralj. zemaljska vlada shodne mjere preduzeti, da se pogibelj ponovnih požarah krivnjom željeznice po mogućnosti odstrani?

Interpelacija ova dostaviti će se kr. zemaljskoj vladi.

Nakon toga odgovara odjelni predstojnik g. Danilo Stanković na sliedeće interpelacije:

1. Na interpelaciju nar. zastupnika dra. Oskara Kiša, stavljenu u 98. dne 14. prosinca 1889. držanoj saborskoj sjednici. glede zakladah županije varaždinske.

Interpelant je odsutan, sabor primi odgovor vlade na znanje.

2. Na interpelaciju nar. zastupnika g. baruna Rukavine, stavljenu u 91. saborskoj sjednici dne 4. prosinca 1889., radi protuzakonitoga postupka proti Nikoli Dragosavljeviću u predmetu šumske štete.

Interpelanta neima prisutna, sabor primi odgovor vlade na znanje.

3. Na interpelaciju nar. zastupnika dra. Ignjata Brlića, stavljenu u 85. sab. sjednici od 21. studenoga 1889., u predmetu šumskih pravah bivših krajiških gradovah.

Interpelant je odsutan, sabor primi odgovor vlade na znanje.

4. Na interpelaciju narodn. zastupnika Dragutina Pisačića, stavljenu u 112. saborskoj sjednici od 30. listopada 1890., u pogledu neprihvaćene potrošarine po obćini Mače.

Interpelant se odgovorom nezadovoljava, sabor primi odgovor vlade na znanje.

5. Na interpelaciju nar. zastupnika dra. Milana Amruša, stavljenu u 83. sab. sjednici od 13. studenoga 1889., glede sbivše se protuzakonitosti kod diobe zadruge Popić.

Interpelant se odgovorom nezadovoljava, a sabor primi odgovor vlade na znanje.

Nakon toga zaključi predsjednik današnju saborsku sjednicu u 1 sat po podne, i ureče buduću za sutra dne 21. siečnja 1892. u 10 satih prije podne sa sliedećim dnevnim redom:

1. Treće čitanje osnove zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake;

2. Izbor zastupnikah za zajednički sabor, i to trojice za kuću velikašah i četrdesetorice za kuću zastupničku.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLXI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držané dne 21. siečnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti od 63 sab. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg.: Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Iso Kršnjavi.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Podnesakah neima.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu jest treće čitanje osnove zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake, koja glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake.

Dok zakonodavstvo inako neodredi, imadu glede diobe obćinskih pašnjakah valjati sliedeće ustanove:

§. 1.

Diobi urbarskoga obćinskoga pašnjaka ima mjesta samo onda, ako to zahtjevaju barem četiri petine svih ovlaštenikah. Glasovi broje se po dijelovima.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah.

§. 2.

Ako li je obćinski pašnjak, koj se imade razdieliti, obrasao šumom, imadu ovlaštenici, koji traže razdiobu, prije svega izhoditi dozvolu političke oblasti. Dok se ta dozvola nedoprinese, nemože se sud upustiti u diobu šumom obraslog pašnjaka.

§. 3.

Postupak ravna se po ustanovah postupka u poslovih urbarskih i dosadanjoj praksi sudovah.

§. 4.

Ustanova §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 51. sbornika od god. 1870.) ukida se.

§. 5.

Ustanove ovoga zakona neprotežu se na one prije 1. studenoga 1891. zamoljene diobe, u kojih je djelujućemu mjerniku po sudu jur podieljen naputak za izradbu diobne osnove.

Nu i u tom slučaju ima se postupak obustaviti, ako to zahtjeva nadpolovična većina ovlaštenikah.

Dioba šumom obraslog pašnjaka ima se obustaviti i onda, ako nepredleži dozvola političke oblasti.

§. 6.

Obćinski pašnjaci u obstojalom krajiškom području nemogu se dieliti.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Nakon pročitane osnove zakona pita predsjednik sabora: prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake? — kako je sada pročitana.

Sabor prima, na što predsjednik izjavlja, da će se ta zakonska osnova podnieti Njego-

Zapisnik

CLXI. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 21. siečnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti od 63 sab. člana.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni odjelni predstojnici gg.: Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Iso Kršnjavi.

Zapisnik prošle saborske sjednice bje pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

Podnesakah neima.

Prelazi se na dnevni red.

Na dnevnom redu jest treće čitanje osnove zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake, koja glasi:

Zakon

od . . . .

kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake.

Dok zakonodavstvo inako neodredi, imadu glede diobe obćinskih pašnjakah valjati slieće ustanove:

§. 1.

Diobi urbarskoga obćinskoga pašnjaka ima mjesta samo onda, ako to zahtjevaju barem četiri petine svih ovlaštenikah. Glasovi broje se po dijelovima.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah.

§. 2.

Ako li je obćinski pašnjak, koj se imade razdieliti, obrasao šumom, imadu ovlaštenici, koji traže razdiobu, prije svega izhoditi dozvolu političke oblasti. Dok se ta dozvola nedoprinese, nemože se sud upustiti u diobu šumom obraslog pašnjaka.

§. 3.

Postupak ravna se po ustanovah postupka u poslovih urbarskih i dosadanjoj praksi sudovah.

§. 4.

Ustanova §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 51. sbornika od god. 1870.) ukida se.

§. 5.

Ustanove ovoga zakona neprotežu se na one prije 1. studenoga 1891. zamoljene diobe, u kojih je djelujućemu mjerniku po sudu jur podieljen naputak za izradbu diobne osnove.

Nu i u tom slučaju ima se postupak obustaviti, ako to zahtjeva nadpolovična većina ovlaštenikah.

Dioba šumom obraslog pašnjaka ima se obustaviti i onda, ako nepredleži dozvola političke oblasti.

§. 6.

Obćinski pašnjaci u obstojalom krajiškom području nemogu se dieliti.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Nakon pročitane osnove zakona pita predsjednik sabora: prima li visoki sabor osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake? — kako je sada pročitana.

Sabor prima, na što predsjednik izjavlja, da će se ta zakonska osnova podnieti Njego-

vomu c. i kr. apoštolskomu Veličanstvu na previšnju sankciju.

Prelazi se na drugi predmet dnevnoga veda, i to izbor za velikašku i zastupničku kuću zajedničkoga ug. hrv. državnog sabora.

Za skrutatore imenuje predsjednik sliedeće članove sabora, i to: sab. bilježnika Dra. Ljudevita Švarca, koji će čitati imenik, te narodne zastupnike Ivana Jagića, Ljudevita Reiznera i Uroša Vurdelju.

Nakon obavljena skrutiniuma proglasi predsjednik sliedeći rezultat:

Glasovalo je 57 sab. članovah, te su izabrani u velikašku kuću zajedničkoga ug. hrv. državnoga sabora, i to:

1. Drašković Teodor grof, sa 57 glasovah.
2 Jellachich Julio pl. sa 57 glasovah.
3· Kušević Svetozar, sa 57 glasovah, a u zastupničku kuću zajedničkog ug. hrv. sabora:

1. Barlović Stiepan, sa 57 glasovah.
2. Benički Antun, sa 57 glaovah.
3. Ćirić Iso, sa 57 glasovah.
4. Czernkovich Nikola pl., sa 57 glasovah.
5. Dedović Gjuro, sa 57 glasovah.
6. Egersdorfer Aleks. dr., sa 57 glasovah.
7. Francisci Hinko pl., sa 57 glasovah.
8. Ferić Franjo, sa 57 glasovah.
9. Galliuff Ljudevit pl., sa 57 glasovah.
10. Gjurgjević Vaso, sa 57 glasovah.
11. Gjurković Gjuro pl., sa 57 glasovah.
12. Grlić Gjuro, sa 57 glasovah.
13. Josipovich Imbro pl., sa 57 glasovah.
14. Josipovich Stjepan pl., sa 57 glasovah.
15. Josipovich Gejza pl., sa 57 glasovah.
16. Junković Petar, sa 57 glasovah.
17. Kolarić Makso, sa 57 glasovah.
18. Kritovac Vaso, sa 57 glasovah.
19. Krestić Gjorgje, sa 57 glasovah.
20. Kršnjavi Isidor dr., sa 57 glasovah.
21. Lončarić Marko dr., sa 57 glasovah.
22. Mandić Petar, sa 57 glasovah.
23. Marković Andrija, sa 57 glasovah.
24. Mašek Lavoslav, sa 57 glasovah.
25. Matunci Martin dr., sa 57 glasovah.
26. Milekić Ćiro, sa 57 glasovah.
27. Pauković Vaso, sa 57 glasovah.
28. Pavić Armin, sa 57 glasovah.
29. Pintarić Mavro, sa 57 glasovah.
30. Popović Stevo, sa 57 glasovah.
31. Rukavina Josip vitez, sa 57 glasovah.
32. Riffer Dragutin, sa 57 glasovak.
33. Seitz Vinko, sa 57 glasovah.
34. Sliepčević Petar, sa 57 glasovah.
35. Spevec Franjo dr., sa 57 glasovah.
36. Šević Jovan dr., sa 57 glasovah.
37. Šorak Petar, sa 57. glasovah.
38. Steković Jovan, sa 57 glasovah.
39. Thanhoffer Milan, sa 57 glasovah.
40. Vukotinović Ljudevit pl., sa 57 glasovah.

Poslie toga odgovorio je predstojnik za unutarnje poslove na jučerašnju interpelaciju zastupnika bakarskog.

Interpelant prima odgovor dielomično, sabor podpuno do znanja.

Pošto je time dnevni red izcrpljen, odgadja predsjednik saborske sjednice na neizvjestno vrieme i saobćuje, da će u svoje vrieme po potrebi iste sazvati.

Sabor prima.

Zatim predsjednik zaključi današnju saborsku sjednicu u $11^1/_2$ satih i sjednice sabora odgaoja na neizvjestno vrieme, pozov saborskoga bilježnika, da sastavi zapisnik da se uzmogne stante sessione ovjeroviti.

Zapisnik bude pročitan i bez primjetbe ovjerovljen.

M. Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLXII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 12. svibnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 75 sabor. članovah.

Od strane kr. zem. vlade prisutni: sva tri odjelna predstojnika gg. Danilo Stanković, Vjekoslav Klein i dr. Iso Kršnjavi.

Predsjednik priobćuje, da su za vrieme ovih saborskih praznikah preminuli narodni zastupnici Makso Rosenberg i dr. Ignjat Brlić; što sabor popraćuje sa „Slava im".

Nadalje predsjednik javlja, da su na ovaj visoki sabor stigli sliedeći podnesci:

1. Br. 958. sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Nj. Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 7. veljače 1892. osnovi zakona o proračunu za potrebštine unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za g. 1892. preblagostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Prima se na znanje.

2. Br. 959. sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo previšnjim riešenjem od 7. veljače 1892. blagoizvoljelo osnovi zakona, kojim se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

3. Br. 962. sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo blagoizvolielo previšnjim riešenjem od 17. veljače t. g. osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

4. Br. 463. sab.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, priobćuje, da je Njegovo Veličanstvo blagoizvoljelo previšnjim riešenjem od 10. ožujka t. g. osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah, premilostivo podieliti previšnju svoju sankciju.

Uzimlje se na znanje.

5. Br. 970.

Preuzvišeni gosp. ban upravio je na predsjedničtvo ovoga visokoga sabora sliedeći dopis: „Njegovo ces. i kr. apoštolsko Veličanstvo blagoizvolielo je premilostivo ovlastiti me previšnjim kr. odpisom iz Beča od 6. svibnja 1892., da sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na izmaku njegova petgodišnjega zakonarskoga perioda, dne 13. svibnja t. g. u previšnje Njegovo ime zaključim.

Častim se priobćiti to slavnomu predsjedničtvu sabora s uljudnom zamolbom, da o tom visoki sabor ubavjestiti a ujedno i priobćiti izvoli, da ću zaključenje sabora preduzeti na rečeni dan u 10 satih prije podne uz obdržavanje postoječega običaja svečanim načinom, te da će se završiti službom božjom u crkvi sv. Marka.

Predsjednik na to izjavlja, da je saborski rad dovršen i po njem oglašenjem banskoga dopisa saborski period zaključen.

Predsjednik priobćuje nadalje, da su

gg. Erazmo Barčić i drugovi uz obrazloženje podnieli sliedeći predlog:

Sabor hrvatski poziva vis. kralj. zem. vladu, da pod svojom odgovornosti izposluje od nadležnih faktorah izvršbu izbornog reda od godine 1888. u gradu Rieci i u njegovom kotaru.

Isti mole, da se ovomu predlogu prešnost prizna, i da se o prešnosti u današnjoj sjednici razpravlja.

Nadalje javlja predsjednik, da su gg. dr. Fran. Vrbanić i drugovi podnieli sliedeći predlog:

„Poziva se kr. zem. vlada, da izda shodne odredbe, kako će se sačuvati sloboda izbora; mole, da se ovaj predlog proglasi prešnim".

Predsjednik na to izjavlja da se stoga, što je saborski rad dovršen i po njemu oglašenjem banskoga dopisa saborski period zaključen, o podnešenih predlozih ne može više razpravljati.

Ocrtav napokon u kratko rad ovoga sabora kroz minulo petgodište, zaključi predsjednik današnju sjednicu tim, da se ovaj zapisnik stante sessione sastavi i ovjerovi; a u smislu dopisa Preuzvišenoga gosp. bana od 11. svibnja 1892. br. 1798. pr. — 1892. ureče buduću sjednicu za sutra, t. j. 13. svibnja 1892. u 10 satih prije podne k svečanom zaključku sabora.

Pošto je zapisnik ovaj pročitan, a primjetbe neima, ovjerovljuje se.

M. Hrvat v. r,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

CLXIII. sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držane dne 13. svibnja 1892. u kr. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu, pod predsjedanjem sabor. predsjednika g. Mirka Hrvata u prisutnosti 76 sab. članovah.

Od strane kr. zemaljske vlade prisutni: odjelni predstojnici gg. Danilo Stanković i Vjekoslav Klein.

Predsjednik otvarajući sjednicu, dade pročitati sliedeći previšnji odpis na preuzvišenoga gosp. bana Dragutina grofa Khuen-Héderváryja:

Mi Franjo Josip I.

po milosti božjoj cesar Austrijanski,

kralj česki i t. d. i apoštolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Vierni Nam iskreno mili!

Pošto se u smislu §§. 1. i 2. zakona od 24. travnja 1887. konac petgodišnjega zakonarskoga perioda sabora kraljevinah Naših Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, sazvana kraljevskim odpisom Našim od 6. kolovoza 1887. na dan 1. rujna iste godine približava, dostavljamo Vam kraljevski Naš, na spomenuti sabor upravljeni odpis u pogledu zaključka i razpusta istoga, ovlašćujući Vas podjedno, da pročitav taj Naš kraljevski odpis u istom saboru dne 13. svibnja 1892. izjavite u Naše ime sabor zaključenim i razpuštenim.

Nalažemo Vam podjedno, da za sliedeći sabor razpišete u smislu zakona nove izbore i da Nam o danu, kojega bi se novoizabrani sabor istih kraljevinah imao sastati, shodan predlog pravodobno podnesete.

Dano u Beču dne šestoga svibnja godine hiljadu osamsto devedeset i druge.

Franjo Josip v. r.

Imbro Josipovich v. r.

Dragutin grof **Khuen-Hédervàry** v. r.

Po pročitanom previšnjem odpisu imenova predsjednik sliedeću gospodu saborske članove, da po starodrevnom običaju Njegovu Preuzvišenost gosp. bana doprate u sabornicu u svrhu zaključka sabora i to: Hinka pl. Fanciscia kao vodju deputacije, dr. Teodora grofa Pejačevića, Aladara grofa Jankovića, velikog župana Stjepana Kovačevića, Nikolu pl. Czernkovicha, Ljudevita pl. Galiufa, Kolomana pl. Mikšića, Teodora Mikovića, dr Milana Amruša, dr. Martina Matuncia i Vjekoslava pl. Tükörya.

Preuzvišeni g. ban, dopraćen u sabornicu, pročita sliedeći previšnji kraljevski reskript, koji glasi:

Mi Franjo Josip I.

po milosti božjoj cesar Austrijanski,

kralj česki i t. d. i apoštolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Velmožam, dostojanstvenikom i zastupnikom naroda, sakupljenim na saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kraljevski Naš pozdrav!

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni i vjerni Naši!

Otvarajuć kraljevskim odpisom Našim

od 18. kolovoza 1887. zakonski period sabora milih Nam kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, koji je evo na domaku, izrazismo nadu, da će Viernosti Vaše gorućom revnošću nastojati oko uspješnoga razvitka javnoga stanja u zemlji.

Dugi niz važnih predmetah, koji su riešeni u tom zakonskom periodu, dobro došlo Nam je jamstvo, da su Viernosti Vaše podpuno opravdale očekivanje Naše.

Financijalna nagoda, potvrdjena zakonom od 10. prosinca 1889., obnovljena je putem kraljevinskih odborah na zadovoljstvo jedne stranke i druge, te je tim putem i načinom uredjeno i pitanje o manipulaciji hrvatsko-slavonskoga razteretnoga duga i o suviščih naraslih iz prihodah hrvatsko-slavonskih zemljo-razteretnih prirezah.

Pomirljivi duh, kojim su dotični dogovori vodjeni, te pravedno susretanje s jedne strane i s druge, novim je dokazom onoga dobroga sporazumka, koji postoji izmedju zemaljah krune sv. Stjepana, te koji na veliku radost Našu sve to dublji koren hvata.

Mudri i rodoljubni postupak Viernostih Vaših nije ostao bez žudjenoga ploda. Dohodci zemlje znatno su se podigli, a time su dobivena sredstva, da se unapriedi razvoj zemlje u svih područjih samoupravnoga života i namire svedjer rastuće kulturne potrebe.

Ti će se zemaljski dohodci pomnožati i dielom državne točarine, koja će prema nagodbenom ključu svake godine pripasti milim Nam kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji.

Potonji ovaj cilj polučen je dokinućem regalnoga prava točenja, a to je dokinuće podležalo tim manje poteżkoćam, čim je to pravo preostanak prevladanoga sustava feudalnoga i čim su regalni ovlaštenici mjesto dosta nesigurnoga dohodka iz toga vrela, dobili primjerene odštetne glavnice, te tako došli u položaj, da udese svoje gospodarske prilike na sigurnoj podlozi.

I u ostalih područjih samoupravnoga zakonodavstva čekali su Viernosti Vaše vrlo važni zadatci.

Sjedinjenje bivše vojne krajine s materom zemljom zahtjevalo je bezuvjetno, da se pristupi reformam oko saborskoga izbornoga reda i uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Kao kod svake zdrave reforme, radilo se je ovdje o tom, da se ono, što je zastarjelo i više ne odgovara svrsi, ukloni, a ono, što je prikladno za život, uzdrži, te da se ciela reforma prisloni na pravni i povjestnički razvoj odnosnih uredabah.

Sniženjem broja izbornih kotarah i izjednačenjem censusa u cieloj zemlii polučena time, da je census stranom obaljen, stranom povišen, odstranjeni su glavni nedostatci prijašnjih izbornih redovah.

I buduć, da je census u mjeri većoj obaljen nego li povišen, neima sumnje, da će na osnovu novoga izbornoga reda, kod budućih izborah u većem dielu zemlje učestvovati znatno veći postotak pučanstva, nego li kod izborah prvih.

Broj onih članovah sabora, koji vrše osobno pravo izbora na saboru, nije bio opredieljen u dosadanjem zakonu o uredjenju toga reprezentativnoga tiela.

Uredjenjem imućtvene kvalifikacije kod virilistah ustanovljeno je u novom zakonu o uredjenju sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije stalno razmjerje medju biranimi zastupnici naroda i članovi sabora, koji imadu osobno pravo glasa.

Tom zakonskom odredbom odstranjen je davni nedostatak u dosadanjem zakonu ob uredjenju sabora, a da nije dirnuto u povjestničke temelje sastava toga zakonodavnoga tiela.

Reforme oko izbornoga reda i oko uredjenja sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije znače dakle svakako napredak na tom polju zakonodavstva, te odgovaraju i odnošajem i potrebam zemlje.

U vrstu zakonodavne ove djelatnosti spada i zakon o uredjenju zadrugah, kojemu je svrha, da osigura onomu dielu seljačtva, koji živi još u zadružnoj svezi, čvršći gospodarski temelj, otegujući diobe i razkomadanje zadružnih zemljištah.

Prekomjerno razkomadanje zemljištah u istinu je najveća zaprieka uvedenju umnoga gospodarstva, a navlastito valjanomu i uspješ-

nomu obradjivanju tla. Zle posljedice takovoga razkomadanja mogu se odstraniti samo valjanim zakonom o komasaciji zemljištah, koji je sudjelovanjem Viernostih Vaših takodjer donešen tečajem minuloga zakonarskoga perioda.

U Hrvatskoj i Slavoniji važna je grana narodnoga gospodarstva marvogojstvo; nedvojimo dakle, da će donešeni zakon o uredjenju veterinarstva takodjer najblagotvornije djelovati.

I zakon o vodnom pravu dobro će doći poljodjelstvu, obrtom, narodnom gospodarstvu i prometnim svrham.

Tim važnim zakonarskim radnjam pridružuje se dostojno i zakon ob umirovljenju zemaljskih urednikah i službenikah, njihovih udovah i sirotah, zajamčujući prema zahtjevom pravednosti onim primjerenu obskrbu, koji su svoj život posvetili javnoj službi i njihovim obiteljim.

Na polju pravosudja odieljena su državna odvjetničtva i državno nadodvjetničtvo od sudovah, te su ustrojena kao posebni organi, što odgovara i posebnoj zadaći, koja je namienjena tim organom.

Formalno pravo kazneno reformirano je takodjer u svrhu, da se pravednije podieli poslovni teret pojedinih sudbenih molbah, te ujednostruči sudbeni postupak, a kazneni postupak u poslovih tiskovnih, kojemu je temeljna odredba, da o zločinstvih i prestupcih počinjenih sadržajem kojega tiskopisa glede pitanja krivnje sude porotnici, uveden je putem zakona i u području bivše vojne krajine.

Isto su tako donešene zakonske odredbe, kojimi su uredjeni osobni odnošaji, uredovne dužnosti i karnostna odgovornost pravosudnih činovnikah, te navlastito neodvisnost sudacah zaokružena potrebitimi jamstvi.

Interesom pravosudja vrlo će poslužiti i zakoni, kojimi je propisan brži postupak u poslovih smetanja posjeda i u poslovih urbarskih.

I u području javne nastave donešeni su zakoni, podobni znatno promaknuti kulturni napredak zemlje. U vrst tih zakonah ubrajamo zakon ob uredjenju pučke nastave i obrazovanju pučkih učiteljah, koji je pučkoj nastavi u cieloj zemlji udario jednake temelje.

Velike je važnosti i ustrojenje zemaljske obrtne škole u Zagrebu, koja će biti razsadnikom za dobre obrtnike i obrazovalištem za cviet budućega gradjanskoga stališa.

Važni su dakle uspjesi polučeni u raznih granah autonomnoga zakonodavstva, a imenito su tečajem minuloga zakonarskoga perioda u važnih pravnih područjih uvedene jednake zakonske uredbe, valjane za obseg ciele zemlje, što daje upravi čvršći temelj, a osjećaju narodnoga zajedinstva sve to više hrane, sve to više snage.

Svi će dakle zakoni, o kojih govorismo, oko kojih su sudjelovale Viernosti Vaše, spasonosno djelovati na razvoj postojećega pravnoga poredka i na promak dobrobiti ukupne zemlje, te su Viernosti Vaše svojim mudrim i rodoljubnim zakonarskim radom stekle u punoj mjeri pravo na Naše kraljevsko priznanje,

Izrazujuć Viernostim Vašim drage volje to priznanje, izjavljamo sjednice sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije zaključenimi, a sabor sam razpuštenim.

U ostalom ostajemo Vam Našom kraljevskom milosti i prijazni i blagonaklonjeni".

Dano u Beču dne šestoga svibnja godine hiljadu osamsto devetdeset i druge.

Franjo Josip v. r.

Imbro Josipovich v. r.

Dragutin grof **Khuen-Héderváry** v. r.

Po pročitanom ovom reskriptu, izjavi preuzvišeni g. ban u ime Njegova Veličanstva ovaj sabor zaključenim i razpuštenim i pozove prisutne, da prisustvuju zahvalnoj službi božjoj.

Po povratku iz crkve u sabornicu nastavi se sjednica, te predsjednik pozove bilježnika, da sastavi stante sessione zapisnik, da se uzmogne odmah ovjeroviti.

Napokon bude taj zapisnik zaslјučen i ovjerovljen.

Mirko Hrvat v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ljudevit Švarc** v. r.,
bilježnik.

Br. 778. sab. 1887.—1892.

Predsjednik zastupničke kuće.

Broj 3.960. — 1887.—92.

Presvietlomu gospodinu

Mirku Hrvatu,

predsjedniku sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu.

Presvietli gospodine!

Pošto je izvješće o pregledanju obračuna izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1887. po obih kućah ugarskoga državnoga sabora razpravljeno, na znanje uzeto ter zemaljskim zaključkom postalo, čast mi je o tom uz dostavak odnosnih izvješćah i izvadakah iz zapisnika presvietlost Vašu najučtivije obavjestiti.

Primite presvietli gosp. izraz moga odličnoga veleštovanja.

U Budimpešti, 19. siečnja 1891.

Tomo Péchy v. r.
predsjednik zastupničke kuće.

Izvadak

iz zapisnika 437. sjednice zastupničke kuće držane dne 23. prosinca god. 1890.

4574. Predsjednik podnaša dopis predsjednika velikaške kuće, glasom kojeg kuća velikašah uzimlje na znanje „izvješće o pregledanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za godinu 1887" ter pristaje na zaključak zastupničke kuće stvoren u ovom predmetu.

Pošto je polag ovoga kuća velikašah pristala na spomenuti zaključak zastupničke kuće, to se isti zemaljskim zaključkom izjavljuje.

Akos Szèll v. r.,
biljежnik zastupničke kuće.

*

Izvadak

iz zapisnika 432. sjednice zastupničke kuće držane dne 15. prosinca godine 1890.

4529. Sliedi po dnevnom redu izvješće odbora za pregledavanje zaključnih računah u predmetu izvješća kr. ug. računarskog dvora „o pregledanju obračuna izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za godinu 1887.“

Tečajem razprave predlaže Josip Madarasz sliedeću modifikaciju:

Prema koncu na mjesto rieči „izvješće“ (prva rieč u trećem redku od ozdola prema gore) molim da se prihvati sliedeće tekstiranje:

„izvješće računarskoga dvora koje pod II. sviedoći, da je skupni čisti izdatak zemaljah ugarske krune za god. 1887. 181,128 379 for. $14^1/_2$ novč. Hrvatska i Slavonija dužne su k skupnim izdatkom doprinašati 10,089.029 for. 35 novč. pa pošto 55% čistoga dohodka Hrvatske i Slavonije glasom obračuna pod I. iznaša samo 4,726.024 for. $84^1/_2$ novč. to po Ugarskoj pokriti manjak, kojega u smislu §. 27. zak. čl. XXX. godine 1868. Hrvatska i Slavonija nisu dužne povratiti iznaša 5,363.005 for. $00^1/_2$ novč.“ ostali dio izvješća ostane“.

Pošto je razprava dovršena pita predsjednik kuću: uzimlje li na znanje na temelju izvješća odbora, izvješće kr. ug. državnog računarskog dvora „o pregledanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1887.“ da ili ne?

Kuća je glasovanjem obavljenim ustajanjem izvješće na znanje uzela, ter zaključila, da se o tom, uz priklop izvješća računarskoga dvora i razpravnoga zapisnika, u svrhu ustavne razprave velikaška kuća obaviesti.

Čim stigne privoljenje velikaške kuće obavjestiti će se ob ovom izvješću i zaključku hrvatsko-slavonski sabor.

Na temelju ovoga zaključka odpada modifikacija Josipa Madarasz-a.

Akos Széll v. r.,
bilježnik zastupničke kuće.

Br. 632.

Izvješće

odbora za pregledanje zaključnih računah u predmetu izvješća kr. ug. državnoga računarskoga dvora broj 590. „o pregledanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije za godinu 1887."

Glede prihodah odredjenih za pokriće autonomnih izdatakah Hrvatske i Slavonije, i ove prihode obterećujućih troškovah, kao što i glede izdatakah i primitakah koji skupno interesiraju Ugarsku i Hrvatsku i Slavoniju, po ministru financijah sastavljeno izvješće o pregledanju financijalnoga obračuna za god. 1887. uzeo je odbor za pregledanje zaključnih računah, po naputku visoke kuće u pretres, pa pošto se je o tom osvjedočio, da su kod sastavljanja ovoga obračuna — kao što dosada — tako i sada bili mjerodavni zakon i zakonska praksa, glavno pako ustanove zak. čl. LIV. god. 1880. pošto si je nadalje pribavio osviedoćenje i o tom, da se u ovom sadržani računi sa ovamo odnosećimi se brojnimi podatci po zakonodavstvu jur odobrenih konačnih obračunah za god. 1887. u svemu slažu, to stavlja visokoj kući predlog, da izvješće na znanje uzeti, kući velikašah priobćiti, ter pošto i ova na to pristane, o tom u smislu odredbah zak. čl. XXX. god. 1868. hrv.-slav. sabor obavjestiti izvoli.

U Budimpešti, 10. studena 1890.

Rakovszky István v. r.,
predsjednik odbora.

Földváry Miklós v. r.,
izvjestitelj odbora.

Br. 590.

Izvješće

kr. ug. državnoga računarskoga dvora o pregledanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1887.

Glede dohodakah odredjenih za pokriće autonomnih troškovah kraljevinah Hrvatske i Slavonije i na teret ovih dohodakah odpadajućih troškovah, kao što i glede izdatakah i dohodakah koji Ugarsku i kraljevine Hrvatsku i Slavoniju skupno interesiraju, po ministru financijah u smislu zak. čl. LIV. god. 1880. sastavljeni, ter po državnom računarskom dvoru pregledani sa I. i II. označeni ter ovdje priloženi obračuni za god. 1887. pokazuju sliedeće rezultate:

I. Glede dohodakah odredjenih za pokriće autonomnih izdatakah i na teret tih dohodakah odpadajućih troškovah.

Javni dohodak Hrvatske i Slavonije god. 1887.	10,450.090	for.	15½	novč.
manipulacionalni troškovi	1,857.317	for.	71	novč.
čisti dohodak	8,592.772	for.	44½	novč.
Od ovoga odpada:				
za pokriće skupnih troškovah 55%	4,726.024	for.	84½	novč.
za pokriće autonomnih troškovah 45%	3,866.747	for.	60	novč.
K tomu dolazi još:				
a) na području belovarske županije s izravnimi porezi pobiran župnički bir	20.309	for.	77	novč.
b) godišnji paušal u ime poreza za odpremu i biljeg. pristojbe	20.000	for.	—	novč.
Ukupno za izplatiti	3,907.057	for.	37	novč.
Pod naslovom autonomnih potrebah Hrvatske i Slavonije god. 1887. faktično izplaćeno	3,879.712	for.	34	novč.
Prema tomu imade se Hrvatskoj i Slavoniji još izplatiti	27.345	for.	03	novč.
Dodav k tomu tražbinu koja se pokazuje iz obračuna g. 1886.	81.423	for.	18	novč.
Iznosi ciela tražbina Hrvatske i Slavonije koncem g. 1887.	108.768	for.	21	novč

II. Glede novčane manipulacije skupnih poslovah:

Skupni izdatak zemaljah ugarske krune za godinu 1887.	219,757.710	for.	22	novč.
Skupni dohodak	38,629.331	for.	07½	novč.
Po tom je skupni čisti izdatak	181,128.379	for.	14½	novč.

5.5.700,989%-toga (u kojem razmjeru Hrvatska i Slavonija moraju doprinašati k skupnim izdatkom	10,089.029 for	85	novč.
pa pošto 55% čistoga dohodka Hrvatske i Slavonije, po obračunu pod I. čini	4,726.024 for.	84½	novč.
iznaša po Ugarskoj pokriti manjak, koj Hrvatska i Slavonija u smislu §. 27. zakon. članka XXX. god. 1868. nemoraju naknaditi	5,363.005 for.	—½	novč.

U Budimpešti, 30. lipnja 1890.

Salamon Gajzigó s. r.

1. prilog k spisu br. 590.

I. Obračun

izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije u smislu zak. članka LIV. god. 1880. za godinu 1887.

	Primitak		Izdatak	
	for.	novč.	for.	novč.
A. Glede autonomnih troškovah:				
Izravni porezi	4,702.381	87·5	150.355	24·5
Potrošarina	188.277	40	7.913	41·5
Porez na šećer, kavu, pivu i mineralna ulja	144.092	91	2.798	65
Biljeg { + 613.309 for. 11 novč. — 8.174 for. 18 novč.	605.134	93	10.015	95·5
Pravne pristojbe i takse	983.044	44	75.209	55·5
Malte	625	—	—	—
Duhan .....262 for. 65 novč. prenos	2,442.858	01·5	1,237.268	72
Lutrija	114.692	45	56.389	29
Sol	936.078	67	164.757	67
Državna dobra	60.320	41·5	27.458	91
Državne sgrade	3.278	19	677	68
Različito	7.864	03	19	15
Temeljni primitak proiztičući iz prodaje državnih dobarah	3.511	24	3.462	09
Državne šume	240.190	33·5	120.676	38
Rudarske pristojbe	17.740	25·5	315	—
Ukupno	10,450.090	15·5	1,857.317	71
Odbiv izdatak	1,857.317	71		
Ostaje čisti primitak	8,592.772	44·5		
Od ovoga 55% za pokriće skupnih izdatakah	4,726.024	84·5		
Ostaje 45% za pokriće autonomnih troškovah	3,866.747	60		
K tomu belovarski župnički bir	20.309	77		
Paušal za odpremni porez, željezničke biljegovne pristojbe, poštanski teret. listovi, biljegovne pristojbe unišle kod agentah osjeguravajućih družtvah	20.000	—		
Ukupno	3,907.057	37		
Pod naslovom autonomne potrebštine Hrvatske i Slavonije izplaćeno je god. 1887	3.897.712	34		
Prema tomu pokazuje sa na **korist** Hrvatske i Slavonije za godinu 1887.	27.325	03		
Dodav k tomu u obračunu 1886. pokazujuću se **tražbinu**	81.423	18		
Iznaša ciela **tražbina** Hrvatske i Slavonije koncem g. 1887.	108.768	21		

2. prilog k spisu br. 590.

II. Obračun

izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije na temelju zak. članka LIV. god. 1880. za godinu 1887.

	1887. for.	1887. novč.
Glede skupnih izdatakah:		
Kraljevski dvor	4,650.000	—
Kabinetska pisarna Njeg. Veličanstva	65.431	30.5
Državni sabor	1,169.348	85
Zajednički izdatci	46,305.861	21.5
Središnje mirovine	—	—
Državni dugovi:		
Zemalj. razteretnice — 16,727.676·80.5 Lutrijski zajam — 1,237.367·81		
Vinska desetina — 2,433.265·15.5 Prioriteti lančanika — 100.622·59		
Remanencijalna zem. — 214.300·10.5 potisko-seged. zajam — 2,280.438 52	101,277.764	30.5
Predujmovi željezničkih kamatah	7,021.806	10.5
Državni računarski dvor	122.156	29.5
Ministar predsjednik	336.703	31
Ministar na prev. dvoru	59.084	27.5
Hrv.-slav.-dalm. ministar	38.563	26
Ministarstvo financijah:		
Središnja uprava (+ 707.928 for. 20 novč., + 4.838 for. 07·5 novč., — 58.383 for. 31 novč.)	654.382	96.5
Financijalno upravno sudište	97.663	11.5
Financijalna ravnateljstva	846.206	79
Zemljarinska nadzorničtva	277.424	82.5
Porezni nadzornici i osoblje	1,024.084	10.5
Državne blagajne (+ 3.583 for. 55 novč., — 6.070 for. — novč.)	99.534	97
Porezni uredi	1,130.689	84.5
Financijalna odnosno carinska straža	2,034.473	69
Ravnateljstva pravnih poslovah	79.042	15.5
Erarijalni fiškalati	64.769	21.5
Financijalni sudovi	6.561	29
Stalni katastar	493.542	70
Semnička akademija i rudarske škole	122.077	40
Trošak pogranične carine	296.754	53.5
Razni izdatci	16.008	02·5
Punciranje	9,166	47.5
Parbeni troškovi	97.894	23.5
Ravnateljstva i računovodstva državnih dobarah	151.820	65
Financijalne mirovine	2,320.311	58.5
Mjestni izvidi i priugotovljenje nacrtah za prodaju državnih dobarah	14.228	30.5
Povratak činovničkih kaucijah	7.890	23.5
Kamate za kaucije u gotovom novcu	110.454	60.5
Za pokriće po porezniku Vuketiću pronevjerene svote	4.504	57.5

	1887. for.	novč.
Za pripomoć manjih činovnikah i slugah u glavnom gradu	196.070	12
Pristojbe disponiblih državnih činovnikah	9.952	16
Prinos k gradjevnim troškovom bihar-bekeške vicinalne željeznice	300.000	—
Za podpore obiteljih mobiliziranih	201	10.5
Gradj. troškovi marošludaš bistričke vicinalne željeznice	229.950	—
Gradjenje stalne sabornice	607.980	—
Zajam u založnicah sklopljen u svrhu unapredjivanja prodaje drž. dobarah	857.620	13
Manjak proiztičući odatle što je u sried. blagajnu prispio sanduk u kojem je na mjesto papirnoga novca bila opeka	30.000	—
Kupnja vagdolinske željeznice	600.000	—
Amortizacija dionicah potiske željeznice	1,347.713	65
Ministarstvo za javne radnje i komunikaciju:		
Središnja uprava	456.120	91
Poštarska štediona	—	—
Drž. gradjevni uredi	479.724	91.5
Uprava, uzdržavanje, gradjenje cestah	3,337.502	31
Uprava, uzdržavanje, gradjenje vodenih putevah	830.756	90
Izobrazivanje tehničkog osoblja	2.400	—
Pošta	7,325.657	53
Brzojav	2,085.513	20
Mirovine	563.411	13.5
Razne investicije	11,028.393	79
Proučavanje novih prugah	—	—
Za pomnožanje materijala kod državnih željeznicah	725.811	52
Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu:		
Središnja uprava	322.634	46.5
Obrtne i vanjsko trgovačke svrhe	67.262	79
Kontumacni zavodi	57.449	74.5
Rudarska satničtva	63.737	05.5
Geoložki zavod	41.501	62
Statistički ured	134.012	70
Pomorsko brodarstvo i luke	215.481	76
Baždarenje	14.487	81
Mirovine	406.745	02.5
Podpora i nadzor parobrodarskog družtva „Adria"	271.582	97
Podpora parobrodarskih plovitbah + 6.829·65 + 23.699·93 + 5.178 + 646·63 + 1.135·70 — 4·056·40	38.110	34
Razne investije + 122 + 5.773·35 + 2.637 fr. 55 nč.	41.966	41
Troškovi budimpeštanske izložbe	1,202.948	74.5
Troškovi palače ministarstva trgovine	522.816	33
Ministarstvo domobranstva:		
Središnja uprava	300.601	44.5
Domobranski zavodi	226.753	75.5
Troškovi novačenja	51.664	15.5
Domobransko vrhovno zapovjedničtvo	56.028	46
Okružna zapovjedničtva	227.380	60.5
Čete	7,467.429	88
Prelazni izdatci	6,853.643	57.5
Najamnina erdeljskih vojničkih bolnicah	4.304	72
Mirovine	331.568	94.5
Oružnički troškovi	18.712	38
Domobranski auditoriat	47.632	34.5
Domobransko ratno povjerenstvo	65.277	98
Domobransko računovodstvo	88.891	62.5
Zakladna mjesta u skupnih vojničkih zavodih	56.732	74.5
Izdatci ukupno	219,757.710	22

	1887.	
	for.	novč.
Skupni primitci:		
Ministarstvo financijah:		
Iz razdiobe naknade konsumnih porezah	7,277.332	38.5
Primitak pogranične carine	525.761	89
Punciranje	24.283	43.5
Kamate činovničkih kaucijah	137.007	33
Čisti dohodak drž. željeznicah i tvornice strojevah, zatim diosgyörske tvornice željeza i ociela, i smedjega uglenika	16,040.530	93
Dobitak kovanja novacah	56.650	49.5
Skupne aktive	6.697	56
Parbeni troškovi	97.887	68
Vojno-oprostna taksa	1,945.775	61.5
Odkup osiguranja kamatah gömörskih obrtnih željeznicah	450	—
Dobitak na agii kod zlatnih viškah carine	896.826	45.5
Ministarstvo za javne radnje i komunikaciju;		
Pošta	9,333.711	93
Brzojav	2,113.866	76
Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu:		
Morsko brodarstvo i luke	172.548	58
Svota primitakah	38,629.331	07.5
Odbiv od skupnih izdatakah	219,757.710	22
skupne primitke	38,629 331	07.5
Ostane skupni izdatak	181,128.379	14.5
5.5.700,989-% toga čini	10,089.029	85
Uzporavljeno sa 55% čistoga prihoda Hrvatske i Slavonije	4,726.024	84.5
Proizlazi, da 55% čistoga prihoda Hrvatske i Slavonije na iste odpadajuće skupne troškove do iznosa od 5,363.005 for. 00·5 novč. nije pokrilo.		

Ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Br. 1532 pr.

Br. 794. sab 1887.—1892.

Slavnomu predsjedničtvu sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije

u

Zagrebu.

Na predlog skupštine županije požežke od 22. studenoga 1888. br. čl. 6., i skupštine županije virovitičke od 11. lipnja 1889. br. čl. 11., te obzirom na geografski položaj i na gospodarstvene i prometne prilike prema kojim selo Granice gravitira prema Našicam, — odredila je kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, pod 21. svibnja 1890. br. 5111. da se porezna obćina Granice sa istoimenim selom, s površinom od 1974 jutarah 350 □ hvatih i 138 stanovnikah odluči od upravne obćine Begtež, odnosno od upravnoga kotara i županije požežke, te utjelovi upravnoj obćini Našice u istoimenom kotaru odnosno županiji virovitičkoj, te je ova promjena u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke danom 1. siečnja 1891. provedena.

Čast je kr. zemaljskoj vladi odnosnu zakonsku osnovu o uzakonjenju promjene o zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke u smislu ustanove §. 88. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih — dostaviti slavnomu predsjedničtvu sabora, moleći, da ju slavno predsjedničtvo izvoli dostaviti saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na ustavno pretresivanje.

Osnova zakona

o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke.

§. 1.

Promjena u zaokruženju županije požežke, odnosno virovitičke, odredjena naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 21. svibnja 1890. br. 5111., usljed koje je porezna obćina „Granice“ odlučena od upravne obćine Begtež, odnosno od upravnoga kotara i od županije požežke, te utjelovljena upravnoj obćini Našice, u istoimenom kotaru, odnosno županiji virovitičkoj, ovim se na temelju §. 88. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, uzakonjuje.

§. 2.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Br. 800. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Kraljevinski odbor, izaslan iz CXIII. saborske sjednice od 31. listopada 1890. u svrhu razprave pitanja o konačnom riešenju u pogledu zemljorazteretnog nameta, podnaša ovime sliedeće

izvješće:

Previšnji odpis od 9. listopada 1890., usljed kojeg je izabran kraljevinski ovaj odbor, glasi:

„Pošto bi konačno riešenje u pogledu zemljorazteretnoga nameta zahtjevalo preinaku njekojih ustanova zakon. članka I. : 1868., pozivljemo Viernosti Vaše, da iz svoje sredine izaberete kraljevinski odbor, sastojeći se iz šest članovah, kojim će biti zadaćom, sa sličnim kraljevinskim ugarskim odborom gore naznačeno pitanje svestrano razpraviti i predloge, osnovane na posljedku tih razpravah, podnieti saboru zemaljskomu na ustavno pretresivanje".

Kraljevinski je odbor prema tome uzeo svestrano razpravljati §. 21. zak. čl. I. g. 1868., pa se je uvjerio, da je posvema izpravno stanovište, koje je prema tomu pitanju zauzeo bio kraljevinski odbor, izaslan god. 1887. u svrhu obnove financijalne nagodbe, da naime imade u smislu navedene zakonske ustanove financijalno ravnateljstvo taj namet pobirati i izručivati u blagajnu zemljorazteretnog ravnateljstva kraljevinah Hrvatske i Slavonije, da se pako prema ovoj zakonskoj ustanovi postupalo nije.

Tom prilikom izpostavilo se je, da je zemljorazteretni namet od god. 1869. ovamo istina samo dio državnih porezah, da je ali taj dio po §. 21. zak. čl. I. : 1868. vezan svrhom zakladnom, jer spomenuta zakonska ustanova odredjuje, da se zemljorazteretni namet u cjelosti svojoj blagajni te zaklade izručivati imade, po čem sačinjava zakonitu tražbinu te zaklade proti samim porezovnikom. Tog svog načelnog stanovišta držao se je kraljevinski odbor od početka pa sve do konca vodjenih razpravah.

Prema ovom stanju stvarih mogao je kraljevinski odbor punim pravom očekivati, da će ili vlade ili kraljevinski odbor ugarski izaći sa predlogom, u čem da se sastoji naglašena u spomenutom previšnjem riešenju promjena §-a 21. zak. čl. I. : 1868. U toj nadi nije se kraljevinski odbor ni prevario, jer zajednička vlada u svom predlogu predlaže, da se §. 21. zak. čl. I. : 1868. promjeni tako, da bi unapred glasio:

„Godišnja amortizacionalna kamatna i rukovodna potrebština hrvatsko-slavonskoga zemljorazteretnoga duga pokrivat će se do podpunoga odplaćenja zemljorazteretnoga zemaljskoga duga iz prijetakah hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljorazteretnih prirezah i potrebštini ovoj odgovarajuće svote predati će se blagajni hrvatsko-slavonskog zemljorazteretnog ravnateljstva.

Zajedničko jamstvo zemaljah krune ugarske glede ovoga zemljorazteretnoga duga ostaje i odsele u krieposti.“

Ovaj predlog zajedničke vlade usvojio je ugarski kraljevinski odbor u svojoj prvoj poruci uz neznatne stilistističke promjene. Promjena ova obrazlaže se time, da od njekog vremena dohodci zemljorazteretne zaklade potrebu njenu nadmašuju, što neodgovara temeljnoj misli, na kojoj je ta zaklada osnovana; usljed čega bi se ili zemljorazteretni namet sniziti ili višak na druge svrhe upotriebiti imao. Dočim se ali prvoj aventualnosti protive financialne prilike toli države, koli kraljevinah Hrv. i Slavonije, nepreostaje drugo van promjena §-a 21. zak. čl. I. 1868., kako je po zajedničkoj vladi zasnovana i predložena, kao najshodniji način, kako se ovo pitanje rješiti može.

Kraljevinski ovaj odbor, koji je ovim predlogom tek dobio pravu podlogu, da vieća o predmetu, u smjeru gorepomenutog previšnjeg riešenja, nije se mogao oglušiti temeljitim razlogom i pravednom predlogu toli zajedničke vlade, koli ugarskog kraljevinskog odbora, ter je pristao u načelu na predloženu mu promjenu §-a 21. zak. čl. I. 1868. Ali tom prigodom moralo mu je u oči pasti, da je predloženom promjenom pitanje samo djelomično, naime samo u toliko rješeno, u koliko se tiče višakah zemljorazteretnog nameta, koji će u buduće nastati, da nije ali rješeno pitanje, što imade biti s onimi višci, koji su do današnjeg dana već narasli.

Prema ovom stanovištu, koje je kraljevinski ovaj odbor u tom pitanju zauzeo i koje je gore ocrtano, nije mogao na ino, već uztvrditi, da je zemljorazteretni namet prema §. 21. z. čl. I. 1868. dohodak zakladni, koji imade u zakladnu blagajnu teći, a tamo da se imade privesti zakladnoj svrsi. Kada je naime kraljevinski odbor, što se budućnosti tiče, pristao na promjenu §. 21. z. čl. I. 1868., morao je glede prošlosti, pošto mu ovdje nikakav predlog predležao nije, dosljedno ostati kod tog, da se § 21. točno provede. Prema tome zaključi, da se imade sa strane ovog odbora predložiti prihvat dalnje zakonske ustanove, koja bi ustanovila, da se svota viška zemljorazteretne zaklade, koji je narasao od 1. siečnja 1884. do dana krieposti ovoga zakona stanovitim iznosom, stavi zemljorazteretnoj zakladi kraljevinah Hrvatske i Slavonije na razpolaganje. Na ovih načelih osnovan je odgovor kraljevinskog ovog odbora na poruku kraljevinskog odbora ugarskog.

Pošto bi se prema predlogu kraljevinskog ovog odbora imao u zakon uvrstiti iznos višakah, koji su narasli od 1. siečnja 1884. do dana krieposti ovoga zakona, to je ovaj odbor morao barem pokušati, da taj iznos izračuna. I ovoj je zadaći kraljevinski odbor udovoljio, ustanovio je naime u svom odgovoru načela, kojih mu se je bilo prema njegovu mnenju kod tog obračuna držati, pa je onda na osnovu ovih načela izračunao, da je do konca godine 1889. višak zakladni narasao na 3,234.164 for. 44 nč. Na ovaj svoj odgovor dobio je ovaj kraljevinski odbor od kraljevinskog odbora ugarskog dopis od 13. travnja 1891., u kom se naglašuje, da se isti nedrži ovlaštenim upuštati se u kritiku toga, kako se je taj paragraf u prošlosti uporavljao i kako da se zaračunavaju one svote, koje su do sada na naslovu zemljorazteretnoga prireza unišle, ali se za svrhe razterećenja zemlje nisu upotrebile.

Kada su daklem kraljevinski odbori pristupili ustmenim razpravam, stojalo je pitanje tako, da se je hrvatski kraljevinski odbor bio pripravnim očitovao pristati, što se budućnosti tiče, na predlog kraljevinskog odbora ugarskog, dočim je zahtjevao, da se višci, narasli u prošlosti, izruče u podpunom iznosu zemljorazteretnoj zakladi hrvatsko-slavonskoj; ugarski pako odbor izjavio je, da nije nadležan o potonjem pitanju stvoriti zaključak. Radilo se je daklem prije svega o tom, sklonuti tekom ustmenih razpravah kraljevinski odbor ugarski, da napusti uztvrdjenu nenadležnost.

Kod ustmenih razpravah izpostavilo se je, da je kraljevinski odbor ugarski tog mnenja, da bi se već u smislu ustanove §. 21. zak. čl. I. : 1868. višci, narasli u prošlosti, poput inih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije upotrebili t. j. percentua-

ciji podvrći imali. Kada je na to iztaknuto sa strane ovog odbora, da bi u tom baš ležala promjena §. 21. zak. čl. I.: 1868., jer kada bi to već u §. 21. sadržano bilo, tada ga nebi trebalo ni za budućnost mjenjati, napustio je kraljevinski odbor ugarski iztaknutu po njem nenadležnost, ter se je očitovao pripravnim i ovo pitanje uzeti u razpravu, pa kada je kraljevinski ovaj odbor izjavio, da nije do sada u stanju bio očitovati se glede pitanja o percentuaciji u prošlosti naraslih višakah, jer mu takav predlog ni sa strane zajedničke vlade ni sa strane ugarskog odbora stavljen nebijaše, dodje do formalnog predloga u tom smjeru.

Kraljevinski odbor hrv.-slav. pristao je na taj predlog uz uvjet, da za rukom podje sporazumjeti se glede svote višakah, koji su u prošlosti narasli, i to iz sljedećih razlogah:

Kraljevinski odbor hrvatski držao se je postojano načela, da su prema §. 21. zak. čl. I. . 1868. dohodci zemljorazteretne zaklade svotom zakladnom vezani dohodci zakladni, pa da zato toj zakladi pripadaju; ako se pako ovi dohodci istim putem, kojim su u svrhe zakladne vezani, t. j. nagodbenim zakonom opeta razvežu, tada zadobe opeta narav javnih dohodakah, iz kojih i potiču. Pošto se pako svi javni dohodci Hrvatske i Slavonije, u koliko nisu nagodbenim zakonom izrično izuzeti, imadu percentuaciji podvrći, to mora i za ovu vrst javnih dohodakah isto valjati. Da se pako višci zemljorazteretne zaklade, narasli u prošlosti, svoje zakladne svrhe rješe, na to su ovaj odbor sklonuli isti razlozi, koji su ga vodili. kada je za budućnost pristao na promjenu §. 21. zak. članak I. : 1868., jer odnošaji ostaju isti, nastao višak u prošlosti, ili budućnosti; vrieme, iz kojeg potiču višci, nemože na naravi istih ništa mienjati.

Ali od svog zahtjeva, da se iznos tih višaka brojno ustanovi, nije ovaj kraljevinski odbor mogao s toga razloga odustati, što je naišao na to, da su propisi glede načina zaračunavanja predujmovah pružanih zakladi od države, veoma nejasni i protuslovni bili.

Dočim je zaklada prema temeljnim ustanovam dužna bila državne predujmove ukamatiti, izašlo je god. 1857. previšnje riešenje sliedećega sadržaja:

Da se imade koncem listopada 1857. sa 1,948.500 fr. ustanovljen dug zemljorazteretne zaklade spram državnom eraru pretvoriti u bezkamatni dug napram tom eraru, te da se za sada, dok to zemaljska sredstva nedozvole, odustane od plaćanja istog, kao što, da se hrvatsko-slavonskoj zemljorazteretnoj zakladi za upravnu godinu 1858. dozvoli iz državne blagajne subsidij od 150.000 fr. Dočim je ovdje jasno rečeno, da je dug, narasao do konca listopada 1857., bezuvjetno bezkamatan, nije glede dalnjih godišnjih subsidijah od 150.000 fr. rečeno, da li su i u koliko bezkamatni.

Nu pošto za taj subsidij nisu uslovljeni kamati, pošto je na kamatne predujmove zaklada već polag svog ustrojstva pravo imala, pošto su napokon vlade taj subsidij u prijašnjih vremenih bezkamatno zaračunavale, uzeo je ovaj kraljevinski odbor godišnje državne predujmove do iznosa od 150.000 for. sreba takodjer kao bezuvjetno proste od plaćanja kamatah u račun.

Nadalje je kraljevinski ovaj odbor naišao na to, da je izmedju zaklade i obstojalog austrijskog državnog erara koncem mjeseca ožujka g. 1866. obavljen obračun sa zakladnim dugom od 3,120.683 for. 77 nč., ter je po tom uzeo za izhodište svojih računah koncem ožujka 1866. obračunani bezkamatni predujam od 3,120.683 for. 77 nč. Nadalje je iztaknuo, do se neimadu računati kamati od kamatah, a pojavivši se višak je najprije zaračunavao na odplatu kamatah, dalje na odplatu kamatne, a onda tek na odplatu bezkamatne glavnice.

Na temelju ovih načelah izračunat je po ovom kraljevinskom odboru gorespomenuti višak od 3,234.164 for. 44 nv.

Nakon dugih razpravah sa zajedničkom vladom, pristala je ova konačno na sva načela postavljena po ovom odboru, osim što se tiče zaračunavanja bezkamatnog subsidia od godišnjih 150.000 for. srebra, kog i ona bezkamatnim predujmom smatra, ali samo do

Zajedničko jamstvo zemaljah krune ugarske glede ovoga zemljorazteretnoga duga ostaje i odsele u kriepostі."

Ovaj predlog zajedničke vlade usvojio je ugarski kraljevinski odbor u svojoj prvoj poruci uz neznatne stilististične promjene. Promjena ova obrazlaže se time, da od njekog vremena dohodci zemljorazteretne zaklade potrebu njenu nadmašuju, što neodgovara temeljnoj misli, na kojoj je ta zaklada osnovana; usljed čega bi se ili zemljorazteretni namet sniziti ili višak na druge svrhe upotriebiti imao. Dočim se ali prvoj eventualnosti protive financialne prilike toli države, koli kraljevinah Hrv. i Slavonije, nepreostaje drugo van promjena §-a 21. zak. čl. I. 1868., kako je po zajedničkoj vladi zasnovana i predložena, kao najshodniji način, kako se ovo pitanje riešiti može.

Kraljevinski ovaj odbor, koji je ovim predlogom tek dobio pravu podlogu, da vieća o predmetu, u smjeru gorepomenutog previšnjeg riešenja, nije se mogao oglušiti temeljitim razlogom i pravednom predlogu toli zajedničke vlade, koli ugarskog kraljevinskog odbora, ter je pristao u načelu na predloženu mu promjenu §-a 21. zak. čl. I. 1868. Ali tom prigodom moralo mu je u oči pasti, da je predloženom promjenom pitanje samo djelomično, naime samo u toliko riešeno, u koliko se tiče višakah zemljorazteretnog nameta, koji će u buduće nastati, da nije ali riešeno pitanje, što imade biti s onimi višci, koji su do današnjeg dana već narasli.

Prema ovom stanovištu, koje je kraljevinski ovaj odbor u tom pitanju zauzeo i koje je gore ocrtano, nije mogao na ino, već uztvrditi, da je zemljorazteretni namet prema §. 21. z. čl. I. 1868. dohodak zakladni, koji imade u zakladnu blagajnu teći, a tamo da se imade privesti zakladnoj svrsi. Kada je naime kraljevinski odbor, što se budućnosti tiče, pristao na promjenu §. 21. z. čl. I. 1868., morao je glede prošlosti, pošto mu ovdje nikakav predlog predležao nije, dosljedno ostati kod tog, da se § 21. točno provede. Prema tome zaključi, da se imade sa strane ovog odbora predložiti prihvat daljnje zakonske ustanove, koja bi ustanovila, da se svota viška zemljorazteretne zaklade, koji je narasao od 1. siečnja 1884. do dana kriepostі ovoga zakona stanovitim iznosom, stavi zemljorazteretnoj zakladi kraljevinah Hrvatske i Slavonije na razpolaganje. Na ovih načelih osnovan je odgovor kraljevinskog ovog odbora na poruku kraljevinskog odbora ugarskog.

Pošto bi se prema predlogu kraljevinskog ovog odbora imao u zakon uvrstiti iznos višakah, koji su narasli od 1. siečnja 1884. do dana kriepostі ovoga zakona, to je ovaj odbor morao barem pokušati, da taj iznos izračuna. I ovoj je zadaći kraljevinski odbor udovoljio, ustanovio je naime u svom odgovoru načela, kojih mu se je bilo prema njegovu mnenju kod tog obračuna držati, pa je onda na osnovu ovih načela izračunao, da je do konca godine 1889. višak zakladni narasao na 3,234.164 for. 44 nč. Na ovaj svoj odgovor dobio je ovaj kraljevinski odbor od kraljevinskog odbora ugarskog dopis od 13. travnja 1891., u kom se naglašuje, da se isti nedrži ovlaštenim upuštati se u kritiku toga, kako se je taj paragraf u prošlosti uporavljao i kako da se zaračunavaju one svote, koje su do sada na naslovu zemljorazteretnoga prireza unišle, ali se za svrhe razterećenja zemlje nisu upotrebile.

Kada su daklem kraljevinski odbori pristupili ustmenim razpravam, stojalo je pitanje tako, da se je hrvatski kraljevinski odbor bio pripravnim očitovao pristati, što se budućnosti tiče, na predlog kraljevinskog odbora ugarskog, dočim je zahtjevao, da se višci narasli u prošlosti, izruče u podpunom iznosu zemljorazteretnoj zakladi hrvatsko-slavonskoj; ugarski pako odbor izjavio je, da nije nadležan o potonjem pitanju stvoriti zaključak. Radilo se je daklem prije svega o tom, sklonuti tekom ustmenih razpravah kraljevinski odbor ugarski, da napusti uztvrdjenu nenadležnost.

Kod ustmenih razpravah izpostavilo se je, da je kraljevinski odbor ugarski toga mnenja, da bi se već u smislu ustanove §. 21. zak. čl. I.: 1868. višci, narasli u prošlosti, poput inih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije upotrebili t. j. percen-

čiji podvrći imali. Kada je na to iztaknuto sa strane ovog odbora, da bi u tom baš ležala promjena §. 21. zak. čl. I.: 1868., jer kada bi to već u §. 21. sadržano bilo, tada ga nebi trebalo ni za budućnost mjenjati, napustio je kraljevinski odbor ugarski iztaknutu po njem nenadležnost, ter se je očitovao pripravnim i ovo pitanje uzeti u razpravu, pa kada je kraljevinski ovaj odbor izjavio, da nije do sada u stanju bio očitovati se glede pitanja o percentuaciji u prošlosti naraslih višakah, jer mu takav predlog ni sa strane zajedničke vlade ni sa strane ugarskog odbora stavljen nebijaše, dodje do formalnog predloga u tom smjeru.

Kraljevinski odbor hrv.-slav. pristao je na taj predlog uz uvjet, da za rukom podje sporazumjeti se glede svote višakah, koji su u prošlosli narasli, i to iz sljedećih razlogah:

Kraljevinski odbor hrvatski držao se je postojano načela, da su prema §. 21. zak. čl. I.. 1868. dohodci zemljorazteretne zaklade svotom zakladnom vezani dohodci zakladni, pa da zato toj zakladi pripadaju; ako se pako ovi dohodci istim putem, kojim su u svrhe zakladne vezani, t. j. nagodbenim zakonom opeta razvežu, tada zadobe opeta narav javnih dohodakah, iz kojih i potiču. Pošto se pako svi javni dohodci Hrvatske i Slavonije, u koliko nisu nagodbenim zakonom izrično izuzeti, imadu percentuaciji podvrći, to mora i za ovu vrst javnih dohodakah isto valjati. Da se pako višci zemljorazteretne zaklade, narasli u prošlosti, svoje zakladne svrhe rješe, na to su ovaj odbor sklonuli isti razlozi, koji su ga vodili, kada je za budućnost pristao na promjenu §. 21. zak. članak I. : 1868., jer odnošaji ostaju isti, nastao višak u prošlosti, ili budućnosti; vrieme, iz kojeg potiču višci, nemože na naravi istih ništa mienjati.

Ali od svog zahtjeva, da se iznos tih višaka brojno ustanovi, nije ovaj kraljevinski odbor mogao s toga razloga odustati, što je naišao na to, da su propisi glede načina zaračunavanja predujmovah pruženih zakladi od države, veoma nejasni i protuslovni bili.

Dočim je zaklada prema temeljnim ustanovam dužna bila državne predujmove ukamatiti, izašlo je god. 1857. previšnje riešenje sliedećega sadržaja:

Da se imade koncem listopada 1857. sa 1,948.500 fr. ustanovljen dug zemljorazteretne zaklade spram državnom eraru pretvoriti u bezkamatni dug napram tom eraru, te da se za sada, dok to zemaljska sredstva nedozvole, odustane od plaćanja istog, kao to, da se hrvatsko-slavonskoj zemljorazteretnoj zakladi za upravnu godinu 1858. dozvoli iz državne blagajne subsidij od 150.000 fr. Dočim je ovdje jasno rečeno, da je dug, narasao do konca listopada 1857., bezuvjetno bezkamatan, nije glede daljnjih godišnjih subsidijah od 150.000 fr. rečeno, da li su i u koliko bezkamatni.

Nu pošto za taj subsidij nisu uslovljeni kamati, pošto je na kamatne predujmove zaklada već polag svog ustrojstva pravo imala, pošto su napokon vlade taj subsidij u prijašnjih vremenih bezkamatno zaračunavale, uzeo je ovaj kraljevinski odbor godišnje državne predujmove do iznosa od 150.000 for. sreba takodjer kao bezuvjetno proste od plaćanja kamatah u račun.

Nadalje je kraljevinski ovaj odbor naišao na to, da je izmedju zaklade i obstojalog austrijskog državnog erara koncem mjeseca ožujka g. 1866. obavljen obračun sa zakladnim dugom od 3,120.683 for. 77 nč., ter je po tom uzeo za izhodište svojih računah koncem ožujka 1866. obračunani bezkamatni predujam od 3,120.683 for. 77 nč. Nadalje je iztaknuo, do se neimadu računati kamati od kamatah, a pojavivši se višak je najprije zaračunavao na odplatu kamatah, dalje na odplatu kamatne, a onda tek na odplatu bezkamatne davnice.

Na temelju ovih načelah izračunat je po ovom kraljevinskom odboru gorespomenuti višak od 3,234.164 for. 44 nv.

Nakon dugih razpravah sa zajedničkom vladom, pristala je ova konačno na sva načela postavljena po ovom odboru, osim što se tiče zaračunavanja bezkamatnog subsidia od godišnjih 150.000 for. srebra, kog i ona bezkamatnim predujmom smatra, ali samo do

onog vremena, dok nije zaklada stalni višak izkazivati počela. Zajednička se je vlada pri tom pozvala na narav subsidija, kao podpore, koja se njekomu pruža, koji takove treba; čim pako zaklada toliko dohodka imade, da može ne samo sve svoje potrebe namiriti, već da joj ostane jošte i višak, koji nema opredeljenja, tada prestaje i svaki razlog bezkamatnim podporam. Protuslovno je bo reći, da onaj, koji imade toliko dohodka, da može svake godine znamenite svote prištediti i plodonosno ulagati, jošte i podpore treba. Kada se je kraljevinski odbor iz spisah uvjerio, da je preponizna predstavka, na temelju koje je izašlo prev. rešenje od g. 1857., izrično iztaknula, da se imadu predujmovi ukamatiti, čim to tekom godinah moguće bude, nije se više mogao oteti pravednom zahtjevu zajedničke vlade, da se naime subsidije ukamate od onog dana, kada su se u zakladi pojavili stalni višci.

Tako su predujmovi ove vrsti zaračunani u posebnom stupcu kao uvjetno bezkamatni predujmovi, dočim je svota bezuvjetno bezkamatnog predujma od 1,948.500 for. rektificirana sa 1,622.355 for. 50 nvč., jer se je kod obračuna izpostavilo, da je zaklada do konca listopada 1857. samo 1,622.355 for. 50 nvč. u obće u ime predujma primila bila. Na temelju ovih načelah sastavljeni obračun izkazuje koncem godine 1889. zakladni višak od 2,494.559 for. 96 nvč.

Kada je kraljevinski ovaj odbor pristao na ovaj način obračuna, zahtjevao je podjedno, da mu se zaračunaju i od višakah aktivne kamate, kada su zakladi već pasivne u većoj mjeri zaračunane. I na to je konačno pristao kraljevinski odbor ugarski, samo što nisu aktivni kamati zaračunani u 5% iznosu, jer za aktivne viške nisu u obće kao za passivne kamati ugovoreni bili, a zajednička vlada izjavila je, da nemože javni novac ni uz 3% ukamatiti, za to su se odbori što se kamatah tiče složili u paušalnoj svoti, koja odgovara 3% ukamaćenju višakah, zaokruživ cjeli iznos višakah na okruglu svotu od 2,660.000 for.

Kao posljedak ovih dogovora ugovorena je sljedeća tekstuacija zakona, koja se vis. saboru ovime s predlogom predlaže, da ju prihvatiti izvoli:

Osnova zakona

o promjeni §. 21. zakonskoga članka I. : 1868.

Prema sporazumku utanačenom izmedju sabora kraljevine Ugarske s jedne strane i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s druge strane, u §. 70. zak. čl. I. : 1868. odobrenom, potvrdjenom i posvećenom po Njeg. c. i kr. apoštolskom Veličanstvu, promjenjuje se §. 21. zak. čl. I. od god. 1868. tako, da će unapried glasiti kako sljedi:

§. 21.

Godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrvatsko-slavonskog zemljorazteretnog duga pokrit će se do podpunog izplaćenja toga duga iz ujedinjenih hrvatsko-slavonskih izravni porezah i zemljorazteretnog prireza, te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrvatsko-slavonskog zemljorazteretnog ravnateljstva.

Ova ustanova imade se već i kod obračuna uporaviti, koji će se obaviti sa Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1890.

Glede višakah naraslih do 31. prosinca 1889. iz prihoda hrvatsko-slavonskih zemljorazteretnih prirezah, kojih je iznos u zajedničkom sporazumku ustanovljen svotom od

2.660.000 **for.**, odrediti će poseban zajednički zakon u smislu alineje 1. i 2. §. 5. zakona od 27. **studenoga** 1880.

Zajedničko jamstvo kraljevinah krune Ugarske za ovaj zemljorazteretni dug ostaje i **nadalje u krieposti.**

U **Zagrebu**, 22. svibnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik odbora.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u I. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držanoj dne 31. listopada 1890.

Prisutni:

Nikola pl. **Czernkovich,** dr. **A. Egersdorfer, Svetozar** pl. **Kušević** i **Ljudevit** pl. **Vukotinović** zatim saborski predsjednik **Mirko Hrvat**.

Na poziv saborskog predsjednika presv. g. Mirka Hrvata sastadoše se gorespomenuti članovi kralj. odbora u sjednicu ter izabraše za predsjednika presv. g. Ljudevita pl. Vukotinovića, a za izvjest. dr. A. Egersdorfera. Presvj. g. predsjednik Lj. pl. Vukotinović zahvali se na izboru, ter izjavi da će buduću sjednicu sazvati skorih danah.

U Zagrebu, dne 5. studenoga 1890.

Ljudevit Vukotinović v. r., predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer** v. r., izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u I. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držanoj dne 31. listopada 1890.

Prisutni:

Nikola pl. **Czernkovich**, dr. **A. Egersdorfer**, **Svetozar** pl. **Kušević** i **Ljudevit** pl. **Vukotinović** zatim saborski predsjednik **Mirko Hrvat**.

Na poziv saborskog predsjednika presv. g. Mirka Hrvata sastadoše se gorespomenuti članovi kralj. odbora u sjednicu ter izabraše za predsjednika presv. g. Ljudevita pl. Vukotinovića, a za izvjest. dr. A. Egersdorfera. Presvj. g. predsjednik Lj. pl. Vukotinović zahvali se na izboru, ter izjavi da će buduću sjednicu sazvati skorih danah.

U Zagrebu, dne 5. studenoga 1890.

Ljudevit Vukotinović v. r., predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer** v. r., izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u III. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držanoj dne 26. studenoga 1890.

Prisutni:

Ljudevit pl **Vukotinović** kao predsjednik, dr. **A. Egersdorfer** kao izvjestitelj, zatim svi ostali članovi kraljevinskog odbora osim dr. **Ignjata Brlića**.

Izvjestitelj saobćuje, da je jur priličan material sabrao, nu da ga nije poradi navale saborskih posalah konačno urediti mogao, u sljedećoj pako sjednici da će saobćiti o svem što je sabrao i kako misli da se dalnji rad udesiti imade.

Nakon toga bude sjednica odgodjena. Sljedeću će predsjednik po potrebi urediti.

U Zagrebu, dne 6. prosinca 1890.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u III. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držanoj dne 26. studenoga 1890.

Prisutni:

Ljudevit pl **Vukotinović** kao predsjednik, dr. **A. Egersdorfer** kao izvjestitelj, zatim svi ostali članovi kraljevinskog odbora osim dr. **Ignjata Brlića**.

Izvjestitelj saobćuje, da je jur priličan material sabrao, nu da ga nije poradi navale saborskih posalah konačno urediti mogao, u sljedećoj pako sjednici da će saobćiti o svem što je sabrao i kako misli da se dalnji rad udesiti imade.

Nakon toga bude sjednica odgodjena. Sljedeću će predsjednik po potrebi urećі.

U Zagrebu, dne 6. prosinca 1890.

Ljudevit **Vukotinović** v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u V. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrv., Slav. i Dalm. dne 27. veljače 1891.

Prisutni:

Ljudevit pl. **Vukotinović**, kao predsjednik, dr. **A. Egersdorfer** izvjestitelj, dalje svi članovi kraljevinskog odbora osim g. **Nikola** pl. **Czernkovich-a**, zatim Njeg. preuzvišenost ban i presvietli g. predsjednik sabora **Mirko Hrvat.**

Prije nego li se predje na meritornu razpravu, bude na predlog odborskog člana Gjure pl. Gjurkovića zaključeno, da se imadu razprave odbora najstrožijom tajnom držati.

Sliedi najprije razprava glede viška, koji je do sada narasao u zakladi. Glede ovog bude zaključeno, da se imade poći sa gledišta, da povod sadanjih razpravah kraljevinskih odborah u okolnosti leži, da je višak u zakladi nastao, da se daklem dispozicija vrhu §. 21. imade odnositi na vrieme, od kada je taj višak nastupio. Pitanje pako, kada je to bilo, odvisi od obračuna glede državnih predujmovah. S toga se imade pitanje glede viška u prošlosti i onog, koji će u buduće nastati razpravljati i razpravu glede jednog i drugog pitanja smatrati u cielosti. Kod sastavljanja tog obračuna imade se postupati tako, da se uzme obračun utanačen izmedju obstojale dvorske kancelarije i c. kr. minist. finan. koncem ožujka 1866. za izhodište, a dalje da se postupa prema previš. riešenju od 7. lipnja 1857. i normativa od 21. ožujka 1866., da se neračunaju kamate od kamatah, a višci da se najprije odbiju na obal kamatah, onda kamatnog, a tek pod konac bezkamatnog duga, kao prijetci pako imadu se prvotni, ne pako t. z. rektificirani uzeti.

Kod pitanja do kog iznosa da se imade zahtjevati višak, kako je do sada naraso, bude većinom glasovah zaključeno, da se imade iskati cjeli do sada narasli višak s tim dodatkom, da se kao višak zakladni imade upotrebiti za amortizaciju razteretnicah, dočim je odborski član g. dr. I. Brlić ovdje zastupao mnienje, da se imade iskati izručenje cielog viška bez ikakvog ograničenja, pošto pripada pravo odrediti, što s tim viškom biti imade, jer se tu radi o autonomnom predmetu, na nadležnost hrv sabora.

Pošto je medjutim več jedan sat minuo. odgodi predsjednik sjednicu, te ureče sliedeću za sutra u 10 satih prije podne.

U Zagrebu, 28. veljače 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
bilježnik.

Zapisnik

sastavljen u VI. sjednici kraljevinskog odbora, sabora kraljevinah Hrv., Slav. i Dalm. dne 28. veljače 1891.

Prisutni:

Presv. g. **Ljudevit Vukotinović**, kao predsjednik, dr. **A. Egersdorfer** izvjestitelj i svi članovi kraljevinskog odbora, zatim Nj. preuzv. ban i presv. g. saborski predsjednik **Mirko Hrvat**.

Ponajprije bude nastavljena razprava glede viškah naraslih u prošlosti i zaključeno, da se svi ovi za zemljorazteretnu zakladu u cielosti vindiciraju, nu ipak uz dodatak u kom ovaj odbor svoju pripravnost izrazuje glede njih upustiti se u dalnja dogovaranja, ako to probitci zemlje iziskuju.

Glede viškah budućih, bude zaključeno većinom glasovah, da se na predlog ugarskog kraljevinskog odbora pristane, prigodom ustmenih razpravah pako da se potakne pitanje o konverziji.

Ovom prilikom izjavljuje g. dr. I. Brlić, da on opredieljenje zemljorazteretnog nameta i što se budućnosti tiče, smatra hrv.-slav. autonomije, ter si pridržaje o cjelom pitanju podnjeti posebni votum, kada bude predležao nacrt renuncij.

U Zagrebu, 9. ožujka 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u VII. sjednici kraljevinskog odbora .sabora kraljevinah Hrv., Slav. i Dalm. držane u Zagrebu dne 9. ožujka 1891.

Prisutni:

Presv. g. **Ljudevit** pl. **Vukotinović** předsjednik, izvjestitelj dr. **A. Egersdorfer** i svi članovi kraljevinskog odbora, zatim Nj. preuzvišenost ban i presv. g. saborski predsjednik **Mirko Hrvat**.

Pošto je izvjestitelj pročitao nacrt renuncija, predloži član g. dr. I. Brlić pod ./. privito posebno mnienje i protupredlog, koji bude takodjer pročitan, a nakon toga sjednica do sutra time odgodjena, da se posebno mnienje i protupredlog g. dr. I. Brlića tiskati i medju članove podieliti ima.

U Zagrebu, 10. ožujka 1892.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

*

Renuncij

kraljevinskoga odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Štovani ugarski kraljevinski odbore!

Kraljevinski odbor izaslan od sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u svrhu, da svestrano razpravi pitanje o konačnom riešenju u pogledu zemljorazteretnog nameta, razpravljao je u svojih sjednicah od 23. veljače i sliedećih danah t. g. o poruci, kojom je poštovani kraljevinski odbor ugarski popratio svoj predlog glede promjene §. 21. zak. čl. I.: 1868. (XXX.: 1868.), ter se časti uspjeh ovih razpravah poštovanom ugarskom kraljevinskom odboru priobćiti:

Kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski uzeo je, sljedeć u tom poštovani kraljevinski odbor ugarski, ponajprije razpraviti značaj hrvatsko-slavonske zemljorazteretne zaklade, pa se sasvim slaže s mnienjem poštovanog kraljevinskog odbora ugarskog, da imade zemljorazteretna zaklada hrvatsko-slavonska značaj u posebnu svrhu ustrojene sabirne i plaćevne blagajne.

Ova sabirna i plaćevna blagajna imade prema cesarskom patentu od 16. siečnja 1854. ponajprije napram svojim vjerovnikom t. j. posjednikom zemljorazteretnih zadužnicah, dužnost 5% kamate točno podmirivati i zemljorazteretne zadužnice izkupiti, a za drugo prema državnom eraru obvezu, povratiti primljene predujmove, ona imade s druge strane pravo od poreznikah zahtjevati točnu uplatu zemljorazteretnog prireza, a od državne blagajne podieljivanje predujmovah u svrhu, da bez zaprieke može provesti svoje djelovanje, ona imade nadalje dužnost svoje dohodke plodonosno ulagati i predujmove dobljene od državne blagajne, prema obstojećim propisom ukamatiti, ona imade pravo od države iskati jamstvo za svoj dug t. j. za zemljorazteretne obveznice, a napram svojim vjerovnikom prema ces. naredbi od 7. lipnja 1857. pravo zadužnice izkupiti i uz kraći od propisanog roka.

Iz ovih zakonskih ustanovah crpio je kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski tvrdo uvjerenje, da je rečena sabirna i plaćevna blagajna, koju §. 1. ces. patenta od 16. siečnja 1854. naziva osobitim fondom, samostalan nosioc raznih veoma obsežnih pravah i obvezah. U tom uvjerenju podkriepljuje kraljevinski ovaj odbor i §. 21. zak. čl. I.: 1868. koji uzdržaje zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljorazteretni dug i ustanovljuje, da će se u tu svrhu možebit potrebita pripomoć predujmljivat iz zajedničke državne blagajne; jer podieljivanje zajmovah i dužnost povrate istih, jer obstanak poručanstva, sve to predpostavlja nuždno dva samostalna nosioca prava od kojih je jedan dužnik, drugi vjerovnik, jedan dužnik drugi poruk.

Prema svrsi ovog osobitog fonda, koja se sastoji u tom, da će se njegovim posredovanjem dati odštete po propisih §§. 2., 55. i 56. ces. patenta od 2. ožujka 1856.

njegovo je trajanje ograničeno na vrieme, dok se te odštete podpuno neodmjere i neizplate, kad je ovoj svojoj zadaći udovoljio, on imade prestati. Kako je daklem za trajanje svoje samostalan nosioc pravah i obvezah, koji svojom imovinom upravlja, koji utanačuje zajmove, ter jih namiruje, tako je to trajanje ograničeno samo na vrieme, dok on svojoj svrsi neudovolji, kojim časom prestaje bivstvovati, a po tom prestaje imati i pravah i obvezanostih. Isti nazor izrazuje očito i poštovani kraljevinski odbor ugarski u svojoj poruci, kada kaže, čim bi ova blagajna odgovorila u cielom obsegu obvezanostmi svojimi napram ovlaštenikom, te čim je vratila takodjer primljene od države predujmove, neima od onoga vremena ta blagajna nikakovih dalnjih obvezanostih. Ali dok ona nije odgovorila obvezanostim svojim u cjelom obsegu, dotle imade ona i obvezah, pa mora sve dotle i posjedovati vrela, da ovim svojim obvezanostmi udovolji.

Kako je dakle izvan svake dvojbe, da zemljorazteretna zaklada u ono doba, kada u cielom obsegu obvezanostmi svojimi udovolji, viška posjedovati nemože, tako je s druge strane isto tako stalno, da ona do tog doba takovih viškah u veoma znamenitih iznosih ne samo posjedovati može nego i mora. Jer kada zakon odredjuje, da se gotovina zakladna imade plodonosno uložiti i da se iz dohodakah zakladnih imadu dobljeni predujmovi povratiti, to predpostavlja očito, da u zakladi gotovine preko potrebe imade, a kada ces. naredba od 7. lipnja 1857. u §§. 6. i 8. slučaj predvidja, da će se zadužnice izkupiti i uz kraći od propisanog roka, onda nuždno predpostavlja, da može unutar gore naznačenog roka i znamenitih godišnjih viškah biti. To sliedi takodjer iz §. 21. zak. čl. I.: 1868. koji odredjuje, da ima financijalno ravnateljstvo zemljorazteretni namet u blagajnu zemljorazteretnog ravnateljstva izručivati sve dotle, dok se podpuno neizplati zemaljski dug kraljevine Hrvatske i Slavonije, ovdje daklem nije označeno kao mjerodavno ono vrieme, kada će se u blagajni pojaviti višci, već vrieme ono, kada će podpuno izplaćen biti zemaljski dug kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Pošto je dug zemljorazteretne zaklade koncem rujna 1890. jošte iznašao 7,486.010 for. to je prema gore iztaknutom sasma u skladu sa slovom i s intencijami zakona, ako zemljorazteretna zaklada istodobno i znatnog viška imade.

Kako to sve stoji, tako je s druge strane nepobitna istina i to, da treba zakonske odredbe glede toga, što s tim viškom sada biti imade.

Kada se u zakladi, kakova je zemljorazteretna, pojavi višak, moguća su u obće dva načina, da se uzpostavi ravnovjesje u zakladi: Jedan je način taj, da se umanje dohodci zaklade do one mjere, koja je nuždna za pokriće izdatakah, drugi opeta taj, da se povise izdatci u toliko, da će izcrpiti višak. Ovaj potonji način predvidjaju više spomenuti §§. 6. i 8. ces. naredbe od 7. lipnja 1857. Za jedan i drugi slučaj pako treba posebne zakonske odredbe.

Ugodno se je dojmilo kraljevinskoga odbora hrvatsko-slavonskoga, da toli poštovani kraljevinski odbor ugarski koli štovana zajednička vlada, takodjer sa gledišta proizlazi, da povod razpravam kraljevinskih odborah u okolnosti leži, što zemljorazteretna zaklada od nekog vremena stalnih viškah imade. Ako je dakle svrha razpravam kraljevinskih odborah promjena §. 21. zak. čl. I.: 1868. a povod nastavši višci te zaklade, onda se mora nuždna ova promjena odnositi i na vrieme, odkad su se ti višci u zakladi pojavili, jer kada nebi nerazpolagali za vrieme od kad su se višci pojavili već samo glede viškah, koji će se u budućnosti pojaviti, odgovarali bi samo djelomično svrsi, u koju su izabrani kraljevinski odbori, pošto bi samo o budućih, a nebi o zakladnih viščih u obće odredili. Zato misli kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski, da će se zakonska odredba, koja će se saborom predložiti, morati odnositi na vrieme od kada se je pojavio taj višak u zemljorazteretnoj zakladi.

Prvom svojom dužnosti smatrao je daklem kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski točno ustanoviti čas, kada su se u zemljorazteretnoj blagajni višci pojavili. To odvisi očito od dva faktora o visini prihoda s jedne i o visini razhoda s druge strani.

Prijetci zemljorazteretne zaklade sastoje se najprije iz zemljorazteretnoga prireza, koji se je do konca godine 1868. odmjerivao stanovitim postotkom u formi nameta na svaku forintu izravnoga poreza, a od godine 1869. ovamo u stanovitom zakonom ustanovljenom postotku od svakogodišnjih izravnih porezah preliminiranih za Hrvatsku i Slavoniju, a za drugo iz predujmovah pružanih ovoj zakladi od državnoga erara; izdatci pako iz troškovah režije, troškovah za amortizaciju glavnicah, za podmirenje kamatah i rentah i napokon iz svotah povraćenih državi predujmovah i plaćenih kamatah.

Kod obračuna ovih prijetakah i izdatakah držao se je kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski stanovitih načelah, koja se časti poštovanomu kraljevinskomu odboru ugarskomu ovime razložiti:

Što se tiče prijetakah naišlo je kr. ugarsko ministarstvo financijah na to, da su kr. porezni uredi kroz godine krivo proračunavali zemljorazteretni prirez, te je odredilo reviziju svihkolikih dnevnikah od god. 1868. do konca godine 1885. i podjedno podjelilo nalog kr. financijalnomu ravnateljstvu zagrebačkom, da kr. porezni uredi u Hrvatskoj i Slavoniji imadu počamši od god. 1886. unišle uplate u dnevnicih zaračunavati bez obzira na zemljorazteretni prirez i da računarskoga ureda kr. financialnoga ravnateljstva ima biti zadaća izračunavati postotak odpadajući na hrvatsko-slavonski zemljorazteretni prirez od unešenih u dnevnicih uplatah. Usprkos tomu nije kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski uzeo za podlogu svojih računah ove rektificirane, već prvotne prijetke, ne samo zato, jer mu je nepoznato u čem se ove pogrieške kr. poreznih uredah sastoje, već ponajglavnije iz razlogah, što bi se razlika izmedju prvotnih i rektificiranih prijetakah, kada se nebi smatrala zemljorazteretnim nametom, morala kao javni dohodak naknadno podvrći percentuaciji, što bi značilo mjenjati obračune izmedju kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske Slavonije pravomoćno već ustanovljene po kr. računarskom dvoru i prihvaćene po zajedničkom i hrvatsko-slavonskom saboru.

Što se pako tiče izdatakah, to je valjalo prije svega razbistriti pitanje o državnih predujmovah i njihovu ukamaćenju.

Istina je da §. 3. cesar. patenta od 16. siečnja 1854. u drugoj i trećoj alinei ustanovljuje: „Ako se pri ovom računu obnadje kakova imalina fonda razteretnoga, tad treba da isti odmah u gotovu novcu dodje u taj fond; a nasuprot imalina državne blagajnice treba da se kao kamatonosna tražbina, koju ista blagajnica ima naprema fondu razteretnomu, upiše u vjerovne knjige toga fonda.

Ovomu drugomu postupku ima mjesta i glede svih onih predujmovah, što ih od studenoga 1853. počamši bude državna blagajnica dala fondu razteretnomu u svrhu, da bez zaprieke uzmogne provest svoja djelovanja"; nu godine 1857. izadje previšnje riešenje sljedećeg sadržaja:

„Dass Seiner k. k. apostolischen Majestät, um den Königreichen Kroatien und Slavonien einen neuen Beweis allerhöchst Ihres besonderen unveränderten Wohlwollens zu geben, mit allerhöchster Entschliessung dtto Laxenburg 7. Juni 1857. allergnädigst zu bewilligen geruht haben, dass die bis Ende Oktober 1857 ermittelte Schuld des kroatisch-slavonischen Grundentlastungsfondes an den Staatsschatz pr. 1,948.500 fl. in eine unverzinsliche Schuld an denselben verwandelt und derzeit, bis es die Landesmittel erlauben, von der Rückzahlung derselben abgesehen, wie auch, dass dem kroatisch-slavonischen Landesfonde für das Verwaltungsjahr 1858 eine Subsiede von 150.000 fl. aus dem Staatsschatze erfolgt werde".

Godine 1866. ugovoren je izmedju kr. hrv.-slav. dalmatinske dvorske kancelarije i c. kr. financialnog ministarstva naputak o zaračunavanju tih predujmovah, koji u §. 3. ustanovljuje:

„Sollten die in Einem Jahre erfolgten Vorschüsse — selbstverständlich über Abschlag der hierauf geleisteten Rückersätze — wieder Vermuthen den mit der d. h. Ent-

schliesung von 7. Juni 1857. bewilligten Maximalbetrag an unverzinslichen Aerarialvorschüssen pr. 150.000 fl. C. M. d. ist in oest Währ. 157.500 fl. überschreiten, so sind die in diesem Jahre über obigen Maximalbetrage erfolgten Vorschüsse, wenn sie nicht in nächstfolgendem Monate ersetzt werden, dem Aerar für die weitere Zeit ihrer Aushaftung d. i. vom 1. des auf den Monat, in welchem sie erfolgt wurden, folgenden zweiten Monates bis Ende des Monates, in welchem sie ersetzt wurden, mit 5% zu verzinsen". A §. 4. istoga naputka ustanovljuje:

„Die Staatsbuchhaltung hat für jenen Monat, welcher demjenigen vorangeht, mit welchem das neue Verfahren in Wirksamkeit zu treten hat, die letzte Abrechnung zwischen dem Aerar und dem Fonde als Schlussabrechnung zu pflegen". Ovaj u §. 4. spomenuti obračun proveden je i računi su koncem mjeseca ožujka 1866. zaključeni sa bezkamatnim dugom zaklade od 3,120.683 for. 77. nvč. Ovaj obračun potvrdjen je po c. kr. financialnom ministarstvu odpisom od 5. travnja 1867. br. 6287.

Kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski uzeo je po tom za izhodište svojih računah koncem ožujka 1866. obračunani bezkamatni predujam od 3,120.683 for. 77 nvč., jer je obstojali c. kr. državni erar imao koncem ožujka 1866. ovu tražbinu proti zemljorazteretnoj zakladi, ter je samo ovu tražbinu onakovu kakova je bila mogao prenieti na zajednički državni erar. Od 1. travnja 1866. ovamo pako valjaju propisi goripomenutog naputka, ti propisi nisu do sklopljenja nagodbe promienjeni, a §. 21. zak. čl. I. : 1868. ustanovljuje: „i u tu svrhu možebit potrebita pripomoć predujmivat će se iz zajedničke državne blagajne p o l a g d o s a d a n j e g a n a č i n a i o b i č a j a", čim su do onda obstojeći propisi glede načina tog obračunanja potvrdu zakona zadobili. Zato je i kr. zajedničko ministarstvo financijah naredbom svojom od 16. kolovoza 1872. br. 19.373 odredilo, da se sa koncem ožujka 1866. sa svotom od 3,120.683 for. 77 nvč. obračunani predujam bezkamatno dalje zaračunava, a isto tako da se kao bezkamatni unapred zaračuna godišnji predujam u koliko nebi nadmašio svotu od 157.000 for.

Jer se samo sobom razumieva, jedva je vriedno iztaknuti, da kraljevinski odbor hrvat.-slavonski nije računao kamate od kamatah, a pojavivši višak da je najprije zaračunavao na obal kamatah, dalje na obal ukamaćenja, a onda tek na obal bezkamatne glavnice.

Obračun, koji je po ovih strogo na zakonu utemeljenih načelih proveden, priloži ovoj poruci pod ·/. ter izkazuje 1. siečnjem god. 1884. višak od 342.337 for. 70$^1/_2$ nvč

Prema gore razloženom stanju stvari predlaže kralj. odbor hrvatsko-slavonski poštovanomu kraljevinskomu odboru ugarskom, da se zakonska odredba, koja će se predložiti zakonodavnim tjelom, protežu na vrieme od 1. siečnja 1884. kao onaj čas, kada se je višak stalno u zemljorazteretnoj zakladi pojavio.

Kraljevinski ovaj odbor iztaknuo je gore, da obstoji mogućnost glede viška zemljorazteretne zaklade u obće na dva načina razpolagati ili tako, da se umanje dohodci zakladni ili tako, da se povišenjem svote amortizacije, poviše izdatci. I jedan i drugi način imao bi se po nazoru kraljevinskog ovog odbora u nazočnom slučaju uporaviti, potonji za viške nastavše od 1. siečnja 1884. do današnjeg dana a prvospomenuti za one viške, koji će se unapred pojaviti.

Višci nastavši od 1. siečnja 1884. do današnjeg dana potiču od uplaćenog zemljorazteretnog nameta, a iznos toga nameta ustanovilo je zajedničko zakonarstvo. Sve što je do današnjeg dana plaćeno, plaćeno je pod imenom zemljorazteretnog nameta, imade temeljem zakona i narav takovog, oni koji su platili odnosne svote temeljem zakona nisu platili javni porez, već zemljorazteretni prirez, oni su platili zemljorazteretni prirez onda, kada su već svojoj zakonskoj dužnosti glede plaćanja javnih porezah udovoljili bili, a to što se u ime zemljorazteretnog prireza plaća imade po §. 21. zak. čl. I.: 1868. ići u zemljorazteretnu blagajnu, jest tražbina te zaklade proti porezovnikom na temelju zakona. Kraljevinski ovaj odbor sasma dobro shvaća sadanje financijalno stanje i države i kraljevinah Hrvatske i

Slavonije i uvidja, da nisu potonje u takovom položaju, da bi baš sada shodno bilo platiti zemaljski dug u većoj mjeri nego li je to neobhodno nuždno, pa bi drage volje pristao na drugačije riešenje ovog pitanja, kada bi mogao razabrati, da će se time materialni interes zemlje u sklad dovesti sa obstojećim pravnim stanjem. Nu kako se je kraljevinski ovaj odbor u svom dosadanjem razlaganju strogo držao postojećih zakonah, nemože na ino već opetovano naglasiti, da višci nastavši od 1. siečnja 1884. do današnjeg dana sačinjavaju izključivo svrhom zakladnim vezano vlastničtvo zemljorazteretne zaklade hrvatsko-slavonske, pa predlaže usljed toga poštovanom kraljevinskom odboru ugarskom, da se zakonodavnim tjelom predloži predlog zakona, koji će ustanoviti, da se svota viška zemljorazteretne zaklade, koji je narasao od 1. siečnja 1884. do dana krieposti ovoga zakona, stanovitim iznosom stavi zemljorazteretnom ravnateljstvu kralj. Hrvatske i Slavonije na razpolaganje.

Drugačije se imade glede viška, koji će se u buduće pojaviti. Ovdje je bez dvojbe moguće sniziti zemljorazteretni prirez do one mjere, koja će odgovarati u amortizacionalnim osnovam predvidjenoj potrebi zaklade. Da li bi to imalo usliediti uz istodobno povišenje državnog poreza o tom se ovaj kraljevinski odbor nemože očitovati, smatrajuć riešenje ovog pitanja, poput poštovanog kraljevinskog odbora ugarskog, izključivim zadatkom zajedničkoga sabora. Samo neka nam bude to dozvoljeno ovom prigodom iztaknuti, da i kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski punim zadovoljstvom na znanje uzima izjavu štovane zajedničke vlade, da će se u razvojačenoj krajini i nadalje razpisivati samo državni porez i to prema postojećimi okolnostmi po manjem ključu, nego li je onaj, koji će se ustanoviti za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju za slučaj, ako se spoji porez sa zemljorazteretnim prirezom.

Kako bi opeta odgovaralo strogom gledištu pravnom, da se jednostavno snizi razteretni prirez do potrebne mjere, da se daklem prihvati prvi od modalitetah spomenutih u poruci poštovanog kraljevinskog odbora ugarskog, tako bi ipak kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski mogao za budućnost u načelu pristati tim laglje na predlog poštovanog kraljevinskog odbora ugarskog, što je po zemljorazteretnu zakladu u bitnosti svejedno da li se odabere ova ili ona forma, jer će ona u svakom slučaju dobiti onoliko i samo onoliko, koliko potreba zaklade iziskuje. Prema tome imao bi se dosele posebno pobirani zemljorazteretni prirez spojiti u jednu svotu sa izravnim porezom, iz koje bi se svote prije svega izlučio onaj dio, koji je nuždan za potrebštine zemljorazteretne zaklade, a što zatim nakon namirenja potrebštinah zemljorazteretne zaklade još preostaje, podpadalo bi jednakom postupku kao i koji drugi dio javnih prihodah.

Razumije se samo sobom, da ovaj kraljevinskî odbor smatrajuć razprave odbora organičnom cielinom samo pod uvjetom na načelo predložene mu po poštovanom kralj. odboru ugarskom promjene §. 21. zak. čl. I.: 1868. pristati može, ako podjedno podje za rukom postići sporazumljenje glede uporabe ovih viškah, koji su narasli od 1. siečnja 1884. ovamo, a da će moguće biti u zajedničkih ustmenih dogovorih postići sporazumak ne samo glede ovog nego i glede svih ostalih u ovoj našoj poruci iztaknutih pitanjah, glede kojih za sada oba odbora možda sporazumna nisu, tome se ovaj kraljevinski odbor tim sigurnije nada, čim mu je poznatija susretljivost kraljevinskog odbora ugarskog u svih pitanjih, koja se tiču toli interesa zajedničke države, koli kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu, 10. ožujka 1891.

Kraljevinski odbor sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Posebno mnienje i protupredlog dra. Ignjata Brlića.

Pošto u sjednici od 23. veljače 1891. po podpisanome označeno posebno načelno stanovište u pitanju razpravi podvrgnutoj hrv.-slav. zemljorazteretne zaklade: da se višci kao svojina kraljevine Hrvatske i Slavonije vindiciraju istoj u posjed i uživanje i da se pravo ustanovljivati proračun iste zaklade reklamira hrvatskom zakonodavstvu, niti tečajem razprave niti u predloženoj osnovi renuncija uvaženja našlo nije i budući da temeljna podloga na kojoj počiva renuncij većine poštovanoga kraljevinskoga odbora u pogledu zemljorazteretne zaklade, ne odgovara ni naravi ni postanku njezinom, te budući, da ta podloga stoji u opreci s postojećimi zakoni i propisi, to podnašam u sliedećem:

obrazloženje svoga posebnoga mnienja i protupredlog:

Po namisli i po izričnoj odredbi car. patenta od 2. ožujka 1853. (§. 2.) i onoga od 16. siečnja 1854. (§. 1.) prepušteni su poslovi razterećenja djelokrugu svake pojedine pokrajine; napose se pako ustanovljuje u §. 2. car. patenta od 2. ožujka 1853., da se odšteta za podavanja urbarska imadu davati jedino iz prihoda pokrajinskih.

U suglasju sa ovom temeljnom mišlju odredjuje i carski patenat od 16. siečnja 1854., da se za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju utemeljuje osobiti fond razteretni, te da se novčana sredstva potrebita za svrhe toga fonda imadu nabavljati doplatci k izravnim i prema okolnostim i k neizravnim porezom. Napokon se i uprava toga fonda povjerava posebnoj oblasti kraljevine Hrvatske i Slavonije takozvanom ravnateljstvu razteretnoga fonda, koje je bilo izprvice podčinjeno ministarstvu nutarnjih posalah, a kasnije kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemaljskoj vladi.

Gornje odredbe jasno pokazuju, da se taj namet nipošto ne može smatrati bilo dielom bilo posebnom vrsti državnih porezah; da i ne spominjem napose, kako se stim u suglasje ne može dovesti ni narav državnoga poreza, koji ima drugu svrhu i drugi zadatak od zemljorazteretnoga nameta.

Kada se je godine 1868. sklapala državnopravna nagoda izmedju kraljevine Ugarske i kraljevine Hrvatske i Slavonije, tada su poimence navedeni svi poslovi zajednički jednoj i drugoj kraljevini; da se je zemljorazteretni namet smatrao poslom zajedničkim, tada bi se to bilo moralo i izrikom spomenuti; a da se je on smatrao sastavnim dielom državnih porezah, tada se o njem napose nebi govorilo u §. 21. nagode, i to ne načinom onakovim, kako se to spominje u tom paragrafu.

Smisao i svrha ovoga paragrafa nagodbenoga zakona smierala je samo za tim, da se s jedne strane Hrvatskoj i Slavoniji pruži temeljnim zakonom jamstvo, da će joj se uručivati zemljorazteretni namet, koji se je pobirao zajedno s državnim porezom, a s druge strane, da će kraljevine i zemlje krune Ugarske u mjesto do tada obstojavšega jamstva cjelokupne monarkije preuzeti jamstvo za izplatu razteretnoga duga. Ovo i ništa drugo bila je nakana nagodbenoga zakona, te nije nitko ni pomislio, da bi zemljorazteretni na-

met bio sastavni dio poreza, te da bi itko drugi mogao o tom nametu odlučivati osim kraljevine Hrvatske i Slavonije t. j. hrvatskoga sabora i hrvatske vlade.

Da su ovako mislili oni, koji su stvarali nagodu, znade podpisani iz vlastitoga izkustva, jer je glavom sudjelovao kod tih razpravah kao član kraljevinskoga odbora, a dokazuje to i predstavka bivšega bana baruna Raucha na Njegovo Veličanstvo od 31. ožujka 1870., kojom je prema nagodbenom zakonu zahtievao, da se hrvatskomu saboru predloži proračun zemljorazteretne zaklade koli u razhodu toli u prihodu.

Ovo stanovište u podpunom je suglasju sa nagodbenim zakonom; ono odgovara propisom i cielomu sadržaju spomenutih carskih patentah, ono se posve sudara sa sličnim postupkom u svih pokrajinah austro-ugarske monarkije, koje i bez nagodbenoga zakona svaka za sebe imadu razteretni fond, te njime razpravljaju bez obzira na državu i državne poreze.

Usljed toga, što se je u zajedničkih poreznih zakonih opredjeljivao onaj postotak zemljorazteretnog nameta, koji se ima godimice pobirati kao doplatak k porezu, to još niti dokazuje, da je taj postupak bio korektan i u suglasju sa nagodbenim zakonom, niti da se zemljorazteretni namet smatrati ima sastavnim dielom državnih poreza. Što se ovog potonjeg tiče, to se pozivam na sve dosada izašle porezne zakone, gdje se svagdje luči porez od zemljorazteretnoga nameta, a napose na članak VII. : 1875., članak XL. : 1881., članak XLVI. : 1883., članak XXII. : 1868. itd.; svagdje je drugo državni porez, a drugo zemljorazteretni namet. Pogledom pako na ovo prvo iztaknuti mi je, da opredieljivanje zemljorazteretnog nameta po zajedničkom saboru nije podobno dokinuti pravo kraljevine Hrvatske i Slavonije, da ga ona sama za sebe opredieliti može, jer se ustanove nagodbenoga zakona mogu promieniti samo onim putem, kojim su nastale, a nipošto jednostavnimi odredbami zajedničkih zakonah, koji po duhu postojećega ustava i po naravi državopravne sveze postojeće izmedju kraljevine Ugarske te kraljevine Hrvatske i Slavonije ne bi smjeli sadržavati odredabah, koji se ne mogu dovesti u suglasje s nagodbenim zakonom.

Stanovište većine slavnoga odbora, da se zemljorazteretni namet smatrati ima sastavnim dielom državnih porezah, uslied svega toga po mojem najdubljem uvjerenju niti ima osnova u zakonu niti u naravi zemljorazteretnog fonda niti u svrsi zemljorazteretnoga nameta. Posljedci ovoga stanovišta, koje zauzima poštovana većina kraljevinskoga odbora vode dosliedno do toga: da se kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji poriče pravo u podpunoj mjeri stvarati one odredbe, koje spadaju u okvir posalah urbarskih, kamo spada i opredieljivanje odštete, koji poslovi po nagodbenom zakonu spadaju u obseg podpune autonomije ove kraljevine, nadalje: da se dosadanji višci zemljorazteretnoga nameta nemogu smatrati neograničenom svojinom kraljevine Hrvatske i Slavonije, već u najboljem slučaju svojinom zajedničkom kraljevine Ugarske te kraljevine Hrvatske i Slavonije; da dosliedno tomu s ovimi višci neima razpolagati samo hrvatsko zakonodavstvo sa svojom odgovornom vladom, već da se u tom poslu dopušta ingerencija kraljevine Ugarske i time kraljevina Hrvatska i Slavonija u jednom važnom predmetu lišava svoje samostalnosti; te napokon da se za buduće kraljevina Hrvatska i Slavonija lišava svakoga prava u poslovih zemljorazteretnoga nameta, te se tim načinom ne samo ponizuje izpod oblastne nadležnosti svake austrijske provincije, nego se i sam zemljorazteretni fond, koji je carskim patentom od 16. siečnja 1854. proglašen svojinom kraljevine Hrvatske i Slavonije, njoj oduzimlje.

Podpisani se odlučno izjavljuje proti ovakovomu stanovištu, koje vodi do takovih konsekvencijah, te koje stoji u opreci koli s navedenimi carskimi patenti toli sa nagodbenim zakonom, a protivi se koristi i interesu kraljevine Hrvatske i Slavonije.

U smislu ovih propisah neima izmedju zemljorazteretnoga nameta i državnih porezah nikakove druge zajednice, nego da se sbog laglje manipulacije jedan s drugim zajedno pobire; zemljorazteretni namet po tih propisih imao je od prvog početka pak do

danas narav sasvim autonomne javne daće, o kojoj može odlučivati jedino hrvatsko zakonodavstvo sa svojom vladom; on se je u cielom svom iznosu imao i u buduće ima uručivati u blagajnu kraljevine Hrvatske i Slavonije, te je sve, što god je u to ime unišlo svojinom njezinom, s kojom razpolagati može samo hrvatski sabor sa hrvatskom vladom. Ovo stanovište jedino je kadro sačuvati naše pravo na poslove zemljorazteretne i na prihode, koji u tom poslu unilaze, ono je jedino u suglasju s postojećimi zakoni i propisi.

Obzirom na sve to, čast mi je izjaviti: da odklanjam temeljnu podlogu na kojoj se osniva renuncij poštovane većine ovoga slavnoga odbora, te prema tomu i sve konsekvencije, koje se iz te podloge u zaključenom renunciju izvode, te da i nadalje nepomično ostajem na mojem već ustmeno izjavljenom stanovištu, po kojem držim, da su višci, koji su do sada od zemljorazteretnoga nameta unišli u zemljorazteretnu zakladu izključiva vlastnost kraljevine Hrvatske i Slavonije, da samo sabor ove kraljevine u sporazumku sa svojom eksekutivnom vlasti, odnosno s krunom razpolagati može stim unišlim viškom, pa dosliedno tomu predlažem, da se taj višak imade u podpunoj svoti vindicirati od kraljevine Ugarske, kako će doći kraljevina Hrvatska i Slavonija u posjed i uživanje toga viška, te da se i u buduće poslovi zemljorazteretnoga nameta prema odredbam carskog patenta od 2. ožujka 1853. i 16. siečnja 1854. i članka I.: 1868. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije smatrati imadu posve autonomnimi poslovi ove kraljevine, koja će po svom zakonodavstvu svake godine ustanovljivati proračun u izdatku i u prihodih te zaklade.

U Zagrebu, dne 9. ožujka 1891.

Dr. **Ignjat Brlić** v. r.

Zapisnik

sastavljen u VIII. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, držanoj dne 10. i 11. ožujka 1891. u Zagrebu.

Prisutni:

Presvj. g. **Ljudevit** pl. **Vukotinović** predsjednik, dr. **A. Egersdorfer** izvjestitelj i svi lanovi kraljevinskog odbora, zatim Njeg. preuzvišenost ban i presvj. g. saborski pred jednik **Mirko Hrvat**.

Na dnevnom je redu glavna odnosno specialna debata o nacrtu renuncija izvjestitelja. ošto je izvjestitelj sadržaj renuncija obrazložio, bude isti većinom glasovah prihvaćen za odlogu specialne debate, a podjedno protupredlog odborskog člana dr. I. Brlića odklonjen.

Isto tako bude renuncij u posebnoj debati od alineje do alineje pročitan i venom glasovah prihvaćen sa promjenami sadržanimi u primjerku pod ·/.

Nakon toga odgodi predsjednik sjednicu za sutra u 12 satih prije podne u svrhu oglašenja renuncija.

U nastavljenoj sjednici dne 11. ožujka u 12 satih prije podne bude proglašeni nuncij bez primjetbah pročitan i ovjerovljen.

U Budimpešti, 15. travnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Odgovor

kraljevinskoga odbora sabora kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na nuncij ugarskoga kraljevinskoga odbora.

Štovani ugarski kraljevinski odbore!

Kraljevinski odbor izaslan od sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u svrhu, da svestrano razpravi pitanje o konačnom riešenju u pogledu zemljorazteretnog nameta, viećao je u sjednicah svojih od 23. veljače i sliedećih danah t. g. o poruci, kojom je poštovani kraljevinski odbor ugarski popratio svoj predlog glede promjene §. 21. zak. čl. I. 1868. (XXX.: 1868), i čast nam je uspjeh našega viećanja poštovanom ugarskom kraljevinskom odboru priobćiti:

Kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski uzeo je, kao što i poštovani kraljevinski odbor ugarski, ponajprije razpravljati značaj hrvatsko-slavonske zemljorazteretne zaklade, i sasvim se slaže s mnienjem poštovanog kraljevinskog odbora ugarskoga, da zemljorazteretna zaklada hrvatsko-slavonska ima značaj u posebnu svrhu ustrojene sabirne i plaćevne blagajne.

Ova blagajna dužna je, prema carskomu patentu od 16. siečnja 1854., ponajprije svojim vjerovnikom t. j. posjednikom zemljorazteretnih zadužnicah, 5% kamate točno podmirivati i zemljorazteretne zadužnice odkupljivati, a državnomu eraru vratiti primljene predujmove. U drugu ruku ima ona pravo od porezovnikah zahtievati točnu uplatu zemljorazteretnoga prireza, a od državne blagajne podjeljivanje predujmovah u svrhu, da bez zapreke može provesti svoje djelovanje Ona je nadalje dužna svoje dohodke plodonosno ulagati i predujmove, primljene od državne blagajne, prema obstojećim propisom ukamaćivati. Ona ima pravo od države iskati jamstvo za svoj dug t. j. za zemljorazteretne obveznice, a napram svojim vjerovnikom prema car. naredbi od 7. lipnja 1857. pravo zadužnice izkupiti i uz kraći od propisanog roka.

Iz ovih zakonskih ustanovah crpao je kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski tvrdo uvjerenje, da je rečena sabirna i plaćevna blagajna, koju §. 1. car. patenta od 16. siečnja 1854. zove osobitim fondom, samostalan nosilac raznih veoma obsežnih pravah i obvezah. U tom uvjerenju podkriepljuje kraljevinski ovaj odbor i §. 21. zak. čl. I.: 1868., koji uzdržaje zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljorazteretni dug i ustanovljuje, da će se u tu svrhu možebit potrebita pripomoć predujmljivati iz zajedničke državne blagajne; jer podjeljivanje zajmovah i dužnost iste vraćati; jer postojanje poručanstva, sve to predpostavlja nuždno dva samostalna nosioca prava od kojih je jedan dužnik, drugi vjerovnik, jedan glavni dužnih drugi poruk.

Prema svrsi ovoga osobitog fonda, koja se sastoji u tom, da će se njegovim posredovanjem dati odštete po propisih §§. 2., 55. i 56. car. patenta od 2. ožujka 1856.,

njegovo je trajanje ograničeno na vrieme, dok se te odštete podpuno neodmjere i neizplate; kad je ovoj zadaći svojoj udovoljio, on treba da prestane. Kako je dakle za trajanja svoga samostalan nosilac právâ i ŏbvêzâ, koji svojom imovinom upravlja i koji utanačuje zajmove, ter jih namiruje, tako je to trajanje ograničeno samo na vrieme, dok nije svoj zadatak izvršio, u taj mah prestaje biti, a time prestaje imati i právâ i ŏbvêzâ Istoga je mišljenja očito i poštovani kraljevinski odbor ugarski u svojoj poruci, kada kaže, čim bi ova blagajna odgovorila u cielom obsegu obvezanostim svojim napram ovlašteníkom, te čim je vratila takodjer primljene od države predujmove, neima od onoga vremena blagajna ta nikako ih dalnjih obvezanostih. Ali dok ona nije odgovorila obvezanostim svojim u cielom obsegu, dotle ima ona i obvezah, pa treba da sve dotle posjeduje i vrela, da ovim svojim obvezanostim udovolji.

Ako dakle neima nikake sumnje, da zemljorazteretna zaklada u ono doba, kada u cielom obsegu obvezanostim svojim udovolji, viška posjedovati nemože, a to je u drugu ruku isto tako stalno, da ona do toga doba takovih višakah u veoma znamenitih iznosih ne samo posjedovati može nego i mora. Jer ako i zakon odredjuje, da se gotovina zakladna imade plodono.no ulagati i da se iz dohodakah zakladnih imadu dobljeni predujmovi vraćati, to predpostavlja očito, da u zakladi ima gotovine preko potrebe; a kada car. naredba od 7. lipnja 1857. u §§. 6. i 8. predvidja slučaj, da će se zadužnice odkupiti u kraćem roku nego što je propisan, onda nuždno predpostavlja, da može za gore naznačenoga roka i znamenitih godišnjih višakah biti. To sliedi iz §. 21. zak. čl. I. : 1868., koji odredjuje, da ima financialno ravnateljstvo zemljo-razteretni namet u blagajnu zemljorazteretnog ravnateljstva izručivati sve dotle, dok se podpuno neizplati zemaljski dug kraljevinah Hrvatske i Slavonije, nije daklem glede prestanka uplate zemljorazteretnog nameta u podpunom iznosu mjerodavno ono vrieme, kada će se u blagajni pojaviti višci, nego vrieme ono, kada će se podpuno izplatiti zemaljski dug kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Pošto je dug zemljorazteretne zaklade koncem rujna 1890. jošte iznašao 7,486.010 for., to je prema gore rečenomu sasma u skladu sa slovom i s intencijami zakona, ako zemljorazteretna zaklada istodobno i znatnoga viška imade.

Kao što sve ovo stoji, tako je opet nepobitna istina i to, da treba zakonske odredbe glede toga, što da stim viškom sada bude.

Kada se u zakladi, kakova je zemljorazteretna, pojavi višak, moguća su u obće dva načina, da se uzpostavi ravnovesje u zakladi Jedan je način taj, da se umanje dohodci zaklade do one mjere, koja je nuždna za pokriće godišnjih izdatakah, a drugi je taj, da se povise izdatci tako, da će izcrpiti višak. Ovaj potonji način predvidjaju višespomenuti §§. 6. i 8. car. naredbe od 7. lipnja 1858. Za jedan i drugi slučaj pako treba posebne zakonske odredbe.

Ugodno se je dojmilo kraljevinskoga odbora hrvatsko-slavonskoga, da i poštovani kraljevinski odbor ugarski i štovana zajednička vlada polaze od tog gledišta, da je povod razpravam kraljevinskih odborah dala ta obstojnost, što zemljorazteretna zaklada od nekog vremena ima nekih višakah. Ako je dakle svrha razpravam kraljevinskih odborah promjena §. 21. zak. čl. I.: 1868. a povod su nastavši višci te zaklade, onda je nuždno da se ova promjena odnosi i na vrieme, odkada su ti višci u zakladi nastali, jer ako nebismo ništa ustanovili za vrieme odkada su se višci pojavili, nego samo glede viška, koji će se u buduće pokazati, tim bi tek djelomično zadovoljili svrsi u koju su izabrani kraljevinski odbori, pošto bi samo o budućih, a nebismo o zakladnih viščih u obće ništa odredili.

Zato misli kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski da zakonska odredba, koja će se saborom predložiti, treba da se odnosi na vrieme, od kada je nastao višak u zemljorazteretnoj zakladi.

Prvom svojom dužnosti držao je daklem kraljevinski odbor hrvatsko slavonski da

točno ustanovi čas, kada su se u zemljorazteretnoj blagajni višci pojavili. To zavisi očito od dva faktora od kolikoće prihoda s jedne i od kolikoće razhoda s druge strane.

Prijetci zemljorazteretne zaklade sastoje se najprije iz zemljorazteretnoga prireza, — koji se je do konca godine 1868 odmjerivao stanovitim postotkom u formi nameta na svaku forintu izravnoga poreza, od godine pako 1869. ovamo u stanovitom zakonom ustanovljenom postotku od svakogodišnjih izravnih porezah praeliminiranih za Hrvatsku i Slavoniju, a za tim iz predujmovah pružanih ovoj zakladi od državnoga erara. Izdatci zaklade pako potječu iz troškovah režije, troškovah za amortizaciju glavnicah, za podmirenje kamatah i rentah i napokon iz svotah povraćenih državi predujmovah i plaćenih kamatah.

Kod obračuna ovih prijetakah i izdatakah držao se je kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski stanovitih načelah, koja nam je čast poštovanomu kraljevinskomu odboru ugarskomu ovime razložiti:

Što se tiče prijetakah naišlo je kr. ugarsko ministarstvo financijah na to, da su kr. porezni uredi kroz godine krivo proračunali zemljorazteretni prirez, te je odredilo reviziju svihkolikih dnevnikah od god. 1868. do konca godine 1885. i podjedno podjelilo nalog kr. financijalnomu ravnateljstvu zagrebačkom, da kr porezni uredi u Hrvatskoj i Slavoniji imadu počamši od god. 1886. unišle uplate u dnevnicih zaračunavati bez obzira na zemljorazteretni prirez i da računarskoga ureda kr. financijalnoga ravnateljstva ima biti zadaća izračunavati postotak odpadajući na hrvatsko-slavonski zemljorazteretni prirez od unešenih u dnevnicih uplatah. Ali kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski ipak nije uzeo za podlogu svojih računah ove rektificirane nego prvotne prijetke, ne samo zato, jer mu je nepoznato u čem se ove pogrješke kr. poreznih uredah sastoje, već glavno s razloga, što bi se razlika izmedju prvotnih i rektificiranih prijetakah, kada se nebi smatrala zemljorazteretnim nametom, morala kao javni dohodak naknadno podvrći percentuaciji, a to bi značilo mienjati one obračune izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije koji su već pravomoćno ustanovljeni po kr. računarskom dvoru, prihvaćeni po zajedničkom i na znanje uzeti po hrvatsko-slavonskom saboru.

Što se pako tiče izdatakah, to je valjalo prije svega razbistriti pitanje o državnih predujmovih i njihovu ukamaćenju.

Istina je da §. 3. car. patenta od 16 siečnja 1854. u drugoj i trećoj alineji ustanovljuje:

„Ako se pri ovom računu obnadje kakova imalina fonda razteretnoga, tad treba da isti odmah u gotovu novcu dodje u taj fond; a nasuprot imalina državne blagajnice treba da se kao kamatonosna tražbina, koju ista blagajnica ima naprema fondu razteretnomu, upiše u vjerovne knjige toga fonda.

Ovomu drugomu postupku ima mjesta i glede svih onih predujmovah, što ih od 1. studenoga 1853. počamši bude državna blagajnica dala fondu razteretnomu u svrhu, da bez zaprieke uzmogne provesti svoja djelovanja;"

Nu godine 1857. izadje previšnje riešenje sliedećeg sadržaja:

„Da je Njegovo c. k. apoštolsko Veličanstvo, da time kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji dade nov dokaz previše svoje osobite i nepromienjene naklonosti, previšnim riešenjem dtto Luxenburg dne 7. lipnja 1857. premilostivo dozvoliti blagoizvoljelo, da se koncem listopada 1857. sa 1,948.500 for. ustanovljeni dug zemljorazteretne zaklade državnom eraru pretvori u bezkamatno dugovanje istom eraru, ter da se za sada, dok to zemaljska sredstva nedopuštaju odustane od plaćanja istoga. nadalje, da se hrvatsko slavonskoj zemljorazteretnoj zakladi za upravnu godinu 1858. dozvoli iz državne blagajne subsidija od 150.000 for."

Godine 1866. ugovoren je izmedju kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske dvorske kancelarije i c. kr. financijalnoga ministarstva naputak o zaračunavanju tih predujmovah, koji u §. 3. ustanovljuje:

*

„Ako bi predujmovi, davani u jednoj godini, naravno po odbitku povraćenih svotah. proti očekivanju prekoračili prev. riešenjem od 7. lipnja 1857. dozvoljeni najveći iznos bezkamatnih erarskih predujmovah od 150.000 for. srebra ili 157.500 for. a. vr., tada se imadu predujmovi, koji su preko gornje najveće svote u toj godini davani, ako se nevrate sljedeći mjesec, sa 5% ukamatiti eraru za daljnje vrieme, što će na dugu ostati, to jest od prvog dana onoga mjeseca, koji sljedi nakon mjeseca kada su dani, pa sve do konca mjeseca, kada su vraćeni."

A §. 4. istoga naputka ustanovljuje:

„Državno će računovodstvo za onaj mjesec, koji predilazi onome, kojim novi postupak u život stupiti imade, posljednji obračun izmedju erara i zaklade, kao konačni obračun obaviti."

Ovaj u §. 4. spomenuti obračun proveden je i računi su koncem mjeseca ožujka 1866. zaključeni sa bezkamatnim dugom zaklade od 3,120 683 fr. 77 novč. ovaj obračun potvrdjen je po c. kr. financijalnom ministarstvu odpisom od 5. travnja 1867. br. 6.287.

Kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski uzeo je po tom za izhodište svojih računah koncem ožujka 1866. obračunani bezkamatni predujam od 3,120 683 f. 77 n., jer je bivši c. kr. drzavni erar imao koncem ožujka 1866. ovu tražbinu proti zemljorazteretnoj zakladi. i samo je ovu tražbinu onakovu, kakova je bila, mogao prenieti na zajednički državni erar. Od 1. travnja 1866. ovamo pako valjaju propisi goripomenutoga naputka. Ti propisi ne biše do sklopljenja nagodbe promienjeni, a §. 21. zak. čl. I. 1868. ustanovljuje: „da će se u tu svrhu možebit potrebita pripomoć predujmivati iz zajedničke državne blagajne polag dosadanjega načina i običaja." Tako su do onda postojeći propisi gledo načina toga obračunavanja zadobili potvrdu zakona. Zato je i kr. zajedničko ministarstvo financijah naredbom svojom od 16. kolovoza 1872. br. 19.373 odredilo, da se svršetkom ožujka 1866. sa svotom od 3,120.683 f. 77 nč. obračunani predujam bezkamatno dalje zaračunava, a isto tako da se unapredak bezkamatno zaračunava godišnji predujam u koliko nebi nadmašio svotu od 157.000 fr.

Razumije se po sebi i netreba izbližega izticati, da kraljevinski odbor hrv.-slav. nije računao kamate od kamatah, a nastali višak da je najprije zaračunavao na odplatu kamatah za tim na odplatu ukamaćene, a najposlie tek na odplatu bezkamatne glavnice.

Obračun, koji je po ovih strogo na zakonu utemeljenih načelih proveden, priléži ovoj poruci pod .|· ter izkazuje 1. siečnjem g. 1884. višak od 342.337 fr. 70½ nč.

Prema gore razloženom stanju stvari predlaže kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski poštovanomu kraljevinskomu odboru ugarskomu, da bi se zakonska odredba, koja će se predložiti zakonodavnim tjelom, protezala na vrieme od 1. siečnja 1884., kada se je višak stalno u zemljo-razteretnoj zakladi pojavio.

Kraljevinski ovaj odbor spomenuo je gore, da postoji mogućnost sa viškom zemljorazteretne zaklade u obće na dva načina razpolagati: ili tako, da se umanje dohodci zakladni ili tako da se povišenjem svotah amortizacije, povise izdatci. I jedan i drugi način imao bi se po nazoru kraljevinskog ovog odbora u nazočnom slučaju uporaviti, potonji za viške nastavše od 1. siečnja 1884. do današnjega dana, a prvospomenuti za one viške, koji će se unapred pojaviti.

Višci nastavši od 1. siečnja 1884. do današnjega dana potječu od uplaćenog zemljo-razteretnog nameta, a iznos toga nameta ustanovilo je zajedničko zakonarstvo. Sve, što se do današnjega dana platilo, plaćeno je pod imenom zemljo-razteretnog nameta. Oni koji su platili odnosne svote na temelju zakona, nisu platili javni porez nego zemljorazteretni prirez, a što se u ime zemljo-razteretnog prireza plaća imade po §. 21. zak. čl. I.: 1868. ići u zemljo-razteretnu blagajnu, jest tražbina te zaklade proti porezovnikom na temelju zakona.

Kraljevinski ovaj odbor uzevši dobro na um sadanje financijalno stanje i države

i kraljevinah Hrvatske i Slavonije, uvidja da potonje nisu u takovom položaju, da bi sada upravo shodno bilo plaćati zemaljski dug u većoj mjeri nego li je to neobhodno nuždno, pa bi drage volje pristao na drugačije riešenje ovoga pitanja, samo kada bi razabirao, da će se time materijalnim potrebam zemlje što bolje zadovoljiti.

Nu kako se je kraljevinski ovaj odbor u svom dosadanjem razlaganju strogo držao postojećih zakonah, nemože drugačije nego opetovano uztvrditi, da višci nastavši od 1. siečnja 1884. do današnjega dana sačinjavaju izključivo, svrhom zakladnom vezano, vlastničtvo zemljo-razteretne zaklade hrvatsko-slavonske, pa zato predlaže poštovanom kraljevinskom odboru ugarskom, da se pred zakonodavna tjela iznese predlog zakona, koji će ustanoviti da se svota svijuh višakah zemljo-razteretne zaklade, koliki su narasli od 1. siečnja 1884. do dana krieposti ovoga zakona, u brojevima izražena, dade zemljo-razteretnoj zakladi kraljevinah Hrvatske i Slavonije na razpolaganje.

Drugačije stoji stvar glede viška, koji će se u buduće pojaviti. Tu je bez sumnje moguće sniziti zemljorazteretni prirez do one mjere, koja će odgovarati u amortizacionim osnovam predvidjenoj potrebi zaklade. Da li bi to imalo usliediti uz istodobno povišenje državnog poreza, o tom se ovaj kraljevinski odbor nemože očitovati, smatrajući riešenje ovoga pitanja, kao što i poštovani kraljevinski odbor ugarski, izključivim zadatkom zajedničkoga sabora, nu neka nam bude dozvoljeno ovom prigodom izstaviti, da i kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski punim zadovoljstvom na znanje uzima izjavu štovane zajedničke vlade, da će se u razvojačenoj krajini i nadalje razpisivati samo državni porez i to prema postojećim okolnostim po manjem ključu, nego li je onaj, koji će se ustanoviti za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju za slučaj ako se spoji porez sa zemljorazteretnim prirezom.

I ako bi to odgovaralo strogom gledištu pravnom, da se jednostavno snizi razteretni prirez do potrebne mjere, to jest da se prihvati prvi od modaliteta spomenutih u poruci poštovanog kraljevinskog odbora ugarskog, to bi kraljevinski odbor hrvatsko-slavonski mogao za budućnost u načelu pristati tim laglje i na predlog poštovanog kraljevinskog odbora ugarskoga, što je po zemljorazteretnu zakladu u bitnosti svejedno, da li se odabere ova ili ona forma, jer će ona u svakom slučaju dobiti onoliko i ništa više nego koliko potreba zaklade iziskuje. Prema tome bi se dosele posebno pobirani zemljorazteretni prirez spojio u jednu svotu sa izravnim porezom, i iz te bi se svote prije svega izlučio onaj dio, koji je nuždan za potrebštine zemljorazteretne zaklade, a što za tim nakon namirenja potrebštinah zemljorazteretne zaklade preostaje, podpadalo bi jednakom postupku kao i koji drugi dio javnih prihodah.

Razumije se po sebi da ovaj kraljevinski odbor držeći razprave odbora organičnom cjelinom, samo pod tim uvjetom na načelo predložene mu po poštovanom kraljevinskom odboru ugarskom promjene §. 21. zak. čl. I.: 1868. pristati može, ako podjedno podje za rukom postići sporazumljenje glede uporabe onih višakah, koji su narasli od 1. siečnja 1884. ovamo, a da će se u zajedničkih ustmenih dogovorih postići sporazumak ne samo glede ovoga nego i glede svih ostalih u ovoj našoj poruci iztaknutih pitanjah, glede kojih za sada oba odbora možda sporazumna nisu, tome se ovaj kraljevinski odbor tim pouzdanije nada, što mu je poznatija susretljivost kraljevinskog odbora ugarskoga u svih pitanjih, koja se tiču interesa i zajedničke države, i kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

U Zagrebu dne 11. ožujka 1891.

Kraljevinski odbor sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Godina	Manjak						Višak	
	Bezkamatni		Kamatni		5%			
	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
Do 1./1. 1886.	3,120.683	77						
Od 1./4. do 31./12. 1866.	157.000	—	196.165	55½				
1867.	30.038	65						
1868.	157.000	—	45.977	83½				
					29.424	82½		
1869.					2.298	89	56.774	14
			273.867	10½				
1870.	157.000	—	38.756	09½				
1871.	12.356	22½						
					26.080	05½		
1872.					3.875	61	154.986	04
			187.592	82½				
1873.					9.379	64½	108.622	08½
			88.350	41½				
1874.					4.417	50	11.578	90
			81.189	01½				
1875.					4.059	45		
							401.669	75
							316.421	28½
1876.							54.689	05
1877.							400.367	68
1878.							231.434	96½
1879.							549.591	13
1880.							594.649	14½
1881.							559.706	67
1882.							564.773	84
1883.							704.792	58½
	3,634.078	64½					3,976.416	35
							3,634.078	64½
							342.337	70½
1884.							467.195	68½
1885.							565.865	13½
1886.							459.946	57½
1887.							473.342	57½
1888.							480.043	46
1889.							445.423	30½
							3,234.164	44

Zapisnik

sastavljen u IX. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u Budimpešti dne 15. i sljedećih danah mjeseca travnja 1891.

Prisutni:

Ljudevit pl. **Vukotinović,** kao predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer,** izvjestitelj, zatim svi članovi kraljevinskog odbora i saborski predsjednik Mirko Hrvat.

Od strane vlade prisutni: Njeg. preuzvišenost ban i njeg. preuzvišenost hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ministar Imbro pl. Josipovich.

Predmet:

Dne 15. sastadoše se članovi kraljevinskog odbora, ter bude ponajprije pročitan dopis ugarskog kraljevinskog odbora od 13. travnja 1891. Nakon dulje debate bude obzirom na to, da je kraljevinski odbor ugarski u svom spomenutom dopisu iztaknuo svoju nenadležnost razpravljati o višcih naraslih u prošlosti zaključeno, da hrvatski kraljevinski odbor ostaje kod uvjeta postavljenog u svom renunciju naime da riešenje pitanja za budućnost odvisnim čini o tom, da se podjedno rieši pitanje glede viškah, naraslih u prošlosti. Podjedno bude zaključeno zamoliti zajedničkog ministra financijah, da dodje u sutrašnju sjednicu ter da razloži stanovište, koje zajednička vlada spram zahtjevom izraženim u renunciju zauzima.

U sjednici nastavljenoj dne 16. travnja t. g. u 4 sata poslje podne razloži kr. ug. ministar financijah svoje mnienje glede uporabe i zaračunanje viškah naraslih u prošlosti. Usljed ovog razlaganja razvi se dulja debata ob ovom pitanju. Kad su obe stranke toli ministar koli članovi kraljevinskog odbora svoje stanovište objasnili, zahvali se predsjednik gosp. ministru i ureče nastavak sjednice za sutra poslje zajedničke sjednice.

Sjednica nastavljena dne 17. t. m. nakon zajedničke sjednice. Pošto je ugarski odbor izjavio, da hrv. odboru prepušta, da pitanje glede načina obračunavanja viškah naraslih u prošlosti sa zajedničkim ministrom financijah uredi, ter da u sljedećoj zajedničkoj sjednici uspjeh tih dogovorah saobći, bude nastavak sjednice za sutra 18. travnja t. g. u zajedničkom ministarstvu financijah urečen.

U sjednici nastavljenoj dne 18. t. m kod gosp. ministra financijah ugovori kraljevinski odbor hrv. sa ministrom nakon veoma duge razprave način, kako se imadu višci narasli u prošlosti obračunati. Ovaj način obračuna odgovara načelom, postavljenim u renunciju hrv. kraljevinskog odbora sa sliedećimi iznimkami: 1. Bezkamatni predujam narasli do konca listopada 1857. neima se sa 1,948.500 for., već samo sa 1,622.355 for. 50 nov. u račun uzeti. 2 Iznosi od godišnjih subsidiah od 150.000 for. srebra imadu se voditi u

posebnoj rubrici kao uvjetni bezkamatni predujmovi, a smatrat ih valja tako dugo bezkamatnimi, dok zaklade stalnih višakah neizkazuje. Glede zaračunavauja aktivnih kamatah nije postignut sporazumak.

Nastavak dne 19. t. m. Izvjestitelj dr. Egersdorfer izvješćuje o dalnjem dogovoru, koji je imao isti dan sa g. ministrom financijah glede zaračunavanja aktivnih kamatah, usljed kojeg se je potonji konačno ipak pripravnim očitovao zaračunati u aktivne kamate, ali podnipošto sa 5% već sa iznosom, koji bi odgovarao onom kamatnjaku, uz koji je ministar unutar upitnih godinah svoja aktiva ukamaćivao. Zaključeno, da valja pokušati glede aktivnih kamatah i u obće glede cielog viška paušalnu nagodu.

Nastavak za trajanje zajedničke sjednice dne 21. t. m. Zaključeno da se na predlog kraljevinskog odbora ugarskog, da se u račun uzme paušalna svota od 2,660.000 for. uključiv aktivne kamate pristane, ali da odbor ostane kod načelnog svog stanovišta, da se zemljo-raztoretni namet nagodbeni zakonom zakladne svoje svrhe riešiti imade, a u samu nagodu da se gore pomenuta paušalna svota uvrsti.

Zaključak istog dana nakon zajedničke sjednice. Zaključeno, da se ovaj zapisnik ovjerovi u zaključnoj sjednici, koja se imade držati u Zagrebu, a izvjestitelj da ima do onda sastaviti i predložiti izvješće na sabor.

U Zagrebu, 22. travnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

sastavljen u X. sjednici kraljevinskog odbora sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držanoj dne 22. i 23. svibnja 1891.

Prisutni:

Predsjednik **Ljudevit** pl. **Vukotinović,** izvjestitelj dr. **A. Egersdorfer,** zatim članovi kraljevinskog odbora **Nikola** pl. **Czernkovich** i **Svetozar** pl. **Kušević** i presvj. gosp. saborski predsjednik **Mirko Hrvat.**

U sjednici od 22. svibnja predloži i pročita izvjestitelj izvješće odbora, koje se imade predložiti saboru, ter bude zaključeno, da se o njem vieća sutradan kada će i Njeg. preuzvišenost ban moći prisustvovati odborskoj sjednici.

U sjednici nastavljenoj dne 23. t. m. kojoj je i Njeg. preuzvišenost ban prisustvovao bude predloženo po izvjestitelju izvješće bez primjetbe prihvaćeno, a ovaj zapisnik podjedno pročitan i odobren.

U Zagrebu, dne 23. svibnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

dne 17. travnja 1891. i nastavno dne 21. istoga mjeseca obdržavane zajedničke sjednice ugarskoga i hrvatsko-slavonskoga kraljevinskoga odbora izaslanoga u predmetu promjene §. 21. zak. čl. I. : 1868.

Prisutni:

Ministar predsjednik grof **Julio Szapáry**, ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije grof **Dragutin Khuen-Hédervàry**, nadalje kr. ugarski ministri **Mirko** pl. **Josipovich** i dr. **Aleksander Wekerle.**

Sa strane ugarskoga odbora: **Maxo Falk, Ljudevit Horvath,** markgrof **Eduard Pallavičini, Stjepan Rakovsky, Koloman Széll**, grof **Ferdinand Zichy.**

Sa strane odbora hrvatsko-slavonskoga: dr. **Ignjat Brlić, Nikola Czernkovich,** dr. **Aleksander Egersdorfer, Gjuro Gjurković, Svetozar Kušević** i **Ljudevit Vukotinović.**

1. Na predlog predsjednika hrvatsko-slavonskoga odbora Ljudevita Vukotinovića, predsjednik ugarskog odbora Koloman Széll izabran je aklamatiom predsjednikom zajedničkih razpravah i obim izvjestiteljem dr. Egersdorferu i dru. Falku povjereno da vode zapisnik.

2. Njegova preuzvišenost predsjednik Koloman Széll zahvali se najprije na odlikovanju koje ga je zapalo što je izabran predsjednikom ter zamoli ponajprije izvjestitelja ugarske deputacije, da označi stanovište tog odbora.

Ovaj konstatira, da medju oba odbora, pogledom na promjenu §. 21. kako za budućnost valjati imade podpuno sporazumljenje vladah; odredba glede višakah hrvatsko-slavonske zemljorazteretne zaklade, koji su do konca godine 1889. narasli, nepodpada po nazoru ugarskog odbora nadležnosti obih regnikolarnih deputacijah, ali ugarski je kraljevinski odbor ipak pripravan razpravljat i ovo pitanje; pa ako je ikako moguće sporazumjeti se načelno sa kraljevinskim odborom hrvatsko-slavonskim i glede njega, provedba pako imala bi se povjeriti kr. ugarskom ministru financijah. Polag nazora ugarskog odbora spada dohodak zemljorazteretnih nametah, premda do iznosa potrebnog u svrhe zemljorazteretne potrebno opredieljenje posjeduje ipak u red javnih dohodakah hrvatsko-slavonskog. Iznosi u koliko tu potrebu pretiču imadu se ravnim smatrati svim ostalim javnim dohodkom podjeliti medju Ugarskom i Hrvatskom i Slavonijom po zakonitom postotnom ključu, jerbo nespadaju u red iznimakah, koji su u zakonu od diobe taxativno izuzete.

Nasuprot tome zagovara dr. Egersdorfer na ime hrvatsko-slavonskog odbora mnienje, da je prihod zemljorazteretnog nameta u cielosti svojoj stalnom svrhom vezan dohodak kraljevinah Hrvatske i Slavonije, kog valja prije nego li se ma koji dio njegov upotrebi u druge svrhe, zakonom devinkulirati.

Dr. Brlić napokon označuje svoje stanovište tamo, da pitanje hrvatsko-slavonske zemljorazteretne zaklade u obće nespadaju u red odnošajah zajedničkih izmedju Ugarske i Hrvatske tu da po tom pravo razpolagati u svih pitanjih koja se odnose na taj predmet pripada saboru hrvatsko-slavonskom. Nakon podulje razprave u koju uticaše razni članovi pojedinih deputacijah očituje dr. Egersdorfer na ime hrvatsko slavonskoga odbora —

da načelna odluka hrvatsko-slavonskog odbora odvisi od iznosa viška zemljorazteretne zaklade i da će hrvatsko-slavonski odbor u tom obziru zatražiti od kralj. ugarskog ministra financijah dalnje ubaviesti.

Usljed toga predlaže predsjed Széll da se zajedničke razprave do 21. o. mj. odgode. Ovaj se predlog prihvaća i nastavak razprave za dan 21. t. m. odredi.

U zajedničkoj sjednici, nastavljenoj dne 21. travnja 1891., razpravljalo se je potanko koli načelno pitanje, toli i ono, koje se odnosi na iznos višakah naraslih do konca godine 1889. ter bude po obih odborih jednoglasne zaključeno, s jedne strane ugarskom, s druge strane hrvatsko-slavonskom saboru predložiti na prihvat osnovu zakona sljedećeg sadržaja:

Osnova zakona

o promjeni §. 21. zakonskoga članka I. : 1868.

Prema sporazumku utanačenom izmedju saborah kraljevine Ugarske s jedne strane i sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s druge strane u §. 70. zak. članka I. : 1868. odobrenom, potvrdjenom i posvećenom po Njegovom ces. i kralj. apoštolskom Veličanstvu, promjenjuje se §. 21. zak. čl. I. od god. 1868. tako, da će unapred glasiti kako sljedi:

§. 21.

Godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrvatsko-slavonskoga zemljorazteretnoga duga pokrit će se do podpunog izplaćenja toga duga iz ujedinjenih hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljoraztetnih prirezah te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrvatsko slavonskog zemljorazteretnog ravnateljstva.

Ova ustanova imade se već i kod obračuna uporaviti, koji će se obaviti sa Hrvatskom i Slavonijom za godinu 1890.

Glede višakah naraslih do 31. prosinca 1889. iz prihoda hrvatsko-slavvnskih zemljorazteretnih prirezah, kojih je iznos u zajedničkom sporazumku ustanovljen svotom od 2,660 000 for. odrediti će poseban zajednički zakon u smislu alineje 1. i 2. §. 5. zakona od 27. studenoga 1880.

Zajedničko jamstvo kraljevinah krune ugarske za ovaj zemljorazteretni dug ostaje i nadalje u kriepost.

Pošto je predsjednik proglasio ovaj jednoglasni zaključak obih odborah, zaključi sjednicu, vrhu koje će oba izvjestitelja sastaviti zapisnike i predložit jih na odobrenje zajedničkoj zaključnoj sjednici, koja će se obdržavati dne 23. travnja t. g.

Széll Koloman v. r.,
predsjednik.

Dr. **Max Falk** v. r.,
izvjestitelj ugar. kralj. odbora.

A. Egersdorfer v. r.
izvjestitelj hrv.-slav. kralj. odbora.

Zapisnik

o drugoj zajedničkoj sjednici ugarskog i hrv.-slav. kraljevinskih odborah, izaslanih u svrhu konačnog uredjenja odnošaja hrv.-slav. zemljorazteretne zaklade, držanoj dne 23. travnja 1891. u Budapesti.

Prisutni:

Od strane ug. odbora: Predsjednik **Koloman Séll,** izvjestitelj **Makso Falk,** markgrof **Eduard Pallavičini, Stefan Rakovszky;** od str. hrv. slav. odbora; **Nikola Czernkovich,** izvjestitelj **Aleksander Egersdorfer, Gjuro Gjurković, Svetozar Kussevich** i **Ljudevit Vukotinović;** od strane vlade: ministar-predsjednik grof **Julio Szapáry,** ministri dr. **Aleksander Wekerle** i **Mirko** pl. **Josipovich** i ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije grof **Dragutin Khuen-Héderváry.**

1. Zapisnik prve zajedničke sjednice bude pročitan i ovjerovljen; na tom će sada temelju izvjestiti svaki odbor napose, jedan ugarskomu a drugi hrvatskomu saboru. Podjedno povjerava se predsjedničtvu, da zapisnik današnje sjednice samo ovjerovi.

2. Predsjednik Koloman Széll očituje, da je zadaća kraljevinskih odborah ovime svršena, doduše neima pitanja, kojimi se odbori baviše, političkoga znamenovanja, ali dan danas i materialna su pitanja od osobite važnosti. Da je pitanje o kom se radi i koje je toli zamršeno za razmjerno kratko vrieme po obe stranke povoljno riešeno imade se u prvom redu pripisati susretljivom i pomirljivom duhu, koji je na obih stranah vladao i kome može samo jedan izvor biti, čuvstvo ravne uzajamnosti svih zemaljah krune ugarske. Predsjednik se nada da će posljedak rada odbora ovo čuvstvo jošte većma učvrstiti. Pošto nadalje ugarska i hrv.-slav. vlada na polučenom uspjehu u veliko udioničtvuju, zahvaljuje se gospodin predsjednik i ovim.

Predsjednik hrvatsko-slavonskoga odbora Ljudevit pl. Vukotinović naglašuje zasluge koje si stekoše predsjednik Koloman Széll i oba izvjestitelja, ter jim se zahvaljuje, a dodaje i sa svoje strane da se nada, da će netom svršeni rad obih kraljevinskih odborah na novo učvrstiti bratinski vez izmedju Ugarske ter Hrvatske i Slavonije.

Konačno zahvaljuje se ministar-predsjednik grof Julio Szapáry na priznanju, koje je vladi izraženo bilo, sam pako izriče obim odborom hvalu na maru kojim se latiše riešenja povjerene jim zadaće.

Koloman Széll v. r.,
predsjednik.

Dr. **Makso Falk** v. r.,
izvjestitelj ugarskog kralj. odbora.

Dr. **Aleks. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj hrv.-slav. kraljevinskog odbora.

Predlog

kr. ugar. ministra financijah u predmetu preinačenja §. 21. zakon. članka XXX. : 1868.

Njegovo Veličanstvo naredilo je patentom od 16. siečnja 1854., da se za pokriće zemljorazteretnih izdatakah takodjer i u Hrvatskoj i Slavoniji razpiše od izravnih porezah zemljorazteretni prirez i da se od primitakah toga prireza tvori zemljorazteretna zaklada, iz kojega će se imati obaviti ukamaćenje i odplaćivanje zemljo-razteretnoga duga.

Kroz dugi niz godinah na naslovu zemljo-razteretnih prirezah godimice unišle svote ukazale se koli u cielokupnom području krune ugarske, toli takodjer osobito u Hrvatskoj i Slavoniji nedostatnimi za pokriće godišnjih kamatah, amortizacionalne i rukovodne potriebštine. Uslied te okolnosti bila je hrvatsko-slavonska zemljo-razteretna zaklada prisiljena — izuzam nekoliko godinah — do god. 1875. poslužiti se godimice predujmovi u iznosu od različite visine.

Sada ipak jesu koli u području Ugarske u užem smislu, toli takodjer u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji na naslovu zemljo-razteretnih prirezah unilazeće godišnje svote veće od godišnje potriebštine. U Ugarskoj se zemljo-razteretni prirezi doduše ne rukuju razlučeno od ostalih državnih novacah, ali i tu je na tom naslovu postignuti godišnji primitak mnogo veći od godišnje kamatne i amortizacionalne potriebštine. Ako bi se uzprkos aktivnosti zemljo-razteretne zaklade višak zemljo-razteretnih prirezah obratio na povišenje zemljo razteretne zaklade, tada bi suvišnji primitbeni iznosi — pošto ostaju vezani — od inog opredieljenja njihova utegnuli.

Nuždno je dakle koli glede Ugarske, toli glede kraljevinah Hrvatske i Slavonije skrbiti za to, da se na naslovu prireza unilazeći primitak dovede u primjeran razmjer sa zemljo-razteretnom potriebštinom i da se tako vezani prijetci mogu obratiti na pokriće inih potriebštinah.

Niti visina ugarskih, niti visina hrvatskih autonomnih potriebštinah nedozvoljuje ukinuće zemljo-razteretnog prireza ili umanjenje poreznog ključa. Mogao bi se doduše dosadanji porezni sistem preinačiti na takov način, da bi se razpisni ključ zemljo-razteretnog prireza obalio, a ključ državnog poreza povisio, kroz što visina ukupnog prijetka nebi trpila promjene naime: sada naime pada od čistoga prihoda zemljarine 17·1% na državni porez a 8·4% na zemljo-razteretni prirez, kod ostalih vrstih izravnih porezah na državni porez 70%, a na zemljo-razteretni prirez 30%, — razpisni ključ mogao bi se dakle tako preinačiti, da bi se u buduće kod svake vrsti poreza smatralo 85% državnim porezom, a 15% zemljo-razteretnim prirezom, — ali uslied fluktuacijah, koje se kod izravnih porezah mogu opaziti, mogao bi lahko nastati slučaj, da bi primitbeni uspjesi zemljo-razteretnog prireza prekoračili potriebštine zemljo-razteretnoga duga ili bi ostali izpod istih. U oba slučaja bi kako glede suvišakah, tako glede manjakah potrebnom postala posebna očevidnost i tako bi zamršeni obračunski sustav i na dalje ostao.

Neizbježiva bi bila osim toga obsežna očevidnost, zamršeno godišnje obračunanje i kontroliranje samoga zemljo-razteretnog prireza, uvjek opetujuće se razmrsivanje novih i starih predujmovah, te bi oko svega toga često mogle nastati kontroverzije, kojim se na obih stranah želi izbjeći.

Čini se dakle najumjestnijim načinom riešenja tog pitanja sjedinjenje poreza i zemljo-razteretnoga prireza.

Porez i prirez imao bi se na ova dva naslova u buduće u jednoj stavci odmjerivati i razpisivati. Iz dohodka sjedinjenog poreza i prireza valjalo bi u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji u prvom redu odbiti godišnju potriebštinu zemljo-razteretnoga duga i istoj odgovarajuća svota imala bi se putem ravnateljstva zaklade obratiti na opredieljenje iste; nakon odbitka toga preostali dio pako bi se isto tako, kao ostali prijetci, odračunavanjem rukovodnih trakova podieliti polag zakonitoga ključa na pokriće unutarnjih izdatakah Hrvatske i Slavonije, te zemlje krune ugarske zajednički obterećujućih izdatakah.

Primjetiti valja ipak, da bi se u razvojačenoj krajini, gdje se ni do sada nije razpisivao zemljo-razteretni prirez, na tom naslovu razpisivao samo državni porez, i to primjereno postojećemu stanju polag višega ključa, nego li je onaj, koji će se u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji glede sjedinjenog poreza i zemljo razteretnoga prireza ustanoviti.

Kroz to, da se porez sa zemljo-razteretnim prirezom sjedini, mimoići će se gore spomenuta eventualnost, kojoj se izbjeći ima, i kraljevine Hrvatska i Slavonija bi na temelju postojećih zakonah slobodno mogle razpolagati sa istim pripadajućim dielom možebitnoga viška zemljo-razteretne zaklade i da sada vezani dio poreznih primitakah mogao bi se obratiti na pokriće inih zemaljskih potriebštinah.

Preinačenje razmjera poreza i zemljo-razteretnoga prireza, kao diomično preinačenje postojećega poreznoga sustava, spadalo bi u smislu §. 8. zak. članka XXX.: 1868. u djelokrug zajedničkoga sabora zemaljah svete krune ugarske i nebi zahtjevalo razpravljanje posebne ugarske i hrvatsko-slavonske regnikolarne deputacije. Ali riešenje pitanja ne glede preinačenja postotnog razmjera, nego polag predloženog načina tiče se §. 21. zakonskog članka XXX. : 1868. i zato se ima isto prema ustanovi §. 70. pozvanoga zakona putem razpravah regnikolarnih deputacijah pripraviti, te sam držao nuždnim u interesu valjanoga razjasnjenja pitanja prigodom ovih razpravah označiti smjer osnovane reforme.

Na temelju svega toga čast mi je slavnu ugarsku i hrvatsku regnikolarnu deputaciju zamoliti, neka izvole privoljeti, da se dosadanji §. 21. zakon. članka XXX. : 1868. odstrani i mjesto njega predloženi tekst novoga paragrafa uvrsti.

Predloženi novi paragraf je sliedeći:

(Preinačenje §. 21. zakonskoga članka XXX. : 1868.)

„Godišnja amortizacionalna kamatna i rukovodna potriebština hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga pokrivati će se do podpunoga odplaćenja zemljo-razteretnoga zemaljskoga duga iz prijetakah hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljo-razteretnih prirezah i potriebštini ovoj odgovarajuće svote predati će se blagajni hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog ravnateljstva.

Zajedničko jamstvo zemaljah krune ugarske glede ovoga zemljo-razteretnoga duga ostaje i odsele u krieposti“.

2.236 k. sz. 1887.—1892.

Nuncij

ugarske regnikolarne deputacije.

Štovanoj hrvatsko-slavonskoj regnikolarnoj deputaciji!

Pošto je ugarska regnikolarna deputacija uzela u pretres u svojoj dne 17. o. m. držanoj sjednici predlog, podnešen joj po štovanoj vladi u pogledu modifikacije §. 21. zak. čl. XXX. : 1868., čast nam je ovime kako bitni sadržaj ove razprave, tako i posliedak iste sačinjavajući zaključak štovanoj hrvatsko-slavonskoj regnikolarnoj deputaciji priobćiti.

Prema mnienju ugarske regnikolarne deputacije, osnivajućem se na zakonu, imade zemljo-razteretna zaklada hrvatsko-slavonska značaj u posebnu svrhu ustrojene sabirne i plaćevne blagajne, u koju teče stanoviti u napried ustanovljeni dio javnih dohodakah, koja blagajna iz ovih unišlih novacah stalne, takodjer u napried ustanovljene i točno opisane obvezanosti izpunjuje, te koja blagajna dakle nikada nemože trebati nikoje veće svote do one, koja joj je nuždna, da pokrije u napried ustanovljene i svake godine po istoj izpunit se imajuće obvezanosti. I uprav s razloga, što su ove obvezanosti za svaku godinu unapried ustanovljeni, i što se je glede izpunjavanja takovih u svako vrieme htjelo pružiti jamstvo ovlaštenikom u svih okolnostih, obvezala se je država, da će, u koliko prihod, potječući iz zemljorazteretnoga prireza nebi bio dostatan u tu svrhu, jedne ili druge godine pokazujući se manjak pokriti predujmom na kamate, koji će se predujmovi, pošto se takovi takodjer upotriebljuju u svrhe odštetne, državnoj blagajni povratiti sa kamatami iz prirezah u tu svrhu namienjenih, čim ovi prirezi za namirenje ovlaštenikah više potrebni nisu.

Po ovomu je dakle jasno, da u blagajni zemljo-razteretne zaklade tako rekuć nebi imalo biti nikada viška, jer čim je ova blagajna odgovorila u cielom obsegu obvezanostmi svojimi naprama ovlaštenikom, te čim je vratila takodjer primljene od države predujmove, neima od ovoga vremena blagajna ta nikakovih daljnjih obvezanostih; onaj dio javnih dohodakah pak, koji je u prvom redu odredjen u posebnu tu svrhu, t. j. zemljo-razteretni prirez, imao bi se zatim ili pobirati po ključu manjem, koji je dostatan za pokriće potrebštine, ili pak, ako se u prvanjoj izmjeri i po prvanjem ključu pobire, imao bi se onaj dio ovim putem postignutog prihoda, koji n i j e potreban u svrhu zemljorazterećenja te za povratak primljenih od države predujmovah i ovih kamatah, spojiti s ostalimi javnimi prihodi i ovimi zajedno rukovoditi zakonom ustanovljenim načinom, kako je to §. 20. zak. čl. XXX. : 1868. odredio glede obćeg zemaljskog nameta.

Stanovište ovo zauzimlje i §. 21. zak. čl. XXX. : 1868. Taj paragraf ustanovljuje najprije, da je zemljorazteretni prirez u prvom redu odredjen za pokriće glavnice, ka-

*

matah i rukovodnih troškovah zemljorazteretnoga duga; ustanovljuje nadalje, da se taj prirez izračunavati imade u blagajni zemljorazteretnog ravnateljstva i ondje rukovoditi; ustanovljuje zajedničko jamstvo zemaljah krune ugarske glede ovog zemljorazteretnog duga te odredjuje konačno, da će se možebitni manjak predujmljivat po zajedničkom eraru. Nu o mogućnosti, da bi u zemljo-razteretnoj ovoj blagajni mogao nastati višak i o tom, što da ima biti takovim viškom, u ovom paragrafu nije govora s jednostavnog razloga, što je tadanje zakonodavstvo takovu mogućnost, akoprem ne teoretično, to ipak praktično izključenom smatralo.

Prihod bo unilazeći iz zemljorazteretnoga prireza, potreban je ili u c i e l o m svom iznosu za pokriće obvezanostih proiztičućih iz zemljorazterećivanja, dotično za povratak državnih predujmovah, primljenih prvanjih godinah i tako n e i m a nikakovog viška; ili pak prihod taj nadilazi prepomenutu potrebu, a onda višak taj u obće nespada na upravu zemljorazteretnog ravnateljstva, budući je istomu povjereno jedino i izključivo izpunjavanje zadaćah, stojećih u savezu sa zemljorazterećivanjem; već višak taj imade se ovdje rukovoditi, gdje se rukovode i ostali javni prihodi i koji se imadu upotriebiti u one svrhe, koje su zakonom označene glede ostalih javnih prihodah.

Da ovo mnienje, koje je nedvojbeno opravdano naravom zemljorazteretne zaklade, te koje takodjer proizlazi iz §. 21. načinom, koji svaku dvojbu izključuje, u tom paragrafu ipak nije našlo odlučna izražaja, to nije imalo praktičnog značenja sve dotle, dok prihod taj, koj je putem zemljorazteretnog prireza tekao u blagajnu zemljorazteretne zaklade, za izpunjenje obvezanostih ove zaklade dostatan bio nije. U ovih godinah ne samo da se je m o g l o, već se je m o r a l o udovoljiti s l o v u zakona, to jest prihod zemljorazteretnog prireza u cieloj svoti izručivati zemljo-razteretnoj zakladi, a pokazavši se po tom još manjak državnim predujmom nadoknaditi.

Nu u posliednjih godinah unišlo je stalno više u ime zemljorazteretnog prireza, nego li je potrebno bilo u ovih godinah za pokriće obvezanostih zemljorazteretne zaklade, što ipak po gore rečenom u obće neodgovara intenciji zakona.

Ovoj anomaliji pak dalo bi se pomoći na dva načina. Jedan je način taj, da se §. 21. nepromienjen uzdrži u krieposti, t. j. da se cieli prihod iz zemljorazteretnog prireza predaje zemljorazteretnoj zakladi; nu budući da pri dosadanjoj visini prireza ovaj prihod više iznaša, nego što je potrebno za svrhe zemljorazterećivanja, a zemljorazteretna zaklada jedino i izključivo treba svotu nuždnu u ove svrhe, imao bi se zemljorazteretni prirez obaliti u takovoj mjeri, da proiztičući iz toga prihod po prilici odgovara potrebam zemljorazterećivanja. Ali neglede na to, da žali bože još nismo u takovu položaju, koj bi danas svjetovao, da se javni tereti umanje; takovo bi se umanjenje moglo postići uviek samo na temelju aproksimativnih računah, jer bi se prirez uviek mogao izraziti samo stanovitim postotkom izravnih porezah, a budući da su porezi ovi podvrženi više-manje jakoj promienljivosti, to bi isto stajalo i u pogledu prihoda iz prireza, te bi s toga isti opet bio ili manji ili veći od prave potrebe, ona pak svrha, da zemljorazteretna zaklada svake godine razpolagati može samo onom svotom, koju treba za posebne svoje svrhe, opet nebi bila postignuta. Slovo §. 21. moglo bi se ovim načinom uzdržati, no duhu zakona i praktičnoj potrebi nebi se ni malo moglo udovoljiti kao ni dosada.

Drugi način bi bio, da se tekst §. 21. tako modificira, da bi se unapried i slovo zakona u sklad dovelo s namierom istoga. Ovo se posvema polučiti dade, ako se dosele posebno pobirani zemljorazteretni prirez spoji u jednu svotu s izravnim porezom, iz koje svote da se prije svega izluči onaj dio, koj je nuždan za potrebštine zemljorazteretne zaklade; a što zatim još preostaje, podpada jednakom postupku kao ma koji drugi dio javnih prihodah. Time bi sjegurnost posjednikah zemljorazteretnih obveznicah ostala sasvim netaknuta, budući da se s jedne strane netaknuto uzdržava jamstvo zemaljah krune ugarske, s druge pak strane providilo bi se zemljorazteretno ravnateljstvo iz javnih prihodah

prije svega novčanom zalihom, koju ona potrebuje, da obvezanosti svoje izpunjuje, te tako nebi u tom pogledu ondje nikada mogao biti manjak. Nu prestala bi podjedno i ta anomalija, da se pod naslovom zemljorazteretnoga prireza pobiraju takove svote, koje u obće potrebne nisu u svrhu zemljorazterećivanja, dočim se pak takove oduzimlju drugim svrham, u koje bi potrebne bile.

Štovana vlada predlaže ovaj drugi način, a ugarska regnikolarna deputacija držeć takodjer taj način jedino izpravnim i tako intenciji zakona kako s gledišta praktične potrebe odgovarajućim, prihvatila je sa svoje strane modifikaciju §. 21. u tom smislu i voljna je istu preporučiti i ugarskom državnom saboru.

Ugarska regnikolarna deputacija scieni, da nemože dalje ići. Po njezinom bo mnienju može se posredovanje regnikolarnih deputacijah protezati samo na komuliranje prihoda zemljorazteretnog prireza i izravnih porezah, jer ovo čini potrebnom modifikaciju §. 21. zak. čl. XXX. : 1868.; preinaka pak ma kojega paragrafa zak. čl. XXX. : 1868. može se u smislu §. 70. istoga zakona izvesti samo istim načinom, kojim je sadržana u tom zakonu ciela nagodba udielotvorena te privoljenjem svih onih činbenikah, koji ju sklopiše.

Imenito nije se ugarska regnikolarna deputacija upustila u razpravu onog pitanja, kojim načinom i u kojih stavkah bi se izravni porezi i zemljorazteretni prirez imao komulirati, jer prema §. 8. zak. čl. XXX. : 1868. spada na zajednički državni sabor zemaljah krune ugarske, ustanovljivati cjelokupni porezni sustav, dozvoljivati izravne i neizravne poreze, tako glede vrstih, kako glede brojevnih stavakah ovih porezah, isto tako poreze razpisivati, rukovoditi i utjerivati, uvadjati nove poreze itd., u obće svaka takova odredba, odnoseća se na financijalni predmet, zajednički zemljam stojećim pod krunom Sv. Stjepana. Usljed toga spada gorespomenuto pitanje samo pred taj zajednički sabor, te nemože biti predmetom niti posebnog zakonodavstva Ugarske niti kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Razpoloži li zajednički ugarski sabor zatim o komuliranju zemljorazteretnog prireza s izravnim porezom, pobrinuti će se bez dvojbe i o tom, da se razvojačena Krajina uslied ovog spojenja neobtereti novim, ili od dosadanjega većim porezom te je ugarska regnikolarna deputacija u tom pogledu samo mogla uzeti na priznajuće znanje odlučnu onu izjavu štovane vlade, da će se u razvojačenoj Krajini, gdje se dosele nije razpisivao zemljorazteretni prirez, i nadalje razpisivati samo državni porezi i to prema postojećim okolnostmi po manjem ključu, negoli je onaj, koj će se ustanoviti za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju u pogledu spojenog poreza i zemljorazteretnog prireza.

Konačno časti se ugarski kraljevinski odbor upozoriti štovani hrvatsko-slavonski sabor samo još na jednu okolnost. Ako više pomenuta preinaka §. 21. postane zakonom i ako će se onaj u zemljorazteretne svrhe nepotrebni dio prihoda zemljorazteretnog prireza za buduće moći rabiti u obće državne svrhe, to će ovo u pogledu svote javnih prihodah kraljevinah Hrvatske i Slavonije prouzročiti takovu promjenu dotično takovo povećanje, koje se u ono doba, kada je zakonskim člankom XL. : 1880. utanačena financijalna nagoda izmedju kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske i Slavonije nije moglo predviditi i tako niti nije moglo uvažiti kod ustanovljenja onoga razmierja, po kojem su kraljevine Hrvatska i Slavonija obvezane doprinašati troškovom zajedničkih posalah

Ako bi uslied preinake §. 21. u izgled uzeto povećanje onoga djela hrvatsko-slavonskih javnih prihodah, koj se dio u obće svrhe može upotrebiti, pri stvaranju zakon. čl. XL. : 1889. jur postojalo bilo, promienio bi se u §. 1. toga zak. čl. ustanovljeni prinosbeni razmjer za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju nepovoljnim, za kraljevinu Ugarsku povoljnim načinom Pored svega toga ugarska regnikolarna deputacija ne namjerava dotaknuti bud prinosbenog razmjerja ustanovljenog u §. 1. pozvanog zakona u pogledu zajedničkih troškovah, bud u §. 4. prihvaćenog ključa, po kojem se prihodi kraljevinah

Hrvatske i Slavonije podieliiti imadu medju zajedničkimi troškovi i autonomnimi izdatci, te je ob ovoj strani stvari povela rieč samo s razloga, da tim više iztakne, kako bi predložena preinako §. 21. nesamo odstranila sve gore potanko opisane anomalije, te kako bi kraljevine Hrvatska i Slavonija još polučile ne maln financijalnu korist.

Uslied svega toga prihvatila je ugarska regnikolarna deputacija sa svoje strane te preporučuje i štovanoj hrvatsko-slavonskoj deputaciji takodjer na prihvat sliedeći novi tekst §. 21. zak. čl. XXX. : 1868.

„§. 21. Godišnja potreba za amortizaciju, za odplatu kamatah i za manipulaciju hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog duga pokrit će se do podpunog izplaćanja zemljo-razteretnog zemaljskog duga iz sjedinjenih prihodah hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljo-razteretnih prirezah, te će se ovoj potrebi odgovarajuće svote izdati blagajni hrvatsko-slavonskog zemljo-razteretnog ravnateljstva.

Zajedničko jamstvo zemaljah krune ugarske glede ovog zemljo-razteretnog duga ostaje u krieposti i nadalje“.

U Budapešti, dne 23. siečnja 1891.

Makso Falk v. r.,
izvjestitelj
ugarske regn. deputacije.

Koloman Széll v. r.
predsjednik
ugarske regn. deputacije.

Br. 2408. k. sz. 1887.—92.

Štovani kraljevinski odbore!

Iz veleciennoga odgovora štovanoga hrv.-slav. kraljevinskoga odbora od 11. ožujka t. g. razabrao je ugarski odbor sa zadovoljstvom, da izmedju odbora u pogledu prave zadaće njihove, t. j. u pogledu preinačenja §. 21. zak. čl. XXX. : 1868 popuni sporazumak vlada, pošto je i štovani hrvatsko-slavonski kraljevinski odbor sklon pristati na ono preinačenje spomenutoga paragrafa, koje je od strane ugarskoga odbora na temelju predloga štovanoga gospodina ministra financijah prihvaćeno. Diferencija postoji samo u toliko, da je ugarski odbor to preinačenje prihvatio bez svakoga priuzdržaja, dočim je štovani hrvatsko-slavonski odbor privolu svoju vezao uz uvjet „da podjedno podje za rukom postignuti sporazumljenje u pogledu upotriebljenja suviškah, naraslih od 1. siečnja 1884. god.“.

Naprama ovomu priuzdržaju uslobodjuje se ugarski kraljevinski odbor upozoriti na to, da se u smislu §. 70. zak. čl. XXX. : 1868. na kakovo preinačenje u ovom zak. članku sadržane utanačbe može obaviti jedino putem kraljevinskih odborah, da pako način, kako da se uprave pojedine ustanove zak. čl. XXX : 1868. nespada u djelokrug odbora. Imenito izjavljuje se u §. 8. spomenutoga zakona ukupne financijalne stvari zajedničkimi i na koncu toga paragrafa izrično se kaže, da se u pogledu financijalnih stvarih djelokrug zajedničke financijalne uprave, što ga u zajedničkom državnom saboru zastupani kr. ugarski ministar financijah vrši, proteže takodjer na kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju. Isto tako sastavlja se polag §. 28. istoga zakona obračun u pogledu dohodakah Hrvatske i Slavonije na temelju u istom zakonu sadržanih načelah i ovaj se obračun skupa sa zaključnim računom svijuh zemaljah krune ugarske predlaže istodobno zajedničkomu državnomu saboru zemaljah krune ugarske, a od ovoga izpitani obračun priobćuje se hrvatsko-slavonskomu saboru lih samo na znanje. Dočim dakle ugarski kraljevinski odbor preinačuje više putah spomenutoga §. 21. smatra u krug svoga izaslanja spadajućim, nedrži se isti ovlaštenim upuštati se u kritiku toga, kako se je taj paragraf u prošlosti upravljao i kako da se zaračunavaju one svote, koje su do sada na naslovu zemljo-razteretnoga prireza unišle, ali se za svrhe raztere̊enja zemlje nisu trebovale.

Uzprkos tomu neće ugarski kralievinski odbor, uzdržavajuć podpunoma svoje netom spomenute načelno stanovište, da se protivi onoj želji štovanoga hrvatsko-slavonskoga kraljevinskoga odbora, da bi se ova stvar učinila predmetom izmjene misli izmedju obajuh odborah, kojom bi se stvar po mogućnosti razbistrila, i ako to i nebi vodilo do zaključka, stvorenoga od strane obajuh odborah, odnosno do formalnoga, obim saborom predložiti se imajućega predloga, to bi ista ipak barem stanovito orientiranje pružila za one, koji su u smislu zak. čl. XXX. : 1868. za riešenje toga pitanja nadležni.

Usljed toga uslobodjujemo se štovane članove hrvatsko-slavonskoga kraljevinskoga odbora učtivo pozvati, da bi se u svrhu spomenutoga dogovaranja dne 17. t. m. u 4 sata poslie podne s nami sastati izvoljeli.

U Budimpešti dne 13. travnja 1891.

Koloman Széll v. r.
predsjednik.

Dr. **Makso Falk** v. r.
izvjestitelj.

Z. 24.145.

Grundentlastung.

Hofkanzlei für Croatien, Slavonien und Dalmatien z. Z. 49006|2511 1869 über die Behandlung der Aerar-Subsidien an den croat.-slavon. Grundentlastungs-Fond.

Croat.-, slavon.- und dalm. Hofkanzlei.

Auf die schätzbare Zuschrift vom 26. v. M. 3373/787 wonach die Aerarial-Subsidien an den croat.-slavonischen Grundentlastungsfond als Geschenk behandelt werden sollen, hat man die Ehre Folgendes zu erwiedern:

Schon in der Verhandlung welche dem a. u. Vortrage des damaligen Ministeriums des Innern und der hierauf erfolgten A. H. Entschl. vom 7. Juni 1857 vorhergieng (h. o. Note vom 7. Mai 1857 Zahl 776/F. m.) wurde ausdrücklich um die Zustimmung zu dem a. u. Antrage auf einen unverzinslichen Vorschuss (Subsidie) unter der Bedingung ertheilt dass für die Tilgung der sämmtlichen an die Grundentlastungsfond rechtzeitig Vorsorge getroffen und die Verzinsung derselben dann eingeleitet werden, wenn dies im Laufe der Jahre geschehen könne.

Subsidien sind Hilfsgelder und aus dem Wortlaute kann keineswegs eine unentgeltliche Leitung, ohne Anspruch auf Rückvergütung gefolgert werden. Einen solchen Antrag auf eine geschenkweise jährliche Unterstützung eines Landesfondes würden den damaligen Minister des Reiches, wenngleich noch keine constitutionellen Einrichtungen bestanden haben, sich nie haben beifallen lassen, denn es würde allen Grundsätzen des Rechtes und einer ordentlichen Verwaltung wiederstreiten, die Steuerkraft anderer Länder, welche ihre eigene Grundentlastungsschulden zu tilgen haben, zur Tilgung einer solchen Schuld im einem derselben fremden Lande im Anspruch zu nehmen.

Es ist wahrlich schon eine ausserordentliche Begünstigung, wenn zu diesem Zwecke unverzinsliche Vorschüsse gegeben werden, deren Rückzahlung nur nach Thunlichkeit zu erfolgen hat.

Aber auch aus der Allerhöchsten Entschliessung von 7. Juni 1857 ist keineswegs zu entnehmen, dass die Unterstützung eine geschenkweise sein solle, da dies nicht ausdrücklich erwähnt wird, was nothwendig hätte geschehen müssen, weil eine derartige Gewährung eine besondere Ausnahme von den gewöhnlichen Vorgängen wäre, und weil es nicht erklärbar erscheine warum die vorder erwähnten A. H. Entschliessung erfolgten Beträge nur als ein Vorschuss, die nach dieser A. H. Entschliessung bewilligten aber als ein Geschenk behandelt werden sollten. Die Gewährung eines unverzinslichen Vorschusses muss immer hin als ein Beweis des A. H. Wohlwollens betrachtet werden, da andere Grundentlastungsfonde, mit Alleini-

ger Ausnahme des ga zischen, die ihnen gegebenen Vorschüsse verzinsen müssen.

Da man sonach für die von der löbl. (czim) befürwortete Behandlnng der mehr erwähnten Subsidien weder für die Vergangenheit, noch für die Zukunft, die Verantwortung übernehmen könnte, beehrt man sich das Ersuchen um schleunige Durchführung der in der h. o. an das Amts-Ministerium gerichteten, und von diesem der löbl. bekannt gegebenen Zuschrift vom 13. Dezem. 1860 Zahl 49906/2511 bezeichneten Verfügungen zu stellen.

Wien. 17. Mai 1862.

	Bezuvjetno prosto od kamatah		Uvjetno prosto od kamatah		Kamatne		U kamatih	
1866. III|31	1622355	50	1006075	62	492252	65		
¾godišnji kamati 1866. IV|1—XII|31							18459	47
Manjak od godine 1866.			151500	—	208492	79		
Dugovina koncem godine 1866. . . .			1163575	62	700745	44	18459	47
Kamati od godine 1867.							35037	27
Manjak od godine 1867.			30038	65				
Dugovina koncem godine 1867. . . .			1193614	27	700745	44	53496	74
Kamati od godine 1868.							35037	27
Manjak od godine 1868.			157500	—	45477	83½		
Dugovina koncem godine 1868. . .			1351114	27	746223	27½	88534	01
Kamati od godine 1869.							37311	16
							125845	17
Suvišak od godine 1869.							56774	14
Dugovina koncem 1869.			1351114	27	746223	27½	69071	03
Kamati od godine 1870.							37311	16
Manjak od godine 1870.			157500	—	38256	09½		
Dugovina koncem godine 1870. . . .			1508614	27	784479	37	106382	19
Kamati od godine 1871.							39223	97
Manjak od godine 1871.			12356	22½				
Dugovina koncem godine 1871. . . .			1520970	49½	784479	37	145606	16
Kamati od godine 1872.							39223	97
							184830	13
Suvišak od godine 1872.							154986	04
Dugovina koncem godine 1872. . . .			1520970	49½	784479	37	29844	09
Kamati od godine 1873.							39223	97
							69068	06
Suvišak od godine 1873.					39554	02½	69068	06
Dugovina koncem godine 1873. . . .			1520970	49½	744925	34½		
Kamati od godine 1874.							37246	27
Manjak od godine 1874.			11578	90				
Dugovina koncem godine 1874. . . .			1532549	39½	744925	34½	37246	27
					2277474	74		
Kamati od godine 1875.	1622355	50					113873	74
							151120	01
Suvišak od godine 1875.					250549	74	151120	01
Dugovina koncem god. 1875. i 1876. .					2026925			
Kamati od godine 1877.							101346	25
Suvišak od godine 1877.					299021	43	101346	25
Dugovina koncem godine 1877. . . .					1727903	57		
Kamati od godine 1878.							86395	18
Suvišak od godine 1878.					145039	78½	86395	18
Dugovina od godine 1878.					1582863	78½		
Kamati od godine 1879.							79143	19
Suvišak od godine 1879.					470447	94	79143	19
Dugovina koncem godine 1879. . . .					1112415	84½		
Kamati od godine 1880.							55620	79
Suvišak od g. 1880. for. 594.649.14½								
55.620.79								
539.028.35½					539028	35½	55620	79
Dugovina koncem godine 1880. . . .					573387	49		
Kamati od godine 1881.							28669	37
Suvišak od g. 1881. for. 559.706.67								
28.667,39								
531.037.30					531037	30	28669	87
Dugovina koncem godine 1881. . . .					42350	19		
Kamati od g. 1882. for. 564.773.84								
44.467.70								
520.306.14							2117	51
Suvišak od godine 1882.	520306	14			42350	19	2117	51
Dugovina koncem godine 1882. . . .	1102049	36						
Suvišak od godine 1883.	704792	58½						
Dugovina koncem godine 1883. . . .	397256	77½						
Suvišak od godine 1884.	467095	68½						
Tražbina zaklade koncem g. 1884. .	69938	91						
Suvišak od godine 1885.	565865	13½						
" " " 1886.	459946	57½						
" " " 1887.	473342	57½						
" " " 1888.	480043	46						
" " " 1889.	445423	30½						
Tražbina zaklade koncem g. 1889. .	2494559	96						
45% . . .	1122551	98						

Br. 803. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona

o vodnom pravu.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravne odnošaje glede vodah valja prosudjivati po načelih obćega gradjanskoga prava, ako ovaj zakon o njih nesadržaje drugih ustanovah.

§. 2.

Rieke brodive i splavne skupa sa pobočnimi jim strugami jesu javnim dobrom, te će to svoje svojstvo pridržati i tad, ako jim se spomenuta poraba bud prekine na vrieme bud posve prestane.

§. 3.

Javnim dobrom držati će se i sve ostale rieke, potoci, jezera i druge stojeće ili tekuće vode, ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatnopravnih naslovih.

Propisi obćega gradjanskoga zakonika, kojimi se zaštićuje posjed, ostaju tim netaknuti.

§. 4.

Sljedeće su vode, ako se neprotive prava stečena po drugih, svojinom privatnoga posjednika zemlje:

a) vode podzemnice, sadržane u njegovu zemljištu i izviruće odatle na površinu, osim slanih vrielah, podpadajućih monopolu soli, i cementnih vodah, spadajućih rudarskomu regalu;

b) vode, koje se na njegovu zemljištu sabiru sa zračnih oborinah;

c) vode, zatvorene u zdencih, ribnjacih. cisternah ili drugih vodnjacih, nalazećih se na tlu posjednika zemlje, ili zatvorene u priekopih (kanalih), cievih itd., što jih je on izveo za privatnu svoju porabu;

d) odtoci iz spomenutih vodah, dok se nisu izlili u tudju, privatnu ili u koju javnu vodu i dok nisu prošli sa zemljišta posjednika zemlje.

§. 5.

Privatni potoci i ine privatne vode tekućice držati će se, ako se protivno nedokaže, pripadnošću onih zemljišťah, preko kojih i izmedju kojih teku.

§. 6.

Obale i korita vodah jesu vlastnošću posjednikah obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda.

Granicu medju obalnimi posjedi, koji leže jedan prama drugomu, čini srednja crta korita.

Vlastnik korita i obale smije vršiti svoje pravo vlastničtva samo tako. da nepriečí porabe vode, te da se drži redarstvenih propisah.

§. 7.

Naravne naplave i otoci, koji su se stvorili u koritu, jesu prirastkom obalnoga posjeda.

Ako se je otok stvorio u koritu, biti će posjednikom jedne te iste obale ona okomita crta granicom, koja se daje povući od skrajne točke posjeda na srednju crtu vodotoka.

§. 8.

Otoke i naplave, koji nastanu, iza što je zadobio kriepost ovaj zakon, slobodno je ukloniti za 30 godinah bez ikakve odštete po zemljište, ako li to uztreba, da se urede rieka ili plovitba; ali za sgrade na tih otocih i naplavah, za nepobrani još prirod i nasade ide odšteta i za toga vremena.

§. 9.

Ako voda tekućica napriečac napusti korito i zastruži drugim koritom, slobodno je za vremena od jedne godine i vlastniku

napuštenoga i vlastniku novoga korita navesti vodu u prijašnji joj tok.

I. POGLAVJE.

O porabi vodah.

§. 10.

Vlastnik zatvorene privatne vode (§. 4.) vlastan, je vodu tu za se i za druge po volji rabiti i trošiti osim iznimakah, osnivajućih se o posebnih pravnih naslovih.

§. 11.

Svatko je vlastan, prirediti si na svom posjedu zdenacah, koji će davati vodu za običnu potrebu života. Al novi zdenac valja sagraditi tako. da bude razmak od bar 3 metra medju njim i medju zdenci, jezeri, vrieli, priekopi ili kućami, što jih već ima u intravilanu obćine ili u obitavanu ekstravilanu, a razmak od bar 15 metarah medju njim i gradjevinami te vrsti, što jih ima izvan intravilana obćine.

Ako se ovi razmaci neodrže, valja zdenac zasipati, čim to uztraži interesovana stranka.

§. 12.

Vrtanjem, galerijami i artežkimi zdenci slobodno je dovoditi vodu na površinu zemlje samo pod uvjet, da se tim nestegne ili nezaprieči dosadanja faktična poraba drugih vodah.

Bez dozvole oblasti nesmiju se izvoditi vrtanja, galerije i artežki zdenci, koji nisu udaljeni bar 100 metarah od sličnih i postojećih već gradjevinah, vrielah, odtokah vode i priekopah, a bar 40 metarah od sgradah, željeznicah i zidanih cestah.

Ako se neodrže ovi razmaci, valja, čim to uztraži interesovana stranka, obustaviti radnje, započete bez dozvole oblasti.

§. 13.

U krajevih, koji trajno oskudjuju vodom, a gdje se nestašici nemože inače doskočiti, vlastna je oblast stegnuti i pravo slobodne razpoložbe s privatnom zatvorenom vodom, te dozvoliti porabu vode za piće, napajanje i kućnu porabu.

No tada valja, da se odnosni vlastnik podpuno odšteti, te da se održi postupak propisan §. 153. i sljedećimi paragrafi.

Zaprieti li pako pogibelj od vatre, vlastna je mjestna redarstvena oblast i privatnu zatvorenu vodu upotriebiti za gašenje bez ikakve odštete.

§. 14.

Kod privatnih vodah tekućicah stegnuto je pravo onoga, čija je voda, pravom drugih ovlaštenikah, te javnimi obziri, koji potiču sa suvislosti vodah i neobhodne jim potrebe.

Ponapose nesmije privatni vlastnik rabeći vodu, povriediti tudja prava tim, da se voda onesnaži, da udari uzporom, da poplavi ili zamočvari tudja zemljišta.

Kojih li odredabah treba, da se odpadci i nečiste vode iz tvornicah, rudnikah i ostalih podhvatah mogu uvoditi u druge vode, o tom odlučuje oblast, imajući pred očima potrebu javnoga zdravstva i postojeća već prava na porabu.

§. 15.

Vodu, koju je vlastuik zemljišta izveo iz privatne vode, a nije je potrošio, valja navratit iu prijašnje joj korito, prije nego li predje na tudje zemljište, osim ako nebude štete po ostale vodne ovlaštenike, ako li se voda odvede drugim kojim načinom.

§. 16.

Slože li se vlastnici obalah, koje graniče jedna o drugu, da zajednički rabe ili vode vodu, to će jim se zemljišta prama trećim osobam držati jednom cielinom.

§. 17.

Pripadaju li obale s obje strane privatne vode tekućice raznim vlastnikom, to ide, ako li se nedokaže drugi koji pravni odnošaj, vlastnike jedne i druge obale prama dužini obalna jim posjeda pravo, rabiti polovicu protičuće količine vode.

§. 18.

Rabiti vodu u privatnih vodah tekućicah za kupanje, pranje, grabljenje vode ručnimi posudami i napajanje slobodno je svakomu,

ako je poraba ta moguća, a da se za nju rabe dozvoljeni za to prilazi.

O porabi toj vlastna je upravna oblast izdati posebnih redarstvenih odredbah. Za javne gradnje, cestne i vodne, vlastni su organi javne uprave, vaditi bez odštete šljunak iz privatnih vodah.

§. 19.

U javnih vodah slobodno je svakomu rabiti vodu običnim načinom, koji netraži posebnih napravah, niti neizključuje drugih od jednake porabe.

Svakomu je dakle slobodno, dok se drži redarstvenih propisah i na mjestih, gdje to ovi propisi nebrane:

kupati se, prati, napajati, izpirati i vodu grabiti vaditi te izvažati bilje, mulj, zemlju, pjesak, šlunjak, kamenje i led, ako se tim neizvrgavaju pogibelji obale i tok vode, ako se tim nevriedja tudje koje pravo, niti se nitko neoštećuje.

§. 20.

Poraba javnih voda smije se vršiti samo bez uštrba plovitbe brodovi i splavi.

§. 21.

Porabu vodah za plavljenje drvah uredjuje šumski zakon, a ribarenje u vodah zakon o ribolovu.

§. 22.

O vodah iz rudnikah odlučuje rudarski zakon.

§. 23.

Glede ustanovljivanja zaštitnoga okoliša za rudna i ljekovita vriela i vode i glede kopanja i vrtanja u tom zaštitnom okolišu odlučuju ustanove zakonskoga članka XXIII. : 1885.

§. 24.

Gdje zakon ovaj nesadržaje posebnih odredbah, slobodno je rabiti javne vode te praviti ili mienjati naprave tomu potrebite samo dozvolom upravne oblasti.

Dozvole te treba i kod privatnih vodah, ako se porabom odnosno pravljenjem i mie-

njanjem potrebitih za nju spremah i napravah dira u tudja prava, te ako se tiem mienjaju svojstva, tok ili visina vode.

Vodostrojem, koji se nesmiju dizati bez privole nadležne političke oblasti, spadaju ponapose kretala i uzporišta.

§. 25.

U dozvolbenoj izpravi, što ju izdaje politička oblast o porabi vode, treba naznačiti: mjesto, obsjeg i način porabe. Prama okolnostim mogu se njom još ustanoviti posebni uvjeti, uredjujući i osjeguravajući obću porabu.

Ova dozvola može se podieliti samo na stanovito vrieme i to najviše na 50 godinah ili uz opoziv.

§. 26.

Kolika obsjega da bude poraba vode, odlučivati će oblast s jedne strane prama tomu, koliko će vode obzirom na promienljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu.

Nikad se poraba vode nesmije dozvoliti u toliku obsjegu, da bi s nje uzmanjkalo vode obćinam ili mjestom kod požarah ili njihovim žiteljem za gospodarske svrhe.

§. 27.

Dovodi li se iz javne koje vode voda u priekope, ribnjake i vodovode, sagradjene za privatne svrhe, odlučni su glede porabe i trošnje te vode uvjeti dozvole za to podieljene. Kod toga valjati će u dvojbenih slučajevih pravilom, da je pravo rabiti vodu dozvoljeno i stečeno samo za potrebu ovlaštenikova podhvata, te da, bude li vode i preko te potrebe, javnu upravu ide pravo razpolagati tim suviškom.

§. 28.

Kad treba podieliti dozvolu za porabu vode (§. 23. i 62.), odlučiti će interes onaj. koji je važnijim s gledišta narodno gospodarskoga.

Ako su podhvati jednake važnosti, ide prvenstvo posjednika obale.

Za njim sljedi onaj posjednik, koji doprinosi uzdržavanju vodotoka, a tek za njim red je na ostalih posjednicih.

Kraj jednakih prilika ide posjednika onoga zemljišta, koje duž vodotoka leži više, prvenstvo pred posjednikom zemljišta, koje leži niže.

§. 29.

Za uredjenje riekah i osušivanje moći će se dozvola podieliti i tada, ako bi za provedbu odnosnih radnjah trebalo stegnuti ili obustaviti porabu vode.

Ali tad ide podpuna odšteta stranku, kojoj se steže poraba vode.

§. 30.

Izim obrtnih podhvatah, koji kao što n. pr. talionice moraju neprekidno rabiti vodu, može se dozvola, rabiti za natapanje vodu, služeću obrtnim svrham, podieliti bez odštete pod sljedećimi uvjeti:

1. da se voda rabi za natapanje samo od devete ure na večer u subotu do ponedjeljka do treće ure u jutro;

2. da se voda crpi urednimi i stalnimi napravami;

3. da branu ili odvodnu splavnicu otvara i zatvara nadzornik, komu je taj posao naročito povjeren.

§. 31.

Preko stegah navedenih u §. 30. može se dozvola za natapanje podieliti samo pod sljedećimi uvjeti:

1. da se obrtni podhvat podpuno odšteti za to, što mu se radnje prekidaju ili stezavaju;

2. da se dozvola potraži bar na 30 godinah.

§. 32.

Ako li se tiem, da se preudese naprave, uredjene za porabu vode, a da se ipak nesprieči prvobitni podhvat, dade polučiti suvišak vode, moći će se podieliti dozvola za porabu toga suviška pod sljedećimi uvjeti:

1. Koncesijonar dužan je odštetiti posjednika prvobitnoga podhvata za to, što će s preudešivanja trebati obustaviti radnju, pak i za sve druge štete;

2. Koncesijonar dužan je preudesiti naprave o svom trošku.

§. 33.

Nastane li nestašica vode, to će izmedju više njih, koji su ovlašteni na porabu vode, nestašicu nositi onaj, koji je posljednji stekao ovlast; u jednakih pako prilikah onaj, koji bi u normalnih okolnostih posljednji rabio vodu.

§. 34.

Dozvolu za porabu vode vrši vlastnik zemljišta ili vodogradjevine, ako ona nije stegnuta izključivo na jednu osobu.

Ako li se, dok traje valjanost dozvole, promieni osoba koncesijonara, valja ovu promjenu prijaviti, da se upiše u vodnu knjigu.

§. 35.

Dozvola za porabu vode utrnuti će:

1. ako se vodogradjevina nesgotovi u opredieljenu roku;

2. ako podhvat tri godine neposluje;

3. ako proteče vrieme, na koje je dozvola bila podieljena, odnosno kod opozivnih dozvolah, ako se dozvola opozove;

4. ako ustanovljena odšteta nije kako valja izplaćena onomu, koga ona ide.

§. 36.

Ako li tko za svoju porabu tudjim zemljištem vodi vodu jarkom ili priekopom, moći će oblast posjedniku toga zemljišta podieliti dozvolu, da rabi vodu iz toga jarka ili priekopa pod uvjet:

1. da on tiem neosujećuje svrhe prvobitnoga podhvata;

2. da on doprinosi trošku i uzdržavanju postojećih već napravah razmjerno prama svojojoj koristi;

3. da on nosi trošak, ako bi naprave uztrebalo preudesiti i uzdržavati jih.

§. 37.

Dozvoljene gradnje i naprave i vodostroje dužan je ovlaštenik sagraditi i uzdržavati tako, da može voda bez zaprieke odticati, a led što laglje prolaziti, da se bez potrebe nespriečuje ribarenje i druga poraba vode, napokon, da se voda netroši preko potrebe.

Ako bi onaj, koji je ovlašten na porabu vode, zapremio korito vode tekućice cielom joj širinom, dužan je, ako bi to tražio interes ribarenja, namjestiti propust ili rešetke za ribe.

Dokažu li učestnici, da se ta odredba nije izvršila, valja da politička oblast, ako učestnici uztraže, naloži, neka se uklone nedostatci u primjerenu roku, te da jih, mine li rok bez uspjeha, ukloni o trošku nemarnoga ovlaštenika.

§. 38.

Mogu li se uzpori, zamočvarivanje ili druge oštete, koje su s dozvoljena uzporišta potekle po treće osobe, ukloniti tiem, da se uzporište snizi ili inače shodno prenapravi, a da se tiem neoslabi pokretna snaga dotičnoga stroja, dužan je posjednik gradjevine dozvoliti, da se izvedu potrebite prenaprave ili jih sam izvesti, i to uvjek o trošku onih, koji su uztražili prenaprave.

O posebnoj odšteti, koja možda pravom ide vlastnika gradjevine i glede koje valja uvjek imati pred očima omjer sadanjega prama budućemu trošku uzdržavanja, odlučuje ako neima nagode, politička oblast u molbenu tečaju.

Nezadovolji li se koja stranka odlukom političke oblasti ob iznosu odštete, otvoren joj je redoviti put pravde.

§. 39.

Kod svih vodnih kretalah i uzporištah valja, da se dozvoljeno najviše, pak ako ima dužnost držati vodu u stanovitoj visini, i dopustivo najniže stanje vode označi uzpornimi stupovi ili drugimi kojimi trajnimi uzpornimi mjerami, i to o trošku posjednika tih strojevah i gradjevinah.

Ova oznaka valja da se kod kretalah i uzporištah, koja će se tek podići na temelju ovoga zakona, izvede odmah, kad se podignu, kod postojećih pako kretalah, gdje oznake još neima, u roku od dvie godine, računajući od dana, kojim je zakon ovaj zadobio kriepost.

Uzpornu mjeru valja da na mjestu, gdje ju je lako vidjeti i koje je pristupno interesentom, interesenti namjeste i uzdržavaju po

pravilih vodogradnje točno i tako, da se što bolje zaprieči, da ju tko hotice neošteti, te da ju neunište ni slučaj ni vrieme.

Koji da bude oblik uzpornih mjerah i kojim jih načinom valja namještati, ustanoviti će se naredbom.

§. 40.

Čim voda presegne visinu, ustanovljenu uzpornom mjerom, dužan je posjednik uzporišta, otvorivši splavnice i uklonivši sve ostale zaprieke, olakoćivati odticanje vode dotle, dok ona opet nespadne na normalno uzporno stanje.

Ako li on toga neučini, biti će oni, koji se tiem oštećuju ili jim odatle zaprieti pogibelj, vlastni uz pridržaj prava na odštetu uztražiti, da mjestna redarstvena oblast odredi, neka se voda odpusti o trošku i pogibelji nemarna posjednika uzporišta.

II. POGLAVJE.
O vodnih gradjevinah.

§. 41.

Za sve gradjevine za zaštitu od vode i sve gradjevine za regulaciju vodah u javnih vodah, treba prije, nego li što će se izvesti, potražiti dozvolu nadležne političke oblasti.

Za takve gradjevine u privatnih vodah treba dozvola političke oblasti tada, ako se njimi utiče u tudja prava ili u svojstva, tok ili visinu vode.

Glede radnjah, što će jih u javnih vodah izvoditi zajednička ili autonomna vlada, netreba takve dozvole.

Ob onih vodogradjevnih poslovih, što, jih na temelju ovoga zakona izvodi zemaljska vlada na brodivih odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će ban u interesu reguliranja vodah i brodarenja, sporazumjevši se sa zajedničkim stručnim ministrom.

§. 42.

Uzdržavati korito i obale dužan je posjednik korita, odnosno posjednik obale.

Troškovom toga uzdržavanja valja da doprinose svi, kojim s njega potiče korist, i to razmjerno prama toj koristi.

Po tom valja da troškovom oko gradnje i uzdržavanja napravah i gradjevinah, nadalje oko izvedbe radnjah, kojimi se bud od štetah s vode zaštićuju obale, zemljišta, sgrade, ceste, željeznice i druge gradjevine na riekah i potocih, bud uklanja nastala već pogibelj, ponajprije doprinose oni, čije su nekretnine, i gradjevine, kojim je zaprietila pogibelj ili su već oštećene.

§. 43.

Uzdržavati i čistiti kanale i umjetne vodotoke, te uzdržavati sve naprave za porabu vode, dužan je vlastnik vodogradjevine ili podhvata, ako nije na to drugi tko pravno obvezan.

A nemože li se pronaći vlastnik, dužni su to činiti oni, koji i sbilja rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist, ako se pravno neda ustanoviti drugo razmjerje.

§. 44.

Nasipe, obale i korita vodah, za tiem sve vodogradjevine u i na tekućih vodah valja po §. 413. o. g. z. urediti i uzdržavati tako, da neoštećuju tudjih pravah, te da se, koliko moguće, zapriečе poplave.

§. 45.

Kod zemljištah, koja su napuštena, te s toga bez gospodara, jesu dotle, dok su zemljišta bez gospodara, vodne zadruge dužne, izvoditi gradnje za zaštitu i regulaciju, ako se zemljišta ona nalaze u njihovu području.

§. 46.

Ako li se radnjami oko uredjivanja vodah ili osušivanja diže vriednost tudjemu kojemu posjedu zemljišta, vlastan je podhvatnik radnjah tražiti od posjednika, da doprinese troškovom radnje u razmjerju koristi, koja će mu s nje poteći.

Tražbina ta zastaruje za pet godinah, računajući od dana, kojim su radnje dovršene.

Dužnost doprinositi trošku i iznos prinosa ustanovljuje oblast.

§. 47.

Pokaže li se za uredjivanja vodah i osušivanja, da se radnjami, koje će se za to izvoditi, mogu amelijorirati i druga zemljišta, vlastni su posjednici tih zemljištah tražiti da i oni pod uvjeti §. 36. učestvuju kod toga podhvata.

§. 48

Na osušenih teritorijih dužni su vlastnici osušenih zemljištah odnosno zadruge, stvorene za reguliranje vode, brinuti se za to, da će moći odticati vode kišnice, snježnice i podzemnice, pritičuće s viših zemljištah.

§. 49.

Posjednici osušenih područjah odnosno zadruge za uredjivanje vodah, vlastni su ipak tražiti, da se odticanje vodah kišnicah, snježnicah i podzemnicah, nabirućih se iza nasipah i izvan osušena područja, postupice zatvara tako dugo, dok nedopusti visina vode u rieci, da se odpuste.

Al i tad slobodno jih je odpuštati samo redom, što ga oblast ustanovi.

Ako uztraže učestnici, valja da nadležna oblast odmah odredi što treba, da se izvedu ove ustanove, a ponapose da se za dobe izrade potrebiti tomu tehnički operati.

§. 50.

Ako su rieke zagaćene, mogu se zemljišta medju nasipi u primjerenoj normalnoj širini, tehnički ustanovljenoj, te zemljišta, koja trebaju za obranu od izvirućih i probijajućih vodah, rabiti samo onimi metodami kulture, što jih je naredbom ustanovila kr. zemaljska vlada.

Ako su se zemljišta ova prije, nego li što je izdana naredba, rabila drugimi metodami kulture, a ponapose, ako za bolje odticanje vode uztreba dotično zemljište očistiti od drveća, bilja i drugih tvarih i to do granice, što će ju udariti kr. zemaljska vlada, saslušavši tehničke svoje organe, biti će dužan onaj u čijem se je interesu to odredilo, da naknadi trošak toga čišćenja, — pak i umanjaj vriednosti, koji poteče s promjene u metodi kulture.

Posječeno pako drveće i ostalo gradivo svojinom su vlastnika dotičnoga zemljišta.

§. 51.

Ako se kojom vodogradjevinom tako promieni tok vode, da bi se tiem drugi oštetili, valja da oblast naloži vlastniku vodogradjevine, neka o svom trošku i u opredieljenu roku preudesi gradjevinu.

Za štetu, koja bi nastala, odgovoran je vlastnik vodogradjevine.

§. 52.

Dozvolbenom izpravom valja takodjer opredieliti, do koje daljine mora da onaj, koji je ovlašten za porabu vode, u dobru stanju uzdržaje korito, obale i nasipe vodotoka.

Dužnost ta nemože se opredieliti dalje, već samo dokle dopire uzpor vode.

§. 53.

Da se zaprieče vododerine, posjednici su onih zemljištah, gdje se vododerine bud stvaraju bud ima prilike, da će se razširiti postojeće već vododerine, dužni, da u opredieljenu roku podignu zajaze, šibače i nasade, koji su prikladni spriečivati vododerine a oblast jih je odredila.

Al ako se odstranjivanju vododerinah hoće većih radnjah, biti će dužni doprinjeti trošku tih radnjah svi oni, kojim je bud poboljšica na korist, bud jim prieti pogibelj štete.

§. 54.

Teritoriji, potrebiti za spriečavanje vododerinah, mogu se izvlastiti.

POGLAVJE III.

O vodnih teretih i služnostih.

§. 55.

Vlastnik zemljišta kojega nesmije na štetu nižega zemljišta svojevoljno promieniti naravno odticanje vodah, tekućih njegovim zemljištem.

Al ni vlastnik nižega zemljišta nesmije, na štetu gornjega zemljišta priečiti naravno odticanje takvih vodah.

§ 56.

Posjednik obale dužan je bez odštete:

1. ostaviti duž brodivih i splavnih riekah za ljude i marvu kopitnicu širine, statutarno ustanovljene;

2. dozvoliti, da brodovi i splavi pristaju na mjestih, što jih je oblast opredielila;

3. onim, koji su ovlašteni plaviti drva i njihovim radnikom, ako to neobhodno treba za prevažanje — dozvoliti slobodnu komunikaciju na poljih, ležećih neposredno na obali;

4. dozvoliti, da se obale obadju s obzira vodnoga redarstva;

5. dozvoliti, da se gradjevine za obranu od vode, za reguliranje i porabu vode (§. 41.), što jih je oblast dozvolila ili odredila, izvedu u koritu odnosno u korito ugrade i u obale učvrste, pak da se bez odštete upotriebljuje materijal dobiven radnjami oko reguliranja i uredjenja korita, što jih valja izvesti u javnu interesu. Naprave ovako ugradjene svojinom su dotičnoga gradjevnoga podhvatnika.

§. 57.

Ima li pogibelj, slobodno je svigdje pristati brodovi i splavi, izkrcati jih te jih izvući na obalu, al je tad posjednik obale vlastan, potražiti odštetu štete, koja mu je nanesena.

Isto tako ide vlastnika odšteta za služnost za ona njegova zemljišta, na koja treba bud s kojega razloga preložiti ili izvesti kopitnice.

§. 58.

Prieče li predmeti, što jih je nanjela voda, naravnu odticanju vode, te ima li odatle štete po posjednike zemljištah uz ili niz vodu, vlastni su posjednici interesovanih zemljištah potražiti, neka dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti, koji prieče odticanju, ili neka jih ukloni sam načinom, koji mu stoji na volju.

§. 59.

Ako li se izvode u javnu interesu vodogradjevine za zaštitu, reguliranje obalah, osušivanje i druge svrhe, mora da se odstupe potrebita za to zemljišta i druge nekretnine,

naprave i gradjevine, ili ustupi potrebita za to služnost na zemljište, i to u oba slučaja uz primjerenu odštetu.

Vodovodi i kanali mogu se takodjer, ako to traži javni interes, a svrha se gradjevine tiem neće osujetiti, preložiti i bez dozvole vlastnikah i onih, koji su ovlašteni na porabu vode. Trošak nositi će podhvatnici preložbe.

§. 60.

Da se uzmognu izvesti i uzdržavati vodogradjevine za zaštitu, reguliranje i druge svrhe, dužni su vlastnici obalah i to uz primjerenu odštetu, ako li neima prava na bezplatnu dozvolu, dozvoliti, da se obalami prolazi te gradja dovaža, odvaža, razmješta i pripravlja.

Uztraži li vlastnik obale, može se podhvatniku gradnje opredieliti primjeren rok, u kom da dovrši gradnju i odveze gradju.

§. 61.

Ako i neima uvjetah za izvlastbu po §. 365. o. g. z., može javna uprava, da se vode mogu što koristnije rabiti i odstranjivati štete, što bi jih voda nanjela, odrediti:

a) da je posjednik privatne vode tekućice, ako je sam netreba, a nije je uzeo ni rabiti u roku, opredieljenu mu po okolnostih po oblasti, dužan ustupiti ju uz primjerenu odštetu drugim, koji ju mogu korišću rabiti;

b) da su posjednici zemljištah dužni, uz primjerenu odštetu dozvoliti pravo služnosti na vlastitu posjedu za to, da se smije tudja voda voditi preko njihova zemljišta od jednoga mjesta do drugoga, te da za taj vodovod ondje smiju podići nuždne naprave i gradjevine.

Takve se služnosti mogu riešiti posjednici zemljištah, ako ustupe površine zemljištah, potrebite za provedbu vodovodah i potrebnih zanj gradjevinah. Tad jih za taj ustup ide primjerena odšteta.

Ako posjednik zemljišta sbog takva vodovoda ili vodogradjevine nebi više korišću mogao rabiti svoje zemljište, morati će se, ako on to uztraži, odkupiti cielo odnosno zemljište.

§ 62.

Ako li se po §. 61. voda, koja vlastniku pretiče, podieli drugomu komu na porabu, treba u dozvolbenu izpravu (§. 25.) svakako uvrstiti i uvjet taj, da se onaj, komu je podieljena dozvola, mora njom i poslužiti u stanovitu za to opredieljenu roku, jer da će inače dozvola ona utrnuti.

§. 63.

Posjednik vodovodne služnosti valja da prije, nego li što se prihvati radnjah, odšteti posjednika zemljišta.

Iznos odštete obsiže:

1. procjenbenu vriednost zemljištah, koja će se upotriebiti;

2. jednu petinu procjenbene vriednosti, koja će se petina pribrojiti punoj procjenbenoj vriednosti;

3. odštetu za štete, koje bi se nanjele sgradam, usjevom i nasadom;

4. naknadu za štete, koje bi potekle odatle, što će se zemljište razkomadati ili inače oštetiti.

§. 64.

Ako na zemljištu kojem već ima vodovodni jarak, to mu vlastnik nemora trpiti, da se njegovim zemljištem izvede nov jarak, pod uvjet da jarak, koji već postoji, odgovara i novoj svrsi.

U takovu slučaju valja rabiti postojeći već jarak.

No posjednik služnosti nije toga vlastan zahtjevati.

§. 65.

Podhvatnici, koji izvode otvorene jarke i kanale, dužni su kraj obvezah, koje jim namiće §. 491. o. g. z. podići i uzdržavati mostove i brvi potrebite, da se spoje obje obale, a kod visoko gradjenih vodovodah i kanalah i nuždne propuste, te sve, što treba sjegurnosti osobah i imetka.

§. 66.

Služnost utrnjuje u isto doba, kad i pravo na porabu vode.

Ako se ovlaštenik za trajanja ovlasti nije tri godine služio vodovodom, to će vlastnik

zemljišta, obterećena služnosti, biti vlastan potražiti u oblasti, da se služnost dokine i prije, nego li što mine rok.

Čim je služnost utrnula, dužan je služnostni ovlaštenik, da o svom trošku u prekluzivnu roku, što će ga oblast ustanoviti najmanje na dva mjeseca, ukloni sve one sastojine vodovoda, koje nisu nerazstavnom sastojinom zemljišta. Ako toga neučini, to će posjednik zemljišta smieti slobodno razpolagati onimi sastojinami.

Posjednika služnosti tad neide pravo, potražiti, da mu se bud što povrati od iznosa odštete, po njem izplaćene.

IV. POGLAVJE.
Vodne zadruge.

§. 67.

Prama zakonu ovomu mogu se stvarati vodne zadruge:

1. za reguliranje vode (reguliranje koritah, utvrdjivanje obalah, obranu od povodnjah i spojeno tim odvadjanje vode);

2. za porabu vode (natapanje, drenažu, osušivanje, kolmaciju, osušivanje močvarah itd.)

§. 68.

Vodne zadruge mogu kao takve pod svojim imenom sticati pravah, preuzimati obvezah i pred sudovi voditi parnicah kao tužitelji i tuženici.

A. Zadruge za reguliranje vode.

§. 69.

Posjednici inundacijonih područjah kraj riekah i vodah, koja su zaokružena zaštićenimi visinami ili u tehničkom smislu čine jednu cielinu, te posjednici otokah, vlastni su stvarati vodne zadruge za obranu od povodnjah.

Zadruge pako, kojim je zadaćom regulirati korito ili vodotok, ili zaštititi obale, mogu stvarati samo posjednici onakvih samostalnih zemljištah, gdje neće takva regulacija ni posjednikom na drugoj obali ni onim uz ili niz vodu naneti štetah takvih, da se ove nebi mogle ukloniti sličnimi radnjami

Da li će od te regulacije poteći takve štete, pak ako poteku, što li bi trebalo odrediti, da se one uklone, o tom valja da se odluči postupkom ustanovljenim u §. 72.

§. 70.

Nemože li se zadruge stvoriti slobodnim sporazumkom svih interesentah, vlastna je proglasiti zadrugu konstituiranom i većina jim koja će se ustanoviti prama tomu, koliko ona posjeduje jutara u inundacijonu području.

§. 71.

Interesenti, voljni stvoriti zadrugu za reguliranje vode, dužni su da sastave glavni izkaz o tom, koliko jutarah obsižu interesovani posjedi, za tiem glavnu tehničku osnovu i proračun o trošku reguliranja, te da — pošto prijave županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) da su to učinili — sazovu sve interesente u glavnu skupštinu.

U toj glavnoj skupštini konstituirati će se zadruga, izabrati predsjednik i članovi odbora, sastaviti pravila i ustanoviti, po kojoj da se tehničkoj osnovi, kojim redom i u kojem roku izvedu radnje.

Svi zaključci valja da se predlože županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na uredovanje prama §. 73.

Tek kad se svi ti zaključci odobre, smieti će zadruga prionuti, da izvodi daljnje zadružne poslove.

§. 72.

Ako bi zasnovana zadruga djelatnošću svojom trebala da zasegne u područje više municipijah, to će na podnesak interesentah kr. zemaljska vlada opredieliti onu županijsku oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj da se predlože spomenute osnove i izprave na uredovanje prama §. 71., a da se je to učinilo, valja priobćiti ostalim županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom).

§. 73.

Čim je zadruga nadležnoj oblasti predložila glavne osnove o regulacijonih radnjah, valja da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) susjednim interesovanim zadrugam za reguliranje vode pak i obćinam, koje leže

napramice i onim uz i niz vodu, u roku od 8 danah priobći, da su osnove predložene.

Obćine valja, da ne samo načinom oglašivanja, koji je u mjestu običajan, već i napose svim interesovanim neposrednim porezovnikom ili njihovim zastupnikom priobće, da su osnove predložene i da jih mogu razgledati.

Interesenti nemogu dalnjemu postupku prigovoriti razlogom, da nisu bili obavješteni, ako obćine dokažu poštarskom predatnicom ili dostavnicom, da su jim stvar priobćile.

Osnove biti će osim vremena od 8 danah, opredieljena za oglašivanje, još 30 danah, izložene, da jih može svatko razgledati. U tom roku valja da interesenti sve svoje primjetbe ob osnovah podnesu nadležnoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu).

Iza toga valja, da nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) najkasnije za 30 danah izrekne odluku ob osnovi, te ovu zajedno s osnovom, s primjetbami, koje su joj podnesene i sa pravilii zadruge predloži kr. zemaljskoj vladi.

Istim načinom postupati će se, kad će trebati, da oblast odluči o detaljnih osnovah, što jih valja izraditi na temelju glavnih osnovah.

Obćenite i detaljne osnove onih zadrugah za regulaciju vodah, koje su se konstituirale duž brodivih, odnosno zajedničkih riekah, pak i preinake tih osnovah ustanovljuje ban, sporazumjevši se sa vladom zajedničkom.

§. 74.

Čim se se potvrde pravila, upisati će se zadruga u vodnu knjigu, te jedan primjerak njezinih pravilah pohraniti u arkivu vodne knjige.

§. 75.

Predlažući prama §. 71. svoja pravila, valja da zadruga podjedno dokaže, da si je izabrala predsjednika i odbor.

Podnesak o tom treba da podpišu predsjednik i odbornici, a podpisi treba da se ovjerove.

S. 76.

Tko steče teritorij, spadajući u područje zadruge, postaje već tiem njezinim članom.

§. 77.

Članovî zadruge jesu nesamo svi interesovani posjednici zemljištah, već i svi pojedinci, korporacije i jurističke osobe, kojih se izravno tiče djelovanje zadruge.

Troškovom zadruge dužni su prama §. 109. doprinositi osim članovah zadruge još i vlastnici interesovanih priekopah, kružnih nasipah, sgradah, cestah i željeznicah.

§. 78.

Ob osobah, koje bi kasnije stupile u svezu zadruge, odlučuje §. 47. S druge strane ide i zadruge pravo, naknadno povući u svezu zadruge i sva zemljišta, što bi jih ona svojimi radnjami zaštitila ili jim povećala prihod.

Postupak, kojim tad valja udariti, opredieljuju §§. 102.—107. ovoga zakona.

§. 79.

Glavna skupština vlastna je zaključkom izključiti pojedina zemljišta, ako to traži svrha zadruge.

Zaključak ovakav treba da potvrdi kr. zemaljska vlada, te da se odštete posjednici izključenih zemljištah.

§. 80.

Zadruge za regulaciju vode i osušivanje, koje si svomu području nisu opredielile granicah prikladnih, da u njih vrše svoju zadaću, mogu se s nova organizovati i udariti si nove granice.

Ustanoviti uvjete i modalitete zadružbe stoji do sporazumka interesentah, ali ako se ovi nebi mogli sporazumjeti u prekluzivnu roku, što će ga ureći kr. zemaljska vlada, odlučiti će u svakom pojedinom slučaju kr. zemaljska vlada, saslušavši interesente.

§. 81.

Uztreba li u javnu interesu ili za jednoliku obranu od povodnjah i za odvadjanje vode, stojeće s obranom u savezu, to je kr. zemaljska vlada vlastna inundacijona područja, koja već nisu dostatno zaštićena, pripojiti bud kojoj već postojećoj zadrugi, ili ureda radi stvoriti zadrugu od interesentah takova područja.

U prvom slučaju valja, da odnosna zadruga svojoj svezi utielovi dotično područje, držeći se postupka, propisana ovim zakonom o promjeri inundacijonih područjah i klasifikaciji jim, da nadalje od časa, kad je područje ovo utielovljeno, zanj odmjeri zadružne prinose po ključu za razporezbu, ustanovljenu na temelju klasifikacije, te da zato izvede obranbene gradnje, potrebite za obranu utielovljena zemljišta od poplavah i to kao sastavni dio postojećih već zadružnih obranbenih gradnjah.

Za područja pako, koja su zatvorena visinami, te se s toga nemogu utieloviti svezi koje od postojećih već zadrugah. valja sastaviti posebnih zadrugah; al tad tereti, koji će zapasti interesente, nesmiju da iznose više, nego li što će se obranom od povodnjah podići vriednost.

Kad se god stvori posebna takva zadruga, valja to priobćiti zakonodavnomu tielu.

Ako se po operatu o tehničkoj premjeri inundacijonoga područja pokaže, da jedno te isto područje spada u poplavišta više zadrugah, to će kr. zemaljska vlada, saslušavši interesovane zadruge, odlučiti, kako da se to inundacijono područje porazdieli na odnosne zadruge.

§ 82.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;

2. svrhu zadruge;

3. kako će odbor biti ustrojen, kako će se on birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;

4. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština i kakva će biti djelokruga, kojim će redom ona razpravljati i kako stvarati zaključke, i što valja učiniti, ako sazvana već glavna skupština nebi bila sposobna zaključivati;

5. kakvo će pravo glasovanja ići članove i kako će ga oni vršiti.

§. 83.

Pravo glasovanja vršiti će se prema tomu, kako tko učestvuje u zadruzi.

Stoga valja u pravilih ustanoviti, koja li najmanja mjera učestvovanja daje po jedan glas.

Oni, koji neučestvuju ni najmanjom tom mjerom, mogu se složiti u primjerene skupine, te će po svom punomoćniku ili svojih punomoćnicih imati toliko glasovah, koliko je glasovnih jedinicah sadržano u prinosbenu razmjerju, koje jih zapada.

Ako se oni, koji učestvuju sa manje nego li najmanjom mjerom, nebi mogli sporazumno složiti u skupine, zastupati će jih gornjim načinom načelnik obćine.

Nijednoga posjednika učestnika nemože da ide više od polovice svih glasovah zadruge.

Kod zadrugah za osušivanje ide, nakon što su ustanovljeni i operati o promjeri inundacijonoga područja, klasifikacija i prinosbeni ključ, po jedan glas onoga, koji je vlastnikom svake stotine procjenbenih jutarah inundacijonoga područja ili svake tisuće forintih vriednostne povišice.

§. 84.

Odbor upravlja svimi poslovi zadruge, koji nisu ovim zakonom ili zadružnimi pravili pridržani glavnoj skupštini.

Odbor sastoji se od predsjednika i najmanje četiri člana, izabrana izmedju članovah zadruge ili njihovih punomoćnikah.

§. 85.

Članove odbora valja odmah prijaviti nadležnoj oblasti. da jih ova upiše u vodnu knjigu; podjedno valja opredieliti one članove odbora, kojim se mogu pravomoćno izručivati dostave, tičuće se zadruge.

Bude li promienah medju odbornici, valja i te promjene prijaviti nadležnoj oblasti, da jih ova upiše u vodnu knjigu.

Onaj odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će se po kr. zemaljskoj vladi svaki put kazniti globom od 5 do 500 fr., koja ide pričuvi odnosne zadruge.

§. 86.

Prama oblastim i trećim osobam zastupati će zadrugu njezin predsjednik ili član, šte ga je za to odabrao odbor.

§. 87.

S poslovah, što jih odbor po ovom zakonu i pravilih utanači u ime zadruge, nastaju po zadrugu prava i obveze.

Sklapanju zajmovah treba uvjek ovlast glavne skupštine.

§. 88.

Prama zadruzi valja da se odbor drži stegah. što mu jih namiću njegovo pravo zastupanja, pravila zadružna i zaključci glavne skupštine.

§. 89.

Glavna skupština valja, da se sazivlje svake godine bar po jedan put. U pozivu treba naznačiti predmete, o kojih će skupština razpravljati.

Pravomoćni zaključci mogu se stvarati samo o predmetih, označenih u pozivnicah. Iznimka odatle ima samo glede predloga, da se sazove nova glavna skupština.

§. 90.

Jedna trećina članovah imajućih pravo glasa, može kad joj volja pismeno, naznačivši uzrok i svrhu, potražiti, da se zazove glavna skupština.

Ako organ, ovlašten na saziv, neizpuni te želje za osam danah, računajući od dana, kad mu je predana pismena zamolba, to će na zamolbu interesentah odrediti kr. zemaljska vlada, odnosno vladin povjerenik, dodieljen zadruzi (§. 115.), da se sazove glavna skupština.

§. 91.

Predmeti, o kojih je vlastna zaključivati jedino glavna skupština, jesu sljedeći:

1. ustanovljivanje i mienjanje zadružnih pravilah;

2. osnove radnjah, što će jih zadruga izvesti;

3. ustanovljivanje broja, plaćah i djelokruga zadružnih činovnikah, slugah i stražarah nasipah te djelokruga i zamjenita odnošaja odbora i činovnikah;

4. izbor, dignuće i odriešenje predsjednika i odbora;

5. revizija računah;

6. ustanovljivanje proračunah ;
7. sklapanje zajmovah;
8. ulaganje pričuvne glavnice i novacah ;
9. razvrgnuće zadruge.

Za sklapanje zajmovah treba absolutna većina svih interesentah; al ako prva glavna skupština nije bila sposobna stvoriti zaključak, zaključiti će u glavnoj skupštini, koja će se s nova sazvati, oni, koji budu prisutni. Da se pako zadruga razvrgne, treba uvjek većina od dvie trećine svih interesentah.

§. 92.

Zaključci glavne skupštine o promjeni pravilah, o razvrgnuću zadruge, o proračunu i o sklapanju zajmovah biti će pravno valjani, kad jih odobri kr. zemaljska vlada.

Zaključak glavne skupštine o proračunu troškovah za buduću godinu i o načinu kako će se pokriti zadružni izdatci, valja do 15. listopada prediduće godine po vladinu povjereniku dodieljenu zadruzi (§. 115.) predložiti kr. zemaljskoj vladi.

Ako se rok taj promaši bez dovoljna razloga ili ako se zaključci glavne skupštine spomenuti u ovom §-u uzmu izvoditi, prem jih vlada još nije odobrila, moći će kr. zemaljska vlada kazniti zadrugu globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnoj zakladi odnosne zadruge.

O predloženu joj proračunu troškovah odlučiti će zemaljska vlada za 60 danah, računajući od dana, kad je proračnn uručen vladinu povjereniku, dodieljenu zadruzi. Ako kr. zemaljska vlada za toga roka neizda odluke, držati će se, da je proračun odobren.

§. 93.

Odbor upravlja poslovî zadruge, te su njemu podredjeni svi zadružni činovnici.

On izabire sve činovnike, nadzire njihov rad, imenito upravu zadružnom blagajnom, izpituje knjige, spise i blagajnu zadruge, te vrši u obće sve, što mu je zadaćom po ovom zakonu, po vladnih naredbah, zadružnih pravilih i pojedinih zaključcih glavne skupštine.

Da se dužnosti odbora točno vrše, odgovorni su odbornici.

§. 94.

Proti izboru zadružnih činovnikah mogu se interesenti zadruge za 14 danah, računajući od izbora, uteći zemaljskoj vladi, a ova je, ima li zakonitih i važnih razlogah, vlastna uništiti bud sve bud pojedini koji izbor.

Mjesta ovako izpražnjena valja odmah popuniti.

§. 95.

Činovničko osoblje zadrugah čine: ravnatelj, nadinžinir (inžinir), potrebit broj odsječnih inžinirah, blagajnik. protustavnik i potrebito pomoćno osoblje.

Ravnatelj i nadinžinir (inžinir) mogu se u pravilu odpustiti disciplinarnim postupkom ili na temelju kaznene osude, nu predsjednik zadruge vlastan je svagda, ako na to privoli i odbor zadruge većinom od dvie trećine svih njegovih članovah, razriešiti službovni odnošaj odkazom na godinu danah.

Manjim zadrugam, koje nebi smogle sredstvah, da namjeste sve gore spomenute činovnike, može zemaljska vlada dozvoliti, da namjeste i manje činovnikah pod uvjetom, ako će i tad moći vrsiti svoju zadaću.

§. 96.

Ravnatelj vodi upravu zadruge a naloge daje mu odbor ili, ako ovaj nije na okupu, predsjednik.

Tehničke poslove obavlja nadinžinir (inžinir).

Nadinžinirom (inžinirom) moći će se izabrati samo onaj, koji ima mjerničku diplomu a dokaže dvogodišnju praksu kod gradnjah za reguliranje riekah i gradnjah oko osušivanja.

Odsječnimi inžiniri slobodno je izabrati i one, koji imaju samo diplomu zemljomjersku, ako dokažu dvogodišnju praksu.

§. 97.

Proti zadružnim činovnikom može se povesti disciplinarua iztraga.

Disciplinarnu iztragu može odrediti: glavna skupština ili odbor zadružni, te zemaljska vlada.

Onaj, koji odredi disciplinarnu iztragu, može činovnika, proti komu se iztraga povodi, suspendirati.

Odbor valja tad da se za 14 danah, računajući od suspenzije, pobrine tko da zamienjuje dotičnoga činovnika.

Zemaljska vlada izdati će o disciplinarnom postupku posebnu naredbu.

§. 98.

O svakoj glavnoj skupštini i o svakoj odborskoj sjednici valja sastaviti zapisnik i u njem naznačiti imena prisutnih.

Zapisnike ove valja za 14 danah, računajući od dana odnosne sjednice, predložiti u izvoru ili prepisu zemaljskoj vladi, odnosno vladinomu povjereniku dodieljenu zadruzi, da ga ovaj podastre zemaljskoj vladi.

Odbor, koji u tom pogledu skrivi koji propuštaj, moći će zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500 forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

§. 99.

Zadruga razvrgnuti će se:

1) ako to zaključi glavna skupština;

2) ako se spoji s drugom kojom zadrugom.

U jednom i drugom slučaju valja zaključak glavne skupštine predložiti kr. zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Zemaljska vlada vlastna je uzkratiti odobrenje zaključku o razvrgnuću zadruge:

1) ako zaključak o razvrgnuću nije zakonito stvoren;

2) ako zadruga nije izpunila svojih obvezah prama trećim osobam a razvrgnuće nije zaključeno za to, da se zadruga prama §. 123. spoji s drugom kojom zadrugom;

3) ako drži, da u javnu interesu treba daljnji obstanak zadruge.

§. 100.

Ako se zadruga razvrgne odobrenjem zemaljske vlade, valja odboru prijaviti to nadležnoj oblasti, da razvrgnuće upiše u vodnu knjigu.

Ako li odbor toga neučini, moći će ga zemaljska vlada kazniti globom od 5 do 500

forintih, koja ide pričuvnu zakladu odnosne zadruge.

§. 101.

Imovina zadruge, koja preostane nakon što su namireni dugovi, porazdieliti će se medju članove u razmjerju prama njihovim prinosom, ako se o njoj nije privolom zemaljske vlade drugčije odredilo po zadružnih pravilih ili zaključkom zadružne glavne skupštine.

Dugove će namiriti i preostalu imovinu porazdieliti medju zadrugare članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravili ili zaključkom glavne skupštine.

§. 102.

Ako se članovi zadruge nebi mogli dogovorno sporazumjeti o tom, kako da se ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja ili prinosni ključ, valja postupati po ustanovah sljedećih paragrafah 103.—107.

§. 103.

Operat o premjeri inundacijonoga područja valja u glavnom tehnički izraditi.

Dužnosti ove riešene su zadruge, kojim je premjera inundacijonoga područja već pravno valjana ili ako i ne pravno valjana a ono bar u tečaju; potonjim je zadrugam ponapose dozvoljeno, da premjeru inundacijonoga područja dovrše onim načinom, kojim su ju započele.

U operatu o premjeri inundacijonoga područja ustanovljuje se teritorij, u kojem valja interesentom doprinositi radnjam.

Kod zadrugah javnoga interesa, koje će se stvoriti ili već postoje a premjera inundacijonoga područja još je u tečaju, ili kod kojih treba s nova opredieliti inundacijono područje, valja osnovom zu premjeru inundacijonoga područja uzeti najvišu razinu velike vode, koja se je bila ondje opazila do premjere inundacijonoga područja.

O tom, da se započme ili ponovi premjera inundacijonoga područja, odlučuje u prvoj molbi glavna skupština zadruge, te valja, da se zaključak taj za 30 dana priobći interesentom zadruge.

Stranka, koja nije zadovoljna odlukom, valja da za 14 danah, računajući od dana kad je obavještena, svoju pritužbu preda predsjedniku zadruge, a ovaj valja da pritužbu, takodjer za 14 danah, podastre zemaljskoj vladi, da ova o njoj konačno odluči u drugoj molbi.

Postupak glede tehničkoga operata o premjeri inundacijonoga područja urediti će se posebnom naredbom.

§. 104.

Gotov operat o premjeri inundacijonoga područja valja da odbor na 30 danah izloži na mjestu, interesentom lako pristupnu, gdje će ga svatko moći razgledati, te da interesentom dojavi, kad je i gdje operat izložen.

Interesentom valja, da svoje primjetbe za tih 30 danah pismeno predaju odboru, a ovaj predložiti će jih glavnoj skupštini.

Da se rieše predložene joj primjetbe, izaslati će glavna skupština jedno ili, ako uztreba prama posebnim prilikam raznih krajevah, više posebnih povjerenstvah. Svako povjerenstvo ima po pet članovah, a moći će valjano zaključivati samo, kad su prisutna bar tri člana.

Odluku povjerenstva valja da odbor priobći interesentom.

§. 105.

Proti ovoj odluci imaju interesenti u roku od 30 danah — računajući od dana dostave — utok odboru, koji valja da utok predloži na riešenje županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) nadležnoj prema §. 72.

Neće li županijska oblast (gradsko poglavarstvo) moći riešiti utok po predloženih mu spisih, odrediti će očevid na licu mjesta, a o tom obavjestiti interesente bar 14 danah prije roka, urečena za očevid.

Osim oblastnih stručnjakah mogu tomu očevidu i stranke dozvati svojih vještakah.

§. 106.

Čim se konačno ustanovi operat o premjeri inundacijonoga područja, izaslati će glavna skupština povjerenstvo od petorice članovah, da obavi klasifikaciju zemljišta u razmjerju, kojim ova učestvuju, i da ustanovi ključ za prinose.

Za klasifikacije i ustanovljivanja prinosnoga ključa valja postupati prama ustanovam gornjih paragrafah 104. i 105.

§. 107.

Proti odluci županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) glede premjere inundacijonoga područja, klasifikacije i prinosnoga ključa, ima u roku od 14 danah — računajući od dana kad je odluka dostavljena, al samo s razloga, što se zakoni nisu održali ili zlo uporavili — utok i to odgodnom moći kr. zemaljskoj vladi, koja će, dokine li odluku, stvar dodieliti drugoj županijskoj oblasti, da o njoj s nova odluči.

§. 108.

Kad se konačno ustanove: elaborat o premjeri inundacijonoga područja, klasifikacija i prinosni ključ, osnovati će odbor gruntovnicu o cielom inundacijonom području, koja treba da se koliko moguće sudara sa zemljarinskim katastrom.

U gruntovnici ob inundacijonom području valja da se označuju: imena pojedinih posjednikah, lokalizacijoni broj područja, obsjeg teritorijah i to posebice po pojedinih razredih i prinosni ključ.

§. 109.

Vlastnici priekopah, sgradah, kružnih nasipah, cestah i željeznicah, zaštićenih zadružnimi nasipi i drugimi radnjami za reguliranje vode, dužni su doprinositi troškovom zadruge u razmjerju prama tomu, koliko bi jih više stajalo uzdržavanje odnosno osjeguravanje vlastitih jim gradjevinah, da nisu izvedene zaštitne gradnje.

Iznos toga prinosa ustanovljuje upravni odbor nadležnoga municipija, saslušavši interesente u prvoj molbi, a konačno zemaljska vlada.

Glede vicinalnih željeznicah odlučan je §. 4. točka a) zakonskoga članka IV. 1888.

§. 110.

Pokaže li se za pet ili najviše 8 godinah računajući iza dovršene klasifikacije, da klasifikacija neodgovara stanju, koje se je za

toga razdobja polučilo, vlastni su interesenti koji drže, da su jim interesi povriedjeni, predložiti u glavnoj skupštini novu klasifikaciju.

Ako li se nezadovolje zaključkom glavne skupštine, to jih u roku od 14 danah, računajući od dostave zaključka, ide utok zemaljskoj vladi.

§. 111.

Ako li zadruga, koja treba da se prama §. 81 s nova ustroji ili stvori ureda radi, neustanovi svojih pravilah, neizabere svoga odbora ili nezapočme svoje djelatnosti u roku, urečenu zemaljskom vladom, to će zemaljska vlada imenovati zadružne činovnike.

Ovi su činovnici dužni postupati po uputah i naredbah vladinih.

U takvih će slučajevih zem. vlada sastaviti povjerenstvo od većih posjednikah inundacijonoga područja i zastupnikah interesovanih obćinah za to, da izjavljuje svoje mnienje o zadružnih poslovih.

Poslovnik toga povjerenstva ustanoviti će zem. vlada.

§. 112.

Ako bud obzirom na jedinstvenu regulaciju koje rieke i osušivanje, stojeće s njom u savezu, bud s obzira na potrebe uprave i sjegurnosti u javnu interesu treba, da se podržavaju zaštitne gradnje koje zadruge, vlastna je zem. vlada odrediti ureda radi, da se uvrsti u proračun zadruge iznos, potrebit za uzdržavanje i nadziranje zadružnih zaštitnih gradjevinah, te da se iznos razporeže na zadružne članove.

Proti takvoj odredbi moći će zadruga za 14 danah, računajući od dana dostave, podići svoje prigovore kod zem. vlade Al ako zem. vlada unatoč tim prigovorom nepromjeni svoje odredbe, dužna ju je zadruga odmah izvesti.

Odbornici zadruge dužni su pod odgovornost, iznos uvršten u odobreni proračun razporezati na zadružne članove po prinosnu ključu te pobrinuti se, da svaki član namiri iznos, koji ga je zapao.

§. 113.

Ako zadruga, koju treba uzdržavati u javnu interesu, neizpuni svojih obvezah, ili

ako se po nalogu zemaljske vlade neprihvati radnjah, što jih je vladin povjerenik, izvidivši sve na licu mjesta, označio potrebitimi, ili ako jih zadruga nedovrši onako brzo kako bi trebalo, moći će zemaljska vlada ureći prekluzivni rok, u kom valja zadruzi izpuniti svoje obveze, te izvesti radnje, što jih je vladin povjerenik označio potrebitimi.

Neizpuni li zadruga ni u prekluzivnom tom roku svojih obvezah, to će se zemaljska vlada pobrinuti, da se radnje o trošku zadruge izvedu i uzdržavaju. Podjedno biti će vlada vlastna razporezati potrebite za to iznose na interesente, čim se započme izvadjanje i to, ako se nebi dalo drugčije, t. j. ako još nebi bio ustanovljen prinosni ključ, provizorno u razmjerju prama zemljarini, koja se plaća od zemljištah u inundacijonom području.

Kad se ustanovni prinosni ključ, rektificirati će se po njem i izravnati prinosi ovako ubrani.

§. 114.

O pitanju, da li koju zadrugu valja uzdržati ili konstituirati u javnu interesu, odlučuje zemaljska vlada, saslušavši odnosnu zadrugu ili interesente i susjedne zadruge.

Ustanove §§. 111. i 112. valja svakako uporavljivati na zadruge stvorene ureda radi prama §. 80. pak i na one zadruge, koje su zaključile razvrgnuće a vlada toga zaključka u javnu interesu nije potvrdila.

Na zadruge, koje se nemoraju podržavati u javnu interesu, nemogu se uporavljivati ustanove §§. 112. i 113.

§. 115.

Zemaljska vlada motri po svojih povjerenicih djelovanje zadrugah, te bdije nad tiem, da zadruge djeluju po ustanovah zakona, po svojih pravilih i po zaključcih glavne skupštine.

S toga valja vladinoga povjerenika pozivati svim sjednicam odbora i glavnoj skupštini. U tih sjednicah ide povjerenika rieč, te je on vlastan proti zaključkom uteći se za 14 danah zemaljskoj vladi, ako drži, da se timi zaključci podpuno neobezbiedjuju zaštitne gradjevine.

§. 116.

Zadruge dužne su stvarati si pričuvne zaklade za obranu od vode. Iznos pričuvne zaklade sračunan po kilometru ciele linije, koju treba braniti, valja u pravilih točno ustanoviti.

Pričuvnom zakladom valja upravljati posebice, odieljeno od ostalih zadružnih novacah, te će ju zadruga, kad god nastane pogibelj, moći upotriebiti, da namiri trošak za obranu od povodnjah.

Iznos potrošen iz pričuvne zaklade valja, kad mine pogibelj, razporezati na članove zadruge, i od njih ubrati prama ustanovam §. 120. tako, da će se pričuvna zaklada opet dopuniti najkasnije za 6 mjesecih, nakon što je minula velika voda.

§. 117.

Zadruge za obranu od povodnjah dužne su smjestiti vodomjere, opredieljene posebnimi odredbami i namjestiti dostatan broj stalnih stražarah.

Ustanova §. 173. tiče se i ovih zadružnih stražarah.

§. 118.

Na materijal i spreme potrebite uzdržavanju gradjevinah ili obrani i na pričuvnu zakladu za obranu od vode nemože se udariti ovrhom.

Ako s toga nebi bilo pokrića za tražbinu, koju bi valjalo utjerati ovrhom, to se mogu interesenti zadruge pridržati, da namire manjak razmjerno po prinosnom ključu.

§. 119.

Iznosi, što jih zadruga razporeže (ovamo spadaju i prinosi pojedinih dobarah za ukamaćivanje i amortizaciju zadružnih zajmovah) obterećuju odnosni posjed tako, da jih ide svojstvo izravnih porezah sa pravom prvenstva, i prednost pred svimi pače i uknjiženimi tražbinami.

§. 120.

Ravnatelj zadruge valja da vlastnike dotičnih inundacijonih područjah pojedince obavješćuje, kolike li je godišnje prinose za zadružne troškove zadruga razporezala i koliki prinosi zapadaju pojedine posjede za uka-

maćivanje i amortizovanje zadružnih zajmovah.

Članovi zadruge dužni su, da svoje prinose na mjestih, opredieljenih glavnom skupštinom, uplaćuju u četiri jednaka obroka i to prvoga dana svakoga četvrtgodišta, dakle 1. siečnja, 1. travnja, 1. lipnja i 1. listopada.

Tko svoga prinosa neplati do polovine drugoga mjeseca u dotičnu četvrtgodištu, dužan je za cielo četvrtgodište platiti 6 % zateznih kamatah i to od iznosa onoga, kojim je zaostao

Ako zamoli zadruga, odrediti će zemaljska vlada, da organi občinski pobiru i utjeruju prinose i zaostatke prama postupku, kojim se utjeruju občinski nameti.

O utjerivanju tih prinosah i zaostatakah izdati će zemaljska vlada naputak.

§. 121.

Potraži li koja zadruga, da se odobre (§. 92.) zaključci glavne skupštine o zajmu, što bi ga zadruga htjela sklopiti, valja da predloži zemaljskoj vladi sljedeće podatke:

1. zaključak glavne skupštine te obrazložbu, razlažuću, zašto zadruzi treba uzeti zajam;

2. uvjete zajma, imenito kamate, što bi jih plaćala i osnovu ob amortizaciji.

§. 122.

Uzme li djelovanje zadruge zapinjati, neizpunjuje li ona unatoč ponovnim opomenam bitnih svojih dužnostih, označenih joj pravili, ili nastanu li financijalne neprilike, izaslati će zemaljska vlada vladinoga povjerenika, da upravlja zadružnimi poslovi.

Vladin povjerenik vrši, osim slučajevah nabrojenih pod točkami 1., 7. i 9. §. 91., prava glavne skupštine i odbora i obavlja njihove poslove

Povjereniku pridieliti će zemaljska vlada povjerenstvo sastavljeno od članovah zadruge, da mu podaje mnienja.

Djelovanje povjerenika trajati će najviše dvie godine.

Čim mine taj rok, ili ako je povjerenik izaslan na kraće vrieme, sazvati će on glavnu skupštinu, da konstituira odbor, te će ovomu predati poslove zadružne, da njimi upravlja.

No djelovanje povjerenika moći će se produljiti i na dalnje dvie godine, ako bi to zemaljska vlada s važnih razlogah držala potrebitim, ili ako bi to zatražili sami interesenti. U odnosnoj naredbi valja tad u svakom slučaju naročito naznačiti, dokle će opet trajati djelovanje povjerenika.

§. 123.

Radi li se o tom, da se sjedine dvie ili više zadrugah, valja se držati sljedećih ustanovah:

1. Imovinom zadruge, koja se spaja s drugom kojom zadrugom, valja napose upravljati dotle, dok se nenamire ili neosjeguraju zajmovi zadruge i ostale tražbine, što su jih prijavili vjerovnici za šest mjesecih, iza kako je sjedinjenje uneseno u vodnu knjigu; samu upravu vodi odbor nove zadruge.

2. Tereti iz prošle dobe te troškovi, potrebni, da se izgrade gradnje za regulaciju do dimenzijah jednako sjegurnih, obterećuju članove zadruge isto tako, kao da se sjedinjenje nije ni izvelo.

3. Sjedinjenje može se izvesti tek, kad ga odobri zemaljska vlada.

4. Je li se sjedinjenje izvelo, valja to odmah prijaviti nadležnoj oblasti, da ga zabilježi u vodnu knjigu.

§. 124.

Zemaljska vlada dati će, kad god uztreba a svake godine najmanje po dva puta, izpitati obranbene nasipe i ostale zadružne gradjevine.

Zadruge dužne su, da za državni nadzor plaćaju zemaljskoj blagajni godišnji paušal od 3 forinta po kilometru nasipa.

Osim toga paušala nemogu se od zadrugah u ime državnoga nadzora tražiti nikakva druga plaćanja za troškove spojene s tim nadzorom.

§. 125.

Kod vodogradjevinah manje važnosti vlastna je zemaljska vlada ili trajno odriešiti interesente formalnostih propisanih ovim odsjekom, pak i najmanje mjere učestvovanja, što ju §. 83. traži, da se uzmogne vršiti pravo glasovanja.

B. Zadruge za porabu vode.

§. 126.

Ustanove paragrafah 74., 75., 76., 84., 85., 86., 87., 88., 89., 91., 93., 100., 123. i 125. vriede i za zadruge za porabu vode; za zadruge stvorene za osušivanje tla vriede osim toga i paragrafi 77., 78., 83., 102., 110., za tiem 115., 119. i 122. ovoga zakona.

§. 127.

Nemože li se slobodnim sporazumkom interesentah sastaviti zadruga za osušivanje tla, vlastna je većina, sračunana prama obsjegu učestvujućih zemljištah, i proti volji manjine zaključiti, da se konstituira zadruga pod uvjet, da se zasnovane radnje nebi mogle valjano izvesti, ako se neprotegnu i na zemljišta manjine.

§. 128.

Radi li se o natapanju tla, vlastna je većina od dvie trećine interesentah, sračunana prama razmjerju posjeda, i proti volji manjine konstituirati zadrugu pod uvjet:

1. da su se zemljišta, koja će se pripojiti zadruzi, stalno rabila kao livade ili pašnjaci;

2. da radnje obsižu bar 100 katastralnih jutarah;

3. da za valjanu provedbu radnjah treba da učestvuje i manjina

§. 129.

Ako li koji učestnik, koji mora da po §§. 127. ili 128. učestvuju proti svojoj volji, dokaže, da se bar za pet godinah iza što je oblast ustanovila, da su radnje dovršene, nije glede vlastitoga mu zemljišta polučila svrha, za kojom se je išlo, vlastan je on potražiti, da mu se povrate prinosi po njem uplaćeni, i da se s njegova posjeda uklone gradjevine, kojih više netreba.

U tom postupat će se prema §§. 106. i 107. ovoga zakona.

Glavna je skupština takodjer, ako to dozvoli oblast i ako se dade primjerena odšteta, vlastna izključiti pojedine učestnike, ako odatle ima znatna korist po zadrugu ili ako bi se zemljište, koje se hoće izključiti,

bolje moglo pripojiti drugoj kojoj zadruzi, ili ako bi se svrha, za kojom se je išlo, valjano dala polučiti posebnom kakovom uredbom.

§. 130.

Zadruga držati će se konstituiranom, čim zemaljska vlada odobri zadružna pravila, prihvaćena po glavnoj skupštini.

Oni, koji bi prije, nego li što se odobre pravila, uredovali u ime zadruge, biti će osobno i solidarno odgovorni.

§. 131.

Modifikaciji ili promjeni odobrenih glavnih ili detaljnih osnovah treba zaključak glavne skupštine i odobrenje oblasti.

§. 132.

U zadružnih pravilih valja svakako ustanoviti:

1. ime i sjedište zadruge;

2. svrhu zadruge;

3. kako će dugo trajati zadruga;

4. oznaku posjedah, spadajućih zadruzi, eventualno imenik članovah zadruge;

5. prinose pojedinih članovah troškovom zadruge;

6. kako će odbor biti ustrojen, kako će se birati, kakva će biti djelokruga i kako će dugo trajati njegovo djelovanje;

7. kako će se, gdje i kada sazivati glavna skupština, kakav će joj biti djelokrug, kojim će redom razpravljati i kako stvarati zaključke i što valja učiniti, ako sazvana već glavna skupština nebi bila sposobna zaključivati;

8. kakvo će pravo glasovanja ići članove i kako će ga oni vršiti.

§. 133.

Jedna trećina članovah, imajućih pravo glasa, može kad ju volja pismeno, naznačivši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove glavna skupština. Ako organ, ovlašten na poziv, neizpuni te želje za osam danah, to će na zamolbu interesentah zemaljska vlada odrediti, neka se sazove glavna skupština.

§. 134.

Zaključci glavne skupštine o promjeni pravilah i razvrgnuću zadruge biti će pravno valjani samo, ako jih odobri kr. zemaljska vlada.

§. 135.

Zadruga razvrgnuti će se:

1. ako mine vrieme, za koje se je zadruga konstituirala;

2. ako to zaključi glavna skupština;

3. ako se sjedini s drugom zadrugom.

U slučajevih označenih pod točkami 2. i 3. valja zaključak glavne skupštine predložiti zemaljskoj vladi, da ga odobri.

§. 136.

Imovina razvrgnute zadruge, koja preostane nakon što su namireni dugovi, porazdieliti će se medju članove razmjerno prama njihovim prinosom, ako se o njoj nije drugačije odredilo.

Dugove će izplatiti i preostalu imovinu medju članove porazdieliti članovi odbora, ako se o tom nije drugčije odredilo pravilì ili zaključkom glavne skupštine.

§. 137.

Zemaljska vlada vlastna je odrediti razvrgnuće zadruge, ako se zadruga, nakon što su joj odobrena pravila, nije u opredieljenu roku prihvatila svojih posalah, ili ako jih svojom krivnjom nenastavi tečajem dvijuh godinah.

§. 138.

Kod zadrugah stvorenih za natapanje, drenažu, osušivanje i kolmaciju vlastna je vlada, ako zadruga uztraži, dozvoliti, da se prinosi i zaostatci prinosah pobiru odnosno utjeruju načinom propisanim u §. 120.

V. POGLAVJE.

Ustanove o vodnom redarstvu.

§. 139.

Zadruge valja da odnosnoj oblasti prve molbe (§ 167.) prijave imena i stan svojih

ravnateljah, inžinirah, stražarah ili drugih nadzornih organah.

§. 140.

Svaka zadruga za obranu od vode valja da najkasnije tri mjeseca, iza kako se je konstituirala, izradi detaljirani statut o tom, što da se učini kad zaprieti pogibelj i kako će se rukovati ustavami, ako ima ustavah ili su ove zasnovane, te da statut taj podastre zemaljskoj vladi, da ga odobri.

Koji prekrše te odredbe, moći će se kazniti globom od 5 do 500 forintih na korist pričuvne zaklade odnosne zadruge.

U tom statutu valja jasno i razgovjetno naznačiti, uz koji će vodostaj i uz koje okolnosti trebati, da se strože vrši nadzor, da se upotriebi više radnih silah, da posreduju upravni činovnici, i da se pod silu radnici prizovu u pomoć, — pak ustanoviti, kako će se postupati u takvih slučajevih.

§. 141.

Čim voda uzme rasti do visine opredieljene u statutu za obranu od vode, dužna je zadruga priobćiti to nadležnoj oblasti.

Kad uztraži povjerenik zadruge, oblast će za radnje za obranu od visoke vode odrediti onoliko radnikah, koliko jih je zatražio povjerenik, te radnikom ustanoviti plaću, što ju valja da namiri odnosna zadruga.

§. 142.

Ima li razloga držati, da obranbeni nasip nije dosta jak, ili ako ga je visoka voda tako oštetila, da ga zadruga sama svojimi radnimi silami ili sredstvi nebi mogla uspješno obraniti, ili konačno, ako voda uzme rasti sve do tjemena obranbenoga nasipa, valja to odmah priobćiti nadležnoj oblasti i susjednim obćinam.

§. 143.

Čim nadležnoj oblasti stigne prijava prama §. 142., valja joj odmah odrediti, da obćine u poplavištu odmah stave na razpolaganje javnu radnu snagu i materijal, ako to odredi oblast ili uztraži organ, što ga je zadruga već prije za to označila.

§. 144.

Nastane li koja od okolnostih spomenutih u §. 142., valja da nadležna oblast odmah izašalje na lice mjesta oblastnoga izaslanika, da ondje bdije, vrše li radnici naloge, da podupire obranbene radnje zadruge, te da pazi na obranbeni nasip.

§. 145.

U takvih je slučajevih oblastni izaslanik, ili dok on nestigne, povjerenik zadruge vlastan, zaustaviti i za obranu upotriebiti sav materijal i orudje, što ga ima u posjedu pojedinih žiteljah, posjednikah i obćinah; vlastan je nadalje odrediti na mjesto, gdje prieti pogibelj, svu radnu silu i vozila učestnikah, a ako ni to sve nebi doteklo, dužni su neprekidno obavljati obranbene radnje i svi žitelji susjednih obćinah sa svojim orudjem, svojom teglećom marvom i družinom.

Zadruga nemože se pridržati, da naplati javnu radnu silu, koja se je ovako smogla.

§. 146.

Čim mine povodnja, dužan je spomenuti oblastni izaslanik, da sudjelovanjem zadružnoga povjerenika, obćinskih organah, koji su priveli i upravljali radnom silom obćinah, te ostalih interesovanih stranakah, odmah sastavi izkaz o tom, koliko se je za obranbene radnje upotrebilo materijala i orudja i u kojoj vriednosti i koliko je štetah poteklo s obranbenih radnjah, pak da prama tomu izkazu pokuša nagodu odnosnih stranakah sa zadrugom. Nedodje li do nagode, valja da on za osam danah predloži izkaz kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) na daljnje uredovanje.

Kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) ustanoviti će bud po predloženih mu spisih, bud, obnadje li potrebnim te izašalje stručno povjerenstvo, po procjeni toga povjerenstva iznos troškovah, koje zadruga valja da naknadi. Zadruga dužna je pod ovrhom izplatiti taj iznos za 30 danah, računajući od dana, kad joj je dostavljena odluka kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva).

Stranci nezadovoljnoj pravomoćnom odlukom kotarske oblasti (gradskoga poglavar-

stva) otvoren je put pravde, al se tiem neobustavlja ovršba odluke upravne oblasti.

§. 147.

Ako li visoka voda unatoč svim tim odredbam poplavi zaštićeni teritorij, vlastna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), saslušavši interesovane stranke, odrediti, da se prosječe obranbeni nasip, te da se ovako voda, koja je provalila, navede u korito, al tad valja, da se unapried već pobrine, kako će se, čim odteče visoka voda ili i prije, ako uztreba prama vodostaju rieke, za dobe opet zabušiti prolom u nasipu.

§. 148.

Ustanove ovoga poglavja ob obrani od pogibelji vode ili o gradjevinah, izvedenih za tu obranu, vriede i za one privatne obranbene nasipe, koji su dozvolom oblastih podignuti, da se obrane od visoke vode pojedini predieli, pojedine obćine ili njihovi menjici.

VI. POGLAVJE.

Oblasti i postupak.

§. 149.

U svih poslovih, koji se prama ovomu zakonu tiču reguliranja i porabe vode i obrane od vode, nadležnom je upravna oblast.

§. 150.

U poslovih podieljivanja dozvole (koncesijah) nadležna je županijska oblast u slučajevih navedenih u §. 41. sl. f. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, a u inih slučajevih kotarska oblast u prvoj molbi, u gradovih pako i poput gradovah uredjenoga trgovišta Rume gradsko poglavarstvo.

O molbenu tečaju odlučuju ustanove zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i ustroju uprave u županijah i kotarih, dotično ustanove zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah.

U koncesijonih poslovih o radnjah, koje da se izvedu na brodivih, odnosno zajedničkih riekah, odlučivati će, ako bi radnjam ovim prigovorili organi zajedničke vlade obzirom na potrebe reguliranja vodah odnosno brodarenja, ban, nakon što se je sporazumio za zajedničkim stručnim ministrom.

§. 151.

Zasiže li koja vodogradjevina u područje više municipijah, to ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba, da se povede postupak, valja da odmah prepis te molbe pošalje županijskim oblastim (gradskim poglavarstvom) interesovanih municipijah za to, da uzmognu za 14 danah iza kako su obavješteni, eventualne svoje primjetbe o nadležnosti pismeno priobćiti onoj županijskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu), koja jim je poslala prepis molbe.

Ako te županijske oblasti (gradska poglavarstva) za 14 danah neprigovore nadležnosti, nadležna je u prvoj molbi ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je predala molba.

Je li se pako prigovorilo nadležnosti, valja da ona županijska oblast (gradsko poglavarstvo), kod koje se je molba predala, odmah sve spise podastre zemaljskoj vladi, da ova odluči o nadležnosti.

Nadležna županijska oblast (gradsko poglavarstvo) treba svakako da k razpravi pozove županijske oblasti (gradska poglavarstva) ostalih interesovanih municipijah.

Ako li od pozvanih županijskih oblastih (gradskih poglavarstvah) nitko nedodje k razpravi, to se s toga nesmije zategnuti ni postupak ni odluka.

§. 152.

Uztreba li na tudjih zemljištih i vodah obaviti predradnjah za vodogradjevine, a posjednik dotičnoga zemljišta to prieči, vlastan je podhvatnik u nadležne oblasti potražiti dozvolu za predradnje.

Dozvola za predradnje glasi na stanovito vrieme, a ovlašćuje koncesijonara, da se o svom trošku prihvati izvidah i studijah, potrebitih za zasnovani podhvat, te da obavi potrebite izmjere.

Kojega će se dana i gdje prihvatiti predradnjah, valja da koncesijonar bar tri dana prije prijavi načelniku dotične obćine, a ovaj priobćiti će to interesovanim posjednikom pojedince ili načinom običajnim ondje za oglašivanje.

Nanese li se komu za predradnjah kakva šteta, valja da ju koncesijonar odmah naknadi. Da se naknada ova zajamči, vlastna je nadležna oblast, ako to uztraži bud koja interesovana stranka, odrediti, neka se položi jamčevina u gotovu novcu ili u vriednostnih papirih, prikladnih za kauciju, te zabraniti podhvatniku, da se prihvati predradnjah ili jih nastavi prije, nego li što je položio jamčevinu.

§. 153.

Tko želi polučiti dozvolu za budi kakvu porabu vode ili vodogradjevinu, valja da oblasti prve molbe podnese molbenicu i njoj priloži po stručnjacih izvedene narise i osnove.

U molbenici valja mu naznačiti:

1. koji je obsjeg i koja svrha gradnji, a radi li se o porabi vode, koje li je ime i koja oznaka one vode, gdje je gradnja zasnovana, i koliko će trebati vode;

2. kako će izvesti radnje, zasnovane po predloženoj osnovi;

3. koja će korist poteći od radnjah, i koja bi šteta mogla nastati, da se one neizvedu;

4. kako se zovu oni, koji su ovlašteni na porabu vode i drugi interesenti, u čija će prava zaseći zasnovane radnje, i jesu li se i kako izjavili;

5. koja li pojedina zemljišta, vode i vodogradjevine treba steći ili obteretiti služnošću i kako jim se zovu vlastnici.

§. 154.

Opire li se zasnovana gradnja javnomu kojemu interesu, valja molbu odbiti obrazloženom odlukom bez daljnje razprave.

Ako li tomu nije tako, treba molbu predati oblastnomu stručnjaku, da se o njoj izjavi. Ovaj će, ako uztreba, izaći i na lice mjesta, a valja da na pitanja oblastih ponajpače razjasni sljedeće točke:

1. je li gradnja u obće izvediva, pak ako jest, koji li je način najshodnijim;

2. koje li se koristi i štete mogu od nje očekivati i u kakvu su razmjerju koristi prama štetam, da li će se oštetiti treće osobe, ako li se prama osnovi promieni naravni vodotok, pak ako da, kolika je šteta i da li će se dovoljno naknaditi;

3. kako će se zasnovana gradnja dojmiti ostalih postojećih već vodogradjevinah;

4. valja li za gradnju steći tudjo koje dobro ili ovo obteretiti služnosti;

5. treba li i u koliko privući gradnjam i druge interesente.

§. 155.

Prigovori li stručnjak osnovi, valja prigovore njegove priobćiti molitelju, da se o njih izjavi u prekluzivnu roku.

Ako stručnjak ništa neprigovori, ili ako molitelj, pošto su mu prigovori priobćeni, neodustane od svoje molbe, valja da oblast osnovu s primjetbami stručnjakah na 30 danah izloži na javni uvid na mjestu lako pristupnu, te da o tom i o vremenu, kad će se povesti razprava, oglasom obavjesti interesente.

Oglas valja da sadržaje:

kratak opis gradnje i osnove, mjesto, gdje su osnove izložene i gdje će se povesti razprava, vrieme kad će se povesti razprava, urečeno na koji dan iza kako mine vrieme za uvid i konačno poziv, neka interesenti eventualne svoje primjetbe predlože bud ustmeno, dok je vrieme uvidu, bud pismeno za razprave, jer da će se inače izreći odluka, a da se oni napose nesaslušaju.

§. 156.

Oglas treba u interesovanih obćinah pribiti na mjestu za to opredieljenu. Osim toga valja ga dostaviti interesentom, što jih je imenovao molitelj ili za koje oblast znade, za tiem vlastnikom zemljištah, što jih treba izvlastiti ili obteretiti služnošću.

§. 157.

Razprava je ustmena.

O razpravi valja sastaviti zapisnik i u kratko navesti izjave stranakah ili njihovih zamjenikah.

Zapisnik podpisati će svi, koji prisustvuju razpravi; ako tko uzkrati podpis, valja u zapisniku navesti razlog uzkrati.

§. 158.

Za razprave na licu mjesta valja, bude li prigovorah proti gradnji imenito pako glede odštetah, pokušati nagodu, a nagode li se stranke, valja punktacije nagode unieti u zapisnik.

Nedodje li do nagode, valja izcrpivo razpraviti sva pitanja, koja se pojave: razloge, navedene proti gradnji, način, kojim da se ova izvede, kojom da mjerom pojedinci učestvuju i kakvih će eventualno trebati služnostih.

§. 159.

Kad se dovrši razprava, valja o dozvoli gradnje izreći obrazloženu odluku.

U odluci odlučuje se, koji je obsjeg gradnji, kako će se izvesti i koji su joj uvjeti, ponapose do kojega vremena treba gradnju dogotoviti, da dozvola neutrne i konačno, koja će se zemljišta ustupiti i služnostmi obteretiti.

Odluku valja priobćiti interesentom, načinom opredieljenim u §. 156.

§. 160.

Trošak, potičući od dozvolbenoga postupka, nosi onaj, koji traži dozvolu, te ga on mora i predujmiti.

Oni troškovi postupka i razprave, koji će poteći u drugih poslovih privatnih stranakah, nositi će stranka ona, koja je zatražila, da se povede postupak ili ona, koja je svojom krivnjom a imenito tvrdokornim svojim opiranjem dala povoda postupku.

Postupajuća upravna oblast odlučivati će i o tom, u kojem da razmjerju pojedini učestnici nose trošak, ako ima zajednica interesah, i kako da se naknadi trošak, što ga je stranka, koja je podlegla u sporu, nanjela protivnoj stranci.

Iztražne troškove, potekle odatle, što su se prekršile ustanove zakona, nositi će uvjek onaj, tko se pronadje krivim.

Troškovi postupka i razprave pobirati će se administrativnim putem, odnosno utjerivati poput izravnih porezah.

§. 161.

Odlukom valja takodjer odrediti, kolika i kakva da se dade odšteta.

Iznos odštete ustanovljuje se: zamjenitim sporazumkom stranakah, ako je uspjela nagoda, ako li pako nije došlo do nagode, putem izvlastbe.

§. 162.

Tko se nezadovolji iznosom odštete, valja da to prijavi za 14 danah iza kako mu je odluka dostavljena, te da izjavi, da je voljan udariti parnicom.

U tom slučaju vlastan je dozvolbenik položiti iznos odštete ustanovljene putem upravnim kod realnoga suda, a čim se dozvolbenik izkaže o tom pologu, valja da se pravomoćna izvlastba provede bez obzira na povedeni sudbeni procjenbeni postupak.

§. 163.

Kad odluka postane pravomoćnom, izdati će se za vodogradjevinu ili porabu vode koncesijonalna izprava.

U koncesijonalnoj izpravi valja naznačiti:

1. ime i prezime koncesijonara;
2. vodu i mjesto, gdje da bude gradjevina ili poraba;
3. koja je svrha gradjevini ili porabi;
4. kako dugo traje koncesija i
5. na koju li se količinu vode podieljuje koncesija;
7. posebne uvjete.

§. 164.

Koncesijonalnu izpravu valja unieti u vodnu knjigu, a osnove, koje k njoj spadaju, pohraniti u arkivu vodne knjige.

§. 165.

Kad se dogradi dozvoljena vodogradjevina, pregledati će ju i izpitati oblast.

Zapisnik o pregledbi gradnje, izvedene po odobrenoj osnovi, valja položiti u arkiv vodne knjige.

§. 166.

Radi li se o tom, da se doskoči vododerinam, vlastni su potražiti povedbu postupka koli posjednici zemljištah, izvrženih vododerinam, toli i interesovani posjednici zemljištah niže ležećih.

Postupak moći će se i ureda radi odrediti po kotarskoj oblasti (gradskom poglavarstvu) odnosnoga municipija ili po kr. zemaljskoj vladi.

Za postupak nadležna je kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), gdje leži zemljište, izvrženo vododerinam.

Postupak udesiti će se prama §. 153. i sljedećim paragrafom, tiču ćim se dozvole.

§. 167.

Za nadzor nad vodogradjevinami i porabami vode, koncesijoniranimi prama ovomu zakonu te za odredjivanje o poslovih, kojim po ovom zakonu netreba koncesije, jest oblašću prve molbe kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), koja namješta i potrebite stražare.

§. 168.

Ako učestnici u opredieljenu za to vremenu neizvrše odredbe oblasti, oblast će o njihovu trošku izvesti potrebite radnje.

§. 169.

Odredbe uredujuće oblasti, neobhodno potrebite, da se ukloni pogibelj, izvesti će se i tad, ako je uložen utok.

§. 170.

Kod županijske oblasti (gradskoga poglavarstva) svakoga municipija valja da se vodi vodna knjiga, sadržavajuća vodogradjevine i porabe vode, koje već postoje u području municipijah ili koje će se koncesijonirati prama ovomu zakonu, služnosti i podatke o zadrugah.

Svatko je vlastan ugledati vodnu knjigu i sbirku izpravah, te si odatle, položiv propisane pristojbe, izvaditi ovjerovljenih prepisah.

§. 171.

Tko propusti prijavu u vodnu knjigu, može se, gdje ovaj zakon neustanovljuje veće globe, kazniti globom od 5 do 100 for. po oblasti, koja vodi vodnu knjigu.

§. 172.

Posebna naredba urediti će, kako da se vode vodne knjige, kako da se udesi arkiv i kolike pristojbe da se plaćaju za prepise.

VII. POGLAVJE.

Ustanove o kaznah.

§. 173.

Tko bilo kako ošteti ili povriedi koju vodogradjevinu, a nije za to kažnjiv po obćem kaznenom zakonu, držati će se, da je počinio poljsku štetu, te će se proti njemu postupati po propisih, kojimi se zaštićuje poljsko dobro.

Pri tom ide djelokrug, što ga je zakon opredielio poljarskomu osoblju (osoblju za čuvanje poljah), pod uvjeti i oprezi propisanimi tim zakonom, takodjer i ono osoblje, koje je napose namješteno, da pazi na vode i naprave, služeće za obranu od vode, za porabu vode i da se vodi daje pravac.

§. 174.

Novčanom globom od 5 do 150 forintih kazniti će nadležna politička oblast onoga, tko prekrši bud ustanove, uredjujuće vodno pravo, bud naredbe i odredbe izdane za njihovu provedbu, a ponapose onoga, tko bez potrebite tomu oblastne dozvole podigne gradjevinu koju za porabu vode i obranu od nje ili rabi vodu, tko samovoljno preloži ili promjeni uzporišta, ili vodu izkvari tvarî, škodljivimi zdravju, a da nije taj prekršaj kažnjiv po obćem kaznenom zakonu.

Ako li onaj, koji je proglašen krivcem, nemože da plati globu, promieniti će mu se globa u zatvor, te se svakih 5 for. globe zamieniti zatvorom od jednoga dana.

Tko ponovi prekršaj moći će se, ako još nisu protekle dvie godine, što je pretrpio posljednju kazan, kazniti i zatvorom do mjesec danah.

§. 175.

U svih slučajevih, ako je tko zakon ovaj prekršio činom ili propuštajem, krivac je, osim što mu je pretrpjeti kazan i odštetiti oštećenika, dužan, da bud o svom trošku ukloni novu gradnju, koju je samovoljno bio podigao, bud nadomjesti radnju što ju je bio propustio, ako to uztraži onaj, koji je tiem oštećen ili mu prieti pogibelj, ili ako to traži javni interes.

Oblast valja da stvar što brže rieši, te da svoju riešitbu, ako uztreba, izvrši političkim prisilnim putem.

§. 176.

Globe, što će jih izricati oblasti, provadjajući ovaj zakon, uticati će u zakladu za zemaljsku kulturu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

§. 177.

Sbog zastare neće se prekršaji proti ovomu zakonu iztražiti ni kazniti tada, ako proti prekršitelju nije od dana, što je prekršaj počinjen, povedena iztraga: za tri mjeseca glede činah, označenih u §. 173., a za šest mjesecih glede prekršajah spomenutih u u §. 174.

Zastara, sve da je nastala, nedokida ipak dužnosti, koju §. 175. namiće prekršitelju, a ni dužnosti njegove, da odšteti oštećenika.

VIII. POGLAVJE

Prelazne ustanove.

§. 178.

Za dvie godine, računajući od dana, kojim zakon ovaj zadobije kriepost, valja da nadležna oblast prve molbe oglasom tri puta uvrštenim u službene novine i važnije časopise dotičnoga kraja te oglašenim i po obćinah, pozove vlastnike onih postojećih vodogradjevinah i ovlastih na porabu vode, kojim se po §. 20. ovoga zakona hoće oblastna dozvola, da u roku, što će ga oblast ona ureći i koji nesmije da je kraći od tri mjeseca od dana oglasa — a od dana, kojim će ovaj zakon

zadobiti kriepost kraćim od jedne godine — predlože koncesiju o svojih ovlastih ili dokažu, da njihove vodogradjevine neprekidno postoje već dvadeset godinah — računajući natrag od dana, kojim je ovaj zakon zadobio kriepost, a da one nevriedjaju opravdanih interesah, te da jih ni nadležne oblasti nisu pronašle štetnimi.

Inače držati će se, da njihove koncesije više nepostoje.

Postupak taj moći će se odrediti posebice i u razno doba glede raznih vodah,

§. 179.

Oblast prve molbe priobćiti će ovlast, odnosno prijavu izkazujuću, da ona postoji 20 godinah, odnosnoj obćini, da interesenti uzmognu o njoj za 30 danah izjaviti svoje primjetbe.

Oblast prve molbe izreći će tad ob ovlasti odluku, koju valja priobćiti stranci i odnosnoj obćini. Je li bilo reklamacijah, ili je oblast prve molbe izjavila ovlast nedokazanom, moći će stranka za 14 danah uložiti utok nadležnoj višoj molbi.

Ovlasti, legitimirane pravomoćnom odlukom, valja da se unesu u vodnu knjigu.

Treba li za to uredovanje na licu mjesta, to će trošak zanj nositi ovlaštenik.

§. 180.

One, koji svoje ovlasti nemogu izkazati ili koji se za urečena roka neprijave za legitimaciju, valja oglasom ponovno pozvati, da za šest mjesecih, računajući od dana toga oglasa, potraže dozvolu, jer da će se, ako toga neučine, držati da jim je ovlast utrnula, te će oblast odrediti o njihovih vodogradjevinah.

§. 181.

Ustanove ovoga zakona nevriede glede obstanka, obsjega i trajanja pravah, koja su legitimirana po prediducih paragrafih i koja će i dalje vriediti, al o tom kako će se ta prava vršiti, odlučuju ustanove ovoga zakona.

IX. POGLAVJE.

Zaglavne ustanove.

§. 182.

Ako bi se vodogradnje, koje prama ovomu zakonu spadaju u djelokrug bana, doticale brodivih odnosno zajedničkih riekah ili u obće kakve zajedničke udesbo (željeznice, državne ceste, plovitba itd.) ili ako bi se imao ustanoviti prinos sa strane takove zajedničke udesbe: postupati će u takovih slučajevih ban u dogovoru i sporazumu sa nadležnim zajedničkim ministrom.

§. 183.

Glede uredjenja vodah na brodivih riekah valjaju ustanove zakonskoga članka XXIII.: 1885.

§. 184.

Danom, kojim ovaj zakon zadobije kriepost, izgubiti će kriepost svi zakoni i naredbe, koje se tiču predmeta ovoga zakona, a neslažu se s njegovimi ustanovami.

Oviem se dokida i zakonski članak II.: 1868. ob osušenju lonjskoga polja od Rugvice do izljeva Trebeša.

§. 185.

Kojim će danom ovaj zakon zadobiti kriepost, opredieliti će ban naredbom.

§. 186.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu. —

Br. 22.990. ex 1891, zem. vlada.

K br. 803. sab 1887.—1892.

Obrazložba

zakonske osnove o vodnom pravu.

Dobro uredjeno poljodjelstvo valja da koli u interesu pojedinacah toli i u interesu cieloga naroda nastoji oko toga, kako će se postupice dizati unosnost tla što ameljoriranjem tla, što tiem, da se kulturi privodi sve to više novih zemljištah. A do zakonodavstva jest, stvoriti takav pravni red, u kom će se od narodnoga imetka moći crpiti što veća gospodarska korist načinom, odgovarajućim potrebam kulture.

Da može zadovoljivati svojoj zadaći poljodjelstvo će na stepenu, komu se je do danas dovilo, tražiti od zakonarstva i to, da uredi odnošaje glede vodah.

I u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, koje su u prvom redu zemlje agrikulturne, svakim se danom to više traži, da se izda zakon o vodnom pravu, uredjujući skup pravnih odnošajah na vodah svake vrsti.

A potreba toga zakona tiem je preča i tiem se više osjeća, što odnosne ustanove obćega gradjanskoga zakonika i naredbah kasnije izdanih nedotiču više za današnje odnošaje.

U kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću donesene su zakonom od 30. svibnja 1869. one ustanove vodnoga prava, koje su pridržane državnomu zakonarstvu, te su kasnije na osnovu toga zakona za pojedine zemlje izdani zemaljski vodni zakoni.

U Ugarskoj uredjeni su vodopravni odnošaji zakonskim člankom XXIII:1885, koji je 1. siečnja 1886. zadobio kriepost.

Prama ustanovi §. 9. nagodbenoga zakona zajedničkim su poslom svim kraljevinam krune Ugarske i rieke, koje se kraljevine Ugarske i kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije jednakim načinom tiču.

Odatle potiče, da riekami kano što su Sava, Drava i Kupa u području kraljevinah Hrvatske i Slavonije upravlja stranom središnja vlada, stranom hrvat. slavon. dalmatinska zemaljska vlada, pak se je već s te okolnosti ukazala potreba, da se uredjenje vodopravnih odnošajah, pridržano autonomnu zakonarstvu, izvede u skladu s ugarskim zakonom o vodnom pravu.

Taj sklad treba naravno da prestane ondje, gdje posebni odnošaji ovih kraljevinah zahtjevaju inako uredjenje vodopravnih razmjerah.

Zakonodavstvo mora bo uredjujući vodnopravne odnošaje, da pod svaki način rad svoj nadoveže na postojeće odnošaje, a pri tom da se ponapose obazire i na bitne temelje privatnoga prava.

Obći gradjanski zakonik, koji u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji valja neprekidno od 1. svibnja 1853. izjavljuje rieke obćim ili javnim dobrom (§. 287).

*

Iz te se ustanove ipak nemože izvesti zaključak, da se sve vode tekućice moraju držati javnim dobrom, dok se u samom gradjanskom zakoniku naročito spominju i privatni potoci (§. 854). Isto tako obaziru se na privatne vode tekućice te jih spominju i kasniji zakoni, a imenito šumski zakon (§. 6), koji još uvjek valja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Za postojanja tih zakona i pod snagom njihovom razvio se je u Hrvatskoj i Slavoniji dvoji sustav: sustav javnih vodah služećih obćoj porabi i sustav privatnih vodah, koje su vlastničtvom obalnih posjednikah (adjacenta).

Zakonski članak XXIII. : 1885. dieli vode takodjer u dvie kategorije: u vode, kojimi je slobodno razpolagati (§. 10.) i u vode, koje su podvrgnute oblastnu odredjivanju (§. 18.).

Po temeljnoj medjutim ustanovi spomenutoga zakonskoga članka (§. 18.) podvrgnute su sve vode tekućice oblastnu odredjivanju. Samo onimi vodami i odtoci jim, koji nastaju s izvorah, vodah podzemnicah i oborinah vlastan je onaj, na čijem posjedu izvire vrelo ili voda podzemnica ili su se spustile atmosferske oborine, slobodno razpolagati — a da se tiem nevriedjaju stečena prava drugih i to dotle, dók voda nije prešla granicah njegova posjeda.

Po tom valja i po zakonskom članku XXIII. 1885. držati privatnimi vodami manje rieke, koje izviru na čijem posjedu; no čim predju granice toga posjeda, nisu one više privatnimi vodami već se promiću u javne vode, podvrgnute oblastnu odredjivanju.

Privatne pako rieke, kako jih shvaća gradjanski zakonik, negube toga svojstva, kad predju s posjeda, na kom izviru, već one kao takve spadaju posjednikom zemljišta, preko ili izmedju kojih teku.

Pojam privatne vode neobsiže po tom u Hrvatskoj i Slavoniji samo vriela, atmosferske oborine, zdence, ribnjake i druge vode, zatvorene u vodnjacih, pak i njihove odtoke i to dok su na posjedu vlastnika vode, već i rieke, koje teku stalnimi koriti. Nesudaraju se dakle podpuno pojmovi privatne vode u smislu gradjanskoga zakonika, valjana u Hrvatskoj i Slavoniji, i vode, kojom je slobodno razpolagati u smislu zakonskoga članka XXIII. 1885., te se prama tomu klasifikacija vodah u smislu §§. 10. i 18. zak članka XXIII. 1885. u Hrvatskoj i Slavoniji opiru stečena već prava.

S toga razloga valjalo je u zakonskoj osnovi o vodnom pravu pridržati razredbu vodah u javne i privatne vode u smislu postojećega privatnoga prava, te se za uredjivanje vodno-pravnih odnošajah obazrieti na pravno svojstvo tih vodah.

Zakonska osnova sadržaje prije svega obćenite ustanove, uredjuje za tiem u poglavju I. porabu vodah, prelazi u poglavju II. na vodogradjevine, u poglavju III. na vodne terete i služnosti, u poglavju IV. na vodne zadruge, dočim je namienjeno poglavje V. ustanovam o vodnom redarstvu poglavje VI. oblastim i postupku, poglavje VII. ustanovam o kaznah, poglavje VIII. prelaznim ustanovam a konačno poglavje IX. zaglavnim ustanovam.

Gradjanski zakonik valjan u Hrvatskoj i Slavoniji sadržaje o vodno-pravnih odnošajih više raznih ustanovah.

Tuj se primjerice samo upućuje na ustanove §§. 297, 298, 407, 408, 409, 410. 411, 412, 413, 485. o. g. z.

Zadaća, što ju autonomno zakonarstvo valja da rieši glede vodnopravnih odnošajah, tiem je jasno označena. Ono mora, da dopuni, ustanove gradjanskoga zakonika, gdje ove nedotiču, te da ono, što je u tom zakoniku već zastarjelo, nadomjesti ustanovami, koje bolje odgovaraju današnjim odnošajem.

Prama tomu shvaćanju udešen bje §. 1. zakonske osnove, te on glasi:

„Pravne odnošaje glede voda valja prosudjivati po načelih obćega gradjanskoga prava, ako ovaj zakon o njih nesadržaje drugih ustanovah.“

Pojedinca nemože da glede voda tekućica već prama samoj jim naravi ide tolika vlast razpolaganja, koliku je vlastan vršiti glede krutih stvarih.

O vlastničtvu na riekah u tehničkom smislu nemože biti govora, dok se vodenom strujom nemože prostorno gospodovati.

Jurističkomu tomu razlogu pridružuje se još neobhodna potreba tekuće vode za životne potrebe ljudih, pridružuje se važnost, što ju imaju nosnost teku'e vode po promet, i pokretna joj snaga po industriju — upliv kemičke joj djelatnosti na poljodjelstvo i mnoge grane obrta, konačno velika važnost shodnoga vodnoga sustava po klimatske odnošaje.

Po tom traže i narav stvari i obziri na obću, javnu dobrobit jednakom silom, da se vode tekućice drže javnim dobrom, služećim obćenitoj porabi.

Ovih se je nazorah, koliko moguće više, držala zakonska ova osnova, označujući pravno svojstvo vodah, a udaljila se od njih samo ondje, gdje se je to činilo neobhodno potrebitim, da se očuvaju stečena već privatna prava.

Prama tomu izriče se u §. 2. zakonske osnove, da su sve brodive i splavne rieke skupa sa pobočnimi jim strugami javnim dobrom, te da će to sveje svojstvo pridržati i tada, ako jim se spomenuta poraba bud prekine na vrieme bud posve prestane.

Suglasno s ustanovami obćega gradjanskoga zakonika uzimlje se ovdje obilježjem javnosti koje vode, da je on brodivom i splavnom.

Pojam javnih vodah razširuje još §. 3. ove zakonske osnove tiem, što izriče, da će se javnim dobrom držati i sve ostale rieke, potoci, jezera i druge stojeće ili tekuće vode, ako komu nepripadaju budi po zakonskih ustanovah, budi po posebnih privatno pravnih naslovih.

Ovom ustanovom uvodi se zakonska predmnjeva, da u dvojbi valja i nebrodive i nesplavne vode svake vrsti držati javnim dobrom, dok se nedokaže, da postoje privatna prava bud na osnovu zakona budi po posebnih privatno-pravnih naslovih.

Dodatak paragrafu 3., da naime ostaju netaknuti propisi obćega gradjanskoga zakonika, kojimi se zaštićuje posjed, ide za tiem, da se zaštiti posjed, a po tom i zaposjednuće i tad, kad nebude dokazano privatno-pravno svojstvo vode.

Po §. 4. zakonske ove osnove sljedeće su vode, ako se tomu neprotive stečena prava drugih, po zakonu svojinom posjednikah zemlje:

a) vode podzemnice, sadržane u njegovu zemljištu i izviruće odatle na površinu, osim slanih vrielah, podpadajućih monopolu soli i cementnih vodah, spadajućih rudarskomu regalu;

b) vode, koje se na njegovu zemljištu sabiru sa zračnih oborinah;

c) vode zatvorene u zdencih, ribnjacih, cisternah ili drugih vodnjacih, nalazećih se na tlu posjednika, ili zatvorene u prekopih (kanalih), cievih i t. d., što jih je on izveo za privatnu svoju porabu;

d) odtoci iz spomenutih vodah, dok se nisu izlili u tudju privatnu ili koju javnu vodu i dok nisu prošli za zemljišta posjednika zemlje.

U kategoriju privatnih vodah spadaju — kako se je već spomenulo — osim navedenih zatvorenih vodah i one vode tekuće stalnim koritom, o kojih tko dokaže, da njemu spadaju. A dokaz je taj izključen samo glede brodivih i splavnih vodah.

Ako li se dokaže privatno pravno svojstvo koje vode tekućice, držati će se ona po §. 5. ove zakonske osnove — ako nije ništa drugoga dokazano — pripadnošću onih zemljištah, preko kojih i izmedju kojih teče, i to prama duljini, što ju ima obala svakoga zemljišta.

Uvrstiti takvu ustanovu u zakon o vodnom pravu a imenito dopustiti dokaz, da je koja voda, tekuća stalnim koritom a ni brodiva ni splavna, privatnom vodom, bilo je — kako se to već spomenulo — uvjetovano ustanovami obćega gradjanskoga zakonika a neobhodno potrebito, da se očuvaju stečena već prava.

Odatle medjutim neima nikakve zaprieke, da se za uredjenja vodnopravnih odnošajah takvih vodah provedu načela javnoga prava i narodnoga gospodarstva, a da je tomu tako, razabrati će se iz dalnje obrazložbe ove osnove.

Obale i korito privatne koje vode jesu po ustanovah obćega gradjanskoga zakonika svojinom vlastnika, odnosno suvlastnika privatne one vode.

Obale javnih riekah jesu takodjer vlastnošću obalnih posjednikah (§. 413. o. g. z.); tko da je pako vlastnikom korita javnih riekah, toga obći gradjanski zakonik nije potanje precizirao.

Po §. 4. zakon. članka XXIII. 1885. „jesu obale i korita vodah vlastnošću posjednika obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda.

Granicu medju obalnimi posjedi, koji leže prama drugomu, čini srednja crta".

Kako granicu medju kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom s jedne i kraljevinom Ugarskom s druge strane čine baš dvie velike rieke: Dunav i Drava, kako su za tiem kraljevine Hrvatska i Slavonija u državnoj zajednici s ostalimi zemljami ugarske krune, ukazalo se je nuždnim, da se pitanje, tko da bude vlastnikom korita riekah uredi po onih načelih, koja su za to prihvaćena u ugarskom zakonu.

Kao treća alineja dodalo se je tomu paragrafu: „Vlastnik korita i obale smije vršiti svoje pravo vlastničtva samo tako, da neprieči porabe vode te da se drži redarstvenih propisah".

Sa pitanjem, tko da bude vlastnikom korita rieke, u vrlo je tiesnu savezu i pitanje čije da budu naplave i otoci, koji su se stvorilili u rieci.

Po obćem gradjanskom zakoniku (§. 411.) prirasti će zemlja, koju voda nanese na obalu, vlastniku obale, a da netreba za to napose steći posjeda.

Isti zakon (§. 407) pridržaje otoke na brodivih (ladjonosnih) riekah državi a prepušta izključivo posjednikom obalah, da si prisvoje otoke na nebrodivih ma i javnih rieka.

Zakonski članak XXIII. 1885. izriče u §. 5., da su naravne naplave i otoci, nastali u koritu prirastom obalnoga posjeda.

Ova je ustanova tek korolraom gornjega pravnoga pravila, da su obala i korito vodah svojinom posjednika obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda

Pak se i sbilja, čim to pravilo valja, pitanje, komu da pripadaju naravne naplave i otoci nastali u koritu, nemože riešiti već samo jednim načinom a taj jest, da naplave i otoci, nastali u koritu, čine prirastak obalnoga posjeda.

S toga i §. 7. ove zakonske osnove ustanovljuje, da su naravne naplave i otoci, koji su se stvorili u koritu, prirastkom obalnoga posjeda

Ako se je otok stvorio u koritu, jest posjednikom jedne te iste obale ona okomita crta granicom, koja se daje povući od skrajnje točke posjeda na srednju crtu vodotoka.

U interesu brodarstva odredjuje §. 8. ove zakonske osnove, da se otoci i naplave, koje nastanu iza što je zadobio kriepost ovaj zakon, mogu ukloniti za 30 godinah bez ikakve odštete po zemljište, ako to uztreba, da se uredi rieka ili plovitba: no za sgrade na tih otocih i naplavah, za nepobrani još prirod i nasade ide odšteta i za toga vremena.

Pitanje ob avulsijah uredjeno je gradjanskim zakonom (§ 412.) načinom sličnim onomu, koji je poprimljen u zak. čl. XXIII.: 1885.

Ako li voda koja napusti svoje korito, to po ustanovah obćega gradjanskoga zakonika (§. 409.), ide prije svega posjednike, koji su oštećeni novim tokom vode, pravo, da budu odštećeni budi iz napuštena korita, budi iz njegove vriednosti.

Taj način odštete izključen je ustanovom uvrštenom u §. 6. ove zakonske osnove, prama kojoj je korito vode svojinom posjednika obale i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda.

Prama tomu valjalo je potražiti drugi način, da se koliko moguće očuvaju štete oni posjednici, kojim je šteta zaprietila odatle, što je voda promienila svoj tok. Da se to poluči, uvrštena bje u §. 9. ove zak. osnove odredba: „Ako voda tekućica napriečac napusti korito i zastruži drugim koritom, slobodno je za vremena od jedne godine i vlastniku napuštena i vlastnika novoga korita navesti vodu u prijašnji joj tok“.

Prvo poglavje započimlje tiem, da u §. 10. uredjuje porabu zatvorenih privatnih vodah, što jih označuje §. 4. ove zakonske osnove.

Samo kod ove kategorije privatnih vodah može da bude govora o vlastničtvu u tehničkom smislu. Vlastničtvo obsiže tuj podpuno stvarno pravo na zemljište, na vodu i izključivo pravo, rabiti vodu.

Vlastničtvo se ovo može stezavati služnostmi, pripadajućimi trećim osobam, al kako da se ono stiče i gubi, o tom odlučuju ustanove obćega gradjanskoga zakonika.

Prama tomu pravnomu nazoru ustanovljuje §. 10. ove zakonske osnove, da je vlastnik zatvorene privatne vode (§. 4) vlastan vodu tu za se i za druge po volji rabiti i trošiti osim iznimakah, osnivajućih se o posebnih pravnih naslovih.

Sljedeći §. 11 zakonske osnove uredjuje kopanje zdenaca na vlastitu zemljištu, a u §. 12. zakonske osnove opredieljeno je, kako će se dobivati voda vrtanjem, galerijami i artežkimi zdenci.

U krajevih, koji trajno oskudjuju vodom, a gdje se nestašici toj nemože inače doskočiti, vlastna je oblast stegnuti i pravo slobodne razpoložbe privatnom vodom, te dozvoliti porabu vode za piće, napajanje i kućnu porabu.

No tada valja da se odnosni vlastnik podpuno odšteti (§. 13. zak. osnove.

Zaprieti li pogibelj od vatre, vlastna je mjestno redarstvena oblast bez ikakve odštete upotriebiti i privatnu zatvorenu vodu, te se odredba ova opravdava tiem, što se tuj radi o prepriečivanju katastrofah, komu je dužan da doprinosi svaki obćinar.

Vlastnik privatne vode tekućice nije podjedno vlastnikom tekućega valovlja. On ga tek može rabiti, pak je i ta poraba stegnuta pravi ostalih vodnih ovlaštenikah te javnimi obziri, koji potiču sa suvislosti vodah i neobhodne jim potrebe.

Prama naravi tih vodah odredjuje po tom §. 14. zakonske osnove, da je kod privatnih vodah tekućicah stegnuto pravo onoga, čija je voda, pravom drugih ovlaštenikah te javnimi obziri, koji potiču sa suvislosti vodah i neobhodne jim potrebe.

Ponapose nesmije privatni vlastnik, rabeći vodu povriediti tudja prava tiem, da se voda onesnaži, da udari uzporom, da poplavi ili zamočvari tudja zemljišta.

Privatni vlastnik nesmije da potroši svu vodu tekuću, dok ga ide samo poraba pak i ta samo dotle, dok nevriedja prava trećih osobah.

S toga razloga odredjuje §. 15. zakonske osnove, da vodu, koju je vlastnik zemljišta izveo iz privatne vode a nije je potrošio, valja navratiti u prijašnje joj korito, prije nego li što prodje na tudje zemljište. Iznimku odatle dopušta zakonska osnova samo tada, kad nebude štete po ostale vodne ovlaštenike, ako se voda odvede drugim kojim načinom.

Slože li se vlastnici obalah, da zajednički rabe ili vode vodu, to će po §. 16. zakonske osnove biti svi zajedno isto tako obvezani, da navrate vodu opet u prijašnje joj korito, al će jim se sva njihova zemljišta držati jednom cielinom.

Tomu je pravu odvadjanja dakako uvjetom, da obale s obje strane pripadaju odvadjačem, dok svakomu posjedniku obale pripada pravo na polovicu vodne količine.

U zakonskoj osnovi odredjuje naime §. 17., da vlastnike jedne i druge obale, ako li se nedokaže drugi koji pravni odnošaj, ide prama dužini obalna jim posjeda pravo, rabiti polovicu protičuće količine vode.

Ovo se pravo u ostalom bitno stezava ustanovom sadržanom u §. 61. ove zakonske osnove, da se za to, da se vode mogu što koristnije rabiti i odstranjivati štete,

što bi jih voda nanjela, može upravnim putem, sve da i neima uvjetah za izvlastbu, odrediti, da je posjednik privatne vode tekućice, ako je sam netreba a nije je uzeo ni rabiti u roku opredieljenu mu prama okolnostim po oblasti, dužan odstupiti ju uz primjerenu odštetu drugim, koji ju mogu korišću rabiti.

Vlastnici privatnih vodah obvezani su dakle prepustiti u svojih privatnih vodah pod naznačenimi uvjeti i drugim pravo, dovadjati vodu za gospodarske i obrtne svrhe i pravo rabiti pad vode odnosno pokretnu snagu vode, te se tiem i obzirom na porabu vodah podpuno obezbiedjuju narodno-gospodarski interesi.[1]

Obćenitu porabu privatnih vodah tekućica uredjuje §. 18. zakonske osnove tako, da je svakomu slobodno rabiti te vode za kupanje, grabljenje vode ručnimi posudami i napajanje, ako je poraba ta moguća, a da se za nju rabe dozvoljeni za to prilazi.

Za javne gradnje cestne i vodne vlastni su organi javne uprave vaditi bez odštete šljunak i iz privatnih vodah.

Ovlast ova sadržana je već u §. 6. ministarske naredbe od 21. travnja 1857. (D. z. l. br. 82.) ob izvlastbenu postupku kod javnih cesto- i vodogradjevinah, koja još uvjek valja u Hrvatskoj i Slavoniji. Vlastnikom privatnih vodah nenamiću se dakle gornjom ustanovom nikakvi novi tereti.

Vlastnici privatnih vodah imaju po onom, što je dosele navedeno, izključivo pravo na otoke, nastale u vodah, i na korito vode, koje se osušilo, zatim na dobivanje pjeska, kamenja, rogoza, leda itd. (uz stegu glede šlunjka, sadržanu u §. 17.). A samo prednostno pravo ide jih glede dovadjanja vode za gospodarske i obrtne svrhe, za tiem glede porabe vodnoga pada, u obće dakle glede eksploatiranja kemijskih i mekaničkih silah vode tekučine.

Obćenitoj porabi kod javnih vodah, što ju uredjuje §. 19. zakonske osnove, udarene su šire granice nego li kod privatnih vodah.

Tuj vriedi načelo, da je svatko vlastan rabiti javnu vodu dotle, dok nesmeta jednakoj porabi svih ostalih, dok nevriedja stečenih privatnih pravah drugih osobah i dok se drži stegah, udarenih za to upravnimi odredbami. Obična ova poraba, moguća bez posebnih napravah, obsiže ne samo one vrsti porabe, što jih navodi §. 18. zakonske osnove, već kraj njih i dobivanje bilja, mulja, zemlje, pjeska, šlunjka, kamenja i leda, ako se tim neizvrgavaju pogibelji ni obale ni tok vode, ako se tiem nitko neoštećuje i ako se obdržavaju redarstveni propisi.

Razlog tomu, što se je kod javnih vodah ovako razširila obćenita poraba, naći će se u naravi i u pravnu svojstvu tih vodah.

Od tri glavna sustava: da se naime javne rieke drže bud privatnim vlastničtvom države, budi regalijami bud kao res publicae, quae in communi usu habentur, gradjanski si je zakonik, valjan u Hrvatskoj i Slavoniji, očito odabrao temeljem treći sustav.

A jer se rieka sastoji od vodotoka i korita, to nije no dosljedno, držati i korito integrirajućom sastojinom rieke.

Zakonska osnova izjavljuje doduše korito vodah vlastničtvom obalnoga posjednika i nerazstavnom sastojinom obalnoga posjeda (§. 6.) No to je pravo stegnuto, i to obćenitom porabom rieke, osnivajućom se o javnom pravu.

Po vlastnike korita rieke ove su stege u ostalom manje važnosti, jer se tiču samo manje važnih vrstih porabe.

Glede naravnih naplavah i otokah, nastalih u koritu, glede napuštena i izsušena korita i ribarenja, glede svih dakle praktično važnijih pitanjah vriedi i u javnih vodah pravo vlastničtva, koje ide vlastnika korita, u podpunu obsjegu.

Javne vode slobodno je rabiti samo bez uštrba plovitbe brodovi i splavi (§. 20. zakonske osnove).

Porabu vodah za plavljenje drvah uredjuje šumski zakon, a ribarenje u vodah zakon o ribolovu (§. 21 zakonske osnove).

O vodah iz rudnikah odlučuje rudarski zakon (§. 22. zak. osnove).

Glede ustanovljenja zaštitnoga okoliša za rudna i ljekovita vriela i vode i glede kopanja i vrtanja u tom zaštitnom okolišu odlučuju ustanove zak. čl. XXIII. 1885. (§. 23. zak. osnove). Tuj se upućuje na ono, što je rečeno u ustanovi §. 194. zakon. članka XXIII.: 1885., a ova potonja ustanova osniva se o nagodbenom zakonu (§. 9.), prama kojemu i rudno pravo spada medju poslove zajedničke svim kraljevinam krune ugarske.

Po §. 24. zakonske osnove hoće se svakoj porabi javne koje vode te pravljenju ili mienjanju napravah, potrebitih za porabu, gdje zakon ovaj nesadržaje druge odredbe, dozvola nadležne političke oblasti.

Dozvola ova treba i kod privatnih vodah, ako se porabom odnosno pravljenjem ili mienjanjem potrebitih za nju spremah i napravah dira u tudja prava, te ako se tiem mienjaju svojstva, tok ili visina vode.

Vodostrojem te vrsti spadaju ponapose kretala i uzporišta.

Ova ustanova daje javnoj upravi obsježnu ovlast glede toga, kako će ona uredjivati porabu vodah, a ta je ovlast nuždna, ako se hoće postići svrha, za kojom mora da ide zakon o pravu na vode.

U izpravi, što ju izdaje politička oblast o dozvoli, treba po §. 25. ove zakonske osnove naznačiti: mjesto, obsjeg i način porabe. Prama okolnostim mogu se još ustanoviti posebni uvjeti, uredjujući i osjeguravajući obću porabu vode.

Ova se dozvola može podieliti samo na stanovito vrieme i to najviše na 50 godinah ili uz opoziv.

Kolika obsjega da bude poraba vode, odlučivati će oblast po §. 26. zak. osnove s jedne strane prama tomu, kolika je potreba molitelja, a s druge strane prama tomu, koliko će vode obzirom na promienljivu joj visinu preticati i preostajati za drugu porabu. Nikad se poraba vodah nesmije dozvoliti u toliku obsjegu, da bi s nje uzmanjkalo vode obćinam ili mjestom kod požarah ili njihovim žiteljem za gospodarske svrhe.

Dovodi li se iz javne koje vode voda u priekope, ribnjake i vodovode, sagradjene za privatne svrhe, odlučni su po §. 27. zakonske osnove glede porabe i trošnje te vode uvjeti dozvole, za to podieljene. Kod toga valjati će u dvojbenih slučajevih pravilom, da je pravo rabiti vodu dozvoljeno i stečeno samo za potrebu ovlaštenikova podhvata, te da, bude li vode i preko te potrebe, javnu upravu ide pravo, razpolagati tim suviškom.

Kad treba podieliti dozvolu za porabu vode, odlučiti će interes onaj, koji je važnijim s gledišta narodno gospodarskoga.

Ako su podhvati jednake važnosti, ide prvenstvo posjednika obale. Za njim sljedi onaj posjednik, koji doprinosi uzdržavanju vodotoka, a tek za njim rod je na ostalih posjednicih.

Kraj jednakih prilikah ide posjednika onoga zemljišta, koje duž vodotoka leži više, prvenstvo pred posjednikom zemljišta, koje leži niže (§. 28. zak. osnove).

Prama §. 29. zakonske osnove moći će se za uredjivanje riekah i osušivanje podieliti dozvola i tada, ako bi za provedbu odnosnih radnjah trebalo stegnuti ili obustaviti porabu vode, ali samo uz podpunu odštetu stranke, kojoj se steže poraba vode.

Ustanove §§. 30. i 31. zakonske osnove uredjuju pitanje, kada će se i pod kojimi uvjeti moći za natapanje tla rabiti voda, služeća za obrtne svrhe, a §. 32. radi o porabi suviška vode, nastala preudesbom naprave uredjene za porabu vode.

Paragraf 33. ustanovljuje red, kojim će oni, koji su ovlašteni da rabe vodu, imati nositi nestašicu vode, a §. 34. izriče, da je pravo rabiti vodu u pravilu spojeno s odnosnim zemljištem.

Prama §. 35. utrnjuje dozvola za porabu vode:

1. ako se vodogradjevina nesgotovi u opredieljenu roku;

2. ako podhvat neposluje tri godine;

3. ako proteče vrieme, na koje je dozvola bila podieljena, odnosno kod opozivnih dozvolah, ako se dozvola opozove;

4. ako ustanovljena odšteta nije kako valja plaćena onomu, komu pripada.

U ustanovi §. 36. zakonske osnove sadržani su uvjeti, pod kojimi može posjednik rabiti vodu iz vodovodah i priekopah, koje je na njegovu posjedu izveo drugi vlastnik za svoju porabu.

Paragraf 37. zakonske osnove odredjuje, da ovlašteniku valja dozvoljene naprave i vodostroje tako sagraditi i uzdržavati, da voda bez zaprieke odtiče, a led što moguće laglje prolaziti može, nadalje, da se ribarenju i ostalim užitkom vode nečine suvišne zaprieke, napokon da se voda netroši preko potrebe. Ova je ustanova sasvim u skladu sa razvijenimi jur načeli vodnoga prava.

Ustanova §. 38. zakonske osnove govori ob uzporih, zamočvarivanju i inih štetah, koje trećim osobam nastaju umjetnim načinom, to jest dozvoljenimi uzporišti. Ovom se ustanovom uporavljuju načela izražena u §. 37. zak osnove na uzporišta.

Posjednik takva stroja dužan je pod uvjeti označenimi u spomenutoj ustanovi prenapraviti stroj o trošku onih, koji preustroj traže, ili dozvoliti, da ga oni prenaprave.

Ob odšteti, koja pripada vlastniku stroja odlučivati će, ako nebude nagode, političke oblasti u molbenu tečaju, a stranci nezadovoljnoj s odlukom političke oblasti biti će otvoren redoviti put pravde.

Paragraf 39. zakonske osnove nalaže posjedniku, da kod svih vodenih kretalah i uzporištah o svom trošku vodokazom ili inim trajnim uzpornim znakom označi visinu, do koje mu je dozvoljeno, uzporiti vodu, a ako je dužan uzdržavati vodu takodjer u odredjenoj visini, da istim načinom označi i dozvoljeno najniže stanje vode.

Ustanova §. 40. zakonske osnove uredjuje dužnosti posjednika uzporišta u slučaju onom, kada voda prekorači dozvoljenu najvišu uzpornu visinu.

U drugom poglavju radi se — kako je već napomenuto — o vodnih gradjevinah, te §. 41. zakonske osnove odredjuje, da za sve gradjevine za zaštitu od vode i sve gradjevine za regulaciju vodah u javnih vodah treba prije, nego li što će se izvesti, potražiti dozvolu nadležne političke oblasti.

Dozvola ta treba za takve gradjevine i u privatnih vodah tada, ako se njimi utiče u tudja prava, ili u svojstva, tok ili visinu vode.

Ova je ustanova u skladu s ustanovom §. 24. zakonske osnove, koji uredjuje dozvoljivanje za porabu javnih i privatnih vodah.

U §. 41. zakonske osnove izrečeno je načelo, da je posjednik korita odnosno posjednik obale dužan uzdržavati korito i obale.

No pravo i pravičnost traže, da se i drugim interesentom i to po razmjerju njihova interesa nametne dužnost doprinositi troškovom toga uzdržavanja, pak se s toga u drugoj alineji §. 42. izriče: „Troškovom toga uzdržavanja valja da doprinose svi, kojim s njega potiče korist i to razmjerno prama toj koristi".

Da se ova ustanova potanje precizira, pridan joj je kao treća alineja sljedeći dodatak: „Po tom valja da troškovom oko gradnje i uzdržavanja napravah i gradjevinah, nadalje oko izvedbe radnjah, kojimi se bud od štetah s vode zaštićuju obale, zemljišta, sgrade, ceste, željeznice i druge gradjevine na riekah i potocih, bud uklanja nastala već pogibelj, ponajprije doprinose oni, čije su nekretnine i gradjevine, kojim je zaprietila pogibelj ili su već oštećene.

Po §. 43. zakonske osnove dužan je vlastnik vodogradjevine, ako nije tko drugi pravno obvezan, uzdržavati i čistiti kanale i umjetne vodotoke.

Nemože li se pronaći vlastnik vodogradjevine, dužni su to činiti oni, koji i sbilja rabe odnosne naprave i to razmjerjem onim, kojim od njih crpe korist.

Ova je ustanova u skladu s ustanovami obćega gradjanskoga zakonika ob izvršivanju služnostih (§§. 483., 487.—490., 491, 497.), po kojih mora da služnostni ovlaštenik uzdržaje, čisti i po potrebi pokriva jarke i kanale, koj:mi se vodi voda a nalaze se na tudjem zemljištu.

Povadjajući se za gradjanskim zakonom odredjuje i §. 44. zakonske osnove, da nasipe, obale i korita vodah, za tiem sve vodogradjevine u i na tekućih vodah valja po §. 413. o. g. z. urediti i uzdržavati tako, da neoštećuju tudjih pravah, te da se koliko moguće zaprieče poplave.

Kod napuštenih zemljištah bez gospodara jesu po §. 45. zakonske osnove vodne zadruge dužne izvoditi gradnje za zaštitu i regulaciju, ako se zemljišta ona nalaze u njihovu području.

Ako li se radnjami oko uredjivanja vodah ili osušivanja digne vriednost tudjemu zemljištu, vlastan je podhvatnik radnjah tražiti od posjednika, da doprinese troškovom radnje u razmjerju koristi, koja će mu s nje poteći. (§. 46. zak. osnove).

Pokaže li se za uredjivanja vodah i osušivanja, da se radnjami, koje će se za to izvesti, mogu poboljšati i druga zemljišta, vlastni su posjednici takvih zemljištah tražiti, da oni učestvuju kod toga podhvata (§. 47. zakonske osnove.)

Na osušenih teritorijih dužni su vlastnici osušenih zemljištah, odnosno zadruge, ustrojene za reguliranje vode, brinuti se za to, da će moći odticati vode kišnice, snježnice i podzemnice, pritičuće s viših zemljištah (§. 48. zakonske osnove.) Posjednici osušenih područjah, odnosno zadruge za uredjivanje vodah, vlastni su medjutim prama §. 49. zakonske osnove tražiti, da se odticanje vodah kišnicah, snježnicah i podzemnicah, nabirućih se izvan nasipa i izvan osušena područja, postupice zatvara tako dugo, dok visina vode u rieci nedopusti, da se odpuste.

Ako su rieke zagaćene, mogu se zemljišta medju nasipi u primjerenoj širini, te zemljišta, koja su potrebna za obranu od izvirućih i probijajućih riekah, rabiti samo onom vrsti kulture, koju će naredbom ustanoviti kr. zemaljska vlada (§. 50. zakonske osnove.)

Ako se vodogradjevinom tako promieni tok vode, da bi se tiem drugi oštetili, naložiti će u smislu §. 51. zakonske osnove oblast vlastniku vodogradjevine, da o svom trošku i u opredieljenom roku gradjevinu preudesi; za štetu, koja bi nastala, odgovoran je vlastnik vodogradjevine.

Paragraf 52. odredjuje, da dozvolbenom izpravom valja takodjer opredieliti, do koje daljine mora onaj, koji je ovlašten na porabu vode, uzdržavati u dobru stanju struju, obale i nasipe vodotoka.

U §. 53. zakonske osnove sadržane su ustanove, kako valja spriečivati vododerine a §. 54. izriče, da izvlastbi ima mjesta i za mjere potrebite za spriečavanje vododerinah.

Sve su ove ustanove tako jasne, da jim netreba dalnje obrazložbe.

Prelazeći na vodne terete i vodne služnosti, koje su predmetom trećemu poglavju zakonske osnove, mora se prije svega naglasiti, da sadanji razvitak družtveni neodoljivom nuždom iziskuje, da se u području vodnoga prava u stanovitih slučajevih postojeća privatna prava bud stegnu, bud sasvim dokinu. Poglavje ovo radi po tom o stegah prava vlastničtva, ili o tako zvanih prisilnih služnostih i ob oduzeću prava vlastničtva, ili o tako zvanoj izvlastbi.

Medju takve stege vlastničtva spada odredba §. 55. zakonske osnove, po kojoj vlastnik zemljišta kojega nesmije na štetu nižega zemljišta svojevoljno promieniti naravno od-

ticanje vodah, tekućih njegovim zemljištem. Al ni vlastnik nižega zemljišta nesmije na štetu gornjega zemljišta priečiti odticanje takvih vodah.

Ova odredba ima svoj razlog u tom, što s vode tekućice nastaje zamienita neka odvisnost svih dielovah onoga područja, kojim voda teče.

Paragraf 56. radi ob onih stegah vlastničtva, kojim je podvržen posjednik obale. Prama toj ustanovi dužan je naime posjednik:

1. duž brodivih i splavnih riekah ostaviti za ljude i marvu kopitnicu širinom, koja će se opredieliti naredbom;

2. dozvoliti, da brodovi i splavi pristaju na mjestih, što jih je oblast opredielila;

3. onim, koji su ovlašteni plaviti drva i njihovim radnikom — ako to neobhodno treba za prevažanje — dozvoliti slobodnu komunikaciju na poljih, ležećih neposredno na obali;

4. dozvoliti, da se obale obadju s obzira vodnoga redarstva;

5. dozvoliti, da se gradjevine za obranu od vode, za reguliranje i porabu vode, što jih je oblast dozvolila i odredila, izvedu u koritu odnosno u korito ugrade i u obale učvrste, pak da se bez odštete po podhvatniku gradnje upotrebljuje materijal, dobiven radnjami oko reguliranja i uredjivanja korita, što jih valja izvesti u javnom interesu. Naprave ovako ugradjene svojinom su dotičnoga gradjevnoga podhvatnika.

Služnost, ostaviti uzduž brodivih riekah kopitnicu, postojala je već od prije, te će posjednika obale ta služnost kao i služnosti, navedene u točkah 2.—3. §. 56. zakonske osnove, teretiti i nadalje bez odštete.

Vlastniku ipak pristoji odšteta, ako brodovi ili splavi, da uzmaknu pogibelji, pristanu na drugih mjestih, nego li što jih je oblast opredielila, a isto tako i za zemljišta, upotrebljena bud da se kopitnica koja preloži, bud da se izvede nova koja kopitnica (§. 57. zakonske osnove).

Prieče li predmeti, što jih je voda nanjela, naravnu odticanju vode, te ima li odatle štete po posjednike zemljištah uz ili niz vodu, vlastni su po §. 58. zakonske osnove posjednici interesovanih zemljištah potražiti, neka dotični posjednik dozvoli, da se uklone predmeti, koji prieče odticanju, ili neka jih ukloni sam načinom, koji mu stoji na volju.

Paragrafu 59. zakonske osnove jesu predmetom stege prava vlastničtva u javnom interesu, za koje vlastniku pripada primjerena odšteta.

Ako li se naime u javnu interesu izvode vodogradjevine za zaštitu, reguliranje obalah, osušivanje i druge svrhe, mora da se odstupe potrebita za to zemljišta i druge nekretnine, naprave i gradjevine ili ustupi potrebita za to služnost na zemljište, i to u oba slučaja uz primjerenu odštetu.

Vodovodi i kanali mogu se takodjer, ako to traži javni interes a svrha se gradjevine tiem neosujećuje, preložiti i bez dozvole vlastnikah i onih, koji su ovlašteni na porabu vode. Trošak mora da nose podhvatnici preložbe.

Uz primjerenu odštetu dužni su nadalje vlastnici obalah dozvoliti, da se obalami prolazi te gradja dovaža, odvaža, razmješta i pripravlja, ako to treba, da se uzmognu izvesti i uzdržavati vodogradjevine za zaštitu, reguliranje i druge svrhe (§. 60. zakonske osnove).

Paragraf 61. zakonske osnove sadržaje ustanove o stegah vlastničtva u slučajevih, gdje se u prvom redu radi o promicanju posebnoga interesa stanovitoga poduzeća, a tek u drugom redu o promicanju javnoga interesa ili obćega dobra (§. 365. o. g. z.).

Po ustanovah toga paragrafa može naime upravna oblast za to, da se vode mogu što koristnije rabiti i uklanjati štete, što bi jih voda nanjela, odrediti, da posjednik privatne vode tekućice pod uvjeti, spomenutimi već pri razložbi §. 17. zakonske osnove,

ustupi vodu uz primjerenu odštetu drugim i da posjednici zemljištah uz primjerenu odštetu dozvole pravo služnosti na vlastitu posjedu za to, da se smije tudja voda voditi preko njihova zemljišta od jednoga mjesta do drugoga, te da se za taj vodovod ondje smiju podići nuždne naprave i gradjevine.

Takve se medjutim služnosti mogu riešiti posjednici zemljištah, ako ustupe površine zemljištah potrebite za provedbu vodovoda i potrebnih zanj gradjevinah, a za taj jih ustup ide primjerena odšteta.

Ako bi s takva vodovoda zemljište za posjednika izgubilo uporabivost, morati će se na njegov zahtjev odkupiti cielo zemljište.

Ako je na temelju gornje ustanove komu dozvoljen užitak vode, pripadajući drugomu, treba u dozvolbenoj izpravi uvrstiti i taj uvjet, da se dozvolbenik tim užitnim pravom mora u opredieljenom roku služiti, jer da će inače pravo to utrnuti (§. 62. zakonske osnove).

Odštećivanje posjednikah zemljištah za vodovodne služnosti uredjuje se u §. 63. zakonske osnove tako, da odšteta odgovara podpuno onomu iznosu, što bi ga trebalo platiti za odnosno zemljište u slučaju izvlastbe.

Povrh toga pribraja se odšteti jedna petina procjenbene vriednosti kao naknada za porez i druge terete, koje će vlastnik i nadalje nositi.

Paragraf 64. zakonske osnove izriče, da vlastnik, ako na njegovu zemljištu već ima vodovodni jarak, nemora trpiti, da se njegovim zemljištem izvede nov jarak, pod uvjet da jarak, koji već postoji, odgovara i novoj svrsi.

U §. 491. o. g. z. ima odredba:

„Ako su za odvoditi žičine potrebni prokopi i kanali, vlastnik gospodujućega zemljišta mora jih sagraditi; ima jih takodjer držati dobro pokrivene i čisto i time olakšati teret služnoga zemljišta.“

Nadovezujući na tu zakonsku ustanovu, odredjuje §. 65. zakonske osnove, da su podhvatnici, koji izvode otvorene jarke i kanale dužni kraj obvezah, koje jim namiće §. 491. o. g. z., podići i uzdržavati mostove i brvi, potrebite, da se spoje obje obale a kod visoko gradjenih vodovodah i kanalah i nuždne propuste te sve što treba sjegurnosti osobe i imetka.

Po §. 66. zakonske osnove utrnjuje služnost u isto doba kad i pravo na porabu vode.

Vrlo važnim zadatkom javne uprave jest promicanje v o d n i h z a d r u g a h.

Ako li se već u ostalih područjih gospodarskoga života mogu velike radnje izvoditi samo udruživanjem, to su u vodnom pravu udruge važnosti tiem veće, što se po naravi svojoj sve radnje oko uredjivanja i oko porabe vode odnose na stanovit vodotok ili na stanovit teritorij.

Već s toga moći će se ove radnje uspješno izvesti, samo tad, ako će kod njih učestvovati svi interesenti odnosnoga vodotoka ili teritorija. Kako se ovakve udruge stvaraju, kako treba da su ustrojene i da posluju, uredjuje zakonska osnova u IV. poglavju (§§. 67.—138.) pod naslovom „Vodne zadruge“. U §§. 69.—125. radi se u njoj najprije o zadrugah za reguliranje vode, a za tiem u §§. 126.—138. o zadrugah za porabu vode. U red prvih spadaju po §. 67. zadruge za reguliranje koritah, utvrdjivanje obalah, za obranu od povodnjah i spojeno tim odvadjanje vode, u potonje pako zadruge idu zadruge za natapanje, drenažu, izsušivanje, kolmaciju, osušivanje močvarah itd.

Prama §. 127. valjaju ustanove §§. 74., 75., 76., 84., 85., 86., 87., 88., 89., 91., 93., 100., 123. i 125., koje vriede za zadruge za reguliranje, i za zadruge za porabu vode, a za zadruge za osušivanje tla povrh toga i ustanove §§. 77., 78., 83., 102., 110., 115. 119. i 122. Po tom su glavna načela jednih i drugih zadrugah jedna te ista, te se mogu i zajedno razlagati. Vodne zadruge mogu po §. 68. pod svojim imenom sticati pravah, preuzimati obvezah i pred sudovi voditi parnicah kao tužitelji i tuženici, a zastupati će jih pri

tom po §. 86. predsjednik ili član, što ga je zato odabrao odbor. Po tom ukazuju se one kao t. z. udruge sa formalnim jedinstvom osobah, koje napram trećim osobam čine pravno jedinstvo.

Nastati mogu zadruge vodne u obće na dva načina i to budi voljom svih interesentah, (§§. 69., 70., 127.), budi voljom većine (§§. 70., 127., 128.), a zadruge za reguliranje povrh toga i ureda radi odredbom vlade (§. 87.)

Što se tiče zadrugah, koje nastaju voljom svih ili voljom većine, to zakon luči zadruge za reguliranje, zadruge za porabu vode i zadruge za natapanje tla. Kod zadrugah za reguliranje zadružno se članstvo opredieljuje stanovitim teritorijem, koji može u geografskom ili tehničkom smislu sačinjavati jednu cielinu, dočim se kod zadrugah za porabu vode ili za natapanje tla zadružno članstvo opredieljuje li gospodarskom potrebom učestnikah.

S ovih se je razlogah pitanje, tko li može da bude članom koje zadruge, moralo u §. 69. i u §. 127. i 128. riešiti različitim načinom. Isto tako ima razlikah glede postanka zadrugah za reguliranje za porabu vode i za osušivanje tla voljom većine. Kod prvih naime odlučuje po §. 70. većina ustanovljena po tom, koliko ona posjeduje jutarah u inundacijonom području, dočim se kod zadrugah za porabu vode po §. 127. većina sračunava prama obsjegu učestvujućih zemljištah, pak je i ova samo tada vlastna prisiliti manjinu, ako se zasnovane radnje nebi mogle valjano izvesti, kad se nebi protegle i na zemljišta manjine. Kod zadrugah napokon za osušenje tla nedotiče u obće jednostavna većina, već treba da na zadrugu privole dvie trećine svih interesentah (§. 128.)

Iz ovih se ustanovah vidi, da se manjina zaštićuje koliko se je to u obće dalo obzirom na veliku narodno gospodarsku važnost vodnih zadrugah. Ova se zaštita manjine kod zadrugah za porabu vode i osušenje tla još i dalje zajamčuje ustanovom §. 129., po kojoj je svaki član manjine ovlašten tražiti, da mu se povrate prinosi po njem uplaćeni i da se s njegova posjeda uklone gradjevine, ako se nije glede njegova zemljišta polučila svrha, za kojom se je išlo.

Za reguliranje vodah mogu se, kako je napomenuto, osnovati zadruge i mimo volje stranakah ureda radi. Glede ovakvih zadrugah ustanovljuje §. 81. kao rekvizit javni interes ili jednoliku obranu od povodnjah, te potrebu odvadjanja vode stojeće u obranom u savezu. U prvom slučaju stoji zakon na stanovištu, što ga je naše zakonarstvo zauzelo kod izvlastbe, a načelo se nemienja ni u potonjem slučaju, samo što se javni interes za konkretni slučaj pobliže označuje kao interes stanovitoga ovećega teritorija. Jer ako li se za jednoliku obranu od povodnjah i za odvadjanje vode stojeće s obranom u savezu, mora prisiliti stanovit teritorij, da takodjer preduzme regulaciju vode, tada se predpostavlja to, da je jedan kraj u tu svrhu ustrojio već zadrugu, a svrha regulacije zahtjeva da se i u drugom kraju voda regulira, tuj dakle traži interes jednog kraja, da se reguliranje obavi i u drugom, pa se punim pravom reći, da je i takav interes interes javni.

Stojeći dakle §. 81. u svem na stanovištu javnoga interesa, neuvadja on u zakonarstvo, koje takodjer znade za podpunu izvlastbu u javnom interesu, nikakvo novo načelo Podpuna pako garancija, da će se ovakve zadruge ureda radi osnivati samo za slučaj bitnoga javnoga interesa, ima svakako u daljnjoj ustanovi istoga §., po kojoj valja svagda priobćiti i zakonodavnomu tielu, kad se ureda radi ustroji posebna zadruga.

Način kako se zadruge osnivaju, ustanovljuju §§. 71.—75. Da se osnuje zadruga moraju oni, koji su voljni stvoriti zadrugu za reguliranje vode, preduzeti predhodne radnje koje se sastoje od izkaza interesiranoga teritorija, od glavne tehničke osnove i od proračuna troškovah.

Na temelju ovih predhodnih radnjah valja da se pred županijskom oblasti ili nosno pred gradskim poglavarstvom sastane konstituirajuća glavna skupština. O pred-

ženoj glavnoj osnovi valja da postupajuća oblast izreče odluku, te ovu zajedno s osnovom, s primjetbami, koje su proti njoj podnesene i sa pravili zadruge predloži kr. zem, vladi na potvrdu. Predhodnih ovih radnjah netreba doduše da obave zadruge za porabu vode i osušenje tla, ali su ove dužne da svoja pravila i osnove predlože na odobrenje, da si u isto doba izaberu predsjednika i odbor i da upišu zadrugu u vodnu knjigu (§§. 74., 75., 126., 130. i 131.)

Glavna načela o članstvu zadrugah gore iztaknuta dalje se razvijaju u §§. 76.—79. Po ovih su ustanovah članovi zadrugah posjednici interesiranih zemljištah, za tiem pojedinci i jurističke osobe, kojih se izravno tiče djelovanje zadruge. Osim toga ima medjutim i osobah, koje su dužne doprinositi troškovom zadruge prem nisu članovi, a to su vlastnici interesovanih priekopah, kružnih nasipah, sgradah, cestah i željeznicah. Ako li se pokaže, da se radnjami, što jih valja izvesti, mogu amelijorirati i druga zemljišta, moći će vlastnici tih zemljištah i naknadno pristupiti zadruzi, a isto tako moći će i zadruga takva zemljišta povući naknadno u zadrugu, Obratno vlastna je zadruga po §, 79. i naknadno izključiti pojedina zemljišta iz zadruge, ako to uztraži potreba zadruge. Ovo potonje vriedi prama §. 129. i za zadruge za porabu vode i osušivanje tla.

§ 82.—92. ustanovljuju, što valja da sadržavaju pravila zadruge za reguliranje vode.

Isto ustanovljuje §. 132. za zadruge za porabu vode i osušivanje tla.

§. 93. označuje djelokrug odbora, a §§. 94.—97. govore o činovnicih zadruge. U pravilu mora svaka zadruga imati ravnatelja, nadinžinira i potrebit broj odsječnih inžinirah ili kod manjih zadrugah samo jednoga inžinira i potrebit broj pomoćnoga osoblja. Ravnatelj i nadinžinir odnosno inžinir jesu stalno namješteni, te se mogu samo usljed disciplinarne osude odpustiti. ali se ipak podieljuje ovlast predsjedniku, da privolom od dvie trećine odbora može službovni odnošaj uvjek razriešiti uz odkaz na godinu danah.

Manjim zadrugam može medjutim vlada dopustiti, da si namjeste manje činovnovnikah, pod uvjet ipak, da će ove moći zadovoljivati zadaći svojoj.

Disciplinarnu iztragu proti činovnikom zadruge može odrediti glavna skupština, odbor zadruge ili kr. zemaljska vlada, postupak pako disciplinarni urediti će kr. zemaljska vlada posebnom naredbom. §§. 99—101. rade o razvrgnuću zadruge. Zaključak o razvrgnuću valja podnieti kralj. zemaljskoj vladi na potvrdu, a ova može uzkratiti potvrdu, ako nije zaključak o razvrgnuću zakonito stvoren, ako zadruga nije izpunila svojih obvezah prama trećim osobam, a razvrgnuće nije zaključeno za to, da se zadruga spoji s drugom kojom zadrugom i napokon ako drži, da u javnu interesu treba dalnji obstanak zadruge.

Podlogom za ustroj svake zadruge za reguliranje i osušenje tla jesu premjera inundacijonoga područja, klasifikacija zemljišta i osnivajući se o njoj prinosbeni ključ. Zato ustanovljuju §§. 103—110. potanko postupak i načela, po kojih valja da se jedno, drugo i treće obavi. No svi su ovi propisi samo supletorne naravi. § 102. daje naime članovom zadruge pravo sporazumjeti se o tom, kako da se ustanove ovi operati, a ustanove sljedećih §§. vriediti će samo tad, ako stranke u tom obziru nebi same bile ništa ustanovile.

Naputak za sastavljanje operata o premjeri inundacijonoga područja sadržaje §. 103. Kada se operati dogotove, valja jih na 30 dana izložiti na mjestu, strankam lako pristupnu. O prigovorih podnesenih proti operatom odlučivati će povjerenstva, što jih izabire glavna skupština. Utoke proti odlukam povjerenstva riešava županijska oblast odnosno gradsko poglavarstvo. Proti riešitbi njezinoj ide utok zemaljskoj vladi, no samo s razloga, što se zakoni nisu održali ili zlo uporavili.

Ureda radi može po gornjem razlaganju zadruga ili nastati i dalje obstojati u sljedećih slučajevih: Po §. 80. ako kr. zemaljska vlada odluči, da se zadruga mora s nova organizovati i nove si granice udariti, po §. 82. ako se zadruga ureda radi novo ustroji ili ako se koje područje ureda radi pripoji kojoj već postojećoj zadruzi, i napokon po §.

99., ako je kr. zemaljska vlada odlučila da zadruga, koja je svoje razvrgnuće zaključila, mora da u javnom interesu i dalje postoji.

Ovakve zadruge uredjuju pobliže §§-i 111—114., imenito za slučaj, ako bi se interesenti kratili ustrojiti takvu zadrugu, ravnati njom, i u obće ako nebi dalje htjeli sudjelovati u zadruzi. Ustanove ovih §§. očitom su posljedicom prihvaćena načela uredovnih zadrugah. Za taj će slučaj kr. zemaljska vlada imenovati zadružne činovnike i sastaviti povjerenstvo od većih posjednikah inundacijonoga područja i zastupnikah interesiranih obćinah, za to da izjavljuje svoje mnienje o zadružnih poslovih. Isto tako moći će kr. zemaljska vlada, ako još nebi bio ustanovljen prinosbeni ključ, provizorno razporezati potrebite iznose u razmjerju prama zemljarini, koja se plaća od zemljišta u inundacijonom području.

§. 115. odredjuje za svaku zadrugu vladinoga povjerenika, komu je bditi nad tim, da zadruga djeluje po ustanovah zakona, po svojih pravilih i po zaključcih glavne skupštine. U §. 122. pako radi se o posve iznimnom položaju vladinoga povjerenika, kada bi naime on u slučajevih navedenih u zakonu po naredbi kr. zemaljske vlade preuzeo samu upravu zadruge u svoje ruke. Razlozi tomu jesu, ako djelovanje zadruge uzme zapinjati, ako ova unatoč opetovanim opomenam neizpuni bitnih svojih dužnostih označenih u pravilih i napokon ako nastanu financijalne neprilike. Al i u ovih slučajevih može uprava po povjereniku trajati redovito samo dvie godine a vrieme se ovo samo iznimno može produljiti na dalnje dvie godine.

U svakom slučaju dužan je povjerenik, čim rok njegove uprave mine, sazvati glavnu skupštinu, da izabere odbor.

§§. 119. i 120. rade o prinosih članovah za zadružne svrhe, obterećujućih odnosni posjed tako, da jih ide svojstvo izravnih porezah sa pravom prvenstva i prednost pred svimi pače i uknjiženimi tražbinami. Utjerivati će se pako prinosi političkom ovrhom poput obćinskoga nameta.

§. 123. radi o sjedinjenju dvijuh ili više zadruga, §. 124. o nadzoru vlade, dočim §. 125. podieljuje interesentom dalnju polakšicu tu, što je kr. zemaljska vlada vlastna kod gradjevinah manje važnosti odriešiti interesente formalnostih propisanih zakonom.

U petom poglavju slovećem o vodnom redarstvu sadržane su zakonske ustanove, koje uredjuju odnošaj vlastnikah nasipah i drugih napravah s jedne strane i oblastih, obćinah i privatnikah sa strane druge za slučaj onaj, kada nastane velika voda, kada prieti pogibelj, ili da će se prolomiti nasipi, ili kad su se nasipi već i sbilja prolomili (§§. 139—148.).

U istinu treba tad, kada nastane takva pogibelj, postupati po načelih redarstvenih, da se što brže i uspješnije ukloni prieteća pogibelj ili što brže odstrani šteta, koja je već nastala

Odredbe ovoga poglavja valjaju prama §. 148. ne samo za zadruge vodne, već i za privatne obranbene nasipe, koji su dozvolom oblasti podignuti, osim ustanovah §. 139, 140 i 141, koji se odnose samo na zadruge i ustanovljuju, da su zadruge dužne:

1. oblasti prve molbe prijaviti imena i stan svojih ravnateljah, inžinirah i drugih organah (§. 139).

1. da su dužne izraditi statut o tom, što da se učini, kada zaprieti pogibelj od visoke vode i kod kakva vodostaja valja da se upotriebe vanredne radne sile, da posebni upravni organi i t. d. (§. 140, 141).

Ustanove §§. 142—147. vriede pako jednako toli za zadružne, koli za privatne nasipe.

Te ustanove izvode se, čim je visoka voda nasip tako oštetila, da ga zadruga sama svojimi radnimi silami ili sredstvi nebi mogla uspješno obraniti ili ako bi voda uzela rasti sve do tjemena obranbenoga nasipa (§. 142). U ovih slučajevih valja s mjesta obavjestiti nadležnu političku oblast (§. 143), koja će opredieliti izaslanika (§. 144)

Ovaj izaslanik ima najobsježniju punovlast, te može upotriebiti svu radnu silu toli obćinah, kojim neposredno prieti pogibelj, koli i susjednih obćinah, upotrebiti nadalje svu tegleću marvu i sav materijal istih (§. 145.), on može dapače prama §. 147. odrediti, da se nasip, koji se obraniti nemože, probuši i tako vodi omogući slobodan odtok. Glede odštete, koja ide privatnike, kojih je radna sila tegleća marva i orudje upotrebljeno, luči zakonska osnova dva slučaja: najprije slučaj, kada je takva sila rekvirirana prema §. 141. na zahtjev zadruge u onom stadiju velike vode, koji opredieljuje zadružni statut, za tiem slučaj, kada svu silu žiteljstva upotrebljuje oblastni izaslanik.

U prvom slučaju ukazuje se pogibelj takvom, da ju zadruga još sama može odstraniti, u potonjem već je povodnja preotela toliki mah, da se ukazuje obćenitom elementarnom nesgodom, koja prekoračuje granice odnosne zadruge. Tomu je dosljedno, da će u prvom slučaju biti zadruga dužnom, naplatiti upotrebljene radne sile, u potonjem slučaju pako, naime u slučaju obćenite elementarne nesgode, biti će dužni svi oni, kojih se stvar pobliže tiče, potrebito radno i vozno djelo u naravi obaviti bezplatno, cielom svojom snagom. Ovo odgovara posvema postojećim zakonskim propisom, poimence §. 14. zakona od 30. prosinca 1873. ob izvedenju javnih radnjah i gradjevinah. Ova načela provedena su u predležećoj zakonskoj osnovi u §. 140., koji normira odštetni postupak.

Ustanove poglavja šestoga zakonske osnove odnose se na oblasti i na postupak u vodno-pravnih poslovih, i to §§. 149. i 150. govore o oblastih, §. 151. o nadležnosti, §§. 152—164 o postupku u obće, §§. 165. i 166. o posebnom postupku glede vododerinah, §§. 167—169. o nadzoru i ovrhi, a §§. 170—172. o vodnih knjigah.

Prama §. 149. nadležne su upravne oblasti u svih poslovih, koji se tiču reguliranja i porabe vode i obrane od vode.

Ustanovljujući nadležnost upravnih oblastih u vodo-pravnih poslovih, valjalo se je u prvom redu obazrieti na odnosne ustanove ovozemnih organičkih zakonah.

U tom pogledu predaje zakon od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i ob uredjenju uprave u županijah i kotarih u §. 41. slovo f, djelokrugu županijskih oblastih: provadjanje razpravah kod gradnje cestah, mostovah, kanalah, prokopah, kod uredjenja riekah i potokah, kod utvrdjenja obalah, kod izvedenja nasipah, natapanja i osušenja tla itd., budu li takve razprave potrebite sbog eventualnih interesentah ili s razloga, što se predmet tiče više obćina jednoga ili više kotarah, za tiem odlučivanje o dozvolah tih gradnjah i o prinosbenu ključu i konačno riešavanje pritužbah i prieporah, koji nastanu kod takvih gradnjah, ako predmet nespada na sud. A §. 45. istoga zakona odredjuje, da će u kotarih kotarske oblasti kao I. molba fungirati u svih upravnih poslovih, koji nisu pridržani drugim vlastim i organom.

U gradovih i u trgovištu Rumi, ustrojenu na gradsku, jesu gradska poglavarstva po zakonu od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u Hrvatskoj i Slavoniji oblasti I. molbe u svih poslovih javne uprave.

Molbeni tečaj uredjuje se zakonom od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, za tiem zakonom od 5. ožujka 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u Hrvatskoj i Slavoniji.

Po ovih zakonih ide molbeni tečaj u županijah od kotarske oblasti županijskoj oblasti, odnosno upravnomu odboru županije a u trećoj molbi zemaljskoj vladi, odjelu za nutarnje poslove.

U gradovih ide molbeni tečaj u poslovih naravna djelokruga gradskih obćinah od gradskih poglavarstvah odnosno gradskih zastupstvah zemaljskoj vladi, odjelu za nutarnje poslove, a u poslovih prenesena djelokruga osim gradovah Zagreba i Osjeka od gradskih poglavarstvah županijskoj oblasti, odnosno županijskomu upravnomu odboru, a u trećoj molbi zemaljskoj vladi, odjelu za nutarnje poslove. U gradovih Zagrebu i Osjeku

ide molbeni tečaj i u poslovih prenesena djelokruga gradske obćine od gradskoga poglavarstva odnosno gradskoga zastupstva zemaljskoj vladi, odjelu za nutarnje poslove kao drugoj i posljednjoj molbi.

U skladu sa spomenutimi organičkimi zakoni nadležnom je kao I. molba po §. 150 ove zakonske osnove i u poslovih podieljivanja dozvolah (koncesijah): u županijah županijska oblast u slučajevih navedenih u §. 41. slovo f. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, a u inih slučajevih kotarska oblast, u gradovih pako i u trgovištu Rumi, uredjenu poput gradovah, gradsko poglavarstvo.

Molbeni tečaj ide u županijah od županijskih oblastih zemaljskoj vladi, od kotarskih oblastih županijskim oblastim i zemaljskoj vladi, a u gradovih — osim gradovah Zagreba i Osjeka — od gradskih poglavarstvah županijskim oblastim i zemaljskoj vladi odjelu za nutarnje poslove.

Kotarske oblasti (gradska poglavarstva) fungiraju kao oblasti I. molbe takodjer glede nadzora nad vodogradjevinami i porabami vode, koncesijoniranimi prama ovomu zakonu, pak i glede odredjivanja o poslovih, kojim po ovom zakonu netreba koncesije (§. 167. zakonske osnove).

Molbeni je tečaj onakav, kakav je u koncesijonalnih poslovih uredjen za one slučajeve, gdje kotarske oblasti (gradska poglavarstva) fungiraju kao prve molbe.

Za izvlastbeni postupak u autonomnom području valjaju sada: spomenuta već ministarska naredba od 21. travnja 1857. o izvlastbenu postupku kod javnih cesto- i vodogradjevinah i izvlastbeni zakon za glavni grad Zagreb od 26. studenoga 1876.

Zakonska se je s toga osnova glede odštete, što ju valja platiti usljed koncesije za vodogradjevine, morala obazrieti na odnosne ustanove, te su prama tomu i udešeni §§. 161. i 162.

Što se obćenitoga postupka u stvarih vodnoga prava tiče, kako ga normiraju §§. 152.—164. predležeće osnove zakona, to se je gledalo, te zakonske ustanove udesiti tako da bude postupak što kraći i jednostavniji, a kraj toga da ipak budu podpuno zaštićena prava pojedinacah.

Redoviti postupak sam valja da prama ovim zakonskim propisom prodje četiri stadija. Prvi stadij čine predradnje, drugi predhodni uredovni postupak, treći postupak sa strankami a četvrti odluka i njezin sadržaj.

Po §. 152. dužan je svatko, koji kani izvesti kakvu vodogradjevinu, za koju se hoće predradnje na tudjih zemljištih i vodah, potražiti dozvolu za predradnje, ako jih prieči posjednik dotičnoga zemljišta. Ovaj diopostupka, što ga normira §. 152., nenastupa dakle vazda, već samo tada, ako posjednik dotičnog zemljišta prieči predradnje. Tko će daklem potražiti dozvolu za predradnje, morati će po tom prokazati, da jih je posjednik zemljišta priečio. Postupak kako ga normira §. 152. omogućuje ne samo da se obave predradnje, već takodjer zaštićuje dotične posjednike u njihovu pravu, odredjujući da je nadležna oblast vlastna, ako to uztraži bud koja interesovana stranka, odrediti, neka se položi jamčevina za eventualnu štetu, koja bi se dotičniku mogla nanieti obavom predradnjah.

Postupak sam uzsljedjuje na molbu onoga, koji kani obaviti dotičnu vodogradjevinu. Što treba da molba sadržaje, ustanovljuje §. 153. Molbu samu sljedi dalnji naime predhodni uredovni postupak, koji se sastoji u dvojem. Najprije valja oblasti ureda radi izpitati, da li se zasnovana gradnja ili naprava neprotivi kojemu javnomu interesu, pak ako se protivi valja ju bez dalnjega postupka jednostavno odbiti prama alineji prvoj §. 154. Inače sljedi drugi dio uredovnoga postupka naime izpitivanje osnove po oblastnom stručnjaku §. 155. Ako oblastni stručnjak, koji treba da se za izpitivanja drži odredbah §. 155., ima prigovorah proti naumljenoj gradnji, to će se ti prigovori jednostavno molitelju dostaviti, da se unutar zapornoga roka očituje.

Neima li oblastni stručnjak prigovorah, ili ako molitelj ostane kod svoje molbe i nakon priobćenih mu prigovorah, nastaviti će se postupak, i to postupak sa strankami.

Taj postupak uredjuju §§. 157. i 158., naznačujući potanko, kako valja voditi odnosnu razpravu.

Najprije valja pokušati nagodu, a ako ova za rukom nepodje, odlučiti odlukom, koju treba svestrano obrazložiti.

Paragraf 160. zakonske osnove, koji radi o troškovih, polazi sa toga gledišta, da je troškove dužan nositi uvjek onaj,koji jih je prouzročio, odnosno onaj, komu je dotično uredovanje na korist, dakle trošak dozvolbenoga postupka molitelj, trošak, koji je nastao zatezanjem postupka onaj, koji je postupak zategnuo, trošak pako koji nastane s drugoga kojega uzroka uvjek onaj, na čiji je zahtjev odnosno uredovanje uzsljedilo. O tih troškovih valja uvjek stvoriti odluku.

Odštetu, koja da se dade za oduzeta zemljišta ili ina prava, za ustupljene služnosti itd. u obće za sve troškove, koji nose narav izvlastbene odštete, valja odmjeriti prama §§. 161. i 162., o kojih je već gore rieč bila.

Kad je na temelju opisanoga postupka odluka postala pravomoćnom, valja molitelju izdati koncesijonalnu izpravu, koja normira za buduće njegova prava i obveze njegove (§. 164.). Cieli postupak pako svršuje se kolaudacijom, o kojoj radi §. 165.

Poseban postupak valja glede vododerinah. Taj postupak jednak je prama §. 166. redovitu postupku tom samo iznimkom, da se može povesti na zahtjev posjednikâh zemljištâh, koja su izvržena vododerinam, ili na zahtjev posjednikâh zemljištâh niže ležećih ili ureda radi, te da je glede toga postupka nadležna kotarska oblast odnosno gradsko poglavarstvo, gdje leži zemljište, izvrženo vododerinam.

Od velike su važnosti za sve vodogradjevine i naprave vodne knjige, koje se uvode prama §§. 171.—172.

Po ovih ustanovah vodne su knjige javnimi knjigami, što jih može svatko ugledati te si iz njih kao što i iz sbirke njenih izpravah izvaditi prepise.

Upis u javne knjige jest obligatoran, ali se on neobavlja ureda radi, već se samo propust unosa u vodnu knjigu kazni primjerenimi globami prama §. 171.

U poglavju sedmom, koje sadržaje ustanove o kaznah, izriče se u §. 173. zakonske osnove na čelo, da valja glede svih oštetâh vodogradjevinah, ako nisu kažnjive po obćem kaznenom zakonu, postupati po propisih, koji su izdani u zaštitu poljskoga redarstva.

Usljed toga valjalo je zakonske ustanove ponajprije dovesti u sklad sa odnosnimi ustanovami kaznenoga zakona, koje su sadržane u §§. 85.—87., 318., 335., 337., 431. i 442. kaz zakona, a to je i učinjeno ustanovami §§. 173.—177. predležeće osnove.

Prama ovim ustanovam ide najprije djelokrug, što ga je zakon opredielio poljarskomu osoblju, pod uvjeti i oprezi propisanimi tim zakonom takodjer i ono osoblje, koje je napose namješteno, da pazi na vode i naprave, služeće za obranu od vode, za porabu vode i da se vodi daje pravac.

Ova je ustanova u skladu sa zakonskim člankom sabora kraljevinah Hrvatske. Slavonije i Dalmacije od 14. siečnja 1873. o poljskom redarvtvu, koji u svom §. 3. pribraja poljskomu dobru gradjevine za natapanje i osušivanje, nasipe, vodostroje i vodovode.

Tko prekrši bud ustanove, uredjujuće vodno pravo, bud odredbe i naredbe, izdane za njihovu provedbu, a ponapose tko bez potrebite tomu oblastne dozvole podigne koju gradjevinu za porabu vode ili obranu od nje ili vodu rabi, tko samovoljno preloži ili promieni uzporišta ili vodu izkvari tvarî, škodljivimi zdravlju, kazniti će se po §. 174. zakonska osnove, ako prekršaj njegov nije kažnjiv po obćem kaznenom zakonu, po nadležnoj političkoj oblasti (§. 167.) globom od 5 do 150 for.

Nemože li onaj, koji je proglašen krivcem, platiti globu, promieniti će mu se globa u zatvor, te će se svakih 5 forintih globe zamieniti zatvorom od jednoga dana.

Tko ponovi prekršaj moći će se, ako još nisu protekle dvie godine, što je pretrpio posljednju kazan, kazniti i zatvorom do mjesec danah.

Tiem, što su u osnovu uvrštene takove ustanove o kaznah, koje se u svojoj obćenitosti mogu uporavljivati na sve prekršaje normah, uredjujućih vodno pravo, dovoljno je zajamčeno, da će se i obdržavati sve ustanove zakona o vodnom pravu.

U svih slučajevih, ako je tko zakon ovaj prekršio činom ili propuštajem, krivac je po §. 176. zakonske osnove, osim što mu je pretrpiti kazan i odštetiti oštećenika, dužan, da bud o svom trošku ukloni novu gradnju, koju je bio samovoljno podigao, bud nadomjestiti radnju, što ju je bio propustio, ako to uztraži onaj, koji je tiem oštećen ili komu prieti pogibelj, ili ako to traži javni interes.

Oblast valja da stvar što brže rieši, te da svoju riešitbu, ako uztreba, izvrši političkim prisilnim putem.

Globe, koje će se izricati za provadjanja toga zakona, uticati će po §. 176. zakonske osnove u zakladu za zemaljsku kulturu kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Po §. 177. zakonske osnove neće se sbog zastare prekršaji proti ovomu zakonu iztražiti ni kazniti tad, ako proti prekršitelju nije od dana, što je prekršaj počinjen povedena iztraga: za 3 mjeseca glede činah označenih u § 173, a za šest mjesecih glede prekršaja, spomenutih u §. 174.

Zastara, ako i nastane, neće ipak dokinuti dužnosti, koju §. 175. namiće prekršitelju, a ni dužnosti, da odšteti oštećenika.

U prelaznih ustanovah, o kojih radi poglavje osmo, valjalo je urediti odnošaje sada postojećih vodnih gradjevinah i napravah, jer kako je dosele zakonarstvo glede vodnoga prava u ovih kraljevinah bilo nepodpuno i nedostatno, obstoje mnoge naprave i mnoge gradjevine iz prošlih vremenah stranom bez oblastne dozvole, a stranom su takve, da nebi bile nikada mogle ni dobiti oblastne dozvole. Da se odnošaj ovih gradjevinah i napravah uredi. trebalo je posebnih prelaznih ustanovah, kod kojih je zakon morao imati pred očima s jedne strane već stečena prava i u koliko moguće štititi odnošaje postojeće od davnine, s druge strane pako interes posjednikah, koji nemogu sada u svojih pravih štetovati samo s toga, što do sada nije bilo zakonske ustanove, kojom bi jih obraniti moglo.

Prama tomu odredjuje §. 178., da se vlastnici onih postojećih vodogradjevinah i ovlasti na porabu vode, kojim se po §. 24. ovoga zakona hoće oblastna dozvola, izrikom pozovu, neka se izkažu, da oblastnu dozvolu posjeduju ili da se 20 godina nalaze u mirnu posjedu.

Ali ovo je potonje ograničeno dalnjom ustanovom zakona, po kojoj i mirni 20 godišnji posjed samo tad zaštićuje dotičnike, ako njihove naprave nisu nadležne oblasti pronašle štetnimi i ako nevriedjaju opravdanih interesah privatnikah.

Potankosti postupka koji da uzsljedi glede tih pitanjah normiraju §§. 179.—181.

Deveto poglavje sadržaje zaglavne odredbe, te valja u pogledu ustanove §. 182. zakonske osnove naglasiti, da su prama §. 9. nagodbenoga zakona medju poslove zajedničke svim zemljam krune ugarske uvrštene i rieke, koje se jednako tiču kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i kraljevine Ugarske, a i brodarstvo, te da su na osnovu te nagodbene odredbe §-om 194., zakonskoga članka XXIII. 1885. o pravu na vode ustanove toga zakona glede regulacije vodah na brodivih riekah, protegnute i na područje kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Po istoj nagodbenoj ustanovi zajedničkim su poslom svim kraljevinam krune Ugarske željeznice i državne ceste, koje se jednakim načinom tiču kraljevinah Hrvatske i Slavonije i kraljevine Ugarske.

Neima dvojbe, da će kulturne radnje, koje će se na temelju ovoga zakona izvadjati na brodivih riekah i uzduž istih, uplivati i na regulaciju vodah u tih riekah i na plovitbu, te da će takve radnje moći doći i u doticaj s državnimi cestami i sa željeznicami.

Samo se dakle kaže, da je kod izvadjanja takvih radnjah uzduž brodivih riekah i na njih ili ako se radi o prinosu spomenutih zejedničkih uredbah k troškovom tih radnjah (§. 42. zakonske osnove) uuždan predhodni sporazumak autonomne vlade. s vladom zajedničkom.

Tomu sporazumnomu postupku daje izraza §. 182. zakonske osnove, te se ovdje jošte samo dodaje, da se zadnje stavke §§. 41., 73. i 150. zakonske osnove takodjer opravdavaju spomenutom ustanovom §. 9. nagodbenoga zakona i §-om 194. zakonskoga članka XXIII. 1885. o pravu na vode, te potrebom sporazumna postupka izmedju autonomne i zajedničke vlade, koja potiče s tih zakonskih ustanovah.

Ustanova §. 183. zakonske osnove upućuje na ustanovu §. 194. više putih navedenoga zakonskoga članka XXIII. 1885. o pravu na vode. Paragraf 184. sadržaje derogacijonu klauzulu, §. 185. prepušta banu, da opredieli dan, kada će ovaj zakon stupiti u kriepost, a §. 186. povjeruje provedbu zakona banu.

U Zagrebu, dne 25. svibnja 1891.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada,
odjel za nutarnje poslove.

Br. 804. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona
o ribarstvu.

I. POGLAVJE.

Pravo ribolova.

§. 1.

Pravo ribolova jest pripadnošću vlastničtva zemljištah, te ide vlastnika korita rieke ili potoka.

§. 2.

Za povodnjah ide pravo ribolova na poplavljenih zemljištih vlastnike tih zemljištah.

Zabranjeno je priečiti, da se ribe iz takvih vodah vrate u korito odnosne rieke ili potoka.

§. 3.

Oni, koji u doba, kad je ovaj zakon zadobio kriepost (§. 73.), vrše pravo ribolova u vodah a nisu vlastnici njihovih koritah, pridržati će to pravo i proti ustanovi §. 1., ako pravo svoje najkasnije za godinu danah prijave nadležnoj kr. kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu), te iza toga pravo svoje valjano dokažu.

Pravo svoje dovoljno će dokazati i tiem, ako se izkažu, da su dvadeset godinah bez prigovora vršili pravo ribolova.

§. 4.

Kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) dužna je, čim mine rok ustanovljen u §. 3., za razpravu svih prispjelih joj prijavah ureći ročište u najmanjem razmaku od jednoga, a u najvećem od dva mjeseca.

Tu svoju odluku valja ona da priobći pojedince i posebnom uručbom prijavitelju,

vlastniku korita, bivšemu vlastelinu i obćini, ostalim pako interesentom oglasom, koji će se pribiti na obćinskom uredu. A valja da jih podjedno pozove, neka svoje primjetbe proti prijavljenu zahtjevu podnesu bud pismeno bud jih iztaknu za razprave, jer da se njihovi prigovori neće uvažiti, ako toga neučine.

O razpravi sastaviti će se redovit zapisnik. Uztreba li, saslušati će se svjedoci ili vještaci. A kad se razprava dovrši, izreći će kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) odluku o pravu ribolova.

Odluku ovu valja uručiti prijavitelju, vlastniku korita, obćini, bivšemu vlastelinu te svim, koji su zahtjevu prigovorili.

Trošak postupka nosi stranka, koja je podnjela prijavu, te ga je ona dužna i predujmiti.

§. 5.

Proti odluci, izrečenoj po kr. kotarskoj oblasti (gradskom poglavarstvu) u smislu §. 4., ide stranku, koja se njom nezadovolji, za 14 danah pravo utoka višoj molbi.

Stranci, nezadovoljnoj riešitbom upravne oblasti, slobodno je kod suda zapodjeti parnicu za šest mjeseccih, računajući od dana, kojim je riešitba upravne oblasti postala pravomoćnom.

Tužba ovakva neće smetati provedbi upravne odluke.

§. 6.

Rokovi, ustanovljeni u §§. 3. i 5. nemogu se produljiti, a tko jih promaši, izgubiti će pravo ribolova.

§. 7.

Ako vlastnik korita steče pravo ribolova od ovlaštenika, komu je ovlast potvrdjena prama §. 4. odnosno §. 5., pravo će ribolova postati pripadnošću korita, te se od njega više nemože odieliti.

II. POGLAVJE.

Izvršivanje ribolova.

§. 8.

Tko želi loviti ribah, dužan je, da si nabavi ribolovnicu (ribolovnu kartu), te da ju loveći ribe, nosi sa sobom.

Ribolovnicu izdaje kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo). U njoj valja razgovjetno označiti: ime, zvanje ili zanimanje i obitavalište osobe, kojoj se ona izdaje.

Biljegovna pristojba za ribolovnice iznosi za osobu po dva forinta, a za pomoćno osoblje i radnike ribolovnih ovlaštenikah po 50 novčićah po osobi.

Ribolovnica vriedi godinu danah. Oblik joj i sadržaj opredieliti će ban naredbom.

§. 9.

Oružnici, organi javne sjegurnosti i momčad financijalne straže jesu dužni, posjednici pako i zakupnici prava ribolova, njihovi službenici, te osobe, nadziruće šume, vinograde, polja i nasipe. jesu vlastni, potražiti od svakoga, koga ribarskimi spravami nadju na obali, da jim pokaže svoju ribolovnicu.

§. 10.

Ribolovac dužan je na taj poziv pokazati svoju ribolovnicu. A tko je s bud kojega razloga nemože pokazati, mora da se s mjesta okani ribolova, te da, ako je nepoznat, te ako to uztraži onaj, koji ga je pozvao, naznači svoje ime i svoj stan A da se uzmogne pridržati, da dokaže istinitost svojih naznakah, dužan je podati prikladan zalog ili s onim, koji ga je pozvao, poći do najbližega obćinskoga poglavarstva, da se ustanovi, jesu li mu naznake istinite.

§. 11.

Vlastnik obale dužan je trpiti, da onaj komu je ovlast potvrdjena prama §§. 4. i 5.. tablom označi one vode, odnosno dielove vodah, što jih obsiže njegovo pravo ribolova.

§. 12.

Vlastnik obale i vlastnik korita moraju trpiti, da onaj, koji je ovlašten na ribolov,

dolazi do vode, da mrežu svoju i ostale ribarske sprave baca s obale u vodu i vuče iz vode. Al je onaj, koji lovi ribe, dužan naknaditi svu štetu, što ju, vršeći ribolov, počini na usjevih, nasadih ili drugih gospodarskih ili šumarskih predmetih ili zemljištih.

Za prijavljivanje i procienjivanje štetah te za razprave o naknadi štetah vriede ustanove poljskoga odnosno šumskoga zakona.

§. 13.

U zatvorenlh vodah može onaj koji je ovlašten na ribolov, neograničeno vršiti svoje pravo ribolova.

Zatvorenimi vodami valja držati:

a) umjetne ribnjake, bili ovi ili nebili spojeni s ribnimi vodami;

b) sve one vode, koje leže bud medju vlastničtvom jednoga posjednika, bud medju nerazdieljenim vlastničtvom više posjednikah, a nisu s drugimi vodami, u kojih ima ribah, tako spojene, da bi ribe mogle prelaziti iz jedne vode u drugu.

Nastane li priepor, da li će se koje vodište držati zatvorenim, valja postupati po ustanovah §. 48. i sljedećih paragrafah.

§. 14.

Vode, koje nisu spomenute u §. 13., valja držati otvorenimi vodami

U takvih vodah mogu ribolov vršiti:

a) pojedini ovlaštenici u granicah označenih ovim zakonom samostalno, ako su vode takva položaja i obsjega, da se u njih može racijonalno ribariti, a da se tiem nevriedjaju interesi susjednih posjednikah;

b) ako li pako tomu nije tako, mogu ga vršiti ovlaštenici samo udruženi te stegami, ustanovljenimi ovim zakonom.

§. 15.

Ona vodišta, u kojih se ribolov prama §. 14. može vršiti samostalno ili samo po kojoj zadruzi, opredieljivati će po tom, koliko su prikladna za razplod ribah jedne te iste vrsti, ban i to bud na molbu interesentah bud ureda radi, saslušavši prije dotični upravni odbor.

§. 16.

Zemljišta, koja su trajno pod vodom, a prikladna za mrieštenje ribah i za razvitak legla, mogu se proglasiti plodištî.

U takvih slučajevih valja da ribolovni interesenti primjereno odštete vlastnika plodišta za to, što mu se steže gospodarska ili šumarska poraba.

Postupak, da se koje zemljište proglasi plodištem, zapodjeti će se bud na molbu interesentah, bud ureda radi.

§. 17.

Granice plodišta treba valjano označiti tablami.

III. POGLAVJE.

Zabrane ribolova.

§. 18.

Dok traje lovostaja, zabranjeno je u otvorenih vodah loviti sve vrsti ribah, naznačene u ovom §-u.

Lovostaje ustanovljuju se ovako:

Od 1. ožujka do 30. travnja zabranjeno je loviti:

lipne (Thymallus vexillifer).

Od 1. ožujka do 31. svibnja:

glavatice (Salmo hucho).

Od 1. travnja do 15. lipnja:

kečige (Acipenser ruthenus),
morune (Acipenser huso),
kašikare (Acipenser Güldenstädtii),
tokove (Acipenser schypa),
pastrugo (Acipenser stellatus),
simove (Acipenser glaber),
smudje (Lucioperca sandra i volgensis),
mrene (Barbus fluviatilis),

Od 1. travnja do 15. srpnja:

šarane (Cyprinus carpio).

Od 15. rujna do 31. siečnja:

losose (Salmo salar),
bistranke i sve odlike pastrve (Trutta fario, Salar Ausonii).

§. 19.

Da se zaplode nove vrsti ribah, te da se doskoči tamanjenju onih vrstih, što jih već ima u pojedinih krajevih zemlje, vlastan je ban zabraniti, i to najviše na tri godine, da se takve vrsti ribah love u zemlji odnosno u pojedinih prodielih.

Uspje li zaplod novih vrstih ribah, kraljevska će zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove, za te vrsti naredbom odrediti lovostaju, te opredieliti najmanju dužinu, izpod koje se nesmiju loviti.

§. 20.

Zabranjuje se loviti ribe izpod dužine, koja se oviem ustanovljuje za:

bistranke ili potočne pastrve (Trutta fario, Salar Ausonii) sa 20 cm.,

lipne (Thymallus vexillifer) sa 25 cm.,

kečige (Acipenser ruthenus) sa 30 cm.,

mrene (Barbus fluviatilis) sa 30 cm.,

šarane (Cyprinus carpio) sa 30 cm.,

smudje (Lucioperca sandra i volgensis) sa 40 cm.,

losose (Salmo salar) sa 50 cm.,

pastruge (Acipenser stellatus) sa 50 cm.,

glavatice (Salmo hucho) sa 54 cm.,

tokove (Acipenser schypa) sa 80 cm.,

simove (Acipenser glaber) sa 80 cm.,

kašikare (Acipenser Güldenstädtii) sa 100 cm.

morune (Acipenser huso) sa 150 cm.

Dužina valja da se mjeri od ustijuh do kraja repne peraje, a ako ulovljena riba neima te dužine, valja ju opet pustiti u vodu.

§. 21.

Za rake (Astacus fluviatilis et leptodactylus) ustanovljuje se lovostaja od 1. travnja do 15. svibnja.

Tko ulovi raka, koji od oka do konca izpružena repa nemjeri preko 8 centimetarah, mora da ga opet pusti u vodu.

§. 22.

Za umjetno ribogojstvo te za prevažanje ribah iz jedne vode u drugu, mogu se, ako je to oblast pismeno dozvolila, loviti i takve ribe, na koje paragrafi 18. i 20. brane lov.

Ova ustanova vriedi prama §. 21. i za rake.

§. 23.

Zabranjuje se:

a) pobirati ribje ikre bez dozvole ribolovnoga ovlaštenika;

b) rabiti takve ribarske spreme kao: mreže, košare, vrške i takve sprave, kojim su oka, ako jih mokra izmjeriš, uža ili niža od 4 cm.;

c) rabiti takve stalne ribarske sprave, (n. pr. zaporne mreže, košare), koje za obične vodostaje, izmjerene od obale pravokutno, zatvaraju preko polovine vodotoka;

d) rabiti više stalnih ribarskih spravah ili mrežah, ako medju njimi nema razmak od bar 50 metarah;

e) rabiti omamljiva, otrovna i razprsnjiva sredstva (smrdne, balokot, kučibe (Euphorbia palustris), dinamit itd.);

f) loviti ribe noću, od zapada do izhoda sunca;

g) loviti ribe 30 metarah nad i pod svakom branom, splavi i inom vodogradjevinom, osim ako se ribe love na udicu;

h) odpuštati posve ili dielomice vodu ili ju zaustavljati u tako zvanih jarcih za to, da se iz te vode pohvataju ribe.

Tko kani odpustiti vodu, da se očisti, valja da to osam danah prije priobći interesovanim ribolovnim ovlaštenikom.

§. 24.

Ban biti će vlastan, da naredbami steže, odnosno zabranjuje i drugi koji štetan način, kojim se ribe običajno love u pojedinih vodah ili vodnih dielovih, te porabu štetnih lovnih spravah, nadalje da za ribolov za svrhe, ustanovljene paragrafom 22, te za manje potočiće do 25 milimetarah snizi veličinu okah odredjenu točkom b) §. 23., konačno da za pojedine iznimne vrsti ribah i u pojedinih iznimnih slučajevih naredbom uredi ili dokine zabranu noćnoga ribolova.

§. 25.

Zamoljen ribolovnimi ovlaštenici moći će ban za to, da se utamane pojedine vrsti ribah a razplode druge koristnije vrsti, do-

zvoliti, da se u stanovitu predielu i u stanovito vrieme ribe love za lovostaje pak i načinom, što ga zakon ovaj zabranjuje.

§. 26.

Ribolovni ovlaštenici mogu, ako jih i neide pravo lova, tamaniti bez puške sljedeće životinje, štetnije po ribogojstvo: vidru (Lutra vulgaris), vidricu (Mustela lutreola), štekavca bielorepa (Halietos albicilla), jastrebca cipelaša (Pandion halietos), ribara (Alcedo ispida), i razne vrsti čapaljah, patakah i gusakah; no vlastničtvo životinjah ovako ubijenih ili ulovljenih pridržaje se vlastniku ili zakupniku lovišta.

U plodištih zabranjeno je ribariti, loviti, hvatati žabe, voziti se čamci, kupati, vaditi šlunjak i mulj, u obće sve, što bi spriečavalo mrieštenje i razplodjivanje ribah. A napose nesmiju se ovdje puštati u vodu: stoka, patke, guske i druge životinje.

§. 27.

Zabranjeno je prodavati ribe, navedene u §. 18., ako neimaju mjere, ustanovljene §-om 20.

A ribe, koje u stanovito doba podpadaju lovostaji, smiju se za lovostaje nudjati na prodaju ili odpremati samo pod uvjeti, ustanovljenimi u §. 28.

Sve te zabrane vriede prama §. 21. i za rake.

§. 28.

Tko za lovostaje prodaje ili odpremljuje ribe ili rake ulovljene prije, nego li što je započela lovostaja, ili ribe ili rake iz zatvorenih vodah, dužan je izkazati se u svakom pojedinom slučaju svjedočbom obćinskoga poglavarstva, odakle ribe potiču i kad su ulovljene. —

IV. POGLAVJE.

Ribarske zadruge.

§. 29.

Zadruge, spomenute u točki b) §. 14. ovoga zakona, mogu se stvarati po većini učestnikah, obzirom na njihovo vodište.

§. 30.

Ribarske zadruge mogu kao takve u vlastito svoje ime sticati pravah, obvezivati se, zapodjevati pred sudovi parnicah i odgovarati u parnicah.

§. 31.

Kane li učestnici stvoriti zadrugu, ili može li se u kojem vodištu prama točki b) §. 14. ribolov vršiti samo zadrugom, valja da se sastavi izkaz ob obsjegu odnosnoga vodišta i njegovih vlastnicih. Čim se je to učinilo, valja o tom izvjestiti kr. kotarsku oblast (gradsko poglavarstvo), a ova će sve učestnike sazvati u glavnu skupštinu.

U glavnoj skupštini, kojoj će predsjedati kr. kotarski predstojnik (gradski načelnik) ili njegov zamjenik, ustrojiti će se zadruga, izabrati si predsjednika ili članove odbora, prihvatiti pravila, te pravila sa zapisnikom o konstituiranju i s izkazom ob obsjegu vodišta predložiti kr. kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu), da jih ova redovitim putem podnese banu.

Zadruga započeti će djelovati tek nakon što ban odobri pravila.

§. 32.

Zadruga držati će se ustrojenom, čim ban potvrdi pravila. Koji su u ime zadruge radili prije te potvrde, biti će za svaki svoj čin osobno i solidarno odgovornimi.

§. 33.

Tko steče pravo ribolova na vodištu, padajućem u savez koje zadruge, postaje tiem članom zadruge.

§. 34.

Pravilî valja svakako ustanoviti:

1. koje je ime zadruzi i gdje joj je sjedište;

2. koja je svrha zadruzi i kakvimi će odredbami zajamčivati razplodjivanje i čuvanje ribah;

3. kako će biti ustrojen odbor, kako će se birati, koji da mu bude djelokrug i dokle će mu trajati djelovanje;

2

4. kako će se, kamo i kada sazivati glavna skupština, koja joj je vlast, kako će se razpravljati, kako zaključivati, te što će se učiniti, ako glavna skupština nebi bila sposobna stvaranju zaključakah;

5. kakvo će pravo glasa ići članove i kako se vršiti.

§. 35.

Pravo glasovanja vršiti će se u razmjerju prama interesu, kojim tko učestvuje u zadruzi.

S toga valja da se pravilì ustanovi najmanja mjera interesa, koja daje pravo na jedan glas.

Ako se učestnici, koji su još manje interesovani, dobre volje neslože, i sami si izmedju sebe neizaberu zastupnika, zastupati će jih obćinski načelnik.

Nijedan učestnik nemože sam da ima preko polovice glasovah u zadruzi.

§. 36.

Odbor upravlja svimi zadružnimi poslovi, koji nisu ovim zakonom ili zadružnimi pravili pridržani glavnoj skupštini.

Odbor sastoji se od predsjednika i od najmanje četiri člana, izabrana izmedju članovah zadruge ili njihovih punomoćnikah.

§. 37.

Prama oblastim ili trećim osobam zastupa zadrugu predsjednik ili član, koga odbor na to ovlasti.

§. 38.

S poslovah, što jih sklapa odbor na temelju ovoga zakona i pravilah u ime zadruge, potiču po zadrugu prava i dužnosti.

§. 39.

Prama zadruzi dužan je odbor držati se stegah, koje mu za njegovo pravo zastupanja opredieljuju zadružna pravila ili zaključci glavne skupštine.

§. 40.

Glavna skupština valja da se svake godine sazove bar po jedan put. O čem će ona

razpravljati, treba naznačiti u svakom pozivu. Samo o predmetih, naznačenih u pozivu, moći će se stvoriti valjan zaključak. Iznimkom jest jedino predlog, da se sazove nova glavna skupština.

§. 41.

Po jedna trećina zadružnih članovah, imajućih pravo glasa, vlastna je svagda pismeno, naznačivši uzrok i svrhu, potražiti, da se sazove glavna skupština. Ako organ, ovlašten na saziv, toga neučini za osam danah, iza što mu je stigla pismena zamolba, odlučiti će na molbu učestnikah ban o sazovu glavne skupštine.

§. 42.

Jedina je glavna skupština vlastna odlučivati o sljedećih predmetih:

1. ustanoviti ili promieniti pravila;
2. izabrati, odpustiti i svrgnuti predsjednika i odbor;
3. izpitati račune;
4. ustanoviti gospodarstvenu osnovu i proračun;
5. sklopiti zajam;
6. odlučiti, kako da se slože pričuvna zaklada i glavnica;
7. odlučiti, da se zadruga razvrgne ili spoji s drugom zadrugom.

Da se uzmogne sklopiti zajam, te promieniti pravila, treba absolutna većina svih učestnikah. Al ako prva glavna skupština nebi mogla stvoriti valjan zaključak, to će konačno odlučiti oni, koji prisustvuju glavnoj skupštini, ponovno sazvanoj. Da se pako zadruga razvrgne, treba uvjek većina od dvie trećine svih učestnikah.

§. 43.

Zadružni činovnici podredjeni su odboru. Odbor jih bira, nadzire njihov rad, a ponapose, da li se blagajnom valjano rukuje, dužan je pregledavati zadružne knjige, spise i blagajnu, te izvršuje sve, što mu je povjereno ovim zakonom, vladinimi odredbami, zadružnimi pravili i pojedinimi zaključci glavne skupštine.

Članovi odbora odgovorni su za to, da odbor točno vrši svoje dužnosti.

*

§. 44.

Zaključke glavne skupštine o promjeni pravilah, o razvrgnuću zadruge, o sjedinjenju njezinu s drugom kojom zadrugom, za tiem o sastavku gospodarstvene osnove, ide samo tada pravna moć, ako jih je odobrio ban.

§. 45.

Imovina zadruge, koja preostane nakon što su namireni svi njezini dugovi, porazdieliti će se medju članove zadruge u razmjerju prama njihovim vodištem, ako o tom neima druge odredbe.

Dugovi zadruge, koji se nisu mogli namiriti iz njezinoga imetka, obterećuju članove zadruge po razmjerju njihovih vodištah.

Odbor namiriti će dugove zadruge i preostalu imovinu razdieliti medju članove zadruge, ako o tom neima druge koje odredbe u pravilih ili posebna kakva zaključka glavne skupštine.

§. 46.

Ban biti će vlastan, da u pojedinih slučajevih, kad tomu bude dovoljnih razlogah, dozvoli iznimakah od formalnostih, propisanih ovim poglavjem.

§. 47.

Ako se ribarska zadruga nebi ustrojila iz većine učestnikah prama njihovim vodištem, ili ako zadruga nebi izpunjivala dužnostih, koje joj namiću pravila, to će oblast po odredbi bana pravo ribolova u području zadruge dati u zakup na šest godinah.

Uztreba li, da se pravo ribolova dade u zakup, ići će uz jednake okolnosti prednost onoga, koji se blizu odnosnoga vodišta bavi umjetnim ribogojstvom.

Pravo ribolova davati će kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) u zakup obično javnom dražbom, pošto je saslušala interesente i obavjestila onoga, koga ide prednost.

Kako da se dražbuje i koja da bude iz klična ciena, ustanovljivati će kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), a dražbu samu potvrdjivati će županijski (gradski) upravni odbor.

Neuspje li dražba, ili bude li prilike, da će se interes ribolovnih ovlaštenikah bolje očuvati privatnim sporazumkom, moći će se pravo ribolova dati u zakup i bez javne dražbe. No ugovor vriediti će tek, kad ga odobri županijski (gradski) upravni odbor.

Proti odluci upravnoga odbora ima utok višoj molbi u roku od 14 danah.

Kad mine zakup, valja opet pokušati, da se ustroji zadruga.

Što bude čista prihoda iz zakupa ribolova, ići će ribolovne ovlaštenike po razmjerju njihovih vodištah.

V. POGLAVJE.

Oblasti i postupak.

§. 48.

Kad se radi o tom, da se opradiele zatvorene vode (§. 13.) i plodišta (§. 16.), nadležne su sljedeće upravne oblasti:

1. u prvoj molbi one kr. kotarske oblasti odnosno gradska poglavarstva, kojim je u području odnosno vodište ili plodište, što ga valja urediti;

2. u drugoj molbi županijski upravni odbor osim gradovah Zagreba i Osjeka (§§. 23. i 24. zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji);

3. u posljednjoj molbi kr. zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove.

Postupati će se postupkom, što ga propisuju sljedeći paragrafi.

§. 49.

Ako li preporno vodište ili plodište, koje treba urediti, zasiže u područje više upravnih oblastih, biti će ona kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj je predana molba za povedbu postupka, dužnom, prepis molbe odmah poslati kr. kotarskim oblastim (gradskim poglavarstvom) ostalih interesovanih područjah, za to, da joj ove u roku od 14 danah, — računajući od dana, kad jim je stigao prepis molbe — uzmognu priobćiti, imaju li kakvih primjetbah proti njezinoj nadležnosti.

Ako ove kr. kotarske oblasti (gradska poglavarstva) za 14 danah neprigovore nadležnosti, biti će u prvoj molbi nadležnom ona kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo), kojoj je predana molba; bude li pako prigovorah proti nadležnosti, priepor će u prvoj molbi riešiti kr. županijska oblast u smislu točke d) §. 41. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih. Nisu li upravne oblasti, medju kojimi nastane priepor, u području jedne te iste županije, odlučiti će o nadležnosti zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove.

Nadležna kr. kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) dužna je u svakom slučaju, pozvati na razpravu kr. kotarske oblasti (gradska poglavarstva) ostalih interesovanih područjah.

Nedodju li ovi, prem pozvani, na razpravu, moći će se i bez njih povesti postupak i izreći odluka.

§. 50.

Stranka, koja traži svoje pravo, dužna je predati kr. kotarskoj oblasti (gradskomu poglavarstvu) molbu, obloženu potrebitimi izpravami.

§. 51.

Postupajuća oblast izložiti će molbu zajedno s prilozi (§. 50.) na mjestu, sgodnu po učestnike, na javni uvid i to na mjesec danah, te oglasom priobćiti učestnikom dan razprave.

Oglas valja da sadržaje: opis vodišta odnosno plodišta, naznaku mjesta, gdje je molba izložena, naznaku dana, kad će se, nakon što mine rok za uvid, povesti razprava, te konačno poziv, neka učestnici svoje prigovore predaju bud pismeno, dok traje rok za uvid, bud ustmeno za same razprave, jer da će se, ako toga neučine, izreći odluka a da se dalje nesaslušaju.

§. 52.

Oglas treba pribiti u interesovanih obćinah a osim toga uručiti učestnikom, što jih je bud molitelj imenovao, bud jih oblast sama poznaje.

§. 53.

Razpravu vodi kr. kotarski predstojnik (gradski načelnik), a ako je on odsutan ili zapriečen, njegov zamjenik.

§. 54.

Razprava je ustmena.

O razpravi valja voditi zapisnik, i u njem u kratko navesti izjave stranakah ili njihovih punomoćnikah.

Zapisnik podpisuju svi, koji učestvuju kod razprave. Ako tko uzkrati podpis, valja tomu navesti uzrok.

§. 55.

Kad se razprava svrši, izreći će se obrazložena odluka.

Odluku valja učestnikom priobćiti načinom propisanim u §. 52.

§. 56.

Trošak s postupka nositi će molitelj, te ga ovaj mora i predujmiti.

§. 57.

Odlukom, kojom se opredieljuje koje plodište, valja takodjer odrediti, kolika i kakva da bude odšteta.

§. 58.

Nebude li ob odšteti sporazumka, ustanoviti će joj iznos oblast prve molbe.

Nezadovoljnu stranku ide utok višoj molbi u roku od 14 danah.

§. 59.

Gospodarstvena ili šumska poraba plodišta smije se prije, nego što se priepor konačno nerieši, stegnuti ili obustaviti samo tada, ako učestnici za pokriće odštete polože iznos, ustanovljen odlukom, kao jamčevinu, i to ili u gotovu novcu ili u vriednostnih za kauciju prikladnih papirih, kojim će se vriednost opredieliti po burzovnom tečaju u vrieme, kad su položeni.

§. 60.

Oblasti navedene u §. 48. nadležne su takodjer u slučajevih, kojih §. 48. nespo-

minje i glede kojih sam zakon neoznačuje nadležne oblasti.

§. 61.

Nezadovoljnu stranku ide utok u roku od 14 danah, računajući od dana uručbe.

I proti dvie suglasne odluke ima mjesta utoku trećoj molbi.

VI. POGLAVJE.

Ustanove kaznah.

§. 62.

Globom od 20 do 200 forintih kazniti će se:

a) tko lovi ribe omamljivimi, otrovnimi i razprsnjivimi tvari (§. 23. sl. e);

b) tko, neimajuči dozvole za ribolov, lovi ribe noću, za lovostaje na plodištu, označenu kao takvu ili zabranjenimi spremami, tko ribari kriomice ili tako, da ga nije moći prepoznati, tko se pogibeljnom prietnjom zaprieti onomu, koji ga je zatekao u činu, ili se proti njemu posluži oružjem ili silom

c) tko prekrši zabrane paragrafah 2., 18., 20., 21., 26. i 27. ovoga zakona;

d) tko prekrši zabrane sadržane pod slovi a)—d) i f)—h) §. 23. ovoga zakona.

§. 63.

Globom od 10 do 50 forintih kazniti će se:

a) tko bez pismene dozvole lovi ribe ili rake, ako se za lov prama §. 22. hoće pismena dozvola;

b) tko bez dozvole ribolovnoga ovlaštenika s koristoljubja lovi ribe i rake;

c) vlastnik, koji na zakupljenih ribištih napadne ili u lovu zaprieči zakupnika ili onoga, koji zakupnikovom privolom lovi ribe ili rake;

d) tko namjerom, da počini štetu, uništi, odnese ili drugamo prenese table, kojimi se prama §. 11. i 17. označuju granice stanovitoga vodišta;

e) tko lovi ribe krivotvorenom lovnom kartom.

§. 64.

Globom od 5 do 25 forintih kazniti će se:

a) tko lovi ribe ili rake bez dozvole ribolovnoga ovlaštenika, ali ne s koristoljubja;

b) tko se nemože izkazati obćinskom svjedočbom, odakle potiču ribe, ulovljene u zatvorenih vodah (§. 28.);

c) tko hotimice ošteti ili zamaže table, kojimi se prema §§. 11. i 17. označuju medje stanovitoga vodišta;

d) tko se odmah neokani ribolova, čim je na to prama §. 9. pozvan, tko neće da naznači svoje ime i stan, tko neda zaloga, niti neće, da s onim, koji ga je pozvao, podje do najbližega obćinskoga poglavarstva, ili tko naznači krivo ime ili krivi stan;

e) tko lovi ribe bez ribolovnice ili ribolovnicom glasećom na drugo ime ili ribolovnicom, koja više nevriedi;

f) tko drugomu prepusti ribolovnicu, glaseću na njegovo ime.

§. 65.

Globom od 1 do 5 forintih kazniti će se:

tko lovi ribe bez ribolovnice, ako tiem nije počinio prekršaja označena u prediducih §§-ih, ili tko, posjedujući ribolovnicu, neće da ju pokaže, ako ga tko prama §. 9. pozove.

§. 66,

Neutjerive globe zamienjuju se zatvorom i to tako, da se računa za svakih pet forintih po jedan dan zatvora, a za globe, nedosižuće 5 forintih, zatvor od dvanaest satih.

§. 67.

Kazne, naznačene u prediducih paragrafih izricati će se samo tad, ako na odnosni kažnjivi čin nije ustanovami obćega kaznenoga zakona udarena veća kazna.

§. 68.

Onomu, tko u dvie godine bude dva puta kažnjen sbog ribolova bez privole ribolovnoga ovlaštenika ili sbog porabe zabranjenih sredstvah, valja oduzeti ribolovnicu, od-

nosno nesmije mu se za tri godine izdati nova ribolovnica.

§. 69.

Globe, koje unidju s ribolovnih prekršajah, teku u zakladu za promicanje gospodarskih svrhah kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

§. 70.

Iztraga i kazna sbog prekršajah ovoga zakona zastaruju, ako proti prekršitelju nije povedena iztraga, i to sbog prekršajah, navedenih u §. 62. u roku od šest a sbog svih ostalih prekršajah u roku od tri mjeseca, računajući od dana, kad je prekršaj počinjen. Zastara neriešava prekršitelja dužnosti odštete.

§. 71.

Glede ovih prekršajah nadležne su u prvoj molbi kotarske oblasti (gradska poglavarstva), u drugoj molbi županijske oblasti (§. 48. točka 2.), a u posljednjoj molbi zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove.

VII. POGLAVJE.

Zaglavne ustanove.

§. 72.

Ban ovlašćuje se, da dozvoljuje iznimakah od ovoga zakona na riekah, koje čine granice ovih kraljevinah, ako se glede jednolična ribolova nebi polučio sporazumak sa susjednimi zemljami.

§. 73.

Kad će zakon ovaj zadobiti kriepost, odrediti će ban naredbom.

§. 74.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu.

Br. 40.511. ex 1891, zem. vlada.

K br. 804. sab. 1887.—1892.

Obrazložba

zakonske osnove o ribarstvu.

Još prije nekoliko decenijah mnogo se je bavilo naše žiteljstvo ribarstvom, pak ako mu to zanimanje i nije nosilo velika prihoda u novcu, to je ipak mnogo koristilo osobito žiteljstvu nastanjenu kraj riekah, jer se je moglo obskrbljivati bar potrebitom hranom. Danas je u domaćih riekah ribe tako ponestalo, da ne samo što je pučanstvo lišeno toga užitka, nego su i tržišta po gradovih riedko providjena ribom. Pa ako se i nadje ribe na tržištih, ona ni kvalitativno ni kvantitativno neodgovara zahtjevom trošacah. Uzrok tomu, da se je broj ribah toliko smanjio, moći će se donekle nazrievati u napredku kulture i umnažanju pučanstva, no svakako je nestajanju ribah najviše doprinosilo, što se riba hvata u nevrieme i nerazumno tamani otrovom i dinamitom.

Velika Britanija i Njemačka služe primjerom, da i kraj velike kulture može ribarstvo cvasti, no valja ga urediti, prepriečiti nerazborito tamanjenje ribah i zaštititi pomladak do stanovite dobe.

Tomu se može doskočiti samo valjanim zakonom, koji treba da rieši dvojaku zadaću: da shodnom zabranom stane na put grabežnomu ribarenju i da izda odredbe prikladne, da unapriede razumno ribarstvo.

Izradjujući osnovu zakona o ribarstvu, vlada se je zemaljska osvrtala i na prokušane zakonite uredbe u drugih zemljah, navlastito pako na zakon o ribarstvu, koji vriedi u Ugarskoj.

Sličnost uredabah, tičućih se ribarstva u kraljevinah ovih i u kraljevini Ugarskoj, nuždna je obzirom na pogranične rieke, u kojih treba da bude ribarstvo uredjeno po jednakih načelih.

Zakonska osnova, o kojoj je ovdje govor, dieli se u sedam poglavjah. I. poglavje radi o pravu na ribolov, II. poglavje: o izvršivanju ribolova, III. poglavje: o zabranah ribolova, IV. poglavje: o ribarskih zadrugah, V. poglavje: ob oblastih i postupku, VI. poglavje: o kaznenih ustanovah, te VII. poglavje o zaglavnih ustanovah.

Glede pojedinih ustanovah te osnove čast je kr. zemaljskoj vladi navesti sljedeće:

Stvarajući ustanove o pravu na ribolov, uzelo se je izhodištem načelo, po kojem pravo ribolova u pravilu pripada posjedniku korita rieke ili potoka, al ako se tko izkaže da pravo ribolova vrši na takvoj vodi, čije korito nije njegovim vlastničtvom, tad mu njegovo pravo valja priznati i štititi, pače dužan je i sam vlastnik korita trpiti sve one službenosti, što jih ovlaštenik treba, da vrši svoje pravo.

§. 1. osnove sadržaje ono obćenito pravno načelo, po kojem je ribolov pripadnošću zemljištnoga vlastničtva, te ide vlastnika korita rieke ili potoka.

*

§-om 2. osjegurava se pravo ribolova za povodnje vlastniku poplavljenoga zemljišta. Ova odredba je posljedkom §-a 1., jer koritom povodnje smatra se poplavljeno zemljište, pa se je s toga moralo pravo ribolova takodjer osjegurati vlastniku zemljišta. To se je načelo i doselo držalo navlastito u slučajevih, gdje si je vlastnik zemljišta bio pridržao pravo ribolova. Osim toga opravdano je, da ribolov na poplavljenu zemljištu naknadi donekle vlastniku zemljišta štetu, koju je s povodnje u obće, a gubitkom usjevah napose pretrpio, pa se tiem opravdava stanovište, što ga zauzimlje ova zakonska osnova.

U drugoj alineji istoga §-a sadržana ustanova, kojom se zabranjuje priečiti, da se ribe iz poplavnih vodah vrate u korito odnosne rieke ili potoka, potrebna je u interesu ribogojstva, jer ribe za vrieme mrieštenja rado zalaze u poplavljena zemljišta, gdje nalaze shodna legla i obilne hrane za pomladak. Kad bi se mladim ribicam zapriečio povratak u korito rieke ili potoka, moglo bi se često uništiti i ciele generacije ribah.

Prekršaj ove zabrane kazniti će se po § 61. novčanom globom od 20—200 for.

Ustanova §. 3. uvrštena bje u ovu zakonsku osnovu u interesu posjednikah zemljištah, koji su si još za urbarijalnih odnošajah pridržali pravo na ribolov, bilo uz obvezu protuusluge, bilo bez nje, i to u takvih vodah, čija korita nisu bila njihovim vlastničtvom.

Oni će to pravo pridržati, ako isto pravo najkasnije za godinu danah prijave nadležnoj kotarskoj oblasti, te pravo svoje valjano dokažu. To svoje pravo dovoljno će oni dokazati i tiem, ako se izkažu, da su dvadeset godinah bez prigovora vršili pravo ribolova.

Prijavni rok od jedne godine ustanovljen bje s dva razloga: jedno, da se čim prije stane na put pravnoj neizvjestnosti, a drugo, da se uzmogne valjano vršiti onaj dio ove zakonske osnove, tičući se kontrolne službe, kojoj je svrhom razvitak ribarstva.

Ustanova toga paragrafa sadržaje pogodnost, pa je sasvim opravdano, da se prepušta inicijativi ovlaštenikah, da si sami tu pogodnost izhode i da dokažu svoje pravo.

Paragraf 4. normira postupak, što ga valja provesti nakon minula prijavna roka, te se taj postupak u bitnosti sudara s postupkom, propisanim u §. 179. zakonske osnove o vodnom pravu glede legitimacije kod vodogradjevinah, koje su postojale prije, nego li što je zadobio kriepost zakon o vodnom pravu.

Prama tomu valja da se razprava, o kojoj govori §. 4., drži i tad, ako nisu podignuti nikakvi prigovori. Odatle neće poteći niti veći posao niti veći trošak, jer se može i više razpravah držati na jedanput.

Troškove plaća onaj, koji zahtjeva postupak. Tomu nemože biti prigovora, tiem manje, jer protustranka neima prilike, da troškove zlom namjerom poveća.

Po §. 5. ide stranku, koja je nezadovoljna odlukom kr. kotarske oblasti (gradskoga poglavarstva) izrečenom glede priznanja prava na ribolov u tudjih riekah i potočnih koritih, pravo utoka na višu upravnu oblast.

Stranci nezadovoljnoj riešitbom upravne oblasti slobodno je kod suda zapodjeti parnicu u roku od 8 mjesecih, računajući od dana, kojim je riešitba upravne oblasti postala pravomoćnom. Tužba ovakva neće prama odredbi §. 5. smetati provedbu upravne odluke.

Tiem, što je upravni molbeni tečaj otvoren strankam, omogućuje se, da se stvar rieši mimo sudbenoga parbenoga postupka. Ako li se pako stranke nebi zadovoljile odlukami upravnih oblastih, slobodno jim je udariti tužbom pred sudom, ali u zapornom roku i bez odgodne moći.

Dok se konačno nerieši parnica, vriediti će dakle za stranke pravomoćna riešitba upravnih oblastih, što je u interesu uspješnoga ribogojstva neobhodno nuždno.

Ovim interesom opravdana je i ustanova §. 6., po kojoj se rokovi ustanovljeni u §§. 3. i 5. nemogu produljiti, a tko jih promaši gubi pravo ribolova.

Odredba §. 7. odgovara temeljnomu načelu za uredjenje ribolovnoga prava, koje ide za tim, da posjed korita i pravo ribolova u dotičnoj vodi ostanu nerazdruženimi.

Da se doskoči raznim zlorabam za izvršivanja ribolova, nuždne su stroge odredbe.

Glavna načela predležeće zakonske osnove glede izvršivanja razumnoga ribarstva jesu sljedeća:

U najčešćih slučajevih korito je rieke ili potoka razdieljeno na sijaset čestica, kojih svaka ima po drugoga posjednika. Kraj takve razciepkanosti korita nemogu pojedini posjednici izvesti udesbe, potrebite za razumno ribogojstvo, i to ne samo s nestašice materijalnih sredstavah, nego i s tehničkih obzirah.

Sbog toga moralo se je u načelu izreći, da je samo onim vlastnikom dozvoljeno, samostalno izvršivati ribarenje, koji imaju tolik posjed, da mogu u njem ribariti razumno i neoštećujući svojih susjedah.

Posjednici imajući manja vodišta dužni su udružiti se.

Koliko treba da bude minimalno vodište, u kojem je moguće racijonalno ribarenje, moći će se ustanoviti samo od slučaja do slučaja, obzirom na mjestne okolnosti. Razumjeva se samo po sebi, da se od toga pravila izuzimlju tako zvane zatvorene vode ili takve, koje su umjetno stvorene, kao što na primjer ribnjaci i ine sasma osamljene vode, u kojih ima ribe.

Posjednici takvih vodah nemogu se dakako siliti na udruživanje. Moralo se je i za to skrbiti, da se zemljišta, gdje se ribe mrieste i gdje se leglo razvija, dok potrebno bude, izuzmu od redovite gospodarske porabe, te da se označe plodišti.

Po §. 8. dužan je svatko, tko želi ribu loviti, nabaviti si ribolovnicu (ribolovnu kartu), pa ako to propusti, kazniti će se po propisu §. 64. novčanom globom od 5 do 25 for. Ova je odredba nuždna za kontrolu nad neovlaštenim ribarenjem.

Ustanove sadržane u §. 9. i 10. preporučuju se s toga, jer su prikladne u velikoj mjeri zapriečiti neovlašteni ribolov i ine zlorabe u ribarstvu. §-om 11. odredjuje se, da ribolovni ovlaštenici, koji nevrše ribolova naslovom vlastničkoga prava već prama ovlasti potvrdjenoj §§. 4. i 5., smiju tablom označiti one vode, odnosno dielove vodah, što jih obsiže njihovo pravo ribolova. —

U takvih slučajevih mora se takodjer dotičnomu ovlašteniku omogućiti nesmetano izvršivanje ribolova, te stoga vlastnici obale i vlastnik korita (§. 12.) moraju trpiti, da ovlaštenik ribolova smije dolaziti k vodi, mreže i ostale ribarske sprave s obale u vodu bacati i iz nje vući. Ovakvo obterećenje obale dotično korita, nalik na služnost, moralo se je zakonom prihvatiti, jer se bez njega nebi ovlašteniku moglo osjegurati izvršivanje ribolovnoga prava, a osim toga trebalo je, da se prava, koja na jednoj te istoj površini pripadaju raznim osobam, tako urede, da su medju njimi već unapried zapriečene sve razmirice i trvenja.

Kako valja brigu voditi oko toga, da se neoštećuju table, kojimi se označuju granice vodištah, ustanovljena bje u §. 63. sl. d), kazna globe od 10—50 for. za onoga, koji namjerice da počini štetu, uništi, odnese ili drugamo premjesti takvu tablu. Osim toga bje §. 64. sl. c. ustanovljena kazna globe od 5—25 for. za one, koji te table hotomice oštete ili zamrljaju.

Isti taj §. odredjuje, da je ovlaštenik ribolova dužan, obalnomu posjedniku naknaditi svu štetu, koju mu prouzroči izvršivanjem ribolova. Ova ustanova posve je analogna ustanovi §. 2. zak. čl. XVIII. god. 1870. o lovu.

Pošto ove štete po naravi svojoj neće biti ino, nego obične poljske i šumske štete, gdje treba čim brži postupak, odredjuje se posljednjom alinejom §. 13., da za prijavljivanje i procienjivanje ove vrsti štetah i za razprave o njihovoj naknadi vriede ustanove poljskoga, odnosno šumskoga zakona.

§§. 13. i 14. diele vode, u kojih se vrši pravo ribolova, u dva razreda i to u zatvorene i otvorene vode.

Vode, koje valja držati zatvorenimi, opisane su točno u točki a) i b) §. 13. Pod točku a) spadaju ribnjaci, bili oni ili nebili spojeni vodami, u kojih živu ribe. Ove točke

netreba razložiti, jer po samoj naravi stvari spadaju ribnjaci medju zatvorene vode. Po točki b) spadaju u ovu vrst sve vode, jarci i vodotoci, koji su nerazdieljenim vlastničtvom jednoga, ili više posjednikah, te su već prirodno ili umjetno razstavljeni s drugimi vodami tako, da ribe iz njih nemogu niti izlaziti, niti u njih ulaziti.

Ova se odredba opravdava načelom predležeće zakonske osnove, po kojem se u zatvorenih vodah može ribolov bez zaprieke vršiti.

Usljed §. 14. valja sve vode, koje nespadaju pod pojam zatvorenih vodah, smatrati otvorenimi vodami.

Ustanove o načinu, kako valja da se ribarenje vrši u otvorenih vodah spadaju medju najvažnije i najzamašnije odredbe ove zakonske osnove.

Točka a) ovoga §. ustanovljuje, da pojedini ovlaštenici mogu ribolov vršiti samostalno samo tad, ako to mogu činiti razumno i nevriedjajući interese susjednih posjednikah. Gdje to nebi moguće bilo, smieti će prama točki b) ovlaštenici samo udruženi ribariti.

Neima sumnje, da glede izvršivanja ribolova treba što više ograničiti volju pojedinacah, ako se želi, da se ova privriedna grana razvije do narodnogospodarske važnosti.

S toga je intencija ove zakonske osnove, da se ribarenje na što većih površinah jedinstveno vrši. Pošto će se to moći postići samo udruživanjem ovlaštenikah, bilo bi svakako najprobitačnije, da se ustroje što veće ribarske zadruge, jer se samo od udrugah, koje imaju veći prihod, dade očekivati, da će moći namjestiti potrebito nadzorno osoblje, i namaknuti sredstva za umnažanje ribah.

Vode, u kojih se ribolov prama §. 14. može vršiti samostalno ili po kojoj zadruzi, opredieljivati će ban u smislu §. 15.

Ova je ustanova s toga nuždnom, što o tom, kako će se ustanoviti zadružno područje, visi u prvom redu, da li će zadruga moći odgovarati svrsi, izraženoj u ovoj zakonskoj osnovi.

Zakonska osnova smatra, da je ovaj način ustanovljivanja područja pojedinih ribištah za naše okolnosti najprikladnijim. Kod ustanovljivanja zadružnih područjah nebi se naime moglo uporaviti načelo minimalnoga teritorija, provedeno u lovskom zakonu, jer se primjerice nemogu Dunav i Sava uvrstiti u isti red sa potoci, u kojih živu pastrve. Isto bi tako neshodno bilo prama duljini rieke ili potoka u kilometrih ustanoviti područje, s kojim je spojeno pravo za samostalno ribarenje. Da se vodišta za samostalno ribarenje ustanovljuju po stanovitom minimu zakupnine (n. pr. 1000 for.), ili na temelju čistoga dobitka, dalo bi se u praksi možda laglje izvesti, nego li prije navedeni modaliteti, nu to bi interesom ribarstva isto tako malo koristilo, kao što i ustanovljivanje vodišta po duljini, koje bi u mnogom slučaju bilo preveliko, a u mnogom premaleno. S toga je najshodnije, da se ustanovljivanje područja ribarskih zadrugah prepusti banu, jer se inače te zadruge nebi konstituirale na temelju jedinstvenoga principa, nego raznolika, a to bi samo smetalo pravilnom razvitku ribarstva. Pravac, što će ga sljediti vlada ustanovljujući vodišta, odnosno zadružna područja, označen je onom odredbom zakonske osnove, po kojoj treba da se vodišta razporede prama svojoj prikladnosti za gojitbu ribe jedne te iste vrsti.

Postupak može se provesti na molbu interesentah kao i ureda radi, no u svakom slučaju valja prije saslušati upravni odbor. Pošto se ribarskimi zadrugami nečini nikakva šteta privatnim čijim interesom već se samo uredjuje ribarenje, nemože ni s ove ustanove poteći po nikoga pravna kakva šteta.

§. 16. sadržaje odredbu vrlo važnu po promicanje racijonalnoga ribarenja, jer se ribogojstvo bez oznake plodištah nebi unapriediti dalo, a znade se, da se mjesta, gdje se riba naravnim putem mriesti, u velikoj mjeri smanjuju reguliranjem riekah i parobrodarstvom.

Nuždno je dakle urediti takva plodišta, ma bilo i umjetnim načinom te ona, koja već postoje, što kriepčije zaštititi proti neovlaštenu ribarenju. A tomu služiti će zabrana sadržana u §. 26.

Kod označenja plodišta i odštete zanj postupati će se načinom, koji je zakonom o vodnom pravu propisan za ustanovljenje i odštete služnostih tom ipak razlikom, da se ovdje neradi o služnostih, nego tek o tom, da se ograniči poljsko i šumsko gospodarstvena poraba zemljišta za vrieme, dok se ribje leglo primjerno nerazvije.

Granice plodišta treba po §. 17. valjano označiti tablami, a pod sl. d) §. 60. i pod sl. c) §. 64. udaraju se kazne na oštećivanje tablah i na prekršaje odredbah, postojećih o tablah. —

Poglavje III. o zabrani ribolova sadržaje stege potrebite, da se štiti ribarenje. Ove stege opravdane su, kad se uvaži, da nestajanju ribe nije ništa toliko krivo, koliko to da se riba neprestano, bezobzirce i svimi mogućimi sredstvi lovi, da se dakle tjera grabežno ribarstvo.

Da se tomu doskoči, a s druge strane, da se ribolov razumno i shodno uredi, treba da bude glavnom svrhom zakona o ribarstvu. Predležeća zakonska osnova temelji svoja načela o razumnoj zaštiti ribe o sljedećem:

Obzirom na množanje ribe za vrieme, dok traje mrieštenje ribah, ustanovljuje ona lovostaju. Za lovostaje nesmije se nikakva riba hvatati. Nadalje opredieljuje ona minimalnu mjeru veličine ribah, izpod koje se nesmiju loviti, a konačno dokida one načine ribolova, o kojih je izkustvo pokazalo, da su štetni. Zaštita obsiže samo one ribe, koje su u gospodarstvenu pogledu važnije, stranom s toga, što se za ribe, koje nisu uvrštene u zakonsku osnovu, na ribjem trgu ili nepita ili se tako slabo traže, da jih riedko tko i lovi. S druge su strane ove ribe takve grabilice, da je bolje, ako se one sbog drugih koristnijih vrstih neštede.

Sve odnosne ustanove zakonske osnove usvojene su, nakon što su saslušani stručnjaci i pojedine jurisdikcije. Kod §. 18., kojim se ustanovljuje vrieme lovostaje, imalo se je na umu, da je doduše vrieme, kada se ribe mrieste, pogledom na njihovu starost, na mienu vremena i na narav vodah veoma različito i promjenam podvrženo, al se ipak čini opravdanim ustanoviti jedinstvenu lovostaju za cielu zemlju, jer ako i jest lovostaja za nekoje predjele nešto dulja, ima odatle i veća korist, koja će se doskora pokazati u većem razplodu ribe. — Prekršaj ove zabrane kazni se po §. 62. globom od 20—200 f.

U §. 19. sadržane su vanredne odredbe, koje se ukazuju potrebitimi s vanrednih okolnostih. Ovim se naime §-om. ovlašćuje ban, da može lovostaju protegnuti na vrieme od najviše tri godine. U §. 20. ustanovljena je dužina ribah, izpod kojih je zabranjeno loviti stanovitu vrst, odnosno, ako ulovljena riba neima te dužine, da ju valja opet oprezno pustiti u vodu. Glede toga morala se je uvrstiti odredba i s toga razloga, što se lovljenjem ribah izpod minimalne mjere znatno smanjuje pleme za razplod, te se tiem prouzrokuje velik manjak u stanju ribah, što ga je moći nadoknaditi samo težko i nakon duljega vremena.

S druge je strane vriednost takve ribe mnogo manja od vriednosti ribah, koje su posve razvite, pak valja s toga priečiti lovljenje takve ribe i sbog većega prihoda. Prekršaj ove zabrane kazni se po propisu §. 62. globom od 20—200 for.

§. 21. zaštićuju se raci i vodne životinje, koje se mnogo traže, te se mogu u naših vodah i uspješno gojiti.

Tko lovi rake u vrieme lovostaje ili izpod minimalne veličine, biti će kažnjen po propisu §. 62.

Da se ipak s obćenitih ustanovah predidućega §§. prekomjerno neotegoti umjetno ribogojstvo, ili nastojanja, koja idu za tim, da vode ribom napuče, odredjuje se u §. 22., da je nadležna oblast vlastna u tom pravcu dozvoljivati iznimakah.

Tko za to neima oblastne dozvole, kazniti će se po §. 63. globom od 10—50 f.

U §. 23. sadržane su ustanove, kojim je svrha dokinuti odnosno stegnuti štetne načine ribolova.

Zabrana noćnoga ribolova potrebita je sbog kontrole. Ustanovom posljednje alineje glede dužnosti onih, koji kane obaviti čišćenje, želi se prepriečiti šteta, koja je svaki put u savezu sa čišćenjem i koja se sastoji u tom, da s nedostatka nuždne njege pogibaju sva tamo nalazeća se ribja legla.

Prekršaji zabranah, sadržanih u ovom §-u kazniti će se po §. 62. globom od 20—200 for.

§§ 24. i 25. sadržavaju iznimke, koje može ban dozvoliti. — Pošto po samoj naravi stvari nije moguće, sve načine ribolova ili način kontrole nad spravami, koje se zanj rabe, točno opisati, kako bi nuždno bilo obzirom na zakon i uspješniju kontrolu, jasno je da prekomjerno ograničenje spremah može biti isto tako škodljivo, kao i podpuno pomanjkanje zabrane, pače mogu nastati slučaji, gdje bi se u prijašnjih §§-ih napomenuti zabranjeni načini ribolova i sprave za izvjestne koristne svrhe uspješno upotriebiti dale. A kako dotične odluke mora da se osnivaju o mjestnih okolnostih, pitanje će se to pravilno moći riešiti samo naredbenim putem.

U §. 26. sadržana je ustanova, da ribolovski ovlaštenici, ako jih i neide pravo lova, mogu bez puške tamaniti životinje ribam škodljive.

Ova se ustanova opravdava tiem, što najveći neprijatelji ribah, vidre i vodene ptice, kako je poznato, rado zalaze u plodišta, te jih osjetljivo oštećuju. S toga se je moralo dopustiti ribolovskim ovlaštenikom, da brane svoja plodišta od tih životinjah.

Zabrane ustanovljene §. 26. glede plodištah (kao što zabrana ribarenja, lova, hvatanja žabah, vožnje na čamcih, kupanja, vadjenja šlunjka i mulja) izvedene su iz samoga pojma plodištah. Samo onda bit će plodišta zakloništi ribah, ako će u njih vladati podpun mir. Ograničenje vlastnika plodišta opravdano je u interesu ribogojstva, ali se ipak odredjuje §. 57. zakonske osnove, da se vlastnik plodišta ima primjereno odštetiti. Prekršaji u ovom §. sadržanih zabranah kazniti će se po propisu §. 62. globom od 20 do 200 for.

Razumjeva se samo po sebi, da se je obzirom na odredbe glede lovostaje (§. 18.) i minimalne duljine (§. 20.) morala uvrstiti u §. 27. sadržana zabrana o prodaji i odpremanju ribah. — Prekršitelji ove zabrane kazniti će se po propisu §. 62. globom od 20 do 200 for.

Pošto se ribolov u zatvorenih vodah glasom §. 13. može neograničeno vršiti, moralo se je sbog eventualnih zlorabah kod prodaje i odpremanja ribah u §. 28. izreći, da je svatko, tko za lovostaje prodaje ili odpremljuje ribah ulovljenih iz zatvorenih vodah, dužan, izkazati se u svakom pojedinom slučaju svjedočbom općinskoga poglavarstva, odakle riba potiče, ili kada je ulovljena. — Tko to propusti učiniti, kazniti će se po §. 64. globom od 5 do 25 for. —

Ribarske zadruge ustrojene su po primjeru „zadrugah za porabu vode", o kojih govori osnova zakona o vodnom pravu.

Bitno je njihovo obilježje to, da su prisilne zadruge, što jih može ustrojiti takodjer većina interesentah u dotičnih vodah (§. 29.). Neda se doduše tajiti, da se ovom odredbom donekle ograničuje pravo vlastničtva, al je ona bila svakako nuždnom, ako se hoće polučiti svrha, da se naime podigne danas jošte zanemarena grana narodne privriede, koja će jošte dugo vremena pučanstvu nositi tek neznatnu korist.

Ustanove osnove zakona o vodnom pravu preuzete su malo ne doslovce, sa malimi preinakami, potrebitimi obzirom na ribarsko zanimanje.

Prama tomu odgovara:

§. 30. zakonske osnove §. 68. osnove zakona o vodnom pravu,
§. 31. „ „ §. 71. „ „ „ „ „
§. 32. „ „ §. 130. „ „ „ „ „
§. 33. „ „ §. 76. „ „ „ „ „

§. 34.	zakonske osnove	§. 82.	osnove zakona o vodnom pravu
§. 35.	„ „	§. 83.	„ „ „ „ „
§. 36.	„ „	§. 84.	„ „ „ „ „
§. 37.	„ „	§. 86.	„ „ „ „ „
§. 38.	„ „	§. 87.	„ „ „ „ „
§. 39.	„ „	§. 88.	„ „ „ „ „
§. 40.	„ „	§. 89.	„ „ „ „ „
§. 41.	„ „	§. 90.	„ „ „ „ „
§. 42.	„ „	§. 91.	„ „ „ „ „
§. 43.	„ „	§. 93.	„ „ „ „ „
§. 44.	„ „	§. 92.	„ „ „ „ „
§. 45.	„ „	§. 136.	„ „ „ „ „

Navedenih, sa zakonom o vodnom pravu analognih ustanovah netreba ovdje napose razložiti.

Osim ovih odredabah sadržaje §. 47. poglavja IV. o ribarskih zadrugah još odredbu o zakupu ribolova.

Potreba takve ustanove uvidja se osobito onda, ako posjednici jedne ribarije, nisu voljni sastaviti se u zadrugu ili kada već ustrojena zadruga nevrši svojih dužnostih u smislu zakona. U takvih slučajevih treba izvršivanje ribolovnoga prava u dotičnih vodah dati u zakup po odredbi banovoj. U smislu zakonske osnove ban će odrediti, da pravo ribolova valja dati u zakup. — Ovaj je postupak nuždan s toga, jer po propisu §. 15. spada djelokrugu bana, opredieliti ona vodišta, u kojih će se ribarenje vršiti samo putem udružbe. Odatle sljedi za slučaj, ako se ribarenje nebi moglo vršiti udružbom potreba, da ban izda odredbu, po kojoj će se na dotičnom vodištu ribarenje vršiti po jedinstvenoj upravi i prama zahtjevom razumnoga ribarenja.

Čisti prihod od zakupa valja da se u smislu zakonske osnove razdieli medju ribolovne ovlaštenike po razmjerju njihova posjeda. —

Oblasti a i postupak ustanovljene su većim dielom prema odnosnim ustanovam osnove zakona o vodnom pravu.

U poslovih, koji se tiču riešavanja pravnoga pitanja, nadležna je u prvoj molbi kr. kotarska oblast a u drugoj molbi upravni odbor, u slučajevih pako glede sjegurnosti nadležna je u prvoj molbi kotarska a u drugoj županijska oblast, dočim je u oba slučaja u III. molbi nadležna kr. zem. vlada.

§. 48.	ove osnove odgovara	§. 150.	osnove zakona o vodnom pravu,
§. 49.	„ „ „	§. 151.	„ „ „ „ „
§. 50.	„ „ „	§. 153.	„ „ „ „ „
§. 51.	„ „ „	§. 155.	„ „ „ „ „
§. 52.	„ „ „	§. 156.	„ „ „ „ „
§. 54.	„ „ „	§. 157.	„ „ „ „ „
§. 55.	„ „ „	§. 159.	„ „ „ „ „
§. 56.	„ „ „	§. 160.	„ „ „ „ „
§. 57.—58.	„ „ „	§. 161.	„ „ „ „ „
§. 59.	„ „ „	§. 162.	„ „ „ „ „
§. 60.	„ „ „	§. 167.	„ „ „ „ „

Pošto poslovi ribarenja stoje u uzkom savezu sa poslovi o porabi vode, koji se uredjuju zakonom o vodnom pravu, to se ukazuje opravdanim, da su gore citirani §. ove zak. osnove udešeni prama odnosnim ustanovam zakona o vodnom pravu.

Po § 48. nadležne su, kad se radi o tom, da se opredicle zatvorene vode i plolišta, sljedeće oblasti:

1. u prvoj molbi kr. kotarske oblasti, odnosno gradska poglavarstva.

2. u drugoj molbi županijski upravni odbori, osim gradovah Zagreba i Osjeka (§§. 23. i 24. zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji).

3. kr. zemaljska vlada, kao treća molba.

U skladu s ovom uredbom nadležnosti jest takodjer §. 49., kojim se čine odredbe za slučaj, ako li prieporno vodište ili plodište, koje treba urediti, siže u područje više upravnih oblastih.

Odredba glede iznosa odštete kod opredieljenja plodištah pridržana je §. 58. ove zakonske osnove političkomu molbenomu tečaju, a ta je ustanova opravdana tiem, što se ponajviše radi ob odšteti sbog izmakla dobitka, te će upravne oblasti tiem prije moći ustanoviti odštetu, što se u tom pogledu mogu poslužiti tehničkimi organi.

U tom smislu sastavljen je i §. 59. zak. osnove.

Kao nadležne oblasti za slučajeve, koji nepodpadaju pod §. 48., i glede kojih sama zakonska osnova neoznačuje nadležne oblasti, označuju se u §. 60. zak. osnove takodjer oblasti ustanovljene u §. 48.

U pogledu kaznah ustanovljen je kod novčanih globah prama odnosnim ustanovam kaznenoga zakona maximum i minimum, te su kaznene stavke uzete od 20—200, od 10 do 50, od 5—25 i od 1—5 for.

Kako kažnjivi čini, naznačeni u nazočnoj zakonskoj osnovi, mogu takodjer podpadati pod ustanove kaznenoga zakona, to se je u §. 67. zak. osnove uvrstila sljedeća ustanova :

„Kazne, naznačene u predidućih §§-ih, izricati će se samo tad, ako na odnosni kažnjivi čin nije ustanovami obćega kaznenoga zakona udarena veća kazna".

§-om 68. odredjuje se, da onomu, tko u dvie godine bude dva puta kažnjen sbog ribolova bez privole ribolovnoga ovlaštenika ili sbog porabe zabranjenih sredstvah, valja oduzeti ribolovnu kartu, odnosno „da mu se za tri godine nesmije izdati nova ribolovna karta".

Sličnu ustanovu sadržaje zak. članak XXIII. : 1883. „o porezu na lov" glede lovljenja bez lovne karte.

Kaznenimi ustanovami sadržanimi u ovoj zakonskoj osnovi uzeo se je obzir na sve slučajeve, u kojih bi trebalo uporaviti strogost zakona.

Po ustanovi §-a 69. teku globe, koje unidju s ribolovnih prekršajah, u zakladu za promicanje gospodarskih svrhah kraljevinah Hrvatske i Slavonije. Pošto se predloženom zakonskom osnovom ide za uredjenjem ribarenja s obzirah narodno-gospodarstvenih, to neima dvojbe, da globe, koje će unići, moraju u prvom redu pripadati zemaljskoj zakladi za promicanje gospodarskih svrhah. Ustanove §§-ah 66. i 70. zakonske osnove o zamienjivanju neutjerivih globah u kazan zatvora, te o zastari iztrage i kazne prekršajah ovoga zakona odgovaraju sasvim odnosnim ustanovam kaznenoga zakona, pa jih stoga i netreba potanje razložiti.

Po §-u 71. nadležne su glede ovih prekršajah u I. molbi kr. kotarske oblasti (gradska poglavarstva), u II. molbi kr. županijske oblasti, a u III. molbi kr. zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove.

Po tom neće glede ovih prekršajah u II. molbi postupati upravni odbori, već kr. županijske oblasti, a ova se ustanova opravdava tiem, što redavstvene agende načelno nespadaju u djelokrug upravnih odborah, i to s razloga, što redarstveni poslovi iziskuju brzo riešavanje, upravni se pako odbori redovito svakoga mjeseca samo po jedan put sastaju.

Odredbom §-a 72. ovlašćuje se ban, da za slučaj, ako se glede jednoličnoga izvršivanja ribolova na riekah, koje čine granice ovih kraljevinah, nebi polučio sporazumak

sa susjednimi zemljami, može dozvoliti iznimakah od ovoga zakona. Ova se ustanova opravdava tiem, što se položaj domaćih pripadnikah nesmije otegotiti na korist susjedah.

Pošto će predradnje za provedbu pojedinih ustanovah ovoga zakona trebati dulje vremena, to se §-om. 73. ustanovljuje, da će ban odrediti naredbom, kad će ovaj zakon zadobiti kriepost.

U Zagrebu, dne 25. svibnja 1891.

Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada,
odjel za nutarnje poslove.

Br. 807. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Sjedinjeni odbor za zemaljski proračun i za razsudbu zemaljskih računah, uzeo **je u svojoj dne 26. t. mj. držanoj sjednici u razpravu** obračun izmedju Ugarske i Hrvatske **i Slavonije za god. 1887. pa predlaže da visoki sabor** taj obračun na temelju §. 28. **zak. čl. I.** : 1868. na znanje uzeti izvoli.

U Zagrebu 26. svibnja 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r., predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r., izvjestitelj.

Br. 808. sab. 1887.—1892.

Izvješće

proračunskoga odbora o zamolbi kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, da visoki sabor privoli na prodaju nekojih državnih nekretninah, koje leže u području kraljev. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

———

Visoki sabore!

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavila je saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije molbe kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu, da u smislu §. 8. zak. čl. I. : 1878. sabor kraljevinah ovih privoli na razprodaju nekih razpoloživih erarijalnih nekretninah ležećih u bivšem krajiškom području i to :

I. Dopisom kr zemaljske vlade, odjel za unutarnje poslove, od 17. svibnja t. g. br. 9.203. (br. 797. sab.) za privolu na prodaju obćini grada Zemuna prava prevoza na Dunavu izmedju Cervenke u Ugarskoj i grada Zemuna u ovostranom području i to: da može onako vršiti pravo prevoza, kako ga je do sada vršio kr. financijalni erar po maltarinskom zakonu, uvedenom u bivšoj krajini okružnicom c. kr. vojnog vrhovnog zapovjedničtva od 24. ožujka 1860. br. 1114., uz kupovninu od 4400 for., i

II. Dopisom od 18. svibnja t. g. br. 13.650. (br. 801. sab.) za privolu na prodaju razpoložive erarske sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane ležeće u obćini Rača, kotara mitrovačkog, u površini od 59□°, unešene u grunt. uložku br. 59. pod katast. br. 10/1, a procienjene na 84 for.

Pošto je proračunski odbor pregledao dotične spise, kojimi se molba kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu obrazlažu, te se uvjerio, da je shodno, da se zamoljena privola neuzkrati, podastira visokomu saboru sliedeći predlog: Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zak. čl. 8. : 1868. privoljuje na prodaju u području kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ležećih i to: prevoza na Dunavu izmedju Crvenke u Ugarskoj i grada Zemuna, — kao i na prodaju erarske sgrade sa dvorištem „Ugljare“ zvane, te ležeće u obćini Rača, kotara mitrovačkoga.

U Zagrebu, 25. svibnja 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Iso Kršnjavi** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 809. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor za unutarnje poslove u svojoj dne 27. svibnja 1891. držanoj sjednici uzco je u pretres zakonsku osnovu o uzakonjenju promjene u zaokruženju županije požežke odnosno virovitičke, te razpraviv o njoj zaključio istu vis. saboru predložiti na prihvat iz motivah same osnove.

U Zagrebu, 27. svibnja 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 810. sab. 1887.—1892.

Izvješće
verifikacijonoga odbora.

Visoki sabore!

Verifikacijoni odbor izpitavši zapisnike o naknadno obavljenih izborih za visoki ovaj sabor uvjerio se, da su ti izbori obavljeni prema postojećim propisima, pak predlaže, da visoki sabor izvoli verificirati sliedeću gg. kao narodne zastupnike:

Barešića Milana za izborni kotar 45. Garešnica,
Dragišića Petra za izborni kotar 65. Dvor,
Filipa Konrada za izborni kotar 43. Rasinja,
Neumanna Dragutina dra. za izborni kotar 4. Osiek gornji grad,
Reiznera pl. Ljudevita za izborni kotar 2. Zagreb.

U Zagrebu, 27. svibnja 1891.

Dr. **Stjepan** pl. **Vuchetich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 818. sab. 1887.—1892.

Izvješće
saborskoga odbora za razsudbu zemaljskih računah o zaključnih računih zemaljskih zakladah za godinu 1889.

Visoki sabore!

Zaključkom, stvorenim u CXXXII. saborskoj sjednici od 21. svibnja o. g. br. 792. i 796. uputio je visoki sabor ovomu odboru na izvješće računske zaključke zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom odjela kralj. zemaljske vlade, za poslove unutarnje, kao i računske zaključke zemaljskih zakladah, kojimi upravlja odjel kr. zemaljske vlade za bogoštovje i nastavu — oboje za god. 1889.

Odbor je ove računske zaključke jednih kao i drugih zakladah izpitao u svojoj, dne 29. svibnja o. g. držanoj sjednici, te je našao, da je koncem god. 1889. bilo stanje zemaljskih zakladah i to:

a) onih, što stoje pod upravom unutarnjega odjela kr. zemaljske vlade:

1. sirotinske	727.239	for.	11	novč.
2. komercijalne	609.778	for.	$95^1/_2$	novč.
3. regnikolarne	337.249	for.	$18^1/_2$	novč.
4. osječkog sirotišta	372.658	for.	59	novč.
5. stradajućih	37.079	for.	99	novč.
6. komasirane za dobrotvorne svrhe	92.726	for.	08	novč.
7. kazalištne	262.420	for.	34	novč.
8. za promicanje gospodarskih svrhah	127.630	for.	78	novč.
9. jamničke kiselice	18.569	for.	72	novč.
10. obće hrvatsko-slavonske realne vjeresije	135.425	for.	55	novč.

b) zemaljskih zakladah, kojima upravlja odjel kr. zemaljske vlade za bogoštovje i nastavu i to:

1. zaklade stipendijalne Marije Terezije	32.135	for.	44	novč.
2. zaklade narodnih učionah	269.121	for.	69	novč.

S izkazanimi zakladami rukovalo se prema zakonu podpuno u redu.

S toga odbor ovaj predlaže, da visoki sabor izvoli računske zaključke navedenih zemaljskih zakladah za godinu 1889. odobriti.

Podjedno se ovomu izvješću prilaže: A. Pregled o posljedku gospodarenja sa zemaljskimi zakladami godine 1889. B. Izkaz aktivnih i pasivnih zaostatakah dolje naznačenih zakladah koncem godine 1889. i C. Izkaz nezadužena imetka navedenih zakladah.

U Zagrebu, 29. svibnja 1891.

Dr. **Martin Matunci** v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

A. Pre-

o posliedku gospodarenja sa zemalj-

Zaklada	Izviestni primitak															
	Po proračunu		Tekuća pristojba						Faktična podmirba							
			Iznos		prema proračunu				Iznos		prema proračunu					
					više		manje				više		manje			
	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.		
Sirotinska (pupilarna).	49.906	—	43.186	51	—	—	6.719	49	32.720	28	—	—	17.185	72		
Komercijalna	30.203	—	34.747	½ 47	4.544	½ 47	—	—	39.063	½ 58	8.860	½ 58	—	—		
Regnikolarna	18.437	—	18.080	29	—	—	356	71	19.967	35	1.530	35	—	—		
Osječkoga Huttler-Kohlhoffer-Monspergovog sirotišta	18.282	—	23.891	29	5.609	29	—	—	24.925	½ 83	6.143	½ 83	—	—		
Stradajućih	1.385	—	1.268	28	—	—	116	72	1.337	76	—	—	47	24		
Komasirana za dobrotvorne svrhe	4.864	—	4.953	65	89	65	—	—	5.636	41	772	41	—	—		
Kazalištna	16.120	—	42.435	½ 80	26.315	½ 80	—	—	41.766	½ 50	25.646	½ 50	—	—		
Za promicanje gospodar. svrhah u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji	18.424	—	27.140	½ 70	8.716	½ 70	—	—	27.548	½ 16	9.124	½ 16	—	—		
Jamnička kiselica	5.595	—	6.193	½ 60	598	½ 60	—	—	6.190	½ 96	595	½ 96	—	—		
Štipendijalna Marije Terezije	1.369	—	1.839	72	470	72	—	—	1.992	38	623	38	—	—		
Narodne učione	29.660	—	39.429	12	2.769	12	—	—	36.269	92	6.609	92	—	—		
Obća hrv.-slav. realna veresija...........	7.899	—	9.412	36	1.513	36	—	—	9.416	30	1.517	30	—	—		
Ukupno....	202.144	—	245.578	81	50.627	73	7.192	92	246.835	½ 45	61.924	½ 41	17.232	46		
					43.434	81					44.691	— 45				

gled

skimi zakladami godine 1889.

Po proračunu		Izvjestni izdatak													
		Tekuća pristojba						Faktična podmirba							
		Iznos		prema proračunu				Iznos		prema proračunu					
				više		manje				više		manje			
for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.		
21.000	—	21.016	01	16	01	—	—	21.016	01	16	01	—	—		
30.203	—	32.948	75	2.745	75	—		32.927	85	2.724	85	—	—		
17.399	—	18.179	36	780	36	—	—	18.145	21	746	21	—	—		
16.748	—	15.408	30	—	—	1.339	70	15.652	58	—	—	1.095	42		
1.378	—	55	—	—	—	1.323	—	55	—	—	—	1.323	—		
230	—	988	84	758	84	—	—	988	84	758	84	—	—		
1.080	—	2.318	01	1.288	01	—	—	2.346	76	1.316	76	—	—		
468	—	81	05	—	—	386	95	81	05	—	—	386	95		
3.961	—	2.208	47	—	—	1.752	53	662	95	—	—	3.298	05		
1.265	—	1.282	20	17	20	—	—	1.177	20	—	—	87	80		
29.660	—	29.333	35	—	—	326	65	30.813	75	1.153	75	—	—		
832	—	606	82	—	—	225	18	606	82	—	—	225	18		
124.224	—	124.426	16	5.556	17	5.354	01	124.524	02	6.716	42	6.416	40		
				202	26					300	02				

B. Iz-

Aktivni i pasivni zaostatci dolje nazna-

Zaklada	Izvjestno aktivni zaostatci na početku godine for.	nč.	na koncu godine for.	nč.
Sirotinska (pupilarna)	22.177	99	32.644	22
Komercijalna	15.948	31	11.632	20
Osječkoga Huttler-Kohlhoffer-Monspergovog sirotišta	16.472	43½	15.437	89
Stradajućih	842	50	773	02
Komasirana za dobrotvorne svrhe	1.713	14	1.030	38
Kazalištna	2.338	88	3.008	18
Za promicanje gospodarskih svrhah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji	4.855	50	4.448	04
Jamnička kiselica	274	04	276	68
Štipendijalna Marije Terezije	330	35	177	69
Narodne učione	4.701	21	860	41
Obća hrv.-slav. realna vjeresija	3.913	45	3.909	51
Regnikolarna	8.754	35	6.867	29
Ukupno	82.322	15½	81.065	51

kaz.

čenih zakladah koncem godine 1889.

rukovanje.				Prelazno rukovanje							
pasivni zaostatci				aktivni zaostatci				pasivni zaostatci			
na početku		na koncu		na početku		na koncu		na početku		na koncu	
godine											
for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
258	34	225	—	132.054	15½	168.302	94½	—	—	—	—
116	78	137	68	1.256	53	785	08	299	05	299	05
3.366	73	3.122	38	296	34	226	06	55	—	55	—
—	—	—	—	27.755	70	23.234	91	26.029	99	26.029	99
—	—	—	—	5.947	94	5.947	94	—	—	—	—
13.942	75	13.860	—	44	31	8	38½	—	—	—	—
—	—	—	—	28.383	84	33.459	80	229	68	95	21
15	53	1.545	52	421	72	431	22	51.018	64	51.018	64
525	—	630	—	800	43½	800	43½	—	—	—	—
6.962	28	5.578	63	622	38	60	—	144	60	144	60
—	—	—	—	6.237	36	6.245	69	—	—	25	50
133	33	167	43	2.852	35	2.605	85	6	53	6	53
25.320	74	25.266	64	206.673	06	242.108	31½	77.783	49	77.674	52

C. Iz-

Ovaj izkaz pokazuje nezaduženi imetak nave-

Zaklada	Na koncu godine 1888. glavnični iznos for.	nč.	godišnja pristojba kamatah for.	nč.
Sirotinjska (pupilarna)	723.987	$26^1/_2$	40.822	35
Komercijalna	582.632	—	30.167	61
Regnikolurna	328.020	99	17.565	95
Osječkoga Huttler - Kohlhofer - Monspergovog sirotišta	340.608	78	18.202	46
Stradajućih	39.562	55	1.186	88
Komasirana za dobrotvorne svrhe	83.904	73	4.575	72
Kazalištna	215.300	94	10.150	12
Za promicanje gospodarskih svrhah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji	110.793	89	5 698	52
Jamnička kiselica	13 404	70	761	98
Štipendijalna Marije Terezije	30.902	57	1.342	47
Narodne učione	248.172	33	12.176	74
Obća hrv.-slav. realna vjeresije	136.663	44	7.862	92
Ukupno	2,853.944	$18^1/_2$	150.513	72

kaz.

denih zakladah god. 1889. na sliedeći način:

Na koncu godine 1889.				Blagajnička zaliha			
glavnični iznos		godišnja pristojba kamatah		na početku		na koncu	
				godine			
for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
727.239	11	40.691	40	76.185	22	49.243	43½
609.778	95½	30.877	56	30.063	32	24.335	84
337.249	18½	17.910	69	15.473	42½	12.677	29
372.658	59	19.363	36	22.699	47½	8.652	18
37.079	99	1.120	84	2.875	74	5.410	36
92.726	08	4.964	25	2.860	59½	1.542	25½
262.420	34	11.678	78	300	03½	17	97
127.630	78	6.151	42	5.122	46	967	88½
18.569	72	1.001	11	2.030	66	2.466	65½
32.135	44	1.382	50	708	22	467	03
269.121	69	12.112	11	5.005	76	641	55
135.425	55	7.766	65	3.563	60	13.628	14
				153.884	55	120.050	59
				13.003	96		
3,022.035	43	155.020	67	40.880	59	120.050	59

Br. 820. sab 1887.—1892.

Osnova zakona

ob odkupu hrv.-slav. zemljorazteretnoga duga.

§. 1.

Zemaljska se vlada ovlaštuje, da privolom zajedničkoga ministra financijah posjednikom zadužnicah hrvatsko-slavonskoga zemljorazteretnoga duga odkaže glavnicu izraženu u zadužnicah još neodplaćenih, kad zakon ovaj zadobije kriepost, te da u gotovu izplati cielu nominalnu glavničnu vriednost uvučenih zadužnicah onim posjednikom zadužnicah za uvlaku opredieljenih, koji nebi bili voljni primiti zadužnice nižih kamatah, koje će se izdati prama §. 3. ovoga zakona.

§. 2.

Glavnica izražena u zadužnicah može se odkazati samo na dan dospjetka kamatnih kuponah, a odkaz valja da se izvede bar tri mjeseca prije roka ustanovljena za odplatu.

Kad mine odkazni rok, prestaje i ukamaćivanje odkazanih zadužnicah.

Vriednost poslje odkaznoga roka dospjevajućih i manjkajućih kamatnih kuponah valja odbiti od glavnice, koja da se odplati.

§. 3.

Da se uzmognu uvući zadužnice zemljorazteretnoga duga, mogu se u primjerenu broju izdati zadužnice, ukamative sa 4 postotka i oproštene od poreza i pristojbah, te se tako zemljorazteretni dug pretvoriti u dug jedinstven, glaseći na austrijsku vriednotu i podvrgnut odplaćivanju.

Potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje novih zadužnicah ovako izdanih nesmije na godinu iznositi preko 347.000 forintih austr. vriednote.

§. 4.

Nove zemljorazteretne zadužnice izdavati će zemaljska vlada kao ravnateljstvo zemljorazteretne zaklade. Pod njezinim nadzorom one će se manipulirati i odplaćivati. A da se osjegura potreba za odplaćivanje i ukamaćivanje, opredieljuje se pokriće, koje će se izručivati iz hrv.-slav. sjedinjenih izravnih porezah i zemljorazteretnih prirezah, te će za zemljorazteretni dug i nadalje zajednički jamčiti sve zemlje ugarske krune.

§. 5.

Nove zemljorazteretne zadužnice valja da se odplate za 68 godinah, te je slobodno u tekstu njihovu obreći, da se one do 1. siečnja 1899. neće u većoj mjeri ni odkazati ni izžriebati.

§. 6.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

K br. 820. sab. 1887.—1892.

Obrazložba

zakonske osnove ob odkupu hrv.-slav. razteretnoga duga.

Prama sporazumnomu predlogu kraljevinskih odborah, izaslanih da razprave pitanje o konačnom riešenju u pogledu zemljo-razteretnoga nameta, pokriti će se godišnja potreba za amortizaciju, ukamaćenje i za manipulaciju hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga do podpune izplate toga duga iz sjedinjenih hrvatsko slavonskih izravnih porezah i zemljo-razteretnoga prireza, te će se svote odgovarajuće ovoj potrebi izdavati blagajni hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga ravnateljstva.

Okolnosti, da se je to utanačilo te da je ugarski zemljo-razteretni dug konvertiran već prije dvie godine, savjetuju, da se odkupi i hrvatsko-slavonski zemljo-razteretni dug, odnosno da se izdaju zadužnice kamatah nižih od zadužnicah onih, koje su sada u tečaju.

Sada je vrieme takvoj operaciji tiem sgodnije, čim su u ovaj čas prilike novčanoga tržišta vrlo povoljne njezinoj provedbi.

Prije svega valjalo je prosuditi pitanje, da li je odkup (konverzija) hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga dopustiv s pravnoga gledišta ili nije?

Po §. 1413. o. g. z. nemože se doduše niti vjerovnik pridržati, da proti svojoj volji prihvati što drugo, nego li što je vlastan tražiti, niti dužnik da čini što drugo, nego što je činiti obvezan.

Ovo pravilo treba da se uporavljuje i na vrieme, na mjesto i način, kojim da se izpuni obveza.

Ali je u §§. 6. i 8. cesarske naredbe od 7. lipnja 1857. ob izplati hrvatsko-slavonskoga razteretnoga duga sadržan izrični pridržaj, da se hrvatsko-slavonske zemljo-razteretne zadužnice mogu odkupiti i u roku kraćem od vremena ustanovljena u spomenutih paragrafih.

Po tom pridržaju neima sumnje, da se hrvatsko-slavonske zemljorazteretne zadužnice mogu odkupiti i prije 31. listopada 1897., odnosno i prije 31. listopada 1907.

Glavnom misli kod toga odkupa valja da vriedi načelo, da se posjednikom zadužnicah ostavlja na volju, hoće li svoje zadužnice zamieniti zadužnicami nižih kamatah. Neće li oni te zamjene, dobiti će svoju glavnicu u gotovu. Kako se razumjeva samo sobom, moći će se izdati samo toliko novih zadužnicah, koliko će jih trebati, da se uvuku stare zadužnice.

Rente kuratnoga svećenstva, koje nisu podvržene amortizaciji i o kojih nisu izdane zadužnice, neće se prama samoj naravi stvari povući u konverziju.

Zajamčene bit će nove zadužnice onako, kako su zajamčene i stare zadužnice.

U skladu s timi načeli ovlašćuje §. 1. zakonske osnove zemaljsku vladu, da privolom zajedničkoga ministra financijah posjednikom zadužnicah hrvatsko-slavonskoga zemljo-razteretnoga duga odkaže glavnicu izraženu u zadužnicah još neodplaćenih, kada zakon

ovaj zadobije kriepost, te da u gotovu izplati cielu nominalnu vriednost onim posjednikom zadužnicah, koji nebi bili voljni primiti zadužnice nižih kamatah.

Privola zajedničkoga ministra financijah uvjetovana je tiem, što će se potrebe hrvatsko-slavonske razteretne zaklade namirivati iz sjedinjenih hrvatsko-slavonskih izravnih porezah i zemljo-razteretnoga nameta, te što sve kraljevine krune Ugarske zajednički jamče za ovaj razteretni dug.

U §. 2. zakonske osnove uredjuje se način, kojim će se odkazati zadužnice i ustanovljuje vrieme do kojega traje ukamaćivanje tih zadužnicah.

Hrvatsko-slavonski razteretni dug, računajući ovamo i iznos, koji je 20. travnja 1891. izžrieban, te koji dospjeva 1. studenoga 1891., iznosi 6,927.380 for. u kovanom novcu = 7,273.749 for. a. vr.

Za odkup toga duga treba, ako će se nove obveznice razdavati sa 90%, nominalni iznos od 8,082.000 for. a. vr.

Uz amortizaciju u vremenu od 68 godinah iznosi polugodišnji obrok 173.369 for. 40 nvč., a cielogodišnji obrok 346.738 for. 80 novč. ili okruglo 347.000 for.

Tim se izriče, da se nove zadužnice neće smjeti razdavati izpod 90%, a to je opravdano tiem, što se nove ugarske 4% zemljo-razteretne zadužnice već danas notiraju sa 92 for.

Prama §. 4. zakonske osnove izdavati će nove obveznice kr. zemaljska vlada kao ravnateljstvo zemljo-razteretne zaklade; pod njezinim nadzorom one će se manipulirati i odplaćivati.

Paragraf 5 odredjuje, da se nove zemljo-razteretne zadužnice odplate za 68 godinah, te da je slobodno u tekstu njihovu obreći, da se do 1. siečnja 1899. neće u većoj mjeri ni odkazati ni izžriebati.

Odplata tih zadužnicah biti će dakle dovršena u isto vrieme kao što i odplata novih ugarskih zemljo-razteretnih zadužnicah.

Daljnjom ustanovom ovoga §. daje se vjerovniku jamstvo stalnosti bar za stanovito vrieme.

Paragraf 6. povjeruje provedbu ovoga zakona banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Br. 824. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Proračunski odbor uzeo je u svojoj dne 3. lipnja t. g. držanoj sjednici u pretres osnovu zakona ob odkupu hrv.-slav. zemljo-razteretnoga duga, koja mu je dostavljena zaključkom vis. sabora, stvorenim u 136. sjednici od dana 1. lipnja t. g. pa predlaže, da vis. sabor tu osnovu prihvatiti izvoli.

U Zagrebu, 3. lipnja 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Dr. **A. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 826. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor za unutarnju zemaljsku upravu uzeo je u pretres dostavljenu mu zakonsku osnovu o vodnom pravu, ter pretresujuć ju u svojih dne 6., 8. i 9. lipnja držanih sjednicah i preduzev na njoj niže dole navedene promjene, podnosi ju visokomu saboru na prihvat.

Preduzete promjene jesu sliedeće:

1. U mjesto osnovanoga imade glasiti §. 1. „Pravne odnošaje glede vodah valja, u koliko ovaj zakon o njih nesadržaje drugih ustanovah, prosudjivati po načelih obćeg gradjanskog prava".

2. U paragrafu 4. briše se iz prve alineje rieč: „privatnoga"; a iza rieči kod alineje slovo a) „podzemnice" imade se dodati rieč („izdanci").

3. U §-u 8. imade umjesto rieči: „za toga" glasiti: „unutar toga".

4. U §-u 10. zamienjuje se rieč: „o" riečju: „na".

5. U §-u 14. iza rieči: javnimi obziri" prve alineje imade nastavak glasiti: „koji potiču sa suvislosti i neobhodne potrebe vodah".

6. U §-u 28. imade se u mjesto §. 23. citirati §. 24.

7. U §-u 41. u drugoj alineji imade se na kraju dodati: „u javnih vodah".

8. U §-u 69. imade se promjeniti citat §-a 72. sa §-om 73.

9. U §-u 75. imade se rieč „ovjerove" promjeniti riečju: „udostovjere".

10. U §-u 105. prve alineje dolazi iza rieči: „dana dostave" rieč: „podnieti", a u mjesto rieči: „valja da utok: rieči: „koji će ga predložiti".

11. U §-u 107. dolazi iza rieči četvrte linije ima rieči: „mjesta utoku", a iza rieči: „održati ili" dolaze rieči: „što su se", a iza rieči „uporaviti" imade se rieč: „utok" izostaviti.

12. U §-u 120. u predposliednjoj alineji imade glasiti mjesto riečih: „prama postupku i t. d." sliedeće: „putem političkoga prisilnoga postupka".

13. U §-u 143. imade se rieč prvi: „odmah" brisati i zamieniti s riečju: „smjesta".

14. Kod §a 170. imade se dodati treća alineja sliedećega sadržaja: „neznanjem unosa u vodnu knjigu nemože se nitko izpričati".

Konačno je odbor stvorio zaključak, da se visoka kr. zem. vlada pozove, da što prije podnese visokomu saboru zakonsku osnovu ob odvodjenju gorskih bujicah, ter i ovaj zaključak preporuča visokomu saboru na prihvat.

U Zagrebu, 9. lipnja 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Nikola pl. **Czernkovich** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 830. sab 1887.—1892.

Izvješće

saborskoga odbora za zemaljski proračun o podastrtoj po vis. kr. zem. vladi zamolbi kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu, da vis. sabor privoli na prodaju njekih zemljištnih parcelah razpoloživog zemljišta erarijalnog u obćini Dubravi i Gospiću.

Visoki sabore!

Kr. zem. vlada, odjel za unutarnje poslove, dostavila je saboru kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije molbe kr. financijalnoga ravnateljstva u Zagrebu, da u smislu §. 8. zak. čl. I. : 1868. sabor kraljevinah ovih privoli na prodaju sljedećih, u bivšem krajiškom području ležećih razpoloživih erarijalnih nekretninah:

I. Dopisom kr. zem. vlade, odjel za unutarnje poslove od 26. svibnja 1891. br. 1891. br. 20.746. (br. 813. sab.) molbu za privolu na prodaju zem. čestice br. 339. u površini od 1 rala i 854□° ležeće u obćini Dubrave;

II. Dopisom od 26. svibnja 1891. br. 20.701. (br. 812. sab.) za privolu od 103□° od top. čestice br. 915/1 grunt. ul. br. 21. ležeće u obćini Gospić.

Pregledav sve dotične spise, kojim su ove molbe obrazložene i našav ih prema postojećim zakonom u redu, odbor proračunski podastire visokomu saboru sliedeći predlog:

Sabor kr. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zak. čl. I. : 1868. privoljuje na prodaju u području kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ležećih razpoloživih erarijalnih zemljištah i to:

zemljištne čestice kat. br. 339 u obćini Dubrava, i zemljištne čestice kat. br. 915/1 u obćini Gospić.

U Zagrebu, 17. lipnja 1891.

Predsjednik:
Svetozar pl. **Kušević** v. r.

Izvjestitelj:
Stevan Popović v. r.

Br. 828. sab. 1887.—1892.

Broj 4.607 — 1887.—1892.

Presvietlomu gospodinu

Mirku Hrvatu,

predsjedniku sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije itd.

u

Zagrebu.

Presvietli gospodine!

Pošto je izvješće o pregledanju izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1888. obavljenoga obračuna po obih kućah državnoga sabora razpravljeno, uzeto je isto na znanje ter stvoreno zemaljskim zaključkom. O tom čast mi je uz prilog izvješća i odnosnoga izvadka iz zapisnika presvietlost Vašu službeno uljudno obavjestiti.

Primite presvietli gosp. izraz moga odličnoga veleštovanja.

U Budimpešti, 10. lipnja 1891.

Tomo Péchy v. r.,
predsjednik zastupničke kuće.

Izvadak

iz zapisnika dne 26. svibnja 1891. držane 490. sjednice zastupničke kuće.

5170. Zatim je sliedilo po dnevnom redu izvješće odbora za pregledavanje zaključnih **računah**, u predmetu izvješća kr. ug. drž. računarskoga dvora „o izpitanju obračuna **obavljenog** izmedju Ugarske Hrv. i Slav. za god. 1888."

Kuća uzimlje obračun na znanje, odredjuje da se ovaj zaključak priobći velikaškoj kući u **svrhu** da na isti pristane, ter će, nakon što ista na to pristane, o tom prema ustanovi **zak.** čl. XXX. g. 1868. obaviestiti hrv.-slav. sabor.

Akos Széll v. r.
biljежnik zastupničke kuće.

*

Izvadak

iz zapisnika dne 8. lipnja 1891. držane 499. sjednice zastupničke kuće.

5224. Predsjednik podnaša dopis predsjednika velikaške kuće, glasom kojega „pristaje na zaključak zastupničke kuće br. 5170. donešen na izvješće državnog računarskog dvora glede obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1888.“

Pošto je glede spomenutoga zaključka medju obim kućami državnoga sabora podpuno sporazumljenje postignuto, to se on zemaljskim zaključkom izjavljuje, ter se podjedno zaključak odnoseći se na izpitanje obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za god. 1888. priobćuje hrvatsko-slavonskomu saboru.

Dárday v. r.
biljежnik zastupničke kuće.

Br. 721.

Izvješće

kr. ugar. državnoga računarskoga dvora o izpitanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije za g. 1888.

Po ministru financijah u smislu zak. čl. LIV. g. 1880. sastavljeni, po državnom računarskom dvoru izpitani, ter pod I. i II. ovamo priloženi obračuni za god. 1888. o troškovih prihodah za pokriće izdatakah unutarnje uprave Hrv. i Slavonije, kao što i o izdatcih i primitcih, koji skupno interesiraju Ugarsku i Hrvatsku i Slavoniju — pokazuju sliedeće posliedke:

I. Glede prihodah odredjenih za pokriće izdatakah unutarnje uprave i iste obterećujućih troškovah:

Javni prihod Hrv. i Slav. za god. 1888.	10,724.158	for.	99	novč.
manipulacionalni trošak	1,819.291	for.	59½	novč.
čisti prihod	8,904.867	for.	39½	novč.
Od toga odpada:				
za pokriće skupnih izdatakah 55%	4,897.677	for.	06½	novč.
za pokriće autonomnih troškovah 45%	4,007.190	for.	33	novč.
K tomu dolazi još:				
a) župnički bir na području belovarske županije, koj se pobire sa izravnimi porezi	21.528	for.	28	novč.
b) godišnji paušal u ime odpremnog poreza i biljeg. pristojbe	20.000	for.	—	novč.
Ukupno ima se platiti	4,048.718	for.	61	novč.
Pod naslovom potrebštine hrv.-slav. autonomne uprave izplaćeno je godine 1888.	4,064.513	for.	22½	novč.
prema čemu pokazuje se na teret Hrv. i Slavonije za god. 1888.	15.794	for.	61½	novč.
uzporediv sa tražbinom koja se pokazuje polag obračuna za godinu 1887.	108.768	for.	21	novč.
iznaša čista tražbina Hrv. i Slav. koncem g. 1888.	92.973	for.	59½	novč.

II. Glede skupne manipulacije novacah:

Skupni izdatak zem. ug. krune god. 1888.	234,573.486	for.	48½	novč.
skupni primitak zem. ug. krune god. 1888.	63,884.293	for.	71½	novč.
polag toga iznaša skupni čisti izdatak	170,689.192	for.	77	novč.
55,700.989% ovoga (u kojem razmjeru Hrv. i Slav. ima doprinašati k skupnim izdatkom	9,507.556	for.	85	novč.
pak pošto 55% čistoga dohodka Hrv. i Slav. polag obračuna I. iznaša samo	4,897.677	for.	06½	novč.
iznaša po Ugarskoj pokriti manjak, koji ali Hrv. i Slav. polag §. 27. zak. čl. XXX. g. 1868. nisu dužne povratiti	4,609.879	for.	78½	novč.

U Budapešti, 14. travnja 1891.

Salamon Gajzágó v. r.

Br. 737.

Izvješće

odbora za pregledavanje zaključnih računah, u predmetu izvješća kr. ug. drž. računarskoga dvora br. 721. „o pregledanju obračuna obavljenoga izmedju Ugarske, Hrvatske i Slavonije za godinu 1888.“

Po ministarstvu financijah, glede dohodakah odredjenih za pokriće autonomnih izdatakah Hrvatske i Slavonije i na teret istih padajućih troškovah, kao što i glede izdatakah i primitakah koji Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju skupno interesiraju, u smislu zak. čl. LIV. god. 1880. sastavljeni ter po državnom računarskom dvoru izpitani obračuni za god. 1888. pokazuju sliedeće posliedke:

I. Glede dohodakah odredjenih za pokriće autonomnih izdatakah ter ove dohodke obterećujućih troškovah:

Javni prihod Hrvatske i Slavonije god. 1888.	10,724.158	for.	99	novč.
manipulationalni trošak god. 1888.	1,819.291	for.	59½	novč.
čisti prihod	8,904.867	for.	39½	novč.
Od ovoga pada:				
za pokriće skupnih izdatakah 55%	4,897.677	for.	06½	novč.
za pokriće autonomnih troškovah 45%	4,007.190	for.	33	novč.
K ovomu dolazi jošte:				
a) u području belovarske županije sa izravnimi porezi ubrani župnički bir	21.528	for.	28	novč.
b) godišnji paušal u ime odpremnog poreza i biljegovine	20.000	for.	—	novč.
Ukupno imade se platiti	4.048.718	for.	61	novč.
Pod naslovom autonomna potrebština Hrvatske i Slavonije izplaćeno je god. 1888.	4,064.513	for.	22½	novč.
prema čemu se na teret Hrvatske i Slavonije pokazuje za g. 1888.	15.794	for.	61½	novč.
uzporediv sa tražbinom koja se ukazuje polag obračuna za godinu 1887.	108.768	for.	21	novč.
iznaša čista tražbina Hrvatske i Slavonije koncem god. 1888.	92.973	for.	59½	novč.

II. Glede skupne novčane uprave:

skupni izdatci zemaljah ug. krune za god. 1888.	234,573.486	for.	48½	novč.
skupni primitak god. 1888.	63,884.293	for.	71½	novč.
polag toga čisti skupni izdatak	170,689.192	for.	77	novč.

55,700.989% ovoga (u kom razmjeru Hrvatska i Slavonija moraju skupnim izdatkom doprinašati	9,507.556 for. 85 novč.
pa pošto 55% čistoga prihoda Hrvatske i Slavonije polag obračuna pod I. iznaša samo	4,897.677 for. 06½ novč.
čini se po Ugarskoj pokriti manjak, koj ali Hrvatska i Slavonija polag §. 27. zak. čl. XXX. god. 1868. pokriti neimadu	4,609.879 for. 78½ novč.

Pošto je odbor za pregledavanje računah ovaj obračun izpitao, ter se o tom osvjedočio, da je obračun obavljen obzirom na ustanove zakona osobito zak. čl. LIV. godine 1880., pa pošto se je nadalje i o tom osvjedočio, da se u ovom obračunu sadržani brojevi u svemu slažu sa ovamo odnosećimi se brojevi zaključnih računah god. 1888. — koji su po zakonodavstvu jur odobreni — to predlaže visokoj kući, da ovaj obračun na znanje uzeti, u istu svrhu drugoj kući zakonodavstva priobćiti, ter nakon što ista na to pristane, o tom prema zahtjevu zak. čl. XXX. god. 1868. hrvatsko slavonski sabor obavjestiti izvoli.

U Budimpešti, 20. svibnja 1891.

Stjepan Rakovsky v. r.,
predsjednik odbora za pregledanje zaključnih računah.

Nikola Földváry v. r.,
izvjestitelj odbora za pregledanje zaključnih računah.

1. prilog k spisu br. 721.

I. Obračun

izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije u smislu zakonskoga članka LIV. od godine 1880. za godinu 1888.

	Primitak		Izdatak	
	for.	nč.	for.	nč.
A) Glede troškovah unutarnje uprave:				
6,480.807 fr. 62½ n. — 152.365 fr. 57 n.				
Župnički bir . . . . 21.528 fr. 28 n. — 4 fr. 50 n.				
Odpremni porez . . 4.074 „ 64 „ — 12 „ 68½ „				
Vojn. oprost. taksa . 262.511 „ 88 „ — 710 „ 87 „				
Zem. razt. prinos . 1,362.439 „ 66½ „ — 7.724 „ 64½ „				
Izravni porezi	4,830.253	16	143.912	87
Potrošarinski porezi . . . . } Porez na šećer, kavu, pivu i kameno ulje	692.493	61	12.175	21½
Biljezi . . . . . . 642.546 fr. 55 n. — 5.357 „ 07 „	637.189	48	9.779	96½
Pravne pristojbe i takse . . . . 768.443 fr. 34 n. + 1.777 „ 91 „ — + 61.606 fr. 15½ n. + 37.417 „ 38 „	770.221	25	99.023	53½
Malte na cestah, mostovih i skelarina	500	—	125	—
Duhan	2,388.388	56½	1,206.428	77
Lutrija	109.874	47½	59.529	73
Sol	1,020.054	97	163.404	74
Državna dobra	81.727	63	33.918	78½
Državne sgrade	1·733	06	730	41
Razna	15·903	64	568	96
Iz prodaje državnih dobarah proiztičući temeljni dohodak	4.077	45½	—	—
Državne šume	157.021	06½	89·544	57
Rudarske pristojbe	14.720	63	149	04½
Ukupno . . .	10,724.158	99	1,819.291	59½
Odbiv izdatak . . .	1,819.291	59½		
Ostaje čisti primitak . . .	8,904.867	39½		
55% toga za pokriće skupnih izdatakah	4,897.677	06 ½		
Ostaje 45% za pokriće autonomnih troškovah	4,007.190	33		
K tomu na području belovarske županije sa izravnimi porezi pobiran župnički bir	21.528	28		
Paušal za odpremni porez, željezničke biljegovne pristojbe, poštanske teretne listove, biljegovne pristojbe unišle kod agentah osiguravajućih družtvah	20.000	—		
Ukupno . . .	4,048·718	61		
Pod naslovom potrebštine autonomne uprave Hrvatske i Slavonije izplaćeno je god. 1888.	4,064.513	22½		
Prema tomu pokazuje se na teret Hrv. i Slav. za g. 1888.	15.794	61½		
Uzporediv sa tražbinom, koja se ukazuje polag obračuna za god. 1887.	108.768	21		
Iznaša čista tražbina Hrv. i Slav. koncem g. 1888. . . .	92.973	59½		

*

2. prilog k spisu broj 721.

II. Obračun

izmedju Ugarske i Hrvatske i Slavonije na temelju zak. članka LIV. god. godine 1880. za godinu 1888.

		1888.	
		for.	novč.
Glede skupnih izdatakah:			
Kraljevski dvor		4,650.000	—
Kabinetska pisarna Njeg. Veličanstva		72.114	81½
Državni sabor	+ 1,239.247 for. 36 nč. + 13.524 „ 56 „	1,252.771	92
Skupni izdatci	+ 24,083.844 for. 22 nč. + 19,103 993 „ 56.5 „	43,187.837	78½
Središnje mirovine		60.961	41
Državni dugovi		103,150 229	75½
Predujmovi za osigurane željezničke kamate	+ 6,930.836 for. 35 nč. — 312.193 „ 30 „ — 4,302.695 „ 61 „	2,315.947	44
Državni računarski dvor	+ 107.560 for. 19 nč. + 19.539 „ 36 „ — 1.895 „ — „	125.204	55
Predsjedničtvo ministarstva	+ 331.680 for. 97 nč. + 5.625 „ 80 „	337.306	77
Ministar na prev. dvoru	+ 53.905 for. 49.5 nč. + 4.417 „ 21.5 „ + 3.964 „ 45 „ — 317 „ 75 „ — 45 „ 95 „	61.923	46
Hrv. slav. dalm. ministarstvo	+ 35.591 for. 19 nč. + 3.025 „ — „	38.616	19
	Skupa . . .	155,252.914	09½
Ministarstvo financijah:			
Središnja uprava	+ 693.031 for. 96.5 nč. + 2.460 „ — „ — 58.450 „ — „	637.041	96½
Financijalno upravno sudište		96.848	32½
Financijalna ravnateljstva		829.681	32
Nadzorničtva za držanje u očevidnosti zemljarine		212.773	87
Porezni nadzornici i pomoćno osoblje		1,124.025	50
Državne blagajne	+ 106.781 for. 23 nč. — 4.233 „ 55 „ — 6.070 „ — „	96.477	68
Porezni uredi		1,123.649	42½
Financijalna odnosno carinar. i porezna straža	+ 2,089.714 for. 84.5 nč. — 2.114 „ 02.5 „	2,087.600	82
Ravnateljstva pravnih poslovah		77.569	28
Erarialna odvjetničtva		61.225	47½

		1888. for.	1888. nč.
Financijalna sudišta		5.913	98
Stalni katastar	+ 514.160 for. 51 nč. + 13.554 „ 45 „ — 23.346 „ 96.5 „	504.367	99½
Šemnička akademija i rudarske škole	+ 116.674 „ 86 „ + 80.917 „ 71 „ + 4.399 „ 20 „ — 2.630 „ 28.5 „ + 867 „ 04 „	200.228	52½
Iz razdiobe povratakah potrošarine		1,185.949	90
Trošak uprave pogranične carine		300.508	19½
Razni izdatci	+ 2.242 for. 58.5 nč. + 12.396 „ 48.5 „	14.639	07
Punciranje		8.912	22
Ravnateljstva i računarski uredi državnih dobarah		138.148	68½
Parbeni troškovi		68.322	81½
Financijalne mirovine		2,432.487	61
Mjestni izvidi za pripravu važnijih nagodah i nacrtah za popravke u svrhu prodaje državnih dobarah		13.418	98½
Povratak činovničkih kaucijah		11.715	11½
Kamate za kaucije u gotovom		117.005	32
Maroš-Ludaška željeznica mjestnoga interesa		27.390	—
Torontalska željeznica mjestnog interesa		55.000	—
Pristojbe razpoloživih državnih činovnikah		24.123	53
Za podporu obiteljih mobiliziranih		370	12
Za gradnju stalne sabornice		668.011	78
Za unapredjenje prodaje drž. dobarah sklopljeni zajmovi na založnice	+ 418.657 for. 44 nč. + 259.433 „ 04 „ + 35.894 „ 04 „	713.981	52
Za popravak luizinske ceste		25.000	—
Za podporu nižih činovnikah i slugah u glavnom gradu		200.535	75
Naknadne radnje kod financijalne sgrade u Aradu		3.636	10
Za kupnju vagdolinske željeznice		488.000	—
za amortizaciju dionicah potiske željeznice		1,376.926	06
Ukupno		14,930.749	69½
Ministarstvo za javne radnje i komunikaciju.			
Središnja uprava	+ 609.608 for. 75.5 novč. — 18.354 „ 71 „	591.254	04½
Državno-gradjevni uredi	+ 519.879 for. 18.5 nč. — 62.445 „ 11 „	457.434	07½
Uprava, uzdržavanje i gradjenje kamenitih cestah	+ 3,115.808 for. 80 kr. } (1—7. pogl.) + 326.854 „ 40 „ — 47.149 „ 84 „ — 361 „ 68 „	3,395.151	68
Riečko-mjernički uredi	+ 150.844 for. 74 nč. — 10.354 „ 35 „	140.490	39
Uprava, uzdržavanje i gradjenje vodenih cestah	+ 303.480 for. 78 nč. + 1,233.916 „ 80 „ + 276.991 „ 46 „ + 156 „ — „ + 577.417 „ 35 „ + 99.200 „ — „ — 2.486 „ 85 „	2,488.675	54
Pošta i brzojav	+ 9,116.525 for. 61 nč. + 101.733 „ 46 „	9,218.259	07
Državne željeznice		21,747.807	28
Strojarna državnih željeznicah		2,614.064	68
Tvornica za željezo i ocel u Diosgyöru		3,429.567	05
Mirovine		713.332	03

		1888	
		for.	nč.
Razne investicije		—	—
Učenje novih prugah		—	—
Za pomnoženje materijala	+ 210.351 for. 12 nč. + 888.582 „ 36 „	1,098.933	48
Za nove gradnje kod drž. željeznicah	+ 7,328.309 for. 60 nč. — 163.683 „ 26 „	7,164.626	34
Investicije kod državne tvornice strojevah		28.801	59
Investicije kod tvornice za željezo i ociel u Diosgyöru	+ 160.245 for. 82 nč. + 12.796 „ 43 „ — 12.796 „ 43 „	160.245	82
Gradjenje budimpeštansko-ujszönyske željeznice		60	07
Ukupno		53,248.583	—
Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovine.			
Središnja uprava	+ 371.796 for. 82 nč.	371.796	82
Obrtne i trgovačke svrhe i svrhe vanjske trgovine	+ 124.996 for. 99 nč. — 66.471 „ 48.5 „	58.525	50½
Kontumacionalni zavodi	+ 60.552 for. 17.5 nč. — 11.655 „ 66.5 „ — 186 „ 86 „	48.709	65
Rudarska satničtva	+ 62.563 for. 56 nč. — — „ 74 „	62.562	82
Geologički zavod	+ 37.215 for. 31.5 nč. + 1.000 „ — „	38.215	31½
Statistički ured	+ 159.453 for. 73 nč. — 43.120 „ — „	116.333	73
Pomorsko brodarstvo	+ 211.467 for. 22.5 nč + 72 „ — „ — 1 188 „ 58.5 „ — 100 „ — „	210.250	64
Baždarenje	+ 14.813 for. 60.5 nč. — 3.216 „ 98 „	11.596	62½
Mirovine	+ 472.747 for. 21 nč. — 1.200 „ — „ — 6.616 „ 78 „ — 53.433 „ 57 „ — 5.401 „ 67.5 „	406.095	18½
Za podupiranje i nadzor parobrodarskog družtva „Adria“	+ 314.249 „ 75 nč. — 4.024 „ 80 „	318.274	55
Razne investicije	+ 1.203 for. 15 nč. + 22.535 „ 05 „ — 122 „ — „ + 187 „ 89 „	23.804	09
Za podporu redovitih parobrodarskih plovitbah uzduž ugarsko-hrvatske morske obale		30.583	36
Za troškove budimpeštanske izložbe	+ 145 for. 48 nč. — 11.666 „ 19 „	11.520	71
Demontiranje riečkoga svietiljnjaka		877	11
Za gradjenje palače ministarstva trgovine		145.553	39
Ukupno		1,831.658	08
Ministarstvo domobranstva.			
Sriedišnja uprava	+ 309.708 for. 02 nč. — 1.277 „ 48 „	308.430	54
Domobranski zavodi	+ 413.014 for. 31.5 nč. — 173.685 „ 91 „	239.328	40½

		1888.	
		for.	nč.
Troškovi novačenja		33.537	13
Domobransko vrhovno zapovjedničtvo		58.607	85$^{1}/_{2}$
Okružna zapovjedničtva		219.954	96
Čete		6,933.875	34$^{1}/_{2}$
Troškovi oružničtva		19.631	09
Prelazni izdatsi	+ 858.115 for. 44.5 nč. — 12 „ 81.5 „	858.102	63
Višak najamnine erdeljskih vojničkih bolnicah		—	—
Mirovine	+ 441.713 for. 74.5 nč. — 68.127 „ 48 „	373.586	26$^{1}/_{2}$
Častničtvo domobranskog auditoriata		48.610	54
Domobransko ratno povjereničtvo		66.944	29
Domobransko računovodstvo		89.507	31$^{1}/_{2}$
Zakladna mjesta u skupnih vojničkih zavodih		59.465	25
Ukupno		9.309.581	61$^{1}/_{2}$
Sveukupno		234.573.486	48$^{1}/_{2}$
Skupni primitci:			
Ministarstvo financijah:			
Primitak uprave pogranične carine		540.559	48$^{1}/_{2}$
Punciranje		26.343	04
Kamate činovničkih kaucijah		128.582	44
Dobitak na agio-u		850.973	26$^{1}/_{2}$
Dobitak kod kovanja novacah		60.891	79$^{1}/_{2}$
Iz skupnih aktivah		4.946	14
Parbeni troškovi		76.102	15$^{1}/_{2}$
Vojno-oprostna taksa	+ 2,980.032 fr. 94 nč. — 828.535 fr. — nč.	2,151.497	94
Odkup dobarah grofa Ottona Chotek-a	+ 25.129 fr. 62 nč.	25.129	62
Odkup osiguranja kamatah gömorske željeznice		2.908	45
Ukupno		3,867.934	33
Ministarstvo za javne radnje i komunikaciju:			
Pošta i brzojav		12,171.465	50
Državne željeznice		39,944.343	56
Tvornica strojevah državne željeznice		3,112.282	80
Tvornica željeza i ociela u Diošgyöru		4,579.455	27
Ukupno		59,807.547	13
Ministarstvo za poljodjelstvo, obrt i trgovinu:			
Pomorsko brodarstvo i lučtvo		208.812	25$^{1}/_{2}$
Svota primitakah		63,884.293	71$^{1}/_{2}$
Odbiv od skupnih izdatakah		234,573.486	48$^{1}/_{2}$
skupne primitke		63,884.293	71$^{1}/_{2}$
Ostaje skupni izdatak		170,689.192	77
5.5.700.898$^{1}/_{2}$ ovoga		9,507.556	85
Uzporediv sa 55% čistoga prihoda Hrvatske i Slavonije		4,897.677	06$^{1}/_{2}$
proizlazi, da 55% čistog prihoda Hrvatske i Slavonije nije pokrilo na iste odpadajuće skupne troškove do iznosa		4,609.879	78$^{1}/_{2}$

Br. 831. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor za promicanje gospodarstva podnosi izvješće o svojoj sjednici od 16. lipnja o. g. sa molbom, da u njem sadržane predloge u pretres uzeti izvoli.

U Zagrebu, 18. lipnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r.,
predsjednik.

Ivan Jagić v. r.,
izvjestitelj.

Zapisnik

odborske sjednice gospodarstvenoga odbora držane dne 16. srpnja 1881.

Prisutan preuzv. g. ban, odjelni predstojnici presv. gg. dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein** i odsječni tajnik g. **Mladen Dolovčak.**

Predmet viećanja bijaše, da se ustanove načela, po kojih se ima u zemaljskom proračunu za god. 1892. udesiti poglavje o potrebah i pokriću u svrhe narodno-gospodarstvene.

Odbor zaključi najprije, da se rezultat današnjega viećanja ima podastrti vis. saboru u obliku predlogah, koji se imadu preporučiti zem. vladi na uvaženje kod sastavljanja zem. proračuna za god. 1892.

1. Dosadašnji običaj, da se izkazuje podpora raznim granam gospodarstva pod jednim obćenitim naslovom nečini se odboru dovoljno jasan ni precizan, te stoga predlaže, da se u ovo poglavje uvrste redom svi posebni ogranci gospodarstva svaki sa svojom svotom pokrića.

2. Uvažavajuć činjenicu, da je filoksera u području kraljevinah Hrvatske i Slavonije do kraja uništila od prilike šestinu vinogradah, a zarazila više manje malo ne sve obćine u svih županijah izim virovitičke i požežke, te je tako najjače vrelo narodne privrede dospjelo u opasnost, te bi moglo gotovo i usahnuti; uvjeren je odbor, da je nastao neodklonivi zadatak zastupstvu naroda, da opredieli za obnovu vinogradarstva razmjerno najveću svotu, svakako puno veću nego li je do sada u tu svrhu doznačivana.

Pitanje o načinu obnove vinogradarstva može se smatrati u glavnih načelih riešenim; narav američke loze, resistencija njezinih pojedinih vrstih, te uvjeti o uspjehu njezina oplemenjivanja evropskom lozom u toliko su proučeni, da nestaje bojazni, da će se izgubiti ili bez koristi uložiti zemaljski novac na uzdržavanje postojećih zemaljskih lozištah i za podporu onim udrugam, što jur postoje u nekojih županijah, a u drugih se osnivaju u svrhu, da udešavaju i uzdržavaju američka lozišta za proučavanje i za proizvodnju loze za razplodnju. Polazeć s ovoga stanovišta, preporuča odbor vis. saboru predlog:

Neka se u proračun za g. 1892. uvrsti nuždna što veća svota za potrebe zem. filoksernoga povjerenstva, naročito za uzdržavanje i popunjivanje vinogradah na Lašćini, da se može u njem nastaviti sustavno izučavanje američke loze i njezino oplemenjivanje te po vremenu i proizvoditi za regeneraciju vinogradarstva nuždna loza.

Postojeći jur zemaljski ložnjaci u Šenkovcu, Samoboru i Gjurgjevcu, te oni subvencionirani u Dugomselu i Kamenici, neka se prema potrebi popune nabavom loze iz inozemstva, imenito takove, koje prema rezultatom znanstvena i praktična izučavanja pruže garancijah, da će se posao regeneracije njom pospješiti i olahkotiti. Isto tako neka se opredieli, koliko je moguće veća svota za podupiranje udrugah, što ili već postoje ili će se osnovati na temelju županijskih štatutah za obnovu vinogradarstva američkom lozom,

kao što su udruge županijske u županiji varaždinskoj, sriemskoj i zagrebačkoj, te občinske, kao što je udruga u Samoboru, što radi načinom kulturalnim i američ. nasadi. Da se privatnikom olahkoti rad oko obnove vinogradarstva, neka zem vlada i nadalje, čim bude dignuta zabrana uvoza loze iz inozemstva, upravlja nabavom loze za svoja ložišta i za privatnike, koji joj se budu u to ime prijavili.

3. Odbor uvažujuć potrebu, da se oko razplodnje američke loze te oko njezina oplemenjivanja radi sustavno i pod stručnim sveudiljnim nadzorom predlaže, neka bi zem. vlada ili instituciju gospodarskih izvjestiteljah zakonitim putem preustrojila ili neka bi gospodarskim izvjestiteljem stvorila mogućnost, da mogu sustavno i neprekinuto rukovoditi posao regeneracije vinogradarstva svaki u svojoj županiji.

4. Odbor je uvjeren, da se uz sustavno udešen rad vinogradarskih udrugah te uz podporu zemlje vinogradarstvo za koju godinu obnoviti na svom novom temelju i to tako, da se u zemlji ni za kratko razdoblje neće posvema prekinuti proizvodnja vina, a dosljedno da se neće obustaviti ni vinska trgovina

Budući pako da trajnost i uspješnost vinske trgovine počiva na razumnu pivničarstvu, nuždno je, da se zavod zemaljske pivnice, koji s jedne strane ima djelom pokazivati rezultate, što se dadu polučiti na domaćem vinu uporabom razumna pivničarstva, a s druge strane ima načela umna pivničarstva da prenosi u vinogradarske razrede čitave zemlje, ne samo uzdrži nego da se i tako uredi, da može oba ova zadatka podpuno zadovoljavati. Čim je nova sgrada, u koju se taj zavod ima smjestiti, još ne gotova, predlaže odbor, neka se uvrsti u zemaljski proračun dovoljna svota za nabavu u pivničarskoj tehnici nuždnih aparatah i vina, a isto tako nuždna svota za nagradu i uzdržavanje vještačkoga osoblja, što će podieljivati pivničarsku obuku zavodskim učenikom, što se usposobljuju za pivničare.

5. Da se osigura neko stalno vrelo za namirivanje raznih gospodarstvenih, često iznenadnih potrebah zemlje, predlaže odbor: neka se po mogućnosti popuni i umnoži zemaljska zaklada za podizanje gospodarstva, što je bila još postigla visinu od preko 100.000 for., al je velikim dielom potrošena na razne kulturne investicije.

6. Odbor s odobravanjem prima na znanje nakanu preuzv. g. bana, da se nekretna imovina obstojale gospodarske bratovštine u Petrinji upotrebi za osnov podići se imajućega gospodarskoga zavoda u istom gradu.

Ujedno prihvaća predlog svoga člana, zastupnika g. Mandića, te preporuča zem. vladi, da što skorije oživotvori uvjete za podignuće gospodarskoga zavoda u Gospiću.

7. Uvjeriv se odbor o blagoslovnom djelovanju institucije kulturnih mjernikah na gospodarstveni napredak zemlje, prima radostno na znanje nakanu zem. vlade, da podā ovoj instituciji veću ekstenzivnu snagu povećanjem broja kulturnih inžinirah.

8. Dnevice rastuće agende gospodarstvenoga odsjeka zem. vlade izisknju imperativno veći broj za pojedine ogranke gospodarstva stručno obrazovanih činovnikah. U to ime usvojava odbor predlog: da se već u budući zem. proračun uvrsti te ruke potreba za njezino pokriće.

9. Najpače nastaje potreba, da se skrb za sustavno dizanje voćarstva, koje će imati da do regeneracije vinogradarstva barem donekle nadoknadi veliki gubitak u narodnoj gospodarstvenoj privredi, a kasnije za sva buduća vremena da otvori jako i za ovu zemlju toliko lahko vrelo dohodakah, — povjeri kod zem. vlade posebnomu, za taj zadatak naročito

izučenomu vještaku, pak s toga prima odbor predlog: neka se kod zem. vlade ustanovi mjesto posebnoga izvjestitelja za voćarstvo.

10. Odbor je proučio molbu fruškogorskih vinogradarah od 24. lipnja 1888., kojom ištu, da se u Sriemskim Karlovcima ustroji škola za pivničarstvo, te za sušenje i šećerenje voća, nadalje pčelinjaka, te višega i nižega vrtlarstva, te preporuča zem. vladi, da po mogućnosti zadovolji molbi najpače glede podignuća škole za vinogradarstvo, za sušenje voća te pčelarstva i vrtlarstva, koji bi se ogranci u jednom te istom zavodu mogli gojiti. —

11. Molbu istih vinogradarah za dozvolu predujma za izcieljivanje vinogradah sumpornim ugljikom nemože odbor preporučiti s razloga, što su najnoviji radovi u Sriemu dokazali, da u njem ima svih uvjetah bržoj i stalnijoj regeneraciji vinogradah američkom lozom. —

Br. 831. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor za promicanje gospodarstva podnosi izvješće o svojoj sjednici od 16. lipnja o. g. sa molbom, da u njem sadržane predloge u pretres uzeti izvoli.

U Zagrebu, 18. lipnja 1891.

Ljudevit Vukotinović v. r., predsjednik.

Ivan Jagić v. r., izvjestitelj.

Zapisnik

odborske sjednice gospodarstvenoga odbora držane dne 16. srpnja 1881.

Prisutan preuzv. g. ban, odjelni predstojnici presv. gg. dr. **Stjepan Spevec** i **Vjekoslav Klein** i odsječni tajnik g. **Mladen Dolovčak.**

Predmet viećanja bijaše, da se ustanove načela, po kojih se ima u zemaljskom proračunu za god. 1892. udesiti poglavje o potrebah i pokriću u svrhe narodno-gospodarstvene.

Odbor zaključi najprije, da se rezultat današnjega viećanja ima podastrti vis. saboru u obliku predlogah, koji se imadu preporučiti zem. vladi na uvaženje kod sastavljanja zem. proračuna za god. 1892.

1. Dosadašnji običaj, da se izkazuje podpora raznim granam gospodarstva pod jednim obćenitim naslovom nečini se odboru dovoljno jasan ni precizan, te stoga predlaže, da se u ovo poglavje uvrste redom svi posebni ogranci gospodarstva svaki sa svojom svotom pokrića.

2. Uvažavajuć činjenicu, da je filoksera u području kraljevinah Hrvatske i Slavonije do kraja uništila od prilike šestinu vinogradah, a zarazila više manje malo ne sve obćine u svih županijah izim virovitičke i požežke, te je tako najjače vrelo narodne privrede dospjelo u opasnost, te bi moglo gotovo i usahnuti; uvjeren je odbor, da je nastao neodklonivi zadatak zastupstvu naroda, da opredieli za obnovu vinogradarstva razmjerno najveću svotu, svakako puno veću nego li je do sada u tu svrhu doznačivana.

Pitanje o načinu obnove vinogradarstva može se smatrati u glavnih načelih riešenim; narav američke loze, resistencija njezinih pojedinih vrstih, te uvjeti o uspjehu njezina oplemenjivanja evropskom lozom u toliko su proučeni, da nestaje bojazni, da će se izgubiti ili bez koristi uložiti zemaljski novac na uzdržavanje postojećih zemaljskih lozištah i za podporu onim udrugam, što jur postoje u nekojih županijah, a u drugih se osnivaju u svrhu, da udešavaju i uzdržavaju američka lozišta za proučavanje i za proizvodnju loze za razplodnju. Polazeć s ovoga stanovišta, preporuča odbor vis. saboru predlog:

Neka se u proračun za g. 1892. uvrsti nuždna što veća svota za potrebe zem. filoksernoga povjerenstva, naročito za uzdržavanje i popunjivanje vinogradah na Lašćini, da se može u njem nastaviti sustavno izučavanje američke loze i njezino oplemenjivanje te po vremenu i proizvoditi za regeneraciju vinogradarstva nuždna loza.

Postojeći jur zemaljski ložnjaci u Šenkovcu, Samoboru i Gjurgjevcu, te oni subvencionirani u Dugomselu i Kamenici, neka se prema potrebi popune nabavom loze iz inozemstva, imenito takove, koje prema rezultatom znanstvena i praktična izučavanja pruže garancijah, da će se posao regeneracije njom pospješiti i olahkotiti. Isto tako neka se opredieli, koliko je moguće veća svota za podupiranje udrugah, što ili već postoje ili će se osnovati na temelju županijskih štatutah za obnovu vinogradarstva američkom lozom,

kao što su udruge županijske u županiji varaždinskoj, sriemskoj i zagrebačkoj, te obćinske, kao što je udruga u Samoboru, što radi načinom kulturalnim i americ. nasadi. Da se privatnikom olahkoti rad oko obnove vinogradarstva, neka zem vlada i nadalje, čim bude dignuta zabrana uvoza loze iz inozemstva, upravlja nabavom loze za svoja lozišta i za privatnike, koji joj se budu u to ime prijavili.

3. Odbor uvažujuć potrebu, da se oko razplodnje američke loze te oko njezina oplemenjivanja radi sustavno i pod stručnim sveudiljnim nadzorom predlaže, neka bi zem. vlada ili instituciju gospodarskih izvjestiteljah zakonitim putem preustrojila ili neka bi gospodarskim izvjestiteljem stvorila mogućnost, da mogu sustavno i neprekinuto rukovoditi posao regeneracije vinogradarstva svaki u svojoj županiji.

4. Odbor je uvjeren, da se uz sustavno udešen rad vinogradarskih udrugah te uz podporu zemlje vinogradarstvo za koju godinu obnoviti na svom novom temelju i to tako, da se u zemlji ni za kratko razdoblje neće posvema prekinuti proizvodnja vina, a dosljedno da se neće obustaviti ni vinska trgovina

Budući pako da trajnost i uspješnost vinske trgovine počiva na razumnu pivničarstvu, nuždno je, da se zavod zemaljske pivnice, koji s jedne strane ima djelom pokazivati rezultate, što se dadu polučiti na domaćem vinu uporabom razumna pivničarstva, a s druge strane ima načela umna pivničarstva da prenosi u vinogradarske razrede čitave zemlje, ne samo uzdrži nego da se i tako uredi, da može oba ova zadatka podpuno zadovoljavati. Čim je nova sgrada, u koju se taj zavod ima smjestiti, malo ne gotova, predlaže odbor, neka se uvrsti u zemaljski proračun dovoljna svota za nabavu u pivničarskoj tehnici nuždnih aparatah i vina, a isto tako nuždna svota za nagradu i uzdržavanje vieštačkoga osoblja, što će podieljivati pivničarsku obuku zavodskim učenikom, što se usposobljuju za pivničare.

5. Da se osigura neko stalno vrelo za namirivanje raznih gospodarstvenih, često iznenadnih potrebah zemlje, predlaže odbor: neka se po mogućnosti popuni i umnoži zemaljska zaklada za podizanje gospodarstva, što je bila jur postigla visinu od preko 100.000 for., al je velikim dielom potrošena na razne kulturne investicije.

6. Odbor s odobravanjem prima na znanje nakanu preuzv. g. bana, da se nekretna imovina obstojale gospodarske bratovštine u Petrinji upotrebi za osnov podići se imajućega gospodarskoga zavoda u istom gradu.

Ujedno prihvaća predlog svoga člana, zastupnika g. Mandića, te preporuča zem. vladi, da što skorije oživotvori uvjete za podignuće gospodarskoga zavoda u Gospiću.

7. Uvjeriv se odbor o blagoslovnom djelovanju institucije kulturnih mjernikah na gospodarstveni napredak zemlje, prima radostno na znanje nakanu zem. vlade, da poda ovoj instituciji veću ekstenzivnu snagu povećanjem broja kulturnih inžinirah.

8. Dnevice rastuće agende gospodarstvenoga odsjeka zem. vlade iziskuju imperativno veći broj za pojedine ogranke gospodarstva stručno obrazovanih činovnikah. U to ime usvojava odbor predlog: da se već u budući zem. proračun uvrsti te ruke potreba i njezino pokriće.

9. Najpače nastaje potreba, da se skrb za sustavno dizanje voćarstva, koje će imati da do regeneracije vinogradarstva barem donekle nadoknadi veliki gubitak u narodnogospodarstvenoj privredi, a kasnije za sva buduća vremena da otvori jako i za ovu zemlju toliko lahko vrelo dohodakah, — povjeri kod zem. vlade posebnomu, za taj zadatak navlaš

izučenomu vještaku, pak s toga prima odbor predlog: neka se kod zem. vlade ustanovi mjesto posebnoga izvjestitelja za voćarstvo.

10. Odbor je proučio molbu fruškogorskih vinogradarah od 24. lipnja 1888., kojom ištu, da se u Sriemskim Karlovcima ustroji škola za pivničarstvo, te za sušenje i šećerenje voća, nadalje pčelinjaka, te višega i nižega vrtlarstva, te preporuča zem. vladi, da po mogućnosti zadovolji molbi najpače glede podignuća škole za vinogradarstvo, za sušenje voća te pčelarstva i vrtlarstva, koji bi se ogranci u jednom te istom zavodu mogli gojiti. —

11. Molbu istih vinogradarah za dozvolu predujma za izcieljivanje vinogradah sumpornim ugljikom nemože odbor preporučiti s razloga, što su najnoviji radovi u Sriemu dokazali, da u njem ima svih uvjetah bržoj i stalnijoj regeneraciji vinogradah američkom lozom. —

Br. 848. sab. 1887.—1892.

Br. 26.860.

Slavnomu predsjedničtvu

sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu.

U smislu ustanove §. 13. z. č. II. ex 1869. ob ustroju autonomne hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i prema zaključku sabora CXI. od 25. lipnja 1881. predlažu se slavnomu predsjedničtvu sliedeći po računarskom uredu kr. zemaljske vlade sastavljeni računski podnesci o autonomnom budgetu za godinu 1889. i to:

1. Zaključni račun s odnosnimi obrazloženji skupa s glavnim svotnim zaključnim računom glede potrebe i pokrića autonomnoga budgeta za god. 1889. pod I.
2. Blagajnička bilanca pod II.
3. Izkaz aktivah i pasivah pod III.
4. Sumarni izkaz o pokretnoj i nepokretnoj zemaljskoj imovini pod IV.

Iz glavnog svotnog zaključnog računa autonomnoga budgeta za god. 1889. pod I. proizlazi, da je ukupni čisti posljedak tekuće pristojbe izvjestnoga gospodarenja (kolona 5.) prema odobrenom proračunu za g. 1889. (kolona 16.) kod potrebe nepovoljniji za 12.053 for. 05$^1/_2$ nč., a kod pokrića povoljniji za 33.228 for. 99$^1/_2$ nč.

Polag pojedinih poglavjah kod „Potrebe“ posljedak je:

			povoljniji				nepovoljniji			
kod	poglavja	I. Sabor	—	for.	—	nč.	37.890	for.	—	nč.
„	„	II. Ban	—	„	—	„	—	„	—	„
„	„	III. Odjel za unutarnje poslove	—	„	—	„	14.870	„	91$^1/_2$	„
„	„	IV. Odjel za bogoštovje i nastavu	37.509	„	61	„	—	„	—	„
„	„	V. Odjel za pravosudje . . .	3.198	„	25	„	—	„	—	„
			40.707	for.	86	nč.	52.760	for.	91$^1/_2$	nč.
							12.053	for.	05$^1/_2$	nč.

Kod „Pokrića“:

		povoljniji				nepovoljniji			
kod poglavja	I. Odjel za unutarnje poslove	5.664	for.	07	nč.	—	for.	—	nč.
„ „	II. Odjel za bogoštovje i nastavu	6.034	„	03	„	—	„	—	„
„ „	III. Odjel za pravosudje . . .	—	„	—	„	6.033	„	94½	„
„ „	IV. Tangenta izravnih i neizravnih porezah i inih dohodakah	27.564	„	84	„	—	„	—	„
		39.262	for.	94	nč.	6.033	for.	94½	nč.
		33.228	for.	99½	nč.				

Uspjeh na pojedinih poglavjih i naslovih kod potrebe i pokrića autonomnoga budgeta za god. 1889. negledeć na neznatnija prekoračenja preliminara, kao i na postignute manje povoljne ili nepovoljne rezultate napram proračunu za god. 1889. koji su u detailnih zaključcih kod pojedinih poglavjah i naslovah obširno obrazloženi jest sliedeći:

I.

Kod poglavja I. „Sabor“ je čisti posljedak tekuće pristojbe napram proračunu nepovoljniji za 37.890 for. s razloga, jer je na zahtjev predsjedničtva sabora preko proračuna doznačeno i to:

a) za podmirenje saborskih troškovah	17.890 for.
b) a za troškove kraljevinskoga odbora	20.000 „
što čini gornje prekoračenje sa	37.890 for.

II.

Kod poglavja III. „Odjel za unutarnje poslove“ je čisti posljedak tekuće pristojbe napram proračunu nepovoljniji i to:

1. Kod naslova 1. „Središnja uprava“ za 1.356 for. 04½ nč. Akoprem je postignuta prištednja na stalnih berivih sa 7.462 for. 53 nč. kod nekojih sistemiziranih nepopunjenih mjestah, to se ipak nije moglo ukloniti gornjemu prekoračenju s razloga, što se je osim redovitih uredskih, pisarničkih i manjih kućnih potrebah, kao i za obična službena putovanja trošiti moralo i za izvanredna, u proračunu dostatno nepredvidjena putovanja, kao:

pregledanje zdravstvenih zavodah po zem. praliečniku, putovanja radi marvinskih pošastih po zemaljskom nadzorniku veterinarstva, radi odvodnje livadah u svrhu melioracije tla po kulturnom inžiniru, putovanja šumarskih činovnikah i šumarskih nadzornikah, prvi u poslu nadziranja krajiških imovnih šumah, drugi povodom pošumljenja krasa u Primorju, te napokon putovanje činovnikah za uredjenje pašnjakah na dalmatinskoj medji na Velibitu.

2. Kod naslova 8. „Zdravstvo“ za 10.618 for. 77 nč. unatoč polučenim prištednjam kod zavoda za gluhonieme sa 31 for. 40 nč., kod zavoda za sliepe 341 for. 45 nč., kod troška za kupalište u Topuskom 1621 for. 01 nč., te napokon kod troška za veterinarstvo 5452 for. 79 nč. ipak se proračun prekoračiti morao za gornju svotu s razlogah:

a) što je stavka 2. „Ini bolno-obskrbni troškovi“ prekoračena za 15.778 for. 40 nč. a to zato, što su mnoge tražbine iz prijašnjih godinah došle do realiziranja tek u ovoj godini, što je broj trachomatoznih bolestnikah i god. 1889. poskočio, i što je ove godine mnogo ovozemnog za privredom po svietu putujućeg, te oboljelog siromašnijeg pučanstva liečeno u inozemnih bolnicah; zatim:

b) što je stavka 3|4 „Trošak za zemaljsku ludnicu u Stenjevcu“ prekoračen za 1389 for. 78 nč. sbog kupljenoga zemljišta za groblje i s tim skopčanoga troška za ogradu i nasad groblja, zatim za nabavu pećih i raznih strojevah za zavod.

3. Kod naslova 10. „Zemaljske i županijske sgrade“ za 8.616 for. 11 nč. s razloga, što svakom godinom trošnije zemaljske i županijske sgrade iziskuju sve to veće popravke, što su konačni troškovi za adaptacije preduzete još god. 1888. na zemaljskih sgradah u Belovaru došli na izplatu tek u godini 1889. sa 6.400 for. 67 nč., zatim što je uslied ponovljenih ugovorah trošak režije poskočio za 2641 for. 10 nč.

4. Kod naslova 12. „Prinos narodno-gospodarskim svrham“ za 9.926 for. 48 nč. s razloga, što je:

a) na stavki 4. za promicanje pojedinih granah gospodarstva preko proračuna izdano 2.804 for. 93 nč., za 1 putujućega učitelja vinogradarstva i voćarstva, za jednoga vježbenika u zem. uzornoj pivnici u Zagrebu, za nepredvidjeno pošumljenje dionog obćinskog pašnjaka „Vrištine“ u kotaru gospićkom, te za podučavanje svršenih ratarah u racionalnomu pivničarstvu smještenih u zem. uzornoj pivnici;

b) što je za oplemenjivanje konjah nabavljen god. 1889. veći broj pastuhah, nego li je proračunom osiguran bio, a time na stavki 5. prekoračeno 7.658 for. 39 nč.

5. Kod naslova 13. „Prinos narodnim zavodom i zemaljski štipendiji“ za 14.454 for. $35^1/_2$ nč. s razloga, što je usljed predstavakah kazalištne uprave za uzdržavanje drame i opere napram proračunu više potrošeno za 14.544 for. 64 nč.

6. Kod naslova 15. „Mirovine“ za 12.606 for. 95 nč., jer je proračun za g. 1889. sastavljen polag faktičnoga stanja umirovljenikah postojalog do konca rujna 1888. dočim se kasniji prirast mirovinskih pristojbah kod sastavka proračuna predviditi nije mogao.

Usuprot je čisti posljedak tekuće pristojbe kod poglavja III. „Odjel za unutarnje poslove“ napram proračunu povoljniji kod sliedećih naslovah i to:

a) Kod naslova 2. „Gradjevni odjek“ za 2.223 for. 38 nč. što se je usljed premještenja tehničkog osoblja spadajućeg u štatus gradjevnog osoblja ka kr. županijskim i kotarskim oblastim polučila gornja pištednja.

b) Kod naslova 3. „Računarski ured“ za 396 for. 30 nč. usljed interkalarnih pištednjah, što izpražnjeno mjesto jednoga računarskoga savjetnika i jednoga računarskoga asistenta odmah popunjeno nebijaše.

c) Kod naslova 4. „Statistički ured“ za 710 for. 74 nč. zato, jer je mjesto pristava sa berivi god. 1200 for. bio namješten perovodni vježbenik s adjutumom g. 500 for.

d) Kod naslova 5. „Zemaljski arkiv“ za 604 for. 50 nč. usljed interkalarnih prištednjah na stanarini predstojnika arkiva, te nepopunjenog mjesta pisara.

e) Kod naslova 6. „Zemaljska blagajna“ za 718 for. 75 nč. uslied interkalarnih uštednjah nepopunjenog mjesta protustavnika.

f) Kod naslova 7. „Županijske i kotarske oblasti“ za 4.199 for. $05^1/_2$ nč.

Akoprem se je prekoračiti moralo kod stavke 8. na raznih troškovih žup. oblastih za 3.971 for. 88 nč. ponajviše radi premještaja žup. činovnikah ka kr. kot. oblastim; na stavki 15. „Najamnine kot. oblastih“ za 1.342 for. 45 nč. radi povišenih i na novo pri-

raslih nekojih najamninah; na stavki 18. „Razni troškovi kot. oblastih" za 2.463 for. 66 nč. radi premještenja i trajnijeg pridieljenja kot. činovnikah k županijskim oblastim i kr. zem. vladi, to je ipak u cielosti polučena gornja pištednja i to:

na stavki 1. kod stalnih berivah žup. oblastih za 10.293 for. 44 nč. i na stavki 9. kod stalnih berivah kot. oblastih za 25.109 for. 46 nč. usljed interkalarnih uštednjah nekojih nepopunjenih mjestah kao jednoga velikoga župana, nekompletiranih žup. liečnikah i županijskog inžinirskog osoblja, te kotarskih predstojnikah i kotarskih veterinarah; zatim je na pištednju djelovala i stavka 17. što se je ove godine pokazala manja potreba na uzničko-obskrbnih troškovih prema proračunu za 2.114 for.

g) Kod naslova 9. „Zemaljsko oružničtvo" za 22.952 for. 99 nč. uslied polučenih interkalarnih pištednjah, jer god, 1889. više mjestah momčadi popunjeno nebijaše, zatim što su usljed povećih po zem. oružničtvo primljenih računskih povratakah podignute manje mjesečne dotacije.

h) Kod naslova 11. „Cesto i vodogradjevine" za 9.647 for. 12 nč. uslied interkalarnih pištednjah nekojih nepopunjenih mjestah nadcestarah i cestarah, i što su se plaće empiričkoga osoblja namirivale iz samoupravnih nakladah kod kr. županijskih i kotarskih oblastih.

i) Kod naslova 14. „Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi" za 1.254 for. 96 nč. s razloga, što je usljed manje u god. 1889. poubijane grabežljive zvjeradi polučena pištednja od 92 for. 10 nč. na stavki 1.; što je na stavki 4. u ime doplatka za državno redarstvo u Zemunu pištedjeno 438 for. 27 nč.; te što je na stavki 5. u ime raznih nepredvidljivih troškovah prama proračunu manje potrošeno, dotično na ovu stavku primljena naknada od privatnikah za amerikansku lozu u iznosu od 1094 for. 44 nč. na što se kod sastavka proračuna sa sigurnošću računati nije moglo.

III.

Kod poglavja IV. „Odjel za bogoštovje i nastavu" je čisti posliedak tekuće pristojbe napram proračunu na cielom poglavju povoljniji za 37.509 for. 61 nč. i polag po jedinih naslovah je posliedak nepovoljniji i to:

1. Kod naslova 4. „Srednja učilišta" za 642 for. 67 nč. što su preko proračuna izplaćene nepredvidjene pristojbe za orguljanje i pjevanje kod službe božje kod srednjih učilištah u Rakovcu, Vinkovcih, Gospiću, Zemunu i Mitrovici, i što preliminirani 6% interkalar u podpunoj mjeri postignut nije.

2. Kod naslova 5. „Strukovna učilišta" za 104 for. 48 nč. što je preko sistemiziranog broja učiteljah za njeko vrieme doznačena suplentska pristojba za jednog namjestnog učitelja.

3. Kod naslova 7. „Štipendije i obće obrazovne svrhe" za 400 for. jer se je za neobhodno potrebnu nabavu učilah i znanstvenih djelah, kao i za promicanje umjetnosti za toliko proračun prekoračiti morao.

4. Kod naslova 9. „Mirovine" za 4.182 for. 28½ nč. s razloga, što je proračun za god. 1889. sastavljen polag faktičnog stanja umirovljenikah do 20. rujna 1888. dočim su tečajem god. 1889. prirasle mirovinske pristojbe, za koje se kod sastavka proračuna točno znalo nije.

Usuprot je čisti posljedak tekuće pristojbe kod poglavja IV. „Odjel za bogoštovje i nastavu" napram proračunu povoljniji, kod sliedećih naslovah i to:

A) Kod naslova 1. „Središnja uprava" za 1.550 for. 27 nč. usljed interkalarnih pištednjah njekojih nepopunjenih mjestah.

B) Kod naslova 2. „Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne" za 38.070 for. 44$^1/_2$ s razlogah:

a) što je na stavki 1. zemaljski prinos za pokriće manjka vjerozakonske zaklade postignuta interkalarna pištednja od 14.361 for. 76 nč., a na stavki 2. kod „dotacijah" 8.828 for. 67$^1/_2$ nč., a to zato jer se proračun sastavlja na temelju sistemiziranog stanja župnikah i kapelanah, dočim s pomanjkanja dostatnog broja svećenstva nisu bila popunjena tečajem god. 1889. sva kapelanska mjesta.

b) zatim jer je kod obskrbe za 1 svećenika u zavodu za umobolne prištedjeno 362 for. 48 nč. i

c) što je polučena prištednja od 18.177 for. 68 nč. kod nabave crkvenih potrebštinah, uzdržavanja i ovećih popravakah na župnih crkvah u županiji belovarskoj.

C) Kod naslova 3. „Kr. sveučilište Franje Josipa I." za 2.125 for. 81 nč. sbog polučenih interkalarnih prištednjah, jer njekoja sistemizirana mjesta nebijahu kroz cielu god. 1889. popunjena.

D) Kod naslova 6. „Pučke i gradjanske škole i preparandije" za 994 for. 02 nč. na interkalarnih prištednjah, jer sva učiteljska mjesta popunjena nebijahu.

E) Kod naslova 8. „Zemaljske i školske sgrade" za 98 for. i 50 nč., jer se ove godine nije pokazala veća potreba.

IV.

Kod poglavja V. „Odjel za pravosudje" je čisti posljedak tekuće pristojbe napram proračunu povoljniji za 3.198 for. 25 nč.; polag pojedinih naslovah posljedak je n e p o v o l j n i j i i to:

1. Kod naslova 2. „Kr. stol sedmorice" za 1.347 for. 34 nč. usljed promaknuća jednog tajničkog pristava u višji plaćevni razred i što preliminirani 2% interkalar tečajem godine 1889. prištedjen nebijaše.

2. Kod naslova 3. „Kr. banski stol" za 2.562 for. 72 nč. što je umirovljenomu, nu kod banskog stola upotrebljenomu kot. sudcu Juliju Kettigu doznačena dnevnica od 2 for. na dan počam od 28. srpnja 1889. što se kod sastavka proračuna u obzir uzelo nije, kao niti za 4-mjesečna beriva za urbarske poslove pridieljenoga velikog župana Ljudevita pl. Raiznera, na doplatak takodjer pridieljenoga velikog župana Mirka Kršnjavia, te na doplatke pomoćnih izvjestiteljah banskog stola.

3. Kod naslova 5. „Kaznione" za 3.906 for. 55 nč. jer je u obskrbi bilo više kaznenikah nego li bijaše proračunom osigurano.

4. Kod naslova 6. „Zemaljske i županijske sgrade" za 2.715 for. 94 nč. što je tečajem god. 1889. izdan oveći iznos za popravak sgrade kr. sudbenoga stola u Ogulinu, i što je trošak za izvedene u god. 1888. popravke na pravosudnoj sgradi u Belovaru dospio na izplatu tek u god. 1889.

5. Kod naslova 7. „Mirovine" za 4.655 for. 40$^1/_2$ nč., jer je proračun sastavljen na temelju faktičnoga stanja umirovljenikah postojalog koncem rujna 1888., dočim se na kasnije prirasle mirovinske pristoibe nije mogao u obzir uzeti kod sastavka proračuna.

Usuprot tomu je čisti posljedak tekuće pristojbe kod poglavja V. „Odjel za pravosudje" napram proračunu p o v o l j n i j i kod sliedećih naslovah i to:

A) Kod naslova 1. „Središnja uprava" za 5.920 for. 27 nč uslied polučenih interkalarnih prištednjah, pošto sva sistemizirana mjesta popunjena nebijahu; što jedno

mjesto dnevničara po 1 for. 20 nč. na dan nije bilo popunjeno kroz 300 danah; što je unišao veći utržak za razpačane knjige za mjestne sudove, i napokon, što proračunom osigurani trošak za tisak sbornika i uredovne knjige nebijaše izplaćen god. 1889.

B) Kod naslova 4. „Kr. sudovi I. molbe" za 12.465 for. 93½ nč. radi polučenih interkalarnih prištednjah, jer njekoja sistemizirana i proračunom osigurana mjesta tečajem god. 1889. popunjena nebijahu; zatim što su ciene za prehranjivanje uznikah ove godine povoljnije bile, ter što su se kaznene iztrage brzo i uspješno obavljale, pak se je usljed toga za prehranjivanje iztraženikah manje potrošilo.

Ukupni čisti posljedak tekuće pristojbe kod pokrića je glasom glavnoga svotnoga zaključnoga računa nepovoljniji kod poglavja III. „Odjel za pravosudje" za 6.033 for. 94½ nč.

Akoprem je ove godine više unišlo preko proračuna, i to:

na stavki	1.	Utržak od razprodaje sbornika za	360	for. 58	nč.
„ „	3.	Prihod od radnje uznikah kod sudbenih stolovah za	3.054	„ 44½	„
„ „	4.	Naknada troškovah za uznike i kaznene iztrage kod kr. kot. sudovah za	2.080	„ 51	„
„ „	10.	Zakupnina za vrtove i stanove za	440	„ 57	„
„ „	11.	Povratak obskrbe za kaznenice iz Bosne i Hercegovine za	2.579	„ 56	„
„ „	13.	kod raznog prihoda	376	„ 49	„

to se je ipak u svemu izpostavio gornji nepovoljni uspjeh s razlogah:

a) što je u ime naknade troškovah za uznike i kaznene iztrage kod kr. sudbenih stolovah ove godine manje unišlo za 6.712 for. 09 nč.;

b) što kr. kot. sudovi u Gjurgjevcu, Samoboru, Novojgradiški, Vinkovcih i Zemunu nisu tečajem god. 1889. unišlu zaslužbinu kaznenikah u zaračunanje predali kr. poreznim uredom, čime se je stavka 5. „Prihod od radnje uznikah kod kr. kot. sudovah" izpostavila nepovoljnijom za . . . . 1.714 for. 51 nč.

c) jer je kr. kaznioua u Mitrovici iz unišlih novacah za obrt ove godine zidala nove sgrade, pak se time stavka 6. prihod od uporabne sile kaznenikah u Lepoglavi, Glini, Gospiću i Mitrovici pokazuje nepovoljnom za . . . . 3.500 „ — „

d) što je na stavki 7. prihod od poljskoga gospodarstva kod kr. kaznionah u Lepoglavi i Mitrovici nepovoljan za . . . . . 3.000 „ — „

zato, jer je kaznioua u Mitrovici nabavila g. 1889. razno poljodjelsko orudje iz svoga poljskoga gospodarstva.

Usuprot tomu je čisti posljedak tekuće pristojbe kod pokrića povoljniji i to:

1. Kod poglavja I. „Odjel za unutarnje poslove" za 5.664 for. 07 nč. s razloga, što je na stavki 8. „Prihod dolazeći u raznih slučajnih sgodah" unišla nepredvidjena svota od 13.602 for. 54½ nč. jer nije potrošena glavnica plodonosno uložena god. 1876. koja bijaše namienjena za dogradnju Gajeve kuće, već je ove godine povraćena autonomnomu budgetu i to glavnica od . . . . 8.000 „ — „
i narasli kamati sa . . . . 5.602 „ 54½ „

2. Kod poglavja II. „Odjel za bogoštovje i nastavu“ za 6.034 for. 3 nč. s razloga, što je počam od 1. listopada 1889. povišena školarina i jer broj školarinu plaćajućih učenikah konstantno raste.

3. Kod poglavja IV. „Tangenta izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije“ (skupa sa razvojačenom krajinom) je posljedak povoljniji za 27.564 for. 84 nč. s razloga, što je prema ukupnoj preliminiranoj svoti od 6,063.530 for. iz državne blagajne tečajem god. 1889. za toliko više izvadjeno.

Da je pako za toliko više izvadjeno opravdava se time, što se je moglo računati na to, da će efektivni prihod 45% izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah god. 1889. što odpada za podmirbu upravnih autonomnih troškovah više iznašati nego li je preliminirano.

Slavno predsjedničtvo umoljava se, da zaključne ove račune izvoli predati saboru na izpitanje i odobrenje.

U Zagrebu, dne 29. lipnja 1891.

Dragutin grof **Khuen-Héderváry.**

mjesto dnevničara po 1 for. 20 nč. na dan nije bilo popunjeno kroz 300 danah; što je unišao veći utržak za razpačane knjige za mjestne sudove, i napokon, što proračunom osigurani trošak za tisak sbornika i uredovne knjige nebijaše izplaćen god. 1889.

B) Kod naslova 4. „Kr. sudovi I. molbe“ za 12.465 for. $93^{1}/_{2}$ nč. radi polučenih interkalarnih pištednjah, jer njekoja sistemizirana i proračunom osigurana mjesta tečajem god. 1889. popunjena nebijahu; zatim što su ciene za prehranjivanje uznikah ove godine povoljnije bile, ter što su se kaznene iztrage brzo i uspješno obavljale, pak se je usljed toga za prehranjivanje iztraženikah manje potrošilo.

Ukupni čisti posljedak tekuće pristojbe kod **pokrića** je glasom glavnoga svotnoga zaključnoga računa **nepovoljniji** kod poglavja III. „Odjel za pravosudje“ za 6.033 for. $94^{1}/_{2}$ nč.

Akoprem je ove godine više unišlo preko proračuna, i to:

na stavki 1.	Utržak od razprodaje sbornika za	360 for.	58 nč.
„ „ 3.	Prihod od radnje uznikah kod sudbenih stolovah za	3.054 „	$44^{1}/_{2}$ „
„ „ 4.	Naknada troškovah za uznike i kaznene iztrage kod kr. kot. sudovah za	2.080 „	51 „
„ „ 10.	Zakupnina za vrtove i stanove za	440 „	57 „
„ „ 11.	Povratak obskrbe za kaznenice iz Bosne i Hercegovine za	2.579 „	56 „
„ „ 13.	kod raznog prihoda	376 „	49 „

to se je ipak u svemu izpostavio gornji nepovoljni uspjeh s razlogah:

a) što je u ime naknade troškovah za uznike i kaznene iztrage kod kr. sudbenih stolovah ove godine manje unišlo za 6.712 for. 09 nč.;

b) što kr. kot. sudovi u Gjurgjevcu, Samoboru, Novojgradiški, Vinkovcih i Zemunu nisu tečajem god. 1889. unišlu zaslužbinu kaznenikah u zaračunanje predali kr. poreznim uredom, čime se je stavka 5. „Prihod od radnje uznikah kod kr. kot. sudovah“ izpostavila nepovoljnijom za . . . . 1.714 for. 51 nč.

c) jer je kr. kaznionа u Mitrovici iz unišlih novacah za obrt ove godine zidala nove sgrade, pak se time stavka 6. prihod od uporabne sile kaznenikah u Lepoglavi, Glini, Gospiću i Mitrovici pokazuje nepovoljnom za . . . . 3.500 „ — „

d) što je na stavki 7. prihod od poljskoga gospodarstva kod kr. kaznionah u Lepoglavi i Mitrovici nepovoljan za . . . . . 3.000 „ — „

zato, jer je kaznionа u Mitrovici nabavila g. 1889. razno poljodjelsko orudje iz svoga poljskoga gospodarstva.

Usuprot tomu je čisti posljedak tekuće pristojbe kod pokrića povoljniji i to:

1. Kod poglavja I. „Odjel za unutarnje poslove“ za 5.664 for. 07 nč. s razloga, što je na stavki 8. „Prihod dolazeći u raznih slučajnih sgodah“ unišla nepredvidjena svota od 13.602 for. $54^{1}/_{2}$ nč. jer nije potrošena glavnica plodonosno uložena god. 1876. koja bijaše namienjena za dogradnju Gajeve kuće, već je ove godine povraćena autonomnomu budgetu i to glavnica od . . . . 8.000 „ — „
i narasli kamati sa . . . . 5.602 „ $54^{1}/_{2}$ „

2. Kod poglavja II. „Odjel za bogoštovje i nastavu“ za 6.034 for. 3 nč. s razloga, što je počam od 1. listopada 1889. povišena školarina i jer broj školarinu plaćajućih učenikah konstantno raste.

3. Kod poglavja IV. „Tangenta izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije“ (skupa sa razvojačenom krajinom) je posljedak povoljniji za 27.564 for. 84 nč. s razloga, što je prema ukupnoj preliminiranoj svoti od 6,063.530 for. iz državne blagajne tečajem god. 1889. za toliko više izvadjeno.

Da je pako za toliko više izvadjeno opravdava se time, što se je moglo računati na to, da će efektivni prihod 45% izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah god. 1889. što odpada za podmirbu upravnih autonomnih troškovah više iznašati nego li je preliminirano.

Slavno predsjedničtvo umoljava se, da zaključne ove račune izvoli predati saboru na izpitanje i odobrenje.

U Zagrebu, dne 29. lipnja 1891.

Dragutin grof **Khuen-Héderváry.**

Autonomni budget kraljevine Hrvatske i Slavonije.

K račun. br. 5.305—1891.

I.

Glavni svotni zaključni račun

za godinu 1889.

Računarski ured kr. zemaljske vlade.

U Zagrebu, 15. svibnja 1891.

Rašić. **Eisenthal.**

Erbežnik.

Poglavje	Glavni svotnik	Zaostatak koncem poslovne godine 1888.		Odpisano tečajem godine 1889.		Izpravljeni zaostatak		Tekuća pristojba: doznake od 1. siečnja 1889. do 31. prosinca 1889.		Tekuća pristojba: doznaka od 1 siečnja 1890. do 31. ožujka 1890. za god. 1889.		Tekuća pristojba: skupa		Ukupna pristojba (kolona 5. i 8.)		Pod- od 1. siečnja 1889. do 31. prosinca 1889.	
		for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.
	A. Potreba.																
	I. Izvjestno gospodarenje.																
	a) Izdatci.																
I.	Sabor	—	—	—	—	—	—	113690	—	—	—	113690	—	113690	—	113690	—
II.	Ban	—	—	—	—	—	—	35800	—	—	—	35800	—	35800	—	35800	—
III.	Odjel za unutarnje poslove	32401	94	2949	98	29451	96	3123985	57	149764	85½	3273750	42½	3303202	38½	3032098	99½
IV.	Odjel za bogoštovje i nastavu	3399	56	—	—	3399	56	1111030	44	58581	92	1169612	36	1173011	92	1096894	4[illegible]
V.	Odjel za pravosudje	12990	97½	781	05½	12209	92	2023693	07	8572	18	2032265	25	2044475	17	198356[illegible]	[illegible]
	Skupa	48792	47½	3731	03½	45061	44	6408199	08	216918	95½	6625118	03½	6670179	47½	6262052	11
	b) Primitci.																
I.	Sabor	1031	77	—	—	1031	77	800	—	—	—	800	—	1831	77	330	[illegible]
II	Ban	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za unutarnje poslove	71873	83½	1316	86	70556	97½	95607	66	2054	85	97662	51	168219	48½	66484	29
IV.	Odjel za bogoštovje i nastavu	5560	61	219	06	5341	55	15297	97	—	—	15297	97	20639	52	12717	90
V.	Odjel za pravosudje	33153	80½	282	80	32871	½	51478	56	2865	94	54344	50	87215	50½	47215	62
	Skupa	111620	02	1818	72	109801	30	163184	19	4920	79	168104	98	277906	28	126748	[illegible]
	II. Prelazno gospodarenje.																
	a) Izdatci.																
I.	Sabor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II.	Ban	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za unutarnje poslove	1406	05	—	—	1406	05	31907	55½	1791	54	33699	09½	35105	14½	32673	0[illegible]
IV.	Odjel za bogoštovje i nastavu	71	24	—	—	71	24	2470	96	—	—	2470	96	2542	20	2492	58
V.	Odjel za pravosudje	299	12½	—	—	299	12½	1460	68	—	—	1460	68	1759	80½	1436	[illegible]
	Skupa	1776	41½	—	—	1776	41½	35839	19½	1791	54	37630	73½	39407	15	36601	8[illegible]
	b) Primitci.																
I.	Sabor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II.	Ban	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za unutarnje poslove	116397	46	1580	62	114816	84	31907	55½	1030	60	32938	15½	147754	99½	14098	[illegible]
IV.	Odjel za bogoštovje i nastavu	1082	12	150	—	932	12	2470	96	—	—	2470	96	3403	08	1522	[illegible]
V.	Odjel za pravosudje	3350	41	—	—	3350	41	1217	67	—	—	1217	67	4568	08	3644	[illegible]
	Skupa	120829	99	1730	62	119099	37	35596	18½	1030	60	36626	78½	155726	15½	19265	[illegible]

mirba: od 1. siečnja 1890. do 30. travnja 1890. za godinu 1889.		mirba: skupa		Zaostatak koncem poslovne god. 1889. (kolona 9. i 12.)		Odbivši od tekuće pristojbe (kolone 8.) računske povratke, koji su od 1. siečnja 1889. do 31. ožujka 1890. za naknadu propisani		Pokazuje se čisti posliedak tekuće pristojbe za god. 1889. (kolona 8. i 14.)		Proračun za godinu 1889.		Čisti posliedak tekuće pristojbe je napram proračunu (kolona 15. i 16.): povoljniji		Čisti posliedak tekuće pristojbe je napram proračunu (kolona 15. i 16.): nepovoljniji		Zaostatak (kolone 13.): aktivni		Zaostatak (kolone 13.): pasivni	
for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.
—	—	113690	—	—	—	800	—	112890	—	75000	—	—	—	37890	—	—	—	—	—
—	—	35800	—	—	—	—	—	35800	—	35800	—	—	—	—	—	—	—	—	—
207960	½ 62	3240059	62	63142	½ 76	97662	51	3176087	½ 91	3161217	—	—	—	14870	½ 91	—	—	63142	½ 76
72860	½ 96	1169755	45	3256	47	15297	97	1154314	39	1191824	—	37509	61	—	—	—	—	3256	47
51173	59	2034742	½ 22	9732	½ 94	54344	50	1977920	75	1981119	—	3198	25	—	—	—	—	9732	½ 94
331995	18	6594047	½ 29	76132	18	168104	98	6457013	½ 05	6444960	—	40707	86	52760	½ 91	—	—	76132	18
														12053	½ 05				
—	—	330	77	1501	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—	1501	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21899	70	88383	99	79835	½ 49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	79835	½ 49	—	—
104	48	12822	38	7817	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7817	14	—	—
2518	03	49733	65	37481	½ 85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37481	½ 85	—	—
24522	21	151270	79	126635	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	126635	49	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1819	47	34492	½ 55	612	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	612	59
—	-	2492	58	49	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49	62
40	50	1476	69	283	½ 11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	283	½ 11
1859	97	38461	½ 82	945	½ 32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	945	½ 32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11401	½ 17	25499	90	122255	½ 09	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	122255	½ 09	—	—
385	—	1907	45	1495	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1495	63	—	—
739	01	4383	26	184	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	184	82	—	—
12525	½ 18	31790	61	123935	½ 54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	123935	½ 54	—	—

*

Poglavje	Glavni svotnik	Zaostatak koncem poslovne godine 1888.		Odpisano tečajem godine 1889.		Izpravljeni zaostatak		Tekuća pristojba						Ukupna pristojba (kolona 5. i 8.)		Pod-	
								doznake od 1. siečnja 1889. do 31. prosinca 1889.		doznaka od 1. siečnja 1890. do 31. ožujka 1890. za god. 1889.		skupa				od 1. siečnja 1889. do 31. prosinca 1889.	
		for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.
	B. Pokriće.																
	I. Izvjestno gospodarenje.																
	a) Primitci.																
I.	Odjel za unutarnje poslove	33188	39½	205	—	32983	39½	102585	52	2279	45	104864	97	137848	36½	85712	09
II.	Odjel za bogoštovje i nastavu	27054	—	2940	—	24114	—	183633	03	22600	—	206233	03	230347	03	72768	28
III.	Odjel za pravosudje	1073	75	25	—	1048	75	53041	13½	23752	83	76793	96½	77842	71½	52952	45½
IV.	Tangenta izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodaka kraljevinah Hrvatske i Slavonije skupa sa razv. krajinom	—	—	—	—	—	—	6091094	84	—	—	6091094	84	6091094	84	6091094	84
	Skupa	61316	14½	3170	—	58146	14½	6430354	52½	48632	28	6478986	80½	6537132	95	6302527	66½
	b) Izdatci.																
I.	Odjel za unutarnje poslove	—	—	—	—	—	—	773	90	—	—	773	90	773	90	767	30
II.	Odjel za bogoštovje i nastavu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za pravosudje	—	—	—	—	—	—	23	91	—	—	23	91	23	91	23	91
	Skupa	—	—	—	—	—	—	797	81	—	—	797	81	797	81	791	21
	II. Prelazno gospodarenje.																
	a) Primitci.																
I.	Odjel za unutarnje poslove	3040	—	320	—	2720	—	216	86	—	—	216	86	2936	86	216	86
II.	Odjel za bogoštovje i nastavu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za pravosudje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Skupa	3040	—	320	—	2720	—	216	86	—	—	216	86	2936	86	216	86
	b) Izdatci.																
I.	Odjel za unutarnje poslove	363	—	363	—	—	—	216	86	—	—	216	86	216	86	166	86
II.	Odjel za bogoštovje i nastavu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III.	Odjel za pravosudje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Skupa	363	—	363	—	—	—	216	86	—	—	216	86	216	86	166	86

mirba				Zaostatak koncem poslovne god. 1889. (kolona 9. i 12.)		Odbivši od tekuće pristojbe (kolone 8.) računske povratke, koji su od 1. siečnja 1889. do 31. ožujka 1890. za naknadu propisani		Pokazuje se čisti posliedak tekuće pristojbe za god. 1889. (kolona 8. i 14.)		Proračun za godinu 1889.		Čisti posliedak tekuće pristojbe je napram proračunu (kolona 15. i 16.)				Zaostatak (kolone 13.)			
od 1. siečnja 1890. do 30. travnja 1890. za godinu 1889.		skupa										povoljniji		nepovoljniji		aktivni		pasivni	
for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for	n.
17061	12	102773	21	35075	15½	773	90	104091	07	98427	—	5664	07	—	—	35075	15½	—	—
157578	75	230347	03	—	—	—	—	206233	03	200199	—	6034	03	—	—	—	—	..	—
23682	71	76635	16½	1207	55	23	91	76770	05½	82804	—	—	—	6033	94½	1207	55	—	—
—	—	6091094	84	—	—	—	—	6091094	84	6063530	—	27564	84	—	—	—	—	—	—
198322	58	6500850	24½	36282	70½	797	81	6478188	99½	6444960	—	39262	94	6033	94½	36282	70½	—	—
												33228	99½						
6	60	773	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	23	91	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	60	797	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	216	86	2720	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2720	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	216	86	2720	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2720	—	—	—
50	-	216	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50	—	216	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—

Rekapitulacija.

	Primitak						Izdatak					
	od 1. siečnja do 31. prosinca 1889.		od 1. siečnja do 30. travnja 1890. za god. 1889.		skupa		od 1. siečnja do 31. prosinca 1889.		od 1. siečnja do 30. travnja 1890. za god. 1889.		skupa	
	for.	n.	for	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.	for.	n.
	126748	58	24522	21	151270	79	6262052	11½	331995	18	6594047	29½
	19265	42½	12525	18½	31790	61	36601	85½	1859	97	38461	82½
	6302527	66½	198322	58	6500850	24½	791	21	6	60	797	81
	216	86	—	—	216	86	166	86	50	—	216	86
Skupa	6448758	53	235369	97½	6684128	50½	6299612	04	333911	75	6633523	79
Odbije li se od primitka izdatak sa . .	--	—	—	—	6633523	79	—	—	—	—	—	—
To se izpostavlja višak sa	—	—	—	—	50604	71½	—	—	—	—	—	—

	Konačni zaostatci			
	aktivni		pasivni	
	for.	n.	for.	n.
svote I.	126635	49	76132	18
„ II.	123935	54½	945	[illegible]
„ III.	36282	70½	—	—
„ IV.	2720	—	—	—
Skupa	289573	74	[illegible]	[illegible]
	212496	23½		

II.

Blagajnička bilanca

hrvatsko-slavonskoga zemaljskoga autonomnoga budgeta kod kr. zemaljske blagajne u Zagrebu i kod kr. poreznih uredah, zatim komisionalna plaćanja na račun autonomnoga budgeta za godinu 1889.

Stavka		Iznos for.	Iznos nč.
	A. Primitak.		
1	Primitci za autonomni budget kod kr. zemaljske blagajne u Zagrebu od 1. siečnja do 31. prosinca 1889. i to: a) Dotacija iz kr. državne blagajne . . 2,250.000 for. — nč. b) Vlastiti . . . . 356.980 for. 55½ nč.	2,606.980	55½
2	Primitci za autonomni budget kod kr. poreznih uredah	173.119	92½
3	Izdatci kod kr. poreznih uredah i komisionalna plaćanja na račun kr. zemaljske blagajne, odnosno autonomnoga budgeta, izkazuju se ovdje radi bilanciranja računa kao primljena dotacija kr. zemaljske blagajne sa . . . . 4,014.214 for. 76½ nč. po odbitku primitakah pod stavkom 2. sadržanih sa . . . . 173.119 for. 92½ nč. sa netto iznosom od	3,841.094	84
4	Blagajnički manjak kod kr. zemaljske blagajne svršetkom g. 1889.	278.082	75
	Skupa	6,899.278	07
	B. Izdatak.		
1	Izdatci kod kr. zem. blagajne u Zagrebu godine 1889.	2,584.423	34½
2	Izdatci kod kr. poreznih uredah i komisionalna plaćanja na račun autonomnoga budgeta godine 1889.	4,014.214	76½
3	Blagajnički manjak kod kr. zemaljske blagajne početkom g. 1889.	300.639	96
	Skupa	6,899.278	07

Računarski ured kr. zemaljske vlade.

U Zagrebu, 15. svibnja 1891.

Rašić. **Eisenthal.**

Erbežnik.

K rač. br. 5305—1891.

III.

Izkaz

aktivah i pasivah hrv.-slav. zemaljskoga autonomnoga budgeta za g. 1889.

Tekući broj	Naznaka	Na početku godine u				Na svršetku godine u			
		gotovom		efektih		gotovom		efektih	
		for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
	A. Aktiva.								
1	Glasom glavnog svotnog zaključnog računa za autonomni budget	296806	15½	—	—	289573	74	—	—
2	Zemaljska rezervna zaklada i to:								
	a) blagajnički ostatak	—	—	131257	77	1700	35½	119403	25
	b) bezkamatni potresni zajam	—	—	11489	74	—	—	7427	52
	c) predujam zemljištno-odkupnoj zakladi	95047	99½	—	—	95047	99½	—	—
	d) dani zajmovi njekim privatnikom	—	—	513	66	—	—	560	88
	e) dani zajam za pregradnju pastuharne u Kutjevu	—	—	23130	50	—	—	21480	50
	f) zaostale aktivne kamate	5891	44	—	—	6560	17	—	—
3	Fond za ustrojenje botaničkog vrta kr. sveučilišta Franje Josipa I.	—	—	37750	—	—	—	38425	83
4	Blagajnički ostatak u kr. zemaljskoj blagajni u Zagrebu	—	—	14500	—	—	—	12500	—
	Ukupno	397745	59	218641	67	392882	26	199797	98
		616387 for. 26 nč.				592680 for. 24 nč.			

Tekući broj	Naznaka	Na početku godine u				Na svršetku godine u			
		gotovom		efektih		gotovom		efektih	
		for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
	B. Pasiva.								
1	Blagajnički manjak u autonomnom budgetu kr. zemaljske blagajne u Zagrebu	300639	96	—	—	278082	75	—	—
2	Glasom glavnog svotnog zaključnog računa autonomnog budgeta	50931	89	—	—	77077	50½	—	—
3	Ostatak zajma od 400.000 fr. za pravosudne sgrade	322519	97	—	—	311444	83	—	—
4	Zemaljska rezervna zaklada:								
	a) tudji novac	3489	68	—	—	389	05	—	—
	b) blagajnički manjak	12264	07½	—	—	—	—	—	—
5	Ostatak zajma od 40.000 for. za kupljenu Gajevu kuću u Zagrebu	15237	60	—	—	12704	80	—	—
6	Ostatak zajma od 9.500 for. za kupljenu Althalerovu kuću u Pakracu	5067	56	—	—	4462	68	—	—
7	Ostatak zajma od 40.000 for. za kupljenu Kukovićevu kuću u Opatičkoj ulici u Zagrebu . . .	28233	76	—	—	25819	76	—	—
8	Ostatak zajma od 60175 for. uzetog iz sirotinske zaklade na teret bivšeg krajiškog budgeta za dogradnju regnikolarne sgrade . .	44530	60	—	—	41448	38	—	—
	Svota pasivah . .	782915	09½	—	—	751429	75½	—	—
	Svota aktivah . .	616387	26	—	—	592680	24	—	—
	Čisti pasivum . .	166527	83½	—	—	158749	51½	—	—

Prema ovomu umanjio se je tečajem godine 1889. aktivum za 23.707 for. 02 nč.
pasivum za . . . . 31.485 for. 34 nč.
dakle se umanjio čisti pasivum za . . . . 7.778 for. 32 nč.

Računarski ured kr. zemaljske vlade.

U Zagrebu, 15. svibnja 1891.

Rašić. **Eisenthal.**

Erbežnik.

K rač. br. 5.305—1891.

IV.

Svotni izkaz

pokretne i nepokretne zemaljske imovine stojeće pod upravom ovozemaljskih unutra naznačenih oblastih, uredah i zavodah za god. 1889.

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah (u forintih)	Novčana vriednost nekretninah (u forintih)	Opazka
	I. Kr. vladni odjel za unutarnje poslove.			
1	Predsjedničtvo i vladni odjel za unutarnje poslove	35.603	407.700	Prirasla zem. prije Djapina kuća u Demetrovoj ulici broj 15. kupljena za 26.700 for. za računarski ured.
2	Gradjevni odsjek	6.620	—	
3	Računarski ured	1.627	—	
4	Zemaljska blagajna	3 495	—	
5	Zemaljski arkiv	222	—	} Uvršćena je vriednost kao i god. 1888.
6	Statistički ured	7.700	—	} Uvršćena je vriednost kao i god. 1888.
7	Oružničko zapovjedničtvo	62.151	—	
8	Zemaljsko kazalište u Zagrebu .	81.827	—	
9	Zemaljski zavod za umobolne u Stenjevcu	50.038	449.744	
10	Gospodarsko i šumarsko učilište u Križevcih	81.068	216.319	
11	Kr. hrv.-slav. zemalj. pastuharna u Zagrebu	206.984	80.000	
12	Zemaljska ratarnica u Požegi . .	13.981	98.895	
13	Zemaljska uzorna pivnica u Zagrebu	3.755	—	
14	Zemaljska podkivačka škola u Zagrebu	1.824	26.968	Uvrštena vriednost kao g. 1888.
15	Zemaljska bolnica u Pakracu . .	2.694	26.968	
16	Zemaljsko kupalište u Topuskom	11.836	164.040	
17	Županija ličko-krbavska u Gospiću	380 1.868	15.300	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah	Novčana vriednost nekretninah	Opazka
		u forintih		
18	Županija modruško-riečka u Ogulinu	2.202	94.300	Posto nisu predloženi našastari uvrštena je vriednost kao god. 1888.
19	Županija zagrebačka u Zagrebu	3.365	—	
20	Županija varaždinska u Varaždinu	2.353	45.000	
21	Županija belovarsko-križevačka u Belovaru	2.544	124.000	
22	Županija požežka u Požegi	2.171	—	
23	Županija virovitička u Osieku	1.387	167.007	
24	Županija sriemska u Vukovaru	1.786	—	
25	Kotarska oblast u Belovaru	450	—	
26	Kotarska oblast u Brodu	1.849	86.86	Prirast tehn. izvjestitelja prouzročila je veću vriednost pokretninah. Predajom njekih sgradah fin. eraru pala je vriednost nekretninah. Br. 9095.—1890.
27	Kotarska oblast u Čabru	140	—	
28	Kotarska oblast u Delnicah	998	5.553	
29	Kotarska oblast u Dugomselu	1.163	3.301	
30	Kotarska oblast u Daruvaru	720	—	
31	Kotarska oblast u Djakovu	704	26.000	
32	Kotarska oblast u Gospiću	1.143	4.050	
33	Kotarska oblast u Gračacu	329	6.750	
34	Kotarska oblast u Glini	837	26.000	
35	Kotarska oblast u Gjurgjevcu	388	—	
36	Kotarska oblast u Grubišnom polju	251	5 590	
37	Kotarska oblast u Garešnici	418	26.405	
38	Kotarska oblast u Ivancu	512	—	
39	Kotarska oblast u Iloku	613	—	
40	Kotarska oblast u Irigu	661	—	
41	Kotarska oblast u Jaski	622	—	
42	Kotarska oblast u Korenici	377	8.360	Raštelske sgrade u Zavalju predane su dvie vriedne 600 for. god. 1889. financijalnoj upravi.
43	Kotarska oblast u Karlovcu	728	—	
44	Kotarska oblast u Kostajnici	528	5.722	
45	Kotarska oblast u Krapini	681	—	
46	Kotarska oblast u Klanjcu	598	—	
47	Kotarska oblast u Križu	601	16.680	
48	Kotarska oblast u Križevcih	727	26.400	
49	Kotarska oblast u Koprivnici	750	2.190	
50	Izaslanstvo kotarske oblasti u Kostanjevcu	196	14.650	
51	Kotarska oblast u Ludbregu	422	—	
52	Kotarska oblast u Miholjcu dol.	271	6.820	
53	Kotarska oblast u Mitrovici	292	16.250	
54	Kotarska oblast u Našicah	513	2.404	
55	Kotarska oblast u Novoj Gradiški	861	17.400	
56	Kotarska oblast u Novskoj	646	10.925	
57	Kotarska oblast u Novom Marofu	292	—	
58	Kotarska oblast u Novom	880	—	
59	Kotarska oblast u Ogulinu	883	84.200	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah	Novčana vriednost nekretninah	Opazka
		u forintih		
60	Kotarska oblast u Osieku . . .	1.049	12.480	
61	Kotarska oblast u Otočcu . . .	1.623	11.276	
62	Kotarska oblast u Perušiću . .	553	19.010	
63	Kotarska oblast u Pisarovini . .	278	—	
64	Kotarska oblast u Petrinji . . .	615	17.000	
65	Kotarska oblast u Pregradi . . .	421	—	
66	Kotarska oblast u Pakracu . . .	588	5.098	
67	Kotarska oblast u Požegi . . .	870	—	
68	Kotarska oblast u Rumi	958	26 570	
69	Kotarska oblast u Senju	747	3.260	
70	Kotarska oblast u Slunju . . .	694	36.700	
71	Kotarska oblast u Sušaku . . .	1.047	—	
72	Kotarska oblast u Sisku	154	79.511	Medju nekretninami župni ured i crkva u Bukevju i Veleševcu, što sve spada po izvješću kr. kot. oblasti u Sisku medju zemaljsku imovinu.
73	Kotarska oblast u Samoboru . .	487	—	
74	Kotarska oblast u Stubici dol. .	471	150	
75	Kotarska oblast u Slatini . . .	555	—	
76	Kotarska oblast u Šidu	529	—	
77	Kotarska oblast u Staroj Pazui .	423	10.000	
78	Kotarska oblast u Sv. Ivanu-Zel.	572	—	
79	Kotarska oblast u Udbini . . .	370	10.235	
80	Kotarska oblast u Vojniću . . .	219	3.070	
81	Kotarska oblast u Vrbovskom . .	65	—	
82	Kotarska oblast u Vel. Gorici .	468	—	
83	Kotarska oblast u Vrginmostu	633	6.640	
84	Kotarska oblast u Varaždinu . .	648	—	Našastar nije predložen, stoga je svota unešena iz našastara g. 1888.
85	Kotarska oblast u Virovitici . .	439	18.360	
86	Kotarska oblast u Vukovaru . .	1.722	109.145	
87	Kotarska oblast u Vinkovcih . .	1.565	60.650	
88	Kotarska oblast u Zagrebu . . .	957	10.300	
89	Kotarska oblast u Zlataru . . .	781	—	
90	Kotarska oblast u Zemunu . . .	526	42.090	Manje za 203.710 for. jer je do sada medju svoje nekretnine subsumirala vriednost nekretninah i kr. kot. oblasti u Staroj Pazui, vel. realke u Zemunu i višje pučke škole u Petrovaradinu, što je sada izpustila na dopis rač. ureda br. 957.—1891. buduć su te nekretnine već napose izkazane.
91	Kotarska oblast u Županju . .	442	7.300	
92	Kr. kot. oblast u Požegi za zem. imovinu k mrsunjskoj ustavi kod Broda	—	—	
93	Zemaljska bubara u Osieku . .	—	33.083	
	Svota I. . . .	632.994	2,762.505	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah	Novčana vriednost nekretninah	Opazka
		u forintih		
	II. Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu.			
1	Vladni odjel za bogoštovje i nastavu	148.843	40.000	
2	Zemaljsko sveučilište Franje Josipa I.	6.220	360.398	Sgrada sveučilišta 300.000 for. kemički laboratorij 60.398 for. skupa 360.398 for.
3	Sveučilištni kemički zavod u Zagrebu	13.229	60.399	
4	Sveučilištni botanički zavod u Zagrebu	9 515	—	
5	Sveučilištni fizikalni kabinet u Zagrebu	13.178	—	
6	Velika gimnazija u Zagrebu	16.358	75.100	
7	Velika gimnazija u Varaždinu	10.357	—	
8	Velika gimnazija na Rieci	7.230	—	
9	Velika gimnazija u Požegi	9.325	56.000	
10	Velika gimnazija u Osieku	17.543	—	
11	Velika gimnazija u Gospiću	7.272	60.300	
12	Velika gimnazija u Vinkovcih	10.054	70.000	
13	Velika realna gimnazija u Rakovcu	25.218	—	
14	Mala realna gimnazija u Senju	11.388	10.000	
15	Mala realna gimnazija u Belovaru	8.594	35.000	
16	Velika realka i s njom spojena trgovačka škola u Zagrebu	145 25.964	—	Trg. škola vel. realka.
17	Velika realka i s njom spojena trgovačka škola u Zemunu	16.056	11.400	
18	Velika realka u Osieku	11.937	—	
19	Mala realna gimnazija u Mitrovici	5.648	—	
20	Mala realka u Petrinji	6.913	—	
21	Nautička škola u Bakru	7.693	—	
22	Gradjanska škola u Brodu na S.	5.841	50.000	
23	Viša pučka škola u Glini	2.473	—	
24	Kr. višja pučka učiona u Karlobagu	455	25.000	Zemljišta neima.
25	Viša pučka učiona u Novoj Gradiški	4.587	13.590	
26	Viša pučka škola u Kostajnici	5.585	60.000	
27	Gradjanska škola u Ogulinu	2.504	12.130	
28	Viša pučka dječačka škola u Otočcu	4.263	21.145	
29	Viša pučka škola u Petrovaradinu	3.887	35 340	
30	Kr. višja pučka djevojačka škola u Slunju	2.475	50.250	
31	Mužka preparandija u Zagrebu	6.538	—	
32	Učiteljska škola u Petrinji	6.432	100.000	
33	Kr. obrtna škola u Zagrebu	25.385	251.352	
	Svota II.	459.095	1,397.404	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah	Novčana vriednost nekretninah	Opazka
		u forintih	u forintih	
	III. Kr. vladni odjel za pravosudje.			
1	Vladni odjel za pravosudje . . .	7.434	321.622	
2	Stol sedmorice	1.483	—	
3	Banski stol	6.041	—	
4	Sudbeni stol u Gospiću	1.461	103.400	
5	Sudbeni stol u Ogulinu	2.074	61.400	
6	Sudbeni stol u Zagrebu	4.773	—	
7	Sudbeni stol u Petrinji	3.419	53.500	
8	Sudbeni stol u Varaždinu . . .	1.568	11.700	
9	Sudbeni stol u Belovaru . . .	2.969	80.507	
10	Sudbeni stol u Požegi	1.589	22.056	Sgrada kbr. 395 kupljena je god. 1889. za 12.000 for.
11	Sudbeni stol u Osieku	3.749	—	
12	Sudbeni stol u Mitrovici	6.416	—	
13	Kotarski sud u Bakru	236	—	
14	Kotarski sud u Brodu	695	26.000	Nije do ove god. izkazivao nekretnine.
15	Kotarski sud u Belovaru . . .	492	3.610	
16	Kotarski sud u Bošnjacih . . .	570	3.500	
17	Kotarski sud u Čabru	671	—	
18	Kotarski sud u Daruvaru . . .	644	12.514	
19	Kotarski sud u Delnicah	692	—	
20	Kotarski sud u Djakovu	701	7.000	
21	Kotarski sud u Garešnici . . .	505	27.115	
22	Kotarski sud u Gjurgjevcu . . .	698	8.000	
23	Kotarski sud u Glini	861	15 400	
24	Kotarski sud u Velikoj Gorici .	616	—	
25	Kotarski sud u Gospiću	370	—	
26	Kotarski sud u Gračacu . . .	361	7.200	
27	Kotarski sud u Grubišnom polju	331	5.339	
28	Kotarski sud u Iloku	483	—	
29	Kotarski sud u Sv. Ivanu-Zelina .	283	—	
30	Kotarski sud u Irigu	628	—	
31	Kotarski sud u Ivancu	447	—	
32	Kotarski sud u Jaski	958	—	
33	Kotarski sud u Božjakovini . .	267	—	Pošto našastar nije predložen uvrštena je vriednost iz našastara za g. 1886.
34	Kotarski sud u Karlovcu . . .	1.342	—	
35	Kotarski sud u Karlovcih . . .	612	—	
36	Kotarski sud u Klanjcu	938	—	
37	Kotarski sud u Koprivnici . . .	1.078	—	
38	Kotarski sud u Korenici	622	8.934	
39	Kotarski sud u Kostajnici . . .	506	—	
40	Kotarski sud u Krnjaku	511	21.800	
41	Kotarski sud u Križu	993	—	
42	Kotarski sud u Križevcih . . .	1.400	—	
43	Kotarski sud u Krapini	584	—	
44	Kotarski sud u Ludbregu . . .	798	—	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost pokretninah	Novčana vriednost nekretninah	Opazka
		u forintih	u forintih	
45	Kotarski sud u Dol. Miholjcu	180	7.800	
46	Kotarski sud u Mitrovici	295	—	
47	Kotarski sud u Našicah	541	10.150	
48	Kotarski sud u Novom	751	—	
49	Kotarski sud u Novskoj	557	3.700	
50	Kotarski sud u Novoj Gradiški	488	25.340	
51	Kotarski sud u Ogulinu	303	—	
52	Kotarski sud u Osieku	884	—	
53	Kotarski sud u Otočcu	738	—	
54	Kotarski sud u Pakracu	958	—	
55	Kotarski sud u Petrinji	372	—	
56	Kotarski sud u Pisarovini	538	—	
57	Kotarski sud u Pregradi	597	—	
58	Kotarski sud u Požegi	199	—	
59	Kotarski sud u Rumi	648	—	Nije stigao, s toga vriednost uzeta g. 1888.
60	Kotarski sud u Samoboru	534	—	
61	Kotarski sud u Senju	563	—	
62	Kotarski sud u Sisku	615	—	
63	Kotarski sud u Slatini	825	—	
64	Kotarski sud u Slunju	500	2.100	
65	Kotarski sud u Staroj Pazui	688	8.630	
66	Kotarski sud u Stubici	2.295	—	
67	Kotarski sud u Šidu	411	—	
68	Kotarski sud u Udbini	407	3.008	
69	Kotarski sud u Varaždinu	805	—	
70	Kotarski sud u Vinkovcih	1.228	59.110	
71	Kotarski sud u Virovitici	700	—	
72	Kotarski sud u Vukovaru	1.200	29.900	
73	Kotarski sud u Zagrebu	—	—	
74	Kotarski sud u Zemunu	1.665	—	
75	Kotarski sud u Zlataru	695	—	
76	Kotarski sud u Dugomselu	518	—	
77	Bivši kr. kot. sud u Čemernici	—	—	Nekretnine pripadaju fin. eraru. Dopis kot. suda u Glini od 31. kolovoza 1890. br. 7494 gr.
78	Bivši kr. kot. sud u Rujevcu	—	3.965	
79	Zemaljska kazniona u Lepoglavi	36.873	571.345	
80	Zemaljska kazniona u Glini	1.622	44.000	
81	Zemaljska kazniona u Gospiću	3.458	121.496	
82	Zemaljska kazniona u Mitrovici	21.548	64.100	
83	Zemaljska ženska kazniona u Zagrebu	2.609	83 995	
84	Kr. kot. sud u Novom Marofu	1.321	—	
	Svota III.	152.998	1,839.236	

Tekući broj	Oblast, ured ili zavod	Novčana vriednost			Opazka
		pokretninah	nekretninah	skupa	
		u forintih			
	Rekapitulacija glavnih svotah.				
1	I. svote	632.994	2,762.505		
2	II. svote	459.095	1,397.404		
3	III. svote	152.998	1,839.236		
	Sveukupno	1,245.087	5,999.145	7,244.232	
	Prispodobi li se stanje zemaljske imovine postojale g. 1888. sa	1,189.463	5,494.828	6,684.291	
	to proizlazi, da se je tečajem g. 1889. vriednost zemaljske imovine povećala za	55.624	504.317	559.941	

Računarski ured kr. zamaljske vlade.

U Zagrebu 15. svibnja 1891.

Rašić.

Eisenthal.

Erbežnik.

Br. 871. sab. 1887.—1892.

Predlog

kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade,

kojim

saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

predlaže na ustavno pretresivanje osnovu zakona o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije

za godinu 1892.

A. Predlog kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.
B. Osnova zakona o proračunu za godinu 1892.
C. Proračun za godinu 1892.
D. Prilog k proračunu: A. Odobreni proračun hrv.-slav. vjerozakonske zaklade za g. 1892.
E. Preliminar 44% tangente od izravnih i neizravnih porezah.
F. Prilog k proračunu: B. Obrazloženje razlikah medju odobrenim proračunom za g. 1891. i osnovom proračuna za g. 1892.

U Zagrebu 1891.

Tiskarski zavod „Narodnih Novinah“.

Br. 52.619. zem. vlada.

Predlog

kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, kojim saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije predlaže na ustavno pretresivanje osnovu zakona o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

Slavnomu predsjedničtvu sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu.

Čast mi je u smislu §. 13. zak: čl. II. : 1869. ob ustroju autonomne hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade predložiti saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na ustavno pretresivanje osnovu zakona o proračunu potrebštinah nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije i proračun potrebe i pokrića za godinu 1892. — kao prilog toga proračuna sliedi: a) proračun hrv.-slav. vjerozakonske zaklade za godinu 1892. odobren previšnjim riešenjem od 6. listopada 1891.: b) preliminar 44% tangente od svih izravnih i neizravnih porezah i inih javnih dohodakah; i c) obrazloženje razlikah medju odobrenim za god. 1891. proračunom i predloženom osnovom za godinu 1892.

Potreba u ovom proračunu izkazana je prema organičkom ustroju autonomne uprave, glede stvarnih troškovah prema trogodišnjemu prosjeku efektivne potrebe, glede investicijah obzirom na izgradjenje cestovne mreže i vodogradnjah, zatim pogledom na promicanje prosvjetnih i narodno-gospodarstvenih svrhah.

Pokriće osniva se na zakonu od 10. prosinca 1889. ob uzakonjenju financijalne nagode i na zakonu od 12. srpnja 1891. o promjeni §. 21. zakonskoga članka I. 1868.

Cielokupna potreba za god. 1892. od 7,311.100 for. veća je od potrebe prediduće godine sa 663.344 for. od koje svote dolazi na unutarnji odjel 389.192 for. na odjel za bogoštovje i nastavu 107.778 for., na pravosudni odjel 166.374 for.

U pokriću manji je vlastiti prihod svih trih vladnih odjelah napram g. 1891. sa 5447 for., dočim je tangenta iz izravnih i neizravnih porezah i inih javnih dohodakah veća sa 668.791 for.

Veći ovaj prihod iz tangente porezne opredieljen je pretežnijim dielom za povišenje dotacijah investicionalnim svrham, naime:

za cesto- i vodogradjevine	134.000 for.
za sgrade sudbene, upravne, preparandiju i botanički vrt . . .	194.500 for.
za konjogojstvo i gospodarstvene zavode	70.990 for.
za vinogradarstvo i tamanjenje filoksere, pomologički i oenoložki zavod u Petrinji	22.000 for.
prinosi nar. pučkim školam, zem. glasbenom zavodu, štipendiji .	18.580 for.
za medicinski fakultet	10.000 for.
Skupa . . .	450.000 for.

Ostatak toga većega prihoda razdieljuje se na veće potrebe uvjetovane preustrojstvom državnoga nadodvjetničtva, ustrojenjem njekoliko novih upravnih i sudbenih kotarah, poraslimi prema trogodišnjemu prosjeku stvarnimi troškovi, zatim na veću potrebu za obskrbu bolestnikah, umobolnikah i za ciepljenje boginjah, — za oružničke potrebe i novu podčastničku školu za provedenje potajnih diobah, za nov popis izbornikah i biračah. za nove gruntovne uložke i za mirovinske pristojbe.

Kako je veća potreba porazdieljena na pojedina poglavja, naslove i stavke, izkazano je u obrazloženju razlikah, priloženom osnovi proračuna.

U Zagrebu, 22. studenoga 1891.

Za bana:
Stanković v. r.

Osnova zakona

o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. ustanovljuju se troškovi sa sedam milijunah, tri sto jedanaest tisuća i jedna sto forintih a. vr. (7,311.100 forintih).

§. 2.

Svota ova razdieljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

POGLAVJE I.

Sabor . . . . 75.000 for.

POGLAVJE II.

Ban . . . . 35.800 for.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov	1.	Središnja uprava	165.486	for.
„	2.	Gradjevni odsjek	33.013	„
„	3.	Računarski ured	62.621	„
„	4.	Statistički ured	12.550	„
„	5.	Zemaljski arkiv	3.550	„
„	6.	Zemaljska blagajna	15.663	„
„	7.	Županijske i kotarske oblasti	834.803	„
„	8.	Zdravstvo i veterinarstvo	247.870	„
„	9.	Zemaljsko oružničtvo	529.273	„
„	10.	Zemaljske i županijske sgrade	99.570	„
„	11.	Cesto- i vodogradjevine	940.677	„
„	12.	Prinos narodno-gospodarskim svrham	282.364	„
„	13.	Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji	43.820	„
„	14.	Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi	65.250	„
„	15.	Mirovine	358.262	„

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov	1. Središnja uprava	49.994 for.
„	2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne	291.868 „
„	3. Sveučilište Franje Josipa I.	135.484 „
„	4. Srednja učilišta	345.051 „
„	5. Strukovna učilišta	77 550 „
„	6. Učiteljske i pučke škole	217.183 „
„	7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe	57 683 „
„	8. Zemaljske i školske sgrade	60 726 „
„	9. Mirovine	105.799 „

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov	1. Središnja uprava	40.420 for.
„	2. Kr. stol sedmorice	61.998 „
„	3. Kr. banski stol	135.074 „
„	4. Kr. drž. nadodvjetničtva i kr. drž. odvjetničtva	81.275 „
„	5. Kr. sudovi prve molbe	1,230.182 „
„	6. Kapnione	183.068 „
„	7. Zemaljske i županijske sgrade	185.573 „
„	8. Mirovine	246.627 „

§. 3.

Troškovi prediduóim paragrafom odobreni imadu se pokriti:

1. Vlastitimi dohodci i to:

a) odjela za unutarnje poslove sa . . . . 79.332 for.

b) odjela za bogoštovje i nastavu sa . . . . 232.207 „

c) odjela za pravosudje sa . . . . 76.445 „

2. Tangentom izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije . . . . 6,923.216 „

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji niti medju naslovi ovih troškova.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

PRORAČUN

O POTREBI I POKRIĆU

NUTARNJE SAMOUPRAVE

KRALJEVINAH

HRVATSKE I SLAVONIJE

ZA GODINU 1892.

Glavni svotnik.

Stavka	Poglavje		Predlog za godinu 1892. redovita	Predlog za godinu 1892. izvan-redna	Predlog za godinu 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za g. 1892. više	Predloženo za g. 1892. manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		A. Potreba.						
1	I.	Sabor	75.000	—	75.000	75.000	—	—
2	II.	Ban	35.800	—	35 800	35.800	—	—
3	III.	Odjel za unutarnje poslove . . .	3,217.179	477,593	3,694.772	3,305.580	389192	—
4	IV.	Odjel za bogoštovje i nastavu . .	1,284.803	56.535	1,341.338	1,233.560	107778	—
5	V.	Odjel za pravosudje	1,967.740	196.450	2,164.190	1.997.816	166744	—
		Ukupno . . .	6,580.522	730.578	7,311.100	6,647.756	663344	—
		B. Pokriće.						
1	I.	Odjel za unutarnje poslove . . .	79.332	—	79.332	76.769	2.563	—
2	II.	Odjel za bogoštovje i nastavu . .	232.207	—	232.207	232.301	—	94
3	III.	Odjel za pravosudje	76.445	—	76.445	84.361	—	7.916
4	IV.	Tangenta izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije	6,923.116	—	6.923.116	6,254 325	668791	—
		Ukupno . . .	7,311.100	—	7,311.100	6,647.756	671354	8.010
							663344	

A. Potreba.

Poglavje I.

S a b o r.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za g. 1892. pojedince	Predlog za g. 1892. ukupno	Odobreni proračun g. 1891.	Predlog sab. odbora poje-dince	Predlog sab. odbora ukupno
			forinti u austrijanskoj vriednosti				
		Redovita potreba.					
1		Plaće i stanarine:					
	1	2 podvornika:					
		1 sa 450 for. } 1 sa 400 for. } i 80 for. stanarine	1.010				
	2	1 vratar sa 400 for. plaće i 80 for. stanarine . .	480	1.490	1.490		
2		Dnevnice, stanarine i putni troškovi zastupnika, zatim troškovi saborske pisarne		73.510	73.510		
		Ukupno		75.000	75.000		

Poglavje II.

Ban.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za g. 1892.		Odobreni proračun za g. 1891.	Predlog sab. odbora	
			pojedince	ukupno		poje-dince	ukupno
			forinti u austrijanskoj vriednoti				
		Redovita potreba.					
1		Plaća za bana		12.000	12.000		
2		Službovina za bana		8.800	8.800		
3		Vladi na razpolaganje za vladine svrhe		15.000	15.000		
		Opazka		35.800	35.800		

Poglavje III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov 1—15.

Svotnik.

Naslov	Tek. broj stavke		Predlog za godinu 1892. redovito	Predlog za godinu 1892. izvanredno	Predlog za godinu 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za g. 1892. više	Predloženo za g. 1892. manje	Predlog sab. odbora pojedince	Predlog sab. odbora ukupno
			forinti u austrijanskoj vriednosti							
1		Središnja uprava	164.736	750	165.486	160.446	5.040			
2		Gradjevni odsjek	33.013	—	33.013	33.013	—			
3		Računarski ured	62.421	200	62.621	62.371	250			
4		Statistički ured	12.550	—	12.550	12.550	—			
5		Zemaljski arkiv	3.550	—	3.550	3.550	—			
6		Zemaljska blagajna . .	15.663	—	15.663	15.263	400			
7		Županijske i kot. oblasti	819.003	15.800	834.803	742.343	92.460			
8		Zdravstvo i veterinarstvo	244.320	3.550	247.870	224.220	23.650			
9		Zemaljsko oružničtvo . .	523 000	6.273	529.273	514.100	15.173			
10		Zemaljske i žup. sgrade	64.570	35.000	99.570	55.270	44 300			
11		Cesto- i vodogradjevine .	593.277	347.400	940.677	818.977	121700			
12		Prinos narodno-gospodarskim svrham	237.364	45.000	282.364	211.365	70.999			
13		Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji .	43.400	420	43.820	42.240	1.580			
14		Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi . . .	42.050	23.200	65.250	53.050	12.200			
15		Mirovine	358.262	—	358.262	356.822	1.440			
		Ukupno . . .	3,217.179	477 593	3,694.772	3,305.580	389192			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. — poje-dince	Predlog za god. 1892. — ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1891. — više	Predloženo za god. 1891. — manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Na l. 1.						
		Središnja uprava.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarina:						
	1	1 odjelni predstojnik sa 6.000 for. plaće i 450 for. stanarine	6.450					
	2	9 odjelnih savjetnika (medju njimi jedan sa 2.600 for. plaće i 350 for. stanarine iz zemljištno-odkupne zaklade):						
		4 po 3.000 for. / 4 po 2.600 for. } plaće i 350 for. stanarine	25.200					
	3	1 šumarski savjetnik kao izvjestitelj sa 2.400 for. plaće i 3[illegible]0 for. stanarine	2.750					
	4	10 tajnikah (medju njimi jedan sa 1.600 fr. plaće i 300 for. stanarine iz zemljištno-odkupne zaklade):						
		6 po 1.800 for. / 3 po 1.600 for. } plaće i 300 for. stanarine	18.300					
	5	2 šumarska nadzornika:						
		1 sa 1.800 for. / 1 sa 1.600 for. } plaće i 200 for. stanarine	4.000					
	6	12 perovodjah:						
		6 po 1.200 for. plaće i 250 for. / 6 po 1.000 for. plaće i 200 for. } stanarine	15.900					
	7	1 nadzornik veterinarstva sa 1.800 for. plaće i 300 for. stanarine	[illegible].100					
	8	1 prevoditelj sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	1.200					
	9	2 šumarska povjerenika:						
		1 sa 1.000 for. / 1 sa 900 for. } plaće i 200 for. stanarine	2.300					
	10	1 kulturni inžinir sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	1.200					
	11	1 ravnatelj pomoćnih uredah sa 1.600 for. plaće i 300 for. stanarine	1.900					
	12	1 pristav pomoćnih ureda sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	13	11 oficijala:						
		4 I. razreda po 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine 2 II. razreda po 900 for. plaće i 150 for. stanarine 5 III. razreda po 800 for. plaće i 150 for. stanarine	11·650					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	14	5 akcesista po 600 for. plaće i 100 for. stanarine	3.500					
	15	2 kamenotiskara po 600 for. plaće i 100 for. stanarine	1.400					
	16	1 predsjednički podvornik sa 500 for. plaće i 80 for. stanarine	540					
	17	1 vratar sa 400 for. plaće i stanom u naravi	400					
	18	13 podvornika i: 7 po 400 for., 6 po 350 for. } plaće i 80 for. stanarine	5.940	106.220	105.020	1.200		
2		Službovina za predstojnika unutarnjega odjela		1.000	1,000			
3		Odielo:						
	1	za 14 podvornika po 40 for.	560					
	2	za vratara	80	640	640			
4		Pripomoći za činovnike i službenike svih odsjeka unutarnjega odjela i gradjevnog odsjeka		1.600	1.200	400		
5		Nadnice za dnevničare i sluge pomagače .		11.200	11.000	200		
6		Uredski, pisarnički i putni troškovi		39.000	36.000	3.000		
7		Troškovi za izdavanje redarstvenoga viestnika		1.000	800	200		
8		Najamnine		5.400	5.400			
9		Službeni doplatak za vrhovnoga načelnika grada Zagreba		800	800			
		Svota redovite potrebe		166.860	161.860	5.000		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		2 124	2.500	376		
		Ostane		164.736	159.360	5.376		
		Izvanredna potreba.						
10		Službovina za jednoga častnika kod zajedničkoga ratnoga ministarstva, za izradjivanje onih krajiških posala, koji se još i sada kod toga zajedničkoga ministarstva obavljaju			336		336	
11		Osobni doplatci onih činovnika, koji su kod preustrojstva s manjom plaćom namješteni		750	750			
		Svota izvanredne potrebe . . .		750	1.086		336	
		Svota redovite potrebe		164.736	159.360	5.376		
		Skupa		165.486	160.446	5.376	336	
						5.040		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedinca	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 2.						
		Gradjevni odsjek.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće, stanarine i doplatci:						
	1	1 gradjevni savjetnik sa 2.600 for. plaće i 350 for. stanarine	2.950					
	2	4 nadinžinira:						
		2 po 1.800 for. / 2 po 1.600 for. } plaće i 250 for. stanarine	7.800					
	3	7 inžinira:						
		3 po 1.200 fr. / 4 po 1.000 fr. } plaće i 200 for. stanarine i 200 fr. mjestnog doplatka	10.400					
	4	9 inžinirskih pristava:						
		4 po 800 for. / 5 po 700 for. } plaće i 150 for. stanarine i 150 fr. mjestnog doplatka	9.900					
	5	2 inžinirska vježbenika po 600 for. adjutuma	1.200	31.750	31.750			
2		Nadnice:						
	1	2 risarska dnevničara po 2 for. na dan . .	1.460					
	2	1 pisarnički dnevničar sa 1 for. 20 novč. na dan	438	1.898	1.898			
		Svota redovite potrebe		33.648	33.648			
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		635	635			
		Ostane		33.013	33.013			
		Naslov 3.						
		Računarski ured.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarina:						
	1	1 računarski ravnatelj sa 2.000 for. plaće i 350 for. stanarine	2.350					
	2	1 računarski nadsavjetnik sa 1.600 for. plaće i 300 for. stanarine	1.900					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. poje-dince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	3	6 računarskih savjetnika: 3 po 1.400 for. 2 po 1.200 for. } plaće i 250 for. stanarine	7.850					
	4	9 računarskih revidentah: 4 po 1.100 for. 5 po 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	11.200					
	5	21 računarski oficijal: 10 po 900 for. 10 po 800 for. } plaće i 150 for. stanarine 1 sa 800 for. plaće i 150 for. stanarine iz zemljištno-odkupne zaklade.	20.000					
	6	9 računarskih asistenta: 4 po 700 for. 3 po 600 for. } plaće i 100 for. stanarine 2 po 600 for. plaće i 100 for. stanarine iz zemljištno-odkupne zaklade.	5.300					
	7	10 računarskih vježbenika 5 po 400 for. 5 po 300 for. } adjutuma	3.500					
	8	1 odpravnik sa 700 for. plaće i 100 for. stanarine	800					
	9	1 akcesista sa 600 for. plaće i 100 for. stanarine	700					
	10	4 podvornika: 1 sa 400 for. 1 sa 360 for 2 po 300 for. } plaće i 60 for. stanarine .	1.600	55.200	55.200			
2		Nadnice za kalkulante i slugu pomagača .		4.665	4.545	120		
3		Uredski i pisarnički troškovi		2.800	2.800			
4		Odielo za 4 podvornika po 40 for.		160	160			
5		Pripomoći		700	700			
		Svota redovite potrebe		63.525	63.405	120		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		1.104	1.104			
		Ostane		62.421	62.301	120		
		Izvanredna potreba.						
6		Osobni doplatci		200	70	130		
		Svota izvanredne potrebe . . .		200	70	130		
		Svota redovite potrebe		62.421	62.301	120		
		Skupa		62.621	62.371	250		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 4.						
		Statistički ured.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
		1 predstojnik sa 1.800 for. plaće i 300 for. stanarine	2.100					
		1 pristav sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	1.200	3.300	3.300			
2		Nadnice za dnevničare i sluge pomagače		5.300	5.300			
3		Stvarni troškovi za statističke publikacije, tiskanice, knjižnicu, pisarničke, uredske i kućne potrebe, te nagrade i pripomoći		3.950	3.950			
		Svota redovite potrebe		12.530	12.550			
		Naslov 5.						
		Zemaljski arkiv.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 ravnatelj sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	2	1 pristav sa 800 for. plaće i 150 for. stanarine	950					
	3	1 pisar sa 500 for. plaće i 100 for. stanarine	600					
	4	1 podvornik sa 300 for. plaće i 60 for. stanarine	360	3.360	3.360			
2		Odielo za podvornika		40	40			
3		Uredski i pisarnički troškovi		150	150			
		Svota redovite potrebe		3.550	3.550			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 6.						
		Zemaljska blagajna.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 predstojnik sa 1.600 for. plaće i 300 for. stanarine	1.900					
	2	1 protustavnik sa 1.400 for. plaće i 250 for. stanarine	1.650					
	3	1 blagajnik sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	4	2 pristava: 1 sa 1.100 for, 1 sa 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	2.500					
	5	3 oficijala: 1 sa 900 for., 2 po 800 for. } plaće i 150 for. stanarine	2.950					
	6	3 asistenta: 1 sa 700 for., 2 po 600 for. } plaće i 100 for. stanarine	2.200					
	7	1 blagajnički vježbenik sa 400 for. adjutuma	400					
	8	2 podvornika: 1 sa 400 for. plaće i stan u naravi, 1 sa 350 for. plaće i 60 for. stanarino	810	13.860	13.860			
2		Uredski i pisarnički troškovi		1.000	1.000			
3		Odielo za 2 podvornika po 40 for.		80	80			
		Pripomoći		200	200			
		Troškovi uprave županijskih zaklada		800	400	400		
		Svota redovite potrebe		15.940	15.540	400		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		277	277			
		Ostane		15.663	15.263	400		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 7.						
		Županijske i kotarske oblasti.						
		Redovita potreba.						
		I. Županijske oblasti.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	8 velikih župana po 4.000 for. plaće . .	32.000					
		Stanarina po 400 for. velikih županah, koji neuživaju stan u naravi	1.600					
	2	8 podžupana:						
		4 po 3.000 for. } 4 po 2.600 for. } plaće	22.400					
		Stanarina po 350 for. onih podžupanah, koji neuživaju stan u naravi	1.850					
	3	8 županijskih tajnika:						
		4 po 1.600 for. } 4 po 1.400 for. } plaće	12.000					
		Stanarine po 250 for. onih županijskih tajnikah, koji neuživaju stan u naravi . .	1.500					
	4	12 županijskih perovodja:						
		6 po 1.000 for. } 6 po 900 for. } plaće	15.2[illegible]0					
		Stanarine po 200 for. stanarine onih županijskih perovodjah, koji neuživaju stan u naravi	1.850					
	5	16 pisarničkih oficijala:						
		8 po 700 for. } 8 po 600 for. } plaće	10.400					
		Stanarina po 100 for. onih županijskih oficijalah, koji neuživaju stan u naravi . . .	1.400					
	6	8 županijskih inžinira:						
		4 po 1.200 for. } 4 po 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	10.400					
	7	8 inžinirskih pristava:						
		4 po 800 for. } 4 po 700 for. } plaće i 150 for. stanarine	7.200					
	8	8 županijskih liečnika:						
		4 po 1.000 for. } 4 po 900 for. } plaće	7.600					
		Stanarina po 200 for. onih županijskih liečnikah, koji neuživaju stan u naravi . . .	1.200					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	9	8 žup. veterinara po 800 for. plaće i 200 for. stanarine	8.000					
	10	8 žup. nadšumara po 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	9.600					
	11	8 podvornika po 300 for. plaće	2.400					
		Stanarina po 60 for. onih podvornikah, koji neuživaju stan u naravi	120					
	12	8 pomoćnih podvornikah po 250 for. plaće	2.000					
		Stanarina po 60 for. onih pomoćnih podvornikah, koji neuživaju stan u naravi	420					
	13	4 podvornika preuzeta od obstojalih krajiških gradjevnih ureda po 300 for. plaće i 40 for. stanarine	1.360	150.500	137.320	13.180		
2		Dnevnice:						
	1	28 dnevničara pisarnička po 1 for. na dan	10.248					
	2	8 nadničara za 6 zimskih mjeseci po 15 for. na mjesec	720	10.968	9.480	1488		
3		Uredovno odielo: a) za 8 podvornika i 8 pomoćnih podvornika po 40 for.	640					
		b) za 4 podvornika obstojalih gradjevnih ureda po 30 for	120	760	760			
4		Pripomoći		1.000	800	200		
5		Uredske, pisarničke i kućne potrebe za 8 županija		8.000	8.000			
6		Putni paušal za 8 velikih župana po 800 fr.		6.400	6.400			
7		Putni troškovi za političko, šumarsko i inžinirsko osoblje, zatim za liečnike i veterinare kod 8 županija		17.200	17.200			
8		Razni troškovi		6.932	4.000	2.932		
		Svota redovite potrebe		201.760	183.960	17.800		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		3.010	2.746		264	
		Ostane		198.750	181.240	17.800	260	
						17.536		
		II. Kotarske oblasti.						
9		Plaće i stanarine:						
	1	66 kotarskih predstojnikah: 22 po 1.600 for., 22 po 1.400 for., 22 po 1 200 for. } plaće	92.400					
		Stanarine po 250 for. onih kotarskih predstojnikah koji neuživaju stan u naravi	9.700					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manj	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	2	75 kotarskih pristavah i to:						
		25 IX. nad. razreda 1000 = 25.000 for. i 200 fr. stanarine = 500 fr. = 30.000 for. 25 X. nad. razr. 900 for. plaće 22.500 for. 25 X. nad. razr. 800 for. plaće 20.000 for.	72.500					
		Stanarina po 150 for. onih 38 kotarskih pristavah, koji neuživaju stan u naravi . . .	5.700					
	3	36 perovodnih vježbenika po 500 for. . . .	18.000					
	4	69 pisarničkih akcesista:						
		34 po 600 for. 35 po 500 for. } plaće	37.900					
		Stanarina po 100 for. onih pisarničkih akcesista, koji neuživaju stan u naravi	6.460					
	5	8 inžinira:						
		2 po 1.200 for. 6 po 1 000 for. } plaće	8.400					
		Stanarina po 200 for. onih inžinirah, koji neuživaju stan u naravi	1.000					
	6	12 inžinirska pristava:						
		10 po 800 for. 2 po 700 for. } plaće	9.400					
		Stanarina po 150 for. onih inžinirskih pristavah, koji neuživaju stan u naravi . . .	1.650					
	7	4 akcesista gradjevna:						
		2 po 600 for. 2 po 500 for. } plaće	2.200					
		Stanarina po 100 for. onih akcesista, koji neuživaju stan u naravi	300					
	8	2 nadglednika:						
		1 kod ustave vode u Brodu plaćom 101 fr. 1 kod vodovoda u Zavalju plaćom 38 fr. }	139					
	9	65 liečnika:						
		40 po 700 for. plaće i 200 for. stanarine .	36.000					
		25 po 600 for. plaće	15.000					
		Stanarina po 150 for. onih liečnika niže kategorije, koji neuživaju stan u naravi . .	3.000					
	10	40 kot. veterinara po 600 for. plaće i 150 for. stanarine	30.000					
	11	65 primalja:						
		40 po 160 25 po 150 } for. konvencionalne plaće . .	10 150					
		Kvinkvenalni doplatci za podžupanijske liečnike (bivšeg starog provincijala)	8.650					

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892 više	Predloženo za god. 1892 manje	Predlog sab. odbora
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
13	34 podvornika po 300 for. } 35 podvor. pomoćnika po 250 fr. } plaće . .	18.950					
	Stanarina po 60 for. onih podvornikah i pomoćnih podvornikah, koji neuživaju stan u naravi	2.316					
14	5 lugara:						
	3 po 300 for. } 2 po 250 for. } plaće	1.400	391.215	367.716	23.499		
	Dnevnice kod 69 kotarskih oblastih i to:						
	a) 80 dnevnicah po 1 for.	29.280					
	b) 58 dnevnicah po 80 nvč.	16.982					
	c) 69 pećiložah za 6 zimskih mjesecih po 90 for	6.210	52.472	44 440	8.032		
	Uredovno odielo za 34 podvornika i 35 pomoćna podvornika po 40 for.		2.760	2.640	120		
	Pripomoći i to:						
1	za službujuće kod polit. uprave	4.000					
2	za umirovljene udove i sirote	2.000	6.000	5.000	1.000		
	Uredovne, pisarničke i kućne potrebštine za 69 kotarskih oblasti poprieèno 430 for. .		29.670	33.000		3 330	
	Putni troškovi:						
	za političko, inžinirsko, liečničko i veterinarsko osoblje kod 69 kotarskih oblastih po 970 for.		66.930	60.000	6.930		
	Najamnine za kotarske oblasti		26.770	24.671	2.099		
	Popraćenički troškovi		12.000	12.000			
	Uzničko-obskrbni troškovi za 69 kotarskih oblastih		2.000	2.640		640	
	Razni troškovi		11.000	10.000	1.000		
	Troškovi za grunt. provedbu tajnih diobah:						
1	Povjerenstveni troškovi za gruntovnu provedbu tajnih diobah	1.000					
2	Troškovi za posebna izaslanstva opredieljena za gruntovnu provedbu potajnih dioba . .	26.000	27.000	14.000	13.000		
1	Doplatak občinskomu liečniku u Kutini za obavljanje službe kotarskog liečnika . . .	200					
2	Doplatak občinskoj primalji mjesečno po 5 fr.	60	260		260		
	Svota redovite potrebe		628.077	576.107	55.940	3.970	
	Odtuda 2% u ime interkalarne prištednje od stalnih berivah (stavka 9.)		7.824	23.978	16.154		
	Ostane		620.253	552.129	72.194	3.950	
					68.124		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Izvanredna potreba.						
21		Osobni doplatci onih činovnika, koji su kod preustrojstva s manjimi berivi namješteni		3.200	5.200		2.000	
22		4 kotarska pristava extra statum s plaćom god. 800 for. i stanarinom god. 150 for. .		3.800	3.800			
23		Za nabavu uredskog pokućtva za 3 nove kotarske oblasti po 600 for.		1.800		1.800		
24		Putni troškovi kotarskih oblastih kod provadjanja novoga izbornoga reda		7.000		7.000		
		Svota izvanredne potrebe . .		15.800	9.000	8.800	2.000	
						6.800		
		Rekapitulacija.						
		Svota redovite potrebe I. županijskih oblastih		198.750	181.214	17.536		
		Svota redovite potrebe II. kotarskih oblastih		620.253	552.129	68.124		
		Svota izvanredne potrebe		15.800	9.000	6.800		
		Ukupno		834.803	742.343	92.460		
		Naslov 8.						
		Zdravstvo i veterinarstvo.						
		A. Redovita potreba.						
		I. Zdravstvo.						
1		Trošak za bolnicu u Pakracu		20.000	20.000			
2		Ini bolno-obskrbni troškovi		146.000	130.000	16.000		
3		Zavodi čovječnosti:						
	1	Nahodišta i porodišta	1.200					
	2	Trošak za zemaljsku ludnicu u Stenjevcu .	54.000					
	3	Obskrba umobolnih po drugih zdravstvenih zavodih	1.000	56.200	58.400		2.200	
4		Prinos za uzdržavanje obćinskih bolnica . .		4.000	3.000	1.000		
5		Trošak za kupalište Topusko:						
	1	1 kupalištni liečnik ujedno ravnatelj . . .	1.000					
	2	1 oficijal kao kupalištni upravitelj	1.000					
	3	1 nadziratelj zdenca	600					
	4	1 vrtljar	360					
	5	1 kućni sluga	200					
	6	1 dnevničar	300					

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab odbora
		pojedince	ukupno		više	manje	
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
7	Uredski i pisarnički troškovi mjesečno 5 for.	60					
8	Troškovi razsvjete, čišćenje sgrada, nabava slame, snaženje, uzdržavanje i nabavljanje posteljine i manjih potrebština, uzdržavanje perivoja, uzdržavanje i nabava liečničkog orudja	2.000	5.520	5.420	100		
	Za ciepljenje boginjah		5.000		5.000		
	Svota redovite potrebe		236.720	216.820	22.100	2.200	
					19.900		
	II. Veterinarstvo.						
	Za poučno putovanje veterinara radi prakse u veterinarstvu i živinogojstvu u ergelah u Mezöhegyesu, Babolni, Fogarosu itd. .		1.600	1.600			
	Trošak za tamanjenje marvinskih pošasti .		5.000	3.800	1.200		
	Trošak za kataster blaga		1 000	1.000			
	Svota redovite potreba		7.600	6.400	1.200		
	B. Izvanredna potreba.						
	Za uredjenje 4 do 6 kupatilah sa ocakljenimi pločami u kupalištu Topusko . .			1.000		1·000	
	Za novogradnju bilinjaka u perivoju opatovine u kupalištu Topusko		3.550		3.550		
	Svota izvanredne potrebe . . .		3.550	1.000	3.550	1.000	
					2.550		
	Rekapitulacija.						
	A. Svota redovite potrebe I. zdravstvo . .		236.720	216.820	19.900		
	Svota redovite potrebe II. veterinarstvo . .		7.600	6.400	1.200		
	B. Svota izvanredne potrebe		3.550	1.000	2.550		
	Ukupna potreba		247.870	224.220	23.650		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 9.						
		Zemaljsko oružničtvo.						
		A. Redovita potreba.						
1	1	Plaće za častnike i podvornike	22.120		22.420		300	
	2	Ekvivalent za sluge častnika	3.543		3.534	9		
	3	Odsječnina za konje	294		294			
	4	Oružnički doplatak	6.540		6.540			
	5	Prinos za uzdržavanje	1.920		1.800	120		
	6	Relutum fouraže	756		756			
	7	Stanarina i noćnica	1.116		1.016	100		
	8	Prinos za odjeću poslužnika	60		60			
	9	Plaće momčadi	310700		310.700			
	10	Massa paušal	38.040		38.040			
	11	Ulaganje u massu	8.480		8.480			
	12	Službovni doplatak	43.000		41.867	1.133		
	13	Doplatak za kolajnu hrabrosti	165		165			
	14	Nagrade i pripomoći	700		700			
	15	Putni troškovi	22.850		20.000	2.850		
	16	Taglije i premije	2.000		2.000			
	17	Plaće listonoša i za dobavu vode i hrane	3.500		2.840	660		
	18	Troškovi za oružje i strieljivo	3.257		2.592	665		
	19	Uredski i pisarnički troškovi	2.944		2.000	944		
	20	Zdravnički troškovi	100		100			
	21	Prinos za momčadske menaže	2.400			2.400		
	22	Razni troškovi	800	475.285	800			
2		Ukonačenje oružničtva	55.417	55.417	55.099	318		
		Skupa	530702	530.702	521.803	9.199	300	
		Odtuda 2% u ime interkalara od stalnih plaća	7.702	7.702	7.703	1		
		Ostane	523000	523.000	514.100	9.200	300	
						8.900		

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
	B. Izvanredna potreba.						
	Za ustrojenje i uredjenje jedinstvene podčastničke škole u Zagrebu		6,273		6.273		
	K tomu svota redovite potrebe . . .		523.000	514.100	8.900		
	Sveukupno		529.273	514.100	15.173		
	Naslov 10.						
	Zemaljske i županijske sgrade.						
	Redovita potreba.						
1	Popravci, uzdržavanje i osiguranje zemalj. i županijskih sgrada proti požaru . . .	45.200					
2	Sgrada u zemalj. kupalištu u Topuskom .	4.540					
3	Trošak za požarnu stražu u sgradi narodnog zemaljskog kazališta u Zagrebu	730	50.470	42.170	8.300		
	Režija t. j. čišćenje dimnjaka i zahoda kod zem. i žup. sgradah, stojećih pod upravom kr. vladnog odjela za unut. poslove		11.500	10.500	1.000		
	Amortizacija kupovnine za Althalerovu kuću u Pakracu 27. i 28. obrok		900	900			
	Odplata kupovnine za Djapinu sada zemaljsku kuću u Zagrebu 3 obrok		1.700	1.700			
	Svota redovite potrebe		64.570	55.270	9.300		
	Izvanredna potreba.						
	Za izvedenje novogradnjah i većih popravakah na nekih starih sgradah		35.000		35.000		
	Svota izvanredne potrebe . .		35.000		35.000		
	Svota redovite potrebe . . .		64.570	55.270	9.300		
	Skupa		99.570	55.270	44.300		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 11.						
		Cesto- i vodogradjevine.						
		A. Redovita potreba.						
		I. Cestogradjevine.						
1		Plaće:						
	1	23 nadcestara I. razreda po 400 for.	9.200					
	2	13 nadcestara II. razreda po 360 for. . . .	4.680					
	3	320 cestara na zemaljskih cestah po 200 for.	64.000	77.880	77.880			
2		Pripomoći nadcestarskomu i cestarskomu osoblju		800	800			
3		Prinosi za uzdržavanje zemaljskih i kotarskih cesta i mostova, pripomoći za uzdržavanje i novogradnju povećih mostava i umjetnih gradjevina na važnijih obćinskih cestah, zatim za uredovne potrebštine, putne troškove, najmovine i popravke sgradah za cestare, kao i za razne nepredvidljive troškove kod elementarnih nesgoda		446.200	436.200	10.000		
		Svota redovite potrebe		524.880	514.880	10.000		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		1.558	1.558			
		Ostane I.		523.322	513.322	10.000		
		II. Vodogradjevine.						
4		Plaće:						
	1	3 riečka vidoka I. razreda po 400 for. . . .	1.200					
	2	3 riečka vidoka II. razreda po 350 for. . .	1.050	2.250	2.250			
5		Prinos za uzdržavanje obala, rieka i potokah, ponorah i odvodnih jaraka, ustava i čepova, odkup i odšteta zemljištah, zatim za uredovne potrebštine, najmovine i popravke sgradah za riečke vidoke		67.750	86.450		18.700	
		Svota za vodogradjevine . . .		70.000	88.700		18.700	
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		45	45			
		Ostane II.		69.955	88.655		18.700	
		K tomu:						
		Svota cestogradjevina pod I. . . .		523.322	513.322	10.000		
		Svota redovite potrebe I. i II. . . .		593.277	601.977	10.000	18.700	
							8.700	

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
		pojedince	ukupno		više	manje	
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
	B. Investicionalne gradnje.						
	I. Cestogradnje.						
	Izvanredne gradnje mostova preko 3.000 for.:						
	III. obrok za novi most preko Kupe kod Pokupja na cesti Karlovac-Ozalj u kotaru karlovačkom		25.000	25.000			
	Izgradjenje novih cesta:						
	a) Nastavak izgradjenja ceste Osiek-Vinkovce izmedju Markušice i Ostrova u sriemskoj županiji u kotaru vukovarskom	40.000					
	b) Nastavak cestogradnje Djakovo-Levanjska varoš-Pleternica u virovitičkoj županiji izmedju Majara i Slobodne vlasti do blizu medje požeške županije	40.000					
	c) Nastavak cestogradnje Belovar-Narta-Garešnica izmedju Bereka i Garešnice u županiji belovarsko-križevačkoj u kotaru Garešnica	60.000					
	d) Nastavak preloženja strme ceste izmedju Čabra i Plešća u županiji modruško-riečkoj u kotaru Čabar	30.400					
	e) Nastavak izgradjenja ceste Orahovica-Moslavina u virovitičkoj županiji u kotaru našičkom	40.000					
	f) Nastavak izgradjenja ceste Valpovo-Dolj. Miholjac u županiji virovitičkoj u kotaru osiečkom	37.000					
	g) Doprinos za uredjenje ceste u Breganskoj dolini od kranjske medje kod Bregane do blizu Osredka do priključka žumberačke ceste u županiji zagrebačkoj u kotaru Samobor	15.000	262.400	192.000	70.400		
	Svota za cestogradnje . . .		287.400	217.000	70.400		
	II. Vodogradnje.						
	Prinos za izvanredne vodogradjevine za regulaciju riekah Save i Drave		60.000		60.000		
	Svota za investicionalne gradnje B. I. i II.		347.400	217.000	130400		
	Rekapitulacija.						
	A. Svota redovite potrebe		593.277	601.977		8.700	
	B. Svota za investionalne gradnje		347.400	217.000	130400		
	Skupa		940.677	818.977	130400	8.700	
					121700		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 12.						
		Prinos narodno-gospodarskim svrham.						
		Redovita potreba.						
1		Subvencija gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcih		36.000	36.000			
2		Subvencija ratarnici u Požegi		7.000	7.000			
3		Prinos gospodarskim družtvam i to: a) u Zagrebu . . . . 4.000 for. b) u Osieku . . . . 3.000 for.		7.000	6.700	300		
4		Prinos za promicanje pojedinih grana gospodarstva, i to:						
	1	a) za nabavu stoke originalne pasmine (bikova i junica)	20.000					
		b) za nabavu ratilah i strojevah	6.000					
		c) za unapredjenje voćarstva i nabavu voćaka sadnicah	8.000					
		d) za nabavu djetelinskog sjemena . . .	8.000					
		e) za podpore gospodarskim strukovnim časopisom	1.000					
		f) za podpore siromašnih pitomacah na kr. gospodarsko-šumarskom učilištu u Križevcih i na kr. ratarnici u Požegi . . .	2.500					
		g) štipendija za 3 siromašna učenika na obrtnoj školi u Zagrebu po 300 for. . .	900					
		h) Ini nepredvidljivi troškovi oko unapredjivanja gospodarstva	2.000					
		i) putni troškovi za članove zem. kulturnog vieća	1.500	49.900	30.000	19 900		
	2	Za putujuće učitelje, i to:						
		a) za voćarstvo, vrtlarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo nagrada god. . . . 900 for. putni paušal god. . . . . . 300 for.	1.200					
		b) za košaraćtvo nagrada godišnjih 600 for. paušal za nabavu alata i za putovanje 100 fr.	700	1.900	1.800	100		
	3	Putni trošak za 3 tvornička nadzornika . .		1.000	675	325		
	4	a) Plaća i stanarina:						
		Za 1 obrtnog nadzornika VIII. dnevnog razreda sa 1.600 fr plaće i 250 fr. stanarine, ukupno . . . . 1.850 for. i za 1 pristava IX. dnevnog razreda sa 800 fr. plaće i 200 fr. stanarine, ukupno 1.000 fr.	2.850					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		b) za prиredjivanje regionalnih izložbah . .	2.000					
		c) troškove podučavanja trgovačko-obrtničke mladeži u u Senju, Zagrebu i Osieku u večernjih tečajih	1.000	5.850	3,000	2.850		
	5	Prinos pčelarskomu družtvu u Osieku . . .		600		600		
	6	Za pošumljenje Krasa, i to:						
		a) za razsadnike i biljevišta za čuvanje zabranah, putni troškovi itd.	4.000					
		b) za nagrade žiteljah, koji su u Krasu vlastitim troškom i pazkom gojiće odgojili .	1.500	5.500	5.000	500		
5		Oplemenjenje konjah:						
	1	Dotacija kr. depota zemaljskoga pastuharstva u Zagrebu	101357					
	2	Nagrada za utrkivanje	1.000					
	3	Za nabavu zemalj. pastuha, koji će se privatnikom ili obćinam dati na obskrbu . .	1.500					
	4	Podpora za privatne licencirane pastuhe . .	1.000					
	5	Nagrada za kobile plemke	1.800					
	6	Za nabave jednogodišnje ždriebadi kao doknadnjaka za zemaljsku pastuharnu . . .	2.500					
	7	Za podporu siromašnih slušatelja na podkivačkoj školi u Zagrebu	1.000					
	8	Nagrada učitelju za predavanje na podkivačkoj školi u Zagrebu	300	110.457	100.033	10.424		
6		Unapredjenje svilarstva, i to:						
	1	Nabavom dudova sjemena, dudovih mladica i nagradjivanjem proizvoditelja svile . . .	5.000					
	2	II. obrok za povratak gradjevne svote izdane za bubaru u Osieku zakladi za promicanje gospodarskih svrha	3.157	8.157	4.157	4.000		
7		Trošak za američke ložnjake prenešen je na naslov 14.						
8		Subvencija zemaljskoj uzornoj pivnici u Zagrebu		4.000	4.000			
		Svota redovite potrebe		237.364	198.365	38,999		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni protačun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Izvanredna potreba.						
9		Za dogradnju potrebitih sgradah na požeškoj ratarnici		24.000		24.000		
10		Za nabavu aparatah, vinskoga posudja i vina zem pivnici		8.000		8.000		
11		Podpora za melioraciju tla		3.000	3.000			
12		Subvencija za jubilarnu izložbu, otvoriti se imajuće god. 1891. u Zagrebu			10.000		10.000	
13		Za osnovanje vinogradarskoga i voćarskoga zavoda na posjedu gospodarske bratovštine u Petrinji		10.000		10.000		
		Svota izvanredne potrebe . . .		45.000	13.000	42.000	10.000	
		Svota redovite potrebe		237.364	198.365	38.999		
		Skupa		282.364	211.365	80.999	10.000	
						70.999		

Naslov 13.

Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni protačun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
		Redovita potreba.						
1		Subvencija narodnomu zemaljskomu kazalištu		32.000	32.000			
2		Liečnički štipendiji, zatim promocijalne takse, školarina i putni troškovi, zatim podpora siromašnim medicinarom		4.700	4.700			
3		Stipendije, promocijalne takse, školarina, putni troškovi za slušatelje veterinarstva .		4.000	2.000	2.000		
		Gospodarsko-šumarski stipendiji:						
4	1	2 štipendija za mladiće u svrhu naobraženja za učitelje na kr. gospod. i šumar. učilištu u Križevcih 400 for.	800					
	2	Za 2 gospodarska i 2 šumarska štipendija učenikom polazećim gospodarski i šumarski zavod u Križevcih po 200 for.	800					
	3	Putni troškovi i školarina za gospodarsko-šumarske stipendiste	300	1.900	2.700		800	
5		Stipendija za 2 slušatelja tehnike po 400 fr.		800		800		
		Svota redovite potrebe		43.400	41.400	2.800	800	
						2.000		

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
		forinti u austrijanskej vriednosti					
	Izvanredna potreba.						
	Halska gospojinska zaklada:						
	Za 2 obskrbna stipendija po 210 for. . . .		420	840		420	
	Svota izvanredne potrebe . . .		420	840		420	
	Svota redovite potrebe		43.400	41.400	2.000		
	Ukupno		43.820	42.240	2.000	420	
					1.580		
	Naslov 14.						
	Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi.						
	Redovita potreba.						
	Nagrade:						
1	Za spasenje života od pogibelji smrti . . .	900					
2	Za tamanjenje grabežljive zvierali	2.100	3.000	2.800	200		
	Predprežni doplatak vojnoj upravi		1.500	1.400	100		
	VIII. obrok za odplatu predujmova danih za osušenje Lonjskoga polja		34.500	36.000		1.500	
	Doplatak za državno redarstvo u Zemunu .		650	650			
	Pripomoć za uredjenje i uvježbanje dobrovoljnih vatrogasnih družtvah u Hrvatskoj i Slavoniji		2.400	1.200	1.200		
	Svota redovite potrebe		42.050	42.050	1.500	1 500	
	Izvanredna potreba.						
	Za razne nepredvidljive troškove, koji nisu navedeni u nijednoj stavki drugoga kojega naslova		5.000	6.000		1.000	
	Za potrebite mjere proti filokseri:						
1	Za uredjenje zem. i obćinskih loznjaka američke loze; njihovo uzdržavanje, za podpore zadrugah radećih proli filokseri, za nagrade vincilirom, namještenim u američkih ložnjacih, nadalje putujućim vinogradarom namještenih radi nadzora američkih ložnjakah, napokon za nabavu američke loze, tamanilah filoksere i strojevah k tomu spadajućih	16.000					

*

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora u
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	2	Plaća filokseronomu povjereniku kod kr. zem. vlade . . . . 1.000 for. stanarina . . . . 200 for.	1.200					
	3	Putni troškovi u poslu filoksere	1.000	18.200	5.000	13.200		
		Svota izvanredne potrebe . . .		23 200	11.000	13.200	1.000	
		Svota redovite potrebe		42.050	42.050			
		Ukupno		65.250	53.050	13.200	1.000	
						12.200		

Naslov 15.

Mirovine.

Redovita potreba.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora u
1		Dvorska kancelarija		2.441	2.441			
2		Zemaljska vlada		28.311	27.086	1.225		
3		Banska vlada		400	400			
4		C. kr. namjestničtvo		175	175			
5		Kr. namjestničko vieće		2.503	2.782		279	
6		C. kr. županijske oblasti		1.075	1.075			
7		Županije, podžupanije, okružna upraviteljstva vojno-krajišne obćine i zdravstvo . .		161.203	161.969		766	
8		C. kr. kotarski uredi		3.317	4.367		1.050	
9		Županijski kotarski sudovi		24.865	26.134		1.269	
10		Bolnica škrljevačka		123	123			
11		C. kr. redarstvo		315	315			
12		Gubernij na Rieci			105		105	
13		Gradjevne oblasti i uredi		16.255	16.729		474	
14		Cestogradnje		2.513	3.356		843	
15		Vodogradnje		299	299			
16		Računovodstvo		20.495	19.551	944		
17		Zemaljska blagajna		4.355	4.355			
18		Šumarsko-gospodarsko učilište u Križevcih .		6.272	6.622		350	
19		Oružničtvo		69.913	65.261	4.652		
20		Pastuharna		3.332	3.236	96		
21		Razvojačena i utjelovljena Krajina		7.890	8.234		344	
22		Razne mirovine i milostinje		2.210	2.207	3		
		Skupa		358.262	356.822	6.920	5.480	
						1.440		

Poglavje IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1—15.

Svotnik.

Naslov	Tek. broj stavke		Predlog za godinu 1892. redovito	Predlog za godinu 1892. izvanredno	Predlog za godinu 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za g. 1892. više	Predloženo za g. 1892. manje	Predlog sab. odbora pojedince	Predlog sab. odbora ukupno
			forinti u austrijanskoj vriednosti							
1		Središnja uprava . . .	49.694	300	49.994	48.785	1.209			
2		Razni prinos u svrhe bogoštovne	291.868	—	291.868	291.442	426			
3		Sveučilište Franje Joipa I.	104.984	30.500	135.484	105.239	30.245			
4		Srednja učilišta. . . .	343.666	1.385	345.051	332.318	12.733			
5		Strukovna učilišta . . .	77.550	—	77.550	66.110	11.440			
6		Učiteljske i pučke škole	216.833	350	217.183	213.586	3.597			
7		Stipendije i obće obrazovne svrhe	53.683	4.000	57.683	40.083	17.600			
8		Zemaljske i školske sgrade	40.726	20.000	60.726	31.226	29.500			
9		Mirovine	105.799	—	105.799	104.771	1.028			
		Ukupno	1,284.803	56.535	1,341.338	1,233.560	107778			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 1.						
		Središnja uprava.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 odjelni predstojnik sa 5.500 for. plaće i 450 for. stanarine	5.950					
	2	2 odjelna savjetnika po 3.000 for. plaće i 350 for. stanarine	6.700					
	3	4 zemaljska školska nadzornika: 2 za srednja učilišta po 2.400 for. plaće i 350 for. stanarine . . 5.500 for. 2 za pučke škole po 1.600 for. plaće i 300 for. stanarine . . 3.800 for.	9.300					
	4	4 tajnika: 1 sa 1.800 for. } 3 po 1.600 for. } plaće i 300 for. stanarine	7.800					
	5	2 perovodje: 1 sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine 1 sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine .	2.650					
	6	1 pristav pomoćnih ureda sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	7	4 oficijala: 2 po 900 for. plaće i 150 for. stan. = 2.100 fr. 2 po 800 for. plaće i 150 for. stan. = 1.900 fr.	4.000					
	8	3 podvornika: 1 sa 400 for. } 2 po 350 for. } plaće i 80 for. stanarine .	1.340	39.190	38.190	1.000		
2		Osobni doplatci za jednoga školskoga nadzornika srednjih učilišta		400	400			
3		Odielo za 3 podvornika po 40 for.		120	120			
4		Pripomoći		500	500			
5		Nadnice:						
	1	Za 6 dnevničara: 1 sa 1 for. 20 novč. . . . . = 439 for. 5 po 1 for. . . . . = 1.830 for.	2.269					
	2	Za 3 sluge pomagača po 80 nč. na dan . . . . = 879 for.	879	3.148	3.139	9		
6		Uredski, pisarnički i putni troškovi		7.000	7.000			

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
	Za uredjenje i nabavu knjiga za odjelnu knjižicu		100	100			
	Svota redovite potrebe		50.458	49.449	1.009		
	a) Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		764	964	200		
	Ostane		49.694	48.485	1.209		
	Izvanredna potreba.						
	Osobni doplatci onih činovnika, koji su kod preustrojstva s manjom plaćom namješteni		300	300			
	Svota izvanredne potrebe . . .		300	300			
	Svota redovite potrebe		49.694	48.485	1.209		
	Ukupno		49.994	48.785	1.209		
	Naslov 2.						
	Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne.						
	Redovita potreba.						
	A. Zemaljski prinos za namirenje potreba katoličke crkve.						
	Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne crkve katoličke za pokriće manjka polag priloženog pod A. proračuna hrv.-slav. vjerozakonske zaklade		43.206	43.203	3		
	Dotacije za svećenstvo:						
1	a) biskupije senjske	64.572					
2	b) nadbiskupije zagrebačke	63.696					
3	c) biskupije križevačke	4.600					
4	d) biskupije djakovačke	869	133.737	133.537	200		
	Odšteta za emolumente:						
1	Senjskomu biskupu kao odšteta desetine za odkup sela Ledenice			72		72	
	Stanarina		246	246			
	Crkvene potrebe		997	997			
	Svećenička obrazovališta:						
1	Biskupskom sjemeništu u Senju		11.020	11.020			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
6		Mirovine:						
		11 mirovina po 500 for.		5.500	5.500			
7		Nagrade i podpore:						
		a) stalne	1.417					
		b) promjenljive podpore:						
	1	Uzdržavanje župnih sgrada u županiji belovarskoj . . . . . . 14.400 fr.						
	2	Za nabavu crkvenih potrebština, popravke župnih crkva i novogradnje u bivšoj Krajini . . . . 8.000 fr.						
	3	Za gradnju prvostolne crkve u Zagrebu . . . . 10.000 fr.						
	4	Za oveće popravke nadmašujuće 2.500 for. na pojedinih zdanjih u županiji belovarskoj . . . . . 10.000 fr.	42.000	43.417	43.417			
		Potreba za rimo- i grčko-katoličku crkvu .		·238.123	237.992	203	72	
						131		
		B. Zemaljski prinos za namirenje potreba grčko-iztočne crkve.						
8		Sesionalna odštete:						
	1	Za paroha u Senju . . . . 200 fr.						
	2	Za svećenstvo u ličko-krbavskoj županiji . . . . 12.520 fr.						
	3	Za svećenstvo u modruško-riečkoj županiji . . . . 7.920 fr.						
	4	Za svećenstvo u zagrebačkoj županiji (banskom okružju . . . . . 11.305 fr.		31.945	31.645	300		
9		Podpore:						
		a) stalne	494					
		b) promjenljive:						
	1	Podpora grčko-iztočnoj crkvi	14.000					
	2	Za nabavu crkvenih potrebština, popravak parohijalnih crkva i novogradnje u bivšoj vojnoj Krajini	8.000	22.494	22.494			
		Potreba za grčko-iztočnu crkvu		54.439	54.139	300		
		K tomu potreba za rimo- i grčko-katoličku crkvu		238.123	237.992	131		
		Skupa		292.562	292.131	431		
		Odbiv 2% u ime interkalara od kapelanskih kongruah		694	689	5		
		Pokazuje se ukupna potreba .		291.868	291.442	426		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 3.						
		Kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	28 redovitih profesora po 1.800 for. plaće i 350 for. stanarine	60.200					
	2	4 izvanredna profesora po 1.400 for. plaće i 300 for. stanarine	6.800					
	3	1 knjižnjičar sa 1.400 for. plaće i 300 for. stanarine	1.700					
	4	1 pristav sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	1.200					
	5	1 aktuar sa 1.000 for. plaće i 200 for. stanarine	1.200					
	6	2 pisara po 600 for. plaće i 100for. stanarine	1.400					
	7	Petgodišnji doplatci	11.784	84.284	83.634	650		
		Osobni doplatci:						
	1	za profesora Vojnovića			400		400	
2		Plaće i stanarine sluga:						
	1	1 pedel	500					
	2	4 podvornika i to: 2 po 400 for. / 2 po 350 for. } plaće i 80 for. stanarine .	1.820					
	3	1 podvornik laborant u kemičkom laboratoriju	420	2.740	2.740			
3		Odielo:						
	1	Za 5 podvornika po 40 for.		200	200			
4		Plaća za vrtljara botaničkoga zavoda . . .		800	800			
5		Nagrade i pripomoći:						
		a) stalne:						
	1	Nagrada za 1 docenta na bogoslovnom fakultetu	500					
	2	Nagrada za 2 docenta na pravo- i državoslovnom fakultetu po 300 for.	600					
	3	Nagrada za 4 učitelja živih jezika na mudroslovnom fakultetu po 400 for.	1.600					
	4	Nagrada za rektora	500					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	5	Nagrada za sveučilištnoga propovjednika . .	500					
	6	Nagrada za predavanje farmakognozije . .	300					
	7	Nagrada za predavanje farmaceutske kemije	400					
	8	Nagrada za pristava kemičkog zavoda . . .	400					
	9	Nagrada za pristava zoologičkoga zavoda .	400					
	10	Nagrada za pristava botaničkoga zavoda . .	400					
	11	Nagrada za voditelje seminarah mudroslovnoga fakulteta	600					
	12	Za ustrojenje seminara na pravo- i državoslovnom fakultetu kao nagrada za najbolje radnje	400					
	13	Za ustrojenje seminara na mudroslovnom fakultetu kao nagrada za najbolje radnje	500					
	14	b) pripomoći	200	7.300	7.300			
6		Uredske i pisarničke potrebe:						
	1	Paušal za sveučilištnu pisarnu	800					
	2	Paušal povjerenstva za državne izpite . . .	50					
	3	Paušal za knjižnicu	300	1.150	1.150			
7		Potrebe teoretičke i praktičke obuke:						
	1	Dotacija za knjižnicu	5.000					
	2	Profesoru fizike za nabavu aparata fizikalnoga kabineta	800					
	3	Profesoru botanike paušal	300					
	4	Za uredjenje fiziologičkoga kabineta	300					
	5	Za popunu herbarija	200					
	6	Za popunu farmakognostičke sbirke	100					
	7	Profesoru kemije za nabavu staklenka, kemikalija i utensilija.	800					
	8	Za knjižnicu pravo- i državoslovnoga seminara	100					
	9	Za nabavu kartografičkih učila	50					
	10	Za drva i plin u kemičkom laboratoriju . .	500	8.150	8.150			
8		Upravni troškovi:						
		Za ogriev i razsvietu		2.000	2.000			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
9		Razni i nepredvidljivi troškovi		100	100			
		Svota redovite potrebe . . .		106.724	106.474	650	400	
		Odtuda 2% u ime interkalara od stalnih beriva		1.740	1.735	5		
		Ostane		104.984	104.739	645	400	
						245		
		Izvanredna potreba.						
10	1	Za izdavanje znanstvenih knjiga za sveučilištnu obuku	500					
	2	Za uredjenje botaničkog zavoda i vrta . .	20.000					
	3	Za medicinski fakultet	10.000	30.500	500	30.000		
		Svota izvanredne potrebe . .		30.500	500	30.000		
		Svota redovite potrebe . .		104.984	104.739	245		
		Skupa		135.484	105.239	30.245		
		Naslov 4.						
		Srednja učilišta.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće, stanarine i doplatci:						
	1	15 ravnateljah i 164 učiteljah gimnazijâ u Zagrebu, na Rieci, Varaždinu, Požegi, Osieku, Vinkovcih, Gospiću, vel. realne gimnazije u Rakovcu i vel. realke u Zagrebu, Osieku, Zemunu, real. gimnazije u Belovaru, u Senju i Mitrovici i male realke u Petrinji sa plaćom po 900 for. i stanarinom za 9 ravnatelja po 300 for., a za 161 učitelja po 200 for. . . . . dočim 6 ravnatelja i 3 učitelja uživaju stan u naravi.	19.600					
	2	22 katekete i to:						
		a) 15 po 900 for. plaće i 200 for. stanarine	16.500					
		b) za grčko-iztočnoga kateketu na zagrebačkoj gimnaziji, realci i učiteljskoj školi s plaćom od 900 for. i stanarinom od 200 for. . .	1.100					
		c) 6 kateketa s plaćom od 500 for. i stanarinom od 200 for.	4.200					

*

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	3	12 suplenta i to:						
		6 po 700 for., a 6 po 540 for. plaće . . .	7.440					
	4	Petgodišnji doplatci	64.384					
	5	Mjestni doplatci za 31 učitelja gimnazije i vel. realke u Zagrebu po 150 for. . . .	4.650					
	6	Skuparinski doplatci na velikoj gimaziji riečkoj	1.400					
	7	Doplatci službeni za ravnatelja na gimnaziji u Zagrebu, na Rieci, Varaždinu, Požegi, Osieku, u Vinkovcih i Gospiću i na vel. realki u Zagrebu, Osieku i Zemunu, na realnoj gimnaziji u Rakovcu po 300 for. .	3.300					
	8	Za ravnatelja na realnoj gimnaziji u Belovaru, Mitrovici i u Senju, na maloj realki u Petrinji po 200 for.	800	299.774	301.559		1.785	
2		Plaće slugah:						
	1	3 sluge po 400 for.	1.200					
	2	17 sluga po 300 for.	5.100					
	3	1 sluga na realnoj gimnaziji u Rakovcu sa 300 for. plaće i 50 for. osobnoga doplatka dočim stan u naravi ima.	350					
	4	6 slugah pomagaćah	1.680	8.330	8.414		84	
3		Substitucije:						
	1	Za prekodužna predavanja na učevnih zavodih		1.200	1.200			
4		Crkvene potrebe:						
	1	Dotacija gimnazijskoj crkvi sv. Lovre u Varaždinu	67					
	2	Za službu pobožnosti kroz 9 dana na slavu sv. Žavera u Varaždinu . . . . 21 for.	21					
	3	Za orguljaše pri službi božjoj na kr. gimnaziji i kr. realci u Zagrebu, kr. velikoj realnoj gimnaziji u Rakovcu po 60 for., na kr. gimnazijah u Osieku, Varaždinu, na Rieci, u Požegi, Vinkovcih i Gospiću. kr. realkah u Osieku i Zemunu, kr. malih realnih gimnazijah u Mitrovici i Senju po 40 for.	580					
	4	Za potrebe gimnazijalne crkve sv. Katarine za realku zagrebačke	24					
	5	Za sakristiana iste crkve za realku zagrebačku	30					
	6	Za sakrisriana u Rakovcu	20					
	7	Za sakristiana župne crkve na Rieci . . .	10					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	8	Odšteta manastiru Franjevaca u Osieku za porabu crkvenoga odiola	50					
	9	Odšteta crkvi i sirotištu u Požegi za crkveno odielo	50					
	10	Odšteta župnoj crkvi u Gospiću za porabu crkvenoga odiela	50					
	11	Nagrada gimnazijskomu poslužniku u Varaždinu za uljenje i navijanje ure na tamošnjoj crkvi	40	942	942			
5		Uredsko i pisarničke potrebe:						
		a) stalne:						
	1	Gimnazija i realka u Zagrebu, vel. realna gimnazija u Rakovcu i vel. realka u Zemunu po 200 for.	800					
	2	Gimnazija na Rieci, Varaždinu, Požegi, Osieku, Vinkovcih i Gospiću i realka u Osieku po 180 for.	1.260					
	3	Za male realne gimnazije u Belovaru, Mitrovici i Senju, te za malu realku u Petrinji po 90 for.	360					
	4	Pisarnički paušal povjerenstva za izpitivanje kandidata učiteljstva za srednja učilišta	20					
	5	Nagrada za pisarničke i podvorničke poslove kod kr. povjerenstva za izpitivanje gimnazijskoga učiteljstva	70					
		b) promjenljive:						
	6	Za tiskanje školskih izvješća itd.	1.500	4.010	4.010			
		Potrebe teoretičke i praktičke obuke:						
	1	Za uzdržavanje i popunjivanje učiteljskih knjižnica i sbirkah učilah, ter za nabavu pokućtva za srednja učilišta	7.400					
	2	Izvanredni paušal u prvom redu za nabavu meteorologičkih spravah na vel. realci u Zagrebu i za izdavanje meteorologičkih gradja	740					
	3	Za učenike kr. vel. gimnazije i vel. realke u Zagrebu gombalačkomu družtvu „Hrvatski Sokol" u ime odštete za porabu prostorijah, ogriev, razsvjetu i gombalačke sprave	2.000					
	4	Za učenike kr. male realne gimnazije u Senju gombalačkomu družtvu „Senjski Sokol" u ime odštete za porabu prostorijah i sprava	200					
	5	Za učenike kr. vel. gimnazije u Gospiću gombalačkomu družtvu „Lički Sokol" u ime odštete za porabu prostorijah i spravah	100					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	6	Za botanički vrt za realnu gimnaziju u Rakovcu . . . . , . .	72	10.512	10.212	300		
7		**Nagrade i podpore:**						
		a) stalne:						
	1	Za exhorte na gimnaziji riečkoj, varaždinskoj, požežkoj, vinkovačkoj i gospičkoj, na realci zagrebačkoj i na realnoj gimnaziji rakovačkoj po 157 for. 50 novč.	1.103					
	2	Za knjižničare:						
		na gimnaziji u Zagrebu	120					
		na gimnaziji u Varaždinu, Osieku, na Rieci, u Požegi, Gospiću, Vinkovcih, zatim na realkah u Zagrebu, Osieku, Zemunu i napokon na realnoj gimnaziji u Rakovcu po 70 for.	700					
		na malih realnih gimnazijah u Belovaru, Senju i Mitrovici i maloj realci u Petrinji po 40 for.	160					
	3	Za grčko-iztočnoga kateketu:						
		a) na maloj realnoj gimnaziji u Senju . .	150					
		b) na gimnaziji varaždinskoj	180					
		c) na gimnaziji u Osieku . . . . 200 for.						
		na gimnaziji u Požegi . . . . 180 for.						
		na realki u Osieku . . . . . 200 for.	580					
		d) na realnoj gimnaziji u Belovaru	180					
		e) na realnoj gimnaziji u Rakovcu	100					
		Za izraelitskog rabina:						
		a) na 6 podpunih srednjih učilišta po 180 for.	1.800					
		b) na realnoj gimnaziji u Belovaru . . .	90					
	4	Za obuku u neobligatnih predmetih na svih srednjih učilištih	6.200					
	5	Za obavljanje metereologičkih pažnjah na vel. realci u Zagrebu	150					
		b) promjenljive:						
	6	Za nagradu ravnatelju kr. vel. gimnazije u Zagrebu i za podporu učiteljem i slugam	1.800	12.593	12.908		315	
8		**Putni troškovi i dnevnice:**						
		Za selitbe učitelja i za putne podpore učiteljskim kandidatom prigodom polaganja učiteljskih izpita		2.400	2.400			
9		**Upravni troškovi:**						
	1	Nabava drva za učilišta	6.700					

Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. poje-dince	Predlog za god. 1892. ukupno	Cdobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
		forinti u austrijanskoj vriednosti					
2	Nadničari i pećoložci kroz 6 mjesecih na realci zagrebačkoj i osiečkoj po 25 for. mjesečno	300	7.000	6.850	150		
	Najmovina za gimnaziju riečku		2.800	2.800			
	Razni troškovi		100	100			
	Svota redovite potrebe . . .		349.661	351.395	450	2.184	
						1.734	
	Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva stavka I.		5.995	20.177		14.182	
	Ostane		343.666	331.218	12.448		
	Izvanredna potreba.						
	Osobni doplatak za ravnatelja kr. vel. realke u Osieku dra. Matiju Uhliřa	1.100					
	Za vjeroučitelja na velikoj gimnaziji u Zagrebu	235					
	Za rim.-kat. i grčko-iztočnoga vjeroučitelja na realnoj gimnaziji u Mitrovici po 25 for.	50	1.385	1.100	285		
	Svota izvanredne potrebe . .		1.385	1.100	285		
	Svota redovite potrebe . . .		343.666	331.218	12.448		
	Ukupno		345.051	332.318	12.733		
	Naslov 5.						
	Strukovna učilišta.						
	Redovita potreba.						
	I. Primaljsko učilište.						
	Plaće i stanarine:						
1	1 profesor s plaćom od 1.400 for. i stanarinom od 250 for.	1 650					
2	1 primalja s plaćom od 400 for. i stanarinom od 100 for.	500	2 150	2.150			
	Nagrade i podpore:						
	a) stalne:						
	Nagrada za assistenta	600					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			poje-dince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		b) promjenljive	30	630	630			
3		Potreba teoretičke i praktičke obuke: za nabavu orudja i učila		200	200			
4		Uredski i pisarnički troškovi		150	150			
5		Razni nepredvidljivi troškovi		50	50			
6		Trošak za naobraženje seljačkih primalja		2.600	2.600			
		II. Nautička škola u Bakru.						
7		Plaće, stanarine i doplatci:						
	1	7 učitelja po 900 for. plaće i 200 for. stanarine	7.700					
	2	1 suplent sa	700					
	3	Doplatak ravnatelja	200					
	4	Petgodišnji doplatci	1.000					
	5	1 sluga s plaćom od	300	9.900	9.200	700		
	6	Uredske i pisarničke potrebe		80	80			
	7	Potrebe teoretičke i praktičke obuke		400	400			
	8	Za praktičke vježbe na moru		200	200			
	9	Za tiskanje programah		200		200		
8		Nagrade i podpore:						
		a) za učitelja pomorskoga liečničtva	100					
		b) za učitelja trgovačko-mjenbenoga prava	150					
		c) za prekodužnu obuku	200					
		d) za kateketu	250					
		e) za obuku u neobligatnih predmetih (pjevanju i njemačkom jeziku)	160					
		f) nagrada za učitelja pjevanja	80	940	700	240		
9		Upravni troškovi		250	250			
		III. Višje trgovačke škole.						
10	1	Višje trgovačke škole u Zagrebu i Zemunu za beriva učiteljah	9.000					
	2	Potrebe teoretičke i praktičke obuke	600	9.600	7.000	2.600		
		IV. Strukovno-obrtničke škole.						
11	1	Subvencija obrtnoj školi	37.500					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskej vriednosti					
	2	Dotacija za uzdržavanje tkalačke škole u Zagrebu, zatim 6 košaračkih, 6 drvorezbarskih i 1 urarske škole	10.000	47.500	42.500	5.000		
		V. Zavodi za gluhonieme i sliepe:						
12	1	Zavod za gluhonieme	2.000					
	2	Zavod za sliepe	700	2.700		2.700		
		Svota redovite potrebe . . .		77.550	66.110	11.440		
		Naslov 1.						
		Učiteljske i pučke škole.						
		Redovita potreba.						
		A. Učiteljske škole.						
1		Plaće, stanarine i doplatci:						
		Na učiteljskih školah u Zagrebu i Petrinji:						
	1	2 ravnatelja po 900 for. plaće, 300 for. službovnog doplatka i 1 ravnatelj sa 300 for. stanarine, dočim drugi uživa stan u naravi	2.700					
	2	11 učitelja po 900 for. plaće i 200 for. stanarine	12.100					
	3	2 vjeroučitelja s plaćom od 900 for. i stanarinom od 200 for.	2.200					
	4	2 učitelja pjevanja i glasbe s plaćom od 900 for. i stanarinom od 200 for.	2.200					
	5	1 učitelj tjelovježbe na učiteljskoj školi u Zagrebu, ujedno za kr. vel. gimnaziju i realku u Zagrebu 900 for. plaće i 200 fr. stanarine	1.100					
	6	8 učitelja na vježbaonicah uz učiteljske škole u Zagrebu i Petrinji po 700 for. plaće i 150 for. stanarine	6.800					
	7	1 vjeroučitelj na vježbaonici u Petrinji sa 700 for. plaće i 150 for. stanarine . . .	850					
	8	Petgodišnji doplatci	5.260					
	9	Mjestni doplatak za 7 učiteljah na kr. učiteljskoj školi u Zagrebu po 150 for. . .	1.050	34.260	32.197	2.063		
		Plaće sluga:						
2		3 podvornika i to 2 na učiteljskoj školi u Zagrebu a 1 na učiteljskol školi u Petrinji po 300 for. plaće		900	900			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni protačun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
3		Substitucije:						
		Za prekodužna predavanja na učiteljskih školah u Zagrebu i Petrinji		300		300		
4		Uredske i pisarničke potrebe:						
	1	za učiteljsku školu u Zagrebu	180					
		a za onu u Petrinji	150					
	2	za tisak programah i tiskanicah	200	530	450	80		
5		Potrebe teoretičke i praktičke obuke:						
	1	Za nabavu učila i za fizikalne i lučbene pokuse na učiteljskoj školi u Zagrebu . .	450					
		a na onoj u Petrinji	300					
	2	Za uzdržavanje školskoga vrta na pokušalištu hrv.-slav. gospodarskoga družtva u Zagrebu	200	950	950			
6		Nagrade i podpore:						
		a) stalne:						
	1	Za predavanje vjeronauka i crkvenoga pojanja grčko-iztočnih učiteljskih pripravnicah i za rabina na ženskoj učiteljskoj školi u samostanu ss. milosrdnicah u Zagrebu . .	145					
	2	Za učitelje gospodarstva na učiteljskoj školi u Zagrebu	400					
	3	Za pomoćnoga učitelja pjevanja i glasbe na učiteljskoj školi u Zagrebu i Petrinji . .	640					
	4	Nagrade za slaganje, čišćenje i uredjivanje glasovira i orgulja na učiteljskoj školi u Zagrebu	80					
	5	Za knjižničare na obih učiteljskih školah po 40 for.	80	1.345	1.340	5		
7		Upravni troškovi:						
	1	Za ogriev učiteljske škole u Zagrrbu . . .	350					
	2	Za učiteljsku školu u Petrinji zajedno sa kr. malom realkom	500	850	850			
8		Najmovine:						
		Za učiteljsku školu u Zagrebu		660	660			
		B. Pučke škole.						
9		Plaće, štanarine i doplatci:						
	1	15 županijskih i grada Zagreba školskih nadzornika i to:						
		8 po 1.200 for. } 7 po 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	19.600					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	2	9 ravnatelja višjih pučkih škola po 600 for. plaće, 200 for. funkcionalnoga doplatka i za 3 ravnatelja po 150 for. stanarine, dočim ostalih 6 ravnatelja uživaju stan u naravi . . . . —	7.650					
	3	63 učitelja po 600 for. plaće i za 62 učitelja stanarina po 150 for., dočim 1 učitelj uživa stan u naravi	47.100					
	4	18 vjeroučitelja i to:						
		9 rimo-katoličke vjere i 9 grčko-iztočne vjere po 200 for. nagrade	3.600					
	5	Petgodišnji doplatci osoblja pod stavkom 8. tek. br. 2 i 3	8.900	86.850	87.095		245	
10		Plaće slugah:						
		Za 9 školskih podvornika kod višjih pučkih školah po 300 for.		2.700	2.700			
11		Višja djevojačka škola u Gospiću:						
	1	1 učiteljica s plaćom od 600 for. i stanarinom od 150 for. i funkcionalnim doplatkom od 150 for.	900					
		petgodišnji doplatak	60					
	2	pisaći paušal	50					
	3	za ogriev	120					
	4	za učila	100					
	5	za podvornika	120					
	6	Nagrada za učiteljicu ženskih ručnih radnja i kućanstva	360					
	7	Stanarina za istu	60	1.770	1.770			
12		Uredske i pisarničke potrebe:						
		Za 9 višjih pučkih škola paušal za uredovne i druge manje potrebe po 40 for.		360	360			
13		Potrebe teoretičke i praktičke obuke:						
		Paušal za nabavu učila i pokućtva za 9 višjih pučkih škola po 160 for.		1.440	1.440			
14		Nagrade i podpore:						
		a) stalne:						
	1	Za obdržavanje vanrednih produžnih navlastito gospodarskih tečaja	1.800					
	2	Nagrade u ime ženskoga ručnoga djela i tjelovježbe na 9 višjih pučkih školah, po 60 for. za ručno djelo, a po 20 for. za tjelovježbu	720					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora u
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	3	Nagrade kateketom za katehizaciju izvan mjesta	480					
		b) promjenljive:						
	4	Za putne podpore privremenim učiteljem prigodom polaganja izpita osposobljenja i za podpore pučkom učiteljstvu u obće . .	2.000	5.000	5.000			
15		Putni troškovi i dnevnice:						
		Putni paušal za 14 žup. školskih nadzornika i selitbeni trošak za učitelje u službi premještene		6.000	6.000			
16		Upravni troškovi:						
		Za ogriev 9 viših pučkih škola po 260 for. .		2.340	2.160	180		
17		C. Nižje pučke škole.						
		Prinos za nižje pučke škole u bivšem krajiškom području		73.000	73.000			
		Svota redovite potrebe		219.255	216.872	2.628	245	
						2.383		
		Odtud 2% u ime interkala od stalnih beriva stavke 1, 9.		2.422	3.636		1.214	
		Ostane		216.833	213.236	3.597		
18		**Izvanredna potreba.**						
		Osobni doplatak za jednoga učitelja, koji je iz učiteljske škole u Petrinji premješten na pučku školu u Karlobagu		350	350			
		Svota izvanredne potrebe . .		350	350			
		Svota redovite potrebe		216.833	213.236	3.597		
		Skupa		217.183	213.586	3.597		
		Naslov 7.						
		Stipendiji obće obrazovne svrhe.						
		Redovita potreba.						
1		Zaklade i štipendiji:						
	1	Za učiteljske pripravnike srednjih učilišta i pučkih škola	9.000					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	2	2 štipendija za budapeštanski Francisko-Josephinium po 800 fr.	1.600					
	3	3 štipendija za terezijansku akademiju u Beču po 1.000 for.	3.000					
	4	Podpora za učenike nautičke škole u Bakru	1.000					
	5	Za pripravnike pučkoga učiteljstva grčko-katoličke biskupije križevačke 2 štipendija po 210 for.	420					
	6	Za nadarbene knjige za pučke učione u Zagrebu, Varaždinu i Požegi	15					
	7	Za nadarbene knjige na zagrebačkoj vježbaonici	28	15.063	11.465	3.600		
2		Prinosi:						
	1	Prinos zakladi narodnih učiona za pučke škole	22.000					
	2	Prinos samostanu Uršulinka u Varaždinu .	420					
	3	Podpora družtvu sv. Jeronima za izdavanje pučkih knjiga	700					
	4	Podpora pedagogičkomu književnomu sboru	200					
	5	Prinos za promicanje umjetnosti	1.500					
	6	Prinos glasbotvoru Kuhaču	600					
	7	Prinos glasbenomu zavodu u Zagrebu . . .	12.000					
	8	Za nabavu školskih knjiga siromašnim učenikom	200					
	9	Za nabavu učila i znanstvenih djela	1.000	38.620	24.620	14.000		
		Svota redovite potrebe		53.683	36.083	17.600		
		Izvanredna potreba.						
3		Za promicanje znanstvenih i umjetničkih zavoda i podhvata		4.000	4.000			
		Sveukupno		57.683	40.083	17.600		
		Naslov 8.						
		Zemaljske i školske sgrade.						
		Redovita potreba.						
1		Popravci, uzdržavanje i osiguranje proti požaru zemaljskih i školskih sgrada, zatim troškovi režije i podpore siromašnim školskim općinam		17.000	17.000			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
2		X. anuitetni obrok za odplatu zajma sklopljena za izplatu kuće kupljene za smještenje odjela za bogoštovje i nastavu . .		4.000	4.000			
3		I. anuitetni obrok za odplatu zajma, sklopljena za gradnju i unutarnji namještaj učiteljske škole u Zagrebu		19.500		19.500		
4		Za vodovod u zemaljskih i školskih sgradah		226	226			
		Svota		40.726	21.226	19.500		
		Izvanredna potreba.						
5		Prinos za gradnju preparandije u Zagrebu III. obrok		20.000	10.000	10.000		
		K tomu svota redovite potrebe		40.726	21.226	19.500		
		Ukupno		60.726	31.226	29.500		
		Naslov 9.						
		Mirovine.						
		Redovita potreba.						
1		Središnja uprava		11.846	10.673	1.173		
2		Školski zavodi		89.608	89.753		145	
3		Razvojačena i utjelovljena Krajina (županija belovarska)		4.345	4.345			
		Skupa		105.799	104.771	1.173	145	
						1.028		

Poglavje V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1—8.

Svotnik.

Naslov	Tek. broj stavke		Predlog za godinu 1892.			Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za g. 1892.		Predlog sab. odbora	
			redovito	izvanredno	ukupno		više	manje	pojedince	ukupno
			forinti u austrijanskoj vriednosti							
1		Središnja uprava . . .	40.420	—	40.420	38.432	1.988	—		
2		Kr. stol sedmorice . . .	61.948	50	61.998	60.136	1.862	—		
3		Kr. banski stol	133.547	1.500	135.047	147.423	—	12.376		
4		Kr. drž. nadodvjetničtvo i kr. drž. odvjetničtva	81.275	—	81.275	—	81.275	—		
5		Kr. sudovi I. molbe . .	1,148.082	82.100	1,230.182	1,252.419	—	22.237		
6		Kr. kaznione	181.268	1.800	183.068	195.796	—	12.728		
7		Zemaljske i županijske sgrade	74.573	111.000	185.573	67.660	117913	—		
8		Mirovine	246.627	—	246.627	235.950	10.677	—		
		Svota. . .	1,967.740	196.450	2,164.190	1,997.816	213715	47.341		
							166374			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 1.						
		Središnja uprava.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 odjelni predstojnik sa 5.500 for. plaće i 450 for. stanarine	5.900					
	2	1 odjelni savjetnik sa 2.600 for. plaće i 350 for. stanarine	2.950					
	3	1 nadzornik k. kaznionah sa 2.600 for. plaće i 350 for. plaće	2.950					
	4	2 tajnika: 1 sa 1.800 for., 1 sa 1.600 for. } plaće i 300 for. stanarine	4.000					
	5	4 perovodje: 2 po 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine, 2 po 1.000 for. plaće i stan u naravi . .	4.900					
	6	1 pristav pomoćnih ureda sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	7	3 oficijala: 2 po 1.000 for. plaće i 200 for., 1 sa 900 for. plaće i 150 for. } stanarine	3.450					
	8	3 podvornika: 1 sa 400 for., 2 po 350 for. } plaće i 80 for. stanarine .	1.340	26.990	25.340	1.650		
2		Odjelo za 3 podvornika po 40 for.		120	120			
3		Pripomoći		400	400			
4		Dnevnice za 8 dnevničara: 1 po 1 for. 50 novč. . . . . . 549 for., 6 po 1 for. 20 novč. . . . . . 2.635 for., 1 po 1 for. — novč. . . . . . 366 for.		3.550	3.541	9		
5		Uredski, pisarnički i putni troškovi		5.500	5.500			
6		Trošak za sbornik i uredovnu sbirku . . .		4.400	4.400			
		Svota redovite potrebe		40.960	39.301	1.659		
		Odtuda 2% u ime interkalara od stalnih berivah		540	869	329		
		Ostane		40.420	38.432	1.988		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 2.						
		Kr. stol sedmorice.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 predsjednik sa 7.000 for. plaće i 500 for. stanarine	7.500					
	2	9 viećnikah: 5 po 4.000 for., 4 po 3.600 for. } plaće i 400 for. stanarine	38.000					
	3	1 viećnički tajnik sa 1.600 for. plaće i 300 for. stanarine	1.900					
	4	1 tajnički pristav sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	5	1 ravnatelj pomoćnih ureda sa 1.400 for. plaće i 250 for. stanarine	1.650					
	6	3 oficijala: 2 po 900 for., 1 sa 800 for. } plaće i 150 for. stanarine	3.050					
	7	1 oficijal sa 700 for. plaće i 100 for. stanarine	800					
	8	1 viećnički poslužitelj sa 450 for. plaće i 60 for. stanarine	510					
	9	4 podvornika po 400 for. plaće i 60 for. stanarine	1.840	56.700	55.700	1.000		
2		Službovina za predsjednika		1.000	1.000			
3		Uredski i pisarnički troškovi		2.640	2.640			
4		Odielo za viećničkog poslužitelja i 4 podvornika po 40 for.		200	200			
5		Dnevnice za 5 dnevničara: 2 dnevničara po 1 for. 50 nvč. 1.098 for.; 2 dnevničara po 1 for. 20 nvč. 878 for.; 1 dnevničar po 1 for. — nvč. 366 for		2.342	1.460	882		
6		Pripomoći		200	200			
		Svota redovite potrebe		63.082	61.200	1.882		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		1.134	1.114		20	
		Ostane		61.948	60.086	1.882	20	
						1.862		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Izvanredna potreba.						
7		Osobni doplatak za jednoga viećničkoga poslužitelja		50	50			
		Svota izvanredne potrebe . . .		50	50			
		Svota redovite potrebe		61.948	60.086	1.862		
		Skupa		61.998	60.136	1.862		
		Naslov 3.						
		Kr. banski stol.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 predsjednik sa 6.000 for. plaće i 450 for. stanarine	6.450					
	2	1 podpredsjednik sa 3.600 for. plaće i 400 stanarine	4.000					
	3	18 viećnika: 9 po 3.000 for. / 9 po 2.600 for. } plaće i 350 for. stanarine	56.700					
	4	5 viećničkih tajnika: 2 po 1.400 for. / 3 po 1.200 for. } plaće i 250 for. stanarine	7.650					
	5	3 tajnička pristava: 1 sa 1.100 for. / 2 po 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	3.700					
	6	1 ravnatelj pomoćnih urede sa 1.200 for. plaće i 250 for. stanarine	1.450					
	7	2 pristava pomoćnih ureda: 1 sa 1.100 for. / 1 sa 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	2.500					
	8	3 oficijala: 1 po 900 for. / 2 po 800 for. } plaće i 150 for. stanarine	2.950					
	9	5 oficijalah: 2 po 700 for. / 3 po 600 for. } plaće i 100 for. stanarine	3.700					
	10	1 viećnički poslužitelj sa 450 for. plaće i 60 for. stanarine	510					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	11	4 podvornikah po 400 for. plaće i 60 for. stanarine	1.840					
	12	2 pom. podvornika po 300 for. plaće i 60 for. stanarine	720	92.170	96.580		4.410	
2		Službovina za predsjednika		400	400			
3		Pripomoći za 55 prislušnikah po 500 for.		27.500	27.000	500		
4		Dnevnice za 15 dnevničarah po 1 fr. na dan		5.490	6.753		1.263	
5		Odielo i to:						
		za 1 viećničkog poslužitelja, za 4 podvornikah i za 2 pomoćna podvornika po 40 for.		280	320		40	
6		Uredski, pisarnički i putni troškovi za kralj. banski stol		8.000	12.000		4.000	
7		Najamnina		1.050	1.050			
8		Podpore		500	500			
		Svota redovite podpore		135.390	144.603	500	9.713	
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		1.843	1.930	87		
		Ostane redovita potreba		133.547	142.673	587	9.713	
							9.126	
		Izvanradna potreba.						
9		Doplatci za 5 pom. izvjestiteljah po 300 for.		1.500	1.500			
10		Beriva za 1 izvjestitelja, dodieljena za urbarske poslove			3.250		3.250	
		Svota izvanredne potrebe		1.500	4.750		3.250	
		Svota redovite potrebe		133.547	142.673		9.126	
		Ukupno		135.047	147.423		12.376	
		Naslov 4.						
		Kr. drž. nadodvjetničtvo i kr. državna odvjetničtva.						
		Redovita potreba.						
		Plaće i stanarina:						
	1	1 državni nadodvjetnik s plaćom od 4.000 i 400 for. stanarine	4.400					

*

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	2	2 namjestnika državnoga nadodvjetnika i državni odvjetnik u Zagrebu: 1 s plaćom od 3.000 for. 2 s plaćom od 2.600 for. } i 350 for. stanarine	9.250					
	3	8 državnih odvjetnikah: 4 s plaćom od 1.800 for. 4 s plaćom od 1.600 for. } i 300 for. stanarine	16.000					
	4	4 zamjenika drž. odvjetnikah I. razreda: 2 s plaćom od 1.400 for. 2 s plaćom od 1.200 for. } i 250 for. stanarine	6.200					
	5	7 zamjenika državnih odvjetnika II. razreda: 3 s plaćom od 1.100 for. 4 s plaćom od 1.000 for. } i 200 for. stanarine	8.700					
	6	7 zamjenika državnih odvjetnikah II. razreda: 3 s plaćom od 900 for. 4 s plaćom od 800 for. } i 150 for. stanarine	6.950					
	7	2 oficijala: 1 s plaćom od 900 for. 1 s plaćom od 800 for. } i 150 for. stanarine	2.000					
	8	4 oficijala: 2 s plaćom od 700 for. 2 s plaćom od 600 for. } i 100 for. stanarine	3.000					
	9	6 kancelistah po 500 for. plaće i 100 for. stanarine	3.600					
	10	5 podvornikah po 400 for plaće i 60 for. stanarine	2.300					
	11	7 pomoćnih podvornika po 300 for. plaće i 60 for. stanarine	2.520	64.920		64.920		
2		Trošak za 15 dnevničarah: 1 po 1 for. 50 nvč. na dan . . 549 for. 14 po 1 for. — nvč. na dan . . 5.124 for.		5.673		5.673		
3		Odjelo za 12 podvornika i pomoćnih podvornika po 40 for.		480		480		
4		Podpore za osoblje kr. državnog nadodvjetničtva i kr. državnih odvjetničtvah		500		500		
5		Naklade za podmirenje pisarničkih, uredskih i kućnih potrebah kao i putnih troškovah izvan kaznenog postupka		5.000		5.000		
6		Naklada za podmirenje troškovah kaznenoga postupka		6.000		6.000		
		Svota redovite potrebe		82.573		82.573		
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih berivah		1.298		1.298		
		Ostane		81.275		81.275		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 5.						
		Kr. sudovi I. molbe.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	9 predsjednika:						
		1 predsjednik sudbenoga stola u Zagrebu sa 3.600 for. plaće i 400 for. stanarine . .	4.000					
		4 s plaćom od 3.000 for. } i za 4 po 350 fr. 4 s plaćom od 2.600 for. } stanarine . . .	23.800					
	2	56 viećnika:						
		28 po 1.800 for. } plaće i za 43 po 300 for. 28 po 1.600 for. } stanarine	108100					
	3	18 viećnikah II. razreda:						
		9 po 1.400 for. } 9 po 1.200 for. } plaće i 250 for. stanarine	27.900					
	4	62 kotarskih sudaca;						
		31 sa 1 400 for. } plaće i za 43 po 250 for. 31 sa 1.200 for. } a za 1 sa 190 for stanarine	91.540					
	5	80 pristava I. razreda:						
		40 po 1.100 for. } plaće i za 67 po 200 for. 40 po 1.000 for. } a za 1 sa 68 for stanarine	97.468					
	6	70 pristava II. razreda:						
		35 po 900 for. } plaće i za 69 po 150 for. 35 po 800 for. } stanarine	69.850					
	7	9 ravnatelja pomoćnih ureda:						
		4 po 1.100 for. } 5 po 1.000 for. } plaće i 200 for. stanarine	11.200					
	8	22 oficijala:						
		11 po 700 for. } 11 po 600 for. } plaće i 100 for. stanarine .	16.500					
	9	20 gruntovničara I. razreda:						
		10 po 900 for. } plaće i za 18 po 150 for. 10 po 800 for. } stanarine	19.700					
	10	58 gruntovničara II. razreda:						
		29 po 700 for. } plaće i za 51 po 100 for. 29 po 600 for. } a za 1 sa 50 for. stanarine	42.850					
	11	161 kancelista po 500 for. plaće i 151 po 100 for. a za 1 po 40 for. stanarine . . .	95.640					
	12	9 tamničara po 500 for. plaće i za 5 po 100 for. stanarine	5.000					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	13	26 podvornika sudbenih stolovah po 400 for plaće i 60 for. stanarine	11.960					
	14	62 podvornika kotarskih sudovah po 350 for. plaće i za 50 po 60 for., za 1 po 30 for. i za 2 po 24 for. stanarine	24.778					
	15	27 uzničkih nadziratelja kod sudbenih stolova i kotarskih sudova po 350 for. plaće i za 23 po 60 for. i za 1 po 24 for. stanarine	10.854					
	16	70 pomoćnih podvornika sudbenih stolovah i kotarskih sudova po 300 for. plaće i za 54 po 60 fr., za 1 po 36 fr. i za 1 po 40 for. stanarine	24.316	685.456	720.370		34 914	
2		Najamnine:						
	1	Za sudbeni stol	2.760					
	2	Za kotarske sudove	25.546	28.306	28.496		190	
3		Trošak za dnevničare:						
	1	6 po 1 for. 50 novč. na dan . 3.294 for. 6 po 1 for. 20 novč. na dan . 2.635 for. 148 po 1 for. na dan . . . . 90 768 for. 40 po 80 novč. na dan . . . . 11.712 for.		108.409	99.864	8.545		
4		Odielo za podvornike, pomoćne podvornike, uzničke nadziratelje i to po 40 for. za 185 njih		7.400	7.680		280	
5		Troškovi za osoblje uzničke straže:						
	1	Plaće za 11 podčastnikah po 300 for. . . .	3.300					
		Plaće za 126 stražarah po 200 for.	25.200					
		Stanarina za 11 podčastnikah po 60 for. . .	660					
		Stanarina za 121 stražara po 40 for.	4.840					
	2	Odielo za 137 osoba uzničke straže po 40 fr.	5.480					
	3	Oružje	200					
	4	Trošak za ogriev, razsvietljenje i posteljinu (service)	1.000	40.680	40.680			
6		Nagrade zdravstvenoga osoblja		1.940	1.940			
7		Podpore za osoblje sudbenih stolova i kotarskih sudova		5.000	3.100	1.900		
8		Naklade za podmirenje pisarničkih, uredskih i kućnih potreba, kao i putnih troškova izvan kaznenoga postupka za kr. sudove I. molbe		80.000	80.000			
9		Naklada za podmirenje troškovah kaznenoga postupka		204.000	220.000		16.000	

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
10		Razni troškovi		600	600			
		Svota redovite potrebe		1,161.791	1,202.730	10.445	51.384	
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		13.709	30.361	16.652		
		Ostane		1,148.082	1,172.369	27.097	51.384	
		Izvanredna potreba.						
11		Troškovi za osnivanje novih gruntovnih uložaka		80.000	78.000	2.000		
12		Doplatci onim činovnikom, koji su kod organizacije s manjom plaćom namješteni .		800	750	50		
13		Službovina za 2 predsjednika sudbenih stólovah po 300 for.		600	800		200	
14		Doplatak za ravnatelja pomoćnih ureda kr. banskoga stola sa 200 for.; za ravnatelja pomoćnih uredah kri sudbenoga stola u Zagrebu sa 300 for. i za 1 viećnika kr. sudbenoga stola u Zagrebu sa 200 for.		700	500	200		
		Svota izvanredne potrebe . . .		82.100	80.050	2.250	200	
		Svota redovite potrebe		1,148.082	1,172.369	27.097	51.384	
		Ukupno		1,230.182	1,252.419	29.347	51.584	
							22.237	
		Naslov 6.						
		Kaznione.						
		Redovita potreba.						
1		Plaće i stanarine:						
	1	1 ravnatelj u Lepoglavi s plaćom	1.600					
	2	3 upravitelja i to:						
		1 sa 1.400 for. / 1 sa 1.200 for. / 1 sa 1.100 for. } plaće i za upravitelja u Gospiću stanarina od 250 fr.	3.950					
	3	4 oficijala i to:						
		2 po 900 for. / 2 po 800 for. } plaće i za jednoga stanarina od 150 for.	3.550					
	4	2 pisara po 500 for. plaće i za jednoga stanarina od 100 for.	1.100					

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	5	3 tamničara po 500 for. plaće i za 2 stanarina po 100 for.	1.700					
	6	2 svećenika (rimo kat. i grčko-izt. vjeroizpovjedanja) u lepoglavskoj kaznioni po 800 for. plaće . . . . , .	1.600					
	7	1 liečnik za lepoglavsku kaznionu	1.000					
	8	1 učitelj za lepoglavsku kaznionu	700	15.200	16.800		1.600	
2		Dnevnice kod kaznionah:						
		Za 3 dnevničara po 1 for. na dan		1.098	1.095	3		
3		Uredski, pisarnički i putni troškovi:						
	1	Potreba za pisarne	800					
	2	Troškovi nabave školskih knjiga	200					
	3	Troškovi za nabavu knjigah za činovničke knjižnice	200					
	4	Troškovi za nabavu knjigah za kazneničke knjižnice	200					
	5	Troškovi putovanja u interesu kaznionah .	600					
	6	Putni trošak rabina u Lepoglavu	40					
	7	Putni trošak svećenika helvetičkoga vjeroizpovjedanja u Lepoglavu	100					
	8	Školske potrebe za tintu, papir i ostala učevna sredstva	270	2.410	2.410			
4		Nagrade i pripomoći:						
	1	za činovničko osoblje kaznionah	400					
	2	Nagrada liečnika u kr. kaznioni u Gospiću	300					
		Nagrada liečnika u kr. kaznioni u Mitrovici	250					
		Nagrada liečnika u kr. ženskoj kaznioni u Zagrebu	50					
	3	Za obavljanje svećeničkih funkcija u kaznionah, i to:						
		u Gospiću rimo-kat. svećeniku	150					
		u Gospiću grčko-izt. svećeniku	200					
		u Mitrovici rimo-kat. svećeniku	120					
		u Mitrovici grčko-izt. svećeniku	120					
		u ženskoj kaznioni u Zagrebu grčko-iztoč. svećeniku	120					
	4	Nagrada učitelju kaznione u Gospiću i Mitrovici	480	2.190	2.530		340	

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			poje-dince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
5		Crkvene potrebe za kaznionu u Lepoglavi:						
	1	Za rimo-kat kućne kapele za ulje i svieće .	120					
	2	Za grčko-iztočne kućne kapele u istu svrhu	120					
	3	Za orguljanje u rimo-katoličkoj kućnoj kapeli	60	300	300			
6		Zaklade:						
	1	Župniku u Lepoglavi za popunjenje kongrue	307					
	2	Kapelanu u ime plaće	200					
	3	Za potrebe župne crkve	70	577	577			
7		Straža:						
	1	15 nadstražara po 320 for.	4.800					
	2	32 stražara po 260 for.	8.320					
	3	55 stražara po 240 for.	13.200					
	4	28 stražara po 200 for.	5.600					
	5	Stanarina za 7 nadstražara i 39 stražara po 40 for.	1.840					
	6	Paušal za odjelo za 130 stražara po 40 for.	5.200	38.960	42.860		3.900	
8		Potrebe sigurnosti:						
		Oružje, prah i olovo		200	200			
9		Popraćenički troškovi		200	200			
10		Obskrba:						
	1	Za 1.350 kaznenika u kr. kaznionah u Lepoglavi, Gospiću i Mitrovici po 20 novč. na dan i glavu	98.820					
	2	Za 147 kaznenice u kr. ženskoj kaznioni u Zagrebu po 32 novč. na dan i glavu . .	17.217	116.037	123.020		6.983	
11		Liekovi za sve kaznione		2.000	2.000			
12		Pasivne kamate čazmanskomu kaptolu za odstupljeni samostan Lepoglava		1.575	1.575			
13		Razni nepredvidljivi troškovi		500	500			
14		Nabava i popravak inventarijalnih predmeta		1.000	1.000			
		Svota redovite potrebe		182.247	195.067	3	12.823	
		Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva		979	1.139	160		
		Ostane		181.268	193.928	163	12.823	
							12.660	

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			pojedince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Izvanredna potreba.						
15		Osobni doplatak ravnatelju kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi		800	800			
16		Nabava 100 željeznih kavaletah za slagati po 10 for.		1.000	1.000			
17		Doplatak na stanarinu tamničaru kaznione u Glini			68		68	
		Svota izvanredne potrebe . . .		1.800	1.868		68	
		Svota redovite potrebe		181.268	193.928	163	12.823	
		Skupa		183.068	195.796	163	12.891	
							12.728	
		Naslov 7.						
		Zemaljske i županijske sgrade.						
		Redovita potreba.						
1		Popravci i obično uzdržavanje zemaljskih i županijskih sgrada i osiguranje proti požaru		40.000	33.000	7.000		
2		Troškovi režije: Čišćenje dimnjaka i zahoda u zemaljskih i županijskih sgradah		3.300	3.300			
3		35. i 36. obrok odplate zajma u svoti od 40.000 for. u ime kupovnine Gajeve kuće		3.200	8.200			
4		Odplata zajma od 400.000 for., učinjena za gradjenje sgrade za sudove I. molbe u Zagrebu, zatim za nabavu sgrada opredieljenih za više sudove (kr. stol sedmorice i banski stol), te za žensku kaznionu u Zagrebu i napokon za adaptacije i potrebita dogradjenja u ženskoj kaznioni u Zagrebu, u mužkoj kaznioni u Lepoglavi i na uzištih sudovah I. molbe u Zagrebu		25.640	25.640			
5		Odplata zajma od 12.000 for. učinjena za kupljenu sgradu od grada Požege za smještenje tamošnjega kralj. sudbenoga stola VII. i VIII. obrok		933	1.020		87	
6		Odplata zajma od 10.000 for. učinjena za gradjenje kuće za smještenje kr. državnoga nadodvjetničtva IX. i X. obtok . .		750	750			
7		5. i 6. obrok odplate zajma od 10.000 for. u ime pokrića nabavnoga troška za sgradu u Vrbovskom za smještenje tamošnjega kotarskoga suda		750	750			
		Svota redovite potrebe		74.573	67.660	7.000	87	

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Izvanredna potreba.						
8		Kupovnina za kuću u Pakracu za smještenje kr. kotarskog suda i za adaptacije te sgrade		11.000		11.000		
9		Troškovi za predradnje za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici		80.000		80.000		
10		Trošak za dogradnju uzišta i za adaptaciju sgrade sudb. stola u Belovaru		20.000		20.000		
		Svota izvanredne potrebe		111.000		111000		
		Svota redovite potrebe		74.573	67 660	7.000	87	
		Ukupno		185.573	67 660	118000	87	
						117913		

Naslov 8.

Mirovine.

Redovita potreba.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
1		Središnja uprava		5.354	4.304	1.050		
2		Stol sedmorice		41.930	44.650		2.720	
3		Banski stol		26.484	23.513	2.971		
4		Županijski sudbeni stolovi		21.139	21.950		811	
5		Kr. sudbeni stolovi		78.983	74.380	4.603		
6		Kr. kotarski sudovi		52.346	47.206	5.140		
7		Kaznione		10.444	9.833	611		
8		Gruntovne oblasti		7.228	7.108	120		
9		Bivši pukovnijski sudovi		2.621	2.908		287	
10		Bivši gradski sudovi		98	98			
		Skupa		246.627	235.950	14.495	3.818	
						10.677		

B. Pokriće.

Poglavje I.

Odjel za unutarnje poslove.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naslov 1.						
		Prihod odjela za unutarnje poslove.						
		Redovito pokriće.						
1		Prinos za obavljanje računarsko-kontrolnih poslova i to:						
		a) iz županijskih zaklada	800					
		b) iz zaklade Jelačića bana	150	950	950			
2		Prinos iz županijskih zaklada za obavljanje blagajničkih poslova		800	800			
3		Povratak plaće i stanarine za kotarske veterinare od obćinah		16.950	14.850	2.100		
4		Povratci bolno obskrbnih troškova:						
	1	Iz obskrbe ovozemaljskih pripadnika liečenih u javnih bolnicah	26.000					
	2	Iz obskrbe za umobolne domaće i strane bolestnike, liečene u zemaljskom zavodu u Stenjevcu	12.000	38.000	38.000			
5		Povratci troškova za oružničke asistencije .		700	700			
6		Najamnine i to:						
	1	Najamnina za stanove u zemaljskih i županijskih sgradah	3.000					
	2	Najamnina za smještenje investicionalne blagajne u zemaljskoj — prije Ferićevoj kući	500	3.500	4.480		980	

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			poje-dince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
7		Prinos narodnim zavodom i narodnim gospodarskim svrham:						
	1	Prinos komercijalne zaklade za pokriće potrebština gospodarsko-šumarskoga učilišta u Križevcih	2.484					
	2	Prihod od prodaje pomladka zemljom subvencioniranih marvinskih gojilištih	1.000	3.484	3.669		185	
8		Prihod dolazeći u raznih slučajnih sgodah, imenito:						
	1	Od ostatka predujmovah, danih stradajućim godine 1872.	500					
	2	Od taksah za pokus parnih kotlova, kamata od glavnicah danih stradajućim godine 1873. i 1874, kamatah za uložke na neizvjestno vrieme u novčane zavode od prodaje neuporabivih predmeta	1.578	2.078	5.480		3.402	
9		Kamatni prihod zem. rezervnoga fonda . .		6.970	7.840		870	
10		Zakupnina od kupališta u Topuskom za god. 1892.		5.900		5.900		
		Svota redovitog pokrića . . .		79.332	76.769	8.000	5.437	
						2.563		

Poglavje II.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračunu za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Naukovna zaklada.						
		I. Redovito pokriće.						
1		Aktivne kamate:						
		a) od glavnicah naukovne zaklade		102.000	102.000			
		b) od glavnicah sveučilištne zaklade		24.000	24.000			
2		II. Školarina		17.000	17.000			
3		III. Prinosi:						
	1	Prinos grada Osieka za veliku realku . .		3.000	3.000			
	2	Prinos grada Zagreba za veliku realku . .		2.940	2.940			
	3	Prinos zaklade komercijalne za veliku realku u Zagrebu		26.942	26 942			
	4	Prinos grada Belovara za malu realnu gimnaziju		2.500	2 500			
	5	Prinos zaklade Markezijeve za veliku realnu gimnaziju u Rakovcu		5.351	5 351			
	6	Prinos iz zaklade stožernika Haulika za kateketu mužke preparandije u Zazrebu . .		654	654			
	7	Prinosi za trgovačku školu u Zagrebu:						
		a) grada Zagreba	1.000					
		b) trgovačke komore u Zagrebu	600					
		c) prinos zemaljske zaklade za trgovačku akademiju	300	1 900	1.900			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	8	Prinosi za trgovačku školu u Zemunu:						
		a) grada Zemuna	700					
		b) štedione u Zemunu	100					
		c) pučke štedione u Zemunu	300	1.100	1.100			
	9	Prinosi za obrtnu školu u Zagrebu, i to:						
		a) iz sirotinjske zaklade	20.000					
		b) grada Zagreba za obrtnu školu	2.000					
		c) grada Zagreba za obrtni muzej	500	22.500	22.500			
	10	Prinos grada Petrinje za učitelje na vježbaonici		2.000	2.000			
	11	Prinos obćine Ogulin za drvorezbarsku i urarsku školu u Ogulinu		200	200			
4		Prihod iz krajiške imovne uzgojne i obrazovne zaklade		20.120	20.109	11		
5		Tangenta od iznajmljenoga skladišta soli u Senju			105		105	
		Ukupno		232.207	232.301	11	105	
							94	

Poglavje III.

Odjel za pravosudje.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedinca	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Redovito pokriće.						
1		Utržak od razprodaje sbornika		800	800			
2		Naknada troškova kaznenog postupka i ovrhe kazni kod sudbenih stolovah . . .		10.000	10.000			
3		Prihod od radnje uznika kod sudbenih stolovah		12.000	12.000			
4		Naknada troškova kaznenog postupka i ovrhe kazni kod kr. kot. sudovah		12.000	12.000			
5		Prihod od radnje uznika kod kr. kotarskih sudova		3.000	2.000	1.000		
6		Prihod od uporabne sile kaznenikah kralj. zem. kaznione u Lepoglavi i kr. kaznionah u Gospiću i Mitrovici		26.000	33.950		7.950	
7		Prihod od poljskoga gospodarstva kod kr. kaznionah u Lepoglavi, Mitrovici i Gospiću		9 500	9.500			
8		Najamnina za podrum u zem. kući u Požegi		42	42			
9		Zakupnina za oranicu pokraj zem. sgrade u Varaždinu		28	35		7	
10		Zakupnina za vrtove i stanove i to:						
	1	kod kr. kot. suda u Našicah	4					
	2	kod kr. kot. suda u Dol. Miholjcu	4					
	3	kod kr. sudbenoga stola u Mitrovici	30					
	4	kod kr. kotarskoga suda u Čazmi	41					
	5	kod kr. kot. suda u Vinkovcih	200					
	6	kod kr. kot. suda u Brodu	36					
	7	kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu	70	385	585		200	
11		Povratak obskrbe za 21 kaznenicu iz Bosne i Hercegovine smještenih u ženskoj kaznionu u Zagrebu po 35 nvč.		2.690	3.449		759	
		Svota redovitoga pokrića . .		76.445	84.361	1.000	8.916	
							7.916	

Poglavje IV.

Tangenta poreza i javnih dohodakah.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Redovito pokriće.						
1		Tangenta izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah i to:						
	1	Prihod u ime 44 % izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah . . .		6,730.430	6,097.590	632840		
	2	Župnički bír pobiran u županiji belovarskoj skupa s izravnim porezom		26.719	26.735		16	
	3	Od željezničkih i parobrodarskih poduzetničtvah ubrane biljegovne pristojbe, kao i pod naslovom odpremnoga poreza ustanovljeni paušal		130.000	130.000			
	4	63% dotično 18% do konca god. 1876. preostalih zaostatakah izravnoga poreza . .		35.967		35.967		
		Ukupno		6,923.116	6,254.325	668807	16	
						668792		

Proračun

hrv.-slav. vjerozakonske zaklade

za godinu 1892.

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora u
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		A. Potreba.						
		Vjerozakonska zaklada.						
		Redovita potreba.						
1		Dotacije:						
	1	za 5 župnika nadbiskupije zagrebačke po 315 for. . . . . 1.575 for.						
	2	za 2 župnika u bivšoj vojnoj Krajini po 315 for. . . . . 630 for.						
	3	za 26 kapelana nadbiskupije zagrebačke po 199 for. 50 novč. . . 5.187 for.	7.392					
	4	za 18 kapelana biskupije senjsko-modruške, i to:						
		5 po 400 for. . . . . 2.000 for.						
		2 po 350 for. . . . . 700 for.						
		10 po 300 for. . . . . 3.000 for.						
		2 po 200 for. . . . . 400 for.						
	5	za 2 kapelana u bivšoj vojnoj Krajini po 199 for. 50 novč. . . . 399 for.	6.499	13.891	13.891			
2		Nadopunitbe:						
		A. Za više svećenstvo:						
	1	Biskupu u Križevcih . . . . . . 1.575 for.						
	2	Grčko-katoličkomu vikaru . . . . 773 for.	2.348		2.348			
		B. Za manastire:						
		I. što prosjače:						
	3	franjevaca 180 for. . . . . 3.963 for.						
	4	kapucina 44 . . . . 1.238 for.						
	5	franjevcem u Zemunu (u bivšoj vojnoj Krajini) . . . . 332 for.	5.533		5.533			
		II. ženski manastiri:						
	6	Uršulinke u Varaždinu	1.260		1.260			
		C. Za niže svećenstvo.						
		a) u nadbiskupiji zagrebačkoj:						
	7	**67 župnika . . . . 10.014 for.**						
	8	**5 župnika (u bivšoj vojnoj Krajini) . . . . 845 for.**						
	9	**24 kapelana . . . . 2.727 for.**	13.586		13.586			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		b) u biskupiji senjsko-modruškoj:						
	10	44 župnika . . . . 15.023 for.						
	11	13 kapelana . . . . 1.744 for.	16.767		16.767			
		c) u biskupiji djakovačkoj:						
	12	9 župnika	1.048		1.048			
		d) u biskupiji križevačkoj;						
	13	5 župnika	1.124		1.124			
	14	Nadopunitba kongrue za uztegnuti porez .	133	41.799	133			
3		Doplatci:						
	1	za 4 kanonika grčko-kat. kaptola u Križevcih po 205 for.	820		820			
	2	za 6 kanonika kaptola senjskoga po 300 for.	1.800	2.620	1.800			
4		Svećenička obrazovališta:						
		I. za višja svećenička obrazovališta:						
	1	za obskrbu i stanbinu za 3 svećenika višega obrazovališta kod sv. Augustina u Beču po 1000 for.	3.000		3.000			
	2	za obskrbu grčko-kat. sjemeništa u Zagrebu za 2 pitomca po 850 for.	1.700		1.700			
	3	za štipendije	1.600		1.600			
		II. za sjemeništa:						
	4	Nadbiskupskomu sjemeništu u Zagrebu . .	8.610		8.610			
	5	Biskupskomu sjemeništu u Djakovu	6.300		6.300			
	6	Grčko-katoličkomu sjemeništu biskupije križevačke, i to:						
		u ime godišnjega prinosa i podpore 2499 fr.						
		u ime godišnjega uzdržavanja . . . 1133 fr.	3.632		3.632			
	7	Predstojničtvu franjevačkoga obrazovnoga zavoda u Kostanjevici kod Gorice za 3 klerika iz Hrvatske za svakoga na godinu 157 for. 50 nč.	473	25.315	473			
5		Crkvene potrebe.						
		I. stalne:						
	1	Akademičkoj crkvi u Zagrebu	462		387	75		
	2	Župnoj crkvi u Gorici	6		6			
	3	Župnoj crkvi u Kotarih za ulje	5		5			
	4	Grčko-katoličkoj crkvi u Križevcih	800		800			
	5	Župnoj crkvi u Remetincih	4		4			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		II. promjenljive:						
	6	Za crkve stojeće pod pokroviteljstvom vjerozakonske zaklade, koje si iz vlastitih sredstava nemogu nabaviti potrebitih crkvenih stvari	133	1.410	133			
6		Zaklade i štipendiji:						
	1	Manastiru Franjevaca u Požegi $2^1/_2$% kamate od misne zaklade sa 2710 fr. 24 nč.	71		71			
	2	Manastiru Kapucinah u Varaždinu od misne zaklade Abantijeve	8		8			
	3	Križevačkomu grčko-katol. kaptolu kamate od glavnice u iznosu od 58.570 for. . . .	2.881	2.960	2.881			
7		Najmovine:						
		za stanove dušobrižnoga svećenstva povodom popravaka župnih stanova		30	30			
8		Nagrade i pripomoći:						
		I. stalne nagrade:						
	1	Njemačkomu propovjedniku u Varaždinu .	105		105			
	2	Za nauk u kateketici na bogoslovnom zavodu u Senju	300		300			
	3	Orguljašu u Karlovcih	42		42			
		II. stalne pripomoći:						
	4	Za 6 kanonika kaptola senjskoga po 210 fr.	1.260		1.260			
		III. promienljive pripomoći:						
	5	Svećenikom u provincijalu	1.000		1.000			
	6	u bivšoj vojnoj Krajini	1.180	3.887	1.180			
9		Uzdržavanje sgrada:						
		za župe stojeće pod pokroviteljstvom vjerozakonske zaklade		14.000	14.000			
10		Putni troškovi i dnevnice:						
		I. Stalni paušali:						
		a) za pregledavanje samostana Franjevaca:						
	1	Predstojniku provincije sv. Križa za 5 samostana po 12 for. 60 nč.	63		63			
	2	Predstojniku provincije sv. Ladislava za 8 samostana po 12 for. 60 nč.	101		101			
	3	Predstojniku provincije sv. Ivana Kapistrana za 7 samostana po 12 for. 60 nč.	88		88			
		b) za pregledavanje samostana Kapucina, i to:						
	4	Predstojniku provincije sv. Stjepana za 3 samostana po 12 for. 60 nč.	38		38			

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892. pojedince	Predlog za god. 1892. ukupno	Odobreni proračun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Predlog sab. odbora
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
	5	Za 5 župnikah podarcidjakona kotara biskupije senjsko-modruške, i to: bakarskog, vinodolskog, delničkog, čabarskog i vrbovskog po 100 for.	500		500			
		II. Promienljivi putni troškovi:						
	6	Za razne slučajeve	400	1.190	400			
11		Razni troškovi		200	200			
12		Zaklade i prinosi u svrhe bogoštovne:						
	1	Kaptolu senjskomu za čitanje mise polnoćnice	105		105			
	2	Kaptolu zagrebačkomu za uzdržavanje jedne uljenice	16		16			
	3	Kapucinskomu samostanu u Varaždinu u ime elemozina	17		17			
	4	Samostanu Franjevaca u Varaždinu za uzdržavanje jedne uljenice	16	154	16			
13		Odšteta za emolumente:						
	1	Biskupu senjskomu	2.100		2.100			
	2	Biskupu djakovačkomu	504		504			
	3	Samostanu Franjevaca na Trsatu	306		306			
	4	Samostanu Kapucina na Rieci	192		192			
	5	Popuna kongrue župnika u Žažini	27		27			
	6	Popuna kongrue župnika u Šišincu	283		283			
	7	Župniku na Riečici za odstupljena zemljišta	30	3.442	30			
14		Pripomoći:						
	1	Biskupu senjskomu	6.300		6.300			
	2	Biskupu križevačkomu	2.100		2.100			
	3	Kaptolu senjskomu	2.100		2.100			
	4	Samostanu Kapucina u Karlobagu	1.050		1.050			
	5	Kaptolu djakovačkomu za 6 kanonika . . .	2.835		2.835			
	6	Kaptolu modruškomu za 9 kanonika po 300 for.	2.700	17.085	2.700			
5		Mirovinske pristojbe		1.288	1.288			
		Svota redovite potrebe . . .		129.271	129.196	75		

Stavka	Tek. broj stavke		Predlog za god. 1892.		Odobreni protačun za god. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Predlog sab. odbora
			poje-dince	ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		Pokriće.						
		Redovito pokriće.						
1		Aktivne kamate:						
		a) od glavnica hrvatsko-slavonske vjerozakonske zaklade	55.800					
		b) od glavnica krajiške vjerozakon. zaklade	3.852					
		c) od glavnica zaklade sjemeništne	21.825					
		d) od glavnica križevačkoga kaptola	2.881	84.358	83.986	372		
2		Najmovine:						
		za bašću župnika u Mariji Gorici		8	8			
3		Paušalni prinos od čazmanskoga kaptola:						
		Godišnji preostatak dohodaka odstupljenog dobra Lepoglava		1.199	1.199			
4		Računski i ini povratci		300	500		200	
5		Razni dohodci		200	300		100	
		Svota redovitog pokrića . . .		86.065	85.993	372	300	
						72		
		Uzporediv sa potrebom		129.271	129.196	75		
		Pokazuje se za godinu 1892. manjak sa . .		43.206	43.203	3		

Prilog B. k proračunu potrebštinah unutarnje samouprave kraljevina Hrvatske i Slavonije za g. 1892

Redoviti izdatci.

Poglavje X.

Izkaz primitakah i izdatakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije u godinah 1888.—1890.

	Primitak					Izdatak				
	u godini			ukupno	Po-priečno	u godini			ukupno	Po-priečno
	1888.	1889.	1890.			1888.	1889.	1890.		
Izravni porezi i zemljo-razter.						352000	352000	352000	1056000	[2] 352000
prirezi	7940675	8067904	8293658	24302237	[1] 8100746	81438	51282	67244	199964	66655
Potrošarine	1025304	739863	734601	2492768	[3] 833256	40903	78000	42320	161223	53741
Biljegovina	870643	912912	984988	2768543	[4] 922848	17584	18395	17849	53828	17943
Pravnepristojbe i takse	887789	1238816	1162815	3289420	[5] 1096473	4223	2641	2539	9403	3134
Cestarina, mostarina i skelarina	26060	32568	26795	85423	28474	7162	7351	1027	15540	5180
Duhan	3303239	3480359	3619287	10402885	[6] 3467628	1259131	1202500	1033542	3495173	1165058
Lutrija	136814	154264	168819	459897	153299	61085	88280	74108	223473	74491
Sol	1471722	1496089	1506778	4474589	[7] 1491530	309673	328336	335855	973864	324621
Državna dobra	232024	224041	174410	630475	210158	25941	17608	31388	74937	24979
Državne sgrade	4472	4026	4070	12568	41·9	1159	1965	838	3962	1320
Raznovrstno	20568	13519	9334	43421	14474	491	2060	265	2816	939
Zakladaprodaje držav. dobara	4077	3518	4725	12320	4107	—	—	—	—	—
Državne šume	1202062	2292732	871452	4366246	1455415	425405	411421	440180	1277006	425669
Rudničke prist.	14572	15806	15533	45911	15304	—	—	—	—	—
Ukupno	17140021	18676417	17577265	53393703	17797901	2586195	2561839	2399155	7547189	2515730

Biljegovne pristojbe poštanskih tovarnicah	[8] 14263
Zajedno	17812164
Odbivši izdatak	2515730
Ostaje čisti primitak	15296434
Od toga 44% za pokriće troškovah unutarnje uprave	6730430
K tomu u području županije belovarske ubrani župni bir (lukno)	[9] 26719
Od željezničkih i parobrod. poduzetničtvah ubrane biljegovne pristojbe, kao i pod naslovom odpremnoga poreza ustanovljeni paušal	130000
63% dotično 18% do konca god. 1867. preostalih zaostataka izravnoga poreza od 1880. do 1889.	35967
Zajedno	6923116

koja je na temelju ustanovah zak. čl. XL. od g. 1889. i XXVII. od g. 1891. uvrštena kao svota, koja se autonomnoj vladi kraljevina Hrvatske i Slavonije za pokriće troškovah unutarnje uprave, na razpolaganje st viti imade.
a

1) Bez odpremnoga poreza i vojno-oprostne takse; nu sadržano je:
Porez od dobitka u godini 1888.......... 8.094 fr. 32 nč.
„ „ 1889.......... 11.992 „ 61 „
„ „ 1890.......... 13.755 „ 69 „
Zemljo-razteretni prirez u godini 1888. ... 1,351.715 „ 02 „
„ „ 1889. ... 1,893.989 „ 08 „
„ „ 1890 ... 1,423.841 „ 21·5 „

2) Zemljo-razteretni dug, godišnji amortizacionalni kamati i potrebštine rukovanja.

3) Iz naknadah potrošarine na Hrvatsku odpadajući dio, ustanovljen je putem izračunanja razmjere.

4) Sadržava biljegovne pristojbe plaćene po osiguravajućih družtvih i njihovih agentih:
u godini 1888................. 5.357 fr. 07 nč.
„ „ 1889................. 4.762 „ 38 „
„ „ 1890................. 3.708 „ 23 „

5) Bez troškovah uredah za odmjerivanje pristojbah.

6) Na temelju izračunanja razmjere; uz izpušćenje vriednostih duhanskih listovah prodanih Austriji, Bosni i Hercegovini, ter predujmovah izvodjenja (produkcije).

7) Na temelju faktičnih troškovah izvodjenja odpreme i t. d.

8) Biljegovne pristojbe poštanskih tovarnicah:
u godini 1888.................. 9.540 fr. — nč.
„ „ 1889.................. 15.250 „ — „
„ „ 1890.................. 18.000 „ — „
Popriečno..... 14.263 fr. — nč.

9) Svešteničke pristojbe:
u godini 1888.................. 26.928 fr. 62 nč.
„ „ 1889.................. 26.919 „ 70 „
„ „ 1890.................. 26.309 „ 34 „
Popriečno..... 26.719 fr. 22 nč.

Obrazloženje

razlikah u proračunu za godinu 1892. naproti odobrenomu proračunu za godinu 1891. polag pojedinih poglavjah, naslovah i stavkah.

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. više	manje
		A. Potreba.		
		Poglavje III. Odjel za unutarnje poslove.		
		Naslov 1.		
1*	1|1	Uslied povišene plaće odjelnomu predstojniku . . . . Ovo povišenje plaće, kao i ostala sa * označena povišenja temelje se na posebnoj zakonskoj osnovi.	1.000	
2	1|10	Što su na temelju previšnjeg riešenja od 20. ožujka 1891. beriva kulturnog inžinira definitivno uredjena sa većom potrebom godišnjih	200	
3	4	Dotacija za pripomoći činovnikom i službenikom svih odsjekah unutarnjega odjela i gradjevnoga odsjeka povišena je za . . obzirom na mnogobrojno pisarničko osoblje i na ine službenike.	400	
4	5	Nadnice za dnevničare i sluge pomogače na temelju faktičnog stanja, te obzirom na prestupnu godinu	200	
5	6	Uredski, pisarnički i putni troškovi iziskuju veću potrebu za . na temelju 3 godišnjeg prosjeka, jer su ponajviše poskočili troškovi putovanja radi vršenja većega nadzora zdravstvenih zavodah.	3.000	
6	7	Troškovi za izdavanje sveudilj obsežnijega redarstvenoga viestnika, koji se i u više iztisakah razašilje, izpostavljaju prema 3-godišnjem prosjeku veću potrebu za	200	
7	—	2% interkalarna prištednja veća je radi gore pod 1. i 2. povišenih stalnih berivah za	376	
8	10	Službovina za jednoga častnika kod zajedničkoga ministarstva za izradbu nekih krajiške uprave tičućih se agendah odpada sa . . . . jer je dotičnik umirovljen, a na njegovo mjesto nitko postavljen nije.		336

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
		Naslov 3.		
9	2	Nadnice za kalkulante i sluge pomogaće veće za . . . . . . prema faktičnoj potrebi i obzirom na prestupnu godinu.	120	
10	6	Osobni doplatci za pokriće stanarine dvojici vježbenikah, kojim je po starom sistemu, t. j. još prije uzsliedilog previšnjeg riešenja od 17. prosinca 1889. u tečaj stavljena stanarina . .	130	
		Naslov 6.		
11	5	Troškovi uprave županijskih zakladah više za . . . . jer su mjesto odpuštenih dnevničarah namještena kod kr. zem. blagajne dva zaprisegnuta blagajnička vježbenika, od kojih jedan nalazi pokriće pod stav. 2. prihoda za odjel unutarnjih poslovah.	400	
		Naslov 7.		
12	1|1*	8 velikim županom povišena plaća od 3.000 na 4.000 for. . . .	8.000	
		a uslied dopitanog im stana u naravi prištednja na stanarini za		1.600
13	1|2*	4 podžupanom povišena plaća od 2.200 for. na 3.000 for., a 4 podžupanom povišena plaća od 2.000 for. na 2.600 for., zatim je povišena stanarina od 300 for. na 350 for. onim podžupanom, koji neuživaju stan u naravi, prema tomu	5.050	
14	1|3	Kod žup. tajnikah manja potreba na stanarini za . . . . uslied dopitanih erarskih stanovah.		500
15	1|4*	Uslied povišenog broja žup. perovodjah od 12 na 16	3.250	
16	1|5	Kod pisarničkih oficijalah manja potreba na stanarini za . . .		200
17	1|8	Isto kod žup. liečnikah za		400
18	1|11	Isto kod podvornikah za		360
19	1|12	I kod pomoćnih podvornikah takodjer za		60
20	2	Kod dnevnicah uvršćena je veća potreba za . . . . uslied povišenog broja dnevničarah za 4 radi sveudilj umnožajućeg se pisarničkoga posla.	1.488	
21	4	Pripomoći kod županijah sa većom potrebom za	200	
22	8	Razni troškovi na temelju 3-godišnjega prosjeka	2.932	
23	—	Na 2% interkalarnih prištednjah		264
24	9|1**	Broj kotarskih predstojnikah povišen od 60 na 66, pošto je broj kr. kotarskih oblastih pomnožen . . . . Označene sa ** stavke veće potrebe temelje se na pomnoženju kotarskih oblastih.	3.100	
25	9|2**	Povišen broj kotarskih pristavah od 66 na 75, od kojih je 25 pristavah uvršćeno u viši, t. j. u IX. nadnevni razred sa povišenom plaćom godišnjih 1.000 for. i 200 for. stanarine, dočim su ostali 50 pristavi ostali u X. nadnevnom razredu sa plaćom, i to: 25 po 900 for., a 25 po 800 for., te svih 50 stanarinom god. 150 for., prema tomu veća potreba . . .	12.200	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
26	9|2	Za 18 perovodnih vježbenikah povisuju se pripomoći sa god. 100 for.,	1.800	
27	9|4**	Broj pisarničkih akcesistah povišen je od 66 na 69	1.460	
28	9|5	Kod inžinirah uživajućih stan u naravi prištedjeno		6[illegible]
29	9|6	Isto tako kod inžinirskih pristavah		1[illegible]
30	9|7	Dopitanjem stana u naravi jednomu gradjevnomu akcesisti polučena prištednja za		1[illegible]
31	9|9**	Broj kotarskih liečnikah povišen je od 63 na 65	750	
32	9|10	Broj kotarskih veterinarah po potrebi službe je povišen od 33 na 40	5.250	
33	9|11**	Kao pod tek. br. 25	300	
34	9|12	Kvinkvenalni doplatci podžupanijskih liečnikah narasli od prošle godine	333	
35	9|13	Broj kotarskih podvornikah kao pod točkom 25		[illegible]
36	10	Dnevnice za kotarske dnevničare povišene su za prema pokazaloj se neobhodnoj potrebi obzirom na povišeni broj kr. kot. oblastih, te gledom na prestupnu godinu 1892.	8.032	
37	11**	Za uredovno odielo podvornikah i pomoćnih podvornikah kao pod tek. br. 25	120	
38	12|1	Pripomoći za službujuće urednike kod političkih oblastih povišene su prema povišenom broju kr. kot. oblastih za	1.000	
39	13	Uredovne, pisarničke i kućne potrebštine za 69 kotar. oblastih popriečno po 430 for. prema do sada stečenom izkustvu manja za		3.3[illegible]
40	14	Putni troškovi za političko, inžinirsko, liečničko i veterinarsko osoblje iziskuju veću potrebu za Obzirom na povišeni broj kr. kot. oblastih, zatim s razloga, što po dosadanjem izkustvu nije dotjecala dosadanja dotacija za pokriće svih putnih troškovah.	6.930	
41	15	Najamnina za kotarske oblasti povišena je za za prostorije, u koje će se smjestiti tri novo ustrojiti se imajuće kr. kot. oblasti, ter za najam kuće, kralj. kot. oblasti u Dugomselu.	2.099	
42	17	Kod uzničko-obskrbnih troškovah polučena je na temelju 3 g. prosjeka prištednja za		640
43	18	Razni troškovi iziskuju prema 3 god. prosjeku, i dosadanjem izkustvu veću potrebu za	1.000	
44	19|2	Troškovi za posebna izaslanstva opredieljena za gruntovnu provedbu tajnih diobah uvršćeni su veći za s razloga, jer su u mnogih mjestih predradnje za provedbu tajnih diobah gotove, pak će god. 1892. te radnje podvrći kontroli i kraju privesti posebna izaslanstva, koja će prouzročiti putne troškove. U ostalom imaju stranke dio tih troškovah povratiti.	13.000	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
45	20|1**	Doplatak obćinskom liečniku u Kutini za obavljanje službe kotarskoga liečnika sa novom potrebom od	200	
46	20|2**	Doplatak obćinskoj primalji mjesečno 5 for. sa	60	
47	—	2% interkalarne prištednje izpostavljaju se manje za . . . . . unatoč povišenom broju njekih činovničkih i podvorničkih mjestah sbog toga, što ovaj put s plaćami nisu preliminirane, niti od ukupne potrebe odbite stanarine onih činovnikah i podvornikah, koji uživaju stan u naravi.	16.154	
48	21	Namještenjem onih činovnikah, koji su kod preustrojstva s manjimi berivi namješteni bili polučuje se prištednja za . . .		2.000
49	23	Za nabavu uredskog pokućtva za 3 nove kotarske oblasti po 600 for.	1.800	
50	24	Putni troškovi kotarskih oblastih kod provadjanja popisa izbornikah i biračah, reklamacijah, usljed novoga izbornoga reda	7.000	
		Naslov 8.		
51	2	Ini bolno-obskrbni troškovi za . . . . polag 3 god. prosjeka, budući stanje bolestnikah u javnih bolnicah liečenih godimice raste.	16.000	
52	3|3	Iz ove stavke izlučen je, te na poglavje IV. stavku 12. tb. 1 i 2 prenešen trošak za zavode gluhoniemih i sliepih sa 2.700 for.; usuprot je dotacija za obskrbu umobolnih po drugih zdravstvenih zavodih povišena za 500 for. prema tomu . .		2.200
53	4	Prinos za uzdržavanje obćinskih bolnicah za . . . . jer će se uvršćenom potrebom osim gospićke i ogulinske bolnice podpomagati i bolnice u Glini i Petrinji.	1.000	
54	5|3	Nadziratelju zdenca u kupalištu topuskom povišena je plaća od god. 500 for. na 600 for. s toga veća potreba za	100	
55	6	Za ciepljenje boginjah za god. 1892. nabaviti će kr. zem. vlada za cielu zemlju potrebno dobro animalno ciepivo, ter ga davati bezplatno javnim zavodom, s toga nova potreba od .	5.000	
56	8	Trošak za tamanjenje marvinskih pošastih veći za . . . . . prema faktičnoj potrebi.	1.200	
57	10	Uredjenje njekih kupatilah u kupalištu Topuskom izvedeno je jur god. 1891., ter odpada za god. 1892. sa		1.000
58	11	Za novogradnju bilinjaka u perivoju opatovine u kupalištu u Topuskom iziskuje se potreba od . . . . jer je sadanji biljinjak trul i neuporabljiv.	3.550	
		Naslov 9.		
59	1 i 2	Veća potreba pokazuje se kod stalnih berivah, kod doplatakah, putnih troškovah, kod oružja i naboja, uredskih i pisarničkih potrebštinah, kod prinosa za momčadsku hranu, ter troška za ukonačenja momčadi	8.900	
60	3	Za ustrojenje i uredjenje jedinstvene podčastničke škole u Zagrebu izvanredna potreba od	6.273	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
		Naslov 10.		
61	1|1	Za popravke i uzdržavanje, kao i za osiguranje zemaljskih i županijskih sgradah proti požaru više za . . . . buduć sve to trošnije sgrade iziskuju godimice sve to veće popravke.	8.300	
62	2	Čišćenje dimnjakah i zahodah kod zem. i žup. sgradah stojećih pod upravom kr. vladnoga odjela za unut. poslove iziskuje veću potrebu prema 3-godišnjem prosjeku	1.000	
63	5	Za novogradnje i veće pregradnje sliedećih sgradah, i to: stare suše u Županji za stanove činovnikah troškom od 5.690 for., staje kod sgrade kotar. oblasti u Glini 1.059 fr.; novogradnje kot. uzah u Slunju 7.000 for., u Udbini 5.000 for., Otočcu 3.000 for.. Gračacu 3.000 for., Staroj Pazui i Zemunu 4.000 for., stana kot. podvornika i uzah u Novskoj 2.829 for., kot. sgrade u Zemunu 15 000 for., oružničke vojarne u Staroj Gradiški sa 3.900 for. i napokon sgrade kot. oblasti u Županji 2.823 for. sa izvanrednom novom potrebom od	35.000	
		Naslov 11.		
64	3	Prinosi za uzdržavanje zemaljskih i kotarskih cestah i mostovah povisuju se, jer je u prošlih godinah sagradjeno više novih cestah i mostovah, koji zahtjevaju veću režiju, sa	10.000	
65	5	Prinosi za uzdržavanje obalah, riekah i potokah itd. manje za . jer se je za veće potrebe u ime prinosa k regulaciji riekah Save i Drave iz ove stavke preniela ova svota na novo uvrštenu stavku 8 „investicionalne gradnje“ sa 60.000 fr., pošto je već preka nužda nastala, da se započme sustavno s ovimi regulatornimi radnjami.		18.70
66	7 a—g)	Investicionalne cestogradnje iziskuju veću potrebu od . . . . . prema novčanim razpoloživim sredstvam za dielomično izvedenje cestovne mreže.	70.400	
67	8	Prinos za izvanredne vodogradjevine, naročito za regulaciju riekah Save i Drave sa novom potrebom od	60.000	
		Naslov 12.		
68	3	Prinos gospodarskim družtvom u Zagrebu 4.000 for. i u Osieku 3.000 for. sa većom potrebom od	300	
69	4|1	Prinos za promicanje pojedinih granah gospodarstva iziskuje potrebu u ukupnom iznosu od 49.900 for. prema god. 1891. veću za . . . . a razpada se kako je u samoj osnovi sadržano.	19.900	
70	4|2	Za putujuće učitelje za voćarstvo, vrtljarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo; zatim putni paušal te nagrada za košaračtvo . .	100	
71	4|3	Putni trošak za 3 tvornička nadzornika više	325	
72	4|4	Nova potreba za jedno kreirati se imajuće mjesto obrtnog nadzornika VIII. nadnevnoga razreda s plaćom god. 1.600 for. i stanarinom god. 250 for.; zatim 1 pristava IX. nadnevnog razreda sa 800 for. plaće i 200 for. stanarine, veća ukupno . Ova nova potreba temelji se na ustanovah obrtnog zakona, te na posebnoj zakonskoj osnovi, u kojoj su pobližji razlozi navedeni.	2.850	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
73	4|5	Prinos pčelarskomu družtvu u Osieku nova potreba	600	
74	4|6	Za pošumljenje krasa pokazuje se veća potreba za	500	
75	5	Oplemenjenje konjah iziskuje veću potrebu za . . . . tim načinom, što je uprava kr. zemaljske pastuharne izkazala detailiranim svojim proračunom potrebu sa . . . 120.357 for. odbiv odtud vlastiti prihod sa . . . . 19.000 for. počem se izpostavlja efektivna potreba od . . . 110.457 for. koja je prema god. 1891. veća za gornju svotu.	10.424	
76	6|1	Za unapredjenje svilarstva nabavom dudova sjemena, dudovih mladicah i nagradjivanje proizvoditeljah svile više za . . . . zatim s razloga, što se ima gradskom poglavarstvu u Mitrovici povratiti najamnina izplaćena za tamošnju bubaru.	4.000	
77	9	Za dogradnju potrebitih sgradah na kr. zem. požeškoj ratarnici, naročito: za gradnju stana ravnateljeva, stana pristava, dogradnju družinske i vincilirske kuće, te inih k ovim sgradam potrebitih objektah potreba od	24.000	
78	10	Za nabavu aparatah, vinskoga posudja i vina za zemaljsku uzornu pivnicu na novo sagradjenu iz zem. sredstvah izpostavlja se nova potreba od . . . . pošto najveći dio sadanjih našastarskih stvarih pripada posjedniku kuće, u kojoj je bila smještena rečena pivnica	8.000	
79	12	Odpada samo za god. 1891. preliminirana subvencija za već minulu jubilarnu izložbu u Zagrebu		10.000
80	13	Za osnovanje vinogradarskoga i voćarskoga zavoda na posjedu gospodarske bratovštine u Petrinji nova potreba sa . . . . . jer se u god. 1892. namjerava oživotvoriti rečeni zavod u Petrinji, gdje su skoro sve predradnje već dovršene.	10.000	
		Naslov 13.		
81	3	Stipendiji, promocialne takse, školarine i putni troškovi za slušatelje veterinarstva povišeni su za . . . . obzirom na pomanjkanje dostatnog broja veterinarah.	2.000	
82	4|2	Izlučenjem iz ove stavke 2 stipendijah za slušatelje tehnike manja potreba sa		800
83	5	Uvršćenjem 2 stipendija za slušatelje tehnike po 400 for. izpostavlja se veća potreba od	800	
		Naslov 14.		
84	1|1—2	Nagrade za spasenje života od pogibelji smrti, i tamanjenja grabežljive zvieradi povišene su uslied 3-godišnjeg prosjeka sa	200	
85	2	Preprežni doplatak vojnoj upravi povišen je takodjer za . . . prema faktičnoj potrebi temeljećoj se na 3-godišnjem prosjeku	100	
86	3	VIII. obrok za odplatu predujmovah danih za osušenje lonjskoga polja izpostavlja se manja potreba za . . . . uslied umanjenih kamatah temeljećih se na godimice padajućoj glavnici.		1.500

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
87	5	Pripomoć za uredjenje i uvježbanje dobrovoljnih vatrogasnih družtvah u Hrvatskoj i Slavoniji povišena je za . . . . . . s razloga, što je potrebno, da se u što većem broju obćinah mogu postepeno urediti i uvježbati vatrogasna družtva.	1.200	
88	6	Razni nepredvidljivi troškovi umanjeni su za . . . . prema do sada stečenom izkustvu.		1.000
89	7|1—3	Za potrebite mjere proti filokseri, kao: uredjenje i uzdržavanje ložnjakah, podpore zadrugah radećih proti filokseri, nagrade vincilirom namještenim u američkih ložnjacih, putujućim vinogradarom u svrhu nadzora ložnjakah; zatim za nabavu američke loze, tamanilah filoksere i tomu spadajućih strojevah, te konačno beriva filoksernomu povjereniku, napokon putni troškovi u poslu filoksere izpostavlja se veća potreba za	13.200	
		Naslov 15.		
90	1—22	Cieli naslov prema faktičnom stanju činovnikah i udovičkih mirovinah, zatim uzgojnih prinosah i milostinjah nastavših uslied umirovljenja odnosno smrti činovnikah sa danom 31. kolovoza 1891. iziskuje veću potrebu sa	1.430	
		Poglavje IV. Odjel za bogoštovje i nastavu.		
		Naslov 1.		
91	1|1*	Uslied povišene plaće odjelnomu predstojniku veća potreba kao pod tek. br. 1.	1.000	
92	5	Kod nadnicah za dnevničare i sluge pomagače	9	
93	—	2% interkalarna prištednja manja kod stanarine za	200	
		Naslev 2.		
94	1	Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne itd. veći za	3	
95	1—4	Kod dotacijah za svećenstvo sa većom potrebom od	200	
96	2	Kod odštetah za emolumente odpada potreba od		72
97	8	Povisuje se sesionalna odšteta za . . . . uslied novosistemiziranoga jednoga kapelanskoga mjesta u Veljunu sa 200 for., te mjesto 3 kapelana u Plaškom 100 fr.	300	
98	—	2% interkalarna prištednja veća, stoga potreba manja za . . .		5
		Naslov 3.		
99	1|7	Uslied prirasta nekojih kvinkvenalnih doplatakah	650	
100	1|1	Odpada osobni doplatak jednoga umirovljenoga profesora . . .		400

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891.	
			veća	manja
101	—	2% interkalarna prištednja veća, stoga potreba manja		5
102	10|2	Za uredjenje botaničkoga zavoda i vrta izvanredna potreba . .	20.000	
103	10|3	Prinos za medicinski fakultet u Zagrebu	10.000	
		Naslov 4.		
104	1|1—8	Stalna beriva kod srednjih učilištah umanjuju se za . . . . . obzirom na zakon od 11. prosinca 1890.		1.785
105	2	Beriva kod slugah sa manjom potrebom od . . . . jer sluga na realnoj gimnaziji u Rakovcu uživa stan u naravi.		84
106	6|1—6	Potrebe teoretičke i praktičke obuke povišene su za . . . . . uslied novoga uredjenja obuke u gimnastici.	300	
107	7|1—6	Nagrade i podpore umanjuju se za . . . . jer su odpale nagrade za ekshorte na realkah u Osieku i Zemunu.		315
108	9|1—2	Upravni troškovi povišeni su za nadničare i pećoložce na realci osiečkoj za	150	
109	—	2% interkalarna prištednja je prema godini 1891. manja, stoga veća potreba za . . . . jer stanarine u naravi kod stalnih berivah preliminirane nisu, stoga se sa interkalarnimi prištednjami niti odbiti nemogoše.	14.182	
		Naslov 5.		
110	7|2	Kod nautičke škole u Bakru uvršćeno je novo jedno mjesto suplenta sa potrebom od . . . . jer je jednomu učitelju podieljen jednogodišnji dopust.	700	
111	7|9	Trošak za tiskanje programah na nautičkoj školi u Bakru uvršten je sa novom potrebom od	200	
112	8|c	Nagrada i podpore za obuku u neobligatnih predmetih sa . .	240	
113	10	Povisuje se potreba za višje trgovačke škole za . . . . jer se na tih školah otvara 3. tečaj.	2.600	
114	11	Potreba za strukovne obrtne škole povišena je za . . . . . . jer su beriva učiteljah uredjena po novom zakonu.	5.000	
115	12	Trošak za zavode gluhoniemih i sliepih prenešen je ovamo sa iz poglavja III. naslova 8., gdje je ista svota u odpad stavljena.	2.700	
		Naslov 6.		
116	1|1—9	Beriva na učiteljskih školah u Zagrebu i Petrinji povišena su sbog jednog novosistemizovanog mjesta učitelja na učiteljskoj školi u Petrinji, zatim sbog povišenog petgodišnjeg doplatka, ter uvrštenog mjestnog doplatka za 7 učiteljah na kr. učiteljskoj školi u Zagrebu sa većom potrebom od	2.063	
117	3	Potreba za prekodužna predavanja na učiteljskoj školi u Zagrebu i Petrinji nova uvršćena sa	300	
118	4|1—2	Uredske i pisarničke potrebe povišene su za	80	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
119	6|1—5	Kod nagradah i podporah više za	5	
120	9|1—5	Kod berivah sa pučke škole manje za		245
121	16	Upravni troškovi povišeni su za	180	
122	—	2% interkalarne prištednje manje čime se povećava potreba za	1.214	
		Naslov 7.		
123	1|1	Za učiteljske pripravnike srednjih učilištah i pučkih školah povišena je dotacija za	2.000	
124	1|2	Uvrščenjem 2 štipendijah za budapeštanski Francisko-Josephinium po 800 for. povisila se je potreba za	1.600	
125	2|1	Prinos zakladi narodnih učionah za pučke škole povišen za . .	6.000	
126	2|7	Povišen prinos glasbenomu zavodu u Zagrebu uslied preustrojenja istoga za	8.000	
		Naslov 8.		
127	3	I. anuitetni obrok za odplatu zajma sklopljena za gradnju i unutarnji namještaj učiteljske škole u Zagrebu sa potrebom od	19.500	
128	5	Prinos za gradnju preparandije u Zagrebu III. obrok	10.000	
		Naslov 9.		
129	1—3	Polag stanja umirovljenikah od 31. kolovoza 1891. izpostavlja se veća potreba za	1.028	
		Poglavje V. Odjel za pravosudje.		
		Naslov 1.		
130	1|1*	Kao pod tekućim brojem 1.	1.000	
131	1|3	Uvrščenjem berivah za 1 nadzornika kr. kaznionah sa	2.950	
132	1|4	Umanjenjem jednog mjesta tajnika odpala je potreba za . . .		1.900
133	1|5	Prištednja na stanarinah kod perovodjah za		400
134	4	Kod dnevnicah radi prestupne godine više	9	
135	—	2% interkalarna prištednja manja, stoga potreba veća za . . .	329	
		Naslov 2.		
136	1*	Predsjedniku stola sedmorice kao pod tek. br. 1. za	1.000	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891.	
			veća	manja
137	5	Dnevnice za dnevničare povišene za	882	
138	—	2% interkalarna prištednja veća, stoga potreba manja za . . .		20
		Naslov 3.		
139	1|1*	Plaća predsjedniku kr. banskog stola povišena je kao pod t. br. 1. za	1.000	
140	1|2*	Kreiranjem mjesta podpredsjednika nastala veća potreba sa . .	4.000	
141	1|3	Prenosom 1 viećnika na posebni naslov 4. odpada		2.950
142	1|4	Istim načinom odpadaju ovdje 2 viećnička tajnika sa potrebom od		4.000
143	1|8	I 2 oficijala sa		2.000
144	1|11	1 podvornik sa		460
145	3	Pripomoći uvrštene su za 55 prislušnikah po 500 for.	500	
146	4	Izlučenjem 3 dnevničarah, te prenosom istih na naslov 4. . . .		1.263
147	5	Savezno sa tek. br. 151 odpada potreba za odielo sa		40
148	6	Uredski, pisarnički i putni troškovi prenašaju se na posebni naslov 4. sa dionom svotom od		4.000
149	—	2% interkalarna prištednja manja, stoga potreba veća za . . .	87	
150	10	Umirovljenjem jednoga pomoćnoga urbarskoga izvjestitalja odpadaju beriva njegova		3.250
		Naslov 4.		
151	1—6*	Pod ovim novim naslovom uvršćena nova potreba sa . . . . nastala je uslied diono povišenih berivah, zatim, što su iz statusa kr. banskog stola ovamo prenešena beriva i promjenljive pristojbe za kr. državno nadodvjetničtvo, nadalje što su iz statusa kr. sudovah I. molbe izlučene, te ovamo prenešene stalne i promienljive pristojbe za kralj. državna odvjetničtva, koja će sa kr. drž. nadodvjetničtvom od sada sačinjavati poseban naslov.	81.275	
		Naslov 5.		
152	1|1—16	Manja potreba izpostavlja se za . . . . s razloga, što je status sudovah I. molbe umaljen za 4 sudbena viećnika, 3 kot. sudca, 20 sudbenih pristavah I. razreda, 3 sudbena pristava II. razreda. 4 oficijala, 2 kancelista 4 podvornika i 5 pomoćnih podvornikah, ter dielomice prenešen na novi naslov 4; nasuprot je povišen status za 18 viećnikah II. razreda i 2 gruntovničara II. razreda.		34.914
153	2	Najamnina umanjuje se na temelju faktičnoga stanja ugovorenih najamninah		190
154	3	Trošak za dnevničare iziskuje veću potrebu za . . . . jer je broj dnevničarah povišen za 20, ter obzirom na prestupnu godinu.	8.545	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
155	4	Odielo za podvornike iziskuje manju potrebu za		280
156	7	Pokazavšom se potrebom povišene su podpore za osoblje sudbenih stolovah i kot. sudovah za	1.900	
157	9	Uslied faktičnog posljedka u god. 1891. umanjena je naklada za podmirenje troškovah kaznenog postupka za		16.000
158		2% interkalarne prištednje manje su sbog nepreliminiranih stoga ovdje neodbitih naturalnih stanovah, te se time izpostavlja veća potreba	16.652	
159	11	Povišeni su troškovi za osnivanje novih gruntovnih uložakah na temelju faktične potrebe za	2.000	
160	12	Doplatci onim činovnikom, koji su kod organizacije s manjom plaćom namješteni veći za . . . . na temelju faktičnog stanja.	50	
161	13	Odpada službovina za 2 predsjednika sudbenih stolovah uslied umirovljenja jednoga sudca i odpusta jednoga sudca iz državne službe za		900
162	14	Uslied dozvoljenog doplatka ravnatelju pomoćnih uredah izpostavlja se veća potreba za	200	
		Naslov 6.		
163	1|2 i 5	Na stalnih berivah manje za . . . . jer odpada uslied ukinjene kr. zem. kaznione u Glini 1 upravitelj i 1 tamničar.		1.600
164	2	Povišene su dnevnice kod kaznionah radi prestupne godine za	3	
165	4	Nagrade i pripomoći umaljuju se za . . . . s razloga navedenog ovdje pod t. br. 163.		340
166	7	Trošak za stražu umanjen kao pod 163. za		3.900
167	10	Uslied sniženoga broja kaznenikah za 100 manja potreba . . .		6.983
168	—	2% intekalarna prištednja manja, stoga potreba veća za . . .	160	
169	17	Odpada doplatak na stanarinu tamničara dokinute kr. zem. kaznione u Glini sa		68
		Naslov 7.		
170	1	Popravci i obično uzdržavanje zem. i žup. sgradah, te osiguranje istih proti požaru iziskuju veću potrebu uslied 3 god. prosjeka za	7.000	
171	5	Odplata zajma od 12.000 for. za kupljenu sgradu od grada Požege manja je za g. 1892. za		87
172	8	Kupovnina za kuću u Pakracu za smještenje kr. kot. suda, i za adaptacije te sgrada sa	11.000	
173	9	Trošak za sagradit se imajuću novu kaznionu u Mitrovici iziskuje novu potrebu od	80.000	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891. veća	manja
174	10	Troškovi za dogradnju uzišta i za adaptaciju sgrade kr. sudb. stola u Belovarn iziskuju novu potrebu sa	20.000	
		Naslov 2.		
175	1--10	Cieli naslov pokazuje prema faktičnom stanju umirovljenikah, udovah i sirotčadi koncem kolovoza 1891. veću potrebu za .	10.677	
		B. Pokriće.		
		Poglavje I. Odjel za unutarnje poslove.		
176	3	Povisuje se povratak plaće i stanarine za kotarske veterinare uslied povišenog broja veterinara za	2.100	
177	6	Umanjuje se najamnina na temelju faktičnog stanja za		950
178	7	Jer je manji prinos narodnim zavodom i narodnim gospodarskim svrham iz komercijalne zaklade za		185
179	8	Prihod dolazeći u raznih slučajnih sgodah je na temelju 3-godišnjega prosjeka te dosadanjeg izkustva manji za		3.402
180	9	Kamatni prihod zem. rezervnoga fonda manji je za . . . . . . prema faktičnom stanju plodonosnih glavnicah.		870
181	10	Zakupnina od kupališta u Topuskom za g. 1892.	5.900	
		Poglavje II. Odjel za bogoštovje i nastavu.		
182	4	Povisuje se prihod iz krajiške imovne uzgojne i obrazovne zaklade za	11	
183	5	Tangenta od iznajmljenoga skladišta soli u Senju manja . . .		105
		Poglavje III. Odjel za pravosudje.		
184	5	Prihod od radnje uznikah kod kr. kot. sudovah veći za . . . . obzirom na posljedak g. 1891	1.000	

Tekući broj	Stavka		Potreba god. 1892. jest naprama god. 1891.	
			veća	manja
185	6	Prihod od uporabe sile kaznenikak kr. zem. kaznione u Lepoglavi, zatim u Gospiću i Mitrovici manji za . . . . obzirom na to, što je kazniona u Glini ukinuta koncem travnja 1891.		7.950
186	9	Umanjena zakupnina za oranicu pokraj zem. sgrade u Varaždinu za		7
187	10|5	Zakupnina manja za . . . . uslied izselenja 1 profesora iz zem. sgrade u Vinkovcih.		200
188	11	Na povratku obskrbe unići će manje za . . . . prema faktičnom stanju kaznenicah iz Bosne i Hercegovine, koje se obskrbljuju u ženskoj kaznioni u Zagrebu.		759
		Poglavje IV. Tangenta poreza i javnih dohodakah.		
189	1|1	Prihod u ime 44% izravnih i neizravnih porezah i drugih javnih dohodakah veći je od god. 1891. za . . . . a nastao je uslied zakona od 10. prosinca 1889., o inartikulaciji ugovorene medju kraljevinom Ugarskom i kraljevinami Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom financijalne nagode i uslied zakona od 12. srpnja 1891. o promjeni §. 21. zak. čl. I. 1868.	632.840	
190	1|2	Župnički bir pobiran u županiji belovarskoj skupa sa izravnim porezom umaljen je za		16
191	1|4	63% dotično 18% do konca god 1867. preostalih zaostatakah izravnoga poreza unići će više za	35.967	

Br. 860. sab. 1887 —1892.

Osnova zakona

ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikahi i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Poglavje I.

Obćenite ustanove.

§. 1.

Pravo na obskrbu.

Kraljevski urednici i službenici, koji su po Njegovom Veličanstvu, po banu ili po organih, ovlaštenih na to zakonom, u bud kojoj struci spadajućoj u krug autonomije ovih kraljevinah uz stalnu plaću namješteni, te njihove udovice i sirote imadu pravo na mirovinu odnosno obskrbu prema propisu ovoga zakona.

§. 2.

Ista prava (§. 1. o. z.) u pogledu mirovine ili obskrbe uživaju urednici, profesori, učitelji i službenici, koji su namješteni:

1. kod sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i kod zemaljskog arkiva;

2. kod naukovnih zavodah, spadajućih u krug viših ili srednjih učilištah, koji se uzdržavaju iz zemaljskih sredstavah ili iz javnih zakladah, kojimi upravlja kr. zemaljska vlada;

3. kod javnih fundacijah (zakladah), kojimi upravlja kr. zemaljska vlada; napokon

4. nadcestari i riečki vidoci.

§. 3.

Privremeno ili uz oprost dobe namješteni uredovnici i službenici ter njihove udove i sirote imaju pravo samo na trajnu obskrbu, ali neimaju pravo na odpravninu.

Nu ako su privremeno namješteni urednici i službenici neposredno prije privremenoga namještenja bili definitivno namješteni, pridržaju tako oni, kao što i njihove udove i sirote pravo na odpravninu, jur stečenu u prijašnjem definitivnom namještenju, ter im se i vrieme u privremenom namještenju provedeno, ima kao uračunivo u obzir uzeti.

Urednici i službenici, namješteni uz uvjet odkaza, kao što i oni, koji su samo na opredieljeno vrieme ili samo na prelazno službovanje primljeni, ili kojih su beriva posebnimi ugovori ustanovljena, neimaju nikakova prava na obskrbu u smislu ovoga zakona.

§. 4.

Vrsti obskrbe.

Urednikom i službenikom ter njihovim udovicam, kao što i njihovoj djeci, pripada ili trajna obskrba, ili nadjelba jedanput za uvjek.

Pod trajnom obskrbom razumjeva se mirovina i uzgojnina; pod nadjelbom jedan put za uvjek odpravnina i pogrebnina.

§. 5.

Gubitak prava na obskrbu.

Trajna obskrba odnosno nadjelba nepripada onomu uredniku ili službeniku, a tako ni njegovoj udovici ili njegovim sirotam:

1. koji se svoga službenoga mjesta svojevoljno odreče;
2. koji svoje službeno mjesto samovoljno ostavi, ter se uzprkos opetovanomu pozivu predpostavljene mu oblasti na isto nevrati;
3. koji bez više dozvole stupi u službu inostrane vlasti;
4. proti kojemu je sbog kažnjivoga djela pravomočno izrečena osuda, s kojom je po kaznenom zakonu skopčan gubitak službe;
5. koji je odpušten iz službe i napokon
6. koji je počinio takovo djelo, radi kojega bi bio odpušten iz službe, a nemože se proti njemu ni kazneno ni karnostno postupati zato, što se je sam ubio, ili što je pobjegao ili ma iz kakovoga drugoga razloga, nu u takovih slučajevih treba da nadležna disciplinarna oblast izreče: da bi bio dotičnik iz službe odpušten.

U slučajevih nabrojenih u točkah 3., 4., 5. i 6. ima se jur odmjerena i u tečaj stavljena trajna obskrba obustaviti.

Ako se odpust tekar onda izreče, kad je jur dozvoljena obskrba udovi ili sirotam, tad ima stečeno pravo ovih ostati netaknuto.

§. 6.

Temelj obskrbe.

Temelj trajne obskrbe ili nadjelbe tvori:

a) trajanje uračunivoga službenoga vremena;

b) posljednja u službi uživana uračuniva beriva.

§. 7.

Uračunivo vriema.

Uračunivim službenim vremenom smatra se ono vrieme, koje je tko, računajuć od dana položene prve službene prisege, neprekidno probavio u službenom svojstvu označenu u §§. 1. i 2. ovoga zakona, do onoga časa, do kojega je služio.

Učiteljem srednjih učilištah računa se kod odmjerivanja mirovine i ono vrieme, koje su nakon podpunog osposobljenja kao namjestni učitelji neprekinuto u službi sproveli.

§. 8.

Sa službenim vremenom, koje je probavljeno u službenom svojstvu, označeno u §§. 1. i 2. ima se jednakim smatrati ter dokle i na koliko uzajamnost (reciprocitet) postoji, ima se uračunavati i ono službeno vrieme, koje je tko neposredno prije i bez prekinuća probavio na sistemiziranom mjestu i u stalnom namještenju s redovitom godišnjom ili mjesečnom plaćom kod sliedećih granah službe:

1. U krugu previšnjega dvoranstva ili na obiteljskih dobrih previšnje vladajuće kuće.

2. Kod zajedničkih austro-ugarskih ministarstvah i kod zajedničkoga računarskoga dvora, kao i kod oblastih i uredah, ovim podčinjenih.

3. Kod zajedničke vojske (bojnoga pomorstva), domobranstva, pučkog ustanka, orūž-

ničtva, državnoga redarstva i kod uredah k ovim spadajućih, u aktivnom svojstvu.

4. Kod svih ugarskih ministarstvah i kod oblastih i uredah, stojećih pod ovimi ministarstvi; zatim kod kr. ugarskoga državnoga računarskoga dvora.

Tko u zemaljskoj službi stoji, tomu se ima uračunati i službeno vrieme, sprovedeno neposredno prije u gradskoj ili municipalnoj službi. Nu u počastnom svojstvu probavljeno službeno vrieme nemože se uračunati, kao što ni ona gradska ili municipalna služba, za koju je dotičnik konačnu odpravninu primio.

Onim, koji se u vrieme, kad ovaj zakon stupi u kriepost, namješteni uračunavati će se u austrijskoj državnoj službi probavljeno vrieme.

Neposredno prije definitivnoga namještenja u privremenom namještenju probavljeno službeno vrieme ima se svakako uračunati kod ustanovljenja trajanja službenoga vremena.

§. 9.

Prekinuće službenoga vremena.

Prekinućem službenoga vremena neima se smatrati:

a) medjutim dogodivše se umirovljenje;

b) u stanju razpoloživosti, u stanju obustave (suspenzije) ili na dopustu probavljeno vrieme; kao i

c) takov privremeni izstup iz službe, na koji je zemaljska vlada privolila uz priuzdržaj prava na obskrbu.

U službeno vrieme ima se uračunati: u stanju razpoloživosti probavljeno vrieme, ako je u razpoloživost stavljeni kao takov ipak faktično služio; — u stanju obustave probavljeno vrieme, ako obustavljeni nevinim proglašen, ter na dopustu ili u stanju razpoloživosti nu bez faktičnoga službovanja probavljeno vrieme, ako u ovom slučaju neprekidno jednu godinu nepremašuje.

U službeno vrieme neima se uračunati jednu godinu premašujući dio onoga vremena, koje je neprekidno probavljeno na dopustu ili u stanju razpoloživosti bez faktičnoga službovanja, zatim u stanju mira probavljeno vrieme, kao što i u stanju obustave probavljeno vrieme, ako obustavljeni nije nevinim proglašen.

§. 10.

Računanje vremena.

Službeno vrieme ima se po gradjanskom računanju ustanoviti. Nu za svaku pojedinu vojnu, tečajem koje je urednik ili službenik učestvovao ma u kakovoj službi, obavljenoj kod zajedničke vojske, bojnoga pomorstva, domobranstva ili pučkoga ustanka, ima se k njegovomu službenomu vremenu priračunati jedna godina (ratna godina), bilo da je dotičnik od početka do svršetka, ili samo za neko vrieme služio u dotičnoj vojni.

Uračunanju ipak ima samo onda mjesta, ako se odnosno razdobje previšnjom bojnom zapoviedju proglasi vojnom, odnosno ratnom godinom, i ako je dotičnik kod takove čete služio, na koju je ova pogodnost protegnuta.

Dvie vojne ili više njih, koje na jednu ter istu koledarsku godinu padaju, povećuju službeno vrieme samo za jednu godinu.

§. 11.

Ratno robstvo.

Kod onih, koji su dopali ratnoga robstva, ima se samo ona godina računati kao ratna godina, u kojoj su u robstvo pali; duže vremena trajuće ratno robstvo ima se uračunati samo kao obično službeno vrieme.

§. 12.

Nesposobnost za službu tečajem vojne.

Kod odmjerenja mirovine onoga urednika ili službenika, koji je tečajem vojne postao za vojnu i za radnju nesposobnim, ima se uporaviti prema okolnostim probitačniji vojnički ili gradjanski obskrbni propis, a za temelj odmjerenja ima se višja plaća uzeti; nu ponajprije valja nesposobnost za vojnu i gradjansku službu prema propisu zak. članka LI. : 1875. po nadpreglednom povjerenstvu ustanoviti, u koje se povjerenstvo radi izvidjenja dotičnikove nesposobnosti za službu imade pozvati i gradjanski liečnik, odredjen u tu svrhu po zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

Od mirovine takovoga urednika ili službenika obterećuje samo ona mirovinska pri-

stojba vojnički ili domobranski etat, koja na uračunivo vojničko službeno vrieme (§. 8. zak. čl. LI.: 1875.) odpada.

Mirovina onakovoga urednika ili službenika, koji je za vojničku službu nesposobnim ali za gradjansku službu sposobnim pronadjen, obterećuje izključivo gradjanski mirovinski etat.

Ranjenički doplatak kao i doplatak za kolajne nemože se niti u plaću, niti u mirovinu uračunati.

§. 13.

Uračuniva beriva.

Kod ustanovljenja pripadajućih posljednjih berivah imaju se u račun uzeti:

a) sistemizirana plaća;

b) osobni doplatak, koji u dopunu prijašnje višje plaće uživa;

c) osobni doplatak, koji nije izključivo za vrieme trajanja uredovne djelatnosti dozvoljen i koji je izjednačen s plaćom ter označen uračunivim u obskrbu;

d) sistemizirani dobni doplatci (kvinkvenali), koji sačinjavaju dopunitbeni dio plaće.

§. 14.

Zaokruženje mirovine.

Trajna obskrba ima se uviek u čitavih forintah ustanoviti.

Dione svote dosižuće do polovine forinte, imadu se izostaviti, nasuprot iznosi, veći od polovine forinte, računaju se za čitavu forintu.

§. 15.

Izplata obskrbe.

Nadjelba ima se nakon njezina ustanovljenja odmah doznačiti i izplatiti; trajna obskrba pak ima se staviti u tečaj i plaćati u mjesečnih anticipativnih obrocih, počam od prvoga dana onoga mjeseca, koji sliedi za onim danom, kojega je pravni naslov na trajnu obskrbu nastao, a obustavit ju valja koncem onoga mjeseca, u kojem pravni naslov prestane.

§. 16.

Zastara obskrbe.

Tko ima pravo na obskrbu, dužan je za realizovanje odnosnoga svoga zahtieva zamoliti tečajem jedne godine, računajuć od postanka njegova pravnoga naslova.

Poslje jedne godine utrnjuje posve pravo na nadjelbu, a trajna obskrba pripada tekar počam od onoga mjeseca, koji iza dana podnešene molbe sliedi.

§. 17.

Uživanje obskrbah u inozemstvu.

Uživanje trajnih obskrbah unutar područja austro-ugarske monarkije nije na mjesto vezano; nu za uživanje izvan granicah monarkije i za uživanje uzgojninah, pripadajućih u inozemstvu nalazećoj se djeci, zahtieva se posebna dozvola kr. zemaljske vlade

§. 18.

Oprezi kod izplaćivanja obskrbah.

Putem naredbe bit će odredjeno, uz koje će se opreze izplaćivati trajne obskrbe, ter takovimi će se dokazali imati potvrdjivati nepromjenjen obstanak pravnoga naslova i zakonitih uvjetah.

Za izplaćivanje obskrbah osobam, koje borave u inozemstvu, moći će se naredbenim putem odrediti posebni uvjeti opreza.

Poglavje II.

Ob obskrbi urednikah i službenikah.

§. 19.

Slučajevi umirovljenja.

Svaki zemaljski urednik i službenik, koji je namješten u svojstvu, označenom u §§. 1. i 2., ter imade barem 10 godinah uračunive službe, ima u svakom od niže nabrojenih slučajevah pravo na mirovinu, koja mu pripada do smrti dotično u slučaju pod a) do ozdravljenja, a u slučajevih pod d) do možebitnoga novoga namještenja.

I to:

a) ako bude propisanim načinom ustanovljeno, da je radi tjelesne ili duševne mane postao nesposobnim za izvršivanje svojih uredovnih dužnostih;

b) ako je 65. godinu života navršio;

c) ako je obvezno službeno vrieme izpunio (§. 22. o. z.) ili

d) ako se usljed ustrojenja ili dokinuća uredah ili mjestah ili usljed izrečene proti njemu karnostne osude nemože na shodno mjesto namjestiti.

§. 20.

Definitivno i privremeno umirovljenje.

Ako je nesposobnost za službu posvemašnja tako, da neima nade, da bi dotičnik ikada mogao opet za službu sposobnim postati, ima se odrediti definitivno, a u svih drugih slučajevih nesposobnosti privremeno umirovljenje.

Oni, koji su 65. godinu života navršili ili su obvezno službeno vrieme doslužili, mogu ili na vlastitu svoju molbu ili na predlog predpostavljene im oblasti i bez posebnoga dokaza njihove nesposobnosti za službu umirovljeni biti, te se u tom slučaju imadu definitivno u mir staviti.

Naprotiv oni, koji se samo zato stavljaju u mir, jer se uslied uredskih promienah ili uslied izrečene proti njim karnostne osude nemogu odmah namjestiti, imadu se svagda samo privremeno u mir staviti.

§. 21.

Definitivno umirovljenje i reaktiviranje privremeno umirovljenih.

Privremeno umirovljeni urednici ili službenici mogu definitivno biti stavljeni u mir samo u slučaju ako su 65. godinu života navršili ili ako su za službu posve nesposobni postali.

Privremeno umirovljeni, ako razlozi privremenoga umirovljenja prestanu, imadu se opet namjestiti.

Ako pako i nisu posve prestali uvjeti privremenoga umirovljenja, ali važni službeni interesi zahtievaju, mogu privremeno umi-

rovljeni odredjeni biti na službovanje, koje njihovim tjelesnim i duševnim sposobnostim i njihovomu službenomu svojstvu odgovara i to uz dozvolu doplatka, koj zajedno s mirovinom dosiže podpunu svotu berivah, koja su bila mjerodavna kod odmjerenja mirovine.

Kod onih, koji su sbog tjelesnih ili duševnih manah stavljeni privremeno u mir, imade nadležna oblast pravo liečnički ustanoviti, postoje li još uvjeti privremenoga umirovljenja.

§. 22.

Obvezno službeno vrieme.

Profesori i učitelji (§. 2. točka 2. o. z.) dužni su 30 godinah, ostali pako urednici i službenici dužni su 40 godinah neprekidno služiti (obvezno službeno vrieme).

U onom slučaju, kada tko iz profesorske (učiteljske) službe prodje u drugu zemaljsku službu, ili obratno iz ove u profesorsku (učiteljsku) službu, tada se kod ustanovljenja službenoga vremena imade u obadvih svojstvih probavljeno vrieme razmierno računati.

Svaki namještenik, ako prije nepostane za službu nesposobnim ili nenavrši 65 godinu života, dužan je izpuniti obvezno službeno vrieme pod inakim gubitkom prava na obskrbu.

§. 23.

Iznos mirovine.

Mirovina ima se odmjeriti za 10 službenih godinah sa četrdeset postotakah uračunivih berivah, koja su temeljem mirovine (§. 6. i 13. o. z.), a za svaku dalnju godinu uračunive službe kod profesorah i učiteljah sa tri postotka, a kod svih ostalih urednikah i službenikah sa dva postotka tako, da nakon navršenoga obveznoga službenoga vremena od 30 odnosno 40 godinah pripada dotičniku podpuna svota uračunivih berivah.

Viša mirovina od podpunih uračunivih berivah (§. 6. i 13. o. z.) nemože se nikomu dozvoliti, a maksimalna svota mirovine nemože u obće premašiti iznos od godišnjih 8000 for.

§. 24.

Iznos mirovine bana i predstojnikah vladnih odjelah.

Ban kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i predstojnici pojedinih odjelah kr. hrvatske, slavonske, dalmatinske zemaljske vlade, ako su kao takovi barem tri godine neprekidno služili, ter budu makar na vlastitu molbu riešeni službovanja, imadu pravo na mirovinu koja se za bana sa godišnjih 4000 for., a za odjelne predstojnike sa godišnjih 2000 for. ustanovljuje, ako usljed njihovoga dužega službenoga vremena neimaju pravo na višu mirovinu u smislu §. 23. ovoga zakona.

Za bana i predstojnike pojedinih odjelah kraljevske zemaljske vlade neimaju valjanosti one odredbe, koje se odnose na privremene umirovljenike.

§. 25.

Iznos mirovine nižih službenikah.

Uzničko i kazničko stražarsko osoblje, nadcestari i riečki vidoci imaju različito od gornjih pravilah iza 10—20 službovnih godinah $^1/_3$, iza 20—30 godinah $^1/_2$, iza 30 do 40 godinah $^3/_4$, a preko 40 godinah podpuni iznos njihovih uračunivih berivah kao trajnu mirovnu obskrbu dobiti.

Cestari, ako za službu nesposobnimi postanu, imaju dobiti iza 10 godinah 60 forintih, iza 25 godinah 80 for., a preko 40 godinah 100 forintih iznoseću trajnu mirovnu obskrbu, nu godišnja mirovna obskrba nesmije $^1/_4$, $^2/_4$ dotično $^3/_4$ jednogodišnjeg iznoska njihove plaće premašiti.

§. 26.

Odpravnina.

Izim u §. 28. napomenuta slučaja, imadu oni zemaljski urednici i službenici, koji jošte neimaju deset uračunivih službenih godinah samo pravo na konačnu odpravninu, makar i nastupili oni uvjeti koji su u točkah a) b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni, te se konačna odpravnina imade jedanput za uvjek odmjeriti do uključivo pet uračunivih službenih godinah sa jednogodišnjom svotom, a preko pet do deset godinah sa dvogodišnjom svotom uračunivih berivah.

§. 27.

Odpravnina nepripada.

Privremeno namješteni urednici i službenici, zatim cestari kao i oni, koji su uz oprost dobe namješteni bili, neimaju u obće prava na konačnu odpravninu, već se imadu jednostavno službene sveze riešiti, ako u točkah a), b) i d) §. 19. ovoga zakona nabrojeni uvjeti nastanu prije navršenja desete godine njihovoga službenoga vremena.

§. 28.

Iznimna mirovina.

Onomu uredniku ili službeniku, koji je u vršenju službe ili uslied vršenja službe postao za službu posve nesposobnim, ter je to nedvojbeno dokazano, može Njegovo Veličanstvo kralj podieliti iznimice na predlog bana mirovinu veću od one, kolika ga po pravilu ide.

Ako pako neima deset godinah uračunane službe, imade mu se na molbu mjesto odpravnine mirovina podieliti, nu ova nesmije premašiti polovicu njegovih na posliedku uživanih uračunivih berivah.

Ove ustanove protežu se i na one, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni.

§. 29.

Odkup mirovine.

Svaki umirovljenik može za odkup svoje mirovine moliti pod uvjetom, da se odrekne svakoga daljega zahtjeva, što bi ga staviti mogao, nu ako je oženjen, potrebna je tomu privola njegove supruge.

Odkup može ban u slučajevih obzira vriednih dozvoliti i iznos odkupa od slučaja do slučaja ustanoviti, nu iznos ovaj nesmije nikada premašiti dvogodišnju svotu onih berivah, koja su uzeta bila temeljem kod ustanovljenja mirovine.

Odkupu takovu ima samo onda mjesta, ako oblastni liečnik posvjedoči, da dotičnik može prema svojemu zdravstvenomu stanju barem još toliko godinah živiti, koliko mu se godišnjih mirovinskih iznosakah dozvoljuje u ime odkupa.

Osoba, koja je svoju mirovinu odkupila, neima podnipošto više prava tražiti mirovinu,

niti u onom slučaju, ako bi voljna bila povratiti odkupnu svotu; dapače ako bi iznova namještena bila; tada joj se ono službeno vrieme, za koju je svoju mirovinu odkupila, nemože uračunati niti u slučaju njezinoga ponovnoga umirovljenja.

§. 30.

Prestanak mirovine.

Izplaćivanje mirovine, osim u §. 5. naznačenih slučajevah, prestaje:

1. ako umirovljenik umre;

2. ako bude iznova namješten u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi za trajanje toga namještenja;

3. ako privremeno umirovljeni urednik ili službenik, nakon prestanka uzroka privremenoga umirovljenja, neće da stupi iznova u službu.

§. 31.

Iznos mirovine u slučaju novoga namještenja.

U slučaju novoga namještenja u zemaljskoj, državnoj ili gradskoj službi ima se mirovina samo na toliko obustaviti, na koliko su beriva, s novim namještenjem skopčana, zajedno sa mirovinom veća, nego li ona uračuniva beriva, na temelju kojih je mirovina odmjerena.

Ako bi mirovina urednika ili službenika u slučaju novoga umirovljenja iznosila manje od one, koju je jur prije uživao, može zahtjevati prijašnju višu mirovinu.

Poglavje III.

Ob obskrbi udovicah i sirotah.

§. 32.

Obći uvjeti za obskrbu.

Pravo na trajnu obskrbu imade uz niže naznačene uvjete samo ona udovica, koje je suprug dotično ona zakonita djeca, kojih je otac u času smrti imao uračunive službe barem pet godina, a ako je uz oprost dobe namješten bio barem deset godinah.

To pravo ima udovica:

a) ako je sa suprugom svojim stupila u brak tečajem njegove aktivne službe ili prije toga;

b) ako je sa suprugom svojim do časa smrti njegove u nerazdruženoj zajednici živila;

c) ako ćudoredno živi.

§. 33.

Posebni uvjeti obskrbe.

Osim obćenitih uvjetah navedenih u §. 32. ovoga zakona ustanovljuje se za slučajeve, nabrojene u nižih točkah jošte sliedeće posebne odredbe:

1. Ona supruga, koja se je udala za takovoga umirovljenika, koji je umirovljen bio, izpunio obvezno službeno vrieme, ili navršio 65. godinu svoje dobe, kao i u tom braku rodjena djeca, neimaju prava na inu obskrbu izim pogrebnine.

2. Ona supruga, koja se je udala za takovog umirovljenika, koji je umirovljen bio prije, nego je izpunio obvezno službeno vrieme ili prije nego li je navršio 65. godinu svoje dobe, ter u ovom braku rodjena djeca, imadu osim pogrebnine pravo na obskrbu samo onda, ako je suprug iznova namješten, služio u aktivnoj službi barem još tri godine.

3. Ona supruga, koja se je udala za muža, aktivno služećega a starijega od 60 godinah, ima pravo na trajnu obskrbu samo onda, ako njezin suprug nakon sklopljena braka barem još tri godine služi, ili ako se u braku djeca rode ili se tim brakom djeca pozakone.

U ovom slučaju imadu u braku rodjena ili istim pozakonjena djeca takodjer po obćih propisih pravo na obskrbu.

4. Ona supruga, koja u času smrti svoga supruga nije snjim živila u nerazdruženoj zajednici, neima prava na nikakvu obskrbu, osim ako dokaže, da ona tomu nije kriva; nu njezina djeca, ako materi ni nepripada al ako obstoje ini uvjeti, imaju svakako pravo na obskrbu, ter jih valja smatrati sirotami bez roditeljah.

5. Ona supruga, koja nećudoredno živi, ili koja je osudjena radi kažujiva djela označena u točki 4. §. 5. ovoga zakona, neima pravo na nikakovu obskrbu, a ako joj je trajna ob-

skrba jur doznačena, gubi istu; nu djeca njezina, ako uvjeti inače obstoje, imaju pravo na obskrbu i imadu se smatrati sirotami bez roditeljah.

§. 34.

Iznos udovičke mirovine

Udove urednikah, ako imadu pravo na trajnu obskrbu, dobivaju do 600 for. uračunivih berivah suprugah (točka b.) §. 6. i §. 13. o. z.) u ime udovičke mirovine po pedeset postotakah (50%) ovih berivah; ako pako suprugova uračuniva beriva premašuju 600 for., tada od prvih šest stotinah for. dobivaju 50% a od onoga diela, koji 600 for. premašnje, dobivaju dvadeset postotakah (20%) u ime udovičke mirovine.

Udovam službenikah naročito posluživeljah, podvornikah, pomoćnih podvornikah, vratarah, uzničkih nadzirateljah, nadstražarah, kao i službenikah nabrojenih u §. 25. ovoga zakona, pripada u ime mirovine trećina uračunivih posliednjih berivah suprugah, dočim udovam cestarah pripada mirovinska obskrba od 60 for.

§. 35.

Iznos mirovine za udove bana i odjelnih predstojnikah

Udovici bana i udovicam predstojnikah pojedinih odjelah kr. zemaljske vlade pripada uz uvjete, ustanovljene u točkah a) b) c) §. 32. i u točki 4. i 5. §. 33. pravo na trajnu obskrbu i u onom slučaju, ako im je u tom službenom svojstvu suprug ma samo i tri godine služio, bez obzira na to, je li umro u aktivnoj službi, ili u stanju mira; u tom slučaju iznosi udovička mirovina za udovu bana 2000 for., a za udovice odjelnih predstojnikah 1000 for. u koliko im nebi prema postojećim propisom pripadala veća mirovina.

§. 36.

Dužnost uzdržavanja djece

Udovica dužna je iz svoje udovičke mirovine uzdržavati ne samo svoju vlastitu djecu, nego i onu djecu supruga si, koja su iz njegovoga prijašnjega braka postala.

§. 37.

Uzgojnina

Ona udovica, koja u smislu ovoga zakona ima pravo na trajnu obskrbu i koja u vrieme smrti supruga si, odnosno ako je noseća ostala, nakon poroda ima u materinskoj obskrbi barem troje djece, bilo da su ta djeca njezina rodjena djeca, bilo pak da su joj pastorčad, dobiva za onu djecu, koja propisno doba (§. 39.) još postignula nisu i uzgojninu do postignuća njihove propisne dobe i to, ako je otac djeci budi posljednji preminuli suprug, budi takov prijašnji suprug, koji je takodjer imao pravo na obskrbu.

Uzgojninu dobivaju nadalje — bez obzira na njihov broj — i one sirote bez roditeljah, koje zakonom ustanovljeno doba jošte nisu postigle, ako bi mati dotično maćuha njihova imala pravo iza njihova otca na trajnu obskrbu.

Ako udovica ima pravo na trajnu obskrbu, tada ona okolnost, jesu li djeca rodjena tečajem aktivne službe ili za vrieme mira, neima upliva na uzgojninu.

§. 38.

S uzgojninom razpolaže mati odnosno skrbnik ili zštitnik prema propisom obćega gradjanskoga zakonika.

§. 39.

Propisno doba.

Uzgojnina pripada mužkoj djeci urednikah (stavka 1. §. 34. o. z.) do navršene 20. godine, a ženskoj djeci do navršene 18. godine, dočim mužkoj djeci službenikah navedenih u drugoj stavci §. 34. ovoga zakona pripada uzgojnina do navršene 16. godine, a ženskoj djeci do navršene 14. godine njihove dobe.

§. 40.

Produljenje uzgojnine.

Uzgojninu za onu djecu, koja polaze školu u domaćih zavodih ili uče obrazovnu umjetnost, može ban i poslie navršene propisne dobe, do dovršenja njihovih naukah —

ali najdulje do navršene 24. godine njihove dobe ostaviti, ako svoje napredovanje u naucih dokažu.

§. 41.

Iznos uzgojnine.

Uzgojnina za djecu bez otca, ustanovljuje se po glavi i posebno za svako diete u sliedećoj mjeri:

1. za svako diete preostalo iza urednikah, profesorah i učiteljah sa jednom šestinom ($^1/_6$) materi pripadajuće obskrbe.

Nu ukupni iznos uzgojnine, odpadajući na svukoliku djecu nesmije prenašati iznos ciele udovičke obskrbe.

Ako dakle imade više od šestero djece, kojoj pripada uzgojnina, tada se ima u ime uzgojnine za svako pojedino diete samo toliki iznos odmjeriti, koliki na jedno diete odpada, kada se ciela svota udovičke obskrbe podieli brojem diece.

Ali ako je više od šestero djece i ako kasnije uzgojnina jednoga djeteta ili više njih odpadne, ima se i preostala uzgojnina ovih u korist ostalim razdieliti tako, da udovičku obskrbu dosizuća čitava uzgojnina djeci ostane dotle, dokle uzgojnina svakoga pojedinoga djeteta nedostigne šestinu udovičke obskrbe;

2. za djecu, koja su preostala iza službenikah, nabrojenih u drugoj stavci §-a 34. ovoga zakona za svako sgodišnjih osamnajst forintah; za djecu cestarah pako za svako sgodišnjih deset forintih.

§. 42.

Uzgojnina sirotah.

Sirote bez roditeljah ili takova djeca bez otca, kojih mati neima prava na trajnu obskrbu iz ma kakova drugoga razloga, a ne zato, što joj suprug nije služio uračunavih pet godinah, ili kojih je mati to pravo izgubila usljed iznovične udaje ili ma iz kakovoga drugoga razloga, dobivaju bez obzira na njihov broj do postignuća u zakonu opredieljene dobe u ime uzgojnine poldrugostruki iznos one uzgojnine, kakova pripada djeci bez otca u smislu §-a 41. o. z.

§. 43.

Obskrba iza nestalih urednikah.

Supruzi, djeci i sirotam onoga urednika ili službenika, kojega je nestalo i koji se nemože naći, ako u ostalom zakoniti uvjeti postoje, ima se privremeno dozvoliti obskrba, ovim zakonom ustanovljena, sve dotle, dokle se suprug, dotično otac nepojavi ili dok nebude zakonito proglašen mrtvim, na koliko nebi pravo na uživanje obskrbe po ovom zakonu prije prestalo.

§. 44.

Obskrba iza umirovljenih urednikah.

Okolnost, da li je suprug odnosno otac umro u aktivnoj službi ili u stanju mira, neima upliva na pravo udovicah, djece i sirotah na trajnu obskrbu; nu ako je suprug odnosno otac u stanju mira umro, nemože pripadak udove i djece odnosno sirotah niti pojedince niti skupa uzevši biti veći od one mirovine, koju je suprug odnosno otac uživao.

§. 45.

Obskrba iza urednikah, poginulih u vršenju službe.

Udove, djeca i sirote onih urednikah i službenikah, kojih je suprug dotično otac izgubio život u vršenju službe ili uslied vršenja službe, ako je to nedvojbeno dokazano, imadu uz ograničenja, u §§. 33. i 48. ovoga zakona sadržana, pravo na trajnu obskrbu prama propisom §§. 34., 35., 41. i 42. ovoga zakona i onda, ako im suprug odnosno otac doduše neima pet godinah uračunive službe, ali obstoje ostali uvjeti, propisani u §§. 33. i 38. ovoga zakona.

Ova pogodnost proteže se i na preostavšu obitelj onih, koji su privremeno ili uz oprost dobe namješteni bili.

§. 46.

Odpravnina.

Udovice i sirote, ako doduše i neimaju prava na trajnu obskrbu, ali im je suprug dotično otac namješten bio na mjestu ili u svojstvu takovom, s kojim je skopčano pravo

na mirovinu i ako kod udovah obstoje uvjeti, u toćkah a) b) i c) §. 32. ovoga zakona propisani, dobivaju, izuzam slučajeve u točkah 1. i 2. §. 33. ovoga zakona naznačene, skupa jednu četvrtinu posljednjih uračunivih godišnjih berivah supruga kao konačnu odpravninu jedanput za uviek.

§. 47.

Početak prava na obskrbu.

Pravo na obskrbu nastaje za udovice i djecu bez otca preminućem supruga dotično otca, za djecu, rodjenu poslie otčeve smrti, danom rodjenja, za one sirote, koje se kao bez roditelja smatrati imaju, preminućem obijuh roditeljah, odnosno onoga dana, kojega je materino pravo na obskrbu ma iz kojega uzroka utrnulo.

§. 48.

Prestanak prava na obskrbu.

Pravo na trajnu udovičku obskrbu i na uzgojninu osim slučajevah u točki 5. §. 33. označenih, prestaje:

1. glede udovičke mirovine, ako se udovica opet uda, ili ako umre;

2. glede sirotah u obće, ako propisno doba postignu, ili ako preminu;

3. ako sirota uživa takovu zemaljsku javno-oblastnu ili zavodsku bezplatnu obskrbu, koje vriednost premašuje uzgojninu ili ako se žensko diete uda; nu pravo na uzgojninu nastaje iznova, ako je bezplatna obskrba prestala prije postignuća u §. 40. propisane dobe;

4. ako sirota osudjena bude radi kažnjivog djela, označenog u točki 4. §. 5. ovoga zakona. Ban može isto tako i onda oduzeti obskrbu siroti, ako osudjena bude na kazan slobode, koja traje dulje od 6 mjesecih.

5. kod djece bez otca onim danom, kada mati umre, kada se uda ili kad joj mirovina ma iz kojega uzroka prestane, usljed čega djeca stiču pravo na višu uzgojninu onakovih sirotah (§. 42. o. z.), koje se smatrati imadu, kao da su bez roditeljah;

6. kod onih sirotah, koje se smatrati imaju kao da su bez roditeljah, ako materino pravo na mirovinu opet nastane, usljed čega

opet dobivaju uzgojninu, koja je opredieljena za diecu bez otca.

§. 49.

Odkup udovičke mirovine.

Udovička mirovina može se odkupiti dozvolom bana uz uvjet, ako se dotičnica odrekne svakoga daljnjega zahtjeva.

Odkupna svota nesmije premašiti dvogodišnjega iznoska odkupit se imajuće mirovine, nu oblastni liečnik treba da potvrdi, da udova prema njezinomu zdravstvenomu stanju može barem još dvie godine živiti.

Udovice bez djece, ako nisu noseće, mogu zamoliti za odkup mirovine; naprotiv one udove, koje neobskrbljenu djece imaju, dužne su izkazati se privolom štitničke oblasti.

Mirovina, koja je jedanput odkupljena, nemože se više dozvoliti, niti uz povratak odkupne svote.

Uzgojnina djece nemože se odkupiti.

§. 50.

Pridržaj udovičke mirovine.

Mirovina one udove, koja se iznova uda, bustavlja se doduše, ali udova imade pravo voju mirovinu u smislu §. 49. ovoga zakona odkupiti ili ju pridržati za slučaj, ako opet budovi.

U slučaju odkupa ima joj se dozvoliti vogodišnji iznos odkupit se imajuće mirovine.

Za izbor izmedju odkupa ili pridržaja, ozvoljava se udovi počam od dana njezine laje jednogodišnji rok; po izmaku toga roka možе se više mirovina odkupiti nego ostaje lovi pridržana za slučaj, ako opet obudovi.

Udova, koja je izbor jedanput učinila, može od istoga odustati.

Ako ona udova, koja si je obskrbu pridržala, ubudovi i nakon drugoga njezinoga pruga, dobiva prijašnju obskrbu počam od na smrti drugoga supruga, ako zakoniti jeti za istu još uvjek obstoje.

§. 51.

Pogrebnina.

Udovicam iza urednikah i službenikah, o i njihove sirote, koje jošte nisu postigle

propisno doba, izim udovicah i sirotah službenikah u § 25. napomenutih, pripada osim trajne obskrbe ili nadjelbe, naime osim udovičke mirovine, uzgojnine ili konačne odpravnine, još pogrebnina.

Pogrebnina ustanovljuje se iza onih urednikah i službenikah, koji su u aktivnoj službi preminuli, na temelju posliednjih uračunivih berivah, a iza onih, koji su kao umirovljenici umrli, na temelju iznoska mirovine, i to:

a) sa tromjesečnim iznosom, ako uračuniva beriva ili mirovina, nepremašuje godišnjih 1000 for.;

b) sa dvomjesečnim iznosom, ako godišnjih 1000 for. premašuje, ali neiznosi više od godišnjih 3000 for.; i

c) sa jednomjesečnim iznosom, ako premašuje godišnjih 3000 for.

U slučaju pod b) nemože pogrebnina iznositi manje od 250 for., a u slučaju pod c) nemože iznositi manje od 500 for. niti više od 600 for.

Pogrebnina pripada samo udovam i sirotam onih urednikah i službenikah, koje imadu pravo na udovičku mirovinu, uzgojninu ili konačnu odpravninu; nu u slučajevih označenih u točkah 1. i 2. §. 33. ima se pogrebnina i onda dozvoliti, ako preostala obitelj neima prava na obskrbu.

§. 52.

Pogrebninom takodjer razpolaže udovica, nu u onih slučajevih kada udovica istu nemože zahtjevati, ali ima djece, koja imadu pravo na pogrebninu, tada ista ovim pripada ter ju valja staviti štitniku ili skrbniku na razpolaganje.

§. 53.

Zapliena pogrebnine.

Pogrebnina nemože se redovito niti sudbeno niti administrativno zaplieniti. U ime troškovah pokojnikova liečenja može se ipak do trećine, a u ime troškovah pokojnikova pogreba u ostalom dielu zaplieniti.

Poglavje IV.

Zaključne i prelazne ustanove.

§. 54.

Obskrba namještenih ženah, njihovih suprugah i diece.

U koliko se na mjesta sistemirana u javnoj službi namjeste ženske, imadu se ove kod prosudjivanja prava na obskrbu smatrati ravnimi mužkim.

Nu suprug neima iza svoje supruge nikakova prava na obskrbu osim prava na pogrebninu, pak i sirote mogu uzgojninu samo onda zahtjevati, ako se smatrati mogu sirotami bez roditeljah ili ako je njihov još živi otac bez imetka ili je nesposoban za privriedu.

§. 55.

Supruga ima i u onom slučaju pravo na mirovinu ili konačnu odpravninu, koja joj pripada iza vlastitoga namještenja, ako joj suprug jošte živi, ili ako iza njega posebnu obskrbu uživa; svoju trajnu obskrbu zadržava ona i u onom slučaju, ako iza supruga tekar kasnije dobije obskrbu, ili ako se iznova uda

§. 56.

Sirote bez roditeljah mogu uzgojninu samo iza otca ili samo iza matere dobiti, te mogu onu uzgojninu zahtjevati, koja je za nje povoljnija.

Pogrebninu pako mogu iza otca i iza matere zahtjevati, a u onom slučaju, ako nemaju prava na uzgojninu, mogu zahtjevati i konačnu odpravninu kako iza otca tako i iza matere.

§. 57.

Namirenje zemaljskih tražbinah iz obskrbah.

Zemaljske tražbine, koji su nastale iz službenoga odnošaja osobe, koja je umirovljena, mogu se iz mirovine ili konačne njezine odpravnine propisanim putem ućerati, ter imadu prednost naprama tražbinam privatnih osobah.

Nu ovakove zemaljske tražbine nemogu se niti iz udovičke mirovine niti iz uzgojnine

sirotah niti iz konačne odpravnine ućerati, osim ako je udovica svojevoljno na to pristala.

§. 58.

Odluka glede prava na obskrbu.

O pitanju imade li tko i na koliko pravo na obskrbu, odlučuje jedino i konačno kralj. zemaljska vlada.

§. 59.

Valjanost prijašnjih ustanovah.

Glede mirovinah, uzgojninah i konačnih odpravninah, koje su bile jur odmjerene u vrieme oživotvorenja ovoga zakona, kao što i glede pogrebninah iza urednikah i službenikah, koji su umrli prije oživotvorenja ovoga zakona, ostaju dosadanji propisi i nadalje u krieposti, nu s tom preinakom, da u pogledu mjesta uživanja ter odkupa i prestanka svih gore spomenutih obskrbah zatim u pogledu produljivanja gore navedenih uzgojninah valjaju propisi ovoga zakona.

§. 60.

Milostinje.

Mirovine, uzgojnine i konačne odpravnine, koje neodgovaraju strogo ustanovam ovoga zakona, mogu se dozvoliti samo putem milosti na predlog bana

Nu i kod ovakovih putem milosti dozvoljenih obskrbah mogu se samo oprostiti zakonom zahtjevane, nu manjkajuće potrebštine, ter se nikada nemože dozvoliti viša obskrba od one, koja bi pripadala po ovom zakonu u onom slučaju, kad nebi manjkale odnosne potrebštine.

§. 61.

Rok za zastaru.

U §. 16. ovoga zakona ustanovljeno vrieme zastare ima se računati počam od oživotvorenja ovoga zakona i u onom slučaju, ako su joj uvjeti nastali prije krieposti ovoga zakona.

§. 62.

Ustanove §§. 1.—6. zakona od 26. prosinca 1889. ob umirovljenju i obskrbi oružničtva kao straže sigurnosti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji ostaju i nadalje u krieposti.

Za obskrbu udovah i sirotah oružničkih častnikah i oružnikah, valjaju isti propisi, kao za osobe namještene u gradjanskoj državnoj službi.

Po istih mirovinskih propisih treba postupati s obitelju oružnika, koji umre prije, nego mine službeno vrieme, na koje se je prvobitno obvezao.

Snadje li oružničkoga častnika ili oružnika u vršenju službe smrt usljed zadobivene ozliede bez vlastite mu krivnje, pripada njegovoj udovici ili sirotčadi ona mirovina, koja bi bila njemu pripala u onom slučaju kad bi bio navršio 40. godinu službe.

§. 63.

Stavljaju se izvan kriepostí svi zakoni i propisi, koji stoje u protuslovju s ovim zakonom a naročito §§. 10—16 i 18—22 zakona od 5. siečnja 1874. o plaćah, nagradah i o mirovinah za učiteljsko i činovničko osoblje na sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu zatim zakon od 6. rujna 1875. o mirovinah za učiteljsko osoblje srednjih učilištah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 64.

Stečena i zajamčena prava.

Do krieposti ovoga zakona stečena i zajamčena prava ostaju i nadalje valjana, ter se imadu prigodom umirovljenja u obzir uzeti.

§. 65.

Provedba.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

K br. 860. sab. 1875.—1892.

Obrazloženje

k osnovi zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih činovnikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

U previšnjem reskriptu od 18. kolovoza 1887., kojim bijaše otvoreno zasjedanje sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koje još i sada traje, bilo je medju zadaćami zakonodavnog tiela navedeno i donešenje zakona ob umirovljenju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah.

I doista postalo je reguliranje obskrbe činovnikah, koji su postali nemoćnimi kao i njihovih najbližjih srodnikah, tako nuždnim, da se više odgadjati nemože.

Javna uprava, kojoj zadaće neprestano sve više rastu, traži od svojih funkcionarah, da sve svoje sile izključivo njoj posvete; ali zato mora i nastojati oko toga, da svojim radnikom pruži obskrbu u starosti, a u slučaju njihove smrti njihovim udovam i sirotčadi barem minimum eksistencije, pošto nisu u stanju od svojih malenih berivah što god prištediti, niti na drugi koji način privrediti.

Sada se odmjeruju mirovine zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, kao i obskrba njihovih srodnikah, po propisih, koji sižu ćak u prošlo stoljeće, koji se dakle neobaziru na sadašnju skupoću neobhodno nuždnih životnih sredstavah, koja je tečajem vremena nastala.

Ove norme, raztrešene u zakonih, naredbah te dvorskih dekretih, nisu medjusobom suglasne, neuredjuju svih odnošajah, koji su tečajem vremena nastali, tako da se često valja služiti prisilnom interpretacijom i analogijom.

Mnoge od ovih normah nisu u Hrvatskoj i Slavoniji nikada proglašene, a malo ne nijedna nije ni ustavnim putem stvorena.

Da se ublaži strogosti i nadopune manjkavosti postojećih propisah, morali su se u mnogih pojedinih slučajevih interesenti uteći previšnjoj milosti, te veliki broj iznimno previšnjom milosti dozvoljenih obskrbah najjasnije dokazuje, kako je neobhodno nuždno, da se čim prije stvori zakon, koji odgovara današnjim odnošajem.

Osim toga prieka je potreba čim prije stvoriti takav zakon i s toga, što u zemljah krune sv. Stjepana postoji mirovinski zakon, koji vriedi za urednike i službenike, što-no su namješteni kod zajedničkih ministarstvah i podčinjenih im oblastih i uredah, tako da u Hrvatskoj i Slavoniji urednici zajedničke vlade uživaju mnogo povlasticah, od kojih su autonomni urednici izključeni. Nije nuždno dulje razlagati, da već državna zajednica zahtjeva, da se načelno jednako postupa sa svimi državnimi urednici i službenici obzirom na načela obskrbe, pripadali oni ma kojoj grani javne uprave.

Ova načela vodila su vladu pri sastavljanju ove zakonske osnove, koja je u svih bitnih ustanovah suglasna sa zajedničkim ugarsko-hrvatskim zak. čl. XI. od g. 1885. ob umirovljenju državnih urednikah i službenikah.

U sliedećih točkah razlikuje se ova zakonska osnova od dosadanjih obskrbnih propisah. Pravom na mirovinu za urednike i službenike odvisno je po osnovi kao i po dosadanjih normalijah od navršenog desetgodišnjeg definitivnog službovanja i dosiže u pravilu nakon navršenih četrdeset godinah službe visinu podpune svote uračunivih berivah.

Različiti su pako iznosi, koji pripadaju umirovljenikom unutar službenoga vremena do 40 godinah po dosadanjih propisih i po ustanovah ove osnove. Po dosadanjih normah, odnosno po zadnjem reguliranju mirovinah, koje je uzsliedilo previšnjom naredbom od 9. prosinca 1866. (d. z. l. LXI. broj 157.), bila je aktivna plaća uzeta podlogom mirovini, te je pripadala nakon navršenih deset godinah službe trećina aktivne plaće kao mirovina, nakon navršenih daljih pet godinah službe tri osmine i sa svakim navršenim daljim krinkvenijem jedna osmina više.

Po osnovi odmjeruje se mirovina za prvih deset godinah sa četrdeset postotakah aktivne plaće, te se k tomu dodaju za svaku dalju navršenu godinu 2%, a kod profesorah i učiteljah srednjih školah 3%. Time se je htjelo predusresti nepravednosti, da se kod odmjerenja često obzir neuzima na više službovnih godinah, a išlo se je i za tim, da se ustanovi povoljniji minimum obskrbe.

Ovom ustanovom situirani su povoljniji nego po dosadanjih normah, naročiti oni urednici i službenici, koji su iza kratkog službovanja postali za službu nesposobnimi, dočim se umanjuje razlika s daljimi službenimi godinami, dok konačno kod četrdesete službovne godine sasvim neizčezne (§. 23.).

Po dosadanjih normah bijaše dozvoljeno umiroviti urednika samo onda, kada je bila liečničkimi svjedočbami dokazana podpuna nesposobnost njegova za službu.

Bez toga uvjeta nije se mogao nitko umiroviti pa ma bio kako star i služio ma koliko godinah.

Po osnovi pako ima činovnik, koji je navršio 65 godinah života kao i onaj, koji je navršio 40 godinah službe, pravo zahtjevati, da bude umirovljen, pa ma bio on fizično još kako jak i kriepak.

Osnova polazi pri tom iz humanog stanovišta, da se niti činovniku nemože uzkratiti blagodat, da nakon težkog i napornog dugog službovanja zadnje godine svoga života provede u miru (§§ 19. i 22.).

Iznimno je valjalo dati pravo na mirovinu, ako i nepostoje obćeniti uvjeti, onim funkcionarom, koji se smatraju nosioci političkog sistema, pak su uslied toga prisiljeni kad nastane promjena sistema, od svojih mjestah odstupiti.

To su u Hrvatskoj i Slavoniji ban i odjelni predstojnici trijuh odjelah autonomne vlade (§ 24). Ova predložena norma, koja se odnosi na bana i odjelne predstojnike sasvim analogna se ustanovom § 25. zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga zakonskoga članka XI. od godine 1885., koja se odnosi na mirovinu ministarah, predsjednika državnoga računarskog dvora i državnih tajnikah.

Osnova proširuje pravo na mirovinu onim nižim službenikom, koji su do sada imali pravo samo na proviziju Ovamo spada uzničko i kaznioničko stražarsko osoblje, nadcestari i riečki vidoci; nu ovim službenikom imade se odmjeriti mirovina u odsjecih od deset godinah sa $^1/_3$ $^1/_2$ $^3/_4$ $^4/_4$ plaće.

Tolika je odgovornost i tako je znamenit napor i ove kategorije službenikah, da s tim nestoji u nikakovom razmjeru dosadanji iznos obskrbe, koja se kreće izmedju 19 i 27 nvč. dnevne provizije (§ 25.).

Veoma osjetljiva praznina u postojećih propisih izpuniti će se ustanovom osnove, da mogu dobiti oni činovnici, koji u vršenju službe ili uslied vršenja službe postanu za službu posve nesposobnimi, iznimno mirovinu ili odpravninu i onda, ako inače nepostoje uvjeti umirovljenja odnosno podieljenja odpravnine (§ 28.).

Mirovine udovah i uzgojnine sirotčadi veće su po osnovi i odvisne su od blažih uvjetah, nego li po dosadanjih propisih.

Po dosadanjih propisih postoje dvie vrsti udovičkih mirovinah. Kod činovnikah do osmog nadnevnog razreda pripada udovi jedna trećina plaće njenog pokojnog supruga, a od osmog nadnevnog razreda gore dobiva supruga stalnu mirovinu, odmjerenu prema službenom značaju njenog pokojnog supruga

i to za VIII. nadnevni razred . . . . 315 for.
„ VII. „ „ . . . . 420 „
„ VI. „ „ . . . . 525 „
„ V. „ „ . . . . 630 „

Za više nadnevne razrede mora se pako od slučaja do slučaja izhoditi previšnje riešenje Njegovoga Veličanstva.

Po osnovi visiti će mirovina udovah o veličini aktivne plaće, te će dobivati udova činovnika sa plaćom do 600 for. 50% aktivne plaće, a udova činovnika sa plaćom nad 600 for. dobivati će do ovog iznosa 50%, a od viška 20%. Samo kod službenikah najniže kategorije pridržan je dosadanji sustav, da udovi pripada kao mirovina trećina plaće njenog pokojnog supruga (§. 34.).

Po dosadanjih propisih ima udova pravo na mirovinu istom nakon desetgodišnjeg službovanja njenog supruga, a po osnovi pripadati će joj to pravo već nakon petgodišnjeg službovanja (§. 32.).

Nadalje su u nazočnoj osnovi sasvim točno ustanovljeni uvjeti gubitka, obustave, priuzdržaja i ponovnog stečenja udovičke mirovine.

Pravo na uzgojninu bijaše po dosadanjih propisih ovisno ob uvjetu, da je iza preminulog činovnika ostalo bar četvero djece, dočim je po osnovi dovoljno, da ih je ostalo troje. Svakako bi najviše odgovaralo pravednosti, kada bi svako neobskrbljeno djete bez obzira na njihov broj, imalo jednako pravo na obskrbu. Ali s jedne strane nebi bilo uputno polaziti u tom pogledu dalje, nego li je išao spomenuti jur zajednički zakon ob obskrbi sirotah, pošto je osnova prihvatila načelo, da se jednako postupa sa zajedničkimi i autonomnimi činovnici. S druge strane obteretio bi se kad bi se pošlo dalje vrlo znatno autonomni mirovinski etat. Veličina uzgojnine, ovisila je po dosadanjih propisih o veličini plaće i službenom činu otca, te je iznosila 12, 15, 18, 20, 25, 30, 35, 40, 50, 60, 70, 80 do najviše 100 forintih konvencionalnoga novca; a u stanovitih slučajevih valjalo je izhoditi previšnje riešenje.

Po osnovi, koja je i u tom pogledu suglasna sa zajedničkim zakonom, dobivati će svako diete kao uzgojninu $^1/_6$ materine mirovine, ali ipak tako, da sve uzgojnine skupa uzete nesmiju promašiti iznos udovičke mirovine. Ako je uzgojnina kod više od šestero djece izpod jedne šestine za svako diete odmjerena bila, pak kasnije uzgojnina jednoga dieteta odpadne, ima se preostala uzgojnina u korist ostalih razdieliti.

Sirote, kojim su roditelji umrli, ili djeca ovim uzporedjena, dobivaju u ime uzgojnine poldrugostruki iznos one uzgojnine, koja bi im pripala, da im mati živi (§§. 40. 41. i 42.).

I pogrebnina se u osnovi drugčije uredjuje, nego li je to dosada bilo. Po dosadanjih propisih imala je obitelj umrlog činovnika samo onda pravo na izplatu stanovitoga iznosa u svrhu pokrića troškovah bolesti i pogreba, ako plaća pokojnika nije nadmašivala svotu od 600 for. i ako je osim toga dokazano bilo, da nije pokojnik niti toliko imovine ostavio, da bi se njom mogli namiriti troškovi bolesti i pogreba.

U tom slučaju imala se je obitelji pokojnika izplatiti pogrebnina u iznosu njegove tromjesečne plaće.

Ali upravo u slučaju smrti činovnika, kada uvjeti eksistencije njegove obitelji na jednom krenu na gore, vanredno je težko obitelji i višeg činovnika smoći neobhodno nuž-

dne izdatke za liečnika, ljekarnu i pogreb, pak je ovakov nesretni dogodjaj veoma često izvor financijalne propasti obitelji, koja svoje pokućtvo u bezcienu razproda ili mora od lihvara tražiti sredstva, da namiri troškove bolesti i pogreba. Podpore, koje su se u ovakovih slučajevih obiteljim pokojnikah obićavale davati, nebijahu dovoljne, da se izbave biede.

Radi toga je ustanova osnove. da se u slučaju smrti urednikah i službenikah njihovoj obitelji ima pogrebnina izplatiti, izljev čistog humaniteta.

Iznos pogrebnine reguliran je tako, da mu temeljem služi posliednja plaća ili mirovina pokojnikova, te je odmjerena u ovom slučaju, ako plaća ili mirovina nepremašuju 1000 for. sa tromjesečnim iznosom, ako premašuje 1000 for. ali neiznosi više od 3000 for. sa dvomjesečnim, a ako premašuje 3000 for. sa jednomjesečnim iznosom. U slučaju, kad pripada dvomjesečna plaća kao pogrebnina, nemože se ipak odmjeriti u to ime manje od 250 for., a u slučaju, kad se odmjeruje pogrebnina prama jednomjesečnoj plaći, nemože ona manje iznositi od 500 for. nit više od 600 for.

Ustanovi osnove, da se mirovina niti putem previšnje milosti povisiti nemože, već samo oprostiti koji od zakonitih uvjetah za odmjeru mirovine, jest svrha, da se po mogućnosti unapred odstrani prečesto traženje previšnje milosti i uznemirivanje previšnjeg mjesta.

§. 62. osnove sadržaje ustanovu, po kojoj se osnova proteže i na udove i sirotčad oružničkih častnikah i oružnikah, te se ustanove §§. 1—6. zakona od 26. prosinca 1889. ob umirovljenju i obskrbi oružničtva kao straže sigurnosti naročito uzdržavaju u krieposti.

Isti §. ustanovljuje osim toga, da, ako oružnički častnik ili oružnik u vršenju službe bez vlastite krivnje pogine, njegovoj udovi ili sirotčadi pripada mirovina u iznosu podpune njegove plaće. Težka služba oružnička i okolnost ona, da je oružnik platio revnost svoju životom, opravdava iznimnu pogodnost, koja će se i onako u riedkih slučajevih podieljivati. U ostalom je ova ustanova sasvim suglasna sa §. 7. ug. zakonskog članka LXXI. od godine 1881.

Ostale ustanove osnove suglasne sa većinom sa dosadanjimi propisi, samo što su ti propisi jasno, pregledno i sustavno poredani tako, da neće moći tako lahko nastati dvojbe u uporabi zakona.

Nema dvojbe, da će se uvedenjem novog obskrbnog zakona znatno povećati potreba u zemaljskom budgetu pod ovim naslovom, premda će prestati dobar dio mirovinah podieljenih s previšnje milosti i jedan dio podporah, koje su se dosada davale.

Da se uzmogne približno proračunati veće obterećenje zemlje usljed uvedenja novoga zakona, dala je kr. zemaljska vlada sve obskrbe, koje se sada plaćaju, sračunati po novih normah. — U zadnjoj upravnoj godini 1890. izdano je za mirovine urednikah i službenikah:

u resortu odjela za unutarnje poslove	255.644	for. 01	nvč.
u resortu odjela za bogoštovje u nastavu	76.017	for. 25	nvč.
u resortu odjela za pravosudje	157.018	for. 73	nvč.
Ukupno	488.679	for. 99	nvč.

Nadalje izdano je za mirovine udovah, uzgojnine i milostinje:

u resortu odjela za unutarnje poslove	85.639	for. 35	nvč.
u resortu odjela za bogoštovje i nastavu	29.187	for. 36	nvč.
u resortu odjela za pravosudje	74.162	for. 72	nvč.
Ukupno	188.989	for. 43	nvč.

Kada se sračunaju ovi obskrbni iznosi po načelih osnove, dobiva se sliedeći rezultat:

mirovine urednikah i službenikah u resortu odjela za unutarnje poslove . . . . 276.077 for. 92 nvč.
u resortu odjela za bogoštovje i nastavu . . . . 80.747 for. 64 nvč.
u resortu odjela za pravosudje . . . . 157.018 for. 73 nvč.
Ukupno . . . . 528.727 for. 31 nvč.

Udovičke mirovine i uzgojnine iznosile bi u resortu odjela za unutarnje poslove . . . . 111.248 for. 97 nvč.
u resortu odjela za bogoštovje i nastavu . . . . 40.041 for. 64 nvč.
u resortu za pravosudje . . . . 98.484 for. 64 nvč.
Ukupno . . . . 249.775 for. 25 nvč.

Dosadanji obskrbni izdatci za cielu zemlju iznosili su godine 1890. ukupno . . . . 677.669 for. 42 nvč.
a novi bi iznosili . . . . 778.502 for. 56 nvč.

Ako se uvaži, da ovaj zakon neće imati natražne moći, ako se nadalje uvaži, da je svota obskrbah tečajem godinah poglavito stoga tako narasla, što se je zadnjih četrdeset godinah provelo više organizacijah, moglo bi veće obterećenje zemlje uslied ovoga zakona iznositi prve godine maksimum od 12.000 for. do 15.000 for., koji će teret bez dvojbe od godine do godine rasti usljed toga, što će sve više prestajati obskrbe po dosadanjih propisih i pridolaziti obskrbe po novom zakonu.

Pošto je pako financijalno stanje zemlje tako povoljno, da će bez potežkoćah moći snositi ovaj teret, koji je bez sumnje nuždan i koristan, to kr. zemaljska vlada drži, da je skrajnje vrieme, da se ovaj korak učini u svrhu poboljšanja položaja autonomnih urednikah i službenikah.

Br. 863. sab. 1887.—1892.

Izvješće

odbora jedanaestorice za razpravu osnove zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah.

Visoki sabore!

Odbor jedanaestorice, izabran u saborskoj sjednici od 16. ovog mjeseca za razpravu osnove zakona ob umirovljivanju i obskrbi zemaljskih urednikah i službenikah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udovah i sirotah — konstituiravši se u sjednici svojoj od 17. ovoga mjeseca i izabravši si za predsjednika g. Vasu Gjurgjevića, a za izvjestitelja g. Dragutina Riffera, uzeo je spomenutu zakonsku osnovu u svojih sjednicah od 18. i sliedećih danah ovoga mjeseca u razpravu, te predlaže visokomu saboru osnovu tu za prihvat sa sliedećimi promienami:

1. da se u §. 3. u trećoj alineji u drugom redku iza riečih: „koji su“ dodade rieč: „unapred“;

2. da se u §. 10. u prvoj alineji u drugom redku iza rieči: „računanju“ umetne rieč: „vremena“;

3. da se u naslovu §. 12. iza rieči: „službu“ umetne rieč: „nastala“;

4. da se u drugoj alineji §. 25. u petom redku i sljedećih izpuste rieči: „nu godišnja mirovna obskrba nesmije $^1/_4$. $^2/_4$ dotično $^3/_4$ jednogodišnjeg iznoska njihove plaće premašiti“, — pa da se u 5. redku iza rieči: „obskrbu“ metne točka;

5. da se u §. 36. u trećem redku iza rieči: „supruga“ stojeća rieč: „si“ izostavi, pa da se prije rieči: „supruga“ umetne rieč: „svoga“;

6. da se u prvoj alineji §. 37. u trećem redku iza rieči: „supruga“ izostavi rieč: „si“, pa da se prije rieči: „supruga“ umetne rieč: „svoga“;

7. da se u zadnjem redku zadnje alineje §. 41. mjesto rieči: „deset forinti“ metne: „dvanaest forinti“;

8. da se u §. 45. u zadnjem redku prve alineje izpravi tiskarska pogreška onamo, da se u mjesto krivo citiranog „§. 38.“ metne „§. 37.“;

9. da se u prvoj alineji §. 51. u trećem i četvrtom redku stojeće rieči: „izim udovicah i sirotah službenikah u §. 25. napomenutih“ izpuste;

zatim da se treća alineja izpusti i mjesto nje metne sliedeće: „U slučaju pod a) nemože pogrebnina iznositi više od 200 for., u slučaju pod b) nemože iznositi više od 300 for., a u slučaju pod c) nemože iznositi više od 400 for.“;

Napokon da se u taj §. kao predzadnja alineja umetne ovo:

„Udovicam i sirotam uzničko-kazneničko-stražarskog osoblja i cestarah pripada pogrebnina od 25 for., udovicam pako i sirotam riečkih vidokah i nadcestarah od 30 for.“:

10. da se u §. 60. u trećem redku druge alineje umjesto riečih: „zahtjevane, nu manjkajuće potrebštine“ metnu rieči: „zahtjevani nu manjkajući uvjeti“, — a isto tako u zadnjih dvih redcih iste alineje da se umjesto riečih: „manjkale odnosne potrebštine“ metnu rieči: „manjkali odnosni uvjeti“.

U Zagrebu, 20. studenoga 1891.

Vaso Gjurgjević v. r.,
predsjednik.

Dragutin Riffer v. r.,
izvjestitelj.

Br. 867. sab. 1887.—1892.

Izvješće

saborskoga odbora za razsudbu zemaljskih računah o potrebi i pokriću autonomnoga budgeta kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1889., predloženih saboru dopisom kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 29. lipnja 1891. br. 26.860. (saborski 848.).

Saborskim zaključkom donesenim u CXLV. sjednici od 16. studenoga 1891. upućeni su ovomu odboru na pretres i izvješće zaključni računi o troškovih autonomne uprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1889. (ustanovljenih zakonom o proračunu od 25. prosinca 1888.) kao i o njihovu pokriću. Pretresav te zaključne račune u sjednici svojoj 18. studenoga 1891., odbor ih je našao u redu, te predlaže vis. saboru sliedeće izvješće:

A. Potreba.

POGLAVJE I.
Sabor.

Preliminirano	75.000	for.	—	novč.
Doznačeno	112.890	for.	—	novč.
Više	37.890	for.	—	novč.

POGLAVJE II.
Ban.

Preliminirano	35.800	for.	—	novč.
Doznačeno	35 800	for.	—	novč.

POGLAVJE III.
Odjel za unutarnje poslove.

Naslov 1. Središnja uprava.

Preliminirano	155.813	for.	—	novč.
Doznačeno	157.169	for.	$04^1/_2$	novč.
Više	1.356	for.	$04^1/_4$	novč.

Naslov 2. Gradjevni odsjek.

Preliminirano	33.013	for.	—	novč.
Doznačeno	30.789	for.	62	novč.
Manje	2.223	for.	38	novč.

Naslov 3. Računarski ured.

Preliminirano	64.419	for.	—	novč.
Doznačeno	64.022	for.	70	novč.
Manje	396	for.	30	novč.

Naslov 4. Statistički ured.

Preliminirano	11.550	for.	—	novč.
Doznačeno	10.839	for.	26	novč.
Manje	710	for.	74	novč.

Naslov 5. Zemaljski arkiv.

Preliminirano	3.550	for.	—	novč.
Doznačeno	2.945	for.	50	novč.
Manje	604	for.	50	novč.

Naslov 6. Zemaljska blagajna.

Preliminirano	15.171	for.	—	novč.
Doznačeno	14.452	for.	25	novč.
Manje	718	for.	75	novč.

Naslov 7. Županijske i kotarske oblasti.

Preliminirano	718.321	for.	—	novč.
Doznačeno	714.121	for.	94$^1/_2$	novč.
Manje	4.199	for.	05$^1/_2$	novč.

Naslov 8. Zdravstvo.

Preliminirano	214.320	for.	—	novč.
Doznačeno	224.938	for.	77	novč.
Više	10.618	for.	77	novč.

Naslov 9. Zemaljsko oružničtvo.

Preliminirano	508.212	for.	—	novč.
Doznačeno	485.259	for.	01	novč.
Manje	22.952	for.	99	novč.

Naslov 10. Zemaljske i županijske sgrade.

Preliminirano	48.840	for.	—	novč.
Doznačeno	57.456	for.	11	novč.
Više	8.616	for.	11	novč.

Naslov 11. Cesto- i vodogradjevine.

Preliminirano	758.977	for.	—	novč.
Doznačeno	749.329	for.	88	novč.
Manje	9.647	for.	12	novč.

Naslov 12. Prinos narodno-gospodarskim svrham.

Preliminirano	186.459	for.	—	novč.
Doznačeno	196.385	for.	48	novč.
Više	9.926	for.	48	novč.

Naslov 13. Prinos narodnim zavodom i zemaljski štipendiji.

Preliminirano	41.140	for.	—	novč.
Doznačeno	55.594	for.	35½	novč.
Više	14.454	for.	35½	novč.

Naslov 14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi.

Preliminirano	50.700	for.	—	novč.
Doznačeno	49.445	for.	04	novč.
Manje	1.254	for.	96	novč.

Naslov 15. Mirovine.

Preliminirano	350.732	for.	—	novč.
Doznačeno	363.338	for.	95	novč.
Više	12.606	for.	95	novč.

Po tom je posljedak poglavja III. sliedeći:

Kod naslovah 1., 8., 10., 12., 13. i 15. više je potrošeno . . .	57.578	for.	71	nvč.
Usuprot je kod naslovah 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 11. i 14. manje potrošeno	42.707	for.	79½	nvč.
te je po tom doznačeno i potrošeno preko proračuna više za . .	14.870	for.	91½	nvč.

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1. Središnja uprava.

Preliminirano	48.483	for.	—	novč.
Doznačeno	46.932	for.	73	novč.
Manje	1.550	for.	27	novč.

Naslov 2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne.

Preliminirano	297.200	for.	—	novč.
Doznačeno	259.129	for.	55½	novč.
Manje . . .	38.070	for.	44½	novč.

Naslov 3. Kr. sveučilište Franje Josipa I.

Preliminirano	103.280	for.	—	novč.
Doznačeno	101.154	for.	19	novč.
Manje . . .	2.125	for.	81	novč.

Naslov 4. Srednja učilišta.

Preliminirano	324.874	for.	—	novč.
Doznačeno	325.516	for.	67	novč.
Više . . .	642	for.	67	novč.

Naslov 5. Strukovna učilišta.

Preliminirano	43.518	for.	—	novč.
Doznačeno	43.622	for.	48	novč.
Više . . .	104	for.	48	novč.

Naslov 6. Pučke i gradjanske škole i preparandije.

Preliminirano	205.517	for.	—	novč
Doznačeno	204.522	for.	98	novč.
Manje . . .	994	for.	02	novč.

Naslov 7. Stipendija i obće obrazovne svrhe.

Preliminirano	39.483	for.	—	novč.
Doznačeno	39.883	for.	—	novč.
Više . . .	400	for.	—	novč.

Naslov 8. Zemaljske i školske sgrade.

Preliminirano	31.140	for.	—	novč.
Doznačeno	31.041	for.	50	novč.
Manje . . .	98	for.	50	novč,

Naslov 9. Mirovine.

Preliminirano	98.329	for.	—	novč.
Doznačeno	102.511	for.	28½	novč.
Više . . .	4.182	for.	28½	novč.

Po tom je posljedak poglavja IV. sliedeći:

Kod naslovah 4., 5., 7. i 9. više potrošeno za	5.329	for.	43½	novč.
Kod naslovah 1., 2., 3., 6. i 8. manje potrošeno za . .	42.839	for.	04½	novč.
Prema tomu je manje potrošeno	37.509	for.	61½	novč.

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1. Središnja uprava.

Preliminirano	39.060	for.	—	novč.
Doznačeno	33.129	for.	73	novč.
Manje . . .	5.920	for.	27	novč.

Naslov 2. Kr. stol sedmorice.

Preliminirano	60.136	for.	—	nové.
Doznačeno	61.483	for.	34	novč.
Više . . .	1.347	for.	34	novč.

Naslov 3. Kr. banski stol.

Preliminirano	145.773	for.	—	novč.
Doznačeno	148.335	for.	72	novč.
Više . . .	2.562	for.	72	novč.

Naslov 4. Kr. sudovi I. molbe.

Preliminirano	1,251.209	for.	—	novč.
Doznačeno	1,238.742	for.	06½	novč.
Manje	13.465	for.	93½	novč.

Naslov 5. kaznione.

Preliminirano	197.459	for.	—	novč.
Doznačeno	201.365	for.	55	novč.
Više	3.906	for.	55	novč.

Naslov 6. Zemaljske i županijske sgrade.

Preliminirano	62.910	for.	—	novč.
Doznačeno	65.625	for.	99	novč.
Više	2.715	for.	94	novč.

Naslov 7. Mirovine.

Preliminirano	224.582	for.	—	novč.
Doznačeno	229.237	fer.	40½	novč.
Više	4.655	for.	40½	novč.

Po tom je posljedak poglavja 5. sliedeći:

Kod naslovah 2., 3., 5., 6. i 7. više je potrošeno	15.187	for.	95½	novč.
Kod naslovah 1. i 4. usuprot je manje potrošeno za	18.386	for.	20½	novč.
Dakle je prema proračunu manje potrošeno	3.198	for.	25	novč.

Za svih pet poglavjah bilo je proračunskim zakonom od 25. prosinca 1888. odobrena ukupna svota od	6,444.960	for.	—	novč.
Doznačeno je pako	6,457.013	for.	05½	novč.
Prema tomu je više doznačeno	12.053	for.	05½	novč.

U odnosnih naslovih poglavjah obrazložila je kralj. zemaljska vlada svojim dopisom od 20. lipnja 1881. broj 26.860, koji je štampan i medju članove sabora razdieljen, odnosne razlike medju odobrenim proračunom i doznakom. Ovaj odbor našao je, da su te razlike dovoljno opravdane.

B. Pokriće.

Proračunom bilo je ukupno pokriće ustanovljeno na	6,444.960	for.	—	novč.
Prema posljedku računarskoga zaključka pokazuje se pokriće sa	6,478.188	for.	99½	novč.
Dakle je pokriće povoljnije sa	33.228	for.	99½	novč.
Povoljniji ovaj računski rezultat potječe.				
a) iz poglavja I. sa	5.664	for.	07	novč.
b) iz poglavja II. sa	6.034	for.	03	novč.
c) iz poglavja IV. sa	27.564	for.	84	novč.
Ukupno	39.262	for.	94	novč.
Usuprot tomu pokazalo se pokriće manje:				
d) kod poglavja III., odjela za pravosudje sa	6.033	for.	94½	novč.
Sravniv ovaj nepovoljniji uspjeh kod poglavja III. sa gore izkazanim povoljnim kod poglavjah 1., 2. i 4., pokazuje se efektivno pokriće povoljnije za	33.228	for.	99½	novč.

Odbor je ujedno izpitao uz računske zaključke podnesenu blagajničku bilancu, gospodarski izkaz, izkaz aktivah i pasivah, izkaz zemaljske pokretne i nepokretne imovine, te našao, što sliedi:

1. **Blagajnička bilanca** pokazuje jednak primitak i izdatak sa 6,899.278 for. 07 novč.

2. **Aktiva i pasiva** autonomnoga budgeta za godinu 1889. prikazuju se koncem godine ovako:

a) Aktiva	592.680	for.	24	novč.
b) Pasiva	751.429	for.	75½	novč.
Prema tomu ima čita pasivuma	158.749	for.	51½	novč.
Prema tome umanjio se g. 1889.				
a) activum za	23.707	for.	02	novč.
b) pasivum za	31.485	for.	34	novč.
Dakle se umanjio čisti pasivum za	7.778	for.	32	novč.

3. **Izkaz o pokretnoj i nepokretnoj imovini zemaljskoj** izkazuje koncem godine 1889. vriednost:

a) u pokretninah	1,245.087	for.	—	novč.
b) u nepokretninah	5,999.145	for.	—	novč.
Ukupno	7,244.232	for.	—	novč.

Tako se je imovina zemaljska prema zaključnomu računu godine 1888. povećala:

a) u pokretninah za	55.624	for.	—	novč.
b) u nepokretninah za	504.317	for.	—	novč.
Ukupno	559.941	for.	—	novč.

Podnoseći ovo svoje izvješće, odbor za razsudbu zemaljskih računah predlaže visokomu saboru, da izvoli zaključne račune autonomnoga budgeta za god. 1889. odobriti.

U Zagrebu, 18. studenoga 1891.

Predsjednik:
Dr. **Martin Matunci** v. r.

Izvjestitelj:
M. Zec v. r.

Br. 879. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona

kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

Kod banskoga stola ustrojava se mjesto podpredsjednika, koji se uvrštuje u V. činovni razred, ter se ima voditi u statusu viećnikah stola sedmorice.

§. 2.

Kod kr. sudbenih stolovah ustrojavaju se uz mjesta viećnikah sudbenoga stola u VII. činovnom razredu još prema potrebi mjesta viećnikah sudbenoga stola II. razreda u VIII. činovnom razredu.

§. 3.

Predsjedniku stola sedmorice povisuje se plaća na 7000 for., a predsjedniku banskoga stola na 6000 for.

§. 4.

Svim adjutiranim prislušnikom dozvoljuje se pripomoć u godišnjem iznosu od 500 for.

§. 5.

Prema ovim i ostalim dosadanjim preinakam uzakonjuju se ovim priloženi izkazi službenih kategorijah kod kr. kotarskih sudovah i kr. sudbenih stolovah A. i B., ter razdjelbe urednikah namještenih kod sudovah, u činovne razrede, kao i njihovih berivah C. i D.

§. 6.

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 7.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Izkaz

službenih kategorijah kod kotarskih sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno svojstvo	
	I. Perovodno osoblje:	
	Kotarski sudac	
	Sudbeni pristav I. razreda	
	Sudbeni pristav II. razreda	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Kancelisti	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornik	
	Pomoćni podvornik	

B.

Izkaz

službenih kategorijah kod kr. sudbenih stolovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Broj	Službeno osoblje	
	I. Perovodno osoblje:	
	Predsjednik	
	Viećnici I. razreda	
	Viećnici II. razreda	
	Sudbeni pristavi I. razreda	
	Sudbeni pristavi II.	
	II. Pisarničko osoblje:	
	Ravnatelj pomoćnih uredah	
	Oficijali	
	Kancelisti	
	Gruntovničari I. razreda	
	Gruntovničari II. razreda	
	Tamničar	
	III. Podvorničko osoblje:	
	Podvornici	
	Pomoćni podvornici	
	Uznički nadziratelji	
	Podčastnici uzničke straže	
	Stražari	

C.

Razdielba

urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji u činovne razrede.

Čin	Službeno svojstvo	
	perovodnoga osoblja	pisarničko-pomoćnoga osoblja
III.	Predsjednik stola sedmorice	
IV.	Predsjednik banskoga stola	
V.	1. Viećnici stola sedmorice 2. Podpredsjednik banskoga stola 3. Predsjednik sudbenoga stola u Zagrebu	
VI.	1. Viećnici banskoga stola 2. Predsjednici ostalih sudbenih stolovah	
VII.	1. Viećnici sudbenih stolovah I. razreda 2. Viećnički tajnik kod stola sedmorice	
VIII.	1. Kotarski sudci 2. Viećnici sudbenog stola II. razreda 3. Viećnički tajnici kod banskoga stola 4. Tajnički pristav kod stola sedmorice	1. Ravnatelj pomoćnih uredah kod banskoga stola
IX.	1. Pristavi I. razreda 2. Tajnički pristav kod banskoga stola	1. Pristavi pomoćnih uredah kod banskoga stola 2. Ravnatelj pomoćnih uredah kod sudbenih stolovah
X.	Pristavi II. razreda	1. Oficijali banskog stola 2. Gruntovničari I. razreda
XI.		1. Oficijali kod sudbenih stolovah 2. Gruntovničari II. razreda
XII.		1. Kancelisti 2. Tamničari

D.

Beriva

urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji po činovnih razredih.

Čin	Plaća	Službovina	Stanarina	Opazka
	forintih			
III.	7.000	1.000	500	
IV.	6.000		450	
V.	4.000 3.600		400	
VI.	3.000 2.600		350	
VII.	1.800 1.600		300	
VIII.	1.400 1.200		250	
IX.	1.100 1.000		200	
X.	900 800		150	
XI.	700 600		100	
XII.	500		100	

K br. 879. sab. 1887.—1892.

Obrazloženje

k osnovi zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Kao što ima političkih, tako ima i sudbenih činovnikah pojedinih plaćevnih kategorijah, kojih plaće neodgovaraju visokom položaju njihovom, a ni ne dosižu ni iz daleka plaće isto takovih funkcionarah u Ugarskoj i u zemljah i kraljevinah zastupanih u carevinskom vieću. Osim toga nisu plaće tih viših činovnikah u pravom razmierju prema plaćam, koje su ustanovljene za sliedeće niže činovne razrede.

Isto tako pokazaše se tečajem vremena u organizmu pravosudnih oblastih neki nedostatci i praznine, kojim se čim prije doskočiti mora, odnosno koje se popuniti moraju.

Da se barem najprešnijim nedostatkom doskoči predlaže kr. zemaljska vlada osnovu zakona, kojom se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah.

Kr. zemaljska vlada duboko je uvjerena o tom, da bi od neobhodne nužde bilo, da se urede u obće sve plaće pravosudnih činovnikah, pošto se je već odavna pokazao, da su te plaće premalene pogledom na sve veću skupoću, koja od dana do dana raste, to pogledom na plaće privatnih činovnikah, koje nestoje u nikakovom razmierju s plaćami državnih činovnikah.

Nu kr. zem. vlada odlučila je u tom pogledu počekati, kako će to pitanje riešiti ugarsko zakonodavstvo, jer bi s mnogih razlogah veoma uputno bilo, da budu jednake plaće zajedničkih i autonomnih činovnikah.

U Ugarskoj hoće to uredjenje plaćah obsizati samo nadnevne razrede niže od VII. činovnoga razreda, pak se s toga može već sada pristupiti k uredjenju plaćah viših činovnikah, da se uzmognu barem donekle svesti u sklad s plaćami u Ugarskoj i u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću.

Najviše se opaža nerazmjernost kod plaćah predsjednikah kr. stola sedmorice i kr. banskoga stola i viših funkcionarah kr. državnoga nadodvjetničtva.

Uredjenje plaćah i činovnih razredah funkcionarah kr. državnoga nadodvjetničtva spojeno je zajedno s organizacijom kr. državnega nadodvjetničtva i kr. državnih odvjetničtvah, o čem se podjedno predlaže posebna osnova zakona, pak se u predloženoj ovoj zakonskoj osnovi radi samo ob uredjenju plaćah predsjednikah obih viših sudovah.

Prema ustanovi članka 3. zakona od 28. veljače 1874. o predsjedničtvu kr. stola sedmorice za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju bere sada predsjednik stola sedmorice godišnju plaću od 6.000 for. sa službenim doplatkom od 1.000 for. i sa stanarinom godišnjih 500 for., ter je stavljen u III. činovni razred.

Službeni položaj predsjednika stola sedmorice odgovara prema organizaciji u kraljevini Ugarskoj položaju drugoga predsjednika kraljevske kurije, koj bere godišnju plaću od 8.000 for., funkcionalni doplatak godišnjih 2.500 for. i stanarinu godišnjih 1.500 for.,

dočim predsjednici senatah uživaju plaću godišnjih 6.000 for. i stanarinu godišnjih 1.000 for.

U kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću uvršteni su zakonom od 15. travnja 1873., kojim se uredjuju beriva aktivnih državnih činovnikah (drž. z. l. br. 47 god. 1873.) predsjednici viših zemaljskih sudovah] u III. činovni razred te beru plaću godišnjih 8000 for. i službovinu godišnjih 3000 for.

Prema tomu sasvim je opravdano, da se predsjedniku kr. stola sedmorice povisi plaća od 6000 for. na godišnjih 7000 for. ter da mu se ostavi doplatak godišnjih 1000 for. uz sadanju stanarinu.

Zakonom od 21. studenoga 1874., kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (sbornik br. 56. god. 1874.) uvršten je predsjednik kr. banskoga stola u IV. činovni razred i bere plaću godišnjih 5000 for., stanarinu godičnjih 450 for. i službovinu godišnjih 400 for., koja je potonja medjutim dokinuta zakonom od 3. kolovoza 1884. (sbor. broj 24. god. 1884.).

U Ugarskoj odgovaraju položaju predsjedniku kr. banskoga stola predsjednici kr. tablah, koji beru plaću godišnjih 6000 for., 5000 for. i 4000 for. i doplatak u Budimpešti godišnjih 2000 for., a u ostalih gradovih godišnjih 1000 for.

U kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću uvršteni su gore spomenutim zakonom u IV. činovni razred predsjednici senatah kod vrhovnoga sudišta, ter beru plaću godišnjih 7000 for. i službovinu godišnjih 3000 for.

Prema tomu sasvim je opravdano, da se predsjedniku kr. banskoga stola dopita viša plaća predsjednika kr. table godišnjih 6000 for. t. j., da mu se sadanja plaća povisi za 1000 for.

Kod kr. banskoga stola rastu agende od godine do godine unatoč tomu, što je u novije doba znamenit dio tih agendah od kr. banskoga stola svaljen na kr. sudbene stolove naročito glede prekršajah i u slučajevih smetanja posjeda.

Tako je bilo kod kr. banskoga stola g. 1889. 32094., a g. 1890. 30.395 poslovnih komadah, a medjutimi riešenih gradjanskih parnicah g. 1889. 3396, a g. 1890. 3982. Za taj posao namješten je kod kr. banskog stola zajedno s pomoćnimi izvjestitelji 21 glasovatelj.

Obzirom na ogromni obseg posla i na veliki broj izvjestiteljah neobhodno je nuždno, da se vieća i zaključuje u više senatah, a pošto nisu sistemizirana mjesta senatskih predsjednikah moraju pojedinim sjednicam predsjedati po rangu stariji izvjestitelji.

Stoga je neobhodno nuždno, da se kod kr. banskoga stola ustroji mjesto podpredsjednika, da se uzmogne barem u važnijih predmetih viećati u dvih raznih senatih pod predsjedničtvom odgovornih predsjednikah, a da nezavisi o slučaju, tko će predsjedati kod viećanja važnijega kojega predmeta. Nadalje nuždno je mjesto podpredsjednika kod kr. banskoga stola i zato, da odgovorni i pouzdani podpredsjednik zamjenjuje predsjednika kad bude zapriečen ili odsutan.

Tomu podpredsjedniku ima se dopitati V. činovni razred sa sistemiziranimi berivi, koji je nadnevni razred u sredini izmedju viećnikah i predsjednika banskoga stola.

Isto tako manjka kod kr. sudbenih stolovah VIII. činovni razred, usljed toga moraju se sudbeni pristavi I. razreda IX. činovnoga razreda promicati za kotarske sudce, jer se inače nemogu u obće promaknuti.

Nu ima dosta takovih činovnikah, kojim fizična snaga nedopušta, da obavljaju težku i napornu službu kotarskog sudca, a s druge strane ima i takovih činovnikah, kojim se uzprkos njihovoj sposobnosti i upotriebljivosti kod sbornoga suda, nemože s uspjehom povjeriti uprava kotarskog suda. Ima napokon i takovih slučajevah, da se je kod kojega kotarskoga sudca istom kašnje opazilo, da nije sposoban za samostalnoga kotar-

skoga sudca, ter se je usljed toga morao dodieliti na službovanje kojemu kralj. sudbenomu stolu.

Tomu je bila posljedica, da su više putah s obzirom na budget ostala nepopunjena dosta važna mjesta kotarskih sudacah i da su takovimi sudovi godine i godine upravljali pristavi I. razreda, kojim je ma kako bili sposobni i upotriebljivi promaknuće zatvoreno bilo.

Da se tomu doskoči, drži kr. zemaljska vlada za najshodnije, da se kod kr. sudbenih stolovah ustroji nova kategorija činovnikah VIII. činovnoga razreda s naslovom viećnikah II. razreda, usljed česa će se moći dodieljeni sudbenim stolovom kotarski sudci uvrstiti u status sudbenih stolovah, a s druge strane neće biti izključeni od promaknuća oni činovnici, koji su bolje osposobljeni za službovanje kod sbornoga suda.

Isto tako drži kr. zemaljska vlada, da je neobhodno nuždno bilo, da se za pripomoći prislušničke, koje su dosada iznosile 500 for. i 400 for. ustanovi samo viši iznos od godišnjih 500 for. Kr. zemaljska vlada želi tim bar donjekle olakšati eksistenciju kandidatom pravosudne struke prigodom nastupa službovanja.

Kr. zemaljska vlada predložila je podjedno uzakonjenje izkazah službenih kategorijah kod kr. kotarskih sudovah i kod kr. sudbenih stolovah te izkazah o razdielbi urednikah namještenih kod sudovah u činovne razrede kao i njihovih berivih i to s razloga, da budu u jednu cielinu sabrane sve preinake, predložene ovom zakonskom osnovom, kao što i one, koje su navedene u zakonu od 3. kolovoza 1884., kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (sbornik broj 24. god. 1884.).

Br. 880. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona,

kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

§. 1.

Predstojniku kr. hrv. slav. dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove, povisuje se plaća na 6.000 for., a predstojnikom ostalih dvajuh odjelah zemaljske vlade na 5.500 for. na godinu.

§. 2.

Velikim županom ustanovljuje se plaća sa 4.000 for. na godinu.

§. 3.

Podžupani uvršćuju se u VI. činovni razred, te jim se ustanovljuje plaća u dva stupnja iznosom od 3.000 for. i 2.600 for., i stanarinom od 350 for. na godinu.

§. 4.

Jedna trećina sistemiziranoga broja kotarskih pristavah uvršćuje se u IX. činovni razred s plaćom od 1.000 for. i stanarinom od 200 for. na godinu.

Ovi urednici sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih pristavah I. razreda. Ostali pako kotarski pristavi spadaju u II. razred kotarskih pristavah, te valja glede činovnoga razreda i berivah njihovih ono, što je ustanovljeno zakonom od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

§. 5.

Pripomoć perovodnih vježbenikah ustanovljuje se sa 500 for. na godinu.

§. 6.

Ostale odredbe osobnih i plaćevnih šemah, ustanovljenih zakoni od 15. studenoga 1874. i od 5. veljače 1886., ostaju i nadalje u krieposti.

§. 7.

Ovaj zakon stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

§. 8.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu.

K br. 880. sab. 1887.—1892.

Obrazloženje

osnove zakona. kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Beriva ovozemnih urednikah uredjena su polag činovnih razredah, ali u uzlaznoj liniji ne postoji pravo razmjerje medju pojedinimi činovnimi razredi.

Tako su primjerice beriva u V. činovnom razredu stojećih viećnikah stola sedmorice odmjerena sa 4000 for., dotično 3600 for. plaće i 400 for. stanarine, dočim odjelni predstojnici zemaljske vlade, kojim pripada IV. činovni razred, samo 5000 for. dotično 4500 for. plaće i 450 for. stanarine uživaju, a odjelni predstojnik unutarnjeg odjela zemaljske vlade, kao zamjenik bana povrh toga uživa službovinu od 1000 for.

Veliki župani, koji su uvršćeni u V. činovni razred, dakle obnašaju jednaki čin kao i viećnici stola sedmorice, uživaju godišnju plaću od samo 3000 for.

Uzporede li se beriva ovozemnih upravnih urednikah viših činovnih razredah s pristojbami u aktivnoj službi stojećih urednikah jednakih službenih kategorijah u Ugarskoj i u kraljevinah i zemaljah zastupanih u carevinskom viećn, pokazuje se još nepovoljnije razmjerje kod ovozemnih upravnih urednikah viših činovnih razredah.

Ovo je jasno, ako se uvaži, da državni tajnici kod ugarskih ministarstvah uživaju godišnju plaću od 6000 for. i stanarinu od 1000 for., i da su beriva odjelnih predstojnikah kod austrijskih ministarstvah, temeljem zakona od 15. travnja 1873. ob uredjenju berivah državnih urednikah, sa 7000 for. plaće i 3000 for. službovine odmjerena.

Plaće velikih županah u Ugarskoj, koji stoje takodjer u V. činovnom razredu, ustanovljene su sa 5000 for. dotično sa 4000 for., a u kraljevinah i zemaljah, zastupanih u carevinskom viećn, pripada državnim urednikom V. činovnog razreda, u kojem ovozemni župani stoje, temeljem gore spomenutoga zakona od 15. travnja 1873. pravo na plaću od 6000 for. dotično od 5500 for. i 4500 for. ter na aktivitetni doplatak od 1000 for. dotično od 600, 500 i 400 for.

Nerazmjerje ovo posljedicom je ograničenih dotacionalnih sredstvah, koja su do sada na razpoložbu stajala za pokriće autonomnih potrebštinah zemlje.

Pošto su se ova sredstva sada povisila, nadošlo je vrieme, da se po mogućnosti izjednače beriva ovozemnih upravnih urednikah viših činovnih razredah sa berivi urednikah jednakih službenih kategorijah u Ugarskoj.

Zadaća ova namienjena je osnovi zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga

1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

U svrhu napomenutoga približnoga izjednačenja berivah trijuh odjelnih predstojnikah zemaljske vlade, predlaže se iz gore iztaknutih ruzlogah povišenje plaćah njihovih za 1000 for.

Suglasno s tim predlogom povisuje §. 1. predležeće zakonske osnove plaću odjelnoga predstojnika zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 5000 for. na 6000 for., i plaće odjelnih predstojnikah ostalih dvajuh odjelah zemaljske vlade od 4500 for. na 5500 for.

U §. 2. predležeće zakonske osnove ustanovljuje se plaća velikih županah sa 4.000 for.

U ovom §. ustanovljuje se za sve velike župane jedan stupanj plaće s razloga, što financijalni odnošaji zemlje nedozvoljuju, da se za ovozemne velike župane sistemiziraju dva stupnja plaće sa 5.000 i 4.000 for., kako je to u Ugarskoj, te što se veliki župani pogledom na položaj, što ga oni zauzimaju u upravnom organizmu, nemogu za buduće ostaviti u užitku manje plaće, nego li je ovdje sistemizirana.

Podžupani bijahu uvršteni zakonom od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave n županijah i kotarih u VII. činovni razred i njihova beriva sistemizirana sa plaćom od 2.200 for. i 2.000 for. i stanarinom od godišnjih 300 for.

Prema gore označenom organičkom zakonu stoje podžupani na čelu županijskih oblastih, ter je obseg županijskih oblastih isto tako velik, kao obseg sudbenih stolovah, dapače u Zagrebačkoj županiji, koja obsiže dva sudbena stola, veći je obseg županije od obsega jednog sudbenog stola.

Predsjednici sudbenih stolovah, izim predsjednika sudbenog stola u Zagrebu, koji je uvršćen u V. činovni razred, stoje ipak u VI. činovnom razredu sa godišnjom plaćom od 3.000 for. i 2.600 for. i stanarinom od 350 for

Izjednačenje podžupanah s predsjednicima sudbenih stolovah u pogledu činovnog razreda i berivah tim je opravdanije, čim podžupani imadu odgovarati za meritorni dio riešenja županijam nadležećih agendah, i čim podžupanom u slučaju odsutnosti ili zapriečenja velikih županah takodjer reprezentacija nadleži.

O sposobnosti i djelatnosti podžupanah zavisi najviše točan tečaj uprave u nižih stupnjevih, stoga je neobhodno nuždno podžupanom u činovničtvu takov položaj pribaviti, da valjani činovnici i prokušane sile pobudjenja nadju, da se za takova mjesta natječu.

Uvažujuć ove okolnosti, odredjuje §. 3. upitne zakonske osnove, da se podžupani uvršćuju u VI. činovni razred i da se njihova beriva ustanovljuju s plaćom od 3000 fr. i 2600 for. i stanarinom godišnjih 350 for.

U statusu kotarskih oblastih sistemizirani su kotarski predstojnici sa VIII. činovnim razredom i kotarski pristavi s X. činovnim razredom.

Prema duhu službe — pragmatičnih propisah — imalo bi promaknuće činovnikah iz nižega činovnoga razreda uzsliediti u neposredno viši činovni razred, te bi prema tomu mogli kotarski pristavi, stojeći u X. činovnom razredu, promaknuti biti samo na županijske perovodje, stojeće u IX. nadnevnom razredu, a po istom načelu mogli bi se kandidati za mjesta kotarskih preostojnikah uzeti samo iz statusa županijskih perovodjah.

Do sada bijaše sistemizirano samo 12 mjestah županijskih perovodjah, a posljedica toga bila je ta, da su kotarski pristavi vrlo lagano uzlazili u IX. činovni razred i da su se kandidati za mjesta kotarskih predstojnikah uzimati morali najviše iz malenog broja županijskih perovodjah, dočim je za ova mjesta bilo valjanih kandidatah takodjer medju kotarskimi pristavi, koji se ipak samo prekoračenjem jednog činovnog razreda pozvati mogu na mjesta kotarskih predstojnikah, što se istina nuždom opravdati može, ali neodgovara duhu propisah službeno pragmatičnih.

Da se dakle avancement kotarskih pristavah nekim načinom olahkoti, a takodjer broj kandidatah za mjesta kotarskih predstojnikah primjereno poveća, ukazuje se potrebitim, da se kotarski pristavi u dvie kategorije, naime u kotarske pristave I. razreda i kotarske pristave II. razreda razvrste; da se kotarski pristavi I. razreoa u IX. činovni razred s plaćom od godišnjih 1000 for. i stanarinom od 200 for. uvrste, i kotarski pristavi II. razreda u X. činovnom razredu i u dosadanjih plaćah od 900 for. i 800 for. i stanarini od 150 for. ostave

U tom smislu odredjuje §. 4. zakonske osnove, da se jedna trećina sistemiziranog broja kotarskih pristavah u IX. činovni razred s godišnjom plaćom od 1000 for. i stanarinom od 200 for. uvrsti.

Ovi urednici sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih pristavah I. razreda. Svi ostali kotarski pristavi spadaju u II. razred kotarskih pristavah, a glede njihovog činovnog razreda i njihovih berivah valja ono, što je ustanovljeno u zakonu od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

U netom spomenutom zakonu ustanovljen bijaše adjutum perovodnih vježbenikah sa 500 for. i 400 for.

U §. 5. predležeće zakonske osnove ustanovljuje se adjutum sa 500 for. za sve perovodne vježbenike, koji s istim nadieljeni budu.

Ustanova ova nalazi svoje opravdanje u okolnosti, da godišnji prihod od 500 for. sačinjava minimum za uzdržavanje aspiranta za državnu službu, koji je uživao pravnu- i državoznanstvenu naobrazbu.

Po §. 6. zakonske osnove ostaju sve ostale odredbe osobnih i plaćevnih šemah, ustanovljenih zakoni od 15. studenoga 1874. i od 5. veljače 1886. i nadalje u krieposti.

Predložena ovdje povišenja berivah osigurana su u osnovi proračuna za g. 1892., ter se s toga u §. 7. predležeće zakonske osnove izriče, da zakon ovaj 1. siečnja 1892. u kriepost stupa.

§. 8. u pitanju stojeće zakonske osnove sadržaje provedbenu zaporku.

Br. 881, sab. 1887—1892.

Osnova zakona

ob ustrojstvu državnog nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji odjeljuju se od sudovah, ter jim osoblje sačinjava poseban osobni štatus.

§. 2.

Državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva neposredno su podčinjena banu, dotično državna odvjetničtva državnomu nadodvjetničtvu.

§. 3.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike imenuje kralj na predlog bana.

Ostale činovnike državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah imenuje ban na predlog državnoga nadodvjetnika.

§. 4.

Pisarničko i podvorničko osoblje za državno nadodvjetničtvo i državna odvjetničtva opredieljuje ban prama potrebi iz manipulacijonalnog i podvorničkog osoblja banskoga stola i sudbenih stolovah.

§. 5.

Zakon od 10. prosinca 1890. ob osobnih odnošajih, uredovnih dužnostih i karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnikah kraljevinah Hrvatske i Slavonije (Sbornik br. 1 godine 1891.) proteže se i nadalje na činovničko osoblje državnoga nadodvjetničtva i

državnih odvjetničtvah s tim ipak dodatkom, da proti rednoj kazni, koju odredi državni nadodvjetnik, pritužbi neima mjesta.

§. 6.

Državnoga nadodvjetnika, zamjenike mu i državne odvjetnike može samo kralj na banov predlog — ostalo pak osoblje državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah ban u vlastitom djelokrugu odriešiti od funkcijah državno-odvjetničkih.

Odriešeni urednik imade u takovu slučaju biti namješten kod koje sudbene oblasti s istim rangom i jednakimi berivi.

§. 7.

Državno nadodvjetničtvo dotično državna odvjetničtva imadu i nadalje u smislu postojećih propisah zastupati u poslovih gradjansko-pravnih kraljevine Hrvatsku i Slavoniju i zaklade ter služiti kao pravni konsulenti zemaljskoj vladi, u koju će se svrhu nuždno pomoćno konceptualno osoblje državnomu nadodvjetničtvu dodieliti.

Dosudjeni parbeni troškovi imadu se u zemaljsku blagajnu uplatiti.

Ako je ipak bila zastupana koja zaklada imaju se od utjeranih troškovah ponajprije povratiti u odnosnom predmetu iz zaklade predujmljeni iznosi.

§. 8.

Državni nadodvjetnik i podčinjeno mu osoblje jamči za svaku, svojom krivnjom prouzročenu štetu.

§. 9.

Prilog A ustanovljuje kategorije službah i naddnevne razrede, plaće i stanarine činovnikah državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah.

§. 10.

Stavlja se izvan krieposti zakon od 21. studenoga 1874. (Sbornik br. 57. iz godine 1874.) kao i sve zakonske ustanove i naredbe, koje su s ovim zakonom u protuslovju.

§. 11.

Izvršba ovoga zakona povjerava se banu.

A.

Razdjelba u činovne razrede i beriva

perovodnoga osoblja, namještena kod državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Čin	Službeno svojstvo	Beriva plaće for.	Beriva stanarine for.
V.	Državni nadodvjetnik	4000	400
VI.	1. Zamjenici državnoga nadodvjetnika 2. Državni odvjetnik u Zagrebu	3000 2600	350
VII.	Državni odvjetnici (osim onoga u Zagrebu)	1800 1600	300
VIII.	Zamjenici državnih odvjetnikah I. razreda	1400 1200	250
IX.	Zamjenici državnih odvjetnikah II. razreda	1100 1000	200
X.	Zamjenici državnih odvjetnikah II. razreda	900 800	150

K br. 881. sab. 1887—1892.

Obrazloženje

k osnovi zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Zakonom od 17. svibnja 1875. (sbornik br. 30. od god. 1875.) stupio je u kriepost u provincijalu kraljevinah Hrvatske i Slavonije nov postupak kazneni, kojim se — protivno dotadanjemu pismenomu i inkvizitornomu postupku — dosljedno provadjaju načela obtužbe, ustmenosti, javnosti i slobodnoga uvjerenja.

Ovaj postupak kazneni uveden je usljed previšnjeg riešenja od 17. kolovoza 1882. naredbom bana kralj, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 24. kolovoza 1882. br. 11.072. u područje bivše hrvatsko-slavonske Krajine, ter se na temelju učinjenog izkustva nemože poreći, da je pod novim zakonom postignuto ujednostručenje i pospješenje postupka, a troškovi iztražnoga postupka da su umanjeni bez uštrba pravne sigurnosti.

Prema duhu novoga postupka kaznenoga zapada državno odvjetničtvo najvažniji zadatak kod progonstva kaznenoga. Ono je pozvano, da obavi izvide vrhu prispjelih kaznenih prijavah sudjelovanjem vlastih sigurnostnih, sudovah kotarskih i sudacah iztražiteljah, u svrhu, da se kaznena stvar na čisto izvede u objektivnom i subjektivnom pravcu, ter pri tom nije vezano na osobite formalnosti, ono stavlja predloge, koji odredjuju tečaj i pravac iztragi od početka do kraja, ono je ovlašteno, da prema stanju stvari zavrgne prijavu, ili da — i bez predloga na povedenje iztrage — preda tužbovnicu, njemu je dužnost, da zastupajući javnu obtužbu, odsudno utiče na tečaj glavne razprave, ono može još za vrieme same glavne razprave, prema promienjenim okolnostim slučaja, od obtužbe odstupiti, ono je u prvom redu pozvano, da protu zakonito možebit koje riešenje napada propisanim putem. Neima dakle sumnje, da od umjestnog odlučnoga postupanja državnoga odvjetničtva zavisi uspjeh cieloga postupka, da je ono u stanju, da pospješujuć postupak podjedno umanji i poslovni teret sudu, ograničiv ga time što više na pravi mu zadatak — na izricanje pravoroka.

Ako državno odvjetničtvo vješto i svrsi shodno pripravi glavnu razpravu, moći će se kaznena stvar obično na jednoj glavnoj razpravi dokončati, dočim neodlučno držanje državnog odvjetnika, njegova prenagljena obtužba može prouzrokovati opetovane odgode i zavlačenje sudačkoga pravoroka, produženje zatvora i umnožanje troškovah.

Nad kotarskimi sudovi vrši državno odvjetničtvo budni nadzor u postupku radi prekršajah, sudjelujući i samo u slučajevih važnijih, ter traži eventualno popravak kod višega sudca.

Državno nadodvjetničtvo pako nadzire državna odvjetničtva, upućuje ih na umjestan rad, daje jim naputke u osobito dvojbenih ili važnih slučajevih, proniče stanje kaznenoga pravosudja, ter podaje o tom povremene izvještaje vladi.

Ono je pozvano, da zastupa obtužbu pred kasacijonalnim sudištem, ter da stavlja predloge pred banskim stolom o prizivih, prigovorih proti obtužbi, i o pritužbah proti medjutomnim odredbam.

Osim toga pristoji državnomu nadodvjetničtvu i pravo, da pazi na obdržavanje zakona i izvan slučaja redovitih žalbah, ter ono može kao liek proti opaženoj nepravilnoj uporabi zakona ili u interesu jednoličnosti sudovanja podignućem žaobe ništovne na obranu zakona izazvati riešenje kasacijonalnoga sudišta.

Osim kaznenoga progona i nadzora kaznenoga pravosudja spada u djelokrug državnoga nadodvjetničtva, dotično državnih odvjetničtvah i zastupanje zemaljske imovine i zakladah u svih pravnih poslovih, podavanje pravnih mnienjah — kao u obće obavljanje svih dužnostih prokurature.

U karnostnih stvarih imadu zastupnici državnoga odvjetničtva prema nalogu vlade stavljati predloge, poprimiti pravne liekove ter jih izvadjati.

Navedeni mnogobrojni i veoma važni zadatci državnog odvjetničtva, zahtjevaju kod organah, kojima su povjereni, osobito poznavanje zakonah, mnogo inicijative, takta i odlučnosti, a u nemalenoj mjeri i govorničkoga dara, svojstva takova, od kojih se gdje koja mogu steći naučnim marom i vježbom, dočim ostala zavise ponajviše od prirodjenih sposobnostih.

Nuždan je stoga osobit oprez kod izbora urednikah za državna odvjetničtva, da nebude sudovanju na uštrb povjerenje, uslied kojega je dotičnikom — osim ostalih veoma važnih zadatakah — predana u ruke rekbi sva sudbina postupka kaznenoga. Navedene neobične sposobnosti s jedne, a nuždni strožiji zapt i odvisnost od vrhovne pravosudne upravne oblasti s druge strane zahtjevaju, da organi državnoga odvjetničtva nebudu uzeti od slučaja do slučaja iz staleža sudačkoga, nego da se stvori od njih i za njih samostalno i cielovito tjelo.

Dosada uziman je državni nadodvjetnik iz reda sudacah banskoga stola, a državni odvjetnici i zamjenici državnoga nadodvjetnika iz reda sudacah sudbenih stolovah, a napokon zamjenici državnih odvjetnikah iz reda sudbenih pristavah, te su svi ti činovnici za vrieme njihovih državno-odvjetničkih funkcijah samo u većoj odvisnosti od vlade t. j. lišeni su za vrieme toga službovanja sudačkih preimućtvah, da nemogu biti svrgnuti i premješteni proti njihovoj volji.

Razlog tomu dvojbenom položaju državno-odvjetničkih funkcionarah u organizmu sudstva naći ćemo jamačno u okolnosti, što prigodom uvedenja novoga postupka kaznenoga, počivajućega na obtužbenom načelu, nije bilo u dovoljnom broju izkusnih i podpuno povjerenje zaslužujućih silah, ter se kroz čitav niz godinah moralo nastojati, kako da se osposobe valjani, a bez osobitih formalnostih odstrane za zvanje javnoga tužitelja neprikladni urednici. Nakon proširenja ove institucije na bivšu Krajinu morali su se takovi pokusi naravno opet ponoviti.

Sada pako nadošlo je vrieme, gdje se bez bojazni može sasma prirodnim načinom udariti temelj samostalnom organizmu državnih odvjetničtvah, a da se nemora pobojati, da će neprekidnim izmjenjivanjem osoblja novo ustrojstvo više oslabiti nego ojačati. Vlada je brižno o tom nastojala, da kod državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah budu namješteni samo takovi urednici, koji su svomu pozivu podpuno dorasli, a osim toga ima i u sudačkom staležu mnogih, koji sad radi povoljnijega promaknuća iz redovah državno-odvjetničkih funkcionarah izstupaju, nu koji će se nakon provedbe naumljenih ustanovah rado opet prijaviti za povratak.

Osim toga nezadaje sada više nikakove potežkoće pitanje o troškovih, koje valja kod stvaranja takovih novih ustanovah uvjek u obzir uzeti, pošto veća sredstva, kojimi i zemlja razpolaže, mogu pokriti i veće izdatke.

Temeljna je misao nazočne zakonske osnove izlučenje osoblja državnih odvjetničtvah iz sudačkoga staleža, te stvaranje posebnoga statusa osobnoga (§. 1.), naravno uzpodredjenje njegovo banu, kao predstojniku vrhovne pravosudne uprave.

Imenovanje državno-odvjetničkih činovnikah do uključivo VII. nadnevnoga razreda priuzdržano je u osnovi, analogno ustanovam glede istovjetnih činovničkih kategorijah, Njegovomu Veličanstvu, dočim će glede svih ostalih urednikah od VIII. nadnevnoga razreda pak niže pravo imenovanja vršiti ban (§. 3.).

Pisarničko i podvorničko osoblje za državno nadodvjetničtvo i za državna odvjetničtva neće se zasebno ustrojiti. nego će prema potrebi biti uzeto od banskoga stola ili od sudbenih stolovah tako, da se u slučaju neupotrebljivosti ili manje pouzdanosti uzmogne osoblje laglje izmieniti (§. 4.).

Da se ukloni svaka dvojba, izriče se u pogledu karnostnoga postupka kao mjerodavan za pravosudne činovnike u obće postojeći zakon od 10. prosinca 1890. (sbornik broj 1. od god. 1891.) s tim jedinim dodatkom, da proti rednoj kazni, koju odredi državni nadodvjetnik, pritužbi takodjer neima mjesta. Ista iznimka postoji u pomenutom zakonu za predsjednike sbornih sudovah, te se morala i na sasma analogni položaj državnoga nadodvjetnika protegnuti.

Za slučaj, da koji član državnoga odvjetničtva iz ma kojega razloga — ali ne karnostne naravi — svomu zadatku nije dorasao, moralo se u zakonu (§. 6.) predvidjeti, da bude dotičnik bez uštrba svoga ranga i svojih berivah na drugo službeno mjesto premješten.

Funkcije prokurature za zemaljsku imovinu i zaklade kao i vršenje dužnosti podavanja pravnih mnienjah ostaju u dojakošnjemu obsegu izrično i za buduće u djelokrugu državnoga nadodvjetničtva, dotično državnih odvjetničtvah, samo što je u osnovu uvrštena jasna odredba glede nošnje i povratka troškovah, naraslih u takovom zastupanju (§. 7.).

U osnovi je naročito iztaknuta i odgovornost državnoga nadodvjetnika i podčinjenoga mu osoblja za svaku svojom krivnjom zemaljskoj imovini prouzročenu štetu, kao što analogna ustanova i za sudce postoji u syndikatnom zakonu.

Prema odgovornomu djelokrugu državno-odvjetničkih urednikah nastoji osnova oko poboljšanja njihova položaja, ustanovljujuć nadnevne razrede i beriva perovodnoga osoblja.

Pošto državni nadodvjetnik svoje funkcije naročito obavlja kod stola sedmorice kao kasacionoga sudišta, to je stavljen u V. nadnevni razred poput viećnikah toga sudišta. Po prilici isti položaj zauzimlju i državni nadodvjetnici u Ugarskoj, gdje su pridieljeni kr. tablam, a imadu rang senatskoga predsjednika. Da plaća sa 4000 for. nije previsoko ustanovljena proizlazi odtuda, što u Ugarskoj državni nadodvjetnici beru 5000 for., odnosno 6000 for. plaće, u Budimpešti pako osim toga još doplatak od 1000 for. i u ime stanarine 400 for., — dočim u zemljah zastupanih u carevinskom viećn odnosna beriva, osim od generalne prokurature, pokazuju višeevrstno stupnovanje, tako n. pr. bere bečki državni nadodvjetnik 3600 for. plaće, 800 for. službovine i 1000 for. službovnoga doplatka U [Pr]uskoj postoje za državne nadodvjetnike plaće od 7500 do 9900 marakah i doplatci od [90]0 do 1200 marakah; u Francezkoj bere državni nadodvjetnik u Parizu 25.000 franak., a u provinciji po 18.000 franakah plaće.

Zamjenici državnoga nadodvjetnika neimaju samo zadaću, da državnoga nadodvjetnika, u slučaju njegova zaprečenja, zastupaju, oni obavljaju osim toga velik dio prokuraturskih agendah, zamjenjuju državnoga nadodvjetnika u sjednicah banskoga stola i u sjednicah drugomolbenoga karnostnoga senata; ipak je s toga sasma pravično, da im se pridieli poput banskostolnih viećnikah VI. nadnevni razred i s tim skopčana beriva. U Ugarskoj beru isti urednici 2500 do 3000 for. plaće, 300 for. stanarine i 600 for. doplatka. U isti nadnevni razred postavljen je i državni odvjetnik u Zagrebu. Sudbeni stol u Zagrebu nadležan je za cielu zemlju za razpravu i presudu u obziru zločinstvah vele-

izdaja, uvriede veličanstva, uvriede članovah carske kuće i smetanja javnoga mira, a on ureduje i kao sudište u stvarih tiskovnih. Prema tom iznimnom položaju zauzimlje i predsjednik zagrebačkoga sudbenoga stola viši (V.) nadnevni razred, nego predsjednici ostalih sudbenih stolovah. Bit će s toga pravično, da se slična pogodnost podieli i onomu državnomu odvjetniku, koji je najviše obterećen spomenutimi poslovi, povjerenimi samo zagrebačkomu sudbenomu stolu.

Zamjenici državnoga nadodvjetnika i zagrebački državni odvjetnik valja s toga, da sačinjavaju jedno konkretalno stanje VI. nadnevnoga razreda. Za najstarijega po rangu od te trojice ustanovljena su sistemizirana viša beriva.

Ostali državni odvjetnici ostaju kao i do sada u VII. nadnevnom razredu, samo što u pogledu plaćevnih razredah sačinjavaju poseban status.

Od zamjenikah državnih odvjetnikah uvrstit će se po prilici jedna trećina u VIII. nadnevni razred, jedna trećina u IX. nadnevni razred, a jedna trećina u X. nadnevni razred (§. 9.).

Odnosni pregled nadnevnih i plaćevnih razredah sačinjavao bi sastavni dio zakona.

Napokon stavljaju se (u §. 10.) izvan krieposti sve ovim odredbam protivne zakonske ustanove i naredbe.

Br. 873. i 883. sab. 1887.—1892.

PRORAČUN
ZEMALJSKIH ZAKLADAH

STOJEĆIH POD UPRAVOM

KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE

ODJELA ZA

UNUTARNJE POSLOVE I ODJELA ZA BOGOŠTOVJE I NASTAVU

ZA GODINU 1892.

PRORAČUN

SIROTINSKE (PUPILARNE) ZAKLADE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje
					ukupno			
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Aktivne kamate:						
		a) od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah.	64152					
		b) od kredita za pregradjenje krila regnikolarne sgrade sa 60.175 for...	1402					
		c) od predujma zakladi „stradajućih“ sa 22.000 for., obrok 6. i 7......	431		48185	45734		
		d) od raznih predujmovah uz kamate	200				2451	
2		Razni primitci:						
		zavlačne kamate od dospjelih aktivnih kamatah ..			2428	2183	245	
		Ukupno....			50613	47917	2696	
		uzporediv sa potrebom ..			21000			
		pokazuje se višak			29613			

Obrazloženje

Stavka 1. Aktivne kamate.

a) Predlog se osniva na priležećem izkazu.

b) Na temelju odplatne osnove predujmljenog zemalj. budgetu kredita za pregradnju jednog krila regnikol. sgrade sa 60.175 for. odpadajuće 5% kamate sa 1.402 for. od godišnje tangente 4.800 for., koju plaća autonomni budget

c) Na temelju odplatne osnove dozvoljenog zakladi „stradajućih“ predujma za postradale žitelje u županijah varaždinskoj i belovarsko-križevačkoj sa 22.000 for. odpadajuće 5% kamate sa 431 for. kao 6. i 7. odplatni obrok.

d) Na temelju raznih odpisah kr. zem. vlade od dozvoljenog I. I. Jambrišaku predujma od 2.000 for. i ostatka kupovninah za preprodane parcele na Josipovcu odpadajuće 6% kamate u okruglom iznosu od 200 for.

Stavka 2. Razni primitci.

Prema trogodišnjemu prosjeku dohodka predlaže se 2 428 for.

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Prinosi:							**Stavka 1. Prinosi.**
		a) za uzdržavanje trijuh pitomacah u zagrebačkom konviktu			900	900			a) Za uzdržavanje trijuh pitomacah u zagrebačkom kr. pl. konviktu dozvoljen odpisom kr. zem. vlade od 23. listopada 1873. br. 13.020.
		b) autonomnomu budgetu za kr. obrtnu školu u Zagrebu			20000	20000			b) Za prvu kr. obrtnu školu u Zagrebu i to za zidare, klesare, špoljare i stolare spojeno sa internatom, u koji će se primati samo posve siromašna djeca bez roditeljah ili bez otca, predlaže se svota od 20.000 for., dozvoljena previšnjim riešenjem od 3. listopada 1883. i naredbom kralj. vladnog odjela za bogoštovje i nastavu od 23. listopada 1883. broj 11.688. odnosno odjela za unutarnje poslove od 5. siečnja 1884. broj 42.602. ex 1883.
2		Razni izdatci:							**Stavka 2. Razni izdatci.**
		za biljegovne pristojbe, izravnanje kamatah kod kupovanja obveznicah itd.			100	100			Prema posliedku prošlih godinah predlaže se okrugli iznos od 100 for.
		Ukupno....			21000	21000			

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade sirotinjske (pupilarne) koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza %	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opazka: Kamate glavnice od 100 f. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj. for.	nč.
a) Državne zadužnice	3 4 5	 6000 35600		 240 1780		 16	 284	 80	 240 1495	 20	 4 4	 20
Svota . . .		41600		2020			284	80	1735	20		
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili 10.636 f. 50 a. vr. / u austr. vriedn.	5 4	10130 5400		531 216	82	7	37	22	494 216	60	4 4	[illegible]
Svota . . .		15530		747	82		37	22	710	60	4	
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	1260		63		7	4	41	58	59	4	65
Svota . . .		1260		63			4	41	58	59		
d) Privatne zadužnice	3 5 6	 176452 523756	 67 26	 8822 31425	 63 38				 8822 31425	 63 38	3 5 6	
Svota . . .		700208	93	40248	01				40248	01		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5	83950	15	3777	76	10 10	377	78	3399	98	4 4	05 50
Svota . . .		83950	15	3777	76		377	78	3399	98		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		10130 717109	 11	531 40538	82 20		37 341	22 40	494 40196	60 80		
Ukupno . . .		727239	11	41070	02		378	62	40691	40		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		10130 832419 812549	 08 08	531 46324 46856	82 77 59		37 666 704	22 99 21	494 45657 46152	60 78 38		
Ukupno . . .												
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		115309	97	5786	57		325	59	5460	98		
Ukupno . . .		115309	97	5786	57		325	59	5460	98		

PRORAČUN

KOMERCIJALNE ZAKLADE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za god. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.** Predlog se osniva na priležećem izkazu: Razlika izmedju preliminiranog dohodka i izkaza u iznosu od 1.215 fr. dolazi odatle, što je uložba u štedione privremena, jer služi za pokriće prinosa autonomnom budgetu za kr. veliku realku u Zagrebu i križevačko gospodarsko i šumarsko učilište sa 29.611 for. te će se početkom godine 1892. realizirati, — prema tomu neće faktično biti prihoda od kamatah te se neuzimlje ovdje u obzir.
		od državnih razteretnih i privatnih obveznicah .			30683	30751		68	
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.** Predlaže se 400 fr. prema izkustvu prošlih godinah.
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah			400	400			
		Ukupno . . .			31083	31151		68	
		uzporediv sa potrebom .			31083				
		nepreostaje ništa . . .							

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	manje	Obrazloženje
			foriuti u austrijanskoj vriednosti						
1		Štipendija: za kandidata učiteljstva realnih učionah . .			500	500			**Stavka 1. Štipendija.** Za pomladak učiteljstva realnih učionah predlaže se kao i prošlih godinah 500 for.
2		Mirovine: mirovine učiteljskim udovam			940	940			**Stavka 2. Mirovine.** Polag nepromienjenog stanja predlaže se kao i prošle godine 940 fr.
3		Razni troškovi: za razne nepredvidljive troškove i za biljegovne pristojbe			217	100	117		**Stavka 3. Razni troškovi.** Prema posljedku prošlih godinah 235 fr.
4		Prinos autonomnomu budgetu:							**Stavka 4. Prinos autonomnom budgetu.**
	1	za potrebu kr. velike realke zagrebačke . . .			26942	26942			Tekući broj 1. Prema faktičnoj potrebi kr. realke u Zagrebu predlaže se 26.942 fr.
	2	za gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcih . .			2484	2669		185	Tekući broj 2. Usljed zaključka sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije stvorena u 117. sjednici dne 29. kolovoza 1884. predlaže se ostatak, nakon osiguranja vlastite potrebe ove zaklade iza prinosa za kr. veliku realku u Zagrebu za gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcih sa 2.484 fr.
		Ukupno . .			31083	31151	117	185	
								68	

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade komercijalne koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamata		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamata		Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	3											
	4	8000		320					320			
	5	80150		4007	50	16	641	20	336[illegible]	30	4	20
Svota . . .		88150		4327	50		641	10	3686	30		
b) Razteretnice { u konvenc. vr. ili 143073 a. vr.	5	136260		7153	65	7	500	76	6652	89	4	88¾
u austr. vried.	4	119400		4776					4776		4	
Svota . . .		255660		11929	65		500	76	11428	89		
c) Hrv.-slav.-zem. odkup. obveznice	5	17200		860		7	60	20	799	80	4	65
Svota . . .		17200		860			60	20	799	80		
d) Privatne zadužnice	3										3	
	5	19262	93	963	15				963	15	5	
	6	230088	12½	13805	29				13805	29	6	
Svota . . .		249351	05½	14768	44				14768	44		
e) Štedioničke knjižice	4½	30000		1350		10	135		1215		4	05
	5					10					4	50
Svota . . .		30000		1350			135		1215			
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle god. { u konven. vried.		156260		8203	65		574	25	7629	40		
u austr. vriedn.		453517	95½	24013	56		765	40	23248	16		
bez kamatah												
Ukupno . .		609777	95½	32217	21		1339	65	30877	56		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vr.		136260		7153	65		500	76	6652	89		
u austr. vriedn.		504101	05½	26081	94		836	40	25245	54		
bez kamatah												
Ukupno . .		640361	05½	33235	59		1337	16	31898	43		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konv. vriedn.		20000		1050			73	49	976	51		
u austr. vriedn.		50583	10	2068	38		71		1997	38		
bez kamatah												
Ukupno .		30583	10	1018	38		2	49	1020	87		

PRORAČUN

REGNIKOLARNE ZAKLADE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah...			18397	17915	482		Predlog se osniva na priležećem izkazu.
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.**
		na zateznih kamatah od dospjelih aktivnih kamatah			755	85		103	Prema trogodišnjemu prosjeku dohodka predlaže se 755 for.
		Ukupno....			19152	18773	482	103	
		uzporediv sa potrebom ..			17853		379		
		pokazuje se višak			1299				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892. plaće	Predlog za g. 1892. stanarina	Predlog za g. 1892. ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
		Zemaljski narodni muzej:							**Stavka 1. Plaće i stanarine činovnikah.**
1		Plaće i stanarine činovnikah:							**Stavka 2. Plaće slugah.**
	1	ravnatelj arkeolog. odjela	1600	300	1900	1900			**Stavka 3. Nagrade i podpore.**
	2	3 pristava po .... 1000 fr. stanarina po .. 200 fr.	3000	600	3600	3600			**Stavka 4. Dotacije.**
	3	preparateur	700	100	800	800			
2		Plaće slugah:							
		za laboranta	400						
		2 podvornika po 300 fr. stan u naravi.	600		1000	1000			
3		Nagrade i pripomoći:							
		a) stalne:							
	1	2 ravnatelja prirodoslovnih odjelah po .... 300 fr.	600						
		3 pomoćnika po .. 400 fr.	1200						
		b) promjenljive:							
	2	za razne slučajeve	60		1860	1860			
4		Dotacije:							
	1	za zoologički odjel: a) za strukovnu knjižnicu i to: za nabavu periodičkih publikacijah .... 350 fr. za nabavu samostalnih novih knjigah .... 300 fr. za nabavu starije literature ..... 650 fr. Ukupno.. 1300 fr. b) za nabavu spravah i strojevah 500 fr. c) za znanstvena iztraživanja zemlje i nabavu prirodninah........... 600 fr. d) za pokućtvo 200 fr. e) paušal za manje potrebe... 25 fr	2625						
	2	Za mineralogički odjel: a) za strukovnu knjižnicu .... 600 fr. b) za nabavu strojeva i sprava 500 fr. c) za znanstveno iztraživanje zemlje i nabavu prirodninah........ 600 fr.							

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
					ukupno		više	manj
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
		d) za pokućtvo 200 fr. e) paušal za manje potrebe .. 25 fr.	1925					
	3	Za arkeologički odjel: a) za strukovnu knjižnicu .... 300 fr. b) za znanstvena iztraživanje zemlje i nabavu starinah .... 600 fr. c) za pokućtvo 200 fr. d) paušal za manje potrebe.. 25 fr.	1125		5675	5675		
5		Odielo: za laboranta i 2 podvornika po 40 fr.			120	120		
6		Uredske i pisarničke potrebe: paušal za 3 odjela po 80 fr. ..... 240 fr.						
		Ogriev za tri odjela i to: za zoologički odjel 150 fr. za mineralogički odjel .... 148 fr. za arkeologički odjel .... 200 fr.			738	738		
7		Upravni troškovi: za čišćenje dimnjakah i vodovodnu pristojbu...			70	70		
8		Uzdržavanje sgradah: za eventualne popravke na muzealnoj sgradi „Kasino" zvanoj			400	300	100	
9		Prinosi: glasbenomu zavodu			800	800		
10		Mirovine za udove činovnikah i slugah			510	510		
11		Razni izdatci: za biljege na namire, za namirenje parbenih troškovah u interesu zaklade i inih nepredvidljivih troškovah.............			150	100	50	
		Ukupno....			17623	17473	150	

Obrazloženje

Stavka 5. Odiela.

Stavka 6. Uredske i pisarničke potrebe.

Predlog se osniva na zakonu od 14. rujna 1878. o uredjenju narodnoga muzeja u Zagrebu i naredbe kr. vladnog odjela za bogoštovje i nastavu od 9. rujna 1878. broj 4855 i 10. srpnja 1890. broj 6334.

Stavka 7. Upravni troškovi.

Prema izkustvu prošlih godinah predlaže se 70 for.

Stavka 8. Uzdržavanje postojećih sgradah.

Za eventualne popravke sgrade „Kasino" i za uzdržavanje muzealnog vrta predlaže se prema potrebi prošlih godinah iznos od 400 fr.

Stavka 9. Prinosi.

Stalni prinos uslied naredbe kr. namjestničkog vieća od g. 1862. broj 5985.

Stavka 10. Mirovine za udove.

Na temelju zapisnika saborske sjednice LXXIV. od 9. srpnja 1870. odpisa kr. vladnog odjela za unut. poslove od 25. ožujka 1877. br. 5395. i odpisa kr. vladnog odjela za bogoštovje i nastavu od 29. lipnja 1888. br. 4909.

Stavka 11. Razni izdatci.

Predlaže se prema izkustvu prošlih godinah.

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Izvanredna potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračunu za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
12	1	Osobni doplatak čuvara Šime Ljubića radi dopune prijašnje plaće...			230	230			**Stavka 12. Osobni doplatak čuvara Ljubića.** Predlaže se kao i prošlih godinah radi dopune prijašnje plaće.
	2	Kninskomu starinarskomu družtvu za iztraživanje hrvatskih spomenikah..				500		500	
		Sveukupno..			17853	18203	150	500	
								350	

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade regnikolarne koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza %	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj. for.	nč.
a) Državne zadužnice	3 4 5	3400		136		16			136		4 4	 20
Svota . . .		3400		136					136			
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili 105.945 fr. u austr. vried.	5 4	100900 38900		5297 1556	25	7	370	81	4926 1556	44	4 4	88¹/₄
Svota . . .		189800		6853	25		370	81	6482	44		
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	10500		525		7	36	75	488	25	4	65
Svota . . .		10500		525			36	75	488	25		
d) Privatne zadužnice	3 5 6	37104 157256	79 68	1855 9435	24 40				1855 9435	24 10	3 5 6	
Svota . . .		194361	47	11290	64				11290	64		
e) Štedioničke knjižice	4¹/₂ 5					10 10					4 4	05 50
Svota . . .												
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		112400 224849	 18¹/₂	5901 12486	 71		413 63	07 95	5487 12422	93 76		
Ukupno . . .		337249	18¹/₂	18387	71		477	02	17910	69		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		100900 247161	 47	5297 13507	25 64		370 36	81 75	4926 13470	44 89		
Ukupno . . .		348061	47	18804	89		407	56	18397	33		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		11500 22312	 28¹/₂	603 1020	75 93		42 27	26 20	561 1048	49 13		
Ukupno . . .		10812	28¹/₂	417	18		69	46	486	64		

PRORAČUN

HUTTLER-KOHLHOFER-MONSPERGOVOG ZEMALJ. SIROTIŠTA

U OSIEKU

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za god. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah .			20719	19384	1335		Predlog se osniva na priloženom izkazu.
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.**
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah			656	540	116		Prema trogodišnjem prosjeku dohodka predlaže se 656.
		Ukupno . .			21375	19924	1451		
		uzporediv sa potrebom .			15923				
		pokazuje se višak . . .			5452				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
					ukupno		više	manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Upravni troškovi za osječko sirotište:						
		a) paušalna odšteta za 50 mužkih pitomacah po 200 for.	10000					
		b) paušalna odšteta za 20 ženskih siroticah kod duvnah po 168 for. . . .	3360					
		c) za podučavanje mužkih pitomacah u obrtih .	500					
		d) uzdržavanje postojećih sgradah	500		14360	14360		
2		Razni izdatci:						
		za namirenje biljegovnih pristojbah, putnih i inih nepredvidljivih troškovah			100	200		100
		Mirovine činovnikah zavoda zem. sirotišta . .			1463	1463		
		Ukupno . .			15923	16023		100

Obrazloženje

Stavka 1. Upravni troškovi za osječko sirotište tbr. a), b), c) i d).

Na temelju odpisa kralj. zemaljske vlade od 18. rujna 1889. br. 35171., kojim je zavod osječkoga sirotišta preustrojen i uprava ovoga zavoda na temelju ugovora odobrenog dne 30, rujna 1889. povjerena redu milosrdnih sestarah svet. Vinka od Pavla u austro-ugarskoj provinciji.

Stavka 2. Razni izdatci.

Na temelju izkustva prošlih godinah predlaže se 100 for.

Stavka 3. Mirovine.

Na temelju previšnjeg riešenja od 31. listopada 1889. odnosno odpisah zem. vlade odjela za unut poslove od 11. studenoga 1889. br. 42254 i od 26. studenoga 1889. br. 39848.

*

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade Huttler-Kohlhofer-Monspergerovog zemaljskog sirotišta u Osieku koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamatah		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamatah		Opazka: Kamato glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	5 4 5	5800 2000 3000		290 80 150		16	24		290 80 126		5 4 4	20
Svota . . .		10300		520			24		496			
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili 26.775 f a. vr. / u austr. vried.	5 4	25500 61500		1338 2460	75	7	93	71	1245 2460	04	4 4	88¹/₄
Svota . . .		87000		3798	75		93	71	3705	04		
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	26800		1340		7	93	80	1246	20	4	65
Svota . . .		26800		1340			93	80	1246	20		
d) Privatne zadužnice	3 5 6	 86866 175387	 30 53	 4343 10523	 32 25				 4343 10523	 32 25	3 5 6	
Svota . . .		262253	83	14866	57				14866	57		
e) Štedioničke knjižice	4¹/₂ 5	10000		450		10 10	45		405		4 4	05 50
Svota . . .		10000		450			45		405			
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		25500 347158	 59	1338 18298	75 52		93 180	71 20	1245 18118	04 32		
Ukupno . . .		372658	59	19637	27		273	91	19363	36		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		25500 371353	 83	1338 19636	75 57		93 162	71 80	1245 19473	04 77		
Ukupno . . .		396853	83	20975	32		256	51	20718	81		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. / u austr. vried. / bez kamatah		24195	24	1338	05		17	40	1355	45		
Ukupno . . .		24195	24	1338	05		17	40	1355	45		

PRORAČUN

ZAKLADE STRADAJUĆIH

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stav. 1. Aktivne kamate.**
		kamate od privatnih i inih obveznicah			1058	1121		63	Predlog se osniva na priležećem izkazu.
									Stav. 2. Razni primitci.
2		Razni primitci:							Prema trogodišnjemu prosjeku predlaže se 148 fr.
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah i utržak od prodanih zajmovnih knjižicah......			148	131	17		
		Ukupno....			1206	1252	17	63	
								46	
		uzporediv sa potrebom ..			668				
		pokazuje se višak			538				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Pasivne kamate:						
		za primljene predujmove iz zaklade „sirotinske“ (pupilarne) od 22.000 fr. i komasirane za dobrotvorne svrhe od 6516 fr. obrok 6. i 7. sa			558	841		283
2		Nagrade i pripomoći:						
		za postradale žitelje			100	100		
3		*Razni izdatci*:						
		za nepredvidljive potrebe			10	40		30
		Ukupno....			668	981		313

Obrazloženje

Stav. 1. Pasivne kamate.

Na temelju odplatne osnove predujmovah primljenih iz zaklade „sirotinske“ (pupilarne) sa 22.000 fr. i zaklade „komasirane za dobrotvorne svrhe“ sa 6516 for. u svrhu pokrića manjka ove zaklade nastalog uslied pruženog bezkamatnog zajma stradajućim žiteljem županijah varaždinske i belovarsko križevačke povrativog u vremenu od 5 godinah 5% kamate šestog i sedmog god. 1892. dospjevajućih obrokah sa 558 fr.

Stav. 2. Nagrade i pripomoći.

Za postradale elementarnom ili kojom drugom nesrećom predlaže se nakon namirenja faktične potrebe razpoloživi iznos od 100 for.

Stavka 2. Razni izdatci.

Prema izkustvu prošlih godinah predlaže se 10 for.

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade stradajućih koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza %	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj. for.	nč.
a) Državne zadužnice	3 4 5					16					4	20
Svota . . .												
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili a. vr. u austr. vriedn.	5 4					7					4 4	89¼
Svota . . .												
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5					7					4	65
Svota . . .												
d) Privatne zadužnice	3 5 6	34344 456	22 11	1030 27	33 37				1030 27	33 37	3 5 6	
Svota . . .		34800	33	1057	70				1057	70		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5					10 10					4 4	05 50
Svota . . .												
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		37079	99	1120	84				1120	84		
Ukupno . . .		37079	99	1120	84				1120	84		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		34800	33	1057	70				1057	70		
Ukupno . . .		34800	33	1057	70				1057	70		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		2279	66	63	14				63	14		
Ukupno . . .		2279	66	63	14				63	14		

PRORAČUN

ZAKLADE KOMASIRANE ZA DOBROTVORNE SVRHE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		a) od državnih razteretnih i privatnih obveznicah .	5048						a) Predlog se osniva na priležećem izkazu.
		b) od predujma zakladi „stradajućih" sa 6516 for. obrok 6. i 7. . . .	127		5175	5156	19		b) Na temelju odplatne osnove predujma doznačenog zakladi „stradajućih sa 6516 for. predlažu se 5% kamate 6. i 7. anuitetnog godine 1892. dospjevajućeg obroka sa 127 for.
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.**
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah			214	188	26		Prema trogodišnjem prosjeku dohodka predlaže se 214 for.
		Ukupno . . .			5389	5344	45		
		uzporediv sa potrebom .			810				
		pokazuje se višak . .			4579				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračunu za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Pripomoći:							**Stavka 1. Pripomoći.**
		a) stalne	200						a) Na temelju odpisa kr. zemalj. vlade, odjela za unutarnje poslove od 16. lipnja 1889. br. 20.686.
		b) za eventualne slučajeve	600		800	700	100		b) Prema izkustvu prošlih godinah predlaže se 600 for.
2		Razni izdatci:							**Stavka 2. Razni izdatci.**
		za razne nepredvidljive troškove			10	30		20	Prema posliedku prošlih godinah predlaže se 10 for.
		Ukupno....			810	730	100	20	
							80		

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade komasirane za dobrotvorne svrhe koncem g. 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza %	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj. for.	nč.
a) Državne zadužnice	5 4 5	4000 7200		200 360		 16	 57	 60	200 302	 40	5 4	 20
Svota . . .		11200		560			57	60	502	40		
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili 10.500 fr. u austr. vried.	5 4	10000 7000		525 280		7	36	75	488 280	25	4 4	88¼
Svota . . .		17000		805			36	75	768	25		
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	5000		250		7	17	50	232	50	4	65
Svota . . .		5000		250			17	50	232	50		
d) Privatne zadužnice	3 5 6	54268	28	3256	10				3256	10	3 5 6	
Svota . . .		54268	28	3256	10				3256	10		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5	7122	35	320	50	10 10	32	05	288	46	4 4	05 50
Svota . . .		7122	35	320	50		32	05	288	46		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		14400 78326	 08	756 4397	 64		52 136	92 47	703 4261	08 17		
Ukupno . . .		92726	08	5153	64		189	39	4964	25		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		10000 84590	 63	525 4666	 61		36 107	75 15	488 4559	25 46		
Ukupno . . .		94590	63	5191	61		143	90	5047	71		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		4400 6264	 55	231 268	 97		16 29	17 32	214 298	83 29		
Ukupno . . .		1864	55	37	97		45	49	83	46		

PRORAČUN

ZAKLADE KAZALIŠTNE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje	Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih razteretnih i privatnih obveznicah...			15455	11679	3776		Predlog se osniva na priležećem izkazu.
2		Najamnina:							**Stavka 2. Najamnine.**
		od kućah njekoć Eduarda bar. Jellačića			5544	6230		686	Prema trogodišnjem prosjeku predlaže se 5544 for.
3		Razni primitci:							**Stavka 3. Razni primitci.**
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah ..			62	44	18		Prema trogodišnjem prosjeku predlaže se 62 fr.
		Ukupno....			21061	17953	3794	686	
		uzporediv sa potrebom ..			1110		3108		
		pokazuje se višak			19951				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
					ukupno		više	manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Milostinja:						
		umirovljenim kazalištnim članovom			700	700		
2		Nagrade i pripomoći:						
		za eventualne slučajeve ..			300	60	240	
3		Uzdržavanje sgradah:						
		nekoć Eduarda baruna Jelačića			100	300		200
4		Razni izdatci:						
		za razne nepredvidljive troškove............			10	20		10
		Ukupno....			1110	1080	240	210
								30

Obrazloženje

Stavka 1. Milostinja.

Na temelju odpisa kr. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 18. siečnja 1873. br. 16.818 i 16. lipnja 1889. broj 20.686.

Stavka 2. Nagrade i pripomoći.

Predlaže se prema izkustvu prošlih godinah za upravljanje zakladnih kućah i inog iznos od 300 for.

Stavka 3. Uzdržavanje sgradah.

Za eventualne popravke zakladnih njekoć Eduarda bar. Jellačića kućah prema posliedku prošlih godinah predlaže se 100 for.

Stavka 4. Razni izdatci.

Prema uspjehu prošlih godinah predlaže se 10 for.

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade kazalištne koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamata		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamata		Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	3	400		12					12		3	
	4	500		20					20		4	
	5	137800		6890					6890		5	
Svota		138700		6922					6922			
b) Razteretnice u konvenc. vr.												
ili 87360 f. a. vr.	5	83200		4368		7	305	76	4062	24	4	$88\frac{3}{4}$
u austr. vried.	4	29800		1192					1192		4	
Svota		113000		5560			305	76	5254	24		
c) Hrv.-slav.-zem. odkup. obveznice	5	15300		765		7	53	55	711	45	4	65
Svota		15300		765			53	55	711	45		
d) Privatne zadužnice	3										3	
	5	1000		50					50		5	
	6	4791	30	287	48				287	48	6	
Svota		5791	30	337	48				337	48		
e) Štedioničke knjižice	$4^1/_2$	55069	30	2478	12	10	247	81	2230	31	4	05
	5					10					4	50
Svota		55069	30	2478	12		247	81	2230	31		
f) Bezkamatni i obrtni papiri												
Svota												
Stanje koncem prošle god. u konven. vried.		84400		4431			310	17	4120	83		
u austr. vriedn.		178020	34	8470	88		912	93	7557	95		
bez kamatah												
Ukupno		262420	34	12901	88		1223	10	11678	78		
Konačno stanje glavnicah u konvenc. vr.		83200		4368			305	76	4062	24		
u austr. vriedn.		244660	60	11694	60		301	36	11393	24		
bez kamatah												
Ukupno		327860	60	16062	60		607	12	15455	48		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala u konv. vriedn.		1200		63			4	41	58	59		
u austr. vriedn.		66640	26	3223	72		611	57	3835	29		
bez kamatah												
Ukupno		65440	26	3160	72		615	98	3776	70		

PRORAČUN

ZAKLADE ZA PROMICANJE GOSPODARSKIH SVRHAH

U KR. HRVATSKOJ I SLAVONIJI

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za god. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		a) od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah .	6835						a) Predlog se osniva na priležećem izkazu.
		b) od zajma sa 33441 for. 52 nvč. danog za gradnju bubare u Osieku sada u ostatku od 30633 for. 52 novč., kamate 3% sa...............	919						b) Odpisom pod br. 23833. ex 1887. i 969./Pr. ex 1888. dozvoljena je za gradnju bubare u Osieku glavnica od 32.000 for. dotično 33.441 for. 52 novč. za koju do povratka imati će grad Osiek tečajem pet godinah plaćati 3% kamate sa 960 for. dotično sada od ostatka 30.633 for. 52 novč. sa 919 fr.
		c) od predujma 2000 for. danog zemalj. uzornoj pivnici 6% kamata sa .	120		7874	7218	656		c) Odpisom od 26. prosinca 1889. broj 43.135 dozvoljen je zemaljskoj uzornoj pivnici predujam od 2.000 for. uz 6% kamate koji iznose godišnjih 120 for.
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.**
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah			69	86		17	Prema trogodišnjemu prosjeku predlaže se 69 fr.
3		Novčane globe:							**Stavka 3. Novčane globe.**
		za razne prekršaje			16000	15000	1000		Prema posliedku prošlih godinah predlaže se okrugli iznos od 16000 fr
		Ukupno . .			23943	22304	1656	17	
							1639		
		uzporediv sa potrebom . .			462				
		pokazuje se višak			23481				

. Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
					ukupno		više	manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Porez:						
		Na kamate i rente			362	398		36
2		Razni izdatci:						
		za razne nepredvidljive troškove			100	50	50	
		Ukupno....			462	448	50	36
3		**Izvanredna potreba.**						
		Za jubilarnu izložbu u Zagrebu				5000		5000
		Sveukupno....			462	5448	50	5036
								4986

Obrazloženje

Stavka 1. Porez.

U smislu zakonskoga čl. XXVI. od godine 1868. §. 5. slovo c), g) i r) nije ova zaklada oproštena od plaćanja poreza (dopis kr. financijalnog ravnateljstva od 26. veljače 1871. broj 15077. ex 1870. i spis kr. zemaljske vlade od 23. ožujka 1871. broj 2205.) stoga se predlaže u ime poreza od kamatah i rentah faktično potrebni iznos od 362 for.

Stavka 2. Razni izdatci.

Prema posliedku prošlih godinah predlaže se 100 for.

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade za promicanje gospodarskih svrhah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza °/₀	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opaska: Kamate glavnice od 100 fr. ... for.	nč.
a) Državne zadužnice	5 4 5	1800 33400		900 1670		 16	 267	 20	900 1402	 80	5 4	 [illegible]
Svota . . .		51400		2570			267	20	2302	80		
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili 16.485 f a. vr. u austr. vried.	5 4	15700 8500		824 340	25	7	57	69	766 340	56	4 4	[illegible]
Svota . . .		24200		1164	25		57	69	1106	56		
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	8000		400		7	28		372		4	65
Svota . . .		8000		400			28		372			
d) Privatne zadužnice	3 5 6	 12025 31535	 42 62	 601 1892	 27 14				 601 1892	 27 14	3 5 6	
Svota . . .		43561	04	2493	41				2493	41		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5	13833	65	622	51	10 10	62	25	560	26	4 4	05 50
Svota . . .		13833	65	622	51		62	25	560	26		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		15700 111930	 78	824 5857	25 81		57 472	69 95	766 5384	56 86		
Ukupno . . .		127630	78	6682	06		530	64	6151	42		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		15700 125294	 69	824 6425	25 92		57 357	69 45	766 6068	56 47		
Ukupno . .		140994	69	7250	17		415	14	6835	03		
Tečajem tek. g. zbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		13363	91	568	11		115	50	683	61		
Ukupno . . .		13363	91	568	11		115	50	683	61		

PRORAČUN

ZAKLADE JAMNIČKE KISELICE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.		Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
				ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Aktivne kamate:						**Stav. 1. Aktivne kamate.**
		od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah...		1142	1001	141		**Predlog se osniva na priležećem izkazu.**
2		Najmovine i zakupnine:						**Stavka 2. Najmovine i zakupnine.**
		za jamničku kiselicu i k njoj spadajućih zdanjah i zemljištah		4800	4800			**Na temelju ugovora odobrenoga naredbom kralj. zemalj. vlade odjela za unutarnje poslove od 29. ožujka 1886. br. 11.992.**
3		Razni primitci:						
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah..		35	24	11		**Stav. 3. Razni primitci.**
		Ukupno....		5977	5825	152		**Prema trogodišnjemu prosjeku predlaže se 35 fr.**
		uzporediv sa potrebom ..		3989				
		pokazuje se višak		1988				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		**Putni troškovi:** za putovanja u interesu zaklade			30	30			**Stavka 1. Putni troškovi.** Prema posliedku prošlih godinah predlaže se 30 for.
2		**Uzdržavanje sgradah:** za nadziranje sgradah i strojevah kao i za eventualne popravke			400	400			**Stavka 2. Uzdržavanje sgradah.** Za uzdržavanje sgradah i strojevah kao i za eventualne popravke istih predlaže se 400 for.
3		**Porez:** dohodarina i porez na kamate od privatnih glavnicah......			478	405	73		**Stavka 3. Porez.** U smislu zak. čl. XXII. i XXV. od godine 1868. nije ova zaklada oproštena od plaćanja poreza (dopis kr. ug. ministarstva financijah od 21. svibnja 1876. broj 16.734. i spis kr. zem. vlade od 18. srpnja 1876. broj 13.400.) s stoga se predlaže za namirenje izravnog kao i poreza na kamate i rente faktično potrebna svota od 478 for.
4		**Razni izdatci:** za razne nepredvidljive troškove..............			30	30			**Stavka 4. Razni izdatci.** Prema izkustvu prošlih godinah predlaže se 30 for.
5		**Amortizacija duga:** zajam iz zaklade „sirotinske“ (pupilarne) od 32.000 forintih			2051	2051			**Stavka 5. Amortizacija duga.** Za namirenje dospievajućih anuitetnih obrokah zajma od 32.000 for. iz zaklade „sirotinske“ (pupilarne) predlaže se 2051 for.
		Ukupno...			2989	2916	73		
6		Za podmirenje duga hospitolarnoj zakladi godišnja tangenta			1000	1000			**Stavka 6. Za podmirenje duga hospitolarnoj zakladi.** Na temelju odpisa kralj. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 3. rujna 1874. br. 9.082. i 9. veljače 1883. broj 2.080.
		Sveukupno....			3989	3916	73		

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade jamničke kiselice koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost for.	nč.	Godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Po odbitku dohodarinskog poreza %	for.	nč.	Čista godišnja pristojba kamatah for.	nč.	Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj. for.	nč.
a) Državne zadužnice	3 4 5	500		25		16	4		21		4	20
Svota . . .		500		25			4		21			
b) Razteretnice: u konvenc. vried. ili 1543 f. 50 n. a. v. u austr. vriedn.	5 4	1470 500		77 20	17	7	5	40	71 20	77	4 4	88¼
Svota . . .		1970		97	17		5	40	91	77		
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5					7					4	65
Svota . . .												
d) Privatne zadužnice	3 5 6	14459	01	867	54				867	54	3 5 6	
Svota . . .		14459	01	867	54				867	54		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5	3982	11	179	19	10 10	17	92	161	27	4 4	05 50
Svota . . .		3982	11	179	19		17	92	161	27		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine: u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		1470 17099	 72	77 951	17 25		5 21	40 91	71 929	77 34		
Ukupno . . .		18569	72	1028	42		27	31	1001	11		
Konačno stanje glavnicah: u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		1470 19441	 12	77 1091	17 73		5 21	40 92	71 1069	77 81		
Ukupno . . .		20911	12	1168	90		27	32	1141	58		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala: u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		2341	40	140	48			01	140	47		
Ukupno . . .		2341	40	140	48			01	140	47		

PRORAČUN

ZAKLADE OBĆE HRVATSKO-SLAVONSKE REALNE VJERESIJE

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	manje	Obrazloženje
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih i privatnih obveznicah...........			8834	7766	1068		Predlog prema faktičnom stanju glavnicah na temelju priležećeg izkaza.
2		Zatezne kamate.........			400	400			**Stavka 2. Zatezne kamate.**
3		Razni primitci..........			33	65		32	Predlaže se 400 for. prema izkustvu prošlih godinah.
4		Utržak od prodanih tiskanicah, štednih i pripomoćnih zadrugah......			28	33		5	**Stavka 3. Razni primitci.** Predlog prema trogodišnjemu prosjeku.
		Ukupno......			9295	8264	1068	37	**Stavka 4. Utržak od prodanih tiskanicah štednih i pripomoćnih zadrugah.**
							1031		Predlog prama trogodišnjemu prosjeku.
		uzporediv sa potrebom..			560				
		pokazuje se višak.......			8735				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		ukupno	Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892. više	Predloženo za god. 1892. manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Uredske i pisarn. potrebe			32	32		
2		Nagrade za poslovanje u interesu zaklade likvidaturi balagajničkoj, računarskom uredu i za perovodne poslove kod zemaljske vlade			500	500		
3		Troškove nabave tiskanicah za štedne i pripomoćne zadruge........			28	33		5
		Ukupno....			560	565		5

Obrazloženje

Stavka 1. Uredske i pisarničke potrebe.

Paušal likvidaturi blagajničkoj za 8 mjesecih po 3 for., a za 4 mjeseca po 2 for., svega 32 for.

Stavka 2. Nagrade.

S razloga, što je blagajničko poslovane i vršenje kontrole, zatim perovodni poslovi kod zemaljske vlade, a i sama manipulacija te zaklade skopčana s velikim naporom, dobivaju dotični činovnici za uloženi trud usljed naredbe od 24. siečnja 1883. br. 999. i od 4. travnja 1888. broj 13.044. primjerene nagrede.

Stavka 3. Trošak nabave tiskanicah za štedne i pripomoćne zadruge.

Predlaže se ista svota, kao što je kod pokrića stavke 4. uvršteno.

*

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade obće hrv.-slav. realne vjeresije koncem g. 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamatah		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamatah		Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	3 4 5	5670		283	50	16	45	36	238	14	4	20
Svota . . .		5670		283	50		45	36	238	14		
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili fr. u austr. vried.	5 4					7					4 4	$88^{1}/_{4}$
Svota . . .												
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5	200		10		7		70	9	30	4	65
Svota . . .		200		10				70	9	30		
d) Privatne zadužnice	4 5 6	9500 350 134528	 35	380 17 8071	 50 70				380 17 8071	 50 70	3 5 6	
Svota . . .		144378	35	8469	20				8469	20		
e) Štedioničke knjižice	$4^{1}/_{2}$ 5	2409	01	130	68	10 10	13	06	117	62	4 4	05 50
Svota . . .		2409	01	130	68		13	06	117	62		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		135425	55	7832	91		66	26	7766	65		
Ukupno . . .		135425	55	7832	91		66	26	7766	65		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		153152	36	8893	38		59	12	8834	26		
Ukupno . . .												
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		17726	81	1060	47		7	14	1067	61		
Ukupno . . .		17726	81	1060	47		7	14	1067	61		

PRORAČUN

ZAKLADE NARODNIH UČIONAH

ZA GODINU 1892.

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za g. 1892.		Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
				ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
1		Aktivne kamate:						**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih, razteretnih i privatnih obveznicah...		11956	12112		156	Predlog se osniva na priležećem izkazu glavnicah i kamatah.
2		Prinosi:						**Stavka 2. Prinosi.**
		Iz autonomnoga budgeta za podignuće i uzdržavanje školskih sgradah		22000	16000	6000		Predlaže se 22.000 for. — koliko je uvršćeno u zemaljski proračun poglavje IV. za bogoštovje i nastavu naslov 7. štipendije i obće obrazovne svrhe.
3		Utržak za prodane školske tiskanice pučkih učionah		1350	1073	277		**Stavka 3. Utržak za školske tiskanice pučkih učionah.** Predlaže se prema trogodišnjemu prosjeku faktičnoga dohodka svota od 1350 for.
4		Razni primitci:						**Stavka 4. Razni primitci.**
		zatezne kamate od dospjelih aktivnih kamatah ..		124	169		45	Isto kao pod stavkom 3. predlaže se prema trogodišnjem prosjeku svota od 124 for.
		Ukupno....		35430	29354	6277	201	
						6076		
		uzporediv sa potrebom ..		35430				
		nepreostaje ništa						

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.		Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
				ukupno		više	manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti				
1		Štipendija:					
	1	12 po 150 for.	1800				
	2	1 „ 120 „	120				
	3	25 „ 100 „	2500				
	4	5 „ 60 „	300	4720	4720		
2		Prinosi:					
	1	za učitelje siromašnih občinah................	8663		8618	45	
	2	Podpore koje će se tečajem godine raznim školam dozvoliti..............	1000		1000		
	3	za siromašne pučke škole	150		150		
	4	za podignuće i uzdržavanje školskih sgradah......	17700	27513	11700	6000	
3		Nagrade i podpore promjenljive:					
		za izvanredna poslovanja zatim za podpore u slučaju bolesti...........		760	760		
4		Mirovine za učitelje.....		210	210		

Obrazloženje

Stavka 1. Štipendije.

Predlog se osniva na broju faktično opredieljenih stipendijah za učiteljske pripravnike.

Stavka 2. Prinosi.

Tek. br. 1. Predlaže se svota od 8663 fr., polag izkustva prošlih godinah.
Tek. br. 2. Uslied naredbe kr. zem. vlade od 22. listopada 1887. br. 9729 predlaže se svota od 1000 for, za podpore, koje će se tečajem god. 1892. raznim školam dozvoliti, s toga da se s jedne strane potreba ovakovih prinosah osigura, a s druge strane da se prekoračenju proračuna predusretne.
Tekući br. 3. Predlaže se preostatak dohodakah ove zaklade u iznosu od 150 for. da se uzmogne pružiti pomoć siromašnim školskim občinam za razne školske potrebe.
Tekući br. 4. Predlaže se svota od 17.700 for., dakle prema prošloj godini više za 6000 for., s razloga što je prinos iz autonomnoga budgeta povišen.

Stavka 3. Nagrade i podpore.

Predlaže se prema potrebi svota od 760 for. kao i prošle godine kao podpora premještenim pučkim učiteljem za pokriće putnih i selitbenih troškovah.

Stavka 4. Mirovine za učitelje.

Predlog se osniva na doznaki kr. zem. vlade od 17. srpnja 1876. broj 3333.

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Odobreni proračunu za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.	
					ukupno		više	manje
			forinti u austrijanskoj vriednosti					
5		Mirovine za udove učiteljah			537	645		108
6		Milostinje za učitelje i udove			250	367		117
7		Troškovi za nabavu škol-skih tiskanicah			1350	1073	277	
8		Razni nepredvidljivi troš-kovi......			90	111		21
		Ukupno....			35430	29354	6322	246
							6076	

Obrazloženje

Stavka 5. Mirovine za udove učiteljah.

Uslied doznake zem. vlade od 28. ožujka 1877. br. 1632, 28. srpnja 1880. br. 4226, 1. ožujka 1884. br. 1793 i 4. siečnja 1884. br. 13.256.

Stavka 6. Milostinje.

Predlog se osniva na previšnjem riešenju od 12. lipnja 1886. i doznake kr. zem. vlade od 26. lipnja 1886. br. 6176.

Stav. 7. Troškovi za nabavu školskih tiskanicah.

Predlog se osniva na stavki 3. pokrića ove osnove.

Stavka 8. Razni nepredvidljivi troškovi.

Predlog se osniva na trogodišnjem prosjeku faktičnih troškovah sa 90 forintih.

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade narodnih učionah koncem godine 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamata		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamata		Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	5 4 5	600 48150		30 2407	 50	 16	 385	 20	30 2022	 30	5 4	 20
Svota . . .		48750		2437	50		385	20	2052	30		
b) Razteret-nice { u konvenc. vr. ili 2593 f. i 50 n. a. vr. / u austr. vried. . .	5 4	2470 134200		129 5368	67	7	9	07	120 5368	60	4 4	88¼
Svota . . .		136670		5497	67		9	07	5488	60		
c) Hrv.-slav.-zem. odkup. obveznice	5					7					4	65
Svota . . .												
d) Privatne zadužnice	3 5 6	 300 60541	 86	 15 3632	 51				 15 3632	 51	3 5 6	
Svota . . .		60841	86	3647	51				3647	51		
e) Štedioničke knjižice	4½ 5	18969	37	853	62	10 10	85	36	768	26	4 4	05 50
Svota . . .		18969	37	853	62		85	36	768	26		
f) Bezkamatni i obrtni papiri . .		574	96									
Svota . . .		574	96									
Stanje koncem prošle god. { u konven. vried. / u austr. vriedn. / bez kamatah		2470 266001 649	 73 96	129 12474	67 76		9 483	07 25	120 11991	60 51		
Ukupno . .		269121	69	12604	43		492	32	12112	11		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vr. / u austr. vriedn. / bez kamatah		2470 262761 574	 23 96	129 12306	67 63		9 470	07 56	120 11836	60 07		
Ukupno . .		265806	19	12436	30		479	63	11956	67		
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konv. vriedn. / u austr. vriedn. / bez kamatah		3240 75	50	168	13		12	69	155	44		
Ukupno . .		3315	50	168	13		12	69	155	44		

PRORAČUN

ZAKLADE ŠTIPENDIJALNE MARIJE TEREZIJE

ZA GODINU 1892.

*

Naslov: Pokriće.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovito pokriće	Predlog za god. 1892.			Odobreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		Aktivne kamate:							**Stavka 1. Aktivne kamate.**
		od državnih razteretnih i privatnih obveznicah...			1463	1382	81		Predlog se osniva na priležećem izkazu.
2		Razni primitci:							**Stavka 2. Razni primitci.**
		zatezni kamati od dospjelih aktivnih kamatah ..			6	5	1		Prema trogodišnjem prosjeku dohodaka predlaže se 6 for.
		Ukupno....			1469	1387	82		
		uzporediv sa potrebom ..			1265				
		pokazuje se višak			204				

Naslov: Potreba.

Stavka	Tek. broj stavke	Redovita potreba	Predlog za g. 1892.			Udohreni proračun za g. 1891.	Predloženo za god. 1892.		Obrazloženje
					ukupno		više	manje	
			forinti u austrijanskoj vriednosti						
1		**Štipendija:** a) 4 po 157 fr. 50 n.. 630 fr. b) 6 po 105 fr. .... 630 fr.			1260	1260			**Stavka 1. Štipendija t. br. a) i b).** Previšnjim riešenjem od 7. travnja 1854. sistemziran je broj stipendijah iz glavnice od 30.000 fr. srebra, što no je godine 1849. izlučena iz zaklade Vacovskoga konvikta a utemeljena godine 1769. po carici i kraljici Mariji Tereziji za odgojivanje pitomacah.
2		**Razni izdatci:** za razne nepredvidljive troškove			5	5			**Stavka 2. Razni izdatci.** Prema izkustvu prošlih godinah predlaže se 5 fr.
		Ukupno....			1265	1265			

Izkaz

glavnicah i kamatah zaklade štipendijalne Marije Terezije koncem g. 1890.

Vrst obveznicah	Postotak	Glavnična vriednost		Godišnja pristojba kamatah		Po odbitku dohodarinskog poreza			Čista godišnja pristojba kamatah		Opazka: Kamate glavnice od 100 fr. iznose po odbitku dohodar. poreza godišnj.	
		for.	nč.	for.	nč.	%	for.	nč.	for.	nč.	for.	nč.
a) Državne zadužnice	5	5200		260					260		5	
	4											
	5	23950		1197	50	16	191	60	1005	90	4	20
Svota . . .		29150		1457	50		191	60	1265	90		
b) Razteretnice { u konvenc. vried. ili a. v.	5					7					4	88¼
u austr. vriedn.	4	1100		44					44		4	
Svota . . .		1100		44					44			
c) Hrv.-slav. zem. odkup. obveznice	5					7					4	65
Svota . . .												
d) Privatne zadužnice	3										3	
	5	786	47	39	32				39	32	5	
	6	1719	15	103	15				103	15	6	
Svota . . .		2505	62	142	47				142	47		
e) Štedioničke knjižice	4½	262	48	11	81	10	1	18	10	63	4	05
	5					10					4	50
Svota . . .		262	48	11	81		1	18	10	63		
f) Bezkamatni i obrtni papiri												
Svota . . .												
Stanje koncem prošle godine { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		32135	44	1597	86		215	36	1382	50		
Ukupno . . .		32135	44	1597	86		215	36	1382	50		
Konačno stanje glavnicah { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		33018	10	1655	78		192	78	1463			
Ukupno . . .		33018	10	1655	78		192	78	1463			
Tečajem tek. g. sbivši se umnožaj ili umala { u konvenc. vried. u austr. vried. bez kamatah		882	66	57	92		22	58	80	50		
Ukupno . . .		882	66	57	92		22	58	80	50		

Br. 887. sab. 1887.—1892.

Izvješće

saborskoga odbora za razsudbu zemaljskih računah o računih sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije za vrieme od 1. listopada 1890. do 31. listopada 1891.

Visoki sabore!

Odbor za razsudbu zemaljskih računah primio je na izvješće račune sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije o troškovih sabora, i to: A. iz 136. sab. sjednice, držane 1. lipnja 1891., za vrieme od 1. listopada 1890. do 1. travnja 1891., B. iz 146. saborske sjednice, držane 23. studenoga 1891., za vrieme od 1. svibnja do 31. listopada 1891.

Te je račune ovaj odbor u svojoj, 28. studenoga o. g. držanoj sjednici, prema prilogom točno izpitao i u podpunom redu našao.

A.

Po posljednjem izvješću ovoga odbora. što je odobreno u 118., dne 17. studenoga 1890. držanoj saborskoj sjednici, ostalo je u saborskoj blagajni 30. rujna 1890. u gotovu	for.	2.803·16
Saborska blagajna primila je od 1. listopada 1890. do 30. travnja 1891.	for.	83.902.38
	for.	86.705 54
U isto vrieme pak izdala je	for.	80.833·49
Po tom je 30. travnja 1891. ostalo u saborskoj blagajni gotova	for.	5.872·05

B.

Od 1. svibnja do 31. listopada 1891. saborska je blagajna primila . .	for.	42.175·—
	for.	48.047·05
Izdala pak za isto vrieme	for.	46.741·90
Prema tomu ostalo je u saborskoj blagajni 31. listopada 1891. gotova .	for.	1.305·15

Podnoseći ovo izvješće, odboru za razsudbu zemaljskih računah čast je predložiti, neka visoki sabor izvoli saborske račune o saborskih troškovih i njihovu pokriću za vrieme od 1. listopada 1890. do 30 travnja 1891., pak od 1. svibnja do 31. listopada 1891. odobriti i polagačem računah absolutorij podieliti.

U Zagrebu, 2. prosinca 1891.

Predsjednik:
Dr. Martin Matunci v. r.

Izvjestitelj:
M. Zec v. r.

Br. 890. sab. 1887.—1892.

Izvješće

pravosudnoga odbora.

Visoki sabore!

Pravosudni odbor razpravio je u svojoj dne 3. o. mj. obdržavanoj sjednici osnovu zakona, kojim se nadopunjuju zakonske ustanove o ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, ustrojava naime kod kr. banskoga stola mjesto podpredsjednika, a kod kr. sudbenih stolovah prema potrebi mjesta viećnika sudbenoga stola II. razreda u VIII. činovnom razredu.

Tu osnovu predlaže pravosudni odbor visokomu saboru na prihvat s jedinom primjetbom, da posvuda, gdje je rieč o sudu ili članu toga suda, imade mu se dati njegov naslov „kraljevski" (kr.), što je u osnovi pometnjom izpušteno.

U Zagrebu, 4. prosinca 1891.

Nikola pl. **Czernkovich** v. r.
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.
izvjestitelj.

Br. 891. sab. 1887.—1892.

Izvješće
pravosudnoga odbora.

Visoki sabore!

Osnovu zakona o ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji čast je pravosudnomu odboru predložiti visokomu saboru na prihvat s promjenama §. 7. i 8., kako ih je usvojio pravosudni odbor u svojoj sjednici dana 3. o. m. i polag kojih ima glasiti:

§. 7. Državno nadodvjetničtvo dotično državna odvjetničtva imadu i nadalje u smislu postojećih propisah u poslovih gradjansko-pravnih zastupati kraljevine Hrvatsku i Slavoniju ter pojedine županije ovih kraljevinah, zatim zaklade, što stoje pod upravom kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade i županijah; u tu svrhu nuždno osoblje dodieliti će se državnomu nadodvjetničtvu iz osoblja državnih odvjetničtvah.

Dosudjeni parbeni troškovi imadu se u zemaljsku blagajnu uplatiti.

Ako je ipak bila zastupana koja zaklada, imaju se od utjeranih troškovah ponajprije povratiti u odnosnom predmetu iz zaklade predujmljeni iznosi.

§. 8. Državni nadodvjetnik i podčinjeno mu osoblje jamči za svaku štetu, prouzročenu svojom krivnjom u poslovih predidućega §-a. (7.)

U Zagrebu, 4. prosinca 1891.

Nikola pl. **Czernkovich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 892. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor proračunski uzeo je u razpravu pod ·/. priležeću osnovu zakona ob ustrojstvu državnoga nadodvjetničtva i državnih odvjetničtvah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, ter predlaže vis. saboru da ju prihvatiti izvoli time, da se iza §. 10. uvrsti novi §. 11. sljedećeg sadržaja:

Zakon ovaj stupa u kriepost 1. siečnja 1892.

Usljed čega imade sadanji §. 11. dobiti broj 12.

U Zagrebu, 12. prosinca 1891.

Svetozar Kušević v. r.,
predsjednik.

Dr. **Šandor Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 893. sab. 1887—1892.

Visoki sabore!

Odbor ze unutarnju zemaljsku upravu uzeo je u pretres §§. 3. i 4. zak. osnove kojom se djelomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, pa predlaže:

1. Da se §. 3. doda druga alinea sliedećeg sadržaja:

Podžupane imenje na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj.

2. Da §. 4. ovako glasi:

Žup. tajnici i jedna šestina kot. predstojnikah uvrštuje se u VII. činovni razred.

Jedna trećina sistemiziranoga broja kotarskih pristavah uvršćuje se u IX. činovni razred s plaćom od 1000 for. i stanarinom od 200 for. na godinu. Ovi kot. predstojnici i pristavi sačinjavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih predstojnikah I. razreda odnosno kotarskih pristavah prvog razreda. Ostali pako kot. predstojnici i kot. pristavi spadaju u II. razred kot. predstojnikah i kot. pristavah, te valja glede činovnog razreda i berivah njihovih ono, što je ustanovljeno zakonom od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

U Zagrebu, 4. prosinca 1892.

Svetozar Kušević v. r.,
predsjednik.

Dr. **Šandor Egersdorfer** v. r.
izvjestitelj.

Br. 894. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor za proračun uzeo je u razpravu osnovu zakona kojom se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji u pretres, ter predlaže vis. saboru da ju prihvatiti izvoli.

U Zagrebu, 4. prosinca 1891.

Svetozar Kušević v. r.,
predsjednik.

Dr. **Šandor Egersdorfer** v. r,
izvjestitelj.

Br. 895. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Odbor proračunski uzeo je u pretres osnovu zakona, kojom se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih, pa predlaže, da ju vis. sabor sa sliedećimi promjenami prihvatiti izvoli:

Iza §. 3. da se uvrsti novi §§. 4. i 5. sljedećeg sadržaja:

§. 4.

Županijski tajnici uvršćuju se u VII. činovni razred a plaća im se opredieljuje u dva stupnja iznosom od 1800 for. i 1600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu. Plaća žup. perovodjah ustanovljuju se sa 1100 for. i 1000 for. i 200 for. stanarine na godinu.

§. 5.

Jedna šestina sistemiziranoga broja kotarskih predstojnikah uvršćuje se u VII. činovni razred s plaćom od 1800 for. i 1600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu. Ovi urednici sačinjavavaju posebnu službenu kategoriju kotarskih predstojnikah I. razreda.

Ostali kotarski predstojnici ostaju kao kot. predstojnici II. razreda u VIII. činovnom razredu sa plaćom od 1400 for. i 1200 for. i stanarinom od 250 for. na godinu.

Usljed toga dobije §. 4. osnove broj §-a 6. Glede ovoga §-a predlaže odbor da alinea prva ovako glasiti imade:

Jedna trećina sistemiziranoga broja kotarskih pristavah uvršćuje se u IX. činovni razred s plaćom od 1100 for. i 1000 for. i stanarinom od 200 for. na godinu.

U Zagrebu, 4. prosinca 1891.

Svetozar Kušević v. r.,
predsjednik.

Dr. **Šandor Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 899. sab 1887.—1892.

Izvješće

pravosudnoga odbora.

Visoki sabore!

Pravosudni odbor razpravivši osnovu zakona o ustroju vrhovnoga nadzora nad kr. zemaljskimi kaznionami u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, prihvatio ju je s tom promjenom, da §. 2. osnove ima glasiti:

„Kr. nadzornik zemaljskih kaznona mora imati sposobnosti, koje se iziskuju za konceptualne činovnike pravosudne uprave".

Tako promjenjenu osnovu predlaže pravosudni odbor visokomu saboru, da ju izvoli prihvatiti.

U Zagrebu, 7. prosinca 1891.

Nikola pl. **Czernkovich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 910. sab. 1887.—1892.

Izvješće
imunitetnoga odbora.

Visoki sabore!

Kr. kotarski sud u Djakovu zamolio je dozvolu, da smije postupati protiv narodnoga zastupnika g. Gjure Grlića radi prekršaja §§. 492. i 496. k. z.;

kr. kot sud u Zagrebu zamolio je to isto glede narodnoga zastupnika Julija pl. Jellachicha radi prekršaja §. 496. k. z.;

kr. sudbeni stol u Belovaru moli izručbu narodnoga zastupnika g. dra. Matije Pavelića radi povrede §. 183. k z.;

kr. kot. sud u Karlovcima moli to isto glede narodnoga zastupnika g. Vase Paukovića radi prekršaja §§. 487. i 488. k. z.; isto tako kr. kot. sud u Rumi radi prekršaja protiv sigurnosti poštenja.

kr. kot. sud u Glini zamolio je to isto glede nar. zastupnika g. Koste Sliepčevića radi prekršaja §. 488. k. z.;

napokon kr. sudbeni stol kao iztražni sud u Zagrebu moli izručbu narodnoga zastupnika g. Miloša Zeca radi prestupka protiv sigurnosti poštenja počinjena tiskopisom.

Imunitetni odbor razpravio je sve spomenute zamolnice kao što i molbu dra. Matije Pavelića, kojom sam moli, da se izruči; pa predlaže, da visoki sabor izvoli dati dozvolu za sudbeni postupak protiv navedenih narodnih zastupnikah.

U Zagrebu, 15. prosinca 1891.

Armin Pavić v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 912. sab. 1887.—1892.

Izvješće

saborskoga odbora za zemaljski proračun o zamolbi kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 10. prosinca 1891. br. 47.858., te odjela za pravosudje od 23. listopada 1891. br. 11.137. za privolu prodaje niže označenih razpoloživih državnih nekretninah, ležećih u području kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

Visoki sabore!

U svojoj sjednici od 17. prosinca t. g. proračunski odbor uzeo je u razpravu dostavljene mu molbe: 1. za dozvolu prodaje, u Srbu ležećeg državnog zemljišta unešenoga u novoj gruntovnici, pod brojem 124, sastojećeg se iz česticah top. br. 330/1 od 800□° uz cjenu od 403 for. a. vr. i česticu top. br. 330/2 od 296□° uz cjenu od 50 for. 50 novč. kao sastavnog diela zemljištnih česticah top. br. 598. do 606., 608. i 654. tako zvane kapetanske bare, koje su privolom visokog sabora iz sjednice LXIII. od 4. prosinca 1888. već prodane;

2. za dozvolu prodaje bivšega stana upravnog častnika u Drežniku, upisane u gruntovnici pod B. P. br. 75. sa kućištem i dvorištem od 227□° uz cjenu 132 for. za župni stan iste obćine.

Uvjeriv se iz predloženih spisah, o potrebi prodaje istih državnih nekretninah, podastire visokomu saboru sliedeći predlog:

Sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u smislu §. 8. zakon. članka L : 1868. privoljuje na prodaju gore navedenih državnih nekretninah u mjestu Srbu kotara Gračac zabilježenih u gruntovnom listu br. 124. pod top. br. 330/1 od 800□° i top. br. 330/2 od 296□° — kao i sgrade sa dvorištem i kućištem od 227□° površine u Drežniku, ubilježene u gruntovnici istoimene porezne obćine pod B. P. br. 72.

U Zagrebu, 16. prosinca 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Stevan Popović v. r.,
izvjestitelj.

Br. 911. sab. 1887.—1892.

Izvješće

saborskog odbora za zemaljski proračun.

O proračunu zemaljskih zakladah, stojećih pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu za god. 1892.

Visoki sabore!

Proračunski odbor uzeo je u razpravu:

Proračun zem. zakladah stojećih pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu za godinu 1892., ter je taj proračun prihvatio bez promjene.

Usljed toga predlaže proračun zemalj. zakladah za god. 1892. stojećih pod upravom kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade odjela za unutarnje poslove i odjela za bogoštovje i nastavu, vis. saboru na prihvat kako sliedi:

1. Sirotinska zaklada.

Redovito pokriće	50.613
Potreba	21.000
Višak	29.613

2. Komercijalna zaklada.

Redovito pokriće	31.083
Potreba	31.083
Neopreostaje ništa	

3. Regnikolarna zaklada.

Redovito pokriće	19.152
Potreba	17.853
Višak	1.299

4. Zaklada osječkog sirotišta.

Redovito pokriće	21.375
Potreba	15 923
Višak	5.452

5. Zaklada stradajućih.

Redovito pokriće	1.206
Potreba	668
Višak	538

6. Zaklada komasirana za dobrotvorne svrhe.

Redovito pokriće	5.389
Potreba	810
Višak	4.578

7. Zaklada kazalištna.

Redovito pokriće	21.061
Potreba	1.110
Višak	19.951

8. Zaklada za promicanje gospodarskih svrhah.

Redovito pokriće	23.943
Potreba	462
Višak	23.481

9. Jamničke kiselice.

Redovito pokriće	5.977
Potreba	3.989
Višak	1.988

10. Zaklade obće hrv.-slav. realne vjeresije.

Redovito pokriće	9.295
Potreba	5.60
Višak	8.735

11. Zaklada narodnih učionah.

Redovito pokriće	35.430
Potreba	35.430
Nepreostaje ništa	

12. Zaklada štipendialna Marije Terezije.

Redovito pokriće	1.469
Potreba	1.265
Višak	204

U Zagrebu, 17. prosinca 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Stevan Popović v. r.,
izvjestitelj.

Br. 913. sab. 1887—1892.

Visoki sabore!

Proračunski odbor primio je podnešeni po kr. zem. vladi proračun o potrebi i pokriću unutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za god. 1892. sa sljedećimi promjenami i to:

1. Poglavje III. naslov 7. žup. i kot. oblasti imade se u sljedećem promjeniti:

Stavka I. tek. br. 8.

8 žup. tajnika
4 po 1.800 for. plaće 7.200 for.
4 po 1.600 „ „ 6.400 „ . . . . 13.600 for.
Stanarina po 300 for. onih žup. tajnika, koji neuživaju stan u naravi . . . . 1.800 „

Stavka I. tek. br. 4.

16 žup. perovodja
8 po 1.100 for. plaće 8.800 for.
8 po 1.000 „ „ 8.000 „ . . . . 16.800 „

Uslied toga ukazuje se svota redovite potrebe za žup. oblasti sa ukupnom svotom od 205.260 for., odbiv odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva sa 3.080 for., ostane kao potreba svota od 202.180 for.

Stavka 9. tek. br. I.

66 kot. predstojnika
11 prvog razreda
5 po 1.800 for.
6 po 1.600 „
55 drugog razreda
27 po 1.400 for.
28 po 1.200 „ . . . . 90.000 for.

Stanarina za 11 kot. predstojnika po 300 for. a ostalih po 250 for. u koliko koji euživa stan u naravi 10.250 for.

Stavka 9. tek. br. 2.

75 kot. pristava
12 po 1.100 for. plaće 13.200 for.
13 po 1.000 „ „ 13.000 „
i 200 for. stanarine 5.000 „
50 drugog razreda
25 po 900 for. plaće 25.000 for.
25 po 800 „ „ 20.000 „ . . . . 73.700 for.

Uslied toga ukazuje se ukupna svota redovite potrebe za kotarske oblasti sa 7.427 for. a nakon odbitka 2% u ime interkalara od stalnih beriva sa 7.811 for. ostane ;reba sa 619.616 for.

U sljedstvu ovih promjena imade se iza stavke 21 uvrstiti nova stavka pod br. 21|a glaseća: „osobni doplatak po 200 for. za 11 kot. predstojnika, koji dospiju u nižji stupanj plaće 2.200 for. po čem svota izvanredne potrebe iznaša 18.000 for. a ukupna svota ciele redovite i izvanredne potrebe naslova 7. 839.796 for.

2. Poglavje III. nasl. 11. Cesto- i vodogradjevine imade se ovako izpraviti:

Stavka I. tek. br. I. 25 nadcestara I. razreda po 400 for. 10.000 for.
tek. br. 2. 20 nadcestara II. razreda po 360 for. 7.200 for.
tek. br. 3. 487 cestara na zem. cestah po 200 for. 97.400 for. . 114.600 for.
Stavka 2. Pripomoći nadcestarskom i cestarskom osoblju . . . . 1.200 „
Stavka 3. Prinosi za uzdržavanje zemalj. i kot. cesta i mostova, pripomoći za uzdržavanje i novogradnju povećih mostova i umjetnih gradjevina na važnijih obćinskih cestah, zatim za uredovne potrebštine, putne troškove, najamnine i popravke zgrada za cestare, kao i za razne nepredvidljive troškove kod elementarnih nesgoda . . . . 409.814 for.

Svota red. potrebe . . . 525.614 for.
Odtud 2% u ime interkalara od stalnih beriva . . . . 2.292 for.
Ostane . . . 523.322 for.

3. U poglavju III. naslov 12 stavke 4 tek. br. 4 sl. c) imadu izostati rieči: „Zagrebu i Osieku“.

4 V poglavju IV. naslov 2. zem. prinos za svrhe bogoštovne imade se u stavci 8 iza tek. broja 4. uvrstiti novi tek. br. 5 za svećenstvo ostale bivše krajine 10.000 for.

Prema tome ukazuje se potreba grčko-iztočne crkve sa 64.439 for., a ukupna potreba cielog naslova su 302.562 for. Odbiv odtud 2% u ime interkalara od kapelanskih kongruah pokazuje se ukupna potreba sa 301.868 for.

5. U Poglavju V. naslov 5 kr. sudovi prve molbe imade stavka 1 tek. br. 2 glasiti:

56 viečnikah
26 po 1800 for. plaće.
27 po 1609 for. plaće, a za 43 po 300 for. stanarine = 102.000. for.

Uslied toga ukazuje se ukupna svota redovite potrebe sa 1,155.691 for. a odbiv od tud 2% u ime interkalara od stalnih berivah sa 13.587 for. ostane konačna potreba sa 1,142.104 for. po ćem imade ukupna svota redovite i izvanredne potrebe iznašati 1,224.204 for.

6. U pogl. V. naslov 7. zemalj. i žup. zgrade imade kod izvanredne potrebe. stavka 9 troškovi za predradnje za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici iznašati 70.985 for., po čem ukupna svota izvanredne potrebe 101.985 for. a ukupna potreba cielog naslova 176.558 for. iznaša.

Uz ove promjene predlaže proračunski odbor, da vis. sabor izvoli prihvatiti po kr. zem. vladi predloženi proračun i to:

A. Potreba.

POGLAVJE I.

Sabor sa . . . . 75.000 for.

POGLAVJE II.

Ban sa . . . . 35.800 for.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov 1. Središnja uprava.

Svota redovitih potrebah sa	164.736 for.
Svota izvanredne potrebe sa	750 for.
Ukupno	165.486 for.

Naslov 2. Gradjevni odsjek.

Svote redovite potrebe sa	33.013 for.

Naslov 3. Računarski ured.

Svota redovite potrebe sa	62.421 for.
Svota izvanredne potrebe se	200 for.
Ukupno	62.621 for.

Naslov 4. Statistički ured.

Svota redoviti potrebe sa	12.550 for.

Naslov 5. Zemaljski arkiv.

Svota redovite potrebe sa	3.550 for.

Naslov 6. Zemaljska blagajna.

Svota redovite potrebe sa	15.663 for.

Naslov 7. Županijske i kotarske oblasti.

Svota redovite potrebe sa	821.796 for.
Svota izvanredne potrebe sa	18.000 for.
Ukupno	839.796 for.

Naslov 8. Zdravstvo i veterinarstvo.

Svota redovite potrebe sa	244.320 for.
Svota izvanredne potrebe sa	3.550 for.
Ukupno	247.870 for.

Naslov 9. Zemaljsko oružničtvo.

Svota redovite potrebe sa	523.000 for.
Svota izvanredne potrebe sa	6.273 for.
Ukupno	529.273 for.

Naslov 10. Zemaljske i županijske sgrade.

Svota redovite potrebe sa	64.570 for.
Svota izvanredne potrebe sa	35.000 for.
Ukupno	99.570 for.

Naslov 11. Cesto- i vodogradjevine.

Svota redovite potrebe sa	940.677 for.

*

Naslov 12. Prinos narodno-gospodarskim svrham.

Svota redovite potrebe sa . . . . 237.364 for.
Svota izvanredne potrebe sa . . . . 45.000 for.
Ukupno . . . . 282.364 for.

Naslov 13. Prinos narodnim zavodom i zemaljski štipendiji.

Svota redovite potrebe sa . . . . 43.400 for.
Svoia izvanredne potrebe sa . . . . 420 for.
Ukupno . . . . 43.820 for.

Naslov 14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi.

Svota redovite potrebe sa . . . . 42.050 for.
Svota izvanredne potrebe sa . . . . 23.200 for.
Ukupno . . . . 65.250 for.

Naslov 15. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa . . . . 358.262 for.

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov 1. Središnja uprava.

Svota redovite potrebe sa . . . . 49.694 for.
Svota izvanredne potrebe sa . . . . 300 for.
Ukupno . . . . 49.994 for.

Naslov 2. Zemaljski prinoš u svrhe bogoštovne.

Svota redovite potrebe sa . . . . 301.868 for.

Naslov 3. Kr. sveučilište Franje Josipa I.

Svota redovite potrebe sa . . . . 104.984 for
Svota izvanredne potrebe sa . . . . 30.500 for.
Ukupno . . . . 135.484 for.

Naslov 4. Srednja učilišta.

Svota redovite potrebe sa . . . . 343.666 for.
Svota izvenredne potrebe sa . . . . 1.385 for
Ukupno . . . . 345.051 for.

Naslov 5. Strukovna učilišta.

Svota redovite potrebe sa . . . . 77.550 for.

Naslov 6. Učiteljske i pučke škole.

Svota redovite potrebe sa . . . . 216.833 for.
Svota izvanredne potrebe sa . . . . 350 for.
Ukupno . . . . 217.183 for.

Naslov 7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe.

Svota redovite potrebe sa	53.683 for.
Svota izvanredne potrebe sa	4.000 for.
Ukupno	57.683 for.

Naslov 8. Zemaljske i školske sgrade.

Svota redovite potrebe sa	40.726 for.
Svota izvanredne potrebe sa	20.000 for.
Ukupno	60.726 for.

Naslov 9. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa	105.799 for

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov 1. Srednja uprava.

Svota redovite potrebe sa	40.420 for.

Naslov 2. Kr. stol sedmorice.

Svota redovite potrebe sa	61.948 for.
Svota izvanredne potrebe sa	50 for.
Ukupno	61.998 for.

Naslov 3. Kr. banski stol.

Svota redovite potrebe sa	133.547 for.
Svota izvaoredne potrebe sa	1.500 for.
Ukupno	135.047 for.

Naslov. 4. Kr. drž. nadodvjetničtvo i kr. drž. odvjetničtva.

Svota redovite potrebe sa	81.275 for.

Naslov 5. Kr. sudovi I. molbe.

Svota redovite potrebe sa	1,142.104 for
Svota izvanredne potrebe sa	82.100 for.
Ukupno	1,224.204 for.

Naslov 6. Kaznione.

Svota redovite potrebe sa	181.268 for.
Svota izvanredne potrebe sa	1.800 for.
Ukupno	183.068 for.

Naslov 7. Zemaljske i županijske sgrade.

Svota redovite potrebe sa	74.573 for.
Svota izvanredne potrebe sa	101.985 for.
Ukupno	176.558 for.

Naslov 7. Mirovine.

Svota redovite potrebe sa . . . . 246.627 for.

B. Pokriće.

POGLAVJE I.

Odjel za unutarnje poslove.

Svota redovitoga pokrića sa . . . . 79.332 for

POGLAVJE II.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Svota redovitoga pokrića sa . . . . 232.207 for.

POGLAVJE III.

Odjel za pravosudje.

Svota redovitoga pokrića sa . . . . 76.445 for

POGLAVJE IV.

Tangenta porezah i javnih dohodakah.

Svotu redovitoga pokrića sa . . . . 6,923,116 for.

Dalje predlaže odbor da visoki sabor izvoli prihvatiti sliedeću osnovu zakona:

Zakon

od . . . .

o proračunu za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892.

§. 1.

Za potrebštine nutarnje samouprave kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. ustanovljuju se troškovi sa sedam milijunah, tri sto jedanaest tisuća i jedna sto forintih a. vr. (7,311.100 forintih).

§. 2.

Svota ova razdjeljuje se na sliedeća poglavja i naslove.

POGLAVJE I.

Sabor . . . . 75.000 for.

POGLAVJE II.

Ban . . . . 35.800 for.

POGLAVJE III.

Odjel za unutarnje poslove.

Naslov	1. Središnja uprava	165.486	for.
„	2. Gradjevni odsjek	33.013	„
„	3. Računarski ured	62.621	„
„	4. Statistički ured	12.550	„
„	5. Zemaljski arkiv	3.550	„
„	6. Zemaljska blagajna	15.663	„
„	7. Županijske i kotarske oblasti	839.796	„
„	8. Zdravstvo i veterinarstvo	247.870	„
„	9. Zemaljsko oružničtvo	529.273	„
„	10. Zemaljske i županijske sgrade	99.570	„
„	11. Cesto- i vodogradjevine	940.677	„
„	12. Prinos narodno-gospodarskim svrham	282.364	„
„	13. Prinos narodnim zavodom i zemaljski stipendiji	43.820	„
„	14. Razne potrebe i nepredvidljivi troškovi	65.250	„
„	15. Mirovine	358.262	„

POGLAVJE IV.

Odjel za bogoštovje i nastavu.

Naslov	1. Središnja uprava	49.994	for.
„	2. Zemaljski prinos u svrhe bogoštovne	301.868	„
„	3. Sveučilište Franje Josipa I.	135.484	„
„	4. Srednja učilišta	345.051	„
„	5. Strukovna učilišta	77.550	„
„	6. Učiteljske i pučke škole	217.183	„
„	7. Stipendiji i obće obrazovne svrhe	57.683	„
„	8. Zemaljske i školske sgrade	60.726	„
„	9. Mirovine	105.799	„

POGLAVJE V.

Odjel za pravosudje.

Naslov	1. Središnja uprava	40.420	for.
„	2. Kr. stol sedmorice	61.998	„
„	3. Kr. banski stol	135.074	„
„	4. Kr. državno nadodvjetničtvo i kr. državna odvjetničtva	81.275	„
„	5. Kr. sudovi prve molbe	1,224.204	„
„	6. Kaznione	183.068	„
„	7. Zemaljske i županijske sgrade	176.558	„
„	8. Mirovine	246.627	„

§. 3.

Troškovi predidućim paragrafom odobreni imadu se pokriti:

1. Vlastitimi dohodci i to:

a) odjela za unutarnje poslove sa	79.332	for.
b) odjela za bogoštovje i nastavu sa	232.207	„
c) odjela za pravosudje sa	76.445	„

2. Tangentom izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodakah kraljevinah Hrvatske i Slavonije . . . . 6,923.216 „

§. 4.

Prenašanju neima mjesta niti medju poglavji niti medju naslovi ovih troškova.

§. 5.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Napokon uzeo je odbor u razpravu molbu kancelistah sudbenog stola u Belovaru te kr. kot. sudovah u Belovaru, Križevcih i Zagrebu, da se isti u pogledu svojih berivah izjednače sa akcesisti kr. kotarskih oblastih stojećih s njimi u istom naddnevnom razredu, u pretres, te predlaže vis. saboru sljedeći predlog zaključka.

Poziva se kr. zemaljska vlada da molbu kancelistah sudbenog stola u Belovaru Križevcih i Zagrebu za izjednačenje njihovih berivah sa berivi akcesistah kr. kot. oblastih stojećih s njimi u istom naddnevnom razredu prigodom sastavljanja proračuna za god. 1893. uvaži.

U Zagrebu, 17. prosinca 1891.

Svetozar pl. **Kušević,** v. r.
predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer**, v. v.
izvjestitelj.

Br. 915. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Sastavljeni odbori proračunski i za razsudbu zemaljskih računah uzeo je obračun izmedju kraljevine Ugarske ter kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1888. u pretres, pa predlaže vis. saboru da ga na znanje uzeti izvoli.

U Zagrebu, 18. prosinca 1891.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Alex. Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 918. sab. 1887.—1892.

Izvješće

verifikacionalnoga odbora.

Visoki sabore!

Verifikacijoni odbor uvjerivši se u svojoj danas obdržavanoj sjednici, da je pravnovaljano pozvan na sabor kao virilista barun Denis Hellenbach, i pravovaljano obavljen izbor dra. Karla Herića za narodnoga zastupnika 17. izbornoga kotara sa biralištem u Glini, predlaže, da visoki sabor izvoli verificirati gg. baruna Denisa Hellenbacha i dra. Karla Herića.

U Zagrebu, 19. prosinca 1891.

Dr. **Stjepan** pl. **Vuchetich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 921. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona

kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

§. 1.

Začastni gradjani obih izbornih kotarah grada Zagreba sačinjavat će u napredak posebno izborničtvo.

§. 2.

U prvom izbornom kotaru grada Zagreba (§. 30.) bira:

a) prvo izborničtvo devet;

b) drugo i treće izborničtvo po jedanaest zastupnikah;

c) izborničtvo začastnih gradjanah jednoga zastupnika.

§. 3.

Izborničtvo začastnih gradjanah bira iza prvoga izborničva (§. 34.).

§. 4.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

K br. 921. sab. 1887.—1892.

Obrazloženje

osnove zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah, u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu.

Zakonom od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji diele se izbornici za izbor gradskoga zastupstva, prema porezu što ga plaćaju, u tri izborničtva tako, da svako izborničtvo bira jednaki broj zastupnikah gradskih.

Ovako uredjeno izborno pravo osnovano je na načelu zastupanja interesah.

Ovo pravedno načelo i na njemu osnovano izborno pravo prvoga izborničtva u gradu Zagrebu, poremećeno je nerazmjerno velikim brojem začastnih gradjanah, koje zakon (§. 29.) bez obzira na porez uvršćuje u prvo izborničtvo, medju najjače porezovnike.

Izborna listina prvoga izborničtva u I. izbornom kotaru za godinu 1889. izkazala je 61. izbornika veleporezovnika s ukupnim porezom od 109.506 forintih i 23 začastna gradjana.

Ovom svojom brojevnom snagom začastni gradjani uzimaju znatan upliv na izbor jedne trećine gradskih zastupnikah.

Pošto ovakov zamašni upliv začastnih gradjanah na sastav gradskoga zastupstva nije spojiv s pravednim zastupanjem interesah, a niti sa smjerom zakona i pošto do gradskoga zastupstva stoji, brojevno nerazmjerje medju začastnim gradjanom i veleporezovnikom, podieljivanjem začastnoga gradjanstva još i dalje razmaknuti, pokazuje se potreba, da se izborničtva u gradu Zagrebu tako urede, da se začastnim gradjanom odlikujući način vršenja izbornoga prava uzdrži, no da se upliv njihov na izbor gradskoga zastupstva svede na pravednu mjeru.

Ovoj svrsi odgovara predstojeća osnova zakona, koja odredjuje, da začastni gradjani obih izbornih kotarah grada Zagreba unapried sačinjavaju posebno izborničtvo, da ovo izborničtvo bira jednoga zastupnika, da prvo izborničtvo, iz kojega se izlučuju začastni gradjani, mjesto deset bira devet zastupnikah i da izborničtvo začastnih gradjanah bira iza prvoga izborničtva.

II. i III. izborničtvo prvoga izbornoga kotara i sva tri izborničtva drugoga izbornoga kotara ostaju netaknuta, koli glede svoga sastava, toli glede broja zastupnikah, što ih po zakonu biraju.

Br. 923. sab. 1887—1892.

Visoki sabore!

Odbor za unutarnju zemaljsku upravu uzeo je u pretres osnovu zakona, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 29., 30. i 34. zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćinah u pogledu izborničtvah u gradu Zagrebu, te je istu onako primio, kako ju je zemaljska vlada predložila, pa ju predlaže vis. saboru za prihvat.

U Zagrebu, 22. prosinca 1891.

Ćiro Milekić, v. r.
predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer**, v. r.
izvjestitelj.

Br. 928. sab. 1887—1892.

IV. Izvješće

odbora za peticije i pritužbe.

Visoki sabore!

Odbor za peticije i pritužbe uzeo je u svojoj sjednici, obdržavanoj dne 28. prosinca t. g. u pretres molbenice, stigle visokomu saboru u 132., 133., 145., 148. i 150. saborskoj sjednici, te je odlučio predložiti sljedeće:

I.

Br. 784. sab.

Kr. županijska oblast u Belovaru predlaže peticiju skupštine belovarsko-križevačke u pogledu ustanovljenja izmjeničnoga obdržavanja županijskih skupštinah u Belovaru i u Križevcih.

Ad I.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

II.

Br. 806. sab.

Ivan Baćan, provizionirani nadcestar u Brestu, kotara sisačkoga, moli za stalnu mirovinu ili za drugu kakovu obskrbu.

Ad II.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

III.

Br. 862. sab.

Ferdo Gregurić, bivši pravi učitelj kr. vel. realke u Osieku, te prije pet godinah radi bolesti riešen službe, moli za podporu.

Ad III.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj kr. zem. vladi preporukom na uvaženje.

IV.

Br. 877. sab.

Molba podvornikah kr. sudbenoga stola, kralj. kotarskoga suda, županijske i kotarske oblasti u Belovaru, kojom mole za razmjerno izjednačenje plaće i mirovine njihove i njihovih udovah sa onom činovnikah nižjeg razreda.

Ad IV.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

V.

Br. 902. sab.

Vukovarski gradjani mole za ukinuće vlastelinske malte u Vukovaru.

Ad V.

Odbor predlaže, da se ova molba ustupi visokoj vladi na uredovanje.

U Zagrebu, 29. prosinca 1891.

Gjorgje Krestić v. r.,
predsjednik.

Dr. **Ivan** pl. **Bojničić** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 931. sab. 1887.—1892.

Osnova zakona,

kojim se privremeno uredjuje pravo, dieliti obćinske pašnjake.

Dok zakonodavstvo inako neodredi, imadu glede diobe obćinskih pašnjakah valjati sliedeće ustanove:

§. 1.

Diobi urbarskoga obćinskoga pašnjaka ima mjesta samo onda, ako to zahtjevaju barem četiri petine svih ovlaštenih fizičnih osobah.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah. — Ako župa i škola spadaju medju ovlaštenike, imadu župnik i učitelj po jedan glas.

§. 2.

Ako li je obćinski pašnjak, koj se imade razdieliti, obrasao šumom, imadu ovlaštenici, koji traže razdiobu, prije svega izhoditi dozvolu političke oblasti. Dok se ta dozvola nedoprinese, nemože se sud upustiti u diobu šumom obraslog pašnjaka.

§. 3.

Postupak ravna se po ustanovah postupka u poslovih urbarskih i dosadanjoj praksi sudovah.

§. 4.

Ustanova §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 51. sbornika od god. 1870.) ukida se.

§. 5.

Ustanove ovoga zakona neprotežu se na one prije 1. studenoga 1891. zamoljene diobe, u kojih je djelujućemu mjerniku po sudu jur podieljen naputak za izradbu diobne osnove.

Nu i u tom slučaju ima se postupak obustaviti, ako to zahtjevaju $^2/_3$ ovlaštenih fizičnih osobah.

Dioba šumom obraslog pašnjaka ima se obustaviti i onda, ako nepredleži dozvola političke oblasti.

§. 6.

Obćinski pašnjaci u obstojalom krajiškom području nemogu se dieliti.

§. 7.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

K br. 931. sab. 1887.—1892.

Obrazloženje

k osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

A. Obći dio.

Kr. zemaljska vlada ide jur od njekoliko godinah za tim, da valjanim i skladnim zakonodavnim radom jednom uredi posjedovne i ekonomičke odnošaje našega naroda.

U toj namisli donešen je jur novi zakon o gospodarskoj komasaciji zemljištah i o pospješenju urbarskog postupanja.

Sad se pako pripravlja zakonsko uredjenje t. zv. skupnih užitakah t. j. compossessoratah, zajedničkih pašnjakah, šumah itd..

Priprave te vrlo su obsežne, jer vlada polazi s toga stanovišta, da se valjan zakonski predlog samo na temelju pomno sabrane statističke gradje, na temelju najozbiljnijih studijah može izraditi.

Obseg pripravnih tih radnjah najbolje će pokazati priležeće dvie naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove i za pravosudje, od 9. studenoga 1890. broj 42.006, odnosno od 21. kolovoza 1890. br. 10.310, kojimi se podredjenim oblastim nalaže sakupljanje nuždnih podatakah.

Iz sadržaja napomenutih dviuh naredbah jasno i nepobitno proizlazi, da će sakupljanje gradje, klasificiranje pojedinih pravnih odnošajah i ustanovljenje stanovitih kategorijah skupnih užitakah trajati barem dvie, al možda i više godinah.

Tečajem toga vremena pako moglo bi posve ponestati po gdje koje tvorbe dosadanjeg našeg pravnog života, koje bi možda vredno bilo uzdržati. To imenito valja u pogledu t. zv. urbarskih obćinskih pašnjakah.

Ovi se zadnjih godinah po cieloj našoj domovini u veliku broju diele (godine 1888.: 27, godine 1889.: 32).

Pak ako se i mora priznati, da se te diobe u njekih krajevih, imenito ondje, gdje su obćinski pašnjaci absolutno i relativno maleni, a pučanstvo vrlo gusto (n. pr. u Zagorju) ili gdje je kultura velika (n. pr. u zagrebačkoj okolici) doista ekonomički absolutno opravdane, to iste opeta u drugih krajevih imenito u Slavoniji, te hrvatskoj Posavini i Podravini nisu vazda uvjetovane ekonomičkom potrebom, već redovito ili bar vrlo često bivaju na uštrb cielokupnosti, lih u interesu pojedinih spekulantah.

Pojedini spekulanti najme pokupuju više selištah s pravom na obćinski pašnjak ili kupuju samo potonje pravo, pak tad po §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, zahtjevaju razdieljenje obćinskih pašnjakah na trošak vsih interesentah.

Ovlaštenici, koji s diobom nisu sporazumni, a to je u krajevih s ekstensivnom kulturom obično ogromna većina interesentah, mogu doduše i nadalje ostati u zajednic

Al i ovi, nakon što su se proti izlučenju jedno vrieme bezuspješno borili i branili, konačno traže posvemašnje razvrgnuće zajednice, buduć da svi ovlaštenici bez razlike moraju nositi trošak izlučenja dielovah ovlaštenikah, izstupajućih iz zajednice.

U onih pak riedkih slučajevih, u kojih interesenti zajednički pašnjak drže tako nuždnim, da su voljni suženu bar zajednicu ma i s najvećimi žrtvami u krieposti uzdržati, i u onih slučajevih ta zajednica nemože da imade dug obstanak.

Jer jedva što su interesenti pregorieli trošak jednog izlučenja, pojavit će se opet koj taj član, koj će naknadno tražiti izlučenje svog diela i opet naravski na trošak svih zaostalih, pak će ih tim tako zastrašiti i ozlovoljiti, da će i oni pristati na posvemašnje ukinuće zajednice.

Uz to neuki narod na ciepanje zavadjaju gore napomenuti špekulanti, koji i dalje kupuju izlučene dielove, pa si tako stvaraju oveće posjede na štetu puka, koj sad neima pašnjakah a nije još došao do toga stepena ekonomske naobrazbe, da bi pomoću krmivog bilja i štalskog gospodarstva znao valjano prehraniti i prigojiti blago.

Ovakovim se nečistim špekulacijam mora što prije na put stati, svakako prije, no što posvema ponestane obćinskih pašnjakah.

Pak buduć će prema gori razloženom još dulje potrajati vrieme, dok se pitanje uredjenja svih skupnih užitakah bude moglo riešiti definitivno, ukazuje se shodnim, da se privremenim zakonom doskoči najubitačnijim posljedicam preširokog i u mnogom nepravednog §. 3. zak. čl. V.: 1870. na način, koj s jedne strane mogućnost dielenja obćinskih pašnjakah pušta otvorenom u svih slučajevih, u kojih je dioba gospodarstveno opravdana, a da ju onemogućuje svagdje, gdje je to po narod štetno.

To su obćeniti razlozi, s kojih je nazočna zakonska osnova donešena, to je cilj, koj se istom kani polučiti.

B. Posebni dio.

U uvodu iztiče se privremeni značaj nazočnog zakona, te se podjedno implicite u izgled stavlja skori novi zakon, koj će definitivno urediti sve pravne odnošaje oko svih kategorijah skupnih užitakah, a po tom i oko obćinskih pašnjakah.

Ustanova ova uvrštena je u zakon, da se tim razprši svaka bojazan, ko da se ovim zakonom hoće da definitivno uredi odnošaj, koj jošte nije u svih svojih svojstvih konačno proučen, ter glede kojega se mnienja naših gospodarah bitno razilaze.

K §. 1. Ovaj stožerni §. ciele osnove odredjuje u skladu s gore razvitimi obćimi načeli, da se skupni pašnjak može podieliti samo onda, ako to zahtjeva barem $^4/_5$ svih ovlaštenih fizičnih osobah.

Ova ustanova omogućuje diobu u svih onih slučajevih, gdje je koristna, buduć će pri poznatoj jednoličnosti mišljenja seljakah u gospodarstvenih pitanjih u svih takovih slučajevih sigurno $^4/_5$ tih ovlaštenikah diobu zahtjevati, dočim obratno u onih slučajevih, gdje dioba nebi bila koristna, ili gdje bi dapače bila ubitačna usljed gornje ustanove, do takove neće moći doći.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah.

Glasovi se broje ne po razmjerju djelovah, već po ovlaštenih fizičnih osobah. Koliko ovlaštenikah, toliko glasovah. Ova je ustanova uvrštena u zaštitu ekonomično slabijih ovlaštenikah, tako da će svakako ovi imati odlučujući upliv, hoće, neće li, da pašnjak ostane zajednički.

Ako li župa i škola spadaju medju ovlaštenihe, tad župnik i učitelj imaju svaki po jedan glas.

Izlučenje pojedinih dielovah posve je po ovom zakonu izključeno, jer provizorno uredjenje takovog pruža tolikih tehničkih potežkoćah, da se je vladi pričinilo prikladnijim, za sada u to pitanje ni nedirati, već prepustiti definitivno riešenje istoga novomu zakonu

K §. 2. Pošto sve šume bez razlike, ma da i jesu u ime pašnjačke kompetencije dopitane i predane urb. obćinam, podpadaju nadzoru političkih oblastih, te pošto se bez dozvole potonjih, obćinske šume, a takovimi se po postojećih propisih imadu smatrati i urbarske šume, nesmiju ni dieliti ni u drugu kulturu pretvoriti (§§. 1., 2., 21. i 23. šumskoga zakona od 24. lipnja 1857.) ukazuje se ustanova nazočnoga §., po kojoj se prije sudbene diobe ima izhoditi politička dozvola dieljenja, s razlogah šumskoga gospodarstva posve opravdanom.

§. 3. propisuje, da se u slučajevih §§. 1. i 2. osnove imade postupati po ustanovah postupka urbarskoga i po dosadanjoj praksi.

Tako je bivalo i dosele.

Zak čl. V. najme od god. 1870., koj je u §. 3. prvi put izrično dozvolio dieljenje obćinskih pašnjakah, odredio je u §. 1., da se urbarski postupak priznaje i nadalje zakonito valjanim i za ona urbarska odnošenja, koja su jur na njegovu temelju izvedena.

Praksa uporavljivala je medjutim postupak urbarski uz one samo modifikacije, koje je narav stvari nuždno iziskivala.

Pak buduć da se je taj tako udešeni postupak ukazao shodnim, uzakonjen je isti ovim §. Razumjeva se po sebi, da će se ustanove novele od 22. prosinca 1890., kojom se preinačuju odnosno nadopunjuju neke ustanove postupka u poslovih urbarskih (broj 3. sbornika od g. 1891.) imati uporavljivati i u ovom postupku, u koliko su na nj uporabive.

Priležeći nacrt, sastavljen na temelju studija mnogih diobnih razpravah iz svih krajevah naše domovine, pokazuje sliku diobnog postupka, kako se je u praksi razvio.

§-om 4. ukida se §. 3. zakonskog članka V.: 1870. To je posljedica §. 1 osnove, koji imade baš stupiti na mjesto rečenog §., koji glasi kako sliedi:

§. 3.: „Pašnici obćinam jur dodieljeni i u buduće dodielit se imajući, moraju se na zahtjev pojedinoga ovlaštenika razdieliti i pripadajući mu dio odciepiti, prosto ostajući ostalim ovlaštenikom po ovom zakonu razdieljeni pašnik skupno uživati.

Troškove te razdielbe prema pašnikom jur pravomoćno oddieljenim, nose svi ovlaštenici".

Akoprem je taj §. bio podvrgnut stvarnoj kritici u obćem dielu obrazloženja, gdje je i razloženo, zašto isti nevalja, to ipak na ovom mjestu valja u pogledu istoga još nješto spomenuti §. 3. naime, tako je zlo stiliziran da se dade na dva posve razna načina tumačiti. Prvo tumačenje ide onamo, da se na zahtjev pojedinog ovlaštenika imade „odciepiti" dio pašnjaka, a ostali pašnjak da se ostavi ostalim ovlašteníkom netaknut. Tako praksa upitni §. tumači, polažuć svu važnost na rieči „odciepiti" i „skupno dalje uživati". Nu mogao bi se §. taj tumačiti i tako, da se sav pašnjak, čim jedan ovlaštenik dio svoj zahtjeva, imade individualno „razdieliti", te da ostalim prosto ostaje samo to, da „po zakonu razdieljeni pašnjak" dalje „skupno uživaju".

Temeljna razlika izmed oba načina interpretacije stoji u tom, što u prvom slučaju preostali pašnjak sačinjava nadalje pravnu cielinu, dočim u drugom slučaju nije ništa, no conglomerat individualnih vlastničtvah, koja su spojena jedino skupnim uživanjem vlastnikah.

Potonja interpretacija bila bi medjutim još nepovoljnija po pravni obstanak obćinskih pašnjakah, te stoga nemože mienjati ništa na gori razloženu sudu o rečenom §-u, utemeljenu na interpretaciji prakse; ista dapače mora svakoga jošte većma uvjeriti o ne shodnosti citiranoga §. 3.

§. 5. ograničuje djelatnost snovanog zakona. U onih naime slučajevih, u kojih je prije prvoga ožujka 1891. bila zamoljena dioba obćinskog pašnjaka, pak je na temelju te molbe postupak dospio jur do toga stadija, da je djelujućemu mjerniku podieljen naputak za izradbu diobne osnove, valja diobu provesti po dosadanjih propisih, negledeć na to, da li uvjeti §. 1. osnove postoje ili ne.

Dva se dakle uvjeta moraju steći, za da se izključi djelatnost snovanoga zakona na tekuće diobe.

Prvo mora da je dioba bila zamoljena prije prvog studenoga 1891. i drugo mora da je postupak dospio jur do podieljenja naputka djelujućemu mjerniku.

Prvo ograničenje neobhodno je nuždno, da se zaprieči obezuspješenje ciele intencije osnove, koja ide onamo, da se do konačnog zakonskog uredjenja po mogućnosti uzčuvaju postojeći obćinski pašnjaci u svih slučajevih, u kojih se s gledišta obćih i ekonomskih interesah dioba neukazuje absolutno potrebnom.

Kad najme upitne ustanove nebi bilo, tad bi odmah nakon publikacije osnove, svi interesenti, koji s ma kojega razloga žele razdiobu obćinskog pašnjaka ili izlučenje svog diela, takovo mogli zahtjevati po propisih staroga zakona i negledeć na uvjete §. 1. sve dotle, dok osnova nepostane zakonom; a takovim može u najboljem slučaju postati tek jedan do dva mjeseca nakon prvog njenog proglašenja.

Drugo ograničenje ide jošte nješto dalje, odredjujuć, da se i na one diobne poslove, koji su pokrenuti bili prije prvoga studenoga 1891., stari zakonski propisi uporavljivati imadu samo onda, ako je postupak u času, kojega novi zakon stupa u kriepost, dospio jur do stadija, koj strankam namiće znatnije troškove, ili bar znatnije novčane obveze.

Nu ako i svi ti uvjeti nastupaju, ima se postupak obustaviti, kad to zahtjevaju $^2/_3$ ovlaštenih fizičnih osobah.

Napokon se imade dioba šumom obraslog pašnjaka obustaviti i onda, ako nepredleži dozvola političke oblasti. Ova je ustanova uvrštena u zakon zato, jer je glede diobah šumom obraslih pašnjakah praksa sudovah kolebala, te su njeki sudovi takove diobe dozvoljavali i bez predhodnog odobrenja političkih oblastih, što se svakako osniva na krivoj uporabi postojećih zakonah, kako to proizlazi iz obrazloženja k §. 2. osnove. Pak pošto iz krive uporabe zakona prije no što je nastupila formalna pravomoćnost sudačke riešitbe, nitko nemože izvadjati nikakovih pravah, donešena je nazočna ustanova posljednje alinee §. 5.

§ 6. uvršten je u osnovu opreza radi. Po dosadanjem najme zakonskom stanju i po dosadanjoj praksi, — nisu se mogli dieliti, te se po tom nisu ni dielili obćinski pašnjaci u bivšem krajiškom području. Nu kad ovaj zakon ovu zabranu nebi ponovio, moglo bi se argumento a contrario zaključiti, da se ti pašnjaci tad mogu dieliti po obćih propisih gradjanskoga zakona, što bi svakako bilo proti intencijam ove osnove. Da se to preprieči, donešen je ovaj §.

§. 7. povjerava se provedba zakona banu.

Prilog I. k obrazloženju k osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Br. 44.006.

Kr. zemaljska vlada namjerava u što skorijem vremenu prirediti osnovu zakona ob uredjenju skupnih užitakah u šumah, pašnjacih i inih vrstih gospodarstvenih objektah u Hrvatskoj i Slavoniji.

U tu svrhu potrebiti su ovdje podatci kako o pravnoj naravi tih objektah, tako i o pravnih odnošajih ovlaštenikah medju sobom i napram saužívanom objektu, a osim toga podatci o upravi, ter načinu gospodarenja timi predmeti skupnoga uživanja.

Da se taj materijal valjano sabrati uzmogne, imati će ta oblast stanje stvari svestrano i točno izviditi prema sliedećim upitkom, na koje se ujedno očekuje izcrpivi odgovor, odnosno izvješće u roku od tri mjeseca.

Spomenuti upitci su ovi:

a) Na kakovih objektih (šume, paše, trstenici, itd.) postoje skupni užitci;

b) u čem se sastoje ti užitci;

c) tko su ovlaštenici kod raznih kategorijah skupn. užitakah;

d) u kojem razmjerju participiraju pojedini ovlaštenici na užitcih, u kojem opet na pravu samom;

e) tko ima pravo odlučivati o načinu gospodarenja; tko o razpoložbi sućnošću (substancijom);

f) postoje li kakovi štatuti kod pojedinih kategorijah, ili za pojedine slučajeve. Ako da, neka se podnese amo prepis istih.

U Zagrebu, 9. studenoga 1890.

Prilog II. k obrazloženju k osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Broj 10.310.

Da se sakupi potrebita gradja za donešenje zakona o uredjenju skupnih užitakah, potrebiti su i podatci iz gruntovnice o gruntovnih upisih i izpravah u pogledu objektah; na kojih posloje skupni užitci, ukupni iznos površine objektah, vlastnik na čije ime je upisan objekt, teret i prepis izpravah, na temelju kojih je nastala promjena kakova na vlastovnici, ili uknjižen teret na teretovnici.

S toga poziva se kr. taj sud kao gruntovna oblast, da u roku od 3 mjeseca podnese neposredno kr. zemaljskoj vladi, odjelu za pravosudje, jedan „izkaz zemljištah, sačinjavajućih predmet skupnih užitakah“, sastavljen za sve obćine vlastitoga područja, po priloženom |. obrazcu, ter obložen sa oduosnimi prepisi izpravah, kako je to naznačeno u dotičnih stupcih samoga izkaza.

U taj izkaz imadu se unieti sva zemljišta, koja po gruntovnom stanju sačinjavaju skupni užitak, ter su upisana na: urbarske-imovne-upravne-porezne-mjestne obćine, na pojedina mjesta i sela, na komposesorate, u suvlastničtvu pojedinih pravoužitnikah, u suvlastničtvu vlastelah sa obćinami odnosno sa negdašnjimi podanici i slična.

Iz gruntovnih napisnikah, knjigah ili uložakah izvadjeni podatci imadu se u izkaz unieti kako sliedi:

Prvi stupac označuje tekući broj, pod kojim je pojedina obćina u izkazu navedena, ter počima brojem 1., i nastavlja se za sve porezne obćine cieloga sudbenoga područja.

U drugi stupac imade se upisati ime porezne obćine po gruntovnomu operatu.

U treći stupac imade se upisati broj gruntovnoga napisnika, lista ili uložka u koje su zemljišta unešena.

Imade li u jednoj obćini više listovah, u kojih su takova zemljišta unešena, to se imade redomice unieti svaki pojedini list, i što je u istom unešeno.

U četvrti stupac unaša se pravno svojstvo zemljišta, najme da li je urbarsko, plemićko ili druge koje naravi.

U 5., 6. i 7. stupac imade se unieti skupna izmjera odnosnoga zemljišta po navedenoj težatbi.

Za izpuniti te stupce, treba sbrojiti sve površine pojedinih česticah jedne ter iste vrsti težatbe ter skupni iznos svih česticah jedne težatbe unieti u dotični stupac težatbe i to bez naznake broja pojedinih česticah.

U 9. stupac imade se unieti prvobitni vlastnik unešen u gruntovnici, ako sada postoji, ili ako je prije obstojao, dočim se u stupac 10. imade upisati sadanji vlastnik ili suvlastnici, uz naznaku, kojim naslovom je unešen u gruntovnicu.

Ako je sadanji vlastnik unešen putem urbarske regulacije ili segregacije šumah ili pašnjakah, treba to navesti, nu nije potrebno priložiti izkazu prepis izprave, na temelju koje je uzsliedio gruntovni upis.

Nasuprot, ako je upis uzsliedio na temelju koje druge budi javne, budi privatne izprave, imade se prepisati iz sbirke izpravah ili pismare odnosna izprava, ter priložiti izkazu.

Ovakov prepis imade se označiti sa tekućim brojem izkaza, pod kojim je odnosna obćina unešena, kao i brojem stupca izkaza n. pr. $\frac{\text{na tek. br. 3.}}{\text{stupac 10.}}$

U jedanajstom stupcu imadu se naznačiti pojedine svote teretah i osobe, na čiju korist su unešeni, ter priložiti prepis odnosne zadužnice ili druge izprave, na temelju koje je uzsliedio gruntovni upis.

Prepisi imadu se označiti, kako je za stupac 10. rečeno.

Pod 2) dostavlja se potrebiti broj tiskanicah za izkaz.

Što se priobćujuje tomu sudu radi dalje odredbe.

U Zagrebu, 21. kolovoza 1890.

Tekući broj	Porezna obćina	Gruntovni napisnik list ili uložak	Pravno svojstvo zemljišta	I. Izvadak iz posjedovnice							
				ukupna površina							
				obdelanog zemljišta		sjenokoše		pašnjakah		šume	
				r.	□°	r.	□°	r.	□°	r.	□°
1	2	3	4	5		6		7		8	
1	Grobnik	540	urbarsko	5	—	—	—	80	—	120	—

II. Izvadak iz vlastovnice		III. Izvadak iz teretovnice	Opazka
prvobitni vlastnik	sadanji vlastnik uz naznaku dozvole prenosa prilogom prepisa odnosne izprave, ako prenos nije sliedio putem segregacije	naznaka teretah uz prepis odnosnih izpravah	
9	10	11	12
suvlastničtvo gospoštije Grobnik i obćinah Grobnik, Jelenje itd.	urbarska obćina Grobnik, sastojeća iz poreznih obćinah: Grobnik, Jelenje, Dražica i d. t. putem urbarske segregacije.	10.000 for. na korist zemaljske zaklade, na temelju u prepisu priložene obveznice.	

Prilog III. k obrazloženju k osnovi zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake.

Postupak

kod diobah urbarskih obćinskih pašnjakah.

I. Temeljna načela postupka.

Diobe urbarskih obćinskih pašnjakah, dozvoljene §. 3. zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, provadjaju se usljed ustanove §. 1. rečenog zakonskog članka („urbarski postupak . . . priznaje se zakonito valjanim i zakona urbarska odnošenja, koja su na njegovu temelju jur izvedena") po propisih postupka urbarskog, dakle imenito po car. pat. od 17. svibnja 1857. (br. 98. drž. z. l.), po ministarskoj naredbi od 28. prosinca 1857. (kom. 1. zem. vl. l.) te po zak. čl. V.: 1870. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 51. sbor.).

Dalje neima dvojbe, da se uporavljivati imadu, a doista i uporavljuju, noviji zakoni, kojimi se stariji urbarski postupovni propisi mienjaju, imenito zak. čl. od 4. prosinca 1873. sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (br. 57. sbor), te napokon najnoviji zakon od 22. prosinca 1890. (br. 3. sbor. od g. 1891.).

Nu zakonski se ti propisi kod diobnog postupka nerabe po doslovnom i logičnom njihovom sadržaju. već isti služe samo temeljem i gradjom posebnoj, sudbenom praksom („usus fori") podignutoj sgradi.

Pak ako nam već čisti urbarski postupak nepokazuje strogih arhitektoničkih crtah, ni razvita razgloba, a ni detaillirane izradbe pojedinih dielovah, to je postupak diobni još znatno većma neopredieljen.

Uz to, a stranom i kao posljedica ove neopredieljenosti, otvoreno je i volji stranakah i volji i razboritosti sudca najširje polje, ter ide to ovlaštenje tako daleko, da napomenute procesualne osobe mogu ciele odsjeke preskočiti ili po više odsjekah spojiti, kako to god potreba konkretnog slučaja iziskuje.

Prvo glavno obilježje dakle diobnog postupka jest znatni elasticitet, koj dopušta posvemašnje individualiziranje svakog pojedinog slučaja.

Drugi glavni karakteristikon je očevidno favoriziranje diobe, tako, da svaka skoro predmnjeva (praesumptio), svaka ogluha ide u prilog diobi. S toga se i protivnici diobe nalaze u znatno nepovoljnijem položaju nego li oni, koji ju traže. U ostalom se ovaj pojav nesmije pripisati kakovoj samovolji ili izvraćanju sudbene prakse; on nije ino, no dosljedna provedba temeljne ustanove §. 3. zak. čl. V.: 1870., kojoj je baš bio smjer, što većma olakšati i pospješiti diobe urbarskih obćinskih pašnjakah.

(Ovo je stanovište posve opravdano. U koliko se dioba nuždnom ukazuje, valja ju favorizirati. Ovo stanovište ostaje mjerodavnim i po novoj vladinoj osnovi; samo što osnova diobu nedrži nuždnom u svih onih slučajevih, u kojih dosadanji zakon).

II. Postupak.

A. Kako se dioba pokreće?

Dioba pokreće se molbom „na izlučenje pojedinim ovlaštenikom po §. 3. zak. čl. V.: 1870. pripadajućih dielovah". Molba ova može biti različito udešena, a može se i raznimi sgodami sudu podnieti, i to:

1. Jur tečajem postupka segregacionalnoga, dakle jur u vrieme, kad dielit se imajući pašnjak nije još ni ustanovljen, odnosno izlučen. Nu ni ovdje upitna molba nije vezana na stanoviti stadij postupka, već se može podnieti:

a) Tečajem postupka presudnoga;

b) prigodom sklapanja nagode s gospoštijom;

c) prigodom ovršbe pravomoćno dovršene segregacionalne parnice.

2. Posebnom, „izkazom ovlaštenikah" obloženom molbom nakon pravomoćno provedene segregacije. — Nu molba ta nemora, kako ćemo odmah u sljedećem odsjeku viditi, uvjek predhoditi svim predradnjam, ter ima dapače slučajevah, u kojih se molba sudu podnaša tek onda, kad je sav diobni postupak faktično dovršen.

U takovu slučaju sav postupak prije molbe nije ino van fakat, dočim sudbeni diobni postupak, postupanje uz sudjelovanje suda, nikad nemože nastupiti bez posebne ili tečajem segregacionalnoga postupka sudu podnešene molbe stranakah.

B. Presudni postupak.

Taj je odsjek prema elasticitetu, što no karakterizira cio diobni postupak, vrlo raznovrstan prema oportunitetu i volji stranakah.

Možemo lučiti sliedeće slučajeve:

1. Svi ovlaštenici, kojih medjusobno ovlaštenje nije preporno, složni su, te si po mjerniku bez uticanja suda daju sastaviti diobnu osnovu.

Kod toga postupka sudjeluju političke oblasti ili obćinska poglavarstva, al sudjelovanje to neima strogi oblastni, već samo njeki primiriteljni ili bolje ravnajući značaj; a nije ni neobhodno nuždno, jer ima mnogo slučajevah, gdje stranke i bez tih oblastih diobu faktično pripravljaju.

Ako su stranke s diobnom osnovom, izradjenom po mjerniku, sporazumne, tad zamole u sudca dozvolu diobe, odobrenje diobne osnove i provedbu na licu mjesta i u gruntovnici i katastru.

Nu i provedba na licu mjesta može odpasti, ako su medjusobno sporazumne stranke prije, no što bi sudu podniele molbu za odobrenje diobe, pomoćju mjernika pašnjak prema diobnoj osnovi jur faktično podielile.

U takovu slučaju neima sud ino van donieti odluku o tom, da li diobu dozvoljuje i diobnu osnovu, kao što i provedbu iste odobrava.

U jednom slučaju odredjuje sud provedbu diobnog operata u gruntovnici, ter dostavlja jedan primjerak istoga i katastralnoj oblasti na dalnje propisano uredovanje.

Odnosna sudbena odluka ili se donaša samostalno, ili zajedno s odlukom, kojom se riešava ovršni zapisnik segregacionalne parnice. Potonje biva onda, ako su se ovlaštenici sub spe rati ter u nadi, da će segregacija izpasti onako, kako predpostaviše, medjusobom nagodili prije pravomoćnosti ili ovršbe segregacionalne osude ili nagode.

2. Nestiču li se uvjeti i okolnosti, što smo ih naveli pod 1., tad se postupak u veliko razvija, kako ćemo evo navesti, nu i ovdje mogu sporazumak stranakah i okolnosti slučaja gdje što preinačiti, kako ćemo tečajem ovog razlaganja pokazati.

a) Razprava o dopustivosti.

Na molbu interesentah imade se pod prietnjom posljedicah §. 160. min. naredbe od 28. prosinca 1858. odnosno §. 40. g. p. p. odrediti ročište za saslušanje ovlaštenikah, ter na tom ročištu prije svega pokušati nagoda. Nepodje li nagoda za rukom, ima se o dopustivosti petita povesti ustmena razprava, fiksirana zapisnikom.

Imenito se u tom stadiju razpravlja o sljedećih pitanjih:

Jesu li molitelji doista vlastnici zemaljah sesionalnih, ako da, jesu li to u uztvrdjenom obsegu, i nisu li možda pravo na pašnjak izgubili (jur prije uzsljedivšim izlučenjem, prodajom, prenešenjem na drugoga itd.). Ako molitelji nisu vlastnici takovih zemaljah, jesu li možda ipak na kom drugom temelju ovlaštenici?

Napokon se pita, da li je doista zemljište, koje bi se imalo dieliti, odnosno od kojega bi se imalo nješto odciepiti, uztvrdjene pravne naravi, t. j. da li je isto doista urbarski obćinski pašnjak.

Nakon što su tako sva u ovaj stadij zasjecajuća pitanja pretresena, izriče sud odluku o dopustivosti (koju njeki sudovi krste i „osudom").

Proti toj sudačkoj riešitbi dopušten je pravni liek (utok, priziv, prigovor) na viši sud.

Ako je tečajem urbarske parnice bila dioba zamoljena, tad se dopustivost obćenito može izreći i u urbarijalnoj osudi, ter se u tom slučaju bivšim podanikom dopituje urbarski pašnjak „s dozvolom, da si mogu pripali im pašnjak na pojedina selišta podieliti dati".

Isto se tako može dopustivost izreći i u riešenju segregacionalnog nagodbenog ili ovršnog zapisnika.

Nije li dopustivost preporna, tad cieli ovaj stadij može odpasti, ter postupak počimlje odmah sa sljedećim odsjekom uz malenu modifikaciju, koju ćemo na dotičnom mjestu predočiti.

b) Razprava o razmjerju dielovah i načinu diobe.

Čim je pitanje o dopustivosti pravomoćno riešeno, uriče se pod prietnjom ogluhe ročište za daljnu razpravu.

U tom se odsjeku razpravlja o sliedećem:

α) koje sve osobe participiraju na pravu na urbarski obćinski pašnjak (to je ustanovljenje tako zvanog izkaza ovlaštenikah).

β) Imadu li se sve pašnjačke čestice diobi izložiti ili samo nekoje i koje?

Ako se sav pašnjak imade diobi izložiti, ipak valja u pretres uzeti, nebi li uputno bilo, da se gdjekoji prostori izpod diobe izluče kao neplodni ili s inih razlogah, n. pr. „za plandište za marvu", „za vašarište" itd.?

γ) Na koj se način ima ustanoviti vriednost zemaljah. Ovdje su moguće sljedeće alternative:

αα) Imade se obaviti nova prociena ili klasifikacija svih diobi izložit se imajućih zemaljah.

ββ) Nova se klasifikacija i prociena neima obaviti, već imade temeljem služiti klasifikacija i prociena, obavljena pri segregacionalnoj parnici.

γγ) Netreba nikakve prociene, jer su stranke glede klasifikacije i vriednosti složne.

δ) Kojim se redom imadu ovlaštenici nadieliti izlučenimi dielovi. Ako prociena nije preporna, dolazi ovdje dalje pitanje u obzir, pitanje najme, po kojem da se ključu uputno nadieljenje obavi. N. pr. najprije imade doći do nadieljenja iz parcele a) sa strane sjeverne počamši, ovlaštenik pod kućnim brojem 1., a iza toga onaj pod kućnim brojem 2. itd.

U tom slučaju (ako najme prociena nije preporna) ima se podjedno razpraviti o razmjerju vriednosti pojedinih parcelah medju sobom (n. pr. koliko je ralih parcele a) ravno

parceli b.) ter se odmah i pristupa izboru mjernika po nižih pravilih; pak odpada sve, što ćemo ob izboru procieniteljah i procieni samoj navesti.

Ako li je pako nuždna prociena, valja pri prvom ročištu ovoga odsjeka prije svega obaviti izbor procieniteljah, i to tako, da svaka stranka (najme oni, koji su za diobu i oni koji su proti diobi) imade pravo izabrati jednoga.

Ako koja stranka nebi htjela izabrati nikoga niti na ovom ročištu, niti uz preklu-zivni, po sudu joj postavljeni rok (n. pr. tri dana prije ročišta za procienu odredjena), tad u mjesto nje sud imenuje cienca.

Ročištni taj zapisnik (predpostaviv, da je prociena nuždna) riešava sudac odlukom, kojom odredjuje novo ročište na licu mjesta za obavu prociene, ter izdaje naputak, po kojem cienci imadu postupati.

Podjedno se odobrava izbor procieniteljah, ili se strankam nalaže, da ga uz stanoviti rok obave i sudu doznane; eventualno, ako stranke nebi htjele ili mogle izabrati valjanih procieniteljah, imenuje takove sud.

Mjesto ročišta za obavu prociene može sudac ciencem prepustiti, da procienu obave i bez sudjelovanja suda i stranakah, ter da nakon prociene obavljene podnesu procienbeni elaborat sudu.

Ob uspjehu prociene imade sudac svakako saslušati stranke, bilo na procienbenom, bilo na posebnom, u tu svrhu odredjenom ročištu, a može to sudac učiniti i preko obćinskoga poglavarstva ili političke oblasti.

Procienu riešava sudac pravno odlukom, kojom podjedno odredjuje ročište za dalnju razpravu predmeta i za izbor vještaka mjerničkog.

Na tom se ročištu imadu razpraviti sva pitanja, koja smo prije naveli, u koliko nisu jur riešena odlukom, izdanom povodom provedenog procienbenog postupka. Podjedno se imade na istom obaviti izbor mjerničkog vještaka. Nemogu li se stranke u vještaku složiti, imenuje ga sud.

Prema posljedku prociene i razprave ovog rošišta podieljuje sud djelujućemu mjerniku naputak za izradbu diobne osnove, ter mu ustanovljuje rok, unutar kojega imade posao svoj obaviti.

Za ogled diobne osnove odredjuje sud ročište, na kojem stranke proti osnovi mogu staviti svoje prigovore. Često se medjutim ročište to nedrži, već sud strankam osnovu saobćuje putem obćinskoga poglavarstva ili političke oblasti. Nu i u tom je slučaju strankam dozvoljeno staviti prigovore svoje bud ustmeno u zapisnik, bud pismeno. Ako stranke nisu bile podniele prigovorah a sud osnovu drži korektnom ili ako sud podnešene prigovore nenalazi uvažiti, tad odlukom načelno odobrava diobnu osnovu, ter odredjuje autentikaciju i faktičnu razdiobu; prigovoritelje pako odpućuje na put pravde, koju unutar stanovitog roka proti ostalim suovlaštenikom na „zabačenje diobne osnove“ tim sigurnije imadu podignuti, što se inače smatra, da su od prigovorah odustali.

Razumjeva se, da je i proti toj odluci dozvoljen pravni liek na viši sud.

Uvaži li pako sud prigovore, podnešene proti diobnoj osnovi, tad upućuje djelujućeg mjernika, da prema prigovorom diobnu osnovu izpravi, na što se opet dalje postupa kao s prvom osnovom.

c) Udostovjerenje (autentikacija) diobne osnove i faktična razdioba i gruntovna provedba.

Udostovjerenje odobrenog diobnog operata obavlja se na posebnom za to odredjenom ročištu po autenticirajućem mjerniku, kojega sud imenuje, ter koj nesmije, kao što se razumije po sebi, biti ista osoba s djelujućim mjernikom.

Ako li autenticirajući mjernik sve u redu pronadje, pak i inače neima zapriekah,

prelazi se odmah na fizičnu diobu, odnosno izlučenje te predaju individualno označenih česticah u posjed dotičnih ovlaštenikah.

Nije li po mnienju autenticirajućeg mjernika diobna osnova posve korektna, tad se pomanje pogreške odmah prigodom ročišta izpravljaju, a izpravci u zapisniku evidentiraju. Ako li su pako pogrieške tako velike, da se na ročištu nedaju izpraviti, vraća se diobna osnova djelujućemu mjerniku na izpravak u stanovitom roku. Eventualno se može dosadanji djelujući mjernik svrgnuti, te posao drugomu predati. Izpravljeni operat ima se ponovno u pretres uzeti istim načinom, kojim i prvi.

Čim je konačna autentikacija obavljena, valja diobni operat providiti autenticirajućom klauzulom.

Podjedno izdaje sud odluku, kojom se autentikacija i eventualno povodom iste preduzeta promiena odobrava i u smislu §. 32. ces. pat. od 17. svibnja 1857., odnosno §. 10. zakona od 22. prosinca 1890. (br. 3. sbornika od g. 1891.) shodno odredjuje za gruntovnu i katastralnu provedbu obavljene diobe odnosno odciepljenja.

Br. 932. sab. 1887.—1892.

Izvješće

verifikacionalnoga odbora.

Visoki sabore!

Verifikacionalni odbor uvjerivši se, da je gosp. Milan grof Kulmer **pravovaljano** **pozvan u sabor kao virilista**, predlaže visokomu saboru, da ga izvoli verificirati.

U Zagrebu, 4. siečnja 1891.

Dr. **Stjepan** pl. **Vuchetich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 935. sab. 1887.—1892.

Izvješće

pravosudnoga odbora.

Visoki sabore!

Pravosudni odbor razpravivši „osnovu zakona, kojim se privremeno uredjuje pravo dieliti obćinske pašnjake" prihvatio ju je s promjenama §. 1. i 5., usljed kojih ima glasiti:

§. 1. Dioba urbarskoga obćinskoga pašnjaka ima mjesta samo onda, ako to zahtjevaju barem četiri petine svih ovlaštenikah. Glasovi broje se po dijelovima.

Dioba obavlja se o skupnom trošku svih ovlaštenikah;

u §. 5. ostaju prva i posljednja alinea nepromjenjene, a druga ima glasiti:

„Nu i u tom slučaju ima se postupak obustaviti, ako to zahtjeva nadpolovična većina ovlaštenikah".

Nadalje zaključio je pravosudni odbor slijedeću resoluciju.

„Poziva se kr. zemaljska vlada, da u izgled stavljenu osnovu zakona ob uredjenju t. zv. skupnih užitakah predloži saboru najdulje za 3 godine".

Promjenjenu ovako gornju zakonsku osnovu zajedno sa stvorenom resolucijom časti se pravosudni odbor predložiti visokomu saboru na prihvat.

U Zagrebu, 11. siečnja 1892.

Nikola pl. **Czernkovich** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Fr. J. Spevec** v. r.,
izvjestitelj.

Br. 940. sab. 1887.—1892.

Br. 2.042.

Slavnomu predsjedničtvu sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu.

Njegovo cesarsko i kraljevsko Apostolsko Veličanstvo nije prema previšnjem riešenju od 12. siečnja 1892. blagoizvoljelo podieliti previšnju Svoju sankciju osnovi zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, nstanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih u onom obliku, kako ju je prihvatio sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u svojoj CLII. sjednici, držanoj dne 19. prosinca 1891.

Usljed toga čast mi je spomenutu zakonsku osnovu dostaviti slavnomu predsjedničtvu pod $^1/.$ moleć, da ju izvoli povratiti saboru rečenih kraljevinah iznovičnoga ustavnoga pretresivanja radi s predlogom, da se §. 5. iste zakonske osnove izpusti.

Obrazloženje toga predloga nalazi se u privoju pod $^2/.$

U Zagrebu dne 13. siečnja 1892.

Dragutin grof **Khuen-Hédervváry** v. r.

K br. 2.042. — 1892.

Obrazloženje

predloga stavljena u pogledu osnove zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

U CLII. sjednici držanoj dne 19. prosinca prošaste godine prihvatio je sabor kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u trećem čitanju osnovu zakona, kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih.

Osnovom, kako ju je sabor rečenih kraljevinah prihvatio, odnosni je vladin predlog u nekih točkah stranom preinačen, a stranom nadopunjen.

Navlastito je u §. 5. ustanovljeno, da se jedna šestina sistemiziranoga broja kotarskih predstojnikah uvršćuje u VII. činovni razred s plaćom od 1800 for. i 1600 for. i stanarinom od 300 for. na godinu.

Tim je povredjeno načelo, da činovni razredi i beriva upravnih činovnikah i činovnikah sudskih budu u što većem skladu.

Prema zakonu od 21. studenoga 1874., kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji uvršteni su naime kotarski sudci, koji su u činovničkoj hierarhiji uzporedjeni s kotarskimi predstojnici, u VIII. činovni razred.

Dočim u tom pogledu zakon od 31. prosinca 1891., kojim se nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, nemienja ništa, uvršćuje §. 5. gore spomenute zakonske osnove jednu šestinu sistemiziranoga broja kotarskih predstojnikah u VII. činovni razred.

I buduć, da bi se takovom ustanovom, kako je već gore iztaknuto, uveo u zakonodavstvu nesklad u pogledu činovnih razredah i berivah upravnih i sudskih činovnikah: predlaže se, da se §. 5. iz upitne zakonske osnove izpusti.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

U Zagrebu dne 13. siečnja 1892.

Dragutin grof **Khuen-Héderváry** v. r.

Br. 941. sab. 1887.—1892.

Br. 1.934

Slavnomu predsjedničtvu sabora kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije

u

Zagrebu.

Čast mi je u savezu s mojim dopisom od današnjega dana br. 2.042., dostaviti slavnomu predsjedničtvu sabora prihvaćenu osnovu zakona o proračunu potrebštinah unutarnje samouprave za godinu 1892. s tom uljudnom molbom, da ju saboru kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izvoli povratiti u svrhu, da ju izpravi prema zaključkom svojim, što će ih stvoriti glede osnove zakona, dostavljena slavnomu predsjedničtvu ovdašnjim dopisom, spomenutim u uvodu.

U Zagrebu dne 13. siečnja 1891.

Dragutin grof **Khuen-Héderváry** v. r.

Br. 945. sab. 1887.—1892.

Visoki sabore!

Proračunski odbor uzeo je u razpravu dopis kr. zem. vlade od 13. siečnja 1892. br. 2.044., kojim se vis. saboru saobćuje, da Njeg. ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo nije prema previšnjem riešenju od 12. siečnja 1892. podjelilo previšnju sankciju osnovi zakona, kojom se djelomično preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, ustanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih u onom obliku, kako ju je vis. sabor prihvatio u svojoj CLII. sjednici, držanoj dne 19. prosinca 1891. i podjedno predlaže, da se §. 5. iste zak. osnove izpusti.

Prema zaključku svojem stvorenom usljed tog predloga u sjednici od 14. siečnja t. g. predlaže ovaj odbor vis. saboru na prihvat:

1. Da se §. 5. zakonske osnove kojim se dielomice preinačuju osobne i plaćevne šeme upravnih urednikah i službenikah, nstanovljene zakoni od 15. studenoga 1874. ob ustroju političke uprave u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uredjenju uprave u županijah i kotarih u onom obliku, kako ju je vis. sabor prihvatio u svojoj CLII. sjednici, držanoj dne 19. prosinca 1891. izpusti usljed čega imadu daljnji §§. 6., 7., 8., 9. i 10. nositi brojke 5., 6., 7., 8. i 9.

2. Da poglavje III., naslov 7., stavka 9., tek. br. 1 zem. proračuna za unutarnju samoupravu kraljevinah Hrvatske i Slavonija za god. 1892. unapred glasi:

66 kotarskih prenstojnikah:

22 po 1600 for.
22 po 1400 for.
24 po 1200 for. } plaće . . . . 92.400 for.

Stanarina po 250 fr. onih kot. predstojnikah koji neuživaju stan u naravi 9.700 fr.

3. Da se stavka 21|a istoga naslova sa svotom od 2.200 for. izpusti.

4. Da poglavje V., naslov 7., stavka 9. zem. proračuna za unutarnju samoupravu kraljevinah Hrvatske i Slavonije za godinu 1892. unapred glasi:

Troškovi za predradnje za sagradjenje nove kaznione u Mitrovici . . 71.335 for.

U Zagrebu, 15. siečnja 1892.

Svetozar pl. **Kušević** v. r.,
predsjednik.

Dr. **Aleksander Egersdorfer** v. r.,
izvjestitelj.